„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul I, nr. **38** ● 1-7 octombrie 2004 ● 20 pagini ● 15.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Românește...“

pagina **3**

Conferința
lui
Vicente Verdú
la București

pagina **14**

Dilematograf
Casa de nisip şi ceaţă

pagina **15**

REPUBLICA MOLDOVA

privită cu ochiul liber

© S. Ivanoschi

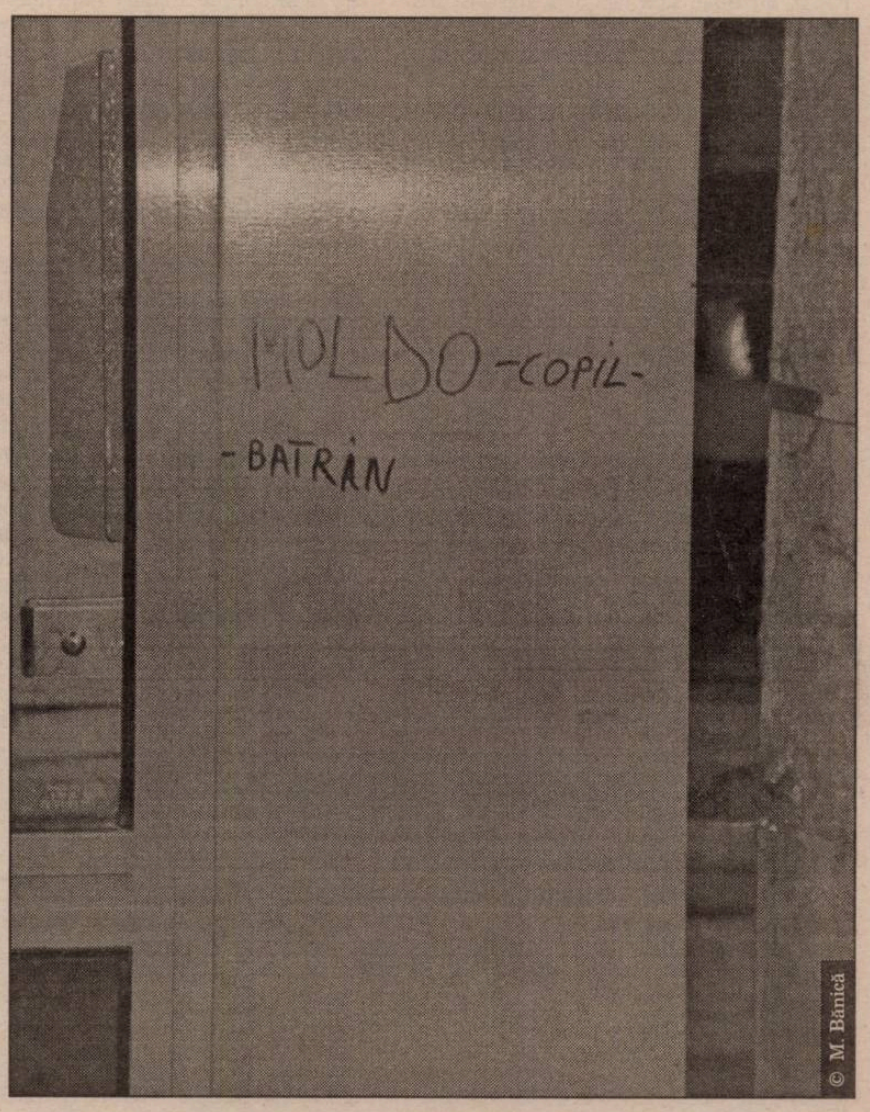

© M. Bănică

„Altoiți copiilor ura față de dușmanii poporului nostru – ocupanții germano-fasciști și acoliții lor naționaliștii moldo-români.“

(din DECLARAȚIA ADOPTATĂ DE PRIMUL CONGRES AL INTELECTUALITĂȚII DIN R.S.S. MOLDOVENEASCĂ, 5-7 iunie 1945)

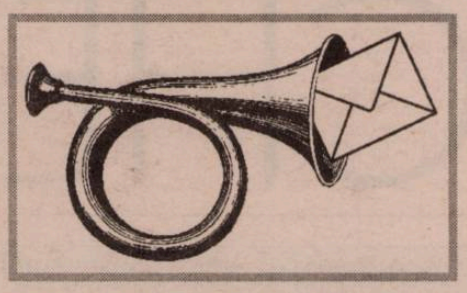

Replici

Articolul „Noul Comunism vine dinspre Occident" de Tudor Călin Zarojanu (Dilema veche *nr. 35*)

Unde-a auzit domnul Zarojanu de muncă voluntară în capitalism? Românii care se duc în Spania la cules de căpşuni, fac acolo vreun minut de muncă neplătită? Bill Gates îşi ţine oamenii să lucreze peste orele de program, fără să le plătească eforturile suplimentare? Cu privire la timpul liber, se ştie că week-endul în ţările occidentale începe la sfîrşitul zilei de joi şi se termină luni la prînz. Domnul Zarojanu se plînge că patronii români ar putea fi acuzaţi de discriminare rasială în relaţiile cu angajaţii lor musulmani, ignorînd faptul că patronii de care ne lovim la tot pasul în România sînt turci sau arabi, dacă ne gîndim la puzderia de fabrici de pîine sau la buticurile din complexele comerciale, iar salariaţii sînt români.

„Astăzi, în mod palpabil şi brutal, Noul Comunism vine dinspre Occident. Astăzi, abia, se împlineşte profeţia lui Marx, care vedea comunismul impunîndu-se întîi în statele puternice", zice domnul Zarojanu. Rezultă că acest Nou Comunism ar exista în Occident, deşi nu a auzit nimeni de el. Să-şi fi schimbat denumirea SUA la ultimul Congres al partidului republican, în STATELE UNITE COMUNISTE ALE AMERICII, iar Bush să fi fost deja ales SECRETAR GENERAL? Şi noi să nu ştim încă nimic?! Se afirmă că Noul Comunism diferă de cel vechi pentru că este grefat pe o economie capitalistă. Adică pe proprietatea privată. Dar comunismul în esenţă înseamnă împărţirea bunurilor şi produselor „după nevoi". Adică pîinea în comun, carnea în comun, femeile în comun, locuinţele în comun. Există vreo împărţire de acest gen în ţările din Occident, cînd nici măcar pe vreo plajă particulară nu ai voie să calci? Se mai spune că Noul Comunism vine din Occident. Unde vine el? La noi. Argumente? Ponderea proprietăţii private faţă de cea de stat. Răspuns: la noi proprietatea de stat este de circa 80%. Performanţele economice. Ce să mai vorbim: nici măcar căpşuni nu sîntem în stare să producem – astfel ca să chemăm spanioli la cules. Funcţionarea aparent liberă a legii cererii şi a ofertei; ...atunci cînd sînt impuse monopoluri pe domenii, contează prea puţin că acestea sînt private sau de stat. Cum să „impui" un monopol economic într-o economie liberă? Cine să o facă? Preşedintele ţării, prin decret?! Numai în ţările foste comuniste a fost posibil ca un monopol de stat, cum a fost Romtelecom la noi, să se transforme într-un monopol privat, prin vînzare către greci.

Îngrijorarea domnului Zarojanu de venirea unui Nou Comunism peste noi este curioasă, din moment ce proprietatea de stat în România este covîrşitoare, ceea ce arată clar că nu am scăpat încă de comunismul cel vechi. Dar se întrezăreşte ideea că nici capitalismul (inevitabil) pentru România nu ar fi bun, fiindcă a apărut nenorocitul ăsta de Nou Comunism, chiar din sînul celor mai avansate ţări din lume, conform teoriei lui Marx. Partea proastă a semnalului de alarmă pe care-l trage domnul Zarojanu este că ne aruncă într-o dilemă îngrozitoare: dacă societatea de tip capitalist nu e bună şi nici comunismul nu e bun, ce ne facem?

Ioan SUCIU
isuciu@spymac.com

Nr. 36: *„Fotbalismul"*

Fotbalul nu e un joc recent

Cînd am citit titlul numărului din 10-16 septembrie, mi-am spus: ce-ar fi să găsesc ceva şi despre originile fotbalului, puţin cunoscute, din păcate (sau nu?) astăzi? După o rapidă ochire printre rîndurile pline de dezgust ale domnului Patapievici pentru manipularea maselor care se face prin fotbal şi bucuria juvenilă pentru un sport de echipă a domnului Nicolae Manolescu, mi-am dat seama că ceva lipsea. Să fie doar aşteptările înşelate ale unui lector naiv care nu a ştiut ce să aşeze în spatele unui paratext *misleading* (voit!) precum „fotbalismul" sau doar că sîntem tentaţi tot mai mult să prezentificăm orice fenomen (de masă – vezi „ism"-ul) şi să îi uităm originile? Poate că, în aşteptările mele, transpare nevoia (mai mult sau mai puţin ontologică) de definire a fenomenului, pe care o găsesc mult mai captivantă (şi mai utilă) decît ceea ce a devenit astăzi fotbalul.

Sătulă de discursurile pe teme fotbalistice (a se citi „de mahala") din mass-media, speram să găsesc, după cum m-a obişnuit *Dilema veche,* între multiplele puncte de vedere asupra aceluiaşi obiect, şi ceva despre originea ritualică a jocului, cu toate că semnificaţia ei s-a pierdut de mult. A mă interesa de originile unui fenomen care a degenerat, în timp, nu înseamnă a fi anacronică. Nici nu încerc să dau o aură mitică prezentului.

Îmi amintesc însă că, în urmă cu doi-trei ani, canalul „Discovery" a difuzat un documentar care propunea ca ipoteză pentru originile *jocului* de fotbal ritualurile solare de iniţiere ale aztecilor şi ale mayaşilor. Formula ritualică includea două tabere adverse, formate din neofiţi, care luptau pentru cîştigarea discului solar, reprezentat prin efigia sa, un glob din fier de o greutate considerabilă. Neofiţii trebuiau să respingă „discul soarelui" cu pieptul, fiind interzisă folosirea mîinilor sau a picioarelor. Cei care supravieţuiau (ironie icarică!) contactului cu „discul soarelui", erau iniţiaţi. Morţii nu mai contau. Doar oamenii soarelui, cei mai puternici, trebuiau să trăiască.

Odată cu stingerea civilizaţiilor aztecă şi mayaşă, au dispărut, însă, şi oamenii soarelui. În locul lor, o hoardă barbară reclamă fotbalului titlul de „regele jocurilor". De la ritual, la joc, s-a pierdut dimensiunea sacră, iar de la joc, la sportul numit „fotbal", noblețea presupusă de regulă.

Singurul care ar fi meritat, într-adevăr, titlul de „rege", ar fi fost învingătorul discului soarelui, cel mai puternic om, similar Marelui Rege Galaad, singurul cavaler care, prin puritatea şi forţa spiritului, are voie să privească întreaga frumuseţe a Graalului, ocupînd locul primului sefirot, Kether (Coroana).

Prezentul a şters astfel de reprezentări imaginale din imaginarul colectiv, căruia Jung îi atribuia (proiectîndu-şi propriile aspiraţii) o forţă de reactualizare pe care contemporanii nu o posedă sub nici o formă. În faţa dezamăgirii prezentului, prefer nostalgia originilor care, o ştiu de la Eliade, e mult mai fecundă decît ironia amară a zilei de azi.

Delia UNGUREANU
delia_ungureanu@fastmail.fm

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune..."*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"*

De la dilematic la dilematic

Pentru Robert Turcescu

Eu şi amica mea, cititoare ale *Dilemei,* vechi şi noi, avem o obiecţie referitoare la ultimul dumneavoastră articol, cel despre „Anonimul". Ei bine, ca două persoane care şi-au pierdut nopţile aproape o săptămînă îngheţînd cu stoicism pînă la 4 dimineaţa pentru a vedea filmele din camping, ţinem neapărat să vă anunţăm că nu am văzut nici o băbuţă urîtă uitîndu-se fascinată la filme după miezul nopţii.

Cum filmul lui Jarmusch a fost după 1 noaptea, logica elementară ne împinge să concluzionăm că aţi folosit o metaforă. Ba mai mult, consultîndu-ne cu restul auditoriului care acum îşi tratează răceala căpătată în urma vizionărilor, am ajuns la concluzia că silueta dumneavoastră fermecătoare a părăsit campingul după festivitatea de premiere.

În fine, ideea e că no Turcescu, no băbuţa, just coffee and cigarettes...

Lăsînd toate prostiile astea la o parte, festivalul a fost un eveniment deosebit, prin locaţia aleasă, filmele proiectate şi personalităţile care le-au vizionat. Prin urmare, festivalul a meritat din plin nesomnul şi aspirina de după.

Cu respect,

Silvia & Anca STOICA
ederlezi_k@yahoo.com

Pentru Iaromira Popovici

Dragă Iaromira Popovici,

Ai avut de curînd un articol „dedicat" profesorilor de înot. Sora mea a avut exact aceleaşi experienţe, însă şi un dram de noroc. A întîlnit profesorul potrivit. La prima lecţie, fetiţa ei de cinci ani, îngrozită de cotoroanţele – „profesoare" de înot, refuză să intre în apă. Acest profesor a rămas alături de ea pe marginea bazinului, lipăind amîndoi cu picioarele în apă, el povestindu-i cum este să înoţi. Abia spre sfîrşitul orei a reuşit s-o convingă să intre în apă cu colacul. De ătunci a făcut progrese în fiecare zi.

Toate cele bune,

Anca NIŢULESCU
ubicuu@yahoo.com

O scrisoare deschisă

Referitor la articolul domnului A. Pleşu „Ce ştii să faci?", cred că ar fi de folos pentru noi ca români, chiar şi pentru alte persoane ce ar trebui să revină cu picioarele pe pămînt, ridicate şi purtate de un vînt de răsărit, o SCRISOARE DESCHISĂ preşedintelui I. Iliescu, în dublă calitate: de preşedinte al tuturor românilor şi de fost preşedinte al Consiliului Naţional al Apelor (1979-1989), poate între două vizite de „lucru" are timp să-şi aducă aminte de meseria pe care o va mai profesa după ce „termină" politica.

Situaţia actuală cu inundaţii devastatoare ar fi impus-o. Decît nişte ajutoare umilitoare, care folosesc mai mult p.s.d.-lui în campania electorală, decît poporului sinistrat, mai bine o soluţie gîndită cu profesionalism, dacă mai există, pentru situaţii similare, pe care nu le dorim, dar pot apărea.

Cu stimă,

Ioan PETROVICI
Constanţa
petroviciivan@yahoo.com

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Terorismul**
- **Cazul Carol I**
- **Germania, azi**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Matei FLORIAN, Stela GIURGEANU,
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Tudor IORDĂCHESCU
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1,
010631, Bucureşti.
Telefon: 211.07.69. **Fax:** 211.37.36.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%) şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la FED PRINT
Tiraj: 15.600 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 700.000 lei pentru 1 an, 375.000 lei pentru 6 luni, 185.000 lei pentru 3 luni.

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?" (I.L. Caragiale)

Românește...

Vrei să scoți o sumă de bani rezonabilă de la un bancomat. Pui cardul și afli de pe ecran că nu se poate. Încerci să lămurești lucrurile la un ghișeu al băncii și capeți, pe rînd, reacții diferite. Prima: „Mai încercați o dată!". A doua: „Ciudat!". A treia (după o privire spre ceas): „Ah, e ora cînd se realimentează bancomatul! Veniți mai tîrziu". „Bine, dar eu am nevoie de bani acum!" „N-am ce face!" Sugerezi că o instituție care își respectă clienții trebuie să îi informeze riguros asupra tuturor detaliilor. „Trebuia să știu, din clipa cînd mi-ați dat cardul, că între anumite ore nu-l pot folosi." „Nu-i nimic, aflați acum!" „Pot, atunci, să scot banii direct de la dumneavoastră?" „Mă rog, faceți o cerere." Ți se explică, amabil, cum să o formulezi. Între altele, trebuie să spui ce-ai de gînd să faci cu banii, în cazul în care îi vei obține. „Bine, dar sînt banii mei! E treaba mea ce vreau să fac cu ei!" „Degeaba vă supărați pe mine. Eu urmez instrucțiunile." „Vi se pare normal să nu am acces la propriii mei bani? Și să trebuiască să justific modul cum îi voi cheltui?" „Domnule, asta e procedura! Vorbiți cu șefii noștri, nu cu mine." Cedezi. Îți amintești că există, în România, și hoteluri care îți cer să declari, înainte de a căpăta cheile camerei, rațiunea dorinței tale de a înnopta acolo.

© S. Ivanoschi

● Ajungi cu mașina la o intersecție. Ai verde, dar pietonii care au roșu trec impasibili, plictisiți, suverani, astfel încît trebuie să oprești. „E roșu!" – strigi, impacient, pe fereastră. „Mai du-te și-n mă-ta!", sună unul dintre răspunsuri. Dar mai sînt și altele: „Ești nervos? Vino și tu pe jos, sau nu mai știi să mergi?", „Ce vrei, bă? Du-te dracului!", „Faci pe ministru', ai?!". Fantezia trecătorilor e inepuizabilă, iar strategiile lor de atac – nemiloase. Între timp, ai roșu. Pietonii îți trec, demonstrativ, pe dinainte; traversează, care va să zică, pe dreptul lor, și te privesc cu scîrbă...

● Traversezi, la volan, marea intersecție din Piața Victoriei. Dintr-o dată, îți sare în față un polițist apoplectic. Congestionat, cu ochii ieșiți din orbite, gesticulînd convulsiv, insul îți face semne imperative: trebuie să oprești pe loc, să îngheți, să-ți ții respirația. Unii nu pricep imediat mesajul și tind să meargă mai departe. Polițistul își iese din minți: fluieră disperat, înjură, amenință. La rîndul tău, te întrebi dacă ai făcut vreo greșeală sau dacă e vorba de un control de rutină. Agitația e, totuși, mult prea mare. Toată circulația pieței se blochează, ca un angrenaj neuns, ca un mecanism ruginit. Șoferii și trecătorii ocazionali au un aer hăituit și perplex. În cele din urmă, lucrurile se lămuresc. De pe aleea din fața guvernului ies, alene, trei automobile ministeriale. Cel din mijloc îl transportă, probabil, ca pe o încărcătură de patrimoniu național, pe premier. Celelalte sînt o modestă escortă. Lumea privește obidit, scuturată de amintiri fatale. Polițistul se relaxează. Circulația se redistribuie confuz, ca după un infarct. Încet-încet, se trece de la anormalitatea de protocol la anormalitatea cotidiană.

● Angajezi cîțiva meșteri să reamenajeze podul casei în care locuiești. Cazi la învoială asupra onorariului, dai un avans și primești asigurări că totul se va termina, pînă la ultimul detaliu, în maximum două luni. După o săptămînă de hărnicie, șantierul devine somnambulic. Cînd vine la lucru o parte a echipei, nu vine cealaltă; ți se raportează ca încheiate operațiuni care, de fapt, nu sînt decît expediate hoțește, bifate de mîntuială, ratate. Ești mințit cu seninătate. Protestezi. Ești invitat să nu te înfurii și să privești situațiunea cu înțelegere. La locul faptei, descoperi, siderat, că se lucrează, totuși, dar că se lucrează la altceva: nea Nelu repară un televizor, nea Gigi e ocupat cu niscaiva ornamente traforate, pentru o piesă de mobilier. Podul tău e folosit ca atelier pentru *alte* comenzi, venite de la *alți* clienți, și ei nemulțumiți, probabil, de ritmul execuției. Iei hotărîrea să abandonezi. Șmecheri sau pur și simplu iresponsabili, meșterii angajați sînt concediați. A trecut mai bine de o lună și ești în pierdere. Nu ți-ai rezolvat problema și trebuie să iei totul de la început. Nici ceilalți clienți nu și-au rezolvat problemele. Deocamdată, meșterii nu mai au unde lucra. Dar și meșterii sînt în pierdere: cîștigul lor e drastic diminuat, iar onoarea profesională – șifonată. Corolarul – inefabil, hiper-autohton, sublim – este că, pînă una-alta, toată lumea e mulțumită! Se putea și mai rău!

● Inutil s-o spun, toate experiențele de mai sus sînt „rupte din viață". Și dacă ai ghinionul să te confrunți cu toate odată, în aceeași zi, în intervalul unui singur ceas, n-ai cum scăpa de o adîncă nevroză patriotică.

cu dilema la croitor

Ce părere aveți despre inițiativa dlui Blănculescu de a organiza patrule de pensionari care să verifice prețurile din piețe?

Scoaterea din adormire a „gherilei urbane" întru redresarea economiei de aprozar românești confirmă bănuiala unor negustori de haine vechi, precum că pesediștii se trag cu mic, cu mare din mantaua lui nea Nicu.

Trupele de comando ale primului secretar al Uniunii Tineretului Comunist, tov. Ion Iliescu, ce tăiau cu entuziasm în plină stradă minijupele elevelor și tundeau pe la intersecții pletoșii epocii de aur sînt gata astăzi, sub deviza „pensionarii nu doarme, pensionarii veghează", să tundă agramat prețurile pătlăgelelor roșii și să verifice dosarele de cadre ale precupeților dîmbovițeni.

Bustul domnului Blănculescu trebuie degrabă așezat pe soclul rămas liber în urma izgonirii țăranului de la 1907 care nici el, săracu', nu prea avea certificat de producător.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Așteaptă-te, române!

Un mare sociolog francez, Marcel Mauss pe numele său, afirma pe la începutul secolului trecut că „a trăi în societate înseamnă a te aștepta la...". Unchiul său, și mai faimosul Émile Durkheim, ne-a arătat că, atunci cînd nu prea mai știi la ce să te aștepți sau, mai rău, cînd așteptările legitime, ba chiar legale ale fiecăruia dintre noi nu prea se mai îndeplinesc, se cheamă că societatea suferă de anomie – ceea ce nu este deloc bine pentru acea societate. Lucru simplu și ușor de înțeles: este greu să *con*viețuiești cu alții în afara unor *con*venții cu aceștia, adică în afara unor așteptări comune rezonabil de împărtășite de către toți. Dacă eu scriu acum aceste rînduri, o fac deoarece mă aștept ca să existe cîțiva cititori pentru care aceste informații să fie cît de cît interesante, după cum și acești cititori, dacă dau niște bani pe *Dilema veche*, se așteaptă să găsească în paginile ei cîte ceva care să îi intereseze; fără aceste așteptări reciproce nu ar mai exista presă. Dacă niște studenți intră într-o sală de curs, se așteaptă în mod legitim să apară cineva care să le spună lucruri cît de cît utile pentru viața și cariera lor, după cum și acel cineva – adică profesorul – se așteaptă ca acei studenți să-l asculte și să fie cît de cît interesați de ce are el de spus; fără aceste așteptări mutuale nu ar exista învățămînt. Și tot așa, peste tot și tot timpul.

Dincolo de aceste condiții generice, la ce se așteaptă însă, în mod concret, concetățenii noștri?

Un sondaj mai puțin obișnuit, realizat de un coleg, ne spune cîte ceva despre așteptările bucureștenilor. Să ne rezumăm la așteptările lor legale, adică acele așteptări care sînt maximal formalizate, devenind normative pentru fiecare și constituind astfel liantul de bază al vieții în comun.

Dacă s-ar da, de pildă, o nouă lege a circulației, credeți că oamenii ar respecta-o? – se întreabă în chestionar. Doar o treime dintre bucureșteni se așteaptă la așa ceva. Dar dacă ați avea de depus o cerere la administrația financiară sau la primăria Capitalei sau ați avea un proces, credeți că problema dumneavoastră ar fi rezolvată la timp și corect fără alt tip de intervenție? Să fim serioși! – exclamă aproape în cor bucureștenii, doar între 12 și 19% dintre ei păstrînd astfel de așteptări legitime.

Experiența își spune cuvîntul – veți spune. Toți acești oameni au avut de-a face cu aceste instituții, au pățit-o și acum știu la ce se pot aștepta. Nu este chiar așa. Să luăm de pildă cazul primăriei Capitalei. Trei sferturi dintre bucureșteni sînt foarte fermi în convingerea lor că o cerere depusă la această instituție nu are șanse de a fi rezolvată corect și la timp dacă nu există și o „intervenție", doar 6% avînd deci încredere în funcționarii primăriei. În ultimii 5 ani, doar 9% dintre ei au avut însă de a face cu primăria, iar dintre aceștia doar 17% au „pățit-o", adică au trebuit să intervină într-un fel sau altul. Și atunci?

Păi, exact asta este problema. Viața socială nu se bazează doar pe experiența personală, nu trebuie să treci tu însuți prin toate experiențele posibile pentru a ști cum să te comporți în societate – ar fi și imposibil! De cele mai multe ori ne formăm deci reprezentări despre lumea în care trăim și ni le transmitem unii altora, într-un fel sau altul. Ne comportăm apoi în funcție de aceste reprezentări sociale, adică în conformitate cu ceea ce ne așteptăm cu toții să se întîmple și nu neapărat în funcție de ceea ce chiar ni s-a întîmplat nouă personal. Iar bucureștenii și-au format, în marea lor majoritate, această reprezentare puternică a unei vieți sociale anomice: ceea ce ar trebui să așteptăm în mod legal/legitim de la instituții, de regulă nu se întîmplă. Trebuie procedat deci în consecință: dacă te grăbești, este *normal* să plătești un funcționar public pentru a-ți rezolva mai repede actele de care ai nevoie, consideră 73% dintre bucureșteni. Și este *normal* ca toți ceilalți să facă sau să fi făcut la fel: doar 23% dintre cei chestionați consideră astfel că cineva care are succes în viață s-ar putea să fi reușit datorită muncii și meritelor personale. Ba chiar este destul de *normal* ca cei în care tu îți investești încrederea să nu se țină de cuvînt: peste două treimi dintre bucureșteni se așteaptă astfel ca partidul cu care s-au hotărît să voteze să nu își țină promisiunile. Anomia devine astfel o formă perversă de normalitate.

Dar anomia, care este o stare de dez-ordine socială, nu poate ține loc de ordine – iar aceasta este o nevoie umană primară. Nimic mai firesc atunci ca 83% dintre bucureșteni să considere că România are nevoie de un conducător puternic, care să facă ordine în țară. Dar cine se mai poate aștepta ca așa ceva să se și întîmple? Așa că... mai așteptăm.

ținerea de minte

„Pentru discursuri am cel mai mare dispreț. Ar trebui pur și simplu desființate, interzise. Oratoria este o disciplină inferioară. Lucrează cu elemente de sensibilitate periferică. Escamotează simțul de critică și de control intelectual.

– Totuși, ați ținut atîtea discursuri, din care atîtea au avut reală importanță politică...

– Nici un discurs nu are reală importanță. Nici unul. Am ascultat unele, care mi-au plăcut ca formă, ca ținută, ca spirit. Dar nimic mai mult. Sînt convins că dacă am șterge din istorie discursurile, nimic nu s-ar clinti din așezarea lumii. Cu discursuri sau fără ele, lucrurile s-ar fi întîmplat întocmai cum s-au întîmplat."

(Constantin Argetoianu, într-un interviu cu Mihail Sebastian, în 1935 – selectat de Geo Șerban în volumul apărut la Editura Universal Dalsi în 2002)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cele două Românii la raport

Peste doar cîteva zile, Comisia Europeană va da publicităţii raportul de evaluare a României. Cu excepţia alegerilor, pare a fi evenimentul anului. Şeful Delegaţiei Comisiei a dat ceva emoţii oficialilor români săptămîna trecută. O publicaţie l-a citat spunînd că este sigur că raportul nu va spune că România întruneşte statutul de economie de piaţă funcţională, necesară pentru a face faţă presiunilor pieţei unice. Sună întortocheat, dar fraza a transmis un mesaj. Jonathan Scheele a afirmat apoi că a fost prost citat, el doar făcuse o diferenţă între cele două criterii: economia funcţională de piaţă şi capacitatea de a face faţă concurenţei. Prin aceste precizări, şeful Delegaţiei a cam trasat termenii în care se va discuta. Cel mai probabil, României i se va recunoaşte statutul, dar se va preciza acolo că este nepregătită pentru libera concurenţă. Din fraza încurcată şi neclară a domnului Scheele, ne putem aştepta la o nouă dispută lingvistică. Anul trecut, raportul spunea că România poate fi considerată economie funcţională odată ce va continua progresele. Adrian Năstase afirma atunci că o traducere cu suflet ar fi spus că deja este. Probabil că acum traducerea animistă de la TVR se va opri după prima parte a frazei, iar traducerea atee a opoziţiei va continua subliniind slăbiciunea faţă de concurenţă.

Dincolo de jocul formulărilor, Guvernul a înaintat în iunie un raport privind măsurile de integrare luate din septembrie 2003, lung de nu mai puţin de 624 de pagini. Apoi a revenit cu o completare, pentru perioada iulie-august 2004, de 365 de pagini. Guvernul pare a intra în competiţie cu Comisia: cine poate scrie mai mult fără a spune mare lucru. Absolut indigeste pentru puţinii cititori, aceste tomuri dau o vagă imagine a ce s-a făcut, deşi nu reiese absolut deloc de acolo ce anume a fost deja implementat şi ce a rămas doar pe hîrtie. Ba chiar, formulările sînt de aşa natură, încît să nici nu poţi înţelege, ceea ce este o soluţie la îndemîna negociatorilor abili care nu prea pot controla aplicarea măsurilor pe care le promit. Totuşi, se pare că ţine. În septembrie, Guvernul a mai închis cîteva capitole, rămînînd doar două de negociat.

România a plecat în cursă cu un handicap istoric, dar pare a beneficia şi de un noroc istoric. Privită de sus şi plecînd de la aşteptările niciodată optimiste, integrarea României este o poveste interesantă în sine: o birocraţie care nu funcţionează la bază, dar scoate la vîrf negociatori abili, plus voinţa politică a UE şi disperarea societăţii româneşti au făcut ca acest proces să ajungă totuşi aproape de final. Însă diferenţa între ţara reală şi cea negociată a crescut constant, pe măsură ce prima rămîne în încremenire şi a doua jonglează lejer printre indicatori şi angajamente. Diferenţa se vede cu ochiul liber la capitolele grele, cum sînt mediul sau agricultura. Există în România reală 303 depozite de deşeuri urbane şi din acestea doar şase sînt construite conform cerinţelor comunitare. Restul sînt gropi mizere din care săracii oraşelor culeg resturi şi unde „reciclarea" înseamnă incendiere. Cînd vîntul bate dintr-o direcţie nefericită, fumul şi mirosurile inundă oraşele europene ale României. Potrivit cifrei oficiale, 49% dintre români sînt deserviţi de o companie de salubritate. 51% aruncă gunoiul pe maidanul vecin, în fundul curţii sau în şanţul din faţa casei. În cei cinci ani de graţie negociaţi, România reală şi România care negociază nu vor putea recupera o ruptură ce durează de secole.

Iar UE se va alege cu o nouă poveste *à la grec*. Acelaşi noroc istoric, doar că venit ceva mai devreme, a făcut ca Grecia să prindă trenul european. În ciuda faptului că s-a schimbat mult faţă de ţara semi-medievală de acum douăzeci de ani, Grecia de astăzi este mult în urma mediei UE în statistici; cine o vizitează poate constata că politicile antipoluare au rămas pe hîrtie; se zguduie din cînd în cînd de scandaluri de corupţie legate chiar de fondurile europene şi îşi consolidează reputaţia de ţară în care există o oarecare distanţă între ce vrea şi ce poate guvernul. Recent, un alt scandal s-a iscat cînd s-a descoperit că guvernele de la Atena au măsluit ani de-a rîndul statisticile pentru a putea

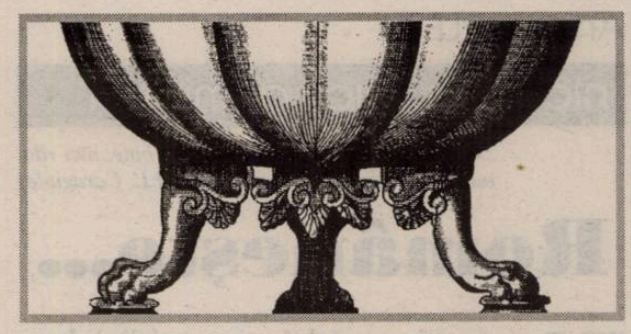

adopta moneda comună.

Rapiditatea cu care Bulgaria şi România au încheiat capitolele de negociere pare a se baza pe instituirea promisiunilor care nu se ştie dacă pot fi onorate ca principală cale de negociere. Birocraţii comunitari s-au prins de şmecherie. Cum decizia de a nu lăsa pe afară acest colţ al continentului este luată la nivel politic, au gîndit un instrument de control prin care pot interveni şi după încheierea negocierilor. „Există riscul relaxării, al complacerii în starea de bucurie dată de încheierea negocierilor, oamenii ar putea să aibă impresia că, odată încheiate capitolele, pot reduce turaţia motoarelor şi pot să încetinească ritmul pregătirilor", spunea fostul comisar pentru extindere, Verheugen.

Este de aşteptat ca raportul să pună mai mare accent pe aplicarea celor promise şi să accentueze dificultăţile rămase în acest punct. Varianta bună ar suna cam aşa: noi ştim că aţi fost entuziaşti cînd aţi promis şi vă vom ajuta să vă ţineţi de promisiuni. Varianta fără suflet ar suna: aţi promis, e problema voastră cum vă descurcaţi, noi doar vă controlăm.

presa despre...

Libertatea de exprimare

„După ce ani în şir a mustrat România pentru tratamentul copiilor instituţionalizaţi, Comisia Europeană are acum o nouă cauză: libertatea presei. Raportul anual asupra României va accentua negativ hărţuirea şi intimidarea jurnaliştilor şi intervenţiile în conţinutul editorial, afirmă un diplomat ataşat la Bucureşti, familiar cu conţinutul. Raportul va afirma că puţini dintre cei vinovaţi de violenţe împotriva jurnaliştilor au fost aduşi în justiţie şi că tot mai accentuata concentrare a proprietăţii de media în mîinile elitelor politice şi economice duce la autocenzură". *(Time Europe Magazine)*

Ziarele au acordat ample spaţii acestui pasaj şi au găsit un nou motiv de a-şi pune speranţele în viitorul raport. Şi sursele revistei *Time*, şi ziarele româneşti par a fi cam uituce, raportul Comisiei de anul trecut spunea: „Unele limitări ale libertăţii de exprimare sînt îngrijorătoare. Numărul mijloacelor de informare în masă cu adevărat independente este limitat, iar proprietatea asupra lor este extrem de concentrată, ceea ce duce la un grad de autocenzură". Şi nimic nu s-a schimbat. Dacă tot constată an de an degradarea libertăţii presei, Comisia ar trebui să exercite presiuni la nivel politic pentru calmarea PSD, decis să distrugă ce nu poate domina. Fără asemenea presiuni, rapoartele vor rămîne vorbe goale, bune doar să renască periodic ceva speranţe. **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

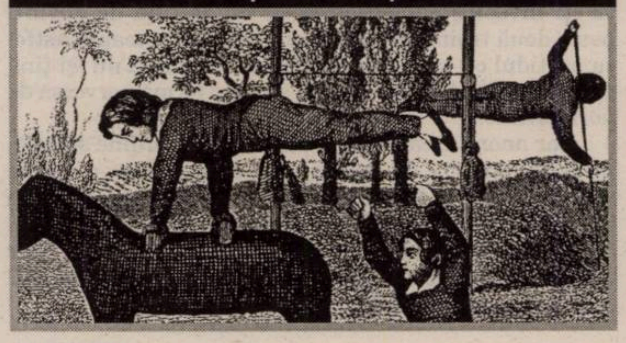

Mofturi de călătorie

E la modă să cauţi nod în papură Occidentului. E firesc: istoric, sîntem o naţiune care a reuşit fără loc la examenul civilizaţiei apusene. Sîntem cam ca ei, dar sîntem aici. Am visat să plecăm acolo, dar am rămas pe loc. Şi nu e nimic mai răutăcios decît emigrantul rămas acasă la el. Emigrantul nereuşit, ale cărui rădăcini naţionale cariate, dar încă rezistente, îl dor în fiecare zi, ca măselele. Şi pentru care nu există asistenţă medicală şi nici algocalmin.

Fac aici o pauză de *mea culpa:* eu sînt emigrantul ratat de care vorbesc cu o detaşare ipocrită. Cer iertare cititorilor care (aşa cum spunea cineva în caseta de scrisori) s-au plictisit de problemele editorialiştilor şi vor să mai citească şi despre ale lor.

Dar nu mă pot opri să mărturisesc: am început să caut în străinătate lucrurile care mă enervează în ţară. Am început să caut în Occident doar detaliile care-mi legitimează eşecul de a-mi părăsi patria. Caut gunoiul (uite că şi ăştia aruncă pe jos...!), caut impoliteţea (ei, da, se pare că zîmbetele false s-au terminat, cel puţin pentru noi esticii...), caut eşecul industrial, delăsarea urbană, caut sărăcia şi nevoile. Nu, nu şi neamul. Românii sînt singurul lucru de care mă feresc în străinătate. Mai ales românii emigraţi şi fericiţi – e prea dureros să-i întîlneşti...

Nu numai că sînt foarte atent la lucrurile astea, dar mă mai şi bucură. 100 de kilometri de pădure netăiată nu fac pentru mine cît 10 metri de parcare plină de gunoaie, într-o ţară care ne dă lecţii pe la Consiliul Europei. Iubesc mizeria de la periferiile metropolelor „mai celebre" decît Bucureştiul, grafitti-ul de pe pereţii caselor istorice ale Europei Centrale, drogaţii care se odihnesc prin parcuri, maşinile cu rugina curgînd din ele pe lîngă locuinţele sărăcimii din Paris, Londra sau Berlin. Îmi plac bătrînii îmbrăcaţi cu sacoul şi rochia din anii '70, plimbîndu-se cu tramvaiul la Milano. Mă dau în vînt după poliţiştii cu mutre de brute şi gesturi de satrapi de pe la intersecţiile autostrăzilor model ale Vestului. Mă enervez, dar parcă mai tare mă bucur cînd stau din nou la coadă, după mai bine de un deceniu, la un ghişeu de vamă din aeroportul Viena (acolo unde găseşti funcţionari cu mult mai lenţi, mai ticăiţi şi mai nesimţitori la suferinţa altora decît ştiam din experienţa Estului meu Sălbatic). Şi sînt de-a dreptul fericit cînd un alt poliţist, în alt oraş european, îmi dă peste mînă cînd îi filmez îngălarea şi dispreţul cu care îi tratează pe cetăţenii de mîna a doua a Europei. În sfîrşit, caut în orice loc în care merg clădiri care seamănă cu blocul din Pantelimon în care am copilărit. Clădiri cenuşii, reci, la 20 de metri una de alta, înalte şi fără semne particulare, ca oaia clonată Dolly. Clădiri care să spună locatarilor, de la bun început, „aici e capătul liniei. Mai rău e doar la puşcărie!"

Cu alte cuvinte, mă bucur de tot ce-i naşpa la ei. Mai mult, caut explicaţii comune. Dacă autobuzele sînt vechi şi murdare înseamnă că cineva a furat din banii bugetului local. Dacă imobilele sînt construite haotic e din cauză că primăria e coruptă (merge şi la centrul istoric al oraşului, ba e chiar mai bine – înseamnă că primăria era coruptă încă din Evul Mediu). În sfîrşit, dacă lumea mi se plînge de probleme economice, sînt mulţumit o săptămînă: deci şi ăştia sînt nişte pierde-vară!

Mă bucur, fireşte, şi că ei sînt proşti. Dar asta e o constatare veche a românului călător, încă din anii '70, cînd probabil că era sarcină de partid ca la întoarcerea în ţară să pună în evidenţă isteţimea mioritică (chiar dacă cu burta lipită de şira spinării), în opoziţie cu obtuzitatea neamţului îndopat cu bere şi cîrnaţi. Spiritul deasupra materiei – ce poate fi mai frumos, mai ales cînd n-ai copii care să-ţi ceară materie de mîncat, nu spirit...?

Nu în ultimul rînd, caut în Occident motive să fiu fericit acasă. Nu contează cît de mici. Ajunge şi forma bizară a clanţei de la uşa de hotel. Firesc: cînd te simţi străin în ţara ta nu-i nimic mai înviorător decît să vezi cum e să fii străin, pur şi simplu.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

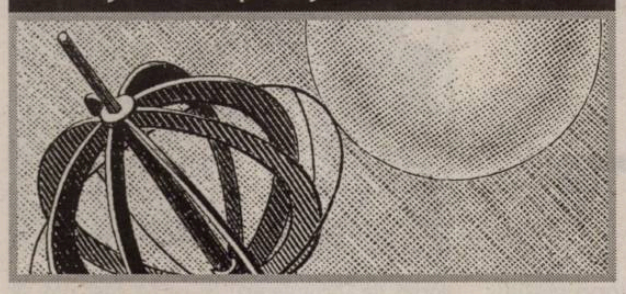

La coadă

Fotografia e paşnică şi convenţională: în costum de culoare închisă şi cravată roşie, un bărbat bătrîn, de peste 60 de ani, strînge mîna unui alt bărbat şi mai bătrîn, în jur de 80 de ani, îmbrăcat într-un costum de culoare închisă, tot cu cravată roşie. Specialiştii – în politică, nu în arta fotografică – spun că este primul transfer paşnic al puterii în cei 55 de ani de cînd se află la putere Partidul Comunist Chinez. Hu Jin-tao, (cel mai tînăr), preşedintele Chinei, în acelaşi timp secretarul general al Partidului Comunist Chinez, prelua de la cel mai în vîrstă, Jiang Zemin, preşedinţia comisiei militare a partidului (de fapt, comandantul-şef al armatei), cel de-al treilea post important în ierarhia ţării. Tradiţia predării puterii în China a păstrat pentru cîţiva ani acest post în arsenalul celui care pleacă, menţinînd influenţa asupra celui care vine. Pînă să devină stăpînul complet al Chinei, Jiang Zemin a aşteptat ca Deng Xiaoping să-i predea această funcţie, iar Deng nu a avut niciodată autoritatea lui Mao, care a procedat la fel. Mecanismul dăinuie în pofida faptului că persoanele sînt din ce în ce mai puţin identificabile cu simbolul marelui cîrmaci. Ambiţiile mai reduse, profilul mai puţin accentuat al celor care ajung la conducerea celui mai mare partid comunist la putere par să indice o modificare a politicii, încercarea de a potrivi ideologia cu realitatea, de a practica un fel de conducere colectivă, acolo unde domnea bunul plac şi abuzul. Capitalismul – forţele avansate de producţie, cum sînt denumite în strădania de a nu-i şoca pe propagandiştii obişnuiţi să-l vitupereze – introdus în statutul Partidului de către Jiang Zemin a marcat accesul Chinei la comunitatea naţiunilor influente, rolul ei de actor economic important în comerţul mondial. Pare a fi o cale fără întoarcere, care pune însă probleme insolubile partidului.

Nici unul dintre conducătorii chinezi, indiferent de vîrstă şi cravată, nu e dispus să încerce democratizarea partidului: exemplul fostei Uniuni Sovietice şi al ţărilor din Europa fostă comunistă are de ce să stopeze orice iniţiativă de acest fel. Nu se pune problema ca simplii membri de partid să aibă dreptul să-şi aleagă reprezentanţii şi, acolo unde s-a încercat acest experiment, n-a ieşit bine: conducerea superioară şi-a desemnat oamenii, urmînd a fi aprobaţi apoi de mase printr-o procedură care semăna – prin votul secret – cu alegerile democratice. Faptul că acolo, într-o municipalitate îndepărtată, de la poalele Tibetului, oamenii recomandaţi de conducerea de partid au căzut la vot a contribuit la limitarea experimentului. Conducătorii chinezi cred că practica democratică ar stimula corupţia în loc s-o marginalizeze aşa cum îşi doresc, probabil sincer. Guvernul şi oficialii partidului controlează accesul la afaceri şi nici un fel de companie nu poate supravieţui dacă pierde susţinerea guvernamentală. Dar expansiunea economică a Chinei a stimulat potenţialul de corupţie şi a sporit numărul oficialilor de pe lîngă sursele de mită. În portul Xianmen, din 2001, oficialii de la vîrf alcătuiseră o reţea prin care circulau miliarde de dolari. Primarul din Shenyang era în fruntea unei reţele care a sustras 6 miliarde de dolari. A murit în puşcărie. Autorităţile comuniste centrale sînt gata să pedepsească cu extremă severitate asemenea fapte, dar autorităţile locale emit neîncetat legi şi instrucţiuni, solicită aprobări care nu pot fi obţinute fără a pune mîna în buzunar. Şcolile şi spitalele au fost cuprinse şi ele în sistemul de plăţi suplimentare. Campaniile anticorupţie îi elimină în măsura posibilităţilor pe comuniştii corupţi şi dau posibilitatea celor cinstiţi să se înfrupte, la rîndul lor, din oportunităţile create de posibilitatea de a cîştiga.

Diferenţele dintre zonele urbane în care s-a instalat capitalismul modern şi cele în care dăinuie un capitalism de pe vremea lui Dickens sînt şocante, iar contrastul cu ceea ce se întîmplă la ţară e greu de asimilat chiar pentru cei care cunosc bine realităţile Chinei. În regiunea Guyuan – una dintre cele mai sărace – în pivniţa în care locuiesc, Jin Hua şi familia ei mănîncă de ani de zile doar cartofi şi macaroane. Nu sînt supăraţi că sînt săraci, ei înţeleg că nu toţi pot deveni bogaţi dintr-odată şi deocamdată sînt dispuşi să-şi aştepte rîndul. Cam la aşa ceva visează şi preşedintele Putin al Rusiei cînd cheamă la „unitatea ţării": toată lumea să stea ordonat la rînd şi să aştepte raţia de hrană, băutură, îmbrăcăminte, instrucţiune şcolară. Această aşteptare ar putea ţine locul libertăţii. Bărbaţii care îşi dau mîna în fotografiile oficiale sînt liberi să poarte ce culoare de cravată vor şi vor împiedica eventualele dezordini printre cei care îşi aşteaptă rîndul.

globul cubic

Veşti din noua Europă

● „De la numirea sa, la mijlocul lui iulie, în fruntea guvernului ceh, social-democratul Stanislav Gross, 34 de ani, suscită o profundă sciziune a ţării în două tabere inegale. Dispreţuit de intelectuali şi de patronat, acest fost lucrător de la căile ferate e adulat de oamenii obişnuiţi cu care seamănă. (...) Considerat populist de către detractorii săi, Gross reprezintă a doua generaţie de conducători politici de la căderea comunismului. Spre deosebire de alţi colegi ai săi, e un tehnician al puterii fără afilieri ideologice marcate. El caută acele soluţii pragmatice şi de compromis care să displacă unui număr cît mai mic de oameni" *(Le Monde,* 23 septembrie 2004). O altă faţă a politicii: omul ştie că nu poate să placă, cel puţin să nu displacă.

● „Germanii din partea răsăriteană care, în naivitatea lor şi cu viziunea lor paternalistă asupra statului, au crezut în promisiunile imbecile ale lui Helmut Kohl despre peisajele înflorite, se simt acum înşelaţi şi mînia lor iscată din sentimentul inferiorităţii faţă de conaţionalii lor din Vest se exprimă în contestaţiile faţă de reforma Codului Muncii şi în rezultatele electorale. Clasa politică nu înţelege esenţialul: nu problemele materiale îi tulbură pe oameni, ci sentimentul declinului social. Beneficiarii ajutorului social nu s-au bucurat niciodată de vreun prestigiu deosebit şi trecerea de la ajutorul de şomaj la ajutorul social (cum prevede legea Hartz IV) e resimţită ca o declasare, ca o includere în categoria perdanţilor. Rămîne sentimentul că viitorul nu mai are nimic de oferit decît continuarea declinului şi teama perpetuă faţă de această evoluţie." *(Süddeutsche Zeitung)*

„Paradoxal, în ţara sindicatului Solidaritatea, indicele sindicalizării este foarte slab. Convenţiile colective sînt inexistente, la fel ca şi acordurile pe ramură. În Polonia, aproximativ 40% dintre tinerii sub 25 de ani sînt şomeri, trăgînd astfel în jos indicele salariului mediu care e în jur de 500 de euro (150 de euro salariul minim)... Aceste elemente plasează salariaţii polonezi într-o poziţie de inferioritate într-un mediu de faceri unde sportul naţional al angajatorilor este încălcarea Codului Muncii, de altfel în perpetuă schimbare". *(Le Monde,* 23 septembrie 2004) **(M. B.)**

Victor-Iulian TUCĂ

scrisoare din Bruxelles

Surîsul lui Goran

În privinţa afacerilor europene, săptămîna 20-26 septembrie a fost marcată de un eveniment major pentru Uniunea Europeană: vizita prim-ministrului turc, Recep Tayyip Erdogan, care prefigurează posibila aderare a Turciei la spaţiul comunitar. Oficialul turc, zîmbitor, degajat şi sigur pe el, a ţinut o pledoarie pentru deschiderea cît mai urgentă a negocierilor de aderare a ţării sale la UE.

Cu o mustaţă stufoasă, o cravată pe măsură şi un costum impecabil, Erdogan a arătat ziariştilor figura europeană a Turciei, făgăduind, printre altele, retragerea propunerii islamiştilor turci cu privire la incriminarea adulterului în Codul Penal. Guvernul turc va promova ceva mai energic egalitatea dintre femei şi bărbaţi şi aici, din nou, Erdogan a zîmbit larg jurnaliştilor prezenţi şi comisarului Verheugen. Acesta din urmă a părut mulţumit, declarînd la sfîrşit: „Din punctul meu de vedere, nu mai există condiţii pe care Turcia le-ar mai avea de îndeplinit pentru deschiderea negocierilor de aderare". Ca atare, raportul Comisiei Europene din 6 octombrie ar putea recomanda începerea procedurilor de aderare, rămînînd Consiliului European sarcina dificilă de a lua decizia finală.

Dacă opinia lui Verheugen este pozitivă, nu se poate spune acelaşi lucru despre alţi lideri europeni. Astfel, preşedintele desemnat al Comisiei Europene, Jose Manuel Durao Barroso, spunea explicit cu o săptămînă în urmă că Ankara nu îndeplineşte încă toate criteriile de la Copenhaga, accentuînd că „Turcia trebuie să se adapteze Europei, iar nu Europa Turciei". O opinie în acelaşi sens aparţine prim-ministrului francez, Jean-Pierre Raffarin, confirmînd astfel o orientare mai largă a publicului european, care consideră că această ţară este prea mare, prea săracă, prea îndepărtată şi, nu în ultimul rînd, prea musulmană pentru Europa. Pe de altă parte, există voci la fel de puternice care susţin integrarea Turciei, invocîndu-se în acest sens trei argumente principale. În primul rînd, religia nu ar trebui să fie considerată un obstacol pentru integrare, iar o viitoare aderare a turcilor ar infirma explicit elucubraţiile despre războiul religios al secolului al XXI-lea. Se va demonstra astfel că democraţia poate fi însuşită şi de o ţară cu religie musulmană. În al doilea rînd, aderarea Turciei va spori rolul Uniunii Europene în Orientul Mijlociu, iar pe plan intern UE va beneficia de o imigraţie controlată şi necesară forţei de muncă europene. În sfîrşit, o amînare *sine die* a începerii negocierilor va distruge credibilitatea UE, avînd în vedere că promisiunile europenilor în această materie au început încă din 1969!

În timp ce Recep Tayyip Erdogan pledă cauza Turciei, în altă clădire a UE, mai exact în colţul rezervat presei din Justus Lipsius, negociatorul-şef al Guvernului român, Vasile Puşcaş, anunţa, zîmbind, închiderea altor două capitole de negociere. Ca atare, şi Guvernul român lucrează din greu pentru aderare, deşi se pare că bulgarii o fac mai cu spor, aşa încît zvonurile privind decuplarea aderării celor două ţări balcanice se ţin lanţ. Ultima declaraţie în acest sens aparţine chiar unui parlamentar britanic care face parte din noul comitet interparlamentar UE-România. Decuplaţi sau nu, vom vedea în curînd citind raportul de ţară întocmit de Comisia Europeană şi vom avea răspunsul cu privire la dobîndirea statutului economiei de piaţă, criteriul decisiv pentru mult plănuita aderare din 2007.

În aceeaşi săptămînă a avut loc un alt gen de eveniment în Belgia, şi anume concertul lui Goran Bregovici la Genk. Belgienii s-au întîlnit aici cu un alt fel de surîs: al unui artist care a transformat poveştile ţării sale în cîntece de nunţi şi înmormîntări. Toţi spectatorii au dansat (sala de concert nu a avut scaune), iar trompetiştii din Balcani au adus în împrejurimi pofta de viaţă a sudicilor, dispărută în bună măsură în lumea grăbită a pragmatismului occidental. Audienţa a rămas cu muzica balcanică în urechi, cu gîndul la paharul lui Bregovici, intuind, dincolo de cuvinte, mesajul venit dintr-un alt fel de lume. O lume unde există mai multe pasiuni şi multă dragoste. Dar, în cuvintele Gabrielei Melinescu, unde se află multă iubire acolo se află şi moarte. Bregovici exprimă în muzică acest melanj paradoxal, mult prea complex pentru a fi teoretizat. Flamanzi şi valoni au trăit cu pasiune trei ore dintr-un spectacol de o autenticitate năucitoare. Un capitol existenţial dintr-un *acquis* la care Europa de Vest mai are încă mult de lucrat.

Bruxelles, 26 septembrie 2004

ready made

„La uciderea ce fac cuconii andesine giucînd, iau o certare foarte micşoară, cum au fost acei doi cuconi carii giucîndu-şi cu giucăreile sale, s-au mîniiat unul pre altul, şi l-au lovit cu cuţitaşul cel de condeae şi l-au giunghiat de l-au omorît; şi pentru certarea l-au izgonit dentr-acel sat, unde au fost făcut moarte cu învăţătură ca aceaia să nu să mai întoarcă la cela joc, pănă nu va face pace cu părinţii cuconului celui ucis."

(Carte românească de învăţătură [1646], Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1961)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

A4

Cu gîndul la A,
4 zice: „Aha,
acum înţeleg
ce-i un 4 întreg!“

Lui A, egolatru,
nu-i pasă de 4, —
nici cît unei nule
de patru patrule.

Nula e zero-
valentă, ca Nero, —
discreţionare
puteri, însă, are.

Zero e-o gaură,
dar are aură:
dintr-un amfiteatru,
el face un patru-
later, un A4,
ca, *ab irato,*
nebunul de Nero...

Se non è vero,
è ben trovato!

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Nu-i nici Jiu şi nu-i nici Nistru

(un frustrat numit ministru)

S-a întîmplat chiar aşa: am ajuns la Horezu pe ploaie, vineri spre prînz, şi am plecat tot pe ploaie, duminică seara. Acest colţ al Vîlcei de mijloc, ireal împietrit într-o măreţie domoală, este poate cel mai frumos al Olteniei. Cuvîntul de ordine al toamnei, pe-aici, este *cîţi saci de mere ai făcut*. Care cu mere coboară de peste tot – şi dinspre Măldăreşti, unde se află *culele* lui I.G. Duca, şi dinspre sătucul cu biserica modestă de pe-o coastă ce strînge în sine rămăşiţele fostului prim-ministru, şi dinspre Romanii de Jos, din apropierea mînăstirii Horezu.

Aici, în acest decor de glorie pluvială, la doi paşi de Munţii Căpăţînii, am aflat povestea teribilă a lui nea Grigorie, fost puşcăriaş ale cărui urme s-au pierdut în negura ultimilor ani trecuţi. Nimeni nu mai ştie de unde venea nea Grigorie – unii spun că dintr-un sat de pe malul Luncavăţului – pîrîiaş molcom ce curge pe-aproape, prea mic pentru a fi o graniţă internă a locurilor, precum Oltul, Jiul sau alte rîuri respectabile; alţii spun că venea mai din vale, dinspre Drăgăşani. Ce-a făcut nea Grigorie: într-o seară, să fi fost pe la începutul anilor '90, el s-a luat la harţă, după un pahar, cu alţi drumeţi în faţa unui birt pus chiar la ieşirea din Horezu spre Piteşti. Acest birt, al cărui nume real nu mai contează, era numit în jargonul consumatorilor *La ultimul leu* – adică locul în care, părăsind micuţa şi înverzita urbe, îţi puteai bea ultimul ban. Este ceea ce, după toate probabilităţile, a făcut şi eroul nostru în acea seară, după care, un mic şi inconştient vandal ţîşnind dintr-însul în aburi de votcă, s-a apucat şi a spart geamurile cîtorva maşini, gălăgie şi scandal. Venit-a poliţia, s-a dres un dosar şi, nea Grigore nepermiţîndu-şi plata unei amenzi, a ajuns pentru scurt timp la închisoare, abia cît să se trezească puţin. N-a trecut mult şi nea Grigorie a apărut din nou în perimetru, cu gînduri de răzbunare. Ei bine, şi să vedeţi: cum sta el şi bea, tot într-o seară, tot în acelaşi birt, încercînd să dea de urma foştilor duşmani, numai ce află o veste care l-a bulversat. În lipsa sa, nu se ştie cît, locanta fusese în renovare; se dăduse cu mătura şi cu bidineaua, vechile ferestre chioare erau trase în termopane etc. În pas cu vremurile şi cu cursul valutar, la redeschidere, birtul *La ultimul leu* devenise în jargon local *La ultimul dolar*. Şi, spune povestea, cînd a aflat acest lucru, zguduit peste poate în convingerile sale, nea Grigorie a căscat ochii a neputinţă, a dat peste cap ultimul rest dintr-o sută de rom şi dus a fost. Tranziţia spre capitalism l-a pacificat, s-ar spune. O simplă modificare terminologică l-a bulversat într-atît încît de-atunci nimeni nu mai ştie nimic despre acest personaj; aproape că mi-l imaginez trudind la negru prin cine ştie ce judeţe şi căutînd – spirit ireductibil conservator – un alt birt în care moneda naţională să-şi mai zbîrlească, mîndră, coama.

Naiv, întors la Bucureşti, habar n-aveam că – în lipsa lui Grigorie – povestea căpăta sub ochii noştri o continuare insolită. Mărturie ar putea depune jurnalistul Carol Sebastian. Curios să vadă cum poate scoate Montréalul fiara din om, el a stat de vorbă cu actualul ministru al Culturii. Ministrul, om care nu stă pe gînduri cînd e vorba de încondeieri! Şi ce i-a fost dat să audă!* După ce, de la înălţimea etajului 11 al Televiziunii, beştelise *legionarii* ieşiţi la drumul mare pe 13-15 iunie – cam pe vremea în care nea Grigorie îşi începea periplul *hors la loi* –, după ce deţinuse primatul în caricaturizarea echidistanţei instituţiei, spălînd-o de onoarea de a fi făcut o revoluţie, dl Theodorescu revine şi pune toată fierea complexelor proprii în nişte cuvinte nedemne nu numai de un ministru, ci de orice om cu respect faţă de sine şi faţă de alţii. „Lumpeni“ şi „pelagră“, „rataţi“, „nespălaţi“ şi „scursurile societăţii“ – pe-aici, prin aceste vorbe, mai tari decît votca altor neîmpăcaţi cu lumea, se întrezăresc, potrivit ministrului, demonstranţii care, în megapolisul canadian, au stricat cuvîntarea demnitarului la dezvelirea unei statui.

Cum era de aşteptat, preşedintele Iliescu, şi dînsul de faţă, a fost mai diplomat – deşi avea motive mai multe şi mai lactate să facă tărăboi. De la sula în coaste la sulul de carton în cap, preşedintele a evoluat în relaţia cu recalcitranţii. Dar nu şi ministrul: spumele verzi ale cuvintelor sale îmbibate în vitriol arată limpede că nu-i suficient să comanzi Cultura pentru a fi elegant din fire, după cum nu trebuie să dai romul peste cap pentru a fi îmbătat irevocabil de reziduurile propriei neputinţe.

* „După ce i-a făcut «cretini», ministrul Culturii îşi lărgeşte paleta invectivelor...“, în *Evenimentul zilei*, 23 septembrie a.c.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Moştenirea lui Răzvan Theodorescu

Partidul dlui Năstase e bine înarmat – de la arme de panoplie (justiţia, economia, finanţele) pînă la bombele „inteligente“ cu care îşi împroaşcă adversarii (hotărîri de guvern, alegeri primare). Să adăugăm experţii în tehnici neconvenţionale (sondajul, citatul creativ din adversari, leapşa cu pensionarii, alianţele politice). Sau agenţii dubli din lumea patronilor de presă (vezi uraganele WAZ şi Ringier). Totuşi, atîta generozitate în cîteva luni preelectorale sună a disperare. Unde întorci capul – o sală de sport, compensări de 90% la medicamente, tichete de călătorie care pot fi schimbate pe mîncare, pensii exorbitante. Prea mult, zău aşa! Am impresia că PSD-ul are mai mulţi consultanţi decît lideri.

Desigur, nu toţi mandarinii PSD-ului se lasă vrăjiţi de invizibilii „spin doctors“. Au şi oameni cu tăria opiniunii. Ministrul Culturii, Răzvan Theodorescu, îşi pregăteşte o promiţătoare carieră de pamfletar gen Alcibiade. (Dacă n-or fi cumva una şi aceeaşi persoană!) Invectivele cu care i-a probozit pe demonstranţii din canadiana piaţă a României ar putea intra, sînt convins, într-o viitoare eprubetă a umorilor academice. La limită, furia ministerială ar putea fi pusă pe seama emoţiei, e greu să-nfrunţi huiduieli la ceas ceremonial. Mai ales în faţa statuii ce demonstrează că, la o adică, Eminescu s-ar putea întoarce dintre morţi! Deh, oameni sîntem, chiar şi cînd îmbrăcăm cămaşa demnitarului!

Discursul despre retardaţi şi lumpeni e însă doar o jucărie – ministrul Culturii e activ şi în planul concretului financiar. Lista dumisale de achiziţii oficiale de carte e un exemplu strălucit de presbitism cultural (vezi numai pînă la uşa cabinetului). S-a scris despre asta, nu insist, dar iată cîteva titluri de larg interes pe care PSD-ul le expediază posterităţii prin bibliotecile publice ale ţării: Horaţiu Mălăele – *Horaţiu despre Mălăele,* Doina Ioneţ – *Uşărnica,* Z. Apostolescu – *Leacuri cu animale*, Victor Coroianu – *Ultime cuvinte ale unor iluştri,* Madar Ilona – *Agricultura din zona Praidului,* Mircea Micu – *Întîmplări vesele* sau Alexandru Ciobanu – *Persia şi dispersia* (genial titlu)!

Mărturisesc că nu le-am citit, dar pare suspect că alte volume ale ultimului an, care au şi notorietate critică şi impact comercial, nu au atins ştacheta impusă de dl Ciobanu. Faptul că lista conţine şi lucruri remarcabile (mai ales din zona istoriei şi criticii literare) nu salvează situaţia. Mai ales că edituri cu bun renume (Humanitas, Polirom, Paralela 45 etc.) sînt ocolite cu obstinaţie. Viziunea cenzorială se resimte şi în cazul unor reviste culturale (nu m-a pus nimeni să scriu asta; nu-i cunosc nici pe Dinescu, nici pe Pleşu). Dar ce să mai spui cînd, într-un interviu TV, păstorul oficial al culturii româneşti loveşte direct la rotulă: „Ca de obicei, opinia lui Gabriel Liiceanu nu contează“. În sfîrşit, Liiceanu poate fi liniştit, măcar în acest fel numele său va rămîne în istorie!

Dar, vai, vorbim despre cultură, unde, nu-i aşa, gusturile nu se discută! Ar trebui poate să acceptăm micile subiectivisme ale ministrului (sau ale comisiei în spatele căreia se ascunde). Pentru maximă obiectivitate ne-am putea adresa Comisiei de Cultură şi Media a Senatului. Oare? Şeful acesteia, Adrian Păunescu, l-a acroşat letal pe Valentin Nicolau la prezentarea raportului SRTV pe 2003. A fost o şedinţă istorică, pentru că poetul a lansat răstit, atunci şi acolo, o axiomă absolut aiuritoare: *senatorii au întotdeauna dreptate!* (Pe cale de consecinţă: audierile se limitează la disculpare!) Întrucît respingerea raportului se traduce prin schimbarea conducerii TVR, gurile rele vorbesc de pofta lui Păunescu de a scrie poezii la etajul 11, de faptul că-i plăteşte lui Nicolau poliţe vechi şi noi. În contrapartidă, Telejurnalul ne-a oferit un savuros serial despre Bard şi colegii săi de comisie.

Înţelegem deci că Răzvan nu e singur şi că în cultura PSD gusturile nu se discută, ci se execută. Eminentul aforist Vl. Putin spunea că media e un instrument, nu o instituţie. Bucureştiul a prelungit ecoul şi asupra culturii.

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Raftul întâi

190 000 lei

GÖRAN TUNSTRÖM
Bărbaţi celebri care au trecut prin Sunne

170 000 lei

BERNARD WERBER
Arborele scenariilor posibile şi alte povestiri

Texte şi opinii de: *Dorin CHIRTOACĂ (analist politic, Chişinău) ● Aurel CIOBANU-DORDEA (lector univ., Facultatea de Drept, Universitatea Bucureşti) ● Laurenţiu CONSTANTINIU (asistent univ., Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti) ● Armand GOŞU (istoric) ● Valentin NAUMESCU (conferenţiar univ., Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Cristian PREDA (conferenţiar univ., Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti) ● Simina RADU-BUCURENCI (istoric) ● **Coordonatorul temei:** Adrian CIOROIANU*

De la episoadele intrate in istorie ale podurilor de flori din anii '90 şi pînă la clipurile recent intrate în topuri ale băieţilor de la O-Zone (revăzute obligatoriu pe canalele comerciale franţuzeşti sau italiene!), povestea Republicii Moldova s-a construit cu totul fragmentat în imaginarul societăţii româneşti contemporane. Această românitate proximă, atît de afină şi totuşi altfel, *nu a ieşit din zodia clişeului: pe de o parte, Republica Moldova este (măcar în parte) străvechea Basarabie trădată, pentru a cărei cauză merită şi trebuie luptat. Din această perspectivă, unirea a fost ratată atunci, la începutul deceniului trecut, eventual în după-amiezile în care bucureştenii contestatari umpleau Piaţa Universităţii sau în dimineţile în care minerii intrau şi ei în oraş, la vînătoare de guverne. Pe de altă parte, Moldova nu (mai) este fosta Basarabie românească, ci un ţinut incert, dinspre care răzbat uşor fermoare la kilogram, elastice şi fierbătoare de cafea, dar spre care răzbate mult mai greu sentimentul (pentru unii depăşit, pentru alţii de viitor) identităţii comune.*

Un pod de flori, o dragoste din t(r)ei

Există, oricum am pune problema, o Basarabie a învăţătoarelor care-l predau la clasa din Chişinău pe românul Eminescu cu ochii în lacrimi şi o Moldovă a fetelor frumoase şi uşor accesibile ce plîng şi ele, din cînd în cînd, în cîte un jurnal de seară, după ce par a afla, din datele scrise în paşaportul recuperat de la traficanţii albanezi, că sînt minore. Cele două ţări imaginare – acea *Basarabie şi* acea *Moldovă – au în comun cam ce au şi învăţătoarea şi juna. Un nimic din care clişeul se înfruptă totuşi, într-un dispreţ nici măcar camuflat faţă de realitatea pe care am putea-o înţelege din ziare, dacă le-am citi.*

Mai este, totodată, o Basarabie a studenţilor vorbitori de româneşte care vin în universităţile noastre, dar şi o Moldovă a aceloraşi – în momentul în care, în anul I, îi surprindem vorbind în ruseşte între ei. Aceiaşi studenţi vin astfel din două ţări diametral opuse; acesta este probabil şi motivul pentru care mulţi dintre cei mai buni dintre ei, excedaţi de acest decalaj geografic din mintea noastră (de care ei nu-s vinovaţi), decid să rămînă în România. Şi, deci, noi ce facem? Creăm o elită moldovenească pro-română? Sau le-o răpim?

Între această Basarabie a revistei Contrafort, *demnă de atenţie de la cap la coadă, şi Moldova cîntăreţei Anna Lesko, mult mai interesantă de la şolduri spre călcîie, se cască un hău care ne înghite pe toţi deopotrivă. În imaginar, România şi Basarabia se iubesc ca nebunele cînd e vorba despre trecut, se ignoră cu plăcere cînd apare în propoziţie şi Moldova prezentului şi se suspectează cu temeri, toate trei, dacă vine vorba despre viitor.*

În disperare de cauză, cele trei o cheamă pe tanti Europa să le dea răspunsul la dilemă: sîntem sau nu unii şi aceiaşi? Dacă da, de ce ne mai batem capetele? Dacă nu, de unde atunci această migrenă comună? **(A. C.)**

Valentin NAUMESCU

Un pod prea îndepărtat?!

Mărturisesc că am avut reţineri înainte de a accepta să scriu despre Basarabia. Am crezut şi cred în continuare că este o *temă capcană*, din care cu greu poţi ieşi convins că ai spus ceva nou fără să superi pe nimeni. O temă cu multe clişee, abordări afective şi prejudecăţi, jalonată de istorici, poeţi şi politicieni, de convingeri, sloganuri şi idei înţepenite în trecut, uneori dovedindu-se, ele însele, victime ale trecutului. Încălcarea jaloanelor trasate poate trezi oricînd, aşa cum se întîmplă la noi, suspiciuni, sensibilităţi greu de potolit sau reacţii semeţe pentru „poza de grup". În general, mi s-a părut că textele apărute după 1990 oscilează între două şabloane: cel al exaltării unui *etnicism eroic* sau cel al etalării unui *fatalism preţios, savant*, evident ambele contraproductive. În consecinţă, am considerat că există riscul ca aceste scurte reflecţii să deranjeze tiparele consacrate sau să se circumscrie, finalmente, în zona de semnificaţii a unui clişeu sau a altuia.

Am preluat titlul faimosului roman care vorbeşte despre o operaţiune eşuată a aliaţilor, în 1944, încercînd să proiectez asupra Moldovei de peste Prut imaginea unui *ţinut care se cere cu disperare salvat, recuperat*. În acest caz, însă, par să nu existe nici resursele interne necesare (culturale, sociale, economice), nici şansă istorică, şi, uneori, nici voinţă politică. Nu spun un lucru nou, istoria n-a fost niciodată prea generoasă cu Basarabia. Puţine au fost perioadele ei de linişte şi acumulare. Puţine momentele şi regimurile care au încurajat dezvoltarea unei *culturi liberale* de tip occidental. Autoritarismul, sărăcia, ignoranţa la nivelul unui larg segment social şi, cîteodată, chiar mizeria în care a fost îngropată populaţia, în special cea rurală, au menţinut decenii în şir o Moldovă înapoiată, retrasă din spiritul vremurilor Europei, cu cel puţin un pas în urma societăţilor aflate la Vest de Chişinău şi, ironia istoriei!, uneori chiar şi în urma celor aflate mai la Est, ca într-o nefericită *insulă de subdezvoltare*. S-ar putea însă ca imaginea facilă, gazetărească, a unei Moldove mohorîte şi nesigure, devenită în ultimii ani şablon pentru media din România şi din Europa, să se transforme ea însăşi într-un factor serios şi grav de blocaj, într-o percepţie care nu îngăduie alte abordări, mai optimiste şi, de ce nu, poate mai apropiate de adevăr. Oricum am lua însă lucrurile, percepţia noastră asupra lumii e construită preponderent din imagini „confecţionate", iar politicul urmează de cele mai multe ori jocul (războiul) complicat al imaginilor publice, colective, justificate sau nu.

În ceea ce mă priveşte, cred cu tărie că ceea ce s-a întîmplat în Moldova de peste Prut în ultimii 14 ani se datorează cu precădere *rezistenţelor politice interne şi catastrofalei prestaţii a clasei politice*, care menţine ţara la periferia Europei, şi mai puţin boicotului rusesc. *Moldova n-a avut şi nu are elite politice capabile* să o scoată din pustiul sărăciei, subdezvoltării şi dependenţei tradiţionale de Rusia. Din acest motiv, am afirmat anterior că *nu există resursele interne ale schimbării*, că nu a apărut, încă, *masa critică* necesară deblocării economiei şi vieţii sociale din mica republică, fostă sovietică. Nici etapa entuziastă, dar naivă a supralicitării discursului bazat pe ideea de independenţă, de la începutul anilor '90 (etapa Druc-Snegur), nici etapa romantică a Podului de Flori, nici poeţii, nici cîntăreţii, nici eroii încarceraţi, nici PRO TV Chişinău, nici implicarea modestă şi ezitantă a Bucureştiului n-au reuşit să imprime o direcţie de dezvoltare şi modernizare în Moldova, n-au avut puterea să smulgă ţara din zodia stagnării, a *postcomunismului falimentar*. Eforturile s-au dovedit zadarnice odată cu întoarcerea comuniştilor la putere şi cu îndepărtarea tot mai clară a ţării de Europa şi chiar de România. Neputinţa şi umilinţele din Transnistria au adus de fiecare dată românii de peste Prut cu picioarele pe pămînt. Eşecurile şi înfrîngerile reformatorilor liberali s-au ţinut lanţ. Nici populaţia pare să nu mai creadă în proiectul capitalist-democratic, în cazul că l-a susţinut vreodată cu adevărat. Pe scurt, impresia exterioară este că în momentul de faţă *Moldova nu poate, nu are cu ce şi cu cine* şi poate nici voinţa să facă progrese substanţiale, nu dispune de resursele schimbării, nu poate fi cuplată la proiectul european contemporan.

Desigur, dacă am opri discuţia în acest punct ar fi şi incomplet şi nedrept faţă de ceea ce eu cred că putem numi, totuşi, *potenţialul de recuplare europeană* al Moldovei, pe termen mediu şi lung. Aşa cum ştim, analizele mediilor occidentale nu dau prea multe şanse Chişinăului în viitorul apropiat. Dacă sîntem corecţi, vom recunoaşte însă că şi România s-a confruntat la începutul anilor '90 cu răceala şi dezinteresul puterilor occidentale, cauzate de neîncrederea în mediul decizional intern şi de imaginea generală negativă a societăţii. Cu atît mai mult Republica Moldova, o ţară mică, o piaţă cu doar patru milioane de oameni, majoritatea avînd venituri sub 100 euro, fără o poziţionare strategică deosebită şi aflată tradiţional în zona de influenţă a Rusiei, nu avea cum să trezească un interes prioritar la Washington, Londra sau Berlin. Au fost probleme mai importante de rezolvat în Europa, din 1989 pînă acum. Şansa Chişinăului, în opinia mea, este *apariţia în următorii 5-10 ani a unei elite politice şi manageriale tinere, şcolite în România sau în Uniunea Europeană*, care să disloce vechea clasă de conducători (post)comunişti şi să preia poziţiile de decizie în partide, în Guvern, în Parlament, în administraţia publică, în companiile comerciale. Acest lucru este posibil şi se va întîmpla în intervalul de timp menţionat, chiar dacă momentan percepţia unora este că *tinerii educaţi în afara Moldovei preferă să nu se mai întoarcă acasă*, rămînînd în România sau în ţări ale Uniunii. Cu cît numărul celor care pleacă la studii în străinătate va fi mai mare, cu atît se vor întoarce mai mulţi, iar masa critică a schimbării se va forma mai repede. Modernizarea accelerată (tehnologică, de infrastructură şi în special educaţională), politicile liberale şi creşterea interesului european în zona Chişinăului sînt cheia reuşitei.

Plecarea de la putere a generaţiei de 50-60 de ani, formată în structurile sovietice, şi cîştigarea poziţiilor decizionale de către o nouă elită, educată după alte valori, cu alte competenţe şi cu alt crez politic şi profesional, va aduce cu siguranţă un aer proaspăt la Chişinău iar *vîntul schimbării* din Europa Centrală, început în 1989-1990, se va simţi şi peste Prut. Acestei elite tinere, cu diplome universitare de Bucureşti, Cluj sau Iaşi, îi va reveni cu siguranţă misiunea rediscutării legăturii Basarabiei cu România.

Scurt istoric

Mai 1812 – Tratat ruso-turc semnat la Bucureşti, prin care Basarabia istorică intră în componenţa Imperiului Ţarist („hotarul dintre cele două state să fie rîul Prut, de la intrarea acestuia în ţara Moldovei şi pînă la locul unde se întîlneşte cu fluviul Dunărea").

1818 – sub coordonarea generalului rus Bahmetiev, se redactează prima „constituţie" a provinciei *(Aşezămîntul obrazovaniei oblastei Basarabia)*. Provincia era condusă de un guvernator civil, ajutat de un Consiliu Suprem compus din 11 persoane.

Septembrie 1829 – prin Tratatul de la Adrianopol, teritoriul dintre braţele Chilia şi Sf. Gheorghe ale Dunării intră temporar în componenţa Imperiului Ţarist (pînă la Tratatul de la Paris, din 1856).

Martie 1878 – prin Tratatul de Pace dintre Rusia şi Imperiul Otoman de la San Stefano, Poarta se obliga să cedeze *sangeacul* Tulcea, iar Rusia îşi rezerva dreptul de a schimba acest teritoriu cu sudul Basarabiei.

Iulie 1878 – prin Tratatul de la Berlin, Principatul României obţinea Dobrogea în schimbul cedării Basarabiei.

27 martie/9 aprilie 1918 – Sfatul Ţării al Republicii Democratice Moldoveneşti votează Declaraţia de unire cu Regatul României.

23 august 1939 – semnarea Tratatului dintre URSS şi Germania, de către miniştrii de Externe Viaceslav Molotov şi Joachim von Ribbentrop, în prezenţa lui I.V. Stalin.

22 iunie 1941 – generalul Ion Antonescu: „Ostaşi, vă ordon: treceţi Prutul!".

August 1944 – aflată în contraofensivă, Armata Roşie cucereşte Chişinăul şi întreg ţinutul dintre Nistru şi Prut.

10 februarie 1947 – Tratatul de Pace statua *Republica Sovietică Socialistă Moldovenească* (înfiinţată, nominal, de Stalin în iulie 1940) drept parte a URSS.

Martie 1989 – un grup de intelectuali români din Chişinău tipăresc (într-o tipografie din Riga) revista *Glasul*, în alfabet latin.

27 aprilie 1990 – Parlamentul Republicii adoptă tricolorul ca drapel de stat. Mircea Snegur este ales preşedinte al Sovietului Suprem al R.S.S. Moldoveneşti.

23 iunie 1990 – Republica Moldova îşi proclamă suveranitatea.

27 august 1991 – din iniţiativa Frontului Popular din Moldova, la Chişinău, 600.000 de reprezentanţi ai tuturor raioanelor şi oraşelor provinciei cer Parlamentului votarea Declaraţiei de Independenţă.

4 aprilie 2001 – Republica Moldova devine primul stat ex-sovietic care aduce la putere, prin alegeri libere, un auto-declarat comunist – Vladimir Voronin.

Armand GOŞU

De bine, despre comunistul Voronin

În aprilie 1997, cu cîteva săptămîni înainte ca preşedintele Petru Lucinski să semneze memorandumul pentru rezolvarea crizei transnistrene sub egida OSCE, un diplomat de la Ambasada Moldovei de la Moscova mi-a dezvăluit filosofia politicii externe a Republicii Moldova. Interlocutorul meu compara Chişinăul cu un miel blînd care suge la două oi. Acestei politici el îi preconiza un lung şi strălucit viitor. La întrebarea de unde s-au inspirat liderii de la Chişinău, răspunsul lui a fost „de la Bucureşti". După care a făcut mai multe consideraţii, nu foarte pozitive, despre bagajul genetic al românilor.

Politica „mielului blînd" este una a jocului la două capete, a amînărilor, tergiversărilor, a minimei rezistenţe. Politica „mielului blînd" este politica falimentului. Mircea Snegur şi Petru Lucinski sînt mărturii vii ale eşecului acestei politici. Vladimir Voronin a încercat s-o rupă cu tradiţia perversă instaurată la Chişinău. Ceea ce nu înseamnă că s-a salvat. De fapt, cel mai tragic destin politic se conturează a fi cel al preşedintelui Voronin. El a mizat totul pe cartea Moscovei. În care a crezut şi al cărei sprijin l-a aşteptat. El a ales o singură oaie, Rusia. Şi a spus în gura mare acest lucru. Predecesorii săi au acompaniat politica promoscovită de discursuri pro-occidentale. Despre ei se spune că au fost abili. Iar despre Voronin că e un comunist.

Dacă Republica Moldova va supravieţui pe viitor în actuala configuraţie va fi în mare parte meritul lui Vladimir Voronin. De aceea, piaţa centrală din Chişinău ar trebui să poarte numele lui Voronin. Snegur şi Lucinski nu au rezistat presiunilor, mult mai puţin intense, ale Moscovei. Spre a face Rusiei pe plac, Snegur a scos România din negocierea crizei transnistrene, iar Lucinski s-a grăbit să semneze la Moscova un memorandum care a complicat şi mai mult tratativele dintre Chişinău şi Tiraspol.

Respingerea Memorandumului Kozak, care prevedea federalizarea Moldovei, a fost punctul de cotitură în relaţiile lui Voronin cu Rusia. Dintr-un aliat preţios, Voronin s-a tranformat în *persona non grata*. Afrontul adus Kremlinului era prea mare. Dmitri Kozak este un personaj prea influent în structurile de putere de la Moscova. De aceea, Vladimir Voronin caută, cu disperarea omului hăituit, sprijinul Occidentului. Integrarea europeană reprezintă acum, potrivit preşedintelui Voronin, „prioritatea absolută" a politicii Republicii Moldova. Asta după ce Voronin fluturase proiectul aderării Moldovei la Uniunea Rusia-Belarus.

Piatra de încercare pentru liderii de la Chişinău este Transnistria. Rusia lui Boris Elţîn a congelat situaţiile conflictuale din fostul spaţiu sovietic. Vladimir Putin vrea să tranşeze conflictele obţinînd beneficii cît mai mari pentru Rusia. Transnistria poate rivaliza în importanţă doar cu Kaliningradul, regiune din componenţa Federaţiei Ruse, cap de pod al Rusiei în Europa Centrală şi Marea Nordului. Miza Transnistriei este mai mare decît cea a Abhaziei, Osetiei de Sud şi Adjariei la un loc, cîtă vreme Armenia rămîne aliatul fidel al Rusiei în Transcaucazia.

Planul lui Voronin pentru deblocarea negocierilor este unul radical. El refuză să discute „cu actualele căpetenii ale regiunii transnistrene" şi cere „locuitorilor Transnistriei să-şi găsească reprezentanţi noi, responsabili ai intereselor lor" (interviu cu V. Voronin în *Moldova Suverană*). Trupele ruseşti de menţinere a păcii, care „mai mult îl protejează pe acest Smirnov decît să contribuie la soluţionarea problemei", trebuie înlocuite cu căşti albastre multinaţionale (interviu la radio „Europa liberă"). Cuvinte grele are Voronin şi pentru Ucraina, care nu-şi face datoria pe segmentul transnistrean al frontierei, motiv pentru care i-a expediat o scrisoare premierului Viktor Ianukovici în care-i prezintă „toate faptele concrete de coparticipare directă a reprezentanţilor autorităţilor ucrainene la contrabanda pe sectorul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene" şi-şi exprimă speranţa „că stimatul premier va reuşi să readucă Ucraina pe făgaşul respectării dreptului internaţional" *(Moldova Suverană)*. Voronin vrea să răpească Rusiei exclusivitatea în medierea conflictului transnistrean. Oficial, alături de Rusia, şi Ucraina, ca şi OSCE-ul sînt garanţii procesului de pace din Republica Moldova. Dar Kievul e acum doar o portavoce a Moscovei, iar funcţionarii OSCE nu vor conta niciodată. De aceea, Voronin a solicitat lărgirea formatului de negocieri prin cooptarea altor actori importanţi (UE şi SUA) sau vecini interesaţi (România). Voronin a mers chiar mai departe şi a propus, la începutul verii, un Pact de Stabilitate şi Securitate pentru Republica Moldova prin care Rusia, SUA, România, Ucraina, UE să garanteze stabilitatea, securitatea şi democratizarea Moldovei. Extinderea formatului de negocieri în problema Transnistriei a fost categoric respinsă de Leonid Kucima şi ridiculizată de Vladimir Putin, cu ocazia *summit*-ului CSI de la Astana, capitala Kazahstanului.

Tensiunile dintre Chişinău şi Tiraspol au atins punctul culminant în vară, odată cu criza şcolilor româneşti din Transnistria. Blocada economică acuzată de Tiraspol şi negată de Chişinău a oferit Rusiei pretextul să renunţe la aparenţele unei atitudini neutre, de mediator, şi să recunoască documentele vamale emise de autorităţile unui stat autoproclamat. Acţiunea Rusiei poate crea un precedent extrem de periculos pentru întregul spaţiu ex-sovietic.

Radicalizarea atitudinii preşedintelui Voronin a contribuit la capacitarea tuturor actorilor crizei transnistrene. OSCE, prin vocea preşedintelui, ministrul de Externe al Bulgariei, anunţă intenţia de a se dedica serios rezolvării crizelor din Nagorno Karabah şi Transnistria. Ministerul rus de Externe insistă asupra necesităţii găsirii unei soluţii politice. La Kiev trupele speciale de securitate îi întîmpină cu bastoane pe cei 70 de participanţi la un marş de protest pornit de la Tiraspol. Secretarul general al NATO, aflat în vizită la Chişinău, a cerut comunităţii internaţionale să găsească urgent o soluţie pentru criza din Transnistria. Pînă şi autorităţile de la Tiraspol anunţă că vor să se adreseze instanţelor internaţionale pentru a reclama blocada economică la care-i supune Chişinăul. Cum succesul acestui demers este puţin probabil, autorităţile separatiste au propus reluarea de îndată a negocierilor la Kiev, în prezenţa reprezentanţilor Rusiei, Ucrainei şi OSCE, negocieri întrerupte odată cu izbucnirea crizei şcolilor din Transnistria.

Vladimir Voronin nu e un politician sofisticat. Politica „mielului blînd" îi este străină. El e un produs sovietic care crede sincer în aberaţiile istorico-lingvistice ale teoriei moldovenismului. E un „patriot moldovean" care nu vrea să accepte divizarea ţării sale. Politica lui însă n-are sorţi de izbîndă. UE, SUA şi NATO n-au în acest moment o politică coerentă faţă de Republica Moldova care să se traducă printr-o implicare majoră în rezolvarea conflictului din Transnistria. Soluţia federalizării Republicii Moldova este unanim acceptată de toate marile cancelarii ale lumii, în discuţie fiind doar caracteristicile sistemului federal. Relaţiile cu România n-au fost nici un moment atît de tensionate ca în timpul administraţiei Voronin. Iar derapajele antidemocratice de la Chişinău ţin Republica Moldova prizonieră a spaţiului euro-asiatic dominat de la Kremlin.

Moscova şi-a pierdut răbdarea. A sperat că Voronin, pe care l-a susţinut în campania electorală, va fi instrumentul de realizare a proiectelor ei geo-strategice în regiune. Acum, potrivit presei din Republica Moldova, Kremlinul pariază pe Serafim Urechean, primar al Chişinăului şi lider al Blocului Moldova Democrată. În schimbul susţinerii Rusiei, Serafim Urechean ar trebui să pună în aplicare federalizarea după modelul propus de Dmitri Kozak şi să legalizeze prezenţa militară rusească în Republica Moldova, pe care s-o transforme într-un partener loial Moscovei. Jocurile politice de la Chişinău sînt complicate. Toţi promit. Şi Voronin a promis. Iar de pe urma promisiunilor lui, Moscova s-a ales doar cu dureri de cap.

Simina RADU-BUCURENCI

Lucruri pe care le uitasem

La începutul anilor '90, piaţa noastră a fost invadată de ceea ce numeam pe vremea aceea „ruşi". „Mă duc să caut ceva pe la ruşi", zicea tata şi dus era cîteva ore bune. Găseai la „ruşi", la preţuri modice, cam de toate, lucruri de care aveai sau nu aveai nevoie. „Ruşii" ăştia vorbeau o românească mai mult sau mai puţin stricată, aşa că te puteai înţelege cu ei la preţ. Mai greu te înţelegeai în privinţa destinaţiei precise a aparatului cumpărat. Aşa se face că, într-o zi, tata a venit acasă cu un storcător de rufe pe post de storcător de fructe. Nu că de storcător de fructe am fi avut nevoie, dar de storcător de rufe cu atît mai puţin, întrucît reuşisem deja performanţa de a ne cumpăra o maşină de spălat automată. Tot de la „ruşi", pe care între timp învăţasem să îi numesc „moldoveni", ne-am procurat şi primul televizor color care, surprinzător, a funcţionat vreo cîţiva ani buni.

Absolut independent de intensele relaţii comerciale dintre familia mea şi „ruşii" din piaţă, am început să resimt dureroase strîngeri de inimă cînd venea vorba de „fraţii noştri de peste Prut". Am aflat mai tîrziu, din manualele de istorie din liceu (da, acelea nealternative, groase şi pline de bazaconii, pe care un prof isteţ de la facultate ne-a sfătuit să le uităm cu desăvîrşire), că în mine tocmai se năştea *conştiinţa naţională* (definiţia naţiunii *apud* tovarăşul Stalin). Le trimiteam „fraţilor noştri de peste Prut" cărţi în limba română şi tresăream la gîndul că elevii de acolo nu ştiau încă nici de mama lui Ştefan cel Mare, nici de Dan, căpitan de plai. Nu înţelegeam de ce nu se întîmpla din nou ca la 1918, că doar asta voiam cu toţii, într-un singur glas: unirea. Ca la 1918, aşa cum atît de frumos se povestea în aceleaşi nealternative manuale. Nu am mai verificat între timp, dar tare mi-e teamă că, în noile manuale, povestea a rămas aceeaşi, doar că mai scurtă.

Nu cred că îmi dădeam seama că cei care urmau să primească generosul nostru dar în cărţi erau chiar copiii „ruşilor" care veneau zilnic în piaţă, sau că storcătorul nostru de rufe trecuse Prutul, probabil, pe unul din numeroasele poduri de flori ce se construiau cu frenezie în acei ani. „Ruşii", televizorul şi storcătorul de fructe veneau din Republica Moldova. Cărţile, cîntecele şi proaspăta mea conştiinţă naţională erau pentru Basarabia.

Între timp am mai crescut şi, în mod firesc, m-am făcut mai deşteaptă. Adică: am ascultat de proful acela şi am uitat manualele din liceu şi poveştile lor cu unirea de la 1918, nu mă mai înflăcărez cîntînd în jurul focului, la munte sau la mare, chestia aia cu „Basarabia e lacrimă din noi" ale cărei versuri, iată, le-am şi uitat şi nici n-am mai trimis cărţi peste Prut. În schimb: m-am dus eu peste Prut, am început să învăţ limba rusă şi m-am apucat să cercetez cu documente, aşa cum am fost învăţată în facultate, cum devine treaba cu 1918. Nu prea mi-a plăcut ce am aflat. La Chişinău, la o conferinţă, a trebuit să şi vorbesc despre asta. Mi-a fost frică, sau, mai degrabă, ruşine de oamenii ăia care încă vorbeau emoţionaţi despre naţiunea română. Cum să le spun că şi atunci, înainte de „Marea Unire", ca şi acum, ne uitam chiorîş unii la alţii, de pe ambele maluri ale Prutului, cu podurile lui de flori cu tot? Că românii ziceau că *„basarabeanul e hrăpitor, beţiv şi trădător de neam"*, iar *„moldovenii din Basarabia trăiau în convingerea că starea lor este foarte bună şi că România este o ţară rătăcită şi slabă, a cărei mîntuire de boieri, de nemţi şi de catolici n-o poate aduce decît tot Rusia"*?

Le-am spus şi le-am scris pentru că sînt adevărate. La fel de adevărate ca şi 1918, care nu a fost un entuziasm şi o frenezie generală aşa cum ne place să credem. Bun sau rău, cert e că nu am avut parte de un *remake* după '90. Astfel că moldovenii au încetat, cu timpul, să mai fie „fraţii noştri de peste Prut" şi au devenit mafioţi sau cîntăreţi de muzică pop sau, pur şi simplu, nişte oameni ceva mai amărîţi decît noi de pe urma cărora nu prea avem ce cîştiga. I-am lăsat în pace, sau ne-am lăsat reciproc în pace. Nu mai face nimeni poduri de flori. Nu mai vorbeşte nimeni despre Basarabia. E mult să spun că Basarabia nu mai există? Există Republica Moldova. Şi mie una mi se pare un semn de normalitate. Pentru că, hai s-o spun şi pe asta, nu cred că există un popor român, în afara unei accepţii politice a termenului care egalează poporul cu suma cetăţenilor statului român – dar nu-mi cereţi să mă emoţionez cînd mă refer la cetăţenii unui stat, oricare ar fi el. Nu cred că există vreun pămînt care să fie, prin cine ştie ce alchimie dubioasă, românesc sau de orice altă compoziţie naţională. Teoriile cu naţiunea şi conştiinţa naţională nici măcar nu mă lasă rece, mă enervează de-a dreptul. Şi totuşi.

Şi totuşi mă întîlnesc în vara asta cu o studentă din Chişinău care îmi spune că ea a aflat abia după '91 că limba pe care ea o vorbea, adică moldovenească, era aceeaşi cu limba română care se vorbea în ţara vecină. Adică ea se putea înţelege cu un român vorbind fiecare limba lui. Nu ştiu alţii cum sînt, dar eu cînd aud poveşti din astea mi se strînge din nou inima, cam ca la cîntecul ăla cu „Basarabia e lacrimă din noi". Nici eu nu mai înţeleg de ce. Parcă convenisem că sentimentul naţional e o făcătură. Poate am fost eu mereu prea conştiincioasă şi am învăţat prea bine şi lecţia asta.

Date statistice

Suprafaţă: 33.843 km²
Populaţie: 4.447.000 locuitori
Rata natalităţii: 14,81/1.000 locuitori
Durata medie de viaţă: 65 de ani
Rata alfabetizării: 99%
Componenţă etnică: Moldoveni/români – 64,5%; ucraineni – 13,8%; ruşi – 13%; bulgari – 2%; evrei 1,5%; găgăuzi ş.a. – 5,2%.

Dorin CHIRTOACĂ

Pînă unde?

Atenţia opiniei publice naţionale şi internaţionale în ceea ce priveşte Republica Moldova (RM) este menţinută în ultima perioadă prin prisma a două evenimente continue: criza şcolilor din Transnistria şi criza de la „Teleradio Moldova". Presupun că acelaşi lucru va fi valabil şi pentru săptămînile următoare. Ca o apreciere generală, aş spune că situaţia actuală din cele două puncte fierbinţi se datorează în primul rînd politicii dublelor sau a multiplelor standarde, care uneori, vorba lui Caragiale, mai şi lipseau cu desăvîrşire. Fără să amintim şi factorii externi, promovarea de către clasa politică nomenclaturistă de la Chişinău din ultimii 15 ani a acestor standarde şi lipsa de preocupare pentru soluţionarea problemelor societăţii sau cel mult mimarea acesteia, la care se adaugă servilismul faţă de Moscova, inconsecvenţa, cearta, falsa comunicare, ambiţia personală, interesul de grup sau de partid în detrimentul interesului naţional au dus la fortificarea regimului separatist, escaladarea conflictului transnitrean şi izbucnirea crizei de la „Teleradio Moldova".

De la declanşarea celor două crize şi pînă în prezent, clasa politică a demonstrat încă o dată că nu ştie sau mai bine spus nu vrea să facă distincţie între interesul naţional şi toate celelalte interese. Nici puterea, nici opoziţia, nici împreună, nici separat nu au oferit susţinere suficientă şcolilor din regiunea transnistreană. Nu a fost oferit nici măcar un banal telefon mobil cu abonament pentru directori şi reprezentanţii părinţilor care-şi cumpără cartele *pre-pay* (precizez că regimul Smirnov a blocat telefonia fixă între Tiraspol şi Chişinău, legătura telefonică fiind posibilă doar pe mobil). Profesorii, părinţii şi elevii sînt pe cont propriu. Şi aceasta în condiţiile în care Beslanul s-a mutat pe termen nelimitat la Tiraspol şi Rîbniţa.

În aceeaşi situaţie se află, păstrînd proporţiile, şi jurnaliştii protestatari de la Compania „Teleradio Moldova". În RM a avut loc timp de o lună de zile greva foamei. Autorităţile au ignorat în totalitate această situaţie, ba chiar mai mult, au încercat să înăbuşe pe toate căile acţiunea de protest. La protestul jurnaliştilor au aderat foştii combatanţi în conflictul armat de la Nistru din 1992, o altă categorie socială nedreptăţită. Cu toţii, s-au solidarizat cu profesorii, părinţii şi elevii din regiunea transnistreană, iar aceştia din urmă, constatînd că protestatarii de la Chişinău sînt într-o situaţie similară, au aderat la Comitetul pentru apărarea demnităţii umane şi profesionale a jurnaliştilor. În acest fel, trei dintre cele mai nedreptăţite categorii sociale din Republica Moldova, profesorii, părinţii şi copiii de la şcolile cu predare în limba română, jurnaliştii şi combatanţii s-au regăsit reuniţi de suferinţa lor. Cine să le rezolve problema?

Joi, 22 septembrie, Secretarul General NATO, Jaap de Hoop Scheffer, a venit în vizită la Chişinău. Prezenţa sa personală în RM a însemnat un avertisment pentru Putin şi o speranţă reală pentru RM. A doua zi, preşedintele RM s-a pronunţat pentru înlocuirea forţelor de pacificare ale Federaţiei Ruse cu forţe internaţionale, faimoasele „căşti albastre". Nu cred că ar fi uşor să vină „căştile" ONU, unde Rusia are veto, dar brigăzile franco-germane ale UE sînt foarte binevenite în această situaţie. A fost însă nevoie de 12 ani pentru ca autorităţile RM să pronunţe sintagma „căşti albastre la Nistru". Mă întreb de cîţi ani este nevoie atunci pentru integrarea în UE?! Ipoteza reală deja este absorbţia RM de către UE atunci cînd UE va dori şi va putea să o facă.

Revenind la evenimentele de la Chişinău, săptămîna trecută, preşedintele Parlamentului, Eugenia Ostapciuc, primindu-i în audienţă pe reprezentanţii protestatarilor, între care era şi cel care scrie, ne-a vorbit peste 40 de minute despre realizările Partidului Comuniştilor, imaginea frumoasă a RM în Occident, despre „stăpînul ţării care ştie ce face şi este apreciat pentru aceasta." Aşadar, în optica d-nei Ostapciuc, Preşedintele ţării este „stăpînul ţării". Am ajuns în sclavagism?! Precizez că, potrivit Constituţiei (dacă mai are rost să mai vorbim de ea), RM este o republică parlamentară. Tezele splendide din introducerea d-nei Ostapciuc au continuat: „în RM nici un miting nu-i poate dezinforma pe cetăţeni", „rolul televiziunii naţionale este să reflecte modul în care PCRM îşi realizează programul de guvernare", „jurnaliştii nu sînt obijduiţi şi aceasta nu o spun eu, ci o spune judecata" (judecata avea să o spună, dar cinci zile mai tîrziu).

Acum cîteva zile au fost făcute publice rezultatele monitorizării programelor Companiei „Teleradio Moldova". Situaţia este dezastruoasă: „partidele politice au lipsit în temei de la programele de ştiri" (în afară de cel de guvernămînt), problemele de interes social ocupă aproximativ 1% la ştiri ca frecvenţă şi durată, dezbaterile politice lipsesc, nu există nici o emisiune de analiză politică în limba română. În concluzie: televiziune publică pe hîrtie – în realitate, maşină de propagandă. Chiar în aceste condiţii nu înţeleg un lucru, de ce nu se fac dezbateri publice în problema transnistreană în care toate forţele politice de la Chişinău pretind a fi de aceeaşi parte a baricadei, sau poate totuşi nu sînt...

În special acum, în condiţiile genocidului comis de Smirnov, există o unică oportunitate. Canalul „Moldova 1" poate fi recepţionat şi în regiunea transnistreană, opinia publică ar putea fi sensibilizată şi acolo, ca să nu vorbim de necesitatea contracarării războiului mediatic dus de Smirnov şi Moscova prin intermediul canalului TV PMR.

În această situaţie de abis a libertăţii presei în RM, cîţiva reprezentanţi de seamă ai Consiliului de observatori (CO) al Companiei „Teleradio Moldova" au afirmat la şedinţa de joi, 23 septembrie, că „programele televiziunii şi radioului devin din ce în ce mai interesante, iar ştirile din ce în ce mai obiective" şi că „membrii comisiei de concurs ar trebui recompensaţi cu foi de odihnă la sanatoriu". În aceeaşi zi se împlinea o lună de grevă a foamei... Concluzia a fost una, cu această componentă a CO televiziune publică nu va fi, legea trebuie modificată. Merită menţionat faptul că singurul care a avut o atitudine absolut verticală în acea şedinţă a fost Val Butnaru, reprezentantul uniunilor de creaţie, adică al culturii, în CO. El a sesizat faptul că jurnaliştii protestatari nu-şi apără locurile lor de muncă, ci libertatea de exprimare şi ideea de televiziune publică şi a cerut, în consecinţă, anularea rezultatelor concursului şi demiterea administraţiei Companiei. Propunerile au fost respinse, „facţiunea puterii" din CO reprimind ordinul de sus. Am un singur calificativ pentru CO – este anacronic, aparţine altei epoci. Ne-am amintit însă cu toţii sintagma binecunoscută: *rezistenţă prin cultură*.

Un alt eveniment semnificativ s-a produs vineri, 24 septembrie, o filă de istorie pentru justiţia din RM. Dosarul justiţiei aservite puterii politice s-a completat cu încă o pagină – judecătorul Ion Secrieru a executat ordinul celui care l-a numit în funcţie şi a respins cererea Corinei Fusu şi a altor 59 de jurnalişti ca fiind nefondată. Merită să precizăm că judecătorul, după ce a pronunţat hotărîrea, s-a făcut mic de tot, nu a mai avut curaj să ridice ochii din pămînt, s-a retras în pripă şi a roşit puţin. Se lucrează deja pe faţă. Şi, totuşi, cum se face că noi tolerăm faptul că verdictul pronunţat de Ostapciuc luni, 20 septembrie, a fost confirmat de instanţa obedientă vineri, 24 septembrie?

Mă întreb unde-am ajuns şi cum este posibil ca societatea să fie indiferentă faţă de toate aceste evenimente?

Sîntem, totuşi, în aşteptarea căştilor albastre, şi poate odată cu venirea acestora va coborî şi binecuvîntarea Domnului asupra Republicii Moldova.

Laurenţiu CONSTANTINIU

Poduri de flori distruse de indiferenţă

Atitudinea românilor din Vechiul Regat faţă de cei din Basarabia nu este deloc întîmplătoare. Din totdeauna cei „de dincolo de Prut" au „beneficiat" de un tratament altitudinar şi, în opinia noastră, de neînţeles, din partea celor „de aici". De la luarea Basarabiei, în 1812, şi pînă astăzi, atitudinea faţă de ei a vădit o continuitate perfectă. În ajunul Primului Război Mondial liderii politici şi societatea românească, în ansamblul ei, au rezonat la unison în „problema basarabeană". Şi cei de sus, şi cei de jos au făcut front comun, sacrificînd Basarabia în favoarea Ardealului. „Ardealul, Ardealul!" era cuvîntul de ordine al acelor timpuri, iar cînd se mai găsea cîte o Cassandră, precum C. Stere, care să amintească de cei din Basarabia, avertismentele ei nu erau luate în seamă. În 1940, situaţia a fost şi mai tragică. Criticul Ion Negoiţescu avea să scrie ulterior, în memoriile sale: „A nu fi luptat nici în Răsărit, nici în Apus (...) aveam s-o plătim scump vreme de generaţii". De aceea, personal, sînt sceptic în privinţa unei schimbări în viitorul apropiat.

Dacă pînă în 1990, lucrurile erau de înţeles (deşi, între noi fie vorba, Ceauşescu nu s-a sfiit să-şi spună punctul de vedere în această problemă, în faţa „Marelui frate", iar *Delirul* lui Marin Preda a apărut tot în perioada comunistă!), tot ceea ce s-a petrecut după evenimentele din decembrie 1989 arată dezinteresul întregii noastre clase politice faţă de problema basarabeană. Atunci cînd totuşi ea este amintită, scopurile sînt altele, iar sprijinul „fraţilor de peste Prut" rămîne doar la nivel declarativ.

Am putea spune că, după '89, Basarabia a fost pierdută, definitiv, un an mai tîrziu. Pe fondul puternicei mişcări unioniste din Basarabia şi al vîntului de libertate ce bătea şi pe la noi, unirea ar fi putut deveni un fapt împlinit. Nici Europa, nici fosta URSS nu ar fi avut capacitatea să reacţioneze. Una din uimirea provocată de atît de rapida implozie a „imperiului răului", iar cealaltă din neputinţă. Atunci, elita politică românească nu numai că nu a făcut nimic, însă, mai mult, a plusat „legîndu-se" temeinic de fostul „Mare frate" printr-un tratat. Podurile de flori, care au fost construite între cele două ţări, s-au dovedit a nu rezista în faţa valurilor de indiferenţă, venită din partea dreaptă a Prutului.

În practică, rezultatul atitudinii noastre colective aveam să-l văd în două situaţii şi locuri diferite. Primul, în perioada facultăţii, cînd întîmplarea a făcut să am colegă de grupă o fată, venită din teritoriul basarabean încorporat de Stalin Ucrainei. Natalia (căci aşa o chema) a fost primită cu suspiciune de noii ei colegi. „E venită din Ucraina", mi-a şoptit o altă colegă de grupă pe un ton conspirativ. A durat ceva vreme pînă să fie acceptată de ceilalţi. În ce mă priveşte, pot spune că am încercat să o fac, de fiecare dată cînd am avut ocazia, să se simtă ca acasă, unde de fapt şi era. Nu ştiu dacă am reuşit, însă cînd am reîntîlnit-o, după doi ani de la plecarea mea la Moscova (2001), aveam în faţa mea un *uomo finito*. Lupta cu statul (român, evident!) îi secătuise ultimele forţe. Nu-şi dorise altceva decît să rămînă aici. Chichiţele birocratice o împiedicaseră să-şi îndeplinească visul, iar gîndul întoarcerii în Ucraina îi dădea tîrcoale din ce în ce mai des. N-am înţeles atunci, după cum nu înţeleg nici acum, atitudinea statului român faţă de cei veniţi la studii în România. Nu mai pun la socoteală faptul că sprijinul dat pe perioada şcolarizării era insuficient şi ineficient, iar, odată şcoala terminată, „fraţii" erau lăsaţi în voia sorţii şi, ca urmare, cei mai mulţi preferau să se întoarcă în Basarabia/Ucraina.

Cel de-al doilea exemplu l-am întîlnit la Moscova, unde „minoritatea" basarabeană, alături de cea caucaziană, este printre cele mai numeroase. Nu mică mi-a fost mirarea cînd, în troleibuz fiind cu mai mulţi prieteni români, vorbeam bucuroşi că nimeni nu te poate înţelege. Am fost surprinşi cînd taxatoarea, care ne vînduse puţin mai înainte biletele, se uita la noi surîzător, apoi, în cel mai curat grai românesc, pe şoptite, ne-a întrebat: „Ce mai faceţi?". Am încercat să intrăm în vorbă cu ea, însă, zîmbind şi arătînd conspirativ cu capul spre mulţimea ruşilor din troleibuz, s-a îndepărtat de noi. Atunci n-am înţeles refuzul ei de a vorbi, însă, mai tîrziu, pe holurile universităţii, unul dintre prietenii mei români mi-a făcut cunoştinţă cu un băiat. „Andrei!" mi s-a recomandat cu un puternic accent moldovenesc. Româna lui era, mai degrabă, un dialect ruso-moldovean. Nu era vina lui. Nu mică mi-a fost mirarea cînd am auzit că studiază filologia. Evident, nu cea românească. L-am întrebat de ce nu a plecat la studii în România. Mi-a răspuns cu o întrebare: „De ce?". Am încercat, mirat fiind de răspunsul lui, să-i explic de ce, făcînd apel la cunoştinţele mele de istorie, spre a-i înfăţişa trecutul nostru comun. N-am reuşit pentru că, imediat, pragmaticul din Andrei m-a şi întrebat: „Bine, dar după facultate, pot eu să mă stabilesc în România? Ce şanse am să-mi găsesc eu un serviciu?". Mi-a închis gura. Nu mai avea rost să-i ridic mingea la fileu, povestindu-i despre avatarurile fostei mele colege Natalia. I-aş fi dat, indirect, dreptate. Cînd cunoscuţi de-ai noştri ruşi treceau pe lîngă noi, o schimba imediat pe ruseşte şi o ţinea aşa pînă cînd aceştia se îndepărtau de noi. L-am întrebat de ce procedează astfel. Mi-a răspuns la fel de direct ca şi pînă atunci: „Nu-i bine să ştie ăştia de unde vii. Mai ales în cazul meu". Apoi a continuat, cu o undă de părere de rău în glas: „De bine, de rău, aici pot să-mi găsesc de muncă mai uşor decît în România, iar salariile sînt mult mai mari, chiar decît la Bucureşti. În al doilea rînd, rusul, dacă-ţi faci treaba, nu ţine cont de faptul că eşti tătar, kirghiz sau moldovean. Pe cînd ai noştri *(cei din România, n.n.)* ne percep ca un corp străin şi ca nişte agenţi ai KGB-ului. Sînt puţini cei care ne înţeleg şi fac cîte ceva pentru noi".

Într-adevăr, România nu este atractivă din punctul de vedere al celor din Basarabia, dar aceasta pentru că nu vrem noi, cei de dincoace de Prut. Nu-i mai puţin adevărat că nici economia nu ne ajută. Însă aceasta tot din cauza noastră. Ar trebui să urmăm modelul ungar în ce-i priveşte pe cei de peste Prut. Însă cum să o faci, cînd majoritatea populaţiei îi tratează de sus şi priveşte cu indiferenţă o posibilă refacere a României Mari?

Astăzi, România şi R. Moldova/Basarabia au agende de parcurs diferite. În timp ce prima aşteaptă să i se deschidă porţile Europei, cea de-a doua şi-a îndreptat faţa tot mai mult spre statul faţă de care, în 1991, s-a declarat independentă. Complementaritatea economiei moldoveneşti cu cea rusă şi dependenţa ei cronică de petrolul şi gazele venite din Rusia, au consolidat Moldova în orbita Kremlinului. La nici 15 ani după independenţă, s-a dovedit că preţul acesteia e prea mare, iar România nu s-a arătat dispusă să „achite" o parte din el. În aceste condiţii, alegerea făcută de „fraţii de peste Prut" nu cred că ar trebui blamată, ci mai degrabă atitudinea noastră.

Încă de la crearea ei, în 1949, R.F. Germania avea prevăzut într-unul din articolele Constituţiei sale refacerea unităţii germane. Nici unul din liderii politici vest-germani nu a abandonat această idee de-a lungul celor 50 de ani de Război Rece, iar la momentul potrivit nu a precupeţit nici un efort pentru realizarea obiectivului propus. În ce ne priveşte, nu cred că ne-ar dăuna dacă, din cînd în cînd, am învăţa cîte ceva din exemplul german.

Aurel CIOBANU-DORDEA

Totul despre ce ne prefăceam că nu avem habar

București. Căderea comunismului și a URSS. Susținem independența Republicii Moldova. Ura! Sentimente, iscuseli mărunțele, hei-rup. Patrioți de ocazie. Unificare model german. Abia ne administrăm însă pe noi înșine. Cetățenii acordate rapid, fără discernămînt. Ani în șir. Buluceală. Oameni simpli, cu rădăcini românești. Recuperatori de datorii și neguțători rusofoni, unii cu misiune. „Frați". Scutirea românilor de vize în Europa: ușoară strîngere a șurubului la acordarea cetățeniei, dar nu de tot. Care ar mai fi hazul, ce s-ar mai putea ciuguli!? Acord de liber schimb. Zahăr, carne, bumbac din toată lumea fostă sovietică. Adesea, via Tiraspol. Trec prin Moldova ca prin gară. Ștampilă Chișinău, taxe vamale zero. Vivat concurența! Arta comerțului la București. Calitatea mărfurilor: îndoielnică, în cel mai bun caz. Frăția „tunurilor": aici, la Chișinău, la Tiraspol. Susținem astfel integrarea economică a vecinilor.

Elevi și studenți moldoveni în școli românești. Criterii de selecție: pe hîrtie. Șpaga te botează român, de orice neam ai fi. Umflăm pieptul: construim influență. Universități: predai, te uiți în ochii lor, în mulți vezi vidul. Pe coridoare: auzi în spatele tău vorbindu-se ruseşte ori în ucraineană. Examene: inadecvarea totală a uriașei majorități te pune pe gînduri. Aha, ei sînt românii de peste hotare veniți să învețe pe impozitele tale. În final: cei cîțiva buni nu se-ntorc la ei, ci rămîn aici.

Marginalitatea dezbaterilor publice. Demagogii patriotismului dau din coadă. Dacă exprimi îndoieli, ești trîntit de mantinelă. Basarabia, pămînt românesc. Bine, dar ce spune poporul din Republica Moldova de azi, ce simte el, ce vrea el? Ei, ce contează, știm noi mai bine! Dreptul internațional e un moft. Demagogii se amestecă cu cozile de topor. Mic revizionism provincial. Cal de bătaie. Memorie. Administrarea teritoriului basarabean între războaie. Siberia românească: cei mai slabi educatori, cei mai răi polițiști, cei mai proști funcționari publici. Rezultatul: amintiri de neșters, adversități adînci.

Chișinău. Independență. Boiernași făcuți peste noapte. Să fie scoase tacîmurile de aur. Nu există! Se mînca atunci bine și cu mîna. Ciolanele dezbrăcate de carne zboară pîn'la tavanul străbunelor crame subterane. La suprafață, poporul. Mulți *și* „proști". Foame, frig, întuneric, monedă de nimic. *Failed state* ca la carte. Care va să zică, asta-i independența! Votăm comuniștii.

Șefuții: discursuri publice aiurea, minți întortocheate, Kafka naturalizat moldovean. Cînd îi asculți, nu după glas, ci după cum gîndesc, crezi că ai căzut în alt secul. Cică duc politică subtilă. Ușa politicii lor se deschide mereu într-un perete. O dictatură ca-n Rusia, fără strop de ghilimea. Autoritarismul ține foamea-n loc.

Oamenii obișnuiți ai Republicii Moldova: oare ce vor ei cu adevărat? Dincolo de mîna de autocrați de doi bani (moldovenești), dincolo de mîna de cetățeni care se opun încălecării și nu reușesc. Ce vor ei? Gîndul fuge la baltici: de unde vine diferența? Păi, ți se răspunde, nu e relevant. Explicații întortocheate, fără noimă. Comparație cu românii din Bucovina: nici diferența asta nu e relevantă?

Rusia. Ucraina. Miroase a „vecinătate apropiată" de-ți mută nasul. Transnistria, geniu stalinist, sămînță de măr al discordiei sădită adînc. Mantaua prinsă în ușă, ușa încuiată și cheia înghițită. Mișcă-te spre vest dacă poți. Mai nou, șmecherii lucios de proaste, băgate pe sub ușă: vă dăm Moldova, dacă ne dați Transnistria. Abia așteaptă să-ntinzi mîna. Nici un popor nu merită să fie răstignit pe tarabă de te-miri-ce lichele. Dar dacă ceața te lasă să zărești peste Prut, ai să fii răsplătit: vezi lupul plimbîndu-se la braț cu mielul.

Europa, America. Eeei, altă socoteală! Conflictele de la periferia sistemului solar. *Hic sunt leones*. Mișcări în vîrful degetelor. Prepuși: Consiliul Europei, OSCE. Într-o vreme, bîntuia conceptul de securitate democratică. Plimbarea ușoară a limbii pe cerul gurii, să simtă gustul savuros al cuvintelor. Astăzi, farmecul discret al lungilor partide de șah, întinse peste decenii și cadavre, întrerupte din cînd în cînd de cîte-un „braț-de-fier". Ne mai dregem cu toții glasul, mai punem pe fugă păianjenii din țeava puștii. În fine, anul trecut, Uniunea Europeană și-a botezat ultima jucărie: „noua politică de vecinătate". Pentru multă vreme de acum încolo, după integrarea noastră, frontiera Uniunii va fi în estul Poloniei și pe Prut. Vom fi marca orientală a Uniunii.

Moldova este, încă, după paisprezece ani, un stat care suferă de tulburări de identitate. Încă nu s-a hotărît cărei lumi vrea să-i aparțină. Societatea moldovenească, dacă așa ceva există, nu este una bucolică, așa cum unii își închipuie că ar fi fost vreodată.

În tot acest timp am dus cu insucces masiv o politică adaptată doar închipuirilor noastre. Este o legendă că activismul nostru marginal și de bună credință ar contrabalansa alte influențe, nefaste. Efectele sînt contrare: avem de furcă și riscăm să rămînem priponiți de o piatră de moară. A sosit timpul să tragem linie și să socotim. Pînă la a ne lăsa bîntuiți de delirul exportului de democrație și stabilitate, trebuie să ne isprăvim mai întîi propria modernizare. E cel mai bun serviciu pe care ni-l putem face nouă și eventualilor prieteni ce se bizuie pe noi.

Politica noastră față de Moldova ar trebui să urmeze pe viitor, întocmai, principiile pe care le aplicăm în relațiile cu ceilalți vecini. Susținem independența și integritatea sa teritorială, și bine facem. Acestea sînt regulile timpului nostru și ale poziției noastre. Să nu încercăm vreodată să „tragem" Moldova în Uniunea Europeană. Moldova singură va ști cînd va dori și va putea face aceasta. Singurul lucru în care merită să fim activi este sprijinirea democrației moldovenești în cadrul Consiliului Europei, însă deodată cu ceilalți și după toate canoanele. Fără condescendență, fără paseisme. Atît timp cît este membră a Consiliului Europei, Moldova va fi obligată la alegeri libere, lucru suficient. Cetățenii săi își vor putea exprima voința, alegînd alți lideri, dacă o vor vrea.

Ar trebui să tratăm cetățenii moldoveni așa cum îi tratăm pe cei ai Ungariei sau ai Bulgariei, ori ai Uniunii Statale Serbia-Muntenegru, adică neutru. Iar bursele de studii ar trebui acordate cu rigoare însutită. Iar trecerea frontierei ar trebui să se facă pe bază de viză. Zecile (sutele?) de mii de mai mult sau mai puțin români cărora le-am acordat cetățenia noastră pînă acum nu vor fi afectați, iar ceilalți nu vor fi interesați. Acordul de liber schimb, care a fost încălcat de mult de partea moldoveană, ar trebui denunțat. Mai e și împovărător pentru comerț și concurență. Nu ar trebui să mai acordăm nici un ajutor, cu excepția formelor de solidaritate internațională care se practică în caz de calamități naturale. Puținul pe care l-am făcut pînă acum a picat mereu mai prost, și sîntem prea săraci ca să plătim să fim înjurați.

Și, în cele din urmă, trebuie puși la punct demagogii domestici cu mintea brambura, care nu văd diferența dintre aventură și realitate. Nu supralicitările măsoară patriotismul.

Cristian PREDA

Moldova și ceilalți vecini

Una dintre speciile naționalismului postcomunist din România a avut drept obiect relația cu Moldova și s-a exprimat sub forma proiectului unirii României cu tînărul stat de la Est. Naționalismul promoldovenesc s-a deosebit de cel antimaghiar. Acesta din urmă a fost exclusivist, agresiv și intolerant. Dimpotrivă, pasiunea pentru Chișinău presupunea includerea (și nu excluderea), refuzul oricărei violențe (mergînd de la lirica podului de flori la ideea unei uniuni pașnice, după model german) și toleranța (evocată foarte sugestiv de retorica „fraților de peste Prut"). Ca și naționalismul antimaghiar, și cel promoldav a fost un eșec. Acest „eșec" are două chipuri distincte. Cei care făceau din agresivitatea antimaghiară principiul fundamental al politicii lor au devenit nefrecventabili în politica românească. În schimb, pasiunea unionistă a dispărut ca obiect politic.

Deși, în anii din urmă, ambele forme de naționalism ocupă un loc minor în imaginarul public românesc, nu trebuie să uităm ce efecte au produs ele asupra corpului politic din România. Temerii de asimilare a maghiarilor din România, guvernele de la Budapesta i-au găsit drept remediu legitimația de maghiar. Guvernele de la București au conceput o formulă și mai radicală de politică etnică transnațională: într-adevăr, în perioada de după 1989, moldovenii au reprezentat o resursă importantă – cea mai însemnată numeric – pentru fabricarea cetățenilor români. În anii '90, cetățenia română a evadat din frontierele României nu doar datorită mișcării de emigrație a românilor către Europa occidentală și America, ci și datorită transformării unei părți a moldovenilor (inclusiv din Transnistria) în cetățeni români.

Producerea cetățenilor români prin utilizarea materiei prime de dincolo de Prut a fost brusc curmată în 1999, în momentul în care s-a pus efectiv problema deschiderii negocierilor României cu Uniunea Europeană. Tot atunci a fost formulată foarte clar necesitatea securizării frontierei de est a statului român. Autoritățile de la București au căutat să ocolească aceste două obstacole în calea exercitării unei influențe semnificative asupra Moldovei, în primul rînd printr-o politică educațională care aduce la studii în România elevi de liceu și studenți moldoveni. Efectul este nefast pentru Moldova: majoritatea acestor tineri aleg să trăiască în România. Cine a văzut Moldova înțelege în mod intuitiv acest fenomen: diferența dintre Chișinău și București e mai mare decît diferența dintre București și Paris.

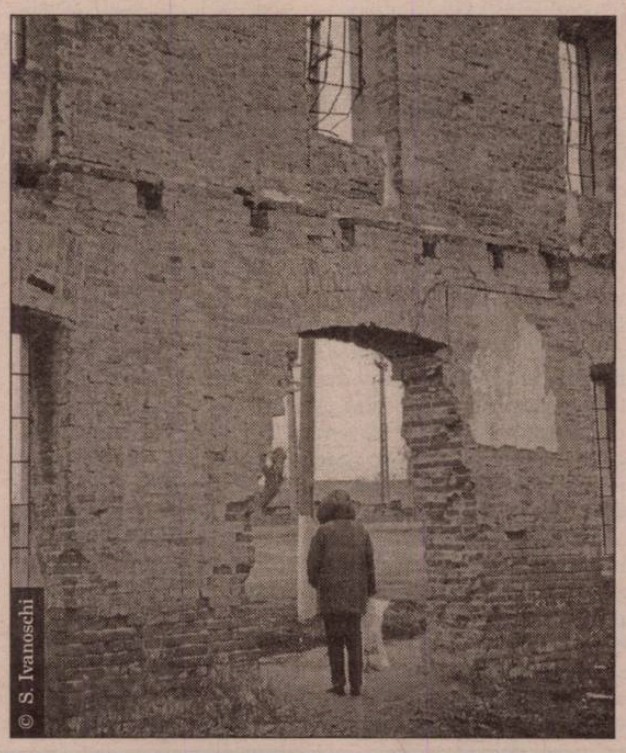
© S. Ivanoschi

Iată de ce autoritățile de la Chișinău sînt iritate de cîte ori vine vorba în ultimii ani despre România. Pentru a marca această iritare, dar și pentru a da consistență propriei construcții statale, responsabilii moldoveni au găsit cu cale să accentueze centralitatea limbii în identitatea moldavă. Ei au numit de altfel această limbă „moldovenească", deși filologii nu pot argumenta diferențierea ei față de limba română. Îndîrjirea comuniștilor – care domină viața politică din Republica Moldova – de a lua în stăpînire limba contrastează cu incapacitatea Chișinăului de a exercita autoritatea asupra teritoriului transnistrean. Moldova este astăzi un stat fragil, căruia România nu știe cum să-i răspundă. S-a ajuns pînă acolo încît în reuniunile internaționale premierul Năstase să-i ia peste picior pe omologii moldoveni; de cealaltă parte, președintele Voronin cerea, drept condiție pentru a participa la comemorarea lui Ștefan cel Mare, o declarație formală de recunoaștere a statalității Moldovei din partea președintelui Iliescu.

Tensiunea din relațiile româno-moldave este dosarul cel mai delicat al politicii externe românești. Ministerul român de Externe pare să trăiască în ultima vreme de pe urma deteriorării relațiilor cu vecinii. Relațiile cu Ucraina au fost încordate de lucrările la canalul Bîstroe; invidia pentru reușita Bulgariei în negocierile cu Uniunea Europeană a creat suspiciune între București și Sofia; instabilitatea din Serbia și Muntenegru este privită cu superioritate de liderii politici de la București. Din fericire, relația cu Ungaria a devenit stabilă, explicația acestui fapt fiind procesul european în care sînt angajate cele două țări, Ungaria ca membru, România ca țară-candidată. Beneficiul adus de Europa nu se poate transfera automat asupra relațiilor cu ceilalți vecini ai României: din motive diferite, Ucraina, Moldova, ca și Serbia și Muntenegru sînt excluse pentru multă vreme de la integrarea europeană.

4SPACE

Un manifest urban pentru două oraşe

Cîţiva cercetători – arhitecţi, filosofi, geografi, critici media – care lucrează împreună de cîţiva ani pe chestiuni relative la spaţiul public, s-au constituit într-un grup de reflecţie intitulat 4Space, *care activează din acest an pe lîngă New Europe College (NEC) din Bucureşti. La Cluj, oraş ce se oferă şi prea generos ca teren de studiu, au avut loc mai multe întîlniri sub patronajul NEC, dar şi al Fundaţiei Idea, fie la Departamentul de Filosofie al Universităţii „Babeş-Bolyai", fie la Centrul Cultural Francez, fie la Facultatea de Arhitectură de la Universitatea Tehnică. La Bucureşti, întîlnirile au avut loc la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" şi la Colegiul Noua Europă.*

Alegerile sînt doar începutul. Cele două oraşe au nevoie disperată de o agendă europeană care să dialogheze cu spaţiul lor public la nivel urbanistic şi simbolic, care să genereze dezvoltare şi să păstreze identitatea locală. Absenţa unui proiect – la nivelul discursului public şi la nivelul activităţii administraţiei locale – a durat prea mult. Există o şansă acum ca, prin (re)alegerea unor primari decişi, Bucureşti şi Cluj să poată, în sfîrşit, decola din starea de provincie nătîngă în care zac. Cei doi primari au nu numai mandatul, ci şi obligaţia morală de a oferi un alt mod de administrare a polis-urilor lor (etimologic, forma legitimă de politică prin excelenţă). A nu oferi cetăţenilor celor două metropole şansa ieşirii din stagnare înseamnă, de fapt, trădarea mandatului cu care au fost învestiţi: să nu uităm că însuşi termenul de cetăţean închide în sine amintirea unei urbe.

Bucureşti

4Space propune primarilor din Bucureşti o seamă de idei care să facă parte dintr-un manifest de regenerare urbană. Cîteva puncte obligatorii ale unui proiect coerent, pe care consiliile locale şi, mai ales, primarii Bucureştilor trebuie să le deplieze în cursul mandatului pe care l-au primit de la alegători sînt următoarele:

● Redefinirea structurii administrative a Bucureştilor. Ea ar fi de natură să definească, la minimum, o nouă distribuţie a sectoarelor şi, la maximum, o nouă structură teritorială metropolitană, care să ia în considerare şi zonele periurbane. Bucureştii trebuie să fie definiţi în termenii unui sector central (respectiv în interiorul inelului care defineşte centrul istoric) şi a unui număr de sectoare perimetrale. Problemele centrului sînt în momentul de faţă distribuite tuturor sectoarelor, pe principiul feliei de tort. Structura oraşului trebuie redefinită, la nivel metropolitan, între oraşul propriu-zis (definit de inelul exterior) şi localităţile metropolitane, definite în termenii cartierelor construite în perioada comunistă (Drumul Taberei, Balta Albă, Colentina etc.) şi care au graniţe „naturale", putînd intra în competiţie pentru atragerea de investiţii, mai cu seamă dacă împrejurul lor ar gravita comunele suburbane aferente unde, oricum, este prezent, sub forma unui al doilea domiciliu, un număr deja semnificativ de cetăţeni ai Capitalei şi unde economia locală este deja dependentă de oraşele de periferie şi de cel central. Eficientizarea administraţiei unei asemenea metropole este evidentă.

● Reactivarea zonei care a făcut obiectul Concursului de urbanism „Bucureşti 2000" ca zonă specială de dezvoltare urbană. Blocarea activităţii acesteia în 2000 este o gafă de proporţii, care a antrenat după ea şi efecte colaterale (hotărîri de guvern anulate cu privire la amplasarea de edificii în zonă, anularea de concursuri naţionale în zonă etc.). Agenţia există şi îşi poate relua activitatea, în ciuda alungării explicite a investitorilor străini asociaţi ei.

● Definirea zonei centrale a Capitalei ca una în care orice investiţie într-un edificiu peste 500 mp să facă obiectul unui concurs de arhitectură, indiferent de natura investiţiei. Trebuie continuate studiile din PUG legate de dezvoltarea echilibrată a zonei ultracentrale. Bucureştii nu au pieţe urbane şi este momentul să le capete. La nivelul restului Capitalei, orice investiţie publică trebuie de asemenea să facă obiectul unui concurs de arhitectură.

● Refacerea suprafeţelor de parc, spaţii verzi şi de arboret în interiorul oraşului, a perdelelor plantate de protecţie în zonele periurbane. Acordarea autorizaţiilor de construcţie trebuie condiţionată de sporirea suprafeţelor plantate ale oraşului sau de contribuţia la un fond destinat lărgirii şi întreţinerii zonelor verzi.

● Alocarea a două procente din bugetul primăriei pentru lucrări de artă publică şi mobilier urban, propuse pe bază de concursuri publice, deschise, naţionale.

● Agenţia de Dezvoltare „Bucureşti 2000" trebuie reactivată şi lăsată să dezvolte zona centrală pe baza unor proiecte viabile economic, cu potenţial de atragere a investiţiilor străine şi fără temerea că va fi, din nou, stopată din motive de divergenţă politică şi personală între guvern, consiliu general şi primărie.

● Inelul central de circulaţie trebuie închis, definirea şi implementarea zonelor de exclusivitate pietonală din centru şi a celor de tip *park&ride* la periferia acestui inel central trebuie accelerată.

● Merită iniţiat un program de edificii de semnătură (al căror autor să fie cîte un arhitect de renume internaţional) în cele două oraşe, care să le pună, după exemplul Bilbao, din nou pe harta contemporaneităţii.

● Trebuie lansată competiţia pentru o colecţie de ghiduri de turism cultural în limbi de circulaţie internaţională, care să identifice trasee dedicate locurilor şi edificiilor celor mai importante istoric, urbanistic şi arhitectural.

● Trebuie amplasate plăci de identificare a tuturor monumentelor istorice importante.

Cluj

Clujul este un oraş aflat într-o evidentă criză urbană, sub numeroase din aspectele ce pot compune o asemenea identitate urbană: a) raportul cu trecutul; b) viaţa cotidiană a prezentului şi c) proiectele de dezvoltare urbană pentru viitor.

În raport cu toate acestea, se impune lansarea din partea noii administraţii a oraşului a unui dialog atît cu experţii, cît şi cu cetăţenii, cu toţi cei care participă la viaţa de zi cu zi a oraşului, în vederea găsirii de soluţii inteligente, funcţionale, pentru a conferi Clujului o identitate puternică, articulată pe o moştenire culturală, pe o atractivitate a prezentului şi pe o angajare în proiectele de viitor.

Raportul cu trecutul. Distincţia dintre monumentele care păstrează o memorie istorică, atestînd un trecut, şi edificiile, statuile de dimensiuni monumentale, prin care un prezent în criză a încercat să smulgă violent trecutului valori şi simboluri pe care acesta le-a produs în discreţia însăşi a istoriei. Clujul e mărturia cea mai vie, în sensul în care o rană deschisă e vie, a acestei confuzii între memoria culturală a trecutului şi spectacolul de siluire a prezentului şi trecutului prin manipularea memoriei. De aceea, pentru a reda trecutului demnitatea pe care o merită şi prezentului transparenţa de care avem nevoie, trebuie explicat clar cetăţenilor acestui oraş că a renunţa la circul urban din ultimul deceniu nu înseamnă a repune în discuţie trecutul, nu înseamnă nici a ne vinde unora sau altora, ci e dovada maximă de respect pentru trecut şi de angajare totală în prezent. Un lucru e sigur: nu cîştigăm în demnitate şi în stimă de sine înălţînd statui mai mari decît cele de acum o sută de ani sau confiscînd prin plăcuţe clădiri şi monumente. E nevoie în Cluj de un echilibru între trecut şi prezent. Nu e de ajuns să existe cîteva clădiri frumoase, datînd din epoci diferite, pentru a expune cu pompă trecutul multicultural al oraşului. E cu atît mai insuficient a le drapa cu un steag sau cu o plăcuţă.

Viaţa cotidiană a prezentului. Cel mai important aspect al vieţii urbane în timpul prezent este practicabilitatea oraşului, suportabilitatea lui ca spaţiu public. Atunci cînd vorbim de spaţiu public nu ne gîndim la sensurile antice, de agora, ale acestui spaţiu urban. E limpede că nu poate fi reînviată o formă urbană care să reunească armonios şi eficient spaţiul şi politica. Însă pot fi reabilitate unele locuri publice, printr-o acţiune conjugată a administraţiei locale, a cetăţenilor, a organizaţiilor non-guvernamentale şi a experţilor. Aceste locuri publice nu au nici o funcţie politică, nici una estetică, nici măcar una economică, ci una etică. Tot mai mulţi sînt specialiştii care vorbesc despre această funcţie etică a spaţiului urban. Prin aceasta, ei se referă la posibilităţile pe care un loc dat le oferă unui ethos, unor practici şi obişnuinţe din partea locuitorilor şi vizitatorilor unui oraş. Astfel de posibilităţi sînt date prin ceea ce se numeşte „deschiderea" spaţiului, care nu trimite neapărat la o dimensiune fizică, ci mai degrabă la libertatea pe care practicanţii acelui loc o pot exersa acolo. Există numeroase exemple: în oraşele germane, există parcuri, uneori chiar în centrul oraşului, în care oamenii se aşază pe iarbă, citesc, se joacă, discută, se simt liberi nefăcînd nimic decît bucurîndu-se, relaxîndu-se în acel loc, la orice oră a zilei. Există apoi străzi redate pietonilor, străzi ale preumblării, ale alunecării leneşe duminicale, sau străzi ale tinerilor, în care, măcar o dată pe săptămînă, să se poată plimba cu bicicletele, cu rolele, cu trotinetele etc. Clujul nu dispune de străzi pietonale permanente, iar închiderea unei părţi din bd. Eroilor, sîmbăta şi duminica, serveşte mai ales alaiului neîntrerupt de nuntaşi şi petrecăreţi care intră la Starea Civilă şi ies pentru a se poza cu „ghilotina" lui Funar. Apoi, bd. Eroilor, datorită asfaltului de proastă calitate, nu se pretează acestei funcţii pietonale.

Mai mult, pentru ca o asemenea stradă să merite să fie pietonală, ea trebuie să fie şi interesantă, să atragă pietonii, prin magazine, prin vitrine interesante, prin cofetării, terase, restaurante, locuri de divertisment, sustrase cu inteligenţă funcţionalismului cotidian. Ea se măsoară după mai multe criterii: spaţii verzi; atragerea cetăţenilor pentru iniţiative punctuale; identităţi prin practici specifice ale străzilor; punerea în valoare a faţadelor.

Ca în orice oraş din România, există zone intoxicate în Cluj; aceste „spaţii toxice" (Augustin Ioan), care au fost infestate printr-o succesiune de soluţii urbanistice nefericite, unele intenţionate, altele simple gafe, nu pot fi reabilitate decît prin intervenţii precise şi ingenioase, în care pot, trebuie să fie atraşi artişti locali şi din afara oraşului. Exemple: Piaţa Avram Iancu, şirurile de stîlpi tricolori, Piaţa Mihai Viteazul, zona Gării, str. Bariţiu, Piaţa Lucian Blaga, str. Victor Babeş. Este obligatorie găsirea de soluţii inteligente pentru panourile publicitare; oraşul este sufocat de numărul panourilor publicitare, dar şi de lipsa lor de estetică, de amplasarea lor agresivă, de distrugerea unor spaţii verzi, a unor faţade pentru amplasarea lor. Neignorînd sursa de venituri pentru administraţia locală şi pentru asociaţiile de proprietari pe care ele o reprezintă, credem că pot fi găsite soluţii deopotrivă estetice şi acceptabile pentru această problemă.

Clujul nu are, după cunoştinţele noastre, nici o strategie turistică: de la traseele turistice prin oraş (şi prin împrejurimi), trecînd prin marcarea locurilor şi obiectivelor turistice, pînă la cărţile poştale, totul este de început de la zero. Istorici, arhitecţi, urbanişti, artişti trebuie să fie atraşi într-o dezbatere pentru elaborarea unei asemenea strategii turistice, care se poate dovedi extrem de profitabilă pentru oraş.

Proiecte de dezvoltare urbană pentru viitor: Redefinirea unui Plan de Urbanism General, din care să fie parte integrantă studiile remarcabile ale grupului *Planwerk,* apreciate şi premiate la nivel de experţi naţionali şi internaţionali. ● Redefinirea atitudinii faţă de spaţiul public ca loc neutru, de întîlnire cu celălalt (oricum l-am defini: etnic, religios, politic, social), de negociere, de schimb, de decizie. Vestigiile şi monumentele trebuie să memoreze, să ţină minte pentru noi, în locul nostru şi, uneori, împotriva noastră. ● Un lapidariu subteran, scufundat sub piaţă, care să expună şi să conserve ruinele romane (expuse cu violenţă în anii din urmă împotriva altor monumente şi a altei memorii urbane) poate fi gîndit, prin concurs deschis, spre a le proteja, expune ştiinţific şi spre a reduce animozităţile legate de manipularea ideologizată a locurilor memoriei clujene. ● Este vitală, aşadar, organizarea unui corp de experţi în dezvoltare urbană şi politici ale acesteia, în măsură să propună în permanenţă primarilor – dincolo de afiliere politică, de servituţiile locului de muncă în serviciul public – proiecte viabile pe baza cărora aceştia să ia decizii informate.

Grupul *4Space* îşi oferă serviciile, *pro bono,* pentru a participa – prin expertiza interdisciplinară a membrilor săi – la generarea unor asemenea proiecte atît în Bucureşti cît şi la Cluj.

EDITURA POLIROM

■ Emil Brumaru
Cerşetorul de cafea

Noutăţi:

■ Bogdan Suceavă
Venea din timpul diez

■ Gustave Flaubert
Trei povestiri

■ Mary W. Shelley
Frankenstein

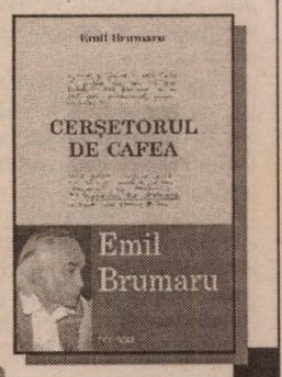

www.polirom.ro

Teodor BACONSKY

turn înclinat

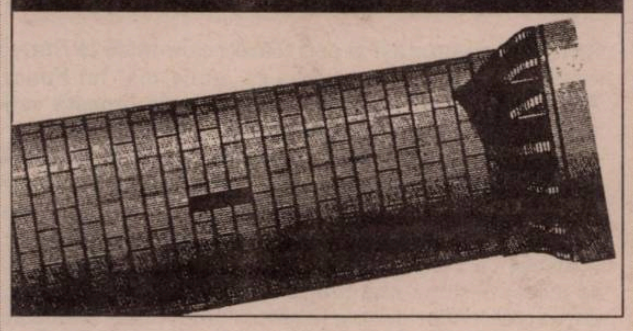

Pax vobiscum

Revoluţia comportă acel ansamblu de tehnici (insurecţionale) prin mijlocirea căruia schimbăm ordinea prestabilită dintr-un domeniu fundamental: societate, politică, economie, ştiinţe sau religie. Vorbim adesea despre „revoluţia IT". Formula e justă: de un deceniu, această mutaţie – operată gradual – ne afectează modul de a comunica (mai mult, mai repede, mai departe) şi egalizează condiţia receptorilor (pe *net* nu există ierarhie). Agora electronică a devenit decorul nostru permanent. Şi în România – preponderent urbană – noul stil de viaţă se extinde rapid. Foarte curînd, membrii societăţii vor fi cetăţeni care practică e-guvernarea. Vom vota cîte ceva în fiecare clipă. Vom învăţa să ne exercităm dreptul la opinie într-un forum cu o mie de feţe. Existenţa noastră va fi mai cu seamă *socială,* cu bune urmări democratice, pentru că orice persoană „conectată" se pune într-o situaţie de *transparenţă voluntară.*

La prima vedere, Biserica Ortodoxă Română nu se intersectează cu procesele amintite. În ea găsim o „altă lume": mister liturgic, simboluri străvechi, parcurs nevăzut. Unii susţin această separaţie, tocmai pentru că religia le oferă o alternativă sacră, complet opusă ariei profane în care trăiesc zi de zi. Alţii, printre care mă număr, cred că faptul spiritual poate profita de „revoluţia IT". Nu e vorba despre altare care devin pupitru digital şi nici despre spovedania prin e-mail. Mă refer doar la potenţarea mesajului creştin cu ajutorul mass-media. Un creştinism în dezbatere poate părea perdant: cum să „discuţi" Revelaţia fără să-i chestionezi autoritatea? E aici o deturnare de sens. Utilizînd comunicarea în masă, Biserica nu-şi interoghează temeiurile, ci caută să întărească legăturile comunitare. Odată pătrunsă în agora electronică, ea are mai multe şanse de a stabili „agenda" binelui comun. Şi, pe de altă parte, se constituie ca partener – cu o voce distinctă – al societăţii civile.

De curînd, Arhiepiscopia Tomisului a preluat, în numele Patriarhiei, televiziunea PAX – înfiinţată acum cîţiva ani de Bela Karoly. E o mişcare interesantă, care ar putea modifica piaţa ofertelor mediatice. După '89, BOR şi-a constituit o reţea de edituri şi publicaţii specifice. Pînă acum, produsele sale au fost vehiculate pe circuit închis: parohii, mînăstiri, facultăţi de teologie. Noutatea este aceea că Biserica majoritară devine, prin PAX, un actor vizibil în ansamblul spaţiului public. Marja ei de negociere cu puterea politică, cu alte confesiuni, dar şi cu lumea intelectuală creşte exponenţial. În plus, se aude că BOR intenţionează să creeze un veritabil trust de presă, care va include un cotidian. Să nu fim şocaţi. Nu asistăm la confluenţa dintre liturghie şi capitalism, ci la aplicarea unui model occidental, deja maturizat în alte state postcomuniste (precum Polonia, ce-i drept, catolică).

Întrebarea următoare este: ce va pune BOR în acest suport? Pietism siropos, cateheză rudimentară şi morală naţionalistă sau dialog eficient, sugestii realiste şi corecturi înţelepte la adresa derivelor colective? Vom zapa enervaţi cînd vom da peste figura mai ştiu eu căror tele-evanghelişti furibunzi sau vom zăbovi cu plăcere în faţa unor programe care i-ar putea atrage pînă şi pe exigent-radicalii noştri tineri sau pe oamenii „normali", sătuli de violenţa şi irelevanţa canalelor concurente? Riscul cel mai acut, în raport cu dorita audienţă a postului, ţine de eventuala confuzie dintre amvon şi micul ecran. Televiziunea funcţionează pe baza unui set de reguli verificate, iar psihologia consumatorului de imagini se bazează pe aceleaşi reflexe, indiferent de *conţinut.*

Spectatorul contemporan, acomodat cu formatul interactiv, nu mai este individul bleg, care înghite orice mesaj în virtutea simplei lui emiteri. El nu se mai lasă anesteziat cu ficţiuni convenabile, refuză simplificările propagandiste, detestă „manipularea" (pe care s-a obişnuit să o adulmece). O televiziune face audienţă numai dacă publicul ei se recunoaşte în grilă şi dacă tonul general rămîne onest, adică respectuos cu pluralitatea efectivă a punctelor de vedere. Sper că directorul PAX, dl Răzvan Bucuroiu, va promova o linie editorială capabilă să ne convingă.

Anca MANOLESCU

Gîndirea leneşă şi inteligenţa credincioasă

Am aflat că, în sfîrşit, apar reacţii de protest public în interiorul lumii musulmane faţă de atrocităţile comise de terorişti. Şi nu e vorba despre musulmani aparţinînd comunităţilor din ţările europene, ci de voci venite chiar din teritoriile islamului: sînt oameni care nu pot accepta ca islamul „pur, integral, autentic" să aibă drept emblemă capete tăiate în faţa camerelor de luat vederi, iar războiul sfînt să includă atacuri de şcoli şi să ia drept ostatici femei aflate în misiuni umanitare. Din anii '70 ai secolului trecut, cînd islamul integrist (polimorf) a început să ia avînt şi, treptat, să se înarmeze, să terorizeze şi să ucidă (fiind la rîndul lui reprimat cu mijloace similare de regimurile autoritare din ţările respective, ambele tabere acţionînd în numele lui Allah), musulmanii moderaţi, vocile islamice liberale, adepţii unei societăţi democratice şi ale unei reînvieri a interpretării Coranului nu au mai îndrăznit să vorbească public sau au fost siliţi să tacă. Probabil că astăzi devierea integrist-teroristă a credinţei a ajuns peste poate de revoltătoare.

Ideologia integristă presupune că adevărul, cel absolut, aparţine integriştilor şi trebuie impus cu forţa întregii societăţi. Interpretarea textului sacru şi a tradiţiei în cauză le revine *numai şefilor lor,* iar aceştia fac din adevăr un fel de fişă de post pentru omul credincios. El nu mai are decît să execute fără să crîcnească. Străduania minţii de a judeca, de a se deschide spre adevărul credinţei, încercarea credinciosului de a se *adecva* acestui adevăr prin travaliu intelectual şi spiritual e neînsemnată, dar mai ales interzisă. Ce se cere e supunerea exterioară, dar totală şi, dacă se poate, fanatică la comandamentele stabilite de ideologii integrismului. Cei care au probleme cu supunerea mentală sau socială la un asemenea tip de adevăr sînt trecuţi, alături de Occidentul „decadent" şi „materialist" printre duşmani (ai lui Dumnezeu) şi ameninţaţi, mai curînd ori mai tîrziu, de o pedeapsă radicală: iată o soluţie cu adevărat spirituală, cam simplă ce e drept. În volumul *Religiile lumii,* Henri Tinq, care asigură capitolul „Exacerbarea extremismelor religioase", observă, printre alţii, că una dintre trăsăturile dominante şi atotprezente ale integrismului islamic e *populismul* lui. Într-adevăr, el promovează o variantă de credinţă fără probleme, pentru uzul omului *uniformizat,* un medicament care are pretenţia că vindecă automat toate crizele comunităţii islamice: regimuri politice corupte şi prea tentate de modernism, umilirea islamului prin dominaţia economică şi culturală a Occidentului, sărăcie, degradarea actuală a credinţei, situaţia la judecata de apoi. Dar aici islamul nu deţine originalitatea. Orice integrism religios face din credinţă şi din adevărul ei un produs gata ambalat pe care masele nu mai au decît să îl consume în conformitate cu instrucţiunile de utilizare.

Ni se spune din ce în ce mai des că europenii şi americanii nu cunosc şi nu înţeleg islamul, nu au habar de principiile societăţii musulmane bazate pe *sharia* şi nici de viaţa cotidiană în comunităţile musulmane, de modul lor de a gîndi, de a acţiona, de a se agrega în lumea aceasta şi în cea viitoare. De acord. Ştim prea puţin despre substanţa lumii islamice, iar ceea ce ştim constă mai ales în exploziile de violenţă ucigaşă, inacceptabile pentru un om cu mentalitate democratică. Dar cei care ne spun asta sînt în genere specialişti, politic corecţi, în ştiinţe sociale, oameni care observă şi studiază islamul dintr-o programatică exterioritate faţă de spiritualitatea lui. Oricîte asemenea studii vom avea despre doctrina, politică şi politizată, a islamului, despre concepţia lui socială, despre poziţia lui faţă de modernitate, tot nu o să avem prea mult acces la acea spiritualitate care comandă comunitatea musulmană şi e deviată de protagoniştii ei integrişti şi teroriști. Oameni din ce în ce mai numeroşi şi de tot soiul vorbesc despre „şocul" civilizaţiilor şi al religiilor pentru a explica, pe înţelesul tuturor, în staţia de autobuz sau la birou, ce e cu islamismul violent care ne îngrijorează.

Dar în ce priveşte integrismul, nu e vorba despre nici un „şoc" al culturilor, civilizaţiilor şi religiilor. Creştinismul modern, european şi american, a avut, *are* şi el integrismele lui: în catolicism, de pildă, mişcarea La Sapinière la începutul secolului XX, prelungită de Acţiunea Franceză a lui Charles Maurras, legionarii în România, teleevangheliştii în America de azi. E un fenomen pe care îl putem constata, observa, studia chiar acasă, în perimetrul credinţei europene tradiţionale. Asemenea cruzimii incalificabile (precum cea a soldaţilor americani şi englezi faţă de deţinuţii musulmani), integrismul religios nu face parte doar din datele „celuilalt": e universal. Doar că în societăţile democratice actuale el nu are atîta spor public precum în societăţile fragilizate din zona musulmană. Dar avem şi noi integriştii noştri: pe un Vadim Tudor, „primul preşedinte creştin al României", a cărui ideologie antifilosemită e limpede şi dură, ale cărui zoaie jurnalistice îi împroaşcă pe toţi cei „altfel" decît el, în aşteptarea mitralierelor cu care va face ordine în România. În Franţa, monseniorul Lefèvre, „episcopul de fier", integrist catolic, pînă la urmă schismatic (printr-o logică fatalitate, integrismul ajunge sectar!), a sfîrşit prin a se asocia public cu lideri neofascişti şi cu apropiaţi ai lui Le Pen.

Integrismul impune credinciosului o gîndire religioasă leneşă, mai precis o demisie totală de la reflexivitate şi de la responsabilitatea personală faţă de adevărul credinţei. Dar există şi forme mai „moi" de gîndire leneşă pe care reprezentanţii religiei le cultivă deseori. Teologul sau oficialul Bisericii care, în presă sau la televizor, întrebat asupra unei chestiuni religioase de interes public (propunerea de a interzice prin lege avortul, fundamentarea doctrinară a Catedralei mîntuirii neamului, colaborarea unor ierarhi cu Securitatea în vremea comunismului) se mulţumeşte să repete ofensiv şi sec dogma, fără interpretarea sensului efectiv spiritual, sau recurgînd la uimitoare sofisme, cultivă o formă de gîndire religioasă leneşă. Teologul sau oficialul Bisericii care îi califică de prost-credincioşi şi prost-români pe cei care au altă părere decît cea susţinută, în acel moment, de instituţia eclezială cultivă o formă de gîndire religioasă leneşă. Dar mai ales cel care vorbeşte autoritar, plicticos, strict normativ sau sentimental, despre credinţă, cultivă o formă de gîndire religioasă leneşă. Cel care livrează doar răspunsuri de catehism la întrebările inteligenţei credincioase cultivă o formă de gîndire religioasă leneşă.

În esenţă, i se cere inteligenţei credinciosului să adere la nişte *formule* elaborate de autorităţile Bisericii, iar nu la adevărul intern, nelimitat, misterios, spre care sînt destinate să orienteze înţelegerea aceste formulări dogmatice. Or inteligenţa nu are cum să *consimtă* la un adevăr decît în deplină libertate: fie pe cale raţională, dacă adevărul în cauză e de ordin raţional; fie prin antrenamentul minţii de a se deschide către nivelul propriu-zis intelectual, contemplativ al persoanei, nivel care poate găzdui prezenţa Adevărului viu. Formulările teologice paradoxale, gîndirea de tip apofatic spre acest tip de adevăr antrenează înţelegerea umană.

La mijlocul secolului trecut, Simone Weil vorbea despre un „totalitarism" dogmatic al Bisericii catolice, dată fiind pretenţia acesteia ca individul să adere necondiţionat la *totalitatea* dogmelor stabilite în decursul istoriei. Critica filozoafei viza înregimentarea individului într-un sistem dogmatic care îi invalidează inteligenţa şi capacitatea *personală* de contact cu adevărul; viza tendinţa Bisericii de a impune sub ameninţarea anatemei dogma birocratizată. În aceeaşi perioadă, N. Berdiaev respingea cu vehemenţă „sociomorfismul" religiei: faptul că adevărul religios e conceput, după un model de putere mundană, drept apanajul „colectivului" Bisericii, al instituţiei ecleziale, aşa cum s-a constituit ea în istorie. „Aflu liber adevărul care mă eliberează!" striga el revendicarea de căpetenie a inteligenţei credincioase: o inteligenţă care înţelege necesitatea de a se lăsa călăuzită de dogmele fundamentale ale Bisericii, ca şi de elaborările doctrinare ale magisteriului eclezial, dar numai pentru a se pregăti de întîlnirea *personală* cu adevărul christic, iar nu pentru a se supune unor reţete dogmatice şi autorităţii instituţionale.

Insistenţa cu care Biserica Catolică susţine, de la conciliul Vatican II încoace, libertatea de conştiinţă religioasă a persoanei nu e (doar) un semn de slăbiciune a instituţiei şi de adaptare la modernitate, cum opinează unii sociologi. E şi un semn al adecvării ei la exigenţele Duhului şi ale lui Christos, care propun omului un dialog în deplina libertate a interlocutorului divin şi a celui uman. Teologia catolică cunoaşte în ultima vreme ceea ce s-a numit o „schimbare de paradigmă", o „cotitură hermeneutică". Printre altele, teologia hermeneutică îşi propune să discearnă elementele fundamentale ale experienţei creştine şi să le disocieze (fără separaţie) de limbajele (dogmatice) în care această experienţă spirituală a fost tradusă de-a lungul istoriei Bisericii. E un efort care contribuie la evidenţierea *distanţei* între expresia, condiţionată istoric şi cultural, a dogmei şi adevărul spre care ea orientează. Un adevăr care nu se livrează şi nu e primit decît înlăuntrul fiinţei, în libertatea şi cu consimţămîntul inteligenţei credincioase. După patruzeci de ani de activitate înnoitoare în domeniul teologiei hermeneutice şi al dialogului interreligios, dominicanul Claude Geffré declara: „Credinţa teologală nu datorează omagiul supunerii sale decît faţă de autoritatea Adevărului însuşi al lui Dumnezeu, cel care se atestă singur pe sine înlăuntrul spiritului nostru. Iată secretul libertăţii mele interioare în momentele cele mai dificile ale carierei mele de teolog catolic".

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

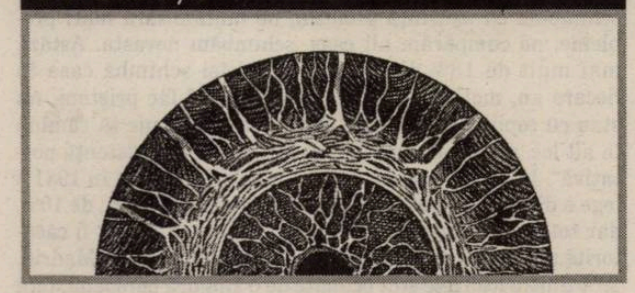

La douăzeci de ani...

Mă întreb cum aş putea evita formulele uzate, de genul: „revelaţie", „mare speranţă", „debut strălucit" etc. E vorba de primul roman, apărut acum, în septembrie, al unui necunoscut: îl cheamă Gaspard Koenig, s-a născut în 1982 (!), iar romanul se intitulează *Octave avea douăzeci de ani (Octave avait vingt ans,* Grasset). Am citit într-un catalog al editurii prezentarea şi cartea mi-a ajuns, graţie celui care mă „aprovizionează" din Paris cu noutăţi, foarte repede în cutia poştală. Îmi stîrnise curiozitatea ideea de la care plecase, în construcţia romanului, tînărul autor.

Există în *În căutarea timpului pierdut* o serie de personaje secundare, cu apariţii episodice, pe care Proust dă impresia că le uită pentru a le reintroduce în scenă, capricios şi intempestiv, sute de pagini mai încolo. Unul din aceste personaje e un anume Octave. Fiu al unui foarte bogat industriaş, Octave posedă toate atributele unui *dandy:* pasiunile lui sînt golful, cursele de cai, jocurile de noroc, e un cunoscător rafinat al modei vestimentare, suferă de un început de tuberculoză, ceea ce îi sporeşte farmecul şi misterul, e un stîlp al saloanelor mondene. Are, după toate aparenţele, o legătură cu Albertine; devine amantul actriţei Rachel (fosta metresă a lui Saint-Loup), dar o părăseşte pentru a se căsători, surprinzător, cu Andrée, prietena Albertinei (o prietenie, ne amintim, ambiguă, ce stîrneşte gelozia lui Marcel). Deşi nimic nu părea să anunţe o asemenea opţiune, începe să scrie teatru şi ajunge celebru. Păstrează cîteva dintre vechile sale preocupări (cursele de cai, eleganţa vestimentară), însă e tot mai mizantrop şi frecventează doar persoanele pe care le consideră demne de interes (mai ales în lumea literară).

Acestui personaj episodic Gaspard Koenig îi completează (şi, de la un punct încolo, îi schimbă) biografia, situînd acţiunea în zilele noastre. Noul (noul?) Octave merge la *party*-uri, participă la concursuri de scrimă, la cursele de cai (nu doar ca spectator, ci şi în calitate de concurent), vorbeşte cu o competenţă inegalabilă despre stofe şi despre ultimele tendinţe în modă etc. Spre deosebire de personajul proustian, are lecturi bogate şi profunde, e un – spre exemplu – admirator al lui Montaigne. Erotismul devine însă una din temele esenţiale ale cărţii, iar aici se află cea mai frapantă dovadă a voinţei de a „actualiza" atît personajul, cît şi universul în care acesta se mişca în romanul lui Proust.

La originea romanului se află, aşadar, o idee îndrăzneaţă şi seducătoare. Dar ceea ce uimeşte este extraordinara virtuozitate narativă şi stilistică a incredibilului de tînăr romancier. Sigur, sînt oarecum previzibile trecerile subtile de la un registru la altul, jocurile intertextuale, exerciţiile de stil, trimiterile sesizabile doar de un ochi atent şi expert – nu numai la Proust, ci şi la scriitorii preferaţi ai acestuia etc. Dar chiar şi o anume preţiozitate a stilului dă, paradoxal, senzaţia unei naturaleţi cuceritoare. La fel, reţeaua de simboluri şi secvenţe emblematice, pe care cititorul le descifrează, tot mai captivat, pe măsură ce înaintează în lectură. Impecabil tăiată, combinînd cuvintele în aşa fel încît ele să vibreze precum corzile unui instrument muzical, fraza este cînd învăluitoare şi catifelată, cînd de o precizie brutală şi transparentă. Şi, peste toate, erotismul de care vorbeam la început. De fapt, mai corect ar trebui spus o sexualitate debordantă, omniprezentă, dar o sexualitate tristă. Şi care nu poate duce, sugerează Koenig prin destinul personajului său, decît la eşec. Ca la Proust, în definitiv. Numai că Gaspard Koenig reuşeşte performanţa de a o spune altfel şi de a insera dandysmul anilor 1900 în lumea anului 2004, o lume care se laudă – de ce oare? Şi e, într-adevăr, un motiv de laudă? – că s-ar fi eliberat de tabu-uri şi de complexe.

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Din lumea celor care nu mai sînt

Vama Veche (unde altundeva?). O crîşmă cu nume expirat la malul mării. Mese de lemn, mai jegoase chiar decît unii dintre ocupanţii lor. O minoră îmbrăcată cochet în negru face conversaţie unui tip cu figură angelică drapată de plete rare şi spălăcite. Tipa bea votcă. El, bere. Muzica se opreşte pentru o clipă şi se aud valurile mării. Dar clipa cea repede trece şi boxele eliberează în atmosferă primele tobe ale unui şlagăr hard rock care nu mai merită de mult denumirea de *hit*. Minora pare lovită de trăsnet: membrele ei înţepenesc în zigzag-uri, iar chipul i se schimonoseşte macabru într-o impenetrabilă *rigor mortis*. Cîteva clipe trec ca o eternitate pînă cînd Medeea împietrită dă iar semne de viaţă: umărul stîng prinde să se zbată cu o frecvenţă mereu în creştere, pe măsură ce întreg trupul preia mişcarea spasmodică. Minora pare acum în plină criză de epilepsie. Din ochii ei, armaţi asemenea *phaser*-elor din Startrek, ţîşnesc jeturi de revoltă radioactivă care pustiesc totul în calea lor: sistemul, părinţii, societatea, tabu-urile, conformismul, grupurile de intelectuali de prestigiu, manelele, pe Dumnezeu şi pe toţi bărbaţii care sînt nişte porci. Tînărul o priveşte fără s-o judece: gîndeşte că, pesemne, nici pe ea n-a iubit-o mama ei.

O scenă ca cea cu rockeriţa şi cu hippiotul te face să reflectezi la faptul că modele muzicale ale ultimei jumătăţi de secol au fost obligate să-şi trăiască minoratul în zona *underground,* s-au trezit apoi cooptate cu drepturi depline în *mainstream* şi sînt sortite fără excepţie să sfîrşească lamentabil în ridicol. Modele, nu şi oamenii care le urmează. Aceştia pot alege oricînd să se despartă de ele, aşa cum schimbi trenurile în gările-nod feroviar. Genul de călător care uită, însă, să schimbe trenul, sfîrşeşte în acelaşi depou-cimitir cu vagoanele nemodernizate. De cele mai multe ori e vorba de blatişti care ajung să se cunoască cu naşu' şi cărora le e tîrşă să încerce o altă rută de frica supracontrolului. În vagoanele trase pe linie moartă, bărboşii fredonează şlagăre cu parfum de vinilin răscopt şi fetele bătrîne îi îngînă rozîndu-şi unghiile îngălbenite de ţigară. Din cînd în cînd, nişte puşti cu probleme de integrare socială dau peste ei şi în mirosul acru al compartimentelor modelor care s-au fumat de mult începe un troc pe cît de firesc, pe atît de dizgraţios: vîrstnicii se înfruptă din tinereţea puştilor, puştii acneici din povestirile anilor de glorie ale vîrstnicilor, cînd aceştia aveau succes la femei şi ţineau la băutură. E cazul rockeriţei şi al hippiotului. Lor le acord întreaga mea compasiune.

Să revin, însă, la vîrstnici. Dintre aceştia, cel mai jalnic spectacol îl dau muzicanţii care au însemnat cîndva, undeva, *ceva* şi care nu au găsit mai apoi alt*ceva* mai bun de făcut. România cunoaşte cazuri cu duiumul. Pentru că la sate modele au altă inerţie, iar revistele de *lifestyle* penetrează destul de greu mahalalele oraşelor, unele dintre starurile muzicale *de ieri* îşi păstrează şi astăzi o oarecare cotă de piaţă reprezentată de un public pînă *mai ieri* nefrecventabil. N-aş spune că am ceva cu ele. E, în definitiv, alegerea lor cum vor să-şi asigure banii de pensie. Totuşi, am avut de curînd prilejul să constat cum o asemenea strategie de supravieţuire te poate face să cobori sub nivelul rezonabilităţii, cu un mare pleosc în balta ruşinii. Compania care se pregăteşte să împroaşte cu cianură prin Munţii Apuseni în căutarea aurului de sub Roşia Montană a organizat un concert cu scopul de a obţine bunăvoinţa locuitorilor din zonă şi cîteva articole credibile din partea mercenarilor pe care-i întreţin prin presă. Cine credeţi că a luat parte la concert, alături de trupe precum 3trei Sud Est şi alte senzaţii ieftine ale muzicii pop din România? Nimeni alţii decît cei de la Iris. Abandonaţi în vagonul de mult anchilozat al genului lor muzical, s-au lăsat ademeniţi de iluzia oferită de corporaţia aurului, care şi-a trimis buldozerele să le zgîlţîie un pic compartimentul, cît să le dea senzaţia că sînt iar în mişcare. Noroc că nu mai sînt. Şi nici o rockeriţă sau pletos din Vamă n-o să mă convingă de contrariu. O să-mi spuneţi că nu-i frumos să te bucuri de răul altuia. Dar să cînţi de răul altora cum e?

Ştefan COSMA

cosmapolitane

Fashion -victimizarea

Am chef. Şi bani. N-am chef de politică, n-am chef de ştiri. Mă dezgustă patetismul şi m-am săturat de mascaţi. Cine sînt ei? *The men in black*. Am pe cap cagula tricoloră a Alexandrei Croitoru asortată cu bikini şi Bikini Islands în fundal turcoaz, dar visez să am pe cap o cagulă galbenă şi-un Smiley croşetat.

Am chef şi bani să-mi cumpăr ceva. Ceva cu care să mă identific şi să-l port oricînd. Chiar şi pătat cu cele 99 de pete pe care le scoate DERO.

Realitatea românească mă împinge spre experimentalism vestimentar, şi cel mai mult spre *trendsetter*-ismul propriilor produse. Mi-am luat adio de la *shopping,* mă apuc de creaţii proprii. Ultima pasiune mi-o stîrnesc şepcile pensionarilor, fie colorate, *trucker caps* primite de la nepoţii din SUA, fie pălărioare din paie retro şic. Oricum, pensionarii-s cîteodată mai stilaţi decît generaţia tînără cu buget miniprix. Fără nici o jenă îi abordez, scot bancnotele şi-i las fără căciula din cap. *Secondhand* pe stradă, direct de la sursă!

Schimb cu telecondamnarea pe MTV... „Video Music Awards". Unul dintre sponsori este *Converse,* producătorii celebrilor bascheţi produşi încă din 1923 şi încălţaţi de Will Smith în 2035 pentru a se lua la întrecere cu roboţii. Strategii de marketing pentru Olimpiada roboţilor. Ce pot ei pot şi eu. Eu pot oricum orice. Am învăţat să gîndesc liber şi să mă exprim liber. Merci PRO TV!

Dau buzna la hippy pippy shake, dau milionu' şi am bascheţii. Ura! (Faţă de cine?) De pe Internet aflu că există un stil de viaţă „Converse", care ne propune sloganul: *Este vorba doar despre tine, făcîndu-ţi doar treaba ta!* Aşa ziceam şi eu, drept (şi stîng) care-i împart cum creierul meu creează conversaţia *Converse*. Conversaţie mută între ideologia stîngului pe care mi-a apărut o păsărică (prietena lui Omulan) inventată de Matei Branea şi ideologia dreptului ce urmează a fi perjonificată de Dan. El înţelege lumea dacă o desenează şi lumea îl înţelege pe el dacă desenează, declaraţie oficială, revista *Balkon* 2001!

Dacă vreţi să-mi vedeţi galeria mobilă, urmaţi-mi paşii!

citit auzit

● Laura Betti – muza, prietena şi actriţa fetiş a lui Pier Paolo Pasolini – a încetat din viaţă la Roma, pe 31 iulie, la vîrsta de 70 de ani. Cîntăreaţă de jazz, ea a debutat ca actriţă în *La dolce vita* al lui Fellini, continuînd cu rolurile emblematice din *Teorema*, *Salo* şi *La ricotta* ale lui PPP...

● Bob Dylan va lansa, pe 12 octombrie, prima parte a memoriilor sale. *Chronicles – Volume One* promite să vină cu dezvăluiri importante din viaţa celebrului (& discretului) *songwriter*. Alte două volume sînt aşteptate.

● Trey Parker şi Matt Stone, creatorii genialului desen animat *South Park,* revin cu o satiră politică deloc „politically correct", care-şi propune să atace atît republicanii, cît şi liberalii din *showbiz... Team America: World Police* spune povestea unor forţe de poliţie speciale (interpretate de marionete!) care scapă lumea de terorism... Ieşirea în SUA: 15 octombrie.

IDEI NOI DE LA ECONOMIŞTI MORŢI

Idei noi de la economişti morţi („New Ideas from Dead Economists") este un titlu şocant pentru o carte de referinţă pe plan mondial, remarcabilă prin modul amuzant de prezentare a marilor teorii economice şi a filiaţiei acestora, văzute prin prisma omului contemporan.

Traducerea ei în limba română vă ajută la depăşirea unor prejudecăţi culturale conform cărora singura sursă creatoare de valoare este munca, spiritul antreprenorial capitalist fiind asociat cu ideea de furt al valorii create prin muncă.

O găsiţi la librăriile: Dalles, Diverta, Eminescu

Editura ANDRECO EDUCATIONAL
Tel: 021 211 26 00
www.andreco.ro

Vicente VERDÚ

„Plenitudinea implică un sentiment religios al vieţii“

Sociolog şi jurnalist la ziarul El País, *Vicente Verdú este autorul unor cărţi-cult în eseistica spaniolă a momentului:* Logodnă şi căsătorie în viaţa spaniolă, Fetele bătrîne, Fotbalul: mituri, rituri şi simboluri, Sentimente ale vieţii cotidiene, Eroi, vecini şi zile fără fumat, Doamne şi domni. Impresii după ce ai împlinit 50 de ani, Planeta Americană sau Stilul lumii: viaţa în capitalismul de ficţiune. *Săptămîna trecută, jurnalistul spaniol a susţinut, la invitaţia Institutului Cervantes din Bucureşti, o conferinţă despre relaţiile amoroase în Spania postfranchistă, pornind de la cea mai cunoscută carte a sa, şi a participat apoi, alături de Gheorghe Crăciun, Simona Sora şi Cecilia Ştefănescu, la o masă rotundă cu titlul* Limbajul erotic în proza contemporană, *moderată de Ion Bogdan Lefter.*

La bursa săruturilor madrilene

Discuţia pe care mă gîndeam să v-o propun are punctul de pornire într-o carte născută dintr-o îndelungată poveste de iubire, *Logodnă şi căsătorie în viaţa spaniolă*. Soţia mea şi cu mine am început să scriem această carte în 1970, cînd eram cu treizeci şi ceva de ani mai tineri, pornind de la contradicţia pe care o trăiam atunci între atracţia foarte puternică pe care o simţeam unul faţă de celălalt şi, în pofida acestui fapt, conflictele frecvente. Ne gîndeam că aceste conflicte, pe care le trăiau şi alţi prieteni din generaţia noastră, îşi aveau originea într-o cauză comună, şi anume modelele relaţiilor dintre bărbaţi şi femei – lumi cu totul separate, la începutul anilor '70. Trăiam pe atunci mirajul de a fi colegi, la universitate cu fete, puţine la număr, şi semănînd încă destul de bine cu mamele noastre, deşi rolurile lor şi drumul în viaţă începuseră să se schimbe. Trăiam încă sub regimul franchist şi într-o societate foarte conservatoare, supusă exigenţelor Bisericii Catolice, practicînd cenzura cărţilor, a spectacolelor, supravegherea foarte puternică a relaţiilor sexuale. Biserica şi Statul erau pe atunci o unitate şi nu întîmplător Franco a numit Războiul Civil „cruciadă“: fusese o cruciadă în apărarea valorilor religioase. În universitate exista însă un soi de avangardă, orientată spre stînga, care mergea adesea în Franţa să vadă noile filme, cumpăra cărţi interzise pe sub mînă. Era destul de frustrant pentru ei să vadă cuplurile franceze sărutîndu-se în parcurile pariziene sau în metrou, ştiind că, dacă le-ar trece prin cap să facă acelaşi lucru la Madrid, va apărea un poliţist care îi va chema la ordine.

În anul 1974, cînd a apărut prima ediţie a cărţii, era cu un an înaintea morţii lui Franco. Nimeni nu ştia, desigur, că va muri. Ce ştiam, însă, era faptul că acest gen de corset social nu mai putea ţine, fiindcă, în pofida legilor reacţionare, viaţa socială spaniolă evoluase. Schimbarea a devenit inevitabilă mai ales din două cauze profunde: în primul rînd, investiţiile străine şi amploarea turismului. În al doilea rînd, un milion şi jumătate de muncitori au emigrat în Franţa, în Germania, în Elveţia, cunoscînd astfel un univers de viaţă diferit. Ajunşi la Paris, ei nu se mai duceau duminica la biserică, iar cînd se întorceau acasă veneau oarecum schimbaţi, cu alte idei morale, cu alte obiceiuri.

Simptomatic era şi faptul că, în aceşti ani, logodnicilor nu le plăcea să fie numiţi aşa. Ei vorbeau despre „prietenul meu“, „prietena mea“, pentru că nu voiau să intre din prima clipă într-un cadru instituţional care presupunea condiţii severe, pierderea independenţei, obligaţia fidelităţii şi supunerea la nişte norme care te împingeau inevitabil spre căsnicie. Logodna se întemeia atunci pe un triptic inconturnabil reprezentînd cele trei virtuţi burgheze: *agonisirea, utilitatea* şi *siguranţa*, virtuţi prin excelenţă burgheze. *Agoniseala* consta, din punctul de vedere al logodnicei, în următorul calcul: dacă ea se lăsa sărutată sau mîngîiată, îşi constituia un capital aglutinant care o făcea să aibă mai multe garanţii că se află pe drumul spre căsătorie. *Utilitatea* însemna o motivare a gesturilor amoroase. „Mi-ar face plăcere să te sărut“ spunea băiatul. „Să te sărut doar ca să-ţi fac plăcere?“ răspundea fata. Ea voia să-i spui ceva în plus, că o iubeşti, că poţi să-i promiţi ceva. Acest dezechilibru între cererea băiatului şi atitudinea fetei era foarte important. *Siguranţa* reprezintă un corolar al celor două virtuţi anterioare. Fata se simţea sigură atunci cînd exista o promisiune şi astfel putea ceda. Tot acest limbaj sună astăzi foarte învechit, dar aşa stăteau lucrurile.

„Nu mai schimb sex cu statut social“

În anii '70 îşi au originea două fenomene importante: în primul rînd, femeile au început să intre mai hotărît pe piaţa muncii, dobîndind mai multă independenţă economică, astfel încît nu mai trebuiau să facă schimbul „sex pentru statut social“, iar căsătoria devenea mai puţin importantă ca mijloc de subzistenţă. Cel de-al doilea fenomen este cel al apariţiei pilulei contraceptive, femeile nemaifiind astfel atît de vulnerabile faţă de o sarcină nedorită şi devenind mai dezinhibate odată cu scăderea precauţiei. Cartea analiza aceste lucruri vorbind despre fidelitate, gelozie şi agresivitate în cuplu (teme esenţiale şi azi, în Spania), analiza acel orizont al egalităţii în care dorinţa să fie privită la fel de o parte şi de alta, în fine, aducea în prim-plan anumite chestiuni care păreau pe atunci subversive. Cartea ataca implicit controlul sexului de către Biserică, acţiune posibilă doar în condiţiile inegalităţii dintre sexe. Femeia nu era însă doar reprimată, ci uneori şi represivă: ea era cea care spunea „nu“, cea care păstra distanţa în timpul dansului, cea care punea capăt unei relaţii prea intense, cea care nu era de acord cu o relaţie completă decît urmată de o nuntă sigură. Consecinţa acestor diferenţe de situare între femeie şi bărbat era o familie patriarhală, ierarhică, în care mama se ocupa de educaţia copiilor, de transmiterea învăţăturilor religioase şi, astfel, de o continuitate a transmiterii doctrinei conservatoare pe care o propovăduiau Biserica şi statul. Cartea, apărută în noiembrie 1974, a fost un succes exploziv la care nu ne aşteptam, fiindcă atît Alejandra, cît şi eu eram cu totul necunoscuţi în lumea cărţilor. S-au vîndut peste 80.000 de exemplare, deşi cartea a fost criticată în revistele controlate de Biserică sau de stat.

Semnele schimbării: ceasul, casa şi nevasta

Tot ce vă povestesc s-a petrecut în 1974, iar soţia mea, Alejandra, a murit în iulie, anul trecut. Alejandra nu a fost pentru mine doar logodnica şi soţia, ci a fost jumătatea vieţii mele. Împărţisem atîtea împreună, ne completam în chip atît de fericit, încît în clipa aceasta mă simt de-a dreptul mutilat. În noiembrie anul trecut, doi editori, prieteni de-ai noştri, şi-au dat seama că se împlineau 30 de ani de la apariţia cărţii şi mi-au sugerat să o aduc la zi. Am rescris *Logodnă şi căsătorie în Spania anilor 1974-2004* ca un omagiu pentru Alejandra. Ce s-a schimbat în tot acest timp? Cele trei valori pe care se întemeia logodna ce ducea spre căsătorie – agonisirea, utilitatea şi securitatea – au fost înlocuite de altele trei: agonisirea prin societatea de consum, utilitatea printr-o intensitate a trăirii clipei, iar siguranţa printr-o tendinţă de a trăi cît mai multe aventuri.

Adagiul lui Pindar, „Devino ceea ce eşti!“, este prea vechi pentru a defini vremurile noastre. În tinereţea mea, tinerii îşi fixau un scop clar în viaţa profesională. Problema vieţii se punea în termenii unui proces direcţionat spre o ţintă clară. Mi se pare că în zilele noastre, în Occident şi în Statele Unite, fiecare aspiră să fie un număr cît mai mare de persoane cu putinţă, să scoată cît mai mult profit din viaţă nu devenind ceea ce este, ci experimentînd cît mai multe destine cu putinţă. Internetul, cu schimbările lui necontenite de identităţi, este un bun exemplu în acest sens. Dacă ai însă un sentiment religios al vieţii – mai puternic sau mai slab, însă existent – nu-ţi poţi vedea existenţa decît ca pe un drum spre plenitudine, uneori de neatins în această viaţă. Pentru cineva care nu are sentimentul religios al vieţii – fie că este credincios, fie că nu – nu poate exista un viitor „plin“. Plenitudinea implică un sentiment religios al vieţii. Actualitatea noastră însă este mai degrabă întemeiată pe accident; de la accidentul ştirilor despre dezastre, la accidentul terorismului, ziarele au devenit principalul model al înlocuirii procesului prin reacţia instantanee, prin impactul imediat. Altădată, la comuniune, primeam un ceas pentru toată viaţa, trăiam în aceeaşi casă, aveam aceeaşi consoartă şi aceeaşi profesie întreaga viaţă. Acum ne schimbăm cu uşurinţă profesia, ne mutăm fără mari probleme, ne cumpărăm alt ceas, schimbăm nevasta. Astăzi, mai mult de 18% dintre americani îşi schimbă casa în fiecare an, motiv pentru care nu prea îşi fac prieteni, nu stau cu copiii lor, care, din varii motive, trebuie să rămînă în alt loc, nu prind niciodată rădăcini, duc o „existenţă portativă“. În Spania nu a existat din anii '30 şi pînă în 1981 o lege a divorţului. Rata divorţului este şi acum mică, de 10%, dar tot mai multe perechi trăiesc împreună fără a fi căsătorite şi tot mai multe persoane trăiesc singure. În Madrid, 28% dintre locuinţe sînt ocupate de o singură persoană, faţă de 40%, de pildă, la Stockholm. Oamenii continuă să formeze perechi, dar se întorc foarte uşor la independenţa lor. În Statele Unite sau în Canada, familia tradiţională alcătuită din mamă, tată şi copii nu mai reprezintă deja modelul majoritar. În Spania, această familie reprezintă încă 65%. Găsim uneori în aceeaşi casă prieteni, fraţi, nepoţi şi bunici, aşa-zisele „familii mecanice“, în care se găsesc copii din mai multe căsătorii.

A te face femeie...

Mai nou, o dată cu venirea la putere a socialiştilor în Spania este permisă căsătoria homosexualilor, transsexualilor şi lesbienelor. Spania a devenit în această chestiune, ca şi în cea a avortului, sau a drogurilor, una dintre cele mai liberale ţări din Europa. În Spania nu este penalizat consumul de droguri, ci doar traficul, există o permisivitate pentru eutanasie. În anumite privinţe, probabil ca o reacţie la dictatură, s-a trecut în cealaltă extremă. Nu demult, în Spania, homosexualitatea era percepută ca o perversiune a naturii. Azi, homosexualul este un model la modă, o referinţă obligatorie a ultimului val. E la modă să ai un prieten homosexual.

În fine, ultima tendinţă care vine dinspre Statele Unite şi care nu lipseşte nici în Spania ca tendinţă marginală, merge şi mai departe. Devii interesant dacă eşti lesbiană, dar te culci cu bărbaţi, dacă îţi plac femeile care poartă smoking, dacă eşti bărbat, dar feminist. Această tendinţă există şi în bucătărie: mîncăm mîncare *fusion* – în Spania, de pildă, se amestecă mult mîncarea din Ţara Bascilor cu mîncare japoneză, cea mexicană cu cea italiană. În San Francisco, magazinul Armani are o cafenea în interior, astfel încît dai o avere pe un costum de haine care miroase a cafea cu lapte şi *croissant*. Moda e fuzionarea, hibridizarea. În zilele noastre, a fi „bărbat-bărbat“ sau „femeie-femeie“ e tot ce poate fi mai învechit. Cunoaşteţi, probabil, şi termenul *metrosexual,* importat recent din Statele Unite şi care desemnează un bărbat care se îngrijeşte foarte tare. Fotbalistul Beckham e prototipul acestui gen de bărbat. Nu e bine să fii nici un bărbat foarte bărbat, nici o femeie foarte femeie, însă cel mai rău e să fii foarte bărbat, pentru că acest gen s-a discreditat definitiv. Bărbatul bate, merge la război şi omoară oameni; femeia e pacifistă, e natura însăşi, ecologia personificată, gingăşia... În ultimii 15-20 de ani în Spania au existat la televiziune doar două programe dedicate sexului şi ambele au fost moderate de femei, fiindcă modelul de sexualitate considerat mai omenesc este, astăzi, cel al mîngîierilor lente, al apropierii graduale, al gingăşiei; în schimb, modelul *macho* al recompensei imediate este considerat de-a dreptul animalic. A te face femeie azi în Spania înseamnă a primi un paşaport pentru viaţa socială.

traducere de Simona SORA

Dilema veche vă recomandă

● Acum, cînd Françoise Sagan s-a dus să spună „Bonjour tristesse“ *de l'autre côté,* poate că TVR Cultural n-ar strica să-şi facă un pustiu de bine reprogramînd *Aimez-vous Brahms?* şi, mai ales, ecranizarea (mult mai reuşită) după *Bonjour tristesse* semnată Otto Preminger, cu fabuloasa Deborah Kerr, mereu-perfectul David Niven şi o Jean Seberg pre-*A bout de souffle.* În ce mă priveşte, ştiu că mă voi reîntoarce la Sagan, recitindu-i cîteva titluri – ca un pic de soare în apa rece... (Alex. Leo Şerban)

● Lucian Raicu, *Calea de acces* (Editura Polirom, seria „Collegium“). O reeditare a studiilor extraordinare despre Bacovia, Lovinescu, Thomas Mann şi Tolstoi. Obsedat de penultimele întrebări, nimeni nu a dus la noi, precum Lucian Raicu, spiritul critic pînă la patriotismul acerb. Fericiţi cei care le vor citi pentru prima oară, şi încă o dată! Nefericiţi cei care găsesc în orice reeditare un nou îndemn la lene şi indiferenţă! (Radu Cosaşu)

Permisul European de Conducere a Computerului

ECDL

Ai ~~carte~~, ai parte!

Complexele în utilizarea calculatorului pot afecta reuşitele personale.

"ECDL-Permisul European de Conducere a Computerului " este standardul internaţional care stabileşte nivelul optim de cunoştinţe în utilizarea eficientă a calculatorului la locul de muncă.

Peste 4 milioane de persoane din întreaga lume au obţinut până în prezent certificatul ECDL, scăpând de aceste complexe.

ANDRECO EDUCATIONAL, editorul manualelor ECDL în România, organizează cursuri la preţuri promoţionale în vederea obţinerii Permisului ECDL.

Pentru detalii şi înscrieri, sunaţi la 211 26 00 sau accesaţi www.andreco.ro

Simona SORA

puzzlecturi

EgoProzac şi carne tînără

Am participat, în primăvara lui 2003, la o masă rotundă româno-spaniolă despre proza ultimilor ani. Nu despre „proza tinerilor“, nu despre „noua proză“ – pur şi simplu (şi fatalmente) despre literatura de ultimă oră şi cele mai recente tendinţe ale ei. Împreună cu Paul Cernat şi Daniel Cristea-Enache, am încercat să ţinem piept celor doi critici *en titre* de la principalele reviste madrilene, debordaţi de aroganţa, pretenţiile şi exhibiţionismul tinerilor prozatori spanioli, transformaţi, în ultima decadă, într-un fenomen de piaţă. Faptul că noi, românii de la masa respectivă, am ajuns destul de repede la eseistică, declinul memorialisticii şi problema (deschisă încă) a optzecismului e relevant pentru situarea discuţiei în urmă cu un an. Canonul literar al noii proze, de după '89 (omologat pe alocuri şi de şcoală), ni se părea în afara discuţiei care curgea cumva sociologic. De la Radu Aldulescu, Daniel Bănulescu, Caius Dobrescu sau Ion Manolescu la Simona Popescu, Ovidiu Verdeş, Adrian Oţoiu sau Răzvan Rădulescu, cu o preeminenţă (cred) a cel puţin trei optzecişti consacraţi (Mircea Cărtărescu, Gheorghe Crăciun, Răzvan Petrescu), lucrurile păreau să stea destul de aşezat în domeniul „noii proze“.

La genul acesta de discuţii, efortul de obiectivare şi de limpezime factuală e esenţial, pentru că discursul se adresa unui tip de interlocutor care asculta enumerarea de nume de mai sus ca pe un pomelnic rimat în -escu, din care se detaşa eventual Cărtărescu, cu titlul său tarkovskian *(Nostalgia)* tradus în spaniolă. Ce mi s-a părut atunci destul de greu de explicat interlocutorilor spanioli a fost hiatusul între optzecişti şi nouăzecişti, pe de o parte, şi o eventuală generaţie 2000, pe de altă parte. Dincolo de gogoriţa generaţională, ce se scrie *acum?* Care sînt faliţii noştri, dacă cei de mai sus sînt (măcar în parte) omologaţii? Cum de tinerii în jur de 20-25 de ani nu prea scriu sau nu prea publică şi cum de valul contagios al prozei pansexualiste şi minimalist-autobiografice, egocentrice, cinematografice şi reporterieşti – care a plictisit deja Vestul (spun criticii, deşi vînzările o infirmă) şi care a depăşit planul la export în Est – nu a cuprins şi România? Unde ne sînt debutanţii ingenui, victimele propriilor repertorii, imagistica *punk*, orbitele concentrice ale muzicii, sexului, drogurilor, ale vieţii nocturne, unde sînt noua estetică a impasibilităţii, etica dezrădăcinării, pozele disperării şi ale neo-nihilismului? În fine, unde sînt noua sensibilitate, noile limbaje şi bizareriile antropologice care au făcut o modă irefutabilă pe alte meridiane şi care au un public sigur, format din cel puţin trei categorii: tinerii *trendy*, părinţii acestora care vor să ştie ce le fac progeniturile cînd nu se întorc noaptea acasă şi criticii de întîmpinare, puşi, de cele mai multe ori, în situaţia de a mîngîia pe creştet scriitorul în pantaloni scurţi şi de a-i deschide, fără prea multe întrebări, uşiţa dintre sociologie şi literatură?

Mi-am amintit de fondul interogativ al acelei mese rotunde la începutul verii, cînd, la Polirom, s-au lansat cu tam-tam şapte tineri prozatori care, între timp (cu Cezar Paul-Bădescu şi Mariana Codruţ ca deschizători de drumuri), s-au făcut paisprezece. Nimeni nu poate nega faptul că discuţia despre „noile tendinţe în proză“ nu s-a diversificat, nu s-a lărgit şi nu s-a complicat. Nimeni nu poate spune că atenţia generală nu s-a îndreptat spre noii veniţi, diferiţi între ei, e drept, dar uniţi de un proiect editorial care i-a făcut vizibili, le-a garantat apariţia în condiţii editoriale şi tipografice excelente (ceea ce nu e puţin lucru, la noi) şi s-a îngrijit de promovarea lor decentă. Şi nimeni nu poate spune că nu era nevoie de ei. Alăturîndu-se colecţiei de proză consacrată şi omologată de critică, serie începută anul trecut la Polirom şi care a dat dominanta anului literar 2003, noua aventură (preponderent) a debuturilor vine să o continue şi să o concureze, măcar ca interes imediat. „Cum sînt ăştia tineri?“ – auzi din ce în ce mai des în destule medii, suficient cît să laşi deoparte alte cărţi şi să te pui la curent. Poate şi pentru că, aşa cum zicea unul dintre spaniolii de la pomenita masă rotundă, „canibalii preferă carnea tînără“.

Colecţia „Ego. Proză“ a ridicat, ca discuţie generală, cîteva probleme de fond: în primul rînd, chestiunea tinereţii biologice a autorilor, percepută ca nou *brand;* apoi, problema particularităţilor şi a dominantelor textuale (există ele?) din cărţile „noilor“; în fine, problema relevanţei lor în peisajul literar, ca texte adeseori experimentale. Să le luăm pe rînd.

E curios că mai ales criticii tineri (doar ei s-au ocupat, cu două excepţii binevenite – Dan C. Mihăilescu şi Mircea Martin –, de întîmpinarea Colecţiei „Ego. Proză“) au ridicat problema tinereţii ca *brand.* Două lucruri ar trebui spuse aici. În primul rînd, Colecţia „Ego. Proză“, desprinsă din mai vechea Colecţie „Ego“, unde, pe lîngă proză, s-a publicat şi multă memorialistică bună, pare (pînă la proba contrarie) deschisă tuturor generaţiilor. Caracteristica ei ar fi (cu cîteva excepţii... notabile) egoficţiunea, de unde şi denumirea. În al doilea rînd, literatura scrisă de tineri – dincolo de interesul imediat pentru categoriile de care vorbeam, dincolo de genialitatea spontanee (şi imprevizibilă), pe care nu o luăm încă în calcul aici, şi dincolo de discuţiile axiologice, inutile cînd e vorba despre grupuri – este extrem de semnificativă pentru starea literaturii într-un moment dat şi într-un spaţiu determinat. E recunoscut faptul că marii scriitori au început să scrie devreme, că au fost (şi unii au rămas) „tineri“. În plus, literatura tinerilor este, de obicei, „un loc privilegiat pentru descoperirea convenţiilor unei perioade şi pentru identificarea dinăuntru a problemelor ei“. Adesea – spunea acelaşi Paul de Man, unul dintre apărătorii tinereţii prozastice, dar şi unul dintre cei mai lucizi critici – tinerii „par să fie mai receptivi decît oricine la manierismele şi locurile comune ale epocii lor, mai ales la cele pe care opera lor de mai tîrziu le va respinge cu vehemenţă“. Înainte de a considera tinereţea o valoare adăugată talentului, înainte de a ne plînge de supremaţia tinereţii în imaginarul colectiv şi de a deplînge recuzita restrictivă şi lipsa de poezie a tinerilor, ar trebui, poate, atunci cînd ne pregătim să-i citim – pe rînd, aşa cum merită –, să vedem şi avantajele surprinzătoare pe care *publicarea* lor le aduce. Mai întîi, faptul că discuţia critică (pro sau contra) continuă, apoi explozia paletei tematice şi, odată cu ea, revenirea interesului pentru literatură în cazul unor categorii pierdute în mrejele vizualului şi ale divertismentului, iar nu în ultimul rînd, crearea unui compost şi a unei emulaţii din care, de obicei, ies lucruri şi mai bune.

(fragment din textul de prezentare a noilor apariţii în Colecţia „Ego. Proză“, Editura Polirom)

Andrei GORZO

dilematograf

Un loc sub soare

● ***Casa de nisip şi ceaţă / The House of Sand and Fog* (SUA, 2003), de Vadim Perelman.**

Bine-aţi venit. Înfruntarea o să înceapă în curînd. Pînă atunci, bucuraţi-vă de preliminarii – aveţi de ce să vă bucuraţi. În colţul din dreapta îl avem pe colonelul Behrani (Ben Kingsley), care a fost cineva în Iran, pe vremea Şahului. În prezent, colonelul trăieşte în California şi a decăzut, deşi nu s-ar zice, judecînd după nunta somptuoasă pe care i-o oferă fiicei sale. Dacă îl priviţi în timp ce dansează cu ea, aproape că puteţi să vedeţi băţul din fundul lui, în care par să se fi concentrat toată puterea şi gloria pe care ayatollahii îşi închipuie că le-au confiscat. Arată magnific. Să fie oare un Don Corleone – cu muşchi în loc de burtă – al diasporei iraniene? Apoi descoperim, cu un şoc, că e muncitor la o şosea. Îl regăsim după programul de lucru, bărbierindu-se, îmbrăcînd un costum bej şi recuperîndu-şi Mercedesul ca să poată merge acasă ca orice om de afaceri. O cunoaştem pe soţia lui (Shoreh Aghdashloo), frumoasă şi distinsă, dar ignorantă şi înfricoşată; are puţine replici (nu prea ştie engleză), dar e o prezenţă atît de vibrantă încît, la sfîrşitul filmului, am putea să-i descriem în detaliu coşmarurile. În fine, ziua colonelului nu s-a terminat: îl aşteaptă cea de-a doua slujbă – vînzător într-un magazin. În acest timp, în colţul din stînga se încălzeşte Kathy, o tînără menajeră interpretată de Jennifer Connelly, de la care unii dintre noi aşteptăm lucruri mari – le aşteptăm de 20 de ani, cîţi au trecut de la debutul ei în *A fost odată în America.* A fost *prea* perfectă în filmul acela: nu-i de mirare că eroul – băiatul care se transforma în Robert De Niro – nu trebuia decît să tragă puţin cu ochiul la exerciţiile ei de dans şi să tremure puţin sub ochii ei de vrăjitoare în timp ce ea-i citea din *Cîntarea cîntărilor,* ca să nu-şi mai revină toată viaţa; şi nu-i de mirare că filmul nu mai reuşea să recupereze pierderea suferită în momentul în care personajul ei, ajuns la maturitate, era încredinţat unei alte actriţe. De mirare e faptul că Hollywoodul de azi nu e în stare s-o vadă decît în rol de soţie-eroină, ca în *O minte sclipitoare,* sau de „pasăre rănită“, cum o numeşte Ben Kingsley aici. Personajul ei nu are prieteni, nu mai are soţ şi, după cîteva secvenţe, nu mai are nici casă (din cauza unei erori birocratice). În casa ei se mută colonelul. Pentru el şi soţia lui, casa asta scumpă, cumpărată foarte ieftin, poate fi cartea cîştigătoare (şi colonelul mizează totul pe ea, renunţînd la muncă), dar e mai mult decît atît – e *bungalw*-ul lor pierdut de la Marea Caspică. Cît despre Kathy, e atît de împrăştiată, de friabilă, încît are nevoie de casă ca să-şi amintească cine e. Deci antagoniştii sînt la locurile lor. Ciorile cîrîie. Se lasă ceaţa. Începe lupta.

Aş fi vrut să vorbesc în continuare despre preparative, care palpită de promisiuni. Înfruntarea în sine nu e nici pe departe la fel de convingătoare. Problema începe, cred, de la Kathy, care pur şi simplu nu e suficient de puternică pentru o tragedie. Dacă ar fi fost lăsată să explodeze cu adevărat (cum *îndrăznesc* arabii ăştia să intre în casa construită de tatăl ei?), dacă ar fi avut ce să explodeze în ea, Kingsley ar fi avut cu cine să se lupte şi acest curent inter-rasial ar fi suflat incomod, tăios, dar benefic în pînzele filmului. Dar Kathy e aşa o victimă încît devine o ciumă – nu una de tipul celor ce se abăteau în tragedia greacă, ci, pur şi simplu, o ciumă pentru privitor. Are nevoie de o proptea şi personajul introdus în acest scop – un poliţist care se îndrăgosteşte de ea şi care, fără ştirea realizatorilor, pare să sufere de serioase probleme psihice – e nota forţată, spartă, care răvăşeşte compoziţia regizorului-scenarist Vadim Perelman (bazată pe un roman de Andre Dubus III). Dacă greşeala care pune totul în mişcare – evacuarea lui Kathy – e un ghinion frumos, simplu şi cataclismic ca în Thomas Hardy, intervenţia poliţistului e mai mult decît un ghinion – e o încercare de a forţa mîna tragediei. Ca în *21 de grame* de Alejandro González Iñárritu, disperarea nu pare scoasă la suprafaţă la capătul unor săpături, ci aruncată cu lopata, din start, peste fiecare imagine; şi tot ca în *21 de grame,* ea pare să se acumuleze în gol. Ambele filme pretind că se petrec în America, dar personajele sînt în aer. Nu mă refer la faptul că Behrani n-are ţară, iar Kathy n-are casă; mă refer la faptul că nici autorul, care este ruso-canadian (şi debutant), nu prinde lumea în care ei nu-şi găsesc locul.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Strategii de imagine

Săptămîna trecută scriam că nu numai ID-ul unei televiziuni (cartea ei de identitate adică, „pachetul" de spoturi care se dau înainte de publicitate sau între emisiuni) este semnificativ pentru stilistica sau politica postului respectiv, ci şi felul cum televiziunea ştie – sau nu ştie – să-şi manageriere ID-ul de-a lungul vremii.

Observam, tot în articolul trecut, că singurul post de la noi care şi-a promovat imaginea în mod coerent, care nu a gafat la acest capitol, care nu a bîjbîit şi nu şi-a construit strategii după ureche a fost PRO TV. Şi, nu întîmplător, PRO TV este postul care a revoluţionat discursul televizual de la noi, care s-a impus ca nimeni altul la nivelul imaginii, care – sună pompos, dar aşa e – a făcut şi a scris istorie în acest domeniu. Printre altele, PRO TV a cîştigat foarte mult prin consecvenţa cu care şi-a promovat vedetele şi imaginea proprie, prin coerenţa mesajului.

La capătul opus, din punctul de vedere al consecvenţei, se află Prima TV. Această televiziune şi-a schimbat de nenumărate ori nu numai stilistica ID-ului, dar chiar şi sigla. Prima mare schimbare a operat-o atunci cînd a lansat *Big Brother*. Atunci sigla a primit două arcuri de cerc – unul sus şi unul jos –, astfel încît tot ansamblul să aducă cu un ochi stilizat. Ochiul lui Big Brother, televiziunea care îţi spionează traiul cotidian. În fine, e de discutat dacă un lucru aşa de serios, cum este sigla, merită să fie modificată după una din emisiunile postului – oricît de importantă ar fi aceasta. Cei de la Prima au gîndit, probabil, că prin *Big Brother* vor revoluţiona şi ei televiziunea de la noi, că audienţa emisiunii şi notorietatea ei vor fi mai presus de toate previziunile, că emisiunea va fi un fel de locomotivă pentru întregul post. Din păcate pentru ei, nu a fost deloc aşa. *Big Brother* a avut, pînă la urmă, un impact modest comparativ cu aşteptările sau cu investiţiile. Ba, mai mult, deşi cu siguranţă cei de la Prima erau convinşi că va fi o emisiune de cursă lungă, la a doua ediţie era deja obosită – astfel încît aceasta a fost şi ultima. Aşa stînd lucrurile, nu înţeleg de ce, în ID-urile pe care le-a lansat la sfîrşitul primăverii, Prima încă mai miza pe ideea televiziunii care îţi dictează viaţa (vă mai amintiţi spoturile de dinaintea seriei lansate în toamna aceasta, în care cel/cea care schimba imaginea cu telecomanda se afla, de fapt, în televizor). Era clar pentru toată lumea că *Big Brother* era o emisiune îngropată – dar probabil că lucrurile au funcţionat în virtutea inerţiei. În fine, toamna aceasta, Prima TV s-a despărţit cu totul de *Big Brother* şi a venit cu alt ID şi cu o siglă cu totul nouă. Dacă sigla nu mi se pare ceva care să rupă gura tîrgului (mai ales că aduce cu „P"-ul în cerc de la „publicitate"), ID-ul este de data aceasta remarcabil. Din punct de vedere estetic, cu dominanta aceea alb-negru traversată de un element roşu, mi se pare cel mai reuşit ID pe care l-a avut vreodată o televiziune de la noi. Numai că mă tem că este mult prea artistic pentru stilistica generală a Primei. Ce legătură este între rafinamentul sau senzualitatea spoturilor şi o televiziune generalistă, banală, prea puţin artistică?

Dacă ID-ul Primei este o mică operă de artă, nu acelaşi lucru se poate spune despre cel lansat de Antena 1 în această toamnă. Înainte, Antena miza pe vedetele postului, care apăreau în spoturile respective şi gesticulau simpatic (mie, de exemplu, cel mai simpatic îmi era Toni Grecu). O strategie OK, ştiut fiind faptul că vedetele postului nu sînt nici pe departe la fel de notorii ca acelea ale PRO-ului – şi au, deci, nevoie de o astfel de reclamă. Iată însă că Antena 1 a decis că şi-a promovat destul vedetele şi vine acum cu un ID fără sare şi piper în care „a"-ul se desface într-un stol de bucăţele, ce zboară şi apoi se recompun în cifra „1" (şi viceversa). Deci, de data aceasta, cei de la Antenă vor să-şi promoveze sigla. Mă rog, nu la acest capitol stăteau ei cel mai rău cu promovarea. Oricum, dintre toate ID-urile noi propuse de televiziuni toamna aceasta, cel de la Antena 1 este cel mai puţin spectaculos. Or, spectaculosul este, de fapt, unitatea de măsură a televiziunii din vremurile noastre...

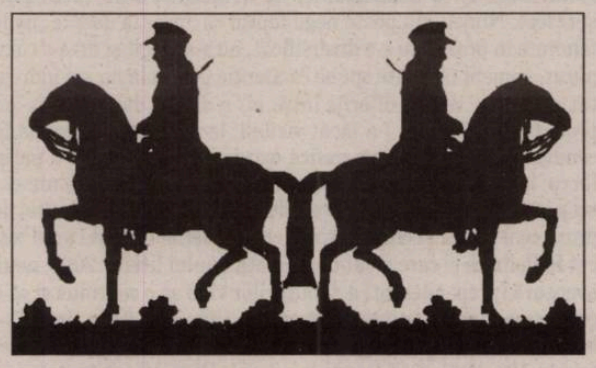

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Sonatină de toamnă

Se dedică lui Amos Oz, laureatul premiului „Ovidiu" 2004

În toamna lui '92, cînd la Tel Aviv, unde mă găseam, se sărbătorea prima seară a anului 5753, m-a sunat la telefon M.M. (nu Marilyn Monroe...),

femeia de care mă despărţisem la 2 Mai, în noaptea din august '68 cînd sovieticii intrau în Cehoslovacia, tot satul era în întuneric, maşinile treceau pe şosea cu farurile stinse, noi jucam belotă în trei, pe prispă, la o gazorniţă, cu pledurile gazdei pe cap, ca nişte glugi, M.M. îşi făcea valiza în cameră, pleca fiindcă îi ţipasem că nu mai admit să stau lîngă un om care în zece ani nu-mi spusese o vorbă bună despre ceea ce scriu, „fiindcă tot ce scrii sînt prostii!", ţipase şi ea, belotiştii mei, Gămanu şi Costică, o auziseră, ei mă aşteptau să „tai" cărţile de joc pentru ultima noastră partidă pînă debarcau ruşii la Constanţa, eram decişi să jucăm pînă ne vor găsi şi ne vor aresta ca pe ultimii belotişti români,

M.M. (nu Michèle Morgan) plecase noaptea, fără un cuvînt, nu am oprit-o, credeam că-i o glumă şi se va întoarce – aiurea! –, după un timp le-am spus: „dacă s-a dus la altul, să rămînă la altul – atu!" şi am tras ultimul atu făcîndu-i praf, eu avînd „o carte splendidă", aşa cum se cuvenea, în asemenea cazuri de amor,

ca în ultimul sfert de veac – conform norocului meu nenorocit – să nu mai ştiu de ea, auzisem că plecase în Israel chiar în iarna aceea a lui '68, eu atunci fiind la Viena, într-o excursie care durase 10 zile pentru 8 ore în Prater, la „Café Mozart" şi la catedrala Sfîntului Ştefan unde, ca în fiecare 21 decembrie, m-am rugat pentru Labiş şi de unde ne-am întors cu toţii, silindu-l pe ofiţerul de grăniceri care urcase, la Borş, în autocar să-şi facă semnul crucii atunci cînd, la întrebarea lui: „Cîţi din cîţi?", i s-a răspuns: „Toţi din toţi!".

În acea dintîi seară a anului 5753, M.M. (nici Maia Morgenstern) nu s-a mirat că ştiam cu cine vorbeam de la primele ei silabe: „ştii cu cine vorbeşti?", nu mi-a urat conformistul „şana tova" (era atee!), ţinînd să-mi zică „doar atît, acum, după 25 de ani" „24!", am corectat-o grabnic şi vioi, „la anu' vor fi 25"...

„la anu' nu ştiu dacă voi mai fi!"

„termină cu Ştefan Zweig al tău!"

Ca atare, vroia să-mi spună că citise tot ce am scris – mă intimida crescînd, nu-mi plac femeile care creează crize sacramentale şi simţeam că la orizont asta venea, eu precipitîndu-mă cu o precizie urîtă: „după ce ai plecat, nu cred că am mai scris prostii..." – dar, după părerea ei, ceea ce mi se aşterne în istoria literaturii române nu va fi mai mult decît „un destin din speţa Mihail Sebastian".

„Mai mult? Ce înseamnă mai mult sau mai puţin în chestiuni de destin?" – am intrat nătîng în seriozitatea ei care desfiinţa telefonul, calendarul, spaţiul, eram ochi în ochi, ca în prima noastră noapte cînd, la prima mişcare, îmi spusese clar: „Ştii că tata e la Canal?".

Şi a urmat: „Rabinul te va excomunica fiindcă ţii cu asimilaţii, asimilaţii fiindcă nu urăşti suficient antisemiţii, antisemiţii fiindcă nu eşti scriitor naţional din cauza ironiilor, vei rămîne un minor. Ca Sebastian, care nu contează decît pentru prefaţa lui Nae Ionescu."

„Cînd ne putem vedea?"

„Nu primesc pe nimeni, doar menajera..."

„Dar ce ai exact?"

„Mai am un an. Tu ce faci?"

Am găsit o concizie de acelaşi tip genetic: „la mine a fost un miracol – după ce ai plecat, 20 de ani nu am mai ieşit singur din casă şi m-am făcut bine la o lună după ce a căzut Ceauşescu; m-am îndrăgostit de o femeie care m-a luminat: mă credeam bolnav de inimă şi eram bolnav la cap; trebuie crezut în miracole, pentru asta am venit pe lume, nu?"

„E o nuvelă bună, n-ai s-o scrii niciodată!" şi M.M. (în nici un caz mama) a închis telefonul, fără nici o altă propoziţie în plus.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Titus Gheorghiof

(deputat PNL)

Anonima

Aşa faceţi presă: dumneavoastră aţi primit o anonimă, dumneavoastră îi daţi curs şi eu trebuie să răspund.

Ura

De urît ştiu că mă urăsc. Atît de rău mă urăsc că au împînzit Internetul cu scrisori. Pe Internet, acolo, mă numesc Micul Napoleon. În viaţa politică românească şi mai ales în zile de astea cu foc, cînd sînt candidaţi, sînt lupte electorale, astfel de răutăţi pot veni din orice parte. Chiar de la prieteni. De multe ori vin de la prieteni. Ce vreţi? În viaţa politică românească nu putem da decît ceea ce există.

Membru Comisie control SRI uită de control

E normal să spună aşa. E vreunul din ăla despre care se spune că e de unde se agaţă harta în cui, un ăla ştie ce se întîmplă în comisie. Ar trebui să ştie că un membru al comisiei, ohhhhhh, depune un jurămînt şi indiferent ce se întîmplă în comisia aia nu poate să discute fapte care le aude sau le vede. În al doilea rînd, dacă s-ar fi uitat să vadă activitatea comisiei ar fi văzut cît de cît ce s-a petrecut în această comisie... dar ce să facem? Mai mult eu nu pot să comentez faţă de un om care nu ştie activitatea SRI-ului. La noi întotdeauna lăutarii sînt cei mai apreciaţi.

Conflict cu Stolojan

Asta ar trebui să fie întrebat preşedintele Stolojan dacă e în conflict cu mine şi nu mă mai vrea pe liste. Mie nu mi-a comunicat niciodată o situaţie de acest gen. E o aberaţie să spun că am intrat în conflict cu preşedintele partidului. Domnul Stolojan, cînd a fost la noi în Hunedoara, nu a criticat activitatea filialei, ci a făcut o trimitere la faptul că filialele ce au sub media naţională la locale nu-şi desemnează definitiv candidaţii, ci cei de la centru au dreptul să nominalizeze pe cineva pe liste. Cred că i-a deranjat pe cei din Arad, cei ce au scris anonima, faptul că Aradul n-a trimis la Bucureşti nici un Agamiţă Dandanache. Pe Internet, aşa se semnează, Agamiţă Dandanache.

Politica la Arad

Datorită faptului că e aşezat acest Arad între două puternice judeţe, Timiş şi Oradea, are complexe mari. Întotdeauna a ţinut la mîndria lui de arădean. De aici tot felul de conflicte. Oamenii din viaţa politică arădeană de multe ori nu s-au înţeles între ei. Multe orgolii. Uite, rivalitatea noastră e şi în fotbal. Ne-au luat şi tot felul de instituţii publice.

Cică aveţi prieteni tari pe Muscă şi Tăriceanu

Nu, asta e prea mult, vor să bage în asta şi bucureştenii... e vorba de ce anume este pe liste. Calimente, păi, el este liberal de cinci ani de zile, mă întreb cît timp trebuie să treacă să uităm prostiile astea... tu eşti de acolo, tu eşti de acolo... sînt unii de 14 ani şi nu au făcut nimic... de ce trebuie să i se ridice onoruri?

Trecutul de deţinut politic desfiinţat

Cică aş fi făcut un viol în '61. Este o prostie. În '61 eram un minor şi puteam fi condamnat politic. Eram elev şi am fost condamnat pentru crimă de uneltire împotriva organelor statului. Nu mă miră! Astea sînt trucurile unor oameni cu mentalităţi ce fac parte din structuri ce caută să denigreze şi să arunce cu orice prostie.

Vîrsta

Nu am mentalitatea formată de fostul regim. Am mentalitatea originii mele. E normal. Sînt din familie de deţinuţi politici.

*Într-un număr anterior am trecut în revistă principalele opţiuni ale candidaţilor la institutele de învăţămînt superior. În pagina de faţă ne propunem să urmărim în ce măsură diplomele universitare îi ajută pe absolvenţi să-şi găsească locuri de muncă adecvate; şi, mai mult de atît, să-şi aplice cunoştinţele dobîndite în timpul facultăţii. (**I. P.**)*

Stela GIURGEANU

Morile de vînt ale absolvenţilor

„Într-un sătuc din La Mancha, de-al cărui nume nu ţin să-mi aduc aminte, nu-i mult de cînd trăia un cavaler, din cei cu lancea în panoplie, scutul străvechi, mîrţoaga pricăjită şi cu ogarul iute de picior.“

Andreea Petre a absolvit în 2002 Facultatea de Litere. Predă de aproape trei ani la o şcoală generală din Colentina. „Visul meu din totdeauna a fost să fiu profesoară.“ Cunoştea situaţia din învăţămînt, salariile, identice respectului pe care un dascăl îl primeşte din partea societăţii (***doamna** secretară, vs. **aia** de mate*), dar, sub scutul diplomei şi protejată de idilism, după multele examene pe care specializarea de profesor le presupunea în timpul facultăţii, după şi mai multele descurajări primite din toate părţile, *„profesor, învăţămînt, muritor de foame“*, „examenul de titularizare mi-a adus mare fericire.“

Din primul an şi-a dat seama că morile de vînt sînt cam reale, iar paletele lor lovesc pe bune... iar *a fi profesor* nu mai înseamnă a fi un modelator de spirit, ci un supravieţuitor de pe o zi pe alta.

„Cînd doamna secretară nu are timp, da, facem şi muncă de secretariat. Şi muncă de administrator. Noi strîngem bani de la copii, cumpărăm manuale... sau, după caz, scoatem din buzunar, să cumpărăm un manual, scoatem din buzunar să mai plătim cîteva copii xerox pe care le dăm la clasă... Pentru că altfel nu am avea pe ce lucra... Sîntem şi curieri; anul trecut am făcut comandă pentru nişte caiete de exerciţii, iar secretara îmi vine cu înştiinţarea de la poştă, în vîrf de băţ, să mă duc să ridic coletul. Atunci m-am enervat. Am făcut scandal. *Cum se poate, doamna secretară, adică, asta e treaba dvs., iar eu nu mă duc dacă nu-mi decontaţi taxi-ul!...* Aşa că m-am dus... M-am cocoşat cu 20 de kilograme, cărţile, prin tramvai“, pentru că nici şcoala, dar nici buzunarul ei nu şi-au permis să deconteze taxi-ul...

„Despre salariu? ...cică acum s-a mărit, ar fi bine pentru că tot îl dau pe xerox pentru copii... cum de ce? pentru că nu sînt manuale... iar şcoala nu are de unde... azi le-am cerut copiilor cîte 6 mii de lei pe nişte xeroxuri... unii au adus o bancnotă de zece mii, nevrînd să primească restul, că: *lăsaţi doamna, că poate aveţi şi dvs. nevoie...*“

„Facultatea nu te pregăteşte în nici un fel pentru ce găseşti cu adevărat în învăţămînt. Poate doar informativ... poate doar teoretic... Începînd de la planificarea lecţiilor. De abia cînd ajungi la faţa locului îţi dai seama că trebuie să ţii cont de „n“ factori.

După doi ani de predat, cu diploma de Litere, cu examenul de titularizare şi multe cursuri de perfecţionare la activ, Andreea vrea să plece. Habar n-are unde. Îmi povesteşte de o colegă de generaţie, cu care a absolvit cot la cot. „Vinde, undeva pe Magheru la nu ştiu ce magazin de bijuterii... program lejer, salariu serios...“

„Cînd Don Quijote se văzu în aşa chip vîrît la cuşcă şi aruncat în car, rosti: Multe şi întristătoare istorisiri cu cavaleri rătăcitori mi-a fost dat să citesc, dar niciodată n-am văzut ori auzit să fi fost luaţi în felul ăsta.“

Bogdan Ţăruş a terminat Facultatea de Transporturi, în cadrul Politehnicii Bucureşti. Pentru că toată viaţa a fost fascinat de trenuri, ca şef de promoţie, nu a putut însă să îşi găsească un post potrivit pregătirii... tot ce a putut să-i ofere CFR-ul a fost un loc de muncă la Depou, „unde nu făceam decît muncă de birou... orarul mecanicilor, analiza consumului“. Ca inginer el trebuia să proiecteze. Acum predă la catedra facultăţii, ca asistent... „este cel mai aproape de visul meu...“

„Studenţii care vin acum, majoritatea sînt din sistem, nu o fac din pasiune. O fac pentru că părinţii sau rudele muncesc acolo... O fac pentru că, automat, după terminarea facultăţii au asigurat un loc de muncă, unde chiar dacă se pricep sau nu, primesc un salariu bunicel. Pot spune că doar 5% din studenţi vin din pasiune...“ Dar aceştia... *„Ionuţ*, un student pe care am avut onoarea să-l conduc la susţinerea lucrării de diplomă, lucrează acum la Depou... *Andrei*, care mi-a fost student acum doi ani, este angajat la revizie de vagoane... Cam asta este şansa celor care vin din pasiune, care muncesc şi termină facultatea cu 9, 10. Alţii, cei care vin din sistem, termină cu 6, 7... dar au pile, sînt aşteptaţi de Minister, de Regională...“

„...cu toate astea, se prea poate ca în ziua de azi şi cavaleria şi farmecele să ia cu totul alte căi decît cele urmate în vechime.“

Olguţa Dobre a făcut facultatea de „directori“. Adică „management“, în cadrul ASE-ului. „A fost groaznic. Materii răsuflate predate de nişte profesori antici, care, cu cît erau mai puţin pregătiţi, cu atît erau mai exigenţi. Singurele materii din toată facultatea din care a mai înţeles cineva ceva au fost, în primul an, un curs de contabilitate, iar în anul patru, un opţional de conducerea afacerilor.“

Olguţa nu a avut nici o direcţie clară în ceea ce priveşte drumul *după* facultate. Oricum, lucrînd din primul an, în domenii total paralele cu pregătirea din şcoală, ASE-ul a fost mai mult un moft, a fost aşa... ca să fie oamenii cu diplome.

„În facultatea noastră? Păi, ce pasiune puteai să ai? Poate doar pentru note... la noi erau două categorii de studenţi: cei motivaţi de obţinerea unui palmares şi ceilalţi care îşi băgau picioarele.“

„Aveam cursuri de management-ul producţiei unde învăţam să calculăm SDV-uri, scule dispozitive verificatoare, o formulă care se întindea pe două rînduri de A4. Ce pasiune poţi să ai pentru aşa ceva? Sau să predai aşa ceva?“

„Singurul lucru pe care, probabil, poţi să-l faci după ce termini facultatea asta, cu diploma asta, este să rămîi la catedră şi să te integrezi sistemului.“

„Ar fi trebuit ca facultatea de management să-ţi dezvolte o gîndire economică. Ceea ce nu se întîmplă. 90% dintre materii sînt total inutile. Chiar nu te poate ajuta. Să vrei să înveţi şi nu poţi.“

După facultate Olguţa a fost secretară la Tuborg, chiar dacă era supracalificată pentru post. Apoi la Holiday Inn, ca reprezentant de vînzări. După care a lucrat pentru o firmă de e-commerce, ca director de marketing. La Media Pro, la un site pentru diasporă unde „dracu' ştie ce denumire avea postul meu...“

Diploma? „Carte de vizită, prestanţă în faţa angajatorului“. Eşti privit cu alţi ochi dacă te iţeşti pe după diplomă... dar „doar ca decor... în nici un caz ca pregătire profesională. Cu toate că se ştie cum se face şcoală la noi, şcoala asta proastă care se face, tot e mai bună decît nimic.“

„Seniore, ce tîlc are să călătorească în aşa chip acest cavaler, mai bine să ţi-o spună el singur, căci noi habar n-avem.“

Marius Câmpean, absolvent al facultăţii de Relaţii Economice Internaţionale, în cadrul ASE, a urmat liceul de Informatică după care, în 1994, a urmat facultatea de REI. Motivul? „Deschiderea pe care ar fi putut să mi-o ofere.“ În clasa a noua părinţii vroiau să îl convingă să meargă la Poli, să devină inginer informatician. Dar doar pentru a pleca din ţară. „Într-a zecea mi-am dat seama că acelaşi lucru, şi chiar mai mult mi-ar oferi REI-ul.“ *Ce ai găsit acolo?*

„Toată gama... de la un profesor de merceologie care ne povestea de culorile diverselor specii de grîu şi numerele lor în descriptivul vamal al României, pînă la un profesor de Drept care ne-a fascinat prin metoda de predare, care ne spunea la curs că trebuie să gîndim împreună.“ Dar majoritatea veneau cu nişte „hîrţoage îngălbenite“ dînd cursuri la dictare, cursuri care erau cerute, ca atare, cuvînt cu cuvînt, la examen.

În anul trei a plecat cu o bursă în SUA, unde a şi terminat facultatea. După trei ani de State, o profesoară de la REI vrea să-l pice din cauza limbii engleze, pentru că nu ştia, cuvînt cu cuvînt, cursul ei tipărit.

Acum Marius este doctorand în Ştiinţe Politice la Vermont.

„Cu aceste vorbe închise Don Quijote diata şi, cuprinzîndu-l o sfîrşeală, căzu înapoi în aşternut cît era de lung.“

Iaromira POPOVICI

bazar

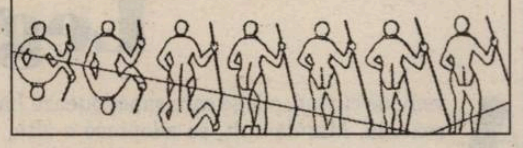

Zîna cea fostă bună

Irina Nicolau îmi vorbea, acum zece ani, de o carte de poveşti politic corecte, pe care urma să mi-o împrumute. N-am ajuns s-o citesc, dar mi-am imaginat multe legate de acea carte: de cînd aşteptam ca o autoritate (nu ştiu exact care, un soi de morală colectivă remodelată) să sancţioneze cruzimile din poveşti (aşa cum o făceau, ad-hoc, părinţii mei înainte de culcare) şi să schimbe sfîrşiturile fără speranţă. Probabil că volumul în cauză oferea o complet altă interpretare a poveştilor, legată de nefolosirea unor cuvinte discriminatorii (Făt-Frumos nu mai era, presupun, un „he“, ci o „person“ etc).

Volumele mai noi de poveşti mi-au preluat, însă, dorinţele, afişînd finaluri noi şi mai optimiste, în care marginea slabă reuşeşte, în cele din urmă şi prin propriile-i puteri, să învingă centrul opresor (de pildă, Bunica şi Scufiţa pe Lup, fără ajutorul, *gender*-părtinitor, al vînătorului). Filmul *Shrek 2*, acum pe ecrane (în regia lui Kelly Asbury, cu vocile lui Cameron Diaz, Eddie Murphy, Mike Myers), este o sinteză a poveştilor schimbate şi reinterpretate politic corect, dar şi din perspectiva culturii populare. Dacă una din modalităţile de schimbare a tiparelor clasice este eliminarea elementelor negative şi favorizarea marginii în detrimentul centrului, o alta o reprezintă un soi de luare în rîs nemaliţioasă a canoanelor clasice ale basmului, prin raportare la „grila“ contemporană. Canoanele unei epoci, să-i zicem mitologizant-medievale, sînt înlocuite cu cele ale actualei societăţii de consum. Receptorul mediu e încîntat să poată avea gusturi comune cu Făt-Frumos sau Albă-ca-Zăpada. Cînd Shrek şi Fiona trec prin dreptul reşedinţelor în stil hollywoodian ale Cenuşăresei sau ale lui Rapunzel, din sală se aud rîsete copioase. De asemenea, atunci cînd Pinocchio şi cei trei purceluşi urmăresc, la ştiri, aventurile lui Shrek. Sau cînd Făt-Frumos îl găseşte, în locul Ilenei-Cosînzeana, pe lup în cămaşă de noapte şi cu bonetă, citind. Actualizarea ironică permite identificarea jucăuşă a spectatorului cu personajele unei lumi ce părea bine împămîntenită în şabloanele ei. Se găsesc soluţii ludice şi pentru eroii marginalizaţi, precum Sora vitregă din mai toate poveştile, care are ghinionul să se fi născut, de fiecare dată, şi urîtă şi rea. În *Shrek*, ea devine un travestit, patron de bar, îndrăgostit de... însuşi Făt-Frumos. Acesta din urmă, în varianta englezească de *Prince Charming*, nu e decît un pierde-vară preocupat exclusiv de *look*-ul său şi sub papucul mamei. Mama tiranică şi manipulatoare nu e nimeni alta decît Zîna cea Bună. Calitatea ei de a rezolva lucrurile prin metode supranaturale, atît de apreciată pînă acum, apare aici ca o metodă de a găsi soluţii artificiale unor probleme reale. Soluţia finală – a filmului – este dispariţia Zînei Bune (mahalagioaca intrigantă cu pretenţii), reabilitarea căpcăunilor („persoanele“ de rînd împăcate cu a lor condiţie) şi obişnuirea noului spectator cu ideea că rolurile – şi repartiţia lor – sînt relative.

PEDEPSI-TE-AŞ ŞI N-AM CUI

Mircea KIVU

Legi de lux

Avem, de curînd, o lege care sancţionează hărţuirea sexuală. Mai demult, se adoptase o alta, menită să pedepsească violenţa familială, lege pe care avatarurile restructurărilor guvernamentale au împiedicat-o să devină vreodată funcţională. Avem şi o lege anti-discriminare (dar discriminarea nu înseamnă, la rîndul său, *anti* ceva?), dar nu am aflat încă despre condamnări răsunătoare produse în virtutea ei, deşi avem un Consiliu (sau Comitet, oricum, ceva naţional şi care ia leafă) menit să vegheze la aplicarea ei.

Aceste legi au cîteva lucruri în comun, în afara faptului de a fi îndeobşte considerate nişte ornamentale flori exotice. Mai întîi, faptul că sînt, în România cotidiană, tare anevoie aplicabile. Şeful va găsi cu uşurinţă motive „profesionale" de a şicana subalterna „necooperantă" (dacă nu-ţi place, pleacă, eu te plătesc), sancţiunile corporale se aplică în intimitatea familială, iar respectabile discoteci bucureştene vor avea grijă ca, în spiritul sacrosanctităţii proprietăţii private, să-şi rezerve dreptul „de a refuza accesul oricăror persoane fără a da explicaţii" sau, mai sofisticat, restaurantele să prevadă restricţia „ţinutei obligatorii" pe care să o pună în aplicare atunci cînd clientul trebuie respins.

Apoi, mai este comună o anumită atitudine a victimei. Dintr-un studiu naţional realizat în 2003* rezultă că majoritatea populaţiei consideră că cele mai multe forme de violenţă familială şi hărţuire la locul de muncă nu ar trebui sancţionate prin lege. Doar un respondent din trei consideră că poliţia ar trebui să intervină atunci cînd cineva îşi bate partenerul/partenera sau soţul/soţia (în cazul femeilor care au răspuns, proporţia e ceva mai mică decît în cel al bărbaţilor). Se observă totuşi că persoanele care au declarat că au fost victime ale respectivelor forme de violenţă conştientizează în proporţie mai mare decît ceilalţi nevoia de incriminare a comportamentelor respective. Aparent, victimele sînt mai conştiente decît restul populaţiei de caracterul de pericol social al exercitării dreptului celui tare.

Dar există motive să mă îndoiesc că aşa stau lucrurile. Proporţia celor care au declarat că au fost, de-a lungul vieţii, victimele unei forme de abuz familial este, în întregul eşantion, de 14% (17% în cazul subeşantionului de femei). Specialiştii consideră că, în realitate, proporţia celor abuzaţi este mult mai mare în societatea românească (şi nu numai). Este evident că o mare parte a celor care au răspuns anchetei sociologice au preferat să nu-şi recunoască faptul de a fi suportat un abuz. Asumarea statutului de victimă este o primă formă de ripostă.

În cele mai multe cazuri, victima consideră că, într-un fel sau altul, abuzul e îndreptăţit. Că bătaia e ruptă din rai, că bărbatul are drepturi suplimentare, devreme ce e cel care aduce banii în casă, că în obligaţiile secretarei

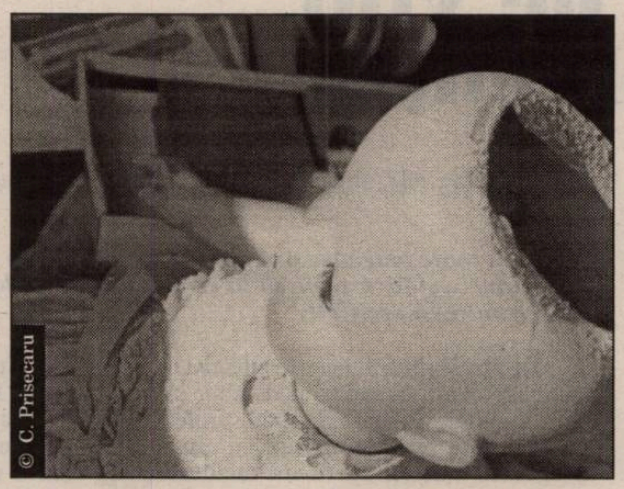

intră un anume fel de „a fi drăguţă" cu şeful, că ţiganii n-au ce căuta în birouri. Cei care, în ancheta la care m-am referit, au preferat să-şi ascundă rănile, au făcut-o dintr-un fel anume de decenţă, de nevoie de protejare a spaţiului privat. La urma urmei, una din coordonatele antinomiei dintre societatea tradiţională şi cea modernă constă în locul în care se trasează graniţa dintre spaţiul privat şi cel public. Legile la care mă refer constituie, din punctul de vedere al valorilor tradiţionale, o intruziune a publicului (sub forma statului, a legii) în intimitatea vieţii private.

Apărute ca o formă de adoptare rapidă – şi „pentru că aşa trebuie" a *acquis*-ului comunitar, legile la care mă refer fac parte, deocamdată, din tezaurul formelor fără fond, în devălmăşie cu tehnicile de euthanasiere a porcului. Ele există, dar nu mă aştept să văd în viitorul apropiat puşcăriile populate de bărbaţi care-şi bat nevestele, mame care-şi pedepsesc copiii, şefi care fac glume deochiate, angajatori care refuză candidaţii bruneţi. Nici nu cred că ar trebui să se întîmple aşa, există riscul ca cei condamnaţi să fie consideraţi, de o parte a opiniei publice, ca victime ale unui de neînţeles exces de zel. Cum am spus, delictele sînt greu de instrumentat. Chiar eşuate în N.U.P.-uri, eforturile de aplicare a legii ar putea produce mult mai repede un alt tip de efecte: victimele vor înţelege că normalitatea nu este în ceea ce li se întîmplă lor. Pentru ca asta să se întîmple, cei puşi să le aplice ar trebui convinşi că nu e vorba de simple moşturi europene.

---

* *Cercetare naţională privind violenţa în familie şi la locul de muncă*, studiu realizat de IMAS pentru Centrul Parteneriat pentru Egalitate, în 2003.

Stela Giurgeanu

Părerea lor...

(reportaj retoric)

● „Greşeala lui *(este vorba de un cunoscut hip-hoper din muzica românească, acuzat şi arestat pentru uz de droguri)* a fost că nu s-a ascuns... Omul, fiind o persoană publică, trebuia să se ferească dacă vroia să se drogheze sau să facă ce vrea el. Pentru că e treaba lui ce face, dar ca persoană publică ştia foarte bine că abia aşteaptă mass-media să-l prindă cu o chestie... şi mai ales Poliţia română de sub a cărei escortă fug toţi traficanţii şi molozarii... aşa că a fost o lovitură de imagine dată de Poliţia română «cartierului» ca să zic aşa... a lovit într-un simbol al cartierului."

● „Nu prea are Poliţia treabă cu persoanele publice... A, bon... îi arestează, se face niţel tam-tam, de ochii lumii, mai mult de publicitate... pentru că pînă la urmă celor cu bani li se pierde dosarul..."

● „Acum nu tre' să fiu arestat pentru că am fumat iarbă sau altceva, pot fi foarte bine băgat la puşcărie şi că iau muzică de pe *net,* ceea ce constituie o infracţiune, nu?"

● „Eu cred că în puşcăriile noastre sînt mai mulţi din ăia care nu merită. Ăia care ar trebui să fie ei înăuntru, sînt pe dinafară."

● „Eu nu cred că e normal să dai unui *hacker* cincisprezece ani de închisoare. La fel cît dai unuia care bagă cuţitul în tine..."

● „Acum să-mi răspundeţi dumneavoastră ceva mie... unde, e dom'le, munca aia în folosul comunităţii? Părerea mea e că unui tip arestat şi condamnat pentru evaziune fiscală, puşcăria e inutilă... Ia să-l pui tu să muncească în folosul comunităţii..."

● „Eu ce să vă spun? Din ce aud şi eu pe la televizor... acum că, sînteţi de la presă, o să mă iertaţi, nu e vorba de dumneavoastră personal, da' ştiţi şi dumneavoastră cum e presa... păi, cînd auzi că o femeie cu trei copii şi părăsită de soţ a fost băgată în puşcărie cinci ani pentru trei metri de sîrmă..."

● „Domnişoară, presa trebuie să se implice! Că de pomană arătaţi azi un caz la televizor sau vorbiţi de el în ziar, dacă o faceţi doar pentru senzaţional... dacă o faceţi pentru senzaţional, cumva Judecătoria o să-i piardă dosarul chiar de mîine dimineaţă..."

● „După părerea mea, pedeapsa cu moartea nu ar mai trebui să fie folosită pentru că asta ar însemna să ne întoarcem pe vremea barbarilor. Dar, avînd în considerare modalităţile şi numărul de persoane care săvîrşesc omoruri şi violuri (mă refer în mod special la violurile asupra copiilor foarte mici), pedeapsa cu moartea ar trebui reintrodusă..."

libertatea de impresie

Veşnica renovare

Am urmărit de-a lungul timpului epopeea magazinelor din Bucureşti. Unele au renăscut în suflul noului regim (ca nişte baloane) pe structura altora mai vechi, aşa cum a fost de exemplu, Titan Mercato în sediul vechiului Titan. Inaugurat cu mare pompă în cîntările Ancăi Ţurcaşiu printre raioane cu pantofi Gregorio Rizo, care s-au dovedit la fel de trainici ca şi noua formulă a magazinului. Acesta a redevenit Titan iar acum aud că după o renovare de cîteva luni iar i s-a mai adăugat un nume (altceva nu). Cazurile sînt însă nenumărate. Numai dacă ne gîndim la fosta Romarta copiilor, ridicată cu forţa, după mai multe chinuri, la rang de United Colors of Benetton şi părăsită apoi în „veşnica renovare" (formulă pe care am văzut-o scrisă la un moment dat pe uşa mult transformatului local *Dunărea*). Apoi, tot ce s-a întîmplat cu celebrul *Unic*, vai de capul lui. Sau cu Materna, unde Vulturul de Mare se pare că pînă la urmă a pus gheara pe o bancă. Unirea şi Cocor au rămas la fel pe dinafară, dar pe dinăuntru li s-au frămîntat raioanele cu vînzători cu tot. Primul a ajuns la un echilibru scump, iar cel de-al doilea la un fel de *bazaritate*. În schimb, Victoria *(cincizeci de magazine într-unul singur,* nume de la care se trăgea şi vorba de pe vremea lui Ceauşescu – *cincizeci de salamuri într-unul singur)* s-a schimbat numai pe dinafară. Au venit, zice-se, s-o schimbe nişte fotbalişti cu bani. Şi... s-au oprit la faţadă. Dar ştim cu toţii că nu numai marile magazine, ci şi micile buticuri, alimentarele şi librăriile comuniste din cartiere au trecut prin diverse transformări şi renovări, sucindu-ne şi nouă traseele, minţile şi chiar nevoile. Era o vreme cînd nu mai erai sigur că găseşti nu un produs pe care-l văzuseşi cu cîteva zile în urmă, ci chiar întregul magazin. Nu mai vorbim de chioşcuri, cu mărirea şi decăderea lor pînă sub lamele buldozerelor. Nimic nu durează în Bucureştiul veşnic mişcător. Printre dughenele făcute praf recent au fost vulcanizarea şi spălătoria de maşini de la Baba Novac, unele din cele mai operative şi mai ieftine din tot oraşul şi care funcţionau şi noaptea. Poate pe locul lor va răsări vreun bloc de cristal pentru mari afaceri. Şi tot foarte de curînd a picat şi o ultimă instituţie ce părea că va rezista în ciuda tuturor vremurilor: frizeria de pe Academiei, colţ cu Cîmpineanu. Înăuntru se mai zăresc ţevile din care au fost smulse chiuvetele, iar pe geamuri sînt scrise numele frizerilor mutaţi: pe Titel îl găsiţi la P-ţa Miniş, Vicky Urse s-a mutat la frizeria din Calea Moşilor, Elena Abuzătoaiei la frizeria din Calea Victoriei nr. 2 ş.a.m.d. Cu destrămarea întregii atmosfere pline de poveşti, umor şi mici drame, create în zeci de ani, în sunetul foarfecelor şi al maşinilor de tuns... Şi mă tot întreb cît se poate de serios: toată această forfotă e un semn al creşterii economice, al dezvoltării, al prosperităţii comerciale, sau al unei crunte bîjbîieli în căutarea economiei de piaţă (care nici anul ăsta nu va fi funcţională)?

Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

La palme

Sîntem bolnavi. Ne macină o gîndire maladivă din care aruncăm zi de zi tot mai multe întrebări retorice, semn clar al stadiului avansat şi, desigur, cronic în care a ajuns boala noastră: suferim de suspiciune. E peste tot, de la cele mai banale discursuri şi intenţii pînă în sferele înalte ale politicii naţionale şi globale. La limită, probabil că nu sîntem mai suspicioşi decît alţii. Au şi americanii, şi ruşii, şi bulgarii proprii lor suspicioşi de serviciu. Teoria conspiraţiilor mondiale a umplut şi umple rafturi întregi de biblioteci. Dar la noi, acum, în acest an, pare să se fi atins maximum posibil.

Practic, nimic nu e ceea ce pare a fi. Declaraţiile de avere ale demnitarilor, talk-show-urile de televiziune, pensiile mărite în prag de alegeri, salariile directorilor de regii, anchetele din ziare sau ale procurorilor PNA, cazurile Panait, Erbaşu, Tinu, dosarele fraţilor Cămătaru, premierul Alianţei D.A., programul de guvernare ca un Moş Crăciun al Uniunii Naţionale PSD+PUR, valoarea întreţinerii din această iarnă, declaraţiile optimiste ale unor oficiali europeni privind integrarea noastră în UE, rata inflaţiei, reeşalonarea datoriilor, cornul şi laptele, preţul plătit pentru o groapă de gunoi de 1.000 m^2 în buricul tîrgului, revenirea lui Iliescu la partid, plecarea lui Năstase în cursa pentru Cotroceni, candidatura deja expirată a Liei Roberts sau cea de vodevil a lui Raj Tunaru, partidul lui Becali, scandalurile de la *România liberă* şi *Evenimentul zilei,* războiul „petroliştilor" Luca, Voiculescu, Patriciu, Iacobov sau Tender, mesele prim-ministrului prin satele patriei, disidenţa lui Nicolau la TVR, dosarul flotei, colaborarea liberalilor cu pediştii, dispariţia din peisajul românesc a Emmei Nicholson, numirea cancelarului Alin Teodorescu, verificările CNSAS, cazul EADS, pasajul lui Băsescu, viruşii din computere, scrisoarea lui Geoană către Constantinescu, Emil Constantinescu însuşi, trezirea la viaţă a lui Valeriu Stoica, apariţia zecilor de televiziuni şi ziare de nişă care supravieţuiesc miraculos fără pic de publicitate, divorţurile lui Prigoană, discursurile patriotarde ale lui Păunescu, filosemitismul lui Vadim Tudor, apelurile la pudoare ale lui Pruteanu, sondajele de opinie, viaţa amoroasă a divelor autohtone, şpaga lui Micky şi arestarea lui Păvalache, şantajarea lui Patriciu, mutarea lui Talpeş de la Cotroceni la Guvern, dispariţia lui Bivolaru-MISA, huiduielile de la Ţebea şi Montréal, plecarea lui Guest, venirea lui Schroeder, alegerile preliminare din PSD, vitejia lui Ponta, vizitele lui Cozmâncă la Vadim acasă, toţi şi toate acestea lasă în urmă semne de întrebare mari şi născătoare de speculaţii.

Oriunde te duci, atmosfera e aceeaşi. Ai făcut cumva o emisiune proastă în care n-ai lovit suficient PSD-ul? E clar, te-ai dat cu Năstase! Ai curajul să aminteşti de Armageddon sau de terenul din Zambaccian? Eşti omul Opoziţiei! Te-a pus dracu' să te împrieteneşti cu

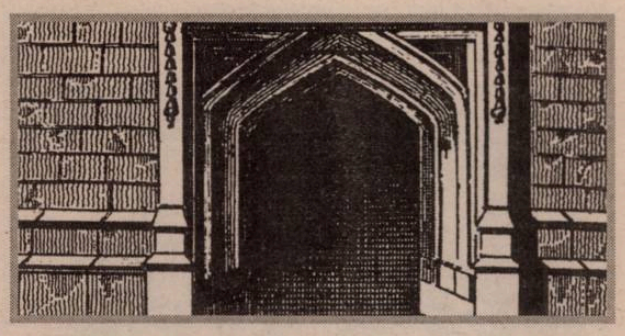

o persoană publică de sex opus? Trebuie să fie mai mult decît atît, miroase a poveste de amor ferit de ochii lumii! Ai slăbit? Eşti pe moarte! Tremuri de nervi? Te droghezi! N-ai prietenă? Eşti homosexual! Ai mai multe? Eşti curvar! Ai bani? Eşti hoţ! N-ai? Eşti prost!

Nimeni nu mai crede nimic şi pe nimeni. Umblăm bezmetici după zvonuri şi bîrfe, jurăm strîmb şi ne închipuim deţinătorii unor taine teribile. De fapt, nu ştim nimic şi ne prefacem că ştim tot. Zîmbim complice şi facem cu ochiul, tremurăm de plăcere la auzul secretelor, dăm din cap condescendenţi faţă de semenii noştri rămaşi în urmă cu evenimentele.

De fapt, totul nu e decît o nesfîrşită tristeţe. Lipsiţi de adevăruri elementare şi păgubiţi de sfînta împărţire a unei drepte judecăţi, ne aşezăm cuminţi la bîrfe şi la taclale, dînd zvonurilor întîietate şi vieţii noastre o palmă dureroasă.

ÎN CÎTEVA LIMBI ESTICE, DELICIOSUL MOŞ VERTIGINOS NU GĂSEŞTE ÎNŢELEGERE NOAPTEA

● Pe plajă, la Paralia Katerini, un Adonis grec purtînd o tavă cu un munte de gogoşi îşi strigă marfa în cîteva limbi estice, printre care şi română: „Gogoaşa-nfuriata pentru fata dezbracata!". (**D. S.**)

● Un popas de o zi la Cardiff, Ţara Galilor, m-a familiarizat cu „The Angel Hotel" (patru stele) & fabuloasa lui istorie. (În paranteză fie spus: Ţara Galilor este capitala industriei miniere, dar vă închipuiţi că nu *asta* mă interesa la faţa locului, ci casa unde s-a născut Shirley Bassey!) Pe fundaţia actualului hotel „Angel", aşadar, a stat, mai întîi, un „Angel Inn", ridicat la 1666; la-nceputul secolului XIX, marchizul of Bute a dărîmat fostul han, construind pe temeliile lui actualul hotel; în timpul primului război mondial, aici a fost sediul Marinei SUA, iar apoi – cînd hotelul a fost rebotezat „USS Chattanooga" – al Ministerului Pensiilor. Dar mai interesantă decît toate aceste precizări este lunga listă de personalităţi care au locuit la „The Angel Hotel": Marlene Dietrich, Katharine Hepburn, Bette Davis, Sophia Loren, Gregory Peck, Bob Hope, Beatleşii, Spike Milligan şi toţi prim-miniştrii britanici de la Driscoll la Major. Camera de baie are cadă (o raritate, în zilele noastre grăbite!), suita – televizoare în fiecare cameră, iar breakfast-ul include deliciosul *black pudding* & un chelner care cîntă în timp ce serveşte... Mă rog, fredonează. Dar nu O-Zone! (**a. l. ş.**)

● Joi, pe la 4 după-amiază, pe BBC-World era pe tot ecranul o plăcuţă: „Str. Pitar Moş". Ups! Suna cunoscut. Apoi, un tip se arăta uimit că găseşte aşa clădiri în Bucureşti, explica extuziast despre arhitectura cubistă din interbelic, arăta unghiuri şi imagini fantastice şi era mirat că găseşte aşa ceva în Bucureşti. Mărturisesc că m-a molipsit, oricum nici eu nu aveam habar. (**C. G.**)

● După cum ne arată spotul publicitar, acţionarii de la Murfatlar sînt nişte neisprăviţi: unul se joacă pe telefonul mobil, altul e zaharisit şi stă cu pudelul în braţe, altul e un tînăr şmecheraş căruia îi place să fie masat de mîini de o domnişoară, altul e pasionat de

Cu ochii-n 3,14

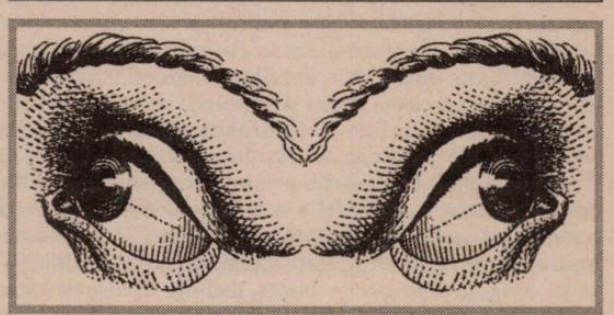

lectură, dar numai cînd e vorba de reviste de yachting. Cu aşa o echipă de acţionari, Murfatlarul are toate şansele să se ducă de rîpă. Iar preţul acţiunilor cu care eşti îmbiat – să scadă vertiginos. Deci, care-i afacerea? (**C. P.-B.**)

● După ce l-a învins uşor pe canadianul Larose, Andrei Pavel a declarat că a prestat cel mai slab meci jucat de el în Cupa Davis. Un alt jucător canadian a considerat că spusele lui Pavel sînt lipsite de *fair-play*. Românul nostru şi-a prezentat prompt scuzele. Asta e. Nici cînd e sincer autocritic, un român nu găseşte înţelegere pe lumea asta. (**R. C.**)

● „Pensionarii ar putea fi de acum încolo cu ochii pe speculanţii din pieţe. Ionel Blănculescu, ministrul Controlului, a propus organizarea unor grupuri formate din patru-cinci pensionari care vor avea rolul de observatori în pieţe. Aceştia vor «patrula» atît ziua, cît şi noaptea prin pieţe pentru a-i depista pe speculanţi şi a-i reclama la Poliţie sau Autoritatea Naţională de Control" (din *Cotidianul,* 27 septembrie). Ce-ar mai fi de comentat? (**C. G.**)

VICTIMELE UNOR ATACURI CU ROŞII NU AU DE CE SĂ IA ÎN SEAMĂ IEFTINIREA INSOMNIEI

● Incidentul din Canada – cînd preşedintele Iliescu a fost „atacat" cu brînză de un protestatar – a declanşat reacţii... adjectivale printre demnitarii noştri. Dl Iliescu i-a făcut „needucaţi" pe românii care au manifestat împotriva sa, iar ministrul Culturii (?!) a întors către ei epitete precum „ignoranţi, cretini, retardaţi" şi altele. Dacă îmi aduc bine aminte, Tony Blair, Gerhard Schroeder, Jacques Chirac, Helmut Kohl, Romano Prodi şi alţi lideri europeni au fost şi ei victimele unor atacuri cu roşii, frişcă, ouă şi alte produse agro-alimentare. Nu ştiu ca vreunul dintre ei să fi adresat cuvinte jignitoare protestatarilor. Sîntem în Europa? (**M. V.**)

● După apariţia de un farmec totalitar a domnului Ioan Hollender la *Garantat 100%* (TVR 1), încerc o remuşcare: cum de nu am scris de-a lungul vremii nici un rînd, două rînduri, zece rînduri, o laudă apăsată adusă calităţii intelectuale a acestei emisiuni scandalos de curată şi decentă? Cătălin Ştefănescu e unul din cei cîţiva moderatori (cîţi? – tăcere!) care ştiu să întrebe, să argumenteze şi, mai ales, să asculte, imun la teleobscenităţile zilnice. E atît de echilibrat şi nepolitic încît, normal, lumea majoritar pamfletară, zdruncinată rău, nu are de ce să-l ia în seamă. Aşa mă gîndesc şi mă simt mai bine (**R. C.**)

● O Hotărîre de Guvern recentă a decis ieftinirea prezervativelor *(Evenimentul zilei,* 28 septembrie a.c.). Opoziţie, teme-te: manipularea alegerilor din 2022 a început! (**A. C.**)

● O reclamă dintr-un ziar de larg consum ne îndeamnă: „Dormiţi «tun» cu numai 13.000 lei pe noapte!". Dincolo de topica chinuită, ghilimelele puse aiurea (care ar trebui să prindă expresia, nu doar arma) şi lipsa unor prepoziţii (dacă pui „pe", nu mai pui „de"), mesajul e ucigător: la insomnie, nu mai numărăm oi, numărăm bani... 13.000, 12.000, 11.000... şi dup-aia trecem la impozitul global. (**S. S.**)

IDEALUL MEU RĂMÎNE ACELA DE A TRĂI ZIUA CÎND O SUMĂ ECHIVALENTĂ CU O GRĂMĂJOARĂ DE GUNOAIE VA VENI SĂ TE ZGUDUIE

● Noul prim-ministru maghiar e caracterizat ca „un tînăr socialist milionar". Nici o obiecţie, dar idealul meu rămîne (atenţie, exagerare!) acela de a trăi ziua cînd un prim-ministru se va declara utopist pragmatic. (**R. C.**)

● Corupţia aparţine locurilor, nu oamenilor: 12 militari francezi au fost repatriaţi în Franţa din Coasta de Fildeş pentru că au furat de la o sucursală a Băncii Centrale – pe care, de fapt, o păzeau – o sumă echivalentă cu 100.000 de euro. Superiorii lor sînt dezamăgiţi de suma neînsemnată care i-a tentat pe subordonaţii lor. (**M. B.**)

● Sfat practic pentru cei care călătoresc la Londra (Lafa Vovatu, *apud* Radu Cosaşu): dacă rămîneţi cu orice formă de ambalaj şi încercaţi să găsiţi un coş de gunoi, renunţaţi – au fost, toate, suprimate (din motive de terorism)! Aşa că nu vă rămîne decît să le aruncaţi pe jos sau – ca mine, după ce-am întrebat o poliţistă blondă la staţia de metrou – să le aşezaţi, frumos, pe jos, alături de grămăjoara de alte gunoaie; „Va veni cineva să le ia", m-a asigurat poliţista... (**a. l. ş.**)

● Pe cursele Malev Bucureşti-Budapesta se folosesc nişte avioane mici, marca Fokker. La decolare şi aterizare, te zguduie de-ţi sună apa în cap. La fiecare briză, trepidează. Motoarele sună ca o maşină de spălat în timpul programului de uscare-centrifugare. Era şi firesc ca unii călători să zică: „Am zburat cu un *fucker!*". (**M. M.**)

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

La raport

La începutul lui octombrie, Comisia Europeană va publica „raportul de ţară" referitor la România. Mărul copt pe care îl aşteaptă toată lumea de la acest document este recunoaşterea economiei de piaţă funcţionale – criteriu fundamental pentru aderarea la UE.

Mi se pare că raportul de ţară e aşteptat în România ca pe vremuri o vizită a lui Gorbaciov la Bucureşti: sperăm că în raport „ai noştri" vor fi traşi de urechi şi se vor pune pe treabă, aşa cum înainte speram ca Gorby să-l determine pe Ceauşescu să aplice şi el *perestroika* şi *glasnost*. Sperăm că după acest raport investitorii străini vor da buzna, fericiţi să ne cunoască productivitatea muncii şi obiceiurile naţionale, aşa cum pe vremuri speram că înainte şi după vizita lui Gorbaciov se va găsi caşcaval în alimentara şi, în general, regimul comunist va mai slăbi şurubul. Sperăm ca raportul să demaşte din nou corupţia, doar-doar puterea de la Bucureşti va aresta măcar vreo doi-trei mari corupţi şi ne vom mai răcori puţin văzîndu-i la ştiri, aşa cum speram pe vremuri ca după vizita lui Gorbaciov să avem programe la televizor măcar cît bulgarii. Sperăm, cu gîndul la biata ţărişoară, că poate Europa nu ne va mai pune la colţ pe coji de nuci, ci va recunoaşte că – totuşi – nu sîntem ultimii oameni de pe continent, depăşiţi pînă şi de bulgari, ceea ce ne pleoşteşte de tot mult încercatul orgoliu naţional. Tot aşa speram atunci, la sfîrşitul anilor '80, că „se va întîmpla ceva şi la noi, nu se poate...", din moment ce în toate celelalte ţări din Est s-a putut.

Anul trecut, s-a dezbătut îndelung în jurul textului din raportul de ţară: pe englezeşte, era clar că nu avem o economie de piaţă funcţională; pe româneşte, unii au înţeles că da, alţii că ba (după interese şi împrejurări), astfel încît ministrul de Finanţe şi premierul au dat vina pe traducere: de fapt, avem economie de piaţă, dar... fraza respectivă din raportul Comisiei s-a tradus greşit. Pînă la urmă – desigur – jurnaliştii au fost de vină: în loc să ascundă „nefuncţionala" sub preş, au tradus – greşit – ţara în amor şi s-au luat după versiunea englezească a birocraţilor de la Bruxelles, care n-au priceput cum devine cazul cu interpretarea. La noi totul se interpretează, mai ales cînd sînt camere de luat vederi prin preajmă, guvernanţii devin profunzi hermeneuţi, specialişti în traductologie, apţi să demonstreze cui stă să-i asculte că şi nimica mişcă: de fapt, a rezultat din discursul guvernamental în octombrie 2003, Comisia a zis că avem.

Ce va fi anul acesta? După gustul meu, nimic esenţial. Presupunînd că în raport Comisia va spune *da,* România are economie de piaţă funcţională (şi eu cred că aşa va fi, chiar dacă s-ar putea să urmeze un „dar..." şi niscaiva recomandări de continuare a reformelor), noi ne vom trezi a doua zi după raport cu aceleaşi probleme. Nu vom putea, vorba poetului, să pipăim şi să urlăm „este"! Guvernul se va umfla în pene manipulînd raportul Comisiei în scop electoral („vedeţi, dragi concetăţeni, că v-am dat şi economie de piaţă funcţională?..."), opoziţia va cîrti pe unde va putea tot în scop electoral („aş, dragi concetăţeni, economia de piaţă funcţională o să v-o dăm noi, ăştia n-au habar..."), iar toate celelalte probleme şi subiecte vor rămîne binişor la umbră, strivite de importanţa momentului: a zis Comisia că avem economie de piaţă funcţională! Doar cîte-un analist mai lucid ori vreun pensionar amărît, dar hîtru, vor mai avea suficientă detaşare pentru a spune: funcţională să fie, dar s-o ştim şi noi. În rest, vom fi anesteziaţi de ideea că, în sfîrşit, „Occidentul" a zis ceva de bine despre noi. Ceea ce va reprezenta, pentru propaganda guvernamentală, o bună ocazie de a relua cunoscutul refren „integrare în 2007".

Dacă în raport se va spune că *nu,* nici o problemă: sîntem obişnuiţi.

Tereza BARTA

la România de unde nu-i

– *Festivalul de Film de la Toronto* –

De nouă ani încoace, septembrie a devenit pentru mine luna mea de refugiu şi uitare, luna în care, pentru zece zile, mă pot ascunde în cotloane de săli de cinematograf (pe gratis!) pentru ca să mă dizolv complet în lumea de umbră şi lumină adusă de Festivalul Internaţional de Film din oraşul în care trăiesc.

Dar septembrie devenise şi luna în care obişnuiam să îmi întîlnesc prietena din tinereţe, pe Irina cea bună, Irina care participa în fiecare an la festival în calitatea ei de critic de film invitat din România. Îmi aducea veşti-poveşti de pe acasă, îmi aducea cărţi şi îmi aducea nostalgii. În pauzele dintre două filme, Irinei îi plăcea cel mai mult să se uite la un acvariu cu peştişori exotici, viu coloraţi, acvariu încastrat în holul complexului cinematografic ce găzduieşte festivalul. Acolo ne întîlneam, acolo îi aduceam sandviciurile şi tot acolo trebuia să facem fotografia ce marca trecerea a încă unui an, a încă unui festival.

În acest septembrie blînd şi cald m-am uitat singură la peştişorii cei aurii şi la filme şi tot singură m-am plimbat pe străzile elegante din centrul Toronto-ului, auzind vocea Irinei încărcată de optimismul ei incurabil: „Tare mai seamănă cu Bucureştiul... cu siguranţă că tot atît de elegant şi plăcut va arăta şi el, mai dă-i cîţva ani..."

În acest an Irina Coroiu nu a mai venit la Festivalul de Film de la Toronto. Irina s-a stins din viaţă în primăvară în Bucureştiul ei iubit, cuminte, discretă şi cumsecade – aşa precum şi-a trăit şi viaţa – o femeie încă tînără şi plină de proiecte. Absenţa a fost nu numai a Irinei, dar şi a filmului românesc în general. Filme din Turcia, Iran, Afganistan, Maroc, Rwanda, Islanda, Burkina Fasso, dar nu şi din România! La lista ţărilor participante, în dreptul României, doar un singur titlu: *Modigliani*. Citind descrierea filmului, constat că este mai degrabă o prestare de serviciu, un fel de mixt european, în care Modigliani este jucat de Andy Garcia, iar regizor este Mick Davis; decid că româneşti în acest film ar putea fi doar cîteva străzi şi figuranţii de prin tavernele în care pictorii din film cu siguranţă că îşi vor dezvălui crezuri estetice înecate în alcool şi tutun. Deci, nu mă duc să îl văd, dar sînt recunoscătoare programatorilor pentru greşeala făcută: în acest fel e şi numele României pomenit undeva! Intrigată (şi revoltată) am încercat să vorbesc cu unul dintre programatorii festivalului. Aflu că ei funcţionează pe bază de propuneri – casete, dvd-uri trimise de către producători, iar din România, el crede că nu s-a primit mai nimic. Sau chiar nimic.

Cît de mîndră aş fi fost de *Nicky Ardelean, colonel în rezervă*, sau de *Occident* (numesc filme mai vechi, căci nu am văzut nici unul dintre cele recente) prin atîta maculatură de celuloid prin care am înotat în acest luminos început de toamnă!

Vedete cochete şi oameni înghesuindu-se peste tot pentru a-şi vedea idolii în carne (puţină) şi (multe) oase. 362 de filme din 58 de ţări, petreceri pe stradă şi lungi cozi la intrările în cinematografe (canadienii, considerînd statul la coadă ceva exotic, fie că ai bilet sau nu, la coadă tot trebuie să stai!)

Sexualitatea, la un pas de pură pornografie, a invadat ecranele acestui festival. O furie pretins artistică împotriva a tot ceea ce este considerat *nu* tabu, ci *decent* a cuprins făuritorii de imagini din felurite ţări. Şi pentru că publicul a devenit cvasiimun la violenţă, se caută şocul vizual prin expunerea a cît mai multor părţi genitale şi moduri de copulare în plan detaliu. Fie el politic, existenţial sau social, mai devreme sau mai tîrziu, filmul va cuprinde şi scena (scenele) de două (în caz fericit) nuduri tăvălindu-se împreună cu camera de filmat în extazul plăcerilor trupeşti. Sexul ca formă de revoltă socială *(O gaură în inimă*, regia Lukas Moodysson, Suedia, *Pămîntul Făgăduinţei*, regia Amos Gitai, Israel), sexul ca armă politică *(Lila a spus*, regia Ziad Doueiri, Franţa), sexul ca mijloc de reflexie asupra relaţiilor de familie *(Mama mea*, regia Christophe Honoré, Franţa, *Antares,* regia Götz Spielmann, Austria), oricare fi-va contextul, în cele din urmă tot m-am simţit precum Bulă căruia puteai să îi fluturi şi un tramvai... Sub pretextul unei onestităţi împinse pînă la cruzime, intimitatea devine spectacol, subtilitatea şi ambiguitatea dispar, lăsînd loc unei realităţi fără nuanţe, filmată sub lumină de neon. Şi doar se ştie că cel mai puţin erotic loc din lume este o plajă de nudişti...

În acest cadru de brutalitate şi violenţă vizuală, filme care folosesc sugestia şi nuanţarea delicată a incertitudinilor şi întortochelilor sufletului omenesc, au apărut precum mici „diamante strălucind în grămada de cenuşă". *Pădurea de copaci* (regia Maren Ade, Germania) este unul dintre aceste filme. Derulîndu-se în ritmul unei sonate de pian, povestea (nu prea complicată) este centrată în jurul unei tinere profesoare de şcoală, timidă şi plină de teoriile moderne ale noii educaţii, care încearcă să îşi găsească locul ei sub soare în oraşul unde a obţinut prima ei slujbă. Singurătatea, indiferenţa oamenilor din jur, cruzimea adolescenţilor (adevărate mixturi combustibile de hormoni şi agresivitate), lipsa de sens şi de dragoste, o împing pe Melanie pînă la acte ce frizează ridicolul prin disperarea lor.

În epoca celor mai sofisticate efecte speciale, a celor mai fantastice filmări combinate, a mega bugetelor de milioane de dolari, un mic filmuleţ în alb şi negru, cu patru personaje într-un apartament vine să ne amintească că „dacă idee nu e, atunci nimică nu e". *Sezonul raţelor* este filmul de debut al regizorului mexican Fernando Eimbcke, care urmînd legile unităţii de timp şi spaţiu creează una din cele mai profunde comedii prezentate în festival. Doi puşti la vîrsta pubertăţii, o vecină de palier în plină adolescenţă şi un tînăr distribuitor de pite, ajung să petreacă fortuit împreună o după-amiază de duminică în apartamentul unuia dintre copii. Prietenia, dragostea, sacrificiul, greul de-a visa într-o societate săracă şi coruptă, contactul uman şi tandreţea, toate sînt povestite cu discreţie, umor şi compasiune de acest tînăr cineast (el însuşi un om plin de haz şi vervă.)

Dar filmul preferat de mine al acestui festival rămîne un film chinez, *Lumea,* regia Jia Zhang-ke, primul film din filmografia de patru filme a acestui regizor, care va fi prezentat necenzurat pe ecranele în Beijing. Un parc de distracţii gigant situat la periferia Capitalei în care, la scară redusă şi din butaforie, sînt reproduse într-o hilară formă de kitsch embleme culturale ale arhitecturii mondiale (Arcul de Triumf, Piramidele, Big Ben etc), devine microcosmosul încărcat de simbol al filmului. Personajele evoluează în această lume de carton şi artificiu, folosind cele mai moderne aparate pentru comunicare (celulare, internet, email), pentru a se afla din ce în ce mai singure, mai izolate şi mai alienate într-o lume din ce în ce mai tehnocrată şi mai evoluată economic.

Metafora şi alegoria ca subterfugiu şi cod artistic (aici folosite împotriva cenzurii comuniste) au asupra spectatorului un impact mult mai profund decît orice imagine, fie ea cît de explicită sau şocantă.

Trec prin faţa acvariului cinefil şi multicolor şi mă opresc cu un gînd de adio adresat Irinei. Privind micile vieţuitoare marine exotice ce plutesc la fel de vii şi de zglobii ca întotdeauna, mă gîndesc cum viaţa şi festivalurile şi oamenii trec, iar tot ce rămîne de pe urma asta sînt numai filme şi peşti.

Tereza Barta *este regizor de film, profesor la Universitatea din Toronto.*

Începînd de la 20 septembrie, Radio Delta RFI are o nouă emisiune: *Actualitatea Altfel*, difuzată în fiecare după-amiază de luni pînă joi. *Actualitatea Altfel* este o emisiune-dezbatere, la care Luca Niculescu invită în fiecare zi o persoană cunoscută din România pentru a comenta actualitatea... şi nu numai.

„Încercăm să ne diferenţiem de emisiunile-dezbatere de la alte posturi de radio şi televiziune" – spune jurnalistul. „În *Actualitatea Altfel*, contează atît actualitatea, cît şi personalitatea invitatului care o va comenta. În plus, invitatul va vorbi despre un proiect recent la care ţine şi despre care consideră că merită să fie cunoscut."

„Au existat mai multe motive care ne-au împins să facem această emisiune" – spune Cornel Ion, directorul general al Delta RFI. „În România există cîteva persoane, «comentatori cunoscuţi», care sînt invitaţi să îşi dea cu părerea despre toate subiectele. În emisiunea noastră, vrem să arătăm că există mulţi oameni cu opinii în România, chiar dacă nu sînt atît de mediatizaţi. De asemenea, considerăm că unii dintre cei pe care îi vedem des pe ecrane ar merita cunoscuţi şi din alt unghi."

„Vom încerca să «modelăm» actualitatea în funcţie de invitatul din ziua respectivă" – spune Luca Niculescu. „Vom profita cînd avem în studio un regizor să vorbim despre situaţia cinematografiei de la noi şi aiurea, cînd vine un profesor de economie, vom zăbovi ceva mai mult pe discuţiile privind preţul petrolului, de exemplu etc. În plus, colegii de la secţia română a RFI din Paris ne vor ajuta cu analize despre actualitatea internaţională. Sîntem siguroşi că oameni ca Mircea Iorgulescu, Matei Vişniec, Dinu Flămînd sau Sorin Pamfil vor interveni în emisiune, în funcţie de subiectul zilei."

Delta RFI este filiala Radio France Internationale în România. „Actualitatea Altfel" poate fi ascultată de luni pînă joi, de la 17.10 la 18.00 pe 93,5 Mhz la Bucureşti şi 97,9 Mhz la Iaşi.

deltarfi
bucuresti 93.5fm
iasi 97.9fm
www.deltarfi.ro

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul I, nr. **39** ● 8-14 octombrie 2004 ● 20 pagini ● 15.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„O meserie ingrată“
pagina **3**

Mircea Dinescu
despre competiţia electorală
pagina **3**

O nouă rubrică:
H.-R. Patapievici
„Breviar de prezenţă“
pagina **5**

AL PATRULEA RĂZBOI MONDIAL

Terorismul

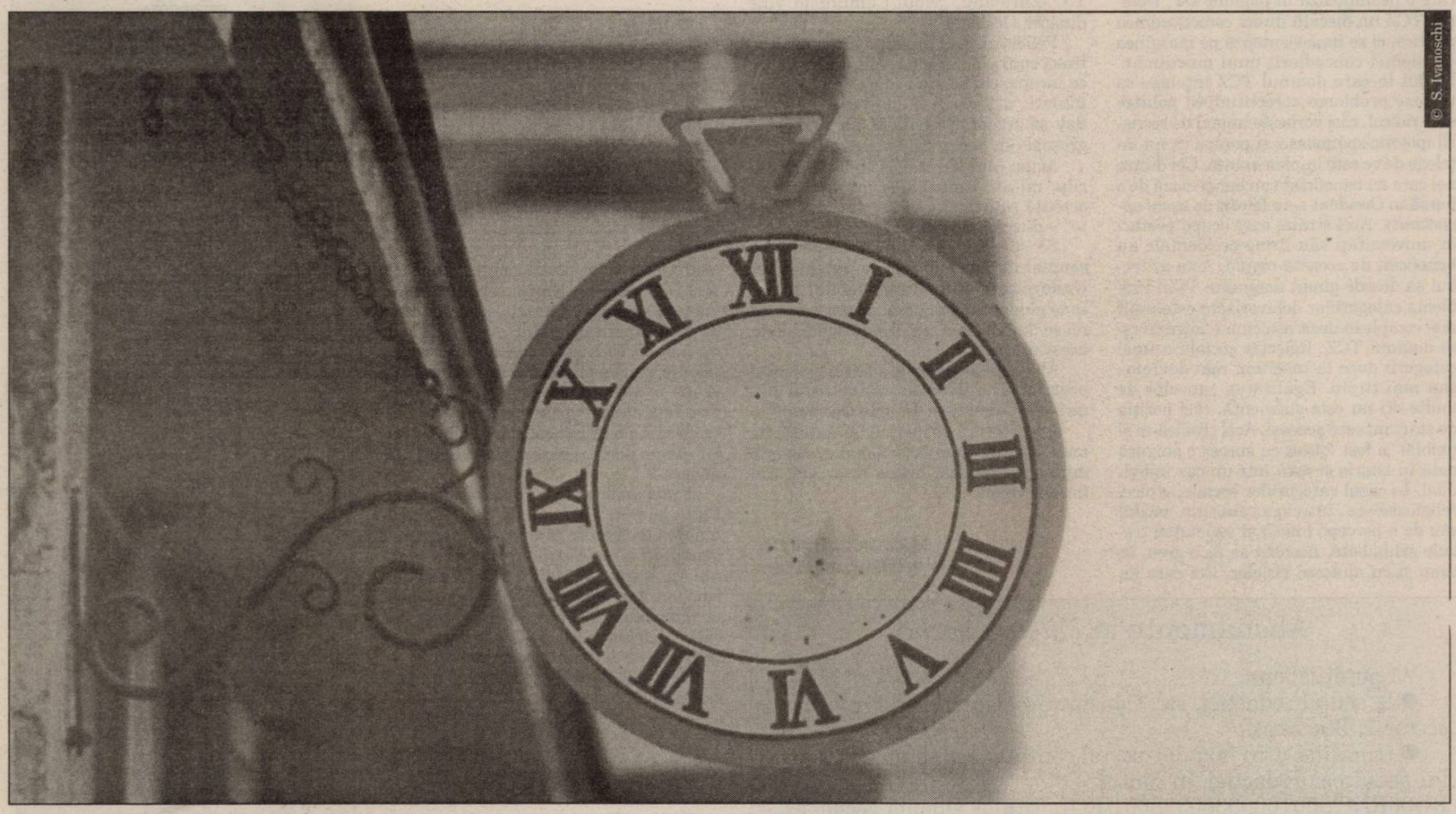

„Terorismul e practicat de preferinţă în democraţii dintr-un motiv tehnic: sînt uşor de penetrat. Şi există şi un motiv politic: într-o măsură mai mare decît alte regimuri, democraţiile sînt mai vulnerabile la şantaj. Şantajîndu-le, se obţine înregimentarea lor în serviciul unor cauze cu care iniţial nu aveau nimic în comun.“

JEAN-FRANÇOIS REVEL – „TERORISMUL CONTRA DEMOCRAŢIEI“, 1987

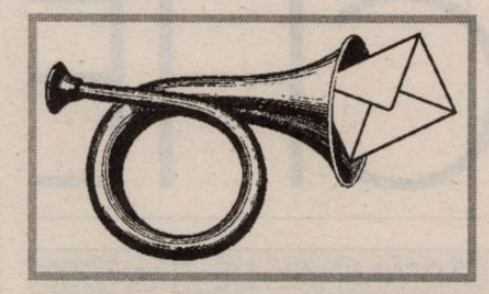

Nr. 35: Articolul lui T.C. Zarojanu „Noul Comunism vine dinspre Occident“

Ridicol şi agresivitate

Cînd un amic a caracterizat *Dilema veche (DV)* drept un tabloid cultural, am considerat că este o exagerare. Din păcate, articolul domnului Tudor Călin Zarojanu (TCZ) din numărul 35 al *DV* susţine afirmaţia amicului meu. Prima lectură a acestui articol m-a determinat să îl iau ca atare: consecinţa unui puseu adolescentin teribilist, potentat de vreo discuţie mai aprinsă într-o berărie din Bucureşti. Totuşi, o lectură ulterioară m-a convins că tăcerea nu este benefică în acest caz. Nu intenţionez să disec întregul articol căci nu vreau să abuzez de spaţiul *DV*. Mă voi mărgini la o scurtă discuţie pe marginea a două teme atinse de domnul TCZ: discriminarea pozitivă şi problema fumatului. Ambele teme (ca de altfel întregul articol) pot fi caracterizate prin ridicol şi agresivitate. Există totuşi o simetrie: tema discriminării este mai mult ridicolă decît agresivă, pe cînd disperarea domnului TCZ că nu mai poate fuma pe plajă este mai mult agresivă decît ridicolă. Tema discriminării pozitive, de fapt cea a *political correctness equals opportunity* şi *affirmative action*, este destul de menţionată în *DV*. Este de obicei luată în derizoriu, arătată ca „răul pe pământ“, folosită pentru afirmarea „autenticităţii“ celor care o desfiinţează în paginile *DV*. Domnul TCZ nu discută direct corectitudinea politică, ci se impacientează pe marginea problemei concedierii unui musulman. Modul în care domnul TCZ înţelege să trateze problema corectitudinii politice este ridicol, căci vorbeşte numai de scenarii ipotetic-spăimoase, şi pentru că nu înţelege de ce este implementată. Cei dintre noi care au beneficiat sau beneficiază de o bursă în Occident s-au folosit de *equal opportunity*. Acei străini care ocupă posturi în universităţi sau firme occidentale au beneficiat de această regulă. Asta ar trebui să dea de gîndit domnului TCZ. Problema categoriilor defavorizate este mult mai complexă decît aşa cum o întrezăreşte domnul TCZ. Rejecţia socială a unei categorii duce la tensiuni, mai devreme sau mai tîrziu. Egalitatea şanselor de multe ori nu este suficientă, căci poziţia de start nu este aceeaşi. Acel „Ridică-te şi umblă!“ a fost folosit cu succes o singură dată în istorie şi asta într-un caz individual. În cazul categoriilor sociale, etnice, religioase etc., întreaga categorie, modul său de a percepe lumea şi societatea trebuie schimbate. Aceasta se face greu, în timp şi cu ajutorul cîrjelor. Cei care au predat în universităţi americane (şi nu numai) ştiu la ce mă refer cînd vorbesc despre studenţi proveniţi din diverse minorităţi care sînt timoraţi, crispaţi, necomunicativi. Aceasta se datorează şi mediului în care au crescut, care poate fi unul marcat de spectrul disperării, depresiei, futilităţii. Desigur, există şi exagerări, dar mecanismele de piaţă de obicei le elimină sau minimizează. Domnul TCZ nu consideră nimic din acestea, ci desenează apocaliptic scenariul angajării de romi şi homosexuali. În treacăt fie spus, este cel puţin o insultă să întrebi pe cineva în timpul unui interviu despre preferinţele sale sexuale, sau de ce este tuciuriu la faţă. A doua temă, aceea a interzicerii fumatului în locuri publice, este de fapt o invitaţie la agresiune. Căci fumatul este o agresiune pentru cei care nu fumează. Poate că domnul TCZ are nevoie de o analiză chimică a fumului de ţigară pentru a-şi da seama cît de ridicol este punctul său de vedere. Inhalarea noxelor de către cineva care se nimereşte în vecinătatea fizică a unui fumător este de fapt o agresare. Cum domnul TCZ are dreptul să fumeze, tot aşa este obligat să nu facă nimănui rău prin *habit*-ul său. Cred că aceasta este una din condiţiile minime de convieţuire într-un grup. Ce este mai supărător este că asemenea articole şi luări de poziţie ajung publicate în *DV*. Din nefericire, se poate spune că asistăm la tratamentul preferenţial al unui anumit tip de opinii exprimate în articolele publicate. În cazul acesta, nu ar fi rău ca „Omul fără dileme“ scris de domnul Andrei Pleşu în 1993 să fie schimbat cu ceva mai potrivit pentru *DV* a anului 2004.

Mihail BOTA
mbota@almaak.usc.edu

„Imensă satisfacţie“...

Doresc să îmi exprim imensa satisfacţie şi admiraţie pentru articolul dlui T.C. Zarojanu, „Noul Comunism vine dinspre Occident“.

Felicitări, dle Zarojanu, articolul dvs., frază cu frază, mi-a dezvăluit exact ceea ce începusem să simt şi eu de cîţiva ani încoace, dar parcă nu-mi venea să cred. Sau să accept. Trebuia să fie, undeva, o greşeală în percepţiile mele...

Acum (din păcate), citindu-vă rîndurile, mi-am limpezit şi mi-am întărit această convingere – din nou „din păcate“ – dureros de reală.

Să sperăm că e mai mult decît un semnal de alarmă, dar ce putem face? Unde şi care este soluţia viabilă? Înainte te gîndeai să emigrezi, acum nici asta nu se dovedeşte a mai fi soluţia ideală în acest context....

Abia aştept ecourile acestui articol şi poate chiar o *Dilemă veche* cu titlul „Vine Noul Comunism dinspre Occident?“...

Aprecierile, respectul şi salutările mele tuturor semnatarilor din această minunată revistă, hrana mea „vie“ din fiecare vineri.

Mădălina ARVINTE
m_arvinte@yahoo.com

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

● la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 700.000 lei pentru 1 an, 375.000 lei pentru 6 luni, 185.000 lei pentru 3 luni.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Replici

● Sînt unul dintre miile de ingineri care populează pămîntul fertil al Canadei.

Vă scriu referitor la „incidentul“ de la Montréal.

Cînd am luat poziţie pe listele de discuţii canadiene referitoare la „naivitatea“ celor care au mutat stadionul Giuleşti la Montréal, distinşii mei compatrioţi m-au întîmpinat cu „să crape fierea în tine etc, etc...“

Mă bucur pentru faptul că articolul dlui Pleşu („Laşitate, nesimţire, ignoranţă“) mi-a dat oarecum dreptate... „ignoranţă“ a mîncătorilor de sarmale.

Doresc *Dilemei vechi* o viaţă lungă.

Paul IANCU
inginer71@yahoo.fr

● În ultimul său articol, domnul Pleşu scrie:

„Un gălăgios comando de neisprăviţi, din ţară, dar mai ales din comunitatea românească a Canadei...“

Pentru comunitatea românească a Canadei, aceste cuvinte sînt percepute ca o susţinere a reacţiilor tovarăşului Iliescu împotriva „retardaţilor“. Poate o clarificare ar fi necesară. Oricum, aşteptăm să fiţi mai expresiv, domnule Pleşu.

Aurel LUCA
luca@idilis.ro

● Înţeleg că dl Pleşu e supărat pentru că nu au fost apreciate calităţile artistice ale statuii lui Eminescu amplasate în Montréal.

Din păcate, dl Pleşu are aceeaşi mentalitate sădită pe vremea lui Ceauşescu, şi anume că România e centrul universului, al inteligenţei şi al culturii şi toată lumea ştie cine sîntem noi. Iar „neisprăviţii“ nu înţeleg subtilităţile pe care le înţelege elita intelectuală.

Statuia lui Eminescu din Montréal poate fi apreciată în România, unde oamenii îl ştiu pe Eminescu, îi cunosc viaţa şi opera. În Canada şi în America de Nord realităţile sînt altele. Nimeni nu a auzit de Eminescu (în afara românilor şi a unor profesori care se specializează în Europa de Est). Cei care trec prin faţa statuii vor citi placa şi vor pleca cu ideea că Eminescu ăsta al românilor era un poet transsexual în cămaşă de noapte.

Fineţurile pe care le apreciază dl Pleşu şi elita intelectuală din România nu prea au trecere în Canada, pentru că oamenii nu cunosc nimic despre România, în afară de Nadia Comăneci şi Dorin Doroftei (boxerul). Da, mi-aş fi dorit la Montréal un bust al lui Eminescu, tînăr şi frumos, ca în Cişmigiul care a rămas doar o amintire dragă.

Ce păcat că dl Pleşu a rămas un balcanic.

DANA
dana_en@hotmail.com
Montréal, Canada

● „Un gălăgios comando de neisprăviţi, din ţară, dar mai ales din comunitatea românească a Canadei, motivaţi de afecte obscure, dar în primul rînd de o crasă lipsă de gust şi de cuviinţă...“

Lăsînd la o parte faptul că subiectul vizat de protestatari era Ion Iliescu – preşedintele, activistul, (ne)omul (oare şi asta v-a deranjat?), şi nicidecum lucrarea lui Gorduz, este surprinzător dispreţul pe care îl afişaţi (nu pentru prima oară!) vis-à-vis de părerile „prostimii“, oricare ar fi această părere!

Dacă din înceţoşatul şi muuult preaînaltul Turn de Fildeş, de unde refuzaţi să mai coborîţi, „datul cu părerea“ reprezintă un afront, o oroare, un act incalificabil, o pată neagră pe onoarea românească, iar „pumnul în gură“ (chiar dacă foarte delicat, aşternut discret pe o pagină de revistă cu pedigree intelectual românesc obligatoriu) rămîne singurul răspuns onorabil, atunci... felicitări!

V-a ieşit şi acum, ca şi înainte de '89!

Cîte generaţii să mai trecă pînă cînd România ajunge la lecţia *Democracy 101??*

Narcisa KINSMAAN-HIAWATHA
narcissa@mymaxxi.com
SSM, Ontario

***Dilema veche* angajează urgent persoană cu experienţă în difuzarea presei. Trimiteţi un CV la nr. de fax: 211.37.36 sau prin e-mail la dilema@rdsnet.ro.**

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cazul Carol I**
- **Germania, azi**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
REPORTERI:
Matei FLORIAN, Stela GIURGEANU, Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Tudor IORDĂCHESCU
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon: 211.07.69. **Fax:** 211.37.36.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%) şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la FED PRINT
Tiraj: 15.600 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

O meserie ingrată

N-aș vrea – și cu siguranță n-aș putea – să fiu analist politic. Mai întîi, pentru că sfera politicului include prea multe imponderabile: flerul, charisma, inspirația de moment, intuiția, imprevizibilul psihologiei colective și individuale, hazardul, conjuncturile, soarta. Nu poți analiza o lume de nebuloase și adieri, nu poți sistematiza capriciile private, entuziasmul și credulitatea, nu poți anticipa tropismele și furia maseĭ. Un alt motiv pentru care aș evita postura cu pricina este hărțuiala mediatică la care ea te condamnă, odată ce ai asumat-o. De îndată ce se întîmplă ceva pe scena publică – dar și cînd nu se întîmplă mare lucru – analistul politic trebuie să-și dea cu părerea. E condamnat la promptitudine și competență. Sună telefoanele, curg invitațiile la posturile de televiziune, întrebările se acumulează torențial, nevoia de răspunsuri și de explicații devine terorizantă. Analistul politic e, de obicei, cineva care n-are răgazul de a analiza nimic. N-are cînd. I se cere să se pronunțe pe loc. Și fiindcă nu are timp de analize temeinice, tot ce poate face e să ambaleze solemn simple opinii, comentarii mai mult sau mai puțin întîmplătoare, îmbibate de prejudecățile, opțiunile și idiosincrasiile proprii. Analistul politic e un cetățean ca dumneata și ca mine, cu deosebirea că ceea ce noi clămpănim între noi, la o tacla domestică, la o bere, sau în pauza de prînz, el trebuie să clămpăne dinaintea nației. Românul s-a născut analist politic. Dar scena lui curentă e sufrageria de-acasă sau Cișmigiul. Analistul politic profesionist stă însă la microfon, în lumina reflectoarelor, sau în paginile gazetelor. Priceperea lui trebuie să se dovedească universală: trebuie să știe istorie, psihologie (cu frecvente specializări psihanalitice), sociologie, criminalistică, jurisprudență, finanțe, mă rog, trebuie să știe tot, de la fineturi sufletești la dedesubturi obscure, de la geopolitică la secrete de județ, de la strategii cosmice la manevre de culise. Eu unul n-aș lua asupra mea asemenea dexterități. M-aș bîlbîi, aș cădea pe gînduri, aș trage de timp. Aș zice mai des decît e admisibil: „Nu știu“, „Deocamdată n-am înțeles“, „Cred că“, „S-ar putea“, „N-am încă nici o părere“. Și probabil că nimeni nu m-ar invita a doua oară să-mi dau cu presupusul. Pe bună dreptate.

E drept că, alteori, aș face greșeala inversă: aș paria pe evidențe, aș vedea lucrurile în omenească lor simplitate, în adevărul lor plat. Ceea ce, iarăși, un analist politic care se respectă nu-și va permite cu nici un preț. El trebuie musai să vadă lucruri pe care nu le vede toată lumea, să înțeleagă șmecherii sibilinice, să-ți arate cît ești de prost cînd te iei după prima impresie.

Timida mea admirațiune pentru înzestrarea ieșită din comun a celor care practică ingrata meserie de analist politic s-a întețit deunăzi, cu prilejul retragerii din viața politică a domnului Theodor Stolojan. Percepția mea diletantă înregistra o *anumită* realitate, în vreme ce judecata specialiștilor mă dădea de rușine: eram naiv, fraier, rudimentar. Reguli străvechi ale vieții și mai ales ale vieții politice îmi scăpau cu desăvîrșire. Enumăr, stingherit, cîteva:

1. În anumite meserii, plînsul e ori imposibil, ori prefăcut. Politicienii, de pildă, nu plîng decît ca să creeze diversiuni. De fapt, ei pendulează între sub-umanitatea nesimțitoare a lemnului și supra-umanitatea boreală a unei rase viitoare. La fel, plînsul e interzis – sau suspect – în cazul marinarilor. Singura meserie în care plînsul e legitim și chiar indicat e aceea de poet. Poeții sînt, prin excelență, o breaslă bocitoare. Literatura, în genere, e o smiorcăială nobilă. Așadar, cine se emoționează cînd vede un politician plîngînd e om de litere.

2. Dacă cineva plînge în minutul trei al unui discurs e exclus să se înfurie în minutul șase. Cu alte cuvinte, dacă te-ai pus (ca politician) pe plîns (ceea ce, oricum, e o cacialma), trebuie măcar să ai consecvența să plîngi tot timpul, s-o ții langa, pînă se udă toate microfoanele.

3. Un dur, un băiat de băiat, o fiară politică nemiloasă nu poate cu nici un preț să plîngă. Nu plîng decît sclifosiții, perverșii și femeile. Plînsul e o ocupație de telenovele. A plînge în viața reală e de prost gust.

4. Dacă spui despre un prieten: „e, prin natura lui, incapabil să facă față unor atacuri murdare și, anticipîndu-le, a ales să se retragă“ se cheamă că ți-ai propus să-l discreditezi, să-i faci un portret de slăbănog culpabil, de bleg perdant. Și să te pui, prin contrast, în valoare.

5. Tot ce se vede e fals. Nu e ce crezi. Sub pojghița subțire a aparențelor, colcăie scenarii complexe, manipulări rafinate, intrigi de proporții. Politica e un soi de iarmaroc pe dos: ceea ce afară e „viu și natural“ pe dedesubt e o enormă butaforie. Inteligența comună e inaptă să priceapă manejul public. Are nevoie de inși versați, care văd în infra-roșu: adică de analiști politici.

6. Traian Băsescu e un amestec de Emil Botta și Jack Spintecătorul.

Nu, hotărît lucru, n-am să pot niciodată să fiu analist politic. Iată, în sfîrșit, un „grup de prestigiu“ la care n-am acces.

cu dilema la croitor

Într-o competiție dintre un fermier și un marinar, pentru a păstra echilibrul vorbelor aruncate la supărare, cine numără ouăle și cine freacă puntea?

Răspunsul este da. Vă mulțumesc că mi-ați pus o întrebare cu răspunsul inclus, scutindu-mă, săptămîna aceasta, să fiu inteligent.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Over-dressing

– Ceea ce mă uimește – și mă fascinează în același timp – este modul în care se îmbracă oamenii – femeile în special – la voi. Mai ales pentru serviciu. Sînt totdeauna excesiv de îngrijite *(over-dressed)*, de parcă ar merge în fiecare clipă la operă. Dar știi, nu ca pasionații de operă, ci ca acea „lume bună“ care se duce la Opera din Viena pentru a fi văzută de toată lumea.

Această declarație a unui manager austriac lucrînd de ani buni de zile în România rezumă poate cel mai bine una dintre caracteristicile profunde ale societății noastre postcomuniste. Redusă la această expresie, ea poate părea trivială. În fond, ea nu este însă decît vîrful vizibil al unui iceberg, căci ceea ce vroia să spună austriacul – și ceea ce se regăsește în mai toate interviurile realizate de o cercetare pe tema culturii economice cu oameni de afaceri occidentali din România – este mult mai profund. Într-un fel sau altul, mai toți insistă asupra faptului că „managerii români fac mult mai puțin distîncția dintre viața profesională și cea personală decît este, de regulă, cazul în Vest“. Adică le cam amestecă, una suprapunîndu-se cu alta. Sau, mai exact, standardele profesionale (din care face parte și îmbrăcămintea) sînt în același timp o problemă personală de poziționare socială. Nu mergi la serviciu doar ca să îți faci (bine) treaba, ci și ca să vadă lumea ce serviciu ai. Așa cum acea „lume bună“ la care se referea omul de afaceri austriac nu merge la operă doar din plăcerea de a-l asculta pe Verdi, ci ca să-și facă vizibil un statut social, o imagine publică.

Desigur, această „lume bună“ a existat dintotdeauna și pretutindeni. Problema apare atunci cînd biroul și strada devin și ele o „operă“ permanentă. Atunci cînd scena operei devine mai mult un pretext pentru punerea în scenă a publicului. Cînd scopul – o profesie, de pildă – devine, de fapt, un mijloc pentru singurul scop care contează: punerea în scenă a persoanei și a succesului său privat. *Over-dressing* este astfel expresia unui mijloc excesiv și, în fond, deturnat în raport cu scopul său. Termenul se poate aplica atunci în nenumărate alte contexte.

Cînd vii cu mașina dinspre Occident, primul lucru care te șochează după trecerea frontierei este tocmai acest *over-dressing*. O casă frumoasă este totdeauna și un scop în sine și ea traduce și o stare socială. Dar o casă imensă, opulentă și goală, care privește de sus cocioabele unui sat este *over-dressed*. O mașină bună este un lucru și util și de prestigiu, dar o puzderie de jeepuri bulucindu-se țanțoș printre căruțe au alura unui trafic *over-dressed*. O cafenea este totdeauna binevenită, dar cînd principala preocupare este ca ea să arate bine, nu ca tu să te simți bine, ceva este deviat de la bunul mers al lucrurilor. O proprietate, un mic eleșteu sau un parc de vînătoare sînt, fără îndoială, un lucru plăcut pentru cel care are banii să și le permită. Doar în județul Arad, prin care tocmai am trecut, X are însă, după spusele unui amic, nu mai puțin de cinci astfel de proprietăți, puse la păstrare precum pălăriile unei mondene în șifonierul din dormitor. În fine, cineva ar trebui să fie ipocrit ca să nu se bucure de imaginea unei femei frumoase și cochete. Cînd aceasta apare însă la șapte dimineața ca pregătită de nuntă sau alt eveniment monden important, nu poți să nu te gîndești că este puțin excesiv. Și lista exemplelor ar putea continua, după cum o știm cu toții.

Societatea românească seamănă astfel cu un spectacol de operă la care celor care au prins bilete nu prea le pasă de Verdi, căci adevăratul spectacol se dă în foaier. Acolo, eventual, se poate vorbi și despre Verdi...

ținerea de minte

„Françoise Sagan. A apărut în 1954 cu un roman subțire, *Bonjour tristesse,* care a obținut un succes mondial. Dispariția ei, după o viață și o operă pe cît de agreabile pe atît de fușerite, a constituit un scandal doar pentru ea însăși.“

(Dicționar de literatură franceză, 1988 – într-o prezentare care aparține chiar scriitoarei!)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Lacrimi şi acrituri

Traian Băsesu s-a pus pe plîns ca un actor prost, pentru a atrage electorat. Cîteva zile am auzit această enormitate, repetată cu obstinaţie, cu diverse adăugiri care de care mai groteşti. Trebuie să fii rău, altfel pari exaltat, trebuie să spui că e telenovelă, altfel eşti credul, trebuie să fii şi să pari acrit ca domnii C.T. Popescu şi Ion Cristoiu, altfel eşti suspect. Teza telenovelei nu explică însă de ce un politician, care s-a bazat pe imaginea de om puternic şi dintr-o bucată, îşi aruncă în aer „acoperirea". După logica scenariului, ar trebui să credem că în haosul perfect de la sediul PD, unde nimeni nu părea a şti ce se va întîmpla, Traian Băsescu îşi pregătea tacticos ieşirea: „deci, vorbeşte Stolo, sper să nu uite să aibă şi el un ton de om cît mai terminat; îl las să facă pe muribundul, apoi tac cîteva secunde, mă ridic în picioare, mă fac că îmi tremură mîna, mă uit în pămînt şi încep să plîng. Mamăăă, ce lovitură de imagine! Hă hă hă, să vezi că pînă şi cetepeu mă crede, hă hă hă!". Da, sună foarte logic.

O acreală ceva mai subtilă a manifestat şi Adrian Năstase, o victimă colaterală a situaţiei. Într-o conferinţă de presă pe care nu avea de ce să o convoace, a aruncat pe piaţă scenariul în care Băsescu îi pregătea de multă vreme ieşirea lui Stolojan pentru a-i lua locul. Care loc nu e prea clar: Băsescu nu se va simţi bine în pielea de prezidenţiabil şi îşi pierde principalul susţinător în cadrul Alianţei. De fapt, acum Băsescu are o mare problemă în relaţiile cu PNL, cu care convieţuia doar prin arbitrajul permanent al lui Stolojan. Deşi nu pare, Băsescu este în felul lui un cruciat care luptă din poziţii inegale cu un balaur, s-a convins pe sine că are această misiune şi manifestă permanenta temere a fanaticului faţă de trădare. Afaceriştii versatili şi dornici de combinaţii din PNL nu pot decît să-i trezească suspiciuni. Aşa cum tot conştiinţa de om trădat tocmai cînd e pe cale să dea o lovitură balaurului l-a făcut să plîngă. Inamicul era în faţă, dar a primit o lovitură din spate şi a fost cam prea mult chiar şi pentru el. E atît de simplu. Nu trebuie să fii fan Băsescu să îl crezi.

© S. Ivanoschi

Revenind la victima colaterală Adrian Năstase, deja a doua zi a început să greşească: a spus despre şeful PD că este mitocan, părea oarecum abătut, oricum departe de premierul radios care mîngîie vaci româneşti la ştirile etern proguvernamentale de la TVR. Frica lui Năstase de Băsescu ţine şi ea de patologia personajului politic pe care şi el l-a creat. Năstase trebuie să fie magistral în esenţă şi popular în aparenţă, trebuie să impună, să domine adunarea prin simpla sa apariţie, este personajul extraordinar coborît temporar printre muritori, direct din cercul geniilor politice care fac Pămîntul să se învîrtă. Prin două hohote scurte, Băsescu îl face din nemuritor şi rece, oarecum muritor şi ceva mai nervos. Aura atent întreţinută de propaganda de partid se poate risipi la un simplu „Băi, domnu' Năstase, tu chiar ne crezi proşti!" aruncat de marinar.

La rîndul său, Băsescu are un mare adversar: Băsescu cel popular de pînă acum. Va trebui să convingă oamenii că acest Băsescu poate fi şi prezidenţiabil, că poate să fie şi serios cînd vrea. A demonstrat foarte bine acest lucru în campania pentru Bucureşti, unde l-a lăsat pe mitocanul Mitică Dragomir să îl terfelească pe aerianul Geoană, în timp ce primarul Băsescu părea un om ocupat cu treburi mai importante, venit să stea puţin de vorbă cu băieţii de minge. Oricum, după ce a plîns de două ori în două zile, pare a fi cu nervii la pămînt. Deja a comis o gafă majoră vorbind de ţepe pentru pesedişti după alegeri. Electoratul nu va alege la Cotroceni pe cineva care ar putea să genereze instabilitate. După ce va limita pagubele cît de cît, după ce va convinge cît mai mulţi dintre instabilii din PNL că poate totuşi să cîştige, va trebui să se relaxeze cîteva zile, măcar să se convingă că are într-adevăr de ce să mai lupte.

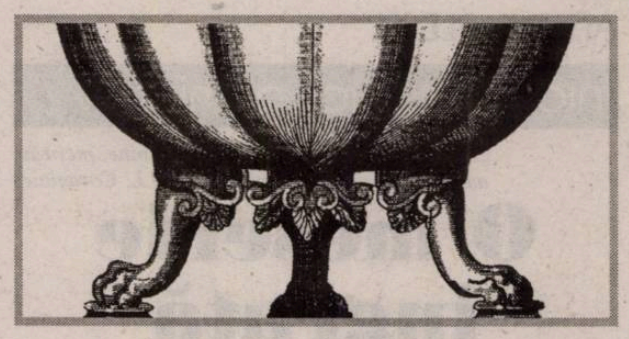

Halucinantă este intervenţia ministrului Sănătăţii care a dat imediat un comunicat din care se înţelege că a vorbit cu doctorii şi Stolojan nu era chiar atît de bolnav şi ar fi putut continua. Este halucinant pentru că se confirmă astfel cît de securistic funcţionează puterea în România. Ministrul Sănătăţii pune mîna pe telefon, întreabă nişte medici care trec peste deontologie şi divulgă informaţii personale, apoi acelaşi ministru se şi laudă public cu isprava sa. Ideea unui şantaj în care au fost folosite arbitrar instituţiile statului nu putea primi o confirmare mai bună.

Era să termin articolul fără nimic despre Stolojan. Deja pare istorie. Ieşirea sa nu este iresponsabilă cum s-a spus, dar este în mod clar definitivă. Nu se mai întoarce, s-a dovedit prea slab pentru jocul ăsta. Sînt oameni care pot suporta mizerii în ideea că au o luptă de dus, şi cel mai bun exemplu este Băsescu. Şi sînt oameni care nu suportă şi îi abandonează pe primii fără a fi totuşi abominabili, pur şi simplu nu pot. Un om care nu mai suportă un mediu prea toxic pare a fi o pierdere, parcă îţi pare rău că nu l-ai ascultat mai atent cînd avea ceva de spus. Stolojan a ieşit din scenă făcîndu-se uman, prea uman.

presa despre...

Băsescu – Stolojan

„Cei care au avut luciditatea să sesizeze escrocheria sentimentală groasă a lui Băsescu, ieri au primit confirmarea: din nou, marinarul a dat apă la şoareci, de data asta în vreme ce îl îngropa de viu pe Stolojan. Căci exact asta a făcut acest Iago saşiu: dintr-un erou tragic, l-a transformat pe Stolojan, în ochii opiniei publice, într-un om slab, şantajabil, care fuge de răspundere, în ultimă instanţă într-un vinovat." (Cristian Tudor Popescu, *Adevărul)*

„În raport cu regulile de la Academie, Traian Băsescu este un rebel. În raport cu bunul-simţ, un excesiv. În raport cu logica, un patetic. Şi, cu toate acestea, actorul din el a socotit că este dator să plătească printr-o lacrimă o înfrîngere a unui partener. S-a arătat omeneşte de slab pentru ca duminică să revină şi să sară în gîtul unui sistem. Ce a dezvăluit Traian Băsescu la o zi după ce a lăcrimat ca o babă pe marginea gropii chiar merită luat la puricat. Mă refer la sistem." (Cornel Nistorescu, *Evenimentul zilei)*

„Retragerea lui Theodor Stolojan pe motive de sănătate îşi are cauza în decizia ca în cursă să se înscrie Traian Băsescu. O decizie luată de complotiştii din PNL în frunte cu Valeriu Stoica... Izbucnind în plîns, domnia sa a dat unui moment normal un caracter anormal. Banalul anunţ al renunţării pe motive de sănătate a căpătat astfel un caracter dramatic. Alianţa D.A. ne-a oferit o mostră de manipulare a poporului român considerat drept imbecil. E rîndul PSD. Aşteptăm. (Ion Cristoiu, *Jurnalul Naţional)*

„Mă tem că nu numai murdăriile provenite de la un PSD îngrozit de gîndul că ar putea pierde alegerile i-au tocat nervii. O contribuţie la prăbuşirea psihică a lui Stolojan au avut, bănuiesc eu, şi unii liberali, şi Băsescu. Dar, după părerea mea, nu eşecul unui om, poate prea slab pentru politică, ar fi de remarcat în primul rînd, ci un alt eşec, mult mai grav. Abandonul lui Stolojan a demonstrat că, în România de azi, seriozitatea şi politica sînt incompatibile." (Octavian Paler, *Cotidianul)* **(C. G.)**

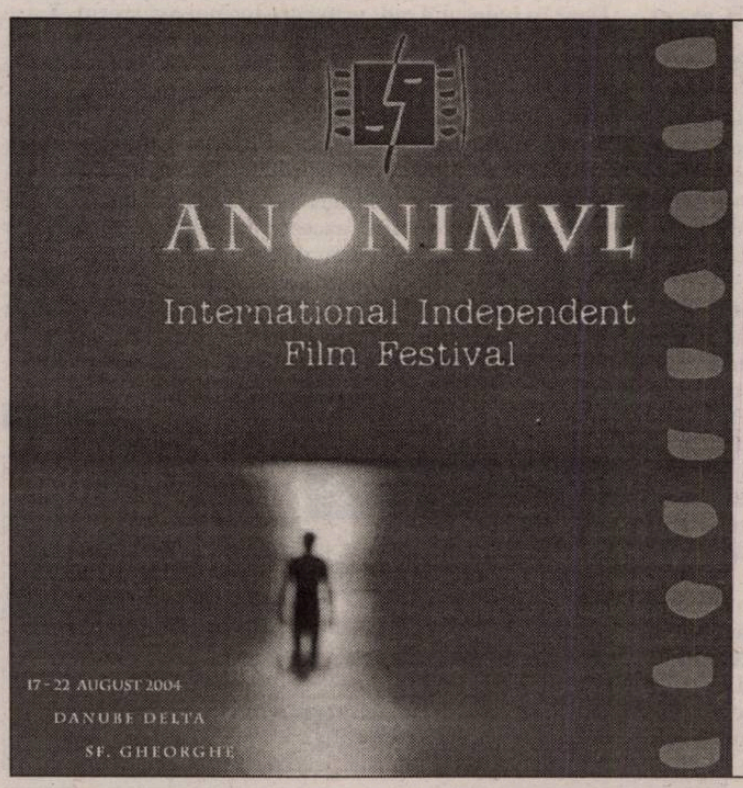

Din 12 octombrie 2004
va asteptam la

CLVBVL
PROMETHEVS

pentru a viziona impreuna
in fiecare marti, joi si
sambata de la ora 20.30

RETROSPECTIVA EDITIEI I
2004
- intrarea libera -

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Egalitate

Nenorocirea cu alegerile politice e că trebuie să optezi între cei care se prezintă, nu pentru cei visaţi, iar în competiţie apar doar politicienii existenţi: în diverse ocazii, ei au apucat să-şi dovedească neputinţa de a rezolva într-un mod acceptabil situaţiile dramatice. Cei vechi şi-au expus toate defectele, pe cei noi nu-i cunoaşte nimeni. Candidatul ideal al fiecăruia nu seamănă cu cel al vecinului şi de aici dificultatea de a obţine majorităţi semnificative pentru cei aflaţi acum în cursa pentru preşedinţia Statelor Unite ale Americii. Ultimul sondaj al revistei *Newsweek,* efectuat după dezbaterea televizată de săptămîna trecută, dă 49 de procente pentru Kerry, 46 pentru Bush; cu o marjă de eroare de 4% înseamnă practic egalitate. De cîteva săptămîni, avansul unuia sau al altuia nu izbuteşte să se consolideze, americanii care vor să se prezinte la vot (puţini, departe de a reprezenta într-adevăr voinţa naţională) îi simpatizează pe unul sau pe altul, sînt de acord cu cîte una-două dintre ideile lor, dar nu pare să existe convingerea că vreunul dintre ei ar şti cum să asigure securitatea Statelor Unite în condiţiile ameninţării teroriste.

Atacul de la 11 septembrie i-a obligat pe americani să acorde mai multă atenţie lumii, să se întrebe cine îi iubeşte şi cine nu, dacă în absenţa prietenilor pot conta pe cei care se declară aliaţi, dacă aliaţii aceştia contribuie la rezolvarea problemelor sau la complicarea lor. Războiul din Irak este departe de a fi un succes, după înlăturarea regimului dictatorial al lui Saddam s-au declanşat luptele între fracţiunile politice şi religioase, iar populaţia nu simte că trupele de ocupaţie ale aliaţei conduse de americani deţin soluţia trecerii la o viaţă paşnică. Armata americană a ştiut ce face şi cu cine luptă, dar politicienii americani s-au trezit în altă ţară decît cea descrisă în rapoartele serviciilor secrete şi de doi ani încoace nu reuşesc să afle pe cine trebuie să susţină, pe cine trebuie să dezarmeze, cine pe cine reprezintă. Eşecul păcii din Irak stimulează sentimentele antiamericane din lumea întreagă, o mare putere nu este niciodată simpatizantă, tocmai pentru că e mare şi pentru că e puternică, dar o mare putere incapabilă să-şi exercite în mod eficient planurile dă un sentiment de nesiguranţă celor care contau pe promisiunile ei şi un nou impuls acţiunilor celor care o consideră vulnerabilă. Bush promite că din greşeală în greşeală va ajunge la victoria finală, că în cele din urmă rudimentele forţelor legitime susţinute de administraţie la Bagdad vor izbuti să se impună şi să permită retragerea trupelor americane înainte ca numărul victimelor să declanşeze o mare dezbatere internă ca pe timpul războiului din Vietnam.

Kerry are dreptate cînd îi reproşează lui Bush că războiul împotriva terorismului nu a înaintat nici cu un pas după atacarea Irakului; s-ar putea spune că dimpotrivă, haosul de acolo a creat un climat favorabil înarmării şi reorganizării grupărilor violente. Dar şi Kerry îşi dă seama că retragerea alianţei din Irak ar arunca regiunea într-o dinamică a violenţei cu un mare potenţial epidemic, şi după ce formulează atacul împotriva politicii lui Bush, nu e clar ce îşi propune el să facă.

În ziarul *New York Times*, David Brooks scria că echipa ideală pentru Statele Unite ar fi cuplul imposibil Bush-Kerry: „Senatorul Kerry nu se poate hotărî, preşedintele George W. Bush se decide prea repede. Kerry îşi modifică opiniile în fiecare lună, Bush nu şi le schimbă niciodată. Kerry e obsedat de felul cum se poate rezolva problema, fără să fie foarte preocupat de esenţa ei, în timp ce Bush e mare cînd e să formuleze scopurile, dar nu e la fel de mare cînd trebuie să spună cum pot fi realizate". Se face mult caz de temperamentul lui Bush şi de mintea dubitativă a lui Kerry. Nici calităţile, nici defectele lor nu par să ofere formula pentru găsirea unui echilibru, în aşa fel încît Statele Unite să-şi poată exercita puterea în folosul americanilor, confirmînd sentimentele celor care le admiră realismul idealist şi puterea lor de a transforma realitatea. Cu Bush sau cu Kerry, Statele Unite au nevoie de o echipă aptă să înţeleagă ce e terorismul şi cum se poate lupta cu el. În absenţa preşedintelui potrivit, speranţa vine din inteligenţa şi flexibilitatea sistemului.

globul cubic

Criterii

● Armata regulată a Statelor Unite are probleme cu recrutarea. Pentru a-şi susţine necesităţile, armata ar avea nevoie de încă 77.000 de oameni. Nu-i găseşte. Deficitul a apărut, deşi au fost îmbunătăţite condiţiile de plată. Nu e de bun gust să vorbeşti despre aşa ceva în timp de război, dar mulţi soldaţi americani cîştigă mai mult în armată decît dacă ar lucra pentru o companie privată. După trei ani de serviciu, ar putea cîştiga aproximativ 52.000 de dolari în taxe pentru colegiu. În ultima lună, Departamentul Apărării a anunţat că va da suplimentar prime de 15.000 de dolari celor 1.000 de recruţi noi. Dar nici una dintre măsuri nu funcţionează în districtele sărace unde standardele de acces în armată fac ca mulţi rezidenţi să nu le poată face faţă. De exemplu, recruţii nu trebuie să aibă cazier, copii nelegitimi, mai mult decît doi copii legitimi, tatuaje pe mîini sau pe faţă. Trebuie să fie absolvenţi de liceu cu diplomă, să poată trece testele elementare de limbă engleză, matematică şi alte ştiinţe exacte. Începînd de anul acesta li se interzice accesul în armată şi celor care îşi bat nevasta. (După *The Economist,* 18 septembrie 2004)

● Tatăl dvs., soţul, soţia, mama s-au sinucis din motive profesionale? Bine. Era stresat? De cînd? Surmenat? De cînd? Deprimat? De cînd? Confruntat cu cererile de plată a indemnizaţiilor pentru sinucideri, Ministerul Sănătăţii, al Muncii şi al Problemelor Sociale din Japonia a stabilit noi criterii de evaluare. Sînt luate în consideraţie doar deranjamentele mintale apărute în cele şase luni consecutive perioadei de stres, pierderea serviciului nu este considerată un factor declanşator, cu excepţia situaţiei cînd funcţionarul a fost obligat să demisioneze. Familiile au aflat, totuşi, o veste bună: criteriile vor fi îmbunătăţite. Inspecţia muncii va lua în considerare noi situaţii – proiecte ratate sau un serviciu nou şi se va interesa de felul cum dormeau cei care s-au sinucis. Dacă victima dormea suficient, administraţia va încerca să afle dacă avea un somn într-adevăr reparator. (După *Daily Yomuri Online*, Japonia) **(M. B.)**

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezenţă

Un episod din marea nerușinare

Un scandalos interviu, nu îndeajuns de remarcat în ignominia lui, i-a acordat Sabinei Fati fostul director al Serviciului Român de Informaţii, Costin Georgescu *(Evenimentul zilei,* nr. 3867). Pe cît de profesioniste, cu miez şi de interes public au fost întrebările puse de Sabina Fati (de adevărat jurnalist), pe atît de conformiste, găunoase şi vide au fost răspunsurile fostului director (răspunsuri de adevărat *aparatcik).* Dar, dincolo de prostia inerentă tipului de personaj pe care dl Costin Georgescu a ales să îl joace – pentru a ne arunca praf în ochi şi ca persoană privată, după ce ne-a aruncat praf în ochi ca înalt demnitar – tot interviul este, de la un capăt la celălalt, revoltător.

Fostul director al celui mai puternic şi influent serviciu secret din România nu ştie nimic, nu îşi aminteşte nimic, nu are nici o idee – a făcut totul, în bine; şi nimic, în rău. De ce a fost ales să conducă SRI-ul? Pentru că e discret şi pentru că respectă legea. Îl ştia bine pe Emil Constantinescu? Nu prea. Mai are relaţii cu oamenii din SRI? A, numai cînd se întîlneşte întîmplător, cu unii dintre ei, pe stradă. Discută politică? Nu, niciodată. A văzut dosarele de securitate ale unor politicieni despre care se bănuieşte că au avut legături cu fosta Securitate? Nu, SRI nu s-a ocupat niciodată de oamenii politici, pentru că SRI se ocupă numai de siguranţa naţională. Bine, bine, a întrebat atunci Sabina Fati, dar dacă între oamenii politici influenţi s-ar fi aflat foşti torţionari comunişti, asta nu ar fi adus atingere siguranţei naţionale? Nu ar fi trebuit ca SRI-ul să ştie care au fost legăturile politicienilor cu fosta Securitate? La care Costin Georgescu răspunde: „Nu am vrut să mă ocup de dosare politice fiindcă, dacă o dată căutai la cineva, era tentaţia să urmeze şi altele". Citeşti şi nu-ţi vine să crezi! Pentru fostul director al SRI-ului, consultarea dosarelor fostei Securităţi este ca alcoolul pentru beţiv – creează dependenţă! Că dl Georgescu nu s-a uitat în dosarul Corneliu Vadim e exclus: senatorul Vadim Tudor a avut în perioada mineriadei din ianuarie 1999 o atitudine de instigare la lovitură de stat care, după cele mai relaxate standarde, aducea atingere siguranţei naţionale: deci susţinerea dlui Georgescu că nu s-au făcut rapoarte despre politicieni în perioada cît dînsul a condus Serviciul Român de Informaţii nu poate fi decît fie o foarte stîngace manevră politicianistă, adică o minciună, fie o dovadă crasă de lipsă de profesionalism.

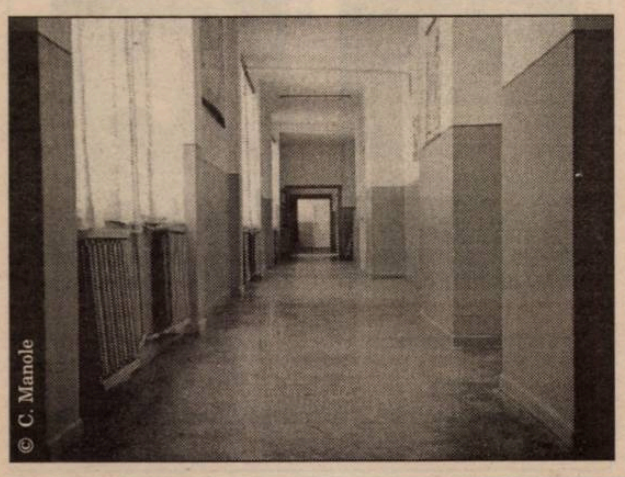

© C. Manole

Apogeul nerușinării acestui interviu a fost însă atins de dl Georgescu în momentul cînd Sabina Fati i-a pus întrebări referitoare la peripeţiile Legii Ticu şi la rolul pe care *personal* l-a jucat în blocarea accesului la arhiva fostei Securităţi. Dl Georgescu nu face nici un secret din faptul că a fost un adversar al Legii Ticu, argumentul său fiind, nu se putea altfel, siguranţa naţională. Ori de cîte ori nu are răspuns sau ocoleşte răspunsul, fostul director al SRI-ului pune totul pe seama siguranţei naţionale. Este justificarea *de inimă,* pentru tot şi toate, a tuturor oamenilor sistemului. Să fii om al sistemului înseamnă să acoperi fără să clipeşti porcăriile şi nelegiuirile celor puternici. Dl Georgescu, prin comportamentul său, a acţionat şi continuă să acţioneze ca un om al sistemului – ca unul care îi acoperă pe alţii. Spune Costin Georgescu: dacă s-a opus demascării ofiţerilor fostei Securităţi este pentru că a vrut să apere siguranţa naţională – de parcă siguranţa naţională ar fi fost siguranţa foştilor securişti aflaţi acum în SRI! Spune Costin Georgescu: dacă s-a opus cedării către CNSAS a arhivei fostei Securităţi a fost pentru a proteja operaţiunile de siguranţă naţională ale Serviciului Român de Informaţii – de parcă *actuala* siguranţă naţională ar mai putea avea vreo legătură cu *fosta* siguranţă naţională, a lui Dej şi a lui Ceauşescu! Spune Costin Georgescu: dacă s-a opus cedării arhivei cu tot cu sediul ei a fost pentru a proteja arhiva operativă a SRI-ului – de parcă misiunile operative ale actualului serviciu de informaţii (democratic, nu-i aşa?) nu s-ar fi putut altoi *decît* pe trunchiul operativ al fostului serviciu de informaţii (totalitar, am uitat deja asta?).

Scurt spus, interviul dlui Georgescu m-a dezgustat – un om al sistemului, fidel sistemului, în mod nerușinat incapabil să înţeleagă răul pe care l-a făcut ţării prin protecţia pe care le-a oferit-o, cine ştie în ce condiţii şi cu ce preţ, securiştilor de tot soiul. Iar cînd aud aria siguranţei naţionale fredonată în grotesc falset de oameni care sînt funciarmente incapabili să vadă şi dincolo de relaţiile de putere în care s-au promovat – mă apucă greaţa, groaza, ameţeala, nebunia.

ready made

„Carafliòştină, (Fără altă formă). Denominaţie injurioasă pentru o femee grasă, nesimţitoare.

Sinonime: moară, comìsie, sudòm, baccea, başaidìle, mangoană, motòrniţă, màncoviţă.

[...]

Iertat, -ă, *Femee iertată de flori* = Femee care –, fiind bătrână sau din alte cauze – nu mai are menstruaţia («florile»)."

(G.F. Ciauşanu, *Glosar de cuvinte din judeţul Vâlcea,* Academia Română, Memoriile Secţiunii Literare, Seria III, Tomul V, Mem. 6, 1931)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Coda

Un orizont ca o perdea
de fum gălbui,
făr' să se ştie ce ardea
în pîcla lui:
gunoaie, zdrenţe, o marda
a nimărui,
în vîntul slab ce adia
acru-amărui,
sub soarele ghicit abia
prin ferestrui
de nori, pe-un cer ce radia,
nealbăstrui,
căldură, ca o haină grea
în luna lui
Cuptor, de zeghe sau caşà,
pe care-o pui
pe piele; ca o tinichea
pe casa cui
nu-i ţiglă; sau ca tuciul prea
încins, cînd nu-i
cine să-l stingă, dac-aşa
vrea muşchii lui...

Stînd toţi, sardea lîngă sardea,
cu gînd tehui,
în coada care se-ntindea
din vale-n grui,
pe fiecare îl rodea
un spin, un cui,
căci nu ştia ce-o să se dea,
nici cît, şi cui, —
pe cînd, rîvnind să se predea,
nu avea cui...

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Scufiţo, fii bărbată!

(prolegomene la pantalonii Cenuşăresei)

Diane Ravitch, profesoară de ştiinţe ale educaţiei la New York University, s-a gîndit într-o zi să strîngă un teanc de manuale şcolare pe biroul său şi să-şi arunce ochii peste ele. Fostă secretar de stat adjunct pentru Educaţie în administraţia lui Bush senior, în anii '80, nominalizată în epoca Bill Clinton în Consiliul Naţional de Evaluare a activităţii educative din State, cu o carte de vizită onorabilă şi cu o credibilitate egală în ochii democraţilor sau ai republicanilor, doamna Ravitch s-a uitat ce s-a uitat prin manuale, după care, pe baza notelor luate, a scris o carte*.

Iar această carte spune, pe bază de probe, că în ultimii 25 de ani, aproape pe nesimţite, în şcoala americană a apărut un neo-limbaj şi o neo-cenzură – un sistem de protecţie *politic-corectă* a tinerilor învăţăcei, în măsură să-i ferească de orice le-ar putea marca ireversibil psihicul fraged. Spre exemplu: femeile din manualele şcolare nu mai trebuie să fie stîlpii templului domestic, ci persoane care-şi cîştigă pîinea singure, în slujbe proprii; bărbaţii nu vor mai fi neapărat avocaţi sau doctori, ci tătici care încălzesc biberoane cu lapte. Pînă aici e OK – în fond, şi în viaţa reală s-au mai schimbat rolurile. Dar, atenţie la culoarea pielii celor ce fac chestiile astea! În manuale, afro-americanii nu vor mai fi prezentaţi ca atletici, iar asiaticii nu vor mai fi descrişi ca studioşi ai clasei – şi una şi alta ar accentua stereotipuri. Un editor de manuale a cerut excluderea unui text în care, de exemplu, o persoană fără vedere urca, cu efort şi eroism, panta unui munte: pe de o parte, pentru că din text reieşea că cei cu probleme de vedere ar fi dezavantajaţi în sporturile montane; pe de alta, pentru că textul putea ofensa elevii trăitori în zone de şes sau apropiate de nivelul mării, dezvoltîndu-le complexul de a nu şti cum e să urci pe-o coamă.

În urma presiunilor diverselor grupuri de lobby, cuvinte precum „avort" sau „şomaj" nu prea mai au ce căuta în pagini; la fel, noţiuni precum „înaintaşi" („forefathers") sau „frăţie" („brotherhood"), după cum sub semnul întrebării stă orice text scris înainte de anii '70. Ce interes au editurile să producă astfel de manuale? Nici unul – interesul lor este doar să vîndă. Pentru a prinde contracte la nivel federal dar şi pentru a cuceri piaţa din Texas şi California (statele cu cele mai mari vînzări), propunerile de texte vor fi cît mai *soft* şi mai general-valabile, pentru a-i mulţumi pe toţi. Cine sînt aceste grupuri de presiune? De la radical-feministe la radical-creştini, fiecare doreşte să impună un *trend:* grupurile de dreapta sînt mai preocupate de conţinutul *curriculum*-ului, pe cînd cele de stînga sînt mai atente la limbaj; dreapta doreşte în manuale o idealizare a trecutului, iar stînga o cosmetizare a viitorului. *Aventurile lui Huckleberry Finn* a lui Twain este la index, pentru reprezentarea prea realistă a lui Jim – un personaj care pune trei mari probleme: este şi sclav, şi negru, şi evadat. În ochii adepţilor Council on Interracial Books for Children (CIBC), la fel de periculoase pot fi poveşti precum *Scufiţa roşie, Cenuşăreasa, Jack şi vrejul de fasole* sau *Frumoasa şi bestia:* păcatul lor e că sînt sexiste! De ce totdeauna *el* o salvează pe *ea?* De ce, la final, ea îl priveşte cu ochi supuşi, cu atîta recunoştinţă, şi în unele cazuri chiar se mai şi îndrăgosteşte de el? Într-o lume ameliorată, Scufiţa ar putea sări prin aer precum Lara Croft şi-ar crăpa ţeasta lupului, Jackie ar urca ea spre ceruri călare pe vrej iar o fiică pe împărat în jeans-i ar putea colinda ea lumea ţinînd în mînă un pantof şi căutîndu-l, evident, pe Cenuşărescu.

Ei bine, şi acum vestea bună (sîc, madam Ravitch!): prea puţine din aceste pericole ne pasc pe noi, deocamdată! Încă mai putem respira: un sondaj recent spune că 53% din tinerii noştri se dau în vînt după manele (lecţii *par excellence* de incorectitudine politică), iar unul din trei nici n-a citit vreo carte în ultimul an (iar pînă cînd o va citi pe prima, eu unul cred că sclavul Jim ar avea timp să-şi schimbe şi culoarea pielii, şi sexul, şi pluta). În acest timp, profesoarele şi profesorii noştri, de la cele mai tinerele la cei mai vîrstnici, ies fără discriminare pe străzi şi cer lefuri mai umane – cam cît să se simtă şi ei niţel mai valorizaţi, măcar la nivelul orbului ce urca muntele şi găsea, acolo sus, un negru obez şi un teribil japonez cu mutră de delincvent!

* Stephanie Segall, „Another Way to Burn a Book" (cronică la Diane Ravitch, *The Language Police: How Pressure Groups Restrict What Students Learn*, Knopf, 2003), în *Policy Review*, nr. 122, decembrie '03 – ianuarie '04.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Generaţia CNSS

Acum cîţiva ani, uriaşa curte a Colegiului Naţional „Sfîntul Sava" a fost amputată strategic. Era, pot spune, o curte cu adevărat... naţională! Aici se bătea mingea, aici se tatonau cărările misterioase ale amorului vrăjitor şi, tot aici, se fumau ţigări ilicite, departe de vigilenţa „elevului de serviciu". Curios lucru, curtea nu era niciodată goală, nici măcar în timpul orelor! Latura ei dinspre Ştirbei-Vodă avea o poartă ruginită, prin care ne strecuram uneori pe furiş, atunci cînd, întîrziaţi fiind, nu mai eram lăsaţi pe intrarea principală. Acum, acolo se află o clădire de un modernism dubios, care a înghiţit hulpavă jumătate din spaţiul ocupat pe vremuri de liceenii cu uniforme sumbre şi matricole prinse cu capse. Adică locul pe unde se vor fi-nvîrtit cu un covrig în mînă, ezitanţi sau iscoditori, indivizi ca Ionel Brătianu, Ion Vinea, Ştefan Luchian, Ion Anestin, Lia Roberts, Mircea Geoană sau Adrian Năstase. Dar aceştia nu reprezintă generaţia mea.

Generaţia mea e compusă din două segmente. Pe de-o parte, cei care şi-au găsit împlinirea pe alte meleaguri. Au enunţat noi teoreme de algebră, au tăiat căi ferate prin junglă, au inventat microprocesorul şi aerul condiţionat. Modernizează capitale, vînd avioane şi tratează molime cumplite. (Mă rog, poate că exagerez niţel.) De cealaltă parte ne aflăm cei care am rămas în spaţiul carpato-dunăreano-pontic, îndeplinind, dacă vreţi, rolul lotului-martor utilizat în experimentele de biologie sau de sociologie politică. Dar, din cînd în cînd, chiar fără a avea nevoie de aniversări rotunde, cele două grupări fuzionează cu voioşie şi naturaleţe, obliterînd cu indiferenţă kilometri, deceniile şi decalajele financiare. Înălţăm aşadar periodice piedici în calea uitării, cum ar zice legendarul autor de cărţi poştale.

Să nu creadă însă cineva că aceste reuniuni sînt lăsate doar în seama emoţiilor. Timpul a consfinţit un anume protocol *sui-generis:* ne comparăm burţile şi cheliile, după care le ascundem de ochii fostelor dive cu sarafan. Dăm o raită pe la liceu, deplîngem micimea curţii, ne mirăm de tinereţea profesorilor/oarelor, ne povestim vieţile, schiţăm un meci de baschet cu actualii elevi (hrăniţi se pare doar cu hormoni interzişi la olimpiade!). Ne reculegem apoi la mesele de lucru din laboratoarele alimentaţiei publice. Ocazie cu care reintrăm din plin în cotidian. Membrii ramurii internaţionale cer cu insistenţă informaţii, membrii filialei autohtone sînt însă mai preocupaţi cu mărunţirea politicii interne. Inhibată iniţial, România atotputernică (nu cea eternă, ci cea profund actuală) îşi reintră în drepturi. Drastic, necruţător, cu bocancii, cu şantajul, cu otrava, cu pumnalul.

România mea s-a despărţit de colegii mei. Cum oare să le explic găurile din asfalt, preţul conectării la Internet, mulţimea cerşetorilor, fetele zgribulite din ziare sau „conceptul" Vacanţa Mare? De ce plînge Băsescu? Unde e Stolojan? De ce trec politicienii dintr-un partid într-altul? Este posibil ca acele citate de la „Bula demnitarului" din *Academia Caţavencu* să fie adevărate? De ce se fumează în restaurante? Preşedintele Iliescu a spus despre unii că sînt retardaţi, ministrul Theodorescu că sînt cretini şi premierul Năstase l-a făcut mitocan pe Traian Băsescu? Nu se poate, e imposibil! Un senator a fost fotografiat cu nişte dame de companie la separeu? Şi încă nu şi-a dat demisia? De ce se vorbeşte atîta despre scandaluri şi mită?

Am senzaţia precisă că între noi, prietenii de odinioară, s-a întins peste măsură mlaştina fetidă a cotidianului românesc. Preocupaţi să pescuim vechituri *second-hand* pe marginea acestei bălţi, parcă prea ne-am obişnuit cu miasmele ei otrăvitoare. Ne-am învăţat cu pereţii strîmbi, cu legile de conjunctură şi cu ziarele mînjite de rujul gros al politicienilor. Se spune că, în astfel de situaţii, e bine să te încrezi în privirea nepoluată a celui care, trăind departe, încă nu s-a obişnuit cu răul. Trebuie, totuşi, să-i găseşti pe cei care au tăria (sau răbdarea) de a privi în inima răului. Dar, vai, în pofida succeselor sale, generaţia mea nu a prea dat politicieni!

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Casa regală

GUY GAUTHIER
Missy
Regina României

EUGEN WOLBE
Ferdinand I
Întemeietorul României Mari

*Texte şi opinii de: Alexandr BELEAVSKI (jurnalist, Moscova) ● Andrei BREZIANU (jurnalist, Washington) ● Cornel CODIŢĂ (analist politic) ● Ivan HELMER (jurnalist, Londra) ● Claude KARNOOUH (profesor de filosofie, Paris) ● Vicente VERDÚ (jurnalist, Madrid) ● Leon VOLOVICI (istoric literar, Ierusalim) ● **Coordonatoarea temei:** Magdalena BOIANGIU*

DILEMA VECHE

AL PATRULEA RĂZBOI MONDIAL

Terorismul

Ameninţările la nivelul zero

În America latină dintotdeauna, în Israel de vreo 60 de ani, în Europa şi Asia din deceniile 7 şi 8 ale secolului trecut, în Statele Unite din 2001, terorismul este o componentă a vieţii politice implicînd declaraţii spectaculoase cu cuvinte tari la scenă deschisă şi tratative cu persoane dubioase în culise (vezi eliberarea recentă a celor două femei italiene, ostatice în Irak). Ameninţarea se mută dintr-un loc într-altul, organizaţiile, grupurile care îşi asumă pe această cale introducerea în lume a dreptăţii sociale sau a adevărului unui Dumnezeu lovesc fie în spaţiile cele mai bine păzite (Pentagonul din Washington) pentru a dovedi că nu există invulnerabilitate, fie în locuri absolut paşnice, în spitale sau în şcoli (Beslan) ca să se înţeleagă că nimeni nu e la adăpost. La toate fricile care bîntuiau omul şi oamenii s-a mai adăugat una, fără leac şi fără sfîrşit previzibil, unde soluţiile individuale sînt imposibile, iar cele colective improbabile.

*Am încercat în acest număr să aflăm cum se comportă oamenii obişnuiţi în raport cu această ameninţare acolo unde ea a lovit sau mai loveşte: în Statele Unite şi în Franţa, în Israel şi în Irlanda de Nord, în Rusia şi în Spania. O primă constatare e aceea că oamenii se obişnuiesc cu de toate, deci şi cu ideea că primejdia poate fi după colţ. Trăiesc, fac copii şi îşi văd de treabă. A doua constatare: viaţa e mai preţioasă decît libertatea. În Statele Unite, ca şi în Rusia, cetăţenii sînt gata să cedeze exerciţiul libertăţilor lor, dobîndite mai de mult sau mai recent în schimbul promisiunii că li se va asigura securitatea. În Rusia stabilirea unei legături directe între terorism şi eliminarea libertăţilor e ca şi făcută. A treia constatare ţine de un loc comun: dacă moartea e la fel, viaţa fiecăruia e complet altfel. Războiul mondial împotriva terorismului e un clişeu gazetăresc, justificat pentru că e necesară cooperarea internaţională în descoperirea şi anihilarea acţiunilor criminale, dar în fiecare loc cauzele ţin de tradiţii, de politica locală, de combinaţia specifică între intransigenţă şi disponibilitatea pentru compromis. Organizaţiile teroriste sînt alimentate în cadre şi logistică de marea masă a nemulţumiţilor, a săracilor, a frustraţilor. Mai curînd a frustraţilor decît a săracilor. Ideea că Statele Unite ar face mai bine să dea bani săracilor decît să-i aresteze pe militanţii Al Qaeda ţine de un tip de propagandă primitivă la îndemîna celor care îşi reciclează ideile fixe în absenţa lagărului comunist. Fanaticii cu centuri de explozibil la brîu fac cel mai mare rău cauzelor în numele cărora se sacrifică şi cine nu e convins n-are decît să măsoare cum a „înaintat" cauza palestiniană de la Intifada încoace, cum s-a poziţionat Islamul în lume de cînd Bin Laden s-a identificat cu islamismul. Şi revenim la punctul de pornire: teroriştii pregătesc noi orori; cînd reuşesc să scape, oamenii trăiesc, fac copii, îşi văd de treabă. (**M. B.**)*

Cornel CODIŢĂ

Un război, două războaie

Substantiv comun, genul neutru. În germană „der Krieg", masculin. Sugerînd, parcă, un atribut de gen asociat impulsivităţii şi agresivităţii bărbăteşti. „La guerre", în limba lui Voltaire, feminin, cu intuiţia, poate, a uriaşei forţe germinative ce urmează îndeobşte războiului. Confuzia şi Războiul, o pereche perfectă. Neatinsă de timp, tehnologie sau schimbări culturale. Adevăr empiric reconfirmat şi în lumea globalizării. O singură lume, mai multe războaie: religioase, de gherilă, teroriste, antiteroriste, ale civilizaţiilor, de independenţă, preventive, preemptive, punitive, locale, globale. Toate la un loc, fiecare luînd locul celuilalt? Sau, mai degrabă, mai multe lumi, fiecare cu războiul ei? Ori, fiecare în felul ei şi toate la un loc, luptîndu-se cu acelaşi inamic, terorismul?

Vocile teoriei sînt aproape la unison. Cu toate diferenţele, discrepanţele economice şi sociale, cu toate clivajele şi tensiunile ei, lumea de azi, dacă nu a devenit deja, se grăbeşte să fie una globală. Noua *axis mundi* a străpuns graniţele şi barierele statului modern, pentru a lega direct şi definitiv localul de global. Există deja o agendă de probleme globale, de la cele de mediu la sărăcia endemică a unor întregi continente şi de la gestiunea resurselor la conflicte. Infrastructura vieţii moderne – comunicaţii, transport, fluxuri comerciale şi financiare – este deja globală, iar schimbările tehnologice ce se succed cu viteză uluitoare o împing în aceeaşi direcţie: o lume fără bariere spaţio-temporale, în curs de comprimare accelerată. Una cufundată şi confruntată permanent, iar adesea confundată cu propria ei imagine, revărsată într-un flux neîntrerupt de semne/imagini *live*, ori prelucrate, deformate şi mixate artistic, pentru a satisface în acelaşi timp setea de evadare din real şi pe cea de consum a „realului în stare pură" de care suferă cronic locuitorii satului mondial. Globalizarea a devenit un proces ireversibil. De la societatea de risc locală, cu care ne-a confruntat faza postmodernă a lumii, la „societatea de risc globală".

De ce ar scăpa tocmai războiul de această dinamică a globalizării? Războiul a devenit global încă înainte de globalizarea deplină a celorlalte aspecte fundamentale ale vieţii umane. Ce reprezintă armele nucleare, dacă nu însăşi globalizarea celei mai radicale ameninţări. Războiul nuclear, fie şi ca posibilitate, nu poate fi conceput decît ca fenomen global, reprezentînd forma radicală a distrugerii. Dar terorismul? Nu este el altă faţetă a globalizării ameninţării? După Baudrillard, terorismul este produs de globalizarea însăşi, ca un virus autodistructiv. „Triumfătoarea globalizare, luptîndu-se cu ea însăşi." Într-o lume a cărei „totalizare" distruge alternativa politică, singura alternativă este chiar distrugerea lumii respective. Întorcînd provocator celebra frază a lui Clausewitz, Baudrillard consideră că terorismul, ca fenomen global, nu este nimic altceva decît re-inventarea războiului, de data aceasta ca o continuare *a lipsei de politică* cu alte mijloace! Aceeaşi logică a mişcării dialectice a istoriei, pe care ne-a propus-o Hegel, de care s-a lăsat sedus şi Marx văzînd în proletariat „virusul" creat chiar de sistemul capitalism, menit să-i fie gropar!

Perspectiva alternativă: terorismul global este un produs perfect integrat sistemului, nicidecum unul dizolvant. Doar o altă afacere! Una care îmbracă formele tipice ale corporaţiei multi şi transnaţionale. Una în care posesorul capacităţii de a genera teroare poate achiziţiona de pe „piaţă" bunuri la care altfel nu are acces: recunoaştere ca actor al procesului politic, legitimare, influenţă asupra decidenţilor, asupra mass media şi a opiniei publice, iar mai nou, acces direct la resurse financiare importante. Ca orice multinaţională, „Global Al-Qaeda S.A." recrutează, angajează, formează şi utilizează angajaţi de pe toate meridianele lumii. Unii se ocupă cu cercetarea/dezvoltarea, alţii cu planificarea şi executarea operaţiilor, alţii cu investiţiile şi resursele financiare, alţii cu obţinerea, integrarea şi folosirea eficientă a informaţiilor etc. Din punctul de vedere al structurii activităţii, nu se deosebeşte radical de orice altă mare corporaţie. Este capabilă să livreze produse adaptate pieţei şi cerinţelor clientului, aproape oriunde pe glob, îşi mută centrele de activitate în funcţie de cerinţele pieţei şi restricţiile locale. Este o întreprindere care resimte nemilos concurenţa, de aceea este fără milă faţă de concurenţii ei, dar face *joint-venture*-uri cu oricine o poate ajuta. Una care, cu siguranţă, aduce profit! Acţiunea teroristă a devenit unealta/arma predilectă într-o lume în care politica era de mult doar continuarea războiului cu alte mijloace, iar războiul nu este decît o altă faţetă a politicii. În ciuda evidenţei, nu terorismul este actorul principal al piesei, ci politica! Terorismul serveşte politicii, acum, aşa cum a servit-o întotdeauna, cînd a apelat la el. Şi ca orice unealtă, nu ea îşi alege stăpînul, ci stăpînul o alege pe ea, odată cu cauza pe care este pusă să o servească. Să nu uităm că Robespierre şi Lenin au gîndit în acelaşi fel atunci cînd au inventat „un regim al terorii" pentru a-şi stabiliza monopolul asupra instituţiilor puterii. Iar pe urmele lor aveau să meargă Stalin, Pinochet, Idi Amin, regimul talibanilor din Afganistan sau regimurile comuniste care au folosit în acelaşi fel teroarea pentru a-şi consolida şi menţine puterea. Fie pe plan intern, fie internaţional, teroarea nu este decît un alt fel de credit card cu care se pot achiziţiona mărfuri pe uşa din dos, din atrăgătorul „Mall" al politicii! Justificarea ideologică este irelevantă. Orice motiv este „bun", cu condiţia să fie credibil, atunci cînd nu vrei altceva decît să-ţi găseşti şi să ţi se ofere o scuză onorabilă pentru actul cel mai oribil la care omul se poate deda: uciderea sistematică, cu sînge rece, a semenilor. De la religie şi cărţi sfinte, la raţiunea de stat şi revoluţia mondială, de la obida celor deposedaţi, la paranoia puterii, întotdeauna s-a găsit „o cauză bună", capabilă să justifice războiul. Nimic, sau aproape nimic nou sub soare!

Şi atunci cum rămîne cu pacea? Dacă „războiul global" este o realitate, putem spera şi la o „pace globală"? Habermas crede că proiectul kantian al „păcii eterne" încă mai poate fi salvat. Condiţia necesară, dacă nu şi suficientă, ar fi, susţine el, ca Statele Unite să revină la internaţionalismul robust, bazat de dreptul internaţional, care a inspirat marile momente ale politicii wilsoniene după primul război mondial sau crearea ONU, după cel de-al doilea. Viziunea optimistă, neo-liberală, a unei „world-market-society", a unei societăţi globalizate, dar fără instituţii de guvernare centralizate, în special după 11 septembrie, rămîne doar o ipoteză naivă, contrazisă de realităţi. La fel de puţin atrăgător este şi scenariul post-marxist al unei lumi globalizate sub semnul imperialismului atotdominator, căruia i-a reuşit şiretlicul suprem: să ascundă/dizolve în măruntaiele sistemului identitatea politică a exploatatorilor. Viitorul globalizării nu ar fi altul decît „mondializarea luptei de clasă". În sfîrşit, ar mai fi modelul propus de Carl Schmidt, pe care Habermas nu-l consideră acceptabil, dar care pare o realitate în curs de constituire. Pacea mondială se fragmentează în „păci regionale". Asemenea unor jmense plăci tectonice, condamnate să se ciocnească, să producă tensiuni şi conflicte pe faliile de contact, lumea ar tinde să se organizeze în mari spaţii regionale, comunitare sau puternic integrate, în interiorul cărora pacea devine o realitate structurală, stabilă.

Dacă primul val al globalizării, adică societatea modernă, a adus masificarea războiului, să fie, oare, rolul celui de-al doilea val să facă din război singura formă eficientă de politică? Ori, am putea spera ca aceasta să fie doar prima treaptă a unei necesare despărţiri? A despărţirii radicale şi definitive a politicii de logica războiului. O co-substanţiere care, aşa cum semnalează Foucault, a semnat naşterea modernităţii, dar care, în cele din urmă, aşa cum constatăm noi azi, duce inexorabil, fie la distrugerea definitivă a politicii, fie la transformarea ei în unealtă a distrugerii finale.

Terminologie

„Pot să-mi dau seama ce e, cînd o văd" – a fost răspunsul celebru al unui judecător de la Curtea Supremă a SUA cînd i s-a cerut să definească pornografia. Terorismul n-ar trebui să fie mai greu de definit: uciderea voită a elevilor, a unor oameni veniţi la o înmormîntare, a celor care îşi văd de treabă în zgîrie-nori se potrivesc cu definiţia „ştiu ce văd". Doar presa are timidităţi faţă de cuvîntul terorist, preferînd eufemismele. În timpul asaltului care a dus la moartea a 400 de oameni, mulţi dintre ei copii, în Beslan, Rusia, pe 3 septembrie, jurnaliştii au săpat adînc în tezaurul lor pentru a găsi eufemismele şi locuţiunile necesare pentru a înlocui cuvîntul terorist: **Asaltatori** – National Public Radio; **Atacatorii** – *The Economist;* **Cei care au pus bombele** – *The Guardian;* **Cei care ţin captivi** – Associated Press; **Comandourile** – Agenţia France Presse; **Criminali** – *The Times* (Londra); **Extremişti** – United Press International; **Luptători** – *The Washington Post;* **Grupul** – *The Australian;* **Gherilele** – *New York Post;* **Puşcaşii** – Reuters; **Cei care au luat ostatici** – *Los Angeles Times;* **Insurgenţii** – *New York Times;* **Răpitorii de copii** – *Observer* (Londra); **Militanţii** – *Chicago Tribune;* **Făptuitorii** – *New York Times;* **Radicalii** – BBC; **Rebelii** – *Sydney Morning Herald;* **Separatiştii** – *Christian Science Monitor.*

În *Pakistan Times* li s-a spus **Activiştii.**

(după Daniel Pipes în *New York Sun)*

Andrei BREZIANU

La scenă deschisă

– America şi primejdiile terorismului –

Războiul împotriva terorismului a intrat în al patrulea an, apropiindu-se, ca durată, de faza antefinală a celui de-al doilea război mondial pe teatrele de operaţiuni din Europa.

La ora unui bilanţ provizoriu, există mai multe criterii de evaluare a rezultatelor unui astfel de conflict, în tragică şi plină desfăşurare. Unul ar fi numărul de căpetenii inamice scoase din luptă – circa 70% din ierarhia de vîrf a organizaţiei Al Qaida, după evaluările americane. Un altul ar fi creşterea sau descreşterea virulenţei teroriste în lume. Aici statisticile arată că, prin numărul de atentate, virulenţa teroristă a crescut de fapt pe plan global, determinînd o vizibilă deteriorare a situaţiei. În pofida faptului că, după 11 septembrie, teritoriul american a fost scutit de agresiune, interesele americane şi pro-americane au fost lovite pe glob printr-un număr mereu crescînd de atentate, acoperind o arie geografică tot mai vastă: India (22 ianuarie 2002), Pakistan (23 ianuarie, 17 martie, 14 iunie, 5 august 2002 şi 28 februarie 2003), Filipine (4 martie 2002), Tunisia (11 aprilie 2002), Arabia Saudită (12 mai, 9 noiembrie 2002 şi 30 mai 2004), Maroc (16 mai 2002), Yemen (30 decembrie 2002), Kenya (28 noiembrie 2002), Indonezia (12 octombrie şi 5 august 2002), Turcia (15 noiembrie 2003). Fatidicul 11 martie care a zguduit Madridul anul acesta este doar una din cele mai recente expresii ale unei confruntări care se prelungeşte, în timp ce, fundamental asimetric, războiul continuă. A adăuga acestei enumerări seria acţiunilor zilnice de agresiune armată semănînd teroare în Israel şi teritoriile ocupate, în Afganistan şi în Irak, arată că întrebarea din subtitlul unei cărţi care stîrneşte azi vîlvă în America poate cu adevărat pune pe gînduri: *Why the West is Losing the War on Terrorism**.

Cum a schimbat această stare de război climatul Americii la ea acasă? Pe plan intern, America înregistrează aparent o victorie, întrucît după 11 septembrie nici un atac nu s-a mai produs pe sol american. „Cum trebuie însă definită victoria în războiul contra terorismului?“, se întreba luna trecută, la capătul unei minuţioase analize, influentul *think-tank* washingtonian *Council on Foreign Relations*. Examinînd rezultatele stării de război în care America se află din 2001, raportul arată de pildă că, prin crearea unui minister unic al securităţii naţionale *(Department of Homeland Security)* s-a realizat efectiv un succes – de natură defensivă, însă. Noua lege a securităţii naţionale *(The Patriot Act)* a pus, pe de altă parte, bazele unui control de considerabilă rigoare asupra societăţii, precum şi a vieţii private a cetăţeanului. Criticată de mulţi pentru instituirea unor restrîngeri nedemocratice şi a unei supravegheri de tip orwellian, *Patriot Act* se constituie, prin însuşi caracterul extraordinar de minuţios cu care îşi urmăreşte ţintele, într-un formidabil instrument de acţiune defensivă, de repliere a unui stat în apărare. Două exemple doar. Lectura anumitor cărţi în bibliotecile publice, cele trecute pe lista titlurilor suspecte prin idei sau temă, este acum neîntîrziat înregistrată pe fişe speciale şi raportată autorităţilor, astfel încît cititorul unor astfel de lucrări să poată fi pus, la rigoare, sub observaţie. În spitale, cabinete şi clinici, a devenit obligatorie prevederea în virtutea căreia identitatea pacientului ca şi diagnosticul – lucruri cîndva strict private – să fie puse oricînd la dispoziţia autorităţilor, spre a împiedica refugierea suspecţilor – eventuali fugari, răniţi ori bolnavi – sub ocrotirea vreunei instituţii de îngrijire a sănătăţii.

Mai sînt şi alte schimbări determinate de ameninţarea teroristă, vizibile cu ochiul liber mai cu seamă în marile oraşe. Washingtonul, de pildă, cîndva o metropolă deschisă şi degajată de supravegheri poliţieneşti ostentative, s-a transformat în timpul din urmă într-o capitală asupra căreia pluteşte parcă o permanentă stare de asediu. Elicopterele survolează la intervale regulate cartierele oraşului. Străzi întregi unde îşi au sediul instituţiile puterii sînt interzise circulaţiei maşinilor; pilaştri enormi de ciment de formă cilindrică blochează accesul spre Casa Albă, spre Colina Capitoliului, către marile muzee şi monumentele emblematice ale capitalei, aflate toate sub pază armată, supravegheate zi şi noapte de patrule, cîini poliţişti şi maşini de intervenţie. În Biblioteca Congresului ori la National Gallery nu se pătrunde decît trecînd printr-un control asemănător celui care precede îmbarcările în avion. De bună seamă, pe cît de eficace, acestea toate rămîn totuşi aspecte esenţialmente defensive, într-un război surd al cărui capăt, din păcate, nu se întrevede. În America există voci, nu lipsite de putere, care susţin că în îngenuncherea şi eliminarea fizică a adversarului rezidă soluţia care va aduce în final victoria şi pacea. Alte voci, nu lipsite de prestigiu şi de capacitatea de a înţelege complexitatea situaţiilor, sînt însă de părere că – fiind vorba de un imbroglio conflictual de o natură şi amploare fără precedent – o soluţie pragmatică şi de durată nu poate veni decît din dezarmosarea motivaţiilor, cele ce inspiră în continuare pe un adversar care a ajuns să pună astăzi America în defensivă armată – ca niciodată pînă acum – la ea acasă. Vorbind despre această stare de beligeranţă *sui-generis,* Zbigniew Brzezinski mărturisea într-un interviu recent acordat lui Brian Braiker pentru *Newsweek* că „în războiul contra terorismului, probabil, am dat înapoi deoarece acum există mai multe grupări teroriste ostile decît acum un an“, afirmaţie coroborată de *International Institute for Strategic Studies* din Londra (citat de Brzezinski), precum şi, indirect, de cel mai recent raport publicat de influentul *Center for International and Strategic Studies din Washington*. „Fiecare terorist ascunde o problemă politică specifică“ – mai spunea Brzezinski într-un alt interviu – „lucru care nu-l justifică nici pe făptaş, nici cauza politică pentru care combate, dar care scoate în evidenţă că orice acţiune teroristă decurge de fapt dintr-un conflict politic care a generat-o şi care o susţine“.

În absenţa rezolvării conflictelor politice care alimentează terorismul în lume, o situaţie de impas va persista probabil – semnul ei cel mai vizibil, pentru americani, fiind lipsa perspectivei certe că, într-un viitor previzibil, scena internă a ţării să poată fi eliberată de starea de tensiune defensivă în care trăiesc mai departe, zi de zi, de la Atlantic la Pacific, marile şi superbele ei oraşe, ameninţate de un inamic, pe cît de necruţător şi neiertător, pe atît de insidios şi invizibil.

---

* *Imperial Hubris: Why the West Is Losing the War on Terrorism*, carte apărută anul acesta sub semnătura unui important specialist în lupta anti-teroristă, anterior conducătorul unităţii „Osama Bin Laden“ din cadrul CIA (Michael Scheuer, iniţial disimulat, pentru presă, sub pseudonimul „Anonymous“).

Claude KARNOOUH

Cine profită de pe urma terorismului?

Nu e suficient să spunem că terorismul ocupă prim-planul scenei politice. Alături de contra-terorism e paradigma considerată, în majoritatea discursurilor mediatice, alfa şi omega acţiunii politico-criminale a prezentului. Toată lumea uită ori se preface că uită: se spune că războiul e continuarea politicii cu alte mijloace; atunci terorismul, un alt fel de a duce războiul, reprezintă o altă faţetă a politicii. Cititorul de ziare discerne cu greu ce se întîmplă exact, deoarece terorismul nu mai este astăzi doar instrumentul, desigur, unul extrem de crud, al războiului dus de cei săraci, de cei care nu au mijloace materiale, aparţinînd panopliei politico-militare a statelor constituite. Statele bogate ca şi cele sărace au avioane sau rachete de croazieră... Astăzi, oamenii obişnuiţi nu au cum să priceapă dacă sînt ameninţaţi cu teroarea ca să accepte o soluţie politică sau alta, în prealabil nepopulară, sau sînt în prezenţa unui mesaj transmis de duşmanii statului său.

De mult timp, Franţa a fost confruntată cu diverse tipuri de terorism, dar duşmanul era de faţă, prezent ca atare, mărturisit. În timpul războiului din Algeria, pe teritoriul metropolitan sau în Algeria, autointitulaţii combatanţi ai Frontului de Eliberare naţională (FNL) – unul dintre şefii săi cei mai celebri este astăzi preşedintele Republicii Algeria – erau trataţi ca nişte bandiţi şi terorişti de către Guvernul francez şi pedepsiţi ca delincvenţi de drept comun. Evident, pe teritoriul metropolitan, FLN nu a practicat niciodată atentatul orb, nu a atacat decît poliţişti şi militari, dar în cele trei departamente algeriene atentatele – cum au fost bombele dintr-un autobuz sau cea care a explodat la Bônes, într-o sîmbătă seara, într-un dancing şi a făcut 140 de morţi – loveau mai curînd civili decît militari. Republica Franceză, ca stat, era în război (chiar dacă oficial se numeau „operaţiuni de menţinere a ordinii“) împotriva unei mari părţi a populaţiei indigene dintr-una din coloniile ei. Inamicul era limpede identificat, la fel ca în timpul războiului francez în Vietnam, unde chiar trupele regulate Vietminh erau asimilate teroriştilor.

Părea că schimbarea a început în anii '70-'80, în timp ce se radicaliza Războiul Rece şi după ce Războiul de şase zile din Orientul Mijlociu a devenit punctul central al tuturor confruntărilor internaţionale. Atunci, toţi actorii au început să joace cartea teroristă. În Liban ca şi în Franţa s-au multiplicat atentatele, şi dincolo de atribuirile enunţate sau sugerate de presă sau de către responsabilii politici, cu rare excepţii, nu s-a putut stabili cu certitudine sursa, aşa că opinia publică a fost ameţită în funcţie de interesele de moment şi gata să accepte orice remediu, chiar şi pe cele mai autoritare, pentru a se simţi în siguranţă. Se pare că jocul a epuizat credulitatea populaţiei. Oamenii cred din ce în ce mai puţin în veridicitatea afirmaţiilor media, oricare ar fi ele, scrise, radiofonice şi cel mai puţin în televiziune... Şi această suspiciune s-a consolidat odată cu Internetul; acolo poate fi găsit totul şi contrariul său, informaţii de foarte bună calitate alături de cele mai împuţite gunoaie...

În prezent, o mulţime de oameni se întreabă de ce au fost răpiţi cei doi jurnalişti francezi cu o atitudine mai curînd nefavorabilă războiului din Irak? De ce au fost răpite cele două tinere italience de la un ONG anti-embrago, acum eliberate? De ce grupele de „rezistenţi“ islamici acţionează împotriva intereselor lor mediatice imediate? Sînt pur şi simplu proşti sau limitaţi de fanatismul lor întunecat? Sau sînt doar grupuri infiltrate, plătite pur şi simplu de nişte comanditari în veci necunoscuţi? Nu se poate răspunde astăzi la această întrebare fără să se ajungă fie la o propagandă imundă, fie la ficţiune. Dar, pe termen lung, există un indice interesant semnalat de două evenimente. Unul a fost literar, romanul lui Graham Greene, *Un american liniştit,* unde el arăta cum în timpul primului război din Indochina, războiul francez, un agent american sub acoperirea unui ONG medical, organiza atentate cu ajutorul unei secte sud-vietnameze, *caodaï,* dînd vina pe Vietmin, pentru a demonstra că autorităţile franceze sînt incapabile să lupte cu comuniştii şi că ar trebui înlocuite. Tocmai urmau să sosească în Vietnamul de Sud primii instructori şi primele trupe din Statele Unite. Celălalt eveniment a fost răpirea lui Aldo Moro: acum se ştie aproape sigur că a fost organizat de brigadişti infiltraţi, manipulaţi de serviciile italiene (se pare că în acord cu serviciile străine) pentru a stăvili opţiunea politică dorită de Moro, compromisul istoric, intrarea comuniştilor în guvern... Asemenea operaţii făptuia şi partea sovietică, pe cîmpul de bătălie din Orientul Mijlociu. Şi francezii au recurs la ele, deşi cea mai spectaculoasă operaţiune teroristă, minarea vasului „Rainbow Warrior“ şi explozia lui în portul Auckland a fost rapid demascată de poliţia neozeelandeză.

Acestea sînt noile forme de terorism, ale unui instrument din mîna statului de drept şi al democraţiei de masă, adică propriu sistemului politic unde orice angajament politic implică un consens majoritar... Pentru cetăţeanul obişnuit totul e în ceaţă! În pofida planurilor consolidate Vigipirate, a multiplelor controale din gări şi aeroporturi, trenuri internaţionale etc... nimeni nu poate şti (desigur, cu excepţia unor servicii) dacă ne aşteaptă campanii de atentate urmărind modificarea într-un sens sau altul a politicii franceze, sau se doreşte discreditarea unor protagonişti ai războiului din Orientul Mijlociu... Sîntem în plină beznă politică... În pofida mijloacelor de comunicare de o nemaipomenită fiabilitate tehnică, acţiunea politică nu a fost niciodată mai puţin transparentă. Să fie aceasta împlinirea profeţiei platoniciene *(La République*, Livre VIII, 566-570) care ne avertiza că sursa dictaturii se numeşte democraţie?

Ivan HELMER

Posibilitatea compromisului

În 1984, IRA a pus o bombă în hotelul în care se afla întreaga conducere a Partidului Conservator. O parte a clădirii a fost distrusă, dar politicienii au scăpat.

În 1994, IRA a făcut cunoscut că renunţă la lupta armată. Partidul legal care reprezintă organizaţia (bineînţeles, ilegală) a fost primit în autoguvernarea provincială reintrodusă ulterior (cel puţin unul din noii miniştri fusese în trecut condamnat pentru terorism). Atentatele au încetat – cu cîteva excepţii, provocate de puţinii membri ai IRA care nu voiau să renunţe la violenţă.

Acum, în 2004, Irlanda de Nord cunoaşte un *boom* economic şi turistic. Dar autoguvernarea a fost suspendată, pentru că IRA nu a respectat promisiunea de a-şi distruge armamentul ascuns. Violenţa politică a încetat – în schimb IRA controlează, ca şi înainte, prin violenţă, cartierele cu populaţie catolică, pedepsind cu brutalitate, de pildă, pe adolescenţii care fură sau vînd droguri. Iar poliţia nu se bagă. Ce relevanţă are Irlanda de Nord pentru cazurile şi cauzele teroriste din lumea de azi? De bine, de rău, e singurul loc în care, după 25 de ani de atentate, s-a făcut într-adevăr pace. Şi s-a făcut pace pentru că ambele părţi au acceptat un compromis. Cele două părţi nu sînt însă catolicii şi guvernul de la Londra, ci cele două comunităţi din Irlanda de Nord. Campania teroristă a fost lansată de membri ai minorităţii catolice, descendentă a vechii populaţii celtice a insulei, pentru că majoritatea protestantă, venită cu „numai" 300 de ani înainte din Scoţia şi Anglia, deţinea întreaga putere economică şi politică şi refuza să o împartă cu catolicii. Autoguvernarea asigură acum împărţirea puterii. La rîndul lor, cei din şi din jurul IRA au acceptat că atîta vreme cît nu va exista o majoritate politică în favoarea alipirii la Republica Irlanda, provincia va rămîne parte a Regatului Unit. (Numele corect al celor două tabere nu este catolici şi protestanţi, ci republicani şi unionişti.)

Deosebirile dintre situaţia nord-irlandeză şi cele care se desfăşoară în prezent sînt însă foarte mari. În primul rînd, Guvernul britanic, deşi ţintă a terorismului, era în acelaşi timp un fel de arbitru. Doar majoritatea protestantă din Irlanda de Nord s-a opus continuu unui aranjament cu republicanii. E drept că şi de la Londra s-a auzit timp de zeci de ani fraza rituală „Nu negociem cu teroriştii", şi Margaret Thatcher, pe care IRA a încercat s-o omoare în acel atentat din 1984, într-adevăr, nu a negociat. Dar succesorul ei, John Major şi apoi laburistul Tony Blair au făcut-o, pentru că englezii – 90% din populaţie – preferau un compromis; le lipsea patima colonială, sau naţională, sau religioasă, care hrăneşte conflictele de azi. Ei sînt în majoritate anglicani (deci protestanţi), dar nu se identifică cu protestanţii nord-irlandezi.

La rîndul ei, IRA e oarecum altceva decît o grupare teroristă. E Armata Republicană Irlandeză. Ea a funcţionat în întreaga Irlandă ocupată de britanici şi a obţinut după primul război mondial independenţa pentru partea care a devenit Republica Irlanda. E adevărat că terorismul e întotdeauna doar un mijloc de luptă diferit, la care recurg cei prea slabi ca să facă război „normal". Irakienii au făcut întîi război şi, cînd l-au pierdut, au trecut la terorism. Cecenii, la fel. Palestinienii ar prefera precis şi ei să se opună Israelului cu rachete lansate din avioane, şi nu sinucigîndu-se în restaurante. Nici IRA nu avea tancuri şi avioane, dar violenţa ei din anii '70-'80 a fost mai degrabă un război de gherilă decît o campanie teroristă. A atacat numai reprezentanţi ai statului – militari, poliţişti, funcţionari. Nu a omorît cu intenţie „civili nevinovaţi" (o expresie oricum ineptă, era de părere George Orwell, pentru că nici soldaţii nu sînt vinovaţi cu nimic). Obiectivul organizaţiei era clar, limitat, şi la un moment dat el a fost abandonat în schimbul participării la procesul politic. Într-un cuvînt, şi Guvernul britanic, şi IRA au acţionat, în ultimă instanţă, raţional.

Cei care comit azi acte teroriste au şi ei obiective clare. Nu sînt nebuni. Dar şansele de a le atinge sau de a le atinge parţial sînt între foarte mici şi zero, şi pe măsură ce şansele scad, actele de violenţă devin tot mai iraţionale. Palestinienii au încheiat chiar un acord cu Israelul, la Oslo, în 1993. Dar cel cu care l-au semnat a fost asasinat (de un israelian) şi colonizarea de către israelieni a teritoriului pe care ar fi trebuit să se constituie viitorul stat palestinian a continuat. Irakul a ajuns cum era Afganistanul sub ocupaţia sovietică. Şi după ce americanii vor pleca, terorismul va lăsa probabil locul terorii, ca şi în Afganistan, după ce au plecat sovieticii. Separatiştii ceceni sau islamiştii care vor să pună mîna pe putere în Arabia Saudită au ţeluri şi mai imposibile. Nu neapărat absurde, sau neîndreptăţite, dar imposibile.

Pentru că de partea cealaltă nimeni nu vrea compromis. Nici Bush, nici Sharon, nici Putin. Intransigenţa i-a ajutat pe ultimii doi să rămînă la putere, şi îl va ajuta, probabil, şi pe primul. (L-a ajutat şi pe Ion Iliescu în 1989 – cînd teroriştii nici măcar nu erau reali.) Dacă Orwell ar scrie azi *1984*, poate că ar inventa o lume în care oligarhiile îşi asigură puterea în interior nu prefăcîndu-se că duc un război permanent una cu alta, ci colaborînd în războiul împotriva terorismului.

Leon VOLOVICI

Terorism şi scenarii ideologice

De vreo trei ani încoace e o inflaţie de terorişti, dar şi de comentatori şi experţi în terorism. Eu nu fac parte nici din prima, nici din a doua categorie, dar sînt ţinta amîndurora. Primii mă vizează direct cînd urc în autobuz, cînd merg pe străzile Ierusalimului sau intru într-o cafenea sau chiar în restaurantul Universităţii (ultima dată, la explozie, eram chiar în apropiere) sau cînd stau în dreptul ferestrei, acum „blindate", de-acasă şi privesc spre satul arab de peste deal, din Autonomia Palestiniană, de unde, într-o vreme, se trăgea zilnic în direcţia noastră. Ceilalţi, experţii, mă ţintesc cînd deschid ziarul sau mă uit la televizor.

Perspectiva mea e limitată, e cea a martorului sau a victimei potenţiale a unui atentat terorist – devenit o rutină în zona geografică în care mă aflu. Ceea ce ar putea interesa, mă gîndesc, un cititor din România ar fi poate cîteva reflecţii pe marginea termenilor cu care operăm cu toţii cînd vorbim despre terorism, cu aplicare la cazul concret al Orientului Mijlociu.

Mă preocupă discursurile despre terorism nu numai din deformare profesională, ci şi pentru că am băgat de seamă că atît „omul de pe stradă", cît şi comentatorii creează prin termenii pe care-i folosesc imagini şi „realităţi" foarte diferite, uneori chiar contrastante despre acelaşi eveniment. M-a şocat această constatare cînd am început să urmăresc mai atent cum relatează mass-media un atac terorist la care, uneori, eram martor mai apropiat sau mai îndepărtat.

Cei pe care noi îi numim terorişti devin în presa occidentală „radicali" şi „militanţi", în presa pro-arabă „luptători pentru libertate", iar în cea arabă „eroi" şi „martiri". Dar limbajul nu face decît să reflecte o ideologie, un „narativ", cum se spune acum, un scenariu prestabilit aplicat peste o realitate manevrată pentru a-l confirma de fiecare dată. Ideologiile n-au sucombat, cum credeam cu toţii, ci s-au refugiat într-un limbaj aparent neutru, obiectiv. Eu nu pot fi neutru, n-am cum să fiu, pentru că nu mă lasă cei care mă ţintesc. Nici unghiul meu israelian nu e obiectiv, e mai curînd „de stînga", dar încerc să scap pe cît se poate, nu de teroarea istoriei, ci de teroarea scenariilor ideologice.

Cel mai insuportabil, pentru că se vrea obiectiv, progresist şi luminat e scenariul de dincolo de retorica ipocrită care aşază terorismul în genere în ecuaţia de sorginte marxistă a luptei dintre săraci şi bogaţi. Terorismul actual ar fi arma săracilor, a lumii a treia, a dezmoşteniţilor soartei, victime ale ţărilor bogate şi globalizante, uitîndu-se că numai cu averea familiei Ben Laden ar putea fi scoşi din sărăcie toţi refugiaţii palestinieni din ţările arabe. În cazul Israelului, la scenariul acesta „de stînga" – de stîngă occidentală, nu şi israeliană – se adaugă scenariul luptei împotriva colonialismului. Israelul primeşte rolul negativ, al ultimei puteri coloniale, demnă de a fi condamnată şi eliminată din rîndul statelor onorabile. Rezultatul e stupefiant: toate statele (inclusiv, firește, fostele mari puteri coloniale) sînt legitime şi au o îndreptăţire incontestabilă, cu excepţia Israelului. Şi atunci „legitimi" sînt doar acei „luptători" care au reuşit, prin atentate, să ucidă în ultimii trei ani aproape o mie de israelieni de toate vîrstele. Într-o variantă mai odioasă a aceluiaşi discurs, de-legitimarea Israelului se face prin identificarea sa cu Germania nazistă.

Beatificarea „militanţilor" are cu totul alte motivări în scenariul fundamentalist islamic. Ei sînt eroii unui război sfînt pentru alungarea invadatorilor sionişti care au pîngărit prin prezenţa lor pămîntul sfînt islamic. Israelul e demonizat şi înzestrat cu tradiţionalele trăsături ale evreului mitic din scenariile antisemite consacrate de *Protocoalele Înţelepţilor Sionului*, devenit *best-seller* în multe ţări arabe.

Liderii oficiali israelieni de dreapta şi mai ales de extremă dreaptă au şi ei scenariul lor nu mai puţin avantajos, dar de sens contrar: acţiunile palestinienilor sînt parte integrantă a terorismului internaţional. De partea cealaltă sînt numai teroriştii, chiar şi acei care se opun construirii zidului de securitate pe pămînturile palestiniene sau rup aberant în două un sat arab. Racordarea liderilor palestinieni radicali (majoritari în acest moment) la „internaţionala" teroristă a fost nu o dată evidentă, dar tentaţia actualilor lideri politici israelieni de a include *toate* mişcările politice palestiniene în scenariul terorismului internaţional sau al „ciocnirii civilizaţiilor" nu face decît să generalizeze şi să exacerbeze dimensiunea religioasă a unui conflict de natură istorică, politică, teritorială şi mult mai puţin de natură religioasă. Un „război religios" e totdeauna „ultimativ" şi fără soluţie raţională. Nu mai zic că prin această viziune cam apocaliptică se ajunge uşor la dezumanizarea simbolică a „celuilalt" şi a religiei sale şi atunci degetul soldatului apasă cu excesivă uşurinţă pe trăgaci.

Toate scenariile ideologice amintite se plachează peste acest conflict agravîndu-l, complicîndu-l, mistificînd datele problemei şi aşa îngrozitor de greu de rezolvat. E un conflict tragic în care terorismul se amestecă cu disperarea, cu apărarea legitimă şi cu cea mai legitimă intervenţie militară. „Cei buni" şi „cei răi" pot fi, pe rînd, de o parte şi de alta. Pentru mişcările islamiste radicale terorismul e ideologie şi o formă de expresie a credinţei religioase. O rezolvare raţională, pragmatică, ideea convieţuirii şi a compromisului teritorial sînt de neconceput. De aceea e o naivitate să-ţi închipui că retragerea israelienilor din teritoriile ocupate, retragere inevitabilă şi necesară, va pune capăt terorismului.

Sub ameninţarea şi în prezenţa permanentă a terorismului, viaţa de zi cu zi a israelienilor, în aparenţă normală, a devenit tensionată, oamenii sînt mai nervoşi, mai impulsivi, mai violenţi. Viaţa palestinienilor, prinşi între maşina propagandistică a luptei pînă la victoria finală şi un blocaj militar israelian sufocant, e infernală. Cu remarca obligatorie – dacă vrem să înţelegem complexitatea situaţiei şi să nu ne refugiem repede în „scenarii" – că ea este rezultatul unei nefericite coproducţii în care politica şi proiectul liderilor palestinieni care neagă, cu argumente marxizante sau islamice, dreptul la existenţă al Israelului se „îmbină" cu politica oficială israeliană, dominantă pînă de curînd, de a transforma ocuparea teritoriilor (şi a locuitorilor!) ca urmare a unui război într-o stare de drept şi într-un prilej de nejustificată extindere teritorială.

Lupta împotriva teroriştilor este legitimă şi utilizarea forţei militare este legitimă. Dar mai e ceva, ceva care scapă din vedere, dar începe să devină evident pe măsură ce conflictul se prelungeşte, se cronicizează şi şansele de rezolvare raţională încă nu se întrevăd. Războiul şi hărţuirea de lungă durată a inamicului (militar sau terorist) abrutizează şi pe soldatul cel bun sau pe cetăţeanul cumsecade, riscă să-l desensibilizeze şi să-l facă opac la suferinţa şi chiar la existenţa celuilalt, a vecinului cu care, n-ai încotro, va trebui să ajungi la o înţelegere.

Deocamdată, şi aici la Ierusalim ruleta rusească a atentatelor continuă. Acum cîţiva ani, la o întîlnire cu prieteni şi colegi ieşeni, cu prilejul lansării unei cărţi, le-am povestit, ca să fac haz de necaz, că în autobuzul care mă duce la Muntele Scopus, la Universitate, mi se întîmplă des să citesc rubrica lui Emil Brumaru din *România literară*. Dacă ar urca un terorist-sinucigaş, le-am mai spus, aş sări în aer ţinînd în mînă însemnările poetului, producînd astfel o inedită metaforă suprarealistă. Oamenii s-au amuzat, ceea ce am şi urmărit. Numai Brumaru a luat-o în serios. S-a făcut palid şi mi-a spus, după ce-am rămas numai noi: „M-ai dat gata cu chestia asta. Chiar aşa s-ar putea întîmpla. E îngrozitor". Poetul avea dreptate: nu-i de glumă...

Exerciţii de uitare a trecutului

– interviu cu Vicente VERDÚ –

Voinţa populară, exprimată şi prin vot, a dus la retragerea contingentului spaniol din Irak. Credeţi că în felul acesta Spania s-a pus la adăpost de atacurile teroriste?

Cred că avem dreptul să sperăm, după atentatele pe care le-am suferit la Madrid, că ele nu se vor repeta. Desigur, nu avem nici o garanţie că ele nu se vor produce din nou, ca în alte locuri din lume. Din punctul acesta de vedere, însă, dacă mă întrebaţi ce e mai „bine" – a avea sau a nu avea trupe militare în Irak – o să vă spun, desigur, că mai sigur e să nu avem.

Faptul că nu ETA a fost la originea atacurilor de la Madrid nu înseamnă că ETA a renunţat la obiectivele sale. Care credeţi că sînt modificările de tactică şi de strategie ale organizaţiei?

Înainte de 11 martie, ETA nu a putut pregăti atentate majore pentru că a fost foarte controlată. Guvernul spaniol anterior a beneficiat de sprijinul logistic şi tehnologic al Statelor Unite, în acest sens, precum şi de o strînsă colaborare cu Franţa. Adevărul e că acţiunile ETA din ultimul timp au fost adesea dejucate înainte de a se produce, organizaţia părea dezarticulată de tactica preventivă adoptată de forţele de securitate coordonate de statul spaniol. Din acest motiv, capacitatea sa de a acţiona era scăzută încă înainte de 11 martie. După această dată, orice atentat provocat de ETA care s-ar fi soldat cu morţi, ar fi însemnat o contrapropagandă nu doar pentru toate scopurile organizaţiei ETA, ci şi pentru guvernul format de Partidul Naţionalist Basc şi Planul Ibarrecha.

Odată cu trecerea timpului, tensiunea ameninţării scade. Se poate spune că populaţia spaniolă (în afara celor legaţi mai mult sau mai puţin de victime) trăieşte ca înainte, fără să ia în calcul vreun pericol? Dar serviciile de securitate sînt acum mai bine pregătite decît atunci?

Nu cred că sînt mai bine pregătiţi. După atîţia ani de convieţuire internă cu terorismul, Spania ştie ce înseamnă să trăieşti cu gîndul că din orice colţ poate exploda o bombă, pe o plajă, într-un centru comercial, la colţ de stradă. Dacă e să facem o comparaţie, paradoxal, tensiunea a scăzut, fiindcă ne gîndim că nu mai putem fi victimele unui atac islamic de aceeaşi intensitate, iar, pe de altă parte, acţiunile ETA s-au oprit. Singurul mod în care ETA a mai dat semnale de viaţă în ultimul timp a fost unul simbolic. Au mai pus, e drept, bombe mici, cu o mică încărcătură explozivă, însă au avertizat dinainte. Tranziţia spaniolă de la dictatură la democraţie ne-a învăţat să uităm. Cu toţii am făcut un exerciţiu de uitare a trecutului. Iar astăzi, tinerii spanioli nu mai ştiu prea bine nici cine a fost Franco...

Credeţi că terorismul practicat de formaţiunile islamice are obiective globale, adică vrea să oblige guvernele tuturor ţărilor nemusulmane la un anumit comportament sau scopurile diferă de la o ţară la alta, de la un regim la altul?

Cred că terorismul islamic nu are obiective concrete. Nu e vorba de cucerirea unui teritoriu, nu e un război de eliminare a invadatorilor. La începutul acestui secol, instaurarea terorii este un nou mod de a face război, un război nesituat într-un spaţiu determinat şi fără obiective clare. E o luptă vag formalizată şi inegală care lasă însă în urmă la fel de multe victime ca întotdeauna.

interviu realizat de Magdalena BOIANGIU

***Vicente Verdú** este sociolog, jurnalist la* El País, *autorul, printre altele, al volumului* Stilul lumii: viaţa în capitalismul de ficţiune, *în curs de traducere în limba română.*

Alexandr BELEAVSKI

Cifre... cifre... cifre

„Beslanul este pentru Rusia ceea ce a fost 11 septembrie pentru America." Formula, apărută în mediile ruse în zilele tragediei din Osetia de Nord, a devenit leitmotivul tuturor analizelor „la cald" din acele zile, şi, aproape imediat, a fost completată de o concluzie (firească): „de acum, nimic nu va mai fi ca înainte". Experţii nu s-au mai întrebat „dacă" vor fi schimbări („e clar că lucrurile nu mai pot continua aşa!"), ci care va fi natura lor şi încotro o va lua Rusia „după". Tonul l-a dat preşedintele Putin, a doua zi după finalul dramei ostaticilor: „Trăim în condiţiile... unui sistem politic ce nu corespunde stării şi nivelului de dezvoltare al societăţii. Trăim în condiţiile accentuării conflictelor interne şi a disensiunilor interetnice, care în trecut erau suprimate dur de ideologia dominantă. Am încetat să acordăm atenţia cuvenită problemelor apărării şi securităţii, am permis corupţiei să atace sistemul juridic şi organismele însărcinate cu apărarea legii... Ţara noastră, care în trecut avea cel mai puternic sistem de apărare a hotarelor ei externe, a ajuns, peste noapte, fără apărare, atît la vest, cît şi la est... Trebuie să recunoaştem că nu am înţeles complexitatea şi amploarea pericolului proceselor care au loc în propria noastră ţară şi în lume... Am dat dovadă de slăbiciune. Iar cei slabi sînt bătuţi. Unii vor să smulgă de la noi o bucată «mai grasă», alţii îi ajută. Îi ajută, considerînd că Rusia, fiind una din cele mai mari puteri nucleare din lume, mai reprezintă încă un pericol pentru cineva. Şi că acest pericol trebuie îndepărtat. Terorismul, evident, e doar un instrument pentru realizarea acestor scopuri..." Peste 10 zile, anunţînd controversatele măsuri de restructurare radicală a „verticalei puterii", Putin a vorbit, din nou, despre războiul declanşat de terorismul internaţional împotriva Rusiei, război al cărui scop final este destrămarea statului rus.

Tezele lui Putin au găsit doar parţial ecou în rîndurile populaţiei, după cum arată sondajele realizate în luna septembrie de cele mai importante instituţii de profil din Rusia.

Potrivit Fundaţiei pentru studierea opiniei publice (FOM), 41% din respondenţi nu au înţeles ce scopuri au avut teroriştii de la Beslan (ceea ce nu trebuie să surprindă, avînd în vedere că autorităţile au făcut totul pentru a nu mediatiza revendicările teroriştilor care în esenţă au cerut retragerea trupelor ruse din Cecenia şi independenţa acesteia, – „independenţa în schimbul securităţii", formulare ce ar fi fost exprimată în mesajul lor transmis preşedintelui rus). Din cei care au afirmat că înţeleg ce au urmărit teroriştii, 20% au răspuns că aceştia au dorit să destabilizeze situaţia din Rusia, să provoace panică şi să aprindă ura interetnică, iar 9% cred că scopul lor a fost să destabilizeze doar Caucazul de Nord. Semnificativ, numai 7% consideră că obiectivele teroriştilor sînt independenţa Ceceniei şi retragerea forţelor federale din această republică.

Dacă 49% dintre ruşi consideră că atacul terorist de la Beslan a fost determinat de activizarea terorismului internaţional, 35% sînt de părere că la origine se află situaţia din Cecenia (FOM). La Moscova, unde gradul de informare al populaţiei este mai ridicat, iar sursele de informare – mai numeroase şi mai diverse, opiniile sînt diferite: 42% au acuzat terorismul internaţional, în timp ce 49% consideră că la origine se află războiul din Cecenia (Centrul independent „Levada-center").

Un sondaj efectuat de „Levada-center" relevă că un procent însemnat din populaţia rusă ar dori ca etnicilor ceceni să le fie interzis să locuiască în alte localităţi din Rusia.

Cuvintele preşedintelui Putin despre „filiera străină" şi aluziile la implicarea unor forţe ce urmăresc să slăbească Rusia, pentru că văd în ea un pericol potenţial, au fost primite critic de o parte însemnată a comunităţii analitice, care a văzut în aceste aprecieri reminiscenţe ale retoricii războiului rece. Pentru alţii, Putin nu a făcut decît să pluseze, pentru a obţine prin acest gen de acuzaţii încetarea sprijinului extern pentru separatiştii ceceni. Efectele s-au regăsit curînd şi în discursurile altor oficiali ruşi şi într-o serie de demersuri diplomatice. Acuzînd Occidentul pentru „standardele duble" în abordarea problemei terorismului cecen: „teroriştii nu trebuie să fie împărţiţi în «buni» şi «răi» afirma ministrul de Externe Serghei Lavrov, acuzînd statele occidentale că acordă un tratament indulgent separatiştilor ceceni, iar preşedintele Putin insista asupra necesităţii întăririi coaliţiei antiteroriste internaţionale, formată după 11 septembrie. Rusia este direct interesată în continuarea cooperării antiteroriste cu Statele Unite, ceea ce, de altfel, Kremlinul recunoaşte în mod deschis. La o întîlnire pe care Vladimir Putin a avut-o cu un grup de politologi şi jurnalişti occidentali, el a recunoscut că principala cauză a situaţiei din Cecenia o reprezintă greşelile conducerii ruse din anii '90, însă această afirmaţie a fost destinată doar străinătăţii. Putin a evocat deportarea cecenilor de către Stalin, în 1944, amintind că a vizitat locurile unde au fost deportaţi („acolo şi acum te ia groaza"), de încălcările drepturilor omului... Însă chiar dacă retorica antioccidentală a fost pentru „uz intern", ea nu a fost întîmplătoare, fiind adresată unui public apt să o accepte. Potrivit sondajului FOM, nu mai puţin de 59% din respondenţi consideră că în atacul de la Beslan au fost implicate „state străine": arabe sau musulmane (16%), SUA (15%), Anglia (3%), Georgia (2%). Totodată, majoritatea (33%) consideră că atacul propriu-zis de la Beslan a fost organizat de teroriştii ceceni şi numai 18% cred că el a fost pus la cale de „forţe străine" (organizaţiile teroriste internaţionale, Al-Qaeda, ţările arabe, Georgia, CIA, „serviciile secrete străine" etc.). Potrivit ROMIR-Monitoring, 43% cred că în spatele ultimelor acte teroriste din Rusia se află teroriştii internaţionali, 32% îi acuză pe separatiştii ceceni, iar 18% dau vina pe extremiştii musulmani.

Peste jumătate din ruşi (56%, FOM) sînt de părere că luarea de ostatici putea fi prevenită (aceeaşi opinie a fost exprimată într-un interviu de unul dintre comandanţii forţelor federale din Cecenia), şi, cu toate că modul în care serviciile secrete au acţionat în timpul operaţiunii de la Belsan este perceput în ansamblu pozitiv (FOM, de exemplu dă cifra de 42%), rezultatele operaţiunii sînt apreciate ca nesatisfăcătoare (61%, „Levada-center").

Rezultatele sondajelor arată că populaţia susţine, în general, ideea unor măsuri mai dure împotriva pericolului terorist. Conform unui sondaj al Institutului rus pentru studierea opiniei publice (VCIOM), 61% consideră că populaţia trebuie să se implice mai mult în această luptă (prin „sporirea vigilenţei", patrulări, însuşirea unor tehnici de comportament în caz de atentat sau luare de ostatici, sau de acordare a unui prim ajutor medical). 63% (VCIOM) sînt pentru întărirea serviciilor secrete (mergînd pînă la unificarea lor în cadrul unui super-organism) şi pentru lărgirea atribuţiilor acestora (53%, VCIOM). În acelaşi timp, arată sondajul VCIOM, cei mai mulţi resping măsurile care îngrădesc libertăţile şi drepturile cetăţeneşti, iar aproape 80% sînt cei care consideră că lărgirea prerogativelor serviciilor secrete trebuie însoţită de o creştere a controlului acestora din partea societăţii. Potrivit unui sondaj FOM însă, populaţia ar fi gata să accepte un control mai des al actelor de indentitate de către miliţie (82%; realitatea „de pe stradă" arată că ţinta acestor controale, însoţite adesea de abuzuri din partea miliţiei, sînt în majoritatea cazurilor persoanele cu aspect „caucazian"), iar numărul celor de acord cu controlul convorbirilor telefonice şi al corespondenţei este aproape egal cu al celor care sînt împotrivă (46%, respectiv, 44%). 62% ar accepta un control şi mai strict asupra mass-media, şi o majoritate covîrşitoare (92%) sînt pentru înăsprirea controlului asupra intrării şi ieşirii cetăţenilor din ţară. Pe fondul acestei stări de spirit, majoritatea ruşilor consideră că pentru a învinge terorismul este necesară o legislaţie antiteroristă mai severă (58%, „Levada-center" şi VCIOM) şi susţin introducerea pedepsei cu moartea pentru terorişti (peste 80% potrivit VCIOM, peste 72% conform unui sondaj ROMIR, care constată şi o dublare a numărului susţinătorilor acestei măsuri faţă de perioada „pre-Beslan"). Un sondaj efectuat de „Levada-center" relevă că un procent însemnat din populaţia rusă ar dori ca etnicilor ceceni să le fie interzis să locuiască în alte localităţi din Rusia (33%) şi susţine pedepsirea nu doar a complicilor, ci şi a rudelor şi a simpatizanţilor teroriştilor (26%). Mult mai puţini, 17%, cred că pentru a pune capăt terorismului în Rusia soluţia este retragerea forţelor federale din Cecenia, cecenii urmînd să fie lăsaţi să-şi facă singuri ordine în republică, în condiţiile închiderii graniţei ruso-cecene. Procentul celor care cred că soluţia ar fi independenţa Ceceniei sub control internaţional este de numai 7%, în timp ce 33% cred în eficienţa tacticii distrugerii cu orice preţ a bazelor teroriste, în Cecenia şi în jurul ei. Şi cu toate că peste jumătate din ruşi (55%, potrivit FOM) cred în victoria finală împotriva terorismului internaţional (iar 37% cred că Rusia face mai mult pentru această victorie decît Statele Unite şi alte ţări – faţă de cei 21% care cred invers), 47% cred şi în posibilitatea unui nou 11 septembrie în SUA, Europa sau Rusia. 23% consideră că în modul cel mai probabil un astfel de atac terorist o să aibă loc în Rusia (faţă de 8%, care credeau aşa în septembrie 2003), şi doar 4-5% – în Statele Unite şi Europa. Cifre care confirmă că ruşii se percep pe ei ca pe „verига slabă" a coaliţiei antiteroriste.

***Alexandr Beleavski** este corespondentul Radio România Actualităţi la Moscova.*

În numărul 27 al Dilemei vechi, *colaboratorul nostru Teodor Baconsky se pronunţa, în articolul* „Minime aşteptări", *în favoarea educaţiei religioase: „Cred că religia trebuie studiată şi pentru că, oricît de firavă ar fi expresia lui comunitară, creştinismul poate inspira un comportament mai uman decît altele, manifest necreştine.* [...] *Tot ce vreau e să pledez pentru un parcurs curricular menit să le transmită elevilor, într-un cadru scutit de polemici inter-confesionale, preceptele moralei creştine, prezentate ca reflex al tradiţiei şi ca principiu al unei organizări sociale juste. Şcoala nu e ţinută să producă promoţii de asceţi ori valuri de personalităţi înduhovnicite. Ar fi suficient – şi minunat – ca ea să livreze societăţii figura unor tineri care preţuiesc dreptatea, se descurcă în labirintul creaţiilor inspirate de Evanghelie, înţeleg fenomenul religios contemporan – acceptînd necredinţa unora sau credinţele altora – şi care cer de la ei înşişi mai mult decît le pretind celorlalţi". Am primit două puncte de vedere legate de acest articol, pe care le publicăm în continuare.* ***(M. V.)***

Adrian-Paul ILIESCU

Subtilă pledoarie pentru catehizare

Publicul înclinat spre toleranţă şi dialog, care nu mai doreşte tutela nici unei ideologii canonice, trăieşte cu convingerea că există şi la noi teologi – oameni de cultură, nu funcţionari ecleziastici obsedaţi de prozelitism – care nu mai au nimic comun cu spiritul rigid şi imperativ al propagandei religioase de altădată. Nu e oare Teodor Baconsky un exemplu în acest sens? Cine a citit însă articolul „Minime aşteptări" *(Dilema veche,* nr. 27), poate foarte bine să pună la îndoială această convingere optimistă. Textul este o scurtă pledoarie pentru educaţia religioasă, conştiincios prevăzută cu declaraţia rituală „recunosc dreptul fiecăruia de a face neîngrădite opţiuni religioase (sau agnostice)". Totul este OK, s-ar zice: Baconsky nu este intolerant. Dacă scrutezi însă puţin argumentele aduse, s-ar putea să intri la idei. Primul dintre ele pretinde că lipsa culturii religioase va duce la eşec spiritual: „orice persoană incultă în materie sfîrşeşte prin a venera o falsă divinitate" (sentinţă irevocabilă – *klingt gut, bei uns!).* Implicaţiile mi se par grave – care va să zică, pentru teologii noştri *cei mai competenţi,* oamenii se împart în doar două categorii: cei religioşi, care, se subînţelege, sînt devotaţi „adevăratei divinităţi", şi cei lipsiţi de cultură religioasă, care (vai lor!) vor eşua în idolatrie mizeră. Altfel spus, ori eşti creştin (mozaic sau musulman), ori vei sfîrşi lamentabil, venerînd ştima lacurilor, zîna grohotişului, zeul Aurului ş.a.m.d. Disjuncţia e exclusivă – argumentul, exclusivist. De unde ştie dl Baconsky că *tertium non datur?* Cine l-a asigurat că toţi, dar absolut toţi cei ce nu beneficiază de cultura religioasă *la care se referă el* devin adoratorii unor „false divinităţi"? Întrebarea va rămîne, desigur, fără răspuns.

Necazul este că *tipul de argument* folosit este specific fundamentalismului. Aceeaşi teză poate fi evocată de orice şef de sectă, pentru a pretinde că toţi cei ce nu au cultura sectei sale vor eşua într-o altă, dar *pseudo-*, sectă, şi de orice maniac politic, pentru a pretinde că cei ce nu au cultura politică recomandată de el vor eşua în mod cert într-un *pseudo-*partid, venerînd o *falsă* ideologie politică. Orice pretenţie de a stabili exclusivitatea autenticităţii unei anumite culturi (fie ea şi cultura creştină) va fi inevitabil dependentă de un absolutism ce contrastează flagrant cu principiile de toleranţă ale societăţilor moderne. Dar nu sîntem oare nedrepţi cu dl Baconsky? Nu ne-a concedat el libertatea de a face orice opţiune? Ba da – cel puţin formal, da; numai că odată cu această libertate, ne-a servit şi avertismentul că, lipsindu-ne cultura *pe care ne-o recomandă,* vom eşua în veneraţia pentru o falsă divinitate. Aşadar, ni se permite să alegem, dar (ghinion!) numai divinitatea în care crede dl Baconsky (şi la a cărei cultură ne trimite) este una *autentică;* restul sînt toate *false.* Avem libertatea să credem ce vrem, dar numai credinţa *de referinţă* – pentru autor – este adevărată. Asta, ca om (destul de) bătrîn, îmi sună foarte cunoscut: am mai trăit eu vremuri în care doar o singură „divinitate" era *autentică,* celelalte erau toate false (idolatria respectivă e denunţată în treacăt chiar de autor). Am rămas, din acele vremuri, cu o întrebare: *poţi fi într-adevăr tolerant cînd postulezi că toate credinţele, în afară de cea preferată local, sînt false?* Nu e acest postulat sursa adîncă a monolitismului doctrinar? Dacă da, în ciuda denunţării idolatriei, dl Baconsky este tot pe acolo: înainte ni se spunea că doar cultura ateistă e autentică, celelalte sînt false; acum, el ne spune că doar cultura monoteistă e genuină, restul e fals. Deosebirea nu e prea mare: în ambele cazuri se pledează pentru un singur (autentic) *catehism.*

Să mergem însă mai departe. În rîndul care urmează celui citat mai sus, T. Baconsky ne atenţionează că cei lipsiţi de cultura religioasă vor altera „echilibrul etic al convieţuirii", devenind un pericol public, şi că nu mai avem aici „o chestiune de «nivel» personal". Formularea este destul de abilă pentru a putea fi (la nevoie) răs-interpretată cum vrea autorul. Totuşi, mesajul e clar: cei lipsiţi de educaţia religioasă dorită de dl Baconsky vor periclita convieţuirea socială, aşadar să nu se mai invoce libertatea personală de conştiinţă – *la catehizare cu toţii!* Din nou, nu pot să nu-mi amintesc de avertismentul analog în spirit, deşi antireligios: „fără educaţia moral-politică comunistă, convieţuirea paşnică a oamenilor muncii va fi periclitată". Dlui Baconsky nu-i trece prin minte că există şi o etică laică, cu fundamente filozofice; că omul, chiar lipsit de cultură religioasă, poate avea „instincte" etice şi conduite corecte (impuse de civilizaţie, nu de Biblie), că nu orice persoană fără educaţie creştină (sau mozaică, sau musulmană) „alterează" echilibrul convieţuirii. Cele trei mari monoteisme au constituit, desigur, o imensă sursă de educaţie morală, dar cine a demonstrat oare că, în absenţa lor, omul periclitează viaţa socială? Legătura dintre educaţia religioasă şi echilibrul etic este mult prea complexă pentru ca sentinţele expeditive să aibă vreo valoare. Există conduite etice *în afara* oricărei educaţii religioase şi conduite bestiale *în ciuda* unei educaţii religioase intense şi sistematice. A asculta vocea care spune că fără educaţie religioasă în şcoli se va produce un cataclism moral înseamnă a auzi o voce care vine de foarte departe din trecut – ea reia o veche lozincă obscurantistă, menită să impună aşezarea convieţuirii morale pe bazele religiei, *nu pe cele ale gîndirii moderne sau ale civismului.* Putem discuta despre limitele civismului modern şi ale eticilor laice, dar e limpede că lumea occidentală, de la iluminism încoace, s-a edificat respingînd această lozincă. Mai mult, dl Baconsky nici nu vorbeşte de religie în general; el se referă direct la creştinism, insinuînd că acesta are... implicaţii democratice: „cunoaşterea creştinismului" ar implica „adeziunea" la valori potrivite cu democraţia autentică. Aici nu ne mai aflăm pe teritoriul unei gîndiri bigote, revolute, ci pe acela al confuziilor. Orice student bun (la filozofie) i-ar fi putut spune dlui Baconsky că simpla cunoaştere a creştinismului nu implică nici un fel de adeziuni la valori – a cunoaşte este doar o *stare epistemică,* pe cînd *a adera la valori* este un act moral imposibil de dedus din anume cunoştinţe. Conceptual, e vorba de un simplu sofism. Istoric însă, avem de-a face cu un fals evident: milioane de oameni au cunoscut destul de bine creştinismul, timp de secole, fără a adera la nici un fel de valori democratice (şi mă tem că există încă destule persoane de acest fel). Între creştinism şi democraţie nu este o legătură atît de strînsă cum ar vrea să ne facă să credem predicatorii zeloşi; în plus, pot exista şi alte convingeri religioase cu „valenţe democratice", astfel că pledoaria dlui Baconsky este cel puţin partizană. Ea nu sugerează deloc toleranţă faţă de diversele convingeri favorabile democraţiei, ci mai curînd insinuează că educaţia creştină este obligatorie pentru ca oamenii să devină „democraţi autentici" – insinuare de natură să jignească nu numai pe agnostici, ci şi pe credincioşii altor culte. Evident, nu pot exista temeiuri solide pentru asemenea sugestii; în creştinism, există ingrediente ce *pot fi interpretate* în spiritul şi apărarea democraţiei, după cum există şi elemente ce pot fi evocate împotriva ei. Se poate admite că unele principii democratice au fost susţinute (şi) *de o anume interpretare dată creştinismului* – dar de aici şi pînă la pretenţia că educaţia creştină aduce cu sine aderarea la democraţie este o distanţă foarte mare, distanţa (de fapt) dintre adevăr şi mistificare.

Am lăsat la urmă poate cel mai grav sofism din acest text, unul *prin omisiune.* Încercînd mereu să deducă necesitatea învăţămîntului religios *şcolar,* T. Baconsky apelează la premisa implicită că *educaţia religioasă se poate face numai prin şcoală.* Sofismul constă în a deduce *necesitatea învăţămîntului religios şcolar* din argumente care, dacă ar reuşi (ceea ce nu e cazul), ar arăta cel mult *necesitatea educaţiei religioase în general.* Dar, cum poate sesiza oricine, faptul că această educaţie ar fi necesară nu arată deloc că ea ar trebui făcută în şcoli: la fel de bine, sau mai bine, se poate face în familie, în biserică, prin mass-media şi (ca în SUA sau alte ţări) în diverse asociaţii creştine, într-un cuvînt în societatea civilă. *(Elogiem retoric societatea civilă, dar vrem mereu să facem totul prin stat şi prin impunere administrativă, chiar în sfera eticii şi a „echilibrului etic" comunitar, prin natura ei improprie acţiunii administrative.)* Sofismul de mai sus, menit a impune religia în şcoli, a fost demontat de mult de către teoreticienii educaţiei laice şi ai separării statului de biserică, aşa că litania tîrzie a dlui Baconsky este nu numai neconvingătoare, ci şi desuetă.

Ştefan VIANU

(In)cultura religioasă

Problema culturii religioase, a cunoaşterii *vii* a propriei tradiţii, în societăţile democratice moderne, este, de la Tocqueville încoace, o problemă clasică a filosofiei politice. Faptul că această problemă este încă prost înţeleasă sau prost *pusă* de adepţii celor două tabere – „religioşi" şi atei – ne poate surprinde. De aceea consider salutară reacţia lui Teodor Baconsky, care prezintă, în nr. 27 al *Dilemei vechi,* un punct de vedere echilibrat şi de bun simţ, pe care voi încerca să-l dezvolt, aducînd unele precizări de ordin istoric şi teoretic.

Sîntem tentaţi să admitem că nu există decît o formă de fundamentalism, cel religios. Fundamentalismul ateu – aşa-zis „laic" – este însă mult mai răspîndit, nu doar în Occident, dar şi la noi, unde imitaţia servilă merge mînă în mînă cu negarea ruşinoasă a propriei identităţi. Sursa acestui fundamentalism nu este alta, după cum ştim, decît ideologia egalitaristă a Revoluţiei franceze. Pentru oamenii de la 1789, drepturile omului sînt date *a priori,* iar universalitatea lor este una abstractă; ea se opune înrădăcinării lor într-o anumită tradiţie, apartenenţei la o anumită istorie. Traducerea în acţiune a acestei viziuni este prea bine cunoscută: încercarea – criminală – de a edifica o societate plecînd de la zero, de a „întemeia libertatea" pe acele drepturi gîndite abstract, ca şi cum libertatea ar începe cu „Anul I" şi n-ar fi fost pînă atunci decît o simplă aspiraţie. Dacă ideologia republican-radicală suferă o anumită eclipsă în primele două treimi ale secolului XIX, ea revine în forţă la sfîrşitul secolului, culminînd cu separaţia radicală a Bisericii de Stat, adică, de fapt, *cu excluderea învăţămîntului şi educaţiei religioase din viaţa publică, din societate.* Rezultatele acestei politici dezastruoase se văd cu prisosinţă astăzi: Occidentul este *spiritual dezarmat* în faţa fundamentalismului religios islamic, care ştie să exploateze slăbiciunile actualei societăţi europene. De altfel, aceste slăbiciuni sînt în mare parte consecinţa „individualismului posesiv" (Macpherson) şi a raţionalismului radical, care sufocă energia spirituală.

Dacă laicismul este, fără îndoială, un produs al istoriei occidentale – s-a putut vorbi de „moartea lui Dumnezeu" –, este greu să nu vedem totodată în această mişcare rezultatul unei *orbiri voluntare,* care ne aminteşte de „servitudinea voluntară" a lui Étienne de La Boétie. Nu întîmplător: Tocqueville a arătat că libertatea este întemeiată pe credinţă şi că o societate care absolutizează idealul democratic, care refuză, în numele „raţiunii", orice formă de ierarhie, de „autoritate", duce în mod inevitabil la tiranie – fie la tirania *hard* a unui singur individ, fie la tirania *soft* a maselor care sufocă individul, făcînd tot ce le stă în putinţă pentru a-i distruge *unicitatea.* Ideologia egalitaristă, în orbirea ei, nu distruge numai valorile autentice necesare democraţiei – generozitatea, simţul răspunderii, capacitatea de a avea alte interese decît cele strict legate de viaţa privată –, dar nici măcar nu se înţelege pe sine, nu înţelege propriile sale valori, adepţii ei fiind practic în incapacitatea de a acţiona conform acestora. Valorile „laice" moderne sînt, vrem, nu vrem, produsul unei anumite istorii, al unei anumite civilizaţii: civilizaţia europeană – a cărei dublă origine se află în cultura antică şi în religia iudeo-creştină –, civilizaţie orientată, după cum spune Jan Patocka (unul dintre puţinii filosofi lucizi ai vremii noastre), către „grija pentru suflet". Aşadar, în ciuda opoziţiei neinspirate a Franţei în cadrul dezbaterilor din Parlamentul European, nici un om de bună credinţă nu va îndrăzni să afirme că Europa de azi vine de nicăieri: *ea are o moştenire pe care trebuie să şi-o asume.* Această moştenire este creştinismul, înţeles nu numai ca o religie, ci şi ca o *cultură,* pe care o putem numi „totală", în sensul că *integrează* acele mari culturi ce aparţin civilizaţiilor „Bazinului mediteranean".

Dacă aşa stau lucrurile, *educaţia* religioasă – nu impunerea anumitor opinii – constituie în primul rînd *un drept,* unul din acele faimoase „drepturi (sacre) ale omului", pe care adepţii laicismului le invocă la tot pasul. Iar *şcoala* rămîne, orice s-ar spune, principalul mijloc de educaţie; în unele cazuri, singura şansă, pentru un copil, de a primi ceea ce nici familia (uneori complet dezrădăcinată), nici restul societăţii nu-i vor putea oferi. Pe scurt, şcoala este, în ziua de astăzi, pentru mulţi tineri, principalul mijloc de formare a *identităţii,* iar cultura religioasă este, după cum am arătat, unul din elementele esenţiale ale identităţii noastre europene.

În sfîrşit, iată ce scrie Hegel în *Enciclopedia ştiinţelor filosofice* (& 552): „Trebuie să considerăm drept o pură nebunie a timpurilor mai noi, drept un sistem al unor moravuri stricate..., faptul de a fi făcut o Revoluţie fără Reformă *(eine Revolution ohne Reformation gemacht zu haben)*". Azi începem să înţelegem acest lucru: „nebunia timpurilor mai noi" constă de fapt în separaţia artificială dintre gîndirea politică şi problematica religioasă – ceea ce fundamentaliştii atei („laici") de ieri şi de astăzi, încremeniţi în prejudecăţile lor, nu pot să înţeleagă.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

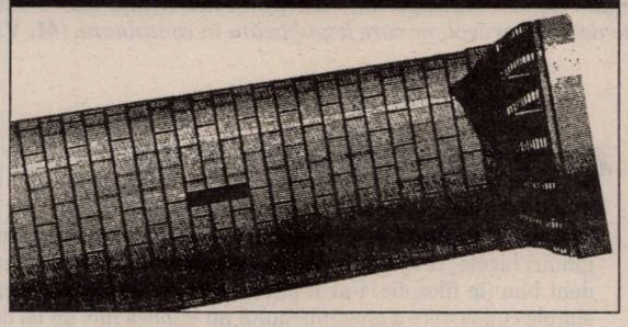

Erezii

Pe fondul sincretic al elenismului şi de-a lungul primelor veacuri creştine, au înflorit – cu precădere în Asia Mică – numeroase grupări gnostice. Vă asigur că studierea lor e o aventură intelectuală care merită asumată, deşi *ereziologia* (cum o numesc teologii) atrage, cu precădere, cercurile savante. Mi-am permis acest preambul cu gîndul de a încadra istoric o eroare hristologică, şi anume *dochetismul*. Îmi lipseşte pedanteria necesară – sau memoria suficient de vie – pentru a vă introduce în dosarul chestiunii: *aftarto-dochetismul julianit* a încetat, bunăoară, să se numere printre obsesiile mele tematice. Ajunge să precizez faptul că, potrivit dochetismului, Fiul lui Dumnezeu se întrupase într-un *corp aparent* (un soi de înveliş pneumatic) şi pătimise părelnic, fără ca trivialele piroane ale răstignirii să fi străpuns, realmente, fibra „spirituală" a divinităţii. Adepţii dochetismului erau intelectuali pudibonzi. Pentru ei, *via Crucis* reprezenta doar o metaforă pedagogică. Evaluate printr-un asemenea filtru, Patimile Mîntuitorului primeau, cel mult, semnificaţia unei exhortaţii morale. Dumnezeu se situează la înălţimea (maximă) pe care intelectul uman i-o poate atribui. Altfel spus, Creatorul nu poate evolua *sub* acest plafon: dacă vrea să-şi păstreze credincioşii, El este, în definitiv, *obligat* să-şi menţină altitudinea proprie Celui Preaînalt.

Înscrierea docheţilor în tagma intelectuală constituie un anacronism deliberat. Ceea ce vreau să spun, în fond, este că aceşti eretici paleocreştini vădeau deja mentalitatea noastră curentă, atunci cînd refuzăm realitatea, pentru că ea nu corespunde utopiilor în care ne complacem. Adesea, dacă o împrejurare ne infirmă prejudecăţile, ea primeşte hotărîta noastră respingere. Ne interesează mai puţin veracitatea unei aserţiuni sau adevărul unei fiinţe, cît conformitatea lor faţă de ceea ce ni se pare insuficient de bun sau inacceptabil de prost. Gîndirea noastră produce norme, nu descoperiri. Trăim printre standarde impersonale, prezentate ca roluri de viaţă.

Sfîntul Ioan Evanghelistul îşi începe relatarea prin utilizarea unui termen brutal: „şi Cuvîntul *carne* s-a făcut" (întrucît grecescul *sarx* nu se poate echivala prin românescul „trup", pentru care optează traducerea curentă). Fie că sîntem partizanii inspiraţiei literale sau fani ai interpretării alegorice, avem datoria de a considera *ca atare* vocabularul autorilor sacri. Cred că „ucenicul pe care-l iubea Iisus" a inclus în cuvîntul „carne" mai multe implicaţii teologice. În primul rînd, întruparea provoacă un *scandal* menit să certifice materialitatea deşertării lui Dumnezeu de propria Lui slavă *(kenosis)*. În al doilea rînd, încarnarea absolutului determină îndumnezeirea unei persoane concrete (Iisus din Nazaret), iar nu a „individului" aristotelic ori a „speciei", ca abstracţie colectivă. *Înjosirea* absolutului – tare nesuferită în ochii dochetismului – solicită mizeria unui *caz*.

În fine, *persoana* revelată de creştinism excede opoziţia dintre „lume şi duh": ea transformă antinomia într-o nouă identitate.

Atunci cînd coborîm dintr-o lungă istorie – şi creştinismul are una – ne putem întreba dacă rezultatul pe care-l trăim astăzi seamănă cu distantele sale premise. Detectez o fisură subterană în exegeza magisterială a terminologiei neotestamentare. Rigorismul etic al sfîntului Pavel – aliaj de encratism şi fariseism – a primit legitimări prestigioase, de care mediile gnostice însele se vor fi bucurat. Pentru Apostolul Neamurilor, *carnea* e clar conotată negativ: căsătoria (de pildă) este admisibilă numai dacă nu poţi *altfel*. O cu totul altă concepţie ne transmite sfîntul din Patmos, care nu-l vede pe Hristos nici cu ochii lui Praxiteles, nici prin luneta puristă a dochetismului. Nouă, simplilor profani, ne e greu să armonizăm cele două viziuni, evident contradictorii. Să nu-mi spuneţi că acestea sînt chiţibuşuri protestante. Nu mă pretez aici la exerciţii de critică textuală. Mă refer la adevărul însuşi, care pretinde o aşezare stabilă.

Augustin IOAN

„Retrofuturism"

– cum se (mai) pot construi biserici astăzi? –

Biserica este o entitate straniu-familiară, implîntată în miezul comunităţii. Lăcaş al unei religii universale şi pretext de articulare a celei mai elementare unităţi de vecinătate social-viabile (parohia), biserica este în acelaşi timp a) spaţiu sacru, container a „ceea ce este cu totul diferit" (Otto), aşadar al alterităţii radicale; b) icoană a zeului şi c) din fundal, ea însăşi intensificator al semnificaţiei icoanelor pictate sau al statuilor, care, plasate într-un anume loc şi într-o anume ierarhie reciprocă a reprezentărilor, fac vizibilă „povestea" şi „contractul iconografic" (Jencks) al bisericii. d) Este în acelaşi timp spaţiu public (interfaţă între spaţiul public exterior, piaţa sau grădina căreia îi este adosată şi spaţiul public interior, al ecclesiei, al pelerinajului) şi e) cel mai privat loc cu putinţă: al rugăciunii din faţa icoanei, cînd cele ale lumii se şterg şi doar intercesiunea rămîne să lucreze; locul intimităţii cu Dumnezeu. f) Spaţiu al psihodramei publice şi individuale, intensificator al emoţiei; g) loc al înscenării/reiterării prin ritual ciclic a faptelor şi personajelor Bibliei; h) loc arhival care ţine minte – pentru noi, în locul nostru sau chiar împotriva noastră –, unde ne aducem minte, prin mărturisire, şi unde sîntem de asemenea ţinuţi minte/amintiţi prin pomenire, biserica este toate acestea la un loc şi încă multe; alfa şi omega spaţiului sacru.

Paradoxul îmbucurător al arhitecturii creştine este acela că, expresie a unei religii teleologice, ea trebuie fie în acelaşi timp arhaică şi viitoare. Recapitularea inspirată a tradiţiei bimilenare este unul dintre scopurile ei; dar, în acelaşi timp, aşteptarea celei de-a doua veniri face din biserică un loc orientat nu doar în sensul propriu, cardinal, al termenului, ci şi în sensul său temporal. Termenul de *retro-futurism* descrie atunci acel mod de a face arhitectură în care investigarea tradiţiei descoperă în aceasta lucruri suficient de îndepărtate în timp şi de surprinzătoare încît insolitarea să se producă nu în sensul „inventării", ci al *re-descoperirii*. Această arhitectură trebuie să fie în acelaşi timp o perpetuă *recapitulare* şi o neostenită *investigare*. Plasarea în contexte contemporane şi rescrierea acestor elemente localizate în propria tradiţie face din reiterare o bună şcoală de compoziţie, iar din arhitectura rezultată – una „veche, nouă". În acelaşi timp, experimentul îşi are locul său în exact acelaşi teritoriu, al arhitecturii creştine. Aceasta pentru că investigaţia celei mai bune adecvări a *logos*-ului în materia înzidită nu trebuie să înceteze a ne preocupa, în aşteptarea judecăţii celei înfricoşate. Insolitarea este un mijloc de a atrage atenţia asupra lucrării logos-ului în lume.

Dacă ne uităm cu atenţie – şi pe repede-înainte – la modul în care s-a schimbat la faţă arhitectura creştină în cele optsprezece secole de prezenţă triumfală, vom avea dinaintea ochilor paradigma experimentului însăşi. De la bazilică la crucea greacă înscrisă, cu tipurile lor intermediare, este un drum lung de „încercare şi eroare", de piste abandonate şi de polenizări încrucişate. Un arhitect realmente preocupat de soarta contemporană a arhitecturii creştine trebuie să vadă – deodată! – ambele feţe ale monezii: lucrul cu tradiţia vie (reiterarea acesteia în circumstanţe şi materiale contemporane) şi experimentul (lucrul cu archetipurile, dar şi cu provocările viitorului). Biserica este vistiernicul unei tradiţii de două ori milenare, în care trebuie să se îmbrace ca mireasă şi, deopotrivă, Penelopă. Dar, în acelaşi timp, biserica este orientată către viitor, aşteptînd cu nerăbdare un timp pe care îl ştie „numai Tatăl". Este şi motivul împodobirii bisericii orientate, în aşteptare. Andrei Pleşu definea, mai bine decît o pot face eu aici, această „viitorime a privirii în trecut" astfel: „noutatea autentică e un *sentiment proaspăt al originarului,* e reaşezarea *liberă* în spaţiul tradiţiei."*

Retrofuturismul este unul dintre modurile acceptabile de „schimbare la faţă" a arhitecturii religioase, nu în sensul de producere în perpetuitate de imagini insolite, „noi", pe care le-a introdus ca normă modernismul, ci în sensul investigării propriei tradiţii (i.e. a locului şi geografiei sale, a grupului comunitar, a limbii, a culturii şi, mai cu seamă, a religiei) în vederea reiterării acesteia. Insolitarea – pe care recontextualizarea permanentă a elementelor tradiţiei în circumstanţe geo-culturale, de materiale şi de semnificaţie noi o induce – este, de fapt, chiar modul de schimbare la faţă al arhitecturii dintotdeauna. Aceasta este sursa re-adecvării la contemporaneitate (şi) a discursului architectural „laic". Căci, refuzînd întreaga tradiţie, modernismul însuşi a revizitat arhitectura mediteraneană vernaculară, albă, rectangulară.

Am văzut *retrofuturismul* ca fiind singura modalitate posibilă de abordare atunci cînd am proiectat (şi cîştigat concursul pentru) Catedrala Patriahală din Bucureşti, în 2002. Dovadă că, deşi proiectul înglobează cîteva din trăsăturile arhitecturii de cult creştine bizantine de la Ravenna încoace, rezultatul final a părut oamenilor Bisericii (dar nu numai lor) drept „futurist", deşi era, evident, unul „arhaic", în sensul introspecţiei înapoi pe firul rîului, la izvor. Referinţele se adresează fie arhitecturii ravennate (pereţii-fereastră, de alabastru), adică acelui moment cînd Italia era bizantină, celebrat şi de arhitecţii interbelici, fie celei locale de prestigiu (Voroneţ, Curtea de Argeş). Desigur, admit că recontextualizarea înseamnă şi schimbare de semnificaţie: fereastra de alabastru translucid îngăduia luminii să intre în cutare biserică ravennată pentru că era sursa de lumină naturală la dispoziţie; refolosită azi, piatra translucidă, dimpotrivă, nu dă seama atît despre lumina naturală (sticla ar fi putut-o face mai bine, la rigoare), ci despre efortul de îndumnezeire a omului pe care îl face Iisus, ca şi lumina trecînd prin piatră. La fel, podurile/ramă, duble, abstracte, de marmură de Ruşchiţa şi Moneasa (pietrele propuse reflectau diversitatea de texturi şi culori ale pietrei româneşti şi erau singurul element „naţional" din proiect): supra-lustruite, se doreau deopotrivă o referinţă la Brâncuşi şi la obsesia sa de a însufleţi piatra prin mîngîiere îndelungă (Eliade sugerează în *Jurnalul* său că piatra însăşi, astfel sculptată, invită la mîngîiere – vol. II, 1973, p. 226). Dar, în acelaşi timp, implicasem în proiect un efect al acestei marmure, care era deplîns de Brâncuşi: o anume transluciditate a ei, care face ca suprafaţa să aibă, de fapt, o oarecare profunzime lăptoasă, aparentă desigur – o hipersuprafaţă. Am mizat pe acest efect în relaţie cu cel de transluciditate totală, de observat în interior: lumina intra ziua prin piatră – singura sursă de lumină naturală a spaţiului lipsit de ferestre (care, indiferent cum ar fi proiectate, datează o clădire) şi, noaptea, ieşea din spaţiul interior către oraş, strălucindu-se, ca un far palid. Or, acest efect, utilizat abundent de Brâncuşi, care duce la indecidabilitatea prezenţei suprafeţei supra-lustruite – „mîngîiate", cum observă Eliade – îl doream a fi un „semnal" anticipînd spectacolul luminii traversînd piatra, de la interior.

Citită astăzi, sintagma „biserici nouă", care dă şi titlul cărţii tipărite de Petre Antonescu drept urmare a conferinţei pe care a ţinut-o la 1 mai 1942 la Academia Română, sugerează încă un asemenea efect de „noutate" care s-a fanat în timp, dar care păstrează trează ambianţa de prospeţime pe care cartea-album o oferă încă la lectură. Titlul însuşi ne invită la o asemenea abordare. Sintagma „biserici nouă" ne vorbeşte despre o formă de noutate care nu este aceea propusă de modernitate. De ce autorul a folosit o sintagmă în care a arhaizat, chiar faţă de uzanţa limbii române a zilelor sale, exact termenul care vorbeşte despre noutate? În definitiv, la publicarea în revista *Arhitectura* (1942), titlul sintezei sub care era prezentată conferinţa eponimă de la Academia Română (1 mai 1942) va fi schimbat în „Biserici nouă după cutremur". Prin urmare, titlul volumului – apărut ulterior revistei – este, ca orice titlu bun, o indicaţie de decodare, o sugestie sub imperiul căreia trebuie parcurs albumul.

Privind înapoi, după titlul unui volum de poezie mult ulterior, al lui Mircea Ivănescu *(Poeme vechi, nouă)*, vedem în „Biserici nouă" o chiar primă indicaţie despre retrofuturism, într-o formă incipientă, dar nu dramatic diferită în consecinţe practice de cele aici intenţionate. Faptul că, avînd să proiecteze catedrale, Antonescu a mers direct la sursa bizantină, reinterpretînd în sensul contemporaneităţii sale biserica Sf. Sergiu şi Bacchus, de pildă, dovedeşte că – în absenţa modelelor exemplare localizate geografic în proximitatea bisericii de mari dimensiuni care este propusă spre edificare şi pe care aceasta să le celebreze – soluţia este „întoarcerea, experimentînd, la origini". Ştiind că această întoarcere nu este posibilă fără rest (de unde şi ghilimelele), vom accepta că, prin *retrofuturism*, revizităm nu „doar" dinspre contemporaneitate, ci dinspre viitorime tradiţia cea mai îndepărtată, cu scopul de a re-propune aceleiaşi contemporaneităţi ceea ce – din motive pe care nu le comentăm aici – ea va fi uitat sau va fi ignorînd, deliberat. Punerea în paranteze a episodului post-bizantin şi referinţa directă la Bizanţ făceau posibile, în anii '30 şi '40, nu numai evitarea faptului istoric că tradiţia locală nu cuprinde precedente citabile de mari dimensiuni, ci şi re-bizantinizarea unei tradiţii care, după 1453, a fost nu rareori îndepărtată de la sursa originară. În plus, combinaţia de tradiţie locală şi de tradiţie creştină universală – adică multitudinea de precedente de prestigiu care pot fi invocate – face din revizitarea inventivă, experimentală a trecutului, o întreprindere de durată lungă, menită a ne ţine ocupaţi pînă la a doua venire.

---

* Andrei Pleşu, Prefaţă la Andrei Scrima, *Timpul rugului aprins* (Editura Humanitas, 2000), pag. 11.

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

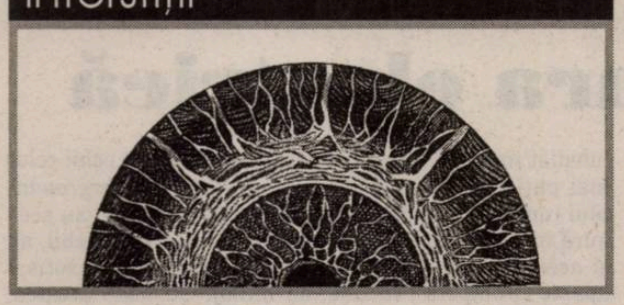

China, *my love...*

Vineri 1 octombrie, de ziua naţională a Chinei, cotidianul *Adevărul* a publicat două pagini întregi consacrate evenimentului. Nici un semn nu indică faptul că ar fi vorba de materiale cu caracter publicitar, la fel ca în situaţiile – foarte numeroase – cînd ziarul ne aduce la cunoştinţă importantele activităţi ale lui Aurelian Bondrea, rectorul Universităţii „Spiru Haret". Deducem, prin urmare, că cele două pagini sînt în consonanţă cu politica editorială a reputatului cotidian. Or, „materialele" (scuzaţi cuvîntul, dar e singurul care se potriveşte) publicate în *Adevărul* amintesc, irepresibil şi tulburător, de modul în care era consemnat şi sărbătorit acelaşi eveniment în ziarul *Scînteia*. Ce ne oferă, în 2004, *Adevărul?* Un interviu (cu poză) cu Excelenţa Sa Xu Jian, Ambasador Extraordinar şi Plenipotenţiar al Republicii Populare Chineze în România; un articol (cu poză) de Mircea Geoană, Ministrul Afacerilor Externe: „Noi proiecţii de dezvoltare – China, partener prioritar al României"; un articol de Romulus Căplescu, „Miracolul chinez"; un reportaj de Caterina Nicolae, „Să nu iei mită – «principiu celest» într-o întreprindere din Beijing"; cîteva notiţe referitoare la realizările economice ale ţării prietene şi încă una, „culturală", despre tronsonul cel mai vechi al Marelui Zid Chinezesc.

Fiindcă se împlinesc 55 de ani de la proclamarea Republicii Populare Chineze şi, pe 5 octombrie, s-au împlinit tot 55 de ani de la stabilirea relaţiilor diplomatice dintre Republica Populară Chineză şi Republica Populară Română, am luat *Scînteia* de acum două decenii, ce consemna 35 de ani de colaborare româno-chineză. Aflăm acolo telegrama de felicitări adresată de Nicolae Ceauşescu şi de Constantin Dăscălescu liderilor chinezi, apoi un articol cu un titlu avîntat, „Salut fierbinte poporului chinez prieten cu prilejul marii sale sărbători naţionale", în fine un reportaj pe tema „Industrie, artă, dăruire". Schema e respectată şi în celelalte (puţine, cîte erau) ziare de partid şi de stat: *România liberă* – reportaj la Canton („Un oraş cu putere de simbol"), *Scînteia tineretului* – însemnări de călătorie ce reliefează performanţele economiei chineze. Sigur, spaţiul acordat era mai mic, ziarele apăreau atunci în maximum şase pagini dar, nu-i aşa, totul e să pui suflet şi să-ţi manifeşti sentimentele autentice. Similitudinile se observă, nu mai puţin tulburător, la nivelul discursului.

Din telegrama semnată de Nicolae Ceauşescu şi Constantin Dăscălescu: „Apreciem rolul tot mai important pe care Republica Populară Chineză îl are astăzi în viaţa internaţională, în lupta şi eforturile generale pentru pace, dezarmare şi securitate în lume, pentru înţelegere şi colaborare între naţiuni, pentru lichidarea subdezvoltării şi edificarea noii ordini economice internaţionale, pentru reglementarea disputelor dintre state pe cale politică, prin negocieri".

Mircea Geoană: „La nivelul politicii internaţionale, China a promovat o abordare bazată pe multilateralism, rezolvarea paşnică a situaţiilor de conflict în cadrul stabilit de dreptul internaţional şi principiile universale recunoscute, demonstrînd pragmatism şi echilibru faţă de o serie de situaţii controversate apărute la nivel internaţional".

Editorial *Scînteia:* „Relaţiile româno-chineze au ca puternică temelie materială colaborarea în domeniul economic, care se dezvoltă cu succes (...) Vizitele întreprinse în China de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretar general *(al...etc.)*, iar în România de tovarăşul Hu Yaobang, secretar general *(al CC... etc.)*, rezultatele deosebit de bogate ale convorbirilor avute cu aceste prilejuri au proiectat noi şi ample perspective dezvoltării ansamblului legăturilor de colaborare româno-chineze pe plan politic, economic, tehnico-ştiinţific, cultural şi în alte domenii de activitate".

Mircea Geoană: „Relaţiile româno-chineze au evoluat spectaculos în ultimii ani. Ca o exemplificare a acestei stări de fapt, trebuie menţionat că au fost întreprinse o serie de vizite la nivel înalt, preşedintele României deplasîndu-se în China anul trecut, iar omologul său chinez efectuînd o vizită de stat, în ţara noastră. De asemenea, premierul român a vizitat China, consecutiv în anii 2002 – 2003, ultima vizită fiind întreprinsă în luna februarie a acestui an, demonstrînd interesul pe care România îl acordă dezvoltării relaţiei bilaterale cu această ţară"... etc., etc.

Exemplele, cum se spune în astfel de ocazii, ar putea fi înmulţite. O notă originală aduce Romulus Căplescu în *Adevărul,* elogiind democraţia foarte, foarte originală pe care o instaurează astăzi R. P. Chineză: „...se creează o osmoză, o sinteză între două sisteme aparent ireconciliabile, între socialism (comunism) şi capitalism, ceea ce constituie o experienţă istorică fără precedent".

Să notăm, în fine, că la manifestările de la Beijing ce aniversau, în 1984, 35 de ani de înfrăţire româno-chineză, a participat şi a luat cuvîntul ambasadorul R.S.R. în R.P. Chineză, Angelo Miculescu, de a cărui experienţă pekineză a beneficiat din plin, prin forţa lucrurilor, şi actualul prim-ministru Adrian Năstase, pe atunci un tînăr de viitor. Ne convingem, o dată în plus, cît de consecventă, pe toate planurile, este politica românească faţă de China populară, ţara condusă neabătut spre noi şi noi succese, de-a lungul a peste jumătate de secol, de către Partidul Comunist Chinez şi de către gîndirea genială a Marelui Cîrmaci, Mao Zedong.

Alex. Leo ŞERBAN

mă enervez, deci exist

„E bine să fii zgîrcit cu dispreţul, avînd în vedere marele număr al celor care-l merită."

George sau John?

Dragă doamnă J. Beth Ciesielski,

Care scrieţi – pe ultima pagină din *Observator cultural* nr. 32 – aşa: „Permiteţi-mi să afirm foarte răspicat următorul lucru: voi vota împotriva lui G.W. Bush. A fost o alegere proastă pentru ţara mea şi pentru lumea întreagă şi a stat în funcţie prea mult timp. (...) Acesta se bucură de un procentaj scăzut în sondaje – sondaje adevărate, nu ca acelea plătite şi realizate de partidul politic conducător din România. (...) Mi-aş dori ca alegerile din SUA să aibă loc astăzi!"

Vă respect opinia, ceea ce nu înseamnă că sînt de acord cu ea. Este dreptul dvs. de a vota împotriva preşedintelui Bush jr.. S-ar putea, de asemenea, ca el să fi fost o „alegere proastă" pentru ţara dvs.: n-am de unde şti, pentru că nu trăiesc acolo – şi chiar dacă ar fi aşa, sincer, nu prea mi-ar păsa (din acelaşi motiv). Dar daţi-mi voie să nu fiu de acord că a fost o „alegere proastă pentru lumea întreagă", nici că „a stat în funcţie prea mult timp". Vi se pare că un mandat (deocamdată!) este „prea mult timp"? Vi se pare că jumătate din SUA, care a votat cu el (un vot sau două în plus sau în minus...), este „proastă"? S-ar putea ca, într-adevăr, politica *internă* a preşedintelui Bush jr. să nu fi fost bună (pentru dvs.). Dar, întrucît ne-am obişnuit ca ţara dvs. să intervină – pentru tot restul planetei – ori de cîte ori există un conflict sau o primejdie (nu întotdeauna, dar de cele mai multe ori), vă voi spune că, în ce mă priveşte, sînt mulţumit de politica *externă* a lui G.W. Bush. Cred, într-adevăr, că trebuia intervenit în Irak; mai cred – însă – că nu trebuia intervenit *numai* în Irak. Cred că, în acest moment istoric, SUA (şi nu numai SUA) au nevoie de o mînă forte în politica externă şi – probabil – de una fermă, dar flexibilă, în politica internă. Idealul ar fi un preşedinte pe jumătate republican, pe jumătate democrat: dacă s-ar găsi, în cantităţi de supermarket, în natură, sau s-ar putea fabrica pe cale sintetică, toată lumea ar fi mulţumită. Deocamdată, trebuie să ne mulţumim cu oferta existentă – şi oferta existentă este departe de a fi ideală. Dar problema e alta: credeţi că, dacă John Kerry ar fi ales mîine preşedintele SUA, terorismul islamic s-ar autoconcedia poimîine? Ce părere aveţi despre faptul că teroriştii au răpit două pacifiste italiene şi doi jurnalişti francezi (Franţa fiind, cum bine ştiţi, printre ţările care s-au opus războiului în Irak)?

Vă bucură faptul că Bush jr. „se bucură de un procentaj scăzut în sondaje"; nu ştiu ce sondaje aţi consultat, dar daţi-mi voie să vă încurajez în speranţa ca alegerile prezidenţiale din SUA să aibă loc „astăzi": potrivit cotidianului *The Observer* din 26 sept. a.c., în „the swing states" (Nevada, Iowa, Wisconsin, Pennsylvania, Ohio, West Virginia şi Florida), majoritatea ar vota în favoarea lui Bush jr., iar în Missouri (statul care a votat constant cu candidatul cîştigător din 1900 şi pînă în prezent), George W. ar cîştiga detaşat.

Ceea ce sper să se întîmple şi în noiembrie: dacă egoismul dvs. naţional vă îndreptăţeşte să nu-l votaţi, pentru că vă gîndiţi în primul rînd (sau numai) la SUA, cinismul meu continental îl votează în gînd. De ce? Simplu: pentru că Bush jr. mi se pare omul cel mai potrivit pentru *the dirty job* – stîrpirea teroriştilor.

Cu aceleaşi urări de bine.

Adrian MIHALACHE

e-cultura

Autoficţiunea

Teo: Tu ai mai pus mîna pe vreo carte? Sau citeşti doar pe ecran?

Eta: Închipuie-ţi că da. Însă cu un sentiment de vină.

Teo: De ce?

Eta: La calculator e ca atunci cînd citeşti „pentru şcoală", ca să te instruieşti. Cartea tipărită e „lectură particulară". O faci de plăcere.

Teo: Şi ce-ai citit?

Eta: M-am cufundat în creaţia tînără: postmodernişti, fracturişti, decembrişti.

Teo: De ce „decembrişti"?

Eta: S-au format după Decembrie 1989. Dar tu i-ai citit?

Teo: Da. Doar trebuie să fim la curent.

Eta: În priză, vrei să spui?

Teo: Cam aşa ceva. Destul am fost moderni, e timpul să devenim actuali.

Eta: Eu am avut senzaţia că pierd timpul, deşi în mod plăcut, recunosc,

Teo: Ce-i drept, ei ştiu cum să scrie, dar nu şi despre ce să scrie. Au talent, dar n-au imaginaţie.

Eta: Sau experienţă.

Teo: Prefer imaginaţia. Fără ea, experienţa nu valorează nimic.

Eta: Cu ce hrăneşti imaginaţia? Nu cu experienţa?

Teo: Cu cărţi. Oricum, dacă n-au experienţă, au destule experienţe. Unele picante.

Eta: Să le lăsăm, deocamdată, deoparte. Sînt o doamnă, ce p(ielea) mea!

Teo: Văd că citezi. Ca incipit, nu e rău.

Eta: Fiecare scrie în felul său, dar toţi scriu despre acelaşi lucru, probabil singurul care-i interesează.

Teo: Care e acela?

Eta: Propria persoană. Cum s-au format, prin ce-au trecut. Amintiri din copilărie.

Teo: Autoficţiunea e la modă, mai ales la Paris. Subiectul este naratorul.

Eta: Dar tot un parizian spunea că nu interesează pe nimeni „grămăjoara de secrete" a fiecăruia. De ce nu le păstrează pentru jurnalul personal?

Teo: S-au scris, totuşi, mari cărţi în acest fel.

Eta: Nu cred. Dă-mi exemple.

Teo: Ia-l de pildă pe Creangă: nu e insignifiant tot ce spune?

Eta: Se salvează prin cum o spune. Pe vremuri, mă plictisea. Acum, îl citesc chiar şi cu voce tare. Oricum, are meritul că e scurt.

Teo: Proust nu e scurt.

Eta: Pe el îl recitesc deseori, dar pe sărite. Cînd descrie gustul prăjiturii, prospeţimea mazării şi sunetul muzicii, mă lasă rece. Îmi place comedia umană. Latura Guermantes şi salonul Verdurin.

Teo: Critica societăţii timpului său.

Eta: Ai uitat să pui un emoticon de glumă, ca să nu mă supăr.

Teo: Autoficţiunea invadează şi ciberspaţiul. Uită-te la majoritatea siturilor. Fiecare se prezintă, dar nimeni nu se lasă cunoscut.

Eta: Ca noi doi, în acest sit de *chat*.

Teo: Tu ai un blog? Un jurnal online?

Eta: Ştiu ce e un blog, mulţumesc. Încă nu, dar mă gîndesc serios să-mi fac.

Teo: Vezi, e pasionant să-ţi faci publică istoria personală.

Eta: Aş pune în el doar ceea ce ar putea interesa şi pe alţii.

Teo: Ceea ce te-a impresionat de-a lungul zilei?

Eta: Nu, ceea ce am gîndit.

Teo: Gîndeşti zilnic? E obositor.

Eta: Nu mai mult de trei-patru ore pe zi, fii liniştit.

Teo: Cu toate acestea, nu numai gîndurile, ci şi faptele tale ar putea fi interesante pentru alţii.

Eta: Nu fac foarte multe: navighez pe *web*, citesc, scriu, vorbesc, gîndesc, nu neapărat în această ordine.

Teo: Soldaţii americani din Irak, cei de la Abu Ghraib, au relatat, în blog-urile lor, cum se distrează şi a fost foarte interesant.

Eta: Cu cîtă candoare s-au expus, şi ce scandal a ieşit!

Teo: Vezi că nu există amănunte insignifiante?

Eta: Diavolul e ascuns în detalii. Dumnezeu e sau dincoace, sau dincolo de ele.

Teo: Dar numai cel care pătrunde în infinitul mic al detaliului ajunge la Dumnezeu.

Eta: Călătorie plăcută!

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Un capitol neîncheiat: chitara electrică

În sfîrşit (sau ceva de felul ăsta), mi-am spus acum vreo cîţiva ani, atunci cînd am ascultat pentru prima oară Luna Amară cu „Gri Dorian". După multă vreme, *grunge*-ul părea să se simtă la el acasă şi, pe coclaurile noastre papuaşe, umbla cu cutii pe cap în videoclipuri şi cînta la trompetă. Era sănătos tun, proaspăt, oarecum izolat în penumbra *underground*-ului de pe aici, dar exista şi suna bine, iar ăsta părea în momentul acela cel mai important lucru din lume. Au urmat apoi cîţiva ani în care am aşteptat degeaba să se mai întîmple ceva. Singura explicaţie posibilă pentru această aşteptare îndelungată trebuia să fie prezenţa vreunui turbion dat naibii sau a unei găuri negre în apropierea caselor de discuri, genul acela de fenomen mai mult sau mai puţin logic ce se manifestă cu precădere în România şi care absoarbe orice formă de viaţă muzicală ce are nefericita tendinţă să arate puţin mai şui. De abia pe compilaţia *Sabotaj* editată de Rebel Music în 2003 am dat de urma celor de la Luna Amară. În răstimpul acesta de la „Gri Dorian" la „Dizident" ceva se schimbase cu siguranţă: abordarea era în forţă, sunetul greu, nervos, dens, mesajul simplificat, manifest, percutant, agresiv. Să fiu sincer, am rămas dezamăgit. Rafinamentul metaforei, dichisul stilistic, o mare parte din inteligenţa savuroasă a discursului alternativ dispăruseră, ca să fie înlocuite de o chitară prea metalizată în sens tradiţional, ca să nu spun anacronică în contextul multilateral dezvoltat al rock-ului anilor 2000. Dintr-o dată, Luna Amară părea să se fi transformat dintr-un lider al noii avangarde într-o formaţie cu potenţial care tinde să se ralieze noului val, dar păcătuieşte printr-o prea mare inerţie. (Prin această inerţie denumesc acel fenomen tipic românesc în care chitara continuă să sune ca pe Metallica – „Justice for All", deşi marile trupe, inclusiv Metallica, au renunţat de mult la tipul acesta de virtuozitate). Efectul a fost uşor buimăcitor, aşa că a trebuit să mai aştept, de data asta, Slavă Domnului, puţin, pentru ca Luna Amară să apară cu un album care să-mi clarifice, într-un fel sau altul, părerea. Inteligent promovat, cu oareşce tam-tam mediatic pe deplin justificat (n-am să vorbesc aici despre cenzură şi despre imoralitatea profundă de a sabota acel discurs artistic care are bunul simţ de a fi contra), cu un videoclip occidental şi inteligent la piesa „Ego nr. 4", albumul *Asfalt* a impus aproape imediat imaginea unei trupe importante şi în ochii celor mai puţin obişnuiţi cu lumina obscură a *undergroundului* românesc. Luna Amară sună serios şi grav, au acea aură inconfundabilă a unui grup de rock respectabil, au şi acea doză de picanterie care le asigură un exotism aparte (trompeta), în fine, au mesaj. Cu toate acestea, demersul stilistic este ciuntit în mare măsură de pasajele bătrînicioase în care chitara electrică pleacă pe drumurile de mult apuse ale vreunui solo optzecist, splendid şi ridicol totodată prin inadecvarea lui la peisajele postmoderne. Acest gen de beteşug (sau infirmitate, cum vreţi să-i spuneţi) este deranjant tocmai pentru că se suprapune peste linia elegantă şi inovatoare a melodiilor, peste prospeţimea lor autentică pe care o întîlneam în acel ireproşabil „Gri Dorian".

P.S. Acest text este unul evident politic. Rostul lui (pilduitor şi aşa şi pe dincolo) este să arate cum pînă şi chitara electrică are ceva împotriva aderării României în structurile Uniunii Europene. Este în interesul nostru ca pînă în 2007 aceste neajunsuri să se fi rezolvat de mult.

trecerea prin reviste

Sincronizări

Cine leagă maioneza?

După un număr de probă, imposibil de găsit în plină vacanţă, vocaliză îndelung anunţată, aşteptată şi pe alocuri clasată în redacţiile rivale, concurente sau colegial-indiferente, a apărut primul număr al revistei conduse de H.-R. Patapievici, *Idei în dialog*. Arată bine, are un format aparte, uşor de recunoscut (deja) la chioşc şi la nenumăratele televiziuni unde a fost prezentată, e parţial-color, păstrîndu-şi totuşi ştaiful. Şi începe, desigur, cu *Manifestul* lui H.-R. Patapievici pe care l-am citit prin primăvara trecută ca pe o promisiune hazardată. De unde *calm al discuţiei*, de unde *seninătate a valorilor* în cultura română, atinsă pînă la măduvă, în opinia eseistului, de o dublă formă de servitute: „servilismul unei sincronizări care ne anulează personalitatea şi servilismul unei izolări care ne-o malformează"? Împrăştiată şi rarefiată ca o „maioneză tăiată", cultura noastră publică ar fi nu doar inconsistentă şi insulară, ci şi disfuncţională şi blocată. Cine leagă, aşadar, maioneza? Şi cum se drege jurnalistic maioneza culturală? Tot cu *acizi*, lămîie sau muştar, cu vitrion, la o adică? Căci *bazele* se pun, totuşi, în altă parte...

Există deştui acizi în primul număr al *Ideilor în dialog: de la* listele vitriolante şi şfichiuirea momentelor fierbinţi ale verii din bilanţul literar al lui Dan C. Mihăilescu *la* analiza tipologică a comportamentelor publice româneşti din perioada 1948-1989, făcută de politologul Daniel Barbu, pornind de la un volum recent editat la Oxford University Press de patru autoare cu nume hispanice; *de la* recenzia nimicitoare (menajînd, totuşi, traducerea) cu trimiteri spre dezastrul predării limbilor clasice, a lui Alexander Baumgarten la ediţia bilingvă din Sfîntul Augustin, *De libero arbitrio* (Editura Humanitas) *la* denunţarea fraudei intelectuale prin cărţi recent publicate, din alertul articol al lui Cătălin Avramescu. Genul de recenzie din *Idei în dialog*, după modele celebre, e o îmbinare de specializare cu limpezime, de expresivitate cu un soi de sarcasm trist, ca la început de asanare...

N-o să vă povestesc, în acest bref salut, ce tare m-a întristat eseul lui Mircea Mihăieş, *Bătrîneţea. Mod de întrebuinţare*, descripţie cvasi-fiziologică a „echilibrelor eşuate", pe cît de bine scrisă, pe atît de îngroşat-monocordă. Să aşteptăm, pentru simetrie, o *Tinereţea. Mod de dizolvare?* (**S. S.**)

Europa. La Chişinău

Există prejudecata că „fraţii noştri de peste Prut" sînt un pic mai înapoiaţi, un fel de rude mai sărace, de la ţară. Că nu este aşa o dovedeşte şi excelenta revistă *ART-hoc*, condusă de Vladimir Bulat şi editată de Centrul de Artă Contemporană din Chişinău. Numărul din această toamnă al acestei publicaţii este dedicat picturii. Veţi spune: da, sigur, picturii... în timp ce lumea se preocupă de istalaţii şi artă multimedia, ei descoperă pictura. Numai că pictura a fost redescoperită mai nou şi de occidentali, iar „noua figuraţie" este una dintre cele mai *trendy* direcţii ale artei contemporane. De altfel, Vladimir Bulat observă şi el acelaşi lucru, în editorialul revistei: „La nivel internaţional se organizează în ultimii ani numeroase expoziţii care încearcă să recupereze virtuţile şi funcţiile *picturii de tip «clasic»* (ulei pe pînză sau pe carton). Fenomenul se generalizează, expoziţiile devin tot mai ample, artiştii tot mai mulţi." Şi editorialistul trece în revistă trei mari manifestări plastice – Bienala de la Veneţia (2003), Documenta 11 (2002) şi Manifesta 5 (2004) – care au confirmat, prin interesul acordat picturii, această tendinţă. Iată că, de la Chişinău ne vine una dintre cele mai conectate reviste româneşti la mişcările artei contemporane din lume. O revistă lipsită de orice provincialism – şi aceasta nu numai dacă ne raportăm la Bucureşti, dar şi la celelalte capitale europene. (**C. P.-B.**)

Dilema veche vă recomandă

● *Colateral:* un film gen-ia-l! ● *La Fête du cinéma*, din care nu trebuie ratate *Confidences trop intimes* de Patrice Leconte (cu un Fabrice Luchini genial şi o Sandrine Bonnaire mai frumoasă ca niciodată) şi *Tirana, année zéro* al albanezului Fatmir Koci („polar" postcomunist hilar-isteric, undeva între Kusturica şi Pintilie), iar pentru cinefilii puri & duri, retrospectiva Robert Bresson – de la *Les Dames du Bois de Boulogne*, 1945, la *L'Argent*, 1983, trecînd prin *Pickpocket, Le Procès de Jeanne d'Arc, Au hasard Balthazar, Mouchette, Lancelot du Lac*. (Alex. Leo Şerban)

● Cei care nu au avut răbdare să vadă joi, tîrziu în noapte, prima dezbatere Bush-Kerry pot afla totul despre ce s-a întîmplat acolo de pe site-ul *The Washington Post* (www.washingtonpost.com). O transcriere completă şi înregistrarea video pentru cei care au răbdare. Cea mai interesantă este secţiunea „Debate Referee" (arbitrul dezbaterii), unde analiştii ziarului comentează afirmaţiile celor doi pe diverse teme şi dau dreptate unuia sau altuia. (Cristian Ghinea)

● Pentru bucureşteni, postul de radio City FM, pe 106,2: rock sănătos de pe vremuri, muzică-făcută-cu-chitara, în fine, lucruri bune şi cu personalitate. Cu totul altceva decît hiturile la modă obsesiv transmise pe alte FM-uri. (Mircea Vasilescu)

● În *România literară* nr. 38/2004, Mario Vargas Llosa, *Literatura şi viaţa* (în traducerea Luminiţei Voina Răuţ). Un eseu binefăcător de clar şi viguros în apărarea literaturii şi a poveştilor scrise pe hîrtie, aflate acum la ananghie, peste tot în lume, se ştie de ce. O bibliografie deloc tîrzie la numărul nostru cu chemarea de cert succes printre dilematici: „Mai pune mîna pe o carte!". (Radu Cosaşu)

Erată. În recomandarea mea la *Calea de acces* din numărul trecut, trebuie citit: „Nimeni nu a dus la noi, precum Lucian Raicu, spiritul critic pînă la *patetismul* acerb". (R. C.)

trend inţe

Intransigenţii

Faptul că un regizor de teatru, Mihai Măniuţiu, susţinut de profesorul universitar, director de teatru, Ion Vartic, a avut iniţiativa convocării la Cluj a unui colocviu, mai mult sau mai puţin naţional, dedicat cronicii de teatru, dovedeşte – cred – că „meseria" are probleme. Sau o problemă. Şi a fost bine că ne-am întîlnit cei care iubim şi cei care ne respectăm, cei care ne salutăm şi nu ne citim, că am stat de vorbă despre ce bine ar fi să stăm într-adevăr de vorbă. Ca să nu mai vorbim despre trecut, dosarul prezent al teatrului românesc, cînd nu e falsificat, e incomplet: şefii din presă sînt interesaţi de viaţa vedetelor, de scandaluri, de serviciile aduse persoanelor care conduc sau ar vrea să conducă un teatru. Truditorii din presă pun în pagină comanda, iar cînd îşi iau în serios misiunea o trăiesc autist, consemnînd succese reale sau inventate, transformînd căderile în evenimente, contestînd autoritatea juriilor, dar şi pe a celorlalţi contestatari. Nu tînjesc după un imposibil consens, dar simt lipsa unor discuţii în care să cădem măcar de acord asupra sensului cuvintelor. Teatrul este o artă fără trecut şi eforturile eroice ale unor critici (vezi colecţia iniţiată de Florica Ichim, dar nu numai) de a păstra ceva din răsuflarea caldă a frumuseţii din trecut îi emoţionează pe martorii de atunci, dar pare a rămîne fără consecinţe pentru condeierii de astăzi. Pentru ei, teatrul începe cu Radu Afrim şi continuă cu Radu Apostol. Desigur, iniţiativa *Lexiconului* lansată la Cluj e minunată, dar ruptura dintre generaţii, ostilităţile dintre persoane (iscate adesea din te miri ce şi mai nimic) nu pot fi umplute sau calmate printr-un dicţionar. Mi s-a părut un semn al normalităţii pomenirea numelui criticului Valentin Silvestru – atît de hulit în anii de după '89 – într-un context pozitiv, chiar de către oamenii care pe vremuri s-au străduit să-l înlăture.

Omul era incomod, cînd nu era direct antipatic, suporta greu contrazicerile, avea modalităţi ucigaşe de a-şi lichida oponenţii, dar timp de cinci decenii a scris despre aproape tot ce s-a întîmplat în teatrul românesc în ţară şi dincolo de hotare, a promovat valorile din regie şi dramaturgie, a luptat – în modalităţi adesea bizantine – cu autorităţile comuniste pentru afirmarea unui teatru novator. A făcut şi multe concesii, a fost adeseori nedrept, legăturile lui cu oficialitatea aveau uneori un caracter ambiguu, jignitor şi suspect pentru intransigenţii tăcuţi. A venit vremea ca intransigenţii să vorbească, să-şi exercite competenţa prin judecata dreaptă faţă de trecutul care hrăneşte – poate consistent, poate nu, rămîne să ne dumirim – talentul artiştilor şi criticilor de azi. A venit vremea ca intransigenţii să dobîndească recunoaştere şi autoritate nu doar printre prieteni şi clienţi, ci printre toţi cei care fac sau scriu despre spectacolele din România.

Magdalena BOIANGIU

Simona SORA

puzzlecturi

Autoficţiune şi mizerabilism

Există, în pofida diferenţelor, un aer de grup al noilor intraţi în arena literaturii noastre. În cazul ultimilor cinci publicaţi la Polirom, el este poate şi mai accentuat şi nu ţine doar de un imaginar comun, de dezinhibarea despre care s-a tot vorbit şi de o frondă care epatează nu doar burghezul, ci şi bietele noastre definiţii despre obiectul muncii – literatura. Dominantele literaturii tinere, care, desigur, nu se publică numai la (ci, în acest moment, mai ales la) Editura Polirom, ar ţine de:

1. practicarea autoficţiunii, gen literar la limita autobiografiei, care implică un alt gen de recunoaştere din partea cititorului decît discursul asumat ficţional, un soi de reciprocitate (prin identificare sau respingere) şi anumite „efecte de viaţă", puternice, care nu se pot evalua prin criterii formale sau academice. Cititorul, ne spun criticii francezi ai genului, ar trebui să-şi asume o lectură de grad secund, un soi de ascultare care reconstruieşte o parte din textul citit prin participare, implicare, re-creaţie. Autoficţionari sînt cei mai mulţi dintre prozatorii publicaţi în Colecţia „Ego. Proză". Iar dacă acest lucru este evident la Ionuţ Chiva în *69*, la Claudia Golea în *Vară în Siam* sau la Dragoş Bucurenci în *RealK*, convenţia respectivă e disimulată, ascunsă şi în romanul lui Dan Ţăranu *Al patrulea element* – dacă nu prin prenumele bovaric al protagonistului (Ema, cu un m, *c'est lui!)*, măcar prin portretul fizic în oglindă, sau în romanul lui Bogdan Suceavă, *Venea din timpul diez* – în care cronica anilor '90 porneşte subiectiv, la persoana I, cu propoziţia: „Povestitorul sînt eu". Nu cred că se poate spune deocamdată dacă autoficţionarii noi – cu rădăcini, uneori negate, în Mircea Cărtărescu, Simona Popescu sau Ovidiu Verdeş – aduc o nouă perspectivă asupra realului şi a transpunerii lui subiective, „sincere", nemediate în limbaj. Ei sînt însă interesanţi, fiecare altfel, prin modul în care rezistă (sau nu) etalării intimului, ficţionalizării lui sau diluării unei realităţi pe care noi, cititori postmoderni, n-o mai recunoaştem (dacă am cunoscut-o vreodată) în cărţile lor;

2. prezentul ca timp al narării şi referinţă istorică Fidelitatea faţă de o desfăşurare dinamică şi situarea într-un prezent continuu conturează o altă dominantă a acestor autori. Autentici şi trăirişti crepusculari, dezabuzaţi şi anesteziaţi, trăiţi de un personaj generic care deambulează somnambulic prin marile oraşe, protagoniştii acestor ego proze nu au organ pentru trecut, nici cel îndepărtat, nici cel recent. Viaţa lor „amoroasă şi criminală" se desfăşoară într-un etern prezent fracturat de alcool, droguri şi fiziologie perturbată (la Dan Ţăranu), un prezent orgiastic (la Ionuţ Chiva sau Claudia Golea), narcotico-internautic (la Dragoş Bucurenci), habotnic-derizoriu (la Bogdan Suceavă). Senzaţia e cuvîntul de bază, văzul enorm şi simţul monstruos, deşi, printr-o fatalitate psihanalizabilă, mulţi dintre tinerii lansaţi la Polirom se revendică de la sursa mateină: Dan Ţăranu şi Ionuţ Chiva prin „pierduţii" superiori şi tragici; Dragoş Bucurenci prin snobismul feroce al protagonistului, bătînd club după club în căutarea „adevăraţilor Arnoteni"; Claudia Golea, reîntrupînd o Pena Corcoduşa 2004 la birtul de la Muzeul Literaturii, iar Bogdan Suceavă încercînd o cartografiere contemporană a „descreerării ce domnea în toate rîndurile" neschimbaţilor Bucureşti.

3. limbajul direct, frust, denotativ este un „limbaj de prezentare" care are la bază o relaţie de fidelitate faţă de o realitate prezentă. Excepţiile de la regula dezinhibării – tradusă în folosirea, cu mai multă sau mai puţină graţie, a anumitor cuvinte sau în descrierea erotico-sexuală directă şi dinamică – nu sînt multe. Delexicalizate aproape, cuvintele acestea, reprimite de mult în literatură, ritmează o proză fragmentară, discontinuă, care se construieşte prin adiţiune lineară: o petrecere de adolescenţi (plus drumul dus-întors) care se termină prost la Dan Ţăranu; căderea, din aproape în aproape, în „mica moarte", anestezia totală, la Ionuţ Chiva; jurnalul acuplărilor satisfăcătoare, în aşteptarea unei mari iubiri, la Claudia Golea; povestirea (ironică) a unui anotimp în infernul (sau paradisul, iată întrebarea!) chimic, la Dragoş Bucurenci... Deşi în alt registru, nu face excepţie de la acest tip de limbaj direct nici cronica venirii pe pămînt a proorocului Vespasian Moisa, pe pieptul căruia era însemnată harta Bucureştilor, „cel de-al doilea Ierusalim", în romanul lui Bogdan Suceavă, *Venea din timpul diez*. Miza e aici o ironie nostalgică şi un sarcasm faţă de o lume de mucava, construită pe „zvonuri şi mistere", viermuiala intrigantă dintotdeauna a Bucureştilor.

4. mizerabilismul fiziologic şi obsesia unicităţii – extreme care se amestecă – reprezintă la aceşti autori o contradicţie în plus, derivată, poate, din ceea ce Dorrit Cohn numea *seducţia şi dublul risc al autoficţiunii*. Cu seducţia e clar, autorii noştri se povestesc, se destăinuie, se construiesc – nu ca prototipuri, ci ca fiinţe (de hîrtie) unice şi irepetabile. Interesant e însă cum ies ei (sau nu ies) din pericolul *atotficţionalului* (cînd realul, în loc să fie înfruntat, se diluează în ficţiune), sau din cel al *atotbiograficului* (cînd ficţiunea le serveşte de alibi pentru etalarea intimului). La Ionuţ Chiva, la Dan Ţăranu, la Claudia Golea, dar şi la Dragoş Bucurenci pe alocuri, fiziologia debordantă, deglutivă şi excretorie, corpul excedat, funcţionînd aiurea, implică o întreagă retorică – orice s-ar zice, destul de nouă şi suficient de diversă pentru a fi luată în considerare.

5. pastişa intertextualismului şi a metatextului prin reacţie la proza (şi critica) românească sau de aiurea. Ema, personajul lui Dan Ţăranu, îl visează noaptea pe Eugen Simion (nu pe cel din *Scriitori români de azi),* e excedat de memorialistica lui Pericle Martinescu şi are o problemă cu „tropii prozei lui Ion Manolescu"; Muiuţ al lui Ionuţ Chiva se „crizează" intertextual cu Preda, nu cu Burroughs; Claudia Golea se pune în pielea lui Bridget Jones; Bucurenci se situează, transavangardist, în plină autoficţiune internautică, dar „coboară" pînă la romanul *Pizdeţ* al unuia dintre fraţii Vakulovski; Bogdan Suceavă se mişcă printre personaje bulgakoviene (un căpitan de Securitate transformat în motan), romanul său apropiindu-se ca atmosferă de *Cei şapte regi ai oraşului Bucureşti* de Daniel Bănulescu.

În sfîrşit, multă lume s-a întrebat dacă tinerii publicaţi la Editura Polirom sînt cei mai buni, dacă „aşa se scrie acum", dacă experimentul nu covîrşeşte colecţia. Indirect, aerul de grup pe care am încercat să îl schiţez mai sus răspunde la această întrebare: acestea sînt romanele *noi* care se scriu şi care şi-au găsit acum şi aici (desigur, nu neapărat din rezonuri legate de istoria literaturii) editorul. Deloc întîmplător, Colecţia „Ego.Proză" e dublată de Colecţia „Fiction Ltd", unde tocmai au apărut romane de Nora Iuga, Gabriela Melinescu, Simona Popescu, Toma Pavel sau Daniel Vighi. Astfel, consacraţii şi aspiranţii se completează. Iar uneori, prin cărţile lor, trec dintr-o categorie în alta, chiar dacă rămîn în colecţii separate. Aceasta este însă o altă poveste, care nu se poate spune decît luînd cărţile una cîte una, cultivîndu-ne gustul pentru carnea/cartea tînără şi dînd de pereţi cu cărţile tari ca iasca, fie că autorii lor au 25 sau 80 de ani în spate. Sau în faţă.

(fragment din textul de prezentare a noilor apariţii în Colecţia „Ego.Proză", Editura Polirom)

Permisul European de Conducere a Computerului

ECDL
Ai carte, ai parte!

Permisul European de Conducere a Computerului (ECDL) este standardul european care stabileşte nivelul optim de cunoştinţe în utilizarea eficientă a calculatorului la locul de muncă. Permisul ECDL a fost recomandat tuturor statelor membre ale Uniunii Europene de către ESDIS, comisia specializată pentru locuri de muncă şi dimensiunea socială în societatea informatică.

Asigură-ţi un loc de muncă de nivel european, cu ECDL!

Informaţii obtineţi la ECDL ROMANIA:
(021) 211.26.11
sau de pe site-ul ***www.ecdl.org.ro***

EDITURA POLIROM

***
SEPTUAGINTA 2
Iisus Nave • Judecătorii
Ruth • 1-4 Regi

Noutăţi:

- Paul Goma **Din calidor**
- Augustin Buzura **Feţele tăcerii**
- Vladimir Nabokov **Ada sau ardoarea**

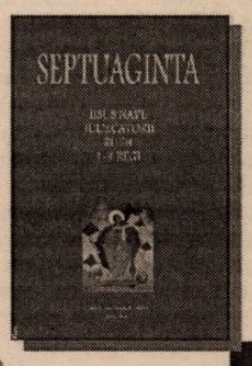

www.polirom.ro

Andrei GORZO

dilematograf

Plăcerea de a zăbovi

● ***Luptă în cîmp deschis / Open Range*** **(SUA, 2003), de Kevin Costner.**

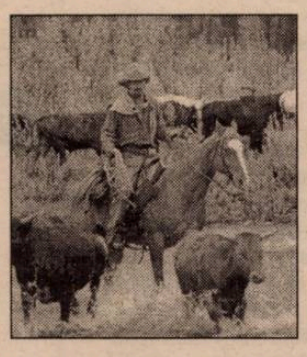

E greu de crezut, dar asta e – n-au trecut nici 15 ani de la momentul în care presa internaţională era incapabilă să pomenească numele lui Kevin Costner fără să precizeze că e „noul Orson Welles". După ce produsese şi realizase *Cel ce dansează cu lupii,* Kevin avea acasă două Oscaruri. După ce jucase în filme ca *Robin Hood, prinţul hoţilor* şi *Bodyguard,* Kevin avea la picioare un public imens şi prea îndrăgostit ca să remarce faptul că, în *Robin,* el dormise de-a-n-picioarelea, iar în *Bodyguard* formase, alături de Whitney Houston, cel mai frigid cuplu cinematografic de la Robert Redford şi Meryl Streep încoace. În momentul acela, Kevin putea să facă orice. Ca actor, a ales să facă *Wyatt Earp: Justiţiarul Vestului Sălbatic.* Îmi amintesc clar dimineaţa în care l-am văzut: cînd a început, aveam 16 ani şi nu voiam decît să intru în critica de film; cînd s-a terminat, nu mai voiam decît să ies la pensie. Apoi, Kevin s-a implicat total – ca actor şi, de la un punct încolo, ca regizor – în *Lumea apelor,* cel mai scump film realizat pînă la ora aceea (1995) şi un dezastru prevestit cu atîta insistenţă, cu atîta satisfacţie, încît unii dintre noi i-am acordat o bilă albă pentru simplul motiv că *se putea şi mai rău.* După doi ani, regizorul Kevin s-a întors cu ceva şi mai rău: *Poştaşul.* Au urmat premii pentru cea mai proastă regie şi cea mai proastă interpretare masculină, săli goale, critici care se trezeau bolnavi în dimineaţa vizionării unor filme ca *Mesaj de departe* sau *Misterul libelulei* – vremuri grele. Iar acum, Costner s-a întors, ca regizor-star, cu un western care – nici nu ştiu cum s-o spun, ca să sune credibil – *chiar nu e rău deloc.*

În ce măsură e pe gustul publicului de azi – asta-i altă poveste. Acum 50 de ani, a merge la un western era un obicei aproape la fel de firesc, de democratic şi de răspîndit în lume ca mersul la meci, şi orice studio hollywoodian avea pe ţeavă, în orice moment, o duzină de westernuri noi. În zilele noastre, un western ca *Luptă în cîmp deschis* (care nu e nici parodie, nici elegie, nici „crepuscular", nici „revizionist", nici „anti-western", ci pur şi simplu western) e o asemenea raritate, încît are ceva dintr-un eveniment cultural elitist şi „dificil" – o datorie de onoare pentru un public minoritar. Atunci cînd Costner îşi amplasează camera undeva, jos, astfel încît cerurile umplu tot ecranul, sau atunci cînd cowboy-i îşi mînă vitele într-un pîrîu şi stropii sar în jurul lor, lirismul ăsta riscă să nu le spună nimic spectatorilor foarte tineri – decît, eventual, că Marlboro e o ţigară bună. Nu e numai vina spectatorilor; nici privirea lui Costner nu e atît de pură cum se vrea – depunerile atîtor reclame nu se mai spală. Dar e cu adevărat sensibil la natură, la satisfacţiile modului de viaţă pe care-l celebrează (după o ploaie, cînd cowboy-i ies din adăpost şi îşi aprind ţigările, gustul aerului ajunge şi în sala de cinema) şi la comedia tandră a întîlnirii sălbaticului cu civilizaţia: aşteptînd în casa unui doctor, eroul îşi dă seama că a umplut de noroi covorul şi ruşinîndu-se de sora doctorului (Annette Bening, care, splendid ridată şi fără machiaj, e tot ce-ar trebui să fie o eroină de western), începe să cureţe mizeria – o parte o pune în pălărie, o parte o ascunde sub covor. Tema filmului e una veche – contrastul dintre mărinimia naturii şi meschinăria oamenilor: Charley (Costner) şi Boss (Robert Duvall) sînt proprietarii unei cirezi modeste pe care o plimbă de la o păşune la alta, pînă cînd intră în conflict cu un mare fermier. Pistolada e inevitabilă, dar, la fel ca-n *La amiază* de Fred Zinnemann sau în *Rio Bravo* de Howard Hawks, e amînată cît mai mult. Filmul nu are nici nervozitatea lui *La amiază,* nici inima jucăuşă a lui *Rio Bravo.* E puţin prea mulţumit de propria mocăială – parcă s-ar simţi prea nobil ca să se ia la întrecere cu filmele de acţiune de azi. Dar, tocmai pentru că respinge ideea de urgenţă şi acceptă cu mîndrie faptul că e vechi, *Luptă în cîmp deschis* e unul dintre puţinele filme recente care-şi permit luxul de a sta pe lîngă doi oameni – Boss şi Charley – chiar şi atunci cînd nu fac nimic spectaculos, de a le asculta conversaţia chiar şi atunci cînd nu se dezvăluie nimic dramatic – pentru plăcerea pură de a simţi pe îndelete (şi de a ne face să simţim) textura prieteniei lor. Înainte de marea înfruntare, Boss şi Charley merg să-şi cumpere trabuce şi ciocolată elveţiană. Ca de obicei, Costner tărăgănează momentul – şi bine face: în momentul acela, ei sînt în paradis – versiunea Howard Hawks – şi cinematograful nu cunoaşte multe locuri mai bune.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Duplicităţi

Am primit, la redacţie, următorul e-mail din partea unui cititor:

„Subject: Identităţi / Cultura pe sticlă – C. Paul-Bădescu

Vă salut!

Apropo de spoturi, l-aţi uitat pe cel avînd culorile RVA/RGB ca nişte raze ce lovesc o clădire înaltă cu faţada de sticlă. Plus ceva fum (parcă şi pompieri) pe acolo. Apărut în septembrie (9/11?), mi se pare cel puţin stranie...

Toate cele bune!

Dragoş Bora – dragos.bora@pcnet.ro"

Domnul Dragoş Bora are dreptate: nu am amintit toate spoturile care compun ID-ul PRO TV-ului din această toamnă (pe lîngă cel despre care ne scrie cititorul nostru, ar mai fi şi un altul, în care nişte copii îmbrăcaţi ca în zilele noastre capătă dintr-o dată uniforma elevilor de la Hogwarts şi pe lîngă ei încep să zboare alţi mici vrăjitori pe mături, ca în *Harry Potter).* Le-am omis din raţiuni de spaţiu, dar se pare că nu a fost o decizie prea inspirată, pentru că cel puţin cel de care vorbeşte domnul Dragoş Bora merită discutat.

Spotul respectiv ne arată un bărbat urcat pe o scară de pompieri (dar el – atenţie! – nu e îmbrăcat în pompier, ci e un cetăţean obişnuit) care se întinde şi ia ceva de pe terasa unui bloc. Din păcate, nu se vede prea bine ce ia, oricum e vorba de un obiect sau de o fiinţă mică (să fie o păpuşă? o pisică? – nu ştim, dar putem presupune). În stilul spoturilor care construiesc ID-ul PRO din această toamnă, există un moment în care un detaliu al realităţii prezentate se schimbă în mod miraculos. Este, evident, ideea televiziunii care transformă viaţa cotidiană într-un miracol, care exercită o magie asupra unui fapt de viaţă şi, prin asta, îl converteşte într-un spectacol spectaculos. Ei bine, obiectul acela luat de bărbatul nostru de pe terasă (e o greşeală că nu ne dăm seama despre ce este vorba) se transformă într-o femeie care este ajutată de bărbat să coboare pe scara de pompieri. Pînă aici, lucrurile par OK. Numai că – cititorul nostru observă bine –, în timp ce femeia coboară, cele trei culori care construiesc imaginea televizată, culorile care intră şi în componenţa siglei PRO TV, izbesc faţada blocului şi în locul impactului putem vedea foc şi mult fum negru, ca în cazul atentatului din 11 septembrie. Trimiterea este clară.

Fiecare din spoturile care constituie ID-ul PRO TV se referă la o zonă distinctă din programul televiziunii: cel cu cetăţeanul transformat în Stelea care prinde o minge ce altfel ar fi intrat în poarta Arcului de Triumf face aluzie, desigur, la programele sportive; cel cu individul care urcă, pe o scară rulantă imensă, către Monumentul Eroilor de care este sprijinită o chitară – la cele de divertisment; cel cu Harry Potter – la programele pentru cei mici; acesta, cu femeia salvată pe scara de pompieri – la programele de ştiri. (Drept să spun, nu ştiu ce corespondenţă poate să aibă spotul cu tipa care merge cu un bichon maltez alb în lesă şi care se trezeşte la un moment dat cu ditamai ciobănescul...) Prin urmare, spotul pe care-l discutăm ne oferă o chintesenţă a viziunii asupra ştirilor ca spectacol. „Noi vă arătăm" – par să spună cei de la PRO TV – „poveşti cu oameni simpli deveniţi eroi, dar şi spectacolul marilor tragedii ale lumii, aşa cum a fost atentatul de la New York." Realitatea asta este, dar parcă nu se face să te baţi cu pumnul în piept că tu eşti cel care le arăţi oamenilor ororile de care sînt în stare alţi semeni de-ai lor. Mai ales că tragedia de la 11 septembrie este încă un subiect traumatizant – şi asta nu numai pentru americani.

De fapt, avem de-a face aici cu dublul discurs al televiziunii. Pe de o parte, ştiriştii se arată îngrijoraţi, dacă nu chiar îngroziţi cînd ne prezintă tot felul de grozăvii, pe de altă parte îşi freacă mîinile că acestea le cresc audienţa. Fără catastrofe, atentate, crime şi violuri, ei ar muri de foame. Numai că acest dublu discurs este, în realitate, imaginea în oglindă a propriei noastre duplicităţi, ca telespectatori. Sîntem îngroziţi şi ne arătăm revoltaţi de ce vedem la ştiri, dar sîngele împroşcat sau corpurile sfîrtecate exercită o adevărată fascinaţie asupra noastră. Astfel încît, atunci cînd televiziunile se feresc să ne arate imaginile cu decapitări, dăm fuga la Internet să nu le pierdem.

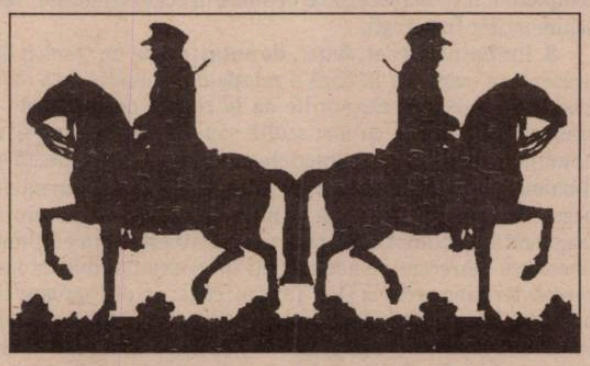

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Mama şi bagabontul

Către fiul inexistent

Fiindcă îmi scrii că, dacă te-aş fi dus la Chaplin de la primele tale ore de viaţă pe pămînt, poate că altfel te-ai uita astăzi la el, nu cu atîta răceală, mă gîndesc să-ţi descriu *singurul* Chaplin pe care l-am văzut – la o vîrstă înaintată, aceea de „măgar bătrîn", cum mă caracteriza o mătuşă tandră – alături de mama mea, perfect reală.

Din capul locului trebuie să-ţi clarific că ea nu m-a dus niciodată la Chaplin, ci taică-meu (care, foarte tîrziu, m-a informat că actriţa lui preferată era Marlene Dietrich, născută în acelaşi an cu el...). Ţin minte că era un *Charlot patinează* din ciclul „Mari comici ai ecranului". În primele secvenţe – cît timp bagabontul îşi face de cap într-un restaurant ca ospătar şi ca opresor, scheci nemilos în care omul e cam barbar şi nu cere îndurare nimănui, lovind, pocnind, ciupind în dreapta şi în stînga, numai aşa, de-al dracului – în aceste prime minute, am căutat febril în memorie vreo scenă cu maică-mea şi Charlie Chaplin. Nu am găsit. În viaţa mea nu-mi văzusem mama faţă în faţă cu genialul comic. (Las' că nu-i plăcea comedia şi actorul ei de bază era tot un Charles, niciodată Charlie, dar Boyer.)

Privea foarte atentă, surîzătoare, cu o plăcere molcomă, fără idei. Din cînd în cînd, exclama însă amuzată: „auăleu!". Categoric, nu-i aparţinea cinevocabularului ei. Expresia mi s-a părut, imediat, stranie şi încîntătoare. Ea venea exact în timpul pregătirii gagului, înainte de declanşarea lui. Sistematic, mama presimţea explozia, catastrofa de la prima ei scînteie. Sistematic, explozia propriu-zisă n-o impresiona şi nu-i trezea nici o reacţie interesantă. Dar primele declicuri ale mecanismului comic îi aduceau pe buze acest „auăleu!", cu totul copilăresc, cunoscut în vocabularul ei doar înaintea marilor bubuituri, de cîte ori fulgerul anunţa tunetul. Era – ţi-o spun fără jenă, de ce m-aş jena de tine? – strigătul meu la teatru, de copil sperios, nici azi abandonat, cînd descopeream un pistol în mîna vreunui personaj. Mama, la Chaplin, păstra – evident – partea nostimă din panica mea teatrală. Era mai mult decît o amintire duioasă din copilărie – descopeream o complicitate a biologiei şi biografiei. Iar ceea ce mă amuza mai mult decît dansul lui celebru printre uşile batante ale bucătăriei din restaurant era admirabila exactitate cu care „auăleul" ei despărţea gagul grozav, la care fiinţa estetică tresare, de gagul din care nu va ieşi nimic. Nici o eroare. Pentru urechea mea de cinefil, puerila ei alarmă căpăta caracterul de verdict al unui infailibil critic care ştie ceea ce va rezista şi ce nu într-o capodoperă. În lumina unei exclamaţii de copil, vulnerabilitatea lui Chaplin se măsura fără greş cu o existenţă care ajunsese la un secret calm: nu atît catastrofele contează, ci mai ales ceea ce le declanşează.

Deodată o prietenă o chemă la telefon; mama îi spuse că se uită „cu băiatul la Charlie Chaplin". Prietena – am înţeles uşor – îi zise că ea nu se mai poate uita la comicii ăştia. Mama îi replică liniştită că o înţelege, dar cînd se gîndeşte că „pe vremuri, cînd eram atît de naive, rîdeam cum rîdeam..." Nu, prietena nu ceda: invoca, fără îndoială, că s-au adunat prea multe, prea mulţi ani – le cunoşteam şi eu cu exactitate locurile comune. Tolerantă, superioară, cu o bunătate grandioasă – nici ea de fiecare zi – mama o puse la punct:

– Pe mine mă amuză!

(Şi acum cînd mă uit, în fiecare noapte de luni, la toţi regizorii aceştia, de azi, cum îi decupează ideile, mai mult sau mai puţin savant, mă trezesc cu această replică a ei, de tot elementară: „Pe mine mă amuză!".)

Merită să-ţi precizez că ele mai vorbiră vreo zece lungi minute, după care mama îmi relată convorbirea lor, ca şi cum eu n-aş fi înţeles limba oamenilor mai mari decît mine; apoi, cu o artă a montajului pe care nu i-o bănuiam, îmi dezvălui (fără să i-o cer...) „tot ce am văzut mai frumos în ultimii ani", *Povestirile lui Hoffmann* la Frankfurt, cu barcarola aceea – şi începu să-mi fredoneze melodia nemuritoare, la care Wagner se enerva urît, timp în care Chaplin, cu o lungă piruetă pe gheaţă, căci ajunsese, în fine, la subiectul lui *Charlot patinează,* ne chemă în universul său estetic. Sper că te-am făcut să surîzi. Mama ta inexistentă nu te-a dus niciodată la Chaplin; nu-i plăcea.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Antonie Iorgovan

(Părintele Constituţiei, fost MER, PSD)

Locul 1 PSD Prahova

Sînt primul pe listă şi, chiar dacă nu aş fi fost pe listă, un mandat se duce cu profesionalism pînă la capăt, de aici şi prezenţa mea aici, la Festivalul Vinului de la Valea Călugărească. Eu cred că am luat în serios misiunea de parlamentar.

În Opoziţie, deşi la Putere

Eu nu am fost în Opoziţie, eu joc rolul politic al profesionistului. Deci, eu sînt om politic fiindcă sînt profesorul Antonie Iorgovan, avocatul Iorgovan. Alţii sînt oameni politici proveniţi din profesori universitari şi experţi. Deci, eu mă consider un om politic de baricadă în partid. Oamenii politici de baricadă sînt cei ce sînt liderii partidului. Eu, cînd am venit-revenit în partid formal, fiindcă eu eram în partid datorită simpatiei şi relaţiei mele speciale cu Ion Iliescu, eu, spun, am stabilit nişte reguli. Una dintre ele este legată de faptul că eu spun ceea ce cred eu că trebuie spus. Sigur, au fost reacţii, mi s-au dat cartonaşe... dar, în final, viaţa mi-a dat mie dreptate. Am impus o opoziţie în condiţiile lipsei unei opoziţii adevărate, profesionale şi în opoziţie cu lipsa de profesionişti a staff-ului guvernamental. Dar nu asta a caracterizat linia politică a partidului. Eu nu pot fi un garant, la ştiinţa mea de carte, la tîmpenii. Acest lucru demonstrează linia democratică a partidului. Partidul înseamnă sute de mii de oameni. Într-o casă unde locuiesc doar soţul şi soţia şi sînt atîtea conflicte... ei nu recunosc de fiecare dată, dar sînt discuţii... de la bani, de la faptul că mai vine bărbatul cu o ţuică la bord, darămite într-un partid... un partid se judecă pe numere mari.

Politica pentru Iorgovan

Lumea mă întreabă din zona profesiei mereu. Colegii mei din avocatură îmi spun că pierd imens ca avocat... eu nu iau bani de la Parlament... eu fac politică spre a fi util. Deci, dacă nu eram eu în politică, nu ştiu ce s-ar fi întîmplat în ceea ce priveşte direcţia legislativă. Dacă eu nu aş fi fost spre a crea un curent de opinie s-ar fi blocat justiţia. Dacă eu nu aş fi fost în politică... ieri s-a adoptat în Camera Deputaţilor legea contenciosului administrativ datorită iniţiativei mele. Această lege este aşteptată din '91. Nici un guvern nu a avut curajul de a adopta acest act normativ esenţial pentru o zonă a justiţiei. Prezenţa mea a fost subliniată şi de existenţa mea în tabăra de vot cu prestanţă. Poţi fi în Parlament degeaba, iar importanţa unui partid este dată de numărul lui de experţi pe diverse zone, economie, comerţ, cît mai nuanţate... era nevoie de mine aici, fiindcă unul ca mine nu există. În regimul de tristă amintire existau specialişti ca mine număraţi pe degete. Şcoala noastră de drept nu a dat specialişti ca mine. În decembrie '89 eram trei profesori pe domenii atît de specializate. Dumneavoastră credeţi că eu degeaba am candidat în '90 fără partid? Eram conştient de valoarea mea profesională. Dacă atunci mă înregimentam într-un partid, intram în seria alergiilor politice, uite, profesorul Iorgovan e fesenist, peneţist.

Departamentul de Filosofie al Centrului de Excelenţă din Bucureşti anunţă examenul de admitere care va avea loc sîmbătă, 9 octombrie, ora 9,30, în sediul **Facultăţii de Filosofie a Universităţii din Bucureşti** (Splaiul Independenţei nr. 204). La examen pot participa elevi din orice an de studii liceale. Atît examenul, cît şi cursurile CEX sînt gratuite. Succes!

Stela GIURGEANU

Cum să vă povestesc Balcicul?

(reportaj în sepia)

În luna mai a acestui an, la Balcic a avut loc tabăra de pictură iniţiată de Elite Art Club UNESCO. Concretizat în expoziţia ce are loc începînd de pe 4 pînă pe 20 octombrie la Palatul Cercului Militar, Galeria Artelor, proiectul a reunit, sub dorinţa de a redescoperi vraja şi fascinaţia pictorilor interbelici pentru Balcic, nume celebre ale picturii şi artei contemporane.

Un om care îşi iubeşte casa

Mătuşa Sofia mă cheamă lîngă ea, *are 82 de ani,* lîngă marginea drumului *croşetează din macrame şerveţele de masă*, priveşte în zare, *are o pensie de 40 de leva (aproximativ 20 de euro)*, şi-mi arată marea. E verde, *ochii bătrîni scînteiază cu tot cu mare*. Dar şerveţelele delicate nu se mai vînd, *turiştii preferă nebunii din alea lucitoare,* iar capul mic, încadrat de basmaua neagră se iţeşte înspre tarabele multicolore... A stat toată viaţa ei într-un singur loc, *aici adică,* rudele ei au plecat care încotro, dar ea, *marea îmi este arătată din nou cu un simţ de mîndrie, ca o proprietate personală,* ea a rămas mereu. Vorbeşte bine româneşte, mătuşa Sofia a făcut Şcoala Românească, *ehe, e tare demult de atunci pînă acum,* şi a prins gustul limbii... *iaca aşa, nu prea are cu cine vorbi,* dar a ţinut minte, *trebuie să îi vorbeşti mai rar şi fără englezisme,* pentru că înţelege tot şi de vorbit, vorbeşte perfect. Mai ademeneşte turiştii români în drum spre Balcic, *să-i mai tragă de limbă,* ei merg ori spre Balcic ori înspre Albena, *cu toate că tare frumos mai e aici*...

Dacă te uiţi cu atenţie, de la înălţimea mătuşii Sofia, printre valuri, se dizolvă încet şi unduitor, meduze. Ireale şi transparente ca întreaga mare a Caliacrei.

Scurt istoric **(Ruxanda Beldiman, istoric de artă)**

După al doilea război balcanic, după semnarea păcii de la Bucureşti, Cadrilaterul intră sub administraţie românească, din 1913 pînă în 1940. O perioadă în care vin foarte mulţi români care îşi cumpără teren, îşi construiesc reşedinţe; mulţi pictori au fost împroprietăriţi printr-o lege specială dată de primarul de atunci al oraşului. Cei care nu îşi permiteau, „trăgeau" vara la casa de odihnă pentru pictori înfiinţată de Cecilia Cutzescu-Stork, sau la familiile de localnici, turci sau tătari. Balcicul devine, în perioada interbelică, mai mult decît un loc de vilegiatură pentru societatea românească, devine un paradis boem. Hainele îşi pierd rigiditatea de Capitală, devin uşoare, largi şi colorate în nuanţe de un orientalism exotic. *„Regina vorbeşte în* Memorii *de prima ei venire... în 1913... cînd a simţit că trebuie să intre în toate colibele care îi ieşeau în cale... era fascinată de culoare."* S-a vorbit mult despre transformarea Balcic-ului într-o staţiune balneo-climatericǎ cu hoteluri, sanatorii, cu o infrastructură comercială. Regina s-a opus, publicînd un articol în care vorbeşte despre importanţa păstrării peisajului cultural. *„Cred că era conştientă că modernizarea ar fi distrus. Desigur, după cel de-al doilea război mondial s-au produs o serie de modificări, pe toate planurile, afectîndu-se, automat, întregul peisaj. Ceva se mai păstrează, dar mai mult la nivel fizic."*

Pictorii mergeau la cafeneaua lui Ali, Ali fiind un personaj imortalizat de penelurile interbelice. *„Din picturile şi fotografiile de odinioară, mai poţi recunoaşte şi acum anumite colţuri de Balcic; de exemplu piaţeta, unde era cafeneaua... cafeneaua însă nu mai există. S-au demolat foarte multe clădiri. Din cinci geamii a mai rămas una. Din cele trei biserici ortodoxe nu mai e decît una. Plus locuinţe particulare sau magazinele de pe strada principală"*... care au mai rămas doar în fotografiile sepia.

La cedarea Cadrilaterului toţi românii au fost nevoiţi să părăsească Balcicul, proprietăţile şi verile şi boema. În termen de trei zile.

...În 1913 un grup de pictori descoperă Balcicul **(Mihaela Varga, preşedinte al Clubului România UNESCO)**

Mica localitate comercială, portul de grîne plin de negustori greci, tătari sau turci, devin pentru grupul celor patru – Alexandru Satmary, Gheorghe Petraşcu, Iosif Iser, Lucian Grigorescu – un fel de pelerinaj al artei, pelerinaj continuat şi încurajat de Regina Maria. *„La Balcic veneau boemii, cei care nu se simţeau atraşi de luxul ostentativ afişat de protipendada bogată de la Mamaia."*

Toţi marii pictori interbelici au trecut pe la Balcic. Primele tablouri sînt pictate de Petraşcu, în 1913. Tonitza vine, cu cîţiva ani înainte de moarte, dar din clipa în care face cunoştinţă cu Balcicul revine în fiecare an. *„Vroia să facă o frescă a oraşului, spunînd că Balcicul este «o găleată de culoare şi lumină»"*. I se spunea Coasta de Argint, pentru că soarele, care apare dinspre Capul Caliacra şi apune la Ecrene, actuala Albena, era captat în reflexele stîncilor de calcar.

Din cauza peisajului mediteranean, a luminii extraordinare, a paletei de culori prinse în şalvarii turcoaicelor şi în dughenele tătarilor, Balcicul devine un fel de Mecca al pictorilor. *„O pictură spirituală, în care nu marea este principala atracţie. Ci oraşul în sine, clădirile, turcii, tătarii, cafenelele, dealurile din jur... Lucian Grigorescu picta stînd în barcă şi privind oraşul...*

Pictura realizată la Balcic a avut întotdeauna succes... de ce?... nu ştiu... este o vrajă... ca şi întîmplarea romantică pe care am auzit-o... După cedarea Cadrilaterului, oamenii redeveniţi cu forţa cetăţeni bulgari au fost supravegheaţi de Ohrana, poliţia refugiaţilor. Văzînd grădinile Reginei, şeful acestei poliţii, cel care se presupunea a fi cel dintîi duşman al acelor vremuri, s-a îndrăgostit şi de locuri dar şi de personalitatea celei care a fost Regina Maria. Drept pentru care a scris un poem. Publicat în 100 de exemplare, acesta încă există în colecţiile particulare, în limba bulgară..."

În 2004 un grup de pictori redescoperă Balcicul **(Mihaela Dragomir, preşedinte Elite Art Club UNESCO)**

Tradiţia şi fascinaţia şi dorinţa de a se lua la întrecere cu un punct de referinţă impus de pictura interbelică. Un proiect iniţiat de Clubul Elite Art UNESCO urmăreşte reînvăţarea spiritului boem. *„Pentru că Balcicul este un fenomen în pictura românească, vrem să-i refacem istoria şi frumuseţea din perioada interbelică. Am pornit la drum, formînd grupuri din oameni de artă, istorici, oameni de cultură care, toţi, şi-au manifestat interesul pentru Balcic. Împreună cu Marilena Murariu, am iniţiat în luna mai această tabără de pictură."* Şi aşa a pornit totul. Echipa de şapte pictori aleşi ad-hoc a reînvăţat, timp de cîteva zile, primăvara la Balcic. *„Artiştii au avut o poftă de lucru fantastică, venind acasă cu multe lucrări aproape gata pentru expoziţia de pictură contemporană consacrată Balciculuí, cea care va avea loc între 4 şi 20 octombrie la Galeria Palatului Cercului Militar."*

Prima ediţie a expoziţiei de pictură contemporană cu tema „Balcicul" urmează să aibă o continuitate... *„caut şi-mi doresc ca în fiecare vară să existe această tabără de pictură, dorim să sponsorizăm şi «tinere talente», vrem ca în timp proiectul să crească, să îl dezvoltăm, să devină un proiect cu participare internaţională."*

Un om care îşi iubeşte casa

O hărmălaie de hămăituri se repede deodată pe scări, crescînd de undeva de după nişte ziduri înalte, de piatră. Piatra de Balcic. Pe poarta inscripţionată încă în româneşte, Vila de Argint, apare, precedat de armata sa loială de căţei „cu defecte", salvaţi de maidan, Iordan Tacev, proprietarul casei grădinarului Reginei, Jules Jeannin. Vila, construită pe un teren în apropierea moscheii, este o reproducere în miniatură a Tenha Juvah. Cuibul solitar. Grădinile Reginei. Acelaşi paradis bahai, care reuneşte toate religiile, a devenit, graţie domnului Tacev, bastionul Balcicului de demult. Un fel de altar în care tot ce s-a putut salva de furia timpului şi a comuniştilor, s-a salvat. *Pietre turceşti şi tătăreşti, cruci de piatră româneşti, fragmente de piatră, monezi şi inscripţii, o masă din piatră de moară...*

Domnul Tacev nu ştie româneşte. Noi nu ştim bulgăreşte. Se leagă o conversaţie vie. Se închină paharele ori de cîte ori ajungem la o înţelegere. Sau cel puţin cînd credem că am ajuns la o înţelegere. Se discută mult şi se discută tare.

La finele zilei, pe terasa Vilei de Argint, apusul e înţeles fără cuvinte. Frumuseţea locului. Lumina de Balcic. Incantaţia musulmană. Vrajă de neînlocuit. *Un parfum de pudră veche.*

DILEMATECA

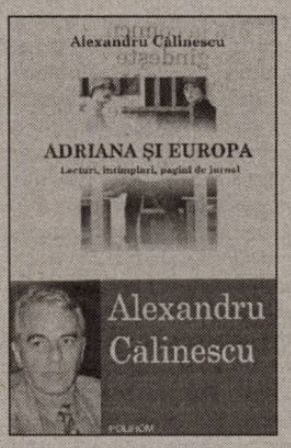

Alexandru Călinescu,
Adriana şi Europa.
Lecturi, întîmplări, pagini de jurnal,
Editura Polirom, 2004

Iaromira POPOVICI

bazar

Taxi de lux

Sînt o consumatoare, postrevoluţionară, înrăită de taxiuri. Evoluţia taximetriei neaoşe s-a suprapus cu istoria mea de consumator şi cu creşterea propriului copil. Imediat după '89, taxiurile s-au înmulţit, şi, cum bine se ştie, universalul 953 s-a diversificat în Cobălcescu, Glucoza, Titan şi Getax. Tot atunci, au apărut primele companii private, dintre care mi le amintesc pe Gedo şi Valentino – Perozzi. Acestea se caracterizau, pe lîngă impoliteţea şoferilor şi inventivitatea lor în privinţa metodelor de a trage în piept clientul, printr-o obscură mitologie a *business*-urilor şi investiţiilor. Despre patronii lor se zvoneau lucruri care de care mai spectaculoase, printre care evaziuni fiscale, investitori străini fantomă, patroane romînce încurcate cu oameni de afaceri turci etc.

Cert este că, după acea primă etapă tulbure, a urmat o a doua, să-i zicem personalizată: existau deja mai multe companii private (vreo zece), din care puteai să-ţi alegi propriul taximetrist. Şoferii păreau doritori de a avea clienţii lor stabili, pe care să-i aştepte şi să-i transporte pe parcursul unei zile întregi. Apropierea aceasta fizică, de nevoie, dădea naştere uneia „spirituale", de voie: fără să vrei, om fiind, şi vorbăreţ, aflai despre problemele şoferului sau ale şoferiţei alături de care îţi petreceai 2-3 ore din viaţă. Multe din chestiunile sociale ale zilei le percepeai, personalizat, într-un soi de autostudiu de caz, din gura taximetriştilor. Aşa am aflat, prin intermediul dlui Popescu, cel mai fidel transportator al nostru, de la Glucoza (genul de unchi sfătos), despre epoca păcălelilor private din zorii capitalismului sălbatic neaoş, apoi despre şmecheriile instituţionalizate la scară naţională (şoferul nostru era unul dintre păgubiţii de la FNI), cît şi despre condiţiile în care tinerii angajaţi (fiul dlui Popescu) lucrează la patroni străini, la negru. De la Maria, o altă taximetristă personalizată, ne-am documentat în legătură cu primele cabinete de avocatură, primele familii de *single-parents* postrevoluţionare, cu zorii învăţămîntului privat.

După un timp, taximetria personalizată nu a mai ţinut. Companiile s-au diversificat, taxiuri, impersonale, se găseau la fiecare colţ de stradă, cu preţuri asemănătoare şi rezonabile. Deja se profilau legea taximetriei, şcoala de taximetrişti, culoarea galbenă pentru toţi. Taximetriştii nu mai erau unchii sfătoşi: ci simplii prestatori de servicii, în dulcele stil neaoş, care nu omite cu totul componenta personalizată; aceasta, cam în ultimii doi ani, se manifesta diferit, îmbinîndu-se, discret, cu cea profesională, în binecunoscutul sens al lamentărilor datorate „condiţiilor grele de viaţă".

Ultima etapă, cea actuală, e marcată de apariţia unor taxiuri, să le spunem, de lux: Taxi Fly, deţinătoare de Peugeot-uri, şi mai nou Citroën-uri, şi de aer condiţionat pe care chiar îl pun în funcţiune, măcar la cererea clientului. Şoferii se străduiesc să fie mai fercheşi (cu excepţiile de rigoare) şi mai politicoşi, refuzînd mai puţin cursele scurte şi acceptînd mai lejer pretenţiile, de altfel normale, ale clientului, în ceea ce priveşte traseul. Explicaţia: aceştia nu mai sînt atît de stresaţi de plan, vechea sperietoare a oricărui taximetrist de rînd, pentru că au şi un salariu fix la firmă. Stabilitatea lor a dat naştere multor speculaţii, şi multe nume din „înalta societate" se vehiculează în privinţa patronatului firmei. Contează, pînă la urmă, că e un început promiţător şi, oarecum, odihnitor, pentru clientul deja stors de istoria prea personalizată, ba chiar psihanalitică, a relaţiilor cu taximetriştii de tranziţie.

Adina POPESCU

Cocoşul Bulă şi „o filă de istorie“

Am descoperit, aparent întîmplător, o cîrciumă din acelea „de drojdieri“, dar aflată într-o zonă centrală a Bucureştiului, undeva pe o străduţă din spatele bulevardului Ştefan cel Mare, cu pereţii tapetaţi de steme comuniste, „iar steluţa cea de sus oare ce-o fi avînd de spus?“, steaguri roşii şi portrete din care Tovarăşu' ne zîmbeşte blajin. Muşterii: beţivi „cu vechime“, pentru care o bere fără suta de rom nu înseamnă nimic, inşi tatuaţi şi tăiaţi pe braţe, dar şi bătrînei liniştiţi din cartier care se adresează unul altuia pe şoptite cu „domnu' colonel“, iar în pauzele meciurilor, tineri suporteri dinamovişti care trag o fugă de pe stadion pentru a-şi „clăti“ coardele vocale răguşite cu o vodcă.

„Servirea se face la bar.“ Am cerut o cafea, iar chelneriţa s-a uitat strîmb la mine. „Nu avem cafea!“ Am întrebat ce-s cu bazaconiile alea de pe pereţi. Patronul ştie, dar în momentul respectiv nu se afla acolo. Mi-am luat o cola şi m-am aşezat pe un scaun şchiop, din tablă, de pe terasă. În mai puţin de jumătate de oră mi-am dat seama că localul nu era un soi de club al nostalgicilor comunismului, aşa cum bănuisem iniţial, deşi clienţii se îmbătau treptat, plîngîndu-se mereu de cîte ceva şi concluzionînd cu „era mai bine pe vremea lu'...“. Asta se întîmplă, însă, de regulă, în mai toate cîrciumile „de drojdieri“. Aici, „podoabele“ de pe pereţi se constituiau doar într-un decor original, dar inofensiv care avea probabil un scop destul de imprecis: să le amintească muşteriilor „de vremuri mai bune“.

În momentul în care am poposit la cîrciuma cu pricina, nu se inaugurase încă „muzeul“ lui Dinel Staicu de la Craiova, cu pancartă roşie, vizibilă de pe şosea – „Bine aţi venit, tovarăşi!“. Nostalgicii, însă, existau şi mai există, încă, rătăciţi prin ţară şi prin exotica, pentru mulţi dintre noi, „junglă“ a democraţiei, căreia nu se pot adapta, ca nişte păsări greoaie şi stranii ce migrează din trecut.

Liderul

Îl cheamă Ion Miloş şi e din Rucăr. Susţine că e liderul celor 240 de membri ai Partidului Comunist Român din Rucăr şi din comunele învecinate. Are sarcina să fondeze „celule comuniste“ puternice, căci, în curînd „vom prelua puterea, probabil printr-o nouă lovitură de stat“. Sediul partidului se află chiar în ograda sa: aici se fac adeziuni şi tot de aici Miloş vorbeşte la telefon cu tovarăşii „din teritoriu“. Telefonul tronează în odaia principală a casei, pe o măsuţă, alături de „cartea de vise“ a lui Miloş pe care o răsfoieşte uneori, deşi nu crede „în miracole“ („Cîteodată se potriveşte, cîteodată nu... Într-o noapte am visat un poliţist, iar a doua zi am făcut accident cu maşina...“), şi de o altă carte a „şefului cel mare“, pe linie de partid, Gheorghe Ungureanu. Miloş ne citeşte cu patos poezii din carte: „Şi cu steaguri găurite / Am ajuns din oameni – vite / Că-n tranziţia spre mîine / Ducem o viaţă de cîine“. Ca să completăm descrierea cadrului, trebuie să amintim şi de reproducerea după *Cina cea de taină*, aflată pe perete, chiar deasupra măsuţei cu telefonul. Miloş ne lămureşte, în cîteva cuvinte: „Nu sînt ateu, sînt creştin ortodox, aşa cum şi Ceauşescu mergea la biserică şi credea în Dumnezeu!“. Cum rămîne, însă, cu bisericile demolate de „tătucu'“? (aşa îl alintă Miloş pe fostul preşedinte al României). Liderul se înfurie şi ridică glasul pentru a-şi impune punctul de vedere: „Nu este adevărat! Ceauşescu a mutat multe biserici care şi astăzi stau în picioare. O fi dărîmat el cîteva, da' faţă de ce a făcut pentru ţara asta, nu mai contează!“.

Miloş, împreună cu soţia sa, şi ea o comunistă convinsă, se ocupă şi cu „propaganda“ pe care „o bat în cuie“ periodic, pe gard. Cine nu-i cunoaşte activitatea va fi surprins să vadă, străbătînd o ulicioară din Rucăr, o poartă înaltă, din lemn, înţesată cu „realizările Epocii de Aur“: Ceauşescu inaugurînd metroul, Ceauşescu în vizită de lucru la... „Oamenii se opresc, se uită la fotografii, unii sînt de acord, alţii nu... io îmi fac datoria!“ Nevasta e cea care-l trage de mînecă: „Hai, scumpule, să mai schimbăm din ele că l-a muiat de tot ploaia pe tătucu'!“

Liderul din Rucăr are o arhivă a ziarelor de pe timpul statului comunist pe care o ţine „la loc de cinste“, cum spune el: în podul casei. Cîteva mii de ziare zac îngrămădite în saci din plastic. „Sînt ziare care reprezentau viaţa de zi cu zi a oamenilor muncii şi care reflectau adevărul şi numai adevărul. Le ţin pentru că vreau să demonstrez copiilor şi nepoţilor că statul comunist a ţinut la poporul român şi a făcut ţara ca o floare!“, ne spune Miloş. Aruncînd o privire prin arhivă, descoperim şi cîteva numere, postdecembriste, desigur, din *România Mare*. Acum Miloş nu mai vrea să recunoască ceea ce tot satul ştie. Îndrăgindu-l iniţial pe Iliescu, ulterior şi pentru o scurtă perioadă pe Vadim, apoi candidînd la funcţia de consilier local din partea PD, Miloş a fost şi el, în felul său, un traseist politic. Depăşind acele „momente de rătăcire“, el a revenit, însă, „pe calea cea dreaptă“: „Am fost şi rămîn un comunist convins, de tip occidental. Noi cînd vom ajunge la putere, indiferent pe ce cale, vom fi un partid modern, un partid comunist cu faţă umană!“.

Mîngîindu-i sfios portretul, decupat dintr-un manual şcolar, Miloş îşi aminteşte de „tătucu'“ cu glasul sugrumat de emoţie. „A fost un om care ţinea la muncitori, la ţărani, la tot omul sărac. Un mare diplomat; a fost plimbat cu caleaşcă de regină şi primit la Casa Albă de preşedintele Americii. Datorită patriotismului său, deoarece a vrut să se rupă şi de Imperiul sovietic şi de cel american, a fost dat jos prin lovitura de stat din 1989“. Miloş mai susţine că „sîntem un popor blestemat“, deoarece „de la Burebista încoace ne-am trădat şi asasinat toţi marii conducători“.

Familia Miloş gospodăreşte o mică fermă; fiecare orătanie îşi are personalitatea şi povestea sa. Cocoşul Bulă este preferatul lui Miloş, „un cocoşel pitic, foarte agresiv“, gîscanul are nouăsprezece ani şi „a prins statul comunist“, pe căţea o cheamă Meda, „după mama lu' Decebal“, cocoşul Voinicel se bate cu cocoşul Bulă, porumbeii îşi iau zborul de pe acoperişul casei. În hărmălaia generală îşi fac apariţia şi cei doi fii, desigur tot comunişti, care toată ziua bat „în ilegalitate“ munţii şi pădurile. După ce i-am băut lui Miloş „ţuica proletară“, unul dintre puştani mi-a oferit un buchet de flori de colţ, culese, probabil, „la normă“.

Artistul

Îl cheamă Constantin Labă şi e din Comarnic. Deşi e maistru la uzina Mefin din Sinaia, are suflet de artist. În tinereţe a pictat „tablouri tematice“. Aşteptăm cu nerăbdare să le vedem; Titi Labă le scoate unul cîte unul din casă şi le sprijină de pomii din livadă. Sînt cu adevărat impresionante, ca dimensiuni: mai mult de doi metri lungime şi aproape un metru şi jumătate lăţime. Recunoaştem o foarte colorată scenă din *Şatra*, cu ţigani dănţuind în jurul focului („dacă te uiţi noaptea la ei, la lumina lumînărilor, o să juri că-s vii!“), o Cătălina romantică, pe malul lacului, cu privirea aţintită, plină de dor, spre bolta înstelată, compoziţie originală după *Luceafărul*, ni se spune, apoi arabul „neam de beduin“, ţinîndu-l de hăţuri pe El Zorab („nu-i aşa că-ţi vine să pui mîna pe covoraşul din păr de cămilă pe care stă paşa?“) şi, în sfîrşit, Ceauşescu şi Elena, surîzători, coborînd nişte trepte din piatră spre un havuz, în spate cîmpul roditor, plin de grîne, cerul senin, porumbeii păcii. Tabloul se intitulează *Filă de istorie*, iar pictorul care a lucrat la el doi ani şi şapte luni ne destăinuie că „urma să fie expus la Casa Poporului, la inaugurare“. Au existat, însă, unele mici probleme. Anumite voci din conducerea partidului i-au reproşat lui Titi Labă faptul că preşedintele şi consoarta, coboară treptele, în loc să le urce, „pe scara clădirii socialismului“. „Le-am spus răspicat că tovarăşul Ceauşescu coboară la popor, nu urcă singur sus!“, argumentează acum pictorul.

Întrebat cum a reuşit să picteze tabloul, Titi Labă ne povesteşte că s-a folosit de imagini din ziare, pentru a putea să redea „destinderea plimbării în natură“ şi numai la chipul lui Ceauşescu a lucrat mai bine de şaizeci de ore. Ne mai spune că l-a văzut de două ori pe preşedinte în carne şi oase, prima dată la o vizită de lucru de la o uzină din Breaza. „Acea stare de spirit, acea emoţie, acea stare atmosferică, adică atmosfera din jur, n-am mai întîlnit-o niciodată de atunci“, îşi aminteşte el.

Deşi „valoarea tabloului este dată de însăşi imaginea lui Nicolae Ceauşescu“, Titi Labă s-ar despărţi nu fără regret de lucrarea sa pentru suma de zece mii de dolari. De altfel, toate „tablourile tematice“ sînt destinate vînzării, inclusiv o lucrare cu o poveste mai ciudată, intitulată *Două mii de ani de la naşterea Mîntuitorului*. Lucrarea înfăţişează acum mîinile încleştate de gratiile puşcăriei ale unui deţinut care probabil că priveşte, printre zăbrele, spre imaginea lui Isus. Iniţial deţinutul era un ilegalist „care visa cum va fi România de mîine“. Pictorul a şters stema comunistă din fundal care trona pe un soclu, apărată cu patriotism de soldaţi şi a înlocuit-o cu chipul Mîntuitorului care are o privire „în maniera Gioconda“. Astfel, tabloul putea să redevină vandabil. „Mesajul a rămas acelaşi, numai că acum deţinutul nu mai visează la socialism, ci la mîntuire“, ne spune pictorul.

Lui Titi Labă nu-i e ruşine de numele său. Ne mărturiseşte că unchiul său, Alexandru Labă, a fost bucătarul lui Gheorghiu-Dej şi că niciodată acesta nu i-a zis să-şi schimbe numele. Ce mînca Dej? „Mîncăruri foarte uşoare, mămăliguţă cu brînză, salată!“ Aviz nostalgicilor! Renunţaţi la muşchiuleţul de porc al capitalismului şi daţi-o pe roşii cu brînză, căci doar cu maţele chiorăind de foame vă veţi putea alătura „revoluţiei de stînga“ pe care o pregătesc liderul de la Rucăr şi tovarăşii săi!

libertatea de impresie

Om bogat, om sărac

Un om de vreo 60 de ani, la casă la „Billa“, avea în coş un bidon de apă plată şi o pungă de banane. Cînd să numere banii, a constatat că nu-i ajung. A apelat la mărunţişul din toate buzunarele, sub privirile ironice ale casierei. Se străduia, cu ochii mici, să descifreze mărimea fiecărei monezi. Tot nu era destul. Soluţia a fost să renunţe la una din cele patru banane pe care le avea în pungă. „Sînt pentru nepoţi“, a mormăit în barbă. Alături era un cuplu cu un cărucior plin, cu vîrf. De la sticle de cremă de whisky, pînă la brînzeturi franţuzeşti. Ea era rujată, fardată şi coafată probabil la un „stilist“. Avea un colier de aur strălucitor şi o mulţime de brăţări la mîini şi la picioare. El era genul nesimţit, nebărbierit şi sigur de puterile sale. La ieşire s-au urcat într-o maşină de teren enormă, Toyota Land Cruiser al cărei motor a început să ragă sinistru prin parcare. Tot prin aceeaşi parcare, mergea şchiopătînd spre ieşire şi omul cu bananele, puse într-o sacoşă de rafie (probabil de pe vremea lui Ceauşescu).

Mi-am amintit că, de curînd, în timpul unui reportaj, am întrebat pe stradă nişte pensionari cum li se par promisiunile principalelor partide aflate în cursa electorală, că din anul 2008 pensia medie va fi echivalentă cu cel puţin 100 de euro. Unul cu o pălărie cu boruri mici a început să rîdă fără să întoarcă privirea spre mine, spunînd că nu-l interesează, fiindcă pensia lui e de 25 de milioane de lei. O femeie mi-a spus că în 1989, cînd a ieşit la pensie, avea 5 mii de lei, iar acum are 5 milioane, ceea ce înseamnă cu mult mai puţin, dar oricum mai mult decît *marea* promisiune electorală. Un al treilea, cu baston şi cu ochelarii sparţi, s-a oprit să socotească. „Adică 4 milioane şi ceva? Undeee nu dă Dumnezeu aşa o pensie... Să-i ţină pe cei care vor face asta, dar cred că pînă în 2008 eu nu mai apuc.“

Mi-am amintit şi de o vecină care m-a oprit să-mi spună că nu-i mai ajung banii. Chiar în faţa blocului a început să-mi facă o socoteală amănunţită asupra cheltuielilor lunare ale familiei: *întreţinere, lumină, telefon, cablu tv, rechizite pentru aia mică, două pîini pe zi, un parizer pe săptămînă....* Părea de-a dreptul obsedată de sărăcie şi probabil că mulţi or fi ca ea. După cum destui au devenit obsedaţi de cîştiguri tot mai mari. Între unii şi alţii nu sînt neapărat diferenţe de capacitate intelectuală, de isteţime, de competenţă sau de energie. Mai degrabă, de conjunctură. Totuşi trăiesc în lumi total diferite... chiar dacă uneori stau la aceleaşi cozi.

Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Alţi actori, aceeaşi scenă

...

Caţavencu *(ia poză, trece cu importanţă prin mulţime şi suie la tribună; îşi pune pălăria la o parte, gustă din paharul cu apă, scoate un vraf de hîrtii şi gazete şi le aşază pe tribună, apoi îşi trage batista şi-şi şterge cu eleganţă avocăţească fruntea. Este emoţionat, tuşeşte şi luptă ostentativ cu emoţia care pare a-l birui. – Tăcere completă. Cu glasul tremurat):* Domnilor!... Onorabili concetăţeni!... Fraţilor!.. *(plînsul îl înecă.)* Iertaţi-mă, fraţilor, dacă sînt mişcat dacă emoţiunea mă apucă aşa de tare... suindu-mă la această tribună... pentru a vă spune şi eu... *(plînsul îl înecă mai tare)*... Ca orice român, ca orice fiu al ţării sale... în aceste momente solemne... *(de-abia se mai stăpîneşte)* mă gîndesc... la ţărişoara mea... *(plînsul l-a biruit de tot)* la România... *(plînge. Aplauze în grup)*... la fericirea ei!... *(acelaşi joc de amîndouă părţile)*... la progresul ei *(asemenea, crescendo)*... la viitorul ei! *(plîns cu hohot. Aplauze zguduitoare.)*

Ionescu, Popescu, toţi *(foarte mişcaţi):* Bravo!

Caţavencu *(ştergîndu-se repede la ochi şi remiţîndu-se deodată; cu tonul brusc, vioi şi lătrător):* Fraţilor, mi s-a făcut o imputare şi sînt mîndru de aceasta!... O primesc! Mă onorez a zice că o merit!... *(Foarte volubil):* Mi s-a făcut imputarea că sînt foarte, că sînt prea, că sînt ultra-progresist... că sînt liber-schimbist... că voi progresul cu orice preţ. *(Scurt şi foarte retezat):* Da, da, da, de trei ori da! *(aruncă roată priviri scînteietoare în adunare. Aplauze prelungite.)*

Caţavencu: Da! *(cu putere din ce în ce crescîndă):* Voi progresul şi nimic alt decît progresul!

...

Caţavencu: Ei bine! Ce zice soţietatea noastră? Ce zicem noi?... Iată ce zicem: această stare de lucruri este intolerabilă! *(aprobări în grup. Cu tărie):* Pînă cînd să n-avem şi noi faliţii noştri?... Anglia-şi are faliţii săi, Franţa-şi are faliţii săi, pînă chiar şi Austria-şi are faliţii săi, în fine, oricare naţiune, oricare popor, oricare ţară îşi are faliţii săi *(îngroaşă vorbele)*... Numai noi să n-avem faliţii noştri!... Cum zic: această stare de lucruri este intolerabilă, ea nu mai poate dura!... *(aplauze frenetice...)*

...

Băsescu *(cu glas tremurat.):* Domnule preşedinte... *(privire pierdută, plînsul îl înecă):* Dragă Stolo! *(plînsul îl înecă mai tare. Stolo îl priveşte mirat, Băsescu îl apucă de braţ şi-l ridică în picioare.)* Îţi mulţumesc că... *(pauză)* am făcut parte din guvernul tău *(pauză ceva mai lungă)* în '91-'92... *(continuă ceva mai ferm)* îţi mulţumesc pentru respectul pe care l-ai arătat colegilor mei din Partidul Democrat în calitate de co-preşedinte al Alianţei... *(pauză lungă)* îţi mulţumesc pentru... *(pauză, trage aer în piept)* dorinţa *(pauză lungă din nou)* de a da o speranţă românilor într-o altfel de Românie, îţi mulţumesc pentru şansa pe care mi-ai dat-o ca împreună să facem cea mai spectaculoasă construcţie politică a anului 2004... *(plînsul l-a biruit de tot).*

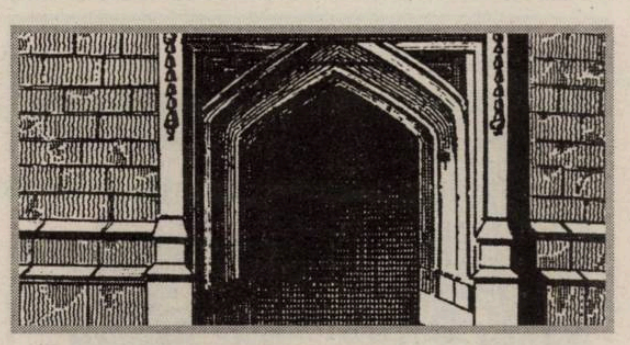

...

Băsescu *(cu glas tremurat):* Vă asigur că toţi am pierdut pentru că a plecat Stolojan! *(plînsul îl înecă, ridică degetul arătător de la mîna dreaptă.)* Şi nu toţi cei care sîntem aici *(pauză lungă)*, ci ţara a pierdut un preşedinte onest care nu ar fi suportat mizeriile sistemului. *(schimbă brusc tonul):* S-a mulţumit domnul Iliescu să spună: „S-a retras domnul Stolojan. Îmi pare rău, dar asta e!" *(strigă):* Domnule preşedinte Ion Iliescu *(aruncă roată priviri scînteietoare în adunare)*, controlaţi acest sistem ticăloşit! Şi nu afirm că îl şi îndreptaţi împotriva oamenilor politici, dar priviţi dintr-o parte, aşa, ce se întîmplă! *(continuă cu fermitate):* Un sistem ticăloşit care distruge adversarii politici ai Puterii, dacă poate. *(îngroaşă vorbele):* Ei, băieţi, pe mine nu mă distrugeţi! *(scurt şi foarte retezat):* În Piaţa Victoriei, la ţepe, după 28 noiembrie! Asta e tot.

SĂ SPERĂM CĂ ECARISAJUL ALEGERILOR VA DA O FORMĂ APROAPE PERFECTĂ OMENIRII CONSUMATOARE DE STATUETE DIN PLASTIC ŞI CĂ CINE PLÎNGE LA URMĂ PLÎNGE PÎNĂ LA LACRIMI DE O EXCEPŢIONALĂ IMPORTANŢĂ TEORETICĂ ŞI PRACTICĂ

Cu ochii-n 3,14

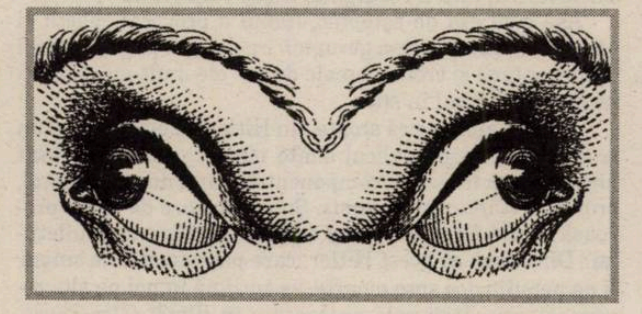

● Aflînd despre „ieşirile" unor membri marcanţi PSD cu diferite ocazii mai mult sau mai puţin oficiale (sen. Păunescu la audierea preşedintelui Televiziunii, min. Theodorescu la Montréal), nu poţi să te mai miri (de parcă n-ai cunoaşte PSD-ul!); nu poţi decît să compari un bard cu glagorie & un culturnic cu doxă cu un neam prost cu trompetă de pe la Consiliul Primăriei Capitalei, Giugula pe nume, care, într-o emisiune TV, îl făcea pe consilierul „trădător" de „gunoi"... Cred că presa a fost prea blîndă cu aceste obrăznicături! Să sperăm că ecarisajul alegerilor îi va lua de guler şi-i va scuipa acolo unde le e locul. (**a. l. ş.**)

● Din reclama de pe ultima pagină a ghidului TV care însoţeşte *Libertatea* de vineri, 1 octombrie 2004, aflu de existenţa unui produs miraculos: „SUBŢIITOR DISCRET (dă o formă aproape perfectă celor mai problematice părţi ale corpului)". (**D. S.**)

● În aceeaşi *Libertatea* de vineri, 1 octombrie 2004, SC DISTRIGAZ SUD SA a publicat un anunţ destinat omenirii consumatoare de gaz, prin care vestea, „în prag de toamnă", sărbătorirea „Zilei Gazistului". Chiar dacă vine abia azi, cînd pragul de toamnă a rămas în urmă şi ziua aceea a trecut, fie primită şi urarea mea de „La mulţi ani!", ca de la gazetar la gazist. (**D. S.**)

● În nebunia scandalului politic, nu face vîlvă cea mai monumentală gafă jurnalistică din ultimii ani, care probabil că se va preda la şcoală. Pe scurt, sîmbătă, la ştirile de la Antena 1, pe un ton apocaliptic, reporterii neînfricaţi dezvăluiau realitatea şocantă: pe diverse clădiri din Capitală au apărut statuete din plastic, care fac parte dintr-un război al bandelor sataniste care se luptă pentru teritorii. Specialişti în nu se ştie ce vorbeau despre pericolul public reprezentat de aceste infiltrări satanice. Pe un ton de sfîrşit de lume, din fum artificial, se vorbea despre lupta SRI cu aceste forţe ale tenebrelor. Luni, Cosmin Ţupa scrie în *Evenimentul zilei* că statuetele fuseseră puse acolo de artistul plastic Dumitru Gorzo, cu un an în urmă, şi erau pomenite ca atare în reviste de specialitate, ca un proiect artistic. (**C. G.**)

● Şi ce dacă plînge Băsescu? Gata, i-a trecut. O să rîdă după alegeri. Şi atunci, o să plîngă Năstase. Cine plînge la urmă plînge mai bine. (**M. M.**)

● În cel mai agitat sfîrşit de săptămînă petrecut aici, în România, de cînd a început secolul 21, m-a copleşit – ei, nu chiar pînă la lacrimi! – o vorbă rămasă de la unul dintre cei mai populari comici români, Horia Şerbănescu: „Mi-a murit mirarea!". E un deces la care nimeni nu hohoteşte. (**R. C.**)

● Poliţia Pieţelor (cu patrule din care fac parte şi pensionari), recent lansată de Guvern cu obişnuitul tamtam mediatic, mi se pare o idee de o excepţională importanţă teoretică şi practică. Aşa încît aşteptăm liniştiţi, pe locurile noastre, apariţia unor noi organe specializate: Poliţia Supermarketurilor (cu patrule formate din hoţi de buzunare), Poliţia Agenţiilor Imobiliare (cu patrule formate din copii ai străzii şi *homeless)*, Poliţia Autoserviceurilor (cu patrule formate din biciclişti), Poliţia Barurilor şi Restaurantelor (cu patrule formate din alcoolici şi cheflii), Poliţia Magazinelor Second-Hand (cu patrule formate din creatori de modă), Poliţia Economatelor (şef: Ion Ţiriac). Iar într-un final apoteotic, aşteptăm cu interes o Poliţie a Tuturor Poliţiilor, formată din cetăţenii rămaşi liberi după constituirea celorlalte Poliţii. (**M. V.**)

AVÎND ÎN VEDERE CĂ SURSA DE INSPIRAŢIE S-A ÎNTÎLNIT, PE AEROPORT, CU CARICATURA ZILEI, CIOCANUL NECRUŢĂTOR E PLIN DE SOLICITUDINE

● Avînd în vedere că ieşirea lui Theodor Stolojan din viaţa politică a fost cauzată de a) boală sau b) şantaj, să-nţelegem că din această dilemă nu se poate ieşi? Ba se: boala lui Stolojan se numeşte PSD. (**a. l. ş.**)

● Pe scara mea de valori, cea mai importantă veste după căderea Zidului Berlinului vine din Statele Unite: Stan Lee, celebrul creator de benzi desenate al companiei Marvel Comics, se trage dintr-o familie de evrei plecată din România! *(Evenimentul zilei*, 5 octombrie a.c.). Să fie oare credibil că *Spiderman*, *X-men*, *Hulk*, *The Fantastic Four* şi *Iron Man* au sursa de inspiraţie în apropierea noastră, în această societate în care oamenii politici – de exemplu – nu pot nici plînge, nici să se plîngă? (**A. C.**)

● După o vizită prin Italia şi pe la Roma, Ion Iliescu a declarat la întoarcere, pe aeroport, că s-a întîlnit şi cu Papa Pius al II-lea. (**A. M.**)

● Caricatura zilei, a săptămînii, poate chiar a lunii, am văzut-o duminică la *Kiosque*-ul de pe TV5: Saddam Hussein, cu telecomanda în mînă, deloc în stare proastă, privind destins la dezbaterea Bush-Kerry, transmisă în direct pe televizorul aflat în celula sa. (**R. C.**)

● După puii masochişti, o altă categorie care le calcă pe urme, de astă dată din regnul vegetal, sînt roşiile sinucigaşe; strivite de ciocanul necruţător, acestea afirmă, în al nouălea cer: „Noi, roşiile, sîntem împlinite abia în viaţa de apoi". Totul în reclama la pasta de roşii Regal. (**I. P.**)

● Un amic vrea să cumpere două bilete la film, la Mall. „E franţuzesc" – zice vînzătoarea. „Şi ce-i cu asta?" – zice prietenul meu. „E din ăla cu francezi, ieşi în zece minute" – explică juna francofobă, plină de solicitudine. „Iar pe mine mă cheamă Patrick, m-am născut la Paris", zice amicul, în cea mai curată limbă românească. Şi chiar aşa era. (**S. S.**)

DESPRE PURITATE – CE SĂ MAI VORBIM? UNDEVA ÎN CASTILIA, STATUIA LUI EMINESCU A PROVOCAT UN ACCIDENT TÎMPIT

● Campania electorală se apropie şi la Antena 1 „se ascute lupta de clasă". Pînă mai acum cîteva luni singurul post care mai cîrtea împotriva guvernanţilor (deh, patronul se afla, vezi bine, în opoziţie), acum a ajuns o adevărată tribună electorală a PSD şi orice ştire legată de opoziţie este prezentată tendenţios. De exemplu, materialul despre retragerea lui Stolojan a avut ca titlu „BOALA D.A.". Frumos umanism! Despre puritate – ce să mai vorbim? (**C. P.-B.**)

● A trebuit să văd finalul unei etape din turul ciclist al Spaniei, undeva în Castilia, pentru a fi străfulgerat de ceea ce scria cu litere mari, pe un banner întins deasupra liniei de sosire: „Al patrulea centenar de la *Don Quijote*". (**R. C.**)

● De la dilematicul nostru Mirel Bănică, aflat momentan în Canada, aflăm o veste importantă şi o dăm mai departe: a ajuns şi acolo!!! A auzit-o el însuşi din difuzoarele unui mare centru comercial *québécois*. Cum ce-a auzit?! Mai aveţi vreo dilemă? *Dragostea din tei* cu O-Zone, evident... Colegul a.l.ş. (care urmăreşte şi el cu sufletul la gură destinul euroatlantic al numitei melodii) e de părere că *Dragostea din tei* a ajuns în Canada la cererea românilor de acolo, nemulţumiţi că statuia lui Eminescu din Montréal „nu-i reprezintă"... (**M. V.**)

● În Franţa, un cuplu e judecat pentru că, după petrecerea de la ei de acasă, nu l-au împiedicat pe unul dintre prietenii lor – beat – să se urce la volan. Acesta a provocat un accident de pe urma căruia au murit cinci oameni (şi el însuşi). Dacă vor fi găsiţi vinovaţi, cei doi sînt pasibili de pedeapsa cu închisoarea. Ar trebui aduşi la tribunal şi proprietarul magazinului care a vîndut băutura şi, fără îndoială, fabricantul; e de discutat dacă nu se poate lua în considerare şi vina fabricanţilor de pahare. (**M. B.**)

● Primit e-mail prieten Paris: „După ce ţi-am citit «Decagolul» *(nr. „Fotbalismul")*, de cîte ori mă uit la un meci mă simt tîmpit... Mi-ai infectat o bucurie!" „Bucuria" = microb, deci „Decagol" = antivirus! (**a. l. ş.**)

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Tribul nostru

„Noi nu ne vindem ţara!“, se spunea cu hotărîre la începutul anilor ’90, cînd venea vorba despre relaţia noastră cu Occidentul. Acest slogan a produs un întreg discurs antioccidental destul de primitiv: vesticii erau întruchiparea străinilor duşmănoşi, care se prefăceau că ne ajută, dar în realitate urmăreau scopuri perfide – să ne fure brazdele şi Uzina „Steagul Roşu“ Braşov, să ne spele creierele, să ne rupă de bogatele şi frumoasele noastre tradiţii şi valori, în fine, să ne anuleze ca popor şi să ne hăcuiască ţărişoara. Un străvechi impuls tribal, dublat de efectele îndoctrinării comuniste, făceau din acest discurs expresia nediferenţiată a „urii faţă de Celălalt“; iar Celălalt era Occidentul, văzut ca un monolit, ca un trib inamic ce stătea să ne invadeze.

Cîteva aşchii din acest discurs au generat formula „integrării demne“ pe care a lansat-o guvernul PSD la începutul mandatului: subtextul era „să nu creadă UE că o să înghiţim tot ce ne bagă pe gît!“. Între timp, formula a fost abandonată în favoarea unei atitudini mai pragmatice: să ne integrăm cum o fi, numai să nu pierdem trenul (şi, Doamne fereşte, să ne-o ia bulgarii înainte). Dar ideea „demnităţii“ trădează, chiar dacă în versiune *soft*, aceeaşi viziune „monolitică“ asupra Occidentului: *ei* au pretenţii de la *noi*, dar *noi* ne vom apăra sărăcia, nevoile, neamul şi gropile din asfalt. Între timp însă, realitatea arată altfel: România se (re)occidentalizează, instituţiile şi moravurile se transformă, opinia publică vrea în Europa fără prea multe ezitări, apartamentele de bloc se vînd mai scump dacă au „dotări occidentale“, iar căpşunarii se întorc din Spania nu doar cu bani pentru renovat casa, dar şi cu *know how*, pe care îl împărtăşesc vecinilor şi rudelor din sat.

Dar gîndirea stereotipă antioccidentală persistă şi răsare cînd te aştepţi mai puţin. Mai zilele trecute, redactorul-şef al ziarului *Adevărul* sintetiza o părere larg răspîndită, făcînd, la un post de televiziune, un raţionament de genul: „dacă trusturi de presă occidentale precum WAZ şi Ringier fac presiuni asupra jurnaliştilor de la *România liberă* şi *Evenimentul zilei*, să nu vină domnul Scheele şi Comisia Europeană să ne critice pentru lipsa de libertate a presei“. Să nu vină, adică, Occidentul şi să ne dea nouă lecţii, din moment ce tocmai *ei*, occidentalii, ne pun botniţă. O asemenea judecată simplistă arăta că în gîndirea nervoasă a respectivului redactor-şef instituţiile europene şi nişte trusturi de presă private sînt totuna: doar fac parte din acelaşi trib duşman. Trecem peste detaliul că un jurnalist ar trebui să ştie că aceeaşi Comisie Europeană a criticat şi Italia (membră UE) pentru limitarea libertăţii de exprimare de cînd magnatul de presă Berlusconi este şi premier. Dar în această „logică“ bazată pe stereotipii şi generalizări, nu mai există decît alb şi negru: dacă ne laudă şi ne dă fonduri nerambursabile, Occidentul e integralmente bun; dacă cineva *de la ei* ne face vreo cît de mică observaţie, e integralmente rău, a se slăbi, demnitatea noastră ultragiată reacţionează, tribul nostru zăngăne armele şi e gata să-şi apere teritoriul.

Stă să se nască un nou tip de discurs antioccidental, provenit din incapacitatea de a asimila diversitatea şi regulile. Acum nu ne mai e teamă că străinii ne vor lua fabricile, pe care între timp le-am falimentat „prin noi înşine“, ci că ne vor impune reguli şi ne vor cere să le respectăm; ne vor pretinde să ne luăm angajamente clare, să ne recunoaştem limitele şi să fim consecvenţi; să ne purtăm ca *parteneri* în relaţiile cu *ei*, iar nu ca veşnic asistaţi; să ne păstrăm diversitatea şi specificul, dar să găsim numitorul comun cu ceilalţi, pentru a asimila regulile convieţuirii. Toate acestea riscă să ne scoată din toropeala noastră demnă şi, prin urmare, să ne enerveze. Noul discurs antioccidental e produsul acestei enervări. Dar el sfîrşeşte prin a se îndrepta împotriva noastră căci, vrem sau nu, România se (re)occidentalizează.

Matei MARTIN

„Umanizarea“ lui Hitler

– despre un film controversat –

Recent a avut loc la Berlin premiera filmului *Der Untergang*. Este vorba despre ultimele zile ale lui Adolf Hitler în buncărul cancelariei de stat şi despre prăbuşirea celui de-al treilea Reich. Pentru mulţi spectatori germani, a fost o provocare: pentru prima dată, au văzut un film despre omul Adolf Hitler. Despre omul suferind (îi vedem mîna tremurîndă). Despre omul decăzut (îl găsim trădat de unii subalterni şi încercuit de duşmani). Despre omul muribund (sfîrşitul său este ştiut şi anunţat în mod repetat). În sală se petrece ceva de neimaginat: spectatorilor le este milă de Hitler. Unii plîng. Le este milă de *acest* Hitler suferind, decăzut şi muribund. Şi nu doar de el: le este milă şi de apropiaţii săi, de ofiţeri, de femeile din preajma sa. Ba chiar – dacă nu ai aflat încă din manualele de istorie cine este adevăratul Hitler – tear putea încerca şi un sentiment de înţelegere. Hitler, sărmanul, este izolat în buncărul său, laolaltă cu cei care l-au trădat şi cei care i-au rămas fideli pînă la ultima suflare, pînă la ultimul cartuş. Acest sentiment ambiguu – cum poţi să simţi milă pentru Führer şi pentru ofiţerii săi? – se datorează şi opţiunii scenaristului de a nu relata în film decît decăderea Reichului şi de a nu face decît minime referiri la Holocaust şi la ororile războiului.

Într-adevăr, acurateţea istorică a fost lăsată în planul secund, pentru ca aparatul de filmat să se poată concentra în primul rînd pe eroii principali. Esenţial pentru scenarist (Bernd Eichinger) şi regizor (Oliver Hirschbiegel) era să-l prezinte pe Hitler, nu să relateze istoria sa. Aici intervine problema acestui film: cum îl prezentăm pe Hitler fără a-i anula dimensiunea umană, dar şi fără a-l caricaturiza, fără a recurge la clişee cunoscute?

Aşa cum era de aşteptat, filmul a provocat reacţii şi polemici aprinse. Presa germană i-a dedicat pagini întregi de comentarii şi cronici, unele dintre ele mult mai interesante decît filmul în sine.

„Filmul aproape că scoate din Hitler un erou tragic, un erou pentru care publicul simte mai degrabă milă decît furie. Mila şi frica sînt componentele care, după Aristotel, provoacă starea de *catharsis*. Şi totuşi: oare de ce nu provoacă filmul *Der Untergang* această purificare a sufletului? Din cauză că acest Hitler, care păşeşte atît de singur şi de neputincios spre moarte, se sprijină în noi pe alte repere istorice decît cele prezentate în film?“ *(Der Tagesspiegel)*

Tocmai absenţa acestor repere face ca filmul să fie atît de greu de digerat. Spectatorii care au apucat acele vremuri nu pot înţelege şi nu vor să vadă un „film artistic“ despre un demon. Spectatorii mai tineri s-au săturat de filmele istorice pentru că nu mai suportă demonizarea şi reproşurile care încă mai planează asupra Germaniei cu privire la Holocaust şi vor să vadă filme artistice. *Der Untergang* nu are cum să găsească un receptor ideal, şi tocmai de aceea este atît de controversat.

„Avem oare dreptul să umanizăm pe cineva care a omorît peste 40 de milioane de oameni? Ca pe cineva care, cu puţin timp înainte de a se sinucide, se însoară, pentru ca femeia lui să fie „cum se cade“? Ca pe cineva şarmant şi drăguţ cu secretara? Ca pe cineva care reuşeşte să impună prin gesturi, priviri şi cuvinte o supunere totală? Ca pe un vegetarian antropofag? (...) Îmi amintesc de o scenă similară. Fostul dictator român Nicolae Ceauşescu, şi soţia sa sînt capturaţi de revoluţionari, puşi la zid şi împuşcaţi. Şi el (pentru multă vreme un model şi un idol al simpatizanţilor de stînga – vă mai amintiţi?) se găsea în aceeaşi postură de animal hăituit, fără scăpare, cu o privire tulbure. Şi preţ de o clipă, chiar în acea secundă a „pedepsei drepte“ (în caz că există aşa ceva), privitorul este cuprins de milă, de îndurare. Atît pentru el, cît şi pentru soţia sa, care urla atît de oribil pentru ca mai apoi să fie ucisă lamentabil.“ *(Freitag)*

„Ultimele zile din buncărul Führerului arată scenele finale de la un «loc al faptei». Ucigaşul este arătat şi îşi ia viaţa. Unii complici îl urmează, alţii dau bir cu fugiţii. Ultima redută a răului, centrul oraşului, este incendiată şi se năruie în explozii de grenade. În vacarmul prăbuşirii, rămîne de răspuns la o întrebare: cum de tocmai o persoană aşa de antipatică cum a fost Hitler a reuşit să producă atîta iubire şi atîta supunere?“ *(Die Welt)*

Se pare că filmul a fost propus pentru Oscar. Dacă îl va cîştiga, atunci va fi cu siguranţă mai ales datorită lui Bruno Ganz, care a ştiut să facă din rolul său mai mult decît o sosie înfricoşătoare a lui Hitler. Cît despre film în sine, poate că nu e o capodoperă a cinematografiei. Dar este cu siguranţă un film important pentru Germania. Este o încercare de a relata propria istorie, oricît de dureroasă ar fi ea, fără a recurge la demonizări. Este, cred, primul film care şi-a propus şi a reuşit acest lucru. O fi prea devreme? Prea tîrziu?

DILEMATECA

Robert Turcescu,
Dans de Bragadiru.
Cum se vede România în direct,
Editura Polirom, 2004

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul I, nr. **40** ● 15-21 octombrie 2004 ● 20 pagini ● 15.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Cîteva specii de ticăloşi“
pagina **3**

Mihail Neamţu
„Reforma învăţămîntului teologic“
pagina **12**

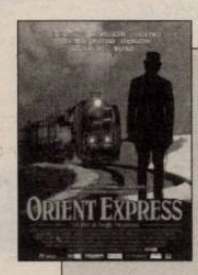

Dilematograf
Orient Express
pagina **15**

CAZUL CAROL I

„De ce să nu încerci? Dacă reuşeşti, cu atît mai bine pentru tine! Dacă eşuezi, o să ni te întorci cu amintiri interesante…“

(Cancelarul Bismarck către prinţul Carol de Hohenzollern, venit să îi ceară acordul pentru a accepta tronul Principatelor Unite)

„Trimiţînd tuturor o ultimă salutare plină de dragoste, rog şi generaţiile viitoare să-şi amintească, din cînd în cînd, de acela care s-a închinat cu tot sufletul iubitului său popor, în mijlocul căruia el s-a găsit atît de fericit.“

(din testamentul regelui Carol I)

ROMÂNI, VI SE PROMITE CEVA!

Aveţi nişte dileme: salariu de 350 de euro (de la PSD+PUR) sau de 321 de euro (de la Alianţa D.A.)? ● pensie de 100 de euro (de la PSD+PUR) sau de 110 euro (de la Alianţa D.A.)? ● impozite diferenţiate după venit (de la PSD+PUR) sau un impozit unic pentru toţi (de la Alianţa D.A.)?

(continuare în pagina 20)

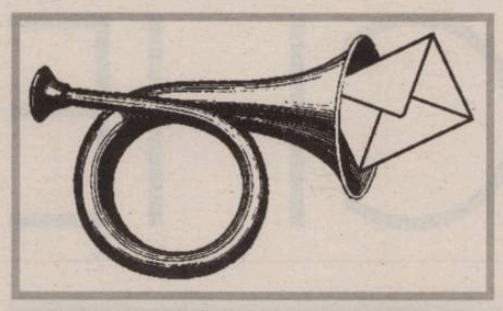

De peste hotare

„Cui i-a păsat de Eminescu?“

Dragă *Dilema veche,*

Ca student român, în Canada de trei ani, n-am rămas deloc indiferent la „incidentele“ recente de la Montréal şi la reflectarea lor în media românească.

După toate cele petrecute, am şi eu un scurt comentariu: şi pînă la urmă cui i-a păsat de Eminescu după toată agitaţia asta?

Existau două variante:

A) Varianta ideală (sau cum ar fi fost normal să se întîmple): un preşedinte ales al unei ţări din Europa de Est, reprezentant al unei instituţii democratice a statului, fără a ţine seama de trecutul său comunist (s-a putut la alţii, ex. Polonia, Slovacia, de ce nu s-ar fi putut şi la noi?) ţine un discurs scurt şi decent la inaugurarea statuii unui mare poet român în Montréal, la care vine şi un grup de imigranţi români, decenţi şi ei, la rîndul lor, să vadă cum un simbol românesc este celebrat în Canada (măcar de dragul lui Eminescu, iară nu de dragul de a-l huidui pe preşedinte). După care, la final, puteau protesta oficial, prin înmînarea unui memoriu scris către preşedinţie ca instituţie, şi nu către preşedinte ca persoană, avînd ca subiect actuala stare de dezastru şi corupţie din România.

B) Varianta reală (sau cum s-a întîmplat de fapt): un preşedinte partinic, ales semi-democratic într-o naţiune intolerantă (conform unora) şi intolerabilă (conform altora) din Europa de Est, aflat parcă în campanie electorală, deturnează motivul generos al vizitei +/- oficiale şi, sfidînd statuia lui Eminescu, se lansează în discursuri patriotarde şi demagogice, la care manifestanţii români prezenţi (mulţi de factură dubioasă) răspund pe măsură, cu huiduieli, proteste sfidînd bunul simţ, pancarte indecente.

Iată cum am avut rara ocazie, atît ca diasporă, cît şi ca preşedinte, să arătăm că poate am învăţat ceva din 15 ani de exerciţiu democratic, şi am ratat-o lamentabil, pe fundal cu români aruncînd cu noroi în alţi români.

Aşa că vin şi întreb din nou: şi de Eminescu, pe care la unison îl vrem simbol naţional, i-a păsat cuiva?

Cosmin FILIPESCU
cosminfilipescu@hotmail.com

Nr. 37: *„Viaţa la puşcărie“*

„Nu aţi înţeles nimic!“

Dragilor,

Nu aţi înţeles nimic! Puşcăria e mai mare decît penitenciarul... Părerea mea este că puşcăria mică este inclusă în puşcăria mare... După cum spun cei de la Pasărea Colibri: „Peste colivia mică şade colivia mare“. Mai are cineva impresia că sîntem liberi? Mai are cineva naivitatea să creadă asta? Ca să nu spuneţi că vorbesc să nu adorm îndrăznesc să pun cîteva întrebări. Răspunsurile dumneavoastră vor confirma părerea mea. Sînt liber dacă nu pot vorbi ce vreau (pentru că nu e bine dacă aude şefu', pentru că nu-i corect din punct de vedere politic, pentru că nu va fi plăcut urechilor prietenei/iubitei/soţiei, pentru că rişti corecţii fizice din partea unuia cu părere contrară care aude „din greşeală“)? Sînt liber dacă nu am drept de liberă circulaţie (pornind de la îngrădirea accesului în parcuri de la 24:00 la 05:00 şi terminînd cu imposibilitatea financiară de a călători în ţară sau în străinătate)? Sînt liber dacă ştiu că votul meu va ajunge la cine trebuie, indiferent de opţiunea mea? Sînt liber dacă proprietatea îmi este „călcată“ periodic de fel de fel de zgomote supărătoare produse prin vecini? Adevărat, sînt şi cîteva drepturi pe care nu mi le-a luat pînă acum nimeni... Dreptul de a închide televizorul sau de a schimba canalul atunci cînd nu-mi convine ce văd... dreptul de a-mi pune dopuri în urechi cînd se manifestă zgomotos lîngă mine, în spaţiul public, te miri ce nemulţumit... cam puţine drepturi... Am zis eu că trăim într-o colivie mare...

Detenţie plăcută, dragilor!

Adrian NEGOIŢĂ
Adrian.Negoita@computerland.ro

Nr. 36: Articolul lui Vintilă Mihăilescu

„Vigilenţa preventivă“

În articolul dvs. din nr. 36 al *Dilemei vechi* vorbiţi despre o „vigilenţă preventivă instalată ca un cîrcel mental“ în atmosfera socială din ultima vreme. M-am lovit şi eu de această vigilenţă preventivă, chiar de una agresiv-preventivă şi m-am întrebat ce-i cu noi (sau cu „ei“?). Să vă spun cum: de curînd PHARE a publicat o listă cu teme pe sector la care va finanţa proiectele considerate bune. Termen – 8 octombrie. Conduc o fundaţie care promovează donarea de sînge (puteţi să vă imaginaţi ce succes are îndemnul de-a face ceva pentru alţii în peisajul de acum cînd „e *cool* să dai ţeapă“, nu să faci benevolat). Dar să mă întorc la proiect; un proiect finanţat de PHARE înseamnă că poţi face materiale publicitare în care poţi lămuri lumea că, dacă sîntem toţi *cool,* la un moment dat se va muri din motivul simplu că nu va mai fi sînge pentru o operaţie sau un tratament. Un centru de transfuzie de aici sau de oriunde nu îl poate fabrica, nu-l poate importa, îl poate doar recolta şi analiza, cu condiţia ca cineva să-l doneze. Acest lucru trebuie spus într-un pliant, într-un afiş, într-un clip publicitar, care toate costă, iar din bugetul liliputan al Ministerului Sănătăţii e greu să faci acest lucru. Astfel că un proiect de campanie de promovare a donării de sînge finanţat de PHARE e o adevărată mană cerească, numai că PHARE finanţează dintotdeauna 90% din orice proiect, lăsîndu-te pe tine, ONG – să dai bani pentru restul. Şi ajungem la punctul dureros: fundaţia nu are nici un ban, aşa că am plecat pe drumul spinos al căutării unei sponsorizări. Unde m-am dus şi unde nu m-am dus... Cu un dosar alcătuit cu grijă, în care aveam pe lîngă statutul fundaţiei şi date despre cît se recoltează şi cît de puţin se acoperă din ceea ce spitalele cer, listele PHARE etc. Cu acest dosar am petrecut ore şi ore pe la diverse uşi ale unor companii (care între altele sponsorizează ritmic – văd la TV – emisiuni de divertisment stupide), încercînd să ajung la persoana (persoanele sau biroul) în care un astfel de dosar să fie primit şi analizat (aşa am văzut eu prin alte părţi). Dar aici m-am lovit de acea „vigilenţă preventivă“. De la portar şi pînă la ultimul purtător de hîrtiuţe toţi încearcă să mă facă să renunţ la ideea de a găsi acel birou, acea persoană. Am fost ironizată, umilită, trimisă la plimbare, chiar în instituţii care cu o săptămînă înainte uzaseră de „firul scurt“ pentru a găsi o grupă de sînge rară pentru unul din directorii lor. Am aşteptat – la uşa de jos – la bunul plac al unei secretare, care a decis ca pentru o astfel de problemă nu e necesar să mai urc, îmi spune ea că nu se poate rezolva. Cu vigilenţă agresivă se apără de către fiecare cetatea cu bani. Cu vigilenţă agresivă eşti considerat un intrus chiar dacă încerci o sponsorizare pentru binele public.

La un moment dat m-am întrebat ca dl Pleşu „dacă există o Românie nevăzută, mai bună decît cea care se vede“. Cu toate că termenul de depunere a proiectului se apropie şi noi nu avem încă nici un ban, eu zic că totuşi există cei 60 de prieteni, cunoştinţe, vecini; care alcătuiesc nucleul Fundaţiei şi care întind mîna şi donează (pentru oricine) îmi spun acelaşi lucru, dar uneori seara, sătulă de umilinţe, chiar am o dilemă la acest punct.

Cu stimă

psih. Aimée BUGNER
aimeebugner@yahoo.com

Nr. 34: *„Mai puneţi mîna pe o carte“*

Pentru dl Antoniu B.

Citim *Dilema veche,* o cumpăr eu şi face turul întregii familii, al prietenilor şi al cui mai trece pe la noi şi-o vede. Mai dezbatem una, alta. Ultima a fost: ce spun cititorii despre ce văd în ziar. Am ajuns la concluzia că mulţi au dreptate şi că ar trebui să adăugăm şi noi o idee, mai ales că „datul cu părerea“ este o ocupaţie fundamentală pentru unii, în care excelează şi prosperă. Sînt de acord cu cititorul care a scris că aţi recomandat cărţi de care nu are nici un îndemn să se apropie. Nu este o critică, este o constatare. Eu am găsit o carte mi-nu-na-tă: *Cuvîntelnic fără frontiere,* de Andrei Cornea. Dle Antoniu B, citiţi-o!

Elena DAMIAN
damian_elena@hotmail.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Am zîmbit la...

O altă aberaţie academică: „AZ NUS OO“

În traducere: *Azi nu sînt ouă;* dar îţi ia ceva timp să ajungi la această concluzie.

Capodopera vine din Alba Iulia.

În atenţia fotografilor! În Constanţa intraţi pe propriul risc. La un laborator foto era un anunţ acum ceva timp: „Executăm fotografi la minut“.

Matei MARIAN
marianphoto2003@yahoo.com

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Germania, azi**
- **Realitatea şi show-urile ei**
- **Cît mai valorează o diplomă**
- **Muzici populare**

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

● la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 700.000 lei pentru 1 an, 375.000 lei pentru 6 luni, 185.000 lei pentru 3 luni.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică) Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Matei FLORIAN, Stela GIURGEANU, Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Tudor IORDĂCHESCU
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon: 211.07.69. **Fax:** 211.37.36.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%) şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 15.700 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Cîteva specii de ticăloși

Născut în zodia Fecioarei, simt, uneori, nevoia să-mi sistematizez pînă și furia. Am întîlnit, în cîteva decenii de viață, o sumedenie de ticăloși și ticăloase, am văzut oameni normali ticăloșindu-se subit, am avut de-a face cu diferite forme de ticăloșie. E o experiență care merită, cred, cîteva fișe preliminare, în vederea unei analize viitoare. (Orice asemănare cu personaje reale e, se înțelege, accidentală.)

De cele mai multe ori, ticăloșia e un viciu derivat. Anumite împrejurări, anumite configurații interioare o aduc la suprafață ca pe un derapaj colateral, surprinzător pentru cei din jur, dacă nu chiar pentru ticălosul însuși. Mulți ticăloși nu știu că sînt ticăloși, iar cînd află, nu acceptă o asemenea calificare în ruptul capului. Un caz, aș spune, „clasic“ e, de pildă, cazul celui care se ticăloșește din slugărnicie. Dispus să execute tot ceea ce i se ordonă, fidel unui șef, unei instituții sau unui partid, ticălosul din această specie nu dă doi bani pe discernămîntul său și pe onoarea proprie. Încet-încet, el învață să ia directivele superiorilor drept convingeri personale. Murdăria nu-i face rău, cîtă vreme ea are „legitimitatea“ fidelității. Devotat „cauzei“, el pendulează fără jenă între opțiuni ireconciliabile: nu consecvența e problema lui, ci obediența fără breșă. I se ordonă să fie principial – e principial. Gesticulează isteric, ridică glasul, trîntește ușa. I se ordonă, dimpotrivă, să fenteze discret, s-o lase moale, să adulmece dejecția – o face surîzînd, cu conștiința împăcată: așa e jocul, așa i s-a spus. Nu poți anticipa reacțiile unui astfel de ins. Ba te privește complice, ba îți evită, abstras, căutătura. Uneori, din ce în ce mai rar, e vag stingherit de impura lui coregrafie. Dar se consolează repede. Tu ieși, imatur, la bătaie cu criterii private, cu convingeri individuale, cu judecăți „subiective“. El însă e exponentul unui „sistem“, e „om de echipă“, se lasă „ghidat“ de subtile strategii de culise. De aceea, e ticălos cu mîndrie. Cu nesimțire. Cu panaș.

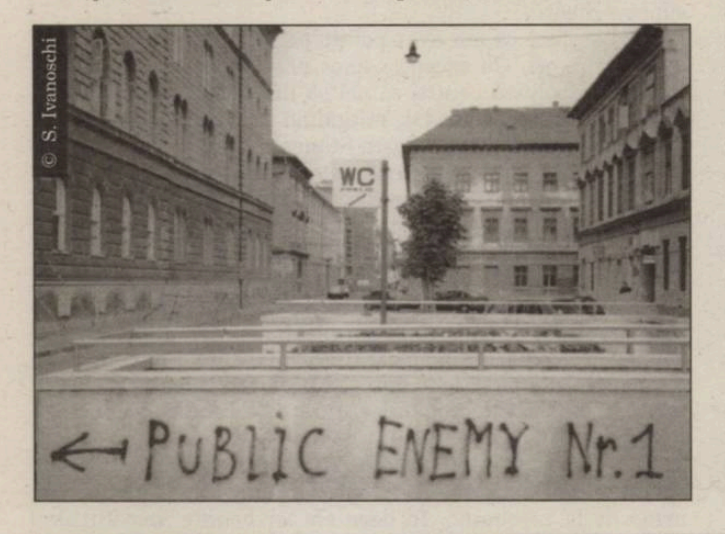

Mai trist e cazul celui care se ticăloșește dintr-un amestec mucegăit de vanitate și sărăcie. A avut, întotdeauna, un cult juvenil al posturii nobile și al conduitei sublime, dar viața l-a contrariat necruțător: a avut necazuri, a dus-o zgîriat, s-a simțit umilit de un destin marginal. Frustrat, lacom de compensații tîrzii, incapabil să convertească morala teoretică (proclamată romanțios, cu citate, prost asimilate, din „clasici“) într-un comportament pe măsură, omul nostru alunecă, lent, spre promiscuitate. Dacă ajunge, în ceasul al doisprezecelea, la vreo demnitate lucrativă (cu secretară, mașină, indemnizație și pașaport), el vrea, în sfîrșit, să profite. S-a chinuit destul, a aspirat, perdant, la purități utopice. Merită și el, în final, un pic de confort. Nu-i este ușor. Urme încăpățînate ale vechilor idealuri îl șicanează mocnit, îl încurcă. Se străduiește, din răsputeri, să-și confecționeze alibiuri, să-și cosmetizeze portretul. Își ambalează ticăloșia ca luciditate, ca imparțialitate înțeleaptă, ca probă de „independență“. Dar, de fapt, e confuz pînă la nevroză. E „ticălos“ în cealaltă accepțiune pe care o are cuvîntul în românește: jalnic, vrednic de milă, sărman.

Oarecum comic, deși nu mai puțin periculos, e ticălosul pe bază de prostie. Băiat simplu, din popor, el a intrat, trudnic, în categoria „dăscălimii“. A învățat cuvinte noi și grele, cum ar fi „teluric“, „intrinsec“, „exhaustiv“, a căpătat răspunderi publice, are extaze neaoșe dinaintea unor politicieni charismatici, e pus pe căpătuială și pe carieră. De multe ori, e zdrobit de propria importanță. Nu-i vine nici lui a crede că a ajuns unde a ajuns și e cînd perplex, cînd arogant ca un vechil în haine boierești. Efortul de a gîndi logic îi provoacă inflamațiuni apoplectice și crampe stomacale. Cînd nu mai pricepe despre ce e vorba, se înfurie, țipă și fuge. E ticălos pentru că n-are criterii, pentru că e depășit de situație, pentru că e incompetent. În fond, e mai curînd o victimă: plasat brambura într-o funcție fără legătură cu alcătuirea lui mentală, ipochimenul bate cîmpii candid și face porcării din stupiditate și inadecvare. Dacă încerci să-l trezești, nu-nțelege ce vrei: înjură, se învinețește și te pîrăște „la centru“. E și obedient (cu cei „mari“), e și sărăntoc, dar e, mai ales, adumbrit intelectualmente și tembel. Nu poate fi vindecat, reorientat, strunit. E un ticălos somnambulic. Mai mult decît indignare, stîrnește uimire și o resemnată bună-dispoziție...

Toți cei de mai sus sînt ticăloși secunzi, de mîna a doua. Ticălosul adevărat, ticălosul-model, ticălosul de vocație e infinit mai spectaculos. Mediocru și veleitar, uleios ca o delațiune și călîu ca un abur toxic, deopotrivă umil și obraznic, înzestrat prin naștere să lingă, să pupe și să scuipe după cum e cazul, el nu gîndește, ci combină oportun, nu acționează, ci se strecoară convenabil, nu comunică, ci pestiferează. În timp ce fură la cîntar, face bancuri, în timp ce îți întinde mîna, te vinde. Dinamica lui e o succesiune de tîrîre, salt furtiv și scurgere băloasă. Simte prompt care sînt alianțele utile, cultivă, prin afinitate, ticăloși din aceeași stofă, manevrează inteligența ca pe o specie a vicleniei. Are nervi de oțel. N-are dubii, n-are insomnii. E oportunist, poftitor de titluri, recompense și fleici, e nerușinat, flasc, izinit și hain. Comparați cu el, ceilalți ticăloși au, aproape, față umană. Nu e nimic mai dezgustător și mai primejdios pentru un om și pentru un neam decît să se confrunte cu asemenea dihănii, capabile să destrame, prin secreția lor acră, țesutul viu al oricărei comunități.

cu dilema la croitor

Sînteți mîndru de reuniunea NATO de la Brașov?

Sigur că-ți crește inima în piept cînd știi că bravii generali NATO vor servi sărmăluțe la Brașov în compania foștilor activiști de partid, a ginericilor și a odraslelor de generali Secu care au recitat la grădiniță celebrele versuri „agresor american, cădea-ți-ar bomba în ocean“.

Printr-o fericită operație miciurinistă, mlădițele din cartierul Primăverii altoite pe trunchiul NATO pot ciocni azi cu yankeii un pahar cu Ballantine's în cinstea tăticilor lor care se tratau la Varșovia cu vodcă rusească.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Despre învățămînt

Am citit de curînd un studiu amănunțit – cum mi-aș dori să existe și despre universitățile noastre – referitor la „cultura organizațională“ a Noii Universități Bulgare. Autorul, expert în sociologia organizațiilor și cadru didactic în această universitate, a analizat meticulos timp de doi ani modul de funcționare al acesteia, transformările structurale alese de conducere pentru a crea o pepinieră a noilor elite bulgare și strategiile manageriale urmate pentru a ajunge la acest rezultat. La sfîrșitul a peste o sută de pagini de analiză, concluzia este următoarea: „Ipoteza inițială, anume că există prea multă administrație și lipsă de *leadership* în organizare, trebuie să fie răsturnată: a rezultat că există prea mult *leadership* și aproape nici un fel de management ca funcție organizațională autonomă. Ceea ce este considerat (și prezentat) drept management este de fapt o extensie a unui *leadership* puternic personalizat și voluntaristic“. Altfel spus, managementul sînt eu! Îmi sună cunoscut...

Transformarea structurală a învățămîntului în noile condiții de piață este, fără doar și poate, necesară și esențială. În această privință, deși există faimosul „proces Bologna“ de compatibilizare a sistemelor de învățămînt din Europa de mîine, există și modele diferite de organizare din care ne putem inspira, precum și strategii manageriale diverse la care se poate apela. Și unele și altele pot – și trebuie – să fie adaptate contextului românesc pentru a deveni funcționale și a se atinge scopurile educaționale dorite. Dar aici pare să fie problema: chiar își dorește cineva, cu adevărat, atingerea acestor „scopuri educaționale“ ale tuturor? Această „ipoteză“, oarecum firească, trebuie să fie răsturnată, se pare: modelele educaționale și strategiile aferente sînt alese (sau, mai frecvent, doar afirmate) pentru a atinge scopurile de *poziționare* socială ale fiecăruia dintre „managerii“ învățămîntului românesc. Ceea ce ar trebui să fie un scop național devine astfel doar un mijloc individual pe socoteala tuturor.

Nivelul cel mai generic de poziționare este cel de manager reformator, adică avînd o „orientare de piață“. Trecerea de la o organizare colegială la una managerială pune deja destule probleme – și rămîne problematică chiar dacă majoritar acceptată. „Orientarea de piață“ a managerilor noștri educaționali rămîne însă mai degrabă una fantasmatică, lipsită de o reală viziune a „pieții“ în ansamblul său și pe termen lung. Ea înseamnă, constată colegul bulgar, „a vinde orice oricui este suficient de naiv să cumpere“. Este, de cele mai multe ori, o viziune fragmentară și oportunistă de buticar. Suficientă însă pentru a acredita poziția de „strateg“ a celui care reușește să vîndă astfel diverse „produse educaționale“ și a-l promova astfel în lupta cu dascălii conservatori și „încremeniți în proiect“.

La nivelurile superioare ale jocurilor de putere, această postură de „strateg“ este puternic personalizată și transformată în statut de părinte fondator: eu am dat acestei instituții structura sa modernă, adaptată condițiilor de piață. De aici pînă la identificarea cu instituția nu mai este decît un pas, pe care toți rectorii aflați la al treilea mandat au încercat să-l facă. Și majoritatea au reușit... Doar că acești „reformatori“ se transformă în „conservatori“ imediat ce pledoaria lor reformistă i-a plasat în poziția la care aspirau, reforma lor, uneori meritorie, împotmolindu-se în orizontul intereselor personale.

La nivelurile mai modeste, unde poziționarea față de studenți și colegi este miza centrală, această postură ia adesea forma unui reformism populist: un curs în *power point*, niște exerciții de *team-building* preluate din practica ONG-urilor, niște informații despre subiecte fierbinți, pe scurt, o marketizare abilă a educației și poziția respectivului în comunitatea universitară este asigurată. *Ce* și *de ce* predai este mai puțin important decît *cum* o faci: în fond, ca în rafturile unui supermarket, aceasta este ceea ce vede în primul rînd „clientul“.

La extrema cealaltă, de masă, se joacă însăși poziționarea socială a întregii categorii a dăscălimii. În ziua în care profesorii demonstrau pe străzile Bucureștiului cerînd salarii decente, unele televiziuni arătau aceste evenimente, altele prezentau, ca din întîmplare, scurte „reportaje“ despre meditațiile și șpăgile profesorilor. De fapt, ambele imagini aveau partea lor de adevăr. Pe de o parte, se încearcă o (re)poziționare și recunoaștere a învățămîntului în general pe piața muncii, pe de altă parte, numeroși profesori se poziționează singuri, pragmatic și chiar cinic, pe o piață a economiei informale, singura care le este direct accesibilă. De aici, telespectatorul român, imparțial ca tot românul, conchide că „și statul își bate joc de profesori, dar și aceștia își scot pîrleala cu vîrf și îndesat“, vorba unui vecin de-al meu. Și victimă și călău, deci. Ca orice slujbaș, ca noi toți. Și atunci, vorba aceea mult gustată: care-i problema?

Păi, problema ar fi una destul de alarmantă: oare în toată această luptă de *poziționare* individuală *în cadrul* învățămîntului și prin aceasta în cadrul societății noastre în plină schimbare, mai este cineva căruia să-i pese cu adevărat de *învățămînt* ca atare?

ținerea de minte

„Hîrtia igienică detașabilă a fost inventată de un fabricant elvețian în 1901 – în ziua cînd guvernul elvețian livra Italiei un anarhist bănuit de atentate împotriva regelui ei – ziarele socotind că e o invenție discretă, dar importantă.“

(Pavel Udarnic, *Europeana – une brève histoire du 20e siècle* (Ed. Allia, 2004 – încă netradusă în românește)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cum pot fi ratate alegerile

Asociaţia Pro-Democraţia a anunţat public că va renunţa la observarea alegerilor dacă nu va fi modificată legea electorală astfel încît posibilitatea de fraudă să dispară. Anunţul APD vine cum nu se poate mai prost. După ce a organizat dezastruos şi a fraudat referendumul pentru Constituţie, s-ar fi crezut că Guvernul a învăţat ceva. Nici pe departe: prin acţiunile sale şi prin legislaţia adoptată, Guvernul pare absolut decis să încurajeze suspiciunile.

Democraţia românească ar fi trebuit să treacă de epoca în care scrutinul este suspect de furt. Aşa se întîmplă în democraţiile imature, unde nu există nici mecanisme şi nici încredere pentru a preveni furtul voturilor. România care candidează la integrarea europeană ar fi trebuit să treacă de acea etapă în care se zbat ţări ca Ucraina, Azerbadjan şi, mai nou, Afganistan. Dar şi la referendum, şi la locale, heirupismul, lipsa unor reguli şi mai ales aplicarea lor părtinitoare au creat imaginea unei democraţii bezmetice. Ministrul Administraţiei a afirmat la modul serios că urna mobilă prevăzută în lege pentru persoane cu handicap se poate plimba prin supermarketuri după electoratul obişnuit.

Miniştrii se arată foarte afectaţi cînd sînt încurcaţi cu asemenea amănunte. Adoptă o mimă de oameni nedreptăţiţi, de personaje lovite în buna lor credinţă de către oameni lipsiţi de inimă, de cîrcotaşi veşnic nemulţumiţi. S-ar zice că ar fi în stare de orice ca să prevină suspiciunea şi să salveze onoarea democraţiei româneşti. Dar au acţionat sistematic în sens contrar. Dacă ar fi existat un catalog al greşelilor pe care le puteau face, PSD şi Guvernul s-ar fi putut lăuda că nu au ratat nimic. Autoritatea Electorală Permanentă a fost înfiinţată foarte tîrziu şi a fost practic nefuncţională la alegerile locale. În loc să numească acolo o persoană care să garanteze neutralitatea, un colaborator apropiat al lui Octav Cozmâncă, fost secretar de stat în Ministerul Administraţiei, a reprezentat Autoritatea în Biroul Electoral. „Ieşind de cîteva ori în public în apărarea Guvernului şi a unor decizii ale acestuia, reprezentantul AEP a contribuit la crearea în ochii opiniei publice a unei percepţii de control politic din partea partidului de guvernămînt asupra modului de funcţionare a acestei instituţii" (citat din raportul *Alegerile locale 2004 – O lecţie politică,* al Institutului pentru Politici Publice). De altfel, IPP a strîns în acest raport o serie întreagă de neregularităţi în care au fost implicate instituţiile statului. Biroul Electoral dominat de PSD nu a intervenit pentru a stopa campania electorală desfăşurată în şcoli de Mircea Geoană. Inspectoratul Şcolar a aprobat o manifestare organizată la liceul „Tudor Vladimirescu", unde ministrul de Externe, nu candidatul Geoană, a fost personajul principal. Funcţionarii publici au lipit la Constanţa afişe pentru candidatul Radu Mazăre. Raportul IPP (www.ipp.ro) documentează mult mai multe cazuri. Deşi legea interzice oferirea de stimulente materiale pentru alegători, procurorii care au fost sesizaţi de asemenea cazuri s-au făcut că plouă. Din 43 de situaţii, în 42 s-a decis neînceperea urmării penale şi a fost aplicată o singură amendă administrativă. În fiecare caz unde Parchetul a efectuat cercetări, observaţiile procurorilor documentează oferirea unor diverse bunuri (mîncare, băutură sau direct bani), dar concluzia este contrară evidenţei. În cazul lui Marian Oprişan care a oferit bere unor alegători în ziua alegerilor, procurorul notează că făptuitorul nu a discutat „aspecte de natură electorală".

Cam acesta este contextul, undeva între bufonerie, fraudă şi democraţie serioasă. Din prostie sau servilism, riscăm ca aceste alegeri să marcheze un regres, ceea ce este cu totul paradoxal. Aşa cum de altfel este paradoxal că PSD a „reuşit" să facă din România o ţară la limita îndeplinirii criteriilor politice de aderare la UE, problemă de care credeam că am scăpat.

În acest context, APD decide că este foarte aproape să se retragă. Condiţiile puse de Asociaţie sînt de bun simţ, aproape te miri cum de nu a fost ascultată pînă acum, deşi a trimis cîte o scrisoare fiecărui parlamentar atunci cînd au votat legile electorale. APD este nemulţumită că alegătorii pot vota de mai multe ori (timbrele autocolante sînt uşor de desprins şi votul în afara localităţii de domiciliu a devenit o banalitate). Prin noua lege, este admis un singur observator într-o secţie. Cum APD este singura organizaţie independentă care mai urmăreşte scrutinul, ONG-urile activate de PSD pentru alegeri o vor concura la tragerea la sorţi. Observatorii independenţi vor fi excluşi din cele mai multe secţii. Apoi, prefecţii numesc şefii secţiilor de votare, de multe ori membri de partid care demisionează din formaţiune cu cîteva zile înainte de alegeri. Pare incredibil că aceste cereri nu au fost ascultate. Parcă îl văd pe Alin Teodorescu cum va apărea pe ecran şi va spune că doar neştiinţa ne poate face să credem că au existat fraude la alegeri, că n-avea cum.

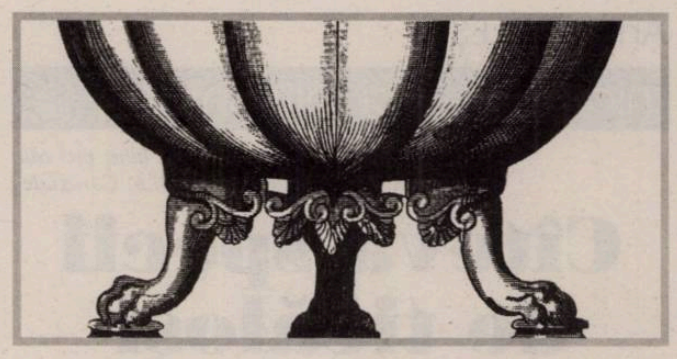

presa despre...

CNSAS

„Membrii acestui Colegiu nu au dreptul să cerceteze şi să se pronunţe în legătură cu numeroase categorii de colaboratori care se regăsesc în dosarele clasificate la secret. Eu însumi sînt în această situaţie. Am fost informator al Brigăzii Antiteroriste şi am certificat CNSAS în care scrie negru pe alb că nu am colaborat cu Securitatea. E o tîmpenie. Afirm a suta oară: am colaborat! Într-o situaţie asemănătoare se află un număr imens de persoane publice, între care mulţi politicieni. O bună parte dintre aceştia au făcut ceva mai grav decît mine. Adică au făcut poliţie politică. Cazul lui Vadim este tipic din acest punct de vedere. Oare de ce nu cercetează nimeni arhivele de la SIE pentru a afla cam ce scria Vadim chiar despre mentorul său Eugen Barbu, în timp ce beneficia la Viena de o bursă mijlocită de acesta? Sînt clasificate? Atenţie şi la o altă diversiune: mulţi dintre cei care au făcut poliţie politică se apără astăzi fluturînd dosarul lor de urmăriţi. E o altă diversiune. Urmăritorii erau, la rîndul lor, supravegheaţi.

Aşa se face că am avut poliţie politică, dar nu prea am avut turnători. Cu excepţia unor nenorociţi care au făcut închisoare politică pentru ca noi să fim liberi. Şi acolo, sub tortură şi şantaj, au cedat, mîzgălind un angajament sau o notă informativă" (Sorin Roşca Stănescu, *Ziua).*

„Se scrie o nouă pagină din istoria unui proiect eşuat. O înfrîngere care apasă pe umerii fiecăruia dintre noi. «Nu ai ce le face», «cui îi mai pasă», «tot ei au condus şi o să conducă», «lumea s-a plictisit de subiectul cu securiştii» sînt cîteva din sloganurile promovate chiar de către cei care se simt afectaţi direct de scormoneala prin dosare şi care au fost înghiţite pe nemestecate de o majoritate paralizată de prea mulţi ani de supuşenie totală. La adăpostul acestor stereotipuri ne-am complăcut în lene şi lehamite... Cu complicitatea făţişă sau tacită a majorităţii românilor, ţara este condusă în continuare de elita pe care Ceauşescu a cultivat-o în urmă cu 20 de ani. Un regiment de copii de trupă, în care pînă şi feţele spilcuite (gen Năstase sau Geoană) mai poartă pe frunte urma de la caschetă... În degetele lor boante, instituţiile tradiţionale ale democraţiei se strîmbă şi iau forme monstruoase" (Dan Cristian Turturică, *Evenimentul zilei).* (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

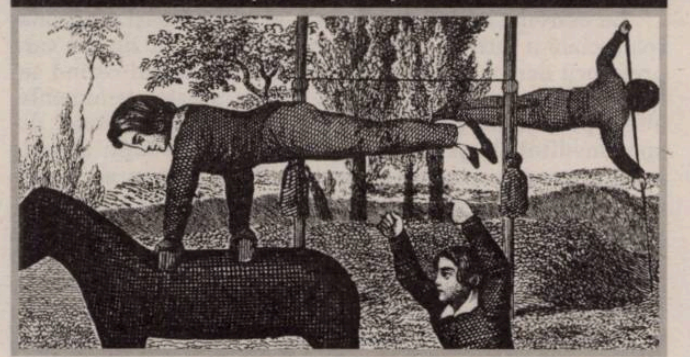

Indicaţii SRL

Cel mai bun *business* pe care îl ştiu este cel cu indicaţii. Şi nu, nu e o afacere românească. E o invenţie americană sosită pe piaţă undeva la orizontul anilor '80, cînd companiile au descoperit că trebuie să controleze costul şi timpul necesar implementării unui proiect. Oficial, îi spune management de proiect. De-adevăratelea, e o ştiinţă a arătatului cu mîna şi a executatului întocmai. Cu diferite arome: în unele variante, adaptate pieţei româneşti, toată lumea arată cu mîna şi umblă după cineva să mai şi facă treabă.

De fapt, dacă dai limbajul profesional la o parte, managementul de proiect presupune o calitate pe care ne-am obişnuit s-o considerăm defect: surprizele sînt interzise. Ştiinţa asta ne asigură că produsul trebuie să facă ce vrea clientul şi să fie gata cînd ai promis. Avem şi noi o contribuţie originală la ea: managementul scuzelor. Ar trebui să fim mîndri de asta, dacă n-am fi întîrziat deja la o altă întîlnire.

Afacerile cu indicaţii sînt însă o ramură înfloritoare a Noii Economii. Inclusiv româneşti. După ce l-am scos din *business* acum 14 ani pe primul lor *dealer* naţional, n-avem acum nici o problemă să importăm alţii, cu miile. Primul semn al sosirii lor e cererea mare de birouri cu pardoseală de sticlă de Pompei (produsă în urma erupţiei, 500 euro/m^2) şi birouri desenate de contorsionişti. Marfa lor sînt cuvintele, iar asta trebuie cît mai bine împachetat. Decorul te ajută să pleci acasă convins c-ai cumpărat, totuşi, ceva.

Iertaţi ironia nemeritată. Ceea ce vin să ne vîndă aceşti străini este pur şi simplu ştiinţa de a construi – din 10 sau 1.000 de oameni – o echipă. În opoziţie cu ştiinţa balcanică, ce îi transformă în rotiţe bine înţepenite ale unui mecanism declinat pe etaje, compartimente, direcţii şi departamente. La pachet, străinii aduc ticăiala şi obsesia pentru treaba făcută bine, care încet-încet defineşte o nouă generaţie de sacrificiu în România. E vorba de clasa activă, cu slujbe pe la multinaţionale sau companii progresiste româneşti, cu personal puţin şi ambiţii mari. E clasa atleţilor de birou, oameni care se duc la slujbă la 9 dimineaţa şi care se întorc acasă doar atunci cînd trebuie să facă duş pentru a doua zi. Iluzia lor e că sacrificiul, spre deosebire de al părinţilor, e de data asta profund egoist – că muncesc pentru propria prosperitate. Cei de la contabilitate, pe unde trec cifrele profitului companiei, ştiu însă mai bine.

Faţă de cele de care ne e cîteodată dor, indicaţiile pe stil nou au ceva în plus: motivaţia raţională. Dar asta nu înseamnă că nu le lipseşte fundamentul ideologic. Marx a cedat în faţa lui Kotler, cu mult mai greu de învăţat şi de sumarizat într-o broşurică. Iar scopul nu e mai îndepărtat ca societatea socialistă, unde toţi muncitorii erau fericiţi. În locul lor se află acum clienţii – şi nici ei nu pot fi contrazişi cu privire la justeţea cauzei...

În industria indicaţiilor, cea mai valoroasă proprietate e acronimul. Compania de consultanţă Feteşti SRL nu va avea linişte (şi nici clienţi) pînă ce nu va ieşi pe piaţă cu produsul FMM (Feteşti Micro Management), un soft de ERP (nu vă spun ce înseamnă, să vă perpeliţi!) centrat pe micro-indicaţii în organizaţiile mari. Specialiştii recomandă doar trei litere pentru un produs serios, cu şanse pe piaţă. Dacă aveţi noroc la OSIM şi un grafician bun, nu ezitaţi să le patentaţi. Merg în ultima vreme şi numele cu alură latină, produse în laborator. Totul e să aibă şi o siglă pe care s-o înţeleagă lumea. În culturile orientale lumea nu scoate bani pentru concepte, însă face orice sacrificii pentru *brand*-uri. Întrebaţi la BMW dacă aveţi nelămuriri în chestiune.

În ciuda aparenţelor, ştiinţa indicaţiilor nu e o specialitate occidentală. Japonezii au contribuit mult la ea, cu precizia nemaiîntîlnită cu care au descris, planificat şi implementat atît mişcările lucrătorilor la bandă, cît şi hainele, cariera şi pînă la urmă viaţa lor. Dacă s-ar fi întîmplat la noi, ne-am fi plîns de abuzuri orwelliene. Se întîmplă la ei, aşa că nu ne plîngem şi le cumpărăm maşinile produse prin aceste metode.

Un singur lucru mi se pare suspect în managementul de proiect: cîteodată îţi spune pur şi simplu să-ţi cauţi singur de treabă. Asta nu e drept. Am plătit să aflu ce trebuie să fac!

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Primele alegeri la Kabul

Campania electorală a fost atît de specifică, încît nu a semănat cu nici una de pe pămînt: nu existau datele unui recensămînt fiabil şi, ca o consecinţă a deceniilor de război, puterea conducătorilor de trib care controlau miliţii private înarmate ameninţa în mod serios candidatura preşedintelui Karzai, candidatul guvernului central, susţinut de organismele internaţionale. Loialităţile tribale contează foarte mult în Afganistan şi liderii tribali sînt – în general – ascultaţi. Metodele lor sînt directe: bătrînii din tribul Terezay au ameninţat că vor da foc caselor acelor membri ai tribului care nu vor vota pentru Karzai. În altă regiune, ministrul Lucrărilor Publice a desfăşurat de-a lungul drumului prăfuit din satul său natal soldaţi în uniforme de camuflaj, iar în corturi imense au fost instalate cazane uriaşe unde fierbea pilaful de miel. „Am pregătit mîncare pentru aproximativ 3.500 de persoane", spune cu nedisimulată mîndrie un bucătar transformat în agent electoral. Dar nu doar cu pîine trăieşte omul: „Karzai este de-al nostru, îl cunoaştem pe tatăl lui, ştim familia lui şi el e fidel tradiţiilor noastre păştune. El se roagă de cinci ori pe zi; nu fumează; n-a lovit niciodată pe nimeni; orice bărbat şi orice femeie sînt obligaţi să-l voteze pe el, altfel vor comite un mare păcat", spunea un mollah la o adunare electorală. Venit din străinătate după victoria occidentală împotriva talibanilor, cu ajutorul americanilor şi sprijinit de oamenii lui Allah, Karzai a izbutit în cei trei ani de cînd e la Kabul să-i convingă pe unii dintre importanţii săi compatrioţi că-i pot acorda încrederea, că el poate asigura evoluţia paşnică a conflictelor tribale.

Talibanii ameninţau că vor împiedica prin acte de violenţă desfăşurarea scrutinului, dar nu şi-au făcut simţită prezenţa, aşa că problema esenţială a rămas cea a cernelii. După vot, o pată de cerneală pe mîna alegătorului ţinea loc de ştampilă. S-a dovedit că această cerneală se putea şterge cu uşurinţă, aşa că acelaşi om ar fi putut vota de mai multe ori. Ceea ce s-a şi întîmplat.

În ciuda tuturor distorsiunilor de la normele elementare ale unei campanii electorale democratice, observatorii străini au respins cererile candidaţilor opoziţiei de anulare a votului, iar în cele din urmă, aceştia şi-au retras ameninţarea cu boicotul. Dar numărătoarea voturilor nu va începe pînă nu se vor face verificări minuţioase, deşi un institut de sondaje american l-a dat cîştigător pe Karzai.

După un deceniu de război împotriva ocupantului sovietic (2 milioane de morţi, 6 milioane de refugiaţi), după ani de conflicte tribale încheiaţi în 1996 cu preluarea controlului de către talibani, care au impus un regim islamic strict, după atacul forţelor occidentale din 2001 (bombardamente, lupte crîncene în Kabul) şi căderea oraşului Kandahar, populaţia martirizată a acestei ţări căzute din Istorie mai are energia unui început, străin, în fond, de tradiţiile sale.

Trei milioane de refugiaţi s-au întors din Iran şi Pakistan, un grup de oameni de afaceri au investit 25 de milioane de dolari într-o fabrică de Coca-Cola, în ultimul an fiscal creşterea economică a fost de 20%. Speranţa a devenit un sentiment colectiv, convieţuind totuşi cu frica.

Ameninţările nu au dispărut: a fost reluată cultura opiumului, sursă de cîştig mult mai lesnicioasă decît orice altă ocupaţie. Talibanii izbutiseră s-o desfiinţeze. Trupele americane şi agenţiile ONU nu funcţionează dincolo de capitala Kabul, iar în provincii violenţa şi corupţia asigură condiţiile necesare revenirii talibanilor: oameni sfinţi, ei practică violenţa fără corupţie.

Alegerile din Afganistan nu rezolvă nimic din gravele probleme ale ţării. Dar nimic nu se poate rezolva în absenţa unor autorităţi legitime care să poată direcţiona şi coordona acţiunile de stimulare economică şi de introducere a unor elemente de ordine în haosul existent. Din perspectiva Irakului, alegerile din Afganistan sînt un semn pozitiv. Înseamnă că oricît ar părea străine de tradiţiile locale, obiceiurile democratice pot fi însuşite, chiar dacă – deocamdată – cerneala lor se poate şterge cu uşurinţă.

globul cubic

Cine pe cine iubeşte

● În prima dezbatere televizată cu contracandidatul său, preşedintele Bush a afirmat ritos că nu e dispus să aştepte aprobarea Franţei ca să ia decizii de politică externă. Pentru administraţia de acum a Statelor Unite, Franţa a devenit simbolul lumii nu atît ostile, cît neînţelegătoare. În vizită la Hanoi, preşedintele Franţei, Jacques Chirac, avertizează asupra încercărilor culturii anglo-saxone de a anula tot ce nu îi seamănă, „într-un fel, noi luptăm împotriva tezelor americane care riscă să genereze o sub-cultură generală a lumii" *(Le Monde*, 8 octombrie 2004). Cînd a vrut să-şi susţină tezele, ilustrînd bogăţia culturală a lumii, citînd filme vietnameze, preşedintele le-a uitat titlurile. Se întîmplă. În vizită la New York, Nicolas Sarkozy, unul dintre politicienii francezi care îl enervează cel mai tare pe preşedintele Chirac, deşi e încă membru în guvernul său, ţine cu totul alt discurs: „Francezii îi iubesc pe americani. Familiile franceze visează ca tinerii să studieze în universităţile americane. Cînd ne ducem la cinema, mergem să vedem filme americane. Cînd deschidem radioul, ascultăm muzică americană. Noi iubim Statele Unite. Să nu priviţi lumea ca pe o lume ostilă. Lumea vă admiră. Lumea vă respectă" *(Le Monde,* 6 octombrie 2004).

● Conform statisticilor oficiale americane, în Statele Unite trăiesc acum aproximativ un milion de emigranţi ruşi. Cum o să voteze „ruşii" pe 2 noiembrie – termenul îi înglobează în realitate pe toţi cei proveniţi din fosta URSS – se întreabă cotidianul moscovit *Izvestia* şi răspunde conform cifrelor oferite de Institutul de studii pentru noii imigranţi (New York) – 52% pentru Bush şi doar 18% pentru Kerry (ceilalţi nu s-au hotărît). „Majoritatea zdrobitoare a emigranţilor rusofoni au ajuns aici înainte de 1996 şi acum au drept de vot, astfel comunitatea lor a devenit influentă", spune directorul Institutului, Sam Kliger. Cei mai numeroşi sînt profesioniştii cu calificare superioară – programatori, medici, matematicieni – şi aşa numiţii „logodnici prin corespondenţă". *Izvestia* crede că ei vor vota pentru Bush pentru că perioada de înflorire a carierei lor americane a fost pe timpul primului său mandat. Factorul esenţial este că pentru toţi foştii sovietici, Bush este moştenitorul republicanului Reagan, „învingătorul în lupta cu imperiul răului. Ei nutresc un sentiment de gratitudine faţă de republicani care le-au dat posibilitatea să părăsească URSS. Şi apoi ei sînt încă purtătorii mentalităţii totalitare, ceea ce face ca ideile radicale să le fie mai apropiate". **(M. B.)**

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezenţă

Răzvan Theodorescu

S-a scris insuficient şi timid despre performanţele publice ale ministrului Theodorescu. Am s-o fac aici, în tonul care i se potriveşte.

În anii '70, Răzvan Theodorescu era o voce insolită la televizor, în emisiunile de artă sau de istorie. Vorbea elegant, ca boierii de pe vremuri, şi indescifrabil, ca Dan Hăulică. Şi arta şi istoria, pre limba sa doctoricească, deveneau domenii graseiate – şi frumoase şi greu de-nţeles. Mi-am procurat cîteva din cărţile lui, ca să învăţ istorie medievală românească. Imposibil de fixat ceva: în toate, spectacolul intelectual la care asistam era acela al unui ins foarte abil şi informat, dispunînd de un enorm maldăr de date de importanţă greu sezisabilă, care patinează imprevizibil şi obositor în toate direcţiile, lăsîndu-te la sfîrşit şi fără imagine de ansamblu şi fără epică de amănunt. Istoria, în prezentarea lui Răzvan Theodorescu, semăna cu o ceremonie complicată, în care verva mereu sărbătorească şi encomiastică a cronicarului, care nu avea ochi decît pentru toaletele invitaţilor, bruia în mod foarte supărător efortul cititorului de a înţelege cum se desfăşoară ceremonia, unde are loc, cine a organizat-o, cu ce scop şi aşa mai departe. Toate întrebările istoriei-cu-sens păreau să piară sub pretensiunea istoriei-cu-fast pe care o practica – volubil, elegant şi graseiat – Răzvan Theodorescu. Dar, pe atunci, omul era rasat, excentric la înfăţişare, vizibil cultivat: era o pată de culoare într-un ocean de balegă. Totul i se putea ierta, pentru că nu semăna cu regimul. În anii '80, împreună cu Dinu Giurescu şi alţi cîţiva oameni curajoşi, Răzvan Theodorescu a protestat împotriva dărîmării cîtorva biserici. Mi-am spus atunci că rasa omului nu se dezminte: l-am iubit pentru curajul de a spune nu, cînd toată lumea spunea numai da, da, da – şi aplauda că e batjocorită. Apoi, după '90, l-am regăsit numit la conducerea televiziunii. M-am bucurat că Iliescu s-a înşelat şi a numit un om care nu era al unui regim în poziţia-cheie care îi putea asigura lui, lui Ion Iliescu, posibilitatea de a pune pe picioare unul – cum aveam să vedem în doar cîţiva ani, regimul Iliescu. Mie unuia filmul Răzvan Theodorescu mi s-a rupt în ziua de 13 iunie 1990, cînd, preluînd una din enormităţile lui Ion Iliescu tocmai lansate pe piaţă, cel care era pe atunci preşedintele Televiziunii Române Libere a declarat că el, cu experienţa sa de istoric, poate certifica că ceea ce se petrece în Piaţa Universităţii este o rebeliune de tip legionar. Ei bine, atunci mi-am dat seama că, în privinţa lui Răzvan Theodorescu, Iliescu nu se înşelase, iar eu fusesem în fals: Iliescu avea în el nu doar un servitor, cum poseda deja legiune, ci şi un aghiotant, adică, în termeni de idei, un mercenar al oricărei cauze – cu condiţia să fie a şefului. După '90, Răzvan Theodorescu a devenit din ce în ce mai mult un om al regimului Iliescu. Într-un sens, a devenit chiar *omul deplin al culturii sub Ion Iliescu*. Această identificare servilă cu dorinţele, prejudecăţile şi neputinţele unui om tarat de leninism, de efectele unei inteligenţe lipsite de anvergură şi iritat de o sete de putere mereu la pîndă a făcut din elegantul, cultivatul şi graseiatul Răzvan Theodorescu un om captiv, putînd să funcţioneze numai în registre limitate, adică bine determinate. Două roluri publice mai pare să poată asuma personalitatea mutilată a omului de funcţie politică strictă, care a devenit Răzvan Theodorescu: lauda hiberbolică, encomionul celest – aplicate la ceremonii culturii oficiale ori, după caz, ideilor lui Ion Iliescu; şi injuria groasă – împotriva adversarilor lui. Pe faţă, cu un soi de neruşinare agresivă, mereu îndîrjit şi resentimentar, Răzvan Theodorescu îşi tratează adversarii de cretini, imbecili, lumpeni, pegră, rataţi, nespălaţi, scursuri. Ce-i displacè nu are valoare; ce-i place, trebuie imperios finanţat; iar cultura naţională a devenit, sub ministeriatul său la cultură, un azil al foştilor şi actualilor oficiali, organizat în funcţie de

umorile lui. Rar s-a văzut ministru mai subiectiv, mai stăruitor în nedreptăţi, de mai senină rea-credinţă. La deplină maturitate, Răzvan Theodorescu s-a lăsat pedepsit de pedeapsa îngîmfării prosteşti şi s-a lăsat invadat, el, omul distins şi cultivat, de pofta groasă pentru vulgarităţile agresive. Astfel că acum, graţie prestaţiilor publice ale ministrului Theodorescu, cetăţenii pot gusta gratuit repertoriul cuţitarilor din Ferentari în execuţia cultă a unui conferenţiar de Ateneu.

www.corpvs.ro

site de legislaţie

ready made

„844 Ghenar 31. Şi într'acest an au început noaă supărări. Fecioru Măcescului Aleco mi-au scris că Grigore fii-mieu i-au furat un covor şi o să-l tragă în judecată. Pricina este că au jucat cărţi şi au luat lui Grigore doi galbeni. Grigore pă ascuns i-au luat covoru. De va da jalbă, să dăpărtează din miliţie, să închide la închisoare. I-am zis să dea covoru, nu m'au ascultat nici au voit să să arate către mine. Aşa copil, Dumnezeu să-l înţelepţească, căci nu mai ştiu ce să fac cu necazurile lor ce-mi fac până acum, iel şi cu Nicu. Am dat 2 galbeni şi am luat covoru şi l-am dat Măcescului bătrânu ca să golesc turburările."

(Însemnările Androneştilor,
publicate cu un studiu introductiv de Ilie Corfus,
Institutul de Istorie Naţională din Bucureşti, 1947)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Mic proiect PHARE

Cînd mă fac mare,
mă fac pitic
şi, prin urmare,
ştirb şi peltic.

Intru, cînd plouă,
sub un căuş
şi mănînc ouă
de cărăbuş.

Dintr-o petliţă,-mi
fac antereu
şi dintr-o liţă,
chei la antreu.

Cînd plec la balul
viilor, ah,
încalec calul
negru de şah.

M-iau o păpuşă
numai a mea;
nu trec pe uşă,
ci pe sub ea.

Eu, într-un timbru,
văd un afiş,
dorm sub un cimbru
şi jămanfiş...

Deci prin urmare,
ştirb şi peltic,
cînd mă fac mare,
mă fac pitic.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Sub o ploaie de fericire

(cum se uită o umbrelă)

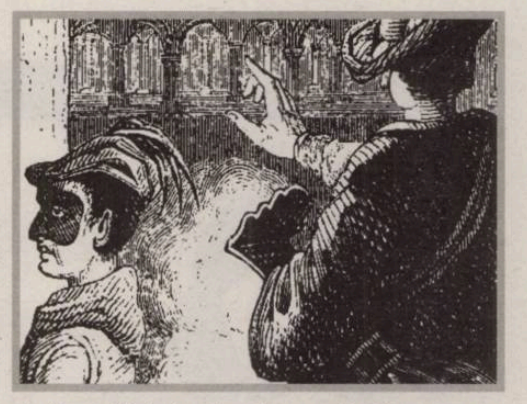

La cumpăna săptămînii trecute, am trăit fericiri în cascadă. Am fost în orăşelul Făget, din Timiş, am cunoscut cîţiva bravi profesori, le-am gustat palinca de caise, iar la final, din neatenţia bucuriei, am închis grăbit o uşă şi geamul s-a făcut ţăndări. La plecarea din judeţ, în timp ce peste Timişoara ploua prelins, de bucurie că mi-am revăzut nişte prieteni am scăpat laptopul pe jos – noroc că mi-a căzut pe picior. Ajuns luni dimineaţa la Bucureşti, le-am dat examen, la o şcoală privată, pentru o bursă de excelenţă, unor tineri absolut admirabili: trei fete şi un băiat, elevi de liceu din Oneşti-Bacău, Ploieşti, Cluj şi Bucureşti, unul în clasa a IX-a, ceilalţi într-a XI-a. Întîlnirea m-a remontat teribil. Nu pentru că tinerii ştiau carte – de la Iorga la Derrida – şi Internet, ci pentru că nu erau genul de tocilari din filme; ei arătau bine, erau îmbrăcaţi bine, gîndeau bine. I-am părăsit fericit că (şi) astfel de oameni vin din urmă, numai că în taxi am aflat că a murit *Superman* Reeve; neputînd trece aşa uşor de la o veste bună la una rea, mi-am uitat umbrela în maşină.

Există, oricît de paradoxal ar suna, un dezavantaj în a fi fericit. Psihologii îl confirmă*. Dacă oamenii furioşi şi frustraţi sînt tentaţi să facă numai evaluări negative în judecarea lumii şi îşi găsesc tocmai în această constanţă un soi de autosatisfacţie (de genul răbufnirilor dlui Răzvan Theodorescu, despre care vorbeam acum două săptămîni), oamenii fericiţi sînt pîndiţi de altă capcană: predispunerea lor la judecăţi grăbite este certă şi, ghidîndu-se după ideea că „totul e în ordine“, ei au tendinţa de a-şi inhiba gîndirea analitică. Cum spune psihologul Richard P. Bentall, oamenii fericiţi fac deseori evaluări nerealiste din motivul că îşi supraestimează controlul asupra realităţii. O realitate în roz nu este mai puţin falsă decît una în negru.

Deşi toţi indicatorii arată că un om tinde să se considere mai fericit într-o zi cu soare decît într-una înnourată, potrivit unui studiu din 1994 (care *inventaria* fericirea din 41 de state de pe glob) Suedia – care are primăvara şi vara la un loc, înghesuite în două luni – are oameni mai fericiţi decît Statele Unite – care au dreptul de a căuta fericirea înscris chiar în Constituţie; de unde rezultă foarte limpede ceva ce ştiu toţi mafioţii din lume, anume că fericirea şi legalitatea nu se presupun obligatoriu. Savanţii mai spun că fericirea, acest *summum bonum* al unor episoade ce se valorizează numai privite retrospectiv, se transmite genetic – această predispoziţie merge mai departe odată cu cromozomii, ca o moştenire, de la bunic la nepot. În ciuda a ceea ce spunem pe stadion, în pauza dintre reprizele unui meci la care înjurăm cu spume (precum partida cu Cehia, de exemplu), căsătoriile întăresc fericirea, în timp ce copiii, chiar şi cei mai doriţi, aduc cu ei limita fericirii, savant denumită *stres*. Bărbaţii devin mai fericiţi odată cu înaintarea în vîrstă, în timp ce – clişeu! – la femei e pe dos. Şi încă un detaliu: în ciuda a ceea ce vedem la televizor, în ciuda faptului că la ghişeul cu 6/49 se fac cruci pe piept mai multe ca la biserică, ei bine, oamenii religioşi sînt cu mult mai fericiţi decît oamenii bogaţi.

În anii '80, se demonstra că un bărbat fericit trecut de 70 de ani are o speranţă de viaţă cu 20 de luni mai mare decît un semen de-al său de aceeaşi vîrstă, dar care se declară nefericit. În schimb, acei tineri care au avut o copilărie fericită şi cărora părinţii le-au inoculat o perspectivă optimistă asupra vieţii au o speranţă de viaţă mai mică decît cei care au reuşit să supravieţuiască unei copilării cu probleme – din motivul că, mai tîrziu, alintaţii optimişti sînt predispuşi să-şi asume mai multe riscuri. Anii '90 au adus altceva: în Statele Unite, tocmai grupurile sociale al căror statut a făcut cele mai evidente progrese în ultimele decade – femeile şi afro-americanii educaţi – spun că nivelul lor de fericire a scăzut. Cu cît educaţia şi libertatea cresc, cu atît dorinţele sînt mai mari iar goana pentru împlinirea lor mai accidentată. De ce oare în Occident, spaţiu al democraţiei şi prosperităţii, rata sinuciderilor este mai mare decît în Orientul cu eterne probleme – iată o întrebare.

Nu-mi pot închipui o imagine mai tonică decît cea cu doi oameni fericiţi care-şi dau mîna. Ca în finalul filmelor western sau, dacă vreţi, ca în afişele de propagandă comuniste din anii '50, cu un muncitor în salopetă şi un ţăran cu ie şi chimir. Este o mică diferenţă, totuşi, între cele două reprezentări. Pentru că (spune Holt foarte bine) fericirea se mai trage şi din altceva: din simplul fapt că noi toţi avem *dreptul* – şi nu *datoria* – de a o căuta.

* Vezi Jim Holt, „Against Happiness“, în *New York Times Magazine*, 20 iunie a.c.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Vînătoarea de tineri

Dintre mulţii reporteri politici de televiziune, recunosc că am o slăbiciune specială pentru Andreea Creţulescu. Pentru mine prezenţa ei pe ecran garantează un spectacol pe cinste. Mereu zîmbitoare, mereu tăioasă, Andreea oficiază pe culoarele Parlamentului cu perfidia unei dresoare de tigri, crocodili şi coropişniţe. În locul biciului, agită microfonul, dar cu rezultate similare. La apariţia Andreei, straşnicii bărbaţi ai naţiei se fac mici, fug pe coridoare sau se ascund după servietele în care au slănină, brînză şi *Playboy*. Mai deunăzi, îi fugărea nemiloasă pe cîţiva parlamentari speriaţi, cu o întrebare simplă – *de ce îşi votaseră o pensie specială?* Una nerușinată de 20 de milioane indexabile! A obţinut cîteva grimase de repetenţi profesionişti şi două replici scrîşnite. În rest, nimic.

Asta e, cu mici excepţii, profesia de parlamentar român necesită un singur organ – mîna cu care votează (prin simplă ridicare sau prin îndesarea unui teanc de cartele). De unde şi vastul contingent de politicieni despre care nu se ştie precis dacă au darul vorbirii. Adunaţi pe liste, la grămadă, menirea lor nu e să conceapă legi, să analizeze consecinţe sau să îşi reprezinte electoratul, ci doar să voteze cum li s-a spus „de sus“. Între voturi citesc presa, picotesc, lipsesc de la şedinţe (plen, comisii, n-are importanţă), plănuiesc masacrarea ziariştilor, vizitează ţări depărtate sau calcă oameni cu maşina.

Febra electorală şi cotele mizerabile din sondaje i-au silit pe liderii cîtorva partide să schiţeze o restructurare a populaţiei legislative. Toţi se mîndresc cu semialegerile primare, cu criteriile impuse noilor candidaţi, cu mulţii tineri, cu mulţii refuzaţi. Deocamdată, schimbările par subţirele, mă cam tem că asistăm doar la înlocuirea unei mase de manevră cu alta. Presa a ironizat tîrguielile din spatele perdelelor de fum, căci nu putem spera nimic dacă acest pripit elan reformator nu va continua şi dincolo de legendara limită a minunilor indigene.

Pînă atunci, pe la televiziuni se perindă vîrfurile viitoarei politici – „lupii tineri“ promovaţi de marile partide. Domnişoare elegante şi tineri încruntaţi, gata să sară la bătaie de dragul unor idealuri imprecise. Liberalul Cristian e cam agresiv, pedistele Lavinia şi Roberta sînt cochet-ironice, purul Bogdan e crispat, iar Victor arogant ca de-obicei. Dar dincolo de doctrine, toţi cer înmulţirea tinerilor în politică. De ce? Nu e clar, competenţa personală sau priorităţile sociale ale virtualilor politicieni sînt cam vagi. Energicii lideri ai departamentelor de tineret flutură floretele ironiei, îşi acuză adversarii de păcatele şefilor (ca şi de altele inexistente) şi suferă de pojarul copilăriei – vor să facă (şi să promită) totul! Păcat că aceste confruntări au mai degrabă aerul unui sport de societate. Parcă-i aud: *Ne mai înţepăm vreo oră şi după aia bem o bere! Azi facem noi cinste! Mergem în Space?*

Goana după tineri „cu foc în maţe“ *(apud* căprioara de Nevada) a devenit din păcate un scop în sine. *Tineri să fie, că în rest le spunem noi ce să facă!* Dar n-am fi români dacă n-am fi originali şi aici. URR, primul partid care a clamat imperativ primenirea generaţiilor şi-a ales ca vehicul de imagine un necunoscut de 60 de ani. După care a schimbat macazul. Manageri occidentalizaţi, de!

Evident, mai prin faţă, mai prin dos, tîrîş-grăpiş, tinerii îşi vor face loc în politică. În principiu, cu toate stîngăciile şi manipulările, mecanismele de atragere a tinerilor nu mai pot fi evitate şi, tot în principiu, în timp vor începe să fie cu adevărat funcţionale. Mai trebuie ca noi să nu aşteptăm minuni peste noapte, iar ei să aibă şi alte calităţi pe lîngă pasiunea polemicii. Nu de alta, dar Andreea de-abia aşteaptă să-i fugărească şi pe ei pe somptuoasele scări ale Palatului Parlamentului. Totuşi, îi cam invidiez – datorită conjuncturii s-au procopsit cu locuri eligibile, iar peste patru ani îi aşteaptă o rentă de 650 de dolari! C-aşa-i la noi – pensia a devenit încă un motiv pentru care merită să fii tînăr!

DILEMATECA

Adrian Cioroianu,
Ce Ceaușescu qui hante les Roumains,
Éditions Curtea Veche,
L'Agence Universitaire de la Francophonie,
2004

*Texte şi opinii de: Sorin Liviu DAMEAN (istoric) ● Neagu DJUVARA (istoric) ● Guy GAUTHIER (istoric) ● Adrian MOŞNEAG (student, SNSPA) ● Alex Mihai STOENESCU (scriitor) ● **Coordonatorul temei:** Cristian GHINEA*

Argument

*E drept, tipul e straniu şi nu are nimic din eroii adulaţi ai neamului. S-a bătut cu turcii, dar deja în epoca sa războiul nu mai era cum fusese pe vremea lui Ştefan. Şi nici turcii nu mai erau turcii de altădată. Nu a tăiat boierii cei răi, ba chiar s-au înţeles destul de bine. Nici nu făcea controale în pieţe ca Blănculescu şi Cuza. A stat 48 de ani pe tron şi pare că s-a plictisit. Istoria îşi selectează aiurea eroii. Cezarii şi Napoleonii nasc pasiuni, dar tipii care dau Constituţii şi chiar le respectă sînt abia amintiţi. Zilele acestea s-au împlinit 90 de ani de la moartea regelui Carol I. Motiv să ne amintim de el. (**C. G.**)*

1866

14 aprilie – prinţul era la club, la masă cu camarazii săi de regiment cînd se aduseră gazetele şi citiră în ele: „Astăzi, locotenenţa şi ministerul au propus, prin afişe lipite pe străzi, candidatura la tronul României a prinţului Carol de Hohenzollern. Evenimentul pare a umple de bucurie întreg poporul". Această ştire fu atît de surprinzătoare pentru prinţ ca şi pentru ceilalţi. Ea venea, firește, din partea lui Brătianu... Seara, la Operă, prinţul Carol de Prusia, salutînd pe tînărul candidat la tron, îi zise în glumă: „Turcule".

10/22 mai *(intrarea în Bucureşti,* n.n) – Casele de pe pod erau foarte frumos decorate, cu steaguri, coroane şi ghirlande; doamne, în straie de sărbătoare, aruncau de la ferestre şi balcoane tînărului prinţ flori, porumbei şi poezii cu panglici tricolore. Alături de una din casele pe lîngă care trecea convoiul, era postată o gardă de onoare cu steag. Prinţul întrebă pe însoţitorii său: *Qu'est-ce qu'il y a dans cette maison?* Generalul Golescu răspunse cam încurcat: *C'est le palais.* Prinţul Carol crezu la început că nu-l înţelesese bine şi îl întrebă cu îndoială: *Où est le palais?* – ceea ce puse pe general în şi mai mare încurcătură. Chiar şi înaintea acestui aşa-zis *palais* pavajul era nespus de primitiv. Prinţul era atît de zguduit în trăsură, încît cu greu se putea ţine liniştit şi în atitudine dreaptă.

2/14 decembrie – Situaţia internă e tristă. În toate ramurile administraţiei stăpînesc cele mai grele abuzuri. Guvernul e paralizat din pricina compunerii Camerei, care e un cîmp de luptă pentru intrigi personale. Lucrările parlamentare nu înaintează, bugetul nu va putea fi votat înainte de sărbătorile Crăciunului.

9/21 decembrie – prinţul Carol vizitează pe neaşteptate Curtea de Casaţie şi nu găseşte nici un judecător de faţă. În urma acestora, dispune să se introducă de aici înainte registre de prezenţă pentru judecători. Vizitînd ministerele, constată de asemenea mare lipsă de punctualitate.

12/24 decembrie – Crăciunul nemţesc şi anume cel dîntîi pe care prinţul îl petrece departe de ai săi şi nici nu-l serbează.

(din *Memoriile Regelui Carol I al României – de un martor ocular*)

Stofă de fondator

– interviu cu istoricul Guy GAUTHIER –

Editura Humanitas a publicat anul acesta în traducere românească volumul dumneavoastră Acvile şi lei. O Istorie a monarhiilor balcanice, *o interesantă trecere în revistă a monarhiilor care s-au succedat în acest colţ de lume. În cartea dumneavoastră, îl numiţi pe Carol I „cel Mare". De ce îl consideraţi „Mare"?*

În numesc pe Carol I „cel Mare" pentru că mi se pare că acest om avea stofă de adevărat fondator de dinastie şi că a făcut multe pentru a sincroniza România cu modernitatea atît în plan economic, cît şi în plan instituţional. În acest domeniu, a reuşit să instaureze un regim semiparlamentar de calitate dar, bineînţeles, perfectibil. Pe de altă parte, acţiunea sa diplomatică a fost benefică, de vreme ce a reuşit să păstreze relaţii echilibrate atît cu Rusia cît şi cu Austro-Ungaria, lucru important pentru tînăra Românie de atunci. Simţul datoriei, competenţele personale şi dragostea pentru patria adoptivă îl fac, pentru mine, unul dintre cei mai mari bărbaţi ai sfîrşitului de secol al XIX-lea şi început de secol XX. Desigur, au avut loc evenimentele teribile din 1907 şi represiunea ce a urmat, dar Carol şi-a luat tronul în serios şi pentru a păstra suveranitatea naţională a refuzat intervenţia trupelor austro-ungare pe care i-a propus-o Franz Joseph. Evident, într-un plan istoric mai larg, putem să considerăm că menajarea, de către Carol I, a Austro-Ungariei era un obstacol în calea edificării României Mari, dar nu văd ce ar fi putut aduce României din contextul politic şi militar de dinainte de 1914 o politică mai agresivă.

S-ar spune că titlul referitor la capitolul României – „Coroana de oţel" – este singurul pozitiv. În orice caz, este diferit de „Coroana însîngerată", titlul capitolului despre Serbia, sau de „Regatul Greciei la voia zeilor". Monarhia din România v-a fost mai simpatică decît celelalte?

Bineînţeles că monarhia românească îi este simpatică unui francez, căci Principatele au fost susţinute puternic de Napoleon al III-lea, încă din timpul lui Cuza. Apoi, după căderea acestuia, tot Napoleon l-a ales pe Carol de Hohenzollern-Sigmaringen drept prinţ. Pe de altă parte, evenimentele primului război mondial, intrarea României în război de partea Franţei, în 1916, sacrificiul României care a permis recuperarea frontului de la Verdun, în fine, rezistenţa eroică a redutei moldoveneşti nu ne pot lăsa indiferenţi. Ca să nu mai vorbesc despre personalitatea fermecătoare a Mariei de România, care i-a sedus pe toţi francezii din acea vreme. Dar dacă monarhia românească este „mai simpatică" decît altele este o întrebare delicată. Să nu uităm că există şi o alianţă de sînge între Franţa şi Serbia şi apoi Iugoslavia, prin dinastia Karagheorghevici. Preşedintele Mitterrand a vorbit adesea despre cît de importantă a fost pentru istoria Franţei alianţa cu sîrbii.

Vă rog să mă corectaţi dacă m-am înşelat, din orgoliu naţionalist, dar din cartea dumneavoastră am înţeles că regele Carol I reprezenta cel mai reuşit transplant al unui prinţ occidental adus în această zonă a Europei. Primul rege al Greciei, Otto de Bavaria, a avut o domnie plină de peripeţii şi a fost înlăturat de armată. Cel de-al doilea s-a izolat de instabilităţile politice, a avut o domnie lungă, dar şi-a găsit sfîrşitul într-un asasinat. Primul rege al Bulgariei a fost înlăturat printr-o lovitură de stat, iar tentativa de a instala un prinţ străin în Albania a eşuat lamentabil. Dimpotrivă, Carol I a dominat cu fermitate politica internă, a avut o domnie lungă şi a murit respectat. Cum se face că s-a descurcat mai bine decît alţii?

„Transplantul" de dinastie von Hohenzollern-Sigmaringen dorit de Napoleon al III-lea a fost cel mai reuşit de pe cuprinsul Balcanilor. Trebuie însă să admitem că şi familia de Saxonia-Coburg-Gotha, chiar dacă a avut unele opţiuni militare proaste, a produs o „grefă" bună în Bulgaria. Dar cred că personalitatea lui Carol I era, din punct de vedere intelectual, remarcabilă şi mult mai simpatică din punct de vedere uman decît personalitatea lui Ferdinand I de Bulgaria, poreclit „Vulpoiul Balcanilor".

Care era problema cu aceşti prinţi? Veneau într-o lume cu totul diferită de ţările lor natale?

Cred că ideea de a transplanta prinţi de origine străină era bună în măsura în care, venind din exterior, erau neutri în ceea ce priveşte certurile intestine din ţările de adopţie. Restul era o chestiune de adaptare, mai mult sau mai puţin reuşită în funcţie de personalitatea monarhilor. Adevărata dificultate era religia diferită, dar cu timpul, pe măsură ce s-au naturalizat, lucrurile s-au ameliorat.

Care ar fi bilanţul istoric al acestor monarhii? Este o încercare de modernizare ratată sau parţial reuşită?

Răspunsurile sînt la fel de variate ca monarhiile. Pentru România, cred că perioada 1866-1927 – fără să uităm de progresele lui Alexandru Ioan Cuza – a fost plină de promisiuni şi ar fi putut consolida democraţia printr-un sistem parlamentar echilibrat şi prin reforme economice şi sociale de anvergură. Dar a existat atunci acea dramatică criză a dinastiei şi apoi evenimentele dintre cele două războaie mondiale care au stricat totul. Responsabilitatea lui Carol al II-lea este considerabilă, dar nu sînt sigur că oamenii politici români de după dispariţia marelui Brătianu au fost la înălţimea mizelor acelei epoci dificile. Dar cum această epocă n-a fost prea luminoasă nici în Franţa, nici în restul Europei occidentale, n-o să dăm noi acum lecţii...

Cred că mai ales soarta monarhiei greceşti a fost nedreaptă. Majoritatea regilor Greciei aveau mari calităţi, dar certurile interne şi pasiunile partizane au ruinat evoluţia monarhiei spre juan-carlism. Este greu să faci un bilanţ global al tuturor monarhiilor din Balcani. Să spunem că au fost perioade pline de speranţe şi care, pe ici, pe colo, au prosperat. Dar la fel am putea spune despre toate experienţele politice şi despre toate ţările. Statele balcanice plecau oricum cu un handicap cultural, social, economic şi diplomatic – din cauza rivalităţilor marilor puteri – şi cred sincer că nici un om politic nu ar fi putut face mai multe în aceste condiţii decît un rege. Natura regimului – monarhie sau republică – nu schimbă lucrurile fundamental, dar sistemul ereditar a permis totuşi o continuitate şi o limitare a riscului de instabilitate internă.

interviu de Cristian GHINEA

Guy Gauthier *este doctor în istorie cu teza* Les relations franco-roumaines de 1916 à 1926. *Au fost traduse în românește lucrările sale* Missy, Regina României, *Editura Humanitas, 2000 şi* Acvile şi lei. O istorie a monarhiilor balcanice, *Editura Humanitas, 2004.*

Cronologie

8-20 aprilie 1839 – se naşte la Sigmaringen prinţul Carol, fiul prinţului Carol Anton de Hohenzollern şi al Iosefinei, ducesă de Baden; *11/22 febr. 1866* – Alexandru Ioan Cuza este silit să abdice; *10/22 mai* – noua Adunare îl proclamă pe Carol I domnitor; *1/13 iulie* – este promulgată noua Constituţie, inspirată din modelul belgian şi considerată democratică în epocă. Puterile monarhului sînt limitate. Cu încăpăţînare, Carol nu cedează în problema dreptului de veto absolut, pe care îl cîştigă; *11/23 octombrie* – după tratative îndelungate, Poarta Otomană emană firmanul de investitură; Prinţul găsise statul falimentar şi a făcut eforturi pentru contractarea unui împrumut, care întîrzia din cauza nerecunoaşterii externe. La *12/24 octombrie* este semnat la Paris împrumutul „Oppenheim" care ameliora grava criză financiară a statului; *martie 1867* – guvernul liberal condus de C-tin Kretzulescu. Pînă în 1871 sînt schimbate 6 guverne, conduse de Ştefan Golescu, Nicolae Golescu, Dimitrie Ghica, Alexandru Golescu, Costache Epureau, Ion Ghica. În cei 48 de ani de domnie, Carol numeşte 38 de guverne. În *martie 1871* cu guvernul Lascăr Catargiu începe „marea guvernare conservatoare"; *1870-1871* – războiul franco-prusac; *8/20 august 1870* – încercare de lovitură de stat. Momentul rămîne în istorie ca „republica de la Ploieşti"; *10/22 martie 1871* reprezentanţii germani la Bucureşti sărbătoresc aniversarea împăratului şi victoria împotriva Franţei. Mişcări de stradă antigermane, cunoscute ca „manifestarea de la sala Slătineanu". Manifestanţii scandează şi împotriva prinţului, se produc tulburări; *iunie 1876* – Serbia declară război Turciei; *24 iulie/5 august 1876* – Ion Brătianu devine prim-ministru cu un guvern pur liberal. Începe marea guvernare liberală de 12 ani; *4/16 apr. 1877* – se semnează convenţia româno-rusă prin care România permite trecerea trupelor ruse spre Turcia; *10/21 mai* – Parlamentul proclamă independenţa; în urma împotmolirii operaţiunilor militare, marele duce Nicolae cere intervenţia armatei române la sud de Dunăre. Carol conduce operaţiunile, armata română luptă la Plevna, Griviţa, Rahova, Opanez (1877) şi Smîrdan (1878); *19 feb./3 martie 1878* – Tratatul de pace de la San Stefano recunoaşte independenţa României, reconfirmată după patru luni la Congresul de la Berlin; *21 nov./3 dec. 1880* – Ferdinand, nepot de frate, devine moştenitorul lui Carol I; *14/26 martie 1881* – Parlamentul votează transformarea României în regat. La *10/22 mai* domnitorul Carol I e încoronat rege al României; *18/30 oct. 1883* – semnarea tratatului secret de alianţă cu Germania şi Austro-Ungaria, reînnoit de cîteva ori pînă în 1914; *19/31 martie 1888* – în urma presiunii de stradă a opoziţiei conservatoare şi a dizidenţilor liberali ia sfîrşit marea guvernare liberală. Ion Brătianu nu mai revine în guvern, moare în 1891, urmat la şefia partidului de fratele său şi de Dimitrie Sturdza. Pînă în 1914 se succed ca premieri: Lascăr Catargiu, gen. Manu, gen. Florescu, din nou Catargiu, Dimitrie Sturdza, Petre S. Aurelian, din nou Sturdza, Ionel Brătianu, Grigore Cantacuzino, P.P. Carp, din nou Sturdza, din nou Carp, Titu Maiorescu; *1907* – răscoale ţărăneşti începute în Moldova care se răspîndesc şi în sud. Urmează represiunea care face aproximativ 400 de morţi (în perioada comunistă s-a vorbit despre peste 11.000 de morţi, aceasta fiind de fapt cifra arestaţilor). Guvernul conservator este demis şi înlocuit cu unul liberal în care Ionel Brătianu este ministru de Interne; *1912* – primul război balcanic. România este neutră; *1913* – al doilea război balcanic, Bulgaria se luptă cu Grecia şi Serbia. Turcia şi România declară şi ele război Bulgariei. Pacea de la Bucureşti dă României Cadrilaterul; *1914: ianuarie* – Ionel Brătianu redevine premier; *15/28 iunie* – asasinarea la Sarajevo a prinţului moştenitor austriac. Începe primul război mondial; *21 iulie/3 aug.* Consiliul de Coroană de la Sinaia. Regele propune intrarea în război alături de Germania. Consiliul format din membrii guvernului şi liderii opoziţiei se opune şi votează pentru neutralitate. *27 sept./10 oct.* – moare regele Carol I.

Sorin Liviu DAMEAN

Schiţă de portret

Carol Eitel Frederic Zefirin Ludovic de Hohenzollern, cel care avea să devină în perioada 1866-1914 conducătorul destinelor naţiunii române, se născuse la Sigmaringen, la 8/20 aprilie 1839, şi era cel de-al doilea fiu al prinţului Carol Anton şi al Josefinei. Familia de Hohenzollern-Sigmaringen era una din cele mai vechi Case domnitoare europene, avînd strînse relaţii de rudenie cu Casa Regală prusiană, dar şi cu familia Bonaparte.

În momentul acceptării Tronului României, prinţul Carol abia împlinise 27 de ani. Persoana sa degaja o oarecare mîndrie princiară, încîntînd asistenţa cu gesturile şi manierele elegante. Fără a beneficia de un regim preferenţial, a absolvit – cu menţiunea „Bine" – Şcoala de cadeţi din Münster cu gradul de sublocotenent. Se orientează spre Şcoala de artilerie şi geniu din Berlin, în 1857, fiind avansat locotenent *à la suite* în Regimentul de artilerie al gărzii prusiene. Dovedea o îndemînare deosebită, se făcuse remarcat mai ales la exerciţiile fizice şi echitaţie. De altfel, generalul Moltke, cu un fler surprinzător, îşi exprimase convingerea că: „Tînărul Prinţ de Hohenzollern va juca un rol în viaţă şi va face să se vorbească de el!".

Prinţul împărtăşea principiile liberalismului, circulînd chiar zvonul că înaintarea în grad era întîrziată ca urmare a acestor convingeri, în condiţiile în care societatea prusiană era una predominant conservatoare. Cu toate acestea, chiar în timp ce se desfăşurau negocierile pentru acceptarea Tronului României, Carol primise vestea că fusese avansat la gradul de căpitan al Regimentului de dragoni din Berlin. Mediul în care s-a format tînărul prinţ avea să-şi pună amprenta asupra personalităţii sale puternice. Principiile după care avea să se călăuzească în întreaga sa viaţă, şi pe care le va respecta cu o tenacitate admirabilă, au fost cele recomandate de tatăl său: „Păstrarea şi întărirea sentimentelor religioase fără ostentaţie şi forme exterioare, onoarea militară, conştiinţa de cavaler, de ofiţer şi de Prinţ, sentimentul răspunderii, întărirea individualităţii".

Iniţial, Carol de Hohenzollern nu ştia nimic despre ţara şi poporul asupra cărora urma să domnească, iar prima sa impresie despre România nu va fi prea măgulitoare pentru români. Părăsindu-şi patria de origine şi somptuosul castel de la Sigmaringen, tînărul Carol era surprins de aspectul oriental al Bucureştilor şi de aşa-numitul Palat domnesc, o clădire cu un singur etaj, cu drapel şi gardă de onoare. Nu numai că pavajul din faţa reşedinţei princiare se dovedea „nespus de primitiv", dar apartamentele domneşti – potrivit propriilor mărturisiri – aveau drept privelişte o piaţă murdară, unde se instalaseră cîteva familii de ţigani şi unde „porcii se tăvăleau prin noroi".

Era un spirit metodic şi extrem de meticulos. Îşi aranja singur arhiva de scrisori, documente şi rapoarte diplomatice de la reprezentanţii români în străinătate, cunoscînd cu o exactitate matematică locul fiecărui act personal. Se documenta în permanenţă în cele mai variate domenii, citea presa internă şi cea din străinătate, colecţiona carte veche şi rară, numeroase manuscrise achiziţionate din propriile resurse financiare fiind dăruite ulterior Academiei sau Bibliotecii universitare pe care a înfiinţat-o şi care-i purta numele. Castelul de la Peleş, construit numai din fondurile furnizate din caseta sa privată, poartă amprenta gustului său artistic. Considerat de contemporani o adevărată bijuterie arhitectonică, castelul regal din Sinaia era adeseori deschis publicului larg.

O zi din zilele prinţului

De o disciplină riguroasă, tipic germană, Carol I îşi respecta cu stricteţe programul zilnic. Dimineaţa prefera plimbările pe străzile Capitalei în costum civil, însoţit doar de aghiotantul său şi, uneori, de o mică escortă princiară. După plimbarea de dimineaţă, principele se îngrijea singur de corespondenţă, pentru ca apoi să se întreţină cu miniştrii, fiecare dintre ei prezentîndu-se la Suveran, în mod regulat (o dată pe săptămînă), timp de două ore. D.A. Sturdza, unul din colaboratorii săi, îşi aminteşte că era mereu ocupat şi căuta să se iniţieze în cele mai variate domenii de activitate. Periodic, inclusiv duminica, după un ceremonial pe care el însuşi l-a instituit, acorda audienţe cu caracter oficial sau privat la Palat între orele 13,00 şi 17,00, cu singura condiţie ca respectivele persoane să se înscrie pe lista aghiotantului de serviciu. A refuzat, nu de puţine ori, să primească în audienţă persoanele care nu respectau ora fixată sau întîrziau nejustificat. Un asemenea tratament avea să fie administrat şi celor mai cunoscute personalităţi politice, care se obişnuiseră cu proverbiala indolenţă orientală şi protocolul mai puţin rigid, ba chiar aproape inexistent, din vremea domniilor anterioare. De altfel, pe biroul din sala bibliotecii Palatului, acolo unde obişnuia să primească în audienţă, se afla o mică pendulă care bătea la fiecare sfert de oră şi care reprezenta semnalul că timpul acordat respectivei audienţe luase sfîrşit. Contrariat de lipsa de punctualitate a românilor, obişnuia să ofere drept dar de sărbători sau cu alte ocazii cîte un ceasornic. Masa de prînz se servea în sufrageria mare a Palatului, la orele 14,00, fiind prezente, aproape zilnic, cîte 12 persoane, de obicei oameni politici şi militari. Seara, atunci cînd nu era absorbit de reglementarea anumitor probleme de stat, îşi îngăduia o scurtă plimbare „la şosea" însoţit doar de un aghiotant. Alteori, asista la reprezentaţiile de teatru, deşi nu a făcut din aceasta o obişnuinţă. Cînd se afla la Castelul Peleş prefera să se relaxeze împreună cu invitaţii săi la o partidă de biliard.

Făcuse o pasiune din studierea istoriei românilor. Cunoştea şi vorbea limbile franceză şi engleză, asimilînd destul de rapid şi româna, chiar dacă era perceptibil un puternic accent german. La numai un an de la venirea sa a rostit în româneşte discursul de deschidere a sesiunii parlamentare. Nu împărtăşea excesele latiniste ale profesorului său de limbă română, August Treboniu Laurian, manifestînd în schimb un interes aparte faţă de necesitatea perpetuării vechilor cuvinte româneşti. Dovadă că proiectul pentru alcătuirea unui vast dicţionar al limbii române, *Etymologicum Magnum Romaniae*, va beneficia de încurajarea şi constantul său sprijin financiar, concretizat într-o donaţie anuală de 6.000 de lei.

Fără prieteni, doar consilieri

De o corectitudine exemplară, foarte exigent cu sine, Carol I a dus o viaţă aproape austeră. Era o fire introvertită, rareori destăinuind cuiva gîndurile şi planurile sale, neavînd prieteni intimi, ci numai consilieri. Cooperarea sa deosebit de fructuoasă cu Ion C. Brătianu, socotit drept „unul din oamenii de stat cei mai capabili din România", a stîrnit nenumărate acuze din partea adversarilor politici. Deşi nu a împărtăşit întru totul opiniile acestuia, a apelat la fermitatea şi stăruinţa liberalilor, proiectele lor în privinţa căilor şi ritmului modernizării dovedindu-se, în acel moment, necesare societăţii româneşti. Pe de altă parte, a beneficiat, într-o perioadă extrem de dificilă pentru stabilitatea Tronului, de sprijinul necondiţionat al conservatorilor şi mai ales al moldoveanului Lascăr Catargiu, pe care-l aprecia ca fiind un om politic „cu tact şi serios". Este adevărat că nu şi-a format în jurul său o camarilă, mărturisindu-şi dispreţul faţă de cei care încercau să-i cîştige favorurile măgulindu-l. De fapt, singurul căruia îi împărtăşea temerile şi proiectele personale era tatăl său, Prinţul Carol Anton, ţinînd cont întotdeauna de sugestiile lui discrete.

Fireşte, Carol I nu a întruchipat perfecţiunea, a avut şi defecte. Nevoit să se adapteze din mers la realităţile – nu de puţine ori descurajante – din noua sa patrie, să se familiarizeze cu mentalităţile atît de diferite faţă de climatul în care s-a format, a săvîrşit şi greşeli, abil speculate de oamenii politici ai vremii pentru a dobîndi puterea. A ştiut să nu se coboare pînă a acorda importanţă insultelor nejustificate, iertîndu-i pe cei care au scris şi s-au declarat deschis împotriva lui. Nu de puţine ori, calomniatorii de ieri se metamorfozau în fervenţi partizani ai dinastiei în momentul în care ajungeau la putere, primind anumite posturi ministeriale. Acest lucru dovedeşte faptul că monarhul, în calitate de factor decizional, s-a adaptat la „jocul" şi „intrigile bizantine" practicate pe arena vieţii politice româneşti. A dat dovadă însă de o remarcabilă răbdare şi stăpînire de sine, reuşind adeseori să-i domine pe cei din jurul său şi să le descopere slăbiciunile. Toţi cei care l-au cunoscut îndeaproape îşi amintesc gestul său de a saluta cu un singur deget la chipiu sau faptul că obişnuia să-şi întîmpine interlocutorii întinzînd numai unul sau două degete, foarte rar mîna întreagă. De altfel, în acest din urmă caz, gestul reprezenta un semn de apreciere deosebită. În general, era extrem de rezervat în ce priveşte exteriorizarea sentimentelor de simpatie faţă de o persoană sau alta, atitudine pe care şi-a impus-o pînă la sfîrşitul vieţii.

Nu s-a mulţumit cu rolul de „prinţ de operetă", socotit incompatibil cu demnitatea numelui de Hohenzollern. Şi-a exercitat rolul constituţional de *arbitru* în disputa dintre grupări sau partide, situîndu-se deasupra patimilor politice. Prin *alternarea la putere* a reuşit să atenueze temperamentul impulsiv al liberalilor, apelînd în situaţiile critice la moderaţia elementelor conservatoare. În egală măsură, a demonstrat reale calităţi de om de stat, ştiind să manipuleze „efectul de prestigiu". Prevalîndu-se de numele şi prestigiul Casei de Hohenzollern, de relaţiile de rudenie cu monarhii europeni, şi-a asumat un rol esenţial în coordonarea politicii externe. Eforturile conjugate ale domnitorului şi diplomaţiei de la Bucureşti au fost subsumate unuia şi aceluiaşi obiectiv: lărgirea autonomiei şi, apoi, dobîndirea independenţei. A participat la consacrarea independenţei pe cîmpul de luptă, în fruntea armatei sale în operaţiunile militare de dincolo de Dunăre din 1877-1878, suportînd cu stoicism în mijlocul ostaşilor condiţiile aspre ale războiului.

Soţiei sale, Principesa Elisabeta de Wied – cu care s-a căsătorit în toamna anului 1869, nu i-a permis imixtiunea în treburile politice. Din păcate, nu a putut avea moştenitori direcţi, singura fetiţă a perechii princiare, Maria, încetînd din viaţă în 1873, la vîrsta de numai 4 ani, în urma unei îmbolnăviri de scarlatină, ceea ce l-a marcat profund. Problema succesiunii la Tron a fost reglementată în 1881 şi definitivată în 1889 în favoarea lui Ferdinand de Hohenzollern-Sigmaringen, nepotul său de frate.

Adeseori, mai ales spre sfîrşitul secolului al XIX-lea, ziarele de nuanţă radicală şi socialistă, precum *Lupta, Drepturile omului, Facla, Adevărul* ş.a., nu ezitau să ridiculizeze bunele intenţii ale monarhului. El era considerat principalul responsabil de funcţionarea „defectuoasă" a mecanismului puterii, de dificultăţile cu care se confrunta societatea românească, fiind denigrat în presă cu numeroase apelative, precum „spionul prusian" sau „omul periculos". În cele din urmă, le-a ignorat şi n-a ţinut cont de astfel de ameninţări. În cei 48 de ani de domnie, Carol I, deşi de neam german şi descendent din marea familie a Hohenzollern-ilor, s-a identificat cu aspiraţiile naţiunii în fruntea căreia a fost ales.

Sorin Liviu Damean *este lector universitar doctor la Universitatea din Craiova, Doctor în istorie, cu lucrarea* Monarhia constituţională în România. De la instituirea regimului la proclamarea Regatului (1866-1881); *autor al volumului* Carol I al României, *vol. I (1866-1881), Bucureşti, Editura Paideia, 2000. Al doilea volum (1881-1914) este în pregătire.*

● „Astăzi, mai mult decît oricînd, este constatat că izvorul tuturor relelor, omul care comite abuzuri şi permite guvernului să facă totul este regele. El este samsarul tuturor trădărilor intereselor naţionale, el este sufletul blestemat al regimului ce ne guvernează.... Culpabilul cel mai mare este el; el trebuie lovit fără cruţare, el trebuie arătat cu degetul... trebuie ca ţara în picioare să-i zică cuvintele care s-ar părea că pentru dînsul au fost inventate: *Il faut se soumettre ou se demettre*" (traducere literară: *Trebuie să se plece sau să plece* – n.n); (F.G. Panu, din articolul „Omul periculos", *Lupta*, aprilie 1887).

● „Cine-i prinţul care fură / Şi cinstit că e se jură / Roade-aur, Papă-tot? / Este Ho... / Este Ho... / Este prinţul Ho... tentot! / Noua ţară îşi urăşte / Numai pe ai săi iubeşte / Le-a rămas compatriot / Ho! lui Ho... / Ho! lui Ho... / Prinţului Ho... Ho... tentot! / Astfel paţ orice popoare / Ce-ncălzesc la al lor soare / Venetici mişei şi hoţi / Răi ca Ho... / Hoţi ca Ho... / Cel mai hoţ din Hotentoţi!" (Alexandru Macedonski, din „Istoria unui prinţ de peste nouă mări şi ţări, povestită de un gîngav", *Oltul*, 1875).

● „În vaiete se prăbuşeşte o lume / Clădită pe minciună. Dar ce mînie! / Cum şuieră cumplita vijelie! / Sar fraţii între ei să se sugrume /...Deschide ochii mari bătrînul rege / Şi, tremurînd din jilţu-i se ridică / Au cine liniştea lui scumpă strică? / Şi-al vremii rost el tot nu-l înţelege" (Alexandru Vlahuţă, din *1907, Viaţa românească*, 1907).

● „Regele: În braţe-mi vino, fericită, / Ca să-ţi şoptesc că eşti iubită! / Şi încă, iarăşi, să-ţi pot zice / Că al tău rege e ferice! România: Nu te apropia, streine! / Vorba ta mi-e o tortură, între mine şi-între tine / E prăpastie de ură!... Însă va veni o vreme / Ca din ţară să te-arunce / Fiii mei iubiţi şi sinceri... / Nunta mea va fi atunce" (din piesa *Nunta de argint,* de Traian Demetrescu, *Adevărul*, 1891).

„Nu voia să fie simpatic, el era rege“

– interviu cu istoricul Neagu DJUVARA –

Coincidenţa face că în anul „Ştefan cel Mare“ se împlinesc şi 90 de ani de la moartea lui Carol I. Putem face o comparaţie măcar ca durată a domniilor. Din cîte îmi dau seama, domnitorul Ştefan a rămas un fel de idol sub toate regimurile, pe cînd despre Carol se vorbeşte prea puţin. De ce a rămas oarecum în umbră?

Pentru cineva de vîrsta mea, născut în 1916, în copilăria noastră exista o glorie în jurul domniei sale, timbre comemorative, povestiri; era preamărit ca personalitate, era foarte respectat. Dar respectat nu înseamnă iubit. Acum, cînd văd lucrurile nu prin prisma amintirilor unui copil, ci prin documente istorice, prin studiu, o spun drept: omul nu era simpatic. Era destul de rece şi am impresia că el nu a putut să-i iubească niciodată pe români cu adevărat. Şi-a făcut datoria, a devenit regele unui neam pentru care nu avea afinităţi. Între noi fie vorba: între un român şi un neamţ sînt anumite cvasi-imposibilităţi de comunicare.

A făcut eforturi să se apropie de supuşii săi. A învăţat rapid limba română, testamentul său spune că s-a identificat cu această naţiune care a devenit patria sa...

Da, astea sînt declaraţii, dar impresia mea este că nu a înţeles. De exemplu, cei care s-au identificat mult mai frumos şi mai intim cu noi au fost Ferdinand şi regina Maria. Fără să mai vorbesc despre Carol al II-lea, care a devenit român de-a dreptul, cu cusururile naţiei. Interesant: la a treia generaţie. Vreau să spun că răceala lui Carol nu corespunde cu ceea ce aşteptau românii de la el. Dar punînd de o parte aceste aspecte afective, omul, incontestabil, a adus mult bine ţării noastre. A adus o anumită rigoare, o anumită severitate, a vrut să ne occidentalizeze. Tot ce este mai frumos din punct de vedere arhitectonic datează din domnia lui Carol I. La începutul secolului XIX, amintirile unor străini care au venit aici vorbesc despre cît de neoccidental era Bucureştiul, era un enorm sat, erau cîteva străzi podite cu bîrne de stejar. A fost atunci creat un centru, restrîns, e drept, dar cu multe caleşti elegante, cu prăvălii şi magazine de tip occidental. Se spunea, deşi nu sînt sigur că nu noi am inventat-o, că e micul Paris. Dar nu cred că datorită aspectului arhitectural, care niciodată nu a semănat cu Parisul, ci pentru că a existat un strat social superior care era foarte franţuzit. Orice străin care venea vedea că mai toată lumea bună era şcolită acolo sau, în orice caz, vorbea perfect franţuzeşte.

Nepotul lui Napoleon al III-lea

În această atmosferă franţuzită i s-a reproşat, au existat chiar scandaluri în epocă, faptul că era apropiat sentimental de Germania. A fost acuzat că ar fi ţinut sentimental cu Germania în războiul din 1870-1871, atunci cînd elita franţuzită, cum spuneţi, era profranceză. Au existat chiar propuneri ca România să declare război Prusiei din solidaritate cu Franţa, deşi nu ştiu cum am fi putut face asta, pentru că era Austro-Ungaria între noi.

Asta e ciudat, pentru că rudenia lui cu împăratul german era foarte îndepărtată, pe cînd înrudirea cu Napoleon al III-lea era foarte apropiată. El era oarecum nepotul lui Napoleon al III-lea. Acesta era foarte supărat pentru răsturnarea lui Cuza, pentru că s-a făcut fără acordul lui. El se considera ca un fel de protector al micii noi Românii. Şi avem amintirile lui Ion Bălăceanu care a fost tînărul diplomat trimis la Paris de Ion Ghica imediat după lovitura de stat din 1866. Dacă nu ar fi fost foarte isteţ să ajungă să-l vadă pe împărat, şmechereşte, printr-un servitor, pentru că ministrul de Externe a refuzat să îi aranjeze întrevederea: ce veniţi dumneavoastră, un guvern de revoluţionari care l-a răsturnat pe protejatul împăratului şi vreţi să aveţi o audienţă la împărat? Nici vorbă! Şi el totuşi a reuşit să îl vadă pe Napoleon al III-lea şi i-a spus: sînt delegat la Majestatea Voastră ca să ne desemnaţi un principe. Napoleon, luat aşa, pe nepusă masă, s-a gîndit cîteva zile şi pe urmă a oferit tronul României la doi mareşali de-ai lui şi nici unul dintre ei nu a vrut să accepte. Mareşali francezi, militari, nu au avut poftă să vină principi într-o ţară care era încă considerată o provincie otomană şi cu pericol de prea mare influenţă rusească. Aşa că au refuzat. Norocul nostru a fost un ziarist de origine italiană, Ubicini, care ne iubea şi scrisese mai multe articole în presa franceză despre Principatele Unite. Bălăceanu a fost trimis: du-te şi vezi-l pe Ubicini ăsta, poate are el o idee. Şi acesta i-a spus: trebuie să o vezi pe Madame Cornu.

Care îl ştia pe Carol de mic copil, din familie.

Era un fel de soră de lapte a lui Napoleon al III-lea, fata unei cameriste a reginei şi l-a cunoscut şi pe Carol. Ea e cea care a avut ideea: de ce nu îl propui românului pe văr-tu, Carol de Hohenzollern, aşa s-a făcut alegerea. Deci Carol ne-a fost propus de împăratul Franţei şi e de două ori rudă cu el, pentru că cele două bunici ale lui Carol erau franţuzoaice, una era Beauharnais şi alta era Murat. El vorbea perfect franţuzeşte. Spuneţi că a făcut efortul de a învăţa româneşte. Nu zic nu, dar niciodată nu a vorbit foarte bine, dovadă că şi în dramatica şedinţă de Coroană din 1914, cînd el a vrut ca noi să intrăm în război alături de Germania, şedinţa s-a ţinut în franceză. Şi el a spus la început: mă iertaţi, dar chestiunea este atît de importantă, încît îmi veţi da voie să vorbesc franţuzeşte. Şi cum toţi miniştrii prezenţi erau franţuziţi, aşa cum era lumea noastră atunci, nu a fost nici o problemă.

Să rămînem puţin la epoca în care a venit în România. Era o epocă foarte zbuciumată, să nu uităm că guvernul de la Bucureşti propusese coroana unui alt prinţ.

La început a fost propusă fratelui regelui Belgiei, care a refuzat. În această familie belgiană erau nişte oameni foarte interesaţi; sîntem aproape de momentul cînd regele va primi cadou Congo-ul, s-au gîndit că ce să caute în Principatele Române vasale Turciei.

Spuneam de o epocă foarte tulburată, nici una dintre marile puteri nu era foarte încîntată să accepte noile evoluţii, din diverse motive.

Era chiar vorba să se despartă Moldova de Valahia din nou.

Şi acest om de 27 de ani călătoreşte incognito spre Bucureşti, nu avea pe nimeni aici şi totuşi se impune rapid unei clase politice extrem de pătimaşe. Încă de la început pune condiţii privind textul Constituţiei şi nu cedează cu nici un chip dreptul de veto absolut. Omul ăsta chiar ştia ce vroia încă de tînăr, se impunea unor oameni cu infinit mai multă experienţă.

Din punct de vedere intelectual a fost remarcabil cum a ştiut el în tot timpul celor 48 de ani de domnie să îi joace pe unii împotriva altora, impunînd un regim constituţional care seamănă cu regimul britanic. Alegerile noastre nu se asemănau exact cu alegerile de acolo, dar şi în Marea Britanie exista votul cenzitar. A funcţionat de atunci un regim alternativ, liberali-conservatori şi invers, care a mers destul de bine. Cu toate că situaţia politică a ţării părea în ochii unui neamţ ceva destul de haotic, am avut totuşi o clasă politică remarcabilă. Cînd te gîndeşti acum la dinastia Brătienilor nu găseşti în toată Europa aşa ceva. Ion Brătianu a pus România pe şablonul occidental, care de atunci porneşte, de la guvernarea de aproape 12 ani a lui Ion Brătianu. Şi conservatorii au avut oameni de primă mînă, Lascăr Catargiu, Titu Maiorescu, Petre Carp. Or, cînd compari cu ce am avut şi între cele două războaie şi în orice caz cu ce avem astăzi, a fost o epocă de aur. Carol a avut la dispoziţie generaţia de la paşopt, cei care au creat România.

Cumpătat şi dibaci

A fost totuşi destul de contestat. Chiar şi faptul că a permis o guvernare atît de lungă a lui Brătianu, a fost atacat atunci. Ce credeţi, a intervenit prea mult sau prea puţin? Există păreri împărţite aici.

A acţionat bine, a fost cumpătat şi foarte dibaci. A ştiut cînd să intervină, l-a schimbat pe Brătianu sub presiunea străzii. S-a făcut atîta scandal, de oameni foarte neserioşi, inventîndu-se fel de fel lucruri. A fost vorba ca următorul guvern să îl dea şi în judecată. Din fericire, Lascăr Catargiu şi cîţiva dintre conservatorii mai cuminţi au refuzat să facă proces. Ştiţi cum se întîmpla, regele hotăra cine să facă guvernarea şi apoi la alegeri ieşea guvernul.

Acesta este şi principalul reproş care se aduce, nu atît lui Carol personal, cît se aduce epocii: faptul că nu era o democraţie reală, pentru că guvernul numit de rege cîştiga mereu alegerile.

Ştiţi ce vă răspund? Nu cumva este vina românului? Astăzi nu votează cu PSD, deşi se ştiu toate ticăloşiile pe care le-a făcut? Nu este vina regelui Carol, este vina românilor, îmi pare foarte rău, este vina noastră! Românul votează cu ăla care are puterea.

Spuneaţi la început că atunci cînd eraţi dvs. copil, era un oarecare cult pentru Carol. Se manifesta doar la nivelul elitelor, al aristocraţiei sau mergea şi mai departe?

Eu cred că ajunsese şi la nivelul poporului. Dar aici depinde şi de toată propaganda care se făcuse, de timbre, de cărţi, la şcoala primară fotografia regelui, se crease un mit în jurul respectabilităţii regelui Carol care ne-a adus în Europa. Şi aşa era, e primul care ne-a adus în Europa. Nu ştiu în ce măsură era iubit, dar se făcea publicitate în jurul său.

Dar mi se pare că nu a rămas în nici un fel în memoria colectivă. Cuza care a domnit mult mai puţin a rămas în diverse feluri, gîndiţi-vă la ocaua lui Cuza. Or, Carol nu a rămas la nivelul omului simplu.

El nu voia să fie simpatic, el era rege. Pe cînd Cuza era de-ai noştri, român get beget, a făcut prima împroprietărire a ţăranilor. Şi nu doar în popor a rămas Cuza, ci chiar şi printre boieri. De pildă, în familia mea, unchiul mamei mele, Petrache Grădişteanu, a rămas fidel lui Cuza pînă la moarte. Circula în familia mea legenda că regele, cînd era o criză guvernamentală, îi zice: domnul Grădişteanu, de ce nu vrei să intri în Guvern? El îi răspunde: nu vreau să mă arate lumea pe stradă şi să zică *Noch ein Esel!* (încă un măgar), un măgar în nemţeşte înseamnă un bou, un prost. Această rezervă faţă de Carol a existat.

Totuşi, pare că după Carol, dinastia nu a mai dat regi de aceeaşi valoare. Ferdinand a fost loial, i s-a şi spus Ferdinand cel Loial, dar era un om slab. Carol al II-lea a fost un dezastru, Mihai nu a apucat să arate ceea ce poate. Dacă am fi avut un rege la fel de puternic ca şi Carol ar fi fost diferit sau pur şi simplu epoca a luat-o razna după primul război mondial?

Vă contrazic privitor la regele Ferdinand. Am citit mai multe memorii ale unor oameni politici de atunci, I.G. Duca, Argetoianu, care pretind că Ferdinand era tot aşa de inteligent ca şi Carol; era mult mai timid în schimb. Şi ce a înfăptuit Ferdinand este la fel de mare şi de important. El a fost primul care a vorbit ţăranilor în 1917 că vor primi pămînt. Sub domnia sa s-a împlinit din plin programul liberal: România Mare, vot universal, reforma agrară. Este unic în lume, şi asta nu se spune, ca un parlament burghez să îşi facă harakiri în felul în care şi-a făcut în 1918-'22. În nici o ţară din lume, eu am făcut istorie universală, nu există aşa ceva decît la o revoluţie. Dar în mod paşnic şi cu un parlament burghez să faci o expropriere de 80% din ce era proprietate mare înainte este unic în istorie. Sigur, putem să discutăm despre rezultatele economice.

A murit Carol de inimă rea? A murit la scurtă vreme după ce Consiliul de Coroană i-a refuzat intrarea în război alături de Germania, cu care aveam un tratat.

A fost o lovitură. Dar acolo nu a avut dreptate; chiar după litera tratatului, am fi intrat dacă era atacată alianţa Germano-Austriacă, dar era contrariul: ei erau atacanţii. Nu eram *ad litteram* obligaţi să intrăm în război. Consiliul a dat un aviz total negativ, afară de unul sau două voturi, al lui Petre Carp, de pildă.

Anii comunismului au contribuit la uitarea sa?

Da, cred că da. S-a trecut cu buretele peste întreaga dinastie. Ceea ce este o greşeală, pentru că, dacă iei ansamblul dinastiei, este perioada cea mai favorabilă dezvoltării ţării noastre, chiar şi cu Carol al II-lea pe care eu nu îl simpatizez. Şi asta nu trebuie să ne jignească, pentru că toate ţările europene au avut cîte o dinastie străină, aproape toate. În Spania este o dinastie franceză, chiar în Italia dinastia era originară din Savoia care sînt francezi, în Anglia sînt germani. Şi asta nu îi împiedică să fie patrioţi. De pildă, Ferdinand care declară război propriei sale naţiuni, unde a trăit pînă la 20 de ani: este foarte dureros ce a făcut el, dar a făcut-o.

interviu de Cristian GHINEA

„Punînd piciorul pe acest pămînt sacru, am şi devenit Român. Eu vă aduc o inimă leală, cugetări drepte, o voinţă tare de a face binele, un devotament fără margini către noua Mea patrie şi acel neînvins respect către lege, pe care l-am cules în exemplul alor Mei.

Cetăţean astăzi, mîne, de va fi nevoie, soldat, Eu voiu împărtăşi cu D-voastre soarta cea bună şi pe cea rea. Din acest moment, totul este comun între noi; credeţi în Mine, precum Eu în D-voastre!“

(din declaraţia solemnă rostită de Carol I în Adunarea Deputaţilor la 10 mai 1866)

„Români,

În destinurile omeneşti nu este o datorie mai nobilă decît aceea de a fi chemat a mănţinea drepturile unei naţiuni şi a consolida libertăţile ei.

O misiune aşa de însemnată M-a decis să părăsesc fără regret o poziţiune independentă, familia şi ţara, de cari am fost legat prin legămintele şi suvenirile cele mai sacre, pentru a urma apelul vostru.

Primirea plebiscitului, care a pus pe capul meu Coroana lui Ştefan cel Mare şi a lui Mihai Viteazul, Îmi impune o mare răspundere. Sper însă că-Mi va fi dat, cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu întreg devotament, a asigura nouei mele patrii o existenţă fericită şi demnă de trecutul ei.

Români! Sunt al vostru din toată inima şi din tot sufletul. Puteţi să vă întemeiaţi pe Mine în orice timp, precum Eu Mă întemeiez pe voi.

Carol

Dată în capitala Noastră Bucureşti, în 11 Maiu, 1866.“

(Proclamaţia domnitorului Carol din 11 mai 1866)

Alex Mihai STOENESCU

Momentul implicării regelui în politică

În dimineaţa zilei de 11 martie 1871, la ora 10,00, domnitorul Carol I a convocat la palat fosta Locotenenţă domnească (Lascăr Catargiu, Nicolae Golescu şi col. Haralambie) de la care preluase puterea în 1866, şi le-a înmînat membrilor actul de abdicare. După o oră de insistenţă din partea celor doi oameni politici, Carol acceptă „cu cea mai mare silă" să mai reflecteze, cu condiţia că românii vor fi în stare să prezinte o listă de Guvern şi să treacă Bugetul prin Parlament. Adusă în Parlament de Lascăr Catargiu în jurul orei 13,00, chestiunea declanşază o adevărată hărmălaie care nu încetează decît la ora 18,00, fără nici o decizie. Mulţimea insurgentă adunată pe străzi şi incitată la violenţă de prezenţa unor subunităţi ale Armatei hotărăşte să se deplaseze spre palatul domnitorului pentru a-l răsturna. Prefectul Poliţiei îl informează pe Carol asupra iminentului asalt al mulţimii şi, în momentul în care i se cere să asigure paza şi siguranţa instituţiei, înaltul funcţionar îşi dă demisia. În aceste condiţii dramatice, alături de Carol I nu se mai afla decît Lascăr Catargiu.

Guvernul format de Lascăr Catargiu în acea noapte de mare pericol îl avea pe generalul Christian Tell la Ministerul de Război, pe Gheorghe Costa-Foru ca ministru de Externe, pe Nicolae Kretzulescu la Justiţie, iar la Ministerul de Finanţe pe Petre Mavrogheni. Pentru a înţelege ce ar fi însemnat abdicarea lui Carol I în primăvara anului 1871 să facem apel la o analiză pertinentă, cea a istoricului Mihail Polihroniade: „Punerea în discuţie de către puterile interesate a existenţei Unirei. Primejdia mişcărilor separatiste. Tribulaţiunile nesfîrşite prin întreaga Europă în căutarea unui alt principe care să riște din nou experienţa ce o făcuse domnitorul Carol. Pierderea definitivă a unei posibilităţi de sprijin din partea Germaniei şi certitudinea cîştigării unui nou duşman în dinastia de Hohenzollern, tocmai în momentul în care imperiul german se proclamase la Versailles şi avea să capete o mare influenţă în politica europeană. Lăsarea ţării fără nici un sprijin – Franţa învinsă fiind prea ocupată cu refacerea ei proprie, Anglia fiind prea departe şi Italia încă prea slabă – în viitorul conflict ruso-turc ce se desemna ca inevitabil încă de pe acum. Pierderea oricărei continuităţi şi stabilităţi înăuntrul ţării, unde adolescenţa noastră constituţională şi înflăcărarea temperamentului latin aveau mai mult ca oricînd nevoie de un punct fix în jurul căruia să se strîngă înăuntru şi de un punct de reazem pe care să se sprijine în afară. Iată ce ar fi însemnat abdicarea domnitorului Carol în martie 1871". Va trebui să adăugăm la acest tablou exploziv cel puţin două detalii: pe toată perioada războiului franco-prusian, Ministerul de Externe francez a manevrat pentru detronarea lui Carol şi readucerea lui Cuza sau alegerea pe Tronul României a colonelului Nicolae Bibescu, declarat peste noapte prinţ francez (!), dar rămas în istorie drept complice la asasinarea primului ministru Barbu Catargiu; în al doilea rînd, aşa cum arăta Nicolae Iorga „există în 1870 o înţelegere între Austria şi Turcia pentru ca la cea mai mică mişcare a noastră, mai ales într-un anume sens, cu permisiunea Austriei Pricipatele să fie ocupate de turci". Toate aceste elemente de pericol, precum şi situaţia grea financiară a ţării, fac din guvernul Lascăr Catargiu o echipă de supravieţuire, în condiţiile în care însuşi domnitorul continua să fie pregătit pentru abdicare.

Societatea românească nu era pregătită pentru reformele liberale şi reacţiona fie printr-o mare prudenţă, fie prin confuzia tip Conu Leonida.

Carol aştepta doar soluţionarea scandalului afacerii Strousberg pentru a pleca. Pe fondul unor dezbateri parlamentare aprinse, în care declaraţiile de credinţă la adresa Constituţiei, venite din partea Guvernului, sînt combătute violent de gruparea liberal-radicală, se produce o modificare a atitudinii domnitorului. În următoarele săptămîni, Carol se convinge că dimensiunea revoltei antidinastice a românilor se reduce la cîteva grupuri turbulente din Bucureşti, Ploieşti şi Craiova, agitate de liberalii radicali, şi că populaţia nu se asociază acestei mişcări, fiind mai degrabă loială Tronului şi preocupată de situaţia economică. De fapt, în dedesubturile acestei constatări se afla realitatea că societatea românească nu era pregătită pentru reformele liberale şi reacţiona la ele fie printr-o mare prudenţă, fie prin confuzia de tip Conu Leonida. Ambiţionat de situaţia grea personală în care se afla, dar şi de faptul că eşecul său se producea simultan cu marea victorie germană în Europa, Carol decide să guverneze metodic: „El şi-a dat seama, în primul loc că, fără *ordine severă în interior,* nici o realizare serioasă economică nu este posibilă. Pentru introducerea acestei ordine severe în interior îi trebuia un guvern cu mînă de fier şi cu mare autoritate în ţară. Guvernul Lascăr Catargiu răspundea în totul acestei aşteptări". Este momentul în care domnitorul Carol I admite sistemul politic întemeiat pe partide, în care Guvernul organizează alegerile şi le cîştigă, asigurîndu-şi o majoritate parlamentară confortabilă. Acest sistem era o deviaţie de la sistemul democratic din Occident. „Regele a acceptat, de fapt, modificarea Constituţiei prea liberale de la 1866 – copiată după Constituţia belgiană de la 1831 – sub Guvernul Lascăr Catargiu (1871-1876), inversînd datele democraţiei parlamentare. În timp ce, în ţările occidentale, Anglia, Franţa, Belgia, şeful statului face alegeri şi numeşte prim-ministru pe reprezentantul partidului care a reuşit să obţină majoritatea electorală, la noi procedura era inversată. Şeful statului îl numea pe primul ministru, care convoca administraţia şi organiza alegeri, obţinînd automat un rezultat favorabil partidului din care făcea parte primul-ministru numit de rege" – scria istoricul Dan A. Lăzărescu. De acum încolo, pînă în 1937 şi apoi pînă în 1996, stabilitatea politică a fost asigurată prin sistemul desemnării unui partid care să organizeze alegerile şi să facă tot posibilul, inclusiv abuzul, pentru a le cîştiga. Astfel au fost posibile trei guvernări de durată şi succesive, de 5, de 12 şi de 8 ani, cele mai lungi din istoria României libere moderne. În secolul XX, acest sistem a fost cunoscut sub denumirea de *rotativa partidelor politice,* subiect de batjocură din partea istoriografiei comuniste, dar soluţie unică de supravieţuire a sistemului democratic în România. Substratul acestei atitudini publice era decizia de a guverna după principiile conservatoare, care fundamentaseră sistemul parlamentar la nivelul Adunărilor Ad-hoc. Acest fapt presupunea încălcarea unor prevederi fanteziste ale Constituţiei din 1866, oricum inaplicabile, şi instituirea unei regim de dreapta, bazat pe ordine şi pe restrîngerea unor libertăţi pentru care societatea românească nu era pregătită. El marchează totodată implicarea directă a suveranului în politică, acţiune care va cunoaşte un aspect continuu – pe alocuri mascat, sub Ferdinand I, sau paroxistic, sub Carol II – şi care şi-a avut originea în faptul dramatic că românilor li s-a dat mai întîi un stat, înainte să aibe o societate.

***Alex Mihai Stoenescu** este scriitor şi realizator al serialului* Naşterea unei naţiuni, *Realitatea TV.*

Adrian MOŞNEAG

(Avem) nevoie de Carol I

Deşi am ales să studiez ştiinţa politică, am fost dintotdeauna fascinat de trecut, de incidenţa sa în prezent. Ar fi multe de spus în legătură cu metodologia predării istoriei în şcolile româneşti, avînd în vedere accentul deşănţat pus pe mitizarea figurilor eroice de tipul Mihai Viteazul, Ştefan cel Mare, Mircea cel Bătrân sau Vlad Ţepeş. Se cultivă încă povestea, legenda, exaltarea în detrimentul analizelor lucide ale personajelor, contextelor sau documentelor. În goana după senzaţional, se pierde din vedere valorificarea unor modele de tipul Carol I, Ion C. Brătianu, Ferdinand I, Mihail Kogălniceanu sau Petru P. Carp, cu meritele şi defectele lor.

Sînt unul dintre aceia care glorifică rolul instituţiei regale în modernizarea societăţii româneşti. Sînt de asemenea unul dintre cei puţini care au întrevăzut momentul 1989 ca o necesitate a revenirii monarhiei pe poziţia de dinainte de 30 decembrie 1947. Şi, în sfîrşit, sînt printre aceia care regretă inadecvarea liderilor CDR din 1996 cu acel profil atipic al cărui purtător a fost Corneliu Coposu, avocatul fervent al readucerii monarhiei la conducerea României.

Ne place sau nu, trebuie să admitem că societatea românească nu preţuieşte îndeajuns figuri precum Carol I. Este adevărat, capitalei României i-au fost redate două simboluri cum sînt bulevardul Carol I şi parcul cu acelaşi nume, dar cînd aţi auzit ultima dată o pledoarie pentru (re)aşezarea primului nostru rege în linia întîi a figurilor istorice autohtone? La 90 de ani de la moartea întemeietorului dinastiei, numele său e cel mai adesea pomenit colateral în polemica privind poziţionarea indispensabilei Catedrale a Mîntuirii Neamului în Parcul Carol. Oare să conteze atît de substanţial imaginea sa riguroasă, conformă unui autentic spirit prusac, în întipărirea de o consistenţă precară a regelui Carol I în memoria societăţii româneşti? Cine să-i mai înţeleagă pe contemporanii noştri?

S-au vehiculat numeroase clişee care, chipurile, ar defini personalitatea lui Carol I. Între acestea, cea mai înrădăcinată îmi pare a fi formula „Carol I a fost conducătorul român cu cea mai lungă domnie, adică 48 de ani". Foarte adevărat, dar lipseşte fondul tradus prin rolul perioadei lungi de domnie asupra stabilităţii politice şi economice din Vechiul Regat. Ar trebui, firește, subliniat caracterul inovator în exerciţiul domniei lui Carol I, de continuare şi desăvîrşire a procesului de modernizare inaugurat de predecesorul său, Alexandru Ioan Cuza. Prin pacea de la Bucureşti din 1913, ulterioară celui de-al doilea război balcanic, România se consacra ca una dintre puterile mijlocii pe plan european şi cu pondere semnificativă în Europa de Sud-Est. Importantul rol strategic deţinut de România reprezenta şi o încununare a politicii de securitate patronată de către Carol I. Identificînd exact pericolul expansiunii ruseşti asupra intereselor geopolitice ale României, Carol I a ştiut să neutralizeze rolul crescînd al Rusiei în zonă prin alianţa secretă cu Germania şi Austro-Ungaria, dar a ştiut şi să refuze inteligent: nu a acceptat coroana unei potenţiale confederaţii româno-bulgare.

Trebuie să admitem că societatea românească nu preţuieşte îndeajuns figuri precum Carol I

S-a spus despre Carol I că, în ciuda încercării sale de identificare cu naţiunea română, nu ar fi reuşit niciodată să asimileze moravurile bizantino-orientale ce stăpîneau atunci, ca şi acum, clasa politică autohtonă. Aserţiune fondată, dar cum ar fi putut acesta împăca rigoarea, conştiinciozitatea şi simţul datoriei caracteristice cu balcanismul societăţii româneşti? Dimpotrivă, Carol I a introdus un model atitudinal şi un comportament politic demn de urmat. Sugestive din acest punct de vedere sînt cugetările omului politic liberal I.G. Duca: „Într-o ţară care n-avea noţiunea timpului, regele Carol I aducea simţul exactităţii matematice [...], într-o ţară cu mentalitate orientală, el a adus un spirit occidental în vremea tocmai cînd acea ţară se străduia să se avînte în marea vîltoare a civilizaţiunii occidentale [...]".

Mai regăsim astfel de atribute în societatea politică actuală? Avem în continuare un şef al statului tributar vechilor metehne comuniste, încremenit în proiectul egalitarismului social, dar care străluceşte prin indiferenţă faţă de probleme endemice ca instituţionalizarea corupţiei. Avem un guvern tipic românesc, care se îmbată cu aprecierile Occidentului, patronînd în acelaşi timp mizeria internă a societăţii româneşti. Un parlament de decor şi în general incompetent, o clasă politică degenerată, lipsită de viziune şi, în mare parte, maculată de actele de corupţie. Concluzia? Avem nevoie de un Carol I!

***Adrian Moşneag** este student în anul IV la Facultatea de Ştiinţe Politice SNSPA şi secretar general al Asociaţiei Studenţilor din Facultatea de Ştiinţe Politice – ASFSP.*

Alin BUZĂRIN

Podul de mingi sparte

Cu riscul de a socoti fotbalul un domeniu lipsit de simţire patriotică, între mişcările cu mingea pe iarbă din România şi din Moldova nu există legături de rudenie. Nici poduri de flori, nici punţi de suflet, nici lacrimi de crocodil naţionalist. Totuşi, federaţiile de la Bucureşti şi Chişinău colaborează, sau mai bine zis colaborau. Pe vremea cînd Adrian Păunescu storcea lacrimi patriotice şomerilor postsovietici de peste Prut, în anii cînd actualul peremist Ilaşcu stătea în cuşcă, iar „fratele" Grigore Vieru făcea să plîngă fosta muncitorime famelică de la „Semănătoarea", Mircea Sandu conlucra fructuos, în spiritul indicaţiilor guvernamentale postrevoluţionare, cu fraţii întru limbă şi simţire. La un moment dat, înaintea unui turneu final, un jucător important al „generaţiei de aur" primise cartonaş roşu într-un meci amical şi risca să stea pe bară în prima partidă de la Mondiale. Sandu a aranjat atunci în doi timpi şi trei mişcări o întîlnire amicală cu Moldova, întru ispăşirea pedepsei starului. Ai noştri au cîştigat cu 3-1, decent, nu excesiv, iar penitenţa s-a şters cu buretele. De-atunci încoace, FRF acţionînd „în deplin consens cu politica de partid şi de stat", a lăsat-o mai moale cu Chişinăul, îndreptîndu-şi şi ea, odată cu ţara, paşii fotbalistici spre globalizare occidentală, orînduirea supremă a Planetei. Dacă la nivel federal au mai existat contacte, microbiştii n-au simţit niciodată c-ar avea prea multe în comun cu tărîmul pe care a domnit Snegur-Vodă. Acolo există un fotbal debil, o echipă naţională care nu se va califica în vecii vecilor amin la Mondiale sau la Europene şi nişte jucători care atunci cînd vin în România, sînt, cu foarte mici excepţii, rezerve onorabile la Divizia B. La Chişinău există un stadion clădit după arhitectură sovietică, în cel mai stalinist mod posibil. În provincie se joacă pe terenuri jalnice, printre acele infinite vii care produc vin prost. Polul de interes al fotbalului din Moldova s-a mutat în Transnistria. Acolo, la Tiraspol, sub ţăcălia încărunţită a lui Igor Smirnov, miliardarii cu averi făcute din ţeavă de puşcă şi sfîrc rozaliu de hazaică blondă au investit în fotbal după modelul miliardarilor sovietici de inspiraţie kaghebistă pripăşiţi pe dalele Londrei. Există o echipă, Şerif, în al cărei nume reverberează acorduri duioase de kalaşnikoave. S-a construit un stadion după arhitectură contemporană, care găzduieşte şi meciurile echipei naţionale. Acolo au ajuns şi cîţiva juni români de prin Divizia B, care învaţă limba rusă cîntînd şi uită tăcînd bruma de fotbal care se lipise de ei la U Cluj sau la UTA. Complet neinteresant pentru microbistul român, fotbalul de peste Prut are, totuşi, poveştile lui care ne fac să zîmbim. Acum cîţiva ani, cînd pe podul de flori se mai găsea ceva puf de păpădie patriotică, jucătorii importanţi din echipa Moldovei se numeau Catănsus şi Barbăroş. Nişte nume prelinse parcă din *Harap-Alb*. La începutul anilor '90, cînd cablul TV şi fibra optică nu puseseră încă stăpînire peste cuprinsul patriei, în judeţele din estul ţării lighenele de pe acoperişurile caselor se mai îndreptau către Chişinău, iar telespectatorii din Bîrlad sau Podu Iloaiei puteau urmări aprigele partide din campionatul Moldovei. Bugeac Comrat cu Rîbniţa. Sau Nistrul Otaci cu Recolta Leuşeni. Un fel de campionat sătesc de la noi, comentat de jurnalişti filosovietici, dăltuiţi în unitatea de monolit a Academiei Frunze. Se vedea că se canoneau nespus să vorbească româneşte, le mai scăpa cîte o vorbă rusească şi în general mesajul era mobilizator la adresa jucătorilor din teren. „Aliargî, Simioani, nu mai şede ca o gîscî în carieu! Aişea, la Otaşi, gazdili trag o paliturî di osîndî la poarta şelor di la Recolta, cari or capatat tri cartoani gălbui şî unu' roşietic. Mulţumiesc di intîmpinari, Nikolai Sergheeviş, ai liegătura". Cam ăsta era textul, ceva între cronicile lui Grigore Ureche şi şedinţa de comsomol de la sovhoz. Mai acum cîteva săptămîni, pe la începutul lui septembrie, pe adresa *Gazetei Sporturilor* a sosit un e-mail de protest. Ce se întîmplase? Italia jucase un meci oficial la Chişinău şi, bineînţeles, cîştigase fără să se întrebuinţeze prea mult. În zilele în care se dispută preliminarii în întreaga Europă, ziarul n-are spaţiu pentru a publica alcătuirea tuturor echipelor. Se limitează doar la a scrie distribuţiile reprezentativelor importante. În cazul partidei de la Chişinău a scris doar scorul, marcatorii, componenţa Italiei. Şi cu asta, basta. Corespondentul de poştă electronică ne-a certat aspru, că nu simţim româneşte, că ne-am uitat neamul, că Basarabia e trup din trupul ţării, iar noi, dezrădăcinaţii, îi tratăm cu indiferenţă pe cei de-o făptură şi de-o seamă cu noi. I-am răspuns politicos omului pe mail că reprezentativa Moldovei nu face obiectul interesului cititorilor, de-aia nu i-am publicat alcătuirea. Am aşteptat să ne răspundă şi mai înverşunat patriotic decît la început. N-am mai primit nici un rînd de la el. Ce să ne mai scrie? Parcă poţi să te pui cu apatrizii?

***Alin Buzărin** este editorialist la* Gazeta Sporturilor. *Acest articol este un ecou la tema „Republica Moldova privită cu ochiul liber" (nr. 38).*

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

Un alt început

Cu mulţi ani înainte ca diplomaţii sau economiştii să viseze măcar că vor mesteca toată ziua cuvîntul „globalizare", adică pe la sfîrşitul anilor '70, Noica scria într-un eseu că trăieşte într-o lume în care centrul este peste tot şi periferia nicăieri. Totuşi, nu sînt prea sigur pe memoria mea – la fel de bine, filozoful putea spune că lumea aceea este o lume în care periferia este peste tot şi centrul nicăieri. În fond, aşa cum centrul se poate multiplica la nesfîrşit invadînd periferiile, răpindu-le identitatea marginală şi uniformizîndu-le după asemănarea-i, el se şi poate dizolva în provincii nelimitate, poate fi sufocat de expansiunea marginilor, poate fi declasat, i se poate anula autoritatea metropolitană. Rezultatul este acelaşi: o lume în care diferenţa dintre centru şi periferie nu mai există, o lume în care oriunde te afli eşti în centru şi la periferie în acelaşi timp.

Atunci, filozoful era vizionar şi ideea sa era cît se poate de potrivită unei meditaţii. Nici treizeci de ani mai tîrziu, o asemenea idee este proprie, mai degrabă, unui reportaj scris despre orice colţ al lumii, este o constatare banală, dar cu pretenţii, din acelea cu care începe un articol în *Newsweek,* o impresie cu parfum de truism mărturisită unul altuia de călătorii care fac cunoştinţă la cîte o coadă prin aeroporturi şi ştiu bine că nu se vor mai vedea niciodată după cinci minute de tovărăşie. Noi toţi ştim acum că locuim o lume în care nu mai există centru şi periferie în sens profund, antropologic, ci doar în sensuri superficiale, precum cel militar, economic sau politic. La Paris sau la Bucureşti, la New York sau la Maputo, lumea este, în datele ei esenţiale, la fel şi poate că în asta şi constă marea problemă a lumii noastre, „criza" ei, cum se spune; am realizat că, cu tot panaşul ei multicolor, lumea e cam la fel, la Est şi la Vest, la Nord şi la Sud. E greu de spus dacă asta s-a întîmplat pentru că Parisul şi New York-ul s-au provincializat prin deschiderea lor fără rezerve către culturi periferice sau pentru că globalizarea, obiectivată în detalii precum CNN, Internet, cartea de credit sau limba engleză, a pus Bucureştiul şi Maputo în situaţia de a participa direct la contemporaneitate. Cauza nici nu are mare importanţă. Fapt este că astăzi aparţinem lumii noastre în mai mare măsură decît am făcut-o vreodată, în trecut. Orice ştire din orice colţ al lumii ne provoacă un sentiment de empatie de o intensitate inimaginabilă acum douăzeci de ani. Mă trezesc că am afecte investite în campania prezidenţială din SUA, că mă interesează la culme conflictul israeliano-palestinian, că îl detest pe Miloşevici exact în acelaşi fel în care îl detest pe Ceauşescu şi că pun pasiune nemăsurată în argumentarea punctului meu de vedere în chestiunea irakiană. Trăim lumea de azi mai deplin şi mai adînc decît ne-am fi imaginat; totul începe să ne privească din ce în ce mai direct, lumea se uită la noi tot mai de aproape.

Din mijlocul acestui imens *oriunde* emoţional, voi scrie săptămînal scrisori. Voi împărtăşi felul în care se vede lumea din locul în care voi fi şi, mai ales, din vîrful emoţiei în care voi locui. Să scrii scrisori este o întreprindere cam demodată. Totuşi, multă lume regretă vremea în care se scriau scrisori şi nu e-mailuri, vremea în care se dădea telefon seara, căci doar aşa puteai găsi pe interlocutor acasă, şi nu oricînd, cum o facem de pe telefonul mobil pe telefonul mobil. Scrisorile începeau frumos, cu *Dragă cutare,* aveau o scurtă introducere în care îţi exprimai speranţa că adresantul e bine, apoi scriai ce aveai de scris şi încheiai cu formule de politeţe, azi desuete. E-mailul începe cu scrierea ca o răstire a numelui destinatarului (de pildă, *Gigi* sau *Sever)* şi se termină brusc, eventual după o cratimă, cu un text telegrafic, aproape brutal, de genul *chestia s-a aranjat* sau *azi sint busy, hai sa bem o bere miine*. Atît. Sînt şi eu un nostalgic al scrisorilor. În această rubrică, voi păstra ceva din tihna lor şi din acel tip de sinceritate politicoasă pe care epistola îl impune oricărui autor.

Propun o rubrică în care să explorăm împreună realitatea văzută prin ochiul unuia care scrie scrisori. Să presupunem că sîntem departe, eu de dumneavoastră şi dumneavoastră de mine, şi că eu vă scriu ce văd pe aici, prin lumea în care mă mişc. Sigur că nu vă voi scrie ca un persan care vede bizareriile Parisului – lumea despre care vă voi scrie este lumea în care ne mişcăm cu toţii, la care participaţi, ca şi mine. Lumea fără de centru şi fără de periferie.

SELECȚIE OFICIALĂ
DESCHIDERE FESTIVAL DE CANNES 2004

El Deseo prezintă, în colaborare cu TVE și Canal+

un film de ALMODÓVAR

Din 15 oct. 2004
BUCUREŞTI (Hollywood Multiplex, Studio),
CLUJ

GAEL GARCÍA BERNAL
FELE MARTÍNEZ
DANIEL GIMÉNEZ CACHO

Distribuit de INDEPENDENȚA FILM

EURIMAGES

DILEMAVECHE

Vânează o slujbă mai bună!

Permisul European de Conducere a Computerului

Permisul ECDL este standardul european care stabilește nivelul optim de cunoștințe în utilizarea eficientă a calculatorului la locul de muncă.

ECDL a fost recomandat tuturor statelor membre ale Uniunii Europene de către ESDIS, comisia specializată pentru locuri de muncă și dimensiunea sociala în societatea informatică.

Asigură-ți un loc de muncă de nivel european, cu ECDL!

Informații obtineți la **ECDL ROMANIA**: (021) 211.26.11
sau de pe site-ul **www.ecdl.org.ro**

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Confidenţe

Mă bucură ecourile provocate de scrisul meu, mai ales atunci cînd nu mi se dă dreptate. Ştiu că – şi de altfel vreau să – mă situez într-un loc geometric dificil: e natural să te intrige cineva care susţine că poţi fi deopotrivă european şi ortodox, raţional şi credincios, conservator şi ecumenic, fascinat de tehnologie & jazz fără a dispreţui arhaitatea „României profunde"... Nu frecventez asemenea vertiginoase intersecţii din pur spirit de frondă: opţiunile mele, aparent conflictuale, se inspiră din convingerea că orice decupaj unilateral mutilează simultan gîndirea şi viaţa. Pentru a le respecta diversitatea, complexitatea şi bordura de mister, se cuvine să cauţi formula integratoare, puntea dintre extreme, linia mediană care traduce disconfortul parţialităţii într-o aspiraţie a sintezei. În mintea mea, creştinismul e o religie care merită trăită mai ales pentru că propune – ca regulă universală – „coincidenţa contrariilor". Paradigma aceasta este metafizic asumată şi în alte tradiţii religioase, numai că ea mobilizează acolo doar instanţele celeste sau hieratice avînturi mistice. Doctrina creştină – al cărei fondator este „Dumnezeu adevărat" *şi* „om adevărat" – afirmă, la limită, că *întreaga realitate* ascultă de logica terţului inclus. Ea ne invită să cîştigăm – pe toată linia – pariul cu non-contradicţia. Ne cheamă să devenim mediatorii dialectici ai unui permanent refuz instaurator.

Filonul terţului inclus porneşte din textul biblic, subîntinde experienţa politică a imperiului bizantin, primeşte expresii contemplative în scrierile patristice răsăritene şi persistă, difuz, în stilul existenţial făurit de ortodoxie. El poate fi depistat şi la nivelul modernităţii, atît în imaginarul epistemic al ştiinţelor pozitive, cît şi în continua negociere specifică democraţiei. Sau în explicarea capitalismului ca proces de „distrugere creatoare". Cu toate acestea, patologiile sale maniheiste se bucură – cel puţin formal – de un prestigiu superior. Omul contemporan nu se mai învredniceşte cu lectura trinitară a cosmosului, preferîndu-i tensiunea reprezentărilor dualiste. Viziunea noastră curentă ne solicită, la tot pasul, judecăţi exclusive. Locuim nicăieri, precum corăbiile eşuate pe un dîmb, la mijlocul apelor. Socotim că puterea constă în anexarea reductivă a dihotomiilor cu care ne confruntăm nu pentru că realul ne-o impune, ci pentru că grila noastră interpretativă este construită ca atare. Vedem f(r)acţiunile, dar ne scapă ansamblul care le cuprinde şi le configurează. Ne instalăm într-una dintre „tribune", neglijînd cu desăvîrşire prezenţa „stadionului".

Are logica terţului inclus vreo aplicaţie practică suficient de atrăgătoare pentru a ne determina să renunţăm la ispitele dualismului? Mi se pare că inventarul beneficiilor sale e nesfîrşit. Pe scurt, această *perspectivă diferită asupra identicului* ne arată că, dacă totul e cu putinţă, orice poate fi acceptat, sub singura exigenţă a inclusivităţii. Ce altceva înseamnă augustinianul „iubeşte şi fă ce vrei" sau fraza paulină conform căreia „unde s-a înmulţit păcatul, acolo a prisosit harul"? Dar metafora „uşii interzise", din povestea lui Barbă Albastră? Nu degeaba evocă învăţătura Bisericii aşa-numita „comunicare idiomatică" dintre *atributele* Cuvîntului: în persoana Fiului, orice enunţ referitor la natura divină poate fi aplicat naturii umane şi reciproc: aşa se explică faptul (cu care Mel Gibson nu pare familiarizat) că Iisus din Nazareth s-a schimbat la faţă pe muntele Tabor, în vreme ce lui Dumnezeu i-a putut fi sete...

Iată lentila care ne îndeamnă să admitem, bunăoară, că la antipodul păcatului nu se situează „virtutea", ci libertatea. *Virtutea* este produsul ideologic al sistemelor punitive atît de fin denunţate în opera lui Foucault. Îmi închipui că marii virtuoşi au la fel de multe şanse de a-şi mîntui sufletul ca şi autorii de utopii sau militanţii cauzelor unice. Ei acoperă numai contingenţele, care nutresc – abuziv – pretenţia definitivului. Creştinul, în schimb, este chiar *omul:* afiliat sau nu, ireductibil la propria specificitate şi (mai ales) imposibil de fixat într-o definiţie perenă.

Mihail NEAMŢU

Reforma învăţămîntului teologic

Principiile teologice ale educaţiei

Care este ecuaţia pedagogică a teologiei ortodoxe la începutul mileniului III? Cum anume îşi pregăteşte Biserica noastră viitorii preoţi, învăţători şi mărturisitori laici ai credinţei creştine, în condiţiile tot mai severe impuse de noua vîrstă (*New-Age*) a lumii? De unde începe şi cum se termină educaţia teologică a celor mai activi membri ai Bisericii, proveniţi astăzi din familii cel mai adesea lipsite de omogenitate şi transparenţă religioasă?

Cei mai mulţi dintre tinerii care se înscriu la facultăţile de teologie *nu* cunosc din familie nici măcar regulile simple ale practicii creştine. Cei mai sinceri dintre candidaţii la teologie au făcut prima experienţă a credinţei fie prin intermediul lecturilor, fie prin întîlnirea nemijlocită cu cîţiva fericiţi apostoli ai Evangheliei lui Iisus Hristos. Familiile din care se trag majoritatea tinerilor creştini au fost profund marcate de trauma comunistă, iar apoi şocate de manifestul împotriva firii al postmodernismului.

Educaţia creştină nu poate începe, deci, decît la parterul unei firave conştiinţe a binelui şi răului. Scopul proiectului paideic al Bisericii ar fi însă transformarea reflexelor noastre morale într-o sensibilitate duhovnicească, demnă de toţi cei botezaţi întru numele Domnului. Parcursul ideal ar fi trecerea de la legea firii la legea harului şi cunoaşterea vie a Împărăţiei cerurilor. Acest complex proces de transformare personală nu poate avea loc decît în contextul unei interpretări existenţiale a vocaţiei teologice. De la politica informării exterioare trebuie să ajungem la asceza formării lăuntrice. Numai părăsind mentalitatea de propagandist religios, tînărul creştin va dobîndi harul adevărat al mărturisirii.

Din nefericire, de cele mai multe ori acest proiect de tranziţie nu reuşeşte. Mulţi dintre cei care ar trebui să lumineze ca nişte icoane ale Înţelepciunii ajung să fie, pentru cei din lume şi din Biserică, deopotrivă, pricini de sminteală. Din păcate, dezorientarea „bobocilor" nu este doar temporară; ea continuă de multe ori în perioada formării şcolare, prelungindu-se în nu puţine cazuri şi după momentul festiv al absolvirii facultăţii. Dacă absenţa unui sprijin familial nemijlocit, alături de un context socio-cultural de multe ori ostil creştinismului, explică o parte din acest eşec, este cazul să ne întrebăm ce anume îi lipseşte sistemului de educaţie al Bisericii ortodoxe pentru a diminua riscul naufragiului?

Condiţii de viaţă

Fără a crede că viaţa de student la o facultate de teologie ar putea oferi, timp de patru ani, o trusă completă de rechizite culturale şi duhovniceşti, ne propunem un survol critic asupra cîtorva puncte nevralgice ale sistemului ortodox de educaţie. Credem că aspectele aici relevate necesită o medicaţie urgentă şi eficace.

Vom începe prin a vorbi despre o situaţie de foarte multe ori neglijată, deşi de buna sa rînduire atîrnă succesul unei veritabile *paideia* ortodoxă. Înainte de-a vorbi despre profesorat şi programa de învăţămînt, este cazul să ne întrebăm care sînt condiţiile de viaţă şi de lucru ale studentului ortodox? De bună seamă, acestea nu pot să difere prea mult de condiţiile studentului obişnuit, care nu beneficiază de-o asistenţă materială considerabilă din partea familiei. Condiţiile de trai şi de studiu ale studentului care n-are norocul de-a fi odrasla unor părinţi înstăriţi nu pot fi descrise decît de un poem suprarealist al mizeriei.

Studentul care beneficiază de-o cameră trebuie să-şi împartă viaţa alături de alţi patru colegi (în cazurile premianţilor, un singur coleg). Lipsa de siguranţă, ameninţarea letală a muzicii de discotecă, condiţiile minimale de igienă, atmosfera promiscuă a băilor, zgomotul permanent al holului, traficul de bîrfe, lipsa unor oaze de linişte (cum ar fi o capelă organizată permanent într-o cameră mai spaţioasă a unor cămine) – toate acestea constituie dezavantaje notorii pentru orice tînăr studios. Dacă lipsurile materiale ar putea fi mai uşor suportate de cei mai călîţi, ceea ce scandalizează este promiscuitatea atmosferei de cămin, care n-a întîrziat să-i afecteze pe studenţii şi studentele la teologie. În mintea „teologilor" noştri, libertinajul sexual fermentează ca un must tulbure de toamnă. Cititori fervenţi ai lui Bebe Mihăescu, abonaţi din oficiu la reviste de tip *Playboy* sau *Hustler,* nu puţini tineri teologi îşi afişează deschis apostazia. În afara acestor apucături, beţiile „trase" de candidaţii la pre(h)oţie au o notorietate încă nerivalizată de studenţii nici unei alte facultăţi. Hărţuiala, şantajul sau chiar violenţa fizică pot fi urmele unui protest individual împotriva acestor manifestări de neobarbarie clasică.

Traumatizat de atmosfera barăcilor din seminarii (în ale căror dormitoare încap, puţin îngrămădiţi, chiar şi douăzeci de elevi) sau de viaţa promiscuă din căminele de nefamilişti, nici cel mai bine-intenţionat student la teologie nu poate spori în lucrul cu cartea sau rugăciunea. Cînd sărăcia cronică se adaugă acestei stări de fapt, atunci tulburările afective, deznădejdea, crizele de personalitate şi abandonul studiului devin riscuri majore. În mod ideal, facultăţile de teologie ar trebui să-şi aibă propriul campus studenţesc. Dotat cu o bibliotecă, sală de informatică, dormitoare, o cantină şi o incintă sportivă, acest campus ar trebui amplasat într-un loc agreabil, inundat de verdeaţă şi linişte. Îmi imaginez pacea locului punctată doar de melodia clopotelor şi păzită de silueta discretă a unei biserici în care profesorii şi studenţii s-ar putea întîlni zilnic.

Chiar dacă un loc în aceste cămine private ale Bisericii n-ar putea fi oferit în condiţii de totală gratuitate, o asemenea opţiune ar fi oricînd preferabilă pieţei imobiliare seculare. Decît să stea în gazdă la o familie lipsită de valori creştine, studentul la teologie ar prefera să plătească o cameră într-un cămin ecleziastic dotat cu asemenea facilităţi. Concesionînd la un preţ redus un teren din proprietăţile sale eparhiale, Biserica ar putea stimula investiţia privată într-un asemenea proiect imobiliar. Fără să asigure studenţilor săi condiţii de trai şi de lucru decente, nici administraţia Facultăţii, nici ierarhii Bisericii nu se pot aştepta la rezultate extraordinare. Reforma imobiliară mi se pare un element cheie în proiectul de reformă a învăţămîntului teologic românesc. Acesteia trebuie să i se adauge un nou sistem de burse private, oferite studenţilor de excepţie şi celor cu handicapuri fizice sau financiare. Renunţînd la etica clientelară în raportul cu Statul, Biserica s-ar cuveni să ofere oamenilor de afaceri cu sensibilitate etică şi religioasă şansa unei investiţii nu atît în ziduri, monumente şi drapele, cît mai ales în oameni. Într-o lume tot mai atomizată şi lipsită de imaginaţie agapică, Biserica are obligaţia de a-i convoca, a-i recunoaşte şi a-i cinsti pe binefăcătorii săi.

Profesoratul

Reforma sistemului de învăţămînt ortodox nu poate avea loc fără o regîndire din temelii a statutului profesorului de teologie. În acest plan, trei sînt maladiile care trebuie grabnic combătute: impostura profesională (i.e. plagiatul, mita etc.), descalificarea morală (i.e. sfidarea decalogului) şi nepotismul cadrelor didactice. Ca alternativă, Biserica trebuie să accepte logica pluralismului şi a concurenţei. Competiţia elegantă şi schimbul de experienţă între facultăţi se cer încurajate. Pînă la o anumită vîrstă (aproximativ 50 de ani), sau în absenţa unor merite academice excepţionale, nici un profesor n-ar trebui să ocupe un post la catedră pe viaţă. Contractele între Universitate şi cadrele didactice ar trebui semnate la început pentru o perioadă cuprinsă între 5 şi 10 ani. Nimeni n-ar trebui să fie asigurat din vreme cu un salariu sau o pensie de stat. De asemenea, monosexismul uneori misogin al catedrelor din facultăţile de teologie ar merita şi el chestionat. Mai este nevoie să spunem că *nimic* n-o poate împiedica pe-o femeie să predea la facultate un curs de patristică, etică sau dogmatică?

De asemenea, urmînd modelul britanic, fiecare student ar trebui să aibă dreptul de a-şi alege un tutore cu care să poată avea în mod regulat scurte întrevederi. În mod firesc, tutorele i-ar putea oferi studentului sfaturi nu doar în chestiuni strict academice, ci şi în probleme cotidiene (cum ar fi ţinuta personală sau bunele maniere, de multe ori ignorate în mediile bisericeşti). În cazul în care acest tutore este un preot, el poate deveni duhovnicul liber-ales al studentului. Într-o asemenea relaţie, abuzul sau constrîngerea se doresc din start excluse.

(va urma)

EDITURA POLIROM

***

SEPTUAGINTA 2

Iisus Nave • Judecătorii
Ruth • 1-4 Regi

Noutăţi:

- Paul Goma **Din calidor**
- Augustin Buzura **Feţele tăcerii**
- Vladimir Nabokov **Ada sau ardoarea**

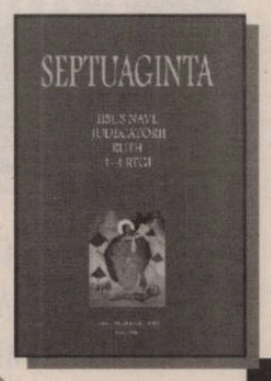

www.polirom.ro

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

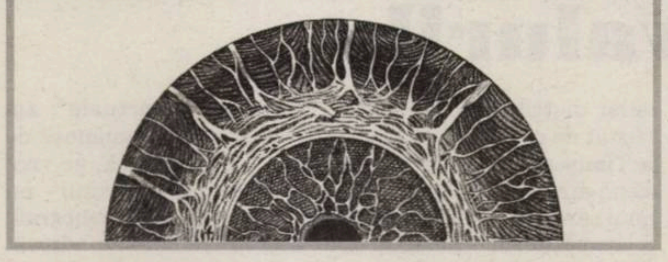

Om frumos, om urît

Bizarelor criterii ce funcţionează la noi pentru a împărţi oamenii politici în „buni" şi „răi" li s-a mai adăugat unul, nu mai puţin surprinzător: criteriul estetic. N-am să merg pînă la a reaminti savante studii ce pun în evidenţă caracterul relativ al canoanelor frumuseţii fizice, mulţumindu-mă să citez această superbă vorbă a lui Proust: „Să lăsăm femeile frumoase bărbaţilor fără imaginaţie". Nu voi insista nici asupra faptului că anumite norme (rezultînd din imaginarul colectiv) îşi au rostul lor cînd e vorba de starurile de cinema şi de vedetele TV. Cînd sînt însă utilizate drept armă electorală, atunci cu siguranţă ceva nu e în ordine. Haideţi să spunem lucrurilor pe nume. Printre găselniţele maşinii de propagandă PSD + PUR se află şi ideea de a exploata un efect de contrast: *Năstase e frumos, Băsescu e urît.*

Ideea nu e nouă şi nu numai în ce-l priveşte pe Traian Băsescu. Imediat după decembrie 1989, criteriul estetic a fost cu insistenţă folosit în cazul lui Corneliu Coposu. Ca un făcut, „urîţii" bîntuiau doar într-o anumită zonă a spectrului politic. Graţie şi inventivităţii lui C.V. Tudor (bărbat politic dar, totodată, poet şi om de aleasă cultură), politicienilor din zona unde se înghesuiau urîţii li s-au scornit porecle ori li s-au găsit corespondenţe pe cît de erudite, pe atît de plastice: unul a fost poreclit „Ţapul", altuia i s-a descoperit o frapantă asemănare cu Frankenstein, un al treilea e asemuit cu un portret de Picasso. Efectul de contrast de care vorbeam mai înainte poate fi obţinut, profesionist, prin mijloace specifice: e suficient să priviţi fotografiile lui Adrian Năstase din ziarul *Independent* şi din alte publicaţii, la fel de independente; priviţi, de asemenea, cum sînt „lucrate" – din exces de zel – fotografiile lui Băsescu. Polarizarea cîmpului politic românesc e, astfel, cît se poate de netă: pe de o parte – *frumoşii:* Iliescu, Năstase, Geoană, Dan Voiculescu, Vadim (tot pe criterii estetice, am convingerea, i-a sugerat Hrebenciuc lui Gigi Becali să intre în politică), pe de alta – *urîţii:* Băsescu, Stolojan, Boc, Stoica, Guşă etc.

Pe cît de simple par aici lucrurile, pe atît de complicate sînt ele dacă le situăm într-un plan mai larg. Este evident că, din perspectiva purismului estetic pesedist, Charles de Gaulle şi Winston Churchill erau urîţi de mama focului. Un alt urît celebru a fost Konrad Adenauer, cancelarul sub mandatul căruia Germania occidentală a renăscut din ruine, cancelarul al cărui profil de bufniţă a stimulat fertil imaginaţia caricaturiştilor de la *Pravda* şi *Scînteia*. Nici Helmut Kohl, între noi fie vorba, nu era mai breaz. Apoi, personaje pe care le considerăm sinistre şi malefice au suscitat, din punct de vedere estetic, reacţii mai curînd pozitive. Stalin era văzut, de mulţi, ca un tătic respirînd numai bunătate şi cumsecădenie, mai ales datorită zîmbetului etern de sub mustaţă. Oricum, pentru liderii Rusiei sovietice şi postsovietice, pertinentă nu este opoziţia dintre *frumoşi* şi *urîţi,* ci (observaţia nu-mi aparţine, însă nu-mi amintesc acum cine a făcut-o) aceea dintre *conducători cu chelie* şi *conducători cu păr*. O rapidă trecere în revistă a marilor bărbaţi de la Kremlin arată că principiul alternanţei *cu chelie – cu păr* s-a dovedit de o precizie matematică: Lenin – Stalin – Hruşciov – Brejnev – Gorbaciov – Elţin – Putin. Un autentic frumos a fost socotit Mussolini. Într-o carte – *De vorbă cu Mussolini* –, tradusă şi în româneşte prin anii '30, Emil Ludwig vorbeşte cu admiraţie despre „negreala catifelată a ochilor lui Mussolini", despre „mîinile lui frumoase", despre ticul facial atît de cunoscut şi de seducător, cu împingerea în afară a bărbiei şi a maxilarului inferior. Mussolini a fost asemănat cu condotierul Bartolomeo Colleoni, cel din statuia ecvestră a lui Verrochio de la Veneţia. În fine, şi Ceauşescu a primit elogii pentru frumuseţea armonioasă, îmbinînd bunătatea cu dîrzenia, a chipului său (de Elena Ceauşescu, nu mai spun). Îmi amintesc de o discuţie, în anii '80, cu un „om de presă", tocmai ne vizitase ţara Kim Ir Sen, genialul conducător nordcoreean, care avea însă pe ceafă o umflătură foarte vizibilă, iar ziaristul, mare admirator al lui Ceauşescu, a spus la un moment dat, cu vibrantă şi îndreptăţită mîndrie patriotică: „L-ai văzut pe ăla, pe coreean, cu bolfa aia la gît, pe cînd *al nostru ce frumos e, şi ce prestanţă!*"...

Opoziţiei *frumos-urît* i se adaugă, în cazul lui Adrian Năstase şi Traian Băsescu, aceea dintre *fin* şi *mitocan*. Să nu deducem de aici că, din moment ce Traian Băsescu face tot felul de glume (la care, mărturisesc cu umilinţă, mă amuz copios), Adrian Năstase ar fi cumva lipsit de umor. Dimpotrivă. Le-a spus o dată ziariştilor, care se interesau, mi se pare, de ce se prelungeşte starea de tensiune apropo de aşteptatul OK pentru intrarea României în NATO, că tensiunea se va dezamorsa, „întrucît nici o erecţie nu durează la infinit". Celebră a rămas şi va rămîne o altă vorbă de spirit, rostită în Parlament (nici n-ar mai fi nevoie s-o citez): „îi invit pe colegii din opoziţie să-mi numere ouăle". Umorul fin, vedem bine, nu e cîtuşi de puţin incompatibil cu frumuseţea.

citit auzit

● Truman Capote, autorul cultissimului *In Cold Blood*, va face obiectul unui film biografic (al cărui regizor, deocamdată, nu este cunoscut). Se ştie doar că Gwyneth Paltrow o va interpreta pe celebra cîntăreaţă de jazz Peggy Lee şi că în celelalte roluri vor apărea Mark Wahlberg, Sandra Bullock şi Sigourney Weaver.

● Un (alt) film biografic, despre cîntăreţul Ian Curtis (fost lider şi solist vocal al formaţiei Joy Division, care s-a sinucis în anii '80), ar putea fi turnat în curînd, avîndu-l în rolul principal pe Jude Law. Peter Hook – basist al formaţiei New Order şi veteran al Joy Division – a dat de înţeles că filmul ar avea la bază cartea soţiei lui Ian, Deborah Curtis, intitulată *Touching from a Distance*.

● În timp de Brian De Palma ecranizează *The Black Dahlia* – cel mai cunoscut roman al lui James Ellroy –, cu Scarlett Johansson, Mark Wahlberg şi Josh Hartnett în rolurile principale, Spike Lee negociază drepturile pentru *The Night Watchman,* un scenariu original al scriitorului. Povestea – o afacere de corupţie în sînul poliţiei, oarecum ca în *L.A. Confidential* – va fi turnată la începutul lui 2005.

● Pierce Brosnan nu va mai juca rolul James Bond! Brosnan – care a fost al 7-lea 007, după Barry Nelson, David Niven, Sean Connery, Roger Moore, Timothy Dalton şi George Lazenby – va preda ştafeta şarmului Martini-*cool* fie unui actor britanic (sînt avansate numele lui Clive Owen, Ioan Gruffudd, Colin Firth, Hugh Grant, Gerard Butler, Jude Law şi Ewan McGregor), fie unuia australian (Hugh Jackman, Heath Ledger sau Eric Bana). Americanii nu sînt eligibili.

● John Travolta a declarat cotidianului italian *La Repubblica* faptul că Quentin Tarantino s-ar gîndi la un nou episod pentru *Pulp Fiction*. Pe de altă parte, o nouă ieşire a lui *Kill Bill* în sălile de cinema este foarte probabilă, însă nu în forma unui al treilea „volum", ci în aceea în care cele două volume ar fi reunite: „Va fi mai mult decît o simplă juxtapunere a celor două filme – explică Tarantino; vor fi modificări, imagini inedite şi o pauză între cele două, ca-n filmele anilor '60". Cît priveşte *Kill Bill 3*, acesta va ieşi pe ecrane abia peste vreo zece ani...

● Pentru cel de-al patrulea album al lui Fatboy Slim, Palookaville, Norman Cook a făcut apel la Damon Albarn (care cîntă pe una din cele mai frumoase piese de pe album, „Put It Back Together"), Lateef (de la Quannum, prezent pe două piese), Bootsy Collins, Justin Robertson şi un tînăr grup din Brighton, Jonny Quality. Anunţat iniţial ca un album hip-hop, *Palookaville* a ieşit mai curînd rock: „E vina celor de la Blur – susţine Cook; cînd eram cu ei în studio pentru a produce ultimul lor album *(Think Tank*, n.m.), furam chitara lui Alex de cum se-ntorcea cu spatele, asta m-ajuta să văd mai clar." „Frăţiorul" funk-soul recunoaşte chiar că a fost influenţat de grupuri foarte în vogă, cum sînt The Strokes, White Stripes şi Franz Ferdinand. „Chiar dacă modele sînt frivole, puştii ăştia au venit peste noi şi ne-au obligat să ne repunem în discuţie, să-ncercăm experienţe noi", mai spune Cook. *Palookaville* a ieşit pe 4 octombrie.

● Aşa cum anunţaseră *bookmaker*-ii britanici, scoţienii de la Franz Ferdinand au ieşit învingători la recentul Mercury Music Prize, la secţiunea „albumul anului". Şi nu e decît un început: grupul a reuşit deja să înregistreze cîteva piese de pe cel de-al doilea album, asigurîndu-şi colaborarea lui Dan the Automator. Următorul single inedit al grupului ar putea fi „Can't Stop Feeling", din care o versiune a fost înregistrată cu americanul şi ar putea ieşi luna aceasta, în cursul unui nou turneu. Franz Ferdinand vor fi la Paris pe 4 noiembrie, la „Festival des Inrocks".

● Guillermo del Toro a anunţat pe *chat*-ul Empire Online că intenţionează să facă din *Hellboy* (văzut recent şi pe ecranele noastre) o trilogie, recunoscînd totodată că decizia finală aparţine producătorului. În orice caz, *Hellboy 2* este prevăzut să iasă pe ecrane în 2006.

● Vincent Gallo, „scandalosul" regizor/actor al filmului *Brown Bunny* (văzut la Cannes 2003 şi nemaivăzut, de atunci, mai nicăieri), i se va alătura din nou lui Abel Ferrara – după *Funeraliile noastre* din 1995 – pentru următorul său film, o dramă cu o conotaţie religioasă puternică intitulată *Mary*. El va juca rolul unui cineast, autor al unui film controversat despre viaţa lui Cristos – un pic *à la* Mel Gibson. În filmul lui Ferrara, Gallo îl va juca şi pe Cristos, însă intriga principală o are în centru pe actriţa care o interpretează pe Maria Magdalena, confundînd rolul cu propria ei viaţă. Actriţa/Maria-Magdalena este jucată de Sarah Polley (pe care am văzut-o recent în excelentul *Dawn of the Dead* al lui Zack Snyder). Filmările au început în octombrie la Roma şi vor continua la Ierusalim şi New York.

● 4 milioane de DVD-uri ale filmului *Patimile lui Isus,* regizat de Mel Gibson, au fost vîndute chiar în ziua ieşirii peliculei pe ecrane.

● 64.000 de deţinuţi în închisorile franceze, în condiţiile în care se estimează că numărul de locuri disponibile nu depăşeşte 49.000...

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Pentru cine se fac festivalurile

În România – este un lucru ştiut, de-acum, de mai toată lumea – avem ori nu avem spectacole, dar avem, din plin, festivaluri de teatru. Mai cu seamă primăvara şi toamna, „manifestările“ se înghesuie strîns, astfel încît unui ipotetic spectator pasionat i-ar fi imposibil să participe – nu la toate, măcar la cîteva. De fapt, un asemenea spectator maniac nu există. În afară, bineînţeles, de criticul de teatru, a cărui treabă este, tocmai, să vadă cît mai multe spectacole. Lucru, în condiţiile date, cu neputinţă de realizat. Festivalurile nu se fac însă pentru critici, sună un slogan mai nou, ci pentru oraş, pentru dragul nostru public şi, cîteodată, pentru dragii noştri artişti.

Asta, desigur, în teorie. Teoretic, festivalurile se fac pentru ca oamenii dintr-un anumit oraş să aibă posibilitatea de a compara „prestaţia“ teatrului din localitate (cînd în localitate există teatru) cu aceea a unor instituţii similare din alte oraşe; în primul rînd, cu a scenelor din Capitală, care, nu-i aşa?, dau tonul: aici se joacă piesele cele mai noi, aici lucrează regizorii cei mai interesanţi, aici „activează“ actorii cei mai talentaţi (plus un număr crescînd de absolvenţi care, nevrînd să plece în provincie, împuşcă francul prin Bucureşti, mai la Radio, mai la o reclamă, mai la vreun „show“ TV). Realitatea constatată la faţa locului arată că dacă, într-adevăr, la reprezentaţiile bucureştene sala se umple pînă la refuz (în sensul literal al expresiei), la spectacolele sosite din alte oraşe frecvenţa e în general modestă; mai salvează situaţia, *in extremis,* elevii aduşi, de voie-de nevoie, „cu clasa“ şi care – trebuie şi ei să-şi exprime cumva sentimentele faţă de arta scenică obligatorie – chiţăie şi chirăie, fluieră şi se îmbrîncesc voioşi de îndată ce se sting luminile. Se cheamă că (şi) pentru ei se face festivalul.

Dar festivalurile se mai fac şi pentru ca oricine să poată „lua pulsul mişcării teatrale la un moment dat“, ori, cu altă vorbă de lemn, să poată alcătui „foaia de temperatură“ a peisajului scenic naţional (a se observa predilecţia pentru terminologia medicală). Cine este însă interesat de aşa ceva? Fireşte, tot criticul de teatru. Şi, din cînd în cînd, chiar „slujitorii scenei“ – nu însă în ipostaza de observatori, ci în aceea de participanţi în chip nemijlocit la întîmplări. Pentru asta se fac, probabil, festivalurile dotate cu premii, adică festivalurile care sînt, în realitate, concursuri. Aici, ce e drept, se schimbă treaba. Din spectatori blazaţi şi, în consecinţă, foarte plictisiţi, sau, dimpotrivă, „empatici“ şi, în consecinţă, foarte gălăgioşi, dar mereu senini şi detaşaţi, actorii, regizorii, scenografii, dramaturgii (mai rar) se transformă în microbişti înrăiţi care îşi susţin dezlănţuit „echipa“, se uită strîmb ori, dimpotrivă, drăgăstos la membrii juriului şi destăinuie pe la colţuri mici secrete „de familie“ menite să atragă – ori să îndepărteze – bunăvoinţa zeilor distribuitori de lauri. (Paranteză „punctuală“: am asistat de curînd, la Festivalul Dramaturgiei Româneşti de la Timişoara, la ceva nemaiîntîlnit, sînt convinsă, pe vreo scenă din lume. Aflaţi în litigiu cu directorul teatrului – nu spun care – din motive administrative, regizorul, scenografa şi compozitorul – nu spun cine, deşi ar trebui – au adresat juriului o scrisoare prin care cereau, nici mai mult, nici mai puţin decît suspendarea reprezentaţiei din festival a spectacolului la care ei înşişi munciseră, împreună cu actorii acelui teatru, vreme de cîteva luni! Iar juriul, alcătuit atît din teoreticieni cît şi din practicieni ai scenei – aş putea să spun cine, dar ce rost are? – nu a găsit altceva mai bun de făcut decît să dea curs acestei misive, după părerea mea, ignobile.)

Jacques sau supunerea *de Eugen Ionescu*
(Teatrul Maghiar de Stat din Cluj, regia Tompa Gábor)

În fine, festivalurile se mai fac pentru că aşa „au apucat“ conducătorii teatrului-gazdă, să aibă în urbe o „manifestare“ (de obicei, tematică), pe care nu se îndură să o abandoneze, chiar dacă nu prea există „material“ pentru ea – căci nu-i aşa de uşor cum pare să aduni, anual sau, chiar, o dată la doi ani, spectacole de tip „Atelier“, sau de gen „Comedie“ (eventual, românească), sau de sorginte „Contemporană“ etc. Alte festivaluri se fac, din contră, pentru că numiţii conducători vor să inaugureze, ei, o tradiţie, întemeind un festival acolo unde nu a fost pînă atunci nimic (nimic festiv… alier, se înţelege). Aşa a luat fiinţă, de pildă, anul acesta, festivalul intitulat „Zile şi nopţi de teatru european la Brăila“, reuniune cu un afiş absolut impresionant, ca număr (şi calitate) a(l) spectacolelor, dar şi a(l) „evenimentelor colaterale“ – ateliere, simpozioane, vernisaje ş.a.m.d.

Deoarece, trebuie spus, directorii noştri (de teatru şi/sau de festival) au învăţat că o asemenea ocazie trebuie să fie altceva decît o simplă înşiruire de spectacole. Că trebuie să fie (etimologic!) un răstimp de sărbătoare, de jubilaţie, de bucurie pură. Oricum, la aşa ceva e sensibil oricine: şi criticul, şi spectatorul cel mai mofturos, şi, chiar, artiştii scenei.

Stela GIURGEANU

Septuaginta, volumul 2

Luni, 11 octombrie 2004, la sediul Colegiului Noua Europă, a avut loc lansarea celui de-al doilea volum al *Septuagintei (Iisus Nave • Judecătorii • Ruth • 1-4 Regi),* volum editat de Polirom şi de Colegiul Noua Europă, cu sprijinul Fundaţiei Anonimul. *Septuaginta* este prima traducere modernă din limba greacă a Vechiului Testament (după cea din 1688, Biblia lui Şerban Cantacuzino), mai accesibilă cititorului modern prin numeroasele adnotări ale traducătorilor şi colaboratorilor acestui proiect. Volumul este coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, Dan Sluşanschi, în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu. Traducerile sînt semnate de: Florica Bechet, Ioana Costa, Alexandra Moraru, Ion Pătrulescu şi Cristina Costena Rogobete.

Andrei Pleşu a caracterizat lucrarea ca fiind *„o continuitate a eforturilor pe care Biserica le-a făcut dintotdeauna pentru a oferi enoriaşilor o variantă cît mai bună a textului sacru. Iar acest efort nu este o ruptură sau un gest de frondă sau vanitoasă detaşare de tradiţii, dimpotrivă, este un efort de a lega în spirit oamenii care sînt apropiaţi de Biserică“; „esenţial este că proiectul continuă… în România continuitatea este mult mai spectaculoasă, iar cînd, după iniţiativă, apare şi hărnicie, acesta este un miracol pe care îl salut“.*

Pentru Silviu Lupescu, directorul Editurii Polirom, terminarea celui de-al doilea volum a fost *„ieşirea din turnantă“*, din zona de risc: *„de obicei o colaborare presupune cîteva sute de telefoane, de data aceasta s-a dat un singur telefon, acela în care îl anunţam pe domnul Pleşu că apare cartea“.*

Cristian Bădiliţă a subliniat faptul că *„al doilea volum a fost făcut cu o contribuţie majoritar românească“* (spre diferenţă de primul, în care, pentru redactarea introducerilor şi a notelor, s-a folosit experienţa grupului francez „La Bible d'Alexandrie“) şi a schiţat cele patru părţi ale volumului, numind traducătorii şi colaboratorii:

„Traducerea primei cărţi, *Iisus Nave* (am preferat să traducem şi să transcriem Isus Nave, neexistînd nici un motiv filologic sau teologic pentru a păstra pseudo-tradiţia scrierii titlului Iosua), aparţine doamnei Alexandra Moraru, care a dat şi o parte din note. Pentru *Judecătorii,* a doua carte, am făcut două traduceri. Pentru că am vrut să păstrăm tradiţia în transmiterea celor două variante existente (una, mai apropiată de textul ebraic, cealaltă, o variantă eclectică, care este mai mult un mixaj), cînd veţi răsfoi volumul veţi vedea că există două coloane. Salut aici efortul extraordinar al doamnei Ioana Costa, profesoară de limba greacă la Universitatea din Bucureşti, cea care a ştiut să surprindă în traducere fiecare nuanţă între cele două versiuni. Cea de-a treia carte, *Ruth*, unul dintre cele mai frumoase romane din Vechiul Testament, este o carte făcută integral româneşte, traducerea, introducerea şi adnotarea aparţinînd Cristinei Rogobete.

Traducerea şi introducerea cărţilor *1-2 Regi* aparţin doamnei profesoare Florica Bechet, care a reuşit o lucrare cel puţin la nivelul celei franceze. Pentru cartea *3 Regi* am considerat necesară o introducere specială pentru figura profetului Ilie, făcînd apel la adînca ştiinţă de carte a preotului Constantin Oancea. Traducerea aparţine lui Ion Pătrulescu, introducerea fiind semnată de Ştefan Colceriu, cel care semnează introducerea şi la *4 Regi*, cartea următoare, carte tradusă de Ioana Costa.“

Discursul doamnei Francisca Băltăceanu a încheiat lansarea volumului II, propunînd cititorilor mai mult decît o curiozitate lingvistică, o încercare de redescoperire: „Avem în faţă două cărţi foarte actuale pentru noi care ne arată că, în ultimă instanţă, dincolo de activităţile umane, de necesităţile cotidiene… bunăstarea omului este dată de binecuvîntarea lui Dumnezeu.“

Noutăţi
la Editura Curtea Veche

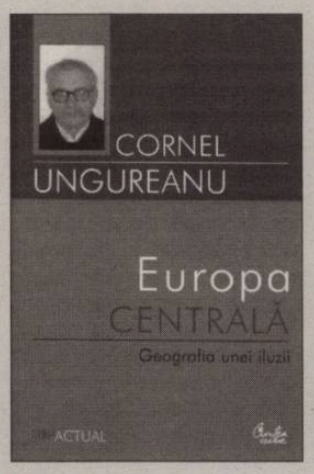

Cornel Ungureanu
Europa centrală. Geografia unei iluzii

Cristian Bădiliţă
Văzutele şi nevăzutele

Dilema veche vă recomandă

● Emil Brumaru, *Cerşetorul de cafea – Scrisori către Lucian Raicu* (Editura Polirom, 2004). Subiectul: între 24 iunie şi 22 noiembrie 1980, un poet la 41 de ani, pierdut în nordul Moldovei, trimite 65 de scrisori unui critic literar din Bucureşti, fără să aştepte un răspuns de la el, doar pentru a-i transmite amorul său mistic pentru romanele lui Dostoievski, Tolstoi, Gogol, Turgheniev, pentru toate acele cărţi care, precum *1001 de nopţi,* sînt scrise „pe viaţă şi pe moarte“. O corespondenţă cum n-au fost două în acea aşa-zisă Siberie a spiritului. (Radu Cosaşu)

● Articolul Luminiţei Marcu din *Observator cultural* nr. 241, „Mulţumesc, *EVZ*“: un text curat despre Luminiţa Marcu, *Evenimentul zilei* şi adevărul de dincolo de politici, de găşti şi de bisericuţe: „…m-au ajutat enorm oamenii de calitate şi de mare onorabilitate, care m-au susţinut şi ajutat discret, fără să-mi ceară absolut nimic în schimb şi lăsîndu-mă, cu generozitate, să fac propriile prostii, să am propriile opinii culturale dure (poate cîteodată prea dure), fără să mă taxeze niciodată pentru asta. Astfel de oameni există, cîţiva, şi în universitate, şi în redacţiile revistelor culturale şi datorită lor România culturală e suportabilă“. (Alex. Leo Şerban)

Simona SORA

puzzlecturi

Patria de buzunar

● **Bogdan Suceavă, *Venea din timpul diez*, Colecţia „Ego. Proză", Editura Polirom, 2004.**

Trebuie să-mi mărturisesc stingherealа faţă de lansările de carte în prezenţa autorului. Stingherealа transformată de-a lungul timpului în catatonie şi, mai nou, în stupefacţie. Evident, o lansare (a cărţii, nu a persoanei, cu idiosincrasiile, nemulţumirile şi exigenţele sale) nu este altceva decît o prezentare formală, o promovare profesionistă, o justificare editorială a opţiunii de publicare. Un ritual care are cîteva reguli simple: autorul este (re)prezentat şi contextualizat, cartea este lăudată (sau măcar recomandată călduros) şi aşa mai departe, după „facultăţile" lansatorului. În ultima vreme se practică însă lansările „altfel", cu happeninguri, cu afişe publicitare şi oameni-sandwich, cu cine de protocol. Săptămîna trecută am asistat la cîteva lansări unde nu m-am plictisit deloc, dar m-am obnubilat pe termen lung. Nu vezi toată ziua, cel puţin la Bucureşti, tineri autori foarte talentaţi expunîndu-şi platformele ideologico-sexuale în faţa unui public întîmplător, rupînd dinţii criticilor care au îndrăznit să-i critice, şi luînd poziţii de autoritate vehementă în chestiuni de gust.

Din punctul acesta de vedere, „prezenţa" lui Bogdan Suceavă la Bucureşti a fost de-a dreptul echilibrantă. Autorul ultimului roman apărut în Colecţia „Ego. Proză", *Venea din timpul diez,* a trimis din Statele Unite, unde trăieşte, o înregistrare scurtă şi de-a dreptul clasică, în raport cu futurismul celorlalte prestaţii. N-a fost vorba acolo nici despre interpretări posibile, nici despre convingeri ideologice, nici despre mai vechi atitudini publice. În cele cîteva imagini care ar fi sunat monocord pe fundalul unor lansări obişnuite (plicticoase de obicei, e drept), am regustat politeţea elementară de care avem nevoie în spaţiul public ca să comunicăm, să ne înţelegem (chiar în dezacord) şi să ne mai frecventăm după aceea. Plus o neutralitate a autorului care lasă astfel cartea să-şi vadă de drum.

Acest prim roman al lui Bogdan Suceavă e şi el „altfel" decît proza care se scrie acum. „Autoficţiunea" sa e mediată (deşi romanul începe cu propoziţia: „Povestitorul sînt eu..."), prezenteismul e cronicăresc, ciclic, fatal, mizerabilismul e moral, nu fiziologic, obsesia unicităţii e sarcastică şi ironică, iar pastişa intertextualismului ţinteşte un filon de poeticitate din care vine cea mai bună literatură a secolului trecut. În ambiţia sa reflectată şi îndelung construită, romanul lui Bogdan Suceavă se întîlneşte cu cel puţin trei cărţi „ale tranziţiei": *Viaţa şi faptele lui Ilie Cazane* de Răzvan Rădulescu, *Cei şapte regi ai oraşului Bucureşti* de Daniel Bănulescu şi *Dumnezeu binecuvîntează America* de Petre Barbu. *Venea din timpul diez* vrea să fie însă mai mult decît o cronică a anilor '90, prin „dialogul generalizat" (cum ar spune Mihai Şora) între un „eu" ce deschide şi închide cartea, un „tu" care poate fi atît cititorul, cît şi martorul deşănţării ciclice ce bîntuie Bucureştii, şi un „el" care e inevitabilul personaj providenţial, iar în final victima propriei vocaţii: „Povestitorul sînt eu. Tu ştiai încă de pe atunci sfîrşitul istoriei şi vedeai, aşa cum o pasăre priveşte din văzduh furnicarul şi zăreşte torentul venind către muşuroi, pe cînd furnicile încă se bucură de soare, tot ceea ce avea să urmeze, din prima clipă a intrării sale în Bucureşti şi pînă la cea din urmă suflare a profeţiilor sale. Cînd a intrat în oraş, nimeni nu l-a aşteptat să-l acopere de glorie, iar el nu a venit călare pe un catîr, sub ramuri de măslin, deşi aşteptarea aceea care plutea în aer îi fusese de mult hărăzită".

Romanul lui Bogdan Suceavă vrea să fie mai mult decît o cronică a unui timp anume, pe de o parte, prin modelul matein sub care se aşază („desfrîul mă uimi mai puţin decît descreerarea ce domnea în toate rîndurile") şi, pe de altă parte, prin „însemnarea despre toate timpurile deodată" pe care autorul şi-o impune prin tonul fabulos-cronicăresc (ca la sudamericani, dar şi în cea mai bună proză şaptezecistă românească), subminat însă pînă la rădăcină de derizoriul personajelor, de reduplicarea lor mecanică, de mizele lor promiscuu-semidocte.

La început, am zice că personajul principal al fractalului pus în mişcare de povestitor parcă din greşeală beneficiază de un statut special. Vespasian Moisa, fiinţă fabuloasă, cu harta desfăşurată a Bucureştilor pe piept, cu două naşteri, una ardelenească şi una muntenească, declanşează un fel de mecanism poetic de care nici ieşirea lui din scenă nu scapă. Primele convertiri spectaculoase conturează personaje fabulos-memorabile, a căror substanţă nu cade încă în sarcasm negru, prototipic: profesorul Diaconescu şi medicul Arghir, apologeţi ai unui protocronism de operetă (cum a şi fost), căutînd „cifrul de la seiful universului" în limba geto-dacilor, Toni, Trubadurul din Ferentari, cel mai iubit menestrel din capitală, Iulius, cel care colecţiona săruturile lui Nichita Stănescu şi recita extatic şi licenţios, cel mai mare fotograf de portrete din Bucureşti, care „lucra cu lumina lăuntrică a subiectului" sau mirobolantul Sf. Petru, care se pregătea să scrie un tratat despre îngeri. Acesta ar fi „timpul diez" al romanului, timpul inaugural, al începuturilor, unde totul mai pare posibil. Dublarea în „timpul simplu", elaborarea teoretică a doctrinei profetului, sprijinirea pragmatică şi sectarismul inevitabil înseamnă, pînă la urmă, o cădere într-o repetiţie din ce în ce mai degradată. Reîncarnarea lui Ştefan cel Mare, teoria unui Pantelimon Rădulescu despre steaua stinsă Nemesis, certurile televizate ale academicianului Pirgu conturează un soi de burlesc gol de substanţă, ce nu mai umple modelul prim. Romanul se construieşte în continuare, printr-un fel de transmisie vibratorie degenerantă şi pestilenţială (ca la Silviu Angelescu, în *Calpuzanii)* care îneacă totul într-o nebunie ofensivă. Pînă la venirea unui nou profet, marcatorul „anului 1 după Tihomir", cînd timpul se curăţă din nou, „oastea" se adună şi demenţa atinge cote sinistre.

Bogdan Suceavă scria undeva că a vrut, în acest roman, să ia „ideile de bază ale statului naţional-unitar şi să facă pluguşor cu ele". Numai că veselia preconizată a degenerat imperceptibil, începutul de lume de la începutul anilor '90, colat peste duhorile încă întregi ale minciunii şi ipocriziei, a dat naştere, în această carte, mai degrabă unui etern priveghi generalizat, unui model naţional de scufundare euforică în propriul abis. Nostalgia autorului e una ironică şi sarcastică. El nu se lasă confiscat de ţara pierdută, ci o reconstruieşte în registru derizoriu, sinistru şi mecanic, ca pe un *perpetuum mobile* inutil. Iar patria reconstruită în America de Bogdan Suceavă este o patrie de buzunar, cu mecanismele la vedere, previzibilă în rău, autodistrugere şi remuşcare teoretică. Un model fatal în jurul căruia ia naştere o carte tristă, plină de sarcasm, ambiţioasă, rotundă (aproape geometrică) şi autogeneratoare, ca un mecanism bine uns care naşte, la nesfîrşit, ficţiune.

trend inţe

Nicku şi cultura

Despre internauţi, forumişti şi amatori de chaturi rar auzi lucruri bune, atunci cînd devin obiectul atenţiei analistului cultural. Mai toate comentariile îi plasează în zona grafomaniei, a solitudinii maladive, a superficialităţii iremediabile. Ascunşi sub pseudonime bizare – *nick*-uri precum Animalu, catch 22, tractoristu, Drastik, killeru sau Rockeru Şomer –, aceştia par să-şi fi construit o lume alternativă, virtuală, prin care o refuză pe cea reală. În realitate, dacă laşi deoparte aceste prejudecăţi, poţi descoperi în spaţiul virtual o vioiciune a spiritului demnă de tot interesul.

Mărturisesc că am găsit pe Internet polemici mai substanţiale decît cele din presă. Am întîlnit aici personaje care au citit în original zeci de cărţi, înainte ca acestea să fie traduse în limba română. În mare, problemele culturale sînt aceleaşi. Ceea ce diferă întru totul este discursul relaxat, redus la dileme esenţiale precum „Bă, mie la început mi-a plăcut Cărtărescu. Rili-rili. Dar acum mi se pare că *sucks*. Ce dracu' fac?" (BobbyKing). Urmează, evident, mesaje în care este stabilit un adevărat ghid de lectură, mai util poate decît cronicile literare.

Transformarea *Dilemei* în *Dilema veche*, de exemplu, a fost şi ea un bun prilej de discuţie: „Gagiul (Mircea Dinescu) s-a prins că trebuie să diversifice presa. S-a băgat undeva unde merge treaba şi de la *Plai cu boi* se aşteaptă să moară în curînd" (compi). Însă Madeleine are o cu totul altă părere: „Mă îndoiesc că ăsta a fost raţionamentul lui Dinescu. Presupun, dar nu bag mîna în foc, că amicul de-o viaţă, Pleşu, i-a zis la un grătărel şi-un vinişor la conacul dinescian de la ţară: «Mircea, fă-te că lucrezi şi dă-mi şi mie nişte bani pentru publicaţiune, mă-nţelegi, colegi de la paş'opt, păi, se poate?»". Nu lipsesc nici comentariile la alte crize ale momentului: „Mi s-a pus pata brusc pe Academia Română. Aş da cu scandal în ăştia la greu. De ce? Păi, pentru că pur şi simplu această Academie nu există. Nu dă nici un semn. Nu are nici o activitate. Nu se ştie nimic despre ea. Nu se aude" (carcalac). Sau maxime de genul: „Toţi culţii se uită în gura lu' Patapievici fără să înţeleagă nimic şi se miră că Nea Caisă votează pe mici şi bere" (Nenea Cosmos).

Cu timpul, sub *nick*-urile de pe Internet a descoperit un prezentator de ştiri, cîţiva scriitori, un pictor de icoane. Acum stau şi mă întreb dacă nu cumva autorii discuţiilor culturale de pe forumuri nu sînt cei ce nu au curajul să se exprime la fel de tranşant în spaţiul public. Retoric. Închei, citînd din înţelepciunea lui Gri: „Băi, una peste alta, ar trebui să ne fie clar că noi n-o să fim niciodată nemţi sau unguri sau francezi sau englezi, n-o să fim niciodată bogaţi sau sănătoşi sau cinstiţi, fiindcă ăştia sîntem şi aşa că hai să bem o bere sau o votcă şi să mîncăm o friptură sau o tocană de ştevie şi să ne bucurăm că avem măcar apă de izvor şi soare şi cu cine bea şi cu cine rîde, fiindcă de murit oricum murim şi nu peste 70 de ani, ci mîine-poimîine".

Florin LĂZĂRESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Iubire de sine

● ***Orient Express* (România, 2004), de Sergiu Nicolaescu.**

Sîntem în 1935. După ce şi-a risipit averea la Paris, prinţul Morudzi (Sergiu Nicolaescu) s-a retras la castelul lui din Moruzeni. După ce a stat la masă cu regi şi a sedus contese, prinţul e silit să-şi irosească mîncarea şi conversaţia pe de-alde Gărdescu, silvicultor beţiv (Valentin Teodosiu) şi Cristescu, şef de gară (Florin Zamfirescu), şi să risipească ce i-a mai rămas din bărbăţie în braţele unei croitorese (Daniela Nane). Ăsta-i materialul din care încropeşte o imitaţie a splendorilor trecutului. Ce-aş putea să spun? Nasol. Din păcate nu pot să spun asta, poate şi din cauză că splendorile trecutului, aşa cum ni le prezintă regizorul Sergiu Nicolaescu, nu-l îndreptăţesc pe prinţ să se simtă superior croitoreselor. În primul rînd, prinţul cel tînăr este Dan Bittman. N-am nimic împotriva lui; sînt convins că ar fi cucerit simpatia oricărui nobil, care l-ar fi angajat pe loc ca portar sau ca vizitiu. Dar cum poţi să te uiţi la faţa lui şi să crezi că toate saloanele din Paris se războiesc ca să-şi asigure iluminaţiile somptuoase ale discursului morudzian, că toate cazinourile îşi ţin răsuflarea în timp ce el trimite la plimbare încă o avere, la braţul capricios al ruletei? Iar aventurile lui amoroase arată cam aşa: prinţul stă pe o bancă şi, cu un revolver în mînă, priveşte marea; Isabelle (Ioana Moldovan), care se plimba pe acolo, se opreşte şi-l întreabă cît e ceasul; la care el o ia de mînă şi o face amanta lui. Pur şi simplu. Orice croitoreasă – oricît de puţin plimbată prin lume, oricît de prost aprovizionată cu literatură romanţioasă, oricît de lipsită de imaginaţie – putea să trăiască, măcar în mintea ei, aventuri mai fastuoase, mai detaliate, mai generos-însiropate decît tot ce poate să scoată Nicolaescu. Problema nu ţine de buget; trecutul prinţului putea fi vizualizat în decoruri de o mie de ori mai luxoase, căci în lipsa unui simţ al detaliului, în lipsa energiei pe care o cere fabulaţia romantică, rezultatul ar fi fost acelaşi – o jale.

Ceea ce ne aduce la problema prezentului decăzut. În romanul care a stat la baza filmului, *Prinţul* (1944) de Tudor Teodorescu-Branişte, ni se reaminteşte insistent că viaţa prinţului e un teatru grotesc jucat pe o scenă părăginită; la final, voalul de cuvinte şi gesturi curtenitoare care-i ocrotea iluzia cade sub ochii a trei prostituate, dezvelind întreaga ruină. Grotesc? Paragină? Ruină? Nicolaescu nici nu vrea să audă. Cum să-i facă prinţului aşa ceva? Cum *să-şi facă* aşa ceva? Spectatorii n-ar accepta – doar văd şi ei că prinţul bătrîn e mai mlădios şi mai vînos decît prinţul tînăr (din păcate pentru Bittman, cam aşa e). Conacul dărăpănat din carte e acum un castel care se ţine destul de bine, iar numele prinţului a fost schimbat din Munteanu (care probabil că nu suna destul de aristocratic) în Morudzi. Nu. Prinţul e OK. *Prezentul* e nedemn de el. Curenţii istoriei nu mai au loc de el, nesuferiţii. *Tinerii* sînt problema. Tineri nesuferiţi din 1935 şi 2004, prinţul vrea să vă spună două vorbe: „Poate că sînt un model învechit. Dar n-am încercat niciodată să mă impun semenilor mei". Sună rezonabil. Dar adevărul (exprimat clar de Teodorescu-Branişte şi ignorat de Nicolaescu) este că prinţul nu e victima unor vremuri noi şi mediocre, şi nici model nu este. Prinţul e un ticălos fără inimă căruia i-a plăcut să trăiască bine, dar nu i-a plăcut niciodată *viaţa,* pe care acum, cînd nu mai e nimic viu în el, continuă s-o distrugă pe unde o vede. Sau, în cuvintele lui Teodorescu-Branişte, prinţul „este în realitate o bestie". Aş fi dat mult să văd aceeaşi poveste, cu acelaşi actor principal, filmată de Cristi Puiu. Lipsa de naturaleţe a actorului Nicolaescu, izolarea lui pe propria lungime de undă par perfecte pentru rol; dar regizorul Nicolaescu îl menajează pe prinţ. Îl menajează? Regizorul Nicolaescu cade în fund de admiraţie în faţa prinţului Nicolaescu. Nu e un sacrilegiu să porneşti de la *Prinţul* şi să ajungi cu totul altundeva; dar să porneşti de la încercarea unui scriitor de a examina serios o conştiinţă şi să ajungi la o orgie a iubirii tale de tine însuţi – asta e o nerușinare. (E adevărat că Nicolaescu şi co-scenariştii săi, Ioan Cărmăzan şi Corneliu Dragomirescu, au păstrat acuzaţiile de inumanitate care i se aduc prinţului; dar ele nu pătrund nici cît o înţepătură de ţînţar prin armura compactă a iubirii de sine pe care o îmbracă şi eroul, şi filmul.) Şi sălile sînt pline: Nicolaescu a alcătuit un harem, l-a pus în centru pe Bittman, s-a pus pe sine peste tot şi a turnat deasupra un cîntec, obţinînd un eveniment. E adevărat că la ieşirea din sală n-am auzit nici un comentariu favorabil evenimentului, dar am auzit cîteva voci – puţine, dar *tinere* – pomenind cu afecţiune numele lui „Sergiu". De unde atîta afecţiune? Şi de ce? „Sergiu" însuşi se iubeşte atît de mult încît orice contribuţie din exterior e superfluă.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Papi

L-am văzut pentru prima dată în *Marfa şi banii,* unde juca rolul unui băiat de cartier mai naiv care intră într-o afacere periculoasă; acolo, naivitatea lui dădea foarte bine şi contrasta cu situaţia dubioasă în care intrase. După rolul din acest film, Alexandru Papadopol a fost aplaudat de toată lumea (deşi, dintre actorii tineri care au jucat în *Marfa şi banii,* în opinia mea mai multe aplauze merita Dragoş Bucur). Filmul lui Cristi Puiu a fost selecţionat la *Quinzaine des réalisateurs* de la Cannes şi numele lui Papadopol a început să apară şi prin presă.

A devenit încă şi mai cunoscut după ce a jucat rolul principal în *Occident* – filmul lui Cristian Mungiu s-a bucurat de o mai bună mediatizare şi, spre deosebire de *Marfa şi banii,* a fost difuzat în destule cinematografe de la noi. Totul anunţa o carieră promiţătoare pentru tînărul actor. Din păcate, însă, această traiectorie ascendentă s-a oprit pe undeva, pe la jumătate. Papadopol a renunţat la lumea bună a filmelor de autor şi a marilor festivaluri europene şi a coborît în mijlocul vulgului. A făcut, adică, pactul cu televiziunea. Şi, astfel, dintr-un actor bun, a devenit vedetă. La noi nu există o industrie a cinematografiei ca în alte părţi şi filmul nu are forţa necesară să creeze vedete; singura fabrică de astfel de produse este televiziunea. Cele două lucruri (statutul de actor bun şi cel de vedetă) nu se prea împacă şi trebuie făcută o alegere. Iar Papadopol a ales.

Şi astfel a devenit vedetă Acasă. A început prin a juca într-un *sitcom* jenant, *Dădaca* (jenant, judecîndu-l ca *sitcom,* nu comparîndu-l – Doamne fereşte! – cu nu ştiu ce film de artă). Scenariul – prost, dialogurile – penibile; astfel stînd lucrurile, erai tentat să pui jocul de toată jalea al lui Papadopol pe seama scenariului. El nu putea fi atît de slab, că doar îl văzuserăm cu toţii în *Marfa şi banii* sau *Occident!...*

Apoi l-am putut vedea pe la tot felul de emisiuni ale postului Acasă, apariţii care vizau consolidarea statutului său de vedetă. A fost invitat de vreo cîteva ori la *Poveştiri adevărate* – cu iubita sa, Anemona, sau fără. Cel mai recent, acum două săptămîni, a fost unul dintre cei doi „concurenţi" de la emisiunea *Un bărbat adevărat,* unde şi-a disputat bărbăţia, şarmul şi talentul cu nimeni altul decît Fizz (cum, nu ştiţi cine-i Fizz?). Acum Papadopol a ajuns ce şi-a dorit: o vedetă *adevărată,* ca Fizz şi compania.

Cea mai recentă realizare a sa – deţine un rol principal în prima telenovelă românească, *Numai iubirea*.

În virtutea eşecurilor trecute ale televiziunilor noastre la capitolul seriale *(Dădaca* de pe Acasă, *În familie* de pe Prima, *Hacker* de pe TVR ş.a.), mă aşteptam să văd o încropeală tipic românească, cu scenariu prost şi actori pe măsură. Nu este, însă, deloc aşa. Ca telenovelă, *Numai iubirea* e absolut OK. Respectă toate regulile şi clişeele genului, acţiunea şi personajele sînt exact ca în producţiile sudamericane, iar adaptarea acestora la clima românească nu pare deloc forţată. Pepe – *latin lover*-ul dîmboviţean – interpretează melodia de generic ca la carte, Oana Zăvoranu, deşi nu e actriţă, se descurcă foarte bine în rolul ei de *mala mujer* (este perfectă în replici de genul „Jur că o să mă răzbun pe Victor!"), iar Corina Dănilă şi-a redescoperit vocaţia actoricească în pielea personajului feminin bun, pur, sărac şi cu ochii veşnic umezi. Toţi sînt *de-acolo*. Mai puţin Alexandru Papadopol, care-l joacă pe omul de afaceri Dan (numit de fiica sa din serial „Papi", aşa cum este alintat de prieteni în viaţa reală) şi care, cu aerul lui naiv pe care i-l ştim din toate personajele pe care le-a făcut pînă acum, numai a om de afaceri prosper nu arată.

În *Numai iubirea* e lumea Oanei Zăvoranu şi a lui Pepe. Papadopol e din alt film. Numai că acel alt film nu mai este *Marfa şi banii* şi nici *Occident*.

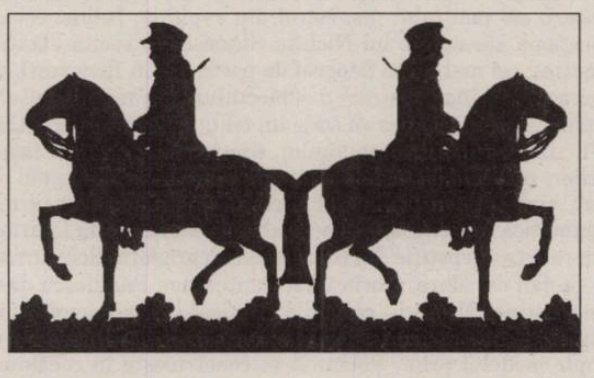

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Dacă aş fi consilier politic...

Dacă o nevoie imperioasă de ficţiune m-ar sili să devin consilierul vreunui om politic important, fie el al Puterii sau al Opoziţiei, nici de dreapta şi nici de stînga, ci simultan ambivalent conform hazului nostru ideologic, nu i-aş bate capul cu Karl Popper sau Machiavelli, cu Marx, Revel sau Rorty..., o, nu! Conştiincios cum sînt pînă la prostie, sufletist şi responsabil ori de cîte ori primesc un salariu, i-aş întocmi o bibliografie la zi şi de noapte din ultimele apariţii ale tinerilor prozatori români – ca să mă exprim cît de cît academico-ştiinţific. Nu le-aş propune poezie – Iulian Tănase, Ioana Nicolae, dintre preferinţele mele acute – fiindcă sînt prea realist şi nu mai cer imposibilul. Din tot ce zic şi fac dumnealor, nu reiese că vreun politician român citeşte poezie la zi. Dar cu proza m-aş ţine de respectivul pînă l-aş vedea „căzînd lat", după o expresie a unui fost prim-ministru care nu întîmplător îmi vine sub pix.

Lista mea – şi i-aş sublinia patronului meu că, exceptîndu-l pe Sorin Stoica, nu cunosc la faţă pe nici unul dintre ei şi, de asemenea, că editorii lor nu mi-au propus niciodată vreun contract, vreo afacere, precizări necesare, las' că ştiu eu... – ar cuprinde următoarele titluri:

Băgău de Ioana Bradea – roman (şi poem, după cum a demonstrat pertinent Tania Radu în *22)* care se petrece în localul unei linii erotice fierbinţi, loc de muncă ignorat de toate programele şi doctrinele partidelor româneşti, spaţiu în care se poate studia ce înseamnă azi verbul „a se criza";

O lume dispărută – patru mărturii fastuoase în detalii schizofrenice despre copilăria şi adolescenţa trăite sub ceauşism de către Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici şi Ion Stanomir, oameni tineri care ca vîrstă, nu mai mult, ar putea fi nepoţi ai lui Ion Iliescu, unul dintre ei (A.M.) scriind fără ezitare: „Un scepticism în bună vecinătate cu cinismul s-a instalat în ceea ce privea orice discurs oficial al oricărei instituţii. Scepticismul de atunci a rămas atît de puternic încît am aproape aceeaşi reacţie faţă de orice discurs oficial şi astăzi"; mi se pare un sentiment fundamental.

Povestiri mici şi mijlocii, semnate de Călin Torsan, Cosmin Manolache, Ciprian Voicilă şi Sorin Stoica, bărbaţi care, tot aşa, între 25 şi 33 de ani, nu par a fi făcut baricada de la Inter în '89 şi nici a fi obsedaţi de Piaţa Universităţii, în schimb sînt cu ochii în patru la piaţa din Obor şi viaţa dintr-un Megaimage, la ce se pune în farfurie şi cum se hlepăie o supă, cum se mănîncă sarmalele, kaiser-ul şi salata de boeuf, la ce se poate auzi, gîndi, porcăi şi fantaza în România lu' Ririca, o junăcăreia, „din dor nebun", unul dintre ei (C.V.) îi trimite o scrisoare propunîndu-i „să-i aşteptăm pe barbari şi să ne întrebăm odată cu Kavafis...".

Pe bune / pe invers de Adrian Schiop – cartea (dacă mai există acest termen...) unui membru marcant dintr-un grup de decizie şi presiune intelectuală şi bahică din căminele studenţeşti şi barurile Clujului postoptzecist, postexistenţialist şi postmodern, un irefutabil aristo-burghezo-proletar al minţii care a depăşit „snobismul vremii cînd citea Thomas Mann şi Nabokov", pentru ca acum, cînd „s-a prins de John Woo şi Aubenque" (nu i-am citit – *n.m.)* să se zbuciume pentru „a face sens" şi „relocaţie ficţională" ca scop al fiecărui strop de vodcă: „ştiu că sînt un narcisist oribil, dar m-am plictisit să mă tot justific... prefer să fiu un *loser* decît un ratat... un *loser* nu *against the system*, ci doar *out of the system*..." O socotesc o declaraţie capitală.

Atenţie – nu m-aş aventura să-i explic boss-ului meu ce obiecţii am la aceşti scriitori de indubitabil talent şi discutabile opţiuni. (Eroul lui Schiop „se sparge de rîs" cînd aude de „solidaritatea virilă" la Malraux...) Nu aş face literatură sau lingvistică, toate fiind din acest ultim p.d.v. de o bogăţie la care pudicii şi pedanţii pot leşina; nu voi discuta despre ritmul, tonul, inteligenţa şi humorul lor – voi face operă de reporter sociologist (fie şi vulgar la cîte vulgarităţi troznesc fabulos şi nestingherite, uneori încîntător!) şi voi întocmi din proza confraţilor mei un raport asupra existenţelor din România, indispensabil în campania electorală. În nici un ziar, în nici un sondaj – îi voi articula apăsat patronului meu – nu vei descoperi acest adevăr care ar trebui să te ia cu frig: eşti ignorat de aceşti tineri ficţionari şi nonficţionari! Nu există în gîndurile şi paharele lor! Ei nu sînt apolitici – ei fac politica ironiei crude, a „relocaţiei ficţionale" (nu ştiu ce înseamnă, dar îmi place cum sună...), ei nu mai au treabă cu fixurile şi clişeele p(r)ostrevoluţionare. Schiop a scris-o deunăzi în *Adevărul literar şi artistic*: „Problemele româneşti nu se reduc la corupţie şi cei 45 de ani de comunism, mai există şi puştoaicele alea care o luau în freză (şi în frază! – *n.m.)* fiindcă pater familias nu era de acord s-o pună cu prietenul..." Nu mă lua ca pe vremuri la *Scînteia tineretului,* cînd Ţic aducea de pe teren tineri-cu-probleme şi Velea personaje-cu-copilărie-frustrată: cît sînt de tipici? cît sînt de reprezentativi? Abia mă reţin să nu-ţi traduc cum ţi-ar răspunde... Fii atent: fără ei, nu veţi mai putea face politică în România următorilor *n* ani!

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Mitu Teologu
(PRM Comana-Giurgiu)

Nemulţumirea

Nevasta mea a murit acum cîţiva ani. Nu am copii. Cînd m-am căsătorit eu nu se făcuse colectiv. Imediat după aceea se făcuse şi nu putusem să trec pe numele lui nevastă-mea pămîntul pe numele lui defunctu', socru-meu. Acum mai trăieşte numai asta, cuscră-mea, sora nevesti-mii. După ce a murit nevastă-mea, ăsta ar trebui să fie locul, Dealul Morii, 25 de arii pe registru la primărie. Dar mi-a luat pămîntul, de ce? Mi-a luat pămîntul vecinul. Eu am rămas cu titlul. El a rămas cu pămîntul. Cum a murit ea, mi-a luat pămîntul. Nu am făcut succesiunea. Nu am avut banii. Primarul PSD a dat pămîntul meu cu patalama. Vecinul i-a dat cît se poate de mult. Nevastă-sa lucra la laboratorul de prăjituri... torturi, prăjituri şi fripturi, ce le făcea la Bobe, că acolo se făcea tava de fripturi. Şi se dădea mereu tăvi primarului.

Vadim

De prin ascultatele mele la aparate şi prin aşa, sondajele din lume, eu aş afla că dînsul e un om mai ager, mai serios şi ţine cu săracii. Aşa am observat eu. Parlamentarii şi bogătaşii îl votează pe Iliescu oricînd fiindcă le e bine, îi cocoloşeşte. Dar ce e mîna a doua şi a treia pe ăştilalţi, pe Stolojan, pe Vadim. Dar în timpul din urmă unii zic că e prost şi Stolojan, aşa că votăm cu Vadim. Vadim nu are nimic cu mine că nu am nici de pîine, ce are cu mine? Nu vine la putere să împuşte lumea, el face ca Ceauşescu, cînd a luat la putere. I-a mai arestat, i-a mai bătut pe ăia să scoată aurul, care era prezent. Cînd moaştea ai făcut tu aceste vile? Şi a spus Vadim... că a venit în Giurgiu de votare cu Dolănescu, Irina Loghin... toată lumea i-a zis că votează cu el, dar la votare, cum a fost, a ieşit prost, dar toţi din Giurgiu ura, ura, jos mafia... ce a mai cîntat Dolănescu, mult ne-a plăcut, eu am apreciat că vrea să ia Basarabia... păi, dacă a fost ăştilalţi şi am văzut că nu a fost aşa cum a zis, păi pe ăsta nu l-am avut niciodată şi nu ştim noi ce zace în el. Ceauşescu întîi a făcut blocuri, canale, metrou şi după aceea şi-a umplut el sacul. A luat de la bogaţi şi a dat la săraci, a deschis fabrici. Nu ne-a păcălit. S-a păcălit acuma cine l-a omorît. Că l-a omorît jumătate sărăcime, jumătate securitatea. Pe chestia mîncării l-au omorît. Iliescu a dat ordinul. Vadim era şi el cu Ceauşescu, dar că l-a băgat acoloşica cu Ceauşescu. Pe Vadim îl angajase ca securist, dar îi plătea mai puţin. Dar Vadim nu a dat ordin să tragă în lume, a dat Iliescu. Dar Ceauşescu i-a obligat să facă rele, cu existenţa lui.

Identitate

Am fost la poartă, la paza militară şi securizată. La poartă m-au ţinut că eram bolnav din armată. M-a călcat o maşină, am avut şi hepatită. Dar eram la poartă şi luam două antricoate pe zi. Sînt bolnav de întreţinător cu sindrom de epilepsie. Am acte. Am pensie. Dar mi-au tăiat-o pe aia de boală şi am de etate. Şi să-mi dea şi mie datorită diagnosticelor că mor de foame. Cer să fie totul mai ieftin. Pulpă nu o să mai mănînc în viaţa mea, dar nu moare nimeni de foame.

Bienala Tinerilor Artişti

Fundaţia Culturală META şi Institutul Goethe din Bucureşti organizează în perioada 14 octombrie-12 noiembrie 2004 prima ediţie a **Bienalei Tinerilor Artişti, Bucureşti 2004**.

În deschiderea evenimentului, Institutul Goethe va găzdui simpozionul internaţional *„Politici şi practici vizuale. Coduri şi identităţi"*.

Evenimentul este realizat cu sprijinul: Pactului de Stabilitate pentru Sud-Estul Europei prin Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Federale Germania, Fundaţiei Culturale Europene, Ministerului Culturii şi Cultelor din România şi Programului Cultural Elveţian în România.

Pentru mai multe informaţii, contactaţi **Institutul Goethe,** tel: 021/210.40.47; 210.41.18; 312.02.31; **Fundaţia Culturală META,** tel: 021/ 401.60.14; 401.60.15.

*Chiar într-o societate neaşezată şi unde nu se poate vorbi de o evoluţie sistematică, micile iniţiative private de succes merită semnalate, ca factori reali de progres. Cu pagina de faţă începem o serie – pe care promitem s-o urmărim, în timp – de portrete ale unor compatrioţi de-ai noştri ce reuşesc, prin forţe proprii, să se ajute atît pe ei înşişi, cît şi societatea. (**I. P.**)*

Adina ROSETTI

Vreau să fiu independent!

Am sperat că cele trei poveşti pe care le voi prezenta să fie diferite. Mi-am dorit să fie şi spectaculoase. Dar în realitate nu întotdeauna viaţa bate filmul! Prin urmare, cele trei poveşti sînt simple şi au decurs natural, iar protagoniştii lor nu au nimic ciudat sau ostentativ.

Sînt trei tineri a căror afacere este însăşi profesia lor (lucru pe care l-am invidiat adeseori, ca absolventă de ASE, facultate din care ieşi fără a avea o meserie anume).

Pentru a-i încadra în definiţii şi a-i clasifica după criterii specifice, putem spune că sînt tineri „întreprinzători" cu profesii „liberale", care au preferat să rişte şi să ardă etapele, în loc să înainteze încet, dar sigur, pe căile ştiute şi bătute.

Să intre în scenă, deci: **Ioana D.** (26 de ani, arhitectă), **Rareş I.** (27 de ani, avocat), **Valentina B.** (35 de ani, notar public), trei tineri al căror *business* este meseria lor.

Ceea ce am surprins a avea toţi trei în comun, după ce am discutat cu ei, a fost determinarea de a fi propriul lor „stăpîn" (şi de a avea deci libertate), determinare pe care par a o avea tot mai mulţi din „tînăra generaţie" de absolvenţi şi care stă la baza fondării oricărei mici afaceri.

Dacă oricine poate cumpăra şi vinde, să zicem covrigi, şi deschide astfel o „afacere" (principala cunoştinţă necesară fiind în acest caz simţul practic), în profesiile liberale lucrurile sînt mai complicate, avînd în vedere utilitatea şi implicaţiile sociale ale acestor profesii. Cunoştinţele teoretice, experienţa şi, mai ales, o formă de acreditare sînt primele condiţii necesare, la care se adaugă, în cazul celor ce îşi deschid propria firmă, şi abilităţile de vînzare şi negociere.

Hale industriale şi mobilă pentru bebeluşi

Ioana are un birou individual de arhitectură de doi ani, încă din timpul facultăţii, pe care l-a deschis aproape întîmplător. A primit o comandă şi trebuia să aibă o formă juridică pentru a demara proiectul. De altfel, nu poţi practica o meserie „liberală" fără a fi într-o formă de organizare. În România, „Ordinul Arhitecţilor" este singura autoritate competentă în domeniu (orice arhitect trebuie să fie înscris în Ordin pentru a primi dreptul de semnătură şi ştampila).

După aceea, proiectele au început să vină aproape de la sine, după principiul clientului mulţumit care duce vestea mai departe şi acum Ioana se gîndeşte să se extindă şi să angajeze „ajutoare".

Faptul că a lucrat un an la alte două firme de arhitectură au ajutat-o nu numai să cîştige experienţă, dar şi să realizeze că nu mai vrea să muncească pentru alţii.

Un absolvent de Arhitectură care se angajează la o firmă (în general pentru a-şi face stagiul de doi ani) este plătit, cum era de aşteptat, foarte prost şi face o muncă aproape mecanică, de rutină. În acest domeniu se avansează foarte greu (aceeaşi glumă apare şi la avocaţi şi notari, cum că trebuie să aştepţi să moară un „maestru" pentru a putea avansa în sfîrşit) şi mulţi ani de zile poţi rămîne un simplu desenator pe calculator, care introduce desenele făcute manual de arhitecţii deja consacraţi. Creativitatea la care visează orice tînăr absolvent are destul de mult de aşteptat!

Aşa că cei care se simt „bazaţi" şi vor să-şi construiască relativ repede un „nume" şi să cîştige bani se lansează pe piaţă pe cont propriu, avînd o arie de activitate destul de largă: proiectări şi modificări de clădiri, amenajări de interior, design de mobilier.

„În general, chiar dacă îţi doreşti să te specializezi într-o anumită direcţie, la început faci tot ce îţi cere clientul. Eu am proiectat şi hale industriale şi mobilă pentru bebeluşi!" îşi aminteşte Ioana.

Conform legislaţiei, pentru orice modificare a unei clădiri este nevoie de autorizaţie de la primărie, iar pentru a obţine această autorizaţie – de un proiect semnat de un arhitect, ceea ce a deschis o nişă de piaţă în domeniu. Pentru acest proiect, omul „de rînd", să-i spunem, nu se va adresa unei mari firme de arhitectură, ci mai degrabă unui birou individual, evident, din cauza costurilor.

Pentru design-ul interior piaţa este încă foarte mică în România, iar proiectele importante sînt cîştigate la licitaţii de marile firme de arhitectură, de multe ori prin metode nu foarte oneste. Casele de vacanţă, în schimb, sînt un domeniu în plină expansiune şi, bineînţeles, celebrele vile în cartierele „rezidenţiale" la mare modă: Pipera şi Băneasa.

Viitorul avocaţilor sună bine

Rareş este unul dintre cei trei parteneri ai unei firme de avocatură înfiinţate anul acesta. Toţi trei au lucrat cîţiva ani, după terminarea facultăţii, în mari firme de avocatură şi, săturîndu-se să „slugărească pentru alţii", au plecat hotărîţi să-şi încerce norocul împreună. Norocul le-a surîs de la început sub forma unor clienţi care au venit „după ei" la noua lor firmă.

Şansele de a ajunge un avocat de prestigiu sînt mici şi se întrevăd greu, dacă eşti un simplu angajat la o firmă. Se ştie că, de cele mai multe ori, stagiarii dau bani maeştrilor pentru a fi primiţi să-şi facă ucenicia obligatorie. Meseria se fură şi dacă simţi că eşti suficient de puternic şi de bine pregătit profesional, după ce ai acumulat o minimă experienţă, te poţi lansa „în afaceri".

Principalele atuuri sînt tarifele (mai accesibile decît la firmele mari de avocatură) şi, bineînţeles... entuziasmul.

Clienţii noi vin din recomandările altor clienţi şi chiar dacă majoritatea sînt persoane fizice, sursa principală de venit o reprezintă tot clienţii-firme: cîteva contracte încheiate cu companii mari pot aduce în scurt timp stabilitatea financiară.

Deşi de-abia împlineşte primul an de „independenţă", firma este în expansiune, iar Rareş are planuri mari pentru viitor.

Birourile notariale nu sînt chiar aşa de roz

Pentru birourile notariale, lucrurile nu mai sînt chiar aşa de simple. Independenţa invocată de arhitecţi şi avocaţi este oarecum restricţionată în acest domeniu, pentru că notarul este investit cu o anumită putere de către stat, exercită deci o autoritate publică, prin urmare se supune unor reguli mai stricte, aflu de la Valentina, care deţine un birou notarial public.

Cu toate acestea, statul nu îi ajută în vreun fel, ei trebuind să-şi suporte singuri toate cheltuielile, ca orice întreprinzător, ba mai mult, „beneficiază" de un impozit pe profit de 40 %, în timp ce un „SRL" plăteşte numai 25.

Notarii nu pot fi angajaţi decît pe perioada stagiului, după aceea avînd două posibilităţi: fie să-şi deschidă un birou unde au fost repartizaţi în urma examenului de definitivat, pe raza Camerei Notarilor din zona respectivă, fie să se asocieze cu un alt notar care deţine deja un spaţiu. Deşi notarii sînt percepuţi în general ca avînd o muncă uşoară şi foarte bine plătită, Valentina îmi dezvăluie că lucrurile nu sînt chiar aşa. Volumul de muncă şi răspunderea sînt foarte mari, iar o bună parte din cîştigurile încasate se duce direct la stat (de exemplu, taxele de timbru, care uneori pot fi mai mari chiar decît onorariul, ceea ce nemulţumeşte bineînţeles clienţii).

Ca şi în cazul arhitecţilor, există nişte tarife minime pe care notarii sînt obligaţi să le practice, aprobate în acest caz de Ministerul Justiţiei. Paradoxul este că oamenii se plîng că tarifele sînt mari, iar notarii că în multe cazuri de abia îşi acoperă cheltuielile, după ce plătesc toate dările către stat.

Concurenţa este deci acerbă între birouri, la nivelul preţurilor, dar cu toate acestea, de multe ori, clienţii aleg biroul notarial cel mai apropiat.

Valentina şi-a format, în aproape 10 ani de cînd practică meseria, un nume pe piaţă şi o clientelă stabilă; şi-ar dori să extindă biroul, dar costurile sînt încă foarte mari.

Independenţa se cîştigă greu

Este un clişeu deja, dar independenţa se cîştigă greu şi, mai ales în cazul micilor afaceri, nu are nimic *glamorous*. Pornind de la ideea de a fi propriul tău stăpîn, ajungi în scurt timp să fii „sclavul" propriei afaceri, prins în hăţişul problemelor nu numai profesionale, dar şi contabile, financiare, fiscale etc.

Valentina este singura dintre ei care a „apucat" să se căsătorească, încă din facultate. Ioana şi Rareş nu au încă astfel de planuri de viitor, din simplul motiv al lipsei de timp. Paradoxal, deşi mulţi tineri nu se căsătoresc pentru că „nu au casă şi maşină", cei care au reuşit să le obţină în timp util descoperă că muncind pentru ele au pierdut undeva pe drum construirea unei relaţii. „Recompensa" pentru un an de muncă este, de obicei, o excursie în străinătate.

Deşi teoretic îţi poţi organiza timpul cum vrei (ideea de şef atotputernic şi de program inflexibil dispare cu desăvîrşire atunci cînd ai propria afacere), practic timpul aproape că nu-ţi mai aparţine, fiind „înghiţit" în totalitate de afacerea care se dezvoltă, responsabilitatea care te „apasă" fiind mult mai mare decît a unui simplu angajat.

Cei trei au înţeles de la început acest lucru sau l-au descoperit pe parcurs, şi consideră că merită totuşi aceste sacrificii. Te poţi afirma profesional mai repede, poţi lua propriile decizii şi poţi cîştiga mai mulţi bani lucrînd pentru tine, decît pentru alţii.

Motivaţiile sînt totuşi diferite.

Rareş se vede în jurul vîrstei de 40 de ani, retrăgîndu-se din profesie şi avînd suficienţi bani pentru a se stabili pe o insulă exotică, unde să scrie cărţi pînă la adînci bătrîneţi.

Ioana, dimpotrivă, se visează o arhitectă de succes şi peste graniţe, visează să devină cunoscută şi să participe la mari lucrări în străinătate. Valentina, în schimb, şi-ar dori să aibă mai mult timp liber pentru familie.

Nici unul dintre ei, însă, cu toate greutăţile pe care le-a avut, nu ar mai vrea să fie doar simplu angajat.

În urma articolului „Morile de vînt ale absolvenţilor", publicat în numărul 38, articol care prezenta ce se întîmplă cu cîţiva tineri după absolvirea facultăţii, domnişoara Andreea Petre, profesoară la o şcoală din Colentina, a fost contactată de firma BDR Association, pentru o ofertă de muncă. Sperăm, mult mai bine plătită.

Iaromira POPOVICI

bazar

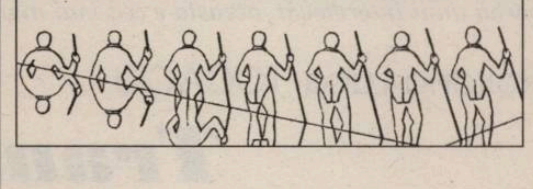

Workshop de vise

Workshop şi *training* sînt, deja, termeni intraţi nu doar în limbajul curent, ci şi în cultura organizaţională standard. Puţini dintre noi nu au luat parte, din '90 încoace, la vreun *workshop* în care să-şi fi dezbătut împlinirea personală sau profesională, capacitatea de a „interrelaţiona" sau *skills*-urile de comunicare (scuzaţi dublul plural, dar e împămîntenit).

Pînă acum dezbăteam doar ce făceam ziua. Mai nou, şi activităţile creierului din timpul nopţii pot fi monitorizate şi analizate, în speranţa unor rezultate constructive (nu este acesta scopul, pozitiv, al oricărui *training?*). *Centrul de explorare a viselor* face tocmai acest lucru: organizează, lunar, în mai multe oraşe din ţară, *workshop*-uri şi conferinţe publice de popularizare a abordării ştiinţifice a viselor. Conferinţele sînt destinate atît psihologilor, cît şi publicului larg, ne explică **Mihaela Sindie,** directorul executiv al centrului şi studentă la psihologie la o universitate particulară bucureşteană. Lucrurile sînt mai complicate şi au un *background* ştiinţific: „Centrul de explorare a viselor" este, de fapt, un proiect al Asociaţiei Române de Psihologie Transpersonală şi se bazează pe metoda „Yung-Senoi". Deja lucrurile se complică tot mai tare, şi interlocutoarea noastră ne asigură de aceasta, dar se străduieşte să ne lămurească în punctele esenţiale: astfel, înţelegem că psihologia transpersonală are legătură cu interiorul fiinţei, dar şi cu „aspectele esenţiale ale Universului care ne înconjoară", iar metoda „Yung-Senoi" revoluţionează clasica şi, se pare, simplista interpretare strict simbolică a viselor: autorul cărţii nu a visat simbolul pentru noi (ne luminează fişa de prezentare înmînată de doamna Sindie), şi orice simbol are o semnificaţie diferită de la o persoană la alta. Astfel, dacă în simbolistica tradiţională, să visezi flori însemna că vei plînge, acum puteţi fi liniştiţi, poate fi şi ceva benefic – cheia se află la însuşi autorul visului. Acesta, precum un autor postmodern cu textul său, trebuie să aibă şi puterea să şi-l decripteze în cheie personală, adaptînd visul la realitatea lui curentă, ajutat fiind de psihologii din preajmă. Într-o lume democratică a deconstrucţiei şi a autorităţii fragmentate nu mai e posibil ca un simbol să însemne acelaşi lucru pentru toată lumea, şi nici ca semnificaţia acestuia să fie ruptă de realitatea personală. Evident, tot un american a fost pionierul acestui tip de interpretare personalizată şi ancorată a viselor, şi acesta este Strephon Kaplan Williams, fondatorul Institutului de explorare a viselor „Yung-Senoi" din California, la începutul anilor '70. Numele său apare des şi rostit cu reverenţă, pe buzele interlocutoarei noastre, el fiind mentorul grupării.

Dacă aţi sesizat vreo urmă de ironie în prezentare, este, probabil, din pricina slabei iniţieri în domeniu; şi a unei neîncrederi personale, cinice, în încercările, de diverse feluri, de desăvîrşire personală colectivă, conştientă, inconştientă sau subconştientă. Ceea ce nu înseamnă că efortul unor tineri psihologi de a-şi găsi o cale şi de a încerca – din nou – să schimbe lumea nu este apreciabil. Poate ajută să precizez de unde vine numele de Senoi din metodă: este un trib, din Malaezia, care a trăit departe de civilizaţie şi (conform aceleiaşi fişe de prezentare) în armonie perfectă, fără conflicte sociale – de secole.

UN ALT FEL DE SEX

Transsexualii sînt o minoritate cu totul specială. E un statut derutant chiar şi pentru cei puţini din rîndul majorităţii care au auzit despre aşa ceva. „Apariţia" acestei categorii şi în România, în ultimii ani, a produs confuzie. Uneori chiar şi printre medici, care nu totdeauna au ştiut cui trebuie şi cui nu trebuie să-i schimbe sexul. Fiindcă, vorba unui intervievat, aceasta e cea mai mare schimbare care se poate face în viaţa unui om. ***(A. M.)***

Roxana-Luisa TOCACIU

Trans-whatever

Practic? la Spitalul 9 de psihiatrie, asistăm la o prezentare de caz. Numele pacientului: Sorin Radu. Diagnostic: oligofren şi transsexual. Descrierea pacientului: înălţime mijlocie, statură atletică, pare să aibe sub 30 de ani. Părul este vopsit blond şi foarte aspru, sprîncenele pensate arcuit, buzele subţiri, pielea în jurul lor şi pe toată jumătatea inferioară a feţei e arsă şi cu pete roşii. Picioarele sînt musculoase şi păroase. Restul corpului e acoperit de halatul-uniformă. Ni se dau detalii despre ceea ce nu putem vedea: i-au fost creaţi sîni prin operaţie de siliconare, dar silicoanele ulterior s-au spart; i-a fost creat un vagin care necesită periodice internări pentru dilatări mecanice, astfel încît pacientul să poată întreţine relaţii sexuale „normale". Sîntem intrigaţi, debusolaţi, curioşi. „De ce ai vrut să fii fată?", „Ai un partener?", „Crezi că ai nevoie de ajutor?" Răspunde, cu vocea voit subţiată: „Pentru că fetele sînt frumoase şi iubite. Şi şi eu sînt frumoasă. Aş vrea să mă iubească cineva, să mă ducă în străinătate, cu mulţi bani, să fiu ca o prinţesă. Dacă dvs. vreţi să mă ajutaţi, adică cu bani, eu vreau să am iubit în străinătate. Dacă vă place". Ultima întrebare fusese formulată de un student şi tot lui îi adresa Sorin/a răspunsul. Cu un evident aer de flirt. Vorbea afectată, naivă, încîntată şi debusolată de propria feminitate, de faptul că şi altcineva o vede şi i se adresează. De cîte ori vorbea despre frumuseţe, îşi mîngîia cu degetele arsurile feţei – folosise acid sulfuric împotriva pilozităţii – ca pentru a-şi scoate în evidenţă fineţea trăsăturilor. Doctorii ne povestesc că fusese crescut la orfelinat. Datorită buclelor blonde îngrijitoarele îl îmbrăcau în fetiţă şi îl preferau. Au urmat probabil abuzurile sexuale specifice vieţii din instituţie. În adolescenţă ştia deja că vrea să fie fată. În afara acestei convingeri care a rămas neatinsă, toate testele psihologice şi biologice făcute de cîte ori solicita operaţia de schimbare de sex au dovedit că e bărbat sub absolut toate aspectele. Şi operaţia i-a fost refuzată de nenumărate ori, pînă cînd, după '89, în haosul instituţional şi vidul legislativ de atunci, o fundaţie a decis să sponsorizeze grotescul experiment. A tăiat penisul acestui oligofren orfan lipsit de orice discernămînt pentru a-l flutura în faţa Europei, în semn de bun venit în inima noastră, pentru a arăta cu cîtă ardoare îmbrăţişăm noile principii de respectare a libertăţii de gîndire şi de alegere, cu cîtă sinceritate sprijinim asumarea unei libertăţi şi identităţi sexuale, pentru a arăta că, indiferent de individ, drepturile sale sînt respectate. Cazul a stîrnit ceva agitaţie în mass-media la vremea respectivă, Sorina fusese odată vedetă de televiziune. Pesemne că îşi trăise gloria ca încununare a succesului feminităţii ei, pentru că acum exponatul din faţa noastră se simţea măgulit de atenţia unui întreg amfiteatru şi interpreta perplexitatea noastră drept admiraţie. Şi se fandosea.

Cînd pacientul/a s-a retras, eram toţi rătăciţi. Şi ca să ne revenim am rîs. Am rîs de grotesc pentru a nu ne îngrozi de el, pentru a evita să ni-l asumăm. Caragialeşte. A nu ştiu cîta oară în vieţile noastre. Un prearomânesc mecanism de apărare suprasolicitat în faţa absurdului, a Sorinelor de fiecare zi. Cochetăria naivă spartă pe buze bărbăteşti era apogeul, încununarea acestor vechi senzaţii. Dar buzele astea nu se crezuseră niciodată bărbăteşti. Iar identitatea nu poate exista în nici un alt fel decît asumată. Viaţa într-un orfelinat de băieţi înseamnă a fi pedepsit pentru ceea ce eşti. Sorin a decis că nu va fi băiat, va fi fată, pentru că asta e singura cale de nepedepsire, singura posibilitate de a fi, împotriva biologiei şi a firii. Dar firea nici nu există, fusese probabil omorîtă în germene, de ciomege şi curele. O condiţie mai puţin în această alegere. Libertatea de a fi orice vrei, pentru că nu eşti de fapt nimic şi nici nu vei fi vreodată. Era mesajul Sorinei şi impregnase tot. Îl recunoşteam în toate gesturile noastre prea „libere şi originale", în toate aerele noastre de studenţi informaţi, fericiţi şi inaccesibili, în această încredere-kitsch ascunzîndu-ne frica negăsirii. Am ieşit din amfiteatru alergînd fiecare către slujbă, cumpărături sau distracţia de week-end, pentru a încerca să ne reconfirmăm astfel statutul, modernitatea, cosmopolitismul, să ne reconfirmăm pe noi înşine. Şi am reînceput să ne închinăm la euforica alienare şi la arzătorul spirit de competiţie care să nu ne părăsească niciodată, să nu care cumva să ne dea răgaz vreodată să ne trezim şi să observăm că nu sîntem o fetiţă dulce cu bucle aurii sau o prinţesă iubită. Pentru că dacă asta nu sîntem, atunci nu sîntem nimic. Pentru că trecutul nostru e negru, pentru că noi ne-am născut dintre ruine de închisoare. Şi am fugit de-acolo goi, scuturîndu-ne de ultimul fir de praf, orbiţi de lumina uitată de atîtea generaţii. Şocul ne-a deformat ochii şi ne-a spart pupilele. Ne arde şi ne zvîrcolim. Ce bine că zvîrcolirea asta seamănă atît de bine cu dansul prinţeselor în sărbătoarea luminii. Dacă sîntem prinţese înseamnă că sîntem fericiţi.

De pe uşa amfiteatrului, un afiş care asistase la tot spectacolul anunţa trist un concurs de eseistică pentru tineri: „Pierdut identitate. Caut valori".

Letiţia DESPINA

Mierla care face „miau"!

Fac parte dintr-o generaţie de oameni confuzi. Sînt total confuză, mai tot timpul, dar mi-am dat seama, într-un moment în care nu eram confuză, că sînt oameni mult mai confuzi decît mine. (Repetiţia mi-o scuz prin intenţia de a accentua grosolan starea de confuzie a altora.) Am dat de ei cînd am încercat să aflu păreri despre cei care nu ştiu exact de ce sînt aşa cînd se simt altfel, sau invers – cei care îşi fac operaţie de schimbare de sex. Părerile legate de acest fapt/fenomen sînt diverse, totuşi destul de asemănătoare şi, bineînţeles, uşor confuze... Întrebarea – ce părere aveţi despre cei care îşi schimbă sexul/îşi fac operaţie de schimbare de sex? – a adus pe feţele tuturor un fel de schimonoseală care transformată în cuvinte ar fi însemnat ceva de genul „scuze, dar nu am prins ultimele tale cuvinte... ai spus ceva?"...

Un „bun şi vechi coleg de facultate": „Din punct de vedere religios îi dezaprob total, dar, pe de altă parte, îi admir pentru că au curajul să facă una din cele mai mari schimbări pe care un om le poate face în viaţa sa. În afară de sinucidere, bineînţeles". Pe el l-a întrerupt o altă colegă, puţin mai... atentă la formulări: „Dacă identitatea lor sexuală contravine cu sexul/genul (şi aici a zîmbit) atunci mi se pare mult mai justificat decît o operaţie de mărire de sîni, mă rog, o operaţie estetică". Un tînăr fiu de doctor, nu spui cine, persoană importantă, mi-a replicat foarte prins de subiect că „e vorba de nişte dereglaţi mintal şi congenital. Cînd sînt acolo, în uter, şi li se imprimă sexul nu li se imprimă şi imaginea sexului şi apare o stare de incertitudine şi nesiguranţă". Am mulţumit nesigur şi incert şi am întrebat mai departe, unde, la o distanţă „d" faţă de primul răspuns, am auzit următoarele: „E total alegerea lor. Ţine de trecutul lor familial, personal, preferinţe sexuale şi tot restul. Pentru mine nu contează chestia asta şi nu îi judec în funcţie de ea". Am părăsit mediul academic pentru o incursiune prin centru, unde o mamă cu un copil abulic atîrnîndu-i de o mînă mi-a replicat aspru: „Lasă-mă, domn'e, în pace! Nu ştiu şi nu mă interesează! Ăştia sînt bolnavi! Sînt defecţi! Se nasc defecţi, au ceva în minus sau în plus". Am simţit nevoia să-i spun că mi-am făcut ordine în cameră, dar am tăcut. Am tăcut şi după ce am primit următorul răspuns, de la un tînăr foarte colorat vestimentar: „Sînt nişte homosexuali!". Totuşi, am întîlnit şi români fericiţi: o doamnă foarte ageră mi-a spus că nu e de acord cu schimbarea de sex – „Numai depravaţii şi femeile uşoare fac asta. Trebuie să ai acelaşi sex toată viaţa, cu acelaşi om, sau mai bine nu ai deloc, eu aşa am făcut, şi mi-e bine". Evident confuză, am cerut lămuriri... „Dacă tot nu ştii, deşi întrebi, fetiţo, schimbarea de sex e cînd faci «acel lucru» şi cu alt partener decît ăla cu care ai făcut-o prima oară. Şi nu e bine, nu e bine, nu e bine..." Şi tanti cu tot cu ecou s-au pierdut pe aleea cu castani, lăsînd lacrimi de rîs în ochiul nostru stîng şi... confuzie în ochiul nostru drept. Sau aşa ceva. (!?)

Confucius spune: dacă faci „miau!" s-ar putea să nu se întîmple nimic.

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

690 000 lei
VALERIU STOICA
DREPT CIVIL
DREPTURILE REALE PRINCIPALE
1
HUMANITAS

190 000 lei
ana blandiana
refluxul sensurilor
poeme noi
humanitas

VALERIU STOICA
Drept civil
Drepturile reale principale

ANA BLANDIANA
Refluxul sensurilor
Poeme noi

libertatea de impresie

Informare şi comunicare

Un fost prizonier de război în Uniunea Sovietică, acuzat de spionaj şi dus la celebra închisoare Liubianka în anii de la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, mi-a povestit cum, la un moment dat, printre diversele transferuri de la un departament la altul, de la un anchetator la altul, a fost dus în anticamera unui şef a cărui secretară avea pe birou patru telefoane. Un amănunt care, în vremurile acelea, l-a dus la concluzia că se afla chiar la cabinetul mai marelui peste întregul NKVD... Lavrenty Beria. Fiindcă, pe atunci, numai despre o persoană de asemenea rang îţi puteai închipui că ar putea să aibă nevoie de patru telefoane. Acum, un om activ (să zicem un ziarist), dintr-o ţărişoară europeană oarecare (să zicem România), poate să aibă permanent asupra sa două telefoane mobile, unul de serviciu şi unul personal (mobile care în ultima vreme au semnal chiar şi în tunelul metroului şi probabil că pot să ţîrîie chiar şi-n gaură de şarpe). Personajul nostru mai are, ca orice om, un telefon fix acasă şi unul la serviciu. Şi cu asta să zicem că îl egalează pe Beria. Numai că..., la serviciu mai are un calculator al cărui ecran se împarte în mai multe ferestre. Pe una poate citi ştirile agenţiilor internaţionale care vin neîntrerupt din toate colţurile lumii. Pe alta primeşte mesaje de la colegi sau de la şefi. Pe o a treia citeşte ce s-a mai scris despre un subiect care-l interesează în acel moment. Alte cîteva ferestre deschise sînt puse în *standby* pe manşeta de jos a ecranului şi pot fi oricînd activate. Pe una sînt ştirile interne, pe alta *Google*, motorul gata să găsească oricînd pe Internet informaţii despre orice nume sau termen din lumea largă. O a treia fereastră în *standby* este e-mail-ul cu ultimele mesaje ale cunoştinţelor şi prietenilor. Cu membrii familiei comunică, eventual instantaneu, pe *Messenger* care clipeşte la rîndu-i, într-un colţ al aceluiaşi ecran. Uneori mobilul ţîrîie scurt anunţînd primirea cîte unui SMS. Acesta trebuie citit pentru că poate fi ceva important, chiar dacă de cele mai multe ori se dovedeşte a fi o reclamă total neinteresantă. Undeva, în redacţie, merge un televizor calat continuu pe un canal de ştiri, asupra căruia orice jurnalist care se respectă mai trebuie să arunce din cînd în cînd cîte un ochi (dacă nu pe tot ecranul, măcar pe burtiera de jos, la ştirile mai importante). Periodic, cîte un comunicat de presă iese din rotiţele faxului. Toate aceste aparate electronice nu exclud însă deloc ideea de ziar. Fiindcă totdeauna pe birou se află cîte unul căruia i se acordă atenţie între două comenzi date computerului. Uneori se întîmplă să fie chiar şi cîte o carte recent apărută... de senzaţie. Şi chiar aşa... în preajmă, există şi un radio ale cărui informaţii se insinuează în creier prin urechi (sau doar prin urechea rămasă liberă cînd cealaltă e ocupată cu receptorul telefonului). Poate că unora toate astea li se par exagerări. Le-aş spune că sînt nişte fericiţi. Nişte oameni liniştiţi şi relaxaţi. Au un singur telefon fix acasă (eventual o piesă de muzeu), nu ştiu să folosească un computer şi scriu doar din cînd în cînd cîte o scrisoare, cu stiloul pe hîrtie. Şi îşi mai aduc bine aminte cine era Beria.

Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Lecţia de compasiune

Emisiune cu H.-R. Patapievici pentru TVR Cultural. La un moment dat, discuţia ajunge la scrisorile pe care le primesc la redacţii şi la ce se întîmplă cu ele. Sînt nevoit să pomenesc din nou despre cimitirul de carton de acasă, în fapt o banală fostă cutie de pantofi (între timp s-au adunat vreo patru!) în care îngrop, săptămînă de săptămînă, o bună parte dintre scrisorile primite de la ascultătorii emisiunii *România în direct* sau de la telespectatorii *100%*. Horia mă priveşte mirat, ştiu, e oarecum neobişnuit să-ţi recunoşti neputinţa. Şi totuşi... Nu sînt curte supremă de justiţie să schimb sentinţe judecătoreşti nedrepte, nu am legături directe cu miniştrii pentru a le înmîna petiţiile avînd ca subiect creşteri de pensii sau cereri de angajare, n-am nici un cont suficient de mare din care să-mi permit să sprijin copii talentaţi, bătrîni aflaţi în nevoie sau mame disperate căutînd ajutoare financiare pentru salvarea pruncilor mult-iubiţi şi bolnavi. Din cînd în cînd public cîte o scrisoare, adeseori chiar în acest colţ de pagină, şi mă conving că solidaritatea umană funcţionează. Dar asta se întîmplă rar. I-am spus-o şi lui Horia Patapievici în emisiune şi, în mod absolut firesc, s-a ajuns la o discuţie scurtă, dar foarte dureroasă despre *organizarea compasiunii*. De fapt, despre lipsa oricărei organizări cînd vine vorba de compasiune.

Am propus atunci un sistem în care zecile sau chiar sutele de ONG-uri existente în spaţiul public românesc să trimită, săptămînal, la marile redacţii, cîte un reprezentant căruia să-i fie înmînate scrisorile primite de la ascultători, cititori sau telespectatori. E vorba de acele scrisori avînd ca subiect cazuri sau suferinţe în faţa cărora jurnaliştii sînt neputincioşi sau nepăsători. N-ar fi un efort prea mare şi, în loc să ajungă la coşul de gunoi ori în cimitire de carton, durerile trimise în plic ar găsi măcar un răspuns de confirmare a primirii. Pentru că, să recunoaştem, cîţi jurnalişti sau cîte redacţii se obosesc să răspundă la *toate* scrisorile primite?! Nu spun că în felul acesta s-ar rezolva problemele milioanelor de români aflaţi în nevoie. Nici pe departe. Dar ar fi un semn că, într-adevăr, ne pasă şi de ceilalţi, că încercăm să ieşim din carapacea egoistă în care ne-a obligat să ne ascundem furia dementă a anilor din urmă.

Acum cîteva zile, altă emisiune, altă televiziune. Subiectul: un prieten drag, bun jurnalist, lovit crunt de o boală necruţătoare. Patru operaţii în ţară, tot atîţia ani de chin, o ultimă şansă – un tratament nou, dar foarte scump, la o clinică din Austria. Cinci mii de euro săptămînal. De unde bani?! Ne-am adunat mai mulţi amici într-un studio al TVR Internaţional, încercînd să strîngem, printr-un soi de teledon improvizat, suma care să-i permită măcar să spere că va fi bine. Nu cred că am reuşit. Şi mă apasă un fel de vină cumplită pentru acest eşec. Dar, trebuie s-o spun din nou, deşi s-ar putea să sune oarecum nefiresc în acest context, şi în această poveste tristă am văzut o lipsă totală de organizare a compasiunii.

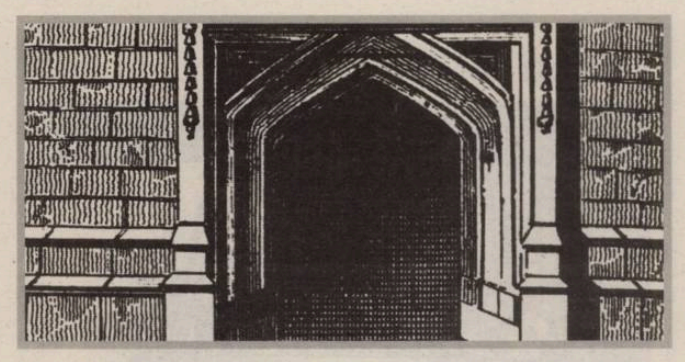

Asta e: nu ştim să facem bine, habar n-avem să fim solidari. Dar nu despre sentimente vorbesc, ele există cu asupră de măsură, ci despre organizarea acţiunilor prin care să ne demonstrăm caritatea şi compasiunea. Trebuie să învăţăm cum să depăşim momentul banilor aruncaţi cerşetorilor la colţ de stradă, al mititeilor dăruiţi prin parcuri sau al turneelor făcute prin căminele de orfani şi bătrîni doar cu ocazia campaniilor electorale. Avem nevoie de o organizare a compasiunii, de o comunicare reală între diversele paliere ale societăţii civile. E una dintre puţinele forme prin care ne putem demonstra, în primul rînd nouă înşine, că ne aflăm pe calea cea bună.

Mîini întinse vor exista tot timpul. Ne salvăm doar dacă numărul celor care oferă ajutor e măcar un pic mai mare decît al celor întinse a nevoie.

Cu ochii-n 3,14

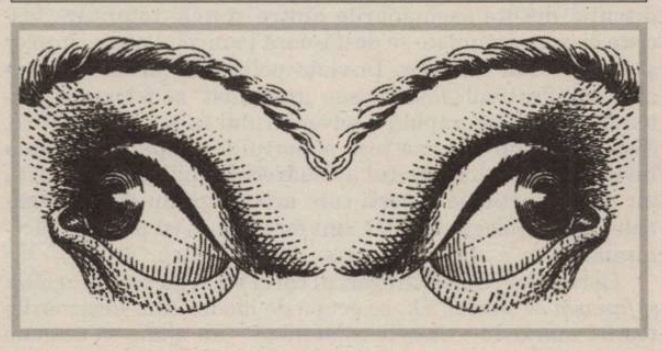

UNII CRED ÎN NUDITATEA FRONTALĂ,
ÎN ROCHIILE EOLIENE
ŞI ÎN FURCULIŢELE IMENSE
CARE S-AU OBIŞNUIT
SĂ CÎNTE ÎN COR, NOI NU CREDEM
ÎN PLÎNSUL UTOPIEI.
CHESTIE DE VITEZĂ!

● În deznădejdea uriaşă care a cuprins o ţară, un popor şi o presă după un eşec normal al fotbaliştilor la Praga, singura rază de oarecare voioşie a venit din Spania, unde Luis Aragones, selecţionerul Naţionalei, a declarat că „în Primera Division, cu excepţia Barcelonei şi Valenciei, toate celelalte echipe, inclusiv Realul, sînt bune să joace în prima divizie a României"! Nu mai contează cum a încercat imediat să repare gafa. Unii cred în lacrimi, noi nu credem în gafe. (**R. C.**)

● Iar la Londra. Soare cu dinţi, trafic la greu, lume, lume... La Apollo Theatre de pe Shaftesbury Avenue, lîngă Picadilly Circus, spectacolul *Puppetry of the Penis* (pentru adulţi, conţinînd „nuditate frontală, non-sexuală"), cu doi performeri bărbaţi, specialişti în „origami genital"... Iată, în fine, o artă care nu se face cu mîinile şi pe care femeile n-o pot practica! (**a. l. ş.**)

● Pe Fashion TV defilau manechine cu nişte rochii superbe, dar şi cu nişte coarne de cerb şi de muflon în cap. La urmă au apărut şi cei doi *creatori*, bărbaţi. Culmea e că ei reuşiseră, cine ştie cum, să-şi ascundă coarnele de boi. (**A. M.**)

● „Dumneavoastră nu vreţi să ştiţi ce face Distrigazul, ce face Termoelectrica?" Aşa explica ministrul Dan Ioan Popescu faptul că firmele din subordine plătesc reclamă. Eu tocmai văzusem o reclamă la Nuclearelectrica şi eram uimit, dar ministrul m-a lămurit: chiar aveam nevoie. De exemplu, te trezeşti dimineaţa, te duci la baie, te uiţi lung în oglindă şi îţi zici: ce energie să consum astăzi? Poate de la termocentrale? De-asta am consumat şi ieri. Nu ştiu ce să zic, parcă era cam slabă. Ia să încerc o nucleară, asta o fi mai bătăioasă, mai energică. Mai apoi, ministrul Popescu zicea că trebuie să trecem de suspiciuni, să ne schimbăm mentalitatea. Am admirat sincer talentul ăsta şmecheresc de a face potlogării şi a spune altora: e ceva în neregulă cu voi, trebuie să vă schimbaţi mentalitatea. Gata, m-am şi hotărît să mă schimb. De mîine trec pe eoliană. (**C. G.**)

● Hotelul în care stau, de astă dată, se numeşte „Kensington Palace" (la doi paşi de palatul Dianei). Coridoare interminabile, cu scări & denivelări, pe care – tot avansînd – ai senzaţia că o să ieşi din hotel & o să intri în zona crepusculară... La *breakfast,* staff asiatic, clienţi amestecaţi (preferaţii mei: o familie formată din două puştoaice, stilul campioane de gimnastică, mama – tunsă scurt, corpolentă, probabil ex-gimnastă şi tatăl „sportiv", cu două rînduri de brăţări de aur la ambele mîini & ghiulurile aferente), furculiţe imense, ca pentru nişte guri de căşaloţi, şi un pian care cîntă singur. Iar la recepţie, în chip de „concierge" – Mirel... (**a. l. ş.**)

● Centenarul naşterii răposatului lider chinez Deng Xiaoping a fost marcat de concertul a două sute de pianişti – o sută de bărbaţi şi o sută de femei – care au marcat astfel împreună sărbătoarea-comemorare. Ca la deschiderea Olimpiadei de la Los Angeles. În general, pianul e un instrument solistic, dar cînd te-ai obişnuit să cînţi în cor... (**M. B.**)

● Dacă au ajuns şi Divertişii să-i ia apărarea lui Iliescu, în timp ce făceau mişto de plînsul lui Băsescu (aşa cum au făcut-o duminica trecută la Antena 1) înseamnă că lumea s-a întors într-adevăr cu susul în jos. De fapt, nu „lumea", ci doar PUR-ul şi ai lor. (**C. P.-B.**)

● Preşedintele Germaniei se gîndeşte că „lumea ar fi mai bună dacă oamenii şi-ar scrie mai multe scrisori de dragoste". Şi mai ziceţi că a murit utopia... Nepricopsiţilor! (**R. C.**)

● Adrian Minune a mai făcut o victimă şi încă fără să cînte: mergînd cu maşina pe lîngă Parcul Herăstrău, manelistul a lovit cu oglinda de pe portieră o tînără de 15 ani *(Evenimentul zilei,* 12 octombrie a.c.). Dacă i-ar fi deschis uşa maşinii ar fi fost chiar mai rău. Chestie de viteză! (**A. C.**)

ÎN VIRTUTEA
UNUI FOST INSTINCT NATURAL,
PRIVIRILE ALUNECOASE
VOPSESC GARDURILE

● Cu florile de plastic ne-am obişnuit de mult. Asemănarea lor, tot mai perfecţionată, cu realitatea nu ne mai intrigă. Am văzut, însă, de curînd, ceva ce întrece aşteptările oricărui pasionat al kitsch-ului: o gărgăriţă mică, dar perfectă, stătea nemişcată pe frunza, la fel de perfect artificială, a unei astfel de plante. Ne-a păcălit atît de tare, încît una dintre persoanele aflate în încăpere nu numai că nu-şi putea lua ochii de la delicata făptură de plastic, ci tot încerca, în virtutea unui fost instinct natural, s-o facă să zboare de pe frunză. (**I. P.**)

● În intersecţia din Piaţa Victoriei, în cea mai ploioasă zi de luni de anul acesta, sub privirile alunecoase ale Poliţiei Române în exerciţiul funcţiunii, un jeep negru şi bababan taie spaţiul interzis din mijloc, taie faţa tuturor participanţilor la trafic şi scrîşneşte din cauciucuri spre Ana Ipătescu. Numărul de înmatriculare conţinea literele SRI, aşa că m-am liniştit: sau era în urmărire sau se grăbea să ducă arhivele nepredate la ce a mai rămas din CNSAS. Din două una. (**S. S.**)

● Înainte de a găzdui dezbaterea televizată dintre cei doi candidaţi la funcţia de vicepreşedinte al SUA, Universitatea din Cleveland, Ohio a cheltuit 4,1 milioane de dolari pentru renovarea campusului (conform *USA Today).* Şi ne mai plîngem că, la noi, înainte de vreo vizită de lucru a preşedintelui sau premierului se asfaltează străzile şi se vopsesc gardurile. Uite că „la ei" se face treaba asta şi pentru nişte „simpli" candidaţi. (**M. V.**)

NU ŞTIU CUM SĂ VĂ SPUN,
CU MINE PARANTEZA NU MAI BEA

● În 76, conversaţie de troleibuz între două „doamne", una zicîndu-i celeilalte: „Nu ştiu cum să vă spun... prin căsătorie sînt din Măgurele, da' eu sînt din Jilava". (**D. S.**)

● Din ale lui Mitică (dar Dragomir): „Boerică e conţăran cu mine!". (**R. C.**)

● Într-un *ad-print* scrie că „sticla contur e marcă înregistrată a The Coca-Cola Company". Multinaţionalele astea înregistrează practic orice. Pînă şi o formă, un contur. În curînd, o să aflăm că Bertelsmann înregistrează paranteza, Sony Music nota do şi IBM impulsul +. (**M. M.**)

● Într-un autobuz, doi inşi vorbeau unul cu altul, despre un al treilea: „Şi Grigore ce mai face? Am auzit c-a slăbit, nu mai mănîncă, nu mai bea..." „Mai dă-l dracu'!". Logic. (**D. S.**)

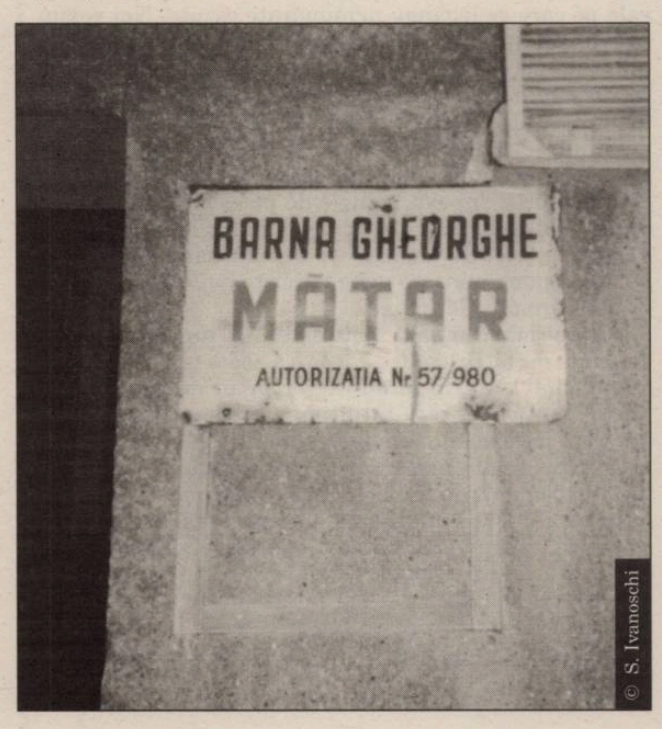

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

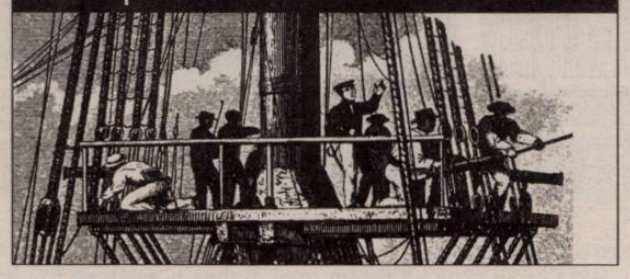

Funcţionala

Era o toamnă frumoasă, cu temperaturi peste media multianuală a lunii octombrie. Ţara îşi vedea de ale ei. Pe strada mea, asfaltările continuau în ritmul cunoscut. La ştirile sportive se spunea că Iordănescu e un şofer destul de prost. Un candidat la preşedinţie spunea despre celălalt că e mitocan, iar acesta din urmă îi dădea întîlnire „la ţepe, în Piaţa Victoriei". Cei două milioane de români aflaţi la muncă în Occident continuau să trimită acasă bani. Liberalii vedeau în asta dorinţa românilor de a munci şi de a cîştiga mai bine, deci spiritul liberal înnăscut. Socialdemocraţii credeau că e o consecinţă a eliminării vizelor, deci un succes al guvernării lor. Pensionarii îşi cumpărau legume ieftine pentru iarnă şi visau urît noaptea: se făcea că administratorul de bloc afişase lista cu plata întreţinerii, iar farmaciile eliberau compensate doar pe data de întîi a fiecărei luni. Telejurnalele prezentau cu lux de amănunte noi şi noi accidente, crime şi furturi. Ca să spargă monotonia, din cînd în cînd puneau ochii şi camerele video pe cîte un caz ieşit din comun, ţinînd poporul la curent cu evoluţia procesului Bivolaru ori cu ancheta „judecătoarei-vedetă porno". Privatizarea nu se încheiase, dar avea toate şansele să fie un succes, dat fiind că în România marile succese s-au înregistrat întotdeauna cînd nu mai era altă soluţie. Oricum, calculele făcute de Consiliul Concurenţei arătau că pentru fiecare dolar cîştigat din privatizare ţara cheltuise vreo doi sau trei, ceea ce confirma spiritul vizionar al sloganului „noi nu ne vindem ţara!": n-am vîndut-o, am dat-o pe datorie. Copiii îşi întrebau părinţii „ce e aia economie subterană, adică se lucrează pe sub pămînt?". Studenţii începuseră cursurile cu speranţa că vor prinde o bursă „afară" şi poate vor reuşi să rămînă acolo, căci „aici nu se poate face nimic". Apăruse prima telenovelă românească şi se anunţa un mare succes, ceea ce în mod sigur va crea emulaţiune în rîndul tuturor posturilor TV: în scurt timp, telenovelele latino-americane vor fi înlocuite de produse naţionale, privîndu-le pe telespectatoare de o bună ocazie de a învăţa limba spaniolă (utilă măcar la culesul de căpşuni, dacă nu şi la lectura lui Cervantes). Poliţia Pieţelor îşi intrase în atribuţiuni, dîndu-le oamenilor sărmani prilejul de a se răcori („ai dracului speculanţi, bine le face!"), dar nu şi pe acela de a cumpăra cartofi mai ieftini. Un turist occidental cu idei ecologiste se declara surprins de numărul mare de jeepuri din România şi ne sfătuia să scăpăm de ele, căci elimină multe noxe, admirînd în schimb spaţiul dealvale pe care se legănau nenumărate căruţe. Noi voiam să scăpăm de căruţe şi să avem, dacă s-ar putea, 22 de milioane de jeep-uri. Retrocedarea pămînturilor nu se încheiase, dar nu asta era problema, ci „schimbarea mentalităţilor": ţăranii români trebuie să-şi formeze o mentalitate de fermieri dacă vor să fie competitivi în UE, spunea un oficial la televizor. La Arad, sute de credincioşi îşi rupeau hainele de pe ei pentru a atinge copia unei icoane făcătoare de minuni. Într-o comună apropiată, zeci de amărîţi îşi rupeau hainele de pe ei pentru a pune mîna pe nişte haine *second-hand* primite ca ajutoare din Germania.

Dar ce mai contează toate astea? „E funcţională!", ni s-a spus de la Bruxelles, şi parcă toate grijile noastre s-au risipit ca prin minune. Raportul de ţară al Comisiei Europene, care în ultimii ani ne-a ţinut loc de decalog, de balsam sufletesc şi de scop în viaţă, ne-a spus-o, în sfîrşit, fără ocolişuri, eliberîndu-ne de un nemeritat complex de inferioritate: *avem economie de piaţă funcţională!* După anunţarea măreţei veşti, ar fi trebuit ca ţara să intre în sărbătoare, oamenii să iasă în pieţe ca după meciurile cîştigate de Naţională, iar Guvernul să dea trei zile libere. N-am înţeles de ce n-a fost aşa. Popor sucit, nu ştie să se bucure. Afară plouă, iar pe Vîrful Omu a nins. „Nea Gogule, cum e, bre, cu funcţionala asta?"...

„Printre mişcările şi regimurile caracterizate drept «fasciste» din perioada interbelică au existat cîteva care iniţial nu au avut proprietăţile esenţiale identificate aici ca fiind centrale acestui concept. Printre statele succesoare Imperiului Austro-Ungar la sfîrşitul primului război mondial, de exemplu, au existat mişcări anticomuniste de un naţionalism reactiv, pe care teoreticienii le-au caracterizat drept «fasciste» şi care iniţial au fost lipsite de orientarea spre dezvoltare specifică acestei specii sau subspecii. Naţionaliştii anticomunişti din Ungaria şi România, care constituie cazurile în discuţie, au urmărit la început apărarea tradiţiilor lor într-un program care era esenţialmente împotriva dezvoltării sau cel puţin neinteresat de aceasta. Aceşti naţionalişti reactivi doreau renaşterea ungară sau română prin apărarea virtuţilor ţăranilor mici proprietari de pămînt şi a sistemului economic tradiţional – împotriva «corupţiei» ispititoare a «speculanţilor» şi «comercianţilor» străini. Revoluţionarii naţionalişti din statele succesoare ale Imperiului Austro-Ungar au căutat salvarea naţională prin întoarcerea la rădăcinile culturale ale trecutului lor preindustrial." (A. James Gregor, Feţele lui Ianus, Marxism şi fascism în secolul XX).

Magdalena BOIANGIU

Lupta cu liberalismul

● **A. James Gregor, *Feţele lui Ianus. Marxism şi fascism în secolul XX*, Editura Univers.**

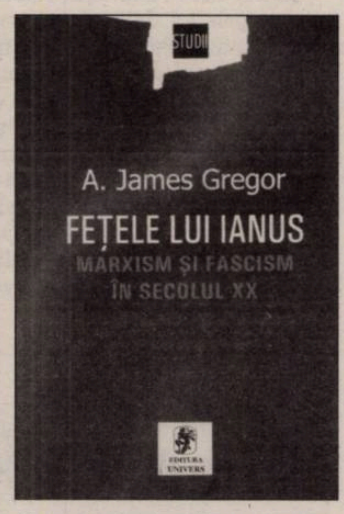

În statele socialiste orice încercare de a compara fascismul cu comunismul era considerată o blasfemie, ba chiar o crimă împotriva ordinii de stat. Bulgarul Jelio Jelev, devenit preşedinte al ţării sale după comunism, a avut de suferit după ce a publicat în anii '80 o carte despre fascism (comparaţia era implicită). Cînd Europa centrală şi de Est s-a eliberat de comunism, comparaţia a devenit un clişeu şi ca orice clişeu este folosit fără nuanţe şi fără discernămînt analitic. Năpădită de resentimente şi locuri comune, discuţia despre asemănările dintre statele totalitare fasciste şi cele comuniste se desfăşoară la nivelul consecinţelor şi nu la cel al cauzelor. În viaţa politică a ţărilor în tranziţie, calificativul „fascist" sau „comunist" se foloseşte pentru discreditarea rapidă a adversarului în mediile politice, ceea ce nu diminuează însă suportul lor popular. Rusia a învins fascismul, cu preţul a douăzeci de milioane de morţi, iar acum partidele ruseşti care arborează nu doar însemnele, ci şi ideologia fascistă sînt formaţiuni cu pondere electorală.

Cartea lui James Gregor, al cărei subtitlu este *Marxism şi fascism în secolul XX,* se ocupă de modul cum încarnările teoriei marxiste – statele comuniste – au ajuns să semene în mod necesar cu statul fascist al lui Mussolini. Dacă renunţăm la clasificarea conform căreia fascismul ar fi extrema dreaptă şi comunismul extrema stîngă, iar istoria secolului XX ar fi marcată de lupta dintre aceste două extreme, şi dacă acceptăm ipoteza autorului conform căreia lupta reală s-a dat între democraţiile reprezentative şi adversarii lor antidemocratici, noul tablou ne va permite apropierea de adevăruri multă vreme ocultate sau rău interpretate. Critica marxismului nu a existat în ţările unde ordinea de stat se revendica de la această filozofie, iar printre intelectualii occidentali a dominat convingerea că fascismul şi comunismul sînt fundamental antitetice – comunismul avînd o bogată tradiţie intelectuală, iar fascismul – lipsit de o bază teoretică serioasă. Crimele fasciste erau o încarnare a răului – ceea ce e adevărat, dar crimele comunismului erau considerate erori de parcurs ale unei filozofii generoase şi ale unei practici politice eroice.

Cînd se referă la fascism, James Gregor se raportează la Italia lui Mussolini, fascism „uitat" în favoarea nazismului lui Hitler. Faptul că primii fascişti italieni au început aproape toţi prin a fi marxişti nu e doar un accident biografic al unor persoane, ci expresia necesităţii resimţite de aceşti oameni de a găsi o soluţie pentru dezvoltarea rapidă a ţării în condiţiile unei situaţii percepute ca o umilinţă naţională. Autorul ne propune să înlăturăm ficţiunea revoluţiei proletare folosită de liderii bolşevici pentru a justifica preluarea puterii în Rusia şi masca internaţionalismului pentru a observa cît de asemănătoare au fost demersurile şi justificările ideologice din Italia şi Rusia.

Logica dezvoltării economice a impus soluţii de forţă şi corporatismul italian s-a deosebit, într-adevăr, într-un punct esenţial, de bolşevism: în Italia a fost respectat principiul proprietăţii private şi logica pieţei, înlocuite în lagărul comunist de economia planificată şi dirijism. Cartea reconsideră experienţele revoluţionare ale secolului XX şi viziunea propusă e coerentă şi se potriveşte cu realitatea. Interesul ei major vine din examinarea unor teorii economice şi politice mai puţin prezente în dezbaterea comună, dar care au stat la temelia multor decizii din practica statelor totalitare. Rusia bolşevică a încercat felurite soluţii pentru industrializare şi creştere economică, analiza realităţilor contradictorii din China comunistă şi Cuba lui Castro este extrem de instructivă pentru înţelegerea situaţiei de azi. Departe de a fi un bloc omogen, ţările comuniste au experimentat felurite soluţii pentru împlinirea unui program, de fapt, nerealizabil. E de discutat în ce măsură sistemul politic a determinat falimentul economic sau criza cronică a economiei a determinat crimele politice.

Studiul istoriei este necesar prezentului şi analiza lui James Gregor e utilă pentru înţelegerea peisajului turbulent de azi, cînd minorităţile active ale naţiunilor umilite coagulează sentimentele populare în proiectul unor state colectiviste, fundamental antiliberale, societatea fiind considerată prioritară faţă de individ. Proiectul fascisto-marxist de astăzi, roşu-brun cum i se spune în Rusia, este o expresie a naţionalismului reactiv, elitist, etatist, autoritar, iredentist, antidemocratic, orientat spre dezvoltare, dominat de un partid unic, fără să excludă proprietatea privată şi influenţa pieţei. Este ceea ce apropie partidul rus al lui Ziuganov de partidul comunist din China, de puzderia de formaţiuni politice extremiste din Ungaria, Polonia sau România. Desigur, *Feţele lui Ianus* se referă la multe alte aspecte teoretice şi practice ale subiectului discutat, la istoria şi la prezentul marxismului şi fascismului. Nici unul nu s-a păstrat în stare „pură", dar nici unul n-a dispărut.

DILEMA VECHE

EurActiv.ro Ştiri, politici europene & Actori UE online

ROMÂNI, VI SE PROMITE CEVA!

Aveţi nişte dileme:
salariu de 350 de euro (de la PSD+PUR) sau de 321 de euro (de la Alianţa D.A.)? ● pensie de 100 de euro (de la PSD+PUR) sau de 110 euro (de la Alianţa D.A.)? ● impozite diferenţiate după venit (de la PSD+PUR) sau un impozit unic pentru toţi (de la Alianţa D.A.)?

Nu înţelegeţi mare lucru din programele partidelor?
Aveţi o singură şansă: suplimentul
Eu pentru ce votez? Promisiuni electorale, ediţie critică.
Experţi de nota zece dau note programelor electorale.
Prefaţă de Andrei Pleşu. Postfaţă de Mircea Dinescu.
Apare pe 22 octombrie, împreună cu *Dilema veche*.

Eu pentru ce votez? – un supliment editat de *Dilema veche* în colaborare cu *Euractiv.ro*

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul I, nr. **41** ● 22-28 octombrie 2004 ● 20 + 8 pagini ● 15.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

În acest număr, suplimentul ***EU PENTRU CE VOTEZ? Promisiuni electorale, ediție critică***
Experți de nota zece dau note programelor electorale
Prefață de Andrei Pleșu ● Postfață de Mircea Dinescu

GERMANIA DUPA ZID

„Duminică, 12 noiembrie, pînă la căderea serii, muncitorii din Berlinul de Vest terminaseră de demontat faimoasa platformă, ca pe un decor de care nu mai era nevoie. Această Cursă de șoareci *își încheiase cei douăzeci și opt de ani de existență. Acum se elibera scena în vederea altui spectacol.“*

TIMOTHY GARTON ASH

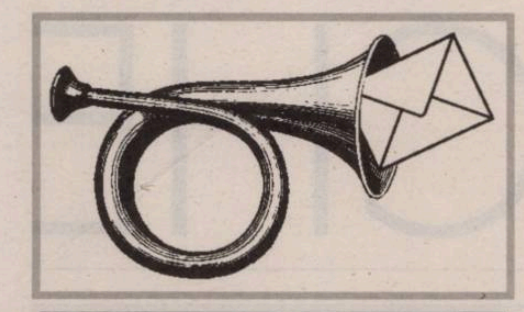

Nr. 34: *„Mai pune mîna pe o carte!“*

„Dar care e miza alor noştri?“

Caut de ceva vreme prin librării o carte în care să simt cum mă scurg, o carte care să mă confişte, care să mă înghită, o carte cu care, vorba aceea, să vreau să mor în mînă. Se-nţelege, o caut printre scriitorii tineri de la noi. Caut, de fapt, fără să realizez prea bine, un Makine, un Nabokov, un Durrell sau un Fowles, un Kundera sau o Berberova, o Yourcenar sau o Anaïs Nin, o Beauvoir sau o Kristéva, un Lodge sau un Roth. Pentru că aşa se întîmplă cînd există un... *precedent*. În acelaşi timp, ascult, din multe direcţii, numai văităturile *acelor* tineri: că piaţa de idei a fost confiscată de noii boieri români, că lor, tinerilor, nu li se dă OK-ul de publicare pentru că „firul roşu“ funcţionează implacabil, că generaţia asta plină de talent, care a ajuns la maturitate, este permanent obstrucţionată, vîrîndu-i-se pumnul în gură, mă rog, aceeaşi arie pe diverse voci şi cu o mulţime de argumente care mai de care mai năucitoare, lucru uimitor astăzi, cînd numai cine nu vrea nu are o carte tipărită, avînd în vedere puzderia de edituri care tocmai asta aşteaptă: oferta tinerilor nervoşi. Drept e, nu o fi la îndemîna oricui să scoată o carte pe banii proprii, dar cu un mic efort, în funcţie de tiraj, lucrul este absolut posibil. Şi acei tineri *ştiu* lucrul ăsta. Cînd te afli cu un pas mai aproape de aceste voci care tot strigă că nu li se recunosc şi respectă drepturile, urletul devine şi mai deranjant, vacarmul de neînţeles. Ce vor ei, de fapt? Desigur, ceea ce vrea orice nouă generaţie: să dea jos de pe soclu foştii idoli, să-i decapiteze, să demonstreze că nu a fost vorba decît despre nişte idoli de nisip, să-i spulbere, praful să se aleagă de ei şi de amintirea lor, în vecii vecilor, amin. Din ce în ce mai asurzită de spectacolul vocilor, mă retrag printre celelalte cărţi: Anne Tyler şi Peter Høeg, Yasushi Inoue şi Alain de Botton, Martin Page şi Michael Ondaatje etc.

De ce nu seamănă cărţile tinerei generaţii româneşti cu cele ale altor tinere generaţii de pe aiurea? Să fie vorba despre miză? Dar *care* este miza alor noştri? Oare ei o cunosc? Să fie vorba despre stil? Dar *care* este stilul autohtonilor? Au ajuns, deja, la o asemenea rigoare încît se poate numi stil? Să fie vorba despre construcţia cărţilor? Dar la noi cărţile arată ca şi cum ar fi asamblate în nici o ordine, după nici un criteriu, important fiind, eventual, numărul de pagini. Să fie vorba, simplu, despre gustul meu, care nu mai aparţin prea tinerei generaţii? Cred că da, prefer să cred că eu sînt singura vinovată că nu sînt în stare să gust cu delicii scrisul tineretului revoluţionar român.

A scrie nu înseamnă, obligatoriu, a fi scriitor. Nici numărul de cărţi nu este un criteriu. A trecut ceva vreme de cînd am aflat lucrul ăsta. Dar cum realizezi că *ai devenit*, că *eşti* scriitor? Ce anume vine să-ţi dea dreptul de a te numi astfel? Cred că n-o să aflu niciodată, dar cred şi că există cîteva rigori care, îndeplinite, te pot face să speri că eşti pe drumul cel bun. Şi anume: să nu vrei cu orice preţ să spui ceva nou, măcar pentru că totul a fost spus. Să nu vrei cu orice preţ să fii original, măcar pentru că asta te poate fenta extrem de... parşiv. Să nu scrii niciodată în voia condeiului, ci în voia minţii şi a sufletului tău. Să spui cît mai mult în cuvinte cît mai puţine. Să nu faci exces de metafore. Să-ţi urmăreşti cu străşnicie planul, să nu-ţi dai voie să divaghezi. *Să ai bun simţ*. Fără el, nimic nu e posibil, vreau să spun că nimeni nu te va ierta în această lume a, vorba unui domn pe care-l preţuiesc, „carnasierilor din arenă“. Să fii sincer şi autentic; mă refer, desigur, la autenticitatea ta şi nu la contrafaceri. *Să scrii numai dacă simţi că altfel nu poţi, că nu ai încotro*. Să tai cît mai multe adjective este posibil. Să revii pe text pînă simţi că nimic nu mai poate fi schimbat, că totul e la locul lui şi că nimic în plus nu ar mai încăpea. Să te îndoieşti în permanenţă de calitatea textului tău. Să scrii singur, mînat de ceea ce te izgoneşte din lăuntrul tău, şi nu purtat de val. Desigur, astea nu sînt sfaturi, sînt doar nişte lucruri pe care le-am aflat în timp şi cu care, cu unele, greu m-am împăcat.

Am hotărît să fac o pauză de căutat prin librării excelenţa tinerilor noştri scriitori. Pînă una, alta, mă desfăt cu *rentrée*-ul literar franţuzesc (vive *Le Monde* şi cine mi l-a trimis!) şi cu aromele toamnei pe care am început să le amuşinez şi simt cum încet, încet, în suflet iarăşi începe să-mi crească freamătul acela de început de lume, de viaţă. Ceea ce nu este un indiciu că, odată, voi ajunge scriitor. Dar, decît un scriitor de duzină, mai bine un cititor ţîfnos.

Oana SCORUŞ
oanascorus@yahoo.com

Un îndemn fără sens – există e-book!

M-am hotărît să studiez în străinătate imediat ce mi-am dat seama că, în România, şansele de a fi apreciat la adevărata ta valoare tind spre zero. Asta s-a întîmplat prin clasa a zecea sau a unşpea şi am început să trimit e-mailuri prin toată lumea (reprezentată atunci de fascinanta Americă) şi să completez zeci de formulare. Patru ani mai tîrziu, iată-mă în Suedia, experimentînd aceeaşi lehamite faţă de tot ceea ce înseamnă birocraţia românească. După trei luni de coşmar, am reuşit să plec din ţară cu statutul de bursier Erasmus, poziţie recunoscută de toţi cei învăţaţi să trăiască pe bani foarte puţini sau doar cu aerul proaspăt din parcurile europene.

Timp de un semestru, deci, studiez engleza la o universitate de prestigiu, încorsetată şi răs-sufocată de tradiţionalism şi marxism. Spre deosebire de România, aici pot găsi aproape orice carte publicată în ultimii doi ani în Statele Unite şi Marea Britanie, prin urmare munca de cercetare este prolifică, mai ales că programul cursurilor este extrem de lax. Descopăr cu stupoare diferenţa enormă de cunoştinţe de cultură generală şi nu numai, dintre studenţii suedezi şi cei români. Îmi sînt supra-apreciate comentarii minore şi spuse la nimereală.

Biblioteca universitară, cu zeci de mii de cărţi extraordinare, este majoritatea timpului foarte puţin populată. Îmi amintesc de ce-mi povestea o profesoară universitară dintr-un orăşel din provincie despre biblioteca centrală a unui colegiu american: deţinea cărţi cu paginile lipite, volume din anii optzeci! *Mai pune mîna pe o carte* suna o temă a *Dilemei* – ce sens are, domnilor, cînd au apărut cărţi-vorbite pe CD? Poţi asculta romanul *The Woodlanders* sau *The Great Gatsby* în timp ce şofezi liniştit pe autostradă cu 110 km/h, e aşa de simplu... mai ales pentru colega mea suedeză care din ianuarie *will become a teacher!*

Şi culmea! Atunci cînd am vrut să împrumut *Jane Eyre*, cartea... cu pagini... de hîrtie, ghinionul meu, nu exista decît un exemplar în limba engleză (restul în suedeză), şi anume ediţia princeps pe care, evident, nu o pot lua acasă. Nu-mi vine să cred, cartea este studiată la diferite cursuri, de două ori pe an! Nu exista în engleză?! Domnul Manolescu spunea că nu poate citi *Război şi pace* pe computer, dar, cîteodată, n-ai de ales – *e-book*-ul se găseşte foarte uşor, stai acasă cu laptopul în braţe sau cu coatele pe birou şi dă-i înainte! Totuşi, nu poţi pune mîna pe carte.

Raluca CIOCHINĂ
postalionul@yahoo.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Realitatea şi show-urile ei**
- **Cît mai valorează o diplomă**
- **Muzici populare**

Între dilematici

Un iritat

V-am scris mai demult, într-un acces de iritare la adresa unuia sau a două materiale ale lui Andrei Pleşu, că nu vă mai citesc.

Am recidivat, totuşi, şi nu-mi pare rău. Ultima bucată a lui Andrei Pleşu e superbă, semn că, deşi o doză de mizantropism încă mai există, virtuozul e-n stare să se regăsească şi să cînte din nou la binecunoscutul său Stradivarius. Cam asta-i lipseşte cîteodată lui Andrei Pleşu: o detaşare senină, proprie înţeleptului care nu-i perpetuu în gîlceava cu lumea. Cînd atinge această stare, dl Pleşu poate fi sublim.

Cînd se trezeşte cu fundu-n sus, poate fi deplorabil. Ei bine, veţi zice, da' cine eşti matale ca să judeci pe unul ca Andrei Pleşu? Păi, sînt un CITITOR, iar cititoru' ăsta-i de părere că nu se face să iriţi lumea cu umorile de dimineaţă. Nu pe pagina scrisă, oricum.

Toate cele bune,

Marian DEACONESCU
marian@fasttelco.com

Nr. 35: *„Fotbalismul“*

Maradona!

Fotbalismul a trecut. Nici n-am apucat să mă dezmeticesc. Îmi doream mult să vă scriu, mai ales domnului Cosaşu. Ca să vă povestesc o întîmplare pe care la rîndul meu am auzit-o de la un profesor de antropologie medicală, napoletan, primăvara trecută.

Povestea spune că la sfîrşitul primăverii lui 1984 (fără nici o aluzie orwelliană) echipa A.C. Napoli a cîştigat primul *scudetto* din istoria clubului. Căpitanul echipei era cel mai iubit jucător din lume la acea oră: Diego Armando Maradona, poreclit din motive pe care orice englez care iubeşte fotbalul ştie de ce, Mîna-lui-Dumnezeu. Sudul sărac reuşea să scoată capul la iveală în faţa nordului capitalist. Tiffosi au luat foc. Au invadat străzile. Au vopsit în albastru tot ce se putea: fîntîni baroce, statui renascentiste, San Genaro, patronul oraşului a îmbrăcat tricoul noului sfînt, Maradona. Pe unul din gardurile celui mai mare cimitir din oraş a apărut un *banner*: „Nu ştiţi ce aţi pierdut, dragilor!“. Dar morţii ştiau: a doua zi, pe acelaşi gard, un alt *banner* comunica celor vii: „Cine vă spune că am pierdut?“.

Cu seninătate şi încîntare,

Bogdan IANCU
bogdanyancu@yahoo.com

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

● la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 700.000 lei pentru 1 an, 375.000 lei pentru 6 luni, 185.000 lei pentru 3 luni.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică) Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Matei FLORIAN, Stela GIURGEANU, Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Tudor IORDĂCHESCU
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon: 211.07.69. **Fax:** 211.37.36.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%) şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 15.800 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Amintiri despre Trabant

Am fost, vreme de zece ani, șofer de Trabant. O experiență de neuitat, ceva între paranormal și metafizică. Trabantul era un paradox mecanic, o dovadă că posibilul e mai tare decît realul. Avea toate însușirile unui automobil, dar avea, în plus, ceva de vietate inclasabilă, un soi de mister, un soi de nimb tehnologic, fără legătură directă cu ingineria tradițională. Neobișnuită era, între altele, enorma lui maniabilitate. Practic, nu puteai ajunge cu un Trabant în situații fără ieșire. Putea fi scos din șanț cu brînciul energic al unei singure persoane, putea fi ținut cu umărul să nu alunece pe o pîrtie înghețată, putea fi întors, după o răsturnare, în poziție de croazieră și, de obicei, pornea iar la drum, chiar dacă gemea de invaliditate. Dacă se strica bobina de inducție, ea putea fi înlocuită, pînă la proximul atelier de reparații, cu amidonul unui cartof. În locul curelei de transmisie rupte, se putea instala un ciorap de damă, iar pana de benzină se putea rezolva, pentru măcar cincizeci de kilometri, cu o damigeană de horincă tare. Totul era de o *durabilă* precaritate. Capabil să reînvie din propria-i cenușă, să se refacă după orice colaps, cu tenacitatea unui „Terminator“ de carton presat, Trabantul nu cerea posesorului lui decît răbdare, încredere și un sac de bujii. Orice amator putea să-i învețe secretele, în timp ce specialiștii erau mereu luați prin surprindere de resursele lui regenerative.

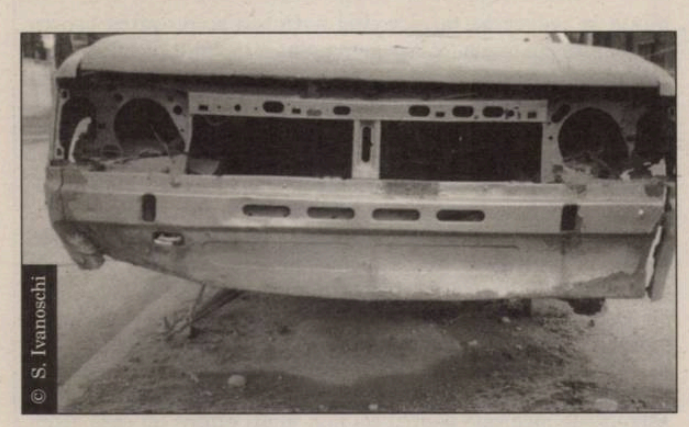
© S. Ivanoschi

Cu asemenea calități, Trabantul era predestinat să devină, sub comunism, o adevărată metaforă a supraviețuirii. Era proba palpabilă a capacității noastre de a valorifica indigența, de a face din dejecție bici, de a improviza spectaculos, cu o materie primă incalificabilă. Trabantul demonstra, în orice împrejurare, că ceea ce nu se poate se poate pînă la urmă, că improbabilul poate fi un punct de pornire. Sub semnul lui, aveam ocazia să experimentăm voluptatea rară de a cîștiga la puncte un meci asfixiant, început cu șanse minime. Ne simțeam solidari în efortul comun spre o victorie dificilă. Trabantiștii se constituiseră, spontan, într-un club. Se salutau cu farurile cînd se întîlneau, își săreau în ajutor, își zîmbeau complice ca juraților unei subversiuni. Înclin să spun că, cel puțin în România, solidaritatea dintre șoferii de Trabant a fost, sub dictatură, singura specie a unei solidarități de masă. Ne aflam în preistoria societății civile...

Dar nu numai de stricta supraviețuire era vorba. Trabantul era în stare chiar de performanță. Din acest punct de vedere, el s-a impus ca realizarea cea mai formidabilă a lagărului socialist: un apogeu al ingeniozității, al aplombului tehnic, al tupeului industrial. În fond, totul în țările Europei de Est avea aspectul unei încropeli implauzibile. Dar talentul unora, curajul altora, imaginația, umorul, lecția bine asimilată a nevoii reușeau, în cazurile fericite, să obțină sau măcar să mimeze succesul. Fostele țări comuniste, instituțiile și întreprinderile lor, funcționau după modelul Trabantului: construiau pe infinitezimal, articulau armonios nimicul. Demagogia propagandistică, dar și strădania anonimă a oamenilor se întemeiau pe încercarea nebunească de a face un Trabant să ruleze ca un Mercedes. Uneori, pe căi irepetabile, lucrul izbutea. Deunăzi, am participat la aniversarea a 45 de ani de cînd există Spitalul Fundeni. Ei bine, Fundeniul, alături de alte cîteva spitale din țară, alături de cîteva licee și universități, alături de cîteva bresle profesionale mai norocoase, au avut îndemînarea, harul, subtilitatea de a conferi, la răstimpuri, Trabantului maniere de limuzină. Nu a fost, firește, meritul contextului. Dimpotrivă. Iar campionii acestei neverosimile transmutații nu lucrau pentru a „cauționa“ Trabantul, pentru a-l califica drept imagine a perfecțiunii, ci pentru a salva onoarea profesiunii lor și demnitatea tristei lor subzistențe.

Inevitabil, după decembrie '89, am făcut un salt dincolo de Trabant. Putem spera, cu oarecare îndreptățire, o cursă automobilistică mai cochetă. Bucureștiul e sufocat de un milion de mașini de cea mai diversă extracție. Posibilul a devenit probabil. Agricultura românească e, ni se spune, un potențial Mercedes. La fel, turismul românesc, întreprinderile mici și mijlocii, industria alimentară, serviciile, dexteritatea în materie de informatică etc. Nu ne rămîne decît să constatăm că iscusința autohtonă rămîne la fel de vie, la fel de imaginativă și de eficientă cum era pe vremuri: ea reușește, de data aceasta, să facă în așa fel încît tot ce e Mercedes potențial să arate a Trabant.

cu dilema la croitor

Pentru a se înscrie în cursa prezidențială, candidații și-au lăsat, de cu seară, microbuzele cu semnături la coadă în fața Biroului Electoral Central. Pînă la urmă, Adrian Năstase s-a înscris primul, cu ajutorul jandarmilor care au descoperit spre zori că parcarea microbuzului PNL-PD e interzisă în fața BEC. Vi se pare că începe bine?

Care va să zică, asistarăm la un concurs inedit: să te strofoci nu să ajungi primul la linia de sosire, ci să ai ambițul de a fi primul la linia de plecare.

Toată povestea se bazează pe credința politicianului român că electoratul e încă tîmp și-n ceața cabinei de vot se grăbește, ca în veceul Gării de Nord, să tragă apa înainte de a se ușura, adică să trîntească ștampila pe ăi din capu' listei și să iasă mai repede la aer curat.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Acasă, în România?

Acasă... Cînd vorbesc cu amicii mei de aici (Paris), spun că merg acasă, sau sînt acasă (la mine), referindu-mă la adresa de aici. Cînd vorbesc la telefon cu părinții, ei mă întreabă cînd mai vin acasă (la ei). Cînd sînt singur și mă gîndesc la aceasta, „acasă“ înseamnă acolo unde sînt în acel moment. Cred...

Mulți imigranți care stau aici, în Germania, se gîndesc la România ca „acasă“ și în România se gîndesc la Germania tot ca „acasă“.

Acasă... M-am întrebat ce poate, ce mai poate însemna oare „acasă“ pentru tinerii plecați la studii și instalați în deplasarea lor transuniversitară sau pentru toți acei „migranți“ plecați cu anii la lucru și revenind de sărbători în satul sau orășelul lor de origine. Categoriile vechi de „exil“ sau „diasporă“ au rămas undeva în urmă, iar aceea de „migrație“ nu este decît o etichetă birocratică, eventual sociologică. Există o conștiință a exilului și o structură narativă a experienței exilatului. Cum poate fi narat însă sensul personal în contextul de-plasării asumate și valorizate?

Deplasarea între spații geografice diferite și stabilirea în alte locuri decît cele în care primele experiențe se formează poate aduce o îmbogățire intelectuală și spirituală și poate fi generatoarea principală a creativității. Deteritorializarea ca desțelenire a personalității, multiplicarea locurilor domesticite ca o multiplicare a ființei. Este elogiul „schimbării-prin-combinare“, un „cîntec de dragoste pentru eu-rile noastre corcite“, cum proclamă Salman Rushdie. „E o bucurie să participi la evoluția viitoare a omenirii“, conchide Gloria Anzaldua, poeta din Chicana.

Și totuși, se pare că purtăm undeva în noi moștenirea lui Anteu: ceva trebuie să ne țină legați (sau în legătură) cu „pămîntul de acasă“ (iar ruptura „compulsivă“, cum o numea cineva, cu acest „acasă“, refuzul de a se mai considera român și de a mai vorbi românește, de pildă, nu este decît reversul nevrotic al medaliei). *Într-o bună măsură port acest „acasă“ în obiectele pe care le iau cu mine – dar nu pot lua prea multe, așa că am o problemă foarte serioasă de selecție...* Mîncarea este atunci cea mai bună selecție: *în California am petrecut patru ani și am mîncat cu regularitate sarmale*. În toate campusurile universitare, „zilele naționale“, cînd se gătește „ca acasă“, se țin lanț. Iar studenții orientali își aduc cu ei arome și esențe care le refac un acasă olfactiv, subtil și inconfundabil.

Dar această legătură nu mai este, de cele mai multe ori, atît de puternică și obsesivă, încît să însemne dorul de casă, nevoia, amînată, a întoarcerii. De fapt, puțini se (mai) gîndesc la întoarcere. Iar cînd o fac, cînd revin pentru o vreme în țară, această revenire nu este, foarte adesea, și o regăsire. Nici a celorlalți, care s-au schimbat – sau par atît de schimbați – nici de sine. Sentimentele sînt astfel, cel mai adesea, contradictorii: *Fericire, pentru că îi văd pe ai mei, cățelul, prietenii... Mulțumire și senzația de călduț, de cuib, pentru că mama mă răsfață, cel puțin la început, iar eu pot să mă regăsesc printre lucrurile și amintirile mele... O foarte mare curiozitate față de București, de cum evoluează ca oraș și ca mediu social... Satisfacție intelectuală, prin ce-am văzut și ce-am trăit și prin distanțarea pe care pot s-o am acum față de „realitățile românești“. Dublată însă, momentan, sper eu, și de o incapacitate de a mai comunica cu oameni profund fixați în „cotidianul bucureștean“, opus „idealului occidental“, și de a transmite ceva din experiența avută. Deznădejde, frică și o totală dezarmare în fața disoluției unor prietenii mai vechi, „marea revelație“ a fragilității relațiilor sociale... În final, plăcerea de și o oarecare detașare în a lua oamenii așa cum sînt și relațiile așa cum se formează și dorința de a investi la maxim în cei care merită, oriunde s-ar afla aceștia...* În ultimă instanță, ajungi să fii acasă acolo unde te *recunoști* pe tine însuți (Ricoeur vorbea de necesitatea de a construi și o teorie a *recunoașterii* pe lîngă cele ale *cunoașterii*). Nu este vechiul adagio *ubi bene ibi patria,* căci nu (neapărat) despre bunăstare este vorba, ci mai degrabă despre o identificare a unei creșteri personale cu o traiectorie în spațiu, o „localizare“ a împlinirii de sine într-un spațiu deplasat.

Dar aici limba română te ține prizonierul său, căci atîta vreme cît o locuiești, limba noastră te „ține locului“ prin această referință sedentară și, în ultimă instanță, țărănească, la „acasă“. A-ți gîndi sensul personal în acești termeni te obligă să te raportezi la această centralitate a spațiului pe care o presupune „acasă“, prin definiție, una și eternă, în funcție de care se țes coordonatele generale ale spațiului, ale plecărilor, venirilor, deplasărilor. Or, noua experiență mondializată și mondializantă a de-plasării nu se poate povesti în acești termeni, nu încape în această limbă. Spre deosebire de limba franceză, de pildă, unde echivalentul lui „acasă“ *(chez-soi)* trimite mai degrabă la centralitatea persoanei decît la aceea a locului: *chez-soi* este un *à-soi* și astfel, potențial cel puțin, pretutindeni *avec-soi*. Noi trebuie să ne inventăm însă un limbaj hibrid, în care „acasă“ este localizat, ambiguu, într-un și-și sau nici-nici, în grade și moduri ale „despărțirii de acasă“, în variante de „adio, dar rămîn cu tine“.

Poate cea mai fascinantă expresie a acestui limbaj hibrid o constituie narațiunea în piatră a caselor pe care și le construiesc cu frenezie în satul lor natal cei plecați la lucru în străinătate, care sînt casele lor visate și în care se investește toată munca lor. Dar care rămîn, de cele mai multe ori, *case fără acasă...*

ținerea de minte

...sub pretextul promovării generațiilor tinere pe care nimeni nu le împiedica să se afirme, a început a se manifesta un egoism, un exclusivism teribil. Și nu s-ar putea afirma că acum e numai al tinerilor egoismul, el a contaminat pe toți. Bătrînii suspectează pe tineri, tinerii pe bătrîni, indivizii se suspectează între ei, manifestîndu-și antipatia neacoperit. Am urmărit foarte multe reviste literare și am observat că sînt aproape inexistente cercetarea adevărului, polemica leală, deschisă, violentă – admit – dar sănătoasă și jovială, semnele de simpatie umană și spirituală între scriitori. Toate sînt pline de elogii absurde, anarhice, îndreptate împotriva cuiva, de injurii fără căutare formală, din plăcerea inimiciției, de teribile insulte adesea, de familiarități imposibile, de o lipsă grobiană de respect pentru individualitate.

(G. Călinescu, în *Jurnalul literar* nr. 46, 12 noiembrie 1939)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Taxă unică, gîndire dublă

Anul trecut, Societatea Academică din România propunea introducerea unui impozit unic undeva în jurul a 23%. Avantajul principal era că o asemenea taxă era uşor de aplicat şi reducea evaziunea fiscală, foarte important într-un stat în care cei cu venituri mari oricum pot ocoli foarte uşor plata impozitelor. Presa a comentat favorabil ideea şi guvernul a fost la un pas de a adopta măsura.

Ba chiar, Adrian Năstase se lăuda că fusese ideea sa: „Eu am venit cu această idee în urmă cu doi ani cînd nu m-a sprijinit absolut nimeni. Ideea a fost de a încerca să aducem la suprafaţă mai mult din economia subterană şi simplificînd procedurile să finalizăm pînă la urmă o operaţiune care să însemne mai mulţi bani, inclusiv pentru programe sociale... Eu am fost, repet, acum doi ani de zile adeptul acestei soluţii, *sînt în continuare adeptul acestei soluţii* (Adrian Năstase în emisiunea *Marius Tucă Show,* 20 octombrie 2003). Pentru că tot fusese descoperitorul ideii, reproşa chiar opoziţiei că nu au adoptat ei această măsură înainte de 2000: „Să spun ceva despre cota unică de impozitare. Dacă ştiau atît de bine, dacă lucrurile le erau atît de clare, de ce atunci cînd au fost la putere nu au introdus reglementările respective?... *Vreau să fie foarte clar, tot guvernul nostru, după alegerile din 2004, va pune în aplicare cota unică.* Unii vor să vină ei să pună în aplicare cota unică. Nu, o punem noi în aplicare şi o s-o punem în aplicare nu la nivelul de 23%, atunci sper să putem ajunge la un sistem mai scăzut, o cotă unică care să fie pe 20%. Eu cred în continuare că această soluţie este interesantă, este utilă şi că ea poate pentru acest moment de dezvoltare a economiei să ne aducă avantaje (din transcrierea videoconferinţei cu prefecţii şi preşedinţii consiliilor judeţene susţinută de Adrian Năstase, prim-ministrul României, la 10 octombrie 2003).

Pe vremea cînd mai era încă un ministru serios, nu un candidat de ocazie, Mihai Tănăsescu a propus chiar guvernului un proiect concret: „Ministrul Finanţelor Publice a prezentat Guvernului, în şedinţa de ieri, propunerea de impozitare cu o cotă unică, între 22 şi 24%, a veniturilor realizate de persoanele fizice. «A fost căutat un punct de inflexiune astfel încît nici o categorie de salariaţi să nu fie dezavantajată prin impozitarea veniturilor cu o cotă unică deoarece nu se poate crea un dezavantaj faţă de actualul sistem», a afirmat Tănăsescu. «Vor fi eliminate deductibilităţile suplimentare, dar vor fi create deductibilităţi regresive, deductibilitatea va fi mai mare la persoanele cu venituri mai mici», a mai spus oficialul MFP" *(Cotidianul, 11 septembrie 2003).*

Atunci, preşedintele Iliescu s-a opus din motive ideologice. Niciodată nu au fost mai vizibile limitările unui preşedinte depăşit de vremi decît în acest caz. Tot atunci, liberalii şi democraţii au avut o atitudine reticentă faţă de ideea promovată cu atîta ardoare de Adrian Năstase şi Mihai Tănăsescu. Theodor Stolojan şi-a arătat limitele de tehnocrat fără gîndire strategică şi a spus că măsura este prea riscantă. Deşi nu e foarte clar de ce, între timp, Alianţa D.A. s-a răzgîndit şi propune în programul de guvernare o taxă unică de 16%, mult mai curajoasă chiar decît propunerea SAR. Programul opoziţiei vine şi cu detalii şi propune un sistem de deduceri şi exceptări asemănător cu cel propus atunci în guvern de Mihai Tănăsescu.

Adrian Năstase (2003): „Unii vor să vină ei să pună în aplicare cota unică. Nu, o punem noi în aplicare. Eu cred că această soluţie este utilă".

Deşi taxa opoziţiei este mai mică decît propunerea lor, atît pentru săraci cît şi pentru bogaţi, acum Mihai Tănăsescu şi Adrian Năstase plîng pe umerii săracilor. Total ilogic, clamează că duşmanul de clasă vrea în locul lor. Că săracii vor fi

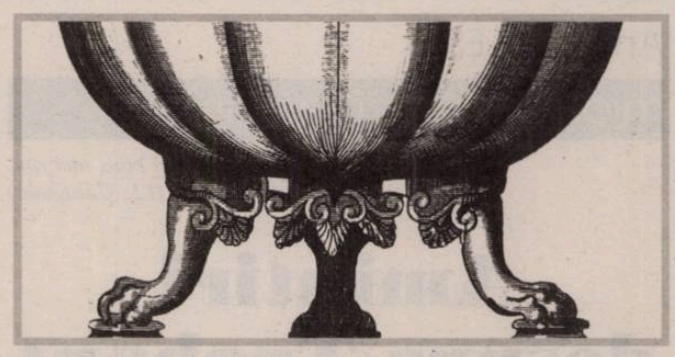

şi mai săraci dacă vin ceilalţi la putere: „Mihai Tănăsescu spune că, dacă s-ar adopta taxa propusă de opoziţie, peste un milion de români vor cîştiga mai puţin decît acum" *(BBC, octombrie 2004).* Iar Adrian Năstase cade cu totul în patetism: „Adversarii noştri au propus un program de guvernare care face o mare nedreptate majorităţii românilor, favorizînd doar o minoritate bogată" (discurs la congresul CNSRL-Frăţia, octombrie 2004). Tot atunci, actualul prim-ministru a spus: „Acesta este cel mai mare pericol în momentul de faţă, demagogia ieftină, populismul, şi va trebui să arătăm foarte clar aceste lucruri în săptămînile care vor urma". Am încercat prin acest articol să urmez îndemnul prim-ministrului.

presa despre...

John Kerry for President

Aşa se numeşte editorialul ziarului *The New York Times* din 17 octombrie. Cînd alegătorii americani încă oscilează dramatic, cel mai bun ziar din lume îşi asumă susţinerea deschisă a lui John Kerry: „În acest ultim an, am ajuns la concluzia că domnul Kerry este mai mult decît o simplă alternativă... Are calităţile pentru a fi un foarte bun şef al executivului, nu doar o modestă îmbunătăţire a celui în funcţie... Este înzestrat cu voinţa de a reevalua deciziile cînd se schimbă condiţiile... Este clar că această cursă se duce în primul rînd în jurul bilanţului dezastruos al domnului Bush. În urmă cu aproape patru ani, după ce Curtea Supremă i-a acordat preşedinţia, domnul Bush a preluat funcţia şi toată lumea se aştepta că va recunoaşte slăbiciunea acestei numiri şi va rămîne apropiat de centru. În schimb, şi-a deturnat mandatul spre dreapta radicală... Preşedintele care a pierdut votul popular a căpătat un mandat real la 11 septembrie. Cu o ţară îndoliată unită în jurul său, domnul Bush a avut imensa oportunitate de a conta pe sacrificiul voluntar al tuturor. Imaginaţia sa era singura limită... Refuzul său de a renunţa la reducerea taxelor cînd naţiunea se pregătea pentru război este poate cea mai şocantă probă a inabilităţii sale de a-şi schimba priorităţile în faţa schimbării dramatice a circumstanţelor. Domnul Bush a secătuit bugetul de banii de care avea nevoie chiar pentru propriile iniţiative în domeniul educaţiei şi sănătăţii. În timp ce s-a bucurat de sprijin unanim intern şi internaţional pentru invazia din Afganistan, domnul Bush şi procurorul său general au pus în practică o strategie domestică împotriva terorismului care avea toate datele metodelor obişnuite ale acestei administraţii: o obsesie nixoniană pentru secret, lipsă de respect pentru libertăţile civile şi management inept...

Domnul Kerry are capacitatea de a se descurca mult, mult mai bine. Ne simţim uşuraţi pentru că este un apărător hotărît al libertăţilor civile şi pentru că înţelege conceptul de separare a bisericii de stat. Apreciem proiectul său rezonabil de a extinde asigurările medicale pentru cei mai mulţi dintre cei care acum nu se bucură de ele... Este de multă vreme un avocat al reducerii deficitului.

Nu o dată, istoria l-a invitat pe George W. Bush să joace un rol eroic. Şi nu o dată, el a luat decizia greşită. Credem că dacă John Kerry va fi preşedinte, naţiunii îi va fi mai bine."

Premisa de la care se pleacă este că cititorii sînt indivizi destul de deştepţi să judece şi singuri. **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

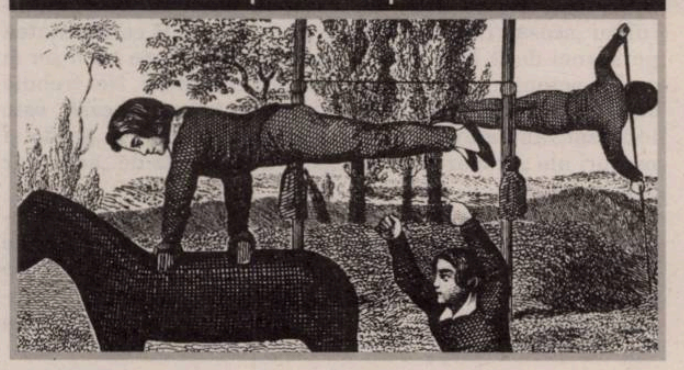

Tentativă de erou

Trebuie să recunosc: m-am bucurat cînd am auzit de Mutu. Nu numai pentru că spectacolul căderii miturilor e la fel de frumos ca o ploaie de meteoriţi (sună preţios, da' cred că bibliofilului Mutu i-ar fi plăcut...). Dar şi pentru că – m-am gîndit eu – durerea prăbuşirii lui va tulbura naţiunea. O va face să se deştepte. O va trimite în faţa oglinzii, să se frece la ochii înroşiţi de meciuri şi să exclame: „idolul meu e strîmb!".

M-am bucurat însă vreo cîteva ore, pînă la ştiri. Acolo am aflat că durerea naţiunii lipseşte la apel, în locul ei fiind pusă indignarea că încă un român talentat (dacă nu cumva chiar genial, ca să populăm complet cu locuri comune aceste rînduri) e persecutat de străinii invidioşi. Eroul n-a putut fi coborît de pe soclu nici la Piteşti şi nici la Zărcăuţi. A rămas acolo murdar de c....t, în vreme ce fanii se străduie să-i vadă petele în culorile purpurii ale conspiraţiei, cînd ele sînt maro de-a dreptul...

Nu e vina lui însă. Mutu putea fi oricine. Fiecare dintre noi poartă în el larva viermelui care l-a ros pe Mutu pîn-a ieşit afară, la *The Sun*... E foarte simplu: ca şi cultura, sîntem cu mult mai adaptaţi să pierdem. *Pentru noi, succesul e o încercare mai periculoasă ca orice nenorocire.*

Să ne aducem aminte: ştim să ne încovoiem sub vremuri. Să plecăm capul. Să ne plîngem morţii în avans (vezi *Moriţa)* sau multă vreme după (vezi *Cîinele soldatului).* Sau, ca maximă revoltă, să ne lamentăm durerile şi sărăcia (vezi Istoria Literaturii Române, orice pagină la întîmplare). Ce ne e însă cu desăvîrşire străin e experienţa victoriei. Nu pentru că n-avem oameni de succes astăzi sau în trecut, ci pentru că istoric vorbind, succesul n-a fost un eveniment frecvent pe aici. Ca atare, cultura noastră n-a dezvoltat uneltele psihologice care să ne ajute să ducem pe umeri stresul şi tulburarea de a fi bogaţi sau celebri – meritat sau nu, un an sau o viaţă. După 1.000 de ani în care strămoşii lui Mutu, ai dumneavoastră şi ai mei au fost premiaţi constant cu ardei iute pe la nări pentru neplata fumăritului, e greu să te obişnuieşti cu somonul fumé pe pat de icre negre de la micul dejun. Pur şi simplu, aşa ceva nu se întîmplă la Piteşti, judeţul Argeş. „Aşa ceva nu există", cum ar spune ardeleanul acela la întîlnirea cu trenul.

Ei bine, Mutu e ardeleanul care nu doar că a văzut trenul în care nu putea să creadă, dar s-a mai şi urcat în el şi a făcut o călătorie de plăcere. De la geam, a făcut cu mîna zîmbind celor 22 de milioane de călători care l-au însoţit pînă la peron (unde au fost daţi jos de dl controlor pentru lipsa completă de noroc). De cîţiva ani, le face cu mîna din maşinile sale, din patul iubitelor sale, de la bordul iahtului sau pur şi simplu din mijlocul mojiciei, transfigurată în blazare de designer...

Mutu n-a ajuns să fie predat la şcoală. Însă din 100 de copii, 99 vor să fie ca el. Poate doar unul singur îţi va spune, în şoaptă, că l-au impresionat viaţa şi opera lui Heliade-Rădulescu, însă ar vrea mai multe informaţii despre ce maşină conducea scriitorul, ca să poată lua o decizie de carieră. Ideea de a face bani cu capul – fără să fii nevoit pentru asta să-l aduci în contact direct cu mingea, în careul advers – rămîne o poveste bună pentru copiii cercetătorilor plătiţi cu 8 milioane pe lună (după doctorat). Care, ca nişte copii buni şi educaţi, se vor preface c-o cred, pînă la moartea părinţilor.

Dar iată că m-am dus în prea multe driblinguri cu vorbele şi-am uitat de lecţia cea mai importantă a poveştii: Mutu n-a fost prins la noi, ci la ei. Acolo unde n-avea imunitatea cu care se obişnuise aici, făcută cadou de sluga din fiecare dintre noi.

Dar ce contează: mitul merge înainte. Cu mîinile zdrelite în capacele de bere, Martorii lui Mutu se pregătesc de veghe la poalele statuii lui, în construcţie zilele acestea în colţul microbiştilor din Cişmigiu. O veste bună aici: specialiştii au calculat deja că va fi nevoie de 2,4 kilograme de miez de pîine şi cincisprezece scobitori, pentru structura de rezistenţă.

BARBURISME

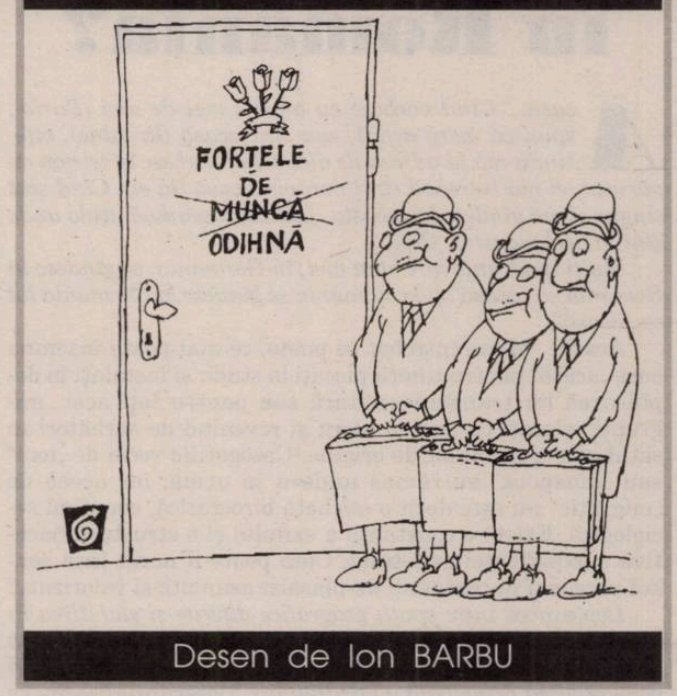

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

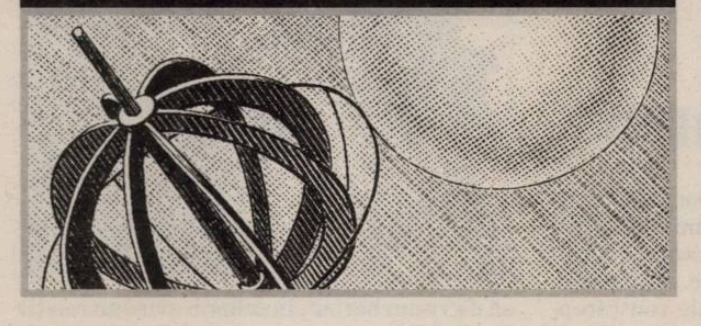

Restul lumii

Un sondaj realizat de zece mari ziare din lume l-a dat perdant pe George Bush jr. în viitoarele alegeri de la 2 noiembrie, în opt ţări din zece. Desigur, cifrele etalate în aceste ziare n-au nici o importanţă concretă pentru ziua de 2 noiembrie: preşedintele Americii este ales de către cetăţenii americani şi ei vor trebui să se descurce cu el timp de patru ani. Dar ancheta spune multe despre relaţiile Statelor Unite cu restul lumii, despre nivelul încrederii între cea mai mare putere de pe pământ şi aliaţii ei potenţiali. Discordia e iscată de războiul din Irak. Populaţia din opt ţări (Canada, Mexic, Spania, Regatul Unit, Franţa, Australia, Japonia şi Coreea de Sud) contestă tipul de politică dus de Bush jr., un procent pozitiv de aprobare vine doar din Rusia şi Israel.

La o lectură atentă a rezultatelor reiese că nu e vorba de antiamericanism, ci de prestaţia candidatului în concurenţă pentru cel de al doilea mandat, percepută ca un factor de risc care stimulează terorismul şi nu stinge focarele lui, agravează frustrările şi neînţelegerile dintre Occident şi lumea musulmană. Toate sondajele arată că subiecţii întrebaţi consideră că relaţiile cu Statele Unite sînt importante pentru ţările lor, iar la întrebarea dacă e important ca Statele Unite să joace rolul de lider mondial, majoritatea răspunsurilor depăşeşte procentul de 60%: 76 în Mexic, 73 în Australia, cele mai mici procente fiind 49 în Franţa, 48 în Rusia şi 44 în Spania. Indiferent de procente, toată lumea realizează cît de important este rolul Statelor Unite în politica mondială, parteneriatul comercial cu ei, influenţa lor politică, şi mai nimeni nu doreşte să modifice acest raport sau – mai realist – nimeni nu vede cum poate fi modificat.

Obiecţiile sînt determinate de motivele declanşării ostilităţilor în Irak: Bush şi echipa lui au spus – ba chiar au şi încercat să dovedească prin fotografii neclare şi declaraţii provenite de la personaje suspecte – prezenţa armelor de distrugere în masă în Irak, ceea ce, dacă ar fi fost adevărat, ar fi reprezentat o mare primejdie pentru pacea lumii. Nu a fost adevărat. Trupele de ocupaţie au răscolit peste tot şi n-au găsit nimic. Reprezentanţii diasporei irakiene au întreţinut coordonatele acestor informaţii false, iar cei care îi contraziceau n-au fost luaţi în seamă. Administraţia a spus că e în posesia unor probe dovedind legăturile dintre conducerea Irakului şi Saddam personal cu organizaţia Al-Qaeda a lui Ben Laden. Era puţin probabil: organizaţia militează cu violenţa cunoscută pentru introducerea legii islamice în administraţie, iar Irakul lui Saddam Hussein – bun sau rău – era un stat laic. După intrarea trupelor alianţei în Bagdad şi profitînd de haosul creat de o ocupaţie ale cărei structuri n-au fost planificate, sau au fost rău prevăzute, militanţii Al-Qaeda s-au infiltrat în Irak şi au organizat reţele de rezistenţă împotriva ocupantului, prin atacuri sinucigaşe.

E adevărat ce spune prim-ministrul britanic Tony Blair, o lume cu Saddam Hussein la închisoare, şi nu în palatul prezidenţial, e o lume mai bună. Dar în această lume mai bună, soldaţii din paza deţinuţilor închisorii Abu Gharib au introdus un element de ambiguitate în ceea ce priveşte linia de despărţire între bine şi rău.

Campania militară din Irak a fost un succes. Pacea este un eşec durabil. Democratizarea Orientului Mijlociu – obiectivul strategic al grupului de intelectuali neoconservatori, autorii reali ai politicii lui Bush jr. – nu a început de unde trebuie. Chiar dacă după alegerile din ianuarie (în cazul în care se vor ţine) perspectiva statului islamic irakian e puţin probabilă, nu e de prevăzut o tranziţie spre ceva asemănător democraţiei. Puterile ocupante se vor mulţumi cu predarea puterii în mîinile unor autorităţi preocupate de menţinerea păcii între triburi, între şiiţi şi sunniţi, de satisfacerea unor cerinţe minimale ale kurzilor, oricare va fi preţul acestor compromisuri. Şi astăzi se plăteşte preţul alianţelor încheiate în timpul Războiului Rece de către Statele Unite cu tot soiul de dictaturi odioase, pentru că erau anticomuniste. Imperativele luptei nu se încurcau în criteriile morale.

În America procentele lui Bush le depăşesc – nu cu mult – pe cele ale lui Kerry: sînt mulţi cei care cred că nu se schimbă şeful echipei în timpul meciului. Au trecut peste 3 ani de la atacurile din 11 septembrie şi în Statele Unite nu s-a mai întîmplat nimic îngrozitor. Luptele se duc la Falujja, Samarra şi în alte locuri exotice. Pentru locuitorii din Texas şi Florida sînt ţinuturi îndepărtate. În restul lumii domină un alt sentiment al distanţelor.

globul cubic

Sovhozul normelor europene

Referendumul pentru modificare constituţională din Republica Belarus a fost precedat de festivităţile dedicate memoriei lui Felix Edmundovici Dzerjinski (1877-1926), întemeietorul poliţiei politice bolşevice Ceka, devenită ulterior NKVD, apoi KGB. Monumentul a fost ridicat pe teritoriul moşiei care a aparţinut familiei. „Vîrsta de aur a serviciilor speciale s-a terminat, dar trebuie să aducem omagiul nostru acestui om mare: el şi-a consacrat viaţa construirii unui mod de viaţă liniştit în sînul unui stat puternic. Această misiune rămîne de actualitate", a spus în discursul de inaugurare a monumentului Alexandr Lukaşenko, fostul şi viitorul preşedinte al statului Belarus. Au participat la festivităţi şefii serviciilor de securitate din ţările Comunităţii Statelor Independente, în frunte cu Nikoli Patruşev, din Rusia. Desigur, nu s-a spus un cuvînt despre milioanele de victime ale epurărilor declanşate de Ceka „braţul înarmat al dictaturii proletariatului": cum au fost eliminaţi kulacii (chiaburii), paraziţii şi alţi agenţi ai imperialismului mondial care au putrezit în lagărele de reeducare prin muncă.

„În Rusia, preşedintele Putin se mîndreşte cu cariera lui din KGB şi în structurile de stat au pătruns masiv oamenii cu epoleţi, context în care nici Dzerjinski n-a fost uitat. În 2002, la a 80-a aniversare a înfiinţării poliţiei politice, au fost emise şase timbre. N-a fost deocamdată aprobată cererea grupurilor naţionaliste de restabilire a statuii pe soclul sau din piaţa Lubianka, în centrul Moscovei. Soclul a rămas gol din august 1991, de cînd statuia lui «Felix de fier» a fost deşurubată de acolo într-un extraordinar elan popular, într-unul din momentele cînd valul democratic părea puternic şi de nestăvilit. Acum, vocea democraţilor e din ce în ce mai stinsă". *(Le Monde,* 15 octombrie 2004)

Pe fosta moşie a marelui om funcţionează acum o cooperativă agricolă, al cărei preşedinte e mulţumit: „Bine-înţeles, regimul îi oprimă puţin pe oameni, dar aşa trebuie. Altfel, nimeni n-ar lucra şi n-ar plăti impozitele. Mulţumită lui Lukşenko, şi el fost conducător de sovhoz, apărător al structurilor statale moştenite din epoca sovietică, cooperativa Dzerjinski a supravieţuit şi acum beneficiază de ajutoare de la buget pentru a se moderniza. Sîntem pe punctul de a face faţă normelor europene". *(Libération,* 18 octombrie 2004) **(M. B.)**

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezenţă

Relativismul la putere

În mediile intelectuale progresiste, de la noi şi de aiurea, relativismul are o presă bună. Relativismul e văzut ca o precondiţie a pluralismului şi un garant al păcii sociale. Argumentul fiind că nu pot convieţui paşnic decît oamenii care înţeleg că nici nu au dreptul moral, nici nu pot, din punct de vedere cognitiv, să formuleze unii despre alţii judecăţi de valoare – nu au dreptul, pentru că nu se cade să fii *judgmental* (cum se zice azi); nu pot, cognitiv vorbind, deoarece nici o judecată nu poate pretinde că are mai mult adevăr decît alta. În primul caz, interdicţia poate fi de natură etică: „nu judeca, pentru a nu fi judecat"; în al doilea, însă, e angajat un principiu epistemologic tare: „nici o judecată nu e mai adevărată decît alta, pentru că nu există adevăr". Adevărul, spun relativiştii, depinde de context, ţine de sistemul de referinţă, nu poate trece de peştera fiecărei culturi şi este, în fond, captiv în gusturile şi opţiunile fiecăruia. Adevărul, spun relativiştii, este ca şi gustul – *de gustibus et veritatibus non est disputandum*.

Ei bine, aceasta este şi lecţia pe care ne-o ţin instituţiile de stat şi miniştrii lor (nu ai noştri). Justiţia noastră poate argumenta la fel de convingător de ce trebuie şi de ce nu trebuie să fie retrocedate casele naţionalizate. Cînd preşedintele ţării consideră că trebuie retrocedate, justiţia le retrocedează. Cînd preşedintele ţării consideră că nu trebuie retrocedate, justiţia, la fel de imparţială, nu le retrocedează. Decizia în drept, la noi, e dictată de situaţii conjuncturale de fapt, în care elementul politic joacă rolul pe care gusturile îl joacă în formarea impresiei estetice. Cei douăzeci şi unu de judecători de la CSM care, în urma indicaţiilor exprimate public de Ion Iliescu la Satu Mare, au semnat Decizia nr. 1/1995, prin care li s-a cerut judecătorilor să nu mai retrocedeze casele naţionalizate, sînt în continuare stîlpi ai justiţiei române. Unul dintre ei, Emil Gherguţ, a devenit de curînd preşedinte BEC. Faptul că nu are probleme de conştiinţă profesională se poate explica în patru moduri: fie nu înţelege dreptul, situaţie în care este profesional nul; fie îl înţelege, dar atunci nu pricepe ce a făcut, caz în care de prostie e vorba; fie înţelege dreptul, ştie ce a făcut, dar nu îi pasă, situaţie în care e vorba de nesimţire; fie înţelege, îi pasă, dar nu pricepe grozăvia, caz în care este un relativist. În ce mă priveşte, eu cred că dl Gherguţ este un relativist.

Tot relativist trebuie că este şi ministrul Răzvan Theodorescu atunci cînd declară în mod senin că prin „gustul [său] cultural" a decis eliminarea editurilor Polirom şi Humanitas de la achiziţionarea de carte pentru bibliotecile judeţene – întrucît nu ar fi, în opinia sa, nici „importante", nici „necesare". Cum să ne explicăm altfel seninătatea cu care pretinde că anume în virtutea gustului său cultural a decis să lipsească cititorul din provincie de reviste precum *România literară*, *Dilema veche*, *22* şi *Observator cultural* – pe care nu le consideră chiar de cultură, în orice caz, nu atît de „culturale" precum sînt, în viziunea sa, *Literatorul* şi *Contemporanul*. Iar dacă nu de relativism e vorba în seninătatea cu care ministrul Theodorescu îşi exprimă, brutal, idiosincrasiile, atunci trebuie să ne întoarcem la una dintre cele trei variante rămase de la dl Gherguţ – nulitatea, prostia ori nesimţirea. Dar, în ce mă priveşte, eu cred că dl Theodorescu este relativist.

Cum tot relativist trebuie să fie şi Eugen Simion, preşedintele Academiei Române, care face din politica de cadre a instituţiilor pe care le conduce o copie a agendei sale de relaţii personale. Nimeni nu supravieţuieşte în sistemul de promovare al Academiei dacă „gustul cultural" al dlui Simion nu aprobă pozitiv. Cultura naţională a devenit, pentru dl academician, o problemă de dispoziţii şi indispoziţii personale – iar cea de azi un teatru de război, disputat între prietenii şi neprietenii săi. Primii sînt valoroşi şi merită finanţare; ceilalţi sînt nulităţi şi trebuie tăiaţi de la orice finanţare. În dicţionarele Academiei, ca şi în istoria oficială a culturii române, nu intri decît dacă ai aprobarea dlui Simion – un om care a încetat să mai aibă principii, de vreme ce poate oricînd invoca, în asentimentul general, atît relativismul opiniilor sale personale, cît şi puterea enormă de care dispune în stat.

Hotărît lucru, prin atîţia dintre reprezentanţii săi de partid şi de stat, relativismul a ajuns la putere în România. Judecînd după lipsa de reacţie a opiniei publice (mă gîndesc la indignare) faţă de astfel de justificări arbitrare, invocate cu o brutală seninătate de înalţi funcţionari ai statului ro-

mân, trebuie oare să tragem concluzia că principiile relativismului sînt deja adînc implîntate în măruntaiele spiritului public de la noi? Sau e vorba de celelalte trei explicaţii rămase de la dl Gherguţ? Dar atunci, dacă este aşa, opinia publică de ce tace?

ready made

„Şi-am rupt-o eu cîte puţin, cîte puţin, dela tonul de jos, de-aici şi am început să fac cîntecele astea, mergînd aşa. Ne plimbam prin comună; mai cu seamă noaptea răsună tare şi de dragul ei am învăţat-o, cînd mergeam pe stradă noaptea. La stradă este salcîmi, este pomi pe stradă, nu este ca aici automobile şi tramvaie; acolo este linişte; nu se auzea decît eu. Şi aşa noaptea, ziua, noaptea, ziua, am învăţat-o. Şi mă ascultau fetele şi îmi spuneau moşii bătrâni: halal de tine, mă băiete! Că se aude frumos noaptea, mai cu seamă în pomi sau în pădure. În pădure se aude toată pădurea, noaptea! Se aude tare. Acum aici în oraş nu se aude, că este zarvă mare. Dar într'o comună, ce este? Nu se aude nimic. Lumea se astîmpără noaptea. Numai salcîmii, pomii. Atît. Şi aşa, de drag, mai cu seamă vara, ieşeau să mă asculte pînă nu mai mă auziau."

(H. H. Stahl, „Cum a învăţat Şerban Butoiu din ocarină", în *Sociologie românească,* Anul I, No. 4, Aprilie 1936)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Et chatera

Făt-Frumos venea, în ceată
sau fără suită,-n tîrg,
pe cal alb, cînd da în pîrg
dragostea, mult mai înceată

pe atunci, decît e azi
cînd, în loc să-l tot adaste,
triste,-ncercănate, caste,
pe aleea dintre brazi

(brazii albăstrind în parcul
urbei X, pe-al căror trunchi
Àmor scrijela,-n genunchi,
inimi dulci pe care arcul

său le săgeta subit),
ori să scrie sau adaste,
îndelung, misive caste
către (sau de la) iubit, —

suspinîndele copile
scriu e-mail-uri peste tot,
iar acelea care pot,
SMS-uri, pe mobile,

care nu răspund încet
ca pe timpuri, ci-ntr-o clipă...
Dragostea se înfiripă
ideal, din *chat* în *chat*.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Adi, Heidi şi cu Marx

A fost odată ca niciodată o ţară care se numea Republica Democrată Germană. Ea era un produs sută la sută politic, printre ai cărei codri de instalaţii industriale, fabrici, uzine şi farmacii se putea întîlni şi un număr mare de statui cu sfinţii Marx şi Engels, într-un fel patronii spirituali ai locurilor. Tare la politică şi mai ales la poliţie politică, redutabilă (măcar în raport cu lagărul) la capitolul economic, această ţară mai avea o ambiţie: să devină o putere mondială în sport, adică să rivalizeze cu Statele Unite şi cu URSS şi să depăşească, în orice caz, ţara vecină – şi ea tot republică, tot germană, dar federală.

Şi aşa se face că, dintre cele 16 milioane de locuitori ai ţării (în anii '80), un aparat de selecţie riguros a ales aproape 10 mii de sportivi, însărcinaţi să ţină sus steagul redegist. Iar dintre ei, un comando sportiv de elită (ale cărui evaluări merg de la cîteva sute la cîteva mii de atleţi, tineri bărbaţi şi femei) era menit să-l ridice *foarte* sus. Drept pentru care, în cuprinsul programelor de antrenament, erau dopaţi. În anii '90, după căderea Zidului şi dispariţia ţării de poveste RDG, între 500 şi 2.000 de foşti sportivi de-ai locului aveau probleme de sănătate asociate drogurilor „sportive": cancer la ficat, boli ale inimii, sterilitate, cancer la sîni sau la testicule, depresii cronice etc.

Heidi Krieger era o astfel de sportivă programată să lupte pentru gloria ţării ei*. În 1979, la vîrsta de 14 ani, ea s-a înscris la Şcoala sportivă a copiilor şi tineretului din Berlinul oriental, o instituţie afiliată clubului sportiv Dynamo, la rîndul său patronat de STASI. La capătul a doi ani de rezultate promiţătoare în proba de aruncare a greutăţii, Heidi a început să primească de la antrenor, zilnic, nişte pilule rotunde şi albăstrii, prinse în folie de aluminiu. Nu erau vitamine – cum spunea antrenorul – ci Oral-Turinabol, un steroid puternic. În paralel, tratamentul cuprindea şi pilule contraceptive.

Rezultatele au explodat, pur şi simplu. Dacă la 16 ani Heidi arunca greutatea la 15,18 metri, trei ani mai tîrziu atingea 21,6; la 18 ani, sportiva cîntărea aproape 100 de kilograme, masa sa musculară crescuse spectaculos, vocea i se îngroşase şi pilozitatea facială îi masculiniza trăsăturile. Dacă nu lua steroizii, cădea în depresie. Poate că va fi bănuit vreodată ce i se întîmplă – dar cineva, pe şoptite, i-ar fi putut spune că Marx se mai droga şi el, pentru activarea gîndirii, şi iată pe ce socluri înalte a ajuns! În anul 1986, Heidi a atins vîrful carierei: a cîştigat titlul de campioană a Europei la proba sa favorită; era anul în care tînăra cu alură de boxer primise 2.590 de miligrame de Oral-Turinabol (cu 1.000 de miligrame mai mult decît asimilase alergătorul canadian Ben Johnson în 1988, cînd a fost prins cu ocaua mică şi drogată şi a fost deposedat de medalia olimpică de la Seul).

Heidi nu a fost prinsă. O vreme, a fost una dintre stelele sportive ale ţării sale, mult răsfăţată şi des invocată de regim. Dar, fatalitate: în anii următori regimul a început să se clatine; perfect consonantă parcă, şi starea de sănătate a lui Heidi s-a resimţit – dureri de genunchi, de coapse şi de spate, plus dureri de sîni ori de cîte ori nu lua contraceptive. Pînă spre vîrsta de 30 de ani, femeia din ea murise – dar care femeie, în fond, pentru că steroidul îi produsese un cert dezechilibru în identitatea sexuală, pînă-ntr-acolo încît Heidi nu fusese niciodată atrasă de vreun bărbat, în schimb avusese relaţii cu cîteva femei.

În 1997, fosta sportivă a dispărut din acte. În urma cîtorva operaţii – mamectomii, histeroctomii etc. – ea, Heidi, a devenit un el, pe nume Andreas. Pentru el, tratamentul continuă: injecţii cu hormoni la fiecare trei săptămîni, ca să-i menţină masculinitatea. Căsătorit cu Ute Krause, fostă canotoare, şi ea cu braţe de fier *made in GDR*, Andreas mai are o singură plăcere: să privească la televizor întreceri atletice. Cînd vede vreo sportivă aruncînd greutatea peste 21 de metri are o tresărire – nu pentru că i-a căzut recordul, ci pentru că bănuie că fetele cu pricina nu sînt tocmai din grupul manechinelor ce beau numai apă plată cu lămîie.

Şi apropo de manechine: ei bine, sportivul român despre care tot aţi auzit şi citit în aceste zile nu e parte din aceeaşi poveste. Dacă Heidi K. a fost o victimă a mondialismului comunist, Adi M. este o victimă a mondenităţii ieşite din comun. Drama sportivei, sacrificată pe altarul ambiţiilor unui sistem politic, are o dimensiune istorică. Nu şi drama fotbalistului, care trimite mai curînd la anecdotica derizorie a junelui necopt ce-şi cade victimă sieşi, într-un amestec frapant de fantasme fără fantezie, bani mulţi şi minte puţină.

* Vezi Jere Longman, „Les stéroïdes ont tué Heidi", în *Courrier international* nr. 695, 26 februarie a.c.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Gîndacii de bucătărie vor în sufragerie

Am văzut la televizor o ştire despre o plantă ciudată din Australia. Înfloreşte o dată la treizeci de ani, iar spectaculoasa ei corolă miroase (din raţiuni reproductive) mai rău decît bălegarul cel mai puturos. De cum dă semne, o hoardă de reporteri se instalează alături şi o filmează cu aceeaşi osîrdie cu care ar studia apariţia unei noi insule din vîrtejurile oceanului. Normal, e un eveniment superrarisim, limitat la cinci ore! În ciuda obositoarei aşteptări, ziariştii au şansa să alerge la redacţii cu fotografiile ce vor ilustra o ştire rapid uitată. În schimb, măruntele insecte, atrase de vastul miros al putreziciunii perfecte, sfîrşesc îmbrăţişate letal de lipicioasele petale. Sînt emoţiile rezervate lumilor exotice, unde cauciucul creşte în copaci, iar animalele au buzunare.

În România, minunile sînt mai modeste. Şi totuşi! La fiecare patru ani, fauna societăţii se-mbogăţeşte cu un mic, dar spectaculos contingent de postulanţi la gloria politică. Partidele îşi întocmesc listele parlamentare chinuindu-se să-i strecoare pe liste şi pe generoşii finanţatori ai campaniilor. Şmecheria funcţionează fără greş, în definitiv se votează la grămadă! Cine să-i vadă, căci România „profundă", naţiune tînără (deci naivă), preferă să-şi ardă caloriile cîntărind oferta prezidenţială, deşi funcţia supremă este lipsită de (vorba lui Arghezi) „atributele feminine ale masculinităţii". Iar acum, post-Iliescu, *panopticum*-ul e parcă mai colorat şi, implicit, *omne animal triste*.

Niciunde nu şi-a găsit absurda zicere a lui Pierre de Coubertin *(să participi, nu să cîştigi!)* o mai potrivită adaptare decît în diorama prezidenţiabililor României. Deocamdată, avem în faţă trei *front-runners* (buni-răi, nu discut), înzestraţi cu partide, popularitate şi un fel de charismă. Îi cheamă Adrian, Traian şi Cornel. Parc-ar fi cei trei fraţi din basmele ruseşti, care trebuie să se despartă la o răspîntie, deşi au acelaşi obiectiv strategic – să fie bine şi tot românul să prospere.

După ei – o hoardă de indivizi care n-au nici şanse, nici camarilă. Maeştrii cîntăreţi din cărţile cu Ciopîrţilă au doar două atribute – ambiţia interesată şi naivitatea egolatră. Mi-e greu să cred că nu-şi dau seama de inutilitatea demersului lor. Totuşi, ei perseverează, blocaţi într-o obsesie narcisiacă. Incapabili să-şi găsească satisfacţia în meserii onorabile, prezidenţiabilii de ceară au doar două strategii – să-nhaţe voturi dintr-o parte ca să le vîndă într-alta sau, pur şi simplu, să-şi etaleze mutrele pe afişe şi la TV, sperînd să obţină, peste ani, consternarea nepoţilor. Şi, credeţi-mă, nu le este simplu! Găsesc fazani care strîng semnături pentru ei, consumă hîrtie şi timpi de antenă, dau interviuri tarifate şi se căznesc să pară inteligenţi.

Cel mai popularizat exemplu de stupizenie a fost Lia Roberts, cea cu foc în maţe, dar nici ceilalţi nu-s mai prejos. Ciuhandu vrea popularitate. Emiluţ ni-l bagă-n faţă pe Miluţ. Petrică a identificat 10 crize, exact cîţi membri are formaţiunea sa. URR-ul a călcat pe bec. Becali are fotbalişti, Bumbu, un restaurant, iar Graţiela Bârlă, nimic! Noroc cu Dinu, securistul care iubeşte democraţia! Un cleric ortodox din America vrea să ne salveze sufletele, profitînd de retragerea unui ţărănist la fel de exotic. Din Franţa se grăbeşte Adrian Costea, finanţatorul şi adversarul lui Iliescu. Mai sînt şi alţii. Insipizi, inutili şi dăunători, dar cu gura mare şi înţelegeri secrete!

Grav e însă că (profitînd de neînţelegerea voită a ideii de imparţialitate) ziarele, televiziunile şi radiourile ni-i bagă şi ni-i vor băga pe gît cu neruşinare pe TOŢI aceşti marginali. Spaţiul destinat în principiu dezbaterii devine un bîlci ameţitor în care strălucesc parazitar femeia cu barbă şi bărbatul fără gît. Dreptul de a candida e recunoscut în toate democraţiile serioase, ca dovadă că şi în Marea Britanie sau în SUA sînt o sumedenie de figuranţi cu pretenţii. Decît că nimeni nu le acordă atenţie! Nu credeţi că ar fi cazul să ne gîndim mai serios la conceptul de interes public?

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Seria Ana Blandiana

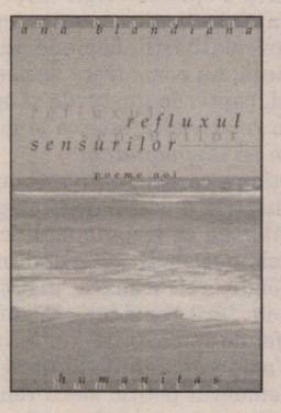

190 000 lei

ANA BLANDIANA
Refluxul sensurilor

Colecţia Eseu

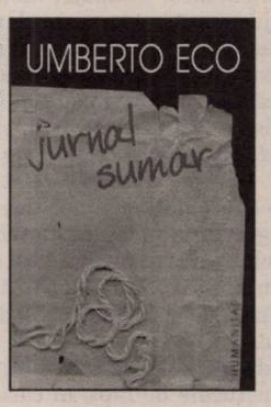

170 000 lei

UMBERTO ECO
Jurnal sumar

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro
http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: *Anneli Ute GABANYI (analist politic, Stiftung für Wissenschaft und Politik, Berlin) ● Wolf LEPENIES (rector la Wissenschaftskolleg, Berlin) ● Jörg MAGENAU (critic literar) ● Lutz RATHENOW (scriitor) ● Zoë REITER (antropolog, Columbia University, New York) ● Bernhard WESSELS (politolog, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung) ● Gernot WOLFRAM (scriitor) ●* ***Coordonatorul temei:*** *Matei MARTIN*

În luna septembrie am fost invitat de Institutul Goethe la Berlin, pentru un seminar cultural. Timp de două săptămîni am avut un program aglomerat, saturat de întîlniri cu responsabili ai instituţiilor culturale publice şi private, vizionări de spectacole, prelegeri despre viaţa culturală şi despre societatea germană contemporană etc. La seminar au participat 15 tineri din toate colţurile lumii. După terminarea seminarului şi distanţarea de actualitatea fierbinte pot spune că mai interesantă decît programul în sine a fost confruntarea aşteptărilor mele cu realitatea de acolo.

Cum rămîne cu fraternitatea?

Cînd am plecat în Germania, eram convins că voi găsi acolo „cîmpiile înfloritoare" promise de Helmut Kohl în 1990, la unificare. Numărul mare de emigranţi români plecaţi şi rămaşi în Germania era pentru mine o dovadă că acolo totul merge strună. Faptul că Germania este membru al Uniunii Europene de multă vreme îmi întărea această convingere.

Se pare însă că aşteptările mele au fost prea mari. Şi nu numai ale mele: şi germanii vor ca promisiunile făcute la căderea Zidului să fie îndeplinite, dar au concepţii diferite în ceea ce priveşte modalităţile. Astăzi, ei sînt mai dezuniţi ca oricînd şi dezamăgirea se arată la tot pasul.

Din discuţiile cu cercetători ai politicii germane, cu jurnalişti sau cu oameni obişnuiţi am aflat că unitatea este încă departe şi că mai persistă încă diferenţe economice importante între est şi vest. Preşedintele Horst Köhler a declarat recent că ar fi o iluzie să ne închipuim că aceste diferenţe economice pot fi eradicate. Cert este că valorile esticilor sînt diferite de cele ale vesticilor, iar opţiunile electorale ale cetăţenilor se configurează în funcţie de aceste valori. Marea bătălie este purtată între socialism şi liberalism, între egalitate şi libertate. Nemulţumiţii din afara curentelor votează cu extremiştii. Cum rămîne însă cu fraternitatea? Aceasta ar fi dilema Germaniei de azi. ***(M. M.)***

P.S. Mulţumesc Institutului Goethe de la Bucureşti pentru invitaţia de a participa la seminarul „Kulturelle Szene" şi echipei de la Berlin pentru mijlocirea contactelor şi pentru consilierea oferită.

Lucrarea memoriei

– interviu cu Wolf LEPENIES –

În cartea dumneavoastră din 1992 despre unificarea Germaniei aţi scris că „statele germane s-au unit înainte ca germanii înşişi să apuce să se unească". Evenimentele din 1989 s-au petrecut fulgerător şi – în Germania, ca şi în alte state din lagărul comunist – puţini au fost cei care au reflectat atunci, pe loc, la noua situaţie. Germania este însă un caz special: o parte a statului aparţinea, totuşi, lumii libere. În RFG a existat vreo reflecţie despre cele două Germanii, despre o posibilă unificare?

Înainte de decembrie 1989 nimeni – din est sau vest – nu putea prevedea o reunificare a Germaniei. Sigur, sentimentul despărţirii era foarte dureros şi toată lumea visa la o reunificare, dar nimeni nu s-a gîndit că se va petrece atît de repede. Schimbarea s-a produs atît de brusc, încît germanii nu au avut timp să reflecteze asupra situaţiei. Euforia generală ce i-a cuprins pe germani a spulberat orice reflecţie asupra viitorului comun.

Sigur, aici nu există nici o dilemă: era un moment istoric de care trebuia profitat, nu era timp pentru îndoieli sau dubii.

Care a fost rolul intelectualilor în procesul de unificare?

Intelectualii nu pot face multe. Dar pot încerca să înţeleagă. Procesul unificării Germaniei a coincis şi cu un proces de delegitimare a intelectualilor, pentru că după 1989 s-a constatat cît de departe s-a ţinut intelectualitatea germană de problema dezunificării. Există o diferenţiere în abordarea acestei problematici în funcţie de zona de proveniență a intelectualilor. În Vest, Günther Grass a vorbit adesea despre cele două Germanii, dar el a crezut, pînă în ultimul moment, că dezbinarea politică este mai puţin importantă decît unitatea, în ceea ce priveşte valorile culturale. Germania era pentru el mai degrabă o naţiune culturală şi nu trebuia neapărat să se transforme şi într-o naţiune politică. Ba chiar, credea Grass, o asemenea transformare ar putea fi dăunătoare Germaniei şi Europei. O excepţie a fost Martin Walser, care nu s-a mulţumit niciodată cu această despărţire şi care a protestat de mai multe ori. Vocea sa era însă singulară.

În Republica Democrată, intelectualii au crezut, pînă în noiembrie 1989, cînd au organizat demonstraţia de la Alexanderplatz, că vor găsi o a treia cale. Preocupaţi de această reflecţie, au ocolit subiectul unificării.

Clasa mijlocie a contribuit mai mult la unificare?

E greu de spus. În RDG nu se putea vorbi de această pătură socială. Societatea din RDG era relativ unitară şi nu se puteau sesiza diferenţe majore decît între nomenclatură şi restul populaţiei. În Republica Federală exista o aşa-numită clasă de mijloc, dar nu cred să fi existat vreo conştientizare a apartenenţei la clasă sau o asumare a unui rol social.

Cum se raportează germanii la propria istorie: vor mai degrabă să o uite sau să o păstreze în memorie?

Cred mai degrabă că sînt dispuşi să şi-o amintească. Problema e însă cum organizăm această memorie. Monumentalitatea mi se pare o modalitate nepotrivită. Prefer, mai degrabă, ceea ce se numeşte *small memorials*. Acele locuri lipsite de orice dimensiune monumentală care te fac să reflectezi asupra acestui trecut. În Berlin există, de exemplu, un proiect edilitar interesant exact în această notă minimalistă. În faţa clădirilor în care se ştie că au locuit evrei deportaţi sau ucişi în lagărele de concentrare au fost implantate printre pietrele din caldarîm nişte tăbliţe din bronz, pe care sînt gravate numele victimelor. Se numesc *Stolpersteine,* iar trecătorii care se împiedică de aceste pietre nu au cum să meargă mai departe nepăsători, fără să îşi aducă aminte de aceast capitol trist al istoriei germane, Holocaustul. Un alt proiect vizează rememorarea interdicţiilor la care au fost supuşi evreii în timpul regimului nazist. În Berlin există acum numeroase magazine în faţa cărora au fost montate inscripţii de genul: „Evreii nu au dreptul să cumpere din magazinele germane". Sînt reproduceri ale unor inscripţii originale care te obligă la reflecţie. În apropierea primăriei, a fost montată o oglindă mare pe care au fost gravate denumirile lagărelor de concentrare. Cel care se apropie de oglindă ca să citească aceste denumiri, se vede pe sine. Într-adevăr, fără consimţămîntul populaţiei toate aceste crime nu s-ar fi putut produce. În apropierea Operei de Stat a fost amplasată o bibliotecă goală, un memorial al tuturor cărţilor de învăţătură evreiască incendiate de naziști. Mai enumăr aici şina pe care au trecut, spre lagăre, trenurile morţii. Această şină, acum mîncată de rugină, a fost conservată, iar şoseaua spre Berlin trece chiar în dreptul acestui memorial. Asta cred că este formula potrivită de a păstra istoria. Numai permanenta interacţiune cu publicul poate asigura o rememorare constantă şi activă. Monumentalitatea produce un efect pervers: ea induce omului de rînd sentimentul că crimele naziste au fost atît de oribile, atît de inimaginabile, încît el, cetăţeanul de rînd, nu are cum să fi avut ceva de-a face cu ele, nu are cum să fi fost responsabil. Or, în ceea ce priveşte rememorarea crimelor naziste, tocmai responsabilizarea indivizilor trebuie urmărită. Marile monumente nu se adresează direct individului şi tocmai de aceea rolul lor se diminuează, ba chiar pot dăuna memoriei.

Cei mai mulţi germani afirmă că nu au aflat despre Auschwitz decît mult prea tîrziu, după terminarea războiului. Dar fiecare german a avut un coleg evreu care a fost concediat, sau un vecin izgonit din casă, sau făcea cumpărături de la un evreu al cărui magazin a fost vandalizat. Acestor oameni nu ai cum să li te adresezi printr-un monument impunător, ci doar prin mici memoriale care le trezesc sentimente şi amintiri pe care le-au trăit cu adevărat.

Nu doar *această* istorie trebuie rememorată. Au existat şi numeroase discuţii despre istoria comunismului şi a Republicii Democrate Germania. Proiectul asupra căruia s-a căzut de acord este ea exact pe locurile prin care trecea pe vremuri Zidul Berlinului să se traseze o linie, o şină metalică implantată în şosea, în trotuare. Era cumva normal să se ia această decizie, care mi se pare corectă atît din punct de vedere politic, cît şi moral. De la decizie la aplicare e cale lungă, această linie nu traversează încă chiar tot oraşul şi pe alocuri există probleme edilitare, de infrastructură şi financiare pe care le pot înţelege. Dar este o idee bună! Totodată, o mică parte a zidului original a fost conservată exact la locul iniţial, în dreptul Landtagului.

În ceea ce priveşte trecutul comunist german, există şi nostalgici, aşa cum se întîmplă în unele ţări din Europa de sud-est?

Da, există o nostalgie. Dar cred că nostalgicii nu îşi doresc încă o Republică Democrată Germania. Nu una pe care au avut-o deja. Studiile sociologice demonstrează exact acelaşi lucruri: cînd îi întrebi dacă vor socialism, oamenii răspund pozitiv. Dacă însă îi întrebi dacă vor reinstaurarea tuturor interdicţiilor de pe vremea RDG, răspund negativ. Nostalgia germanilor din est vizează mai degrabă acel sentiment al solidarităţii de sub un regim opresiv în care toţi se ajutau între ei şi încercau să păcălească sistemul. Cred că aşa e în toate ţările din lagărul socialist: comunitatea era mult mai unită. Oamenii îşi aduc aminte că pe atunci se cunoşteau cu toţi vecinii de bloc, de stradă, de cartier, că puteau să bată oricînd la uşa unui cunoscut şi să împrumute nişte cuie. Acum, dacă vrei cuie, trebuie să mergi la magazin şi eşti servit. Totul e să ai bani. Şi cum nimeni nu poate înţelege că nu ai bani, nici nu ţi-ar sări în ajutor.

Filmul *Goodbye, Lenin* e un film vest-german care tratează exact această temă a nostalgiei. Vest-germanii îi înţeleg foarte bine pe est-germani în ceea ce priveşte nostalgia, dar ştiu că este timpul să se renunţe la ea.

Berlin în sine este un caz special. Capitala de astăzi este, de fapt, compusă din cele două oraşe de dinaintea unificării. Ambele zone ale Berlinului erau puternic subvenţionate. Berlinul de Vest nu ar fi putut supravieţui fără subvenţii datorită poziţiei sale insulare în RDG. Berlinul de est era subvenţionat pentru că era un oraş comunist. Iar cantitatea alocaţiilor era imensă de ambele părţi, pentru că era un oraş istoric extrem de important. La unificare, s-a făcut adunarea şi s-a constatat că nu mai ajung banii. Totul costa dublu. La primărie avem un sistem de funcţionari extrem de mare, pentru că aşa era în vremea comunismului. Toţi aceşti oameni nu pot fi concediaţi de la o zi la alta. Iar banii sînt din ce în ce mai puţini, pentru că industria din Berlinul de est nu era competitivă. Ce poate produce bani în Berlin? Ştiinţa şi cultura. Dar profitul nu se vede imediat. Tot după unificare ne-am dat seama că avem prea multe instituţii de cultură. La Berlin sînt trei opere, patru teatre, patru filarmonici, nenumărate săli de expoziţie. Sînt o moştenire a vechiului sistem, cel al confruntărilor dintre est şi vest. Ţinea de propaganda de atunci – americană, sovietică – să nu fii cu nimic mai prejos decît oraşul de cealaltă parte a Zidului. Acum avem de două ori mai mult decît e nevoie, din fiecare tip de instituţie culturală. Berlinezii nu vor să renunţe la nici una dintre ele, iar păstrarea lor e împovărătoare pentru bugetul local. Însă cultura este pentru germani o valoare care le conferă unitate. Ei preţuiesc cultura – altfel decît francezii, care o fac mai ales centralist – mai degrabă regional. Teatrele de provincie, micile case memoriale, muzeele din fiecare oraş sînt locuri în care se sărbătoreşte această unitate.

„Există originari din est şi originari din vest. Mai trebuie să devenim europeni germani." Din 1992 – cînd aţi scris aceste rînduri – şi pînă acum a ajuns să se împlinească această aspiraţie?

Trebuie să recunosc că atunci cînd am scris aceste rînduri am fost cam prea idealist. Atunci, problema integrării se punea foarte acut. Între timp, germanii au devenit buni europeni, însă relaţiile dintre ei continuă să fie problematice.

Care sînt astăzi problemele germanilor?

Condiţiile de viaţă diferite din cele două republici au determinat şi ataşamentul germanilor la valori diferite. Şi astăzi esticii o duc mai prost decît vesticii. Industria din fosta RDG nu era competitivă şi nu a făcut faţă schimbării de sistem şi tranziţiei la economia de piaţă. Multe firme de acolo s-au mutat în Vest după 1990. Cum e şi normal, procentele şomajului sînt aici mult mai mari, iar venitul mediu al unei familii mai scăzut. Dar progresele sînt vizibile. Toate străzile au fost refăcute, toate clădirile au fost renovate. Pentru mine, este aproape incredibil să revăd acum oraşe din est pe care le-am vizitat cu mulţi ani în urmă. Erau nişte oraşe infecte, complet distruse, iar acum arată ca noi. Această reconstrucţie a fost plătită din banii vest-germanilor, care plătesc, în continuare, o bună parte din ce cîştigă pentru ca esticii să o ducă mai bine. E corect sau nu? E una dintre dilemele organizării federative. Pînă una-alta, aceste cheltuieli mai trebuie suportate pînă prin 2019, cînd se presupune că pagubele vor fi resorbite, iar condiţiile de viaţă se vor egaliza. Foarte mulţi germani – din est şi din vest – sînt surprinşi şi înfricoşaţi de această foarte lungă perioadă de privaţiuni materiale.

Dincolo de bani, se pune şi problema dialogului. Vest-germanilor li se pare că estgermanii nu le sînt suficient de recunoscători pentru aceste schimbări care, pînă la urmă, s-au produs cu banii lor. Est-germanii cred că vest-germanii sînt prea îngîmfaţi şi că îşi arogă o importanţă prea mare. Problema este că, de la bun început, nu a existat un consens asupra aşteptărilor şi disponibilităţilor.

Wolf Lepenies *este o personalitate marcantă a vieţii academice din Germania. Este profesor de sociologie la Freihe Universität Berlin şi rector al Wissenschaftskolleg Berlin. A publicat numeroase cărţi de sociologia culturii, istorie şi teorie a literaturii şi politologie. Este distins cu premiul „Alexander von Humboldt" (1984) şi numeroase alte premii pentru merite culturale. Este membru în „American Academy of Arts and Sciences", „Aspen Institute Berlin", „Royal Swedish Academy of Sciences".*

interviu de Matei MARTIN

Anneli Ute GABANYI

Unitate şi propagandă

Ultimele sondaje de opinie arată că germanii de astăzi sînt mai dezuniţi ca oricînd. Institutele de cercetări politice care realizează studii pe această temă observă, an de an, această tendinţă.

Una din întrebările cheie sună cam aşa: „Ce valorează mai mult pentru dvs.: libertatea sau egalitatea?“. La aproape 15 ani de la schimbarea de regim, sesibilităţile diferite ale germanilor sînt încă foarte uşor de sesizat. Şi reprezentările sociale ale celor două concepte sînt diferite în Vest şi în Est: mai mult de jumătate din vest-germani înţeleg prin libertate responsabilitate individuală, posibilitatea de a alege locul de muncă sau domiciliul; est-germanii cred că a fi liber înseamnă a fi eliberat de nevoi sociale, de sărăcie, de lipsa locuinţelor sau a locurilor de muncă.

Conflictul dintre estici şi vestici devine tot mai acut. Recent, am aflat că pe stadioanele de fotbal apar din ce în ce mai des suporteri care afişează fostele însemne comuniste ale RDG. Şeful clubului a fost întrebat de ziarişti dacă aceste însemne ar trebui interzise. Este, pînă la urmă, tot o chestiune de libertate. Din fericire, el a răspuns negativ. Afişarea însemnelor comuniste este o formă prin care germanii îşi manifestă libertatea de exprimare. Mă întreb dacă suporterii care fac acest lucru conştientizează toate implicaţiile gestului lor. Cîţi dintre nostalgici au habar ce înseamnă cu adevărat RDG?

După *Historikerstreit* s-a constatat că noi, germanii, nu prea discutăm deschis despre victimele comunismului. Mai mult: Germania contiună să cultive, în virtutea unui angajament mai vechi, monumentele comuniste. Sînt cîteva în Berlin şi multe altele pe tot cuprinsul fostei RDG. Păstrarea acestor monumente creează deja un teren prielnic pentru o memorare pozitivă a comunismului. Într-adevăr, foarte mulţi germani îşi imaginează că fosta RDG era un fel de pămînt al făgăduinţei. De fapt – puţini îşi mai amintesc, – oamenii se făceau că lucrează, iar statul se făcea că îi plăteşte. Astăzi germanii vor un stat care să le asigure toate avantajele liberalismului dar şi – mai ales – siguranţa zilei de mîine. O aspiraţie totuşi greu de satisfăcut! Acest paradox nu e deloc o noutate pentru Germania. Tendinţa a fost remarcată imediat după unificare, iar în ultimii ani s-a accentuat tot mai mult.

Partidul PDS avea pînă acum cîţiva ani o bază electorală formată preponderent din pensionari. În ultimii ani, discursul populist promovat de acest partid de stînga a reuşit să atragă un număr substanţial de electori tineri. Ascensiunea populismului nu ar fi fost posibilă fără „contribuţia“ presei, care nu a reuşit să ofere publicului informaţii valide despre RDG şi comunism. Într-un interviu, un ziarist m-a rugat să explic cum se face că pe vremea lui Honecker oamenii aveau un loc de muncă asigurat iar acum şomajul este în creştere continuă. Spre deruta lui, i-am răspuns că în fosta RDG mulţi absolvenţi de studii superioare erau obligaţi să accepte posturi pentru care erau supracalificaţi şi să părăsească oraşele importante pentru un post la periferie sau în zonele rurale. Siguranţa locului de muncă în RDG, pe care atîţia germani o regretă, era mai degrabă un mit decît o realitate. Mulţi nostalgici au uitat acest aspect, iar vesticii nu au suficiente referinţe pentru a înţelege.

Cum spuneam, presa face – conştient sau inconştient – jocul populiştilor. Profitînd din plin de ignoranţa publicului şi de instabilitatea socială, unii ziarişti amplifică toate temerile şi speranţele germanilor într-un circ mediatic care asigură tiraje şi cote de audienţă mai mari. Impresia dezunificării este deci creată în mod artificial de presă, care inculcă publicului un soi de stare de gelozie, de jind. Întrebări de genul „Aţi dori ca Zidul să fie ridicat din nou?“ sînt nepotrivite în sine şi nu fac decît să alimenteze starea de nelinişte a unora dintre cetăţenii germani. Şi nu numai a lor: politologii constată cu durere procentele îngrijorător de mari ale persoanelor care răspund afirmativ la asemenea „anchete“ jurnalistice. Cred că astfel ne îndepărtăm unul de celălalt din ce în ce mai mult.

În realitate, esticii sînt foarte conştienţi de eforturile financiare uriaşe, la care a fost supusă federaţia în vederea unificării, şi le sînt foarte recunoscători compatrioţilor mai bogaţi din vest care suportă aceste costuri. Schimbările care s-au produs după unificare sînt evidente şi am putut să le constat eu însămi, cu prilejul mai multor călătorii în fosta RDG. Şi nici vesticii nu regretă schimbările de după 1989.

Dar nu numai raportarea la prezent îi desparte pe germani: trecutul polemic este un alt teritoriu al separării. Esticii consideră că trecînd printr-un regim comunist s-au absolvit de trecutul fascist comun, iar generaţii întregi de germani au trecut de la un regim totalitar la altul fără să fi cunoscut şansele şi beneficiile democraţiei. E un dublu handicap care poate fi depistat atît în plan ideologic, cît şi în plan economic. De cealaltă parte a Zidului, mai tînăra generaţie de astăzi s-a săturat să mai încaseze replici despre vinovăţia pentru crimele comise de părinţii şi bunicii lor. Mai puţin „norocoşi“ decît esticii, vesticii au trebuit să suporte multă vreme reproşurile legate de istoria nazistă şi de Holocaust. În Germania occidentală de după unificare constatăm o scădere a autoînvinovăţirii pentru acest trecut, ba chiar, la cei tineri, o oarecare iritare atunci cînd se pune în discuţie această chestiune.

Cert este că de-abia după unificare a început să se pună problema germanilor ca victime ale războiului. În cartea sa *Der Brand,* istoricul Jörg Friedrich descrie, în termeni foarte drastici, atacurile aliaţilor asupra oraşelor germane. Tot pentru prima dată se pune şi problema refugiaţilor germani, considerată pînă nu de mult o temă tabu.

Ce îi uneşte şi ce îi separă, astăzi, pe germani? Desigur, diferenţele economice sînt mai uşor de sesizat şi constituie baza de emergenţă a mişcărilor naţionaliste şi populiste. Însă patriotismul, şi nu naţionalismul a fost mobilizat pentru a susţine opera de unificare a Germaniei. Problema este că această unificare a fost prost pregătită din toate punctele de vedere. Inclusiv din punct de vedere propagandistic.

Anneli Ute Gabanyi *este analist principal asociat la departamentul pentru relaţii comunitare al Stiftung für Wissenschaft und Politik, Berlin, unde realizează studii despre integrarea României în UE. Între 1969 şi 1987 a lucrat la Radio Europa Liberă, München. A scris mai multe cărţi despre România comunistă şi despre tranziţia spre democraţie. A publicat numeroase articole despre tranziţie în reviste de specialitate.*

Bernhard WESSELS

Nemulţumiţii

Nu putem spune că Germania de astăzi este unificată: atîta vreme cît încă mai persistă diferenţe economice între Est şi Vest, nu putem vorbi despre o unitate solidă.

Imediat după 1989, speranţele erau foarte mari atît în vest, cît şi în est. Însă foarte repede, începînd cu 1992, oamenii şi-au dat seama că lucrurile nu avansează într-o direcţie bună. Primele semne de criză ale sistemului de asigurări sociale au dat tonul corului de nemulţumiţi care au reproşat noului guvern că performanţele RDG în plan social erau mai bune.

La Berlin, în ceea ce priveşte problemele economice, cele două părţi ale oraşului s-au unit foarte repede: în timp ce întreprinderile din Est nu au putut face faţă şocului intrării în economia de piaţă, firmele din Vest, care supravieţuiseră pînă acum datorită subvenţiilor, au intrat în criză. Şomajul a atins, la jumătatea anilor '90, cote alarmante, iar oraşul avea datorii publice foarte mari. În 1996, s-a propus un proiect administrativ prin care landul Berlin urma să fuzioneze cu landul vecin Brandenburg, în speranţa că măcar o parte din problemele finanţelor publice se vor rezolva, dar rezultatul referendumului a fost negativ. Euforia unirii a produs speranţe uriaşe în ceea ce priveşte dezvoltarea economică a oraşului. Însă doar foarte puţine firme mari au venit în Berlin, majoritatea din domeniul furnizării de servicii şi mass-media.

Sigur, Berlin poate fi considerat un caz special, dar e totuşi cel mai vizibil oraş şi locul din care a pornit procesul de unificare. Oricum, problemele economice s-au generalizat şi peste tot s-au simţit semne ale crizei. Concomitent cu agravarea acestei crize au apărut şi primii nostalgici. Într-o primă fază, nostalgia lor s-a bazat pe constatarea că produsele din fosta RDG erau de calitate bună şi mult mai puţin costisitoare decît cele vestice, care au invadat magazinele. Însă în momentul în care această constatare a căpătat forme de manifestare politică au apărut problemele. Mulţi germani din Est au ajuns la convingerea că socialismul a fost o idee bună, dar că modul de aplicare a fost eronat.

Aceşti nemulţumiţi se îndreaptă în general spre partidele extremiste, de dreapta sau de stînga. Paradoxal în aceste opţiuni politice este faptul că mai ales tinerii votează cu extremele, pentru că riscă să fie nişte perdanţi ai modernizării. Şi extrema dreaptă, şi extrema stîngă au înţeles foarte bine mesajele electoratului. Sloganele lor sînt destul de asemănătoare şi se bazează pe naţional-socialism. Cît e protest şi cît e convingere în aceste opţiuni? E destul de greu de precizat. Se ştie deja că mulţi dintre alegătorii partidelor extremiste protestează împotriva incapacităţii partidelor de guvernămînt de a gestiona criza economică. O parte votează din convingere. Însă aceştia nu cred că sînt prea numeroşi, căci convingerile sînt persistente, aşa că pot fi depistate în mod regulat prin cercetări sociologice. Or, audienţa extremiştilor este fluctuantă şi puternic influenţată de condiţiile – schimbătoare – din planul politic şi economic. Aceste partide nu constituie însă un pericol pentru democraţia din Germania, pentru că au totuşi un electorat restrîns şi o durată de viaţă limitată.

Bernhard Wessels *este politolog la Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung. Este autor şi coordonator al mai multor studii despre societatea germană contemporană.*

Libertate vs. *egalitate*

Există diferenţe fundamentale între Vest şi Est în ceea ce priveşte concepţia vieţii publice şi a rolului statului în cadrul acesteia? În comparaţie cu vesticii, statele foste comuniste au revelat concepţii diferite relativ la ponderea acordului pentru *socialism* vs. *capitalism* ca moduri de organizare economică. Comparînd cele două sisteme s-a constatat de asemenea că există deosebiri şi referitor la ataşamentul la *libertate* vs. *egalitate*.

Puşi să opteze între mai multă libertate sau mai multă egalitate, 51% dintre vestici şi 75% dintre estici au optat pentru egalitate. O distribuţie asemănătoare a opţiunilor se poate observa şi la întrebarea despre socialism („Credeţi că socialismul este o idee bună care a fost prost implementată?“). Aici, 61% dintre vest-germani şi 83% dintre est-germani au răspuns afirmativ. Diferenţa de aproximativ 20 de puncte dintre cele două orientări urmărite de studiu arată că în ceea ce priveşte orientările şi valorile există o prăpastie destul de largă între Est şi Vest. Sigur, încă mai există germani – în Est, ca în Vest – care pun semnul de egalitate între democraţie şi economie socială de piaţă, dar mulţi comentatori cred că ataşamentul esticilor la unele aspecte ale colectivismului ţine mai degrabă de nostalgie decît de orientări active în cadrul noului sistem.

Multe cercetări politice din fostele ţări comuniste s-au axat pe satisfacţia populaţiei faţă de democraţie şi s-a crezut multă vreme că exprimarea în procente mari a acesteia este un bun indicator al progresului şi consolidării democratice şi al dezvoltării societăţii civile. Dar aceste studii nu au avut în vedere şi modurile în care este înţeleasă democraţia în perioade şi spaţii geopolitice diferite.

Democraţia înseamnă acelaşi lucru pentru toţi locuitorii Germaniei? Diferenţe foarte mari nu s-au constatat la întrebările despre procese şi valori ale democraţiei (dreptul la exprimare, alegeri libere, stat de drept, parlament reprezentativ etc.), ci la cele despre condiţiile socio-economice pe care le presupune democraţia. Esticii sînt de fiecare dată majoritari atunci cînd se pune întrebarea dacă democraţia presupune drepturi sociale, precum educaţia, munca, pensia, sănătatea sau recreerea. În ceea ce priveşte valorile sociale şi concepţia democraţiei, similarităţile sînt însă mai numeroase decît diferenţele.

91% dintre vest-germani şi 84% dintre est-germani consideră democraţia cea mai bună formă de guvernare. Cînd se pune problema satisfacţiei faţă de democraţie, vest-germanii sînt mai mulţumiţi (71%) decît est-germanii (56%); procentul satisfacţiei faţă de guvern este identic în Est şi în Vest, 21%. Cifrele nu arată prea bine şi gradul de îngrijorare este destul de mare: „Dacă cei 44% dintre est-germanii nemulţumiţi de democraţia proaspăt instaurată ar fi dispuşi la acţiuni violente de protest, Germania ar fi într-o mare încurcătură“.

Electoratul este şi el influenţat de aceste orientări diferite şi poate fi clasat în trei categorii, în funcţie de efectele pe care le produc: efectul de *opoziţie loială* (aici se înscriu democraţii nemulţumiţi de performanţele autorităţilor); opţiunile electorale în cadrul opoziţiei loiale se îndreaptă în general spre CDU sau FDP; *efectul de polarizare* apare atunci cînd cei nemulţumiţi de regim şi/sau de autorităţi se deplasează spre extremele spectrului. Aceştia votează cu PDS (stînga) sau cu republicanii (dreapta); *efectul de respingere* e un fenomen relativ restrîns, care nu se înscrie neapărat în dihotomiile Est-Vest; tendinţa de respingere este mai acentuată la democraţii nemulţumiţi de performanţele autorităţilor decît la cei care sînt mulţumiţi de cum merg lucrurile.

„Marea provocare pentru guvernanţi ar fi să creeze instituţii şi politici care să aibe în vedere şi aceste diferenţe în concepţia democraţiei. Dar se pare că cei care au unificat Germania în 1990 au ratat chestiunea, extinzînd o constituţie federală deja în funcţie asupra noilor landuri foste socialiste.“

(După Richard I. Hofferbert şi Hans-Dieter Klingemann, Democracy and Its Discontents in Post-Wall Germany, *Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung, 2000).*

Matei MARTIN

Alexanderplatz

Alexanderplatz este unul dintre cele mai reprezentative spaţii publice ale Berlinului de Est. Marcată de un turn de televiziune impunător şi îngrădită de o clădire comercială de mari dimensiuni, piaţa pavată atrage zilnic sute de vizitatori. În timp ce tinerii cu bani preferă cluburile şi barurile din Prenzlauer Berg sau cafenelele din Friedrichshein, cei mai puţin înstăriţi se întîlnesc aici, la baza ceasului din Alexanderplatz. Stau la o ţigară şi beau berea (cumpărată de la alimentara, unde e mult mai ieftină) pe trotuar, sau pe marginea fîntînii, adunaţi în grupuleţe. N-am prea văzut aici oameni „normali": majoritatea au părul roz, ciufulit, tuns cu ciobul, sau pur şi simplu complet raşi. Tatuaje imense pe braţe, pe faţă, peste tot. Ţintele şi accesoriile metalice pe care le au la cingătoare sau pe jachetele de piele se înfrăţesc cu cele încrustate direct pe corp: în ureche, în nas, în pleoapă, în buză, pe chelie etc.

Heinz e cel mai înalt dintre ei şi pare liderul trupei. Are în jur de 20 ani şi locuieşte pe Eberswalderstrasse, în Berlinul de Est. După bacalaureat s-a înscris la o şcoală postliceală de gestiune: a renunţat la jumătatea primului semestru. Apoi a lucrat ca ajutor de ospătar într-o cîrciumă, dar s-a certat cu patronul, care îl plătea mai prost decît pe ospătarul polonez, şi a plecat şi de acolo. Acum împarte fluturaşi publicitari şi face diverse comisioane pentru mai multe restaurante cu livrare la domiciliu. Dar cum este solicitat doar cînd personalul angajat nu mai face faţă comenzilor, nu prea cîştigă bani. Îşi precizează de la bun început poziţia: „Sînt de stînga. Mi se pare că s-a mers cam prea departe cu toată povestea asta, cu unirea, cu democraţia, cu teoriile astea despre bunăstare!". A fi de stînga înseamnă pentru el să cîştige mai bine, sau măcar la fel de bine cum cîştiga colegul polonez de la cîrciumă. Nu regretă unirea, este conştient că „era nasol", dar nici nu poate fi de acord ca „alţii, care vin de afară, care sînt străini" să cîştige mai bine. Nici măcar atunci cînd au mai multă vechime sau mai multe responsabilităţi, ca în cazul la care se referă. În timp ce vorbeşte, gaşca se uită posac şi toţi dau din cap, în chip de aprobare. O fată machiată ţipător şi cu un tatuaj (sau desen) pe faţă şi multe lanţuri metalice la ambele mîini îmi spune că „pe vremuri, era mai bine". Pe vremuri, adică în RDG, „toată lumea avea un loc de muncă asigurat şi primea o răsplată meritată pentru munca prestată". „Eram cu toţii la fel, egali, era mai bine". Tipa are în jur de treizeci de ani şi a trecut prin mai multe facultăţi. Sistemul cu credite transferabile e extrem de flexibil, aşa că a făcut ceva germanistică, apoi un an de istorie, după aceeea teatrologie, pentru ca acum să înveţe arhitectură ambientală. La căderea Zidului avea în jur de 16 ani, a făcut parte dintr-o organizaţie de pionieri şi a purtat uniformă. Faptul că astăzi are voie să se îmbrace cum vrea ea (blugi zdrenţăroşi, lanţuri la mîini) nu e, după ea, un mare cîştig: „Dacă totul ar merge strună, aş purta cu drag uniforma. Altminteri, prefer să protestez!".

Această formă de nostalgie e destul de frecventă chiar şi printre cei tineri care n-au apucat RDG. Ba chiar şi printre vestici. Pe **Jens Komosa,** fotograf, l-am întîlnit la o lectură publică. E destul de revoltat de acest fenomen, pe care l-a observat de multă vreme. „Mulţi aşa-zişi nostalgici sînt, de fapt, boemi: acum e din nou *cool* să porţi pantaloni din piele tociţi, bască proletară, să te plimbi cu Trabantul, să mergi în cîrciumi sărăcăcioase, să comanzi bere ieftină, să fumezi ţigări infecte. Asta e noua boemă a burgheziei, şi îmi displace profund, pentru că nu e deloc *cool* să încerci acum să reproduci nişte condiţii de viaţă despre care toţi cei din Est ştiu că erau mizerabile."

Günther, de 17 ani, mezinul grupului, a trăit în „zona de ocupaţie britanică" şi are altă părere: „Chestia asta, cu egalitatea, cu uniformele, e foarte relativă. Pe mine nu are cine să mă oblige să mă îmbrac într-o uniformă, pentru că sînt artist (vrea să studieze pictura) şi, oricum, trăim într-o ţară liberă. Problema e că cel puţin în Berlin, e sărăcie. Am auzit că şi din cauza unificării, căci vesticii au trebuit să plătească pentru pagubele esticilor. Acum, nu că aş fi împotriva unificării, dar cred că dacă tot se plătesc atîţia bani de către vestici, măcar să putem să-i recuperăm cîndva. Şi numai dacă e concurenţă şi piaţă liberă se pot scoate bani. Dar ce ne facem cu piaţa asta liberă, mai ales cu piaţa muncii, cînd vin tot felul de emigranţi şi acceptă să lucreze la negru sau pe bani foarte puţini? Asta e de fapt problema." Revine imediat asupra ultimei fraze cu precizarea că nu vrea să fie considerat un fascist şi că forţa de muncă ar trebui să fie reglementată de stat. Dar nici socialist nu ar vrea să pară, ci doar un „opozant al sistemului şi al regimului de acum". Nu ştie cine conduce federaţia sau landul Berlin, nici nu ar vrea să voteze. Pentru că oricum, „sistemul e foarte complicat, poate cel mai complicat sistem din Europa". Apoi îmi indică cu degetul arătător o „gaşcă de punkeri" şi mă îndeamnă să-i iau la întrebări. „Ăştia sigur o să scoată ceva senzaţional pe gură!"

Părăsesc acest grup destul de nedumerit de atitudinile politice derutante ale interlocutorilor şi cu speranţa că „punkerii" vor fi ceva mai categorici, sau măcar mai hotărîţi. În drum spre locul lor de întîlnire, trec pe lîngă o grămadă de oameni, strînsă în jurul unei prelate de stofă neagră. Lîngă prelată, un tip mustăcios mînuieşte abil nişte cutiuţe de carton sub care se ascunde un capac de bere. Privitorii se îmbulzesc în jurul terenului de joc, ţipă şi calcă pe cutiuţe pentru a vedea unde se ascunde capacul. Cei care se înşeală aruncă pe teren bani care dispar imediat în buzunarele mustăciosului. Cei care cîştigă... e, de fapt, unul singur, tot mustăcios şi cu tenul închis la culoare. Semăna leit cu tipul care tot ascunde capacul. Fără să am nici un dubiu asupra naţionalităţii, îl iau la întrebări în română. **Ene** a venit de la Galaţi, împreună cu fratele lui, chemat de „un tovarăş" care stă de cîţiva ani la Berlin. Vor să cîştige cît mai mulţi bani şi apoi să se întoarcă la Bucureşti, să închirieze un stand şi să vîndă marfă *en gros*. Nici nu se gîndesc să-şi caute ceva de lucru: „Deja lucrăm şi merge binişor. Nemţii ăştia nu ştiu încă jocul, aşa că se aruncă la mize măricele. La Paris e mult mai complicat, că acolo sîntem mai mulţi şi ăia s-au prins deja de fază." Treaba lui Ene e să cîştige banii pe care i-a strîns fratele lui de la „fraieri". În felul ăsta, îi încurajează şi pe alţii să mai joace şi „îl mai scapă şi pe fra-su de belea dacă e să se întîmple ceva". Pentru amîndoi, Germania e o naţie de „fraieri cu bani" şi dacă vreau, mă pot ajuta şi pe mine să învăţ să mă descurc. Nu am timp de ei, trebuie să mă întîlnesc cu punkerii.

Lui **Helge,** prietenii îi spun **Fuchs,** adică Vulpe, pentru că are un căţel roşcat care îl însoţeşte peste tot. Este actor într-o trupă mică de teatru, dar n-a mai jucat de mult. Instituţiile care subvenţionau trupa lui nu au mai dat nici un ban pentru proiectele de anul acesta. Acum cîţiva ani, a fost Hamlet într-o reprezentaţie avangardistă, pe muzică rock. Nu prea e dispus să vorbească şi îmi cere ţigări sau bani de-o bere, „ca să se simtă mai motivat". N-am de nici unele, aşa că se destăinuie pe gratis. El este unul dintre cei care consideră că unirea a fost o greşeală şi că Zidul ar trebui ridicat din nou. De ce? „Pentru că tot ce ni se întîmplă acum e din cauza unificării. Sărăcia, şomajul, toate astea se leagă..." Fuchs ar putea fi unul dintre perdanţii procesului de unificare.

Pe vremuri, teatrele din Berlin erau bine subvenţionate, iar concurenţa dintre cele două regimuri a stimulat viaţa culturală. Propaganda din ambele zone ale oraşului se folosea de artişti pentru a-i expune în vitrină ca pe nişte mostre de progres şi civilizaţie. Unirea a însemnat, printre altele, şi centralizarea, la bugetul oraşului, a cheltuielilor pentru cultură. Foarte repede, responsabilii locali şi-au dat seama că aceste costuri sînt insuportabile. Şi astăzi există numeroase linii guvernamentale de finanţare de care beneficiază atît instituţiile de stat (prin alocaţii directe), cît şi cele private, constituite în societăţi cu răspundere limitată (prin subvenţii punctuale, pe proiect). Cum banii de la bugetul de stat se împuţinează de la an la an, şi alocaţiile pentru independenţi sînt tot mai mici şi mai rare. Şi deşi autorităţile discută despre posibila închidere a unora dintre instituţiile mari de stat, nu s-au luat pînă acum decizii radicale: teatrele, operele şi filarmonicile din Berlin (prea numeroase raportat la numărul de locuitori din oraş) îşi justifică existenţa prin repertorii şi programe care le deosebesc şi care atrag categorii de public diverse. La Deutsches Theater vezi cu totul alte reprezentaţii decît la Volksbühne. În anii '90, Fuchs a ştiut să ţină pasul cu vremea: a trecut în tabăra independenţilor şi a jucat, pe bani frumoşi, în teatre private. Acum e dezamăgit de sistem pentru că a descoperit cît de perversă e asocierea dintre privatizare şi subvenţie. Degeaba eşti independent dacă nu primeşti bani de la stat. Şi degeaba eşti artist dacă locuitorii oraşului nu au bani să cumpere biletul.

Amicul său, **Alex,** care tocmai s-a întors de la chioşc cu încă o rundă de bere, îmi povesteşte cum a fost în acea noapte „măreaţă", cum a dărîmat cu barosul o bucată din Zid şi cum s-a îmbătat cu nişte necunoscuţi din est după ce a terminat cu demolarea. Îi este foarte greu să uite acele clipe şi este convins că unirea e ceva minunat. Anul trecut a văzut *Goodbye, Lenin* şi şi-a dat seama cît de puţine lucruri ştie despre RDG. „E absolut incredibil să vezi un film şi să te simţi brusc înstrăinat de conaţionalii tăi. Habar nu am avut că înainte de 1989 au fost atîtea probleme în Berlinul de Est. De abia acum încep să aflu mai multe, am mai citit nişte cărţi şi i-am întrebat pe prietenii mei mai mari cum era pe vremuri." În 1989, cînd se chinuia să dărîme zidurile cu barosul, nu prea ştia exact ce face. S-a luat şi el după alţii, „pentru că era un rebel". Nu i se pare curios că a aflat aşa de tîrziu despre RDG: „Eram, totuşi, două state diferite. Dumneavoastră ştiţi ce se petrece în statul vecin?"

Zoë REITER

Marele egalizator

„Simplul fapt că ştii exact momentul în care va sosi următorul tren este o extraordinară experienţă în ceea ce priveşte transportul în comun. La New York, spaţiul urban este cu mult mai mare şi mult mai dens, iar transportul în comun e complet dezumanizat. În Berlin, cînd iau metroul, am de multe ori impresia că stau într-o cameră de zi: accesul în staţii e foarte deschis, e liber, spre deosebire de New York, unde trebuie să treci prin nişte porţi speciale, unde compostezi biletul. Arhitectura staţiilor şi, în general, mediul urban pe care îl traversează metroul din Berlin – cînd subteran, cînd suprateran – dau o valoare aparte deplasării de la un punct la altul al oraşului. Sociologii spun despre metrou că e *the great equalizer:* călătoria presupune o comprimare a timpului şi a spaţiului, pentru că e foarte rapid şi nu vezi nimic pe parcurs, dar şi un amestec agasant de oameni foarte diferiţi din toate punctele de vedere.

Şi la Berlin metroul a avut acest efect egalizator. Foarte multă vreme, linia U2 era întreruptă undeva, în centrul oraşului. Călătorii trebuiau să coboare şi să-şi continue drumurile pe jos. O parte a liniei deservea zona aliaţilor, cealaltă pe cea a sovietică. După 1989, ridicarea barierelor de pe U2 a însemnat pentru berlinezi posibilitatea de a traversa oraşul dintr-o extremă în alta – un lucru de neconceput pe vremuri. Estici şi vestici se întîlnesc acum în aceleaşi vagoane, pe aceleaşi linii. Construirea gării centrale, un nod feroviar care reuneşte linii de transport urbane, suburbane, regionale şi naţionale – un proiect foarte costisitor – va egaliza şi mai mult condiţiile de viaţă din Berlin şi va influenţa şi o unitarizare a mentalităţilor. Dacă pînă nu de mult existau două moduri diferite de a concepe spaţiul şi timpul, acum totul este unitar."

***Zoë Reiter** este antropolog şi realizează, în vederea doctoratului de la Columbia University, un studiu despre metroul din Berlin.*

Cele 2 oraşe

În dezbaterea despre Germania unificată, oraşul Berlin e un caz special; Zidul care despărţea cele două Germanii a produs transformări vizibile şi astăzi. Dacă îi întrebi de o stradă, şi acum mai persistă reflexele de dinainte de 1990 şi foarte mulţi berlinezi îţi indică, amabil, că e în „Est" sau în „Vest". Astfel de indicaţii nu pot decît să încurce un turist derutat care nu ştie că estul şi vestul sînt mai degrabă nişte noţiuni politice decît nişte direcţii spre punctele cardinale. Estul la care se referă berlinezii e, pentru orice străin, nord-estul cardinal. Chiar şi tinerii care nu au trăit într-un oraş despărţit de ziduri au aceleaşi reflexe.

Totuşi, unii sociologi (Andreas Kapphan şi Hartmut Hausermann, Berlin: *Von der geteilten zur gespalteten Stadt?)* spun că această separare a oraşului este depăşită şi că astăzi primează mai degrabă segregarea dintre centru şi periferie decît cea între Est şi Vest. Pe de o parte, această segregare s-a produs ca urmare a unificării, plecînd tocmai de la condiţiile politice de separare între Est şi Vest. Pe de altă parte, această evoluţie se înscrie într-o normalitate, dacă stăm să ne gîndim că majoritatea oraşelor mari din Europa suferă aceleaşi mutaţii.

Cum s-a ajuns aici? Cel de-al doilea război mondial a distrus o treime din clădirile Berlinului. Înainte de război, oraşul avea 4,4 milioane de locuitori. După război, mai erau 2,8 milioane, iar populaţia a crescut, în 1946, la 3,2 milioane. Începutul războiului rece a determinat mutarea multor firme din zona de ocupaţie sovietică în zona americană, unde condiţiile de dezvoltare erau mai prielnice. Imediat după asta, Berlin a devenit o scenă a confruntării între Est şi Vest, iar capitalul privat era în continuă ameninţare.

Oraşul urma să devină o vitrină a noii democraţii populare: pieţele publice trebuiau să găzduiască demonstraţii şi marşuri şi, pornind de la aceste cerinţe, s-a redesenat întregul oraş. Finalizarea, în 1976, a Palatului Republicii a fost punctul culminant al tuturor acestor transformări.

Puterea de cumpărare nu avea nici un rol în piaţa imobiliară. Pentru achiziţionarea unei locuinţe se aveau în vedere trei criterii: angajamentul politic (antifascismul sau contribuţii la apărarea şi întărirea Republicii), utilitatea socială a persoanei în cauză (care se „măsura" în funcţie de ramura industrială în care lucra şi importanţa acelei întreprinderi pentru statul socialist) şi nevoile sociale (numărul de copii, vîrsta celor doi soţi etc.). Oricum, a existat o criză acută de spaţii de locuit pînă la sfîrşitul regimului.

De cealaltă parte a graniţei, Berlinul de Vest era o insulă închisă într-un stat duşman. Din punct de vedere economic era total izolat de resurse şi de pieţe de desfacere. Ridicarea Zidului în 1961 a amplificat şi mai mult această izolare.

În perioada ce a urmat unificării celor două state germane, s-au produs trei procese care au modificat radical oraşul Berlin: *tranziţia* părţii estice a Berlinului de la o economie planificată spre economia de piaţă, *sfîrşitul poziţiei speciale* pe care o avea Berlinul de vest şi *schimbarea de rol* a metropolei, care s-a trasformat din oraş industrial în oraş furnizor de servicii şi a devenit capitală.

Căderea Zidului a condus la o scădere a populaţiei din zona estică şi o migraţie spre vest: nevoia acută de spaţiu a constituit resortul principal al acestei migraţii. Nu a fost însă o tendinţă de durată: începînd cu 1994, populaţia totală a oraşului a început să scadă. Preţurile terenurilor şi a imobilelor, deşi moderate în comparaţie cu alte oraşe mari din Germania, devin încetul cu încetul de nesuportat. Doi factori au produs această scădere a populaţiei: reducerea ratei natalităţii şi migraţia spre periferie.

Situaţia este extrem de încurcată şi foarte puţini se încumetă să facă pronosticuri pozitive. Responsabilii din primărie sînt şi ei depăşiţi de situaţie: pe de o parte populaţia şi veniturile familiale sînt în scădere, pe de altă parte există un surplus de locuinţe şi terenuri (20.000 de apartamente la începutul anului 2004) care nu îşi găsesc proprietarul. La Berlin, condiţiile de viaţă s-au armonizat, dar oraşul şi locuitorii săi o duc prost.

Diferenţierea est-vest este astăzi mai puţin pregnantă decît cea centru-periferie. (**M. M.**)

Mirări reciproce

– interviu cu Jörg MAGENAU –

Care este motivul depolitizării literaturii imediat după 1989?

Cea mai mare parte a literaturii estgermane de dinainte de 1989 era puternic marcată politic şi ideologic. Imediat după căderea Zidului, scriitorii au descoperit starea de normalitate: adică viaţa cotidiană plăcută. Scrierile lor – mai ales ale autorilor tineri – se refereau întotdeauna la descoperirea acestei vieţi cotidiene. Să nu uităm că în Republica Democrată Germană, ca în orice stat socialist, spaţiul public s-a extins în dauna spaţiului privat, viaţa publică a depăşit, ca pondere, viaţa privată. Redescoperirea vieţii private a constituit un adevărat *boom* pentru noua literatură din Germania unificată. Unii autori au încercat să trateze, în scrierile lor, „socializarea" în noul mediu politic. Maniera lor de a trata subiectul era aproape întotdeauna autoreferenţială şi tocmai de aceea extrem de interesantă atît pentru cei care vor să studieze această tranziţie, cît şi pentru cititorii obişnuiţi.

Pe de altă parte, se spera că odată opera de unificare a Germaniei desăvîrşită, avea să se termine cu pocăinţa pentru trecutul nazist, avea să devină din nou posibil să vorbeşti despre tine însuţi fără să trebuiască să te dezvinovăţeşti, să vorbeşti despre trecut. După 1989, au existat două trecuturi mai actuale decît nazismul despre care merita povestit. Aşa că noua literatură germană e una pregnant autobiografică. Nimeni nu se credea atît de tînăr încît să nu aibă un trecut demn de consemnat.

Care sînt temele predilecte în noua literatură?

Înainte era aproape imposibil să călătoreşti, iar magazinele erau, ca peste tot în statele socialiste, pustii. Chiar şi procurarea alimentelor de bază era uneori o problemă. Banii nu aveau practic nici o valoare, iar viaţa cotidiană era austeră şi uniformă. (Re)descoperirea comerţului, publicitatea, viaţa culturală bogată şi „adevărată", toate aceste fenomene ale vieţii cotidiene ce păreau normale pentru vestgermani sînt teme frecvente în cărţile estgermanilor în primii ani de după reunificare. Mirarea voioasă a estgermanilor, căzuţi în contemplarea acestor „minuni", era dublată de mirarea vestgermanilor, care nu prea înţelegeau de ce ce miră compatrioţii lor... Oricum, cînd s-au prins că celor din est le merge aşa de bine scriind autobiografii, au început şi ei să se adapteze. Cărţile lor vorbesc despre viaţa în provinciile germane.

Un autor a scris odată că germanii nu îşi iubesc literatura contemporană pentru că nu iubesc prezentul în care trăiesc. De atunci a trecut ceva vreme şi avem motive să credem că germanilor le place prezentul *de acum* şi că s-au împăcat cu istoria. Şi în plan literar s-a schimbat situaţia: numărul foarte mare de titluri şi tirajele numeroase ale cărţilor de literatură contemporană demonstrează interesul cu care germani, urmăresc noile apariţii. Dar literatura germană contemporană nu vorbeşte despre prezent! Dacă punem deoparte literatura pop şi romanele scrise în stil minimalist, rămîne o enormă cantitate de autobiografii cu trimitere la un trecut mai recent sau mai îndepărtat.

Cum se raportează tinerii scriitori la trecut?

În mod surprinzător, germanii sînt încă dispuşi să-şi amintească istoria nazistă. Sînt mulţi scriitori interesaţi de această temă şi mulţi cititori care cumpără asemenea cărţi. Dar aici nu mai putem vorbi despre romane autobiografice, pentru că deja sîntem la a doua sau a treia generaţie după nazism. Astfel, raportul cu trecutul este mai degrabă marcat de curiozitate decît de ideologie. Iar atunci cînd intervine duioşia, ea capătă întotdeauna un sens de acceptare, poate chiar de iertare. Nu se caută circumstanţe atenuante şi atitudinea critică e foarte prezentă.

Dagmar Leupold este o autoare vestgermană al cărei tată polonez era matematician. După moartea lui, Dagmar a constatat că a fost destul de apropiat de ideologia nazistă şi că a colaborat cu regimul pentru a putea face o carieră ştiinţifică. **Martin Pollak** a scris şi el despre tatăl său, care era ofiţer GESTAPO la Linz; a organizat şi supravegheat deportările, a ordonat uciderea unor oameni, era implicat pînă peste cap în crimele nazismului. Autorul nu şi-a cunoscut niciodată tatăl, şi se vede din maniera autorului de a povesti cît îi este de greu să admită faptele pe care le-a comis acest om. E însă – în ambele romane – şi un soi de seninătate. Dar nu e întotdeauna uşor să accepţi că o faptă pe care nu ai comis-o ţi se impută totuşi, direct sau indirect. Iată că relatînd, te izbăveşti.

Revin la relaţia dintre generaţii: cred că raportul cu istoria s-a modificat. Şi în anii '60-'70 au apărut asemenea romane, dar ele erau întotdeauna foarte critice şi autorii se distanţau foarte vehement de părinţii lor. Acum, nazismul a devenit o temă istorică, tratată ca atare: dezideologizat, rece, cu o anumită deschidere spre a înţelege fenomenul, nu a-l nega sau expedia. Trecerea timpului a mai vindecat rănile şi astăzi se poate vorbi deschis despre nazism. **Günther Grass, Stephan Wackwitz** au vorbit şi ei despre nazism. Stephan Wackwitz povesteşte despre tatăl său, un preot care s-a implicat în cel de-al treilea Reich.

Aceeaşi vehemenţă se găseşte şi în relatările despre RDG sau aici există şi urme de nostalgie?

În Germania folosim pentru asta termenul de *Ostalgie*. „Ostalgia" e un termen destul de greu de explicat. Pe de o parte, arată dorul după societatea din RDG. Pe de altă parte, e şi un cuvînt cu puternice conotaţii negative, pentru că întotdeauna conţine o formă de reproş. E folosit mai ales de vest-germani atunci cînd vorbesc despre est-germanii care tînjesc după regimul trecut. Oricît ar părea de paradoxal, „ostalgia" e un termen anticomunist. În ceea ce îi priveşte pe autorii tineri, nu cred să existe nostalgici. Sigur, au apărut cîteva volume în care pot fi depistate felurite nuanţe de nostagie, dar nu atît regimul este regretat, cît viaţa de atunci: sînt povestite în termeni nostalgici peripeţii de pe la reuniunile de pionieri, adunările tovărăşeşti sau din armată. Dar şcoala şi armata sînt descrise ca nişte instanţe ideologice şi relatările conţin multă ironie şi autoironie. Ele sînt un fel de despărţire voioasă de ceea ce a însemnat RDG. Autori ca **Thomas Brussig, Jochen Schmidt** şi alţii nu pot fi bănuiţi de nostalgie, pentru că ei nu regretă regimul – doar îl caricaturizează –, ci propria lor tinereţe. Aceşti oameni şi-au trăit prima tinereţe într-un regim opresiv şi au ştiut să se bucure de această viaţă. Scriind acum romane autobiografice, îşi retrăiesc acea tinereţe.

În ceea cea ce îi priveşte pe scriitorii mai vîrstnici, iarăşi, nu cred să existe nostalgici care să-şi dorească o nouă RDG. Sînt însă unii care spun că viaţa de atunci nu era deloc aşa de insuportabilă cum crede majoritatea şi că exista şi pe vremea opresiunii o viaţă privată autentică, plăcută. Ei s-au ocupat cam de aceleaşi teme ca şi colegii de generaţie din Vest. Dacă pentru estici, RDG a fost o comunitate artificială, menţinută prin forţă coercitivă, după căderea Zidului ea s-a transformat într-o bază a reconcilierii pentru Germania unită. Numai povestită, RDG putea părea o patrie posibilă. Dincolo de acest gen de literatură au apărut şi o serie de scrieri mai angajate. În timp ce Christa Wolf pune sub semnul întrebării şi prezentul, nu doar trecutul, tinerii autobiografi de astăzi comentează ironic şi critic viaţa din RDG.

După unire, au apărut tot soiul de romane extrem de critice la adresa Germaniei socialiste, romane care în vremea RDG nu ar fi putut să apară din cauza cenzurii. Printre aceşti autori i-aş enumera pe **Christa Wolf, Stefan Heym, Christoph Heim.** Dar Christa Wolf e un caz aparte, pentru că în vremea RDG ea a publicat numeroase cărţi şi s-a înscris cumva în *mainstream*-ul de atunci. **Joachim Walter,** scriitor est-german, a publicat o carte despre urmărirea scriitorilor de către STASI în RDG. Pentru această carte a studiat timp de doi ani arhivele securităţii germane. Se cheamă *Literatur und Staatssichercheit* şi conţine extrem de multe informaţii şi documente despre cum erau trataţi scriitorii în timpul RDG. Acum, e o lucrare de referinţă pentru cei care vor să afle cine pe cine a turnat. Evident, apariţia ei a fost un scandal pentru lumea literară.

***Jörg Magenau** este critic literar şi publicist la* Frankfurter Allgemeine Zeitung. *A publicat un volum biografic despre Christa Wolf.*

interviu de Matei MARTIN

Gernot WOLFRAM

Disidenţii adevăraţi au fost daţi uitării

După 1989 şi după spulberarea utopiei socialiste, unii scriitori germani au început să reflecteze asupra a ceea ce a mai rămas pozitiv în noua societate. Schimbarea a fost bruscă şi radicală. Foştii germani din est nu-şi mai doreau decît să iasă în cîrciumi, să meargă la supermarket, să se distreze – să facă tot ceea ce pentru compatrioţii lor din vest era firesc. Era şi normal ca aceste schimbări să se reflecte şi în literatură. Noua literatură scrisă de tinerii autorii din RDG este epurată de orice conţinut sau mesaj politic. Literatura politică, literatura cu mesaj, e de domeniul trecutului. Acum oamenii scriu despre experienţe şi trăiri individuale. Ce mai constituie astăzi un subiect literar valid? Chiar aceste experienţe şi confruntarea lor cu experienţele trăite de ceilalţi. E într-adevăr foarte interesant să citeşti două cărţi scrise de doi tineri scriitori din regiuni diferite şi să constaţi cît de asemănătoare sînt experienţele în sine în banalitatea lor, şi apoi cît de diferite sînt interpretările fiecăruia.

După 1989 au existat foarte mulţi oameni care au profitat de biografia lor redegistă pentru a face bani. Ei povestesc despre viaţa sub dictatură şi despre regimul opresiv chiar dacă nu se numără printre cei care au avut de suferit. Mulţi dintre cei care au scris împotriva sistemului şi cei care au fost într-adevăr urmăriţi au fost uitaţi şi va dura încă mulţi ani pentru a redescoperi aceste biografii. Una dintre autoarele regăsite este **Brigitte Reimann**.

Autori precum **Kurt David** (care a scris cărţi pentru copii în care insera destul de multe critici şi ironii la adresa regimului) nu au avut forţa necesară de a se impune după 1989 şi nici nu şi-au exprimat suficient de agresiv calitatea de opozanţi ai regimului sau de disidenţi. Aşa au fost daţi uitării mulţi scriitori şi mulţi artişti din fosta RDG. Cred că istoria literară ar trebui să se ocupe, în următorii ani, tocmai de recuperarea acestor autori.

Pe vremea comunismului nu se puteau publica cărţi împotriva sistemului. Dar existau socialişti critici, ca de pildă **Jurek Becker.** Ei nu erau anti-socialişti, dar încercau să explice de ce *acest* socialism care s-a instaurat în Germania va eşua şi să găsească o a treia cale. Toţi sperau că există şi un alt socialism, un socialism cu faţă umană. Cum spuneam, reflecţiile lor erau exprimate subtil şi timid, pentru că nu se putea critica direct sistemul. Pentru a scăpa de cenzură, scriitorii scriau într-o limbă ambiguă, în care cuvintele şi frazele puteau fi interpretate în mai multe moduri, iar cititorii citeau printre rînduri. Era una dintre calităţile de bază ale literaturii de atunci şi atît autorii, cît şi cititorii şi-au rafinat simţul limbii. **Reiner Kunze** a fost obligat să părăsească RDG după ce la o lectură publică a citit o poezie despre mersul pe bicicletă. O metaforă (coborîrea de pe bicicletă) a sugerat publicului că trebuie să terminăm cu acest regim opresiv, şi toată lumea a aplaudat frenetic. La teatrul din Zittau s-a jucat la un moment dat o piesă despre regele Arthur. Spectacolul a avut un succes enorm, iar agenţii STASI nu înţelegeau cum de se înghesuie lumea la o piesă istorică. Asta pînă în momentul în care un securist mai inteligent s-a prins că regele Arthur din acea piesă era chiar o caricatură a regimului.

***Gernot Wolfram** este scriitor. Scrie texte pentru reviste literare, radio şi teatru. În 2002 a obţinut, pentru povestirea* Am Radio *(„La Radio"), premiul „Walter Serner".*

Lutz RATHENOW

Scriitorii au ratat unirea

Termenul de „literatură redegistă" trebuie folosit cu multă precauţie şi definiţiile trebuie precizate clar. Scriitori opozanţi lucrau pe text alături de redactori şi împreună încercau să facă în aşa fel încît mesajul să se păstreze şi cartea să treacă de cenzori fără ca cineva să o păţească. Sînt mulţi autori care au putut astfel să publice cărţi bune, valoroase, care au fost apoi preluate şi în Vest.

Eu, unul, nu am scris o literatură redegistă. Mi-am propus de la bun început să nu public în RDG ci să scriu împotriva sistemului politic de aici. Dar eu am fost o excepţie. Îmi citeam textele clandestin, în reuniuni private sau la biserică şi acest gen de disidenţă mi se părea plăcut, chiar comic. Publicam în Vest, iar manuscrisele cărţilor erau transportate de jurnalişti din Vest sau de diplomaţi. Tot ei îmi aduceau apoi exemplare din cărţile tipărite, pe care le puteam apoi vinde atunci cînd participam la lecturi publice.

În ceea ce priveşte atitudinea politică exprimată literar, au existat momente în care credeam că România este pe drumul cel bun: de exemplu, atunci cînd Ceauşescu s-a opus invaziei în Cehoslovacia. Am salutat cu mare respect acel gest al lui Ceauşescu şi am crezut că acel naţionalism pe care el îl promova era, de fapt, o deschidere. În revista *Neue Literatur,* în care am semnat şi eu cîteva texte, au apărut articole absolut incredibile, care nu ar fi putut să apară în RDG. Însă, cu timpul, revista a devenit din ce în ce mai plicticoasă şi mai doctrinară. Şi noi ne-am dat seama că nici aici, nici în România, nu era bine.

Imediat după schimbarea de regim s-a scris mult despre raportul dintre politică şi realitatea nepolitizată pe care au trăit-o scriitorii şi aş spune că asta e un fel de literatură de recuperare.

Trebuie însă spus că autorii din RDG sînt, într-un anume fel, nişte perdanţi ai procesului de unificare, pentru că statul socialist se obliga să-i întreţină financiar pe scriitori, chiar şi pe critici – nu pe disidenţi. Cărţile care apăreau atunci erau tipărite în tiraje enorme şi erau subvenţionate din greu. Schimbarea de regim a însemnat, pe de o parte, o scădere a numărului de cititori şi, implicit, o scădere a veniturilor din vînzarea de carte. Oricum, libertatea a însemnat şi o scădere a preocupării pentru lectură, oamenii au cu totul alte modalităţi de divertisment. Şi mai grav decît pierderile economice este pierderea de statut. Regimul din RDG avea nevoie de un alibi intelectual, aşa că scriitorii apropiaţi puterii erau extrem de preţuiţi şi se impuneau ca autorităţi. Cum nu existau dezbateri sociale sau filozofice, cititorii îşi extrăgeau aceste teme din literatură. În tranziţia ce a urmat evenimentelor din 1989, literatura a jucat un rol secundar. Scriitorii, dimpotrivă, au avut un rol important: în reviste, ziare şi la radio ei au făcut un comentariu al realităţii care ajungea la foarte mulţi cititori. Această situaţie este vizibilă şi astăzi. Publicul cel mai numeros al scriitorilor e publicul cititor de presă.

***Lutz Rathenow** este scriitor şi publicist. E cunoscut mai ales pentru volumele de proză scurtă în care observă cu umor critic actualitatea fierbinte din Germania. Cea mai recentă carte a sa –* Fortsetzung folgt („Va urma") *– a fost lansată recent la Berlin.*

EU PENTRU CE VOTEZ?

PROMISIUNI ELECTORALE, EDIȚIE CRITICĂ

un supliment editat de **Dilema veche** în colaborare cu **EurActiv.ro**

Pentru o politică rațională

Ideea acestui supliment nu a venit din neant. Modelele de analiză şi dezbatere comparativă a ofertelor electorale au devenit ceva banal şi absolut necesar în politica modernă. Nenumărate *think-tank*-uri vestice, mai ales cele americane, fac aşa ceva la fiecare alegeri. Se pleacă de la premisa că a guverna înseamnă să mişti banii societăţii dintr-o parte în alta. Nimic mistic, nimic providenţial, iar epoca geniilor politice care fascinează masele prin carisma lor ar fi trebuit să se încheie. Politica modernă nu mai înseamnă să fii adulat, politicienii nu mai sînt magicieni care scot din pălărie tot ce vor. Politicile au devenit nişte reţete, se pot preda la facultăţile bune. Există diverse reţete pentru schemele de pensii, cu avantaje şi dezavantaje, există diverse reţete pentru asigurările de sănătate, pentru impozitare şi aşa mai departe. Iar raţionalizarea presupune dezbatere.

De ce n-ar fi trebuit să facem acest supliment?

Cînd am venit cu această idee, cei mai mulţi din jurul nostru au fost entuziasmaţi. Au existat şi sceptici care ne-au spus că ne agităm degeaba, pentru că:

● în România oricum nu are nici o importanţă ce scrie în programele electorale. Partidele sînt doar grupuri de interese, politica funcţionează în interes personal sau de grup. Cum nimeni nu va promite că îşi va promova propriile interese, programele electorale sînt doar vorbe frumoase bune de păcălit votanţii;

● pentru că nu este bine ca în campania electorală să te bagi în aşa ceva. Campania este o chestie ticăloasă prin excelenţă şi, dacă te bagi, inevitabil trebuie să ţii partea cuiva. Cînd evaluezi nişte propuneri, cineva va fi nemulţumit şi acel cineva va sări să spună că eşti vîndut adversarului. Aici cîrcotaşii au parţial dreptate. În politica românească există o rinocerizare a gîndirii, de unde monstruozităţi zilnice şi torturi aplicate logicii elementare. România este ţara în care un purtător de cuvînt al opoziţiei poate spune că bugetul prezentat de guvern este antinaţional şi unde un comunicat al guvernului poate spune că probleme consemnate în Raportul de ţară din 2004 se datorează guvernării din 1996-2000. Cînd totul poate fi bănuit de partizanat, la ce bun?

● pentru că oricum publicul nu votează pentru programe, oricum nu are habar de ele, dar nici nu este interesat. Şi oricum, nu poate face nimic cînd este înşelat.

De ce l-am făcut?

● pentru că politica românească se schimbă. Prima veste bună după studierea acestor oferte este că totuşi ele sînt serioase. Partidele au fost capabile să pună pe hîrtie nişte idei. Că nu sînt mereu cele mai fericite, aceasta este o altă discuţie şi o veţi descoperi în paginile ce urmează. Oricum, dacă nu ai aşteptări raţionale de la politicieni, nici nu vei putea spune foarte clar de ce anume eşti dezamăgit.

● pentru că, deşi politicienii români şi-ar dori-o, nu este treaba jurnaliştilor să îi facă fericiţi. Pentru că a spune cu argumente de ce nu îmi place ce îşi propune să facă cineva cu banii mei este un drept pe care gîndirea de rinocer a cîtorva politicieni nu ar trebui să îl anuleze.

● pentru că publicul vrea să ştie cu ce rămîne dacă votează cum votează. Aceasta nu este o trivializare a politicii, iar programele nu ar trebui să cuprindă viziuni generale despre societate, ci chestiuni concrete despre ce se întîmplă cu pensiile, salariile, sănătatea, şcolile etc. Nu este populism. Doar politicienii pot fi populişti, popoarele nu. Dacă cei care fac politici complicate nu pot coborî dintre calcule să le explice oamenilor cu ce se aleg, atunci este vina lor, nu a publicului. Comunicatorii buni sînt tot atît de necesari ca şi experţii buni în a face politici.

Dar să vedem cît de buni sînt şi unii, şi alţii.

Cristian GHINEA

Am supus atenţiei unui grup de experţi propunerile PSD+PUR, respectiv PNL-PD privind pensiile, educaţia, sănătatea, impozitatea, corupţia, agricultura/mediul. Ţinînd cont de criterii prestabilite, fiecare a dat note de la 1 la 10 acestor propuneri. Detalii despre metodologie şi experţi în ultima pagină a acestui supliment.

Andrei PLEŞU

Cum votăm

Campania electorală face parte în asemenea măsură din metabolismul democraţiei, încît nimeni, la noi şi aiurea, nu mai stă să reflecteze în chip genuin asupra procedurilor ei. Ca toate lucrurile devenite obişnuinţă, alegerile nu se mai percep în spectaculoasa lor stranietate. Dar să ne gîndim puţin. Din patru în patru ani, sîntem invitaţi să ne alegem liber conducătorii. Nu conducători de paradă, nu simple portrete de aparat, ci administratori eficienţi care să rezolve nerezolvabilul, să ţină în funcţiune mecanismele vitale ale ţării. Care ar trebui să fie criteriile noastre? Cum alegem un bun instalator, un profesor bun sau un bun medic? De regulă, întrebăm în dreapta şi în stînga, ne interesăm de isprăvile lor profesionale, de renume, de calitatea lor meşteşugărească. Nu ţinem cont nici de înfăţişare, nici de oratorie, nici de interese exterioare propriului nostru interes. Există, evident, meseriaşi care îşi fac reclamă cu mai multă sau mai puţină abilitate, dar nici unul nu se poate întreţine pe termen lung, dacă nu-şi confirmă, de fiecare dată, dexterităţile. Ceea ce decide e, în ultimă instanţă, competenţa, clientela satisfăcută, succesul de piaţă.

Dar cum procedăm cînd e vorba să alegem elita administraţiei naţionale? Nu procedăm în nici un fel. Nu întreprindem investigaţii responsabile, nu comparăm grade de pricepere, nu cerem scrisori de recomandare. Ne uităm, pur şi simplu, la televizor, citim ziarele şi căscăm gura pe stradă dinaintea afişelor electorale. Candidaţii, la rîndul lor, se străduiesc să ne devină simpatici. Ei etalează, carnavalesc, o veselie inexplicabilă, cu muzici mobilizatoare, sloganuri victorioase, aplauze, baloane, jocuri de artificii şi bancuri despre adversar. Un soi de chermeză nevrotică se desfăşoară tot mai abitir dinaintea privirilor noastre manipulate. Se fac promisiuni impudice, se rîde viril, se gesticulează cu antren, se face risipă de bună-dispoziţie şi de „simplitate" populară. Toţi surîd viitorului imediat cu o încredere pionierească, toţi par să se distreze copios, ca şi cînd ar fi invitaţi la o nuntă. Atmosfera generală e sprinţară, cînd nu alunecă spre patos misionar şi îngrijorare apocaliptică. Scena geme de soluţii, de atitudini exemplare, de cuvinte mari. Lucrurile nu reuşesc, totuşi, să treacă pragul unei mondenităţi de mîna a doua, cu mizã mică. Ai zice că în joc e o medalie de oină. Naţiunea e invitată la o întrecere tovărăşească, într-o ambianţă care aminteşte cînd joia tineretului, cînd cheful cu lăutari. Oferta combatanţilor n-are nici o legătură cu nevoile clientului. E ca şi cum cauţi un tîmplar şi ţi se aduce o balerină. Vrei o bucătăreasă şi ţi se recomandă un acordeonist. Nu se înţelege de ce vînătorii de funcţii publice vor să cucerească în stilul vedetelor de cabaret şi nici de ce electoratul îşi formulează preferinţele în acelaşi registru. Votul merge către candidatul mai bine tuns, mai bun de gură, mai băşcălios, mai iubitor de fotbal, mai sigur de sine. Contează şi cum îi arată nevasta, cum îi cad hainele, cum stă cu dinţii, cum le-o zice duşmanilor, cum îşi face cruce la liturghiile televizate şi cum dansează prin provincie hora unirii. Problema e că ceea ce se caută nu e nici un show-master, nici un prezentator de modă, nici un partener de petrecere, un june prim sau un comic vestit al ecranului. Se caută un om serios, cu talent managerial, cu ingeniozitate financiară, cu îndemînări precise: cineva care să ştie cum e cu asfaltarea străzilor, cu impozitele, cu balanţa comercială, cu legislaţia muncii şi cu drepturile omului. Un „tehnician" riguros, un salahor tenace, care preferă să fie antipatic decît să mintă profitabil. Dar dacă asta se caută, ce e cu acest zgomotos spectacol de divertisment? Ce e cu zbînţuiala asta de iarmaroc? Cu ce ne putem alege, de vreme ce avem de a face cu o galerie de petrecăreţi veleitari şi lacomi? Cu vreun ginerică de cartier şi cu jubilaţia, de mult jinduită, a vieţii în democraţie...

(text apărut în Jurnalul naţional, *13 mai 2004, în preajma alegerilor locale)*

P.S., octombrie 2004: *Dilema veche* încearcă, totuşi, în acest supliment, să ofere alegătorilor o seamă de informaţii de natură să aducă în decizia lor un spor de raţionalitate. Nu e prima dată cînd gazeta noastră încearcă imposibilul. Şi n-ar fi prima dată cînd încercarea ei s-ar dovedi realistă.

Manuela PREOTEASA

Din trecutul recent al programelor

Noiembrie 1996, *Contractul cu România* al CDR: „În 200 de zile vor fi pietruite şi iluminate drumurile sătesti. Se va asigura alimentarea cu apă a satelor. Va fi asigurată conectarea la reţeaua de electrificare a tuturor aşezămintelor omeneşti pe teritoriul României, indiferent de dimensiune". Contractul cu România de acum opt ani al CDR pare rupt dintr-un film SF: în 200 de zile, tinerilor li se vor crea facilităţi reale pentru procurarea de locuinţe; în 200 de zile vor fi recalculate toate pensiile de asigurări sociale. Din nava Star Trek, Convenţia a coborît puţin pe pămînt abia la finalul textului: „dacă pînă la termenele respective toate aceste promisiuni nu vor fi aduse la îndeplinire, aveţi dreptul să renunţaţi la noi." Ceea ce, într-un fel sau altul, s-a şi întîmplat.

Septembrie 2000, *PDSR:* 32 de proiecte naţionale sînt puse pe tapet „pentru ameliorarea indicatorilor de mortalitate şi morbiditate în populaţia generală". Patru ani mai tîrziu, Reşiţa: 23 de nou-născuţi mor în condiţii suspecte la maternitatea din oraş. La o altă maternitate, cîteva mămici află că bebeluşii lor despre care medicii le-au spus că s-au născut morţi, în realitate, trăiesc. „Protecţia copiilor trebuie susţinută ferm, iar sănătatea şi bunăstarea lor va fi o prioritate a programului de guvernare", promitea PDSR. 11 martie 2004: exportul de copii determină Parlamentul European să îşi reconsidere poziţia faţă de România, văzută ca o ţară care a încălcat interdicţia internaţională şi în care domnia legii trebuia reinstaurată. O aparenţă de legalitate a stins criticile, însă adopţiile internaţionale au fost repromise la prima vizită a premierului Năstase în SUA. „Oricît de severe se vor dovedi legile, neaplicarea lor este sinonimă cu inexistenţa acestora." *(Programul PDSR, 2000)*

E drept, realizările veritabile ale guvernului Năstase se măsoară în indicatori demni de *The Economist*: creşterea produsului intern brut, inflaţia ceva mai stabilă şi alte progrese macro-economice. Păcat că pe cetăţeni îi preocupă doar lucruri minore, cum ar fi creşterea preţului la benzină, la gazele naturale, împovărătoarele taxe pe salarii. Chiar şi în materie de şomaj, guvernul PDSR a obţinut rezultate mulţumitoare: o rată de numai 6%, în vreme ce românii apţi de muncă fac turism în Turcia sau Spania, iar alţii muncesc fără acte.

Nu, nu vrem să vă demoralizăm. Programele chiar contează şi, pentru a nu mai fi dezamăgiţi „după", este bine să fie discutate înainte.

Din programe

● „Dacă pînă la termenele respective toate aceste promisiuni nu vor fi aduse la îndeplinire înseamnă că am încălcat prezentul contract pe care dvs. îl semnaţi votînd cu Convenţia Democratică din România şi aveţi dreptul să renunţaţi la noi." (din *Contractul cu România*, CDR, 1996)

● „Corupţia a atins proporţii alarmante. Împotriva ei vor fi mobilizate toate instanţele statului de drept. Astăzi dispunem de instrumente juridice şi instituţionale adecvate pentru a stopa acest flagel ce a aruncat o lumină nefavorabilă asupra democraţiei şi a reformei economice: dispunem de legi, de instituţii şi de voinţa politică de a stopa corupţia." (din *Programul politic al PDSR*, 2000)

Din viaţă

Bifat CDR-PD-UDMR – Reorientarea politicii externe spre Occident. Candidatura la NATO. Începerea negocierilor de aderare la UE. Normalizarea relaţiilor cu minoritatea maghiară. Primele construcţii instituţionale anti-corupţie, totuşi cu efecte limitate. Începerea marilor privatizări.

Bifat PDSR-PSD – ***Program:*** creştere economică anuală de 4,5-6%; ***realitate***: 5,2% în perioada 2001-2003, 7,5% în 2004. ***Program:*** rata şomajului să fie 8-9% în 2004; ***nivel atins:*** 6,1% în august 2004. ***Program:*** calmarea inflaţiei, care la nivelul anului 2004 să poată fi exprimată printr-o singură cifră; ***realitate:*** în primele nouă luni ale anului în curs preţurile au înregistrat o creştere medie de 11,1%, faţă de o ţintă de 9%. Revizuirea sistemului de impozite. Adoptarea Codului fiscal şi a Codului de procedură fiscală (totuşi, încă se aduc modificări la acestea). Integrarea în NATO. Eliminarea vizelor şi închiderea celor mai multe capitole de negociere cu UE.

PSD+PUR

1) Impozitul pe profit
– 19% de la 1 ianuarie 2005 (faţă de 25% în prezent)
– 16% în anul 2008
Impozitul pe dividende primite de persoanele fizice: de la 5% la 10%
Notă: reglementare deja adoptată, cu începere de la 1 ianuarie 2005

2) Impozitul pe salarii
Se menţine sistemul de impozit în trepte, diminuîndu-se astfel:
cota minimă (cele mai mici salarii):
– 14% în 2005 (faţă de 18% în prezent)
– 10% în 2008
cota maximă (cele mai mari salarii):
– 38% în 2005 (faţă de 40% în prezent)
– 36% în 2008.

3) Salariul mediu brut: 350 de euro în 2008 (de la 195 euro în 2004).
Creşterea cu 50% a salariilor bugetarilor în 2008, adică 300 euro (faţă de 200 de euro în prezent).

4) Contribuţii totale pe salarii (firmă, angajat)
– 47,5% în 2005 (faţă de 49,5% în prezent)
– 45,5% în 2006
– 44,5% în 2007

5) Ţinte macroeconomice:
Ritm mediu anual de creştere PIB: 5-6%
Rata inflaţiei:
– 6-7% în 2005
– 4% în 2006
– 3% în 2007
– max. 2%, în 2008
Consumul populaţiei, creştere anuală: peste 6%
*PIB/capita (**în funcţie de puterea de cumpărare**): 7.450 euro în 2004, 9.500 euro în 2008*
Exporturile, rată de creştere medie anuală: 13-15% – de la 17,4 miliarde de euro în anul 2004 la 34 miliarde de euro în 2008.
Ritm mediu anual de investiţii: 10-11% (în 2003, nivelul investiţiilor străine: 1,6 miliarde de euro);
Salariul minim: 160 de euro în 2008 (de la 68 de euro în anul 2004)

6) Numărul de salariaţi
Va creşte de la 1 la 3 ani perioada de sprijin financiar acordat angajatorilor care încadrează în muncă absolvenţi;
Dublarea sumelor alocate din bugetul asigurărilor pentru şomaj în vederea creditării în condiţii avantajoase a întreprinderilor mici şi mijlocii care creează locuri de muncă;
Va creşte de la 1 la 2 ani perioada de sprijin financiar acordat angajatorilor care încadrează în muncă persoane în vîrstă de peste 45 de ani.

NOTA EXPERŢILOR: **6,3**

Matei PĂUN

Cea mai mare diferenţă între cele două programe este că cel al PSD+PUR este gradual în abordare, în timp ce programul PNL-PD propune măsuri imediate şi mai radicale. Adevărul este că ambele programe merg, în general, în aceeaşi direcţie, cu toate că susţin viteze diferite, astfel rezultînd costuri foarte diferite ale oportunităţilor. Programul Alianţei D.A. merge mai departe decît cel al oponenţilor lor în ceea ce priveşte propunerea de măsuri economice şi în special fiscale, care să îmbunătăţească mediul de afaceri din România. Nu numai că ar trebui să creeze un mediu economic mai dinamic pentru români, dar ar trebui să ajute foarte mult la atragerea de investitori străini. Programul PSD+PUR este mai prudent şi mai timid în abordare. Dacă ar fi să îl privim în context regional, am realiza cît de mult este, de fapt, depăşit.

● Impozit pe veniturile din salarii (cota maximă): Germania – 45% (pentru venituri anuale de peste 52.151 euro); Italia – 45% pentru venituri anuale de peste 70.000 de euro; Polonia – 40% pentru venituri anuale de peste 14.750 Euro; Cehia – 32% pentru venituri anuale de peste 10.000 euro; România – 40% pentru venituri anuale de peste 3.900 euro.
● Contribuţii pe salarii: Germania – Contribuţii angajator, respectiv angajaţi: 21,05% fiecare, din care 9,75% la pensie, pentru ambele categorii. Italia: contribuţiile pentru asigurări sociale datorate de angajator sînt de 30%, iar cele datorate de angajaţi, 10%. Cehia: contribuţiile angajatorului se ridică la 35% (din care 19,5% pentru pensie); angajaţii plătesc 12.5% (din care 6,5% pentru pensie). Polonia: contribuţiile angajatorului: 20,64%, angajaţii plătesc 26,96% (din care 9,76% pentru pensie, la ambele categorii) *(sursa: PricewaterhouseCoopers, Mihaela Mitroi, Tax Partner)*

Notă: *acestea sînt selecţiuni din programele celor două alianţe politice. Recomandăm cititorilor să le consulte în întregime la adresa partenerului nostru, www.euractiv.ro*

Sorin IONIŢĂ

Secţiunea cea mai precisă şi coerentă în ambele programe – poate chiar prea precisă în partea de indicatori macro, unde competiţia de oferte a dus la pretenţii uşor deplasate în ce priveşte precizia (ex. salariu mediu de 321 euro în patru ani). Partidele e bine să fie foarte exacte în privinţa lucrurilor pe care le controlează la guvernare, ca ratele de impozitare, şi mai precaute în ce priveşte efectele sociale ultime ale politicilor, precum creşterea economică, salariul mediu sau investiţiile private, pe care nu le mai pot controla direct. Ambele formaţiuni propun o reducere per total a impozitării: PSD una mai mică, însoţită de mai multă redistribuţie socială; Alianţa are un program mai neoliberal. Probleme: ţinte nerealiste în cazul PSD (salariul minim brut de 160 euro este uriaş; elucubraţiile economistice ale apendicelui PUR nici nu merită comentate); finanţarea altor măsuri generoase dacă se reduce impozitarea în cazul Alianţei (ex. rentele viagere, visul de veacuri al românului).

Andrei POSTELNICU

Propunerea Alianţei D.A. de a adopta o cotă unică a impozitului pe venit şi pe profit poate fi o oportunitate pentru a încuraja creşterea economică a României într-un mod fără precedent. Din motive greu de înţeles, PSD-ul refuză să accepte efectele pozitive demonstrabile pe care un regim fiscal simplu le-a avut în alte economii ale zonei, respectiv Rusia şi Slovacia. Incapacitatea României de a colecta impozitele pe venit şi pe profit nu permite un regim fiscal complex. Efectele unui regim complex le vedem prin ponderea crescută a economiei subtera-ne şi cvasi-subterane. În ceea ce priveşte indicatorii economici, PSD-ul pare să aspire către nişte ţinte destul de timide ca şi cum România nu ar avea de recuperat extrem de mult din urmă, în special în privinţa investiţiilor străine directe şi a creşterii economice. Şi Alianţa dă dovadă de timiditate, probabil din teama de a nu promite prea mult fără a-şi putea îndeplini promisiunile.

Constantin RUDNIŢCHI

Multe asemănări, puţine dosebiri în programele pe care le propun electoratului cele două forţe politice rivale. Ambele promovează o reducere a impozitului pe profit şi a contribuţiilor totale pe salarii. Alianţa promite o scădere mai mare decît PSD+PUR, fapt explicabil dacă ne gîndim că totuşi Alianţa D.A. este în opoziţie. Singurul loc unde opiniile sînt net diferite se referă la aplicarea cotei unice de impozitare. PNL-PD agreează această variantă, în vreme ce actuala putere o exclude. Este importantă întrebarea dvs. referitoare la piedicile de care s-ar putea lovi o alianţă ajunsă la guvernare dacă ar dori să aplice o parte sau alta a programului. Anticipez că dacă Alianţa D.A. va cîştiga alegerile va avea de înfruntat o opoziţie puternică, pentru că în acest moment marea masă a contribuabililor, sub influenţa PSD, crede că o cotă unică de impozitare ar fi dezavantajoasă. Dar, dacă există voinţă politică...

Vox populi

● *Pentru micii întreprinzători e foarte importantă reduce-rea contribuţiilor pe salarii, dar numai dacă se face şi o colec-tare mai bună a taxelor, să fie eliminate datoriile. Salariatul vede adesea doar banii pe care îi încasează, de multe ori nici nu ştie cît de mari sînt taxele pe care angajatorul le plăteşte pentru a îi plăti acei bani. Scăderea graduală a contribuţiilor este de acceptat, nu ştiu dacă economia românească este pregătită pentru o reducere bruscă. Cît priveşte programele politice, nu cred că micii întreprinzători au timp să le citească.* (Pavel Lunceanu, Eurofil Industrial, întreprinzător)

● *M-aş încrede mai mult în propunerile PSD. Nu văd cum impozitul s-ar putea reduce la mai mult de jumătate, vorbesc de impozitul propus de Alianţă pe salariile mari... Este gigantesc să scazi de la 40% la 16%. Despre salariu... da, 350 de euro mi se pare mai realist; odată cu intrarea în UE, salariile vor trebui să crească, să fie cît de cît aliniate. Oricum vor creşte toate preţurile, iar aici se va putea asigura şi creşterea salariului minim.* (Felicia, 28 de ani, vînzătoare, Bucureşti)

● *Dacă mă mai iau după promisiuni, aş vota cu PSD-ul. Sînt mai frumoase... adică este normal să votez cu scăderea impozitelor, adică, uite, aici (arată spre platforma PSD-PUR) impozitul scade cu pînă la 10% în 2008. Alianţa nu zice ce se mai petrece în 2008 cu impozitele, rămîn tot 16%? Iar salariul... păi, nu m-ar deranja să primesc mai mult... dar pînă acum am tot votat cu promisiunile.* (Mădălina, 47 de ani, lucrătoare APACA)

● *Dacă mă uit pe propunerile celor doi, adică PSD şi Alianţa... PSD-ul pare mai frumos. Promite mai mult... Dar, întrebarea mea... dacă pînă acum au fost la putere, de ce n-au făcut toate astea pînă acum? De ce aşteaptă toţi pînă la alegeri să promită? Şi cine îmi mai garantează mie că o să şi le ţină?* (Mihaela, 32 de ani, METROREX)

● *Reducerea de impozit (în special pe salarii) trebuie făcută obligatoriu. În toată lumea s-au tot redus, trebuie să se ajungă şi la noi la un nivel de impozitare normală. Promisiunile se susţin numai dacă viitorul guvern va aduce la lumină activitatea subterană. Una este să iei impozite de la trei persoane şi alta de la 3.000.* (Ioan Ban, fost preşedinte Daewoo România)

PNL-PD

1) Impozit pe profit: 16% din 2005 (faţă de 25% în prezent)
„Pentru microîntreprinderi va fi menţinut, pînă în momentul aderării la Uniunea Europeană, actualul sistem de impozitare pe cifra de afaceri. Impozitul pe dividende va fi menţinut la cote reduse (5% pentru persoane fizice şi 10% pentru persoane juridice).“

2) Impozit pe venitul global cu cotă unică de 16% din 2005 (faţă de 18-40% în prezent)
„Deducerile de bază şi deducerile suplimentare pentru persoanele aflate în întreţinere vor fi menţinute pentru ca persoanele care obţin venituri mici să nu plătească impozite mai mari decît înainte.
De asemenea, vor fi acordate, în limite stabilite de lege, deductibilităţi pentru contribuţii la fondurile private de pensii, contribuţii la asigurările private de sănătate, cheltuieli pentru cumpărarea unui PC şi cheltuieli pentru reabilitarea termică a locuinţei. Aplicarea cotei unice pe venit va conduce la reducerea semnificativă a costurilor de administrare fiscală.“

3) Salariul mediu brut pe economie (2008): 321 euro/lună

4) Contribuţii totale pe salarii (firmă, angajat): 39,0% din primul an

5) Ţinte macroeconomice:
– rata medie anuală de creştere a PIB: 6,8 %
– inflaţia la sfîrşitul anului 2008: < 3, %
– volumul mediu de investiţii străine directe: 2, 7 mld. euro/an

6) Creşterea numărului mediu de salariaţi din economie (2008) cu cca. 355 mii

7) Impozite indirecte
„Bunurile ce intră în categoria celor ce sînt/pot fi considerate de lux şi a celor care pun în pericol sănătatea omului şi a mediului vor suporta creşteri ale accizelor.
Guvernul Alianţei D.A. va aplica măsurile necesare pentru impozitarea corectă, la valoarea de piaţă, a proprietăţilor imobiliare. Principiul de bază după care se va conduce politica fiscală va fi impozitarea scăzută pentru veniturile provenite din muncă şi creşterea impozitării averii.
Pentru o distribuţie justă a poverii fiscale, este necesară creşterea impozitelor pe imobile a căror suprafaţă construită depăşeşte 200 de mp. În acest sens, vor fi introduse grile de impozitare suplimentare, progresive pentru imobilele ce depăşesc 300 de mp, 400 de mp etc. De asemenea, terenurile intravilane a căror suprafaţă depăşeşte 1.000 de mp vor fi impozitate suplimentar şi progresiv. Un tratament similar se va aplica şi autoturismelor cu o capacitate cilindrică mai mare de 2.000 de cmc.“

NOTA EXPERŢILOR: **7,3**

PSD+PUR

1) În mediul de afaceri

Îmbunătățirea accesului la achiziții publice *prin: extinderea listei de produse ce se achiziționează prin Sistemul Electronic de Achiziții Publice.*

„Finanțarea, prin subvenții, *a unităților componente ale sistemului instituțional central și local se va efectua, începînd din 2005,* ***pe bază de competiție deschisă.“***

Perioada 2005 – 2008 va reprezenta perioada în care, prin finalizarea în linii generale a privatizării, dar și prin actul de justiție, ***drepturile de proprietate vor fi clarificate.***

2) Sectorul public, transparență

„Guvernul social-democrat din perioada 2001-2004 s-a concentrat pe reducerea corupției din domeniul vamal și fiscal, protecția copilului, justiție, poliție, modul de alocare a contractelor publice, combaterea acumulării frauduloase a averilor demnitarilor, privatizare“.

„Puterea judecătorească să fie independentă, puternică și activă în combaterea corupției“.

Modificarea legii partidelor politice pentru a include: *limitarea cuantumului finanțărilor private și publice; restricții în ceea ce privește donatorii străini și anonimi; limitarea publicității politice; restricții privind cheltuielile partidelor politice; transparența efectivă a listei donatorilor și a sumelor acordate.*

Se vor intensifica acțiunile de testare a integrității profesionale și a rezistenței la corupție a cadrelor polițienești, precum și aplicarea de măsuri disciplinare în cazurile în care vor fi constatate încălcări ale prevederilor legale sau ale normelor interne.

Promovarea unei legi referitoare la impozitarea cu 90% a contravalorii bunurilor acumulate care nu se justifică prin veniturile licite, realizate de către persoanele fizice.

Eliminarea intervenției politicului în administrarea justiției.

3) În sectorul sanitar

Achiziționarea de medicamente, materiale sanitare și servicii prin intermediul procedurilor electronice, aplicate atît la nivelul spitalelor, cît și la nivelul licitațiilor naționale; accesul liber la informațiile care privesc gestionarea fondului Casei Naționale de Asigurări de Sănătate; publicarea execuției bugetare a tuturor spitalelor publice.

NOTA EXPERȚILOR: **3,8**

Codru VRABIE

Să ne gîndim la un om despre care toată lumea crede că e bolnav (circa 80% din cetățenii României, alături de o sumedenie de organizații internaționale, percep corupția de la noi drept endemică, sistemică ori instituționalizată). De cîte ori e întrebat dacă nu cumva e prea pipernicit pentru vîrsta lui, că nu pare să aibă cei 18 ani necesari pentru a intra în cabina de vot (mă refer aici la integrarea europeană văzută ca un fel de „majorat“ al României), omul acesta bolnav răspunde că nu-i adevărat, e doar puțin anemic, fiindcă nu prea are bani de vitamine și-a fost și bolnav cînd era mic... Iar despre acest om își dau cu părerea două perechi de „medici“ - doar că ei abia au absolvit facultatea, cu note mai degrabă neconcludente, au cam chiulit de la practică, iar pînă la definitivat mai au... Notele aspre pe care le-am (acor)dat acestor „medici“ arată cel puțin două lucruri: 1) nici măcar nu și-au dat silința să verifice toate datele din fișa medicală ori să comande niște radiografii; 2) nici măcar nu s-au uitat mai întîi în carte, ca să fie siguri dacă dau un diagnostic corect. Mai mult decît atît, au mai și copiat la examen!

Prin urmare, nu mă impresionează deloc tratamentul prescris, fiindcă diferențe de esență nu există între „aspirina săracului“, piramidon și paracetamol, atunci cînd ar trebui să vindeci un cancer. Soluțiile propuse de ofertele electorale ale PSD+PUR și PNL-PD pentru combaterea corupției demonstrează o cunoaștere superficială a problemei și o încercare disperată de rezolvare „după ureche“. Fără să am pretenția că dețin adevărul absolut, i-am mai examinat pe acești „medici“ la specialitatea „anticorupție“ și în sesiunea din primăvară, iar dovada că au „picat“ stă scrisă în carnetul lor de note de pe site-ul Transparency International România: „Alegeri 2004: propun partidele politice măsuri concrete împotriva corupției?“ (www.transparency.org.ro). Conform definiției date corupției, „abuzul puterii încredințate (și aici discutăm mai ales de puterea publică), în scopul obținerii de beneficii personale“ nu poate fi eliminat din realitatea imediată, cîtă vreme piața deciziilor corupte din România pare să fie singura cu adevărat funcțională, conform standardelor europene. Iar piețele de acest gen nu pot fi distruse cît vreme riscurile sînt minime, iar beneficiile enorme. Un tratament adecvat din partea oricărei formațiuni politice care își propune să vindece această boală a României, înainte de „majorat“, ar trebui să se axeze

cel puțin pe: a) minimizarea beneficiilor care pot fi obținute prin decizii corupte (imposibilitatea fructificării oricărui drept obținut în mod abuziv, discriminatoriu, preferențial, ori prin încălcarea principiului concurenței loiale); b) creșterea substanțială a riscurilor pentru coruperea unei decizii (scoaterea la lumină, în fața oricărei persoane interesate a tuturor proceselor decizionale care implică, indiferent cum, cheltuirea fondurilor publice). Așadar, ar fi nevoie și de o doză crescîndă de vitamine (investiții), cu condiția ca ele să țintească tocmai organele vlăguite ale acestui om care pare bolnav (justiția, administrația publică, achizițiile publice). Atunci, cu un tratament judicios (management public performant), omul nostru ar putea să-și arate vîrsta majoratului în deplinătatea forțelor sale și chiar să intre în competiția supremă – biatlonul, ca analog pentru forța competițională a Pieței Unice Europene și vigoarea Monedei Unice Europene. Mi-e teama însă că, indiferent cu care „echipă de medici“ ar pleca la drum România, la cît de slab pregătiți par acești „medici“ acum, există riscul să fim descalificați în urma controlului antidoping...

Matei PĂUN

Ambelor programe le lipsesc măsurile concrete și clare de luptă împotriva corupției. Ambele fac declarații mărețe despre reducerea corupției, dar nu arată cum. Cel al PSD+PUR tinde să fie mai concret în anumite zone (achiziții, transparență), în timp ce cel al PNL-PD face recomandări mai concrete în sectorul sănătății. În ceea ce privește implementarea, PSD+PUR suferă din cauză că nu au reușit cine știe ce avans atît timp cît s-au aflat la putere, în ultimii patru ani, în timp ce PNL-PD se bucură, deocamdată, de „prezumția de nevinovăție“.

Sorin IONIȚĂ

Corupția în România este atît de înrădăcinată încît a ajuns o formă specifică de organizare a statului. Ea este chiar legalizată: vezi deturnările masive de fonduri publice pentru investiții, ajutoarele de stat acordate unor firme pe criterii rizibile etc. – cazuri în care instituțiile de control preferă să nu se bage sau găsesc chichițe procedurale pentru a le legitima. Controlul politic asupra justiției, poliției și Curții de Conturi este puternic. Ca atare, corupția nu se poate combate prin represiune, ca în Occident, unde ea este marginală, pentru că instituțiile noastre de control, lege și ordine sînt parte a problemei. Este nevoie de o reformă fundamentală a statului, iar lupta anti-corupție nu poate fi o secțiune separată a programului de guvernare, ci o viziune care să fundamenteze tot programul: transparentizare totală a alocării banului public, pentru ca publicul să poată afla și discuta; desființarea instituțiilor și programelor publice inutile; și independența instituțiilor de control. Sînt șanse mai mari să apară fereastra de oportunitate pentru asemenea reforme în cazul unei rotații de putere, nu pentru că Alianța D.A. ar avea program mai bun sau oameni mai morali, ci pentru că schimbarea în sine ar dezrădăcina actualele grupuri de interese pietrificate la putere, iar apariția unora noi ar necesita ceva timp.

Andrei POSTELNICU

Diferența dintre cele două programe denotă viziuni radical diferite asupra corupției ca problemă a societății românești. În timp ce Alianța abordează corupția în mediul de afaceri, PSD se comportă ca și cum ea nu există decît în cercurile administrative, unde poate fi reglată prin reguli și legi. Adevărul se află undeva la mijloc, deoarece toate straturile societății românești sînt corupte într-un fel sau altul. Soluția pe termen lung vine tot prin educație, dar între timp este necesar un cadru legislativ transparent și aplicarea lui într-o manieră consistentă și previzibilă.

PNL-PD

1) În mediul de afaceri

Scoaterea la lumină a economiei subterane; înlăturarea practicilor clientelare de scutiri și reeșalonări a datoriilor; retragerea treptată a statului din administrarea economiei; ***introducerea evaziunii fiscale în categoria criminalității economico-financiare;*** *eliminarea monopolurilor de stat și privatizarea utilităților publice; asigurarea independenței Consiliului Concurenței prin modificarea prevederilor referitoare la modul de desemnare a membrilor acestuia.*

Eliminarea actelor normative care în ultimii 4 ani au afectat libera concurență și au deformat sistemul legal de acordare a ajutoarelor de stat.

Publicarea criteriilor de performanță în baza cărora se acordă ajutoarele de stat *și publicitatea datelor care reflectă eficiența ajutoarelor acordate.*

Interzicerea prin lege ca o persoană să încheie contracte cu o autoritate publică dacă este soț sau rudă pînă la gradul III inclusiv cu un funcționar din cadrul autorității publice.

2) Sectorul public, transparență

Publicarea tuturor cîștigătorilor de licitații publice a căror valoare depășește anual echivalentul a 25.000 de euro;

Transparența alocării de fonduri de către autoritățile publice și societățile comerciale controlate de stat pentru reclamă în presă, *precum și plafonarea bugetului de publicitate.*

Extinderea obligației de declarare a intereselor și la interesele soțului și rudelor de pînă la gradul III inclusiv.

Adoptarea Legii privind activitatea de lobby *și crearea registrului public al activităților de lobby;*

3) În sectorul sanitar

Creșterea veniturilor salariale în spital în medie cu 50% în termeni reali, în mod diferențiat, în funcție de performanță și calitatea actului medical; asigurarea transparenței cheltuielilor pentru sănătate prin publicarea contractelor Casei Naționale de Asigurari de Sănătate, a bugetului și bilanțului acesteia, a sumelor alocate pe spitale și furnizori de medicamente; asigurarea transparenței utilizării fondurilor pentru medicamente compensate și gratuite în ambulatoriu, prin alocarea unei sume adecvate pentru astfel de cheltuieli, conform principiului „banii urmează pacientul“.

NOTA EXPERȚILOR: **5,1**

Constantin RUDNIȚCHI

La acest capitol programele, îndrăznesc să afirm, sînt substanțial diferite. Dacă PSD+PUR se cantonează într-o demagogie ieftină, care nici măcar nu aduce idei diferite de ceea ce spune actualul Guvern, Alianța pare a-și fi revărsat frustrările după patru ani de opoziție. Patru ani în care a asistat neputincioasă la crearea unui sistem clientelar în folosirea banilor publici. Și mai mult, a asistat la călcarea în picioare a unei reguli elementare atunci cînd vine vorba de banul public: organizarea de licitații corecte și transparente pentru programele derulate pe bani publici. Două observații mi se par interesante. Prima: Alianța D.A. susține asigurarea independenței Consiliului Concurenței, un fapt extrem de important pentru dorința României de se integra în UE, dar și pentru asigurarea unui mediu concurențial serios și corect în România. A doua se referă la ideea Uniunii Naționale PSD+PUR de a promova o lege referitoare la impozitarea cu 90 la sută a contravalorii bunurilor acumulate ilicit. O idee atrăgătoare pentru românii pauperi, dornici de revanșă, dar care cred că are șanse extrem de mici de a fi aplicată vreodată. Dintr-un motiv extrem de simplu: ilicitul este dificil de urmărit și demonstrat.

● Indicele de percepție a corupției al Transparency International din 2003 (pe o scală de la 10 – foarte curat la 0 – foarte corupt): Finlanda – 9,7; Slovenia – 5,9; Ungaria – 4,8; Lituania – 4,7; Grecia – 4,3; Bulgaria – 3,9; Polonia – 3,6; Cehia – 3,9; Turcia – 3,1; România – 2,8. Miercuri s-au dat publicității datele pentru 2004. România și-a îmbunătățit scorul cu 0,1, ajungînd la 2,9 *(sursa: Transparency International).*

● Un studiu al Băncii Mondiale arată percepția managerilor privind corupția ca obstacol în afaceri în anul 2002. Pe o scală de la 1 – „nu este un obstacol“ la 4 – „este un obstacol major“: Slovenia – 1,7; Ungaria – 1,7; Croația – 2,3; Ucraina – 2,5; Bulgaria – 2,5; Polonia – 2,5; România – 2,7; Albania – 3,2. *(sursa: Banca Mondială, Anticorruption in Transition 2: Corruption in Enterprise-State Interactions, 1999-2002)*

PSD+PUR

1) Accesul la servicii de sănătate

Finanţarea, cu preponderenţă, a serviciilor adecvate şi accesibile pentru categoriile defavorizate, reflectînd grupele de vîrstă, în cadrul pachetului minim de servicii de către Casa Naţională de Asigurări de Sănătate; Creşterea procentului alocat asistenţei medicale primare (medicul de familie) din bugetul Casei Naţionale de Asigurări de Sănătate, care determină implicit ***creşterea accesului categoriilor defavorizate la aceste servicii medicale****, în special în mediul rural.*

„Consolidarea dreptului de asistenţă medicală gratuită pentru studenţi *şi înfiinţarea unor unităţi medicale specializate în campusurile universitare (spitale studenţeşti).“*

Introducerea unui ***pachet minim de servicii de asistenţă medico-socială****, ca drept universal.*

Introducerea sistemului de ambulanţă comunitară*, împreună cu autorităţile locale, pentru asigurarea urgenţelor din teritoriu, în special în zonele aflate la mari distanţe de spitale*

„Dezvoltarea serviciilor medicale acordate persoanelor vîrstnice“.

2) Managementul sistemului sanitar

Introducerea indicatorilor pentru măsurarea performanţei şi calităţii serviciilor şi utilizarea tehnicilor de comparare între managerii de spital.

Dezvoltarea sistemului de finanţare pe bază de caz rezolvat.

Introducerea cardului de asigurat.

„Reabilitarea a 200 spitale la nivel naţional*, în conformitate cu normele de dotare ale Uniunii Europene.“*

3) Mediul rural

Dezvoltarea unui sistem de servicii de asistenţă medico-socială cu acoperire naţională, orientat preponderent spre mediul rural (ex. ***indemnizaţii de instalare pentru medici în sumă fixă de 2.000-2.500 euro suportată din bugetul de stat****);*

Modernizarea a 600 de cabinete medicale aflate în zonele izolate, cu populaţie cu venituri reduse, populaţie îmbătrînită şi a unităţilor sanitare situate în zone neatractive pentru personalul medico-sanitar şi dotarea – la nivel naţional – a ***2000 de cabinete medicale.***

4) Medicamente.

Continuarea politicii de compensare cu 90% pentru persoanele vîrstnice.

„Asigurarea medicamentelor gratuite pentru toţi copiii şi adolescenţii.“

„O nouă politică în domeniul medicamentelor (stimularea producţiei interne, aplicarea standardelor de calitate europene, asigurarea liberei concurenţe pe piaţa distribuţiei).“

Vaccinarea antigripală gratuită a tuturor persoanelor cu vîrsta peste 50 ani*, a colectivităţilor şi persoanelor cu risc.“*

NOTA EXPERŢILOR: **6,4**

Cristian VLĂDESCU

În analiza celor două programe, diferenţierea din punct de vedere al obiectivelor nu este substanţială, ambele atribuind un rol marcant echităţii în domeniul sanitar; totuşi, în programul Alianţei D.A. un accent mai mare este pus pe libertatea de alegere (prin sistemul de informare a pacienţilor despre competenţa şi performanţa medicilor, promovarea plăţii diferenţiate a cadrelor medicale în funcţie de performanţă). De asemenea, dimensiunea socială este mai puternic reprezentată în programul PSD+PUR (accent sporit pe serviciile din mediul rural, centre medico-sociale etc.)

Mediul rural se regăseşte ca preocupare în ambele programe, ca şi alte aspecte precum creşterea accesului la medicamentele compensate, sporirea rolului asistenţei primare, îmbunătăţirea serviciilor de urgentă, dezvoltarea îngrijirilor pentru vîrstnici şi asistenţei la domiciliu, dezvoltarea asigurărilor private, combaterea corupţiei din sectorul sanitar. Se poate aprecia că PSD propune în mare masură să continue politica actuală, cu multe din activităţile menţionate agreate sau aflate în negociere cu diferite organsime internaţionale precum BM, IFC, BEI, UE sau Fondul Global (de exemplu centre multifuncţionale medico-sociale, reabilitarea maternităţilor, management privat, sistem DRG etc.). Programul Alianţei D.A. are o propunere nouă instituţională – Oficiul pentru Protecţia Pacienţilor; pare a nu dori să continue unele dintre proiectele deja demarate, spre exemplu, sistemul DRG *(n. red.:* finanţare bazată pe caz) ca mecanism de bază în finanţarea spitalelor nu este amintit nicăieri, fără a fi foarte clar cu ce anume va înlocui acest sistem, meţionînd însă acreditarea tuturor spitalelor (mecanism esenţial pentru asigurarea calităţii actului medical). O altă diferenţă între cele două programe se referă la explicitarea bugetului sanitar în perspectivă: Alianţa D.A. înaintează cifra de 6% din PIB în 2008, o creştere cu circa 50% faţă de 2004. De asemenea, menţionează creşterea veniturilor în spital cu 50%, faţă de programul PSD+PUR care nu atinge acest subiect în mod explicit. Un alt mecanism nou propus de Alianţa D.A. este introducerea de „cecuri medicale“ pentru plata medicamentelor compensate (există diferite experienţe în lume în zona aceasta, însă fără o detaliere e dificil de comentat; de exemplu, nu este clar de ce sînt necesare asemenea cecuri dacă sînt acoperite tot din fondurile Casei de Asigurări).

Ambele propuneri au multe puncte principale comune, componenţa echităţii este importantă în ambele, latura referitoare la posibilităţile de alegere fiind mai dezvoltată la Alianţa D.A. Există unele demersuri pe care Alianţa D.A. pare a nu dori să le continue dacă va veni la guvernare, în acelaşi timp propunînd unele noi instituţii, faţă de PSD+PUR care, în mare masură, propune dezvoltarea unor programe începute şi/sau implementarea unora aflate în faza de negociere cu organisme finanţatoare internaţionale.

Matei PĂUN

Programul PNL-PD este mai ambiţios, dar este, de asemenea, mai puţin realist. Acesta oferă puţine detalii despre cum vor putea fi ţinuţi medicii competenţi la ţară. PSD+PUR oferă un program optimist într-o notă realistă. De asemenea, amîndouă programele par să fi fost făcute fără o analiză serioasă a situaţiei socio-economice a sistemului de sănătate românesc.

Constantin RUDNIŢCHI

Mult prea social programul social-democraţilor. Un val de gratuităţi şi facilităţi s-ar abate asupra populaţiei dacă PSD ar cîştiga alegerile. Un pachet minim de servicii, vaccinare gratuită, acces gratuit la planificare familială, gratuităţi pentru studenţi, lapte praf gratuit, medicamente gratuite pentru copii şi adolescenţi şi, culmea, 2.000-2.500 de euro, prima de instalare pentru medicii care se stabilesc în mediul rural. Păi, de unde atîţia bani cînd sistemul dă să moară de vreo trei ani încoace?! Cine ar putea să creadă astfel de zăpăceli, cînd bolnavii vin cu injecţia şi cu leucoplastul de-acasă şi bagă cîte 50.000 de lei în buzunarul halatului asistentelor, ca să le schimbe aşternutul. Mult mai realist este programul Alianţei, măcar şi pentru că vorbeşte despre trei lucruri importante. Medicii care vor să se stabilească la ţară sînt încurajaţi printr-o cofinanţare să-şi doteze cabinetele. Doi, se vorbeşte despre asigurări private de sănătate, asigurări care ar trebui să fie deductibile fiscal. Trei, se spune cu sinceritate că fiecare pacient ar trebui să acopere o contribuţie fixă minimală pentru fiecare reţetă eliberată. Ceea ce pare dureros pentru unii, dar este extrem de realist. Altfel, sistemul are şanse mici să iasă din criză.

Vox populi

● *Introducerea sistemului de ambulanţă comunitară împreună cu autorităţile locale din programul PSD e o utopie, deoarece în majoritatea comunelor colaborarea medicilor cu autorităţile locale e imposibilă. Peste tot există o mafie locală. De exemplu, în Rucăr dispensarul a fost construit prin finanţarea unei organizaţii filantropice britanice. Primăria n-a făcut altceva decît să-i oblige pe finanţatori să lucreze cu o firmă de construcţii cvasifantomă care a cerut nişte sume exorbitante, cum ar fi 15.000 de euro pentru zugrăvirea a trei camere, şi a furat din materiale. Pe de altă parte, dezvoltarea unui sistem de „caravane medicale“ din programul alianţei D.A. e o altă utopie, deoarece costă foarte mult. Eu, personal, voi pleca de la ţară şi nu mă va convinge PSD să rămîn pentru 2.500 de euro. În viziunea PSD, doctorul de ţară e un funcţionar care ia temperatura sugarilor şi dă bilete de trimitere pentru spitale. Cred că ambele programe nu vizează doctorii, ci pe locuitorii localităţilor rurale cărora li se promit medici dedicaţi şi cabinete moderne... şi le mai dă Năstase şi 2.500 de euro ca să rămînă la noi în sat, ai dracu' doctori!* (Ion Şendroiu, medic, comuna Rucăr, judeţul Argeş)

● *Ambele programe nu vizează schimbarea întregului sistem, care e putred. Pe mine una mă distrează cifrele foarte exacte cu care ne abureşte PSD-ul: 200 de spitale, 600 de cabinete. Au deja în vizor anumite unităţi pe care vor să le modernizeze? Şi-au pus deja la punct detaliile viitoarelor afaceri? În România, nu se reabilitează şi nu se modernizează nimic fără să existe interese personale. Nici ceilalţi nu privesc sistemul în ansamblu. Lichidarea crizei medicamentelor mi se pare imposibilă. Întrebarea mea este: ce presupune acea contribuţie fixă minimală?* (Luminiţa Oprescu, medic, Bucureşti)

Total cheltuieli pentru sănătate (2001), resurse publice şi private (USD per capita): Albania – 48; Bulgaria – 81; Slovenia – 821; Ungaria – 345; Lituania – 206; Grecia – 1001; Polonia – 289; Turcia – 109; Croaţia – 394; România – 117; Franţa – 2.109; Suedia – 2.150. ● Cît alocă guvernul pentru sănătate (2001), (USD/capita): Albania – 31; Bulgaria – 67; Slovenia – 615; Ungaria – 258; Lituania – 146; Grecia – 560; Polonia – 208; Turcia – 77; Croaţia – 322; România – 93; Franţa – 1.603; Suedia – 1832. (Sursa: World Health Organization). ● În 2003, 72.400 miliarde lei (aprox. 2 miliarde $ şi 4% din PIB) au fost cheltuiţi pentru sănătate în România. O creştere faţă de 1997, cînd procentul a fost de 2,6% (sursa: Casa Naţională de Asigurări de Sănătate).

PNL-PD

1) Accesul la servicii de sănătate

„Garantarea accesului nediscriminatoriu la îngrijiri medicale de bază, indiferent de veniturile realizate de către cetăţeni, ca drept fundamental al acestora, prin: decontarea cheltuielilor de transport pînă la cea mai apropiată unitate sanitară pacienţilor cu afecţiuni ce nu reprezintă urgenţă vitală, din localităţile fără asistenţă medicală; dezvoltarea unui sistem de «caravane medicale» de către casele de sănătate pentru recoltarea de analize medicale, consult medical şi asigurarea cu medicamente pentru pacienţii cronici din zonele descoperite din punct de vedere al facilităţilor medicale şi farmaceutice“.

„Legiferarea finanţării aşezămintelor pentru îngrijirea persoanelor vîrstnice“.

2) Managementul sistemului sanitar

„Introducerea asigurărilor private de sănătate *ca modalitate de completare a serviciilor oferite de sistemul public de asigurări de sănătate, precum şi ca principală modalitate de scădere a plăţilor informale;* ***primele de asigurare vor fi deductibile;***

Introducerea de modalităţi de plată care să reflecte activitatea individuală a fiecărui furnizor de servicii medicale;

Dublarea valorii punctului pentru plata serviciilor în medicina ambulatorie pentru a asigura deplasarea la domiciliu, programele de educaţie sanitară, asistenţa medicală pe timpul nopţii, efectuarea programelor de profilaxie, asistenţa mamei şi a copilului“.

3) Mediul rural

Lansarea unui program de ***stimulare a stabilizării cadrelor medicale din localităţile rurale prin dotarea cabinetelor medicale; dotarea se va face prin primăriile locale care vor accepta o cofinanţare de minim 20% şi va rămîne în proprietatea acestora;*** *dezvoltarea unui sistem naţional de asistenţă de urgenţă, gestionat de Ministerul Sănătăţii, care va prelua urgenţele vitale din zonele cu acces limitat la facilităţile medicale; vor fi desemnate minim 8 spitale zonale de urgenţă, care vor fi dotate suplimentar cu aparatură specifică; corespunzător, va fi structurată o reţea de staţii de salvare cu posibilităţi de intervenţie rapidă în zonele slab acoperite medical, staţii dotate cu ambulanţe (circa 200) şi cu cîte un elicopter.*

4) Medicamente

Lichidarea crizei medicamentelor ca fenomen caracteristic al sistemului de sănătate românesc; ***întregul cost al medicamentelor esenţiale pentru îngrijirea sănătăţii va fi acoperit din fondul asigurărilor sociale, fiecare pacient urmînd a achita doar o contribuţie fixă minimală pentru fiecare reţetă eliberată****.*

NOTA EXPERŢILOR: **6,5**

PSD+PUR

1) Modernizare

Peste 500.000 de elevi şi profesori vor beneficia de programul cofinanţat de Guvernul României şi din împrumutul angajat cu Banca Europeană de Investiţii şi Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei (termen de finalizare 2009, 170 milioane euro). Proiectul are în vedere reabilitarea, modernizarea şi mobilarea a 1.400 de şcoli. 370 de şcoli din chirpici vor fi înlocuite de şcoli noi, iar 290 de şcoli din mediul urban, 10 cămine studenţeşti şi 660 de şcoli din mediul rural vor fi reabilitate.

Toate unităţile şcolare din România vor beneficia de calculatoare şi conectare la Internet.

2) Reforma sistemului

Actul managerial va fi îmbunătăţit prin crearea, pentru prima dată în istoria învăţămîntului din România, a unei baze naţionale de date pentru educaţie.

3) Învăţămîntul rural

Proiectul „Relansarea învăţămîntului din mediul rural" vizează: perfecţionarea profesională a cadrelor didactice pentru 10.500 de şcoli din 2.800 de comune; pregătirea a 4.000 de cadre didactice necalificate din mediul rural, printr-un program naţional de învăţămînt deschis la distanţă; asigurarea de condiţii educaţionale de bază în 1.500 de şcoli din mediul rural, care vor beneficia de lucrări de instalaţii sanitare, electrice, centrale termice şi achiziţionare de mobilier şcolar; dotarea cu materiale didactice a tuturor şcolilor din mediul rural.

4) Burse

Dublarea numărului de burse pe domenii / specializări ale învăţămîntului superior românesc, cu prioritate în domeniile de interes ale României, în vederea integrării în Uniunea Europeană;

5) Elevii săraci

Ajutarea copiilor din familiile sărace, la începutul anului şcolar, în funcţie de nevoile fiecăruia – rechizite, articole vestimentare, transport. Prioritate vor avea copiii ai căror părinţi beneficiază de venitul minim garantat, ajutoare de încălzire sau care sînt şomeri.

Evaluarea şi sprijinul acordat în consecinţă se fac în funcţie de nevoile identificate la fiecare familie în parte şi au în vedere, ori de cîte ori este posibil, evitarea separării copilului de familia sa.

NOTA EXPERŢILOR: **5,2**

Alexandru CRIȘAN

PSD+PUR propun, mai degrabă, o colecţie de micro-programe răzleţe, iar nu jaloanele unei politici educaţionale coerente, sistemice şi durabile. Lipsa unei viziuni globale şi confuzia gravă dintre politicile sectoriale necesare şi ineficientele „măsuri" conjuncturale vor duce – în cazul cîştigării alegerilor – la pierderea şi a următorilor patru ani cu sterile „căutări", care vor ţine loc unor politici pe termen lung, aplicate concomitent. Programul PNL-PD are premisele unei politici educaţionale sistemice, corente şi sustenabile; documentul îndeplineşte şi criteriile ştiinţifice ale aşa-numitelor „politici bine făcute": porneşte de la examinarea stării actuale a sistemului; identifică precis sectoarele care necesită mutaţii/schimbări/reforme; oferă opţiuni realiste pentru concretizarea acestora; programul permite să se întrevadă un plan concret de aplicare; este dinamic şi comportă posibile corecţii. Acest program este consonant cu tendinţele cele mai actuale din domeniul politicilor educaţionale: trecerea de la *policy design and decision* la *participatory policy learning* (generarea partenerială a politicilor).

Matei PĂUN

Programul PSD+PUR se limitează la modernizarea şcolilor. Cel al PNL-PD încearcă să modernizeze întregul sistem educaţional. Este mult mai pătrunzător şi mai reformist prin natura sa. Desigur, fiind mai ambiţios, suferă şi de o mai mare probabilitate de eşec.

Sorin IONIȚĂ

În general, ambele oferte conţin o doză mare de generalităţi inofensiv-propagandistice, un fel de liste de intenţii bune. Ambele enumeră obiective cu care sîntem cu toţii de acord, dar nu spun exact ce aşteptam, anume cum s-ar putea ajunge la ele. Programul Alianţei D.A. este chiar mai sărac în detalii concrete decît al PSD (PUR fiind o entitate neglijabilă în această poveste), în schimb detaliile concrete ale PSD sînt în principal o listă de daruri electorale pentru votanţi ce ar fi stat mai bine în secţiunea de politici sociale. Nici unul din cei doi actori politici nu arată că ar şti măcar care sînt chestiunile de reformă structurală a învăţămîntului în momentul de faţă,

deşi pe ele se lucrează de ani buni (şi fără mare folos) în Minister – de exemplu, descentralizarea deciziei sau schimbarea formulei de finanţare a învăţămîntului preuniversitar, o reformă crucială ce va zgudui temeliile şcolii româneşti aşa cum o ştim noi din secolul al XIX-lea.

Andrei POSTELNICU

Nici unul din cele două programe nu oferă viziunea de reformă structurală fundamentală de care are nevoie disperată învăţămîntul românesc. PSD-ul vorbeşte despre renovarea şcolilor la sate, în timp ce Alianţa atinge puncte sensibile, dar nu oferă suficiente explicaţii asupra felului în care ar putea îndeplini respectivele obiective. Situaţia de criză profundă a învăţămîntului românesc nu poate şi nu trebuie să fie subestimată. Sistemul de învăţămînt românesc este un faliment moral colectiv şi nu un motiv de mîndrie demagogică, o pată pe prezentul şi mai ales viitorul României. În ciuda multor excepţii, este un sistem în care elevii nu au şanse să treacă examene de admitere în liceu sau facultate fără meditaţii particulare, iar profesorii nu pot supravieţui din salarii dacă nu dau aceste meditaţii. În aceste condiţii, este absolut irelevant cîţi români muncesc la Microsoft, cîţi olimpici mioritici îi bat pe ăia de la NASA, dacă pentru fiecare dintre aceşti tineri de valoare – care cam toţi o şterg din România – rămîn în urmă zeci, dacă nu sute de copii ignoraţi de profesori ce aparţin unei alte ere, de părinţi prea ocupaţi şi de politicieni dezinteresaţi. Învăţămîntul românesc cere alocarea a cel puţin 7% din PIB pe termen mediu pentru a putea fi reabilitat, dar mai are nevoie şi de reforme ale programelor, de o schimbare radicală a metodologiei pedagogice şi a modului în care înţelegem ideea de educaţie. De felul în care este abordată această problemă depinde succesul întregii economii româneşti, pentru că o economie fără forţă de muncă adecvat educată nu va putea finanţa un sistem viabil de sănătate şi pensii şi nu-şi va putea hrăni propria creştere.

Constantin RUDNIȚCHI

De data aceasta Alianţa D.A. s-a fript. A venit cu un program scris într-o perfectă limbă de lemn, cu nişte obiective atît de generale, care spun totul fără a spune de fapt nimic. Poate doar un singur lucru, acela ca va dubla în euro salariile personalului din educaţie. Dar, ciudat, nu se spune pînă cînd se va întîmpla acest lucru. Prin contrast, PSD vine cu cîteva puncte clare şi care, foarte important, au se pare şi susţinere financiară din partea BEI. Desigur, dacă nu cumva PSD bate cîmpii. Una peste alta, concizia PSD dă mai bine decît demagogia D.A. la acest capitol. Cu atît mai mult cu cît PSD chiar a arătat că poate să facă: a construit săli de sport. Este adevărat, cu firmele clientelei de partid, dar a construit. Un lucru este uitat, poate, de PSD. Dacă împrumutul cu BEI este deja angajat, în cazul în care va pierde alegerile, de aceşti bani vor beneficia chiar rivalii politici. Cu condiţia ca împrumutul să nu nască acelaşi scandal pe care l-au adus manualele alternative.

Vox populi

● *Pentru că are cifre concrete, valoarea proiectului, numărul beneficiarilor... programul PSD-PUR poate inspira încredere... Personal însă am auzit de prea multe ori şi am crezut de pomană în aceste fraze puţine, care promit atît de mult... Cu toate că am învăţat în anii aceştia să nu mai am nici o iluzie privind promisiunile, nu pot fi indiferentă la propunerea Alianţei privind dublarea în echivalent euro a salariilor personalului din educaţie. Nu sînt naivă, nu cred în această dublare, dar cel puţin cred într-o creştere decentă şi o reabilitare a statutului de profesor. Dacă vrei calitate la nivel european, atunci trebuie să investeşti la nivel european.* (Luminiţa Popa, profesor de limba franceză, Liceul „Marin Preda", Bucureşti)

● *În primul rînd, deşi ambele oferte electorale sugerează ideea că dificultăţile principale ale sistemului educaţional pornesc de la subfinanţare, în mod inexplicabil, nici una nu face vreo referire la iniţiativa legislativă a Federaţiei Sindicatelor Libere din Învăţămînt, iniţiativă prin care se cere subvenţionarea şcolii cu 6% din PIB, începînd de la 1 ianuarie 2005, şi cu 7% din 2007. Cu toate că iniţiativa a fost agreată atît de Năstase, în diverse luări de poziţie, adoptată atît de actuala putere, cît şi de opoziţie, în şedinţa Comisiei de Învăţămînt a Camerei Deputaţilor, în 6 octombrie, propunerile electorale o omit. Pe de o parte, oferta PSD-PUR prezintă obiective aparent mai concrete, cu date şi cifre, pe de alta, este lipsită de perspectivă asupra finalizării reformei. Aceste opţiuni se regăsesc în platforma PNL-PD, dar numai ca o înşiruire de deziderate. Ar fi de dorit să se preconizeze o revedere amplă a legislaţiei învăţămîntului; să se urmărească în continuare lărgirea autonomiei unităţilor de învăţămînt şi stabilirea unui program riguros de editare a manualelor, care în prezent sînt greu accesibile elevilor, prin conţinut şi preţ.* (Elena Micu, profesor de istorie, Liceul „Marin Preda", Bucureşti)

PNL-PD

1) Modernizare

„Asigurarea mijloacelor financiare pentru reabilitarea şcolilor şi asigurarea dotărilor necesare printr-un program guvernamental special".

Dotarea şcolilor cu materiale didactice şi echipamente informatice destinate procesului didactic (calculatoare, softuri educaţionale, echipamente multimedia).

2) Reforma sistemului

Consacrarea legală a autonomiei şcolilor şi liceelor în stabilirea unei părţi din curriculum, în elaborarea de programe, în angajarea de personal, în acumularea şi folosirea de resurse financiare, în diferenţierea veniturilor; Extinderea autonomiei universităţilor în materie de patrimoniu, în acumularea şi folosirea de resurse, în selectarea şi angajarea personalului, în stabilirea formei de admitere şi a cifrelor de şcolarizare şi în diferenţierea veniturilor.

3) Învăţămîntul rural

Reabilitarea şcolilor din mediul rural, construcţia de noi şcoli şi dotarea lor cu utilităţi prin alocaţii de la bugetul de stat, în sistem de cofinanţare şi cu contribuţia autorităţilor administraţiei publice locale; pentru aceste lucrări se vor aloca distinct, de la bugetul de stat 100 de milioane euro anual. Asigurarea de personal didactic calificat în mediul rural prin sporuri salariale (incluzînd sporul de mediu rural), facilităţi pentru transport, cazare şi stabilizare. Sprijinirea formării iniţiale de cadre didactice din mediul rural prin alocarea anuală a încă 10.000 de locuri distincte în învăţămîntul superior.

4) Burse

Sprijinirea socială a elevilor şi studenţilor prin credite de studii garantate de stat; aplicarea unui sistem de burse de studiu ţinînd cont de performanţa şcolară şi situaţia materială a familiei; formarea reţelei de sprijinire a învăţămîntului de către economia privată; crearea suportului local pentru studii; accesul la programe internaţionale etc..

6) Salarii în învăţămînt

„Dublarea în echivalent euro a salariilor personalului din educaţie, luînd în consideraţie necesităţile legitime ale slujitorilor şcolii. Crearea unui nou sistem de salarizare care să reflecte importanţa socială a educaţiei, să stimuleze performanţa şi creaţia, precum şi propria formare continuă."

NOTA EXPERŢILOR: **6,8**

Comparaţie în procente din PIB pentru educaţie (1999-2001): Norvegia – 6,8; Franţa – 5,7; Grecia – 3,8; Cipru – 5,6; Slovacia – 4,1; Polonia – 5,4; Ungaria – 5,1; Germania – 4,6; Cehia – 4,4; România – 3,5. Efectuarea ciclurilor de învăţămînt la vîrsta adecvată (indicator combinat pentru toate ciclurile, 2001/2002), în procente: Norvegia – 98; Franţa – 91; Germania – 88; Spania – 92; Italia – 82; Grecia – 86; Estonia – 96; Lituania – 90; Polonia – 90; Bulgaria – 76; Albania – 69; România – 68 *(sursa: Human Development Report, Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare, 2004).*

PSD+PUR

Mediu

Încurajarea introducerii sistemelor de management al mediului, încurajarea parteneriatelor public-privat.

Înfiinţarea şi organizarea Sistemului Naţional de Evaluare şi Gestionare Integrată a Calităţii Aerului (SNEGICA).

Realizarea unor staţii pilot de tratare mecano-biologică pentru producerea de combustibili alternativi obţinuţi din deşeuri.

Reabilitarea şi/sau modernizarea staţiilor de tratare şi a reţelelor de distribuţie a apei potabile pentru 457 de localităţi în perioada 2005-2008.

Asigurarea compatibilităţii tehnologiilor şi produselor industriale cu exigenţele de protecţie a mediului înconjurător.

Agricultură

1) Subvenţii

***Sprijin financiar de 2,5 milioane lei/ha**, inclusiv pentru terenurile arendate.*

Pentru 2005-2006: 10.000 lei/kg carne şi 1.000 lei/ou pentru produsele realizate în condiţii certificate ecologic; 2.000 miliarde lei/an ca sprijin direct pentru un număr de 1 milion de crescători de animale care livrează lapte pentru procesare; 50% din valoare pentru achiziţionarea echipamentelor de irigaţii.

*Pentru 2005-2008: **50% din preţ pentru achiziţionarea a 18.000 de tractoare.***

30-50% din preţul seminţelor, acordat ca ajutor în sumă fixă pentru 100 kg seminţe.

2) Fermele agricole

***Stimularea creditului mutual agricol**, punerea în funcţiune a garanţiilor mobiliare şi imobiliare, prefinanţarea recoltei.*

Elaborarea legislaţiei privind protecţia producătorilor agricoli împotriva riscurilor cauzate de factorii naturali.

*Continuarea programului de **atribuire în folosinţă gratuită a spaţiilor zootehnice dezafectate;***

După intrarea în UE: acordarea de plăţi directe pe hectar, din fonduri ale Uniunii Europene şi de la bugetul de stat, atît pentru fermele mici, cît şi pentru cele de mari dimensiuni, în cuantumuri situate între 3,9 şi 4,3 milioane lei; asigurarea de la buget a 200 milioane lei/hectar pentru înlocuirea viilor hibride cu soiuri nobile.

Legiferarea funcţionării burselor de produse agricole şi a bursei funciare.

important politicii privind protecţia mediului, punînd accent pe conştientizarea şi educarea publicului. Din păcate, parcurgînd acest capitol, ajungem la concluzia ca Alianţa D.A. îşi propune, printre altele, introducerea de noi reglementări naţionale fără a avea cunoştinţă că ele deja există ca urmare a transpunerii directivelor de mediu ale UE. Se ajunge astfel la stabilirea unor obiective cel puţin confuze ca „sprijin pentru cazurile speciale de neconformitate" sau „împădurire a minimum 1% din Fondul Forestier Naţional". Politica de mediu propusă sugerează lipsă de experienţă şi chiar necunoaşterea legislaţiei în vigoare din partea celor care au elaborat-o, care merg pînă la a propune „statuarea Ministerului şi a Agenţiei Naţionale de Mediu într-o poziţie de decizie". Este de apreciat conştientizarea importanţei protecţiei mediului, dar acesta nu este suficientă.

Matei PĂUN

Ambele programe au un accent puternic pus pe subvenţionarea sectorului agricol. Cel al PNL-PD are, de asemenea, intenţia să „finalizeze" privatizarea pădurilor şi a terenurilor de vînătoare. Ambele programe sînt „realizabile", dar nu sînt foarte ambiţioase în materie de soluţii şi reforme. Ambele sfîrşesc prin a îneca problema în bani.

PNL-PD

Mediu

Utilizarea Fondului de Mediu numai pentru promovarea unor proiecte cuprinse în Planul Naţional de Acţiune pentru Protecţia Mediului.

Realizarea sistemului de monitorizare integrată a mediului.

Realizarea Programului Naţional de prevenire şi combatere a eroziunii solului.

Reunificarea Gărzii de Mediu cu Agenţiile de Mediu.

Program Naţional de împădurire a minimum 1% din Fondul Forestier Naţional pe perioada 2005-2008. Program Naţional de creare a perdelelor de protecţie (înfiinţarea a minim 500 km/an perdele forestiere); implementarea Programului Naţional de Acţiune pentru Schimbări Climatice.

Agricultură

1) Subvenţii

***Pentru cultivarea terenurilor (pînă la 5 ha): 2,5 mil. lei/ha**; pentru îmbunătăţirea şi întreţinerea terenurilor cu păşuni şi fineţe (pînă la 10 ha): 0,5 mil.lei/ha; pentru carnea în viu abatorizată: porc în viu 12.000 lei/kg; bovină 7.000 lei/kg; pasăre 3.000 lei/kg; prime pentru laptele livrat în scopul procesării: 2.000 lei/litru.*

Acordarea unei prime de 800 de lei/kg pentru grîul destinat panificaţiei şi subvenţionarea depozitării acestuia pe o perioadă de pînă la 8 luni.

Subvenţionarea primelor de asigurare şi plata despăgubirilor pentru calamităţi naturale.

2) Fermele agricole

*Finanţarea fermelor agricole nou înfiinţate de tinerii ce se vor stabili în mediul rural: **15.000 euro/fermă***

Întabularea tuturor suprafeţelor agricole din extravilan, prin introducerea cadastrului unitar, pe cheltuiala statului; acoperirea din bugetul statului a cheltuielilor efectuate cu plata taxelor pentru schimburi şi vînzări de terenuri agricole, întocmirea de documentaţii.

***Utilizarea preţului minim garantat pentru produsele agricole de bază** (grîu, lapte, carne).*

Crearea cadrului legal privind înfiinţarea şi organizarea Cooperativelor de Credit Rural.

*Rentă viageră pentru persoanele de peste 60 de ani care vînd terenul agricol deţinut în proprietate: **100 euro/ha/an.** Rentă viageră pentru persoanele peste 60 de ani care cedează dreptul de folosinţă al terenului în favoarea unei exploataţii înregistrate: **50 euro/ha/an.***

Sorin IONIŢĂ

Dacă fondurile n-ar fi în euro şi dacă scoatem din programul Alianţei D.A. paragrafele onorabile despre finalizarea restituirii proprietăţilor şi intabulării, ambele documente ar fi putut emana foarte bine de la plenara PCR într-o perioadă liberală a comunismului. În Ungaria pe vremea lui Kadar politicile agricole erau mai pline de substanţă, identificînd opţiuni majore şi căi alternative. Lipsa de viziune şi realism la noi sînt explicabile: agricultura este cel mai calamitat sector în materie de expertiză umană în partidele româneşti, iar puţinele cadre existente trădează continuitatea firească de gîndire cu perioada '60-'70 în care s-au format. Ce ni se propune azi din ambele direcţii sînt lungi liste de euro-granturi, euro-pensii, euro-subvenţii pe cap de vacă, fermier, kil de carne, ou, investiţii meritorii în irigaţii, maşini agricole, motorină fără taxe, „valorificarea superioară a produselor" etc. Ca votant, nu poţi decît să zici „aferim, să fie primit", deşi nu e clar, dacă totul e aşa roz, de ce nu s-au dat astea şi pînă acum. Nimic despre compromisuri inevitabile, resurse, separarea necesară între ce e protecţie socială pentru ţăranii tradiţionali şi ce e politică de dezvoltare rurală de tip nou.

Constantin RUDNIŢCHI

Ambele forţe politice se străduiesc să prindă ultimul tren înainte de integrare. Adică dau subvenţii la toată lumea. Să nu uităm că, după 2007, subvenţiile agricultorilor români se vor stabili la Bruxelles, şi nu la Bucureşti.

NOTA EXPERŢILOR: **5,9**

Lucian LUCA

Cum după aderare marja de mişcare în domeniul politicilor agricole este foarte redusă, multe din propunerile celor două alianţe se referă la primii doi ani. Din 2007 agricultura va fi sprijinită aproape integral de la Bruxelles, într-o modalitate care depinde prea puţin de partidul aflat la putere. Impresia de seriozitate şi competenţă inspirată de programul Uniunii PSD+PUR, cît şi abundenţa măsurilor populiste fac să treacă în plan secundar opţiunea strategică a programului: sprijinirea marilor exploataţii agricole de tip firmă sau cooperativă. O opţiune riscantă social şi care lasă loc favorizării unei anumite clientele. Este meritoriu accentul pus pe sprijinirea investiţiilor, cu toate că în cazul sistemului de irigaţii, de exemplu, intenţiile sînt oarecum fanteziste. Platforma de guvernare a Alianţei D.A. pune accentul, din păcate, pe aceleaşi măsuri populiste. Totuşi, enunţă explicit obiectivul politicii propuse: transformarea gospodăriilor ţărăneşti în ferme familiale comerciale. Mijloacele prin care s-ar realiza această transformare, legată în principal de funcţionarea pieţelor agricole, nu sînt însă detaliate. Linia de forţă pare dată de măsura curajoasă, cu impact asupra structurii agricole, de acordare a rentelor viagere pentru terenurile vîndute sau date în arendă.

Rodica STĂNESCU

Este pozitivă existenţa unor elemente de program privind mediul în Programul de Guvernare pentru perioada 2005-2008 al Uniunii Naţionale PSD+PUR, în condiţiile în care Capitolul 22 de negociere în vederea aderării la UE se dovedeşte a fi unul dintre cele mai dificile. Angajamentele cuprinse în program sînt formulate în linii generale, acoperind în bună măsură problematica reală a domeniului. Sînt menţionate de asemenea şi elemente intersectoriale de reducere a impactului asupra mediului (industrie, transport, agricultură, silvicultură). Experienţa acumulată în elaborarea planurilor de implementare a directivelor de mediu ale UE şi asumate de actualul guvern a condus la realizarea unui program de guvernare cuprinzător, cu obiective generoase privind protecţia mediului. Platforma de guvernare a Alianţei PNL-PD acordă un spaţiu

NOTA EXPERŢILOR: **5,4**

Vox populi

● *Vă lipsesc 50 de ani de dezvoltare. Dacă vă uitaţi la structura agriculturii dumneavoastră, veţi vedea doar ferme mici şi ferme foarte mari. Vă lipsesc fermele de mărime medie.* (Franz Fischler, comisar european pentru agricultură, după Reuter's)

● *Dacă aş compara cele două programe, aş spune că nu se deosebesc cu nimic unul de celălalt, cu excepţia că Alianţa vine cu această chestiune* (renta viageră pentru bătrînii care vînd sau arendează pămîntul – n.red.) *care este binevenită, pentru că oamenii de peste 65 de ani trebuie să înceapă să aibă un trei decent şi trebuie să apară acei fermieri care să meargă în Uniunea Europeană. Dar în rest dezamăgire totală la ambele programe. Numai cu 2 milioane şi jumătate la hectar, care sînt bani pentru săraci, bani daţi ca să trăiască... Unde sînt programele de dezvoltare? Nu există un program concret.* (Adrian Rădulescu, Preşedintele Ligii Asociaţiilor Producătorilor Agricoli, declaraţie oferită pentru Radio Total)

● *Să dea subvenţii, dar să facă şi o asociaţie agricolă, nu să dau toată pensia mea pe pămînt, că nu-mi ajunge ce dau ei subvenţii. Anul trecut ne-a dat 2 milioane la hectar. Acuma s-a mai mărit, dar s-a mărit şi costul la tractor, pentru lucrări. Un hectar ne costă cam 10 miloane pe an, cu arat, discuit, oameni la sapă. Plus că iei omul la muncă, dar trebuie să îi dai şi de mîncare ca să poată să sape. Şi nici nu prea găseşti oameni. Chiar mai mult de 10 milioane. Şi asta fără ierbicid. Şi ei zic de 2 milioane... Mai bină să îl dăm la o asociaţie, să facă o asociaţie care să îl lucreze, să oprească ei subvenţia asta şi nouă să ne dea cotă parte din produse. Barem scăpăm de grijă".* (Dumitra Ciobanu, pensionară, agricultoare)

● *Cum adică rentă viageră? Ca să îl vînd? Nu, nu vînd, că avem şi noi copii, să moştenească şi ei. Să îl vînd şi să-mi dea 100 Euro pe an? Cît vine asta? 4 milioane? Nu, prea puţin. Aşa, să dau în arendă la o asociaţie, da, aş vrea să primesc. Dar să fie ceva legal.* (Elisabeta Ştefan, pensionară, agricultoare)

În UE-15 (fără ţările intrate anul acesta), agricultura produce 1,7% din PIB şi 4,2% din populaţia ocupată lucrează în agricultură. În România, PIB agricol reprezenta 13% în anul 2002 şi 37,7% din populaţia ocupată lucra în agricultură. Productivitatea în România: 248 euro/ha faţă de 2000 euro/ha în UE. Populaţia ocupată în agricultură, procent din totalul populaţiei ocupate (2002), comparaţie cu noile membre şi alţi candidaţi: Cehia: 4,9; Ungaria: 6,1; Polonia: 19,6; Bulgaria: 10,7; România: 37,7; Turcia 32,7. Veniturile populaţiei în mediul rural românesc (2001): venitul mediu lunar pe gospodărie ţărănească 165 de euro, adică 59,4% din veniturile unei gospodării de salariaţi şi cu 12,5% mai mult decît cel al unei gospodării de şomeri (*surse: Studiul de impact nr. 11 al Institutului European din România, 2004; statistici ale Directoratului general al Comisiei Europene*)

PSD+PUR

1) Inechităţile din sistem

„Toate inechităţile din sistemul public de pensii vor fi eliminate prin recalcularea tuturor pensiilor provenite din fostul sistem al asigurărilor sociale de stat. Ne propunem ca această operaţiune să se finalizeze în anul 2007."

2) Pensia medie

Creşterea pensiei medii de asigurări sociale la 100 de euro în 2008.

3) Pensiile din agricultură

„Pensiile pentru agricultori vor beneficia de majorări similare cu cele care se vor acorda pensiilor din sistemul public."

Se va institui o indemnizaţie pentru lucrătorii agricoli, cu vîrsta cuprinsă între 55 şi 65 de ani, suportată de la bugetul de stat şi din fonduri comunitare. Printr-o lege specială se va acorda persoanelor de peste 65 ani, fără venituri, o pensie socială, finanţată de la bugetul de stat.

4) Pensiile private

„Sistemele de pensii capitalizate, administrate privat, vor furniza venituri suplimentare pentru vîrsta a treia. Se va asigura supravegherea funcţionării corecte şi eficiente a fondurilor de pensii în vederea furnizării unor pensii private sigure."

5) Cămine

Reţea de aşezăminte prin finanţare în proporţie de 90% de la bugetul de stat şi 10% de la colectivităţile locale; dezvoltarea reţelei de îngrijiri la domiciliu sau în centre de zi.

NOTA EXPERŢILOR: **5,3**

Marian PREDA

Deşi programele politice ale celor două alianţe electorale sînt în bună măsură şi instrumente de propagandă, şi aceasta se poate observa clar parcurgîndu-le, faptul că promisiunile sînt însoţite uneori de parametri clari, de indicatori, de cifre şi nu de expresii vagi gen „vom face totul" este în sine pozitiv. Şi totuşi, cineva spunea că statistica este ca o fată frumoasă care poartă fustă scurtă: arată o mulţime de lucruri, dar ascunde părţile esenţiale. Cam aşa stau lucrurile şi cu cele două oferte electorale. Deci, ce arată şi ce nu arată ele în domeniul pensiilor...

Un element esenţial al programelor sînt creşterile unor indicatori esenţiali gen salariul mediu pe economie şi pensia medie. Prima mare „şmecherie" nerostită: deşi vor creşte substanţial în valoare absolută, în euro (presupunînd că s-ar realiza intenţiile exprimate în programe), puterea de cumpărare nu va creşte nici pe departe atît de mult. România avea o corectare a Produsului Intern Brut (PIB) prin calculul lui la paritatea puterii de cumpărare *(Power Purchasing Parity)* faţă de Europa Occidentală de aproximativ 2,5 şi, cu scumpirile din ultimii ani probabil tot a rămas peste 2. Cu alte cuvinte, în medie, *cu 1 euro poţi cumpăra de 2 ori mai multe lucruri în România decît în UE, preţurile fiind în medie de două ori mai mici.* Procesul de integrare este însoţit însă de o aliniere a preţurilor care vor creşte pînă în 2007 şi după aceea, aşa cum s-a întîmplat în ţări precum Ungaria. Deci, *în 2008, cu cei peste 300 de euro promişi ca salariu mediu se vor putea cumpăra cam tot atîtea lucruri cît cu 200 de euro cît reprezintă salariul mediu în prezent în România*. Calculul pentru pensii este desigur asemănător.

Promisiunile de 100 euro pensie medie (PSD+PUR) şi 110 (PNL-PD) au evident caracter electoral şi, în contextul celorlalţi parametrii promişi, nu pot fi realizate. Conform calculelor noastre, fără finanţare de la Bugetul de Stat, cu o rată de colectare de 80% şi cu un raport între pensionari şi contributori de 1,35 pensionari/salariaţi-contributori şi cu rata de contribuţie 0,315 din venitul mediu brut, pensia medie ajunge la *18,7%* din acest venit. În funcţie de venitul mediu brut se pot face simulări. De exemplu, la 200 de euro, pensia ar fi de aproximativ 37,4 euro. *Pentru o pensie medie de 100 de euro, venitul ar trebui să fie de aproximativ 535 de euro. La salariile de 310-350 de euro promise de aceste programe, pensia medie poate fi de 58-65 de euro*. Desigur, se poate îmbunătăţi rata de colectare şi poate creşte numărul de salariaţi–contributori, dar aceste cifre ar putea mări pensia cu maxim 40-50% spre 87-98 de euro. Dacă toate aceste variante optimiste s-ar materializa trebuie însă să scădem fondurile pierdute prin scăderea ratei de contribuţie, în prezent de 31,5% din venitul net (promisiune exprimată de fiecare din cele 2 alianţe), ceea ce ar reduce substanţial intrările la fondul de pensii. Oricum, chiar realizat, nivelul promis al pensiei medii nu va îmbunătăţi prea mult viaţa pensionarilor pe fondul creşterilor mari de preţuri care vor urma.

Dintre cele două promisiuni privind creşterea pensiilor, cea PSD+PUR este puţin mai aproape de a putea fi atinsă, iar cea a PNL-PD este mai echitabilă, chiar dacă greu de realizat. PSD a separat pensionarii promiţînd pensie medie de 100 de euro pentru pensionarii care au contribuit la sistemul de asigurări, deci fără cei 1,5 milioane de pensionari din agricultură care vor avea „pensii sociale". Astfel, propunerea devine realizabilă pentru sistemul de asigurări, dar rămîn pensionarii din agricultură care trec în povara bugetului de stat pe componenta asistenţă socială. Astfel, pensia medie reală din sistem, care să includă şi pensionarii din agricultură, va fi mai mică de 100 de euro.

Propunerea PSD+PUR redevine nerealistă (sau, din nou, „şmecheră") în momentul în care promite că în 2008 numărul de pensionari (acum peste 6 milioane) va fi egalat de numărul de angajaţi plătitori de contribuţii sociale (acum 4,5 milioane). Aceasta ar însemna minim 1,5 milioane de noi locuri de muncă pînă în 2008! Sau nu se iau în calcul pensionarii din agricultură şi atunci vorbim de 4,7 milioane de pensionari?

O altă problemă a propunerii PSD+PUR este menţiunea ca prin recalcularea pensiilor pentru cei pensionaţi „pe vechea lege a pensiilor", deci pînă la 1 aprilie 2001, să se păstreze pensia cea mai avantajoasă dintre cea veche şi cea nou-calculată! Se ştie că multe pensii foarte mari sînt rezultatul modalităţii complet inechitabile de calcul a pensiei de pînă în 2001. PSD+PUR promit că vor păstra aceste privilegii. Pe seama cui? A celorlalţi pensionari sau a bugetului de stat, deci a noastră, a tuturor?

Cu alte cuvinte, promisiuni electorale roze, dar vremuri grele în viitor pentru pensionarii români. Nici nu se putea altfel din moment ce sînt în România atîţia care vor să primească beneficii de la stat sau de la sistemele de asigurări şi prea puţini care plătesc taxe şi contributii la aceste sisteme.

Matei PĂUN

Ambelor programe le lipsesc viziunea şi ambiţia şi nu se focalizează pe reformarea sistemului. Mai degrabă, amîndouă intenţionează să cheltuiască mai mult (în moduri aproape identice).

Sorin IONIŢĂ

Ambele programe discută detalii şi pierd imaginea globală a unui sistem care are nevoie de reforme serioase. Indexările sau recalculările nu sînt o reformă, ci doar un prim pas către aceasta. Sistemul de pensii de stat merge spre faliment din cauza trendului demografic negativ, obiceiului de ascundere a şomajului prin pensionări anticipate, perpetuării fraudelor pe scară largă în materie de pensii de handicap şi altor asemenea. Nu se vor putea simultan mări pensiile în valoare reală şi reduce contribuţiile, fără a umbla decisiv la parametrii de bază al sistemului: mărirea vîrstei de pensionare, atît legală cît şi reală (adică eliminarea dispenselor tacite de tot felul pentru unele categorii) şi reducerea treptată a ponderii categoriilor care primesc beneficii fără să fi contribuit. Acestea sînt probleme dureroase, dar ascunderea lor după tufiş nu le va face să dispară. Programul Alianţei D.A. se referă la sistemele de pensii private, dar lipsesc detaliile privind funcţionarea acestora. În general, nici unul dintre partide nu oferă evaluări de costuri ale măsurilor sociale propuse.

Constantin RUDNIŢCHI

Aici e aici. Mare mizã, mare dandana. Toată lumea dă cu două mîini în campania electorală. Se reduc inechităţile, cresc pensiile la 100 de euro, se majorează pensiile pentru agricultori, ba chiar unii primesc şi rentă viageră pentru meritul că au vîndut pămîntul la şmecheri şi nu l-au lăsat moştenire nepoţilor. Sau mai bine împuşcă doi iepuri, vînd pămîntul unei rude şi primesc şi pensia viageră. Totul gîndit, probabil, în numele consolidării marilor suprafeţe în agricultură. Prost gîndit. Ceea ce este uimitor pentru o persoană între două vîrste, aşa ca mine, este faptul că partidele serioase nu se gîndesc la cei de-un leat cu mine. Noi, cei care nu prea mai credem în sistemul public de pensii. Nu se vorbeşte destul despre reformarea sistemului de pensii, despre pensii private sau despre pilonii doi şi trei. Totul se dă actualilor pensionari, cei care vin nu au decît să se căciulească şi ei la guvernul care va fi atunci, să le mai dea 100 de euro la pensie. O singură frază interesantă, la PSD, care îşi propune ca în următorii patru ani să ajungă la un număr egal de asiguraţi social cu cel al pensionarilor. Adică un număr egal între cei care dau şi cei care primesc. Depinde însă cum se ajunge la treaba asta.

PNL-PD

1) Inechităţile din sistem

„Eliminarea inechităţilor din sistemul public de pensii, prin recalcularea tuturor pensiilor astfel încît să fie respectat principiul «la condiţii egale de pensionare, pensii egale, indiferent de anul ieşirii la pensie».

2) Pensia medie

Pensia medie din sistemul public va ajunge la circa 110 euro.

3) Pensiile din agricultură

*„Creşterea puterii de cumpărare a pensiilor agricultorilor prin acordarea de indexări şi majorări la fel ca în sistemul public de pensii". Se va acorda o rentă viageră pentru persoanele peste 60 de ani care vînd terenul agricol deţinut în proprietate. (**100 euro/hectar/an. Pentru cei care dau în arendă terenul se va acorda o rentă de 50 euro/ha/an.**)*

4) Pensiile private

„Dezvoltarea sistemelor de pensii administrate privat în condiţiile unui control public transparent şi eficient asupra gestionării acestor fonduri de pensii".

5) Cămine

Susţinerea construcţiei de noi cămine precum şi a modernizării celor existente; servicii socio-medicale la domiciliu; stabilirea de parteneriate cu autorităţile administraţiei publice locale pentru dezvoltarea serviciilor sociale comunitare.

NOTA EXPERŢILOR: **5,3**

Vox populi

● *„Realitatea pensionarilor diferă de realitatea din ziare, de la televiziune. Partea proastă este că pensionarii efectiv mor de foame, nu au ce mînca, se bucură dacă primesc o pîine, dacă li se măreşte pensia cu 100.000 de lei. Însă prevăd că va fi fi vai şi amar de pensionari după consumarea alegerilor. Cu greu sînt ţinute creşterile la preţuri, va fi prăpăd în ianuarie, februarie. În ce priveşte pensia medie de 100-110 euro, este după părerea mea irealizabilă. Dacă ar fi existat o voinţă politică pentru ridicarea nivelului de trai al pensionarilor, ar fi trebuit făcut imediat după alegeri. Acum, este o abundenţă de promisuni, pensionarul este năucit. Din păcate, mulţi pensionari chiar cred: «Dom'le, s-ar putea să fie bine». Dar va fi mai rău. Nu cred că opoziţia poate face mai mult. Poate doar să fure mai puţin. Şi opoziţia va fura, dar trebuie trezită o teamă că nu sînt veşnici la putere. Propunerile de pensii private nu sînt pentru pensionarii de astăzi, pentru cei de peste 15-20 de ani, pe noi nu ne ajută."* (Gheorghe Chioaru, preşedintele Casei de Ajutor Reciproc a Pensionarilor „Omenia", sector 5.)

● Aud, de multe ori, cîte o persoană care spune „Venica de la etajul şapte a fost femeie de serviciu şi are pensia mai mare decît mine, care am fost inginer". Recorelarea pensiilor este foarte importantă. Indiferent cine o propune, aceasta trebuie făcută. (Pavel Lunceanu, Eurofil Industrial, întreprinzător)

● *Pensiile sînt mici şi din cauza contribuţiilor pe salarii. Pentru că sînt atît de mari, fiecare apelează la tot felul de artificii, astfel încît foarte mulţi au salariul minim. Evident că aceasta se va reflecta într-o pensie mică, indifrent cîte recorelări sau recalculări se vor face între timp. Pe de altă parte, ar trebui să luăm în calcul dacă promisa pensie de 100 de euro include şi gratuităţile pentru transport, ajutoarele pentru încălzire şi alte facilităţi. În acest caz, banii ar fi, în realitate, mai puţini.* (Nicolae Grigorescu, Grini Expert, întreprinzător)

Numărul de pensionari din România (ianuarie 2004): total 6,11 milioane, din care 4,61 milioane de pensionari de asigurări sociale; 1,5 milioane pensionari agricultori. În 1990 erau 3 milioane de pensionari. Numărul de salariaţi în prezent este de 4,5 milioane, faţă de 8 milioane în 1990. Populaţie activă: 10,5 milioane; populaţie activă asigurată pentru pensii: sub 5 milioane. 2 milioane de persoane ocupate în agricultură, din care doar 50-60 de mii contribuie la sistemul de asigurări. Raport de 1,35 pensionari pentru un angajat-contributor. În UE, rate de 0,6 sînt de natură să-i îngrijoreze pe oficiali. Vîrsta de pensionare legală: 62 de ani pentru bărbaţi, 57 de ani pentru femei. Pensionările anticipate şi cele pentru invaliditate au dus la o vîrstă medie reală de pensionare de aproximativ 52-53 de ani în anii 2001-2003. *(Sursa: Studiile de impact ale Institutului European din România, studiul nr. 9, oct. 2004).*

Cristian GHINEA
Manuela PREOTEASA

Tragem linie şi...

Una peste alta, cele două formaţiuni au trecut clasa. Nici prea-prea, nici foarte-foarte, ambele programe au fost considerate mediocre de experţi, Alianţa D.A. avînd totuşi un uşor avantaj. Cele mai mari note s-au înregistrat la capitolul „Impozite": PSD+PUR – 6,3; D.A. – 7,3. Ambii combatanţi propun reduceri semnificative ale impozitării, deşi varianta opoziţiei de a introduce o cotă unică de 16% a fost semnalată de toţi cei care au evaluat capitolul respectiv. Partidele par a fi preocupate mai mult ca oricînd de impozite şi taxe. Asistăm la un adevărat concurs, de tipul „cine reduce mai mult cîştigă". Scad impozitul pe venit şi profit şi contribuţiile pe salarii. Fiscal, programele se delimitează totuşi: Alianţa D.A. propune o reducere îndrăzneaţă, cu efect imediat, dar şi cu o doză de imprevizibil, în timp ce PSD+PUR adoptă politica „paşilor mărunţi", cu picătura. Deşi experţii au notat per total pozitiv ideea unei taxe cu cotă unică, au fost semnalate posibile forme de opoziţie faţă de această idee, care ar putea duce la abandonarea sa. Rămîne de văzut dacă vor putea fi capabili să depăşească aceste opoziţii în caz că au cîştig de cauză.

Ce nu ni se spune?

Ce nu se spune în programe este uneori la fel de semnificativ. De exemplu, România va mări în următorii ani accizele la benzină, acceptînd deja termenele UE: 267 euro/tonă în 2003; 272 în 2004; 280 în 2005; 287 euro în 2006. Aceasta va atrage scumpiri pe linie, cum ne-am obişnuit. Întrucît indiferent cine vine la putere creşterea de accize oricum se va face, ambele formaţiuni au ales să omită acest gen de amănunte. Însă PSD nu a omis să treacă la promisiuni diverse alte programe „de bine" deja agreate cu UE sau Banca Mondială, care, de asemenea, se vor aplica indiferent că rămîne sau nu la putere.

Există impresia că s-a organizat un fel de concurs de promisiuni, fără a fi foarte clar din ce se vor acoperi. Alianţa D.A. susţine că are calcule de impact al implementării, pe cînd ministrul Tănăsescu ne asigură că totul e calculat la virgulă. Să sperăm că nu au greşit formulele. Totuşi, efectele campaniei asupra bugetului se văd deja. La sănătate s-au ciupit 500 de miliarde din bugetul pe anul viitor pentru compensarea cu 90% a medicamentelor pentru pensionari, măsură care oricum cu greu stă în picioare în cele cîteva luni dinainte de alegeri şi pare de-a dreptul utopică după. Problemele sănătăţii se rezolvă, din nou, prin atragerea medicilor la ţară.

PSD + Corupţie = corigenţă

Singura corigenţă (sub 5) a fost cea a PSD+PUR la „Corupţie" – 3,8, un scor care nu mai necesită comentarii. Ideea puterii pare a fi: pe corupţi îi avem, sînt ai noştri, ne-am obişnuit. Parcă şi programul s-a obişnuit cu ei, căci abia îi bagă în seamă. Alianţa D.A. a trecut la limită clasa la corupţie (5,1), experţii considerînd în general insuficiente propunerile sale. Cea mai mare diferenţă între cele două programe s-a înregistrat la capitolul „Educaţie": PSD+PUR – 5,2 faţă de 6,8 ceilalţi.

D.A. nu şi-a făcut lecţiile la mediu

Puterea însă s-a situat mai bine la capitolul „Agricultură-Mediu" (5,9 faţă de 5,4 pentru Alianţa D.A.). Deşi au evidenţiat propunerea acordării unor rente viagere pentru bătrînii care îşi vînd sau arendează terenurile (D.A.), experţii au găsit ambele programe pe agricultură aproape egal de proaste, ambele încercînd să „înece problema în bani" (Matei Păun), exagerînd subvenţiile. Diferenţa a fost făcută de partea de mediu, expertul specializat considerînd că opoziţia nu şi-a făcut temele şi vine cu propuneri de legi care sînt deja adoptate.

Restul concluziilor merită a fi trase de fiecare cititor în parte. Noi le urăm tuturor – aleşi şi alegători deopotrivă – să aibă ceva de cîştigat din alegerile 2004. Indiferent ce-o însemna asta.

Eu pentru ce votez?
supliment al revistei *Dilema veche* nr. 41,
22-28 octombrie 2004
Realizat în colaborare cu *EurActiv.ro*

Coordonatori: Cristian GHINEA *(Dilema veche)* şi Manuela PREOTEASA *(EurActiv.ro)*
Au colaborat: Andreea GHINEA, Stela GIURGEANU, Adina POPESCU, Teodor TIŢĂ
Desene de Ion BARBU
Prezentare grafică: Dan STANCIU
Tehnoredactare: Corina MÎŢĂ

MEDIA FINALĂ PSD+PUR: **5,48**

MEDIA FINALĂ PNL-PD: **6,06**

Cum am făcut?

Am supus atenţiei unui grup de experţi propunerile PSD+PUR, respectiv PNL-PD, pentru cîteva domenii: impozitare/mediu de afaceri; pensii; educaţie; corupţie; sănătate; mediu/agricultură. Experţii au notat de la 1 la 10 aceste propuneri, acordînd cîte o notă pentru fiecare dintre următoarele criterii:

Impact pe termen scurt (urmărind dacă populaţia va avea de cîştigat prin aplicarea acestor măsuri; dacă există categorii sociale/profesionale care ar putea avea de pierdut; dacă măsurile propuse măresc exagerat presiunea pe populaţia activă şi dacă acest risc merită asumat).

Posibilităţi de implementare (urmărind în ce măsură costurile acestor propuneri sînt rezonabile; dacă bugetul public suportă aceste costuri; dacă pot să apară dificultăţi legate de raţiuni bugetare care ar putea duce la abandonarea propunerilor; dacă partidele au avut în vedere aceste riscuri şi au propus contra-măsuri rezonabile; dacă impactul acestor măsuri va fi limitat de capacitatea administativă, inclusiv „arta" de a adopta legi bune fără a fi puse în practică).

Costuri politice/susţinere politică (urmărind dacă pot să apară contestaţii ce pot duce la abandonarea acestor politici; dacă aceste politici depind de suportul public; dacă există riscul să nu fie obţinut acest suport, putînd să apară contestări vehemente din partea opoziţiei, a sindicatelor, a presei sau a ONG-urilor; dacă pot fi contestate şi sabotate de mediul de afaceri; dacă există riscul abandonării acestor măsuri din cauza acestor tipuri de opoziţie).

Efecte pe termen mediu şi lung (urmărind dacă pot să apară efecte negative pe termen mediu şi lung prin aplicarea acestor măsuri; ce anume efecte pot să apară, de exemplu dependenţa de stat a unor părţi din populaţie, creşterea periculoasă a datoriei publice, scăderea calităţii anumitor servicii publice, deficitul anumitor fonduri speciale etc.).

Potenţial reformator pentru societate (urmărind dacă aceste propuneri corespund unei viziuni de ansamblu privind reformarea politicilor publice; dacă pot să atragă efecte benefice pe termen mediu şi lung pentru schimbarea societăţii; dacă pun relaţia dintre stat şi plătitorii de impozite pe alte baze; dacă propunerile corespund cu politicile Uniunii Europene în domeniu).

Apreciere generală asupra programului (urmărind în ce măsură sînt la obiect programele şi cît de mult utilizează sau nu utilizează exprimări generale, propagandistice, forme goale de conţinut; dacă există contradicţii între diverse propuneri sau între obiectivele diverselor proiecte preconizate).

Cine au fost experţii?

Patru specialişti în economie şi politici publice au evaluat toate temele:

Andrei Postelnicu – jurnalist în redacţia din New York a cotidianului *Financial Times*. A colaborat la acest proiect în nume personal.

Sorin Ioniţă – director executiv la Societăţii Academice din România, cel mai activ *think-tank* din România. Este specialist şi doctorand în politici publice, co-autor al volumului *Politici publice – teorie şi practică*, Polirom, 2002.

Matei Păun – licenţiat în Relaţii Internaţionale la Trinity College, Connecticut, SUA. Înainte de a se întoarce în România în 1997, a lucrat pentru compania Firebird Management din New-York, care a lansat unul dintre primele şi cele mai prospere fonduri de investiţii pentru ţările CSI. La întoarcerea în România, a înfiinţat şi condus divizia de operaţiuni bancare a companiei REGENT PACIFIC, în domeniul tranzacţiilor financiare.

Constatin Rudnitchi – jurnalist specializat în domeniul economic, redactor-şef al revistei economice *Bilanţ*, fost redactor-şef adjunct al săptămînalului economic şi financiar *Capital*.

Un alt grup de experţi a evaluat cîte o temă, în funcţie de specializare:

Pentru politici anti-corupţie: **Codru Vrabie** – expert în cadrul *Transparency International Romania*. A absolvit Universitatea Americană din Bulgaria şi a lucrat cu *American Bar Association, Center for Legal Resources*.

Pentru pensii: **Marian Preda** – doctor în sociologie cu teza *Politica socială românească – între cultura guvernamentală a sărăciei şi globalizare;* director executiv al Centrului de Studii Europene în domeniul Politicilor Sociale şi Ocupării Forţei de Muncă din Universitatea Bucureşti, membru al Comisiei Anti-Sărăcie şi de Promovare a Incluziunii Sociale în calitate de specialist. Din lucrările publicate: *Politici sociale în România: 1990-1998* (coautor), 1998; *Starea societăţii româneşti după 10 ani de tranziţie* (coautor), 2000; *Dicţionar de politici sociale* (coautor), 2001; *Politica socială a Uniunii Europene,* 2001;

Pentru educaţie: **Alexandru Crişan** – analist de politici educaţionale; profesor de Politici Educaţionale Comparate la Columbia University, Teachers College (New York). Ca expert independent în politici educaţionale al Băncii Mondiale, al Băncii Asiatice de Dezvoltare, al Programului Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare, a coordonat şi evaluat programe naţionale şi internaţionale în peste 15 ţări din Europa, Asia şi America Latină. Este director executiv al Centrului Educaţia 2000+, organizaţie specializată în politici de educaţie.

Pentru sănătate: **Cristian Vlădescu** – doctor în sănătate publică şi în sociologie. Este preşedintele Centrului pentru Politici şi Servicii de Sănătate din 1999, iar din 2003 este profesor universitar, şeful disciplinei de Sănatate Publică a U.M.F. „Victor Babeş" din Timişoara. A participat ca expert la elaborarea de studii şi implementarea de proiecte atît pentru autorităţile sanitare din România, cît şi pentru organizaţii internaţionale precum OMS, Banca Mondială, Uniunea Europeană, Consiliul Europei, USAID ş.a.

Pentru agricultură: **Lucian Luca** – doctorand în economie şi cercetător principal la Institutul de Economie Agrară. A lucrat cu Banca Mondială în calitate de consultant pentru agricultură şi dezvoltare rurală şi a contribuit la capitolul referitor la agricultură al Memorandumului Economic de Ţară (2003). Membru al European Association of Agricultural Economists.

Pentru mediu: **Rodica Stănescu** – conferenţiar la Universitatea Politehnică din Bucureşti şi doctor în chimia protecţiei mediului. În perioada 1999-2004 a urmat stagii de pregătire în managementul de mediu (UNEP/UNESCO/BMU, Dresda), controlul calităţii în laboratoarele de mediu (Instituto Superior Tecnico, Lisabona) şi gestiunea deşeurilor (SWECO/SIDA, Stockholm şi Zagreb). A absolvit programul *Environmental Leadership* la Universitatea Berkeley, California în 2004. A coordonat realizarea unor studii privind impactul transpunerii directivelor de mediu ale UE în România.

Le mulţumim tuturor pentru efortul depus.

Mircea DINESCU

Laptele şi cornul rinocerului

Aşa cum există şoferi mai puţin inteligenţi decît maşinile pe care le conduc sau văcari cu un IQ mai scăzut decît al bîtei cu care îşi mînă turma, şi păstorii cetăţenilor cu drept de vot, adică politicienii sprijiniţi în limba de lemn, specialişti la toate şi pricepuţi în nimic, ies prost în comparaţie cu nea Gheorghe şi ţaţa Gherghina, care au o perspectivă clară asupra cîmpului, măsurînd lumea cu instrumente ce nu dau greş: dubla de porumb, căldarea cu lapte, sacul de cartofi sau căruţa cu coceni.

Sub hidrotehnistul Ion Iliescu, doctor *honoris causa* al mai multor universităţi umejoare, canalele de irigaţii din România n-au mai văzut apă de pe vremea împuşcatului.

Sub domnii dr. profi univi Petrică Roman, Radu Vasile sau Adrian Năstase, profesorii s-au haiducit de foame şi au ieşit la răspîntii, iar căminele studenţeşti s-au transformat în lagăre de refugiaţi.

Suavul program „Laptele şi cornul" s-a preschimbat şi dînsul la sate în oră de educaţie fizică şi sport, căci elevii joacă fotbal cu chiflele de beton armat aduse de la dracu-n praznic, iar cu pachetelele de brînză topită şi expirată imită jocul soldăţesc al şosetelor lipite de tavan.

Nu-ş' cum se face, dar prin părţile noastre răsăritene orice promisiune electorală se transformă, cu timpul, într-o cocoaşă cetăţenească greu de purtat.

De fiecare dată cînd văd pe şoselele patriei cîte un tîmpit care-şi bate măgarul ce-i trage cotiga, îmi vine să-l apostrofez pe inculpat nu cu argumente zoo-umaniste, ci cu o frază care să-l pună pe gînduri: „Nu-l mai bate, boule, că-i măgarul tău, şi nu al vecinului!".

Aşa că şi politicianului român sînt tentat să-i strig: „Nu mai daţi, bre, cu promisiuni în noi, că nu sîntem nici bulgari, nici sîrbi, nici ucraineni şi nici unguri, ci, vai de păcatele noastre, români de-ai voştri!".

Teodor BACONSKY

Acum şi altă dată

Din gama problemelor contemporane, dl Adrian-Paul Iliescu a selectat una mai specială: pericolul discursului meu în favoarea educaţiei religioase din şcoli. Pentru că are timp de reflecţie, distinsul meu preopinent a dedicat acestei spinoase chestiuni o lungă replică mînioasă. Respectivul atac susţine următoarele: formal, sînt OK, de vreme ce-mi declar îngăduinţa faţă de alte perspective, incluzînd ateismul pe care dl A.-P. Iliescu l-a îmbrăţişat. E totuşi suficientă o privire concentrată pentru ca prestidigitaţia mea să-şi trădeze limita. Chiar dacă par flexibil, sînt intolerant. Poate că mă consider o minte deschisă, dar fundamentalismul meu nu e rezolvat. Critic idolatria, însă mă fac vinovat de atitudini sectare. Insanităţile mele de fanatic se cer detectate, întrucît maschează o posibilă sursă de terorism intelectual. Cu toate că sofiştii (şi sînt unul) nu servesc nici o „cauză", gîndirea mea ameninţă libertatea d-lui Iliescu şi a categoriei căreia supărarea domniei sale îi dă glas. Spre deosebire de studenţii din anul I, comit eroarea de a stabili o conexiune forţată între *cunoaştere* şi *adeziune*: după dl A.-P. Iliescu, poţi adera (moral) chiar şi la valorile pe care le ignori. E totuşi recomandabil să le respingi mai ales dacă nu le cunoşti.

Pe scurt, se vede că greşesc şi prin ce spun şi prin ce nu spun. Intoxicat de porniri apologetice, îmi recomand credinţa, în loc să o ţin bine ascunsă, ca pe o simplă afacere privată. Nu-mi dau seama că sînt anacronic. Duhul meu este ostil progresului antrenat de laicitate, dornic să ocupe scena cu evenimente mistice şi să afunde România în bezna Evului Mediu. La urma urmelor, mă compromit prin occidentofobie, incorectitudine politică şi nostalgia rugurilor inchizitoriale. Deşi nazismul şi comunismul au documentat generoasa detentă a lepădării de creştinism, iată că mai există tipi care defilează cu pariul lui Pascal...

La fel de incitant mi se pare şi ce susţine dl A.-P. Iliescu atunci cînd vorbeşte în nume propriu. După domnia sa, experienţa colectivă a sacrului nu ritmează aventura istorică a omului, ci defineşte doar o vîrstă obscurantistă, lichidată de relativismul societăţilor evoluate. Dacă mai există credincioşi, ei trebuie fie ignoraţi, fie combătuţi. Oricum, toate credinţele sînt în egală măsură veridice sau false: nimeni nu cunoaşte adevărul şi, ca atare, nu are nici dreptul să-l proclame. Pe de altă parte, nimeni nu poate sugera că o direcţie, un fenomen sau un obicei sînt rele: singurul imperativ absolut comportă interdicţia de a interzice. Evident, această lege de aramă admite şi unele excepţii: atunci cînd cineva publică, de pildă, idei favorabile creştinismului, se cuvine ca el să fie pe dată reprimat.

Legătura dintre cultura creştină, orientarea persoanei umane spre o finalitate transcendentă, responsabilitatea comunitară şi acţiunea solidară în orizontul binelui comun reprezintă un demers abuziv, întrucît educaţia modernă e scutită de conotaţii „partizane". Există spiritualitate şi fără Dumnezeu, iar democraţia exclude din start ambiţia unui *consensus omnium*. Prin urmare, dacă vrem să aflăm de unde venim, de ce trăim şi încotro ne îndreptăm sau dacă simţim nevoia unor norme, atunci e bine să ştim că răspunsul optim (adică acela cu gradul cel mai scăzut de certitudine) se află în posesia d-lui Adrian-Paul Iliescu. E de ajuns să-l întrebăm, pentru ca dînsul să ne explice faptul că nu laxismul etic, anomia sau confuzia axiologică sînt riscurile noastre majore, ci mai curînd formularea unui proiect de societate sprijinit pe „desueta" viziune din Evanghelii.

În pofida reciprocei noastre alienări (metafizice), regret că nu-l cunosc pe dl A.-P. Iliescu. Dar şi mai mult regret că domnia sa mă judecă fără să fi stat vreodată de vorbă. Acolo unde scrisul meu nu a reuşit, un asemenea colocviu l-ar fi convins că situarea mea intersectează măcar presupusele sale aspiraţii către echilibrul social, dezvoltarea economică şi integrarea efectivă a României în „familia" euro-atlantică. Poate că altă dată...

Acest text este o replică la articolul „Subtilă pledoarie pentru catehizare" al lui Adrian-Paul Iliescu, apărut în Dilema veche *nr. 39.*

Radu Pavel GHEO

Mărginire mascată

Zilele trecute, am fost invitat la o emisiune a unui anumit post de televiziune, alături de un cunoscut poet optzecist, pentru o discuţie moderată de o foarte cunoscută jurnalistă (care este şi redactor la un anumit săptămînal de cultură).

Aţi priceput? Nu cred. Dar nu-i nimic; important e să nu fiu cumva acuzat de publicitate mascată. Pare o tîmpenie şi chiar *este* o tîmpenie, dar jur că nu-mi aparţine. Spre uşurarea mea, nu-i aparţine nici moderatoarei respectivei emisiuni şi nici persoanei care m-a invitat (dar dacă le menţionez numele, risc să le fac publicitate mascată). Ideea i-a venit unei minţi înguste de la respectivul post TV de stat, dar fenomenul a luat amploare şi avînt, aşa că merge şi la creierele la fel de lucioase de la televiziunile particulare, ba poate chiar la CNA: dacă la o emisiune culturală se pomeneşte numele unei reviste sau al unei edituri, atunci editura – să zicem Polirom sau Humanitas – ori revista – *Dilema veche* să fie? – beneficiază de reclamă mascată. Parcă văd cititorul avid de cultură cum ciuleşte urechile, sare din pat („Polirom a zis? Humanitas? *Dilema veche?* Nevastă, unde-mi sînt pantofii?") şi, aflînd că există aşa ceva, se repede să cumpere tot ce prinde de la editurile respective, plus cincizeci de exemplare din revista amintită. Iar mîine poate face la fel cu Paralela 45 ori Curtea Veche, mai cumpără şi vreo sută de *Românii literare, Adevărul literar şi artistic, Observator cultural, Orizont, Timpul* etc.

Adevărată reclamă mascată! Una pentru care nici revistele, nici editurile nu plătesc publicitatea făcută. Păi e frumos? Nu-i frumos! (În paranteză fie spus, pun pariu că, într-o formă sau alta, un *anumit* guvern îşi plăteşte bine reclama mascată din jurnalele de actualităţi ale unor televiziuni, numai că eu – cum n-am văzut nici un ban – n-o să le spun numele aici.)

Revenind la nume de reviste şi edituri, remarc totuşi vreo trei lucruri.

În primul rînd, agramaţii ajunşi în media şi deveniţi promotori ai acestei reguli de tip „să suflăm şi-n iaurt" habar n-au de deosebirea dintre publicitate şi informaţie. E drept, în nici o televiziune din România nu se mai face prea mare diferenţă între cele două elemente. Cu ajutorul puterii, de orice fel ar fi ea, *ştirile devin sistematic publicitate* (de obicei electorală, dar ce ziceţi de-o *ştire* despre ultimul model Audi?). Astfel, o regulă pe care orice absolvent de jurnalism ar trebui s-o ştie, cea referitoare la declararea surselor, este eludată prin idioata sintagmă ce începe cu „un anumit/ o anumită..." (sau „o anumită parte a presei", cum zicea odinioară un *anumit* personaj, zîmbind sinistru). Iar orice om de cultură (inclusiv cultură tehnică) ştie că a prelua o idee sau o afirmaţie fără a-i declara sursa se cheamă plagiat, iar o sursă de genul „un anume ins într-o anumită carte sau revistă" e rizibilă.

În al doilea rînd, foarte multe reviste şi edituri de la noi (care şi cum – asta-i altă discuţie) sînt finanţate de Guvernul român, prin Ministerul Culturii şi Cultelor, tocmai pentru a *promova* cultura română. Următorul pas inteligent e acela că o anumită televiziune de stat, finanţată de Guvern pentru a promova cultura, blochează accesul la cultură, considerînd-o publicitate. Cu alte cuvinte, dăm bani pentru lucruri care trebuie promovate, dar ni se interzice să le promovăm. Pricepeţi ceva? Nici eu.

În al treilea rînd, chiar şi cei care impun regula recunosc că e vorba de un exces de zel sau, mai exact, un exces de precauţie. Aici nu mai e vorba de o eroare de apreciere, ci de o atitudine păcătoasă, construită în anii de dinainte de Revoluţie. Nu m-ar mira ca printre factorii decizionali care consideră că numele unei edituri înseamnă reclamă mascată să se afle acei oameni de presă ce scriau sau redactau cu frică şi patos articole omagiale pe 26 ianuarie, 1 mai şi 23 august. Din astfel de oameni se aleg jurnaliştii care la momente grele (decembrie 1989 sau, cine ştie, poate chiar decembrie 2004) se ascund sub paturi, să nu-i nimerească gloanţele sau demiterile, şi pregătesc două discursuri: unul de laudă a puterii învingătoare, altul de tipul „Am fost un dobitoc, iertaţi-mă, fraţilor!". Aici este, de fapt, problema profundă a atitudinii despre care vorbeam: frica de-a nu supăra.

Aştept momentul cînd, graţie scrupulozităţii inşilor de această teapă, o să fim invitaţi să vorbim despre „un anumit scriitor care a publicat o carte la o anumită editură. O găsiţi în librării..." sau nu, nu în librării – dacă-i reclamă mascată la shopurile alea pline de cărţi?

Ce-i drept, atunci cînd eşti sigur că nu superi pe nimeni, poţi spune cu gura plină orice nume de editură. Numai că nu merită. Nu-i mai simplu să faci un documentar TV despre Suedia în care să vorbeşti cinci minute despre Malmö şi Göteborg, iar apoi jumătate de oră despre atracţia turistică reprezentată de berea Tuborg? Cum să nu. Dar ferească Sfîntul să pomeniţi vreo editură! Legea e lege... oarecum.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Superstiţii

Superstiţia desemnează o reprezentare mentală „rezistentă“, iar superstiţiosul este, fără doar şi poate, un animist: el are convingerea că realitatea se supune unor absconse conexiuni ce pot fi disciplinate printr-o grilă de permisiuni şi interdicţii. Socoteşte, de asemenea, că forţele sublunare (demonii, spiriduşii ori fiinţele marcate de handicapuri „exemplare“) conspiră împotriva providenţei şi pot deturna, prin maleficiile lor, voinţa divină. Trebuie să recunoaştem că fiecare avem setul nostru de superstiţii, moştenite (subliminal) de la vreo bunică, din folclorul şcolăresc sau graţie contaminării dintre o anumită imagine şi cutare întîmplare personală. Ne legăm de cifre, ne speriem de oglinzi, pisici negre sau solniţe răsturnate...

Academic vorbind, tema aparţine sociologiei religioase, dar concluziile pe marginea ei interesează, pesemne, multe alte categorii: şefii de întreprindere, bunăoară, şi-ar cunoaşte mai bine angajaţii nu doar din expertize grafologice şi astrograme, ci şi din „tabelul“ de superstiţii la care respectivii aderă.

Problema a dat mult de furcă Bisericii romane, mai ales în perioada Contra-reformei, cînd papalitatea a emis decrete canonice menite să stîrpească reminiscenţele păgîne, pe terenul cărora se dezvoltă, fatal, magia şi „erezia“... Strategia represivă a catolicismului tridentin a eşuat. În ce-l priveşte, protestantismul a obţinut rezultate mai eficiente, pentru că a pus individul sub strict control comunitar şi a introdus un program raţionalist: Biblia (interpretată literal şi critic) plus „dubla predestinare“, care descurajează „tîrguielile“ credinciosului cu divinitatea. De partea ei, Biserica ortodoxă şi-a îndemnat şi ea preoţii să combată superstiţia, deşi nu le-a transmis instrucţiuni formale. Practic, Răsăritul s-a acomodat cu fenomenul fără să-l sancţioneze.

La români, chestiunea ocupă rafturi întregi de monografii nescrise. Ţăranul nostru – un personaj preponderent anistoric – a venit în tinda Bisericii dimpreună cu amplul său bagaj de practici ancestrale. Om fi noi „născuţi“ creştini, însă lipsa unui botez colectiv – pe temeiul deciziei politice a Prinţului – a combinat pînă la confuzie noua religie cu datele preluate din mitologia geto-dacică, mithraismul soldaţilor romani, cultele orientale pătrunse în Dobrogea elenistică ori pe filieră bogomilă etc. Pe aici „nu s-a trecut“ decît la Mărăşeşti: înainte vreme, am fost – după cum ştim – culoarul de scurgere spre opulentul Apus al tuturor migratorilor imaginabili. Nici lunga dominaţie slavă nu ne va fi scutit de aportul său superstiţios. Pe scurt, subsolul nostru psihic este burduşit cu produse simbolice de pe alte meleaguri. Evident că România paşoptistă a consacrat istoriografia oficială a romantismului micheletian, iar statul etnocratic de după Marea Unire a continuat epurarea izvoarelor şi construcţia imaginară a unei identităţi „curat“ autohtone, cu tot cu Ortodoxia ei sută la sută „bizantină“ (adică „imperială“). Prin operaţii estetice asemănătoare au trecut de altfel şi vecinii noştri de la sudul Dunării.

Dincolo de ocolul precedent, observ că pretenţia evlavioasă a poporului nostru este contrazisă din două direcţii geografico-temporale: în viitor şi din vest, UE promite desăvîrşirea operei lui Cuza, iar din trecut şi în Balcani, „fondul“ atîtor superstiţii încurajează coabitarea cu o mentalitate comunitară *necreştină*. Ştiu la fel de bine că simplific şi că mă refer la realităţi parţial ineluctabile. Am însă regrete, dat fiind că etica socială creştină – aplicată, de pildă, la italieni sau la nemţi – a generat, în majoritatea naţiunilor europene, exact nivelul de civilizaţie după care tot suspinăm...

De vreme ce-mi păstrez „superstiţia“ că elitele intelectuale prefigurează agenda acţiunii politice, mi-ar plăcea ca instituţiile noastre de cultură să se angajeze în cercetarea sistematică a „religiozităţii populare“ din România. Bisericile, instituţiile publice, societatea civilă şi autorii de manuale ar profita din plin de o atare anchetă, chiar dacă rezultatul ei l-ar contraria (din motive diferite) pe fiecare dintre beneficiari.

Mihail NEAMŢU

Reforma învăţămîntului teologic (II)

Programa

În ceea ce priveşte programa de învăţămînt, sînt de făcut mai multe comentarii. Teologia este ultima dintre disciplinele academice care s-a dovedit pregătită să-şi modifice schemele de predare ori să-şi înnoiască sursele de inspiraţie. Metoda actuală de introducere a studentului ortodox în tainiţele teologiei este tocmai cea mai contra-indicată de Părinţii Bisericii. În loc să se înceapă cu instrucţia ascetică (lectura Scripturii, mai cu seamă a Psalmilor), trecînd apoi prin contemplaţia naturală (filozofia etică a gînditorilor păgîni şi a Părinţilor Bisericii), pentru a ajunge abia apoi la dogmatică, la noi se face exact pe dos. Îl introducem mai întîi pe învăţăcel în păsărească dogmaticii pentru a-i da apoi o spoială de filozofie morală şi ascetică. Chiar şi aşa, structura formală a materiei intitulată *Dogmatica* este realmente catastrofală. Manualul de teologie cerut pentru examenul de *admitere* în facultăţi şi seminarii păstrează, în linii mari, volutele scolastice schiţate mai bine cu 40 de ani în urmă de profesorul Isiodor Todoran. Raportat la tradiţia patristică, Dumnezeul despre care ne vorbeşte această carte, mai curînd dezagreabilă, este de multe ori o caricatură; în cel mai bun caz, „Dumnezeu“ devine un obiect inert într-un discurs căruia îi lipseşte, prin definiţie, orice putere de convingere. Tradiţia vestică a suflat de mult praful de pe ochelarii de cal ai unei asemenea „ştiinţe“ dogmatice. Teologia ortodoxă a rămas însă închistată sub greutatea vechilor prejudecăţi. Îl „învăţăm“ pe Dumnezeu mecanic, după categorii moarte.

Vorbim despre dogmele Ortodoxiei ca despre un sistem închis de propoziţii axiomatice. Ca să nu ajungi eretic, totul este să înveţi bine distincţiile între „fiinţă“ şi „energie“, ori „esenţă“ şi „persoană“ etc. Dogma Treimii nu se mai deschide ca o fereastră prin care mintea se înalţă spre cer, în chip de doxologie, nici dogma Calcedonului nu-i o strungă prin care, întotdeauna, gîndirea noastră s-ar cuveni să treacă, recunocînd Chipul veşnic al lui Hristos. Dogmele sînt nişte formule abstracte, niciodată mai puţin plictisitoare decît ereziile *(e.g., filioque)*. Pe acestea din urmă studenţii sînt chemaţi să le duşmănească fără încetare, de parcă nici măcar întrebarea la care ereticii au dat un răspuns eronat n-ar fi fost legitimă. Predată în acest fel, Ortodoxia încetează să mai fie o hermeneutică existenţială a Revelaţiei, devenind o ideologie partinică. Ortodoxia nu mai este un mod de-a fi, ci un rezervor de muniţii retorice. Tradiţia patristică nu mai este un izvor de apă vie, ci un muzeu păgubit cu „flori de mucigai“.

În contextul socio-cultural în care Biserica se găseşte astăzi, apariţia unor noi cursuri în facultăţile de teologie pare de-o alarmantă stringenţă. Teologia este o artă a conversaţiei pe verticala Dumnezeirii şi orizontala lumii. Un curs de propedeutică pentru studenţii din anul I s-ar impune tocmai în sensul reabilitării acestei vocaţii dialogice a teologiei. Teologia este un act neîntrerupt de mărturisire a revelaţiei lui Dumnezeu prin negoţul cu Scripturile, tradiţia Bisericii şi cu toate culturile religioase ori atee care refuză – tacit sau explicit – Vestea cea Bună. Şcolile de preoţi trebuie să restituie acest caracter colocvial, receptiv şi, totodată, profetic, al teologiei. Teologia este chemată să mărturisească zilnic, ca Pavel în Areopag.

Pentru a sta mai bine pe propriile picioare, Biserica trebuie să se hrănească de la origini. Am aminti aici observaţia Pr. Andrew Louth care spunea că „Ortodoxia nu este conservatoare, ci radicală“. Teologia deci trebuie studiată la rădăcinile tradiţiei Bisericii. *Filocalia*, de pildă, este o colecţie de texte de spiritualitate care nici măcar nu se răsfoieşte în cei patru ani de studiu. Mulţi profesori „serioşi“ văd în *Pateric* o simplă „adunătură“ de poveşti pioase. În acest fel se ajunge la două extreme: pe de o parte, cinismul ateu, pe de altă parte, credulitatea absolută. Din nefericire, cursurile de „mistică şi spiritualitate“ predate în perioada interbelică de N. Crainic şi D. Stăniloae sînt mai degrabă sporadice. Ceea ce le suplineşte uneori, în chip lamentabil, este injecţia cu moralină, administrată timp de două ore pe săptămînă. Or, de la insipidele cursuri de morală (o categorie a gîndirii apusene secularizate) ar trebui să se treacă, fără cusur, la cursul de etică şi bioetică creştină. Cîteva seminarii ar trebui acordate delicatei probleme a sexualităţii şi a vieţii conjugale, care se cuvine tratată fără pudibonderii fariseice.

Pentru că adăparea la surse este condiţia *sine qua non* a mărturisirii ortodoxe, predarea limbilor clasice studenţilor la teologie ar trebui luată mult mai în serios. Latina şi greaca, dacă nu şi ebraica, s-ar cere predate în primii doi ani într-un regim intensiv (patru zile pe săptămînă cu două ore alocate pentru curs şi seminar). Ceea ce trebuie vizat în aceste ore este lucrul cu textul Scripturii, îmbogăţirea vocabularului (plecînd de la greaca atică la greaca *koin?* şi apoi greaca bizantină), respectiv studiul etimologic al terminologiei teologice şi liturgice. Chiar dacă studenţii la teologie nu vor ieşi traducători profesionişti, ei trebuie să poată studia un text grecesc sau latinesc în original, să recunoască structuri sintactice de bază şi să facă o traducere tentativă cu ajutorul dicţionarului.

Din nefericire, limbile clasice sînt tratate cu neglijenţă, în timp ce muzica bisericească – pentru care talanţii individuali nu pot fi înlocuiţi nici cu zeci de ore de muncă – ajunge să fie uneori o preocupare dominantă. În sfîrşit, predarea unor subiecte de studiu, precum filozofia sau istoria religiilor, ar trebui făcută în alt spirit şi cu ajutorul altor manuale decît cele aflate pînă astăzi în uz. Tendinţa apologetică de caricaturizare a filozofilor păgîni sau a reprezentanţilor altor religii, portretizaţi fie ca nişte simpli rătăciţi, fie ca duşmani virtuali ai „dreptei credinţe“, s-ar cuveni abandonată. Studiul acestor discipline merită făcut şi aduce roade doar în condiţiile unei hermeneutici simpatetice. Fără să avem o curiozitate genuină faţă de alteritatea religioasă sau culturală, nu vom pricepe nici parabola samariteanului celui milostiv.

Metoda predării

Putem atinge acum chestiunea metodologiei în actul de predare. Monumente ale redundanţei şi cortine ale plictisului, prelegerile profesorale au rămas, poate tocmai de aceea, cursuri obligatorii pentru studenţi. De cele mai multe ori, ceasurile petrecute în clasă se consumă într-un epuizant exerciţiu de dictare. Pentru mulţi profesori, singura armă împotriva absenteismului rămîne temutul catalog şcolar. Ca să treacă cu bine de sesiune, studenţii sînt obligaţi să cumpere „cursul“ sau cartea „scrisă“ la repezeală de profesor (cînd nu de nefericitul său asistent).

La rîndul său, sistemul de examinare s-ar impune modificat. Fără îndoială, pasivitatea în care studentul teolog este ţintuit timp de patru ani oglindeşte foarte bine vechea pedagogie totalitară a comunismului, care nu dorea deloc să stimuleze inteligenţa creatoare a celui care, într-o bună zi, ar putea să gîndească de unul singur. Ar fi trebuit să fie clar că *nu* mai trăim într-o cultură orală unde accesul la informaţie este rezervat unei caste privilegiate. Şi totuşi, în plină epocă a Internetului, studenţii de la teologie mai sînt obligaţi să memoreze lungi liste de patriarhi, ctitorii şi bătălii teologice. Ei învaţă însă foarte puţin despre relevanţa acestor întîmplări din istoria veche. O cantitate infimă de studenţi valoroşi ştiu să redacteze o lucrare de seminar cu cap şi coadă, premise şi concluzii, aparat critic şi observaţii personale. Fiindcă în notarea studentului lucrările de seminar contează foarte puţin (nici măcar 50% din notă), chiar şi cei mai serioşi studenţi nu ezită să recurgă la plagiat – o practică cunoscută, de altfel, şi la case mai mari. Mascarada zecilor de examene pe sesiune se transformă într-un cult public al superficialităţii. Cum nu orice student îl are ca patron pe Giordano Bruno, soluţia disperată în faţa cumulului de examene o reprezintă furtul sau, în termeni eufemistici, arta memoriei cu ajutorul fiţuicii.

În sfîrşit, un mai mare accent pus pe lucrul individual *(e.g.,* redactarea lucrărilor de seminar) şi pe cercetarea în bibliotecă este cea mai bună introducere a studentului pentru studiul avansat, la nivel de masterat şi doctorat. Deocamdată, la noi, aceste cursuri rămîn interzise studenţilor care n-au absolvit facultatea de teologie, deşi în America de Nord sau Marea Britanie, de pildă, este perfect posibil ca un specialist în filozofie antică sau istorie medievală să poată deveni doctor în teologie. O altă meteahnă a acestor programe de studiu o reprezintă examenul de admitere. Deşi s-ar crede că propune studentului o anumită specializare, intrarea la masterat sau doctorat presupune de foarte multe ori trecerea prin furcile caudine ale unor examene la trei sau chiar patru materii (mai multe chiar decît la admiterea în facultatea de teologie). Această aberaţie se cere îndreptată.

Concluzii

Am înfăţişat aici cîteva táre ale sistemului de educaţie creştin-ortodoxă. Am adăugat comentariilor noastre critice şi cîteva sugestii constructive. Am dori să subliniem încă o dată că o facultate de teologie nu poate fi o mănăstire şi nici nu suplineşte formarea duhovnicească a creştinului de la oraş, aflat în legătură permanentă cu o biserică parohială. Dat fiind că programul de educaţie teologică este limitat la doar patru ani, obiectivele pedagogice ale acestei întreprinderi trebuie să rămînă fezabile şi rezonabile. Facultăţile de teologie nu s-au inventat pentru cei trecuţi deja prin şcoala deşertului, deşi deşertul ar putea să-i înveţe multe pe absolvenţii facultăţilor de teologie.

Să nu cerem, deci, şcolilor de teologie mai mult decît pot da. Nu e nevoie ca studentul bun la teologie pastorală, de pildă, să fie un candidat la pustnicie sau un tînăr savant cu morgă. Biserica ar cîştiga deja foarte mult dacă absolvenţii celor cîteva zeci de facultăţi ortodoxe din România ar fi nişte cunoscători miraţi ai propriei tradiţii, deschişi faţă de întrebările lumii, dar şi ucenici silitori ai Cuvîntului dumnezeiesc. Nimeni nu vrea să întîlnească un preot care crede că le ştie pe toate. Este mai important să ştii unde să cauţi, decît să crezi că ai găsit fără să fi căutat vreodată. Nu de eruditi are nevoie Biserica, ci de oameni care au descoperit entuziasmul cunoaşterii şi al iubirii, firescul vieţii duhovniceşti, bucuria slujirii aproapelui şi exigenţele infinite ale Înţelepciunii lui Dumnezeu.

Încă o dată: sînt meritorii acele şcoli de teologie care dau diploma unor oameni maturi intelectual şi emoţional, responsabili din punct de vedere civic, muncitori prin educaţie şi, mai ales, într-un sens deopotrivă literal şi metafizic, bine orientaţi. Un student teolog de calitate, ca şi un preot iubit de popor, este omul aflat în posesia unei busole. Neîncetat, aceasta îi indică Răsăritul nostru, cel de sus.

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

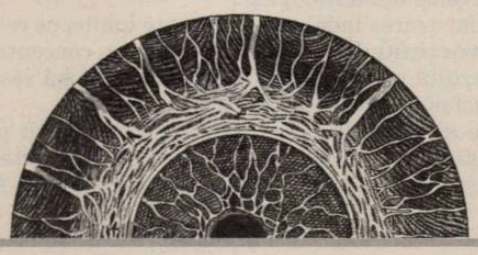

Păunescu şi morala libertăţii

Tot citind (nu din voluptăţi masochiste, ci din obligaţii profesionale) presa românească de acum douăzeci de ani, am dat peste fel de fel de lucruri pe care – este şi firesc – le uitasem. Uitasem, spre exemplu, cît de omniprezent era, în paginile revistei *Flacăra*, redactorul-şef, Adrian Păunescu, şi nu mă refer doar la delirantele cronici de cenaclu, unde numele conducătorului manifestărilor educativ-artistice era aproape la fel de des pomenit (şi cu aceeaşi înfiorată adoraţie) ca acela al Comandantului Suprem. Prin septembrie 1984, Păunescu s-a instalat şi pe ultima pagină a revistei, ocupînd-o în întregime (nu o dată cu continuări în alte pagini din interior). Publica acolo articole, poezii şi aforisme. Articolele atacau teme fierbinţi: Universitatea Craiova – Campioana unei mari iubiri, scrierea cu *Â* din *A*, preliminariile campionatului mondial de fotbal („Hai, hai, România!"), renaşterea porturilor româneşti, inginerul Valeriu Popa şi bioenergia sa făcătoare de minuni, realegerea tovarăşului Nicolae Ceauşescu, la Congresul al XIII-lea, în înalta funcţie de Secretar General al Partidului. Astfel, în 16 noiembrie, poetul publică un text de 36 de strofe a patru versuri (era dimensiunea medie în atari situaţii) intitulat *Cu ochii deschişi*, salutînd iminenta realegere a secretarului general ca secretar general: „Pentru aceasta şi atîtea încă, / Tot ce visăm de astăzi înainte, / Vă mulţumim, cu plecăciune-adîncă, / Vă mulţumim, tovarăş şi părinte!"

Poeziile puteau fi însă inspirate de cele mai neaşteptate subiecte. În 14 septembrie, de pildă, Adrian Păunescu încredinţa tiparului poemul *O veste*, unde se consemna decesul unei mătuşi a domniei sale, eveniment trist şi regretabil adus la cunoştinţa întregului popor: *„Telefonul plînge, parc-ar vrea să-mi spună / Că sărmana Tanti a pătit ceva, / C-a venit pe lume ca o veste bună / Şi-a plecat din lume ca o veste rea. / / Din această clipă, ea nu mai există, / De pămînt e floarea trupului plăpînd, / A murit femeia singură şi tristă / Ce ne învăţase a trăi tăcînd. / / Se apleacă-n beznă la fereşti lumina, / Toată vestea bună e o veste rea, / A murit sărmana, blînda Tanti Tina, / Noapte bună, Tanti, obosita mea."*

Paginile respective cuprind, spuneam, şi aforisme (peste trei sute se adună în decembrie 1984), sub genericul *Observaţii de viaţă*. Multe din ele amintesc de producţiile lui Marin Voiculescu, (probabil) cel mai prolific autor român de aforisme şi cugetări, odinioară profesor la Academia „Ştefan Gheorghiu", ulterior profesor universitar la „particulară" şi membru titular al Academiei Daco-române, producţii care, după o primă reacţie de stupoare, îl duc pe cititor la starea de extaz. Notaţiile lui Adrian Păunescu basculează, şi ele, imprevizibil, din abisal în prozaic. Iată cîteva mostre: „Dacă Ana lui Manole era, după cum spune balada, gravidă, urmează că, în zilele de după terminarea lucrării, cel mic ar fi trebuit să se nască"; „Se interzice folosirea maşinii de bărbierit de către maimuţele femele"; „Domnişoarelor cu coc le stă bine cu părul desfăcut; celor cu plete le stă bine cu coc"; „Din lupta pentru pace nu se poate ieşi la pensie"; „Fiecare rîu curge într-o direcţie pe jos şi în direcţia cealaltă pe sus"; „Nu uita niciodată că verigheta nevestei şi dinţii soacrei sînt din acelaşi material"; „Cu cît mai multe căciuli, cu atît mai mulţi munţi pustiiţi de oi"; „Raportul dintre cîini şi oile unei turme nu poate fi stricat fără consecinţe asupra cantităţii de brînză".

Avînd, acum, perspectivă asupra evoluţiei şi carierei lui Adrian Păunescu, citim cu alţi ochi o serie de aforisme în care identificăm tulburătoare premoniţii: „Înainte de a deveni profeţi, trecem prin stadiul de bolnavi psihici"; „E de preferat tăcerea demnă a vulturilor limbuţiei de colivie a papagalilor"; Toate pijamalele ne rămîn scurte la şale, exact în locul în care ar trebui să fie lungi"; „Excursia unui om de geniu în interiorul propriei sale pijamale e mai interesantă decît trecerea unui geamantan prin gara Zürich"; „De cîte ori am vrut să-mi fac casă, ceva a fost mai scump decît posibilităţile mele şi cu cît posibilităţile mele au crescut, cu atît ceva a fost mai scump decît ele".

Întotdeauna ceva a fost mai scump, dar şi posibilităţile senatorului – poet, care în curînd va candida din nou, la Hunedoara, au crescut. În sfîrşit, două reflecţii de o factură mai deosebită: *„Totdeauna pe şosele ne incomodează vehiculele care, fiind destinate unui beneficiar obştesc concret, îi încurcă pe hoinari în fuga lor"; „Cu excepţia diletanţilor care comit cele mai grave accidente de circulaţie, conducînd prea încet pe şosea, nu există om normal care să meargă numai cu viteza legală".*

O morală a libertăţii şi a verticalităţii nu se putea fundamenta decît pe refuzul oricăror constrîngeri, simbolizate, aici, printr-un banal, stupid cod rutier.

de ce e *cool*...

Să plîngi în public

Pentru că – afirmă Karen Armstrong în *The Guardian* din 9 oct. a.c. – „luna trecută, un raport al Social Issues Research Centre din Oxford a ajuns la concluzia că 70% dintre cei 2000 de bărbaţi chestionaţi găseau acceptabil faptul de a plînge în public." Tot în octombrie, artistul britanic Sam Taylor-Wood va expune o serie de fotografii reprezentînd actori celebri (Paul Newman, Dustin Hoffman, Willem Dafoe) care plîng în faţa aparatului de fotografiat...

„Poate că adevărul pe care încearcă să-l transmită expoziţia – continuă Karen Armstrong – este că nu trebuie să ne temem de lacrimile noastre; ele sînt valoroase. Plînsul ne obligă să fim atenţi la o durere pe care nu ne putem permite s-o ignorăm. Invers decît animalele, sîntem dotaţi cu calitatea de a fi conştienţi: chiar dacă ştim că actorii fotografiaţi de Taylor-Wood pentru expoziţia sa *Crying Men* sînt capabili să plîngă la comandă, fotografiile ar putea deveni iconuri ale suferinţei care uneşte toate fiinţele umane, indiferent de sex, rasă sau clasă.

Religiile lumii ne învaţă să luăm propria suferinţă în serios. Nu trebuie s-o negăm, ci trebuie s-o lăsăm să ne educe. Lacrimile ar trebui să ne inspire să privim adînc în noi, recunoscînd lucrurile care ne fac să suferim şi refuzînd, astfel, să provocăm aceeaşi suferinţă celuilalt. Acest program e cuprins în regula de aur: «Ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face». A fost predicată de Confucius, Buddha, de rabini şi de Iisus, şi este învăţătura esenţială a Coranului. Dar ea nu poate funcţiona dacă refuzăm să facem experienţa propriei dureri, pentru că acest lucru ne face insensibili la durerea celorlalţi.

La un anumit moment dat, spre sfîrşitul secolului XIX, cam în acelaşi timp în care începuseră să considere sexul problematic, bărbaţii anglo-saxoni au încetat să mai plîngă. A fost o decizie ciudată, cumva arbitrară, ca şi cum ar fi hotărît dintr-odată că nu era ceva bărbătesc să rîdă sau să se scarpine. În fond, plînsul este o reacţie omnească normală. Supereroii lui Homer vărsau lacrimi mai tot timpul; bărbaţii lui Shakespeare varsă lacrimi mai tot timpul; şi, pînă în zilele noastre, bărbaţii italieni, ruşi, spanioli, arabi, africani, polonezi şi brazilieni nu se jenează să plîngă sau să-şi exteriorizeze emoţiile. Dar, în Marea Britanie, lacrimile masculine au devenit tabu, iar cultura ca întreg a-nceput să se teamă de emoţiile prea puternice.

Iar acest lucru a fost nefast – spune Armstrong. Pentru a-şi reţine lacrimile, care sînt un răspuns instinctiv la durere, generaţii de bărbaţi şi femei au fost nevoite să şi le nege, provocîndu-şi astfel violenţe psihice şi spirituale. A nu fi în stare să plîngi este un handicap, care ne mutilează mintea şi inima şi ne obligă să ne purtăm nenatural." (**a.l.ş.**)

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Şosetă moartă

Nu sînt poate singurul român pe care gamba dezgolită a unuia dintre premierii români postdecembrişti îl mai urmăreşte încă. Îmi place să cred că mai există măcar un singur conaţional a cărui adolescenţă a fost abuzată de această imagine transmisă în direct pe postul naţional de televiziune. Dacă acest conaţional există, îl sfătuiesc să nu citească mai departe. Rîndurile care urmează nu oferă o soluţie, ele nu fac decît să răscolească o suferinţă. Despre ce este vorba? Despre o emisiune în care prim-ministrul explica pentru uzul maselor introducerea taxei pe valoare adăugată. Admit că e posibil ca memoria să-mi joace feste şi subiectul să fi fost cu totul altul. Dar asta nu are nici o importanţă – orice va fi spus premierul nu era ceva memorabil. Memorabilă, în schimb, era vestimentaţia domniei sale, mai precis faptul că pantalonii nu coborau mai jos de locul unde se terminau şosetele. Cîţiva centimetri buni de piele păroasă erau exibaţi astfel, probabil, fără voie, în lumina reflectoarelor şi, inevitabil, în casele tuturor oamenilor care aveau televizorul deschis. Datorez acelui moment două iluminări juvenile: mi-am dat seama, într-o primă fază, că nu vreau să devin politician şi am descoperit, într-o a doua fază, că şosetele nu sînt doar un înveliş textil care protejează laba piciorului de asperităţile pantofului.

Pilozitatea prim-ministerială mă hăituieşte încă. Coşmarul se desfăşoară, de regulă, după următorul scenariu: într-o sală cu multe scaune, zeci de bărbaţi îmbrăcaţi în costum de mort (celebrul „la patru ace" românesc) stau în picioare ca pentru intonarea imnului. Eu mă aflu pe o scenă foarte înaltă, alături de alţi bărbaţi, identici cu cei din sală. Cei de pe scenă se aşază, eu îi urmez şi la fel face şi auditoriul. Moment în care alternanţa de negru şi gri a costumelor oamenilor din sală se rupe şi la nivelul picioarelor de scaun îşi face apariţia, în zeci de exemplare, bucata inconfundabilă de gambă a premierului, cu pielea păroasă şi uşor închisă la culoare, retezată brutal de şosetele invariabil negre. Întorc, îngrozit, privirea spre scenă, unde regăsesc, mult mărite, aceleaşi gambe şi, oroare!, aceleaşi şosete. În acest moment mă trece un fior pe şira spinării şi bănuiesc că mă aflu într-o postură identică cu cea a conlocuitorilor visului meu. Nu îndrăznesc să privesc în jos şi îmi simt faţa arzînd de ruşine, iar privirea mi se înceţoşează pe măsură ce mirosul insuportabil îmi ustură ochii. Cam pe-aici mi se rupe filmul. Bănuiesc că vă întrebaţi deja dacă visele mele au miros. Ei bine, acesta are. Pe lîngă moştenirea vizuală lăsată de premier, coşmarul face uz de o altă obsesie personală, dezvoltată în vestiarele şcolilor prin care am trecut: credinţa irepresibilă că bărbaţii care poartă doar şosete negre nu şi le schimbă, de fapt, niciodată.

Pentru că trăiesc în România, acest coşmar are şi o versiune diurnă. Gamba dezgolită a prim-ministrului şi şosetele negre ale politicienilor sînt o bună exemplificare a vorbei că popoarele au conducătorii pe care îi merită. Poporul nostru pare să aibă pentru culoarea şi lungimea şosetei acelaşi interes pe care i-l trezesc, de exemplu, regulile de succesiune în dinastia britanică. Şi pentru că tot veni vorba de britanici, am avut ocazia acum cîteva luni să admir simpatica varietate de şosete pe care parlamentarii britanici le-au abordat în cadrul unei conferinţe, ingenioasele modele şi culori ale fiecăreia, precum şi infinitul bun gust cu care purtătorii lor au ştiut să le asorteze. Datorez şosetelor acestor domni descoperirea că poţi fi politician fără să-ţi pută ciorapii şi fără să ţi se vadă părul de pe picioare. Dar tot lor le datorez şi dezechilibrul sufletesc în care mă zbat de atunci. Coşmarul şosetelor negre şi al gambelor premierului s-a alterat, iar eu mă visez acum pe respectiva estradă într-o inadecvare care-mi provoacă anxietăţi şi sentimente de inutilitate. În noul vis tivul pantalonilor îmi acoperă şosetele, iar culoarea lor pare să sfideze sala şi prezidiul. Mă cuprinde o disperare care l-ar fi făcut pe Cioran să-şi facă ghemotoc silogismele şi mă trezesc întrebîndu-mă: cum poate fi cineva cu şosete portocalii român?

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Antidot pentru vreme urîtă

● **Maroon 5, *Songs About Jane***

Compoziţie: Maroon 5 – Adam Levine, Jesse Carmichael, James Valentine, Ryan Dusick, Mickey Madden; *Songs About Jane* – album, 12 piese cizelate, pop 30 mg, rock 60 mg şi excipienţi: chitară, tobă, *keyboard* şi bas.

Grupa farmacoterapeutică: Decongestionant auditiv american de uz sistemic, simpatomimetic, uşor şi irezistibil.

Indicaţii terapeutice: Maroon 5 – *Songs About Jane* este indicat atît pentru zilele plicticoase cu ploaie ternă şi frig pătrunzător în care blocurile, claxoanele, vecinii şi alţi factori necunoscuţi manifestă o predilecţie deosebită în a te indispune definitiv şi irevocabil, cît şi pentru ameliorarea pînă la extincţie a mîhnirilor nejustificate, a strănuturilor, rinoreei, congestiilor de orice fel, febrei, cefaleei şi durerilor de cot.

Contraindicaţii: Hipersensibilitatea la muzicalitatea simplă, directă şi comercială sau alte antiinflamatoare (risc crescut de reacţii alergice); hipersensibilitate la rock-ul comestibil; hipersensibilitate la hituri („Harder to Breathe"; „This Love"; „She Will Be Loved"); hipersensibilitate la oricare dintre excipienţii produsului.

Deficit de toleranţă. Insuficienţă auditivă severă (riscul de reacţii adverse auditive poate fi crescut în cazul administrării prelungite în doze mari). Tratament concomitent cu inhibitori nonselectivi de tipul Audioslave, Muse, Radiohead. Copiii sub 1 an.

Precauţii: Dacă apar reacţii de hipersensibilitate (lacrimi, nostalgii, tristeţi), tratamentul va fi întrerupt imediat. Tratamentul va fi de asemenea întrerupt dacă apar palpitaţii, nevroze, greaţă.

Datorită conţinutului bogat în pop, asocierea cu inhibitorii nonselectivi se va face la doze adaptate şi se va evita administrarea pe termen lung.

Frivolitatea unor videoclipuri se administrează cu prudenţă la copii şi la vîrstnici.

Sportivii trebuie atenţionaţi că produsul conţine stimulatori de efort care pot da rezultate pozitive la testele practicate la controlul antidoping.

Administrarea îndelungată îi poate inhiba pe cei din jur.

Interacţiuni: Derivaţi europeni pe un concentrat american (rezultă prospeţime şi dinamică de lungă respiraţie). Urme inofensive de Michael Jackson.

Doze şi mod de administrare: 1-2 audiţii pe zi (de preferinţă înainte de ora 19) sau după cum vă dictează propria conştiinţă. Nu se vor administra mai mult de 6 audiţii pe zi.

Piesele se administrează rapid şi plăcut, în doze scurte, preferabil înainte sau după masă. Nu necesită lichid. Nu prezintă reacţii adverse.

Supradozaj: Administrarea în exces provoacă agitaţie, confuzie, stupoare.

Păstrare: A se utiliza şi după data de expirare înscrisă pe ambalaj.

A se păstra la orice fel de temperaturi în ambalajul original.

A se lăsa la îndemîna copiilor.

Data ultimei verificări a prospectului:

Octombrie, 2004.

P.S. Însoţiţi orice reclamaţie cu numărul de serie înscris pe *blister* sau carcasă!

Cezar PAUL-BĂDESCU

Aparenta stranietate a familiarităţii

– cîteva gînduri pe marginea fotografiilor lui Cosmin BUMBUŢ –

Lumea lui Cosmin Bumbuţ din seria de fotografii intitulată *Pămînt sucit** este una depopulată, lipsită de prezenţa omului. Ai zice că te afli într-o perioadă post-apocaliptică, în care omul a dispărut de pe Pămînt şi au mai rămas, aruncate ici şi colo, cîteva semne ale prezenţei lui de odinioară: garduri care împart ceea ce acum nu mai are nici un rost să mai fie împărţit, parcele de pămînt care au doar rolul să realizeze un mozaic abstract, şosele care nu duc nicăieri. Oamenii au murit de mult – oasele lor au fost acoperite de aluviuni şi nu se mai zăresc –, iar lucrurile construite de mîna lor şi-au pierdut orice funcţionalitate şi s-au reintegrat în natură, devenind simple detalii grafice.

În timp ce umanitatea a dispărut însă, peisajul a căpătat valenţe umane, ca într-un sistem de vase comunicante. Umanitatea s-a recompus în detaliile peisajelor, iar acestea par de cele mai multe ori nu zone geografice, ci zone ale corpului uman – fragmente anatomice pozate foarte de aproape. Nu ai imaginea întregului, nici măcar nu îţi imaginezi cum arată el, dar poţi să bagi mîna în foc că o anumită vale este de fapt o cută a corpului, că nişte dealuri înzăpezite sînt de fapt nişte rotunjimi foarte senzuale, că o crevasă este o rană încă necicatrizată, sau că o colină împădurită e în realitate un detaliu de ţeastă umană cu păr ţepos şi răzvrătit. Realitatea este alta decît o percepem la prima vedere. Pămîntul din fotografiile lui Cosmin Bumbuţ nu este arid, inert, mort, ci plin de viaţă. El trăieşte, respiră, este o fiinţă vie. Şi nu orice fel de fiinţă, ci una umană.

De aceea, deşi înfăţişează locuri care, în mod normal, ar putea fi considerate dezolante – întinderi de zăpadă pustii, zone inundate parcă dintotdeauna, în care apa bălteşte fără nici cea mai mică încreţitură, cîteva siluete de copaci stingheri în mijlocul unui cîmp, garduri aruncate la întîmplare etc. –, peisajele lui Cosmin Bumbuţ vorbesc despre o lume foarte prietenoasă, caldă, primitoare. Maternă, chiar.

În fotografiile lui Cosmin Bumbuţ din acest ciclu, imaginea este blurată, dar se focalizează şi devine clară în anumite zone, al căror detaliu vrea să-l surprindă. Prima impresie este de atmosferă onirică. De obicei, însă, o astfel de atmosferă este însoţită de senzaţia de straniu. Dar, precum spuneam, nimic nu este angoasant în aceste peisaje, ci dimpotrivă. De fapt, imaginea nu se dematerializează, ci devine lichidă. Iar, dacă este vorba de vis, atunci este vorba de unul care ne aminteşte de fericitele momente din perioada intrauterină. Totul este liniştitor şi plăcut, nimic nu te agresează.

Apropierea de maternitate nu o facem din dorinţa de a trimite la nu ştiu ce mitologii (în fotografia lui Cosmin Bumbuţ, mitologiile au dispărut, o dată cu omul). După un interludiu de sterilitate şi de somn cataleptic, pămîntul „s-a sucit", s-a reîntors în mod natural la starea lui primordială, gestantă. Şi astfel, viu fiind şi purtător de germeni ai unei noi vieţi, a devenit semnificativ.

* *Pămînt sucit,* fotografii de Cosmin Bumbuţ, texte de Tudor Mavrodin, Editura LiterNet, 2004. Volumul există exclusiv în variantă electronică şi poate fi descărcat în format .pdf de pe www.literne t.ro. A fost lansat de curînd la librăria Cărtureşti, ocazie cu care a fost organizată o expoziţie cu fotografiile din carte.

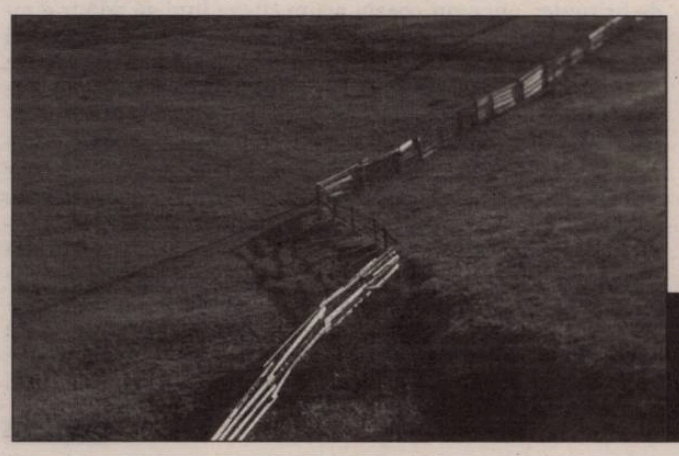

© C. Bumbuţ

trend inţe

Cotizaţia la partid

După cum ştim, puterea şi-a adjudecat – cu mai multă sau mai puţină graţie – televiziunile, radiourile şi presa scrisă din România. În fine, pe aproape toate. Pe lîngă instituţiile publice (care, să zicem, ar fi de înţeles în mişcarea lor de înregimentare – guvernanţii nu fac decît să-şi ia ce-i al lor), cele private îşi prezintă şi ele, într-o voioşie, onorurile.

Acum iată că puterea a pus ochii şi pe cultură. Întîmplarea face ca printre cei aflaţi la Putere să se afle şi oameni cu veleităţi artistice. Prin urmare, cultura trebuie să cotizeze şi ea la partid.

Să luăm exemplul filmului *Orient Express* al lui Sergiu Nicolaescu. După cum scria şi Andrei Gorzo săptămîna trecută, este un film absolut jenant. Un film de, cu şi despre Sergiu Nicolaescu, în care senatorul pozează în haine aristocrate, ţine interminabile tirade filozofice de doi bani şi este iubit nebuneşte de absolut toate personajele feminine din film (şi de cele mai în etate, dar şi de cele tinerele şi frumoase). În paranteză fie spus, un film cu multe gafe, de neiertat chiar şi la un debutant – cum ar fi apariţia unui individ care face jogging în adidaşi albi şi trening în anul de graţie 1935. În fine, acestea sînt amănunte care nu contează cînd te apuci să-ţi înalţi propria statuie. Totul e să ieşi tu bine şi grandios.

Ce este mai interesant e că pentru ridicarea acestei statui (penibilă în realitate, dar măreaţă în ochii domnului senator) au contribuit din greu cu bani şi instituţii ale statului, şi altele private. Filmul a primit 10 miliarde de la CNC (pe vremea cînd Sergiu Nicolaescu era în Consiliul Consultativ), dar a fost co-produs şi de Studioul de Creaţie al Ministerului Culturii şi Cultelor (organism condus de Lucian Pintilie!), de Studiourile Mediapro sau de firma de publicitate McCann-Erickson. Au mai contribuit la fericirea domnului senator BRD, Flanco, Air France sau ciocolata Poiana – care îi promovează acum filmul pe TV.

Ce părere aveţi de această salată de firme şi instituţii servită pe masa onorabilului? Credeţi că firmele din componenţa ei s-au gîndit cumva la îmbunătăţirea imaginii proprii prin asocierea cu un produs genial şi, prin asta, la creşterea vînzărilor? Să fim serioşi! Vrei să trăieşti şi să ai afaceri prospere în România pesedistă? Trebuie să faci plăcerea la domnu' de la Putere. De data asta, domnu' a fost artist.

Cezar PAUL-BĂDESCU

P.S.: Mai nou, CNC a tras toate iţele şi a înscris filmul lui Nicolaescu în cursa pentru Oscar. Mai ştii? Poate americanii vor înlocui Statuia Libertăţii cu cea a senatorului nostru...

www.corpvs.ro

site de legislaţie

Simona SORA

puzzlecturi

Criti-memorialistul

● **Dan C. Mihăilescu, *Literatura română în postceauşism. Memorialistica sau trecutul ca re-umanizare*, Editura Polirom, 2004.**

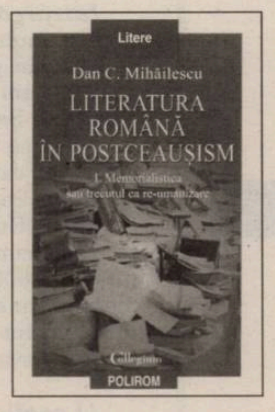

Am citit primul volum al sintezei de mult anunţate de Dan C. Mihăilescu folosind o metodă curioasă, un amestec receptiv de oblomovism şi hărnicie ardelenească. Am început cartea în iunie şi am mers încetişor, în ritmul ei, ducîndu-mă, de cîte ori autorul mă trimitea, la pagini citate bref, la cărţi negăsite sau necititite de mine pînă atunci, încercînd să desluşesc inclusiv aluziile vitriolante ale criticului, nereluate din lipsă de spaţiu în cronică, dar spicuite „pe bumbi", livrate pe jumătate. Cîştigul a fost al meu, vă asigur, măcar fiindcă am regăsit în vara trecută un rezon suficient de puternic ca să continuu cronica literară. Deliciile cu care am citit jurnalistica lui Sebastian, memoriile lui C. Beldie, romanul epistolar dintre Negoiţescu şi Radu Stanca sau teza de doctorat a lui Dinu Pillat despre romanul de senzaţie în secolul al XIX-lea răsplătesc pe deplin oboseala rutinieră spre care te duce, imperceptibil, cronica de dragul cronicii.

Ca după orice aşteptare îndelungată (să nu uităm nici celelalte două „şantiere" în care Dan C. Mihăilescu s-a angajat utopic – Istoria Generaţiei '27 şi Enciclopedia I.L. Caragiale), volumul despre memorialistica postdecembristă vine să răspundă unui fond interogativ pe măsura subiectului. Este *Literatura română în postceauşism* – volum care reuneşte cronicile literare la volume de memorialistică de după 1989 – la fel ca *Scriitorincul* (Editura Dacia, 2001) sau ca *Bucureşti. Carte de bucăţi* (Editura Fundaţiei Pro, 2003), o „carte de strînsură"? Ce este Dan C. Mihăilescu, în noua carte, cu dilemele pe care singur le enunţă în altă parte: „...istoric literar sau critic de întîmpinare?...eseist cu veleităţi de *one man show?* cioranolog, ionescolog sau simplu gazetar? Liberal sau conservator?". A rămas el, în continuare, „scriitorincul" cu oroare de fasoane teoretizante, de clasificări reificante, de verdicte abstracte, unilaterale şi fără substanţă omenească? Se mai recunoaşte autorul în portretul – zoomorf de specie amestecată (dar veche!) – de „animăluţ solitar, bizar, non-inseriabil, care trăieşte jumătate de zi sub apă şi jumătate pe uscat, este mamifer dar depune ouă,... e sfios, dar carnivor, e discret dar are o pungă de venin sub coadă (pentru inamici)..."? Cum se vede, aşadar, amprenta „scriitorincului" în noua carte – o carte, orice s-ar zice, de construcţie? Cum se construieşte, de-a lungul acestui volum de aproape 500 de pagini, personajul DCM, criti-memorialistul împărţit între omul datoriei săptămînale („cronicarul tranziţiei", cum a fost numit) şi hedonistul lecturii folosind instrumentele plăcerii textuale şi verdictele unei etici personale? Care e metoda folosită, cît de unitară este ea, care sînt „ideile fixe", armătura fără de care nu se poate concepe buna aşezare critică? Trecutul ca reumanizare înseamnă o permanentă proiecţie a acestuia în prezentul ticăloşit, deprimant şi grobian? De ce a ţinut autorul la păstrarea formei iniţiale a cronicilor, la datarea lor scrupuloasă, numind totuşi volumul, sintetic, *Literatura română în postceauşism,* lucru care ne-ar trimite la o istorie literară încheiată la toţi nasturii?

Să spunem de la bun început că, dincolo de orice interogaţie, noua carte a lui Dan C. Mihăilescu se citeşte ca pe apă, cu plăceri greu de aşteptat de la istoriile literare clasice, că decupajele semnificative din memorialistica ultimilor 15 ani fac aici un compendiu comentat şi avizat, o propedeutică a literaturii memorialistice recuperate, o mostră de însoţire empatică uneori, patetic-ironică alteori şi nervoasă pînă la diatribă în unele cazuri. Iar meritul pentru aceasta este, în primul rînd, al personajului, al persoanei care-şi pune masca datoriei proclamînd „imperativul sintezei", dar practicînd „recenzia năbădăioasă". Din împletirea acestor două ipostaze (critice amîndouă, la cald pe moment şi la rece în momentul asamblării) ia naştere o carte unică în literatura noastră, relativizantă cu măsură, permisivă cu metodă, actuală şi paseistă în mod echilibrat.

Dincolo de personajul public – criticul Dan C. Mihăilescu, autorul unor *Perspective eminesciene* (1982), al *Dramaturgiei lui Lucian Blaga* (1984), al volumelor *Întrebările poeziei* (1989) sau *Stîngăcii de dreapta* (1999), pe lîngă cele două deja pomenite, dar cunoscut, fatalmente, mai ales ca „Omul care aduce cartea", de la PRO TV –, în ultimele cărţi se conturează un eu confesiv, care se situează necontenit în raport cu devenirea proprie şi în raport cu textele despre care scrie. Personajul acesta ispitit de memorialistică, un alt „jurnalist fără jurnal", se contura în *Scriitorincul*, din capul locului, prin trei întîmplări „de destin": 1) o lecţie de morală aplicată copilului „rotofei, pufos, fălcos, împiedicat şi speriat de tot", prins la furat de struguri de un clopotar din strada Rîpelor; 2) întrebarea Părintelui Sofian: „Ce vrei mai mult: să fii fericit sau să-i faci fericiţi pe ceilalţi?"; 3) întrebarea-limită a lui Noica, la Păltiniş: „Ce deţii?". În cronicile savuroase – expresive şi baroce, tăiate de severităţi istoric-literare şi de o exhaustivitate a receptării cărţii în actualitate cum nu găsim deloc în critica noastră de întîmpinare – se contura adesea acest personaj. Ipostazele sale, însă, se văd mai bine în comentarea literaturii memorialistice, pentru care criticul are o dublă aplecare: cea de *memorialist* (jurnalul lui Dan C. Mihăilescu, cu toate ale sale, bune şi rele, nume în clar, culise şi subterane literare, ar face un *boom* literar şi editorial!) şi cea de *critic al conştiinţei*, în sensul lui Georges Poulet, dacă îmi permiteţi un fason teoretic, motivat de o imensă curiozitate pentru *cogito*-ul celuilalt. Nu insist nici pe latura (contrafactuală) a jurnalului (despre care nu am altă informaţie decît enorma plăcere, transmisă şi cititorului, a notaţiei personale) şi nici pe mecanismele emoţionale ale criticii de identificare, considerîndu-le evidente în resorturile personajului critic D.C.M. care scrie, gîndeşte şi peripatetizează în această carte.

Un voluptuos amar, personajul pe care îl reconstituim, pe jumătate critic, pe jumătate memorialist „de idei", scrie o carte a ratărilor succesive. Nu doar a „Generaţiei '27", pe care o vede ratată din punct de vedere „biografic şi bibliografic, emoţional şi istoric, psihologic şi politic, profesional şi etic", dar şi a tuturor celorlalte care i-au urmat, fie că au încercat diverse „exerciţii de supravieţuire" în puşcării sau exil, că au eşuat în pitoresc caracterologic şi mărturie documentară, că au încercat drenarea parţială a puroiului lumii literare ori şi-au asumat, aseptic, o „zonă temperată" a memorialului. Adevărul e că personajul ambivalent D.C.M. apare mai ales la emoţii extreme, deşi cronicarul consemnează, la fel de expresiv şi de copleşitor, şi zonele călduţe, raţionalizante şi aseptizate ale memorialisticii.

La o extremă, ne trezim în plină „hipnoză a României interbelice", fenomen a cărui „medie sufletească" este pentru D.C.M. *Jurnalul* lui Jeni Acterian. Personajul critic se transformă, pentru un paragraf, în profesor de liceu, omologhează prin şcoală *Jurnalul* şi plonjează în cea mai emoţionantă călătorie imaginară în spaţiul „acterianismului". La fel de empatic se petrec citirea *Jurnalului* lui Alice Voinescu sau interpretarea epistolarului Cellei Delavrancea prin intermediul unei cartoline trimise pianistei de I.L. Caragiale de Paşti.

La polul celălalt se află „softcomuniştii" (Crohmălniceanu, Sântimbreanu, Nina Cassian, Paul Georgescu, Geo Bogza), nomenclatura de catifea, marxizanţii gen Iosif Sava... Dar şi Paul Goma, „coborît în abjecţie" şi scriind în *Jurnal* „o carte tombală" care a iscat nu doar „sămînţă de scandal", ci furtuni în toată regula. Putem să fim sau să nu fim de acord cu verdictul, dar ce e de remarcat, totuşi, în cazul lui Goma e respingerea autorului din capul locului. Dacă în cazul primilor, practicanţi ai unui „cinism de catifea", criticul citează „în trombă", descrie, plasticizează – Goma (tocmai Goma!) îi provoacă greaţă. Criticul care nu o ia la goană cînd îl întîlneşte pe Artur Silvestri pe aleile de la Biblioteca Academiei, care consună cu formula Tiei Şerbănescu, de dinainte de '89 („Literatura română de azi, o literatură de lichele într-o ţară de lichele"), care îşi aminteşte cu tandră ironie de relaţia (revizuită) cu „Conu' Paulică" (Paul Georgescu)... refuză să citeze din Paul Goma. În cazul Goma, memorialistul timpului prezent a copleşit criticul, iar personajul criti-memorialist s-a dezechilibrat subiectiv, omeneşte, la fel ca în cazul *Jurnalului* lui Mircea Cărtărescu. Dar despre asta şi despre altele, cum ar zice D.C.M. şeherezadic, săptămîna viitoare.

Dilema veche vă recomandă

● „Eterna şi fascinanta Românie" într-un documentar-şoc, care a iscat multe discuţii pro şi contra de cînd a fost vizionat prima dată, acum vreo doi ani: *Asta e*, de Thomas Ciulei. Dacă iubiţi adevărul incomod mai mult decît cosmetizarea lui la-ndemînă şi Delta profundă mai mult decît pitorescul ei facil, atunci nu trebuie să-l ocoliţi – e la „Elvira Popescu", timp de o săptămînă, începînd de astăzi. (Alex. Leo Şerban)

● Sonia Larian, *Bietele corpuri* (Editura Polirom, 2004, cu o prefaţă a Adrianei Babeţi). O reeditare – o, Doamne, cît de binevenită! – a unuia dintre cele mai miraculoase romane apărute sub cenzura anilor '70-'80. Primit şi atunci cu o uimire şi un entuziasm pe cît de taciturne, pe atît de subversive, azi naşte acea întrebare perplexă: „Cum de a putut să apară atunci ceva atît de apolitic şi frumos?". Nu trebuie răspuns. Trebuie citit. Urgent. (Radu Cosaşu)

Andrei GORZO

dilematograf

Harul

O retrospectivă Robert Bresson

Au hasard Balthazar

În 1950, Robert Bresson a realizat *Jurnalul unui preot de ţară* (după romanul lui Georges Bernanos). Personajul titular murea de cancer la stomac, dar nu înainte de a deveni un sfînt. Filmul părea să aibă nevoie de serviciile unui mare actor. Dacă Hollywoodul s-ar apuca astăzi de un *remake*, Nicolas Cage s-ar condamna la doi ani de abstinenţă sexuală ca să intre în pielea personajului, în timp ce Tom Hanks şi-ar nenoroci stomacul în încercarea de a demonstra că el e interpretul ideal. E puţin probabil ca tînărul Claude Laydu, non-actorul ales de Bresson, să se fi antrenat astfel înainte de a-l interpreta pe preot. De fapt, în cazul lui nu e vorba despre interpretare – nici măcar în sensul în care vorbim de interpretările neprofesioniştilor din filmele lui De Sica, oameni dirijaţi astfel încît să exprime emoţiile potrivite. Metoda lui Bresson era mai radicală: pentru el, însăşi „expresivitatea" (aşa cum o înţelegem noi) era un balast – trebuia abandonată pe drumul către ceva mai pur. Iubesc *La întîmplare Balthazar,* filmul lui din 1966, dar cred că, la standardele lui Bresson, actorul principal e prea „drăguţ", are un raport prea direct cu emoţiile noastre. Şi actorul respectiv e un măgăruş.

Pînă la retrospectiva Bresson (şapte filme din paisprezece) propusă de Ministerul francez al Afacerilor Externe, în cadrul celei mai recente Sărbători a Filmului Francez, nu văzusem *Doamnele din Bois de Boulogne* – un film de tinereţe (1945). În comparaţie cu Bressonul de mai tîrziu – epurat, ascetic, antipsihologic, antidramatic –, *Les Dames du Bois de Boulogne* (un film superb) pare pur şi simplu dezmăţat. Povestea nu e antidramatică, ci dramatică bine de tot (sursa e un episod din *Jacques fatalistul* de Diderot); cît despre personaje (pe lîngă faptul că se lasă analizate psihologic), nu se sfiesc să urzească răzbunări complicate împotriva amanţilor nestatornici sau să moară, la propriu, de inimă frîntă – comportament etichetat de obicei drept melodramatic. Filmul e plin de satisfacţii imediate şi ortodoxe – lirismul dialogurilor (de Jean Cocteau), expresivitatea imaginii, profesionalismul actorilor; există chiar şi un număr de dans cu tot ce-i trebuie – joben, clachete, rochie cu sclipici. Şi Bresson a renunţat la toate astea – la toate mijloacele prin care cinematograful îşi asigura implicarea directă a spectatorului. De ce a făcut-o? Susan Sontag a răspuns frumos, într-un eseu intitulat *Stilul spiritual în filmele lui Robert Bresson:* el şi-a dat seama că o implicare emoţională prea directă, o „identificare prea profundă cu personajele este o impertinenţă, un afront adus tainei care este acţiunea şi inima omenească". Orchestrarea de efecte pe care noi o numim dramă nu poate decît să ne distragă atenţia de la drama tainică, situată dincolo de „psihologie" şi de „expresivitate", care îl interesa pe Bresson. Sontag o citează pe Simone Weil: „Harul umple spaţiile vide, dar nu poate intra decît acolo unde există un vid care să-l poată primi, şi harul însuşi creează acest vid." Personajul titular din *Pickpocket* (1959) ajunge la închisoare şi îşi apropie faţa de gratii ca să spună: „Pe ce căi ciudate a trebuit să umblu ca să ajung la tine!". Cuvintele sînt pentru femeia care-l iubeşte, dar la fel de bine ar putea să-i vorbească şi lui Dumnezeu. Cuvintele lui sînt o recunoaştere a harului. Ca să-i facă loc a trebuit să se golească. Dedicîndu-se hoţiei, şi-a redus personalitatea la o pereche de mîini evoluînd graţios în vid, dar intensitatea dăruirii sale este cea care, în mod paradoxal, a pregătit terenul pentru apariţia graţiei divine. Cinematograful nu mai fusese pus să povestească o asemenea dramă; Bresson a trebuit să-şi inventeze propriul cinema – un cinema atît de pur încît, potrivit criticului David Thomson, riscă să te îndepărteze de cinema şi să te convertească la altceva, dacă îl iubeşti prea tare. Eu, unul, nu mă tem: îl iubesc şi mai tare pe Bresson de cînd am aflat că el însuşi iubea un cadru din *Goldfinger* (da, Bond, James Bond). Cu tot minimalismul, dansul pe care-l execută mîinile hoţilor din *Pickpocket* nu e mai puţin spectaculos decît marea lovitură dată de Goldfinger la Fort Knox, iar plăcerea pe care o oferă marele lui film din 1956, *Un condamnat la moarte a evadat,* e la fel de promptă, de imediată, ca plăcerea de a-l revedea pe Steve McQueen pe motocicletă, în *Marea evadare:* cinematograful pur al lui Bresson nu e incompatibil cu cinematograful corupt cu care mulţi dintre noi ne destrăbălăm sîmbătă seara şi mă bucur să raportez că în seara de sîmbătă, 9 octombrie, destui cinefili aleseseră să se destrăbălăze cu *Au hasard Balthazar.* Ei ar merita o integrală Bresson în videoteca Institutului Francez.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Altă viaţă!

Publicitatea la televizor a devenit din ce în ce mai bună şi nu pot decît să aplaud seria de spoturi de calitate (unele venite „de afară“, dar destule făcute şi la noi) pe care le putem vedea în pauzele publicitare. Desigur, mai există încă exemple negative, la categoria „aşa nu“, dar prefer să le trec cu vederea şi să încurajez rezultatele bune. De aceea, nu mă voi referi în cele ce urmează, la reclama de un kitsch absolut la „perlele de brînză cu smîntînă LaDorna“ (cu tipe superelegante, printre căpiţe de fîn), nici la cea care promovează „plăcile ceramice Sanex“ (cu individul care se uită în propriii, chiloţi şi apoi dă din cap semnificativ, cu aerul că ar avea mare grozăvie acolo), nici la stupiditatea care constat că este constitutivă a seriei de spoturi Mr. Proper, nici la „Mami, ne dai pate Hame?“, nici la „Şah la pupăză, mat la guguştiuc“ etc. etc. Nu, de data aceasta, voi fi admirativ.

Şi încep prin a-mi exprima entuziasmul (de-a dreptul!) pentru cele două spoturi care fac reclamă la Noul Mégane Estate. Este vorba de cele cu mafioţi, care citează din *Naşul* şi *Clanul Soprano*. Un Paulie din *Clanul Soprano,* cu părul de la tîmple albit dar frizat, trăieşte o celebră scenă din *Naşul,* în faţa unei tarabe de fructe. Se ascunde după un Mégane, şi scapă (doar pentru un timp, însă). Sloganul „Un break cu o eleganţă dezarmantă“ este excelent (ca şi „Îţi trebuie un motiv foarte serios ca să n-o conduci“ de la celălalt spot, cu tînărul mafiot prins cu picioarele în beton), iar melodia aia lălăită tîmp cu „I'm just a bad boy“ e numai bună pentru o aşa ocazie. Spotul la celălalt Renault, Clio Symbol, cu tipul de la biroul de reclamaţii care face figurine *origami* şi pe care sîntem invitaţi să-l lăsăm să lucreze în linişte este şi el fain, dar parcă nu e aşa de spectaculos ca cele cu mafioţi (deh, sînt un fan al *Clanului Soprano,* recunosc).

Dar nu numai Renault are reclame inteligente în această perioadă. Mai e şi Peugeot 307, cu extraordinarul spot cu bărbatul care visează, într-o bulă, maşina (deşi îl dau tot timpul, mă uit la el de fiecare dată cu aceeaşi plăcere), sau Volkswagen Passat TDI, cu individul care ajunge la o benzinărie şi se tîrăşte să bea apa dintr-o găleată cu mop – „pînă la 1.370 km fără oprire“ (plăcerea de a conduce dusă la extrem).

Că tot vorbeam de spoturile cu mafioţi, ar fi de amintit şi cel cu „Clanul decoratorilor de uşi“ care salută Zapp Share Free („Domnul Stamatiade ce-a comandat?“; „Cap de leu pe auriu“; „Sună-l pe Tony, că e-n locaţie!“). La fel de bun este şi cel cu „Grupul manechinelor care beau doar apă plată cu lămîie“.

Alte reclame excelente se bazează pe un *performance* spectaculos. Este vorba de spotul cu mimul care trage cu o frînghie invizibilă lada şi apoi camionul de Coca-Cola (Coca-Cola nu este la prima reclamă în care să se folosească de coregrafi sau de muzicieni – vezi, de exemplu, clipul cu cei care bat în gheaţă), de futuristul spot la telefoanele Samsung, cu acea coregrafie stranie, sau de reclama la televizorul Teletech, cu măcelarul care imită sonor acţiunea din *Star Wars*. Dacă e să vorbim de performanţă actoricească, ar fi bine să-l amintim şi pe simpaticul Vizante cu al său televizor Arctic.

Alte clipuri publicitare duc umorul pînă la cinism (şi bine fac!). De exemplu, cel care promovează produsele Campofrio, cu acea piticanie de cîine care fuge isteric să prindă bucata de şuncă, dar care se izbeşte în raftul tras la timp de stăpînă. Sau cel pentru Mr. Musculo, cu corbii care-şi trimit confratele să încerce geamul („Ia vezi tu, cum curăţă?“ – „Uau, ce l-a curăţat!“). Sau – umorul negru dus la extrem – noul clip care promovează calculatoarele de la Altex, cu fetiţa care-şi udă fratele şi îi aruncă apoi un foehn pe care se pregăteşte să-l bage în priză. În acest timp, auzim „nevinovatul“ „Noi în anul 2000“... Şi întrebarea: „Nu s-ar juca mai bine pe calculator?“.

Trebuie să recunosc că publicitarii noştri au făcut progrese remarcabile şi că au început să aibă şi umor cu carul. Cine-şi mai aminteşte de „Titan Ice – altă viaţă!“ de acum numai cîţiva ani? Reclama aceea pare că a fost, pur şi simplu, într-o altă viaţă.

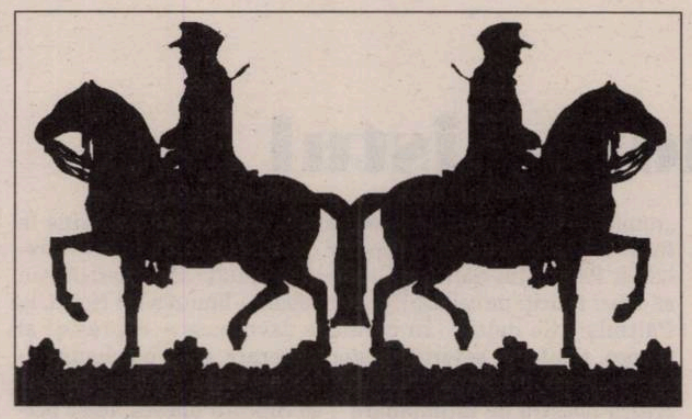

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Fritz, Frank, Fred

Fritz Kolbe a ieşit din umbra secretelor de stat abia în 2001, cînd serviciile speciale americane au declasificat documentele celui de-al doilea război mondial. Statele Unite – s-a apreciat atunci – nu au avut agent mai performant ca acest George Wood, cum era el codificat ca spion al lor; lucra din 1925 în Ministerul de Externe german, ca funcţionar modest, pe măsura originii sale sociale; nu a fost membru al partidului nazist, nu putea suferi hitlerismul, totuşi – printr-o enigmă care ocroteşte cele mai complicate taine ale acestui domeniu particular al activităţii omeneşti (a se vedea şi capodopera lui John Le Carré, *Un spion desăvîrşit*) – din 1939 a intrat în serviciul care făcea legătura dintre Wehrmacht şi Ministerul de Externe.

Astfel, Kolbe, în calitate de curier diplomatic, ajunge să transporte la ambasada germană din Berna documente de cea mai mare însemnătate pe care încearcă să le transmită mai întîi englezilor: rapoarte ale ambasadelor hitleriste, note cu privire la moralul populaţiei şi situaţia economică, ba chiar un plan al cartierului general din Pomerania. Englezii (din nou bibliografie Le Carré) nu l-au luat în serios. Allen Dulles, cu ochiul său de viitor şef al CIA, îl crede şi se va încrede în toate informaţiile sursei Wood, stocate timp de doi ani (1943-1945) de-a lungul a şase călătorii în Elveţia. După război, desigur, lui Kolbe îi va fi foarte greu într-o Germanie care – mai mult sau mai puţin tacit – îl va considera un trădător; nu va mai lucra niciodată în meseria sa; va muri în 1971 şi vor trece 30 de ani pînă va ieşi la lumină cine a fost Kolbe şi încă alţi trei ani pînă la inaugurarea unei săli cu numele său (la 9 septembrie 2004) în Ministerul de Externe al Germaniei. Joschka Fischer, cu concizia obligatorie în acel spaţiu, va aprecia că „felul în care ministerul l-a tratat pe Kolbe nu constituie o pagină de glorie a instituţiei noastre“.

Cu o zi înainte, la 8 septembrie 2004, se prăpădise în California, la vîrsta de 92 de ani, Frank Thomas; numai bătrînii cronicari de cinema – tot mai puţini – şi poate cîţiva tineri docţi în ale filmului mai ştiu ce a făcut Frank Thomas pe această lume. Cu concizia ferparelor, el a fost cel care i-a animat, în basmele lui Disney, pe Morocănosul din *Albă ca Zăpada şi cei 7 pitici*, pe Pinocchio, pe Bambi. Specialitatea lui era desenarea şi însufleţirea negativilor, urîţilor, antipaticilor. Timp de 43 de ani, de cînd, prin anii '30, au fost aleşi principalii animatori pentru *Albă ca zăpada* (cu o minuţie care aminteşte istoricilor de bătălia pentru rolul lui Scarlett O'Hara în *Pe aripile vîntului*), pînă la ultima capodoperă supervizată de Disney, *Cartea Junglei*, Frank a stat neabătut în umbra boss-ului său. La dispariţia lui s-ar cuveni să vedem încă o dată plînsul Morocănosului lîngă sicriul Albei ca Zăpada.

Trei zile mai tîrziu, la 11 septembrie 2004, s-a săvîrşit din viaţă Fred Ebb, om la 76 de ani, caracterizat în ferpare ca „autor liric... aflat de-a lungul întregii sale cariere în umbra unor celebrităţi glorioase ca Harold Prince, Bob Fosse, Martin Scorsese, Frank Sinatra, Lisa Minelli“ *(Le Monde* din 17.10.2004). Fred Ebb – împreună cu John Kander cu care a colaborat timp de 40 de ani – a scris şi a compus minunăţia aceea de *Cabaret*, ecranizat de Bob Fosse în 1972, după spectacolul de pe Broadway din 1966 care „a făcut rupere“, pentru a ne exprima mai puţin liric; epic, poate ebbic, i-au mai trebuit încă zece ani ca să regăsească succesul, tot pe Broadway, în 1976, cu *Chicago*, adaptat în 2002 pentru ecran. La dispariţia lui Ebb, s-ar cuveni să fredonăm uşor „New York, New York“, cîntecul acela care, în plin război rece, ne-a rămas în minte cu intensitatea lui „Chattanooga Shu-Shu“ imediat după 23 august 1944. „New York, New York“ – imnul celei mai energice bucurii de viaţă – e melodia lor, a lui Ebb şi Kander. O viaţă întreagă, fredonînd-o, n-am ştiut. Poate nu-s singurul.

E o zi de toamnă prea rece pentru a vă divulga pe larg, ca spion de atîţia ani în slujba lui Mozart, ce i-a legat sub pixul meu tocmai pe aceşti trei „oameni din umbră“, umbra gloriei din fiecare comedie umană în care autorii lirici, mohorîţii pitici şi spionii se deconspiră dispărînd la un moment dat.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Fănel Zainea

(candidat independent la Senat)

Intrarea în politică

Mai multe lucruri m-au determinat pe mine să intru în politică. Nu ştiu dacă aţi văzut pe afiş, dar am 11 copii, cel mai mare are 12 ani, Emanuel. Şapte băieţi şi patru fete. Nu există o lege care să se ocupe de protecţia copilului, sau dacă este, este în beneficiul unor oameni şi nu în special al copilului. În comparaţie cu ce este în Uniunea Europeană, la care dorim şi noi să aderăm acum, alocaţiile sînt foarte mici, 5 euro, faţă de 1.000 de euro, dar nu neapărat că o să mă zbat eu să crească alocaţia copiilor... vedeţi, nu prea sînt bani. E nevoie de cineva care să se ocupe cineva şi de copii.

11 copii

Mi-a fost frică de Dumnezeu. Cunosc metodele de contracepţie, dar nu am vrut. Nu mă opreşte pe mine o religie, deşi merg într-o biserică recunoscută, a doua ca număr de membri pe plan mondial, este biserica penticostală, dar Biblia spune că este un păcat să faci avort.

Studii

Am un institut teologic. Nu ştiu ce altceva mai trebuie pentru a fi Senat. Aş vrea să vin la dumneavoastră la ziar să vorbim mai multe... aşa, prin telefon, nu ştiu cîte rînduri veţi scrie despre mine.

Alte motive

Aşteptaţi de la mine să obţineţi motive religioase? Moralitatea este la pămînt în ţară. Românii nu mai au forţă de viaţă şi fug de realitate. Vreau să impun şi o ţinută morală în politică... mi se pare normal. Normele Uniunii Europene... eu nu cunosc exact toată legislaţia, este oarecum ascunsă, dar oamenii sînt cam dezgustaţi de ce se întîmplă, de viaţa în politică, sînt zdrobiţi de atîta imoralitate. Adevărul e aruncat la coş. Politicienii se bizuie pe sechelele trecutului.

Campania

Campania mea este una obişnuită. O voi face prin discursuri, cînd voi fi invitat, prin fluturaşi, afişe... în funcţie de cîţi bani ai... nu ştiu de ce mă întrebaţi despre bani... eu am plătit 1.000 de lei semnătura, Lia Roberts a plătit 1.500, că e milionară... acum mentalităţi de învingători au mulţi, dar banii sînt o problemă... 80.000.000 mă costă numai semnăturile. Am mai multe mii de semnături, dar nu am primit şi nici nu am dat telefoane ca să îmi dea tabelele înapoi. Aştept să mi se aducă.

Profesia

Eu ţin conferinţe de evanghelizare. Mă ocup de biserică, mă ocup de oameni. Spun oamenilor ce scrie în Biblie. Oamenii au o mare nevoie de Dumnezeu.

Soţia

Ea mă ajută. Are grijă de copii.

Două conferinţe

● ***Go create... Europe***

Masă rotundă privind rolul culturii în construcţia europeană, luni, 25 octombrie 2004, ora 10,00, UNITER, str. George Enescu nr. 2-4, Bucureşti

● ***Politici culturale – propuneri alternative în vederea alegerilor parlamentare 2004***

Masă rotundă organizată de Asociaţia ECUMEST (în cadrul programului AR-Cult) şi Societatea Academică din România (SAR)

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

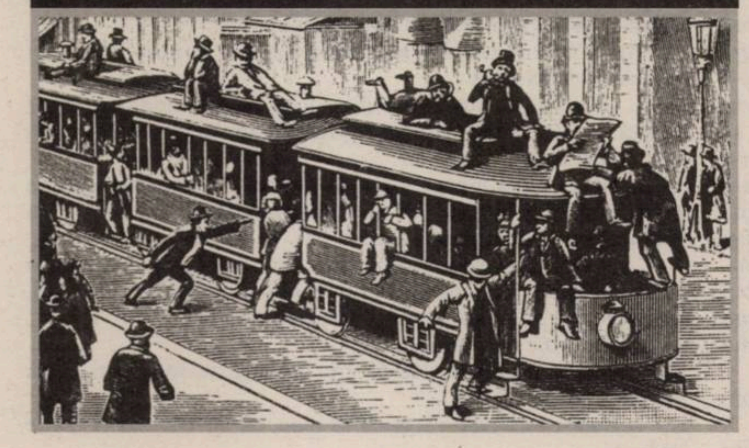

De toamnă

Avenit toamna. Frigul umed a intrat în noi şi cerul de plumb plouă deasupra noastră. Singurul refugiu plauzibil este în Bacovia – maestrul absolut al anotimpului. Asta pentru cei care vor să înţeleagă ceva din această agonie a naturii. Mulţi, însă, nu bagă de seamă că toamna „sună, agonic, din fund". Mulţi sînt blocaţi cu totul în realitatea de hîrtie şi fotoni pe care ziarele şi televiziunile o ţes neîncetat în jur. Mulţi se epuizează în trăirea frenetică a spectacolului mediatic iluzionîndu-se, poate, că sînt în contact cu realitatea. Dar zilele acestea, realitatea nu se vede pe ecran, ci pe fereastră.

Toată lumea vorbeşte despre Băsescu şi despre Năstase, despre Becali şi despre Onişoru, despre Antena 1 a lui Voiculescu-PUR şi despre Realitatea TV lui Luca-cel-care-a-dat-telecomanda-lui-Turcescu-să-stingă-singur-televizorul. Toamna, însă, îşi rîde de noi. Chiar credem că, dacă nu o băgăm în seamă, nu există? Chiar credem că ceea ce ni se întîmplă nu are nici o legătură cu ea? Chiar credem că lumea dintre paginile ziarelor şi sora ei bună, lumea de pe la TV, sînt complet izolate de „urgia toamnei care bîntuie" (Radu Stanca)? Bieţi naivi! Toamna e cel mai imperialist anotimp dintre toate, căci criza aceasta a naturii are o asemenea magnitudine încît contaminează orice detaliu şi se poate recunoaşte în orice moment, oriunde.

La Sinaia, preşedintele nostru tomnatec a dat, pentru a cîta oară?, un număr din alte vremuri. Toamna e nostalgică prin definiţie, la fel ca şi preşedintele. Faţă cu problema cît se poate de serioasă a emigrării tinerilor cu pregătire superioară, preşedintele nostru a vorbit, iarăşi, ca din manualul activistului de partid comunist. Nici vorbă despre responsabilitate, nici vorbă să se întrebe dacă nu cumva tinerii plecaţi în ultimul deceniu şi jumătate şi-au părăsit ţara şi din cauza lui, nici vorbă să se întrebe dacă a făcut ceva ca aceşti tineri să se simtă bine în ţara lor. Nimic din toate acestea. Chestiunea stă aşa: capitaliştii racolează fără ruşine creiere formate pe banii puţini ai ţărişoarei, drept pentru care capitaliştii ar face bine să plătească statului nostru costurile educării tinerilor români pe care îi exploatează fără să fi avut nici o contribuţie la formarea lor. În privinţa acestui domn, etern iubit de majoritatea tomnatecă a electoratului nostru, nu mai putem fi decît resemnaţi. Şi trişti, dacă ne gîndim că domnia sa, o figură robustă a comunismului glorios al anilor '60-'70, s-a dovedit a fi cel mai competitiv om politic într-o ţară aflată la secole distanţă de vremurile pentru care acest preşedinte a fost croit. Vigoarea neobosită a umbrei provoacă melancolii de toamnă neputincioşilor contemporani!

La Bucureşti, diplomaţia noastră a înregistrat un eşec despre care, din motive care îmi scapă, nu prea vorbeşte nimeni. Afacerea Bîstroe rămîne, în continuare, nerezolvabilă. Tactica noastră a fost bună: cum litigiul ne opune o ţară de anvergura Ucrainei, şansa rezolvării sale favorabile nu putea veni decît din internaţionalizarea acestui litigiu. Urma să vedem cît de eficientă este diplomaţia noastră. Urma să vedem cît de pline de substanţă sînt declaraţiile lăudăroase ale celor care susţin sus şi tare că au suit România pe culmi. NATO nu se bagă, UE s-a mărginit la declaraţii care ţin mai degrabă de protecţia mediului înconjurător decît de interesele româneşti, iar Kievul îşi vede de treabă. Eforturile noastre de a pune chestiunea pe masa marilor puteri, despre care vorbim în faţa prostimii de acasă ca despre „prieteni", „parteneri" şi „aliaţi", au eşuat lamentabil. De ce nu spune nimeni asta? Pentru că ajungem la o concluzie la fel de gravă ca toamna în care ne afundăm înfiguraţi: avem o diplomaţie festivistă, preocupată de focuri de artificii, reuniuni şi declaraţii sforăitoare, obsedată de vizite cu panaş şi de mimarea unei hărnicii cît mai vizibile. O diplomaţie care seamănă tot mai mult cu un aparat de propagandă. Toamna, măştile cad, machiajul se duce sub stropii de ploaie rece, vîntul aspru ridică costumele şi iese la iveală adevărul, aşa caraghios cum e el. Toamna e sarcastică – după ce dispare vegetaţia care dăduse iluzia exuberanţei, vedem crengile bocănind a gol şi pricepem, deprimaţi, că ele sînt mai reale decît frunzele vitale de ieri.

Sînt şi semne interesante. Chiriile la spaţiile destinate birourilor în Bucureşti sînt cele mai mari din Europa de Est. Şi continuă să crească. Ca şi toamna aceasta în venele copacilor aproape mortificaţi. Comisia Europeană ne-a acordat statutul de economie de piaţă funcţională, economia creşte, se caută spaţii pentru birouri în Bucureşti – nu înţelege nimeni, totuşi, de ce trăim aşa cum trăim. Undeva, toamna asta ne joacă o festă. Îmi aduc aminte de mortul care continua să crească, dintr-o piesă de Ionesco. Dar şi de morţii adevăraţi, cărora continua să le crească unghiile şi părul ceva vreme după ce sufletul s-a dus. Cînd aud despre creşterile economiei noastre, am intuiţia unor asemenea creşteri sinistre, lugubre. Dar poate că de vină este doar toamna asta şi Bacovia ăsta al ei...

EDITURA POLIROM

Daniel Mason
Acordorul de piane

Noutăţi:

Mihail Sadoveanu
Ochi de urs şi alte povestiri

Margaret Mazzantini
Nu te mişca

Institutul Român de Istorie Recentă
Holocaustul evreilor români
Din mărturiile supravieţuitorilor

www.polirom.ro

libertatea de impresie

Educaţie lucie

Ministrul Educaţiei a spus la deschiderea anului universitar că profesorii nu trebuie să le ofere studenţilor doar o sumă de cunoştinţe, ci şi exemplul lor personal, să fie adevărate modele de oameni de caracter pentru viitorii absolvenţi. Perfect de acord. Mi-aduc aminte de mai mulţi profesori pe care i-am avut în şcoală. Am avut unul la sport care ne-a făcut pe aproape toţi din clasă să înţelegem de ce trebuie să alergăm pînă nu mai putem. De fapt, ne-a învăţat ce e aceea *educaţie* fizică. Am avut un profesor cocoşat şi chinuit de tot felul de malformaţii, de care însă nu ne-a dat vreodată prin cap să rîdem. Ne preda o *fizică*... de ne lăsa cu gura căscată. O profesoară de chimie ne-a impus materia ei cu o exigenţă care atunci ne înspăimînta, dar de care astăzi îmi aduc aminte ca de o teribilă încercare. Chimia am uitat-o, dar modelul de maximă exigenţă, nu. Un profesor de istorie, secretar de partid pe vremea aceea şi foarte „patriot" (bănuiesc în ce partid s-a înscris după revoluţie, dacă o mai fi trăit), ne-a fost, involuntar, un exemplu de cum nu trebuie să învăţăm istoria. Un profesor de matematică de la o clasă paralelă cu a noastră, juca fotbal în pauze şi chiar în timpul orelor, cu toţi chiulangiii. Le dădea chiar şi ţigări. Am observat însă că elevii lui, cu care juca fotbal, ştiau mult mai multă matematică decît noi, care aveam un profesor „normal". A fost şi un biet profesor care încerca de zor să ne înveţe muzică în timp ce noi rîdeam de el: îi agăţam de poalele hainei hîrtiuţe pe care scriam tot felul de drăcii; frecam sub talpa pantofului cîte un creion cu muchii, aşa încît să-l zăpăcim cu zgomotul şi multe altele. El se făcea că nu observă şi persevera în a ne învăţa diverse cîntece. Într-un an, zbătîndu-se cu un cor de elevi la o repetiţie, înainte de serbare, a făcut infarct şi a murit. Revenind însă la zicerea ministrului şi la profesorii de acum, mă gîndesc că or fi şi ei mai buni sau mai răi, cu personalităţi mai conturate sau mai şterse... ca şi atunci cînd făceam eu şcoală şi ca întotdeauna. Numai că, pe lîngă diversele modele pe care aceştia le pot oferi astăzi copiilor, mai este un exemplu comun aproape tuturor. Şi anume, acela al supravieţuirii. Fiindcă la un salariu mediu de nici şase milioane de lei, adică de nici o sută cincizeci de euro, ei nu pot fi decît adevărate exemple de rezistenţă. Pentru nişte copii care vor trebui să aibă pretenţii europene şi un standard de viaţă şi de pregătire european.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

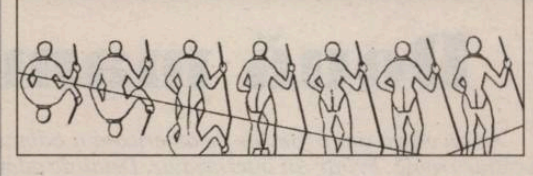

Prima telenovelă neaoşă

Conform *Revistei Presei on-line,* din 4 octombrie a.c., se pare că prima telenovelă românească, *Numai iubirea*, difuzată pe postul Acasă, a fost, cu cel dintîi episod, în topul audienţei: astfel, în rîndul femeilor între 15 şi 49 de ani, mediul urban, a înregistrat 9,3 puncte de audienţă., iar în ceea ce priveşte publicul comercial (bărbaţi şi femei între 18 şi 49 de ani, mediul urban) – a obţinut o medie de 6. Aceasta şi pentru că serialul a debutat „în forţă", cu o scenă de amor între Alexandru Papadopol şi Oana Zăvoranu, doi dintre eroii principali.

Scena de sex am scăpat-o, cu regret şi neprofesionalism. În schimb, am văzut două din episoadele următoare (s-ar putea ca unul dintre ele să fi fost chiar primul, dar fără scena în cauză), şi iată ce am înţeles: Alexandru Papadopol, *alias* Dan, este un tînăr arhitect de succes, nu doar cu perspective, ci realizat profesional şi material, un exponent de cinste al clasei mijlocii: are vilă, servitoare, firmă şi „gagică trăsnet". De fapt, cam totul se învîrte în jurul deja-menţionatei clase mijlocii, *lower* sau *upper*. Se pare că nici unul dintre personaje nu scade sub nivelul de *lower middle-class*. Nici măcar vecina, de vîrsta a treia, care mai stă din cînd în cînd cu fetiţa eroului, nu e mahalagioaica pe stil vechi, cu basma, colanţi sau măcar permanent: e o doamnă destul de stilată, cu o coafură modernă, îngrijită şi o voce blîndă. Seamănă mai mult cu reprezentantele vîrstei a treia din *Tînăr şi neliniştit* sau din revistele neaoşe pentru femei. Ce să mai vorbim de cele două bunici: una dintre ele, mama eroului pe nume Dan, este doctoriţă, şi mereu ocupată. Cealaltă, mama soţiei moarte a lui Dan, interpretată de Tora Vasilescu, e o afaceristă cu veleităţi de colecţionară: pe scurt, e mereu arătată învîrtind nişte obiecte de artă în combinaţie cu un avocat dubios (Vlad Rădescu). Singurii care, cît de cît, se apropie de oamenii „de rînd" sînt bărbaţii: unul este Sebastian Papaiani, soţul anterior menţionatei bunici, arătat veşnic cu un şorţ şi dereticînd, şi cel de-al doilea – Iurie Darie, tatăl eroinei pozitive (Corina Dănilă), un soi de mic fermier la margine de Bucureşti (totuşi, apropitar, cu gospodărie personală destul de mare şi grădină ca-n filme).

Personajul cel mai legat de clasele de jos este cel interpretat de Oana Zăvoranu, Andreea, cîntăreaţa supersexy care vrea cu orice preţ să parvină fără să se dea în lături de la nimic. Pînă la urmă, acest personaj este motorul telenovelei, tocmai pentru că forţează trecerea spre alt registru social, împingîndu-i după el şi pe alţi protagonişti. Mahalaua este marcată nu prin sărăcie, ci prin ostentaţie şi lipsă de maniere. Periferia bună (cazul Anei, eroina Corinei Dănilă) are drept atribut duioşia, şi reţinerea. De asemenea, cadrul şi vestimentaţia caracterizează, şi ele, destul de explicit, personajele: Ana poartă întotdeauna ceva roz, pe cînd Andreea se-mbracă, ades, în negru; Dan are mereu o cruce la gît; bunica hrăpăreaţă şi avocatul sînt, în general, într-un ambiguu bej. Se conturează un nou tip de realitate autohtonă, în care eroul nu mai lucrează pe şantier, ci la propria firmă, eroina negativă e cîntăreaţă (fostă dansatoare în Cipru), iar cea pozitivă nu mai e învăţătoare la şcoala din sat, ci profesoară la o şcoală particulară. Aşteptăm, cu interes, urmarea.

ARTA FUGII DE SĂRĂCIE

Stela GIURGEANU

Două mame

Acum cîţiva ani o familie de americani a adoptat doi copii de etnie rromă. Printr-un intermediar. Detaliile adopţiei nu îmi sînt clare şi nici nu mi-au fost clarificate. Nici de către cele două mame, nici de către intermediar, cel de la care ştiu povestea şi care, în schimbul promisiunii că articolul nu va trata decît *povestea celor două mame şi a copiilor, mi-a mijlocit întîlnirea.*

Pe mama adoptivă am „cunoscut-o" pe Internet, pe cealaltă, cea adevărată, într-o bucătărie de la periferia bucureşteană.

... Ideea de a-i adopta pe cei doi copii rromi le-a venit, ei şi soţului ei, acum cîţiva ani, atunci cînd mass media bombarda în continuu străinătatea, prezentînd cazurile tragice ale copilăriei în România. Vedeau la televizor, citeau în presă. Îi cutremura mizeria în care se zbat micuţii din orfelinate şi calvarul pe care, mai ales, copiii rromi îl îndură aici, situaţia lor fiind mai gravă. „La ei era vorba nu numai de sărăcie dar şi de discriminare." Aşa s-au hotărît să îi înfieze.

...De sărăcie, îmi spune, din bucătărie, la finele unui culoar îngust şi lung, curăţînd cartofi într-un lighean bucureştean, printre suspine şi larmă de copii şi cîini, invocînd într-una numele Domnului care, *bine că a avut grijă să-i toarne puradei unu' după altu', dar nu s-a obosit să-i dea şi mălai, ca să-i crească.* Într-o casă joasă şi lungă, cu trei dormitoare, stă cu familia ei. Douăsprezece suflete. În loc să-i trimită şi pe-ăştia la cerşit, a preferat să-i dea. *Aici ce şanse aveau, doamnă? Uite-te la ăştilalţii.* Cel mare are 28, *n-are liceu, n-are slujbă, învîrte nu ştiu ce afaceri, de dimineaţa pînă seara, puşcăria o să-l mănînce.* Cel mic are 9. *Încă puţin şi-o ia şi el pe urmele lu' frati-su.* De educaţia lor, ea nu a avut timp. Cînd fugi toată ziua ca să le pui ceva pe masă, ca să nu-ţi moară de foame, nu mai ai timp de ei. *A făcut bine, n-a făcut bine, acuma numa' Dumnezeu o ştii.* Femeia îmi pare mai bătrînă de 46. E solidă şi are părul vopsit. Are zece copii, *fără ăştia doi*, îmi precizează, arătîndu-mi o poză, *a fost făcută anul trecut* cînd americanii i-au adus copiii în vizită.

...Acuma, îmi spune prima mamă, cea de la periferia bucureşteană, *acuma nu mai sînt ai mei*, priveşte poza, *acuma nici nu mai ştiu să vorbească pe limba lor*, oftează, *de acuma sînt copii ei.*

Înfiaţi pe cînd aveau, băieţelul doi ani, fetiţa, trei, copiii s-au adaptat destul de repede la schimbare.

...„La început nu prea ştiau ei ce se întîmplă, fetiţa plîngea foarte des", dar mai apoi, mai ales pentru că era vorba de o schimbare în bine, au luat pe bune, drept normală, viaţa care li se oferea.

...La început fraţii lor o tot întrebau. Unde sînt Floarea şi Bogu? Unde sînt Floarea şi Bogu? Ea îi repezea. Nici ea nu prea ştia ce să le spună... că i-a dat aşa, la străini?

...„Becca şi Thomas (copii au fost rebotezaţi) sînt de acum cetăţeni americani, cu toate drepturile unor cetăţeni americani şi cu tot viitorul pe care îl pot avea, de cetăţeni americani." Cei doi copii îmi zîmbesc, dintr-un ataşament virtual, dintr-un parc de distracţii. „S-au integrat bine şi deosebit de repede în sînul familiei, au învăţat incredibil de repede limba şi şi-au făcut prieteni o grămadă şi au şi note bune la şcoală." Adică, merg şi la şcoală. „Visele pentru ei", mi se mai spune, „prind din ce în ce mai mult contur."

Anul trecut cei doi au fost aduşi în România. Să îşi cunoască rădăcinile

„...Niciodată nu ne-am gîndit să le ascundem copiilor adevărata lor identitate. Să îi ţinem la depărtare de părinţii lor naturali şi de fraţii lor."

...Păi, prima mama oftează, privind poza, *erau aşa de schimbaţi că nici fraţii lor nu i-au recunoscut.* Pînă şi ei i-a fost *tîrşă* să pună mîna pe ei.

„...Au fost oarecum stingheri", îmi răspunde, virtual, a doua mamă. „Parcă nu îşi mai recunoşteau propriii lor copii, parcă le era frică sau ruşine. Noi am încercat..."

...Mai bine nu-i aducea...

„...Să reintegrăm, cît de cît, părinţii naturali în viaţa copiilor noştri..."

...Doar ca să văd, sînge de-al meu, că nu-mi mai zice mie mamă...

„...pe de o parte ne aşteptam..."

...Mi-a făcut mai rău, decît bine...

„...Cred că anul viitor va fi mai bine, copiii vor mai creşte..."

...Eu nu mai am copii. Adică îi am pe-ăştia zece. Şi-atît.

De durut o doare. Chiar dacă ştie că lor le e mai bine. Acolo. Dar, cît e ea de încercată şi de tare, nu poate să nu aibă sentimente. Că a făcut-o ca să aibă ce pune ălorlalţi ceva pe masă, că a făcut-o ca să le ofere o altă viaţă decît cea de aurolac şi de „alba neagra"... În definitiv de ce a făcut-o, e treaba ei! Că i-a dat, i-a dat, acum nici măcar Dumnezeu nu are dreptul să o judece.

Adina POPESCU

Napoleon, Nadia şi copilul Clinton

Am sunat la primăria din Gratia, judeţul Teleorman, ca să întreb cum pot să dau de Napoleon. Am primit un număr de mobil. Nu mi-a răspuns nici Napoleon, nici soţia lui, Nadia. Era fata lor, Indonezia. „Nu ştiu pe unde-s plecaţi, da' vin ei!". „Păi, să vină, că vrem să-i filmăm cum cîntă şi cum dansează!". „Stai, că ţi-o dau pe Barcelona, cumnată-mea!". Cu Barcelona am stabilit o zi de luni pe la ora zece.

La Gratia, deşi rromii sînt „împinşi" de către români mai spre marginea satului, ei nu se simt discriminaţi. Se înţeleg bine cu vecinii lor. „Să dea Dumnezeu să fie soare în grădina românului, ca să mîncăm şi noi!", spune Nadia. Ea nu are grădină, nici pămînt, căci „la noi, la ţigani, nu prea e cu munca, cu şcoala... cu din astea!". Atunci cu ce e? Cu cîntecul, cu dansul, iar repetiţiile se fac chiar în bătătura casei. Muzica e veche, „din buricul pămîntului", cum zice Napoleon, dar de-a lungul timpului s-au inserat şi ceva ritmuri orientale, bucăţi din folclorul românesc, *hit*-uri din filme ruseşti sau iugoslave despre ţigani sau melodii la modă prin anii '80. Napoleon îşi ia butoiul său, adică „instrumentul", îşi aruncă pantoful din picior, prin ciorapul rupt îi ies degetele afară şi începe mai întîi să bată cu călcîiul în butoi, apoi să-l lovească cu două linguri sau cu „pietre de uliţă". Un ritm îndrăcit. Începe să cînte cu o voce uşor răguşită: „Vine, vine, vine, vine maşina cu pîine, vine, vine de la gară...". Îl asculţi, te trec aşa, dintr-o dată, nişte furnicături pe şira spinării şi nu ştii de ce.

Pe Nadia am găsit-o în faţa porţii. Frumoasă, ochioasă, desculţă. Stătea de vorbă cu o băbuţă romîncă care se oprise să se odihnească puţin, căci cărase drum lung nişte paporniţe, cu un soi de sifoane arhaice şi se tot văicărea. „Maică, nu vine odată moartea să mă ia! Am şapteş' patru de ani şi nu mai pot... să vie odată!". Pe uliţă, apare o fetişcană pe o bicicletă tot veche, de vreo treizeci de ani. „Nu vrei, mamaie, să te iau pînă-n vale?". Mamaia, cum să nu vrea, şi iute de picior ajunge din urma bicicleta şi se azvîrle, cu paporniţe cu tot, pe cadrul de fier din spate. Cîteva clipe am avut senzaţia că pluteşte prin aer. Îi face cu mîna un semn de rămas bun Nadiei. Şi asta nu-i tot: în Gratia e cea mai mare aglomeraţie de băbuţe pedalînd pe biciclete din întreaga ţară. Toate-s trecute de şaptezeci.

„Unde-i Napoleon?" „Ce ştiu io? A plecat de-o săptămînă şi n-a mai venit! E pe la rude!" Care rude? Gîsca, Recolta, Bruce Lee, Securitatea. Nu le-am cunoscut. „Unde la rude?" „La Bucureşti, în ţigănie!"

Plecăm cu maşina, să-l căutăm. Dacia se împotmoleşte prin hîrtoape şi noroaie şi descoperim toate „ţigăniile" posibile de pe la Bragadiru şi Ghimpaţi. Cînd maşina opreşte, din casele mici, toate la fel, cu cartoane pe post de geamuri, ies „neamurile", familii care nu se mai termină, zeci de fuste şi de şlapi turceşti, mii de copii mucoşi, pe jumătate goi, babe cu dinţi de aur. Cu Nadia te simţi în siguranţă, căci îi ştie pe toţi şi cu fiecare sporovăieşte veselă cîte ceva, pe limba lor. Căutarea durează aproape jumătate de zi. Nici urmă de Napoleon. „Dacă-l găsim cu vreuna, ce zici?". Nadia rîde. „Păi, îl omor cu mîna mea!". Nici nu i-ar fi fost prea greu: bărbatul îi ajunge pînă la umăr. Îl descoperim cinstindu-se cu un frate. Îşi ia „bagajul", o sacoşă din plastic, cu cîteva ţoale, hotărîndu-se, destul de cătrănit, să se întoarcă acasă. În maşină, pe bancheta din spate, Nadia îl ceartă tot drumul. Bărbatul nu spune nimic, fumează ţigară de la ţigară, mai răspunde uneori pe un ton răstit. Îi trece, însă, toată supărarea cînd vede camionul cu găini vii, o rablă ruginită, parcată pe un maidan pustiu. Ne cere să oprim maşina. Pleacă cu nevastă-sa şi se întoarce cu trei găini ciufulite. Patruj' de mii kilu'. Ne continuăm drumul. Cei doi nu se mai ceartă, îşi ţin cuminţi găinile între picioare. Găinile mai cîrîie timid, din cînd în cînd.

Ajungem din nou la Gratia. Napoleon nu se schimbă, nu se spală, nu mănîncă nimic şi se pune pe cîntat. Nadia se îmbracă cu hainele „de show": bluză de mătase roşie, fustă albă, înflorată, şi începe să danseze, în jurul bărbatului ei. S-au cunoscut şi s-au iubit, deşi Nadia era „în vorbă" cu unul de-al lui Napoleon, pe nume Sibian. Dar Nadiei îi plăcea cum cînta băiatul: „cînd el punea mîna pe butoi, io mă dam pe lîngă el, îi mai făceam cu ochiul, mai puneam cîte o sticlă la burtă sau cîte un şal pe mine, uite aşa...". Pînă la urmă, Napoleon, cucerit de farmecele Nadiei, a furat-o şi aşa s-a făcut nunta. Napoleon a plătit pentru Nadia cincizeci de mii, acum optsprezece ani, dar a meritat, căci „sacul cu petecul nu s-ar fi potrivit mai bine decît noi!". De altfel, Napoleon îşi laudă consoarta în cîntecele sale, prin versuri ca „am nevastă de valoare / nu este ca orişicare / am nevastă, nu au alţii / se descurcă ca bărbaţii!".

Am făcut, în sfîrşit, cunoştinţă şi cu cei cinci copii. Pe unul dintre ei îl cheamă Clinton, pentru că Nadiei i-a plăcut tare mult de preşedintele Statelor Unite. „Am vrut să-i zic Bill Clinton; l-am născut şi am zis să fie aşa şi pe certificat, am dat şpagă o ciocolată, dar dînsa a zis că nu se poate! Pînă la urmă a rămas Constantin Clinton...". Băiatul cel mare, care deja e însurat cu Barcelona, e Răzbunător, pentru că Nadia a văzut un film „din răzbunare" care a inspirat-o. O fată – Indonezia, alt băiat – Armando, „de la telenovele" şi încă o fată, cea mai mică, Lovenţa, „am văzut peste tot pe tricouri că scrie «love», adică iubire şi i-am zis Lovenţa şi de la «love» şi de la lovele, adică bani!".

Între timp, la poarta lui Napoleon s-au adunat vecinii, alţi ţigani ursari şi cu toţii s-au urcat în căruţe. Au pornit-o prin sat cîntînd şi dansînd.

Napoleon şi Nadia au un taraf care se numeşte „Şucar", au un impresar care-i promovează şi au susţinut spectacole atît în ţară, în locuri cum ar fi „Muzeul Ţăranului Român", cît şi în străinătate. Muzica lui Napoleon merită, într-adevăr, valorificată. Cu toate acestea, cei doi nu şi-au schimbat stilul de viaţă, iar la concerte Napoleon bate în butoi tot cu ciorapul rupt. Într-o ţară în care peste 50% dintre tineri ascultă „manele" (cifrele mi se par, totuşi, mult exagerate!), iar Guţă şi Adrian, mai nou De Vito, ajung vedete, vedem la ştiri cum împart bani pe stradă de ziua lor de naştere sau luxul kitsch în care trăiesc, lumea lui Napoleon şi a familiei sale se desprinde parcă de realitate, purtîndu-te într-o sferă onirică. Astfel, îl poţi crede pe Kusturica: o „vreme a ţiganilor" există, căci şi Napoleon va ajunge la „marele Paris" unde îl întîmpină „zece mii de franţuji care cînd mă văd zic: a înviat Napoleon!".

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE" PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2005-2006

„New Europe College" anunţă concursul anual pentru *10 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2005 – 31.07.2006) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, sociale şi economice.

CONDIŢII DE PARTICIPARE:

- candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;
- se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 ani;
- o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere.

CONDIŢII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 460 euro lunar, pe durata a 9 luni, plus 2.560 euro pentru stagiul de cercetare.

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formularul de participare la concurs poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni – vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poştă (în cazul candidaţilor din provincie). De asemenea, formularul poate fi obţinut prin e-mail sau de la adresa web http://library.nec.ro/formulare

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 29 noiembrie 2004 (inclusiv).

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021) 307 99 10 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare –, prin fax (021) 327 07 74 sau prin e-mail: asuter@nec.ro

Adresă: New Europe College, str. Plantelor 21, 023971 Bucureşti

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Arta conversaţiei

În urmă cu mai bine de patru ani şi jumătate, adică după prima emisiune *România în direct,* am ieşit din studio buimăcit şi n-am dormit toată noaptea. Nu mai ştiu subiectul emisiunii, parcă am discutat ceva despre situaţia învăţămîntului. În orice caz, tema era una de actualitate, cerea comentarii pertinente, fără derapaje. De fapt, aşa îmi închipuiam eu. Ce-a ieşit a fost de vise rele: s-au repezit în telefoane zeci de indivizi dornici să se audă la radio, ignoranţi isterici, supăraţi că nu e nici un concurs ori neînţelegînd de ce nu pot să facă dedicaţii. Cele cîteva comentarii de bun-simţ, în care s-a discutat strict despre problema supusă dezbaterii, n-au reuşit să mă liniştească şi nici să-mi alunge gustul amar al înfrîngerii. Pentru că, la vremea respectivă, aşa am simţit jumătatea aceea de oră în care s-a *vorbit* mult, dar, de fapt, nu s-a *spus* nimic: ca pe o înfrîngere. E adevărat, problema eram eu. Eu îmi închipuisem – ah, ce naivitate! – că toţi vor cădea pe spate la auzul veştii că s-a deschis, în sfîrşit, o agora modernă unde se pot confrunta idei şi opinii, eu eram cel care se iluzionase în zilele premergătoare primei emisii că se poate vorbi *la chestiune,* fără a amesteca în acelaşi discurs divorţuri şi pensii, copii şi chirii, salarii şi FNI... Am vrut să renunţ. Mi-am zis că n-are nici un rost să pledez, zi de zi, pentru însuşirea regulilor elementare ale retoricii şi argumentării în faţa unor indivizi obişnuiţi cu circul de succes al unor emisiuni de televiziune în care, la vremea respectivă, arta dialogului era uitată, noapte de noapte, în favoarea unor interminabile certuri şi scandaluri. Eu voiam să discut serios şi tăios la radio despre fapte cotidiene cu oameni care abia aşteptau să audă bufonii vieţii politice amestecînd întîmplări de alcov cu integrarea în NATO şi scandalul Ţigareta?! Ce naivitate!

N-am dormit în noaptea aceea. Prima emisie avusese loc vineri, sîmbătă şi duminică am strîns din dinţi. Luni eram, din nou, pe baricade. Am reinventat sintagma lui Caragiale, „la cestiune!". Cine bătea cîmpii ieşea din emisie. Am închis telefoane, am refuzat să dau premii. Singurul avantaj era cel al exprimării libere, directe, concise. Încet-încet, regulile au fost învăţate. În chip curios, n-am primit – încă! – nici o înjurătură în direct. Au curs destule pe mail-uri sau în scrisori cu expeditor necunoscut. Dar la *România în direct* se vorbeşte acum civilizat, se comentează subiectul pus în discuţie, iar parantezele sau divagaţiile sînt din ce în ce mai puţine. E adevărat însă, au trecut patru ani, cît ciclul primar de şcoală...

Nu-mi fac iluzii. Starea aceasta de normalitate a exprimării, fie că e vorba de ofuri sau comentarii, suferă de o fragilitate dureroasă. E suficientă o scînteie, o vorbă rostită în plus sau aiurea şi istoria se repetă. Dacă vorbim despre pensii sau manuale şi se ajunge aiurea-n tramvai la flota lui Băsescu ori la casele lui Năstase, nu e simplu deloc să ceri revenirea *la chestiune* sau să închizi telefonul. Iese la atac o întreagă armată de suspicioşi, gata oricînd să tragă, din orice poziţii, cu acuzaţii: că eşti omul lui Năstase, că ţii partea opoziţiei, că

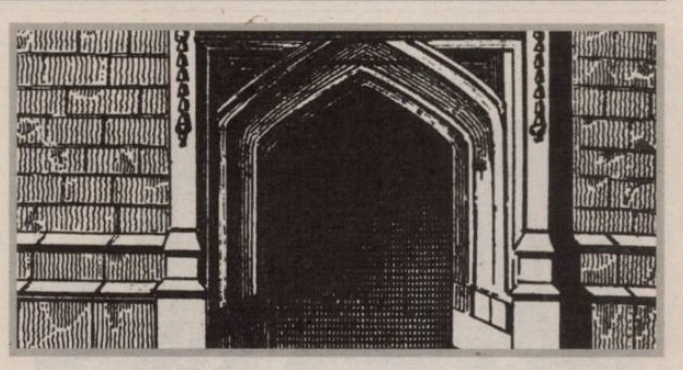

nu-i laşi pe toţi să vorbească în mod egal, că închizi telefoanele celor care nu-ţi împărtăşesc punctele de vedere.

De fapt, problemele sînt în altă parte. Ne e greu să tăcem chiar şi atunci cînd nu avem mare lucru de spus, vrem, cu orice chip, să ne auzim vorbind, ne plac lălăiala şi taclalele, rezistăm greu să-i ascultăm pe ceilalţi, ca să nu mai vorbim despre chinuitorul examen al unui dialog civilizat în care să nu fie folosit irezistibilul „argument" *ba, pe-a mă-tii!*

Resping din start şi argumentul, inatacabil pentru unii, al firii noastre balcanice, o scuză ieftină pentru tot ceea ce înseamnă mitocănie sau prostie la unii dintre conaţionalii noştri. Arta conversaţiei se învaţă greu, dar primul pas e cel mai uşor de făcut. E suficientă o privire mai atentă în oglindă pentru a vedea, o dată în plus, că ne-au fost date două urechi şi doar o singură gură. Un semn divin că ar trebui să ascultăm mai mult şi să vorbim mai puţin.

ÎN PLINĂ EXPANSIUNE A PALATULUI BUCAL, PATRIOTISMUL DIN VOI RESPECTĂ OBICEIUL ROMÂNESC DE A SUPLINI LACUNELE PRIN IZ DE REVELAŢIE

● În plină expansiune a termenilor englezeşti printre denumirile de firme, am văzut, pe o Dacie-papuc, unul care face o sinteză anglo-română şi o „adaptare creatoare": *Edy Spedişăn.* (**M. V.**)

● Poate că nu este momentul cel mai potrivit, dar nu mă pot abţine să consemnez că la sfîrşitul lui septembrie, în Sicilia, la San Vito di Capo, a avut loc al 8-lea Festival mondial al Cuşcuşului. Toate ţările mediteraneene (şi ne-) care fac din cuşcuş o sărbătoare a palatului bucal şi-au trimis reprezentanţii şi preparatele, bucurîndu-se timp de şapte zile de o atmosferă în care „oamenii se înţeleg dintr-o privire", ignorînd politica şi ipocriziile diplomaţiei. Este probabil singurul loc din lume unde delegaţia israeliană şi cea palestiniană au stat alături, fără probleme, şi au ascultat în pace şi onor imnurile lor naţionale la apariţia tăvilor fastuoase. Îmi vine să strig: „Trăiască cuşcuşul!" cu energia cu care în altă ţară, ceva mai la nord, se urlă: „Trăiască berea!". (**R. C.**)

● Nicu Gheară, om de afaceri controversat şi prieten al lui Adrian Mutu, s-a răstit la ziariştii care l-au contactat telefonic, reproşîndu-le lipsa de coardă naţională în tratarea cazului fotbalistului *(Evenimentul zilei*, 19 octombrie a.c.). „Acesta e patriotismul din voi?" – a întrebat Gheară, omul care-şi ţine vila şi iahtul la cîteva mii de kilometri mai la sud-vest de Băileşti, în zona staţiunii spaniole Ibiza. (**A. C.**)

● Pentru a fi primii la înregistrarea candidaturii pentru preşedinţie, Adrian Năstase şi Traian Băsescu şi-au trimis microbuzele pline cu semnături în faţa Biroului Electoral Central cu mult înainte de deschiderea acestuia. Dincolo de dorinţa fiecăruia de a fi primul pe listă, constatăm că amîndoi respectă obiceiul românesc de „a-şi lăsa rînd la coadă", iar microbuzele au luat locul sacoşelor cu sticle plasate strategic în faţa lăptăriilor înainte de '89. (**M. V.**)

● Sărbătorile religioase au pătruns, deja oficial, în cultura populară; nu numai că ne bucurăm de relatări amănunţite de la procesiuni religioase, dar ne putem chiar suplini lacunele aniversare din viaţa de familie de la televizor: luni, 18 octombrie, de pildă, am aflat din ştirile de la Realitatea TV că e Sf. Luca, adică ziua de nume a băiatului meu. (**I. P.**)

● La emisiunea lui Ion Cristoiu de pe Realitatea TV, Lucian Avramescu povesteşte cum şi-a schimbat cu totul părerea despre fosta ministresă a Sănătăţii, Daniela Bartoş: a văzut-o aşteptînd la rînd, la ascensor, după propriile asistente, a văzut-o în Piaţa Matache cu o sacoşă în mînă, a văzut-o conducîndu-şi singură maşina. În plus, cînd a intrat în salonul unde poetul compătimea, ca pacient al doamnei ministru, nici măcar nu a călcat cu piciorul pe tubul său de oxigen. Trebuie să citim neapărat pamfletul anterior trezirii cu iz de revelaţie, să vedem dacă Lucian Avramescu vorbea acolo despre prestaţiile ministrei PSD (cum spunea) sau de-

Cu ochii-n 3,14

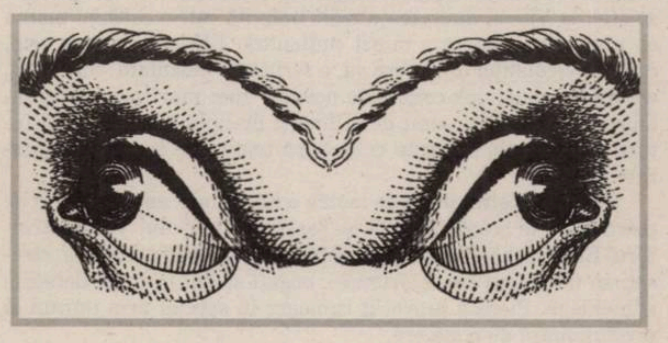

spre o individă cu porniri dictatoriale, lipsită de minima politeţe şi bîntuită de accese criminale la adresa oamenilor de presă nedocumentaţi. (**S. S.**)

CE BIZAR! DIN MOTIVE DE SCANDAL, PLANUL DOI STRĂLUCEŞTE PE FRONTISPICIUL ACESTEI LUMI

● În timp ce în ţară se discuta aprins (aflu din articolul lui Alexandru Călinescu de săptămîna trecută) „frumuseţea" lui Adrian Năstase *versus* „urîţenia" lui Traian Băsescu, la Londra – ce bizar! ce coincidenţă! – discutam cu Lucian Pintilie şi Marie-France Ionesco despre faptul că George W. Bush n-are deloc figură de „cinema", în timp ce Băsescu – da! E limpede, acuma, că admiratorii dlui Năstase (sau ai dlui Bush) văd alte filme, cunosc alt „cinema"... (**a. l. ş.**)

● Cumva legat de cele de mai sus: tot la Londra, cu jumătate de oră înainte de a pleca la aeroport, m-am văzut pe grabă cu o veche amică, americancă, producătoare TV. Cînd am intrat în holul casei, pe o uşă stătea agăţată un fel de geantă-afiş pe care scria „WANTED", pe urmă chipul lui Bush (faţă/profil), şi-n fine: „Out of office"... Apoi, amica mi-a arătat, încîntată, o cartolină aşezată pe şemineu – care dezvolta aceeaşi idee ca şi geanta, dar mai elaborat... Devenise evident că americanca mă considera „de-al casei", anti-Bush ca tot intelectualu' progresist – şi ar fi fost o impoliteţe s-o contrariez contrazicînd-o. Apoi mi-a spus o anecdotă care chiar merită consemnată; era, deci, în Tanzania – ţară pe care o vizitează des, din motive de Kilimandjaro & de horse-polo – şi, la un moment dat, vede un negru *(of course!)* şi-şi zice: Ăsta-i african-american... Îl abordează – chiar era! Mai mult: era din Sudul tărăgănat şi molcom şi mai era – tanana! – fost membru al „Panterelor negre" (organizaţie radicală din anii '70)... Tataia-ex-panteră s-a plîns pe umărul amicei de moartea idealurilor progresiste de-acum 30 de ani, a vituperat, cum se cuvine, administraţia Bush şi i-a împrumutat o copie piratată a filmului lui Michael Moore, *Fahrenheit 9/11*, pe care amica a văzut-o, deci, la faţa locului. Morala: de-un singur lucru nu putem scăpa (Bushiţi sau anti-Bushiţi), iar acel lucru se numeşte globalizare... (**a. l. ş.**)

● „Stupefiantul Mutu", „Mutu ne-a făcut de ruşine", „S-a ales «praful» de Adrian Mutu". Toate ziarele au titrat, cu litere de-o şchioapă, pe prima pagină, „ştirea" că fotbalistul se droghează. La cît de mut e, parcă face cam mult scandal. (**M. M.**)

● De la Londra, Adrian Mutu a reuşit să trimită alegerile prezidenţiale şi parlamentare din România în planul doi al actualităţii. Nu poate fi ceva întîmplător, e doar actul întîi al unui scenariu cu urmări imprevizibile, fotbaliştii drogaţi par oricum mai umani decît politicienii beţi de putere. (**M. B.**)

● Împlinirea a 60 de ani de la apariţia primului număr al prestigiosului cotidian *Le Monde* îi îngăduie actualului director, Jean-Marie Colombani, să-şi amintească de o definiţie dată cîndva de Hubert Beuve-Mery, cel care străluceşte pe frontispiciu ca fondator al ziarului. Întrebat ce calităţi ar trebui să aibă un bun jurnalist, acesta – după o clipă de gîndire – ar fi spus: „Să fie feminin!". Adică? „Să nu plictisească, să intereseze, să emoţioneze, să afle, să distreze." Astăzi, bărbaţii, redactori sau pianişti, l-ar acuza de antimachism. (**R. C.**)

● O observaţie pătrunzătoare a lui Serghei Kovaliov, preşedintele Asociaţiei ruse pentru apărarea drepturilor omului: „Nu se poate să-l elimini pe Saddam Hussein şi totodată să-l priveşti în ochi pe Putin zicînd că e un băiat bun". Mai simplu şi mai tăios despre politica lui Bush nu ştiu să se fi exprimat vreunul dintre înţelepţii acestei lumi ce ţine morţiş să se complice pînă la neînţeles. (**R. C.**)

UN ROMÂN FOARTE DULCE RĂSPUNDE LA NUMELE DE ROMÂN

● Un român plecat în America, întors în ţară după 12 ani de absenţă, a auzit de *Garrone*. A crezut întîi că e vreun băiat de cartier care cîntă manele. Apoi a mai auzit şi de *Logan* şi cică şi-a închipuit că ar putea fi şeful lui *Garrone*. După ce a văzut şi un televizor *KiaMotor,* şi-a dat seama că nu mai înţelege nimic din România. (**A. M.**)

● Un tip de la PUR a fost foarte dulce în emisiune la Tucă. La o avalanşă encomiastică la adresa candidaţilor partidului domnului Voiculescu, Tucă a zis şi el, de formă, acel „o să vă pun să plătiţi la casierie pentru reclamă". La care tipul, candid: „Nu fac reclamă, promovez oamenii noştri". Adevărul e că i-a zis-o. (**C. P.-B.**)

● Pe un stîlp, un anunţ din care sare spre tine amploarea unei drame uman-canine: „Pierdut căţel teckel, culoare maro. Răspunde la numele Biluţă". (**D. S.**)

● În *Magazin românesc – ziarul românilor din Australia,* la rubrica de publicitate, un anunţ mare cu titlul: „Un român despre care e bine să ştiţi". „Rusu Nicolae, născut în 1956 la Aplod, lîngă Sighişoara, venit în Australia din 1979. De peste opt ani este calificat ca betonist şi poate executa orice lucrare în domeniu. Dispune de două camioane, mini-excavator, scule necesare acestei meserii şi o echipă serioasă de muncitori. Datorită calităţii lucrărilor executate a avut numeroase solicitări la care a trebuit să se deplaseze cu echipa de muncitori din Sydney în Melbourne". Bine că ştim. (**C. G.**)

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Prostii de preaderare

Una după alta, cîteva ştiri de săptămîna trecută au trîntit un strat gros de zgură peste bietul raport de ţară, care – din motive politico-diplomatice sau nu, ce mai contează? – a „bifat" un pas înainte spre UE. Criticile din el – pe tema corupţiei ş. cl. – par chestiuni tehnice, rezolvabile prin măsuri a căror reţetă o ştim, rămîne doar să şi vrem. În schimb, din vizuina mentalităţilor de tranziţie au răsărit, din nou, cîteva excrescenţe pentru care nici Comisia de la Bruxelles, nici Banca Mondială nu au soluţii ori recomandări. Să le luăm pe rînd.

Senatul a aprobat un proiect de lege propus de PRM prin care institutele de sondaje au nevoie, pentru a putea funcţiona, de obţinerea unei acreditări. Aşadar, nu piaţa, concurenţa, prestigiul cîştigat în timp, valoarea profesională îşi vor spune cuvîntul în afirmarea şi recunoaşterea unui institut de sondaje, ci Statul, prin reprezentanţii săi şi prin „soluţiile" sale: o Comisie, nişte proceduri birocratice, veresia, cumetria, relaţiile etc. Cu toate defectele care li se pot imputa uneori, sondajele de opinie sînt o modalitate prin care societatea îşi poate face o imagine despre sine. Cei care au votat o asemenea lege *nu vor* ca o asemenea cunoaştere să aibă loc, ci vor ca Statul să *controleze* şi să *restrîngă* posibilităţile prin care publicul poate fi informat despre curentele de opinie. Legea se află spre promulgare la preşedintele Iliescu: dacă o promulgă, îşi asumă responsabilitatea unui mare pas înapoi pe calea democraţiei şi a libertăţii de exprimare.

Apoi, pentru a răspunde criticilor din raportul de ţară referitoare la libertatea de exprimare, Guvernul a aprobat înfiinţarea unui Consiliu Naţional pentru Mass-Media, care să monitorizeze presa şi condiţia jurnalistului. La critici de substanţă, executivul răspunde cu măsuri de faţadă. Monitorizări există destule şi sînt făcute de agenţii independente, care au deja experienţă; un Consiliu înfiinţat de Guvern nu ar avea nimic de făcut în acest domeniu. Reprezentanţii Puterii ar trebui mai degrabă să reacţioneze faţă de rezultatele monitorizărilor existente: să nu mai dea reclame de stat în mod preferenţial, să nu mai facă presiuni asupra presei, să rezolve cazurile jurnaliştilor agresaţi ş.a.m.d. Mă tem că acest Consiliu va fi doar o modalitate prin care Puterea va încerca să contracareze criticile: cînd un ONG va spune că situaţia presei e neagră sau gri, Consiliul va interveni spunînd că, de fapt, „conform monitorizărilor noastre", e albă cu dungi roz. Pentru Putere, presa e doar un obiect în sine pe care să-l joci pe degete, nu o expresie a opiniei publice şi a libertăţii. De exemplu: pentru că a publicat nişte dezvăluiri despre secretarul general al Senatului, ziarului *România liberă* i-a fost suspendată acreditarea la Senat. Senatorii i-au pedepsit astfel pe *cititorii* ziarului, interzicîndu-le accesul la informaţii despre ce se întîmplă în camera superioară a Parlamentului. Dar cui îi pasă de cititori?

În sfîrşit, întreaga măsură a înapoierii mentalităţilor a fost dată de preşedintele Iliescu. În faţa unui grup de cercetători de origine română stabiliţi în Occident, a dat din nou glas frustrărilor sale antioccidentale: ţările occidentale „au supt timp de secole din vlaga altora", îmbogăţindu-se în timp ce noi ţineam piept turcilor; să nu vină experţii vestici „cu salarii de mii de dolari pe lună" să ne dea lecţii nouă, care sîntem săraci şi cinstiţi; migraţia creierelor este provocată de economia de piaţă, căreia „trebuie să-i aducem corective", iar statele occidentale ar trebui să ne restituie banii investiţi în educaţia cercetătorilor pe care ni i-au luat etc. Asemenea frustrări arată un decalaj pe care nici un raport de ţară nu-l poate consemna în întreaga lui gravitate: în timp ce şefii statelor europene sînt preocupaţi de problemele globalizării, de viitoarea Constituţie europeană, de felul în care va funcţiona Uniunea cu 27 de state membre, de relaţiile UE cu SUA şi alte asemenea subiecte fundamentale pentru viitorul cetăţenilor europeni, preşedintele României se plasează într-un registru perimat, cu un discurs compus din prejudecăţi, din stereotipii şi din rămăşiţe de la ospăţul ideologic al antioccidentalilor de acum cîteva decenii. O fi economia noastră funcţională, dar mentalităţile celor care ne conduc sînt de-a dreptul înţepenite în trecut.

Dana GRIGORCEA

Vă place Jelinek?

– ce se face Austria cu un premiu Nobel pentru Literatură –

Vestea că Elfriede Jelinek este laureată a Premiului Nobel pentru Literatură a debusolat Austria. Aici, subiectul predilect fusese săptămîni de-a rîndul beatificarea ultimului împărat austriac, Carol I. Pe cînd ziarele conservatoare au susţinut că împăratul ar fi vindecat postum o maică braziliană de varice, ziarele social-democrate au acuzat familiile nobile că ar avea grupuri de lobby pe lîngă Sfîntul Scaun.

În acest timp, Elfriede Jelinek îşi mai putea sorbi incognito ceşcuţa de „Kleiner Brauner" la cafenea. Într-un trening Adidas şi cu tenişi portocalii, se integra perfect în atmosfera excentrică a Vienei. Coafura ei cu onduleu în creştet era parcă desprinsă dintr-un „Heimatfilm". De la mesele alăturate, bătrîne doamne o vor fi salutat-o pe această Jelinek înaltă şi dreaptă, al cărei uşor aer snob o integrează din oficiu în lumea bună. O vor fi salutat-o numai dacă nu ştiau cine este. Dacă ştiau că este scriitoarea cu trecut comunist, care afirmă în permanenţă că Austria e o vale a plîngerii, nazistă şi coruptă, că relaţia interumană din ţările capitaliste se bazează pe exploatare, iar că sexul e mereu un viol, bătrînele doamne n-o vor fi salutat-o pe Elfriede Jelinek. Înainte de a fi devenit laureată a premiului Nobel pentru Literatură, a răsfoi o carte de Jelinek în văzul lumii putea fi o dovadă de prost gust.

În Austria, cel mai cunoscut roman al ei a fost *best-seller*-ul internaţional *Pianista,* publicat în 1983 şi ecranizat de regizorul Michael Haneke în 2001 cu Isabelle Huppert şi Benoit Magimel. *Pianista* a obţinut Palme d'Or atît pentru cel mai bun film, cît şi pentru interpretările celor două personaje principale. Însă, dacă relaţia brutală dintre mamă şi fiică a impresionat în Franţa, ea nu a avut acelaşi ecou şi în conservatoarea Austrie, unde Jelinek şi-a declarat romanul autobiografic. Imaginea tinerei pianiste care se automutilează în baie, în timp ce sufocanta ei mamă o cheamă la masă, a fost mai degrabă cutremurătoare. După cum se ştie, la Viena, autoarea a trăit liniştită într-o casă cu mama ei, pînă cînd aceasta a murit centenară. Elfriede Jelinek este, contrar virulenţei din opera sa, o scriitoare calculată. Site-ul ei, www.elfriedejelinek.com, este dovada unei mari potenţe creatoare, dar şi a unui simţ de ordine şi disciplină. Apărute la intervale regulate, scrierile ei acoperă toate cele trei genuri literare.

Cea mai vestită piesă de teatru a lui Jelinek este *O bucată de sport,* pusă în scenă în 1999 la Teatrul „Burg" din Viena. Regizorul Einar Schleef a înfăţişat chinurile oamenilor moderni, stresaţi să fie mereu tineri, frumoşi, bogaţi şi „in" în toate detaliile jelinekiene. Piesa a provocat rumoare în special prin durata ei revoluţionară de nouă ore.

Şi totuşi, Jelinek s-a simţit neînţeleasă de publicul natal şi a interzis în două rînduri reprezentarea pieselor ei în Austria. „E scandalos că anumite lucruri în Austria nu mai scandalizează pe nimeni" a afirmat Jelinek.

În replică, simţindu-se vizat, controversatul politician de dreapta Jörg Haider a declarat că Jelinek ar fi „emisara unei imagini grotesc deformate a Austriei în lume". De asemenea, partidul lui Haider a tipărit afişe pe care, lîngă o graţioasă vioară, se putea citi textul „Vă place Jelinek... sau arta şi cultura?". Majoritatea jurnaliştilor au sărit atunci în apărarea scriitoarei, afirmînd că, de la nazişti încoace, nimeni nu a mai înfierat public arta. Opinia publică a înclinat în principiu în favoarea artistei şi a libertăţii ei de expresie, însă nici de data aceasta cărţile lui Jelinek nu au înregistrat un record de vînzări.

După cum afirmă Jelinek, ea nu îşi cîştigă existenţa atît din scris, cît din traduceri. Aşadar, pe cînd Austria încă dezbătea beatificarea lui Carol I, Elfriede Jelinek traducea romanele lui Oscar Wilde, după care se odihnea, ca orice vienez, la cafenea. După cum avea să pretindă mai tîrziu, ea nu şi-a dorit să obţină premiul Nobel. Ea chiar s-ar fi rugat să nu fie laureată, pentru a nu deveni o persoană publică. Afirmaţie ce este oarecum contrazisă de o Jelinek zîmbind victorioasă cu mîinile în piept pe toate ziarele şi revistele. „Nu mulţumesc nimănui!", s-a grăbit să afirme ea la aflarea desemnării. „Subvenţionarea culturii din banii contribuabililor este o îndatorire a statului şi nu o favoare!"

Însă, printr-o lovitură de teatru, rebela Jelinek a fost integrată în chiar societatea pe care a denigrat-o. Artiştii s-au grăbit s-o felicite la unison, parcă într-un concurs de generozitate şi *fair play.* Premiatei i s-au mai inclus cîteva texte în programa şcolară, iar în ziare au abundat citatele ei teribiliste. Televiziunea naţională s-a deplasat în de-acum gloriosul ei sat natal, de unde au fost transmise interviuri cu moaşa ei, cu vecinul, cu învăţătorul şi cu primarul. Acesta din urmă a promis să arboreze poza scriitoarei lîngă plăcuţa cu „Bun venit în localitate". Prietena cea mai bună a eroinei naţionale a declarat cu efuziune: „Ştiţi, de fapt, Elfride nu e aşa cum scrie. E o femeie cumsecade!".

La Viena, politicienii au lăcrimat de emoţie, indiferent de culoarea partidului. „Premiul ei ne aparţine tuturor", a fost sloganul general. „Premiul ei aparţine landului Steiermark, unde s-a născut autoarea" a afirmat partidul de centru dreapta ÖVP, la guvernare în acea zonă. „Premiul ei aparţine literaturii austriece în general", a declarat preşedintele republicii, Heinz Fischer, fost membru al partidului de centru stînga SPÖ. „Premiul ei aparţine femeilor austriece", a susţinut un reprezentant al partidului ecologist. „Premiul ei aparţine Austriei", a concluzionat purtătoarea de cuvînt a Ministerului Culturii, Andrea Wolfmayr. „Austria se poate mîndri!"

Prin ziare au început să apară şi nemulţumirile cetăţenilor de rînd: „De ce ea şi nu Peter Handke? L-au discriminat că era bărbat?" şi „Austria ia numai premiul cultural, cel *soft*... pe cînd Nobelurile *hardcore* – pentru chimie, fizică sau medicină – sînt luate mereu de americani!".

Dana Grigorcea *este jurnalist la postul de radio Deutsche Welle, Bonn.*

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul I, nr. 42 ● 29 octombrie – 4 noiembrie 2004 ● 20 pagini ● 15.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Andrei Pleşu
„Instituţii umanizate, oameni instituţionalizaţi“
pagina **3**

Interviu cu **Chris Davies**, membru al Parlamentului European
pagina **11**

Defăimarea unui manual
pagina **14**

REALITATEA
și show-urile ei

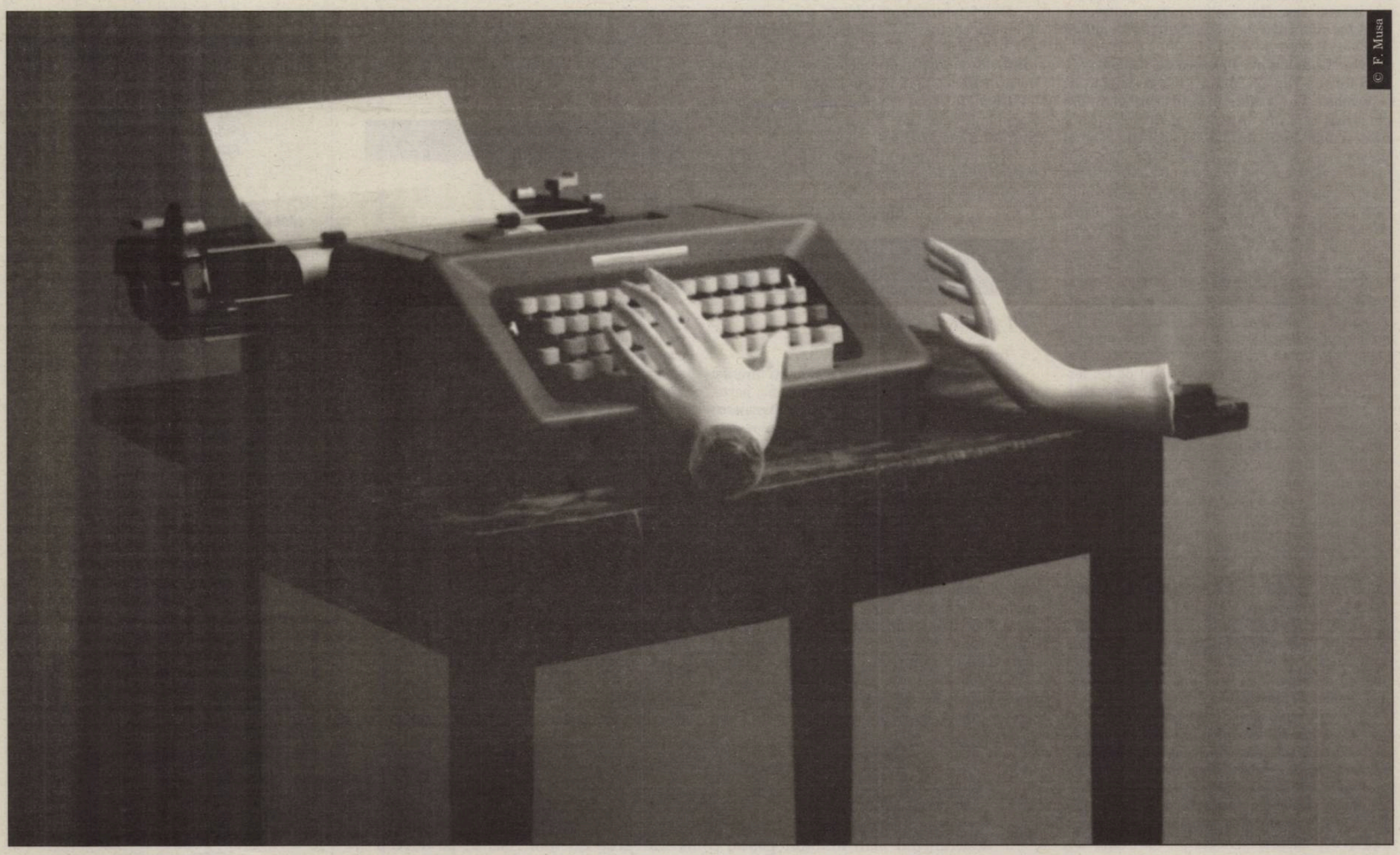

„Nu poate fi inventat un kitsch pe care viața să nu-l depășească.“
SIEGFRIED KRAKAUER

„În viitor, oricine va fi celebru timp de 15 minute.“
. ANDY WARHOL

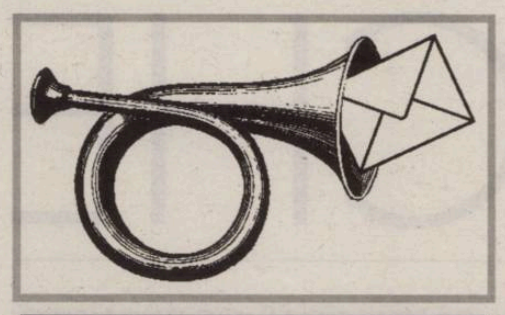

Nr. 33: *Articolul „Între noi, francofilii“*

Între noi, profesori şi paznici

Emoţionantă replica *Între noi francofilii,* din nr. 33/2004 al *Dilemei vechi,* cu care mă onorează intelectualul Alexandru Călinescu, profesor universitar, pe mine, „tînărul intelectual ce se mulţumeşte cu o slujbă de paznic de noapte la Paris“... Mă emoţionează, în primul rînd, uimirea dlui profesor: ar fi trebuit oare să mă mulţumesc cu o slujbă de universitar?

În al doilea rînd, mă emoţionează eticheta care mi se pune: „tînărul are evidente simpatii de stînga şi bănuiesc că e cititor de *Le Monde* şi *Libération*“. Pe scurt (ori pe şleau), aş fi un *gauchiste,* şi asta îl alertează pe adeptul dreptei (fără ghilimele), care – puţin panicat, şi nu mai puţin patetic – începe şi pînă la capăt o tot ţine cu apologia reformelor dreptei franceze: 1) mijloace contracepţionale; 2) legalizarea avortului; 3) campania „prezervativul de un franc“ etc., încheind memorabil: „Şi altele multe... Nu-i aşa că-ţi vine să crezi că toate astea le-a făcut stînga infinit generoasă?“. Dacă – dincolo de sarcasmul scontat şi de retorică – întrebarea m-ar putea viza, aş răspunde (cu inima uşoară) că nu, nicidecum nu aş fi crezut că stînga a avut neapărat iniţiativa acestor reforme, ce-i drept, „progresiste“ (de ce ghilimelele, profesore?). (Dimpotrivă, mărturisesc fără jenă, am fost eu însumi unul din milioanele de profitori ai „prezervativului de un franc“...)

Nu, dle profesor, se pare că nu-i de ajuns să intri într-un bar din Marais, într-o sîmbătă de septembrie (Le Marais, cartierul parizian în care am lucrat ca paznic de noapte un deceniu!), şi să notezi cu sfinţenie într-un carneţel (fie el şi de universitar) tot ce-ţi spune un barman-patron (sau viceversa), ca să testezi pulsul vieţii franceze! Nu ajunge să asculţi jelania sus-numitului, care spune că de cînd a venit Jospin „cu legea celor 35 de ore pe săptămînă, Franţa a devenit ţara unde nimeni nu mai vrea să muncească... Şi sînt milioane de şomeri înregistraţi, cărora li se plătesc alocaţii... Iar eu n-am pe cine să angajez în week-end...“ Obligat, deci, bietul, să(-şi) servească singur şi de patron şi de barman, iar profesorul nostru, asemeni unui călător „persan“ aterizat în inima Parisului, se mai şi extaziază de găselniţa hîtrului personaj: „iată de ce, ierta-ţi-mă dacă risc să vă şochez, sînt – mărturisesc – *chômophobe*“)... Profesorul adaugă, totuşi, diminuîndu-l un pic în ochii noştri, lăsînd să planeze îndoiala asupra capacităţii sale imaginative (gîndindu-se, poate, că e la urma urmei doar un barman – criteriul profesiei, „marca“ profesională pare a cîntări în ochii profesorului universitar şi francofil): „Nu ştiu dacă el imaginase calamburul (remarcabil) sau îl auzise de la altcineva“. *Mon cher professeur,* eu unul cred, mai degrabă, că micul patron face parte din categoria „Avarului“, zgîrcitul care ar găsi cu carul studenţi-barmani pentru week-end, numai să vrea, doar că el nu vrea să-i plătească cu 20% sau 25% mai mult faţă de zilele săptămînii (cum ar fi normal şi legal), ci preferă să se spetească singur (nedînd de lucru altora, ba mai şi plîngîndu-se „persanilor“ *de passage)!*

Ţin, la urmă, să vă informez (dacă tot v-aţi permis să daţi cu presupusul în ceea ce priveşte lecturile mele) că n-aţi ghicit decît pe jumătate: citesc *Le Monde* şi *Libération* şi, deopotrivă, *Le Figaro, La Revue des Deux Mondes* (unde, de altfel, sîntem mîndri că am reuşit să-l publicăm pe Lucian Raicu în traducerea soţiei mele, Anca-Domnica) şi nou-născuta *La Revue Littéraire* (unde am şi publicat cîteva proze scurte) – ultimele trei fiind, dacă nu mă-nşel, cam de dreapta.

O ultimă observaţie: dacă tot mă citaţi indirect, n-o faceţi deformînd prin obnubilare, atunci cînd rezumaţi, cică, spusele mele: „şi în genere stînga îndrăzneşte mai mult decît dreapta, cînd e vorba de protecţia socială“. Nu, eu am adus o cu totul altă nuanţă în discuţie, vorbind de complementaritatea celor două în materie de reforme ce ţin mai degrabă de apanajul dreptei, dar necesare, şi pe care stînga le-a impus! Iată textul original: „Dificil (poate imposibil) de înţeles, pentru cine nu trăieşte de-o bună bucată de vreme în Franţa, nuanţele (şi nu «abisurile») dintre dreapta şi stînga franceză... (Uneori, stînga strecoară reforme pe care dreapta nu le-a îndrăznit din teamă de impopularitate!)“. E (cred) destul de clar că este vorba de reforme de tip liberal, specifice dreptei, şi nu de protecţie socială! Şi e şi mai clar cînd adaug: „Punctul meu de vedere nu e nici de stînga, nici de dreapta, sau mai degrabă e şi de dreapta şi de stînga: mă situez într-un *entre-deux* benefic!“.

Cam asta ar fi, *mon cher professeur!* Bonne rentrée!

Daniel ILEA

Paris, septembrie 2004

Răspunsul lui Alexandru Călinescu

Replica dlui Ilea, mărturisesc, mă surprinde. Citisem textul domniei-sale cu mult interes, dl Ilea îmi devenise – fără să-l cunosc – simpatic, iar intenţia mea, cînd am scris „Între noi, francofilii“, era să pun în discuţie imaginea stîngii ca eternă deţinătoare a monopolului protecţiei sociale şi a guvernării cu faţă umană.

Nu menţionam nicăiunde, în articol, calitatea mea de intelectual şi de profesor universitar. Ironia apăsată şi insistentă cu care dl Ilea foloseşte apelativul „profesore“ mă determină să cred că pornesc, din start, cu un grav handicap mintal.

Luasem, apoi, de bună afirmaţia dlui Ilea: „Mă pot situa de partea unei drepte „normale“ *(ghilimelele îi aparţin,* A.C.) sau mai degrabă a stîngii socialiste franceze“. Mă miră că dl Ilea este atît de şocat că mi-am permis să-l plasez, ca orientare şi mod de gîndire, la stînga, ca şi cum a fi de stînga ar reprezenta un lucru infamant.

Deşi fatalmente „obnubilat“, ţin să observ că a angaja, pentru un week-end sau pentru cîteva ore, studenţi în cafenele, restaurante etc., nu constituie o soluţie la problemele şomajului şi încurajează, de fapt, munca la negru.

Regret că l-am iritat şi, după cîte se pare, l-am jignit pe dl Ilea. Eu chiar trăiam cu iluzia că sînt un om politicos.

Nu voi încheia cu cine ştie ce vorbă de duh franţuzească deoarece nu vreau să cad definitiv în ridicol.

Alexandru CĂLINESCU

Nr. 39: *„Libertatea de impresie“ a lui Andrei Manolescu*

Un protest violent

Tovarăşi,

Am citit şi am discutat cu mai mulţi tovarăşi de la Asociaţia de Locatari, din care fac parte, cele relatate pertinent de tov. Andrei Manolescu în cadrul „Libertăţii de impresie“ pe care revista *DV* (nr. 39) cu neţărmurită generozitate i-o oferă. De acolo am putut lua la cunoştinţă un fapt de natură să ne trezească mînia revoluţionară: un tovarăş pensionar care, aflîndu-se într-o unitate „Alimentara“, a ales de pe raft un bidon cu apă plată şi patru banane, neavînd suficient numerar să plătească a fost silit de legile sălbatice ale economiei de piaţă să renunţe la una dintre bănane. Este prezentat în antiteză un cuplu de îmbogăţiţi care, sfidînd clasa muncitoare, şi-au umplut un întreg cărucior cu felurite cumpărături. În acest cărucior ochiul vigilent al ziaristului a depistat chiar prezenţa de băuturi alcoolice de fabricaţie imperialistă. „El, genul nesimţit, nebărbierit, sigur de puterile sale...“ „Ea era rujată, fardată şi coafată probabil la un stilist“. Iată, grăitor pictată, imaginea unor elemente care încă mai există în societatea noastră în care conştiinţa socială de multe ori rămîne în urma realităţilor sociale.

Propun înfierarea şi sancţionarea drastică a acestor exemplare ale neoburgheziei. El: să fie expropiat de autoturismul „Toyota Land Cruiser“ deoarece cu totul altele trebuie să fie valorile oamenilor muncii; bunul, de care nu are nevoie, să fie valorificat în beneficiul tovarăşilor aflaţi în dificultate, încît în final toţi pensionarii vor putea cumpăra apă şi două banane fără să mai fie sfidaţi. Ea: să fie spălată pe faţă în mod public de către un grup de tovarăşe de la „Apaca“. Mai propun crearea unui Comitet de Presă cu probleme de Omogenizare a Societăţii şi de formare a Poporului Unic Muncitor, în fruntea căruia l-aş vedea responsabil chiar pe tovarăşul Andrei Manolescu, întrucît acesta a dovedit că are aptitudini reale de a demasca astfel de cazuri ca cel relatat.

În numele unui grup de oameni ai muncii,

Mihnea DRAGOMIR

str. Ghiocei 26, Bucureşti

doctordragomir@yahoo.com

Răspunsul lui Andrei Manolescu

Mă tot întreb de unde ştiţi ce aveam eu în coşul de la „Alimentara“ (aşa cum ziceţi dvs. la ceea ce eu am numit „Billa“). Puteam să am şi eu cremă de whisky sau brînzeturi franţuzeşti. După cum puteam să am banane şi apă chioară. În orice caz, nu aveam ce aveţi dvs. în minte. Şi ca să clarificăm lucrurile, mie nu-mi plac nici săracii invidioşi, nici bogaţii sfidători şi nici deşteptţii care le ştiu pe toate. (**A. M.**)

Actualităţi

O comunicativă

Stimate domn,

Cînd mi se punea întrebarea: „Ce vrei să te faci cînd o să fii mare?“, răspundeam, invariabil: „poştaş“.

De dragul scrisorilor. Îmi place să primesc scrisori. Beau cafeaua, fumez şapte ţigări, ies din casă şi mă opresc la cutia poştală. Reclame, eventual facturi. Asta o fac dimineaţa. Seara, cînd intru în bloc, mă opresc la cutia poştală, îmi bag cîte un deget, mă holbez înăuntru. Nici eu nu ştiu ce aştept.

Am timp şi-mi fac timp să scriu scrisori. Aş scrie tuturor (sau aproape tuturor) celor nefericiţi, derutaţi, bolnavi, tăcuţi.

O să spun un truism: avem nevoie de comunicare. Avem nevoie să fim ascultaţi.

Aş scrie celor care sînt în spital şi nu-i caută nimeni. Aş spune femeilor cu cîte un sîn extirpat că arată bine, i-aş certa pe intelectualii noştri că nu se sprijină, că nu se publică, că nu se citesc, nici măcar între ei; aş scrie profesorilor să citească poezie la orele de dirigenţie, bărbaţilor, să facă cîte un compliment femeilor (ce-i costă?!), femeilor, să tacă frumos, subalternilor, să nu-şi piardă demnitatea, lui Cărtărescu, să scrie, lui Robert Turcescu, să rămînă „altfel“, şefilor (de toate calibrele), să nu uite, nici un moment, că sînt omuleţi; doamnei Mociorniţa, să nu abdice de la bunul simţ, tinerilor, să nu-şi îngroape, în grabă, bătrînii şi iluziile, limbii engleze, să nu uite de limba rusă; aş scrie pentru că, din orgoliu, nu acceptăm că ne înstrăinăm unii de alţii; ne fugărim, ne amăgim.

Aş scrie ca să nu uităm de noi înşine.

Aş scrie foştilor securişti că, după părerea mea, sînt nişte ticăloşi şi pentru excesul lor de zel, lui Andrei Pleşu, că nu ştiu să fac baclavale, doctorilor, că nu se uită în sufletul fragil al bolnavilor, patronilor care oferă salariul minim pe economie, pensionarilor care-l votează pe Năstase pentru că e bărbat frumos, alcoolicilor care-şi bat nevestele, femeilor cicălitoare şi carieriste, lui Gabi Dobre, avocaţilor hulpavi, tupeiştilor, celor care „deschid uşa tăcînd“, aş putea să scriu ani de zile şi tot n-aş epuiza lista.

Vă doresc mult bine,

Livia DIMULESCU

P.S. Ştiu că sînt patetică pînă la Dumnezeu. Şi demodată.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cît mai valorează o diplomă**
- **Muzici populare**

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 700.000 lei pentru 1 an, 375.000 lei pentru 6 luni, 185.000 lei pentru 3 luni.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Matei FLORIAN, Stela GIURGEANU, Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Tudor IORDĂCHESCU
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon: 211.07.69. **Fax:** 211.37.36.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%) şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 15.800 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Instituţii umanizate, oameni instituţionalizaţi

Potrivit unei opinii romanţioase, instituţiile publice trebuie să arate cetăţeanului un chip „uman“. Să-l ia cu binişorul, să se aplece asupra lui cu răbdare şi înţelegere, să-l facă să se simtă ca acasă, sau ca între prieteni. Sînt de acord că e nevoie de politeţe, de cordialitate, de respect. Dar de aici şi pînă la imaginea instituţiei-azil, care te oblojeşte ca o infirmieră devotată, e cale lungă. În ce mă priveşte, prefer instituţiile care „merg ceas“, care au adică rigoarea şi eficienţa previzibilă a unui mecanism. Nu te alintă, nu ţi se dedică orbeşte, nu se gudură pe lîngă tine, dar îţi rezolvă problemele riguros şi prompt. Nu e cazul la noi. Problema instituţiilor noastre e tocmai componenta lor „umană“, prea umană. Nu sînt nişte angrenaje bine unse, ci nişte alcătuiri de tip organic, nişte vietăţi capricioase, cu reacţii greu de anticipat. Odată ce le-ai trecut pragul, te afli în plină aventură. Dacă ai noroc şi te înţelegi „omeneşte“ cu reprezentanţii instituţiei, o vei părăsi sedat, cu soluţia în buzunar. Dar de regulă n-ai noroc. De regulă ai de-a face nu cu un mecanism, ci cu o dihanie. Nu cu *ceva* funcţional, ci cu *cineva* dominat de umori, stări, impulsuri şi inhibiţii. Instituţiile noastre sînt cînd obeze, cînd anemice, cînd constipate, cînd incontinente, cînd băţoase, cînd blegi. Au migrene, crampe, ameţeli, alergii. Sînt fie lacome, fie uscăţive, fie gripate, fie convalescente. Ferească Dumnezeu să pici pe o indispoziţie, pe o plictiseală difuză, pe un *spleen*. Trebuie să ai grijă cum vorbeşti şi cum te porţi. Trebuie să fii drăgălaş, cuminte, mulţumit cu ce ţi se oferă. Modelul e acela al clientului care, aflat la tejghea, cere favoruri vînzătorului atotputernic. Observatorii apuseni n-au priceput niciodată această curioasă răsturnare a rolurilor. Ei ştiu că *vînzătorul* e acela care trebuie să-l atragă pe cumpărător, să-l îmbie, să-l convingă, să-l narcotizeze. Ei bine, nu! Vînzătorul e suveran. La fel instituţiile. Ele trebuie înduplecate, curtate, confirmate clipă de clipă în suveranitatea lor. Au sensibilităţile şi idiosincrasiile lor, au zile rele şi zile bune, au stupori, melancolii şi hachiţe. Au „faţă umană“. Cum să nu-ţi doreşti, confruntat cu această patologie, structura rece, egală cu sine, a unui mecanism neutru, bine reglat?

Există, însă, şi o patologie de sens contrar. Alături de instituţii „umanizate“ în mod inadecvat, avem adesea de-a face cu oameni „instituţionalizaţi“, adică înstrăinaţi de propria lor umanitate. Un caz clasic este *dictatorul*. Obişnuit să asume postura monumentală a unei instanţe supra-personale, el nu-şi mai percepe concetăţenii ca *interlocutori*, ci ca *petenţi* indemni. Dictatorul se substituie, uzurpator, instituţiilor legitime, adoptă impasibilitatea statuii şi inviolabilitatea unui decret divin. Mişcarea lui seamănă tot mai mult cu aceea a unei păpuşi mecanice, a unui Golem cu fiziologie standardizată. E o schemă inabordabilă, o abstracţiune cu efect criminal.

Un alt caz este *birocratul*. Şi el a pierdut flexibilitatea vitală a umanităţii. E „instituţionalizat“, în măsura în care a sacrificat, treptat, frăgezimea *persoanei*, graţia spontaneităţii, sensul comunicării libere. Instalat, ca un mărunt subansamblu, în pîntecul aseptic al instituţiei pe care o slujeşte, el trăieşte prin ea, respiră prin delegaţie, îşi anulează, sinucigaş, chipul. Dictatorul ilustrează supra-umanitatea arbitrară a instituţiei, în vreme ce birocratul ilustrează stearpa ei sub-umanitate.

În sfîrşit, un caz, din păcate, foarte răspîndit este acela al *autocratului:* la scară mare sau la nivele mici, el nu mai poate deosebi între componenta sa privat omenească şi rolul instituţional în care a fost distribuit temporar. Avem de-a face, în fond, cu un exemplu banal de încurcare a borcanelor, explicabil prin infantilism, orgoliu prostesc, sau pură sminteală. Ministrul care lucrează în nume propriu şi în beneficiu propriu, sau care îşi introduce familia sau gaşca în circuitul ministerial, evacuează, despotic, interesul public pentru a face loc bunului său plac. Dacă e ministrul Culturii distribuie subvenţii cum îl taie capul şi cum îi dictează lista răfuielilor personale. Dacă e preşedinte de Academie, sprijină oameni şi proiecte după criteriul simpatiilor şi antipatiilor lui domestice. Dacă e director de muzeu taie şi spînzură încăpăţînat, fericit să-şi impună, în dispreţul oricărui dialog, mica lui poftă „metodologică“. Autocratul ţopăie în instituţiile ţării ca găina în coteţul propriu: nu mai ştie ce e al lui şi ce e al celorlalţi. Nu mai ştie dacă maşina de serviciu e a lui sau a statului, dacă străzile sînt ale lui sau ale oraşului, dacă fabricile, editurile şi monumentele istorice sînt patrimoniu public sau anexe ale budoarului privat. Totul i se cuvine. Autocratul e o sinteză nefericită între ce e mai rău în om şi ce e mai rău în instituţii. E avortonul politic al democraţiilor necoapte. Abuziv la guvernare, resentimentar în opoziţie şi acru la pensie, autocratul e, azi, un personaj emblematic. În el supravieţuiesc, fără anvergură, reflexele dictaturii defuncte. Autocratul e, cu alte cuvinte, un dictator de tranziţie.

EDITURA POLIROM

■ Haruki Murakami
Iubita mea, Sputnik

Noutăţi:

■ Eugen Negrici
Poezia medievală în limba română
Ediţia a II-a

■ Silviu Brucan
Profeţii despre trecut şi despre viitor

■ Cătălin Mihuleac
Ratarea unui setter

www.polirom.ro

cu dilema la croitor

Cum apreciaţi faptul că primul loc pe listele senatorilor Partidului Social-Democrat este ocupat de cel mai cinstit şi sărac preşedinte, Ion Iliescu, iar locul secund, de controversatul miliardar Dan Voiculescu?

Strategii pesedişti s-au bazat, cu siguranţă, pe acea teorie a bătrînului Grigore Moisil, ce susţinea că un cetăţean care stă cu o bucă pe un calup de gheaţă, iar cu cealaltă pe o plită încinsă ar trebui să se simtă relativ bine, dacă ia în calcul temperatura medie a încercatului său şezut.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Ancuţa-show

– Uite, vezi, asta-i diferenţa! – m-am înflăcărat eu. Îmi aduc aminte de una dintre primele mele experienţe în Franţa, pe un teren, undeva în sud. O noapte întreagă colegii mei (etnologi, nu oenologi!) au discutat despre vinuri, cu patimă şi precizie, despre sepaje, calitatea solului şi a soarelui, adîncimea şi orientarea pivniţelor şi cîte şi mai cîte. La un moment dat, profitînd de o mică pauză şi pentru a intra şi eu în vorbă, le-am spus şi eu ceva din experienţa mea cu vinurile: cum vecinul nostru, domnul B., a primit odată o damigeană de puterea ursului; şi cum, fiind doar cu soţia acasă, a stat el ce-a stat şi s-a învîrtit în jurul damigenei, dar pînă la urmă, pe la miezul nopţii, ne-a rugat peste gard să venim pînă la el, că nu are cu cine să bea bunătate de vin – şi doar n-o să bea de unul singur; cum nu am putut să refuzăm, iar el n-a ştiut cum să ne mai mulţumească şi a sculat-o şi pe nevastă-sa din somn să ne facă ceva d'ale gurii; şi cum am stat vreo două ore şi ce bine a fost.

– Ei *discută* despre vin, noi îl *povestim*... – a zîmbit amicul meu.

Chiar aşa! – mi-am zis eu. Şi cîte poveşti are vinul „nostru“! Locuri şi oameni care se leagă de imaginea unui pahar, prietenii şi conflicte, iubiri şi despărţiri, răsărituri şi apusuri de soare... Vinul este o adevărată experienţă de viaţă, cum să nu-l povesteşti, atunci?

Aşa se întîmplă însă şi în alte cazuri. Obiectul discursului ia o formă existenţială, evocă alte obiecte şi alte experienţe, se contopeşte cu discursul şi sfîrşeşte prin a fi înlocuit de acesta: în fond, ce mai contează de la ce ai pornit, dacă „povestea“ a fost bogată! Totul devine un fel de *Hanu-Ancuţei,* această Şeherezadă fără miză.

– Poate de aceea ei au *grandes narrations,* iar noi mai degrabă naratori (mai mult, sau mai puţin) mari – mi-a trecut mie prin minte, aducîndu-mi aminte de unde am pornit. Astfel că şi „deconstrucţia“ la noi este organic legată de demolarea naratorului – dacă nu cumva este doar asta...

Furat de idee, m-am gîndit apoi că perioada comunismului a exacerbat „povestea“, în mare măsură din disponibilitatea redusă a obiectelor de discutat, inaccesibile, interzise sau, pur şi simplu neatrăgătoare. Îmi aduc aminte de D., specialist în cuantică, dar fără laborator, care ne povestea cuanta, iar N., după ce mai preda un curs de socialism ştiinţific, povestea Fiinţa lui Parmenide. Habar n-am nici acum nici de una, nici de alta, dar erau poveşti frumoase. Am crescut cu toţii într-o autarhie a poveştii, o visare a vinului povestit, despre care eu nu puteam să spun mai mult decît că e alb sau roşu, sec sau dulce. (Cînd am intrat pentru prima dată într-un bistrou la Paris, am întrebat, reflex, de la intrare, dacă au vin roşu. Cînd chelnerul a sosit, vădit jignit, cu o listă de peste o sută de soiuri, am priceput instantaneu diferenţa: eu aveam în cap *poveşti* cu vin roşu, chelnerul se referea chiar la *vinul* roşu.)

Şi a venit postcomunismul şi tranziţia. *Hanu-Ancuţei* a fost înlocuit cu *Tucă-Show,* dar noi ne-am păstrat meteahna, chiar dacă nu mai stăm de poveşti la un pahar de vin, ci am devenit analişti cu toţii. Ar trebui să discutăm despre sepaje, calitatea solului şi a soarelui, adîncimea şi orientarea pivniţelor şi cîte şi mai cîte, dar fie nu ne pricepem, fie convingerea că, de fapt, lumea vrea o poveste, este încă prea puternică în mintea noastră. Şi ce mai contează atunci dacă e Murfatlar sau Dealu Mare, Băbească sau Fetească! În ultimă instanţă, nu prea mai contează nici măcar dacă bem sau nu vin, ba chiar dacă mai există sau nu vin pe masă, cîtă vreme povestitorul din noi îşi poate depăna poveştile sale preferate despre vinuri. Obiectul discursului se estompează astfel în spatele acestuia, iar „discuţia“ vizează calitatea poveştii (sau pe aceea a povestaşului) mai mult decît caracteristicile obiectului povestit.

Partea proastă este că dacă, într-un tîrziu, vrei totuşi să-ţi cumperi un vin şi intri într-un super-market, va trebui să alegi între zecile de variante de acum disponibile şi ar fi în avantajul tău să ştii pe ce te bazezi, după ce criterii să alegi. Iar poveştile, chiar şi cele de succes, nu te ajută în acest caz cu nimic.

Sfîrşitul jocului?...

ţinerea de minte

„O revoluţie naţională la noi are toate avantajele şi defectele acestui tip de revoluţie. Să ne gîndim numai la programul social aproape inexistent al tuturor naţionaliştilor noştri, la absenţa de viziune economică şi, mai cu seamă, la credinţa că xenofobia este cheia tuturor problemelor. Cine vrea să fie în clar cu sensul revoluţiei noastre de dreapta, să se gîndească la toate manifestele în care se vorbeşte de lupta împotriva *îmbogăţiţilor;* niciodată împotriva *bogaţilor.* Această diferenţă cu aparenţă de nuanţă, dar care se bazează în fond pe o distanţă incomensurabilă, explică de ce o revoluţie naţională nu modifică radical structura socială a unei ţări.“

(Emil Cioran, *Schimbarea la faţă a României,* ediţia definitivată de autor, Editura Humanitas, 1990)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

1996-2000 sau despre neschimbare

Dintr-un sondaj recent, se vede că România electorală nu s-a schimbat prea mult în ultimii opt ani. Partidul lui Ion Iliescu, în ciuda reşapării de imagine, a rămas partidul votat mai mult la sate şi de păturile mai puţin educate ale populaţiei. Vestea bună pentru Adrian Năstase este că a preluat masiv din electoratul captiv al lui Ion Iliescu, din acea categorie de electori care au votat constant din 1992 cu partidul postcomunist care le promite stabilitate. Vestea bună pentru D.A. este că a preluat rolul de opozant principal jucat în '96 de CDR, votat mai ales de păturile dinamice ale societăţii. Clivajele mari au rămas aceleaşi, deşi actorii s-au schimbat.

În sondajul efectuat de Institutul Irecson, Adrian Năstase este votat de 44% dintre locuitorii satelor, iar Băsescu de 25%. La oraşe, raportul se inversează: Năstase 32%, Băsescu 37%. În ce priveşte distribuţia pe sexe, cei doi nu înregistrează mari deosebiri. Interesant este că Vadim Tudor ar fi votat de 12% din bărbaţi şi de doar 6,8% dintre femei. Dacă frustrarea socială este principala explicaţie a votului pentru liderul PRM, atunci datele au o logică: bărbaţii (de vîrstă medie, 35-55 ani) sînt în general mai nemulţumiţi de schimbări şi mai afectaţi de falimentul industriilor grele. Nivelul de educaţie pare a aduce cea mai clară diferenţiere între primii doi. Năstase ar fi votat de 52% dintre cei care au absolvit doar clasele primare şi de 50% dintre cei cu studii gimnaziale. Băsescu scade mult aici: 13% clase primare, 20% gimnaziale. La cei cu studii liceale şi postliceale distribuţia este aproape egală, în jurul a 33-35%, iar proporţia se inversează dramatic pe segmentul celor cu studii superioare, 29% Năstase şi 45% Băsescu, sau postuniversare: 16% Năstase, 55% Băsescu. În ce-l priveşte pe Corneliu Vadim Tudor, nu prea este votat de cei cu educaţie puţină (7-9%) şi de cei cu studii superioare (5%), dar procentul său creşte pe segmentul de educaţie medie, liceală şi postliceală (11-12%). Cum cei care au terminat altădată doar un liceu, lucrătorii industriali cu ceva pregătire au fost şi loviţi de tranziţie, dar au suferit şi căderi ale prestigiului lor social (spre deosebire de cei puţin educaţi, obişnuiţi cu răul), din nou se confirmă explicaţia frustrării sociale ca determinant al votului extremist. Adrian Năstase are mai mare succes printre casnice (37% dintre ele), pensionari (49%, faţă de 21% liderul PD), agricultori (55%, faţă de 18%), pe cînd Traian Băsescu este votat mai mult de patroni (48% dintre ei, faţă de 34% pentru liderul PSD), studenţi (51%, faţă de 20%), şomeri (41%, faţă de 27%). Cei mai mulţi votanţi, ca procent, ai lui Vadim Tudor se găsesc printre şomeri (18% dintre ei) şi cei mai puţini, printre patroni (5,4%).

În pofida strategiilor de imagine complicate, electoratul este mult mai inerţial decît cred politicienii şi consilierii lor de imagine. La nivel social, trendurile se schimbă greu sau deloc. În ciuda celor 8 ani atît de agitaţi, marcaţi de convulsii şi reforme consistente, deşi bezmetice, cele două Românii din 1996 au rămas în mare aceleaşi şi în 2004. Profesorul universitar doctor, diplomatul european şi colecţionarul fin Adrian Năstase este votat mai ales de agricultorii săraci, pesionari şi de cei cu studii puţine. Nu este un reproş. Dimpotrivă, a reuşit performanţa de a-şi tranfera fidelitatea electoratului conservator al lui Ion Iliescu, cei care ar fi fost fericiţi ca România din 25 decembrie 1989 să fi rămas aşa cum era atunci, doar cu ceva mai multă mîncare şi căldură, ca în feericii ani '70. De cealaltă parte, omul din topor Băsescu are succes printre cei cu studii şi succes economic, pentru care schimbarea a fost şi este prea lentă, cei care în fond suportă costurile tranziţiei, dar care şi cîştigă cel mai mult de pe urma ei. Deşi a trecut vremea în care unii aplaudau minerii şi alţii încasau bastoane pe spinare, România conservatoare şi România dinamică se pregătesc de o nouă confruntare.

Instalat solid în rolul de lider al schimbării, ca Emil Constantinescu altădată, Băsescu ar trebui să se concentreze pe mobilizarea la vot a celor care ar fi oricum aplecaţi să îl voteze, electoratul activ. Nu are rost să cheltuie bani şi timp încercînd să trezească din amorţeală România rurală, sau România pensionarilor. Ce era de atras de acolo a fost deja atras, cele 15-20% procente, nu mai mult. Obosite şi debusolate, aceste Românii votează inerţial sau nu votează. Băsescu ar trebui să mizeze masiv pe dorinţa de schimbare a clasei mijlocii. Tot aici ar trebui să caute şi Adrian Năstase noi voturi, în afara bazinului electoral tradiţional al partidului său. Deocamdată, a ales să plîngă pe umărul săracilor, ameninţîndu-i cu prăpădul dacă vin ceilalţi la putere. Cum spuneam la început, este o reeditare în detaliu a anului 1996.

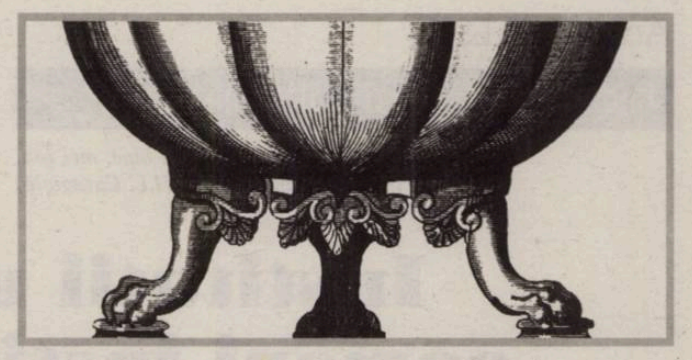

P.S. În numărul 37 al revistei, descriam povestea unei adrese plecate de la Secretariatul General al Guvernului, care cerea tuturor instituţiilor şi regiilor subordonate să trimită contractele de publicitate spre a primi avizul prim-ministrului. Am cerut atunci de la SGG, pe baza legii accesului la informaţii publice, detalii despre această adresă şi lista contractelor avizate. În faţa refuzului, împreună cu Centrul pentru Jurnalism Independent, am acţionat Guvernul în judecată. Marţi, 26 octombrie, Tribunalul Bucureşti a dat o sentinţă prin care obligă executivul să ne furnizeze respectivele informaţii. Va urma?

presa despre...

Răbdare şi enervare

„Problema nu se rezolvă prin schimbarea la fiecare ciclu de patru ani a guvernanţilor «infideli», prin sancţionarea expeditivă a «adulterului politic», prin «divorţul» de partidul la putere spre a reface «căsătoria» cu partidul părăsit la scrutinul anterior. Dacă o legislatură se reduce la a fi puntea dintre două divorţuri, electoratul se condamnă la stresul şi ineficienţa perpetue legate de permanenta reamenajare a «menajului social». În «contractul» care îl leagă pe alegător de ales, insatisfacţiile trebuie tratate raţional şi pragmatic dacă se doreşte clădirea unei realităţi politice acceptabile... În atari circumstanţe, întrebarea este nu dacă îţi place PSD, ci dacă ai cu cine îl înlocui? [...] Dacă avantajele schimbării nu sînt deloc evidente («supervizate» de UE şi FMI, programele sînt asemănătoare), costurile continuităţii nu par exorbitante. Dimpotrivă, raportul cost-beneficii îi este favorabil. Iată de ce, dacă va gîndi cu calm, electoratul român va da cîştig de cauză PSD... Cît despre Alianţa D.A., acesteia trebuie să i se dea răgazul de a trece testul fiabilităţii în opoziţie înainte de a fi chemată să guverneze. Aşa cum nu se mai pot rezuma la votul de sancţiune, românii nu îşi mai pot permite nici alegeri carismatice.

Este necesar ca, în vederea alegerilor, pentru binele lor, românii să scape de nervi. România are nevoie de stabilitate politică prin continuitate guvernamentală. Proiectele strategice (precum integrarea europeană şi euro-atlantică) nu se pot realiza dacă se schimbă guvernele la fiecare patru ani. Este obligatoriu să-i acordăm unui partid posibilitatea de a-şi duce munca pînă la capăt înainte de a-i judeca performanţa; iar această judecată trebuie făcută pe bază de fapte, şi nu în funcţie de emoţii. Votul dat Alianţei D.A. este victoria speranţei asupra experienţei. Votul dat PSD ar fi triumful înţelepciunii (răbdării) asupra nerăbdării (enervării). Or, în politică, ceea ce începe cu nervi se termină cu nebunie!" (Adrian Severin, *Ziua)* (**C. G.**).

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Copilul mort pe cîmp

Recunosc cinstit: n-am nici un chef să caut un titlu inteligent, care să dea bine în *Dilema veche*. Nici să scriu vreun text complicat şi ironic. Am chef doar să înjur, eventual să pocnesc pe cineva. Am chef să ridic furca în aer, ca acum 100 de ani.

Statul român e vinovat de moartea unui copil de patru ani. Asta e certitudinea cu care mă lupt. Dar şi vina de care nu pot să scap, odată ce statul sînt şi eu. Şi eu sînt de vină că acel copil a îngheţat pe un cîmp: am stat într-un studio şi-am povestit despre căutări. Aşa că încep cu mine, dacă vreţi, primul pe lista ticăloşilor care au lăsat un copil singur în faţa morţii.

Şi sîntem mulţi pe lista asta.

În judeţul Constanţa sînt cîteva zeci de unităţi militare cu mii de soldaţi. Nimeni n-a fost chemat să caute un copil într-o pădure. Nici un comandant militar nu s-a gîndit să-şi depăşească misiunea, condiţia şi exerciţiul obedienţei şi să-şi trimită oamenii în pădure, unde un copil singur dădea bătălia lui cu frigul şi foamea. Pentru armata noastră, e mai important să caute şi să numere puţurile de petrol în Irak. Să stea de strajă patriei altora, decît să caute copiii românilor. Să se laude cu fregatele, uniformele şi *slang*-ul NATO. Să se dea la televizor.

În judeţul Constanţa sînt mii de poliţişti. Unii au căutat, de la 9 la 5 după-amiază. Alţii au rămas acasă, pe lîngă port, pe lîngă vamă, pe lîngă cuptor. Cei mai nemernici şi mai declasaţi chiar s-au găsit să-i trimită pe părinţi la plimbare, în pădure, dacă au chef de căutat în continuare.

În judeţul Constanţa sînt cîteva zeci de aparate de zbor. Unul doar a zburat cîteva ore şi-a consumat şi benzina pînă la Bucureşti, ca să prezinte presei caseta cu rezultatele nule ale căutărilor. În România, delegaţiile oficiale consumă tone de combustibil pe lună pe elicoptere şi *jet*-uri, ca să nu obosească între Bucureşti şi Braşov. Pentru un copil mort de frig pe un cîmp nu s-a putut găsi nici o găleată în plus. Elicopterul care duce ziare şi mîncare la platforma de foraj din largul mării n-a putut să încerce să ducă viaţa unui copil de pe uscat.

În Constanţa chiar, oraş mare, sînt cîteva zeci de ONG-uri devotate protecţiei copilului. Nici unul n-a mişcat un deget fără fonduri europene de căutat în pădure. Nici unul n-a sărit în maşina luată cu bani de la UE să se ducă să caute chiar raţiunea de a exista a organizaţiei.

În judeţul Constanţa sînt primării. O prefectură cu funcţionari mulţi, cu fundul mare, funcţionare grase cu mustaţă, funcţionare subţirele cu amanţi. Toţi au rămas neclintiţi la datorie, în vreme ce un copil murea pe un cîmp direct subordonat autorităţii locale şi centrale. Comisia pentru apărarea împotriva dezastrelor trebuie că are o scuză: dezastru e cînd sînt mai mulţi implicaţi. Unul singur nu contează. Dezastrul cere un decor grandios. Sau măcar un telefon de la centru.

Şi mai jalnică e povestea mînăstirii: popii, călugării, spuneţi-le cum vreţi, au rămas înăuntru. Au rămas să se roage la căldură pentru viaţa copilului abandonat în frig. Ei bine, ce surpriză: Dumnezeu a fost cu mult mai puţin eficient decît o simplă pătură. Decît o cană de apă ori o bucată de pîine. Firește, nu trebuie să ne grăbim să tragem concluzii în privinţa Lui. Ne împiedică ipocrizia de a ne prezenta drept creştini. O religie care-ţi permite să nu faci nimic cînd altul moare, tocmai pentru că, ştiţi, nu moare de tot: merge în cer unde e cald şi bine mereu.

După povestea asta, statul ar trebui să-şi dea demisia. Pentru nesimţire în timpul programului. Pentru lehamitea de a-i salva viaţa unui cetăţean al său. Pentru neruşinarea de a tăcea mîlc după. Pentru că acel copil a murit, în vreme ce noi, restul, trăim. Pentru că ne-a păcălit în promisiunea cea mai importantă pe care ne-o face: că-i va păsa de noi la nevoie.

De fapt, căutarea acelui copil a fost mai mult o chestie privată. Societatea civilă a judeţului Constanţa e cea care a căutat săptămîna trecută la Niculiţel. Restul, politicieni şi oficiali, funcţionari şi militari, actori şi recuziteri, marinari şi comercianţi, rămîn să formeze România profundă.

România de piatră şi România de lemn. România mormînt.

BARBURISME

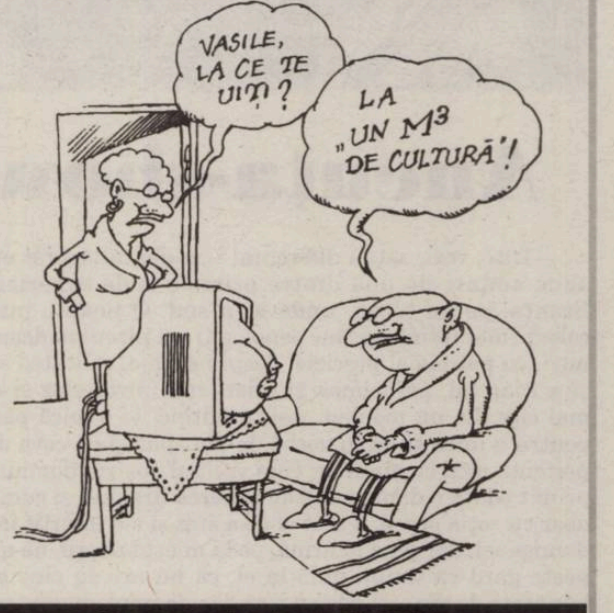

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

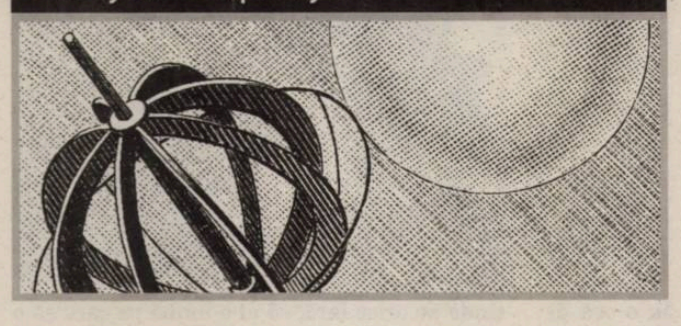

Retragerea din Gaza

Se vorbeşte despre pace, dar atmosfera nu are nimic paşnic. Planul de retragere unilaterală a trupelor israeliene din Gaza a fost precedat de o ofensivă a armatei în lagărul Khan Younis, încheiată cu 16 morţi şi cîteva zeci de răniţi, din partea palestiniană şi doi morţi, din partea israeliană. Saeb Erekart, ministrul Autorităţii Palestiniene pentru negocierile cu Israelul a declarat că „deliberarea din Parlament despre Gaza se traduce în sînge palestinian". Armata israeliană a transmis, prin purtătorul ei de cuvînt, că incursiunea a fost motivată de încercarea de a opri atacurile cu mortiere asupra ţintelor israeliene din apropiere. Parte a planului de pace din Orientul Apropiat, mereu amînată, mereu reinterpretată, retragerea din Gaza este totuşi un pas care ar putea debloca o situaţie cu o mare semnificaţie pentru politica regională.

Retragerea din Gaza presupune relocarea a 8.000 de coloni din 21 de enclave fortificate, retragerea trupelor care i-au păzit, urmînd ca acestea să fie întrebuinţate pentru paza graniţelor, a coastei şi a spaţiului aerian. Parte a aceluiaşi plan este evacuarea a patru aşezări izolate de pe malul occidental al Iordanului.

Nu cu mult timp în urmă, Dov Weisglass, unul dintre cei mai ascultaţi consilieri ai premierului Sharon, într-un interviu acordat ziarului *Haaretz,* afirma că retragerea din Gaza reprezintă ultima concesie la care e dispus Israelul şi că acesta e gestul prin care formarea statului palestinian (obiectivul final al planului general de pace) este definitiv înlăturată de pe agendă. Desigur, au urmat scuzele obişnuite în cazul afirmaţiilor şocante: erori de interpretare, scoatere din context. Dar suspiciunile care însoţesc acţiunile lui Sharon, unul dintre cei mai radicali militari deveniţi politicieni, în legătură cu sinceritatea intenţiilor lui, au de ce să capete statut de certitudini. În discursul din Parlament, Sharon a dezminţit încă odată afirmaţiile consilierului său: retragerea din Gaza „va diminua ostilitatea şi ne va duce mai departe pe drumul spre pacea cu palestinienii". Dar retragerea din Gaza nu este un capitol al negocierilor, din cauză că partea israeliană nu mai recunoaşte legitimitatea lui Arafat, totuşi şeful ales al Autorităţii Palestiniene. Prin încurajarea atacurilor teroriste, spune Sharon, Arafat a încetat să mai fie un partener al negocierilor pentru pace. Retragerea din Gaza poate da o şansă palestinienilor de a-şi organiza în mod paşnic viaţa, sau pe aceea, contrară, de a asigura o bază logistică unde Hamasul şi Jihadul islamic îşi pot pune la cale acţiunile criminale. Gaza este deja înconjurată de ceea ce unii numesc despărţitură, alţii gard, alţii zid. Oricum, acolo unde această construcţie există, atacurile teroriste reuşesc foarte rar s-o depăşească.

În Parlament, dezbaterile au fost furtunoase: opozanţii au întrerupt de cîteva ori discursul lui Sharon şi unii membri au fost scoşi din sală cu de-a sila, pe stradă numeroase manifestaţii susţineau planul. Dar sînt manifestaţii la fel de numeroase ale celor care văd în retragere o concesie inadmisibilă; organizaţiile radicale ale colonilor de pe malul de Vest îi aduc aminte lui Sharon cum a murit Rabin după ce a anunţat că face pace cu palestinienii; mulţi deputaţi din partidul său, Likud, nu vor vota retragerea din Gaza, şi pentru că sînt îngrijoraţi de securitatea statului, şi pentru că sînt preocupaţi de propria lor carieră. Există o majoritate populară care susţine planul Sharon, dar pentru a o reprezenta, actualul şef al statului ar trebui să apeleze la alegeri anticipate, la formarea unui guvern de uniune naţională, combinaţie politică incertă, care ar putea crea mai multe probleme decît ar fi în stare să rezolve.

În dezbaterile parlamentare Sharon a forţat aprobarea planului său de dezangajare unilaterală şi faptul că şi-a asigurat cooperarea Egiptului pentru antrenarea şi organizarea forţei de poliţie palestiniene – care ea să pună capăt agitaţiilor teroriste – e un argument consistent cu perspectivele promisiunii unei păci durabile.

În manifestaţiile de stradă, partizanii şi adversarii retragerii agită lozinci cu citate din Biblie. Dacă se cercetează cu atenţie, se poate descoperi că Dumnezeu ar fi de acord şi cu retragerea unilaterală şi cu continuarea ocupaţiei. Cei 120 de deputaţi trebuie să decidă în locul lui.

globul cubic

Crime xenofobe

La unii „se linşează negrii", la ceilalţi se omoară caucazieni, musulmani din Asia Centrală, oameni care nu a o fizionomie slavă. „Pe 14 octombrie, doi muncitori uzbeci au fost urmăriţi, prinşi şi bătuţi de către un grup de tineri ruşi, cu strigătul: « Rusia ruşilor!». Unul dintre ei, Ihtier Sanoev, 39 de ani, a murit la spital de pe urma rănilor făcute de cuţite. În aceeaşi zi, un chinez a fost ucis în bătaie la Cita, oraş din Extremul Orient rus. Vineri seara, la Sankt-Petersburg un tînăr student vietnamez, Vu An Tuan, 20 de ani, a fost urmărit de o bandă de tineri cu capetele rase, în timp ce se întorcea acasă, a fost prins, bătut, înjunghiat. A murit. În aceeaşi zi, începea tot la Sankt-Petersburg procesul a trei tineri extremişti – doi de 18 ani, celălalt minor – care cu acelaşi strigăt «Rusia ruşilor!» au atacat cu ferocitate o tabără de ţigani din împrejurimile oraşului. A murit, cu capul spart, o fetiţă de 5 ani. Au fost rănite alte trei persoane, una dintre ele era o fetiţă de 6 ani. Pentru prima oară, justiţia a recunoscut caracterul rasist al faptelor. Dar în alt proces, unde erau judecaţi cei bănuiţi de uciderea unei fetiţe tadjice, nu a fost recunoscut caracterul rasist al crimei. Ca şi în alte procese, justiţia rusă a calificat crima drept o consecinţă a huliganismului. Dar cel mai des poliţia refuză să ancheteze aceste cazuri şi climatul de impunitate «incită la comiterea unor asemenea acte» spunea la *Radio-Svoboda* Alexandr Vinnikov de la Centrul din Sankt-Petersburg pentru respectarea drepturilor minorităţilor. Directorul şi fondatorul acestui Centru a fost el însuşi ucis, probabil, de un grup de extremişti locali. Apărarea minorităţilor nu se bucură de popularitate. După declaraţia de la radio a lui Vinnikov, telefoanele de la ascultători erau nervoase: «Poporul rus e în agonie şi voi îi apăraţi pe străini. N-au ce căuta aici. Nici noi n-avem din ce trăi», «aceste crime vor continua pentru că orăşenii de baştină nu vor să accepte acest aflux de imigranţi». (...) Discursul oficial de la Kremlin care îndreaptă un deget acuzator spre «duşmanul intern şi extern» nu face decît să consolideze xenofobia ambiantă" *(Le Monde,* 20 octombrie 2004).

Situaţia minorităţilor ruse în unele din fostele republici unionale, unde nu li se acordă toate drepturile cetăţeneşti, alimentează indiferenţa populaţiei ruse faţă de asemenea crime considerate un fel de preţ. E greu de înţeles de ce copii de 5-6 ani trebuie să plătească pentru acţiunile – bune sau rele – ale unor guverne. **(M. B.)**

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezență

Jurnalistul

În lumea culturii, jurnaliştii au o presă proastă. Cînd vrei să spui că treburile nu merg bine în cultură, dai vina pe ziariştii care îşi dau cu părerea despre toate. A fi ziarist în materii serioase revine, pentru publicul nostru de vază, la a fi neserios. În ce mă priveşte, am o mare preţuire de principiu pentru meseria de jurnalist. În acelaşi timp, ştiu bine cîtă improvizaţie intră, de regulă, în practica jurnalismului. Astfel încît despre presă se pot spune cu egală îndreptăţire următoarele lucruri contradictorii: presa practică o evidentă şi constantă distorsionare a faptelor; presa este, în afara mişcărilor de stradă şi a votului, singura formă efectivă de manifestare a opiniei publice; presa este singurul coşmar al puterii; incultura şi părtinirea jurnaliştilor sînt, uneori, abisale; presa este un instrument de manipulare; în statele democratice, presa este singura putere în stat care nu este de nimeni controlată, de nimic balansată şi în nici un fel moderată.

În acelaşi timp, primul lucru care trebuie spus despre jurnalişti este că, atunci cînd sînt incomozi, aceştia sînt persecutaţi, bătuţi, iar uneori ucişi. S-a întîmplat nu demult în Ucraina. Se întîmplă acum în Belarus. Federaţia Rusă este un loc unde jurnaliştii ucişi nu sînt o raritate. La noi, sînt bătuţi, iar unii, precum Iosif Costinaş, dispar şi sînt găsiţi sub formă de carcasă. Peste tot în lume ziariştii de teren cad victime conflictelor de tot soiul. Dar numai în anumite ţări, pe timp de pace, jurnaliştii sînt ucişi. Acestea sînt ţările unde autorităţile de stat se comportă precum mafiile. Căci dictatorii, mafioţii, politicienii corupţi au o singură vulnerabilitate: presa liberă. Presa nu ar fi atît de importantă dacă prin intermediul ei nu ar putea fi şi formată, şi deformată opinia publică. Or, a o deforma convenabil este visul tuturor conducătorilor. Chiar şi cel mai crîncen dictator ştie că nu poate guverna mult timp împotriva opiniei publice. Pe termen lung, omul politic, care are opinia publică împotriva sa, e pierdut. Din acest motiv, toţi dictatorii vor să controleze presa – pentru a avea de partea lor opinia publică.

Prin urmare, jurnalistul independent ocupă o poziţie cheie în dispozitivul producerii şi reproducerii puterii politice. Prin el, dacă e onest, curajos şi inteligent, dictaturile se erodează, iar democraţia respiră. Tot prin el, dacă este necinstit, obedient şi corupt, conducerea autoritară se consolidează, iar democraţia pierde teren. Jurnalistul independent, ca şi cetăţeanul conştient, reprezintă un element esenţial al unei societăţi respirabile. Cînd cetăţenii se dezinteresează de treburile publice şi de binele comun, regimul politic, oricare ar fi el, se prăbuşeşte. Cînd jurnaliştii îşi pierd independenţa, iar presa devine un instrument de manipulare a opiniei publice, democraţia, oricît de bine ancorată în alte instituţii ale statului, se erodează ireversibil.

De aceea, e posibil să dăm un diagnostic asupra stării de sănătate democratică a unei societăţi, examinînd cum se comportă presa, scrisă şi audiovizuală, faţă de puterea politică. E aservită, democraţia e doar aparentă; e independentă, democraţia funcţionează.

Însă jurnaliştii îşi pot trăda datoria democratică şi în alt mod, nu doar aservindu-se puterii politice: făcînd, de pildă, ceea ce aş putea numi populism mediatic. Fiecare mijloc media caută să cîştige audienţă; e un lucru normal, deoarece presa, ca orice întreprindere economică, trăieşte din profit. Dacă, însă, în bătălia pentru audienţă jurnaliştii subordonează dorinţei de popularitate datoria de a informa imparţial, atunci presa îşi pierde statutul de presă independentă. Un exemplu din ce în ce mai larg răspîndit în presa audiovizuală din România este acela al organelor de presă care îşi fac autopropagandă, ca în reclame, prezentînd publicului numai ştirile care pun în lumină favorabilă postul cu pricina. Publicul nu mai este informat corect, ci este tratat ca şi cînd ar fi un fan al postului de televiziune. Nu mai sîntem trataţi ca cetăţeni, ci în chip de fani. Totul, inclusiv ştirile, se organizează ca un spectacol de reclamă, unde în loc de ştiri imparţiale ne sînt livrate fleacuri exaltate.

Într-o democraţie, unde presa ar trebui să fie independentă, ameninţările la adresa ei vin din două direcţii: una

este a politicienilor corupţi sau însetaţi de putere, care vor să şi-o subordoneze, pentru a controla opinia publică; cealaltă este a populismului de presă, care tinde să transforme totul în audienţă şi spectacol.

Aici intervine vocaţia jurnalistului independent, pentru care am o admiraţie lipsită de umbră.

ready made

„Între crugul lunii şi temelie există o concordanţă, crugului lunii 1 corespunzîndu-i temelia 14. La crugul lunii 16 avem temelia 29, iar la crugul 17, temelia 10, la crugul 18 temelia 21 şi la anul al 19-lea din ciclul lunar, temelia 2. La temelia 2, dacă adăugăm unsprezece zile, vom avea cifra 13, iar nu 14, care este temelia anului 1 din ciclul lunar şi în asemenea condiţii temelia nu s-ar mai putea repeta, rămînînd cu o unitate în urmă. Pentru corectarea acestui neajuns, a fost necesar să se adauge o unitate la temelia anului 17, devenind astfel 11, în loc de 10, la temelia anului 18, 22 în loc de 21 şi la temelia anului 19, 3 în loc de 2. În consecinţă, anii 17, 18 şi 19 din ciclul lunar pot avea temeliile 10, 21 şi 2 sau 11, 22 şi 3. Unitatea adăugată la temelia anului al şaptesprezecelea din ciclul lunar se numeşte *saltul lunii.*"

(Ion Ionaşcu, „Cronologia documentelor din Moldova şi Ţara Romînească", în *Documente privind istoria Romîniei. Introducere,* vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1956)

www.corpvs.ro

site de legislație

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Adio, Marx!

„De trecut, ne despărţim răzînd."

Rădeau, de pe hărţi,
comitate şi mărci,
imuni la blestemele
celor învinşi;
rădeau, de prin cărţi,
monograme şi mărci
cu capul sau stemele
celor învinşi.

Rădeau, de pe case,
numele străzii, —
în numele urii
de clasă,-l rădeau;
păduri erau rase,
plus pomii ogrăzii, —
cînd, agriculturii,
terenu-l redau.

Rădeau, radiau:
adorau radiera,
ba chiar răzătoarea
de ras hrean şi ciocoi;
mai apoi, iradiau
(căci intraseră-n era
atomului) floarea
albastră, din noi.

Cînd n-aveau ce rade,
rădeau barba, — aceasta
nefiindu-i permisă
nici lui Barbă-cot;
aveau funcţii şi grade,
nu-şi iubeau decît casta
şi o patrie promisă
unei raderi de tot.

*

De trecutul cel negru,
n-are decît
să se despartă
Karl Marx rîzînd;
omul nou şi integru,
omul posomorît,
o să se despartă
de-acesta, răzînd!

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Dragă axiomă, eu sînt bine

(dar ce mai faci tu?)

Axioma de neclintit a tinereţii mele şcolare pleca din spiritul de neconfundat al vremurilor acelea, spirit aproape material întrupat în sloganul pe care-l întîlneai la tot pasul, spus în public de oameni cărora dedublarea li se întipărise – sau urma să o facă – ca o mască pe chip: că lucrurile merg bine.

Trecuse stalinismul peste această ţară, trecuse colectivizarea, trecuseră *tezele din iulie,* inundaţiile din '70 şi cutremurul din '77, se retrăseseră în ceruri sau în subterane de partid Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica şi Maurer, preţurile erau sub control, se construiau apartamente de două camere prin toate marginile de oraş, hoteluri înfloriseră gata însorite parcă pe toată buza Mării Negre, iar Dacia 1300 era o maşină modernă, pe care suspect de multă lume o cîştiga la loz în plic sau la cecul de economii. Lucrurile mergeau bine; şi nu numai atît – de fapt, dacă era să crezi ceea ce spuneau Eugen Mandric şi toţi băieţii de pe ecranul telejurnalului, lucrurile mergeau spre mai bine.

Dedublarea funcţiona perfect: acasă trăgeam cu urechea la bancuri din care Elena C. ieşea din ce în ce mai şifonată, iar la şcoala mea de cartier trăiam mîndria naţională cu patimă crescătoare, cu atît mai mult cu cît la parterul unuia dintre blocurile recent date în folosinţă pe-aproape se deschisese un lacto-bar, în care un pahar de kefir şi un triunghi de plăcintă cu brînză intrau relativ lejer într-un cost de 6 lei bătuţi pe muchie, conferind monedei naţionale un respect pe care-l retrăiesc încă, sub ceaţa unei inutile nostalgii, ori de cîte ori citesc astăzi un buletin la zi al pieţei euro-dolar.

Ei bine, şi atunci am aflat, la o oră de limba română, prin vocea unei pedante profesoare, acel adevăr axiomatic ce m-a condus prin valurile bete ale vieţii pînă hăt departe, pînă mai ieri: că universalul trece prin naţional, că nu poate exista o valoare universală ce nu poartă pe sine ştampila unanim recunoscută a naţionalului legitimator. Cum ştiţi cu toţii azi, între timp Henri Coandă se întorsese în ţară, la fel şi stima pentru Brâncuşi, iar Gerovitalul Anei Aslan, plecat din flora, flacoanele şi flirtul naţional cu valuta celorlalţi, făcea furori în Franţa şi Germania. Şi – vreţi să vă spun ceva? – mi se părea cu totul firesc, în aceste condiţii, ca, dacă media de viaţă la autohtoni tot crescuse sesizabil faţă de anul-totem al României burgheze 1938, din acest plus de viaţă lungă al nostru să mai dăm şi altora, că aşa e normal. Două evenimente s-au produs atunci aproape simultan, la timp pentru a-mi întări convingerea că universalul fără naţional nu-i posibil: mai întîi, în autobuzul care rula, prin Craiova, din faţa Liceului de Muzică pînă spre Lunca Jiului, am văzut primul student negru. În căsuţele din Lunca de la capătul traseului locuiau mulţi ţigani – dar acest băiat negru era chiar mai altfel şi decît ei! M-am zgîit la el îndelung, urmărindu-i ochii şi mîinile, iar surpriza a fost maximă în momentul în care l-am auzit cerîndu-i pe românește taxatoarei un bilet; şi doi, tot cam peatunci mi-am dat seama că una dintre colegele de generală semăna frapant cu prietena lui Rudy Jordache din serialul *Om bogat, om sărac* de sîmbătă seara.

Să recapitulăm: să ai un bar în care să poţi să intri; să ai o cremă care se poate întinde pe orice faţă; să ai o limbă pe care să o poată vorbi chiar şi alteritatea absolută; să ai o colegă ce ar fi putut juca într-un film american. Să nu crezi, în aceste condiţii, că lucrurile merg bine?

Bun. Adevărul este că ne-am înşelat. Lucrurile nu mergeau bine, nu mergeau de fapt deloc, dedublarea a fost autoamăgire, Dacia s-a născut depăşită, moneda naţională era artificial cotată, iar apartamentele de două camere erau la fel de modest finisate ca şi cele cu trei, ca şi cele cu patru. În plus, după senatorul Rudy Jordache şi prietena lui au mai fost cîţiva ani cu J.R. Ewing şi prietenele sale, după care sîmbăta a început serialul *Lumini şi umbre* – în care toţi cei care erau prieteni erau comunişti, taxatoarele deveneau activiste, iar cei care nu erau nici comunişti şi nici activiste erau un pic negri.

Am scris aici, de fapt, pentru a mărturisi un impas existenţial. Mai puţin decît oricînd în trecut, raportul dintre naţional şi universal mi-e astăzi mai neclar. Nu mai ştiu care presupune pe care. UE bate la uşă, atît de tare încît nu mai ştii dacă o vrem noi sau ne vrea ea, mondializarea intră pe geamurile de la *windows,* eroinele TV seamănă toate între ele, mafia de altădată a senatorilor de dincolo aduce prietene pasagere pe genunchii senatorilor noştri şi, cum vom vedea săptămîna viitoare, între FBI şi fraţii Cămătaru este o linie dreaptă, fără echivoc.

Am pierdut o axiomă şi nu ştiu ce să pun în loc.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Schiţe şi chichiţe (2)

1. Dan Diaconescu reîncălzeşte ciorba evenimentelor din decembrie 1989. Revoluţie? Lovitură de stat? Mă rog, cunoaşteţi refrenul! Amicala şuetă a fost alternată duminică cu episoadele unui sub-documentar jenant, compilat fără noimă. Invitaţii principali au fost Alex Mihai Stoenescu (care a reproşat gazdei că îi cultivă pe toţi neaveniţii) şi Petre Roman, dar, desigur, nu în calitate de prezidenţiabil, ci de memorialist. (Dacă ar fi avut echipă de fotbal, putea să apară la jurnalele de sport, dar, dacă n-ai nici oi, nici fotbalişti, merge şi OTV-ul!) Din loc în loc, între procesul lui Ceauşescu şi fuga lui Păunescu, apărea reclamă pentru vodca Gorbaciov!

2. Cam prea rar, mă întîlnesc cu un prieten vechi de care mă leagă lecturi, muzici şi diverse aventuri adolescentine. Între timp, el a luat în serios economia de piaţă şi s-a apucat de afaceri. A avut succes şi-a luat maşină, vilă şi nevastă. Dar într-o bună zi, a fost dat în judecată. Acum un an, la o bere, mi-a povestit detaliile, enumerînd cu exagerată minuţie legile care i-ar fi fost favorabile. Sentimental şi neiniţiat, am fost de partea lui, nu-l cred capabil de malversaţiunile de care-l acuza un extrem de insistent procuror. Am ascultat terifiat cum înşiruia demersuri şi tergiversări, apeluri şi recursuri care durează cu anii. Am mulţumit proniei cereşti că m-a ferit de aşa ceva.

Săptămîna trecută ne-am întîlnit din nou. Era jovial şi s-a grăbit să-mi alimenteze curiozitatea. Calvarul e aproape de sfîrşit, slavă Domnului, noroc că avusese inspiraţia să-şi schimbe avocatul. În cîteva săptămîni, ăsta nou a rezolvat ce nu reuşise celălalt în doi ani! Ai avut noroc, zic eu, dac-ai găsit un avocat care a înţeles repede toate chiţibuşurile dosarului şi i-a dat peste nas procurorului ăla! Oarecum, zice el poznaş. De fapt, l-am angajat chiar pe procuror, a intrat în avocatură, c-acolo sînt banii!

3. Ţin să fac un anunţ public: începînd din această săptămînă mă declar un susţinător hotărît al votului uninominal! Am recunoscut întotdeauna meritele acestui sistem, dar aveam tot felul de griji legate de adaptarea lui la conştiinţa electorală românească. Cîndva, mai demult, mi-am enumerat temerile chiar în acest spaţiu. Mi s-a reproşat că sînt adeptul teoriei drobului de sare. Acum, însă, m-am convins. Trebuie, ca români verzi ce sîntem, să rupem o dată lanţul slăbiciunilor care îi leagă pe aceeaşi listă pe oamenii politici adevăraţi de trepăduşii care se află-n treabă.

Dar iată, pe scurt, cum m-am dumirit. Presa de la noi are de mai multă vreme un extrem de activ aliat în graţioasa persoană a liberalei Mona Muscă. Prezentă în dezbaterile publice, autoare de interpelări şi proiecte de lege, participantă la proteste, doamna Muscă este printre puţinii care înţeleg ce va să fie aceea o presă liberă. Şi printre şi mai puţinii care chiar acţionează în sprijinul acestei specii ameninţate. (O atitudine cu atît mai vitală, cu cît se pare că guvernul a deschis sezonul de vînătoare la ziariştii independenţi.) Te-ai gîndi poate că această atitudine face parte din programul politic liberal şi că dumneaei este persoana desemnată să gestioneze politic domeniul. Aiurea!

În acelaşi partid, chiar în conducerea sa, acţionează şi un bărbat cu vorba fermă şi sprînceana încruntată, pe nume Paul Păcuraru. Numai că dînsul citeşte alte cărţi şi iese cu alţi copii la joacă. În timp ce doamna Muscă citea la tribuna Camerei textul moţiunii privitoare la presă, energicul Păcuraru vota, cot la cot cu PSD-ul, ridicarea acreditării *României libere* la Senat! Cineva mai tolerant decît mine ar spune că, de, omul şi-a folosit libertatea de conştiinţă, în fond un partid nu e o maşină de vot! Poate, hai s-o-nghiţim şi pe asta, numai că interdicţia votată cu atîta foc de prietenii dlui Văcăroiu era ilegală. Luat la întrebări, întreprinzătorul liberal s-a scuzat cu candoare: nu cunoştea legea! Şi nici nu i-a dat prin cap să cerceteze! De-aia mă-ntorc la sistemul electoral şi zic: dacă vreau să o votez pe Mona Muscă nu vreau să-l primesc la pachet şi pe Paul Păcuraru!

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Colecţia Raftul întâi
290 000 lei

ERNESTO SÁBATO
Abaddón exterminatorul

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Colecţia În oglindă
95 000 lei

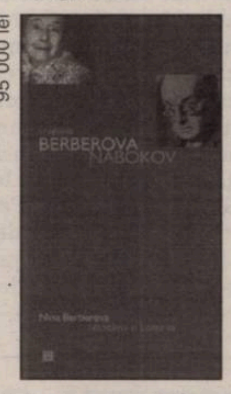

NINA BERBEROVA
Nabokov şi Lolita sa

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: *Marina DUMITRESCU (jurnalistă)* ● *Sorin FIŞTEAG (student, concurent* Big Brother) ● *Anca GRĂDINARIU (jurnalistă)* ● *Aurora LIICEANU (psiholog)* ● *Adrian MIHALACHE (profesor univ., Universitatea Politehnică, Bucureşti)* ● *Matei Alexandru MOCANU (student UNATC)* ● *Adina POPESCU* ● ***Coordonatorul temei:*** *Alex. Leo ŞERBAN*

O lume transparentă

Trăim într-o lume transparentă. Am ajuns să vedem – ca pe un ecran de televizor – copilul din burta mamei şi telenovela tăcută a celulelor. Există sisteme de supraveghere – în aeroporturi, autobuze şi magazine – care înregistrează, 24 de ore pe zi, tot ce se petrece, oriunde s-ar petrece şi-n orice moment s-ar petrece. Practic, aproape că nu mai există invizibilitate, nu mai există secret sau mister: în orice caz, nevoia de secret sau mister se hrăneşte, astăzi, din acest supra-vizibil – confirmînd, astfel, profeţia lui Wilde, care spunea, acum mai bine de un secol, că misterul lumii nu este invizibilul, ci vizibilul... Iar astăzi, cînd spui „vizibil", te gîndeşti la televizor.

Din clipa în care a apărut televiziunea, reality show*-urile au fost consecinţa ei naturală. Este facil să critici* reality show*-urile, omiţînd esenţialul: acela că, odată cu apariţia „directului", a* live*-ului, nu mai există „realitate", ci numai „show"! „Realitatea" pe care o cunoaştem este, în proporţie majoritară, realitatea televiziunii. Aceea a jurnalelor de ştiri, a emisiunilor de divertisment, a serialelor... Între noi şi lume s-a interpus ecranul (mic). Iar, de pe acest ecran (mic), show-urile au devenit filtrul obligatoriu prin care vedem realitatea.*

Faptul că este vorba de ecranul mic, şi nu de acela mare (cinematografic), nu are de ce să ne mire: curiozitatea pentru ficţiune *– proprie Cinema-ului, şi, de fapt, tuturor celorlalte arte tradiţionale – a fost înlocuită, treptat, de curiozitatea pentru* realitate. *(Un fel de: „Ficţiunea a murit, trăiască autoficţiunea!") O realitate mediată de televizor – şi, din această cauză, în mod ciudat şi pervers, percepută ca „realitatea însăşi"! Ce face, oare, ca TV-realitatea să fie astfel percepută? Faptul că ea ne intră în case prin simplă apăsare pe buton – accesibilitatea ei, adică? Sau faptul că este (pare) atît de apropiată – proximitatea ei, deci? Sau combinaţia, domestică, dintre cele două? Ce pare de-acuma cert este faptul că simularea realităţii nu mai este doar o condiţie a show-ului, ci însăşi realitatea.*

Întîmplarea face ca, odată cu invazia telerealităţii pe micile ecrane, cinematograful să preia, uşor debusolat, cîteva din procedeele sale. Şi, risc afirmaţia, poate chiar mai înainte: să fie, oare, doar o întîmplare că neorealismul, apoi ciné-vérité-ul au apărut (nu puteau să apară decît...?) odată cu primele imagini ale televiziunii, respectiv cu marele ei boom*? A existat, fireşte, şi o raţiune intrinsecă – oboseala unor formule cinematografice uzate & uzitate –, dar coincidenţa dă de gîndit. Mai recent, manifestul „Dogma '95" şi, mai ales, succesul unor filme documentare (gen* Fahrenheit 9/11*, dar şi* Microcosmos*) sînt semne clare ale unei „contaminări" televizuale a Cinema-ului – pe modelul „reportaj" sau Discovery Channel.*

La cealaltă extremitate, televiziunea însăşi se hrăneşte din Cinema (genuri, trucuri etc.). Doar că a înlocuit actorii de meserie cu amatori. Cu neprofesionişti. Cu oamenii reali*, aşadar. Este marea revoluţie a televiziunii, odată cu apariţia* reality show*-urilor: oameni adevăraţi, puşi să se descurce cu un format sau altul. Umplîndu-le cu dramele lor adevărate sau cu comediile lor (încă neformatate). Cu firesc. Cu spectaculos. Cu timpi morţi. Cu* entertainment *sau plictiseală. (Singurul loc în care aceasta din urmă poate să se manifeste integral este versiunea web, 24/24, a* Big Brother *– de aceea, am spus-o şi o repet, BB* este cea mai revoluţionară emisiune de televiziune care există în acest moment, *imitînd Arta (vezi cele cîteva experimente warholiene:* Sleeper, Empire State Building*) şi reuşind – prin aceasta – să submineze (involuntar) diktatul TV: „nici un moment de plictiseală!" La fel de evident, acestea sînt lucruri despre care CNA-ul autohton – adevărat Big Brother orwellian, paternalist şi sclerotic – n-are nici cea mai vagă idee, aşa că închid paranteza...) Practic, televiziunea preia oamenii, le preia trupurile, memoriile şi cuvintele, făcînd din ele show. Cum? În diferite feluri – concurs-într-o casă* (Big Brother)*, concurs-pe-o-insulă* (Survivor)*, telenovelă-poliţistă* (Cheaters) *etc., etc. Nu există limită în combinatoria posibilă între „om-real" şi „gen-cinema". Formatarea elementului „om-real" este evidentă? Probabil. Dar, nu mai puţin, marja lui de libertate – oricît de mică; nimeni nu le-a spus concurenţilor italieni să facă sex în casa* Il grande fratello*, după patru ediţii-inhibiţii! Şi totuşi, ei l-au făcut, doborînd un tabu şi forţînd nişte bariere mentale şi comportamentale tipic meridionale.*

Unii, destul de mulţi, acuză reality show*-urile de ipocrizie (pe lîngă prost gust, fireşte; pentru acesta din urmă, a se citi – totuşi – motto-ul numărului!). De manipulare. De disimulare. Manipularea, fireşte, există (orice televiziune manipulează). Ipocrizia – în cazul producătorilor – este, de asemenea, evidentă. Dar disimularea? Într-un* reality show*, există tot atîta adevăr şi disimulare ca într-o conversaţie obişnuită. Din două una: ori „om-real"-ul din show-uri este un ageamiu într-ale actoriei, care nu poate schimba nimic din datele sale de bază, ori el este un „actor" la fel de bun – în viaţă – ca actorii reali de pe scenă, şi-atunci spectacolul „actoriei" sale ingenue este demn de urmărit...*

O dilemă? Sperăm.

Concluzia? OK, Orwell (1984) *e peste tot. Dar ştiţi care-i surpriza? Că poate fi* fun! *Aşa că mai bine relaxaţi-vă...* ***(a. l. ş.)***

„Da, eram altul!"

– dialog cu Sorin FIŞTEAG (Soso) –

Sînt unii care se-ntreabă şi acum: ce-ai căutat tu *acolo (în primul BB)?*

Adevărul e că mult timp, inclusiv după, am căutat şi eu răspunsul la această întrebare. Între timp, am devenit mult mai conştient de calităţile şi defectele mele. Şi am descoperit că exact aici se află motivul selecţionării mele în acel concurs: modul în care acestea se îmbină în personalitatea mea este unul aparte (şi asta zic fără lipsă de modestie). Probabil că exact asta căutau producătorii.

Dincolo de bani, ce altceva te-a atras în „aventura BB"?

Ideea show-ului în sine mi s-a părut genială. Mă vedeam foarte clar în postura de concurent. E greu de explicat exact ce m-a atras. A fost ceva peste mine. Ştiam doar că vreau acolo şi atît. Nu am avut niciodată un scop anume.

Ţi s-a părut o experienţă utilă în vreun fel? În ce fel? Şi de ce?

Participarea la *BB* poate fi foarte utilă. Totul depinde de fiecare în parte, de scopul fiecăruia. E normal ca, odată ce devii o persoană cunoscută, să ţi se deschidă multe uşi. Totul e să îţi doreşti să treci prin ele. Pe mine m-au lăsat rece majoritatea dintre ele. Ce-i drept, de curiozitate, am băgat puţin capul în cîteva, să văd măcar cum este viaţa acolo. Şi, cum nu mi-a plăcut lumea dincolo de acele uşi, am rămas unde îmi era cel mai bine. Adică acasă, lîngă prieteni, familie, facultate. Cel mai mare cîştig al meu s-a măsurat în gradul în care am ajuns să mă cunosc pe mine însumi, în modul cum am ajuns să apreciez fiecare lucru mărunt din viaţă. M-am văzut pus în situaţii în care cu siguranţă nu aterizam în viaţa mea de zi cu zi. Şi dacă ştii să înveţi cîte ceva din fiecare chestie prin care treci, atunci ieşi cu adevărat cîştigat dintr-o experienţă ca *BB*. Ştiu că sună telenovelistic, însă asta simt şi e singura cale prin care pot să încerc măcar să explic ce a însemnat *BB* pentru mine.

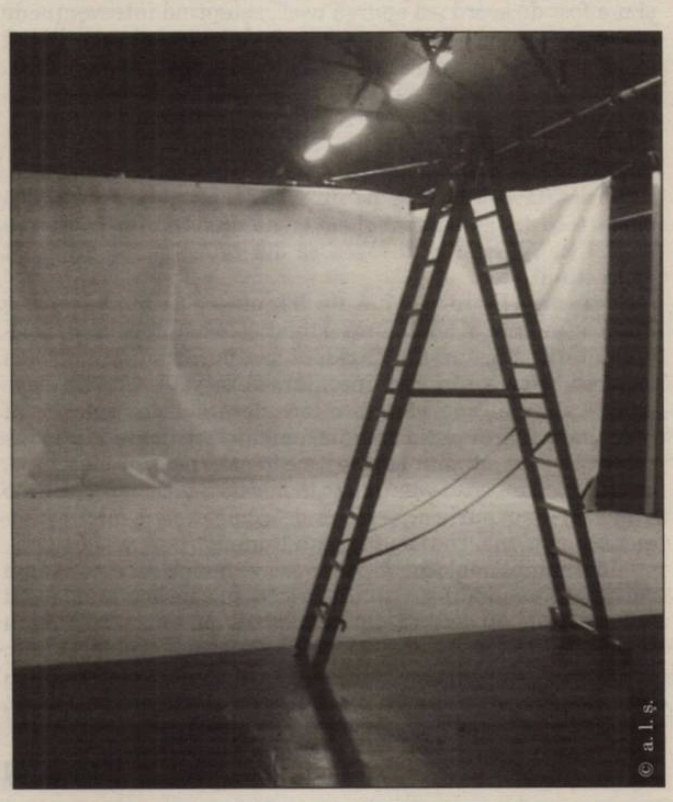

Crezi că reality show*-ul în general spune ceva despre societate sau e doar o formă fără fond?*

Bineînţeles, depinde de mulţi factori: de formatul show-ului, de concurenţii implicaţi, de producători etc. Dar mi se pare nefondat de a trage vreo concluzie despre o societate în sine prin prisma unui *reality show*. Implică mult prea multe variabile, independente de reacţia societăţii faţă de astfel de fenomene. În sensul că dacă, de exemplu, *BB* ar fi fost difuzat pe alt post, cu altă echipă de producţie, cu alţi concurenţi, reacţia audienţei cu siguranţă nu ar fi fost aceeaşi.

Dar cel românesc (avînd în vedere că s-a oprit după abia 2 ediţii)?

Sincer, nu cred. Pentru majoritatea oamenilor a fost un show de televiziune şi nimic mai mult.

Întrebarea de baraj: erai altul *în casa BB? Hai, c-acum show-ul s-a terminat şi poţi să fii mai puţin „politicos" cu realizatorii & ce vroiau ei de la voi...*

Da, eram altul. Eram Soso pus în faţa tuturor provocărilor ce implică prezenţa în casa BB. Acum sînt Soso în faţa provocărilor de zi cu zi. Dacă mîine aş merge la lucru în Spania, la cules de căpşuni, aş fi Soso în faţa altor provocări. Tot tam-tam-ul ăsta despre a fost sau nu a fost X altul în casă mi se pare inutil. Întrebarea asta urmăreşte de fapt întotdeauna altceva, respectiv, dacă am jucat teatru sau nu. Ei bine, dacă ăsta este scopul, îţi răspund sincer că nu, şi asta pentru că nu am simţit că ar trebui să impresionez pe cineva în mod deosebit. E normal că prezenţa camerelor îţi impune anumite restricţii, comparativ cu viaţa de afară. Însă după cum le-am simţit atît eu, cît şi ceilalţi concurenţi, nu se regăsesc în nici un fel în „a juca teatru". Mai exact nimeni, cred eu, nu a renunţat la propria personalitate pentru a încerca să pară altfel. Cu toţii ne iubeam prietenii şi familiile şi nu cred că am fi putut careva să dăm după aceea ochii cu ei. Şi în plus, nu rămîneai din *BB* decît cu frustrări şi cu gustul amar al eşecului, dacă nu cîştigai, şi nu cred că ar fi vrut cineva asta.

a consemnat a. l. ş.

Gabriel MARIAN

Realitatea-n patru ani jumate

Ce se mai poate spune despre *reality-show*-uri sau *télé-réalité* cum îi zic francezii?

După etapa revoltei, aceea a fascinaţiei, apoi a dependenţei, a repulsiei sau a plictisului, a sociologiei sau a psihanalizei, a tuturor celorlalte tipuri de reacţii umane posibile, tele-realitatea dă impresia că a ajuns pur şi simplu să colonizeze definitiv cîteva din nişele ecologice ale programelor TV, eliminînd, ca printr-o selecţie naturală, alte 2 sau 3 specii televizuale, nu însă fără a prelua cîteva din caracterele lor morfo-funcţionale. Serialele, *soap-operas* şi celelalte foiletoane au ajuns specii ameninţate cu dispariţia, şi par să facă loc în biotopul TV acestui nou tip de foileton, cu ritmuri de programare asemănătoare: cotidiene şi săptămînale. Ca într-o clasificare de-a lui Cuvier, mai multe din trăsăturile speciei dispărute reapar peste timp la indivizii celei evoluate. Deşi un minim de scenarizare nu a lipsit niciodată din ele (începînd chiar de la *casting* şi pînă şi în show-urile cele mai autodeclarat „reale") în ziua de azi aceasta se practică deliberat şi explicit. Se atribuie deliberat roluri negative şi pozitive, se încurajează flirturi şi trădări, scandaluri şi împăcări, se mimează evenimente care să evite instalarea plictisului. Mai nou, depăşind chiar modelul „Joe Millionnaire", tot mai mulţi din „participanţii" la realitatea filmată sînt actori, iar jocul cu realitatea mizează din start pe naivitatea singurului „actor" inconştient (ca în cazul celei mai recente emisiuni de acest tip: *Gloire et fortune – La grande imposture,* în care participantul inocent se expune ridicolului de unul singur, înconjurat fiind de profesionişti). Încît, dincolo de excese şi megalomanii (ideea unei televiziuni germane de a construi un orăşel pentru mai multe familii de şomeri care ar accepta să se lase filmaţi tot restul vieţii), dincolo de culoare locală şi adaptări la „sucul propriu" al fiecărei naţiuni de telespectatori, s-ar putea ca tele-realitatea să evolueze paradoxal spre o întoarcere la ficţiunea integrală. Poate pentru că sondajele au realizat că telespectatorii găsesc mai interesante ficţiunile cu un miez de adevăr decît acumulările de platitudini 100% „reale". În fond, noul tip de *reality-show* ficţional nu e decît o formă de telenovelă, adaptată altor ţări şi altor generaţii: *la fiction n'est jamais morte, vive la fiction!*

Paris, 23 octombrie 2004

Anca GRĂDINARIU

Insider

Am fost Big Sisteriţă. Şi concurenţii mă iubeau – deşi nu i-am constrîns niciodată s-o facă. Într-o zi, producătorul a decis să le dea ţigări şi cafea. S-a întîmplat să fiu de serviciu şi a trebuit să le spun să-şi ridice recompensa. Era ca şi cînd aş fi paraşutat ajutoare umanitare în Etiopia: urlau de fericire şi sărutau camerele-*joystick*. Şi asta se întîmpla după doar două săptămîni de izolare. De atunci, ei îmi asociau vocea, într-un reflex pavlovian, cu aceste răsfăţuri. Eram Big Sisteriţa „aia bună". A fost cam şocant cît de repede au devenit dependenţi de vocile noastre. Interpretau orice inflexiune şi percepeau cu o acuitate paranoidă orice urmă de plictis sau iritare. Evident, se simţeau imediat vinovaţi, de parcă noi existam doar pentru ei. Ceea ce, la drept vorbind, nu era deloc departe de adevăr.

Anushka Bahn, producătorul general al show-ului, o tipă fenomenală, o femeie electrizantă, ne avertizase chiar de la început: în următoarele 4 luni, viaţa voastră va fi doar *Big Brother*. Anushka era responsabilă pentru mai toate *BB*-urile, inclusiv pentru cele mai exotice. Nu mai putea intra în Statele Unite din cauza vizelor de Columbia (unde era cît pe ce să fie spulberată într-un restaurant de explozia unei bombe-capcană) şi Iran, pe care le avea în paşaport. Tocmai îşi comandase o burka pentru a convinge nişte prim-miniştri să pornească un *BB* în ţările arabe. Ideea era absolut revoluţionară: 12 oameni aparţinînd diferitelor state din zonă, printre care Irak-ul şi Kuweit-ul, adunaţi într-o casă din Bahrain. Aşa că trebuia să lămurească tot felul de politicieni şi imami că show-ul nu e doar despre sex. A reuşit, dar emisiunea a fost anulată după cîteva zile din cauza acuzaţiilor că ofensează virtuţile şi tradiţiile lumii arabe (deşi existau două case diferite pentru bărbaţi şi femei şi un singur loc comun – grădina). Şi, da, *Big Brother* nu e despre sex. E bine cînd se întîmplă, dar e de preferat să fie învelit într-o poveste de dragoste. E vorba despre dramă şi personaje în circumstanţe excepţionale, într-un scenariu care se scrie de la o clipă la alta. Exact aceleaşi ingrediente care au făcut din *Survivor* cel mai bun spectacol TV al ultimului deceniu. Spună analiştii ce-or spune, dar reality-show-urile sînt *cool* pentru simplul motiv că alea bune (da, genul are vîrfurile şi ororile sale) sînt cu mult mai pasionante decît orice altceva ne oferă în ultima vreme televiziunea. Cam toţi fumăm acelaşi drog cultural în lumea asta modernă, însă doar cei mai puţin rafinaţi dintre noi recunosc că-l inhalează. Reality TV-ul şi-a căpătat o reputaţie sinistră pentru că pune sub lupă comportamentul uman – şi rezultatul nu e tocmai plăcut: sîntem cu mult mai puţin fotogenici decît ne credeam a fi. Mulţi dintre cei care spun că trag cu ochiul doar pentru a „lua poziţie" nu sînt departe de cei ce afirmă că citesc *Playboy* pentru articolele serioase. Dispreţul multor intelectuali pentru reality show-uri e mai mult un soi de reflex. Ce anume te împiedică să faci experimente pe oameni, atîta timp cît ai consimţămîntul şi complicitatea lor atît de voioasă şi rezultatul poate fi nesfîrşit de fascinant? Reality-show-ul e natura umană eviscerată în *prime-time*.

În mai toate ţările în care a fost transmis, *Big Brother* a reuşit să surprindă frisonant de exact o anume realitate socială, atît prin imaginile din casă, cît şi prin felul în care publicul a votat. La noi, aşa plictisitori cum i-au văzut unii, concurenţii ne-au prilejuit o mulţime de revelaţii: am văzut cum s-au autoizolat „ignoranţii" de intelectuali, am descoperit că rîca nordiştilor pentru sudişti e colcăindă încă, am aflat cît de misogin e spectatorul român care a sancţionat mai aprig fiţele Andreei şi refuzul ei de-a plimba vaca, decît murdarul furt al pelerinei Violetei de către Florin. Dar, *über alles*, am văzut-o pe Iza urlînd trădare şi cerînd răzbunare cu o forţă comparabilă cu cea a lui lady Macbeth, scuipînd cele mai teribile şi mai inventive blesteme şi înjurături ungureşti (faptul că le traducea abrupt în româneşte le făcea să sune aproape poetic).

Forţa unui *BB* începe de la *casting* – şi asta a fost punctul forte al primei serii româneşti şi slăbiciunea celei de-a doua. Prin tradiţie, el trebuie ales să includă cît mai multe zone geografice, categorii sociale sau, pur şi simplu, tipologii: sex-bomba, *playboy*-ul, *troublemaker*-ul, *darling*-ul sau mitocanul. Şi concurenţii noştri au plonjat straniu de ascultători în personaje, de parcă ar fi ştiut care le sînt rolurile prestabilite. Soso şi Ernest mi-au plăcut chiar de la preselecţie. Pe Soso l-am observat apoi fascinată cum se mişca languros prin casă, strălucind de senzualitate, complet inconştient de magnetismul lui. A fost o completă euforie să savurez, chiar la faţa locului, victoria puştiului fragil şi complexat – pentru mine deznodămîntul a fost demn de un film de John Hughes. A fost un triumf al *geek*-ului, al marginalului. Stupoarea lui genuină a făcut toţi banii sponsorilor.

Ernest era un egomaniac şarmant – băiatul ăsta mişca totul pe unde trecea –, avea energie, tupeu, sarcasm ucigător, aroganţă, replici sitcomiste şi talent de *showman*. Ciudat cum, ieşit afară, şi-a pierdut strălucirea pe care casa BB i-o activase într-un fel misterios – a devenit complet plictisitor.

În materie de televiziune, nimic nu se compară cu *BB*. În materie de *BB*, nimic nu se compară cu traversarea tunelului. Vorbesc de tunelul în cruce, cel care înconjoară casa şi de unde camerele mobile pot urmări orice mişcare a celor dinăuntru. E, practic, un imens acvariu construit să te poţi uita la creaturile ce-l populează, fără să fii văzut. Un paradis al voyeuriştilor, de fapt un infern, pentru că era un întuneric beznă şi foarte frig. Eu am văzut-o pe Nadira oprindu-se la un centimetru de figura mea, încercînd să se machieze în oglindă şi mi-am ţinut respiraţia ca să nu-i suflu în faţă.

Pe culoar, concurenţii arătau complet altfel decît îi vedeai pe monitoare: aveai senzaţia că nu sînt vii – erau mult mai mari şi mai palizi decît cei de pe ecrane, ca un soi de păpuşi de ceară umblătoare. Nu păreau reali. Şi nici nu erau întru totul, pentru că erau şi creaţia noastră, a celor care, condiţionaţi de rating, încercam să scoatem zilnic un spectacol: le pregătisem o competiţie presărată cu sarcini care mai de care mai imposibile şi mai exasperante. În acest *reality-soap*, fiecare avea mica sa demonstraţie de făcut. Odată nominalizaţi, chiar şi cei mai autentici îşi încropeau propriile scheme şi strategii ca să nu fie eliminaţi din competiţie. Cam ca în viaţă, dar nu chiar, pentru că aici totul era hiperbolizat, accelerat, zoomificat.

Pentru o vreme, a fost foarte bine: îmbinam profesia cu adicţia. Îmi luam doza zilnică şi eram şi plătită pentru asta. Ce făceam, mai exact? Eram, alături de alţi 7 colegi, „story editor". Nu inventam nici o poveste. Încercam să facem una din ceea ce se întîmpla. Ne uitam la ei din regie, în schimburi, şi apoi editam materialul înregistrat în aşa numitele „item-uri", adică subiecţele sau secvenţe, dacă vreţi. Problema e că, datorită unor stricte constrîngeri tehnice, nu puteam înregistra decît două acţiuni simultane. Aşa că trebuia să comutăm de la un punct de interes la altul, de la un grup sau concurent la altul, în căutarea a, ei bine, nici acum n-aş putea spune exact a ce.

Cînd eşti în regie, eşti cam ca la bordul lui „Enterprise" – arată exact ca o navă SF din anii '60, cu un bord impresionat plin de butoane supradimensionate.

La început, trebuia să-ţi forţezi creierul să perceapă zidul de ecrane, care reda bidimensional planul casei, ca pe-o întindere tridimensională. Să-ţi dai seama exact în ce cotlon al casei se găseşte fiecare dintre cei 12 cobai frenetici. Primele săptămîni sînt coşmareşti.

Apoi vine relaxarea şi intoxicarea. Te transformi într-un vînător de nimic. Stai la pîndă cu ochii în 30 de monitoare, aşteptînd să se întîmple ceva. Dar ce? Fiecare dintre noi, story editorii, avea propria grilă. Acel detaliu revelator. Acel gest reprobabil. Acea replică ipocrită, acea răutate, acea lacrimă, acel complot mascat, acea închidere ilegală de lavalieră, acea masturbare sub pătură.

Mie îmi plăceau pur şi simplu acele item-uri ce nu puteau fi inventate. Care începeau din pură plictiseală şi deviau iraţional, ca şi cum concurenţii s-ar fi activat brusc la auzul unui pocnet imaginar de clachetă. Mi-a plăcut cînd, după deliranta cruciadă a omorîrii unui gîndac, Soso i-a recitat din *Hyperballad* a lui Björk, despre fata care arunca pietricele din vîrful muntelui, închipuindu-şi ce zgomot i-ar face trupul în cădere, zdrobindu-se de stînci. Sau cînd Iustin a reuşit să-i convingă pe toţi, cu o forţă bivolariană, să-şi toarne miere topită în nări ca să-şi curăţe sinusurile.

De la înălţimea tronului tău, devii obsedat să nu pierzi nimic. Începi să presimţi item-ul, să spui regizorilor de montaj şi sunetiştilor să se mute într-un loc, exact în momentul în care eroii tăi încep o ceartă. Am avut intuiţia să lărgesc unghiul suficient de mult şi exact la timp pentru a vedea cum George bate pisica. Şi am ştiut, cu un sentiment explodat de atotputernicie, că ăsta-i gestul. Unul mic pentru el, unul uriaş pentru Big Brother. Îşi semnase condamnarea sub ochii mei. George clacase, după ce, vreme de cîteva luni, îşi cenzurase admirabil orice ieşire. Evident, în lumea de afară ar fi fost un fleac – cu toţii ne-am tăbăcit, chiar cu plăcere, animalele preferate. Dar sub lentila distorsionată a lui Big Brother, orice gest scăpat de sub control poate deveni unul sinucigaş.

Sigur, am avut clipe cînd m-am întrebat dacă n-o iau razna. Mai ales cînd mi-am dat seama că ştiu mai multe despre tabieturile matinale ale unor necunoscuţi decît despre motivele pentru care bunicul, pe care tocmai îl înmormîntam, fusese erou de război. Oriunde mă duceam, oamenii voiau să ştie totul. Cînd aveam o pauză mai mare între ture, mă sufocam pentru că nu mai ştiam totul. Din fericire, a fost fără urmări – i-am avortat repede din minte. I-am salutat la petrecerea finală şi ei s-au uitat ciudat: ne cunoaştem de undeva? Asta a fost. Am uitat de ei după 15 minute. Dar experienţa în sine a fost absolut memorabilă.

Adina POPESCU

Big Brother şi blocul de garsoniere 21 A

În blocul de garsoniere 21 A, *Big Brother* a înregistrat un rating foarte scăzut, ceva în jur de 2 sau 2,5, nimeni nu ştie exact, nici măcar preşedintele de bloc care le ştie pe toate, oricum mult mai mic decît cel al emisiunilor *Din dragoste, Ciao Darwin* sau *Folclorul contraatacă*. În urma observării atente a întîmplărilor mărunte, de zi cu zi, ce se petrec în blocul 21 A, putem explica motivele pentru care show-ul de televiziune respectiv nu a avut succes.

Pereţii garsonierelor de 16 mp sînt foarte subţiri, astfel încît se aude tot, fără a fi nevoie de microfoane ultraperformante, ci doar de urechi, evenual de pahare sau pîlnii pe care le găseşti în dotarea oricărei bucătării. Astfel, dacă începi să te cerţi la ora 23,00 (ora de difuzare a emisiunii), o ceartă „decentă" în care nu apelezi la ţipete, urlete şi înjurături, a doua zi, jumătate dintre vecinii tăi vor cunoaşte motivul certii, evoluţia ei, reproşurile şi felul în care a survenit împăcarea. Vor comunica toate acestea celorlalţi vecini care, din cauza vîrstei, au probleme auditive, iar evenimentul se va comenta îndelung, pe gărduleţul din faţa blocului, fără a fi nevoie de un moderator gen Andreea Raicu. În mod categoric, cearta va înregistra un rating de zece ori mai mare decît emisiunea.

Cuplul de la etajul trei se ceartă frecvent, spre deliciul spectatorilor care uneori pot interveni în ceartă cu amenînţări de tipul „Dacă nu terminaţi cu scandalul, chemăm poliţia!". Astfel, cearta devine interactivă, ceea ce nu se poate spune şi despre emisiune.

Dacă asculţi muzică la un volum moderat, vecina de dedesubt îţi va comunica sec trupa şi albumul, îţi va fredona refrenurile, după care va adăuga că „n-a putut închide un ochi toată noaptea!". Pe timp de zi, veşnic „sînt lucrări în bloc", însoţite de lovituri de ciocan, piuituri, bîzîieli etc. Astfel de zgomote stîrnesc curiozitatea spectatorilor mai tare decît sarcinile împărţite de Big Brother. În funcţie de tipul de zgomot, vecinii pot deduce dacă „se pun gresie, termopane" sau „se sparg pereţii fără autorizaţie de construcţie!". Desigur, „lucrările" sînt comentate cu patos pe gărduleţul din faţa blocului unde se vor trage şi concluziile: „Ţiganul ăla de la şapte are bani pen'că toată viaţa a furat de la fabrică!", „Aia de la şase e o curvă; îşi închide balconul şi-i plăteşte pe muncitori în natură!" etc.

Mai mult decît atît şi mai ales în sezonul cald, uşile garsonierelor stau în permanenţă larg deschise. Aşadar, poţi vedea oricînd ce găteşte doamna Silvia, ce lenjerie poartă Maria, femeie singură, funcţionară la primărie, dacă mai are mult pînă moare tanti de la doi, bolnavă de cancer etc. De data aceasta, dezbaterile pot avea loc chiar şi pe holurile blocului, la o şuetă, o cafea, o ţigară.

În urmă cu două săptămîni, „sarcina" dificilă pe care a îndeplinit-o colonelul în rezervă de la patru a întregistrat un rating uriaş. Pe la unşpe noaptea, şi-a pierdut din nou cheile şi n-a fost de acord „să spargă uşa", aşteptînd intervenţia de a doua zi a unui lăcătuş pe care-l cunoştea şi care i-ar fi oferit serviciile gratis. Astfel, s-a decis să doarmă pe coridor. I-a cerut arabului de vizavi o saltea pe care s-a întins confortabil, înconjurat fiind de zeci de pensionare care-l căinau, îi ofereau ceaiuri şi calmante. Nici una dintre ele nu l-a invitat, însă, pe colonel să-şi petreacă noaptea în garsoniera, „proprietate personală", pe un fotoliu, pe jos sau într-altă parte; totuşi, l-au supravegheat cu duioşie, în timp ce sforăia uşurel, ca nu cumva să răcească din cauza geamului spart de la etajul şase.

Locatarii blocului 21 A nu bănuiesc că emisiunea *Big Brother*, pe care ei au ignorat-o total, a fost apreciată de telespectatorii altor ţări din Occident şi din cauza faptului că ei locuiesc, dacă nu în case înconjurate de peluze, unde orice privire aruncată peste gard e considerată drept un atentat la intimitate, cel puţin în apartamente spaţioase şi confortabile. Ei s-au adaptat atît de bine în căminele lor meschine, construite de statul comunist „la normă", încît nu-şi concep viaţa fără voyeurism, şedinţe de comitet sau mici evenimente mondene, cum ar fi „plata luminii".

În schimb, în blocul 21 A n-o s-o vezi niciodată pe Mama Natură, dezvelindu-şi trupul perfect, sub „reflectorul" palid al becului de 50 de waţi din casa scării, pe Ionuţ Dolănescu chiuind o horă pe holul de la etajul şase, cu o acustică bună, e adevărat, dar populat uneori de gîndaci, alteori de pekinezi care fac pipi la ficus, sau pe Mircea Radu împăcîndu-i, definitiv şi iremediabil, pe cei doi certăreţi de la etajul trei.

Marina DUMITRESCU

La vita in diretta

„Lutte contre le pouvoir, lutte pour le faire apparaître et l'entamer là où il est le plus invisible et le plus insidieux."
Michel Foucault

Falsa realitate a *reality show*-ului devine tot mai evidentă pe măsură ce respectivul concept media întinde o uniformă mentală supra-naţională. Interzicînd, practic, deslușirea minimului specific, variantele unei asemenea formule de divertisment nu se deosebesc între ele prin nimic sau, la limită, doar prin charisma sau tipul somatic al neamţului, americanului sau francezului. Că vorbim de *Il grande fratello, Big Brother, Isola dei famosi* sau *Quinta das celebridades,* într-o limbă sau alta, cam tot una e, reţeta e aceeaşi. Media-personaje căutînd confirmarea, altele obsedate de spălarea propriei imagini sau, după caz, anonimi în aşteptarea exploziei de popularitate sînt grupaţi într-un spaţiu circumscris, sub obiectivul camerelor de luat vederi şi puşi să... trăiască, ba, mai nou, să supravieţuiască... Frecuşul dintre ei, eşalonat în episoade, devine spectacol (şi surogat existenţial) pentru publicul chemat să interactiveze, votînd *voyeurist*. Totul, pe principiul: mă văd / mă uit la TV, *ergo sum*. Acum cîţiva ani, cînd *Il grande fratello* debuta în Italia, faptul că doi dintre participanţi făcuseră după cîteva zile de coabitare dragoste în timp real, ignorînd „ochiul magic" la pîndă, generase o controversă pe cît de aprinsă, pe atît de confuză. Nu era clar dacă aspectul era criticat sau apreciat. Dacă el dovedea reuşita noului program sau lipsă de gust. Dacă era vorba de o direcţie firească sau de un derapaj. O asemenea dezbatere e însă nerelevantă, în condiţiile în care sintagma *reality show* implică o contradicţie în termeni *(spontan vs.* regizat) care nu permite nici situarea clară a formulei, nici deslușirea veritabilului ei obiectiv (artistic? psihologic? informativ? educativ? distractiv?). Suficient de limpede rămîne faptul că e vorba de o *simulare* a realităţii, prin intermediul căreia protagoniștii urmăresc un scop precis: dobîndirea sau consolidarea celebrităţii imediate. Adresat în perfectă cunoştinţă de cauză unui public fără aspiraţii (sau, mai bine zis, aplecării spre „mediocru" a oricăruia dintre noi) acest tip de televiziune creează fani ireductibili, aşa cum produce falşi eroi, false criterii, false realităţi. Încurajînd implicit lipsa de exigenţă faţă de oferta vizuală.

Ciné-vérité şi TV-vérité

Acceptate eventual asemenea premise, s-ar putea obiecta că, în fond, realitatea e sursa *ficţiunii* şi că, la urma urmei, convenţia *reality show*-ului ar putea fi asimilată şi ea acestei sfere. Distincţia se face uşor. Înscenarea realului fără un scenariu, adică fără ghidul unui sens superior, este vulgară în măsura în care „desacralizează" realitatea trăită. O reifică. Îi anulează intimitatea şi unicitatea. Ficţiunea, în schimb, ca necesitate fundamentală în raportul omului cu lumea, nu simulează, ci decupează. Caută, reţine, transfigurează. Imortalizînd prin interpretare (în text sau imagine) secvenţa de viaţă. Chiar şi marile nostalgii „veridiciste" – de la realism, suprarealism şi neo-realism, pînă la arta fotografiei, *ciné-vérité* sau *happening* – nu au încercat altceva decît să decripteze misterul realităţii autentice. Să o reveleze mereu altfel. Mereu mai... adevărată. Indiferent de succesul sau insuccesul variilor tentative, ele vor fi exprimat întotdeauna o căutare de sens şi... cu sens. Exact ceea ce mentalitatea *audimatului* nu pare deloc să privilegieze. (Se pune oricînd întrebarea dacă *reality show*-ul are vreun alt criteriu de funcţionare în afara numerelor pantagruelice de telespectatori.)

Vorbeam de *ciné-vérité,* găselniţa Noului Val din anii '60. Asistăm azi la o *Télé-vérité*. La o *média-vérité*. Bineînţeles, bazată pe o cu totul altă logică şi cu un suport structural diferit. Dacă cinema-ul rămîne o opţiune, un credo, TV-ul este, frontal sau subliminal, o constrîngere. În consecinţă, realitatea văzută prin ECRAN este obligatorie şi, în felul ei specific, peremptorie. Aici depăşim zona strictă a *reality show*-ului, delimitat cît de cît printr-o convenţie regizorală, pentru a intra în sfera mult mai ceţoasă a... *vieţii în direct:* cutuma, drogul televizual al epocii actuale, cînd realitatea ocupă treptat locul ficţiunii.

La vita in diretta este un program de „actualitate" generală al televiziunii italiene, difuzat zilnic şi ajuns la al şaptelea an consecutiv – semn că cererea e solidă, iar procentul de spectatori rezistent. Exemplul (care poate fi reperat în multiple avataruri pe orice meridian) condensează foarte bine simptomul pomenit mai sus: realitatea vieţii lui X sau Y devine poveste, prin simpla ei aşezare în ecuaţia dincolo-dincoace de ecran şi e cu atît mai captivantă cu cît, de astă dată, realitatea nu e simulată. Pe de altă parte şi în mod firesc, cu cît tranşa de existenţă decupată e mai dramatică, cu atît suspensul, emoţia, satisfacţia *voyeuristă* sînt mai profunde. Pionii „vieţii *live*" nu au parte de nici o convenţie. Ei sînt, pur şi simplu, învăluiţi în stratagemele unui discurs pueril. Cel de dincolo de ecran e făcut să creadă că, povestindu-şi sau filmîndu-i-se cu lux de amănunte viaţa privată, va fi *văzut şi auzit* de cine trebuie, suscitînd neapărat reacţii adecvate. Celui de dincoace de ecran i se induce ideea că, *privind* cît mai îndelung şi atent respectivul calup (tragic sau ferice) din viaţa altuia, va nutri sentimente nobile de înţelegere faţă de semen. Cînd, de fapt, dincolo de ecran se exploatează, pur şi simplu, tentaţia iraţională, slăbiciunea modernă a autolegitimării prin imaginea la TV, iar dincoace se colmatează nevoia rudimentară de „cancan", sau se exorcizează, printr-o pasageră stare de compasiune, angoasele personale. Oricum, şi în această variantă a „realităţii ca *show*", există, de bine de rău, o acceptare a respectivelor posturi. Menţiune utilă, căci preluarea imaginii pe viu se face tot mai mult şi...

fără anestezie

Se poate spune că 11 septembrie 2001 a reprezentat o cotitură nu doar în ceea ce priveşte ordinea mondială, dar şi funcţia mass media. Vizionarea *live* a prăbuşirii celor doi zgîrie-nori marca simbolic trecerea de la şablonul modest al *vieţii,* la cel al *istoriei în direct*. De fapt, primul conflict din Golf, la începutul anilor '90, făcuse deja pasul către *reality show*-ul total (în direct şi în timp real) al războiului. Urmat, la scurt timp, de cel din Bosnia. Cu respectivele ocazii, poporul mondial de dincoace de ecran învăţa să aprecieze posibilitatea de a fi simultan aproape şi departe; de a fi, totodată, informat, implicat şi *ferit* de realitatea crudă a întîmplărilor. După atentatul de la New York însă, odată cu declanşarea agresiunii teroriste globale şi, ulterior, a noului război din Irak, s-a produs o mutaţie în plus: pe lîngă furnizarea video a istoriei în desfăşurare, a devenit preponderentă... *moartea în direct*. Martirizarea ostaticilor de către islamiştii fanatici, filmată cu sînge rece, punerea secvenţelor în circuit pe Internet, iar apoi difuzarea lor la scară mondială, de către un post de televiziune sau altul, reprezintă echivalentul unei mutaţii genetice în organismul lumii contemporane. În mod similar, asediul şcolii de la Beslan, masacrul inocenţilor transmis în direct, precum şi vizionarea *post-mortem* a benzilor video cu viitoarele victime, înregistrate de teroriști înaintea asaltului final, constituie o altă piatră de hotar în ceea ce priveşte rocada fără precedent: ficţiune – realitate.

Progresele tehnologice reprezintă o nimica toată faţă de viteza şi sofisticarea cu care omul îşi adaptează funcţionarea la ultra-performantele mijloace de comunicare. Simultaneizarea evenimentului şi a informaţiei generează un fel de *live* permanent care, sub avantajul accesului neintermediat şi al ubicuităţii, ascunde un risc insidios: ca prea mult *TV reality* să se transforme, pînă la urmă, într-o cronică sursă de... inacces la realitate.

N.B.: Dispărut în urmă cu 20 de ani, marele filosof şi hermeneut al „istoriei prezente", Michel Foucault, nu a apucat să asiste (în calitatea de „jurnalist transcendental" care i-a fost atribuită) la procesul accelerat care marchează azi locul şi rolul *imaginii media* în viaţa oamenilor. Putem însă presupune cît de captivantă ar fi fost exegeza acestui aspect al existenţei moderne pe care, probabil, Foucault l-ar fi asimilat complexei reţele a „micro-puterilor", respectiv, *temei puterii* văzute ca o categorie ontologică.

Lisabona, octombrie 2004

O nouă versiune de *Big Brother* ar putea dura la nesfîrşit: postul german RTL2, care transmite în prezent o serie cu durata de un an, îşi adaptează formatul pentru o serie încă şi mai cuprinzătoare, care nu va avea o dată limită. Noul show va fi amplasat într-un oraş ridicat special în acest scop, care este deja în curs de construcţie în afara Hamburgului. El va avea sute de locuitori dintre oamenii obişnuiţi, propria lui pădure, piaţă centrală, magazine şi şcoli. Producătorul Rainert Laux a declarat că vor fi aleşi „cei mai buni oameni" pentru a trăi în acest oraş şi că toţi aceştia vor fi şomeri: „Sperăm ca familiile de aici să conceapă copii şi să interacţioneze, cu doza obişnuită de fricţiuni. Ei pot da examene, învăţa limbi străine şi se pot pregăti pentru orice tip de carieră profesională". El a mai adăugat că principalii concurenţi ar putea trăi acolo timp de decenii, cu condiţia ca show-ul să rămînă popular. Sute, de nu chiar mii de camere TV vor surprinde fiecare moment din viaţa oraşului. Imaginile vor fi transmise în direct pe Internet, 24 de ore pe zi. Nu se cunosc deocamdată costurile acestui proiect.

Matei Alexandru MOCANU

Reality Shows Off / Cops

Un individ este arestat pentru un motiv oarecare de către o patrulă de poliţie, pus în cătuşe şi urcat în maşină. Echipajul începe să percheziţioneze valiza găsită asupra suspectului, moment în care acesta începe să strige de pe bancheta din spate: „Să nu le faceţi rău copilaşilor mei! Par morţi, dar dorm doar". Poliţiştii deschid valiza şi găsesc în interior două păsări împăiate şi un fluture, furate de la un muzeu. Un poliţist îl întreabă atunci, destul de intrigat, dacă ia ceva medicamente. „Da, iau", îi zice suspectul. „De care", îl întreabă poliţistul. „Orice găsesc".

Cele scrise mai sus ar părea un banc cu poliţişti sau o felie de viaţă dintr-un film de-al lui Guy Ritchie sau Tarantino. Pentru a păşi cu dreptul în cartierul locurilor comune, trebuie să spunem că realitatea este cu totul alta. Realitatea este trasă pe beta sau mini dv şi livrată la TV sub numele de *reality show*. Secvenţa secţionată mai sus poate apărea – a şi făcut-o, de fapt – în orice episod din *Cops,* serialul difuzat de 15 ani încoace în *prime time* pe postul de televiziune FOX. Cînd Michael Moore îl întreabă în documentarul *Bowling for Columbine* pe unul din foştii producători ai serialului de ce este urmărită şi capturată numai o categorie a criminalităţii urbane – violatori, asasini, jefuitori de supermarket-uri – şi nu sînt urmăriţi şi marii corupţi corporatişti, producătorul dă un răspuns care poate aduce în lumina reflectoarelor două lucruri. Primul dintre ele indică limitele pe care le cunoaşte televiziunea, chiar şi într-un format permisiv ca *reality show*-ul. Cel de-al doilea se referă la un atribut al acestui tip de format: nevoia de şoc şi spectaculos. Un *reality show* care ar acţiona astfel ar avea tot timpul deasupra capului un soi de sabie a lui Damocles judiciară – un ciocan de preşedinte de juriu care îi poate amenda şi provoca pierderi financiare şi de imagine. În plus, urmărirea unor tipi la costum, îmbrăcaţi ca Agentul Smith din *Matrix* nu ţine publicul cu ochii înfipţi în televizor. Consumatorul de *Cops* are nevoie de urmăriri cu maşina, de împuşcături cu adrenalină şi fluturi, fie ei furaţi de la muzeu, în stomac.

Aminteam mai devreme de formula destul de permisivă a unui *reality show:* în linii mari, în *Cops* ea înseamnă stilul de filmare Cinema Vérité, cu o imagine de documentar tip *guerilla* fără narator sau linie narativă pre-scrisă, în care poliţiştii sînt actorii principali, iar infractorii primesc, normal, rolul de „răi". Fără să necesite nimic mai mult decît un echipaj TV obişnuit, fără regii complicate de montaj, judecînd strict utilitarist, *Cops* este un cîştig pentru televiziuni: implicare financiară minimă, audienţă şi venituri mari. Această dogma 89 a televiziunilor are, cel puţin în cazul discutat aici şi în contextul pieţei americane de televiziune, şi un alt cîştig, în afară de cel pecuniar. Beneficiul adus de acest serial imaginii poliţistului american nu este deloc neglijabil şi, dacă tot l-am luat pe „nu" în braţe, mai adăugăm că nici nu se poate compara cu, să alegem un exemplu aleatoriu, imaginea negativă pe care publicul din România o are faţă de poliţia română după ce urmăreşte *Ştirile de la ora 5*. Cazurile rezolvate de NYPD, LAPD etc. pretind că sînt – ceea ce îşi propune un *reality show* – oneste. Fără să fie exerciţii de manipulare a opiniei publice, cum ar spune poate un comentator prăpăstios, episoadele din *Cops* sînt ca un exerciţiu de cazuistică elementară: avem problema/e, dar le şi rezolvăm cu false argumente: vocea pistolului. Puteţi dormi liniştiţi, sîntem aici *„to serve and protect"* (să fim în slujba voastră). Pentru spectatorii pentru care *Cops* reprezintă climaxul în materie de divertisment, serialul care recompensează ore întregi de zappat inconştient şi interminabil, pentru cinefagii amatori de senzaţii mult prea tari, există şi o versiune scoasă pe video *COPS – Too Hot for TV*. Caseta respectivă conţine scenele care nu au încăput dincolo de cenzura în spaţiul de emisie, plus un interes deosebit acordat oamenilor din spatele camerei, cei care îi fac pe poliţişti să dea bine pe sticlă.

Cu ce îi mai face *Cops* pe americani să se uite în fiecare seară de la ora 8 pe Fox şi în reluare pe Court TV şi FX? Pe lîngă adrenalină, realism, înfruntarea dintre forţele uniforme ale binelui, cele ascunse dincolo de oţelul 44-urilor ale răului sau cele dificil de încadrat, precum cel povestit mai sus, *Cops* mai are un alt atribut „cinematografic". Am amintit de Cinema Vérité şi, în linia aceleiaşi lejerităţi formale, trebuie să menţionăm şi trăsătura de *road movie* a serialului. Ce altceva este un material filmat care îţi arată nişte personaje care merg tot timpul cu maşina, dintr-o locaţie în alta, trecînd prin diverse incidente şi accidente? Această trăsătură vine să completeze explicaţia: spectatorul american de *Cops* este unul mai comod sau demilitarizat, care a renunţat să mai meargă la Mall să vadă urmăriri cu maşini şi împuşcături, pentru că primeşte aceeaşi porţie la televizor într-un film în care, atenţie, oamenii mor pe bune. Şi dacă nici capturarea – pe video – a morţii, inamicul public şi privat numărul unu, nu mai este *reality show,* atunci *reality show*-ul nu există, iar totul este *snuff* (film în care actorii sînt ucişi de-adevăratelea).

Big Brother epistolar

– dialog între Aurora LIICEANU şi Adrian MIHALACHE –

Dragă Aurora Liiceanu,

Cu privire la tema *Big Brother (BB*, în continuare), cred că ar trebui să pornim de la dorinţa de a avea permanent un martor al existenţei noastre. Nu o instanţă care să ne judece cu superioritate, care să ne îngrozească sau să ne pedepsească. Nici un înger, care să ne păzească de rău şi să ne ajute la nevoie. Un martor, atît. Unul care să ne acorde, nu competenţa, ci atenţia sa. În viaţa socială, contăm în măsura în care putem fi utili, interesanţi sau seducători. De îndată ce nu mai prezentăm interes din nici unul din aceste puncte de vedere, devenim invizibili pentru ceilalţi. Cred că dorinţa de ascundere în intimitate e falsă, mai ales că ea e invocată îndeosebi de oameni căsătoriţi, care şi-au ales, deci, un martor permanent, deseori incomod, al existenţei lor zilnice. Vrem să fim văzuţi, atît, nu neapărat înţeleşi, nici, în mod necesar, iubiţi. Căci a nu fi privit înseamnă aproape a nu exista, nu credeţi? *Adrian Mihalache*

Stimate domnule Adrian Mihalache,

Nu cred în ideea interesului pe care îl au alţii faţă de noi, ca justificare majoră a existenţei. În orice caz, nu cred total. Este adevărat că prezenţa altuia mobilizează ceva din noi, că face să tresară dezvelirea eu-lui, dar adaug: complicitate cu sine şi complicitatea cu altul. Pînă la urmă, oricine are secrete. Dacă susţii că intimitatea este falsă, îţi amintesc vorbele lui Ralea: familiaritatea este vulgară, intimitatea este minunată. În psihologie se vorbeşte de patru arii în raportul dintre sine şi altul: o arie priveşte ceea ce ştim noi despre noi şi nu ştiu alţii, o alta priveşte ceea ce alţii ştiu despre noi şi nu ştim, o alta priveşte ceea ce nici noi şi nici alţii nu ştiu despre noi şi, în sfîrşit, o arie se referă la ceea ce noi şi alţii ştim despre noi. Această ultimă arie face corelarea între informaţia despre sine şi cea pe care alţii o au despre noi. După cum pare, există o arie extrem de privată, care nu se oferă nici unei complicităţi sau care se refuză interpersonalităţii, cea a privatităţii pure, a secretului de sine. Aici, se pare că lucrurile s-au schimbat şi au condus la exhibiţia care duce la nevoia de celebritate sau, mai degrabă, invers. Se pare că discreţia de sine şi-a schimbat conţinutul. Cedăm din ce în ce mai mult din privat socialului, din nevoia de a fi luaţi în seamă, consideraţi. Desigur, tabu-urile au slăbit, dar chiar şi aşa trebuie să definim comportamentele care au loc în public şi cele care au loc în solitudine sau în intimitate (adică în cuplu). Cineva, cînd s-a vorbit despre *Big Brother,* a spus că sînt oameni care pentru nici o sumă de bani n-ar face ce făceau participanţii la *Big Brother*. S-a vorbit mult de *voyeurism* din partea telespectatorilor şi de exhibiţionism din partea participanţilor. Nu crezi că poţi fi interesant şi fără să te expui „în faţa naţiunii"? Să nu uităm cît de tare sîntem presaţi să vedem viaţa ca spectacol. *Aurora Liiceanu*

Dragă Aurora Liiceanu,

Intimitatea nu este „falsă", doar afirmaţia unora că o preţuiesc mai presus de orice este dubioasă. De altfel, limba română nu face distincţia dintre intimitate şi *privacy,* ca dovadă că aţi inventat cuvîntul „privatitate". Prima este restauratoare de energii, prin „ieşire din scenă". A doua înseamnă proprietatea exclusivă a unei persoane asupra oricăror date, informaţii sau cunoştinţe referitoare la ea. Or, românul adoră intimitatea, dar ignoră „privatitatea" *(privacy).* A avea controlul asupra datelor despre sine nu înseamnă neapărat a păstra „secretul de sine", căci, după cum se ştie, cînd omul deţine un secret, dificultatea nu este să-l determini să-l mărturisească, ci să-l împiedici să-l răspîndească. Nu toţi, desigur, simt nevoia exhibiţionismului, iar, dintre aceştia, nu toţi o fac din narcisism. Se exhibă mai ales aceia care nu suportă complicitatea cu sine, fiind prea lucizi şi prea inteligenţi ca să se poată privi fără dezgust. Privirea celuilalt este deseori mai indulgentă decît a ta.

Să fii interesant fără a fi privit? Imposibil! Aceasta ar presupune că un om poate fi interesant pentru el însuşi, ceea ce poate fi adevărat cînd el se numeşte Montaigne sau Rousseau, dar nu *Adrian Mihalache*

Dragă domnule Adrian Mihalache,

Nu cred că se exhibă inteligenţii, sau numai ei. Dimpotrivă, cred că se exhibă oamenii care nu au un *self* reflexiv – sau dacă-l au, reflexia este elementară –, oamenii care nu au interiorizat prea mult sau prea limpede fenomenologia raportului cu altul. Ei nu cred că au noţiunea de altul generalizat, acela care zace în noi şi stă şi ne trage de mînecă atunci cînd ne exprimăm prea liber. Cei care se lasă priviţi în posturi libertine ţi se par inteligenţi?

Directoarea executivă a lui *Big Brother* (Adela Harnagea) spunea că personajele (concurenţii) din emisiune pot dezvolta „comportamente neobişnuite, poate chiar excesive în unele situaţii. Totul ţine de psihologia fiecăruia. Problematica sexuală ocupă un loc dominant în epoca actuală, în special în lumea tinerilor. Este absolut imposibil ca un grup de tineri aflaţi în condiţiile impuse de show să ignore problemele sexuale. În primul show au existat inhibiţii. Acum ele dispar şi lasă loc unui exhibiţionism reacţional."

În ce priveşte secretul, a nu se răspîndi este, într-adevăr, o problemă. Dar nu conţinutul defineşte ceva drept secret, ci gradul lui de răspîndire. Uneori, lucruri minore sînt percepute ca importante pentru cineva şi nesemnificative pentru altul. Exhibiţia poate aduce un individ în centrul atenţiei: el face ceea ce eu n-aş fi în stare să fac. Aş aminti că, dacă pînă acum etichetele la haine erau puse înăuntru, acum ele sînt la vedere. Să fie faptul că plăteşti nu numai puloverul, ci şi publicitatea celui care-l vinde? Să fie efectul de vitrină care cîştigă teren? *A. L.*

Dragă Aurora Liiceanu,

Desigur că o afirmaţie de genul „nu toţi cei care se exhibă o fac din raţiuni sofisticate" este incontestabilă. Nu toţi cei care citesc cărţi le iau în serios, în felul lui Don Quijote. Nu toţi cei care fac dragoste îşi pun problema unei *ars amandi*. Nu cred că trebuie să avem în vedere comportamentul majoritar, ci pe cel semnificativ.

Mă îndoiesc că personajele unui *reality show* adoră să facă sex în faţa camerei de luat vederi. O fac, mai curînd, de nevoie decît de plăcere, pentru a dovedi că „nu sînt ipocriţi". Este un test la care se supun, nu o fantasmă căreia-i cedează. Aspectul sexual al situaţiei îl interesează pe spectator, nu pe actor.

Ajungem, cu aceasta, la psihologia celui care urmăreşte emisiunea. Publicul a fost mereu curios şi a citit cărţi pline de indiscreţii, precum *Viaţa intimă a lui Napoleon* sau *Anatole France în papuci*. O dată, pentru satisfacţia de a constata că un erou cu personalitate accentuată „e, şi el, om", adică unul „de-al nostru". A doua oară, pentru plăcerea mai subtilă de a vedea „în timp real" cum se trece de la autocontrolul cel mai strict (caracteristic personalităţilor) la relaxarea cea mai completă. Cred că o televiziune curajoasă ar obţine un succes fulminant, dacă ar convinge persoane publice, carismatice, să se lase monitorizate în intimitatea lor. Puţini ar lipsi din faţa ecranului, dacă ar avea şansa să-l vadă pe Andrei Pleşu mîncînd, sau pe Horia Patapievici făcînd amor. Există, însă, recunosc, un mare risc în a recurge la intelectuali pentru *reality show*. Ei pot cu uşurinţă submina spectacolul, cufundîndu-se în lectură. Imaginaţi-vă ce ar însemna pentru telespectatori să urmărească, ore în şir, un om care citeşte. *A. M.*

Dragă domnule Adrian Mihalache,

Influenţa telerealităţii este o preocupare pentru psihologi. Pe scurt, psihologii care se ocupă de telerealitate spun că există un *pattern* al aspiraţiilor tinerilor, mai ales ale adolescenţilor: „a fi recunoscut pe stradă, a cîştiga mulţi bani, toată lumea mă admiră" sînt principalele motive ale acestei atracţii faţă de lumea televiziunii. Este adevărat că personajele care ajung pe ecran sînt efemere, dar speranţa lor este că şi-au făcut o intrare. Cineva poate că i-a remarcat. Cineva care are putere. Acest lucru este mai evident în concursurile de fotomodele şi cîntăreţe. Dar celebritatea este un aspect. Cum bine spui, spectatorii reprezintă un alt aspect important. Succesul camerei ascunse se vede şi la noi, fie că ea este folosită pentru a incrimina fără replică – vezi cazul Barnea de la Timişoara –, fie pentru divertisment – glume, bancuri, scene de surpriză, umor etc. Ar trebui remarcat şi faptul că telespectatorii sînt manipulaţi pentru a cere situaţii din ce în ce mai excitante (tip *thriller).* Psihismele sînt exacerbate, provocate, intrîndu-se în registre înalte, de mare emotivitate participativă. Valabil pentru *Surprize, surprize.* Telespectatorii stau cu sufletul la gură, aşa cum se întîmplă cu *La Ferme.* Aceasta are un format – o expresie nouă, profesională – care a avut succes: personajele – bărbaţi şi femei – sînt plasate în universul unei ferme din secolul XVIII. Participanţii trebuie să trăiască fără apă curentă, telefon, electricitate, Internet etc. Directorul general al TF1 afirma că „secretul succesului acestui joc este că el corespunde unei fantasme: omul fericit în natură". Partea originală aici este că se deschide un cîmp în care se împletesc documentele de epocă, mărturiile şi reconstituirile. Acest tip de noi emisiuni sînt, însă, altceva decît *BB,* ele reprezentînd rafinări ale raportului între actori şi spectatori, adică între oameni obişnuiţi şi alţi oameni obişnuiţi. Şi ajungem la procesul identificării. S-a constatat că oamenii se identifică mai uşor cu actori-neactori. De pildă, în foiletonul TV *Vulnerables* (versiunea spaniolă *El Grupo)* din Argentina, personajele, participanţi la o psihoterapie de grup, îşi etalau viaţa privată, iar telespectatorii au organizat un forum pe Internet, trimiţînd multe mesaje şi dînd sfaturi celor în cauză. Fiecare telespectator se regăsea sau găsea o apropiere între personaje şi prieteni, rude, iar temele erau cele pe care le vedem şi la noi în poveştile de viaţă de la – *Iartă-mă* sau *Din dragoste,* dar cu o conotaţie socială mult mai pregnantă (droguri, relaţii părinţi-copii, sex ciudat şi identitate sexuală, adicţii diferite, lipsă de comunicare etc). Bărbaţi, femei participau la vieţile bărbaţilor şi femeilor de pe ecran, dădeau idei, întrebau. Interactivitatea era superioară votului din *BB.* După emisiuni, numărul consultaţiilor la cabinetele de psihologie a crescut mult, iar secvenţe din emisiuni au fost folosite de profesionişti la seminarii şi conferinţe ca material ilustrativ în diferite probleme sociale. *BB* ne apare, prin comparaţie, aşa cum a fost la noi, ceva elementar, simplist, cu o tematică de interacţiune precară şi fixaţie pe sex, o subcultură a profanului. Aşa că CNA şi oameni obişnuiţi au declarat că nu este decît o mostră de vulgaritate. Poţi arăta viaţa privată fără a cădea în vulgaritate şi a evita ipocrizia?

Cam atît, cam împrăştiat. *A. L.*

De ce America se dă în vînt după „reality TV"

Chiar dacă nu urmăriţi *reality show*-urile, devine din ce în ce mai greu să le evitaţi. *Temptation Island* a apărut pe coperta revistei *People. Big Brother* e transmis de cinci ori pe săptămînă şi poate fi văzut pe Internet nonstop, 24 de ore pe zi. Iar finala de la *Survivor* a dominat prima pagină a cotidianului *New York Post* după ce a avut rating-uri care rivalizau cu cele ale Super Bowl.

Am hotărît că fenomenul merită a fi investigat, aşa că am condus un sondaj detaliat printre 239 de subiecţi. Aceştia au fost întrebaţi nu doar care sînt obiceiurile lor televizuale, ci şi care sînt valorile şi dorinţele lor – prin intermediul Profilului Reiss, un test standard cu 16 dorinţe şi valori de bază. Am descoperit că aşa-zişii experţi se înşelau atunci cînd analizau motivaţia oamenilor de a se uita la *reality show*-uri.

Două dintre cele mai repetate şi comun-admise „adevăruri" despre spectatorii acestora erau: 1) că ei le urmăresc pentru a avea despre ce să vorbească cu prietenii şi colegii, şi 2) că nu sînt la fel de inteligenţi ca ceilalţi telespectatori. Dar rezultatele sondajului nostru au scos la iveală faptul că aceste concluzii sînt incorecte: deşi unii urmăresc show-urile, într-adevăr, pentru a participa la discuţiile de a doua zi, atît fanii acestora, cît şi non-fanii au avut scoruri egale atunci cînd le-a fost testat gradul de sociabilitate. Iar telespectatorii care susţin că se delectează cu activităţi intelectuale nu sînt mai puţin înclinaţi să vadă *reality show*-uri decît ceilalţi.

Sondajul nostru a arătat că principala diferenţă dintre fanii acestor show-uri şi cei care nu se uită la ele nu ţine de un interes special acordat sexului, ci de o lipsă de interes pentru onoarea personală; sînt oameni care apreciază mai mult faptul de a te descurca decît morala. Lucrul care a făcut ca *Temptation Island* să fie atît de popular a fost nu posibilitatea de a privi adulteruri, ci acele alunecări etice care duceau la adulter.

Însă atitudinea care a separat cel mai clar telespectatorii de *reality TV* de ceilalţi a fost dorinţa de „status". Fanii showurilor sînt mult mai susceptibili să fie de acord cu afirmaţii precum „Prestigiul este important pentru mine" sau „Hainele create de designeri mă impresionează". Dorinţa de status – după cum am constatat din cercetări anterioare – este un mijloc de a primi atenţie. Iar orice surplus de atenţie ne creşte sentimentul de importanţă; simţim că sîntem importanţi dacă ceilalţi ne acordă atenţie şi neimportanţi dacă ei ne ignoră.

Mesajul *reality show*-urilor este că oamenii obişnuiţi pot deveni atît de importanţi, încît milioane de alţi oameni se vor uita la ei. Iar fiorul secret al multora dintre telespectatori este că, poate, data viitoare, noile celebrităţi vor fi chiar ei! **(Steven Reiss, James Wiltz,** profesori la Ohio State University)

Regulile Big Brother

● Ultimul care rămîne în casă cîştigă. ● Casa este împînzită cu camere de filmare care înregistrează fiecare moment din viaţa concurenţilor. ● Concurenţii sînt privaţi de orice contact cu lumea exterioară, cu excepţia celor autorizate de producători. ● Există sarcini săptămînale menite să le testeze spiritul de echipă. ● Concurenţii sînt obligaţi să nominalizeze doi dintre ei, pentru a fi eliminaţi din casa BB. ● Telespectatorii decid care dintre cei doi va părăsi casa.

Ţările în care show-ul a putut fi văzut pînă în prezent: Africa de Sud, Argentina, Australia, Belgia, Brazilia, Danemarca, Elveţia, Germania, Grecia, Italia *(Il grande fratello),* Marea Britanie, Mexic, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, România, Spania *(Gran Hermano),* SUA, Suedia, Ungaria.

În Franţa a funcţionat un model asemănător – *Loft Story* –, care a fost inclus de redactorii prestigioasei reviste *Cahiers du cinéma* în topul celor mai bune filme ale anului!)

Producător: Endemol (Olanda).

Genul: *Real Life Soap.*

Segmentul orar originar: *Prime time.*

● Ofcom, organismul britanic de reglementare pentru mass-media, a sancţionat canalul de televiziune Channel 4 pentru felul în care a administrat scandalul dintre concurenţii *Big Brother* din vara trecută. În luna iunie, show-ul a fost întrerupt timp de 90 de minute ca urmare a ameninţărilor cu moartea proferate de cîţiva concurenţi. O echipă de bodyguarzi a fost nevoită să intervină pentru a-i despărţi.

Cearta a fost momentul cel mai controversat din ediţia de anul acesta a *BB*, care a înregistrat un rating colosal prin amestecul de violenţă şi nuditate, şi a fost cîştigată de un transsexual portughez, Nadia Almada.

Ofcom a primit 328 de plîngeri în legătură cu show-ul. Channel 4 – o companie publică, dar care depinde de investiţii masive de publicitate – a făcut o declaraţie în care spune: „Competiţia şi confruntările vii sînt o parte importantă a interesului pentru un show-concurs ca *Big Brother*. Producătorii au fost cît se poate de convinşi că situaţia din casă era sub control şi că toţi concurenţii *BB* erau în siguranţă." *(19.10.2004)*

Raportul de ţară citit printre rînduri

– interviu cu Chris DAVIES, liderul Liberal-Democraţilor britanici din Parlamentul European –

Încep cu o întrebare generală: este necesară o reformă a Comisiei şi a altor instituţii din Uniunea Europeană? Cîteodată absenţa eficienţei este evidentă. Care sînt principalele sfere ale UE necesar să fie grabnic reformate din punctul de vedere al Liberal-Democraţilor?

Reforma? Întîi şi întîi ar trebui să ne asigurăm că structurile de decizie sînt efective. Cele de acum sînt confuze şi conservarea confuziei sporeşte riscul prelungirii ei. Îmi doresc ca UE să continue să fie un parteneriat al naţiunilor independente şi îmi doresc să fim capabili să acţionăm împreună, devenind acea forţă prin care binele influenţează lumea. Vreau ca noi să fim o superputere. Îmi doresc să-l putem înfrunta pe George Bush şi pe Donald Rumsfeld şi să putem formula un punct de vedere european alternativ la problemele din lume. După cum ştiţi, din cauză că Uniunea Europeană este divizată, ea nu acţionează potrivit importanţei ei economice, părem nişte pigmei pe scena mondială. În al doilea rînd, mă gîndesc la o reformă devenită necesară odată cu extinderea: e nevoie de reglementări prin care statele membre să menţină şi să consolideze criteriile şi valorile fundamentale ale UE. Aceste reglementări lipsesc acum cu desăvîrşire. Fireşte, ar fi vorba întîi despre criteriile politice: democraţia, libertatea presei. Sînt preocupat de faptul că de îndată ce o ţară a intrat în UE, presiunea pentru îmbunătăţirea performanţelor ei dispare. Şi deşi se presupune că toţi facem faţă înaltelor standarde ale Consiliului de miniştri, un prim-ministru nu arată niciodată cu degetul la alt prim-ministru spunîndu-i „la voi, presa nu e liberă şi puşcăriile voastre sînt îngrozitoare“, pentru că toţi au nevoie de voturi şi sînt dispuşi la negocieri şi aranjamente. Aşa că nu vor să clatine barca. În ţara mea, de exemplu, stau la puşcărie nişte oameni suspecţi de contacte cu terorismul. În Regatul Unit sînt acum 10 deţinuţi în această situaţie. Sînt în închisoare de trei ani, nu li s-a adus nici o acuzaţie, nu li s-a făcut proces şi detenţia lor e pe termen nelimitat. Nu cred că, ţinîndu-se seama de asemenea fapte, Marea Britanie ar putea intra în UE. Dacă sîntem îngrijoraţi de Turcia şi de legea adulterului, cum ar fi privită Marea Britanie dacă ar cere acum să fie primită în Uniunea Europeană? Sigur, ne scuzăm prin necesitatea apărării de terorism, dar nu e convingător. Democraţia trebuie să fie mai puternică şi să fie pregătită să facă faţă provocărilor. Sînt preocupat de găsirea unui mecanism care să ne asigure că se veghează la menţinerea standardelor noastre. Uitaţi-vă ce se întîmplă în Italia! Există acolo o presă liberă? E inacceptabil ca 60% din televiziuni să fie sub controlul prim-ministrului. Face cineva ceva?

Afacerea Buttiglione arată din nou ce diferenţe de viziune există în probleme importante. Pare că în Europa sînt mai multe Europe: una catolică şi conservatoare (mai spre Sud) şi alta liberală şi socialistă.

E o întrebare pe care nu mi-ar pune-o un ziarist din Marea Britanie... poate pentru că la noi religia nu prea joacă un rol în politica internă. E o problemă de valori. Noi sîntem liberali şi apărăm libertatea fiecăruia de a crede în ceea ce doreşte, dar am acceptat principiul secular conform căruia biserica şi statul sînt separate şi sîntem de părere că oricare ar fi opiniile private sau religioase ale cuiva, valorile din legile UE sînt cele care primează. În acest caz particular, nu avem nici o obiecţie ca dl Buttiglione să facă parte din Comisa Europeană. Nu sîntem însă de acord să i se acorde un portofoliu cu responsabilităţi în domeniul promovării egalităţii şanselor, pentru că el consideră că locul femeilor e la bucătărie şi cel al homosexualilor în iad. N-avem nimic împotrivă dacă i se acordă responsabilităţi în domeniul agriculturii sau transportului.

Dincolo de teorie, care e raportul dintre statele membre şi deciziile Comisiei Europene? Se pare că doar în sfera economică, deoarece în politica externă poziţia UE nu contează prea mult. Şi am să vă dau două exemple care privesc România. Primul: UE a criticat Ucraina pentru că a pornit construcţia unui canal navigabil (Bîstroe) în Delta Dunării, punînd în pericol întreaga biosferă. Iar Ucraina a continuat construcţia după ce a fost criticată şi în pofida declaraţiei şi a faptului că Uniunea Europeană ajută cu mulţi bani Ucraina în multe domenii, inclusiv pentru protecţia mediului. De ce continuă UE să plătească aceşti bani? De ce nu se opresc plăţile, exercitînd astfel o presiune reală asupra Ucrainei?

Sînt absolut de acord cu poziţia dvs.: e ridicol că subvenţionăm activităţi care subminează principii importante pentru noi, cum ar fi protecţia mediului. Comisia are puterea de a opri finanţarea. Nu ştiu ce argumente pledează pentru continuarea acordării de fonduri Ucrainei, dacă această ţară nu ţine seama de preocupările noastre publice. Din nefericire, nu e singurul caz. Alt exemplu: Israelul şi Palestina. Se văd nedreptăţile care se petrec în Palestina. Pe de altă parte, avem relaţii comerciale cu Israelul şi ajutăm cu fonduri importante Autoritatea Palestiniană, deşi nu avem nici o influenţă asupra ei. Se pare că nu putem trăi la înălţimea propriilor noastre principii.

Este responsabilitatea Comisiei să facă ceva sau responsabilitatea fiecărui stat membru?

E destul de complicat... Ar trebui să fie responsabilitatea Comisiei, aceasta este corpul executiv, autorul proiectelor UE şi decident al finanţării. Dar, desigur, Comisia ţine seama de opiniile politice ale statelor membre. Nu poate acţiona independent, nu poate proceda de capul ei.

Al doilea exemplu din România care arată ineficienţa Comisiei: Gabriel Resources cu sediul la Toronto deschide o mină de aur la Roşia Montană. Probabil că ştiţi implicaţiile de mediu ale acestui proiect; o întreagă regiune va fi transformată într-un depozit, va apărea „un lac“ de cianură pe o suprafaţă de 600 ha. Puţurile vor genera aproximativ 196,4 milioane de tone de deşeuri de cianură. Între timp, guvernul PSD negociază capitolul de mediu. De ce nu exercită UE presiuni asupra guvernului ca să interzică lucrările de la Roşia Montană?

Nu pot să răspund la întrebare, pentru că nu am luat parte la negocieri, dar presupun că se fac presiuni în Comisie şi se caută soluţii. Minele de aur sînt acceptabile, dar sînt moduri în care sînt permise şi moduri în care sînt interzise. Pentru MEP e o problemă importantă. Cum se poate închide capitolul de mediu, dacă nu există garanţii din partea Guvernului român că schimbările nu vor impieta asupra naturii? Dar mai vreau să vă spun un lucru: în Raportul Comisiei cu privire la România se spune că sînt îndeplinite criteriile politice şi că România face progrese pe ici, pe colo, dar Raportul Comisiei e şi foarte critic, numai că exprimările ambigue vor permite oficialilor să se dezvinovăţească... „am spus că e aşa, am arătat că e pe dincolo“, dar termenii sînt alunecoşi. De exemplu, citind printre rînduri, se vede din Raportul Comisiei că legile nu sînt aplicate. Dacă se doreşte într-adevăr prezenţa investitorilor străini şi un mediu de afaceri pozitiv, trebuie cunoscută legea şi toţi trebuie să fie convinşi că ea va fi aplicată în mod egal tuturor competitorilor. Dacă nu eşti sigur de asta, mergi într-o ţară unde salariile sînt poate ceva mai mari, dar contezi pe o competiţie corectă.

Credeţi că România îşi va putea rezolva probleme, fiind în afara UE?

Cred că România poate progresa, fiind în afara UE. România este deja în zona economică a UE, aşa că există ocazii de afaceri apte să creeze prosperitate. Eu consider că perioada negocierilor e o bună ocazie pentru producerea schimbărilor. Sper că politicienii români şi toate partidele vor face în aşa fel încît criteriile politice de aderare să fie îndeplinite. Mă întreb dacă nu am mers prea departe cînd am afirmat, în Uniunea Europeană, că România îndeplineşte deja toate criteriile politice. Eu nu cred că e aşa. Negociem încă ultimele trei capitole: Mediu, Competiţie, Justiţie şi Afaceri Interne, iar unele criterii politice nu sînt respectate. Eu vreau ca România să intre în Uniunea Europeană, e absolut sigur că Liberal-Democraţii din acest Parlament vor ca România să facă parte din UE. Dar vrem să fim şi noi siguri că România îndeplineşte standardele minimale şi profită de pe urma procesului de negociere pentru a produce schimbările politice necesare. E o ocazie cînd guvernanţii pot spune: „trebuie să facem aceste schimbări, poate că a fost plăcut să luaţi şpagă de la companiile americane sau europene, dar acest lucru trebuie să înceteze pentru că legea trebuie respectată, altfel nu intrăm în UE“. Cînd o ţară a intrat deja în Uniune, schimbările sînt mai greu de făcut. Deocamdată nu avem nici un mecanism de constrîngere.

Unii politicieni din PSD, la putere acum, fac diverse declaraţii unde afirmă că, dacă în noiembrie PSD pierde alegerile, integrarea României în UE e în pericol, deoarece ei sînt singurii pricepuţi în negocierile cu UE. Puteţi comenta aceste afirmaţii?

Nu am nici o încredere în guvernul PSD. Nu cred că face schimbările necesare şi nu cred că vrea într-adevăr să le facă. Dacă guvernul crede că doar el poate avea succes, să citească atent ce se spune într-adevăr în Raportul Comisiei.

Dar Comisia a acordat României statutul de economie de piaţă.

Comisia a fost sub presiunea unor state membre care vroiau să vadă România în UE. Marea Britanie e unul dintre ele. L-am întrebat pe ambasadorul britanic de ce nu ajutăm România să facă acum reformele politice şi să depăşească acum dificultăţile, nu după ce va intra, cînd va fi mult mai dificil... şi mi-a răspuns: „avem motive strategice“.

Cum ar fi?

Colegii mei cinici ar spune „pentru că aşa vor americanii“. Din cauza contractelor pentru desfăşurarea de trupe în unele ţări. Nu cred că e suficient. Trebuie să fim mai atenţi la valori şi să vedem dacă aceste valori sînt respectate. Nu cred că putem face acest lucru la repezeală. Au intrat 10 ţări în UE. Vrem să mergem mai departe, să promovăm extinderea, pentru că vrem ca Europa să treacă peste despărţirea provocată de cel de-al doilea război mondial, dar vrem să promovăm în acelaşi timp valorile europene. În ultimul timp, am pus extinderea înaintea valorilor. Cred că primirea celor zece ţări dintr-o dată a fost o greşeală. Ne-am permis un gest simbolic prin care împărţirea impusă de Hitler a fost lichidată. Dar dacă examinezi performanţele individuale... e uşor să spui acum: priviţi la Slovacia! Slovacia a avut probleme similare cu România.

Nu e absolut corect din punctul de vedere al României...

Într-adevăr, unul dintre colegii mei mi-a spus: cum să lăsăm România afară... Eu pot numi 3 sau 4 ţări cu probleme echivalente. Cred că big-bang-ul acceptării celor 10 ţări a fost un mare gest simbolic, dar, sincer, a fost o greşeală, am trădat valorile noastre, nu am cercetat performanţele individuale ale celor care cer să intre... ar fi trebuit s-o luăm mai încet, n-ar fi trebuit să primim Malta şi n-ar fi trebuit să fie primit Ciprul, din cauza problemelor greco-turce, ar fi trebuit să ne uităm mai atent la Slovacia, la unele state baltice. Le-am fi putut spune: vrem să vă primim, dar mai trebuie să vă străduiţi cîţiva ani, nu puneţi legile în coduri, puneţi-le în practică... Mă uit la harta Europei şi la istorie şi văd că România trebuie să facă parte din Europa şi aştept cu plăcere România în UE, dar doresc să văd schimbările politice într-o perioadă cînd mai putem face presiuni asupra politicienilor români. Ei ar trebui să accepte bucuroşi orice critică, deoarece, dacă vor într-adevăr să schimbe ceva, aceste critici le fac viaţa mai uşoară. Nu e deloc obligatoriu ca Parlamentul să ratifice acordul pentru acceptarea României. E simplu pentru Guvernul României să trîndăvească pentru că a adoptat nişte legi, să spună că s-a progresat destul, integrarea va avea loc în 2007 sau 2008 şi totul merge foarte bine. Guvernanţii trebuie să citească Raportul Comisiei şi să vadă ce e scris într-adevăr acolo. De exemplu, Comisia scrie despre răspîndirea corupţiei, despre felul cum nu sînt respectate legile. Parchetul Naţional Anticorupţie nu este independent, eficient, răspunzător faţă de cineva, acelaşi Raport al Comisiei arată că independenţa presei nu este garantată, că minoritatea romă este discriminată, că sistemul judiciar nu este independent şi eficient, legea informaţiei publice transparente nu funcţionează în practică, autorităţile locale şi regionale nu sînt capabile să implementeze *aquis*-ul, lupta împotriva traficului de fiinţe umane nu e un succes. Toate astea îmi inspiră dubii masive despre progresele reale. Dar Comisia a scris în Raport şi fraze de genul „sînt pe cale de a se face mari progrese“... cuvinte care ascund mesajul real: nu s-au făcut încă progrese. Chiar azi am vorbit în Grupul Liberal despre România şi persistă opinia că nu trebuie stabilită o dată pentru integrare. România trebuie să intre în UE cînd va fi pregătită s-o facă, şi nu în mod necesar în 2-3 ani. Dacă nu va fi gata în 2007, poate că va fi în 2008, 2009 sau 2010 sau altcîndva.

Bruxelles, 20 octombrie 2004

a consemnat Victor-Iulian TUCĂ

În numărul viitor: interviu în exclusivitate cu parlamentarul european Michael Cashman, Partidul Socialiştilor Europeni.

BURSE „GE-NEC“ PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2005-2006

„New Europe College“ anunţă concursul pentru *4 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2005-31.07.2006) pentru tineri cercetători/ universitari români din domeniile: istoria şi teoria artei, istoria şi teoria arhitecturii, arheologie, studii culturale şi vizuale, studii în domeniul fotografiei, filmului şi noilor media.

CONDIŢII DE PARTICIPARE:

- candidatul trebuie să fie înscris la doctorat sau să aibă titlul de doctor;
- se va acorda prioritate candidaţilor sub 40 ani;
- o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.
- Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere, fără a pierde din rigoarea disciplinară.

CONDIŢII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare, din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 400 USD lunar, pe durata a 9 luni (plus 2.800 USD pentru stagiul de cercetare).

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formularul de participare la concurs poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poştă (în cazul candidaţilor din provincie). De asemenea, formularul poate fi solicitat prin e-mail (de la Alexandru Suter: asuter@nec.ro) sau accesat la adresa web http://library.nec.ro/formulare/ge-nec.

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 29 noiembrie 2004 (inclusiv).

Relaţii suplimentare se pot obţine
la tel. (021) 307.99.10 – între orele 10-17 ale
fiecărei zile lucrătoare –, fax (021) 327.07.74
sau prin e-mail: asuter@nec.ro

Adresa: New Europe College, str. Plantelor 21,
023971 Bucureşti

Teodor BACONSKY

turn înclinat

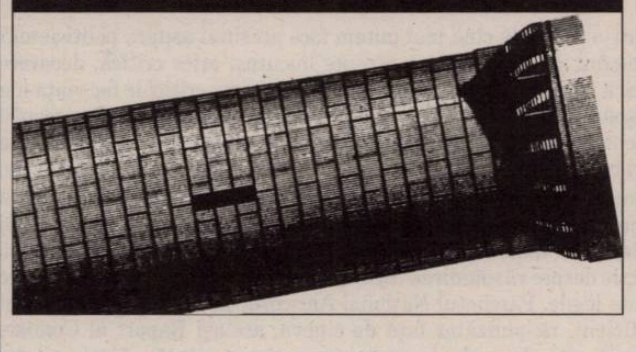

Calmante

Stres – „nume dat unui factor (sau ansamblu de factori) de mediu care provoacă organismului uman o reacţie anormală“. Iată definiţia *DEX* (1998), vizibil marcată de pudorile vechiului regim. După instanţa respectivă, stresul e tulburarea pe care natura ne-o provoacă la răstimpuri: ceva în genul meteosensibilităţii, cu efecte de ordinul migrenei sau al reumatismului. Mai aproape de realitatea curentă se situează soluţia din vechiul meu *Concise Oxford,* cumpărat la Sibiu, prin anii '80. În dreptul cuvîntului „stress“ (provenit din latinescul *strictus),* dicţionarul britanic notează: 1. forţă constrîngătoare sau imperativă (cum ar fi sărăcia) şi 2. efort, sarcină exercitată asupra energiei fizice ori mentale, cu pilda numitei *stress disease,* de care suferă managerii aflaţi sub presiune.

Să trecem la subţierea acestor variaţii semantice. Pentru lexicografia locală, stresul e provocat de *mediu* – însă, Doamne fereşte, *nu* de cel politic, social sau cultural... În acelaşi timp, ni se spune că stresul ambiental determină „reacţii *anormale*“: firesc ar fi să nu reacţionăm deloc, pentru a ne demonstra, pesemne, superioritatea în faţa elementelor. Dicţionarul Oxford insistă, dimpotrivă, pe dimensiunea publică a fenomenului, care traduce refuzul costisitor al stării de fapt. Acolo citim pe şleau: stresul afectează elitele. Îi loveşte pe oamenii cu responsabilităţi.

Pe temeiul experienţei, aleg viziunea oxoniană. Admit că ne stresează (cu precădere) interacţiunea cu alţii, care nu ne înţeleg – fie că ne sînt şefi ori subalterni. Legătura cu semenii din vecinătate. Comunicarea – mereu accidentată – dintre noi, cetăţenii unei democraţii emergente, şi „putere“ (cu toate chipurile sale obsedant-distincte sau teribil-anonime). Ne stresează, de asemenea, aliajul impur dintre ce sîntem şi ce credem că sîntem, precum şi divorţul (inevitabil) dintre ce am fi vrut să fim şi ce am reuşit să fim, în condiţiile date. Stresul este generat de percepţia disproporţiei dintre *strictеţea* realităţii înconjurătoare şi dorinţa noastră de liberă improvizaţie. E – dacă vreţi – rezultanta coliziunii dintre obligaţie şi plăcere, dintre frustrare şi aspiraţie, dintre normă şi gust...

Din (nemărturisite) păcate, Tranziţia ne-a prefăcut într-o populaţie de stresaţi. Trăim în centrul unei nevroze colective pe care statisticile psihiatrice încearcă, neconvingător, să o mascheze sub franjurii patologiei. Dar nu pacienţii de azil mă interesează aici. Mă preocupă grosul crescînd al unei societăţi incapabile să se autoregleze după un program civilizat de convieţuire. În ultimii ani, de cîte ori locuiesc la Bucureşti sau mă aflu „la post“, constat că nivelul de stres al compatrioţilor mei sporeşte uniform, fără consolarea vreunui plafon mîntuitor. Acelaşi lucru îl observ şi la mine. Devenim intoleranţi pe măsură ce predicăm ethosul european. Răbdarea faţă de opinia altuia scade, se vede că ne interesează doar propriul bilanţ (de care ne temem, în fond, cel mai tare)... Pe de altă parte, sînt împresurat de veşti proaste (diabet, infarcturi, atacuri cerebrale, pareze)... Mi-e tot mai greu să-mi *recunosc* prietenii, care-mi apar în lumini crîncene, străini de soarta comunităţii, repliaţi în cinism, intoxicaţi cu resentimente... Ce să mai deplîng vehemenţa străzii, „manierele“ şoferilor, minele botoase ale vînzătorilor sau figurile patibulare din spatele ghişeelor... E într-adevăr ceva putred aici şi nu doar la suprafaţa inerent şifonată a cotidianului, ci în rînduiala profundă a sinelui nostru confruntat cu schimbarea de paradigmă. Cred că un număr de revistă dedicat acestei teme ne-ar ajuta, dacă nu să ne potolim stresul, cel puţin să pricepem de ce am ajuns sub nemiloasa lui dominaţie.

Anca MANOLESCU

Septuaginta

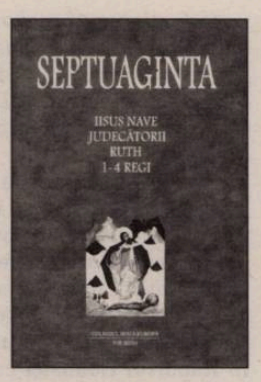

Aşa cum păstrează legenda semnificaţia instituirii ei religioase şi culturale, *Septuaginta* e una dintre marile isprăvi ale spiritului elenistic, pasionat de comunicare, cunoaştere şi universalitate. E, totodată, unul dintre primele episoade, capitale, ale constituirii Europei şi ale spiritului european. Prin ea, monoteismul aprig al Israelului intră în dialog cu filozofia Unului şi cu spiritualitatea oikumenei dominate de spiritul elen. *Septuaginta* pregăteşte astfel o mare parte dintre amestecul de substanţe ce va forma Europa creştină. Este *Septuaginta* – aşa cum pretind *Scrisoarea lui Aristeas,* Philon Alexandrinul, în *Viaţa lui Moise* şi Flavius Iosephus, în *Antichităţi iudaice* –, o iniţiativă a suveranului Ptolemeu al II-lea Philadelphul care, doritor să aducă în patrimoniul intelectual al Alexandriei şi al „lumii“, o Lege atît de sacră precum cea a evreilor, cere marelui preot să îi trimită învăţaţi capabili să o traducă în greacă? (Ei vor fi, conform unei simbolici vechi-testamentare tenace, 70 sau 72, cîte şase din fiece trib al Isarelului, aşa încît structura comunităţii ce trăieşte din acest Text să se întipărească şi asupra traducerii; de aici numele de *Septuaginta.)* Este ea, aşa cum lasă să se înţeleagă aceleaşi mărturii, Legea ebraică, *reinstituită* pentru comunitatea diasporei din Egiptul secolului III î. Chr., care, fiind elenofonă, nu îşi mai înţelegea textul sacru în limba lui natală? André Paul atrage atenţia asupra ritualului de proclamare reinstauratoare a Legii, cu precedente în istoria ebraică (textul tradus e citit în mod public şi solemn, încuviinţat de căpeteniile comunităţii, aclamat de mulţime, apărat de posibile modificări prin formule specifice, aniversat printr-o serbare anuală pe insula Pharos). Dă *Septuaginta* legea, identitară şi juridică, prin care comunitatea ebraică din Egipt este reprezentată în ochii autorităţilor şi primeşte acelaşi statut ca celelalte etnii ale oikumenei? Eveniment cu dimensiuni religioase, filozofice, juridice, *Septuaginta* deschide mesajul monoteist ebraic spre lumea Antichităţii tîrzii, universalizează cultural mesajul pe care divinul îl adresează unei comunităţi anume. Pentru Aristeas şi Philon, *Septuaginta* dă lumii elene acces la expresia cea mai înaltă a unei religii şi a unei înţelepciuni universale, cu care străduniile filozofiei se află în concordanţă. Philon va comenta întreg Pentateuhul pe o linie simbolică, de filozofie contemplativă; prin el mai ales, mesajul vechi-testamentar devine un bun intelectual al comunităţii „universale“. Încă de la începuturi, creştinismul, care vede în *Vechiul Testament* pregătirea coborîrii Logosului divin în lume, îşi va sprijini hermeneutica pe textul *Septuagintei,* preluînd, în ce îi priveşte pe exegeţii alexandrini, tipul de comentariu al lui Philon. Pînă spre începutul secolului al III-lea d. Chr., *Septuaginta* e valorificată prin două eforturi, în concurenţă, de universalitate. Pe de o parte, intelectualii evrei şi anumiţi rabini consideră traducerea *Torei* şi, ca atare, răspîndirea mesajului ei drept conţinute în logica însăşi a textului sacru. Pe de altă parte, creştinii asumă acelaşi text al *Septuagintei* ca prefigurare a întrupării lui Christos şi a mesajului său nelimitat. Dar începînd chiar de la sfîrşitul secolului I, există în tradiţia ebraică alt curent care va domina pînă la urmă: conservarea *Torei* în specificitatea, din ce în ce mai aprig apărată, a limbii şi a comunităţii ei originare. Evreii renunţă la *Septuaginta* pentru a se departaja de creştini, iar Legea e fixată riguros prin textul masoretic. În *Sefer Tora* (secolul III) se afirmă că *Tora* nu poate fi tradusă întocmai şi că, de aceea, *Septuaginta* constituie un act de idolatrie.

După ce cîteva secole, *Septuaginta* fusese locul întîlnirii între spiritualitatea ebraică şi cea elenă, după ce fusese textul comun al iudaismului şi al creştinismului primar, *Vechiul Testament* e asumat în două forme diferite, de două tradiţii diferite, susţinînd şi catalizînd două istorii deosebite, două filozofii deosebite ale istoriei şi ale salvării: dar aflate totuşi în legătură şi într-o reciprocă influenţă. Pornind de la textul *Septuagintei,* îşi vor face comentariile părinţii Bisericii şi marii autori creştini; ea rămîne pînă azi, pentru Orientul creştin, textul, folosit liturgic, teologic, catehetic, orant, al *Vechiului Testament.* În limba română, acest text fundamental îşi are istoria traducerii şi editării lui, de la *Biblia* lui Şerban Cantacuzino pînă la „diortosirea“ ei de IPS Bartolomeu Anania în ediţia jubiliară a Sfîntului Sinod din 2002.

Întreprinderea echipei de patrologi şi filologi clasicişti coordonată de C. Bădiliţă, Fr. Băltăceanu, M. Broşteanu şi D. Sluşanschi nu e totuşi mai puţin senzaţională. Proiectul unei ediţii ştiinţifice a *Septuagintei,* care să ţină seamă de starea actuală a studiilor textului biblic a produs deja două volume, ambele publicate în 2004 (vol. I: *Pentateuhul,* vol. II: *Iisus Nave, Judecătorii, Ruth, 1-4 Regi).* Un al treilea din cele şase prevăzute urmează să apară tot în acest an. Extrem de preţios este faptul că această ediţie restituie cititorului român textul *Septuagintei* în acurateţea lui, necontaminată de alte versiuni. După *Biblia de la Bucureşti,* din 1688, avem a doua traducere directă din greacă, traducere realizată după una dintre cele mai solide ediţii ştiinţifice actuale. Avem *Septuaginta* în limbă română modernă, ceea ce constituie deja o întîlnire remarcabilă: vechimea unui text fondator e reasumată cu mijloacele unei limbi noi, vorbite astăzi. Dar şi mai preţios e poate faptul că fiecare carte e încadrată de un aparat (introduceri şi note) care situează textul în „aventura“ lui lingvistică, exegetică, teologică, culturală. Notele lingvistice ne lasă să presimţim ceva din efortul de a trece mesajul monoteist dintr-o limbă în alta, dintr-o cultură în alta, dintr-o *forma mentis* în alta, de a forja termenii prin care două spiritualităţi deosebite îşi pot realiza uniunea. Traducerea din ebraică în greacă a însemnat interpretarea textului, găsirea unor termeni adecvaţi pentru noţiuni încărcate de sacru şi putere, a însemnat opţiuni de vocabular care aveau să modeleze exegeza unor autori evrei şi gîndirea creştină, a însemnat interpretare teologică. Există un pasaj în *Iisus Nave* (1, 8) care spune „să nu se depărteze cartea acestei legi de la gura ta, ci să cugeţi la ea zi şi noapte“. Textul masoretic spune „murmur-o“ neîncetat. Un asemenea exerciţiu, care ţine de incantaţie şi de manducaţie, totodată, a cerut traducerea: o intrare în ritmul Cărţii, care să ajungă să îl locuiască pe interpret cu toate nivelurile sensului ei, pentru ca el să-i poată da o nouă formulare veridică. Philon spunea că, pentru a o traduce, sufletul solitar trebuie „să intre în comuniune cu Legea“ şi că traducătorii nu fac altceva decît să „profetizeze“. Ideea lui despre traducere este aşadar că ea cere o cunoaştere unitivă cu realităţile pe care textul le formulează, cere să ajungi la rădăcina misterioasă şi „intraductibilă“ în sine a acestor realităţi pentru a le putea rosti din nou. Între entuziasmul lui Philon pentru traducerea *Torei* şi declaraţia rabinică despre intraductibilitatea ei nu e poate (lăsînd la o parte raţiunile identitare şi polemice) contradicţie. Ceva din ideea acestui trafic vertical între cuvînt şi inexprimabil răzbate în notele lingvistice şi în cele, foarte abundente, care fac comparaţia *Septuagintei* cu Textul Masoretic. Cele din urmă ne restituie pe deasupra, în ţesătura fină a limabjului, logica diferită a celor două tradiţii, ebraică şi creştină, felul în care ele s-au construit spiritual şi istoric diferit meditînd asupra aceluiaşi text. Recurgînd la expresia unui biblist, Fr. Băltăceanu şi M. Broşteanu îşi încheiau contribuţia la introducerea ediţiei spunînd că *Septuaginta* şi Textul Masoretic sînt esenţialmente aceeaşi Carte, „cu variante care nu alterează esenţialul, ci oferă o «privire binoculară»; în ultimă instanţă, ea înlesneşte apropierea de Cel nevăzut, care locuieşte în lumina neapropiată.“ Avem, prin această ediţie a *Septuagintei,* prezenţa constantă a celor două tradiţii şi a convergenţei lor asimptotice către aceeaşi ţintă.

În sfîrşit, un al treilea tip de note, exegetice (patristice şi autori antici necreştini, Philon, Flavius Iosephus, scrieri intertestamentare) sînt la fel de preţioase: avem astfel ceea ce Cristian Bădiliţă numeşte „trupul mişcător şi viu al diferitelor tradiţii exegetice“ cu care a fost învelit „scheletul textului“, tradiţii care au „întrupat“ diferit acest text, care l-au interpretat polifonic. Raporturile simbolice între realităţile imediate, istorice, mitice şi cele ultime, pe care aceste tradiţii exegetice le propun, urcuşul şi descinderea sensurilor pe această scară dau măsura eforturilor de a gîndi o lume întreagă, *întreagă pe verticală,* o lume care comunică cu Autorul ei şi trăieşte din întîlnirea cu El.

E de adăugat că realizarea acestui proiect a însemnat, pe de o parte, colaborarea cu echipa franceză de editare a *Septuagintei,* condusă de M. Harl, echipă care a acceptat colegial ca introducerile şi notele realizate de ea să fie preluate în ediţia românească. Dar a însemnat şi lucrul în comun, pe un text fundamental, al unor generaţii diferite de filologi şi patrologi români, a însemnat „rodarea“ unei echipe care, de la mijlocul volumului II, asigură, doar ea, aparatul ştiinţific pe porţiunea de text needitată încă de specialiştii francezi.

Iar faptul că această ediţie (publicată de Editura Polirom) e un proiect realizat în cadrul Colegiului Noua Europă e semnificativ şi potrivit: pentru a se putea înnoi consistent, Europa are nevoie de conştiinţa tradiţiei şi a tradiţiilor ei fondatoare, are nevoie de Textul care poartă în el întîlnirile decisive între două lumi spirituale, dar poartă în el mai ales verticala lumii.

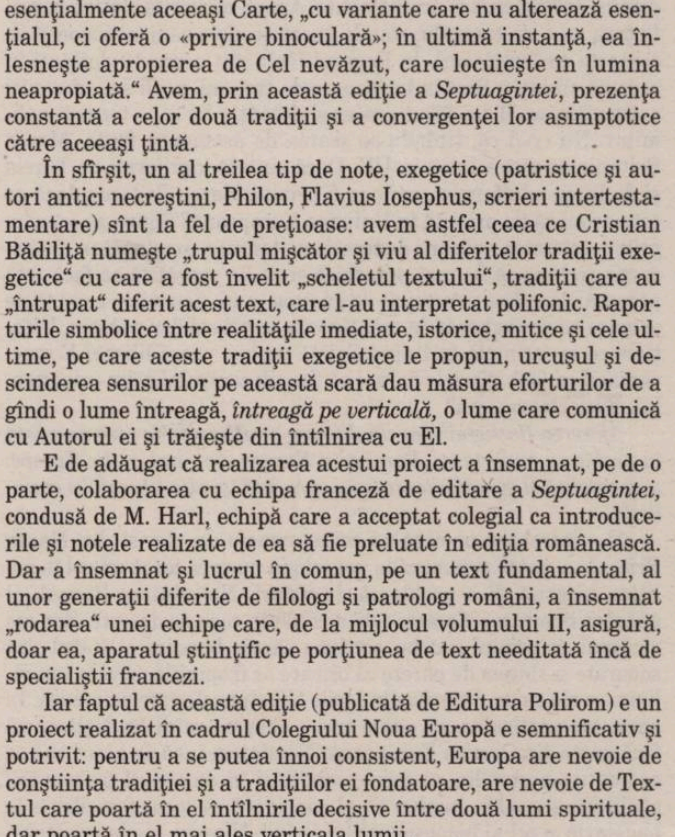

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

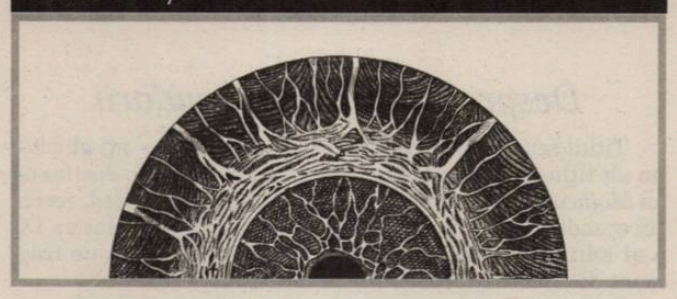

Noua Ordine Mondenă

La începutul lunii octombrie, Iaşul a trăit un eveniment apreciat drept „fastuos" şi „feeric": citez formulele folosite de presa ieşeană, şi tot de acolo – precum şi din cîteva cotidiane bucureştene, atente la ce se întîmplă memorabil în provincie – voi prelua informaţiile care ne permit să reconstituim cît de cît evenimentul, eu personal neputînd aduce, din păcate, o mărturie directă. Aşadar, duminică 10 octombrie s-a celebrat căsătoria principelui Ştefan Dimitrie Ferdinand Sturdza cu Nina-Irina Ţăndărică. Principele Dimitrie Sturdza este fiul prinţului Dimitrie Sturdza, cunoscut om de afaceri. Pentru a da o dimensiune cu adevărat simbolică evenimentului, prinţul Sturdza a solicitat ca „locaţie" Sala Voievozilor de la Palatul Culturii (restul impozantei clădiri, ce necesită reparaţii şi consolidări urgente, rămînînd în aşteptarea unor evenimente similare). Aprobarea s-a obţinut fără probleme, iar prinţul Sturdza, în semn de afecţiune pentru oraşul lui Eminescu şi Creangă, a donat o sumă de bani pentru renovarea parţială a holului de la intrare şi văruirea cîtorva din pereţii Palatului Culturii. Doi artişti plastici au creat, la comandă specială, o catapeteasmă, iar ceremonia a fost oficiată de însuşi ÎPS Daniel, mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, şi de un sobor de preoţi.

Au participat peste 250 de invitaţi, parte dintre ei sosind la Iaşi cu zece avioane private, puse la dispoziţie de socrii mari şi de naşul tinerilor, dl Neculai Bujor.

Cu o seară înainte, sîmbătă, s-a organizat o masă la restaurantul Ciric, iar desfăşurarea ei a confirmat, o dată în plus, voinţa familiei princiare de a îngemăna valorile autohtone cu cele europene. Au fost din belşug icre negre, brînzeturi franţuzeşti, dar şi cighir, tobă, caltaboş, tochitură, papanaşi, plăcinte poale-n brîu, stropite la discreţie cu şampanie Ruinart. S-a servit şi un cerb împănat, unul din cei doi cerbi pe care, a declarat dl Bujor, „Alteţa Sa i-a vînat în urmă cu două săptămîni, la Dobrovăţ" (prinţul Sturdza, a continuat dl Bujor, e un vînător pasionat şi ar fi vrut ca la nunta fiului să se servească şi un mistreţ, însă norocul nu a fost de partea sa – a prinţului – la acea partidă de vînătoare). Au cîntat fanfara de la Chetriş precum şi ansamblul Doina Carpaţilor, organizîndu-se, pe lîngă un superb foc de artificii, şi nişte magnifice jocuri de lasere, ce proiectau pe cer, în acelaşi spirit de echidistanţă culturală, monumente emblematice ale Europei – Luvrul, turnul din Pisa şi cabaretul Moulin Rouge. La masa de la Palatul Culturii s-a optat pentru formula „bufet suedez", dar cu grija de a respecta, din nou, dozajul subtil dintre naţional şi european: *foie gras, saumon fumé* cu avocado, chou cu ciuperci, antreu cald cu carne de cerb, midii umplute, tort de peşte de mai bine de jumătate de metru înălţime. A cîntat Sofia Vicoveanca, invitaţii s-au încălzit şi au dansat pînă la 4 dimineaţa, cei mai înfocaţi dansatori dovedindu-se generalul Victor Athanasie Stănculescu şi comisarul Ştefan Alexa.

Ajungem aici la unul din punctele forte ale acestei nunţi ca-n poveşti. Unirea pe viaţă dintre un prinţ şi o membră a familiei Ţăndărică a adus, la Iaşi, nume ilustre şi celebrităţi mondiale. Au fost, spun ziarele (fără să insiste prea mult), reprezentanţi ai vechilor familii, Ghiculeşti, Moruzeşti, Cantacuzini, Micleşti. Au venit şi contele de Douglas (fratele ducelui de Luxemburg), principesa Murat şi – după unele surse – prinţul de Lichtenstein. Prezenţa lor, discretă, a fost armonios completată de celebrităţi: Ion Ţiriac şi Andreea Marin, ministrul de Externe Mircea Geoană cu soţia, fotbaliştii Ionuţ Lupescu şi Adrian Ilie, ministrul Ilie Sîrbu (prieten, s-a subliniat, al ÎPS Daniel), Ion Ion Ţiriac şi Ileana Lazariuc, Peter Imre şi Diana Lăscărescu, Gabriela Szabo cu soţul, Virgil Măgureanu cu soţia, Victor Athanasie Stănculescu cu prietena, senatorul Ion Solcanu cu doamna, fiul senatorului Ion Solcanu cu prietena, Mariana Nicolesco, Ilie Năstase cu soţia, Amalia, primarul Iaşiului Gheorghe Nechita, Bianca Brad, comisarul Ştefan Alexa şi să fiu iertat că nu pot menţiona aici toate numele.

Cine citeşte revista *Paris Match* ştie că în fiecare număr e o pagină intitulată „Match de la Vie Parisienne", în fapt un fel de cronică mondenă. E vorba de recepţii, „sponsorizate" de regulă de mari case de modă, parfumuri şi bijuterii, care îşi fac publicitate invitînd personalităţi diverse, unele scoase de la naftalină special pentru evenimente; aşa se face că îi găseşti în acele ocazii, alături, pe Jacques d'Orléans, Nasser Al Rachid, Emmanuel-Philibert de Savoie, Amanda Lear, Petula Clark, contele de Paris, Amalia Năstase şi Gérard Depardieu.

Iaşiul s-a dovedit că e mai tare ca Parisul. A adus la aceeaşi masă miniştri, fotbalişti, prinţi, staruri TV, generali în retragere, tineri suspectaţi de consum de droguri, comisari de poliţie etc. A fost o ceremonie emblematică pentru Noua Ordine Mondenă, vegheată – din depărtări – de spiritul tutelar al lui Nicu Gheară.

Alex. Leo ŞERBAN

mă enervez, deci exist

„E bine să fii zgîrcit cu dispreţul, avînd în vedere marele număr al celor care-l merită."

Dl Dragobete Retropopescu

Autor, pînă acum, al unei cărţi de energice enormităţi despre un filozof român stabilit la Paris. Foarte activ publicist, de bulimică insignifianţă.

Îi acorzi, generos, 1 rînd de (mai curînd) amuzată şi amuzantă semnalare a unui semnificativ *lapsus calami;* îţi răspunde pe 10 pagini de arţăgoasă suprainterpretare – acuzîndu-te de preţiozitate şi pedanterie (lucruri care, în sistemul tău de valori, sînt chiar calităţi, *mais passons),* convins – printre altele – că este ţinta unei campanii de denigrare sistematice, al cărei mercenar eşti tu. Dar nu este; este doar un epifenomen. Ce „campanie" s-ar lupta cu un epifenomen?

Unii scriu aşa cum respiră; dl Dragobete Retropopescu scrie aşa cum doarme – sau tuşeşte. Ca „scriitor", este de-a dreptul somnoros. Sau tuberculos. Numai că (vai!) orice construcţie savant-elefantiazică, orice studiu ambiţios şi săţios, orice *Bildungsroman* visceral, torenţial şi fluvial trebuie să se încline, ruşinat, în faţa unui termen impropriu sau a unei virgule prost plasate.

W.H. Auden spunea că scrisul neglijent sau confuz este simptomul unei gîndiri neglijente sau confuze şi că, atunci cînd îţi dai drumul aşa, nimeni nu mai este în siguranţă... Iată, zic eu, un lucru pe care şi un psihanalist de ocazie ar trebui să-l înţeleagă – iar după ce, *hopefully,* l-ar înţelege, să-i dea de gîndit.

(Preferabil, fără a-l mai şi scrie.)

citit auzit

● Michael Chabon, Michael Cunningham, Dave Eggers şi Rick Moody fac parte din grupul de 30 de scriitori americani care, în dimineaţa alegerilor prezidenţiale din SUA, îşi vor suna studenţii pentru a le aminti să meargă la vot.

● Cu ocazia convenţiei partidului laburist de la Brighton, pe 29 septembrie, Bono – solistul formaţiei U2 – a ţinut un discurs, preluat de ziarul *The Independent,* în care a spus aşa: „Îmi plac foarte mult Tony Blair şi Gordon Brown *(ministrul Economiei şi Finanţelor, rivalul lui Blair,* n.m.). Sînt ca John şi Paul pe scena dezvoltării globale. Dar, dacă Lennon şi McCartney mi-au schimbat lumea intimă, Blair şi Brown pot schimba lumea reală.".

● *Hot Men Cool Boyz* este titlul filmului porno gay „avangardist", ieşit pe DVD săptămîna trecută. Compania producătoare este Zentropa (condusă de Lars von Trier), care scosese în prealabil alte trei producţii porno, cu conţinut heterosexual. (**a. l. ş.**)

Carmen MEZINCESCU

de ce e *cool*...

Riddick

lui Andrei Gorzo

[Filmul ăsta – **The Chronicles of Riddick** *– a avut cronici dezastruoase peste tot şi mai toată lumea „subţire" – inclusiv critica noastră – a ieşit de la el strîmbînd din nas şi declarîndu-l o idioţenie totală. De unde şi nevoia de a scrie aceste rînduri.]*

● pentru că e continuarea unui film devenit deja cult – *horror*-ul cu buget mic *Pitch Black* care a făcut din Vin Diesel o vedetă (şi din regizorul David Twohy un nume de urmărit);

● evident, Vin D.: în epoca în care Schwarzie e guvernator, Stallone s-a prostit definitiv, iar Van Damme nu mai face şpagatul, e singura variantă de (anti)erou de acţiune acceptabilă; pentru că nu are ochii goi şi inexpresivi, pentru că are o doză (absentă la predecesorii săi, cel puţin în producţiile de gen) de detaşare, autoironie – ba chiar deriziune pe alocuri, ceea ce nu-i scade din conştiinţa propriei valori – care sînt chiar întruparea *cool*-ului. Şi mai ales pentru că e **anti-;**

● pentru decorurile metalice, apăsătoare, claustrante, imense – vizibil inspirate de H.R. Giger;

● pentru că negativii se numesc *Necromongers,* adică „necro-" + „monger" – care ne poate duce cu gîndul la corcituri, dar înseamnă *dealer* – cu alte cuvinte, distribuitori de moarte; şi nu întîmplător, căci exact asta fac, transformînd în alţii asemeni lor (sau ucigînd) toate populaţiile întîlnite şi cucerite şi lăsînd în urmă planete aride, gri, dominate de uriaşe statui din piatră;

● pentru că în acest moment al unui „cine nu-i cu noi e împotriva noastră" generalizat, simbolistica şi semnificaţia politică a unor asemenea creaturi e extrem de clară; mai ales că al lor crez, simplu şi formatant, începe cu „o singură credinţă" *(à bon entendeur, salut!);*

● şi tot într-un astfel de moment era nevoie de un erou (fără voie) care nu crede în nimic şi nu luptă pentru nici o cauză (salvarea Universului, de exemplu), ci vrea doar să fie lăsat în pace; e ca un semn (model?) pentru toţi individualiştii care nu vor să se înroleze sub nici un steag; şi nu poţi să nu rînjeşti de încîntare cînd, rugat să se amestece în bătălie pentru că altfel lumea va fi distrusă, spune relaxat şi indiferent (indiferenţa poate fi *cool!):* „Păi.. trebuia să se sfîrşească la un moment dat [universul]."

● pentru că Riddick se bate doar pentru el (bine, şi pentru o fată, dar cu toţii avem mici slăbiciuni...)

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE" PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2005-2006

„New Europe College" anunţă concursul anual pentru *10 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2005 – 31.07.2006) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, sociale şi economice.

CONDIŢII DE PARTICIPARE:

● candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;

● se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 ani;

● o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere.

CONDIŢII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 460 euro lunar, pe durata a 9 luni (plus 2.560 euro pentru stagiul de cercetare).

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formularul de participare la concurs poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poştă (în cazul candidaţilor din provincie). De asemenea, formularul poate fi obţinut prin e-mail sau de la adresa web http://library.nec.ro/formulare.

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 29 noiembrie 2004 (inclusiv).

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021) 307.99.10 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare –, prin fax (021) 327.07.74 sau prin e-mail: asuter@nec.ro

Adresă: New Europe College, str. Plantelor 21, 023971 Bucureşti

Muzici şi faze mass-media

– defăimarea unui manual şi denaturarea unui roman –

În Adevărul *din 20 octombrie a apărut un articol semnat de Eugen Chelemen în care manualul de limba şi literatura română de clasa a IX-a, publicat de Editura Rosetti (coordonator: Mircea Martin, autori: Carmen Ligia Rădulescu, Elisabeta Roşca şi Rodica Zane) era contestat, deoarece, prin includerea romanului* Muzici şi faze *de Ovidiu Verdeş, „propune elevilor lecturi cu limbaj de cartier sau chiar obscen". La* Observatorul *de noapte al Antenei 1 din aceeaşi zi şi la* Ştirile *aceleiaşi televiziuni din ziua următoare, am asistat la o „înfierare" cu iz de vendetă, în care ignoranţa reporterei Mirela Voicu era întrecută numai de tendenţiozitatea insinuărilor din* off, *iar manipularea telespectatorului doar de obnubilarea profesoarelor care răspundeau presiunii televizive fără să se întrebe dacă citesc o operă de ficţiune sau o revistă pentru adulţi. Irespirabilul a fost însă atins în emisiunea (Antenei 1)* Se petrece în România, *în care Ovidiu Verdeş a fost întrebat de moderatorul Mihai Gîdea (care, desigur, nu citise romanul) „aveţi un moment de jenă?", iar Rodica Zane interogată dacă are... remuşcări.*

Să mai spun că nici unul dintre citatele „incriminate" nu există în manual? Să mai spun că nu există în manual nici o bibliografie în care romanul Muzici şi faze *să fie recomandat spre citire elevilor; dacă vor să-l citească, aceştia îl pot găsi la orice bibliotecă, alături de* Povestea poveştilor *de Ion Creangă, celălalt autor recomandat la capitolul* Joc şi joacă? *Să mai spun că* Muzici şi faze *de Ovidiu Verdeş este (alături de* Orbitor *de Mircea Cărtărescu şi* Exuvii *de Simona Popescu) un roman fără de care nu se poate înţelege nimic din literatura de după 1989? Am cerut, mai degrabă, păreri implicate şi păreri neutre, deşi mă tem că am dat de un subiect cu desăvîrşire nedilematic.* **(S. S.)**

Doar cum a fost

Am ezitat înainte de a face gestul scrierii acestor rînduri, care pentru unii pot părea anoste, dar m-am hotărît în cele din urmă, cel puţin dintr-o necesitate cathartică şi, de aceea, nu vreau să mă lansez în judecăţi de valoare, îi las pe alţii, mai în măsură, s-o facă. Vreau doar să spun cum a fost.

Luni, 18 octombrie, am trăit o situaţie aproape kafkiană: de la un post naţional de televiziune, au venit o reporteră şi un cameraman la liceul la care predau, pentru o discuţie, în legătură cu manualul pe care l-am ales la clasa a IX-a. Am acceptat pentru că folosesc manualul Editurii Rosetti încă de la apariţie (conţinutul lui a fost publicat mai întîi la Editura Univers şi apoi la Paralela 45), deci îl consider un instrument de lucru adecvat orelor de literatură.

Am întrebat-o iniţial pe „distinsa" reporteră dacă nu ar fi fost mai comod (şi mai economic), să fi căutat o şcoală mai aproape de MEC pentru a afla dacă manualul este aprobat. Fiindcă, pentru *captatio benevolentiae,* mi s-a spus că despre asta ar fi vorba, dar că – vezi, doamne – doar eu aş folosi cartea dintre atîţia profesori, din atîta amar de şcoli din ţară.

Ei bine, s-au convins (relativ) repede că manualul este aprobat şi nici nu era greu, pe el scriind: „Acest manual este proprietatea MEC. Manualul este aprobat prin Ordinul 3886 din 24.05.2004..."

În general, stau de-o parte şi-mi tot văd de viaţa mea, dar, vă rog să mă credeţi, pentru mine acum e prea mult! Sînt profesoară de nouăsprezece ani şi n-am avut niciodată nici un incident major legat de şcoală, mai exact de ceea ce fac în clasă, dimpotrivă, dar nu asta contează, însă acum am înţeles printre rînduri, că la „solicitarea" cuiva, nici nu merită să încerc să aflu cine, aceste persoane din mass-media veniseră să pună ordine în literatura română, punîndu-mă totodată şi pe mine la punct/zid, acuzîndu-mă că:

- folosesc un manual neautorizat (şi au constatat că nu este aşa, însă, concomitent, cineva de la acelaşi post TV discuta cu un oficial din MEC care susţinea, în ciuda evidenţei contrariul în legătură cu manualul, dialogul cu reportera de acolo desfăşurîndu-se la telefonul mobil, lîngă mine);
- îi oblig pe elevi să citească integral operele din care sînt extrase fragmentele din manuale şi, citez aproximativ din adînca gîndire a interlocutoarei mele: „Unde scrie că trebuie să...?");
- (aici, de fapt, voiau să ajungă) le-am spus copiilor să citească o carte – şi „distinsa" doamnă sau domnişoară a folosit cu insistenţă un cuvînt, făcîndu-l laitmotivul discuţiei – „licenţioasă", este vorba de *Muzici şi faze* de Ovidiu Verdeş. Trebuia să mă simt vinovată ca un musulman care a citit (şi le-a mai şi răspîndit!) *Versetele satanice!*

Ceea ce a urmat m-a făcut să înţeleg încă o dată cît de cumplit e să constaţi că nişte argumente raţionale nu au ecou în faţa cuiva care pretinde a fi dotat pentru a le recepta.

„Anchetatoarea" mi-a mărturisit la un moment dat că şi ea este absolventă a Facultăţii de Litere şi că, mi-a spus cu aroganţă, ar fi putut fi profesoară. A continuat pe tema „licenţiozităţii" cărţii pe care – mi-a mărturisit – mîndră de sine, că nu a citit-o, dar că are cîteva fragmente care dovedesc vinovăţia indubitabilă a cărţii şi, firește, a mea care le-am vorbit elevilor despre ea. I-am explicat că încerc să-i ajut pe elevii mei să se formeze ca oameni care trăiesc nu după ureche („am auzit că" – „urechişti", le spunea profesorul Al. Piru), că, pentru a contesta ceva, trebuie mai întîi să cunoşti obiectul contestaţiei tale. M-a întrebat pe acelaşi ton inchizitorial dacă fiul meu din clasa a IX-a a citit cartea şi, stupefiată, a vrut să afle cum am putut pune sub ochii unui copil asemenea orori. Degeaba i-am argumentat că elevii mei învaţă de la început să nu pună semnul egalităţii între artă şi realitate etc., etc. Vorbeam limbi diferite!

După o asemenea dovadă de înaltă educaţie, nici nu m-am mirat şi aproape că nici nu m-am mai simţit jignită, cînd, profesor de literatură fiind, m-a întrebat despre o carte de care vorbesc la clasă dacă am citit-o.

Trebuie să admitem că *Muzici şi faze* este o carte care a rănit multe sensibilităţi, i-a făcut pe mulţi pudibonzi să-şi pună mîna (cu degetele desfăcute!) la ochi, să întoarcă şocaţi capul. E limpede că fiecare caută într-o scriere ceea ce i se potriveşte, elementele cu care se identifică. Şi dacă are de toate, şi pentru omul inteligent, şi pentru celălalt, e într-adevăr o carte valoroasă.

Mioara BAHNA
profesor, Rîmnicu Sărat

Delictul cărţilor

Ultimul delict de care sînt capabile cărţile a fost denunţat de postul de televiziune Antena 1. Între 20 octombrie, ora 19, şi 21 octombrie, ora 17, postul amintit a reluat de patru ori, în diferite variante, ştirea cu titlul „Elevii de clasa a IX-a trebuie să citească un roman cu un limbaj pornografic pentru a lua note de trecere la limba română". Generice adecvate o însoţeau: „Manualul porno", „Manualul cu bulină", „Ora de sex". Fiind prima ştire la ora 19, prin poziţie, dar şi prin durată (5 minute), a fost marcată ca ştirea zilei. Pe măsură, varietate de mijloace – de la comentariul din studio la reportaj, de la ilustraţie cu voce la ilustraţie cu imagine. Înscenare, în sensul propriu şi figurat al cuvîntului. Efectul de şoc este realizat printr-o listă de scurte enunţuri scoase din contextul romanului, cu expresii tari, citite „artistic" de o voce îngroşată şi încetinită. După fiecare lectură „infernală" se cere părerea unor persoane – profesori – care nu au citit nici manualul, nici romanul. Interjecţii substanţiale, exces de mimică, invocarea „conducerii", a ministerului şi a altor forţe. Comentariul anterior se referă la un roman „cu un limbaj pornografic" recomandat de unul dintre manualele alternative avizate de Ministerul Educaţiei. „Un fragment din *el* apare chiar în manual. Puşi să citească pasaje din *el* pînă şi profesorii s-au jenat să rostească frazele cu voce tare." Presiunea imaginilor şi ambiguitatea neîntîmplătoare a exprimării „tipăresc" definitiv acele expresii în manual. Dar: ACELE EXPRESII NU FAC PARTE DIN MANUAL. NU FAC PARTE, NU FAC PARTE DIN MANUAL. (Am recurs la tipul de efect folosit pentru lectura pasajelor pomenite, dar suportul comunicării mele nu poate concura efectul auditiv, atît de pregnant în ştirea respectivă.) În memoria celor care au urmărit ştirea, nimeni şi nimic nu va mai putea scoate acele cuvinte din manual. Chiar dacă absurdul unei astfel de situaţii – nu una, ci mai multe expresii tari au apărut într-un manual, manualul este avizat de minister, mulţi profesori au ales să folosească acest manual – ar fi trebuit să facă receptorul mai precaut. Impactul auditiv al lecturii respective, şi cel vizual, al literelor mărite şi îngoşate, provoacă un efect imprescriptibil asupra sensibilităţii, inclusiv civice. De aceea, nici o raţionalizare nu mai poate acţiona.

Terenul este pregătit pentru următoarea secvenţă a execuţiei. Dacă s-ar putea dovedi că expresiile nu fac parte din manual, o vină şi mai mare se profilează ameninţător: manualul trimite la roman (prin simplul fapt de a conţine un fragment); dacă elevul dă fuga la librărie, pune mîna pe carte şi o citeşte? Într-o emisiune la acelaşi post, cu un moderator în postura de acuzator, am fost întrebată dacă autorilor manualului nu le este jenă pentru ce au făcut şi ce bulină aş pune pe acest roman. Am răspuns cu o întrebare: Ce bulină am pune pe *Răscoala*, unde apare o scenă de viol? Dacă citesc elevii? Eforturile de a apăra teritoriul ficţiunii au fost zadarnice în faţa unui moderator care confunda *Răscoala* cu *Ion*, realitatea cu ficţiunea şi strada cu şcoala.

Să mai îndrăznesc să spun că nu poţi scoate din romanele lui Marin Preda, de exemplu, secvenţele de limbaj tare (am pentru Mirela Voicu, reporter vigilent şi eficient, o listă bună de pus sub ochii profesorilor), că nu poţi şterge „anumite" scene din opere pe care elevii trebuie să le citească?! Să mai pomenesc de literatura tinerilor de azi, nu numai din România, ci de aiurea, care, conform acestei pedagogii a PURificării, nu va fi citită niciodată de publicul tînăr contemporan care nu trebuie să aibă deprinderea de a pune mîna pe alte cărţi decît acelea „aprobate"? Delictul cărţilor şi al celor care îndeamnă la lectură, care încearcă să le explice elevilor că nu poţi fi contemporan doar biologic cu„timpul" tău a fost demascat. „Cei care iau măsuri o pot face sau nu, dacă consideră că nu este cazul", cum înţelept spunea moderatorul emisiunii amintite.

Rodica ZANE
conferenţiar universitar,
Facultatea de Litere Bucureşti

Despre vicisitudinile pudorii

Titlul scurtei mele intervenţii parafrazează – aţi ghicit – un alt titlu, celebru, al cărţii Marchizului de Sade: *Justine ou les Malheurs de la vertu*. El traduce cu exactitate, cred, recentul scandal (linşaj) mediatic legat de manualul de clasa a IX-a al Editurii Rosetti, manual în care a fost selectat un fragment din romanul *Muzici şi faze* de Ovidiu Verdeş.

Selectarea unui *alt* fragment decît cel reprodus în manual, o voce groasă din *off,* o lupă plimbată pe deasupra „infamantelor" rînduri, alternarea acestei lecturi cu imaginile unor stripteuze care dansează languros, tresăririle indignate ale unor virtuoase profesoare şi ale bravilor părinţi din Rîmnicu-Sărat – iată scenariul unei minunate campanii de demascare şi al unei veritabile lecţii despre manipularea prin televiziune (pentru că tot există în programa de comunicare de clasa a IX-a o temă despre discursul ştirilor Radio-TV).

Derizoriul acestei manipulări este cu atît mai accentuat, cu cît se reactivează un scandal care a izbucnit acum cinci ani, scandal care a început tot cu cazul... Verdeş. Am scris la vremea aceea eu însumi mai multe articole în *România literară* (nr. 51-52/1999) şi în *Vineri* (nr. 26/1999) şi speram că problema a fost clasată. Am scris, evident, întru apărarea „pornografiei" în şcoală. Învăţasem şi eu cîte ceva de la călugărul N. Steinhardt, cel care considera că *Lolita* lui Nabokov este o operă profund morală.

Răsfoiesc (pentru a cîta oară?) presa incriminantă din fierbintea toamnă a lui 1999 şi dau peste titluri precum: „La română elevii de 15 ani vor studia revista *Playboy*", „Manualul care crapă obrazul profesorului", „Literatură postmodernă în manualele alternative: Mama – *Miss Playboy* – şi motocicleta care visează să facă dragoste cu un stecher" ş.a. Trei au fost atunci, în linii mari, focarele scandalului: chestiunea naţională (pe care, vezi bine, manualele de română şi de istorie ar ultragia-o), problema (im)pudorii şi prezenţa generaţiei '80 în noile manuale. La vremea respectivă, la capitolul *morală,* textul lui Ovidiu Verdeş nu era singura ţintă a atacului: i se adaugă un fragment intitulat „Corigenţa" din *Romanul adolescentului miop* de Mircea Eliade (selectat de manualul Editurii Humanitas) şi un fragment din volumul de dialoguri dintre Gabriel Liiceanu şi E.M. Cioran – *Apocalipsa după Cioran* (apărut în manualul Editurii Sigma). Avocaţii acuzării erau brusc loviţi de amnezie: ei uitau că problema moralităţii estetice fusese – chiar şi la noi – clasată încă din secolul al XIX-lea.

Se ignoră faptul că literatura canonică nu era lipsită de scene „tari": cele la care se deschideau instantaneu ediţiile din *Ion* sau *Răscoala,* ori scenele de onanism, sau lesbianism rustic din volumul al doilea al *Moromeţilor*. Se neglija, de asemenea, faptul că însuşi romanul lui Ovidiu Verdeş (cu un substanţial succes de public şi de critică) avea cel puţin un precedent în *De veghe în lanul de secară* al lui J.D. Salinger.

În fine, scandalul s-a stins în următorii ani, altele aveau să devină *cestiunile arzătoare la ordinea zilei (vanitas vanitatum...),* pentru a reizbucni – în mod inexplicabil – acum, cu o vigoare virginală avînd ceva din farmecul reinventării torpedoului.

Ciudat... dar postul TV care a iniţiat inteligentul gest al izbirii violente cu umărul într-o uşă deschisă s-a dovedit dintotdeauna extrem de grijuliu cu pudoarea adolescenţilor noştri. O emisiune precum *Ciao, Darwin!* este un strălucitor exemplu în acest sens. Într-adevăr – vorba lui Sade – şarmante sînt nenorocirile virtuţii...

George ARDELEANU
asistent universitar,
Facultatea de Litere Bucureşti

Dilema veche vă recomandă

- Nu rataţi *Death in Gaza,* tulburătorul documentar al lui James Miller (montat postum!) – în cadrul „Festivalului filmului britanic" organizat de British Council – duminică, ora 16,00, la Sala „Elvira Popescu" (Alex. Leo Şerban)
- Ion Ianoşi, *Dostoievski şi Tolstoi – Poveste cu doi necunoscuţi* (ediţia a III-a, Editura Fundaţiei Culturale „Ideea europeană", 2004). O investigaţie de un detectivism intelectual rar practicat la noi pentru a dezlega una din cele mai aţîţătoare probleme mici ale literaturii mari: de ce nu s-au privit faţă-n faţă cei doi uriaşi? De ce se citeau devorator şi nu au schimbat nici o vorbă ochi în ochi? De ce s-au evitat? Poate cea mai frumoasă carte a profesorului nostru întru tolstoievskianism. (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

Cu ochii tranziţiei

● **Dan C. Mihăilescu, *Literatura română în postceauşism. Memorialistica sau trecutul ca re-umanizare*, Editura Polirom, 2004.**

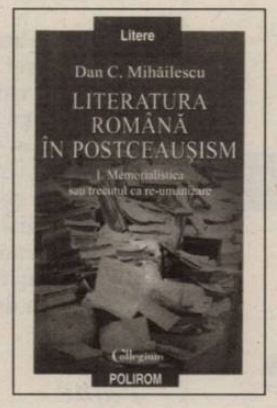

Am încercat săptămîna trecută să arăt cum se construieşte, de-a lungul acestui volum de aproape 500 de pagini, personajul D.C.M., critic-memorialistul împărţit între omul datoriei săptămînale şi hedonistul lecturii. Cum funcţionează idiosincraziile acestui personaj care nu ezită să se povestească în rama unor memorii comentate (de pildă, conflictul cu Mihai Ungheanu, în rama memoriilor lui Mircea Zaciu, ori alte „schiţe de context" în care este prinsă şi propria-i viaţă... critică), sau să dea verdicte alambicate şi ironice a căror decriptare pînă la capăt are nevoie de o întreagă istorie subterană şi a mentalităţilor acomodante sub comunism („triunghiul uman şi politic de mare, misterioasă şi mustoasă complexitate": G. Ivaşcu, Mihnea Gheorghiu, Dan Hăulică...; Bogza, „incult fiziologic"; Hertha Pătrăşcanu... „blestemul vieţii lui Lucreţiu" ş.a.). Tot personajul D.C.M., fascinat de „farmecul sulfuros al generaţiei '27", de „omul Alice Voinescu", de mitul *Jurnalului* lui Sebastian, de „omul feeric" Pandrea, sau de „deficitul de personalitate al lui N. Steinhardt", nu are organ pentru inteligenţa emoţională şi inadecvarea la mediul literar românesc a unui Paul Goma sau Mircea Cărtărescu. „Livrarea" din *Jurnalul* cărtărescian îl stupefiază, „strălucitoarea egofilie a artistului" îl oripilează, „pragmatismul, delirul de grandoare şi mania persecuţiei" îl îndepărtează de cărţile acestuia... pe vecie. Fapt e că, în ciuda dezamăgirii din 2001 şi dincolo de cele două „sincerităţi" care se ciocnesc în această pagină, Dan C. Mihăilescu a scris, în 2003, despre *Pixelii* lui Cărtărescu. Hedonistul, memorialistul şi impresionistul au cedat (nu uşor) în faţa criticului, a „cronicarului tranziţiei" care a continuat să-şi vadă de treabă.

Pentru primul volum al sintezei critice care se doreşte a fi *Literatura română în postceauşism* este esenţială reconstituirea metodei. E clar, din cele spuse pînă aici, că nu e o metodă unitară, ci mai degrabă una heteroclită care se adaptează succesiv unor tipologii variate de memorii. Dacă ar fi să definesc lentila critică prin care priveşte Dan C. Mihăilescu memorialistica recuperată după 1989, i-aş descoperi atît elemente de critificţiune, cît şi momente de psihocritică morală, precum şi (esenţiale) nuclee de critică a receptării. Ar fi fost, desigur, destul de uşor ca, din toate excursurile metodologice presărate de-a lungul cărţii, autorul să „scoată în faţă" un capitol blindat teoretic care să introducă sinteza. Faptul că nu o face – lăsîndu-şi cititorul avizat să o recupereze singur, iar pe cel plezirist să o evite sistematic – ţine şi el de structura ambivalentă a personajului D.C.M., care pune mai mult preţ pe fervoare decît pe blindare.

Şi totuşi, care sînt ideile (critice) fixe din această carte, dincolo de formula aluvionară şi spumoasă care face fraza lui Dan C. Mihăilescu, colaj de enumerare, descriptivism empatic şi amplă interogaţie retorică, întotdeauna clară, expresivă şi paradoxală. E vorba, de obicei, despre idei impuse de lectura memoriilor respective? Comentînd *Jurnalul* lui Sebastian, criticul avertizează asupra regulii de bază a receptării literaturii memorialistice: „cea de a nu absolutiza niciodată nici o afirmaţie a autorului..., de a nu hiperboliza, de a nu generaliza întîmplătorul, de a nu decreta ca regulă excepţia". Scriind despre memoriile lui Petre Pandrea, Dan C. Mihăilescu îşi ia „cîteva precauţii" critice şi pe partea dreptei şi pe cea a stîngii, avertizînd asupra coexistenţei dilematice, în aceeaşi carte, a unor „afirmaţii sublime cu formule jegoase, etichete abjecte şi verdicte de strălucitoare profunzime". La fel cum în cazul generaţiei '27 criticul încearcă, utopic, reconstituirea „mediei sufleteşti a unui fenomen", în lectura literaturii de detenţie (şi în cazul unic al *Închisorii...* lui Ion Ioanid) el introduce criteriul „însumării de omenesc", căci „a căuta literatură în astfel de scrieri, a judeca exclusiv estetic e un semn de deformare – fie profesională, fie de caracter. A le trata ca pe un manual de istorie sau, dimpotrivă, ca eseu moralist sau jurnal de idei este iar o manevră perfidă prin care adevărul mărturiei singulare e taxat drept excepţie şi trecut la capitolul de abateri, aberaţii şi «anamorfoze»". Cu infinite precauţii şi cu o interogaţie în plus faţă de respingerea „viciului" în memorialistica românească, discută D.C.M. despre „sincopa biografie-operă" în *Straja dragonilor* de Ion Negoiţescu, despre homosexualitatea lui Mihai Rădulescu, „Omul Eseu", sau despre „malignitatea îmbîrligătorie" a lui Paul Georgescu (din jurnalul lui Titus Popovici) care povestea că Ceauşescu fusese „fetiţa" lui Gheorghiu-Dej în puşcărie. Criticul ne anesteziază cu un colaj nud din *ars erotica* lui Negoiţescu, postmodernizează „disoluţia cenuşie" a lui Mihai Rădulescu şi e din ce în ce mai nervos comentînd „memorialistica irespirabilă" a softcomuniştilor sub titluri precum „La împăiatul general".

Miza cărţii, însă, nu e nici conturarea în filigran a scriitorincului (devenit aici criti-memorialist), nici ilustrarea metodei (care se actualizează, după nevoi, fiind cînd identificatorie, cînd receptorie, cînd psihocritic-morală) şi nici reluarea „ideilor fixe", mai degrabă unelte decît prejudecăţi critice. Miza mi se pare a fi citirea memorialisticii restituite după 1989 (adică a celei mai mari părţi din ceea ce s-a vrut a fi „literatura de sertar") în oglinda prezentului ticăloşit, deprimant şi grobian, „cu ochii tranziţiei" care nu se mai termină. Cu alte cuvinte, citirea trecutului din ce în ce mai apropiat „ca re-umanizare". Poate de aceea a ţinut autorul la păstrarea formei iniţiale a cronicilor, la datarea lor scrupuloasă, numind totuşi volumul *Literatura română în postceauşism*.

Tema generală, grila recurentă, obsesia forte a volumului despre memoriile ultimei jumătăţi de veac o reprezintă eşecul, „moartea subiectivă", ratarea fără greş. Ratarea generaţiei interbelice într-o istorie diabolică şi printr-o fatalitate de structură interioară, ratarea exilului prin îndepărtare progresivă de lumea românească şi prin „gustul de cenuşă al zădărniciei", ratarea contemporanilor noştri, locuitori ai unui „timp predestinat desfigurării"... Privite din prezentul cronicarului, aceste eşecuri succesive conturează un model tripartit, în care îndepărtarea creează, paradoxal, limpezime. Iar ce se vede cel mai bine din lectura cu ochii de azi şi cu mintea cea de pe urmă a *Literaturii române în postceauşism* e rezultatul prezent al acestor dezastre în trombă: lichelismul atotstăpînitor, lipsa de profesionalism şi mimarea autenticităţii, golul enorm între cei (foarte puţini) care s-au salvat şi marea masă de manevre. Nedilematic între „n-a fost să fie" şi „ce-a fost a fost", Dan C. Mihăilescu a scris, sub ochii noştri, în ultimii 15 ani, un tratat despre bolile memoriei colective şi individuale, despre primejdiile acomodării cu ticăloşia şi despre sănătatea morală a unei tranziţii căreia nu-i lipsesc decît oamenii de treabă ca să se încheie odată.

trend inţe

Rezerva scriitorilor refuzaţi

Ca şi *recitatorii de Eminescu,* administratorii de bloc ori numărătorii de ouă, candidaţii la titlul de **scriitor** sînt de multe feluri. În limita de 2000 de semne a acestui spaţiu, voi schiţa cîteva tipuri care mi-au părut mai amuzante.

Tipul *Dă, bă, şi tu o vodcă*. Nu poate scrie sub 2‰ alcool în limfă. De fapt, nici nu scrie, stă veşnic la cîrciuma breslei, *la* sau *sub* o masă, în funcţie de consistenţa perfuziei şi de numărul de portofele care au donat suta de tărie. A publicat ceva acum 60 de ani şi mai are acasă şerveţele cam de-un volum. Nutreşte invidie amestecată cu respect pentru cei care sînt încă activi şi mai publică. Vine la lansările de carte la care se dă un foetaj cu ciuperci şi un Frutti Fresh.

Tipul *Păpuşă, nu vrei un autograf?* Tînăr, şmecher, oportunist, sigur pe el şi arogant, dar cu instinct de conservare perfect. Lucrează momentan în domeniul vînzării de prezervative, are, eventual, Matiz inscripţionat cu *Durex,* dar se pune bine cu toţi cei care ar putea să-l ajute. Mai varsă o lacrimă bine simţită la o înmormîntare, mai cară sacoşa unei verişoare de redactor cultural, mai trece strada o divorţată cu bani, mai scoate plodul unei directoare de editură la o acadea. Are mereu la el măcar 15 bucăţi din ultimul volum şi împarte autografe nesolicitate femeilor mişto şi greilor culturii.

Tipul *Vă... biiip... pe toţi.* Tînăr sau vîrstnic, nu contează. Contează doar frustrarea şi complexele. Urăşte şi îmbăloşează cu venin tot ce mişcă, fără excepţie. Pe unii fiindcă-s mai tineri, mai musculoşi şi cu trecere la gagici, pe alţii fiindcă-s mai cunoscuţi şi publică la edituri mai mari, pe alţii fiindcă au cardul mai forţos şi telefon mobil care ştie să facă poze. E agresiv, scuipă pe toată lumea şi sfîrşeşte invariabil prin a pierde orice sprijin din partea oricui.

Tipul *Sînt frumoasă, nu doriţi să mă răsfoiţi?* E mereu pe urmele criticilor de sex tare şi urît, îi caută prin redacţii, îi sună acasă, le mai lasă cîte-o batistă parfumată pe preşul de la uşă. E convinsă că scrie dementţial şi că va intra în istoria literaturii chiar dacă asta presupune o muncă enormă, uneori pînă la transpiraţie.

Tipul *Din nou, de la calorifer, vă vorbeşte astăzi...* E omniprezent şi o somitate în datul cu părerea oricînd şi oricum despre orice şi despre oricine. Sfătos şi plin de el, foloseşte toate prilejurile spre a-şi afişa înţelepciunea şi erudiţia. Chiar şi dacă vine vorba de împerecherea în serie (sau în paralel) a viermilor de mătase cu rîndunicile de apă dulce, pe muzică de Vivaldi sau de Andreea Bălan.

Simona TACHE

Andrei GORZO

dilematograf

Lucrurile normale

● ***Colateral* / *Collateral* (SUA, 2004), de Michael Mann.**

Într-o seară, la Los Angeles, taximetristul Max (Jamie Foxx) ia o clientă. Clienta (Jada Pinkett Smith) e procuror. Iniţial, pare absorbită de ea însăşi – o carieristă rece. Dar treptat, sub privirea intensă, pasionată de detalii, a regizorului Michael Mann, se creează o legătură. Max ajunge să-i spună la ce visează (la o companie de limuzine), ea îi spune de ce se teme (de un eşec dezonorant la tribunal). După cursă, personajul ei dispare din film; nu pare să joace nici un rol în intriga propriu-zisă (revine spre final, într-un rol important). Dar Mann dezvoltă această secvenţă pentru ea însăşi, o lasă să dureze de dragul legăturii dintre cei doi. Şi mai vrea ca în acest timp să ne afundăm în oraş. Încă de la început, L. A. se impune simţurilor noastre: e cald (mult portocaliu) şi totodată dur (asprimea e în ochiul camerei digitale cu care e filmat). La capătul cursei, Max s-a ales cu cartea de vizită a pasagerei. Poate o s-o sune sau poate nu – e un bărbat care preferă să viseze. Oricum, în noaptea asta nu e chiar atît de greu să fii om. Viitorul sună bine. Max mai ia un client. Clientul (Tom Cruise) se numeşte Vincent şi e ucigaş plătit. Are de făcut cinci vizite şi are nevoie de serviciile lui Max. Dacă acesta e cuminte, s-ar putea să primească 700 de dolari şi să mai şi supravieţuiască pe deasupra. Viitorul sună *atît* de bine!

Max e îngrozit, dar mai tare decît groaza e nevoia lui de a înţelege ce e în capul lui Vincent, cum e aia să omori cinci oameni şi să nu-ţi pese, să-ţi faci programul de vizite mortale cu lipsa de emoţie a unui agent de vînzări. Nu sînt unul dintre cinefilii care pufnesc cu dispreţ cînd aud de Tom Cruise (şi-a construit cariera cu mai mult cap, cu mai multă exigenţă decît mulţi actori mai simandicoşi), dar mărturisesc că pînă la *Colateral* nu mi s-a întîmplat să mă uit la faţa lui şi să-mi doresc cu pasiune să ştiu ce gîndeşte. Pare mai bătrîn şi nu surîde (cu dantura aceea care a iluminat, de pe atîtea postere, dormitoarele atîtor adolescente). Vocea lui e hîrşîită şi are autoritate, şi o foloseşte ca să-i dea lui Max explicaţii eliptice, groaznice: „Darwin... Şase miliarde de oameni... Nagasaki... Hiroşima." Vincent e opusul a tot ce a existat, timp de cîteva minute, între Max şi pasagera de dinainte, şi Max i-o spune: „Lucrurile normale, care trebuie să fie între oameni, în tine nu există". Dar Max s-a procopsit cu Vincent pentru toată noaptea, noaptea dă semne că va fi ultima din viaţa lui, iar dialogul patinează în direcţii imprevizibile. La un moment dat, cei doi încep să se plîngă de părinţii lor şi în timp ce Vincent vorbeşte despre răul pe care i l-a făcut tatăl lui, ceva – ceva normal – pare să-şi facă loc între ei. Oare Vincent îşi va dezvălui adevărata natură – copilul maltratat, zgribulit în spatele asasinului? Oare o să descopere că nu e atît de greu să fii om? Asta să fie dezlegarea enigmei sale – un clişeu? Dar Vincent rîde (dantura lui Cruise sclipeşte ca o lamă scoasă din teacă) şi spune că a glumit. Legătura cade şi enigma rămîne, iar curiozitatea morală a lui Mann, concentrată în privirea inteligentă a lui Jamie Foxx, continuă să ardă. În fond, ce-i trebuie unui *thriller* ca să fie mare? O poveste sută la sută originală? Imposibil – un anumit ritual tot trebuie respectat. Situaţii în care spectatorul să se regăsească? Să fim serioşi – cînd vi s-a întîmplat ultima oară să stricaţi *laptop*-ul unui asasin şi, drept reparaţie, să vă înfiinţaţi în faţa angajatorilor săi şi să cereţi din nou toate informaţiile, după ce v-aţi scuzat şcolăreşte pentru pierderea lor? Nu ne regăsim într-un *thriller;* ne regăsim după aceea, trăgîndu-ne sufletul. Dar dacă, pe lîngă ambiţia de a ne scoate din noi înşine, *thriller*-ul mai are şi alte preocupări (de exemplu, curiozitatea morală a lui *Colateral),* acestea din urmă pot să ajungă la spectator intensificate, transformate în senzaţii tari, dotate cu o urgenţă pe care alte tipuri de dramă – mai „civilizate", mai puţin viscerale – cu greu o pot atinge. Şi de aici poate să iasă un mare *thriller.* Important e să nu uiţi să-l exciţi pe spectator – şi Mann nu uită: atunci cînd Vincent îşi face drum spre victima sa printre dansatorii dintr-un club şi nişte poliţişti îşi fac drum spre Max, crezînd că el e Vincent, secvenţa pare să se dezintegreze în o mie şi unu de mici detalii pregnante, dar liniile ei mari rămîn la fel de clare ca scopurile asasinului. La fel de important e să presezi cu întrebările – şi Mann presează: la un moment dat, Vincent ascultă cu admiraţie trompeta unui jazzman: oare şi el se consideră un artist, un improvizator inspirat? Apoi îi ascultă povestea, îi priveşte de aproape faţa – omul nu mai e un străin. Şi apoi îl împuşcă.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Ohtatul poeticesc

Ohtatul poeticesc – duios şi lăcrămos, sau grav şi plin de importanţa proprie – este încă foarte drag realizatorilor de emisiuni din TVR. Ar mai fi el drag şi altora, de la alte posturi, dar acolo spiritul comercial şi insensibilitatea patronilor (sensibili doar la audienţe şi bani) ucid orice urmă de poezie. Acum, e adevărat că de ceva vreme ohtatul poeticesc a cam început să fie prigonit şi de la TVR, căci televiziunii publice îi place să tragă cu ochiul în ograda celorlalte posturi, interesate doar să se vîndă bine. Dar dragostea dintîi nu se uită niciodată şi amatorii de simţăminte frumoase s-au refugiat în locuri călduţe, unde pot să ohteze în linişte.

Ohtatul poeticesc se manifestă prin vertijuri verbale spuse cu voce joasă, cîntată, în al căror iureş se îngrămădesc metafore şi epitete, şi printr-o distorsionare a realităţii, care este văzută deseori în *slow motion*. Are mai multe simptome adiacente şi se cronicizează de la vîrste fragede (aceasta trebuie să fie explicaţia pentru faptul că figurile de stil care parazitează persoanele afectate de acest simptom datează şi sînt conservate perfect din perioada liceului). Nu există tratament.

După Revoluţie, s-au înregistrat cîteva cazuri celebre de oameni atinşi de această cumplită maladie. Unul dintre ele este cel al Luciei Hossu-Longin, pe cînd realiza documentarul *Memorialul durerii*. Vă mai amintiţi de obsesivele imagini cu porţi care se închid succesiv, de lătrăturile cîinilor filmate cu încetinitorul sau de păsărica de pe gardul din sîrmă ghimpată? Cîtă simţire poetică – atîta dramă. Dramă, însă, din punctul de vedere al calităţii documentarului, dramă ce punea în umbră adevărata tragedie a faptelor prezentate, care altfel ar fi fost destul de expresive pentru a impresiona prin ele însele. Numai că expresivitatea poeticească a realizatoarei a parazitat-o pe cea a realităţii şi, astfel, a fost compromis un lucru foarte important şi grav, cum e cel al închisorilor comuniste.

Astăzi, precum spuneam, ohtatul poeticesc s-a refugiat în locuri unde încă se poate manifesta în voie. Îl poţi întîlni la emisiunile religioase, de tip *Lumină din lumină,* sau la cele care vorbesc despre tradiţiile bravului şi genialului nostru popor. Foarte multe dintre ele sînt pe canalul TVR Cultural. E adevărat, virusul s-a modificat şi s-a adaptat noilor situaţii. În esenţă, însă, a rămas acelaşi. De exemplu, la emisiunile religioase, particularitatea simptomelor e că abundenţa metaforică se combină cu excesul de arhaisme. Senzaţia neplăcută, de beţie de cuvinte pe stomacul gol este, însă, aceeaşi. La emisiunile de folclor ale Marioarei Murărescu lipsesc imaginile filmate cu încetinitorul. Dar sînt suplinite de discursul comentatoarei („Maria Tănase – o rază de lumină care ne poartă cu glasul ei de flacără pe pămînturile româneşti.").

De altfel, astfel de filmări în *slow motion* se pare că nu mai sînt astăzi la modă printre cei atinşi de ohtatul poeticesc. De exemplu, în emisiunea *Pastel* de pe TVR Cultural (o emisiune poeticească de la un cap la altul!), filmările cu încetinitorul sînt înlocuite cu imaginile unor domnişoare care se mişcă lent, deci *semnificativ*. Camera întîrzie pe chipul lor şi pe tot felul de detalii anatomice. Curată poezie! Domnişoarele sînt drăguţe şi ne zîmbesc inteligent şi provocator. Dacă emisiunile estivale ne arată funduri de domnişoare în chiloţei tanga, cele pentru intelectuali au în vedere capetele acestora. La emisiunea *Pastel* de duminica trecută, o astfel de muză, după ce s-a întors de mai multe ori la noi cu diferite expresii, ca în genericul din „Tînăr şi neliniştit", a început să facă o chestie deşteaptă şi plină de sensuri adînci: şi-a pus un şerveţel pe faţă, l-a udat apoi încetul cu încetul şi a sfîrşit prin a-l rupe. Aha: masca ajunge să se lipească de chip şi ajunge să fie sfîşiată. V-am spus că e o chestie deşteaptă! În acelaşi timp, comentariul vocii din *off* era pe măsură: „Verdele întunecat şi grav creşte din noapte şi din misterul lunii – o pastilă albă ce scînteiază rotund în ochii de tigru. Verdele lui Rousseau este destinaţia visului şi a evaziunii, un paradis plutitor ale cărui porţi se deschid somnoroase.". Ohtaţi, privighetoarea cîntă!...

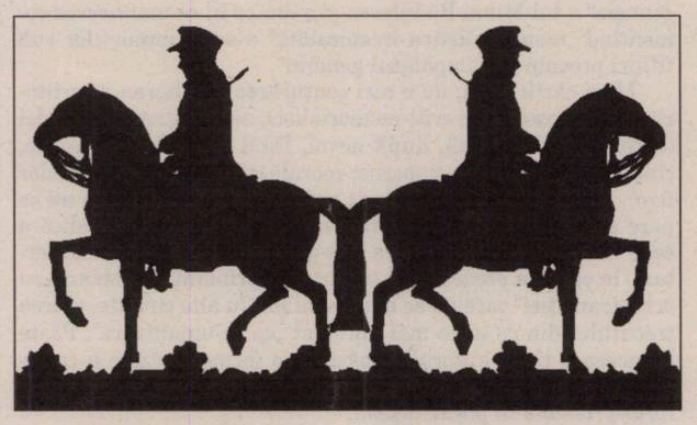

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Odă aşa şi aşa după unsprezece decenii mai mult sau mai puţin obsedante

La 111 ani de cînd s-a sudat în limba mea turcismul „moft" cu cuvîntul ăl mai bun şi mai străbun: „român" – una din cele mai rezistente suduri din cîte au înfruntat veacul, la fel de revoluţionară ca rima lui Eminescu: „blond" cu „fond" – va trebui să rostim, calmi, un: „A se slăbi!".

A se slăbi, deci,

a se slăbi – celebra poruncă a tatălui, a 11-a poruncă din Teleorman pînă la Valu lui Traian – cu amorul acestui neam al nostru pentru cel pe care Eugen Ionescu îl socoteşte cel mai important dramaturg necunoscut al lumii.

A se slăbi – nu-i nici un amor, doar un hohot mecanic de rîs, poate o statuie inutil de serioasă, doar cîte un strigăt: „Caragiale e cu noi!", stins repede printre chefurile legate la Ipingescu pe care, halucinaţi, le luăm drept revoluţii.

Prin cele 11 decenii de la *Moftul român* (seria nouă de la 1893) aud un scrîşnet de măsele, al miilor şi miilor de moftangii siliţi să studieze pentru bacalaureat pe unul care „ne-a făcut ţara de rîs", „a introdus zeflemeaua în cultură", „n-a avut nici un personaj onest în opera sa", aşa cum i-au învăţat mii şi mii de dascăli care nu puteau să le zică nici că I.L. Caragiale e un moft.

O, nici aşa!

Pînă şi azi, oameni inteligenţi – care văd în *Conu Leonida* „un blînd vodevil", cînd acolo, sincron cu *Bouvard şi Pécuchet,* e prima şi cea mai atroce fertilizare a vocabularului nostru prin informaţia universală – ne sfătuiesc „să ieşim din Caragiale", să scăpăm de el dacă vrem să fim luaţi în seamă, dacă vrem să scăpăm de provincialism, dacă vrem să fim abisali,

mofturi, mofturi, mofturi,

sîntem abisali de la 1883 fix, din Actul I, cînd prefectul pleacă la telegraf să deschidă telegramele opoziţiei către Comitetul Central, cerînd în final: „Muzica! Muzica!" pentru a acoperi cel mai turmentat strigăt al secolului: „Eu cu cine votez?".

E ca şi cum ni s-ar cere să scăpăm de Eminescu, cealaltă sursă de iradiere a sistemului nostru nervos, energetic şi naţional, deşi prea puţini fac faţă la această dublă iradiaţie, cînd alternativă, cînd simultană, niciodată paralizantă, niciodată anacronică, totdeauna sucită, de nu mai vrem azi nici comunism, nici capitalism, nici dictatură, dar nici democraţie, nici revoluţie, dar nici vodevil, ci doar ceva foarte straniu care s-ar putea numi, conform voluptăţii cu care cuvintele se îmbrăţişează şi se intensifică în limba *Moftului român:* „Re*vodevil*uţia".

În ţara formelor fără fond, Caragiale e un fond inalterabil a cărui formă se găseşte în toate incoerenţele şi inadecvările, fiind absolut sigur că, dacă un sentiment românesc al fiinţei poate trezi sarcasmul filosofului, sentimentul caragialian al aceleiaşi fiinţe va intimida de-a pururi prin forţa adevărului său.

Drept codă a odei:

trebuie să spunem, calmi, că nu sînt încă 111 români care să fie de acord cu ideea bătută în piatră, a lui Camil Petrescu, la 1927, cînd s-a reluat *Scrisoarea pierdută* la Teatrul Naţional: „Capacitatea de a-l pricepe pe Caragiale dă măsura puterii de înţelegere a intelectualului român".

Precizez liniştit că acest text a fost publicat în 1993, tot aici, în *Dilema* noastră, cu prilejul primei sute de ani de la apariţia seriei noi a *Moftului român*. Nemodificat, am pus doar de acord trecerea anilor: 111 în loc de 100. Ceva – nu chiar impalpabil – mă face să cred că şi peste alte zece decenii odele aşa şi aşa la acest Moft vor fi viabile şi valabile.

Totu-i să trăim destul.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Gheorghe Tont

(membru PSD)

Lume, lume

Tont Gheorghe are o funcţie ce i se potriveşte mănuşă: şef al Casei de pensii Ialomiţa. Acest nume nu este unic în capitala judeţului, Slobozia. Lîngă Tont găseşti şi Ciupercă, şi Sporea, şi Ştiucă, şi Găină, şi, de ce nu, Păcală, Mîzgoi şi Corbu. Unul îl atrage pe celălalt. Împreună formează şefia Ialomiţei. Ciupercă este şeful Consiliului Judeţean Ialomiţa, Ştiucă, prefectul, Sporea, senator, Păcală, viitor deputat, Mîzgoi, şef Licitaţii Casa Pensii, Găină, subprefect, Corbu, om de afaceri. Toţi membri PSD.

Fapte

Viaţa lui Tont e ca a lui Ştiucă. A lui Păcală ca a lui Găină. N-au furat niciodată.

Ei au făcut fapte. La Tont faptele se numesc coincidenţe. „Într-o atmosferă emoţionată", cum sînt caracterizate faptele mai marilor Ialomiţei, Tont şi-a făcut cu Găină firma Top Tont SRL. Cică nu a funcţionat. Ciupercă şi Sporea i-au acordat creditul lui Corbu. Păcală *dixit:* „Noi sîntem corupţi? De ce? Pentru că a fost înfiinţată Fundaţia Ialomiţa 2000 acuzată pe nedrept că, fără a exista în realitate un contract de sponsorizare a societăţii Derpan Galaţi, societate care a cîştigat licitaţia pentru programul laptele şi cornul". Coincidenţă. Tont cu Mîzgoi merg la PNA. Coincidenţă. Ciupercă: „Corupţia, acest termen este un loc geometric al confruntărilor politice actuale. În dulcele stil clasic termenul corupţie este preferatul celor ce se concentrează asupra răului, atît de mult încît resursele lor pentru construcţia binelui, a ceea ce trebuie să fie binele, se epuizează înainte de a produce ceva".

Petale de gîndire

Tont aşa spune: „Eu nu tai şi spînzur pe nimeni, domle. Eu mă comport civilizat, sînt deschis la dialog cu cea mai joasă speţă a naţiunii române, pensionarii. Şi ştiţi de ce este important cum mă port cu ei? Fiindcă ei în mintea lor sînt nedreptăţiţi. Ori, noi le arătăm frumos ce se întîmplă cu pensiile lor. Unii sînt şi bolnavi psihici, ce ne fac reclamaţii, ne toacă nervii, uite, cum e adică reclamaţia pe care o verificaţi dumneavoastră... uite, cum este, primarul din Ciochină a intrat în PSD zicînd că noi îl ajutăm să cumpere pe nimic un IAS. Şi că noi nu l-am dat IAS-ul pe nimic, ne-a pîrît la PNA. După aia... că sînt ofiţer SRI... nu sînt eu, este fiul meu, sau mai bine că a fost, că acum l-au dat afară, cred din cauza mea, Tont ăl bătrîn, că se pare, am deranjat pe cineva, pe acolo. Nu ştiu, mă credeţi sau nu, dar cînd muncesti, îţi dai de lucru. Asta-i vorba noastră aicea".

Aşezarea geografică

Exact la întîlnirea a 44 grade şi 51 de minute (Jilavele), cu 44 grade şi 20 minute (Buliga), cu 28 de grade şi 6 minute (Retezatu), şi cu 26 minute şi 18 minute (Rasimnicea), deci exact la întîlnirea acestor latitudini şi longitudini, îl întîlneşti pe Tont din judeţul Ialomiţa. Bineînţeles, ei sînt interschimbabili. Cînd li se întîmplă ceva, Ştiucă este înlocuit cu Găină, Tont cu Mîzgoi. Singurul care a practicat un joc periculos a fost Corbu. Urmaş al lui Nicolae, cel cu Turnul Eiffel din fundul curţii, Corbu a prăduit BCR-ul. Corbu a fost abandonat în puşcărie.

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

Despre plecare

Cum se face că ne simţim, adesea, străini şi singuri în acele locuri pe care le numim, patetic, „acasă“? De ce sîntem nesiguri şi temători în propriul nostru pat, în casa noastră, în oraşul nostru, în ţara noastră? Cum se face că ne vine, uneori, să plecăm în lumea largă, fără direcţie şi fără scop? Întrebările acestea nu au, totuşi, nimic filozofic. Răspunsul mulţumitor nu vine nici din cărţile existenţialiştilor, nici din textele mistice. Nici măcar psihologia, cu toate dezvoltările ei, nu ne ajută prea mult. E util să le citim, desigur, dar lectura ne oferă consolări palide, iluzia înţelegerii sau formule fataliste. După ce înţelegem idei de genul „sîntem condamnaţi la însingurare oriunde şi oricine am fi“, sau „locul nostru nu e în această lume, oricît l-am căuta“, ori „al tău este locul în care te simţi sigur şi confortabil şi nu locul în care te-ai născut, în care s-a întîmplat ceva major din propria biografie sau în care te aşezi cu familia şi ţi se nasc copiii“, tot mai rămîne în noi un rest nerezolvat, ca o dîră misterioasă de disperare, ca o umbră persistentă. Şi atunci?

Un bun prieten mi-a spus nu demult, într-o grădină bucureşteană cuprinsă agreabil de o înserare molcomă de vară, că pleci de acasă dintr-unul din următoarele trei motive: fie pentru că simţi că nu mai e nimic de făcut, că eşti în pericol să mori în orice sens ar putea avea loc moartea, că nu mai ai nici o şansă, fie pentru că te apucă un dor metafizic de ducă, fie pentru o iubire. Ca într-o întîmplare socratică, nu ştiu dacă a vorbit prin el vreun *daimon* sau spritul gustos îl stimulase cu înţelepciune, dar mi se pare că merită să ne oprim puţin asupra sintezei inspirate, pe care amicul meu a făcut-o motivelor de ducă.

Întîi, pleci pentru că te sufoci, pentru că simţi că nu mai ai nici o şansă, pentru că te trezeşti într-un spaţiu strîmt, constrîngător, mutilant. *Acasa* ta te condamnă la mediocritate, la compromisuri care te distrug interior, la umilinţe pe care nu vrei să le trăieşti. Cel mai bun exemplu este emigrarea masivă din anii comunismului, dar şi de după. Vorba populară „fie pîinea cît de rea, tot mai bine-n ţara mea“ este exact ceea ce mulţi, foarte mulţi oameni au respins printr-un gest făcut, adesea, cu riscuri enorme şi pentru care au fost gata să plătească un preţ însemnat. Acest fel de plecare este, în fond, gestul suprem de independenţă al omului, declaraţia sa de emancipare de sub tirania unui construct cultural, prea mult abuzat în cheie ideologică şi prea mult exagerat în cheie lirică. Nu, o pîine rea e o pîine rea oriunde în lumea asta şi nu e „mai bună“ sau „mai rea“ în funcţie de locul unde o mănînci. Salvarea ta este mai importantă decît orice altceva atunci cînd e clar că eventualul tău sacrificiu nu duce nicăieri.

Al doilea motiv, din cele trei sintetizate de prietenul meu bucureştean, este şi cel mai misterios. El l-a numit „un dor metafizic de ducă“ şi sînt sigur că toţi cititorii înţeleg bine despre ce e vorba, iar explicaţiile nu pot decît să aproximeze, mai mult sau mai puţin fericit, înţelesul expresiei. Pur şi simplu, te uiţi în zare şi îţi vine să te duci. Nu pleci dintr-un motiv exterior, ca în primul caz, nici dintr-un scop superior, ca în al treilea caz, ci pleci dintr-un impuls interior irepresibil. Nu există o motivaţie prefect logică şi nici nu trebuie să căutăm raţiune aici. Pur şi simplu, sînt oameni care simt în ei chemarea lumii; expresia populară „îi arde pămîntul sub picioare“ e cea mai potrivită pentru a descrie, tot metaforic, impulsul din asemenea suflete. La o lectură superficială, s-ar zice că e o plecare dintr-un spirit de aventură, dar, mai profund, vedem că e o plecare din cauza naturii nomade pe care o ascundem în noi şi care, la unii între semenii noştri, este accentuată sau chiar dominantă. Sîntem, în adînc, nomazi. Nu doar ca *trecător* este destinul nostru într-o lume despre care ştim că e *trecătoare,* ci *trecători* sîntem noi, chiar în timpul *trecerii*. Într-un spaţiu în care nimic nu e etern, de ce am fi noi stabili? Sedentarismul este un efect pervers al confortului, ceea ce nu este deloc natural. Pe unii, însă, confortul nu i-a schimbat. Ei pleacă răspunzînd unei chemări atavice lăuntrice şi ei trebuie lăsaţi să plece, căci ei nu au casă şi nu au un loc al lor – necuprinsul e locul lor.

Al treilea motiv de ducă e cît se poate de limpede. Pleci urmărind o iubire, o poveste a vieţii tale, o inflamare care poate fi destin. Sau nu.

Pleci. Te simţi în pericol sau te simţi plictisit, te simţi gonit sau te simţi atras în altă parte, te simţi inadecvat sau te simţi uzurpat. Optimiştii, mereu entuziaşti şi reformatori, ar spune: dacă nu te simţi bine în locul în care eşti, modifică-l astfel încît să-ţi fie bine. Pesimiştii ar zice să rămîi şi să înduri, căci oriunde te vei duce, îţi va fi greu. Plecarea este, în general, refuzul optimismului şi al pesimismului, deopotrivă. E, cu alte cuvinte, victoria scepticismului.

libertatea de impresie

Cum vă place?

În conformitate cu directivele europene prevăzute în documentele Comisiei Europene şi în baza recomandărilor făcute de Parlamentul European, am facilitat derularea programelor privind transparentizarea proceselor de privatizare şi monitorizarea atentă a post-privatizărilor, în scopul îndeplinirii obiectivelor propuse pentru aderare. Am făcut demersurile necesare pe lîngă forurile europene pentru stabilirea unor coordonate precise de implementare a *acquis*-ului comunitar şi de derulare în bune condiţiuni a acordării fondurilor pentru eficientizarea lucrărilor de reabilitare a infrastructurii. De asemenea, am prognozat modalităţile de realizare şi susţinere a dezinflaţiei în următorul parcurs de etapă, în condiţiile respectării negocierilor cu sindicatele, privind evoluţia salarizării. Luăm în calcul studiile de fezabilitate privitoare la rentabilizarea regiilor de stat prin externalizarea unor activităţi şi prin disponibilizări de personal, concomitent cu dezvoltarea cadrului propice creării de noi locuri de muncă, prin atragerea investitorilor străini şi a fondurilor europene. În acest scop, avem în vedere îmbunătăţirea mediului de afaceri şi a cadrului investiţional. Soluţionarea unor probleme ce îmbracă diverse forme cu aspect social ţine însă şi de eficientizarea şi flexibilizarea măsurilor din sectorul managerial. Simultan cu demararea proiectelor privind infrastructura – necesară unei rapide interconexiuni cu restul spaţiului european – s-au evidenţiat noi oportunităţi de afaceri. De asemenea, trebuie menţionate aici şi măsurile de accelerare a reformei administraţiei publice, pentru eliminarea birocraţiei şi pentru fluidizarea parcursului investiţional. Compatibilizarea procedurilor de procesare a documentelor şi autorizaţiilor, cu standardele ţărilor recent intrate în Uniune (ca să nu mai vorbim de cele vestice), necesită o bună expertizare a activităţilor, suplimentarea logisticii informaţionale, delimitarea clară a atribuţiilor, conştientizarea şi flexibilizarea responsabilă a structurilor administraţiei publice, în cadrul instituţional.

Nu mai e un secret pentru nimeni că, odată cu fenomenul pozitiv al globalizării, au crescut şi problemele legate de criminalitatea transfrontalieră. De aceea, am decis intensificarea măsurilor de combatere pe această linie, prin relaţionare şi cu structurile informative şi de combatere din ţările europene. Ne asumăm totodată şi o participare activă, în parteneriat cu forţele internaţionale, la operaţiunile de menţinere a păcii în zone unde deja rolul jucat de militarii noştri e binecunoscut şi apreciat de colegii din celelalte ţări şi se ştie că trupele noastre, în interoperabilitate cu cele aliate, fac toate eforturile pentru detensionarea situaţiilor de criză.

Sperăm ca finalizarea tuturor proiectelor la care ne-am angajat în mod benefic pentru ţara noastră, să reducă atît deficitul de imagine pe care l-am înregistrat în ultima vreme, cît şi să ne aducă acolo unde este locul nostru de suflet... în Europa unită.

Propunem cititorilor noştri un concurs de traducere a acestui text în limba română. Cîştigătorul va primi un abonament gratuit la *Dilema veche*. (A. M.)

Iaromira POPOVICI

bazar

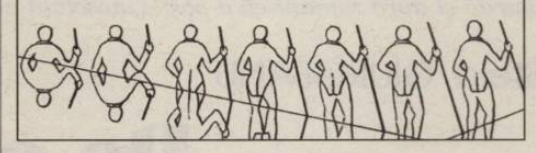

Pămînt pe Lună

„V-ar plăcea să mergeţi în vacanţă într-un loc cu privelişti din altă lume, unde să vă simţiţi euforic şi imponderabil? O călătorie pe orbită ar putea fi soluţia – asta dacă puteţi scoate din buzunar cîteva milioane de dolari, pentru bilet.“ Aşa sună reclama dintr-o pagină de pe Internet referitoare la turismul spaţial. Deja, se pare, călătoriile în spaţiu nu mai sînt de domeniul SF-ului, ci au intrat în circuitul comercial de lux (decolarea de pe o platformă a Agenţiei Spaţiale Ruse, la bordul unei navete spaţiale Soyuz, costă 20.000 de dolari). De fapt, primii doi turişti spaţiali au făcut excursii, de 10 zile, pe Staţia Spaţială Internaţională.

Din România încă nu a plecat nimeni. Dar sînt deja destui dintre conaţionalii noştri care şi-au achiziţionat pămînt pe lună, la un preţ mult mai mic: cu 49,99 de euro îţi poţi cumpăra o parcelă de 70 ha, ne explică **Andi Drăgan,** reprezentantul Ambasadei Lunare în România. Existenţa unei asemenea instituţii nu înseamnă, din păcate, că s-a descoperit o populaţie de omuleţi lunari, şi nici că Luna a fost colonizată de pămînteni. Ci pur şi simplu că un întreprinzător, evident, tot american, a avut o idee isteaţă. Şi că, în cele din urmă, aceasta a ajuns şi în România. Povestea romanţată a lui Dennis Hope (căci acesta este numele americanului) este următoarea: într-o seară, prin 1980, mergînd el cu maşina pe întinsele drumuri americane, iată că vede în oglinda retrovizoare luna, şi-şi spune: „Ce-ar fi să...?“ Desigur, să devină stăpîn al lunii, de fapt al întregului sistem solar, cu excepţia Soarelui şi a Pămîntului. Americanul Dennis – ne povesteşte românul Andi – a măcinat el ce-a măcinat chestia asta, pînă cînd a conceput o Constituţie lunară, asemănătoare cu cea americană, şi a dat fuga la San Francisco, la o instituţie asemănătoare Oficiului de cadastru de la noi, ca să-şi înregistreze noile proprietăţi astrale. După serii de meciuri cu cei de acolo, care, pe bună dreptate, i-au spus că nu are nici un drept să le revendice, cererea i-a fost înregistrată, deci, cumva, admisă. Prin lipsa legilor care să conteste acest ciudat şi grandoman drept de proprietate: dacă nu e, niciunde, specificat că e interzis (se pare că în Tratatul referitor la Spaţiul cosmic nu se stipula expres că nimeni nu poate exploata alte corpuri cereşti) înseamnă că e permis. Dl Drăgan adaugă că, probabil, şi istoricul cuceririi Vestului sălbatic, în care pămînturile erau luate de cel care le ochea primul, precum şi faptul că americanii au fost cei dintîi care au aselenizat, au fost argumente pentru. Cert este că, de atunci încoace, morală sau nu, afacerea merge, existînd, deja, 1.500.000 de oameni din întreaga lume care au cumpărat pămînt pe lună şi planete.

Principalul motiv pentru care se cumpără parcele pe alte corpuri cereşti este, constată dl Drăgan, romantismul: majoritatea celor interesaţi vor să facă un cadou mai deosebit partenerului. Titlurile astrale de proprietate sînt, în general, cumpărate pentru a fi dăruite, atît în România, cît şi oriunde în lume. Există şi o categorie de clienţi care cumpără pămînt pe Lună, Marte sau Venus pentru că sînt pasionaţi de SF şi speră să poposească şi ei acolo, într-o bună zi. În privinţa acestei perspective, Dennis Hope are o singură grijă: să nu se ajungă, şi pe Lună, la aceleaşi meschinării umane legate de împărţirea pămîntului.

POŞTMODERNITATEA

*Poşta română face parte din instituţiile de stat în care, încă, se stă la coadă şi se manifestă, zgomotos, iritări de ambele părţi ale ghişeelor. Recentul Congres al Uniunii Poştale Universale, ţinut în România, îşi propune să modernizeze instituţia, temperînd, probabil, implicit, şi situaţiile sus-pomenite. Sperăm ca, odată cu înnoirile, să nu se piardă şi aura romantică a poştei, asociată unei forme de comunicare cu parfum din alte vremi. (**I. P.**)*

Stela GIURGEANU

De cealaltă partea a ghişeului

Achitare alocaţii de stat. Recomandate şi prezentate. Vînzări timbre. Efecte poştale. Achitare mandate şi pensii. Abonamente Radio-TV şi presă. Un şirag de geamlîcuri de care este prinsă, temeinic şi iremediabil, o coadă.

*Cel de-al 23-lea Congres al Uniunii Poştale Universale s-a desfăşurat la Bucureşti în perioada 15 septembrie-5 octombrie. În cadrul lucrărilor, au fost adoptate o serie de decizii care vor avea efecte asupra îmbunătăţirii serviciilor şi industriei poştale în anii următori.**

La poştă stai. De obicei stai la ghişeul greşit. Stai şi te enervezi. Pentru un timbru stai şi jumătate de oră, pentru că te-ai aşezat la coada pentru alocaţii. Te enervezi pentru că cineva se bagă în faţă „ca să întrebe ceva...". Te enervezi pentru că ai completat greşit formularul de expediere, iar domnişoara sau, după caz, doamna de la ghişeu se răstreşte la tine şi-ţi aruncă, plină de obidă, formularul înapoi. Te enervezi de tot timpul preţios pe care l-ai irosit la coadă la poştă şi, deodată, toţi nervii cad asupra ei. Asupra domnişoarei, sau, după caz, doamnei de la ghişeu.

„...Se întîmplă zilnic." Roxana a terminat Liceul de Telecomunicaţii şi este studentă la Poli. Are un program infernal, de la 8 la 8. Uneori şi mai tîrziu. Pentru un salariu de începător, care de abia atinge trei milioane, ştie foarte bine iritarea omului de (la) rînd. O cunoştea şi ea, *înainte*. Acum însă, după cîţiva ani de stat de cealaltă parte a baricadei, a făcut cunoştinţă şi cu nervii de dincolo, de nervii atacaţi de grosolănia clienţilor, de ţipetele şi isteriile lor. „Uneori trebuie să ai multă stăpînire de sine... cînd cineva vine pentru a suta oară să te întrebe cum să completeze formularul... trebuie să-i spui, a suta oară: doamnă, domnule, dacă aici scrie: completaţi cu cifre, completaţi cu cifre; dacă scrie completaţi suma în litere, completaţi..."

La Congresul Uniunii Poştale Universale s-a dezbătut, printre altele, şi problema modernizării, a extinderii serviciilor financiare poştale prin utilizarea de tehnologii moderne (cum ar fi transferul electronic de bani şi metodele computerizate de contabilitate).

...Sau cînd i se blochează calculatorul. Atunci să te ţină nervii... Deunăzi, în mijlocul unei tranzacţii de bani într-un anumit cont, BUM! A decedat. Computerul. Care, mă înţelegi, e o rablă... ca să fie drăguţă cu el... Şi, cum-necum, coada de se şi formase, a aruncat toată vina pe ea. Deh, ea era la butoane...

Dar cînd nu eşti la butoane? Cînd nu eşti pe baricada din spatele ghişeului?

„...Eşti pe traseu." Nea Poştaşu', cel de-al doilea interlocutor, are acelaşi drum de mai bine de 20 de ani. Zi de zi acelaşi cartier, aceleaşi blocuri; aproape aceiaşi oameni.

De cîte ori veniţi? „De două ori pe zi. La prima cursă pun la cutii ziarele şi poşta simplă." Ce înseamnă poşta simplă? Adică scrisori personale, telefoane, din astea... la a doua cursă pun mandate, citaţii, recomandate... chestii mai oficiale..."

Îşi mai scriu oamenii azi? De cînd cu Internetul... „Scriu, scriu... Plus că acum vin tot felul de prostii de la toate firmele cu care are Poşta Română contracte..."

Azi aţi făcut oamenii fericiţi... Le-aţi adus pensiile... „Da, aşa e... lucrez de 32 de ani şi, adică io întotdeauna, adică nu fac diferenţă între oameni, adică... să ştiţi, vă spun că eu la mine acasă... eu nu-mi ştiu lucrurile mele cum le ştiu pe la oamenii din cartier. Îi iau de la A la Z pe fiecare, îi ştiu după nume pe fiecare... Mai bine decît îmi ştiu proprii vecini."

De cîini îi este mai puţin frică decît de oameni... „Am lucrat aproape 7 ani prin Pantelimon... acolo era o ţigănie, mamă, mamă... e drept, eu, personal, n-am avut probleme, eu nu sînt aşa făcut... eu nu dau prilejul omului la ceartă... bine, depinde şi de om; mi s-a întîmplat doar aşa, mai în şicană... că adică de ce mă duc cu pensia întîi la unu' şi pe urmă la altu'..."

Şi de ce vă duceţi? „Sincer? Depinde de inspiraţie... adică azi o iau de la un capăt, mîine de la celălalt... poimîine intru pe străduţele de pe la mijloc..."

Poştaşii merg repede... „Păi, da, e în interesul nostru... mai ales iarna... în decembrie, dacă te apucă ora 4 şi nu ai terminat... vă daţi seama că e riscant, cînd se micşorează ziua... întunericul e periculos..."

Protecţie? „N-avem nimic... Nici măcar un spray paralizant... acum au venit şi ne-au făcut analizele să vadă dacă eşti bun pentru aşa ceva... adică le e şi lor teamă... deocamdată Poliţia a zis că nu dau voie cu şpreiuri! A zis că ne dă şpreiuri din astea... de gîndaci... păi ce să fac io cu şpreiu' de gîndaci?"

Aţi avut probleme? „Personal, nu... Am auzit însă de cazuri foarte grave de poştaşi bătuţi... şi tîlhăriţi; ştiţi ce e dubios... ce nu-mi convine mie? Se petrece, dom'le, un caz şi se dă imediat pe post... şi se spune că a avut suma de... şi atunci ăştia, adică tîlharii, zice că ăştia, adică noi, manipulează bani grei... nu ar trebui să se zică suma! Că aşa atragi hoţu'..."

După 30 şi ceva de ani de muncă... „cu toate sporurile adunate... în jur de patru milioane patru sute... asta e situaţia... mai am 11 ani pînă la pensie; acum că s-a mărit vîrsta de pensionare... păi io la 65 de ani, cum 'oi mai merge? Trebuie să vin în baston să mă urc..."

De ce sînteţi poştaş? „Mi-a plăcut, de ce să zic? Mi-a plăcut... am făcut-o din pasiune... m-am făcut poştaş de drag... acum... acum s-a schimbat tot... bani puţini pentru muncă mai multă... volumu-i mare; toate firmele şi angajamentele pe care şi le-a luat Poşta le cărăm noi în spate. Nu avem maşini să ne deplasăm... păi, de unde atîtea maşini? Merg de dimineaţă la Poştă, iau ce am de luat şi de acolo pe traseu... cu cîrca! Iar salariu' e tot atît... Îţi convine, bine, nu-ţi convine... du-te şi găseşte altceva..."

* Informaţiile au fost preluate de pe site-ul Poştei Române.

Congresul Poştelor

La cel de-al 23-lea Congres al Uniunii Poştale Universale (UPU este o organizaţie specializată a Naţiunilor Unite cu sediul la Berna, Elveţia, care stabileşte normele pentru schimburile poştale dintre cele 190 de ţări membre şi face recomandări în privinţa sistemului de corespondenţe la nivel mondial şi îmbunătăţirea calităţii serviciilor poştale), au participat aproximativ 2000 de delegaţi din 173 de ţări, 70 de înalţi demnitari şi peste 250 de observatori internaţionali.

Congresul de la Bucureşti a fost primul eveniment de acest tip organizat în Europa Centrală şi de Est şi a avut loc între 15 septembrie şi 5 octombrie. Compania Naţională Poşta Română a cheltuit pentru organizare circa 3,5 milioane euro. Timp de trei săptămîni, delegaţii prezenţi la Congres au dezbătut strategia poştală mondială pe următorii 5 ani, problemele legate de termenele de livrare a trimiterii poştale în întreaga lume, taxele şi comisioanele percepute de administraţiile poştale, precum şi alinierea tarifelor serviciilor poştale pentru toate ţările UPU.

Intrarea României în Uniunea Europeană înseamnă, implicit, creşterea preţurile la serviciile poştale. (În ţările în curs de dezvoltare – unde este inclusă şi România – tarifele practicate sînt mai mici decît în ţările industrializate, administraţiile poştale suportînd anumite tarife sociale.) În acest sens, directorul Poştei Române a spus ca va solicita ANRC, în această toamnă, o majorare a tarifelor la serviciile poştale de bază, pînă la un nivel de maximum 6.000 de lei pentru timbrul utilizat la o corespondenţă simplă.

Numărul operatorilor autorizaţi să furnizeze servicii poştale este în prezent de 132, de la 3 în 1999, CNPR fiind însă singurul furnizor de serviciu universal din România.

Poşta Română are în prezent peste 7.000 de oficii poştale pe tot teritoriul României, dintre care 1.100 informatizate şi circa 33.000 de angajaţi. Zona Europei Centrale şi de Est are cea mai deasă reţea din lume de lucrători (860.000), dar şi de oficii poştale (111.000), adică circa 17% din reţeaua mondială. Trimiterile poştale în România se distribuie la circa 7,5 milioane de adrese, în 2003 volumul trimiterilor a fost de 900 de milioane.

În fiecare an, şase milioane de angajaţi din întreaga lume procesează şi distribuie 425 de miliarde de trimiteri interne, mai mult de 18 milioane trimiteri internaţionale şi în jur de 4,6 miliarde de colete. Deşi în Europa de Est s-a înregistrat, în ultimii ani, o creştere de 2,8% a corespondenţei simple şi de 1,2% la colete, tendinţa mondială a trimiterilor tradiţionale este de scădere, în următorii 10-20 de ani, preconizîndu-se o creştere a serviciilor informatizate, prin mijloace electronice. Această previziune este valabilă şi pentru România. (**S. G.**)

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Vacanţa mare

Coincidenţa face ca în ziua apariţiei acestui număr din *Dilema veche* să se dea şi startul oficial în cursa electorală. De fapt, aşa cum s-a văzut deja, campania a început de mult. O armată de politicieni cu minţile în vînt a invadat de luni bune ecranele televizoarelor, ştirbind audienţa emisiunilor halucinogene care-i fac pe români să rămînă lipiţi de canapea, cu telecomanda în mînă. Brusc, spectacolul vieţii politice e din nou interesant, pentru că înjurăturile nu mai sînt doar la *Monica,* lacrimile curg şi *din dragoste* pentru prietenul Stolo, listele de candidaţi sînt pline de „surprize-surprize", iar intrigile şi schimbările de pe scena politică întrec imaginaţia creatorilor de telenovele. Ce episod din *Tînăr şi neliniştit* ar putea concura cu zbaterile de fluture beat ale lui Victor Ponta? În care *Divertis Park* aţi văzut un scheci mai reuşit decît candidatura lui Gigi Becali la Preşedinţie? Şi care serie din *Alien* v-a arătat o creatură mai hidoasă decît politicianul român în lupta lui pentru putere?

E vremea cabotinilor şi-o să dureze mai bine de o lună. Se anunţă ploi cu promisiuni şi un îngheţ de pomină peste vorbele bune. Dar, oricît ar fi de neplăcut să recunoaştem asta, cele treizeci de zile de campanie electorală sînt ca o oglindă uriaşă spartă în treizeci de bucăţi strîmbe, în care avem ocazia să ne privim cu toţii o dată la patru ani.

M-am amăgit ani mulţi cu iluzia că noi, cei simpli, sîntem altfel decît ei. Mi-am zis, de nenumărate ori, că omul politic n-are nici o legătură cu românul de pe stradă. Că minciuna, egoismul şi arivismul bîntuie mai des culoarele celor trei palate, Victoria, Cotroceni şi Parlamentului, decît holurile mucegăite ale blocurilor din Berceni. Că ei merită cu vîrf şi îndesat şi dispreţul, şi înjurăturile noastre. Le-am scuipat maşinile cu girofar şi m-am simţit răcorit ori de cîte ori i-am văzut prăvălindu-se din turnurile de fildeş ale puterii. Acum, în pragul unei noi campanii electorale, îmi dau seama că, de cincisprezece ani, ne drogăm, ca Mutu, cu iluzia neprihănirii, cînd, de fapt, sîntem exact ca ei.

Uitaţi-vă cu atenţie la această campanie electorală. Îi veţi vedea minţind şi aduceţi-vă aminte că trăim de ani buni cu minciuna de mînă. Ei mint la televizor, noi minţim acasă, pe stradă sau fiscul. E un concurs grotesc pe care-l cîştigă cine minte mai tare. Sau, mă rog, mai mult. Ori mai bine. Nu-i acuzaţi de egoism pînă nu testaţi, măcar în staţia de autobuz sau la locul de muncă, ce dram de solidaritate ne-a mai rămas din ceea ce se presupune c-am avut vreodată. Condamnaţi-le pofta de înavuţire, după ce veţi fi lămurit cît de rezistentă e voinţa noastră în faţa banului cîştigat uşor, în plic, pe sub masă. Priviţi-vă foştii prieteni mutilaţi de dorinţa puterii şi amintiţi-vă de cîte ori v-aţi bucurat privindu-le căderea.

Din păcate, nu sîntem altfel. Jucăm pe scene diferite,

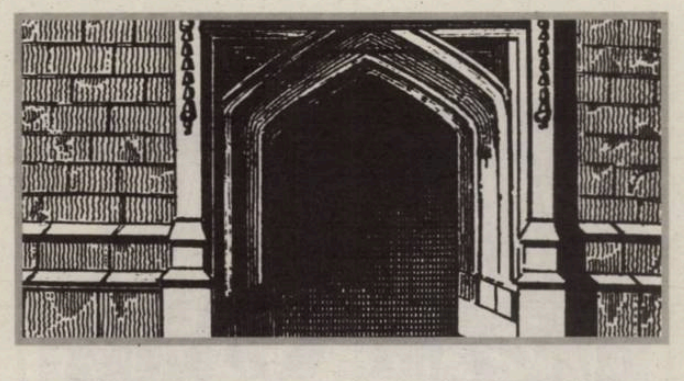

dar felul în care arată oamenii politici ai României de azi este identic cu felul în care arată România însăşi şi oamenii ei simpli. Uitîndu-ne la spectacolul de prost gust al acestei campanii electorale vom vedea, de fapt, bucăţi din noi, strîmbe şi chinuite, ieşind din sticla televizorului. Ori de cîte ori vom hohoti în faţa înjurăturilor şi a circului electoral, vom fi, de fapt, în situaţia tragică de a primi pumni în cap cu zîmbetul pe buze.

Nu-i nimic de făcut. Singurul cîştig al viitoarelor săptămîni ar putea fi cel al trezirii la realitate. Ea se poate întîmpla brusc, într-o seară, să zicem între turul unu şi doi al alegerilor prezidenţiale. Dar n-o să ţină mult pentru că după vot urmează un nou episod din „vacanţa mare".

CÎND L-AM VĂZUT PE MICKEY MOUSE ÎNTR-UN ROL DE SISIF-PREŞEDINTE, AM TĂCUT CA UN PUIŞOR FĂRĂ CUVINTE

● De cînd am citit „Geamgiul cel rău" al lui Baudelaire într-o antologie de umor negru – să tot fie vreo 30 de ani de-atunci –, ştiu că m-am simţit *acoperit* ori de cîte ori vedeam, pe stradă, oameni căzînd şi izbucneam în rîs: ştiam, de la Baudelaire citire, că rîsul e drăcesc şi, sincer, n-aveam nici o problemă cu chestia asta... Dar cînd l-am văzut, săptămîna trecută, pe „el lider maximo", monstrul militar & păros Fidel Castro, împiedicîndu-se şi întinzîndu-se, cît era de lung, în faţa *fan-base*-ului cuban, nu doar că am rîs – am fost cuprins de o maximă, irepresibilă fericire, dorindu-mi să văd secvenţa în buclă de nenumărate ori! Cîte-o căzătură pentru fiecare cubanez ucis de poliţia castristă. (**a. l. ş.**)

● Revista *Forbes* a publicat un top al celor mai bogate personaje imaginare. Anul trecut, Mickey Mouse a cîştigat vreo 25 de miliarde de dolari (aşa scrie la gazetă, aşa vă spun). Dacă facem pe degete o socoteală raportată la PIB-ul României, ne dăm seama că simpaticul şoricel a cîştigat cam cît 10 milioane de români. Mă întreb dacă n-o fi şi ăsta vreun evazionist. (**C. G.**)

● Marele spectacol al acestor săptămîni dopate cu fotbal a fost, incontestabil, „Don Giovani". Don Giovani Becali şi despărţirea lui de Adrian Mutu. Monologul lui la Radu Moraru a avut acel geniu care îmbină distanţarea brechtiană şi identificarea stanislavskiană. Aria aceea cu „maşinile lui Zicu la tot pasul" ţinea de Rossini. Simţul replicii şi al dialogului, gradarea acţiunii, suspansul pînă la epilogul cu plecarea lui Mutu în Cuba, pentru a se întîlni cu Maradona, aparţineau unui mare şi indiscutabil comic al ecranului. M-am uitat la el, gîndindu-mă la Caragiu într-un rol de impresar, ce pot spune mai mult? (**R. C.**)

● Printre cele 10 plăceri ale premierului Năstase *(Adevărul*, 22 octombrie 2004) e citată şi cartea *Mitul lui Sisif,* care l-a învăţat „că perseverenţa este întotdeauna cheia fericirii". Camus nu e chiar atît de solar pe cît e cititorul său bucureştean; cheia fericirii ar fi, după autorul francez, acceptarea lucidă a eşecului. Să fie Camus mai credibil decît institutele de sondaje? (**M. B.**)

● Preşedintele Iliescu a declarat că îşi va face campanie electorală în timpul liber, deci asta nu va impieta cu nimic asupra imparţialităţii politice cerute de înalta funcţie. În această logică, rezultă că preşedintele ţării nu e preşedinte în timpul liber. Înseamnă că noaptea, de exemplu, România nu e condusă, căci preşedintele doarme. Regele măcar o fi treaz la ora aia? (**M. V.**)

Cu ochii-n 3,14

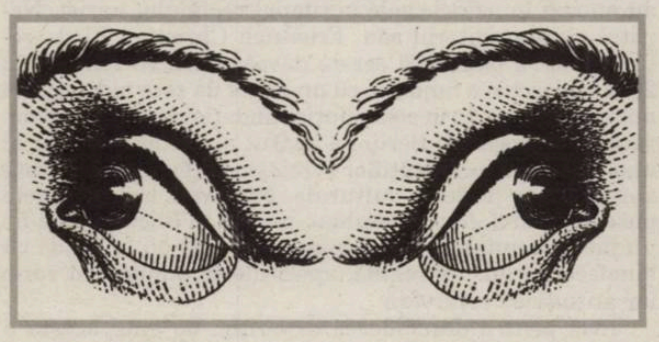

● Face ravagii stilistice *puiul*... Se zice tot mai des: un pui de infarct, un pui de ulcer, un pui de penalti, un pui de cartonaş galben, un pui de fraudă. De unde, dom'le, atîta duioşie, de unde? „Mai dă-te-n puiu' meu!", mi s-a răspuns fără menajamente şi, pudic, am tăcut ca un puişor. (**R. C.**)

● Partidul lui Milică l-a lansat pe Miluţ. „Fără cuvinte" – ca în cazul oricărei caricaturi bune. (**C. P.-B.**)

ACUM, ÎN PLINĂ TELENOVELĂ, NU ŞTIU CUM SE FACE, DAR CĂRŢILE GRELE SE PLIMBĂ AIUREA

● Bietul Mutu! N-am nici o simpatie pentru fotbal (după cum se ştie), dar Mutu mi-a fost dintotdeauna simpatic. Iar acum, în plină telenovelă, cînd – după episodul, obligatoriu, de conspiraţie britanic-iudeo-masonică, respectiv dezavuarea trogloditică a padrelui-padrone Becali, pe principiul „eu l-am făcut, eu îl omor" – Mutu promitea să devină un simplu Maradona fără aureolă, ridicat de fani, doborît de droguri (chestii banale), ce-i mai lipsea jucătorului? Păi, cum ce? Apariţia – „deus ex paţachina" – a unei pupeze blonde cu reputaţie dubioasă, care să pună gaz peste foc dezvăluind depravarea *regulată* a Briliantului! Într-adevăr, ce se mai poate spune decît – de la Alexandra la Laura, ce decădere... Orice i se poate ierta lui Mutu – golurile ratate, poeziile încurcate, Dostoievskiurile conspectate –, dar prostul gust actual în materie de femei este, într-adevăr, stupefiant! (**a. l. ş.**)

● Nu ştiu cum se face, dar tot timpul mă trezesc cu tot soiul de anunţuri şi fluturaşi prin buzunar. Şi tot timpul – chestii inutile, de genul „Vrei să slăbeşti?". Pe bulevarde întîlneşti la tot pasul oameni care îţi oferă cîte o fiţuică sau un manifest. Recent am trecut prin faţa Academiei de Studii Economice. Vreo zece puşti îmbrăcaţi în jachete portocalii inscripţionate cu www.tineripentrutineri.ro împărţeau trecătorilor de toate vîrstele flyere. Numai mie nu mi-au dat. Am îmbătrînit? (**M. M.**)

● Bibliografia împărtăşită de Adrian Mutu cu Laura Andreşan, înainte de „scena mesei din bucătărie", punea pe primul loc cartea lui Coelho, *Diavolul şi domnişoara Prym*. După amorul printre marmite, au trecut la cărţi mai grele: *Orbirea, Crimă şi pedeapsă, Agonie şi extaz*. Dacă ajung şi la *Război şi pace*, nu mai avem încotro, trebuie să-i declarăm „intelectualii anului 2004". (**S. S.**)

● Aţi fost vreodată atenţi la ştirile care „curg" în partea de jos a ecranelor TV? Aţi văzut cîte greşeli de ortografie şi punctuaţie umblă pe-acolo? Exemple de pe Realitatea TV: „Tehnicianul, Enrico Mondini, a fost destituit..."; „Votul final asupra Legii Pruteanu, va fi dat mîine..."; „Preşedintele, Perwez Musharraf, a declarat că...". În general virgulele, se plimbă aiurea, prin aceste, ştiri, şi nu, ştiu zău ce ne, facem, că UE nu ne cere, să implementăm, ortografia, şi, punctuaţia. Virgulă. (**M. V.**)

MĂI SĂ FIE, CEI CARE VOR INTRA ÎN COMPETIŢIE CU SFERELE ÎNALTE AR TREBUI SĂ MODIFICE IMAGINEA RUMEGĂTOARELOR

● Din presa română de tranziţie, capitolul „Titluri de prima pagină", secţiunea „Infracţiuni", subcapitolul „Măi, să fie", grupa „Unde dai şi unde creşte cucuiul": *Două craiovence au muşcat de picior un clujean căruia îi jefuiseră casa* (din *Adevărul*, luni, 25 octombrie 2004). (**M. V.**)

● Pe spatele unei dube era scris „Cei care vor intra aici vor fi împuşcaţi. Supravieţuitorii vor fi împuşcaţi din nou". În schimb, pe gardul unei curţi, pe o plăcuţă scria „Intraţi liniştiţi, cîinele nu muşcă!". (**A. M.**)

● Agenţia chineză de presă Xinhua anunţă un ambiţios program guvernamental: 240 de milioane de dolari pentru dezvoltarea unor jocuri pe calculator „bazate pe literatura chineză clasică", capabile să intre în competiţie cu marile succese de gen occidentale. *Game*-ri, fiţi pe fază: Revoluţia culturală 2 poate fi mai tare decît Doom 3! (**A. C.**)

● Vinerea trecută, pe strada Visarion erau parcate două automobile avînd numerele de înmatriculare B 30 ZEI şi B 86 MDA. Oare să-nsemne asta ceva? Să fie un mesaj din sfere înalte, mai presus de înţelegerea mea sau a ta? Ori nici una, nici alta? (**D. S.**)

● Cît de înfometat ar trebui să fii ca să poţi înghiţi ceva care se vindea într-o prăvălie de la Piaţa Sudului şi care se chema „bazzaconi cu măsline"? (**D. S.**)

● După ce am văzut cele mai expresive clipuri ale campaniei electorale americane – republicanii făcîndu-i pe democraţi de „lupi" (unde am mai auzit vorba asta, că n-om fi şi aici protocroni!?), iar democraţii înălţînd un vultur care ştie întotdeauna să-şi modifice eficace zborul –, mă simt, ca român european şi cetăţean al universului, aşa: anti-Bush, ne-Kerry şi pro-american cu spirit critic tot mai dezvoltat; pe şleau, sînt pro-Philip Roth. (**R. C.**)

● Vorbeam, mai demult, despre ofensele aduse vacilor în reclama la laptele Fulga (în care mascota produsului se autoincriminează). Reclama de la ciocolata Milka, în care vacile, deşi în continuare în calitate de animale ale muncii, sînt, totuşi, răsfăţate de marmote reabilitează, uşor, imaginea rumegătoarelor. Ultima producţie a studiourilor Disney, *O fermă trăsnită*, desăvîrşeşte reabilitarea: acolo vacile sînt eroine, salvînd toate situaţiile posibile. (**I. P.**)

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

„Ăştia“ şi „ceilalţi“

De cîtva timp, ni se strecoară către urechi şi către scoarţa cerebrală un mesaj: dacă „ăştia“ nu cîştigă alegerile, dacă se schimbă echipa de negociatori cu UE, am încurcat-o, se amînă integrarea, căci „ceilalţi“ n-au experienţă, nu ştiu la ce uşi să bată, vor face tot felul de gafe, şi nici Comisia Europeană nu prea stă de vorbă cu ei. Mai întîi, un astfel de mesaj a apărut chiar dinspre reprezentanţii partidului de guvernămînt; l-am auzit apoi şoptit de tot felul de „oameni bine informaţi“, care sugerau că însăşi Comisia de la Bruxelles a făcut un studiu despre asta, dar – normal – nu s-a dat publicităţii. Un amic îmi spune că s-ar fi scris aşa ceva şi într-un ziar italian: verific pe Internet şi constat că este vorba de *Italia Sera*, un jurnălaş local scos de o cooperativă de pe lîngă Roma, iar textul cu pricina pare scris după dictarea vreunui funcţionar consular „de-al nostru“. Danuta Hubner, noul comisar european pentru politici regionale, aflată în vizită în Bulgaria, a declarat şi ea ceva asemănător: aderarea României şi Bulgariei în 2007 depinde foarte mult de România, căci, în general, „schimbarea echipelor de guvernare aduce întîrzieri“.

Ideea tinde să devină un fel de legendă urbană; pînă la alegeri, tot omul va fi convins că „a auzit cu urechile lui“ chestia asta, ba chiar că a văzut-o după colţul garajului în timp ce flirta cu o reformă bulgărească. Unii spun că însuşi Guvernul a lansat-o, prin răspîndacii săi, în scopuri electorale: „popor, dacă nu ne votezi tot pe noi, adio UE!“. E posibil să existe un astfel de scenariu, în care intră eventual şi articole comandate anume în vreo fiţuică din Italia, care apoi să fie citate în unele ziare de la noi *(Naţional* a făcut-o deja) cu titluri de-o şchioapă, gen „Presa occidentală scrie că numai un nou guvern PSD ne poate băga în UE“. Evident, cei mai mulţi vor înghiţi hopul ca atare, fără să acorde atenţie „detaliului“ că este citată de fapt o gazetă obscură, apărută în siajul mijloacelor de propagandă finanţate pe vremuri de Securitatea română pentru a-i „face imagine“ lui Ceauşescu. „Oamenii bine informaţi“ ştiu ei ceva, dar nu spun totul; iar uneori, cu voie sau fără voie, joacă rolul de răspîndaci.

Pe de altă parte însă, există ceva adevărat şi în ce spune Danuta Hubner: schimbarea echipelor aduce întîrzieri. Cu atît mai mult în România. Să ne amintim că, după cîştigarea alegerilor din 1996, Convenţia Democratică n-a făcut nimic esenţial vreo cîteva luni, ci şi-a tot savurat succesul. Între timp, funcţionarea instituţiilor în România s-a mai schimbat, partidele de opoziţie au evoluat şi ele, sper că aşa ceva nu s-ar mai întîmpla; dar e limpede că *la passation des pouvoirs* nu se petrece la Bucureşti ca la Paris sau Berlin: tradiţia de a pustii totul în faţa duşmanului se păstrează încă, doar că nu se mai aplică în relaţiile externe (cu turcii şi tătarii), ci „între noi, socialiştii şi liberalii“. Probabil că, dacă alegerile vor fi cîştigate de opoziţie, niscaiva împleticiri vor avea loc, iar actualii guvernanţi, de supărare, vor crea ceva încurcături. Numai că negocierile ar trebui să se încheie anul acesta – aşadar, actualul Guvern ar trebui să lase moştenire celui viitor, indiferent de culoarea sa, numai *aplicarea*, punerea în practică a celor deja negociate. Nu se laudă Guvernul PSD că va încheia negocierile pînă la sfîrşitul anului? Cît despre aplicare (sau, pe limba europeneză de lemn, *implementare)*, oricum stăm prost: Raportul de ţară şi diferite luări de poziţie ale oficialilor europeni tocmai asta critică, incapacitatea de a aplica reformele în justiţie şi administraţie, adoptarea unor legi „pe hîrtie“, de ochii lumii.

Aşa încît tema „cine ne bagă mai repede şi mai bine în UE“ este o pseudo-temă aflată undeva între încercare de manipulare şi fleac propagandistic. Distanţa faţă de UE e oricum enormă, iar termenii campaniei electorale româneşti (cu „iepuraşul Băsescu“ şi „ursul Năstase“, cu preşedintele care îşi face campanie în timpul liber, cu un senator PSD care „dezvăluie“ o găleată roşie în care opoziţia a pus zahăr şi ulei ca mită electorală etc.) spun de la sine cît de departe sîntem de standardele unei democraţii occidentale. Noroc că ne împinge UE de la spate, aşa că nici „ăştia“, nici „ceilalţi“ nu vor avea încotro.

Matei MARTIN

Flick cel excentric

Timp de şapte luni, Berlinul a găzduit o extraordinară selecţie a celor mai importante lucrări din colecţia Muzeului de Artă Modernă din New York. Succesul expoziţiei a depăşit orice aşteptări: peste 1,2 milioane de vizitatori şi sute de articole în toată presa germană. La doar cîteva zile după ce colecţia MOMA s-a întors în Statele Unite, o altă colecţie de artă stîrneşte publicul şi presa culturală din Germania. „Flick Collection“ s-a deschis oficial pe 22 septembrie la „Hamburger Bahnhof“, în Berlin, şi a făcut deja suficient de multă gălăgie pentru a-şi asigura un succes de public cel puţin egal cu cel al colecţiei new-yorkeze. Pe de o parte, controversele atrag publicul, dar pe de altă parte pot, oricînd, să se întoarcă împotriva autorităţilor care au aprobat expoziţia.

Friedrich Christian Flick este nepotul şi moştenitorul industriaşului nazist Friedrich Flick. Bătrînul Flick a făcut avere începînd cu anii '20, cînd a profitat de inflaţia galopantă şi de scăderea creditelor la împrumut, pentru a cumpăra firme falimentare. Din 1933, firma sa a susţinut deschis şi a finanţat naţional-socialismul iar fabricile sale au produs echipament militar. În 1943, Flick deţinea deja cel mai mare concern industrial din cel de-al treilea Reich. Se presupune că în uzinele lui Flick au făcut muncă obligatorie, de sclav, între 40.000 şi 60.000 de evrei. Era unul dintre apropiaţii lui Himmler, iar la Nürnberg a fost condamnat la şapte ani de închisoare. După moartea sa, concernul a rămas printre primele trei companii importante din Europa, cu o cifră anuală de afaceri de peste 18 miliarde de mărci germane. Flick a refuzat să plătească despăgubiri de 5 milioane de mărci familiilor celor care au muncit în uzinele sale în timpul regimului nazist. Nepotul şi moştenitorul său, Friedrich Christian Flick, refuză şi el să plătească aceste despăgubiri. În schimb, în 2001, a deschis o fundaţie cu un buget de zece milioane de mărci germane. Prin contribuţia fundaţiei sale a fost renovată o sinagogă din Berlin, a apărut un număr jubiliar al unei reviste a organizaţiilor evreieşti, au fost sponsorizate nenumărate proiecte culturale. Numărul lor şi sumele puse în joc sînt greu de evaluat, pentru că Flick vrea să fie un mecena autentic: nu face dezvăluiri şi nu se laudă cu binefacerile lui. De regulă, apariţiile în public sînt rare, iar atitudinea rezervată.

Însă pentru deschiderea expoziţiei de anul acesta a avut multe sfori de tras. Cu ani în urmă, Zürich, oraşul său de domiciliu, i-a refuzat acest acces în spaţiul public, iar Berlinul ar fi putut fi, după eşecul elveţian, o barieră şi mai greu de trecut. N-a fost însă chiar atît de dificil. Pentru că Flick a ştiut să cîştige încrederea, susţinerea şi chiar prietenia unor persoane cu influenţă în politicile culturale germane. Şefă a fundaţiei sale culturale a fost numită preşedinta comisiei pentru cultură din Bundestag, Monika Griefhahn (SPD). În calitate de fost ministru, e o persoană încă foarte apropiată şi apreciată de Gerhard Schröder. Antje Vollmer, vicepreşedinta Bundestagului, este şi ea una dintre susţinătoarele proiectelor lui Flick. Iar presa germană relatează chiar că însuşi Gerhard Schröder a încuviinţat – încă din 2001 – deschiderea expoziţiei. Secretarul de stat pentru Cultură numit de cancelar (Christina Weiss) a semnat aprobările şi i-a deschis lui Flick drumul pentru inaugurarea expoziţiei.

Protestele se aud de multă vreme, dar s-au accentuat în ajunul deschiderii. Cea mai vehementă voce este cea a comunităţilor evreieşti, care îl acuză pe Flick pentru neplata daunelor şi pe oficialităţi pentru uşurinţa cu care i se deschid uşile unui profitor al regimului nazist.

Într-o scrisoare deschisă, preşedintele comunităţii evreieşti i-a explicat lui Flick faptul că în acea enormă sumă pusă la bătaie pentru deschiderea expoziţiei nu se poate face o distincţie clară între „banii însîngeraţi“ moşteniţi şi banii cîştigaţi din dobînzi şi acţiuni. Nu e un argument nou, dar era unul care avea nevoie de autoritatea morală a unui reprezentant al evreilor pentru a fi luat în seamă. Presa din Germania a preluat pasaje din scrisoare şi şi-a exprimat nemulţumirea mai ales în legătură cu faptul că această expoziţie urmează să fie deschisă într-o instituţie publică; Flick a răspuns că preferă să privească spre viitor decît să se întoarcă în trecut, făcînd trimitere la proiectele susţinute de fundaţia sa şi la colecţia de artă ce urmează să o deschidă.

Însă Flick nu e deloc un mecena, ci un om de afaceri care ştie să-şi evalueze atît intrările şi ieşirile monetare, cît şi propria imagine publică. Iar colecţia care îi poartă numele trebuie înţeleasă mai degrabă ca o afacere decît ca un dar făcut germanilor.

Expoziţia deschisă pe 22 septembrie la Berlin, în prezenţa cancelarului şi a numeroaselor oficialităţi guvernamentale, reuneşte lucrări de Duchamp, Schwitters, Picabia, Giacometti, Nauman, Richter, Polke etc. Dincolo de artiştii „clasici-moderni“, colecţionarul a reuşit să adune cam tot ce a fost mai valoros de prin toate marile expoziţii din Europa (bienale şi „Dokumenta“) şi lucrări ale celor mai titraţi şi premiaţi tineri artişti. Fie că a fost călăuzit de propriul gust, fie că a avut consilieri competenţi, colecţia e valoroasă şi estetic, şi material. Puţini se încumetă să avanseze sumele investite de Flick în artă. Şi mai puţini sînt cei care pot spune care va fi valoarea colecţiei peste şapte ani, atunci cînd expoziţia se va închide. Pentru că toţi comentatorii cred că valoarea materială a acestor lucrări va creşte enorm datorită expunerii la Berlin. Banul la ban trage şi Flick cunoaşte din familie acest adevăr.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul I, nr. **43** ● 5-11 noiembrie 2004 ● 20 pagini ● 15.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Andrei Pleşu
„Note, stări, zile“

pagina **3**

Interviu cu **Michael Cashman**, membru al Parlamentului European

pagina **11**

Mirel Bănică
„Un «suflet pentru Europa»: dimensiunea ortodoxă“

pagina **12**

Corupţia mică, dar voinică

„Corupţia este de trei feluri: mare, mijlocie şi mică.“

IONEL BLĂNCULESCU
ministru delegat, Autoritatea Naţională de Control

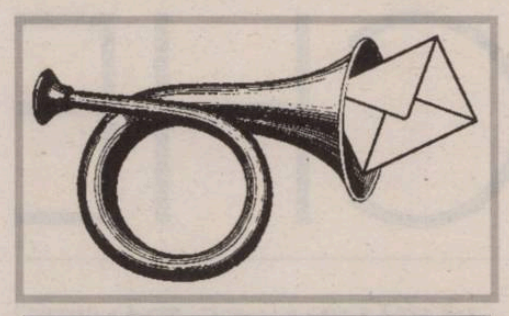

Nr. 41: *„Germania după Zid"*

Trezirea din amorţeala bunăstării

Văzînd propunerea de temă „Germania, azi", nu m-am putut abţine să nu încerc să-mi spun şi eu părerea, aşa cum mi-am format-o în ultimii patru ani de cînd am părăsit „pentru totdeauna" România, ani de „viaţă germană".

Ce m-a frapat de la început a fost coloratura populaţiei pe stradă şi vizibila varietate de naţionalităţi; auzeam sîrbo-croată mult mai des decît mi se întîmpla să o aud în Timişoara, apoi la fel de des rusa, italiana, turca şi, nu foarte rar, românește. La început mi s-a părut „Germania de azi" un fel de ţară a emigranţilor, un fel de „Americă" a Europei – în ciuda faptului că nu există un program de emigrare sau o loterie a vizelor care să înmulţească numărul celor nou-veniţi. Cum am început cu munci uşoare (intelectual), dar grele fizic, mă gîndeam că este pasul normal pe care-l am de făcut, şi cum mă aflu în ţara „tuturor posibilităţilor europene" este numai o chestiune de timp şi noroc pentru a ajunge la locul suscuvenit în societate, loc la care aspiram pe drept în virtutea celor două diplome universitare ce le aveam la mine... Dar, Germania de azi nu este America de ieri...

În Germania de astăzi a dispărut siguranţa locului de muncă şi lăsarea fără griji în braţele statului social, care numai pînă în decembrie 2004 mai poate asigura o oarecare liniște financiară celor rămaşi fără job.

Firme mari ca Daimler-Chrysler, Opel, Volkswagen nu mai fac angajări, dimpotrivă, sînt pregătite să disponibilizeze mii de oameni calificaţi – chiar pe costurile lor – şi preferă să facă investiţii în statele sărace din estul Europei sau din America Latină, unde forţa de muncă este incomparabil mai ieftină. Concernul comercial Karstadt se clatină şi el, după peste 20 de ani de existenţă, urmînd ca 4.000 de angajaţi să devină şomeri. În statul social german de azi, un loc de muncă nu mai asigură în mod automat bani de concediu şi/sau bani de Crăciun.

La „Ştiri" se aud tot mai des acţiuni de protest, greve, demonstraţii ale angajaţilor de la Opel, ale doctorilor ce sînt nemulţumiţi de tarifele din domeniul sănătăţii, ale studenţilor care protestează împotriva taxelor de şcolarizare...

O altă criză recentă este cea din sistemul de învăţămînt. În urma studiului „Pisa", a reieşit că pregătirea elevilor germani, în comparaţie cu restul Europei, este foarte slabă, nivelul de cunoştinţe este dezastruos, mulţi elevi nefiind în stare să citească şi să scrie corect. Ce nu s-a mediatizat aşa de puternic ca rezultatele acestui studiu este faptul că mulţi dintre copiii „emigranţilor" se găsesc în această situaţie din cauza izolării sociale pe care, majoritatea, şi-o autoimpun. Asemenea copii şi tineri trăiesc în două lumi diferite, cea de acasă – puternic impregnată de valorile tradiţionale aduse şi păstrate cu sfinţenie de părinţii emigranţi – şi cea din afară, societatea germană de azi.

Şi cum de fiecare dată cînd gradul de stabilitate socială este slăbit, încep să apară „forţele întunericului" pregătite prin demagogie să ofere soluţii rapide şi ieftine de ieşire din criză, bineînţeles că de vină sînt tot străinii ce locuiesc în Germania, iar forţa care doreşte să „aranjeze" această evidenţă este partidul de dreapta NPD – care recent a avut un foarte bun rezultat la alegerile din partea de Est.

În zona unde locuiesc eu – Baden-Württemberg – este cunoscut că oamenii sînt strîngători şi fac mereu economii, dar astăzi, mai mult ca oricînd, *sparen* a devenit un imperativ zilnic, în orice decizie fiecare cent contează, puterea de cumpărare a scăzut pentru că nu se ştie ce rezervă viitorul.

Multe regiuni în partea de est a ţării au rămas efectiv depopulate, oraşe aproape părăsite, şomajul acolo este dublu faţă de alte regiuni, iar media de vîrstă a populaţiei este foarte ridicată – tinerii fiind, bineînţeles, primii care au plecat spre Vest.

În Berlin m-am simţit ca pe Ibiza, insula chefurilor fără sfîrşit, peste tot cluburi şi discoteci deschise la orice oră din zi şi din noapte, pentru orice turist, oraşul ideal, dar pentru cei care trăiesc acolo este oraşul şomerilor – o persoană din cinci este şomeră.

Germania are motivele ei să arate destul de sumbru acum, în comparaţie cu 20 de ani în urmă, dar un lucru nu trebuie ignorat, în pofida urmărilor negative ale globalizării, ale unificării de acum 14 ani, a creşterii fricii de terorism, şomaj, siguranţă socială – este vorba de creşterea economică constantă. Aceasta este un semn că economia trăieşte şi este nevoie de o perioadă de timp pentru ca să se redinamizeze, iar oamenii au şi ei nevoie de timp pentru a-şi pune în mişcare resursele şi a se trezi din amorţeala bunăstării de pînă acum.

Jana WAGNER
jana-letitia.wagner@web.de

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune..."*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"*

Despre *Dilema veche*

O mare nemulţumire

Dragii mei dilematici,

Pot spune că am o mare admiraţie faţă de această revistă culturală de primă mînă. Acelaşi lucru este valabil şi pentru stimaţii redactori ce o însufleţesc săptămînă de săptămînă. Dar nu v-am scris ca să vă laud, ci pentru a-mi exprima o mare nemulţumire.

Nemulţumirea mea priveşte rubrica „Dilematici de pretutindeni, vă ascultăm..." Se pare că rubrica nu-şi mai merită numele. Şi să vă spun de ce: aţi fost luaţi şi dumneavoastră de valul modernizării şi aţi început să publicaţi numai păreri trimise prin poşta electronică. Şi astfel se face că nu-i mai ascultaţi chiar pe toţi dilematicii, ci doar pe cei care au conexiune la Internet. Iar la noi în ţară, conform statisticilor, doar o mică parte a populaţiei dispune de un asemenea serviciu, destul de costisitor. Mulţi cititori nici măcar nu au de unde să-şi cumpere revista, dar să mai aibă şi Internet! Este şi cazul meu. Locuiesc la 12 km de Giurgiu şi de cele mai multe ori sînt nevoit să străbat întreaga distanţă cu bicicleta, să nu mai pun la socoteală vîntul şi ploaia care adeseori mi-au îngreunat drumul. Vin şi întreb, firesc, acum: cineva care locuieşte în vreun sat uitat de lume nu merită să apară în paginile revistei? Nu este în pas cu vremea, cu nazurile, asta e! Sînt foarte mîhnit de această situaţie şi nu vă închipuiţi ce surprins am fost cînd am constatat acest lucru. Judecînd după gestul dumneavoastră, valorile de azi ar trebui să facă parte din paradigma intelectualului „rasat", cu calculator acasă şi Internet la discreţie (de aici şi concluzia că, în România, acest om este un tip destul de bogat), care nu trebuie decît să dea un click mausului (scuzaţi-mi scrierea, nu sînt un fanatic al limbii engleze) pentru a-şi face cunoscută părerea. Ceilalţi... „ne pare rău, dar acestea sînt condiţiile". Aş putea spune că este absurd să pretinzi acest lucru la noi în România, unde încă se mai ară cu caii, sau se munceşte pămîntul cu sapa. Vă spun asta din proprie experienţă. Şi nu mai e mult pînă la sapa de lemn, dar-mi-te pînă la Internet! Am mai întîlnit această cerinţă, cu scrisoarea electronică, la *Academia Caţavencu* – dar acolo este o totală bășcălie, care n-ar strica să se îndrepte şi asupra propriilor persoane, uneori...

Ce se întîmplă, domnule Radu Cosaşu? Ştiu că dumneavoastră sînteţi responsabil cu „Poşta redacţiei". Sau aţi predat frîiele vreunui „tinerel" din noul val – poate domnului alex leo şerban, căci dumnealui este fascinat de „monştrii electronici", fapt vizibil în multe articole ale dînsului. Cred că nu este prea mult ca noi, cei care avem acces doar la serviciile poştale, să vă cerem să reveniţi la vechea hîrţogăraie a clasicelor scrisori. Aşa, de dragul trecutului.

Cu stimă,

Mirel ANGHEL
big_mire@yahoo.com

P.S. Apropo, m-a costat 20.000 de lei ora de Internet la Café-ul de pe colţ.

N.red.: Rareori am spus unui cititor: „nu aveţi dreptate!", cu atîta energie... Noi nu discriminăm între „e-mail"-uri şi plicuri, ci doar între „urgent", „imediat", „ceva mai tîrziu"... Ne place să constatăm că majoritatea cititorilor ne înţeleg.

Nr. 35: *„Fotbalismul"*

De ce nu-l detest....

Vă rog să transmiteţi domnului Alex. Leo Şerban, ca o reacţie în oglindă la umorile domniei sale vizavi de fotbal, din nr. 35 al revistei *Dilema veche,* următoarele rînduri:

Zece motive pentru care, fără să-l iubesc, nu-l detest (fotbalul)

1) Nu stau lîngă vreun stadion de fotbal, nu mă duc la meciuri. Mi se pare mai supărător să mă duc la piaţă (obligat), să mă ciocnesc de toată lumea şi eventual să mi se fure şi banii.

2) Fiindcă regulile sînt simple, sînt accesibile copiilor de la vîrste mici şi, pe cale de consecinţă pot face sport fără să necesite echipamente sofisticate, ci doar o biată minge, eventual *second hand.* E bine?!

3) Este „sportul rege", dacă acceptăm ca unitate apreciativă numărul iubitorilor acestuia care întrece cu mult pe cel al fanilor altui sport. În acest caz sintagma nu mă deranjează.

4) Motivele pentru care foarte mulţi oameni iubesc acest sport nu au de-a face cu idolatria. Şi iubirea este iraţională şi, personal, n-o detest. Că tov. Iliescu este liber cugetător mă lasă rece, în rest, nu mă interesează.

5) Etalarea ethosului *macho* este o trăsătură masculină care, dacă nu mă agresează, nu mă deranjează.

6) Entuziasmul sau dezamăgirea, exprimate zgomotos pe stadioane, nu pot deranja dacă stai acasă şi te uiţi la televizor. Dacă totuşi telecomanda are un buton special.

7) Fotbalul reflectă, într-un fel, societatea în mijlocul căreia se manifestă. În general, nu este nici mai bun nici mai rău. Nu pot detesta tot mediul uman în mijlocul căruia trăiesc. Cu toate că aşa-mi vine cîteodată!

8) Dacă nu disper cînd văd unele mutre în parlamentul nostru, cîteva figuri patibulare din lumea fotbalului nu mă pot determina să-l detest, eventual să-l ignor.

9) Cred că în orice sport, pe lîngă talent şi muncă, e nevoie şi de o ţîră de *brain.* Uneori, lipsa lui în lumea fotbalului se vede cu ochiul liber. Cînd privesc, destul de rar de altfel, un meci de fotbal, nu mă interesează IQ-ul jucătorului, ci prestaţia sa sportivă.

10) Şi mie mi-e ciudă că unele persoane, chiar onorabile, preferă un meci de fotbal mediocru unei partide de amor sau lecturii, dar mă menţin neutru. Har Domnului, am destule altele de detestat.

Cu stimă,

Gelu EGRY
str. Griviţei, Bl. B 16, Bucureşti
Gelu.egry@xnet.ro

P.S.1. Persoanele cu prea multe pretenţii elitiste se amestecă, uneori, acolo unde nu se pricep. Ele simt nevoia să-şi dea cu părerea chiar dacă nu le-o cere nimeni şi, eventual, cît mai altfel decît ceilalţi. Şi, desigur, n-am nimic împotrivă că dl a.l.ş. detestă fotbalul. Să-l deteste sănătos!

P.S.2 Altfel, simpatic *decagolul.*

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Alegerile din SUA**
- **Cît mai valorează o diplomă**

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 700.000 lei pentru 1 an, 375.000 lei pentru 6 luni, 185.000 lei pentru 3 luni.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Matei FLORIAN, Stela GIURGEANU,
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon: 211.07.69. **Fax:** 211.37.36.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 19.000 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

Luni, 23 iunie 2003, Berlin

În limitele unei logici imanentiste, sfera *dreptului* se lovește de dificultăți insurmontabile. Nu e clar *cum se nasc* și *ce anume exprimă* legile. *Cine* are autoritatea de a legifera și după ce criterii? Sînt legile expresia unor valori comunitare bine definite? Reproduc ele – ca un sistem de oglinzi geometrizante – cutume și norme împărtășite, în prealabil, de o anumită „cultură“ socială (Patrick Devlin, 1965), sau dimpotrivă *instituie* o anumită cultură socială? Dacă ele nu fac decît să formalizeze o mentalitate *pre-existentă*, cum se produce această formalizare? Dacă impun o *nouă* mentalitate, cine decide cînd, în ce fel și ce tip de mentalitate trebuie impusă? Mai departe: ce prevalează? Drepturile individului sau cele comunitare? Apără legile mai curînd *instituții* sau mai curînd *persoane?* În primul caz, va fi nevoie, de pildă, de o legislație a familiei, în care contractul conjugal să fie favorizat, pe socoteala autonomiei părților. În cazul al doilea, cîștig de cauză vor avea drepturile *fiecăruia* dintre cei doi parteneri: *ele* vor dicta legislația (cu riscul șubrezirii instituționale a familiei...).

Pentru cei care cred în funcția *stabilizatoare* a legilor, legiferarea riscă să degenereze în tabu. Societatea astfel „stabilizată“ sfîrșește prin a se resimți ca imuabilă. Invers, pentru cei care cred în funcția *transformatoare* a legilor, puterea legii e subminată de relativism și conjunctură. Cu alte cuvinte, legiuitorul e fie prea conservator, rigid, abuziv, fie revoluționar în exces, flexibil, arbitrar.

Care sînt limitele *legitime* ale legiferării? Cum să facem pentru a evita ceea ce Habermas numește „juridificarea“, „colonizarea“ pernicioasă a „lumii vieții“? Cum să protejăm, prin lege, omogeneitatea valorică a societății, fără să facem violență heterogeneității ei inerente? Cum să construim *reguli* care să nu devină *discriminări?*

Să zicem, de exemplu, că admitem valabilitatea universală a principiului egalității. („Dați-mi imperialismul drepturilor egale!“ – striga un senator american pe la 1871.) Trebuie oare, în acest caz, să acordăm egală protecție celor care se supun acestui principiu ca și celor care îl contestă? Există valori „esențiale“, care nu trebuiesc negociate, ci *dictate* hegemonic, cu suprimarea oricărei dezbateri? Și există, prin contrast, domenii care administrează, mai curînd, drepturi „anti-hegemoniale“ (supuse, adică, unei permanente reconsiderări din unghi individual, cum sînt deosebirile religioase, culturale, sexuale etc.)? Pentru a nu greși, cel care aplică legea e invitat mereu să judece de la caz la caz, să lase loc *interpretării* legii. Prin interpretare, legea devine însă mai mult „cultură“ decît jurisprudență în sens strict. Și asta într-un moment în care termenul „cultură“ e și el contestat.

Orice jurist responsabil se va confrunta, la un moment dat, cu aceste întrebări și blocaje. E semnificativ, totuși, că nici unul din analiștii de bună-credință nu pare dispus să redeschidă capitolul *legiferării originare*. Totul s-ar putea reașeza, sau măcar recalibra, dacă s-ar vorbi din nou despre *transcendența legii,* dacă s-ar adînci simbolismul Tablelor de pe Sinai, dacă s-ar reciti Platon și s-ar dezvolta gîndul lui Philon Alexandrinul despre deducția Legii din ordinea cosmogonică a începuturilor, adică despre descendența Leviticului, a Numerilor și a Deuteronomului din Geneză...

Miercuri, 2 iulie 2003, Berlin

Într-una din nopțile trecute, am visat limpede, apodictic, propoziția următoare: „Nu se poate intra în Împărăția Cerurilor cu de-a sila!“

Londra, National Gallery, 1976

Turner – greu de clasat și cu atît mai tulburător. Uneori, pare versiunea de secol XIX, vag decerebrată, a lui Claude Lorrain. Alteori, îl anticipează, nesistematic, pe Monet. Episodic, culorile amintesc de Odilon Redon, dar și de roz-vinețiurile spectrale ale antropozofilor. În momente mai proaste, are scurte accese de Aivazovski. Cînd prea sumar, fără rigoarea abstracțiunii, cînd prea acut (mai ales în cîte un amurg hemoragic), cînd pripit pînă la ceea ce Dalí numea, nu fără argumente, „mîzgăleală“, Turner e constant în inegalitate. Nebulosul e, cîteodată, flasc. De cîte ori pictează „solide“ e vădit neinteresant. La fel cînd pictează figuri, de o retorică dulceagă. Sau cînd se complace, supărător, în laviuri lăptoase, cu efect suspect, de bomboană suptă și abandonată. Și totuși, capabil de miraculoase excese, mai ales înspre sfîrșit (1840-45). Soarele turnerian e, mereu, o apariție halucinantă: o ezitare patetică între lumină și nimic.

cu dilema la croitor

Adrian Năstase a avut o revelație: „Nu poți fi cu adevărat om de stat decît atunci cînd poți sta la masă și cu șefi de state, la dineuri somptuoase, dar și cu o familie de țărani dintr-un sătuc de cîmpie, care îți pun pe masă o ciorbă de roșii“. Ce rol poate avea ciorba de roșii în politica românească?

Dacă oamenii de știință din secolul trecut și-au bătut capul să descîlcească influența razelor de lună asupra paznicilor de noapte, influența ciorbei de roșii asupra politicienilor din cartierul Primăverii va pune la o și mai grea încercare Academia Română.

Sperăm din toată inima ca întîlnirea de gradul trei dintre *foie gras*-ul cu trufe îngurgitat în compania lui Berlusconi și zeama de pătlăgele roșii sorbită din ceaunul țaței Gherghina să fie la fel de pioasă ca fuziunea Papei cu tov. Bondrea în burta Vaticanului.

Mircea DINESCU

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE“ PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2005-2006

„New Europe College“ anunță concursul anual pentru *10 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2005 – 31.07.2006) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile științelor umaniste, sociale și economice.

CONDIȚII DE PARTICIPARE:

- candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;
- se va acorda prioritate candidaților sub 45 ani;
- o foarte bună cunoaștere a cel puțin două din limbile străine de circulație internațională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- și trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere.

CONDIȚII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezența obligatorie în București cel puțin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 460 euro lunar, pe durata a 9 luni (plus 2.560 euro pentru stagiul de cercetare).

MODALITĂȚI DE ÎNSCRIERE ȘI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formularul de participare la concurs poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poștă (în cazul candidaților din provincie). De asemenea, formularul poate fi obținut prin e-mail sau de la adresa web http://library. nec.ro/formulare.

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 29 noiembrie 2004 (inclusiv).

Relații suplimentare se pot obține la tel. (021) 307.99.10 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare –, prin fax (021) 327.07.74 sau prin e-mail: asuter@nec.ro

Adresă: New Europe College, str. Plantelor 21, 023971 București

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Despre eveniment și angajare

O discuție cu John Marshall

Totul a început ca un joc de societate. În 1950, Laurence Marshall se retrage de la conducerea firmei Raython Corp., pe care o întemeiase, și pune bazele altei activități: întrega familie Marshall se mută în Africa, în deșertul Kalahari, pentru a descoperi o altă lume, aceea a boșimanilor. Totul se face cu metodă: Lorna Marshall, soția sa, se va ocupa de documentarea etnografică, Elizabeth, fiica sa, va scrie o carte, iar fiul său John va face filmările. Nimeni nu mai făcuse așa ceva înainte și nici boșimanii nu mai văzuseră albi înainte. Primul contact se tatonează îndelung. Prietenia care se leagă ulterior durează însă și în prezent, la a treia generație Marshall. Iar „prietenie“ nu este aici un cuvînt mare sau o formulă de discurs festiv, ci pur și simplu modul firesc de a-ți duce viața printre oameni – căci, din acel moment, familia Marshall și-a dus o bună parte a vieții sale printre boșimani.

Dacă prin anii 1960-'70, relația familiei Marshall cu boșimanii era prost văzută de către autoritățile sud-africane, astfel încît acestora li se interzice accesul în țară, după dispariția oficială a apartheidului astfel de relații nu mai deranjează oficial pe nimeni. Dar nici soarta boșimanilor nu interesează pe nimeni, astfel încît aceștia sînt aproape amenințați cu dispariția. John Marshall pune la bătaie averea considerabilă a familiei, le cumpără vaci, îi învață să facă irigații, pe scurt, îi ajută să se repună pe picioare. Prietenul la nevoie se cunoaște.

Toate acestea sînt filmate pe kilometri de peliculă și sute de casete video. Apoi montate în cele cinci episoade ale serialului *A Kalahari Family*, lansat de-abia în 2002 – iar în Europa de Est doar zilele trecute, la *Astra Film Fest* de la Sibiu. Este un extraordinar *home-video*, în care „familia“ sînt toți acești oameni care și-au legat destinele timp de jumătate de secol, iar „casa“ este, practic, lumea în care trăim.

Monstru sacru al antropologiei vizuale, John Marshall este cel mai firesc antistar pe care l-am văzut vreodată – și pe care mi-l pot imagina. Nu are de apărat nici o poziție personală, nu se prezintă – și nu se consideră – drept militant al vreunei cauze aparte: își trăiește mai departe viața, așa cum crede de cuviință, fie că se află printre prietenii săi boșimani sau printre participanții la un festival de film. Viața este un eveniment, pretutindeni și permanent, și a o trăi înseamnă să fii angajat, pretutindeni și permanent – ceea ce revine, cînd te uiți la John Marshall, la ceva foarte simplu și firesc: să-ți placă viața ta și să o respecți pe a celorlalți. Pretutindeni și permanent.

Nu a mai fost niciodată în Europa de Est, iar la Sibiu era la fel de pasionat să descopere această lume și să se împrietenească cu oamenii ei, ca în urmă cu cincizeci de ani, cînd a călcat pentru prima dată în Africa. L-am urmărit, de la distanță, dînd cîteva interviuri și vorbind cu mulți studenți, la o cafea sau pe treptele din fața sălii de proiecție. Vorbea la fel și despre aceleași lucruri, cu aceeași pasiune. Nici o „punere în scenă“, nici un fel de încercare de a construi un mesaj elaborat „pentru presă“: vorbea despre viață și experiența sa în această viață.

Apoi l-am întîlnit la o masă, singur, cu un pahar de vin în față. Nu mi-a spus nimic despre el și nu m-a întrebat cine sînt. Doar ce fac. I-am povestit despre antropologie și a ascultat politicos. I-am povestit apoi despre lumea rurală din România, de care mă ocup în principal, și a devenit mult mai atent. Cînd am început să-i prezint problemele acestei lumi, despre reformele agrare mai mult politice decît economice, despre lipsa unui model agricol coerent și de perspectivă, lăsînd astfel fără nici o perspectivă țăranul de rînd, s-a înflăcărat și a început să facă trimiteri cît se poate de precise la politici similare din Africa și la urmările actuale ale acestora. Apoi m-a privit în ochi și m-a întrebat: *și tu ce faci?* Nu se aștepta să-i spun că voi salva România, că am organizat vreun marș de protest sau că militez în vreun ONG. Dar, în măsura în care eu îi spusesem că mă ocup *cu* țăranii din România, se aștepta să fiu preocupat și *de* țăranii din România și era sincer interesat să afle cum.

Chiar așa, noi ce facem?

ținerea de minte

„Slăbiciunea este sublimă, forța este demnă de dispreț. Cînd omul se naște e slab și suplu. Cînd moare, e tare și țeapăn. Cînd crește, un copac e suplu și tandru, cînd devine uscat și dur, atunci moare. Duritatea și forța sînt însoțitoarele morții. Suplețea și fragilitatea dezvăluie prospețimea vieții.

De aceea tot ce se asprește nu se va impune niciodată.“

(Lao Zi)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Faţă de preşedinte

De cînd Băsescu şi-a anunţat candidatura, se vorbeşte de fişa postului de preşedinte. Se pare că preşedintele României trebuie să fie frumos. E drept că nici Ion Iliescu, nici Emil Constantinescu nu aduc deloc a Tom Cruise, dar poporul are dreptul să spere la mai bine. Preşedintele României trebuie să fie mereu serios, să nu rîdă, dar nici să nu plîngă. Mai presus de toate, preşedintele României trebuie să fie un tip plicticos, trebuie să vorbească mult, foarte mult, la emisiuni ca *În faţa naţiunii,* dar să nu spună nimic. Preşedintele României are voie să spună că există corupţie, dar doar aşa, la nivel general, conceptual-stratosferic. Preşedintele României nu trebuie să spună nume de corupţi pentru că naţiunea ar suferi un teribil şoc psihic aflînd că are miniştri corupţi. Cît priveşte relaţiile externe, preşedintele României trebuie să vorbească permanent de bine, să prezinte poporului doar partea luminoasă. Preşedintele Franţei (îl ştiţi, tipul ăla de o frumuseţe dezarmantă) poate să spună că ţările din Est ar fi trebuit să-şi ţină gura cînd cu războiul din Irak, dar preşedintele României trebuie să fie doar reverenţios.

Cum spune Dan Ioan Popescu: „Noi nu trebuie să înjurăm pentru a ieşi în evidenţă. Doar Băsescu şi ai lui fac asta! Noi nu trebuie să plîngem în public pentru a părea umani. Doar Băsescu şi ai lui fac asta! Noi nu trebuie să jignim conducătorii ţărilor occidentale pentru a părea puternici. Doar Băsescu şi ai lui pot face asemenea mizerii!". Domnul Popescu, atît de uman fără să plîngă, are dreptate: pentru ei este de ajuns să plătească publicitate de la Distrigaz şi Termoelectrica pentru a părea puternici. Tom Gallagher spune într-un articol recent din *Evenimentul zilei:* „Din fericire, numărul politicienilor occidentali necorupţi şi democraţi îl depăşeşte pe al celor care au fost orbiţi de putere. Ei preferă interlocutori sinceri în locul unor ticăloşi elevaţi, bine îmbrăcaţi, care prin vorbe dulci încearcă să pară altceva decît sînt. Bineînţeles, unii se vor lăsa seduşi de invitaţii la partide de vînătoare de urşi sau de petrecerea vacanţelor într-o clădire superbă pe cheltuiala statului român, dar majoritatea figurilor politice europene găsesc jenante aceste metode". Ei bine, Dan Ioan Popescu ar avea faţă de preşedinte, Tom Gallagher nici pe departe.

Desigur, se ştie că a fost aici cancelarul Germaniei şi România plăteşte aberant un contract mamut de securizare a graniţelor. A fost şi premierul Franţei şi România va plăti o autostradă construită în parteneriat public-privat în sistem original: statul dă terenul, francezii construiesc scump şi statul român o va cumpăra ulterior. Anunţul că un demnitar străin vine în România începe să aducă a veste proastă şi costisitoare. Ar fi mai ieftin să nu mai vină, mai bine comunicăm prin *e-mail*. Dar aşa gîndesc limitaţii fără gîndire strategică, cei care nu comunică prin telefonul roşu cu Dumnezeul geopoliticii, cum face Mircea Geoană. Genul de indivizi fără perspectivă care încurcă un asemenea geniu diplomatic cu întrebări de genul: cum ţi-ai economisit 200.000 de euro din salariul de bugetar? La o aşa cădere în trivialitate, domnul Geoană face feţe-feţe. E drept, nici cîrcotaşii ăştia curioşi nu ar avea faţă de preşedinte.

Dacă nu aţi înţeles deja: Băsescu nu are faţă de preşedinte. Pe lîngă asta este mitocan şi iepuraş. Neputîndu-se lăuda cu chipu-i de Adonis, marinarul răspunde că nu îţi trebuie faţă ca să ajungi preşedinte, e destul să ai obraz. Orice s-ar spune despre el, cert e că are replică.

În schimb, aflăm brusc că PSD, fost PDSR, fost FDSN are cea mai europeană faţă dintre partidele româneşti. Un ziar anonim din Italia publică un articol scris la Bucureşti unde se demonstrează pe larg această prostie. Aşa cum Ceauşescu îşi publica omagii în publicaţii de doi bani din Vest, care erau apoi citate pe prima pagină din *Scînteia*. De altfel, ziarul italian respectiv este demult pe lista de distribuit sucuri şi fursecuri a Ambasadei române de la Roma, ceea ce arată că băieţii de la SIE au măcar continuitate. Aşa au ajuns ziare de propagandă ca *Naţional* şi o emisiune altădată decentă, devenită acum jenantă, ca *Observatorul* de la Antena 1, să spună că presa europeană deplînge soarta României, în pericol să iasă din Europa dacă vine opoziţia la putere. Pentru Ion Iliescu, Adrian Năstase, Nicolae Văcăroiu şi toţi ceilalţi care se chinuiau înainte de 1996 să construiască o democraţie originală în România, trebuie să fie o experienţă interesantă. Argumentele profesioniştilor italieni iubitori de fursecuri sînt de genul: în 1996-2000 negocierile au fost în pericol să fie suspendate de mai multe ori. S-ar crede că aceste negocieri au început pe vremea lui Dej şi au tot continuat liniştite sub Ceauşescu şi Iliescu, pînă cînd incompetenţii lui Constantinescu le-au pus în pericol. De fapt, negocierile cu UE au început în decembrie 1999, sub guvernul de dreapta care a îndreptat România spre Vest. Cum spuneam, cred că e o experienţă ciudată să culegi roadele unei occidentalizări pe care altădată te chinuiai din răsputeri să o subminezi. Cum se vede, feţele prezidenţiabililor se mai schimbă, dar năravurile ba.

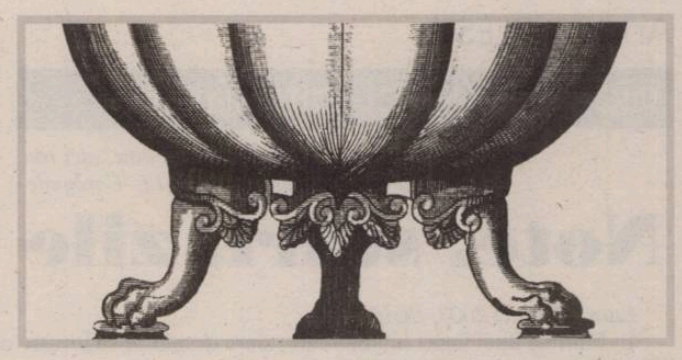

presa despre...

Ce ne iese din alegerile americane?

„Martorii oculari la întîlnirile preşedintelui american cu oficialii noştri susţin că Bush îi simpatizează pe români, fiind sensibilizat de primirea extraordinară din Piaţa Palatului. Pe de altă parte, aprecierile vizează şi comportamentul strălucit al militarilor români din teatrele de luptă din Afganistan şi Irak, punîndu-se problema înfiinţării unor baze NATO în ţara noastră. Este adevărat că, atunci cînd am avut nevoie de o vorbă bună în privinţa abuzurilor comise de Ucraina, mai cu seamă în cazul Canalului Bîstroe, autorităţile NATO au spus că este o problemă bilaterală între Bucureşti şi Kiev. Nu putem uita nici atitudinea arogantă, ba chiar răutăcioasă, a democratului Bill Clinton atunci cînd, la Summit-ul de la Madrid, s-a opus din toate puterile preşedintelui Chirac, care dorea includerea României în structurile nord-atlantice." (Gabriel G. Stănescu, *Gardianul).*

„Este limpede că, sub Administraţia Bush, iar la Bucureşti sub Administraţia PSD, parteneriatul strategic încheiat cu Statele Unite pe vremea lui Emil Constantinescu a căpătat substanţă reală, s-a consolidat şi a luat chiar o amploare fără precedent. De aceea se spune că o victorie a lui Bush la Washington şi o victorie a lui Năstase la Bucureşti ar fi un factor de continuitate. Pe de altă parte, sub Administraţia Bush, relaţiile Statelor Unite cu Uniunea Europeană s-au tensionat într-un mod îngrijorător. O victorie a lui Kerry ar putea contribui la ridicarea temperaturii în relaţiile celor două mari puteri. Întrucît România este cumva prinsă la mijloc între parteneriatul strategic cu Statele Unite şi eforturile de integrare în Uniunea Europeană, detensionarea relaţiilor dintre cei doi ne-ar face viaţa mai uşoară." (Sorin Roşca Stănescu, *Ziua)*

„În legătură cu politica externă, între cei doi candidaţi diferenţele de opinie sînt neînsemnate, aşa încît, indiferent cine cîştigă, schimbări mari nu sînt de prevăzut în relaţiile SUA-Europa. Concluzia este întru totul valabilă şi în ce priveşte parteneriatul strategic dintre America şi România, opţiunile ţării noastre fiind cît se poate de clare: România este şi va rămîne un aliat de nădejde al Americii în această parte de lume în care ne găsim, o ancoră de securitate pe care se poate conta." (Romulus Căplescu, *Adevărul)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

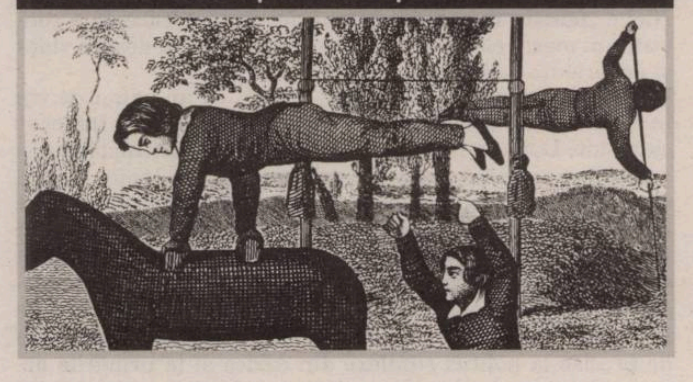

Noiembrie, ultimul film

Cineva îmi povestea acum ceva vreme de un tînăr regizor care îşi căuta inspiraţia într-o secţie de îngrijire paliativă a unui spital de oncologie. Adică printre muribunzi, pe ultima sută de mililitri de morfină, oameni minţiţi că se vor face bine, aşa cum cere tradiţia în spitalul românesc. Artistul umbla pe acolo după inspiraţie pentru un film.

Ce fel de film se poate face la oncologie? Sigur nu unul cu subiect optimist. Dar nici nu e specialitatea casei. Din 100 de filme româneşti pe care le-am văzut, începînd cu vîrsta de 4 ani, doar *Veronica* m-a lăsat cu un gust bun. Restul, comedii, westernuri, poliţiste şi catastrofice au reuşit cumva să-mi transfere depresia realizatorilor şi actorilor. Tristeţea mediului, spălată cu votcă şi lustruită cu şomoioage de tutun. Mai nou, cu pămătufuri de „iarbă" – artiştii n-au banii lui Mutu, să-şi cumpere distracţii scumpe.

De unde vine drama lor? N-am înţeles pînă ce nu i-am cunoscut pe artiştii din televiziune, cîndva pe la începutul anilor '90. Şi ei aveau atunci aceeaşi problemă, însă unul a fost în stare să-mi spună. Undeva (în State în general), alţii făceau televiziune, iar ei o imitau prost. Orice ar fi făcut, nu arăta ca acolo. Nu se simţea ca acolo. Ceva, o secundă în plus la lungimea cadrelor sau un ton puţin mai sus pe coloana sonoră, şi totul părea „de la noi", uşor de distins de ceea ce venea „de la ei".

Problema globalizării nu e succesul mondial, ci insuccesul local. Acela care poate fi cu mult mai bine înţeles, simţit şi pătruns, cu cît comunicarea ia viteză mai mare. Ca să-l depăşeşti, îţi trebuie probabil imersia în cultura care a inventat succesul – sau măcar în elementele ei exterioare – gen casă, maşină şi cinema *drive-in*. Cine a vizitat măcar o dată căminele ATF-ului (sau cum se mai numeşte acum) poate să înţeleagă de ce regizorii plecaţi de aici găsesc uşor de suportat atmosfera de spital oncologic. Ba chiar se întorc şi cu ceva inspiraţie.

Să nu credeţi că vreau să-i critic – chiar aştept, ca simplu telespectator, următoarea generaţie de simpli regizori. Care să le arate celor cocîrjaţi de onoruri şi obosiţi de atîta importanţă arta cea mai simplă de pe lume: aceea de a nu-ţi dezamăgi spectatorul.

E un dichis pe care ar trebui să-l înveţe şi politicienii. Cei mai tineri poate, întrucît promoţia '89 crede sincer şi definitiv că politica e arta transformării nevoilor noastre în dorinţele lor. Arta realizărilor de care n-am avut nevoie, care să le facă uitate pe cele de care n-am avut parte. Munca cu ficţiunea, care a înlocuit cu succes munca cu masele, de la om la om.

Ca şi filmul pentru care tînărul se documenta la oncologie, scurtmetrajul alegerilor e deprimant de-a dreptul. Ştirile electorale reiau cu succes atmosfera, discursul şi *after-taste*-ul (adică gustul cu care rămîi după) Telejurnalului de altădată. Iar confruntările par să pună accent pe dimensiunea ego-ului, exprimată prin circumferinţa testiculară, nu craniană. E firesc: unui public care n-a înţeles nimic din cota unică de impozitare (în afară de faptul reprobabil că bogaţii vor fi taxaţi mai puţin) n-are nici un rost să-i explici programul tău economic şi metodele prin care va creşte economia. Omul nu vrea să ştie de economie, ci de salar. Nu de corupţie, ci de gogonele.

Pînă la urmă, şi aici vor cîştiga cei care stăpînesc cel mai bine show-biz-ul promisiunilor, nu logica simplă. Cei care reuşesc să-şi construiască cea mai spectaculoasă reprezentaţie, după cele două modele clasice: „bate-i pe toţi" şi „plînge-le pe umăr". Telenovelă şi film de acţiune. Astea fac rating, sigur tot ele vor cîştiga şi alegerile. În nici un caz opera, filmul de artă sau experimentul audiovizual.

Pînă una-alta, avem parte mai degrabă de reluări. Dar poate că efortul principal se păstrează pentru ultimele săptămîni. Miza nu sînt nici cederiştii fideli, nici bugetarii nostalgici – ei ştiu cum vor vota încă de acum un an şi jumătate. Miza e un fragment de public, sub 10% din total, care va decide în funcţie de calitatea spectacolului. Cum ar veni, între Nae Caranfil şi Sergiu Nicolaescu. Cine are curaj să facă pronosticuri?

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

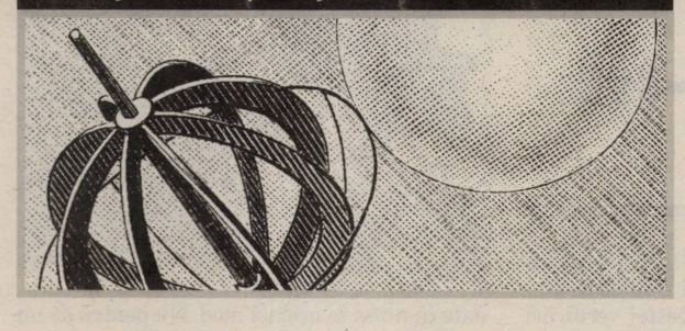

Estimări

La ora 5, ora Bucureştiului, Bush avea 180 de mari electori de partea lui şi Kerry – 112. Acele state republicane considerate indecise, despre care se credea că ar putea deveni democrate, nu s-au îndepărtat de tradiţia lor şi de previziuni şi nu şi-au schimbat opţiunea. Comentatorii făceau socoteli complicate demonstrînd că diferenţa mai poate fi acoperită, cele 270 de voturi ale electorilor necesari victoriei împotriva preşedintelui în exerciţiu mai pot fi încă obţinute. Prezenţa masivă la urne – peste 70%, spuneau posturile americane – dovedea că de data asta cetăţenii americani au priceput că miza este importantă, că persoana de la conducerea Statelor Unite va influenţa mersul evenimentelor din lume, dar şi viaţa fiecăruia dintre ei. Se întîmplă că deciziile luate în Pennsylvania sau Iowa pot influenţa şi viaţa oamenilor de pe tot globul şi astfel se explică interesul cu care au fost urmărite peripeţiile acestei nopţi; deşi „restul lumii" este majoritar anti-Bush (au dovedit-o sondajele făcute de marile ziare), americanii au sentimente mai complicate în legătură cu omul şi echipa de la Casa Albă. Deoarece, altfel decît în ultimele decenii, problema securităţii propriului teritoriu este prioritară: ameninţarea este difuză, nu vine din partea unui stat, şi de aceea avantajul lui Bush (mereu prezent în răspunsul la întrebarea „cine poate apăra mai bine ţara?") se datorează discursului decis, lipsit de nuanţe, Imperiul Răului e acolo, Binele sînt eu şi ai mei, valorile mele sînt simple – familia, religia –, eu acţionez, în timp ce concurentul meu meditează. S-a crezut că marea mobilizare la vot îi va aduce la urne pe aceia cărora meditaţia nu li se pare un viciu, că tinerii şi minorităţile vor găsi în raţionamentele lui Kerry motive de a aduce un preşedinte democrat în Biroul Oval. Realitatea e ceva mai complicată: omul nou e de fapt vechi, el stă de decenii în Congres şi a fost o rotiţă a sistemului despre care acum spune că e inadecvat provocărilor lumii contemporane. De altfel, examinate cu atenţie, discursurile lui în materie de politică externă propun o schimbare de vocabular, nu una de obiective.

America e mai divizată ca oricînd –, spun şi scriu cei din intimitatea luptei electorale –, dar diferenţa dintre cei doi candidaţi nu e atît la nivelul concepţiilor sau al programelor, ci al personalităţii. Ei sînt două tipuri umane şi, dincolo de grupurile de oameni plătiţi pentru a le asigura profilul politic, alegătorii aderă sau resping un anumit mod de a fi. Nu e vorba de identificare, nici Bush, nici Kerry nu au nimic în comun cu „americanul de rînd" (dacă acesta există), ci de disponibilitatea lor de a reprezenta imaginea americanului, aşa cum unii sau alţii vor să fie consideraţi. Taxele, securitatea socială, medicamentele compensate sînt doar pilitura de fier organizată conform poziţionării polilor magnetului.

În Ohio, birourile de vot nu s-au putut închide la ora anunţată, oamenii stăteau încă la coadă şi rezultatele din acest stat s-ar putea dovedi decisive („Cine cîştigă Ohio cîştigă America", spune superstiţia). Harta era din ce în ce mai colorată în favoarea lui Bush, dar partizanii candidatului democrat afişau acelaşi optimism: cît timp nu eşti înfrînt, victoria e după colţ. Pennsylvania înclina spre Kerry, Florida spre Bush. La ora 6, scorul era 196-133 în favoarea lui Bush. Transmisiile conduse de gazetari cu mari eforturi ca să pară deschişi oricărui rezultat (mi s-a părut totuşi că majoritatea ar fi preferat să poată transmite victoria lui Kerry), interviurile cu alegătorii, cu militanţii, cu experţii au alcătuit marea tramă a spectacolului democratic originar: o dată la patru ani, conduşii sînt mai puternici decît conducătorii.

Aplauze – Kerry a luat California, ceea ce era de aşteptat, scorul a devenit 219-199. Distanţa s-a micşorat, dar cît timp Ohio şi Florida nu au dat rezultatele, un scor strîns nu înseamnă nimic, nu se uită cum a pierdut Al Gore în 2000. La 7, se ştia că Florida a votat Bush, dar totul era încă posibil. Apoi marja a devenit din ce în ce mai îngustă. Nimeni nu mai vrea să repete gafa din 2000 şi anunţarea victoriei se amînă pînă în clipa certitudinii. N-are importanţă, se va anunţa, se va contesta, se va renumăra şi unul dintre ei va depune jurămîntul.

3 noiembrie 2004

globul cubic

La început, în comune

Pe unul dintre şefii neonaziştilor din Germania îl cheamă Peter Marx. Convins că partidul său (Nationaldemokratische Partei Deutschlands, NPD) are un viitor în politica ţării, şi-a instalat cartierul general nu departe de Dresda: clădirea adăposteşte la etaj redacţia ziarului de partid, iar la parter magazinul unde se vînd accesoriile de bază – tricouri cu inscripţii mobilizatoare, celebrînd faptele eroice ale unităţilor Wehrmacht şi Waffen SS, insigne, discuri, afişe roşu-alb-negru, care evocă nazismul fără să-l copieze. Şi pentru că prezenţa în fosta RDG implică şi specificul local, aceste simboluri s-au combinat cu pumnul strîns al Frontului Roşu şi cu alte semne ale propagandei comuniste.

În noile landuri, „NPD a abandonat stilul excesiv, gălăgios, implantîndu-se în comune şi localităţi mici. Şi-a atras militanţi şi lideri din alte partide, debusolaţi de virajele luate de partidele tradiţionale. Reprezentanţii lor din consiliile municipale au adus respectabilitate, formaţiunea lor politică a devenit frecventabilă" *(Le Monde,* 8 octombrie 2004). Dacă pe plan naţional succesul lor electoral poate fi considerat neglijabil, în oraşele mici dobîndesc adeseori un scor în jur de 20%. Aşa cum observă presa, ei au reuşit să exploateze revolta şi resentimentele oamenilor din Est care se simt cetăţeni de categoria a doua. Membrii NPD au renunţat la marile parade ale capetelor rase, activiştii se plasează la ieşirea liceelor şi explică dezavantajele globalizării, „cît de răi sînt americanii şi aliaţii lor, israelienii, pledează pentru o Europă văzută ca ultim meterez în faţa invaziei asiatice, unde o Rusie autoritară trebuie să-şi găsească locul. (...) Antiamericanismul virulent care stigmatizează în acelaşi elan războiul din Vietnam, din Irak şi din Afganistan permite analogia cu bombardarea oraşelor Hamburg, Dresda şi Berlin; se cîntă martiriul poporului german, victimă a învingătorilor, mizeriile de azi sînt consecinţele tragediilor impuse ieri".

Cei tineri aderă şi pentru a-şi afirma propria identitate, distanţîndu-se de antifascismul părinţilor, străini de partidele politice, incapabile să aducă o soluţie rapidă crizei economice şi sociale. Mesajul neonazist evită capcanele legii de interzicere a propagandei naziste, formulările sînt la limită, apelînd la memoria subliminală mai curînd decît la raţiune: „sticle în mare, care s-ar putea să ajungă în portul de destinaţie", presupune ziarul francez. Oricum, un Marx la conducerea unui partid politic transformă noul în ceva cunoscut. **(M. B.)**

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezență

Un recidivist

De ce respectă oamenii legile – v-aţi întrebat vreodată? Pentru că sînt divine? Pentru că sînt înscrise în natura noastră? Pentru că e raţional să fie respectate? Ori pentru că se tem de pedepsele cu care legile vin la pachet, în caz de nesupunere? Filozofii, de-a lungul timpului, au dat tot felul de răspunsuri la această întrebare. Situaţia din teren arată că, exceptînd un mic număr de oameni, legile sînt, în general, respectate. Bune, proaste – surprinzător de mulţi le respectă. E de presupus că, dacă majoritatea nu le-ar respecta, viaţa în comun ar deveni irespirabilă, iar societatea s-ar bloca într-un nesfîrşit război de gherilă civilă. Aşa cum nimeni nu poate guverna împotriva opiniei publice, nici o lege nu rezistă fără asentimentul majorităţii. Rezistă însă legile dispreţului autorităţilor? La noi, avem situaţia paradoxală a unei societăţi care e în fondul ei şi pasivă şi supusă, dar care e mereu agitată de nişte autorităţi care fie o îneacă în legi, fie o năucesc prin încălcarea lor. La noi nu cetăţenii nu respectă legile, ci autorităţile care le inventează pletoric şi, cel mai adesea, abuziv.

Cazul cel mai flagrant este al preşedintelui ţării. Potrivit Constituţiei (art. 84, al. 1), preşedintele României nu are dreptul să fie membru al vreunui partid politic. Pe cale de consecinţă, îi este interzis să facă politică de partid sau să participe la disputele dintre partide. Urmarea evidentă este că preşedintelui republicii nu îi este permis să participe la lupta electorală a unui partid împotriva altuia. Motivul e simplu: fiind obligat de Constituţie să vegheze la respectarea ei, preşedintele nu poate privi legea din perspectiva interesului de partid, ci numai din punctul de vedere al intereselor *comune* întregii societăţi. Dacă partidele văd binele comun în mod partizan, preşedintele e ţinut să-l îmbrăţişeze în chip dezinteresat. Preşedintele e chemat să se situeze *deasupra* luptei politice, deoarece el are datoria de a se pune pe sine într-o poziţie care să facă dreptate *inclusiv* partidelor care se află, din motive electorale, în conflict politic deschis. De aceea, ori de cîte ori preşedintele exprimă o poziţie partizană din punct de vedere politic, el încalcă *de fapt* legea fundamentală a ţării.

Din acest din punct de vedere, actualul preşedinte al României, Ion Iliescu, este un recidivist. Dacă ar fi să reamintesc doar grosolana imixtiune în treburile justiţiei, atunci cînd acesta le-a cerut judecătorilor ca, în chestiunea caselor naţionalizate, să nu mai pronunţe sentinţe în favoarea foştilor proprietari (Satu Mare, 1995), şi încă ar fi destul pentru a argumenta ceea ce vreau să spun. Nu pot face lista tuturor dovezilor de *partizanat politic orb* ale actualului preşedinte. Am să le reamintesc numai pe cele mai recente: implicarea sa în campania electorală a PSD – pe şest, la locale; pe faţă, la legislative.

La locale, Ion Iliescu a participat la campanie, pretextînd că prezenţa sa în mulţime alături de candidaţii PSD ar fi doar o coincidenţă, el aflîndu-se, de fapt, în vizită de lucru. Presa şi opoziţia l-au acuzat că îşi încalcă atribuţiile constituţionale. Ion Iliescu a replicat, în mod cinic, că nimeni nu poate îngrădi libertatea de mişcare a unui cetăţean român, nici măcar atunci cînd acesta este preşedintele României. Altfel spus, cînd încalcă legea fundamentală privind interdicţia de a face politică de partid, preşedintele ţării noastre consideră că, dacă nu ar face-o, i s-ar încălca dreptul constituţional de a se plimba la braţ cu cine îi place, unde îi place şi cînd îi place.

Acest mod de a eluda legea prin violarea logicii şi cu încălcarea bunului simţ a fost împins pînă la grotesc cînd preşedintele a acceptat în mod public (luni, 25 octombrie) invitaţia PSD de a participa la campania sa electorală. Şi de astă dată, opoziţia şi presa au protestat vehement. Ce răspunde preşedintele? În primul rînd, că va face campanie electorală în timpul său liber, ceea ce, susţine el, nu va implica instituţia preşedinţiei; în al doilea rînd, ne spune că Legea alegerilor parlamentare, întrucît îi permite să candideze pe listele PSD, îi permite şi să participe la campania electorală; în al treilea rînd, că în Constituţie nu scrie că nu trebuie să faci campanie electorală cînd eşti preşedinte, ci doar că nu trebuie să fii membru al vreunui partid politic.

Toate aceste susţineri sînt stupefiante – fie prin cinism, fie prin ignoranţă. Dacă societatea ar funcţiona prin imitaţie, atunci cetăţenii ar fi trebuit deja să intre în greva respectării legilor, de vreme ce preşedintele lor a hotărît să le batjocorească în mod deschis. Funcţionarea statului de drept se bazează pe existenţa unui consens în jurul respectării legilor. Primul care rupe acest consens este chiar cel învestit de legea fundamentală să vegheze la conservarea lui.

În *Istoria ieroglifică,* Dimitrie Cantemir are acest cuvînt

de avertisment: „Ce nu se începe cu cuvîntul se sfîrşeşte cu bîta". Într-o ţară în care Constituţia permite numai două mandate de preşedinte, Ion Iliescu l-a putut cîştiga pe cel de-al treilea, numai recurgînd la o scamatorie juridică, noţiunea de „mandat constituţional" – încă o eludare a legii. Început prin ignorarea Constituţiei, mandatul *neconstituţional* de preşedinte al lui Ion Iliescu se sfîrşeşte acum printr-o batjocorire făţişă a ei. Previzibil, ar fi spus esopicul domnitor.

ready made

„La cîteva săptămîni, iar dă împăratu alt bal. Iar s-a dus ei la bal, iar rămîne Nu ştiu singur. A doua oară a frecat păru de argint şi-a venit calu de argint.

– Ce-ai poruncit, stăpîne?

– Cum am fost la mormîntu lui tata, aşa să fiu acu, cu gradu de locotenent, şi să mă duci la balu împăratului.

– Zis şi făcut, stăpîne!

Gata! Scoate calu de pe nară un costum de argint, sabie de izbîndă la brîu şi-a pornit la drum. Pornind la drum, ajunge la bal şi dansează cu fata mică a împăratului. Învîrteşte-o, învîrteşte-o, da rapid, rapid! Scoate ceasu:

– Dragă, mă scuzi, c-am întîrziat."

(„Basmu cu Nu ştiu", în Mihail M. Robea, *Basme populare româneşti,* Editura Minerva, 1986)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Didactica parva

Să nu rupi, copile, cartea,
că pe carte mult o doare;
iar de-o s-o jupoi de partea
cartonată, cartea moare.

N-o mai trage de copertă,
fi'ndcă fără ea o carte
e-un vapor fără covertă
ce n-ajunge prea departe,

fi'ndcă în lăuntru-i plouă,
iar matrozii-o să te certe
că le-ai rupt coverta-n două,
că, la carte, n-ai coperte.

De-i pe gratis ori de-o cumperi,
fă-i învelitori de plastic
cum au paginile scumpe
din dosarul cu elastic,

care cîntă ca o coardă
de chitară, dacă-l tragi...
Nu fă ca barbara hoardă
a colegilor tăi dragi!

Sau îmbrac-o într-o pînză
a vreunei perini vechi;
nu-i fă pete de osînză,
nu-i fă paginii urechi;

nu le pune cozi, nici coarne,
voievozilor din ea,
dacă nu vrei să te toarne
profei tale, careva.

Nu strivi, precum Ion Creangă,
între filele de glorie,
musca, — dacă, de pe bancă,
zboară-n cartea de istorie.

Să nu joci cu dînsa mingea,
sau s-o iei la ochi cu piatra,
pînă nu treci într-a V-a
dintr-a IV-a.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Baclavaua şi FBI-ul

(de cad gemenii, suferă şi fraţii)

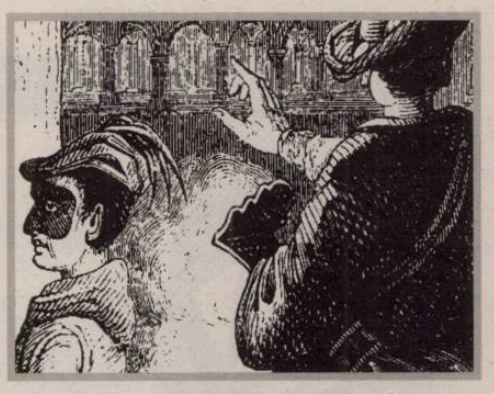

Fraţii „cămătari" sau Genică Boerică, n-am nici o îndoială, erau nişte tipi foarte de treabă cu cei apropiaţi lor. Empatici, înţelegători, inevitabil optimişti şi gata să ofere o îmbărbătare – cu alte cuvinte, oameni dintre oameni ca ei şi pentru oameni ca ei! Inşi cu simţul relaţiei – cîtă vreme nodurile reţelei gravitau în jurul lor – şi cu simţul ierarhiei – cîtă vreme se aflau la vîrf –, aceştia erau genul de personaje care pentru o rudă, un client sau un prieten n-ar fi pregetat să pună o vorbă bună pe lîngă autorităţi cu preţul mic sau să scoată din portofel o sută de euro pentru cel care le-ar fi cerut-o, prefaţînd jalba cu o plecăciune. Produse ale haosului pe scara de valori a trecutului recent, îmi imaginez că aceşti suzerani ai periferiilor luptau din greu mai ales cu propriile lor complexe; din clipa în care au băgat de seamă că banii sînt capabili să te scoată din orice marginalizare, din ziua în care au văzut că jumătate din *hartiştii* de la televizor sînt dispuşi, pentru un preţ oarecare, să-ţi vină în curte şi să-ţi ciugulească din palmă, atunci singura problemă a menţinerii statutului a fost procurarea de bani. Începutul a fost relativ uşor, dar rămînerea pe valul criminalităţii le-a pus probleme.

Nici fraţii şi nici Boerică n-ar fi bănuit vreo clipă că povestea planetară a lui 11 septembrie va avea în veci vreo legătură cu ei. Pentru că lecţia românească a complicităţii li se părea ştiută pe de rost, pentru că preţul de cumpărare a oricărui adversar şi a oricărei indulgenţe li se părea a fi fixat în chiar propria lor sufragerie, aceşti *don*-i de cartier – caricaturi animate ale oamenilor grei din mafia siciliană de altădată – au fost luaţi pe sus nu de agenţii secţiei de poliţie din colţ (pe care-i cunoşteau relativ bine), ci de un jandarm fără chip şi nume precis, despre care mare habar n-aveau.

Le place, nu le place, şi fraţii, şi Boerică sînt victimele globalizării.

Doar puţin a răsfoit FBI-ul american nişte dosare cu rute de bani dubioase şi – hop! – ecoul contondent al acestei verificări ajunse pînă la Bucureşti şi la Craiova, transformînd nişte şamani invulnerabili ai ingineriilor naţionale în nişte pîrliţi ai luptei împotriva terorismului internaţional. Nu poliţia sau parchetul de la noi puseră capacul peste oala în fierbere a acestor şmecheri, ci o mînă de departe, aflată în prelungirea unui ochi ce scrutează după Osama şi culege, în drum, orice scamă suspectă de pe reverul traseelor financiare.

Or, noi astfel de scame tot furnizam. Aproape aş putea paria, dacă ar fi cazul, că şi vedetuţele noastre cu priză la liniile de praf – Mircea, Raluca, Ileana sau Ion Ion – au fost

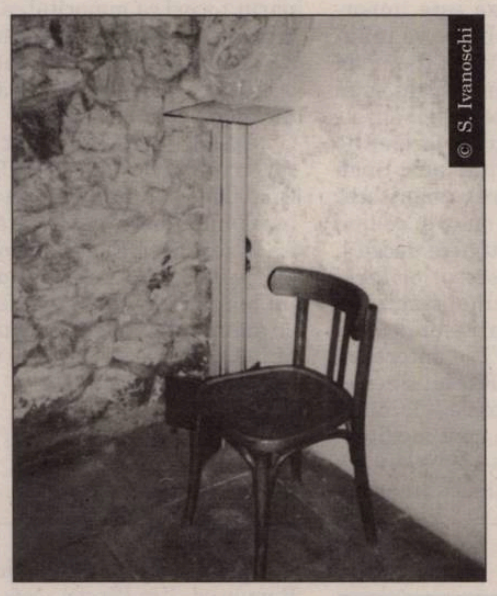

date la-ntors în acelaşi mod. Nu pentru că nu s-ar fi ştiut, pe-acasă, cam ce fac beizadelele; ci pentru că, parte a spaţiului euro-atlantic fiind ca mîine şi noi, cineva de-acolo, de undeva, din cine ştie ce capitală occidentală, i-a arătat elegant cu degetul şi le-a cerut o subtilă verificare.

Această confruntare între Boerică şi-ai lui şi cel de-al patrulea val al civilizaţiei mi se pare simptomatică pentru starea noastră prezentă şi premonitorie pentru ziua de mîine. La drept vorbind, nici nu e pentru prima dată cînd trecem prin aşa ceva. Nici nu ajunsese bine la Roma capul lui Decebal *al nostru* cînd legea *lor*, romană, deja îşi făcea simţită prezenţa pe-aici, cu ceva efecte de durată. Nici nu apucaseră, mai apoi, habsburgii să se dumirească ce-i cu acea Oltenie pe care tocmai o luaseră în opis, că oltencele deja înţeleseseră că şniţelul şi cremşnitul au un ce aparte faţă de friptana de berbec şi baclavaua îndătinate.

La fel acum. Astfel încît între căderea *gemenilor* de la New York şi căderea oricăror fraţi cu veleităţi infracţionale de anvergură din Ferentari sau Colentina se prefigurează a fi o deloc stranie legătură. Şi spuneţi că dacă devenim şi noi parte a lumii bune se prea poate să avem infractori mai puţini? Poate că da, poate că nu – dar morala afacerii mi se pare a fi alta. Sămînţa banditismului nu piere, nici în NATO şi nici în UE; dar putem spera că, dat fiind acest ochi comunitar fixat şi-asupra noastră, măcar vom avea nişte bandiţi care vor fi nu numai de treabă cu-ai lor, ci şi mai deştepţi, aşa, în general, cu toată lumea.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Bătălia pierdută

Jurnalul (publicat al) Monicăi Lovinescu a ajuns la mijlocul deceniului trecut. România anilor 1994-'95 trepidează în aceste pagini cu o energie pe care, pur şi simplu, începusem s-o uit. Sau ale cărei culori se estompaseră, din motive incerte. Un psiholog a încercat o dată să-mi explice de ce e salutară uitarea, ce mecanism formidabil de protecţie reprezintă, dar nu mi s-a părut niciodată suficient de convingător. Dar, totuşi, de ce fusesem la un pas de a fi dat pagina peste acea perioadă? Avusesem nevoie de protecţie? Poate că m-am încărcat prea mult cu evenimentele recente. Poate că uneori exagerăm cînd plasăm litera scrisă mai prejos decît experienţa personală. *Jurnalul 1994-1995,* apărut (tot) la Humanitas, mi-a dat încredere că s-ar putea să mai fiu recuperabil. Cu siguranţă însă că la mijloc e şi harul frigorific al autoarei, pentru care asperitatea acelor ani (impenetrabilă altor condeie) a devenit argument al unor sentinţe la fel de precise ca demonstraţiile din teoria numerelor. La unele poţi adera necondiţionat, dacă eşti o fire mai ne-euclidiană te poţi despărţi de altele (speţele culturale sînt, vai, o materie atît de fragilă). Lectura va despărţi apele literare pentru fiecare cititor în parte. Dar ce se întîmplă oare cu apele tot mai tulburi ale conştiinţei publice?

În acest ultim deceniu, s-a produs o dublă alternanţă la putere, am intrat în NATO şi batem nerăbdători la uşile Uniunii Europene. Multe din personajele care ţineau atunci prima pagină au fost absorbite de politică, de afaceri, sau pur şi simplu de lehamite. Implicarea în politică a intelectualilor părea o iminenţă, între timp a devenit o excepţie dezamăgitoare şi, în cel mai bun caz, indirectă. Au apărut, în schimb, uriaşe marionete de bîlci, îmbrăcate cu haine ţipătoare (întotdeauna de marcă!), tîrînd după ele sacoşe cu bani de provenienţă incertă. Bîlbîiţii ţin discursuri, analfabeţii fac legi, infractorii dau lecţii. Uzine cu mii de salariaţi au fost vîndute pe nimic, instituţia comisionului a fost rafinată. Relieful ţării a trecut prin transformări rezervate îndeobşte erelor geologice. Codri milenari au început să chelească, iar vilele bugetarilor întunecă orizontul.

Se vorbea în '94-'95 cu pasiune despre adevărul revoluţiei, despre spectrul Securităţii, despre principii şi perspective. Atitudinile erau ferme şi argumentele radicale. Regimul Constantinescu le-a asfixiat, regimul Iliescu le-a îngropat şi le-a pus la căpătîi drapelul cu cele 12 stele galbene pe fond albastru. Neîmpăcarea acelor primi ani postrevoluţionari s-a transformat în complezenta cultură a compromisului din anii de-acum. Camarila ex-comunistă s-a dovedit mai feroce decît părea în vremea naivităţii principiale. Înlăturată de la putere, a strîns rîndurile pregătindu-şi cu abilitate resurecţia, folosind experienţa de aur a ilegalismului interbelic. (Exemplu ce n-a fost fructificat de actuala opoziţie, care, cînd a fost cazul, a reuşit să se coalizeze de-abia în ultimul ceas.) Ajunsă din nou în capul mesei, echipa Iliescu & Co. a infiltrat toate instituţiile care ar fi trebuit să asigure stabilitatea unei dezvoltări normale. Energiile creative au fost trase pe Academiei, iar principiul şmecheriei pe faţă a devenit religie de stat. Ultimilor oameni cu principii li s-au confecţionat cizme de beton.

Lucru logic, pe acest teren al derizoriului controlat, caricatura a devenit normă. Dan Iosif şi Corina Creţu candidează la Senat, iar Gigi Becali şi Bebe Sexologu' concurează la preşedinţie. (La *Pro Vest,* doi membri ai CNA au susţinut, falsificînd adevărul, că în toată lumea candidaţii marginali se bucură de aceeaşi expunere mediatică precum candidaţii cu şanse reale.) CNSAS-ul a fost strivit sub bocancii „deţinătorilor de arhive". Grăsanii, care au tăcut diplomatic în Senat şi Cameră, aşteaptă să fie exilaţi la ambasade „liniştite" sau să primească sinecurile distribuite de partid, pe ultima sută de metri.

Cartea doamnei Lovinescu mi-a readus în minte o epocă mai tensionată şi mai naivă. O cam regret. Tranziţia părea că are un sens.

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Colecţia
Cartea de pe noptieră
150 000 lei

VLADIMIR NABOKOV
Maşenka

În afara colecţiilor
290 000 lei

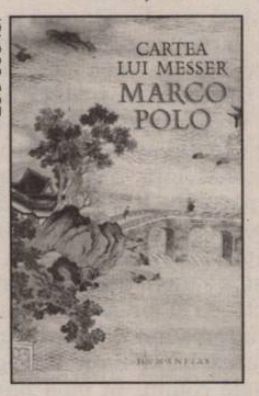

Cartea lui Messer Marco Polo

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: Mugur CIUMĂGEANU (psiholog) ● Dana DEAC (jurnalistă) ● Radu MĂLUREANU (sociolog) ● Ioan MĂRGĂRIT (jurnalist on-line) ● Lucian POPESCU (jurnalist) ● ***Coordonatoarea temei:*** *Adina POPESCU*

DILEMA VECHE

Corupţia mică, dar voinică

De ce corupţia mică, adică şpaga cea de toate zilele, şi nu marea corupţie sau corupţia în general? Ideea ne-a fost sugerată de campania NU DA ŞPAGĂ, *un proiect nonconformist finanţat de Uniunea Europeană, prin programul Phare Societate Civilă 2001. Campania se adresează tinerilor sub 25 de ani, tocmai pentru a încerca să le formeze un nou tip de mentalitate, mai exact pentru a-i lămuri că nu este în interesul lor să-i „mituiască" pe salariaţii unor instituţii de stat, cu plicul, parfumul franţuzesc, cartuşul de Kent şi cu alte mici atenţii, pentru a obţine anumite servicii. Majoritatea acestor tineri a primit „de-acasă" o educaţie în acest sens: reperele părinţilor lor s-au pierdut undeva în negura fostului regim. „Să ni se dea!" poate fi un dicton care marchează o stare generală de aşteptare în van, iar „Nu dai, nu primeşti nimic în schimb!" reprezintă „ritualul", trocul care te scoate pe moment din lîncezeală, punctînd scurtele momente de productivitate. Să fie oare aceste „tipare" sau unele asemănătoare, pe care ni le-au inoculat obişnuinţele din trecut, cauzele pentru care mecanismul şpăgii funcţionează acum în România mai bine ca oricînd? Sau, analizînd istoria naţiei noastre, amintindu-ne doar de Ştefan cel Mare care, ca orice domnitor diplomat, încerca „să ajungă la o înţelegere cu turcii", şi de domnii fanarioţi care, pentru a fi înscăunaţi, „cotizau" unde trebuia, putem ajunge la concluzia că românul a supravieţuit şi datorită şpăgii?*

Scopul, din păcate imposibil de atins, al campaniei NU DA ŞPAGĂ *este stoparea fenomenului. Campania poate reprezenta, în primul rînd, o iniţiativă binevenită, doar prin faptul că se vorbeşte la modul sincer şi direct despre corupţia prezentă aproape în permanenţă în viaţa noastră cotidiană. A „educa", însă, omul de rînd, obişnuit să dea şpagă ca şi cum şi-ar cumpăra un bilet de autobuz, presupunînd că va adopta un alt fel de conduită în cabinetele medicilor, în cancelariile şcolilor sau în faţa ghişeelor funcţionarilor publici, pare, cel puţin deocamdată, o utopie. Probabil că va urma şi campania* NU LUA ŞPAGĂ *şi cine ştie ce se mai poate întîmpla?!*

O altă componentă a campaniei este Manualul de şpagă. *Manualul a fost lansat pe un site, devenind astfel interactiv: oricine îşi poate trimite propria-i poveste despre cum a dat şi cît a dat şpagă. Această culegere de întîmplări şi povestiri conţine „tarife", proceduri şi comentarii şi va fi publicată, sub forma unui manual adevărat, în următoarele săptămîni. De altfel, comentariile de pe diverse forumuri cu privire la „fenomenul" şpăgii reprezintă un motiv în plus pentru care „tema" merită studiată: „Corupţia e ca un drog al societăţii noastre (o succesiune de bucurii din şpăgile primite şi nemulţumiri faţă de cele date). Cu cît ne drogăm mai mult, cu atît ne va fi mai greu (sau imposibil) să ne lăsăm!"; „Nici un partid de guvernămînt nu va putea schimba obiceiurile locului, doar să le diminueze impactul. Poporul este la fel de corupt ca şi guvernul său, de sute de ani. Puţini la nivel mental, mulţi la cel factual. Acest tip de mentalitate arată că nu suntem încă europeni"; „Se pare, în Bucureşti, şpaga e ca uleiul, dacă nu ungi mecanismul, nu se mişcă! Cel mai tare m-a impresionat o funcţionară de la Ministerul Justiţiei care mi-a spus în prezenţa a încă cinci persoane: «Numa' 200.000?! Pentru asta nu merită să îmi mişc fundul de pe scaun!»". Astfel de opinii demonstrează că o încercare de radiografiere şi de cunoaştere a micii corupţii, deşi nu va reuşi să schimbe nimic, poate deveni o lectură incitantă, pe alocuri savuroasă şi plină de învăţăminte, însă... doar corigenţii la materia „şpagă" merită cu adevărat să fie cetăţeni europeni! (**A. P.**)*

Hei-corup!

Dana DEAC

Despre funie în casa spînzuratului

În urmă cu cinci ani, nişte americani lansau un concurs pentru ziariştii de investigaţii din ţările recent eliberate „de sub jugul comunist". Miza era mare. Investigaţiile ar fi trebuit să dezvăluie reţele de traficanţi, active în mai multe ţări. Demascările ar fi obligat autorităţile din ţările vizate să ia măsuri ferme, de la arestări pînă la demiteri ale înalţilor funcţionari implicaţi. Un bun şi „brutal" exerciţiu democratic atît pentru presă, cît şi pentru instituţiile noi ale statului, mi-am zis atunci.

M-am înscris cu o investigaţie transfrontalieră. Am primit „grant"-ul şi am început pregătirile de plecare, trecînd mai întîi pe la cîteva oficialităţi pentru completarea documentării. Nu mi-aş fi închipuit niciodată că voi ajunge să deranjez persoane atît de sus-puse, că voi descoperi chiar o evoluţie a şpăgii la români, că mi se vor intenta cîteva procese civile şi penale, sau că viaţa mea şi a altor persoane va fi schimbată.

Încă de la început, mi s-a spus că nu voi reuşi să fac investigaţia pentru că „personajele" mele vor avea grijă să nu „se difuzeze". Povestea începe imediat după revoluţie şi este îngrozitor de banală. Un grup de persoane legate de eşaloane ale fostei puteri încep să intre în afaceri, avînd la îndemînă relaţii puternice în ţară şi în străinătate. Legea care le guvernează afacerile este simplă – „cine nu e cu noi va fi". Am aflat că în primii şapte ani de după '89, un judecător era de-al lor doar pentru un cartuş de Kent, o sticlă de whisky sau un parfum franţuzesc. Un procuror-şef sau prim cîştiga la poker pentru că „personajele" pierdeau inexplicabil sume în dolari care aveau trei zerouri. Cînd afacerile s-au extins, zerourile s-au înmulţit. Consilieri prezidenţiali sau guvernamentali erau „mulţumiţi" cu diverse cadouri sau invitaţi să facă şi ei aceleaşi afaceri. Loc era pentru toată lumea... bună. Ziariştii care îi încurcau erau relativ ieftini. Un parfum, o sticlă de băutură fină, iar pentru ziar o reclamă cumpărată pe o perioadă de un an. Pentru gazetarii de viitor, un apartament la bloc. În Centrul civic, dacă se putea. Cred că exista o anume nostalgie a „donatorilor" de şpagă. Cine mai închide ochii azi doar pentru atît? Dacă vreun slujbaş era de necumpărat, şeful lui avea mereu preţul corect. Motive se găseau repede pentru concedierea „bătăuşilor". Au fost, aşadar, vremuri cînd la nivel mare, şpaga era „mică".

Acum cîteva luni, un ONG lansa o campanie împotriva şpăgii mici. Am realizat atunci că micii funcţionari de azi au învăţat totuşi ceva. Dacă tot trebuie să rişti, măcar să o faci pentru cîteva mii de „coco", adică atît cît „cîştiga", cu şapte ani în urmă, la un poker, un domn de foarte sus, care avea să uite închis un dosar într-un sertar, atîţia ani cît era scris să se prescrie... cauza. Afacerile au crescut şi odată cu ele şi şpaga.

Povestea mea se încheie aşa. Americanii care mi-au oferit „grant"-ul m-au salvat de „mînia capitalistă" a personajelor deranjate. Afacerile acestora au fost „suspendate" un timp. Acum personajele mele trăiesc mai fericite ca niciodată, pentru că la nivelul lor nu se mai dă şpagă. Ei sînt, în zilele noastre, parteneri de afaceri cu marii funcţionari. Aşa mai poate arăta şpaga la început de secol XXI.

Corupţie mare şi corupţie mică

Transparency International propune trei criterii pentru a diferenţia marea corupţie de corupţia mică:

● Poziţia pe care o ocupă făptuitorul în ierarhia instituţiei respective (corupţia de la vîrf are un impact mai mare, pentru că oferă un model de conduită, acţiune sau poate constrînge subordonaţii).

● Valoarea obiectului faptei de corupţie (în cazul dării de mită, cuantumul mitei va fi mai mare pentru persoanele cu atribuţii de conducere sau control, decît în cazul altor angajaţi, pentru că deciziile acestora sînt de natură a crea avantaje sau dezavantaje mai mari, prin nerespectarea legii).

● Efectul sau impactul faptei de corupţie (contractarea ilicită a unei firme de iluminat poate prejudicia toţi contribuabilii dintr-un oraş, în timp ce şpaga de la ghişeu nu afectează decît pe mituitor şi pe cei care solicită eliberarea unei licenţe asemănătoare).

(după Transparency International Romania)

Ce este campania NU DA ŞPAGĂ

Campania *NU DA ŞPAGĂ* este parte a unui proiect de educaţie civică al cărui scop este să ducă la înţelegerea şi identificarea actelor de corupţie mică, să reflecte efectele acesteia, să conducă la o atitudine civică de amendare şi respingere din partea populaţiei.

Grup-ţintă: tinerii cu vîrsta cuprinsă între 15-25 de ani

Campania de informare cuprinde 4 componente: campanie media, campanie pe Internet, afişaj indoor şi evenimente speciale.

● *Campanie media*

Spotul TV NU DA ŞPAGĂ, cu o durată de 40", a început să fie difuzat în perioada august-octombrie 2004 pe canalele distribuitorilor locali de cablu TV, reuniţi în Asociaţia de Comunicaţii prin Cablu, dar şi pe posturile K Lumea TV, Naţional TV, National Geographic şi MTV România, care au oferit spaţiu de emisie gratuit. Suplimentar, distribuitorii de cablu TV vor difuza pe canalele proprii anunţuri legate de campanie.

● *Campanie Internet*

Site-ul www.nudaspaga.ro cuprinde informaţii despre ce este şi ce nu este şpaga, motive pentru a nu da şpagă, documente legislative, resurse utile, informaţii despre campanie, parteneri, suporteri, forum etc.

Site-ul www.anchete.ro dezvoltă o componentă tematică intitulată *Manual de şpagă,* destinată investigaţiilor pe această temă, realizate de jurnalişti, pornind de la mărturiile cetăţenilor, victime ale corupţiei.

● *Afişaj indoor*

Expunerea unor afişe cu acelaşi mesaj în peste 50 de locaţii din Bucureşti, spaţii frecventate de tineri.

● *Evenimente speciale*

Spectacole NU DA ŞPAGĂ de teatru participativ în 13 oraşe: Bucureşti, Constanţa, Brăila, Galaţi, Iaşi, Braşov, Sibiu, Cluj-Napoca, Timişoara, Ploieşti, Piteşti, Craiova, Tîrgu Mureş;

concursuri de eseuri şi afişe pe tema NU DA ŞPAGĂ;

dezbateri publice cu reprezentanţii organizaţiilor profesionale din domeniile frecvent asociate cu corupţia mică: sănătate, justiţie, educaţie etc.

Suplimentar, în cadrul proiectului vor fi realizate materiale informative:

● Broşură despre ce este şi ce nu este corupţia mică

● Broşură care explică Legea liberului acces la informaţii de interes public

● Broşură care explică Legea transparenţei decizionale în administraţia publică

● Jurnalul mitei cotidiene

Manual de şpagă – Investigaţii jurnalistice asupra practicilor asociate corupţiei mici

Primul studiu de evaluare a costului corupţiei mici la nivelul gospodăriei.

Iniţiatori: Fundaţia CONCEPT, Transparency International România, Asociaţia Editorilor de Presă Online, Asociaţia de Comunicaţii prin Cablu, Teatrul pentru Copii şi Tineret Ariel Tîrgu Mureş, Oops Media.

Lucian POPESCU

Ipoteze inoportune despre corupţia cotidiană

Ce s-ar întîmpla dacă, la fel ca eroul din filmul lui Kubrick, *Portocala mecanică,* funcţionarii publici, poliţiştii, inspectorii de tot soiul ar fi supuşi unui tratament special, astfel încît să nu mai poată primi şpagă? Ce-ar fi dacă, în urma unei operaţii pe creier şi a inoculării unor condiţionări puternice, şpaga şi traficul de influenţă le-ar provoca acestora o greaţă insurmontabilă?

Probabil că atunci ar avea loc un fel de catastrofă, ordinea de drept s-ar dezarticula, ar fi o năuceală cumplită, s-ar instaura anarhia. Funcţionarul care te tot amînă cu cîteva hîrtii ţi-ar declara răspicat că nu „te mai rezolvă" şi să nu mai calci pe acolo, inspectorii ar deveni o ceată de oameni trişti, somnoroşi şi bezmetici, poliţiştii ar sălta carnetul la exact al zecelea şofer tras pe dreapta, pentru că n-ar găsi altă regulă. Iar funcţionarul care ar trebui să decidă cîştigătorul unei licitaţii pentru o lucrare de construcţii, ce să mai vorbim, ar trăi nopţi de coşmar, ar umbla pe la vrăjitoare să-i desluşească destinul şi, în final, probabil că ar da cu banul. O mulţime de bugetari nu şi-ar mai găsi rostul, n-ar mai pricepe ce se întîmplă cu ei pe acolo, pe unde sînt. Din păcate, lucrurile n-ar fi prea diferite nici dacă ni s-ar aplica nouă, celor care sîntem dispuşi să dăm şpagă, un tratament asemănător. Şi am fi nevoiţi să ne descurcăm, stînd la cozi laolaltă cu toată lumea, plătindu-ne în întregime amenzile. Ce mai, s-ar da peste cap toate regulile ştiute! În plus, economia şi-ar pierde avîntul, n-ar mai funcţiona relaţiile de afaceri cu statul, instituţiile s-ar dezintegra pe loc – ce funcţionar ar mai rămîne pe post doar cu salariul lui din cartea de muncă?

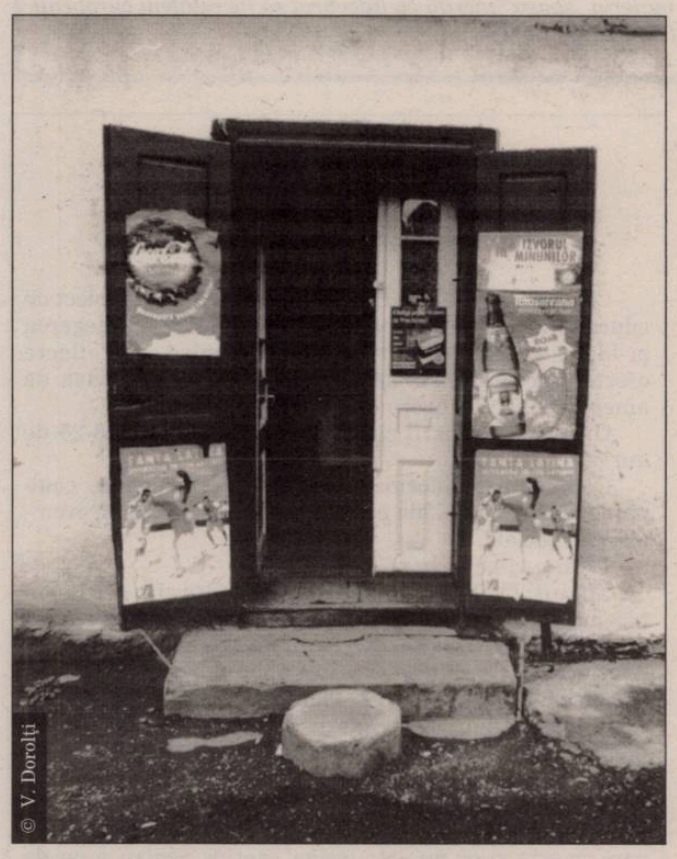

Poate aşa se poate înţelege şi indignarea preşedintelui Iliescu la adresa consilierilor străini, bine plătiţi, care nu înţeleg că şpaga reprezintă, prin părţile noastre, un liant al stabilităţii economice şi sociale. Oricît de aspre ar deveni legile împotriva corupţiei şi oricît de mare ar fi teama de un corp de control – să spunem că ar exista – perfect integru, este destul de probabil că legile şpăgii s-ar menţine, poate un pic ştirbite, nimic mai mult. În pofida represiunii şi în ciuda calculului rece, care ar arăta că e mult prea riscant să ceri sau să dai bani, vor fi destui aceia care vor continua să ia şi să dea şpagă, mai ales din rîndul oamenilor „la locul lor". Pentru că „şpaga" nu este o simplă sumă de bani, primită ilegal, un cadou, un ciubuc sau o „plată informală", ci pare mai degrabă un mecanism cu diverse faţete, o rutină, un obicei înrădăcinat. Mai mult, ea reprezintă o motivaţie importantă pentru funcţionarea unor instituţii şi un factor de discernămînt, un criteriu temeinic de luare a deciziilor.

Cam aşa gîndeam acum vreo doi ani, cînd am deschis pe forumul de pe www.anchete.ro o rubrică, destinată decriptării acestui mecanism al şpăgii. Rubrica a contribuit apoi la elaborarea unui „manual de şpagă", gîndit iniţial ca o replică parodică la şirul de *best-seller*-uri americane *For Dummies* sau *Idiot's Guide,* din care cititorul să afle tehnicile şi uzanţele „şpăguirii" şi chiar „tarifele".

Una dintre ipotezele de la care am plecat a fost aceea că, în afară de o mulţime de alţi factori, faptul de a lua şi de a da şpagă este determinat şi de o rutină, de o „tradiţie". E ca şi cum ai intra într-un joc în care regulile nu sînt prea clare, dar se învaţă, văzînd şi făcînd, odată ce ai intrat în horă. De pildă, a da şpagă necesită o anumită competenţă de socializare. Trebuie să ştii cum să vorbeşti, cum să te comporţi, cum să negociezi. Într-un fel, primul „plic" înseamnă şi intrarea în perioada matură – acum eşti cu picioarele pe pămînt, înţelegi rostul lumii în care trăieşti, ţi-ai înfrînt jena, dezgustul, eventual frica, faci „ceea ce trebuie" şi nu mai eşti „un fraier". (De pildă, cineva afirma pe forum că n-a dat niciodată şpagă şi se întreba ironic dacă este un bun român. Răspunsul a venit imediat de la un alt membru al forumului: înseamnă că eşti sănătos, eşti angajat la patron – n-ai afacerea ta – şi nu ai proprietăţi, nu ai fost nevoit să îţi pui centrală de apartament etc.)

Cu alte cuvinte, am observat că există, la nivelul omului obişnuit, în mecanismul corupţiei, şi o componentă mimetică de multiplicare şi că a discuta public despre „cît se dă" sau „cît se ia" ar rupe sau ar deşira această rutină şi ar permite alternativa „nu dau, chiar dacă se dă" şi „nu iau, chiar dacă se ia".

Acest „se" din limbajul comun l-am interpretat atît ca pe o încercare sau nevoie de a standardiza şpaga, cît şi ca pe un simptom de fixare profundă a cutumei. „Acesta e preţul, atîta face un post în învăţămînt", „Vorbesc cu omul, dar dreptul lui e atît". Un *Manual de şpagă* răspundea la ambele provocări: standardizarea şi decriptarea.

Ce este corupţia

Deşi termenul de „corupţie" este frecvent asimilat cu lipsa de moralitate, el se referă la relaţiile dintre autorităţi şi cetăţeni şi înseamnă, de fapt, folosirea abuzivă a puterii publice, în scopul satisfacerii unor interese personale sau de grup.

Pentru că au realizat pericolul social al acestui tip de abuz şi pentru a-l descuraja, legiuitorii au definit corupţia printr-o serie de fapte cu caracter penal.

Corupţia constituie infracţiune. Faptele de corupţie sînt infracţiuni şi se sancţionează cu închisoare. Faptele incriminate astfel de legislaţia română includ: darea şi luarea de mită, traficul de influenţă, primirea de foloase necuvenite, abuz în serviciu contra intereselor publice pentru obţinerea de beneficii personale.

● Luarea de mită este fapta oricărui funcţionar (în sens larg, de angajat în instituţii publice) care pretinde ori primeşte bani sau alte foloase care nu i se cuvin ori acceptă promisiunea unor astfel de foloase sau nu o respinge în scopul de a îndeplini, a nu îndeplini ori a întîrzia îndeplinirea unui act privitor la îndatoririle sale de serviciu sau în scopul de a face un act contrar acestor îndepliniri.

Darea de mită este promisiunea, oferirea sau darea de bani ori alte foloase unui funcţionar de către o persoană pentru satisfacerea nelegală a unui interes.

● Traficul de influenţă este infracţiunea prin care, o persoană denumită promitent, care are influenţă sau lasă să se creadă că are influenţă asupra unui funcţionar public, pretinde bani sau alte foloase de la o persoană fizică sau juridică, pentru a-i rezolva o problemă prin convingerea funcţionarului public să facă ori să nu facă un act ce intră în atribuţiile sale de serviciu.

● Primirea de foloase necuvenite este primirea de către un funcţionar, de bani ori alte foloase, după ce a îndeplinit un act ce intră în atribuţiile sale de serviciu.

Primirea de foloase necuvenite se deosebeşte de luarea de mită prin aceea că foloasele se dau ulterior îndeplinirii actului şi nu au condiţionat emiterea lui, fiind un spor nelegal la salariu.

(material din campania *NU DA ŞPAGĂ)*

Radu MĂLUREANU

Of, şpaga...

Amicii mei istorişti dau vina pe boieri, pe fanarioţi, pe politicienii de secol XIX. Cică aşa e românul... Alţii, sceptici, zic că nu ţine decît de sărăcie... Unii, mai împăciuitori, zic de ultimii 50 de ani. Hai să vedem o păţanie a unui cetăţean străin aici, la noi, şi-apoi hai să ne gîndim la ce e şpaga pentru noi şi ce face ea....

Îmi spune taximetristul: am exemplu un investitor străin care nu a dat şpagă, dom'le! Ba chiar e mulţumit de cum s-au purtat oamenii cu el. Care oameni? Păi, oamenii de la primărie, de la taxe, poliţie, toţi! Involuntar, îmi dau seama că omul cu care abia vorbisem îmi înşirase, tot involuntar, categorii percepute ca fiind de şpăgari. Din păcate, exemplul lui n-a mers. Mai tîrziu, străinul nostru cu dorinţe de investiţie îşi deschide localul, rămîne surprins de cîte condiţii sînt impuse unui restaurant ca să funcţioneze, şi aşteaptă optimist să îi crească afacerea. Ospătarii şi ospătăriţele aleşi pe sprînceană, vesela de calitate, decorul drăguţ, nu te ardea la buzunar, micii nu erau mici, ba chiar erau gustoşi. Toate ca pe roate! Aş! Lîngă, alt întreprinzător, dar de-al nostru. Are şi el mici şi bere. Are un grătar de afumă tot cartierul. Muzică să audă omul şi de peste drum. Ba şi dincolo de blocul din faţă. Ba şi copiii de la şcoala de mai încolo, ce, ei nu poate să înveţe, dacă io am berăria aici? Că şi franţuzul ăla are birt.

Mă rog. Revenim la „franţuz" care începe să se întrebe: ăsta, cu birtul lui împuţit şi zgomotos, cum de are autorizaţie? Că eu am făcut aceste acte şi aprobări în şapte luni. Respect totul, el nu... Am grijă să, el nu... Şi-aşa mai departe. Ba vedem şi uniforme care, din cînd în cînd, se omenesc şi ele la vecinul zgomotos. Ce face ăsta în plus ca să funcţioneze?

Şi uite-aşa a învăţat francezul ce e şpaga la noi, că toate merg ca pe roate, cu sau fără să îndeplineşti condiţiile. Şi-a închis omul prăvălia şi s-a dus...

Nu e singurul. În Eforie, un lanţ hotelier internaţional a vrut să aibă şi el o verigă, două acolo. A construit hoteluri, panglicuţe, ieşea şi de un palmier... Dar au plecat oamenii, văzîndu-se înconjuraţi de manele şi fum de grătar necurăţat. Mă întreb cui au rămas imobilele...

Ritualul şpăgii, zic eu într-o doară. Amicul L., antropolog cu greutate, mă ia la mişto. Şi-are dreptate. Creditäm şpaga într-atît de mult încît să-i descoperim ritualuri? Căci de multe ori surprind cum analizăm registrul de comportamente de schimb, vedem ceva exotic sau ancestral acolo, ceva „bun". Sugera cineva să vorbim de dar şi contra-dar. *Excuse me?!* Căci, în opinia mea, orice ritual are măcar o funcţie acolo, în locul în care se întîmplă. Se adună oamenii, au roluri, costumaţii, repertorii specifice, fac schimburi de orice fel, îşi afişează ceva al lor, se uită la ce e afişat de celălalt, dau şi iau. Dar la şpagă ce costume avem? Umil sau impertinent, neîndemînatic sau descurcăreţ, grăsuţ şi cu ochi de guşteraşi sau căit şi plîngăreţ, şmecher sau nevoiaş. Cam astea ar fi costumele noastre şi rolurile noastre într-un eventual ritual de şpagă. Şi ce funcţie are şpaga, cu toate ritualurile ei, fie ele inventate acum sau chiar reale?

Oricît de vehement am contrazice oricare din ideile expuse, uităm un lucru care ţine de cauzalitate, şi care, probabil, descrie şi un ritual anume al şpăgii. Cel mai adesea auzim că şpaga e cauzată de sărăcie. Chiar preşedintele ne-o spune, la televizor. Oamenii, pe care îi întreb de ce iau şpagă, mi-o spun şi ei: au salariile mici. Miniştri sau deputaţi opozanţi ne trîntesc în faţă ideea de sărăcie, cauză a relelor şi a corupţiei, de asemenea. Vă propun să facem un joc: să considerăm corupţia o cauză a sărăciei, şi nu invers. Pentru că şi în societăţile bogate avem corupţi, dar îndată ce aceştia îşi dezvoltă practicile criminale, imediat resursele din jurul lor se împuţinează. Ca un aspirator rebel, nu îl opreşte nimeni, şi, pe măsură ce aspiră mai mult, devine mai nesăţios. Cam aşa şi cu corupţia. Bunurile se redistribuie nefuncţional pentru întreaga comunitate. Probabil că o parte dintre membrii ei beneficiază privilegiat de aceste bunuri. Dar, ca certitudine, majoritatea sărăceşte. Cam astea ar fi consecinţele reale ale unui comportament de şpagă. Imaginaţi-vă: plătim un serviciu, acesta după un timp dispare sau scade în calitatea prestării, plătim supratxă pentru menţinerea lui sau funcţionarea bună a lui, după un timp, iarăşi, începe să scadă în calitate, sau să dispară cu totul, şi tot aşa. Eu ştiu un ospătar căruia îi lăsam bacşişuri grase (deşi cred cu tărie că bacşişul nu e şpagă, dar exemplul rămîne), dar el mă servea din ce în ce mai prost. Aşa şi cu şpaga, de fapt, devalorizăm un serviciu la care avem dreptul prin paradoxul că îl plătim în plus (Cum? Doar atît? Las' că mai dăm noi!). În fapt, ce facem e că ne subţiem portofelul, ne aruncăm demnitatea la gunoi şi alimentăm aspiratorul de care vorbeam mai înainte, care nu e decît un viciu al lumii noastre... Sper ca şpaga să nu ţină de un ritual obligatoriu al nostru, tranzitori cum sîntem. Şi, în nici un caz, al lor... Căci atunci ritualul nostru ar fi doar un dans pe muzică orientalo-folclorico-romantic-dulceagă, într-o „discotecă" afumată şi cu miresme alergogene...

Un model de supravieţuire

– convorbire cu Mugur CIUMĂGEANU, psiholog clinician –

Cum puteţi comenta, din punctul de vedere al unui psiholog, „şpaga de zi cu zi", ca un fenomen în România de azi?

Cotidianul românesc poate fi privit, cu uşurinţă, ca un cîmp de bătălie unde învinge cel mai puternic. Cel mai puternic, cel mai rapid, cel mai tupeist ia frişca de pe tort. Dacă intri într-un asemenea set mental, opţiunea pragmatică (dau şpagă şi îmi rezolv repede sau sigur o anumită nevoie) înlocuieşte reflecţia etică. Sau, în unele cazuri, o dublează.

Există un „mecanism psihologic" care funcţionează în momentul în care se dă şi se primeşte şpaga, dincolo de „ritualul" impus de convenţiile sociale?

Pentru a schiţa o ipoteză psihologică, m-aş referi la un anumit tip de aritmetică emoţională. Cotidianul ghişeelor, cabinetelor sau birourilor îţi propune o largă gamă de trăiri emoţionale, majoritatea neplăcute: iritare, deznădejde, plictiseală, anxietate. Un preaplin care necesită o descărcare, o „rezolvare" în primul rînd emoţională (şi de cîte ori nu ni se întîmplă ca emoţiile să ne întunece mintea!). Momentul şpăgii, al micii atenţii, al cadouaşului sau al pacheţelului, aduce cu sine o senzaţie de scurtcircuit emoţional – ştiu că am evitat escaladarea stării negative, că mi-am scurtat timpul de neplăcere. Este posibil ca un asemenea mecanism să prevaleze asupra „minţii raţionale" şi în acelaşi timp să întreţină fenomenul şpăgii. În fond şi la urma urmei, toţi avem o cotă de hedonism, iar identitatea noastră (chiar şi cea valorică) este întreţinută de evitarea sau limitarea stărilor emoţionale negative. Imaginaţi-vă un spaţiu unde v-aţi simţi securizat şi valorizat, unde anomia sau umilinţa nu şi-ar găsi locul. Consider că acest tip de confort emoţional ar favoriza o opţiune adecvată, dar nimeni nu se gîndeşte (încă!) la acest aspect în domeniul serviciilor publice.

Aţi participat la focus grupurile din cadrul campaniei NU DA ŞPAGĂ. *Ce au presupus aceste focus-grupuri?*

Focus-grupurile, ca metodă de cercetare calitativă, au presupus confruntarea cu opiniile şi atitudinile tinerilor (adolescenţi şi studenţi) cu privire la fenomenul *şpagozau-resc*. Obiectivul declarat al întîlnirilor din cadrul campaniei *NU DA ŞPAGĂ* a fost acela de a alege un scenariu de spot adecvat aşteptărilor tinerilor, ca principali beneficiari ai mesajului campaniei. În secundar, întîlnirile s-au constituit ca o minunată oportunitate de a pătrunde dincolo de faţada fenomenului şi de a răscoli puţin sistemul atitudinal al tinerilor cu privire la corupţia mică. Expunerea redusă a tinerilor la fenomenul şpăgii (părinţii au suficient de multă grijă cu privire la protecţia copiilor, în ceea ce priveşte contactul cu stări care generează emoţii negative) creează premisele unei atitudini mai ferme faţă de fenomenul şpăgii, mai ales în momentul în care fenomenul este explicitat de toţi actorii implicaţi – inclusiv în ceea ce priveşte angajamentele (afirmative) ale instituţiilor publice de a descuraja fenomenul.

Cum comentaţi faptul că a fost ales, în final, un scenariu (pentru spot) cu un mesaj atît de direct (pe alocuri uşor agresiv)?

Spotul propune cel puţin trei modele de răspuns comportamental, de la acceptarea uşor perplexă a fenomenului (în logica economiei emoţionale menţionate anterior), trecînd prin secvenţa uimire-revoltă-acceptare, iar, în final, propune un model agresiv-confrontativ. Practic, avem de-a face cu o posibilă secvenţă de conştientizare a unui act care, la nivelul multor adulţi, a devenit o rutină, un pilot automat care întreţine „normalitatea" corupţiei. Modificarea răspunsului comportamental este mai degrabă un pas ulterior conştientizării. Conştientizarea (favorizată şi de mesajul direct şi agresiv ŞPAGA E HOŢIE) permite trecerea pe comandă manuală a deciziei da a da (sau de a nu da) şpagă.

Ce aşteaptă tinerii de la această campanie?

Tinerii, cel puţin cei care au participat la focus-grupuri, par a fi destul de realişti în aşteptări. Nu este vorba de a opri un fenomen sau de a determina o generaţie să-şi modifice radical comportamentele. Mulţi dintre participanţii la focus-grupuri, cu vîrste cuprinse între 16 şi 25 de ani, au afirmat că „dacă va fi nevoie", vor face apel la şpagă pentru a ajunge la servicii sau privilegii. În acelaşi timp însă, există o anumită intoleranţă faţă de „şpaga necondiţionată" sau „de principiu", la care fac apel mulţi adulţi cînd intră în contact cu serviciile publice.

Cît de mult diferă mentalitatea lor faţă de generaţiile care s-au format în perioada comunistă? Au „microbul şpăgii" în sînge? Au primit o educaţie în acest sens?

Există pentru tineri alte premise – dacă au deja microbul şpăgii în sînge, ei au ajuns, chiar dacă nu întotdeauna ca regulă, să dezvolte anticorpi faţă de această infecţie. Fiecare dintre ei cunoaşte, din relatări sau din propria experienţă, contra-exemple, situaţii în care lucrurile s-au rezolvat fără şpagă, fără punerea în acţiune a pilelor sau a relaţiilor, atît de uzuale în perioada comunistă. Faţă de generaţiile anterioare, acest lucru poate să constituie un avantaj.

Cît de mult poate o astfel de campanie influenţa fenomenul? Managerul Gfk din Praga afirma: „Cu cît se vorbeşte mai mult despre corupţie, aceasta înfloreşte!". Credeţi că e adevărat? Motivaţi răspunsul.

În opinia mea, avem o experienţă tulburător de vastă în a vorbi despre corupţie. Acasă, între prieteni, chiar şi la serviciu, de cîte ori ni se iveşte ocazia. Probabil că această bagatelizare, în spaţiul privat, creează o premisă solidă în perpetuarea fenomenului. Cred că o campanie cum este *NU DA ŞPAGĂ*, precum şi alte iniţiative similare, modifică scena discuţiei. Transferă tema dintr-un spaţiu al bîrfei şi anecdoticului, însoţite întotdeauna de o anumită doză de neimplicare sau neputinţă individuală, într-un teritoriu public, care propune un nou cadru de referinţă şi o altă atitudine a individului, mai responsabilă.

Credeţi că fenomenul corupţiei pleacă de la mica şpagă? Este pînă la urmă o problemă de mentalitate a omului de rînd?

Consider că este mai degrabă un fenomen în doi paşi, care se alimentează şi se justifică reciproc. Mica şpagă îi oferă cetăţeanului de rînd un model de supravieţuire şi în acelaşi timp îi aduce, la pachet, o povară a complicităţii şi a ne-implicării în momentul în care este martor sau are cunoştinţă de acte de „mare corupţie". Revenind din nou la discuţia economiei emoţionale, vina colectivă, ruşinea sau anxietatea sînt motive suficiente pentru a întreţine un soi de rutină colectivă, care permite marilor şi micilor corupţi, la grămadă, să o perpetueze.

***Mugur Ciumăgeanu** este colaborator pe programe anticorupţie al Transparency International Romania şi al Fundaţiei CONCEPT.*

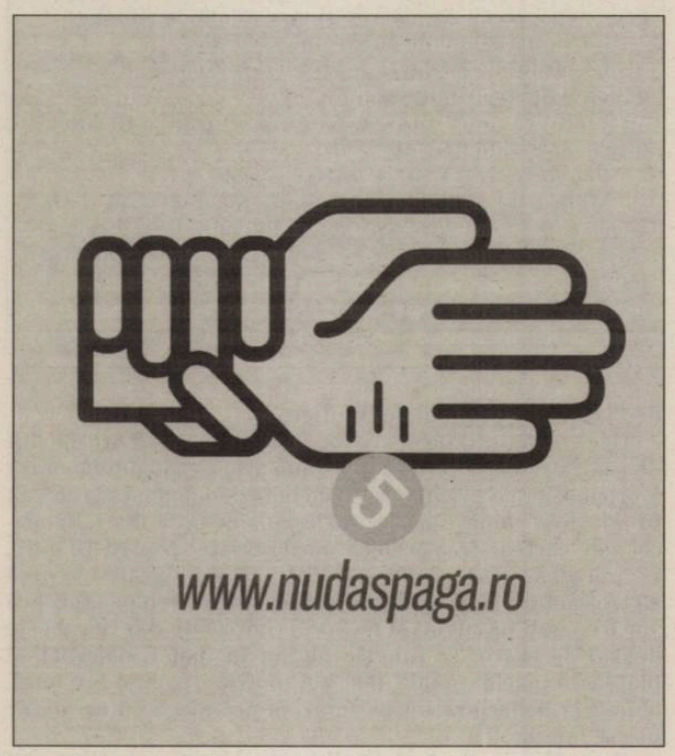

Mita în Europa

Aproximativ trei cincimi dintre cetăţenii români susţin că au dat mită, iar aproape toţi bulgarii cred că trăiesc într-o ţară coruptă, potrivit unui sondaj de opinie realizat de institutul GfK în Europa Centrală şi de Est, citat de Reuters.

Cei 15.000 de respondenţi din 14 state, care au participat la un sondaj despre corupţie realizat de GfK, s-au arătat deosebit de sceptici faţă de integritatea funcţionarilor publici şi a medicilor.

Conform sondajului, 96% dintre bulgari consideră că locuiesc într-o ţară coruptă, la fel ca 92% dintre polonezi, ucrainieni şi ruşi.

Austria, singurul membru al Uniunii Europene şi singurul stat fără un trecut comunist inclus în sondaj, s-a situat la polul opus, numai 29% dintre respondenţi apreciind că în ţara lor există corupţie.

Şapte dintre state se află printre cele zece care au aderat la Uniunea Europeană la 1 mai 2004, dar percepţia asupra corupţiei nu diferă mult faţă de restul statelor.

Analiştii GFK au admis că percepţia nefondată pe dovezi concrete – cum ar fi spaţiul alocat de media temelor legate de corupţie – joacă un rol semnificativ în modul în care oamenii descriu conjunctura.

„Dacă se discută mult despre corupţie, sentimentul va fi că aceasta înfloreşte. În acelaşi timp, dacă există percepţia că trebuie dată mită, comportamentul poate fi format în funcţie de acest lucru", a indicat Ladislav Klika, manager în cadrul GfK Praga.

Întrebaţi dacă au dat vreodată mită, numai 37% dintre români şi ucrainieni au răspuns negativ, în timp ce 58% şi, respectiv, 55%, au admis acest lucru.

Slovenia a ocupat locul întîi în topul răspunsurilor negative, care au reprezentat 85% din total. Croaţia, Polonia şi Austria s-au situat pe locurile următoare.

Cehii par să aibă cea mai mare doză de scepticism în privinţa capacităţii serviciilor publice de a lucra fără nici un stimulent ilicit. „Fără mită, n-ar funcţiona nici măcar ceea ce merge oarecum astăzi în aparatul de stat", susţin 60% dintre respondenţii din Republica Cehă.

Sondajul a fost realizat la sfîrşitul anului 2003 şi începutul lui 2004, a indicat GfK.

Ce nu este corupţia

Bacşiş

În cazul anumitor profesii liberale, în particular, cele prin care se prestează servicii direct clienţilor (taximetrişti, ospătari, frizeri etc.) s-a încetăţenit o cutumă: clienţii plătesc un surplus pentru serviciile prestate, în semn de mulţumire faţă de calitatea serviciului. Deşi practicienii în cauză pot abuza de această cutumă favorabilă, ea nu constituie corupţie.

Abuz administrativ

Situaţia în care un funcţionar public, oficial sau demnitar abuzează de funcţia deţinută împotriva intereselor unei persoane, fără ca fapta să aibă drept mobil obţinerea de beneficii personale, nu constituie corupţie, ci abuz contra intereselor persoanei.

Numai abuzurile avînd ca mobil satisfacerea unor interese personale constituie fapte de corupţie. Sancţiunea legală pentru o faptă de corupţie este penală (închisoare) şi atrage pierderea unor drepturi civile, iar pentru neglijenţă în serviciu sancţiunea legală este administrativă (avertizare, diminuarea salariului, suspendarea din funcţie etc.).

Neglijenţa

Situaţia în care un funcţionar public, oficial sau demnitar neglijează sarcinile de serviciu, prejudiciind o persoană, fără ca fapta acestuia să aibă drept mobil obţinerea de beneficii personale nu constituie corupţie, ci neglijenţă sau incapacitate administrativă.

Numai acele acte de neglijenţă, care au ca mobil satisfacerea unor interese private, constituie fapte de corupţie.

Eroare în actul de justiţie

Situaţia în care un cetăţean este nemulţumit de hotărîrea dată de instanţa de judecată pentru că o consideră greşită (neîntemeiată), sau pentru că nu este conformă cu legea (ilegală) se numeşte eroare judiciară.

Eroarea judiciară nu poate fi considerată un act de corupţie decît dacă se pot prezenta indicii conform cărora soluţia eronată a fost motivată de obţinerea de beneficii personale de către magistratul în cauză.

Eroarea judiciară se constată de către Ministerul Justiţiei şi se sancţionează disciplinar de către Consiliul Superior al Magistraturii.

Incompetenţa

Situaţia în care un funcţionar public, oficial sau un demnitar ocupă poziţii pentru care sînt subcalificaţi şi nu îşi pot aduce la îndeplinire obligaţiile – sarcinile, conform cerinţelor de competenţă şi profesionalism, reprezintă rezultatul incompetenţei şi nu rezultatul faptei de corupţie.

Eşecul de a îndeplini sarcinile datorită incompetenţei nu constituie faptă de corupţie (ca rezultat al unui interes ascuns) sau abuz (ca rezultat al relei-voinţe). Sancţiunea legală pentru o faptă de corupţie este penală, iar pentru incompetenţă este administrativă.

(material din campania NU DA ŞPAGĂ)

Ioan MĂRGĂRIT

Un manual pentru inocenţi

După doi ani jumate de lătrat la lună prin intermediul Internetului, redactorii de la www.anchete.ro s-au confruntat cu o problemă existenţială. Ei au avut de ales între:

a) Să scrie cu îndîrjire justiţiară, la fel ca pînă acum, despre averile ilicite ale ministrului @, ale senatorului & sau ale primarului $, spre uşurarea de năduf a publicului cititor de ambe sexe?

b) Sau s-o lase mai moale cu demascarea marilor şmenuitori ai banului public, vizibili de altfel şi din satelit, şi să-şi concentreze efortul asupra circuitelor şi plăcilor de reţea ce compun acest computer superperformant botezat de unii „şpagă"?

Am hotărît să adoptăm poziţia *b,* nu fără oareşce crampe de conştiinţă. Ne-am gîndit că editarea unui *Manual de şpagă* ar putea uşura viaţa multor trăitori în România.

Adică am pornit să aflăm, împreună cu cititorii noştri, cum naiba bravii concetăţeni (inclusiv noi, ziariştii) reuşesc performanţa ca:

1) dimineaţa să citească gazeta şi să-i înjure pe politicienii corupţi;

2) la prînz să facă anticameră la funcţionarii publici cu daru'n plic;

3) iar pe seară, să se întoarcă în sînul familiei cocoşaţi de cadourile „produse" în ziua respectivă?

Din această trilemă nu putem ieşi! Am zis!

Am încercat să simplificăm modelul de viaţă activă în România expus mai sus, pentru a fi cît mai aproape de realitate şi uite ce-a ieşit:

A) Dacă eliminăm *punctul 3* din viaţa noastră, sîntem cei mai săraci şi nefericiţi locuitori ai republicii. Veşnic frustraţi şi fără bani. Putem tăia şi *punctul 2,* vom fi mai cinstiţi, da' mai bogaţi tot n-o să fim. Nu dăm şi nu primim, adică nu participăm la circuitul banilor, chiar dacă mîncăm ziare pe pîine.

B) Dacă eliminăm numai *punctul 2,* atunci putem vorbi de o categorie privilegiată. Un om informat, care ştie de unde să primească fără să fie nevoit să dea din şpăgile sale, e un model de succes în România!

C) Dacă scoatem *punctul 1,* pagubă-n ciuperci! Categoria cea mai largă şi mai sănătoasă la cap a populaţiei ignoră presa. Primeşte şi dă şpagă, după obiceiul din bătrîni, fără să-şi bată capul cu marea corupţie zgîndărită zilnic de ziarişti.

Eliminăm din capul locului publicul devorator al scandalurilor de corupţie povestite şi filmate, public înghesuit în paragraful *A.* E irecuperabil pentru o activitate economică eficientă în România.

Nici deştepţii de la *B* nu ne interesează decît ca puncte de referinţă. Modestele noastre expuneri sînt oricum cu mult sub nivelul lor de cunoştinte.

În schimb, masele largi de la paragraful *C.* sînt exact ceea ce trebuie ca material didactic în demersul nostru publicistic. Aceşti oameni normali, dar mulţi, încearcă să trăiască decent, aşa cum au văzut la unguri sau la greci. Dacă n-au văzut cum e acolo, măcar au privit la televizor frigideru' lui Năstase.

Dintre aceştia se aleg cei 15.000 de primari şi viceprimari, cei 80.000 de consilieri locali şi judeţeni, cei peste 200.000 de directori, subdirectori, şefi servicii, consilieri şi trepăduşi din regii, societăţi naţionale, bănci şi agenţii de stat cu filialele lor cu tot.

Dintre aceştia sînt promovaţi cei cîteva zeci de mii de lideri, vicelideri şi secretari locali ai partidelor, alianţelor, mişcărilor şi grupurilor de influenţă apolitice. De voie, de nevoie, ei alimentează şi propagă în reţea sistemul şpăgilor, la oraşe şi sate, în instituţii, în firme şi pe oriunde mai circulă bani şi interese.

Tocmai de aceea credem că-i tare bun un *Manual de şpagă,* un ghid practic care să povestească de unde vin şi unde se duc şpăgile zilnice, care este circuitul şi unde sînt nodurile de distribuţie, cine sînt actorii şi care sînt regulile jocului.

În plus, *Manualul de şpagă* n-ar fi o chestie subversivă, care să submineze ordinea în stat... Se conformează doar îndemnului unui premier/candidat la preşedinţie: *„Dacă e o problemă, spuneţi, măi băieţi. Ne tot plimbăm cu corupţia în gură..."* Chiar aşa: Ustură? Unde-i problema?

© S. Ivanoschi

Şpaga, la nivel mic

(monitorizare realizată de anchete.ro)

Locuinţă: pentru repartizarea unei locuinţe din fondul locativ de stat valoarea şpăgii este de 2.500 USD – nivel de viceprimar şi consilier local.

Poliţia rutieră: de la 100.000 lei pentru fapte minore pînă la 100 euro pentru suspendarea permisului; 200 euro la trecerea pe culoarea roşie.

RAR şi poliţie: pentru înmatriculare maşină, cîteva sute de euro, în funcţie de vechimea maşinii.

Service RAR: inspecţia tehnică pentru o maşină veche 1.000.000 lei.

Naştere: 150 euro în spitale cu mai puţine pretenţii; 300-500 USD în spitale cu pretenţii (mai ieftin decît la clinica privată – 2000 USD).

Ca să scapi de armată: 700 euro, 1000 euro; cu „pila" foarte sus, poate să meargă şi cu o sticlă de whisky.

La vamă: 30-50 de euro – micul trafic.

La biroul de evidenţă a populaţiei: o cafea, o sticlă de whisky, pentru urgentare.

Liceu: cadouri – cafea, băutură –, pentru înscrierea într-o clasă mai decentă.

Primărie: 100 USD, pentru o aprobare.

Mediu de afaceri: sponsorizarea mascată – fisc, garda financiară: 20-30 milioane lei, adesea ia forma oficială a unor contracte de sponsorizare către instituţii publice.

Control piraterie IT: 200 USD.

Cum te descurci la frontieră

Textul pe care îl veţi citi în continuare este scris cu ajutorul unei persoane cu o vastă experienţă în domeniu. Un poliţist de frontieră în cadrul PCTF Giurgiu, să-i spunem Ion, ne-a dezvăluit o serie din tainele meseriei: „Să presupunem că avem una sau mai multe persoane care vor să iasă din ţară, deşi nu îndeplinesc condiţiile stabilite prin lege. Mai exact, căci acesta este cel mai întîlnit caz, nu au *vouchere* de cazare, invitaţie din partea unui cetăţean străin sau alte acte care să probeze că au cu ce să se întreţină în străinătate. După cum se ştie, în astfel de situaţii, pentru a putea primi dreptul de a părăsi teritoriul României, trebuie să ai asupra ta minim 250 de euro, dacă declari ca destinaţie una din fostele ţări socialiste, şi cel puţin 500, dacă vrei să ajungi prin Occident".

După cum spune omul nostru, soluţia adoptată de cei mai mulţi este să dea din colţ în colţ, să împrumute bani de la rude şi prieteni şi să strîngă suma necesară, pe care, la sfîrşitul excursiei, să o returneze nevătămată. „Alţii mizează pe noroc şi, ştiind că, mai ales într-un punct vamal aglomerat, formalităţile sînt de multe ori simplificate la maxim, încearcă să treacă graniţa senini şi fără un chior în buzunar", spune Ion. Pentru cei care iubesc siguranţa, el recomandă, însă, o a treia variantă: „Înainte de a intra în vamă, se caută o cunoştinţă, oricît de îndepărtată, nu contează, printre angajaţii punctului de trecere a frontierei". Dacă nu există nimeni, nu trebuie să disperaţi! Se poate merge la plesneală, aproape orice vameş sau poliţist fiind disponibil: „În schimbul unei sume modice, de la 30 la 50 de euro de persoană, ăsta o să le spună colegilor ceva de genul «ăia cu Fordul de Prahova sînt băieţi buni, au tot ce le trebuie», caz în care, cel mai probabil, nimeni nu va mai avea nici măcar curiozitatea să se uite cu atenţie la fotografiile din paşaport".

Duba ca sport extrem

Pentru cei care iubesc aventura, mai există o soluţie. Se găseşte un băiat curajos, plin de relaţii şi posesor al unui microbuz de marfă sau camion, şi alţi cîţiva amatori. Se urcă toată lumea în autovehicul, băiatul de băiat la volan, iar restul în dubă sau în remorcă, şi se pleacă spre graniţă. Aici, şoferul declară că nu are nimic în spate şi, ce să vezi, este crezut pe cuvînt. Dacă este cu adevărat bun, el va reuşi să-i convingă şi pe vameşii din vecini că spaţiul pentru marfă este gol. „De obicei, nu are relaţii decît în vama românească", explică Ion. Caz în care va reuşi, totuşi, să facă rost de un sigiliu vamal de la români şi, în acest fel, va trece cu bine şi de omologii de peste frontieră.

Metoda are şi variante: oamenii sînt ascunşi în/sub/după mărfurile transportate. Cum sporturile extreme sînt scumpe, evident că şi taxa percepută este mai mare: trebuie să fie plătiţi (mai bine decît în primul caz) cei de la frontieră, respectiv frontiere, şi trebuie să-i rămînă ceva şi şoferului curajos. „În astfel de situaţii, preţul poate ajunge şi la 200 de euro de căciulă. Din ăştia, vreo 100-150 primesc poliţiştii de frontieră, care dau cam o treime din bani vameşilor cu care sînt pe tură", afirmă Ion. Avantaje: graniţa se trece fără *vouchere* sau invitaţie, dar, după dorinţă, şi fără asigurare medicală sau chiar fără paşaport.

Metamorfoza blugilor

Dar dacă actele sînt în regulă, condiţiile de a trece graniţa sînt şi ele îndeplinite şi se doreşte doar intrarea într-o ţară sau, după caz, ieşirea de pe teritoriul unui stat cu o cantitate de produse mai mare decît cea permisă? „Să spunem că cineva vrea să ducă în Bulgaria mai multe ţigări decît cele două cartuşe regulamentare, sau vine din Grecia cu mai mult de un litru de Ouzo sau Metaxa. În primul rînd, dacă merge cu trenul sau cu autocarul, va putea, în schimbul cîtorva zeci de mii sau doar al unor mulţumiri respectuoase, să-şi distribuie marfa în rîndul celorlalţi pasageri, urmînd s-o ia înapoi după trecerea controlului. Este cea mai simplă şi mai ieftină metodă şi se practică foarte des", explică poliţistul de frontieră.

Dacă, însă, călătoria are loc cu autoturismul ori nu sînt de găsit persoane care să-şi asume proprietatea temporară a produselor cu pricina, se trece la faza a doua, care constă în mituirea vameşului. „Sumele nu sînt prea mari, de obicei zece cartuşe trec graniţa «neobservate» pentru 10 euro, iar uneori se poate plăti tot în ţigări. Sînt unii care încearcă să treacă fără să-şi aranjeze nimic, bazîndu-se pe faptul că vor fi crezuţi pe cuvînt şi nu vor fi controlaţi, dar riscul este destul de mare. În funcţie de marfă, pot fi obligaţi să plătească taxele vamale, li se pot confisca, parţial sau total, obiectele nedeclarate sau chiar se pot alege cu un dosar penal", spune Ion.

Ce ne facem, însă, dacă discutăm despre cantităţi mai mari de marfă, să zicem de un microbuz plin cu îmbrăcăminte? Atunci, situaţia se complică, afirmă Ion: „Nu prea sînt mulţi cei care să-şi ia aşa mare răspundere şi să nu înregistreze un astfel de transport. Dar pentru cîteva sute de euro se rezolvă şi asta: se declară alt conţinut sau o valoare mult mai mică a produselor şi se vămuieşte aşa, mai mult simbolic... Să zicem că blugii îi declari ca fiind maiouri, la care taxa este de doar cîteva mii la bucată, sau că în loc de 1.000 de perechi, în acte nu apar decît 300".

Castorul-pisica

Metoda se poate aplica şi în cazul cantităţilor mai mici de produse. După cum povesteşte Ion, „la noi, la Giurgiu, se întîmplă des, căci se intră în ţară fie cu haine de piele din Turcia, fie cu blănuri din Grecia. În mod normal, o haină mare de blană trebuie evaluată la 1.200 de euro şi vamă pentru ea ar însemna vreo 400 de euro. Dar cînd omul a dat pe ea doar 300 de euro, cum să-i pun eu taxe atît de mari? Aşa că în loc de haină lungă, în acte apare una scurtă, iar în loc de blană de bizam sau castor, apare de oaie sau pisică. În acest mod, taxa scade la un sfert, la care se adaugă vreo 20-30 de euro pentru vameş. E mai avantajos pentru toată lumea..."

(fragment din *Manualul de şpagă)*

„Dacă aderă ţări nepregătite, proiectul european moare...“

– interviu cu Michael CASHMAN, deputat din grupul socialist al Parlamentului European –

Sînteţi parlamentar european şi în acelaşi timp scriitor, cîntăreţ, actor de teatru şi de film. Se împacă bine cultura şi politica?

După mine, fără îndoială, da! Deşi nu pot să cred că poate fi cineva parlamentar european şi să mai aibă şi alte ocupaţii, aşa că nu cînt, nu dansez şi nu scriu piese aici... (ha,ha,ha). Cred că artele interpretării şi cultura ne inspiră, ne ajută să acceptăm ideile noi şi să renunţăm la cele vechi. Este de presupus că parlamentarii europeni de aia şi există, ca să apere şi să susţină cultura... diversitatea culturală din Europa, ceea ce înseamnă şi diversitatea limbajului, deoarece identitatea noastră îşi are rădăcinile în cultura noastră proprie. Astfel se explică atitudinea negativă faţă de emigraţie. Cînd oamenii pleacă în altă ţară, ca să obţină un serviciu mai bun, să cîştige bani şi să-i trimită familiei, nu acţionează ca nişte oameni liberi, deoarece aceasta ar însemna să-şi părăsească limbajul, cultura, să-şi părăsească tradiţiile, rudele. De fapt, e un mare sacrificiu făcut de-a lungul secolelor şi politicienii trebuie să se pună în locul lor. Şi dacă ar face-o, nu i-ar mai considera ţapi ispăşitori pe imigranţi şi alte grupuri sociale. Acesta este punctul de vedere de la care trebuie pornit.

De ce aţi intrat în politică şi de ce aţi ales Partidul Laburist?

Am intrat în politică din cauza originii mele. M-am născut într-un cartier muncitoresc din East London, mama mea făcea curăţenie în birouri. Începea cu noaptea în cap şi muncea pînă seara tîrziu, uneori lucra toată noaptea, cîteodată mergeam cu ea s-o ajut... Tatăl meu muncea în docuri. Cred că faci politică în funcţie de locul naşterii tale, de familia în care te-ai născut. Primul lucru pe care l-a făcut tatăl meu după ce am apărut pe lume a fost să se ducă la şefii lui, să-mi treacă numele într-un registru, aşa încît după ce voi termina şcoala să pot deveni muncitor în docuri. Eu mi-am dat seama de foarte tînăr că sînt gay, că sînt diferit, am înţeles că va trebui să mă descurc în lume cu un grad mai mare de autocontrol decît alţi oameni şi pentru că am crescut într-un mediu muncitoresc foarte marcat, m-am înscris în Partidul Laburist în 1974; era partidul asociat cel mai bine cu condiţia mea socială din acea vreme. M-am şi revoltat împotriva lui pentru că tatăl meu îl susţinea. Cînd am început să am succes, mi-am dat seama că ar fi cazul să-mi folosesc succesul ca să promovez acest partid care – credeam eu – poate asigura corectitudinea şi justiţia socială. Am participat la un show de televiziune foarte popular, difuzat mult timp la BBC, şi cînd guvernul a introdus nişte legi antigay şi eu m-am putut implica în campania de protest. Aşa că am devenit din ce în ce mai marcat politic şi mi-am dat seama că, dacă vreau într-adevăr să schimb ceva, trebuie să mă implic şi nu să stau confortabil într-un fotoliu şi să spun la televiziune ce ar trebui făcut. Aşa că, în 1980, am fost ales în Comitetul naţional executiv al Partidului laburist, iar peste 10 ani, în Parlamentul European.

Ne puteţi spune ceva despre diversitatea Europei? De la Nord la Sud şi de la Vest la Est sînt o mulţime de tradiţii politice şi culturale diferite. Un trecut diferit. Ar fi dificil de construit, în termeni politici, un viitor comun, şi afacerea Buttiglione e un exemplu.

Diversitatea Europei e un lucru minunat. Diversitatea politicilor, a opiniilor şi a tradiţiilor e foarte importantă, deoarece noi (britanicii) ne-am alăturat Uniunii Europene nu pentru că vrem să semănăm cu ceilalţi, ci pentru că vrem să fim independenţi şi puternici într-un grup de naţiuni. Instituţiile europene şi, în special, Parlamentul European sînt organizate în aşa fel încît să ajungem la consens cînd avem o abordare comună asupra unor legi care impun standarde minime. Credeam că dl Barroso şi-a dat seama că dl Buttiglione este un extremist: el nu poate accepta ceea ce noi numim responsabilitatea colegială a Comisiei. Dacă s-a decis într-un fel, aşa rămîne şi nimeni nu trebuie să submineze decizia, aşa că Barroso a încercat să impună o înţelegere sau un consens. Probabil a văzut prea multe filme western şi crede că Parlamentul stă pe o parte a şoselei, Comisia pe alta, şi a vrut să vadă cine clipeşte primul. Aşa că acum vom proslăvi diferenţele şi tradiţiile. Nu cred că e un conflict şi dacă e, e unul sănătos.

Ce părere aveţi despre Irak? Există o poziţie comună a naţiunilor europene?

Motivul pentru care nu am căzut de acord asupra Irakului este că Parlamentul, Comisia şi Consiliul nu au competenţe în domeniu. Soluţiile comune ar prezenta, potenţial, mari avantaje. Personal, nu sînt îngrijorat de ceea ce se va întîmpla cu ţările din Europa de Est după comunism, pentru că înainte de comunism ele au avut un trecut, o istorie importantă, de aceea aceste ţări au fost atît de reprimate. Trebuie să privim tabloul general al unor ţări ca România, Bulgaria sau Turcia şi al diversităţii pe care ele o vor promova. Vor veni, desigur, şi cu probleme, dar putem spune că „da, au probleme, dar noi vrem să fim o parte din soluţie“... Noi nu putem impune soluţii, putem indica direcţiile corecte, putem arăta care sînt legile puse de noi în practică, referitor la discriminare, la egalitatea femeilor cu bărbaţii şi să determinăm o modificare culturală, o modificare a înţelegerii sau o mai bună înţelegere, o conştiinţă superioară.

Dacă e vorba de stereotipuri, în Europa există o mulţime de stereotipuri despre ţările din Europa de Est...

Cei care consideră stereotipurile naţionale funcţionale sînt depăşiţi de realitate. Dar pot fi spuse o mulţime de lucruri rele şi despre societăţile capitaliste, unde totul are un preţ... E interesant că în ţările nevoite să trăiască într-un regim totalitar şi în comunism unde părea că totul se făcea în beneficiul celor mulţi şi totul a sfîrşit în beneficiul celor foarte puţini – ţări ca România, ca Bulgaria sau altele – e mai bine cunoscută valoarea libertăţii, a independenţei justiţiei, chiar dacă ea nu există încă, decît în unele state membre fondatoare ale Uniunii Europene.

Din nefericire, nu prea ştim cum să ne protejăm de corupţie...

Corupţia este răspîndită peste tot acolo unde oamenii lacomi au nevoie de bani; acolo unde condiţiile social-economice sînt groaznice, corupţia va fi întotdeauna covîrşitoare. Includerea în Uniunea Europeană înseamnă şi rezolvarea problemelor legate de corupţie, criminalitate, sistem judiciar, separaţia puterilor. Obţinerea beneficiilor economice înseamnă că oamenii nu trebuie să considere corupţia un mod de viaţă.

Ce puteţi spune despre Italia, ţară din Uniunea Europeană şi care e destul de coruptă? Ca să nu mai vorbim despre faptul că Berlusconi controlează 60% din presă. Nu e criticat pentru că, în Consiliul de Miniştri, voturile italiene sînt necesare.

E adevărat, marile schimbări se produc cînd o ţară cere să fie primită în Uniunea Europeană. E ca şi cum ai vrea să intri în clubul de la Bruxelles, trebuie să faci faţă unor criterii, dar după ce le îndeplineşti şi mergi acolo, constaţi că poate în seara aceea nu era necesar să-ţi pui cravată... încerci să respecţi regulile... aşa e Comisia şi ea este unul dintre cei trei stîlpi vitali ai instituţiei, pentru că ea are misiunea de a veghea asupra respectării tratatelor şi cînd unul dintre statele membre promite ceva şi nu se ţine de cuvînt, nu acţionează pentru implementarea şi transpunerea legii în viaţă, există posibilitatea de a sesiza Curtea de Justiţie. Aşa că faptul că ai intrat în club nu înseamnă că te-ai aşezat într-un fotoliu şi zaci acolo pînă cînd cineva are nevoie de votul tău. Nu a fost aşa dintotdeauna, în Consiliul de Miniştri s-a lucrat cu majorităţi calificate, nu cu unanimitate. Se poate demonstra că marile schimbări apar după ce ţările se integrează, dar eu cred că, dacă sînt primite ţări nepregătite, proiectul european moare. Pentru că el presupune creşterea adaptată la schimbările economice, la schimbările pieţei, cele bazate pe deprinderile tehnologiei moderne. Aceasta e importanţa unei Comisii puternice. O Comisie puternică poate impune tuturor statelor membre să adopte aceleaşi legi şi, cînd Comisia eşuează, noi, în calitatea noastră de parlamentari şi de cetăţeni, putem cere Comisiei să acţioneze. Aşa se produce schimbarea.

O să vă pun o întrebare provocatoare: este Marea Britanie o ţară europeană?

Aţi spus ceva interesant despre felul cum Berlusconi domină presa şi audiovizualul din Italia. Eu sînt îngrijorat de modul cum Rupert Murdoch, un cetăţean de origine australiană, a dobîndit naţionalitatea americană, ca să poată cumpăra ziare şi canale TV în America şi are o poziţie dominantă în media din Regatul Unit. La noi, presa de dreapta este dominantă, o presă conservatoare şi eurosceptică, ceea ce înseamnă că publicul nu are informaţii pozitive despre Europa. El află foarte puţin despre avantajele determinate de apartenenţa la Europa. Doamna Thatcher, persoană pe care nu o citez foarte des, fălindu-se odată cu relaţiile noastre cu America, a spus: „Dacă Dumnezeu ar fi vrut ca noi să intrăm în Uniunea Europeană, nu ar fi creat Canalul Mînecii“. Şi eu i-am răspuns: „Dacă Dumnezeu ar fi vrut ca noi să avem relaţii foarte strînse cu America, nu ar fi creat Oceanul Atlantic“. Desigur, sîntem o parte a Europei, istoria noastră este europeană, familia regală (nu sînt un suporter al ei) n-ar fi durat, dacă n-ar fi venit atîţia regi şi regine din Europa care au creat o Uniune Europeană pre-victoriană, în perioada dinastiei de Hanovra, în timpul dinastiei Tudor şi sub Henric al VIII-lea. Ne întoarcem la felul cum s-au amestecat naţiunile, cum s-au căsătorit membrii familiilor regale între ei şi dacă lor, celor bogaţi şi puternici le-a mers destul de bine, de ce n-ar beneficia şi cetăţenii Regatului Unit de aceleaşi ocazii, de posibilitatea de a munci şi de a trăi într-unul din cele 25 de state membre, de o piaţă comună liberă, de cea mai mare piaţă unică din lume; eu găsesc mari avantaje în prezenţa noastră în Uniunea Europeană şi în noua Constituţie, deoarece cred că ne aşteaptă o mare bătălie pe care o putem cîştiga doar ca proeuropeni; e timpul să ne luptăm pentru credinţele noastre, în loc să presupunem că va veni o zi cînd poporul va realiza de la sine ce e bun, aşa că mie mi se pare minunat că britanicii sînt în Uniunea Europeană. Marea Britanie face parte din Europa, dar noi nu am renunţat la imaginea noastră despre noi ca o mare putere. Noi nu sîntem o mare putere. Avem o economie puternică, dar nu mai avem imperiu şi i-am spus odată Majestăţii sale, Regina Elisabeta a II-a cînd, la o întîlnire, am discutat despre Europa: motivul pentru care francezii şi englezii sînt atît de des în dezacord este marea noastră asemănare. Şi unii, şi ceilalţi păstrăm aroganţa în legătură cu limba noastră, cu cultura, dorinţa ca toată lumea s-o vorbească pe prima şi s-o cunoască pe a doua. Diferenţa e că Franţa a recunoscut că nu mai are un imperiu şi încearcă să creeze unul în Europa. Noi n-am recunoscut, noi încă rămînem agăţaţi de imaginea noastră imperială, ceea ce face ca Europa să se îndepărteze de noi. Cred că trebuie să adoptăm moneda comună. N-are nici un sens să rămînem pe dinafară. E consecinţa naturală a pieţei unice.

Credeţi că e posibil ca Turcia să devină ţară membră a Uniunii Europene? Unde încep şi unde se termină graniţele Europei? De exemplu, credeţi că în viitor Ucraina se va putea alătura UE?

Cred că Turcia trebuie să intre în Uniunea Europeană şi cred că acum e momentul să construim un pod către toată regiunea din care face parte Turcia, stabilitatea acestor ţări este foarte importantă pentru pace şi cooperare. Turcia este un stat secular, Constituţia lui Kemal Atatürk legiferează separaţia între religie şi politică. Am da un semnal în restul lumii că poţi fi o ţară musulmană modernă, să ai o democraţie corectă, să fi egal cu cei din Occident sau cu alte democraţii. Să refuzi accesul Turciei ar fi o ipocrizie şi o manifestare xenofobă, rasistă. Turcia e o ţară mare, aşa e şi poporul ei, noi trebuie să le oferim aceleaşi beneficii, iar economia europeană se va regenera, la rîndul ei, prin accesul unor forţe noi, vitale. Vor fi limitări şi graniţele UE vor fi precis trasate, altfel ar fi de nesuportat. Nu sînt sigur în legătură cu ce se va întîmpla cu Ucraina şi Rusia, deoarece, mai devreme sau mai tîrziu, va trebui să avem curajul s-o spunem: acesta este modelul, acum suiţi-vă în barca voastră şi construiţi noul model al Uniunii Europene Estice. Nu poate fi organizată o Uniune mult mai extinsă şi ultimul lucru pe care ni l-am dori ar fi să creăm în termeni politici un nou model al turnului Babel, există anumite poziţii divergente, asupra cărora nu vom cădea niciodată de acord. Aşa că, probabil, Turcia va adera în 2013 sau mai tîrziu, cine ştie... România şi Bulgaria în ianuarie 2007, poate mai tîrziu şi Croaţia.

În media britanică, şi-a făcut loc o reprezentare îngrozitoare a extinderii: s-a spus că sute de mii de oameni şi-au luat bilete de avion şi de vapor ca să vină în Marea Britanie pentru a ruina sistemul nostru de sănătate şi pentru a ne ocupa locurile de muncă. A fost o reprezentare oribilă şi greşită, aceste ţări au făcut eforturi extraordinare ca să schimbe fundamental realităţile, ca să fie acceptate în Uniunea Europeană. Antieuropenii vor răspîndi mereu această viziune şi de aceea e necesar ca numărul ţărilor care se integrează să fie limitat, altfel distorsiunile şi manipularea opiniei publice vor continua.

interviu realizat de Victor-Iulian TUCĂ

BURSE „GE-NEC“ PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2005-2006

„New Europe College“ anunţă concursul pentru *4 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2005-31.07.2006) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile: istoria şi teoria artei, istoria şi teoria arhitecturii, arheologie, studii culturale şi vizuale, studii în domeniul fotografiei, filmului şi noilor media.

CONDIŢII DE PARTICIPARE:

● candidatul trebuie să fie înscris la doctorat sau să aibă titlul de doctor;

● se va acorda prioritate candidaţilor sub 40 ani;

● o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

● Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere, fără a pierde din rigoarea disciplinară.

CONDIŢII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare, din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 400 USD lunar, pe durata a 9 luni (plus 2.800 USD pentru stagiul de cercetare).

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formularul de participare la concurs poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poştă (în cazul candidaţilor din provincie). De asemenea, formularul poate fi solicitat prin e-mail (de la Alexandru Suter: asuter@nec.ro) sau accesat la adresa web http://library.nec.ro/formulare/genec.

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 29 noiembrie 2004 (inclusiv).

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021) 307.99.10 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare –, fax (021) 327.07.74 sau prin e-mail: asuter@nec.ro

Adresa: New Europe College, str. Plantelor 21, 023971 Bucureşti

Teodor BACONSKY

turn înclinat

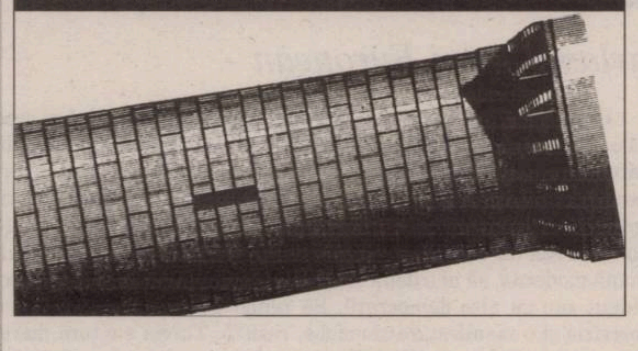

Dialog amînat

Au trecut aproape 15 ani de la căderea comunismului şi revenirea *libertăţii* religioase. S-au construit biserici, au fost restaurate cele părăsite, au apărut organizaţii caritative sau „militante". Clerul s-a înmulţit direct proporţional cu producţia de serie a facultăţilor de teologie. Creşteri a înregistrat şi lumea monahală, pe harta căreia au apărut noi schituri, mînăstiri & instituţii anexă. BOR a primit întruna bani de la buget (salarii, subvenţii) şi a montat felurite „întreprinderi", fără ca detaliile aferente să asurzească opinia publică. Sperînd să obţină cît mai abundente avantaje materiale, scutiri fiscale şi privilegii, Biserica a „binecuvîntat", la schimb, absolut orice guvern. Nu e atunci de mirare că, la nivelul comunicării sociale, reacţiile Sinodului faţă de *realitatea* românească s-au menţinut în limitele obiecţiei minore şi ale sloganului moral, recitat cu voce joasă.

Rezumatul precedent explică – deşi nu justifică – pactul dintre BOR şi (repet, oricare) putere politică. Aflăm că această viziune întreţine *„symphonia"*, respectiv formula de conducere bicefală, în care statul guvernează treburile seculare, în vreme ce Biserica se ocupă, exclusiv, de cele *sfinte*. S-ar spune că Ortodoxia a rămas fidelă tradiţiei bizantine... În fapt, rahitica opţiune pentru forma fără fond s-a prelungit şi pe planul „duhovnicesc" al tranziţiei noastre către pluralism, economie de piaţă & integrare euro-atlantică. Biserica majoritară a stabilit că şi acum, în postcomunism, vocaţia ei profetică mai poate să aştepte. Într-o naţiune schimonosită de hoţie, fraudă, minciună, ură, violenţă şi nepăsare, „triumful" acestui bilanţ spiritual seamănă leit cu „mormintele văruite" în care Mîntuitorul a văzut cea mai sumbră metaforă a fariseismului.

Imediat după 1989, mitropolitul Antonie Plămădeală recunoştea, fără eforturi deosebite, faptul că ierarhia ortodoxă nu a avut curajul martiriului. A fi „martir" înseamnă, mai presus de toate, *a mărturisi adevărul*. Nu doar Adevărul întrupat în persoana lui Iisus Hristos, ci şi adevărul întrezărit pe fereastra palatului sau dincolo de geamul fumuriu al limuzinei. Adevărul umil al oamenilor obişnuiţi, pe care slujitorul altarului îl poate afla din taina spovedaniei. Adevărul minimei *analize comunitare* pe care fiece preot – ca persoană instruită şi iubitoare de semeni – are datoria de a o practica. În sfîrşit, dar nu la urmă, adevărul pe care-l afli din gura intelectualilor, aceşti năzdrăvani visători la binele comun...

Am solicitat Bisericii o doctrină socială menită s-o apere de reacţii oportuniste şi să le ofere mirenilor un îndreptar civic. N-am primit răspuns. Am deplîns – cu binişorul tonului diplomatic – lipsa dialogului dintre cler şi laicatul cultivat. Rezultat? Numai parohia Stavropoleos & Fundaţia Adenauer pun la cale veritabile întîlniri... Ca mădulare ale trupului mistic, ne-am întrebat adesea de ce oare spiritele cele mai lucide ale „României creştine" (cu care ne tot fălim) sînt fie ignorate, fie contestate. Făpturi supuse mîndriei, vor fi comis şi intelectualii destule păcate, deşi singurul reproş ce li se aduce priveşte îndrăzneala lor de a pune în dubiu argumentele „autorităţii". Or, tocmai aici e cheia: intelectualii adevăraţi (pentru că tot vorbim despre adevăr) nu sînt figuri de aparat, executanţi obscuri, mercenari. Nu se complac în turmă. Sînt oameni care preţuiesc libertatea şi consideră că numai exerciţiul ei responsabil poate spori lucrarea plăcută lui Dumnezeu. Dacă lucrurile funcţionează doar în *aparenţă*, elitele nu se mulţumesc să declanşeze alarma: propun, la rigoare, şi soluţii pentru dobîndirea unui *conţinut*.

Ceea ce par să nu priceapă cîţiva dintre liderii de astăzi ai Ortodoxiei locale este faptul că autismul naşte ateism. Sau că simpla curtoazie formală, niciodată transformată în conlucrare, îi va înstrăina – uneori definitiv – pe intelectualii creştini care, timp de 15 ani, au acumulat frustrarea celor neascultaţi. Creştinismul a inspirat democraţia. La noi, reciproca acestui enunţ îşi caută încă expresia.

Mirel BĂNICĂ

Un „suflet pentru Europa": dimensiunea ortodoxă

În 1992, Jacques Delors, preşedinte al Comisiei Europene, lansa programul „Să dăm un suflet Europei"; dincolo de dimensiunea publicitară şi de declaraţiile de bune intenţii, mesajul ce se voia transmis în subsidiar ar putea fi rezumat astfel: dacă în următorul deceniu, Europa nu va avea un „suflet", o spiritualitate proprie (greu de definit în acel moment!) şi o „semnificaţie" în legătură cu primele două, partida unei unificări veritabile va fi pierdută. Pentru prima oară de la începutul construcţiei europene, se cerea în mod deschis sprijinul bisericilor europene, recunoscîndu-se în mod implicit existenţa unei legături între teritoriul comunităţii şi creştinism.

Ecumenism şi/sau construcţie europeană

În ciuda celor scrise mai sus, nu trebuie să se creadă că Bisericile creştine din Europa au avut un rol de jucat în construcţia europeană abia de la începutul anilor '90. Biserica catolică a susţinut creaţia unui „teritoriu european" încă de la începuturile „Comunităţii Cărbunelui şi Oţelului"; ceea ce astăzi considerăm drept „părinţii fondatori" ai Uniunii erau adesea catolici angajaţi, formaţi la şcoala catolicismului social italian, al unei veritabile doctrine democrat-creştine sau influenţaţi de „personalismul" interbelic al lui E. Mounier. Biserica catolică, prin centralismul său eclesial, pretenţia sa universalistă şi forma sa particulară de reprezentare (Statul Vatican, cu drepturi depline în sistemul diplomatic) a constituit dintotdeauna un actor influent în construcţia europeană, deşi nu întotdeauna foarte vizibil pentru publicul larg.

Bisericile protestante au fost asociate şi ele construcţiei europene, dar de o manieră diferită. Germania, ţara ce a fost considerată multă vreme locomotiva economică a Uniunii şi factor de decizie influent în cadrul acesteia, ţările nordice, unde populaţia protestantă este majoritară, au militat pentru apărarea drepturilor minorităţilor, pentru o dimensiune ecologică mai pronunţată a Uniunii, dar şi pentru o repartiţie mai „justă" a resurselor materiale ale acesteia. În plus, în anii războiului rece, bisericile protestante nu se desolidarizează de Bisericile ortodoxe, extrem de izolate în acea vreme, colaborînd cu acestea în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor (creat în 1948) din Geneva.

Dar Biserica ortodoxă? Dacă facem abstracţie de o anumită prezenţă „indirectă", prin intermediul dialogului ecumenic menţionat mai sus, este evident faptul că, din cauza condiţiilor specifice războiului rece, Biserica ortodoxă nu a constituit un factor activ în acest proces. Ba mai mult, sîntem forţaţi să constatăm că nici acceptarea ca membru deplin a Greciei în Comunitate (1981) nu a fost însoţită de o schimbare de atitudine fundamentală, ortodoxia greacă fiind mai degrabă percepută ca antieuropeană, datorită acţiunilor iniţiate de-a lungul vremii de către o parte a ierarhiei sale religioase.

Dificultăţi în normalizarea relaţiei cu Uniunea Europeană

Vom încerca să realizăm o trecere în revistă extrem de rapidă a ceea ce noi considerăm ca „dificultăţi" în normalizarea relaţiei Bisericilor ortodoxe cu Uniunea Europeană. În primul rînd, trebuie menţionată tensiunea rezultată din confruntarea dintre teritoriul juridic *versus* reconstrucţie naţională. Teritorii care se găseau altădată sub jurisdicţia unei Biserici se găsesc acum în alt spaţiu naţional (a se vedea cazul ortodocşilor ruşi din statele baltice, sau situaţia complexă din ex-Iugoslavia, exemplele sînt numeroase), administraţia europeană fiind mult mai sensibilă la argumentele de ordin „minoritar" decît la cele de ordin „spiritual" şi etnic, avansate de regulă de autorităţile religioase ortodoxe. Intrarea în UE nu rimează întotdeauna şi cu o „normalizare" a raporturilor inter-ortodoxe, multe dintre disensiunile existente în sînul lumii ortodoxe avînd aceeaşi sursă menţionată mai sus. O eventuală integrare a României în structurile europene nu va rezolva criza ce există în acest moment în cazul ortodoxiei din Republica Moldova, ba dimpotrivă...

Urmează mai apoi situaţia delicată în care se găseşte dialogul ecumenic european în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, o instituţie care dă impresia că încă se mai găseşte în căutarea unui nou echilibru, a unei noi misiuni după terminarea războiului rece. În pofida declaraţiilor de bune intenţii, dialogul între protestanţi şi ortodocşi, derulat în cadrul său, este în criză, multe din iniţiativele protestante în domeniul minorităţilor sexuale sau a rolului şi locului femeii în ierarhia bisericii fiind considerate prea „liberale", inacceptabile de către ortodocşi. Am menţionat toate acestea nu pentru a „critica" criza ecumenismului actual, ci pentru a sugera că dialogul ecumenic propus de instituţia de la Geneva nu pare a fi un model viabil în cadrul unei UE extinse; „repetiţie generală" a unui necesar şi veritabil dialog religios şi spiritual, nu va urma modelul de ecumenism cunoscut mai înainte.

Relaţiile cu Biserica catolică sînt şi ele într-un proces de restructurare. În ciuda unei schimbări evidente de atitudine, datorată mai ales efectului mediatic produs de vizitele Papei Ioan Paul II în ţări de confesiune majoritar ortodoxă, ortodoxia „profundă" continuă să perceapă catolicismul ca pe o forţă ce a avut un rol capital în dezmembrarea Iugoslaviei şi a agresiunilor împotriva populaţiei ortodoxe, prea puţin mediatizate. Fără a mai lua în calcul complicata chestiune a relaţiilor cu greco-catolicismul, în regiuni care îşi revendică caracterul „european" şi prin prezenţa acestei confesiuni în acea zonă.

Dar dificultatea cea mai mare îşi găseşte rădăcinile într-o veche problemă a ortodoxiei, şi anume, „gestionarea modernităţii", inclusiv în formele ei europene. Uniunea Europeană „instrumentalizează" religia în Occident într-o manieră pragmatică: plecînd de la premisa că biserica face parte dintr-o reţea apropiată de societatea civilă, se caută a se cîştiga colaborarea şi încrederea acesteia, în principal în vederea influenţării opiniei publice europene şi prin intermediul structurilor eclesiale. Această colaborare are şi o dimensiune simbolică, sperîndu-se ca prin captarea bunăvoinţei bisericilor, un proiect european ce apare uneori ca „utopic" în ochii cetăţenilor europeni, să capete astfel mai multă consistenţă spirituală.

În faţa acestui tip de „politică religioasă" a Uniunii, bisericile europene au ales să se organizeze fie pe structuri de lobby (apărarea unor „valori creştine", extrem de largi ca sens şi definiţie), fie în grupuri de promovare a unor interese particulare considerate ca fiind favorizate de extindere. Fie că vrem, fie că nu, se pare că Ortodoxia încă nu a înţeles prea bine miza acestei atitudini europene. Divizată în interior, incapabilă să furnizeze un mesaj comun, *Biserica ortodoxă europeană* se vede astfel exclusă dintr-un proces unde rolul său şi importanţa mesajului ortodox ar fi fost mai mult decît binevenite. Cu toate acestea, o anumită evoluţie şi o *prise de conscience* încep să se facă simţite în rîndurile acesteia, cel mai bun exemplu fiind activitatea reprezentaţilor Bisericii ortodoxe ruse sau ale Patriarhatului ecumenic pe lîngă instituţiile europene, care ar merita o analiză separată.

Uniunea Europeană – viitoare „structură de oportunitate"?

Revenind la interogaţia iniţială (religia ortodoxă poate contribui la afirmarea unei identităţi spirituale europene?), ultimele evoluţii ne forţează să constatăm că Uniunea Europeană caută febril un răspuns coerent pentru echilibrarea „balanţei religioase" europene. Din acest punct de vedere, Biserica ortodoxă poate constitui o şansă, un remediu pentru o societate globală europeană marcată de individualism şi de marginalizarea instituţiilor religioase. *Memoria* religioasă, tradiţia, atît de importantă în cazul Ortodoxiei, este parte integrantă a *memoriei colective* europene. Cel mai bun argument îl constituie aderarea Poloniei la UE, ţară ce se consideră ca fiind „plasată" sub semnul Fecioarei Maria: îndîrjirea cu care aceasta a apărat prezenţa memoriei creştine în proiectul de Constituţie europeană a părut multora ca excesivă, de inspiraţie vaticană, dar a marcat revenirea simbolică în centrul dezbaterilor a *spiritualului*.

Numai că o posibilă evoluţie pozitivă nu depinde doar de Bisericile ortodoxe, ci şi de atitudinea occidentală faţă de Ortodoxie, percepută ca făcînd parte dintr-o arie de civilizaţie diferită. Prejudecăţile de tot felul, stereotipurile culturale, alegerea unui mod minimalist de raţionament în faţa complexităţii acesteia (dar şi opusul acestora, o imagine bucolică, idealizată, a unei ortodoxii premoderne!) sînt prezente nu numai în majoritatea referinţelor media occidentale, dar şi în analize pretenţioase scrise de reputaţi sociologi ai religiilor. Toate acestea nu fac decît să proiecteze ideea că spaţiul unde ortodoxia este majoritară este un *spaţiu vecin*, o civilizaţie diferită de cea europeană, de extracţie catolică sau protestantă. Menţinerea ideii de diferenţă şi excluderea simbolică bazată pe religie pot avea rezultate catastrofale în viitor.

În loc de concluzie

Forţată de diverse împrejurări convergente, Europa descoperă faptul că originile spirituale ale propriei sale civilizaţii trec prin redescoperirea creştinismului. Ţări ca România, unde ortodoxia este majoritară, vor deveni în curînd parte integrantă din această construcţie. Este foarte greu de realizat o predicţie cu privire la rolul şi locul Ortodoxiei în evoluţia ulterioară a Europei. Ortodoxia va rezista tentaţiilor filetiste şi va regăsi un mesaj comun, atît de dorit de toată lumea? Vor dispărea treptat vechile stereotipuri occidentale cu privire la aceasta, care întreţin de multe ori de o manieră inconştientă excluderea, trasînd graniţe şi vecinătăţi imaginare, dar cu atît mai greu de depăşit? Va găsi Ortodoxia forţa şi modalităţile practice de a transmite o parte din tezaurul său spiritual, contribuind astfel la întărirea „memoriei comune" europene? Tot atîtea întrebări, la care nu se poate răspunde pentru moment de o manieră satisfăcătoare. Un singur lucru ar mai fi de spus: în acest domeniu se aplică mai bine ca niciunde celebra formulă a Părintelui D. Stăniloae: „Europa este o simfonie şi nu o cîntare omofonă". Din păcate, puţini sînt europenii care mai pot asculta o simfonie în integralitatea ei şi încă şi mai puţini cei care cunosc sensul omofoniei...

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

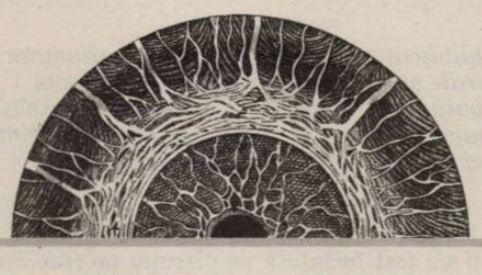

Primul week-end sub control

Reglementările privind programele de televiziune în perioada campaniei electorale au intrat în vigoare exact acum o săptămînă. Nu voi pune în discuţie nici legitimitatea, nici conţinutul şi nici finalitatea lor. Ceea ce m-a interesat a fost modul în care, în primul week-end pe care românii l-au petrecut vegheaţi de CNA, televiziunile au înţeles să ne informeze despre ce se mai întîmplă la noi şi în lume.

Vineri a fost zi cu noroc: s-au petrecut, mană cerească, trei evenimente majore – concedierea lui Mutu, boala lui Arafat şi mesajul lansat de Bin Laden. Actualitatea internă, chiar fără politică, a fost şi ea foarte bogată:

● birourile notariale nu pot încheia acte fiindcă timbrele de 1.500 şi 2.000 de lei lipsesc cu desăvîrşire (interviuri cu notari);

● pompierii au fost solicitaţi în com. Bascov (Argeş) să salveze o vacă căzută (pardon: o vacă *ca şi* căzută) într-o groapă (interviuri cu cetăţeni, cu pompieri);

● din terenurile de joacă pentru copii (sectorul 4) se fură balansoare, leagăne (crainica: „inamicii bruneţi ai copiilor au fost prinşi cu mîţa-n sac"); interviuri cu cetăţeni, poliţişti etc.;

● viceprimarul unui sat bănăţean s-a trezit dimineaţa cu peretele casei mîzgălit cu vopsea; interviuri – viceprimarul, o consăteancă, poliţistul din sat; încheiere optimistă – „sigur se va afla vinovatul";

● PRIMA TV – nu doar elevii şi studenţii vor beneficia de vacanţa de iarnă la preţ redus; şi pensionarii se vor bucura de o ofertă specială – la iarnă, *o zi de tabără* îi va costa între 260.000 şi 300.000 lei pe zi;

● degustare de vinuri la Timişoara: petrecere pe cinste, voie bună etc.;

● PRIMA TV – preşedintele Iliescu s-a întors de la Roma; din cauza ceţii, avionul a trebuit să aterizeze la Constanţa. Interviu cu preşedintele – *„(zîmbeşte):* Eu am un sistem nervos foarte echilibrat: nu mă sperii la cutremure, nu am emoţii în avion". Interviu cu Mircea Geoană; privire hotărîtă, discurs echilibrat, dar ferm: „Ştiam că situaţia se află sub control". Imagine cu preşedintele Iliescu, zîmbind şi sunîndu-şi soţia pe mobil; se aud cuvintele „totul e în ordine"; interviu cu prefectul Constanţei, care arată cum a organizat totul;

● pregătiri pentru Halloween;

● în satul Albeşti (Ialomiţa) s-a deschis un Telecentru, unde toţi sătenii pot intra pe Internet; interviuri;

● sărbătoarea ţuicii la Vălenii de Munte (reportaj, interviuri, petrecere pe cinste).

Sîmbătă seara, ANTENA 1 începe jurnalul cu un reportaj – bombă: MISA a organizat primul curs de yoga din noul an universitar. Reportera, împleticindu-se în vorbe, de emoţie, încearcă să intre în blocul MISA din Pipera; colaj de imagini: nuduri, plajă, soare, nuduri, dans, sîni, plajă, valuri, nuduri; interviuri cu oameni ai muncii din blocurile învecinate;

● cetăţeni italieni prinşi, la Satu Mare, cu portbagajele burduşite cu fazani: caz flagrant de braconaj;

● doi cetăţeni bulgari prinşi la vamă cu bancnote de euro false;

● la TVR 1 se reia ştirea cu vaca salvată de pompieri; în plus faţă de ce se spusese la ANTENA 1, aflăm că bucuria stăpînilor animalului a fost dublă: vaca era gestantă;

● controale ale poliţiştilor într-un tren de navetişti; se descoperă că nici un călător nu are bilet; se dau amenzi usturătoare şi se precizează că la această operaţiune au luat parte zeci de poliţişti;

● inspectorii vor cerceta activitatea ilegală a celor care sapă după cocs într-un depozit dezafectat din jud. Hunedoara;

● Sinaia: o femeie aruncată în stradă, victimă a retrocedării caselor naţionalizate;

● La Cluj-Napoca, în str. Colonia Sopor, copiii fac 8 km pe jos ca să ajungă la şcoală; ştirea, însoţită de imagini şi interviuri, e dată mai întîi pe TVR şi apoi pe ANTENA 1, acest din urmă post pretinzînd însă, în mod bizar, că el este cel care a descoperit cazul strigător la cer; se fac trimiteri explicite la incompetenţa primăriei din Cluj;

● ANTENA 1 – expoziţia chinologică internaţională *Bucureşti 2004* a fost găzduită, în condiţii scandaloase, într-o hală din comuna Jilava; reportaj lung, lung, interviuri cu proprietari (de cîini) indignaţi; gravă ştirbire a imaginii României, se vede limpede că primăria Capitalei a dat dovadă de rea-voinţă.

Duminică, altă mană cerească; trecerea la ora *oficială* de iarnă. Pentru destindere, B1 TV difuzează (a cîta oară?) filmul cu actorii în vîrstă duşi în excursie de secretarul de stat Antonescu. Revenim la Ştiri:

● trei suspecţi de braconaj prinşi la Bistriţa;

● festivalul de romanţe „Crizantema de aur" de la Tîrgovişte;

● marele pot la Loto;

● PRIMA TV – control sever în Gorj: inspectorii au descoperit nereguli grave într-o brutărie (se fura la cîntar, muşte etc.);

● se va lansa curînd primul sistem on-line turistic din România;

● PRIMA TV – situaţie dramatică în jud. Buzău: într-un sat, Alianţa D.A. a lipit afişe electorale în locuri nepermise, inclusiv pe stîlpii RENEL; reportaj în noapte, se precizează că la apropierea echipei de filmare „făptaşii au fugit"; interviuri, un responsabil local PSD declară că, prin lipirea ilegală de afişe, „se agresau vizual cetăţenii";

● PRIMA TV – Cosmin Guşă refuză să apară la judecată în faţa Sinodului Bisericesc, în legătură cu anumite declaraţii făcute în problema homosexualităţii;

● PRIMA TV – meciul Universitatea Craiova – Rapid; arbitrul e făcut cu ou şi cu oţet; imagini halucinante, se arată cum rapidiştii au fost furaţi de arbitru cu neruşinare; ştirea e dată la Ştiri, nu la Sport.

Va fi avînd oare legătură această din urmă ştire cu includerea dlui George Copos, preşedintele Rapidului, pe listele PSD+PUR?

În orice caz, respectîndu-se cu stricteţe reglementările CNA, numele dlui Copos nu a fost pronunţat.

Aşteptăm cu mare interes ce va face Rapidul în etapa următoare, programată tot în week-end.

Alex. Leo ŞERBAN

mă enervez, deci exist

„E bine să fii zgîrcit cu dispreţul, avînd în vedere marele număr al celor care-l merită."

★★★

Rocco şi fraţii săi

Dl Rocco Buttiglione – comisarul pentru Justiţie şi Afaceri domestice propus de dl Barroso, preşedintele desemnat al Comisiei Europene – a fost recuzat; dl Buttiglione provocase recent un scandal în sînul Comisiei, afirmînd că femeile ar trebui să stea la cratiţă, că mamele singure n-ar trebui să primească ajutor de la stat şi că gay-ii sînt „păcătoşi"...

Dl Barroso respinsese iniţial acuzaţiile aduse protejatului său, declarînd că opiniile dlui Buttiglione sînt „strict personale" şi că acesta (catolic fervent, apropiat al Papei şi al dlui Berlusconi) are dreptul – ca oricine – să-şi spună părerea. I s-a replicat că, atîta vreme cît dl Buttiglione nu este un simplu cetăţean, ci un oficial mandatat să se ocupe – culmea! – tocmai de discriminare, luările sale de poziţie sînt cel puţin problematice.

Atitudinea dlui Barroso era de înţeles: domnia sa are un orgoliu, o viziune şi o strategie în virtutea cărora se simţea dator să-şi apere alegerea făcută. Cu-atît mai mult cu cît recuzarea dlui Buttiglione ar fi atras după sine recuzarea întregii liste Barroso în care – *un malheur n'arrive jamais seul* – mai existau cel puţin două nominalizări care pun probleme: o parlamentară daneză, desemnată să se ocupe de agricultură, care este ea însăşi şefa unei mari exploatări agricole, şi o alta, olandeză, în cazul căreia există, de asemenea, conflict de interese. Cam atît, pentru partea factuală.

Scandalul iscat la Comisia Europeană nu este însă decît vîrful vizibil al aisbergului, iar gafa dlui Buttiglione devine mai clară pentru noi (detaliu semnificativ) dacă facem următoarea analogie: e ca şi cum cineva, propus să facă parte dintr-un organism bisericesc, ar declara senin că, după părerea sa personală, toţi creştinii sînt nişte lepre... Dincolo de hazul situaţiei, se întrezăreşte o disfuncţionalitate în raportul dintre valorile religioase şi cele laice – un soi de babilonie morală. Pragmatic vorbind, dacă e nevoie de consens în societatea modernă (şi *este* nevoie!), iar acel consens are *(trebuie* să aibă!) o bază morală, numitorul comun nu (mai) poate fi elementul sacru – atunci cînd s-au confruntat cu alte religii, religiile şi-au dovedit neputinţa ca „motoare" federative –, ci acela secular (impersonal, neutru). Este unul dintre argumentele forte care ar lăsa cale liberă intrării Turciei în Uniunea Europeană – lucru care (din raţiuni, iarăşi, cît se poate de pragmatice) este cît se poate de dorit...

Fraţii dlui Buttiglione par să fie, însă, de altă părere.

Strict personală, firește.

2 modeste propuneri

O fantomă bîntuie prin Europa artistică: fantoma marxismului! Un marxism fără Marx, firește, dar cu ceva Walter Benjamin, un strop de Bourdieu, firește, şi multă, multă contestare. De altfel, „contestarea" (capitalismului) pare să fi devenit noua limbă de lemn a lumii artistice, asigurînd o poziţionare, nu-i aşa, *trendy* – căci nu vrem să ne transformăm în cobai ai consumismului & corporatismului globalizant & alienant... Simplismul acestei contestări nu are egal decît într-o ignoranţă pe măsură; căci paginile cele mai pasionante şi durabile din Walter Benjamin sînt tocmai cele care transcend „critica marxistă", ajungînd – *via* Baudelaire – la o critică *artistă* a societăţii. Dar ce contează! Contestarea se face oricum, înfiptă bine în citate şi-n *l'air du temps,* de dragul contestării şi al iluziei apartenenţei, prin aceasta, la „lumea bună" artistică. De unde şi modesta mea propunere: dacă ea, contestarea capitalismului, tot pare să fi devenit un *brand* („Contescap", să zicem), poate că n-ar strica un *copyright* pe constestaţie! Care să umple buzunarele capitaliste. *Détournement*, nu?

Cine a fost la Balul *Academiei Caţavencu* nu se poate să nu fi remarcat excelenţa sonorului: atunci cînd pe scenă (pe care, în prealabil, dl Iliescu a dat un *one-man-show* demn de Seinfeld) a urcat formaţia Taxi, orice conversaţie a devenit imposibilă. Un claxon nu s-ar fi auzit! Ceea ce arată că, tehnic vorbind, la capitolul sonorizare stăm bine. Ceea ce face cu atît mai de neînţeles „sonorul" (surdomut) al filmelor româneşti! O cronică la filmul *Italiencele* spunea că 70% din dialoguri sînt inaudibile; într-adevăr, cam ăsta e procentul (posibil mai mic, dacă filmele se văd la Multiplex). Aşa că – iată – o propunere: filmele româneşti să fie, *toate,* subtitrate. Nu văd nici o ruşine în a admite un handicap, găsind soluţii: subtitrarea ar avea imensul avantaj de a vedea un film (românesc) şi a-l *auzi,* în acelaşi timp! Altminteri, o întoarcere la filmul mut ar fi (esteticeşte şi omeneşte) mai mult decît indicată...

John alone

Dacă iese (preşedintele SUA), dl John Kerry va fi, fiziognomic, din galeria figurilor „ciudate" – undeva între stafia de ceară, *formerly* mormon ascetic, a lui Abraham Lincoln, şi apariţia de „Muppet Show", ex-contabil fraudulos la Ford, a lui Richard Nixon.

Iar dacă intră (la Casa Albă), va asigura o continuitate de imagine cu ex-preşedintele George W., care, cu figura lui de fermier din Alabama devenit teleevanghelist, a fost *comic relief* (= personaj însărcinat cu poantele într-un film dramatic) pentru perioada 2000-2004.

În orice caz, hazul e garantat: dl Kerry seamănă cu un băcan din Schenectady care are o slăbiciune specială pentru maioneza „Heinz", drept care – în reclame – e folosit pe post de *French fry* (= cartof prăjit).

Alte muzici, alte faze

– defăimarea unui manual şi denaturarea unui roman –

Continuăm, în acest grupaj, discuţia în jurul manualului de limba şi literatura română de clasa a IX-a, publicat la Editura Rosetti (coordonator Mircea Martin, autori: Carmen Ligia Rădulescu, Elisabeta Roşca şi Rodica Zane) considerat în mai multe ziare centrale şi în cîteva emisiuni ale Antenei 1 *„Manualul porno" sau „Manualul cu bulină". Veritabilă vînătoare de vrăjitoare, cu miză imperceptibilă şi combatanţi cînd stîngaci, cînd evident teleghidaţi, defăimarea unui foarte bun manual şi „înfierarea" excelentului roman* Muzici şi faze *de Ovidiu Verdeş ar trebui să ne pună serios pe gînduri. Iar primul gînd (interogativ) pe care n-ar trebui să-l ocolim ca să fim la cestiune e unul desuet, despre care s-au scris biblioteci întregi: Ce este literatura? (**S. S.**)*

Pornografia e în altă parte

Într-o presă în care vulgaritatea abordării şi a limbajului se propagă firesc şi chiar impetuos de ani de zile, într-o televiziune avidă să-şi mărească audienţa prin obscenitate, iată că se declanşează o mini-campanie antipornografică avînd drept ţintă... un roman (adică o ficţiune), apărut acum patru ani, primit foarte bine de critică şi premiat de Uniunea Scriitorilor. S-o spunem de la început: romanul este departe de a fi unul pornografic, expresiile citate şi înfierate constituie un mod de a caracteriza personaje cîtuşi de puţin exemplare, ori prezentate ca atare de autor.

Acuzaţiile aduse romanului sînt însă doar un pretext pentru un atac concertat la adresa unuia dintre manualele alternative de limba şi literatura română pentru clasa a IX-a, care, în cadrul temei „Joc şi joacă", pune în discuţie un fragment din respectivul roman. Evident, fragmentul ales nu conţine nimic, dar absolut nimic reprobabil ori licenţios. Ceea ce nu i-a împiedicat pe reportera şi pe redactorul (redactoarea) de la Antena 1 să prezinte astfel lucrurile, încît toată lumea să creadă că secvenţele incriminate din roman fac parte din fragmentul inclus în manual. De unde şi tot felul de înscenări, incriminări, consideraţiuni sarcastice şi... fanteziste.

O culme a im-pertinenţei a fost atinsă prin punerea la stîlpul infamiei a unei profesoare din Rîmnicu Sărat care – alături de alte mii de colege şi colegi – a decis să predea după respectivul manual. Am văzut acea emisiune (înregistrată de nişte cunoştinţe) şi m-am crezut – o clipă – în anii '50 de tristă amintire. Ţin să-i transmit doamnei profesoare Mioara Bahna compasiunea şi solidaritatea mea. Iar pe ceilalţi profesori care au făcut aceeaşi alegere îi sfătuiesc să nu se lase intimidaţi de agresivitatea unor reporteri (sau, eventual, de conformismul unor directori şi inspectori). E dreptul lor (şi nu numai al lor!) să aleagă un manual sau altul şi sînt convins că alegerea lor poate fi oricînd justificată.

Nu de pornografie e vorba, în fapt, ci de un anumit mod de a concepe manualul şi lecţia de limba şi literatura română. Accentul pus pe dezbatere şi problematizare şi mai puţin pe memorizare stîrneşte încă rezerve. Apropierea de literatura contemporană (prin tematică, prin viziune, prin limbaj) nu e, nici ea, împărtăşită de *întreg* corpul nostru profesoral. Faptul că, totuşi, mii de profesori au ales, an de an, această soluţie de predare şi nu alta deranjează pe adepţii vechilor metode, cu atît mai mult cu cît această pedagogie a lecturii şi-a dovedit eficienţa la examenul de bacalaureat. De ce să nu se încerce atunci o compromitere a acestui manual şi, implicit, o sporire a şanselor altor manuale care ar fi putut foarte bine apărea şi pe vremea „odiosului"? Sau, poate, acesta e un prim pas pe drumul de întoarcere la manualul unic?! Am auzit glasuri (deocamdată disparate şi timide), glăsuind în acest sens şi sînt convins că există şi autori gata să întocmească un asemenea manual. Pentru ca lucrurile să fie clare şi bătute-n cuie! (De ei.) Acuzaţia de pornografie, chiar dacă falsă, are avantajul de a provoca solidarităţi spontane ale unor categorii sociale, ale părinţilor, în primul rînd. Teama de pornografie e mare într-o societate asediată de pornografie.

Nu vreau să apăr pornografia, pot spune că o detest şi chiar că mă oripilează. Numai că pornografie nu e în romanul *Muzici şi faze,* ci, din păcate, în viaţa noastră de fiecare zi, pe stradă, în magazine, în metrou, în filmele difuzate de televiziunile particulare la ore accesibile copiilor şi adolescenţilor, în titlurile îngroşate anume ale ziarelor care inventă pornografie acolo unde nu este, spre a atrage privirile şi banii cumpărătorilor, în nevoia patologică de a transforma orice ştire într-un scandal, în maniera devenită obişnuinţă de a confunda ştirea cu scandalul. Ca să nu mai vorbim de politică sau de administraţie!

Mircea MARTIN
profesor universitar

Manualele alternative la judecată

Din orice perspectivă am privi manualele alternative, ele sînt o bătaie de cap. Profesorul trebuie să facă o alegere între mai multe oferte ale editurilor; mai mult decît atît, manualul e, în noile condiţii, o simplă resursă de folosit la clasă şi nu o Biblie la care să te raportezi fără spirit critic, sau fără spirit creativ, iar asta înseamnă din nou o grijă în plus pentru profesor, adică mai multă muncă pentru adaptarea unui manual la grupul / grupurile de elevi cu care lucrează. Pentru părinte, e un motiv de îngrijorare: dacă manualul după care învaţă copilul meu e mai puţin bun decît cel după care învaţă copilul vecinului, al prietenilor? În fond, de ce e nevoie de mai multe manuale pentru o disciplină, cînd noi am învăţat după manuale unice şi tot am răzbit în viaţă? Pentru autori, e un stres continuu în lupta cu timpul scurt avut la dispoziţie pentru concepere şi elaborare, sau cu alte atribuţii ale „joburilor" pe care le au (pentru că la noi, autorii nu au, ca-n alte părţi, o perioadă de graţie în care să nu facă altceva decît să lucreze la un manual). Poate doar pentru elevi, care nu au cum să compare ce înseamnă manualele alternative faţă de manualul unic, ele sînt inofensive sau chiar indiferente.

De ce un manual poate provoca un scandal de presă, iar discuţiile serioase despre sistemul de învăţămînt românesc, care stă să se prăbuşească, sînt amînate şi ignorate? Pentru că despre un manual poate oricine să-şi dea cu părerea, şi cei care sînt de specialitate, dar şi cei care, pur şi simplu, se simt datori să-şi exprime punctul de vedere. E adevărat că nu toate manualele alternative de liceu au fost întîmpinate cu scandaluri de presă. Favorite au fost cele de istorie şi cele de română, discipline prin care, în comunism, se făcea de fapt educaţia patriotică a tinerilor cetăţeni. Cum noile programe au propus viziuni care să destructureze această intruzie a ideologicului, mulţi au fost nedumeriţi şi chiar vexaţi de o abordare problematizantă şi chiar deschisă spre contemporaneitate a istoriei sau a literaturii române. Poate că mulţi dintre cititori îşi amintesc emisiunile-proces, realizate de Marius Tucă, pe marginea manualelor de liceu de istorie şi de română. Indiferent de sentimentele cu care unii au privit atunci acele emisiuni (satisfacţie, stupoare, îngrijorare etc.), era clar că intrarea în normalitate nu se poate face la noi fără reacţii violente.

Printre manualele judecate atunci, a fost şi cel de română al Editurii Univers, apărut acum la Editura Rosetti, care le are ca autoare pe Rodica Zane, Elisabeta Roşca şi Carmen Rădulescu. Nu s-a luat atunci în discuţie manualul ca ofertă educaţională, cum nu se face de altfel nici acum. Tot interesul asupra acestui manual venea din faptul că într-un text — inclus la tema „Adolescenţa", un fragment din romanul *Muzici şi faze* de Ovidiu Verdeş (neapărut în volum la acea dată) — apărea titlul revistei *Playboy*. Cu alte cuvinte, întreaga discuţie era lipsită de substanţă, fiindcă se limita la un detaliu dintr-o construcţie, altminteri ingenioasă, a demersului didactic (conceput în trei trepte de lectură, de la lectorul inocent pînă la cel competent). Să încercăm să ne limităm şi noi, dragi cititori, doar la acest text din manualul Editurii Rosetti, deşi, cum spuneam, nu cred că e o abordare corectă. Voi reaminti cititorilor că în programa pentru clasa a IX-a sînt specificate cîteva criterii care să stea la baza selecţiei textelor: *adecvarea la temă; accesibilitatea* (în raport cu vîrsta elevilor); *atractivitatea* (în raport cu interesele de lectură ale elevilor); *valoarea; varietatea* autorilor selectaţi (texte care să ilustreze formule literare diferite, viziuni diverse despre lume, texte din epoci diferite). Dacă avem în vedere aceste criterii de selecţie a textelor, fragmentul din romanul *Muzici şi faze* este un text adecvat temei („Adolescenţa"), este accesibil pentru elevii clasei a IX-a, este atractiv în măsura în care problemele adolescenţei sînt de interes pentru majoritatea elevilor clasei a IX-a şi este variat în raport cu alte texte incluse în manual (atît ca formulă literară, ca viziune despre lume, cît şi ca text care aparţine literaturii actuale, faţă de texte din alte epoci, selectate şi ele în acelaşi manual). Pot apărea discuţii însă privind valoarea textului, dar cum astfel de dezbateri ţin foarte mult de gustul diverşilor cititori, nu e cazul să intrăm pe acest tărîm alunecos. Înţeleg că de data aceasta scandalul nu a mai pornit de la un titlu de revistă, ci de la limbajul folosit în romanul *Muzici şi faze*. Problema care se pune iarăşi este nu de a discuta în sine limbajul folosit într-un text, ci de a vedea textul în ansamblul lui şi de a înţelege care e rostul unui astfel de limbaj în cartea respectivă. De aceea, putem cădea de acord că, într-un roman despre adolescenţă şi adolescenţi, nonconformismul comportamental şi de limbaj nu apare deloc inadecvat, ba chiar ilustrează o trăsătură specifică vîrstei. Romanul tratează, de altfel, multe dintre subtemele adolescenţei: prietenia, pasiunea pentru muzică, relaţiile băieţilor cu fetele etc. Mai mult, dacă ne gîndim că în roman e vorba de nişte adolescenţi ai anilor '80, putem compara „libertăţile" şi „inocenţele" personajelor cu acelea ale adolescenţilor din anii de după '90. Ca părinte, nu am fost deloc îngrijorată cînd băiatul meu Matei, deşi avea alt manual de clasa a IX-a, a citit romanul, în momentul în care a apărut. Ba chiar am fost încîntată de discuţia pe care am avut-o după aceea cu el, în care mi-a spus ce i-a plăcut în această carte. Matei, din fericire, nu se oprise la aspectele de limbaj, ci văzuse ansamblul, îi plăcuse asemănarea cu Salinger *(De veghe în lanul de secară),* pe care îl citise înainte, savurase finalul, care nu propunea nici o rezolvare, lăsînd personajele să-şi continue „aventurile" în imaginaţia cititorului, m-a descusut să-i povestesc mai multe despre acea perioadă (care coincidea cu propria mea adolescenţă), l-a încîntat să afle că relaţia unui băiat cu o fată se construia pe invitaţia la un suc sau la cinema şi a înţeles că limbajul frust era una dintre puţinele forme de nonconformism pe care adolescenţii de atunci puteau să o practice. Cînd l-am întrebat acum (cînd are 20 de ani) ce-şi mai aminteşte din acel roman, pe care l-a citit pe nerăsuflate, mi-a mărturisit că nu-şi aminteşte mare lucru, dar că ţine minte că bucuria lecturii de atunci s-a bazat probabil pe faptul că s-a putut identifica cu personajele din roman. E puţin lucru? E o astfel de lectură de evitat la această vîrstă şi nu numai? Cred că, în formarea unui cititor, orice carte te ajută să-ţi lărgeşti perspectivele şi să-ţi formezi gustul pentru lectură. Că sînt şi elevi sau eleve care nu se regăsesc în astfel de cărţi, este un lucru de acceptat şi firesc, pînă la un punct. Dar de aici, pînă la a acuza profesoara care le-a dat elevilor de citit un roman, sau la a acuza autorii că au inclus un astfel de fragment în manual este cale lungă.

Pe scurt, două concluzii. Prima: orice lucru scos din context dă o imagine deformată şi parţială a textului discutat. A doua: manualul Editurii Rosetti, devenit subiect de scandal, merită o dezbatere mai importantă, privind demersul didactic pe care-l propune şi care este unul modern, coerent şi eficient; ca autor de manuale, mă simt aproape de o echipă care a fost în stare să propună o metodă, un algoritm de lucru cu textul şi o abordare problematizantă, nu una muzeală, a literaturii.

Vă propun să discutăm în numere viitoare din revistă despre calitatea noilor manuale pentru clasa a IX-a, cred că o asemenea dezbatere ar fi mult mai benefică pentru toată lumea. Sau, de ce nu, despre actualul sistem de învăţămînt din România, care, vai, trece printr-un seism puternic, şi nu din cauza manualelor alternative.

Florentina SÂMIHĂIAN
autor de manuale de limba şi literatura română
la Editura Humanitas Educaţional

Dilema veche vă recomandă

● Nu rataţi concertul *O zi de noiembrie* de sîmbătă, 6 noiembrie, ora 19, la Institutul Francez din Bucureşti. O istorie a ghitarei, de la clasicul flamenco la epoca modernă, în partituri de Ernesto Nazareth, Guilermo Venegas Lloveras, Gerardo Tamez, Ricardo Baden Powell, Leo Brouwer, Andrés Chazarreta, Carlos Fariñas, Jorge Cardoso, povestită de Maxim Belciug. (Matei Martin)

● De cînd am citit aici că filmul *Colateral* ar fi „ge-nial" şi apoi am adormit la plicticoşenia aia vărzoasă, mi-am promis să nu mă mai iau după ce scrie în reviste. Dar, pentru Dumnezeu, credeţi-mă că *Strălucirea eternă a minţii neprihănite (Eternal Sunshine of the Spotless Mind)* chiar merită. De sîmbătă, de cînd l-am văzut, mă tot gîndesc ce aş ţine din ce îmi aduc aminte şi la ce aş renunţa. Dar mi-e frică să nu mă răzgîndesc cînd îmi fugărescăia amintirile. Iar strîmbăciosul ăla de Jim Carrey este chiar emoţionant într-un rol de tip normal, nesigur pe el, cu probleme sentimentale. (Cristian Ghinea)

● Luni, 8 noiembrie, la ora 22, pe TVR Cultural, *Pielea catifelată* al lui François Truffaut, după ce luni, 1 noiembrie, am avut minunăţia aceea de *Jules et Jim* pe care Jean Renoir şi alţi cîţiva bolnavi de cinema ar fi vrut s-o fi făcut ei. Cu o seară înainte, duminică, ne-a fericit un documentar admirabil şi foarte recent (realizat la Arte în 2004!): *O autobiografie a lui François Truffaut* care se încheia cu un cîntec ce ar putea deveni o parolă: „Noi toţi îl imităm pe Truffaut...". Nici un anunţ în presă. De ce atîta discreţie în promovarea unui act – nu-i aşa? – de cultură cinematografică? (Radu Cosaşu)

● La Cinema „Elvira Popescu", joi 11, ora 20 şi duminică 14, ora 14: *Fantoma mareşalului Tito*, în cadrul „Balkan Boom Film Festival". (Alex. Leo Şerban)

Simona SORA

puzzlecturi

Introducere în amor

– cursul scurt –

● **Aurel Codoban, *Amurgul iubirii. De la iubirea pasiune la comunicarea corporală*, Editura Idea Design &Print, 2004.**

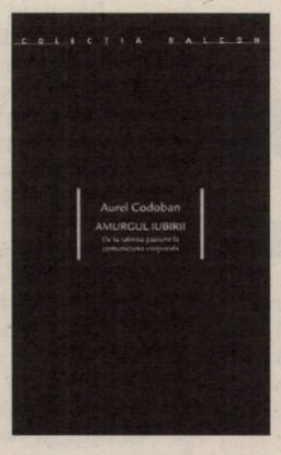

Mi-am amintit, citind cartea profesorului Codoban de la Cluj, pagina aceea din *Uşa interzisă* de Gabriel Liiceanu despre „limbajul filozofiei“ care ţinteşte doar „scrîşnetul suprem al minţii“, dispreţuind sau ascunzînd „scîncetul“ filozofului: „Această pudoare sau poate această trufie îi mutila pe toţi: gîndirea lor era într-o parte, iar viaţa lor într-alta. Plîngeau pe tăcute, sufereau pe tăcute, aveau extaze, concupiscenţe, căderi – pe tăcute... Ce să mai vorbim despre sex! Scriind, păreau cu toţii asexuaţi şi tăceau în privinţa singurului lucru care îi îngenunchea şi pe zei“.

Situîndu-se pe poziţiile unei „modernităţi tîrzii“, permisive şi relativizante cu măsură, Aurel Codoban vede în cursul său de hermeneutica iubirii, ţinut la Universitatea clujeană şi reluat în această carte, o modalitate de resemnificare a funcţiilor filozofiei în zilele noastre, cînd, în definirea disciplinei, accentul ar trebui să cadă „mai degrabă pe iubire decît pe înţelepciune“. Nu întîmplător, însă, autorul *Amurgului iubirii* îşi întemeiază demonstraţia mai degrabă pe excepţiile de la regula „scrîşnetului filozofic“, adică Platon, Nietzsche, Freud – ultimul, considerat de Aurel Codoban întemeietorul unei „filosofii a omului şi a culturii“. Mai mult, autorul mută miza filozofică gravă, etalînd „rezerva sau jena filosofiei occidentale faţă de iubire“ în paralel cu modelarea dorinţei în mitologie, literatură şi arte. Filozofia mare devine astfel fundalul îndepărtat al unei „hermeneutici a detaliului“ în care „dorinţa metafizică“ platoniciană (de absolut) se modelează în dorinţă pur şi simplu: dorinţa iubirii-pasiune (la trubadurii occitani), dorinţa ca esenţă a omului (la Spinoza), dorinţa de a fi dorit (la Freud). Recitind teoriile filozofice ale dorinţei modelate mitologic şi literar – iubirea-pasiune (Tristan şi Isolda), iubirea-senzualitate (Don Juan), iubirea inconştientă (Oedip) – Aurel Codoban construieşte, de fapt, un model hermeneutic invers, în care iubirea interpersonală, codificată cultural, dar păstrîndu-şi în continuare misterul şi caracterul de excepţie, se defineşte prin lexicul şi cu instrumentele modernităţii tîrzii, ale postmodernităţii; el scrie „o poveste a iubirii, în numele dorinţei şi alterităţii“ de pe poziţiile celui care cunoaşte sfîrşitul. Poate de aceea accentul cărţii cade mai degrabă pe rezultatul devenirii amoroase în Occident decît pe fiecare dintre aceste modele în sine: *Banchetul* platonician (care vorbeşte, totuşi, despre *altă* iubire), *Etica* lui Spinoza („despre iubire Spinoza nu vorbeşte efectiv“, recunoaşte A. Codoban, poate cel mult despre „iubirea intelectuală de Dumnezeu“), psihopatologia freudiană (în care avem mai degrabă pulsiuni decît dorinţe). Instrumentele postmoderne – fragmentarismul, arbitrariul detaliului şi decupajului, demitizarea cu orice preţ – relativizează subiectul pînă la disoluţia sa. De ce e atît de deranjantă fixarea originii iubirii-pasiune de către Denis de Rougemont într-o doctrină eretică orientală, mai ales că sociologul Jacques Solé discutase deja problema? Cît de relevantă poate fi interpretarea economică a iubirii romantice, după formula „ce-mi dai şi ce-ţi dau“, cînd „soluţia imbatabilă de seducţie este aceea a dăruirii totale“? Şi ce spun despre „scîncetul lui Noica“ (v. G. Liiceanu, p. cit.) aserţiuni precum: „Nu-ţi restrînge dorinţele, dublează-le“ sau „Iubirea e ca lumina, se distribuie fără să se împartă“, necontextualizate şi justificînd o etichetă (oare cît de nimerită?) de „neoplatonic tîrziu cu accente nietzscheene“?.

Transcriindu-şi cursurile, Aurel Codoban a eliminat părţile pe care le-a considerat a fi prea minate de oralitate, păstrînd doar o serie de excursuri şi de note de subsol cînd ironic-sceptice, cînd de-a dreptul sfătoase, care, pentru mine cel puţin, fac toată savoarea cărţii. Într-un excurs, profesorul Codoban abandonează catedra, dînd de-a dreptul sfaturi practice: „Toate iubirile-pasiune care ajung în delta absenţei obstacolelor, a îngăduinţei nesfîrşite a celor din jur şi dau peste prezenţa pozitivă, reală şi constantă a obiectului iubirii sfîrşesc prin a se plictisi. Fericirea de a fi în doi este, cum spune Scheler, la fel de iluzorie ca şi fericirea de a fi singur“. În alt excurs, intitulat „Fenomenologia iubirii ca dorinţă triunghiulară“, vorbeşte despre o cale subtilă de a atrage dorinţa celuilalt: „a te preface interesat de ceea ce altora li se pare lipsit de interes şi dezinteresat de ceea ce li se pare plin de interes“, ilustrînd cu scena vopsirii gardului din *Tom Sawyer*. În excursul economic de care vorbeam, Aurel Codoban înscenează o „lovitură de stat psihică“ a unuia dintre eurile multiple cu care ne-a pricopsit postmodernitatea şi care, în amor, duce la dictatura unui singur eu. Pentru geloşi, profesorul clujean are un singur sfat: „ceea ce nu poţi controla, creditează; dacă nu poţi controla totul, creditează totul, cel puţin pînă la proba contrarie...“. Notele de subsol, pe de altă parte, introduc eul autorului, care se livrează pe cît de ironic, pe atît de simpatetic: „Împotriva fantasmelor feminismului (cu toată simpatia mea excesivă pentru el, care mă face uneori să spun «între noi femeile» sau să afirm cu neruşinare că aş fi «lesbiană») sistemul cultural şi civilizatoriu este, în Occident, ca peste tot în lume, masculin, şi nu feminin...“; în altă parte: „în raport cu dorinţa, viaţa oricăruia dintre noi este un dezastru: nu putem cîştiga, pierdem întotdeauna, nu putem ieşi niciodată din joc“; sau, altundeva: „faptul că bărbaţii se căsătoresc totuşi este un argument decisiv în favoarea superiorităţii inteligenţei feminine. Singura alinare pentru inteligenţa lor este faptul că cel care se căsătoreşte, în baza acestei reguli, cu cît o face mai des cu atît îşi sporeşte numărul potenţial al amantelor...“.

Prezentul poveştii de iubire din această carte este, desigur, dezastruos. Amurgul iubirii văzute ca dorinţă absolută este mai degrabă moarte clinică. Ţinut în viaţă de aparatele „relaţiei“, de noua mitologie a corporalităţii răscumpărătoare, de incitarea discursivă şi comunicativă, amorul pentru care se murea pe vremuri a ajuns o *ars erotica* cu roluri parţiale bine stabilite: iubirea-simbioză (acomodantă, a puberilor şi adolescenţilor care cresc împreună), iubirea tranzientă (cu durată limitată), poligamia succesivă sau simultană. Bărbatul a ajuns o femeie inhibată, Occidentul s-a feminizat, practicînd o telenovelă în lanţ, în care femeile (formatoare decisive, de la mamă, la nevastă) îşi trimit bărbaţii unele altora, violenţa şi intruziunea în spaţiul intimităţii sînt întîmpinate acomodant, iar dilema corp de limbaj / suflet trupesc nu reuşeşte să răspundă întrebării, curat ardeleneşti, a profesorului Codoban: „Cum de este posibilă sexualitatea fără iubire?“.

Nu ne rămîne decît să aşteptăm şi amurgul românesc al iubirii (orientale?), mai ales că autorul incitantului volum despre cristalizarea dorinţei în Occident vorbeşte, într-o fabuloasă notă, despre „lipsa de supra-eu a poporului român“. De ne-ar lipsi doar supra-eul...

trend inţe

Despre vechi clişee interpretate la harpă

Răspund invitaţiei de a formula *trendinţe* din împrăştiate puncte de vedere şi din poziţiile multiple de care mă bucur pînă la a stîrni invidia: cea a jurnalistului interesat de artă, a curatorului independent şi a dealerului de imagine a tinerilor creatori. De aici, poate, şi cultul fragmentului în formularea unor situaţii despre care chiar mi-ar plăcea să scriu vreodată. Aşadar, iată două suspiciuni şi necazuri personale, recunoscute şi acceptate de mulţi ca fiind *trendinţe:*

Una dintre cele mai recente deprinderi de vocabular a operatorilor culturali presupune importarea sofisticată şi colajul abil al unor termeni colectivi de tipul: „dezvoltăm proiecte, iniţiem parteneriate, sprijinim mobilitatea, diseminăm informaţii, verificăm bugete“. Discuţia cu expertul închipuit al unor actuale politici culturale se transformă într-un seminar susţinut în engleză, din care cazi în vechea baladă, tîrguială şi inadecvare românească. Nu mă mai miră faptul că, în cadrul unui minunat eveniment aniversar, în numele bunelor relaţii dintre România şi Marea Britanie, sub titlul *UK_RO,* în ţară au fost invitate excelente producţii de artă vizuală (vezi expoziţia *AS IS WHEN)* şi nu numai (vezi James Zabiela de la Romexpo), iar invers, spre Londra, noi am asigurat condiţii decente pentru: tîrgul de creaţie artizanală românească, expoziţia de clişee fotografice ale unui bătrîn necunoscut şi audiţia unui concert la harpă. M-am săturat de insistenţele de a promova afară doar folclorul şi tradiţia, indiferent de raţiunile şi argumentele acestei strategii culturale, atît timp cît lucrurile trebuie să aibă şi o siluetă ascendent-contemporană. Sincronizare vreau!

Dacă mi-aş orienta privirea şi discuţia spre chestiuni de micropolitică culturală, pînă mai ieri m-ar fi coafat excelent un subiect academic, precum tezele de doctorat în arte vizuale, astăzi însă trebuie să inventez un ton temperat (căci una dintre nenumăratele poziţii pe care le satisfac are de-a face cu Universitatea Naţională de Arte din Bucureşti). Reiau ideea, mă scandalizez puţin şi vă provoc la mai mult: chiar dacă nu se comandă şi nu se cumpără pe dolari, de cele mai multe ori tezele de doctorat ale artiştilor maturi încă dau seamă despre efortul, monotonia şi schizofrenia unor triste rapoarte redactate o dată la cinci ani. În plus, scurtcircuitează (mi-e teamă că definitiv) relaţia dintre gîndul artistului şi procesul lui de întruchipare în real, dezvoltă vioi (oricum aparente) problemele de comportament socio-psihologic şi răstoarnă pentru totdeauna încrederea celorlalţi în statutul artistului intelectual. Cam atît.

Oana TĂNASE

Andrei GORZO

dilematograf

Agitaţie

● ***Italiencele* (România, 2004), de Napoleon Helmis.**

Italiencele – povestea a două surori dintr-un sat oltenesc, Jeni (Mara Nicolescu) şi Lenuţa (Ana Ularu) – e un film care vrea să placă. Se vede după forfota şi gălăgia pe care le cultivă, după disponibilitatea de a opri povestea în loc pentru a aprofunda o anecdotă sau pentru a mai colecţiona două-trei oltenisme simpatice, după replici ca „Dă-te dracu' de Bin Ladin!“ (un beţiv), „Mai dă un rînd de genocid!“ (un beţiv către cîrciumar) sau „Aţi auzit de Brâncuşi, de Cioran, de Ionescu?“ (un proxenet român indignat către o echipă de filmare franceză). E ceea ce se înţelege de obicei printr-un film „plin de viaţă“, deşi nu cred că agitaţia *Italiencelor* este chiar viaţă; e prea ostentativă, prea îndîrjită – simţi că cineva s-a dat de ceasul morţii să anime fiecare cadru pentru ca tu să nu te plictiseşti, şi uneori, atunci cînd cadrul abia mai respiră de atîţia poliţişti români şi documentarişti francezi, de atîţia lăutari şi căluşari, simţi nesiguranţa regizorului-scenarist Napoleon Helmis: e la debut şi vrea să fie prietenul tău.

Nimic rău în asta, mai ales că Helmis nu e genul de autor care, după ce s-a bălăcit în balcanism, să se scuture scîrbit şi să se caţere undeva pe o culme, deasupra personajelor sale, de unde să le dea în cap cu verdictul său – subumanitate. Helmis pare să-şi placă toate personajele şi, la rîndul lor, actorii le interpretează cu plăcere. De unde să începem? Hai să păstrăm frumuseţea pentru mai tîrziu şi să cinstim nasoleala. Cei trei nasoli ai filmului sînt fandositul Fane (Emil Hoştină), dezlănţuitul DJ Barosanu' (Ovidiu Niculescu) şi şeful lor, Giovani (Vlad Zamfirescu), care cu mustaţa, inflamabilitatea, călătoriile lui europene şi fiţele lui de superstar, pare să fi învăţat arta nasolelii de la personajul acela stupefiant din *Pisică albă, pisică neagră* de Kusturica – gangsterul care la sfîrşit se făcea – la propriu – de rahat. El are un moment, în discoteca satului, cînd pune mîna pe microfon şi începe să cînte, şi e delicios de clar că, în timp ce se sparge în figuri, se priveşte din afară şi îl vede pe Banderas. E una dintre fazele prin care filmul îşi asigură votul de simpatie al publicului. Cît despre Jeni, cum să nu cedeze? Înainte de a pleca să facă afaceri în străinătate, Giovani i-a fost iubit, iar acum s-a întors cu două contracte de muncă în Spania, pentru ea şi sora ei: o dovadă de iubire atît de frumoasă, încît Jeni nu mai observă micile probleme – faptul că acele contracte sînt cam scumpe la vedere sau faptul că iubitul ei pute atît de tare a „peşte“, încît probabil că-l simte şi lumea care trece prin faţa cinematografului. Episodul plecării începe bine, cu suspans (există şi un om bun, interpretat de Costel Caşcaval, care încearcă s-o oprească pe Jeni), complicaţii comico-aiuristice (omul cel bun este Mutul căluşarilor şi nu poate să-şi iasă din rol) şi detalii rău-prevestitoare (babele îşi fac cruce la trecerea fetelor); dar aproape că se rătăceşte în bîlci (Mutul înarmat ţine pe loc un tren, legîndu-se de şină) şi în lungi ocoluri. Partea bună este că nici Mara Nicolescu, nici Ana Ularu nu par nişte simple victime. Nicolescu are acea combativitate haioasă care practic defineşte o *good-bad girl* şi îi asigură un loc de VIP, inaccesibil mimozelor, în inima spectatorului; iar Ularu se deplasează cu o siguranţă tulburătoare prin zonele acelea mai fisurate (şi mai interesante) ale inocenţei – inocenţa plictisită de ea însăşi, grăbindu-şi propriul sfîrşit, grăbindu-se la întîlnirea (inevitabil vătămătoare) cu experienţa. Sînt două femei de care ne pasă: vrem să vedem cum vor reuşi să se ţină pe picioare după lovitura pe care le-o va da Giovani, şi cum vor da înapoi. Şi chiar în momentul în care ele se întorc (din Italia, nu din Spania), filmul se transformă într-o fuşereală, ca şi cînd Helmis ar fi bătut din palme şi ar fi strigat: „Hai să facem totul varză!“. Dacă, pînă la un punct, povestea nu mai ştia cum să se lungească şi să se îngraşe cu incidente şi poante minore, acum nu mai ştie cum să-şi expedieze îndatoririle majore – înfruntarea dintre Jeni şi Giovani (miza e primăria satului), adevărul despre experienţa italiană a fetelor (oare va fi dezvăluit de Giovani ca să le compromită, sau îl va mărturisi Lenuţa?) –, ca să ajungă mai repede la final. Şi nici măcar n-ajunge. Pare să se oprească undeva, la întîmplare. Dar toate astea nu par să-i descumpănească pe spectatori. Publicul cooperează cu *Italiencele:* e filmul unui om care, la rîndul lui, şi-a dat toată silinţa să coopereze, şi, pentru spectator, satisfacţia de a fi băgat în seamă de un regizor român e o senzaţie relativ nouă – suficient de nouă ca să poată fi confundată cu satisfacţia de a vedea un film bun.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Spectacolul vorbelor

Talk-show-urile au avut perioada lor de glorie postrevoluţionară, dar, în mod clar, perioada aceasta a apus. S-au dus vremurile cînd era de ajuns să flecăreşti cu invitaţii strînşi în jurul unei mese, pentru ca poporul telespectator să se uite fascinat în gura ta. Înainte, formula era garantată şi puteai să improvizezi în direct sau să abordezi orice subiect, că lumea era avidă de vorbărie (după ce atîta timp stătuserăm toţi cu căluşul la gură). Discuţia putea şi să lîncezească – că rezultatul era acelaşi. Principalul era că se vorbea!

Duminica trecută, Bogdan Chirieac se plîngea, la emisiunea pe care o moderează, *Pro Vest,* că *talk-show*-urile, oricît de importante ar fi temele pe care le dezbat, nu mai depăşesc două puncte de rating. Mă tem că situaţia la care s-a ajuns este una normală, după inflaţia de vorbărie de acum cîţiva ani.

Talk-show-urile în direct pierd din ce în ce mai mult teren. La un astfel de *talk-show,* nu prea poţi să îmbunătăţeşti formula, iar timpii morţi sau frazele goale spuse de majoritatea invitaţilor sînt inevitabile. Există, într-adevăr, oameni care pot să ofere un adevărat spectacol cu propriul lor discurs, dar aceştia sînt foarte puţini. Ce te faci în restul timpului, cînd nu-i ai pe ei invitaţi? E o realitate, am putea spune statistică: cei mai mulţi indivizi nu sînt deloc sclipitori cînd sînt puşi să-şi spună părerea. Ba, mai mult, sînt de-a dreptul plicticoşi.

O soluţie pentru această problemă ar putea fi *talk-show*-ul înregistrat. Poţi să înregistrezi ore întregi de discuţie şi apoi să selectezi lucrurile cele mai interesante. A fost formula emisiunii *Profesioniştii* a Eugeniei Vodă – şi a fost una de succes. Emisiunea era dinamică şi interesantă, oricare ar fi fost invitatul.

Numai că se pare că şi această reţetă este acum depăşită. Între timp, au apărut altele noi. Şi cea care a schimbat stilistica *talk-show*-ului de la noi a fost, fără îndoială, cea propusă de emisiunea moderată de Emil Hurezeanu, *România mea.* Acolo nu numai că sînt alese şi montate pasajele din discuţie cele mai interesante, dar convorbirea nu se mai poartă într-un studio anost, iar decorul prin care se mişcă cei doi interlocutori ilustrează şi completează foarte bine cele discutate. Nu e de mirare că această emisiune a făcut foarte repede şi clone. Unii nici măcar nu au simţit nevoia să camufleze cumva faptul că au copiat la greu emisiunea moderată de Emil Hurezeanu (aşa cum s-a întîmplat în cazul celei de pe Realitatea TV, *Proiect: România* – puteau măcar să-i găsească un alt titlu, mai puţin bătător la ochi...).

În fine, acum nu mai contează cine de la cine se inspiră. Principalul e să avem cît mai multe *talk-show*-uri interesante şi dinamice pe TV. Aşa cum este, de exemplu, şi *Oameni de presă* de pe TVR Cultural. E o emisiune foarte bună: moderatoarea, Corina Sechereş, este inteligentă, pune întrebări de bun simţ şi nici nu vorbeşte în plus (aşa cum fac mulţi moderatori, care vor să arate cît de deştepţi sînt ei). Discuţiile sînt montate dinamic şi intercalate cu mici inserturi filmate afară, care le ilustrează. Nu mai vorbesc de faptul că invitaţii chiar au ce povesti: acum două duminici a fost Cornel Nistorescu, duminica trecută Nicolae Stroescu-Stânişoară (Europa Liberă).

O altă formulă interesantă de *talk-show* este cea propusă de emisiunea *Ia te uită ce-ai uitat!* moderată de Florin Iaru (tot la TVR Cultural şi tot duminică după-amiaza). Duminica trecută, de exemplu, s-a discutat despre vicii, dar mai ales despre băutură şi cultură, despre vin, despre alcoolul catalizator de inspiraţie artistică etc. Din cînd în cînd, inserturi cu scenete celebre care tratau tematica („Amici" de I.L. Caragiale, monologul „Nu mai beau" în interpretarea lui Horaţiu Mălăele, fragmentul cu intrarea în scenă a cetăţeanului turmentat din *O scrisoare pierdută* ş.a.), sau cu melodii cum e cea a lui Pavel Stratan, „Eu beu", cîntecele lui Gică Petrescu şi Dan Spătaru. În plus, Iaru nu e numai moderator, ci şi un actor care-şi interpretează foarte fain propriile monoloage.

Iată că *talk-show*-urile culturale sînt la ora actuală cu un pas înaintea celor politice. Cum ele erau cenuşăresele emisiunilor de acest tip, nevoia le-a învăţat. Şi le-a învăţat bine.

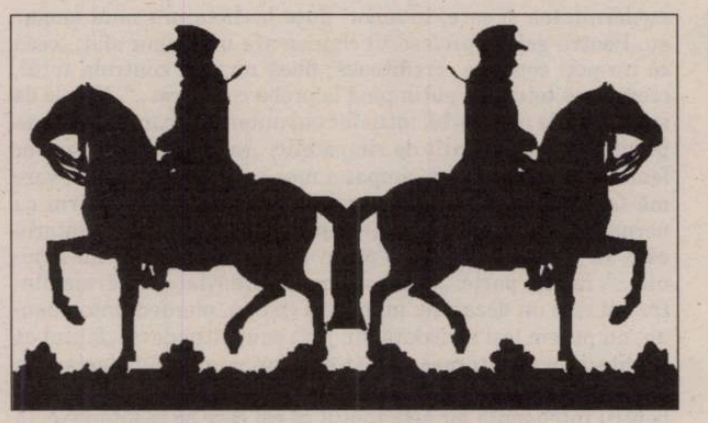

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Poetul-vieţii-mele

Scriu cu întîrziere, dar fără remuşcare, despre dispariţia lui Geo Dumitrescu; nu m-am putut înscrie în urgenţa necrologului; nici acum nu încerc să găsesc tonul potrivit, prea bine ştiut. De mult stabilisem cu el că decît un necrolog frumos mai bine o tăcere fastuoasă în timpul vieţii; am cunoscut lîngă el asemenea tăceri, punînd, în tot ce-l privea, întîrziere şi concizie, două noţiuni pe care le agrea.

Tîrziu, să fie întinderea unui deceniu – de la descoperirea, la 16 ani, a *Libertăţii de a trage cu puşca,* pînă în '56, cînd m-a remarcat în belitura aceea pentru „adevărul integral" la primul Congres al tinerilor scriitori –, foarte tîrziu am îndrăznit să-i spun deschis că pentru mine poezia începe cu el; mi-a spus rîzînd ştrengăreşte – cum numai el ştia printre maeştrii gravi, solemni şi mohorîţi ai culturii – să n-o mai repet. L-am ascultat. Un asemenea tip de intimidare în declaraţii de dragoste literară nu am mai încercat decît faţă de Marin Preda şi Gellu Naum.

După 50 de ani – „acum, cînd avem libertatea de a trage şi apa", cum mi-a spus în 2000, la telefon, eu felicitîndu-l pentru cei 80 de ani – nu revin, nu rectific, o repet cu accent impudic de Edith Piaf pînă la hilar (nu-i displăcea combinaţia): *„...ça commence avec toi".* Pentru mine – şi accept să fiu huiduit, nu are importanţă, nu-mi pun candidatura la Preşedinţie şi nici nu scriu o istorie a literaturii române – Geo Dumitrescu, cel pirpiriu, fragil, incapabil să treacă înot oceanele sau să strîngă la pieptu-i micuţ toate firele de iarbă ale lumii, este primul poet român de simţire şi potenţă whitmaniană, gata de patetismele cele mai neruşinate, cele mai riscante şi vulnerabile. Fără teamă faţă de abundenţa atîtor silabe, fraternitatea, solidaritatea lui cu omenirea rivalizează – în consistenţa primei sale mişcări, în big-bang-ul de început – cu elanurile bogziene. Şi acest Geo se trăgea dintr-acolo, de pe Mississippi. Ce-i despărţea nu e un fluviu, nu e un ocean. Ci o gîrlă. O gîrlă esenţială: Dîmboviţa. Geo Dumitrescu porneşte ca un flăcău whitmanian, aselenizează pe Dîmboviţa şi absoarbe tot ce fertilizează apele ei în adîncul mîlului şi pe maluri: ironie cruntă, autoironie pînă la autobagatelizare, vigoare a derizoriului, neseriozitate, dezabuzare, bosumflare şi iar patetism, iar generozitate, iar romanţă, iar revoltă şi iar fleoşc în deziluzie. De la oda adusă jocului de biliard („sub al păcii stindard!") pînă la blestemul proferat către cartoful putred, de la cîntarea cîinelui de sub pod pînă la contemplarea iubitei din starea ei de minune a lumii şi pînă la stîrv – el este pendulul nostru bucureştean de după al doilea mondial. Această aclimatizare a umanismului de pe Mississippi, aici, pe Dîmboviţa tuturor melodramelor tratate cu sictir, a produs o neonevroză, postbacoviană, în istoria „eu"-lui liric. (Ce mai rîdeam cu el de „eu"-l liric!) Geo n-a fost un disperat fără leac, un nihilist devastator, un catastrofic – din astea mai tot talentatul de pe Olt, Tisa şi Prut ştie să extragă poezie (mai ales după '89). Cu el nu-ţi venea să te sinucizi, ci „doar" să tragi aer în piept. Cu mult timp înainte de a fi aflat de la Cioran, fulgerător, în două fraze: nu disperarea duce la adevăr, ci decepţia – am detectat acest adevăr în bătaia puştii lui. Tînăr antiburghez, om de stînga luminoasă, dezgustat de burghezia roşie a dictaturii proletare, el a luat decepţia şi făcut din ea miezul raţional al unei poezii de „largă concentrare democratică", sau – şi mai bine zis – al unui partid minoritar mic, dar voinic: partidul păguboşilor. Geo a slăvit – whitmanian, aş repeta – (ne)fericirea păguboşilor, asumată pînă la fraierism. El a pus „energie, Cico şi avînt" (altă expresie care-l fermeca) în a crea şi a trăi păgubos cu voioşie, cu seriozitate, cu obrăznicie, *lucid* – anagramă din *ludic,* cum îi plăcea să observe, topit după jocurile de cuvinte. Adora calambururile ca ultimă expresie a libertăţii, aceea de literă.

Nu am făcut parte din nucleul dur al prietenilor lui, dar şomer ideologic cu împrumut de la Fond, am stat multă vreme lîngă el, la Sinaia, unde-şi făcea veacul, retras din afaceri, în celebra vilă nr. 4, de peste drum de restaurantul în care exista, bine fixată în respectul public, „masa lu' domnu' Geo". Luni şi luni de zile l-am contemplat pe poetul-vieţii-mele, fără să-l întreb ce mai scrie – ar fi fost o blasfemie – ce mai crede. Se înţelegea. Săptămîni de-a rîndul, o femeie frumoasă venea pentru o zi, pentru o noapte, şi îi aducea un plic mare, ministerial, plin cu monezi necesare pentru jocul său zilnic, „la ştangă", la pockerul mecanic din restaurantul „Vînătorul". Am fost de multe ori acolo, lîngă el – îl vedeam calm şi rece la cîştig, în zornăitul acela feeric, impasibil la pierderile îndelungi. Ştia să piardă – de nenumărate ori mi-am muşcat limba să nu-i fac un eseu despre ceea ce se putea numi: „de la omul de stînga la omul de la ştangă". Prompt, decis şi clar l-am felicitat o singură dată după '89, cînd a refuzat să fie înscris într-o competiţie pentru ceea ce el a numit „premiul Oscar în cultura română". A fost încoronarea operei sale scrise şi trăite de păgubos inflexibil.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Ion Joca

(PSD, primar Cleja-Bacău)

Culege 416 via

Dom'le, eu nu am societate, nu am pămînt, iar pe 416 nu i-aş pune niciodată să-mi strîngă via. Deci, nu 416 lucrează la mine. Am vie, dar nu am pus niciodată un om să muncească pe ea. Am 20 de ari... un om singur îi poate culege. Poate au venit unii şi alţii, dar nu 416-le.

Duşmani

Opoziţia din Cleja a împărţit zvonul ăsta la drumul mare, iar *Gazeta de Bacău* m-a luat în tărbacă. PSD e acolo sus, ce au ei cu mine, care îmi văd de treaba mea în comună. Am cîştigat cu 70%, credeţi că oamenii, dacă îi punea să tragă la jug, cum puneau moşierii pe vremuri, credeţi că mă votau? Ce, le strîng eu voturile? Nu, ei le pun în urnă. Sînt curat! Curat, înţelegeţi?

Dar fratele?

Fratele are o societate agricolă, dar eu nu am activitate la el. El cu afacerile, eu cu administraţia publică. Este o separaţie în sat, dacă ai un frate care e înţelegător şi normal. Nu mă văd să împart satul cu fratele. El are ale lui, eu le am pe ale mele. Problemă a fost cu directorul de şcoală care a oprit cursurile ca să culeagă recoltele. E problema lor. De ce a oprit şcoala, nu ştiu, făcuse fratele meu nişte dotări şi aşa s-a gîndit directorul să-l răsplătească. I-am spus directorului: o meriţi! Şi omul ăsta şi-a dat demisia, deci lucrurile sînt curate şi aici. Problema e doar a directorului de şcoală. I-am zis... e o prostie! Cea mai mare din viaţa ta! Eu nu am nici cea mai mică implicare. Ce, am fost eu să-i duc? Nu, nu am fost! Ce, am hotărît eu ceva? Nu. Fiecare răspunde pentru fiecare. Eu răspund pentru cei 20 de ari ai mei, unde, repet, nu am băgat 416-le niciodată, adică ce să fac eu cu copiii şi handicapaţii de la 416? Să le spun culegeţi şi eu vă dau ajutoarele? Ne, ne, nu e stilul meu.

Om rău

Eu nu sînt om rău. De ce sînt om rău? Dacă eram om rău, nu alegeau un om din zece contracandidaţi? Zece am avut, dacă nu eram curat, dacă nu eram om, credeţi că m-ar fi ales?

416-le, iar

Domle, revin la 416. 416 e obsesia orăşenilor, că cine pune nenorociţii la muncă. Cine, noi vrem numai oameni sănătoşi pe pămînt, dar soarta nu alege. Nu am pus 416 la muncă. Şi cu asta nu mai revin.

Politica

Veniţi şi întrebaţi cine e Joca în Cleja. Întrebaţi şi vedeţi că mie îmi place să lucrez cu oamenii, să le arăt ce schimbări se fac. Se lucrează frumos la Cleja, dar nu cu 416, am o comună catolică unde avem gaz metan. Nu e uşor.

PSD

Unii au trecut pe la şase partide. Eu la unul. Ce e rău în asta? Că merge bine. La PSD sînt oameni care ştiu să conducă ţara.

Maria STOICA şi Vasile DIŢĂ există.
Aceşti oameni vor trăi
Miercuri, 10 noiembrie 2004, la ora 20, la Green Hours

În:

Interviu-Şou pă ei

Două personaje în căutarea unui reporter

Viaţă extremă, moarte după viaţă, senzaţii tari, emoţii mici.

Distribuţia:
Maria STOICA, femeie de serviciu la *Academia Caţavencu,*
Vasile DIŢĂ, prevestitor de tragedii, ultima fiind cea de la Beslan,
Eugen ISTODOR, reporter.

Ofertă specială:
Pentru-ntrebarea ta cea tare,
Iei personajul şi-o bere la taclale.

Consumatorule,
Viaţa e unică şi irepetabilă!

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

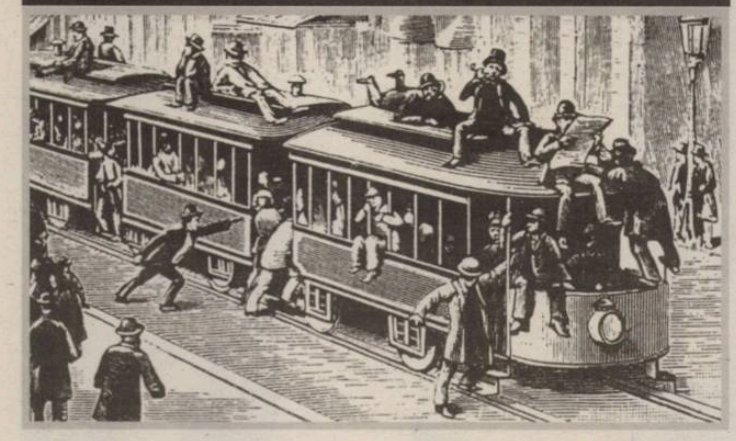

Amintirile noastre

Cred că poţi spune ceva important despre un om, abia după ce îl asculţi povestind amintiri. În fond, ne avertizează marele maestru al destinelor povestite, Gabriel García Márquez, viaţa unui om nu este ceea ce a fost trăit, ci ceea ce omul îşi reaminteşte pentru a fi povestit. Dacă aşa stau lucrurile, profilul generaţiei mele are ceva deprimant. Cei pe care decembrie 1989 i-a prins cam pe la 20 de ani, au un fond comun de povestiri de-a dreptul întristătoare. În schimb, ca şi cum vîrsta copilăriei şi a primei tinereţi ar fi avut puterea magică de a salva mizerabilul şi precarul, povestim cu voluptate şi dilatare sufletească detalii ale vieţii de atunci. Asta mă uimeşte, de fapt: nu faptul că povestim, ci faptul că povestim cu voluptate, cu exaltare, cu bucuria manifestă a faptului că am trăit o mizerie sau alta, că am fost martori inocenţi, dar conştienţi, ai dezastrului anilor '80.

Aceasta rămîne marca noastră: de cîte ori ne întîlnim, ne povestim anii '80. Evocarea caramelelor, de pildă, un fel de lipici nisipos cu gust de cafea acră care solicitau serios masticatorii, a gustului parizerului cu soia, a tenişilor Drăgăşani, a filmelor video cu uzura roz, a restaurantelor devastate de sărăcie (azi e de neconceput un restaurant în care nu există nici un preparat din carne – atunci era regulă), a blugilor româneşti, a tehnicilor de înfruntare a frigului din apartamente (la mine acasă se instala o oală mare plină cu apă fierbinte în mijlocul sufrageriei şi ne strîngeam toţi în jurul ei), a orelor de învăţămînt politic din liceu, a clişeelor propagandei comuniste, în fine, evocarea acelor detalii care compuneau viaţa reală a unui foarte tînăr român în anii '80, nu ar avea, în sine, nimic rău. Aşa sîntem toţi, evocăm anii de aur (copilăria) şi anii nebuni (prima tinereţe). Dar mi se pare revoltător să văd cum închisoarea mizerabilă şi întunecoasă a acelor ani pare romantică şi fermecătoare în evocările multora dintre congenerii mei. Nu evocarea în sine, caldă şi tandră, mă nemulţumeşte, ci beatificarea unei epoci prin masiva ei încărcare cu splendorile vîrstei noastre paradisiace. Sîntem, desigur, în spaţiul celei mai depline subiectivităţi. Dar nu trebuie să uităm nici o clipă că noi ne-am trăit copilăria şi tinereţea în mijlocul unui dezastru. Şi am un simţămînt bizar cînd aud amintiri din acele vremuri şi nimic din asta nu transpare în febrilitatea evocărilor. E ca şi cum păstrăm cu noi un chip uman şi, la limită, agreabil, al celei mai negre epoci a comunismului românesc. E ca şi cum, prin copilăria şi tinereţea noastră, cauţionăm epoca. Indiferent de ce credem noi, carameaua socialistă nu era mai bună decît cea mai ieftină bomboană capitalistă. Atunci ne plăcea pentru că alta nu aveam, iar acum sîntem gata să jurăm că bomboana capitalistă e mai proastă pentru că nu mai avem vîrsta bomboanelor. Daţi unui copil de azi, deja obişnuit cu dulciuri de un anumit fel, să mestece caramele din acel timp sau gumă de mestecat românească (vă mai amintiţi?) care se vindea sub formă de ţigaretă învelită în staniol aproape imposibil de dezlipit de pe gumă. Copilul de azi se va strîmba, cu dezgust. În privinţa bomboanelor, ca şi în multe alte privinţe, trebuie să-i credem pe cei născuţi după 1990 şi nu amintirile noastre.

Ştiu oameni fini, instruiţi pe la universităţi occidentale după 1990, care vorbesc despre superioritatea unui regim în care obţinerea unei cărţi era o aventură în sine – cînd o aveai, o preţuiai atît de tare, o citeai cu atîta devoţiune, o studiai cu atîta frenezie! Spre diferenţă de tînărul occidental care, avînd totul la o lungime de braţ, nu preţuieşte, „nu apreciază", nu studiază cu aceeaşi abnegaţie. Să nu ne pierdem cu totul minţile! Adevărul este că un tînăr care are nevoie de nu ştiu ce text augustinian şi îl găseşte fără mare bătaie de cap în cîteva traduceri şi însoţit de cele mai importante comentarii, are şanse mai mari de performanţă culturală (cer scuze celor deranjaţi de gustul nicasian al expresiei) decît unul care aleargă luni de zile ca să găsească textul într-o variantă unică, nu are acces la marile comentarii şi îl citeşte într-un fel de prosternaţie misticoidă, fiindu-i imposibilă lectura critică.

Mai aud pe la colţuri o altă enormitate – dictatura a fost bună pentru cultură. Te însingura, nu-ţi dădea alternative, te arunca în braţele culturii şi te bloca acolo, într-o splendidă izolare, „cele mai rele condiţii pentru trup sînt cele mai bune condiţii pentru spirit" etc. etc. Se citea mult mai mult – zicem noi azi. Nu sînt foarte convins de asta. Şi, oare, umilinţa şi mizeria sînt unicele căi spre cultură? Altfel nu pot ajunge să ascult Bach şi să citesc Shakespeare?

Melancolizăm cînd vine vorba despre copilărie şi tinereţe – cine nu o face? Dar să nu transmitem mesajul fals că atunci era mai bine. Să avem grijă de amintirile noastre, să nu ne lăsăm confiscaţi de mirajul lor: vremurile pe care le-am trăit, copii fiind, nu au fost o copilărie. Amintirile pe care eu le am din acei ani, mă scandalizează. Vreau să mă rup cu totul de epoca aceea. Mă întreb cum va arăta România deceniului următor: europeană, dar dominată de oameni care au *astfel* de amintiri.

EDITURA POLIROM

Dai Sijie
Complexul lui Di

Noutăţi:

Haruki Murakami
Iubita mea, Sputnik

Vladimir Tismăneanu
în dialog cu Mircea Mihăieş
Schelete în dulap

P.G. Wodehouse
Codul de onoare al Wooster-ilor

www.polirom.ro

libertatea de impresie

Apă chioară şi cutremure

Nenumărate sînt lucrurile şi serviciile care se oferă astăzi. De la prea scumpele noastre oale Zepter, care cică ar avea grijă de sănătatea, confortul şi gusturile omului, pînă la dedurizatoare de apă care, chipurile, te ajută să nu rămîi cu maşina de spălat sau de călcat înfundată (chiar dacă apa din localitatea ta nu e deloc dură sau procesul de colmatare e mai lung decît durata medie de folosinţă a aparatului) şi pînă la apa chioară, îmbuteliată la sticlă (genială idee!). Bani se scot însă şi din certitudinea absolută că orice om are, în cele din urmă..., un sfîrşit... pe care se bazează asigurările de viaţă. Au grijă agenţii să te convingă de utilitatea plăţii periodice a unei poliţe. Dacă pentru asigurat, rentabilitatea morţii e discutabilă, pentru companiile de profil viaţa e cît se poate de profitabilă. La fel, sistemele de alarme la case şi firmele de pază care, la rîndu-le, sînt profitabile, pe seama angoaselor direct proporţionale cu averile oamenilor. Fiindcă spargerile, chiar dacă nu la fel de certe ca obştescul sfîrşit, sînt oricînd posibile. Posibil fiind (dar ce contează) ca şi pomenitele sisteme de apărare să nu-i împiedice, ba chiar să-i provoace pe hoţii, din ce în ce mai dibaci. Dar, în fine, ajungem şi la afacerea care le întrece pe toate şi a cărei „oportunitate" a crescut recent. Se vînd avertizoare de cutremur. Bieţii japonezi, cu toată tehnologia lor, n-au ajuns la această performanţă, fiind expuşi în continuare voiei sorţii. La noi omul plăteşte o taxă lunară şi primeşte un pager care sună înaintea unui cutremur (fie el de 7 sau de 4 grade... adică şi înaintea unuia periculos, odată la cîteva zeci de ani, şi înaintea unuia cu frecvenţă de ordinul săptămînilor, pe care doar animalele îl vor simţi). Nu e greu de imaginat viaţa temătorului posesor al unui asemenea aparat. De menţionat e şi că avertizarea vine cu mai puţin de o jumătate de minut înaintea cutremurului (exact cît să-ţi dea impulsul şi răgazul de a ajunge pe scara blocului, adică în cel mai nesigur loc cu putinţă). Sînt totuşi indivizi care-şi cumpără aşa ceva şi indivizi care fac reclamă mascată sistemului, chiar pe postul naţional de radio. Pentru acest gen de afaceri, românul are însă o vorbă binecunoscută: *a vinde pielea ursului din pădure.*

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

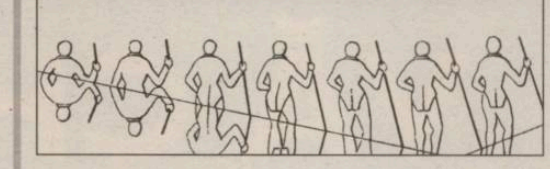

Fengshui

Am luat, recent, dintr-o librărie de lux, o revistă intitulată *Lumea Fengshui* (redactor-şef Lillian Too, şi, pe partea românească, Simona Pelin, Editura Pro). O revistă mare, colorată şi scumpă. Şi, evident, *trendy*, într-o perioadă în care piaţa editorială e invadată de cărţi şi îndrumare Fengshui. Publicaţia seamănă cu cele standard pentru femei, birou sau casă, cu multe poze şi reclame. Totuşi, pe lîngă partea strict comercială, persistă senzaţia că, sub aparenţa imediată şi lucioasă a lucrurilor, se mai ascunde şi altceva. Un soi de ideologie ocultă, atrăgătoare pentru neiniţiaţi prin partea misterioasă, specifică unei culturi mai puţin cunoscute, şi prin semnificaţiile ei existenţiale. Pînă la urmă, o revistă de decoraţiuni interioare, în care aranjamentele pentru care optezi nu sînt alese doar din motive estetice sau utilitare, ci pentru că – ţi se spune – pot avea efecte esenţiale pentru viaţa ta.

Astfel, orice detaliu, aparent neînsemnat pentru neiniţiaţi, îţi poate schimba norocul, dragostea sau bogăţia. Amănuntele contează nu doar pentru efectul imediat, ci ca indicii pentru semnificaţiile viitoare. De pildă, în cazul amenajării bucătăriei, dacă aşezi aragazul lîngă chiuvetă sau frigider nu e bine, din cauza incompatibilităţii elementelor apă şi foc; aragazul trebuie să fie la cel puţin 60 de cm de chiuvetă. În ceea ce priveşte baia, dacă uşa acesteia se află faţă în faţă cu uşa principală, patul sau sufrageria, locuitorii casei vor avea ghinion extrem; dacă vor să preîntîmpine acest neajuns, n-au decît să acopere uşa băii cu o draperie favorabilă. Dacă vreţi să atingeţi prosperitatea, revista vă sfătuieşte să puneţi lingouri, pepite de aur sau monede în sectorul nord-vestic al biroului dvs. (asta după ce aţi folosit o busolă pentru a determina cele opt puncte cardinale ale mesei de lucru). De asemenea, atunci cînd simţi că, într-o anume locuinţă, începe să-ţi meargă prost, trebuie să-ţi pui problema că ceva nu e în regulă cu spaţiul în care locuieşti. Aşa s-a întîmplat cu două surori din Singapore, care se bucurau de stabilitate financiară, dar ale căror vieţi păreau goale. Ele au apelat la un consultant Fengshui (orice domeniu îşi are specialiştii lui) şi au descoperit că aveau norocul încuiat, pentru că arcada ce le preseda uşile şi ferestrele avea forma unei broaşte de uşă – ceea ce simboliza un blocaj şi faptul că surorile erau izolate de ceilalţi. Norocul li s-a întors odată ce au înlăturat arcada, eliberînd energia Fengshui.

Acestea nu sînt decît o mică parte din exemplele cuprinse în revistă. Nu am căderea să mă pronunţ dacă toate acestea au acoperire reală, şi nu asta interesează. Important e de semnalat un nou fenomen: prezenţa unor reviste bazate pe o ideologie, care încearcă să găsească şi altceva sub stratul la îndemînă al lucrurilor. Şi care introduce în cultura populară moda unui joc al interpretărilor, al simbolurilor, şi al unui plan secund.

VĂ CHEM LA ~~R~~EVOLUȚIE!

Din noiembrie schimbăm foaia!

Gata cu tabloidele gen „Calamitatea Românească”.

Gata cu emisiunile „Baroni în libertate”.

Gata cu „Critica corupției pure”.

Fără maculatură politică. Fără politicieni de carton.

Trecem la lucruri serioase.

Traian Băsescu

Așa DA Președinte

D.A.
PNL-PD

E timpul Dreptății,
e vremea Adevărului.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Modern

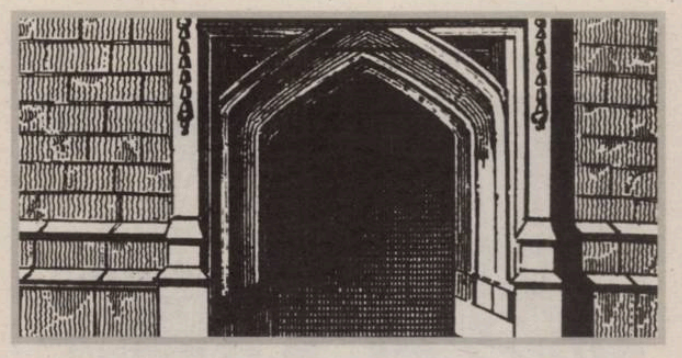

Nu-i aşa că sîntem nişte indivizi moderni? Desigur! Uită-te preţ de cîteva minute la tot ce te înconjoară acum şi vei descoperi binefacerile lumii moderne: două telefoane mobile, în două reţele diferite, agenda cu lucruri de rezolvat deschisă la pagina trei, scaunul ergonomic al biroului, computerul, aerul condiţionat, cafeaua fără zahăr, revistele de business.

Cam aşa arată, în linii mari, viaţa noastră de indivizi moderni. Trăim într-o schemă fixă datorită căreia ne simţim ordonaţi şi eficienţi. Sîntem distruşi fără agendă şi orice eveniment neprogramat poate lua rapid proporţiile unei catastrofe. Aminteşte-ţi numai ce s-a întîmplat la ultimul accident rutier. De acord, n-a fost nimic grav, uşa din faţă îndoită puţin, dar toată nenorocirea s-a întîmplat în timpul zilei, exact înaintea acelei întîlniri la care nu era permisă nici cea mai mică întîrziere şi, evident, ai dat peste un idiot care a început să urle în mijlocul intersecţiei că vrea la poliţie în secunda trei. N-ai avut ce face, a fost musai să amîni întîlnirea, dar asta n-a dat bine deloc şi s-a văzut, în cele din urmă, la semnarea contractului.

Aici e marea problemă: tot ce nu e prestabilit, orice întîmplare neaşteptată ne bulversează, ne stresează cumplit. Prin urmare, totul trebuie să decurgă potrivit unui calendar fix, fără derapaje. Încet-încet, modul acesta „de lucru" se transferă şi în viaţa personală. Mănînci numai la ore fixe şi în nici un caz după şase seara, pentru că rişti să nu mai scapi niciodată de burtică, bei alcool numai în week-end, şi atunci fără excese, din cauza ficatului, faci dragoste cu nevasta marţea şi sîmbăta, dacă se poate dimineaţa, ca să nu fii foarte obosit, miercurea e ziua în care e rîndul tău să iei copilul de la grădiniţă, duminica e ziua în care ieşi cu el în parc, lunea vezi un film la televizor şi doar din cînd în cînd îţi permiţi nebunia de a pierde cîteva ore din noapte pentru a vedea în reluare un meci din Liga Campionilor. Te enervează prietenii care vorbesc mult despre probleme personale, vecinii care te invită la partide de fotbal în spatele blocului, trecătorii care nu observă cît eşti de grăbit şi insistă să le spui cum pot ajunge la cea mai apropiată staţie de metrou. N-ai timp. Cîteodată te gîndeşti că ar fi bine să porţi o insignă mare, pe care să scrie asta...

Nu vrem să recunoaştem, dar am devenit înfricoşător de conformişti. Zilele noastre curg în cel mai pragmatic mod cu putinţă. Totul trebuie calculat să aducă profit. Întîlnirile amoroase, berea cu prietenii, plimbările în parc, în fine, toate lucrurile simple pe care altădată le făceai, pur şi simplu, din plăcere, încep să semene a obligaţii. Oricît ar părea de bizar, amorul însuşi începe să aducă a corvoadă atunci cînd ai trei job-uri, dureri de ficat sau un ulcer chinuitor şi, desigur, aşa că refuzi invitaţiile la terasă de teamă că s-ar putea – pentru a cîta oară? – să primeşti rugăminţi de angajare sau cereri de ajutor financiar. În fine, plimbările prin parc, recomandate de doctori pe post de luptător eficient împotriva stresului, devin şi ele o nenorocire din momentul în care realizezi că *trebuie* să ieşi să te plimbi.

Sîntem nişte indivizi moderni. Nu mai avem timp pentru familie, mîncăm cu ochii în ziar sau în televizor, ascultăm istoria României pe casete, în maşină, trimitem flori prin SMS şi declaraţii de dragoste prin e-mail, oftăm uşuraţi ori de cîte ori reuşim să îmbinăm utilul cu plăcutul, facem dragoste aşa cum scrie în reviste, ne lăudăm cu bolile noastre profesionale anunţînd, cu satisfacţie, orele tot mai puţine dormite în fiecare noapte. Sîntem superficiali şi grăbiţi, nervoşi şi bolnavi, dar refuzăm cu hotărîre orice minimă introspecţie. N-avem timp pentru alţii, n-avem timp nici pentru noi.

Zilele trecute a fost cutremur. Cocoţat la etajul şapte al unui bloc mai puţin modern, înconjurat de telecomenzi, DVD-uri şi CD-uri, cu Internetul deschis şi mîncare semipreparată băgată la încălzit în cuptorul cu microunde, am găsit totuşi timp să mă gîndesc şi la mine. E adevărat, preţ de douăzeci de secunde cît a durat zgîlţîitura. După care, mi s-a făcut dor de oameni şi, în lipsa telefoniei mobile, am deschis televizorul.

UN PUI DE VRĂJITOR SPONTAN I-A SPUS UNUI INCOERENT: „VREI SĂ FII MODELUL MEU JAPONEZ?"

● Sîmbăta trecută, C.V. Tudor şi-a prezentat candidatul la postul de premier în persoana unui pui de cîine rasa chow-chow. Era în ajun de Halloween şi nu s-a mirat nimeni. În plus, da, se pare că schimbarea strategiei tribunului prinde contur: spre deosebire de Irina Loghin, cea care voia să aresteze Rasdaq-ul, noua achiziţie ar putea cel mult să-l mîrîie. (**A. C.**)

● În Kenya, în campania electorală din 2002, un vrăjitor i-a spus unui candidat că va cîştiga în mod sigur dacă, pînă în ziua scrutinului, nu va da jos de pe el şi nu va spăla izmenele roşii care îi aduseseră pînă atunci noroc. Neavertizată, femeia de serviciu le-a luat la spălat, omul şi-a pierdut locul în Parlament. Nu e chiar importantă culoarea izmenelor, dar ne putem întreba a ce miros legile date de un parlament cu chiloţii spălaţi o dată la patru ani. (**M. B.**)

● Din sfera de activitate seismică: mi s-a povestit cum că, la nu-ş' ce emisiune în direct, cei din studio au dat buzna afară – afară din studio şi, deci, din cadru... Cînd te gîndeşti cît de înnebuniţi sînt unii să *apară* pe sticlă – la *orice* oră, în *orice* companie, studio sau cadru (vezi dl E. Constantinescu, ex-preşedinte) –, aproape că-ţi vine să pupi cutremurul pentru acest mic gag sportiv, spartan & spontan. (**a. l. ş.**)

● *The Economist* scrie despre alegerile prezidenţiale din Statele Unite sub titlul „The incompetent or the incoherent?" (e destul de evident care e unul şi care celălalt). Revista recomandă, „cu inima grea", cititorilor americani să voteze cu John Kerry. Am auzit însă şi opinia că e mai bine să votezi un incompetent coerent, decît să dai şansa unui incoerent să-şi arate şi incompetenţa. (**A. M.**)

● Ultima poveste care circulă printre bucureşteni în această toamnă bună la suflet: Făt-Frumos o descoperă pe Ileana Cosînzeana undeva într-o poieniţă – frumoasă de pică; el cade trăsnit şi, după ce-şi revine, o întreabă: „Vrei să fii soţia mea?". Ea îi răspunde: „Nu!". Şi au trăit fericiţi pînă la adînci bătrîneţi. (**R. C.**)

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

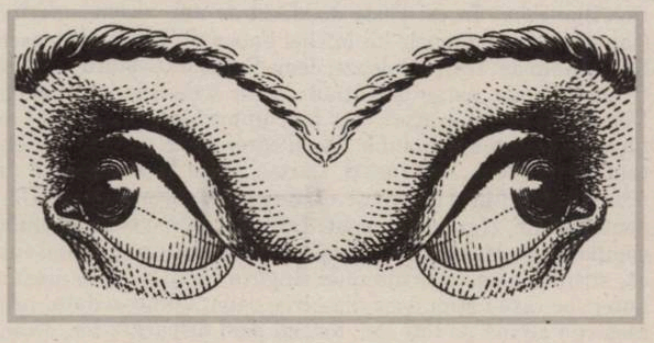

● Majoritatea ziarelor au comparat cutremuraşul de săptămîna trecută (mai ţineţi minte? – în noaptea balului *Academiei Caţavencu,* cînd mulţi bucureşteni au luat-o la goană pe scări – ţţţ! –, dar *nu* ca să se ducă la bal...) cu devastatorul cutremur din '77. Au fost însă, din fericire, şi voci avizate (cele ale seismologilor) care au pus lucrurile la punct: nu, „marele cutremur aşteptat" nu a fost acesta! Ce-ar mai putea scrie gazetele după *acela!? (Dacă* ar mai putea.) Noi încă-l mai aşteptăm. (Ce altceva să facem?) Dar cred că – date fiind titlurile aiurea & comportamentul aiurea al unora – s-ar impune modelul japonez... (**a. l. ş.**)

SFÎRŞITUL IDIOT AL PROMOVĂRII A CUPRINS O SCURTĂ STRÎNGERE DE MÎNĂ ÎNTR-UN CILINDRU DE PLEXIGLAS...

● Am văzut, pe Mezzo, o oroare: un clip cu *Ne me quitte pas* a lui Brel pus pe o antrenantă muzică de dans, fredonat cursiv de un solist agreabil, înconjurat de perechi-perechi foarte sprintene pe ringul luminos. Exagerat pe viaţă, cum m-a lăsat Jacques, mi-am spus că aşa ar trebui să sune sfîrşitul idiot al lumii drăguţe. (**R. C.**)

● În campania de promovare a lecturii iniţiată de Ministerul Culturii, sînt folosite citate din *Alchimistul* de Paulo Coelho, *Anna Karenina* de Lev Tolstoi şi *Lolita* de Vladimir Nabokov. Prima este editată de Humanitas, celelalte două de Polirom: exact cele două edituri despre care ministrul Culturii, Răzvan Theodorescu, spunea că „sînt neimportante" pentru a justifica de ce nu au fost trecute pe lista de achiziţii pentru bibliotecile publice. Dacă această campanie va fi eficientă şi vreun cetăţean va dori să împrumute aceste cărţi de la biblioteca din oraşul său, nu le va găsi. Ceea ce arată din nou cum îşi dă Ministerul Culturii cu stîngul subvenţionării în dreptul promovării. Sau asta e neimportant? Oricum, Humanitas a dat un comunicat de protest. Şi bine a făcut. (**M. V.**)

● Deşi, conform sondajului Metromedia, a reieşit că un procent mare de populaţie ascultă manele, Fane Spoitoru, celebrul interlop, nu se numără printre aceşti ascultători. Citim în *Libertatea* (din 2 noiembrie 2004) că la nunta sa, ce a avut loc, ca în romanele Sandrei Brown, după 10 ani de aşteptare, programul a cuprins dans modern, muzică populară, muzică uşoară, muzică ambientală, muzică lăutărească şi, abia în ultimul rînd, manele – strict la împărţirea darurilor. (**I. P.**)

● Se scrie şi se vorbeşte intens că deputaţilor ruşi li se va interzice unul dintre cele mai durabile obiceiuri ale poporului lor: sărutarea de trei ori a obrajilor în semn de salut voios. Cu cronometrul în mînă, ziarişti şi teleaşti au calculat că cele trei pupături între bărbaţi luaţi doi cîte doi produc mari întîrzieri şi pierderi de timp în transmisia şedinţelor parlamentare şi ale guvernului. Li se propune o scurtă şi sobră strîngere de mînă. Va fi încă o revoluţie. (**R. C.**)

● Emisiunea, de sîmbăta trecută, *În spatele imaginii* de pe Realitatea TV l-a avut ca personaj pe prinţul Radu Duda, care a purtat-o pe reporteră prin Palatul Elisabeta şi printre mobile superbe din perioada interbelică. La sfîrşitul emisiunii, reportera i-a făcut cadou lui Radu Duda un ţăran şi o ţărancă de-o şchioapă, din aceia puşi într-un cilindru de plexiglas, care încă se mai găsesc pe la Artizanate. Prinţul s-a arătat foarte încîntat de cadou şi a declarat că „se leagă" să-l pună pe un scrin, în faţa pozei mamei sale (ceea ce a şi făcut). Am o dilemă: omului chiar i-a plăcut oribilul kitsch, sau doar e dispus să facă orice pentru a linguşi presa şi, deci, pentru puţină publicitate? (**C. P.-B.**)

...UNDE SINGURUL NEPRIHĂNIT DE-ABIA ARE LOC ÎN ROLUL CARE SE DESFĂŞURA

● Chiar în prima zi de campanie electorală am găsit în cutia poştală o publicaţie-gunoi numită *Mesagerul român – săptămînal de analiză şi informaţie politică.* Imparţială ca tot românul, fiţuica dă în Băsescu, ia peste picior consilierii lui Iliescu aterizaţi pe liste, loveşte adînc în UDMR, mătrăşeşte diverşi politicieni locali. Singurul neprihănit este Adrian Năstase, cum era de aşteptat. Să ne trăiască, să mai primim şi alte ziare gratis. (**C. G.**)

● „Domnule, ce sărăcie în ţara asta! Şi ce foame mare. Mare, mare...!", îmi spune un taximetrist. Tipul e atît de corpolent încît de-abia are loc în maşină. Cu o mînă îşi îndeasă în gură un sandviş imens. „Foame mare!" (**M. M.**)

● Zapînd bezmetic, sîmbătă seara dau, pe Realitatea TV (emisiunea *În spatele imaginii),* peste principele Radu, ginerele regal, spunînd literal: „Acum nouă ani, cînd am intrat în familie, am învăţat ce înseamnă să fii moral, să fii demn, să fii bun... Nu e mare scofală". Nu mă pot opri să mă întreb cum o fi fost actorul Radu Duda înainte de a intra în familia regală şi de a face trei şcoli militare şi dacă la dificultatea rolului asumat se gîndea în consideraţiunea finală... (**S. S.**)

● Duminică, 31 octombrie 2004, la *Observatorul* Antenei 1, un poliţist (chemat să intervină pentru a opri o încăierare care se desfăşura într-o discotecă din comuna Istria) a zis: „Am fost anunţat de o persoană că în discotecă se află un scandal". (**D. S.**)

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

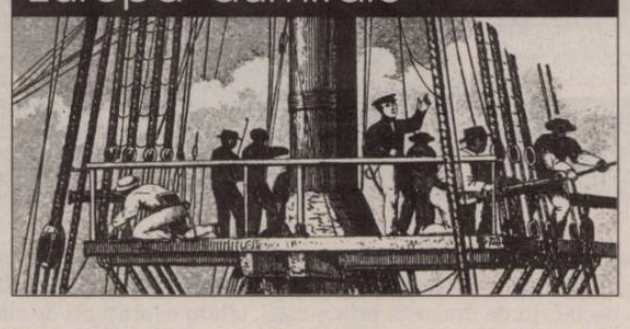

Iaurt electoral

De parcă nu-i ajungeau ale sale, Consiliul Naţional al Audiovizualului trebuie să vegheze şi la respectarea Legii nr. 373/2004 privind alegerea Senatului şi a Camerei Deputaţilor. Iar acolo scrie aşa, la articolul 61: „În perioada campaniei electorale, candidaţii şi reprezentanţii partidelor politice, alianţelor politice, alianţelor electorale sau candidaţii independenţi aflaţi în competiţie au acces la posturile publice şi private de radiodifuziune şi televiziune, inclusiv la cele prin cablu, numai la emisiunile şi dezbaterile electorale, în condiţiile art. 57, 58 şi 59, în fiecare din zilele de luni, marţi, miercuri, joi şi vineri".

Evident, o întreagă maşinărie hermeneutică s-a pus în mişcare pentru descifrarea şi buna aplicare a profundelor sensuri conţinute de această lege: CNA organizează întîlniri cu directorii de programe radio-TV, emite recomandări şi precizări, ba chiar dă sancţiuni unor posturi care au invitat, în weekend, nişte candidaţi la nişte emisiuni „ne-electorale". Dar CNA-ul e prins la mijloc şi n-are ce face: pur şi simplu trebuie să aplice ceea ce a decis Parlamentul. Iar parlamentarii români au reglementat nu numai *alegerile*, dar şi felul în care trebuie „redată" campania electorală la radio şi televiziune. Oricum am privi lucrurile, este un amestec în politica editorială. În felul lor specific de a-şi aroga postura de înţelepţi care gîndesc în locul nostru, deputaţii şi senatorii au stabilit că sîmbăta şi duminica n-avem voie să-i vedem la chip şi să-i auzim la glas pe candidaţi. De ce? Nu pricep. Dacă, de exemplu, într-o duminică din timpul campaniei ar avea Naţionala de fotbal un meci, operatorii TV ar trebui să fie atenţi ca nu cumva Anghel Iordănescu, membru PSD, să apară în cadru. La fel cu meciurile unor echipe de club: la Steaua ne putem uita, dar la Becali ba. Ş.a.m.d. Grija aceasta a parlamentarilor faţă de ce şi cît putem vedea la televizor este pornită din irepresibila tentaţie de a *controla* mass-media, din funciara *neîncredere* în libertatea de exprimare şi în dreptul fiecăruia de a deschide sau de a închide televizorul cînd vrea, din *teama obsedantă* că partidul sau candidatul advers ar putea, Doamne fereşte, să apară cu vreo trei minute în plus pe ecran şi în felul ăsta să dea peste cap rezultatul votului. Or, excesul meschin de reglementări nu face mai multă ordine, ci doar complică viaţa realizatorilor TV, care trebuie să sufle în iaurtul electoral pentru a nu se frige cu ciorba sancţiunilor CNA, şi ne transformă pe noi, telespectatorii, într-un fel de pacienţi care trebuie să ne luăm linguriţa zilnică de propagandă politică, în doze prestabilite.

În stabilirea minutelor acordate fiecărui partid şi fiecărui candidat, calculele meschine triumfă din nou, la fel de strîmb: „cotele" se acordă pe baza ponderii partidelor în Parlament – adică pe baza realităţii electorale din 2000. Nu contează că sondajele arată acum altă repartizare a intenţiilor de vot. Cît despre partidele neparlamentare, iau ce rămîne. În schimb, candidaţii la preşedinţie trebuie trataţi egalitar, deşi e limpede, tot din sondaje, că şanse reale n-au decît vreo doi-trei. În loc ca profesioniştii din mass-media să fie lăsaţi să decidă singuri, în deplină libertate, care sînt interesele publicului lor şi să-şi organizeze emisiunile în funcţie de acestea, li se bagă pe gît obligaţia de a face emisiuni nu doar cu candidaţii care contează, ci şi cu aceia care, din patru în patru ani, adună semnăturile necesare (cum?...), îşi depun candidatura, iau 1% din voturi sau mai puţin şi apoi dispar. La o emisiune de pe Realitatea TV, întrebat de Răzvan Dumitrescu de ce stau lucrurile aşa, dl Ralu Filip, preşedintele CNA, a răspuns că „aşa e în UE"; iar noi, nu-i aşa, vrem să intrăm în UE, nu în SUA, unde dezbaterile televizate au loc doar între cei doi candidaţi cu şanse. Numai că, în cazul de faţă, recursul la UE este neavenit: acolo sînt democraţii mature, politicieni profesionişti, iar *ideea de dezbatere* îşi are un loc bine fixat în conştiinţa publică. La noi, democraţia încă se construieşte, politicienii sînt făcuţi pe puncte, iar limita între dezbatere şi ciondăneală încă nu e clară. Aşa încît comparăm merele coapte în democraţiile occidentale cu micşunelele crescute-n răchita dictaturii româneşti.

Ciprian MIHALI

De fiecare dată, sfîrşitul lumii

La moartea lui Jacques Derrida (9 octombrie 2004), două întrebări par a se pune cu aceeaşi forţă, cu toată forţa opoziţiei dintre ele: cum să vorbeşti despre Derrida? Cum să *nu* vorbeşti despre Derrida?

Cum să vorbeşti despre Derrida, mai ales acum, atît de aproape de moartea lui, atît de departe de el? Cum să mai faci auzită o voce, cum să spui un cuvînt de despărţire, de neauzit în vacarmul spectacolelor jalnice pe care ni le oferă, pînă la saturaţie, pînă la insuportabilul fizic, toate vocile disonante ale mediilor concurente?

Dar cum să *nu* vorbeşti despre el, cum să laşi ca pasul, pe care el însuşi l-a făcut înspre tăcere, să rămînă nespus, nemărturisit? Cum să ignorăm, încă o dată, dispariţia lui, după ce, de ani mulţi încoace, Derrida, şi mulţi ca el, sînt tot atîtea nume pentru ignoranţele noastre autosatisfăcute?

Poate că va trebui să lăsăm să treacă un timp, nu prea îndelungat, pentru a învăţa, măcar *după* moartea lui Derrida, cum să vorbim despre el. Nu ne putem salva din superbia noastră provincială printr-o compasiune de ocazie; n-am fost contemporani cu el, cu scrisul lui, cu mizele gîndirii sale, ne va fi greu să fim contemporani cu moartea lui, altfel decît pur cronologic: deocamdată, putem doar să constatăm, să luăm act de dispariţia lui fizică. Va trebui atunci un răgaz pînă să găsim tonul just pentru a da seama de evenimentul plecării lui Derrida. Căci, în fond, este o chestiune de ton să-ţi acordezi vocea cu alte voci, şi mai ales cu marile voci, cu acelea care au dat tonul gîndirii în ultimele decenii.

Iar pentru găsirea lui, de folos ne poate fi tot Derrida: în 2001 a apărut în Statele Unite lucrarea *The Work of Mourning*, reluată în 2003 la Galilée sub titlul *Chaque fois unique, la fin du monde*. Cartea este o colecţie de texte scrise de Derrida la moartea unora dintre prietenii lui, din 1981 (Roland Barthes) pînă în 2003 (text adăugat pentru ediţia franceză, despre Maurice Blanchot). În cei peste douăzeci de ani, vedem apărînd (sau dispărînd), numele lui Michel Foucault, Louis Althusser, Sarah Kofman, Gilles Deleuze, Jean-François Lyotard, Gérard Granel. Vedem astfel dispărînd – prin scrisul îndoliat al lui Derrida – o „generaţie", cea mai importantă generaţie de filosofi francezi ai secolului XX, al cărei ultim mare reprezentant este (a fost...) el însuşi. Cartea poate fi considerată un eveniment cultural în sine şi ar merita o atenţie specială. Dar, pentru acum, trei motive pentru care ea este o carte profund emoţionantă. Mai întîi, tocmai pentru ceea ce am spus mai sus: că, strînse între coperţile unei singure cărţi, morţile acestor autori pe care-i ştim doar din scris, capătă dintr-o dată, prin ceea ce-i adună pe toţi aici, tocmai prin dispariţia lor, o concreteţe aproape carnală, pe care nici un text al lor n-o lăsa să se vadă. Al doilea motiv pentru care cartea este tulburătoare e acela că asistăm la şaisprezece feluri (cel puţin) de a spune rămas bun unui prieten, la şaisprezece încercări de a găsi cuvintele care să salute plecarea celuilalt şi s-o facă suportabilă. Aşa cum ne spune titlul, fiecare moarte a unui prieten e un sfîrşit de lume, sfîrşitul lumii în totalitatea ei („singular şi ireversibil", spune autorul). Nu numai reflecţie asupra morţii reluată cu o frecvenţă din ce în ce mai mare, dar şi puneri la încercare, devenind adevărate exerciţii etice: a nu utiliza moartea celuilalt în propriul nostru avantaj, ca avantaj al supravieţuirii, al suplimentului de viaţă pe care astfel l-am căpăta. Punere la încercare şi pentru că, prin aceste texte, Derrida încearcă să găsească justa măsură a doliului, între amintirea personală a prietenului şi datoria filosofică, spirituală, pe care o are faţă de el. Altfel spus, moartea prietenului ca responsabilitate faţă de el, de a-l păstra în viaţă prin numirea lui, prin rostirea numelui şi prin transmiterea lui mai departe.

Al treilea motiv de tulburare: să citeşti această carte la moartea lui Derrida însuşi. Vom putea oare învăţa ceva, nu din discursurile lui funebre, ci din sinceritatea şi simplitatea prin care încearcă să-şi ia adio de la prieteni? Din aceeaşi simplitate şi sinceritate cu care a ştiut întotdeauna să-şi întîmpine prietenii de aproape şi de departe? Vom şti să ne ferim de patetism şi să salvăm totuşi recunoştinţa pe care trebuie să i-o purtăm?

Dar poate că nu-i purtăm încă nici o recunoştinţă, pentru că încă nu-i datorăm nimic. E un fapt de o banalitate crasă că Derrida nu ne interesează astăzi aproape deloc: cu excepţia cîtorva traduceri şi a cîtorva cursuri universitare, nimic din ceea ce se întîmplă astăzi în cultura română nu îngăduie să se afirme că vocile noastre ar fi fost acordate cu a lui (sau cu a lui Foucault, Deleuze, Lyotard, Blanchot...), ori că vocea lui, inflexiunile şi tonalităţile filosofiei sale ar fi fost asumate, chiar asimilate în vreun fel în ceea ce noi gîndim, spunem sau facem. Alături de alţii, s-a întîmplat ca Derrida să fie expediat rapid şi violent în categoria detestabilă compusă din „şamani" şi „guru postmoderni" (şi ştim de la Derrida că aceste cuvinte nu sînt inocente), păcătuind pentru vederile lor dinspre o stîngă inclasabilă, pentru că prin critica lor insistentă şi prin suspiciunea lor iritabilă au atentat la integritatea scriiturii, la securitatea metafizicii, la liniştea idealismelor şi la triumful liberalismelor de tot felul. Pentru că au făcut din „deconstrucţie", din „diferanţă", din „diferend", din „rizom" unele conceptuale de rezistenţă la farmecele autoîmplinirii, prin Sens, Adevăr, Dumnezeu, promise şi oferite în pachete promoţionale, zi de zi, pretutindeni, la preţuri ce sfidează orice inteligenţă.

Dacă e o chestiune de ton cum să vorbim despre Derrida la dispariţia lui, nu ţine însă numai de ton cum vom putea să-l integrăm (dacă vom vrea, desigur, putem foarte bine să nu vrem, şi să nu se întîmple nimic, chiar nimic...) în dezbaterile noastre despre filosofie şi literatură, despre arhitectură şi artă, despre politică şi prietenie. Să ne luăm aşadar timpul pentru a învăţa, modest şi sîrguincios, să vorbim despre Derrida şi poate, de-abia acum, *cu* Derrida.

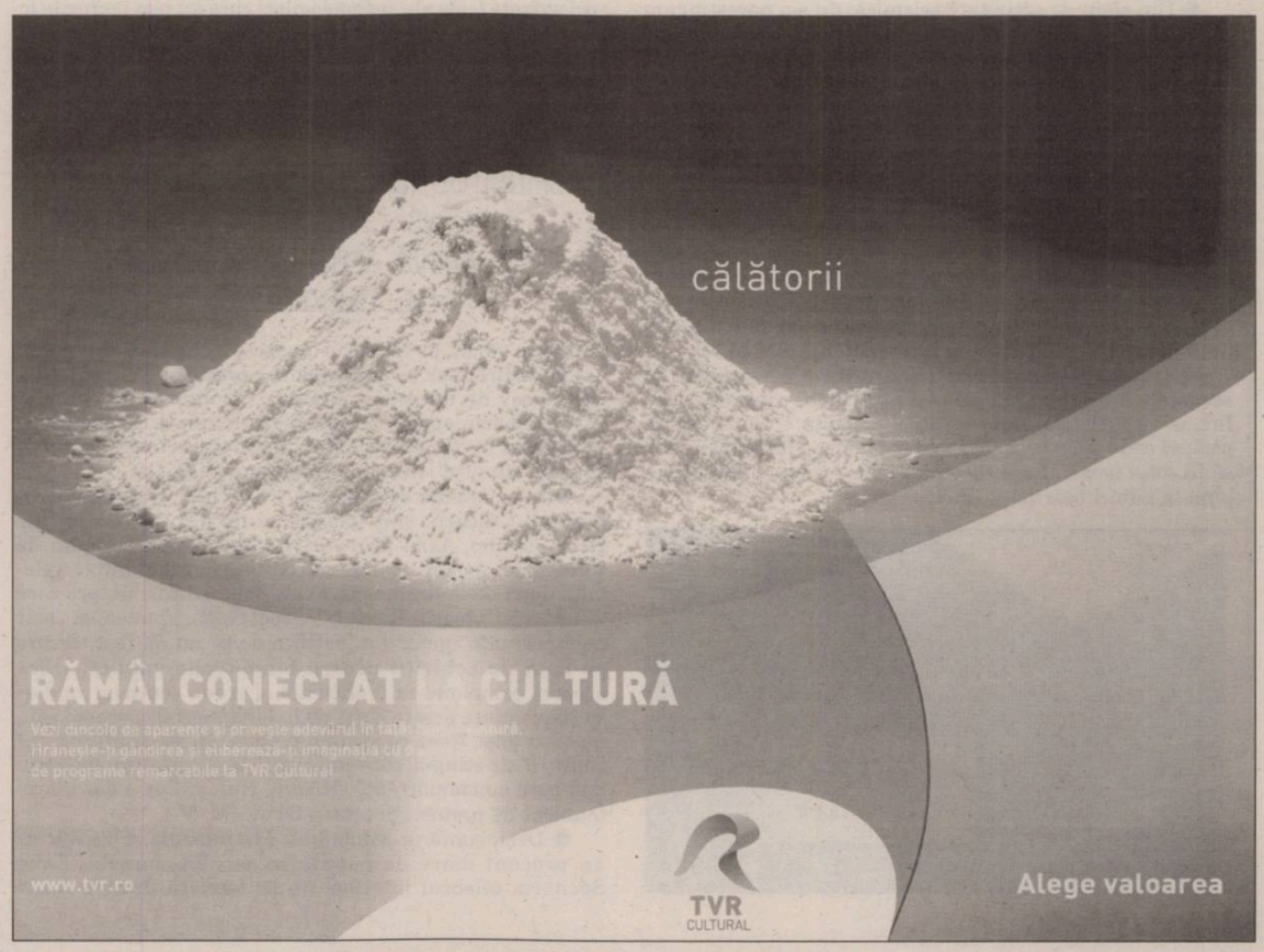

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul I, nr. **44** ● 12-18 noiembrie 2004 ● 24 pagini ● 15.000 lei

Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

BCU 66791
LEI 15.000

Andrei Pleşu
„Integrarea de tranziţie“

pagina **3**

Maria Rus Bojan
despre Muzeul Naţional de Artă Contemporană

pagina **13**

Alex. Leo Şerban
„Londra, Pintilie şi papagalul“

pagina **20**

SUA după alegeri

„Bush cel de astăzi nu mai este cowboy*-ul ignorant şi arogant din trecut.“*

The Beijing Youth Daily *(în traducere liberă,* Scînteia tineretului *de la Beijing)*

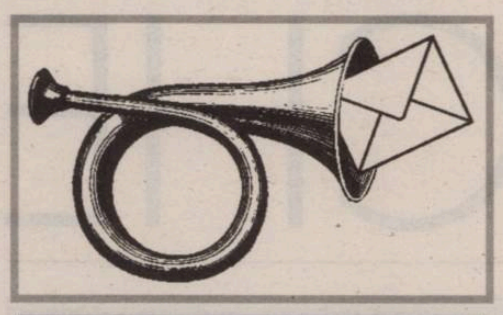

Actualităţi

Cutremurul la şmecheri

A fost cutremur... mare scofală: a avut Pămîntul o fricţiune, o neînţelegere, o crampă şi s-a scuturat puţin. Un nou motiv (şi ce motiv întemeiat!) pentru români de a ieşi din case şi de a încinge ample dezbateri. Dacă nu mai avem revoluţii sau turnee finale la fotbal, măcar cutremure să fie. Şi ce dezbateri! Că ce a fost, ce este şi ce va fi să fie! Toată gama, dom'le.... Nimic nu scapă românului cu ochii cîrpiţi de somn, o logoree interminabilă ce maschează frica. Frica de cutremur? Mai curînd frica de cutremurele din propriile suflete. Din tonul anumitor voci se distinge abia sesizabil regretul că nu a existat mai multă acţiune. Dacă noi am scăpat, păcat că ceilalţi nu au avut nimic. Se fac trimiteri şi comparaţii la 1977. Cu un regret şi o nostalgie macabre, unii se şi închipuie în rolul de salvatori, de căutători sub dărîmături, de eroi naţionali. Aşa ar fi ieşit poate din monotonia sărăciei, din obscuritatea lipsei de alternative şi de opţiuni viabile. Să moară 100, 1.000, dar să existe măcar un erou! Altfel spus: să moară toţi, dar el să scape. El, românul de rînd, care prin şmecheria lui nu numai că scapă, dar devine şi erou. În pijama şi papuci.

Alexandru ION
a.ion@unita.ro

Replici

Nr. 39: Articolul lui Ştefan Vianu: „(In)cultura religioasă“

Tocmai am citit în numărul despre terorism al *Dilemei vechi* un articol al domnului Ştefan Vianu – „(In)cultura religioasă“ – şi nu pot să-mi reprim sau să păstrez pentru mine reacţia pe care această lectură a stîrnit-o în mine. Recunosc că poate nu am „prins“ esenţa articolului, că unele chestiuni mă depăşeau. Am sesizat însă totuşi ceva extrem de clar, de o dureroasă claritate (ceea ce pentru mine a constituit esenţa articolului): identificarea religiei cu cultura, şi chiar cu politica (căci ce altceva înseamnă chestionarea valorii unei democraţii pur raţionale, a-religioase?) are efecte dezastruoase – pe care domnul Vianu pare că le ignoră – atît pentru creştinism (nu-mi amintesc ca Iisus să-şi fi trimis apostolii să întemeieze state creştine, ci să facă discipoli – e o diferenţă!), care a fost întotdeauna „murdărit“, în esenţa lui, de orice amestec cu o formă oarecare de autoritate civilă, mai exact cu statul, cît şi pentru societatea civilă care se trezeşte astfel „creştinată“ (poate doar în sensul în care cruciadele creştinau) de la sine. Este o singură consecinţă posibilă care derivă, mi se pare mie, din argumentaţia domnului Vianu (repet, e ceea ce *mie* mi s-a părut esenţial în articolul respectiv), şi anume restrîngerea libertăţii religioase pînă la extincţia definitivă a acesteia. Creştinismul nu e deloc o cultură – mi-aş permite să-i spun domnului Vianu (cu tot respectul) – ci e o trăire a individului (vezi Kierkegaard). Şi dacă Kierkegaard a exagerat un pic în critica sa la adresa instituţionalizării creştinismului, el nu a exagerat deloc în stăruinţa sa perpetuă că creştinismul nu e o religie a maselor, ci o religie a individului.

Îmi cer scuze pentru tonul poate nepotrivit (venind de la un neinstruit, e chiar nepotrivit!) şi pentru eventualitatea în care eu nu am înţeles de fapt ce voia domnul Vianu să spună în acel articol.

Cu stimă,

Cătălin IONETE
cogitocata@yahoo.com

Nr. 35: *„Republica Moldova privită cu ochiul liber“*

Articolul lui Aurel Ciobanu-Dordea (pag. 8)

M-a interesat foarte mult subiectul Moldova şi m-am bucurat că s-au dat tiparului diverse opinii legate de această ţară. Fiind originar de acolo, nu pot fi decît părtinitor. Cu toate acestea, vă rog să-mi permiteţi „repararea“ cîtorva vorbe spuse în grabă de către Aurel Ciobanu-Dordea şi să împărtăşesc unele gînduri cu privire la moldovenii „românizaţi“.

Am absolvit liceul, facultatea şi alte forme de învăţămînt în România. De fiecare dată am întîlnit oameni care, ca şi domnul Ciobanu-Dordea, erau supăraţi că trăim pe impozitele lor şi aveau o gîndire-tip, pe care autorul articolului şi-a asumat-o cu fervoare. Conform acestui tip de gîndire, „ruşii“ din bazar au dat buzna în clasa noastră şi chiar încearcă să vorbească româneşte.

Domnul Ciobanu-Dordea ar trebui să ştie că, în calitatea sa de cadru didactic la instituţia care îl plăteşte, are tot dreptul să ceară „trierea“ cetăţenilor Republicii Moldova care vor să se înscrie la facultate şi, în consecinţă, să nu-i primească pe cei în ochii cărora vede vidul care îl obsedează. Cred totuşi că el se complace în acest vid.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Probabil că atunci cînd a citit propunerea *Dilemei vechi* legată de Moldova, domnul Ciobanu-Dordea s-a gîndit a nu ştiu cîta oară: „Ce tot o daţi cu moldovenii ăştia! Să vă arăt eu cum trebuie să ne purtăm cu ei!“. Pe parcursul textului, încearcă să fie mai domol, ca să nu dea de bănuit, dar tot se trădează pînă la urmă, vorbind în termeni legalişti excesivi, exact aşa cum fac poliţiştii care te opresc şi vor să-şi bată joc de tine („domnule, ştiţi ce scrie în codul rutier?!“). Legile internaţionale – dacă domnul Ciobanu-Dordea n-a înţeles pînă acum – sînt scoase din cărţile pe care le tocesc studenţii la Drept, pentru dosare şi documente care să pară democrate şi cu care să jonglezi cum vrei. De ce se teme lumea să spună ce gîndeşte despre cum se aplică aceste legi? Rusia, într-adevăr, face ce vrea în Moldova, aşa cum face şi Ucraina în Deltă, iar NATO şi forurile super-democratice europene, la rîndul lor, se fac că nu văd nimic.

Şi ungurii respectă legi internaţionale, dar nu cred că nu le pasă *de facto* de conaţionalii lor din alte ţări, aşa cum e cazul cu românii, şi nu mă refer doar la românii din Moldova şi Ucraina. Că autorităţile de la Bucureşti au „rezolvat“ problema Europei, acordînd mult mai lent cetăţenia română urmaşilor unor cetăţeni români, nu cred nici chiar europenii. Nu cred că moldovenii reprezintă majoritatea hoţilor estici din Europa. Dumneavoastră ce ziceţi?

A fi din Moldova înseamnă, de multe ori, să porţi „steaua lui David“, ca evreii în timpul nazismului („iar un moldovean!“). La angajare într-o firmă „serioasă“ eşti privit aşa cum sînt priviţi rromii, însă aceştia din urmă se pot plînge că sînt discriminaţi. Despre discriminarea moldovenilor nu vorbeşte nimeni.

Eu am domiciliul în Moldova şi la schimbarea paşaportului de cetăţean român la secţia de poliţie de pe str. Nicolae Iorga din Bucureşti am trăit nu mai puţin de trei discriminări: *a)* Cetăţenii români care domiciliază în Moldova şi Ucraina trebuie să-i lase să treacă fără rînd pe cei care domiciliază în ţări „şmechere“ (SUA, Canada, Franţa etc.); *b)* Cetăţenii români care domiciliază în Moldova şi Ucraina primesc paşaportul în 3 luni, spre deosebire de cei care domiciliază ştiţi deja unde, care îl primesc în 2 săptămîni; *c)* Cetăţenii români cu domiciliul în Moldova şi Ucraina nu au dreptul să ceară urgentarea eliberării paşaportului (doar dacă nu le-a murit vreun membru al familiei în alte ţări, se căsătoresc sau se operează urgent), spre deosebire de cei cu domiciliul ştiţi deja unde, care pot merge urgent la conferinţe, la studii, poate chiar în vacanţă, dacă fac frumos cu ochiul celui care e în măsură să urgenteze treaba. Explicaţia pentru ultima discriminare este cît se poate de stupidă: au fost arestaţi unii din cauza moldovenilor şi acum îi cercetăm la sînge. Oare tot aşa se va întîmpla şi cu privatizările şi licitaţiile acordate pe mită (care cred că sînt mai importante pentru ţară decît un paşaport) şi pentru care nimeni nu a fost şi nu va fi arestat vreodată...

Domnule Ciobanu-Dordea, politicienii din Moldova se deosebesc de cei de aici doar prin faptul că nu ştiu să mintă cu elocvenţă şi nu îşi ascund furtişagurile cu atîta măiestrie pentru a poza ca oameni cinstiţi. Dar dumneavoastră *ştiţi* toate astea foarte bine. Tocmai de aceea adresez rîndurile de mai sus celor care nu au frustrări legate de moldoveni (aşa cum presupun că aveţi dumneavoastră, însă nu o veţi recunoaşte vreodată, aşa cum un poliţist „demn“ nu îşi recunoaşte greşeala), celor pe care nu îi cred pe „demagogii domestici“ pe cuvînt, ci încearcă să investigheze de unde pleacă spusele lor.

Legat de societatea inexistentă din Moldova, aş vrea să le amintesc tuturor celor care împărtăşesc convingerile domnului Ciobanu-Dordea că nu ştiu (sper să nu fie doar lipsa mea de informare) de vreo grevă făcută de românii din România pentru alt scop decît de a-şi mări sau primi lefurile. În Moldova s-a scandat mai bine de o lună pe străzi pentru LIMBA ROMÂNĂ şi pentru ISTORIA ROMÂNILOR. Aşa că îi voi ruga pe adresanţii mei să mai şi gîndească înainte de a spune ceva.

Eugeniu ROGOTI
rogoti_eugen@yahoo.com

P.S. Moldovenii „proşti“ nu au urmat nici exemplul celor de la Bucureşti în a trece la *î* din *a* şi a scrie *sunt*. Poate că nu sînt chiar aşa de proşti totuşi.

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Muzici populare**
- **Cît mai valorează o diplomă**
- **Psihanaliza în România**
- **Bulgaria**

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

● la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 700.000 lei pentru 1 an, 375.000 lei pentru 6 luni, 185.000 lei pentru 3 luni.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Matei FLORIAN, Stela GIURGEANU,
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 19.000 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Integrarea de tranziție

Era inevitabil. În loc să fie o evoluție armonioasă, naturală, echilibrată, integrarea europeană a țărilor candidate împrumută ceva din metabolismul tranziției. Mai mult: chiar și instituțiile comunitare se văd contaminate de ritmurile, obiceiurile și tatonările țărilor aspirante. Cu alte cuvinte, procesul integrării seamănă mai mult a Est decît a Vest. Se fac mișcări precipitate, se țin multe discursuri, se lansează și se încalcă promisiuni, se alternează exigența țeapănă cu festivitățile. De aceea, primul îndemn pe care l-aș adresa europenilor în general, politicienilor europeni de la răsărit și de la apus și analiștilor politici care trăiesc din tribulațiile Bruxelles-ului ar fi, în noua „lingua franca“: *„Relax!“*, *„Take it easy!“*, nu abuzați de îngrijorare și de spirit organizatoric, nu vă agitați, vorbiți mai puțin și mai calm, pe scurt, feriți-vă să transformați problematica integrării europene într-un rigid „cincinal“, într-o ideologie triumfalistă, într-o insomnie. E păcat să văduvim un proiect atît de nobil de componenta de „firesc“, de grație, a unei evoluții organice și, într-un anumit sens, subînțelese. Nu vreau să spun că trebuie să lăsăm lucrurile la întîmplare sau că o angajare rezonabilă, dar constantă către scopul propus n-ar fi necesară. Uneori însă, mi se pare că ne confruntăm cu o inflație contraproductivă a vorbelor. Pendulăm între excesul birocratic al planificării și excesul retoric al utopiei sentimentale. Teoreticienii se străduiesc să se manifeste pragmatic, în vreme ce politicienii divaghează înaripat, mișcîndu-se stîngaci printre angajamente voioase și metafore diafane. Primesc anual – și, fără îndoială, sînt departe de a fi un caz izolat – cel puțin zece sau cincisprezece invitații la colocvii internaționale axate, sub diverse deghizamente, pe aceeași ostenită temă a integrării europene. E îngrijorător. S-a ajuns la modă, la limbaj de lemn, la stereotipie. Substanța europeană nu iese îmbogățită din această epidemică vorbărie. Mai cu seamă noi, cei din Est, știm foarte bine cum pot propaganda, discursul sărbătoresc, planificarea și isteria organizatorică să distrugă tot.

Una din piedicile severe în calea unificării europene este inabilitatea funcționarilor apuseni și răsăriteni de a găsi dozajul optim între omogenitate și diferențiere. Există o *singură* Europă, dar există *mai multe* culturi europene. S-a spus, nu o dată, că Europa e singulară tocmai prin policroma multiplicitate care o alcătuiește, în ciuda unui spațiu geografic restrîns. Lucrurile par evidente, dar instituțiile europene nu se comportă foarte coerent în această privință. Proiectul integrării pune accentul, firește, pe ceea ce țările candidate au *în comun* cu țările membre: apartenența la același spațiu geografic, istoric și spiritual (și fractura nedreaptă survenită după al doilea război mondial), valori comune, aspirații comune etc. Practica integrării se vede însă obligată să pună accentul pe *diferențe:* diferențe de ordin economic și legislativ, diferențe de mentalitate, de tradiții religioase, de *Weltanschauung*, de cutumă. Se pune întrebarea: ce prevalează? Dacă prevalează diferențele, de ce ținem cu tot dinadinsul să ne unim? Dacă prevalează asemănările, de ce facem din procesul unificării un exercițiu atît de laborios și de ce dăm atîta greutate deosebirilor? La o privire mai atentă, exercițiul integrării impune, vrîndnevrînd, ideea că deosebirile sînt, în principiu, blamabile. Țările candidate sînt invitate să se angajeze într-un efort care *să anuleze* deosebirile dintre ele și Occident. Negocierile de aderare propun criterii de aliniere la un standard comunitar, subînțelegînd că îndeplinirea acestor criterii va duce la o nivelare igienică a peisajului: ne vom simți peste tot în același fel, vom mînca la fel, vom gîndi la fel, vom avea aceleași mașini, aceleași magazine, aceeași Constituție. Orice abatere este conotată negativ. Pe fondul unei retorici care predică toleranța, respectul pentru alteritate, dreptul diferenței de a fi acceptată ca diferență, diferențele sînt cuplate, în cursa integrării, cu un sentiment de vinovăție. Știu foarte bine că există diferențe „bune“, care trebuie acceptate, și diferențe „rele“, care trebuie reduse. Dar în vreme ce despre cele din urmă se vorbește foarte apăsat, cele dintîi sînt pomenite fără convingere, din rațiuni mai curînd decorative. „Dă bine“, într-un discurs politic, să spui ceva înălțător despre cultură, să dai un citat din Havel, să concezi, magnanim, că țările mediu- și est-europene au de oferit „Europei“ un notabil patrimoniu intelectual și artistic. Dar avem încă mult de lucru pînă să înțelegem că, fără asemănări fundamentale, problema integrării devine caducă, după cum, fără deosebiri interne *legitime*, comunitatea europeană devine un spectru. Trebuie să pricepem că există mai multe feluri de a fi european și că avem încă multe de învățat unii de la alții. Trebuie să ne obișnuim cu ideea că unele țări sînt mai dinamice, unele mai lente, că unii europeni sînt mai volubili, alții mai tăcuți, că unii sînt mai muzicieni, iar alții mai romancieri, unii mai iubitori de șnapsuri, unii mai iubitori de bere, unii mai conservatori, alții mai zglobii ș.a.m.d. Trebuie să abandonăm ideea că „ștergerea diferențelor“ e realistă și dezirabilă și că prejudecățile noastre sînt întemeiate. În Est, Vestul e privit, adesea, ca o utopie tiranică, iar în Vest, Estul e privit ca un balast barbar. Sîntem mult mai izolați unii de alții decît o credem, în pofida discursurilor publice, a suspendării vizelor, a Internetului. Ceea ce fiecare din noi *ne închipuim* despre celălalt e mai puternic decît ceea ce *știm* cu adevărat. Un arab din secolul al VII-lea, Ali bin abi Taleb, era mai înțelept decît noi: „Nici o izolare – spunea el – nu e mai jalnică decît cea produsă de închipuire“.

cu dilema la croitor

Mai întîi prin Legea alegerilor, apoi printr-o decizie a Biroului Electoral Central, a fost interzisă difuzarea, sîmbăta și duminica, la posturile de radio și TV, a emisiunilor informative cu subiect electoral. În campania electorală, sîmbăta și duminica trebuie să fim un popor apolitic?

Grija BEC-ului pentru sănătatea cetățeanului cu drept de vot ce ar trebui să se cureță în sfintele zile de sîmbătă și duminică de caltaboșii partinici și de șunculițele electorale înghițite pe nemestecate la televizor rușinează într-un fel Patriarhia Română, care și în zilele de post umblă cu Iliescu și cu dulcele Năstase sub limbă.

Frumos ar fi ca și în spitalele TBC doctorii să le interzică pacienților să vorbească sîmbăta și duminica despre bacilul Koch.

În sfîrșit, această poveste mi-a amintit de vorba unui tîrgoveț mucalit ce mi-a servit într-o zi o înțeleaptă bombonică: „poporul român s-a născut gata obosit, de-aia el trebuie să se odihnească mai mult decît alte popoare“.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Moartea interesului public

– Rezolvă-mă săptămîna asta cu blocurile – o însărcinează, sec, un primar de sector pe o secretară.

Secretara se pune pe lucru, caută, întreabă și sfîrșește prin a găsi o mică asociație de arhitecți – un „ONG“ – care ar putea rezolva problema șefului său. Le explică despre ce este vorba, aleg zona în care se va face „proiectul pilot“, după care primarul organizează o impresionantă conferință de presă la care sînt invitați și cîțiva „președinți de bloc“ aleși pe sprînceană. Toată lumea e mulțumită de cum se cheltuie „banul public“ (al contribuabilului european, de fapt, dar această nuanță nu mai interesează pe nimeni). Echipa de tineri arhitecți, entuziaști, se pune pe treabă, dar lucrurile nu merg așa de ușor, căci „beneficiarii“, locuitorii de la blocuri, nu prea pricep ce se dorește de la ei și care este interesul lor în toată această poveste. Cu toate acestea, după un an de muncă, efortul arhitecților începe să dea roade. „Proiectul pilot“ s-a terminat însă, banii s-au cheltuit în mod judicios în beneficiul populației, așa că totul se oprește aici.

– Și acum? – întreb eu.

– Habar n-am! Acum lucrăm la alt proiect, nici n-am mai avut timp să trec prin cartier să văd ce se mai întîmplă. Dar nu cred că se mai întîmplă ceva... – îmi mărturisește cu tristețe un membru al echipei.

Sîntem obișnuiți cu toții cu corupția și, fără îndoială, aceasta este o imensă problemă. Poate, cine știe, și în proiectul acesta cineva a băgat niște bani în buzunar. Dar cel puțin o parte însemnată a fondurilor a fost cheltuită în mod „judicios“, de către un organism competent pentru a gestiona o problemă reală. Rezultatul este însă, în ultimă instanță, cam același – ceea ce este, într-un fel, și mai grav. În afara corupției, care deturnează bani în interes particular, alarmant este modul în care aceștia sînt folosiți, atunci cînd chiar sînt cheltuiți în interes public.

În *interes public*... Dar cine cunoaște interesul public pentru a putea fi, eventual, interesat de el? Este dificil, uneori, să-ți cunoști cu adevărat și propriul interes, ce să mai vorbim atunci de cel comun? S-a furat și se fură mult în România, dar s-a și construit mult și multe s-au schimbat în acești ani. Oricine nu a mai văzut România de cîțiva ani nu poate să nu fie surprins de schimbările pe care le constată. Cine ar putea spune însă care este sensul profund al acestor schimbări, cum se leagă ele între ele și încotro se îndreaptă țara noastră? Sondajele de opinie se mulțumesc să întrebe dacă se îndreaptă într-un sens bun sau rău, ceea ce ne spune ceva doar despre starea de spirit a populației, nu și despre proiectele societății.

Ca și în cazul de mai sus, multe schimbări, chiar atunci cînd sînt bine intenționate, rămîn nefinalizate la nivel social, rămîn „proiecte-pilot“, flori frumoase cu care nu se face însă o primăvară. Inițiative utile, pentru care există și resurse și creativitate, se consumă fără a lăsa urme, deoarece nu sînt integrate într-un context mai larg și nu sînt susținute pe un timp mai îndelungat: interesul public se dizolvă astfel într-o inițiativă locală de moment. Alteori, existența mijloacelor este cea care definește scopul, ca în cazul acelui primar de comună care putea dispune doar de niște fonduri de dezvoltare destinate rromilor, drept care și-a convins o treime din consătenii să se declare rromi. Aproape totdeauna, bunele acțiuni, atîtea cîte sînt, se risipesc practic în lipsa unui *proiect de societate* care să susțină interesul public, dîndu-le astfel coerență și sens. Ce sat, ce oraș, ce țară vrem să construim atunci cînd totuși construim ceva? Își imaginează cineva cum va arăta România în 10, 20, în 50 de ani? În afara integrării europene din 2007, mai există alt orizont consistent de așteptare? A făcut cineva o reperiere și o ierarhizare a problemelor societale, care să întrunească exigențele pe termen lung ale interesului public național, regional, local? Cu părere de rău, trebuie spus că nimeni nu mai lasă aceste probleme pe seama faimoasei „mîini invizibile“ a pieții, capabile se le rezolve pe toate.

Atît *interesul public,* cît și *proiectul de societate* se construiesc, și anume doar prin ceea ce se cheamă „voință politică“; ele nu pot fi opera unor inițiative individuale sau aleator instituționale. Comunismul a avut o astfel de „voință politică“, drept care a monopolizat proiectul de societate în pofida societății și a interesului său public. Odată cu moartea acestuia și în lipsa unei reale voințe politice democrate care să îi ia locul, interesul public a rămas fără păstor, pulverizîndu-se în diversitatea de interese private și generînd doar proiecte de grup. Toate acestea nu sînt neapărat egoiste și nu întorc totdeauna spatele comunității, dar nu alcătuiesc în sine un interes public și nu pot genera prin sine un proiect de societate. *Interesul public e mort!* – am putea spune, parafrazîndu-l pe Nietzsche. Sau, mai neaoș, *interesul public e sublim, dar lipsește cu desăvîrșire!*

În prag de alegeri, acest gînd nu este de natură să mă facă prea optimist...

ținerea de minte

„Această denunțare a expresiei *politically correct* este abuzivă. Se importă o expresie care posedă un anume sens și o anume eficacitate în Statele Unite, unde acest termen se înscrie într-o luptă împotriva sexismului, falocentrismului, homofobiei, rasismului, în condiții cu totul diferite de cele din Franța. În Franța se instrumentalizează acest argument pentru a condamna orice atitudine normativă, orice opinie care se vrea justă, dar de care se dorește a se scăpa cît mai repede. Dacă ești antirasist, ești «corect politic». Dacă ești împotriva homofobiei, vei fi imediat acuzat de «corectitudine politică» pentru a ți se închide gura și a te reduce la tăcere. Am oroare de felul cum se folosește această expresie fiindcă astfel, cu o conștiință liniștită, se acordă dreptul de a denunța tot ce posedă o îngrijorare pentru soarta dreptății. Este o nouă ortodoxie. Te poți folosi de această expresie pentru a te debarasa de orice inamic.“

(Jacques Derrida, într-una din ultimele sale convorbiri cu cei de la revista *Les inrockuptibles)*

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Mesaje electorale

După ce, în mod sistematic, guvernele României se aflau în defensivă înainte de alegeri, PSD se laudă acum cu succesele guvernării sale şi lansează un nou tip de guvern: executivul mîndru de sine, convins că ţara îi este datoare măcar cu un vot. De cealaltă parte, Alianţa D.A. merge întru totul pe mîna lui Traian Băsescu, pentru a profita la maximum de popularitatea acestuia.

Campania lui Adrian Năstase stă sub sloganul „Faptele sînt politica mea". Reclamele sînt inteligent plasate în ziare, pe mai multe pagini, umplînd toată partea de jos, într-o serie cu teme diferite. Astfel, omul află la o pagină că „Am reparat 1.200 de şcoli în toată ţara"; la pagina următoare că „Am crescut cu 25% economia României"; citeşte în continuare ziarul, aproape că uitase de campanie şi, hop, aceeaşi reclamă pe pagina următoare, de data asta cu textul: „Am compensat cu 90% medicamentele pentru pensionari".

În seria de reclame a Alianţei, un Traian Băsescu aproape milităros îşi foloseşte imaginea de fost comandant de navă pentru a ordona: „Să trăiţi bine!". În dreapta imaginii, un ţăran prost îmbrăcat, dar zîmbăreţ, salută şi el şi răspunde „Să trăim bine!". Sloganuri suplimentare: „A venit şi vremea ţăranului român" şi „Aşa DA dezvoltare rurală". În partea de jos sînt inserate promisiuni electorale adresate acestei categorii. În mod ciudat lipseşte ideea cea mai de seamă din programul electoral: rentele viagere pentru ţăranii bătrîni care îşi vînd sau arendează terenurile. În alte inserturi, acelaşi Băsescu ordonă poporului (să fie exploatat aici autoritarismul latent al populaţiei?) să trăiască bine, iar în postura de popor o pensionară cu un copil în braţe (tema protecţiei sociale) sau o fetiţă în uniformă (tema educaţiei). Nivelul promisiunilor rămîne destul de vag, iar cele mai bune dintre politicile propuse în programul de guvernare sînt ignorate.

În cazul lui Adrian Năstase, mesajul nu se leagă aproape deloc de persoana candidatului, pare a se spune implicit: nu vă gîndiţi acum dacă vă sînt simpatic sau nu, gîndiţi-vă doar ce am făcut pentru voi. Ideea este destul de bună, un Adrian Năstase care a apărut atît de mult la televiziuni trebuie să fi enervat măcar o dată chiar şi pe cel mai aprig fan al său. Se produce acum o adevărată mutaţie în ce priveşte mesajele electorale în România. Nu doar că un partid îşi asumă guvernarea, dar aceasta devine prilej de laudă. Pentru prima dată, guvernul în funcţie este în plină ofensivă, iar bilanţul guvernării este armă electorală, nu doar prilej de veşnică defensivă.

Avantajele sînt evidente: Adrian Năstase poate contra orice atac legîndu-se de cîteva idei de forţă. Ai patronat corupţia, îi va spune Băsescu. Am făcut şcoli pentru copii şi am dat medicamente bătrînilor, va spune Năstase. Dar această strategie ascunde şi capcane: laudele de acolo pot intra în conflict flagrant cu realitatea de zi cu zi. Un pensionar îşi poate aminti că pe hîrtie are dreptul la 90% preţ compensat, dar în fapt nu ajunge să cumpere, pentru că fondurile se termină în primele zile ale lunii în realitate poate să vadă că şcoala de lîngă casa sa face parte din cele cîteva mii nereparate şi se poate gîndi că totul este o minciună în realitate nu înţelege mare lucru din economia crescută cu 25% dacă el nu a fost printre beneficiarii acestei creşteri. În general, realitatea este mai complexă şi tocmai aici se poate bloca mesajul lui Năstase.

Dacă la Năstase contează mai degrabă mesajul, campania lui Băsescu pare a miza totul pe om. În inserturile sale publicitare, promisiunile sînt scrise mărunt, trebuie să vrei să le citeşti, dacă ai chef şi ţii neapărat. Dacă te uiţi superficial peste reclamă, singurul lucu care îţi rămîne în minte este poza lui Băsescu care se salută cu diverşi. Multitudinea de sloganuri şi ipostaze, în general bine alese, arată că staful are ceva mai multă imaginaţie. Suprinzător este că nici una dintre promisiunile forte din programul electoral, selectate ca atare în suplimentul *Dilemei vechi* „Eu pentru ce votez?", nu sînt scoase în evidenţă prin campania lui Băsescu. În primul rînd, cota unică de impozit nu este amintită. Această promisiune ar avea forţa de a duce la urne clasa de mijloc. Uşor de mobilizat, bine informată şi avînd tendinţa naturală de a vota cu opoziţia,

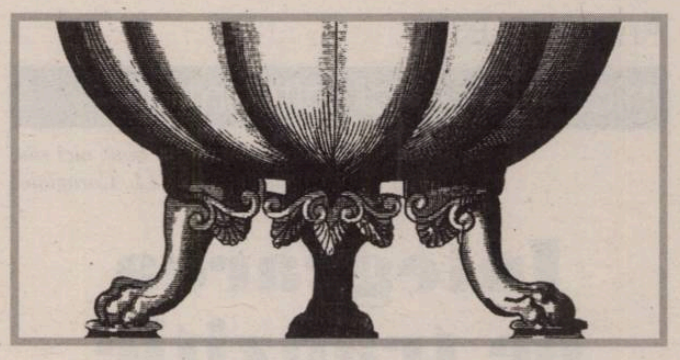

clasa de mijloc este ignorată aici. Nu ştiu cîţi dintre ţăranii şi pensionarii cărora li se adresează Băsescu citesc ziarele în care apar aceste reclame; cert este că sînt citite mai degrabă de oamenii cu venituri bune (nu bogaţi) crunt loviţi la buzunare de retardarea ideologică a lui Ion Iliescu *et comp*. Se pare că speriaţi de prostiile populiste înşirate de pesedişti, cum că săracii ar avea de suferit şi bugetul s-ar duce de rîpă, cei din Alianţa D.A. ignoră potenţialul electoral al acestei idei. Se merge însă pe promisiuni generale, adresate celor defavorizaţi, unde opoziţia nu poate concura cu PSD, iar mesajele se cam trimit în eter dacă ne uităm la consumul media al acestor categorii. Cei care plătesc pentru politicile populiste nu doar că sînt uitaţi, dar Năstase le promite că va continua cu populismele de pînă acum, iar Băsescu că va veni cu altele noi.

presa despre...

Clubul de conştiinţă

„Nu de mult, *Reporters sans Frontières* punea România în rîndul ţărilor amărîte... Clubul Român de Presă se burzuluieşte la *Reporters sans Frontières*: «Raportul este o desconsiderare a mediilor independente şi o jignire la adresa jurnaliştilor de conştiinţă». Pana comună a membrilor Clubului mai zice că acest clasament arată «o analiză făcută cu prejudecăţi şi rea-credinţă». Nu putem trece peste aceste cuvinte fără a ne aduce aminte că, în ultimii 15 ani, astfel de replici adresate presei străine au fost rostite de nenumărate ori de Ion Iliescu, Adrian Năstase şi Nicolae Văcăroiu. Or, de data aceasta, palma înapoi n-a mai fost dată de autorităţi, ci chiar de gruparea care se autointitulează organismul reprezentativ al presei române. Trecînd peste suprapunerea perfectă de tratament şi limbaj dintre cei amintiţi mai sus şi CRP, mai trebuie să ne oprim şi la «jignirea adusă jurnaliştilor de conştiinţă». Nu ştiu dacă poporul de cititori din România îşi poate imagina o masă lungă în jurul căreia stau Horia Alexandrescu, Dragoş Şeuleanu, Sorin Roşca Stănescu, Cristian Tudor Popescu, Adrian Sârbu şi ceilalţi, jurnalişti sau patroni de conştiinţă, răniţi pînă la sîngerări sufleteşti de locul 70 acordat României. Şi toţi, cu mîna pe o pană ca un tun medieval, încercînd să răspundă inamicului profesional de dincolo de graniţele ţării. Marii negociatori de publicitate s-au revoltat în numele unei categorii cu care au din ce în ce mai puţine tangenţe: jurnalismul de conştiinţă. Oricum, cititorii sînt rugaţi să creadă că Horia Alexandrescu, Sorin Roşca Stănescu sau Cristian Tudor Popescu chiar sînt corifeii jurnalismului «de conştiinţă»! Mînia patriotică a membrilor Consiliului de Onoare al CRP ascunde de fapt altceva: o anume obedienţă a celor mai mulţi dintre membrii Consiliului. Ba, în anumite cazuri, chiar am putea vorbi de o anume complicitate. Ziare şi televiziuni trăiesc cu puterea într-o simbioză perfectă! Şi joacă împreună un spectaculos carnaval al libertăţii de exprimare! Răspunsul dat de Clubul Român de Presă la clasamentul Asociaţiei «Reporteri fără Frontiere» reprezintă un asemenea spectacol jenant, menit a ascunde surogatul de libertate de exprimare atît de trîmbiţat în România!" (Cornel Nistorescu, *Evenimentul zilei)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

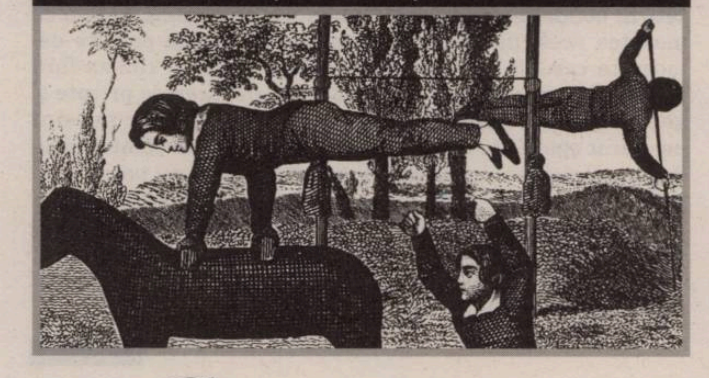

Cu curca la studio

– May the best monster win!
– I plan to!
(din filmul *Monsters, Inc.*, o producţie Disney/Pixar)

Undeva, pe Marte, roverul Opportunity a primit un bonus neaşteptat de energie. Cineva sau ceva i-a suflat praful de pe celulele solare, aşa că nava are acum cu 5 la sută mai mult curent la priză. Departe, la zeci de milioane de kilometri, particularităţile sistemului nostru electoral au scos din priza polemică, scandalul şi comentariul acid (mă rog, rămîne în funcţie pentru toaletele vedetelor la emisiunile mondene). Politica se face cu muzică de orgă şi fără tuse sau strănuturi din sală. Cel puţin la televizor.

E de înţeles: jurnalişii de televiziune nu sînt oameni de încredere pentru legislaţia românească. Cu orice prilej vor încerca să fure la minutaj şi să favorizeze unul sau altul dintre partidele politice. În orice clipă ei riscă să vină cu ceva comentarii care să clarifice oferta electorală pentru mulţi dintre cei care nu pricep nimic din ea. Ei bine, tocmai aici e pericolul cel mai mare: interpretarea (chiar înţelegerea la o adică) ar putea să dea o lovitură incorectă unei propuneri stupide din partea politicienilor. Corect e să le votăm experimentele din programe şi să vedem după aceea ce se întîmplă. Să lăsăm următorii patru ani să ne arate consecinţele. Nu vrem pe cineva care să ne strice surpriza.

E cel mai bun mediu de cultură şi pentru extremism şi mitocănie, prezente cu drepturi egale în mediile electronice, alături de oferte rezonabile şi normale. Nimeni nu le poate spune ceva – au drepturi de emisie egale şi nu se găseşte nimeni *neangajat politic*, care să vină şi să arate cu degetul.

Într-un fel, mediile electronice seamănă foarte tare cu afişele. Ai o poză şi nişte texte. Nu mai e nimeni altcineva acolo, la 10 metri deasupra pămîntului, să se strîmbe, să facă tumbe, să scoată limba sau să aplaude. Îţi place afişul, OK. Nu-ţi place, caută-ţi altul. Meniul e fix şi nu include decît hrană rece. Sau mai precis sushi – carne proaspătă şi crudă, din care tu decizi dacă iese de-o friptură sau sarmale. Şi pe care ţi-o prepari singur, în dimineaţa cu votul.

Evident, sînt cîteva motivaţii serioase pentru vrafurile de reguli care guvernează campania electorală în media. Cea despre care nu vorbeşte nimeni este aceea că într-adevăr se vor găsi nişte jurnalişti care să ia şpagă pentru a invita pe unul sau pe altul şi a-l trata conform cu mercurialul (3.000 invitaţia, 5.000 atitudinea caldă şi prietenească, 7.000 angajamentul ferm de partea cauzei). Din fericire însă, nu e nici unul care să facă *rating* serios şi nici şcoală. E aceeaşi situaţie ca în presa scrisă, unde ziarele minuscule de tipul *one man show* n-au alţi cititori decît cîteva ministere care mor de frică cînd sună telefonul oberjurnalistului-patron-mare comentator.

De fapt, riscul de indigestie survenit ca urmare a introducerii opiniei în meniul electoral de la televizor e cu mult mai mic decît aromele şi savoarea care se pierd. Ce s-ar putea întîmpla: oamenii să voteze altfel decît le spun politicienii? Oricum o fac. Iar potenţiala influenţă e cu mult mai mică decît pare. În fond, nici mesajele jurnaliştilor sau ale comentatorilor nu sînt nici ele înghiţite pe nemestecate (între teoriile comunicării, cele mai multe au abandonat conceptul influenţei directe a mesajului fără aport critic din partea destinatarului). În schimb, se pierde chiar esenţa participativă a democraţiei. Ea nu e un sistem în care politicienii se exprimă fără să fie contrazişi. Ci e chiar structura care dă tuturor o şansă de a se face ascultaţi.

Pentru campania asta oricum e tîrziu să se mai facă vreo schimbare. Un lucru ar trebui cumva strecurat în planurile pentru 2008: zgomotul. Clasa politică n-are dreptul la linişte. În linişte nu se fac mari decît monştrii. Şi nu din aceia drăguţi, din Monsters Inc.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

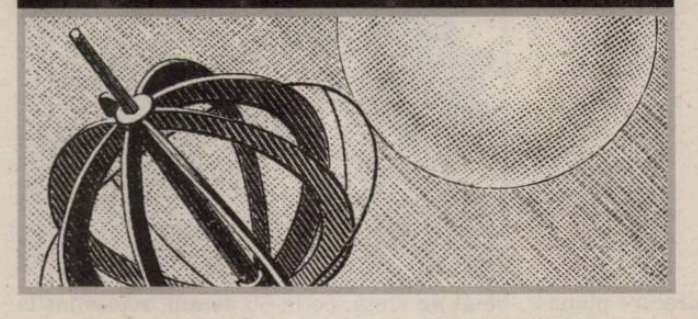

Succesiunea

Dispariţia liderului Autorităţii Palestiniene, Yaser Arafat, repune problema negocierilor de pace în Orientul Mijlociu într-un nou context. Considerat de israelieni „cel mai mare terorist din toate timpurile, cel care, după naziști, e responsabil de moartea celor mai mulţi evrei“ (Dan Margalit în *Maariv),* Arafat a fost pentru palestinieni simbolul luptei poporului lor. El a transformat niște lagăre de refugiaţi într-un popor existent pe hartă, popor pe care l-a condus spre recunoaştere internaţională, iniţiind multe acţiuni a căror violenţă era departe de a-i asigura statutul de partener legitim în eventuale tratative. Transformarea sa din lider terorist într-un om de stat este probabil cea mai mare performanţă a acestei persoane-personaj, dominînd politic frămîntările din cea mai turbulentă regiune a globului. Prima ipostază, cea de lider terorist, corespundea credinţei lui intime în legătură cu dreptul palestinienilor de a reveni pe teritoriul atribuit evreilor de Naţiunile Unite, gonindu-i pe cei nou-veniţi în mare sau pe alte locuri mai uscate, dacă vor reuşi să ajungă pînă acolo.

Puterea militară a Israelului, susţinerea neabătută a Statelor Unite (şi, sporadic şi conjunctural, a altor state) a făcut imposibilă realizarea acestui plan şi Arafat a trecut la cea de-a doua ipostază, cea de negociator într-un proces de pace, cînd public, cînd secret, unde a trebuit să-şi mascheze convingerile intime în predispoziţia pentru compromisuri. Cine îşi aminteşte istorica strîngere de mînă de pe pajiştea Casei Albe dintre premierul Israelului Rabin şi liderul palestinian Arafat, sub privirea ocrotitoare a preşedintelui Clinton, nu se poate să fi uitat impulsul de reţinere al lui Rabin: a ezitat, era pe punctul de a refuza să întindă mîna şi pînă la urmă a făcut gestul, convins, probabil, că acceptarea ipocriziei poate fi mai eficientă decît căutarea sincerităţii. Rabin a fost asasinat: a stimulat sentimente complexe, de neînţeles pentru minţile simple, cu degetul pe trăgaci.

După episodul Barak, prim-ministru considerat de Arafat destul de slab pentru a încerca să-i forţeze mîna spre concesii inacceptabile pentru statul Israel, ideea negocierilor a eşuat: noul prim-ministru Sharon nu l-a acceptat pe Arafat ca partener, l-a izolat la Ramallah şi a iniţiat acţiuni unilaterale de pace, care să-l apere, de fapt, de efectele dezastruoase ale unui eventual nou război.

E greu să priveşti cu optimism succesiunea lui Arafat. Ca orice personalitate puternică, nu a permis în preajma sa evoluţiile altora. Grupul din jurul său (e semnificativ că majoritatea au cîte două nume: unul oficial, de folosit în timp de pace, şi altul „de război“, mai cunoscut decît primul) este împărţit între cei fideli, tovarăşi în exilul din Tunis şi cu care a revenit, şi cei născuţi şi rămaşi în teritorii, organizînd lupta cu duşmanul. Cel mai popular din această a doua categorie este Marwan Barghouti, fostul lider al organizaţiei Fatah de pe Malul Occidental al Iordanului. A susţinut şi organizat Intifada, dar a declarat că ar fi necesară continuarea tratativelor începute la Oslo. Acum e într-o închisoare israeliană, condamnat la cinci sentinţe pe viaţă.

La Paris, soţia lui Arafat se opune vizitei celor mai apropiaţi colaboratori ai conducătorului. Pe Internet circulă poveşti despre felul cum serviciile secrete israeliene au izbutit în cele din urmă să-l otrăvească pe „nemuritor“.

Cînd şi dacă va avea loc, transferul de putere se va exprima prin forme dramatice, fără a schimba, în fond, datele esenţiale ale problemei. Într-un documentar realizat de un reporter britanic în Gaza, în anul 2003, sînt filmaţi copiii palestinieni. Viaţa lor n-are nimic copilăresc în ea, trăiesc în condiţii insuportabile şi poeziile pe care le spun, dorinţele şi visele lor, toate în termeni extrem de violenţi, relaţiile lor cu adulţii ţin de succesul luptei împotriva israelienilor. Ura şi dispreţul lor sînt departe de rafinamentele retragerii din Gaza şi de discuţiile subtile despre dispozitivul de despărţire dintre statul evreu existent şi cel palestinian în devenire. Dinspre ei nu vine decît promisiunea morţii, cu care s-a obişnuit toată lumea din zonă. Sharon, nevasta lui Arafat, succesorul lui Arafat vor trebui să-i familiarizeze cu perspectiva vieţii.

globul cubic

Fii şi nepoţi

● Marţi, 2 noiembrie, a fost audiat, la un tribunal din Paris, Jean-Christophe Mitterrand, fiul fostului preşedinte Mitterrand. Jean-Christophe, fără profesie şi fără domiciliu stabil, este acuzat de fraudă fiscală. Profesor, apoi gazetar la Agenţia France-Presse, între 1973 şi 1982 a ocupat diverse posturi oficiale în ţările Africii, apoi a devenit consilier la Elysée (unde stăpînea tatăl său) însărcinat cu afacerile africane, apoi director al serviciului de „dezvoltare internaţională“ la Compagnie Générale des Eaux, situaţie care a durat pînă la capătul celui de-al doilea septenat al tatălui. Apoi, a început perioada tulbure: înscris la şomaj de unde primea şi ajutorul cuvenit, Jean-Christophe a rămas consultant al unui om de afaceri, plătit cu 50.000 de franci pe lună, vărsaţi într-un cont în Elveţia, bani nedeclaraţi la fisc şi pentru care acum i se cere socoteală. Jean-Christophe se apără, declarînd că în perioada respectivă a locuit în Mauritania, unde a investit într-o fabrică de conserve de peşte. E dispus să explice tribunalului diverse metode de conservare, dar e mereu întrerupt cu întrebări sîcîitoare despre situaţia fiscală. Nu poate dovedi că a locuit într-adevăr în Mauritania, n-are note de hotel, bilete de avion, facturi. Declară că, la Paris, stă pe strada Bièvre, unde locuieşte şi mama lui, Danielle, a cărei generozitate încearcă să-l ajute să iasă din încurcătură (după *Le Monde*, 4 noiembrie 2004). Iubirea de mamă compensează absenţa tatălui.

● Uciderea lui Theo Van Gogh, stră-strănepot al celebrului pictor, a provocat un val de neliniște în Olanda. Crima a intervenit după difuzarea, la un post de televiziune, a filmului său *Supunerea:* Ayaan Hirsi Ali, o musulmană deputată în Parlamentul olandez, povestește istoria abuzurilor suferite în familia ei, care respecta preceptele Islamului. Victima a fost un critic al Islamului radical, neliniștit de numărul mare de imigranţi arabi neadaptaţi civilizaţiei, ale cărei binefaceri vor să şi le însuşească. Ucigaşul este membrul unei organizaţii urmărite de securitatea olandeză. „În pofida condamnării rapide a crimei de către majoritatea organizaţiilor musulmane, există riscul provocării unei confruntări acute. E îngrijorător, deoarece Olanda este o ţară, unde cel puţin economic, emigranţii o duc mai bine decît în alte părţi. Deşi trăiesc mai prost decît etnicii olandezi, imigranţii nu alcătuiesc o subclasă, nu există ghetouri. La fel ca dna Hirsi Ali, unii imigranţi au intrat în clasa mijlocie, atît ca venit, cît şi ca stil de viaţă“ *(The Economist*, 6 noiembrie 2004). Cazul olandez pare a fi o dovadă că tentaţia răului e mai puternică decît nevoia de conservare a binelui. **(M. B.)**

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezenţă

Oportuniştii

Cu aplicare la politicieni, oportunismul are două feţe. Una este antipatică: se zice de un politician că e oportunist atunci cînd adoptă, după împrejurări, principii care nu sînt ale sale, ci ale celor de care, pentru că se află deasupra lui, se poate sluji pentru a-şi promova interesele. Altă faţă a oportunismului de politician este, însă, simpatică: atunci cînd convingerile sale sînt impopulare, politicianul este obligat la oportunism de dorinţa de a rămîne în graţiile opiniei publice. Ambele oportunisme sînt servile: cel antipatic este servil cu şefii, cel simpatic, cu masele. Primul face reverenţă servilă susului; al doilea, josului. Firește, ambele au ca mecanism de eficacitate linguşirea dosului.

E inutil să spun de ce mi se pare antipatic primul tip de oportunism. Simt însă nevoia să explic de ce îl consider simpatic pe cel de-al doilea. Imaginaţi-vă cum arată un politician. Indiferent că e ales ori nu, politicianul se simte ridicat deasupra mulţimilor: de mase, dacă e ales şi e democrat; de şefii săi, dacă e numit şi nu îşi datorează poziţia unui sistem democratic. Prin faptul că e unul între puţini, politicianul simte că şi-a modificat condiţia umană: deşi instinctele sale au rămas neschimbate, aşteptările sale sînt de nerecunoscut. Cînd beneficiezi de dimineaţa pînă seara de servicii pe care nu le plăteşti, ai uzufructul lucrurilor care nu ţi se cuvin şi dispui în chip agreabil de fiinţe pentru care altminteri n-ai fi existat, ai de ce te sminti. Ei bine, uneori, cînd se întîmplă să fie scuturat de vreun acces de luciditate, politicianul nu se poate să nu fie frapat de efemeritatea şi arbitrarul privilegiilor sale. Dacă e democrat, ştie că datorează totul opiniei publice. Dacă nu e, ştie că totul vine de la cel care l-a numit. Ultimul caz nu e interesant, deoarece revine la unul deja pomenit, reverenţa servilă făcută susului, despre care tocmai am stabilit că e antipatică. Ce e simpatic, însă, la oportunismul în jos al politicianului, este obligaţia în care acesta se află, de a fi atent la opiniile care nu sînt ale lui, pe care nu dă doi bani, care îi contrazic aşteptările şi care, vai, îl obligă la măsuri de pliere. Gîndiţi-vă, numai, la faţa pe care trebuie s-o facă politicianul răsfăţat cînd e confruntat cu îndatorirea lui democratică – aceea de a fi pe placul celor care îl aleg! Ce deliciu! Ce răscumpărare! Ce umilinţă pentru aroganţi! Ce satisfacţie pentru cei de jos! Imaginaţi-vi-l pe Adrian Năstase făcînd reverenţă maselor! Ce spectacol minunat! Ce triumf al democraţiei! Acest lucru îl găsesc eminamente simpatic în oportunismul la care datoria democratică îl obligă pe politicianul răsfăţat: necesitatea de a se pune în rîndul celor cu care nu ar petrece nici măcar un minut, dacă ar fi de capul său. Ştiu, după acest criteriu, că democraţia este un dar de la zei, aşa cum şi pentru trufia troienilor, darul aheilor era menit să le dea de gîndit şi ipohondrilor, şi fricoşilor, şi lucizilor. Dar, în special, celor prudenţi şi înţelepţi.

Prin urmare, cît timp vom trăi în democraţie, ce îmi place cel mai mult la politicieni este oportunismul lor electoral. Savurez fiecare clipă în care un om atît de distant şi de *naturaliter* arogant precum Adrian Năstase consimte la contactul fizic cu oamenii fără de care, pentru că trăim într-o democraţie, puterea lui nu ar valora nici cît o ceapă degerată şi cu care, dacă nu ar fi un politician democrat, nu ar întreţine comerţ nici măcar o secundă. Oportunismul în jos, cel care îmi place, este preţul pe care un politician preocupat de propria sa carieră trebuie să îl plătească, într-un context democratic, împrejurării de a nutri opinii diferite de cele ale opiniei publice. Oportunismul în jos al politicianului democrat seamănă unui domn Goe care, după ce a deşertat vîrtos dulceaţă în galoşii electoratului, între mandate, este ţinut, în campania electorală, să se dedea savurării ei extatice, cu tot cu miresmele acumulate în ea între timp. Iar această imagine mă încîntă.

Firește, exprimîndu-mi aici satisfacţia plebee de a-i vedea pe politicieni pliindu-se oportunist la gusturile şi opiniile alegătorilor lor, măcar în campania electorală, nu trec deloc cu vederea fondul chestiunii, care este dublu: *adevărul* opiniilor şi *caracterul* omului politic. Îmi e simpatic oportunismul politicianului pentru că e forma sub care oamenii aroganţi sînt aduşi cu picioarele pe pămînt de nevoia funcţiei pe care o ocupă de a fi din nou confirmată, prin catapultarea spre vîrful piramidei sociale a beneficiarului ei, de către cei pe care, între mandate, politicianul fie îi ignoră, fie îi uită, fie îi înşeală. Dar nu pot trece cu vederea *conţinutul* acestui oportunism, simpatic numai atunci cînd ceea ce vor masele nu e împotriva adevărului şi a simţului uman. Căci, dacă opiniile alegătorilor sînt sinistre, atunci oportunismul politicianului încetează să mai confirme democraţia, avînd urmările teribile pe care irresponsabilitatea masei şi lipsa de caracter a celui care, în mod oportunist, se pune în fruntea ei le poate, în mod previzibil, avea. Căci, în acest din urmă caz, oportunismul combină în chip nefast lipsa de caracter a politicianului cu lipsa de adevăr a opiniei publice. Iar situaţia rezultată nu numai că încetează să mai confirme democraţia, ci o şi invalidează – potrivit principiului că abia atunci cînd adevărul e în defect pentru mulţi, lipsa de caracter a cîtorva poate nărui o întreagă societate.

ready made

„L-am văzut foarte de aproape, la parada de 1 Octombrie. După încheierea ei, preşedintele Mao Ţze-dun s-a desprins din mijlocul celorlalţi şi a început să păşească încet spre unghiul din stînga al parapetului, salutînd mulţimea cu şapca. E un om solid, cu moliciune, plin la trup fără a fi obez, rotund la faţă, cu o frunte vastă, delfinică. Ochii n-au oblicitatea tipică, par doar închişi puţin într-o bucurie conţinută. Un zîmbet aerian, indefinibil, luminează toată partea de sus a capului. Omul pare întruchiparea unei forţe calme ca apele fluviilor Chinei, a unei bunătăţi părinteşti. Energia sa este meditativă şi senină. Preşedintele a mers astfel surîzînd cu modestie solemnă pînă la capătul meterezului, apoi s-a întors liniştit şi a dispărut.“

(G. Călinescu, *Am fost în China nouă,*
Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1955)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Bruto – neto = tara

Regele Ioan fără de Tară
se supără,-n alimentară,
că băcănia, de ani lungi,
nu are,-n cazul că ajungi
la rînd, învelitori, nici pungi.

El iese trist din prăvălie
cu zahărul în pălărie,
cu dropsurile-n cele două
largi buzunare,-n care plouă,
cu, în batistă, sare extra,
cu ouă de găină,-n dextra,
iar în cealaltă, lapte praf,
cu un creion dermatograf
după ureche sau în gură,
cu o funingine, o zgură
de-amărăciune, pe figură.

El, în persoană, e-un bagaj
ca omul fără ambalaj,
volumele fără tartaj,
articolele fără tară, —
cînd iese din alimentară.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Pantoful mov al pionieresei

(legenda Polianei C.)

Ei bine, cum tocmai mă pregătesc să vă zic mai spre final, am aflat recent ce grijă avea Poliana Cristescu de pantofii săi. Cine era Poliana Cristescu? – iată deja o întrebare cu puternice valenţe de cultură generală. Pentru cititorul mai în etate, Poliana rămîne soţia – singura, dincolo de legende – lui Nicu C., băiatul acela finalmente nostim care-a sfîrşit tînăr, plătind cu păcatele lui şi ale altora ca ţap ispăşitor al tuturor şmecherilor sistemului, după ce mai 'nainte fusese înjurat de bucureşteni şi lăudat de sibieni, mîngîiat de cîteva vedete ale epocii de-atunci şi pălmuit de alte cîteva vedete ale tuturor epocilor. Cititorul de 30 şi ceva de ani o mai ştie şi el pe Poliana – doar i-a fost, ea, un fel de dirigintă supremă. În ordinea mamelor de partid şi de stat de care generaţia mea a avut parte, Poliana era mai la urmă – după Suzana Gîdea, după Aneta Spornic şi, în orice caz, după mult acoperita de florile şoimilor patriei, Elena C., mama soacră.

În fine, singurul care merită lămuriri suplimentare este cititorul mai june: află, deci, tinere, că Poliana era, pe la începutul anilor '80, şefa organizaţiei de pionieri din RSR. Fişă stingheră azi în nomenclatorul de trecute doamne şi domniţe ale secolului ce se duse, Poliana n-a lăsat o amintire rea – principala sa preocupare pe linie de activism era una mai curînd benignă. Desigur, intrarea ei în prima familie a ţării – puţin cam forţată, între noi fie vorba, dar binevenită pentru poza oficială – o predispunea la un rol naţional; un rol pe care femeia l-a jucat nici mai bine şi nici mai rău decît alţii, dar măcar fără tapaj. Într-un regim în care determinismul era rege, o determinare oarecare plana deasupra fiecărui nou-născut – mai cu seamă după octombrie '66, cînd, prin legislaţia antiavort, Nicolae C. a lansat campania pentru oameni noi, cît cuprinde. Aşa se face că în fiecare comunist se ascundea un fost utecist, iar în fiece utecist mijise odată, înaintea primelor tuleie, un pionier. De fapt, pionierul era definiţia cea mai clară a unei proiecţii; ca şi comunismul, „omul nou" urma să vină; larva asta din care urma să-şi sloboadă aripile omul de mîine se chema, atunci, pionier – un produs de serie ce citea aceleaşi manuale şi îmbrăca aceleaşi costume sau fustiţe, aceleaşi cămăşi, băscuţe şi cravate. *À propos*: cravata de pionier a pus ceva probleme: la început ea a fost roşie şi înnodată la gît, mai pe urmă – pe la finele anilor '60, cred – ca prin minune i-a apărut pe margini un tiv tricolor (naţionalismul, deh!) şi, în anii '70, în loc de nod s-a ivit un inel de plastic dur şi translucid – obiect ce-avea darul să scoată, la lumina dimineţii, din bunică-mea un soi de aprigă disidentă, ori de cîte ori mă îmbrăca pentru şcoală şi, fatalitate, blestema un întreg regim că iar nu găseam inelul!

Ei bine, Poliana Cristescu era regina acestui ţinut de uniforme de tergal, cravate roşii şi intruvabile ineluşe. Fiecare instructoare de pionieri era un feldmareşal al ei, fiecare gazetă de perete şcolară era o pagină din jurnalul ei de campanie, fiecare abonat al revistei *Cutezătorii* i-era un supus. N-a fost ea o zînă, dar nici o tirană.

Şi-acestea fiind spuse, închei povestindu-vă cum săptămîna trecută am întîlnit, într-o seară, un fost instructor de pionieri, băiat de viaţă, pe la 50 de ani, reprofilat la ceva afaceri. *Şi ce-aţi făcut, dom'le, pentru pionierii care eram?* – l-am întrebat eu, aşa, în timp ce ciocneam un rachiu de caise într-un local sîrbesc din Timişoara, în aşteptarea unor platouri care, după mirosul ce venea din bucătărie, mă mir că nu l-au redeşteptat şi pe Tito. *Dom'le, am făcut cîte ceva, cum era atunci* – mi-a zis omul –, *dar mai ales i-am dus Polianei Cristescu nişte cremă de ghete*. Vie şi curioasă s-a ridicat atunci privirea mea dinspre fostele caise, iar muzica lui Bijelo Dugme, ce curgea din pereţi, mi-a pierit în ureche. *Uite-aşa* – a continuat omul –, *Poliana avea nişte pantofi mov, iar cremă de culoare mov, din aia în cutiuţe de tablă mici, cu un ţîmburuş ce ridica uşor capacul, se făcea numai la Guban. Mi s-a dat sarcină, am fost la fabrică, am luat două cutii de cremă, apoi am luat avionul spre Bucureşti şi am lăsat cutiile la cabinet*.

Cutiile costau, amîndouă, pînă-n 6 lei. Cu avion dus-întors, cu o noapte la hotel, cu o masă-două pentru curier, preţul lor să fi trecut de jumătatea unui salariu, la banii de-atunci.

Aşa încît, cititor de orice vîrstă, o să fiu foarte clar: în faţa mea aş vrea ca nimeni, dar nimeni, să n-o vorbească de rău pe Poliana! Nu numai că ea a folosit cea mai scumpă cremă de pantofi din istoria României, dar am impresia că, tocmai aceasta făcînd, a şubrezit şi ea niţel sistemul, dînd o văcsuială mov peste epoca de aur coclit a lui tata socru al dumisale.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Alegerile, fluviul, trandafirii

Nu ştiu alţii cum sînt, dar eu nu sînt ca ei! Primele mele amintiri despre procesul electoral datează din primii ani ai deceniului 7 al secolului trecut. Mă refer, ca să fie clar, la perioada 1960-'65. Trăiam pe vremea aceea, în calitate de tînăr cu caş la gură şi cravată roşie la gît, în oraşul Turnu-Severin. Eram mîndru de apropierea ruinelor faimosului castru roman Drobeta şi de importanţa lucrărilor ce fuseseră iniţiate la Porţile de Fier. La şcoală, în pauze, ne-ascundeam printre statuile de marmură şi fundaţiile descoperite de arheologi. Piciorul podului lui Apolodor din Damasc şi turnul lui Severus erau atît de banale, încît nu ezitam să ne cocoţăm pe ele şi chiar să desprindem bucăţi din venerabilele ruine, pentru a ne construi propriile noastre cazemate. Şi asta pentru că ideea de conflict transdanubian încă nu dispăruse cu totul, nici la nivelul adulţilor. Dincolo de fluviu se întindea o ţară misterioasă, despre care nu prea ştiam dacă ne e prietenă sau nu. Priveam însă cu invidie „săgeata", şalupa de pasageri ce zbura pe partea iugoslavă.

O dată la cîţiva ani, Turnu-Severin se mobiliza în vederea alegerilor. Oraşul era împînzit cu afişe mobilizatoare şi indicaţii privind secţiile de votare. Candidaţii erau oameni verificaţi, reprezentanţi ai partidului unic. Erau şi afişe mari, cu pozele unor oameni sobri, dar îi reprezentau doar pe liderii „de la centru" – Bodnăraş, Apostol, Drăghici etc., şi zîmbitorul Gheorghiu-Dej (la a cărui moarte, învăţătoarea ne-a dat liber, căci nu se putuse opri din plîns; Ceauşescu pîndea din umbră). Pentru noi, pionierii cu cravate roşii (dar fără tricolor şi inel, acestea au apărut ulterior), era clar că se apropie momente importante. În ziua hărăzită procesului electoral (întotdeauna duminică), ne trezeam mai devreme, înviorăţi de camioanele cu agitatori care circulau chiar şi pe străzile din centru, cu acces interzis. Din fiecare camion, cîteva zeci de bărbaţi şi femei strigau lozinci şi fluturau drapele. Bărbaţii erau îmbrăcaţi în costume, dar nu aveau cravate. Gulerele cămăşilor (invariabil albe) erau ridicate peste gulerul hainei. Limita fustelor era mult sub genunchi, iar culorile bluzelor cît se poate de sobre. În oraş fuseseră montate difuzoare ce revărsau valuri de muzică patriotică (profesorul meu de vioară a mormăit ceva despre faptul că unele erau melodii ruseşti, dar nu i-am dat atenţie). Ziarul raional scotea ediţii speciale, care erau difuzate gratis pentru a răspîndi îndemnul participării generale la vot. În cele mai neaşteptate locuri apăruseră tarabe cu crenvurşti, iar voluntarii le împărţeau copiilor baloane alungite, ce semănau cu nişte castraveţi anemici.

Turnu-Severin era supranumit (de localnici, cel puţin) „oraşul rozelor", drept care trandafirii agăţători erau omniprezenţi. În ziua alegerilor, mulţi dintre ei fuseseră sacrificaţi, pentru a sublinia farmecul înţepător al demersului electoral. Despre unii din candidaţi auzisem cîte ceva – erau indivizii pe care părinţii mei şi (unii din) prietenii lor îi ironizau în convorbirile purtate cu juma' de gură, cînd se vizitau reciproc. Cînd spun „candidaţi", nu mă refer la sensul concurenţial al pluralităţii – pentru fiecare funcţie scoasă la bătaie (la nivel orăşenesc, raional sau regional) nu exista decît un singur candidat. Care ieşea cîştigător întotdeauna! Şi nu aşa, oricum, ci cu majoritate absolută. Restul voturilor nefiind „împotrivă", ci doar lipsite de valabilitate. Unanimitatea era evitată cu grijă burlescă.

Iar alegerile erau alegeri, nu glumă. Nu te puteai sustrage, pentru că, din sfert în sfert de oră, neobosiţii agitatori ne băteau la uşă, trimiţîndu-ne imperios la vot. Vorbesc la persoana I plural, pentru că şi noi, cei mici, eram angrenaţi în tot felul de mini-spectacole cu poezii, cîntece şi demonstraţii sportive. Unii erau luaţi de părinţi în secţiile de votare şi se lăudau apoi săptămîni în şir. După cîteva zile, lucrurile reintrau în normal. Trandafirii erau măturaţi, iar străzile (ce fuseseră stropite cu sîrg) se prăfuiau la fel ca înainte de alegeri. Democraţia de partid triumfase din nou!

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Colecţia Ziariştii

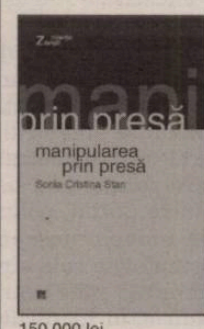

150 000 lei

SONIA CRISTINA STAN
Manipularea prin presă

150 000 lei

MĂLIN BOT
Ziariști amenințați ziariști bătuți

150 000 lei

MĂLIN BOT
Mafia cămătarilor

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro
http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: Andrei BREZIANU (jurnalist) ● Aurelian CRĂIUŢU (profesor univ., Universitatea Bloomington) ● Stela GIURGEANU ● Cristian LUPŞA (jurnalist) ● Simona MARINESCU (senator PSD) ● Vladimir TISMĂNEANU (profesor univ., Universitatea Maryland) ● **Coordonatoarea temei:** Magdalena BOIANGIU

Speriaţi de victoria lui Bush şi mai ales de dimensiunile ei, americanii lui Kerry emigrează în Canada, aflăm de la BBC. Unul n-a mai avut răbdare să-şi cumpere bilet de avion şi aflînd rezultatele s-a sinucis. Oameni care au luat în serios titlurile ziarelor despre alegerea celui mai puternic om din lume, persoane identificate cu campania anti-Bush pînă la momentul cînd au simţit-o ca pe o ameninţare personală, dezvoltă atitudini aberante, simetrice cu formele de delir psihopatic al partizanilor preşedintelui reales. „Dacă Bush cîştigă", prezicea o scriitoare americană, Barbara Probst Solomon, „în Statele Unite e posibilă instalarea fascismului." Primejdia fascistă a fost una din temele recurente ale mesajelor pe Internet. „Fascismul este o formă de comportament politic marcat de preocuparea obsesivă pentru declinul comunităţii, umilire, victimizare şi, prin compensare, întreţine cultul unităţii, al energiei şi al purităţii. Fascismul recrutează elitele, dar nu este produsul lor, ci al excitaţiei populare isterice", scrie Robert Paxton, unul dintre specialiştii în domeniu. E imposibil de identificat discursul echîpei Bush cu asemenea idealuri şi cu stimularea unor asemenea comportamente. Nu e mai puţin adevărat că această victorie a dat cîştig de cauză unei majorităţi mai curînd bigote decît religioase, celor care cred că succesul vine din propria lor putere de a şi-l construi, nu din ajutorul statului: ajutorarea săracilor creează lene şi disoluţie spirituală, îndepărtarea de Dumnezeu. Intervenţia în Irak presupune misonarismul acestor valori şi afirmarea unei puteri, trădate mereu de aliaţi nesinceri, care nu are a conta decît pe sine însăşi, pentru a-şi asigura liniştea şi prosperitatea. Aceasta ar fi baza populară pentru unilateralismul şi voluntarismul politicii externe a SUA din ultima perioadă, politică practicată cu mult înainte de susţinerea obţinută prin votul popular. Împuternicit cu acest mandat, îşi va continua Bush politica sau îşi va modifica structura echipei, încercînd o apropiere de aliaţii tradiţionali (europenii) şi structurînd pe alte principii alianţa cu aliaţii conjuncturali (Pakistanul, de exemplu). În războiul atît de imperativ împotriva terorismului, va fi preocupat de victoria democraţiei sau de triumful religiei creştine, aşa cum o înţelege el, împotriva religiei lor? De răspunsul la aceste întrebări depinde felul cum va evolua lumea, Europa veche şi nouă, raporturile dintre Islam şi celelalte religii monoteiste. În acest context, fascismul este o vorbă printre altele, combinînd frustrările cu ignoranţa. Comportamentul lui Bush la cel de-al doilea mandat este imprevizibil. Ne-am străduit în acest număr să oferim fotograma primelor săptămîni după o victorie atît de decisivă, încît e dificil să-i ceri învingătorului înţelepciune şi învinşilor răbdare. ***(M. B.)***

Al doilea mandat

Aurelian CRĂIUŢU

Din nou despre cele două Americi

Cu patru ani în urmă, preşedintele Bush se prezenta electoratului american ca un reprezentant al unui nou tip de conservatorism, plin de compasiune şi menit să pună capăt disensiunilor politice care divizaseră arena politică în timpul celui de-al doilea mandat al lui Bill Clinton (1996-2000), marcat de penibilul scandal Lewinsky şi dezvăluirile senzaţionale care au făcut deliciul presei. De atunci încoace, Statele Unite au trecut prin proba de foc a atacurilor teroriste din 11 septembrie şi s-au angajat din plin în războiul împotriva terorismului, a cărui nouă fază este campania militară din Irak. Imediat după tragedia din 2001, preşedintele Bush a reuşit într-adevăr să unească de aceeaşi parte a baricadei oameni ale căror opinii politice fuseseră radical opuse la alegerile din noiembrie 2000. Consensul naţional, atît de evident cu prilejul discursului despre starea naţiunii, rostit de preşedintele Bush la sfîrşitul lunii ianuarie 2002, s-a spulberat însă la puţină vreme după declanşarea campaniei împotriva terorismului în Asia şi Orientul Mijlociu.

În ultimele luni, preşedintele Bush a fost demonizat de către adversarii săi pentru politica sa internă şi externă, iar vicepreşedintele Cheney a fost aspru criticat în legătură cu declanşarea războiului din Irak şi presupusa sa intervenţie în problema contractelor fără licitaţii, acordate firmei Haliburton de Guvernul american, al cărui preşedinte Cheney fusese înainte de a ajunge la Casa Albă. În acelaşi timp, diferite organizaţii sponsorizate de Partidul Republican au lansat o adevărată campanie de defăimare a reputaţiei morale a senatorului Kerry, care a fost caracterizat, în repetate rînduri, drept un politician incorent şi incapabil să conducă ţara în lupta împotriva terorismului. În a treia dezbatere televizată dintre cei doi candidaţi, senatorul Kerry a fost ridiculizat de preşedintele Bush pentru aderenţa sa la valorile „liberalismului" (în America ca şi în Marea Britanie, liberalismul are conotaţii de stînga) care, s-a afirmat, nu ar reprezenta adevăratul ethos al societăţii americane de astăzi.

Alegerile recente au arătat, într-adevăr, că scena politică americană este astăzi mai divizată decît oricînd, ceea ce i-a făcut pe mulţi comentatori să vorbească din nou despre existenţa a două Americi, între care ar exista tot mai puţine punţi de dialog şi înţelegere. Este într-adevăr greu (deşi nu imposibil) de imaginat un dialog între un reprezentant al Americii conservatoare, militariste, în care religia şi tradiţia par a se afla în coliziune cu valorile seculare ale modernităţii, şi un reprezentant al Americii „democrate" care se opune războiului din Irak, priveşte cu toleranţă stilurile de viaţă alternative şi deplînge misionarismul politic ce caracterizează, la prima vedere, politica actualei administraţii. Ce au în comun, la urma urmei, fermierul din Ohio, care a votat împotriva legalizării căsătoriilor între homosexuali şi se pronunţă pentru scoaterea în afara legii a avortului, şi omul de afaceri din Massachussetts, care a votat pentru legalizarea acestor căsătorii şi este un adept ferm al dreptului fiecărei femei de a decide asupra corpului său? Ce au în comun cei care sprijină cercetarea genetică în scopul găsirii unor tratamente pentru boli grave, precum Alzheimer şi Parkinson, şi cei care, din motive religioase, se opun acestor cercetări? Ce au în comun suburbiile afluente din La Jolla (California) inundate de flori exotice şi verdeaţă, şi întreţinute de echipe de imigranţi mexicani plătiţi sub nivelul salariului minim, şi un oraş precum Columbus (Ohio), declarat recent drept cea mai săracă metropolă a Americii, din care slujbele au emigrat în Mexic ca urmare a implementării acordului NAFTA? Ce au în comun sectele protestante radicale, care au votat în masă pentru preşedintele Bush şi elitele universitare, care sprijină de obicei candidaţii democraţi şi trăiesc de regulă pe cele două coaste sau sînt izolate în turnurile de fildeş ale oraşelor universitare?

Acestea sînt, în bună parte, întrebări retorice. Lăsînd însă la o parte retorica pre- şi postelectorală, rezultatele alegerilor din 2 noiembrie sînt remarcabile, ele urmînd dealtfel tendinţa manifestată la alegerile parlamentare din 2002, cînd Partidul Republican înregistrase succese remarcabile. În ciuda unei situaţii economice incerte, dacă nu chiar precare (deficitul bugetar a atins dimensiuni istorice, şomajul este în creştere în multe state-cheie, precum Ohio şi Pennsylvania), scandalurile financiare de tip Enron s-au înmulţit, iar multe corporaţii şi-au mutat slujbele peste mări şi ţări în căutare de forţă de muncă mai ieftină), şi în pofida crizei militare din Irak, preşedintele Bush a fost reales cu o cifră record de 51% din votul populaţiei, cîştigînd nu mai puţin de 30 de state. Este demn de menţionat faptul că Bill Clinton nu întrunise decît 43% şi, respectiv, 49% din votul popular la alegerile din 1992 şi 1996, iar în 2000 George W. Bush fusese ales cu doar 47% din totalul voturilor exprimate. În plus, republicanii şi-au consolidat majoritatea în Camera Reprezentanţilor (231 membri) şi au cîştigat patru noi fotolii de senator, dominînd confortabil în clipa de faţă Senatul (55 senatori republicani). Cîştigurile republicanilor se regăsesc din plin şi la nivel regional şi local. Astfel, 28 de state sînt conduse în momentul de faţă de guvernatori republicani, iar partidul lui George W. Bush pare a avea majoritatea şi în Senatele şi Camerele Reprezentanţilor la nivel local. În mod şi mai surprinzător, unul dintre cei mai importanţi politicieni democraţi, Tom Daschle, care fusese liderul democraţilor în Senat, a fost înfrînt în campania sa de realegere în Dakota de Sud, iar statul Louisiana a ales pentru prima dată în mai bine de un secol şi jumătate un senator republican.

Pentru mulţi analişti politici, triumful Partidului Republican se explică nu atît prin prisma faptului că, în timp de război, electoratul se arată reticent în a-şi schimba liderii politici, cît mai ales prin prisma valorilor morale promovate de cei doi candidaţi. Din acest punct de vedere, valorile morale tradiţionale afirmate în discursurile preşedintelui Bush au contat mai mult decît situaţia incertă din Irak sau slaba creştere economică din ultimii ani. Valorile „liberale", promovate de senatorul Kerry şi coechiperul său John Edwards, nu au reuşit să convingă pe alegătorii din state-cheie, precum Colorado, Nevada, New Mexico sau Ohio, ale căror voturi au fost esenţiale. Numărul record al celor care au mers la urne anul acesta a fost şi el o surpriză. Republicanii au reuşit să identifice şi să mobilizeze un număr mult mai mare de alegători decît democraţii, iar o bună parte dintre aceşti noi alegători au provenit din sînul Americii profunde, tradiţionale, religioase şi conservatoare. Se poate spune, fără riscul de a greşi, că Partidul Democrat a cedat total în clipa de faţă republicanilor monopolul asupra discursului public despre valorile morale şi spirituale ale politicii americane. După cum la fel de clar este faptul că nici un candidat democrat nu va putea ajunge la Casa Albă în 2008, dacă nu va cîştiga în cîteva state din sudul şi mijlocul Americii, acolo unde nici Al Gore, nici John Kerry nu şi-au putut convinge alegătorii.

Pentru mulţi preşedinţi, incluzîndu-i pe Ronald Reagan şi Bill Clinton, al doilea mandat s-a dovedit adesea a fi mai dificil şi mai slab decît primul. Preşedintele Bush are însă şansa de a infirma aceste preziceri, dacă va şti să promoveze o politică mai echilibrată şi va învăţa din neîmplinirile primului mandat. La prima vedere, tentaţia de a promova o politică ferm conservatoare este mare, dată fiind compoziţia Senatului şi a Camerei Reprezentanţilor. Riscul ca Partidul Republican să se alieze şi mai mult cu sectele ultraconservatoare nu trebuie subestimat. Dar George W. Bush va trebui să dovedească că este şi preşedintele celor care au votat împotriva sa, pe data de 2 noiembrie. Nu este exclus ca preşedintele să ofere unul dintre ministere unui proeminent politician democrat. Este cunoscut faptul că preşedintele Bush intenţionează să trimită Congresului propuneri concrete pentru reformarea sistemului de asigurări sociale şi de reducere a impozitelor. Într-un viitor apropiat, preşedintele va avea ocazia să facă nominalizări pentru locurile vacante ce vor apărea la Curtea Supremă de Justiţie. Aceste iniţiative vor da naştere, cu siguranţă, unor dezbateri fierbinţi din care nu vor lipsi acuzaţiile reciproce. Este însă în interesul ambelor partide să lucreze în comun şi să încerce să ajungă la compromisuri rezonabile. Diviziunile din sînul electoratului sînt adînci, iar preşedintele Bush va avea de parcurs un drum lung, în încercarea sa de a demonstra că nu există două Americi, ci doar una singură, o ţară ce continuă tradiţia înţeleaptă iniţiată de Părinţii fondatori în urmă cu aproape trei veacuri.

Reţetă pentru învinşi

„Hillary este marea cîştigătoare democrată după prăpădul de marţi noaptea. Aproape sigur doamna Clinton va fi candidatul din fruntea listei pentru nominalizare din 2008. Pînă atunci s-ar putea ca ţara să dorească disperat o pauză după conducerea republicană şi s-ar putea ca războiul din Irak să se termine. Ea se bucură de foarte multă credibilitate la stînga prin dosarul realizărilor ei (în special proiectul reformei asistenţei pentru sănătate), prin sex (amintiţi-vă că majoritatea alegătorilor în alegerile primare democrate sînt femei). Dar de cînd a devenit senator de New York, ea s-a deplasat spre centru: a avut grijă să susţină războiul din Irak şi e membră în Comitetul senatorial pentru serviciul militar. Clintoniştii controlează aproape tot aparatul de partid, centrele de studii (Centrul pentru progresul american), organizaţiile care au făcut mobilizarea pentru vot, ca *Media Fund*. Iar soţul ei este unul dintre cei mai buni operatori politici ai democraţilor. Dar s-ar putea ca doamna Clinton să nu fie încoronată. Stînga Partidului Democrat tînjeşte după lupta împotriva a ceea ea consideră a fi centrismul instinctiv al *establishment*-ului. Stînga e convinsă că problema lui Howard Dean nu a fost mesajul, ci urletul purtătorului său. Şi e de asemenea convinsă că ar fi izbutit să-l învingă pe George Bush dacă militantismul ei ar fi fost la fel de puternic la stînga, pe cît a combătut el la dreapta (...)

Dar deplasarea partidului spre stînga nu pare să poată aranja lucrurile. Democraţii trebuie să înveţe cum să discute cu o ţară care, cultural, e relativ conservatoare. Dl Kerry a produs cîteva vagi încercări în acest sens declarînd că e campionul «valorilor conservatoare», pozînd într-un costum de vînătoare din catalogul L.L. Bean. Dar nu a reuşit să disimuleze faptul că a învăţat în şcoli particulare (din Elveţia) sau faptul că partidul său e dominat de oameni cu profesii urbane, care au puţine lucruri în comun cu cealaltă Americă, sau să nege eşecul partidului său în înţelegerea religiozităţii americane. Poate că în Franţa, unde doar una din zece persoane afirmă că religia joacă un rol important în viaţa sa, e bine să susţii avortul parţial, dar nu în America, unde raportul e şase la zece. Dacă democraţii nu s-au simţit niciodată în largul lor la Biserică, ei par străini şi în suburbii, în lumea caselor fără etaj, a parcurilor anonime şi a magazinelor generale, cît un teren de fotbal. Primejdia ar fi ca ei să transforme băşcălia la adresa lui Bush în batjocorirea americanilor de mijloc." *(The Economist*, 6 noiembrie 2004)

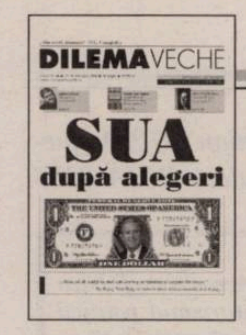

Cristian LUPŞA

America alege

Columbia e un oraş pustiu la 6,30 dimineaţa. Temperatura tremură puţin peste 10 grade, iar maşinile se tîrăsc leneş în lumina tulbure a dimineţii. E 2 noiembrie şi americanii votează pentru prima oară după Vietnam, în timp de război. În faţa Bibliotecii municipale, semnul care anunţă secţia de votare indică unde se află centrul orelor care vor urma. Deşi urnele s-au deschis la 6 dimineaţa, la ora asta strada e pustie.

Cîteva sute de metri mai încolo, doi studenţi încearcă să îmblînzească frigul, agitînd nişte pancarte cu logo-ul campaniei Kerry/Edwards imprimat pe ele. Au ocupat de la prima oră cea mai importantă intersecţie din oraş. De la televizor aflu că de-a lungul Americii, oamenii s-au înghesuit în secţiile de votare pentru una din cele mai aglomerate şi dure alegeri americane. *New York Times* estimează că, faţă de alegerile din 2000, unul din şapte alegători e o prezenţă nouă la urne.

„Nu avem de ales, altfel va trebui să ne plîngem încă patru ani", spune unul dintre tinerii democraţi, avînd grijă ca semnele cu numele candidaţilor să rămînă vizibile către stradă.

Ca şi celalte state, Missouri anticipa o rată de participare a celor cu drept de vot de peste 60%. În Boone County, unitatea administrativă de care aparţine Columbia, aproximativ jumătate dintre cei înregistraţi să voteze s-au prezentat la urne.

Barbara Stratton, directoarea şcolii Cedar Ridge, a decis să meargă tot pe mîna lui George Bush, pentru că John Kerry i se pare arogant. Lori Huhman predă la aceeaşi şcoală; el a votat pentru Kerry sperînd că acesta va investi mai mult în învăţămînt. Huhman nu a rămas surd nici la rugămintea băiatului său, în vîrstă de 8 ani, care l-a rugat să-i dea o şansă lui Kerry.

La ora 5 după-amiază, previziuni de toate felurile – de la chestionarele la ieşirea de la urne, pînă la predicţii bazate pe fapte mai mult sau mai puţin verificabile – păreau să spună că America e gata să îi dea lui Kerry o şansă. La scurt timp după, CNN a început să împartă statele între cei doi candidaţi. La 7,40, scorul era 102 Mari Electori pentru Bush, 77 pentru Kerry. Cei de la *New York Times,* mai circumspecţi, rămăseseră în urmă, la 34 la 3 pentru Bush. Zogby, unul din institutele de sondaje care a prezis cu succes alegeri recente, a pronosticat victoria lui Kerry, cu cel puţin cu 311 la 213. Nevada şi Colorado, considerate „la mustaţă", nu au fost „oferite" nici unui candidat.

Pe măsură ce continuau să sosească rezultatele, balonul democrat a început să se dezumfle. Voturile pentru Kerry nu păreau suficiente pentru a cîştiga în statele aflate pe muchie de cuţit, de-acum celebrele Ohio şi Florida.

„Am votat pentru Kerry deoarece sînt pentru dreptul femeii de a alege şi pentru că Bush este un idiot," spune Sara Lubbes, editor-adjunct la *Columbia Missourian,* unul din cele două cotidiene locale. Justificarea votului pentru Kerry e de multe ori alăturată unui epitet jignitor adresat lui Bush. Kelly Snowden, originară din California, spune că nu e impresionată de Kerry, dar nici nu poate vota pentru Bush. „Nu am votat pentru Bush, deoarece cred că un vot pentru Bush e un vot pentru frică", spune Snowden. „Suporterii lui Bush sînt defensivi, le e frică că îşi vor pierde bogăţia şi vieţile în faţa unor ameninţări fantomă."

Dar Bush are susţinători şi în Columbia, chiar dacă în mediul universitar predominantă e antipatia. La ora prînzului, un tată, veteran de război, împreună cu fiul lui, agită un steag şi nişte pancarte. „Încă patru ani, încă patru ani!", strigă tatăl îndeajuns de tare, încît să se facă auzit în toată intersecţia.

O bună parte din voturile lui Bush vin de la alegători puternic motivaţi ideologic. Un suporter care îşi sorbea cafeaua de dimineaţă în campus, a votat pentru Bush pentru că e de acord cu poziţia lui antiavort. Votanţii lui Bush au invocat şi alte numeroase motive: susţinerea Israelului, atitudinea fermă în politica externă, planurile pentru reforma asistenţei medicale şi convingerea că John Kerry ar face America să pară slabă în lume. De partea cealaltă, suporterii lui Kerry, cum ar fi Sarah Gayle, cred în politica socială a candidatului democrat. E adevărat, unii cred mai mult decît alţii. „Am emoţii pentru momentul în care va trebui să-mi găsesc o slujbă, să plătesc pentru asistenţa medicală şi mi-e teamă pentru viaţa vărului meu care e în Irak", spune Erin Ryan. „Nu cred că John Kerry are o baghetă magică cu care să rezolve toate aceste probleme, dar cred că va fi mai preocupat de ele în comparaţie cu Bush."

În Columbia e o populaţie sănătoasă de români – care, deşi nu pot vota, au păreri bine documentate despre alegeri. Alin Fumurescu, doctorand în ştiinţe politice la University of Missouri, spune că ar vrea să îl vadă pe Kerry preşedinte cu un Congres dominat de republicani. Radian Belu, profesor de tehnologie la Wayne University în Detroit, merge înainte cu Bush.

„Kerry este mincinos şi socialist, sînt sătul de ei, d'asta am plecat din România", spune Belu. „Îl prefer, deşi nu am drept de vot, pe George W. Bush."

La 10,40 peisajul era sumbru pentru Kerry, conform *LA Times:* Bush conducea cu 204 la 188, Ohio şi Florida fiind pe cale să se alăture celor 23 de state care erau deja în mîna preşedintelui. La 11,26 era clar că singura şansă, pe care Kerry o mai avea la alegeri, era să cîştige în Ohio. Puţin după 1 noaptea, scorul era 249 la 221, conform *LA Times.*

„E foarte interesant să urmăreşti alegerile americane", a recunoscut Norman Du Pressis, care a supravegheat alegeri în Mexic, Zimbabwe şi Malawi. „Doar America e ţara care încearcă să exporte democraţie." Du Pressis a fost observator internaţional la alegerile din Missouri. Zona centrală a statului a fost „curată" şi lipsită de probleme. Democraţia americană pare să fi scăpat ca prin urechile acului de problemele cu re-numărătoarea voturilor din 2000. Tot ce rămîne de făcut, pentru cel care cîştigă – indiferent dacă va fi Bush sau Kerry – e să reunească o Americă puternic divizată după alegeri.

Despre Columbia

Columbia e un oraş cu peste 85.000 de locuitori, în mijlocul statului Missouri, un stat faimos pentru rîul cu acelaşi nume şi pentru Mark Twain. Columbia are în jur de 30.000 de studenţi la trei universităţi locale, dintre care University of Missouri are peste 27.000 dintre ei. Învăţămîntul superior e cea mai importantă „industrie" a oraşului care găzduieşte cea mai veche şcoală de jurnalism din lume. De fapt, Columbia are mai mulţi jurnalişti pe cap de locuitor decît orice alt oraş din lume – inclusiv Washington, D.C. Mediul universitar conferă oraşului o tentă liberală, anulată însă de către zonele rurale ale statului, care votează cu Partidul Republican.

Columbia e cotat constant ca unul din cele mai „locuibile" oraşe din America, unul din cele mai primitoare locuri pentru a te retrage după pensionare, iar recent *Forbes* a desemnat oraşul o „comunitate de verandă" – un loc în care locuitorii interacţionează şi dialoghează între ei.

Stela GIURGEANU

Trecători pe lîngă visul american

...Pentru că *„alegerile de mîine sînt vitale nu numai pentru noi, dar şi pentru întreaga lume"*, trecătorii după-amiezei bucureştene de dinaintea votului lor au privit cu interes şi cu o anumită aură de ghicitor, prin ferestrele larg deschise de mass media, campania electorală a Statelor Unite. Animaţi de diverse motive şi criterii (care nu au avut nici în clin nici în mînecă cu înrudirea dintre cei doi candidaţi şi Vlad Ţepeş), unii ar vota pe americăneşte chiar mai abitir decît ar face-o pe româneşte.

...Pentru că, în primul rînd, *„românii ar trebui să înveţe din lecţia de democraţie pe care o dau americanii lumii întregi"*, campania americanilor i-a părut primului meu trecător un exemplu demn de urmat de ai noştri. „Domnule, ştii? Că e Bush, că e Kerry, pînă la urmă, din punctul nostru de vedere, nu e aşa de important. Ce e important e că acolo alegătorii chiar contează, iar proiectele candidaţilor se bazează pe fapte, nu pe vorbe. Pînă una alta, indiferent de rezultat, America rămîne puterea mondială, iar următorul lider nu va avea cum să aducă nici un fel de schimbare radicală."

...Pentru că *„este un bun creştin"*, a doua trecătoare, între două vîrste şi cu diplomă de inginer, l-ar vota pe Bush. „Am citit că la micul dejun îşi spune rugăciunea. Este un om care are curaj şi crede în ceea ce spune; fiind declarat pe faţă contra homosexualilor, într-o lume a tuturor posibilităţilor, Bush reuşeşte să impună o limită. Este un păstrător al valorilor şi al tradiţiilor. Da, aş vota, fără ezitare cu Bush!"

...Pentru că *„prezicerile Apocalipsei se adeveresc"*, Bush îi pare, la cei 59 de ani (cu 3 milioane pensie), celei de-a treia trecătoare, omul diavolului. La fel ca şi Nostradamus şi Biblia propovăduieşte aceeaşi imagine a falsului eliberator. Anticristul care, la fel ca Bush, se erijează în cavalerul creştinismului, doar la început, doar pentru a înşela vigilenţa inocenţilor, dar care, între timp, pregăteşte venirea Diavolului. Ar vota cu Kerry? Nu prea ştie, dar din două rele, o alege pe cea mai puţin rea... Adică pe Kerry!

...Pentru că *„s-a săturat de războaie"* şi pentru că *„de cînd a venit Bush, lumea a intrat parcă în cel de-al treilea război mondial"*, a patra trecătoare, studentă la Litere, nici nu se gîndeşte la Bush. „Kerry, ce, poate fi mai rău ca Bush?"

...Pentru că, *„după cum merg lucrurile..."*, există pericolul unui nou război mondial – iar „dacă se declanşează, să ne ferească Dumnezeu să fie Bush la putere... arabii se vor uni şi vor pune stop la petrol şi toată societatea, toată civilizaţia asta a noastră, care e întemeiată numai pe industria petrolului, va fi exterminată..." – al cincilea trecător ar vota... „în nici un caz cu Bush!".

...Pentru că *„sînt un adept convins al lui Bush"*, al şaselea trecător ar vota cu... „spiritul lui războinic şi ofensiv". Datorită lui România a intrat în NATO. „Şi, pînă la urmă, cu toţii avem nevoie de unul ca el care să-i mai pună cu botul pe labe pe arabi."

...Pentru că *„şi-a tot dat cu stîngul în dreptul"*, Kerry este exclus de votul lui, care devine, din lipsă de alte opţiuni, din păcate, pro-Bush. „Nici de Bush nu-mi place, dar de Kerry cu atît mai puţin." Are 30 de ani şi este al şaptelea trecător. Sincer, nu a urmărit cu mare atenţie campania (nu are timp), dar din cîte a văzut „Kerry este un tip inconsecvent, care are idei de conjunctură... Pe cînd era senator a votat pentru război, iar acum îl blamează."

...Pentru că *„la vizita lui a ieşit curcubeul"*, surîsul şugubăţ, de 37 de ani, al celei de-a opta trecătoare, doctor stomatolog, ar vota cu Bush. „România are deja rodate relaţiile cu el, drumurile noastre sînt mai accesibile în viitor, iar dacă Bush este reales, nu ar mai trebui reluate tratativele. Şi, cine ştie, pentru români poate iese, pentru a doua oară, curcubeul..."

Cum se vede de departe

Orientul Mijlociu

● Am fost foarte dezamăgit cînd am auzit de victoria lui George Bush, pentru că, în principal, el este un conducător războinic. A declanşat două războaie, în Afganistan şi în Irak, şi nu va ezita, în cel de-al doilea mandat, să declanşeze altele. Aş fi dorit să văd o schimbare în administraţia Statelor Unite şi lucrul cel mai bun pe care-l pot spune despre Kerry e că el nu era Bush. (Nael, Ramallah, Malul Occidental al Iordanului)

● Victoria atît de admirată a lui George Bush dovedeşte că poporul american alege întotdeauna persoana potrivită pentru locul potrivit, ca să aibă un viitor mai bun. (Ali Jawad, Bagdad, Irak)

● Vestea proastă e că Bush a fost reales. Vestea bună e că nu poate candida la al treilea mandat. (Mohammed Salah, Egipt)

● Cred că după victoria lui Bush, forţele americane se vor retrage. Dar drumul lor va trece prin Iran şi Siria! (Ali Mohammed Jumma, Kirkuk, Irak)

● După realegerea sa, George Bush trebuie să se ţină de cuvînt în legătură cu Irakul: să restabilească securitatea ţării, să refacă forţele armate şi să lichideze terorismul. În al doilea rînd, trebuie să se oblige să înfăptuiască proiectele de reconstrucţie. (Ali Al Kazimi, Bagdad, Irak)

● Cred că în cel de-al doilea mandat, Bush se va elibera de necesitatea de a face faţă cerinţelor Israelului. Totuşi, comparat cu Kerry, el rămîne opţiunea cea mai bună. Arabii au o şansă în plus cu el, faţă de ceea ce ar fi avut cu adversarul lui. (Tarik Hammouda, Riad, Arabia Saudită)

● Personal, l-aş fi ales pe George Bush, pentru că n-ai cum să te opui altfel unor regimuri cum e cel al talibanilor sau cel al lui Saddam. Lumea nu-şi poate permite să negocieze cu ei. (Seyed Yashar Qezavati, Teheran, Iran)

● Am fost fericit cînd am aflat că George Bush a fost reales. Politicile SUA sînt importante pentru toate ţările, indiferent cine ar fi preşedinte. Dl Bush îşi va urma şi cu mai multă consecvenţă planurile sale şi va continua ceea ce a început. Mi se pare probabil ca Iranul să fie eliberat spre sfîrşitul celui de-al doilea mandat, deoarece sînt convins că plănuieşte asta. (Saeed, Teheran, Iran)

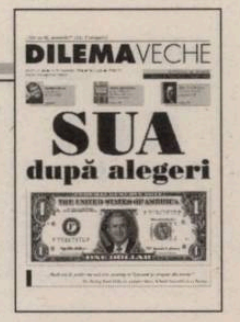

Vladimir TISMĂNEANU

Viitorul politicii externe americane

George W. Bush este un preşedinte al unei perioade de război. Ca şi în cazul lui Harry Truman, în 1948, au existat numeroase predicţii care afirmau că el va pierde alegerile, că americanii nu au încredere în viziunea lui strategică etc. În parte, criticile la adresa planificării perioadei de după intrarea în Irak au fost motivate. Mă gîndesc la cele scrise de Francis Fukuyama în legătură cu euforia unora dintre colegii săi neoconservatori, grăbiţi să promoveze, fără suficiente elemente logistice, opera de construcţie naţională şi democratică. Spun în parte, pentru că opţiunea intervenţiei în Irak are implicaţii mult mai largi şi care se dovedesc în consonanţă cu voinţa unei majorităţi a electoratului american. Sînt convins că acum, după ce va trece febra alegerilor şi polemicile se vor tempera, administraţia Bush va face un bilanţ a ceea ce s-a realizat şi ceea ce urmează să se întreprindă în planul războiului împotriva terorismului şi, nu mai puţin important, în acela al revoluţiei democratice globale.

Este de aşteptat ca spiritul internaţionalismului neowilsonian, care a inspirat intervenţiile din Afganistan şi Irak, să continue în timpul celui de-al doilea mandat Bush. Sînt de acord cu Timothy Garton Ash că senatorul Kerry deţinea un mare atu în privinţa unei posibile redresări a relaţiilor cu Europa de Vest (în special cu Franţa şi Germania). Ceea ce nu înseamnă că administraţia Bush nu va încerca să amelioreze aceste relaţii. Cum scria *Washington Post* în editorialul din 3 noiembrie, administraţia va trebui să ţină cont de faptul că adversarii lui Bush au exprimat nu doar poziţii pasionale, dar şi argumente raţionale. Este astfel de aşteptat o diminuare a zelului misionarist (şi chiar milenarist) asociat cu influenta facţiune neoconservatoare din adminstraţie. Rămîne de văzut dacă Donald Rumsfeld va continua să conducă la Pentagon şi ce funcţie va deţine în următorii patru ani Paul Wolfowitz.

Războiul împotriva terorii va continua fără ezitări. O majoritate a alegătorilor a apreciat consecvenţa politicii lui Bush şi faptul că acesta, spre deosebire de unii importanţi politicieni şi strategi democraţi, a văzut şi vede în terorism un flagel comparabil cu totalitarismul comunist şi fascist. Pentru Bush, ce s-a petrecut la 11 septembrie nu a fost un „grav accident", ci o parte a unei confruntări epocale înrădăcinate în viziuni antagonice despre modernitate şi drepturile individului. Concluziile Comisiei de investigare a atacului terorist împotriva Statelor Unite spun acest lucru cît se poate de limpede: ne aflăm într-un război ale cărui cauze sînt ideologice. Problema este ce va face George W. Bush în raport cu atrocităţile comise de trupele ruse în Cecenia. Va găsi el tonul şi modalităţile necesare pentru a modera apetitul imperialist şi autoritar al lui Vladimir Putin?

Unul dintre cei mai avizaţi gînditori politici americani, Zbigniew Brzezinski, a criticat sever, în ultimii ani, poziţiile administraţiei Bush în politica externă. Între altele, Brzezinski le reproşează lui George W. Bush şi consilierilor acestuia angajarea pe o pantă hegemonică, menită să creeze mari dificultăţi în relaţiile cu aliaţii tradiţionali. Cred că în următorii ani vom asista la accentuarea elementului de conducere globală (deci nu de hegemonism) şi la o reconsiderare a unui anumit unilateralism. În egală măsură, oricine ar fi preşedintele american, există faptul incontestabil că Statele Unite sînt nu doar hiperputerea despre care vorbea cîndva Hubert Vedrine, dar şi acea supraputere indispensabilă, fără de care există riscul alunecării în anarhie globală.

America Latină va trebui să fie mult mai serios luată în calcul. Recentele alegeri din Uruguay arată că asistăm la o recrudescenţă a stîngii pe un continent vital pentru securitatea economică şi politică a Statelor Unite. Evident, s-ar putea ca Tabare Vasques să meargă în direcţia stîngii braziliene şi să evite un radicalism strident şi păgubitor de tipul celui practicat de colonelul Chavez în Venezuela.

Marile discrepanţe economice globale vor fi ele subiecte importante pe agenda administraţiei Bush. De asemenea, va fi extrem de importantă menţinerea unor relaţii cordiale cu India şi Japonia. America are interesul să încurajeze continuarea reformelor economice în China şi, nu mai puţin, promovarea reformelor politice. Nu cred că administraţia realeasă se va angaja într-un fel de „război sfînt" anti-islamic, fie şi în compania lui Putin. Cred că experienţa din Irak serveşte ca un avertisment cît se poate de dramatic privitor la riscurile unor acţiuni similare, într-un viitor apropiat, în ţări precum Siria ori Iran. În pofida retoricii inflamatorii a perioadei electorale, administraţia Bush nu este dominată de un grup de extremişti, iar lupta împotriva fundamentalismului islamist este un obiectiv pe care îl va urmări orice preşedinte, republican ori democrat. În Orientul Mijlociu, ţin să adaug, poziţia lui George W. Bush pare să fi dat rezultate palpabile, recunoscute chiar de stînga israeliană. Nu ştiu dacă George W. Bush are şanse să lărgească coaliţia din Irak prin atragerea Franţei ori a Germaniei. Mă îndoiesc profund. Ceea ce poate face este să persevereze pe linia actuală a întăririi statului democratic irakian, a desfăşurării alegerilor libere şi, mai devreme sau mai tîrziu, a retragerii forţelor militare străine. Simplu spus, a doua administraţie Bush va continua strategia formulată după 11 septembrie 2001, însă este de aşteptat că vor exista schimbări importante la nivelul stilului. Ceea ce poate duce la depăşirea tensiunilor transatlantice şi la o reducere a resentimentelor anti-Bush în Europa occidentală şi în alte părţi ale lumii.

Washington, DC
3 noiembrie 2004

Andrei BREZIANU

Pe muchie de cuţit?

Niciodată în istoria americană o bătălie electorală nu a întrunit mai multe superlative decît cea care a opus anul acesta pe John Kerry lui George W. Bush, în scrutinul pentru Casa Albă. Cifre record de participare – circa 60% din cei cu drept de vot s-au prezentat de această dată la urne, marcînd astfel un punct de ruptură cu apatia de rutină de pînă acum, manifestată de-a lungul ultimelor decenii, cînd aproximativ jumătate din americanii cu drept de vot obişnuiau să se abţină. Superlative au fost şi sumele record investite de cei doi candidaţi în campania electorală – peste 4 miliarde de dolari, cu 20% mai mult decît la alegerile de acum patru ani, şi un record absolut pentru analele precedentelor competiţii prezidenţiale americane. Dincolo însă de caracterul statistic al numerelor, dincolo de drama şi suspensul competiţiei deosebit de strînse, luate ca atare sau privite ca spectacol, se situează caracterul superlativ al mizei pentru care şi-au exprimat votul cei aproximativ 120 de milioane de americani, o miză record prin reverberaţiile ei atît pe scena internă americană, cît şi, în sens larg, dincolo de hotarele Statelor Unite. Niciodată, într-adevăr, mize de interes global – lupta contra terorismului, în primul rînd – nu au depins atît de mult de orizonturile pe care le întredeschid acum rezultatele unui eveniment electoral desfăşurat pe teritoriul unei singure ţări, unul în care milioane de pronunţări individuale au validat în funcţie – în persoana lui George W. Bush – pe cel care va sta, pînă în 2008, la cîrma celei mai impunătoare puteri politice, economice şi militare cunoscute vreodată de istoria de pînă acum a umanităţii. Un partizan al lui George W. Bush din Florida sintetiza, în maniera colocvială, această enormă cuprindere atunci cînd, în ajunul alegerilor, declara unui reporter că nu cunoaşte decît două puteri guvernante în lume: pe Dumnezeu, sus în Ceruri, şi pe George W. Bush, pe Pămînt, căruia, spre binele Americii şi al întregii lumi, jura că avea să-şi dea votul. „O alegere de proporţii biblice", comenta un alt alegător evenimentul. Anecdotică sau metaforică, evocarea Cărţii cărţilor, ca şi alăturarea celor două cîrmuiri, pămîntească şi cerească, conotează un adevăr important, prezent prin răsfrîngeri în multe conştiinţe care au văzut şi văd, în realegerea lui Bush, o chezăşie providenţială de continuare a unor proiecte de interes enorm şi de cuprindere globală. Niciodată, într-adevăr, alegerea preşedintelui unei singure ţări nu a privit mai mult, prin ricoşeurile generate de rezultatele ei, restul lumii.

Cu puţin înainte de alegeri, un cunoscut publicist newyorkez se referea la semnificaţia momentului subliniind că, dincolo de însemnătatea votului asupra persoanei celui chemat să conducă pe următorii patru ani destinele naţiunii, scrutinul din 2 noiembrie avea să îmbrace şi forma unui test chemat să arate americanilor înşişi, dar şi lumii, în propriile lui cuvinte, „ce fel de naţiune sîntem".

La această chestiune, primul răspuns ar fi: o naţiune profund divizată. E vorba, desigur, de absenţa unui centru, în lipsa căruia opţiunile politice ale societăţii americane s-au cristalizat şi se cristalizează în continuare pe două versante net delimitate, traversate de o falie ce separă poziţii aparent ireconciliabile. Există practic două jumătăţi ale naţiunii, părerile fiecăreia dintre ele, exprimate la vot, frizînd proporţia de 50%. Între Bush şi Kerry, un al treilea şi insignifiant candidat recoltînd doar circa 1% din sufragii. Divizarea s-a manifestat virulent şi în nemaiîntîlnita înverşunare care a definit retorica de campanie a celor doi lideri în competiţie, stilul înfierbîntat al publicităţii şi al polemicilor, presărate cu acuzaţii şi contra-acuzaţii de o vitriolantă stridenţă. Descrisă de editorialista revistei *Time,* Nancy Gibbs, drept un nesănătos amalgam de „patimă şi venin", campania recent încheiată a lăsat învingătorului (parafrazez) sarcina de a încerca să readune jumătăţile frînte, cu alte cuvinte, să relipească cioburile.

În cartea sa recentă *The Great Divide: Metro Versus Retro,* John Sperling argumenta (ca şi, mai înainte, Gertrude Himmelsfarb în *One Nation, Two Cultures)* că America a devenit efectiv, dincolo de fragmentările inerente oricărui creuzet sau mozaic de energii umane, o naţiune împărţită în două, pe linii de fractură astăzi cu neputinţă de ignorat. America zisă „Retro" este tradiţionalistă, religioasă, precumpănitor rurală; opusă fiscalităţii şi taxelor, ca şi politicilor sociale favorizînd „statul-doică", ea respinge libertinajul, licenţiozitatea şi avortul şi este, în general, păstrătoare în forme moderne a aceleiaşi morale puritane care a stat la temelia vechii societăţi americane. America „Retro" este mai curînd o Americă neinteresată de lumea din afară şi închisă în raport cu ea. America zisă „Metro" este America metropolelor şi a marilor aglomerări urbane. Tolerantă, seculară, cosmopolită, ea refuză multe din constrîngerile morale vehiculate prin tradiţie. Promovează şi explorează noul în raporturile dintre sexe, în viaţa de familie, în arte şi ştiinţe, şi tinde să ignore codurile demodate de conduită. Este liberală, permeabilă, flexibilă, interesată de restul lumii, deschisă universurilor din afară. Cea dintîi, America „Retro", e cea care, cu o marjă suficientă de avantaj, a votat pentru Bush şi a cîştigat. Cea de-a doua, America zisă „Metro", este cea care a votat pentru Kerry şi a pierdut.

Într-una din primele sale pronunţări publice de după victorie, preşedintele Bush s-a declarat sigur pe sine, neclintit în determinarea sa de a se folosi de mandatul primit de la acea jumătate plus unu din electorat care l-a preferat ca lider pentru următorii patru ani. Învingătorul a dat a înţelege că va merge fără ezitare înainte – precizare importantă – alături de toţi cei care îi împărtăşesc convingerile şi obiectivele. Unii observatori deduc deja din aceasta că unilateralismul „în forţă" care, pe plan extern, a caracterizat politica de pînă acum a Casei Albe (cu precădere după momentul totalmente novator de atacare preventivă a terorismului internaţional prin invadarea Irakului) ar avea toate şansele să continue neabătut. Pentru restul lumii care a urmărit alegerile prezidenţiale americane, şi care, în bună parte – pe drept sau pe nedrept – manifestă păreri împărţite faţă de mersul iniţativelor întreprinse pînă acum de preşedintele Bush în Irak (ca şi în alte părţi ale globului), rezultatul votului de la 2 noiembrie 2004 pare să indice că alte obiective (bunăoară, Iranul ori Siria) ar putea de acum figura pe lista celor ochite prin amplul şi puternicul proiect american de reînnoire a hărţii politice a Orientului Mijlociu. Rămîne de văzut dacă preocuparea majoră reprezentată pentru lumea întreagă de pericolul terorist urmează să diminueze şi poate chiar să dispară în viitorii ani, odată cu ducerea mai departe – fără şovăială şi fără schimbare de metodă – a marilor linii de acţiune cu impact şi răsfrîngeri globale, puse la cale de administraţia în mîinile căreia se află astăzi, pentru încă patru ani, cea mai mare putere economică, politică şi militară cunoscută vreodată de istorie. Răspunsul la această întrebare s-ar putea afla, pînă la proba contrarie, pe muchie de cuţit.

Cum se vede de departe

Europa

● Deşi atît eu cît şi prietenii mei l-am fi preferat pe senatorul Kerry ca preşedinte, poate că realegerea lui Bush e spre bine. Acum el poate face ordine în dezordinea pe care a creat-o în primul mandat. (Alex V., Leuven, Belgia)

● Am crezut că Kerry o să cîştige, dar în fundul inimii îmi doream victoria lui Bush. Pentru Rusia şi pentru Israel, victoria lui Bush e o veste bună. (Iris, Moscova, Rusia)

● Mulţi dintre cei care au votat cu Kerry au votat împotriva lui Bush, nu pentru Kerry. Nu poţi deveni preşedinte doar printr-un vot de protest. Ar fi fost necesar ca Kerry să-şi extindă platforma şi să ofere o viziune clară pentru ţara lui. Cred că democraţii au crezut prea devreme că sînt victorioşi – în special după dezbaterile televizate – şi de aia au pierdut. Trebuie să fiţi mai aproape de popor, băieţi! (Serghei M., St. Petersburg, Rusia)

● Mă rog, probabil că fac parte dintr-o minoritate, dar sînt aşa de fericită! În aceste vremuri grele e nevoie de un conducător cu mintea limpede, cu convingeri şi cu forţă. Kerry nu avea nici una dintre aceste calităţi. Bush e singurul care poate conduce America. (Fiona, Paris, Franţa)

● Este într-adevăr un ghinion că George Bush a fost reales într-un moment crucial din istoria omenirii. (Ramesh Koranga, Germania)

(reacţii la realegerea preşedintelui Bush de pe site-ul BBC News)

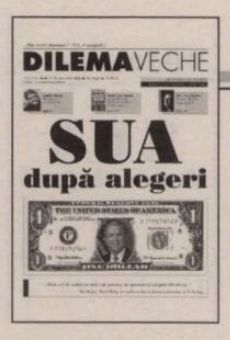

„E greu în Irak“

– convorbire cu Simona MARINESCU, senator PSD, trimis special al României în Irak –

Aţi stat luni de zile în Irak, aţi trăit acolo experienţa războiului.

Şi acum sînt cu bagajele făcute.

Cum se vede de la faţa locului politica externă „arogantă“ a preşedintelui Bush, care sînt reacţiile faţă de ocupaţia străină, ce consecinţe au defectele atribuite de cancelariile europene administraţiei americane?

Depinde pe cine întrebi. Dacă stai de vorbă cu soldaţii americani, afli că ei sînt acolo pentru o cauză dreaptă: odată sosiţi în Irak, au constatat că sărăcia era de nesuportat, că oamenii erau complet lipsiţi de drepturi şi în fiecare zi soldaţii fac ceva pentru ca aceşti oameni să-şi recapete demnitatea. E un proces în desfăşurare. Contează şi cu care irakieni stai de vorbă. Cei tineri spun că sînt fericiţi că Irakul are şansa acestei deschideri. Pentru prima dată pot să călătorească şi ei speră că, după adoptarea unei Constituţii democratice, democratizarea va continua. Generaţia de vîrstă medie a fost puternic afectată de sărăcie, există familii numeroase unde bărbaţii au murit pe parcursul războaielor, mamele au rămas cu mulţi copii în îngrijire, şi-au dorit această schimbare, dar, ca şi în România, vor să vadă mai repede efectul ei; dacă îi întrebi pe vîrstnici, lucrurile se complică. Ei au o altă reprezentare a evoluţiei lui Saddam Hussein, a regimului înfiinţat de Saddam Hussein, a sancţiunilor date de Consiliul de Securitate, ei vor spune că răul traversat de Irak are nu numai cauze interne, ci şi foarte multe cauze externe. Ei sînt foarte critici faţă de evoluţia în timp a poziţiei americane.

Instituţiile care securizează o dictatură o duc întotdeauna bine.

Dar de luptat, luptă cei tineri, ei au pus mîna pe arme şi le mînuiesc cu dexteritate.

Arma face parte din viaţa lor, însă modul în care se exprimă folosind arma este extrem de diversificat şi în raport cu vîrsta, şi în funcţie de nivelul de instrucţie. Insurgenţa, îndreptată împotriva noastră, a soldaţilor coaliţiei şi a civililor care am lucrat în Irak, este practicată de către foştii soldaţi ai lui Saddam Hussein: ei şi-au pierdut „locurile de muncă“, nu au nici un venit şi au arme acasă. Stipendiile acordate de administraţia Bremer sînt foarte modeste. Armata lui Saddam a trăit foarte bine, a fost o categorie profesională beneficiară a tot felul de privilegii. Totdeauna instituţiile care securizează o dictatură o duc bine. Saddam ştia că are foarte mulţi adversari externi, a fost pe picior de război cu statele din zonă, şi acesta este motivul acordării privilegiilor. Am fost surprinsă discutînd cu preşedintele Asociaţiei invalizilor de război – un irakian într-un căruţ, între timp am devenit buni prieteni – să constat că el nu e de acord cu mine cînd spun că regimul Saddam a fost rău, chiar dacă el rămăsese invalid, fără picioare: invalizii de război aveau mai multe drepturi decît alte categorii sociale. Eu am încercat să-i explic, fără prea mare succes, că fără Saddam n-ar fi fost invalizi de război.

De la Reagan încoace, Bush este unul dintre cei mai puternici preşedinţi.

Ce rol joacă religia în rezistenţa irakiană?

Ambasadorul Bremer a organizat un Consiliu de guvernare irakian asistat de noi ca un guvern paralel. Consiliul era format din grupurile religioase şi etnice irakiene. Erau reprezentaţi şi sunniţii, şi şiiţii, şi kurzii în proporţia în care alcătuiesc populaţia. Acolo s-a elaborat legea provizorie, Constituţia, conform ei s-a petrecut transferul de autoritate şi, ulterior, conform ei se vor organiza alegerile. Au fost discuţii aprinse, s-au adus multe modificări şi una dintre revendicări a fost ca Islamul să rămînă sursă de drept. Prin urmare, această Constituţie, şi sînt convinsă că aşa va fi şi următoarea, se raportează foarte clar la Islam.

Pînă la urmă, ocupaţia americană va zămisli un stat islamic?

Nu. E greu în Irak. Pe vremea lui Saddam, statul era secular, pentru că el a ţinut sub control formele de manifestare ale populaţiei şiite, oarecum fundamentaliste în ceea ce priveşte practica islamică. Sunniţii, susţinuţi de Saddam, sînt moderaţi în ceea ce priveşte practica religioasă. Ar fi dificilă o regresie. Chiar şi liderul spiritual şiit, Ali Sistani, a spus în nenumărate rînduri că în Irak nu va fi posibil un stat islamic ca în Iran, constatînd că s-au produs nişte modificări în conştiinţa populaţiei irakiene, în felul cum îşi trăiesc ei viaţa. Aceste modificări nu sînt reversibile. Tinerii, cei care dau de obicei semnul a ceea ce urmează să se întîmple, chiar dacă păstrează vestimentaţia tipică islamismului pur – în sensul că fetele rămîn acoperite, păstrează rigorile relaţiilor între fete şi băieţi – o fac pentru că fetele consideră că asta ţine de farmecul lor şi nu pentru că li se impune o astfel de viaţă. E greu de spus ce va urma, în opinia mea, momentul dificil al Irakului va fi la începutul anului următor cînd vor fi alegeri. Întreaga campanie electorală din SUA a rezonat în Irak şi multe din deciziile luate pe tot parcursul anului 2004 au fost influenţate de apropierea alegerilor şi de disputa administraţiei republicane cu democraţii. S-a ştiut că Irakul va fi un punct sensibil şi, ca urmare, transferul de autoritate din iunie a fost calculat în aşa fel încît să dea un răgaz americanilor să uite că au administrat Irakul în condiţii mai bune sau mai rele. Pe tot parcursul verii şi al toamnei, toate acţiunile trupelor de coaliţie sub conducerea americanilor au fost foarte moderate. Tot ce se întîmplă în Irak devine un spectacol de televiziune şi atunci s-a încetinit turaţia pentru ca americanii să se concentreze pe tematica internă.

Credeţi că Bush, la al doilea mandat, cu mîinile dezlegate, îşi va schimba comportamentul?

De la Reagan încoace, Bush este unul dintre cei mai puternici preşedinţi. A cîştigat votul popular, a înregistrat o susţinere pe care numai Reagan a mai avut-o şi chiar mulţi americani, care nu au fost de acord cu intervenţia în Irak, l-au votat pe Bush. Asta înseamnă că ei au rămas solidari, convinşi că America e ameninţată de terorism şi că America trebuie să rămînă o mare putere şi, dacă a început un proces de democratizare în Orientul Mijlociu, el nu trebuie abandonat. Cred că apariţia lui Bin Laden, cu cîteva zile înainte ca votul să se exprime, a fost de natură să-l ajute pe preşedintele Bush, deşi Al Qaeda nu asta dorea. Faptul că America, destul de confuză în realizarea ameninţărilor externe, a putut să-l vadă pe duşman în carne şi oase, şi-a amintit că duşmanul există, a legitimat planurile lui Bush de politică externă. Astfel, s-a reorientat votul celor mai puţin decişi pe ultima sută de metri. În anul 2004, terorismul a indus votul în state importante ale lumii: am în vedere Spania, am în vedere Statele Unite. Să sperăm că toate celelalte ţări sînt departe de orice ameninţare teroristă. Eu cred că dacă Bush ar fi pierdut, am fi avut parte de un moment de mare instabilitate în Orientul Mijlociu. Teroriştii ar fi perceput înfrîngerea lui Bush ca pe o victorie a lor. 150.000 de suflete aflate în Irak, soldaţii, ar fi avut parte de cîteva zile cumplite. Cu siguranţă li s-ar fi servit o lecţie sîngeroasă. În acelaşi timp, noi discutăm într-un moment cînd s-a anunţat că sănătatea lui Arafat este într-o stare critică: e cert că se va mişca şi planul de pace israelo-palestinian. De cîte ori am discutat în Irak despre război, mi s-a spus că şi alţii au încălcat rezoluţiile Consiliului de Securitate şi n-au păţit nimic – oamenii se refereau la multele momente cînd s-a pus problema retragerii israeliene de pe teritoriile palestiniene şi acest demers de pace a fost mereu întîrziat. Deşi Bush este un preşedinte contestat, deşi i se reproşează o anumită scădere economică, un conflict cu Europa, el poate rămîne în istorie cu reuşite de tip Reagan. Reagan i-a propus lui Gorbaciov să schimbe raporturile dintre Rusia şi Occident, Bush ar putea începe pacea în Orientul Mijlociu.

Deocamdată pacea e organizată mai mult decît discutabil.

Eu am o mare încredere în această administraţie. Cred că terorismul a fost şi este expresia crizei traversate de serviciile de informaţii de peste tot din lume, deosebit de evidentă în Irak. Există bariere culturale majore între cei care vor pacea şi cei care ar trebui să o accepte fără să o vrea. Problemele mari se poticnesc în amănunte. Nu putem stabili un dialog în absenţa unor translatori de bună calitate. Translatori la propriu şi la figurat. De exemplu, sînt foarte mulţi timpi morţi în procesarea informaţiei, între momentul interceptării convorbirilor telefonice suspecte şi lectura lor, în decodificarea mesajelor de pe Internet. În zonă, controlul informaţiei este deficitar. Terorismul este prin natura lui neaşteptat, impredictibil şi este o foarte mare nevoie ca el să fie anticipat cu mijloace performante, e necesar un proces de actualizare, de profesionalizare al serviciilor de informaţii.

Aţi spus că sînteţi din nou cu bagajele făcute. Încotro şi de ce?

E prima dată cînd vorbesc despre asta. Am luat o decizie majoră: îmi voi continua angajamentul în Orientul Mijlociu, de data asta sub o altă comandă. După luni de zile cînd am fost emisarul special al României, am primit din partea Băncii Mondiale şi a Guvernului britanic responsabilitatea de a coordona programele de reformă socială în tot Orientul Mijlociu. Irakul va fi doar o parte din portofoliul meu. Să ştiţi că nu a fost o decizie uşoară, deşi e greu de refuzat o asemenea provocare. M-am gîndit că voi lipsi din competiţia politică din România şi nu voi putea să-mi ajut colegii. Dar sînt acum mai aproape de acest tip de activitate decît de politică. Pentru mine politica a însemnat şi foarte multă uzură, şi destul de multă neîmplinire.

Bin Laden a legitimat planurile preşedintelui Bush.

Dar acolo tot politică faceţi.

A fost foarte importantă acolo experienţa mea politică. Noi, cei veniţi în Irak din Europa de Est, am fost foarte valoroşi pentru Autoritatea provizorie a coaliţiei, pentru că am sesizat foarte uşor sensibilităţi ale societăţii post-dictatură; cei care nu au trăit această tranziţie n-ar fi putut să le simtă.

Credeţi că, la al doilea mandat, Bush va putea să schimbe ceva în relaţia cu importante ţări europene – Franţa, Germania – care au negat legitimitatea acţiunii din Irak?

Şi semnalele venite din partea Guvernului interimar irakian au contat. Allawi a desfăşurat cîteva vizite importante şi, prin mesajele transmise presei, a încercat să convingă că procesul de pace se înscrie într-o anumită normalitate şi s-a arătat a fi mulţumit de modul cum se produce securizarea zonei prin parteneriatul coaliţie-guvern interimar, parteneriat prevăzut în Constituţia provizorie. Încă de la transferul de autoritate, mesajele lui Allawi au fost menite să aducă şi statele, care n-au susţinut intervenţia în Irak, mai aproape de Irak, mai aproape de coaliţie. E un lider politic de mare anvergură, mai puţin cunoscut în lumea noastră, cu reale calităţi, şi asta va conta în Irak. L-am vizitat în ultima mea zi de activitate în Irak, împreună cu ministrul de Externe, dl Mircea Geoană, şi el ne-a spus că indiferent de ce s-au separat, astăzi Irakul are nevoie ca toate statele lumii să-i stea aproape. Ministrul de Externe i-a sugerat să invite el aceste state, arătîndu-le că este deschis cooperării pe domeniile în care statele respective sînt performante. Germania, să zicem, în problemele reformei sociale, statul social german este foarte bine organizat şi foarte generos, Franţa, pe componentele de succes şi de notorietate în economia globală. Cred că dacă Allawi va continua cu acest tip de adresare faţă de acele state europene, care au stat cu spatele la conflictul din zonă, ele nu vor spune nu. De altfel, după ce Bush a avut un rezultat atît de bun la alegeri, eu cred că acea Europă neprietenoasă în raport cu America ar trebui să-şi revizuiască poziţia. În ciuda tuturor criticilor, preşedintele SUA are susţinerea multor milioane de americani şi, indiferent de greşelile făcute, în Irak a înlăturat un regim care nu mai putea să continue. Pentru a avea succes, acest proces trebuie susţinut şi de Europa. Europa nu mai poate sta deoparte.

a consemnat
Magdalena BOIANGIU

Circumstanţe revoluţionare

„Nici un preşedinte n-a mai fost confruntat cu o agendă de asemenea anvergură. Nu e o hiperbolă. Aşa sînt cărţile distribuite de istorie acestei generaţii. Niciodată pînă acum nu a fost necesar să duci un război fără linia frontului şi fără definiţie geografică şi, în acelaşi timp, să reconstruieşti principiile fundamentale ale ordinii mondiale, pentru a le înlocui pe cele spulberate în fumul care s-a înălţat din World Trade Center şi Pentagon. George W. Bush va trebui să conducă efortul de a defini şi apoi pe cel de a menţine un sistem internaţional adecvat noilor circumstanţe internaţionale, revoluţionare. L-am susţinut pe Bush de-a lungul campaniei. Dar Statele Unite nu pot ataca această agendă, dacă toate părţile nu acceptă să contribuie la procesul de regenerare. Toţi cei care se gîndesc la viitor trebuie să găsească anumite căi de cooperare, în aşa fel încît omenirea să vadă din nou America lucrînd pentru destinul comun, în interior şi în comunitatea de naţiuni. Nici o altă problemă nu necesită într-o măsură mai mare susţinere bipartizană şi cooperare internaţională decît faza următoare a politicii irakiene. Dacă la Bagdad se va instala un guvern radical – pentru că Statele Unite au fost învinse sau au fost epuizate de eforturile lor solitare – sau dacă Irakul va cădea pradă haosului terorist, întreaga lume islamică va fi răscolită.“

(Henry Kissinger,
International Herald Tribune, 6 noiembrie 2004)

Teodor BACONSKY

turn înclinat

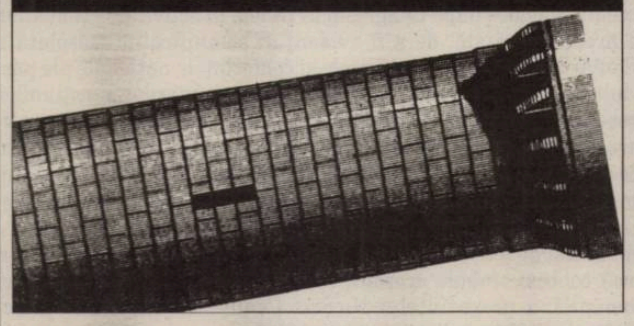

O bilă albă

Atunci cînd omenirea s-a ales cu virusul HIV, comunismul n-a pierdut ocazia de a-şi reitera specificitatea criminală: a măsluit datele oficiale şi a neglijat orice măsuri profilactice. Bilanţul său tiermondist a expus populaţia României la o catastrofă evitată numai după căderea regimului, cînd adevărul a ieşit la iveală. Mi se pare şi astăzi scandalos că nici un ştab din vechiul sistem nu a fost penalizat pentru „politica" promovată de PCR la acest capitol. Vă reamintesc, spre contra-exemplu, valurile provocate în Franţa de „afacerea sîngelui contaminat", soldată prin condamnarea unor foşti miniştri...

Vestea bună e că, în ultimul deceniu, imaginea noastră asupra bolii s-a clarificat. I-am deprins tabloul clinic & geografic, înţelegînd, printre altele, că un creştin vrednic de acest nume nu poate (a)credita clişeul: „SIDA, pedeapsă divină pentru homosexuali"... Ne-am convins că demonizarea maladiei şi rasismul subiacent funcţionează în cerc vicios. Am urmărit, peste interesul lor sociologic, protestele antrenate de răspîndirea flagelului în diferite ţări... Unii dintre noi au susţinut moral bătălia Guvernului sud-african pentru ca industriile occidentale să micşoreze preţul remediilor farmaceutice...

În România, Biserica a continuat să descurajeze metodele contraceptive (aşa cum era legitim să o facă), numai că presiunea medicală şi-a spus cuvîntul atît în controlul naşterilor, cît şi în privinţa riscului de contaminare cu HIV, pe fondul sexualităţii „neprotejate". Din nenorocire, virusul s-a transmis ereditar multor copii, pe care societatea noastră voios arierată i-a supus carantinei, acoperindu-le chipul sub un stigmat pestilenţial. Alianţa dintre ignoranţă & egoism a născocit, astfel, una dintre cele mai blindate forme de nesimţire. Să recunoaştem că pînă şi părinţii instruiţi, trăitori în mediu urban, au preluat „grija" ca nu cumva odraslele lor să se atingă de vreun atare năpăstuit. Dacă, sub presiune europeană, soarta orfanilor, a bătrînilor şi a handicapaţilor de la noi s-a ameliorat progresiv, nu acelaşi lucru se poate spune despre copiii seropozitivi, care au fost mereu ţinuţi sub obroc, de parcă existenţa lor ar fi trebuit să evoce doar tradiţionala legătură dintre gunoi şi preş.

Iată de ce salut iniţiativa Mitropoliei Olteniei de a promova, printr-un simpozion, *„drepturile* copiilor seropozitivi": ni se arată astfel un exemplu de implicare a BOR în viaţa comunitară, cu vastul ei bagaj de probleme neglijate, amînate sau neînţelese. Şi un drum pe care am vrea ca Biserica majoritară să păşească mai des. Cum era de aşteptat, simpozionul amintit (care s-a consumat la 28 octombrie) n-a fost o idee pur ortodoxă, ci rezultatul lucrului în echipă: asociaţia „Vasiliada" (e-mail: atitudini_pozitive@m-ol.ro) a organizat dezbaterea cu sprijinul Ambasadei Olandei, adică a statului aflat la Preşedinţia semestrială a UE, colaborînd totodată cu entităţi academice, non-guvernamentale & mediatice din regiune. Binele comun se realizează, firește, în... comun. Dar ceea ce contează nu e răspunsul la întrebarea cine merită coroniţa, cît faptul că un ierarh din încă tînăra generaţie, Î.P.S. Mitropolit Teofan Savu, a reuşit să percuteze la noul „stil", afirmînd fără complexe funcţia educativă a Bisericii. Îl felicit.

Difuzarea SIDA şi percepţia colectivă asupra maladiei au involuat şi, respectiv, evoluat, mai ales graţie unor asemenea programe de sensibilizare a opiniei publice. Le garantez talibanilor că, dacă va insista pe acest rol, Biserica ortodoxă nu va deveni o redută a corectitudinii politice şi nu-şi va dilua vocaţia mistică: am convingerea că sfîntul Vasile cel Mare, cel care fondase, în secolul IV, primul aşezămînt filantropic din istoria creştinismului, s-ar fi dedicat negreşit oricărui copil bolnav. În fond, *Vasiliada* craioveană se întoarce la sursă.

Anca MANOLESCU

Constituţia europeană: problema memoriei

Colecţia „Construcţia Europei", susţinută de cinci edituri europene şi publicată în româneşte de Editura Polirom, conţine lucrările unor istorici consacraţi care, cu spiritul de fineţe al specialistului, prezintă trecutul formativ al continentului. În textul de introducere a seriei, Jacques Le Goff spune că „o Europă fără istorie ar fi orfană şi nenorocită". Toată lumea e în principiu de acord cu asta. Problema devine ceva mai spinoasă cînd e vorba ca Europa actuală să îşi caute, să îşi aleagă, să îşi recunoască părinţii. Pînă unde urcăm în timp ca să îi depistăm? Ce selectează Europa de astăzi din rădăcinile şi din sevele istorice, politice, culturale, spirituale care au contribuit la formarea ei? Ce chip al trecutului îşi recunoaşte prezentul european? Occidentul poate fi înclinat să uite linia orientală, antică tîrzie şi bizantină a genealogiei, aşa cum amintea antropologul Marianne Mesnil în revista *Martor* VI/ 2001, menţionînd iniţiativa unui „muzeu european" la Bruxelles care făcea ca Europa să apară abrupt din proiectul lui Carol cel Mare *(Non siamo le figli di Carlomagno* îşi intitula, parcă în replică, J. Le Goff comunicarea la un colocviu torinez pe tema „muzeelor europene"). Nostalgicii din Răsărit se pot agăţa de memoria, adesea mitizată şi mitizantă, a unei Europe a bazileilor, de figura unui imperiu care, în plinul puterii lui, nu figura pe hărţile universului teritoriile „din afară" (deşi se informa cu grijă despre ele), socotind că civilizaţia îi aparţine şi numai el o poate conferi, dar un imperiu care, totuşi, în tîrziul lui, a încercat să facă legătura cu cealaltă parte a Europei. Partizanii laicităţii stricte pot uita cu uşurinţă secolele creştine ale Europei, trama culturală şi civilizaţională oferită ei de creştinism, pentru a pune borna începutului la revoluţia franceză. „Sîntem cu toţii catolici", spunea încă (şi chiar) Jean-Paul Sartre în *L'être et le néant*, subînţelegînd impregnarea culturală a Franţei de către catolicism. Astăzi sociologii vorbesc însă despre „exculturaţia" religiei din orizontul european, dat fiind că, în conştiinţa curentă, nu numai că „imaginea lumii" şi cea a persoanei sînt lipsite de orice coordonată transcendentă, dar chiar valorile culturale născute din religios sînt pe cale de a fi descalificate ori uitate.

Chiar cei dispuşi să ia în seamă dimensiunea religioasă a identităţii europene sînt în încurcătură. Problema s-a pus atunci cînd a fost elaborat textul Constituţiei Uniunii. Au a fi *declaraţi* printre „părinţi" tradiţia creştină, în clar, sau măcar decisiva componentă religioasă a trecutului (din care izvorăşte prezentul), ori numai hotărîrea Europei de azi de a recunoaşte libertatea individuală a convingerilor şi a manifestărilor religioase cu condiţia respectului faţă de legile civile? E prea limpede faptul că ceea ce se numeşte astăzi tradiţia iudeo-creştină a contribuit decisiv la identitatea europeană. Dar iudaismul, în evoluţia lui de după apariţia creştinismului, nu a adus şi el un ingredient intelectual, cultural în această dezvoltare, aşa cum, indirect, a adus şi islamul? Pe urmă, dacă Turcia va intra în Comunitatea europeană, nu e de aşteptat ca ea să ceară ca tradiţia musulmană în sine să fie de asemenea menţionată? Ce impact va avea asupra laicităţii de tip european actual laicitatea fragilă, apărată de armată şi pîndită de fundamentalisme, a Turciei? Întrebările şi aporiile se înmulţesc.

După dezbateri destul de lungi, textul Constituţiei europene a inclus o menţiune palidă şi neangajantă în ce priveşte filiaţia religioasă a Europei. Recurgînd la generalităţi, preambulul se mărgineşte să amintească de „moştenirile culturale, religioase şi umaniste" ale Europei, fără referinţă precisă la un depozit creştin sau iudeo-creştin. Puternica linie creştină a genealogiei europene, deşi incontestabilă, deşi mărturisită supraabundent de patrimoniul cultural şi intelectual european, deşi studiată astăzi din ce în ce mai amănunţit, a fost declarată doar cu jumătate de gură. Europa de azi, cel puţin în varianta ei instituţională, nu e în stare încă să-şi asume părinţii religioşi. Dar e deja un cîştig că tema a fost discutată la nivel public european, că s-au putut auzi şi confrunta opţiuni diferite.

Vaticanul a „regretat" absenţa menţiunii explicite a „rădăcinilor creştine", ceea ce constituie, aprecia el, „o respingere a evidenţei istorice şi a identităţii creştine specifice populaţiilor europene". Romano Prodi declara în 1999 că „Europa nu poate fi concepută cu preţul uitării memoriei ei, iar în această memorie se iveşte permanent urma creştinismului. În diferitele culturi ale naţiunilor europene, în arte, în literatură, în heremeneutica gîndirii, curge seva creştinismului care îi hrăneşte la fel pe credincioşi şi pe cei ce nu cred". În acelaşi an, Jacques Delors spunea: „Dacă în zece ani nu vom fi reuşit să dăm un suflet, o semnificaţie Europei, partida e pierdută... Contribuţia creştinismului rămîne esenţială, tocmai prin înţelepciunea din care se hrăneşte viziunea sa despre om, ca şi datorită acelei chemări la înnoire cu păstrarea fidelităţii faţă de valorile date moştenire de către Evanghelie". Şapte ţări ale Uniunii, dintre care multe nou venite, aparţinînd Europei centrale (Lituania, Malta, Polonia, Portugalia, Cehia, Slovacia şi Italia) au cerut ca preambulul Constituţiei să conţină menţiunea rădăcinilor creştine. Belgia şi Franţa, mai cu seamă, s-au opus. A prevalat, pînă la urmă, poziţia „laicităţii *à la française*" exprimată de Jacques Chirac: „Nu sîntem cîtuşi de puţin anticreştini. Sîntem o ţară de veche civilizaţie creştină, dar o ţară care a pus capăt acum o sută de ani disputelor de această natură şi care nu mai are intenţia să redeschidă dezbaterea privind laicitatea" (cf. *Le Monde,* 19.06.2004).

Or, tocmai asta e problema pe care ezitările şi formularea palidă a Constituţiei o pun în lumină: necesitatea de a redeschide dezbaterea privind laicitatea. Pentru ca laicitatea Europei actuale să fie funcţională, pentru ca ea să nu dea evidente erori de memorie, pentru ca în ea să se poată recunoaşte omul european, e nevoie ca această laicitate să evolueze, să se pună în discuţie pe sine însăşi, să se „deschidă" dincolo de *acquis*-urile ei istorice recente. Nu e vorba nicidecum de a repune în discuţie separaţia dintre Stat şi Biserică, nu e vorba nicidecum despre impunerea unei ideologii dominante de tip religios. E vorba doar ca religiei să îi fie recunoscută dimensiunea formativă pentru omul european, iar discursului religios să îi fie recunoscut dreptul de a sta printre vocile publice care contribuie, în deplina libertate de conştiinţă a individului, la formarea mentalităţii europene actuale; să îi fie recunoscut dreptul de a sta, alături de alte discursuri, în spaţiul public, fără ca situaţia să fie considerată o ameninţare fundamentalistă. Alvaro Gil-Robles, comisar în comisia Drepturilor Omului din Consiliul Europei, vorbea, în concluziile seminarului „Droits de l'homme, culture et religion: convergence ou divergence?" (Louvain-la-Neuve, 9-10 décembre 2002), tocmai despre această „reaşezare a discursului religios în mijlocul spaţiului public".

O laicitate care tinde să consemneze religia la domiciliul convingerilor private e o laicitate care ştirbeşte, în fond, dreptul la exprimare şi la dezbatere publică, o laicitate care ştirbeşte omului dreptul de a se manifesta, în spaţiul şi în trebile comunităţii, cu întreaga verticală a fiinţei lui. O religie care nu are, printre valorile ei esenţiale, respectul pentru libertatea de conştiinţă a persoanei e o religie care stă în dezacord nu numai cu principiile laicităţii şi ale societăţii moderne, ci mai ales cu chipul Autorului ei. Tradiţiile prezente astăzi în Occidentul european (cele trei religii monoteiste, în primul rînd) îşi susţin dreptul de a fi prezente în spaţiul public tocmai în numele unei „laicităţi deschise". Laicitatea, ca şi religiile au aşadar în faţă o dezbatere care cere, de o parte şi de alta, examenul critic de sine, capacitatea de a se remodela, de a găsi o logică comunitară comună.

Expoziţie Dana Ileana Marinescu

Sînt puţini şi fascinanţi artiştii care lucrează cu imaginarul în regim de feerie obiectuală, neinhibaţi de tehnologiile şi materialele standardizate ale artelor. De aceea expoziţia **Danei Ileana Marinescu**, artistă decoratoare aflată într-un an aniversar, un deceniu peste jubileu, şi de bilanţ artistic, la 35 de ani de la debut, este o mare sărbătoare a bricolajului preţios şi a artei obiectuale pe care a reprezentat-o la noi regretatul Ion Bitzan. Artista a realizat 69 de „bijuterii de perete" din materiile proprii unei parfumerii, budoar, sau cabinet de curiozităţi ale epocii Jules Vernes.

Curator: Aurelia Mocanu, critic de artă.

EDITURA POLIROM

■ Cristian Tudor Popescu
Libertatea urii

■ Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir
Explorări în comunismul românesc (vol. I)

■ William Faulkner
Absalom, Absalom!

■ Italo Calvino
Iubiri dificile

Suplimentul de CULTURA
Apare sîmbăta

Un săptămînal realizat
în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

www.polirom.ro

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

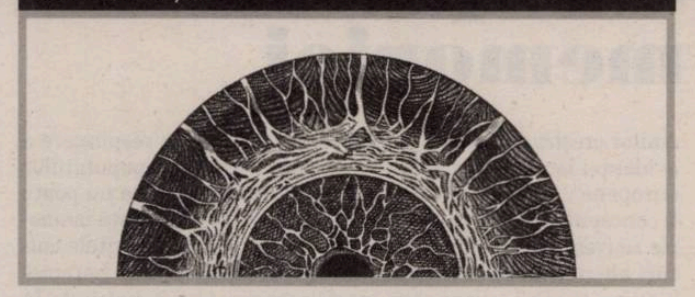

De la *Era socialistă* la Internaţionala Socialistă

Sîmbătă seară, mai multe televiziuni au relatat, pe larg, despre un eveniment important, atît de important încît nici n-are rost a invoca reglementările CNA: la Bucureşti a avut loc Summit-ul liderilor partidelor din Balcani, membre ale Internaţionalei Socialiste, summit co-prezidat de Adrian Năstase, care este şi co-preşedintele Comitetului Internaţionalei Socialiste pentru Europa de Sud-Est. Luni, mai multe ziare au vorbit şi ele despre această reuniune încărcată cu semnificaţii deosebite, relatarea cea mai completă şi mai obiectivă fiind găzduită, aşa cum ne aşteptam, de ziarul *Independent*. Pe o pagină întreagă (texte şi fotografii color), ziarul arată că Internaţionala Socialistă doreşte ca Adrian Năstase şi PSD-ul să rămînă în fruntea României şi după 28 noiembrie, spre binele poporului român şi al Uniunii Europene. Dl Antonio Guterres, preşedintele Internaţionalei Socialiste, face o declaraţie fermă în acest sens, secondat de dl Luis Ayala, secretar general al IS, în opinia căruia „acest Guvern este benefic şi trebuie să-l păstraţi". Tot în ziarul *Independent* apare o declaraţie de-a dreptul emoţionantă a dlui Fatos Nano, preşedintele Partidului Socialist al Albaniei: „România reprezintă o poveste de succes şi un model pentru noi". E, cred, pentru prima oară cînd un om politic din străinătate vede în România „o poveste de succes".

Ideea ar fi, prin urmare, că Internaţionala Socialistă doreşte pentru România, în anul de graţie 2004, *continuitate*. Idee care este, nu ne îndoim, atît în spiritul ideologiei socialiste, cît şi, mai ales, în concordanţă cu spiritul şi tradiţiile social-democraţiei româneşti. Putem vedea, spre exemplu, cum încă acum douăzeci de ani, liderii actuali ai PSD pregăteau terenul pentru viitoarele bătălii electorale şi pentru intrarea în NATO şi Uniunea Europeană. În revista *Era socialistă* (revista teoretică a C.C. al P.C.R), în toamna lui 1984, o adevărată campanie ideologică, asemănătoare actualei campanii PSD, era declanşată pentru a impune opiniei publice idei generoase şi constructive.

Astfel, în nr. 18 din 25 septembrie, Dan Mircea Popescu, actualul ministru al Muncii, Solidarităţii Sociale şi Familiei din Guvernul Adrian Năstase, scrie: „Partidul subliniază că statul nostru socialist, ca reprezentant suprem al proprietarilor şi producătorilor, ca organizator al vieţii comune a întregului popor, al întregii naţiuni, este chemat să-şi sporească în continuare rolul în organizarea şi conducerea ştiinţifică, democratică, unitară şi planificată a întregii activităţi economice şi sociale, în asigurarea dezvoltării şi stimulării procesului neîntrerupt de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism". În acelaşi număr, Gheorghi Prisecaru, astăzi senator PSD, preşedintele Comisiei pentru politică externă a Senatului, semnează un amplu articol intitulat „Noi dimensiuni ale mişcărilor contemporane pentru dezarmare şi pace". Autorul face, printre altele, un apel vibrant şi chiar vehement către ţările europene membre NATO, cerîndu-le să respingă planurile americane de amplasare pe teritoriul lor a bazelor militare, a rachetelor şi, în general, să respingă orice plan american.

În nr. 17 din 10 septembrie, Adrian Năstase (nu mai e nevoie, fireşte, de nici o prezentare) semnează o cronică la tratatul de *Drept Internaţional public* (realizat de Grigore Geamănu), subliniind că „unul din meritele de seamă ale lucrării este acela de a fi pus în lumină experienţa bogată acumulată în ultimele patru decenii, mai ales după Congresul al IX lea, în activitatea României pe arena mondială, de a fi evidenţiat semnificaţia deosebită a orientărilor trasate de congresele şi conferinţele naţionale ale partidului în ultimii 19 ani, a iniţiativelor, propunerilor şi acţiunilor preşedintelui Nicolae Ceauşescu în ceea ce priveşte democratizarea relaţiilor dintre state şi rolul dreptului internaţional în acest proces". În continuare, Adrian Năstase insistă asupra problematicii legate de asigurarea păcii şi dezarmării mondiale, protestînd faţă de tendinţa unor state de a obţine superioritate militară şi de a dobîndi noi zone de influenţă. Un rol important în acest context trebuie acordat, scrie Adrian Năstase, „concepţiei României, a preşedintelui Nicolae Ceauşescu cu privire la realizarea unei noi ordini internaţionale".

Aceste luări de poziţie sînt armonios completate de intervenţia în nr. 21 din 10 noiembrie 1984 (e vorba, fireşte, tot de *Era socialistă*) a dlui Ioan Mircea Paşcu, actualul ministru al Apărării Naţionale, care prevedea de atunci, cu vizionarism geostrategic, însemnătatea zonei Balcanilor: „Nu este deloc întîmplător că propunerea de denuclearizare a Balcanilor a constituit una din primele iniţiative diplomatice ale tînărului stat socialist român, reflectînd o viziune proprie, globală, de ansamblu asupra peninsulei, şi nici faptul că acest obiectiv este o constantă de seamă a politicii externe promovate de România socialistă, de preşedintele Nicolae Ceauşescu. Am putea spune că motivaţia, fermitatea promovării orientărilor româneşti în această privinţă, precum şi conţinutul concret al căilor de realizare în practică a acestora au cunoscut dimensiuni noi, calitativ superioare, după Congresul al IX lea al PCR".

E de înţeles dorinţa Internaţionalei Socialiste ca în România să fie continuitate. Nici Adrian Năstase, nici Ioan Mircea Paşcu, nici Dan-Mircea Popescu şi nici Gheorghe Prisăcaru n-au întinat niciodată, în bogata lor activitate, idealurile nobile ale socialismului.

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Gigant de serviciu

A trebuit să merg mai demult la o întîlnire cu un reprezentant al unei instituţii europene. Nu era chiar un „înalt" oficial, dar era totuşi un oficial de înălţime medie. Întîlnirea avînd loc în provincie şi trenul nefiind o opţiune, am cerut o maşină de serviciu. Am nimerit o perioadă aglomerată, aşa că domnişoara care s-a ocupat de cererea mea mi-a repartizat o maşină marca „micul gigant". Pentru necunoscători, reprezentativă pentru această marcă, de origine asiatică şi altoi românesc, este caroseria de dimensiuni liliputane, de unde şi neinspiratul slogan. Gigantică la respectiva maşină nu e nici anvelopa, nici bateria, nici capacitatea motorului, nici viteza maximă constructivă, nici dimensiunea portbagajului şi nici măcar maneta schimbătorului de viteze. Dar i s-a dat acest nume, probabil doar de dragul oximoronului.

Problema mea cu respectivul autoturism era mai mult una de imagine: mi se părea hilar să apar la întîlnirea cu oficialul european coborînd dintr-un vehicul care seamănă cu o caricatură de TGV mult comprimat pe orizontală. Chestie de credibilitate. Ştiam însă că argumentul nu va fi primit cu înţelegere, aşa că am obiectat pragmatic: la înălţimea mea„ o să-mi frec genunchii de volanul „micului gigant" şi voi sfîrşi cu pantalonii tociţi. Domnişoarei i-a sărit în apărare şoferul instituţiei, care mi-a atras atenţia că habitaclul autoturismului este totuşi mai mare decît al maşinii „care ne uimeşte", un alt pitic de marcă produs de aceeaşi companie. Am avut şi nenorocul de a avea un coleg mai înalt decît mine, care a confirmat că între genunchi şi volan există cel puţin doi-trei centimetri de siguranţă pentru integritatea genunchilor, astfel că a trebuit să accept resemnat „maşina". Mi-am petrecut seara înecîndu-mi amarul într-o crîşmă cu vedere liberă la stradă, de unde „ăl mic" mă privea cu siguranţa cinică a femeii urîte şi înşelate care ştie unde te vei întoarce, cînd prietenii şi iubitele se vor duce la casele lor (în maşinile lor de dimensiuni medii).

A doua zi am părăsit Bucureştiul cînd se crăpa de ziuă şi nu exista riscul să întîlnesc vreun cunoscut în trafic. Pentru orice eventualitate, purtam totuşi ochelari de soare fumurii. Pe drum, am refuzat să iau vreun autostopist, de teamă să nu mă creadă navetist şi să-i vină ideea să-mi lase spagă cîteva ţigări. Ajuns la destinaţie, am parcat cîteva străzi mai încolo şi am sosit în plimbare la locul întîlnirii. Totul a luat, însă, o întorsătură neaşteptată cînd, la plecare, oaspetele şi omologii săi români s-au urcat în maşinile cu număr B-xx-DEP, parcate chiar în faţa intrării şi pe care nici nu le băgasem în seamă mai devreme. Maşinile erau aceeaşi marcă asiatică *made in România*, doar că în varianta de dimensiune maxi şi vopsite în negru. Cam la asta se reduce ideea românului despre *protocol* („ieftin, da-ţi ia ochii") şi despre maşini *oficiale* („negre, c-aşa-i plăceau şi lu' nea Nicu"). Mi-am savurat momentul de glorie depăşind cu „micul gigant" coloana oficială, care n-avea cu siguranţă nici măcar antiradar. M-am consolat cu gîndul că nici o poziţie bună la Consiliul Europei nu-ţi oferă garanţia unei maşini din care să nu-ţi fie ruşine să cobori, după care m-am gîndit la perversitatea eurocraţiei care probabil că şi-a educat reprezentanţii nici să nu se mai uite la maşinile cu care merg. Pe drumul de întoarcere, am agăţat o autostopistă care a fost atît de impresionată de „maşina de serviciu", încît mi-a lăsat şi numărul de telefon, *poate-o mai sun*. Oficialul a plecat la Bruxelles, „micul gigant" serveşte colegi, probabil, mai puţin pretenţioşi, iar eu am rămas cu telefonul fetei: nu vrea cineva să cunoască o domnişoară suficient de lipsită de delicateţe încît să remarce de pe locul mortului şi crezînd că-mi face un compliment – „vaaai, şi ce mic şi drăguţ e schimbătorul de viteze"?... Scrieţi-mi.

citit auzit

De altfel, Derrida...

● *...(D'ailleurs Derrida)* este titlul unui documentar despre filozoful francez recent decedat. Regizat de Săfaa Fathy în 2000, filmul dezvăluie un Derrida reticent în a apărea *în* şi *ca* imagine, căci imaginea *(apud* Derrida) „este moartea, este un linţoliu"... Mult timp, Derrida a refuzat să se lase fotografiat sau filmat, să apară la TV etc., pînă cînd şi-a dat seama că absenţa (lui) fascina la fel de mult ca prezenţa şi că trebuia să pună capăt acestei cochetării *(à la* Cioran). Era, însă, interesat de Cinema, în care vedea o „spectralitate" – ceva care rămîne. Altminteri, J. D. se uita cu plăcere la televizor (urmărea seriale poliţiste precum *Navarro* sau *PJ-Saint-Martin)*. Tot Fathy aminteşte faptul că traducătorul în arabă al filozofului, algerian ca şi el, a fost asasinat pentru „vina" de a-l fi tradus...

● Un alt film despre J.D., *Derrida* (realizat de Kirby Dick şi Amy Ziering Kofman), conţine relatarea lui Avital Ronell, de la Catedra de germanistică a New York University, care obişnuia să ia masa împreună cu filozoful. O dată, mama lui – atunci încă în viaţă –, bucuroasă că un prestigios dicţionar francez introdusese cuvîntul „différance", a dat repede pagina la entry-ul respectiv şi a exclamat: „Dar bine Jackie, ai scris *différence* cu «a»! Era absolut mortificată", îşi încheie anecdota Ronell.

● La moartea filozofului (survenită pe 8 octombrie a.c.), cotidianul britanic *The Guardian* i-a consacrat o întreagă pagină – anunţată încă de pe prima –, continuată, în zilele următoare, de opinii ale unor cunoscuţi filozofi, scriitori (Alan de Botton, Paul Bailey, JG Ballard, David Lodge...) sau simpli cititori. Ziarul povesteşte că, în adolescenţă, Jackie (prenumele real) Derrida a jucat mult fotbal (se gîndea chiar să devină jucător profesionist!) şi că în 1947 a ratat bacalaureatul. În 1981 – cînd filozoful era deja pe culmile gloriei – a avut loc un incident care avea să-l urmărească toată viaţa: în timp ce se afla la Praga, invitat la un seminar clandestin, a fost arestat pe aeroport – sub acuzaţia (falsă) de deţinere de droguri – şi eliberat abia în urma protestului energic al Guvernului francez. Cotidianul nu uită să amintească (în chip de legendă, sub poza filozofului care ocupă un sfert de pagină) că Derrida a fost „subiect de filme, desene animate şi cel puţin o piesă rock". Ce spun personalităţile chestionate în legătură cu „moştenirea lui Derrida" variază de la lucruri de bun simţ („...e un exemplu de gînditor care şi-a propus / *made it his business* / să ne demonstreze că lucrurile sînt mai complicate decît credem" – A. de Botton) sau neaşteptat de informate (D. Lodge) la mărturisirea candidă a incompetenţei de a-l înţelege („Pot spune oare că-l pricep, măcar în parte? Dacă sînt foarte onest, răspunsul este nu. Timp de 20 de ani, am plutit în jurul lui Derrida ca o capsulă spaţială care şi-a pierdut instrucţiunile de aterizare, şi n-am reuşit niciodată să stabilesc contact." – Ballard). Dar cea mai amuzantă – şi provocatoare – opinie aparţine unui cititor, Phil Myerscough din Exeter: „Ferparul lui Jacques Derrida (din 11 octombrie) include fraza lui: «Nu pot folosi un semn – un cuvînt sau o propoziţie – fără a subînţelege că el preexistă şi îmi va supravieţui.» Ea apare, pe aceeaşi pagină, ca soluţia unui rebus conceput înaintea morţii sale, şi-al cărui răspuns este «DERRIDA». Oare DERRIDA a preexistat şi i-a supravieţuit lui Derrida? Discutaţi asta şi, dacă vă dă mîna, deconstruiţi." **(a. l. ş.)**

Maria RUS BOJAN

Mai mult decît un proiect cultural

– deschiderea Muzeului Naţional de Artă Contemporană –

„Acesta este doar un proiect cultural!“ afirma Adrian Năstase la finalul conferinţei de presă prilejuite de inaugurarea noului sediu al Muzeului Naţional de Artă Contemporană, în aripa E a Casei Poporului. Am reţinut această afirmaţie tocmai pentru că expune un adevăr care încă mai trebuie demonstrat: nu este destul să propui sau să asumi un proiect cultural, ci mai trebuie să-l şi aperi sau să-l afirmi încă o dată, ca să devină unul legitim cultural! Această tautologie ilustrează cel mai bine faptul că societatea noastră nu a scăpat încă de reflexele societăţii închise şi de prejudecăţile legate de interferenţa politicului în viaţa culturală. În consecinţă, nu putem vorbi încă despre un climat cultural normal, întrucît nu s-a ajuns la un consens referitor la redactarea unor politici culturale care să reglementeze pe termen lung modul de finanţare al instituţiilor de stat şi al organizaţiilor civice. Acordarea de subsidii guvernamentale pentru proiecte culturale fără consultarea comunităţii a perpetuat, în ultimii ani, suspiciunea şi a stimulat mereu acele habitudini corupte ale funcţionarilor de gradul trei, care, astfel, au dobîndit şi mai multă putere: aceea de a zice mereu NU la orice alt proiect care nu intră în sfera lor îngustă de interes. Din păcate, comportamentul acestor funcţionari contribuie esenţial la perceperea deformată a puterii, conducînd, în mod firesc, la neacceptarea atributelor esenţiale ale puterii reale. Poate acesta este motivul pentru care este încă reprobabil, lipsit de gust sau oportunist peste măsură să-i faci curte ministrului de Finanţe sau ministrului Culturii, pentru a-ţi suplimenta un buget sau chiar aloca bugetul care ţi se cuvine. Este însă extrem de şic să fi „independent“ şi „marginal“, chibiţînd sau elaborînd diverse scenarii, menite să pună într-o lumină nefavorabilă tot ce este altfel decît cel mai radical „şic“.

Însă este la fel de limpede că resursele necesare pentru realizarea efectivă a proiectelor importante nu cad din cer şi nici nu le pune nimeni sub pomul de Crăciun. Acestea se obţin greu, de multe ori cu sacrificii personale, necunoscute de comunitatea etern nerecunoscătoare.

În condiţiile în care înfiinţarea noului Muzeu de Artă Contemporană a presupus din start atît de multe sacrificii personale şi eforturi maxime, pentru directorul său general, acuzele de trădare şi mezalianţa cu puterea, aduse de o parte din membrii comunităţii artistice, nu sînt altceva decît răutăţi fără sens. Un proiect atît de mare şi de important ca acest muzeu s-a împlinit pentru că a avut un sprijin politic implicit, dovedind astfel că şi mediul politic s-a maturizat, fiind capabil, în sfîrşit, să înţeleagă nevoile comunităţii. A fost o şansă maximă ca acest proiect să fie condus de o persoană vizionară, care şi-a asumat deopotrivă şi criticile confraţilor şi ale politicienilor, neuitînd nici un moment că scopul real este acela de a oferi o platformă cuprinzătoare mişcării artistice contemporane. I s-a mai reproşat lui Mihai Oroveanu faptul că a acceptat prea uşor ideea lansată de premier de a plasa noul muzeu în Casa Poporului, simbol al puterii pervertite şi al unei megalomanii fără egal. Realitatea este că, în paralel cu necesităţile comunităţii artistice, există o anumită urgenţă în a termina construcţia palatului, iar creşterea economică a ţării nu este încă una atît de spectaculoasă ca să permită o dublă excentricitate: şi terminarea lucrărilor, şi înfiinţarea unei instituţii muzeale autonome de tip vestic în altă parte. În consecinţă, Mihai Oroveanu a înţeles că, dacă nu acceptă această propunere, proiectul unui nou muzeu de artă contemporană se va amîna *sine die*. Şi l-a asumat finalizîndu-l cu succes.

Nu îl suspectez nici pe premierul Năstase de gînduri ascunse, „neculturale“, în ce priveşte acest proiect. Ar fi injust ca pasiunea lui pentru artă şi bunele sale intenţii să fie taxate drept altceva. Nici nu-l judec pentru că s-a gîndit să împuşte şi ursul, şi vulpea cu acelaşi glonţ. Este pînă la urmă un act de curaj ca, printr-o singură mişcare, să înfigi în coasta cetăţii interzise o instituţie eminamente deschisă, liberă şi chiar vizionară.

În opinia mea, cîteva obiective au fost atinse prin intermediul acestui proiect: mai întîi, s-a produs un precedent pozitiv în reconversia arhitecturală a spaţiilor de la Casa Poporului chiar sub nasul legiuitorilor ţării. Şi nu oricum, noul spaţiu arătînd uman, spectaculos de contemporan şi contrastînd izbitor cu eclectismul din vecinătate. Deşi cei 16.000 m^2 reprezintă doar 4% din întreaga clădire, este totuşi infernal de mare. În egală măsură este şi un spaţiu care seduce prin însăşi istoria lui monstruoasă. S-a mai creat un precedent şi în ceea ce priveşte acceptarea artei contemporane de către putere – iar decizia de înfiinţare a muzeului subliniază acest lucru în mod explicit: „muzeul trebuie să aibă în vedere îmbogăţirea patrimoniului şi ralierea permanentă la noile curente şi tendinţe ce apar în evoluţia artelor vizuale contemporane, dar şi inducerea unui curent de opinie favorabil instituţiei muzeale prin promovarea unor noi comportamente estetice“. Şi nu în ultimul rînd, s-a deschis sezonul pentru dezbaterile democratice din mediul artistic – unde fiecare are dreptul să-şi expună părerile pro sau contra, dovedind astfel că sîntem o societate aflată pe drumul cel bun. Este bine şi pentru instituţia în cauză, şi pentru comunitatea de artişti ca acest tip de discuţii să capete o finalitate pozitivă, întrucît arta contemporană îşi găseşte resursele şi-n acest tip de polemică. Faptul că deschiderea muzeului a generat mişcări artistice de proporţii la nivelul întregii ţări este semnul cel mai sigur că asistăm la o adevărată evoluţie a artei contemporane în România. O bienală de tineret, însoţită de un colocviu internaţional, cu participanţi internaţionali de prestigiu, a precedat deschiderea muzeului la Bucureşti, un alt colocviu internaţional şi o suită de expoziţii au fost organizate la Cluj, o expoziţie cu invitaţi internaţionali s-a deschis nu cu mult timp în urmă la Iaşi; toate acestea spun mult despre interesul şi dorinţa de competiţie deschisă a artiştilor, a curatorilor sau a managerilor din mediul artistic românesc. Este însă şi un răspuns la faptul că o mare parte dintre artiştii şi curatorii consacraţi ai momentului nu au fost consultaţi, referitor la structurarea programelor expoziţionale viitoare. O mare parte dintre aceştia s-au plîns că nici măcar nu au fost invitaţi la inaugurarea muzeului, ceea ce, în opinia multora, este o eroare strategică de neiertat. Există un *board* internaţional al muzeului format din curatori şi directori de instituţii importante la nivel european, însă nu există un consiliu consultativ format din cei mai importanţi specialişti români. Ignorarea acestora ar fi o greşeală imensă care, pe termen lung, ar putea conduce la o marginalizare injustă tocmai a celor care au contribuit decisiv la adevărata scriere a istoriei artei româneşti, din ultimele decenii. Mă refer aici, în mod explicit, la colegii noştri Liviana Dan, Ileana Pintilie, Magda Cârneci, Adrian Guţă sau Alexandra Titu, care au fost promotorii mişcării artistice în anii '80 şi la începutul anilor '90. În mediul internaţional, ultimul cuvînt îl au specialiştii locului, cei internaţionali avînd un rol important, însă numai consultativ. Şi este firesc să fie aşa, căci nimeni din afară nu poate să rezolve problemele specifice comunităţii de artişti care, în fiecare loc, se supune altor reguli.

Nu sînt de acord cu teza vehiculată de diverşi curatori români că avem nevoie de un import curatorial sau artistic pentru a umple de conţinut spaţiul românesc. Expoziţiile organizate de muzeu, cu ocazia inaugurării, vorbesc de la sine: doi mari artişti de curînd dispăruţi – Bernea şi Neagu – sînt prezentaţi în efervescenţa lor creatoare în anii '70; Ion Grigorescu sau Geta Brătescu – artişti deveniţi „clasici“ ai experimentalismului românesc, subReal şi Dan Mihăl-

ţianu, reprezentînd mişcarea artistică din anii '90, sau generaţia de artişti foarte tineri – Vlad Nancă, Ştefan Cosma, Irina Botea sau Alexandra Croitoru, toţi aceştia afirmă tocmai valoarea mişcării artistice din România. Expoziţiile internaţionale, realizate cu sprijinul unor instituţii mari din Franţa şi cu participarea unor curatori şi artişti internaţionali consacraţi, afirmă interesul imens pe care un astfel de muzeu, situat într-un astfel de loc, poate să-l suscite în mediul european.

Fără îndoială, deschiderea Muzeului Naţional de Artă Contemporană înseamnă mai mult decît un proiect cultural. Reprezintă victoria spiritului liber împotriva mentalităţilor autohtone, conservatoare prin excelenţă. Este o lovitură de graţie în fieful bine fortificat al eşalonului trei, adevăratul frînar al progresului societăţii româneşti!

Dilema veche vă recomandă

● Pe Mezzo (poate că aveţi norocul să daţi peste): Henri Salvador, „Mediterranée“, Lisa Ekdahl, „L'Aurore“, Bruno Letort, „Urbicande“ (ultima, pe uimitoarea grafică a lui Moebius)... Ceva între bossanova, jazz, muzică concretă şi-un strop de Martini dry – cocteilul ideal, înainte de culcare! (Alex. Leo Şerban)

● Stelian Ţurlea, *Relatare despre Harap-Alb* (Editura Fundaţiei Pro, 2004). După ce au străbătut toate oceanele, prăpăstiile şi basmografia secolului lor, aventurierii Ochilă, Setilă, Flămînzilă, Păsări-Lăţi-Lungilă şi Gerilă îl ajută pe Harap-Alb, fiul Craiului paşnic şi înţelept, să paralizeze şi să zdrobească operaţiunea prin care Împăratul Roşu şi spionul său, Spînul, încearcă să cucerească puterea în Împărăţia de la Miazăzi, aici, la gurile Dunării. Faptele lor de armă şi bogată larmă verbală sînt descrise, cu vicleana transparenţă a sec. 21, de Vorbilă, un scrib care a lucrat ani de zile cu Shakespeare şi Marlowe. Un basm extrem de bine dispus pentru copii adulţi, culţi şi limbuţi. (Radu Cosaşu)

Marţi, 9 noiembrie, s-a lansat oficial EurActiv.ro, parte a reţelei europene EurActiv.com. A început în 1999, „cu 5 oameni la Bruxelles şi cu un site foarte prost“, cum spunea la lansare chiar Willy de Backer, editor general al EurActiv. Acum a ajuns un site mai mult decît bun, 50 de oameni în Bruxelles şi alte capitale europene, dintre care 8 doar în Europa de Est. Tot la lansare, Jonathan Scheele spunea: „EurActiv este una dintre cele mai bune alternative de informaţie. Am văzut-o la Bruxelles, unde îi cunoşteam pe cîţiva care lucrau acolo, şi o văd şi la Bucureşti“.

Am realizat împreună cu EurActiv suplimentul *Eu pentru ce votez?*. Cei care l-au pierdut îl mai pot găsi pe site-ul lor. Aşa că grupul redactorilor de la cea mai bună revistă din România îi urează bun venit celui mai bun site european din România. (**C. G.**)

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Fabulă fără morală

Teatrul pentru copii (şi tineret, cum mai sună, uneori, completarea) este privit, în lumea largă a scenei, ca un fel de Prîslea care stă sub pomul cu poame de aur, nu pentru a le păzi, ci pentru a prinde cîte una în gura deschisă niţeluş cam prosteşte. Gură care se deschide astfel atunci cînd Prîslea se uită cu invidie la isprăvile fraţilor lui mai mari şi la răsplata pe care ei o primesc din partea împăratului – „Măria sa, publicul", cum zice orice artist care se respectă. Teatrele pentru copii (şi tineret) sînt socotite – inclusiv, în clipele de sinceritate, de către cei ce lucrează acolo – drept primul sau ultimul refugiu al absolvenţilor de Actorie care nu vor să plece în provincie, al tinerilor actori provinciali care încearcă să apuce o carte de muncă în Bucureşti şi al bătrînilor actori pensionari, care încearcă să lupte decent cu frigul şi pustiul de-acasă. Pentru că, oricît de eficient ar funcţiona (dar nu funcţionează întotdeauna), retorica suavă a „glăscioarelor ca nişte clopoţele argintii" şi a „ochişorilor nevinovaţi ce scînteiază în bezna sălii" nu poate înlocui satisfacţia concretă produsă de capetele care se întorc pe stradă sau (cu atît mai puţin) de ionatanele fără pată pe care orice precupeaţă le toarnă fericită în sacoşa „lu' domnu' artist": copiii îl recunosc cel mult pe iepuraşul Bim-Bum, niciodată pe actorul Icsulache Icsulescu. Nemaivorbind de CV-urile trădătoare: una e să înşiri acolo *Hamlet, Macbeth* şi *Apus de soare* (chiar dacă tu ai jucat Soldatul II şi Boierul IV) şi cu totul alta să pui la rînd *Scufiţa Roşie, Albă ca zăpada* şi *Muck cel mic*. Pe scurt, dacă am făcut această lungă introducere a fost ca să spun că nu e chiar o bucurie să fii actor într-un teatru pentru copii. Oricum, nu e o bucurie care să te ţină prea mult.

De aceea, un festival dedicat spectacolelor pentru copii – sau, măcar, şi acestui gen de spectacole – este întotdeauna un prilej de bucurie pentru artiştii din teatrele cu asemenea profil. Mai cu seamă atunci cînd festivalul în chestiune este dotat cu premii, care, în principiu, dau fericitului beneficiar vizibilitatea (profesională, dar şi socială) aşa de greu de obţinut altminteri.

Cu gîndul, poate, la aceste reparaţii şi binefaceri, iniţiatorii Festivalului de Teatru de la Piatra Neamţ (ediţie nouă) au inclus în palmaresul concursului ce se desfăşoară, de fapt, acolo, un premiu destinat special teatrului pentru copii. M-am numărat, nu demult, printre cei chemaţi să stabilească „andrisantul" acestor lauri (care, în cele din urmă, au încununat, ca să zic aşa, două creştete – Teatrul „Ion Creangă", pentru spectacolul *De-aş fi Scufiţa Roşie,* şi Teatrul „Ţăndărică", pentru spectacolul *Jack şi vrejul de fasole* – dintre cele cinci participante...), întreprindere de natură să provoace, nu-i aşa?, grimase dispreţuitoare: ia uite cu ce prostii se pot ocupa nişte oameni serioşi! În realitate, cred eu, este aici un domeniu de care oamenii serioşi ar trebui să se ocupe extrem de serios, şi anume nu doar cu ocazia festivalurilor.

Mai întîi – ca să încep cu un loc comun, dar unele locuri comune trebuie din cînd în cînd redescoperite şi de spiritele superioare –, la teatrul pentru copii se pregătesc viitorii spectatori adulţi. Mititelul care învaţă să ia săptămînal drumul teatrului va păstra acest obicei, e de presupus, şi cînd va deveni măricel şi va putea să-şi aleagă singur distracţiile. Amintirea unor senzaţii plăcute, pe care le-a trăit în copilărie privind scena, s-ar putea să-l smulgă, de-ar fi şi numai o dată la şase luni, din *loisir*-ul său „de bază" – televizorul, jocurile pe calculator, partida de table în faţa blocului, crîşma – şi să-i deschidă, fie şi numai pentru două-trei ore, alte orizonturi. Ceea ce nu mai e o prostie.

Apoi (alt loc comun?), mersul la teatru poate să echivaleze cu mersul la un fel de şcoală mai puţin constrîngătoare şi, de aceea, mult mai agreabilă. O şcoală unde se învaţă nu (sau nu atît) despre Ştefan cel Mare şi lupta de la Posada, ci despre gînduri şi sentimente, calităţi şi defecte ale oamenilor, despre cum să fii bun, cum să fii sensibil şi, chiar, cum să fii inteligent. Ceea ce nu mai e chiar deloc o prostie.

Dar – căci e un însă, ca să-l citez (mereu, şi mereu, şi mereu!) pe Caragiale –, pentru ca lucruri de-astea minunate să se întîmple, trebuie, mă tem, ca teatrele pentru copii din România şi artiştii care suferă în aceste teatre să-şi schimbe fundamental stilul, concepţia şi... prestaţia.

Jack şi vrejul de fasole, Teatrul „Ţăndărică"

Fiindcă miorlăind alintat cuvintele, cu voce „drăgălaşă", ţopăind cu vioiciune silită de colo-colo, rotunjind ochi stupizi şi fără licăr, smulgînd penibil sălii reacţii politic(os) corecte („Nu-i aşa, copii, că Lupu' e rău şi Nenea vînătoru' e bun?") se pot obţine în timp doar uniformizarea, prostirea, imbecilizarea. După cum răcnetul fără modulaţii, glumele groase cu adresă, de fapt, către adulţi, plus costumele urîte, pot isca numai vulgaritate, mitocănie, nesimţire. Pentru care nu e nevoie nici de festivaluri, nici de concursuri, nici de premii. Şi nici de teatre pentru copii (şi tineret).

Vintilă MIHĂILESCU

Astra Film Fest

S-a mai auzit în sală cîte un rîs de parcă ar fi spus Garcea vreo poantă; s-a mai auzit cîte o voce revoltată că ţăranii din vreun film nu arată ca pe scenă şi nu vorbesc la cîrciumă ca la biserică, ceea ce iar ne strică imaginea de ţară; am auzit şi un comentariu la excelentul film al lui Dumitru Budrală despre băieşi cum că „aşa le trebuie, că sînt puturoşi". Toate acestea au rămas însă simple incidente sau opinii răzleţe: Festivalul internaţional de film documentar şi antropologie vizuală de la Sibiu şi-a format deja, după şapte ediţii, un public al său. Un public în majoritatea sa tînăr, care vine cu sacul în spate la Sibiu pentru acest festival, care are deja aşteptările şi exigenţele sale, un public care pune întrebări şi ridică probleme, pe care în urmă cu numai cîţiva ani nici nu mi le puteam închipui, un public care a învăţat să „vadă" şi să reflecteze astfel mai ales aici, la *Astra Film Fest*. Este, poate, cea mai mare realizare a organizatorilor festivalului, care au mizat de la început pe acest public tînăr şi au făcut tot ce au putut pentru a-l atrage din doi în doi ani la Sibiu.

Poate chiar mai mult decît în anii precedenţi, ediţia actuală a acoperit o mare diversitate de genuri şi stiluri, de la filmul antropologic „clasic", la documentarul de televiziune şi de la eseurile cinematografice, la reportaje de actualitate. Făcînd sarcina juriului şi mai complicată, această diversitate are însă şi avantajul de a permite publicului să se perinde de la o abordare la alta, să le confrunte şi, inevitabil, să reflecteze asupra diferenţelor dintre ele.

Diferenţe de selectare a subiectului şi diferenţe de angajare, de la estetism (pe care mizează în mai mare măsură Giorgio Garini în *Dhobighat* – unul dintre premiaţii secţiei internaţionale) la militantism (urmat cu consecvenţă, dar şi cu fineţe de către Bernard Debord în *Stăpîni şi sclavi* – celălalt film cîştigător al secţiei); diferenţe inevitabile de tehnică, buget şi experienţă; diferenţe între „documentar" şi „antropologic", aflate în chiar centrul selecţiei festivalului, relativizate de glisările trans-categoriale, dar permanent reiterate de realizări ce poartă în mod inconfundabil „marca fabricii", polarizînd preferinţele publicului; diferenţe care se păstrează încă, din păcate, între filmele de la secţiile „internaţionale" şi cele româneşti, încă prizoniere în mare măsură spectacularului şi autoexotismului (dar şi cu excepţii remarcabile, precum *Mămăliga te aşteaptă,* a lui Laurenţiu Calciu sau poemul cinematografic *Adam şi Eva* al timişorencei Dite Dinesz – cele două cîştigătoare ale secţiei româneşti).

Peste toate acestea, diferenţa pe care Rolf Hussmann a formulat-o, sugestiv, ca fiind aceea dintre filme antropologice/documentare *despre* oameni şi filme *cu* oameni (desigur, mai există şi categoria *filme despre mine-însumi-cît-sînt-de-sclipitor* – la care s-a remarcat în mod deosebit Ovidiu Georgescu cu al său *99% Bucureşti* –, dar asupra ei nu este cazul să insistăm). Distincţia de mai sus este într-adevăr fundamentală şi ţine nu de subiect, ci de modul de abordare, mai exact de relaţia vizibilă dintre cameră şi protagonişti, care are la bază relaţia din spatele camerei, aceea dintre oamenii care filmează şi cei care se lasă filmaţi. După modul în care a fost construită şi gestionată, această relaţie îi pune pe protagonişti la distanţă, îi „pune în scenă" pentru a da glas unui mesaj anticipat de către realizator şi elaborat de către acesta sau, dimpotrivă, se apropie de ei şi îi lasă să se exprime cînd şi cum le stă în fire să o facă. Mai elaborată şi convingătoare, prima abordare poate da impresia de „construit", iar, la limită, poate fi suspectată de lipsă de respect faţă de oamenii a căror poveste pretinde că o spune. În celălalt caz, făcut „cu" oameni, filmul urmează ritmul acestora, putîndu-se pierde însă în anecdotic şi riscînd adesea să fie perceput ca „prea lung" sau „dezlînat". O poveste de culise este exemplară în acest sens. *Blestemul ariciului* este făcut în mod programatic „cu" băieşii pe care camera purtată pe umăr de Dumitru Budrală îi urmăreşte pe îndelete de-a lungul drumurilor pe care aceştia le fac prin sate pentru a-şi vinde măturile şi coşurile. Filmul durează 103 minute. Prezentat în afara competiţiei, filmul – bine primit de marea majoritate – a suscitat atitudini diferite exact din acest punct de vedere. La nivelul profesioniştilor, Angus Mac Queen, realizator de filme documentare la BBC (şi cîştigătorul unui premiu special al juriului pentru trilogia sa *Ultimii ţărani)* i-a sugerat lui Budrală o serie de tăieturi de montaj pentru lansarea publică a filmului. „Să nu cumva să tai ceva!" – l-a somat, la rîndul său, John Marshall, unul dintre monştrii sacri ai filmului antropologic, prezent la festival.

În toată această diversitate, cîteva repere. În primul rînd, prezenţa în festival a lui John Marshall şi prezentarea monumentalei sale serii de filme antropologice *A Kalahari Family,* urmată de ilustrări din seria de filme *Pittsburg Police,* în care Marshall însoţeşte cu camera în mînă descinderile domestice ale poliţiei în perioada de tulburări sociale din anii 1970-1973. Intenţia mea a fost să *„shoot* ***in****"*, nu *„shoot* ***at*** *the event"* – explică John Marshall, cu această ocazie, unul dintre crezurile sale. În alt registru, antologia *Joris Evens.* Şi nu în ultimul rînd, selecţia de filme documentare şi fotografii din Rusia, precum şi cele două seminarii care le-au fost dedicate în mod special la această ediţie a festivalului.

Lista premiilor, ediţia 2004

● **Film studenţesc**
Menţiune:
Earth in your hand – Eva Stotz (Germania-România)
Premiu divizat (TVR):
Living with Gods – Reni Jasinski Wright (Taiwan)
Sweet live and all that goes with it – Anne Schiltz (Anglia)

● **Film din Europa Centrală şi de Est**
Menţiune:
Landscape – Sergei Loznitsa (Rusia)
Menţiune:
Life in fresh air – Danko Volaric (Croaţia)
Premiu (Primăria Sibiu):
My lost Russia – Iossif Pasternak (Franţa)
Premiu (Deventer):
Pretty Dyanna – Boris Mitic (Serbia)

● **Film românesc**
Menţiune (Uniunea Latină):
Adam şi Eva – Dite Dinesz (România)
Premiu:
Mămăliga te aşteaptă – Laurenţiu Calciu (România)

● **Film internaţional**
Menţiune:
Ambassadors – Jouko Aaltonen (Finlanda)
Menţiune:
Heaven in a garden – Stephane Breton (Franţa)
Premiul special al juriului *(Formula AS):*
The last peasants – Angus Mac Queen (Anglia)
Cel mai bun film documentar:
Masters and slaves – Bernard Debord (Franţa)
Cel mai bun film (CNC):
Dhobighat – Giorgio Garini (Italia)

Simona SORA

puzzlecturi

O mie şi una de iubiri

● **Tahar Ben Jelloun, *Iubiri vrăjitoare*, Editura Paralela 45, 2004.**

Dacă ar fi doar polemicile în care a intrat, închisorile (marocane) prin care a trecut, diatribele cu adresă precisă adresate unor foşti prieteni literari, şi Tahar Ben Jelloun tot ar fi un caz. Structură ambivalentă, cultivînd o dualitate cu rădăcini franco-marocane, dar şi laic-spiritualiste, Ben Jelloun este nu doar autorul unor romane binecunoscute *(L'enfant de sable* şi *La nuit sacrée*, printre ele, ultimul premiat cu *Goncourt)*, un eseist redutabil *(Le racisme expliqué à ma fille, L'islam expliqué aux enfants)*, ci şi un jurnalist incisiv, paradoxal şi (prea) adesea atacat.

Cine şi-a imaginat că volumul de povestiri amoros-magice, publicat anul trecut la Seuil, reprezintă o pauză de respiraţie pentru corozivul scriitor franco-marocan – s-a cam înşelat. Ben Jelloun, mai plastic şi mai poetic ca oricînd, mai amar şi mai sarcastic, dar şi mai lipsit de iluzii, reface în *Amours sorcières* o poetică, o mecanică şi o psihopatologie a sentimentului amoros în care se înfruntă inegal nu doar masculinul şi femininul, nu doar superstiţia şi raţiunea, nu doar Marocul ancestral şi Franţa cartesiană, ci mai ales tradiţia internă a unui model cultural dual. Mai putem oare vorbi despre magia iubirii – pare să se întrebe scriitorul franco-marocan – cînd ea se transformă sub ochii noştri în rutină, plictiseală, neînţelegere şi ură? Ce valoare mai au pierderea în celălalt, transportarea, cînd deznodămîntul e fatalmente acelaşi? Nu cumva iubirea e o boală indusă cultural, un succedaneu a altceva la care nu mai avem acces? O zădărnicire ce trebuie descompusă, analizată şi, în cele din urmă, refuzată? Cartea lui Ben Jelloun reface o ordine amoroasă în patru părţi *(Iubiri magice, Iubiri contrariate, Trădare şi Prietenie)* în care iubirea e mai mult şi mai puţin decît ne-am aştepta: amor, dar şi dependenţă sau häituire, prietenie, dar şi trădare, coabitare, dar mai ales fugă – reală ori imaginară.

În povestirile vrăjitoreşti, mai important decît cine pe cine iubeşte este cine pe cine scrie. Şi, în general, cine pe cine. Cînd e o chestiune de putere, iubirea se transformă rapid în häituire şi vanitate rănită. Kamasutra poetică ce deschide volumul e o astfel de deplasare de accent. Najat (în marocană „cea care a fost salvată") povesteşte eşecul unui amor ce s-a dorit mai degrabă inteligent („a evita promiscuitatea, dependenţa, obligaţiile") decît pasional. Pasiunea îl sperie pe seducătorul Hamza, care se crede vrăjit şi caută să întoarcă sorţii. Alt bărbat vrăjit, „Cartezianul", profesor universitar de matematică aplicată şi fizică nucleară, face un „inventar *à la* Prévert" cu obiectele nefaste aruncate prin casă de fosta lui soţie, apelînd în final la un *Fqih*, un vrăjitor specializat în „dezlegări". Ce leagă toate aceste personaje, cu poveştile lor magice şi criminale, e dorinţa de a fi narate. Najat se salvează nu doar istorisind, ci chiar sugerînd scriitura ca pe-o variantă de amor fizic total: „...m-aş bucura să-mi acoperi trupul cu vorbele tale, să mă înfăşori în frazele tale lungi şi alambicate, să devin un subiect al imaginaţiei tale..."; Mabrouk devine, din cititor în vise, un scrib de scrisori de dragoste, înţelegînd că „totul stă în cuvinte". Aflate cu totul „sub influenţă", cea a amorului, personajele lui Ben Jelloun încearcă să iasă cu disperare de sub această tutelă, căzînd în patima povestirii de sine.

Dacă trecutul povestit este fieful tristeţii, al iluziilor pierdute, al mecanicii vrăjitoreşti ce acţionează asupra imaginaţiei victimei, prezentul (povestirii) este singura zonă erogenă. *Se iubesc*, unica povestire din volum în care un cuplu „ţine", e şi ea proiectată în oglinda unui eşec, cel al naratorului implicat, un profesor de filozofie îndrăgostit doar de Montaigne şi căruia i se face, sadic, cronica acestei alte iubiri care ţine de 22 de ani, 3 luni, o săptămînă şi 4 zile. Ben Jelloun pune faţă în faţă aproape propedeutic două amoruri, unul care a trecut prin infernul depresiei, ca să renască într-o complicitate rară, altul – mai slab, postmodern – care s-a conformat statisticilor. În *Seducţie* povestirea ţine locul iubirii. Fără Şeherezada nu mai există nici preludiu, nici pat conjugal; numai că rolurile sînt inversate: femeia e cea care cere povestea („eu n-am nevoie decît de cuvinte"), iar bărbatul – un bancher preocupat doar de mersul bursei – nu ştie sau nu poate s-o spună, şi moare sufocat sub un maldăr de cărţi. Nu există, de altfel, personaj în *Iubirile...* lui Ben Jelloun care să nu fi citit *O mie şi una de nopţi*. Profesorul din *Necunoscuta* chiar o predă ca pe prototipul „orei de dorinţă şi speranţă" petrecute de el în aşteptarea unei prostituate.

Cea mai elaborată povestire din volum este, în acelaşi timp, şi răfuiala lui Ben Jelloun cu efigiile trădătorilor săi. După regula de aur a răzbunării veritabile, muzicianul din *Hammam* (născut în Fès, ca autorul) reuşeşte să rămînă creativ, să nu sucombe sub atacul şi calomniile foştilor prieteni. Desigur, face şi el apel la instituţia vrăjitoriei marocane, dar instinctul îl trimite la singura zonă curată, neinfestată, cea a copilăriei, pe care o regăseşte în baia maură, în vechiul hammam. Nostalgică şi plină de poezie, povestirea cade în final într-un fantastic morbid şi într-o diatribă aproape eseistică. Mai mult ca oricare dintre povestirile „trădătoare", *Hammam* trimite la seria de motto-uri din *Timon din Atena*, piesa lui Shakespeare care deschide suita trădărilor amoroase. Să nu uităm însă că nobilul atenian, a cărui voce este creditată aici, căzuse victimă, în primul rînd, propriilor nesăbuinţe şi mizantropiei. Duşmanii săpaseră pe un teren autominat. Sfatul, pe care îl asumă toţi trădaţii lui Ben Jelloun, vine de la un vrăjitor puternic: „Uitarea. Uitarea. Uitarea. Nu există altă soluţie... Să-ţi salvezi demnitatea nu-i o laşitate, e o formă de inteligenţă".

Un alt sentiment, înrudit cu iubirile magice şi repede schimbătoare din această carte, pare să dea soluţia de croazieră. Prietenia, simţită montaignean ca o „căldură atotcuprinzătoare, potolită şi statornică, întreagă duioşie şi împăcare, fără nici o asprime, nici vreun amar" – altceva decît dragostea, care e „o înverşunată dorinţă să prindem ce ne scapă". Doar că cele două povestiri, şi ele în oglindă, despre prietenie sînt parcă mai diavoleşti decît iubirea traficată prin poţiuni, talismane şi tăbliţe de oţel. *Genet şi Mohamed sau profetul care trezi îngerul*, cu aerul său autobiografic (Jean Genet şi Ben Jelloun s-au cunoscut, de altfel, în 1975, pe cînd scriitorul marocan îşi susţinea teza de doctorat în psihiatrie socială), are o poezie maladivă, a fragmentarului şi nespusului, un eliptism al definirii relaţiei care, în loc să creeze inefabil, produce o ambiguitate ironică. Între *Naïma şi Habiba* povestea pare mai degrabă de amor maladiv, de refacere a unui androgin estropiat.

Povestirile magice ale lui Ben Jelloun au un farmec pe muchie, de filigran desenat într-o materie pîsloasă, etanşă şi, adesea, opacă. Întotdeauna duale, ele par pîndite de un schematism al ambivalenţei: masculin-feminin, dragoste-indiferenţă, Maroc-Franţa, tradiţie-modernitate. Ce le salvează cu totul nu e nici buna cunoaştere a subiectelor, nici tăioasa analiză de moravuri (care pare uimitor de actuală în România de azi – aceleaşi clanuri, aceleaşi invidii, aceeaşi ruptură între citadin şi rural) şi nici fina paletă de recursuri narative, în care un uşor aer desuet planează ironic peste tehnicile modernităţii tîrzii. Ceea ce dă originalitatea acestui volum este poezia grea, cu arome orientale şi accente sfîşietor-realiste, ţinînd parcă de magia unui „al doilea văz", dar şi economia de mijloace şi finalurile deschise generos, deşi, uneori, ele se închiseseră încă din prima frază. Un fel de a spune – învăluit şi fără argumente din lumea reală – că mai există, totuşi, o şansă.

trend inţe

Madlena cu E-uri

Muşcam din prăjitură şi discutam despre bucuria lecturii de altădată. De fapt, despre pierderea acesteia. Despre pervertirea cititorului naiv, care devora orice tom cu veleităţi literare, într-un „monstru" care nu se mai mulţumeşte cu povestea în sine – ba chiar o trece în plan secund – şi vede în spatele fiecărui paragraf o teorie. Rar mi se întîmplă să mai citesc o carte fără să văd în ea lipiturile, conceptele, tezismele.

Un prieten, redactor de carte, ne povestea că a ajuns să privească orice volum aşa cum un chirurg estetician se uită la frumuseţea femeii pe care a operat-o. După ce i-ai scos grăsimea, supleţea ei nu te mai încîntă. Alt prieten ne contrazice: orice carte bună te face să uiţi de teorie. Altul priveşte prăjiturile de pe masă şi întreabă uimit: „Voi mîncaţi aşa ceva?". „Păi, care-i problema?" „Conţin o groază de E-uri! La cîte E-uri înghit oamenii de azi, cred că nici cadavrele din cimitir nu mai putrezesc." Am privit suspect la bucata de kiwi din prăjitură. Nu ştiam dacă era fructul adevărat sau un complex reuşit de E-uri, însă n-am mai avut curajul să termin de mîncat.

Şi-atunci am avut o revelaţie: nu teoriile pe care le percep printre rînduri mă fac să-mi pierd bucuria lecturii, ci aditivii implicaţi în construcţia textului, „E-urile literare". Mă întreb ce impact ar avea asupra cititorului un text inscripţionat pe copertă: „Conţine: E 2435 – aromă de postmodernism, E 546 – gust de autenticitate, E 5678 – conservant pentru două decenii" etc., etc. Sau asupra scriitorului care ar trebui să aibă în vedere obligaţia de a semnala din start artificiile folosite. Ce-i mai bine: să înfuleci cu naivitate producţiile literare ale zilei sau să nu mai citeşti nimic de spaima „E-urilor"?

Am plecat de la petrecere cu gustul amar al acestui aditiv filosofic. Cum pînă acasă fac cam jumătate de oră, în tramvai am frunzărit, ca de obicei, o carte. La un moment dat, am observat că vecinul meu de scaun citea împreună cu mine. Cînd am vrut să schimb pagina, m-a rugat politicos să mai întîrzii un pic. Am închis cartea şi i-am spus că i-o fac cadou. A luat-o uluit, mi-a strîns mîna, mi-a spus că abia aşteaptă să ajungă acasă să o citească şi a coborît în fugă la prima.

Florin LĂZĂRESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Un glonte pentru preşedinte

● ***Fahrenheit 9/11* (SUA, 2004), de Michael Moore.**

Documentarul lui Michael Moore a fost lansat în România pe 5 noiembrie şi simplul fapt că a ajuns abia acum, după ce America şi-a reales preşedintele, îi dă un aer de eşec. E greu să-l privim în primul rînd ca pe o operă de artă. Îl privim ca pe un glonte exploziv tras în direcţia lui George W. Bush – un glonte care nu şi-a făcut treaba; oare sînt singurul spectator care, pentru moment, nu simţea o nevoie urgentă de a-l ridica de pe jos ca să-l examineze? Nu e vina ţintaşului – Moore a dat tot ce-a putut. Dar e o problemă.

Mai sînt şi altele. Nu mă refer la unilateralismul lui Moore, care condamnă invadarea Irakului fără să dedice măcar o parantează înfăptuirilor lui Saddam şi prezintă armata ca pe o capcană mortală întinsă băieţilor din medii sociale defavorizate, ignorînd faptul că, pentru mulţi dintre aceşti băieţi, armata reprezintă o şansă. E dreptul lui să ignore, să omită, să nu nuanţeze. La urma urmei, nu ni s-a prezentat ca un om cu dileme, ci ca un om cu o cauză. Nu e tipul de intelectual obsedat de complexitatea adevărului; e tipul care stă de vorbă cu răniţii în timp ce preşedintele lor, omul care i-a nenorocit, mai deschide o sticlă de şampanie, e tipul care însoţeşte o mamă îndoliată de la Flint, Michigan pînă la Washington, D.C., unde întrebarea ei – unde sînt armele lui Saddam, din cauza cărora a murit fiul meu? – nu va primi un răspuns decent, e tipul care, în numele acestei femei, dă iama în congresmani cu o modestă şi, bineînţeles, inacceptabilă propunere pentru fiii şi fiicele lor: înrolarea. Adevărul lui Moore e simplu: cei puternici nu numai că n-au nici un interes să-i ajute pe cei slabi, dar au tot interesul să-i menţină slabi şi, din cînd în cînd, interesul le cere să mai omoare o parte din ei. A-l acuza de unilateralism e nefolositor: tipul ăsta de discurs nu constituie o abatere de la tradiţia documentarului (al cărui nume sugerează obiectivitate, dar a cărui istorie e plină de *parti-pris*-uri) şi în nici un caz nu constituie o abatere de la tradiţia cinematografului, care încă de la început s-a plasat în tabăra oamenilor mărunţi (eroul lui Chaplin se numea The Little Man), împotriva barosanilor. E adevărat că Chaplin ştia o mie de moduri, care mai de care mai graţioase şi mai sofisticate, de a trage un şut în curul unui barosan, în timp ce spectacolul lui Moore se sprijină cam mult pe repetarea cîtorva trucuri rudimentare – oameni din clica lui Bush surprinşi la machiaj înainte de a apărea la televizor (machiajul înseamnă prefăcătorie), angajamente americane de a-i feri, pe cît posibil, pe nevinovaţi, urmate de imagini cu copii irakieni răniţi. Pe de altă parte, Moore ştie cîteva lucruri despre puterea cinematografului: ştie că, la viteza cu care vin informaţiile senzaţionale (familia Bush le-a vîndut saudiţilor o bucată bună din America; imediat după 11 septembrie, Bush a scos din ţară 24 de amici de-ai lui – membri ai familiei Bin Laden), cei mai mulţi dintre noi vom fi prea copleşiţi ca să le cercetăm *sursa;* ştie ce înseamnă să stai în întuneric, să priveşti un ecran mare – o sursă de lumină – şi să vezi imagini pe care nu le-ai vedea pe micul ecran de acasă – e uşor să crezi că imaginile acelea îţi luminează mintea aşa cum luminează sala de cinema. A-l acuza pe Moore de lipsă de rafinament cinematografic e nefolositor: o viziune ca a lui nu trebuie să fie rafinată – nu trebuie decît să se ţină. Şi problema e că nu se ţine. De exemplu, frica americanilor de un nou 11 septembrie e prezentată ca o isterie indusă – în întregime şi în mod deliberat – de oligarhia bushită. Cîţi americani au putut să înghită acest punct esenţial din scenariul lui Moore? Cu siguranţă că nu mulţi. Cei mai mulţi simt şi ştiu că teama lor de terorism nu e nefondată. Dar Moore susţine că cei mai mulţi americani nu simt şi nu ştiu decît lucrurile pe care le dictează puterea. Puterea îi vrea slabi şi timoraţi, ca să-şi poată duce războiul permanent (Moore citează din *1984)* care îi asigură prosperitatea; căci bineînţeles că totul se reduce la petrol – clica lui Bush nu cunoaşte altă cauză, zelul lui evanghelic e o vrăjeală.

Problema cu toate astea e că ţin de teoria conspiraţiei, iar problema cu teoria conspiraţiei e că n-o înghit decît cei care, oricum, nu mănîncă altceva. N-ar fi fost mai util (pentru cauza opoziţiei) ca Moore să accepte, măcar de dragul discuţiei, că Bush crede, măcar parţial, în ce spune, că puterea americană crede, măcar parţial, în misiunea ei istorică? N-ar fi avut mai mulţi sorţi de izbîndă dacă ar fi încercat să arate că această credinţă (pe care mulţi americani o recunosc ca fiind sinceră şi o admiră) poate să ducă la catastrofe? Poate că nu, dar nici teoria conspiraţiei nu e o soluţie. Ştiu că e uşor de vorbit acum, dar, pe bune, lumea n-avea de ce să se agite atîta din cauza glontelui exploziv trimis de Moore: acesta a tras mult pe lîngă.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Zapping

● La emisiunea *Oameni de presă* (pe care am lăudat-o săptămîna trecută – e, într-adevăr, o emisiune foarte interesantă şi bine făcută) –, invitatul Mihai Tatulici vorbeşte despre faptul că întotdeauna a fost un dictator în relaţiile cu ceilalţi, cu colaboratorii săi, că întotdeauna s-a impus şi a făcut numai ce a vrut el. S-a întîmplat să dau peste această declaraţie după ce mai înainte tocmai văzusem, la *Cronica Cîrcotaşilor*, materialul cu acel candidat la preşedinţie, venit să se înscrie la BEC, şi care spunea despre el însuşi că va fi un dictator – nu unul comunist, ci unul democratic.

● „Bună ziua, epidemia Ciomu se întinde în toată ţara. Ieri după-amiază un bătrîn şi-a tăiat penisul, iar astăzi, în urma unui accident, un bărbat s-a ales cu penisul rupt" – îşi începe discursul prezentatoarea ştirilor *Focus* de la Prima. Din materialul corespondentului de la faţa locului, aflăm că omul a avut nu numai penisul rupt, ci şi scrotul (insistîndu-se pe cuvîntul „rupt"), că acesta din urmă i-a fost cusut, că penisul urmează să-i fie şi el reparat şi că individul, dacă are puţin noroc, „poate să-l şi folosească". Am mai aflat de la aceeaşi emisiune de ştiri (de la ora 18), în exact această ordine, că un arbitru al unui meci de divizia D a fost agresat de un jucător nemulţumit de decizia dată, că un tînăr din Piteşti a avut un accident de maşină şi a fost proiectat pe geam în şanţ, pentru că nu a avut centura de siguranţă, şi că altundeva prin ţară a mai avut loc un alt accident. A şasea sau a şaptea ştire a fost despre deraierea trenului din Marea Britanie şi a opta despre starea de sănătate a lui Yasser Arafat.

● „Ruptura de penis" a fost prima ştire şi la *Observatorul* Antenei 1 (urmată de o alta, cu unul care şi-a stropit soţia cu benzină şi i-a dat foc, o alta cu un fost deţinut beat care s-a suit pe o macara, şi o alta cu un patron de benzinărie care a accidentat un pieton şi i-a rupt piciorul).

● „«Haiducul rupe-i cucul» – scrie pe o pancartă. Cred că toţi s-au luat după doctorul Ciomu." „Nu, nu e cucu' la care te gîndeşti tu, ci cucu' de la «Cucu' şi pupăza»" – se comentează la meciul de box dintre un tip de la trupa Haiducii şi un altul de la Bliss (emisiunea *Stele verzi* de pe PRO TV). Se pare că, mai nou, românii au o problemă şi că doctorul Ciomu e un fel de erou naţional.

● „Iată că pozele ăstea din ziare mai termină şi Dreptul, nu numai regimente întregi de militari" – ne spune Florin Călinescu la emisiunea pe care o prezintă, *Duminică de duminică*, vorbind despre o domnişoară invitată în studio (prezentă în emisiune pentru că a apărut într-un ziar ca fotomodel). Domnişoara spusese că a terminat Dreptul şi, după gluma rafinată a lui Florin Călinescu, a tăcut inteligent. În comparaţie cu vorbăria domnului Florin, orice tăcere pare inteligentă.

● „Tata Puiu iese la atac. Selecţionerul îi face cu ou şi cu oţet pe cei care s-au luat de Mutu. «Românii sînt proşti» – spune tata Puiu." Au mai urmat alte cîteva ştiri sportive la PRO TV şi de fiecare dată Iordănescu era numit numai aşa: „tata Puiu". Dacă Puiu e tatăl lor, cine le e mama? Ca să nu mai vorbim că fiecare Pui are propria lui mamă... O fi fotbalul un sport bărbătesc, dar e plin de sentimente frumoase şi delicateţe.

● „În urinoterapie, nu trebuie folosit primul jet, nici ultimul, ci cel de la mijloc" – ne spune, la *Kensky Show*, o yoghină, redactor-şef al unei reviste despre fenomene paranormale, care ne mărturiseşte că a consumat propria urină pentru a-şi îmbunătăţi performanţele.

● „Dacă la noapte vor cădea precipitaţii cam peste tot, mîine vor cădea precipitaţii chiar peste tot" – Cosmina Păsărin de la *Vremea* de pe PRO TV cam ştie chiar subtilităţile limbii române.

● „Încă: picătura ce lipeşte nimic-nimic nu dezlipeşte" – ne spun, parcă dintotdeauna, nişte indieni aberanţi, desenaţi cu feţe ciudate şi dinţi ascuţiţi, şi care apasă pe tastele unui calculator. „Jetul de la mijloc", „precipitaţiile chiar peste tot" şi „picătura" – uneori, cu ajutorul telecomenzii, realitatea capătă coerenţă.

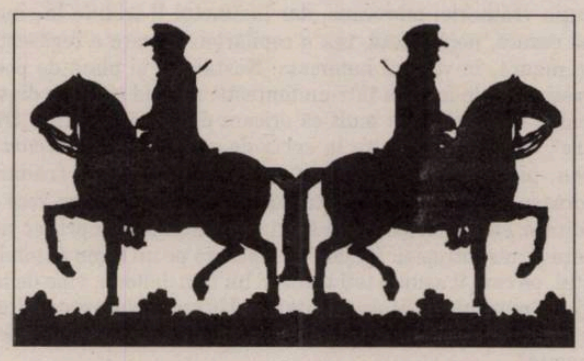

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Un clip cu două clipe camiliene

„Ce naiba îţi mai place la Camil ăsta al tău?", m-a întrebat, recent, cu un arţag bine temperat, o femeie altfel distinsă, deloc proastă şi nici lipsită de opţiuni superioare. Avea haz – un haz involuntar după care Camil însuşi se dădea în vînt şi vibra ca un zmeu de copil la aceste tutuieli ale pedestrului cu valorile. În urmă cu 30 de ani, Camil fusese „al nostru", acum rămăsese singur, „al meu". Morţii au şi ei, probabil, politica lor...

Mi-am înghiţit limba – nu merita să-i reamintesc că tocmai acest tip de întrebări consolidează în noi spiritul lui Ladima, al lui Gheorghidiu, aşa cum, venind odată, într-o seară, de mult de tot, doar cu o periuţă de dinţi, ea îmi dăduse senzaţia că doamna T. există. Noi, camilienii, cei care sîntem decişi să credem numai în romane, mergem de o viaţă cu asemenea somaţii la noi, repetîndu-ne cu dulce şi tenace masochism replicile cu care sîntem ridiculizaţi, contestaţi şi îngropaţi: „Ce vrei, dragă, să schimbi lumea cu Kant al dumitale...? Cu Stendhal al dumitale...? Cu Bergson al tău...? Cu Proust al vostru...?".

Grandoarea flaubertiană a acestei vulgarităţi constă în aceea că, prin însăşi forţa magnetică a alierii posesivului mic cu numele mare, Kant, Stendhal, Camil devin, într-adevăr, astfel, ai tăi. Însărăciţi, dispreţuiţi, deposedaţi de o valoare sublimă şi practică pentru existenţa tuturor, reduşi la a fi doar proprietatea mea, ei de-abia aşa îmi aparţin, mă îmbogăţesc şi îmi dau, în exasperarea cu care văd că-mi sînt strict şi restrictiv atribuiţi, patetismul acelui: „mie, redă-mă!".

Mie mă redau*, iubind fără de plictis opera lui Camil Petrescu, vibrînd la furia, candoarea şi dîrzenia cu care nu înţelegea să-şi schimbe obsesiile pe moşteniri care-l mituiau ca să renunţe la „Proust al lui" pentru a se integra într-o lume deşteaptă foc unde demnitatea e întotdeauna „o teorie a chibritului", iar dispreţul faţă de idee şi ideal e la mintea cocoşului. Refuzul lui laic la sfînta şi atotputernica vulgaritate, ura lui pe deşteptăciunea evidenţelor, revoltele sale în acest etern conflict dintre fragilitatea şi ineficienţa simţirii autentice faţă în faţă cu vigoarea nesimţirii proprie „bronzurilor" au intrat în tremurul permanent al sistemelor noastre de apărare intelectuală împotriva tîmpeniei şi tîmpirii bine organizate.

Din tot jurnalul lui Sebastian, din tot zbuciumul prin care a putut trece un fan al lui Camil, privindu-i mişcarea dezolantă printre mizeriile cotidiene, mi-a rămas mai presus de toate replica „idolului" la stuporile perfect îndreptăţite ale adoratorului: „Ai ceva de Ladima".

Toate acestea le scriu şi le leg după ce aseară, ca un făcut, m-a sunat la telefon unul din cei mai apropiaţi semeni, care m-a întrebat dacă ştiu unde poate găsi acele versuri ale lui Camil cu „eu am văzut idei..." Recent revenit în oraşul nostru, avea nevoie urgent de ele, biblioteca îi era încă pe drum, nu putea lucra fără să le audă, îl obsedau la acel miez de noapte în toamna Bucureştilor; i le-am dictat şi el le-a notat, repetînd fiecare vers, eu avîndu-l deodată în faţa ochilor pe Nicolae Labiş ritmînd decis:

„Dar eu,
eu am văzut idei...
Atent şi răbdător,
Deci** le pîndesc prelung, stăruitor
Cum aşteptam pe cînd eram copil,
Privind prin crăpăturile gardului
Ograda şi ruina caselor pustii
Să văd cum se ivesc stafii.
Eu sînt dintre acei
Cu ochi halucinaţi şi mistuiţi lăuntric,
Cu sufletul mărit
Căci*** am văzut idei."

În clipa aceea cît un clip, cred că eram singurii din oraşul acesta, din toamna asta, din acest început de veac care ne spuneam versuri de Camil Petrescu.

Nu am vrut să las să moară acea clipă repede.

---

* Călinescu observa cu dreptate „grandilocvenţa suferinţei" la eroii camilieni...

, * În puţine poezii româneşti, aceste violent nelirice cuvinte: *deci* şi *căci* sună atît de natural, tăios şi adecvat.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Nicolae Bodiu

(primar Rebrişoara, Bistriţa-Năsăud, fost PD, azi PSD)

„Monstrul"

Domnule, oricum mă fac ziarele, eu o duc cînd bine, cînd excelent. Dumneavoastră să mă vedeţi tête-à-tête şi atunci să vedeţi monstruozitatea dintr-un om, domnule, aceştia care scriu despre mine sînt plătiţi de deputatul PD Olteanu Ion.

„Satrapul din Carpaţi"

Dragul meu, sînt primarul, nu satrapul. Sînt primar din '92, într-o comună de lîngă Năsăud, oraşul academicienilor, aici unde cultura e predominantă, vecin cu Coşbuc, vecin şi cu Rebreanu. Credeţi că dacă aş fi fost satrap, monstru, m-ar fi ales lumea cu 80%? Eu cred că oamenii mei din Rebrişoara mă cunosc şi în loc să mă înlocuiască m-au ales să-i reprezint.

Tăiat ilegal de pădure

Nu e adevărat. Şeful *Gazetei de Bistriţa* nici nu mă cunoaşte, de ce matale ai dat telefon, măcar vrei să mă ştii, iar el nu? Mă incriminează fără dovezi.

„Monstrul format"

Da, aşa m-a făcut. Şi în articol e descrisă o situaţie de fapt care poate fi adevărată sau nu aşa de adevărată, că am furat 80 de vagoane de lemne. Din asta mă face monstru creat cu migală, un personaj jegos, monument de ignoranţă, cîine turbat ce nu ştie formula „marş!".

Primar

Îmi place să fiu primar, îmi place munca de plăcere. Primarul e om bine văzut de oameni.

PSD

În activitatea mea de primar fac administraţie şi pe cei 5.000 de locuitori ai mei nu-i interesează partidul, dacă eu aduc bani. Dacă sînt bun la asta, sînt, dacă nu, nu. Administraţia din Rebrişoara e ajutată cu adevărat de PSD, iar eu am făcut în Rebrişoara ce e normal. 10 ani am stat la PD, ba că ne ajută, ba că sîntem la putere, ba că sîntem în opoziţie, deşi sîntem la putere, adică eu, la Rebrişoara, ce spun oamenilor? PSD s-a orînduit peste tot, cu el ştii clar, eşti în opoziţie, eşti la putere. Iar eu, ce sînt mai catolic ca Papa, mai comunist ca Lenin? Am mers pe mîna celui clar, PSD-ul. Preşedintele Consiliului Judeţean a făcut lucruri minunate şi eu cred că merită să-i fiu alături.

PD

Nu mai are suflu. Ştiţi ce cred eu? Întotdeauna cîinele cel mare fute pe cel mic. Rareori invers.

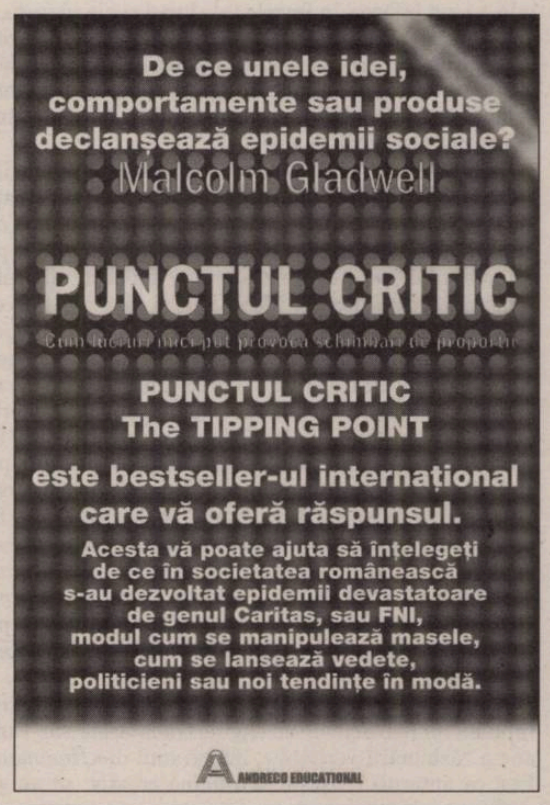

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

Note americane

● Absolut stupidă iniţiativa publicaţiei *The Guardian,* pe care o citesc de obicei cu mare plăcere, mai ales pentru paginile ei culturale. Înainte de alegerile americane, cotidianul britanic a organizat o campanie de scrisori către alegătorii din Ohio (statul despre a cărui voce electorală se ştia că va fi decisivă în desemnarea preşedintelui), prin care aceştia să fie convinşi să voteze cu Kerry. Zeci de mii de scrisori din Anglia au plecat spre alegătorii din Ohio cu îndemnul de a scăpa de Bush. Firește, rezultatul a fost opus. Majoritatea destinatarilor au fost ofensaţi şi au găsit gestul britanicilor cel puţin neavenit. Bush a cîştigat Ohio. Imediat după alegeri, acelaşi *The Guardian* a găzduit comentarii şocante, neputînd să se abţină să califice drept proşti pe zecile de milioane de americani care au votat pentru Bush. Am văzut oameni care aproape îşi smulgeau părul din cap după aflarea rezultatului alegerilor americane şi asta pot, desigur, înţelege, dar să văd cum un cotidian precum *The Guardian* şi-a pierdut busola decenţei, asta n-aş fi crezut.

● Succesul unei democraţii nu ţine doar de instituţii şi proceduri, de tradiţii şi de respectarea principiilor statului de drept, ci şi de ceva de natură metafizică, ceva ce s-ar putea numi *inspiraţia istorică a corpului electoral* chemat periodic la urne. Dincolo de spaţiul intelectual în care indivizii operează raţional, trebuie să funcţioneze un instinct al adecvării la vremuri. O naţiune fericită este aceea care simte *Zeitgeist*-ul, care se aşază, cu opţiunile ei cu tot, pe *trend*-ul vremurilor, care are o legătură sănătoasă cu mersul istoriei. America este o democraţie performantă, pentru că electoratul american, nu ştiu prin ce alchimie misterioasă, a ales de cele mai multe ori exact preşedintele de care ţara lor a avut nevoie. În anii '80, a fost nevoie de un Reagan ca să încheie războiul rece, căci momentul final al îndelungatei confruntări dintre comunism şi libertate chiar sosise. În anii '90, a fost nevoie de un Clinton, pentru ca America să se bucure de cel mai frumos deceniu al ei de după al doilea război mondial. Poate că acum e nevoie de cineva ca George Bush, pentru ca America să învingă fundamentalismul islamic. Nu am pretenţia că observaţia mea este validă în sens ştiinţific, căci se bazează pe asumarea unui ceva imponderabil şi supraindividual care călăuzeşte democraţia. Dar trăiesc tot mai intens convingerea că aşa stau lucrurile şi, cu cît scrutez istoria americană mai în profunzime, cu atît găsesc tot mai multe argumente în sprijinul ideii că acest popor american, cu infinite feţe şi cu sînge amestecat ca nici un altul, are, pînă la urmă, bună intuiţie a ceea ce-i trebuie.

● În anii '80, a apărut expresia *the silent majority,* devenită concept în ştiinţa politică americană. E vorba despre marea masă de americani a cărei voce nu se aude decît, în cel mai bun caz, o dată la patru ani. Sînt oamenii obişnuiţi ai Americii, majoritatea din binecuvîntatul Midwest, care nu au rubrici în ziare, nu apar la *talk-shows,* nu ocupă catedre universitare, nu sînt activişti dăruiţi vreunei cauze, nu conduc afaceri imense şi nu sînt înregimentaţi nici unei ideologii în mod special. Nici măcar nu ies să voteze de fiecare dată, dar atunci cînd o fac, opţiunea lor este decisivă. Victoria lui Bush a fost determinată de mobilizarea acestei Americi tăcute.

● Multă lume fină îl socoteşte pe Bush cam nătîng şi cam limitat, unii îl bănuiesc de fundamentalism cu semn schimbat şi ştiu americani care se tem sincer că omul e un dictator feroce şi că într-o noapte o să dea o lovitură de stat, o să dizolve Congresul şi o să suspende Constituţia, o să trimită armata pe străzi şi o să arunce în aer democraţia. Totuşi, acestui om, cu toate păcatele sale, i-a reuşit totul în plan politic, deşi nu i-a reuşit mai nimic în planul *politicilor* sale. Revirimentul economic prognozat ca urmare a programului fiscal conservator impus de administraţia Bush a întîrziat, Afganistanul şi Irakul sînt chestiuni departe de a fi rezolvate conform planurilor anunţate de Bush la începutul operaţiunilor militare, cota de antipatie a Americii în lume a atins un nivel niciodată cunoscut în trecut. E ciudat să cîştigi alegerile atît de convingător cînd ai un asemenea pasiv. Totuşi, de unde acest succes al lui Bush? Succes obţinut în Ohio, un stat din care au dispărut cîteva zeci de mii de locuri de muncă în ultimii patru ani. Explicaţia mea este că „majoritatea tăcută" nu votează politic, ci votează etic. Cred că „majoritatea tăcută" nu a optat între Bush şi Kerry, ci între ideologia celor care îl susţin pe Bush şi ideologia celor care îl susţin pe Kerry şi, poate dincolo de asta, între etica propusă de partizanii lui Bush şi etica propusă de partizanii lui Kerry. Bush este exponentul unei etici conservatoare de tip protestant, este cel care a revenit din pierzanie ca urmare a întîlnirii cu Bill Graham, poate cel mai celebru creştin al Americii, este cel care pune familia tradiţională în mijlocul setului său de valori, este cel care vrea o Americă cît mai aproape de cea proiectată în Declaraţia de Independenţă şi în textele părinţilor fondatori. Kerry, la rîndul lui un familist ireproşabil, a fost suţinut de cei numiţi în America *liberals,* denumire care nu trebuie să ne inducă în eroare, pentru că ei sînt exponenţii unei doctrine de stînga, egalitare şi uniformizatoare, ei sînt adepţii corectitudinii politice şi a acţiunii afirmative, oameni care privesc creştinismul cu resentimente şi admiră, din spirit de frondă, islamul ori religiile asiatice, susţin căsătoriile homosexuale, sînt proavort şi, în general, şi-au făcut o profesiune din a acuza America de toate relele lumii. Diferenţa dintre Bush şi Kerry, altfel destul de greu de sesizat, pentru că amîndoi sînt, mai degrabă, personalităţi plate, mediocre, cenuşii, a fost făcută de susţinătorii lor. Cei care au votat pentru Bush au votat, de fapt, împotriva susţinătorilor lui Kerry. De aceea aş zice, mai degrabă, că aceste alegeri nu au fost cîştigate de Bush, cît pierdute de susţinătorii lui Kerry şi de proiectul lor social.

libertatea de impresie

Buturuga mică

Un prieten mi-a povestit cum a început să primească salariul pe card. Întîi a fost pus de compania la care lucra să facă o cerere către director şi una către bancă, în care să solicite acest lucru: „Domnule director, vă rog să-mi aprobaţi...." El a spus că dacă vor să-i dea banii pe card, n-au decît, dar că el nu face nici o cerere şi că n-are de gînd să se roage de nici un director pentru ceva ce, în definitiv, nici nu doreşte. Atitudinea lui a provocat o întreagă tevatură. Compania decisese că angajaţii vor primi leafa pe card şi unul dintre ei le strica socotelile. Întreaga operaţiune a fost întîrziată. Pînă la urmă, după multe rugăminţi, ameninţări şi presiuni de toate felurile, omul s-a lăsat înduplecat să semneze doar o cerere deja scrisă. Cînd i-au intrat banii, s-a dus la bancă să-i scoată pe toţi. Bancomatul refuza să-i elibereze ultima sută de mii. A apelat atunci la o funcţionară şi i-a explicat că-şi vrea toţi banii care i se cuvin, rezultat al muncii sale de o lună. Cererea sa, de altfel cît se poate de legitimă, a produs o zăpăceală de nedescris printre conţopiştii băncii. Au încercat să-i explice că nu pot lichida întreaga sumă din cont. El le-a replicat că e totuşi vorba de banii lui, de salariul lui şi că nu-l interesează procedurile lor. În discuţie s-a ajuns şi la ideea că, pentru fiecare operaţiune pe care o solicită băncii, clientului i se opreşte un comision. Apoi, la sfîrşitul anului, i se mai opreşte un comision, aşa-numit de administrare a contului. Adică trebuie să mai şi plătească pentru că banii lui stau la ei (dobînzile fiind oricum mai mici decît diversele asemenea comisioane). În orice caz, pretenţia omului de a i se da toţi banii, a scurtcircuitat metodologiile de operare şi minţile bancherilor, scoţînd la iveală şi multe contradicţii ale sistemului. Toate, bineînţeles, făcute în favoarea băncii. Acesta e numai un exemplu minor. Dar oamenii sînt obişnuiţi să se supună, aproape fără excepţie, sistemelor care li se bagă pe gît. Fie că e vorba de cele bancare sau de cele impuse de regii, de mari companii de servicii (cum sînt telefoanele), de societăţi de asigurare ori de administraţiile financiare. Sisteme prestabilite (de nu se ştie cine) asemenea unor precepte religioase şi care generează contracte standard, de nediscutat, evident, totdeauna favorabile societăţii, companiei, regiei, statului... De înţeles că fără reguli nu se poate şi că nu totdeauna ele pot fi destul de flexibile pentru nevoile fiecărui individ. Uneori, nuanţele personale sînt sacrificate pe altarul eficienţei colective şi uneori chiar merită. În România pare însă că a reuşit o îmbinare între rămăşiţe de reguli comuniste şi fragmente de proceduri capitaliste. Unele lucrează împotriva logicii, a nervilor şi a firii umane... celelalte, împotriva buzunarului. Experienţa ne spune însă, că mecanismele acestea, cu cît sînt mai performante, cu atît sînt mai uşor de dat peste cap. E nevoie doar de o mică buturugă cu vreo două noduri.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

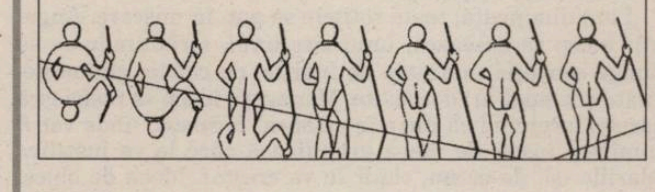

Planeta Moldova

De ce ne place *Planeta Moldova* (CD-ul astfel intitulat)? Desigur, pentru că are umor şi ne facem să rîdem, din tot sufletul, de unii mai săraci, şi în fapt, şi cu duhul, decît noi. Căci acesta este sentimentul preponderent pe care ţi-l dă discul: ce bine, ce uşurare că, în sfîrşit, eu, românul, am de cine să-mi bat joc; în sfîrşit, s-au găsit nişte semeni de-ai noştri, care, de fapt, nu mai sînt chiar ai noştri şi sînt mai inocenţi şi mai alb-negri decît noi. Nu mai trebuie să rîdem de oltenii sau ardelenii noştri, avem avantajul să putem trece graniţa şi să ne delimităm, astfel, cît se poate de oficial, de foştii noştri fraţi. Găsim la ei trăsăturile noastre, dar exacerbate, caricaturizate; aspiraţiile noastre, dar simplificate şi reduse la „esenţe".

Dar am vorbit prea mult pe lîngă text. Acesta este punctul forte al CD-ului, de altfel nesemnat (abia de pe site aflăm că Mitoş şi Florin sînt cei doi tineri autori, care mai colaborează şi cu o anume Diana). Cei doi sînt moldoveni, deci nu pot împărtăşi, decît parţial, poziţia enunţată mai sus (sînt de vreo 10 ani în România). Ei privesc „realitatea moldovenească" din interior, cu ironie, dar şi cu duioşie, cu necesarele doze atît de identificare, cît şi de detaşare. Textele sînt, pe scurt, foarte bune, scrise fără răutate şi ferindu-se de etichetări maliţioase: acestea, cînd există, sînt laudative, dîndu-i receptorului ocazia să le citească cum crede el de cuviinţă (vezi melodia „Invidia": „De-atîta mă mîndresc / Şi vă spun: / Decît englez ori neamţ / Franţuz, american / Mai ghini ca mini / Moldovan!"). De cele mai multe ori, însă, portretul moldovenilor nu ne e oferit prin descrieri la îndemînă, ci prin poveşti şi enumerări de produse, capabile să alcătuiască o relevantă vitrină moldovenească: „Poftiţ', întraţ'şi cumpăraţ' avem di tăti /Avem paştet şi păstări, soc şi compot, / Avem catleti, posmaji, piceni, păpuşoi / Avem şi moare, şi blinele şi scrob şi covrijei / Avem povidlă, găluce şi pîine cu unt..." („Alimentara"). Lista ar putea continua la nesfîrşit, la fel de interesantă. Desigur că majoritatea alimentelor înşiruite trebuie traduse, şi autorii CD-ului chiar o fac, din cînd în cînd, pe margine: de pildă, paştet înseamnă pateu, piceni – biscuiţi, blinele – clătite. Tradusă, enumerarea îşi pierde din farmecul anterior, mai apetisant prin exotismul arhaic al termenilor. Se conturează universul moldovenilor – tocmai prin aceste regionalisme – diferit de toate celelalte ale contemporanilor lor – situat pe o planetă cu o incertă identitate lingvistică şi temporală. Gastronomia îl defineşte cel mai bine, mitologia alimentară fabuloasă fiind una din caracteristicile unei planete primitive şi excesive. Cîntecul „Ni-i rău", unul din ultimele de pe disc, duce mai departe excesele stomacului, pînă la dezastrul fiziologic total. De altfel, un alt personaj al Planetei este Ghiaghia Vanea, care „mutește cel mai bun samagon (un fel de ţuică)" şi „ştie să bee spirt direct din canistră".

Visul aproape oricărui locuitor al Planetei Moldova este să migreze în străinătate; nu neapărat ca să rămînă definitiv acolo, ci ca să aibă cu ce să se întoarcă înapoi, la co-planetarii săi: „Az la noi îi mare sărbătoare / Kolea şi Valera s-o întors din zagran (străinătate). / O adus kapusta (bani) şi cadouri pentru neamuri / O adus bomboane şi madelci (jucării mici) la copkilaşi (...) / Pentru baba Valea o adus un utiug (fier de călcat)". O altă moldoveancă devenită italiancă cîntă după cum urmează: „Nisporeniu meu, m-o-mpins păcatu' şi te-am părăsit / Eu înţeleg că am pursît (greşit) / De zaigran (străinătate) m-am zaibit (săturat) / Da n-am şi faşi şi n-am încotro / Italianul nu-mi dă drumul nizaşto (nicicum)".

Un amestec de inocenţă şi primitivism, pofte nemărginte şi aspiraţii mărunte, moldovenii şi Planeta sînt bine sintetizaţi de „Gospodaru": „Ziua-i pre scurtă, muncă pre multă / Cu ploaie puţină îi greu în grădină / Tractoru trage plugu vînjos / Şi gospodar eşti tu di pizdos".

Adina ROSETTI

Scenariu pentru trei manageri

Ziua multinaţională

Luni dimineaţă, toate rotiţele se pun în mişcare. Angajaţii încep să sosească, unul cîte unul, străduindu-se să alunge senzaţia matinală de inerţie, cu cafele, glume nesărate şi e-mail-uri deochiate. Managerii încep să răsfoiască ziarele, încercînd să intre în „transa“ *business,* unde vor fi iluminaţi brusc de ideea grandioasă care le va justifica salariile (şi, de ce nu, chiar le va creşte). Ideea de obicei întîrzie sau se îneacă subit într-o avalanşă de mesaje *high priority,* în torente de *brief*-uri, *report*-uri şi *forecast*-uri; sau cade răpusă fără milă în toiul unui *sales meeting* furtunos.

După pauza de prînz, problemele încep să curgă din nou (într-o companie multinaţională, chiar şi problemele au denumiri englezeşti, ca şi tot restul: funcţiile angajaţilor, subiectele e-mail-urilor, evenimentele importante din cadrul firmei etc.). Hăţişurile comunicării devin tot mai încîlcite, clienţii tot mai nerăbdători, iar şefii *(top management*-ul) din ce în ce mai insensibili.

Afară apune soarele, se aprind luminile în oraş, se aprind luminile şi în birou, ai vrea să pleci acasă dar nu poţi (un adevărat *team player* nu-şi părăseşte colegii la greu şi, în plus, nici n-ar da bine la evaluare), iar calculatorul continuă să-ţi amintească implacabil şi calm *task*-urile nerezolvate de peste zi...

Conversaţie la cafenea

Scena (sau, pentru a păstra limbajul business, să-i spunem „locaţia“): o cafenea aglomerată, în Piaţa Dorobanţi, joi seara.

Personaje:

Sandra (28 de ani, Client Service Director într-o agenţie de publicitate, salariu: 1.500 euro).

Dora (27 de ani, Operations Manager la o sucursală a unei bănci internaţionale, salariu: 800 euro).

Radu (30 de ani, Country Sales Manager la o mare companie farmaceutică multinaţională, salariu: 1.800 dolari).

Sandra *(se uită nerăbdătoare în meniu, între timp îi sună telefonul mobil, îl închide nervoasă):* Să mă mai lase dracului în pace cu telefoanele! Nu se pot descurca şi singuri?! Ce cred, că dacă mi-au cumpărat telefon, pot să mă frece la cap şi-n timpul meu liber? *(se uită din nou în meniu, apoi începe să butoneze frenetic tastele telefonului)* Tre' să-i dau mesaj lui iubi că întîrzii şi astăzi! Săracul, s-a obişnuit! *(zîmbeşte cu compasiune)*

Dora: Lasă, dragă, că şi al meu s-a obişnuit să vin noaptea acasă de la birou! *(zîmbeşte blazată)* Săptămîna asta, de exemplu, am venit numai pe la zece-unşpe. Am avut sute de dosare de credit de verificat! *(gest de lehamite)*

Radu *(îşi aprinde o ţigară relaxat şi oarecum plictisit):* Zău, de cîte ori vă văd, vă plîngeţi mereu! Eu cred că ăla micu' în curînd n-o să mă mai recunoască, aşa de puţin dau pe acasă în ultimul timp! *(fetele rîd, mai mult din obligaţie)*

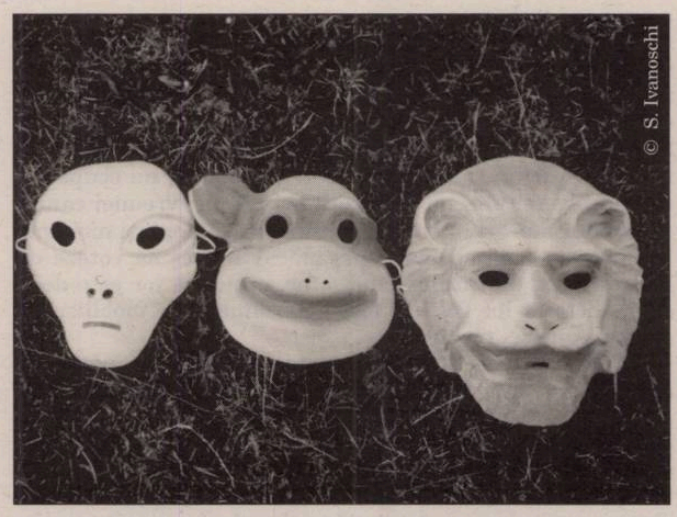

Da' asta e: maşină de la firmă, telefon, benzină şi convorbiri nelimitate, laptop, bani de protocol! Şi banii de salariu curg! *(începe să se înfierbînte):* Toate astea se plătesc! Normal, vrei un anumit standard de viaţă, devii sclav, aşa e sistemul!

Sandra *(stinge ţigara enervată uitîndu-se în scrumieră):* Hai, dragă, lasă, acum mi-o serveşti pe aia cu „sîntem nişte privilegiaţi, alţii au nişte salarii de rahat şi voi vă plîngeţi“! Parcă eu n-am muncit să ajung aici, parcă eu n-am luat-o de jos, cum se zice! Nu-mi spune mie! *(se uită fix la Radu)*

Radu: Sandra, ştii ceva? Nu-mi spune *tu* mie, că şi eu am muncit, nu mi-a dat nimeni nimic! N-am uitat cînd eram agent de vînzări în facultate, şi mergeam din poartă-n poartă cu răzătoarele alea de doi lei! *(se uită în ochii Sandrei; schimb de priviri agresive).* Sau cînd am spălat pe jos o vară la McDonald's, în timp ce alţii se duceau la mare cu prietenele!

Dora *(intervenind împăciuitoare):* Hai să lăsăm discuţiile astea fără sens! Cu toţii am muncit *(se uită la Radu)* şi am învăţat şi poate am sacrificat unele lucruri *(din nou la Radu)* ca să ajungem undeva, să o ducem bine. Ar trebui să ne înţelegem...

Sandra *(bombănind):* Da, mă rog! *(schimbînd apoi vorba, către Radu):* Te mai ţii de masterul ăla? Sau e vrăjeală?

Radu *(făcînd eforturi să vorbească calm):* Nu prea am timp, sînt mereu plecat prin ţară. Ne deschidem acum fabrică la Arad şi tre' să ajung acolo în fiecare luni dimineaţă! Ne-a mai venit şi un şef nou acum, din Cehia, care ne-a disperat de cap. *(se joacă nervos cu telefonul mobil)* Rapoarte peste rapoarte şedinţe, *training*-uri şi *team building*-uri şi... mama dracului *(se înfierbîntă din nou!)* Are impresia că ştie el mai bine cum e situaţia!

Dora *(vizibil plictisită de discuţie):* Da, uneori străinii ăştia sînt nişte imbecili! Vin cu nişte idei care la noi în ţară se potrivesc ca nuca-n perete!

Sandra *(scîrbită, gesticulînd cu ţigara aprinsă):* Dă-i dracului, că românii îi întrec pe toţi! Eu am nişte dobitoci de clienţi de-mi vine să le dau palme! În schimb, experţii de la noi din agenţie mi se par super-OK. *(sună din nou telefonul şi răspunde, făcînd semn că nu are încotro)*

Dora *(în şoaptă, către Radu, profitînd de situaţie pentru a schimba vorba):* Ai fost în concediu anul ăsta? Eu n-am apucat. Îţi dai seama că dacă m-am angajat la ăştia în aprilie, n-am mai pupat concediu. *(zîmbet de dezamăgire)* Sper să-mi dea măcar cîteva zile de Sărbători, deşi nu prea cred, pentru că atunci e nebunia cea mai mare în bănci.

Radu *(brusc interesat de subiect):* Da, am fost două săptămîni în septembie, în sudul Spaniei. Bine, mă cam săturasem de Turcia şi Grecia, unde... *(întrerupt brusc de Sandra)*

Sandra *(ţipînd indignată la telefonul mobil):* Băi, da' ăştia sînt chiar cretini! Nu sînt în stare să dea dracului un *layout* la timp! Lasă că intru eu în ei mîine dimineaţă! Da, dragă, mîine la prima oră o să-l ai pe e-mail, promit. Hai, te pup, vorbim! *(închide telefonul, Radu şi Dora o privesc oarecum miraţi, aşa că se simte datoare să explice):* Tîmpiţii ăştia de la creaţie, nu fac nimic toată ziua şi nu sînt în stare să respecte un *dead-line.* Şi iau o grămadă de bani! Mă rog... ce vorbeaţi?

Dora *(uşor iritată de întrerupere):* De concediu, dragă. Radu tocmai zicea că a fost în Spania. *(Radu tace cu un aer absent)*

Sandra: Da, de doi ani încoace văd că se „poartă“ Spania. Eu n-am fost, da' nici nu am de gînd să mă duc să dau nas în nas cu toţi căpşunarii care au plecat din România. De Sărbători vreau să plec în Italia!

Dora *(cu regret):* Eu nu cred că plec nicăieri, oricum ne omoară ratele alea la apartament şi *leasing*-ul la maşină.

Radu *(căzînd brusc pe gînduri):* Voi vă daţi seama că am ajuns să discutăm numai probleme de serviciu? Ne întîlnim o dată pe lună şi vorbim numai de job, şefi, rate şi alte rahaturi din astea existenţiale! Asta e toată viaţa noastră?

Sandra *(bucuroasă că are ocazia să i-o întoarcă):* Nu spuneai tu, dragă, că trebuie să ne resemnăm cu asta dacă vrem să ne bucurăm de un anumit standard de viaţă? De ce te plîngi?

Dora: Adevărul e că sîntem foarte plictisitori. Eu una simt că duc o viaţă robotizată. *(se hotărăşte brusc să devină sinceră)*: Am acelaşi program zi de zi, viaţa mea e job-ul, nu am timp şi nici chef – cînd ajung seara acasă obosită – să mai fac nimic, cu atît mai puţin ceva distractiv.

Radu *(prinzînd curaj să se destăinuie):* Exact! Parcă sîntem programaţi să facem tot ce facem. Alegerile pe care poţi să le ai pentru tine sînt limitate. Te gîndeşti la o mie de lucruri pe zi şi deloc la tine. Eu uneori simt că nu mai am contact cu viaţa adevărată. Văd lumea numai prin geamul maşinii şi prin vitrinele de la Marriott, unde avem birourile.

Sandra *(maliţioasă):* Şi poate ai prefera s-o vezi prin geamul troleibuzului?

Radu: Băi, uneori am chef să merg cu metroul ca în studenţie şi să-mi cumpăr covrigi cu mac din staţie!

Sandra *(cu ironie nedisimulată):* Doamne, ce romantic! Şi cine te opreşte să te duci la Marriott cu metroul?

Radu *(prefăcîndu-se că nu o aude):* Am chef să mă car de la birou şi să mă duc la film. Dar îmi amintesc că nevastă-mea vrea un apartament mai mare, că grădiniţa lu' Vlăduţ s-a scumpit, că la anul vrem să mergem în concediu în Franţa...

Dora: Şi atunci simţi brusc cît îl iubeşti pe şeful ăla din Cehia şi *training*-urile lui! Şi cît de drăguţi sînt clienţii ăia cu care închei contracte, de unde zboară cîteva procente şi la tine în cont, nu?

Radu: Da, cam aşa. *(zîmbet resemnat)* Şi-mi mai dau seama, cum spuneam, că nu avem dreptul să ne plîngem!

Sandra *(zîmbind ceva mai destinsă):* Adevărul e că şi eu aş vrea uneori să mă simt ca-n liceu, vorba cîntecului, fără griji şi fără bani! *(oftează).* M-am schimbat foarte mult, am devenit mai dură, mai irascibilă. *(Radu şi Dora se privesc zîmbind cu subînţelesuri)* Altfel n-ai cum să rezişti în mediul şi în stresul ăsta! Odată ce ai pornit pe un drum nu prea mai ai loc de multe sentimentalisme... *(revenind brusc la tonul hotărît):* Totuşi, eu nu am regrete. N-aş fi vrut să lucrez undeva la stat, pe un salariu de mizerie şi să tai frunză la cîini toată ziua! Îmi place ce fac şi asta e!

Radu *(revenindu-şi din tonul nostalgic de mai înainte):* Da, clar, nici eu nu mă văd ducînd altă viaţă, mai puţin dinamică. Trebuie să ne obişnuim cu gîndul că sîntem „sclavii“ privilegiaţi ai acestui sistem. *(zîmbeşte, aprinzînd o nouă ţigară):* Şi parcă asta nu e aşa de greu cînd eşti în concediu în Spania!

Se lasă cortina. Aplauze. Publicul apasă tasta „Escape“ şi se reîntoarce la lucru.

ŞOFERIA – BRĂŢARĂ DE AUR

Şoferii de meserie sînt oameni diverşi ca toţi oamenii. Unii sînt mai şmecheri, alţii mai puţin; unii sînt vorbăreţi, alţii ceva mai puţin; unii îşi arată invidia pe cei pe care-i „plimbă", alţii nu; unii încearcă să fie politicoşi, alţii nu. Majoritatea învaţă foarte bine obiceiurile şefilor. Destui sînt chiar cumsecade. Mulţi au cîte ceva din calităţile de bază pe care trebuie să le aibă un şofer profesionist: să nu bruscheze maşina, să frîneze cît mai rar şi cît mai uşor, să nu-şi sperie pasagerii, să fie discreţi, să nu înjure, să nu fumeze fără a cere voie, să nu pună ce muzică le place doar lor, să nu comenteze diversele incidente pe care le percep ei cînd sînt la volan. Cîte unul chiar ştie toate aceste lucruri. Toţi însă, se consideră a fi foarte bine informaţi. Şi unii chiar sînt. ***(A. M.)***

Adina POPESCU

Faruri, claxoane, ochi dulci

„Unde trebe să ajungem?" „E un sat în judeţul Dîmboviţa, pe lîngă..." „Asta ştiu şi io, da' te întreb pe tine pe unde s-o luăm?" „Păi, hai să ne uităm pe hartă!" „M-am uitat deja pe hartă! Preferi un drum anume?" „Aş zice să mergem pe autostradă, după care să facem stînga la..." „Nu, asta e exclus! Ştiu drumul ăla, e foarte prost... fac varză maşina. Altă variantă?" „Păi, atunci mergem pînă la Piteşti şi dup'aia..." „Şi ăla e la fel de prost! Îţi zic io pe unde o luăm. De la Piteşti, drept spre Rîmnicu Vîlcea şi înainte de Dealu' Negru mă descurc io că am mai fost o dată pe-acolo! Ştii, are văru-miu nişte pămînt şi o casă în zonă! Livadă cu pruni... L-am ajutat într-un an să facă ţuica, după care ne-am dus la cîrciumă în sat, un sat din ăsta izolat, n-ajungi acolo decît cu jeepu' şi ne-am făcut praştie din vreo opt beri... Îţi convine drumu' ăsta?"

Durează aproape o oră pînă cînd ieşim din Bucureşti, deşi el cunoaşte bine toate scurtăturile. Pînă la urmă tot ne pomenim blocaţi în trafic. Nu se enervează, nu înjură, doar *comentează*. Uneori îi salută demn pe şoferii care-i dau prioritate. Schiţează chiar şi un zîmbet. Ţine foarte mult la o relaţie de prietenie şi de întrajutorare cu alţi conducători auto. În lipsa unui sindicat, solidaritatea tacită contează! El este primul care „clipeşte" din faruri mai bine de un kilometru, după ce vede maşina cu radar, ba mai face şi un semn cu mîna: „las-o mai moale!". Cînd vede că cei care vin pe contrasens încetinesc viteza, e fericit. Ba chiar ajunge în culmea fericirii, dacă îi mai şi mulţumesc, cu un gest abia schiţat al capului. El nu are nevoie să i se atragă atenţia pentru că, desigur, *ştie* pe de rost toate radarele de pe drumurile şi şoselele patriei. Totuşi, e nemulţumit cînd farurile din sens opus nu se aprind voios, cu intermitenţe. „Ce bulangii! Toată lumea ştie că e radar pe varianta de la Cîmpina şi unu' singur m-a atenţionat..." Pentru el, „clipirile" dese din faruri reprezintă mai mult decît un semnal de alarmă, e un gest de curtoazie, salutul unei codane ruşinoase care nu îndrăzneşte să-l acosteze, ci doar îi face inocentă cu ochiul.

„Nu-ţi aprinde ţigara! Nu se mai fumează în maşină!" „De cînd?" „Păi, de cîteva zile! Le-am zis la toţi reporterii! Nu mai iese deloc mirosu', s-a îmbîcsit şi tapiseria asta... Mă vezi pe mine că fumez?!"

Am ieşit din Bucureşti. Pe autostradă, plictiseală mare. Toată lumea tace, el se concentrează la drum, în timp ce butonează radioul de pe bord. Un soi de zapping *on road*. Pînă la urmă, se decide la un post, cu melodii la modă. Cînd îi place refrenul, dă mai tare. Cînd nu-i place, schimbă din nou postul. Dacă e aproape de graniţă, e înnebunit să prindă bulgarii, sîrbii, ruşii. Treaba asta îl distrează. E copilăros şi vrea să socializeze cu „echipa". Să fie de gaşcă. Totuşi, el e cel mai plin de responsabilităţi! Nu poate să bea o bere decît tîrziu, în noapte, după ce ne cazăm. Cîteodată n-o mai bea deloc, face pe victima, pretinzînd că e foarte obosit. El stabileşte la ce oră să ne trezim a doua zi dimineaţa. Năvăleşte peste tine în cameră, zîmbăreţ şi proaspăt bărbierit. Îi place să fie *fresh*. Îţi bate obrazul dacă întîrzii zece minute. Cafeaua o bea dintr-o sorbitură. E grăbit. „Hai la maşină!"

„Bă, ai văzut ce bună era aia?! Uite-o şi p'astalaltă! Mamă, ce i-aş face! Cum dracu' se nimeresc astea aici, în fundu' Moldovei!? Ia uite, uite! Peste doi, trei ani e bună şi acum! Vii de la şcoală, drăguţă?... O claxonăm? Dacă o vede p'asta mică în maşină, spunem că e o verişoară de-a noastră! Sau mai bine o băgăm de pe-acum în portbagaj!" Asta mică se face şi mai mică pe bancheta din spate, rîde de complezenţă, în timp ce bărbaţii îşi schimbă priviri complice. De obicei, astfel de păţanii se întîmplă prin sate. „Atracţii" locale. Seara îi face ochi dulci barmaniţei de la birtul unde mîncăm. O întreabă dacă-i căsătorită. El îşi ascunde verigheta. Îi spune că are ochi frumoşi. O roagă să dea televizorul mai tare, doar ca s-o vadă în toată splendoarea ei, cocoţată pe un scaun, scîlciindu-şi pantofii cu toc; fusta i se ridică, el mustăceşte, nu observă firele duse de la ciorap. O cere de nevastă. Pînă a doua zi o uită. Ah, sublimele deplasări în provincie!

DN1. Ora doişpe şi ceva, în creierii nopţii. I se închid ochii. Rolul de copilot devine unul esenţial. Îl provoci la conversaţie. Îşi povesteşte pe un ton, care mai că te adoarme, copilăria, adolescenţa, cum a cunoscut-o pe nevastă-sa, cum ea îi acceptă toate aventurile, ce femeie de treabă! Deschide geamul din dreptul său. Aerul rece îl izbeşte în faţă. Ia o gură de cola. Se trezeşte brusc. „Ai văzut că am băut două păhărele de palincă cînd am plecat? Ştii, io nu prea beau palincă... M-a cam ameţit! Da' nu-ţi face probleme, am carnet de la optşpe ani! Ce-i, mă, să nu-mi zici că ţi-e frică?" Mă chircesc în scaun. Îl îndemn să-mi prezinte planurile de viitor. Vacanţă în Grecia de Paşti, după care cel puţin un copil pînă la Crăciun şi... „meseria"! Meseria e foarte importantă. Cunoaşte oameni noi. A văzut întreaga ţară. De la 1 ianuarie îi vor da şi bonuri de masă. Sîmbătă se va duce „la peşte" cu naşul său. Încetineşte brusc. Radar. Intrăm în Bucureşti. Răsuflu uşurată.

Cel pe care vi l-am prezentat nu este un personaj real. E prototipul şoferului care transportă oameni de presă, de la un subiect la altul. L-am construit din bucăţi, suprapunînd imaginile tuturor şoferilor pe care i-am cunoscut de-a lungul timpului. E drept, au şi trăsături comune şi toţi poartă în buzunar nelipsita „foaie de drum" pe care, la final, după ce-i mulţumeşti pentru plăcuta plimbare, o semnezi şi... la revedere!

Bîrfe şi frîne

„Vreţi o cafea?", îmi arată taximetristul paharul de plastic în stare de criză, pe bordul maşinii. „Hai, vă rog mult, nu vreţi o cafea?", se roagă de mine de parcă de asta ar depinde, dacă să-l lase sau nu să se verse pe banchetele uzate. După refuzuri repetate, se hotărăşte să bea el singur licoarea anemică şi încearcă să mă cîştige iscodind despre viaţa mea ca şi cînd ar fi vrut să afle într-o cursă dacă îmi plac maşinile tunate, barurile de noapte sau mi-s gîndurile supărate.

După 5 minute, ajunsesem să mă izolez şi să parez orice întrebare ar fi venit din partea lui şi să mă port ca şi cînd taxiul s-ar fi condus singur. Ce diferenţă uriaşă e între el, care mă asalta cu întrebările agasante, şi şoferii de firmă, care sînt atotştiutori, strunesc bine informaţia şi tehnica interviului şi se joacă cu tine după pofta inimii. Te folosesc să mai afle ceva în plus, care le-ar creşte cota la bursa bîrfelor, aruncă pe piaţa de vorbe „informaţiile clasificate" ale firmei, îţi arată cum să te descurci dacă eşti la ananghie şi dacă îi superi vreodată te toarnă directorului. Pur şi simplu, nu poţi să-i ignori.

M-am urcat în maşina lui Ursus, tipul înalt şi masiv, cu un aer năuc, care trebuia să mă ducă în seara aia acasă. Trecem de primele semafoare în linişte, cînd Ursus începe deodată să mă coopteze într-un joc gen Sherlock Holmes. La început, încearcă să creeze atmosfera de mister, cu priceperea unui experimentat inginer de lumini: „Ştii că azi am dus-o pe şefa ta acasă?" Da, ştiu, şi ce? „I-a fost rău, ştii?" Suspans şi iar tăcere lungă preţ de cîteva stopuri. „Sînteţi numai femei în biroul ăla, ai remarcat, nu? Chiar şi şef de departament e tot o femeie..." Fac eforturi supraomeneşti de gîndire să înţeleg unde vrea să ajungă pînă la sfîrşitul cursei. „Îţi spun acum un mare secret. Ba nu ţi-l spun, că mi-am dat cuvîntul." Nu mi-l spune, vreau eu să îl liniştesc şi mă afund în scaun cu ochii închişi. „Nu ştiu cum aş putea face ca să afli şi tu şi să nu-mi calc nici cuvîntul", se sclifoseşte el ipocrit. Atunci nu-ţi încălca promisiunea şi taci. „Vă vine un nou coleg. Un băiat." Da? De cînd? „De luna viitoare. Dar nu-ţi spun cine e. Trebuie să ghiceşti. A mai lucrat la noi, numele lui de familie începe cu M." Roasă deja de curiozitate, încep să înşir toate numele care-mi trec prin minte şi tot nu nimeresc pînă cînd mă dau jos din maşină. Mi-a lăsat timp de gîndire o săptămînă întreagă şi din cînd în cînd mai trecea să vadă dacă fac progrese.

Stau cu Dom' Nae în maşină la ieşirea din Bucureşti unde aşteptăm o colegă: „Da' ea cu ce ajunge pînă aici?" O aduce prietenul ei cu maşina., îi răspund. „Aaa, prietenul ei. Adică bărbat-su fără cununie!", exclamă şi mă lasă fără replică. „Da ce maşină are?" O Skoda Octavia. „Ho, ho! Înseamnă că el e om greu. Te pomeneşti că a luat-o şi cu banu' jos. Păi d-aia stă cu el!", pune Dom' Nae adevărul în toate drepturile lui.

Gică este stăpînul informaţiilor de nivel înalt. Numai el ştie de la prima mînă cît costă mîncarea şefului cel mare, de la ce ingredient i se face rău numai cînd îl pomeneşti, care-i procentul optim al ciupercilor în pizza şi singurul în stare să lămurească rapid incertitudinea: *ketchup dulce sau picant?* E cel care te dispreţuieşte dacă în ziua de salariu te vede cu vreo merdenea în pungă sau cu nişte sticksuri, în loc să te găsească stînd liniştit la bufet cu o friptură în faţă. Cînd pleci în delegaţie te dăscăleşte cum să faci ca să îţi rămînă bani. „Vorbeşti cu ăia de la hotel să îţi treacă meselе pe factură drept cazare şi îţi rămîne ţie diurna." Dacă eşti uituc sau ruşinos şi nu faci după cum ţi-a dat el sfatul cel bun şi mai şi trebuie să pui bani din buzunar, te dojeneşte ca pe un copil care a pierdut banii de pîine.

Lui Alex îi place să vorbească despre cîinele lui, despre pescuit şi ştie la bancuri cît toţi ceilalţi colegi de-ai lui la un loc. Spre deosebire de ei, care atunci cînd chiar nu le eşti simpatic te ţin în manele tot drumul, se asigură întîi că-ţi place muzica şi, dacă n-ai chef de vorbă, te lasă să te uiţi liniştit cum se tot ţin luna şi Carul Mare după maşină. **(R. I.)**

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

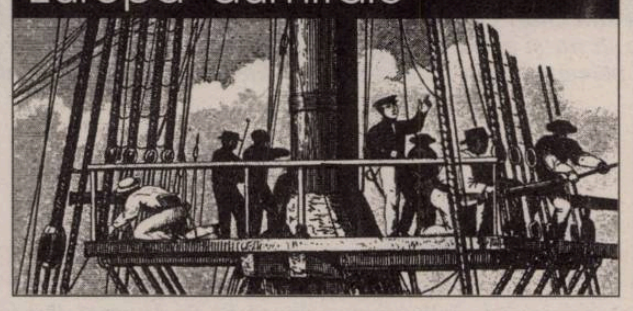

Euroelectorale

Guenther Verheugen a declarat săptămîna trecută că e posibil ca negocierile de aderare să se încheie cît de curînd şi că România s-a modernizat într-un ritm intens de cînd este asociată la UE. „Cadou electoral!“ – au titrat cîteva ziare, speculînd pe tema unei eventuale „înţelegeri“ între comisarul european şi actualul Guvern român. „Nu e un cadou electoral“, a replicat premierul Adrian Năstase, eventual este o veste bună pentru România. Candidatul opoziţiei la preşedinţie, Traian Băsescu, a declarat că, pe ultima sută de metri, Guvernul Năstase face mari concesii în negocierile cu UE din dorinţa de a anunţa încheierea lor taman cu cîteva zile înainte de alegeri, astfel încît, bucuros de-o aşa victorie, poporul să voteze continuitatea. France Presse consemnează disputa şi afirmă că tema integrării a devenit subiect de campanie electorală. *The Economist*, în schimb, scrie că o alternanţă la putere ar fi sănătoasă. Nu numai că n-ar fi sănătoasă, ar fi o catastrofă, cred liderii PSD; pentru că a spus despre premierul francez că „a venit să-şi ia tainul“, Băsescu a fost declarat iresponsabil, întrucît pune în pericol relaţiile noastre cu UE. Iar la afirmaţia sa că „Năstase ar vinde interesele poporului român pentru 30 de secunde de apariţie la televizor“ şi la criticile faţă de negocierile grăbite şi superficiale, partidul de guvernămînt a reacţionat caracterizînd discursul candidatului Alianţei D.A. drept „xenofob şi extremist“. Aşadar, din punctul de vedere al Opoziţiei, Guvernul e vîndut Occidentului – şi încă pe nimica toată, doar-doar va rămîne la putere. Din punctul de vedere al PSD, Băsescu este un antioccidental periculos, care va arunca în aer integrarea în UE şi va strica relaţiile ţării cu Comisia Europeană şi cu statele membre. Cine are răbdare să caute în ziarele din 1998-1999, găseşte puncte de vedere foarte tăioase ale PSD în legătură cu NATO, care atunci tocmai intervenea în fosta Iugoslavie: Adrian Năstase spunea că „scenariul separatist“ aplicat de NATO în Kosovo va fi aplicat ulterior şi în Transilvania şi denunţa pericolul iredentismului maghiar (susţinut, desigur, de Occidentul perfid). Evident, Executivul de atunci era acuzat de liderii partidului de guvernămînt de acum că trădează interesele naţionale aliindu-se cu NATO împotriva poporului sîrb, de care ne leagă o exemplară vecinătate multiseculară. Tot evident, Puterea de atunci îi acuza pe Iliescu, Năstase şi ceilalţi lideri PDSR de antioccidentalism.

Raţional vorbind, după ce România a fost primită în NATO sub Guvernul PSD (dar pe baza unui proces început sub „ceilalţi“) şi după ce negocierile de aderare la UE au avansat sub acelaşi executiv (*tot* pe baza unui proces început sub „ceilalţi“), asemenea acuzaţii reciproce de antioccidentalism n-ar mai fi trebuit să existe. Ele nu sînt decît un truc ieftin, menit să gîdile sentimentul naţional al unor alegători – dacă nu cumva o pură şi simplă bumbăceală electorală între doi candidaţi cu ambiţ. Căci, în fapt, indiferent cine ajunge la putere, nu va putea decît să *aplice* nişte politici deja negociate cu instituţiile internaţionale – în primul rînd cu UE, dar şi cu Banca Mondială, Fondul Monetar Internaţional şi altele. Discursurile „demne“ despre interesul naţional nu prea vor mai avea sens. Iar ideea că România a progresat de cînd este asociată la UE (şi *monitorizată* atent de Comisia Europeană) este perfect adevărată: fără să ne împingă Europa de la spate, am fi mers mult mai încet. Dl Verheugen nu putea spune asta, dar cuvintele sale pot fi interpretate şi astfel.

Altminteri, şi Adrian Năstase, şi Traian Băsescu sînt colegi în Internaţionala Socialistă, ceea ce sporeşte şi mai mult farmecul puţintel absurd al disputei. Sigur, nişte socialişti europeni atipici, din moment ce se bucură amîndoi (în sfîrşit, de acord...) pentru victoria lui George Bush, în timp ce stînga europeană (se) plînge. Încă neintegraţi (nici măcar ei), cei doi candidaţi încearcă să-i vîndă electoratului Europa „lui“, versiunea lui de aderare „demnă“, croită din cuvinte. Cea reală, pe care o s-o cunoaştem după 2007, e cu totul diferită şi va trebui să se obişnuiască, vai, cu noi şi cu politichia noastră.

Alex. Leo ŞERBAN

Londra, Pintilie şi papagalul

La interval de mai puţin de o lună, a trebuit să merg de două ori la Londra – mai întîi pentru a participa la „World Creative Forum“ (invitat de British Council), iar apoi pentru a prezenta & comenta Integrala Lucian Pintilie (invitat de cineast şi de Fundaţia Raţiu). Iată, mai jos, breviarul acestor două călătorii.

Afară sînt cel mult 9 grade. Şi totuşi, englezii umblă în tricouri cu mîneci scurte şi cu picioarele goale în şlapi! Nu poţi să nu te gîndeşti că sînt o specie mutantă – o generaţie creată pe cale sintetică... Mă gîndesc de multe ori să-i opresc şi să-i întreb: Nu vă e prea cald?

Hotelul la care stau – ales de organizatorii Forumului – este la doi paşi de Westminster. Se şi cheamă „City Inn Westminster“. Arhitectură *hi-tech*, bucătărie *fusion*. În camere, televizoare cu plasmă şi, dacă ai laptop, conectare gratuită la Internet. DVD-uri şi CD-uri muzicale la discreţie. Îmi bag nasul în oferta, a) muzicală: Abba, Bach, Céline Dion, Coldplay, Dido, Ella Fitzgerald, Haendel, Manu Chao, Maria Callas, Michael Bolton, Mozart, Rachmaninov, Robbie Williams, Spice Girls, Ceaikovski, Vivaldi, Whitney Houston, şi b) cinematografică: *2 Fast 2 Furious, 2001: A Space Odyssey, All That Jazz, Amélie, Casablanca, City of God* („foreign drama“), *Crouching Tiger, Hidden Dragon, Dancer in the Dark, The English Patient, Harry Potter* (toate), *Leon, Minority Report, Monty Python and the Holy Grail, Pulp Fiction, Robin Hood, Prince of Thieves, Sexy Beast, Shrek, Solaris* (2002), *The Sound of Music, The Hours, Toy Story 2, The Others, The Wild Bunch* („classic“), *Stuart Little 2, The Third Man* („thriller“), *The Seven Samurai* („drama“), *North by North-West* („classic“), *Rear Window* („classic“)... Dincolo de varza absolută, mă gîndesc dacă nu cumva canonul este *asta* – oferta unui lanţ hotelier?! Clasificările nu par să fie convinse că un *thriller* sau o dramă pot fi – ca şi o comedie sau un SF – cît se poate de „clasice“. Sfatul meu: dacă sînteţi critici de film, nu vă cazaţi într-un hotel ultima generaţie *hi-tech!*

La Forum erau anunţaţi – ca vorbitori – David Byrne, Issey Miyake şi Anthony Minghella... N-au mai fost, fiind înlocuiţi cu nume deloc sonore care au ţinut speech-uri somnorifice. O figură exotică: o balerină chineză, cam înaltă pentru o balerină şi pentru o chinezoaică, trimisă încă de la vîrsta de 19 ani la New York să studieze – „şi să spioneze“, îi şoptesc la ureche colegei mele Gabriela Massaci – pe lîngă marele Merce Cunningham. Balerina confirmă: are grad de colonel. Dar marea surpriză abia urmează: balerina a fost, *ab initio*, balerin, făcînd operaţie de schimbare de sex într-un moment destinal din cursul palpitantei sale cariere... Bingo, îi spun Gabrielei, care mirosise povestea almodovariană (fler feminin!) încă de la început.

Şi nu se mai întîmplă nimic notabil. Ah, ba da, era să uit: se-ntîmplă petrecerea de închidere a Festivalului de design, la „Victoria and Albert Museum“ („V & A“, pentru intimi)... Cu proiecţii policrome pe faţada interioară, *garden-party*, lume snoabă şi tot tacîmul. Scuzaţi, am zis „snoabă“? Mă rog: doamnele, cum le ştiţi (englezoaice adică), domnii – ceva între cocalari şi fanţi de cartier. O tulim iute, să nu ne contaminăm;-) Cînd traversăm, chiar peste drum – un grup de tineri avizi de *party-party*, deja cu sticlele de bere după ei, şi o fată oprită-ntr-un colţ, care se chinuie să-şi schimbe şlapii cu pantofii cu toc aduşi în geantă. *„Don't bother* – îi strig (luasem şi eu ceva la bord!) –, *it's not worth the effort!“ („Stai blînd, nu se merită!“)*

Ţanţoşă, traversează totuşi strada.

Nu-l cunoşteam, personal, pe Răzvan Vasilescu – invitat, alături de Alina Sălcudeanu şi de mine, la retrospectiva Pintilie. Alina (a cărei iniţiativă fusese „Pintiliada“) îmi dăduse numărul de telefon al actorului, dar eu – măcinat mărunt în angoasa mea de dinaintea plecării – uitasem să-l sun. Aşa că ne-am întîlnit direct la aeroport. Direct la coadă la check-in. Îl abordez – îmi răspunde monosilabic şi fără chef. Hait, îmi zic, un morocănos... Prima impresie contează.

Prima impresie e vax: Răzvan s-a dovedit, pe tot cuprinsul celor 3 zile cît a stat la Londra (exact cît a stat şi Pintilie, acompaniat de Marie-France Ionesco), absolut mortal! După fiecare seară de proiecţii, ne strîngem în camera lui de hotel (singura care are frigider!) pentru un „night cap“ (Bloody Mary de regulă). Pintilie întreabă: De ce au fost puse Ambasada şi Ministerul de Externe printre susţinătorii retrospectivei? Noi:!?! Pintilie: Cu ce au contribuit?? Noi:!*!ÿ?tztztz? f***???* Şi noaptea se aşterne peste nedumeririle noastre...

Dar s-o iau cu începutul: hotelul se numeşte „Thistle Kensington Palace“ şi este situat chiar în faţa lui Kensington Gardens. Tabietul meu matinal cuprinde: ora 8, *breakfast*, 8,30 întors în cameră, citit ziarele, 9,30 ieşit din hotel, traversat parcul, mers la un Internet café de pe Queensway (50 centi, 1/2 oră), întors hotel, 10,30 plecat în oraş cu „double-decker“-ul (autobuzul cu etaj). Stau *întotdeauna* la etaj, privind fascinat monitorul de supraveghere, care filmează & transmite *live* tot ce se-ntîmplă în autobuz. Unii zic că e Orwell; eu zic că e OK.

Pintilie şi Mlle Ionesco întîrzie 5 ore – Eurostarul, care trebuia să-i aducă de la Paris la o oră după sosirea noastră cu avionul, a rămas undeva în cîmp, încă în Franţa... Neverosimil! Bombă pe calea ferată? Terorişti la bord? Grevă spontană? Nimeni nu ştie nimic. Aflăm, ulterior, că toţi pasagerii au fost debarcaţi, suiţi în autocare, duşi înapoi la Lille şi, de acolo, reîmbarcaţi într-un alt tren... Dar seara, cînd ne-ntîlnim – în fine – cu Pintilie, la The Other Cinema (locul, din plin centrul Londrei, unde au loc proiecţiile) arată *as fresh as a daisy!* (În locul lui aş fi clacat, contramandat etc.) Vorbeşte, în deschidere, Nicolae Raţiu, apoi ia cuvîntul Pintilie, care amuză întreaga asistenţă cu anecdota – antologică – al cărei personaj principal este „the perfect Englishman“ (vezi *Bricabrac).* Ambasadorul României e? Nu e. Mai bine: Pintilie aruncă, într-o paranteză, formula cu efect garantat „Si jeune et déjà Ghibernea...“ (stupoare, rîsete şi aplauze îndelungate). Apoi filmul *(Balanţa* – pentru prima oară la Londra, cel mai bun film românesc de după '89, o afirm în cunoştinţă de cauză!), apoi recepţia, apoi întorsul la hotel cu taxiul (ah, taxiurile londoneze – le ador, ca nişte trăsuri în care stai, comod, faţă-n faţă...), apoi „night cap“-ul *chez* Răzvan (camera 555), apoi „noapte bună“.

Mihai Rădoi, un bancher român stabilit de mulţi ani la Londra, om foarte civilizat şi cinefil rafinat (i-a plăcut *Dogville!),* ne invită la dejun la restaurantul „Arcadia“. Mascota „Arcadiei“ se cheamă Stanley şi este un papagal lent şi corpolent, care mai iese din cînd în cînd din cuşcă – şi, din fericire, nu aterizează în farfurii! Are 27 de ani; un papagal poate să trăiască şi 100, ne asigură dl Rădoi. E clar, va supravieţui tuturor celor de la masă. Să fie acesta motivul – sau, mai curînd, strigătele disperate şi total neanunţate ale lui Stanley – care-l determină pe Pintilie să-l antipatizeze instant? „Îl omor!“, ne anunţă acesta, fals-solemn, sumbru-amuzat. Îl sfătuim, totuşi, să nu – sau, în orice caz, să aştepte ora închiderii; văd, deja, titlurile de prima pagină ale ziarelor de a doua zi: „Papagal nevinovat ucis în floarea vîrstei de celebru regizor român“, cu subtitlul: „Toată lumea se întreabă de ce. Ambasada României crede că ştie...“

Masa rotundă e un succes – Pintilie în mare vervă, ca de obicei, Răzvan tăcut, dar percutant cînd i se dă cuvîntul, curiozitate vie, întrebări inteligente etc. –, ca şi Q & A-urile care vor urma, pe care le voi face (împreună cu Ramona Mitrică) după plecarea vedetelor. (De fapt, trebuie de fiecare dată să oprim fluxul întrebărilor pentru a permite proiecţiei următoare să aibă loc!) Discuţiile de după proiecţia *Reconstituirii* (îmi spune Ramona, care primeşte zilnic e-mail-uri de feedback) au fost cele mai prizate, ceea ce nu poate decît să mă bucure: este cel mai bun film al lui Pintilie. Cineva, din public, spune că este „genial“; Ce păcat că dl Pintilie a plecat – îi răspund –, v-ar fi adorat pentru această remarcă!

Sigur că mă bizui pe memoria mea de cinefil, dar îmi este de mare folos şi cărticica scoasă de festivalul de la Pesaro anul acesta, cu – în special – excelentul eseu al Magdei Mihăilescu despre *Duminică la ora 6* (ce debut extraordinar!), *Reconstituirea* şi *De ce trag clopotele, Mitică?.*

Una dintre spectatoarele asidue ale retrospectivei este Kay, o profesoară din Cardiff. Leită Eugenia Vodă – ten, tunsoare etc. Şi mai sînt mulţi studenţi (printre care un pasionat cititor al *Dilemei vechi,* Tudor Pop), mai este poetul Alan Brownjohn, mai este fosta mea studentă Adina Brădeanu (care-şi face un doctorat la Oxford), mai sînt – într-o seară – fosta mea colegă de liceu şi de facultate, Laura Manu, împreună cu Traian Ungureanu şi – tot într-o seară (ultima) – domnul acela, britanic şi cumva cazon, care insista să afle dacă *O vară de neuitat* „respectă adevărul istoric“ şi dacă „armata română este aidoma celei arătate în film“... Habar n-am, presupun că da – îi răspund, excedat –, numai Pintilie poate să spună. Şi, în fond, este doar un film (vorba lui Hitchcock)... Ar fi ideal să vedem armate numai în filme.

P.S. Pe lîngă Centrului Cultural Român/Fundaţia Raţiu, mai ţin să mulţumesc, cu titlu personal, următorilor: Ramona Mitrică, Mihai Râşnoveanu, Alinei, lui Edy, Mariei Roman şi lui Chris, care au făcut din şederea mea la Londra un neaşteptat episod arcadian. Şi, *last but not least,* lui L.P. *himself.*

* În curînd şi pe www.literNet.ro, împreună cu toate fotografiile aferente.

Andreea MIHALACHE

Amprente

– o experiență comunitară la Valparaíso –

Școala. Arhitectul chilian Alberto Cruz (n. 1917) și poetul argentinian Godofredo Iommi (1917-2001) sînt ctitorii unui alt fel de învățămînt (să-i spunem de arhitectură). De 52 de ani, Universitatea Pontificală Catolică din Valparaíso formează generații de arhitecți crescuți și educați într-un spirit diferit de cel european sau nord-american. S-ar putea numi învățămînt alternativ, dacă nu ar apărea pericolul etichetării drept superficial. S-ar putea numi învățămînt experimental, dacă nu ar plana suspiciunea unor interminabile și haotice schimbări. S-ar putea numi utopie socială, dacă nu ar avea rezultate și forme dintre cele mai concrete.

În 1952, un grup de tineri arhitecți chilieni, în frunte cu Alberto Cruz și Godofredo Iommi, se mută din capitala Santiago în orășelul Viña del Mar și încep să lucreze la Școala de Arhitectură din cadrul Univeritații Catolice din Valparaíso. Principiile după care se conduc reformează radical învățămîntul, practicat în mod obișnuit în celelalte școli: arhitectura și poezia se nasc din aceeași sursă; artele și științele sînt parte integrantă în procesul de formare a arhitecturii; comunitatea și comunicarea sînt condițiile de bază în desfășurarea procesului de învățămînt; cercetarea și practica cooperează continuu, avînd rezultate concrete. Grupul stabilește contacte active cu artiști plastici (Claudio Girola, Tomás Maldonado), filozofi (François Fedier, Jorge Eduardo Rivera), oameni de știință (Mario Góngora, Juan de Dios Vial Correa), care visează și construiesc împreună o viziune asupra vieții și culturii latino-americane fundamentată în mit și poezie. Leitmotivul acestei priviri asupra lumii îl constituie ideea de coerență între artă și viață, care trebuie să se manifeste prin continuitatea dintre cuvînt și faptă, dintre formare și informare, dintre educație și profesie.

Călătoria. Investigațiile permanente ale grupului din Valparaíso au mers dincolo de hotarele universității. Pentru prima dată în 1965, membri ai școlii, însoțiți de poeți, filozofi și pictori, întreprind o „călătorie poetică" din Patagonia pînă în Bolivia, care are drept consecință imediată publicarea a două texte – *Amereida I* și *II* –, considerate a fi surse de inspirație pentru activitatea școlii. Titlul nu este întîmplător, el fiind rezultatul compunerii a două nume proprii, *Eneida* și *America*, *Amereida* fiind așadar o epopee modernă a continentului american. Călătoria înțeleasă în sens inițiatic va constitui un alt principiu de bază al școlii. Scopul inițial al acestei prime deplasări a fost acela de a explora și de a descoperi orașe, locuri, structuri, teritorii, oameni și, în același timp, de a le face cunoscute mai departe, de a le înapoia lumii în care se formaseră. (Astfel au apărut pentru prima dată ghiduri turistice despre zone aproape necunoscute înainte.) Investigațiile caută să surprindă esența locurilor, sînt cercetate toponimii care scot la iveală fascinante amestecuri între idiomuri indigene și spaniola conchistadorilor. O dată în plus, cuvîntul se așază la originea lucrurilor, arhitecții avînd convingerea că, dacă obiectele nu sînt numite, ele nu pot ființa. Aceeași legitimare a arhitecturii prin poezie se păstrează pînă astăzi, iar lecturile în grup fac parte din activitatea curentă a arhitecților, studenți și profesori împreună.

În 1984, același Godofredo Iommi, care împreună cu Alberto Cruz pusese bazele teoretice ale școlii, inițiază programul unor expediții colective *(Travesías)*, la care participă elevi, profesori, arhitecți, designeri, pictori, sculptori și poeți. Obiectivele acestor peripluri (care continuă și astăzi) sînt variate. Se vorbește despre reeditarea *Amereidei I*, ca o reiterare a mitului fondator și a călătoriei inițiatice. Se are în vedere păstrarea oralității ca trăsătură fundamentală a poeziei și a transmiterii acesteia. Se ridică problema nomadismului și a chestiunilor legate de loc și permanență în arhitectură. Se proiectează și se construiesc obiecte care, lăsate pe sit, reprezintă urme ale trecerii oamenilor și își păstrează condiția de efemeritate. Unele dintre ele se distrug, altele încă se mai păstrează. Dar, oare, pentru cît timp?

Expedițiile școlii din Valparaíso, dincolo de spațiul fizic străbătut, acoperă și un alt teritoriu, în care se proiectează întrebări fundamentale pentru profesiune. Tensiunea între aproape și departe, între variatele sisteme de referință, la care ne raportăm, se traduce în relația dintre starea de a fi acasă și cea de a fi aiurea, călătoria fiind una dintre puținele momente în care omul se poate proiecta înapoi, poate privi în urmă pentru a-și vedea urmele și poate distinge între feluritele ipostaze ale sinelui în spațiu. Raportul între efemer și permanent se materializează prin obiectele construite *in situ*, care odată ce se ivesc în lume, sînt imediat lăsate să-și ducă propria viață și să-și împlinească destinul; rămase – la propriu – în bătaia vîntului, unele supraviețuiesc, altele nu. Condiția călătorului este marcată și de incertitudinea de a ști dacă este oaspete bine-primit sau străin ocolit de toți, iar întoarcerea acasă va dezvălui noi sensuri ale ospitalității. În sfîrșit, nomadismul și stabilitatea sînt două dintre ipostazele extreme ale ființei, pe care o călătorie inițiatică urmărește să le investigheze.

Întoarcerea. Din 1970, activitatea de cercetare-proiectare se va desfășura în ceea ce se numește pînă astăzi „Orașul deschis" *(Ciudad Abierta)*, mai întîi o cooperativă pe lîngă orașul Ritoque, iar, odată cu începutul secolului XXI, fundație. *Ciudad Abierta* este locul în care profesori și studenți locuiesc, lucrează, se cunosc, se întîlnesc și construiesc împreună, investind cu sens numele locului în care se reunesc: *oraș*, pentru că cercetează și edifică metafora unei așezări ideale, *deschis*, pentru că își asumă și perpetuează un destin indeterminat. În termeni deleuzieni, ne aflăm într-un spațiu lis și neomogen, care se cere a fi citit de aproape, de la mică distanță, cu o privire mioapă cu bună știință. Aici reperele sînt descoperite din aproape în aproape, obiectele se cere a fi atinse, simțite, ascultate. Textul – care cere o viziune globală și o perspectivă optică – se camuflează în textură, care a devenit atribut al arhitecturii. Textul antrenează ochiul, văzul, distanțele, pe cînd textura cere atingerea, apropierea, pipăitul. Strategiile globale și vederea de ansamblu sînt înlocuite de intervenții locale, punctuale, de urme lăsate asupra locului. Dintre acestea, unele se stabilizează (cum sînt cimitirul și capela în aer liber), altele se metamorfozează și își schimbă înfățișarea. Obiecte noi fagocitează obiecte vechi, alte lucrări rămîn neterminate, materialele se reciclează și trăiesc, astfel, mai multe vieți, toate acestea într-un proces viu, dinamic și activ. *Ciudad Abierta* nu este un muzeu în aer liber cu machete la scara 1:1, ci semnul mereu în mișcare al vieții înseși.

Sensul experienței comunitare și al ospitalității din *Ciudad Abierta* este sensul creștin al lui „a fi împreună". Viața și lucrul împreună nu urmăresc idealuri periculos egalitare, nici uniformizarea indivizilor sau tocirea asperităților, ci caută să aducă oamenii laolaltă, așa cum ceremoniile primilor creștini celebrau comuniunea prin cuminecare. De aici, și destinația locurilor construite: capelă, agora, case de oaspeți, sală de muzică, ateliere. Lemn, cărămidă, pămînt, sticlă și pînze sînt materialele predilecte care lasă urme asupra nisipului schimbător și a ierburilor aspre. *Chora* – matrice, doică, spațiu primordial – își caută aici o (im)posibilă întrupare. Într-un dialog cu Peter Eisenman, Jacques Derrida propunea – ca posibilă sugestie materială – o grădină în care amprentele lăsate pe nisip și fluiditatea apei să vorbească despre esența de nespus a *chorei*. Fenomenele care au loc în „orașul deschis" arată felul în care *chora* poate căpăta contur prin proces, mai degrabă decît prin formă finită, printr-o continuă și uneori imperceptibilă pulsație care face ca, în timp, anumite obiecte să se metamorfozeze, altele să dispară, iar unele să se nască într-o viață incertă. *Land Art* și arhitectură în același timp, semnele construite scriu și se înscriu pe un teritoriu permisiv: moliciunea dunelor de nisip și vegetația pergamentoasă se depliază, făcînd loc unei scrieturi cîteodată rotunde, cîteodată aspre. Forme fluide sau ascuțite se inserează în peisaj, destabilizînd inerții și prefabricate și punînd sub semnul întrebării relații considerate stabile. Obiectele par a fi modelate de vînt, erodate de contactul cu nisipul sau, dimpotrivă, par că se așază deasupra lumii, sfidînd, prin propria imaterialitate, timpul și timpurile.

Dacă tema ospitalității este una privilegiată în *Ciudad Abierta*, nu pot fi ignorate consecințele sale asupra acelui spațiu primitor prin definiție, loc de întîlnire al oamenilor între ei și cu Zeii: spațiu de cult. Legăturile grupului Valparaíso cu arhitectura sacră nu sînt puține. Prin proiectul capelei Los Pajaritos, s-a deschis calea investigării temei sacrului, concretizată și într-o serie de proiecte construite. În 1960, după unul dintre cele mai devastatoare cutremure care au avut loc în Chile, școala din Valparaíso stabilește un acord cu autoritățile ecleziale pentru reconstruirea unor biserici avariate în urma dezastrului. Cele trei tipuri de abordări vizează fie intervenții integral noi, fie extinderi ale unor edificii deteriorate, fie integrarea urmelor vechi în propuneri noi. Momentul acestor intervenții este important, din cel puțin două motive: pe de o parte, marchează schimbările liturgice preconizate încă de la începutul secolului XX și legitimate, apoi, prin Conciliul II Vatican, iar pe de altă parte, oferă prilejul punerii în practică a studiilor despre arhitectura religioasă și parohie, întreprinse de Alberto Cruz. Intervențiile au urmat liniile directoare ale școlii: grija pentru materie, lucrul în comunitate, colaborarea cu urmele locului.

De vreme ce toate au început prin Cuvînt – și arhitectura nu face excepție – atunci nu este de mirare că legătura dintre slova scrisă și cea zidită persistă în pofida mòdelor de tot felul sau a tălmăcirilor și răs-tălmăcirilor structuraliste, semiotice, post-, neo-, de-... Cu toate acestea, tradiția europeană a făcut ca arhitectura să fi fost predată și învățată aproape exclusiv prin desen. Unele școli investesc în continuare grafismul cu statutul flatant, dar tare înșelător, al scopului absolut. Într-o altă lume, pe un alt continent, lucrurile stau altfel.

Ce-au răspuns cititorii dilematici

În nr. 36 al revistei, am publicat un Chestionar pentru dilematici. *Am primit aproape 350 de răspunsuri complete, iar colaboratorul nostru Vintilă Mihăilescu a prelucrat după toate regulile meseriei datele obținute. Le mulțumim tuturor și ne face plăcere să le împărtășim cititorilor dilematici cîteva date despre ei înșiși.*

Cei care ne-au răspuns citesc revista în fiecare săptămînă (89%), de 3-4 ori pe lună (10%) sau mai rar (1%). Să însemne oare că am creat dependență? ● Cei mai mulți cumpără *Dilema veche* de la chioșcuri (96%); doar 3% sînt abonați. ● În medie, un exemplar din revistă este citit de 2,2 persoane, pentru că 41% dintre cititori își împart exemplarul cu încă o persoană, 21% cu încă două persoane, 7% cu încă trei persoane. Comunitatea dilematicilor este, așadar, dublă, în raport cu tirajul vîndut. ● Ne-au răspuns la chestionar vechii noștri cititori (46% citesc revista de la apariție sau aproape, 23% de 4-5 ani, 18% de 2-3 ani), dar și cei pe care am reușit să-i „cucerim" în acest an (12%). ● Oricît de „vechi" ar fi însă, dilematicii noștri citesc, nu glumă: 89% revin de mai multe ori în cursul săptămînii la exemplarul pe care l-au cumpărat, numai 17% citesc „dintr-o dată" tot ce îi interesează în revistă, 60% citesc revista în întregime, 34% citesc aproximativ trei sferturi din ea, numai 2% se opresc la jumătate, numai 1% citește doar un sfert. ● Bineînțeles, dilematicii sînt și mari cititori de cărți: 37% au cumpărat mai mult de 12 cărți în ultimul an, 34% între 5 și 12, 27% sub 5. Pe genuri, ei sînt interesați mai ales de: romane/ficțiune – 64%, jurnale, memorii – 61%, eseuri – 51%, cărți folositoare în pregătirea profesională – 37%, politologie, psihologie, sociologie – 36%, istorie – 34%, filozofie – 31%, biografii – 23%, poezie – 23%, culegeri de reportaje/interviuri – 21%. ● Desigur, dilematicii mai citesc și alte reviste: *Academia Cațavencu* – 41%, *22* – 19%, *România literară* – 17%, *Formula AS* – 14%, *Capital* – 10%, *Observator cultural* – 6%. Și ziare: *Evenimentul zilei* – 18%, *Adevărul* – 13%, *România liberă* – 11%, *Jurnalul național* – 6%, *Ziua* – 4%, *Ziarul financiar* – 4%, *Libertatea* – 3%. ● Nu știm dacă în timp ce citesc sau nu, dar 45% dintre cititorii noștri ascultă radioul 6-7 zile pe săptămînă, 22% ascultă 3-5 zile pe săptămînă, 9% 1-2 zile pe săptămînă, 15% și mai rar, 9% deloc. ● Ascultă mai ales Europa FM – 26%, România Actualități – 13%, România Cultural – 9%, Radio Total – 8%, România Muzical – 7%, Romantic FM – 6%. ● Cititorii dilematici stau însă destul timp și în fața televizorului: 45% – 6-7 zile pe săptămînă; 29% – 3-5 zile pe săptămînă; 11% – 1-2 zile pe săptămînă; 12% reușesc să reziste tentației și se uită la televizor rar, 2% nu se uită deloc. ● La ce posturi se uită mai des? La Discovery – 20%, Realitatea TV – 13%, Antena 1 – 10%, PRO TV – 7%, TVR1 – 7%, Mezzo – 7%, Euronews – 6%, TVR Cultural – 5%. Îi interesează mai mult știrile – 62%, filmele documentare – 40%, filmele artistice – 36%, talk-show-urile culturale – 34%, talk-show-urile politice – 29%, muzica clasică – 22%, emisiunile științifice – 20% și cele de sport – 16%. ● 37% dintre dilematici au computer conectat la Internet, 29% au computer, dar nu și Internet, 15% nu au computer, dar intenționează să-și cumpere, iar 17% spun „un nu hotărît" informaticii: nu au computer și nici nu vor. ● Cei care ne-au scris se împart oarecum egal pe categoriile de vîrstă: 26% au între 18-30 de ani, 25% între 31-45 de ani, 26% între 46-60 de ani, 22% peste 61 de ani. ● 10% sînt elevi sau studenți, 25% sînt pensionari, 27% lucrează în firme private, 35% în instituții de stat, 3% sînt fără ocupație. ● 13% sînt absolvenți de liceu, 7% au studii postliceale de 2-3 ani, 54% au studii superioare, 25% au studii postuniversitare. ● 71% dintre cititorii dilematici cîștigă peste media națională (dar la acest capitol e, desigur, loc de mai bine pentru toată lumea...).

Conștienți de faptul că fiecare cititor este unic, că răspunsurile sale sînt semnificative și merită întreaga noastră atenție, am făcut totuși acest chestionar în primul rînd pentru a realiza un „profil" sociologic al publicului nostru, un fel de „portret colectiv", oricît de sumar, și pentru a cunoaște mai bine părerile dumneavoastră despre revistă. Vom ține seama de ele, cu siguranță. Le mulțumim încă o dată celor care ne-au răspuns. **(M. V.)**

Cultura libertăţii, de la Est spre Vest

– interviu cu Dario FERTILIO, scriitor şi jurnalist –

Împreună cu fostul disident Vladimir Bukovski, Dario Fertilio a avut ideea de a organiza în fiecare an, pe 7 noiembrie (dată care pînă în 1989 era sărbătorită ca „Ziua Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie"), un Memento Gulag, *o evocare a trecutului comunist şi a victimelor sale. Aceasta este una dintre manifestările iniţiate de* Comitatus pro Libertatibus (www.libertates.org), *o mişcare internaţională pentru promovarea şi apărarea libertăţilor, a valorilor culturii liberale, la care s-au asociat organizaţii culturale şi civice din mai multe ţări. Primul* Memento Gulag *a avut loc anul trecut la Roma, al doilea s-a desfăşurat pe 8 noiembrie la Institutul Italian din Bucureşti. Vladimir Bukovski a deschis această „zi de studiu despre represiunea comunistă" cu conferinţa „Aşteptînd un Nürnberg"; comunicarea lui Stéphane Courtois s-a intitulat „Lenin, fondatorul totalitarismului"; Romulus Rusan a prezentat „Cronologia şi geografia Gulagului din România", iar Constantin Ticu Dumitrescu a explicat „Ce am urmărit prin proiectul de lege pentru deconspirarea Securităţii promovat în Parlamentul României între anii 1993-1999, ce modificări i s-au adus şi cum s-a ajuns la un rezultat contrar". Dorin Dobrincu, cercetător la Institutul „A.D. Xenopol" din Iaşi, a vorbit despre „Represiunea împotriva ţăranilor din România", iar dr. Ion Vianu despre „Azilele psihiatrice folosite ca instrumente de reprimare a opozanţilor politici". Discuţiile au fost moderate de Ana Blandiana, preşedinta Fundaţiei Academia Civică, şi de Vito Grasso, directorul Institutului Italian de Cultură.*

Deocamdată, „Ziua Gulagului" nu are vreo recunoaştere oficială. Am discutat cu ***Dario Fertilio*** *despre semnificaţia acestei zile şi despre şansele sale de a deveni un reper în memoria colectivă.*

Ce înseamnă „Comitetele pentru Libertăţi" şi care este scopul acestei organizaţii?

Este vorba despre o federaţie de asociaţii sau comitete care apar cu ideea de a afirma „cultura libertăţilor". Nu este vorba doar despre principiile culturale şi economice ale liberalismului, ci şi despre ideea că libertăţile concrete, care sînt la baza dreptului şi a culturii, sînt cel dintîi lucru pe care se poate construi şi care ne leagă pe noi toţi. Înainte de orice, pentru noi se află libertatea, aşa cum pentru alţii valorile fundamentale pot fi justiţia sau egalitatea. Ideea a fost de a crea o federaţie internaţională care apoi se transformă într-o mişcare avînd drept scop afirmarea acestor libertăţi, în cele mai diverse moduri, în ţările în care există astfel de comitete. Ca orice organizaţie, avem în fiecare an o adunare generală în care ne alegem un comitet de 9 membri şi un preşedinte – de la înfiinţare şi pînă acum, această funcţie este deţinută de Vladimir Bukovski. Dar nu aspectul instituţional este important, ci expansiunea spontană a ideilor noastre, cea mai importantă fiind deocamdată organizarea unui *Memento Gulag*. Este vorba, aşadar, despre o mişcare de idei pentru susţinerea *libertăţilor*.

Distincţia stînga-dreapta are importanţă pentru mişcarea dvs.?

Dacă ar face cineva o statistică, probabil că ar găsi printre noi mai multe persoane orientate spre dreapta sau centru-dreapta decît spre stînga sau centru-stînga. În fapt, mulţi dintre noi nu sînt nici de stînga, nici de dreapta. Sursele noastre de inspiraţie sînt, în primul rînd, reformismul – adică refuzul ideologiilor –, liberalismul clasic, cu libertăţile sale fundamentale (libertatea de a trăi, libertatea de a alege şi libertatea proprietăţii), şi morala creştină, care este o componentă importantă, deşi nu e singura.

Cum a fost primită în ţările occidentale ideea de a comemora Gulagul, care în fapt este un mod de a discuta despre comunism?

Aş spune că Europa Occidentală e mai degrabă rece faţă de acest subiect. Mai curînd, există cîteva mari personalităţi culturale, ca Stéphane Courtois, de pildă, care reprezintă această dorinţă de justiţie şi libertate în Franţa; sau Vladimir Bukovski, care trăieşte la Cambridge, în Marea Britanie, sau alţi cîţiva. Dar, în realitate, e dificil ca Europa Occidentală să simtă cu adevărat această problemă. Să nu uităm că anul 1968, pentru jumătate din Europa este simbolizat de revoltele studenţeşti, iar pentru cealaltă jumătate de invadarea Cehoslovaciei. Sigur, există şi unele persoane care, atunci cînd ceilalţi sărbătoreau începutul revoluţionar din 1968, erau îngrijorate pentru Praga: aceştia sîntem noi. Aceasta e diferenţa, aceasta este „schisma". Cred că dorinţa de libertate şi nevoia unei culturi a libertăţii sînt resimţite astăzi mai mult în Europa Centrală şi de Est; paradoxal, Europa Centrală şi de Est este cea care trebuie să readucă principiile libertăţii în Europa Occidentală. În multe privinţe, situaţia s-a răsturnat faţă de perioada dinainte de 1989. Diferenţa de memorie dintre Europa Occidentală şi Europa de Est este că în Est oamenii îşi amintesc de seceră şi de zvastică; în Occident, numai de zvastică.

De fapt, stînga occidentală se împotriveşte ideii de a asuma trecutul comunist, de a-i demasca abuzurile sistematice, preferînd adesea să „circumstanţieze" ceea ce s-a întîmplat în „ţările socialismului real". Cum vă explicaţi această atitudine?

Înainte de toate, se explică prin faptul că mulţi politicieni, oameni de afaceri şi intelectuali din Occident s-au compromis prin relaţiile pe care le-au avut cu Uniunea Sovietică şi cu socialismul internaţional. Era o adevărată hegemonie exercitată de o anume cultură socialistă internaţionalistă, era un mare interes al industriaşilor de a avea condiţii favorabile în Est – de exemplu, Fiat şi Togliattigrad. Aşadar, acest lucru explică de ce nu s-a dorit de fapt condamnarea acestui genocid care a avut loc în Est. Dacă nu se ajunge însă la condamnarea şi îngroparea lui definitivă, probabil că, în diverse forme, totalitarismul va reveni. Mulţi tineri din Occident care nu au ştiut ce înseamnă comunismul îl iubesc din nou, poartă tricouri cu Lenin sau cu Che Guevara. Pentru ei, e doar un concept ideal, abstract, nu ştiu cît sînge şi cîtă suferinţă a provocat. Există, apoi, noi totalitarisme astăzi, începînd cu islamismul: dacă nu avem forţa morală de a condamna totalitarismele din secolul trecut, nu vom avea nici forţa morală de a le combate pe cele de astăzi.

Aşadar, experienţa „comunismului real" este încă o piedică în calea unităţii europene, din moment ce există percepţii atît de diferite asupra sa; în orice caz, este una dintre temele care fac în continuare diferenţa dintre „noi" şi „voi"...

Sînt întru totul de acord, chiar dacă nu trebuie să privim în acelaşi fel diversele culturi existente în Europa Occidentală: sînt diferite şi nu toate sînt la fel de compromise prin relaţiile cu regimurile din trecut. De exemplu, mi se pare destul de evident – şi s-a văzut recent chiar în Parlamentul European, în legătură cu „cazul Buttiglione" – că există o cultură a Europei de Nord care, desigur, nu poate fi definită ca socialistă în sens clasic, dar e un amestec de radicalism, intoleranţă şi prejudecăţi faţă de catolici şi faţă de ortodocşi, şi este o nouă formă de intoleranţă, foarte insidioasă. Unii spun că este vorba despre o cultură de bază de tip protestant, secularizată, care a devenit însă aproape o ideologie, tinzînd adesea să identifice ţările latine cu Mafia şi clanurile. Sînt interpretări care găsesc unii adepţi – chiar dacă aceştia se definesc drept ecologişti, liberali, social-democraţi, progresişti...

Ei spun că, dimpotrivă, intoleranţa e a catolicilor şi a conservatorilor...

Da, o spun în numele unui „progresism" generic care e însă dogmatic, plin de prejudecăţi şi tinde să devină intolerant.

Aţi publicat de curînd o carte numită Moartea roşie. Italieni victime ale comunismului. *Despre ce fel de victime este vorba?*

Cartea conţine istorisiri despre persoane de origine italiană care mor din cauza comunismului în Iugoslavia, în Uniunea Sovietică, în Albania, în Italia etc. Dar „moartea roşie" nu a fost numai o moarte fizică propriu-zisă, ci şi o moarte morală, spirituală. Interpretarea mea – literară, desigur, nu istorică sau politologică – este aceea că moartea spirituală nu le priveşte doar pe victime, îi priveşte şi pe călăi. Călăii, hotărînd să ucidă oameni sau să-i trimită în Gulag, şi-au ucis şi propria umanitate.

Cum a fos primită cartea?

Zilele trecute a apărut ediţia a doua, la doar cîteva luni după prima – deşi ideea cărţii nu prevestea un succes comercial. Ultimul capitol al cărţii se intitulează, de altfel, *Memento Gulag*, şi evocă prima reuniune, ţinută la Roma, şi este şi un mod de a susţine ideea de a organiza o zi mondială – sau măcar europeană – dedicată memoriei Gulagului, la fiecare 7 noiembrie.

Dario Fertilio *este scriitor şi jurnalist, redactor-şef adjunct la* Corriere della Sera, *profesor de jurnalism la Università Cattolica di Milano. A publicat mai multe volume de proză şi eseuri, între care* Il Grande Cervello *(„Marele Creier"), un eseu despre rolul intelectualilor în societatea contemporană,* Le notizie del diavolo *(„Ştirile diavolului"), o carte despre tehnicile dezinformării,* Teste a pera e teste a mela: una favola su destra e sinistra *(„Capete în formă de pară şi capete în formă de măr: o poveste despre stînga şi dreapta"), o critică a împărţirii maniheiste în „stînga şi dreapta". Cea mai recentă carte a sa se află în centrul dezbaterilor politico-intelectuale din Italia:* La morte rossa. Storie di italiani vittime del comunismo, Marsilio Editore, 2004 *(„Moartea roşie. Povestiri cu italieni victime ale comunismului"). Cartea conţine douăzeci de istorisiri despre italieni care, într-un fel sau altul, au fost victime ale ideologiei comuniste.*

a consemnat Mircea VASILESCU

trecerea prin reviste

Imagoo, noi teritorii ale culturii

Numărul 6/2004 al revistei *Imagoo* are pe copertă o poză retro, făcută în stilul celei din campania pentru locale, cu Băsescu înconjurat de candidaţii la sectoare şi cu sloganul „O Alianţă de familie bună!"; de această dată, primarul general al Capitalei este înconjurat de cei de la gmp/MAP, agenţia de publicitate care s-a ocupat de campania lui. Că sîntem sau nu votanţii lui Băsescu, un lucru trebuie să recunoaştem: campania pusă la cale de gmp/MAP a fost cea mai ingenioasă din toate pe care le-am avut pînă acum. Aceasta este şi opinia lui Liviu Drugă, redactorul-şef al revistei, care, în editorial, observă că „peste 90% din campaniile politice au fost prezentate absolut la întîmplare, după ureche, cu improvizaţii ale unor oameni care nu au avut suficienta înţelepciune să lase specialiştii în comunicare să îşi facă treaba". Nu a fost cazul lui Traian Băsescu, care le-a dat mînă liberă celor de la gmp/MAP să facă ce ştiu ei mai bine. Revista publică un mic „istoric" al acestei campanii de succes (cu celebrele „Geanta lui Băsescu" / „Un diplomat", pîinea şi sarea de la „Prima vizită oficială în Capitală a ministrului de Externe" sau „Tot Băsescu e devotat!"), urmat de răspunsurile publicitarilor, implicaţi în această campanie, la întrebările: „Ce a însemnat să lucrezi pentru Campania lui Băsescu? Ai lucrat ca de obicei?", „Există o diferenţă între campaniile comerciale şi cele politice?", „În ce constă această diferenţă?". Cei mai mulţi au vorbit despre volumul mare de muncă, despre capacitatea de a reacţiona rapid la mişcările adversarului, despre dinamismul specific unei campanii politice. Unii, în schimb, au pus şi problema implicării personale, plecînd de la observaţia că, în acest caz, nu au mai avut de-a face cu un simplu produs, cu un obiect comercial neînsufleţit: „O campanie electorală pentru un individ este ca o haină pentru acesta. (...) Noi am realizat această haină plecînd de la individ. Şi a fost un mare privilegiu de a-l cunoaşte şi recunoaşte pe Băsescu şi de a-l arăta lumii aşa cum e el". (Felix Tătaru, managing director gmp/MAP); „Nu poţi să nu te implici, să nu ai o părere, chiar dacă te declari apolitic." (Dorin Ilie, graphic designer); „Cred că nu e posibil lucrul pentru un candidat dacă nu crezi în el. (...) Ei bine, eu nu numai că am votat cu Băsescu, dar am lucrat fiind îndrăgostit de el!" (Eugen Ciocan, cel „responsabil" de poza retro); „Cu voia Domnului, peniţa mea a contribuit şi ea la înţeparea acelui mare balon de săpun alb care a fost campania din iunie a PSD. Îmi doresc să fi fost spre binele tuturor." (Alexandru Brătianu, senior copywriter)

Pe lîngă grupajul despre campania lui Băsescu, revista *Imagoo* mai are şi alte materiale interesante: un interviu cu Pasquale Barbella, un „creative" care a susţinut campanii şi sloganuri celebre în toată lumea; un grupaj despre Festivalul „Golden Drum 2004" de la Portoroz, unde publicitarii noştri au făcut o figură foarte bună; despre noile tendinţe în *reality-show* şi despre „Televiziunea după *Big Brother*"; o analiză foarte aplicată a erotismului în *advertising* („Publicitatea hiper-erotică: de la femeia-obiect la bărbatul fatal"); o poveste americană de succes în marketing; despre publicitarii artişti – în acest număr graficiana O. Cati; şi, desigur, multe ştiri din domeniul media-publicitate.

După cum se vede, o mulţime de subiecte atractive pentru orice om interesat de cultură. Nu degeaba *Imagoo* are ca subtitlu „Revistă de cultură şi atmosferă publicitară". **(C. P.-B.)**

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Cu Dumnezeu la urne

Campania electorală este foarte aproape de punctul maxim al populismului şi demagogiei. E o inflaţie teribilă de promisiuni, multe dintre ele la limita nesimţirii, singura diferenţă faţă de anii precedenţi fiind aceea că, de această dată, ele au fost ambalate, frumos, în dosare *voluminoase,* intitulate, pompos, *programe de guvernare*. Teoretic, ar trebui să ne simţim flataţi: iată, în sfîrşit, nouă, alegătorilor, ni se arată respectul cuvenit. Mîngîindu-ne frumos pe creştet, în timp ce ne alintă cu expresii măgulitoare de genul *electorat maturizat,* politicienii cîntă partitura schimbării, dar, în ciuda vocilor aşezate la unison în emisiuni electorale, la mitinguri ori la întîlniri cu alegătorii prin pieţele patriei, refrenul cu *votaţi-mă pe mine!* sună fals şi n-are legătură cu *realitatea*.

Pentru cuvinte goale, afişe colorate şi izmeneli în tandem preşedinte-premier, scena politică a trimis la rampă actori rataţi, pe care nimeni nu-i mai crede de mult, dar care se încăpăţînează să pozeze în chip de staruri hollywoodiene. Poate exagerez, dar nu reuşesc să pricep legătura dintre Năstase, Geoană, Tăriceanu, Videanu, Vosganian şi mulţi alţii cu România reală, cîtă vreme, oricît m-aş strădui, nu mi-l pot închipui pe nici unul dintre ei cu o bănală sapă în mînă. Asta nu înseamnă că m-ar convinge să-l votez un candidat îmbrăcat în salopetă sau uşor de imaginat trebăluind la coada vacii. Nici pe departe. Dar mi-aş dori să aud, chiar dacă e campanie electorală sau, poate, tocmai din acest motiv, oameni politici vorbind normal, pe înţelesul tuturor. Eventual, cu o sapă în mînă...

Un limbaj simplu şi o retorică inteligentă sînt lucruri greu de obţinut. Trebuie să fii antrenat pentru a evita preţiozităţile gen Năstase ori populismul de tip Băsescu. Echilibrul unei fraze care să-l mulţumească şi pe sir John, şi pe nea Ion e o chestiune de şcoală multă şi viaţă lungă. Se întîlneşte la adevăraţii oameni politici, şi România mai are de aşteptat pînă la apariţia lor. Pînă atunci, oricît *efort* şi nervi ar presupune acest lucru, trebuie să ne mulţumim cu ce avem şi să practicăm, încă o dată, *exerciţiul* masochist al alegerii celui mai mic rău posibil dintre toate relele în căutare de voturi. Niciodată, nici *măcar* în turul doi al alegerilor din 2000, n-a fost un lucru simplu. Dar, anul acesta, lucrurile se complică şi mai tare, pentru că diferenţa vine de la ceruri.

Campania din acest an l-a transformat pe Dumnezeu în agent electoral. Inspiraţi de succesul retoricii cu accente mistice, promovată, în alegerile de acum patru ani, de Corneliu Vadim Tudor, la care s-a adăugat şi imaginea de neuitat a confruntării televizate din '96, în care Emil Constantinescu îl întreba pe Ion Iliescu dacă crede în Dumnezeu, strategii de campanii au imaginat, pentru bătălia electorală a acestui an, *fel de fel* de scenarii în care Cel de Sus joacă rolul principal. Aşa încît Vadim Tudor, Băsescu, Ciuhandu şi, mai ales, Becali par, adeseori, mai degrabă desprinşi dintr-o carpetă cu *Cina cea de taină*, decît din tabloul strîmb cu portrete de politicieni români. Fie că pozează prin afişe ca *apostoli ai* neamului cu Constituţia în mînă, fie că

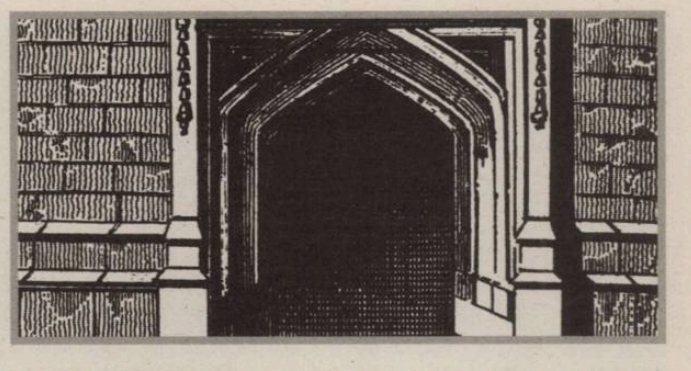

trîmbiţează revelaţii despre evrei *ori* se închipuie clone ale Sfîntului Gheorghe ucigînd balaurul corupţiei, e cît se poate de clar că aproape toţi candidaţii care-şi închipuie că ar avea ceva şanse să ajungă în turul doi al prezidenţialelor au descoperit (şi) capitalul electoral al lui Dumnezeu şi acum acţionează în consecinţă. Excepţie face Adrian Năstase, pentru care icoana la care se închină în această campanie are chipul lui Ion Iliescu şi, pe cale de consecinţă, e nevoit să se bată în piept cu faptele, şi nu cu degetele adunate a închinare. Asta pînă în turul doi, cînd n-ar fi exclus să-l vedem intrînd în pielea ctitorului de biserici, bătînd mătănii electorale şi afurisindu-l pe Băsescu pentru îndîrjirea cu care refuză Catedrala Neamului.

În încercările lor disperate de a vorbi pe înţelesul oamenilor, politicienii l-au băgat pe Dumnezeu în campanie electorală şi li se pare că, din trei cruci făcute, două se transformă în voturi. Să fie sănătoşi, dar, dacă pedeapsa divină există, s-ar putea să ajungă mult mai curînd la urne.

Cu ochii-n 3,14

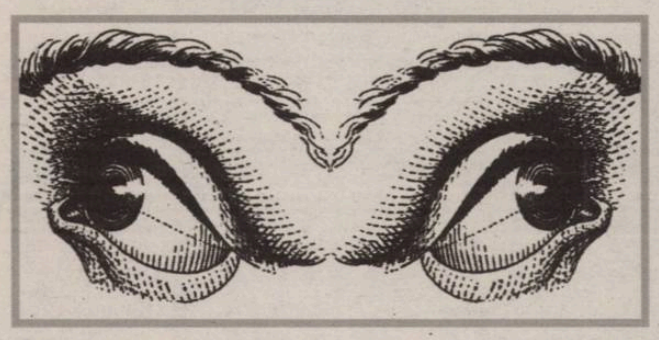

LEAFA MERGE, O IMAGINE FACE CÎT O MIE DE MAEŞTRI CÎNTĂREŢI, EXPERŢII SUSŢIN CĂ PAUZELE DE CAFELUŢĂ VIU COLORATE SÎNT INCLUSE ÎN PREŢ

● Una din scările rulante de la staţia de metrou „Universităţii" s-a oprit. Pe un panou scrie că e în revizie generală între 22 octombrie şi 3 decembrie. O lună şi jumătate. Leafa merge, scara stă şi banii se rulează. (**A. M.**)

● Aflăm din *Libertatea* că Michael Moore (mereu un tip de bun gust!) a făcut un portret-colaj al lui George W. Bush din fotografiile tuturor soldaţilor americani ucişi în Irak. Ştim că o imagine face cît o mie de cuvinte – dar închipuiţi-vă (sînt doar 22 de cuvinte) un zoom pe chipul lui Michael Moore şi al celuilalt M&M (Eminem) atunci cînd s-a anunţat victoria lui Bush jr. în alegeri... (**a. l. ş.**)

● 10 lucruri dragi candidatului Adrian Năstase: „dimineţile; borşul pescăresc; Obcinile Bucovinei; filmul *Casablanca;* uvertura la *Maeştrii cîntăreţi din Nürnberg* a lui Wagner; Albert Camus; gravurile lui Iser; cireşul din curtea părintească; petrecerea-surpriză organizată acum doi ani de băieţii mei; imaginea tatălui meu, ofiţer în Armata regală". Cît sentimentalism pentru un lider care vrea să pară raţionalist... (**M. M.**)

● Oricît mi-ar fi de antipatic Pinochet, îmi vine dinspre el o veste bunicică. Experţii susţin că fostul dictator suferă de o „demenţă moderată". Trăiască nuanţa chiar şi în demenţă! (**R. C.**)

● Monica Tatoiu, la *Dinescu*, îmbrăcată într-o vaporoasă rochie roşie de seară (fusese luată pe sus de la o petrecere), aruncă piatra în ograda pe care o frecventa înainte de '89: cea a învăţămîntului, întrebîndu-se retoric şi de pe poziţii de autoritate de ce or vrea profesorii salarii mai mari cînd ei lucrează cîteva ore pe zi, au vacanţe, pauze de cafeluţă şi libertate ambientală... Nu ca alţii. De ce n-or fi plătiţi cu ora, ca instalatorii, depanatorii şi alte categorii socio-profesionale? Doamna Tatoiu are un cap juridic, poate ar trebui să se gîndească la un tarif unic (pe oră) pentru d'alde ăştia, profesori, jurnalişti, scriitori, că prea au luat-o razna pe cîmpii muncii... (**S. S.**)

● Pe vremea lui Ceauşescu, mă străduiam să găsesc diverse feluri de pisici drept cadouri de aniversare, conform unui „cult" pisicesc din familia noastră. Singurele care se găseau, pe atunci, erau unele viu colorate, din cauciuc. Acum fanii pisicilor-gadget pot fi mulţumiţi: cîteva magazine de decoraţiuni interioare în stil oriental (Totem şi Garuda) au chiar rafturi consacrate pisicilor de lemn, de la foarte mici la uriaşe – culminînd cu una imensă, portocalie, ce-ţi ajunge cam pînă la brîu. (**I. P.**)

● Din seria „Ah, virgula! Cum se strecoară ea unde nu trebuie...". În centrul oraşului Piteşti, în faţa unui magazin, un panou cu inscripţia: „Pentru nunţi: rochii, mirese, flori". Am înţeles. „Daţi-mi, vă rog, o mireasă, că am nunta poimîine. Florile şi rochia sînt incluse în preţ?..." (**M. V.**)

UN VAL DE SIMPATIE UNEŞTE VEDETELE ÎNALTE DE 13 CENTIMETRI PE TEREN PROPRIU

● Anghel Iordănescu a hotărît să retragă de la Naţională tricoul cu numărul 10 pînă se întoarce Mutu. Un val de simpatie faţă de oropsitul jucător străbate prin discuţiile televizate. În curînd va candida la preşedinţie şi va spune că a luat droguri în numele poporului. (**C. G.**)

● Săptămîna trecută am văzut, pe Euronews, evrei ortodocşi dănţuind bucuroşi la aflarea veştii că Yasser Arafat e pe moarte. Această imagine mi-a adus aminte de aceea cu arabi dănţuind bucuroşi după atacul terorist de la 11 septembrie 2001. Bucuria aceasta, care uneşte oameni care se urăsc între ei, e una din imaginile cele mai întristătoare pe care le-a evacuat vreodată televiziunea... *Care* „televiziune"?? Aceea generică, Televiziunea „care-pe-care", cutia de rezonanţă a tuturor deşeurilor mondiale. (**a. l. ş.**)

● De 7 noiembrie, Partidul Comuniştilor din Republica Moldova a ieşit cu pancarte să aniverseze. Ce noroc pe moldoveni: vedetele de pe MTV, adică O-Zone, să-ţi vorbească graiul, iar creaturile de pe Discovery, adică dinozaurii, să-ţi umble pe străzi! (**A. C.**)

● În Elveţia, a fost plebiscitată o păpuşă cu chipul lui Christoph Blocher, liderul dreptei populiste: înaltă de 13 centimetri, costă 19,80 franci elveţieni şi spune doar „nu". S-a vîndut într-un milion de exemplare. În România, ar fi mai scundă, mai ieftină, ar spune mereu „D.A." fără punct, ceea ce i-ar asigura succesul electoral la cei care azi se joacă cu păpuşile. (**M. B.**)

● Cea mai înţeleaptă vorbă a săptămînii aparţine, după auzul meu, antrenorului braşovean de fotbal Gigi Stan care, după eşecul pe teren propriu în faţa ultimei clasate, a rostit adevărul de o crasă banalitate: „Să nu facem o dramă din acest eşec! Dramă e ce se întîmplă în Irak, unde oamenii sînt decapitaţi"... (**R. C.**)

DE UNDE NIMIC ÎNTR-O MELODIE GRI?

● Pe seară, într-un 282, doi cetăţeni vorbeau de-ale lor, de-ale slujbelor de unde se întorceau, şi la un moment dat unul îl întreabă pe celălalt: „Cine vine primul, de regulă? Sînt mulţi?". Întrebatul n-a răspuns la întrebare, dar am făcut eu rapid o socoteală în minte şi am ajuns la concluzia că tre' să fie pe puţin vreo cinşpe inşi care vin primul. Per total. (**D. S.**)

● Nu vă uitaţi pe pagina www.basescu.ro. A rămas neschimbată de la locale. Aşa încît nu veţi afla nimic despre candidatul la preşedinţie Traian Băsescu, ci doar despre primarul Traian Băsescu şi planurile sale pînă în 2008. Oare n-o fi vrînd să cîştige preşedinţia? (**M. V.**)

● O reparaţie la o notă „Cu ochii-n 3,14" de săptămîna trecută a lui Radu Cosaşu. Cel care cîntă varianta *salsa* a celebrului *Ne me quitte pas* al lui Jacques Brel este Yuri Buenaventura. În Franţa, interpretarea artistului de origine columbiană a stîrnit două reacţii din partea fanilor lui Brel. Unii s-au revoltat şi au strigat „sacrilegiu!". Alţii au trecut peste prima reacţie de respingere şi au recunoscut că metamorfoza depresivului cîntec într-o melodie pe care se poate dansa *salsa* nu e deloc rea (este, mărturisesc, şi cazul meu). În fond, nu e cazul să ne punem laţul de gît dacă ne părăseşte... (**C. P.-B.**)

● Oameni de ştiinţă germani au anunţat că vor purcede, în curînd, la prima însămînţare artificială în lumea rinocerilor albi pe cale de dispariţie. Foarte bine. Să terminăm cu discriminările! Buni la suflet, atenţi la echilibrul naturii, trebuie să salvăm rinocerii albi, negri, pestriţi, gri sau cenuşii; nu toţi sînt monştri morali, aşa cum a observat cel mai priceput rinocerolog, Ionesco: din oameni de treabă ies rinoceri de treabă. (**R. C.**)

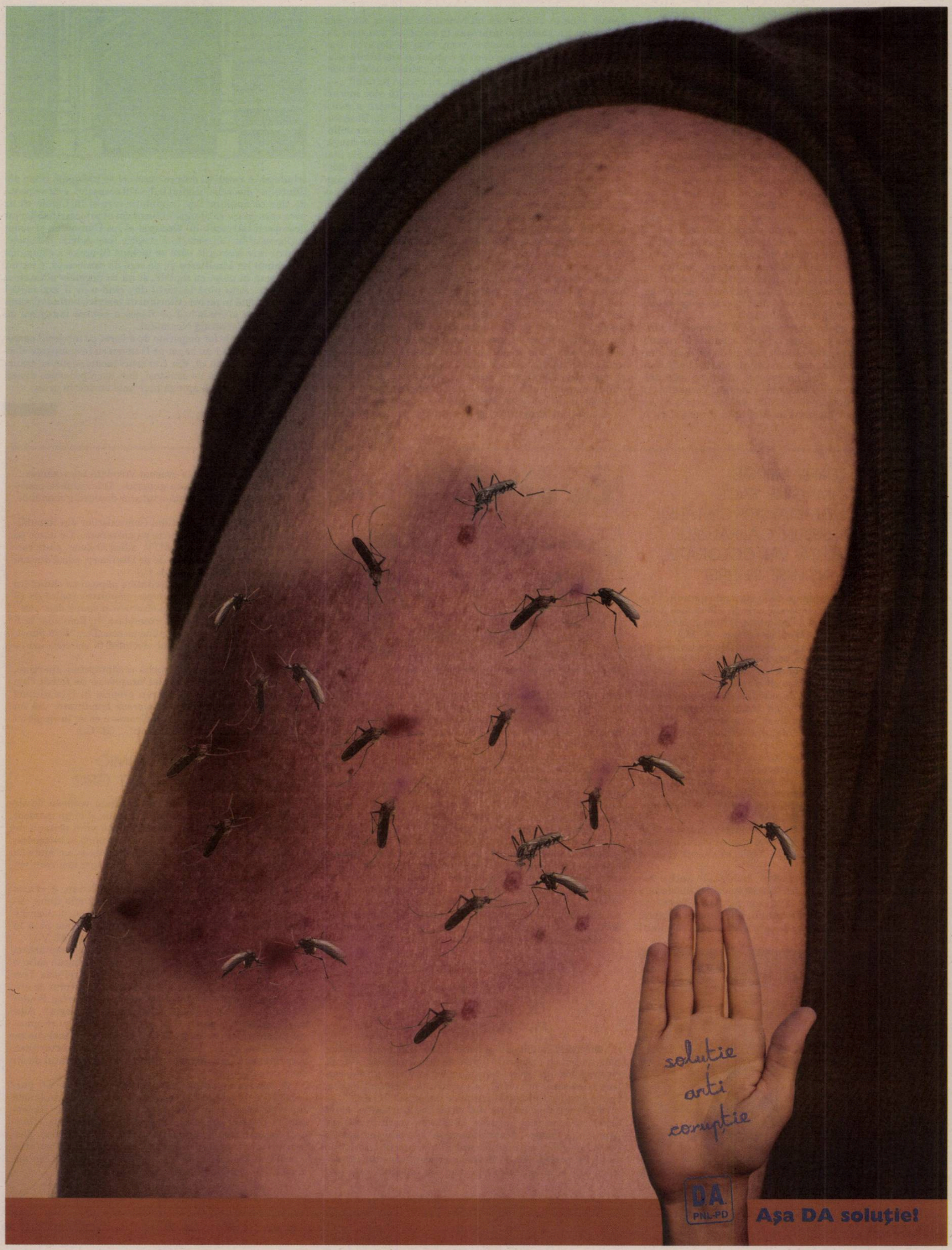
soluție
orti
corupție
DA
PNL-PD
Așa DA soluție!

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul I, nr. **45** ● 19-25 noiembrie 2004 ● 20 pagini ● 15.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Una, alta...“
pagina **3**

H.-R. Patapievici
„Votul negativ“
pagina **5**

Unilateralism sau multilateralism?
o dezbatere
din *Corriere della Sera*
pagina **11**

MUZICI POPULARE

* ANTON PANN – „POVESTEA VORBEI“

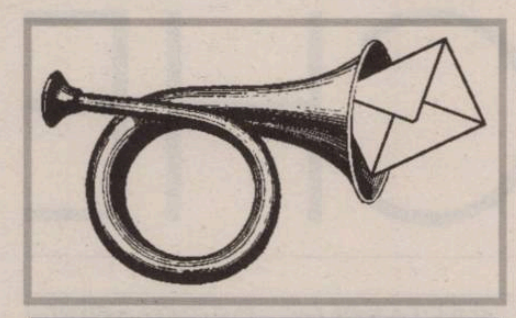

Nr. 41: *„Germania după Zid“*

Berlinul

Am remarcat că tema propusă de dvs. „Germania, azi“ s-a deplasat şi, prin aceasta, s-a limitat la „Germania după Zid“.

Fără doar şi poate că Germania Est-Vest este o temă cuprinzătoare şi esenţială care trebuia să-şi găsească un loc de prezentare într-o revistă atît de importantă cum este excelenta *Dilema veche*. Însă acordînd aproape tot spaţiul disponibil „numai“ acestui subiect, rămîn pe dinafară alte aspecte foarte importante ce privesc Germania în ansamblul ei, şi care, zic eu, ar fi interesat cititorii români. Mă gîndesc, de pildă, la: aspecte referitoare la poziţia politică, economică şi militară a Germaniei în cadrul Europei, al UE şi în conjunctura mondială; aspecte culturale germane actuale vizînd „noua“ limbă germană reformată ortografic; Germania-România, azi în comparaţie cu ieri etc.

În articolele dvs. s-a pus accent şi pe Berlin, evident. Un scurt adaos: nu de mult, politicienii germani au ţinut morţiş să readucă capitala ţării la Berlin, deşi costurile transferului ei de la Bonn sînt enorme. Dar mai mult decît atît – oare cîţi dintre ei şi-au reamintit cît de nefast a fost rolul jucat de Berlin drept capitală a Germaniei, în istoria recentă a celor două războaie mondiale? Şi cîţi dintre ei s-au gîndit la proveniența numelui oraşului, care este slovacul *brlin / berla* adică „mlaştină“? Să sperăm că *omen est nomen* nu este întotdeauna valabil şi să dea Domnul să greşim cînd spunem că acest pas făcut este aducător de rele.

Radu PAVALACHE
Germania
rpava@yahoo.com

Actualităţi

Manualele alternative

Încă de la început vreau să îmi declar susţinerea pentru manualele alternative şi regretul de a nu fi apucat să învăţ după ele. Acestea reprezintă garanţia libertăţii de alegere şi de exprimare. Sînt de părere că învăţămîntul preuniversitar românesc este depăşit. Eu am studiat în liceu – am absolvit un liceu cu profil teoretic, specializarea clasei fiind de istorie-ştiinţe sociale – materii absolut nefolositoare (după cum s-au dovedit mai tîrziu), precum chimia, fizica, biologia, chiar şi matematica (cu atîtea calculatoare oricine poate socoti). Aş fi preferat ca în locul lor să am mai multe ore de limbi străine, de istorie, literatură română, sociologie sau psihologie. Sau dacă sînt menţinute materiile „reale“, ar trebui adaptate pentru a fi înţelese de cei de la „uman“, pe premisa că cei care optează pentru liceele teoretice nu excelează la aceste materii. Eu le consideram materii de prisos şi nu cred că cineva de la „real“ se omoară învăţînd mai bine literatură română în dauna matematicii, istoria în detrimentul fizicii sau chimiei.

Constat că s-a făcut un pas uriaş din 1994 – anul în care eram în clasa a IX-a – pînă în 2004. Atunci am învăţat despre ce este o schiţă, un pastel sau sonet, un roman sau o nuvelă şi alte asemenea aiureli – dacă vreau să aflu definiţii mă duc la *DEX* sau la un *Dicţionar enciclopedic* şi găsesc mai multe decît în manualul unic. Acum se începe cu romane moderne şi dezbateri, cu tematici mai potrivite şi mai apropiate de sufletul liceenilor. Liceul trebuie să fie o perioadă de formare a tînărului, să-l determine să gîndească şi să îşi formeze păreri sănătoase, nu să încerce să-l uniformizeze şi să-l determine să accepte aceleaşi comentarii ale operelor literare. Ţin să mai spun că literatura română de după al doilea război mondial, pe care am studiat-o în clasa a XII-a, nu reţine în mod serios decît pe Marin Preda şi Nichita Stănescu. Consider că manualele alternative îi recuperează şi redă importanţa cuvenită şi celorlalţi scriitori de după 1980. Mă gîndesc cu groază, disimulată desigur, la un viitor manual alternativ de literatură universală care să includă *Evanghelia după Iisus Christos* de Saramago, *Sexus* de Henry Miller sau *Luni de fiere* de Bruckner, de exemplu. Atunci să vezi reportaje despre pornografie şi erezie!

Sînt invidios pe liceenii din ziua de azi şi pe şansa lor. După cum spunea şi Louis B. Armstrong (despre copii): *They'll learn much more than I'll ever know / And I think to myself, what a wonderful world*. Aşa cum componentele computerelor sînt depăşite de altele mai performante, după cîteva luni, aşa se întîmplă şi în învăţămînt cu oamenii: aşa cum eu am învăţat mai multe decît părinţii mei, urmaşii mei vor avea şi mai multe oportunităţi decît am avut eu. Astfel, manualele alternative ajută la progres în învăţămînt. În lumea asta aş vrea să trăiesc şi nu în una în care un reportaj nedocumentat şi acuzator, dovedind o lipsă de deschidere şi tributară unei gîndiri comuniste (iată dovada studierii manualului unic), ajunge să arunce cu noroi în munca unor oameni deschişi la minte şi care vor binele liceenilor şi nu să facă ceva de mîntuială pentru a justifica prezenţa pe un stat de plată.

În loc de concluzie am putea să le spunem celor care se erijează unilateral întru apărarea moralităţii adolescenţilor din liceele româneşti: „Domnilor, dumneavoastră nu cunoaşteţi deloc tînărul român!“.

Caius ENGIN
engin2310@yahoo.com

Replici

Nr. 40: „O meserie ingrată“

Nu dau note, dar mi s-a părut excelent articolul domnului Pleşu, „O meserie ingrată“, despre analiştii politici. Ce-i drept, în sîmbăta aceea am stat şi eu prostit, ca mulţi alţii, să ascult demascarea CTP-ului, iar din tonul său revoltat n-am înţeles mai nimic. Uneori am impresia că CTP îşi doreşte să fie cu orice preţ original deşi (ne) avertizează timid cum că nu se pricepe la scenarii: mai nou prostraţia ţine loc de *advertizement* (non-guvernamental).

Au mai scris şi alţii (ex. Turcescu) despre analiştii politici şi am resimţit acut insuficienţa respectivelor puncte de vedere: de cele mai multe ori analiştii sînt văzuţi ca nişte *casandre*. Însă tot de cele mai multe ori superficialitatea viziunii vine din subţirimea motivaţiei. N-aş spune că aceasta îşi are originea în simpla invidie, fiindcă adesea chiar şi argumentaţia e fără greutate. De pildă, Turcescu scrie despre *ei* (vezi nr. 27, „Analiştii neamului“):

„Sînt la televizor. Sînt şi la radio. Apar şi în gazete. Îi găseşti în avionul prezidenţial sau în aeronava guvernamentală. Semnează iniţiative, proteste sau manifeste. Scriu obligatoriu cărţi şi publică studii. Înfiinţează ONG-uri şi desfiinţează ministere.“

sau

„Au tot şi de toate: bani, putere, oboseala şi tristeţea la modă printre indivizii care mimează perfect un permanent proces de gîndire...“

Or, nu astea sînt problemele...

Iată, domnul Pleşu recunoaşte că nu va putea fi niciodată analist politic. Pentru domnul Turcescu ar mai fi timp. Rămîn însă la părerea că-i stă mult mai bine jurnalist, chiar dacă rămîne în afara acelui „grup de prestigiu“.

R.A. MUREŞAN
romeo@anefs.kappa.ro

Nr. 41: „Amintiri despre Trabant“

Domnul Andrei Pleşu ne povesteşte cu multă vervă şi umor despre avatarurile trecute ale şoferilor posesori ale unui autoturism marca Trabant.

Dar aceasta este doar introducerea. În partea a doua a articolului, autorul produce o generalizare, încercînd să facă din Trabant, cu precaritarea sa specifică, simbolul întregii activităţi a societăţii noastre de pînă în decembrie '89 (admite totuşi unele excepţii punctuale: „spitalul Fundeni, cîteva alte spitale, alături de cîteva licee şi universităţi“).

Această caracterizare mi se pare o aberaţie monstruoasă. Dau cîteva exemple din domeniul activităţilor inginereşti (ca să fie comensurabile cu autoturismul-simbol), într-o completare şi succesiune întîmplătoare.

Centrala hidroelectrică Porţile de Fier şi centrala nucleară electrică Cernavodă nu sînt încropeli neplauzibile, rafinăriile de ţiţei Midia şi Teleajen nu sînt o „articulare a nimicului“, Uzina de Apă Grea Turnu Severin şi Fabrica de Aluminiu Slatina nu sînt „mimări ale succesului“, Combinatele Petrochimice Piteşti, Tg. Mureş, Rîmnicu-Vîlcea nu sînt „încercări demagogice“, Metroul din Bucureşti nu este un „tupeu industrial“ etc., etc.

Acestea şi multe altele bine cunoscute sînt realizări ale unor colective numeroase de specialişti şi de simpli muncitori, dar şi ale „contextului“, fără aportul căruia nu ar fi fost posibilă mobilizarea resurselor necesare.

Bineînţeles, sistemul socialist nu a fost capabil să integreze asemenea rezultate într-un ansamblu viabil şi a sfîrşit prin colaps. Cred că aceasta nu s-a datorat proprietăţii colective asupra mijloacelor de producţie şi a planificării activităţii economice – principii de natură să confere acestui domeniu raţionalitatea specifică întreprinderilor umane – ci lipsei de democraţie, care a permis conducerea autocrată a unui grup şi, de multe ori, a unei singure persoane – ceea ce a contrazis şi, pînă la urmă, a distrus raţionalitatea procesului.

Cunosc monstruozitatea constrîngerilor care au împiedicat pe mulţi intelectuali, mai ales de specialităţi umaniste, să se afirme, dar vreau să cred că numai necunoaşterea a stat la baza consideraţiilor profund nedrepte ale domnului Andrei Pleşu.

R. ZIMAND
rudizimand@pcnet.ro

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

● la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 700.000 lei pentru 1 an, 375.000 lei pentru 6 luni, 185.000 lei pentru 3 luni.

Relaţii la telefon 211.37.36.

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cît mai valorează o diplomă**
- **Psihanaliza în România**
- **Bulgaria azi**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Matei FLORIAN, Stela GIURGEANU,
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon: 211.07.69. **Fax:** 211.37.36.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 18.900 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?" (I.L. Caragiale)

Una, alta...

Una

De cîțiva ani buni, la felurite colocvii și conferințe internaționale, poți întîlni un tip nou de vorbitor, cu o retorică foarte bine prizată în mediile academice de pretutindeni. Exponenții acestei specii aurorale sînt, în general, profesori americani, sau formați în ambianța americană. Ușor de recunoscut datorită unor ticuri comune, ei au reușit să impună standarde didactice și comportamentale universale.

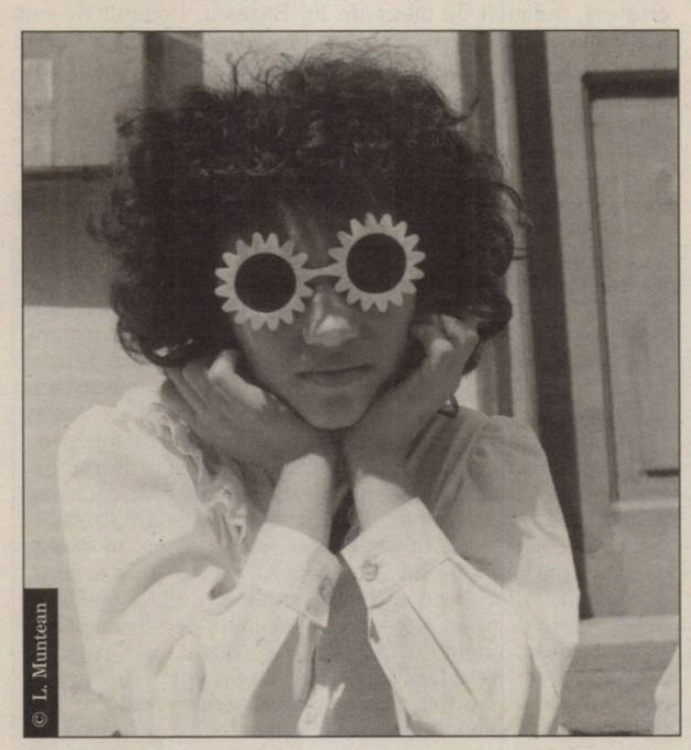
© L. Muntean

Mai întîi, sînt, toți, hiper-relaxați (engl. *„informal")*. Îmbrăcați sport, vindecați de orice reflexe „catedratice", colocviali pînă la argou, ei țin să se prezinte auditoriului ca niște băieți pragmatici, ușor abordabili, fără fasoane. Gesticulează amical, adoptă poziții destins-întîmplătoare, te tutuiesc, îți fac cu ochiul, înfruntă problemele dificile cu o voioșie demitizantă, *matter of fact*. Ideea e că tocmai au venit de la un *jogging* sănătos, și că sînt gata de o tacla sinceră, în jurul mesei din bucătărie. În sfera „informalului" intră, obligatoriu, stilul haios (engl. *funny)*. Vorbitorul are o bună-dispoziție indemolabilă. Totul e OK, nu trebuie să ne facem probleme, nu trebuie să devenim patetici. Mica băşcălie, glumița „de gașcă", volubilitatea zglobie sînt de rigoare. Titlul conferinței sau al comunicării trebuie să conțină o poantă, un ce provocator, un șiretlic vesel. Nici o expunere fără o componentă de *entertainment*. O altă trăsătură caracteristică a pedagogului de școală nouă este apetitul *pantomimic*. Omul n-are stare, umblă neodihnit printre ascultători, e dinamic, demonstrativ, gimnastic. Îți arată ideile cu mîna, cu genunchii, cu coatele. Corpul participă năvalnic la formularea mesajului, conferința e, în bună măsură, o performanță motorie, iar conferențiarul – un bun exemplu de condiție fizică adecvată. Peste toate acestea, se înalță, ca o lege de fier, exigența experimentală. Vorbitorul ține morțiș să te implice. Prestația lui va fi *interactivă* sau nu va fi. Cînd ți-e lumea mai dragă, te vezi luat de mînecă, chestionat, condamnat la interlocuție. Am asistat, nu de mult, la discursul unui psiholog (preocupat de problema orientării spațiale a orbilor) care a reușit, în zece minute, să-și transforme publicul într-o adunătură de handicapați harnici, dispuși să execute toate manevrele de laborator la care îi invita. În sfîrșit, printre înzestrările obligatorii ale unei conferințe deștepte se numără cîteva scule și manipulațiuni sofisticate, în frunte cu procedurile tip *„power point"*, care transformă totul într-un *„show"* polimorf. Primești un *print* cu punctajul amănunțit al conferinței, același punctaj ți se proiectează și pe un ecran de lîngă catedră, în timp ce vorbitorul ți-l citește cu voce tare. Ca să zic așa, recepționezi textul pe toate părțile, e imposibil să te sustragi.

Ceea ce mă deranjează în toată această scenografie nu e nici nonșalanța, nici verva inovatoare, nici tehnologia. Genul de profesor pe care l-am redus, mai sus, la condiția de „portret-robot" e, nu o dată, simpatic și eficient. E băiat bun. De altfel, nici nu poți să-l contești, căci se grăbește să-ți dea dreptate. E receptiv, prietenos, de o netulburată candoare. În fond, nu pricepe ce ai cu el, dar e pregătit să te crediteze și să cadă pe gînduri. Singura mea neliniște este standardizarea și, într-un sens, „canonizarea" acestui mod de prezență universitară. După ce vezi trei, patru, cinci asemenea inși, ți se face frică. Prea seamănă, prea sînt „conformi" modelului, prea se repetă. Cum poate fi „informalul" atît de „regulat", cum poate fi libertatea atît de monotonă?

Alta

Domnul Verheugen vrea să-l ajute pe domnul Năstase. E gata să-i facă un substanțial cadou electoral și anume o eventuală încheiere a negocierilor cu România cu cîteva zile înainte de 28 noiembrie. Un europarlamentar, domnul Chris Davies, e scandalizat. E inadmisibil ca un organism european să se amestece atît de brutal în trebile interne ale unei țări candidate. Domnul Verheugen e socialist. Domnul Chris Davies e liberal-democrat. Care va să zică, în micul nostru „județ de munte" (cum e numită de Caragiale scena intrigii din *O scrisoare pierdută),* se dă o bătălie internațională! Stînga se bate cu dreapta. Socialiștii cu liberalii. Nu doar Năstase al nostru cu Băsescu al nostru, ci năstașii lor cu băseștii lor. Epicentrul bruxellez se oglindește în micile cutremure ale provinciei autohtone. Bruxelles-ul e Vrancea noastră. Iată un chip nou, neanticipat, al integrării europene: vom participa, fericiți, la aceeași „undă de șoc".

cu dilema la croitor

Televiziunile române l-au prezentat, la știri, pe președintele Ion Iliescu la frizerie. Ce semnificație are tunsoarea domniei-sale pentru viitorul politic al țării?

În vreme ce poporul român aștepta cu sufletul la gură scena în care Andreea Bălan își rade, în direct la *Ciao, Darwin,* părul pubian, iacătă bunul Dumnezeu se milostivi de noi și ne oferi ceea ce meritam: rasul, tunsul și frezatul lui Ion Iliescu la telejurnal.

Oricum, cei ce sperau că tătucul PSD-ului va fi pînă la urmă aruncat la coșul de gunoi al istoriei se pot consola cu gîndul că măcar 120 de grame din ființa sa au fost măturate și aruncate în coșul de gunoi al frizerului.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Roșu domestic

În sfîrșit o punere în scenă a comunismului în dimensiunea sa cotidiană! Se referise la ea, tangențial, și Irina Nicolau în *Ciuma* de la Muzeul Țăranului Român, dar *Roșu domestic* este o expoziție dedicată integral și exclusiv spațiului domestic, pentru care inițiatorii merită toate laudele. Obiectele adunate de pe la prieteni, de la unchi și mătuși, de pe noptierele și din debaralele vecinilor și îngrămădite a locuire în camera de pe Maria Rosetti, ce servește drept spațiu expozițional, vorbesc mai mult și mai tare decît mii de pagini de discurs. Vorbesc însă ciudat, oarecum exotic, ca într-o expoziție postcolonială în care niște belgieni luminați ar povesti conaționalilor despre viața cotidiană din Congo, de pe vremea cînd era belgian. Mă simt exponat, populație exotică, tradusă și trădată pentru uzul unor turiști curioși dintr-o țară străină.

Mă pomenesc că am reacții deplasate de „autenticitate": obiectul acesta nu este „adevărat", nu este al meu, nu are ce căuta aici! Mă revoltă mai ales prezența unei banane pe jumătate mîncată, lăsată pe un colț de etajeră. Blasfemie! Cui i-a putut trece prin cap aberația asta că „noi", poporul comunist, obișnuiam să facem așa ceva? Îmi aduc aminte instantaneu amintea prima mea plecare în străinătate cînd, ieșind din Gare de Lyon de la Paris, un bătrînel ne-a întrebat plin de solicitudine: *sînteți români sau bulgari?* Ne-am rușinat de parcă am fi fost prinși goi pe stradă, am răspuns cu voce stinsă că da, într-adevăr, sîntem români și am întrebat, deja culpabilizați, cum de și-a dat seama. Ne-a răspuns fără urmă de maliție că doar niște oameni scăpați din „lagărul comunist" ar mînca banane pe stradă în felul acesta. Într-adevăr, primul lucru pe care l-am făcut amîndoi, prietenul meu și cu mine, cînd am coborît pe solul Occidentului, a fost să ne cumpărăm cîte o banană și să ieșim cu ea în gură, mîndri și fericiți că acum sîntem și noi la fel ca ei. Și acum vine cineva și spune lumii că noi lăsam, flegmatici, resturi de banane prin casă! Este aproape un afront, ăștia n-au înțeles nimic din „cultura" noastră!

Îmi trece însă repede și mă uit mai departe prin expoziție. Sentimentul de *déjà-vu* vine de undeva de departe, așezînd între mine și obiectele tinereții mele o distanță care îmi pune sub semnul întrebării identitatea. Biscuiții, iată și biscuiții! Îmi aduc aminte și de marmelada la vrac, sînt din nou copil și zîmbesc cu nostalgie. Gustul biscuiților îmi revine însă în cerul gurii și mă face să mă înec: Doamne, n-aș mai putea mînca acum așa ceva!

Cînd cineva, în spatele meu, mîrîie că expoziția umanizează prea mult comunismul, îmi vine să-i cîrpesc o palmă. Mă mulțumesc să mă întorc la el și să mă uit cu un amestec de milă și silă: oare ăsta chiar crede că în timpul comunismului eram cu toții doar niște ființe abrutizate închise într-un lagăr? Dacă ar fi fost doar așa, am avea cu toții o mare problemă: cum să explici atunci inexistența unui fenomen de masă de evadare din acest spațiu integral inuman? Și te rog, amice, să nu mi-o vînturi iarăși pe *Miorița* prin fața ochilor și fatalismul congenital al păstorilor săi!

Să-ți povestesc un banc: El și Ea într-o garsonieră confort II. E seară, e iarnă. Pe caloriferul rece două cești cu nechezol sleit. În pat, sub trei rînduri de pături, cu ciorapi în picioare și căciuli pe cap, El și Ea fac dragoste. Este noaptea nunții. Sînt fericiți. După o vreme, El întreabă: *Dragă, e înăuntru? Nu* – răspunde Ea suav. *Ciudat* – cade El pe gînduri – *nici afară nu e...*

Da, dragul meu postcomunist, se făcea dragoste și pe vremea noastră și era al naibii de bine și cît se poate de uman, nu-ți fie frică să ne „umanizezi" excesiv! Doar că uneori, iarna de pildă, era al naibii de greu... Comunismul a însemnat și aceasta.

Îmi dau seama că fantasmez. Stau de vorbă cu Gabriela Cristea, una dintre principalele inițiatoare ale acestei expoziții de tineri. Și ei fantasmează. Este o expoziție despre comunismul fantasmat de o generație postcomunistă. Memoria comunismului a unor persoane care nu prea au ce să-și aducă aminte. Dar care încearcă să-și *imagineze* ce a însemnat comunismul. *Dacă e despre comunism, vin și eu. Mă interesează tot ce e legat de comunism* – ne declară băiatul nostru de-abia major, cînd îi spunem că mergem la expoziție. El chiar nu-și imaginează...

Memoria comunismului, ca să ce? Această întrebare simplă și fundamentală nu prea a făcut obiectul unor dezbateri de societate la noi: răspunsul pare atît de evident! Adică? Timothy Garton Ash, printre mulți alții, a dedicat multe pagini și reflecție diversității de strategii culturale și politice ale memoriei în diferitele țări postcomuniste, mai mult sau mai puțin elaborate, dar totdeauna teleologice: nu există memorie de dragul aducerii aminte. Spațiul domestic în comunism ca să ce, atunci? *Ca să pot să mă apropii de el, să mi-l* imaginez *și să pot, o dată, să spun cum a fost, să-l* descriu *într-o expoziție. Da, de acord, fantasmez, dar pentru mine personal a fost necesar să trec mai întîi prin această fază infantilă ca să mă eliberez de fantasme și să pot merge mai departe*. Gabriela este cît se poate de sinceră și convingătoare.

Nu pot decît să aștept majoratul memoriei. Al ei, al meu, al nostru...

ținerea de minte

„Cu toate că nu putem să prevedem valorile și climatul spiritual al omului posteconomic, sînt permise unele presupuneri. În timp ce majoritatea europenilor mai sînt încă hipnotizați de anacronicele strigăte de luptă ale stîngii și dreptei, ale capitalismului și socialismului, istoria s-a deplasat către o nouă alternativă, către un nou conflict, care întretaie vechile linii de diviziune. Conținutul real al acestui conflict poate fi rezumat într-o frază: tirania totală împotriva libertății relative. Uneori am în oase senzația că presiunea teribilă, pe care acest conflict o exercită asupra întregii umanități, ar putea eventual să reprezinte o sfidare, ca un stimul biologic, care va produce noua mutație a conștiinței umane; și conținutul ei ar putea fi o nouă spiritualitate, născută din durere și suferință. Dacă ar fi așa, atunci într-adevăr trăim într-o vreme demnă de interes."

(Arthur Koestler, în cuvîntarea sa la Congresul pentru Libertatea Culturii ținut în 1950, în Berlinul de Vest)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Săracul domn Verheugen

„Mă aştept la mai multă implicare împotriva corupţiei decît acum. Doresc efecte vizibile“, spunea Günter Verheugen în iunie acest an. A fost adorat atunci de presa şi opoziţia din România. Acum, a afirmat că doreşte să încheie negocierile cu Bucureştiul pe 24 noiembrie. Spre ghinionul său, data asta cade cu doar cîteva zile înaintea alegerilor din România. De unde o întreagă isterie bazată pe ideea că Verheugen nu face decît să îl ajute pe amicul Năstase să cîştige alegerile. Zvonuri date ca sigure spun că Verheugen s-a lăsat corupt, se învîrt chiar şi cifre de către cei care mereu au conspiraţii pregătite pentru a explica orice. Un amănunt este lăsat deoparte: nu doar mandatul lui Adrian Năstase este pe sfîrşite, dar şi cel al lui Günter Verheugen. Tehnic vorbind, mandatul comisarului s-a şi terminat. De la 1 noiembrie, el joacă în prelungiri pe acest post, pentru că gîlceava dintre Parlamentul European şi comisia Barroso a dus la amînarea învestirii noilor comisari. Aşa că cei vechi au mai rămas în funcţie pentru o lună. Adică încă trei zile după alegerile din România, timp în care nici măcar rezultatele oficiale nu vor fi ştiute.

De ce ţine Günter Verheugen să termine el negocierile şi de ce nu îl lasă pe noul comisar pentru extindere să o facă? Pentru că nu este deloc sigur că se va mai întîmpla în acest an şi nici măcar la începutul anului următor. Dacă nu se vor termina rapid, procesul de aprobare din partea statelor membre s-ar putea prelungi peste 2007 şi s-ar putea ca România să mai stea o tură, să aştepte Croaţia. Pînă cînd noul guvern de la Bucureşti şi noua Comisie vor relua negocierile pe cele mai grele capitole rămase în suspensie, se pot pierde cîteva luni. Asta în situaţia în care noua Comisie rămîne hotărîtă pentru aderare în 2007. Pentru că aceasta este motivaţia de substanţă a lui Günter Verheugen: poziţia ambiguă a noilor comisari, ca răspuns la corul de voci care se întreabă de ce atîta grabă, de ce trebuie România neapărat să încheie rapid negocierile şi de ce trebuie musai să adere în 2007. Noul comisar pentru extindere, finlandezul Olli Rehn, este o figură mai degrabă ştearsă, nu este clar ce opinie are în această chestiune şi nici nu pare destul de puternic să se impună în faţa cîrcotaşilor. În plus, responsabilităţile sale se extind şi spre zona fostei Iugoslavii, de unde se anunţă noi pretendente.

Günter Verheugen a exprimat de mult ori dubii cu privire la România, a declarat de cîteva ori că o decuplare de Bulgaria este probabilă, dînd emoţii oficialilor de la Bucureşti. Dar pare că acum a luat o hotărîre şi se ţine de ea. Nu a fost deloc un comisar comod pentru Guvernul Năstase, a dat de pămînt cu incapacitatea acestui guvern de a implementa cele promise, a criticat corupţia, a patronat redactarea unui raport de ţară care nu a scăpat nici una dintre greşelile cabinetului. Acelaşi Verheugen se trezeşte acum acuzat că face mici jocuri politicianiste pentru a ajuta acest guvern. Cei care se bucură cînd aud criticile venite din Parlamentul European la adresa deciziei de finalizare rapidă a negocierilor uită că este vorba despre vocile care consideră că extinderea cu zece ţări este deja prea mult şi doresc amînarea Bulgariei şi României.

Aşa cum o face tot mai des în această campanie, Traian Băsescu a deschis un nou front inutil şi costisitor de confruntare electorală. A spus că Verheugen profită de dorinţa lui Năstase de a se lăuda cu încheierea negocierilor şi că Guvernul va ceda nepermis. Ar fi fost mult mai eficient să accepte rezultatul (bine că le-aţi încheiat!) şi să sublinieze penibilul situaţiei. A finaliza capitolele doar prin strădуinţa lui Verheugen, la mai mult de cinci luni după Bulgaria, nu este un motiv de laudă. Dacă se va lăuda cu asta pe la toate televiziunile, Adrian Năstase va dovedi încă o dată că este un polician minuscul. PSD promitea în 2000 ca slogan de campanie „integrarea demnă în Europa“. Demnitatea PSD ţine de norocul de a da peste un comisar care iese din limitele birocratice ale funcţiei sale pentru că vede tabloul general al situaţiei. Nu vom negocia în genunchi, spunea politicianist Năstase în 2000. Exact asta face acum. Norocul României nu este că a avut un guvern Năstase, ci că un catolic din Italia şi-a spus o părere

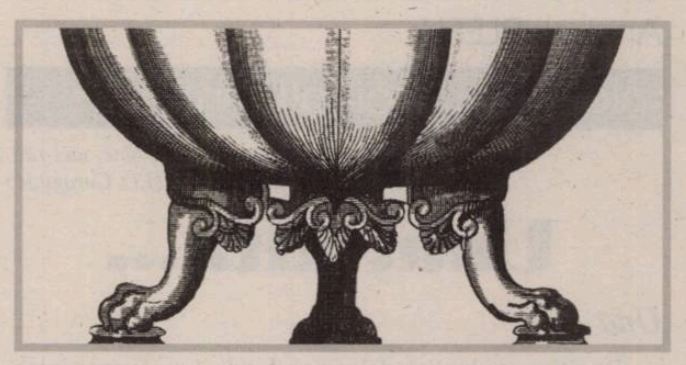

sinceră despre homosexualitate, a fost respins de Parlament ca viitor comisar, iar Günter Verheugen a mai rămas o lună acolo. Iar culmea politicianismului ar fi ca Guvernul să se laude cu asta.

Pentru că a venit vorba despre homosexualitate, europeanul Mircea Geoană pozează în vehement apărător al valorilor creştine, indignat de toleranţa lui Băsescu. Domnul Geoană are resurse nesfîrşite de a poza în Pinocchio. Cît despre Traian Băsescu, trebuie să înveţe că antipesedismul merge doar la Bucureşti, nu trebuie să devină o grilă prin care îşi explică lumea. Cum i-ar spune amicul său Jacques Chirac, în cazul Verheugen, Traian Băsescu a pierdut o bună ocazie să tacă.

presa despre...

Cotidianul cataveneilor

Echipa de la *Academia Cataveneu* a preluat *Cotidianul* şi i-a dat o nouă faţă. Promisiunile sînt frumoase şi ne urăm să le meargă.

„Miza cea mare a ziarului este libertatea totală de exprimare – întîlnită, din nefericire, din ce în ce mai rar în presa scrisă. *Cotidianul* se adresează unui public special... acei oameni inteligenţi, aflaţi mereu cu un pas înaintea semenilor lor, acei oameni care înţeleg întotdeauna mai devreme ce se întîmplă, capabili să evolueze şi să-şi influenţeze mediul, acei oameni care, înainte de toate, gîndesc. Lor le aparţine viitorul şi lor le este destinat efortul nostru de a-i ţine bine informaţi. Aţi ghicit, vorbim aici despre oamenii normali. De fapt, paginile *Cotidianului* sînt o invitaţie realistă la normalitate, la o viaţă despovărată de trecut, trăită relaxat în prezent şi proiectată cu un optimism reţinut, în viitor“. (Doru Buşcu, director editorial)

„N-am emoţii, doar o poftă nemaipomenită, pe care o întîlnesc şi în ochii colegilor mei, de a cîştiga acest pariu şi de a demonstra că jurnalismul se poate face şi altfel, cu profesionalism, conştiinţă, deontologie, curaj şi, mai ales, liber. Departe de mine intenţia de a arunca anatema asupra confraţilor de la celelalte gazete. Şi-au făcut, adeseori cu asupra de măsură, datoria faţă de cititori în perioade în care singura instituţie credibilă şi solidă din societatea românească era instituţia de presă. Dar e la fel de adevărat că au şi greşit mult, atît faţă de cititori, cît şi faţă de propriii colegi de redacţie, subordonînd editorial gazetele pe care le conduc unor interese financiare sau politice. Un astfel de lucru nu se va întîmpla la *Cotidianul*... După cincisprezece ani de experienţe şi experimente în zona presei scrise, avem, în sfîrşit, curajul de a propune un ziar modern, incisiv şi, mai ales, dedicat cititorilor. Nu e un lucru simplu pe o piaţă media în care balanţa de profit şi pierderi e înclinată decisiv de publicitatea guvernamentală. Şi, cu toate acestea, noi vrem să arătăm că se poate face jurnalism profesionist chiar şi în aceste condiţii... Nu vom accepta publicitatea mascată, şantajul ordinar al pseudo-anchetelor jurnalistice prin care se urmăreşte obţinerea unor bugete de publicitate, interviurile comandate sau manipularea ordinară a cititorilor prin editoriale vituperante. Mizăm din start pe inteligenţa şi spiritul critic al celor care vor citi *Cotidianul*... O echipă de jurnalişti profesionişti salută cititorii. De azi, în *Cotidianul*.“ (Robert Turcescu, redactor-şef, editoriale din prima apariţie în noua formulă a *Cotidianului*) **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Branding

– diagnostic, nu tratament –

Tot mai mulţi români cad victime teoriei şi practicii brand-ului. Deja sute de mii de compatrioţi au început să se uite pe etichetă înainte de a se uita în oglindă. Alte milioane se zgîiesc la ei cu invidie. Nu pentru că scaunul din Dacie ar fi mai tare decît cel din BMW (de fapt, e invers), ci pentru că vraja numelui le-a luat minţile, în pregătirea atacului final asupra portofelului.

În vremea asta, industria brand-ului scoate fum (şi aere...) pe toate coşurile. Şefi de marketing şireţi ne îndeasă pe gît nu produse, ci senzaţii. Nu obiecte, ci *icons*. Nu avantaje sau tehnologie, ci statut. În sfîrşit, nu o viaţă mai (neapărat mai) bună, ci una mai plină de ea.

Tocmai pentru a preveni un colaps naţional şi o alunecare definitivă în hăul tapetat cu nume al societăţii de consum, am decis să vă punem la dispoziţie un mic ghid de diagnostic. Unul care să ne permită să ştim din timp dacă sîntem bolnavi de brandită şi să cerem cel mai apropiat ajutor calificat (vom reveni cu adresa clinicii în numărul următor al *Dilemei vechi)*.

Aşadar, iată care sînt semnele branding-ului:

● *vrei să cumperi, dar nu ştii de ce*. Te duci la magazin cu un nume, nu o nevoie. Nu vrei săpun, vrei avantajul Dove sau aroma Palmolive.

● *vrei să-i semeni, dar nu ştii cine e*. Cum îl cheamă pe tipul din reclama de la Marlboro? Are nevastă, copii, mai trăieşte? (Ştiu răspunsul, dar nu vi-l zic, să nu stricăm atmosfera). Oricum nu contează. Important e să ai geaca lui de piele, în aşteptarea calului.

● *îţi place cum arată produsul, nu ce face*. Eu personal sînt mort după un fier de călcat cu postament cît jumătate din biroul meu. L-am văzut ieri la magazin, e ultimul model de la Tefal, cred. La ce-i foloseşte hectarul acela de stativ? Nu mai contează. Îmi place, faceţi-mi bon.

● *vrei să-l ai, nu să-l foloseşti*. Ce să fac cu Hummer-ul acela care nici nu intră pe uliţa mea de la ţară? Nu ştiu, nici nu mi-am pus întrebarea asta. În fond, dacă cineva l-a făcut şi-l vinde aşa de scump, sigur e extrem de util la ceva...

● *nu încerci niciodată. Asculţi ce zice lumea*. La drept vorbind, doar de-asta îl iau: să se vorbească despre mine ca şi cum aş fi el.

● *nu te gîndeşti niciodată cînd decizi. Te uiţi*. Pe vremuri se spunea că alegi cu inima. Astăzi s-ar zice că e la fel de bun şi implantul de silicon de deasupra ei.

● *tu şi cu brand-ul aveţi un lucru în comun: nu sînteţi ca restul*. Ca restul celor un milion şi jumătate de cumpărători ai aceleiaşi geci de blugi. E filosofia multor brand-uri de masă, însă nimeni nu vede paradoxul. Paradox? Am auzit de brand-ul ăsta – fac *software,* nu-i aşa?

● *îi compătimeşti pe ceilalţi idolatri*. Pe cei care şi-au făcut brand cioplit, marcă strîmbă, care şi-au cusut un Dumnezeu mincinos pe buzunarul de la pantaloni. (Apropo de El: marketingul bisericesc îl păstrează între cele mai puternice brand-uri – nu ştiu dacă înainte sau după Coca-Cola).

● *crezi că supusul din tine e mai puternic şi mai important decît suveranul Von Brandt*. Asta îţi spune de fapt şi el în fiecare zi: tu eşti deosebit, noi sîntem trăsnet împreună. Asta te face să uiţi că-ţi ia mai mult din venituri decît o făceau altădată seniorii feudali.

● *crezi cu putere că brand-ul e al tău*. Ceea ce ne duce la o concluzie dramatică: marketingul afectează serios capacitatea de analiză şi sinteză, însă îţi îmbunătăţeşte spectaculos rezistenţa la maraton prin magazine. De fapt, goana după semne şi mărci ne ţine ocupaţi pentru binele nostru. Altfel, am putea înţelege şi ultimul semn (666, ptiu, ucigă-l toaca!) al Zilelor de pe Urmă: *de fapt, noi sîntem ai brandului.*

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

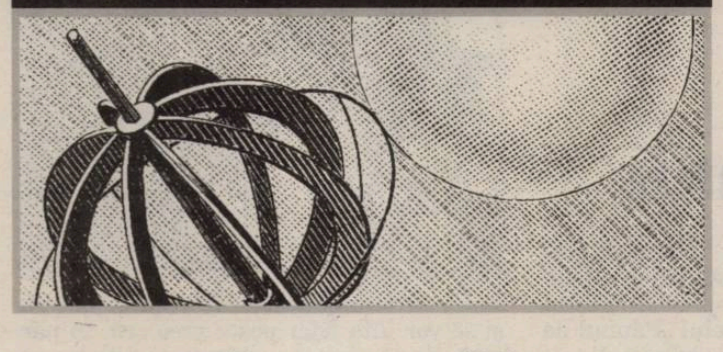

Actorii

Rezultatele alegerilor din Statele Unite învolburează încă foştii adversari, dar şi pe oamenii care se ocupă de politică o dată la patru ani. Victoria conservatoare este un simptom vital pentru repoziţionarea alianţelor şi definirea adversarilor. La al doilea mandat, George Bush fiul are majoritatea în ambele Camere ale Congresului, oamenii săi în Curtea Supremă de Justiţie, tot ce are nevoie pentru a impune reglementările considerate de el necesare binelui lumii, al ţării, al prietenilor şi al familiei sale. De-a lungul campaniei electorale, presa, nici cea americană, nici cea din alte ţări occidentale, nu i-a fost favorabilă: i-a analizat cu rece obiectivitate erorile şi minciunile primului mandat, i-a pîndit gafele şi greşelile din cursa pentru Casa Albă, l-a descris pe adversarul său în culorile cele mai luminoase. Chiar şi o revistă conservatoare cum este britanicul *The Economist* îşi sfătuia cititorii să voteze cu Kerry, considerînd că principalul defect al lui Bush este acela că nu ştie să facă un pas înapoi cînd s-a rătăcit, că nu ştie să-şi recunoască greşelile. E o neînţelegere elementară: Bush nu şi le recunoaşte, pentru că nu le consideră greşeli, şi victoria sa în votul popular pare a dovedi că mulţi americani, cei mai mulţi, văd în deciziile lui calea corectă spre victorie. Nu sînt puţini şi neînsemnaţi nici cei din străinătate care ţin cu politica americană a forţei: ei cred că asumarea de către Satele Unite a războiului împotriva terorismului este o certitudine, în timp ce o eventuală consultare cu toţi aliaţii ar lăsa întreg spaţiul de exprimare prin crimă unui duşman contînd pe rapiditatea efectului surpriză.

E interesant de urmărit în acest context reacţia Poloniei, de pildă, ţară aliniată din primul moment cu entuziasm sub drapelul american din Irak; între timp, a fost primită în Uniunea Europeană şi acum ar vrea să rămînă în bune relaţii cu ambele părţi. Desigur, în Polonia există încă aliaţi devotaţi ai Statelor Unite, cum e Jan Maria Rokita, conducătorul Platformei Civice, partidul de opoziţie din fruntea sondajelor. Iată ce spune el: „Polonezii au fost de partea lui George Bush, deoarece el reprezintă ceea ce noi admirăm: onoarea, credinţa în Binele împotriva Răului, o concepţie simplă despre lume, un model conservator al societăţii, o viziune tradiţională a familiei. Toate acestea trezesc în Polonia convingerea că în America există o moralitate şi valori pe care noi le preţuim". Partidul de la putere vorbeşte despre data retragerii trupelor.

Problema valorilor a fost principalul produs ideologic al acestor alegeri. America tolerantă şi liberă de prejudecăţi, cea care consideră că femeile au dreptul să decidă cînd să nască şi nu vede nimic rău în căsătoriile dintre homosexuali, America Hollywoodului şi a universităţilor şoc s-a trezit învinsă de America rurală şi activ religioasă, de o majoritate conservatoare gata să se distanţeze de o lume zgomotoasă, străină de felul ei de a fi. Toate ziarele importante, de la americanul cosmopolit *International Herald Tribune,* la britanicul de stînga *The Guardian,* aproape toată presa franceză şi cea germană încearcă acum să traseze această linie de despărţire. A revenit în actualitate un cuvînt de mult uitat în politica mondială: convingerile. Iată ce scrie Kate O'Beirne în *Washington Post:* „Partidele politice sînt coaliţii şi alegerile sînt cîştigate de către un partid care are încredere în sine, fidel principiilor sale de bază în timp ce prezintă electoratului ordinea priorităţilor". Bush a cîştigat, scriu majoritatea comentatorilor pentru că a ştiut să arate că are convingeri, ferme şi irevocabile, că-şi va alege colaboratorii în funcţie de aceste convingeri şi nu consultanţii îl vor învăţa pe el ce e bine şi ce e rău. Bush a ştiut să facă apel la acele preocupări de dincolo de grijile vieţii de zi cu zi şi, profund conservator, discursul lui nu a fost fundamentalist, rasist sau homofob, deşi liberalii – e cuvîntul american pentru ceea ce se consideră acolo a fi stînga – liberalii, deci, văd în victoria lui Bush o sfidare a idealurilor democraţiei americane. De aici pînă la a-l declara pe Bush fascist şi a visa pentru el un tribunal de la Nürnberg nu e decît un pas. Deocamdată imaginar. America „liberală" a contat pe filmul lui Moore, pe concertele marilor vedete, pe trăncăneala emisiunilor de varietăţi, pe faptul că Bush se autodescalifică prin propriul său primitivism. Pentru a reveni activ în politică, democraţii n-au nevoie acum de marii actori, participanţi la campania electorală. Au nevoie de marile personaje încarnate de ei, încă înainte de a deveni legende ale ecranului.

globul cubic

Stiloul

Dispariţia lui Arafat a fost marele subiect al mediei de informare în săptămîna care a trecut. Şi din felul cum era celebrat doliul se puteau ghici planurile pentru perioada de după înmormîntare.

„Pe canalul Al-Jazeera au vorbit îndelung necunoscuţii din toată lumea arabă, întrebaţi pe stradă; vorbele lor erau ilustrate cu imagini din arhive, evocînd lunga carieră a lui Arafat, discursul de la tribuna Naţiunilor Unite din 1974, strîngerea de mînă cu Yitzhak Rabin în grădina Casei Albe, în 1993, cînd au fost semnate acordurile de la Oslo.

La alt post de radio, istoricul palestinian Elias Sanbar povestea anecdote: în 1982, pe vremea cînd israelienii asediau Beirutul, Arafat dovedea aceeaşi capacitate de a se pune în scenă, de a teatraliza orice situaţie. Prima poveste: într-o dimineaţă care urma unei lungi nopţi de confruntări cu tiruri de mortiere, doi combatanţi palestinieni se odihneau jucînd şah. Urmărit de camerele de luat vederi, Arafat a luat locul, pentru o clipă, unuia dintre ei şi a mutat un pion. Imaginea a făcut ocolul pămîntului.

Altă dată, tot în timpul asediului Beirutului. Arafat a ţinut o conferinţă de presă în subsolul universităţii arabe, în timp ce de afară se auzea zgomotul exploziilor şi al bombardamentelor. «Nu doar Israelul, ci şi atîtea ţări arabe încearcă să scape de dumneavoastră, de ce?» – a întrebat un ziarist. Conducătorul palestinian a scos un stilou din buzunar, l-a agitat îndelung deasupra capului şi a spus pe un ton triumfător: «Uitaţi-vă, e singurul stilou care poate semna un acord de pace şi acest stilou se află în buzunarul meu»". *(Le Monde,* 13 noiembrie 2004)

Am urmărit cu atenţie toate reportajele accesibile în legătură cu agonia la spital a lui Arafat, moartea, transferul cadavrului, ceremoniile din Egipt şi de la Ramallah. N-a fost vorba de stilou niciodată. Poate că nu-l caută nimeni. **(M. B.)**

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezenţă

Votul negativ

Noi toţi învăţăm practicile democratice din mers. Nici unul dintre noi nu a fost şcolarizat în vederea democraţiei, iar de luat licenţe ori doctorate în această materie nu s-a putut învrednici încă nimeni, în mod practic. Dintr-un motiv simplu: spre deosebire de ideologiile care încearcă să i se substituie, democraţia nu este un „-ism" (nu este, adică, un – *democratism),* ceea ce înseamnă că nu există un „curs scurt de democraţie", care să poată fi predat în chip de doctrină salvatoare, la cursurile de educaţie civică. Democraţia este o practică, nu o ideologie. Aşa că tot ceea ce învăţăm, trebuie să învăţăm pe pielea noastră.

Firește, există şi ghizi – în acest proces de învăţare prin *try and error:* specialiştii în teorie politică. Ei ne-au învăţat, de pildă, că în România votul este în principal negativ. Altfel spus, în loc să votezi un candidat pentru calităţile lui, îl votezi din cauza defectelor adversarului său. Potrivit acestei teorii, cîştigătorii procesului electoral, la noi, nu ar fi decît efectul întîmplător al antipatiilor şi nu rezultatul deliberat al simpatiilor. În fond, susţine acest punct de vedere, electoratul nu obţine ceea ce vrea în primă instanţă, ci ceea ce ar detesta mai puţin, în a doua. În acest mod, democraţia românească s-ar fi instalat într-un cerc vicios al insatisfacţiei politice. În primul plan al vieţii noastre politice s-ar afla mereu numai oamenii pe care nu i-a dorit nimeni în special şi care au ajuns acolo unde au ajuns numai şi numai din cauza lipsei de consens în jurul celor pe care unii dintre noi i-ar fi dorit în primul rînd. Ideea este că dacă figurile politice dorite în primul rînd ar fi întrunit consensul societăţii, atunci nu ar mai fi trebuit să ne mulţumim cu opţiunile *second hand* – opţiuni care îi mulţumesc pe toţi *faute de mieux* şi pe nimeni cu adevărat.

Două sînt presupoziţiile acestei teorii: prima este că votul negativ e rău, iar cel pozitiv este, cumva, „mai democratic"; a doua este că în ţările de veche şi consolidată democraţie (iată ce clişeu frumos! am ajuns, de dragul consensului democratic, să-l folosim ca pe o formulă rituală), votul negativ este rar, iar votul pozitiv dă regula. În ce mă priveşte, eu cred că amîndouă aceste presupoziţii sînt, dacă nu direct false, atunci cel puţin discutabile.

Dacă ne amintim scrutinul prezidenţial francez din 2002, el a copiat situaţia românească din 2000, cînd Ion Iliescu a reuşit să se prezinte pe sine ca unicul campion al democraţiei, în înfruntarea cu un candidat brutal, irresponsabil şi extremist, luînd astfel şi voturile celor care, altminteri, nu l-ar fi votat nici dacă ar fi fost tîrîţi la urne cu forţa. În 2000, Ion Iliescu a fost votat de dragul democraţiei şi de cei care, din '90 încoace, îl condamnă constant pentru că o ucide. La fel s-a întîmplat cu plebiscitarea lui Jacques Chirac, la prezidenţialele în care toată stînga franceză s-a trezit că are de optat între un om de dreapta, pe care în mod normal nu l-ar fi votat nici moartă, şi un politician a cărui venire la putere ar fi stîrnit, credea ea, război civil. Votul a fost *curat* negativ – adică intenţionat negativ şi negativ în cunoştinţă de cauză. Iar rezultatele sale au fost pozitive.

În recentul vot prezidenţial din Statele Unite, America de dreapta a votat Bush jr. nu neapărat pentru că se regăseşte în el, ci pentru că îi este imposibil să se identifice cu agenda nu neapărat „progresistă" a contracandidatului acestuia. Aşa cum perspicace constata Sever Voinescu, Kerry a fost înfrînt de agenda susţinătorilor săi, care s-a dovedit a fi mult mai impopulară în America pînă acum tăcută decît lăsa să se creadă cvasi-monopolul pe care „progresiştii" îl au asupra presei şi industriei filmului (vestea că Hollywood-ul s-a gîndit să reacţioneze la realegerea lui Bush printr-o campanie de filme, în care să glorifice figuri de comunişti sud-americani, m-a umplut de extaz – iată, mi-am spus, încă un capitol din vastul tratat despre prostia modernă, care, în absenţa unui Flaubert, rămîne încă a fi scris, măcar pentru a face din nemuritorul *Bouvard et Pécuchet* o operă şi *fizic* deschisă). Votul a fost, prin urmare, negativ – şi aşa cred că funcţionează de fapt democraţia în societăţile fundamental pluraliste, adică în societăţile în care probabilitatea formării unui consens stabil în favoarea unui om politic este practic nulă. Impresia mea este că votul majoritar pozitiv este propriu mai degrabă democraţiilor sfîşiate sau pe cale de a se autolichida, decît democraţiilor consolidate, în care consolidarea democratică se manifestă sub forma imposibilităţii de a menţine majorităţi zdrobitoare în jurul vreunei figuri politice (fie ea, pentru un timp, şi dominantă). Prin urmare, este în opinia mea greşit să se creadă că votul negativ ar fi o expresie a înapoierii democratice şi a imaturităţii electoratului. Este, mai degrabă, o expresie a faptului că judecata politică este una relativă şi nu una absolută. Dacă ar fi absolută, ar prevala votul pozitiv, întrucît adevărul opţiunii corecte ar fi, aşa-zicînd, manifest. Fiind însă controversată şi supusă agregării unor criterii adesea contradictorii, opţiunea politică nu poate fi decît relativă,

iar votul prin care se tranşează diferendele se dovedeşte a nu fi putea fi decît negativ. Se optează pentru răul cu care omul simte că poate coabita, în vederea înlăturării celui care îi apare ca fiind intolerabil.

Din acest motiv, deosebirea esenţială între o democraţie consolidată şi una în curs de formare nu mi se pare a sta la nivelul mecanismelor de formare a opţiunii politice, ci ar fi de găsit mai degrabă în zona încrederii faţă de instituţiile care asigură funcţionarea procesului democratic. România diferă de Franţa sau Statele Unite nu prin imaturitatea electoratului, ci prin imaturitatea instituţiilor. Iar votul negativ e expresia pozitivă a unui ireductibil pluralism de opinie.

ready made

„Drept să-ţi spun, amice Biene, nu m'au maraviliat bogăţiile ragivileşti ale Ragivileştilor, precum nu m'am spaventat de Boi-Brezi-Bârlobrezi ai Bârlobrezenilor; dar am stupend (?) când am văzut că se tratà de beleţa Ragiviloaicelor Ragivileştilor, pentrucă-mi rememoram esaltarea mea de odinioară, când m'am aflat în faţa bârlobreziturii junicelor breze-bârlobreze, din vacile Bârlobrezenilor. Căci trebuie să ştii că după o datină posnaşă a trei împăraţi Frederic, Pavel şi Maria Tereza, Ragiviloaicele Ragivileştilor, de cum se nasc, sunt închinate, dedicate şi afierosite tamaslicului posnanicesc, şanoanese sau vestale, după cum sunt roditoare sau sterpe."

(Ion Ghica, scrisoare către Ion Bianu,
în *Scrieri,* vol. IV,
„Minerva", Institut de Arte Grafice şi Editură, 1915)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

(In)edith Piaf

După *acquis*-ul
comunitar,
mai pot, io, rachiul
imunitar
(ăl de ne apără,
domle, de SARS,
pentru că scapără
ca un vinars;
clar ca *Zaraza*,-n
ţoiul soios,
prin care raza
trece voios;
aprig de aprig
ca la Cîlnău)
să mi-l mai fabric, —
nu-n tescălău,
dar (că-i mai aspru
şi fără zaţ)
din spirt albastru,
din găinaţ,
sau din pufoaică
de tractorist, —
că te faci, taică,
vesel din trist,
şi cînţi cu tărie
prin buruieni,
de Sînta Mărie,
Rien de Rieni?!

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Vest-sud-vest prin noaptea tunsă

Toate, cum se va vedea, au încăput într-o seară de vineri. Cea trecută. Mai întîi, dl Foarţă, vecinul din stînga cum vă uitaţi aici, şi-a lansat o carte în foaierul Operei din Timişoara. Nimeni n-a putut rosti din prima titlul cărţii, *Honorificabilitudinitatibus* (vi l-aş mai spune o dată, dar nu cred că-mi mai iese). Coadă la autografe, atmosferă stendhaliană: zîmbind cu drag în prag, poetul purta o mîndreţe de cămaşă roşie şi scria dedicaţii cu cerneală neagră.

Mai apoi a fost, într-o sală nu tocmai departe, un bal al moţilor din Banat, adunaţi sub semnul *crăişorului* Avram Iancu, bineînţeles. O formaţie de muzică populară încingea atmosfera, în timp ce un animator simpatic spunea în răstimp bancuri cu un oarecare Todoruţ – dacă înţeleg bine, un Bulă care nu a ajuns încă la Bucureşti. 500 de suflete, o rumoare vie, abil întreţinută, preţ de un aperitiv, de o aprigă tărie şi mai apoi încălzită de o fabuloasă *zupă* galbenă cu tăieţei de casă. Printre mese, cîteva domnişoare împart bilete pentru *regina balului*. Observînd cu plăcută surprindere că şi moţii folosesc cu eleganţă perfectul simplu, am cumpărat bilete mai multe, decis să mizez pe una dintre solistele formaţiei – ba încă am făcut şi ceva *lobby*, deşi nu-s convins că era necesar: palinca ascuţise simţurile tuturor vecinilor de masă, aşa că ochii lor străluceau în aceeaşi direcţie. Din păcate, nu am mai prins deznodămîntul, dar rămîn încrezător în victoria ei.

Bătea miezul nopţii cînd am ajuns la Lugoj. Aici, la un capăt al *corso*-ului, nu departe de Podul de fier, pe peretele unei clădiri se află o placă ce vorbeşte despre seara de 6 martie 1866: atunci, adus de-o trăsură, ar fi poposit în oraş Alexandru Ioan Cuza, în amarul său drum spre exil. Fostul domnitor a înnoptat la hotelul „Păunul de Aur"; pentru că hotelul cu pricina a dispărut între timp, placa este pusă pe un perete al primului teatru al oraşului, cunoscut sub numele de „Vulturul negru". E încurajator, totuşi: la 140 de ani distanţă, monstruoasa coaliţie s-a topit în istorie, iar vulturul şi păunul au făcut pace.

După Lugoj, Caransebeşul. Oraş curăţel, colorat, străzi în pantă lină şi arbori falnici. La un semafor, două perechi de blugi traversează uşor-obraznic strada pe galben, cu tot cu adolescentele din ele, aştept replica dlui Titi, şoferul, ea nu vine, mergem mai departe. Trece timpul, şoseaua e mai mult goală şi, cum treci de enigmatica mînăstire din munte, de la Piatra Scrisă, laşi Herculanele pe stînga şi, pe mîna dreaptă, se văd luminile Orşovei. Bine luminată în noapte, urbea pare un soi de port italian cu toate iahturile ieşite în larg; la lumina zilei, impresia e alta, semn că nu numai iahturile lipsesc prin zonă. Pe-aproape, pe malul Dunării, la ieşirea dintr-un tunel, s-a turnat reclama la Dacia SuperNova; după ce-a ieşit cu totul din tunelul tranziţiei, Dacia a devenit Logan, iar reclama nouă s-a turnat în Franţa.

Puţin după ora 1, prima oprire, în Severinul cu străzi drepte şi botezate după împăraţi romani. Dl Titi ar bea o cafea şi facem o alegere discutabilă: descindem într-o tavernă de la şosea, la fix pentru a mai găsi doar trei mese ocupate. La una, o doamnă tînără şi un domn ce priveşte în jos, nu prea vorbesc şi trag din ţigări, semn că s-au cunoscut de vreo 15 minute şi se vor uita lejer peste vreo oră, în parcare. La altă masă, un tînăr cu faţa lungă, beat pulbere, îşi tot ia rămas bun de la nişte prieteni, apoi se duce la toaletă, apoi mai comandă un vin, apoi aveam să-l lăsăm cum l-am găsit, luîndu-şi la revedere. La a treia masă, una aflată chiar în faţa barului şi acoperită cu o pătură, se joacă barbut. În cele patru perechi de mîini care zvîcnesc pe rînd zarurile, teancuri subţiri de foi de 500 de mii trase în plastic – în total, să fie acolo cam jumătate din suma pensiilor de pe o arie de trei străzi din jur.

Cum drumul de la Severin la Craiova este în reparaţii severe, o luăm prin ceaţă pe malul Dunării, în jos, spre Calafat, prin Vînju Mare şi Maglavit. Trecem prin Cetate şi, preţ de o clipă, imaginea peştilor prinşi astă-vară îmi taie visarea – e bun capitalismul, din moment ce peştele din balta patronului se arcuieşte mai bine în amintire decît cel din balta statului.

În fine, Craiova. Şi mă opresc aici, pentru că, de fapt, ideea era alta: în chiar acea seară de vineri cu crăişori şi regine, adolescente şi biserici, iahturi lipsă, traseiste şi barbugii, undeva la Bucureşti preşedintele ţării lua o decizie ce urma să zguduie televiziunile, toate: a doua zi avea să meargă la frizer! Vorba unui limerick tradus de Foarţă, „Un domn bătrîn din Teheran / La Londra,-n trenul subteran, / De cum văzuse / Că A NU SE / SCUIPA PE JOS, scuipă-n tavan".

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Pierdut sau sport?

Ion Iliescu s-a tuns. Este o propoziţie simplă, dar plină de semnificaţii. Semnificaţii ce scot în evidenţă, acum, la sfîrşit de mandat, că România a fost condusă de un om simplu, de un om dintre noi. De un om căruia îi creşte părul la fel ca oricărui şomer, şofer, broker sau rocker. De un om care nu se tunde singur. Nu pentru că n-ar putea, ci pentru că vrea să arate că se simte bine printre semenii săi, pentru că vrea să ştim şi noi ăştia, scepticii, că nu îi sînt străine nici mirosul de lavandă, nici şervetul de pînză, nici sporovăiala conspirativă a frizerului, nici vîjîitul briciului sau foarfecelor pe lîngă urechi. Acest moment trebuie conservat cu grijă pentru ştiinţa generaţiilor viitoare.

Pe data de 12 noiembrie 2004 (vineri), Ion Iliescu s-a uitat la ceas (era 17,01) şi a constatat că tocmai îşi încheiase programul prezidenţial. Simţea că are nevoie de puţină relaxare. La urma urmei, îşi petrecuse ore-ntregi sub lumina reflectoarelor pentru un clip electoral, alături de alţi oameni simpli aleşi la întîmplare: A. Năstase, M. Geoană, M. Oprişan, A. Tărău şi cîteva babe trimise de la gospodăria de partid (sau cum i-o mai zice). Au încercat mai multe variante – ei pe genunchii lui, el pe genunchii lor, ţinîndu-se pe după umăr, citind din statutul PSD, privind în zare (către răsărit), pupîndu-se. Mă rog, o să aleagă regizorul ceva potrivit, nu degeaba e general cu trei stele! Totul e să nu lase nici o portiţă şacalilor care nu-şi iubesc ţara şi care insinuează că ar încălca nu ştiu ce prevederi din cărticica aia scrisă de Iorgovan!

Toate acestea fiind isprăvite, Ion Iliescu se simţea descumpănit. A aruncat o privire în jur. Corina Creţu îşi făcea unghiile, Dan Iosif nu. Se făcuse cinci şi un sfert. Nu mai era preşedinte pînă a doua zi la ora nouă. Şi totuşi, mai avea atîta energie! Era clar, pînă seara (cînd începe *La Bloc)* ar mai fi avut timp să facă ceva pentru poporul ăsta ospitalier şi răbdător. Dar ce? O idee ar fi să dubleze impozitele pe case şi maşini, că prea e de tot, el cum a trăit atîtea zeci de ani fără să-l preocupe prostiile astea materialiste? Sau să-nchidă graniţele pentru nesimţiţii ăştia de capitalişti care sug sîngele poporului? Să urecheze nişte liceeni care fumează? Să încheie vreun tratat cu CSI-ul? Offf, e greu, nu se poate, ar trebui să discute cu arogantul, dar ăla-şi numără la ora asta casele, armele şi găinile. Hmmm, ar putea să-i tragă partidul de sub picioare! Ar fi amuzant, dar, totuşi, pe mîinile cui va rămîne poporul? Cine ar mai avea grijă de cei mulţi şi necăjiţi? Cine îi va mîna de la spate pe autostrada neterminată către Europa?

Aşa că Ion Iliescu a luat o hotărîre eroică. Se va duce la frizer. Va înfrunta spaimele ocrotitoare ale SPP-ului şi va merge să se tundă. Singur. Sau aproape. Va da un exemplu. Demn şi popular. Ce mare pericol poate să fie? În plus, istoria lui politică e oricum jalonată mai ales de astfel de momente cu adevărat umane – înflăcărat activist cu uniformă de elev, disident docil şi pe vremea lui Dej şi în epoca de aur, recrutat pe nepusă masă în Farsa Puloverelor Trandafirii. Logic, o tunsoare ar fi cît se poate de potrivită. Una tinerească, desigur! Ca să nu mai vorbim că poate fi interpretată şi ca o ironie subtilă la adresa obraznicului marinar!

Zis şi făcut! S-a dus. Slugile din presa îngenuncheată au avut grijă să nu pună accentul principal pe Iliescu, ci pe frizer, iar editorii TV au băgat materialul în *prime-time*. La categoria „fapt divers", ce credeaţi? Sîntem în campanie electorală, drept care candidaţii sînt difuzaţi cu voalată circumspecţie. Se pot admite cel mult pariuri cu Mercedesuri negre, prefaţînd (zic răuvoitorii) noi intrări surprins-surprinzătoare în politică.

Ion Iliescu s-a tuns, semn al vremurilor noi. Cum ar veni, şi-a schimbat părul, apoi s-a întors la palat. Poporul va înţelege cu siguranţă care e partidul ce nu se teme nici de foarfecă, nici de maşină! Frizerul s-a bucurat de cele 15 minute de glorie decretate de Warhol şi a cules, neobservat, firele de păr căzute pe jos. Peste ani, cine ştie...

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

250 000 lei

H.-R. PATAPIEVICI
Discernământul modernizării
7 conferinţe despre situaţia de fapt

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

250 000 lei

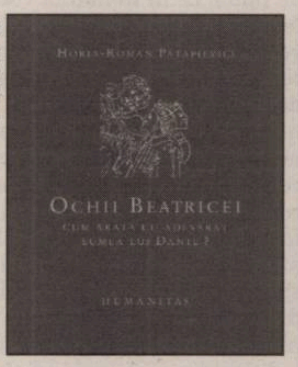

H.-R. PATAPIEVICI
Ochii Beatricei
Cum arăta cu adevărat lumea lui Dante?

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: *Alina BÎRSAN (sociolog) ● Nicolae GUŢĂ (interpret) ● Călin MOLDOVAN-TESELIOS (sociolog) ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Ioana POPESCU (etnolog) ● Speranţa RĂDULESCU (etnomuzicolog) ● Benone SINULESCU (interpret) ● Aurel TĂMAŞ (interpret) ● Nicolae TEODOREANU (etnomuzicolog) ● Sofia VICOVEANCA (interpretă) ● Vali VIJELIE (interpret) ● **Coordonatoarea temei:** Iaromira POPOVICI*

Muzici şi trend-*uri*

Gusturile nu se discută, dar se pot semnala. A intrat, deja, în istorie, faptul că peste jumătate din tinerii întrebaţi de Metromedia Transilvania ascultă manele. Difuzarea reprezentanţilor genului pe destule posturi de televiziune, precum şi numărul mare de concerte şi albume cu acest gen de muzică fac din manele un fenomen popular. De ce l-am analizat sub pălăria „Muzici populare", veţi spune? Pentru că, aşa cum afirmă şi unii dintre colaboratorii noştri, teoreticieni muzicali, în articolele lor, manelele reprezintă o muzică a ţăranilor deveniţi, peste noapte (în timpul regimului ceauşist), orăşeni; putînd fi, adăugăm noi, catalogate, mai neortodox, drept „folclor urban". Şi deoarece acest gen de cîntece au şi un strat autohton, folcloric şi lăutăresc (în privinţa ritmului), pe lîngă melodia de factură orientală şi, mai nou, instrumentaţia occidentală.

Manelele pot fi privite, din perspectiva demitizării folclorului, ca o etapă următoare muzicii populare promovate de regimul comunist: departe de a mai fi autentică, aceasta oferea, în cele mai multe cazuri, variante cosmetizate ale producţiilor autentice. Cîntecele populare (cu variante lăutăreşti) de atunci reprezentau forma instituţionalizată şi naţionalistă a folclorului. Manelele de acum pot fi privite ca un produs al pieţei şi al globalizării. Între ele se situează, probabil, muzica lăutărească: de multe ori, în viziunea foştilor ţărani deveniţi orăşeni, ea se confundă cu muzica populară. Dincolo de ele este mai nou-apăruta variantă etno, care intersectează, deja, muzica populară cu cea uşoară, deschizînd calea spre alte combinaţii inedite.

Nu ne punem în nici un caz problema unor judecăţi de valoare sau a unor ierarhizări între tipurile de muzici semnalate. Considerăm doar necesar să le semnalăm, pentru că şi unele, şi altele, au constituit şi constituie, în cîte-o perioadă, trend-*uri pentru o însemnată categorie de public, acesta însuşi cu o identitate tulbure. Şi pentru că, pînă la urmă, atît cîntecul folcloric cît şi maneaua fac încă parte din repertoriul momentelor importante din ciclul vieţii.* ***(I. P.)***

Nicolae TEODOREANU

Manelele şi „folclorul autentic"

Fără îndoială, asistăm astăzi, în virtutea unei tranziţii cam nebuloase, nu numai la o *cocacolizare* sau *mcdonaldizare* a societăţii româneşti, ci şi, deopotrivă, la o *manelizare* a acesteia. Căci maneaua pare a deveni o marcă, un simbol comunitar. Nu este vorba numai despre vulgarul textelor şi al limbajului, aşa de „familiar" nouă deja de o bună bucată de vreme, dar chiar muzica lor găseşte profunde analogii cu viaţa noastră în obşte. Astfel, *ritmul sincopat* al manelelor corespunde sincopelor economice, sociale şi politice ale zilei, *melodia* lor, plină de arabescuri oriental-balcanice, se aseamănă arabescului curent al comportamentului „descurcăreţ" al omului de azi, ori al discursului politic alambicat, *timbrul* vocal şi instrumental senzual, obscen este în ton cu „obscenitatea publică", în care ne bălăcim. O fi maneaua un nou fel de *matrice stilistică* a românilor de astăzi?

Dar, care să fie explicaţia pentru voga lor, cum dintr-un gen minor, desuet, exotic, un fel de *alla turca,* cum era încă în deceniul 9 al secolului trecut, maneaua ajunge să fie astăzi un gen atît de popular? Aspectul esenţial este de natură sociologică. După 1989 asistăm la o extraordinară bulversare socială: disponibilizarea masivă a „proletariatului" şi reprofilarea multor persoane (din respectiva categorie, sau din altele) pe activităţi mai „bănoase", cinstite sau mai puţin. Realitatea socială devine tulbure, straturile sociale se amestecă, omul se găseşte într-o *dilemă* psihologică, o multiplă criză de identitate: socială, naţional-etnică, cultural-religioasă. Vînturi suflă din toate direcţiile: Est-Vest, sat-oraş, sus-jos (pe scara socială). Oamenii trăiesc deopotrivă o forţată modernitate şi un nedisimulat primitivism. Ne îmbrăcăm, ne aranjăm casele după modele europene, umblăm în jeep-uri ca americanii, dar practicăm magia (vrăjitoria) ca în Orient. În acest context iau avînt şi manelele, fenomen la fel de hibrid ca şi societatea care le cultivă, muzică corcită (de *metisaj,* cu un termen savant), mixtură între mai multe tendinţe: un strat lăutăresc autohton, folcloric, ce dă ritmul atît de caracteristic, o melodică de factură orientală, zisă sîrbească sau turcească, şi o înveşmîntare instrumentală şi tonală de manieră occidentală. Desigur, ele au şi ceva „ţigănesc", dar numai la nivelul *stilului* de interpretare. Manelele corespund, aşadar, lumii în care trăim, fie că ne place, fie că nu. Ele sînt, adică... *autentice.*

Cu riscul de a afirma o idee pentru mulţi inacceptabilă, cred că termenul de autenticitate stă la originea unor mari confuzii. În esenţă, se dispută două principii opuse: unul conform căruia autenticul este un ideal intangibil, imagine model a trecutului, *folclor pur,* în raport cu care noi întîlnim întotdeauna doar còpii infidele; celălalt, după care orice fenomen spontan, direct, necontrafăcut este autentic. În numele primei accepţiuni, folclorul trebuie *purificat,* adaptat idealului, trebuie, cu alte cuvinte, sacrificat de dragul propriului model; conform celeilalte, orice intervenţie din afară, deliberată, cu tentă didactică, estetică, politică reprezintă o falsificare, o manipulare a acestuia *(făcătură,* în limbaj popular). Desigur, putem deplînge pierderea unui folclor ţărănesc *autentic,* de factură arhaică, care îşi avea noblеţea sa, dar aceasta s-ar petrece tot sub influenţa unor factori de natură socio-economică. Încercarea de a „salva" acel folclor, altfel decît prin tezaurizarea lui în arhive şi valorificarea lui pe disc, printr-un soi de modernă *revival*-izare, nu poate conserva decît coaja, pierzînd definitiv fondul, odată cu funcţia şi viaţa sa intimă. Or, în numele teoriei *folclorului autentic* s-au operat, poate, cele mai teribile siluiri ale autenticităţii folclorice.

Aproape tot ce înţelegem astăzi prin *muzică populară* stă sub semnul acestei „false autenticităţi". Acest tip de muzică, cu rădăcini interbelice, a fost cultivat cu precădere de regimul comunist, promotor el însuşi al celei mai „autentice" minciuni. Muzica populară, deosebită prin caracterul ei scenic de muzica ţărănească genuină, reprezintă o prelucrare, o stilizare şi o artificializare a celei din urmă, realizată prin aşa-zişii interpreţi populari, persoane care nu ating nici simplitatea şi firescul muzicii ţărăneşti, nici rafinamentul celei culte. Muzica lor, care se dă deseori drept ţărănească autentică, nu este de cele mai multe ori decît o imitaţie stîngace, o caricatură, a acesteia. Cu o oarecare pregătire muzicală în şcoala populară de artă sau la căminul cultural, aceşti cîntăreţi pendulează între imaginea idilică, mioritică, a ţăranului autentic şi cea confecţionată, a vedetei publice. Ei îmbracă „portul popular" pentru festivaluri şi emisiuni TV, fiind altminteri perfect integraţi vieţii mondene. Ei sînt produsul unor instituţii create de regimul comunist pentru promovarea culturii de masă: căminele culturale şi festivalurile de folclor. Persoane specializate, instructorii de folclor şi redactorii radio şi TV erau mandataţi să încurajeze „autenticul" popular. Aceştia „îndrumau artistic" pe ţăranii interpreţi, şlefuind, după (ne)ştiinţa lor şi după „indicaţiile" de sus, cîntecele şi textele, stilul de interpretare. Totul trebuia înfrumuseţat, stilizat, purificat – muzical şi ideologic. Ritualurile erau evitate, dar cîntecul de joc convenea prin optimismul şi voioşia sa „vremurilor noi". Era cultivat un anumit tip de spectacole şi emisiuni – cum vedem şi astăzi – cu ţărăncuţe fardate şi coafate, costumate din artizanaturi, purtînd opinci de plastic sau pantofi de lac, cîntînd radioase, în decoruri pastorale, mirifice. Aceste instituţii şi cadre şi-au extins acţiunile după 1989, devenind centre de stimulare şi promovare a creaţiei populare. Foruri specializate organizează festivaluri, concursuri, acordă medalii, diplome şi titlul aberant de „creator popular".

Astfel, faţă de conservele de folclor oferite cu generozitate de posturile radio şi TV (vezi emisiunile Marioarei Murărescu, postul Etno TV), manelele, lipsite de ambiţii, popularizate doar de cererea şi oferta de piaţă, sînt de o mult mai reală (dar jalnică) autenticitate. În acord cu limbajul vulgar, prezent mai peste tot – pe stradă, în şcoli, la radio – maneaua apare ca o benignă reflectare *realist-artistică,* a acestuia. Nimic mai banal şi mai necontrafăcut, decît: „Astăzi fetelor, nu se mai poartă / Să fii cuminte şi măritată / Contează să ai bani şi s-arăţi bine / Şi să te urci în maşini străine. / Aşa ne place la toate / Să ne distrăm zi şi noapte / Sîntem fete libertine / Facem doar ce ne convine" – Michele *dixit.* Compuse într-o limbă românească adesea agramată, în jargon, într-o limbă stîlcită muzical prin accente prost plasate, dar înveşmîntate într-o textură instrumental-electronică uneori remarcabilă, manelele nu vorbesc despre altceva decît despre lumea de azi, aşa cum este, pusă pe căpătuială, lascivă, imorală, egoistă. Manelele corespund indeciziei sociale curente, imposibilităţii de regăsire între opulenţa vestică şi langoarea balcanică, între substratul rural-primitiv şi urbanul rudimentar, între stratul de jos, din care provii şi cel de sus, la care aspiri (a fi un VIP).

Dar există şi o latură *ecologică* a problemei, după care ar fi necesară o anumită legislaţie restrictivă, care să limiteze agresiunea producătorilor şi a consumatorilor de manele (sau al altor producţii sonore cu mulţi decibeli) în favoarea majorităţii (poate minorităţii?!) celor care preferă... liniştea.

Valeriu NEGRU

„Pa livadia lu' Ion"

Venit în România, să filmeze pentru emisiunea *Double je,* Bernard Pivot a găsit că Iaşul este un sat oleacă mai mare. Mi-am zis că Pivot nu a cunoscut un sat moldovenesc, cu dimensiunile lui, dar şi cu civilizaţia, cultura, şi magia lui. Am regretat că nu a descoperit viaţa de sat, ritualică, încărcată de simboluri cu înţelesuri tainice, guvernată de credinţe, obiceiuri şi datini străvechi.

Dar mai există, oare, un astfel de sat? În anii copilăriei şi adolescenţei mele exista. Atunci, abia aşteptam să plec la bunici, în comuna Moşna, din judeţul Fălciu. Se petreceau acolo tot felul de miracole, iar eu, băiat de oraş, cădeam în uimiri, exaltări şi reverii neîncercate în casa noastră ieşeană. Astăzi, privind înapoi, înclin să cred că cea mai mare minune era faptul că poezia şi muzica populară făceau parte, cu adevărat, din viaţa de zi cu zi a ţăranului. Se cînta de dragoste, de bucurie, de durere. Cîntecul nu era doar recuzită de serbare şcolară sau de spectacol folcloric. Cred că aveam vreo 14 ani, cînd am auzit prima oară un cîntec tulburător. Îl ziceau flăcăii seara pe uliţă: *„În grădina lu' Ion, / Tăti paserile dorm, / Numai una n-are somn / Şi zboară din pom în pom / Şi întreabă de Ion."* Era un cîntec de nelinişte erotică, pe care îl simţeam apropiat, fără să ştiu prea bine de ce. În toamnă, cînd m-am întors la liceu, domnul Vasile Popovici, profesorul nostru de muzică şi dirijorul corului ne-a învăţat tocmai acest cîntec. M-am mirat că versul *„Tăti paserile dorm"* devenise *„Mii de păsărele dorm".*

Peste un an, în primăvara lui 1944, trupele sovietice s-au apropiat de Iaşi, iar noi am fost evacuaţi în Oltenia, în satul Şopîrliţa, din judeţul Romanaţi. M-am întîlnit, din nou, cu pasărea cea fără de somn. Costică Truică, băiatul gazdei noastre, primise ordin de chemare. Nu-l speriau frontul şi luptele, ci despărţirea de Mariana, iubita lui. Trăia o suferinţă sfîşietoare. Şi cînta. În seara aceea, s-a dus „pe linie", la poarta Marianei şi atunci am auzit, iar cîntecul acela de dragoste, care, de data asta, suna ca un plînset de moarte: *„Pa livadia lu' Ion / Toate păsările dorm, / Numai una n-are somn, / Şi zboară din pom în pom / Şi strigă Ion, Ion. / Nu-i Ion, nu e nimic, / Ion e dus după iubit, / Patul e sub nuc afară, / Unde ne-am iubit o vară".* M-a copleşit Costică, m-a copleşit şi cîntecul. Era impresionant, era ţărănesc, era autentic. Pe vremea aceea, mă interesa poezia populară, citisem multe culegeri, începînd cu *Poesii poporale ale românilor – adunate şi întocmite de Vasile Alecsandri.* Găsisem acolo, o doină oltenească, („a Jitanului"), unde citisem cu uimire: *„Dare-ar bunul Dumnezeu, / Să îmble şi plugul meu / Din baltag să-mi fac eu plug, / Pistoalele să le-ngiug."*

În satele oltenești, nimeni nu ştia ce este un „baltag". Numai noi, refugiaţii moldoveni. Probabil că Alecsandri a vrut să îndrepte ritmul şchiop al versului iniţial, iar cuvîntul „baltag" i s-a părut potrivit. L-a folosit, neglijînd caracterul său specific moldovenesc. Toate întocmirile lui Alecsandri au pornit din dorinţa de a înnobila materialul poetic cules. A perfecţionat rima, a îmbunătăţit cadenţa, a scurtat lungimile, a eliminat vulgarităţile. Dar a introdus diminutive dulcege, a nesocotit, uneori, apartenenţa regională a termenilor, a înlăturat orice aluzie la dragostea carnală, sărăcind poezia de forţă şi tensiune pasională. A declanşat, astfel, un proces de aseptizare, de edulcorare a poeziei populare. Intervenţiile lui Alecsandri făcute, totuşi, cu artă şi discreţie, i-au impulsionat pe unii din urmaşii săi, lipsiţi de măsură şi de pricepere. S-a ajuns la făcături penibile, siropoase şi pudibonde. Autenticitatea poeziei nemaifiind respectată, a fost uşor de trecut, mai tîrziu, la falsurile „folclorului nou", din anii socialismului. Nu mă pot împiedica să mă gîndesc şi să regret că degradarea poeziei populare a început cu întocmirile lui Alecsandri.

Se mai nasc astăzi poezie şi muzică populară? La sat, prea puţină. Se naşte, în schimb, un folclor orăşenesc cam sărăcuţ, ca valoare, cam neted, dar foarte ofensiv (manele, cîntece de cartier), un folclor, care nu e deloc pudibond, ci tocmai pe dos şi care se revarsă peste satul dispus spre modernitate. Poate că acest folclor citadin va fi muzica viitorului. Mai ştii? Poate că va fertiliza folclorul ţărănesc adormit şi devitalizat. Dar ce va ieşi din această împerechere? Mi-e teamă că nişte corcituri bizare, nişte întocmiri de neînţeles. Cum va suna atunci „Pa livadia lu' Ion?" Vor şti, cîndva, strănepoţii Marianei şi ai lui Costică Truică, din Şopîrliţa.

Dan DEDIU

Arheologia manelei sau „compoziţiunea amfibie“

„Lăutarul nostru este o fiinţă foarte ciudată: el emigrează în Turcia şi, umplîndu-şi acolo capul de muzică orientală, începe a turna la hori româneşti.“
Nicolae Filimon, 1862

Maneaua e mult mai aproape de noi decît credem. Deşi n-am fost paşalîc, graţie fanarioţilor am putut absorbi în o sută şi ceva de ani (de la 1711, în Moldova şi 1716, în Ţara Românească) cultură orientală serioasă. Desigur, nu mai punem la socoteală faptul că înainte de a deveni domn, beizadeaua Dimitrie Cantemir a fost şi compozitor de muzică clasică turcească, a inventat un sistem de notaţie muzicală, bazat pe literele alfabetului arab, şi a scris sub numele de Kantemiroglu primul tratat de teorie a muzicii turceşti intitulat *Cartea ştiinţei muzicii*. Dar să o luăm cu începutul.

Fanarioţii în materie de muzică erau un fel de multiculturalişti *avant la lettre*. Domnitorii primeau în dar de la sultan, odată cu tronul, un ansamblu instrumental de protocol (cu accente de muzică militară), dar păstrau pe lîngă ei, pentru un *look* mai democratic, şi ansamblurile „de suflet“ ale muzicilor creştineşti.

Ansamblul turcesc primit ca dar obligatoriu este numit *mehterhana* de către călătorul turc Evliya Celebi effendi sau *tambulhana* de către Franz Joseph Sulzer (sec. XVIII). Nu era altceva decît un fel de fanfară orientală care cînta foarte tare. Faptul că majoritatea intrumentelor componente erau tobe de diferite mărimi şi trompete neacordate îl va face pe Sulzer să scrie în a sa mult-citată *Istorie a Daciei Transalpine* că sonoritatea ei semăna cu un *lärmendes Katzengeschrey*, un „miorlăit gălăgios“. (Parcă îmi amintesc de un amurg, o chindie – tot de la turcescul *kindi* – la Hanul lui Manuc, în care am urmărit stupefiat recitalul de 4 ore al Fanfarei din Zece Prăjini! Mi-am zis atunci: sună ca o meterhanea! – deşi nimeni n-are habar cum suna o meterhanea, de vreme ce a fost desfiinţată în 1830, iar locul ei a fost luat de fanfara militară!)

Repertoriul *mehterhanelei* conţinea *nubeturi* (parada de muzică militară a curţii), *peşrevuri* (uverturi, preludii executate la diferite ocazii festive, cum ar fi – de pildă – pregătirea ritualului de „căftănire“ a vreunui mare boier) şi *manele* (de la turcescul *mani*).

Ce este aşadar *maneaua* în acea epocă? Nimic altceva decît un cîntec de iubire, cu o melodică imprevizibilă, o ocazie pentru virtuozii *mehterhanelei* de a-şi arăta îndemînarea şi ştiinţa muzicală. Scurt, un fel de *strip-tease* muzical! Dacă ne gîndim bine, genul nu e deloc de dispreţuit: un cîntec nostalgic de dragoste, dar care se execută într-un tempo rapid, plin de vitalitate, pe un ritm obstinat care alternează amfibrahul cu spondeul (numit de turci *düyek)* şi care poate fi rezumat astfel în 8 timpi, cu accent pe al doilea, sincopat: 1+2+1+2+2, adică: Ta-Taa-Ta-Taa-Taa (ca în celebrul refren „ _Magdalena, _ fii cuminte“). La acest capitol, numai *blues*-ul mai poate concura cu maneaua, deşi n-o egalează: un cîntec de dragoste rapid ce a sfîrşit totuşi prin a încetini. Nu sînt totuna *blues*-urile lui Louis Armstrong cu cele ale băieţilor de la Boyz2Men!

„Compoziţiunile lăutăreşti începură a lua un caracter european, amestecat cu cel turcesc. Prima şi secunda parte a horelor începură a se compune din imitaţiunea unui vals sau mazurcă, iar finalele era luat din muzica orientală. Acest gust de compoziţiune amfibie începu la anul 1830 şi dură până la 1858.“
Nicolae Filimon, 1864

Conform cercetărilor lui Tiberiu Alexandru şi Theodor T. Burada, la început, instrumentiştii *mehterhanelei* sînt turci getbeget, apoi ansamblul acceptă şi virtuozi greci, armeni ori evrei, care iniţiază muzicieni români în muzica orientală. Pe vremea lui Mihnea Turcitul, de pildă, se emite un document din care aflăm că „Stoica, feciorul lui Opriş Ţiganul, a fost dat la un *copuzar* turc, anume Curtu, de l-au învăţat cu *copuzul*“. Totodată, se răspîndeşte practica muzicii orientale în rîndul aristocraţiei. Boieri mari uimeau prin virtuţile lor de a stăpîni la perfecţie instrumentele muzicale turceşti: paharnicii Toader şi Grigore Avram, Andricu Vizanti, Vasile Ureche, apoi vornicii Iordachi Bucşănescu şi Alecu Paşcanu, banul Iancu Peristeli, spătarul Neculai Carp, postelnicul Manolachi Drăghici şi serdarul Dionisie Fotino.

Cercetările lui George Breazul indică faptul că în 1830 apare la Istanbul o tipăritură a lui Pană C. Brăneanu intitulată *Euterpi* în care se menţionează că „această carte are cîntece numite Manele: turceşti, persieneşti şi greceşti, puse pe psaltichie“ (cum o fi sunat aşa ceva!!?). Anton Pann, la rîndul lui, cuprinde *manelele* în volumul 6 din culegerea de cîntece orăşeneşti intitulată *Spitalul amorului*, iar aceste cîntece încep să fie *„apropriate“* de lăutarii de mahala. Se ivesc astfel cîntecele „de pahar“, „de inimă albastră“, „lăutăreşti“ sau „ţigăneşti“, transformate apoi – sub influenţa europeană – în *café-concert* balcanic. Presa din Istanbul din jurul anilor 1800 menţionează frecvent nume de „viorişti“ care erau ţigani români. Senzaţie fac brăileanul Stănică Bîrleză în 1890, cu „Mané Taxim“, „Suvenir de Brăila“ ori „Suvenir de Prahova“ şi naistul Fănică Luca de numai 16 ani, cînd concertează cu orchestra lui Carabulea la Izmir şi Istanbul, în 1910.

De atunci, maneaua a supravieţuit ca gen al muzicii lăutăreşti: la nunţi, la botezuri, la orice ocazie festivă ea ţinea să îşi etaleze spiritul. Enescu însuşi preţuia stilul lăutarilor. Apoi, Jora şi Rogalski îi dau tîrcoale uneori şi încearcă să o „îmblînzească“. Dar spiritul manelei nu poate fi îmblînzit. Doina muntenească s-a contaminat (există voci care susţin că „lele, lele şi iar lele“ vine de la arăbescul „ya leil, leil“), peşrevul s-a retras la turci, dar maneaua a pătruns triumfătoare în rîndul populaţiei şi a cucerit-o. De ce oare?

Mai întîi, datorită paradoxului ei ontologic: cîntec de dragoste rapid, dar trist. De obicei, noi asociem tristeţea cu încetineala, dar iată ceva ciudat: dragostea disperată exprimată tonic şi locvace! Acest lucru şochează şi atrage.

Apoi, datorită caracterului larvar pe care îl exprimă. Dragostea, mai ales cea trupească, e omenească – pare a spune maneaua contemporană, uzurpatoare a genului iniţial şi folosită ca *brand* publicitar de succes. Sexualitatea şi beţia sînt filoanele ei principale, iar efectul sonor se poate defini lapidar ca o *continuă bălăceală într-o veselă melancolie plină de oftaturi şi sughiţuri*.

„Vacarmul miorlăit“ al meterhanelei s-a transformat peste timp în miorlăitură viscerală *hi-tech*, cu *update*-uri la fiecare sezon: s-a introdus vocea profesionistă (vezi tensiunea amorsată de televiziuni între doi dintre corifeii genului), versurile şi-au diversificat registrul poetic (de la abscons la scabros), acompaniamentul se face pe instrumente electronice şi calculator. Iar de curînd a apărut o nouă modă în manele: introducerea preluată (pur şi simplu copiată de pe CD-uri diverse, dar ce mai înseamnă plagiatul în acest context?!) din muzica diverselor filme americane, lucru care-ţi evocă pe moment peisaje măreţe şi viziuni ameţitoare. Dar nu durează mult, căci ritmul de manea apare din neant şi tot restul dispare graţie unui *fade out* realizat cu *mouse*-ul. Rămîne maneaua în toată splendoarea ei.

Aşa că putem să-l corectăm pe Nicolae Filimon şi să rescriem ceea ce a notat el în 1864: „acest gen de compoziţiune amfibie începu la anul 1830 şi dură pînă la...“ (mai vedem!).

Alina BÎRSAN, Călin MOLDOVAN-TESELIOS

Manelele, m@rcă a unei generaţii

– schiţă de portret pentru publicul tînăr al genului –

Cine sînt cei cărora le plac manelele? De unde provin, care sînt valorile pe care le împărtăşesc şi cum se raportează la ceilalţi, ce vor să realizeze în viaţă? Acestor întrebări am încercat să le găsim răspuns prin analiza datelor culese în sondajul realizat de Metro Media Transilvania pe populaţia de tineri între 14 şi 29 de ani (volumul eşantionului a fost de 1219 persoane cu o marjă maximă de eroare de +/- 2,8%, iar perioada de culegere a datelor a fost 14-22 septembrie).

Datele relevă faptul că 53% din respondenţi îşi exprimă preferinţa pentru manele. Iar o analiză a acestui segment indică faptul că *tinerii care preferă manelele au caracteristici socio-demografice şi axiologice diferite de restul tinerilor*. Un profil al „manelistului“, realizat în funcţie de indicatorii de sex, vîrstă, rezidenţă, nivel de educaţie şi de venit, ne prezintă un tînăr cu vîrsta cuprinsă între 14-18 ani, cu studii inferioare (maxim 10 clase), din mediul rural, din Moldova sau Ţara Românească, provenind dintr-o familie cu venituri scăzute.

Preferinţa pentru manele este uşor mai accentuată în cazul băieţilor, deşi diferenţierea pe sexe este mai pregnantă cînd e vorba de alte genuri muzicale: fetele preferă într-o măsură mult mai mare decît băieţii muzica latino, în timp ce băieţii se detaşează în preferinţa pentru muzica rock. Dintre cei care preferă manelele, 44% au vîrsta între 14 şi 18 ani, iar 57% dintre ei provin din mediul rural. Relativ la propriul grup etnic, romii sînt „consumatori“ de manele într-o mai mare măsură decît celelalte etnii, dar preferinţa pentru manele este puternic asociată cu o educaţie scăzută. Ascultă manele 60% dintre tinerii cu studii inferioare, 38% dintre cei cu studii medii – liceu sau şcoală postliceală, şi 19% dintre cei cu studii superioare.

Aprecierea relativă a veniturilor propriilor familii indică o uşoară polarizare a segmentului de tineri care ascultă manele. Aceştia se regăsesc într-o proporţie mai ridicată la extremele scalei, respectiv în categoriile paupere şi categoriile celor cu venituri ridicate. În fapt, o sumară analiză a mesajului manelelor ne trimite spre un univers fatalist al sărăciei sau bogăţiei, conturînd o dublă tipologie marcată de dinamici în ierarhia socială.

Analizînd universul valorilor care orientează viaţa tinerilor ascultători de manele, legătura cu familia ocupă un loc central în structura axiologică a acestora. Aşteptările faţă de propriile familii vizează în mai mare măsură *ajutor material* şi *sfaturi* şi în mai mică măsură *înţelegere* şi *afecţiune*. De asemenea, în opinia ascultătorilor de manele, expectanţele propriilor familii faţă de ei se referă, în mai mare măsură, la *ajutor material, o relaţie bună cu familia* şi *întemeierea propriei familii* şi mai puţin *realizarea profesională* şi *independenţa financiară*.

O proiecţie a acestor valori o constituie însuşirile pe care tinerii ar intenţiona să le cultive propriilor copii. Cei care ascultă manele le-ar cultiva copiilor lor în mai mare măsură *bunele maniere, plăcerea de a munci, spiritul de economie şi credinţa religioasă,* atribute ale unei perspective tradiţionale asupra vieţii, şi în mai mică măsură *simţul responsabilităţii, independenţa şi perseverenţa,* însuşiri asociate cu un stil de viaţă modern.

În acest model cu valenţe „cuantic-orbitale“ al relaţiei familie-individ, *dependenţa* este caracteristica definitorie ce determină funcţionalitatea modelului, iar atingerea unui „nivel critic“ în acumularea de capital material şi experienţial permite desprinderea de nucleul primar al familiei, mai degrabă pentru iniţierea unui nou nucleu familial şi mai puţin pentru un traiect *independent* al individului.

Proiectele de viitor, agenda personală pentru următorii ani, ca transpunere a sistemului de valori în plan acţional, indică faptul că fanii manelelor îşi propun, într-o mai mare măsură, să se implice în activităţi menite să fondeze sau să întărească o familie: *să se îndrăgostească, să se căsătorească, să aibă un copil, să îşi găsească o slujbă,* urmînd o traiectorie bine determinată social. În schimb, se orientează în mai mică măsură spre activităţi de autoperfecţionare individuală: *îmbunătăţirea calificării profesionale, performarea de hobby-uri sau activităţi cultural-artistice*. Condiţia reuşitei unui tînăr în viaţă e una care, în opinia tinerilor manelişti, depinde în mare măsură de *suportul familial* şi de *noroc* şi mai puţin de calităţile individuale: *calificarea profesională, ambiţia, capacităţile înnăscute*.

Cu cine şi în ce mod îşi petrec timpul liber tinerii care preferă manelele? Evaluarea propriului anturaj şi a propriei poziţii, relativ la frecvenţa unor situaţii ca abandonul şcolar, consumul de băuturi alcoolice sau droguri, proveniența din familii dezorganizate, probleme cu poliţia indică faptul că ascultătorii manelelor au parte de un *anturaj mai viciat* decît ceilalţi tineri, ei înşişi situîndu-se într-o pondere mai ridicată în ipostaze de performare a acestor comportamente indezirabile. În relaţia cu ceilalţi, „maneliştii“ manifestă o *toleranţă mai scăzută* faţă de libertatea de expresie, de tot ce nu se încadrează în anumite tipare dezirabile social: comportamentul homosexual, libertatea religioasă sau ţinuta vestimentară.

Un indice de măsură a consumului cultural de tip „elitist“ (frecvenţa vizionării de piese de teatru, concerte de muzică clasică, spectacole de dans, a vizitării de muzee, monumente istorice) indică, în mod aşteptat, diferenţe semnificative între tinerii manelişti şi ceilalţi tineri. Dacă această diferenţă nu există în mediul rural, datorită accesului dificil al tuturor tinerilor spre instituţiile de cultură, pentru cei de la oraş ea se manifestă în mod semnificativ.

Ca o concluzie a analizei acestui fenomen şi a impactului lui în rîndul tinerilor, nu vom spune decît că manelele – o muzică „ce vorbeşte simplu, kitschos, despre noroc, bani, maşini, băutură, armată, iubire, gelozie sau biologia împerecherii“, cum o eticheta sociologul Vasile Dîncu, o muzică ce exprimă ametaforic situaţii şi atribute de status şi ce se identifică direct cu cei care o ascultă – deţin şi creează un public de o substanţă tradiţională, care acceptă în mod fatalist ordinea naturală a devenirii şi determinismul social.

Speranţa RĂDULESCU

Muzicile populare noi

Manelele care ispăşesc păcatele lumii

Oamenii cu carte din România vorbesc despre muzicile populare noi cu aspră încrîncenare. Ei le găsesc străine de tradiţiile autohtone, stricătoare de „specific naţional", stridente, cu versuri de o vulgaritate descalificantă... Cei abilitaţi în limitarea dreptului de exprimare al cetăţenilor – de exemplu, activiştii de ieri şi/sau şefii instituţiilor culturale de azi – nu se sfiesc să reclame interzicerea lor.

De o vreme, muzicile la care mă refer poartă un nume, care li se potriveşte aproximativ: *manele*. *(Manele* veritabile sînt de fapt doar piesele bazate pe o formulă sincopată particulară.) Manelele – adevărate sau nu – au cusururi frapante, dintre care o parte sînt chiar cele care li se impută: ele etalează melodii inexpresive, acompaniamente de o nesfîrşită banalitate, timbruri zgîrîiate, intensităţi isterice, versuri care trimit la o lume populată cu bani, maşini, fraude, femei uşoare dar, atenţie!, şi cu dureri legate de cei apropiaţi – în ordinea evocării lirice: mama, copilaşii, tatăl, iubita şi/sau nevasta. Am putea spune că universul manelelor e sordid, dacă nu ne-ar reţine faptul că o bună parte a oamenilor, pe care îi include, sînt ţărani şi mahalagii smulşi cîndva cu forţa din cultura care îi ocrotea şi lăsaţi să se descurce cum îi taie capul în sălbăticia postcomunistă.

Dar sîntem oare îndreptăţiţi să judecăm manelele cu criterii „academice" care nu li se potrivesc de fel? Sînt ele la rădăcina tuturor relelor, pentru a merita o desconsiderare categorică? Putem oare trece cu vederea că ele sînt iubite fanatic de foarte mulţi români – cam aceiaşi care au produs cîndva *Mioriţa* şi *Meşterul Manole?* La toate aceste întrebări răspunsul meu este: nu. Pasiunea oamenilor simpli pentru manele n-ar putea fi atît de intensă, dacă n-ar avea o seamă de raţiuni serioase, pe care e mai bine să le înţelegem decît să le ignorăm cu aroganţă.

„Muzici noi" şi manele: scurt istoric

Muzici noi? Sintagma pare nepotrivită: muzicile orale sînt în principiu noi şi vechi totodată. A existat însă un moment în care muzica executată de lăutari în cursul petrecerilor populare s-a primenit atît de radical, încît a părut că-şi retează cordonul ombilical care o lega de trecut. Mai precis: prin anii '70 ai veacului XX, o anumită branşă a muzicii de nuntă a renunţat la proprietăţile care îi garantau identitatea românească şi a devenit cosmopolită. Denumită la început *sîrbească,* această branşă se alimenta de fapt din muzicile tuturor popoarelor balcanice. *Muzica sîrbească* a fost întîia expresie cristalizată a procesului de metisare muzicală din perimetrul sud-est-european, proces care s-a declanşat simultan în toate ţările. I-au urmat muzici cu origine etnică progresiv mai ambiguă, care preluau şi retopeau fără prejudecăţi elemente greceşti, turceşti, macedonene, bulgăreşti etc. În România, *muzica pan-balcanică* simboliza, cel puţin atunci, renegarea unei apartenenţe naţionale asociate cu sărăcia şi umilinţa şi identificarea imaginară a oamenilor cu alte neamuri mai norocoase – în acel moment *toate* neamurile din răsăritul Europei erau mai norocoase! Autorităţile comuniste au considerat-o impură etnic şi au supus-o unor drastice presiuni. Dar n-au reuşit să o extermine, aşa cum sperau, pentru că iubitorii ei s-au opus cu tenacitate: ei ţineau să se exprime liber şi în opoziţie cu folclorul oficial – rigid, previzibil, controlabil şi bine controlat (tip „Marioara Murărescu); intra în joc, peste voinţa şi ştiinţa lor, şi globalizarea – care plutea în aer, dar despre care nimeni nu vorbea încă – care demara în România printr-un excurs balcanic confortabil.

După 1989, muzica pan-balcanică intrată în legalitate s-a extins fără oprelişti, dar s-a angajat totodată într-o prefacere accelerată. Pe măsură ce îşi diversifica sursele, oamenii îi atribuiau nume noi, în speranţa că îl vor nimeri pe cel potrivit: muzică sîrbească, turcească, ţigănească, orientală... La mijlocul anilor '90, această muzică s-a întărit prin reapariţia virulentă a manelelor, a căror notă „orientală" a fost, cel puţin într-o primă fază, bine marcată. Cu origini îndepărtate în Orientul Mijlociu (posibil în Turcia), manelele au fost semnalate pe teritoriul Ţărilor Române în documente din secolul XIX. După ce au fost înlăturate de la curţile boiereşti, manelele s-au refugiat o vreme în mahalalele oraşelor, apoi s-au stins treptat. Au reînviat în anii '60-'80 (poate şi sub influenţa filmelor indiene la modă), cu strălucirea mahalagească inegalabilă pe care le-au dat-o Victor Gore, Romica Puceanu, Gabi Luncă, Ion Onoriu. După care s-au eclipsat temporar. După ultima lor renaştere, cea de la mijlocul anilor '90, manelele au început să-şi piardă rapid formulele melismatice şi secţiunile improvizate şi lascive care le confereau o coloratură orientală savuroasă şi s-au instalat treptat în tipare occidentale stereotipe, preluate din pop-rockul euro-american.

Muzica „etno" şi integrarea în Europa

Manelele s-au pomenit destul de repede concurate de o muzică şi mai nouă, numită *etno*. Nota orientală a acesteia este perceptibilă vag, la nivelul unor timbruri şi formule melodice mai îndrăzneţe; în schimb, nota occidentală, pe zi ce trece mai intensă, se repereză cu uşurinţă la toate nivelurile. (Pentru orientarea dumneavoastră: muzica *etno* este difuzată de postul TV cu acelaşi nume, alături de alte producţii bizare, cu rădăcini tradiţionale distorsionate.) Este aproape exclusiv comodificată – adică este elaborată în studiouri, „ambalată" în discuri, casete şi casete video şi reprodusă de aparatele electronice. Se vede că România – ca şi celelalte ţări balcanice de altfel – se antrenează de acum într-o mondializare mai decisă şi mai larg orientată. Piesele *etno*, standardizate pînă în detaliu, exclud orice improvizaţie.

World music, *globalizarea şi democratizarea*

Muzicile populare noi, eterogene, cameleonice, fără amprentă identificabilă etc. – denumite *world music* – nu apar exclusiv în România sau în aria balcanică, ci în întreaga lume. Pretutindeni ele sînt reprobate de elite şi de autorităţi. Deşi a-naţionale, muzicile *world* au totuşi o identitate regională şi suprastatală mai palidă sau mai bine conturată: cele magrebiene sînt diferite de cele din Bulgaria, din Senegal sau din Australia etc. Toate sînt însă efectul aceloraşi fenomene:

– Globalizarea galopantă care afectează toate resorturile satului planetar (nu mai există nici un segment izolabil – să spunem muzica, sau un anumit fel de muzică – care să i se poată sustrage);

– Democratizarea progresivă a tuturor societăţilor. *Oamenii de rînd de oriunde emit tot mai viguros pretenţia de a-şi spune cuvîntul*: nu neapărat prin votul pe care îl acordă cam alandala, ci mai degrabă prin modalităţi pe care le înţeleg şi le stăpînesc – de pildă, prin muzică. De obicei, cînd într-o ţară democraţia este precară sau suspendată, muzicile noi se pun în serviciul luptei pentru a o dobîndi: în perioada finală a dictaturii comuniste, în toate ţările Europei răsăritene s-au ivit muzici populare diferite de muzicile oficiale şi, implicit, străine de ideologiile dominante, care au fost percepute de autorităţi ca potrivnice, dar au rezistat tuturor represiunilor. (Amintiţi-vă de inutilitatea „măsurilor de de-poluare a folclorului" luate de PCR prin anii '80.) *Oamenii nu au doar pretenţia să vorbească, ci şi să-şi facă auzite glasurile*. Or, într-o lume cu „zgomot de fond" infernal, ei trebuie să urle ca să răzbească, mai ales atunci cînd opinia le este din principiu dispreţuită. (De aici, pesemne, intensitatea mesajelor lor sonore.)

Toate muzicile noi ale lumii *(world music)* au caracteristici compatibile cu cele ale manelelor noastre: sînt cosmopolite, sînt indiferente faţă de „specificitatea naţională" sau etnică şi incorporează, sfidător, elemente provenind din orice surse disponibile, inclusiv din cele nerecomandabile politic. De exemplu, muzicile populare din lumea arabă sînt instalate în tonalitatea vest-europeană, în pofida antioccidentalismului manifest al celor care le vehiculează. Sau: muzicile noi din România şi din Bulgaria înglobează elemente ţigăneşti, deşi populaţiile ţărilor respective manifestă rezerve semnificative faţă de romi.

Cînd vă supăraţi pe manele, vă supăraţi de fapt pe lume şi pe concetăţenii dumneavoastră. Cu lumea nu vă puteţi pune; iar pe concetăţeni trebuie să-i respectaţi şi să-i lăsaţi să-şi facă muzica care le e de trebuinţă. Cine vă sileşte s-o ascultaţi? Ah, vecinii şi pasagerii din tramvaie. Ca să scăpaţi de teroare, vă propun o soluţie: gîndiţi-vă la o lege prin care oamenii să fie obligaţi să-şi privatizeze consumul de muzică; sau imaginaţi muzici alternative care i-ar putea captiva îndeajuns încît să uite de blestematele manele... În fine, gîndiţi-vă la ce poftiţi, dar reprimaţi-vă impulsul nedemocratic de a le interzice!

Ioana POPESCU

Preşul şi peştele

Am avut o vară îngrozitoare. Am avut acasă un şantier greu, care a durat vreo două luni, cu tot ce presupune el: mult zgomot, moloz, multă pulbere care continuă şi acum să se depună pe mobile, dezordine, năuceală şi tot felul de necunoscuţi care mişunau prin casă şi ne mutau de ici-colo. Uneori îi uram. Uitam că noi i-am rugat respectuos să se lase plătiţi ca să însănătoşească o casă atît de veche, încît stătea într-o rînă. Cu toate acestea, am sfîrşit prin a-i adopta, muncitorii noştri deveniseră mai oameni decît cei ai vecinilor. Şi asta, printre altele, pentru că în timp ce munceau în ritmul lor cu totul personal, cîntau; dintr-o dată, pe fundalul de percuţie al pickhamerului, sau acompaniat de vîjîitul bormaşinei, se ridica un firicel de fluierat cristalin în bagdadie, sau un glas mormăind a pagubă vorbe neînţelese, ca într-un descîntec. Melodiile nu se schimbau prea des, în aşa fel încît curînd deveniseră ale casei; le ştiam pe de rost şi uneori le mai fredonam şi eu, căutîndu-mi de treabă prin bucătărie. Am uitat cuvintele, pentru că, de la început, ele nu se prea legau în propoziţii, dar mi-a rămas în minte *maică măiculiţa mea, oooh,* sau *aoleu ce ochi aveai, mmm*. De fapt, dacă stau să mă gîndesc, acele cîntece nu făceau parte ca atare din nici un repertoriu cunoscut, erau însăilări de motive ţărăneşti sau lăutăreşti, structurate diferit potrivit contextului de moment; dacă inginerul venise în control, ele se succedau în ritm sprinţar, dacă muncitorii se ştiau nesupravegheaţi, efortul şi cîntarea se lăbărţau şi prindeau pe alocuri înfloriturі de manele. Mult mai tîrziu, am înţeles că avusesem privilegiul să asist la un act de creaţie genuină, fără rezultate cutremurătoare, dar a cărei sinceritate îndemna la participare. Aşadar, din cînd în cînd, mă trezeam fredonînd cîte o manea *sui generis*.

Şi atunci, de unde provenea oroarea care făcea insuportabilă ascultarea manelelor difuzate la radio şi la televizor, de ce mă repezeam să închid cît mai repede aparatul?

Cred că am găsit răspunsul. E foarte simplu. E vorba despre adevăr, în răspărul modei sau al nişei de audienţă. Şi e vorba despre firesc, în dispreţul pentru senzaţional sau exotic.

Pentru confirmare, am şi un exemplu din zona plasticii.

Vecinul Nelu a venit de la ţară într-un demisol din cartierul rezidenţial, ca să ude grădina, să mătură trotuarul şi să plimbe cîinele cuiva. După toate aceste activităţi în aer liber, iese dincolo de gard, stă în picioare cu mîinile la spate sprijinit de zid, pentru că nu are băncuţă şi nici şanţ şi se uită în tăcere cum trec maşinile. De la stîîînga, la dreapta spre capătul străzii, şi iarăşi de la dreaaapta... Nu vede trecătorii, nu salută cunoscuţii, priveşte cum trec oamenii şi maşinile, cum se duc... Pentru că ne ştim bine din vedere, într-o zi mi-a dăruit o bucată de preş din zdrenţe, ţesut la război de nevastă-sa. Era atîta grijă în asortarea culorilor şi în înnodarea iţelor în franjuri, încît l-am primit cu înduioşare. Mi-am închipuit femeia trecînd fîşia de zdreanţă de la stîîînga la dreapta printre iţe şi apoi iarăşi de la dreaaapta... Amîndoi îşi trăiau în felul lor ţărănia şi dezrădăcinarea.

Vecina mea a fost la mare, într-un hotel de lux, timp de două săptămîni, a mîncat la restaurant şi a ieşit în fiecare seară la discotecă. Doar pentru asta a strîns bani tot anul. S-a întors frumoasă şi neagră, puţin rotofeie de la mîncarea bună şi berea băută pe plajă şi a adus cîte un mic cadou-suvenir vecinilor care nu se bucuraseră încă de concediu. În general, aduce mici obiecte cu aer de civilizaţie occidentală. Ceva foarte nou şi foarte frumos, cu rol de marcare a statutului şi a standingului personal. Ei, ce mi-a adus anul acesta? Un peşte de sticlă! Nu numai că e de sticlă, dar are înăuntru apă colorată. Nu numai că e îndopat cu apă roz, dar în apă plutesc mici cochilii de melci adevăraţi şi un hipocamp roşu (!), care sper să fi fost turnat din plastic. Nu numai că în burta de sticlă mişună tot felul de obiecte moarte, dar în coadă peştele are montat un desfăcător de bere. Nu numai că se dovedeşte a fi un obiect funcţional, dar e prevăzut şi cu un magnet pe stomac, ca să poată fi ataşat pe uşa frigiderului. Şi nu numai toate astea, dar mi-a fost înmînat cu bucuria şi mîndria descoperirii unei mici comori de frumuseţe şi imaginaţie. Aşa încît am simţit nevoia să-l exhib, să-l vadă toţi cei care ne intră în casă. Şi l-am placat cu magnetul pe uşa sobei de teracotă. Mă bucur să constat că toţi cei care ne-au trecut pragul de atunci încoace au experimentat oroarea la vederea instalaţiei cu pricina.

Între timp, continuu să iubesc fărîmele de viaţă adunate în bucata de preş pe care nu o vede nimeni.

Versuri versus *versuri*

● *La duşmani / Niciodată nu vreau să le fac pe plac / Vreau să vadă că sînt şmecher şi dotat / Cu bani şi cu mare cap // Ce mor duşmanii mei / Că fac ce vreau cu ei / Şi n-au valoarea mea / Şi nici puterea mea* (Adrian şi V. Armeanca, „Ce mor duşmanii mei")

● *Bate, Doamne, lumea rea / Mult îmi poartă grija mea / Bate Doamne, oamenii / Care nu-mi vreau binele / [...] / Dă-le, Doamne, la duşmani, / Dă-le averi şi dă-le bani / Şi mie dă-mi sănătate / C-apoi mi-oi face di tăte* (Aurel Tămaş, „Bate, Doamne, lumea rea")

La cuvinte, înainte!

– 5 interpreţi în 5 intervenţii –

Am discutat cu cîţiva interpreţi ai mai multor genuri de muzici populare, aparţinînd atît folclorului în sensul său tradiţional, cît şi mai nou-împămîntenitului folclor urban. Excluzînd categoric orice încercare de comparaţie între genuri sau ierarhizare a cîntăreţilor sau a muzicii lor, am abordat cîteva teme comune: cum îşi definesc muzica; ce motivaţie au avut să aleagă un gen şi nu altul; cum îşi compun muzica; ce cuprinde lirica lor; opinia lor despre alte genuri muzicale, să le spunem înrudite; cum privesc ei evoluţia muzicii pe care o cîntă în perioada de dinainte şi de după '89; cu ce ochi văd amestecul televiziunii şi al mass-media în general; cine le e publicul; la ce se va ajunge în viitor. ***(I. P.)***

Sofia VICOVEANCA

Definiţie. Sufletul omului din sat, robul pămîntului, care ne asigură şi nouă pîinea noastră de la oraş pe masă. Pentru el doina este ca o rugăciune sfîntă. El improvizează şi la bucurie şi la necaz. Sigur că şi muzica populară, între timp, se transformă. Au apărut şi televiziunea şi radioul şi instrumente străine nouă. Dar, totuşi, se păstrează încă obiceiurile locului.

Cîntecele. Nu mi le compun, mi le culeg. Vin dintr-o zonă folclorică foarte bogată, unde încă obiceiurile şi tradiţiile sînt la ele acasă. Nu intru cu creionul în text. Îmi permit doar să completez sau să înlătur ceea ce nu se poate prezenta în faţa publicului. Nu intervin în linia melodică, pentru că altfel nu ar fi cîntec popular. Trebuie să-ţi alegi repertoriul după ceea ce ţi se potriveşte.

Costumul. Fiecare face cum îl taie capul. Nu vreau să dau lecţii. Eu, una, păstrez obiceiurile locului. Prin felul cum mă îmbrac aduc un omagiu bunicilor noastre, care s-au aplecat cu atîta iubire peste pînză, au cusut şi mărgeluţe... Să respectăm tradiţia şi ceea ce au făcut bunicii noştri. Că dacă e să călcăm totul în picioare, ne călcăm şi sufletul, şi omenia şi nu mai sîntem români.

Bucovina. Aici sînt oameni foarte frumoşi, şi mă mîndresc cu ei. Sînt oameni care nu fac risipă de vorbe. Sigur, avem şi găteje, şi lemne uscate. Dar, în general, sînt oameni gospodari, care se remarcă prin fapte, nu prin vorbe. Poate ăsta-i norocul meu.

Aurel TĂMAŞ

Compusul cîntecelor. Mai sînt oameni la ţară, care ştiu cîntecele vechi, cum le cîntau bunicii. Parte dintre ele le găseşti numai frînturi. Pe filonul ăsta, plus ce mai e în culegeri, creez melodii, care să fie autentice, dar să reflecte şi ceea ce se întîmplă în momentul în care trăim.

Promovare. Există nişte bani privaţi în anumite televiziuni care încearcă să facă *rating* şi dau orice numai ca să se uite lumea pe sticlă. Ar fi necesară o filtrare a ceea ce se difuzează, şi televiziunea publică ar trebui să lucreze mult mai intens şi mai educativ ca să vadă şi să înţeleagă, pînă la urmă, că folclorul şi tradiţia nu sînt ceva învechit, şi să se îndrepte mai mult spre zona tînără. Aici apar problemele: tinerii au tendinţa să se îndrepte spre alte genuri.

Lirica. Din păcate, versurile lasă de dorit. Acum s-a simplificat mesajul. Aici ar trebui o comisie ca să nu apară orice şi oricum. Au apărut unele trivialităţi care nu fac cinste folclorului. Trebuie cernut, să nu intre orişicine şi oricum, cu texte care nu aparţin nici măcar limbii române.

Dragostea. Nu văd nici o schimbare în ceea ce se cîntă astăzi cu ceea ce cînta Maria Tănase în cîntecele ei de dragoste. Mai apar nişte termeni noi, dar mesajul este acelaşi.

Manele. Pisica nu e în zona muzicii populare, ci în zona muzicii uşoare româneşti. Dacă acolo a existat o pîrtie goală, a apărut genul manelelor, cu un mesaj foarte direct, cu ritmica foarte simplă, şi de multe ori căzînd în derizoriu.

Etno. E o făcătură. Eu le-am spus întotdeauna: voi cum credeţi – tineretul din ziua de astăzi o să consume mai repede ceea ce faceţi voi sau o să consume, normal, ceea ce e tradiţional? A lua o piesă din istoria poporului şi a o pune pe ritmuri moderne nu înseamnă că o asimilează mai bine interpretul. Nu poţi lua piese din istoria folclorică a ţării, să pui tobele în spate şi să zici că-s create.

Consumatorul de muzică populară. Începe de la 30-40 de ani în jos. Or nu cred că o să vedeţi o asemenea persoană dansînd pe manele. Fenomenul se întîmplă în zona tineretului.

Benone SINULESCU

Definiţie. Muzica noastră populară este absolut divină, este un balsam pentru oricine o ascultă. Bineînţeles că nu sînt toţi cîntăreţii în măsură a o reprezenta, dar aşa, luată pe zone, avem cea mai variată muzică, de la o zonă folclorică la alta: muzica din Banat este caracterizată prin ritmicitate şi doina nemaipomenită; Ardealul – prin lirismul său aparte şi cîntecul de joc; în Muntenia este o muzică ceva mai nouă, cu reflecţii dinspre Oltenia, Ardeal, Moldova; muzica oltenească este plină de optimism şi vioiciune, cel mai reprezentativ fiind dansul căluşarilor.

Muzica mea. Este din zona muntenească. Dar eu reprezint şi cîntecul de petrecere, şi romanţa, şi, mai nou, etno. Etno este o prelucrare, ca multe alte prelucrări. La fel cum *Sanie cu zurgălăi, Hora staccato* au fost cîntate în toată lumea de diverşi cîntăreţi, prelucrate, tot aşa se întîmplă şi în etno: eu am apelat la cîntecele mele, dar nu la cele populare, ci la cele de petrecere (care deja fac şi ele parte din folclor), cum ar fi *Crîşmăriţă din Buzău, Dulce-i vinul.*

Publicul. A reacţionat foarte bine la schimbări. Eu nu pot să mă duc ca un oarecare om în piaţă, ci trebuie să am mereu un pixuleţ la mine, să dau autografe şi să zîmbesc, chiar dacă sînt obosit. Cu schimbările din muzica mea am cîştigat şi segmentul tineret, ceea ce este foarte important.

Dragostea. Toate şlagărele mele vorbesc de dragoste, de dor, de patima dorului. Nu nepărat numai dragostea de mîndruţă, ci dorul de mamă, de satul pe care l-ai lăsat.

Vinul. Important, dar să nu depăşeşti măsura. Întotdeauna se zice că atunci cînd ai un pic de chef, cînţi mai cu foc. Avem nişte vinuri extraordinar de bune şi de ce să nu ştie şi lumea de dincolo de hotarele ţării de un Cotnari, un Murfatlar. Din cîte am citit şi eu, ştiu că via, pe pămîntul românesc, dăinuie de peste 1.000 de ani. Avem nişte lucruri sfinte şi bincuvîntate de Dumnezeu: avem şi vin, şi dor, şi cîntec nemaipomenit.

Gura lumii. Cînd e la o şuetă, la o discuţie, cînd stau doi ţărani în faţa casei – vine o vecină şi zice că a văzut cutare lucru, vine alta şi mai adaugă ceva, şi uite-aşa se formează folclorul. Mai vine unul, mai pune o virgulă, un punct, şi totul e ori deformat în sensul bun, ori în sensul prost.

Compunerea melodiilor. Eu am materiale pentru încă 50 de ani de-acum încolo. În viaţa mea am cules foarte mult, din toate coclaurile, de la toate babele, de la toţi rapsozii satelor. Unde am aflat ori am înregistrat, ori am notat melodia, pentru că, spre deosebire de alţi colegi de-ai mei, eu ştiu chiar să notez. Păstrez cu sfinţenie melodia de la origine şi, dacă textul şchioapătă, îmi permit să-l perii puţin. Dar nu cum fac alţi cîntăreţi, care se laudă pe la televiziuni: „Vai, am făcut 5 cîntece şi textele tot eu le-am făcut". Cîntecul popular adevărat, cu care te-ai născut, nu-l faci tu, ci e şlefuit de zeci de mii de oameni. Aceşti interpreţi folosesc şi cuvinte ca nuca-n perete, literare, care n-au legătură cu zona de unde vine cîntecul. Nu poţi să foloseşti un text literar şi să-l pui pe muzică populară, e o blasfemie.

Evoluţia fenomenului. Şi pe vremea lui Ceauşescu se strîmbau cîntecele, era folclorul nou, „Duduie tractoru-n coastă". Dar, totuşi, era un control mai mare şi nu avea dreptul oricine să spună orice pe post. Acum, evoluţia este mai mult involuţie: cine plăteşte poate cînta. Sînt foarte multe trupe etno proaste, dar sînt şi unele care au făcut servicii folclorului: Ro-mania, K1, Hora. Noi avem datoria să şi educăm publicul.

Manele. Nu ştiu dacă aici mai poate fi vorba de folclor. Acestea nu au filon românesc. Au filon sîrbesc, latin, indian, spaniol, numai românesc nu. Nu ne reprezintă.

Vali VIJELIE

Istoric. Cînt de mic copil. Noi cîntam înainte cu ţambal şi bas. Pe parcurs, ne-am modernizat. Cînt de la 13-14 ani la nunţi şi ştiu că acest gen se cîntă de mult. Tu ai auzit vreodat melodia „Magdalena"? Aia era manea. Ştii că Gabi Luncă avea şi melodia „Bărbatul n-a fost acasă"? Asta era tot manea. Deci lucrurile se cîntă de foarte mult timp. Sînt melodii foarte-foarte vechi, care au cîte 25-30 de ani.

Computerul nu are nici o legătură. Poţi să ai Pentium 20, care încă n-a apărut. Nu există să-ţi facă muzica. Computerul te ajută doar la mixat.

Versurile. Am în cap o melodie. E în funcţie de ce transmite linia melodică: de dragoste, de mamă, de tată, de copii.

Dragoste. Tot timpul oamenii suferă de un lucru. De exemplu, un om, care are bani, vrea să fie iubit. Altu-şi iubeşte mama, altul fratele, altul copiii.

Duşmanii. Contează foarte mult. Un om fără duşmani e ca banca fără bani. Cine nu are duşmani nu există. Trebuie să fii bîrfit, să se vadă că eşti o persoană care ai valoare.

Banii. Sînt necesari, dar sînt totodată maculatură. Toate, pe lumea asta, se leagă de bani. Şi războaiele astea.

Antimaneliştii. Avem colegi care cîntă cu texte obscene, şi atunci, pe unii-i deranjează. Plus că de la unele studiouri iese un mixaj foarte prost, şi atunci eu le dau dreptate celor care le blamează. De multe ori, l-am înţeles şi pe dl Pruteanu. Dar n-a ales oamenii potriviţi. Adrian şi Guţă nu au fost pregătiţi. Eu nu eram acasă, eram plecat în Anglia, chiar m-am uitat la emisiune pe satelit. Eu i-aş fi spus: „Da ce nu-ţi convine la mine? Textele. Bine, atunci uite cinci CD-uri şi să vedem unde nu-ţi convine". Ei vorbeau politicos, el le vorbea cu „băi". La un moment dat, am încercat să sun. Dacă intram în direct, era vai de capul lui. Îi spuneam: „Dle Pruteanu, da' de ce ai ales chiar cu maneliştii să apari la televizor? Vrei să-ţi faci publicitate prin ei? Dumneata ca ce ai venit aici: ca critic muzical sau literal, ca să ştiu ce discutăm?"

Nicolae GUŢĂ

Istoric. De cîntat, cînt de cînd mă ştiu ca om, adică de mic copil. Cunoscut sînt din '92, cînd am realizat primul album, care conţinea mai multe genuri de muzică, printre care şi manele.

Motivaţie. Mi-a plăcut acest gen. Mi-au plăcut liniile melodice, pentru că sînt foarte ritmate. În textele acestui gen de muzică se regăseşte oricine.

Creaţie. Cine crede că poate compune o manea uşor să vină la mine şi să-mi demonstreze acest lucru. Ca să compui o manea care să aibă succes, cum spunem noi, cu bătaie lungă, trebuie să ai inspiraţie ca la loto. În primul rînd, trebuie să fii un foarte bun tehnician din punct de vedere vocal, şi apoi să poţi scrie un text potrivit cu ceea ce cînţi.

Iubirea. Eu am descris dragostea în versurile mele la forma cea mai frumoasă şi cea mai finuţă. Întotdeauna am încercat să exprim partea dragostei aşa cum ea este.

Banii. Uneori am vrut să scot în evidenţă şi faptul că în iubire banii nu-şi au rostul. În viaţă îşi au rostul lor, pentru că fără ei nu se poate trăi, dar nu ocupă locul primordial, nu trebuie să ajungem sluga lor.

Duşmanii. Orice om are duşmani, indiferent de poziţia lui socială sau de starea lui financiară. La noi, la români, fenomenul să ai duşmani este mai cu predilecţie decît l-am întîlnit în celelalte locuri unde am umblat. Eu am călătorit foarte mult. Tocmai m-am întors din Frankfurt, unde am avut un turneu şi o nuntă.

Obscenităţi. Sînt contra colegilor noştri care cîntă texte vulgare, pornografice, pe care le găsesc fără rost.

Cîrcotaşii. Acest gen de muzică a cucerit 3/4 din ţară. Cei care nu-l acceptă o fac din două motive: fie deoarece cîntă un anumit gen, şi acel gen nu mai face faţă, fie că nu vrea să recunoască, pentru că ocupă o funcţie înaltă.

Promo. Cred că acest gen de manea ar trebui promovat la o scară maximă, pentru că a reuşit să spargă toate topurile. Acum 5-6 ani, în toate discotecile se cînta numai muzică străină. Acest hulit gen a reuşit să pătrundă în topuri şi acum avem şi noi ceva al nostru. Cred că e o mîndrie naţională.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Unilateralism sau multilateralism?

– SUA și Europa –

Am avut plăcerea de a colabora la o dezbatere publicată în cotidianul italian Corriere della Sera, *pe tema „Unilateralism* vs. *multilateralism – SUA și Europa". Între 22 mai și 16 octombrie, în ziar au apărut, în ritmul de două sau trei pe săptămînă, comentarii semnate de douăzeci de politologi, jurnaliști, scriitori din America și Europa. Reproduc cîteva fragmente din această dezbatere. Versiunea integrală poate fi găsită pe www.corriere.it/speciali/2004/Esteri/ multilateralismo.* **(M. V.)**

Ernesto GALLI DELLA LOGGIA

Pacea lumii, o iluzie cu totul europeană

Între Europa și Statele Unite nu există una dintre condițiile preliminare necesare pentru ca multilateralismul să coboare din cerurile cuvintelor pe pămîntul faptelor: este vorba despre acel element care s-ar putea numi „o percepție împărtășită", un mod comun de a fi loviți de realitate. Timp de jumătate de secol, prezența Uniunii Sovietice a fost un formidabil factor al percepției împărtășite. America și Europa aveau același inamic: amenințarea lui apăsa relativ egal și pe una, și pe cealaltă. Astăzi, hipermondialitatea puterii americane produce în cei care comandă la Casa Albă și la Pentagon o percepție necesarmente mondială asupra amenințărilor și o înclinație către legarea și unificarea scenariilor de risc. Asta le lipsește cu desăvîrșire europenilor: este ca și cum sfîrșitul blocului sovietic și al comunismului ar fi repartizat Europa într-un un colț „aparte" al lumii, departe de teatrele tumultuoase ale mulțimii de conflicte care agită planeta, departe, cel puțin în aparență, de pericolele care derivă din ele. Astfel încît Europa de astăzi își poate permite să fie pacifistă, pentru că la granițele sale nu sînt conflicte pe care să le resimtă drept periculoase. Poate fi pacifistă făcîndu-și iluzia că Cecenia este o problemă internă a Rusiei, că în fosta Iugoslavie, pînă la urmă, nu se știe cum, popoarele acelea turbulente vor găsi un *modus vivendi,* că pînă la urmă și conflictul israeliano-palestinian nu e o chestiune care s-o privească. Poate fi pacifistă făcîndu-și iluzia că adevăratul obiectiv al terorismului islamic sînt americanii, nu europenii. Statele Unite, în schimb, nu își pot face aceleași iluzii. Rolul lor de superputere le pune în contact cu toate războaiele, cu toate rivalitățile și tensiunile, și le obligă să se confrunte cu ele și să acționeze în consecință. Aceasta este adevărata problemă a multilateralismului. *(22 mai 2004)*

Lester THUROW

Ce s-ar întîmpla dacă am retrage trupele din Coreea de Sud?

Ar fi fost bine dacă administrația Bush ar fi înțeles necesitatea unei colaborări multilaterale înainte de aventura din Irak, dar bănuiesc că ceea ce s-a întîmplat în Irak va ajuta la înțelegerea importanței multilateralismului chiar și de către nucleul dur al neoconservatorilor din administrația Bush. [...] Nu va mai fi un al doilea Irak dacă președintele Bush va fi reales. Dar dacă intervenția în Irak a condus la o stare de haos, aceasta nu înseamnă totuși că Coreea de Nord a încetat să mai fie o problemă. Care ar fi reacția lumii dacă administrația Bush ar anunța că se spală pe mîini de problema nord-coreeană, că își retrage trupele din Coreea de Sud și că lasă statele vecine să se descurce singure cu problemele din Coreea de Nord? Date fiind dimensiunile economice, puterea militară și influența politică a Americii, multilateralismul fără participarea ei pur și simplu nu mai e multilateralism. Problema nu este de a alege între unilateralism și multilateralism, ci de a înțelege cum se poate re-crea o acțiune multilaterală eficace atunci cînd încrederea și chiar voința de a o face sînt moarte. Președintele Chirac avea mai multă dreptate decît președintele Bush în legătură cu Irakul, dar puțini americani sînt interesați să coopereze cu Franța. *(3 iunie 2004)*

Max GALLO

Oceanul Atlantic se lărgește

Europa imită pasiunile americane, este camera lor de rezonanță. Dar în același timp această „uniune euroatlantică" se sfarmă, pentru că politica unilaterală a SUA intră tot mai mult în contradicție cu interesele naționale europene. SUA combat, ca și noi, terorismul, dar metodele pe care le folosesc favorizează extinderea terorismului. Iar acum sîntem în prima linie în fața lumii musulmane, care e mai prezentă decît oricînd pe pămîntul european (probabil 10% din populația franceză). Dacă ar izbucni un conflict între civilizații, ne-am afla între ciocan și nicovală. În ciuda reticențelor americane, trebuie să strîngem alianța cu Rusia, o țară bogată în petrol și materii prime, parte a Europei istorice. Pe planul imaginarului, distanța față de SUA crește – e suficient să ne gîndim la pedeapsa cu moartea, la vînzarea liberă a armelor sau la rolul religiei în politică. Dar sînt și fapte reale care îndepărtează Europa de Statele Unite: criza irakiană a arătat că șanțul dintre SUA și popoarele europene (dintre opiniile publice mai mult decît dintre state, și dincolo de unda emoțională creată de 11 septembrie) s-a adîncit. Această autonomie de gîndire și de acțiune este singura manieră de a constrînge SUA să țină cont și de celelalte state. Multilateralism este formula elegantă pentru a desemna logica implacabilă a raportului de forțe. A o accepta și a o dori nu înseamnă a înghiți pe nemestecate cinismul unei *Realpolitik*, ci înțelepciunea experienței istorice, care arată că, fără o contraputere, orice putere – mai ales dacă este prea mare – o ia razna. *(3 iunie 2004)*

Michael LEDEEN

Dacă vreți securitate, acționați

Multilateralismul este încă posibil? Poate. Cu siguranță Statele Unite l-au căutat. În ciuda a ceea ce gîndesc mulți europeni, administrația Bush i-a invitat să ni se alăture pentru o cauză comună pe toți cei preocupați de războiul împotriva terorismului și pe toți cei care recunoșteau oroarea și pericolul reprezentate de Saddam Hussein. Eventual, a fost vinovată de prea mult unilateralism. Încercarea SUA de a obține rezoluții de sprijin din partea ONU a costat multe luni de întîrziere și poate multe vieți, pentru că le-a dat inamicilor noștri din regiune ocazia de a se pregăti pentru războiul terorist aflat acum în curs. [...] Dacă prin multilateralism se înțelege că deciziile de politică externă trebuie supuse aprobării ONU înainte de a acționa pentru protejarea intereselor naționale americane, atunci nu, mulțumesc. Iar europenilor ar trebui să le fie rușine să ceară așa ceva. Adevăratul multilateralism este nu doar posibil, dar și ușor; dacă și alte țări vor lucra pentru interesele comune, vor găsi Statele Unite pe deplin dispuse să coopereze, să accepte critici și să modifice instanțele politice pentru a-și mulțumi prietenii. Alianța Atlantică se bazează pe o cultură comună care transcende diferențele de moment pe anumite chestiuni de politică, iar prietenia dintre popoarele noastre este chiar mai puternică decît aceea dintre guvernanții noștri. Dar momentul actual este unic cel puțin printr-un aspect: nu-mi amintesc nimic comparabil cu demonizarea președintelui Bush de către elitele intelectuale europene. Mulți americani sînt critici față de Bush, așa cum au fost și față de alți președinți, dar nu vedem cu ochi buni blamul continuu și feroce la adresa liderului pe care l-am ales, îndeosebi din partea europenilor care îl compară cu Hitler sau Stalin. Știm că, fără SUA, Europa ar fi rămas sub tirania nazi-fascistă, iar Rusia ar trăi încă sub comunism. Nu ni se pare corect ca europenii să tragă toate avantajele din sacrificiul nostru și în același timp să ne blameze, pe noi și pe conducătorii noștri, cu stereotipiile cele mai jignitoare. Dacă ne găsiți atît de antipatici, atunci asumați-vă responsabilitățile pentru securitatea voastră. [...] Exponenții jihadului ne urăsc pe toți și înțeleg mai bine decît mulți dintre intelectualii și politicienii noștri că avem o cultură comună. Ca și în trecut, probabil că o amenințare comună ne va reda sensul unui scop comun și ne va reaminti că lucrurile asupra cărora sîntem de acord sînt infinit mai importante decît cele care ne despart. *(24 iunie 2004)*

Alberto ASOR ROSA

Să contracarăm vocația imperială

Europa beneficiază de o moștenire specială, care o particularizează și o poate face protagonistă în marele (dar adesea disonantul) concert democratic-capitalist occidental. Practicilor instituționale democratice, Europa le asociază o puternică vocație socială (care în SUA lipsește). În numele acestei particularități, atenuînd apăsătorul hegemonism american, poate să funcționeze ca punte între Occident și restul lumii; se poate strădui să înlocuiască instrumentele forței cu acelea ale dreptului sau măcar să încerce o trecere ceva mai riguroasă de la instrumentele dreptului la cele ale forței. Dacă Europa nu va face asta, nu va mai fi Europa. *(24 iunie 2004)*

Piero MELOGRANI

Lunga criză a Europei

Dacă Statele Unite ar trebui să cedeze, cu ele ar cădea civilizația tehnologică și democratică modernă. Miliarde de oameni ar muri. În 1750, înaintea modernității, lumea hrănea prost 770 de milioane de persoane. Astăzi s-a ajuns la 6 miliarde, iar fără hrana, îngrijirile și confortul modernității, 80% dintre ei n-ar putea supraviețui. Sarcina Europei este de a ieși din criza în care se tîrăște. Va reuși dacă va avea curaj și lideri capabili. Pe 4 iulie 1962, J.F. Kennedy propunea ca Statele Unite și Europa să semneze o Declarație de Interdependență, cu scopul de a constitui o comunitate paritară care să asigure pacea, stabilitatea și progresul social. Declarația comună nu s-a semnat niciodată, dar poate că tocmai de la ea ar trebui pornit din nou. *(29 iulie 2004)*

Mircea VASILESCU

Valorile comune ale Occidentului

„Ce spun intelectualii români despre război?", îmi scria acum mai bine de un an un prieten american, pe cînd George W. Bush hotărîse invazia în Irak. În orașele vest-europene și nord-americane era vremea manifestațiilor împotriva războiului, scriitorii și artiștii se mobilizau. N-am reușit să-i dau un răspuns clar, m-am pierdut în explicații sofisticate. Dar nu era de spus mare lucru: intelectualii români tăceau. Sau aproape.

După o vizită la București, acum cinci ani, Sergio Romano remarca într-un articol din *Corriere della Sera* dinamismul vieții intelectuale dintr-o țară cu grave probleme economice și sociale moștenite de la regimul comunist. Inteligența românească își păstrase, chiar și în anii cei mai negri ai comunismului, legăturile cu culturile occidentale. În 2003, în schimb, părea departe de dezbaterile care umpleau ziarele franceze, germane sau italiene. La fel și societatea civilă, a cărei mobilizare s-a făcut cu greu după căderea dictaturii: cînd a început războiul din Irak, cînd la Roma și la Paris piețele erau pline de protestatari, o manifestație pentru pace la București abia a adunat vreo sută de participanți; cîteva zile mai tîrziu, o manifestație pro-Bush a avut același „succes". Astăzi, cînd polemica între „unilateralism" și „multilateralism" implică, în Occident, mediile academice, televiziunile și ziarele, la noi această temă pare oarecum străină: știm despre ce e vorba, dar ne comportăm ca și cum n-ar fi treaba noastră. Iată de ce.

Occidentul este încă perceput la noi ca „o unică lume", pe care în timpul comunismului eram obișnuiți să o numim „lumea liberă". După cincisprezece ani de tranziție, în opinia publică din România contează *valorile comune* ale lumii occidentale: convalescenți după apartenența la lagărul sovietic, ne îndreptăm grăbiți spre „Occident", cuprinși încă de frustrări și de amintiri urîte, căutăm înfrigurați un alt Frate mai mare – unul bun, de data asta. Diferențele ideologico-politice dintre Europa și Statele Unite ni se par simple nuanțe, accesibile numai celor care se pricep. Puținii intelectuali, care s-au pronunțat în legătură cu războiul, au fost mai curînd proamericani: pentru o societate ca a noastră, care avea o recentă experiență a dictaturii, intervenția americană însemna înainte de toate alungarea lui Saddam Hussein și eliberarea poporului irakian, deci o cauză dreaptă. În plus, în timpul regimului comunist se instituise în România un adevărat mit în legătură cu „venirea americanilor": reprezentanții elitelor și ai clasei mijlocii încarcerați de regimul comunist – de la foștii politicieni de dreapta la socialiștii „deviaționiști", de la preoții greco-catolici la țăranii care nu voiau să intre în noile cooperative create după model sovietic – erau convinși că „americanii nu ne vor lăsa în mîinile rușilor". N-a fost așa, americanii au venit abia după 1990, prin cablu: explozia televiziunilor private ne-a făcut cadou filmele de peste Ocean cu super-eroi, *marines* neînfricați și justițiari, repede intrați în imaginarul unui popor care pînă în 1989 avea doar două ore de televiziune pe zi, integral dedicate „eroului între eroi", Nicolae Ceaușescu. Nu se punea problema audienței...

Cînd Donald Rumsfeld irita Parisul și Berlinul făcînd distincția între „vechea" și „noua" Europă, în fond avea dreptate. Încă nu reușim să trecem pragul dintre „noi, est-europenii" și „voi, occidentalii". Vestea bună este că, dornici să regăsim valorile comune ale lumii occidentale, am putea avea o contribuție la definirea altui „noi", care să ne cuprindă pe toți. *(apărut în* Corriere della Sera, *16 octombrie 2004)*

***Ernesto Galli della Loggia** este profesor de Istoria partidelor politice la Universitatea din Perugia și editorialist la* Corriere della Sera.

***Max Gallo** este istoric și scriitor francez, autor al mai multor volume despre regimurile fasciste din Europa, dar și ale unor biografii de succes (Victor Hugo, Napoleon, De Gaulle). (www.maxgallo.com)*

***Lester Thurow** este profesor de economie și management la Massachussets Institute of Technology. Cea mai recentă carte a sa este* Fortune Favors the Bold: What We Must Do to Build a New and Lasting Global Prosperity. *(www.lthurow.com)*

***Michael Ledeen** este* resident scholar *la American Enterprise Institute și editorialist la* National Review. *A fost consilier pentru probleme de securitate la Casa Albă în timpul lui Ronald Reagan. A publicat mai multe volume de politologie.*

***Alberto Asor Rosa** este directorul Departamentului de Studii Lingvistice și Literare de la Universitatea „La Sapienza" din Roma și unul dintre cei mai importanți critici și istorici literari italieni.*

***Piero Melograni** a fost profesor de științe politice la Universitatea din Perugia între 1971-1996 și, din 1995, deputat în Parlamentul italian din partea Convenției Liberale. A făcut parte din grupul care a redactat* Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Incorect

Deşi corectitudinea politică (PC) se afişează ca *practică* a condiţiei postmoderne, nimănui nu-i scapă ipocrizia militanţilor săi. Căci e nevoie de ceva făţărnicie pentru a primi (în adîncul conştiinţei) şi a exprima (în public) nişte chestii evident eronate de tipul: „nu există adevăr ferm, totul e fluid, pînă la confuzie... Diferenţa dintre bine şi rău e un simplu & niciodată inocent construct ideologic! Aparenţele disimulează inavuabilul... Orice acţiune se reduce la contextul care a generat-o“... Sau: „nu există criterii obiective de fixare a ierarhiilor sociale şi axiologice“...

Pe măsură ce meditez la răspîndirea acestor vederi în anumite universităţi occidentale (şi în cele româneşti, dornice să le imite), ajung la concluzia că moda respectivă stă sub semnul viitorului anterior. Las la o parte faptul că susţinătorii noii doctrine se comportă deja ca nişte agenţi represivi: dumnealor condamnă pe oricine nu le cîntă în strună, instrumentează procese de intenţie, îi excomunică pe rebeli ş.a.m.d. Cu asemenea metode, oficianţii PC le vor deveni odioşi multora şi îi vor fascina doar pe cei obsedaţi de protecţia unui stăpîn. Problema neocomisarilor constă în neputinţa de a oferi cuiva bonificaţii substanţiale. E posibil să aibă fonduri şi energie vindicativă, dar pare-mi-se că nu vor reuşi să construiască nimic pe nimicul deconstrucţiei generalizate. Cum să recompensezi fidelităţile dacă respingi ordinea ascendentă a firii? Cum să distribui dividende în lipsa unui rezervor de valori acceptate? Nici un mesianism – şi, după Hristos, au apărut sute de falşi Mesia – nu poate trăi numai din prozelitism. Ca să rămîi credibil, ai nevoie de o Poveste, nu de ştirea că poveştile s-au sfîrşit. Indiferent de numele său, *ficţiunea exemplară* rămîne singura pîrghie de reproducere a memoriei colective. Dar: ce mai poate fi exemplar în mulţimea verdictelor mutual anihilate la care apelează PC? Şi pe ce se va sprijini „brava lume nouă“ a relativismului, dacă ea implică delegitimarea oricărui fundament – imanent sau metafizic – al convieţuirii?

Eu unul, credincios vizitat de nostalgia revoltei, mi-am imaginat adesea *finalul* apostaziei predicate în epoca modernă şi desăvîrşite astăzi. Rezultat: dubiul subminează orice aserţiune, scepticismul triumfă dogmatic, agnosticismul devine imperativ, se prevesteşte moartea Omului (ca unic revers al morţii lui Dumnezeu)... Să mă bucure o atare perspectivă? Mi se pare, dimpotrivă, că ea îmi promite cel mai terifiant dintre coşmaruri! Refuz, prin urmare, o evoluţie societală care m-ar obliga să trăiesc într-o asemenea minciună cu statut de adevăr virtual. Îmi recunosc, umil, aşteptarea ca existenţa terestră să corespundă unei *adevărate* semnificaţii. Şi îmi declar, fără jenă, speranţa că *sufletul* (ca metaforă vie) se va manifesta şi după moartea noastră biologică...

Ireligiozitatea corectitudinii politice i-a oprit pe studioşi din drumul lor hermeneutic către originea *protestantă* a fenomenului. După mine, asistăm la metamorfoza postmodernă a pietismului de filiaţie metodist-calvinistă. În versiunea sa laică, doctrina dublei predestinări (care, negînd liberul arbitru, anulează relevanţa *faptelor bune* & divinizează *textul* Scripturii) s-a combinat cu nevroza culpabilizării postcoloniale şi cu sectarismul „minorităţii elective“. O reţetă babilonică şi cam atît.

Amintiţi-vă că Martin Luther a redactat cîndva un tratat numit *De servo arbitro*. Mi-a plăcut întotdeauna personajul (cu truculenta lui biografie) şi am admirat iconografia plăsmuită de prietenii săi, Cranach & Dürer.

Dincolo de preţuirea pe care i-o arăt nevricosului reformator, resping totuşi pretenţia succesorilor săi de a mă anunţa că sînt *liber* dacă le preiau discursul, în vreme ce devin „servul“ prejudecăţilor medievale atunci cînd mă raportez, bunăoară, la autoritatea Sinoadelor Ecumenice... Dacă asta se cheamă „incorectitudine“ (politică, sau de altă natură), revendic satisfacţia de a mă purta în consecinţă.

Silviu LUPAŞCU

Oamenii deştepţi nu votează niciodată

George Bernard Shaw (1856-1950) a descris, cu ironie aneantizatoare şi cinism strălucitor, atitudinea „oamenilor deştepţi“ faţă de comedia electorală şi faţă de comedia complementară a anarhismului sîngeros.

„UNDERSHAFT: (...) Mulţimea completează cu evlavie buletinele de vot şi îşi închipuie că-şi guvernează stăpînii, dar buletinul de vot care guvernează în realitate este cel care-nveleşte-un glonţ!

CUSINS: Poate că tocmai de-aceea, ca majoritatea oamenilor deştepţi, eu nu votez niciodată.

UNDERSHAFT: Să votezi? Haida-de! Cînd votezi, nu faci altceva decît să schimbi numele celor din guvern. Cînd împuşti, atunci răstorni guvernul, încep noi epoci; dărîmi o ordine veche şi-nscăunezi una nouă.“[1]

Întreaga realitate şi irealitate a României electorale se regăseşte în principiile enunţate în acest dialog. Exegeza sa este, desigur, dificilă. Se prea poate ca Shaw să fi înţeles „dărîmarea ordinii vechi“ şi „înscăunarea ordinii noi“ printr-un dinamism politic asemănător cu revoluţia bolşevică. În mod ironic, ultima replică citată este rostită de un magnat din industria armamentului. În mod cinic, palingenezic, aceleaşi mijloace „electorale“ par să fie adecvate şi în cazul oligarhiilor postcomuniste din Europa de Est, la începutul secolului XXI. Spaţiul mioritic-politic prezintă însă un inconvenient major: românii postcomunişti îşi votează cu docilitate păstorii orbi, alienaţi, sau absentează cu tristeţe, încărcaţi de resentimente refulate şi de resemnarea inexistenţei în istorie. Nu vor substitui niciodată voturile sau non-voturile prin împuşcături.

Dimensiunea electorală a împuşcăturilor imaginare, utopice nu este însă neglijată de idealişti, de artişti, de nostalgicii unei răsturnări radicale a comunismului. Ceea ce nu s-a întîmplat la nivelul timpului istoric, în decembrie 1989 şi pe parcursul anului 1990, ar fi trebuit să se întîmple şi chiar s-a întîmplat, la nivelul timpului istoric utopic, ideal. Incongruenţa dintre timpul istoric şi timpul istoric ideal explică, poate, de ce majoritatea alegătorilor au certitudinea faptului că a avut loc o răsturnare a comunismului, deşi o astfel de răsturnare nu a avut loc, de vreme ce foştii prim-secretari şi colonei continuă să guverneze, iar comunismul a continuat prin postcomunism. Dacă ar fi trăit în Balcani, Che Guevara ar fi fost un activist de pardid lamentabil şi un politician patetic, corupt.

Ofensiva timpului istoric ideal asupra timpului istoric este însă remarcabilă. Presiunea utopiilor non-comuniste (mitul capitalismului, mitul integrării, mitul bunăstării) a generat discontinuităţi profunde în „ordinea“ comunistă, care s-au metamorfozat în germeni ai unei noi „ordini“, o „ordine europeană“, încă greu de definit în multitudinea ipostazelor sale est-europene. Datorită faliei sau rupturii dintre timpurile istorice, aristocraţii comunişti-postcomunişti au înlocuit superficial limba de lemn a societăţii multilateral dezvoltate cu limba de lemn a integrării europene şi nord-atlantice. Retorica tiraniei comuniste s-a transformat în retorica supravieţuirii postcomuniste. Dacă, prin absurd, în următoarele săptămîni ar avea loc o invazie arabă în Europa de Sud-Est, aceiaşi indivizi cameleonici care au guvernat în comunism şi postcomunism ar sufoca spaţiul public şi mass-media, cu turbanul bine îndesat pe cap şi cu *Qur'an*-ul sub braţ, propovăduind valorile civilizaţiei islamice. Iar dacă invazia arabă ar fi urmată de o invazie chineză, postcomuniştii islamizaţi ar îmbrăca veştminte de mandarini, ar înghiţi *ginseng* şi ar rosti cu evlavie precepte maoiste-confucianiste. Într-un asemenea context utopic, numai politologii rafinaţi ar şti că vechii-noi conducători nu sînt, de fapt, decît nişte bieţi oameni fără dumnezeu şi avizi de putere.

Puterea postcomunistă poate fi simbolizată prin imaginea unei cetăţi asediate, a cărei garnizoană a pierdut incinta împrejmuită cu ziduri şi s-a retras în citadelă. În mod asemănător, prin măsurile economice-politice şi privatizările impuse de Comunitatea Europeană, puterea postcomunistă s-a retras din spaţiul bancar şi din spaţiul industrial, dar instituţiile statului perdurează, ambuscate în citadelă. Din păcate, nici un trust străin nu va cumpăra Parlamentul. Este foarte posibil ca nici măcar fabricanţii de dinamită, de talia lui Undershaft, să nu fie interesaţi, deşi „dinamita“ politică vest-europeană provoacă implozii în lanţ, la nivelul structurilor de putere comuniste-postcomuniste. În consecinţă, românii sînt constrînşi să voteze, fără a recurge la privilegiul redemptor de a folosi buletinele de vot pentru a înfăşura gloanţe.

Puterea postcomunistă a inventat libertatea constrîngătoare, ca o perpetuare a non-libertăţii tiranice din timpul comunismului. Pentru că depinde, în mod aparent, de comedia electorală, sistemul politic alocă fiecărui alegător o raţie de libertate electorală, a cărei utilizare are drept finalitate perpetuarea sistemului. Sistemul politic este atît de perfid, încît se reconstruieşte, la împlinirea fiecărui ciclu electoral, prin irosirea libertăţilor electorale individuale. El transformă libertatea individuală într-o sumă de gesturi prestabilite, convertibile în surse de regenerare a sistemului. Alegătorii trebuie să voteze un număr redus de eligibili, care reîntemeiază sistemul politic şi care au fost propulsaţi în poziţii eligibile de hazardul calculat al sistemului politic. Prin iluzia libertăţii electorale, sistemul îşi postulează unicitatea, necesitatea.

Prin vocea filosofului Cusins, Bernard Shaw afirmă că singurii oameni liberi sînt oamenii inteligenţi, cei care nu votează niciodată şi invalidează în mod anarhic sistemul politic. Libertatea constrîngătoare, libertatea limitată în mod absurd de aberaţiile sistemului politic, nu poate fi răscumpărată decît prin afirmarea anarhică a libertăţii absolute, contemplative, a libertăţii autentice, care se situează în afara sistemului. Această libertate inaugurează un spaţiu politic pur, al revoltei şi rememorării libertăţii primordiale, în afara spaţiului politic guvernat în mod totalitar de sistemul politic postcomunist. Absenteismul dobîndeşte dimensiuni de „ordine nouă“, susceptibilă să răstoarne „ordinea veche“. Invulnerabil în faţa votului pseudo-democratic, sistemul se dezintegrează spontan în faţa utopiei non-votului, a votului ocultat în non-existenţă politică, absentat în absenţă.

Dincolo de neînţelegerea electorală, se întrevede solidaritatea absenteismului. Este non-spaţiul politic unde se întîlnesc românii care s-au eliberat de sortilegiile *Mayei* politice graţie inteligenţei, înţelepciunii şi curajului de a anihila, prin utopii entuziaste sau doar prin tristeţe, resemnare şi oboseală, zidurile labirintului politic. În mod surprinzător, în casta ocultată a absenteiştilor se întîlnesc ţărani din satele de munte şi intelectuali rafinaţi, adolescenţi şi septuagenari, tradiţionalişti şi exilaţi, deznădăjduiţi şi vizionari, oameni care dispreţuiesc şi oameni care acuză, idealişti şi anarhişti. Un absenteism generalizat ar vida scena politică, ar reprezenta întrepătrunderea dintre timpul istoric şi timpul istoric ideal, precum şi dezintegrarea sistemului politic prin revolta castei absenteiştilor împotriva castei politicienilor. Haotic sau pur, distrugător sau ziditor, înţelept sau nebunesc, acest *katharsis* le va permite românilor să-şi exprime voinţa politică, să se reidentifice cu adevărul seren al democraţiei.

Pentru că nu subestimează exploziile sufleteşti autentice, Undershaft ar respecta o asemenea deflagraţie, iar Cusins ar jubila în societatea oamenilor inteligenţi, care nu votează... Dar, desigur, „dinamitarea“ sistemului politic prin absenteism nu se va întîmpla, *it's not gonna happen*. La fel ca şi republica platonică, republica absenteismului transgresează cu greu limitele bibliotecilor, pragul nevăzut dintre istorie şi utopie, deşi rememorează libertatea absolută, paradigmatică, situată dincolo de spaţiul politic. Carnavalul politic se va revărsa pe străzi şi în spaţiile mediatice, circul electoral îşi va încărca recuzita prăpădită în furgonetele timpului istoric şi va bîntui, inutil, ireversibil, oraşele, tîrgurile şi satele. Realitatea revoltei, a refuzului electoral, a libertăţii atotputernice va rămîne realitatea reală, supra-realitatea onirică[2], paradisiacă, mesianică, ocultată dincolo de realitatea iluzorie a spectacolului politic. Indivizii încătuşaţi de libertăţi constrîngătoare îi vor contempla cu nostalgie razele rătăcite pe cerul întunecat de aripile demonilor şi arhonţilor politici. Comunitatea oamenilor revoltaţi, a oamenilor care spun „nu“[3], se va perpetua în catacombele timpului istoric ideal, va cultiva energiile şi germenii libertăţii autentice, a cărei venire este anunţată de păsările ideologice ale viitorului. Ei sînt singurii care ştiu că întîlnirea dintre timpul istoric şi timpul istoric ideal este inevitabilă.

---

1. *Cf.* George Bernard Shaw, *Maiorul Barbara*. Trad. N. Argintescu-Amza, *Teatru*, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1956, p. 337.

2. *Cf.* André Breton, *Manifestes du surréalisme*, Gallimard, Paris, 1992, p 24: „Cred în contopirea viitoare a celor două stări, în aparenţă atît de contradictorii, visul şi realitatea, într-un fel de realitate absolută, de supra-realitate, dacă o putem numi astfel.“

3. *Cf.* Albert Camus, *L'Homme révolté*, Gallimard, Paris 1951, p. 27: „Ce înseamnă un om revoltat? Un om care spune nu. Dar refuzul său nu este o renunţare: el este totodată un om care spune da, din primul impuls.“

EDITURA POLIROM

Gellu Naum
Despre identic şi felurit

Umberto Eco
Misterioasa flacără a reginei Loana

Sophie Kinsella
Mă dau în vînt după cumpărături

Vladimir Makanin
Underground

Suplimentul de CULTURA
Apare sîmbăta
Un săptămînal realizat
în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

www.polirom.ro

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

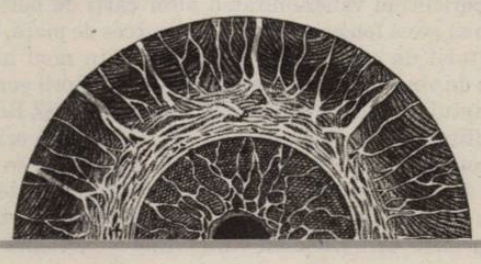

Delir contagios

N-am mai citit o bună bucată de vreme revistele şi ziarele franţuzeşti (nici măcar *Le Figaro,* să mă ierte Dan C. Mihăilescu, alt figarofil). Şi asta pentru că se apropiau alegerile din SUA, iar mai toată presa franceză a intrat într-un acut delir anti-Bush, delir agravat atît de antiamericanismul vechi al francezilor (atît de lucid analizat, acum doi ani, de J-F. Revel şi de Philippe Roger) cît şi de obstinaţia stîngii franceze de a vedea, peste tot, efectele devastatoare ale imperialismului american, ale mondializării şi ale aşa-numitului „ultra-liberalism". În schimb, am avut, fără motiv, o insomnie rebelă (era să zic „de zile mari") chiar în noaptea scrutinului; m-am trezit pe la trei şi un sfert şi, din reflex, am deschis televizorul. M-am fixat destul de repede pe TV5. Se aştepta victoria lui Kerry, iar moderatorul făcea din înfrîngerea lui Bush o chestiune de viaţă şi de moarte precum şi o condiţie *sine qua non* a unui viitor luminos pentru Franţa şi pentru Europa (de fapt, ca să citez exact, pentru întreaga lume). Invitaţii de pe platou, cu rari excepţii (cum ar fi istoricul André Kaspi), tunau şi fulgerau împotriva lui Bush, duşmanul de moarte al democraţiei. După euforia iniţială, pe măsură ce veneau rezultatele, comentatorii şi invitaţii se mobilizau, declarau patetic că situaţia e încă incertă şi că e posibil totuşi un deznodămînt fericit. Dar nici măcar prestaţia inevitabilului Bernard-Henri Lévy nu a putut schimba soarta cea crudă şi nedreaptă. Unde mai pui că Romain Gupfil, cineast, fost stîngist convertit la cauze mai puţin revoluţionare, a turnat gaz peste foc declarînd că îl miră dorinţa fierbinte a francezilor de a-l vedea pe Kerry cîştigător, întrucît programul acestuia prevede că retragerea treptată a trupelor americane din Irak nu se face decît prin înlocuirea lor, tot treptată, cu trupele statelor europene din NATO. În final, moderatorului îi curgea sudoarea pe faţă, devenise de un roşu apoplectic şi a decis, brusc, să încheie emisiunea.

Credeţi cumva că presa franceză s-a arătat după aceea mai moderată? Ei bine, săptămînalul de stînga *Le Nouvel Observateur* pune pe copertă chipul sumbru al lui Bush pe fond negru şi titrează, profetic: „Bush 2 mai rău ca Bush 1". (Între timp, pe TV5, văzusem reportaje despre familii de americani, oameni cu concepţii progresiste, pregătindu-se să emigreze în Canada...). Jacques Julliard compară alegerea lui Bush cu înfrîngerea socialistului Jospin (în 2002) de către Le Pen şi intrarea acestuia în turul doi. Alţii anunţă toate calamităţile (ultra-liberale) posibile. E citat un editorialist de la *New York Times*, Paul Krugman, care – după ce mărturiseşte: „Mi-e frică" – arată că victoria lui Bush a scindat America în două, aşa cum a fost în Franţa cu Afacerea Dreyfus (şi spune apoi, glumind pe jumătate: „Da, va trebui să învăţ franceza, cînd voi depune cererea de azil"). Aş observa aici că filosoful Levinas povestea undeva cum a ajuns familia lui, de evrei lituanieni, în Franţa. Auzind că Afacerea Dreyfus a provocat un asemenea scandal şi o asemenea scindare a populaţiei, tatăl lui Levinas a exclamat: „O ţară unde lumea se «sfîşie» pentru soarta unui oarecare căpitănaş evreu e o ţară unde trebuie să te duci cît mai repede ca să te stabileşti acolo".

Cum să explici inexplicabilul? Se cere ajutorul psihanalizei: complexul de inferioritate, voinţa de a se elibera de sub tutela unui tată autoritar etc. care motivează şi faptul că, atît de sigur pe el pe parcurs, Bush era la începutul campaniei asemenea „unui iepuraş *(ia te uită!* – n.m., A.C.) aflat în bătaia farurilor unei maşini". Se imaginează scenariile cele mai sinistre, pornindu-se de la programul lui Bush: reducerea fiscalităţii, scăderea cotei de impozitare (ce îi favorizează – ştim bine – doar pe cei bogaţi), privatizarea parţială a asigurărilor sociale, reforme în educaţie etc. Şi alte asemenea grozăvii... Ce să mai zicem de faptul că, în concepţia lui Bush, trupele americane se vor retrage din Irak, dacă totul va merge bine, începînd cu decembrie 2005 (şi nu după alegerile programate în ianuarie, cum crede – dar ştim noi ce crede domnia-sa cu adevărat? – Adrian Năstase)? Progresiştii din întreaga lume intră, se pare, într-o dramatică perioadă de traversare a deşertului. Ţările europene occidentale sînt în stare de şoc: mai rău, ura europenilor împotriva lui Bush şi a administraţiei sale neoconservatoare s-ar putea transfera asupra americanilor de rînd, socotiţi responsabili de alegerea unui asemenea preşedinte. Bush e vinovat, scrie alt comentator, pînă şi de faptul că, adoptînd un discurs mai dur, l-a obligat pe atît de sobrul şi de inteligentul Kerry să-şi piardă calmul şi să fie mai agresiv...

Toate astea sînt – nu credeţi? – surprinzător de asemănătoare cu temele campaniei pesediste împotriva lui Traian Băsescu şi a Alianţei D.A.: Băsescu e agresiv, e anti-intelectual (n-a auzit de Cărtărescu!), propune cotă unică de impozitare ca să-i jecmănească şi mai mult pe cei săraci şi să-i protejeze pe cei bogaţi (aici, adaug eu, Băsescu e şi incoerent: în definitiv, cei mai mulţi bogaţi sînt în PSD), vrea să fie alături de americani în infernul din Irak (pe cînd Năstase ştie deja cînd se întorc acasă băieţii noştri: în iunie), asmute împotriva României guvernele Franţei şi Germaniei, iar dacă Băsescu va fi ales, atunci riscăm ca pînă şi francezii şi nemţii să ne dispreţuiască pentru faptul că am optat pentru un aşa preşedinte etc., etc.

Dezastrul din America, conchide cu tristeţe alt comentator de la *Nouvel Observateur* arată că, acum, alegerile se cîştigă la centru-dreapta. Asta e. Cum se spune în popor, să-i fie comentatorului gura (mă rog: pana) aurită.

Alex. Leo ŞERBAN

mă enervez, deci exist

...Exist, deci îi enervez pe alţii

„Dialog"

După un schimb de scrisori pe *www.liternet.ro* – ce promitea un dialog lămuritor şi nuanţat –, un vechi fost coleg şi amic a încheiat, abrupt, comunicarea dintre noi, trecîndu-mă de la persoana a II-a la a III-a şi continuînd a discuta (de unul singur, pesemne) generalităţi... Ca şi cum nici nu aş (mai) fi existat în propoziţie... Ca şi cum poziţia mea – rezonabilă, cred – ar fi devenit, brusc, *non grata*...

„Vina" mea? Neaderenţa la gîndirea de grup. Refuzul înrolării în mantra anti-Bush. Taxarea dogmei care spune că „nu există Adevăr (Artă) în afara Stîngii".

OK, dar *care* „stînga"? Pînă şi unui dogmatic de stînga îi va fi devenit perceptibil – sper – faptul că există, din China şi pînă-n Venezuela, o *stîngă plurală*. Că PSD-ul nostru (luăm doar un exemplu) este *altceva* decît partidul democrat din SUA. Că laburismul britanic este *altceva* decît socialismul francez. Că între stînga din Italia şi aia din Zimbabwe nu prea se văd asemănări. Ba – chiar – că un comunism *à la française* este puţintel diferit de comunismul *à la Fidel*... Dacă e vorba de degradeuri, atunci să optăm: unii vor roşu aprins, alţii roşu cu picăţele, unii merg de-a dreptul pe roz! Cît despre anarhismul de stînga, acela are mai multe în comun cu anarhismul de dreapta decît cu stînga. Extremele se ating.

Amicul în cauză îmi „recomanda", întru edificarea mea estetică, un pomelnic de nume. Artişti, nu-i aşa, „angajaţi". O să trec peste întrebarea la îndemînă – „angajaţi de cine?" –, pentru că *acestui* tip de angajament îi repugnă glumele pe socoteala sa; dar o să întreb: sînt, toţi aceştia, parte a unui canon obligatoriu? Există vreo obligaţie, din partea oricui pe lumea asta, de a-i „gusta" cu orice preţ?! Sau avem – încă! – dreptul, în calitate de consumatori (vai, *nomina odiosa!)* de artă, să-i alegem – din supermarketul aferent – pe aceia care ne plac?... Sau alegerea este, fatalmente, conotată ideologic, şi-atunci sîntem pasibili de firul roşu al denunţului?... Sau însăşi „plăcerea" este vinovată, iar hedonismul un delict, cum par să rezoneze – la unison – stînga antiglobalistă & anticorporatistă şi dogmele religioase, cu care are (fără s-o ştie) atîtea în comun...?

Există un fundamentalism „discret", cu atît mai pernicios, cu cît se travesteşte în aparenţe de toleranţă şi dialog. Ca orice fundamentalism, este iritat de nuanţe, de „diversităţi culturale" şi – de fapt – de dialog. Acest fundamentalism a monopolizat cîteva arme de comunicare – „deturnarea" estetică, agitpropul, satira şi contestaţia – şi vai şi-amar de acela care are tupeul să le-ntoarcă-mpotriva propriilor redute! Critica – spun păzitorii acestui templu – fi-va veşnic la stînga, acum şi-n vecii vecilor, amin... Ei bine, tovarăşi, eu vă spun doar atît: pe mine să nu contaţi!

citit auzit

„Să fie *The Plot Against America* – ultimul roman al lui Philip Roth, apărut în preajma alegerilor din 2 noiembrie – la fel de ezoteric ca *The Da Vinci Code* (best-seller-ul mondial al lui Dan Brown)?", se întreabă *Les inrockuptibles* din 20-26 octombrie. Se pare că ziariştii englezi şi americani şi-au smuls părul din cap, încercînd să decripteze un eventual mesaj politic în această poveste despre aviatorul Charles Lindbergh, ales preşedinte al SUA în 1940 şi refuzînd să ia parte la războiul împotriva lui Hitler – ba chiar, pornind persecuţiile împotriva evreilor americani... Roth însuşi scrisese în cotidianul *New York Times* că „unii vor lua această carte ca un roman-cu-cheie despre actualitatea americană", explicînd că aceştia bat cîmpii. *Times Litterary Supplement* i-a răspuns, spunînd că „este imposibil să citeşti această carte, în care alegerile aruncă Statele Unite într-un univers alterat, fără să te gîndeşti la situaţia actuală a Americii." Cît despre *Jerusalem Report Magazine,* aceasta îi reproşează lui Roth că „nu se interesează cîtuşi de puţin de soarta negrilor în această descriere a luării puterii de către rasişti şi fascişti"! Un caz – încă unul! – în care ziariştii „ştiu mai bine" ce-a vrut să spună autorul? O situaţie – încă una? – în care ceilalţi văd într-o carte doar ceea ce vor să vadă? Sau, poate, „simpla" tentaţie de a-ţi adjudeca un text, transformîndu-l în „creaţie colectivă"?... Întrebările rămîn deschise.
(a. l. ş.)

Din ţînţar, doctrinar!

De cîtăva vreme am publicat în revistă machete publicitare ale filmelor difuzate de Independenţa Film. Era un *parteneriat media*: noi publicam machetele, firma cu pricina ne punea sigla pe afişe, programe etc. N-aveam un contract, ne bazam pe buna înţelegere şi, mai ales, redacţia noastră considera că producţiile cinematografice aduse în România de Independenţa Film (filme de autor, în general europene) merită prezentate publicului. Am refuzat să publicăm o machetă pentru filmul *Fahrenheit 11/9* de Michael Moore şi de atunci ni se tot spune – în public sau în e-mail-uri – că sîntem de dreapta, şovini, vînduţi lui Bush, că facem cenzură stalinistă şi alte lucruri la fel de negîndite şi prost plasate. Aşa că precizăm: 1) n-am făcut reclamă pentru numitul film *pentru că ni se pare că nu merită;* 2) o publicaţie nu poate fi obligată să facă reclamă pentru orice; 3) cenzura este cu totul altceva; 4) a porni un război ideologic de la acest mărunt episod înseamnă a face din ţînţar, doctrinar.

În rest, publicul va decide. Dacă va dori, va ţine cont şi de cronicile despre filmul lui Michael Moore publicate în revista noastră. Atît.

Dilema veche

Magdalena MĂRCULESCU-COJOCEA

Cartea care desparte

– despre Salonul de carte de la Frankfurt (6-10 octombrie) –

Se ştie prea bine că Salonul de carte de la Frankfurt este cea mai importantă întîlnire a lumii editoriale. Este un prilej perfect de a te orienta asupra celor mai noi sau celor mai stabile tendinţe din lumea cărţii, dar şi de a sesiza cele mai îngrijorătoare probleme care afectează piaţa de carte. Pe scurt, timp de cîteva zile pe an, Frankfurtul devine un imperiu al cărţii. Sau, altfel spus, un mini-oraş cu suprafaţa măsurabilă în kilometri, prin care te poţi deplasa cu ajutorul benzilor rulante şi, la nevoie, chiar al autobuzelor.

Anul acesta, salonul s-a desfăşurat între 6 şi 10 octombrie, a reunit 6.691 expozanţi din 110 ţări, a întregistrat un număr de 270.413 vizitatori şi a avut drept oaspete de onoare lumea arabă. Atît Volker Neumann, preşedintele Tîrgului de carte, cît şi Dieter Schormann, preşedintele Asociaţiei germane a editorilor şi a librarilor *(Börsenverein)* s-au declarat încîntaţi de desfăşurarea evenimentului, care anul acesta ar fi confirmat şi chiar depăşit aşteptările editorilor prezenţi şi ale vizitatorilor.

Invitatul de onoare al Salonului de carte – lumea arabă – a beneficiat de o suprafaţă de 4.000 m^2 de expunere, în care au fost prezente cărţi publicate în 19 ţări ale spaţiului arab, şi de evenimente diverse (conferinţe, mese rotunde, expoziţii şi concerte) focalizate pe ideea raportului actual dintre modernitate şi tradiţie în culturile respective. Dimensiunea tradiţională a vieţii intelectuale şi sociale din lumea arabă s-a bucurat, se pare, de o uşoară preeminenţă în raport cu prezentările care mizau pe modernitate, creînd un oarecare contrast între cele două tendinţe aflate în competiţie. Cu titlu de curiozitate, de pildă, opţiunea ministrului libanez al Culturii de a trimite la Frankfurt trupa de dans Caracalla (al cărei stil aminteşte de poveştile din *1001 de nopţi),* ca trupă reprezentativă pentru spiritul cultural şi artistic al Orientului, a întrunit dezaprobarea Beirutului.

Evident, nu au lipsit nici micile animozităţi: protestanţi evrei au fluturat steaguri israeliene şi americane, considerînd decizia de a alege lumea arabă ca invitat de onoare drept un scandal. Simon Wiesenthal Center, un grup pentru apărarea drepturilor evreilor, a depus plîngere împotriva faptului că editorii arabi au expus în standurile Tîrgului literatură cu un caracter antisemit. Era vorba despre cele şase, şapte cărţi din Egipt, Liban, Siria şi Libia care îl glorificau pe ultimul lider al grupului radical palestinian Hamas, negau Holocaustul şi atacau Serviciul secret israelian Mossad. Autorităţile germane au decis să nu cenzureze cărţile în cauză, mizînd pe ideea libertăţii de expresie în vederea concilierii acestui conflict.

Şi acum, de la o controversă politică să trecem la o controvesă editorială: piaţa germană de carte a lansat, începînd cu luna martie anul acesta, un nou tip de *best-seller.* Este vorba despre Colecţia de beletristică SZ Bibliothek, creată de revista münchenează *Süddeutsche Zeitung,* care conţine 50 de titluri din literatura secolului XX, prezentate în ediţie *hardcover,* dar subvenţionate şi, deci, vîndute la preţuri de 5 ori mai mici decît preţul real. Succesul a fost enorm: 5 milioane de exemplare cumpărate în numai 7 luni. Întrebarea este dacă acest fenomen susţine piaţa de carte în sensul în care, stimulînd vînzările (graţie preţurilor accesibile), stimulează automat gustul pentru lectură şi deci, în termeni generali, pentru „consumul de carte", sau – dimpotrivă – o inhibă, saturînd cererea literară şi periclitînd vandabilitatea altor cărţi de beletristică. Cert este că acest fenomen, cu evident succes de piaţă, forţează producătorii de carte să-şi diminueaze în mod artificial preţurile de vînzare la volumele existente. Editorii germani se tem de faptul că această experienţă iniţiată prin SZ Bibliothek induce cititorilor, în mod absolut eronat, ideea că orice carte poate fi ieftină. Se mai tem şi de faptul că povestea se va repeta. Şi pe drept cuvînt: Weltbild a preluat deja ideea de la *Süddeutsche,* lansînd de curînd o colecţie ieftină de 50 de titluri de succes (printre care Stephen King), într-o excelentă prezentare.

Dincolo de politici şi strategii editoriale sau poate, tocmai graţie lor, Frankfurt 2004 rămîne un miraj. Cea mai puternică impresie mi-a fost creată de imensa hală a editorilor de limbă engleză, în care Harper Collins sau Random House sau Penguin tronau pe sute de metri pătraţi, suprafeţe pe care cu greu le puteai numi standuri, ele fiind de fapt adevărate *cities of books*. De asemenea, m-a impresionat Forumul Management, cu Centre for Publishing Solutions and Book Trade Services, o adevărată industrie informaţională ce susţine producţia de carte. Şi mi-au mai plăcut foarte foarte mult: standul naţional al Croaţiei, cel al Slovaciei, al Poloniei şi Ungariei. De ce? Pentru că erau tare cochete, includeau expoziţii, recepţie, loc de discuţii cu editorii şi autorii, ecrane cu proiecţie non-stop, muzică, design, atmosferă şi multă informaţie. Din păcate, şi de data aceasta, standul naţional al României a contrastat cu ele: era prea modest, prea simplu şi cu totul lipsit de personalitate.

Dana GRIGORCEA

A fi sau a nu fi un *best-seller*

Scena literară din Germania devine din ce în ce mai internaţională. Romane semnate Dai Sijie, Mark Haddon, Niccolo Ammaniti sau Monica Ali reprezintă prestigiul unei edituri, dar uneori şi ruina ei. Drepturile de autor pentru un *best-seller* străin ating uneori cote inflaţionale. În acest context, editurile promovează o seamă de autori necunoscuţi, în speranţa că ar putea deveni cîndva staruri. Pentru identificarea scriitorilor străini care ar putea avea succes în Germania, editurile apelează la „cercetaşi literari" (în germană *Literaturscout).* Cu ajutorul cercetaşului care anticipează impactul unui scriitor încă neafirmat, editura cumpără drepturi de autor la preţ redus.

Cercetaşul literar al Editurii Piper în Italia este Caterina Zaccaroni, o fostă profesoară de literatură germană de la Universitatea din Milano. Ea cunoaşte aşadar atît scena literară germană, cît şi cea italiană. „Meseria mea este să descopăr scriitorii italieni, care sînt sau ar putea deveni pe gustul publicului german. Şi aici trebuie să menţionez că un scriitor apreciat la el acasă nu este automat apreciat şi în străinătate. Dar, în general, italienii se vînd bine în Germania, mai ales dacă spun poveşti siciliene. Cred că un *best-seller* trebuie să aibe o latură exotică, pe undeva alienatoare, dar şi o anumită simplitate, care să faciliteaze identificarea."

Cînd i-a fost propusă meseria de cercetaş literar, Caterina Zaccaroni a exclamat încîntată: „Adică pot citi cărţi pe gratis?" Într-adevăr, ea primeşte sute de cărţi pe săptămînă de la editurile italiene, însă nu le citeşte pe gratis. De la cele douăsprezece edituri pe care le conseiază, donna Zaccaroni adună un salariu lunar de 20.000 de euro.

„Citesc 100 de cărţi pe an, dintre care pot recomanda cel mult zece – de cinci sînt absolut convinsă că vor avea impact. În ultimii 17 ani, am descoperit pentru Editura Piper autori de succes ca Dacia Maraini şi Andrea Camilleri. Tot eu l-am adus în Germania pe Alessandro Baricco, ale cărui romane s-au vîndut în sute de mii de exemplare. Dar am avut şi insuccese: spre exemplu, l-am recomandat editurii mele pe Niccolo Ammaniti, însă Piper a ezitat şi Ammaniti a devenit starul Editurii Bertelsmann."

Caterina Zaccaroni nu este legată de un program de lucru – citeşte cînd şi ce vrea. Ea nu recomandă numai scriitori italieni, ci şi alţi scriitori străini, ale căror drepturi de autor aparţin editurilor italiene. Astfel, scriitorul ungar Sandor Marai reprezintă poate cea mai mare descoperire a signorei Zaccaroni pentru Editura Piper. Zaccaroni a găsit romanul *Jar* cu totul întîmplător, la o editură italiană.

„Sandor Marai a fost un pariu riscant. În primul rînd, autorul este mort şi romanele decedaţilor ajung foarte rar *best-seller*-uri. În al doilea rînd, Marai a scris acum 50 de ani, iar publicul larg citeşte romane inspirate din prezentul imediat. Şi totuşi am riscat. M-am gîndit că temele sale – iubirea, gelozia şi prietenia – sînt veşnic actuale şi de interes." Şi într-adevăr, romanul *Jar* se află cu peste un milion de exemplare în topul celor mai vîndute cărţi din Germania.

De ce nu se vînd şi autorii români la fel de bine? Lipsesc oare cercetaşii literari care să-i promoveze? Signora Zaccaroni crede că „literatura bună se promovează singură. Romanele bune vor ieşi mai devreme sau mai tîrziu la iveală, cu sau fără ajutorul unor cercetaşi. Poate că romanele româneşti nu sînt destul de inteligibile pentru un public internaţional. Sau poate că publicul internaţional este prea superficial pentru literatura română... (*rîde*)... Am observat însă că publicul larg este sensibil la anumite mode. Ani de-a rîndul, literatura spaniolă nu a fost la modă – acum este! Ani de-a rîndul, literatura scandinavă a fost ignorată. Acum reprezintă o mare descoperire. Poate va fi şi România la modă cîndva!"

Dilema veche vă recomandă

● Expoziţia „Suprarealismul în Belgia" (Muzeul Naţional de Artă al României). În inima unei capitale de mucava şi tinichea, o poartă către altundeva. (Dan Stanciu)

● Unora (ca mine) nu le place teatrul; dar dacă toate spectacolele ar avea inteligenţa, profunzimea şi rafinamentul lui *The Shape of Things* de Neil LaBute, în regia lui Vlad Massaci, m-aş duce la teatru în fiecare zi (duminică, la Teatrul Act)! • Unora le place *Fahrenheit 9/11*; cinefilii puri & duri (& suri!), însă, n-au voie să lipsească de la „Retrospectiva Bertolucci" (la Cinema „Elvira Popescu", între 18-26 nov.), cuprinzînd copleşitorul *Novecento (1900)*, splendidul *Strategia păianjenului* (după o povestire de Borges), dar şi subapreciatul film al soţiei lui B.B., Clare Peploe: *Triumful dragostei* (după Marivaux)... O dovadă în plus că poţi fi de stînga (precum Michael Moore) şi mare cineast (precum Bernardo Bertolucci). (Alex. Leo Şerban)

● În *România literară* nr. 44/2004, articolul lui Mihai Zamfir: „Cel mai iubit dintre romancieri". Omagiul dens şi competent, cu totul singular, adus în presa noastră culturală cu prilejul aniversării a o sută de ani de la naşterea lui Graham Greene, „a omului nostru din Havana"... Sîntem cîţiva cititori care, dinainte de '89, l-am numit – ca o parolă a serviciilor noastre secrete de creaţie – „englezul nostru din Bucureşti". (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

Scurte aventuri metafizice

● **Nikola Milošević, *Cutia din lemn de nuc*, traducere din sîrbă de Annemarie Sorescu Marinković, Editura Niculescu, Colecţia „Cartea de recitire", 2004.**

Am deprins o retorică a mirării complice cînd vine vorba despre literaturile central-europene. Cu ochii aţintiţi spre literaturile occidentale, mai ales spre cea franceză, dar şi spre cea engleză, germană sau italiană, rămînem visători de cîte ori citim o carte extraordinară din enclava noastră politică, istorică şi geografică. Îl descoperim pe Pavic în *The Washington Times*, pe Ivan Klíma la Seuil, iar pe Claudio Magris în *Babelia* madrilenă. Acoladele şi miopia ne flatează particularităţile latine şi aplecarea cosmopolită. Fără Fundaţia „A Treia Europă" de la Timişoara, fără obstinaţia Adrianei Babeţi şi a lui Cornel Ungureanu de a continua utopic proiectul colecţiei de prozatori central-europeni – început la Univers şi preluat de Polirom –, lenea noastră încurajată de proximitate ar fi avut ceva mai multe pretexte. Cu toate acestea, o carte excepţională precum *Romanul Londrei* de Crnjanski a trecut practic neobservată, *Străveacul* Olgăi Tokarczuk a cunoscut un mic succes de stimă printre polonişti şi polonofili, o minunată carte aflată pe muchie literar-geografică, aşa cum e *Praga magică* de Ripellino, zace de ani buni (gata tradusă) prin edituri. Şi cîte alte exemple or mai fi! Dar să nu intrăm prea mult în tainele editoriale, nici în cele ale receptării publice, care s-ar putea dovedi pe cît de asemănătoare, pe atît de misterioase; să rămînem, mai degrabă, la mirarea noastră retorică, de cîte ori descoperim farmecul subtil, ironia nostalgică şi lirismul tăios din cărţi precum *Verbele auxiliare ale inimii* de Péter Esterházy, *Elogiul femeilor mature* de Stephen Vizinczey sau, foarte recent, *Cutia din lemn de nuc* de Nikola Milosevic.

Născut în acelaşi an cu Danilo Kiš (1929), sîrb ca şi el, Nikola Milošević este cunoscut mai ales ca teoretician literar şi eseist. Autor al unor volume de eseuri antropologice, al unei cărţi despre Dostoievski, al volumelor *Literatură şi metafizică* sau *Are istoria vreun sens?*, Milošević a debutat în beletristică în 2002 cu romanul *Firul unei veri tîrzii* şi a avut un succes răsunător cu romanul tradus acum în româneşte – pe cît de plastic, pe atît de sugestiv şi nuanţat – de Annemarie Sorescu Marinković, aflată, din cîte ştiu, la debutul său ca traducătoare. Nu pot să vă spun mare lucru despre teoreticalele şi eseistica lui Milošević, pe care le voi citi cu mare plăcere cînd voi învăţa sîrba; pot să vă spun doar că micul roman, de mai puţin de 150 de pagini, apărut anul trecut la Editura KOV din Vîrşeţ, epuizat rapid şi tradus urgent în franţuzeşte, e o bijuterie a genului, o capodoperuţă, cum s-ar spune în modernitatea noastră slabă şi relativizantă. El vine, desigur, din acelaşi spaţiu inventat din necesitate (Danilo Kiš), dintr-o zonă numită Europa Centrală prin recursul „la un concept de criză" (Jacques Le Rider), dintr-un teritoriu geografic şi imaginar în care „ceea ce nu se mai susţinea ca filosofie putea fi acceptat ca poezie" (V. Nemoianu). Şi împărtăşeşte atît urgenţa „vieţii în adevăr" de care vorbea Havel, cît şi poetica central-europeană, care foloseşte ironia împotriva sentimentelor, memoria şi tradiţia în locul cuvintelor devalorizate de ideologie, forma directă şi aparent simplă în locul agoniei şi disoluţiei de fond.

Nikola Milošević explorează – cu o ironie candid-amară şi cu un lirism rece, căruia i-au fost retezate toate excrescenţele sentimentale – zona erotic-eretică a sexualităţii timpurii, dar şi pe cea grotesc-gregară a perioadei staliniste. Ele se amestecă pentru tînărul metafizician în devenire, precum dragostea cerească şi pămînteasă, atît în senzaţiile căutate de „partea întunecată a sufletului" prin trenuri sordide, cît şi în periplul scenaristic de mai tîrziu prin toate ştiinţele umaniste (ideologizate pînă la anulare), pentru a ajunge la soluţia (interogativă) a unui *mysterium tremendum*. Cum se descurcă un adolescent – al cărui nume este, deloc întîmplător, Toma – absorbit de intuiţia unei posibile aventuri metafizice, dar ţintuit în cercul patimii sexuale şi între doi părinţi aflaţi într-un război la distanţă? Rămînînd disponibil, cultivînd, ca personajul lui Blecher, întîmplările, luminile, vizitatorii din irealitatea imediată, pîndind amorurile ilicite şi atingerile pătimaşe în trenul care-l duce săptămînal de la tatăl de profesie istoric la mama obsedată de scenarii masonice, şi luînd cu umor nenumăratele lor defecte şi calităţi. Dar mai ales descoperind organic, după un refuz instinctiv, o imensă bibliotecă de filozofi ruşi, ascultînd povestirile unui bulgakovian Ivan Nikiforovie Seremetjev despre ororile staliniste. Seremetjev este, de altfel, şi destinatarul postum al unei scrisori trimise de protagonist cu poşta cerească, ultima speranţă de mediere între lume şi un Dumnezeu care ar putea să facă – şestovian – „să nu se fi întîmplat ce s-a întîmplat", adică grozăviile Auschwitz-ului şi Gulag-ului.

Roman de formare, dar mai ales roman despre deformare, *Cutia din lemn de nuc* este o carte despre condiţionări (politice, familiale, sexuale), dar mai ales una despre zădărnicia oricărei ieşiri din acestea. Cunoaşterea e inutilă, căci atunci cînd vrei să scrii, recurgi tot la insuficienta „cutie de cuvinte" a mamei, la obsesiile, orbirile şi moartea ei, întotdeauna nedreaptă. Dorinţa e insuficientă, dar mai aproape de adevărul propriu, căci ea trimite dincolo de propria ei satisfacere şi moare doar odată cu dispariţia autenticului suflu vital; amorul e o iluzie, căci Toma cel deformat de empirism nu reuşeşte să-l vadă decît ca pe un văl rapid sfîşiat de realitate.

Ironic-bibliografic şi şcolăreşte-abisal, Nikola Milošević pare să-şi pună personajul autobiografic pe şinele credinţei. Predispus de scurtele sale aventuri metafizice spre căutarea unui „dincolo", recipient – în preajma morţii tatălui – al unor întîmplări numite din pudoare „parapsihologice", aflat într-o criză religioasă pe care o refuză cum refuzase mai înainte politicul de dragul patimii erotice, Toma rămîne sceptic pînă la capăt. Sceptic în faţa misterului şi a tainei, sceptic în faţa minunilor făcute de Serafim Sarovski, un călugăr clarvăzător, sceptic faţă de atotputernicia lui Dumnezeu. Ieşit din cercul (plin de umor) al erosului, trecut de furcile ideologice ale oricărei discipline umaniste în comunism, scăpat teafăr din războiul materno-patern, personajul lui Milošević eşuează în explicarea ştiinţifică şi bibliografică a inexplicabilului. Crizele biobibliografice, războiul cu marxismul, freudismul, frommismul şi parapsihologia nu-l scot la nici un liman. Trecut prin infern şi ieşit din el cum puţini din jurul său au reuşit, el ajunge la un determinism psihologic fatal: „Tot ce se acumulează în viaţă nu e decît o progresie de puncte în care se intersectează două tipuri de inevitabilităţi – una exterioară, cealaltă interioară. Şi în asta stă toată înţelepciunea lumii". Sau doar acea parte a ei care poate fi scrisă cu ironie, cu sarcasm şi retezînd scurt gîtul nostalgiei care se iţeşte din acest excelent roman central-european.

trend inţe

Noua stîngă culturală

E tînără, n-are legături biografice cu comuniştii, neocomuniştii, postcomuniştii. Îşi ia subiectele de inspiraţie, atitudinile, reperele direct din Occident. Se inspiră din antimondialişti şi din mişcările alternative, nu direct din Marx şi Engels. Aşa că te-ai aştepta să aibă un aer ceva mai relaxat, un discurs mai firesc. Nu le are, pentru că ideologizează tot ce atinge, iar faptul că „rezonează" cu ce e *trendy* în lume îi conferă o suficienţă greu de digerat. Şi, mai ales, aplică o dublă măsură.

Este, de pildă, profund îngrijorată la gîndul că Bush jr. s-ar putea să introducă dictatura în America şi în lume. Dar dacă vreun Gigi Becali rosteşte discursuri antisemite la televizor, nu reacţionează în nici un fel, iar cu Vadim s-a obişnuit: „n-ai ce le face", nu merită „să te pui în public" cu asemenea indivizi, mai bine le scrii prietenilor mail-uri îngrijorate despre pericolul mondial reprezentat de neoconservatorii din America. Este fascinată de calculele care arată că milioane de oameni s-ar putea hrăni un an cu profitul pe două zile al nu ştiu cărei mari companii, dar dacă-i vorbeşti despre săracii din România, consideră că este exclusiv treaba Guvernului. Dar dacă Guvernul dă pensii, corn şi lapte ori medicamente, îl critică pentru că „îşi face campanie". Se enervează enorm că americanii s-au dus, de fapt, în Irak pentru a pune mîna pe petrol şi a face astfel jocurile cîtorva companii şi cîtorva miliardari; dar se enervează la fel de tare că la noi privatizarea Petrom a mers prea încet. Evident, în politica mondială simpatizează cu socialiştii francezi, cu antiglobaliştii, cu Clinton (mai puţin cu Blair, că l-a susţinut pe Bush); în politica românească, nu-i suportă pe social-democraţi, turbează de-a dreptul cînd văd că Victor Ponta şi-a pus tricou cu Che Guevara, aşa că votează cu Opoziţia. Pardon, cu „Opoziţia democratică".

Bineînţeles, cel mai intens se desfăşoară pe subiecte culturale, pentru că ele îi permit cel mai uşor să-şi afirme „principiile". Nu estetice, desigur, ci ideologice: vrei să discuţi, de pildă, despre cartea lui X, dar eşti pus la punct: „cine, fascistu' ăla?". De altfel, reprezentanţii ei nu îşi denumesc, deschis, setul de valori în care cred „cultură de stînga", ci preferă să spună la tot pasul „de tip occidental". Şi nu poţi obiecta că, de fapt, Occidentul e complex, plural, nuanţat: se uită pieziş, ca la unul care n-a priceput „tendinţele", „noul", ci a rămas robul unor prejudecăţi conservatoare. Altminteri, pronunţă foarte des cuvîntul „toleranţă", dar asta nu înseamnă că trebuie să faci imprudenţa de a-ţi afirma deschis vreo părere diferită: vei fi taxat de intolerant, căci în fapt viziunea lor despre toleranţă rimează cu concepţia lui Ion Iliescu, în 1990, despre „consensul deplin".

Din cauza rigidităţii dogmatice, această „nouă stîngă" ratează şansa de a institui, în România, o cultură de stînga autentică, deschisă şi nuanţată. Îşi ratează, cu alte cuvinte, contribuţia la sănătatea intelectuală a societăţii româneşti.

Mircea VASILESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Anti-pastorală

● ***Satul / The Village* (SUA, 2004), de M. Night Shyamalan.**

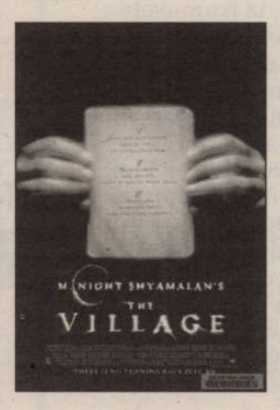

Ce poate fi mai înfricoşător decît o măgăoaie care dintr-o dată năvăleşte pe ecran? Ei bine, o măgăoaie care *nu* năvăleşte pe ecran: poate că amînă momentul, poate că nici măcar nu există. Importantă e senzaţia că măgăoaia *ar putea* să năvălească în cadru, că la marginea lumii prinse în cadru mişună tot felul de orori care se feresc de camera de filmat doar pentru a-şi pregăti mai bine invazia. De aici frumuseţea acelei secunde din penultimul film al lui M. Night Shyamalan, *Semne*, cînd pentru prima dată vedeam ceva dintr-un invadator – un picior verde, care imediat se retrăgea de cealaltă parte a hotarului; căci încadraturile lui Shyamalan erau de fapt hotare. Şi atunci înţelegeam de ce compoziţiile lui sînt atît de îngrijite, atît de precise: dacă n-ar fi fost aşa, dacă aparatul s-ar fi dus prea mult la dreapta sau la stînga, cine ştie ce-ar fi descoperit? Înţelegeam că sîntem înconjuraţi.

Acelaşi lucru ni se întîmplă şi în noul film al lui Shyamalan, *Satul*. Sîntem într-o comunitate izolată, ai cărei fondatori (printre ei, William Hurt şi Sigourney Weaver) au fugit cîndva de la oraş, jurînd să nu se mai întoarcă: „Oraşele sînt locuri păcătoase unde trăiesc oameni păcătoşi". E bine de ei că şi-au format o asemenea părere, pentru că, dacă ar vrea să viziteze cel mai apropiat oraş, ar trebui să treacă printr-o pădure. Şi pădurea e plină de Scufiţe Roşii. De fapt, nu sînt scufiţe, ci glugi, iar purtătorii lor sînt uriaşi pe spinările cărora cresc ţepi. Atîta timp cît nimeni nu se fiţiie pe teritoriul lor şi nimeni nu poartă roşu (Culoarea Interzisă, cum îi spun sătenii), nu sînt duşmănoşi. Pe de altă parte, dacă ar fi prietenoşi, n-ar lăsa cadavre de animale jupuite la intrarea în sat – ar încerca şi ei cu flori. Pentru săteni, ei sînt Cei Despre Care Nu Vorbim. Pentru noi, ei încep prin a fi Cei Pe Care Nu-i Vedem, dar frumuseţea crispată a compoziţiilor lui Shyamalan ne convinge că nu pot fi departe; uitaţi-vă la cadrul acela superb în care un tată îi dă consimţămîntul unei fiice, în timp ce vîntul flutură nişte rufe întinse şi cîţiva săteni se îndepărtează pe cîmp, sub un cer întunecat. Ceva-mi spune că n-o să vă vină să dansaţi. Lucrul remarcabil este că, dacă am face abstracţie de prezenţa Celor Despre Care Nu Vorbim, chestia tot nu s-ar lăsa confundată cu o pastorală: amintirile care-i leagă de oraş pe bătrînii satului trebuie să fie cumplite (altfel nu s-ar fi refugiat aici) şi trecutul pare să atîrne greu pe ei (Hurt şi Weaver sînt prezenţe *grele)*, cu atît mai mult cu cît nu ni-l povestesc *(Satul* e plin de secrete – abia spre final realizăm că nu ni s-a divulgat nici măcar epoca în care e plasată acţiunea). Şi, ca să revenim la Cei Despre Care Nu Vorbim, sigur că nu sînt simpatici, nu sînt Cei Şapte Pitici, dar ameninţarea lor nu contribuie oare la unitatea sătenilor, prezenţa lor în pădure nu confirmă ruptura dintre sat şi oraş (eventual descurajîndu-i pe tinerii care, în alte condiţii, poate ar vrea şi ei să vadă nişte „locuri păcătoase unde trăiesc oameni păcătoşi")? Oare nu le fac un serviciu bătrînilor, întreţinînd o stare de alertă? Asemenea întrebări neliniştitoare au mai vizat, în ultima vreme, şi alţi conducători, şi *Satul* a fost realizat într-o epocă de mare nelinişte. Asta nu înseamnă că e o parabolă. De fapt, nu prea ştiu ce fel de film e. E clar că Shyamalan e un autor interesant. E clar că fracul de maestru de ceremonii *horror* i se pare prea strîmt; s-a specializat în finaluri care răstoarnă totul şi gesticulaţia lui din timpul unei răsturnări e teribil de importantă. Dar trebuie să recunosc că prima mea impresie după ce văd un film de-al lui e una de dezamăgire şi tocmai răsturnările sînt de vină: deşteptăciunea lor îngustează lumea, îi retează prelungirile acelea tremurînde în afara cadrului – nu mai rămîne decît un cadru meseriaş. Cu toate astea, Shyamalan e foarte bun. Întîmplător am văzut *Satul* la scurt timp după ce revăzusem *Marnie* al lui Hitchcock (un alt film în care orice pată de roşu declanşează crize) şi n-aş putea să spun care dintre cei doi regizori construieşte un dialog mai vibrant între roşu şi galben. *Satul* îşi atinge punctul culminant atunci cînd o fată oarbă (Bryce Dallas Howard) se afundă în pădure înarmată cu un toiag, călcînd peste frunzele moarte în mantaua ei muştar. Shyamalan introduce aici un *flashback* cu o informaţie care ar trebui să reducă, măcar parţial, ameninţarea, dar cînd ne întoarcem în pădure, o găsim la fel de înfricoşătoare ca pînă acum – fiecare ciot este expresiv, şi iată o poiană presărată cu fructe roşii. Shyamalan revine cu informaţii demistificatoare; oare chiar încearcă să distrugă lucrurile din care filmul lui îşi trage forţa, sau vrea numai să testeze forţa asta? În orice caz, există *ceva* în pădurea aceea şi nici o dezvăluire n-o poate dez-vrăji.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Vedete

Le admirăm, le adorăm, le invidiem, ne uităm cu jind la bogăţia lor, la frumuseţea lor, la viaţa lor fericită. Unii – ne zicem – au noroc cu carul: arată perfect, sînt spirituali, au succes şi mulţi bani. Ne uităm la vedete de jos, de la baza soclului pe care sînt cocoţate în poziţii eroice, aplaudate de toată lumea, şi încercăm să copiem modul lor de a fi, să vorbim, să arătăm şi să acţionăm ca ele. Avem impresia că asta ne va contamina şi pe noi cu ceva din condiţia lor de supraoameni, din gloria şi bogăţia lor. În acelaşi timp, ne ofticăm că, oricîte eforturi am face şi oricît de mult ne-am strădui să le copiem, viaţa noastră e în continuare fără sare şi piper, că nu avem abdomenul mai suplu şi pectoralii mai vînjoşi, că soţia sau iubita nu arată ca soţiile sau iubitele lor.

În România, singura fabrică veritabilă de vedete este televiziunea. În alte părţi, mai există Hollywood sau Broadway. Acolo vedetele sînt recrutate şi din lumea filmului, a muzicii sau a teatrului. Ba, mai mult, şi unii scriitori de succes pot deveni vedete. La noi, industria filmului nu există, teatrul nu este deloc un fenomen de masă, iar scriitorii sînt, în realitate, doar nişte iluştri necunoscuţi (or fi ei iluştri, valoroşi şi talentaţi, dar pentru popor, de la omul simplu, pînă la candidatul la preşedinţie, ei sînt doar nişte necunoscuţi). Singura în stare să ridice statui de poleială este televiziunea. Problema e că, dacă filmul sau teatrul vînd în mod declarat ficţiune, televiziunea se bate cu pumnul în piept că ne oferă realitate pură. Lasă că, oricum, noi sîntem tentaţi să luăm orice drept realitate şi să visăm că şi noi am putea face, cîndva, ca nu ştiu ce *Rambo* sau *Greu de ucis*. Ce să mai vorbim de situaţia în care sîntem asiguraţi că acesta e adevărul, adică acela pe care ni-l transmit ei prin tubul catodic? Sîntem victime sigure...

În realitate, vedetele nu sînt oameni. Normal că nu putem să arătăm şi să ajungem ca ei, pentru că lupta este inegală. Noi avem de partea noastră viaţa reală, pe care trebuie s-o domesticim, ei lucrează cu o aparatură performantă, gata domesticită. Vedetele nu sînt oameni, pentru că, pur şi simplu, sînt rezultatele unui angrenaj care produce iluzii. Nu sînt oameni *reali* şi nu există aşa frumoşi şi deştepţi, cum îi vedem, decît pe sticlă. Toate personajele pe care le admirăm la televizor sînt atent machiate şi cosmetizate pentru întîlnirea cu publicul; cutare vedetă este filmată în aşa fel încît să nu se vadă cît de scundă este, alta intră în cadru numai de la brîu în sus să nu se vadă ce fund mare are, alteia i se şopteşte totul în cască, în aşa fel încît să pară inteligentă şi spirituală. Şi astfel se construieşte omul perfect. În spatele fiecărei vedete stă o întreagă echipă care are grijă ca noi să fim minţiţi cît mai bine, cît mai profesionist.

De fapt, vedetele sînt doar nişte produse. Nişte produse făcute să vîndă alte produse. Televiziunea se sulemeneşte atîta, ca o cocotă de lux, cu emisiunile şi cu vedetele ei cu tot, ca să fie admirată şi dorită de noi, telespectatorii. Şi, astfel, în sosul acesta după care ne lasă gura apă, să ne fie vîrîte pe gît reclame, cît mai multe reclame (cu cît mai multe, cu atît mai bine pentru televiziune). Iar reclamele ne conving să cumpărăm produse, de data aceasta din lumea reală. Vedetele sînt, deci, unul dintre ambalajele sclipitoare pentru detergenţi, beri, sucuri, cafele, aparate electrocasnice, tampoane, ciocolate, şampoane, iaurturi sau pamperşi.

Un amic care a fost la specializare în redacţia unei celebre reviste pariziene îmi povestea cum sînt realizate mîncărurile ale căror poze sînt date în revistă, alături de reţete. Folosindu-se din belşug aracet, plastic şi tot felul de lacuri şi geluri necomestibile. Vă închipuiţi disperarea gospodinei care, oricît de pricepută ar fi şi oricît de strict ar respecta reţeta publicată, tot nu reuşeşte să facă o mîncare care să arate atît de bine ca aceea din poză. Aşa e şi cu vedetele pe care le vedem la televizor. Oricît de apetisante par, ele sînt, de fapt, făcute din aracet, plastic şi geluri necomestibile.

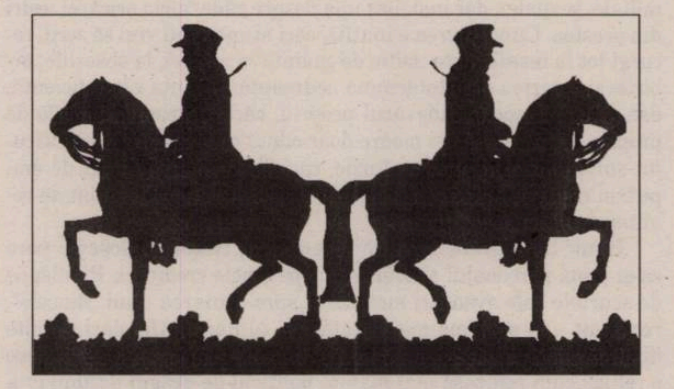

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Cristalizarea prin ceapă

Către fiul inexistent

Fiule, din nou amîn a-ţi explica de ce îi ador pe Stan şi Bran, pentru a-ţi transcrie cu urgenţă şi nerăbdare o pagină din *Sfîrşitul unei iubiri,* asta pînă va ajunge romanul lui Graham Greene la tine, în Groenlanda.

Filmul n-a fost cine ştie ce, şi în unele momente mi s-a părut cumplit de dureros să văd situaţii atît de autentice pentru mine transformate pe ecran într-o grămadă de clişee. Aş fi vrut să o fi dus pe Sarah altundeva. La început îi spusesem: „Ştii, eu n-am scris aşa ceva", dar nu puteam s-o ţin astfel pînă la sfîrşitul filmului. Ea m-a atins cu mîna plină de înţelegere şi din acea clipă am stat cu mîinile împreunate, în inocenta îmbrăţişare a copiilor şi a îndrăgostiţilor. La un moment dat, pe neaşteptate, doar pentru cîteva minute, filmul a căpătat viaţă. Am uitat că aceasta era povestea scrisă de mine şi că, în sfîrşit, acesta era dialogul meu şi am fost autentic mişcat de o scurtă scenă într-un restaurant ieftin. Iubitul comandase biftec cu ceapă şi fata a ezitat pentru o clipă să mănînce ceapă, deoarece soţului ei nu-i plăcea mirosul; amantul s-a simţit jignit şi s-a înfuriat, pentru că şi-a dat seama ce se ascunde în spatele şovăielii ei, iar asta i-a adus în minte inevitabila îmbrăţişare pe care ea o va primi la întoarcerea acasă. Scena era foarte reuşită: voisem să sugerez pasiunea într-un episod simplu, obişnuit, fără nici o retorică în cuvinte sau acţiune şi izbutisem. Pentru cîteva secunde am fost fericit – aceasta era plăcerea scrisului: nu mă mai interesa nimic altceva pe lume. Voiam să merg acasă şi să recitesc scena: voiam să lucrez la ceva nou: voiam, o, cît voiam să n-o fi invitat pe Sarah Miles la cină.

După aceea – eram la Rules şi abia ce ni se serviseră cotletele – ea a spus:

– A fost o singură scenă pe care ai scris-o, *într-adevăr,* tu.

– Scena cu ceapa?

– Da.

Şi chiar în acel moment o farfurie cu ceapă a fost pusă pe masă. Am întrebat-o – deşi nici măcar nu-mi trecuse prin minte în seara aceea că aş dori-o pe Sarah:

– Şi pe Henry îl deranjează ceapa?

– Da. N-o poate suporta. Ţie îţi place?

– Da.

M-a servit cu ceapă şi apoi şi-a pus şi în farfuria ei.

Este posibil să te îndrăgosteşti la o farfurie cu ceapă? Pare improbabil şi, totuşi, aş putea jura că exact atunci m-am îndrăgostit. Motivul n-a fost, bineînţeles, ceapa – a fost conştientizarea bruscă a unicităţii acelei femei, şi a francheţii ei care mai tîrziu avea să mă facă fericit şi nenorocit. I-am căutat genunchiul sub faţa de masă şi ea şi-a lăsat mîna peste a mea. Am spus: „Este bun cotletul" şi răspunsul ei a sunat ca o poezie: „Este cel mai bun cotlet pe care l-am mîncat vreodată".

E inutil să-ţi spun altceva decît că aproape aşa (era o pizza cu ceapă, nu un biftec...) s-a petrecut fenomenul stendhalian al cristalizării între mine şi mama ta inexistentă, căsătorită cu un Henri inexistent. E de asemenea inutil să-ţi explic cît ţin la Graham Greene şi cît de sus îl aşez în tainicele mele opţiuni pe care nu le dau la iveală ca să nu-i indignez pe paznicii Panteoanelor literare în care „omul meu" nu-şi va găsi locul niciodată. Poate că vei fi doar amuzat citind cum apare amorul la un biftec cu ceapă. Mie mi-a dat o dramatică uşurare a sufletului. Îţi trimit mîine romanul*, acolo, între gheţarii tăi.

* Editura Polirom, 2004, în traducerea Doinei Cerăceanu.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Horia Niţă

(fost membru PNŢCD, din '90 preşedintele Partidului Naţional Democrat Creştin)

Vă vor minţi din nou

Şi cu toate acestea, oferindu-vă puţină muzică prin pieţe, un mic şi-o bere, pe banii voştri, fie partidul de guvernămînt, fie cele din aşa-zisa opoziţie, care sînt oricum prin natura lor doctrinară de aceiaşi parte a baricadei, arivişti corupţi, care au bani de aruncat pentru a-şi face astfel o imagine politică, în loc să ajute cu acei bani populaţia săracă, să refacă spitalele şi să sponsorizeze azilurile de bătrîni sau de copii ai străzilor. Toate acestea, în timp ce: mulţi români nu au după ce bea apă; mulţi pensionari, de 14 ani încoace, cu o pensie imposibil de supravieţuit, caută prin gunoaie de-ale gurii; prostituţia, drogurile şi delincvenţa au luat amploare de nedescris după '90; tineretul şi-a pierdut încrederea că în România vor avea un trai fericit şi continuă să emigreze în Occident lăsînd părinţii în suferinţă, cu speranţa că acolo vor găsi cîinii cu covrigi în coadă. Aceste discursuri le susţin de 4 ani. Nu trebuie să se mai întîmple ca pînă acum, cînd asemănător piesei Pirandello, se schimbă decorurile, lozincile, dar actorii rămîn mereu aceiaşi.

Le este frică de noi!

Ne cenzurează ştirile, condiţionează redactorii de programe pe care de multe ori îi ameninţă cu pierderea postului. Nu ne dau dreptul să vorbim populaţiei fiindcă le-am crea daune mari: pierderea alegerilor. De 14 ani s-a instaurat o dictatură periculoasă, care controlează şi manipulează sistematic totul şi care în mod diabolic face să apară partide satelitare. Cum au putut ei prin muncă cinstită să devină mult mai bogaţi decît mulţi oameni de afaceri occidentali, nu se ştie! Să aibă Mercedesuri 500 sau 600, Rolls Royce, Bentley, Porsche care costă cel puţin 100.000 de euro CIP, cu un salariu, să zicem exagerat de 5.000 de euro pe lună, de vis şi în Occident.

Noi nu avem nimic cu ei, dar s-au îmbogăţit exagerat de mult promovînd globalizarea economică conştienţi că aceasta va lovi ca un cuţit poporul român drept în inimă, dîndu-i lovitura de graţie.

Votaţi PNDC –

partidul care nu s-a lăsat mînjit de nici un compromis economic sau politic. Realizaţi ce lucru minunat este să nu depinzi de nimeni. Vom reconstitui ţara transformînd-o într-un paradis al Europei.

Votaţi Crucea

Numai astfel veţi fi protejaţi de invazia concernelor care încearcă să vă absoarbă locurile de muncă.

(reporterul recunoaşte că a reprodus doar fragmente din discursul lui nea Niţă)

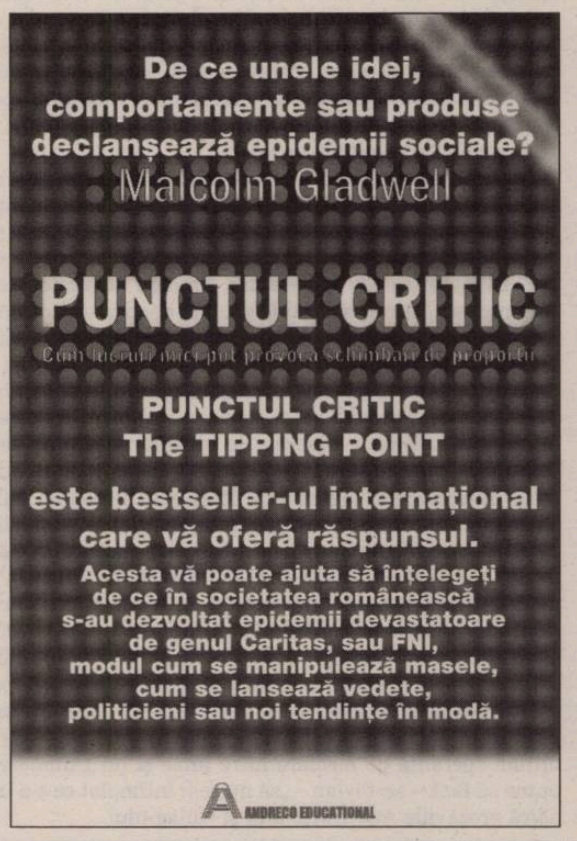

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

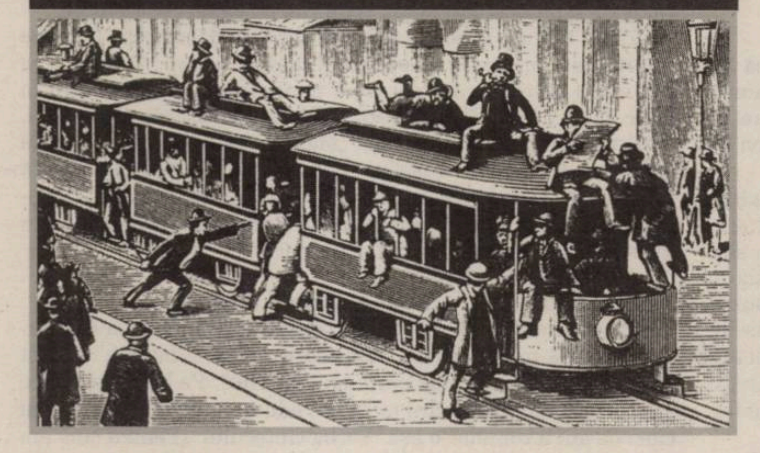

Pragmatic, despre Ceauşescu

Nu prea înţeleg bine ce vrea să însemne cuvîntul „pragmatism“ cînd e rostit de pragmaticii de azi. Ştiu şi eu, ca orice om, că sensul cuvîntului este „a judeca exclusiv în funcţie de utilitatea practică (reală sau aparentă)“, după cum zice la *DEX*. Mai ştiu, firește, şi că aşa se cheamă un curent filozofic, o şcoală de gîndire apărută şi dezvoltată în America, pentru care valoarea practică este criteriul adevărului. Opusă judecăţii raţionale, pentru care, dimpotrivă, criteriul adevărului se află în raţiune, gîndirea pragmatică este perfect adecvată politicii şi afacerilor; este gîndirea debarasată de crizele raţiunii, despovărată de dubiu, scutită de efortul îndelungat al elaborării. Sînt situaţii în care pragmatismul este absolut necesar. Nu-mi pot imagina că un politician în mijlocul unei crize de stat sau un afacerist plănuind o mare investiţie vor gîndi altfel decît pragmatic. Să fii, însă, pragmatic cînd vorbeşti despre trecut, este fie prostie (în varianta inocentă), fie cinism (în varianta premeditată, manipulatorie).

De cîţiva ani, aud în diferite medii publice analize, comentarii sau chiar mărturii directe despre politica externă a lui Nicolae Ceauşescu, care mă cam pun pe gînduri. Recent chiar, am auzit o enormitate ieşită din gura actualului nostru ministru de Externe (nu e prima şi, putem fi siguri, nici ultima). Excelenţa-sa spunea, cu aer de cunoscător, că profesorii de politică externă ai lui N. Ceauşescu au fost De Gaulle, Nixon şi Kissinger. Dar să lăsăm rîsul şi să rămînem în mijlocul problemei.

Toată lumea împarte politica externă a lui Ceauşescu în două perioade: una „bună“, care a curs cam pînă pe la mijlocul anilor '70, caracterizată prin deschidere, permisivitate şi principialitate în cadrul general al învăţăturii marxist-leniniste, şi alta „rea“, inspirată, zic mulţi, de o vizită în Coreea de Nord, caracterizată prin închidere, izolare şi autarhism, naţionalism deşănţat şi lipsa totală de realism. Politica externă a lui Ceauşescu este, ca să zic aşa, deconstruită şi ceea ce obţin majoritatea autorilor este un început promiţător şi un sfîrşit catastrofal. Prea puţini se întreabă cum de un om aflat în plină maturitate politică a putut, pe parcursul a mai puţin de zece ani, să se schimbe cu totul. Cei care, totuşi, pun această întrebare rămîn la două ipoteze: fie nevasta, fie paranoia. Sincer, nu cred în nici una dintre ele, pentru că, după mine, Ceauşescu nu s-a schimbat deloc – el a avut o evoluţie liniară, previzibilă, o cădere în fanatismul ideilor puţine în care a crezut toată viaţa lui. Şi, de aceea, nici politica lui externă nu s-a schimbat. Ceea ce s-a schimbat a fost felul în care lumea întreagă l-a perceput. Eu văd o continuitate directă între clipele aproape neverosimile din caleaşca Reginei şi anii în care doar răposatul Arafat şi cei de teapa lui mai acceptau să-i vorbească. Politica externă a lui Ceauşescu s-a epuizat cu totul în fantasmele sale maladive. Îşi imagina că joacă un rol important în crizele Orientului Mijlociu, îşi închipuia că Washingtonul se apropie de Beijing prin el, se vedea eroul dezarmării nucleare şi aducătorul păcii mondiale etc., etc. Chiar şi episodul său de glorie din vremea invaziei sovietice a Cehoslovaciei a fost produsul propriei sale iluzii despre sine. Că mulţi au crezut în deschidere şi în dezgheţ, asta e drama lor. Dar, pentru el, niciodată nu a fost vorba despre aşa ceva. Pentru Nicolae Ceauşescu, exista o singură problemă importantă: puterea lui. Politica sa externă, ca şi politica sa internă, ca şi politica sa în interiorul PCR nu au avut alt scop decît prezervarea, prin creştere nelimitată, a puterii sale. Cum gîndirea lui Ceauşescu era complet nerealistă, el chiar îşi imagina că joacă un rol important pe harta lumii. Miturile pe care le îngurcităm şi azi, unii dintre noi cu mîndrie patriotică, sînt exact produsul propagandei sale cultice.

Urme ale acestei gîndiri nerealiste, provenită din deliruri ceauşiste, se mai pot detecta şi la lideri politici de azi. Spre amuzamentul multora, fostul preşedinte se credea lider regional. Nu mulţi ani mai tîrziu, dl Năstase avea îngîndurări strategice încercînd să dea de înţelesul unei expresii folosite de preşedintele Bush sub curcubeul bucureştean: România e o punte între America şi Rusia, a spus texanul, încercînd, cel mai probabil, o metaforă flatantă şi atît. În mintea sa, bine educată de ceauşism, dl Năstase se şi vedea, probabil, un fel de mediator mondial. Răspunsul nu a întîrziat şi a venit sec şi logic, într-un interviu ulterior acordat de ambasadorul rus la Bucureşti: cînd vrem să vorbim cu americanii o facem direct, nu avem nevoie de mediatori.

Tot pragmaticii zilei sînt cei care cred că, în definitiv, gesturile politice trebuiesc depolitizate şi luate în sensul lor frust, cum ar spune Durkheim, ca pe lucruri. Ştiu, de pildă, că în campania desfăşurată de diplomaţia noastră pentru aderarea la NATO, băieţilor noştri li se păruse irezistibilă următoarea găselniţă: „În 1968, cînd România a fost invitată să meargă la Praga *(n.m.* – aluzie la intervenţia forţelor Pactului de la Varşovia în Cehoslovacia), am refuzat; în 2002, cînd vom fi din nou invitaţi să mergem la Praga *(n.m.* – locul de desfăşurare a Summit-ului unde urma să fim invitaţi să aderăm la NATO), vom accepta cu plăcere“. Atît de mult a plăcut această frază inteligenţelor din jurul chestiunii, încît a avut o vogă remarcabilă în discursurile liderilor noştri. Am auzit ambasadori şi oameni cu rang înalt, o dată chiar pe Ion Iliescu, recitînd mica mantra transatlantică. Noroc că aderarea României la NATO nu a fost un concurs de retorică. Cum realităţile militare şi strategice ale momentului erau destul de dure pentru SUA şi aliaţii lor, nu a mai contat cît sîntem de seducători sau de gafeuri în ceea ce spunem. Întîi, această frază isteaţă spune un neadevăr enorm: în 1968, România *nu* a fost invitată să participe la invazia Cehoslovaciei. Arhivele sovietice arată că Moscova nu a cerut României aşa ceva şi, prin urmare, România nu avea cum să refuze. În al doilea rînd, ideea că gestul lui Ceauşescu de acum aproape trei decenii are vreo legătură cu aderarea noastră la NATO de acum este şocantă. În fine, faptul că citäm ca moment simetric aderării la NATO un gest politic al lui Ceauşescu e de-a dreptul amuţitor. Oricum, pentru pragmatici, prezenţa noastră la Praga în 2002 aparţine aceleiaşi categorii logice şi poate chiar morale de fapte măreţe din care face parte şi maimuţăreala independentă a lui Ceauşescu.

Merită să meditäm asupra acestui gînd mărturisit de Jacques Derrida într-un interviu: „Responsabilitatea nu are nici un sens în afara experienţei moştenirii“, prin „experienţa moştenirii“ filozoful înţelegînd raportarea critică şi, în final, selectivă la ceea ce ne vine din trecut. Ei bine, felul „pragmatic“ în care ne bălăcim în mocirla moştenită de la Ceauşescu arată precis cît de responsabili sîntem.

libertatea de impresie

De la lume aruncate

De mai multă vreme observ un fenomen: containerul de gunoi din faţa blocului e permanent vizitat de tot felul de indivizi care-l scotocesc prin toate ungherele. Nici nu pleacă bine unii, că apar alţii. Cazuri existau şi pe vremea lui Ceauşescu, dar de atunci şi pînă astăzi frecvenţa lor a crescut impresionant. Acum se întîmplă chiar ca vizitele la container să se suprapună. Unii stau şi aşteaptă pînă ceilalţi termină de căutat. Iar în funcţie de nu ştiu ce criterii de nepătruns, unii zăbovesc mai mult, alţii aruncă doar o simplă privire şi pleacă mai departe. Dacă înainte era vorba în general de indivizi singuri, bătrîni şi în zdrenţe, acum poţi vedea şi echipe de cîte doi, eventual unul mai bătrîn şi altul mai tînăr (tată şi fiu?) sau un bărbat şi o femeie (soţ şi soţie?). Stofei vechi, roase de molii şi de culoare indefinită i-a luat locul fişul colorat şi strălucitor. Bocancii de odinioară, legaţi cu sîrmă, sînt acum înlocuiţi de adidaşi sau ghete sport oarecum moderne, chiar dacă dezlipite la tălpi. Odată am făcut imprudenţa de a arunca la ţintă în container, de la distanţă, un borcan spart. Am auzit un geamăt şi un cap s-a iţit de după marginea de tablă strigînd: „Nu mai da domnule, că mă loveşti!“. Riscurile meseriei! Dacă îi întrebi ce caută prin gunoaie, de obicei răspund că se uită după resturi de mîncare pentru porci. Dar de multe ori îi vezi cum studiază atent cîte o haină aruncată sau cîte un ambalaj mai acătării. Şi am constatat că un lucru pus alături de container şi care dă impresia că mai poate fi cît de cît folosit, dispare aproape instantaneu. E limpede că pentru unii, gunoaiele noastre sînt un adevărat izvor de bunuri materiale. Cred şi că aceşti căutători ambulanţi iau acum pîinea de la gura celor „specializaţi“ în explorarea şi valorificarea lucrurilor găsite în gropile de la marginea oraşului. Fiindcă se plasează „în amonte“ şi găsesc resturi ceva mai proaspete. Îmi închipui că pentru ei, ca şi pentru gunoierii *cu carte de muncă*, perioada cea mai neplăcută a anului nu este iarna cînd e frig, ci vremea cînd se coc pepenii verzi, atunci cînd gunoaiele mustesc de zemuri şi mirosuri de fermentaţie... cînd bîzîie muştele mari. O perioadă cînd şi-ar dori probabil un „concediu“. Îmi închipui, de asemenea că, pentru cei obişnuiţi cu „meseria“ asta, nici un program de asistenţă socială nu dă roade. Ba chiar, pe măsură ce standardele generale ale societăţii cresc, gunoiul devine tot mai „bogat“ şi mai rentabil.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

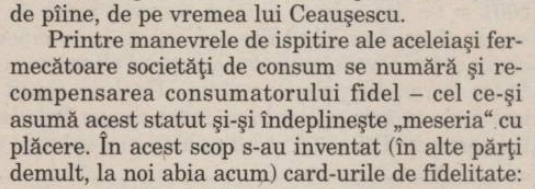

Card de fidelitate

Din '90 încoace s-a conturat, tot mai nuanţat şi mai „cu acte-n regulă“, statutul de consumator. Din clientul timorat de „vînzătorul, stăpînul nostru“ dinainte de '89 s-a întrupat consumatorul răsfăţat de firme şi lăfăindu-se în opţiuni. Desigur că actualul statut regal al beneficiarului societăţii de consum nu e decît parţial real, după cum demonstrează teoreticienii acesteia, gen Baudrillard *(La Société de Consommation*, Denoël, 1970) sau Ritzer *(Mcdonaldizarea societăţii*, Editura comunicare.ro, 2003). Societatea este cea care-l manipulează ispitindu-l, ba chiar sufocîndu-l cu ofertele ei şi orientîndu-i opţiunile prin tactici subtile. Chiar şi în această perspectivă, există şi cealaltă faţă a medaliei: în timp, consumatorul se iniţiază în mecanismele industriei producătoare şi învaţă s-o contracareze cu propriile ei mijloace (înţelesurile rezistive de care vorbea Fiske, un alt teoretician, în *Understanding Popular Culture).* Clientul redevine „stăpînul nostru“, selectînd, în cunoştinţă de cauză, ofertele ce i se pun în faţă sau chiar refuzîndu-le hotărît. În ambele cazuri, postura în care se situează este incontestabil superioară celei de hămesit, dependent de vînzător pentru o bucată de pîine, de pe vremea lui Ceauşescu.

Printre manevrele de ispitire ale aceleiaşi fermecătoare societăţi de consum se numără şi recompensarea consumatorului fidel – cel ce-şi asumă acest statut şi-şi îndeplineşte „meseria“ cu plăcere. În acest scop s-au inventat (în alte părţi demult, la noi abia acum) card-urile de fidelitate: eşti cumpărător loial unui anumit magazin, sau client de bază al unui local, cinematograf etc., foarte bine. Ai dreptul la o recompensă. Mai întîi, un soi de legitimaţie prin care statutul tău de „afiliat“ la o firmă sau alta ţi-este recunoscut. E şi asta ceva: dacă n-ai vreo altă profesie decît cea de *shopper,* nu eşti lăsat pe dinafară, ci aparţii şi tu unui grup şi „contribui la binele societăţii“. Acesta este doar un prim mod de a privi lucrurile. Un al doilea: pentru că te-ai dovedit cumpărător fidel, magazinul îţi oferă puncte pe baza cărora poţi beneficia, în timp, de reduceri sau premii. De pildă, La Hollywood Multiplex, dacă acumulezi în jur de 100 de puncte, poţi să-ţi iei un bilet gratuit. La Angst, magazinul de cărnuri, la mai multe puncte primeşti diverse premii, constînd în obiecte casnice, de genul oale sau tigăi. La Gima, eşti lăsat să cumperi gratuit de 200.000 de lei, de exemplu. La SensiBlu ai parte de o continuă (dar destul de nesemnificativă) reducere. Card-ul respectiv este un eveniment, trebuie să-ţi treci datele cu grijă, inclusiv vîrsta, profesia, venitul, dacă ai sau nu computer acasă, cu sau fără Internet. Apoi, în multe dintre cazuri, îl primeşti acasă, prin poştă, personalizat, ceea ce te face să te simţi important. După care trebuie să nu uiţi să-l porţi la tine, să-i găseşti un loc adecvat în portofelul tău, sau – cartonaşele acumulîndu-se – să-i găseşti un portcard; şi să fii atent să nu-l uiţi acasă, de cîte ori ieşi în oraş. Altfel, te simţi vinovat că ai pierdut puncte şi şansa de a economisi sau cîştiga.

Vrînd-nevrînd, se creează, astfel, o nouă cultură a cartelelor magnetice, cartonaşe colorate şi plăcute la pipăit, pe care trebuie să le ai la tine pentru a ţi se recunoaşte noua identitate: cea de consumator cu acte în regulă. Card-urile de fidelitate se alătură card-ului de identitate, legitimaţiilor de serviciu, cărţilor de vizită şi card-urilor bancare, adăugînd tot mai multe coordonate existenţei tale. Bucuros de importanţa noului tău statut, ajungi să uiţi că, de fapt, şi firmele care ţi-au dat card-urile au destul de profitat de pe urma fidelităţii tale, cîştigîndu-te, pe termen lung, de muşteriu, şi bucurîndu-se şi ele de „serviciile“ tale.

Diana ROTARU

Bregovic din Baş Ceauş

În noaptea asta vînătă ca o floare de liliac scofîlcit, doar o lumină. Şi o lume. O lume ruptă de societatea convenţională, o lume de mahala poetică, o lume necunoscută, cu închipuiri de pasăre lovită de-o praştie. Te şochează, te uimeşte şi necontenit te opreşte, asemeni unui val fugar pe plajă. Ţambalul, acordeonul, trompeta îţi pulsează fiinţa înspre o strînsoare dureros de dulce şi de strîmtă. Stai şi miroşi. Adulmeci pasteluri şi zemuri calde, frînturi, fragmente cu vînă de viaţă, conservată parcă într-o casă ruptă de lume. E lumea lui Georgel, e lumea ţiganilor, pictată în amestecuri de nuanţe, mirosuri şi cîntec. Mult cîntec, de-ţi vine cîteodată să te închizi acolo şi să implori: „opreşte-te, clipă!". Nimic nu e bolovănos, doar străzile din jur pline de case despuiate de acoperiş şi suflet. Undeva în dreapta scrie mare: „Restaurant". Mai jos, pe aceeaşi plăcuţă mîncată de rugină, în cariocă neagră: „La Georgel".

Casa din Baş Ceauş e veche de douăzeci de ani. Cunoscătorii o ştiau după tavanul încrustat în lemn şi soba galbenă de teracotă. Într-o seară, „din hambiţie, am schimbat tot". Copiii l-au făcut nebun, îl apucase aşa dintr-o dată nevoia de schimbare. A dărîmat singur pereţii că, deh, „nimeni nu ştie mai bine ca mine beciul ăsta vechi". Într-o zi, a întîlnit o mînă de copii necăjiţi în faţă la Alimentara de pe colţ. „Băi băieţi, ştiţi să munciţi?" Nu ştiau. Dădeau cu tîrnăcopul şi luau numai iarbă. Aveau doar forţă şi de asta i-a luat. „Apoi, cînd i-am educat să tragă cu tîrnăcopu' şi cu sapa, să-i fi văzut atunci. I-am şi filmat; tare eram mîndru." A ridicat stîlpi mari după socoata lui, i-a şlefuit şi apoi a dat cu var. A pus gresie şi crîşma şi-a pierdut farmecul cu pereţii încrustaţi în autografe. Le-a dat cîte 300.000 de căciulă şi băieţii erau mulţumiţi. Pe unul chiar l-a poreclit. I-a intrat pe sub piele. „Lui Macavei i-am dat de toate şi haine şi mîncare, că eu nu-s cărpănos. Dacă am, dau şi haina de pe mine."

„Aici e folclorul românesc!"

„Cine e Bregovic? N-am auzit de el pînă acum." Aşa i-a spus ţiganu' ăsta mustăcios şi charismatic impresarului, cînd l-a anunţat cu ceva ani în urmă că vine maestrul Goran. Era prin 2001 şi i-a dat voie să vină că nu avea nimic de ascuns. L-a simţit că are har şi a tulit-o pe scenă, la trompeta lui. „I-am cîntat şi moldoveneşte şi ardeleneşte şi olteneşte şi dobrogean." Bătea Goran din palme cu ai lui. „Da, l-am simţit că n-are piloni acolo în formaţie şi i-am cîntat atunci *Balada* lui Ciprian Porumbescu. Păi să-l fi văzut pe ăsta cum aplauda din toată suflarea!" Apoi a vrut să meargă la toaletă, dar ţiganu' ştia că se îndreaptă înspre bucătăria casei şi l-a prins cu putere de mînă. Nu-i cunoştea graiul, dar s-au înţeles. A stat acolo două ore şi patruzeci de minute. „Cînd a plecat, mi-a lăsat 100 de mărci şi 300.000 de lei."

Cam la un an, a venit Ştefan Iordache. „La două noaptea am ieşit în bermude şi în maieu." L-a văzut în poartă, îi era drag cu foc şi îndată a tulit-o direct pe scenă, înşfăcînd cu saţ trompeta între buze. I-a cîntat mult şi i-a cîntat şi „La Chilia-n port", dar tare îi e antipatică melodia aia, „n-are nici un Dumnezeu, auzi, nici un Dumnezeu". Cînd a plecat, l-a strîns în braţe tare de tot şi numai el ştie ce a simţit, i se făcuse sufletul mic cît un purice şi a plîns: „Costică, îmi pare rău că n-am avut un aparat de filmat ca să le arăt bucureştenilor ce înseamnă un lăutar adevărat". Se ridică de pe scaun şi chiuie. Auiiiiii!

„Cine-a pus cîrciuma-n drum, ăla n-o fost om nebun." Lanţul de aur gros cît un deget îi tremură pe ceafa proeminentă. „Eu am muzica în mentalitatea mea, eu simt în creier ce tre' să cînt." Altă dată, Papaiani a venit ţapăn. „Da, e băiat finuţ, adevărat om din popor." Pocneşte două degete în semn de chemare. „Adă la fata un coniac de ăla bun, că doar aici e folclorul românesc!"

„Şi ce facem atunci, ne ţigănim în România?"

În '93 şi-a deschis crîşma asta la parterul casei. De atunci lumea îl ştie de Georgel. „Georgel e nepotu' meu" şi-mi arată înspre băiatul mult prea oacheş, în frac şi pantofi cu vîrfuri încovoiate în sus. Costică Stoian are doar opt clase. A rămas repetent de două ori, s-a însurat la 17 ani cu una de-a lui, frumoasă foc. Avea 13 ani. I-a făcut patru băieţi şi are cinci nepoţi. Cîntă doar cînd îi vine cheful nebun de viaţă şi atunci nu-l mai dai îndărăt. Acordeonul te împresoară crud şi, prin microfon, ne aminteşte jăluit: „Foaie verde măr domnesc, c-am iubit şi-am să iubesc... Haida, haida, de trei ori, să-ţi miroasă gur-a flori".

Pufăie dintr-o ţigară bună. „Auzi, democraţia asta e un jaf, ce se mai poate jefui, se jefuieşte acum." Prin ziare, că vin mulţi ziarişti, a citit despre cele şase milioane de români plecaţi din ţară. S-a întristat. „Au plecat ăia care le place să trăiască viaţa. Şi tare îmi e amar că aici, în Iaşi, toţi îs săraci, cine să mai vină la mine..." Bogătaşii se duc în locurile lor selecte. „Bogătaşii ăştia de carton le place să aibă numai tablouri în casă, le place tablourile, nu ce au executat valorile." Din cînd în cînd se mai aciuează cîte un pictor, stă la o masă şi pictează. „Io cînd îl văd aşa, îi dau o friptură, ia de aici un spriţ şi îi dau şi 100.000 de lei." Respectă artiştii şi are un vis. Vrea să facă o seară eminesciană, o seară de artă. Cu multă mîncare de aia sănătoasă, ca pentru bărbaţi, nu scofeturi ce se dau acum pe la nunţi, mult vin şi poezie. Să vină numai pictori, scriitori, studenţi. „Iubesc oamenii ăştia deştepţi şi îmi pare rău că uneori se risipesc."

Zilele trecute a rămas mut văzînd o studentă cum împarte cu prietenul un covrig. „Apăi, dacă şi ăla e scump...!? Păi, nu se poate aşa ceva! Eu am doi copii handicapaţi pe care îi ţin la mine, iar ei se laudă cu miliarde." E păcătos, prăpăstios în grai. Cînd vorbeşte, parcă îi scuipă. „Mă, dacă ăla, Iulian, e rege la el acolo şi io, la Iaşi, ar trebui să fiu contele nu ştiu care, aia la Botoşani ar fi prinţesa nu ştiu care şi ce facem atunci... o ţigănie într-o Românie? Ne ţigănim în România sau trăim toţi în ţara asta, şi saşii, şi românii, şi ungurii?"

Cînta la nunţi, prin glod şi prin mocirlă.

La cinci ani, bunelu' i-a pus trompeta în mînă. La Comarna, în sat la mama, aveau casă mare. „Tata şi bunelu' au fost mari instrumentişti, dar erau necăjiţi tare". Pe la treisprezece ani l-a luat la nunţi. Fura mireasa, aducea mireasa. Treizeci şi cinci de ani a colindat-o aşa. Vorba cîntecului: „Pentru cine am muncit toată viaţa mea, pentru copii, pentru casă şi nevasta mea". Se mai întoarce uneori. Acolo, în satul cu cel mai bun vin, să vezi tu tradiţii, obiceiuri şi muzică. „Mă mai duc cîteodată cînd îmi vine doru' de prieteni. Da' acu', cineva îmi spunea, că de vreau să-i văd, să merg în Spania şi am să mă întîlnesc cu toţi." Nu e trist, ci încrezător. Afacerea e ceva de viitor, cînd s-or întorce prietenii de prin străinătăţi, cu banul greu. La cinci ani ştia că trompeta nu e o joacă. „Acum foloseşti pentru prima dată buza, limba şi creierul." Cînta mult şi păcătos. Cînta la nunţi, prin glod şi prin mocirlă. „Şi se prindea cîte cinci kile de glod de o cizmă şi aşa juca ţăranu'." Vara sufla cîte un kilogram de praf. „Colea erau sarmalele şi alături kilu' de praf şi mînca ţăranu' şi nu se mai îmbolnăghea". Transpira, sudorile i se prelingeau pe trup, juca, mînca borş, lua un gît de vin şi dansa, dansa şi cînta din trompetă.

De la Primărie tot l-au întrebat de ce nu-şi închide bodega asta de cartier. Le-a replicat tăios un „Nu" determinat. „De ce să închid? Păi, voi nu ştiţi că eu pierd într-o parte, la bani, da' cîştig în alta? Se cultivă copiii mei, nepoţii mei, se îmbogăţesc spiritual. Ce, ai vrea să fac prostituţie şi trafic de droguri!?" L-au lăsat în pace. Au văzut că nu i te poţi aşeza de-a curmezişul. „Auzi, eu n-am să-mi vînd libertatea niciodată!" Cu ţiganii din cartier şi acum se ceartă. „Păi ce, eu să-i las aici la mine, dacă ei de zeci de ani nu-s civilizaţi? Nu-i las, bă!". Dacă vor ceva de băut, le dă pe gratis numai să nu intre. „Să bea afară." Înăuntru vin numai artişti şi români adevăraţi.

Alina BĂISAN

Fanfara băieţilor

În satele din judeţul Vaslui, populaţia e din ce în ce mai îmbătrînită, iar locul ei este luat nu de tinerii români întorşi de la oraş, ci de cuiburile de rromi care cumpără pămîntul şi casele, formînd în aceste locuri cătune rupte de civilizaţie. Pe măsură ce timpul trece, creşte şi gradul de sălbăticie în care se adîncesc aceste comunităţi. Satul Slobozia se află la aproximativ 60 km de municipiul Vaslui, în comuna Gîrceni, undeva la graniţa cu Bacăul. Aici cel puţin paisprezece oameni sînt gata oricînd să adune o fanfară sănătoasă. Peste deal de ei, e fanfara de la Zece Prăjini, iar din jos e cea de la Valea Mare. Deşi cîntă cel puţin la fel de bine ca vecinii lor, pe ei i-au ascultat doar ţăranii din satele alăturate. Se învoiesc să cînte duminica şi de sărbători la „magazen" pentru cîţiva litri de vin, iar sătenii vin la „bal".

Rromii din Slobozia nu ghicesc în ghioc şi nu merg cu ursul prin alte sate. În schimb, cîntă de le iau foc plămînii; cîntă la instrumente vechi de peste o sută de ani. Printre ei, cîţiva visează la mirajul scenelor mari, la concerte extraordinare cu Bregovic, la un public internaţional.

Aflaţi cum, acolo unde şoseaua se sfîrşeşte, acolo unde istoria a rămas blocată în feudalism, cîteva genii sălbatice tînjesc după civilizaţie.

Orchestra din bătătură

În sat, timpul e ud şi rece. Găinile stau zgribulite în şură şi vitele cu pielea lucind de apă, gîfîie a boală şi a stat. Gardurile caselor se disting cu greu, iar din spatele unora răzbate lumină galbenă de bec. Pe marginea şoselei, umbre de oameni. Întrebăm de a lu' Ionescu Ţiganu. Cică ar avea nişte băieţi care ştiu să cînte. Unu' îşi strînge în mîini şapca şi zice că ne duce el unde e orchestră. Dibuim prin întuneric şi prin ceaţă drumul.

Cum coborîm din maşină, se cască în dreapta uliţei o curte noroioasă şi în fundul ei se zăresc chipuri groteşti. Fiinţe ciudate, cu trup de om, au crescute, în jurul gîtului şi a burţii, bucăţi mari de carne arămie. Cu cît ne apropiem, distingem chipuri întunecate de ţigani, care îşi cară agăţate, de gît, alămurile, aşa cum femeile din triburile africane îşi duc în spate plozii. Sînt şapte care cîntă, iar în spatele lor, sprijiniţi de o căruţă, alţi cîţiva inşi privesc la noi cu ochi tulburi şi cu rînjete pe faţă.

Se încinge o cîntare „pentru domnii impresari". În spatele lor, magazinul. Pe o bucată de scîndură vopsită verde, scrie cu alb scorojit: Lidiganu.

O romîncă mă apucă de mînă şi mă trage după ea la căruţă. „Vin' tu, că el e gestionariul la magazen. Du-te, mă, cu fata", strigă unui băiat cu bluza deşirată la mîneci, care zîmbeşte cu dinţi stricaţi la mine.

Păi, cum să-i zică... Fanfara băieţilor... *Hordorendere* – pe ţigăneşte.

Ţiganii se opresc din cîntat. Unul mai bine îmbrăcat, cu ceas la mînă şi cu trompeta lucind ca argintul, pare a le fi şef. Îi zice Gheorghe Conache; el a cîntat cu fanfara de la Zece Prăjini şi a fost plecat în Spania cu Bregovic. El şi cu încă unu', Coman, ăla de cîntă la clarinet. Îi rugăm să ne zică şi una de-a lui Bregovic. Se strîng în semicerc, îşi şoptesc pe ţigăneşte ceva şi încep. Fălcile li se înfoaie ca la broscoi, îşi îndoaie genunchii, în ritmul cîntării, şi ţin burţile înainte. Se uită încrucişat, cînd la noi, cînd la vîrful instrumentului, cînd la „dirijor".

În spate, la căruţă, doi dansează ţinîndu-se de după gît, mărunt, mărunt, cu mişcări beţive. Îmi vine să joc apăsat, să frămînt glodul de sub tălpi. Se opreşte muzica şi ţiganii vin în jurul nostru. Vorbesc toţi odată şi la fiecare cuvînt se apropie tot mai tare de noi. „De unde aţi învăţat să cîntaţi?" „Din tată-n fiu!" „Şi cum îi zice fanfarei voastre?" „Păi, cum să-i zică... Fanfara băieţilor... *Hordorendere*", strigă cu încîntare cîţiva...

Socialu'

Din gura prăvăliei iese mînios proprietarul. „Gata, nu mai cîntaţi? Atunci acasă, f....!" Mircea Băisan, doboşarul, ridică ochii spăşit la el şi-i spune şi supus, şi răstit: „Da ce, dom' Cristi, să cînt de frică?!". „Nu cînţi, ieşi acasă! Vreţi social, ai?! Nu vedeţi voi socialu', f..."

„Da' cine-i ăsta de ţipă, v-a învoit să cîntaţi aici?" „Eah, îi vicele...", îmi răspunde unul, dar în şoaptă. Cristi Cucureanu, zis domnu' Cristi, e viceprimarul satului. Are două din cele trei crîşme din sat, unde lăutarii se învoiesc să cînte pentru cîţiva litri de vin şi îi ţine din scurt, amenînţîndu-i că nu le dă ajutorul social. Cînd aud cuvîntul „social", toţi îşi pleacă capetele ca în faţa boierului. Pe lîngă alocaţia copiilor, acesta e singurul venit pe care îl au.

„Lăsaţi, dom'şoară, că mergem la nea Relu", îmi zice unul, cu supărare de copil plîns. În spatele meu se înghesuie ţiganii, iar înainte se zbenguie cîţiva puradei. „Du-te, mă, şi vorbeşte cu dom'şoara că te face şi pe tine bogat."

La nea Relu

Magazinul lui nea Relu este în vechea clădire a Cooperativei din Racova, satul vecin. O încăpere mare, luminată de două becuri chioare, cu rafturi vopsite în verde şi cu un bătrîn roşu în obraji – nea Relu, probabil – rîzînd la noi din spatele tejghelei. Într-un colţ stau împrăştiate pe podea nuci, împrejmuite de cîţiva saci burduşiţi cu cartofi. Cactuşi mărunţi, în sticle de plastic tăiate pe jumate, privesc înghesuiţi dintre bidoane albastre de murături. O sobiţă ruginită încălzeşte încăperea.

„Noroc sonte!" Lăutarii închină în sănătatea noastră. Mai duc o dată instrumentele la gură şi-i trag o „Nicoleta". Pe ţeava trompetei lui Conache lucesc bulboane mici de apă.

Cei din spatele uşii încuiate privesc înăuntru cu jind şi, din cînd în cînd, se izbesc sălbatic în ea.

În sat sînt vreo paisprezece care cîntă. Repetiţii fac la căminul cultural, iar valsurile, sîrbele ruseşti şi celelalte cîntece le-au învăţat de mici de la părinţi şi bunici. La fel au moştenit şi instrumentele, vechi de peste o sută de ani, cîrpite cu zeci de petice. „Eu nu l-aş da pentru unul nou", zice cu mîndrie Constantin Băisan, mîngîindu-şi „sasofonul" bătrîn de 65 de ani.

Cel mai în vîrstă membru al formaţiei este Viorel Coman, cel cu clarinetul. Are 46 de ani şi mai are şi un băiat care a învăţat să cînte de la el.

La o nuntă sînt plătiţi cu 12 milioane, adică 1.300.000 de căciulă. Îşi doresc mai mult decît orice să cînte pe o scenă adevărată, aşa cum au făcut cei de la Zece Prăjini. Poate ăsta este şi motivul pentru care orice străin care intră în sat primeşte eticheta de „impresar" şi este văzut ca omul ce îi va scoate din sărăcie şi din anonimat. „A venit o dată un neamţ, da' ăla voia bani pentru el. De atunci, nu a mai venit nimeni la noi, afară de dumneavoastră."

Tot impresari ne-au crezut şi pe noi, deşi le-am explicat că nu ştim să facem altceva, decît să povestim „la ziar". Le-am promis, ce-i drept, şi un mare concert la Iaşi, cu un public imens, format cu totul şi cu totul din studenţi. Ne-au cerut să îi sunăm cu două săptămîni înainte, ca să se poată pregăti. Acum mocnesc stins în satul lor pierdut, în umbra boierului şi a sărăciei, şi aşteaptă o revistă cu povestea lor şi un telefon care să-i cheme la Iaşi.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Pledoarie în favoarea votului cenzitar

Citită de un om normal, scrisoarea domnului Ioan Aştefănoaiei – din care am primit la redacţie o fotocopie – stîrneşte zîmbete, nedumerire şi, desigur, compasiune. La finalul lecturii însă, pe mine m-a străbătut şi un fior de teamă, gîndindu-mă că peste cîteva zile şi domnul Aştefănoaiei, probabil, votează.

Domnului preşedinte al Curţii Constituţionale şi prin aceasta Instanţei Supreme Electoratul României,

Subsemnatul pe numele Ioan Aştefănoaiei cu domiciliul în Bucureşti sect. 3, strada Barajul Lotru 10, sînt înscris la BEC 2004 cu excepţia nr. 109/27.10.2004 pentru funcţia supremă pentru România, în paralel şi deodat la politic, ca alternativă faţă de politic pentru electorat, de a opta în cunoştiinţă de cauză în temeiul dreptului naţional, a dreptului universal, a dreptului natural, a dreptului obiectiv, a drepturilor şi libertăţilor omului, pe just temei, întîietăţi asupra dreptului politic constituţional fiind interesul naţional drept supreme – obştea dominii – naţiunea – de aş manifesta opţiunea de acceptare a succesiunii moştenirii naţionale, ce s-a fost neefectuată fiind contra interesului naţional şi crimă împotriva naţiunii române – uzurpaţio – uzurparea fiinţei vii a naţiunii de către politicieni prin act juridic inexistent, prin novaţie, prin subrogaţie, prin săvîrşiri de fapte penale din 1989 continue şi continuate infracţiuni de serviciu penale, respectiv prin fapta de tăinuire, favorizare a tăinuirii, fals intelectual, uz de fals, plăzmuire – conspiraţie – act juridic inexistent – infracţiune complexă, infracţiune de rezultat înşelăciune de deposedare a drepturilor şi împiedicare a realizării drepturilor ale interesului naţional şi personal al tuturor românilor de pretutindeni.

Vă înaintez prezenta cu cele arătate drept acţiune naţională penalo-civilă inculpat politicienii-acţiune atipică în drept universal şi naţional. Vă cer să o înaintaţi Instanţei Supreme – electoratul – prin toate mijloacele de mass-media. Vă cer să pronunţaţi suspendarea alegerilor politice şi rămînerea actualilor pe funcţii sub subordonarea mea a îndrepta ce ei au făcut. De pînă acum toate alegerile cît şi din nou altele fiind ilegitime, ilegale şi de inadmisibilitate obiectivă. Vă cer ca împreună şi cu toate capabilităţile, inteligenţia neamului să procedăm urgent fiind stare de necesitate la reintegrarea României sieşi sub toate aspectele înaintea a orice mai e de făcut. Cer electoratului permisiunea ca subsemnatul să-mi afirm în faţa sa tot ce avem de îndeplinit, pentru care îmi afirm pentru funcţia supremă identitatea, prenumele complet, Ioan Traian, prenumele tatălui, Theodor, şi numele Ştefan. Cum s-a fost dat publicată în Monitorul Oficial al României copie ce o ataşez.

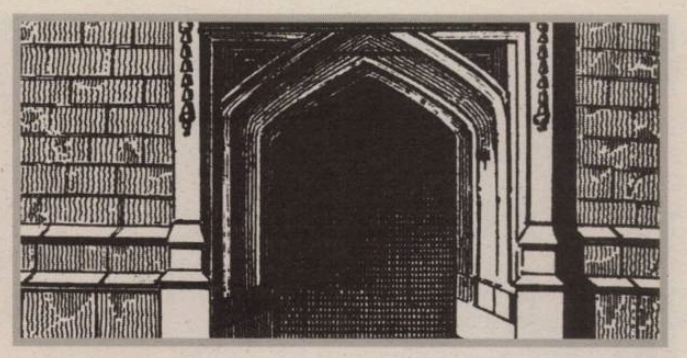

Cer să-mi prezint susţinerea acţiunii în faţa electoratului, el fiind Instanţa Supremă decizională pentru ea însăşi. Este dreptul lui în exclusivitate. Dvs., Curtea Constituţională produs al politicii însă în slujba interesului naţional subordonat sînteţi supuşi ai electoratului. De nu vă conformaţi, săvîrşiţi infracţiunea penală, tăinuirea împotriva naţiunii.

Prezenta acţiune fiind asupra Curţii Constituţionale executorie de drept conform a ce este în tăcerea dreptului şi a legii inclusiv pedeapsa execuţia capitală pentru fapta de este săvîrşită. În continuare, din acest moment, sîntem sub semnul a tot ce înseamnă şi semnifică cuvintele Ioan, Traian, Theodor, Ştefan. Nici la trei ore de la depunerea excepţiei la BEC s-a cutremurat pămîntul pe 27.10.2004. Redactat în 4 exemplare, depun 3 copii şi ataşez copie după excepţia nr. 109/27.10.2004 şi după Monitorul Oficial din 1997. Cu respect, Ioan Aştefănoaiei.

UNII SE VOR VINDECA ÎN ALTE LOCURI, ÎN SĂLI DE SPORT AUTOBIOGRAFICE, ALŢII DIN CONTRA

● Liderii sînt ca fluturii: se nasc, trăiesc o vreme şi mor. Cînd mor, unii dintre noi îi jelesc, alţii se veselesc, iar alţii îi aduc cu picioarele pe pămînt românesc, precum insul pe care l-am auzit deunăzi în metrou, strigîndu-i unui consătean: „Faceţi colivă, mă, pentru Arafat?“. (**D. S.**)

● Criza economică din Germania are încă o victimă: sanatoriul de la Davos, Valbella Clinic, unde – spune tradiţia – se petrece acţiunea romanului *Muntele magic* de Thomas Mann, se închide; ultimii 40 de pacienţi se vor vindeca în alte locuri. Primarul din Davos a încercat să citească romanul, i s-a părut prea dificil şi a renunţat, justificînd închiderea sanatoriilor prin faptul că deveniseră un loc de refugiu pentru ipohondri. Şi ce-i cu asta, ipohondria nu e boală? (**M. B.**)

● Una dintre dilemele campaniei electorale a fost propusă, în emisiuna *România mai ales* de pe PRO TV, de Silviu Brucan: „Dacă ar fi să alegeţi între a merge la un meci important sau la un spectacol de teatru, pentru care aţi opta?“. Fiecare candidat s-a lăudat cu performanţele şi realizările sale: unul zicea că a construit 400 de săli de sport, altul că a finanţat trei teatre; unul a scris nu-ştiu-cîte-cărţi, altul susţine echipa X. Răspunsurile au fost în doi peri, ceva de genul „şi-şi“. Dovadă clară că nici unul dintre candidaţi nu e un bun spectator. Nici de teatru, nici de fotbal. (**M. M.**)

● Românul telespectator, cel puţin al Naţional TV, nu e ranchiunos, mai ales atunci cînd protagonistele sînt femei: am urmărit, la mari intervale, două ediţii ale emisiunii *Miezul problemei* moderate de Mădălin Ionescu, unde invitatele erau faimoasa Floriana Jucan, acum ziaristă la o revistă de paparazzi, şi Mihaela Moraru, nepoata lui Ceauşescu, autoare recentă a unei cărţi autobiografice. Mesajele preponderente ale telespectatorilor, indiferent de subiectele abordate, erau de complimente – şi, eventual, invitaţii – la adresa invitatelor, pe care le catalogau, în mare, drept „frumoase şi deştepte“. (**I. P.**)

● Dl Ion Iliescu, despre criticile care i se aduc pentru că se implică în campania electorală: „nu încalc Constituţia, ci din contra“. Am întrebat un logician cum se poate înţelege acest „din contra“ şi mi-a zis că există două variante: 1) „nu încalc Constituţia, ci din contra, o respect“ sau 2) „nu încalc Constituţia, ci din contra, ea mă încalcă pe mine“. Alegeţi. (**M. V.**)

UNII VOR DA MÎNA CU MAI-MARII ULIŢELOR SFINTE, ÎNTREBÎNDU-SE CE OM CU CARTE MAI JOACĂ FOTBAL DE DREAPTA, ALŢII DIN CONTRA

● Dacă vedeţi nişte panouri electorale pe care se află o fotografie cu Adrian Năstase dînd mîna cu cineva, să ştiţi că acel cineva nu este, aşa cum pare, preşedintele Ion Iliescu, ci cetăţeanul Ion Iliescu aflat în timpul său liber. (**M. V.**)

● Recent, mi s-a povestit cum, la nu-ş' ce important simpozion european la care fuseseră invitaţi mai-marii instituţiilor de învăţămînt artistic, invitata din România a vorbit asistenţei despre „Dimensiunea spiritualităţii creştin-ortodoxe a studenţilor români“. Tema fiind cu totul alta, asistenţa a ascultat-o ca pe

Cu ochii-n 3,14

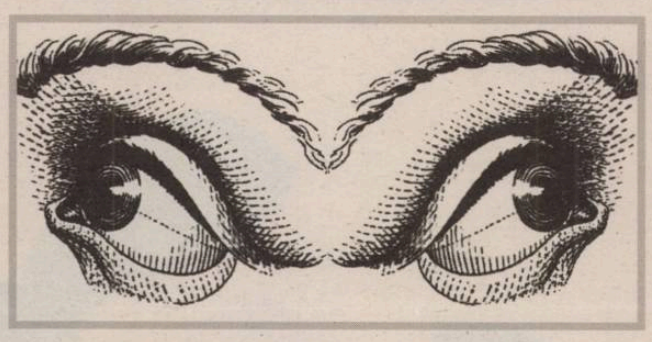

cineva ieşit de la balamuc. Imaginea României în lume. (**a. l. ş.**)

● La Salonul inventatorilor din Manila (Filipine), principala atracţie a ediţiei au fost nişte încălţări pe nume *sakatos*, obţinute, la un preţ foarte mic, din cauciuc reciclabil. Stupoare: ele par a fi chiar gumarii în acţiune pe uliţele noastre de decenii bune *(Evenimentul zilei*, 15 noiembrie a.c.)! Faptul de-a fi pierdut, cîndva, patentul insulinei mi se pare, prin comparaţie, un simplu mizilic. (**A. C.**)

● Doi puşti comentează în tramvai un afiş electoral pe care candidatul jură pe Dumnezeu că va face o Românie ca soarele sfînt de pe cer. „Adică o să ne dea foc?“, întreabă unul. „Mai rămînea să scrie că *Să moară mama, c-aşa o să fac!*“, răspunde celălalt. (**A. M.**)

● Nu se mai termină cu Mutu. Persoane stimabile pentru naivitatea lor îmi telefonează, indignate, întrebîndu-mă ce s-ar fi întîmplat dacă Mutu ar fi scris *Orbitor* sau *Despre îngeri*... Le răspund, cît pot eu de dur, că asta e situaţia în toată lumea: chiar şi în Franţa culturii, cînd Zidane a renunţat la Naţională, cu el a început telejurnalul de seară. Eu am altă problemă: dacă şi în cazul Mutu sînt din nou de vină intelectualii, elitele, scritorii, eseiştii – atunci îmi sinucid pixul. (**R. C.**)

● Şi totuşi, într-unul dintre sloganele radiodifuzate ale unui prezidenţiabil se ascunde o cacofonie mare cît soarele sfînt de pe cerul unei zile de vară! Cine-i personajul nu contează. Dar ce-a păzit consilierul său, om cu carte? (**A. C.**)

● Ştirea ştirilor: a promovat în prima divizie a campionatului de fotbal din Rusia echipa Terek Groznîi! În Cecenia se mai joacă fotbal, se mai ştie ce-i un corner, un penalti – e senzaţional! (**R. C.**)

● Cel mai scăpărător schimb de replici între un moderator şi un candidat la preşedinţia României, nu spun cine, persoană (care se dă) importantă, cu meditator la cultură: „De ce ţineţi cu Bush?“ „Fiindcă e de dreapta!“ „Ce înseamnă că e de dreapta?“ „Că nu-i de stînga!“. Sus (m)inima, români! – dar ce facem cu mintea? (**R. C.**)

UNII VOR DEZVOLTA RAPID, ÎN DIRECŢIA CAMEREI, VERDICTUL CÎNDVA FLUCTUANT, ALŢII DIN CONTRA

● Zice la gazetă că „Directorul Unităţii de Structură Genetică a Institutului Naţional de luptă împotriva cancerului, din SUA, conchide că gena WMAT2, responsabilă cu regularizarea substanţelor chimice care afectează stările emoţionale în creier, este prezentă îndeosebi la oamenii care dezvoltă o credinţă spirituală, indiferent care este aceasta“. Aşadar, WMAT2 este gena credinţei în Dumnezeu. Dacă aş fi strateg pentru democraţii din SUA, i-aş sfătui să dezvolte rapid un medicament de anihilare a acestei gene. Ar rămîne săracul Bush fără fanaticii săi. Şi poate vorbesc cu un prieten de acolo să îmi trimită nişte capsule, să salvăm şi Parcul Carol. (**C. G.**)

● Acum ceva timp, am scris că George W. Bush este „un Gigi Becali al americanilor“. Acum, văzîndu-l pe Gigi Becali „dîndu-şi drumul“ la Dan Diaconescu-OTV – smulgîndu-i acestuia hîrtia de la Asociaţia pentru combaterea antisemitismului, rupînd-o bucăţi-bucăţele şi aruncînd-o în direcţia camerei –, mă văd nevoit să revin: nici o legătură! Gigi Becali este un Vladimir Jirinovski al românilor – un extremist care-l face pe Vadim Tudor, prin comparaţie, să pară „salon“... O singură nedumerire am: cu un nume ca al său, ce-o fi ţinînd-o langa cu rromânismul!? N-ar putea dl Pavel să-i spună că e penibil? (**a. l. ş.**)

● Dacă aţi ajuns vreodată pe Candiano Popescu la secţia „Accidente“, ştiţi că există şi un purgatoriu al şoferilor bucureşteni, după infernul de pe şosele. Zeci (spre sută) de oameni, cîte doi (vinovatul şi victima), comasaţi într-o sală de 3x3, aşteptînd declaraţiile, confruntarea, fiola şi verdictul. Iar dincolo de uşă doi cerberi cu roluri bine stabilite: cerberul rău care urlă, te dă afară, îţi face educaţia şi îţi spune cum o să arzi oricum în cazanul la care singur ai pus foc, şi cerberul bun care te înţelege (i s-a întîmplat şi lui), îţi zîmbeşte, te ia peste rînd, iar la o adică vine chiar cu tine afară să constate avariile. Delirul începe cînd rolurile se amestecă: ţi se urlă că n-ai făcut nimic, eşti anunţat că o să arzi, desigur, dar înaintea celorlalţi, afli că nu ştii regulile, dar, cu puţin umor, ai întreaga eternitate la dispoziţie să le înveţi. (**S. S.**)

● Mihai Mitoşeru, penibilul prezentator al emisiunii *TeleEurobingo* cîndva, acum doar o poză pe afişele spectacolelor de manele, va avea o emisiune la TV K-Lumea, intitulată *MitoCana Show*. Ce chestie să ai un aşa nume predestinat! (**C. P.-B.**)

● Stimate domnule preşedinte Ion Iliescu, să vă spun de ce m-am enervat. Anul trecut am muncit mult, am scris o grămadă de articole şi studii şi am încasat drepturi de autor. Sînt unul dintre puţinii proşti care cîştigă decent şi nu şi-a făcut microîntreprindere ca să evite plata impozitelor. Luna trecută am fost la bancă să îmi iau casă. Tipul de la bancă mi-a spus că nu îmi dă credit pentru că am venituri fluctuante şi mi-a recomandat să mă însor. Şi ce vă interesează pe dumneavoastră?! Săptămîna asta, statul român mi-a trimis o hîrtie şi îmi cere o grămadă de bani înapoi. Domnule Iliescu, pentru că v-aţi opus cotei unice de impozitare, statul român crede că sînt un tip bogat şi mă pedepseşte pentru că am muncit. În statul ăsta care funcţionează după principiile strîmbe cu care aţi rămas din tinereţe, sînt considerat bogat, deşi banca mă crede insolvabil ca să îmi iau o casă. Aşa că nu mai am chef nici să muncesc, nici să îmi iau casă, nici să mă însor, nici să fac copii. Vă promit că stau şi mă uit în tavan, ca să vă fac în ciudă. Şi mă gîndesc ca la anu' să îmi iau viitoarea nevastă şi să plecăm amîndoi să plătim impozite statului neo-zeelandez. Dacă veţi dori înapoi banii cheltuiţi cu educaţia mea, eu şi Noua Zeelandă o să vă spunem la unison: ciuciu! Vă las pe dumneavoastră cu amicii Năstase, Geoană, Tănăsescu, Păunescu să faceţi copii pentru ţară. La final de mandate, nu vă urez decît să scăpăm cît mai repede unul de celălalt. Pa! (**C. G.**)

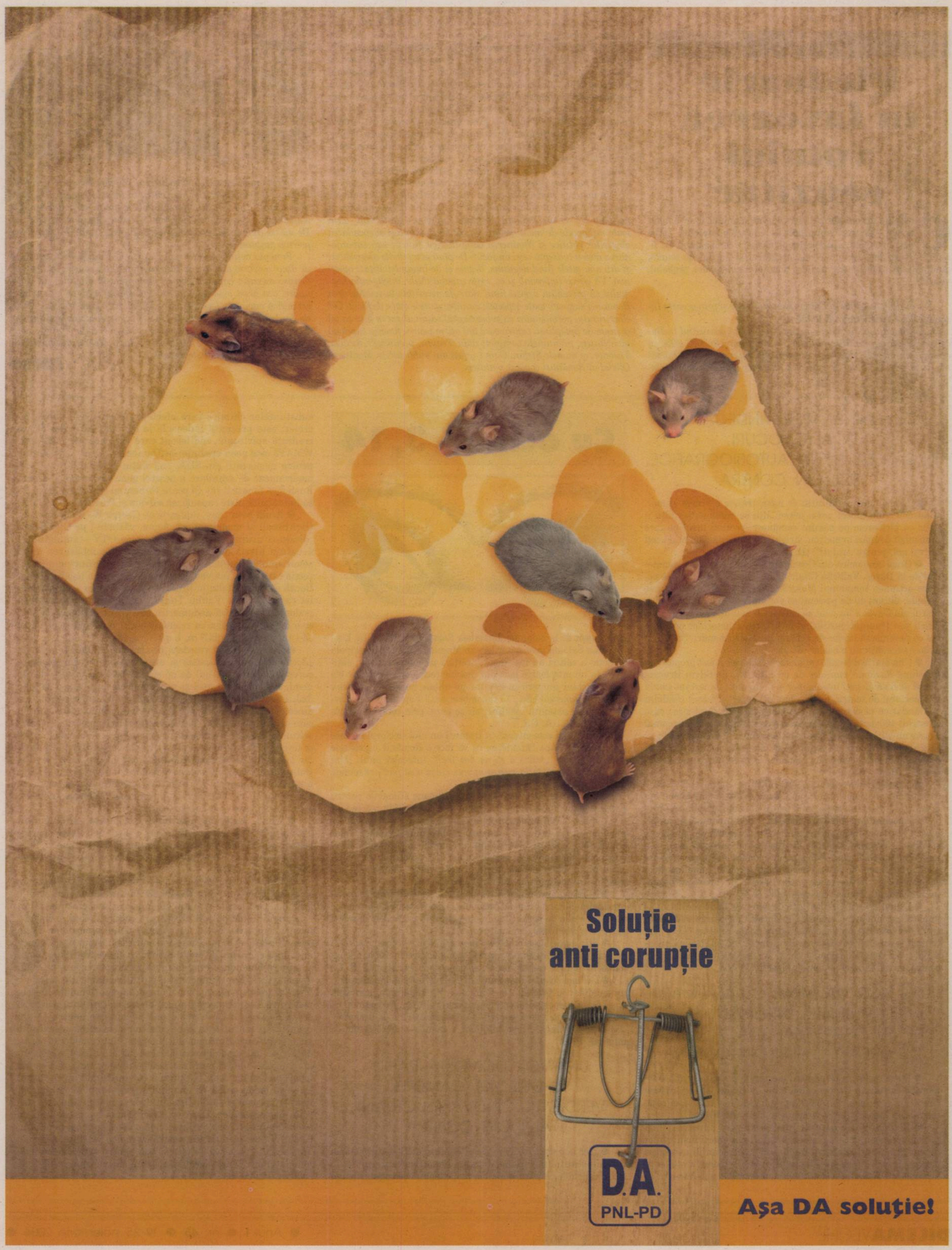
Soluție
anti corupție
D.A.
PNL-PD
Așa DA soluție!

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul I, nr. **46** ● 26 noiembrie – 2 decembrie 2004 ● 24 pagini ● 15.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Note melancolice despre democraţie“
pagina **3**

Dan Goanţă
„La urne, cetăţeni!“
pagina **6**

„Vom fi iarăşi
ce-am fost
sau mai rău decît atît?“
paginile **17-19**

Cît (mai) valorează o diplomă?

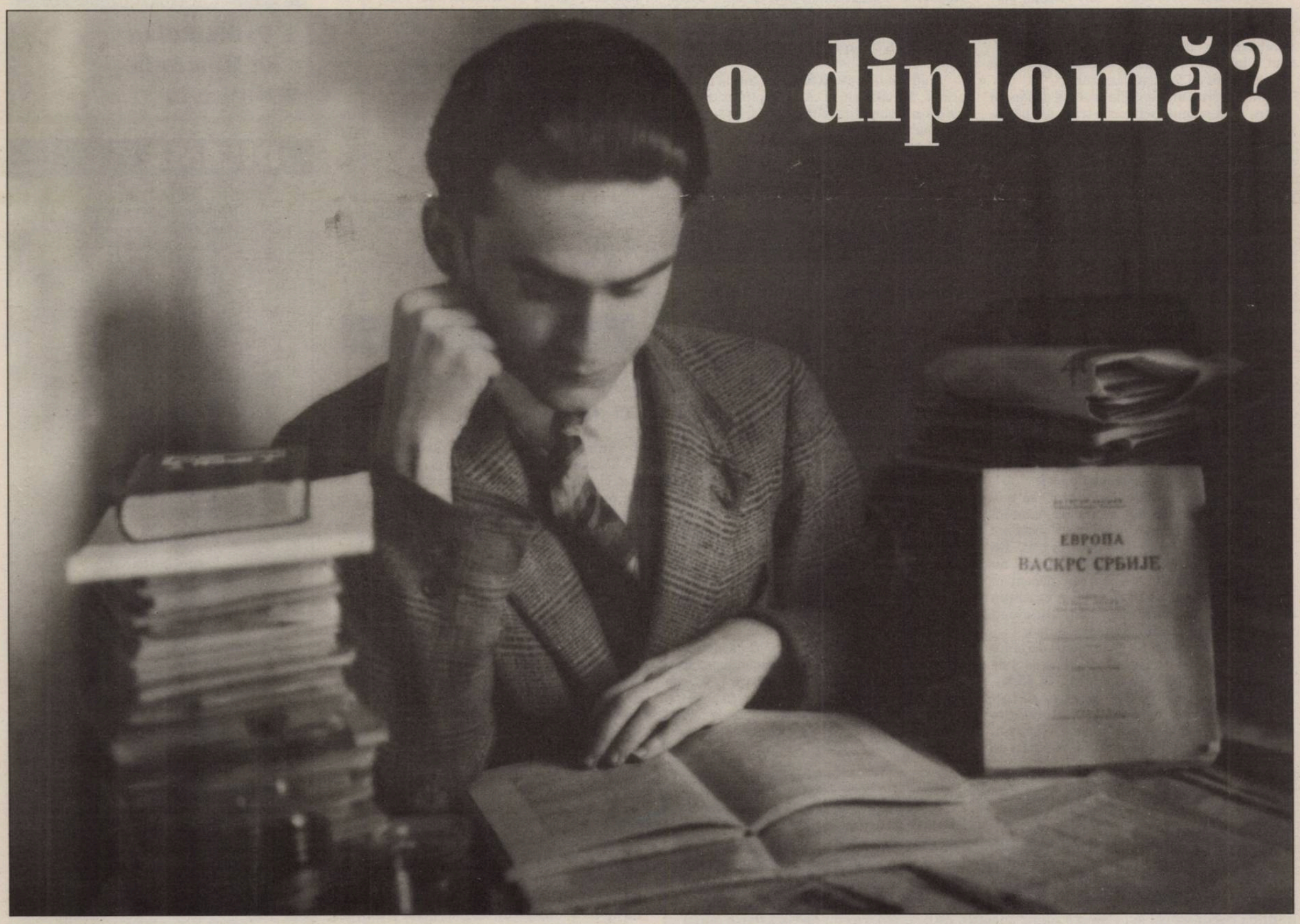

„Universităţile europene au nevoie urgent de reforme. Sînt subfinanţate, prost organizate, supercentralizate şi supuse unor severe constrîngeri politice.“

RICHARD LAMBERT, Centre for European Reform

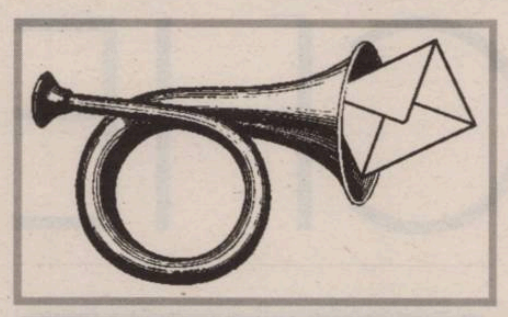

Replici

Nr. 43: Articolul lui Sever Voinescu „Amintirile noastre“

Stimate domnule Voinescu,

Mă numesc Andreea Pulpea şi am motive să cred că sînt subiectul articolului dvs., „Amintirile noastre“, din numărul 43 al *Dilemei vechi*.

Vă sînt colegă de an de fabricaţie, contribui din plin la ceea ce dvs. numiţi „profilul deprimant al acestei generaţii“ şi practic neobosit şi cu mare drag acel „fond comun de povestiri de-a dreptul întristătoare“ la care faceţi referire.

Spuneţi că „aceasta rămîne marca noastră: de cîte ori ne întîlnim, ne povestim anii ’80“. Perfect adevărat. *Guilty as charged* v-aş fi răspuns, dacă copilăria mea ar fi fost dominată de filme americane cu poliţişti buni care prind criminali răi, şi nu de filme româneşti cu învăţătoare bune care „prind“ ingineri ce reuşesc să devină la fel de buni.

După toate aparenţele, sînt victima perfectă a amintirilor noastre: mă înnebunesc după epica sentimentală a salamului de 64, a bomboanelor cubaneze, a eugeniei, a PTAP-ului, a lui Lolek şi Bolek şi a medalioanelor de lemn lustruit cu Rodion Cămătaru.

Mă întrerup arareori din plăcuta depănare pentru a-mi aminti de figurile trase ale părinţilor mei navetişti, de cenuşiul zilnic, de spaimă, tîmpenie şi umilinţă... Constat, cu prilejul mărturisirii pe care v-o fac, că îl contrazic pe Kundera, care zice că memoria repulsiei e mai puternică decît memoria tandreţei. Mica mea tandreţe retrospectivă asupra bomboanei cubaneze locuieşte într-un colţ al creierului meu pe care îl frecventez mult mai des şi mai cu poftă decît pe cel (care se dă mai citit şi mai deştept) care conţine revelaţiile tîrzii asupra a ceea ce era, de fapt, viaţa mea în anii ’80.

Nu vă uimeşte faptul că povestim, spuneţi, ci că o facem cu „voluptate, cu exaltare, cu bucuria manifestă a faptului că am trăit o mizerie sau alta“. Absolut adevărat, din nou. Cum altfel se poate explica, de pildă, faptul că îmi amintesc de taberele mizerabile pe stadionul „23 August“ (cînd mă pregăteam săptămîni ca să „joc“ o minusculă părticică din galbenul mişcător al unui tricolor uman desfăşurat sub ochii unui bătrîn nebun) ca de episoade plăcute, pline de farmec, ale adolescenţei mele?

Ne cereţi (oarecum surprinzător) să melancolizăm cît vrem, dar să nu transmitem mesajul fals că atunci era mai bine. Constat cu tristeţe că nu aveţi mare încredere în noi... Eu una vă asigur că îmi iau toate precauţiile; nu mi-aş ierta-o dacă vreun martor inocent al madlenelor mele de 64 lei/kg ar trage concluzia că povestesc despre un timp bun, sau drept, sau normal, sau invidiabil în orice formă.

Vă îngrijorează faptul că România deceniului următor va fi „europeană, dar dominată de oameni care au astfel de amintiri“. În sfîrşit, nu mai sînt de acord cu dvs. (devenea plictisitor)! Pe mine mă îngrijorează cu totul alte fapte: de pildă, faptul că România va părea, fără să fie, europeană, sau faptul că, luaţi de val, cei ca mine vor uita că au învăţat de mult, pe pielea lor şi în compania Motanului Arpagic, să facă (şi să spună) diferenţa între aparenţă şi realitate...

Vă mulţumesc că m-aţi ascultat (e un lux să găseşti o ureche „cunoscătoare“, într-o vreme în care un mai tînăr amic m-a întrebat ce-i aia Racheta Albă...)

Cu stimă (neştirbită de faptul că refuzaţi avansurile amintirilor noastre comune...),

Andreea PULPEA
Bucureşti
Andreea_Pulpea@yahoo.com

Nr. 44: Articolul lui Vintilă Mihăilescu „Astra Film Fest“

Am fost şi eu la festivalul de film, *Astra Film Fest*, Sibiu, 2004, şi am avut ocazia să-i văd filmele lui John Marshall şi subscriu celor scrise de dvs., cu drag şi sinceritate... eu am fost mai a dracului şi i-am pus întrebări, dar nu la un pahar de vin, ci după vizionarea filmelor, pe scenă... a meritat totul: pilele pentru a-mi face rost de o legitimaţie, căci n-aveam bani să-mi plătesc abonamentul de vreo 300.000 lei (cred) pe toată durata festivalului, chiulul de-o săptămînă de la şcoală după filozofia: „şcoală e în fiecare zi, festivalul o săptămînă o dată la 2 ani“, îngheţatul pe un scaun, nemişcată timp de mai bine de 12 ore (căci de la 10-11 dimineaţă făceam prezenţa şi la 12-1 noaptea plecam de acolo, mai fericită şi mai îmbogăţită cum numai acum 2 ani, la precedenta ediţie, am mai fost). Foamea şi ghiorăitul maţelor în detrimentul foamei de filme bune... şi altele la fel de puţin importante. De fapt, atîta voiam să vă spun, legat de John Marshall: „Cînd te afli în prezenţa unui om de seamă, o ştii!“

Mulţ’am fain că aţi fost prezenţi la festival, prin V. Mihăilescu, şi că aţi capturat ce a fost mai fain: John Marshall! Felicitările şi respectul meu!

Vă salut şi numa’ bine!

M.-G. SABĂU
nyah7shiva@yahoo.com

Actualităţi

Chestionarul

Dragă *Dilema veche*,

Hai să vorbim despre chestionar. Cînd a apărut, m-am bucurat aşa de mult, că, înainte de a citi revista, am început să-l completez. La început a fost uşor, ca şi la sfîrşit (date personale). La un moment dat, apar, însă, întrebări la care e aproape imposibil să răspunzi, cum ar fi întrebarea 23. Cum să pun note de la 1 la 10 unor rubrici şi gazetari? Cum aş putea deosebi, de exemplu, 6 de 7? (Măcar să vă fi limitat la calificative.) Şi apoi, o dată îmi place la superlativ un articol al unui gazetar, alteori deloc. La această întrebare (23), sigur fac parte dintre cei care nu au răspuns corect, pentru că am scris că nu pot da note. Cred că erau prea multe întrebări şi prea greoi formulate. Dacă nu vă supăraţi, v-aş întreba: dvs., redactorii, aţi încercat să completaţi chestionarul? Aţi fi avut surprize.

Asta îmi aminteşte cum profesorul Dr. Matei Balş, în 1964, la un examen de curs postuniversitar, a introdus, prima oară în România, metoda de examen cu întrebări în grilă (50 de întrebări, la care se putea răspunde numai cu da sau nu, timp de 20’). Testul l-a încercat întîi cu asistenţii. Nici unul nu a reuşit să îl completeze perfect. (O cursantă – da.) Dar mulţi dintre noi au completat bine destul de multe întrebări. După scurt timp, ne-a citit notele şi mi-am dat seama că reflectau exact nivelul de pregătire al fiecăruia din cei vreo 60 de cursanţi. Deci întrebările cu grilă (răspuns da sau nu) sînt foarte eficiente şi foarte uşor de interpretat.

Pentru că, aşa cum a fost chestionarul, totuşi v-a adus o serie de informaţii utile, v-aş propune să reformulaţi întrebările la care nu aţi primit răspunsuri concludente, astfel încît răspunsurile să poată fi (la cît mai multe) da sau nu. Cred că ar participa chiar mai mulţi cititori ca prima dată.

Am tot căutat o întrebare de felul: Ce alte propuneri aveţi pentru îmbunătăţirea revistei? Nu am găsit, aşa că am scris pe marginea paginii o dorinţă mai veche a mea – obiceiul *Dilemei vechi* de a ne întreba ce subiecte propunem pentru numerele viitoare. (A fost un gest lipsit de eleganţă din partea mea şi, probabil, neluat în seamă.)

Acum, v-aş propune ca o continuare la numărul cu tema „Mai puneţi mîna pe o carte“ (care a avut mult succes), următoarea temă: „Mai avem nevoie să învăţăm? De ce?“.

Dacă nu vi se pare că cer prea mult, aş propune, spre a ne cunoaşte mai bine, să ne daţi şi dvs. cîteva informaţii despre cei care scriu revista: numărul total de redactori, numărul total de corespondenţi permanenţi, media de vîrstă, vîrsta cea mai mică – vîrsta cea mai mare, pregătirea profesională, ocupaţia de bază etc.

Rămîn alături de dvs., cu aceeaşi simpatie,

dr. Iudith ARDELEANU
mduma2003@yahoo.com

P.S. Chestionarul următor vă rog să-l puneţi pe o foaie volantă, ca să nu fim obligaţi să rupem foaia din revistă pe care se află chestionarul, spre a vi-l trimite.

N. red.: La cîte ne propuneţi, ne vom mai gîndi şi răzgîndi.

Între dilematici

Care este Lucian Mîndruţă cel adevărat?

Stimate domnule Lucian Mîndruţă,

De ani de zile vă citesc articolele din *Dilema*. Unele sînt bune, altele foarte bune, unele nu prezintă interes, dar oricum le citesc. Am ratat doar 1-2 articole. Tot de ani de zile v-am urmărit la PRO TV, la emisiunea cu Brucan şi ulterior la Antena 1.

De la o vreme chiar nu mă mai pot uita la ştirile de la Antena 1, unde doamna „Strîmbeanu“ Firea începe Ştirile cu „un viol în grup“; bieţii sau fericiţii ştirişti de la Antena 1 întîi fac un viol în grup şi apoi demarează în trombă...

Eu înţeleg că pentru a supravieţui în România, pentru a trăi mai bine în România, mai trebuie să faci şi concesii de la principiile tale, să mai închizi un ochi, ca să îţi creşti copiii, dar parcă este prea mult ceea ce faceţi. Nu v-a crescut păr pe limbă? Nu aveţi greţuri şi rău la bilă, după ce „debitaţi“ atîtea ştiri de doi bani (violuri, crime, periuţe la adresa Partidului Conducător şi la adresa Partidului Patron şi Plătitor de Leafă)????

În *Dilema veche* sînteţi intelectual, la Ştiri sînteţi un mic mahalagiu. În *Dilema veche* v-aţi arătat revoltat că Armata, Poliţia, Jandarmeria nu s-au implicat în salvarea copilului, pierdut în pădure, care în final a şi murit. Dar dacă gîndiţi aşa de bine, aşa de civic, de ce la Ştiri nu aţi făcut un apel direct şi disperat şi convingător, ca toţi oamenii din zonă să se implice mai tare şi să îl caute pe copilaş zi şi noapte?! De ce? Păi, ştim cu toţii că a doua zi aţi fi zburat probabil de acolo, dar aţi fi devenit, tot probabil, erou. *Who knows?*

Şi cum după 1989 a fost la modă întrebarea *Cine sînteţi dvs., domnule X?*, vă întreb şi eu: Care este Lucian Mîndruţă cel adevărat? Cel din *Dilema veche* sau cel de pe sticlă?!

Uneori mi-este milă de dvs., căci intelectualul adevărat Lucian Mîndruţă suferă cu siguranţă de ceea ce TREBUIE să spună „sticlarul“ Lucian Mîndruţă, dar apoi mă gîndesc la mulţi alţii, care preferă un salariu de mizerie şi de batjocură decît să fie pe sticlă alături de doamna Efectiv.

Să nu îmi spuneţi despre *rating* şi că bizonul român asta cere, că nu este adevărat.

Normal că faceţi ce doriţi în viaţă şi cum doriţi, este dreptul dvs., dar mi-este teamă că de atîta păr pe limbă nu veţi putea ieşi prea repede din dilemă.

Vă urez succes şi îl voi citi în continuare pe dilematicul Mîndruţă, căci telecomanda ne permite să ne uităm şi în altă parte. De exemplu, la B1 TV.

Cu stimă,

Kalino
kalino2003@softhome.net

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Psihanaliza în România**
- **Bulgaria**

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 700.000 lei pentru 1 an, 375.000 lei pentru 6 luni, 185.000 lei pentru 3 luni.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Matei FLORIAN, Stela GIURGEANU,
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 18.750 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note melancolice despre democrație

Toți universitarii americani cu care am avut de-a face după alegerile din 2 noiembrie par să fie în stare de șoc. Sînt dezamăgiți. Sînt dezgustați. Se tem. Țara lor e în pragul fascismului. Votul popular a adus la putere un reacționar pur-sînge, un sălbatic, un fundamentalist. Unii se gîndesc să emigreze. Alții au ales deja libertatea: cer „azil politic“ în Canada. S-ar zice că, foarte curînd, cea mai veche și mai solidă democrație a lumii se va transforma în dictatură. Pentru noi, rătăciți cum sîntem în meandrele tranziției, toată această surescitare seamănă a fandacsie. Dinaintea liberalilor americani, nu putem încropi decît mici opinteli stupefiate: „Parol?“, „Ei, aș!“, „Ce-ș' copil?“. Și totuși, o fi ceva! Dacă nu un temei real de îngrijorare, măcar o reflecțiune crepusculară despre democrație. Căci, iată, democrația pare ceva extraordinar, definitiv, bun și acasă și la export, cu condiția să investească la vîrf pe cine trebuie. Votul universal e o achiziție admirabilă, dar numai dacă, prin libera lui folosință, ies învingători „ai noștri“. Cînd „America profundă“ votează altfel decît inteligența *campus*-urilor, sau a mediilor artistice, democrația e tristă. Cînd îl produce pe Hitler – e o catastrofă. Ne amintim, încă, reacția dură a Europei față de procentele obținute *democratic* de Haider în Austria. Ne amintim și mai bine cu cîtă nervozitate am luat cunoștință, acum patru ani, de achiziția electorală a lui Vadim Tudor, situată undeva între 25 și 30%. Care va să zică, democrația nu garantează *calitatea* elitei politice. E un pariu riscant. Întrebarea la care trebuie să răspundă alegătorul american este: cum să împaci devotamentul *necondiționat* pentru valorile democratice cu acceptarea victoriei *legitime* a lui George W. Bush? Cu alte cuvinte, cum să accepți, în numele democrației, toate eventualele ei „derapaje“? Sau, ca să împingem lucrurile pînă la irespirabil: poate fi acceptată frauda electorală în numele convingerii că, prin ea, „salvăm“ națiunea de rezultatele unui sufragiu valid, dar pernicios? La asemenea întrebări, nu există decît un singur răspuns igienic: riscurile democrației sînt preferabile riscurilor pe care le implică toate celelalte rînduieli politice. Nimeni nu poate pretinde, în mod rezonabil, că știe cu certitudine cine trebuie să fie ales, nimeni nu are autoritatea și competența de a cauționa o fraudă, oricît de bine intenționată. Prin urmare, trebuie să votăm cu încredere și curaj, în speranța – socratică – a unui rezultat întemeiat: duhul cetății e mai înțelept decît judecata idiosincratică a fiecărui cetățean în parte.

...Ușor de spus! Nu e simplu să-ți păstrezi încrederea și curajul. Pentru că știi foarte bine cît de arbitrară poate fi opțiunea politică a omului. Știi foarte bine că nimeni nu merge la urne după ce, în prealabil, a cercetat, cu creionul în mînă, diferitele oferte ale partidelor în competiție. Știi foarte bine că, fie și într-un astfel de (fericit) caz, n-ai cum să distingi între promisiune și demagogie. Că – vrei, nu vrei – te lași manipulat de considerente secundare sau, pur și simplu, nesemnificative. Cutare îți e simpatic, cutare nu, cutare e mai fercheș, cutare e rapidist, cutare e mai din popor. Uneori alegi insul de dragul partidului, alteori partidul de dragul insului. Discernămîntul e, nu o dată, o sumă de idei fixe. Iar competiția publică e regizată fie partizan, fie idiot, așa încît nu-ți poți face o idee cinstită despre calitățile reale ale competitorilor. Pe de altă parte, e imposibil să nu intri în panică la gîndul că piețarul care te fură la cîntar, clientul fidel al bodegii de-alături, literatorul lipsit de caracter, compatriotul care scuipă pe stradă, licheaua ubicuă, șoferul care te înjură, funcționarul care cere bacșiș și te aleargă de la un ghișeu la altul, amicul sperjur, vecina bîrfitoare, degustătorul de manele date la maximum, poetul cețos și euforic, filozoful abstras, articlierul mincinos, șeful isteric și analistul politic încîntat de sine, aceștia toți și, în genere, toată menajeria din jur (din care, de altfel, nu ești exclus, cu propriile tale confuzii și stupidități), vor decide, prin votul lor „liber exprimat“, soarta ta și a țării pentru următorii patru ani. Asta e situația! O variantă mai brează a organizării politice nu există. Nu-ți rămîne decît să crezi în soartă, sau în îngeri. Între timp, te uiți la televizor și te miri de principialitatea și de veselia combatanților. „Specialiștii“ campaniei electorale par să o fi gîndit ca pe o emisiune de divertisment. Se cîntă la chitară, se arvunește gălăgios viitorul, se fac bancuri cu apropo, se încing sîrbe triumfale, cu steguleți și baloane colorate, pe scurt, toată lumea rîde, cîntă și dansează. Nu e păcat că avem alegeri așa de rar?

cu dilema la croitor

Campania electorală se apropie de obștescul sfîrșit. Cum arată ea înainte de a-și da duhul în urne?

Sincer să fiu, lupta pentru cîștigarea ultimului loc în sondaje dintre Petre Roman și Raj Tunaru mi se pare mai dramatică decît scuipatul printre stinghiile gardului al greilor care încă nu s-au întîlnit singuri față în față.

Amușinînd prin presă paginile mai fierbinți, mi s-a confirmat o veche bănuială: gardul e și el frate cu românul, de vreme ce nu e folosit doar ca pisoar pentru întîrziații la bodegă, ci poate aduce și un frumos venit proprietarilor care, iacătă, în județul Vaslui, îl închiriază contra unei taxe de cincizeci de mii de lei pe zi pentru lipitul afișelor electorale.

Pe de altă parte, mai tare decît campania electorală mi s-a părut campania dusă de o americancă pe nume Laura Simms care, văzînd situația dramatică a Grădinii Zoologice din Buhuși, a reușit, din banii adunați, să construiască două sobe pentru leii rebegiți de frig. Să sperăm că domnișoara Laura va reuși să împingă și puțină apă caldă în caloriferele frigide ale buhușinenilor cu drept de vot.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Teroarea mioritică

Am fost un aventurier! Un iresponsabil... În ciuda:

– avertismentelor din toate buletinele meteo, pe toate frecvențele radio și TV, că la sfîrșitul săptămînii iarna va lovi din nou greu încercatul nostru popor,

– a prietenului A, care mi-a spus din sursa sigură a socrilor săi de la țară că un vecin a auzit zăpada venind,

– a avertismentelor de la brigada automoto că ar fi mai bine să ne ținem mașinile și motocicletele în casă,

– a rugăminților propriului meu tată de a nu pleca cu mașina taman acum,

ei bine, în ciuda tuturor acestora, am mers sîmbăta trecută cu mașina tocmai pînă la Tîrgu Jiu. Am plecat pe un frumos cer albastru, care ascundea în perversitatea sa senină sîmburele terorii meteo. În naivitatea mea, m-am bucurat de vremea bună și drumurile mai goale decît de obicei, fără să realizez pe lîngă ce am trecut, fără să îmi dau seama de adevărata gravitate a situației. Doar pe drumul de întoarcere, cînd niște mașini mari, cu girofar, mi-au acoperit parbrizul cu ceva care cică nu mai e sare, am început să am un început de revelație: *chiar e serioasă!* – mi-am zis eu în barbă și am tras pe dreapta să-mi curăț parbrizul. M-a cuprins însă și un plăcut sentiment de liniște, de siguranță: iată, cineva acolo sus veghează, totul e sub control, uniți, vom învinge și de data aceasta adversitățile naturii.

Conștiința civică, adormită, a pornit să se trezească încet, încet în mine. Am început să realizez, treptat, că împotriva poporului nostru s-a țesut, în ultima vreme, o adevărată axă a Răului: formațiunea de terorism geodezic din Vrancea s-a unit cu ONG-ul frigului din Miercurea Ciuc, finanțat de iredentiștii maghiari, și cu diferitele formațiuni ale vîntului ascunse în munți, ca să destabilizeze poporul român. Și, nu întîmplător, acțiunile coordonate ale acestora se intensifică în ajun de alegeri.

Natura întreagă, altădată frate cu românu', este dată peste cap. Urșii ies din păduri și ne atacă orașele. Rîul iese din matcă și ne inundă satele, iar ramul se rupe cînd nu te aștepți și cade peste pruncii noștri, omorîndu-i în cărucior. Mioarele moldovene se pierd în ceața deasă, cele vrîncene, adulmecînd cutremure, nu mai dau lapte, iar cele ungurene cer dublă cetățenie. Poporul nostru, născut poet, nu mai este sensibil doar la poezie, ci a devenit meteo-sensibil și zace meteo-depresiv prin case, țintuit la pat de o inexplicabilă senzație de foame, sau iese, meteo-agresiv, pe uliță, și violează, fură sau omoară. Nesiguranța meteo-teroristă pune stăpînire pe căminele și străzile noastre. Iar naivitatea și iresponsabilitatea unora ca mine, care pleacă neînarmați și fără urmă de vigilență pe drumul plin de primejdii al Gorjului, nu fac decît să înrăutățească situația și să permită acestui terorism cu mii de fețe să-și vadă încununată cu succes opera sa criminală.

În ceasul al doisprezecelea și cu mintea de pe urmă a românului, care l-a salvat pe acesta de atîtea alte încercări ale istoriei, am realizat după ce m-am întors de la Tîrgu Jiu că putem învinge și de data aceasta. Trebuie să fim însă uniți și să ne legăm între noi printr-un pact patriotic împotriva meteo-terorismului mioritic. Doar o societate a fricii – profunde, permanente, a noastră, a tuturor oamenilor din popor – ne poate uni și face puternici. Iar acum este momentul cel mai potrivit să trecem la fapte: Deșteaptă-te, așadar, românule, votează meteorologul de serviciu!

Permisul European de Conducere a Computerului

ECDL

Ai ~~carte~~, ai parte!

Complexele în utilizarea calculatorului pot afecta reușitele personale.

"ECDL-Permisul European de Conducere a Computerului " este standardul internațional care stabilește nivelul optim de cunoștințe în utilizarea eficientă a calculatorului la locul de muncă.

Peste 4 milioane de persoane din întreaga lume au obținut până în prezent certificatul ECDL, scăpând de aceste complexe.

ANDRECO EDUCATIONAL, editorul manualelor ECDL în România, organizează cursuri la prețuri promoționale în vederea obținerii Permisului ECDL.

Pentru detalii și înscrieri, sunați la 211 26 00 sau accesați www.andreco.ro

ținerea de minte

„În situația nefavorabilă în care te afli, observă latura pozitivă a contradicției și apasă asupra ei cu toată forța spre a răsturna situația în favoarea dumitale. Cît privește ambianța sîcîitoare, asfixiantă, ce să-ți spun? Cred că am devenit revoluționar din oroare de banalitatea triumfală. Știi ceva? Ține un jurnal și răzbună-te acolo pe toți tîmpiții. Scriitorul este un înfrînt social ce-și ia revanșa în imaginar. Cînd (dacă) ajunge în fruntea bucatelor își pierde znaga creatoare.“

(Paul Georgescu, *Învățăturile unui venerabil prozator bucureștean către un tînăr critic din provincie*. Corespondență către Ion Simuț. Martie 1981 – Biblioteca Apostrof, 1999)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cînd corupţii chiar există

Demersul Coaliţiei pentru un Parlament Curat este exact ceea ce avea nevoie România la acest moment. Iar reacţia furibund-isterică a PSD, PUR şi PRM arată că are succes, cred că mult peste ce se aşteptau chiar iniţiatorii.

Era nevoie de aşa ceva pentru că România cam epuizase posibilităţile de a lupta cu corupţia la nivel legislativ. Politicienii au bifat conştiincioşi agenda cu care veneau experţii străini şi români în domeniu: conflicte de interese, declararea averilor, accesul la informaţiile publice, instituţii extraordinare (PNA). Chiar dacă legile respective au fost create cît să lase ceva portiţe de schimbare, ele există. Şi totuşi, corupţia nu doar că nu a fost limitată, ci a crescut considerabil în ultimii ani. Corupţia în România a ajuns în cea mai gravă formă, cunoscută în literatura de specialitate drept „captura statului". Este vorba despre instituţii care funcţionează în favoarea unor grupuri de interese care au legătură cu politicul, afacerile şi media. Iar cînd statul este capturat, simplele articole din legi nu sînt de ajuns, pentru că, pur şi simplu statul nu funcţionează pentru a le aplica nediscriminatoriu. S-a ajuns la senzaţia că toată lumea vorbeşte despre corupţie, dar aceasta rămîne un fenomen stratosferic, nu există corupţi reali decît de la un nivel în jos. România este o ţară coruptă, dar cu cei mai cinstiţi miniştri, parlamentari şi, în general, politicieni.

După ce au susţinut activ prin lobby şi expertiză toate măsurile legislative pomenite mai sus, ONG-urile cele mai credibile din România se vedeau în faţa unei dileme groaznice: agenda legală era satisfăcută, dar problema rămînea. Era nevoie de o nouă strategie, mai dură, prin care să arate cu degetul. Cum corupţia pleacă dinspre politic, atunci nu se poate lupta cu ea decît la nivel politic, spunînd liderilor: puteţi să îi protejaţi pe corupţi, este imoral, dar e dreptul vostru. Şi este dreptul nostru de a face scandal din cauza asta.

Lista cu corupţi este într-adevăr lungă, mult mai lungă decît m-am aşteptat. Este de apreciat tocmai aplicarea strictă a criteriilor convenite. Şi asta spune multe despre mocirla în care s-a ajuns în aceşti ani. Octavian Ştireanu este indignat pentru că i se reproşează că a luat casă de la ANL. Probabil că în sinea sa domnul Ştireanu se simte sincer nedreptăţit: la urma urmei, la cît au furat alţii, o biată casă nu e mare lucru. Acest tip de argument este destul de iritant. Dacă se ajunge la ideea că este în regulă ca un consilier prezidenţial să ia casă de la ANL, chiar şi în programul de credite obişnuit şi nu în programul case pentru tineri, atunci de ce plăteşte constribuabilul pentru ANL? Care este logica acestei instituţii? Octavian Ştireanu a crezut că face şi el o mică învîrteală, nu chiar un furt de tip Iacubov, dar tot imoral se cheamă. Principalul argument al contestatarilor este: să lăsăm justiţia să îşi facă treaba. Dar tocmai asta este problema, că justiţia nu îşi face treaba, altfel nu se ajungea aici. S-au dat de ceasul morţii să compromită acţiunea. Au spus că este motivată politic, că este obscură. O simplă vizită la site-ul www.contracoruptie.ong.ro putea să lămurească totul, de la iniţiatori la finanţatori. În treacăt fie spus, toată acţiunea a costat cam cîtă publicitate încasează postul Antena 1 într-o singură zi, sau cam cît îmi închipui eu că este profitul lui Dan Voiculescu din afaceri cu statul într-o jumătate de zi. Într-o scrisoare publică de-a dreptul isterică, liderul PUR se plînge că i se încalcă un drept constituţional prin includerea pe listă. Ideea că cei care controlează strict şi abuziv instituţiile statului şi media se simt nedreptăţiţi de nişte ONG-uri este destul de amuzantă. „Studiez posibilitatea ca, în afara delictelor de calomnie şi insultă, să vă acţionez în judecată şi pentru încălcarea articolelor din Constituţie şi din lege care interzic totalitarismul politic de tip comunist şi care asigură funcţionarea principiilor statului de drept", spune Dan Voiculescu în plîngerea sa publică şi scoate fără să vrea cea mai delicioasă probă de prostie spusă public, pe care am citit-o în ultima vreme. În acest conflict, presa a fost pe cît posibil de partea ONG-urilor, semn că, indiferent de ordinele patronilor, cei mai mulţi jurnalişti ştiu în sinea lor cine are dreptate în această poveste. Iar emisiunea de la Antena 1 intitulată *Fluturaşii otrăviţi,* în care moderatorul Mihai Gâdea a funcţionat pe post de procuror proletcultist, spune multe şi despre pericolul amestecului dintre media, afaceri şi politică. Imoralii nu se mai ascund, în plus au dobîndit şi puterea media pentru a da de pămînt cu cei care militează pentru onestitate. Şi se găsesc jurnalişti de plastilină care să joace prost rolul de reprezentant indignat al poporului muncitor.

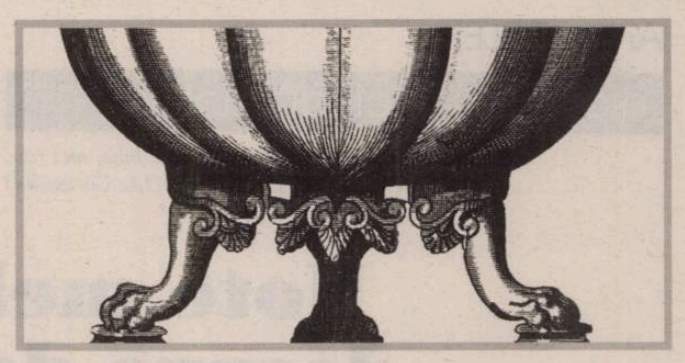

Acţiunea masivă de compromitere prin emisiuni regizate, prin piratarea fluturaşilor Coaliţiei în mai multe judeţe, intimidarea prin procese care vor fi cert pierdute, dacă nu în România, atunci la CEDO, atacurile permanente ale liderilor PSD faţă de acţiune, toate acestea arată succesul de care vorbeam la început. Pentru prima dată, corupţii au coborît din stratosferă şi ştim despre cine vorbim.

presa despre...

Pesediştii la ei acasă

Evenimentul zilei publică marţi stenograme din şedinţele PSD, preluate de pe un site oarecum anonim. Detaliile sînt atît de multe şi se potrivesc atît de bine în peisaj, cu toate detaliile adiacente, încît aş paria că sînt veritabile.

Oarecum abulic, Nicolae Văcăroiu crede că instituţiile anticorupţie îi prigonesc pe pesedişti: „Nu vreau să vă supăraţi, dar toate organele noastre de control nu scot decît pesedişti... La o conferinţă de presă, dacă eşti cu cinci de la PRM, dacă eşti cu patru de la PD, cu doi de la PNL şi ai prins un pesedist, dar repet, la noi, în fiecare săptămînă, conferinţele de presă sînt numai cum să mai găsească doi-trei pesedişti să îi scoată în faţă... Haideţi să mai scoatem vreo trei-patru, le mai dăm în cap la penelişti, la pedişti. Cu Băsescu, toată lumea a lansat-o, un vax a ieşit. După patru-cinci luni de zile, nimeni nu mai pomeneşte, cu flotă, fără flotă". Florin Georgescu despre instituţia independentă de control, Curtea de Conturi: „Numai eu ştiu cîte telefoane dau pe sub el *(preşedintele Curţii,* n.n.), pe acolo, să terminăm cu băieţii ăştia răi, că dacă s-ar duce să verifice exerciţiul financiar al anului 2002, el verifică pe domnul Mitrea, pe domnul cutare şi mi-i găseşte vinovaţi şi numai eu ştiu cum fac pe acolo ca să nu ajung la dvs. şi să fie linişte şi pace". Rodica Stănoiu despre Justiţia independentă: „Ştiţi bine că eu, de nenumărate ori, în legătură cu Băsescu am întrebat chiar şi în şedinţe mari cînd dăm verde pentru Băsescu. S-a dat tîrziu dosarul lui, acuma". Adrian Năstase despre TVRL (liberă): „Chiar Televiziunea Publică Naţională a arătat astăzi un caz de persoană care a murit din cauză că sistemul nostru sanitar este la pămînt. Aici practic ar trebui intervenit. Cum a fost în perioada anterioară, ce s-a întîmplat acum, cît s-a dat la sănătate, ce s-a întîmplat în ultimele săptămîni, deci ar trebui un mesaj de reacţie de la nivelul ministerului... Eu, de dimineaţă, fac următorul lucru, dau drumul la radio la ştiri şi în acelaşi timp mă uit la imaginile de la TVR 1, la ora 7,00. Şi rugămintea mea, dacă puteţi să faceţi, Dorina şi Vasile *(Mihăilescu şi Dîncu, consilieri de imagine* – n.n.), un sincron pe o singură casetă şi puneţi sunetul de la Radio România pe imaginile de la TVR 1. La radio a început cu Ziua Unirii, cu nu ştiu ce, cu ce trebuie. În imaginile de la TVR 1 era tipul ăla care a intrat cu maşina în pom... În momentul în care ăştia de la Radio România ajunseseră deja la sport şi nu mai ştiu pe unde, a început şi la televiziune să dea ceva cu Ziua Unirii, dar radioul a dat din străinătate, ce s-a întîmplat la recepţii, românii din alte părţi. La televizor nimic, şi avem opt corespondenţi sau nu ştiu cîţi, plătiţi de guvern, care trebuiau să ne arate."

Totul pare atît de real! **(C. G)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

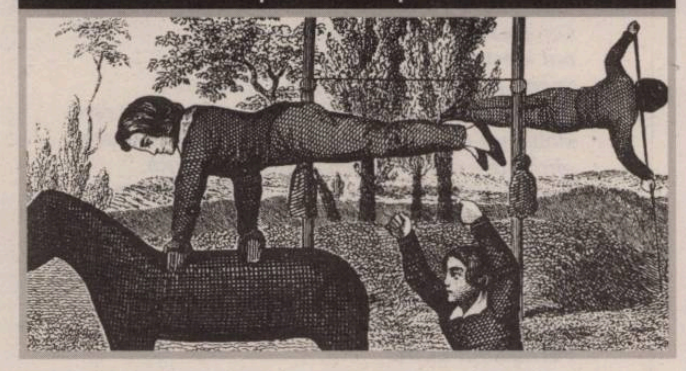

La ce nu m-am gîndit în 1990

La faptul că Ion Iliescu va fi preşedinte şi-n 2004. La bătălia electorală pentru Cotroceni între un fost membru al Guvernului Roman (sau Stolojan, nici nu mai ştiu...) şi-un alt fost secund pe acelaşi vapor. La intrarea în Europa abia după (minim) 17 ani. La ieşirea din sărăcie, nici după 20. La folosirea aceloraşi promisiuni de campanie obosite, pe care oameni şi mai obosiţi le cred la fiecare patru ani. La posibilitatea de a alege dintre exact aceleaşi figuri, îmbrăcate în canadiene de culori diferite.

Dacă aş fi adormit în 1990, zău că nu m-aş fi trezit speriat. La televizor sînt toţi colegii mei de la Soti, răspîndiţi democratic în televiziunile private. În industrie sînt aceiaşi căpitani, care au apucat să facă prima mie de dolari în săptămînile de după revoluţie. În cultură, tot Cărtărescu şi Pleşu se uită înapoi şi nu văd pe nimeni mai cu şarm. În sport, jucătorii cu aere de ieri sînt antrenorii deprimaţi şi importanţi de astăzi, afectaţi de aceleaşi înfrîngeri dintotdeauna. În şcoli, profesorii se mulţumesc cu aceeaşi sută de dolari drept salariu, iar în spitale cutia de cafea a păstrat aceeaşi valoare, chiar dacă nu aceeaşi aromă.

De fapt, singurul lucru care s-a schimbat în România sînt magazinele. Şi reclamele. În magazine sînt mai multe mărci care se bat între ele, fără să fi fost în 1990 (sau acum...) parte a aceluiaşi concern. Iar reclamele au în spate oameni cu adevărat interesanţi, care-şi bat capul în fiecare zi să înţeleagă ce vrem. Asta e singura preocupare nouă – însă abia dacă-s 1.000 de inşi în toată România care să poată trăi din ea.

Toate astea ne spun exact unde a funcţionat piaţa şi unde nu. N-a mers în politică, unde uşile s-au închis în primele luni de după 1990 şi unde valoarea promisiunilor a fost fixată de un cartel la zero bani, zero lei. A mers în *retail,* unde am importat, odată cu maşinile de spălat şi frigiderele, concurenţa şi piaţa liberă.

Şi totuşi, dacă cineva ar fi adormit în 1990 şi s-ar fi trezit astăzi, pe o alee dintre blocurile din Pantelimon, departe de centrele comerciale şi de afişe, probabil că n-ar fi fost surprins decît de puieţii plantaţi în acţiunile pioniereşti acum două decenii, deveniţi aproape copaci. Adolescenţii care plecau atunci la demonstraţie în Piaţa Universităţii merg acum la serviciu în Toronto – semn că piaţa muncii a funcţionat pentru ei. Iar cei care au rămas dezvoltă încet-încet aerul resemnat al părinţilor, grefat însă pe un consum de bere net superior (semn că şi piaţa alcoolului, pardon, a alimentelor e bună la ceva).

Şi totuşi, nici eu şi nici generaţia mea nu ne-am gîndit că *nu* vom ajunge la putere în 2004. Asta e o mare surpriză. Şi nu mă refer la vreo funcţie în vreun minister, ci la puterea de a porni tendinţe în societate. De a decide rezultatul alegerilor. De a schimba mediul, mai degrabă decît să ne adaptăm la el. Ei bine, nu. Puterea a rămas un joc al volumelor (de alegători) şi al cifrelor (de măriri de pensii). Nu al ideilor sau al bunului-simţ.

Sigur, mai avem protestele. În 1990 dădeam foc ziarelor Puterii în Piaţa Universităţii. Azi le citim mîrîind în drum spre serviciu şi ne răzbunăm cu cîte un mail răutăcios la redacţie sau pe chat. În 1990 uram girofarele şi maşinile mai mari şi mai rapide ale proaspeţilor dregători. Azi, revolta înseamnă să ne cumpărăm şi noi unele şi mai şi. Sau să vorbim zece minute, înaintea şedinţei de marketing, despre politica lor derizorie şi plebee, în sala de sedinţe cu pluş pe jos şi mobilă de designer suedez.

De un lucru mi-a fost teamă în 1990 şi iată că am avut dreptate: am îmbătrînit. Nici n-am băgat de seamă cînd s-a întîmplat, decît în dimineaţa asta, la primul recensămînt al firelor albe de pe tîmple. Depresia a durat puţin însă: am deschis televizorul şi Ion Iliescu era tot acolo, cum îl ştiam din '90. Nici mai slab, nici mai gras, nici mai tînăr, nici mai puţin convingător.

Aşa că poate că n-a trecut chiar aşa de mult timp. Şi poate că mai e vreme să facem toate lucrurile la care ne-am gîndit acum 15 ani.

Sună naiv? *Aşa şi trebuie,* îmi spune un copywriter.

BARBURISME

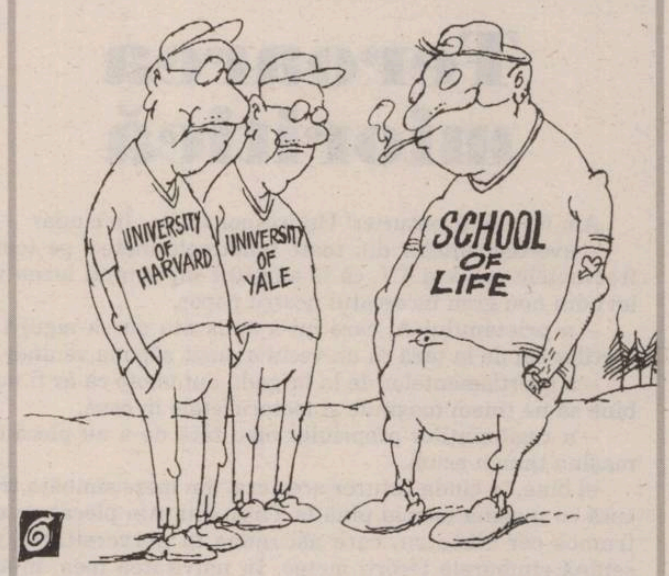

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

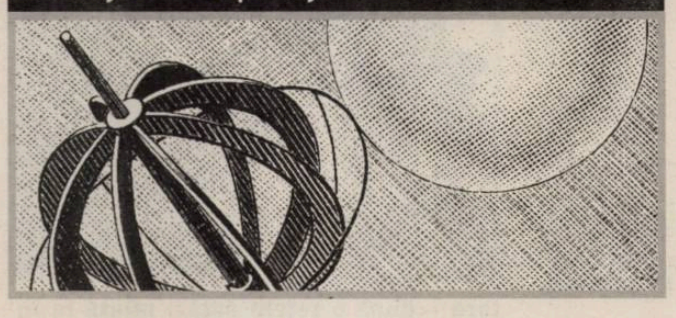

Frauda

Imaginile cozilor de la centrele de votare, dovedind voinţa diverselor popoare de a participa la procesul politic din ţara lor, sînt arătate cu drag de toate televiziunile din lume. E un fel de început al ritului democratic, garanţia statului de drept, a respectării drepturilor omului şi a declanşării mecanismelor care permit îmbinarea libertăţii cu prosperitatea. Bucuria provocată de primele alegeri libere dintr-o ţară sau alta e atît de mare, credinţa în forţa ritului e atît de puternică, încît observatorii deplasaţi special ca să constate eventuale neregularităţi produc rapoarte favorabile, unde declară că fraudele observate de ei nu au fost de natură să modifice rezultatul.

La primul tur de scrutin pentru alegerile prezidenţiale din Ucraina (31 octombrie), aceste rapoarte au fost parcă mai severe decît de obicei, avertismentele adresate autorităţilor pentru a asigura corectitudinea celui de-al doilea tur păreau serioase. Dar ritualul fraudei în alegeri are şi el legile lui, care nu pot fi modificate de la o lună la alta. El este asemănător pe toate continentele şi nu prea are importanţă dacă, pentru înregistrarea votului, analfabeţilor li se moaie degetul în cerneală care nu se şterge, sau procedura are loc prin manevra unui computer sofisticat, pentru că similară este dorinţa celor de la putere de a nu ceda în faţa nou-veniţilor. Autobuze cu alegători circulînd pe la secţiile sătеşti, votînd de nenumărate ori pentru candidatul autorităţii existente, buletine false, liste trucate, urne volante, cîteva procedee primitive şi grosolane, imposibil de stăvilit de cele mai sofisticate organizaţii internaţionale. Esenţiale sînt ordinele date de „sus“, densitatea reţelei de complicităţi dintre autorităţile de la centru şi executanţii de la periferie şi certitudinea că reacţia părţii active a electoratului înşelat nu va depăşi limitele unor proteste uşor de stins.

Acest ultim element nu a funcţionat conform aşteptărilor, mai demult în Serbia şi anul trecut în Georgia. Modelul Saakaşvili, candidatul opoziţiei georgiene care l-a împiedicat pe Eduard Şevarnadze să se bucure de rezultatul alegerilor trucate, îi însufleţeşte acum pe manifestanţii din Piaţa Independenţei din Kiev. Zi şi noapte, în ciuda frigului, partizanii opoziţiei vor să determine o revizuire a rezultatelor anunţate (49,57% contra 46,57%, în timp ce exit poll-urile dădeau celui declarat învins 11 puncte avans), chemînd la nesupunere civică. De această dată, declaraţiile observatorilor au fost mai categorice: „Al doilea tur al alegerilor prezidenţiale din Ucraina nu corespunde unui număr considerabil de criterii ale OSCE, ale Consiliului Europei şi nici altor norme europene pentru alegeri democratice“. Senatorul american Richard Lugar a monitorizat şi el alegerile prezidenţiale şi a denunţat fraudele comisiei: în consecinţă, preşedintele Bush a ameninţat că-şi va revizui relaţiile cu Kievul dacă situaţia nu-şi găseşte o rezolvare democratică. Vladimir Putin, marele susţinător al continuităţii prin Ianukovici (de două ori judecat şi deţinut pentru delicte de fraudă), s-a grăbit luni să-l felicite. L-au mai felicitat în grabă Lukaşenko, preşedintele din Belarus, şi Smirnov, liderul din Transnistria.

Presa internaţională consideră că Ucraina pro-rusă luptă cu Ucraina pro-occidentală, radicalizarea conflictului poate accentua diferenţierea geografică între vestul catolic sau uniat pro-Iuşcenko şi estul ortodox pro-Ianukovici, trezind fantoma secesiunii. Pentru ucraineni, miza e mai mare decît cea a influenţelor externe: anunţarea rezultatului corect ar da oamenilor certitudinea că pot conta pe onestitatea elementară a conducătorilor, că au devenit, în sfîrşit, după secole de supunere, cetăţeni. Marţi, transmisia unei furtunoase sesiuni a Parlamentului ucrainean (unde majoritatea nu are o viaţă lipsită de griji), a fost întreruptă. Candidatul străzii, cu mîna pe Biblie, depunea un jurămînt simbolic. Un ritual bruiat nu mai este un ritual, ci o simplă acţiune publică ale cărei consecinţe pot fi oricînd modificate. Doi membri ai Comisiei Electorale Centrale s-au desolidarizat de rezultatele provizorii anunţate de colegii lor. Şi alţi lideri locali, în aşteptarea unui cîştigător sigur, fac declaraţii ambigui. Vladimir Putin revine asupra felicitărilor. Nu se ştie ce spun Lukaşenko şi Smirnov. După ce, la fel cum a făcut anul trecut Şevarnadze, preşedintele Kucima a ameninţat cu folosirea forţei, i-a chemat pe reprezentanţii opoziţiei la negocieri. Rezultatul final al acestor alegeri va fi cunoscut probabil după patru ani, cînd se va vedea dacă ritualul ratat a eliberat locul pentru trăirea reală a democraţiei.

globul cubic

Cuvinte noi

Deşi în Noua Zeelandă limba engleză e considerată şi legiferată ca limbă oficială, s-a simţit nevoia unui nou dicţionar, *New Zealand Oxford Dictionary*, unde să fie consemnate înţelesurile cuvintelor şi expresiilor folosite doar în aceste insule. Nu este prima încercare de acest fel, dar lucrarea de acum e mai completă. „Un asemenea dicţionar echivalează cu o atitudine culturală“, a declarat Tony Deverson, coeditor al lucrării şi de treizeci şi cinci de ani profesor de engleză la Universitatea din Canterbury.

Prezentată ca una din principalele variante ale limbii engleze contemporane, neo-zeelandeza reflectă evoluţia societăţii şi noul instrument de lucru nu face altceva decît să consemneze evoluţiile sociale. „În general, un dicţionar este un reflex al societăţii care îl utilizează. Acest dicţionar deschide o fereastră spre Noua Zeelandă, ca loc geografic, şi asupra neo-zeelandezei ca variantă a limbii engleze. Într-un anume fel, e un dicţionar cu gust de kiwi.“ După cum reiese din relatarea ziarului *The New Zealand Herald* (reprodusă în *Courrier International*, 18 nov.), gustul de kiwi nu e atît de exotic. Cartea defineşte 100.000 de cuvinte englezeşti şi 12.000 de cuvinte neo-zeelandeze. În această ultimă categorie intră nume de persoane, de locuri şi sînt evocate evenimente istorice; mai conţine şi 600 de cuvinte maori, unele dintre ele figurau deja în *Jurnalul* căpitanului Cook, scris în 1769.

Neo-zeelandismele sînt termeni culturali, politici, sportivi. Autorii dicţionarului s-au ferit să includă în listele lor termeni recenţi despre care nu se ştie dacă vor dura: „Nu am reţinut *fart tax* – o propunere de lege pentru un impozit ecologic pus pe flatulenţa vacilor – nu e evident că acest termen va fi folosit mult timp“, consideră profesorul Deverson. Şi acum iată cîteva cuvinte considerate de autorii dicţionarului specifice şi de durată: *Bonza* – genial, *Boy Racer* – tînăr care conduce foarte repede şi într-un mod agresiv automobile puternice în timp ce ascultă foarte tare muzica, *Clobbering machine* – sentimentele populaţiei faţă de instituţiile birocratice şi sociale care distrug individualităţile şi îi stigmatizează pe cei care doresc să aibă succes, *Party-hopping* sau *Waka-jumper* li se spune acelor deputaţi sau oameni politici care, în timpul mandatului, îşi părăsesc partidul şi se oploşesc pe lîngă altul, cu un viitor imediat mai atrăgător. Dicţionarul acesta, venit dintr-un loc atît de îndepărtat, îndreptăţeşte aşteptarea unui studiu intitulat eventual *Traseismul – fenomen universal*, cu gust de kiwi şi de mere pădureţe. (**M. B.**)

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezenţă

Despre instituţiile-valet

Un desen al lui Ion Barbu din ziarul *Ziua* de luni, 22 noiembrie, arată un bărbat cu chiloţii în vine, luat pe sus de doi poliţişti, care exclamă: „Da' pe violatorul de Constituţie de ce nu-l ridicaţi?“. Violatorul de Constituţie este Ion Iliescu. În Constituţia României din 2003 se spune că preşedintele republicii nu poate fi, pe durata mandatului, membru al vreunui partid politic (art. 84, al. 1). Dacă nu poate fi membru al unui partid politic înseamnă că nu are voie să se amestece în politica de partid; iar dacă nu are voie să se amestece înseamnă că nu poate face campanie electorală în favoarea vreunui partid. Propoziţia „nu poate fi membru al vreunui partid politic pe durata mandatului de preşedinte“ nu este logic compatibilă cu propoziţia „pe durata mandatului, preşedintele are dreptul să participe activ la campania electorală a unui partid politic“. Este contradictoriu să afirmi că un preşedinte nu trebuie să fie membru al vreunui partid politic şi să susţii, în acelaşi timp, că acesta poate face campanie electorală în favoarea lui. Prima afirmaţie este din Constituţie, a doua este din preşedintele Iliescu. În logica elementară, preşedintele Iliescu contrazice în chip flagrant Constituţia. Potrivit articolului 80, aliniatul 2, preşedintele republicii este chemat să vegheze la respectarea Constituţiei. Potrivit agendei sale politice, Ion Iliescu, ca preşedinte, se simte îndreptăţit să o încalce.

De aici rezultă următoarea situaţie logică. Fie Constituţia nu spune ceea ce pare a spune, iar Ion Iliescu vede mai clar, mai limpede şi mai logic decît toţi cei care îl acuză că încalcă legea fundamentală a ţării. Fie Constituţia spune exact ce pare a spune, şi anume că preşedintele republicii nu poate face campanie electorală în favoarea unui partid politic, dar atunci Ion Iliescu se face vinovat de încălcarea ei deliberată, iar instituţiile statului ar trebui să ia măsuri împotriva acestei stări de fapt. Ei bine, instituţiile statului au luat măsuri: s-au pronunţat în favoarea lui Ion Iliescu şi împotriva opiniei exprimate de presă. Curtea Constituţională a emis un soi de interpretare lămuritoare la Constituţia României, prin care statuează faptul că, deşi preşedintele nu poate fi membru al vreunui partid politic, el poate totuşi face campanie electorală în favoarea unuia. Altfel spus, Curtea Constituţională a admis încălcarea Constituţiei sub pretextul respectării Legii electorale – un caz tipic de violare a unui principiu invocînd respectarea unei chichiţe. Bunul-simţ s-a aflat violat; legea, terfelită; arbitrarul voinţei unui singur om, satisfăcut; iar separarea puterilor în stat, invalidată.

În toată această dispută, dilema noastră nu este de tipul „Cine are dreptate?“ – întrucît e limpede că atunci cînd logica îţi dă dreptate, bunul-simţ nu te poate contrazice, iar justiţia nu te poate infirma. Pe de altă parte, nu avem de-a face cu o dilemă de tip logic decît numai în argumentare, căci, în fond, problema creată de decizia lui Ion Iliescu de a nesocoti Constituţia este de natură instituţională. Întrebarea nu este atît „cine are dreptate?“, cît „cine trebuie să reacţioneze la călcările de lege venite din partea unor persoane care, potrivit funcţiilor pe care le ocupă, ar trebui să le împiedice şi condamne?“. Problema societăţii româneşti nu este de ce un tip oarecare, pe nume Ion Iliescu şi care se întîmplă să fie preşedintele României, încalcă legea, ci de ce această încălcare nu este sancţionată de instituţiile statului. Răspunsul e simplu: pentru că aceste instituţii nu sînt independente şi autonome; sînt, prin oamenii care le conduc şi prin cultura instituţională care le animă, vasale. Sînt instituţii-servitor, instituţii-valet. Din acest motiv, problema oricărei schimbări a echipei care conduce România nu este atît componenţa echipei, cît capacitatea acesteia de a schimba datele instituţionale ale exercitării puterii. Că Iliescu este rău şi că a fost o calamitate pentru ţara noastră ştiam de mult: după a treia mineriadă numai struţii au mai avut iluzii. Problema este că dispozitivul de putere pe care l-a creat este rău, vicios şi menit să-i reproducă relele şi după ce el, ca individ, va fi părăsit deja demult puterea.

Aici este miezul problemei ridicate de faptul că preşedintele republicii poate încălca legea fundamentală a ţării cu acordul Curţii Constituţionale. Dacă nu se schimbă dispozitivul instituţional prin care se exercită puterea în România,

atunci, indiferent cine va cîştiga alegerile, lucrurile nu se vor putea schimba decît în rău – sub *brand*-ul Ion Iliescu™.

De unde stau, văd un uriaş panou electoral. Pe el se află Ion Iliescu, între un Geoană măgulit de asocierea cu aşa om mare şi un Năstase satisfăcut de ce-l aşteaptă, ca succesor al omului mare. Acest panou electoral nu este numai o încălcare a Constituţiei: este o hieroglifă completă a puterii vicioase pe care Ion Iliescu şi oamenii lui au creat-o în România. Şi care va supravieţui atîta timp cît dispozitivul de putere creat de Ion Iliescu nu va fi dezmembrat şi schimbat din temelii.

ready made

„Cuvîntul «alimori» e un arhaism roman foarte remarcat; ştiu că la romani erau trei feluri de suflete, după credinţa poporului: «lemures» ce reprezentau pe oamenii cei răi ce au murit; în opoziţie cu aceşti «lemures» erau «lares», ca suflete bune; iar la mijloc, ca suflete îndoielnice, erau «manes». [...] Însuşi cuvîntul «alimori» reprezintă cuvintele latine «ad lemures» («ad-lemures», «allemures», «allimori», «alimuri», «alimori»; «norus» – nor; «ad» reprezintă invocaţiunea, chemarea). [...]

Dacă la noi în loc de «alimori» într-unele locuri se zice «hai la moară», aceasta se explică foarte uşor; ţăranul român, neînţelegînd ce înseamnă «alimori» şi nepreaplăcîndu-i să facă cercetări filologice, a zis, ca să-i vie mai lesne, «hai la moară».“

(B.P. Hasdeu, *Studii de folclor*, Editura Dacia, 1979)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Viiaţa lumii

Tare ne zgîndără
soartea cea luzără:
unde mai sîntără
ăia dă fusără?

Mult au mîncatără,
mult au băutără,
mulţi le-au cîntatără
din alăutără.

Laur şi iederă
pă frunte-şi pusără,
aiere-şi deteră
pînă apusără.

Lidăr sau lidără,
căşile,-n jenăre,
le-au învelitără-n
postăre, benăre, —

pe care vîntu le
rupe sau zgîndără,
neîntrebîndu-le
ce-or fi făcîndără

ăia dă-şi pusără
mutra pă dînsele...
Soartea cea luzără
ne toacă pînzele, —

tare ne zgîndără
şi ne tot buzără:
p-unde mai sîntără
ăi dă tot fusără?

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Comunism cu talpă groasă

O istorie de acum două săptămîni (în care era vorba despre Poliana C., soţia fostului *delfin* comunist) a avut aşa un ecou neaşteptat, încît povestitorul este încă sub impresia celor aflate în continuarea firului – ca de şiret – ce leagă acel trecut al lor, pierdut ca în ceaţă, de acest prezent al nostru. Se făcea că, într-una dintre vizitele sale de lucru pe undeva prin ţară, dînd indicaţii în virtutea inerţiei pe un teren proaspăt decopertat şi care arăta ca un mic infern, Ceauşescu senior, cu limba lui grea ca plumbul, în loc de *şisturi bituminoase* ar fi spus *şustere bituminoase*. În limba germană, *Schuster* înseamnă *cizmar*, dar potriveala nu era că cineva dintre români şi-ar fi închipuit că Ceauşescu ştie germana, ci că toţi şi-au adus aminte că liderul fusese, în tinereţe, un ucenic ratat de pantofar.

Şi, odată ajuns mare, n-avem semn că fostul ucenic ar fi preţuit în vreun fel amintirile deloc dulci ale acelei juneţi cu mîna pe ciocănel şi cuiul între buze. Un martor îmi povestea, aşadar, zilele trecute cum obişnuia să intre Ceauşescu, pe Calea Lugojului, în Timişoara. Pe acest drum, la o intersecţie, pe stînga, se ridica întreprinderea „Modern" – fostă, în anii interbelici, FILT, „Fabrica de încălţăminte de lux Timişoara". Nu numai că liderul nu a intrat niciodată pe-aici, dar, cînd venea spre oraş dinspre aeroport, cum ajungea în dreptul „Modern"-ului, în dispreţul tuturor muncitorilor scoşi la aplaudat pe trotuar, el pironea ochii pe blocurile de peste drum şi spre pantofari dădea doar aritmic din braţul său scurt de Buratino neşlefuit pînă la capăt. Bun, putem glumi că aşa era şeful mereu, adică semnaliza stînga şi privea la dreapta – dar adevărul este că – oare de ce? – nu-i prea avea el la inimă pe cizmari, orice s-ar spune.

Partea mai neplăcută a poveştii este că pantofarii comunismului nu aveau probleme numai cu inima liderului, ci şi cu propriile lor organe interne. Cine-şi imaginează că viaţa dintr-o fabrică de încălţăminte era simplă se înşeală. Pe de-o parte, pentru că regimul comunist a produs în branşă o rocadă de sexe ale cărei consecinţe se mai văd încă: chiar dacă tradiţional (în copilăria lui Ceauşescu, ca şi în poveştile fraţilor Grimm) pantofarii erau numai bărbaţi, comunismul a trecut cizmăria în rîndul ramurilor industriei uşoare şi a încurajat masiv calificarea femeilor la locul de muncă – şi aşa se face că în fabrici poţi vedea şi azi femei care, după 20 de ani de ciocănit sau de scos calapodul, au braţe oţelite de bărbat. Viaţă grea, pe de altă parte, din cauza otrăvurilor din mediu. În chiar fabrica pentru care N.C. n-avea ochi, în 1968 a avut loc un accident tragic: după ce în procesul de fabricaţie a fost introdus un nou produs de bază, în prima lună au murit vreo 20 de lucrători, iar alţi 11 au ajuns sub observaţie în spital. De ce: hidrocarburile aromatice din adezivul nou şi îndeajuns testat s-au degajat şi pluteau pe la 1,20 m de podea, cam pe-acolo pe unde stătea şi capul aplecat al muncitorilor de la bancul de lucru. Rezultatul inhalării acestui abur toxic: atacarea rapidă a sistemului imunitar, cu bătaie spre leucemii, anemii severe sau hepatite toxice. N-a fost un caz izolat; la începutul anilor '70, infecţii cu adezivi se petreceau şi la alte fabrici din ţară – după o reţetă astăzi aflată la îndemîna oricărui aurolac, starea de rău avea ca preludiu o ameţeală aproape plăcută, după care, odată intoxicaţia produsă, aveai surpriza s-o găseşti pe lucrătoare leşinată lîngă banc.

În mod nici măcar paradoxal, la capătul aceluiaşi deceniu, principala vinovată de toate aceste belele a ajuns, bineînţeles, Elena C. – prima chimistă a ţării fiind, ea devenea într-un fel responsabilă (şi) cu lipicii şi-şi asuma riscul blestemelor de rigoare.

Trecut-au anii, tălpi groase s-au ros pe drumuri sau dezlipitu-s-au la prima zăpadă, morţii s-au dus cu morţii, iar viii industriei au rămas, cel mai adesea, fie cu şomajul, fie cu *lohn*-ul. În fabricile care mai lucrează, angajaţii trec o dată la trei luni printr-un examen al sîngelui; nu din cauză că maştera Elena ar fi lăsat prin testament vreun prenadez parşiv, ci din cauza unei scăpări a legislaţiei actuale: acum, firmele străine care aduc materiale pentru *lohn* nu sînt obligate să spună reţeta adezivului, ea intrînd sub regimul secretului de fabricaţie!

Aşa încît, vreme de cîţiva ani, consumatorul din UE mai păşeşte încă pe ameţelile ocazionale ale muncitoarelor noastre. Nici o grijă, trece! Undeva, în China, zeci de mii de femei, copii sau bărbaţi pantofari abia aşteaptă să-şi vadă lipelile, la propriu, călcate-n picioare.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

La urne, cetăţeni!

Peste două zile votăm. Lung prilej de vorbe şi de ipoteze. Partidul-stat ne-a îndopat în ultimele săptămîni cu cele mai fanteziste promisiuni şi cu cele mai absurde acuzaţii, ca pe gîştele crescute pentru *foie-gras*. De pe panouri ne-a zîmbit, în cea mai penibilă fotografie de la fraţii Lumière încoace, însuşi premierul, în chip de Elvis jovial. Să nu mai vorbesc de preşedinte, campion al paşilor strîmbi, în materie electorală, constituţională şi morală. Să adăugăm legile special gîndite pentru ameţirea alegătorului, adică emisiuni TV fără nici o relevanţă. *„Mai aveţi 5 secunde", „acum sîntem la capitolul răspunsuri", „îmi pare rău, trebuie să-i adresaţi o întrebare domnului Băsescu, lăsaţi-l pe dl Năstase"!* Televiziunile speriate (sau şantajate?), în primul rînd cele mari, au renunţat la ziarişti şi au preferat blîndul arbitraj al prezentatorilor de ştiri. Gabriela Vrînceanu-Firea a mizat pe cartea cochetăriei fals-agresive, Cristian Tabără pe cea a cumsecădeniei inofensive, iar Marian Voicu a preferat să ridice mingi la fileu (cu un aer sumbru, e drept!).

Dacă am avut, totuşi, parte de cîteva dezbateri autentice, asta se datorează, oarecum paradoxal, posturilor creditate îndeobşte cu şansa a doua – Realitatea TV şi Prima TV. Asaltul concertat al cuplului Culcer/ Tatulici ar trebui să fie materie de studiu în laboratoarele mediei româneşti*. Cristian Unteanu, cu înşelătoarea sa politeţe, merită un Oscar pentru minimalismul cu care a conchis (în dialog cu Gigi Becali): *„remarc amărăciunea cu care denunţaţi lipsa de deontologie a corupţilor"*.

Dar – stau şi mă întreb – cunoaştem noi, cetăţenii, contribuabilii, pietonii, presiunile exercitate asupra trusturilor media? De ce pofta lor pentru spectacol şi scandal s-a scofîlcit brusc tocmai acum? Mai ales cînd aveau perfecta justificare a interesului public? E posibil să consumi milioane (de euro) pe *Ciao Darwin* şi pe *Stele verzi*, dar să ratezi lamentabil show-ul electoral? S-a-ntîmplat, aşa, pur şi simplu? Fără să fiu conspiraţionist, cred că nu!

Campania electorală din 2004 s-a deosebit mult de cele precedente. Mai întîi, datorită mizei din faţa viitorilor aleşi (abordarea Uniunii Europeane cere profesionişti şi fermitate). Apoi, pentru că manipulările au părăsit zona „telefoanelor murdare", pentru a se instala la nivelul mai subtil al promisiunilor fără frontiere (uşor de făcut azi, greu şi inutil de analizat mîine). Angajamente absurde au mai existat, dar de astă dată au atins apogeul, marele tunar fiind partidul de guvernămînt. Deşi, la noi, bunăstarea e rezervată, în general, apropiaţilor puterii, manifestele politice ne trimit, pe toţi, direct în mitica ţară a laptelui şi a mierii. Cum? Numai Dumnezeu ştie! Iar Cel-de-Sus – am fost anunţaţi mai demult – este pesedist cu cotizaţia la zi! Deocamdată avem o *Coaliţie pentru un Parlament Curat* (sper ca demersul ei să fi scurtcircuitat cîteva trasee politice otrăvite), cred însă că e momentul să apară şi o instituţie independentă, capabilă să disece punctual excesele electorale – costuri, consecinţe, adecvare! Cu excepţiile citate, acest tip de nelinişte a lipsit din dialogurile TV.

Ne rămîne nouă, anonimilor, să cîntărim şi să retezăm, în funcţie de ce ştim şi ce vrem, cu modestul tăiş al buletinului de vot. Alegerile din 2004 nu vizează Uniunea Europeană (deja adjudecată), ci structura României de mîine. Dacă dorim o pătură de bogătaşi alimentaţi de la buget, punem ştampila aici. Dar, dacă avem credinţa că existenţa unei clase mijlocii ne garantează normalitatea, ştampilăm dincolo. Pînă la votul uninominal ajunge şi-atît!

* Ar trebui, poate, ca presa scrisă (cine altcineva?) să iniţieze o anchetă asupra corpului didactic de la nenumăratele facultăţi de media din ţara libertăţilor virtuale. La ce ziar (radio, televiziune) au lucrat profesorii, ce anchete au făcut, cîte interviuri, cîte editoriale? Cum au reacţionat la marile scandaluri? Ce fel de ziarişti pregătesc? Experienţa mea cu tinerii absolvenţi mă face să cred că am avea surprize foarte mari (mă rog, depinde de gradul de cinism al fiecăruia!).

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Seria Istorie

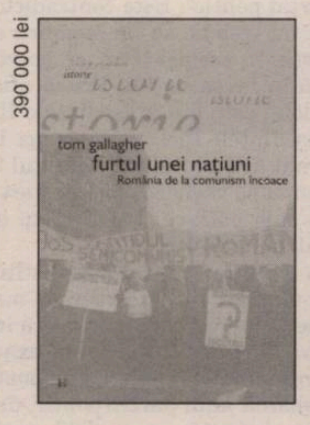

TOM GALLAGHER
Furtul unei naţiuni

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Seria Istorie

MARIUS OPREA
Moştenitorii Securităţii

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: *Sanda CORDOŞ (conferenţiar univ., Facultatea de Litere, Universitatea „Babeş-Bolyai" Cluj)* ● *Ioan MIHĂILESCU (profesor univ., preşedintele Consiliului de Administraţie al Universităţii Bucureşti)* ● *Liviu PAPADIMA (conferenţiar univ., Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti)* ● *Delia RADU (jurnalistă, Londra)* ● *Ioan SÂMIHĂIAN (consultant în managementul resurselor umane)* ● *Olivia SGARBURĂ (psiholog)* ● *Bogdan SUCEAVĂ (profesor univ., California State University, Fullerton)* ● ***Coordonatorul temei:*** *Mircea VASILESCU*

De la bucata de carton la middle-class

Mulţi dintre noi am auzit adesea vorbe admirative rostite de oameni din popor despre cutare persoană cu studii universitare: „E om cu facultate!" sau „Are două facultăţi..." Naţiune tînără şi fără o prea veche tradiţie a elitelor intelectuale, am rămas probabil din secolul al XIX-lea, de cînd România a fost modernizată de către un grup de tineri cu studii la Paris, Viena şi Berlin, cu un adevărat „mit al diplomei" universitare. Diploma a fost văzută – inclusiv după ce, în secolul al XX-lea, sistemul universitar românesc căpătase un contur tot mai pregnant – ca un mijloc de a dobîndi prestigiu social, ca o „valoare în sine", ca o garanţie a succesului profesional. Cu atît mai mult în comunism, care promova egalitarismul şi uniformizarea socială, studiile universitare erau pentru cei mai mulţi o cale de a scăpa de „munca grea", de a avea o slujbă sigură, „curată" şi, la nivelul de atunci, mai bine plătită.

După 1990, sistemul universitar de stat a intrat în maşinăria reformei, s-a trezit concurat (sau „completat"?) de o puzderie de universităţi private şi, în ultimii ani, de voie, de nevoie, a început să adopte regulile europene. Tot mai mulţi tineri merg la studii în străinătate, graţie programelor Socrates ori Erasmus, graţie burselor acordate de statul român ori de organizaţii străine. Comparaţia şi competiţia cu universităţile europene au devenit inevitabile. Iar din 2005, se va aplica şi în România sistemul adoptat în 1999 prin Acordul de la Bologna: se va crea „spaţiul universitar european", prin compatibilizarea cursurilor, a programelor de studii şi a structurii învăţămîntului superior, adică 3 ani de facultate, 2 ani de master şi 3 ani de doctorat, de la Lisabona pînă la Bucureşti. Acest sistem va permite recunoaşterea europeană a diplomelor, fie în vederea continuării studiilor în altă ţară, fie în vederea exercitării profesiei oriunde în UE.

Dar ce va fi de recunoscut şi de compatibilizat? Cît mai „face" o diplomă? Ce garanţii de succes mai exprimă ea în cariera unui individ? În zilele noastre supertehnologice şi supercompetitive, bucata de carton căpătată la terminarea facultăţii pare a fi insuficientă: mai e nevoie ulterior de cursuri de perfecţionare, training-*uri de tot felul, pregătire continuă. Chiar şi pentru cei care şi-au obţinut diploma într-un „templu" universitar, precum Sorbona, Oxford ori Harvard; cu atît mai mult, pentru un absolvent de la Iaşi ori de la Bucureşti. De altfel, universităţilor li se cere să se adapteze la piaţa muncii, să-şi abandoneze morga de „păstrătoare ale tradiţiei", de locuri în care, prin ritualuri străvechi, se creează elitele: mai multă flexibilitate, mai mult pragmatism, mai multă eficienţă! Acestea sînt imperativele prezentului, faţă de care toga neagră de absolvent pare un biet veşmînt demodat. Coborîtă din lumea „mitului" în realitate, diploma universitară a devenit doar un punct de plecare în construirea unei cariere individuale: „în sine" nu mai spune mare lucru, dar fără ea nu poţi aspira la o slujbă demnă de* middle-class. ***(M. V.)***

Liviu PAPADIMA

Cu cît mai ieftin, cu atît mai bun?

O diplomă universitară valorează cît se investeşte în ea: motivaţie, interes, pricepere, efort, timp şi bani. De către studenţi, părinţi, profesori, instituţii de învăţămînt, guvern.

Aşa ar trebui să fie. Însă în multe privinţe, la noi lucrurile stau cu totul altfel.

În România sînt o mulţime de tineri care vor să îşi continue studiile după bacalaureat – în orice caz, mult mai numeroşi decît oferta de locuri existentă – însă nu prea mulţi care să vrea să şi înveţe. Doar o minoritate sînt convinşi că ce obţin în facultate şi nu la sfîrşitul ei le va fi de vreun folos real. Motivaţia, cîtă există la început, se ofileşte adesea pe parcurs. Mediul universitar e slab competitiv, mare parte dintre studenţi perpetuează deprinderile de coalizare împotriva „opresiunii" profesorilor – mai exact, a examinărilor – dobîndite în şcoală. Aud o sumedenie de studenţi plîngîndu-se de note mici, şi extrem de rar reclamînd note date tuturor cu extremă largheţe, deşi e clar că „zecele pentru toată lumea" îi afectează pe cei apţi şi dispuşi să înveţe. Dacă le spun, din experienţe trăite, că în Occident nu ai de ce face poliţie anticopiat, fiindcă cei care încearcă să trişeze sînt sancţionaţi de colegii lor care se simt furaţi, au impresia că recit vreo poezie învăţată pe de rost.

Părinţii sînt în stare de sacrificii financiare dureroase pentru a-şi vedea copiii intraţi la facultate. Ei se simt îndreptăţiţi, ca atare, să facă cele mai alambicate – şi improbabile – calcule privind alegerea specializării celei mai „accesibile" sau a celei mai „avantajoase". Ghidaţi de presiunile părinţilor, candidaţii la admitere fie se aleg cu sentimentul de culpă, în cazul eşecului, fie cu o euforie a succesului care se destramă rapid, în momentul în care scapă de sub controlul parental şi încep să simtă că nu au interes pentru ceea ce urmează să studieze.

În cazul investiţiei financiare de pe parcursul studiilor academice, la noi pare să funcţioneze o inversă proporţionalitate: diplomele scumpe sînt cele fără valoare, fie că e vorba de universităţi cu taxă vînzătoare de certificate, fie de tradiţionala şpagă pentru examene.

Dacă privim lucrurile dinspre partea cealaltă, unde se află profesorii, instituţiile de învăţămînt şi Ministerul Educaţiei, imaginea de ansamblu devine şi mai sumbră.

Deja de mai mulţi ani încoace ne-am împăcat cu gîndul că elita studenţimii noastre întoarce spatele universităţii după absolvire, zorindu-se spre alt tip de cariere, de preferinţă spre alte zări. Sînt instituţii de învăţămînt superior care au ajuns să îşi ademenească absolvenţii cu jumătăţi de normă la firme private prietene, cu condiţia să accepte angajarea cu cealaltă jumătate de normă ca asistenţi universitari. *Homo academicus*, privit odinioară cu invidie, a căzut pe poziţia unui marginal pe care nimeni nu mai pare dispus să-l ia în serios. Bună parte dintre profesori sînt nevoiţi să-şi cîştige existenţa din alte surse, iar dacă meseria didactică nu e practicată doar ca un *hobby* de recreere lucrul se datorează respectului pentru standardele profesionale împămîntenite – atît cît a mai rămas din el.

Funcţionează de mai mulţi ani în învăţămîntul superior sistemul finanţării pe numărul de studenţi înmatriculaţi. Metoda are indubitabile avantaje – de exemplu, faptul că asigură un mai bun reglaj al pieţei educaţionale, al raportului dintre cerere şi ofertă. Însă nici neajunsurile nu sînt de ignorat. Întîi de toate, modul în care acest sistem de finanţare greveză asupra calităţii. Că facultăţile de toate profilurile se chinuie din răsputeri să înregimenteze cît mai mulţi studenţi, nu e deloc un lucru rău – „intră cine vrea, iese cine poate" e principiul de funcţionare al majorităţii universităţilor din Europa apuseană. Aberant este însă că instituţiile de învăţămînt universitar sînt aduse în situaţia de a face orice pentru a-şi păstra studenţii înmatriculaţi. Sînt discipline – filologia se numără printre ele – la care trebuie să te strădui din greu ca să *nu* obţii o diplomă după cei patru ani reglementari.

Un alt inconvenient decurge din diferenţierile discutabile în finanţarea per student la diversele specializări. Nu e greu de ghicit pentru nimeni că un student la conservator sau la regie de film e mai „scump" – se lucrează în grupe mai mici, e nevoie de dotări speciale etc. Filologia e, în această privinţă, categoric prejudiciată. Legiuitorul a uitat sau probabil n-a ştiut că ea se studiază *numai în regim de dublă specializare,* ceea ce e categoric în favoarea atît a absolventului, cît şi a pieţei de muncă, dar presupune un orar inevitabil mai încărcat şi, la fel de inevitabil, mai mulţi profesori şi costuri salariale mai ridicate. Am participat de curînd la o întrunire a tuturor decanilor de facultăţi filologice de stat din ţară. Toate aceste facultăţi se zbat la limita supravieţuirii, împovărate de datorii, din pricina finanţării inadecvate. Am semnat împreună o convenţie, pe care sper s-o putem da cît de curînd publicităţii, în care semnalăm situaţia injustă în care ne aflăm şi cerem remedierea ei. Nădăjduiesc ca, măcar de data asta, să fim auziţi.

În rest, dacă prezentul ne e atît de luminos, de viitor se sparie gîndul. În toamna lui 2005, ar fi să debuteze în acelaşi ritm pompieristic, care ne e deja familiar, reforma structurală a învăţămîntului superior din România – alinierea la normele Uniunii Europene. În condiţiile actuale, e ca şi cum te-ai apuca să renovezi o casă cînd nu ştii dacă-ţi ajung banii pentru plata lunară a apei şi a curentului electric – de proiectanţi, constructori sau materiale nici nu încape vorbă.

Despre care va fi valoarea unei diplome de licenţă obţinute după numai trei ani de studii restructurate pe formula „cu cît mai ieftin, cu atît mai bun", prefer să nu mă întrebaţi.

Ghid de orientare în cultura diplomelor

Dacă în America anilor '70 era la modă să treci în CV şi coeficientul de inteligenţă, astăzi a devenit mai puţin important să fii matematic de inteligent faţă de cît de matematic de riguros trebuie să fii în a-ţi scrie acel *curriculum vitae.* Cărţi care ne învaţă cum să alcătuim un CV de succes se găsesc pe toate drumurile. Axiologia pe care ele o propun ar fi următoarea: 1) este important să ai un CV mereu la zi, aşezat sub pernă, dacă se poate; 2) este mai important un CV bine conceput decît un proprietar de CV temeinic pregătit; 3) dacă tot vrei să-ţi faci un CV, măcar ai grijă să obţii o diplomă pentru orice activitate.

Aşa se învaţă, în trei paşi, goana după diplome. Dacă eşti cumva şi medic, goana este amplificată de faptul că ele conţin puncte (nu bile albe / bile negre, ci puncte de Educaţie Medicală Continuă), care trebuie să fie suficiente la 5 ani de zile pentru ca să poţi continua practicarea profesiei. Dacă lucrezi în ştiinţe sociale, tot îţi trebuie diplome, pentru că, oriunde te angajezi, dai interviu. Pentru a fi chemat la interviu, îţi trebuie un CV atractiv pentru care deja ştim de ce este nevoie.

Urmînd firul logic, trebuie să te orientezi în spaţiu care sînt criteriile de valoare pentru diplome. Aş spune aşa: 1) o diplomă de absolvire a unei facultăţi are oricine. Aşadar îmi trebuie două (dooă, cum ar scrie Tetelu în jurnal). Ca să se ştie că nu fac haz în necunoştinţă de cauză, precizez de-acum că şi eu voi avea cel mai probabil două; 2) circulă un zvon care spune „degeaba ai facultate, dacă nu faci şi tu un master"; 3) ai toate astea, buun! dar trebuie să dovedeşti şi tu că eşti interesat de ceea ce vrei să faci. La capitolul acesta intră toate congresele, conferinţele, simpozioanele, formările, cursurile de perfecţionare ş.a.m.d.; 4) pentru cei cu adevărat ambiţioşi, apare şi punctul 4. Aici se încadrează premiile, bursele, granturile; 5) în sfîrşit, spaţiul acesta este rezervat doctoratului. Şi titlul de doctor în ştiinţe se poate obţine pe un spectru destul de larg de vîrste (aş înainta un „între 25 şi 55 ani"), dar el reprezintă ceva pentru o categorie mai restrînsă de cetăţeni: politicienii (şi astăzi dă bine să fii primul chimist al ţării), persoanele cu funcţie didactică, cercetătorii, pasionaţii, oamenii cu aspiraţii intelectuale şi cei care nu au nimic mai bun de făcut pentru vreo 2-3 ani de zile. La bursa job-urilor bine plătite, nu cred că doctoratul are încă o valoare veritabilă.

Recunosc că am parcurs şi restul de trepte pînă la punctul 5 şi, de îndată ce va fi posibil, îmi voi căuta şi un doctorat interesant. De ce? Pentru că nu urmăresc un loc în Camera Deputaţilor, în *banking* sau în publicitate, în schimb m-ar tenta teribil un loc în ştiinţă. Cu toate acestea, nu ezit să-mi pun uneori întrebarea cît de ştiinţific a fost ce-am făcut pînă acum? Răspunsul este desigur relativ (nici nu vă aşteptaţi la altceva, nu?): dacă tot ce urmăreşti este să vînezi diplome, sistemul îţi permite să le obţii fără eforturi exagerate, scoţînd din cauză cazurile în care le cumperi (îmi închipui că diplomele vîndute măcar costă mulţi bani, dacă nu costă ani din viaţă). Dacă, în schimb, urmăreşti să deprinzi şi nişte cunoştinţe, atunci trebuie să fii plin de energie, perseverent, insistent şi extrem de hotărît pentru ca să te dovedeşti mai puternic decît instituţia de învăţămînt. Universităţile preferă *uneori* să-ţi dea diploma mai uşor, cu condiţia să nu le forţezi să te înveţe prea multe.

Olivia SGARBURĂ

„Avantajele şi dezavantajele unui sistem populist“

– interviu cu prof. dr. Ioan MIHĂILESCU –

Înainte de 1989, se crease un fel de „mit al diplomei“: oamenii îşi trimiteau copiii la facultate ca „să aibă o diplomă“, ceea ce însemna o muncă „mai uşoară“ şi „mai curată“ şi un anumit statut social. Era o soluţie de „salvare“, de evitare a dificultăţilor sistemului?

În vremea aceea, principala – dacă nu singura – cale de ascensiune socială şi profesională era acumularea de educaţie sau mai bine zis acumularea de diplome, ceea ce s-a perpetuat şi după 1990. Era o puternică motivaţie pentru învăţămîntul superior, pentru că era un mijloc de a ieşi din condiţia unor categorii mai precare. A face liceul sau facultatea era în primul rînd un mijloc de evadare din propria categorie socială, o cale de a obţine o slujbă pe termen îndelungat (căci stabilitatea în muncă era apreciată, aşa cum este şi în prezent, în dauna mobilităţii). Exista şi un prestigiu relativ înalt al universităţii: absolvenţii de facultate ori profesorii universitari se bucurau de un prestigiu mult mai mare decît în prezent. De aceea, presiunea pentru învăţămîntul superior era foarte puternică, mai ales la facultăţile care ofereau şansa unui plasament profesional mai bun şi unde admiterea devenise o loterie: la 30 sau 40 de candidaţi pe un loc, nu mai putea fi vorba despre o reală selecţie.

Ce s-a schimbat între timp?

După 1990, cred că avem două faze. Cea dintîi este una în care presiunea asupra învăţămîntului superior, nesatisfăcută în perioada anterioară, şi-a găsit o rezolvare în universităţile particulare, care au explodat în anii 1990-1992, de multe ori fără nici o siguranţă privind calitatea şi pregătirea. Aceste universităţi răspundeau unei nevoi sociale, iar oamenii aveau încredere oarbă, nu-şi puneau problema dacă acele universităţi le ofereau într-adevăr ceva. Cînd au început să se afirme noii îmbogăţiţi şi cînd presa a construit modelul social conform căruia poţi să devii „cineva“ şi fără studii, scurtcircuitînd un traseu educaţional obişnuit, a apărut o anume descumpănire printre tineri: aparent, puteai să devii milionar sau să ajungi vedetă foarte uşor. Aşa că mulţi au abandonat studiile şi şi-au încercat norocul pe alte căi. Dar asta n-a durat mult. Cînd au început să vină tot mai multe mari companii internaţionale, care nu pun accent în primul rînd pe diplomă, ci pe ce ştii să faci, problemele au început să se mai cearnă. Românul se visează şef şi a constatat că la asemenea companii nu poţi promova doar pentru că ai o facultate, ci îţi mai trebuie şi un masterat, şi alte cursuri de pregătire care să-ţi asigure anumite competenţe; aşa încît în prezent asistăm la o revigorare a prestigiului diplomei, dar nu a unei diplome formale, în sine, ci a diplomei care acoperă o realitate, o substanţă. Acum există un segment de tineri foarte motivaţi pentru învăţămîntul superior. Ei nu reprezintă însă majoritatea.

Care este raportul între această minoritate motivată şi cei-lalţi, cei care cred că poţi ajunge la un anume prestigiu social fără să înveţi, fără să ai o pregătire anume?

Dacă aş face o comparaţie între perioada de acum şi cea de pînă în 1989 la nivel de masă, aş spune că tinerii de astăzi sînt dezorientaţi şi nehotărîţi într-o măsură mult mai mare decît atunci. Ei oscilează între mai multe modele: pe de o parte, modelul pe care părinţii sau şcoala continuă să-l socializeze („învaţă şi o să reuşeşti“), pe de altă parte, ceea ce sugerează mass-media, şi anume căi scurte şi rapide de obţinere a succesului. Apoi, tinerii sînt tentaţi de cîştiguri rapide, sînt orientaţi spre consum şi ar vrea să aibă cît mai repede haine la modă, electronice, computer de ultimă generaţie etc., aşa încît studiile de lungă durată nu-i avantajează în această privinţă. Totuşi, sub presiunea familiei, mulţi se înscriu la facultate, luînd această perioadă ca pe un fel de răgaz întru limpezirea minţii. Pentru acest segment de masă este nevoie ca societatea noastră să se mai aşeze, să respingă pseudosuccesele şi pseudovalorile şi să acrediteze ideea că, totuşi, investiţia în propria persoană este calea cea mai bună către succes. S-a cam risipit mitul american al băiatului de la lift care ajunge miliardar: ca să ajungi manager într-o mare companie ţi se cere o formaţie foarte solidă, ţi se cer o mulţime de diplome de absolvire (de facultate, de master, diverse certificate şi atestate de la cursuri postuniversitare etc.). Dar toate cartoanele acestea nu sînt decît precondiţii pentru intrarea într-o competiţie, nu sînt nişte valori în sine.

Totuşi, uneori, dacă pe acele cartoane scrie Harvard sau Oxford, ele reprezintă o garanţie în sine pentru a-ţi găsi o slujbă bună. La noi cum stau lucrurile în această privinţă? Are importanţă ce universitate ai absolvit?

Europa continentală este diferită de modelul anglo-saxon. În acesta, de ani de zile se practică ierarhizarea universităţilor, pe baza unor evaluări riguroase făcute fie de publicaţii specializate, cum sînt *High Education* ori suplimentul educaţional al lui *Financial Times*. Într-o ţară ca Marea Britanie, cu 96 de universităţi, dacă absolvi una din primele 10 ai garanţia găsirii unui loc de muncă fără dificultăţi, pentru că se ştie că acele universităţi produc absolvenţi de bună calitate. În Europa continentală, moştenim de la Revoluţia Franceză ideea egalitară: toate diplomele sînt egale; au fost chiar tentative, în unele ţări, de a nu se mai trece pe diplomă numele universităţii. Legal, sigur că diplomele sînt echivalente: poţi face aceeaşi meserie indiferent dacă ai absolvit în Bucureşti sau în provincie, la o universitate cu tradiţie sau la una recent înfiinţată. Dar există pe piaţa muncii o ierarhizare neoficială de care se ţine cont în decizia de a angaja pe cineva. Asistăm, de altfel, pe plan internaţional, la un declin al calităţii învăţămîntului superior, dar nu toate universităţile sînt la fel de afectate: cele cu tradiţie păstrează un anumit nivel.

În 2008-2012, toţi doritorii de studii superioare îşi vor găsi loc într-o universitate de stat.

Dar în relaţia dintre universităţile de stat şi cele private? Cît contează diplomele de la noile universităţi particulare?

Există o dispută despre clivajul calitativ pe axa stat-privat, pornind de la ideea preconceptă că, prin definiţie, învăţămîntul de stat este mai bun decît cel privat, care este orientat spre cîştiguri, deci foarte concesiv. Din experienţa la Consiliul Naţional de Evaluare şi Acreditare Academică pot să vă spun că există cîteva universităţi de stat foarte bune, sînt cîteva universităţi particulare de aceeaşi calitate, şi apoi sînt alte universităţi, de stat sau private, proaste şi foarte proaste. Deci nu distincţia stat-privat asigură calitatea, ci seriozitatea corpului profesoral, exigenţele impuse şi, nu în ultimul rînd, *cererea* existentă pentru acea universitate. Dacă e de stat şi nu prea are căutare, va practica o anume îngăduinţă, de teamă să nu-şi piardă studenţii (căci subvenţiile se dau după numărul de studenţi); dacă e privată, la fel, de teamă să nu-şi piardă taxele. O astfel de îngăduinţă nu era de imaginat înainte de 1989, cînd criteriile calitative aveau un rol mult mai important. Chiar în interiorul universităţilor mari, există facultăţi în dificultate, care nu reuşesc să-şi ocupe locurile: e clar că un student prins e ţinut bine, purtat din an în an pînă la sfîrşit, căci altminteri se pierd normele profesorilor. Aşadar, bolile lipsei de calitate afectează în egală măsură şi universităţile de stat, şi pe cele private.

Predomină studenţii care vor o diplomă, o patalama, chiar dacă ea nu are acoperire în substanţa cursurilor şi a pregătirii.

Dar este şi o problemă de mentalitate şi de percepţie: mulţi oameni au impresia că la o universitate privată plăteşti „ca să fii scos“ doctor sau inginer; nu plăteşti serviciile educaţionale, ci absolvirea şi diploma aferentă...

În statisticile educaţionale internaţionale există un criteriu care în unele ţări este văzut drept un criteriu de exigenţă, în altele este văzut drept o lipsă de eficienţă: numărul de absolvenţi raportat la numărul de studenţi admişi în anul I. În Franţa, care este foarte permisivă la intrare, cam 40% dintre cei înscrişi termină studiile; sînt universităţi la care rata succesului este de doar 25%, pentru că exigenţa este mai mare. Din perspectivă anglo-americană însă, această situaţie este văzută ca o lipsă de eficienţă, ca o rentabilitate foarte scăzută. Marile universităţi americane sînt foarte selective, intrarea la facultate trebuie să fie precedată de absolvirea unui colegiu, dosarul de admitere e evaluat riguros, astfel încît nu oricine ajunge să studieze la universităţile prestigioase. Universităţile europene nu fac discriminări la selecţie, toţi cei care vor să se înscrie la universitate intră. Atunci, noi avem avantajele şi dezavantajele unui sistem foarte populist: un învăţămînt superior de masă, care din păcate nu a fost susţinut de o creştere pe măsură a resurselor (clădiri, laboratoare, dotări etc.). În timp ce în alte ţări cheltuielile pe student au crescut, la noi au scăzut. Pe acest fond, universităţile private au apărut ca o alternativă, dar cred că ele nu vor avea un mare viitor. În general, în Europa (cu excepţia Angliei, care a avut o altă experienţă), tradiţia învăţămîntului privat este aproape inexistentă. Dar nu e numai asta. În România are loc un anumit fenomen demografic: populaţia şcolară scade, ca urmare a scăderii ratei natalităţii. În alte ţări europene acest fenomen este compensat de migraţii, pe cînd la noi pierderile sînt nete. Pe Bucureşti s-a făcut un studiu şi s-a ajuns la concluzia că numărul candidaţilor la intrarea în liceu va reprezenta, în 2012, jumătate din numărul celor din 2004. În 2008-2012, dacă numărul locurilor în învăţămîntul superior rămîne acelaşi – şi asta e politica pe termen lung – toţi doritorii de studii superioare îşi vor găsi loc într-o universitate de stat. E puţin probabil că ei vor mai opta, atunci, pentru universităţile private.

O problemă des discutată este recunoaşterea diplomelor româneşti în străinătate...

Sînt două aspecte – *recunoaşterea* diplomelor şi *echivalarea* lor –, cu două scopuri: continuarea studiilor sau plasamentul profesional. România este membră semnatară a Convenţiei de la Lisabona, care prevede recunoaşterea diplomelor în vederea continuării studiilor în toată Europa. În prezent, unui student din România care vrea să-şi facă un masterat într-o ţară europeană i se recunoaşte diploma. Problema mare care se pune este ca această recunoaştere să meargă mai departe, pînă la recunoaşterea diplomei *în vederea profesării*. Dacă mobilitatea forţei de muncă este un principiu de bază al politicilor europene, el este în prezent limitat de marea diversitate a sistemelor educaţionale. Chiar şi între vechile state europene existau diferenţe, cu atît mai mult acum, după lărgirea UE. Acordul semnat la Bologna în 1999 prevede compatibilizarea conţinuturilor învăţămîntului şi a duratelor de studiu, astfel încît cineva care a studiat, de exemplu, fizica la Bucureşti să fi trecut cam prin aceleaşi cursuri de bază ca şi un coleg de-al său din Germania ori Italia, pentru a putea profesa eventual acolo.

În ce măsură există un asemenea fenomen de mobilitate internaţională, cîţi sînt cei care pot şi vor să profeseze cu succes într-o ţară occidentală?

Avem un număr relativ mic de tineri capabili de mobilitate socială şi profesională, de adaptare la schimbări şi la contexte culturale noi: vreo 10-15% dintre ei. Cînd au participat la programe internaţionale, aceştia s-au clasat mereu printre primii. Dar nu aş proceda ca unii colegi de-ai mei care din asta trag concluzia că România oferă studenţi mai buni decît alte ţări europene. Noi îi trimitem la asemenea concursuri şi programe, după o selecţie riguroasă, pe cei mai buni, iar aceştia nu sînt reprezentativi pentru media sau pentru masa studenţilor. Ne lăudăm cu olimpicii, dar ei nu sînt un eşantion reprezentativ pentru grosul elevilor. Acest segment de elevi şi studenţi foarte buni va fi însă locomotiva care va trage după ea şi restul. Altminteri, mulţi tineri care sînt în jur de 20-24 de ani (deci nu-i putem bănui că au fost influenţaţi de mentalităţile comuniste) preferă un loc de muncă stabil, chiar dacă mai prost plătit, în locul unuia mai riscant, eventual în străinătate, dar mai bine plătit şi cu mai bune posibilităţi de carieră. Or, aceştia nu pot fi constructorii economiei de piaţă, bazată pe asumarea riscului şi pe iniţiativă. Oricum, tinerii au o mai mare predispoziţie spre mobilitate: într-un portret-robot al tinerilor noştri, predomină cei care vor să lucreze cîţiva ani în străinătate pentru a-şi face un capital cu care apoi să deschidă o afacere în România.

În general, de ce vin studenţii la facultate? Ca să înveţe şi să se formeze, sau pur şi simplu ca să obţină o diplomă?

Cred că statistic predomină cei care vor o diplomă, o patalama, chiar dacă ea nu are acoperire în substanţa cursurilor şi a pregătirii. Desigur, nu trebuie să uităm de cei care vin la facultate din vocaţie şi din pasiune, dar ei sînt puţini.

a consemnat Mircea VASILESCU

Calitate şi acreditare europeană

Comisia Europeană a elaborat pe 30 septembrie un raport privind cooperarea în domeniul asigurării calităţii, iar pe 12 octombrie 2004 a formulat o nouă recomandare, cerînd, printre altele, României „continuarea măsurilor de îmbunătăţire a transparenţei sistemelor de învăţămînt superior pentru a deveni un spaţiu atractiv atît pentru cetăţenii proprii, cît şi pentru cei europeni şi din întreaga lume“.

Radu Damian, secretar de stat la Ministerul Educaţiei şi Cercetării: „Calitatea învăţămîntului universitar românesc încă şchioapătă şi Consiliul Naţional al Rectorilor trebuie să acţioneze cît mai repede în vederea eliminării specializărilor care nu mai corespund realităţii şi promovării celor solicitate pe piaţa europeană a muncii“.

Comisia Europeană a adresat Consiliului European şi Parlamentului European spre ratificare o propunere care prevede elaborarea unui Registru European al Agenţiilor de Acreditare şi Asigurare a Calităţii şi posibilitatea ca o instituţie de învăţămînt superior să aleagă o agenţie înscrisă în Registrul European pentru a fi monitorizată: „Acceptarea evaluării efectuate de către orice agenţie este importantă ca bază pentru luarea deciziilor, finanţare a instituţiilor de învăţămînt superior, inclusiv în probleme legate de burse studenţeşti şi împrumuturi bancare“.

(sursa: www.euractiv.ro)

„Diploma universitară este doar o premisă“

– interviu cu Ioan SÂMIHĂIAN –

Privite la început cu oarecare neîncredere, agenţiile specializate în recrutarea de personal s-au instalat solid şi în realitatea noastră. Fără ele nu se mai poate, mai ales cînd este vorba despre companii mari, de slujbe bine plătite, care caută oameni bine pregătiţi. Ioan Sâmihăian a lucrat mulţi ani într-o astfel de agenţie, iar acum are un program de training numit Leadership Diamond, *care pregăteşte profesionişti de vîrf pentru posturi de conducere. Din poziţia sa, a întîlnit oameni cu diplome universitare ori de master care adesea şi-au schimbat radical profesia ori, în ciuda a ceea ce scria pe bucăţile de carton primite la absolvire, au simţit nevoia să urmeze alte cursuri de pregătire, pentru a învăţa lucruri despre care la facultate nu se spune nimic: comunicarea interpersonală, dezvoltarea încrederii în sine şi a capacităţii de a-i influenţa pe ceilalţi, tehnici de negociere ş.a. Ioan Sâmihăian este plasat într-un loc unde notele de pe diploma de studii vin în contact cu realitatea.*

Aţi lucrat mulţi ani în domeniul recrutărilor de personal pentru companii importante. Cît contează diploma universitară în raport cu alte cerinţe ori calităţi, atunci cînd cineva doreşte să se angajeze într-o slujbă bine plătită şi cu bune perspective de carieră?

Sînt zone profesionale unde absolvirea unei facultăţi contează mai mult decît în altele. De pildă, o diplomă de inginerie contează mult mai puţin decît o diplomă de comunicare şi relaţii publice ori marketing. Sînt specialităţi care au o căutare mai mare pe piaţa muncii decît diplomele noastre „clasice“, de tip politehnic sau universitar. Apoi, există o situaţie mai specială cu diplomele postuniversitare, de pildă *MBA*-ul canadian *(Master in Business Administration), Executive MBA,* organizat la ASE, ori diplomele *CODECS*. Acestea contează atît ca valorizare individuală, cît şi în privinţa oportunităţilor de a-ţi găsi o slujbă bine plătită, într-o mare companie. Dar şi aici lucrurile sînt amestecate, depinde şi cum valorizează individul diploma respectivă. Mi s-a întîmplat, de exemplu, să vină la mine un tinerel pentru o ofertă de slujbă, care mi-a spus „am terminat *MBA*-ul canadian şi doresc un post de director general“. Nu mai lucrase decît sporadic, ca student. Intrînd într-o discuţie mai amănunţită, mi-am dat seama care era percepţia lui: credea că, pe baza diplomei, poate face faţă unei poziţii de vîrf, deşi n-avea experienţă de lucru în poziţii intermediare, care să-l ajute în lucrul cu oamenii.

Universităţile încă nu au percepţia reală a cererii de forţă de muncă.

O asemenea percepţie decurge cumva din mentalităţile de dinainte de 1989, cînd diploma universitară era văzută ca o valoare în sine?

Bănuiesc că este o legătură, pentru că în mentalul românesc persistă opinia că atunci cînd ai studii superioare eviţi munca fizică, eviţi ceea ce e greu, te aşteaptă o carieră uşoară. Înainte, mai toţi părinţii îşi doreau pentru copiii lor „să nu mai treacă prin ce-au trecut ei“, iar studiile superioare erau văzute de mulţi ca o posibilitate de a-ţi asigura o viaţă mai comodă şi un anume prestigiu social.

Dar ce înseamnă astăzi o diplomă căutată, „mai căutată“ decît altele, şi de ce nu mai are valoare în sine?

Este o diplomă care îţi oferă mai multe şanse pe piaţa muncii. În ultima vreme, s-a făcut o reformă universitară. Dar golul dintre ce oferă universităţile şi ce cere în mod real piaţa muncii nu s-a umplut încă. Universităţile încă nu au percepţia reală a cererii de forţă de muncă. Pe de altă parte, companiile, în special cele internaţionale, care au venit în România cu o altă mentalitate a muncii, au preferat să ia oameni cu studii superioare (chiar dacă nu în specialitatea strictă a postului respectiv), pentru că ei trecuseră printr-un proces educaţional, aveau o gîndire structurată, erau mai deschişi. I-au luat şi au preferat să-i instruiască pe plan intern sau prin intermediul unor companii de *training,* ca să-i formeze după nevoile şi după tiparele lor. În acest caz, diploma universitară este doar o premisă care nu acoperă profesional ceea ce vrea compania de la persoana respectivă, dar se poate pleca de la ea pentru a construi mai departe.

Din această cauză au existat, probabil, şi atîtea schimbări spectaculoase de profesie: cunosc mulţi absolvenţi de inginerie care se ocupă de publicitate ori de marketing. Aţi întîlnit multe astfel de cazuri?

În anii '90 a fost un fenomen de masă. Cînd lucram ca recrutor de personal, 80-85% dintre cei pe care îi recrutam pentru posturi de agenţi comerciali sau agenţi de vînzări aveau studii politehnice. Ulterior, au făcut cariere de succes în noua lor „specializare“. M-am gîndit la un moment dat care este explicaţia şi cred că este vorba de gîndirea lor structurată şi organizată, formată prin intermediul studiilor tehnice: în activitatea de vînzări trebuie să fii un om organizat, să-ţi faci planuri şi să le urmăreşti, să gîndeşti autonom. Cred că de aceea au făcut inginerii cariere spectaculoase în vînzări, ajungînd chiar în poziţii de conducere. Unii şi-au deschis ulterior propria afacere, în distribuţia de dulciuri, de cosmetice ori de ţigări – deci fără nici o legătură cu studiile tehnice.

Asemenea exemple de succes distrug, cred, mitul „specialistului“ – construit în bună parte de comunism, dar şi de modernitatea noastră neasimilată pînă la capăt. Percepţia comună consideră că un director de service auto trebuie să fie inginer, un director de firmă de electronice, electronist ş.a.m.d. Or, în cazul marilor companii, observăm că managerul unei firme de computere se poate transfera la conducerea unei firme de răcoritoare, preşedintele FIAT, Giovanni Agnelli, era de meserie avocat, iar nu inginer auto etc. La noi s-au obişnuit oamenii cu o asemenea mobilitate care, de fapt, scoate din discuţie diploma specializată?

După aderarea la UE, universităţile româneşti se vor afla într-o competiţie crîncenă cu cele europene.

Cu siguranţă că au avut loc mutaţii extrem de spectaculoase. Prin 1992 am recrutat, pentru o firmă care distribuia copiatoare şi imprimante, un agent de vînzări care, la vremea respectivă, deşi avea studii universitare, lucra într-un institut de medicină sportivă ca operator pe computer (edita texte pe computer) şi era cel mai bun de acolo. Mi-a plăcut profilul lui, am discutat cu el şi i-am propus să devină agent de vînzări. Iniţial, s-a speriat, crezînd că nu se pricepe. „Înveţi! – i-am spus – pentru că ai calităţi: eşti flexibil, comunicativ, inteligent.“ L-am convins cu mare greutate. Într-un an a învăţat, a ajuns cel mai bun din companie, s-a mutat la o altă companie din acelaşi domeniu, apoi şi-a deschis propria lui agenţie de recrutare şi *training* pentru agenţi de vînzări, a renunţat ulterior la afacere şi a ajuns manager de resurse umane la o companie de asigurări. Un asemenea caz arată că diploma universitară este o premisă, dar o carieră depinde foarte mult de felul în care omul poate evolua prin experienţele de lucru şi prin valoarea pe care o adaugă diplomei. Marile companii care au venit în România la începutul anilor '90, începînd cu Coca-Cola, Xerox, Reynolds, au fost nişte extraordinari agenţi de schimbare pe piaţa muncii: i-au învăţat pe oameni că pot creşte, că pot evolua, i-au deprins cu o altă mentalitate a muncii.

Dar i-au învăţat şi necesitatea pregătirii continue. La noi se considera, în general, că, după terminarea studiilor, cariera se desfăşoară liniştit, pe baza cunoştinţelor din facultate. Puţini erau cei care ţineau să fie la zi cu noutăţile din domeniul lor – şi o făceau mai degrabă din ambiţie personală ori din orgoliu profesional, nu neapărat din raţiuni practice. Or, acum se fac, după studiile universitare, tot felul de cursuri care dau certificate şi diplome. Sînt ele cu adevărat necesare?

Marile companii internaţionale ştiu să investească în oameni. De la ele au preluat acest model şi multe companii româneşti care fac periodic *training*-uri cu angajaţii lor. Sau chiar întreprinzătorii înşişi simt nevoia să facă asta: un om care a pornit o afacere în 1990, instinctiv, pe bază de spirit antreprenorial nativ, a venit de curînd la mine să-i ofer consultanţă pentru că, mi-a spus, „nu mai înţelege ce vorbesc“ angajaţii lui. Are o afacere cinstită, construită pas cu pas, cu greu, între timp a ajuns la zeci de milioane de euro şi are angajaţi absolvenţi de *MBA,* foarte bine pregătiţi şi cu un limbaj foarte tehnic, aşa încît a venit să-i ofer consultanţă pentru „a-i prinde din urmă“ pe subalternii lui. Stagiile de *training* nu sînt cele strict tehnice, legate de specializare (de pildă, cum să manevrezi nişte echipamente noi), ci cele care îţi dezvoltă abilităţile de comunicare, de negociere, de vînzare, relaţiile cu clienţii şi cu colegii, încrederea în tine şi capacitatea de a-i influenţa pe alţii. Oamenii care fac astfel de cursuri au mult mai multe şanse pe piaţa forţei de muncă decît ceilalţi, care s-au oprit după „diploma universitară“, chiar dacă rezultatele lor în facultate au fost excelente. Eu am un astfel de program, *Leadership Diamond,* structurat în trei trepte, la capătul căruia trebuie să faci un proiect, care ulterior se discută, iar în final se acordă o diplomă. Ceea ce nu înseamnă că absolventul unui astfel de program va deveni automat lider, ci că are expertiza necesară pentru a putea promova. A fi lider înseamnă înainte de toate să ai un anumit tip de gîndire, pe care o exteriorizezi prin comportamente de *leadership*. Un manager nu e neapărat şi lider.

Toate acestea se întîmplă în business. Dar există şi domeniile bugetare – cultură, sănătate, instituţii publice. Predomină încă în conştiinţa publică ideea că ministrul Culturii trebuie să fie un om de cultură, ministrul Sănătăţii sau directorul unui mare spital trebuie să fie un doctor – şi dacă se poate unul excepţional etc. În aceste domenii nu poate pătrunde mobilitatea de care îmi vorbeaţi?

Cred că are loc un fenomen de contagiune. Există prejudecata că, dacă eşti bun profesionist într-un domeniu, poţi fi şi un bun manager. Or, un director sau un şef de departament lucrează înainte de toate cu oamenii, ceea ce este cu totul altceva decît specializarea pe care i-o conferă diploma. Cu timpul, şi în astfel de instituţii cred că vor pătrunde principiile unui management performant.

Dar dacă după facultate – şi dincolo de ce scrie pe diplomă – este nevoie de atîtea cursuri, pentru a promova în carieră, înseamnă că s-a creat un decalaj între necesităţile societăţii şi ceea ce oferă programele universitare?

Aş merge chiar mai departe, pînă la nivel de liceu: *de acolo* ar trebui ca instituţiile de învăţămînt să se întoarcă spre realitatea crudă, pentru că altminteri lucrează în orb. În ultima vreme, sînt oarece încercări. De pildă, liceele de tip vocaţional – şi am participat la un program de pregătire a directorilor din asemenea licee. Într-o şcoală care pregăteşte ospătari, de exemplu, dacă metodologia e corectă şi administrarea eficientă, atunci elevilor li se pot oferi achiziţii profesionale care să le dea şansa de a-şi găsi ulterior o slujbă. Universităţile însă se mişcă mult mai încet, sînt mult mai conservatoare, dovada fiind că absolvenţii de facultate îşi găsesc tot mai greu slujbe: cînd se duc să se angajeze, li se spune că ce au învăţat nu-i ajută prea mult, în practică lucrurile stau altfel, e nevoie de experienţă sau de alte cunoştinţe, pe care n-au avut cum să le acumuleze la facultate. Cred că dificultatea majoră provine din faptul că felul în care universităţile îşi gîndesc programele este încă foarte departe de piaţa forţei de muncă.

Aderarea României la Uniunea Europeană va schimba ceva în relaţia dintre universităţi şi realitate?

Deja cred că a schimbat multe. Tot mai mulţi tineri fac un efort personal, chiar din ultimii ani de liceu, pentru a merge la studii în străinătate. După aderarea la UE, universităţile româneşti se vor afla într-o competiţie crîncenă cu cele europene. Va fi benefic pentru oameni, pentru că vor fi mai multe şanse ca tinerii să aibă acces la universităţi mai bine cotate, care să le ofere o diplomă mai solidă, în spatele căreia se află mai multă substanţă. Pletora de universităţi româneşti, mai mult sau mai puţin particulare şi „acreditate“, va trece printr-o criză şi va avea loc o reaşezare pe piaţa studiilor universitare. Presiunea competiţiei va fi mare, unele universităţi probabil vor dispărea, iar cele bune vor trebui să-şi regîndească strategia educaţională.

a consemnat Mircea VASILESCU

Educaţie & bani

Persoanele cu studii superioare au salarii semnificativ mai mari decît cele care au numai educaţie secundară şi au mai multe şanse de a găsi o slujbă – conform ediţiei din 2004 a raportului *Educaţia dintr-o privire,* compendiul anual OECD (Organizaţia pentru Cooperare Economică şi Dezvoltare) pentru statistici în educaţie.

În Ungaria, veniturile celor cu educaţie superioară sînt mai mult decît duble în medie, faţă de cele ale persoanelor care au doar educaţie secundară, arată raportul. Absolvenţii britanici cîştigă mai mult cu 59% decît cei care au încheiat socotelile cu şcoala, după liceu. Cifra este de 86% în Statele Unite şi de 79% pentru Republica Cehă. La celălalt capăt al statisticilor, cea mai mică diferenţă se înregistrează în Danemarca, unde absolvenţii cîştigă în medie cu 25% mai mult decît cei care nu au mers la facultate, şi în Spania, unde ei cîştigă cu 29% mai mult. În ţări precum Austria, Belgia, Franţa, Irlanda, Spania şi Marea Britanie, unde proporţia de persoane cu pregătire superioară, cuprinse între 25 şi 64 de ani, a crescut semnificativ, rata şomajului a scăzut şi cîştigurile au crescut printre cei cu educaţie superioară.

Conform raportului, oamenii au devenit mult mai educaţi în ultima decadă. În ultimii şapte ani, numărul cehilor, grecilor, maghiarilor şi polonezilor care au avut acces la educaţie superioară s-a dublat. Înmatricularea în educaţie superioară, care acoperă atît educaţia universitară, cît şi cea postliceală vocaţională, a crescut cu 20 de procente în Finlanda, Irlanda, Portugalia, Spania, Suedia şi Marea Britanie între anii 1995 şi 2002.

Dar, în anumite ţări europene, încă există tineri între 20 şi 24 de ani care au cel mult calificări secundare de nivel inferior şi nu urmează nici o formă de învăţămînt. Turcia se află în cea mai puţin favorabilă poziţie, 56% din cei aflaţi în această grupă de vîrstă avînd educaţie secundară de nivel scăzut sau mai puţin. Urmează Portugalia (cu 47%), Spania (32%), Islanda (29%), Italia (25%), Olanda (21%) şi Luxemburgul (20%). Înmatricularea scăzută se înregistrează mai mult în rîndurile bărbaţilor decît la femei în 19 din cele 27 de ţări pe care le-au urmărit statisticile.

www.euractiv.ro, 20 septembrie 2004

Bogdan SUCEAVĂ

Calităţi necesare pentru o meserie abstractă

După 1990, în multe dintre departamentele de matematică şi statistică din SUA sau Canada au venit să-şi continue studiile doctoranzi a căror primă diplomă universitară a fost obţinută în România. Ei au fost admişi la doctorat pe baza unor dosare ce conţineau informaţie de origine românească, de la diplomă şi foaia matricolă, pînă la scrisorile de recomandare. Au studiat şi şi-au căutat slujbe pe continentul nord-american studenţi de origine română reprezentînd toate nivelurile academice, toate tipurile de caracter sau de stiluri de muncă, în toate combinaţiile posibile. Au venit să lucreze matematică dincolo de Atlantic oameni de inspiraţie genială, dar şi oameni neinspiraţi, au venit oameni harnici, dar şi cîţiva puturoşi, după cum e cazul în toate meseriile. Au venit oameni care au reuşit în cercetare şi oameni care nu au reuşit să-şi scrie teza; unii au reuşit în predare, iar alţii au avut probleme la clasă, ca instructori.

Unele situaţii ar putea fi considerate eşecuri în plan social. Nu cred că s-a scris suficient şi despre această faţetă a medaliei; pentru mulţi, plecarea în America e echivalentă cu un succes automat. Nu e mereu aşa. Cel mai spectaculos caz pe care-l cunosc a fost cel al unui doctorand originar din Iaşi care, atunci cînd a avut de dat înapoi nişte lucrări de control la o clasă de nivel elementar, nu a rezistat pînă nu a schimbat cîteva replici de *fuck you* cu una dintre studente. Ar putea fi o anecdotă bună, dar nu e decît o poveste tristă. Se spune că oamenii inteligenţi ştiu să-şi aleagă bătăliile. Oricum, coincidenţă sau nu, de atunci nici că a mai ajuns în departamentul respectiv vreun doctorand ieşean. Aşa că, alături de diplome, probabil mai contează în evaluarea unui dosar şi aprecierile de natură umană. E posibil ca aceşti factori să nu fie tocmai de ignorat. Cu toate acestea, toate comitetele de admitere din SUA sau Canada se uită şi la alte aspecte decît numele universităţii care eliberează diploma. Ei analizează scorurile la testele *ETS*, ceea ce promite studentul respectiv prin activitatea sa anterioară, creativitatea sa dovedită (dacă are lucrări publicate şi dacă a participat efectiv la activităţi academice compatibile cu cele din departamentul unde vrea să ajungă), felul cum şi-a pregătit dosarul, cît de serios şi de credibil este. Acesta ar fi şi rolul scrisorilor de recomandare. Aşadar, diploma e doar o parte a felului cum se analizează un dosar. Originea primei diplome de absolvire a unui candidat devine irelevantă acolo unde el începe să fie evaluat pe baza a ceea ce face la examene, a unui articol pe care îl trimite unei reviste, a evaluărilor studenţilor sau ale comitetelor care îi analizează munca.

Şi mai e ceva: nu sîntem singurii est-europeni care au de onorat o anumită tradiţie şi o nobilă reputaţie. Atunci cînd îşi prezintă programul internaţional de studii de la Budapesta, matematicienii unguri nu omit niciodată să citeze opinii avizate care afirmă că şcoala maghiară de matematică e cea mai bună din Europa de Est (vezi, de exemplu, *http://www.stolaf.edu/depts/math/budapest/*). Coincidenţă sau nu, dar am auzit similare laude de sine şi de la matematicenii din St.Petersburg sau Belgrad, fiecare dintre ei convins că a fost educat în epicentrul vieţii academice mondiale. Toată lumea se laudă frumos. Dar, dincolo de aceasta, în fiecare dosar sînt date suficiente pentru a vedea cît înseamnă omul respectiv şi dincolo de marca diplomei.

Cît despre viitor, poate că nu e o surpriză declinul numărului de studenţi care se orientează către matematică în România, azi. Facultatea de Matematică din Bucureşti nu poate trăi la infinit din aura de glorie şi creativitate a lui Barbilian, Stoilow, Onicescu sau Mihoc. Subfinanţată, măcinată de conflicte interne, exercitînd o disciplină dificilă şi austeră în vremuri grăbite şi frivole, singura întrebare este: pentru cît timp încă? Cît timp încă Facultatea de Matematică din Bucureşti va mai produce studenţi care pot *crea* informaţie de calitate? Ce s-a întîmplat cu handbalul se poate repeta oricînd şi cu disciplinele academice pentru care nu există o strategie inteligentă. Cred că nu e departe ziua cînd o diplomă de la Bucureşti nu va mai valora cît a valorat cîndva. La ce au servit mutaţiile prezentate drept reformă, toate acele alterări de sistem care nu au ţintit problemele esenţiale, ci doar au rotit între ele scaunele din sălile de curs? Chiar aşa: care e strategia Guvernului de la Bucureşti pentru menţinerea în România a absolvenţilor din domeniile statisticii, matematicii, ştiinţelor informaticii? Şi ce anume ar putea face în România aceşti absolvenţi (care în alte părţi muncesc din greu) pentru a fi cît mai utili? Citînd-o pe dna Adriana Ţicău, ministrul Comunicaţiilor şi Tehnologiei Informaţiei (o declaraţie de pe 1.10.2004) – „România se situează pe locul cinci în lume în ceea ce priveşte calitatea învăţămîntului matematic şi a ştiinţelor exacte după Singapore, Belgia, Franţa şi Finlanda. [...] Numărul companiilor care activează pe piaţa IT românească a crescut de la 4.000 în anul 2000, la peste 8300 în anul 2003, iar cifra de afaceri a acestora de la 5.050 miliarde la peste 25.400 miliarde de lei. [...] În aceste condiţii, în România există potenţial pentru ca talentul şi pregătirea studenţilor să fie utilizate". De acord, potenţial există; dar cît de inteligent sînt utilizate aceste resurse? Pentru că e ciudat că valoarea unei diplome în ţara de origine pare a fi mai scăzută decît valoarea ei în alte ţări. De ce e aşa?

Sanda CORDOŞ

Greieri cu viaţă de furnică

Dacă scot din cauză acele diplome care se valorifică bine în Occident, adică în alt sistem de învăţămînt şi pe o altă piaţă a muncii, dacă exclud licenţele (de asemenea rare) care asigură un post în diverse fundaţii, dacă nu iau în calcul nici absolvenţii filologi (puţini, de altfel) deveniţi comercianţi, o diplomă în Litere preţuieşte, în marea majoritate a cazurilor, cît un post de profesor.

Cum diploma aceasta nu face prea multe parale, despre valoarea ei se vorbeşte cel mai adesea în termeni negativi, precum frustrare, neputinţă, (auto)dispreţ. Cei mai mulţi studenţi filologi se gîndesc la învăţămînt ca la o ultimă soluţie, chiar dacă, pentru majoritatea, ea este cea dintîi (şi, pentru ani buni, singura) oportunitate. Odată ajunşi aici, tinerii profesori aspiră să plece, iar cei care, totuşi, decid să se fixeze, sînt priviţi cu reticenţă şi amuzament. Breasla aceasta nu primeşte, din gura lumii, note prea bune şi nici nu trezeşte aprecieri favorabile sau măcar agreabile. Am auzit confesiunea amară a unui doctor (celebru în specialitatea sa) al cărui fiu studia Literele şi urma să devină – dezonorant, din perspectiva părintelui – un pîrlit de profesor. Am ascultat şi raţiunile doamnei notar care preferă să nu se complice în biroul său cu profesoraşii, după cum nu-mi este necunoscut dispreţul subţire al taximetristului pentru meseria aceasta după care nu prea poţi bea apă. Interesant e cazul în care nu se mai vorbeşte despre profesorime, ci despre *profesorul copilului meu*. Profesorimea e o şleahtă (o ştie toată lumea, de la portar la şcolar) de trei parale, profesorul copilului meu trebuie să fie de nota zece. Această dublă vedere asigură nu numai coexistenţa unor opinii halucinant de diferite (de unde atîţia profesori performanţi – măcar cîte unu-doi, pentru copilul fiecăruia – într-o breaslă ca vai de capul ei?), dar şi persistenţa meseriei într-o condiţie marginală. Profesorii (absolvenţii Literelor, cu tot cu profesorii de română incluşi) seamănă tot mai mult în reprezentarea comunitară cu scriitorii, fiinţele acestea oarecum gratuite, care se hrănesc din iluzii, cuvinte şi bune sentimente. Într-o vreme în care, în medii dintre cele mai diferite, răspunsul curent (în intenţie, spiritual) la întrebarea „ce mai faci?" este „fac orice pe bani", profesorii care lucrează pe bani puţini şi fac activităţi pe gratis sînt, pentru comunitate, mai curînd în rol de greieri. Simpatici, nu o dată ajunşi la virtuozitate, iritanţi cînd, din vreme în vreme, strică jocul şi ajung să ceară.

Greierii aceştia duc, în cele mai multe cazuri, o viaţă de furnică. Pe lîngă pregătirea lecţiilor (ritmul în care se modifică programele, manualele sau chiar metodele de predare îngăduie tot mai puţin rutina), sînt reciclări, stagii de perfecţionare, definitivate şi grade, multe şi felurite voluntariate devenite (fie după criteriul conştiinţei, fie după norma conducerii) obligaţii curente. În această toamnă, cîteva zeci de profesori de română au demarat în ţară, cu elevii, în după-amiezele lor libere, cercuri de lectură. Această muncă (însemnînd, pe lîngă orele petrecute cu elevii, alte ore de lectură, de selecţie a textelor, de pregătire a scenariilor didactice, de verificare a acestor scenarii împreună cu echipa etc.), despre a cărei necesitate şi urgenţă se vorbeşte de ceva vreme la noi, este unul din proiectele neremunerate, făcut din datorie, vocaţie, dăruire şi alte asemenea motivaţii care stîrnesc rîsul. Dacă nu li se răspunde în zeflemea, aceste activităţi au şansa să fie răsplătite cu o caldă recunoştinţă.

Valoarea unei diplome în Litere stă nu doar în ştiinţa acumulată în şcoală ori în notele aflate în foaia matricolă. Valoarea unei diplome în Litere atîrnă, în mare măsură, de capacitatea noastră de a limpezi o atitudine: rîdem de greieri sau răsplătim furnicile?

Delia RADU

De la diploma-*Oxbridge* la diploma-*Mickey Mouse*

Ierarhia gradelor universitare britanice e ca succesiunea vîrstelor omenirii la Hesiod: sens descendent şi atribute-materii. O diplomă poate fi: *1. Oxbridge* – cucerită la colegiile şi universităţile din Oxford şi Cambridge. *Oxbridge* – material divin, aliaj subtil: tradiţie plus excelenţă contemporană cîntărită în premii Nobel; spirit, strălucire, slujbe sigure; sîc snob spre *2. Red Brick* – cărămida roşie a universităţilor fondate în secolul al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea; instituţii cu bună reputaţie, bîrfite că ar fi cam provinciale; *3. Plateglass* – adică „geam", adică diplomă de la universităţile din beton şi sticlă create după anii '50. În fine, mai există un atribut, cel din taxinomia resentimentară a lui Jimmy Porter, personajul din piesa lui John Osborne *Priveşte înapoi cu mînie*, care se lamentează că universitatea lui n-a fost nici *Oxbridge*, nici *Red Brick*, ci *White Tile* – „faianţă albă" – closet public, cum ar veni.

Sigur, realitatea e puţin mai complicată: există universităţi excelente neîncadrabile în schemă sau, pur şi simplu, catedre şi profesori cu reputaţie excepţională şi asta adaugă valoare diplomei de studii superioare. Însă clasificarea conţine două teme/valori care preocupă lumea britanică: vechimea şi clasa socială. În loc de *Oxbridge, Red Brick* şi *Plateglass* se folosesc adesea calificativele *vechi, nou* şi *nou-nouţ* şi ele reflectă valurile recente de extindere democratizatoare prin care a trecut sistemul universitar britanic.

Mai întîi a fost autonomizarea şi recunoaşterea cărămizilor roşii, în anii '50. Apoi, valul doi a adus în sistem *new-new universities*, întîmpinate în anii '60 cu avertismentul „Mai mult va însemna mai rău". N-a fost aşa, multe „nou-nouţe" s-au impus ca şcoli solide şi inovatoare şi au atenuat complexele anti-*Oxbridge* de tip Jimmy Porter. În paralel, a apărut Universitatea Deschisă. Pe urmă, în anii '80, politehnicile au primit statut de universităţi, în pofida ratelor mari de abandon. Acum, Marea Britanie trăieşte şi dezbate cu pasiune lărgirea universitară a Guvernului Blair – a cincea, de la al doilea război mondial încoaoce.

Ţinta valului cinci ar fi ca 50% din tinerii Marii Britanii să aibă studii universitare, pînă în 2010. Unii sînt de părere că noul val va cădea cel mai mult în sarcina colegiilor tehnice, care oferă cursuri aplicate, unele serioase, altele năstruşnice. Au înflorit o sumedenie de instituţii care oferă diplome de studii superioare relativ uşor, îşi fac reclamă prin broşuri tot mai lucioase şi sînt acuzate că diluează credibilitatea ideii înseşi de diplomă, că oferă *Mickey Mouse degrees*. Alţii sînt de părere că valul cinci va cădea pe umerii universităţilor de elită, de la Oxford, de pildă, cărora Guvernul le mai cere ceva: să renunţe la „clasismul instituţional", mărind procentul studenţilor proveniţi din şcoli de stat, copii mai săraci şi mai defavorizaţi, de la 55 la 77%. Guvernul să-şi retragă tancurile de pe gazonul oxfordian, altminteri Oxfordul se va privatiza! – a fost reacţia preşedintelui de la Trinity College – rolul unei universităţi nu e să facă inginerie socială, ci carte!

Dar ţintele generoase ale Guvernului Blair sînt dublate de (şi probabil explicabile prin) viitoarea mărire substanţială a taxelor, pregătită pentru a umple cît de cît golul subfinanţării din sistemul universitar. Măsura e extrem de impopulară: Guvernul a supravieţuit cu greu (5 voturi diferenţă) votului din Camera Comunelor asupra legii. Criticii afirmă că ea retează şansele tinerilor din familiile obişnuite de a face o facultate. O diplomă britanică înseamnă, deja, cel mai adesea, sume uriaşe şi datorii mari, în principiu plătibile şi după absolvire. Dar şi aici părerile sînt împărţite: statisticile celui mai mare sindicat al studenţilor spun că unul din trei tineri suferă sistematic de foame, în timpul studiilor; statisticile băncilor – că sînt sfidător de mari sumele cheltuite de suferinzi pe bere.

Ideea de universitate, de putere a minţii este însă iubită. De 40 de ani, la BBC supravieţuieşte cu succes un concurs TV de cultură generală între universităţile britanice: *University Challenge*. Dovada că emisiunea este preţuită şi respectată: prezentatorul ei e unul dintre cei mai inteligenţi şi incisivi jurnalişti politici, faimos prin interviurile în care stoarce de la miniştri ultima, jenanta picătură de adevăr, care a declarat că se simte onorat să fie „faţa" programului. Orice asemănare cu mari conştiinţe ale României de pe micul ecran pare exclusă.

Marina DUMITRESCU

Nopţi cîştigate, cu Nightlosers, la Lisabona

Ale prezenta străinilor România de azi prin albume, CD ROM-uri promoţionale sau discursuri chibzuite strategic nu va putea substitui nici o clipă efectul întîlnirilor *personale*. Fiindcă orice este autentic (nou) se manifestă spontan şi convinge de la sine. Nedemagogic, nedeclamativ. Acasă la ei sau la noi. Fie că e vorba de un specialist, un artist sau un politician „de nouă generaţie", reţeta întîlnirii directe rămîne imbatabilă pentru a transmite eventualul mesaj al împrospătării. Nightlosers face parte din acest convingător... discurs implicit.

Tablou concret: *25 octombrie, ora 20.* Sala de proiecţie a Şcolii Superioare de Teatru şi Film portugheze este neîncăpătoare pentru studenţimea şi profesorimea venită să vizioneze, în avanpremiera concertului celor 6 Nightlosers, două scurtmetraje. Liantul acestui diptic se numeşte Hanno Höffer. (Rafinat regizor şi muzician de egal talent... am putea spune, dacă n-am şti că detestă vorbele mari.) Încă din primele minute ale peliculei *Ajutoare umanitare*, sala freamătă. Înţelege imediat „şarmul discret" al acestei mini-fresce rurale de tranziţie, în care scenaristul-regizor evită înţelept capcana viziunii sarcastice, groteşti sau morbide (preponderentă în filmele de după '90), alegînd calea mai complexă a (auto)ironiei. Pe fundalul de „veselie lucidă" a secvenţei finale (cu poliţai între cergi şi putini confiscate), celălalt s-m, *Telefon în străinătate,* nu produce o ruptură. Schimbă doar registrul, propunînd reflecţiei o altă ipostază a obsedantei noastre tranziţii: fiul emigrat. Cele cîteva minute ale „telefonului ratat" către Lumea Nouă, creşterea şi descreşterea stării de spirit a unui biet tată burtos, de la bloc, chivernisite cu aceeaşi rigoare artistică de Höffer, transformă un anodin fapt de viaţă într-o parabolă existenţială. Pe cît de echilibrată, pe atît de profundă. (Iată un tînăr regizor preocupat de economia mijloacelor!) Aplauzele la scenă deschisă, pe acordurile finale ale resemnatei întoarceri din centru în cvartal, dovedesc faptul că puntea limbajului cinematografic autentic şterge instantaneu miile de km între un spaţiu şi altul.

Ora 21. Limbajul cinematografic se prelungeşte coerent, prin talentul lui Höffer, în muzică. Numerosul public din sala de cinema se varsă acum către Marele Auditorium (modernă sală de spectacol polivalentă) unde mulţi alţi studenţi aşteaptă începerea concertului. Televiziunea portugheză e prezentă. Nimeni nu bănuieşte ce surpriză le-au pregătit, fără pic de ostentaţie, Hanno, Jimi, Octavian, Geza, Ovidiu şi Nucu: grupul multietnic de virtuozi, din România de astăzi. Naturaleţea prezenţei scenice a celor şase – care ştiu prea bine ce au „de spus" pentru a se mai ocupa inutil de efecte şi *look* – potenţează impactul muzicii asupra publicului *străin*. Reacţia e uimitoare. Tinerii portughezi (care nici nu auziseră, măcar, de Nightlosers) sar de la locurile lor şi se reped în faţa scenei, pentru a intra în... *ritmuri*. Căci „noctambulii" noştri le oferă o irezistibilă împletire de ritmuri esenţiale: blues şi doină, country şi sîrbă, rock şi horă... Între tradiţie şi inovaţie, Nightlosers dovedesc, în cheie subtil postmodernă, ce bine e (şi ce simplu pare) să explorezi rădăcinile creaţiei (muzicale) autentice, din toate zările, stabilind între culturi fizic distante o insolită comuniune. Şi cum altfel decît prin reuşita unui asemenea demers se explică armonia curgerii dinspre cel mai îndrăcit *rock* spre cea mai focoasă *periniţă* – şi înapoi? Dar dialogul între dorul nostru şi inima albastră afro-americană? Dar aliajul fără fisură între chitara electrică, vioară, muzicuţă, orgă electronică şi... FRUNZA lui Nucu Pandrea? Cum să justifici spontanul „delir" al amicilor portughezi, la finalul concertului, altfel decît prin calitatea discret superioară a artei... *noptarilor* români?

26 octombrie ora 20. Sala de festivităţi a Societăţii Naţionale de Geografie, în inima Lisabonei. Public mai eterogen. Cot la cot: români şi portughezi, oficialităţi şi oameni obişnuiţi, tineri şi vîrstnici, copii. Sală mai „dificilă", deopotrivă ca ambianţă, acustică şi scenografie. Cam austeră, ne-am teme, dacă n-am şti că, în zece ani, Nightlosers au cîntat cam oriunde se putea cînta: în prestigioase festivaluri, la nunţi, în închisori, ba chiar în peşteră... Maleabilitatea lor în raport cu publicul se manifestă neîntîrziat. Au înţeles că, de astă dată, sînt prezenţi mulţi români, aşa încît FRUNZA (aleasă de Nucu printre portocalii şi palmierii din grădina Ambasadei) croieşte, rapid şi delicat, drum către suflete. Accesul la piesele în limba engleză e înlesnit chiar şi pentru ireductibilii „naţionalişti". Atmosfera se încălzeşte, copiii „intră pe ring", aplaudă de mama focului, ovaţionează. Le place. Intuiţia lor artistică este oricînd un indiciu sigur. Nu se plictisesc nici o clipă. După splendidul *bis* al lui Hanno, se năpustesc pentru a le cere tuturor autografe, pentru a-i atinge! Gata: Nightlosers au devenit idolii lor!

Morala:

Cînd o generaţie (foarte) tînără are şansa de a-şi stabili modele între artişti autentici şi modeşti, precum Nightlosers, oricîte nopţi ar „pierde" în compania lor se cheamă că le-au cîştigat. Şi reciproca.

Dana GRIGORCEA

Che chique!

După realegerea republicanului George W. Bush, Hollywood-ul, cel mai reputat bastion democrat din America, contraatacă. Vor apărea filme romantice despre comuniştii sud-americani – cîndva duşmani de moarte ai Americii. Pe firmament străluceşte în special virilul *guerillero* Ernesto Che Guevara. Se preconizează că cea mai bună piaţă a acestor pelicule este Europa occidentală. La Cannes, recompensarea producţiilor critice la adresa „expansionismului american" are tradiţie veche. În ce măsură revin comuniştii?

Chilianul Salvador Allende şi comunista germană Olga Benario, care au luptat alături de politicianul brazilian Luiz Carlos Prestes, au fost avansaţi la gradul de eroi hollywoodieni. Cetatea filmului produce la ora actuală epopei despre tragicii revoluţionari comunişti, înfrînţi de Statele Unite în timpul războiului rece.

„Filmele despre oameni de stînga sînt o critică la adresa actualei politici agresive a Americii în Irak" comentează revista germană *Der Spiegel*. Faimoasa actriţă germană Franca Potente *(Aleargă, Lola aleargă)* o va interpreta într-un film american pe comunista Tamara Bunke, tovarăşă a carismaticului *guerillero* Ernesto Che Guevara. Tamara Bunke a părăsit Germania Democrată în anii '60, a încercat să răspîndească ideea revoluţiei comuniste în Bolivia şi a fost executată în junglă. Pentru rolul luptătoarei RDG-iste a concurat şi multipla campioană mondială la patinaj artistic Katharina Witt. Frumoasa Kati Witt a declarat că a juca într-un film despre „Che" ar fi fost „o onoare".

Ernesto Che Guevara este poate cel mai cunoscut comunist al tuturor timpurilor. Poate chiar mai cunoscut decît Stalin, idolul său. Şi, fără îndoială, mai carismatic. „Arăta bine, lupta pentru bine, ţintea bine, era curajos şi a fost asasinat – a avut toate atuurile care-l fac pe om nemuritor", scrie revista *Der Spiegel*. Despre el s-au făcut filme, piese de teatru şi musicaluri.

În America Latină, poza sa este ţinută la icoane. Este vorba despre vestita poză din tinereţe, opera fotografului cubanez Alberto Korda. Ernesto Guevara apare ca june prim cu bască, un poet cu ochii uşor înlăcrimaţi spre astre. Este poza care l-a făcut să fie „Che", îngerul rebel, supraego-ul idealist. *Hasta la victoria siempre!*

Poza sa în varianta roşu şi negru este marca oricărei discoteci latino din lume. Che, un macho cu suflet, apare pasional ca tangourile din patria sa Argentina. Che este spiritul libertăţii, cu care se identifică toate generaţiile de tineri din ţările libere, care n-au cunoscut comunismul.

Che fumînd trabuc este marca de T-shirt cu vînzări-record la Amsterdam în buticurile de marijuana. T-shirturile sale se vînd mai bine decît cele cu Mickey Mouse. Bannerele cu Che sînt agitate la majoritatea demonstraţiilor de studenţi. Che e cu protestatarii, indiferent de motivul protestului – pentru că Che e mereu ANTI.

Dar cine a fost de fapt Ernesto Che Guevara? N-a fost revoluţionarul comunist, care a luptat alături de Fidel Castro în Cuba, care a luptat apoi în Congo şi care a fost executat în Bolivia, de unde plănuia să răspîndească comunismul în toată America de Sud? N-a fost un *guerillero* sîngeros, care a comandat şi a asistat la numeroase execuţii?

Nu – a fost doar Che, răzvrătitul! Poza sa este mult prea frumoasă pentru istorii complicate. Anul acesta, Robert Redford a fost co-producătorul unui film despre călătoria tînărului Che de-a lungul Americii Latine. Pelicula *Motorcycle Diaries,* în regia brazilianului Walter Salles *(Central Station),* este ecranizarea romanţioasă a jurnalului lui Che Guevara. Însemnările de călătorie ale lui Che sînt considerate de regimul Castro un *Bildungsroman* comunist. La Hollywood, lucrurile sînt simplificate. Filmul este însă un *road movie,* care-l înfăţişează pe Che nu militant comunist, ci pur şi simplu un militant: El părăseşte viaţa burgheză şi rătăceşte asemeni unui James Dean în căutarea sensului. Pelicula este aşadar completarea idealismului de pe T-shirt. Şi aici, Che – interpretat de Gael García Bernal – se uită melancolic în depărtări.

Privirea sa, atît de expresivă, poate exprima multe – în funcţie de context. Ori contextul comunist fiind falimentat, Che a devenit unul dintre cele mai interesante produse ale pieţii capitaliste. El „altfel", un caracter ieşit din comun, deci foarte la modă. *Che chique!* – un accesoriu rîvnit. La Londra, o geantă „Che" Louis Vuitton ca cea a actriţei britanice Elisabeth Hurley costă 4.500 de dolari. Peste Ocean, topmodelul brazilian Gisele Bündchen mărturiseşte că poartă numai bikini „Che". Iar bogata moştenitoare a lanţurilor de hoteluri Hilton, Paris Hilton, declară sus şi tare, că „Ernesto Che Guevara este cel mai mare designer de accesorii de la Jimmy Choo încoace". *Comandante: Hasta la victoria, siempre!*

A ne pas manquer sur TV5 Europe
dimanche 28 novembre , à 15h30 (heure de Bucarest)

double je
“DOUBLE JE”
spécial Iasi

Une émission présentée
par BERNARD PIVOT
Production : France 2/ Equipage /TV5/ RFO
Réalisation : Bérangère Casanova

Luaţi în serios anunţul alăturat! În emisiunea *Double Je* realizată de Bernard Pivot la Iaşi apar, printre alţii, Alex. Leo Şerban şi Alexandru Călinescu, dilematici de-ai noştri. Duminică, la ora 15,30, vom fi în faţa televizoarelor, ceea ce vă recomandăm şi dumneavoastră.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

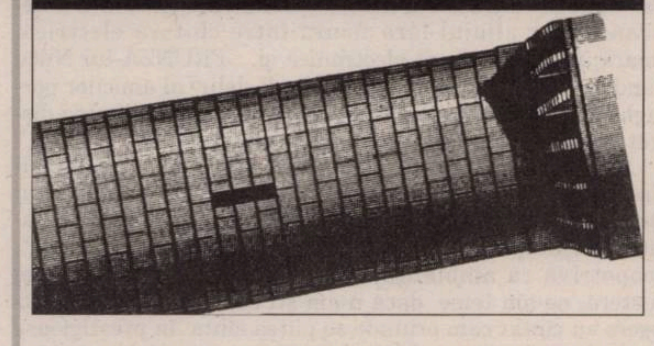

Precauţii

Cred că profesioniştii scrisului (gazetari, eseişti sau academici) au resimţit, în ultimii 10 ani, lenta devalorizare a competenţelor de care au fost întotdeauna foarte mîndri. Prin anii '80, în Est (unde cenzura conferea textului publicat un prestigiu miraculos) şi în Vest (unde relieful opiniei garanta bani & notorietate) – scriitorul profesionist era *cineva:* contestat sau adulat, el se bucura, oricum, de soliditatea, unui „statut". Nu sînt un expert al sociologiei media, dar poate că nici nu trebuie să fiu pentru a înţelege că panta descendentă pe care ne-am înscris reflectă explozia noilor tehnologii. Astăzi, accesul generalizat la un computer-plus-imprimantă transformă domiciliul fiecăruia într-o tipografie, în timp ce Internetul serveşte, la fel de uşor, drept reţea (privată) pentru difuzarea oricărui produs cultural. S-ar spune că *ieftinirea* mijloacelor de comunicare a şters treptat graniţa dintre autorii şi beneficiarii de bunuri simbolice. Am devenit – şi în acest domeniu – consumatorii unor mărfuri de unică folosinţă.

E inutil să moralizăm situaţia dată. Putem cel mult nutri ambiţia de a reflecta (cît de cît) asupra consecinţelor sale. Relativismul axiologic implicat de transformarea intelectualilor în prestatori de servicii media determină, spre exemplu, mutaţia sistemelor de orientare colectivă, de la funcţionarea democraţiei pînă la educaţie şi de la filierele profesionale pînă la efortul misionar al Bisericilor.

Tot mai frecvent, democraţia implică o dimensiune virtuală. Chiar dacă mulţi alegători sînt branşaţi, se cuvine să ne întrebăm ce se va întîmpla cu majoritatea celor care – din raţiuni economice ori filozofice – nu participă la *chat*-ul din agora electronică: de ce-ar deveni ei cetăţeni exilaţi în propria patrie? Şi cum putem evita falia comunitară pe care instituirea acestei categorii o anunţă?

Serioase dificultăţi vor avea de înfruntat şi elevii sau, cu o formulă mai caldă, propriii noştri copii. În cîteva secunde, micuţii au acces la istoria lumii (de la erele geologice pînă la CNN *live)* şi nu se sfiesc să-şi compileze răspunsurile prin vizitarea duzinii de site-uri unde află – (ne)greşit – răspunsurile căutate. Miliarde de „teme pentru acasă" sînt bifate prin comoda metodă *cut & paste*... În replică, au apărut motoare de căutare inversă, care identifică pasajele plagiate de pe Internet: se pare că pînă şi universităţile de calibrul Oxford sau Cambridge sînt abonate la aşa ceva, întrucît profesorii nu se mai descurcă altminteri în mulţimea fraudelor scolastice.

Aminteam apoi filierele profesionale, frecvent ecranate de *world wide web*. Candidaturile bazate pe e-mail idealizează situaţia „petentului": de multe ori, eşti angajat nu pentru că eşti cel mai potrivit pentru postul la care aspiri, ci pentru că aplici, în timp real, procedurile de autoevaluare compatibile cu normele companiei angajatoare...

În fine, după cum anticipam, Bisericile însele se confruntă, nemijlocit, cu noua realitate. Pe de o parte, predicaţia lor se adresează, aproape exclusiv, credincioşilor neconectaţi. Or, pentru a-i atinge pe tineri, e nevoie şi de comunicarea digitală, care induce fascinaţia vitezei şi oferă confortul anonimatului. Pe de altă parte, concurenţa interconfesională s-a acutizat mai ales în reţea, unde un *webdesigner* talentat poate fideliza mai mulţi abonaţi decît conceptorul unui site prăfuit sau (Doamne fereşte!) neactualizat...

Ştiţi pesemne că România şi-a anunţat intenţia de a realiza, chiar înainte de integrare, unele obiective din Agenda Lisabona, care *ar fi vrut* ca, pînă în 2010, economia UE să depăşească SUA la capitolul productivitate & IT. Mă declar „pentru", mărturisindu-mi însă temerea că un asemenea dumicat prost mestecat ne va face stomacul (social) şi mai vulnerabil. Poate că de o etică a lumilor virtuale ne putem încă lipsi, dar nu vom rezista la nesfîrşit fără un *pansament* împotriva indigestiei tehnologice la care turbo-modernizarea ne va expune. Rugăciunea ar putea fi unul dintre numele acestui remediu.

Mihail NEAMŢU

Fenomenologia darului şi complexul ludicităţii (I)

Economia carentă a reciprocităţii

După volumele intitulate *Crucea vizibilului* (2000) şi *În plus. Studii asupra fenomenelor saturate* (2002), apariţia volumului *Fiind dat. O fenomenologie a donaţiei* (1997/1998) de Jean-Luc Marion reprezintă un eveniment editorial de proporţii. Tradusă şi însoţită de un substanţial studiu semnat de Ioan I. Ică Jr., această apariţie are menirea de a-l consacra definitiv pe J.-L. Marion în cercurile filozofice şi teologice româneşti.

În esenţă, este vorba despre o meditaţie filozofică, de-o complexitate încă nerivalizată, asupra esenţei darului. J.-L. Marion dedică acestei operaţii cartea a doua a volumului, care mi se pare şi cea mai importantă. Fenomenologul francez sesizează, pe urmele studiilor antropologice ale lui M. Mauss, situaţia economică a darului. Donaţia care funcţionează după regulile „dă ca să primeşti" *(do ut des)* impune o anumită obiectivare a donatorului şi destinatarului.

Urmînd acestor reguli ale naturii căzute, teologia morală romano-catolică a putut crea sistemul politico-juridic al indulgenţelor, criticat cu atîta fermitate de teologii răsăriteni. Or, aşa cum a arătat J. Derrida în eseul său *Donner le temps* (1991), nu doar viziunea meritocratică despre dar, ci şi exigenţa reciprocităţii perfect simetrice ameninţă manifestarea darului în condiţii de gratuitate plenară. Un dar autentic exclude calculul, logica mercantilă, etica meritului, voinţa de afirmare, contractul, garanţiile sau mutualitatea în retribuţii.

Dincolo de etica retribuţiei

Exaltarea modernă a virtuţii eroice ne-ar face să credem că moartea este *ultimul* prag al unei etici cu adevărat sublime. Totuşi, moartea ajunge să fie preţuită ca semn al autenticei dăruri mai ales de către cei pentru care viaţa terestră este lipsită de orizontul unei reale transcendenţe. Nimic altceva n-ar putea explica succesul european al mitului lui Tristan şi Isolda (reluat în formula lui Shakespeare de *Romeo şi Julieta).* Universul postum nu oferă modernilor sceptici nici o promisiune (fără a mai vorbi de vreo certitudine), aşa încît sacrificiul de sine pare a fi *ultimul* acces la virtute. A da fără a cere nimic în schimb reprezintă, fără îndoială, una din condiţiile generozităţii.

În condiţiile finitudinii specific umane, este dăruirea de sine cu adevărat *posibilă?* Cînd decid să fiu răspunzător pentru *unul* dintre semenii care mă înconjoară, nu îi ignor oare pe aproape toţi ceilalţi, văzuţi şi nevăzuţi? Cu ce temei să aleg calea unei dăruiri unilaterale? Rămînem pînă la urmă îndatoraţi faţă de întreaga umanitate. Mai poate fi moartea, în acest caz, măsura absolută a darului? Cum poate muri cineva cu adevărat împăcat cu sine, cîtă vreme n-a primit iertarea din partea celor cărora le-a promis cîndva dăruirea sa cu totul dezinteresată?

În perspectiva teologiei creştine, ceea ce la om nu este cu putinţă la Dumnezeu este cu putinţă (Matei 19, 26). Numai Hristos putea împlini răscumpărarea datoriilor universale ale omului faţă de semenii săi şi, astfel, faţă de Dumnezeu. Împăcarea definitivă nu poate fi asigurată înaintea celei de-a doua Învieri. Numai *după* Învierea Sa „după Scripturi", Iisus le-a dat apostolilor plinătatea păcii (Luca 24, 36). Lipsită de această „veste bună", infinita datorie pe care o pot descoperi într-o privire îndrăgostită asupra celuilalt ar fi privată de şansa unei adevărate (deşi nu mai puţin infinite) reconcilieri. Deşi teolog angajat, J.-L. Marion nu se grăbeşte însă să ofere acest răspuns. Cel puţin nu înainte de-a clarifica structura universală a donaţiei.

Recuperarea asimetriei

Mai întîi, pentru ca donaţia să fie reală, donatorul *(causa efficiens)* şi donatarul *(causa finalis)* trebuie să se găsească într-o stare de abandon şi uitare de sine pentru a pune în lumină (nu şi în evidenţă) datul redus, la rîndul său, în condiţia de dar (*FD* §10-§11). Moartea simbolică a donatarului trebuie presupusă în cazul anonimatului, al ingratitudinii şi al ostilităţii care exclud *eo ipso* condiţia de calcul sau asigurare utilitaristă. Renunţarea la cauzalitate trebuie să fie totală. Martor în cazul primei reducţii a destinatarului, donatorul devine, în cele din urmă, martirul propriei cauze. Apariţia unui asemenea fenomen este posibilă în situaţii de dăruire în contumacie (e.g., o moştenire), inconştienţă (e.g., iubirea) sau anonimat (e.g., epistolarul). În aceste situaţii, atît donatorul, cît şi destinatarul suportă „ingratitudinea" asimetriei cauzale.

Această asceză nu este foarte departe de curajul cu care sfinţii îndură ispita *(peirasmos),* adică experienţa *(empeiria)* limitei *(peras).* Suspendarea relaţiei de cauzalitate între donator şi destinatar nu este însă suficientă pentru a putea vorbi despre donaţia fenomenologică intrinsecă. Ne putem da cuvîntul, ne putem dărui în iubire, ne putem da chiar viaţa – nimic din ceea ce se vede – dar ce înseamnă toate acestea? Datul însuşi – în acest caz: cuvîntul, iubirea, viaţa – trebuie să sufere reducţia fenomenologică pentru a depăşi condiţia de obiect (tratat în economie) sau fiinţare (discutat în metafizică).

Trecînd prin pasajul reducţiei fenomenologice, datul primeşte calificativul darului pur. Aici atingem limitele paradoxului. În condiţiile suspendării din drepturi a donatarului, a destinatarului şi a datului, darul se dăruieşte de la sine. Nu ne mai rămîne atunci decît actul pur al donaţiei ca limită absolută a darului. Privirea fenomenologică recunoaşte darul în imanenţa sa radicală. Se impune deci o nouă definiţie a darului, plecînd de la conceptul *donaţiei de sine* (sau al autoafectării, în fenomenologia lui M. Henry). Înainte de a fi, darul se dă pe sine însuşi. Cu alte cuvinte, *donaţia precede fiinţa.*

Cum s-ar putea ca darul aflat la mijloc, între donator şi donatar, să nu degenereze în condiţia de obiect idolatru sau fetiş? Darul este, prin definiţie, mai mult decît un simplu cadou, menit să codifice o relaţie obiectivabilă, să bifeze un atribut catafatic, modelînd afectul prieteniei sau compesînd frustrările unei vecinătăţi nedorite. Ritualul clasic al oferirii cadourilor este desfiinţat în evenimentul apariţiei unui dar. Este tot ceea ce face din fotbal un joc atît de pasionant şi poate cea mai bună alegorie sportivă a vieţii umane. (Această observaţie este punctul de plecare al *Manifestului fotbalist* lansat de Traian Ungureanu în vara acestui an.) Plecînd, aşadar, de la analiza fenomenologică asupra darului, propusă de J.-L. Marion, vom încerca să deslušim structurile teodramatice ale acestui joc regal – un eveniment al donaţiei ţesut între pase de elită şi masele populare.

(va urma)

DILEMATECA

Horia-Roman Patapievici,
Ochii Beatricei.
Cum arăta cu adevărat lumea lui Dante?

Discernământul modernizării.
7 conferinţe despre situaţia de fapt
Editura Humanitas, 2004

EDITURA POLIROM

■ Lucian Mîndruţă
Fabrica de tămîie

■ Veronica A. Cara
Petrecere cu mama
■ Elfriede Jelinek, **Pianista**
■ Amin Maalouf
Primul secol după Béatrice

Suplimentul de CULTURA
Apare sîmbăta

Un săptămînal realizat
în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

www.polirom.ro

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

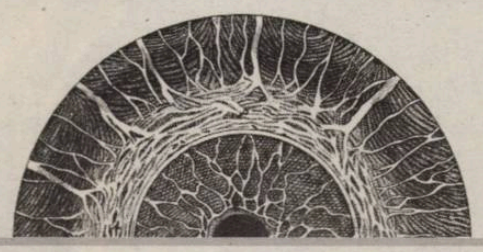

De la Hernu la Arafat

În urmă cu exact două decenii, tovarăşul Ştefan Andrei, ministrul Afacerilor Externe al R.S. România, încheia o rodnică, deşi scurtă, vizită la Paris. Tovarăşul Ştefan Andrei – informează, în cîteva fraze tot scurte, dar de lemn, cele două ziare centrale – a fost primit de preşedintele Franţei, François Mitterrand. S-a întîlnit, apoi, cu Jacques Chirac, primarul Parisului; cu Alain Poher, preşedintele Senatului; cu Roland Dumas, ministrul Afacerilor Externe, cu Jacques Huntzginger, secretar naţional al Partidului Socialist Francez (comuniştii români erau, şi atunci, foarte deschişi către social-democraţia occidentală) şi cu Charles Hernu, ministrul Apărării. Vizita tovarăşului Ştefan Andrei a contribuit, desigur, la dezvoltarea relaţiilor de colaborare dintre cele două ţări.

Că Ştefan Andrei s-a întîlnit cu omologul său Roland Dumas e în ordinea lucrurilor. Că a făcut o vizită de curtoazie la primarul Parisului e normal. Că a fost primit de preşedintele Senatului, treacă-meargă, deşi Alain Poher, preşedinte (veteran) al Senatului şi înlocuitor potenţial – în caz de forţă majoră – al şefului statului, era un fel de Nicolae Văcăroiu mai educat şi mai prezentabil. De ce oare însă s-a întîlnit Ştefan Andrei, ministru de Externe, cu Charles Hernu, ministrul Apărării al unei ţări care, orişicît, făcea parte din blocul militar creat ca să servească planurile imperialiste ale SUA şi botezat NATO?

Mă încearcă un gînd pe care, dacă aş fi om serios, ar trebui să-l alung. Despre Charles Hernu s-a scris mult, şi la noi, dar mai ales la ei, în 1997. Atunci, doi jurnalişti de investigaţie, Jacques-Marie Pontant şi Jerôme Dupuis, au scos o carte în care demonstrau, cu documente la vedere, că Hernu, recrutat în 1953 de serviciile secrete bulgare, preluat de cele sovietice, a exercitat timp de un deceniu importanta misiune de informator (citez: „agent retribuit în mod regulat şi substanţial"). Concomitent, Hernu s-a afirmat ca un militant plin de zel al Partidului Socialist, cariera sa culminînd – după ce socialiştii (aliaţi cu comuniştii) cîştigă alegerile din 1981 – cu numirea sa ca ministru al Apărării. Partea, să zic, „nocturnă" a vieţii şi activităţii lui Hernu a fost povestită, cu detalii, în 1992, într-un raport trimis din Bucureşti la DST (adică la SRI-ul lor) de către faimosul spion Mihai Caraman, cel care organizase, în anii '60, încă şi mai faimoasa reţea de spionaj ce-i poartă – în lucrările de specialitate – numele, şi al cărei obiectiv principal fusese, evident, NATO. Dosarul a fost clasat „strict secret", dar cei doi jurnalişti (ceva-ceva începuse deja să „transpire") au reconstituit cazul Hernu, graţie şi lui Caraman, devenit brusc volubil şi cooperant.

Nu se ştie (încă) dacă, după 1981, Hernu a rămas fidel angajamentului semnat în 1953. Între timp, starea lui materială se îmbunătăţea sensibil. Ce-au discutat Ştefan Andrei şi Charles Hernu iarăşi nu se ştie. Nu l-am auzit însă niciodată pe Ştefan Andrei, în desele lui prestaţii televizate (în special cînd moderator era Adrian Păunescu), povestind această întîlnire atunci cînd relata succesele – cu bătaie lungă, planetară – ale politicii externe româneşti din epoca Ceauşescu.

O politică atît de coerentă şi de subtil-diplomatică, încît e firesc ca la Ministerul de Externe român să prevaleze principiul continuităţii (în fond, şi Titulescu...). Mai tînăr, mai dinamic şi mai şcolit ca Ştefan Andrei, dl Mircea Geoană a avut, în numai patru ani, realizări remarcabile. Printre ele, una pe care o evoca, deunăzi, cu îndreptăţită mîndrie. S-a implicat activ în conflictul arabo-israelian. În aprilie 2002, i-a transmis personal lui Yasser Arafat un mesaj de îmbărbătare şi solidaritate din partea preşedintelui Iliescu (şi a lui Javier Solana, împiedicat să ajungă acolo). Şi în ce condiţii! Arafat era izolat în cartierul său general, înconjurat de trupe israeliene. O fotografie publicată recent (în *Ziua)* îl înfăţişează pe Arafat coborînd anevoie pe scara ce duce la sala de consiliu, ţinut strîns de mînă, ca într-o figură de menuet (comparaţie deplasată, *mea culpa,* faţă de dramatismul situaţiei), de Mircea Geoană, amîndoi privind atent în jos ca să nu facă un pas greşit. Diplomaţia românească îşi asumase încă o, cum se spune acum, ,,provocare". Iar la moartea lui Arafat, şi Geoană, şi Adrian Năstase, şi Ion Iliescu au evocat, în documente oficiale ori în talk-show-uri, „figura carismatică" a liderului palestinian ce va rămîne în istoria şi în memoria colectivă drept un „simbol puternic".

N-ar fi stricat, totuşi, puţintică moderaţiune. Abu Ammar, zis Yasser Arafat, a fost, să nu uităm (sau să nu ne prefacem că uităm) un terorist pur-sînge (ba chiar pur-sînge arab), ce avea pe conştiinţă – mă rog, aici ar trebui un semn de întrebare – numeroase victime, oameni nevinovaţi ucişi în atentatele demente din anii '70 (era vremea lui „Septembrie negru"). Va fi devenit el la un moment dat mai paşnic şi mai înţelegător, dar de trecutul terorist nu-l spală nici măcar un premiu Nobel. Problema păcii în Israel şi teritoriile palestiniene era de fapt, în ultimii ani, problema Arafat. Liderul carismatic o ţinea una şi bună, mai ales că, în urma acordurilor de la Oslo, Occidentul ajuta OLP-ul cu bani mulţi şi grei. Grei, însă volatili: aproape 1 miliard de dolari (980 de milioane, după unele calcule mai atente) au dispărut în natură sau în deşert. Partea proastă e că dolarii destinaţi ajutorării amărîţilor din teritoriile „autonome" soseau, firește, pe adresa Autorităţii Palestiniene. Iar acolo, drept de semnătură la încasarea cecurilor nu avea decît preşedintele: o semnătură cu măreţie de simbol. Unde-i miliardul? se întreabă acum multă lume, inclusiv cei dintre care va fi ales succesorul liderului.

Iar ca totul să fie şi mai dramatic, mai e şi văduva îndoliată şi plînsă. Se pare că şi ea, cu toate că e zdrobită de durere, caută miliardul dispărut. Pînă mai ieri, Suha Arafat era o soţie veselă şi o prezenţă tonică. Şi asta, deşi trăia departe, la Paris, graţie (zice gura lumii) milioanelor de dolari pe care soţul i le expedia, că doar tot numai el avea drept de semnătură pe cecuri. Suha i-a fost, totuşi, alături, telefonîndu-i zilnic (pe mobil, ceea ce explică de ce îi trebuiau atîţia bani). Nu mai călcase la Ramallah de trei ani, după unii autori; de şapte, după alţii *(Şapte ani de căsnicie* e titlul unui film de Billy Wilder, dar realitatea bate filmul). Cînd l-a revăzut, întîmpinîndu-l la aeroportul de lîngă Paris, şi cînd Arafat desfigurat de boală a (fost) coborît din avion, această femeie puternică a izbucnit în lacrimi. Pur şi simplu nu-şi mai recunoştea soţul!

Şi să vezi şi să nu crezi: după ce Mircea Geoană a dus lui Arafat mesajul lui Iliescu (şi al lui Solana), preşedintele Bush a declarat, în iunie 2002, că e de acord, în principiu, cu crearea unui stat palestinian, însă cu două condiţii: un stat fără Arafat şi un stat din care palestinienii înşişi să stîrpească, urgent, corupţia ajunsă tentaculară.

Liderul carismatic a rămas pe poziţii încă doi ani, mulţumită şi sprijinului moral şi diplomatic venit de la preşedintele Iliescu, de la prim-ministrul Năstase şi de la ministrul Geoană. Ca şi pe vremea lui Ştefan Andrei, Bucureştiul a mers, consecvent, pe linia unei politici cu bătaie planetară. Îmbrăţişat de Geoană la Ramallah, Arafat a murit în Parisul „prelucrat" odinioară de Ştefan Andrei.

Carmen MEZINCESCU
Andrei GORZO
Alex. Leo ŞERBAN

de ce e *cool*...

Festivalul filmului britanic

– Pentru că... Eu zic s-o lăsăm pe Carmen, c-a văzut cele mai multe filme...

– Iar eu zic: Imagini. Aileen Wournos înjurînd, ţipînd şi blestemînd în tribunal imediat ce şi-a primit prima condamnare la moarte – în *The Sellling of a Serial Killer, Life and Death of a Serial Killer;* să nu uităm că totul se petrece în Florida guvernată de frăţiorul lui GWB, Jeb, care apare, de altfel (cum altminteri decît în campanie electorală!), explicînd senin cum va semna rapid ordinul de execuţie. Faţa ridată, tot mai hăituită a aceleiaşi Aileen în discuţiile cu Nick Broomfield şi vocea ei şoptind, cînd crede că nu mai e filmată, că da, era „legitimă apărare", dar nu mai suportă, a obosit, vrea doar să se termine tot. Şi mai ales radiografia abisurilor unei minţi vizibil (nu şi pentru justiţia americană, care a hotărît demult că e OK să execuţi persoane cu „deficienţe" mentale) deranjate, paranoide, chinuite. Dacă după *Kurt & Courtney* l-am suspectat pe N.B. că ar fi un Michael Moore al Angliei, compasiunea şi nuanţarea cu care sînt făcute cele două portrete ale „primei ucigaşe în serie" a Americii m-au făcut să-mi revizuiesc judecata. Apoi, moartea în direct a unui regizor (James Miller), împuşcat fără somaţie sau motiv clar de trupe israeliene – în *Death in Gaza*. În timp ce filma copii palestinieni aparent normali ce se joacă, aruncă pietre în tancuri, spionează pentru gherile paramilitare, dar ale căror feţe se schimonosesc cînd vorbesc despre *duşmani* – evreii. Senzaţia atroce că te afli în faţa unui conflict realmente irezolvabil. Şi afişele cu „martirii" cauzei împînzind toate zidurile... Ca şi la francezi, documentarele au izbit cel mai tare.

– Subscriu pentru *Death in Gaza* (îl văzusem la Berlin şi-l recomandasem aici). Altceva?

– Un experiment unic – *Bodysong* reface viaţa umană de la naştere la moarte, trecînd prin jocurile copilăriei, sex, violenţă (un om împuşcat sec în cap în mijlocul străzii!, manifestaţii), artă (Jackson Pollock pictîndu-şi o pînză, dans) ş.a. Şi coleză imagini de arhivă de peste tot, care îşi pierd independenţa, amalgamate în povestea asta fără speranţă a unei lumi crude – unde ştiri, orori şi documentare educative rimează cu un cadru din Jarman, *Flaming Creatures* al lui Jack Smith sau video-artă. Totul, în ritmurile hipnotice ale muzicii lui Jonny Greenwood (aici, departe de chitara din Radiohead). Niciodată nu m-am mai scufundat aşa într-un film.

– Îl povesteşti atît de frumos, că mă faci să regret că nu l-am văzut... Dar *Young Adam?*

– Ewan McGregor, mai bun ca niciodată în chip de scriitor fără scrupule, dar bîntuit de remuşcări, coborît în sînul clasei muncitoare. Singura evadare din mohorîtul cotidian pare a fi sexul (cele mai *unglamorous* scene!). Şi o Tilda Swinton, cîndva actriţa-fetiş a lui Jarman, formidabilă în chip de gospodină cu basma (şi barjă!) şi femeie de fier. O poveste ce-ţi rămîne înfiptă în minte despre vinovăţie şi lipsa oricărei eliberări.

– Şi să nu uităm muzica lui David Byrne! Nu cred că sînt singurul (pt. că fan D.B.) care a găsit-o mi-nu-na-tă... Ce v-a mai plăcut?

– Un copil formidabil (Hary Eden) care „face" tot *Pure* – poveste oarecum mizerabilistă, dar ataşantă, despre dependenţa de droguri. Plus cel mai sexy australian al momentului – David Wenham.

– *In This World* e cel mai emoţionant film pe care l-am văzut anul ăsta. Michael Winterbottom reconstituie drumul unui refugiat afgan, un băiat de 16 ani (atîţia îşi dă el, dar pare mai mic) care pleacă, împreună cu un alt tînăr, dintr-un lagăr de refugiaţi din Pakistan şi ajunge la Londra, singur. Winterbottom nu face politică, nu face morală, nu face decît să se ţină bine de eroul lui şi să-şi ţină ochii deschişi. Rezultatul e ceva cît se poate de concret şi totuşi vizionar. Nu e căutat, nu e migălit, şi totuşi e poetic. Se mişcă mai repede decît majoritatea *blockbuster*-elor, dar pare să aibă timp, şi loc, şi ochi pentru toată lumea care-i iese în cale. E scurt, dar la fel de spaţios ca o epopee. Şi face ca totul să pară o chestie elementară: îţi spune doar atît – că nu trebuie decît să ieşi puţin din ale tale şi să-ţi încordezi atenţia. După ce-l vezi, îţi dai seama cît de strîmte sînt majoritatea filmelor, cum îţi inhibă curiozitatea în loc s-o excite. Ştiţi cît îmi place Hollywoodul, dar ăsta-i unul din filmele alea care apar din cînd în cînd şi mai salvează cîte ceva din sufletul păcătos al cinematografului.

– Incredibil că versatilul Winterbottom a făcut după frivolul, genialul *24 Hour Party People* acest *In This World* – zguduitor, minimalist, la limita documentarului. Toată oroarea emigraţiei clandestine şi a războaielor care au provocat-o. O teribilă lecţie de engleză în spatele unui camion, o traversare a munţilor de la graniţa Iranului, noaptea, filmată-n siluete, alb-negru şi granulat, punctată doar de şoapte & gloanţele şi strigătele grănicerilor. Şi *the inside view* din container, cu ultimele încercări de a respira, urletele disperate, ultimele zbateri ale unor vieţi zdrobite. Un film mare.

– Să vă spun durerea mea: am ratat *Bright Young Things,* ecranizarea lui Stephen Fry după Evelyn Waugh. Poate că nici măcar nu era un film bun, dar e ca şi cum aş fi ratat o ocazie de a întrevedea o reconstituire a paradisului. Parcă Anthony Burgess a fost ăla care a zis că, pentru el, paradisul e un loc în care ar putea să citească Waugh de dimineaţă pînă seara. Mie mi-e clar că paradisul ar trebui să fie un loc în care din cînd în cînd mai laşi din mînă operele lui Waugh şi pui mîna pe operele lui P. G. Wodehouse. Or Stephen Fry, regizorul lui *Bright Young Things,* e omul care l-a jucat (la televiziunea britanică) pe valetul Jeeves, cel mai mare personaj al lui Wodehouse. Deci, în mintea mea, filmul ăsta, oricum o fi el, leagă doi mari furnizori de fericire fără de care viaţa... mai bine opriţi-mă şi ziceţi-mi cum a fost filmul!

– Mi s-a părut foarte simpatic – şi asta nu pentru că, iarăşi, sînt (mă rog, am fost, în facultate) fan Evelyn Waugh. Montaj supermeseriaş, găselniţe gîrlă, ritm (mai ales în prima parte), actori buni, o galerie de figuri mortale şi Peter O'Toole. Caviar, cocaină & foxtrot. Una peste alta, un debut reuşit. Să vorbim şi de *AKA?* – a fost imediat după *BYT* şi a închis festivalul... (O curiozitate: al doilea film din festival a fost *Young Adam,* iar penultimul *Bright Young Things,* al cărui personaj principal se numeşte „Adam"!)

– *AKA* m-a ţinut. Ecranul împărţit în trei felii verticale mi s-a părut o şmecherie şi cam atît, dar susţinută cu multă siguranţă de la un capăt la altul al filmului. Povestirea rămîne fluentă. N-aş spune că modul ăsta de a povesti îţi revelează mare lucru despre personalitatea fărîmiţată a eroului (deşi se asortează cu ea), dar e uimitor cît de repede depăşeşti momentul de derută şi înveţi să-ţi distribui atenţia. Dacă s-ar fi derulat pe un singur ecran, ar fi fost lipsit de surprize. Dorinţa unui băiat sărac de a fi în locul celor bogaţi, de a fi ca ei, de a se contopi cu ei – ăsta e domeniul *Talentatului domn Ripley.* Ştiu că *AKA* e o poveste autobiografică, dar prima oară din *Ripley* (versiunea Anthony Minghella) îi găsise deja o formulare cinematografică definitivă. Apropo, vouă nu vi s-a părut că personajului principal din *AKA* îi lipseşte ceva? Pare un domn Ripley fără talent.

– Tu ai făcut o fixaţie pe Ripley. Ce-ai vrea să spunem? Viaţa imită Arta – Oscar Wilde, eşti răzbunat! Şi mie mi-a plăcut *AKA,* mi s-a părut că „se ţine" pe convenţia asta, aparent căutată, dar nu mi-a plăcut regizorul. Am fost la masa de după, cu el şi British Council-ul, şi mi s-a părut un tip vulgar. (Îmi fac un titlu de glorie, chiar, că nu i-am adresat o vorbă!) Zică lumea ce-o zice (că-s snob, discriminator, „clasist"), dar daţi-mi voie să spun că degeaba s-a frecat Duncan Roy de aristocraţia britanică, nu s-a lipit mare lucru de el: a rămas un „prolet" fiţos, ca o divă de cartier. Ultimul cuvînt – Carmen?

– Paul Bettany în şort alb de tenis *(Wimbledon)* – cealaltă „plăcere vinovată" extremă, alături de eternul McGregor.

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Zadarnicele uimiri ale românului

În discuţiile (din ce în ce mai rare) despre specificul teatrului, oamenii pasionaţi (din ce în ce mai rari, şi ei) se contrazic, în general, pînă la un punct. Punctul acela e actorul. Pînă acolo, unii susţin că teatrul se deosebeşte de alte arte prin confruntarea ideilor în acţiune (asta se întîmplă şi în film, comentează oponenţii), alţii găsesc că diferenţa stă în relaţia nemijlocită dintre cel ce practică actul artistic şi cel ce îl primeşte (dar în cazul baletului nu e la fel? – sună replica) ş.a.m.d. Cînd se ajunge însă la actor, toate contrariile se împacă. Da, *el,* actorul, omul care, uitîndu-ni-se în ochi, încearcă să ne convingă că e altcineva decît ştim cu toţii că este – iată esenţa ultimă a artei scenice.

Desigur, afirmaţia aceasta – care, pe deasupra, e şi întrucîtva lirică – nu poate fi contrazisă. Aşa este: un om (eventual, costumat) pe un podium (obligatoriu luminat) înseamnă teatru sau, oricum, spectacol. De altfel, se pare că definiţia le convine de minune absolvenţilor de Actorie din ultimii ani – şi mai ales „dascălilor" lor –, care, ce-i drept, nu arată că ar şti să mai facă şi altceva, după ce s-au suit pe scenă. Dar, de fapt, ce-ar trebui să mai facă? Doar să vorbească bine, adică inteligibil şi inteligent. Şi să se mişte bine, adică firesc şi armonios. E mult? E puţin?

Mă gîndeam la aceste lucruri – nu e bine spus „mă gîndeam", le simţeam, mai degrabă – pe cînd stăteam, acum o lună şi ceva, într-un fotoliu (incomod) la Teatrul Mic şi-l priveam pe actorul britanic Steven Berkoff „arătîndu-i", rînd pe rînd, pe *Ticăloşii lui Shakespeare*. Aşa se numea spectacolul său, un *one-man show* (sau recital, cum se spunea pe cînd încă nu ne declarasem naţie francofonă...) inspirat din piesele lui Shakespeare. Un spectacol, scurt spus, excepţional pentru scena românească. Prin ce? Am să încerc să explic.

Omul avea un gînd (nu spun „o teorie", ca să nu sperii pe cineva), şi anume că ticălosul e o făptură rea. De ce e rău ticălosul? Pentru că, din felurite motive, nu are parte de iubire. Un gînd (nu zic „teorie" ca să nu...) care poate fi amendat, contrazis, discutat, dar *un gînd*. Şi ne-a înfăţişat acest gînd cu ajutorul unor fragmente din acele piese ale compatriotului său (şi contemporanului nostru, *apud* Jan Kott) în care a găsit acest tip de creatură. Intrau acolo şi ticăloşi incontestabili, puri, precum Iago şi Richard al III-lea, şi ticăloşi mai complicaţi, precum Macbeth şi Shylock, dar şi indivizi aparent liliali, precum Hamlet (da, da!). Argumentaţia, pentru fiecare caz în parte, era pasionantă, dar nu ea interesează acum. Nu interesează foarte tare, în speţă, nici extraordinara capacitate de transfigurare a lui Berkoff (actor celebru în Anglia, în paranteză fie zis), care trece fără nici cel mai mic efort aparent de la discursul propriu, presărat cu glume picante şi aluzii fără perdea, la actualitate ori la istoria recentă (cazul Monica Lewinsky, de pildă), la versul sau proza lui Shakespeare, după cum nu interesează, aşa zicînd, nici uluitoarea lui agilitate, condiţia fizică perfectă (este vorba despre un om trecut de 60 de ani!), sau, tot aşa, impecabila tehnică a vorbirii, care face să auzi distinct fiecare sunet şi, în chip ciudat, să înţelegi fraza chiar cînd nu înţelegi cuvintele. Ceea ce interesează este că actorul şi-a conceput recitalul, această apariţie publică individuală, nu ca pe o însăilătură de texte declamate cu ifose trăiriste, cu acompaniament de strîmbături şi scălîmbăieli, ci ca pe o expunere *raţională,* ca pe o comunicare pe care o fiinţă *civilizată* le-o adresează altor fiinţe *civilizate,* invitîndu-le *să gîndească împreună cu el*. Să se bucure şi să se necăjească, să se distreze şi să se întristeze, dar mai ales să gîndească. Şi n-am putut să nu-mi amintesc că tot aşa era alcătuit şi recitalul (shakespearian, iarăşi) cu care a venit

*Maia Morgenstern în **4:48 Psychosis** la Teatrul Act (regia: Tudor Ţepeneag)*

în România prin 1987 sau '88 un alt uriaş actor britanic, Ian McKellen, şi că tot în aceşti termeni era construită şi apariţia scenică a încă unui britanic, Gareth Armstrong, care ne-a oferit acum trei sau patru ani un comentariu personal despre Shylock.

Recunosc: după părerea mea, în materie de actorie nimeni şi nimic nu-i poate depăşi pe englezi; poate, doar, cîteodată, ruşii. Dar aici, repet, nu despre actorie ca atare este vorba. Nu avem şi noi actori superbi? Oare Coca Bloos (care a luat Premiul UNITER pentru un recital – *Ich bin Ophelia),* sau Maia Morgenstern (care joacă acum, la Teatrul Act, un teribil monolog scris de Sarah Kane – *4:48 Psychosis),* sau Virgil Ogăşanu (care apare la „Nottara" în *Iona,* tulburătoarea monodramă a lui Marin Sorescu), sau Horaţiu Mălăele (care apare în tot felul de... scheciuri) – şi am numit aici numai actori avînd aptitudine pentru performanţa în regim particular – sînt mai puţin „dotaţi", mai puţin „intelectuali", mai puţin „histrioni"? Nici pomeneală! Singura explicaţie care îmi vine însă în minte la abisala întrebare „De ce ăia, da, şi noi, nu?" este anecdota cu gazonul englezesc.

trecerea prin reviste

Fatalism şi maximă siguranţă

Acum două săptămîni, directorul revistei *Idei în dialog* a organizat la Clubul Prometheus o întîlnire cu cititorii. De vorbit au vorbit însă mai mult colaboratorii, cîntărind, pe de o parte, propria formulă, iar pe de alta impactul primelor două numere (numărul zero şi numărul unu). Dacă formula este eteroclită şi deschisă, impactul, măsurat mai ales prin epuizarea rapidă a tirajului, a ţinut, desigur, şi de curiozitate. Sub directoratul lui H.-R. Patapievici, sub umbrela *Academiei Caţavencu* şi cu o echipă de colaboratori de primă mînă, anunţata publicaţie a fost (prea) mult aşteptată. Şi cum să afli dacă a meritat aşteptarea altfel decît dînd fuga la chioşc? Aş zice că abia de la numărul 5 încolo epuizarea tirajului va avea o semnificaţie... Numărul 2, proaspăt apărut, cel puţin la fel de consistent ca primul şi parcă mai divers, este însă mai puţin polemic. Sau polemica e mai academică. Tonul îl dă H.-R Patapievici, deşi articolul său de la pagina 47 (ei, da, în România apar reviste culturale de 50 de pagini...) „Pe cine mai trebuie să imităm?" încheie numărul. Respingînd „soluţia Cioran" din *Schimbarea la faţă...,* de modernizare prin „punerea naţiunii sub teasc", Patapievici pune faţă în faţă, cu un umor de entomolog comparatist, modernizarea „ştiinţifică" a Principatelor Române cu cea occidentală, produsă „printr-o succesiune de *creşteri continue*" pentru a ajunge la un verdict epistemologic asupra prezentului: „dacă societatea care este confruntată cu dilema modernizării s-a dovedit deja incapabilă să mai distingă, în propria tradiţie, între tradiţiile care pot fi abandonate şi cele care e *necesar* să fie păstrate, atunci acea societate va cădea inevitabil în logica modernizării de tip Cioran şi, drept urmare, va fi victima sigură a unei interminabile dispute sterile între tradiţionalişti şi modernişti". Sună fatal, dar destul de actual... Nu trebuie să rataţi, în acest al doilea număr: „Forfota de reacomodare..." articolul lui Dan C. Mihăilescu, care dă presei scrise şi televiziunii mai mult decît li se cuvine, neuitînd, totuşi, apariţia volumului doi din *Septuaginta* la Polirom şi alte cîteva apariţii literare semnificative; comentariul politologului Daniel Barbu la cartea *Fascists* de Michael Mann, cu aplicaţie la liderul PRM şi cu o concluzie paradoxală despre „nevoia de Vadim"; articolul criticului Gelu Ionescu despre colaboraţionismele verzi şi roşii, greutatea lor prezentă şi necesitatea unui corpus de documente (un prim volum la dreapta, celelalte 4-5 la stînga) care să ateste variatele pacte diabolice; şi desigur dialogul virtual despre „locuire" Noica-Heidegger, pus în scenă de Bogdan Mincă şi beneficiind de un eseu inedit în româneşte al lui Heidegger, „De ce rămînem în provincie?", precum şi de cîteva pagini „căzute" din *Uşa interzisă* de G. Liiceanu. Poate mi se pare, dar un aer de fatalitate (politică, istorică, literară, comunitară, editorială) stă deasupra acestui al doilea număr al *Ideilor în dialog*. O fatalitate, cum ziceam, academică şi analitică. Şi doar pe alocuri (v. articolul lui Horia Barna despre „economia de casă funcţională") jurnalistică.

● După un şvung pregătit în laboratoarele Editurii Polirom, au apărut, la Tîrgul de Carte „Gaudeamus", primele două numere ale *Suplimentului de cultură,* editat de Polirom şi *Ziarul de Iaşi,* dar adunînd semnături din toate părţile. Aerul tineresc, jucat şi direct aminteşte de *Opinia studenţească* de pe vremuri, iar textele scurte, cu schepsis, nu exclud reţeta clasică a oricărei reviste culturale care se respectă (cronică politică, actualitate, interviu, pagină mondenă, cronică literară, teatrală, de film, muzicală, de arhitectură) plus cîteva rubrici care tocmai se pun pe şine. Există, n-o să vă vină să credeţi, chiar şi un dosar tematic (ehe, cine mai are aşa ceva?): „Cultură şi propagandă" (în primul număr), „Cititor la monitor", despre literatură şi Internet, (în cel de-al doilea). În primul număr, H.-R. Patapievici, intervievat de George Onofrei, tînărul redactor-şef al revistei de la Iaşi, mărturiseşte (tîrziu) de unde i se trage succesul: „Nu prea semăn cu Adrian Năstase". Din păcate, nici cu Băsescu...

Ce mi-a plăcut cel mai mult în primul număr al acestei reviste e ideea microreportajului făcut de Ana-Maria Onisei cu ocazia întîlnirii, la Penitenciarul de Maximă Siguranţă din Iaşi, între poeţii Emil Brumaru şi Nichita Danilov şi membrii cenaclului literar „Clepsidra", întîmplare dementială din care trebuie scos tot untul. Asta, desigur, în afara rubricilor semnate de Florin Lăzărescu, Lucian Dan Teodorovici, Radu Pavel Gheo, Adriana Babeţi („Ars cochinaria!", cronică gastronomică, un regal), Iulia Blaga şi, cum altfel, Emil Brumaru, pe care l-aş cita, dacă aş mai avea spaţiu... şi curaj. (**S. S.**)

trend inţe

Confuzia continuă

Mulţi s-au repezit să strîmbe din nas la iniţiativa unor editori care au început să scoată cărţi semnate de autori tineri, unii debutanţi, alţii aflaţi la al doilea sau la al treilea volum. Motivele invocate cel mai des ţineau de faptul că romanele apărute recent pe piaţă suferă de un oarecare neprofesionalism – dacă am reţinut bine –, de o valoare literară scăzută etc. Se poate glosa la nesfîrşit pe marginea acestui subiect, numai că, în mod evident, iniţiativa editorială, oricum riscantă şi, de aceea, curajoasă, nu are nimic a face cu valoarea textelor. Cei cîţiva comentatori nelămuriţi de ce autorii debutanţi tind să fie mai degrabă neglijenţi cu textele lor şi nerăbdători să iasă pe piaţă, fără a trăda vreo temere de critici nefavorabile, ar putea găsi un răspuns destul de la îndemînă, chiar dacă mai puţin flatant.

Am citit recent o cronică la cărţile lui Dragoş Bucurenci şi Claudia Golea, semnată de unul dintre criticii avizaţi ai ultimului val (Paul Cernat). Şi nu mică mi-a fost mirarea să văd în primele cîteva rînduri un fel de inventariere de natură patologică a aşa-ziselor teme pe care scriitorii tineri le tratează în cărţile lor, adică ceea ce Paul Cernat numeşte „renunţarea la tabuuri". Cartea lui T.O. Bobe este, în această accepţie, o carte despre „alienarea infantilă prin violenţă media", Ioana Bradea scrie despre „psihologia scabroasă a adepţilor telefoniei erotice", iar Dragoş Bucurenci face teoria şi descrie practica drogurilor. În ceea ce mă priveşte, Paul Cernat mă încondeiază la lesbianism. Operînd cu astfel de „definiţii", se deschide uşa unui discurs extrem de periculos, totodată neprofesionist, care ne aruncă înapoi cu vreo treizeci de ani şi care are ca efect, printre altele, şi catalogarea romanului lui Ovidiu Verdeş drept pornografie, ignorînd adevăratele probleme care ar merita să fie puse în discuţie. Faţă de un asemenea discurs relaxat al criticii, exigenţele autorilor debutanţi faţă de propriile cărţi se relaxează şi ele, temele senzaţionaliste iau locul criteriilor valorice, iar literatura va arăta, în consecinţă, mult mai trist în viitor. În lipsa discursului critic valorizant – diferit de acela care confundă o colecţie editorială cu o generaţie sau o direcţie literară – vor apărea autori încă mai neglijenţi în scris, care pot vorbi, în cele din urmă, şi despre panseluţe, lăcrămioare, viaţă sau moarte.

Cecilia ŞTEFĂNESCU

Simona SORA

puzzlecturi

Scrisul cu lama

● **Elfriede Jelinek, *Pianista*, traducere de Nora Iuga, Colecţia „Biblioteca Polirom", Editura Polirom, 2004.**

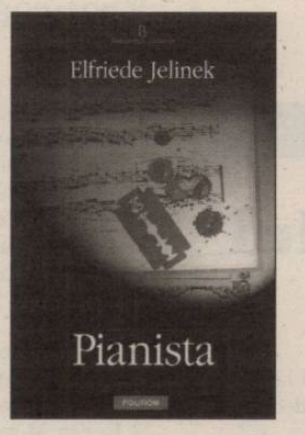

Nu ştiam nimic despre Jelinek cînd am cumpărat – într-o doară – prima ediţie românească a *Pianistei*. La cîţiva ani de la publicarea traducerii la Editura Kriterion (1994), nu se vorbea mai deloc despre această carte extraordinară, nu văzusem nici o cronică, iar coperta extatică, de serie roz, n-avea nici o legătură cu interiorul. Nu e nici o noutate. Cum în presa culturală nu există (decît întîmplător) specialişti în diferitele literaturi, cum editurile îşi fac publicitatea şi difuzarea discontinuu şi selectiv, cum revistele străine sînt la fel de rare (şi inaccesibile) ca ultimele *boom*-uri literare – e cît se poate de firesc să „receptăm" defazat pînă şi traducerile. Desigur, dacă Elfriede Jelinek n-ar fi fost tradusă în româneşte de poeta şi prozatoarea Nora Iuga (traducătoarea lui Günter Grass, Ernst Jünger, Knut Hamsun şi a altora), aş fi trecut pe lîngă cartea roză de la Kriterion fără mare curiozitate. Ştiam mai multe despre traducătoare, autoarea *Scrisorilor neexpediate* şi a romanelor lingvistic-senzoriale *Săpunul lui Leopold Bloom* sau *Sexagenara şi tînărul*. A fost de ajuns să deschid cartea ca să recunosc marca indiscutabilă a Norei Iuga intricată în demenţa plastică, organică şi satirică a Elfriedei Jelinek din *Pianista*.

Nu pot să nu mă gîndesc însă la urmările pe care le-ar fi avut în literatura noastră un impact veritabil al traducerii acestui roman chiar atunci, în 1994, la începutul „dezinhibării", redescoperirii intimităţii şi a limbajului erotic (post)modernizat. Poate ar fi urmat şi alte traduceri din Jelinek *(Îndrăgostitele, Excluşii, Pofta, Copiii morţilor)* care acum, după Premiul Nobel, vor veni de la sine. Totuşi, dincolo de mode şi reacţionarisme tîrzii, romanul *Pianista* (ecranizat între timp de Michael Haneke, cu Isabelle Huppert şi Annie Girardot, şi premiat la Cannes) este o mostră de literatură autentică despre violenţa extremă şi traumă, despre abjecţie şi fascinaţia simţurilor, despre o îngrozitoare provocare la viaţă şi frică. Asemeni protagonistei sale Erika, Elfriede Jelinek este, cel puţin în această carte, „o dentistă a limbajului" care construieşte coşmaruri lingvistice dintr-o materie organică mortificată, distrusă, plutind printre limburile inconştientului. Imaginea lui Buñuel/Dalí din *Cîinele andaluz* – cu cele două piane de concert pe care putrezesc doi măgari morţi – planează peste întreaga atmosferă sufocantă din *Pianista*. Inovaţia coşmaresc-narativă a scriitoarei austriece pare să ţină însă de o simultaneitate imposibilă: *cineva* (nu întotdeauna acelaşi) ne povesteşte ceea ce vede, simte, aude, miroase şi gustă *altcineva*, neschimbata Erika Kohut, „spectatoarea închisă în carapacea ei". Nu „ambasadori" externi avem aici, nu ţesături complementare de obiectiv şi subiectiv, de psihologii abisale şi acţiuni punctuale, ci descompunerea unei organicităţi, o corporalitate care-şi încearcă ultima palpitaţie şi care eşuează, magistral, în confuzie erotică, sexualitate morbidă şi masochism nesatisfăcut.

Tomnatica profesoară de pian Erika Kohut şi Walter Klemmer, elevul blond care „vrea absolutul", se văd doar prin oglinzile de bîlci promiscuu pe care le pune între ei mama Erikăi. Acest trio erotic, cu accente comico-sadice este, în fond, personajul cărţii, iar reverberaţiile lui în fiecare organ al receptivei pianiste – desfăşurările povestirii în timp şi spaţiu. Corpul de copil bătrîn şi vicios al profesoarei de pian reface, în amor, cuplul iniţial mamă-fiică, un androgin amniotic care înseamnă mai puţin decît fiecare fiinţă în parte: „Corpul încetează să mai fie carne şi îl străpunge ceva care se transformă în obiect. O ţeavă cilindrică de metal. Un aparat foarte rudimentar, făcut pentru a împinge înăuntru. Şi imaginea obiectului Klemmer este proiectată în stare incandescentă în scobitura pîntecelui ei, aruncată invers pe peretele ei interior. Fireşte că imaginea lui stă înăuntru cu capul în jos; şi, în acest moment, cînd el devine pentru ea un corp pe care îl poţi apuca, este în acelaşi timp complet abstract, şi-a pierdut carnea".

Academia Suedeză a justificat acordarea Nobelului pentru literatură Elfriedei Jelinek astfel: „romanele şi piesele sale de teatru împărtăşesc un flux muzical de voci şi contravoci care dau seamă – cu o extraordinară pasiune lingvistică – de absurdul clişeelor sociale şi de enorma lor putere de subjugare". Va trebui să citiţi *Pianista* şi romanele ce vor urma ca să vă convingeţi că nu aici e *clou*-ul lui Jelinek, ci mai degrabă într-un pesimism existenţial analizat organic-corporal şi scris tăios, ca o incizie cu lama în carnea din ce în ce mai seacă a literaturii de azi.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Rîdem, glumim, dar nu părăsim incinta

Pavel Stratan are ceva dintr-un tovarăş trubadur hălăduind fără ţintă de la un raion la altul. I-ar sta bine pe un afiş lipit pe zidul CAP-ului, ar fi adorabil pe scena unui cămin cultural dintr-un orăşel cu gară. Mă rog, haltă. Doamnele i-ar zîmbi cu subînţeles, domnii i-ar oferi ţigări şi l-ar pocni tovărăşeşte pe umăr, despre domnişoare nici nu cred că mai are sens să scriu (dragoste la prima vedere, priviri ruşinoase, reverii peste reverii şi alte chestii d-astea). Una peste alta, haz nebun. Tropăituri din picioare. Fluierături admirative. Totul cu măsură, însă. (E vorba despre nişte oameni ai muncii, ce naiba!) În orice caz, spectacolul ar fi acel ceva frumos despre care îţi aminteşti multă vreme înainte. Ceva de genul „rîdem, glumim, dar nu părăsim incinta". Cine a spus că trubadurii nu se supun vremurilor în care trăiesc?

Cum Pavel Stratan nu a prins acele vremuri decît într-o prea mică măsură şi cum între MTV sau TVKLumea (cele care l-au impus drept noua stea a folk-ului) şi căminele culturale de odinioară nu prea întrevăd o legătură de sînge, onoarea (conştientă) de a păstra neştirbit izul acelor timpuri grele îi rămîne, aproape în totalitate, orchestraţiei. Nu că folk-ul s-ar da în vînt după orchestraţie sau că orchestraţia i-ar fi indispensabilă folk-ului, dar există ceva perfid care se răsfrînge asupra *Amintirilor din copilărie* ale lui Stratan, care-l supune imperceptibil, care-i preschimbă *je m'enfisch*-ismul *cool* de alcoolist simpatic într-un damf soviet de tovarăş poet. Există o covîrşitoare influenţă rusească în cîntecele lui Stratan. Bănuiesc că nici nu s-ar fi putut altfel: pentru cei care nu ştiu, se cuvine precizarea că în temă este Moldova aceea de la Prut la Nistru. Problema cu tipul ăsta de influenţă este că atunci cînd se intersectează cu un keyboard de orchestră adormită şi se suprapune unor versuri poznaşe, duioase şi egalitariste, ca cele din *Peştişorul de aur*, ţi se cască în urechi o nostalgie şubredă, oarecum bătrînicioasă, ceva de genul celei pe care o resimţi în întunericul stătut al unui dulap vechi, atunci cînd te apuci să dai de urma unui pulovăr uitat, îmbibat pînă la refuz de naftalină, lavandă şi busuioc. Întru cinstea lui, trebuie spus că acest pulovăr, deşi demodat, a refuzat cu demnitate să fie înfulecat de molii, a rezistat brav şi singur în bezna lucie a dulapului şi a dovedit întregii lumi că lîna din care a fost croit este 100% pură, nu ca a surogatelor ăstora de astăzi care nici în două săptămîni se terfelesc definitiv şi ajung roase la mîneci. Ca să nu mai vorbim despre toate întîmplările pe care le-ai trăit îmbrăcat în el. Pe scurt: pentru mulţi oameni care au apucat şi alte epoci, cîntecele lui Stratan au ceva din istoria asta cu pulovărul uitat. Pentru tineri însă, nu e nevoie de complicaţii sentimentale ca astea cu pulovărul, dulapul sau căminul cultural. Atît timp cît versurile au poantă, de orchestraţie se poate face oricînd abstracţie. E de-ajuns să cînţi plăcut despre băutură, fumat (chiar şi iarbă) şi femei, să ai un aer de băiat mistocar şi de gaşcă „sînt singurul om născut de ziua mea", ca să fii perceput ca nou. Dacă ţinem cont că la toate astea se adaugă şi genul acela de condiment fără de care savoarea n-ar fi deplină (am numit aici dulcele grai moldovenesc), avem în faţă imaginea unui folk-ist irezistibil, adorat în egală măsură de doamne şi domnişoare, de domni şi domnişori.

Între noi fie vorba, lăsînd la o parte orchestraţia, Stratan bea cam mult. Aproape în fiecare melodie. Asta e, nu-i pasă de ficatul lui! Dar parcă ajungi să te plictiseşti de atîta vin. Rîdem, glumim, dar vremurile s-au schimbat şi nu ne mai împiedică nimeni să părăsim incinta. Nu?

Dilema veche vă recomandă

● Zigu Ornea, *Medalioane de istorie literară* (Editura Hasefer, 2004). La trei ani de cînd Zigu Ornea şi-a întrerupt definitiv cronicile sale săptămînale din *Dilema* noastră şi din *România literară*, Editura Hasefer îi aduce fostului ei director un omagiu printr-un volum fastuos în formă şi conţinut (două noţiuni de care el nu se despărţea). Îngrijită cu o minuţiozitate emoţionantă (un adjectiv drag lui Zigu...) de către Tiberiu Avramescu, cartea strînge şi organizează zecile de articole ale istoricului apărute în *România literară* între anii 1999-2001, îngăduindu-le o din ce în ce mai senină înfruntare cu timpul din care aproape nici unul nu iese învins. Zigu Ornea – în deciziile sale ideologice şi în sobrietatea stilului său – rămîne ultimul nostru clasic în ale istoriei literare. O carte – în sensul cel mai frumos şi deplin al cuvîntului – grea şi care, oriunde o deschizi, geme. (Radu Cosaşu)

● Suplimentul antinostalgic *Scînteia* editat de *Academia Caţavencu*. Cele mai frumoase laude aduse partidului (unic) mult iubit ieri de candidaţii noştri de azi. (Matei Martin)

Andrei GORZO

dilematograf

Măreţie

● ***1900 / Novecento*, prezentat în Zilele Filmului Italian.**

1900 de Bernardo Bertolucci a fost proiectat pentru prima dată la Festivalul de la Cannes din 1976. Poate ar merita făcute nişte paralele: cam în acelaşi moment, Francis Ford Coppola începea să scape de sub control marea sa expediţie în jungla filipineză, în căutarea a Ceva-mai-mult-decît-un film – ce anume, nu se ştie sigur nici azi, deşi se poate specula pornind de la obiectul pe care exploratorii (printre ei şi Vittorio Storaro, operatorul lui Bertolucci) l-au adus din junglă, o chestie numită *Apocalipsul acum* (1979); şi tot pe-atunci, Sergio Leone (un amic de-al lui Bertolucci – colaboraseră la *A fost odată (în Vest)* încerca să-şi pună cap la cap amintirile imaginare despre bandele din New York-ul anilor '20-'30 şi să compună acel capitol de istorie visată care este *A fost odată în America* (1984). Dar hai să vorbim despre un film cu adevărat ambiţios: în versiunea care a circulat în Statele Unite, *1900* durează peste patru ore, cu un sfert de oră mai mult decît *A fost odată în America* şi cu vreo trei sferturi de oră mai mult decît *Apocalipsul acum – versiune integrală*. Şi asta nu-i nimic: versiunea europeană durează 315 minute. Din acestea, ultimele 30 riscă să treacă destul de greu, fiind dedicate unei reverii despre fericirea ce s-ar fi revărsat asupra Italiei dacă pe 25 aprilie 1945 – de Ziua Eliberării – oamenii muncii ar fi preluat controlul şi nimeni n-ar mai fi venit să le dea la gioalele pe care ţopăiau atît de frumos, să le confişte armele pe care le descărcau în aer, să le bage iar pe gît legea proprietăţii private şi toate celelalte otrăvuri pe care tocmai le eliminaseră din sistem; căci bineînţeles că otrăvurile au venit întotdeauna din afară, de la exploatatori – altfel, nu există nimic mai sănătos, mai predispus la fericire, decît sufletul unui om al muncii. Bertolucci nu riscă naivitatea, el *o caută* cu înfrigurare. Cel mai complicat personaj din film, un boier interpretat de Robert De Niro, e prezentat ca un impotent care se lasă călărit de fascişti. Ar trebui să fie un om interesant, dar Bertolucci nu-l lasă: îl face inaccesibil. Nici omul simplu interpretat de Gérard Depardieu – un ţăran care se naşte în aceeaşi zi (din 1901) cu boierul şi devine comunist – nu-i oferă spectatorului cine ştie ce tovărăşie în cele peste cinci ore de drum, şi asta chiar din cauză că e un tovarăş atît de bun: Bertolucci îl idealizează. Cinci ore de epopee fără eroi: sună ca o condamnare. Şi cu toate astea, prezentarea versiunii integrale a filmului *1900*, în cadrul retrospectivei Bertolucci oferite de Fundaţia Itaro Arte şi Institutul Francez, a fost, în multe privinţe, evenimentul cinematografic al anului.

1900 este una dintre cele mai uimitoare manifestări ale nevoii de a crede în cinematograf ca artă populară. E simplu: celelalte arte nu mai ştiu să vorbească pe înţelesul poporului, dar filmul (atenţie, nu Hollywoodul: Hollywoodul pretinde că înţelege dorinţele maselor, dar nu le înţelege, ci creează altele) încă mai e capabil de o forţă şi de o simplitate care să mişte pe toată lumea – să mişte lumea la propriu, să o facă mai bună. E simplu; şi e sminteală curată. Dar însăşi natura perversă a cinematografului încurajează sminteala asta – iluzia că un film poate să facă orice, să fie totul pentru toţi – şi nu cunosc nimic mai impresionant, în nici o artă, decît spectacolul unui mare talent care se lasă mistuit de ea, cu tot cu averile producătorilor. Cum a sperat Bertolucci să ajungă la popor? Mergînd înapoi în istoria filmului, a literaturii, a artelor spectacolului şi încercînd să recupereze ceva din puterea primelor mituri şi ritualuri de a provoca extaz sau teroare. Patriarhii interpretaţi în film de Burt Lancaster şi Sterling Hayden par la fel de vechi precum poveştile şi e ceva primordial în lumina care cade peste ei – peste boierul cu suflet de ţăran şi ţăranul cu suflet de boier – atunci cînd beau pentru nepoţii lor născuţi în aceeaşi zi. Cît despre cuplul de fascişti (Donald Sutherland şi Laura Betti), e poate cel mai îngrozitor din istoria filmului; pe lîngă ăştia doi, Macbeth şi doamna lui sînt ca Maddie şi David. Dar filmul nu e deloc simplu. Cum putea să fie? Bucuria curată a ţăranilor, în cele 30 de minute de utopie dinspre final, nu e nici pe departe la fel de convingătoare, la fel de înălţătoare ca plăcerea decadentă a lui De Niro atunci cînd prizează cocaină în compania unchiului său homosexual şi a franţuzoaicei excentrice (Dominique Sanda) pe care o va lua de soţie. Camera lui Bertolucci e sensibilă la farmecul frivolităţii, la senzualitatea decadenţei; cum ar putea să celebreze cu egală convingere o fericire condiţionată chiar de dispariţia acestor lucruri? Să porneşti cu dorinţa sinceră de a-ţi pune talentul în slujba poporului şi să ajungi să creezi, pe bani mulţi, un ocean de cinema învolburat de curenţii propriei tale confuzii – nu e monstruos? Nu e minunat?

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Clone

Pe la începutul anilor '90, poetul Cristian Popescu îmi spunea, cînd eu începeam să mă lamentez de omniprezenţa dinozaurilor comunişti din viaţa culturală sau politică: „Lasă, că-i vom învinge pînă la urmă. Ştii cum? Prin moarte naturală. Noi avem avantajul că sîntem tineri şi le vom supravieţui". Îmbărbătarea amicului meu era logică şi, prin urmare, convingătoare. Din păcate însă, viaţa nu prea se împacă cu logica. În paranteză fie spus, ironia soartei a făcut ca tocmai Cristian Popescu să fie cel care să demonstreze, prin exemplul propriu, eroarea „teoriei" pe care o susţinea: prin 1994, a murit de tînăr – şi, spun unii, chiar de moarte naturală.

În ultimii ani, vorbele lui Cristian Popescu mi-au revenit periodic în minte, cînd vedeam cum dinozaurii nu numai că sînt foarte plini de viaţă şi prosperi, dar au avut grijă să se şi cloneze în exemplare tinere (unele chiar mai tinere decît mine – şi care, deci, îmi vor supravieţui). Un Ponta în politică, de exemplu, sau un Daniel Cristea-Enache în cultură duc mai departe, pe cele mai înalte culmi, interesele vechilor tovarăşi.

Nici televiziunea nu e lipsită de astfel de clone ce-şi pun agilitatea specifică tinereţii lor în slujba celebrelor „idealuri de propăşire" care, între timp, s-au transformat în interese de grup, foarte personale. Marius Tucă şi Dan Diaconescu, cei doi caracaleni care au venit, de mînă, la Bucureşti, sînt două exemple elocvente. În cazul lui Tucă, lucrurile stau şi mai interesant. De cum a venit în Capitală, el a fost adoptat şi crescut de Dan Voiculescu. La început, a fost o clonă perfectă a celui care l-a creat. Vă mai amintiţi cum citea în fiecare seară, acum cîţiva ani, cu evlavie şi recunoştinţă, cîte o poezie de-a „marelui poet" Adrian Păunescu? Vă mai amintiţi ce vajnic era împotriva celor care îndrăzneau să-i calce pe coadă pe dinozauri şi cum se gudura pe lîngă cei de teapa lui? Vă mai amintiţi de perioada în care oamenii respectabili se fereau să-i frecventeze emisiunea, gîndindu-se că se compromit? Nu-i aşa că nu vă mai amintiţi? Este meritul lui Marius Tucă, clona care a ştiut să evolueze, să se rafineze, să-şi ascundă suprafeţele mai din topor – create de maestrul său – şi, astfel, să devină mult mai eficient pentru cauză. Sub pojghiţa actuală de jurnalist cu vederi liberale şi care-şi face meseria dezinteresat se află însă tot individul creat să-i apere interesele stăpînului său, Dan Voiculescu.

În practica clonării dinozaurilor se înregistrează, mai nou, un alt fenomen interesant: autoclonarea. Au apărut exemplare ce nu mai sînt creaţia unui vechi tovarăş (care să-şi plămădească un individ după chipul şi asemănarea lui pentru a-l pune de pază la bunurile proprii şi a-şi asigura totodată posteritatea), ci care au ajuns să se cloneze din proprie iniţiativă. Ba, mai mult, unii iau ca model nu dinozaurii propriu-zişi, ci clonele acestora. Este tristul caz al lui Mihai Gâdea. Băiatul acesta avea toate datele să fie luat în vizor de tovarăşi şi făcut un om de-al lor, încă de pe vremea emisiunii de la Realitatea TV, *În centrul atenţiei*. Săracu', îşi dădea toată silinţa! Era băiatul bun, gata oricînd să facă plecăciuni adînci şi să zîmbească ancilar în faţa stăpînilor. Stăpînii l-au remarcat şi i-au dat o pîine: l-au angajat la Antena 1. După aceea însă, l-au lăsat să se descurce singur. Iar individul s-a descurcat după cum l-a tăiat capul: s-a construit pe sine ca o clonă a lui Marius Tucă. Desigur, un Marius Tucă fără rafinamentele învăluitoare la care acesta a ajuns ulterior.

Mihai Gâdea este doar un aprig cîine de pază al ogradei lui Dan Voiculescu şi al Antenei 1. Dă *Observatorul* un material despre manualele alternative şi despre „scandalosul" roman al lui Ovidiu Verdeş? Face şi el o emisiune în care îi înfierează cu mînie proletară, stalinist, pe cei „vinovaţi". Vor unii un Parlament curat şi îl pun în discuţie, printre alţii, pe stăpînul Dan Voiculescu? Sare să latre la ei şi face o emisiune despre aşa-zişii „fluturaşi otrăviţi". Din păcate pentru el, are un lătrat de pechinez care vrea să imite un Saint-Bernard. Şi, în dorinţa de a-şi umfla cît mai convingător muşchii, face gafe peste gafe. Pe scurt, e doar un exemplar ridicol, nereuşit. Dar la ce te-ai putea aştepta de la o clonă a unei alte clone?

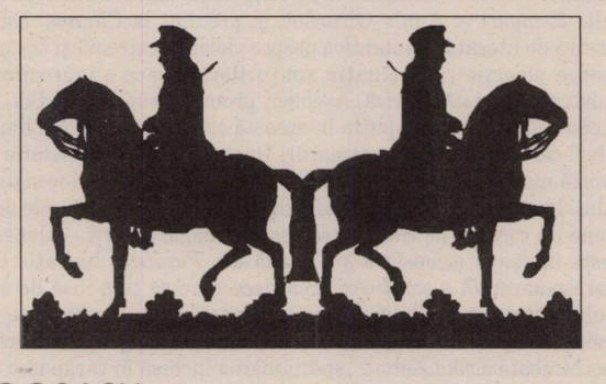

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Partidele parlamentului meu personal

Alegerile de duminică – blocate obsesional între o dreaptă şi o stîngă la fel de false şi stupide într-o ţară care nu cunoaşte, în incultura ei politică, decît sentimentul românesc al fiinţei antiguvernamentale – mă instigă cumva să dau în vileag ce se întîmplă în democraţia mea interioară; nu ţin să fiu exemplar, ci doar să mă manifest, pentru o dată la patru ani, transparent, sincer ca un cetăţean care nu cunoaşte decît o singură poruncă: *oneste bibere!*

Am şi eu un parlament personal în care – ca în SUA, cea mai evoluată democraţie – de zeci de ani – lumină sau beznă, domină două partide pe care le pot numi liniştit, istorice:

PARTIDUL BUNEI DISPOZIŢII (PBD) şi PARTIDUL RELEI DISPOZIŢII (PRD). Ele nu alternează armonios la putere, ba dimpotrivă, dar în afara lor nu-mi pot concepe existenţa. Ele se afirmă prin alegeri în fiecare zi, ca Judecata de Apoi, ceea ce le (şi îmi) asigură dinamismul şi liberpansismul. Mai mult sau mai puţin riguroase, ele au o vigoare şi o imaginaţie care exclud plictisul – pericolul mortal în viaţa oricărui partid. Fără a se urî violent şi vulgar, ele se antipatizează „mai" permanent decît orice revoluţie, dovedind zi şi noapte – fiindcă, într-adevăr, ele lucrează „24 din 24" – că antipatia e şi în politică mai profitabilă decît ura lipsită de orizont. Un minimum de ideologie şi de eleganţă – mă rog, atît cît poate suporta un partid... – le fereşte să se declare totalitare, dar asta nu înseamnă că nu au porniri dictatoriale pe care eu, personal, le resimt din cap pînă în picioare. Sînt zile, săptămîni, dar şi minute şi secunde, cînd PBD-ul, zdrobitor de majoritar, mă face să-mi pierd minţile de bucuros ce sînt, dîndu-mi o euforie, aproape caraghioasă, în mişcarea mea printre lifturi, nacele şi iluzii spre ţelul suprem: masa de scris. Nu mai puţin dur resimt o venire la putere a PRD-ului într-o proporţie de 95-96% *(il y a des jours comme ça...)*, ceea ce-i permite să dicteze, fără ordonanţe de urgenţă, instalarea unor stări catastrofice de scîrbire.

Aş fi însă un măgar dacă aş reduce viaţa parlamentului meu doar la aceste momente schematice, cînd cele două partide deţin o majoritate confortabilă şi paralizantă. Puseurile dictatoriale sînt şi ele supuse vremelniciei. La nici o Judecată de Apoi nu voi declara că am trăit sub dictatura îndelungată a Bunei sau Relei Dispoziţii. Nici vorbă – aş exagera. Mai mult: trebuie să recunosc că alternanţa lor la putere îmi oferă cel mai captivant spectacol de cînd posed o conştiinţă deliberativă. Ele pot intra într-o criză de autoritate dintr-un nimic, dintr-un te miri ce: Partidul Bunei Dispoziţii poate cădea dintr-o emoţie articulată pe ficat sau bilă, deschizînd calea unui triumf pentru PRD. Imediat, un EKG bun este capabil să răstoarne domnia PRD-ului. O sărutare ratată, o îmbrăţişare neaşteptată, o privire în plus sau minus, sume de bani căzute din cer sau intrate în pămînt, telegrame şi telefoane de bine sau rău, persoane şi amintiri fulgurante, obiecte oarecari ca: un pămătuf, o broască Yale, un pantof, un pulover *(che mi ai dato tu...)*, o groază de melodii (de la „Fata şi moartea" lui Schubert pînă la „Hora în căruţă") – toate intră în jocul acesta democratic şi trepidant al parlamentului meu intim care, ţin să precizez, nu va fi niciodată transformat într-un Pantheon.

Se mai întîmplă ceva interesant: partide mari, istorice, emanaţii ale unui întreg popor de sentimente, PBD-ul şi PRB-ul nu pot acţiona şi guverna fără sprijinul unor partide ceva mai mici, dar cu o pondere esenţială, cam în genul liberalilor germani care, cu 5-7%, făceau şi desfăceau guvernele socialiste sau creştin-democrate. Astfel, în democraţia mea personală, acţionează, se agită, fac propagandă, au audienţă şi un cuvînt de spus partide ca: acela al melancolicilor gravi şi serioşi (cel mai popular), al invidioşilor extremi şi moderaţi, al egolatrilor inflexibili, al generoşilor incondiţionali, al inocenţilor radicali, al frivolilor pragmatici, al fraierilor asumaţi, al indiferenţilor intermitenţi, al bonomilor dezinvolţi, al abisalilor superficiali, al exasperaţilor idealişti, al rezonabililor incandescenţi. Forţa şi succesul lor se măsoară după capacitatea fiecăruia de a influenţa jocurile Bunei şi Relei Dispoziţii. De nenumărate ori, ele au participat la guvernările uneia sau alteia, au intrat în alianţe şi compromisuri, chiar în „monstruoase coaliţii". Au existat guverne Bine Dispuse care s-au sprijinit decisiv pe votul exasperaţilor şi frivolilor, după cum guverne ale Relei Dispoziţii au rezistat mulţumită rezonabililor şi generoşilor; am urmărit dezbateri parlamentare în care moţiuni de cenzură prezentate de PRD şi susţinute de bonomi şi fraieri nu au răsturnat PBD-ul fiindcă indiferenţii, tocmai ei, au fost împreună cu abisalii de partea celor Bine Dispuşi. Personal, am trăit momente intense – de la amuzament la sfîşiere lăuntrică – dar, pentru acest spectacol, dacă sînt onest, nu pot spune că am plătit un preţ exorbitant. Personal, ca spectator, cronicar, martor, parte şi întreg (simultan şi alternativ), aştept măreaţa criză cînd PBD-ul şi PRD-ul vor fi silite să formeze un guvern de uniune şi interes raţional, perfect compatibil cu interesul naţional, consacrînd coexistenţa şi egala lor necesitate de care pînă azi, orice s-ar zice, nu au fost conştiente. Personal, cred că...

Totuşi, ce înseamnă „personal"? Mă slujesc de o definiţie dată mai demult, în Cişmigiu, de un domn distins unei doamne distinse: „Dragă, am ceva la ficat, mă ţine un astm, mă trezesc dimineaţa anchilozat şi nici eu personal nu mă simt prea bine".

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Valerică Zamfirescu
(primar Slobozia Bradului Vrancea, membru PNL)

Oprişan

ne-a tăiat toţi banii. Cum să dai bani săracilor la ajutoare, handicapaţilor pentru însoţitori. Le explic oamenilor, dar nu ţine explicaţia mea de foame. Nu ţine. Eu ce să fac? Oamenii zic: nea Valerică, bun, politica e a ta, dar noi nu am votat politica ta, noi am votat să ne dea ajutoare guvernul. Ce să fac? Spune-ţi, ce să fac. Eu nu mă umilesc la şeful judeţului, eu m-am certat, ne-am tras în judecăţi. Sînt la cuţite.

Ţiganii

din comuna mea m-au ales. Ei sînt 70% din comună. În satul Cornetu sînt 100%. Şi eu în mandatul trecut le-am dat o şcoală nouă cu fonduri de la Banca Mondială, le-am dat drum făcut cu fonduri europene, e drum asfaltat în comună, nu drumurile laterale, dar drumul principal este. Le-am băgat apă şi canalizare. Pe bani europeni, că nu-mi dădea nici un ban Oprişan. Pentru asta m-au votat. Eu nu le-am dat vorbe.

Formaţia

mea este de militar. Sînt în rezervă acum. M-am întors aici unde m-am născut, să fac treabă. Dom'le, ţiganii respectă ce le-am făcut. Respectă, nu le distrug. Cînd îi arăţi ţiganului că e om, om rămîne, om vrea să rămînă mereu şi nu se degradează singur. Nu e prost.

PSD

Urăsc acest partid. Numai rău mi-a făcut. M-a luat Oprişan în biroul lui şi ore în şir m-a terorizat să intru în PSD. Dacă nu intru, văd eu! numai de ambiţie i-am zis, să văd care e puterea pesediştilor, chiar ne termină pe toţi? Chiar noi sîntem nişte preşuri pentru ei?

Doctrina

la sat e lupta. Să lupţi să faci frumos satul. Să lupţi să faci bine oamenilor. Să te respecte. Să fii respectat. Vă daţi seama că nu aşteaptă ei să le zic de liberalism. Ei vor să vadă ce fac cu această liberalizare. Ce fac eu contează. Stau nonstop, fără audienţe la dispoziţia oamenilor şi încerc să-i rezolv pe toţi, culmea e că nu pot face discriminare, că toţi sînt ţigani, pe cine să discriminezi?

Institutul Goethe Bucureşti
„O societate a siguranţei. Combaterea criminalităţii organizate"
Simpozion internaţional, 29-30 noiembrie 2004

Institutul Goethe Bucureşti desfăşoară în perioada 2000-2007, o serie de proiecte sub genericul **„Balcanii şi Europa"**. Acestea se referă la probleme din domeniul politicii, culturii, educaţiei şi media, ale minorităţilor, tendinţe democratice şi evoluţii legislative în ţări în curs de dezvoltare, probleme de identitate culturală, procese ale construcţiei unei societăţi şi culturi a siguranţei, într-o Europă în curs de unificare.

Temele simpozionului sînt:

1) Evoluţia internaţională a criminalităţii organizate transfrontaliere în Europa de sud-est în contextul integrării europene; 2) Experienţe naţionale şi internaţionale în combaterea criminalităţii organizate transfrontaliere; 3) jurnalismul investigativ şi combaterea criminalităţii organizate transfrontalier; 4) criminalitatea organizată şi cultura.

Relaţii la Institutul Goethe Bucureşti, str. Henri Coandă 22, tel: 312.0231; 210.4047; e-mail: programm@bukarest.goethe.org

Conform tuturor sondajelor, Corneliu Vadim Tudor şi Partidul România Mare se află pe locul al treilea, cu 10-12% (uneori mai mult, alteori mai puţin). Aşadar, n-ar avea şanse, într-un viitor previzibil, să ajungă la conducerea României. Şi totuşi, în spaţiul public românesc, PRM şi preşedintele său au în continuare un rol semnificativ: multe dintre ideile şi formulările lui Corneliu Vadim Tudor sînt prezente şi în discursurile candidaţilor cu mai multe procente în sondaje, întorsăturile lui de frază circulă şi la case mai mari, dar şi pe piaţa populară a ideilor. De cincisprezece ani, personajul este omniprezent, în ciuda tuturor proceselor şi pierderilor – temporare – de imunitate parlamentară. Pentru mulţi – mai mulţi decît adepţii săi din sondaje – intenţii precum lichidarea mafiei în 48 de ore sau confiscarea averilor dubioase pot fi atractive şi justificabile. Iar faptul că în ultima vreme s-a străduit să-şi „modereze" discursul public îl pot face, eventual, credibil în faţa celor dispuşi, democratic, să-i acorde o „a doua şansă". Între timp, au apărut şi „clone" ale sale: Gigi Becali – cu mai mulţi bani, dar mai puţin talent oratoric – încearcă să înjghebe fraze care sună ca ale lui Vadim, în ipostaza lui radicală, sperînd să-i preia astfel şi electoratul.

*Aşa încît am încercat, într-un grupaj publicistic, un exerciţiu de imaginaţie: să presupunem că Vadim Tudor, cu programul şi ideile sale cu tot, ajunge la putere. Cum ar arăta „România lui Vadim"? (**M. V.**)*

Vadim e deja la putere, întrebarea este cum îl dăm jos

– interviu cu Alina MUNGIU-PIPPIDI –

În Raportul SAR se vorbeşte despre posibilitatea unei coaliţii „roşu-brune" în cazul victoriei PSD în alegeri. Dat fiind că Vadim şi-a schimbat în ultima vreme discursul (eliminînd accesele antisemite, punînd pe primul plan, în programul PRM, integrarea europeană etc.), o astfel de coaliţie ar putea fi „pasabilă"/„acceptabilă" în ochii opiniei publice interne şi internaţionale?

Săptămîna trecută s-a întîmplat ceva destul de senzaţional în Europa. A fost interzis Partidul Radical Flamand, Vlaams Blok, de către o curte belgiană de Justiţie. Istoria acestui partid nu e fără relevanţă pentru ce ne interesează pe noi. Ostracizaţi din cauza unor accente fascistoide şi a tendinţei lor de a se separa de Belgia valonă, făcuseră mari eforturi de a rupe „cordonul sanitar" creat de toate celelalte partide în jurul lor. Făcuseră eforturi să devină onorabili, şi fiindcă în epoca lărgirii europene şi a globalizării în general, e la modă să-i urăşti pe emigranţi, ajunseseră în situaţia paradoxală de a fi cel mai mare partid în sondaje, dar şi cel mai marginal în acelaşi timp. Eu nu sînt sigură că interzicerea lor e o decizie bună (de regulă, în astfel de situaţii, partidele sacrifică oamenii şi pasajele mai radicale din statut şi merg la tribunal să se reînscrie sub alt nume, şi asta au făcut şi ei). Fapt e că Europa democratică nu a avut rezervele mele. Nimeni nu le-a luat partea. Nimeni nu a strigat că trebuie să fii democrat chiar şi cu ei. Pentru că acest strigăt de luptă e al stîngii, şi stînga îl foloseşte cu discernămînt, adică partizan. Deci nu este nici o şansă, absolut nici una, dacă ai un trecut de dreapta, să te faci acceptat în Vest. Dacă ai frecventat pe unii care au bombardat regimul burghez ca Joschka Fischer, ţi se va trece cu vederea, căci erai bine intenţionat şi ordinea socială era nedreaptă. Dacă ai pus bombe contra evreilor ca Arafat, asta nu va împiedica ziarele să-ţi facă necroloage de erou, căci ai luptat pentru libertate. Dacă ai luat partea lui Miloşevici în Kosovo, ca Adrian Năstase, nu e nimic, că eşti social-democrat, deci pacifist şi contra bombelor. Dar dacă ai justificat lagărele din Transnistria administrate de români, o mie de statui ale lui Ytzhak Rabin nu te vor scăpa şi nu vei deveni frecventabil în Occident. Dacă PSD rupe cordonul sanitar, pierde tot ce a cîştigat în simpatie externă în ultimii ani. De asta cred că ceea ce negociază ei e mai curînd sprijinul PRM pentru un guvern minoritar PSD. Va fi o alianţă informală, în care PRM va căpăta nu posturi de miniştri, ci alte beneficii mai discrete.

PSD+PUR şi, respectiv, Alianţa D.A. au prezentat nişte programe – totuşi – coerente (cu toate defectele lor), în care, spre deosebire de alegerile anterioare, se observă un anume efort de a elabora politici şi de a găsi soluţii. Programul PRM – care, la nivelul discursului, sună şi el „mai bine" decît în trecut – este cu adevărat un program politic?

Programele, mai ales al Alianţei, al PSD fiind o însăilare nu chiar coerentă de programe europene deja în curs, sînt într-adevăr mai bune ca de obicei, şi au meritul că le-au scris chiar ei, deci poate, cine ştie, or să le aplice. Cu PRM nu e simplu, partidul fiind o adunătură de o rară bizarerie, conţinînd în mare trei categorii de persoane (folosesc experienţa listelor Coaliţiei pentru un Parlament Curat): reziduali ceauşişti (medicul lui Ceauşescu, arhitectul, poliţişti, securişti – pînă la unul din Timişoara care plînge public că unde e tovarăşul să îl pupe); scursuri la modul general şi neideologic (au profitat de situaţie şi azi nu îşi plătesc întreţinerea) şi meritocraţi din perioada comunistă – pentru că au existat. Această ultimă categorie, suprinzător, are oameni competenţi în materie de educaţie şi sănătate, i-am văzut săptămînal la seminarul SAR „Idei Alternative" şi trebuie să spun asta. Ce nu au este acea idee generală care nu strică atunci cînd vrei la guvernare, ce anume fel de economie trebuie să aibă o ţară şi ce politici vei folosi ca s-o promovezi.

Vadim şi partidul său reprezintă o parte a electoratului român (7-8-10% sau chiar mai mult, după sondaje), care „se recunoaşte" în discursul lui Vadim. Ce e de făcut cu acest electorat, dincolo de destinul politic al lui Vadim? Care este, de fapt, „România lui Vadim", aceea care îi împărtăşeşte ideile, discursul, opţiunile? Şi cît este de legitimă această parte de România?

Mă tem că România lui Vadim e mult mai mare de cei 10% reziduali comunişti care îl votează, din care unii mai sînt şi şomeri, şi marginali, deci trebuie să îi privim cu oarecare înţelegere. Discursul vadimist e pe alocuri practicat de multă lume, politicieni din partide onorabile, de la Emil Tocaci la Ioan Mircea Paşcu, vorbesc şi gîndesc în termeni şi concepte vadimiene. Ziare de tiraj mult mai mare ca *România Mare,* ca *Libertatea* sau *Naţional*, prezentatori populari de *late night shows* sau *bună-dimineaţa shows* fac la fel. Vadim e o ameninţare nu direct, fiind personal un caraghios care prin circul pe care îl face îşi limitează singur influenţa, ci prin faptul că lansează idei populare, care răspund prejudecăţilor unui mare număr de bărbaţi cu educaţie limitată, dar influenţi, cei care de fapt domină piaţa populară a ideilor din România şi îi dau tenta ei predominantă, naţionalist-comunistă. Numai un exemplu de gîndire vadimistă recentă, fără legătură *directă* cu Vadim: Occidentul, zic ai noştri subgînditori gen Mircea Badea, e un loc în care sportivii consumă cocaină sau alte alea, banal şi frecvent, dar numai cînd prind un român fac din el un caz, că se tem de concurenţa talentului românesc!!! Fără comentarii.

Să ne imaginăm că Vadim ajunge preşedinte. Ce ar urma?

Aş refraza aici. Aş spune: să ne imaginăm că Vadim ajunge la putere. Ce va fi atunci? Şi asta îmi permite să răspund mai clar: Vadim e deja la putere. Marii beneficiari ai subvenţiilor culturale şi academice sînt vadimişti, chiar dacă nu toţi membri PRM. Vadim circulă documente false despre Dinescu, iar Dinescu e cel obligat să organizeze conferinţe de presă să-şi apere socrii, mă înjură pe mine în direct la TVR1, fără să fie întrerupt, şi eu nu pot să-i răspund, fiind acolo o prezenţă strict interzisă: am avut acces doar pasager acum mai bine de un an, cînd PSD mai credea că nu vor avea nevoie de *România Mare.* Atunci m-au găsit ei între două avioane şi au venit după mine să mă filmeze cum îl rad pe Vadim, că nu se înghesuia multă lume. La exact ora *Jurnalului* m-am întîlnit la o cină cu Mircea Geoană care, cu un remarcabil simţ de anticipaţie, mi-a spus: „Bravo, eşti pe TVR, îl razi pe Vadim, bine faci" – mă bazez pe inteligenţa cititorilor *Dilemei vechi* să completeze restul, mai ales că nu era nici un televizor pe acolo. Dacă un moderator de la o televiziune secundară mă cheamă pe mine într-o emisiune, doi membri ai Guvernului se cer şi ei (că unul nu ţine piept, s-a concluzionat demult, nici dacă îl ajută moderatorul) şi trebuie chemaţi, că, vorba aceea, televiziunile au datorii. Vadim însă apare singur şi nimeni nu dă telefon. Iar moderatorii care apar cu el fac figură de ţuţeri. *Deci* nu cred că Vadim poate fi la putere mai mult decît e deja, dar găsesc că e deja peste măsură de mult şi preocuparea mea este nu ce va fi să fie, ci cum putem rezolva situaţia actuală, unde găsim acel judecător curajos care să urmeze modelul belgian, şi acel regim curajos care să nu dea telefon judecătorului să-i spună că, la o adică, nu-i va ţine spatele în această chestiune, cum au făcut toate regimurile de pînă acum.

a consemnat Mircea VASILESCU

Un scenariu

PSD cîştigă, prim-ministrul Năstase devine preşedinte, se mută la Palatul Cotroceni şi se distanţează în mare măsură de politica internă. Actualul preşedinte Iliescu se întoarce în fruntea partidului de guvernămînt şi preia controlul efectiv asupra politicii interne, impunînd un prim-ministru slab cu un sprijin fragil în partid, pentru a putea conduce din umbră. Cum PSD nu va obţine mai mult de 40% din voturi, iar sprijinul UDMR nu va mai fi suficient de această dată, va fi nevoie de Partidul România Mare (PRM). Certitudinea că nu se vor alia cu acest partid radical extremist şi antisemit se evaporă rapid zilele astea. Ca răspuns la întrebările oficiale ale ambasadorului american la Bucureşti despre motivele pentru care unul din sindicatele importante a încheiat o înţelegere cu PRM, ministrul Afacerilor Externe, Mircea Geoană, considerat pînă de curînd drept politicianul PSD cel mai pro-occidental, a reacţionat atît oficial, cît şi neoficial în apărarea PRM. Săptămîna trecută Miron Mitrea, ministrul Transporturilor şi Infrastructurii, spre deosebire de Geoană unul din liderii cu putere reală în partid, a menţionat într-un interviu acordat presei că un partid cu cota electorală a PRM nu poate fi ignorat şi că el, personal, „îl ia în considerare". Acelaşi mesaj a venit din partea lui Octav Cozmâncă, un alt decident important. Evident, PSD este pregătit să deschidă uşa PRM pentru participare într-un guvern viitor.

În fond, Iliescu este acela care a inspirat şi susţinut precedenta alianţă roşu-brună cu PRM din 1995-'96. Fiind un politician cu abilităţi formidabile, dar un lider slab şi oportunist în ce priveşte politicile de guvernare, întoarcerea lui la cîrma partidului va purta amprenta personală inconfundabilă: populism, discurs dublu acasă şi în străinătate, triangulare între principalele grupuri de interese economice, manipularea instituţiilor şi agenţiilor publice independente prin plasarea aliaţilor la conducerea acestora. Grupul de persoane pe care Iliescu l-a susţinut de-a lungul timpului, promovîndu-l viguros anul acesta pe liste parlamentare, diferă în mod evident de managerii publici profesionişti fixaţi ca obiectiv de aripa Năstase drept „noul PSD". Ei sînt mai degrabă birocraţii cenuşii cu competenţe neclare, dar cu un trecut de colaborare cu diverse servicii de informaţii, legaţi de preşedinte printr-o puternică loialitate personală.

Raport de analiză şi prognoză „ALEGERI 2004", editat de Societatea Academică din România (SAR), noiembrie 2004

Demagogie, lucruri cuminţi, tentă europeană

– studenţi despre Programul PRM –

După alegerile din 2000 s-a constatat că o bună parte dintre cei care i-au asigurat lui Corneliu Vadim Tudor accesul în turul doi au fost tineri. Votul lor a fost parţial explicat prin teribilism, lipsa de maturitate şi de experienţă politică. Patru ani mai devreme însă, aceeaşi categorie teribilistă îşi oferea votul partidelor din altă parte a spectrului politic. Acum preşedintele PRM se pregăteşte de alegeri pentru a treia oară. Pînă la ora predării acestui material nici un institut de sondare a opiniei publice nu a publicat o analiză aprofundată a intenţiilor de vot pe categorii de vîrstă. Nu ştim dacă scenariul se va repeta. Deloc teribilişti, avînd mai degrabă un aer serios, studenţii de la Ştiinţe politice sînt o specie aparte în generaţia lor. Ei sînt cei interesaţi, cei care se pregătesc (unii şi reuşesc) să îşi construiască o carieră în interiorul mediului politic sau în vecinătatea lui.

Anca Oprişor şi Andreea Dinescu sînt în anul II, Octavian Simionică este în anul III, iar Sorin Sebastian Niculescu în ultimul an. Am încercat să aflu ce reprezintă pentru ei Corneliu Vadim Tudor. Răspund siguri pe ei, uneori nuanţează. Un lucru e clar: nu de la ei îşi va culege liderul PRM voturile.

Care este primul lucru la care vă gîndiţi cînd auziţi numele lui Corneliu Vadim Tudor?

Andreea Dinescu: La un politician extremist care a promovat o doctrină antidemocratică ce nu se potriveşte deloc la ceea ce înseamnă tranziţie postdecembristă.

Anca Oprişor: În afară de cele spuse de Andreea, prima imagine care îmi vine în minte este aceea a lui Vadim perorînd de la o tribună... un discurs foarte puternic... cu un vocabular specific. O imagine puternică.

Sorin Sebastian Niculescu: Mă gîndesc la un orator populist. Un om care se adaptează foarte bine multor situaţii, care ştie întotdeauna ce vrea o anumită parte a electoratului şi se grăbeşte să îşi schimbe discursul. Un foarte bun orator pe care nu aş vrea însă să îl văd jucînd un rol important în politica românească.

Octavian Simionică: Dincolo pe imaginea pe care încearcă să şi-o promoveze, mă gîndesc la Vadim Tudor ca la un agent electoral al PSD. Din 1990 încoace, în funcţie de perioadă şi de necesităţile PSD, a jucat un rol, şi-a schimbat mereu imaginea, la fel cum a făcut şi anul ăsta: s-a transformat într-un politician moderat.

Aţi citit programul cu care se prezintă PRM la alegeri?

O.S.: Am citit o parte din el.

S.S.N.: Da.

A.O.: O parte.

A.D.: În mare parte l-am citit.

S-a rostit aici cuvîntul „extremist" cu referire la Corneliu Vadim Tudor. Credeţi că programul pe care îl propune este unul extremist?

O.S.: Mi se pare un program demagogic care merge foarte mult pe partea de naţionalism, însă mai puţin spre chestiuni concrete, economice, structurale.

Un exemplu?

Este vorba despre stilul de exprimare şi despre aluziile constante la lucruri de genul „patria-mamă", „România largă", „fraţii noştri de peste Prut".

S.S.N.: E un program bine alcătuit. Atinge multe corzi sensibile, însă nu iese foarte mult din tiparul unui program electoral. E în mare parte nerealist, situaţie pe care o întîlnim, fără excepţie, la toate partidele care concurează acum. Nu are neapărat o tentă extremistă. Sînt lucruri destul de cuminţi acolo, în sensul că se încadrează în tiparul unei campanii electorale. E un program în mare parte de stînga: „vom mări pensii, vom mări alocaţii, îi vom ferici pe toţi cu lapte şi miere". Este acolo şi o lipsă de realism mai mare decît la alte partide: sînt capitole întregi în care se vorbeşte despre reconstrucţia unor lucruri de dinainte de '89, industria siderurgică, de exemplu.

Spre deosebire de cele spuse de Vadim în apariţiile publice, programul este – cum spuneam – cuminte. Nu face, de exemplu, aluzii antisemite. Există doar expresii ce pot fi catalogate ca fiind naţionaliste: „Patria Mamă", „Poporul Român" – toate scrise cu majuscule. Avem de-a face cu un program obişnuit şi nerealist. Neremarcabil, aş zice. Se propun multe lucruri mari, dar nici o soluţie.

A.O.: Anul acesta, discursul şi programul lui Vadim Tudor mi se par deosebite prin tenta europeană. Patria română nu mai e doar glorioasă, nu are numai un trecut măreţ, ci şi unul demn să se integreze în Europa. Încearcă să facă un compromis între ideea naţionalistă şi cea a integrării.

A.D.: Programul se delimitează oarecum de extremismul promovat de PRM de-a lungul anilor, însă păstrează din substanţa aceea socialist-naţionalistă care duce la poziţionarea pe această baricadă. Mi-a reţinut atenţia ideea retehnologizării, care vine în sensul globalizării, oarecum. Asta nu corespunde cu doctrina promovată de PRM.

Pornind de la această schimbare, credeţi că PRM ar putea să răspundă aşteptărilor voastre într-un viitor previzibil? Este evident că în momentul acesta nu reuşeşte...

A.D.: Nu. Avem de-a face aici cu un fel de cameleonism. PRM nu e consecvent în ceea ce face, în ceea ce produce. Se orientează după cum bate vîntul. Or, eu aleg un partid care corespunde convingerilor şi principiilor mele. Nu e cazul aici.

A.O.: Nu cred într-o transformare radicală a PRM, chiar şi pe termen mai lung. Pînă la urmă, dacă evoluează într-o anume direcţie, nu ar mai fi acelaşi partid cu cel de azi.

S.S.N.: Nu cred că PRM va corespunde vreodată convingerilor mele. Şi nici nu cred că se va putea schimba foarte mult, pentru că nu cred că Vadim Tudor s-ar putea schimba atît de mult. Pînă la urmă, trebuie să vedem ce este PRM: un vehicul pentru Vadim Tudor. S-a văzut de-a lungul timpului. Nu este o formaţiune care să aibă o elită, este un partid construit pentru un singur om. Dacă Vadim Tudor nu va mai exista ca om politic, majoritatea aderenţilor vor părăsi PRM. E un partid bazat în întregime pe ideile şi figura lui Vadim Tudor şi nu cred că el se va afla vreodată în topul preferinţelor mele.

O.S.: Nu cred că PRM se va schimba într-atît încît să corespundă preferinţelor mele. Cu siguranţă se va schimba odată cu dispariţia lui Vadim. Rămîne să vedem în ce fel.

Dacă nu aţi fi fost studenţi la Ştiinţe politice aţi fi avut alte opinii?

O.S.: Dacă aş fi absolvent de liceu tehnic, probabil că da.

S.S.N.: Nu cred. Mă consider o persoană destul de informată, aş fi spus probabil acelaşi lucru. Poate l-aş fi spus altfel, dar convingerile mele ar fi fost aceleaşi.

A.O.: Aş fi avut aceeaşi părere, chiar şi fără să am argumente ştiinţifice.

A.D.: Aş spune acelaşi lucru.

a consemnat
Teodor TIŢĂ

Călin MIHĂILESCU

1984, după douăzeci de ani

Năduşea spiritul timpului: „prăpastia se prăbuşeşte sub pod, podul sub cal, calul sub Vadim, Vadim sub Misie".

Căci se dăduse dezlegare la alegeri şi, cîştigîndu-le, acel Vadim a peste noapte preschimbat Paranoia României Mari într-o bestiolă. Cum în tinereţe fusese cîrdaş la „Viaţa-i vis şi eu coşmar" cu Calderón de la Bîrca, a vrut să-şi schimbe şi el numele în mai dihaiul Ion Quijote; dar nu i-a intrat carte. Vadim fusese văzut ca un haranoic – „vom fi iarăşi ce-am fost şi mai mult decît atît!", „votaţi-vă pe voi prin mine!" – a cărui viziune despre România o făcea pe aceasta mai mare deoarece era întotdeauna alăturea de sine (de aceea el nu putuse fi judecat de înaltă trădare pe teritoriul naţional), nesingură, aureolată, acoperind Ungaria (singura ţară care se învecinează doar cu sine), desfăşurînd harta prinsă în chingi de NATO şi UE şi aşezînd ţara în avangarda poliţiei politice a Neuropei.

Pe vremea Scorniceştilor solari, un proaspăt licenţiat (N.) s-a dus la o autobază să-şi încerce norocul în prima zi de navetă şi l-a întrebat pe şoferul cu şapcă dacă autobuzul său trecea prin Butimanu. „Ca vîntu", ar fi răspuns acela, un realist socialist. Mai apoi lucrurile s-au luat după o întorsătură iar acum Butimanu trece, prin autobuze şi prin ţara stătătoare, ca vîntul. În săptămîna de după alegeri, presa scria: „*Butimanu invades Romania at the speed of Vadim light*"; „Veşnicul seminifinalist cîştigă o ţară mai mare decît ea"; „*Vadim – President. The others must pay!*" Apoi: „Comandouri de pedepsire gata de acţiune"; „Minele, în fine transparente"; „Emigraţia din 2004 – de zece ori mai masivă şi mai rapidă decît cea din Basarabia şi Bucovina 1940"; „Trei sute de publicaţii interzise!"; „38.000 de victime în accidente de circulaţie, raportează postul de televiziune"; „În sudul ţării, planul la decimări îndeplinit cu 200%"; „Lichidarea averilor ilegale produce inundaţii fără precedent. Judeţul Dîmboviţa transformat în peninsulă"; „Graniţe închise lipsă clienţi".

Cu pana-i smulsă dintr-o aripă a Securităţii, noul Prezident a început a însemna Ucazuri Mari. În primul – „Fabula Rasa" – el defineşte castratificarea societăţii: „România e, de astăzi, o ţară extatică: veşnic alăturea de sine însăşi, ea cheamă poporul să ocupe spaţiul său de drept strămoşesc. Toate celelalte viziuni ale istoriei sînt criminale. Mafioţii politici, industriali şi intelectuali vor fi executaţi sumar. Diferenţele dintre bogaţi şi săraci vor fi anulate cu mînă armată. Toţi cetăţenii români se vor îndrăgosti. Nouă nu ni se corupe. Voi pogorî din mine în oraşe. Eu sînt virtutea. Eu sînt păstorul inocenţei".

După trecerea mediilor în hibernare, jurnalul bine ascuns al unui necunoscut (pe crucea lui stă epitaful: „Ghici cine") ne-a păstrat, fragmentar şi succint, cîteva din progresia evenimentelor anilor 2004-2008:

Apoi au început să huruie stadioanele: ziare şi cărţi ard non-stop pe stadionul „La Rovine". / În fiecare duminică au loc lupte de gladiatori între echipele PSD şi P şi D şi N şi L. / Se trage în ţinte mamifere pe stadioanele „Antonescu" şi „6 Decembrie" (dar nu pe „Dinamo", nu pe „Dinamo"). / Elevii de vîrste mari sînt ţinuţi să asiste pînă la miezul nopţii la aceste tribunale ale cinstei. Elevii mici trebuie să fie în pătucurile orfelinatelor pînă la nouă seara. / Purtătorii numelor de pe listele negre, mai norocoşi, au fost mitraliaţi, timid, în prima noapte. / Apoi listele au fost reumplute de alte şi mereu alte nume: miercurea prin dispoziţii guvernamentale, iar sîmbăta prin tragerile de la Loteria Ghinionului. / Se folosesc călăi blonde. / Sfîntul carnaval al urii faţă de străini şi al iubirii de animale se celebrează lunar de Caliguleai: atunci se dau la animale romi, unguri, cumani, ambasadori şi cîte un arab. / Foametе în munţi. / Ţării i s-a interzis să mai iasă din creierul preşedintelui. / Un milion de deţinuţi la săparea tunelului subteran Bucureşti-Tirana. / Opoziţia a rămas o sinucigaşcă. / Le-au prins pe Giurgulese cu cămara plină de măsline (le ştiam de la sanatoriu); le-au ruşinat şi apoi le-au jupuit în piaţa publică. / La rubrica „Rînjet negru" au anunţat că inventatorul maşinii de făcut valuri e român. / Practici bio-sociale: un şantaj – o erecţie. „Bulanele poliţiştilor suferă de bufeuri de dor" (din volumul Cu bastonul prin Bucureşti *de Eugen Barbu). / A fi e a transpira. / Pe bulevardul „Miron Cozma" au acces doar tanchetele uşoare. / Ştiinţa şi cultura au fost trecute la Ministerul Morgii. / Eva, româncă, îi dă şarpelui formol. Infanteria noastră o sărbătoreşte anual parfumîndu-şi ostaşii. / Economii crase la numerele de telefon: toate vor avea doar cinci cifre; de asemenea la numerele de pantofi. / Cu şarm peltic, cu ochiul mic, de porc, călărind pe-un crin, la vale, El. / La clinicile de avorturi nasc avortoni. / Se vînd cireşe nereciclate la piaţă. / Au introdus e-scatologia ca disciplină şcolară. Unde o să ajungem? / Cursurile universitare sînt predate doar la Catedrala Neamului. / Au înlocuit tractoarele cu cai din Mongolia şi Argentina. / Sîntem republică intravenoasă. / Au început Eugenia Mare. Cred că populaţia a ajuns la cinci milioane de români. / Au aşezat Vadimgorodul pe piloţi în mijlocul Paramureşului. / Ăştia au semnat cu flegmă pură pactul cu Sade. / România e la Est de ea şi la Vest de noi. Graniţa cu Internetul e păzită de agenţi speciali. / Au venit!*

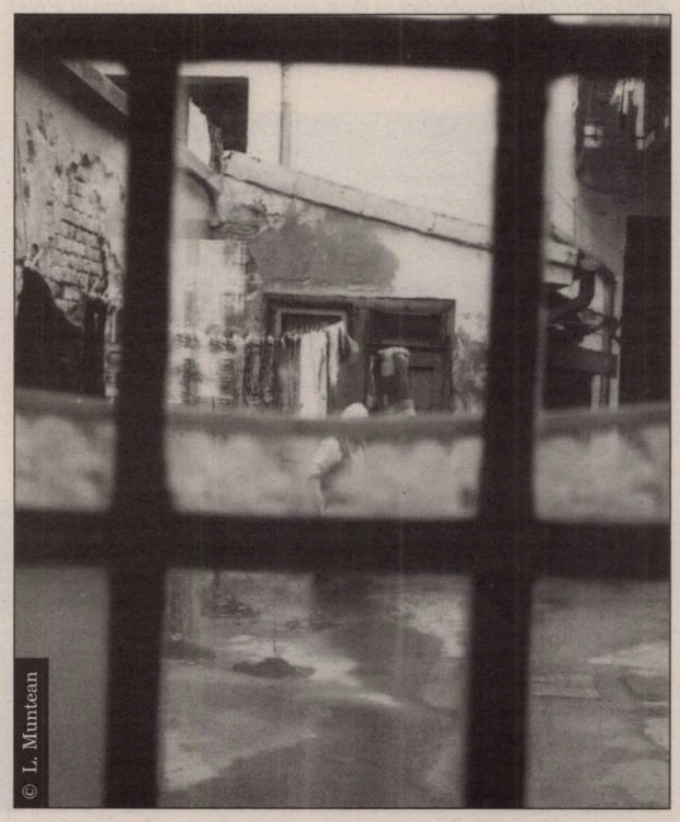

© L. Muntean

Andrei POSTELNICU

Un colaps inexplicabil

La numai un an de la alegerile din noiembrie 2004, România a devenit subiectul unui studiu de caz ce fascinează presa internaţională. Aproape că nu există criteriu, potrivit căruia performanţa României să nu fi bătut vreun record sau să nu fi contrazis zeci, dacă nu sute de ani de istorie şi experienţă.

Astfel, *rating*-ul de ţară al României a ajuns să fie mai scăzut decît cel al Sudanului, la numai şase luni de cînd agenţia Fitch acordase un *rating* ne-speculativ obligaţiunilor guvernamentale româneşti. În timp ce în noiembrie 2004 România avea pentru prima oară un mult-rîvnit statut de investiţie nespeculativă, pînă în mai 2005 starea finanţelor României s-a agravat cu o viteză care a surprins UE, FMI şi Banca Mondială, precum şi analiştii sectorului privat. Agenţiile de *rating* au mărturisit că nici scandalul Enron nu i-a suprins, aşa cum a făcut-o maniera extraordinar de rapidă în care deficitul bugetar al României a sărit la 9% dintr-un produs intern brut ce pare să se contracte pe zi ce trece.

The Economist a declarat într-un editorial că „sub preşedintele Corneliu Vadim Tudor noţiunea de incompetenţă în management-ul macroeconomic a fost redefinită la un nivel pe care nici cel mai pesimist analist nu şi l-ar fi putut imagina, iar măsurile luate de acesta pe plan politic îi fac pe Stalin şi Mao să pară mici copii".

La rîndul lor, specialiştii marilor bănci de pe Wall Street au declarat că sisteme informatice de miliarde de dolari au îngheţat atunci cînd au trebuit să reproducă ceea ce s-a întîmplat în economia românească a anului 2005. Aceşti specialişti au spus că România a reuşit inimaginabilul în atît de multe privinţe, încît modelele de prognoză a crizelor financiare trebuie regîndite radical. „După criza asiatică din 1997-'98 şi cea din Argentina, din 2001, crezusem că am văzut totul, dar românii m-au lăsat fără glas... nu credeam că o economie poate intra într-o astfel de vrie atît de repede", spunea consternat un economist de la Goldman Sachs.

Viteza şi magnitudinea colapsului economic românesc creează imposibilitatea elaborării unei explicaţii clare, spun analiştii. „Este ca şi cum un om ar fi murit subit şi cadavrul i s-ar fi descompus înainte ca autopsia să-i poată fi făcută" – declara un economist de la Bear Stearns sub condiţia anonimatului, terorizat de perspectiva unei răzbunări din partea Guvernului de la Bucureşti.

Analiştii sînt de acord că lipsa oricărei strategii de finanţare a multiplelor primisiuni făcute de dl Vadim Tudor în campania electorală se află la originea situaţiei economiei româneşti. Partidul România Mare, condus de dînsul, pare să fi fost suprins nu numai de propriul succes electoral, dar şi de rapiditatea cu care românii au cerut ca noul guvern să treacă la fapte.

Astfel implementarea programului de reformă culturală a necesitat trei emisiuni de obligaţiuni guvernamentale pe piaţele de capital internaţionale totalizînd 750 de milioane de euro fiecare. În acelaşi timp, programul de asistenţă socială pentru pensionari, copii şi tineret al Guvernului Tudor a fost şi el finanţat cu altă emisiune de obligaţiuni de 850 de milioane de euro.

Rapiditatea cu care au trebuit să fie emise aceste obligaţiuni a forţat Guvernul român să accepte să plătească dobînzi de peste 35% pentru capitalul obţinut. Deoarece noii funcţionari ai Ministerului de Finanţe de la Bucureşti nu au analizat detaliile respectivelor emisiuni de obligaţiuni, Guvernul român a fost suprins să afle că la numai o lună de la emiterea lor le datora deja investitorilor milioane de euro în dobînzi. Incapacitatea de plată a respectivelor dobînzi cu fonduri de la buget l-a făcut pe preşedintele Tudor să impună o taxă imediată de 90% pe veniturile celor mai bogaţi români, ceea ce a dus la declanşarea bruscă a unui val de emigraţie a acestora spre Canada şi Australia, ţări bucuroase să primească mii de specialişti din toate domeniile. Concomitent, marile companii multinaţionale s-au trezit fără forţă de muncă, în timp record, şi multe au recurs la închiderea sau abandonarea capacităţilor de producţie, creîndu-se un adevărat exod al investitorilor, atunci cînd preşedintele Vadim a declarat că străinii trebuie să evacueze România pentru binele lor şi pentru purificarea naţiunii. Guvernul Tudor a preluat controlul asupra economiei, în condiţiile în care nimeni nu pare să ştie cum să o conducă.

Oficiali ai Uniunii Europene şi NATO au declarat că i-a şocat modul brusc în care preşedintele Tudor a sistat demersurile de integrare în UE a României. Declarînd că România nu are ce căuta într-un cuib de depravare ca Europa şi că nici SUA, plină de pedofili, nu îl impresionează, preşedintele Vadim Tudor a spus că România va urma calea propriului său destin mesianic, care i-a fost menit de la Traian şi Sfîntul Apostol Andrei încoace.

Astfel, preşedintele Tudor a retras România din NATO, spunînd că nu poate face parte din aceeaşi alianţă cu Ungaria. Abrogînd Constituţia, preşedintele Tudor s-a declarat şi prim-ministru precum şi ministru de Externe.

În ciuda ordinului executiv al lui Tudor de închidere a graniţelor, românii părăsesc ţara cu miile, deoarece nici măcar forţele armate nu mai văd de ce trebuie să asculte ordinele unui comandant suprem care nu le-a mai plătit soldele de cinci luni.

De la Pyongyang, surse apropiate conducătorului nord-corean Kim Jong-Il au declarat că acesta este intrigat de felul în care Corneliu Vadim Tudor a reuşit să izoleze România de restul comunităţii internaţionale fără a recurge la arme nucleare. Aceleaşi surse spun că dictatorul coreean doreşte să viziteze România pentru un schimb de experienţă cu preşedintele Tudor.

New York, martie 2006

© L. Muntean

Radu Pavel GHEO

Se aprobă

Hai, bă, Dorele, ascultă aici, că ştiu ce spun! Am fost şi io cineva la vremea mea. Păi, pă vremea cînd tu mergeai s-o freci la grădiniţă, io semnam secrete de stat, bă! Uite, pun-te aci şi scrie: Mult stimate şi iubite domnule preşedinte Vadim. Subliniază. Supsemnatul, domiciliat în, la-la-la, astea le ştii şi tu... Acum zi aşa: Mai întîi vreau să vă asigur de tot respectul şi admiraţia mea, pe care le aveţi pentru totdeauna din inima mea de adevărat român. Zi aşa, că aşa trebuie. Cînd lucram la secretariat la Guvern, ete-aşa îi făceau ochii dacă auzea din astea. Ce ştii tu? Aşa. Acum... Doresc să vă informez că şi la alegerile de acum, ca şi la cele de acum cinci ani, şi la cele de acum zece ani, eu tot pe dumneavoastră v-am votat şi-o să vă votez... scrie, bă, dumneavoastră cu D mare, ce-'şti bou? Aşa... tot pe Dumneavoastră o să vă votez, fiindcă sînteţi singurul român adevărat, care poate face ordine în ţara asta de mafioţi, în care străinii ne fură avuţia care e strînsă cu sudoarea poporului nostru oropsit de sute de ani. Aşa, acum stai să ne mai gîndim... Auzi, Dorele, tu nu ai cumva să-mi dai vro cinzeci dă mii dă parai împrumut, că am o trampă cu unul din China, cu nişte pese de-alea de calculatoare. Bun, mersi. Ei, las' că ne-nţelegem noi, oameni sîntem. Ţ-am zis că am io om la Guvern care-l ştiu dupe vremea cînd eram acolo, o fată care am pus-o la protocol. Io personal îi dau scrisoarea asta, să i-o pună pă masă la prima oră şi dacă n-o vede, să aibă ea grijă dă ea, să n-o arunce. Că ştii tu cîte din astea aruncă pă zi? Sute... ce zic io sute...? mii! Ei, dacă între noi nu ne ajutăm... Bun, hai acum să trecem la subiect. Începe paragraf nou, să se vadă, şi zi aşa:

Vă scriu Dumneavoastră – aşa, bă, vezi că prinzi şpilu'? – vă scriu Dumneavoastră fiindcă sînteţi singurul om de pe lumea asta care are grijă de cetăţenii cinstiţi şi patrioţi din ţară. Eu am muncit cincisprezece ani în forţele de poliţie ale patriei şi locuiesc într-o casă veche, care mi-a rămas de la părinţii mei, care şi-au făcut şi ei datoria faţă de ţară şi care stătea să se dărîme, iar eu am investit în ea toate economiile mele. Ca un român adevărat, am fost întotdeauna cinstit şi n-am furat de la nimeni nici un capăt de aţă... da, bă, că prinde asta cu capătu' de aţă! Şi-i place să citească faze de-astea mai şmechere. Hai, că oricum eşti fraier... Să fi fost eu în locul tău! Pă ăla, pă arabu' cu gagicile, cu cît l-ai lăsat? O sută dă mii dă para... Păi, ce-i aia astăzi? Ce mai faci cu o sută dă mii? Io-n locu' tău l-aş fi muls şi astăzi.

De aceea apelez la Dumneavoastră ca la ultima mea scăpare şi a noastră, a tuturor românilor. Vă rog ca pe Dumnezeu să nu lăsaţi un biet român cinstit să fie aruncat afară din propria lui casă, care o are de la părinţii lui cu acte în regulă, fiindcă aşa-zisul urmaş al aşa-zisului proprietar de pe vremea exploatatorilor m-a ţinut în sute de procese şi după ce Justiţia română şi-a făcut datoria şi mi-a făcut dreptate, acest cetăţean străin, domiciliat în Israel, care n-are nimic în comun cu patria noastră, a aranjat să cîştige procesul la Strassburg... auzi, cum dracu' să scrie Strasburgu' ăsta?... să cîştige procesul la Strasbourg şi să primească de la străini această bucată de pămînt românesc. Subliniază românesc. Aşa, acum alt paragraf.

Vă rog foarte mult, stimate şi iubite domnule preşedinte, să anulaţi dreptul de despăgubire în natură şi să transferaţi obligaţia de despăgubire financiară la bugetul de stat, conform legii... aia, parcă 10 din 2012, fiindcă îndrăznesc să spun că este vorba de un imobil de interes public, căci şi eu sînt român şi românii adevăraţi sînt adevăratul interes public. Aşa-i c-am întors-o mişto?

Auzi, pă căcăciosul ăla dă profesor care stătea-n chirie la apartamentul tău... ei, ăla din Drumu' Taberei, cîţi profesori ai în chirie? L-ai dat afară? Că mi-ar trebui mie vreo două săptămîni, am nişte ruşi care vin cu marfă grea şi nu ştiu unde... Da, măi, nu te las io! Şi cu casa nu-ţi face griji. Dacă pune Vadim parafa şi scrie că se aprobă, am io un om care aranjează restul cu Finanţele.

La sfîrşit ar fi frumos să scrii şi vro două versuri, că-i place. Aici nu mă pricep. Zi şi tu ceva cu Vadim şi iubim. Conducător de seamă care-l votăm şi-l iubim român tă-tă-tă-tă... Vadim. Nu ştiu. Cheamă-l pă profu' ăla şi dă-i o sută de parai, că-ţi scrie o carte întreagă. Şi pentru o sută dă parai te pupă şi-n cur. Şi n-avea nici o grijă, atîta putere mai avem noi în ţara asta. Semnează cu stimă,

***

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Ducerea de nas

„Comunicare, comunicare, comunicare". Acestea ar fi, după părerea dlui Jonathan Scheele, şeful Delegaţiei Comisiei Europene la Bucureşti, cele trei priorităţi ale României legate de aderarea la Uniunea Europeană. Dl ambasador Scheele – care, cu eficienţă şi tenacitate, urmăreşte pas cu pas îndeplinirea criteriilor de aderare, uneori mai bine decît o fac instituţiile româneşti – a pus punctul pe i. Într-un fel, informarea corectă a publicului, comunicarea dintre autorităţi şi cetăţeni sînt probleme mai importante chiar decît criteriile strict economice ori decît corupţia. Pentru ca aderarea României să fie însoţită nu doar de un răsuflet naţional de uşurare („of, bine că ne-am văzut şi-n Europa!"), dar şi de o cunoaştere reală a avantajelor şi dezavantajelor, a problemelor rezolvate şi a celor rămase, nu este suficientă „bifarea" capitolelor negociate. Mai este nevoie şi de o informare a cetăţenilor în legătură cu ce-i aşteaptă, de un dialog eficient între autorităţi şi public, de o *dezbatere* permanentă. Pentru ca românii să-şi creeze o identitate europeană, cultura dialogului trebuie să intre, şi la noi, în reflex: ţările UE, dincolo de diferenţele dintre ele, au în comun, printre altele, tocmai această cultură a dialogului şi a dezbaterii chestiunilor de interes public.

Or, tocmai aici stă importanţa problemei. O comunicare eficientă se construieşte în timp, printr-un proces complex, care presupune o modificare a atitudinii autorităţilor faţă de cetăţeni. Or, guvernanţii noştri încă se poartă arogant, să răţoiesc – recurgînd la argumente de autoritate – la organizaţiile civice care îi iau la întrebări ori îi critică (vezi, de exemplu, enervarea cu care premierul a reacţionat la iniţiativa Coaliţiei pentru un Parlament Curat), fac orice pentru a ascunde de ochii presei cît mai multe informaţii, în schimb se înconjoară de reporteri „binevoitori" care să relateze „pozitiv" tăierile de panglici şi celelalte acţiuni de cucerire a electoratului. Această campanie electorală a demonstrat, mai bine ca oricînd, că nu sîntem copţi pentru Europa. „Dezbaterile" televizate între candidaţii la preşedinţie au fost, de fapt, nişte serii de întrebări şi răspunsuri în care fiecare şi-a spus lecţia cu care a venit de acasă: publicul nu a putut vedea nici duel între argumente, nici confruntare de idei. Unele întrebări erau potrivite mai degrabă pentru emisiuni de divertisment, iar „horoscopul candidaţilor" din „Seara preşedinţilor" transmisă pe Antena 1 introducea o notă de derizoriu în competiţia politică, de parcă victoria în alegeri ar depinde mai degrabă de astre şi de noroc decît de programe şi calităţi ale candidaţilor. În schimb, în ciuda tuturor reglementărilor care încercau să prevină „campania electorală mascată" (unele aberante, precum aceea care permite apariţia candidaţilor la radio şi TV doar de luni pînă vineri), l-am putut vedea pe preşedintele Iliescu la frizer şi pe premierul Năstase cocoţat pe un tractor de epocă, la Tîrgul „Indagra". Pe de o parte publicului i se refuză cu încăpăţînare accesul la dezbateri vii şi directe, pe de altă parte, i se strecoară pe sub uşă „ştiri" din care preşedintele Iliescu şi premierul Năstase trebuie să iasă mai umani, mai „de-ai noştri"... Un amestec de nepăsare faţă de public şi dorinţă nestăpînită de a *controla* ce şi cît află oamenii au condus la o campanie televizată destul de subţire, împănată cu încercări de manipulare, părînd a spune „dumneavoastră doar votaţi-ne, de restul ne ocupăm noi...".

Pentru o ţară care se vrea pregătită să adere la UE peste doi ani, este un mesaj foarte prost. Vom fi cu adevărat cetăţeni europeni cînd vom şti să respingem tendinţa conducătorilor noştri de a ne duce de nas.

Victor-Iulian TUCĂ

Comisia Barroso: un nou început

Totul este bine cînd se termină cu bine, aşa ar putea fi caracterizat votul final al Parlamentului European de la Strasbourg prin care Comisia Barroso a fost aprobată, după o criză caracterizată de parlamentarul socialist Michael Cashman ca fiind „una constructivă".

Cu două săptămîni în urmă, PES şi mai ales Alianţa Liberal-Democraţilor Europeni, un grup extrem de atent şi la evoluţiile politice din România, îşi exprimase făţiş dezaprobarea faţă de declaraţiile fostului Comisar desemnat iniţial să conducă Justiţia şi Afacerile Interne.

Parlamentarul Chris Davis se exprima ironic, afirmînd că nu ar avea nici o obiecţie să i se acorde domnului Butiglione responsabilităţi în domeniul agriculturii sau transportului, însă o asemenea persoană care consideră că locul femeilor este la bucătărie, iar cel al homosexualilor în iad, nu poate avea atribuţii în domeniul promovării egalităţii şanselor. Schimbarea acestuia cu Franco Frattini, precum şi transferarea lui László Kovács, acuzat de incompetenţă şi lipsă de vizune, de la Energie la Taxe a redat încrederea în Comisia Barroso atît a liberalilor, cît şi a majorităţii Partidului Socialist.

De remarcat că împotriva Comisiei au votat Jean-Marie Le Pen, apoi cei trei membri ai Partidului Flamand de extremă dreapta, Vlams Block, scos recent în afara legii în Belgia, precum şi majoritatea Grupului Independenţei şi Democraţiei, care include şi Partidul Britanic Independent (UKIP), militant pentru ieşirea ţării lor din Uniunea Europeană.

Dintre parlamentarii cunoscuţi pentru activităţile lor în privinţa României este de notat că Emma Nicholson, Chris Davis şi M. Cashman au votat în favoarea Comisiei Europene, în timp ce Pierre Moscovici, raportorul Parlamentului pentru statul român, a votat împotrivă.

„Sînt foarte mulţumit – declara Romano Prodi – să văd o clară majoritate exprimată în Parlament în favoarea Comisiei Barroso. Acest rezultat trimite un puternic mesaj în favoarea rezolvării problemelor stringente cu care se confruntă Uniunea Europeană. Este un moment crucial pentru integrarea europeană, iar Europa are nevoie de îndrumarea hotărîtă a Comisiei." Aceeaşi Comisie, încheia Romano Prodi, trebuie să-şi concentreze eforturile pentru apărarea păcii şi a stabilităţii pe o scenă internaţională extrem de fierbinte.

De altfel, Jose Manuel Barroso, în discursul său către Parlamentul din Strasbourg, reafirmă rolul pre-eminent al Uniunii Europene şi necesitatea consolidării poziţiei de lider în politica externă şi promovarea valorilor fundamentale – pacea, justiţia socială, stabilitate şi dezoltare susţinută.

În final, este de remarcat efortul constant al liderilor europeni de a defini în planul politicii externe a Uniunii Europene, o poziţie coerentă şi de a adopta un alt punct de vedere în soluţionarea actualelor crize din Orientul Mijlociu. O orientare interesantă de urmărit în condiţiile unui nou început.

Bruxelles

„Afacerea Barrot" disecată legal

Comisarul European pentru Transporturi, Jacques Barrot, şi preşedintele Barroso au trimis Parlamentului o scrisoare de „explicaţie" în ceea ce priveşte o amnistiere din 2000 acordată lui Barrot într-un scandal de finanţare ilegală a partidului. În scrisoare, Barrot se pare că argumentează că nu a avut nici un motiv să menţioneze afacerea pentru că, după amnistiere, chestiunea a fost ştearsă din anale, conform legilor franceze.

În ziua investiturii Comisiei Barroso a fost scos la iveală faptul că Barrot ar fi primit o sentinţă de opt luni cu suspendare în anul 2000, ca urmare a implicării într-o escrocherie legată de finanţarea partidului.

„În multe alte ţări ale UE condamnarea sa l-ar descalifica pentru ocuparea unei funcţii publice, iar o astfel de amnistiere ar fi de neconceput", a spus liderul Alianţei Liberalilor şi Democraţilor Europeni, Graham Watson.

EurActiv.ro, 23 noiembrie 2004

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

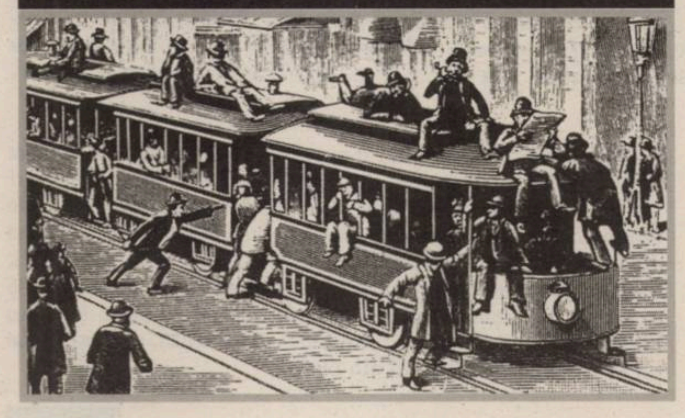

Despre alţii

Discuţiile despre străini sînt, de cele mai multe ori, fascinante. Motive de toate felurile ne cenzurează cînd e vorba să ne spunem părerea despre o rudă sau despre un prieten – cînd cunoaştem bine pe cineva, un fel de respect pentru complexitatea naturii umane ne face să fim circumspecţi, să nu ne angajăm categoric, să lăsăm loc de întors. Despre străini însă, oricine e gata să se exprime liber, oricine are păreri bine articulate, convingerile sînt solide, nuanţa nu mai are rost. Cu cît mai depărtat este subiectul, cu atît mai dezinhibată este descrierea.

Puţine plăceri mai mari cunosc în Bucureştiul meu decît să-mi ascult compatrioţii cum îşi dau cu părerea despre alte locuri, despre alte seminţii, despre obiceiurile şi legile lor, despre străzile lor şi limba lor, despre hainele şi despre mîncarea lor. În mintea bucureşteanului, fie că circulă cu tramvaiul, fie că circulă cu „jeepanul“, lumea e bine ierarhizată, categoriile sînt clare, popoarele sînt fidele unor trăsături distinctive, ceea ce explică perfect dinamica istoriei.

În general, ce credem noi despre străini e un subiect mai puţin important decît ce cred străinii despre noi. Înţeleg de ce e aşa: ţară mică, frustrări multe. Dar nu îmi convine deloc, fie şi pentru că o mai largă cultivare a dezbaterilor despre alţii poate să ne mai relaxeze şi să ne mai dea oleacă de încredere, dacă asta e ceea ce ne lipseşte. Oricum, nimic nu e mai savuros decît să asculţi oamenii de pe-aici vorbind despre oamenii de pe-acolo. Se amestecă prejudecăţi, imagini deformate de fantasme sau de coşmaruri ascunse, provincialisme şi aere de superioritate, judecăţi sigure şi fabulaţii de genul rinocerului cu al doilea cap în loc de coadă. Sursele de informaţii sînt, bineînţeles, variate. O rudă care are un vecin care are un nepot care a stat şase luni la nemţi – să vezi ce zice ăla! Sau o revistă sau ceva pe la televizor sau cîte o discuţie surprinsă între doi care au fost acolo sau fotografii comentate de turişti trecuţi în viteză prin acele locuri.

Cu o reverenţă către maestrul Flaubert, încerc şi eu, mai jos, un mic dicţionar al ideilor primite de-a gata pe care le ronţăie între ei românii de azi, prin pieţe, pe la cîrciumi de toată mîna, prin gări, pe la stadioane sau pe la *talk-show*-uri, cînd vine vorba despre alţii.

Americanii – sînt cam proşti, nici n-au auzit de Eminescu. Norocul lor e că au dolari. Sînt aroganţi şi enervează pe toată lumea. Cauboi, pac-pac... Ce caută, dom'le, în Irak?

Arabii *(nediferenţiat)* – misterioşi, să fii atent că bagă cuţitu' fără să stea multă vreme la discuţii, fanatici. Au petrol. Foarte bogaţi. Au harem şi îl iubesc în taină pe Osama bin Laden. Kebab *(vezi şi **Turcii**)*. Aur. Aşa sînt ei...

Australienii – prea departe.

Basarabenii – săracii de ei! Au uşi care se deschid şi se închid metafizic: „înspre sine“ şi „dinspre sine“. Sînt în gheara ruşilor. Fraţii noştri de peste Prut.

Bulgarii – cărăuşii Europei, ceafă groasă, *naruşenia*, castraveciori divini, de vreo patru ani sînt înaintea noastră, ceea ce e scandalos!

Cehii – naţionala de fotbal foarte bună, Primăvara de la Praga cînd Ceauşescu a refuzat să participe la invazie, bere excelentă. Ţară mică, dar băţoasă. Praga – ce minunăţie de oraş!!! Havel.

Chinezii – peste un miliard, tu îţi dai seama? E plin de ei peste tot în lume, unde te-ntorci, dai de unul. Rasa galbenă, dom'le. Vine peste noi.

Englezii – umor sec, la care rîd doar ei şi alţi cîţiva sofisticaţi. Ceaţă. Au ceva cu Mutu. Conduc pe partea cealaltă.

Elveţienii – curăţenie ca-n farmacie. Ceasuri. Referendumuri. Plictis.

Evreii – conduc lumea... Cum nu vedeţi? E atît de clar...

Francezii – zgîrciţi din cale-afară. Avem o relaţie specială cu ei pentru că sîntem francofoni. Bucureştiul a fost Micul Paris. Îşi vorbesc limba destul de bine, deşi ai senzaţia că nu şi-o merită întotdeauna – oricum, cel mai mare stilist în literatura lor a fost tot unul de-ai noştri.

Grecii – pătimaşi şi bruneţi. Ce insule! Ca ei eram, dacă nu aveam comunism.

Indienii – nici ei nu-s puţini. Cultură veche. Yoga. Mănîncă cu mîna. Raj Kapoor. Eliade a fost în India.

Italienii – palavragii şi zgomotoşi. Au cel mai tare campionat de fotbal din lume. Pizza şi paste. Mafia. Sînt bruneţi şi dau cu gel în păr.

Japonezii – muncesc toată ziua ca nişte nebuni. Mici de înălţime, dar tenace. Deştepţi ce n-a văzut Pămîntul! Rîd şi se-apleacă tot timpul.

Machedonii – Becali. Toţi Becali, şi Gigi şi Giovani.

Nemţii – reci, exacţi, fără imaginaţie. Ordine şi disciplină. Un rege neamţ ne-a făcut oameni. Nici acum nu ne-au iertat că i-am trădat în două războaie mondiale. Nu ştiu să trăiască viaţa, dom'le...

Polonezii – Solidaritatea. Beau de sting. Cîrnaţi. Papa e polonez.

Ruşii – vodcă, Cehov, Putin. Departe de ei e mai bine. Oamenii cu oarece educaţie deosebesc marea cultură rusă de comunism. Kremlin. Ierni cumplite, Siberia.

Sîrbii – oameni dintr-o bucată. Pe vremea lui Tito lucrau în Germania şi aduceau banii în ţara lor. Cei mai buni vecini: ei şi Marea Neagră.

Spaniolii – cei mai latino dintre latino, fac petreceri toată ziua şi dansează izbind frenetic cu tocurile în podele. Corida. Galacticii. Cîntă de *corazon*.

Suedezii – mai ales suedezele, care fac un fel de turism vinovat în sudul Europei, pentru că bărbaţii lor sînt într-o situaţie mai grea (aici, întotdeauna, românul clipeşte cu aer de cunoscător, căci şi el se simte „în sudul Europei“ cînd vine vorba de suedeze).

Turcii – ce ciudat, ne-am bătut patru secole cu ei şi acuma uite ce prieteni buni sîntem. Kebab şi la ei. Prima noastră Mecca postrevoluţionară a fost, totuşi, Istanbulul.

Ungurii – chestie delicată, şi astăzi vor Ardealul!

libertatea de impresie

Natură civilizată

Fie-mi cu iertare dacă scriu despre una din problemele mai puţin „înalte“ din ţara asta. Adică despre chestiunea trecerii de la mentalitatea ţărănească potrivit căreia *în spatele casei, tăt e numai o budă şi poţi să stai unde doreşti,* la ideea de deplină curăţenie şi confort pentru operaţiuni fireşti, cu care fiecare om îşi pierde în total luni bune din viaţă. În ciuda greutăţilor, civilizaţia înaintează. Au fost descoperite celebrele „toalete ecologice“ de care s-au umplut parcurile şi bulevardele oraşelor. Se constată însă că ecologia nu are legătură cu igiena. Dar am văzut deunăzi la Ateneu şi lucruri mai impresionante: toalete cu marmură şi oglinzi mari, lucind de curăţenie, mirosind a beţişoare parfumate şi în care, în pauza concertului, treceai printre lungi şiruri de domni eleganţi, în costum şi cu cravată, care, imperturbabili, făceau, cu toţii, ca orice domni... pipi. Cu vreo cîteva decenii în urmă ar fi avut şi pălării. Mi-am adus aminte că totuşi în Anglia am văzut ceva în plus. Şi anume, pisoare puse la înălţimi diferite, aşa încît „clienţii“ să le poată alege, în funcţie de propria lor înălţime (într-o economie puternică ofertele sînt mai variate). Dar nici asta nu rezolvă decît problema cea mai simplă a bărbaţilor. În ce priveşte restul, în locurile publice rămîne mereu complicata dilemă: un scaun pe care ai reţineri în a te aşeza sau sistemul turcesc pe care nu toată lumea are „ştiinţa“ de a-l folosi? Japonezii au inventat cică tot felul de instalaţii mirobolante de curăţare şi dezinfectare automată. Pînă la tehnologia lor mai avem, aşa că trebuie să ne căutăm soluţii mai simple. Unele benzinării au descoperit secretul, de altfel de mult cunoscut în Occident: colacele de hîrtie de unică folosinţă. Puse într-un plic steril, din care se rup asemeni prosoapelor de hîrtie şi care apoi se aruncă. Acelaşi lanţ de benzinării a introdus şi un fel de condică în care angajaţii sînt înscrişi în mod egal, prin rotaţie, să facă de serviciu la curăţenia din locul cu pricina. Dacă găseşti murdar, consulţi tabelul de pe uşă, vezi cine e responsabil în acea zi, îl identifici apoi prin benzinărie după ecusonul din piept şi, teoretic, îl poţi trimite chiar discret să-şi facă treaba aşa cum se cuvine. Responsabilizarea şi echitatea însoţesc soluţia tehnică simplă şi ieftină. Calea cea mai dreaptă spre civilizaţie; cu condiţia să găseşti o soluţie şi pentru nea Ghiţă cu basculanta care merge *tăt în spatele benzinăriei unde poate sta în orice loc*...

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

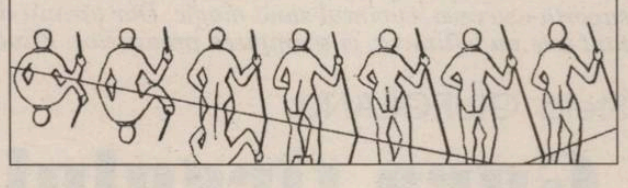

Goana cu coşul

Am scris, de nenumărate ori, despre febra cumpărăturilor, din primele supermarket-uri, gen Nik, Mega-Image, sau Angst. Era entuziasmul începuturilor şi al descoperirii abundenţei şi opţiunilor. Treptat, supermarket-urile nu numai că s-au înmulţit, dar parcă nu au mai făcut faţă bruscului *boom* al consumului: oamenii căpătaseră o febră a abundenţei, măcar vizuale. Vorba şoferilor de taxi – comentatorii populişti neautorizaţi ai tranziţiei – românul, pe de o parte, se plînge cît e de sărac, şi, pe de alta, uitaţi-vă ce cozi sînt la magazine. Pe fundalul acestei febre au apărut superioarele supermarket-urilor, hipermarket-urile. Ţin minte că pe tema termenului am mai speculat: chiar şi în *DEX*, „hiper“ înseamnă „excesiv de“, ceea ce depăşeşte înţelesurile mai tangibile de „peste“, „deasupra“, „foarte“ ale lui „super“. Excesul este una din caracteristicile esenţiale ale hipermarket-urilor, care nu-ţi oferă strictul necesar, ci te ispitesc, pe faţă, să-ţi depăşeşti necesităţile.

Vorbesc în cunoştinţă de cauză, pentru că nu o dată am dat ture de Cora sau Carrefour (cele mai „bătute“ din hipermarket-uri) fără a avea nevoie de ceva anume (ba chiar după ce îmi cumpărasem deja strictul necesar de la mai micile şi mai puţin pretenţioasele magazine din vecinătate). Recent, am fost la Carrefour duminica, avînd aproape tot ce-mi trebuie în casă: a fost mai curînd dorinţa băiatului mei de 8 ani, pentru generaţia căruia computerul, mobilul, hipermarket-ul şi fast-food-ul sînt cele patru divinităţi. Nu pot da însă în totalitate vina pe el, pentru că, pe undeva, la originea utopiilor lui stau eu, adept necondiţionat al consumului în faza sa iniţială, şi degeaba ceva mai sastisit în etapa mai coaptă – pentru că deprinderile erau gata formate şi imprimate ca ritualuri de familie mijlocie.

Pe scurt, atunci cînd nu ai nevoie de mare lucru şi alergi cu coşul printr-un hipermarket (obligat şi de imensul şi grăbitul şuvoi de cumpărători din jurul tău), obsesiile teoreticienilor genului (deja-amintiţii Ritzer şi Baudrillard) se simt pe propria-ţi piele. Supralicitînd poetic, nebuna cursă cu coşul e o goană, aplicată, după fericire. Obiectele din rafturi, mai ales cele cu un grad mai scăzut de utilitate, ţi-o pot asigura: călduţul kitsch-ului familiar, fără tulburarea fiorilor estetici, cît şi protecţia aglomerării sînt o garanţie a celei mai la îndemînă forme de fericire. Refacerea, chiar într-o măsură mai mică, a panopliei de obiecte a hipermarket-ului aduce acasă o parte din fericirea de acolo.

Nu toţi consumatorii îşi permit *shopping*-ul inutilitar. Am observat însă că şi cei care nu şi-l permit, pe faţă, aspiră, de fapt, la el, şi-l practică pe şest. O astfel de consumatoare, cu un venit submediu, frecventează, sistematic, celebrul Cora. Pretextul: reducerile. În perioadele respective, doamna în cauză cumpără orice e redus, chiar dacă, de fapt, familia ei nu are nevoie de 5 kg de făină sau tot atîtea de zahăr sau mălai. Este o modalitate permisă şi morală de a intra în rîndul lumii, asigurînd şi stabilitatea alimentară a familiei. De asemenea, cumpărăturile de acest tip îţi oferă şi dramul de risc necesar pentru a sparge monotonia unei existenţe prea gospodăreşti: participarea la jocurile şi concursurile adiacente unde poţi cîştiga orice, inclusiv o maşină. Chiar dacă nu cîştigi niciodată, în viaţa ta se poate întîmpla ceva senzaţional, şi ai despre ce să vorbeşti cu vecinii.

O altă categorie de persoane îşi poate găsi locul aici: fomiştii conştiincioşi de pe vremea lui Ceauşescu, care stăteau la cozile infernale de nevoie, socializînd, dacă putem spune aşa, într-un mod negativ. Acum, chiar dacă o parte dintre ei, pensionari fiind, nu mai au bani pentru provizii serioase, tot îşi permit să-şi mai cumpere 200 de grame dintr-una sau alta, într-un mod experimental, şi să socializeze, de astă dată, pozitiv (în mare măsură, tema negativă a preţurilor excesive rămînînd şi ea, nu neapărat în prim-plan) cu tovarăşii de coadă.

Altfel, pe lîngă periplul contra cronometru (datorat concurenţei cu ceilalţi *shopper*-i care nu te lasă în afara vîrtejului lor comunitar) căruia trebuie să-i faci faţă în goana după propria-ţi fericire risipită în produse, hipermarket-ul îşi lasă şi altfel amprenta asupra ta: după cîteva ore petrecute acolo, într-o baie de culori şi informaţii, pierzi, într-o oarecare măsură, cel puţin, contactul cu exteriorul. Nu mai vrei să mai pleci din templul comerţului, unde poţi mînca, bea, vremea de afară nu contează, iar identitatea ţi se pierde în masa de consumatori.

LEGEA TRECE, PIEŢELE RĂMÎN

*În ultimele luni ne-a fost dat să auzim despre o mulţime de măsuri care se doresc a fi luate. Aplicabile sau nu, important era ca ele să fie populare, să sune bine în urechile electoratului. Şi dintre ele nu putea lipsi, bineînţeles, mercurialul. Un as scos din mînecă în momente delicate ale unei guvernări. Nu contează că economia liberă nu suportă aşa ceva, cuvîntul sună magic. Dar ţăranii din piaţă ştiu prea bine ce înseamnă perioadele cînd se înăspresc controalele. Ele vin şi trec. Şi efectul lor cel mai important este nu ieftinirea, ci scumpirea produselor. Fiindcă inspecţiile sînt şi ele incluse în preţ. (**A. M.**)*

Stela GIURGEANU

Gura tîrgului

Mult zgomot...

La sfîrşit de an şi de mandat, la începutul lunii octombrie, ministrul Blănculescu s-a hotărît. Corupţia din pieţe, specula şi mafia vor fi eradicate. Aşa că, odată cu emiterea unei Hotărîri de Guvern, ministrul a anunţat, în mai multe conferinţe de presă, începutul sfîrşitului speculei în pieţe. Hotărîrea de Guvern, care prevedea din capul locului că *doar* producătorii vor putea să vîndă de acum încolo în piaţă (excluzîndu-se astfel intermediarii care ridică preţurile prin adaosuri nejustificate), părea dornică să atace, pe toate flancurile, încolţind fără „milă" sau „clemenţă", deci fără prea mari şanse de scăpare, corupţia şi mafia pieţelor, interpunîndu-se astfel între speculanţi şi plasa pe care toţi orăşenii o iau la piaţă.

În primul rînd, zicea Hotărîrea, dovada apartenenţei la glie se va face de acum încolo *doar* printr-un certificat în original, fiind excluse copiile, atît de uşor falsificabile. Noile certificate vor menţiona, de azi înainte, suprafeţele cultivate, produsele şi cantităţile obţinute, incluzînd totodată numele producătorului/vînzătorului la tarabă. Măsura avea să fie urmată, bineînţeles, de controale înăsprite atît în rîndul comercianţilor, cît şi în cel al emiţătorilor (în genere, primăriile).

Apoi, mai declama entuziastă Hotărîrea, preţurile medii ale produselor, pe care *doar* producătorii le vor stabili produselor muncii lor, vor fi anunţate dis-de-dimineaţă la radio! Astfel încît, de cum se crapă de ziuă, cetăţeanul să fie bine instruit de postul naţional şi să ştie exact cît trebuie să dea pe cartofi, cît pe ceapă, morcovi sau salată. *La pièce de résistance,* Poliţia Pieţelor, a fost anunţată şi ea, dîrză şi mai hotărîtă ca oricînd, de către aceeaşi Hotărîre, aplicabilă din dimineaţa zilei de 4 octombrie. Zi şi noapte, echipajele alcătuite, deocamdată, din jandarmi şi poliţişti (urmînd, cît de curînd, şi instaurarea detaşamentelor de pensionari) vor patrula şi în lung şi în lat, printre zarzavaturi, stîrpind, fără milă, orice formă de ilegalitate, „contribuind la eliminarea speculei din pieţe", controlînd „în premieră producătorii agricoli, prinşi cu nereguli sau furînd la cîntar" (furtul la cîntar urmînd să fie incriminat penal printr-un viitor proiect de lege).

...un of...

La o lună după lansarea Hotărîrii, cu surle şi trîmbiţe, chiar în Piaţa Obor, considerată de ministrul Blănculescu drept „cea mai mare şi cea mai reprezentativă piaţă din România", unde „dacă vom reuşi să facem ordine, o vom face în pieţele din întreaga ţară", l-am găsit, însă ostracizat de restul pieţei, la o tarabă improvizată din cutii de carton, acoperit de ploaie cu o pelerină (improvizată şi ea dintr-un plastic), pe ţăranul român. Zgribulit sub o tonă de riduri şi griji, Ghiţă, de felul lui de pe lîngă Giurgiu, a venit, la îndemnul domnului ministru şi sub sabia Hotărîrii, în persoană, să dea mîna cu cumpărătorii. „Pînă acum", îmi zice, n-a venit nici dracu' să-l întrebe ceva. „Pînă acum", îmi mai zice, avea un băiet cu care făcea toată afacerea. Adică, vezi dumneata, el are treabă multă pe acasă, cu gospodăria. Nu prea are cum să lase toate treburile baltă, adică să facă şi cîmpul, să vină să şi vîndă. Aşa că vorbea cu Florică, intermediarul, băiet bun, îl cunoşteau vecinii, stăteau la tocmeală şi, în final, băteau palma. Îi dădea atîtea lădiţe de roşii, atîţia saci de morcovi... Lua banii şi dădea marfa. Simplu. Mai departe nu-l interesa. Florică se descurca el, n-avea grija lui. „Iar, acum", acum îi e frică... Cică nu mai e voie să vîndă decît producătorul... Florică?... Păi ce, ăla e producător? A trebuit să fugă, în dreapta şi-n stînga, după blestemăţiile alea de certificate, a bătut pe la uşi şi a cheltuit o groază de timp şi relaţii (adică fă rost de maşină, bagă bani în benzină etc...), le-a scos pînă la urmă şi, de două săptămîni încoace, cu certificatul nou în buzunar, este nevoit să facă naveta Giurgiu-Bucureşti. Uneori, peste noapte trebuie să doarmă în maşină... cu marfa... şi acolo e un frig de n-ai văzut aşa ceva, în cutia aia de metal se face mereu frig... În loc să stea el acasă, liniştit că a bătut palma cu Florică, iaca, ajunge să bată coclaurii, la vîrsta lui, de spaima unei Hotărîri.

...şi o neschimbare la faţă!

Varză. Cartofi. Murături. Mărar. Haine. Ceapă. Ardei gras. Kiwi. Pătrunjel şi ardei iute. Rechizite. Gogoşari. Portocale. Adidaşi. Castraveţi. Fasole. Dovleci, dovlecei şi mere. Banane şi praz.

Piaţa Crîngaşi arată la fel. Piaţa Drumul Taberei arată la fel. La fel arată şi Oborul şi Amzei. La fel şi preţurile, la fel şi orînduirea. Înăuntrul pieţei, intermediarii. În afara ei, ţăranii.

„O tarabă *în* piaţă costă 100 de mii"... îmi spune Vio, pe după un batic gros şi o tarabă de varză şi ţelină, asezonată cu verdeţuri. Ţăranii preferă să îşi „tragă" o tarabă improvizată în afara pieţei, că e mai ieftin şi majoritatea nu-şi poate permite şpaga pentru luxul de a sta acoperiţi sub oblăduirea acoperişului de piaţă.

Controale? Ce controale? Adică alte controale? Mai vin unii şi mai cer bani pentru tarabele ilegale, cele improvizate... altfel? Nu, cel puţin în Crîngaşi... nu au auzit, nu au văzut... Poliţia Pieţei? Au auzit, dar n-au văzut... Certificate? Are, cum să nu, da' certificat a avut din totdeauna... *S-a schimbat ceva?*

„Păi, dacă bagă controale – îmi spune un cetăţean – o să se schimbe; dar asta înseamnă *nu* că se vor micşora preţurile, ci din contră!" *Adică?* „Adică o să se dea şpagă şi la inspectori, după ce că ţăranul e nevoit să dea şpagă să apuce şi el să vîndă în piaţă. Automat, adică, va fi nevoit să mai salte o ţîră din preţul produsului! Aşa că, mai bine o lasă baltă, corupţia asta nu se vindecă ea începînd din piaţă!"

FUNDAŢIA „GHEORGHE URSU" ORGANIZEAZĂ

CONCURS

eseu pentru elevii de liceu

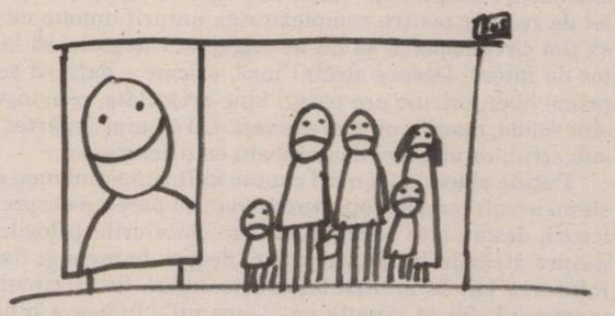

PUBLIC ŞI PUBLICITATE

PUBLICITATEA ÎNTRE NECESITATE, DIVERTISMENT ŞI MANIPULARE

- campaniile electorale: între publicitate şi manipulare?
- reclama – un rău necesar?

Lucrările vor avea până la 7 pagini dactilografiate la două rânduri sau echivalentul scris de mână citeţ sau pe computer, vor fi semnate şi se vor menţiona coordonatele: clasa, liceul, adresa de domiciliu, telefonul (e-mail dacă este cazul).

Lucrările vor fi expediate până la 5 ianuarie 2005 pe adresa *Fundaţia „Gheorghe Ursu"*, Calea Victoriei 120, sector 1, căsuţa poştală 177, oficiul poştal 22, Bucureşti, cu menţiunea *Pentru Concurs*

PREMII:

Locul I: 3.000.000 lei
Locul II: 2.500.000 lei
Locul III: 2.000.000 lei
şi menţiuni
în valoare de 1.000.000 lei

SUCCES!!!

Adina POPESCU

Viaţă de „pieţar"

„Nu mai există ţărani adevăraţi!", mărturiseşte cu părere de rău o doamnă şic, pe la patruzeci de ani, în timp ce-şi încarcă sacoşele în Opel-ul parcat în faţa Pieţei Gemeni. „Nu vă uitaţi la feţele lor? Ăştia-s numai nişte prefăcuţi... Nici nu mai ştii de la cine cumperi, te mai păcălesc şi la cîntar... Uitaţi ce am luat: mere din Spania, da' măcar ştiu că-s bune..." Cucoana oftează şi porneşte motorul Opel-ului. În urmă cu cîteva minute, strîmbase din nas la merele lui nea Gheorghe, „prăpădite, pipernicite şi d-ta vrei treizeci de mii pă ele!? Îţi baţi joc de mine, nu-i aşa?"

Piaţa Gemeni, fostă Galaţi e considerată una dintre pieţele cochete din capitală; nu se compară cu piaţa Dorobanţi, piaţă de lux cu preţuri umflate mai ceva ca roşiile turceşti, dar nici cu piaţa Obor, fostul paradis al tarabagiilor cu chiloţi şi cu şosete. Totuşi... „aicea vine numa' boierime, oameni de elită şi se zgîrcesc şi pentru cinci sute de lei", ne spune Gheorghe Lungu. Are 77 de ani şi e din Voineşti. Nea Gheorghe este cunoscut în toată piaţa, ca „un moş mişto care ştie să zică bancuri", după cum mărturiseşte Gigi, care vinde pungi din plastic cu „Malboro", le amuză teribil pe fetele de la „Mezeluri-brînzeturi" şi-i îmbată sistematic cu ţuică „naturală de prună" pe cei doi vînzători de la buticul de unde-şi mai cumpără cîte un suc „fanta, frutti, orice e bun; înainte nu beam sucuri d'astea, mai făcea baba mea cîte un sirop de coacăze, da' parcă nu-mi plăcea aşa tare ca sucurile care se vînd acuma..." Aşa că, pentru a-l provoca la o discuţie, îi cumpăr o cola. Brusc, e cuprins de o energie suspectă şi începe să turuie. Se consideră un „ţăran autentic", căci zice că el la ţară s-a născut şi la ţară o să moară. Recunoaşte că pentru tineri e greu, „vor să plece, nu le place munca asta grea, de la ţară, le place la oraş să lenevească, că aşa i-a învăţat comuniştii..." E mulţumit de legea fondului funciar, în 1990 şi-a recuperat 3 ha şi jumătate de pămînt, numai livadă.

Gheorghe Lungu a fost angajat la cooperativă timp de 22 de ani, ca vînzător, iar acum e pensionar de 15 ani. Nu-i place să vorbească despre politică, deşi se uită la televizor „la toate posturile băgate prin cablu". Îi este indiferent cine e la conducerea ţării, căci, după părerea sa „toţi la fel sînt... ce mi-e d'alde Iliescu, ce mi-e Băsescu... nu-i ăsta, e altu'!". Totuşi mărturiseşte, pe un ton ceva mai scăzut – ca să nu-şi supere pe nici unul dintre clienţi – că „Vadim e bun, poate pune la punct treburile că e om deştept; scoate cărţi din alea groase, cred că a fost pe la şcoli înalte".

Nea Gheorghe bea în fiecare dimineaţă „o cafeluţă" înainte să se apuce de treabă. Uneori mai bea cafea şi în timpul zilei cînd îl apucă somnul, însă ţuică numai seara, la masă. Nu-i pretenţios la mîncare, mănîncă ce-i pune „baba" pe masă.

Vine la Bucureşti o dată la patru, cinci zile şi stă „în gazdă" pînă cînd îşi termină marfa. E fericit că are unde sta, „mai pe la unu', mai pe la altu'" şi le plînge de milă „la băieţii ăia cu cartofii care de două nopţi dorm în piaţă". Băieţii cu cartofii, aflaţi ceva mai la o parte, înfofoliţi în pleduri, îl aprobă dînd din cap şi tuşind demonstrativ. Dacă nu era ţuica lui nea Gheorghe cu greu ar fi rezistat, se trezesc de dimineaţă cu ochii lipiţi, înjură şi spun „că nu se merită", mai bine stau acasă şi-şi pun cartofii la păstrare, în beci. Îi întreb cum se descurcă „la controale" şi tuşesc din nou, de data aceasta cu subînţeles, făcîndu-mi cu ochiul. Toată lumea care face piaţa ştie că „la sac" cartofii mari se pun deasupra şi pe margine, iar în interior sînt „nucile" şi cei stricaţi. Nimeni însă nu le scotoceşte prin saci, ca la vamă. S-a stabilit deja o convenţie între vînzător şi cumpărător: dai mai puţin la kilogram, dar arunci la gunoi un sfert din cartofi. Pînă la urmă, „afacerea" se dovedeşte rentabilă.

Pentru nea Gheorghe toate pieţele sînt la fel, dacă marfa se vinde bine. Nu-şi mai aduce aminte cum şi cînd a ajuns în piaţa Gemeni. Îi place aici: „cîntaru' e inclus în masă" şi nu sînt probleme cu ţiganii. Nu există mafie, iar ţuica se vinde bine. Evită să ne spună cine şi cum îi verifică ţuica, ca să vadă dacă nu-i otravă, ba chiar se enervează dintr-odată (posibil ca de la cola să i se tragă!). „Ăsta-i medicament curat... şi mai lăsaţi-mă în pace cu întrebări din astea că-s necăjit... anu' ăsta mi s-au uscat toţi perii!"

deltarfi

Pe 29 noiembrie, Radio Delta RFI propune „Ziua de După"

Duminică, 28 noiembrie, este ziua alegerilor, iar luni, 29 noiembrie, a concluziilor.

Radio Delta RFI a pregătit un program special luni, între 8 şi 10.

Timp de două ore, informaţiile curg: reportaje de la sediile de campanie, corespondenţe din ţară, reacţii ale oamenilor politici în urma votului de duminică.

Corespondenţii RFI din Europa vor vorbi despre votul românilor din străinătate şi despre implicaţiile rezultatului scrutinului asupra relaţiilor României cu Uniunea Europeană.

În plus, decanul Facultăţii de Ştiinţe Politice, Cristian PREDA, va comenta în direct primele rezultate într-o emisiune moderată de Luca Niculescu.

Radio Delta RFI poate fi ascultat pe 93,5 FM la Bucureşti şi pe 97,9 FM la Iaşi.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Despre distanţe

Mă gîndesc că trebuie să fie mulţi români, dar, mai ales, foarte multe românce, care privesc, cu poftă şi, adeseori, cu invidie, paginile revistelor în care apar fotografii cu vedete surprinse în toiul unor petreceri sau evenimente mondene. Par decupaje superbe dintr-o lume perfectă, în care sînt numai zîmbete largi, rochii strălucitoare, pahare cu şampanie şi muzică bună. În plus şi mai ales, pare o lume prin care se învîrt cele mai frumoase personaje ale vieţii publice: ziarişti de succes, actori şi muzicieni asemenea, oameni politici dintre cei care apar des sau foarte des la televizor, doctori celebri, frizeri transformaţi în *hair*-stilişti şi, desigur, stiliştii înşişi. Cum să nu-ţi doreşti să fii acolo?! Să-i atingi, să vezi cine şi ce discută... Ce să mai, visul oricui, nu-i aşa? Ei bine, nu-i aşa. Am mers zilele trecute la (încă) o petrecere din categoria evocată mai sus. Într-un articol publicat anul trecut, tot în acest colţ de pagină, mărturiseam că ies rar, cumva obligat, la asemenea evenimente. Din lipsă de timp şi chef. Dar, cîteodată, e musai. Şi a fost, cum spuneam, acum cîteva zile.

M-am simţit, ca de obicei, îngrozitor. Nu a fost vina organizatorilor, evenimentul fiind pus la punct în cele mai mici detalii. De vină sînt eu şi, probabil, felul meu de a fi. Sau, mai bine zis, de a nu fi. Pentru că sînt lucruri pe care în astfel de situaţii nu reuşesc deloc, dar absolut deloc, să le încadrez într-un demers comportamental firesc. Bunăoară, constat, de fiecare dată, că nu ştiu să zîmbesc frumos. E vorba de acel zîmbet prin care trebuie să te prefaci realmente încîntat şi surprins, în cel mai plăcut mod, de revederea unui cunoscut. E aşa-numitul *zîmbet al socializării,* după care urmează, inevitabil, discuţiile despre ce-ai mai făcut în ultimul timp, despre copiii sau soţiile/soţii care n-au putut fi prezenţi la petrecere. Situaţiile de acest gen ating punctul de maxim al penibilului atunci cînd, din cauza frecvenţei cu care se desfăşoară asemenea evenimente, ajungi să întîlneşti aceleaşi persoane şi de două sau trei ori pe săptămînă. Ca să nu mai spun că, uneori, se întîmplă să fie mai multe evenimente mondene chiar în aceeaşi zi...

Apoi, e vorba de haine. La cele mai multe dintre aceste întîlniri mondene, e o desfăşurare incredibilă de forţe pe frontul modei. Trebuie să fii *trendy,* să ţii cont de indicaţiile privind vestimentaţia înmînate odată cu invitaţia, altminteri rişti să apari în costum la un bal mascat, dar, pînă la urmă, să zicem că acestea sînt lucruri destul de uşor de înţeles. Greul începe în momentul în care surprinzi privirile foarte atente şi extrem de critice îndreptate asupra ceasului de la mînă, a pantofilor din picioare, a costumului sau cravatei. Te duci la baie să verifici ce e în neregulă, constaţi că ai respectat regulile de bază privind asortarea cravatei, a curelei, a ceasului ş.a.m.d., dar privirile scrutătoare nu contenesc neam. Am trecut prin ele de cîteva ori, pînă să înţeleg că e un soi de sport al lumii mondene. La astfel de evenimente, toată lumea cunoaşte pe toată lumea, nu sînt multe lucruri de aflat sau de vorbit şi, în lipsă de altceva

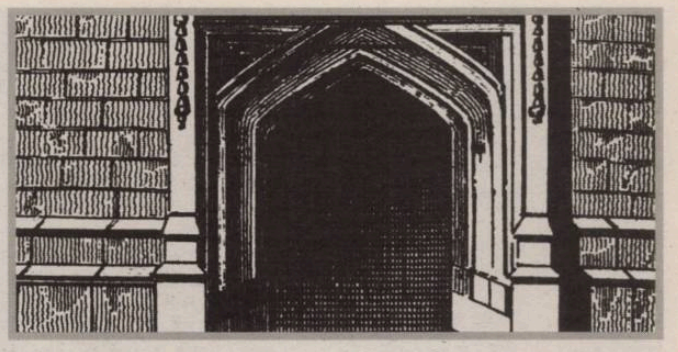

mai bun, se măsoară unii pe alţii, în toate felurile şi din toate poziţiile, încercînd să descopere defecte, greşeli, vechituri. Ca să poţi rezista unui asemenea asalt, nu ajung trei costume, patru cămăşi şi cinci cravate. E nevoie de lungi excursii pentru *shopping* la Milano sau la Paris şi de un apartament cu cinci-şase camere, în care să încapă trei dulapuri mari cu haine şi două cu pantofi.

Nu ştiu alţii cum sînt, poate visează să ajungă la astfel de întruniri în care se vorbeşte despre Gucci, Versace şi Armani, aşa cum discută studenţii la Litere despre Maiorescu şi Junimea. Adică în şoaptă, dar cu veneraţie şi poftă. Eu mă simt stingher şi aproape năvleg. Stau la cîte o masă, încremenit ca ţăranul nimerit la „Capşa“, iar cînd ajung acasă, mă răzbun pe cravate, spînzurîndu-le în cele mai întunecoase colţuri ale şifonierului. Şi, după ce-mi promit, încă o dată, să mă ţin departe de viitoarele invitaţii, mă proţăpesc, ca în copilărie, în faţa oglinzii, scoţînd limba la mine, ca să mă asigur că am rămas eu.

AVÎND ÎN VEDERE
CĂ ACADEMIA ROMÂNĂ
E IREMEDIABIL NAUFRAGIATĂ
ÎN ZLOATĂ, SĂ SE CALCULEZE
CÎT ECHILIBRU AR ÎNSOŢI
CONTINUITATEA

● Avînd în vedere că, la graniţa feroviară cu Grecia, se stă un sfert de oră, iar la cea cu Bulgaria două ceasuri (1 h la intrare, 1 h la ieşire), să se calculeze cît se va aştepta la graniţa cu România atunci cînd Bulgaria va adera la UE. (**a. l. ş.**)

● O marcă de cosmetice promovează un nou produs: un ruj-minune, care „conferă buzelor tale cu 40% mai multă voluptate“. Paralizat de această constrîngătoare rigoare cu care se evaluează voluptatea şi contrariat de lacunele dicţionarelor noastre la acest capitol, solicit Academiei Române ca în următoarea ediţie a *DEX* să includă aceste două intrări: „VOLUPTIL, *voluptili,* s. m. Unitate de măsură pentru voluptate“ şi „VOLUPTOMETRU, *voluptometre,* s. n. Instrument de măsură a voluptăţii (exprimată în *~voluptili)*“. (**M. M.**)

● Dacă aţi văzut *Pisică albă, pisică neagră,* puteţi să consideraţi că aţi văzut şi *Viaţa e un miracol,* ultimul film al lui Emir Kusturica. Şi, cum omul e iremediabil naufragiat în manierism, şi filmele lui viitoare. (**C. P.-B.**)

● Pe ditamai afişul, reclamă la Mercedes cu textul următor: „Vine frig, zloată, gheaţă, polei. Şi oferta specială pentru noua Clasă E“. Dacă toate astea „vine“, atunci ar trebui o ofertă specială pentru clasa întîi primară, cu lecţii de gramatică *full options* incluse în preţ. (**M. V.**)

● Cînd am văzut o doamnă între două vîrste, cu părul vopsit în roşu şi mustăcioară meridională neagră, aprin-

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

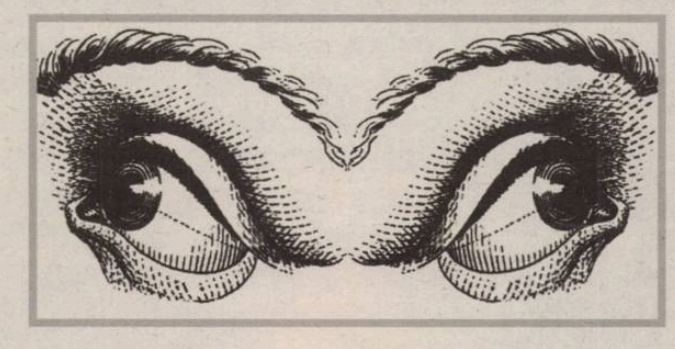

zîndu-şi nonşalantă o ţigară şi fumînd sănătos, sîmbătă la prînz, într-un restaurant familial din Salonic, Grecia, am ştiut că sînt unde-mi doream să fiu... Grecia fiind o ţară foarte credincioasă, nu pot decît spera că – măcar pentru echilibru – viciile să fie pe măsură, EFHARISTO POLI! (**a. l. ş.**)

● Reporterul ziarului *Adevărul* (18 noiembrie 2004) consideră că deschiderea festivă a Tîrgului de Carte „Gaudeamus“ nu a fost atît de solemnă pe cît au dorit s-o prezinte organizatorii săi: „Inaugurat oficial, în prezenţa ambasadorului Bangladesh-ului (?!) la Bucureşti, printr-o ceremonie lipsită de fast...“. Imaginaţi-vă revolta îndreptăţită a Bucureştiului faţă de aceste semne de punctuaţie care ar însoţi prezenţa ambasadorului său undeva în lume. (**M. B.**)

● Metroul bucureştean a devenit un fel de agenţie electorală. În staţii, sînt oameni care stau la mese, ca la loz în plic, oferind afişe şi pliante cu candidaţii PSD. Am văzut însă un tînăr care împărţea afişe cu binecunoscuta poză electorală a lui Adrian Năstase zîmbind uşor, pe fond albastru, şi lîngă ea scria: *Am crescut preţurile de aproape trei ori, am debranşat milioane de români de la căldură... Trebuie să asigurăm continuitatea.* (**A. M.**)

AVÎND ÎN VEDERE
CĂ NIŞTE OMULEŢI ÎN ALBASTRU,
ÎNDĂRĂTUL UNEI FERESTRE
CÎNDVA LUMINOASE,
ÎMPING VREMEA, SĂ SE CALCULEZE
CÎT REALISM AR ÎNSOŢI CATASTROFA

● Făceam bastonaşe cu fiică-mea, privind zidul blocului de vizavi, unde apăruse peste noapte figura supradimensionată a liderului PRM tronînd peste cuvîntul *DEMNITATE.* Şi, înainte de a termina pagina, am fost martorele schimbării: nişte omuleţi în albastru s-au lansat de pe acoperişul blocului de zece etaje, l-au stropit pe „demnitar“ cu lipici şi i-au pus un afiş pe faţă. „Mamă, zice fiică-mea, e mai tare ca în desene animate!“ (**S. S.**)

● Dacă tot se tace în presă la ciclul Truffaut de pe TVR Cultural, poate că merită să citäm dintr-o cronică a lui Eric Fottorino apărută recent în *Le Monde:* „De cîte ori se produce sub ochii noştri, pe neaşteptate, una din acele scene primitive ale cotidianului – o umbră îndărătul unei ferestre, fişîitul unui ciorap de nylon cînd o femeie îşi pune picior peste picior, sau un copil sună la o uşă şi imediat fuge – ne gîndim la Truffaut“. (**R. C.**)

● După ce au dormit o noapte la Windsor, în palatul preferat al reginei Angliei, preşedintele Republicii Franceze şi soţia sa au asistat, împreună cu Elisabeta a II-a şi prinţul Philip, în imensa „Sală a muzicii“, cîndva Sala Waterloo *(tiens, tiens!),* la o comedie muzicală, deja celebră, după *Mizerabilii* lui Victor Hugo. „L-au recuperat şi pe ăsta!“, pot exclama bravii şi dulcii anarhişti ai lumii. (**R. C.**)

● Duminica trecută am avut ocazia să simt, din nou, pe viu, atmosfera de *Fram, ursul polar* din copilărie: în faţa Circului Globus, cu ocazia uneia din reprezentaţiile cu ultimul său spectacol *(Ocolul pămîntului în balon),* era aproape tot atîta lume cît în zilele normale ale Pieţei Universităţii (steluţele luminoase şi deverul de autobuze şi maşini mici fiind incluse). Iar pe casa de bilete trona, mare, un afiş cu „Nu mai sînt bilete!“. (**I. P.**)

● Uite un moment Kodak: la metrou, la Piaţa Victoriei, o cerşetoare împinge un căruţ. În căruţ, un copil care flutură o revistă-broşură. Broşura se cheamă: *Ghidul tînărului întreprinzător.* (**C. G.**)

● Cum i se spune celui care face pizza? O vreme, am crezut că i se zice „pizzar“, pînă cînd un anunţ lipit pe geamul unui local mi-a arătat că greşeam: „ANGAJĂM PIZZAIOL“. (**D. S.**)

● În această problemă care a zguduit faxurile, e-mailurile plus conştiinţa românească – acea a catastrofei de la Erevan urmate de demisia lui Anghel Iordănescu – părerea cea mai dură prin realismul ei îi aparţine lui Dan Petrescu: „Nici Capello nu ar avea ce face azi la Naţionala României“. Nu cred că există vreun cititor dilematic căruia ar trebui să-i traducem cine e şi ce înseamnă Fabio Capello. Sau Dan Petrescu. (**R. C.**)

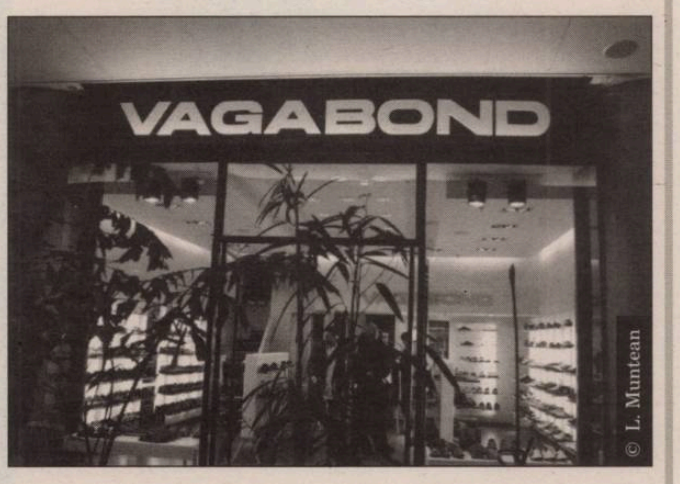

© L. Muntean

Le plac țepele?

Noi zicem că foarte mult.
O dovedesc: Revoluția, Teroriștii, Mineriadele. Pierderi incalculabile.
Bancorex, Banca Agricolă, Tutunul Românesc, Letea, MTC, C.R. Petrol,
RAFO Onești etc. În total: 150 de miliarde de dolari.
Tu nu poți să-i numeri. Pentru ei nu mai contează.
Nu mai contează că ne-au jefuit pe toți de bunăstare și demnitate.

În 14 ani, cea mai mare faptă a PSD a fost să arate cât de mult îi plac țepele.
Cu și fără Năstase.

Nu-i lăsa nesatisfăcuți!

Dă-le tu una bună care să-i usture.
Arde-i la vot!

D.A.
PNL-PD

E TIMPUL DREPTĂȚII,
E VREMEA ADEVĂRULUI.

F 68.584

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul I, nr. **48** ● 10-16 decembrie 2004 ● 20 pagini ● 15.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Andrei Pleşu
„Post-electorale“

pagina **3**

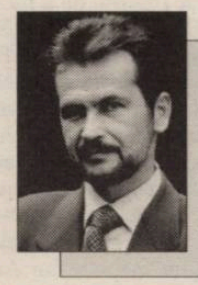

Mircea Vasilescu
„TVR cu frontiere“

pagina **11**

Puzzlecturi
Robert Şerban
A cincea roată

pagina **15**

TURUL 1, TURUL 2

– şi-ntre ele, noi –

„O mică fraudă este în România, veţi spune, ca o zăpadă uşoară în Siberia.“

THE ECONOMIST, 4 decembrie 2004

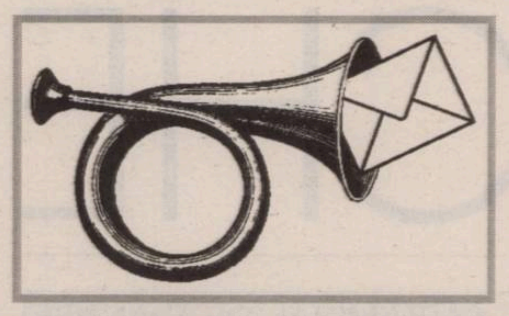

Nr. 47: *„Cine are nevoie de psihanaliză“*

Nea Marin și Freud

Dacă odată cu trecerea timpului, Hans, Jim sau Louis au început să calce din ce în ce mai des pragul unui cabinet de psihanaliză, în „colțul nostru de rai“ se pare că bătrînul Freud nu ar găsi nici măcar trei-patru clienți pentru a-și putea pune la punct teoriile. Sîntem un popor sănătos? Moda psihanalizei e ceva ce nu prinde în „giudețul nostru de munte“? De fapt, ce motive ar avea nea Marin să meargă la un psihanalist și ce îl împiedică să o facă? Așadar, să întrebăm și să răspundem școlărește:

De ce ar fi bine ca nea Marin să-l viziteze pe dr. Freud?

1. Nea Marin este un om care are parte și de necazuri și de bucurii. Ca și John, nea Marin simte uneori că îl apasă ceva în coșul pieptului. Sînt necazurile, își spune în barbă, și atunci își ia o „Grasa“ și o face lată. Necazurile încep însă cu adevărat atunci cînd „Grasa“ devine un obicei zilnic.

2. Nea Marin privește în fiecare zi știrile de la ora 17.00. Vede multe acolo și, după cîțiva ani, porția zilnică de crime, violuri și accidente cumplite începe să-și facă simțită greutatea în palmele din ce în ce mai dese ce se abat peste spatele nevestei. Care nevastă, oricum îi strigă zilnic în urechi: „Bărbate, tu nu vezi ce ne arată ăștia la televizor? Vine sfîrșitul lumii, bărbate, și te găsește neumblat pe la biserică!“.

3. Nea Marin se hotărăște să meargă la biserică, să-și mai descarce sufletul, că tare simte, săracul, nevoia; deh, necazurile. Ajuns acolo, popa îl prezintă de la amvon ca pe un binefăcător și viitor sfînt pe fostul său șef de cadre, acum candidat la Primărie. Furios, nea Marin pleacă: „mama voastră de comuniști...“.

4. Nea Marin se simte foarte singur. Băiatul lui a plecat de doi ani în Italia. Muncește în construcții, cîștigă binișor, dar vine doar de două ori pe an acasă. Atunci cînd vine, cei doi încep să se certe din te miri ce. Nea Marin are mîndria lui și nu suportă gîndul că fiul său a părăsit casa părintească. „Pentru ce am muncit eu toată viața? Ca să-mi duc singur bătrînețile?“

De ce nea Marin nu ar merge nici în ruptul capului la un psihanalist?

1. Fata cea mare, medic la București, îi tot spune: „Hai, mă tată, că te văd cum plîngi pe la colțuri. Hai că am eu un prieten psiholog, uite, mai stai cu el de vorbă“. Nea Marin nu se lasă însă păcălit cu una, cu două, ce, el e nebun să meargă la spitalul 9? „Măi tata, nu e psihiatru, e psiholog...“ Nea Marin e trecut prin viață, știe el... psihiatru, psiholog, tot aia, cu nebunii... Și el nu e nebun.

2. Vecina e convinsă că nea Marin a fost legat. Știe ea o țigancă bătrînă care are și diplomă de astroloagă. Dezleagă orice. Nea Marin nu știe ce înseamnă astroloagă, dar parcă a văzut el una la emisiunea aia *9595* cu un psiholog. Fiică-sa i-a spus doar că psihologii sînt oameni cu carte. Nea Marin vinde un porc și merge la țigancă. Rezultatul îl află după o lună: țiganca va avea porc de Crăciun, el nu. Atît.

3. Ca din întîmplare, nea Marin se oprește într-o zi în fața unui cabinet de psihoterapie. Cînd află prețul unei consultații îi vine rău. Întreabă candid dacă nu cumva o parte din preț ar fi acoperită de asigurarea medicală. Zîmbete; bineînțeles că nu.

Și uite așa, nea Marin continuă dimineața să bea, la prînz să-și bată nevasta și noaptea să plîngă pe-nfundate. În timpul ăsta, la OTV, Hîncu mai anunță un cutremur catastrofal...

Vlad MIXICH
mixici@yahoo.com

Actualități

Welcome in Europe

E 1 decembrie. Ziua României. Eu bineînțeles că sînt la „serviciu“. M-am uitat o vreme la TV. I-am văzut din nou pe toți. Aceiași. Lucrez la stat. În învățămînt. Am destul de mulți ani și destul de puțini bani ca să văd totul. Real și corect. Mă doare sufletul. Cu toate că de ceva vreme mi se părea că nu mai am așa ceva. Mă simțeam imun la toate problemele celor din jur. Copil, soție, părinți, șefi, subordonați sau prieteni. Acum din nou a apărut acea ghează care o știm cu toții cum ni se înfige periodic în diafragmă. Sînt incapabil de a găsi o soluție care să mă ajute să trăiesc liniștit. Nu fericit. Mă mulțumesc cu o liniște personală care de altfel e foarte ușor de obținut. Dar se pare că în România orice șansă este pierdută. După ce așteptați 15 ani începi să te gîndești: mai vine ceva bun pentru poporul ăsta? În dec. 1989 aveam 20 de ani, eram militar în termen și în ziua în care Ceaușescu a plecat cu elicopterul toți din plutonul meu au strigat: „ura, am scăpat de dictator!“. Eu am fost singurul care am strigat în același timp cu ei: „ura, am scăpat de comunism, acum va fi și la noi capitalism!“. S-au uitat f. urît la mine și au început să-mi arate cît de nociv e capitalismul, cu șomeri, curve, mafie, arme și crime. În scurt timp însă m-au lăsat în pace amintindu-și că eu eram singurul militar în termen din unitate cu liceu, cu o tentativă de admitere la facultate și pe deasupra și timișorean-bănățean get beget, deci demn de tot disprețul. Acum le transmit un mesaj foștilor mei colegi de armată comunistă: „Ați cîștigat! Am scăpat de capitaliști! Am rămas cu ai noștri. Cu cei pe care i-ați dorit să-i țină locul lui Ceaușescu“. Din păcate, acești foști colegi ai mei nu vor citi niciodată *Dilema veche,* fiind prea ocupați cu aprovizionarea buticurilor sau înmatricularea mașinilor aduse din Germania sau cu ce a mai făcut „Steaua“ sau Mutu sau Teo sau Andreea Marin sau cu descoperirea berii Burger. Eu între timp am ajuns intelectual, iar soția a terminat facultatea și masterul cu 10 pe linie, dar de 4 ani nu își găsește de lucru în domeniu. E de ajuns că îmi murdăresc eu moralitatea, personalitatea și spiritul de dimineață pînă seara, obligat fiind să trăiesc alături de cei care nu sînt ca mine, dar se numesc români. Ca și mine. Nu mi-e milă de poporul ăsta. Mi-e milă de mine. Pentru că am aflat că trăiesc așa cum NU merit. Ar mai fi multe, dar sînt atît de trist, încît mai bine mă opresc înainte de a face o prostie.

ȘI DE CÎT DE PUȚIN AM NEVOIE SĂ FIU LINIȘTIT. CHIAR FERICIT.

Vă rog să nu-mi publicați acest mesaj sau dacă o faceți să nu îmi apară numele real. V-am scris doar pentru că nu am cui să mai spun aceste lucruri. Și dacă stau să mă gîndesc puțin, mă simt ceva mai bine acum că am încheiat proza. Am trimis-o, pentru că în Timișoara am ajuns să vorbim în șoaptă cînd pronunțăm numele lui Adrian Năstase. De rău, *of course.* Îmi dau seama ce e în restul țării intelectuale.

LA MULȚI ANI! TRĂIASCĂ ROMÂNIA! Dar fără noi!

P.S. N-am de gînd să plec din țară.

Poiana lui Ciocan

Decor: *Star Trek*
Personaje: vezi bestiariile medievale
Scenariu: Loteria Română
Cronotop: carnavalul apocaliptic postmodern: 26 noiembrie 2004, TVR1

Bahtin s-ar fi bucurat să vadă cum textul său nu a rămas izolat în spațiul restrîns al literaturii și al teoriei literare, ci s-a extins și în realitatea imediată. Totuși, orice inter/arhitext are o limită – aceea a rațiunii și a bunului-simț, care decide pînă unde poate împinge ficțiunea pentru a nu-i pierde autenticitatea. Se pare că istoria postmodernă a luat-o înaintea literaturii atunci cînd s-a decis să creeze o ficțiune ce ar putea stîrni pînă și gelozia lui Cărtărescu: deja memorabila cursă intergalactică TVR1-Cotroceni de vineri seară, bătălia finală pentru coroana spartă a Regelui Sărbătorii Nebunilor.

Cam așa s-a prezentat vestita confruntare a catindaților noștri la președinție din 26 noiembrie 2004, o dată care, dacă nu va rămîne consemnată în istorii, va face, cel puțin, deliciul istoricilor literari. Și aceasta pentru că ceea ce am văzut în numita seară semăna mai mult cu o împingere la limită a procedeelor postmoderne de creație literară (decît cu o confruntare politică și ideologică), pînă acolo unde creația devine creatură monstruoasă și își devorează demiurgul.

Într-un decor de *Star Trek* românesc (cu nițel iz de kitsch, firește!), am asistat, timp de cîteva ore mai lungi decît întreaga zi a lui Bloom prin Dublin, la un scenariu de Loterie Română al extragerii ordinii candidaților și a întrebărilor din boluri transparente de către domnișoare de pension, bine educate să zîmbească atunci cînd sînt călcate pe bătături. Și cum nu toate numerele sînt cîștigătoare, creaturile lui Bosch s-au răzvrătit, făcînd (ab)uz de polifonicele discursuri bahtiniene sau, mai rău, de diglosie. Între discursul exaltat, religios și agramat, înscris pe aproape toate numerele extrase, vorbirea despre sine la persoana a III-a și disonanțele extremiste, duse dincolo de suportabilul wagnerian, rămînea dilema postmodernă a carnavalului: cine primește coroana Regelui Nebunilor? Eu, una, i-aș fi dat-o lui Bosch.

Creaturile postmoderne ce se numesc politicieni și-au devorat însă maestrul – pe Bosch – și, astfel, scaunul Regelui Sărbătorii a rămas gol. Monștrii se bat să îl ocupe. Uită însă că Regele încununat la Sărbătoarea Nebunilor era ucis imediat de către ceilalți monștri.

Quasimodo era tragic. În postmodernism, monștrii politici nu pot fi decît grotești. La fel de grotești precum ficțiunea aberantă și alienantă pe care o construiesc, numită „politică“. O jalnică politică de ciocan.

Delia UNGUREANU
delia_ungureanu@fastmail.fm

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărțile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECȚIA DE CHIMIE“

Întrebări

Propagandilema

Admir priceperea cu care domnul Sever Voinescu, în „Note americane“, ne prepară o dilemă vîrînd în oală, pe de o parte, deficitul bugetar, eșecul în lupta împotriva terorismului alături de cel diplomatic al SUA, iar pe de altă parte, votul etic al „majorității tăcute“. Nu uită să presare intuiție politică și un strop de intervenție divină conform căreia, sfidînd acel *qui a bu boira,* președintele Bush a devenit, din oaie neagră, mielușel cucernic. Trebuie combătută cu orice preț doctrina de stînga „egalitară și uniformizatoare“ în favoarea uneia de dreapta, dispusă oricînd să disprețuiască viața în numele profitului economic? Să fie o răzbunare pentru ceea ce-am îndurat decenii sau amăgirea că de partea cealaltă e mai bine? O altă necunoscută pentru mine e creștinismul lui Bill Graham și modul cum acesta se împacă cu intuiția politică. Intuiție bazată pe ce?

Mădălin BERECHET
madalin@imasce.es

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Patroni și jurnaliști**

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-șef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAȘU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacție)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ȘERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-șef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Șerban FOARȚĂ
Dan GOANȚĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUȚĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU,
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎȚĂ

Redacția DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, București.
Telefon: 211.07.69. **Fax:** 211.37.36.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociați: Mircea Dinescu (60%)
și membrii redacției (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 14.300 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche* pe 2005

Vă puteți abona:

- la sediul redacției, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, București;
- trimițînd prin mandat poștal contravaloarea abonamentului pe adresa redacției, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 București, și expediind pe adresa redacției o copie după documentul care atestă plata, însoțită de o scrisoare cu adresa la care doriți să primiți revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei pentru 1 an, 450.000 lei pentru 6 luni, 220.000 lei pentru 3 luni.

Relații la telefon 211.37.36.

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?" (I.L. Caragiale)

Post-electorale

Despre alegeri, simt în același timp nevoia să scriu și să nu mai scriu. Simt nevoia să scriu, pentru că nu m-am lămurit încă, pentru că ar fi încă multe de spus, pentru că nu mă pot liniști. Sînt în disjuncție cu majoritatea electorală, cu logica misterioasă a comunității mele, așadar cu țara și cu poporul meu. Nu pricep cum poate alegătorul român să declare în sondaje, pe stradă și la televizor că o duce prost și să voteze, totuși, cu cei care, în patru ani, n-au reușit să-l facă să o ducă mai bine (deși au promis-o). Nu pricep cum poate fi Năstase atît de simpatic țărănimii autohtone și nici prin ce mistice exerciții a putut Iliescu să-și conserve credibilitatea și charisma, transferînd și asupra prim-ministrului cîte un pic din fiecare. În fine, sînt multe lucruri pe care nu le înțeleg și pe care simt nevoia să le împărtășesc cu ceilalți. Pe de altă parte, nu mă pot decide să acord unui episod electoral, fie el și nefericit, din punctul meu de vedere, dimensiuni abisale. La urma urmei, cît o să ne mai lamentăm? Și cum adică să te superi pe popor? Poate că instinctele lui sînt mai precise decît raționamentele mele. Poate că opțiunile lui sînt mai aproape de soarta indescifrabilă a locului decît utopiile mele. În plus, nu „poporul" a votat. Mulți au stat acasă, paralizați de lehamite sau de iresponsabilitate. Alții au votat cum li s-a spus, sau la întîmplare, sau manipulați de un interes meschin și pasager. Nu amorul ideologic a decis, neapărat, recolta urnelor. Cît despre democrație, ce să mai vorbim? Poți să te superi pe democrație? Ce-o să zică lumea civilizată, analiștii politici sau eternul Popescu al neamului nostru european, Popescul progresului cu orice preț, Popescul originar, Proto-Popescul? Nu, nu te poți pune cu stihiile veacului, cu legile fatale ale umanității, cu singurul sistem politic care contează pe ștampila ta. Să ne acomodăm, așadar. Unii, cei de vîrsta mea, își vor spune că au văzut și mai rele. Alții, cei de vîrste mai fragede, nu vor lua notă de „gravitatea" situației. *What's the big deal?* Care-i chestia? Avem alte treburi. Iar peste patru ani, mai vedem...

● Bilanțul alegerilor nu e scutit de incidente amar-distractive. Unii au făcut descoperiri metanoietice. Gigi Becali, de pildă, a descoperit că a greșit strategia. Acum însă știe: nu trebuia să se lege, în campanie, de nimeni. Nici de Băsescu, nici de Vadim, nici de Năstase. În 2008, va face o campanie pozitivă, veselă, iubitoare. Se va înconjura de „caractere". Cum? Cu bani. E valoarea cea mai atrăgătoare pentru caracterele carpatice. Candidatul Miluț a descoperit, după înfrîngere, că a greșit partidul. Nici Acțiunea Populară, nici Emil Constantinescu nu fac două parale. Ar fi avut mult mai multe șanse ca independent (toată Craiova îl adoră). Să ne gîndim, o clipă, cît de amărît trebuie să fie dl Constantinescu. L-au trădat intelectualii, l-au trădat securiștii, l-au trădat țărăniștii, iar acum, vai, l-a trădat și Miluț. Oamenii de afaceri, care va să zică. Acțiunea Populară a rămas și fără aliați, și fără popor. Dar despre aceasta vom citi în curînd lucruri tari, în volumul 7 (maximum 2-3.000 de pagini) din opera politică a profesorului. Vadim Tudor are și el destulă materie de reflecție. Dar nu despre trivialitățile curente. Problema lui e să dea o nouă interpretare faptului că alegerile au picat chiar de ziua lui. Într-o primă variantă, această subtilă coincidență era un semn de victorie sigură. Acum, mesajul divin a devenit ceva mai obscur. E o inițiere plutoniană, o coborîre în infern, o imersiune regenerativă. Dumnezeu îi arată tribunului că îl preferă pe Năstase, ba la o adică chiar pe Băsescu, și că „frauda" face și ea parte din tainicele lui căi. Mai sînt și alte năzdrăvănii (secunde): ofițerul de informații constănțean G. Dinu a plăcut mai mult poporului nostru bimilenar creștin decît preotul de import A. Rădulescu. Năstase e socotit mai prezidențiabil (adică mai fin) ca Băsescu, dar, judecînd după procente, și Becali e considerat mai prezidențiabil (adică mai fin) decît Petre Roman. De neuitat e euforicul Raj Tunaru. Aproape imperceptibil a trecut pe lîngă noi apostolul reconstrucției naționale Ovidiu Tudorici.

● După ce s-a străduit să cîștige și să conserve (fără mare efort) simpatiile minorității maghiare din România, UDMR s-a concentrat, de data aceasta, să piardă orice urmă de respect din partea majorității românești. Uniunea ne-a demonstrat că etnia e ceva care nu are nimic de-a face cu principiile, că România se reduce la două-trei județe și că o formațiune politică solidă trebuie musai să rămînă în secolul al XIX-lea.

● Există, la sfîrșit de campanie, și vești bune. Pentru prima oară în România de după 1989, s-au conturat două blocuri politice opuse, cu pondere echivalentă: unul de centru-stînga și unul, ca să zicem așa, de centru-stînga-dreapta! Am scăpat de spectrul opoziției slabe. Dacă însă, după alegeri, Alianța D.A. se rupe, atunci ea nu merita să cîștige. Altă veste bună, pentru că anunță o oarecare normalizare a judecății publice, e înjumătățirea voturilor PRM și coborîrea lui Vadim sub procentajele partidului. Pînă acum, se zicea că PRM fără Vadim moare. Acum a devenit limpede că, din contra, partidul riscă să dispară, sau să ajungă o sectă, dacă nu renunță la Vadim. E nevoie de un alt stil, cu un alt lider. Madam Buruiană nu e bună: e tot un fel de Vadim, dar unul mai puțin alfabetizat. Ar fi, poate, recomandabil, profesorul, infinit mai alfabetizat, Pruteanu. Cine știe însă cum vor rezista inflexibilele sale convingeri politice după confruntarea cu nedreptul său electorat. În fond, există încă în Parlament un partid pe care nu l-a încercat: UDMR. Dl Pruteanu, exigent cum este, s-ar putea reorienta etnic descoperind, în sfîrșit, o formațiune care știe să rămînă mereu la putere. În acest caz, ar intra în discuție ca lideră charismatică Irina Loghin.

Cea mai bună veste a momentului: în Ucraina lucrurile merg spre bine.

cu dilema la croitor

În cadrul campaniei otrăvite, băieții de mingi ai PSD-ului au împrăștiat pe la sate pungi cu mălai însoțite de afișe în care Traian Băsescu e catalogat drept Antichrist și homosexual. Nu e cam mult?

Dacă ceaunele românești ar avea conștiință, fiți siguri că ar refuza o asemenea mămăligă în care Adrian Năstase și-a băgat picioarele.

Cît despre naivitatea lui Traian Băsescu de a crede că pe uscat nu trebuie să ții cont de prejudecățile marinărești, ce pot să spun? În folclorul portuar, despre două lucruri se zice că aduc ghinion într-o călătorie pe mare: dacă sirena vasului pornește singură și dacă în echipaj s-a strecurat o „fetiță". Traian Băsescu s-a pronunțat nu pentru dreptul sirenei de a țiui din senin, ci pentru dreptul lui Adrian Năstase de a-și folosi cum dorește domnia-sa propriul organism. Și pentru asta plătește.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Caut proiect pentru România. Cer seriozitate

Dincolo de slaba prezență la urne, dincolo de posibila fraudare a voturilor, marea absență de la alegerile recente a fost aceea a României. Problema pusă în scenă de alegeri a fost în mai mare măsură decît de obicei aceea a cetățeanului turmentat, *eu cu **cine** votez?* și aproape deloc *eu **ce** votez?* Desigur, persoana este importantă în toate campaniile electorale din toate țările, dar, de regulă, ea personifică și o anumită viziune despre țară, un anumit proiect, mai mult sau mai puțin clar și temeinic. Constantinescu în 1996 și Iliescu în 2000 au personificat chiar și ei, în felul lor, un anumit „pariu cu România"; Năstase și Băsescu nu se mai personifică decît pe ei înșiși.

Dacă D.A. a semnalizat totuși anumite intenții de program prin referirile la fiscalitate, etc., actuala campanie electorală, în ansamblul ei, a scos în evidență parcă mai clar decît pînă acum ***lipsa unui proiect de societate*** pentru România. Iar „confruntarea" de la TVR a prezidențiabililor a făcut-o cît se poate de explicită: terminați cu prostiile, nu despre programe de guvernare este vorba aici, nu despre România discutăm, ci despre aleșii ei. Uitați-vă bine la ei, cum se îmbracă, cum vorbesc, ce amintiri din copilărie au și alegeți „în cunoștință de cauză". Participarea la această înscenare de un cinism greu de imaginat descalifică moral, din start, întreaga clasă politică.

Dincolo de programele politice și de strategiile de campanie, clasa politică trebuia să elaboreze pînă acum un proiect de societate cît de cît coerent și consecvent. Avem, de pildă, o agricultură fără model agricol, fără mijloace agricole de producție și fără agricultori. Ce proiect de societate am pregătit cu privire la jumătate din societatea noastră? Nu se poate aduce în Uniunea Europeană, saturată de producție agro-industrială, cea mai largă populație rurală și agrară – cea românească – doar cu bonuri de motorină... și vize Schengen spre căpșunile din Spania! Ce se va întîmpla cu această populație în 2007, în afară de comemorarea a o sută de ani de la 1907?

Se pare că ne lipsesc însă chiar și premisele pentru a pune acest gen de probleme. Pentru aceasta, pentru a putea elabora un „proiect de societate", este nevoie, minimal, de un *cadru legal*, instituțional, care să permită și să garanteze această construcție și de o dezbatere de conținut în *spațiul public*. Ambele sînt sublime, dar lipsesc (aproape) cu desăvîrșire!

În primul caz, actualele alegeri au ajuns să pună în discuție chiar și existența reală a statului de drept. Suspiciunea de fraudă electorală nu este însă *cauza* (legitimă sau nu) a unei crize – mai mici sau mai mari, doar de moment sau reportată, pe termen mai lung, după încheierea alegerilor – ci *efectul* unei astfel de crize. Referendumul privitor la Constituția României a fost și el fraudat, iar actorii politici știau de mult cu toții că actuala lege electorală este parcă făcută pentru a permite frauda. Cauza este deci structurală, nu conjuncturală; ea a căpătat doar mai multă vizibilitate în actuala conjunctură, atenționările anterioare ale unor organisme ale societății civile sau ale unor jurnaliști rămînînd fără consecințe.

În cel de-al doilea caz, problema pare să rămînă una de alcov intelectual: lipsa *dezbaterilor de societate* între *specialiști* într-un *spațiu public* constituit nu numai că nu prea deranjează pe nimeni, dar pare să nu fie nici măcar conștientizată ca problemă fundamentală a societății noastre. Tot ce avem în schimb sînt dezbaterile „pe sticlă" între aceiași „analiști politici" și „moderatori", pricepuți în egală măsură la armele chimice din Irak și la prostituatele de pe centura Bucureștilor. *Spațiul public* este redus astfel la un *spațiu de vizibilitate publică* – adică la fițe de vedete evaluate în termeni de rating și marketing politic.

Lipsa unui astfel de „proiect de societate" al României este mascată prin singurul proiect „românesc" de care dispunem: Europa. „Integrarea europeană" este jolly-joker-ul din cacealmaua tranziției românești. *Europa* este în prezent răspunsul magic la oricare dintre problemele noastre: Ce ne lipsește în prezent? Standarde europene. Ce ne dorim pentru viitor? Integrarea europeană! De ce facem cutare sau cutare? Ca să ne integrăm mai repede în Europa! Cine ne bagă pe noi în Europa? Ei, aici vă las să răspundeți singuri... UE este folosită astfel nu pentru a mobiliza societatea în vederea unei integrări reușite – pentru aceasta ar fi nevoie exact de un astfel de proiect de societate și de voință politică pentru implementarea sa – ci mai degrabă pentru a legitima niște „campioni ai integrării". Problema acestora este de a-i convinge pe români cît de bine va fi atunci, iar pe europeni cît de greu ne vine acum. Miza noastră „europeană" rămîne astfel una de imagine, mai degrabă, decît una de conținut.

Șansa – dar și neșansa noastră – este că această Europă s-a deplasat și ea „de la o comunitate de standarde egale către un bloc politic cu mize dominant geostrategice" (Michael Weinstein). Ori, cu atît mai mult în contextul recentelor tensiuni din Ucraina, importanța geostrategică a României la granițele Europei proiectate este una suficient de mare pentru a face ca integrarea *teritoriului* României în Uniunea Europeană să prevaleze în raport cu integrarea *societății* românești. În aceste condiții, UE va fi mai puțin strictă cu performanțele noastre de societate și este dispusă – desigur, în anumite limite – să treacă cu vederea unele standarde, să mai închidă ochii asupra modalităților prin care sînt îndeplinite altele, să dea chiar și un mic ajutor, fie el și electoral, celor capabili să aducă, cu costuri economice și sociale acceptabile pentru UE, teritoriul României în configurația necesară a Uniunii Europene. Cei care așteaptă integrarea României pentru ca de-abia după aceea să se înceapă adevărata construcție a societății românești (pe ideea că, „după", ai noștri vor *trebui* să facă ce au de făcut) s-ar putea să aibă așadar o mică surpriză. UE are propriile sale probleme – și în orice caz nu este treaba ei să ne ofere o societate la cheie.

Cei care vor mai fi pe aici în 2007, vor avea astfel în continuare aceeași problemă: ce proiect de societate le oferă, la ei acasă, această țară care va face parte, la acea dată, din Uniunea Europeană?

ținerea de minte

„Odată, am avut un vis extraordinar: o poveste minunată, cu sentimente puternice și personaje de neuitat. Era atît de încîntător, încît m-am trezit în mijlocul nopții, amețit de emoție. Pe o foaie de hîrtie găsită pe masa mea de lucru, am scris repede toate peripețiile din visul meu. A doua zi de dimineață, m-am trezit ațițat și m-am precipitat spre notele mele. Stătea scris atît: Un băiat întîlnește o fată."

(Billy Wilder, regizorul cîtorva capodopere ca *Bulevardul Amurgului, Unora le place jazzul...*)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cel mai probabil a fost fraudă

Nici în coşmarurile cele mai negre nu mă gîndeam că vom ajunge în situaţia de după primul tur. Cînd am scris articolul „Cum pot fi ratate alegerile?“ (nr. 40), găseam cererile Pro-Democraţia atît de logice, încît părea absurd să nu fie ascultate. Alegerile au fost ratate, o mare parte din societatea românească rămîne convinsă că a fost fraudă. Şi are tot dreptul.

Tema afectării imaginii României în lume a fost fraudulos adusă în discuţie. Sînt absolut de acord că Traian Băsescu a făcut doi paşi în loc de unul. Ar fi trebuit să ceară renumărarea voturilor, nu anularea alegerilor. Dar lideri de opinie respectaţi au părut a fi brusc obsedaţi de imaginea ţării şi doar de asta. Ca la un ordin (?), televiziunile s-au grăbit să difuzeze doar această opinie. PSD a preluat pasa şi a mers pe ideea de iresponsabilitate a opoziţiei. Astfel încît, imaginea României a devenit, fraudulos, subiectul zilei, nu frauda la alegeri. De fapt, imaginea României este doar o temă adiacentă şi depinde de întrebarea esenţială: a fost fraudă? Dacă a fost fraudă, imaginea cărei democraţii româneşti merită a fi apărată? Nu avem nici un motiv să pozăm în democraţie serioasă cînd nu este aşa. În acest caz, imaginea României a fost compromisă de cei care au fraudat alegerile şi de cei care le-au permis, nu de cei care au acuzat furtul.

Cine a stricat imaginea României?

Dacă din contră, s-ar fi demonstrat, credibil, că nu a fost fraudă, atunci imaginea României în lume nu ar fi avut de suferit şi doar imaginea lui Traian Băsescu în România ar fi fost definitiv compromisă. Este un raţionament logic foarte simplu. Dar pentru a opera cu el, ar fi trebuit să avem un răspuns serios din partea instituţiilor la întrebarea esenţială: a fost sau nu fraudă? Încă preşedintele Iliescu a spus: „Or fi fraude, dar nu ele dau nota dominantă a alegerilor“. Această ignorare senilă a posibilelor fraude a fost sistematic aplicată de instituţiile independente care trebuiau să vegheze la corectitudinea scrutinului. Din moment ce opoziţia a reclamat furtul, Biroul Electoral Central trebuia să facă tot posibilul pentru a convinge populaţia că totul a fost corect. În calitate de principali suspecţi, PSD şi Guvernul ar fi trebuit să solicite din proprie iniţiativă renumărarea, pentru a da asigurări că totul a fost corect. Din păcate, s-a mers pe soluţia sovietică a negării şi a punerii în faţa faptului împlinit. Aceste trei organisme ar fi trebuit să cerceteze imediat listele suplimentare, să solicite Parchetului trimiterea urgentă în judecată a celor care au votat multiplu şi să invite opoziţia la o renumărare a voturilor de către comisii multipartinice. Ar fi costat mai mult, ar fi durat mai mult, dar am fi avut un răspuns credibil la întrebarea esenţială. Nu e nici o ruşine să renumeri voturile, au făcut-o şi americanii şi nu au murit din asta. Imaginea democraţiei româneşti ar fi fost salvată. Dacă Adrian Năstase se ştia nevinovat, avea toate motivele să procedeze cît mai transparent cu putinţă. Dacă. Altfel, noul Parlament va avea o gravă problemă de legitimitate.

Dar PSD, Guvernul şi BEC (în această ordine) au închis discuţia imediat. De unde pot şti că neregulile au influenţat sau nu rezultatul, dacă nu au cercetat neregulile? BEC a cerut opoziţiei să aducă dovezi, dar a închis rezultatul fără a-i lăsa timpul să cerceteze măcar listele suplimentare. Adică ceea ce ar fi trebuit să facă BEC. Abia în acest punct, imaginea democraţiei româneşti este afectată. Pînă atunci, era doar o acuză a nemulţumiţilor, dar după închiderea alegerilor avem deja proba relei-credinţe. Imaginea României a fost compromisă de BEC, Guvern şi PSD, pentru că au preferat politica faptului împlinit, în locul încercărilor sincere şi transparente de a convinge de dreptatea lor.

Deci, a fost fraudă?

Toţi sînt de acord că a fost o bulibăşeală administrativă. Dar recitind stenogramele din comisia parlamentară, care a hotărît votul cu cărţile de identitate, putem avea şi prezumţia de premeditare din partea PSD. Răspunsul este complex: incompetenţa administrativă a fost evidentă şi această incompetenţă a favorizat o eventuală fraudă. Dovezile sînt multiple şi credibile, iar graba de a închide situaţia fără o cercetare serioasă face ca ipoteza fraudei să fie cea mai plauzibilă. Magnitudinea fenomenului votului multiplu, prezenţa sa mai ales în anumite judeţe total cotrolate de PSD, lipsa de reacţie a poliţiei şi parchetului, şi ele controlate de PSD, sînt indicii rezonabile pentru o acuză de fraudă organizată.

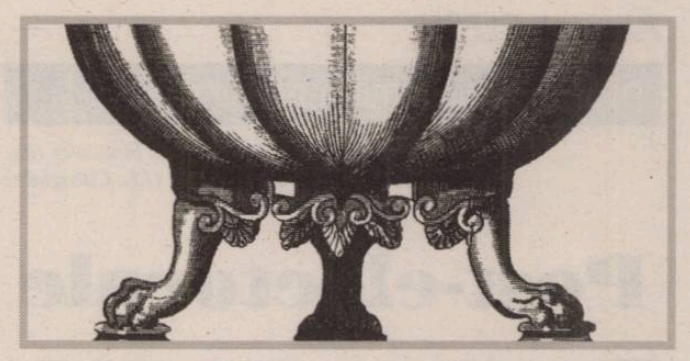

În ce priveşte voturile nule, BEC a încercat să-şi acopere incompetenţa prin minciuni succesive. Singura soluţie era deschiderea sacilor şi renumărarea de către comisii multipartinice. Atît de aberant a fost comportamentul instituţiilor în acest caz, atît de strigătoare la cer reaua-credinţă, încît avem toate motivele să bănuim premeditarea şi organizarea. Răspunsul complex devine simplu: cel mai probabil a fost fraudă – premeditată şi organizată.

În teoria democratizării, România trecea drept un succes, după două schimbări succesive de putere. Probabil se vor scrie studii de caz despre cum o astfel de democraţie se poate întoarce în timp.

P.S. Unele dintre calculele care au stat la baza articolului de săptămîna trecută au conţinut erori datorate supraevaluării voturilor redistribuite. Eroarea a avut la bază comparaţia cu alegerile din 2000. Dacă presiunea timpului poate fi o scuză, rog cititorii să accepte scuzele de rigoare.

presa despre...

Fraudă şi imagine

„Dl Băsescu şi Alianţa mai aveau la dispoziţie şi alte etape intermediare, de pildă să ceară îngheţarea numărării voturilor şi renumărarea celor procesate pînă acum – acest lucru s-a făcut şi în America. Spre durerea mea, au ales din start, fără să clipească, soluţia maximală, legală, dar distrugătoare pentru imaginea României în ochii ţărilor avansate democratic. Pe toate agenţiile de ştiri ale lumii s-a scurs acum ştirea că în România opoziţia cere refacerea alegerilor. Ca şi în Ucraina, va fi adăugirea care deja se forţează de vreo săptămînă încoace şi acum ea va fi pusă apăsat. Ca o ştampilă pe o Românie care pe 17 decembrie aşteaptă să primească lumina verde de intrare în UE. Dintr-un foc, tras de căpitanul Băsescu, toată agoniseala noastră, muncită atîţia ani, în materie de imagine a civilizaţiei politice din România, s-a dus dracului.“ (Cristian Tudor Popescu, *Adevărul)*

„În multe analize s-au pierdut repede pe drum originea şi calitatea deciziei de a contesta scrutinul din 28 noiembrie: Traian Băsescu a fost doar purtătorul de mesaj al unei hotărîri adoptate în unanimitate de Consiliul de Conducere al Alianţei. (...) Băsescu nu e deloc singur într-o încercare poate disperată sau chiar naivă, dar fundamental îndreptăţită, de a atrage atenţia asupra unui tip de rapt disciplinat şi sistematic care, în ultimă instanţă, violează însuşi spiritul exerciţiului democratic. O reacţie radicală trebuie să existe dacă fie şi numai cîteva sute ori mii de voturi au fost furate cu premeditáre, după un plan ticluit şi cu complicitatea reprezentanţilor unor instituţii publice; cu alte cuvinte – dacă frauda a fost instalată şi a funcţionat, chiar dacă în percepţia PSD orice fraudă, la fel ca şi corupţia, nu poate fi decît mică.“ (Radu Călin Cristea, *Ziua)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

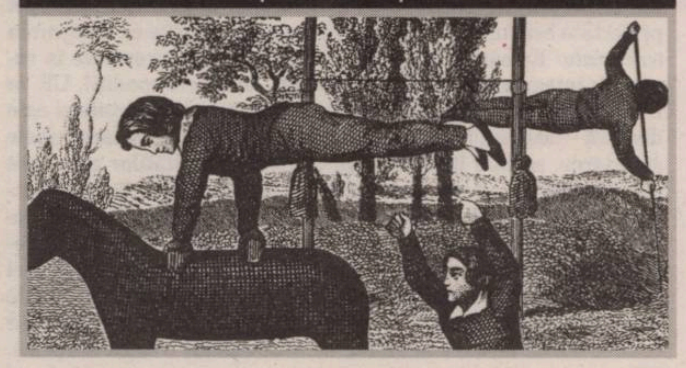

Politică şi reanimare

Cu trei zile înainte de alegeri, dl Grădinoiu a ajuns la spital. „Dom'le, am luat şi eu o ţuiculiţă să-mi fac curaj înainte de miting – că trebuia să vorbesc la tribună, ştiţi cum e, cu şeful cel mare în stînga, lume multă, emoţii – şi-am alunecat pe scările prefecturii. Cînd m-am trezit, eram aici, cu aparatul ăsta cu ecran care ţiuie la căpătîi şi bandaj pe tot capul“.

Dl Grădinoiu a suferit ceea ce am putea numi un accident de muncă. Şi-a spart capul înaintea unui miting electoral, prin lovire cu un corp dur, în cazul de faţă scările de marmură ale palatului judeţean. Cînd s-a trezit, mai erau două zile pînă la alegeri, iar doctorii i-au atras atenţia că n-are să iasă din spital decît la cel puţin o lună după formarea noului guvern.

Ajunşi aici, trebuie să vă spunem că pentru dl Grădinoiu, politica e o ocupaţie care frizează pasiunea. O corvoadă obositoare şi dureroasă pe care o îndură cu plăcerea masochistului veritabil, acela care poartă de ziua lui vesta de piele cu ţintele bine ascuţite pe interior. Dl Grădinoiu e activist, dar unul care crede în ce spune. Nu că nu şi-ar fi făcut şi el casă de vacanţă dintr-un contract suspect cu o regie care doreşte şi acum să rămînă anonimă. Dar dincolo de asta, omul nostru e un social-democrat veritabil. Sau liberal, nici nu mai ţin minte. Oricum, puţin contează: pur şi simplu omul vrea să te convingă. Ăsta e fixul lui.

Din toate aceste motive şi trezit mai bine din lovitură, dl Grădinoiu a decis să continue campania la reanimare. Unde, aşa cum sugerează şi numele, şase persoane aşteptau zile mai bune (şi desigur un nou ministru al Sănătăţii) în diferite stadii de conştienţă. Să trecem în revistă electoratul: la geam, o bătrînă de 70 de ani, cu accident vascular cerebal şi care, nu se ştie de ce, rostea la fiecare cinci minute cuvîntul „explicabil“, arătînd cu degetul spre o cutie cu iaurt. Imediat după ea, un domn serios, corpolent şi roşu la faţă, şi el afectat de o hemoragie cerebrală, care după trei zile de semileşin, apucase să numere jumătate din nasturii de la pijama (era contabil în viaţa civilă). Lîngă domnul Grădinoiu, zăcea un *homeless* lovit de maşină în somn (se culcase pe o gură de canal situată chiar pe un bulevard), conştient şi mai îndurerat de lipsa pungii cu prenadez decît de a piciorului. Spre capătul celălalt al salonului, alţi trei pacienţi, imposibil de identificat, din cauza măştii de pe figură, încercau să înveţe disciplina respiraţiei la comanda aparatului bine intenţionat, dar sever: un fel de FMI al ultimei speranţe pulmonare.

În acest mediu şi-a început dl Grădinoiu ultima campanie electorală. Inteligent, chiar şi cu jumătate de creier apăsată de hematom, activistul nostru a înţeles că dispune de trei avantaje uriaşe: a) electoratul lui avea mici şanse biologice să constate neîmplinirea promisiunilor sale de campanie. Altfel spus, dădea colţul poate chiar înainte să se vadă la putere; b) publicul era în faza în care oricum credea tot ce-i spuneai, cu condiţia să adaugi în discurs o mică speranţă legată de evoluţia afecţiunii sale; c) nu există presă ostilă şi nici opoziţie. Cu excepţia medicului, care trecea rar prin salon şi mai comanda cîte un calmant pentru cei care vorbeau prea mult.

În aceste condiţii, dl Grădinoiu a început printr-o campanie de *teasing,* concepută în jurul sloganului „Mergeţi acasă fără cărucior cu rotile, dacă votaţi cu mine!“. În faza a doua, şi-a definit mai bine strategia, într-un document programatic intitulat „Injecţii şi macaroane pentru toţi“, pentru ca în ultimele ore de dinaintea sosirii urnei mobile să promită, pentru cei trei pacienţi cu auzul intact, mărirea speranţei de viaţă în reanimările României, de la 30 de zile, la 2 ani.

Poate nu e lipsit de interes să vă spun că dl Grădinoiu a cîştigat alegerile în salon. Din doi alegători care au putut să spună asistentei unde să pună ştampila, unul a votat cum trebuie. La numărătoare au ieşit însă şase voturi pentru, lucru pe care medicina încearcă încă să-l explice. Dar ce contează: România mică, din salon, a repetat, într-un fel, povestea României mari şi sănătoase din afara lui.

Dacă e o morală aici, s-o caute medicii. Eu am obosit – şi nu vreau să ajung la spital.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Un fotoliu mare

Dezbaterea a început în septembrie, cînd fostul prim-ministru francez Laurent Fabius a lansat o campanie viguroasă împotriva Tratatului constituţional european. În pledoaria sa pentru „nu", susţinea că acest document consfinţeşte Europa liberală, Europa concurenţei nemiloase, a mutării locurilor de muncă în ţări cu forţă de muncă ieftină în timp ce muncitorii francezi sînt condamnaţi la şomaj, a renunţării la avantajele sociale obţinute de socialişti în guvernările lor. În articolul publicat în ziarul *Le Monde,* Fabius numărase în Tratat cuvîntul „piaţă" de 78 de ori şi doar 3 referinţe la „progresul social". Laurent Fabius e considerat a doua personalitate a Partidului Socialist, partid desigur slăbit după înfrîngerea lui Jospin în 2002, dar pe cale de a-şi reocupa locul după victoriile electorale în alegerile locale, regionale şi europene.

„Disidenţa" lui Fabius prevestea o sfîşiere internă, conflicte între lideri, contradicţii între aceştia şi militanţii de la bază, pe scurt, diviziuni care îi slăbeau coerenţa faţă de adversari, UMP, conduşi acum de energicul şi inventivul Nicolas Sarkozy, pregătiţi pentru viitoarele victorii electorale. Pledoaria socialistă pentru „nu" i-a neliniştit pe aliaţii ideologici din celelalte ţări ale Uniunii Europene (Schroeder în Germania, Zapatero în Spania susţin Constituţia, iar ministrul britanic pentru Europa, Denis MacShane, a declarat că Fabius a cedat în faţa populismului şi a demagogiei).

Riscînd unitatea partidului, şi într-un anume sens însuşi viitorul UE, François Hollande, liderul PS, a decis ţinerea unui referendum intern, pe 1 decembrie, militanţii socialişti fiind invitaţi să răspundă la întrebarea: „Sînteţi de acord cu Constituţia europeană, da sau nu?". Partidul Socialist este în mod tradiţional pro-european, François Mitterrand a fost unul dintre arhitecţii cei mai eficienţi ai Uniunii, de altfel Laurent Fabius era prim-ministru, în 1986, cînd Franţa a semnat Actul Unic European. Dacă argumentele de azi ale domnului Fabius ar fi obţinut majoritatea, adăugînd astfel vocile Partidului Socialist la cele ale partidelor de extremă dreapta (Le Pen) şi de stînga (comuniştii), plus formaţiunile „suveraniste", nu era exclus ca referendumul naţional anunţat de preşedintele Chirac, pentru anul viitor, să pună în cumpănă chiar soarta Uniunii Europene.

Uniunea cu 25 pînă la 27 de membri trezeşte preocupări îngrijorate printre unii lideri influenţi ai economiilor dezvoltate care văd în proiectul constituţional o modalitate de a frîna propria evoluţie în folosul unor ţări cu economii nefuncţionale şi democraţii suspecte. Constituţia Europei nu avea cum să fie de stînga sau de dreapta, ea urmează să fie un ansamblu de reguli permiţînd măsuri de dreapta sau de stînga, atunci cînd ele sînt necesare şi folositoare.

Argumentul social folosit de Fabius pentru rebeliunea sa e mai curînd favorabil imobilităţii, dar el ar urma să asigure Franţei rolul de lider european, să structureze un nucleu de ţări avansate care să poată acţiona în comun fără a se supune complicatelor reguli elaborate sub preşedinţia lui Giscard D'Estaing. Cu o largă majoritate însă, militanţii socialişti au votat pentru Constituţie (58%) şi astfel François Hollande, un lider considerat pînă acum prea şters pentru a deveni „prezidenţiabil", a căpătat o statură naţională; acum el poate trata de pe picior de egalitate cu celelalte personalităţi ale partidului. („Partidul Socialist are prea mulţi potenţiali candidaţi diferiţi şi nici unul nu este o figură unificatoare" – André Kaspi, profesor de istorie la Sorbona). Fabius era unul dintre ei. De altfel, mulţi comentatori au interpretat acţiunea lui de „instigare" drept o încercare de a dobîndi din timp o poziţie favorabilă pentru prezidenţialele din 2007.

Proiect generos, Uniunea Europeană este o propunere de organizare a acestei părţi a lumii în funcţie de necesităţile ei de cunoaştere şi creaţie, proces implicînd repoziţionări şi reformulări care pot da naştere unor crize identitare. Din păcate, evoluţia acestei realităţi se află uneori la mîna unor politicieni gata să sacrifice înaltele idei ale începutului lor de carieră politică de dragul unui fotoliu mare de unde lumea se vede mică.

globul cubic

Portocaliu şi roşu

● „Mişcarea noastră portocalie nu este atît o campanie politică, ar trebui considerată un fel de Woodstock al nostru, un Mai 1968, dadaismul nostru şi revoluţia noastră de catifea. Pe scurt, e copilăria noastră comună, care lipseşte atît de tare din istoria noastră de adulţi. De aceea toată lumea de la Kiev pare atît de tînără, chiar şi oamenii în vîrstă." (Ziarul independent ucrainean *Den)*

● „Singurul rezultat acceptabil pentru SUA şi aliaţii săi ar fi victoria lui Iuşcenko. După ce n-au izbutit să ia puterea în Ucraina din prima lovitură, Occidentul şi statele clientelare au declanşat asediul. Şi iarăşi măcelarul Iugoslaviei, fostul secretar general NATO şi acum reprezentantul UE, Javier Solana, îi răsuceşte mîinile lui Kucima, cu zîmbetul lui dulceag... Între timp, reprezentanţii Rusiei cum e dl Grîzlov acţionează atît de moale, ca şi cum ar fi vorba de insulele Fiji, nu de soarta unui popor frate." *(Sovetsakaia Rossia,* Moscova)

● „Acum, aceleaşi forţe occidentale se străduiesc să pună jugul pe Ucraina şi Belarus, pentru ca apoi să controleze complet Moscova. Nici nu se mai prefac că se ascund... Specialiştii în analize strategice recunosc că personalităţile opoziţiei ucrainene nu au calităţi personale care să facă din ei figuri de mare importanţă. Ei şi-au făcut treaba: au ridicat poporul, au adus economia pe marginea prăpastiei şi statul în pragul sciziunii. Acum o să apară oamenii serioşi. Sursele ne informează că trupele NATO din Ungaria şi Polonia sînt pregătite să înainteze, iar unităţile militare din România şi Slovacia sînt în stare de alertă. În lentilele binoclurilor lor se văd oraşele ucrainene." *(Pravda*, Moscova)

● „Saşa, fiul unei jurnaliste din Donetk, e elev în clasa a treia la unul din puţinele licee ucrainene rezervate elitei. La cîteva zile după cel de-al doilea tur de scrutin, la ora de gimnastică, profesorul i-a adunat pe elevi în sala de sport şi i-a întrebat pentru cine au votat la alegeri părinţii lor. Saşa a răspuns cinstit: pentru Iuşcenko. Erau trei în această situaţie. Profesorul i-a pus în genunchi şi i-a obligat să-şi ceară iertare în faţa clasei." *(Moskovskie Novosti,* Moscova) **(M. B.)**

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezenţă

Greaţa

Dintre Românііle sociologic decupabile, trei fac legea votului: România care se uită la televizor, cea care citeşte presa scrisă şi cea care, căpătîndu-şi informaţiile de la om la om, se află inevitabil la remorca opiniilor îmbrăţişate de oamenii tari ai locului. Apropierea de adevăr este un proces care poate avea loc numai prin intermediul reflecţiei: gîndeşti, ai oarecari şanse de a cădea peste un adevăr; nu gîndeşti, le ratezi inevitabil pe toate. Asta înseamnă că dintre cele trei Românii – naţiunea distrată (şi stresată) de televiziune, naţiunea informată (şi deformată) de presă şi naţiunea construită (şi deconstruită) de potentaţii locali –, şansele cele mai mari de a se apropia de adevăr le are România care citeşte presa, iar cele mai mici le are România care, necitind şi neuitîndu-se la nimic, se află de bunăvoie, din interes sau din ignoranţă, la cheremul potentaţilor locali.

Problema votului este, prin urmare, capacitatea votantului de a putea formula o judecată independentă. Cu cît gîndirea este mai dezvoltată, cu atît votul este mai puţin dependent de minciuna propagată în chip interesat, de neadevărurile profesate în chip neintenţionat ori de prostia răspîndită în chip dezinteresat. Politicienii se ocupă de minciuna propagată în chip interesat; mediului cultural îi cad în sarcină neadevărurile profesate în chip neintenţionat; iar nouă tuturor ne revine prostia pe care o răspîndim cu ştiinţă ori fără ştiinţă. Gîndirea independentă este atît de rară nu numai din cauza înclinaţiei noastre naturale de a fi proşti, ci şi din pricina injoncţiunilor vicioase ale lumii politicii, făcute irezistibile prin îmbinarea lor cu divertismentul propagat obsesiv de mijloacele noastre de informare în masă. Prin cultura divertismentului, noi absorbim fără să ştim atît relaxarea mentală, care ne zăpăceşte discernămîntul, cît şi informaţiile care ni-l deturnează. Ambalate în divertisment, toate insanităţile au aerul de a fi nu doar amuzante, ci şi inofensive – ceea ce e fals. Castrarea prin televiziuni, de aceea, a fost mai uşor de făcut decît emascularea prin presa scrisă. Televiziunile s-au identificat perfect cu această cultură a trăncănelii, în care totul se resoarbe relativist: binele asemeni cu răul, vulgarul deopotrivă cu decenţa, urîtul mereu în locul frumosului – totul sub semnul adulării populiste a culturii de masă. Această cultură a confuziei, a vulgarităţii şi a narcozei va cîştiga întotdeauna alegerile în favoarea celor mai răi.

Însă, dincolo de aceste trăsături generale, marea lovitură electorală a PSD-ului a fost aducerea vocii purtătorilor săi de cuvînt în gura celor ce sînt invitaţi la televiziuni în calitate de analişti politici. Anul acesta, cauza lui Adrian Năstase a fost pledată cel mai eficace de doi independenţi: Emil Hurezeanu şi Cristian Tudor Popescu. Primul a susţinut că decizia BEC de a închide alegerile trebuie respectată, chiar dacă au existat fraude, cu argumentul că altminteri violăm statul de drept. Cum ar veni, cine are autoritatea trebuie să aibă şi dreptatea; iar dacă adevărul contrazice autoritatea, atunci statul de drept poate fi salvat numai dînd dreptate autorităţii împotriva adevărului. Asemenea sofism nu merită să fie nici măcar combătut, întrucît e la mintea cocoşului că statul de drept nu reprezintă altceva decît situaţia de fapt a adevărului (exprimat prin instituţii) împotriva minciunii (exprimată prin încălcarea legalităţii). Cristian Tudor Popescu a susţinut că mai rea decît însăşi fraudarea este proclamarea ei publică, cu argumentul că, dacă spunem adevărul, ne facem de rîs; dacă ne facem de rîs, ne rîde lumea; dacă ne rîde lumea, suferă onoarea ţării-şoarei; etc. Contraargumentul la această poziţie a fost lapidar formulat de Montesquieu, astfel: „Să fii drept în toate, chiar şi în privinţa patriei tale. Tot cetăţeanul e dator să moară pentru patria lui, nimeni nu-i silit să mintă de dragul ei". Orice motive ar fi avut cei doi să-şi înjosească inteligenţa, poziţia pe care au susţinut-o a fost *obiectiv* în favoarea fraudei şi împotriva aflării adevărului.

Că PSD a fost cîştigătorul acestor manevre e secundar: adevăratul învingător a fost frauda. Or, cînd a trebuit ca 4.000 de procese-verbale să fie modificate cu ordin de la BEC (20% din numărul circumscripţiilor electorale); cînd regula jocului electoral a fost fixată în Comisia specială, de oameni precum Hrebenciuc, cu intenţia declarată ca listele speciale şi votul multiplu să fie posibile; cînd judecătorii de la BEC au fost numiţi de Putere după criteriul indignităţii lor profesionale (Gherguţ e ilustrarea perfectă), astfel încît autoritatea supremă a alegerilor să fie nu doar preş sub picioarele Puterii, ci să şi aibă curajul să mintă, îndrăzneala să se răstească, neruşinarea să ameninţe, sfruntarea de a susţine, pînă în pînzele albe, că adevărul e minciună şi că minciuna e adevăr – ei bine, atunci soluţia la problemele României nu mai poate fi nici o himerică protejare a statului de drept, care nu există, nici o ulcerată vigilenţă faţă de imaginea externă a ţării, care nu ar trebui să mai poată fi vreodată invocată în România, pentru protecţia conducătorilor şi împotriva cetăţenilor ei, ci, în mod cît se poate de simplu, *recunoaşterea adevărului; sancţionarea celor care îl ascund; denunţarea celor care prezintă minciuna drept adevăr.*

Dar, pentru asta, mă tem că vom avea nevoie nu numai de o nouă clasă politică, ci şi de o nouă generaţie de jurnalişti – cea de azi s-a dovedit prea ocupată să se uite admirativ în oglindă pentru a mai putea fi şi sensibilă la adevăr.

ready made

„Subiectul pieselor de cinematograf e de obiceiu o furătură de bijuterii, de documente, de copii sau aşa ceva.

Se prezintă [...] o serată, se prezintă o masă ori un local public, unde de obiceiu se comite furtul! Iar după furt urmează un număr de deghizări, jocul telefoanelor şi intervenţia detectivilor, toate lucruri fantastice ne reale şi mai mincinoase de cât cele mai ordinare şi de specula romane care au umplut cu romantismul lor foiletoanele celor mai ordinare gazete de speculă.

Iar pe lângă telegrame şi detectivi vezi alergarea sau alergările. Dacă lucrul se petrece în America vezi călăreţi: încalecă şi fugi şi fugi şi fugi şi dă prin apă şi dă prin păduri şi iar prin apă şi iar prin păduri. [...]

Dacă lucrul se petrece în Europa, atunci în loc de călăreţi vezi automobile. Pleacă întâiu unul, de obiceiu cel cu pricina şi îndată după dânsul pleacă şi altul şi fugi şi fugi şi fugi şi coteşte şi întoarce şi fugi!"

(Th. D. Sperantia, „Rolul cinematografului",
în *Albina, Revistă Enciclopedică Populară,*
Anul XVIII, No. 36, 7 Iunie 1915)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Furnicartea

Literele,-n carte, sumbre,
par o droaie de furnici;
ele, care sînt doar umbre
imobile, prind să umble
ca puzderia de furnici.

Cartea, noaptea, se preschimbă
într-un mare furnicar;
literele,-n ea, se plimbă
fără teamă de vreo limbă
de pavian sau furnicar.

Literele se răscoală:
p se face *b!* Lui *o*
i se umple,-ncet, pe coală,
inima de roată goală,
pînă nu mai este *o,*

ci un negru ou. — Antene
O-ului îi ies de-acu [*Ö*],
sau doi ochi fără sprîncene
ca-n aceste mici desene [☺ ☹],
plus o coadă ca la *Q*.

Cititor din orice parte,
află că eu nù fur, nici
mint, spunînd că orice carte,
pînă-n zori, e-o furnicarte...
Hai la groapa cu furnici!

Adrian CIOROIANU

povești suprapuse

Ghiţă loveşte în inima Americii

(ficţiune politică)

Gheorghe N. Alexandru – Ghiţă, pentru prieteni –, un tînăr de 31 de ani din Teleorman, a băgat România în comă. Să recapitulăm, aşadar, faptele nude: în dimineaţa zilei de 4 decembrie a.c., la intersecţia dintre Jefferson Ave. şi 9th Street din Washington, Ghiţă – aflat la volanul unei maşini a Ambasadei României în SUA – a lovit un taxi al firmei „Yellow Cable", rănind uşor taximetristul pakistanez, dar omorînd pe loc pasagerul aflat pe locul din dreapta spate – ei da, nimeni altul decît basistul trupei rock Aerosmith! Ce-a urmat a fost o dramă naţională!

Fiu al unui plutonier-major pensionat timpuriu, numitul Ghiţă era încă elev la un liceu industrial din Bucureşti cînd, în primăvara lui 1990 – impresionat de filmele cu Bruce Lee pe care le vedea pe video-ul nou-cumpărat al cumnatului său la care stătea în gazdă, pe undeva pe strada Găzarului – decisese să facă treapta a II-a la o şcoală de poliţie. Zis şi făcut. Fără iniţiativă, dar ascultător, ştiind cui s-aducă curcanul de Crăciun şi cui pulpa de miel de Paşti, Ghiţă a trecut prin '97 de la Poliţie la SPP, a urcat bine în ierarhie, iar în toamna anului 2003, pe cînd împlinea 30 de ani, a ajuns unul dintre responsabilii cu paza Ambasadei române din capitala americană. În seara de 3 decembrie '04, cu puţine ore înaintea accidentului, Ghiţă băuse cîteva pahare de vin cu un portar din incintă astfel încît, la ancheta poliţiei americane, duhnea de la o poştă.

Cineva, după teribilul accident, avea să spună că Ghiţă ura de moarte muzica rock şi că, vezi Doamne... Nici pomeneală. Ghiţă nu auzise de Aerosmith în viaţa lui. Îi plăceau pur şi simplu manelele – şi asta de la începutul anilor '90, cînd îşi luase primul casetofon din banii de bursă şi, de rest, mai luase şi volumul IV, proaspăt pus în vînzare sub formă de casetă la metroul din Piaţa Sudului, al formaţiei Albatros, cu magica lor solistă Naste din Berceni. Ce muzică! Vrăjit, Ghiţă avea să cumpere toate cele şapte volume următoare, împodobindu-şi astfel raftul bibliotecii din viitoarea sa garsonieră.

Teribilul accident de la Washington a băgat România în fibrilaţie. Într-o declaraţie preluată în direct de ediţiile de la ora 19 ale jurnalelor de pe TVR 1, Antena 1, Prima TV şi PRO TV, dl M. Geoană, candidat la funcţia de prim-ministru şi fost ambasador în SUA, se desolidariza primul de fapta criminală a lui Ghiţă, spunînd că nu-l cunoaşte pe acesta, dar că, desigur, există riscul ca astfel de evenimente nedorite să pună în umbră eforturile făcute de guvernul român prin soldaţii de pe frontul războiului împotriva terorii etc. Pe 6 decembrie, toate ziarele româneşti anunţau o sigură degradare a imaginii României în lume. În semn de doliu, *Libertatea* renunţa la o celebră rubrică din pagina 5, înlocuind-o cu o zguduitoare analiză, sub titlul interogativ „Un iresponsabil beţiv ne scoate afară din NATO?". În *Cotidianul*, dl Paler publica un întristat editorial, care se încheia aşa: *De mult mă tem că noi am devenit mai barbari decît neo-barbarii Americii şi iată că, vai, acest lucru se confirmă*. În *Tricolorul*, un autor anonim lansa ştirea că bunica ucigaşului Ghiţă era o unguroaică născută – citez – pe undeva pe lîngă Arad, dintr-o mamă evreică şi un tată de culoarea lui Mădălin Voicu – am încheiat citatul.

În timp ce, în America, sărmanul Ghiţă era dat pe mîna procuraturii americane, la Bucureşti toată lumea se grăbea să se lepede de cel numit *ambasadorul crimei*. Surse din SPP ce au dorit să rămînă anonime au declarat că, într-adevăr, individul le cam bea, dar nu făcuse probleme. Vecinii săi de pe scara de bloc au apărut şi ei la Ştiri, spunînd că Ghiţă era un om liniştit, deşi uneori, noaptea, din garsoniera sa se mai auzea rîs de femeie – şi imediat Andreea Esca avea să tragă concluzia că americanii au deci dreptate cînd titrează în tabloidele lor că *Dracula strikes again!* La Ambasada SUA, preşedintele Iliescu a semnat în cartea de condoleanţe imediat sub Van Damme, iar la Ateneu cîţiva elevi ai Marianei Nicolesco au organizat un emoţionant concert în memoria rockerului american. Dar cel mai mare rating l-a avut ediţia specială din *Folclorul contraatacă* în care floarea cîntului popular românesc plus Adi De Vito au intonat în cor imnul Statelor Unite – chiar dacă la aceeaşi oră, pe OTV, un invitat transpirat al lui Dan Diaconescu spunea că, da, e posibil ca Ghiţă să fi avut legături cu Al-Qaeda, din moment ce încă de prin '92-'93 el îşi cumpărase nişte blugi de la un sirian din Colentina!

Iar eu, dragă cititorule, am încălecat pe-o şa şi ţi-am spus povestea aşa... numai că la primul colţ – *jump!* – în faţă mi-a apărut basistul trupei Van Halen şi...

(nu va mai urma)

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Parastasul unui model

Băsescu sau Năstase? Europa sau Congo? Greu de zis. Duminică ne adunăm la urne. Măria-sa Poporul se va pronunţa din nou. Box populi, box dei! După alte cîteva zile de nervi şi acuzaţii de fraudă (iluminate rapid şi fără echivoc de bravul nostru BEC) vom afla numele noului preşedinte al României. Duminică seara vom întoarce pe toate feţele perspectivele rezultate din *exit-poll*-uri. De-o fi Năstase – cum o să funcţioneze relaţia cu Iliescu? De-o fi Băsescu – ce-o să se-ntîmple cu Iliescu? Şi, bineînţeles, celelalte fleacuri nesărate, specifice momentului – majorităţi, coaliţii, negocieri, concesii. Se vor rosti pînă la saturaţie cunoscutele *mantre* – tranziţie, corupţie, integrare etc. Şi teamă mi-e că discursurile triumfale (minus atacurile reciproce) ar putea fi interşanjabile pînă la virgulă.

În 1995 am avut ocazia să urmăresc o farsă ce spune mult despre adaptabilitatea politică. În cîteva circumscripţii din nordul Angliei se organizaseră alegeri locale anticipate, prilejuite de moartea cîtorva parlamentari (nu uitaţi că în Marea Britanie funcţionează votul uninominal). Postul BBC Radio One (care nu se ocupă de politică decît dacă e rost de distracţie) i-a cerut unui ministru conservator (antipaticul şi ineficientul John Gummer, de la protecţia mediului) să comenteze rezultatele scrutinului. Atenţie, însă, cu o zi ÎNAINTE ca acesta să aibă loc! *Ştiţi, dle ministru,* a motivat perfidul reporter, *mîine n-avem studio, sîntem prinşi cu altele, aşa că vă propunem o şmecherie. Ne daţi două răspunsuri, unul pentru cazul că ar cîştiga laburiştii, altul dacă vor cîştiga conservatorii! Iar luni, noi îl vom difuza doar pe cel care se va potrivi cu situaţia.* John Gummer, care mai era şi naiv, a acceptat şi s-a pronunţat energic în ambele variante, cu discursuri adecvate. Unul prin care îi înfiera pe nemernicii laburişti că au cîştigat alegerile „folosindu-se, ca întotdeauna, de promisiuni false, de buna-credinţă a electoratului şi de etc., etc., promovînd politicieni cunoscuţi în toată Europa pentru incapacitate mintală şi corupţie genetică". Celălalt, expus pe un ton binedispus, exhiba satisfacţie că „electoratul şi-a demonstrat din nou maturitatea, alegînd candidaţii conservatori, singurii care pot asigura bunăstarea şi demnitatea comunităţilor locale, spre deosebire de laburiştii vînduţi Bruxellesului". Inutil să adaug că Radio One a difuzat AMBELE declaraţii ale lui Gummer, expunîndu-l unor ironii cu adevărat britanice (nu uitaţi că e ţara lui Swift, Wilde sau AA Gill). Şi nu o dată, ci la fiecare sfert de oră, pînă cînd banda de magnetofon s-a tocit de ruşine! (De cîştigat, cîştigaseră laburiştii.)

O scenă similară figurează şi în *Titanic Vals*-ul lui Tudor Muşatescu, ceea ce dovedeşte că politicianismul e ca sifilisul – o boală veche care n-are nevoie de paşaport. Democraţiile stabile au cam învăţat cum să despartă grîul de neghină. Cele tinere, deşi duc infinit mai multă lipsă de acest meşteşug, încă bat pasul pe loc. Iar România, crescută sub pulpana lui Iliescu, are nevoie acum, mai mult ca oricînd, de un model, de o personalitate capabilă să împingă lucrurile înainte. Deşi le e greu să recunoască, mulţi cetăţeni, inclusiv cei botezaţi cu înşelătorul titlu de „analist", au dificultăţi în a-şi imagina viitorul fără zîmbetul global al actualului preşedinte. Cu toate astea, se cuvine să ne întrebăm dacă Iliescu a oferit un adevărat model de comportament prezidenţial. Eu cred că nu. A promis în gol, a încălcat Constituţia, a decorat infractori, a înfierat capitalismul şi statele dezvoltate, a chemat minerii, a influenţat justiţia, a declarat proprietatea „un moft", a fost activistul lui Ceauşescu. A ştiut, e drept, să fie şi tolerant, de exemplu, aşteptîndu-l o jumătate de oră, ca un majordom stilat, pe Van Damme (un maimuţoi a cărui lipsă de talent e depăşită doar de obrăznicie). De ce-o fi făcut asta? Ca să arate că e deschis la nou? Că iubeşte arta? Că are sufletul tînăr? Dumnezeu ştie! Şi tot El ne va feri, poate, de un urmaş prezidenţial croit după acelaşi model. Deşi, sincer să fiu, e mai sigur să ne gîndim bine ce vrem. Înainte de a vota!

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Colecţia
Cartea de pe noptieră

150 000 lei

De ce iubim femeile este primul volum de povestiri „de buzunar" din cariera lui Mircea Cărtărescu: un mănunchi de istorii cu femei aşadar, spuse simplu, captivant, de un povestaş a cărui viaţă seamănă ca două picături de rouă cu a scriitorului.

Un omagiu (adesea în sensul cel mai concret, erotic, al cuvântului) adus femeilor „pentru că sunt femei".

MIRCEA CĂRTĂRESCU
De ce iubim femeile

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro
http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

*Texte şi opinii de: Eugen CIOCAN (consultant de imagine al lui Traian Băsescu) ● Sebastian LĂZĂROIU (sociolog) ● Speranţa RĂDULESCU (etnolog) ● Bogdan TEODORESCU (consultant de imagine al lui Adrian Năstase) ● **Coordonatorul temei:** Cristian GHINEA*

Seninătatea stricată

Acesta trebuia să fie un număr senin. Cerusem unor personalităţi publice, jurnalişti, analişti şi scriitori, să facă un exerciţiu dilematic: să ne spună cîte ceva exclusiv „de bine" despre Adrian Năstase şi Traian Băsescu. După cele întîmplate în primul tur, ne-am trezit noi înşine într-o situaţie a naibii de dilematică: dacă mai are rost să fim senini. Dacă îi lăsăm, adică, să ne strice seninătatea. Am decis că deja ne-o stricaseră, aşa că am renunţat cu părere de rău la idee, amînînd-o pentru nişte vremuri care o vor merita.

A ieşit deci un număr serios despre alegeri. Se vorbeşte aici despre insuccesul Alianţei D.A. de a valorifica trendul pozitiv de după alegerile locale. Oameni care s-au ocupat de imaginea celor doi candidaţi rămaşi în finală ne explică ce s-a vrut şi ce a ieşit. Se mai vorbeşte despre faptul că democraţia românească este funcţională cîtă vreme PSD nu riscă să piardă puterea.

*Reluăm aici discuţia despre votul rural începută în primăvară. Se conturează două ipoteze: ţăranul român votează cu partidul care a moştenit de la PCR structurile de putere locale, cele care îi permit sau nu îi permit accesul la resurse de tot felul, de la lemnele din pădure la ajutoarele sociale. Este ipoteza votului controlat, formulată de Alina Mungiu-Pippidi în ultima sa carte. Într-un interviu publicat în revista noastră după alegerile locale, Adrian Severin contrazicea această ipoteză, venind cu o explicaţie, să-i spunem ideologică: ţăranul votează astfel pentru că instinctul său natural de conservare merge pe soluţia mai sigură sau pe care o găseşte mai sigură. Articolul Speranţei Rădulescu vine dintr-o perspectivă a detaliului etnologic în sprijinul primei ipoteze: cum arată viaţa ţăranului controlat de putere şi cum ar arăta viaţa lui dacă ar încerca o împotrivire. Articolul este tulburător şi rămînem în final cu ideea că nu înţelegem foarte multe despre această lume, în care controlul este aproape medieval. În sensul că unii sînt dependenţi economic de alţii şi ideea de autonomie a individului nu există. Aceste alegeri arată însă că, departe de a scădea în mediul rural, medievalitatea se extinde spre întreaga societate. Spre presă, spre societatea civilă de comandă, spre analiştii de comandă. Cum vă spuneam, nu este un număr senin (**C. G.**)*

Sebastian LĂZĂROIU

Marea dezamăgire: Alianţa chiar putea cîştiga alegerile

Acesta este un articol despre cum s-a înfiinţat Alianţa D.A. PNL-PD, despre sondajele de opinie ca nişte Cenuşărese ale tranziţiei, despre un an electoral cu peripeţii şi o campanie cu întîmplări dintre cele mai ciudate. Este un articol despre lideri, partide, revoluţii ratate, trenuri deraiate şi autocare care votează singure.

O dinamică suspectă

În toamna anului 2002 a apărut un sondaj CURS care avea să schimbe faţa scenei politice din România. Peisajul politic deprimant al acelui moment, cu un partid la guvernare cotat de sondaje cu peste 40% sau chiar cu 50%, nu arăta deloc încurajator pentru o opoziţie divizată şi măcinată de complexe de inferioritate. Rezultatele arătau că o asemenea alianţă şi un tandem Stolojan-Băsescu ar putea obţine între 35% şi maximum 40%, ar putea echilibra Parlamentul în viitoarea legislatură şi ar putea la limită chiar să guverneze. S-au găsit atunci critici, mai ales din jurul PSD, sociologi, analişti, jurnalişti, politicieni care au negat profesionalismul sau imparţialitatea celor care au realizat sondajul. „Nu se poate măsura ceva ce nu există", „CURS este institutul PNL" etc., ca să citez doar cîteva din titlurile momentului. Aceste critici veneau pe fondul altor sondaje de opinie care creditau PSD cu 50%, adică un fel de partid etern la guvernare. Primul cutremur a venit la alegerile locale din 2004: PSD şi Alianţa obţin scoruri apropiate, în jur de 33%. Alianţa cîştigă două bătălii electorale de mare vizibilitate: Cluj-Napoca şi Bucureşti. Efectele asupra competitorilor au fost diferite: PSD s-a trezit din povestea sondajelor, iar Alianţa a început să împartă posturile de ministru. Efectul asupra opiniei publice a fost unul favorabil Alianţei. În septembrie 2004, PSD împreună cu PUR revin în centrul atenţiei şi dau semne că vor cîştiga fără probleme alegerile. Un alt eveniment schimbă întreaga dinamică a campaniei electorale: Stolojan se retrage din cursa prezidenţială, îi ia locul Băsescu, proaspăt reales primar în Bucureşti din primul tur de scrutin *(notă:* toate sondajele realizate de CURS pînă în acel moment arătau că Stolojan este mai potrivit decît Băsescu pentru funcţia de preşedinte, în percepţia oamenilor).

Un mecanic impulsiv

Cînd mă gîndesc la campania Alianţei şi a lui Traian Băsescu, îmi vine în minte o secvenţă aproape cinematografică a unui tren care porneşte în forţă, goneşte, face mişcări bruşte, pierde rînd pe rînd cîte un vagon; pînă la următoarea gară, locomotiva rămîne fără vagoane, dar continuă să alerge nebuneşte, mecanicul vede un şir de vagoane cisternă, intră în ele în plin, provoacă incendii şi explozii, dar totul fără folos, pentru că vagoanele trenului zac undeva abandonate pe traseu.

Realitatea este că Uniunea şi Alianţa au început campania electorală, practic, la egalitate. Alianţa se afla pe o tendinţă ascendentă, PSD+PUR alunecau pe o curbă descendentă. Apoi urmează declaraţii halucinante ale candidatului Alianţei: este de acord cu căsătoriile între homosexuali, proiectul „Roşia Montană" este bun pentru populaţia din zonă, nu va permite Bisericii Ortodoxe să construiască catedrala în parcul Carol. Unii ar putea să creadă că au fost răspunsuri la întrebările contracandidatului PSD. Nu au fost. Au fost declaraţii spontane, pe care putea să nu le facă. Probabil miile de oameni pe care le strîngea la manifestaţiile electorale din diferite oraşe l-au făcut pe Traian Băsescu să se considere atît de popular, încît poate arunca în dezbaterea publică orice subiect, oricît de controversat ar fi. Întotdeauna băile de mulţime emană un abur periculos care ia minţile candidaţilor.

O campanie pentru alt electorat

Candidaţii la funcţia de preşedinte fac îndeobşte destule gafe, în primul rînd pentru a nu crede cineva că sînt extratereştri. Sînt şi ei oameni. Depinde cum le gestionează ulterior şi depinde cum le folosesc adversarii. Candidatul Alianţei nu a curmat din faşă declaraţia despre căsătoriile între homosexuali. Încolţit de PSD şi BOR (care nu mai era prietenoasă cu el încă din primăvara lui 2004), Băsescu a continuat: da adopţiilor de copii de către cuplurile de homosexuali, în România sînt 20% homosexuali, iar unii se află chiar printre politicienii de la vîrf. Aici nu a mai fost spontaneitate, ci echipa de campanie, fie dominată de instinctul politic al candidatului, fie ruptă de realitatea unei populaţii în esenţă tradiţionalistă. Aş risca să spun că, pe aceleaşi subiecte, Băsescu ar fi pierdut puncte şi în Statele Unite. A fost o campanie bună, dinamică, creativă chiar, dar s-a adresat acelor imaginari 20% subiecţi ai declaraţiilor. Toate celelalte teme importante, cum ar fi relaxarea fiscală, aproape că nu au mai contat.

Stenograme pierdute

Ultima săptămînă de campanie. Sondajele arată că Alianţa şi candidatul ei se distanţează sensibil. În jos. Pentru că PSD era un avdersar prea puternic, liderii Alianţei caută alţi adversari şi îi găsesc destul de repede: sondajele de opinie. Începe o cursă contra cronometru în care Băsescu şi Alianţa se luptă chiar cu realitatea – o neagă, o repudiază, o condamnă, o mutilează chiar cu propriile sondaje. Între timp, o mînă invizibilă aruncă în presă „şuetele" liderilor PSD. O gură de oxigen pentru Alianţă. Mecanismele de influenţare politică a instituţiilor statului şi a societăţii civile sînt dezvăluite în splendoarea lor. Mai sînt însă două-trei zile. Mass-media sînt „timide" în publicarea acestor stenograme. Cîteva ziare doar. Posturile de televiziune se feresc să publice textele care incriminează în fapt nu un grup de persoane, ci un mod de a face politică. Vine ziua alegerilor.

© S. Ivanoschi

Autocare în mulţime

Şi autocarele votează, nu-i aşa? 28 noiembrie a fost ziua în care turismul intern s-a relansat în România. Turismul extern s-a relansat mai devreme. Îndată ce au dispărut vizele. Autocarele cu votanţi sînt expresia votului cenzitar. Candidaţii care au bani şi putere pot vota nu doar o dată, ci de mai multe ori: cu mîna altora. Legea electorală, printr-o simplă prevedere (carte de identitate şi nu carte de alegător), a camuflat acest vis ascuns al adversarilor democraţiei: principiul „un om-un vot" nu e tocmai corect. Cine a putut a votat de mai multe ori. Primul caz dovedit vine evident de la opoziţie. Un candidat pentru Parlament îşi făcea mîna. În forul legislativ de multe ori trebuie să votezi pe ascuns şi în numele colegilor, folosind cartelele altora.

Arestări, demiteri, anulări: un strigăt în pustiu

Graficele sondajelor la urne cad ca o ghilotină peste susţinătorii Alianţei. Liderii D.A. nu abandonează. Preiau din mers tema autocarelor şi stau cu sufletul la gură după ce se numără 35% din voturi, venite în special din urban şi Transilvania, adică zonele tradiţionale ale electoratului de dreapta. Sînt aproape să-şi proclame victoria. Acuză „marile case de sondaje". Acuză PSD, acuză pe toată lumea. Au uitat că în România votează şi ruralul, şi Moldova, şi Muntenia. Visele se risipesc pe măsură ce vin rezultatele din aceste zone. Incompetenţa unor instituţii care se ocupă de numărătoare iese la iveală. Seamănă cu instituţiile de tip sovietic care, atunci cînd greşesc, fac eforturi disperate să ascundă gunoiul sub preş. Ochiul vigilent al opoziţiei observă greşelile şi a doua zi scenariul Ucraina (în plină desfăşurare la doi paşi de Bucureşti) inundă canalele naţionale şi internaţionale. Se pronunţă cuvinte grele. Scenarii ştiinţifico-fantastice: casele de sondaje erau mînă în mînă cu fraudatorii alegerilor, au aranjat împreună scorurile. Intrăm, pentru cîteva secunde, într-o lume paralelă. Apoi revenim: nu e nimeni demis, nimeni arestat, alegerile sînt validate.

Un guvern imposibil

Constituţia e şi ea o carte ca oricare alta. După alegeri toată lumea face guverne. Şi cei care au cîştigat, şi cei care au pierdut. Din laboratoarele Alianţei se lansează guverne alternative, chiar împreună cu PRM. Nimănui nu-i place în opoziţie. Un prim guvern: PSD-PUR-UDMR-minorităţi. În scurt timp apare şi al doilea guvern, PNL-PD-PRM şi PUR. Cei din PUR află din presă despre această nouă formulă. Celor din PRM le e oricum indiferent. Au obosit după atîţia ani de marginalizare. Unii cred că avem nevoie de cineva şi în opoziţie. Cine se oferă?

***Sebastian Lăzăroiu** este directorul Centrului de Sociologie Urbană şi Regională (CURS)*

Liderul este bun dacă este util

– interviu cu Bogdan TEODORESCU –

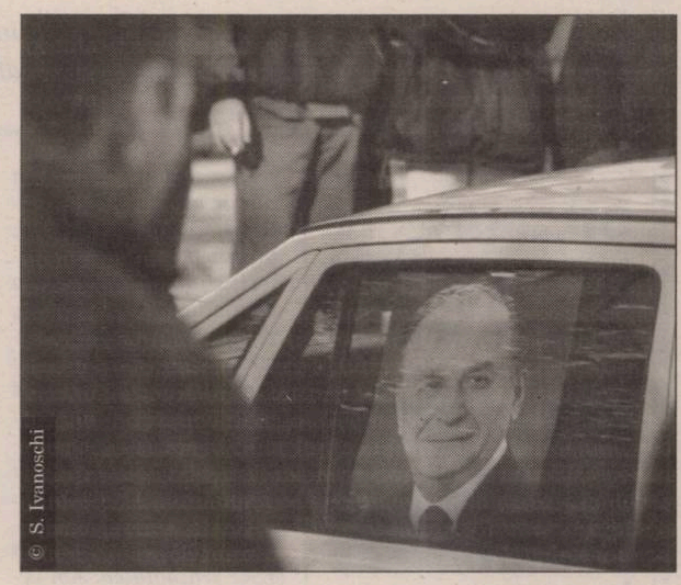
© S. Ivanoschi

De unde s-a plecat în această campanie şi unde aţi vrut să ajungeţi?

Rostul unui făcător de imagine în lumea asta nu este decît să sprijine prin mijloace tehnice şi prin mijloacele meseriei ceea ce există deja la un candidat. Aşa încît abordarea pe care dvs. o propuneţi nu este corectă, nu am plecat de undeva şi am ajuns altundeva, ci pur şi simplu am ambalat într-o formă electorală un personaj politic ultracunoscut în România, pe care l-am sprijinit să intre într-o haină electorală. Să explic puţin ce înseamnă asta. Se poate considera că oamenii politici au două dimensiuni: o dimensiune politică, o haină politică, care se referă la activitatea lor în spaţiul decizional, în spaţiul în care ei iau hotărîri pe care, într-un fel sau altul, societatea le urmează. Şi este haina electorală, o proiecţie, dacă vreţi, în două dimensiuni a unei imagini politice care este în trei dimensiuni şi care se referă exclusiv la zona imagologică. Astfel încît spaţiul electoral, de care vorbim şi în care lucrăm, înseamnă doar o proiecţie a unei realităţi existente.

Atunci, ce a adus nou acest Adrian Năstase electoral faţă de Adrian Năstase cel de dinainte de campanie?

În primul rînd, noutatea foarte mare este dimensiunea prezidenţială. Adrian Năstase a fost pînă în momentul de faţă în rolul unui preşedinte de partid şi al unui prim-ministru care înseamnă un anumit tip de construcţie politică. Rolul unui prim-ministru este să rezolve lucruri. Adrian Năstase a stat patru ani în această ipostază şi a căpătat o aprobare a muncii lui mai mare decît a căpătat orice alt prim-ministru în istoria recentă a României. Activitatea sa ca prim-ministru a fost cotată foarte sus, inclusiv de oameni care nu îl votează sau sînt împotriva partidului pe care îl reprezintă. În momentul de faţă trebuia să se transpună într-un alt model, care este modelul prezidenţial. Modelul prezidenţial la români a fost construit şi impus de Ion Iliescu, are anumite reguli şi anumite paradigme pe care o majoritate a populaţiei le acceptă.

I-am putea spune preşedintele pasiv?

Nu, eu nu sînt de acord cu formula lui Traian Băsescu, este o formulă de imagine. Ion Iliescu nu a fost un preşedinte pasiv, a fost un preşedinte care, respectîndu-şi mandatul, a făcut un pas în plus peste mandat: participarea la nivel popular. A fost un preşedinte popular, nu pasiv. S-a referit de multe ori la teme care excedau mandatul său din punctul de vedere al cetăţeanului căruia i se adresa, cetăţeanul şablon al acestei ţări, cetăţeanul asistat, care simte nevoia protecţiei statale. Acest cetăţean asistat este încă majoritar în România, acest cetăţean îl vrea ca preşedinte pe Ion Iliescu, astfel încît dezirabilitatea maximă a preşedintelui la români este aici: un preşedinte popular, implicat. Cînd Traian Băsescu a afirmat că vrea să fie un preşedinte activ, el a vrut de fapt să compenseze imaginea pe care o are Adrian Năstase. El nu s-a bătut cu Ion Iliescu, deşi la el s-a referit, ci s-a bătut cu un prim-ministru în funcţie, care candida la funcţia de preşedinte. Adrian Năstase a adăugat o componentă activă, fără să vrea, adusă cu sine. Este prim-ministru de patru ani. Automat, Băsescu, intrînd pe terenul ăsta, a spus: şi eu sînt activ şi, automat, s-a pus pe picior de egalitate cu Adrian Năstase, spunînd: tu eşti activ, şi eu sînt activ, eu sînt mai popular decît eşti tu.

Şi atunci oricare dintre cei doi va ieşi, vom avea alt tip de preşedinte sau tot un Iliescu puţin altfel?

Eu încerc să vă fac o metaforă foarte simplă: imaginaţi-vă că îl luăm pe Mutu şi îl transferăm în NBA. Mutu o să spună: domnule, nu mai e nevoie să joc cu mîna, eu cu piciorul dau foarte bine, dau şi cu glezna, şi cu capul. Dar cînd intri în teren, tot baschet joci, tot cu mîna, tot trebuie să dai coş de sus şi tot trebuie să ai doi metri şi zece. Deci, noi avem o Constituţie care desemnează un rol al preşedintelui. Ideea că schimbăm rolul preşedintelui este doar imagine de campanie electorală, indiferent care dintre băieţii ăştia iese, jocul se joacă conform Constituţiei.

Dar Năstase candidează cu sloganuri referitoare exclusiv la activitatea Guvernului: case, economia...

Sloganul este „Faptele sînt politica mea". Care este un slogan al asumării unui trecut şi al promisiunii unui viitor. Iar el spune ce a făcut ca prim-ministru. Năstase nu poate să nu îşi asume totuşi un mandat reuşit. Şi spune cetăţeanului: aşa cum am făcut performanţă în 2000- 2004, la fel voi face în 2005-2010 în mandatul prezidenţial.

Este primul guvern după 1989 care merge atît de mult pe ideea: asta am făcut. Marşează pe realizări. A fost riscant?

Este riscant, numai că ştiţi foarte bine că una dintre componentele principale ale mesajului politic este utilitarismul. Liderul este foarte bun dacă este foarte util. În momentul în care tu ai o aprobare a activităţii tale foarte ridicată, înseamnă că oamenii au identificat între activitatea ta şi nivelul lor de trai un coeficient de utilitate. Şi atunci trebuie să reaminteşti acest lucru ca o garanţie a promisiunilor pe care le faci. Dacă vreţi, mai putem constata o premieră: este primul guvern postrevoluţionar care rămîne la putere.

Staţi, că nu ştim asta încă.

Sînt şase-şapte procente în faţă, asta înseamnă că s-au cîştigat alegerile. Eu îndrăznesc să vă spun că se va face şi guvernul, pentru că există o majoritate previzibilă. Asta înseamnă că, într-un fel sau altul, nivelul de utilitate pe care lumea l-a găsit la acest guvern a depăşit erodarea specifică guvernării.

Vă întrebam dacă a fost riscant. Mă gîndeam că omul aude că a crescut economia cu 25%, dar el nu este dintre cei care au simţit şi atunci poate să nu aibă încredere în întreg mesajul.

Mesajul este bazat pe două realităţi. În primul rînd, recunoaşterea greutăţilor cu care se confruntă România, lucru care s-a făcut din plin. În general, partidele care se află la putere încearcă să convingă naţiunea că trăieşte în Elveţia şi naţiunea nu crede asta. Aşa s-a făcut şi în 2000, şi în '96, şi în '92. În secunda în care transformi cetăţeanul din individ, pe care vrei să îl convingi, în partener de dialog, omul, care nu este nici idiot, nici neinteresat, reţine de la tine două aspecte: în primul rînd, că problemele sînt numeroase, dar totuşi s-a făcut ceva şi dacă se continuă pe linia asta, probleme vor fi mai puţin numeroase. Aceasta este filozofia unui mesaj partenerial, spre deosebire de filozofia unui mesaj de tip manipulator.

Acel „am" din slogan, „am construit", „am făcut", înseamnă „eu am" sau „noi am"?

Noi, echipa.

Nu e foarte clar.

Dacă vă uitaţi la discursuri, la apariţiile în presă unde ai mai mult spaţiu, veţi constata că Năstase vorbeşte foarte mult de echipă şi e normal să vorbească foarte mult despre echipă în condiţiile în care în partea cealaltă închegarea unei echipe este foarte dificilă. Dacă ţineţi minte, în 1996, campania lui Constantinescu s-a calat foarte mult pe familie şi religie, fără să se spună că celălalt avea o familie mai puţin mare decît Constantinescu şi tocmai se declarase liber cugetător. În campanie se fac polemici şi fără să le enunţi ca atare. Tu vorbeşti insistent despre echipă, ştiind că celălalt nu poate să vorbească despre echipa lui, pentru că echipa lui este formată din două partide care au mai fost o dată în aceeaşi echipă şi s-au certat foarte tare. Promovezi o valoare, ştiind că celălalt nu are cum să o promoveze.

Cînd se spune „echipă" la ce trebuie să ne gîndim?

Echipa guvernamentală, s-a precizat foarte clar.

Sînt şi acolo nişte figuri care nu ar trebui scoase în faţă.

S-a vorbit de Mircea Geoană care este viitorul prim-ministru. Echipa a fost construită şi arătată. Oamenii ăştia au ieşit la dezbatere, este de fapt structura guvernamentală care a condus la rezultatele despre care vorbim.

Revenind la riscuri, cîţi dintre români s-au bucurat de aceste realizări?

Aici puneţi o întrebare puţin greşită şi vă spun de ce. În sondaje există o întrebare: cît de mulţumit sînteţi de viaţa dvs. din prezent. În general, din '90 încoace, procentul este negativ, deci sînt mai mulţi nemulţumiţi decît mulţumiţi. Dar este a doua întrebare: cît de bine credeţi că veţi trăi anul viitor. Care identifică optimismul. De doi ani, această rubrică este mereu pozitivă. Sînt două categorii de români: cei fundamental defavorizaţi, care evident că în această guvernare au fost mai sprijiniţi decît în celelalte, datorită conceptului social-democrat, chiar dacă sprijinirea lor nu este suficientă pentru a ajunge la un nivel de trai bun. Apoi, este o masă destul de importantă de cetăţeni, dar care de obicei votează cu cealaltă parte, cărora li s-a dezvoltat nivelul de trai în ultimii patru ani. Dacă acceptăm că Banca Mondială nu a greşit cînd a spus că au fost patru ani de creştere economică, în aceşti patru ani un număr de români, şi nu puţini, au crescut economic.

Dar ei votează cu ceilalţi.

Da, votează cu liberalii.

Aţi reuşit să dislocaţi de acolo ceva?

Nu, şi nici nu ai cum, pentru că, de fapt, aceşti oameni nu au nevoie de politica asistenţială a guvernului, dimpotrivă, sînt deranjaţi că investeşti bani în copilul handicapat, în mama cu doisprezece copii ş.a.m.d, Nu pun problema populist, îi deranjează financiar, pentru că ei au nevoie de taxe mici.

Sebastian Lăzăroiu vorbea de acest paradox al PSD care creează clasă de mijloc, clasă de mijloc care nu votează PSD. Este un pericol pe termen lung?

Da, s-ar putea să fie. După părerea mea în următorul mandat va fi semnificativ acest pericol. Însă, în ultimă instanţă, trebuie să ne gîndim că existenţa unei clase mijlocii înseamnă stabilizare totală a democraţiei în România. Iar dacă PSD a reuşit să facă treaba asta e extrem de bine pentru naţiune.

a consemnat Cristian GHINEA
2 decembrie 2004

***Bogdan Teodorescu** este consultant de imagine al PSD şi al lui Adrian Năstase.*

Momente

● Alianţa PNL-PD depune prima contestaţie de anulare a alegerilor acuzînd scurgerea unui număr mare de voturi considerate nule în contul lui Adrian Năstase şi Uniunii PSD-PUR. BEC respinge contestaţia după două explicaţii nefondate, retrase apoi, şi oferă o a treia explicaţie, conform căreia preşedinţii a peste 400 de secţii de votare ar fi confundat numărul total al votanţilor de pe liste cu numărul celor care au votat efectiv. Ordonă corectarea listelor, dar nu o face în şedinţă publică, aşa cum cere legea publicată în *Monitorul Oficial*. Motivează gestul spunînd că oricum greşeala nu ar fi afectat rezultatul votului. Afirmaţie susţinută şi de Mircea Geoană, desemnat de PSD-PUR candidat la funcţia de prim-ministru.

● BEC începe deja distribuirea, la nivelul circumscripţiilor, a mandatelor pentru formaţiunile care au depăşit pragul electoral, deşi cel puţin contestaţiile referitoare la aşa-numitul turism electoral – contestaţii care implică peste un milion de alegători care au votat pe listele speciale – nu au fost rezolvate. Distribuirea mandatelor ar trebui să se facă după soluţionarea contestaţiilor şi mai ales după validarea alegerilor. Lucru care încă nu s-a întîmplat. Performanţa reprezentanţilor BEC, care se încurcă în declaraţii confuze, este pusă la îndoială chiar de unul dintre reprezantanţii partidului de guvernămînt, Victor Ponta. El a declarat public că ar fi trebuit aleşi reprezentanţi care să poată da explicaţii coerente presei şi opiniei publice.

● Parchetul General a hotărît să cerceteze plîngerea penală depusă de Alianţa PNL-PD împotriva Biroului Electoral Central, prin care Alianţa acuză BEC de infracţiuni la legea electorală şi complot. Procurorul general Ilie Botoş declarase anterior că Ministerul Public nu se poate substitui Biroului Electoral Central în evaluarea rezultatelor alegerilor şi că nu poate cerceta semnalările punctuale de fraude, înainte de încheierea procedurilor electorale. Această declaraţie a stîrnit reacţia mai multor organizaţii neguvernamentale, între care Asociaţia pentru Apărarea Drepturilor Omului – Comitetul Helsinki, Societatea Academică din România, Agenţia de Monitorizare a Presei / *Academia Caţavencu* şi Alianţa Civică au redactat o serie de solicitări către mai multe instituţii ale statului.

● Preşedintele Asociaţiei Pro Democraţia, Cristian Pîrvulescu, a declarat, vineri, că legislaţia electorală trebuie modificată în intervalul rămas pînă la turul al doilea al alegerilor prezidenţiale, astfel încît să se descurajeze votul multiplu. Într-un comunicat dat publicităţii vineri, asociaţia afirmă că va accepta să observe turul al doilea „doar dacă vor fi îndeplinite cîteva condiţii minimale pentru a creşte siguranţa procesului electoral". „În acest sens, APD cere Guvernului României să ia măsuri pentru a elimina posibilitatea votului multiplu (prin «turism electoral») şi îi recomandă să înlocuiască procedura de aplicare a timbrului autocolant pe cartea de identitate cu cea de ştanţare (găurire) a acesteia sau cu procedura de aplicare a unei vopsele pe mîna celui care votează", se mai spune în comunicat. Preşedintele APD a afirmat că, din informaţiile sale, Executivul avea în vedere modificarea legislaţiei, prin Ordonanţă de Urgenţă.

(după BBC, secţia română – www.bbc.ro)

Campanie cu materialul clientului

– interviu cu Eugen CIOCAN –

Artistul plastic Eugen Ciocan a lucrat, alături de agenţia de publicitate GMP, la precedentele campanii pentru Primărie ale lui Băsescu, iar acum a fost solicitat de agenţie pentru consiliere electorală şi pentru realizarea de produse de campanie (de exemplu, clipurile video).

De la ce aţi plecat voi, creatorii de campanie, cînd aţi pornit la drum, şi la ce aţi ajuns? V-aţi adaptat discursul pe parcurs, în funcţie de situaţii sau de materialul clientului?

Atunci cînd faci campanie pentru Traian Băsescu, nu poţi să nu ţii cont de materialul clientului, pentru că el este de o consistenţă şi de o autenticitate care impun. Nu poţi să inventezi tu sau să-i pui cuvinte de-ale tale în gura lui. Imaginea pe care am creat-o de fiecare dată în aceste campanii a fost una desprinsă strict din ceea ce a intenţionat el să spună în acea campanie.

Excesul lui de sinceritate

Deci n-aţi plecat cu nişte jaloane trasate de la început, ci aţi improvizat pe parcurs.

Nu am improvizat. Avem şi noi analizele noastre de care am ţinut cont. Despre „piaţă", despre ce au nevoie oamenii să audă, despre ce ar avea nevoie România din partea unui preşedinte etc. Dar Băsescu ne-a indicat întotdeauna cu o oarecare precizie ce vrea el să spună oamenilor. Şi ne-a cerut să găsim formele cele mai fireşti, cele mai prietenoase de a transmite lucrurile respective. Noi aşa am ajuns să ne simpatizăm, ca urmare a acestei tendinţe – şi a lui, şi a noastră – de a evita mesajele sforăitoare. Practic, pericolul de care e pîndit Băsescu în campanie este excesul lui de sinceritate. Şi mesajele de campanie finisate de noi, de asemenea, pot fi acuzate de un exces de sinceritate. Aici e o discuţie foarte serioasă: cîtă nevoie are românul de sinceritate?

Şi, din studiile voastre de piaţă, aţi ajuns la concluzia că ar avea nevoie românul de aşa ceva?

După mine, nu prea. E un pericol aici. Dovadă şi campania lui Năstase, care spune „am făcut, am dres...". E o mînă părintească pusă în creştetul naţiunii, pe care încearcă să o liniştească zicîndu-i că are la căpătîi un părinte care se ocupă de totul. Şi o tratează ca pe o masă electorală. E un fel de a le spune: „Treaba voastră e să mă votaţi pe mine, de restul mă ocup eu". E o formă de a ţine o minciună în picioare. Acest fel de campanie e un derivat din cele comerciale, care merg pe un sistem de minciuni frumoase, pe o suită de mici flatări, picurînd în urechile omului ceea ce vrea el să audă. După noi, într-o campanie electorală lucrurile stau puţin altfel, în măsura în care nivelul de maturitate al electoratului cere o serioasă confruntare cu starea de fapt a naţiunii. În orice caz, e clar că Băsescu vede altfel poziţia lui ca preşedinte.

Deci voi aţi preferat să mergeţi pe sinceritate, deşi eraţi conştienţi că aţi fi avut mai mari sorţi de izbîndă dacă aţi fi făcut o campanie în stilul celor comerciale.

Eu am dat exemplul unei caracteristici din campaniile comerciale foarte uşor de recunoscut în campania lui Năstase. Asta nu înseamnă că noi sîntem complet în afara unor tehnici de acroşare a atenţiei prin limbajul publicitar comercial. Dar am considerat că nu trebuie să sforăi ca să atragi atenţia. Era de datoria noastră să nu ajungem să cădem într-o beţie de cuvinte. Şi eu zic că am reuşit să ne exprimăm decent. Pe de altă parte, o campanie electorală are rolul de a pune în evidenţă personajul. O campanie nu trebuie să fie o haină cu ajutorul căreia candidatul să înşele electoratul. Ar trebui să fie o haină care să fie croită corect pe caracterul său şi care să-l ajute să se exprime. Eventual să fie mai convingător. Pampoanele retorice, drapajele bogate în penumbre, fumigenele de atmosferă sînt elemente care au un rol clar: să inducă în eroare. Şi cred că, pînă la urmă, omul simte dacă e înşelat. El încasează aceste contrafaceri şi ajunge, în urma unei acumulări suficiente, la un recul. O dovadă în acest sens este Constanţa. Acolo a fost o campanie de o mizerie şi de o murdărie la scenă deschisă. Băsescu pe panou cu „Să trăiţi bine!" şi alături un alt panou cu doi băieţi homosexuali sărutîndu-se şi spunînd „Să trăim bine!". Şi Constanţa a fost o insulă din zona aceea în care Băsescu a cîştigat. Şi cred că şi figura aceasta a lui Năstase pe care o tot vezi pe stradă – zîmbitoare, dar de fapt o figură de vulpiţă – se acumulează în mod neplăcut. O tot vezi şi te simţi încolţit de privirea aceasta puţin laterală. Se dă de gol pînă la urmă. Deci nu poţi ticlui prea mult, într-o campanie electorală trebuie să fii foarte atent cu limita figurilor de stil.

Băsescu, tocmai pentru că este un om dintr-o bucată şi temperamental, face de multe ori declaraţii de la el. Cum lucrează profesionistul într-o campanie cu un astfel de personaj care de multe ori poate să-i scape printre degete? Cum pot fi contracarate ieşirile lui spontane? Sau nu trebuie contracarate?

Aici e întrebarea: dacă trebuie contracarată spontaneitatea acestui om. De exemplu, subiectul homosexualităţii, care a făcut atîta vîlvă în această campanie. Este evident că nimeni nu s-a gîndit să angajăm un asemenea subiect. Totul a pornit de la sinceritatea lui Băsescu. Pe MTV, el a fost întrebat şi a răspuns exact ceea ce credea. Este clar că el e tolerant şi optează spontan pentru a-l înţelege pe celălalt. De aici, lucrurile au fost escaladate de către ceilalţi. Noi nu ne-am pus problema cum să închidem acest subiect, pentru că nu este o prioritate – un preşedinte nu se ocupă de homosexuali. Apoi, este evident că Băsescu este un familist convins. Dar să vă mai dau un alt exemplu, legat de spontaneitatea lui: Băsescu a mers prin ţară şi a luat contact direct cu oamenii şi astfel am asistat la cîteva scene în care el le-o spunea franc. Şi în momentul acela te sperii, că nu ştii care va fi reacţia. De pildă, în Ştei, pe undeva prin Bihor. Oamenii au venit în sala unde avea loc întîlnirea, cu dorinţa să vadă ce spune Băsescu şi nu erau aprioric simpatizanţi ai lui. Erau poate chiar sceptici, pentru că zona era dedicată lui Stolojan. La un moment dat, Băsescu le zice în stilul lui, pe fondul că sîntem o naţiune de asistaţi şi că Năstase ne dă biscuiţelul: „Bă, fraţilor! Bă, trebuie să punem mîna să muncim!". Am asistat la o scenă incredibilă de euforie: oamenii au început cu urale. Cred că există în ţara asta o uriaşă energie nevalorificată, nedescătuşată. Sînt convins că românii nu au pierdut bucuria de a munci – de a munci motivaţi, cu folos şi cu pasiune. Cînd vezi că românii sînt gata să-şi ia în mîini destinul alături de un om care le spune în faţă fără menajamente care sînt priorităţile, te trec fiorii.

Voi nu aţi fost tehnicienii reci care promovează un produs chiar dacă nu sînt de acord cu el, ci v-aţi implicat emoţional în toată afacerea asta.

Da, şi este un lucru cunoscut că noi votăm cu Traian Băsescu. Îl cunoaştem de aproape, lucrînd atîta timp cu el, şi ne-a cucerit. De aproape, Traian e un om fermecător, fiindcă simţi că este egal cu el însuşi. Nu se adaptează la fiecare situaţie în parte, nu are pliuri, nu construieşte din zîmbete artificiale, nu e în funcţie de persoana pe care o are în faţă. El e la fel de vesel şi în faţa lui Pleşu, şi în faţa femeii care aduce cafeaua, şi în faţa şoferului, şi în faţa colegilor din Alianţă. Ce mi se pare cel mai important e că este un om bine dispus. Cred că asta ar trebui să ne dea de gîndit. Arată ca un om cu conştiinţa împăcată, nu pare să-l apese nimic, e un om care nu are de ce să se ferească. Pe de altă parte, el nu şi-a dorit să se cţere în poziţia aceasta, nu a avut un proiect să devină candidat la preşedinţie. Iar, o dată plasat pe această orbită, a rămas perfect egal cu el însuşi. E mare lucru să nu te ia valul.

Votul inerţial şi micile poante

Renenind la campanie: este diferită campania aceasta de cea de la locale? Cu ce aţi venit nou?

În primul rînd, eşti nevoit să gîndeşti mesajele pentru o scală de percepţie cît mai generală, adică nu poţi să te joci prea sofisticat. Între noi, bucureştenii, puteam să apelăm la elemente ludice, la subtilităţi de limbaj. Din start, era clar că trebuia să fim mai denotativi. Mai ales că – iată că şi cifrele indică acest lucru – lupta urmează să fie dusă la ţară. Votul inerţial pentru PSD la ţară este uriaş şi este foarte greu să-l parezi cu mici poante. Şi atunci a apărut linia aceasta cu „Să trăiţi bine!". De fapt, asta trebuie să facă o putere politică într-o ţară: tot posibilul ca oamenii să trăiască mai bine. Este esenţa a ceea ce trebuie să-şi propună un candidat. Ce reverenţă mai bună poţi să ai din partea unui preşedinte decît aceasta, în care un om îşi salută naţia, dorindu-i să trăiască bine? Ne-am gîndit la o postură prezidenţială, dar care să i se potrivească, să fie a lui, să nu inventăm o altă faţă. Ştiţi, s-a vorbit de „faţa de preşedinte". Vorba lui Băsescu – se vorbeşte de faţă de preşedinte, dar prea puţin de obraz de preşedinte, de calităţile din spatele unei feţe...

Vă veţi calibra diferit, acum, campania electorală, avînd în vedere că trebuie să ţintiţi şi mai mult spre populaţia de la sate?

Sincer, la sate, lupta mi se pare pierdută. Nu mai este timp să roteşti această inerţie uriaşă. Ceea ce este foarte important acum este ca în mediul urban să iasă cît mai multă lume la vot – şi pe aceasta o să ne canalizăm mesajul. Cred că este important ca oamenii de la oraş să înţeleagă că nu-i putem lăsa pe cei mai bătrîni şi pe oamenii mai puţin instruiţi să ne decidă viitorul.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

***Eugen Ciocan** este consultant de imagine al lui Traian Băsescu.*

Democraţia funcţionează doar dacă PSD conduce în sondaje

Dacă începînd cu anul 2000 şi pînă astăzi România a fost considerată ca îndeplinind criteriile politice de la Copenhaga, evoluţiile recente au readus în prim plan temeri legate de libertatea presei şi independenţa justiţiei în România. Asemenea temeri, deşi împărtăşite de membri ai Parlamentului European şi de organizaţii internaţionale de monitorizare a presei, au fost clasate ca nefondate, de către cei care văd astăzi România drept o poveste de succes – ţara cu cea mai mare creştere economică din regiune. Realizările României sînt autentice şi se poate constata o evoluţie treptată către un comportament normal al sectorului privat, al justiţiei şi al societăţii civile în general. Dar în ciuda progreselor realizate, publicarea cu 48 de ore înainte de alegeri a stenogramelor înregistrate la întîlnirile conducerii PSD din 2003-2004 dovedeşte fără echivoc că postcomuniştii din România nu s-au eliberat de reflexe autoritariste pe măsură ce au devenit „pro-europeni". De asemenea, falsificarea a sute de mii de fluturaşi ai Coaliţiei pentru un Parlament Curat în folosul partidului de guvernămînt, cît şi fraudarea organizată a alegerilor prin practicarea de turism electoral, completează acest tablou. În situaţia actuală, România a devenit un adevărat test pentru Uniunea Europeană şi extinderile viitoare. Ţara are pace şi conflictul social este sub control, doar atîta timp cît PSD conduce în sondaje. Imediat cum se apropie alegerile şi apare o ameninţare de rotaţie a puterii, democraţia începe să scîrţîie pe la încheieturi. Într-o asemenea situaţie, România este pusă în faţa unei opţiuni paradoxale: fie să continue pe drumul integrării europene, dar să renunţe la orice speranţă de democraţie, presă independentă şi justiţie imparţială, pentru a păstra aparenţele; fie să rişte propria integrare (şi, poate, a altor ţări în situaţii similare), dînd în vileag adevărata stare de fapt. Raportul de faţă alege cea de-a doua variantă, cu credinţa că România va deveni membru al Uniunii Europene numai dacă reuşeşte să instaureze realmente statul de drept şi să devină o democraţie substanţială, nu doar de faţadă.

„În timp ce procesul alegerilor democratice pare să se consolideze în România, s-au manifestat temeri legate de suspendarea utilizării cărţilor de alegător. În contextul unei competiţii politice strînse, acest fapt ar putea afecta negativ încrederea populaţiei", a declarat ambasadorul OSCE Stephen Nash, şeful Misiunii de Evaluare OSCE/ODIHR. Gerald Mitchell, şeful Departamentului pentru Alegeri al OSCE/ODIHR, care a participat în aceeaşi misiune, a afirmat: „Misiunea de evaluare a OSCE/ODIHR nu a primit nici o explicaţie credibilă pentru nefolosirea cărţilor de alegător. Acest fapt, combinat cu permisiunea de a vota la orice secţie de votare, face posibilă votarea de mai multe ori. Toate aceste probleme trebuie soluţionate pe baza proceselor administrative şi legale adecvate".

Ce va trebui urmărit în 2005

Dacă PSD reuşeşte să facă aceste alegeri acceptate, atunci ne putem aştepta la deteriorarea semnificativă a calităţii democraţiei în 2005. În asemenea condiţii, punctele critice, care ar trebui urmărite de observatorii români şi străini în 2005, sînt:

- Situaţia ziarelor *România liberă* (condusă de fostul disident Petre Mihai Băcanu) şi *Evenimentul zilei* (a cărui politică editorială este condusă de Dan Cristian Turturică). Aceste două ziare fiind responsabile de publicarea stenogramelor, este posibil ca redactorii-şefi şi chiar unii jurnalişti, care sînt deja în conflict cu proprietarii ziarelor, să fie concediaţi după alegeri.
- Situaţia posturilor mici de televiziune care au prezentat mai liber evenimentele (reţelele mari nici măcar nu au menţionat existenţa stenogramelor). Redactori de la Realitatea TV, B1 TV, Alfa TV ş.a., precum şi din nenumăratele staţii de radio care au prezentat liber reportaje ce ar fi putut deranja puterea, ar putea să fie înlocuiţi. Este foarte probabil că dacă Adrian Năstase cîştigă turul doi, liderii critici de opinie, care au apărut oricum numai la posturile mici de televiziune, ar putea să dispară şi din aceste emisiuni.
- Hărţuirea societăţii civile independente, în special a celor care au raportat negativ alegerile şi au fost membri ai *Coaliţiei pentru un Parlament Curat*. Aceasta ar putea include acţionarea în justiţie sau controale financiare de hărţuire.
- Situaţia tuturor investigaţiilor legate de fraudele şi neregulile apărute în campania electorală şi în ziua alegerilor. Cîţi dintre cei apropiaţi puterii vor fi investigaţi pînă la sfîrşit? Se va merge cu ancheta pînă la iniţiatori în cazurile în care se constată încălcări sistematice şi organizate ale legii? Sau legea se aplică numai pentru cine nu face parte din cercul puterii?
- Situaţia numirii judecătorilor în CSM şi Înalta Curte. Există riscul ca puţinele locuri care revin prin lege societăţii civile – cazul CSM – să fie atribuite societăţii pseudocivile, cea plănuită în întîlnirile la vîrf ale PSD.

(din raportul *Mai poate fi România considerată un stat de drept?*, Societatea Academică din România, decembrie 2004)

Speranţa RĂDULESCU

Portretul-robot al ţăranului-cetăţean

Cu vreo zece ani în urmă am descoperit într-un sat teleormănean o cîntare de masă abia ieşită pe piaţa nunţilor: *Cîntarea lui Ioniţă*. Eroul, un hoţ de duzină, e prins asupra faptului şi aruncat în puşcărie. Mama şi sora lui nu se pricep să-l salveze; dar iubita, mult mai isteaţă şi orientată social, dă mită în dreapta şi-n stînga – pentru procuror, judecător, avocat, poliţai şi paznic de celulă (chiar aşa spune cîntarea!) – şi îl scapă.

Cîntecul are mai multe concluzii. Prima, cea rostită explicit în final, e biblică: nevasta – în cazul de faţă viitoarea nevastă – e o făptură mai apropiată şi devotată decît rudele de sînge (aşa cum era şi în cîntecul bătrînesc al lui Milea, de altfel). Următoarele două se citesc printre rînduri: a) Ioniţă e un erou vrednic de admiraţie, pentru că ştie să fure şi să se fofileze; b) „sistemul" este, bineînţeles, nemilos şi corupt, dar rigorile lui pot fi lesne contracarate cu ajutorul mitei.

În cîntarea cea nouă, *ţăranul anonim constată corupţia* – a lui Ioniţă, pe de o parte, şi a sistemului, pe de altă parte, *– dar nu o incriminează, pentru că i se pare firească*. Pentru haiducii de altădată, şi ei hoţi de drumul mare, găsise o justificare nobilă (probabil fictivă): aceştia împărţeau prada cu săracii. Dar pentru Ioniţă, ţăranul anonim nu se mai osteneşte să inventeze nici o acoperire, pentru că *moralitatea nu mai contează*.

Cam aşa a ajuns ţăranul care i-a votat deunăzi din nou pe alde Ioniţă, punîndu-se în acest fel de-a curmezişul încercării orăşenilor de a evita o totală viciere morală a românilor.

Alegerile în Ilfov

(din rapoartele observatorilor Asociaţiei Pro Democraţia)

B.I., observator, secţia 146, Pantelimon: *„În jurul orei 10 a.m. observînd că în secţia 147 este un aflux de cetăţeni care treceau toţi pe listele electorale speciale, am ieşit din secţie şi am întrebat şi la celelalte secţii ale circumscripţiei (pe observatori APD) dacă au observat şi ei acest lucru în secţiile lor. Mi-au confirmat. Apoi am ieşit singur din circumscripţie la poartă observînd un grup de alegători care se îmbarcau într-un microbuz 523 privat cu numărul B 37 JHR, pe măsură ce ieşeau din secţie. Am sunat imediat la APD reclamînd cele întîmplate. Peste aproximativ 40 de minute am observat alt microbuz 523 parcat tot în apropiere. Era gol. Am fost la microbuz şi am întrebat dacă poate să mă ia şi pe mine, că merg pe ruta lui 523. Mi s-a răspuns că nu se poate, că microbuzul acela „e cu votarea". Am plecat grăbit spre secţie, dar am fost abordat de trei alegători, bine făcuţi (care aşteptau în faţa porţilor secţiei) astfel: „Băi, băi! Băieţică! Ce faci, mă? Vrei s-o păţeşti?" I-am lăsat în urma mea strigînd şi am intrat în curtea secţiei unde am sunat la APD. Am fost îndrumat să arăt microbuzul unui preşedinte de secţie electorală. Am intrat în prima secţie 145 şi i-am cerut preşedintelui de secţie să iasă afară din secţie să vadă un microbuz care transporta alegători pentru votare. Mi-a răspuns că nu poate să iasă pentru că nu are voie să facă asta. I-am răspuns că pe mine mă interesează să constate, doar atît. A refuzat. Acolo, în faţa secţiei, o altă observatoare APD mi-a relatat încet: «Uite, ăla cu geacă albastră stă de dimineaţă în faţă (lîngă poartă)». Acea persoană a observat şi a venit la noi zicîndu-ne pe un ton răstit: «Ce, domnişoară, ce zici de omul cu geacă albastră, ce, nu am voie să stau aici să o ajut pe bunica să voteze şi pe rude?». Am plecat imediat în secţie."* (Preşedintele secţiei nr. 146 de votare din Pantelimon a declarat postului Realitatea TV, duminică, 28 noiembrie, că observatorul nostru a plecat din secţie pentru că îi era foame, nu pentru că fusese ameninţat.)

I.B., observator, secţia 167, Ştefăneştii de Jos: Membrii Biroului Electoral al Secţiei de Votare, mai cu seamă reprezentantul PSD+PUR şi vicepreşedintele, insistau să-i dea bani (200 de euro) observatorului APD să tacă din gură şi să nu mai facă sesizări.

S.C., observator, secţia 105, sat Ţegheş, comuna Domneşti: Primarul – „vreau să vorbesc cu tine între patru ochi: termină cu sesizările şi fii cuminte că altfel nu mai pleci întreg de aici", discuţie care s-a purtat la cererea primarului. După ce a văzut că observatorul APD nu este intimidat de aceste ameninţări, primarul i-a oferit un teren pentru casă (1.000 mp) şi o fată (nu ştim dacă în glumă sau în serios).

(din comunicatul APD, 30 noiembrie 2004)

Dar ţăranul nu e de fel prost şi imoral. Dacă stai de vorbă cu el, constaţi chiar că are o inteligenţă ascuţită, o gîndire clară şi imaginativă, o vorbire neviciată de clişee, o hotărîre nesmintită de a urma cele zece porunci creştine (inclusiv pe aceea de a nu fura). În universul lui rural, el funcţionează logic, coerent şi cinstit. În afara sistemului, el funcţionează însă defensiv, haotic şi a-moral. Ţăranul-cetăţean, alegătorul de ieri, nu este altceva decît produsul batjocoririi lui constante de către politicianul care, altfel, nu mai conteneşte să-l copleşească cu elogii înlăcrămate.

„Un orăşean e incapabil să-şi imagineze ce mizerii sumbre îi poate face şeful-tip ţăranului de rînd."

Ţăranul ştie că, în lumea românească mai largă, pe care o cunoaşte în principal prin intermediul televizorului, cinstea nu există, iar minciuna e monedă curentă. Oricine ţipă de oful cinstei trebuie să fie vreun frustrat care n-a furat destul; iar dacă n-a furat destul înseamnă că n-a fost destul de tare şi, prin urmare, nu merită să pariezi pe el, pentru că e din principiu pierzător.

Orice ştire referitoare la actele de corupţie ale şefilor „de sus" nu face decît să-i întărească ţăranului convingerea că cei cu adevărat puternici pot comite orice ticăloşie fără să suporte consecinţe. Mai mult chiar, furtul fără urmări îi stîrneşte o admiraţie comparabilă cu cea pe care o nutreşte pentru banditul Ioniţă: *Uite, dom'le, ce bine se pricepe ăsta să-şi facă un rost!*

Bădăran energic şi şmecher

Ţăranul şi-a păstrat din vremi trecute reflexul de a-l respecta pe Conducător (înlocuitorul lui Vodă) sau măcar a pretinde că-l respectă. El şi-a păstrat de asemenea deprinderea de a-l trata ca pe un tătuc, pentru a-l îndupleca să-i arunce şi lui bani de-o pîine. Conducătorul-tip pe care îl ştie de 60 de ani e un grăsan cu gîtul scurt şi capul bine proptit pe umeri, cu tunsoare inconfundabilă (dacă e femeie, atunci e diformă şi cu părul creţ năclăit de fixativ); vorbeşte relativ fluent, dar desubstanţiat, fie cu ton autoritar, fie cu o bunăvoinţă arogantă pe care şi-o poate retrage în orice clipă; e rigid în gesturi şi în purtări; e pofticios, prefăcut şi sforar; are ochi şi urechi peste tot şi foloseşte informaţiile pe care le capătă ca să-şi supună sau să-şi gîtuie supuşii. Şeful-tip – care arată exact ca în anii '60-'80, adică atunci cînd a ucenicit în meseria de şef – e prin urmare un bădăran energic, ros de ambiţii, şmecher şi foarte periculos. El e modelul reuşitei în viaţă, singurul pe care ţăranul l-a cunoscut direct şi pe care e dispus să-l recunoască. Orice conducător care se distanţează de acest imago nu poate fi decît suspect: Ion Raţiu poartă la gît o fundiţă bizară, Emil Constantinescu are barbă, regele e prea majestuos, Băsescu e anormal de spontan... Ce fel de şef poate fi acela care nu-ţi otrăveşte viaţa mîntindu-te mieros şi în acelaşi timp arătîndu-ţi colţii şi privindu-te cu superioritate??!! Un impostor, fără îndoială!

Încercarea de a-l convinge pe ţăran să lupte contra şefului-tip (pe care îl percepe de altfel ca pe un agresor) e de cele mai multe ori sortită eşecului: „voi" plecaţi – îşi spune ţăranul – iar eu rămîn cu primarul şi poliţaiul, care mă calcă în picioare! Are dreptate.

Ţăranul de azi ar fi putut fi altfel. Pe la începutul anilor '90, el părea hotărît să reziste cu demnitate. Întîlneai pe atunci mulţi săteni – *mult mai mulţi decît astăzi!!* – care îşi exprimau deschis simpatia pentru liberali sau ţărănişti şi erau decişi să li se alăture măcar ca simpatizanţi. Cu toţii făceau parte din elita neoficială a satelor, adică erau oamenii cei mai harnici, chibzuiţi, oneşti, mobili şi dornici să schimbe lumea satului odată cu propria lor viaţă. I-am revăzut însă, peste ani, cu colţii retezaţi, dacă nu cumva chiar înregimentaţi în plutonul puterii. Fiecare din ei avea propria istorie legată de tertipurile prin care a fost strivit economic, îngenuncheat politic, forţat să abandoneze o luptă fără şanse.

În faţa şefului-tip din satul lui – dar şi din afara satului –, ţăranul nu are decît două alternative de comportament:

1. Îl acceptă ca atare şi, ca să nu-i meargă prea rău, cotizează la sistemul corupt pe care acesta îl patronează: îl linguşeşte pe primar, pe poliţai, pe secretar etc. sau se dă bine pe lîngă neamurile lor, le dă tuturor „dreptul", adică plocoanele cuvenite – vă rog să reţineţi că expresia „a da dreptul" a devenit foarte curentă în româna rurală şi mahalagească! – etc.; după care se milogeşte de unul sau altul să-i redea pămîntul, să-i elibereze adeverinţa, să-i verse alocaţia etc. Cu puţin noroc, ţăranul poate dobîndi chiar mai mult, de exemplu, un post de paznic sau, şi mai bine!, controlor de ceva aducător de ciubucuri – ah, ce vis frumos!

2. Ţăranul se opune şefului. E o alternativă păguboasă pe care n-o mai alege de zece-doisprezece ani, pentru că ştie că şeful-tip îl pedepseşte pînă la desfiinţare: îi trînteşte amenzi pentru toate fleacurile, îi găseşte o chichiţă şi-l dă pe mîna poliţiei, cîştigă procesul pe care ar îndrăzni să-i-l intenteze, pune fiscul să-l hărţuiască, îi administrează (prin mardeiaşi) o corecţie pe înfundate, uită să-i restituie pămîntul care i se cuvine, îl dă afară din serviciu sau îi taie orice posibilitate de a căpăta vreunul în sat, face în aşa fel încît să fie ultimul pe lista folosinţei maşinilor agricole (folosinţă pe care ţăranul o plăteşte de altfel cu vîrf şi îndesat), îl scapă din vedere la ajutoare, nu-i repară uliţa, îi respinge cererile etc. Ameninţările pe care le lansează prin maşina securistă de zvonuri seamănă ca două picături de ţuică cu cele din timpurile colectivizării. Iar ţăranul ştie din experienţă că ele ar putea deveni fapte: „îţi iau *şi* casa" (aceasta a fost ameninţarea favorită a nomenclaturiştilor rurali din anii 1990-'92, adică din vremea cînd ţăranul vroia să-şi ia în primire pămîntul înainte ca colectivul să fie complet jefuit), mă îngrijesc să nu ţi se achiziţioneze sau să ţi se plătească produsele, am grijă ca pruncii tăi să aibă necazuri la şcoală, te umilesc la uşa primăriei cît poftesc etc. De fapt, cred că un orăşean e incapabil să-şi imagineze ce mizerii sumbre îi poate face şeful-tip ţăranului de rînd.

Ţăranul dedublat

Ţăranul e prost şi şmecher, afirmă unii orăşeni, mai ales cei sufocaţi de obedienţa lor faţă de partidul unic şi etern victorios. De fapt, ţăranul, fără apărare în faţa loviturilor pe care le înfruntă de decenii, a devenit dedublat. „Cinstea" o păstrează eventual pentru relaţiile cu familia, neamurile şi vecinii; iar şmecheria şi-o pune la lucru în raporturile cu toţi ceilalţi, şi mai ales cu autorităţile potenţial opresoare. Necazul lui e că, tot prefăcîndu-se, s-a cam smintit de cap: ba zice una şi gîndeşte alta; ba gîndeşte ca şeful, pentru că e mai profitabil; ba nu mai ştie nici el ce crede şi ce gîndeşte cu adevărat, ce e bine şi ce e rău, ce e cinstit şi ce nu, ce trebuie să facă şi ce nu...

Ţăranul va vota iar şi iar şi iar şi iar cu puterea actuală, pentru că aceasta stăpîneşte instrumente şi tehnici infailibile de intimidare, constrîngere economică şi distrugere a demnităţii umane. Cu cît va fi mai batjocorit şi mai minţit, cu atît va fi mai supus puterii securisto-comuniste locale. La turul doi al prezidenţialelor el îl va vota pe dl Năstase, pentru că acesta, şi nu altul, este întruchiparea perfectă a lui Ioniţă cel deştept şi răzbătător. Ba mai mult: se va supăra pe dl Băsescu şi va comenta indignat, la cîrciumă: *Ce face ăsta, dom'le, de nu-l lasă pe Năstase să guverneze!?* (Replica e *adevărată!)*

Ţăranul s-ar opri din frenezia lui doar dacă ar deveni fermier. Dar fiţi fără grijă, nu va deveni, pentru că autorităţile centrale şi locale îl vor împiedica prin orice mijloc, pentru a nu-şi pierde sclavii şi masa de manevră electorală. Ţăranul se va transforma curînd în muncitor agricol, mînă de lucru ieftină pentru ferma cui trebuie. Pierzîndu-şi mica proprietate, el va deveni un nimeni mai docil şi mai manipulabil ca niciodată.

Dragi cititori,

Nu vă pierdeţi vremea susţinînd că nu-l cunosc pe ţăranul despre care vorbesc. Vă dau o idee mai bună: acuzaţi-mă de faptul că nu-mi exprim iubirea şi preţuirea pentru ţăran aşa cum face orice adevărat „patriot". Aici o nimeriţi cu adevărat: nu sînt un „patriot" dintre cei care dichisesc realitatea în general şi pe ţăran în particular, pentru a-i pune într-o lumină flatantă şi mincinoasă şi a speria cu ei străinătatea. Prefer să-mi manifest iubirea şi preţuirea pentru ţăran în alte moduri.

Speranţa Rădulescu *este etnolog la Muzeul Ţăranului Român.*

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

TVR cu frontiere

Cînd îi vine bine, își declară cu pompă „misiunea publică“ și „echidistanța“. Cînd îi vine mai puțin bine sau chiar rău, își amintește brusc că „e piață“, „e concurență“ și vrea să se adapteze. Cînd o emisiune n-are audiență, dar e cuminte și nu pune „probleme politice“, o menține în grilă și o justifică prin „conținuturi“: civice, culturale, sociale, de interes public. Cînd altă emisiune n-are nici ea mare audiență, e civică, de interes public ori culturală, dar „pune probleme“, o elimină din program pe motiv de *rating* slab. Se mîndrește cu telejurnalele sale în care nu (prea) apar accidente, tîlhării, morți și răniți, și crede că asta o diferențiază de suratele ei comerciale. În schimb, umple spațiul cu cîte un „fapt divers“ bleg și plicticos, precum sfinți ri de te miri ce, tăieri de panglici prin provincie, acțiuni cultural-patriotice de pe la casele de cultură care au ratat transformarea în săli de bingo sau fitness. Ori întinde cîteva minute de subiectul „Ogică a cîștigat un miliard la Loto“ în plină campanie electorală, peste discursul lui Băsescu. Recent și-a construit, cu ajutorul unei firme britanice, din culori, grafică pe computer și mișcări de du-te-vino ale prezentatorilor de știri, o identitate nouă. „Demnă de o televiziune publică europeană“, cum îi place să se laude, crezînd că aplică directiva „Televiziunea fără frontiere“ a UE. Sub coaja ei, a rămas aceeași identitate veche: acomodantă, lunecoasă, conformistă, duplicitară, preocupată mai degrabă să mulțumească puterea politică decît publicul plătitor de abonamente, dar lăudîndu-se tot timpul că e invers.

V-ați dat seama, probabil, că este vorba despre Televiziunea Română. Este *singura* cu acoperire cu adevărat națională, prin TVR1 (urmat îndeaproape de TVR2). *Singurul* post TV pentru o bună parte a publicului din România: partea cea mai săracă, mai slab informată și educată, locuind în mediul rural. Dincolo de responsabilitatea față de noi toți (ca plătitori de abonamente), are o responsabilitate în plus față de *această* parte a telespectatorilor, care nu are acces la altă televiziune. Nu numai în campania electorală, ci cu mult timp înainte, TVR a devenit trompeta puterii, cu efecte majore asupra intenției de vot a celor care *nu au* alte surse de informare. Le-a dat, desigur, distracție, emisiuni emoționante cu Zîna surprizelor (22% dintre fetele între 6 și 14 ani vor să fie ca Andreea Marin cînd vor fi mari, conform unui studiu Gallup-Metro Media Transilvania). Dar în materie de informații și dezbateri politice, le-a dat în proporție covîrșitoare lucruri convenabile puterii și, mai ales, le-a *ascuns* lucrurile care le-ar fi putut crea dileme ori i-ar fi ajutat să gîndească și să aleagă singuri. Instituția e construită strîmb: conform legii, conducerea este numită de majoritatea parlamentară. În marginea legii, dar conform stilului românesc postcomunist, telefonul scurt cu puternicii zilei e mai important decît reglementările.

Alexandru Costache, un tînăr reporter, n-a mai rezistat și a dezvăluit mecanismele de cenzură și autocenzură din TVR. I s-au alăturat cîțiva colegi. Merită toată stima și solidaritatea celor care vor cu adevărat o societate liberă și democratică. Reacția conducerii TVR a fost penibilă și a confirmat, de fapt, atmosfera grea care domnește în televiziunea publică. Și a reconfirmat temerea exprimată de foarte mulți, inclusiv de oficiali ai Comisiei Europene și de membri ai Parlamentului European: se pune problema dacă România mai îndeplinește criteriile *politice* de aderare la UE, între care libertatea de exprimare este unul esențial. Dacă luăm ca repere TVR și Radioul public, nu le îndeplinește: doar le mimează.

„Televiziunea timpului tău“, zice sloganul TVR. Întru totul exact: este televiziunea acestei tranziții care nu se mai termină, televiziunea reformelor neterminate, televiziunea democrației originale și a capitalismului de cumetrie. „Televiziunea cu frontiere“, cu zdravene și greu de clintit frontiere între noi și spiritul liber al democrațiilor europene clădite, între altele, pe libertatea de exprimare și pe respectul față de opinia publică.

Lucian PINTILIE

O scrisoare pierdută

București, 21 iunie 2004

Stimate Domnule Ministru Miron Mitrea,

Am trăit, cîteva zile înaintea catastrofei de la Mihăilești, o întîmplare stranie pe care cu întîrziere v-o comunic.

Deasupra Bucureștiului se stîrnise un potop, din acelea care tot mai des înecă mahalalele și subsolurile blocurilor noastre dragi, fără burlane și fără scurgere și care supraviețuiesc numai prin eroică încăpățînare.

Departe de catastrofă, la Buftea, în deplină securitate, urmărind cu o berică în față, la televizor, imagini ale potopului, se afla ostenit după o zi de muncă asistentul meu, domnul Mihai Lazăr, cînd deodată mobilul său – de al cărui număr secret el este foarte mîndru – sună. (Reproducere aproximativă a dialogului.)

– Dl Mihai Lazăr?

– Da.

– Asistentul domnului Lucian Pintilie?

– Da.

– Aici este Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului.

– Da. Cu ce vă pot ajuta?

– Vă informăm că din apartamentul doamnei Clody Bertola curg prin tavan picături de ploaie în apartamentul doamnei Ecaterina Oproiu Murgescu.

– Vă mulțumesc pentru informație... Aș vrea să vă întreb însă în ce calitate intervine Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului pentru a semnala această infiltrație, care este strict de resortul administrației blocului? Se ocupă ministerul dvs. cu reprezentarea intereselor doamnei Ecaterina Oproiu Murgescu?

– Eu sînt secretara... (Efect de furtună care tulbură percepția sonoră.)

Vă rugăm să interveniți imediat să opriți această scurgere...

Dialogul mai continuă cîteva minute, apoi moare de la sine, cețos din pricina acestei confuzii de nerisipit. Ce are Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului cu Ecaterina Oproiu Murgescu?

A doua zi, mă întreb: secretara cui o fi fost funcționara care a telefonat? Numele cui a devenit indescifrabil din pricina bubuitului tunetului? Îmi trece mie ceva prin minte, dar mă opresc stînjenit. Nu se poate, o astfel de porcărie nu mai e posibilă azi. Alung gîndul pervers. Hai totuși să-i scriem domnului ministru cîteva rînduri. Despre *cu ce se ocupă* funcționarii lui, nu în timpul liber ci în timpul serviciului, cînd din reflex securistic scot din cui și agită biciul oficial. Întîrzii o zi, două cu scrisoarea – se produce catastrofa de la Mihăilești – unde peste cranii și falange se toarnă rapid asfaltul european, pentru a ajunge cît mai repede, acolo la ei, acasă, ca să se verifice la fața locului, prin suflul exploziilor noastre artizanale, românești, stabilitatea mult lăudată a catedralelor lor. („Băga-mi-aș picioarele în catedralele lor“ – vă amintiți replica din *Balanța,* nu?)

Tragedia macabră mă inhibă însă. Renunț să vă mai trimit scrisoarea. Totul reintră în normal, adică în obscenitatea cotidiană, cum spune Pleșu. Se orchestează țambalurile pentru lupta electorală. Gata. S-a uitat.

Iată însă că acum cîteva zile, în mod absolut întîmplător, aflîndu-mă în preajma unor funcționari de la Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului, gîndul cel rău mă încearcă din nou.

– Spuneți-mi, nu lucrează aici la dumneavoastră, la minister, fata Ecaterinei Oproiu Murgescu? – cred că Ileana o cheamă.

– Ba da, lucrează...

Pălesc. Va să zică gîndul meu murdar pe care l-am izgonit în șuturi pentru că „o astfel de porcărie nu mai e posibilă azi“ era ceva drept. O asemenea porcărie există, se practică, funcționează. Un funcționar, un slujitor al statului, fură și se folosește de semnele oficiale ale puterii de stat („Aici este Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului...“) și, astfel oficializat prin impostură, dă dispoziții pe care locatarii blocului *unde locuiește mama!! fetei funcționar (probabil superior) al Ministerului Transporturilor, Construcțiilor și Turismului trebuie pe loc să le execute. („Opriți imediat scurgerea!“)*

Răposata Securitate n-ar fi îndrăznit niciodată să folosească asemenea procedee primitive și compromițătoare. (Păi, știi tu cine sînt – de fapt – eu?)

Deocamdată nu doresc să fac publică această afacere lamentabilă și – repet, foarte compromițătoare. (Sînt convins că vă dați seama.)

V-o semnalez înainte ca afacerea să se malignizeze și cînd compromiterea ministerului mai poate fi încă evitată.

Pentru ca să înțelegi natura sfidătoare a abuzului, am să vă mai dau cîteva detalii.

Acțiunea se petrece într-un imobil – bloc care aparține prin moștenire doamnei Clody Bertola, soția mea. Ea a refuzat din omenie să-l revendice, pentru că majoritar este locuit de pensionari. Doamna Clody Bertola a revendicat un singur apartament din tot imobilul – cel de la etajul 1, locuit altădată de părinții săi și dăruit de puterea comunistă doamnei Ecaterina Oproiu Murgescu. El este plasat sub cel care i-a aparținut din totdeauna doamnei Bertola, la etajul 2 și de care naționalizarea nu s-a atins. Doamna Clody Bertola a cîștigat prin proces apartamentul de la etajul 1. Pierderea acestui proces a provocat o furie isterică în familia Murgescu. Asemenea telefoane, ca cele pe care le-a primit asistentul meu, sînt expresia acestei isterii. [De altfel și în antractele procesului – funcționara dvs. (superioară presupun), moștenitoarea care va să zică, a avut manifestări extrem de pătimașe, de aceeași natură isterică.] S-ar putea ca această isterie să se potolească, urmare a unor sfaturi bune, dar s-ar putea și ca această identificare nebunească a unor persoane private (mamă + fiică) cu instituții ale statului, prieteni politici omnipotenți, să continue, să se dezvolte ca o tumoare necontrolată.

Este acesta un nou început sinistru, un nou val de abuzuri ale statului comunist reciclat?

Cu toată stima,

Lucian Pintilie

București, 9 iulie 2004

Stimate Domnule Ministru Miron Mitrea,

O simplă politețe electorală v-ar fi obligat să răspundeți la scrisoarea mea din 21 iunie 2004, bon de înregistrare nr. 026574.

Mutismul dvs. mă eliberează de orice promisiune de discreție privitoare la abuzurile răsfățatei dvs. baronese, Ileana Murgescu (Oproiu?).

Cu stimă prudentă,

Lucian Pintilie

P.S. Acum 5 minute (ora 11,55 – *9 iulie 2004)* am aflat numele exact al baronesei dvs. Numele exact al fetei ECATERINEI OPROIU MURGESCU este ILEANA TUREANU – arhitect – și funcția ei este de SECRETAR DE STAT LA MINISTERUL TRANSPORTURILOR, CONSTRUCȚIILOR ȘI TURISMULUI.

Vă înțeleg dilema.

Cu multă compasiune,

Lucian Pintilie

5 LUNI MAI TÎRZIU

Domnule Ministru Miron Mitrea,

Disprețuitor din proastă creștere, nu ați răspuns la nici una din cele două scrisori pe care vi le-am trimis.

Presupun că după cîștigarea alegerilor sînteți (veți fi) mai relaxat și îmi veți răspunde – cu o întîrziere de 5 luni, ce e drept – la o scrisoare la care, prin lege, erați obligat să răspundeți în termen de maximum 30 de zile.

Marți 30 noiembrie 2004

Lucian Pintilie

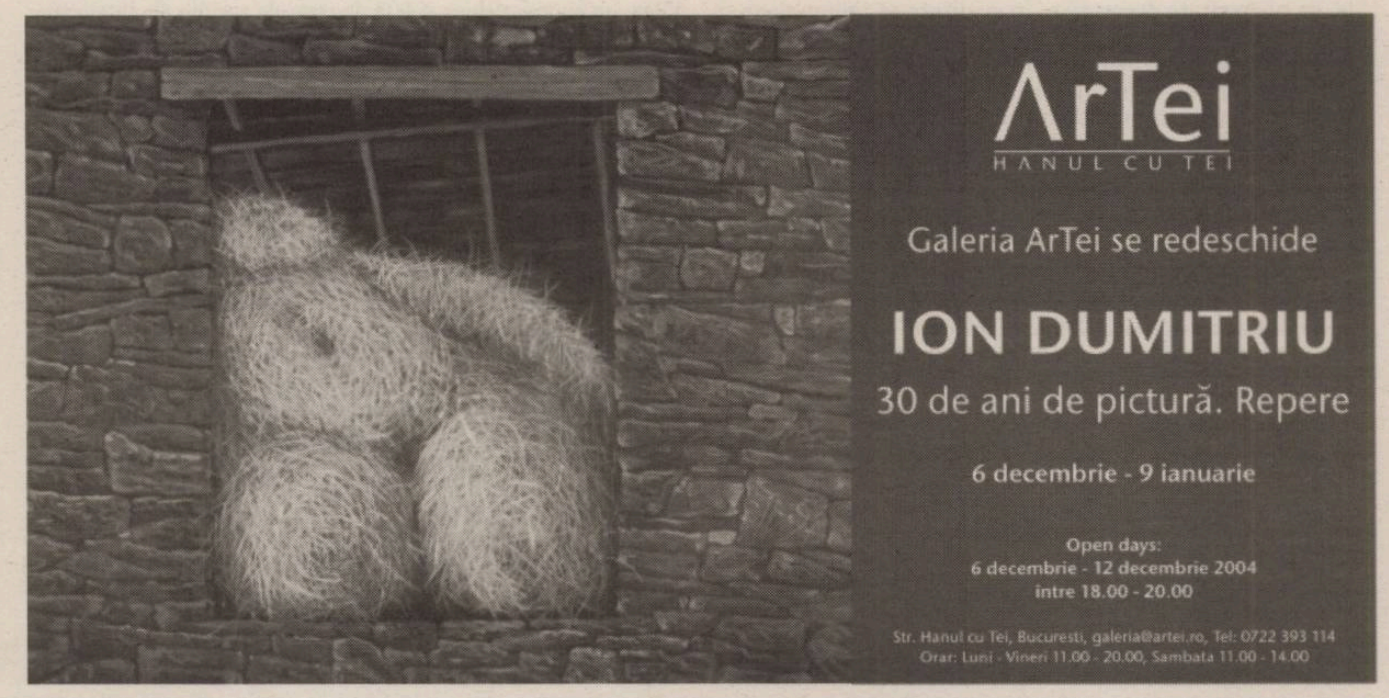

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Diagnostic

Întrucît filozofia de după Nietzsche a renunţat la căutarea adevărului (mulţumindu-se cu analizarea stării de fapt), vulgata erei postmoderne ne permite să alegem ce ni se potriveşte mai bine. De aceea, nu avem acces doar la bazarul politic. Ni se oferă o cartelă şi pentru supermarket-ul politologic, unde ne aşteaptă, frumos ambalate, o mulţime de produse. Se livrează teorii care susţin, pe ton conservator, că dualitatea dreapta-stînga rămîne valabilă sau – dimpotrivă – că ea şi-a trăit veacul. Nehotărîţilor li se propune „a treia cale“: un fel de formulă miraculoasă graţie căreia virtuţile dreptei fuzionează cu avantajele stîngii, depăşindu-şi împreună mărginirile tradiţionale. Pe raft ne întîmpină variante sobre – care deplîng colapsul sistemului parlamentar – alături de spoturi menite să accentueze viitorul democraţiei participative. N-ar fi o problemă decesul „reprezentării“. Cetăţenii vor prelua iarăşi comanda prin e-guvernare, plebiscit mediatic şi gimnastică referendară în stil elveţian...

Toate aceste curente & opinii au intrat în ebuliţie. Aflăm că stînga modernă acceptă economia de piaţă, în vreme ce dreapta nu mai poate ignora chestiunea redistribuirii periodice a profitului. Ni se făgăduieşte confortul pragmatismului susţinut prin proceduri informale. Ni se promite paradisul negocierii permanente, dincolo de orice, vetustă, limitare doctrinară. Politicianul actual s-a emancipat. Nimic nu-l mai îngrădeşte în acţiunea lui pentru binele public şi personal. E bun la toate şi în orice clipă. Azi, parlamentar. Mîine, ministru. Poimîine, acţionar în domeniul privat. Dacă nu mai e loc de altceva, acceptă resemnat şi un post în diplomaţie. Îl ştiai declarat om de stînga. Constaţi ulterior că o matură chibzuinţă l-a dirijat spre dreapta. Vrea în Europa, se pretinde atlantist, dar scoate la iveală şi discursuri naţionaliste (de matrice interbelică) sau ieşiri sentimentale (în registru slav). E ortodox în opoziţie, dar legalizează orice sectă dacă, odată ajuns la guvernare, primeşte vreo comandă externă de acest soi. Pupă icoane, dar nimeni nu-i mai poate număra amantele...

Haideţi să simplificăm. Radeţi pelicula caragialescă a situaţiei autohtone şi veţi descoperi un tipar la fel de frecvent în societăţile cu veche democraţie & certă preponderenţă a sectorului terţiar. Fără Dumnezeu (adică numai cu un „Dumnezeu“ de campanie) proiectul politic devine marfă ori episod de telenovelă. Pe de altă parte, obsesia prosperităţii şi mentalitatea consumistă generalizează incompetenţa civică. Nu mai există principii, valori fundamentale, coduri deontologice sau figuri exemplare. Asemenea constrîngeri rezistă doar între ghilimele, ca nişte citate decorative. În realitate se impun doar şefii de clan dispuşi să-şi mute sediul ori de cîte ori ferocele individualism, asumat cu titlul de agendă ascunsă, le recomandă acest pas. UE geme de lideri care, după o tinereţe anarhistă, justificată cu excerpte din opera lui Mao, conduc aşezate partide liberale sau creştin-democrate. Într-o grăitoare simetrie, cealaltă parte a spectrului e ocupată cu socialişti neoliberali, care mimează conduite de tip *Welfare State,* deşi se înţeleg perfect cu marele capital.

Personal, susţin că n-am ajuns încă la acest stadiu. România e plină de săraci, de frustraţi, de marginalizaţi şi de resurse neglijate. De oameni care citesc actualitatea printr-o grilă premodern-resentimentară. Adică de posibili actori inconştienţi ai celor mai grave derapaje colective. În asemenea circumstanţe sociologice, răsfăţul agnostic & hedonismul postindustrial sînt cel puţin deplasate. De mai bun augur şi de imediată necesitate mi se pare ameliorarea clasei politice prin completarea schimbului generaţional şi fixarea unui consens dreapta-stînga asupra celui mai adecvat proiect de societate. Nici unul dintre amintitele praguri nu a fost depăşit. E momentul să mai facem cîteva eforturi în acest sens.

Anca MANOLESCU

Intelectualul şi religia

De mai bine de un secol, studiile religioase, dar şi gîndirea religioasă creatoare nu mai sînt apanajul strict al ierarhiei sau al vocilor oficiale ale Bisericii. A început de ceva vreme să se admită că laicii intelectuali îşi pot duce cercetările profesioniste în beneficiul cunoaşterii creştinismului, că reflexia şi heremeneutica religioasă *personală* pot hrăni înţelegerea tradiţiei (creştine sau alta), că dezbaterea şi interogaţia nu dăunează credinţei, ci, dacă sînt făcute ţinînd seamă de logica ei adevărată, o revigorează, îi dau tonus, înălţime, responsabilitate faţă de temele lumii actuale şi ale lumii celeilalte. Scade numărul celor care se mai miră azi în Occident, dar şi în România, că un intelectual se poate preocupa, ca intelectual şi cu rigorile disciplinelor intelectuale, de problematica religioasă. Biserica, pe de altă parte, admite, din ce în ce mai firesc, şi ea acest tip de cercetare, ca fiind paralelă, dacă nu chiar în dialog cu sarcinile magisterium-ului eclezial. Dar ceea ce începe abia să fie admis şi practicat firesc după o perioadă de secularizare brutală (avînd drept complement retragerea în sine, dacă nu baricadarea Bisericii în materie de gîndire religioasă), are precedenţe expresive, mult mai îndrăzneţe, la începuturile tradiţiei creştine.

Hans Freiherr von Campenhausen, istoric al doctrinei patristice, profesor la Heidelberg, a publicat în 1955 două volume adresate publicului cultivat, despre „Părinţii greci şi Părinţii latini ai Bisericii“. Cărţile, ajunse în Germania la mai bine de opt ediţii, se citesc şi astăzi cu plăcere. Se simte că foarte solidului savant i-a făcut lui însuşi plăcere să „povestească“ cîteva figuri hotărîtoare pentru începuturile gîndirii creştine, încastrate în atmosfera unei lumi unde graniţele între culturi şi civilizaţii erau permeabile, unde „patonismul debordant“ şi, în genere, filozofia greacă întîlneau tradiţia ebraică, înţelepciunea orientală şi curentele gnostice, o lume în care divinul era căutat pe căi diferite, dar comunicante. Cei mai mulţi dintre Părinţii de pînă în veacul al IV-lea iau pe cont propriu „filozofia creştină“, raportîndu-se evident la revelaţia christică transmisă de Evanghelii, dar raportîndu-se cu atenţie şi la venerabila tradiţie de cunoaştere antică, şi la tematica spirituală a vremii, unde a-l căuta pe Dumnezeu şi viaţa fericită era un ideal filozofic curent. Locurile vechi-testamentare ale „prăzii aurului egiptean“ şi „frumoasei captive“, analizate de Henri de Lubac, au slujit multora dintre ei pentru a-şi formula atitudinea faţă de cultura elenistică pe care o preiau, dat fiind că reprezintă vehiculul, limbajul, atmosfera indispensabile, în epocă, pentru orice om al spiritului. Dacă Grigore de Nazianz, de pildă, se îndîrjeşte, cu obişnuita-i virtuozitate retorică, împotriva împăratului Iulian, o face pentru că acesta le interzice creştinilor accesul la cultura elenistică, apartenenţa la republica intelectuală a vremii. În capitolul „Retractatio“ din *Sfîntul Augustin şi sfîrşitul culturii antice,* H.-I. Marrou nota, uimit, convergenţa între demersul lui Augustin şi cel a hermeticilor, analizat de A.-I. Festugière. Printre alţii, Guy Stroumsa furnizează, pe texte *(Hidden Wisdom,* 1996), încă o dovadă că doctrina creştină era înţeleasă ca avînd drept culme o cunoaştere secretă a misterului divin, accesibilă „celor dinăuntru“, mod de înţelegere afin cu cel al şcolilor de filozofie greacă, cu anume curente din tradiţia ebraică, exacerbat în doctrinele Gnozei. În această atmosferă, „tare“, capitoasă, abundentă în miresmele ei spirituale şi intelectuale, s-au exersat primii autori creştini, şi-au încercat propria aventură de cunoaştere, conştienţi desigur că participă la aventura spirituală a unei *ecclesia,* dar nu mai puţin liberi în eforturile lor: adepţi ai unei cercetări, în aceeaşi măsură fidele revelaţiei, dar personale şi creatoare din punct de vedere intelectual.

Poate pentru a ilustra această libertate, Campenhausen ţine să cuprindă printre „Părinţii greci“ pe unul dintre campionii ei cei mai tîrzii, pe Synesios, episcop al Cyrenei la începutul secolului al V-lea: un singular chiar şi faţă de traseele variate ale intelectualilor creştini din epocă, un om care şi-a trăit, şi ca filozof neoplatonician „păgîn“ şi ca episcop creştin, angajamentul spiritual, cu o fervoare calmă, elegantă, resimţind cele două postúri într-o continuitate care îl scuteşte de orice renegări, sub lumina aceluiaşi adevăr şi Dumnezeu Unul. Mare proprietar de pămînturi în Cyrenaica, îndeletnicindu-se cu studiile şi viaţa filozofică, discipol şi admirator al Hypatiei, Synesios este un aristocrat în toate sensurile cuvîntului: impregnat de cultura şi de spiritul elenistic cosmopolit, el e devotat totuşi provinciei sale şi acceptă sarcini politice pentru a o sluji. Dedicat elanului contemplativ, e departe de a fi un încruntat: avea un cult pentru prietenia spirituală, avea gustul şi ştiinţa relaţiilor sociale, a literaturii de toate genurile (a scris imne ardente către Unul, un tratat despre funcţia anagogică a visului, dar şi piese de virtuozitate retorică, ca cea despre un instrument astronomic ori „gluma“ intitulată *Elogiul cheliei),* îmbinînd, în toate, o uimitoare erudiţie cu un spirit liber de servituţile convenţiei. A avut mai cu seamă puterea de a renunţa la *otium*-ul filozofic, în două rînduri, în faţa unor responsabilităţi civice presante. „Cărţile şi vînătoarea sînt viaţa mea, atunci cînd nu sînt însărcinat cu o ambasadă“ spune el. Episoadele de viaţă activă nu se opuneau, pentru el, idealului filozofic; erau punere la încercare şi punere în practică a exigenţelor doctrinei platoniciene care cere filozofului să structureze armonios cetatea. De altfel, Synesios a devenit episcop şi, de aceea, creştin, doar la insistenţa comunităţii creştine locale care avea nevoie de un om de prestigiu în fruntea ei, episcopul fiind pe atunci un administrator spiritual, dar şi civic, al locului. Dar, dacă a acceptat funcţia de episcop mai cu seamă din raţiuni civice, el a refuzat în schimb să renunţe la libertatea de gîndire şi la convingerile sale filozofice, acolo unde ele erau în contradicţie formală cu doctrina Bisericii. Înainte de consacrare, el îşi face cunoscută intenţia într-o scrisoare deschisă: nu va „predica“ public aceste divergenţe, care ţin de diferitele unghiuri din care adevărul transcendent poate fi privit, dar pretinde să aibă dreptul de a rămîne, în cercetarea sa personală, un filozof liber. Iar episcopul poliţist al Alexandriei, Teofil, cel care îi reprimase pe origenişti şi îşi va instiga în curînd călugării să o ucidă, într-un mod atroce, pe Hypatia (propria moarte l-a cruţat pe Synesios de acest episod imund), Teofil e silit să-i accepte, din motive politice, poziţia şi să îl consacre. Synesios va fi un episcop fidel funcţiei sale şi un filozof fidel vocaţiei sale, două demnităţi, pentru el, complementare.

Dincolo de ataşantul său profil, Synesios nu era totuşi chiar aşa de singular, printre intelectualii creştini, în modul de a concepe căutarea adevărului. Origen, Grigore din Nazianz, Grigore de Nyssa se născuseră într-un mediu creştin, făceau teologie într-un orizont strict creştin, dar nici unul nu considera că revelaţia şi tradiţia creau o barieră pentru cercetarea şi interogaţia personală; dimpotrivă. Ei erau departe de a fi oameni ai compromisului dogmatic; dar, pe de altă parte, toţi trei considerau că, respectate fiind datele esenţiale ale revelaţiei christice, doctrina despre lucrurile ultime aparţine unei problematici a cărei discuţie rămîne liberă şi unde – spunea Grigore din Nazianz – chiar dacă se comite o eroare, ea este „lipsită de pericol“ (Cuv. teol. 27, 10).

Însă deja în vremea lor, dar mai cu seamă în veacurile următoare, tipul acesta de cercetare deschisă, personală, care unea contemplaţia şi cercetarea intelectuală metodică a devenit suspect. Dogma oficială a Bisericii tindea să devină o normă omogenizantă, un set de afirmaţii peremptorii, dacă nu o instanţă „judiciară“ pentru gîndirea creştină. Origen a fost condamnat, în secolul al VI-lea, pe baza unor mărturii care îi nesocoteau complet tipul de demers teologic: au fost scoase din context şi înfăţişate drept afirmaţii de credinţă propoziţii care nu constituiau (Origen o declară în mod expres) decît opinii divergente în curs de a fi examinate sau ipoteze de lucru ale unei teologii atît de vii, încît a fost numită o „teologie în fierbere“ (H. Crouzel). În studiul care prefaţează versiunea românească pentru volumul *Origen* al lui Henri Crouzel (Deisis, 1999), Ioan I. Ică vorbeşte despre severa mutaţie produsă în gîndirea creştină la sfîrşitul Antichităţii tîrzii, cînd Biserica şi doctrina ei încep să fie concepute după un model sociomorf omogenizant. „Lumea sfîrşitului secolului al IV-lea, ca şi cea preconizată în secolul al VI-lea de centralizarea imperială cezaro-papistă a lui Iustinian, nu mai era de mult lumea creştinismului pluralist, minoritar, activ intelectual din secolul al III-lea, secolul lui Origen. Dascălul alexandrin cu filozofia libertăţii şi adepţii fideli teologhisirii sale bazate pe evlavie, dar şi pe gîndire, pe devoţiune, dar şi pe discuţii şi investigaţii, pe ipoteze şi cercetări, făcea figură anacronică într-o societate şi o Biserică convertite la autoritarism şi obsedate de idealul unei unităţi monolitice.“ Ioan I. Ică îşi numeşte studiul „Origen – contemporanul nostru“, tocmai fiindcă alexandrinul propune şi fundamentează o atitudine intelectuală faţă de credinţă, care începe să fie din nou, astăzi, prezentă, acceptată, practicată.

Mai e ceva: astăzi creştinismul întîlneşte, atît în teren, cît şi prin informaţie culturală, alte mari religii. Creştinismul începe să accepte să ia act de pluralismul lui interior, dar şi de pluralismul religios al lumii. Au existat şi există intelectuali, specialişti în ştiinţele religiei şi angajaţi spiritual, care socotesc că această întîlnire poate fi intens fertilă. Henri Corbin, de pildă, era adeptul unei regrupări intelectuale în jurul depozitului interior al tuturor curentelor din spaţiul mediteranean. În 1970, el a fondat în acest scop, împreună cu alţi universitari din Franţa şi Germania, „Centrul internaţional de cercetare spirituală comparată“, ale cărui lucrări au fost publicate în *Cahiers de l'Université „Saint-Jean“ de Jérusalem.* Pentru Corbin studiul – academic, dar participativ – al doctrinelor tradiţionale constituia una dintre posibilităţile de redresare spirituală ale lumii actuale, constituia recuperarea unui nivel intelectual veritabil, în care speculaţia secondează cunoaşterea contemplativă.

EDITURA POLIROM

Dora Pavel
Agata murind

Noutăţi:

Alexandru Ecovoiu
Saludos

Nichita Danilov
Tălpi. Şotronul

Jonathan Franzen
Corecţii

Suplimentul de CULTURĂ
Apare sîmbătă
Un săptămînal realizat
în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

www.polirom.ro

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Memoriile unui ratat

Mathurin Maugarlonne (sau, fiindcă pentru cititorul român e acelaşi lucru, François Georges) e un ratat; se consideră ca atare şi o spune cu insistenţă în paginile noii sale cărţi *À la rencontre des disparus* (Grasset, 2004). Sigur, un ratat lucid e de preferat miilor de rataţi care se ignoră şi care cred, dimpotrivă, că au avut o carieră strălucită. Filosof iconoclast şi polemist redutabil *(Pentru un ultim omagiu tovarăşului Stalin*, 1979, spre exemplu), François Georges a stat alături de cîteva dintre marile personalităţi ale celei de a doua jumătăţi a veacului al XX-lea; înalt funcţionar la camera Deputaţilor, a văzut şi a aflat multe, dar e constrîns la tăcere de ceea ce în Franţa se numeşte „le devoir de réserve". Scriitorul, dimpotrivă, poate vorbi fără reticenţe despre sine şi despre ceilalţi, chiar dacă – în mod aparent inexplicabil – caută anonimatul în spatele unui pseudonim greu de pronunţat (şi greu de reţinut).

Un ratat, aşadar, ce nu se gîndeşte decît la o eventuală carieră postumă. Dar dacă tot a apucat să publice această carte, măcar să adopte o mască, sau cum îl sfătuieşte un mare psihanalist – „să treacă drept un dobitoc". Nu e un lucru uşor în cazul lui George. Mai ales că Maugarlonne se dovedeşte a fi un tip fabulos de inteligent, un spirit pătrunzător şi, peste toate, un scriitor de un mare talent. Handicap după handicap.

În jurul cîtorva figuri centrale evoluează personaje mai mult sau mai puţin importante. Un prim lung capitol e consacrat profesorului său de liceu José Lupin, un adevărat *profesor,* ale cărui prestaţii n-au nimic de-a face cu teoriile extravagante ale „pedagogilor" de astăzi. Graţie lui, Mathurin învaţă latina, se iniţiază în istorie, se pregăteşte pentru viitoarele întîlniri – cu Fernard Braudel, spre exemplu, sau cu Claude Mauriac, cel care îl va face să înţeleagă că experienţa subiectivităţii riscă să devină o experienţă a nulităţii. A doua întîlnire decisivă – filosoful Vladimir Jankélévitch (trec, deşi fac obiectul unui umor copios, peste episodul „situaţionist" şi peste cel din mai '68): profesorul de libertate, cel care îl învaţă că nu trebuie să te pierzi în faţa frumuseţii unei femei (frumuseţea rămîne întotdeauna o enigmă); Jankélévitch şi teoria *gafei* (Oedip: un *gafeur* în ciuda tuturor teoriilor actuale care vorbesc despre „metonimia semnificantului falusului"). Jankélévitch, în sfîrşit, obsedat de amintirile Rezistenţei, cea *adevărată,* conştient că memoria este rana deschisă a secolului al XX-lea, Vladimir – cozeur cuceritor, necrezînd, precum Socrate, decît în virtuţile dialogului, Vladimir doborît de boală şi de bătrîneţe, dar găsind forţa să le trateze cu ironie şi umor. Între timp, Mathurin îi cunoaşte, printre alţii, pe Jean Pouillon, Le Roy Ladurie, Paul Benichou, Guy Debord, Castoriadis, sau pe compozitorul Anton Bruckner (în legătură cu acesta din urmă două anecdote geniale: Bruckner încheindu-şi întotdeauna scrisorile de condoleanţe cu formula *etc., etc.* şi Bruckner la o repetiţie, foarte satisfăcut de prestaţia orchestrei, băgînd mîna în buzunar şi dînd un bacşiş dirijorului). Lui Debord (care a fost tradus în româneşte de două edituri diferite), Mathurin îi reproşează că a substituit avortul artistic prin megalomania politică şi că l-a preferat pe Lautréamont lui Shakespeare („M-a cretinizat în mare măsură", mărturiseşte Maugarlonne).

Las la o parte săgeţile otrăvite vizîndu-l pe (şarlatanul) Lacan şi trec la capitolul despre Sartre. Tonul e, aici, oarecum mai moderat (Georges a mai scris despre Sartre): nu tragi – cum se spune – asupra unei maşini a salvării. Totuşi: Sartre cel convins că ştie absolut *totul,* Sartre – „magnific idiot al istoriei"; analiză pertinentă a temei tatălui absent, temă pe care Sartre însuşi o sugerase, variaţiunile (scînteietoare) pe marginea formulei sartriene „Un anticomunist e precum un cîine"; Sartre ramolit, Sartre zaharisit şi absent; Sartre manipulat de cei rămaşi în jurul lui; Simone luînd tot mai în serios rolul ei de mamă („Simone de Beauvoir nici n-avea nevoie să se înscrie în Partid deoarece era prin chiar fiinţa ei o stalinistă"); reamintirea celebrului (şi tristului) moment cînd Sartre urinează pe mormîntul lui Chateaubriand (şi „unde vedem că istoria depăşeşte ficţiunea"). Întîlnire inevitabilă cu butada „e preferabil să te înşeli împreună cu Sartre decît să ai dreptate cu Aron", butadă despre care aflăm, cu surprindere, că îi aparţine chiar lui Raymond Aron. Aron – portret cald şi nuanţat, spirit strălucit ştiind să se facă respectat (dar şi detestat) şi căruia posteritatea i-a dat dreptate. Săgeţi la adresa lui Bourdieu şi a altor mandarini ai gîndirii „neostîngiste". Şi apoi această formulă, delicată, pentru a sugera esenţa fiinţei lui Cioran: *ciorange.*

Cartea se termină cu două capitole, superbe, consacrate lui Ionesco şi Cioran. Las cititorului plăcerea să le descopere. Am spus deja destule platitudini ce riscă să rupă farmecul acestei cărţi admirabile.

P.S. Îndepărtîndu-mă – în acest număr – de la actualitate, nu vreau să las nici un dubiu asupra opţiunii mele. Aşadar, duminică, din toată inima: BĂSESCU!

Adrian MIHALACHE

e-cultura

E-lecţiuni

Cel ce scrie nu cunoaşte încă rezultatul alegerilor, riscînd astfel să fie ironizat de cel care-l citeşte *ex post*. Las de o parte sondajele de opinie şi navighez de la o ofertă e-lectorală la alta. Ştiu că alegerile nu se cîştigă pe *web,* ci la urne, prin numărarea răbdătoare a bucăţilor de hîrtie, nu prin contabilizarea automată a voturilor electronice. Cu toate acestea, cred că discursurile virtuale sînt simptomatice, deoarece, necrezînd prea mult în eficacitatea lor, cei care le elaborează sînt mai destinşi, adică mai sinceri. Siturile partidelor şi ale candidaţilor spun adesea mai mult decît şi-ar dori. Mariajul dintre tehnologie şi politologie nu este unul din dragoste, ci din convenienţă, de aceea copiii care rezultă sînt mai curînd cópii fidele decît proiecţii ideale.

În alegerile preliminare americane, campania virtuală cea mai spectaculoasă a aparţinut unui candidat perdant, democratul Howard Dean. Situl lui dinamic şi interactiv s-a bucurat de succes, ciber-discursul lui a fost convingător. Suporterii săi internauţi nu şi-au părăsit însă fotoliile din faţa monitoarelor, pentru a merge la vot. Dean a strîns fonduri – transferabile uşor prin declicuri electronice –, a pierdut însă fondul, ratînd în contact direct cu alegătorii. Răcnetele din Iowa au şters buna impresie pe care imaginea sa virtuală o făcuse în ciber-spaţiu.

Pînă pe la jumătatea lui noiembrie, Traian Băsescu se vedea doar ca primar: situl său personal, www.basescu.ro, rămăsese la fel ca la alegerile locale. A fost adus în grabă la zi, într-un design convenţional: fond albastru pentru poza candidatului, fond orange pentru sigla Alianţei. De altfel, compoziţia fotografică pare inspirată chiar de reclama *Orange*. Jocul de cuvinte *revoluţie/evoluţie* din deviză este mai puţin inspirat decît altele, difuzate în presă. Curios, nu există un *link* vizibil la situl Alianţei D.A., nici buton de revenire la pagina gazdă. Noutatea şi vioiciunea sînt aduse de *trailer*-ul şi jocul în care alegătorii sînt văzuţi ca legume (tot popor vegetal?), iar candidatul, ca ardei. Metafora agricolă pare a ne sugera că cel mai bun lucru este să ne vedem de grădina noastră. Mai percutantă este pagina „Guerilla digitală", în care internauţii sînt chemaţi să sprijine campania cu armele lor informatice. Metodele subversiunii culturale *(culture jamming)* sînt utilizate cu imaginaţie şi talent, rezultînd montaje vizuale şugubeţe, care-l sprijină pe Băsescu şi-l ridiculizează pe principalul său concurent. Am reţinut ca excelente „Titanic" şi „Eroare", ca şi imaginea lui Băsescu ca un Guevara fără păr. Discursul inteligent, multimedial, percutant este, însă, mai mult reactiv decît pozitiv. El identifică punctele slabe ale adversarului şi le supune unei critici corozive, dar, cînd nu contrazice, e şters. Rămîi cu impresia că partea tare nu e afirmaţia, ci riposta.

Numele „nastase" fiind achiziţionat de o companie producătoare de sisteme audiovizuale, candidatul alianţei PSD-PUR a trebuit să-şi dea numele întreg sitului www.adriannastase.ro. În deschidere, privim imagini care-l arată în dialog cu tineri, peste care se suprapun verbe: *ascultă, înţelege, rezolvă*. În locul devizei, citim o declaraţie formulată bătrîneşte, în vechea limbă de lemn. Interactivitatea este minimă: în locul intervenţiilor spumoase ale unor susţinători inventivi, putem citi mesajele convenţionale ale personalităţilor, ca şi ale unor oameni obişnuiţi, dar „serioşi". Latura umană este cuprinsă în paginile referitoare la viaţa personală. Dintre acestea, reuşită este lista celor zece lucruri dragi, din care oricine poate împărtăşi măcar două: fie borşul şi Wagner, fie *Casablanca* şi Camus.

Siturile celorlalţi candidaţi nu merită prea multă atenţie. CVT are imaginea virtuală a unui începător, care îşi pune în pagină poza şi autobiografia. Markó Béla se prezintă sobru, în cadrul sitului partidului său. Original se prezintă URR, deşi foloseşte prea multe culori. Surprinde asemănarea dintre siturile celor două alianţe, principalele concurente: acelaşi albastru (culoarea autorităţii, dacă ne gîndim la *bleu-gendarme),* aceeaşi structură, acelaşi limbaj. Avînd în vedere, de altfel, originea şi traiectoriile membrilor marcanţi, îţi vine pe limbă expresia: *ejusdem farinae.*

www.corpvs.ro

site de legislaţie

Alex. Leo ŞERBAN

mă enervez, deci exist

...Exist, deci îi enervez pe alţii

Laurian Moţăţescu

Laurian Moţăţescu (zis şi Vacanski) dă tot timpul impresia că se agită: mereu transpirat, mereu aspirînd spre mai mult... Agitaţia sa nu produce, însă, decît curent – aer gol. Călare pe proiecte mirobolante care nu se-mplinesc niciodată – sau, atunci cînd se-mplinesc, sînt invariabil modeste –, Laurian Moţăţescu se grăbeşte ca un *gaucho* într-un film mut (alb-negru, fireşte), căruia i s-a promis că, dacă ajunge la timp, va deveni cowboy într-o producţie panoramică şi tehnicolor; numai că producţia panoramică şi tehnicolor nu se mai face, iar el n-a aflat încă – aşa că aleargă în continuare, în hohotele de rîs ale spectatorilor.

De unde transpiraţia. De unde frustrarea.

Altminteri, „se descurcă" – ca tot românul: o editurică colo, un proiecţel dincoace, o slujbuliţă la stat, de asistent univ., că deh: e bine să ai studenţi, altfel cine te mai laudă? Acum un an, invitat la un festival, se gudura pe lîngă masa unui scriitor străin, doar-doar i-o pica ceva; şi i-a picat: un scenariu... Ceea ce nu l-a împiedicat, anul acesta, să interzică accesul oamenilor de la *acel* festival la festivalul *lui!*

Căci, mai nou, omul şi-a tras şi-un festival. Pardon: un *mega*-festival, căci Laurian Moţăţescu nu poate gîndi decît în mare. A fagocitat un altul, mai vechi – care funcţiona OK –, l-a pus sub o umbrelă 4x4, cu zorzoane, sclipiciuri şi tot tacîmul, şi i-a dat drumul în lume. Dacă inteligenţa managerială ar fi pe măsura ego-ului său, Laurian Moţăţescu ar fi cel mai mare director de festival al tuturor timpurilor. Din păcate, nu e aşa. Şi nici ridicolul nu ucide – altminteri, Laurian Moţăţescu ar fi murit de mult. În orice caz, festivalul încropit de el e născut mort: a făcut primii paşi, s-a-mpiedicat de cei patru spectatori veniţi şi a căzut cu botu-n ţărînă... *RIP.*

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Luminile rampei şi luminile pur şi simplu

Printre foarte numeroasele societăţi, uniuni, federaţii şi asociaţii care există la ora actuală *in patria nostra,* unde (asta o zic aşa, în treacăt, pentru că tocmai am revenit dintr-o călătorie în provincie) prea multe *silvae* nu mai *sunt* (parafrazez prima lecţie din manualul de latină pentru clasa a IX-a, anii '70-'80 – mai ţineţi minte?...), printre organismele cu pricina, aşadar, figurează şi unul care se numeşte Uniunea Teatrală din România; prescurtat, UNITER. Este un (de fapt, o) ONG care îi adună la sînul său pe oamenii avînd, într-un fel sau altul, legătură cu scena de spectacol, inclusiv pe criticii de teatru, lucru pe care preşedintele UNITER, actorul Ion Caramitru, nu uită să-l amintească – glumind, invariabil, pe tema şarpelui încălzit etc. – la fiecare Gală a Premiilor UNITER. Dar Gala nu este nici pe departe singurul proiect al UNITER; e doar cel mai... vizibil şi – în consecinţă? – cel mai longeviv.

Dimpotrivă, cele mai multe dintre activităţile desfăşurate de Uniune nu prea sînt cunoscute publicului larg. Între altele, asta se întîmplă pentru că, deşi UNITER a fost gîndită şi structurată, în principal, ca o uniune *de creaţie*, presiunea realităţii a fost mai puternică şi componenta sindicală, ocolită iniţial cu încăpăţînare, a devenit treptat tot mai puternică. Aşa stînd lucrurile, UNITER şi-a asumat, prin proiecte şi programe, şi sarcina de a face astfel încît, de pildă, artiştilor vîrstnici şi lipsiţi de mijloace sau de familie (sau de amîndouă) să li se asigure asistenţă socială şi, la nevoie, medicală. De asemenea, UNITER contribuie, alături de celelalte uniuni de creaţie, la ceea ce va fi (cînd, nu se ştie, dar ideea contează...) Casa Artistului, un fel de cămin-hotel destinat tot persoanelor defavorizate.

Toate acestea sînt minunate, dar artiştii scenei, oricît de bătrîni şi de trişti – sau mai cu seamă atunci –, mai au nevoie, pentru a supravieţui şi spiritual, nu doar vegetativ, de încă ceva. De ceva mărunt şi necostisitor, dar esenţial: de aplauze. Cînd ai trăit o viaţă întreagă în lumina orbitoare, necruţătoare, dar atît de vie şi de caldă a reflectoarelor, penumbra şi liniştea, oricît le-ar prii ele altora, pot fi de-a dreptul ucigaşe. Numai cine nu ştie cum arată privirea unui actor atunci cînd nu-şi vede numele la avizierul unde se afişează distribuţia unui nou spectacol se va mira de ciudăţenia acestui metabolism distorsionat. Teatrul nu e doar o meserie. E un (alt) fel de viaţă. Şi o boală care nu se vindecă decît prin moarte.

Ca să combat eficient melancolia pe care o simt instalîndu-se prin preajmă, voi spune însă imediat că UNITER a izbutit în chip fericit să completeze dimensiunea sindicală a programelor sale printr-o iniţiativă care a debutat (expresia nu-mi prea place, dar aici ea e aproape obligatorie) în toamna aceasta. Numit cam prolix „Din nou în luminile rampei", proiectul, realizat cu sprijinul financiar al Ministerului Culturii, a cuprins deocamdată patru spectacole, în care un număr de doisprezece artişti (actori şi actori-mînuitori, cum li zice în jargon de specialitate păpuşarilor) din Capitală, precum şi din Botoşani, Timişoara şi Satu Mare, s-au întîlnit din nou cu publicul (tare puţintel...) în sala şi foaierele Teatrului „Ion Creangă" din Bucureşti. Pînă aici, toate bune (vezi *Dilema veche* nr. 47). Chestiunea se complică însă – ca întotdeauna, în România – cînd vedem cum s-a trecut de la idee la aplicarea ei. Nu am putut lua parte la conferinţa de presă unde „s-a lansat" iniţiativa şi (de asta chiar îmi pare rău) nu am putut asista decît la unul dintre spectacolele produse sub genericul de mai sus: un foarte agreabil (şi abil construit) recital intitulat *În vin e mîngîierea,* susţinut de Mátray László, fost actor la Teatrul Maghiar de Stat „Csiky Gergely" din Timişoara. Nu ştiu, aşadar, cum a luat naştere ideea care a prezidat concepţia proiectului, cine şi cum a decis ce anume spectacole să fie prezentate unde şi cînd. Am intrat ca un spectator oarecare (intrarea era liberă), am căpătat, ca o cunoştinţă de-a casei, un afiş-program al întregii „manifestări" (afiş pe care, din amiciţie, ar trebui să mă abţin să-l critic, dar nu pot: e redactat într-un stil lacrimogen-bombastic şi, în plus, e plin de greşeli), m-am aşezat, am privit şi am ascultat (în speţă, a existat chiar şi traducere la cască), am aplaudat şi, mai apoi, am meditat. La ceea ce înseamnă, pentru un actor, să nu fie dat uitării, la cît e de important, nu doar pentru vîrstnicii interpreţi, ci şi pentru colegii lor mai tineri (care au ajutat şi ei, în unele spectacole), să vadă că nu sînt părăsiţi, excluşi din viaţa activă, ignoraţi. La bucuria lor. La emoţia lor. Şi la cît de important ar fi ca aceia ce se ocupă de asemenea proiecte (sau programe, sau spuneţi-le cum vreţi) să facă lucrul acesta nu răsuflînd uşuraţi că au mai bifat o acţiune, nu calculînd mintal, cu aer concentrat, profitul şi pierderile, nu împăunîndu-se retoric prin „mass-media", ci, simplu, cu bună-credinţă, cu – pe cît se poate – competenţă şi cu – pe cît există – inteligenţă. În felul acesta, toată lumea ar fi (fost) în avantaj.

Mátray László în recitalul ***În vin e mîngîierea***

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Dezvoltarea vorbirii

– *despre* hip-hop-*ul* underground –

Subsolul fermentează. Nu vă alarmaţi degeaba. Nu e vorba de plăcile tectonice. De previziunile lui Nostradamus. De măsurătorile Institutului de Seismologie. Nici măcar ţevile sparte sau canalizarea nu au vreo legătură cu asta. În fine, nu vă gîndiţi la igrasie şi şobolani şi nici la borcanele cu murături sau vinul de ţară care se acreşte în sticle de plastic. Subsolul ăsta nu are nimic din bezna unui beci de bloc. Aduce mai curînd a subteran. E mai spaţios, mai aerisit, mai luminat. Un spaţiu privilegiat, suficient sieşi ca să existe şi fără lumina, adeseori supărătoare, de cele mai multe ori falsă, a celor de sus. Sper că v-aţi dat seama că nici prin cap nu-mi trece să ridic în slavă metroul bucureştean. Va urma o cu totul altă staţie, una subversivă şi lirică, capricioasă şi efervescentă, în care realitatea se descompune cuminte în cuvinte, cuvintele în silabe, iar silabele în rime. Cu voia dumneavoastră, voi vorbi despre una dintre cele mai autentice mişcări culturale ce se petrece de ceva vreme chiar sub nasul nostru, şi pe care, obosiţi, plictisiţi sau, pur şi simplu, neştiutori, nu o băgăm în seamă: *hip-hop*-ul *underground*.

Prea insolentă pentru a i se arăta înţelegere, prea corozivă pentru a avea de a face cu manualele, prea inteligentă pentru a strînge mase amorfe de adoratori, prea puţin preocupată de bani ca să-şi dea silinţa să se facă cunoscută, prea altfel ca să fie confundată cu Paraziţii sau B.U.G. Mafia, mişcarea are marele merit de a resuscita pulsul, cîndva, anemic al *underground*-ului veritabil. Nu e puţin lucru, atît timp cît acest *underground,* subteran, subsol sau cum vreţi să-i mai spuneţi este cît se poate de viu şi de anarhic, de proaspăt şi de exploziv, de inclasabil şi excentric la fel ca orice avangardă de bun gust. Nu e nimic mai sănătos pentru o cultură decît să-şi aibă replici de felul ăsta, prea puţin preocupate de un demers stilistic clasic, mult prea alternative şi dinamice ca să se mulţumească cu stări extatice sau transcendenţe de orice fel. Cu DJ necovenţionali, beat-uri ciudate, scratch-uri ca la carte şi m.c. capabili să răpăie cuvintele mai rapid decît un tir de mitralieră, orice mesaj social devine percutant şi credibil, fentează cu dibăcie locurile comune şi ţi se înfige definitiv în creier. Iar dacă vreţi să auziţi alchimia surprinzătoare prin care limbajul de stradă devine jongleria pură şi dibace cu care sînt strunite cuvintele în rime şi dacă aveţi răbdarea şi curiozitatea să observaţi cum aceste cuvinte se transformă în poezie, nu-mi rămîne nimic altceva de făcut decît să vă fac atenţi la apariţia (sper cît mai grabnică) a albumelor următoarelor formaţii: R.A.C.L.A., C.T.C., E.L.I.T.A., Armada, Piraţii.

După mai mulţi ani de eclipsă aproape totală, cu dezbinări, certuri şi tot dichisul, lucrurile par să-şi reintre în făgaşul lor normal. În incinta acestui subteran se reclădeşte o şcoală pretenţioasă care exclude din start orice umbră de conformism, inhibiţie sau apatie. Cu siguranţă că buna-cuviinţă şi istoria găunoasă a patriei nu vor fi trecute în programă. Nici o tovarăşă nu va îndrăzni să-l predea pe Goga sau Coşbuc. În schimb, se vor ţine prelegeri, majoritatea *freestyle,* despre artele poetice ale acestor domni: Rimaru, Conecter, Nashu, L Doktor, Escobar, Sleek, K Gula, DJ Paul. Vor mai fi şi alţii. Absolut obligatorii vor fi cursurile despre un anumit tip de morală, cultură şi conştiinţă patriotică. Presupun că, cel puţin la trei piese odată, se vor da extemporale la umor, ironie şi autoironie, discernămînt, atenţie şi imaginaţie. Nu e foarte simplu. Dar pare să merite. Una peste alta, nu avem ce pierde.

Elena VLĂDĂREANU

Arhimandritul de la Muntele Athos şi lingvistul emerit, Gherasim Luca

● **Petre Răileanu, *Gherasim Luca*, Oxus, Paris, 2004.**

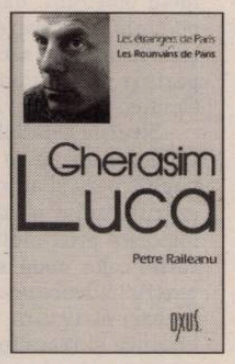

Gherasim Luca este un nume cvasi-necunoscut pe meleagurile noastre. Este nedrept, dar cum s-ar putea altfel, atîta timp cît scrierile sale în limba română au fost strînse pentru prima dată într-un volum de-abia la sfîrşitul anului 2003 (vezi ediţia de la Editura Dacia, îngrijită de Ion Pop), iar faima i-a adus-o nu spaţiul natal, ci acela francez. Şi faima, dar şi moartea, pentru că în martie 1994, Gherasim Luca se sinucide, aruncîndu-se în Sena. Ca şi cele cinci tentative de a-şi lua viaţa, descrise în *Moartea moartă* din 1945, şi aceasta este însoţită de un mesaj în care îşi motivează decizia de a părăsi această „lume unde nu este loc pentru poeţi".

Nici volumul de faţă nu îi este destinat cititorului român – cel mult unuia francofon (este scris în limba franceză) şi interesat în mod special de avangardă şi de suprarealismul românesc (unul dintre fondatorii Grupului suprarealist român, din care au mai făcut parte Gellu Naum, Paul Păun, Virgil Teodorescu, D. Trost) – ci cititorului francez, care nu trebuie să fie într-un fel anume, ci doar curios de ce au lăsat „les étrangers" (eventual „les Roumains") la trecerea lor prin Paris. Fără a fi o monografie într-un stil convenţional, eseul despre Gherasim Luca nu pare a-şi propune demonstrarea nu ştiu căror teorii asupra operei lui Gherasim Luca, ci cel mult a unei teze, importante de altfel: europenitatea literaturii române în perioada avangardei. Petre Răileanu, autorul acestui eseu, are marele avantaj al flexibilităţii. Viziunea sa nu este a istoricului literar, ci a jurnalistului (este scriitor şi jurnalist la Radio France Internationale). Poate asta îl şi ajută să traverseze cîmpul cultural cu o anumită dezinhibare. De ce să spui „nu" anecdoticului cînd, pînă la urmă, aceste părţi sînt sarea şi piperul unei scrieri de acest tip? La fel, de ce să nu speculezi dacă „materialul" utilizat ţi-o permite? Petre Răileanu scrie un întreg capitol numai despre numele „Gherasim Luca", lucru care îi permite de altfel o trecere în revistă a poveştilor onomastice ale mai multor scriitori români (Urmuz, Arghezi, Tristan Tzara, dar şi Eminescu). Oricum, nici una nu este atît de interesantă ca aceea a numelui cules de la rubrica „Decese" a unui ziar. Acesta i-ar fi aparţinut „Arhimandritului la Muntele Athos şi lingvistului emerit, Gherasim Luca" şi a devenit numele de poet al lui Salman Locker.

Nu ar fi rău dacă, totuşi, periplul prin lume, dar mai ales prin literatura europeană, al acestui scriitor atît de original, ar începe să fie cunoscut şi cititorului din România.

Simona SORA

puzzlecturi

Chei de viaţă

● **Robert Şerban, *A cincea roată. Convorbiri cu Nicolae Breban, Mircea Cărtărescu, Al. Cistelecan, Sorin Dumitrescu, Şerban Foarţă, Gabriel Liiceanu, Mircea Mihăieş, Andrei Pleşu, Cristian Tudor Popescu, Călugărul Savatie, Petre Stoica, Mihai Şora, Pavel Şuşară, Cornel Ungureanu, Vlad Zografi*, Editura Humanitas, 2004.**

Am fost multă vreme frustrată că nu pot vedea emisiunea lui Robert Şerban de la Analog TV Timişoara. Auzeam tot felul de lucruri bune, mai citeam cîte un interviu reluat în *Orizont* şi, mai ales, aflasem că *întrebătorul* era poet. Se vedea. Apoi, cînd m-am cam obişnuit cu gîndul că una dintre cele mai bune emisiuni culturale de televiziune nu se poate prinde la Bucureşti, l-am descoperit pe Robert Şerban în primul volum din *Cartea roz a comunismului*, editată de „organizaţia nomadă" Club 8, la Iaşi. Şi acolo dialoga – autoironic şi nostalgic – cu prozatorul Dan Lungu despre mirobolanta Tabără de Creaţie „Excelsior" organizată de UTC pe vremuri. Pînă şi aici, în acest (pre)text la patru mîini, Robert Şerban pune altfel întrebările. Cu un fel de mirare (care nu exclude documentarea), cu o prospeţime care pregăteşte surpriza şi cu o dorinţă molipsitoare de a şti *pe bune* ce s-a petrecut.

În cele cincisprezece convorbiri alese din peste patru sute şi editate în volumul apărut acum la Editura Humanitas, Robert Şerban urmăreşte mai ales trei criterii: „ineditul, frumuseţea şi cantitatea de poveste", fiind extrem de atent la detalii, la răspunsuri-diversiune şi încercînd, precum soţul din *Strada Hanovra,* să fie „plăcut". Îi reuşeşte mai mult decît atît, un soi de spectaculos plauzibil care multora, mai ales la televiziune, le scapă printre degete de cum a fost enunţat. Cred că la acest gen de spectaculos – rezultat dintr-o suprapunere bine dozată de portret, situaţie-tip (prezenţa la Timişoara a persoanei intervievate) şi surpriză (un soi de inedit de profunzime) – se referă Robert Şerban cînd vorbeşte de „frumuseţea" convorbirilor rezultate.

În acest sens, convorbirile cu Şerban Foarţă şi Mihai Şora sînt exemplare. Dialogul cu Foarţă are loc în maşină, nu în studio, cei doi (plus eternul feminin) se îndreaptă spre Turnu-Severin vorbind despre „complexul Goethe", despre „bărbatul singur... ca un pantof desperecheat", sau făcînd „exerciţii de sadism angelic" (de un haz nebun) pe Cioran: „Cred că pe unul ca Cioran instanţa fatală, moartea *lui,* îl fascina. Momentul în care dai ochii cu ea (uite, că tot vorbim despre moarte, ar trebui să evităm, acum, aceste grinzi enorme bălăbănindu-se pe platforma camionului din faţa noastră!). Probabil că bunul Dumnezeu grăit-a cam aşa către Cioran: «Emile, dragul meu Emil, toată viaţa te-a muncit problema asta, uneori cu groază şi cu cutremur, alteori la modul pur speculativ. Ai tot vrut să-ţi vezi moartea cu ochii. Dar pentru că m-ai calomniat atîta, discreditîndu-mă din răsputeri, cu erudiţie şi talent, eu am să-ţi joc o mică festă, făcîndu-te să mori fără să ştii...»". Dialogul cu Mihai Şora are o autenticitate, o plasticitate şi o luciditate care sînt ale personajului intervievat, dar mai ales un fel de detaşare pe care n-o găsim – în acest volum, cel puţin – nici măcar la Ştefan Baştovoi, ajuns călugărul Savatie şi rupt cu totul de lume. „Cum îşi pot oamenii utiliza timpul fără să-şi piardă viaţa?" – se întreabă Mihai Şora. „Cum?" – pune Robert Şerban cea mai empatică întrebare din carte. „Dacă fiecare clipită de aici o deschidem spre Clipa cea mare, care pentru noi a însemnat gustul vieţii, sarea pămîntului, savoarea lucrurilor, înseamnă că am învăluit fiecare clipită din mersul nostru (strict funcţional şi calculabil) cu o microclipă plină de savoare" – răspunde filozoful, dîndu-i poetului din faţa sa, îngrijorat retoric de lipsa de timp, o cheie de viaţă: „... Trebuie doar atît: să fii disponibil. Ăsta nu e timpul care curge. Ăla va curge din ce în ce mai repede, pentru că e un timp al proiectului. Dar există o deschidere, care e un timp al disponibilităţii. Trebuie ca în timp ce eşti preocupat să fii şi disponibil".

Există, în cîteva rînduri, o uşoară presiune a lui Robert Şerban în sfera privatului. Pe Gabriel Liiceanu îl întreabă, legat de structura (mărturisit) puternic afectivă, care a fost relaţia sa cu femeile, deşi ştie prea bine că nu i se va răspunde. Pe Andrei Pleşu îl întreabă dacă ar cînta *La umbra nucului bătrîn* într-un concert cu Jonny Răducanu. De la Cărtărescu vrea să afle, nici mai mult nici mai puţin, ce l-a determinat să divorţeze, iar de la Cristian Tudor Popescu, cum de poate juca tenis cinci ore încontinuu. În carte, fatalmente, răspunsurile la acest gen de întrebări cad sacadat, precum întrebările. Pe viu (prin mimică, gestică, tăcere), ele se alipesc, probabil, la zona de spectaculos de care vorbeam, zonă nici forţată, nici urmărită cu orice preţ, ci doar provocată aproape propedeutic. La fel cum propedeutic şi de-a dreptul salubru sînt provocaţi Breban – să vorbească despre propria megalomanie, Al. Cistelecan – despre riscul, critic şi omenesc, de a lăuda un veleitar, Mircea Mihăieş – despre atît de actuala noastră schizofrenie socială sau Cornel Ungureanu – despre supravieţuirea prin cărţi.

Oare ce-ar trebui să facem ca să vedem interviurile lui Robert Şerban pe micile noastre ecrane „centrale". Să facem o petiţie la TVR Cultural, să cumpărăm casetele de la Analog TV, să punem mînă de la mînă şi să ne luăm o parabolică mare cît sectorul 1, cu care să mai prindem, la o adică, şi postul Arte, scos prin referendum?

trend inţe

N-ai nimic pe sub tricou...

O piatră de pe jos dacă-ţi oferă cineva, o iei, pentru că-i moca. Gestul contează. Faptul că-i gratis conferă obiectului primit cadou o valoare în sine. Problema e că nimic din ce-i gratis, nu-i şi pe degeaba. Trebuie să ai pregătit ceva la schimb, pînă şi în cazul unor nevinovate flori dăruite din dragoste. Dar asta-i deja altă poveste.

Dacă e să stabilim o regulă, toate lucrurile primite pe de-a moaca ascund în spatele lor un mesaj promoţional. E la fel de limpede precum iarna nu-i ca vara. Mai complicat e mesajul transmis pe care trebuie să-l descifrezi. Iar în unele cazuri acesta e de-a dreptul amuzant. De exemplu, de cîţiva ani, primesc pe mail, de ziua mea, reduceri la schiuri – deşi atunci e primăvară – şi o carte de credit gratis la una din băncile din sudul Americii...

Tot de exemplu, cu două zile înainte de alegeri, am fost bombardat pe mail cu oferta electorală a PSD+PUR. N-ar fi căzut ca nuca-n perete, dacă aş mai fi primit de-a lungul timpului măcar un singur mesaj care să-mi fi prezentat una dintre faptele care susţin politica uniunii amintite. Vinerea în care s-a încheiat campania electorală a fost ziua de vîrf a cadourilor – cum altfel decît gratis! – date cu generozitate electoratului. Întîmplarea a făcut ca seara, la o reuniune de familie, fiecare membru să se poată mîndri cu cîte ceva primit de la diverse partide. Lucruri moca. Am făcut troc. Eu m-am ales cu două caiete contra unui tricou şi o brichetă la schimb cu două pixuri.

Apoi, înainte de a adormi, mi-am închipuit cam cum ar arăta profilul unui alegător echipat în cadouri electorale. În primul rînd, are unui aer sportiv. Musai poartă o şapcă pe care, eventual, scrie: „Faptele sînt politica mea". Deşi e iarnă, e îmbrăcat în tricou. Are pix, brichetă, caiete maculator şi eventual o pungă goală: „Păi, nu e mai bine să umpli o sacoşă decît să iei mii de plase?". Evident, e desculţ şi în fundul gol. Şi să nu uit: poartă cîteva baloane în mînă, păşind către Europa printre miile de afişe electorale.

Florin LĂZĂRESCU

Dilema veche vă recomandă

● Cum vă spuneam – cu poze: http://atelier.liternet.ro/articol.php?Art=1926 (Alex. Leo Şerban)

● Proza lui Mircea Cărtărescu, *Irish Cream,* din ultimul număr al revistei *Elle,* o frisonantă poveste irlandeză cu o *fucking countess* sub „cea mai extatică, cea mai îngheţată, cea mai deplină boltă siderală ce se poate vedea pe pămînt" şi alte cîteva personaje fantomatice. Păcat că e ultima! (Simona Sora)

● În *Adevărul literar şi artistic* (nr. 745, din 30 noiembrie) un eseu al Martei Petreu: „De la slănină la filosofie". Felia de slană tăiată subţire, cîndva, în copilărie, de *pater* duce departe, în adînc, la Budai-Deleanu, Rebreanu, Cioran, pînă la mama, tatăl şi mătuşile scriitoarei, la tot ardeleanul gospodar, echilibrat şi tenace în ale gustului. Felioara de slană ca madlenă... În sărăcia de fantezie a zilei, o delicatesă. Şi pentru a rotunji această oră a Martei Petreu – un interviu inedit din 1997, la Cluj, cu Alexandru Vona, de un maxim interes şi o neobişnuită frumuseţe a vulnerabilităţii. (Radu Cosaşu)

Andrei GORZO

dilematograf

De neuitat

● ***Strălucirea eternă a minţii neprihănite/ Eternal Sunshine of the Spotless Mind* (SUA, 2004), de Michel Gondry.**

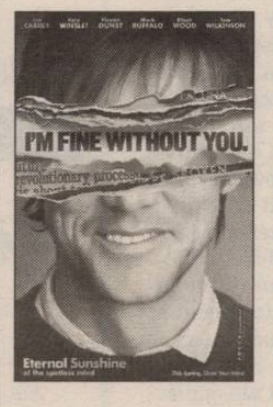

Într-o zi de Sfîntul Valentin, pe o plajă şfichiuită de ninsoare, Joel o zăreşte pentru prima dată pe Clementine. Apariţia ei îl întrerupe dintr-o meditaţie la fel de posomorîtă ca vremea, despre reputaţia nemeritat de bună de care se bucură nisipul; deci nu e el bărbatul care, văzînd o femeie cu păr albastru singură pe plajă, să pună mîna pe ea. Joel preferă să pună mîna pe jurnal şi să-şi noteze experienţa – prilej de a medita, în faţa paginilor goale, la viaţa lui atît de săracă în evenimente care să poată fi colecţionate ca amintiri. Ea e cea care-l abordează pînă la urmă, cu directeţea aceea nestudiată, lipsită de narcisism, care pînă acum ar fi trebuit să facă din Kate Winslet, interpreta Clementinei, o vedetă mai mare decît Angelina Jolie şi Jennifer Lopez la un loc. Îi pune o întrebare pe care Jim Carrey, interpretul lui Joel, n-are cum s-o fi auzit prea des: „Tu eşti mai închis în tine, nu?". Dar ăsta-i adevărul: Carrey e aici un tip liniştit, dacă nu chiar inhibat – şi e credibil. Trăsăturile lui sînt obişnuite să se lăţ-lungească, dar aici par îngreunate, ba chiar căzute – asta şi datorită faptului că regizorul Michel Gondry a avut grijă ca imaginea să aibă un aer uşor neîngrijit, de parcă acţiunea s-ar petrece în lumina neiertătoare a dimineţii de după o noapte pierdută. În fine, în seara aceea Joel ajunge acasă la Clementine. Nu stă mult, dar seara următoare şi-o petrec tot împreună, stînd întinşi pe gheaţă şi uitîndu-se la cer. Sînt pe drumul cel bun. Vine dimineaţa şi ea se invită la el. Apoi vine genericul de început şi se schimbă totul.

În realitate, Joel şi Clementine nu s-au întîlnit pentru prima dată atunci, pe plaja aceea. Adică s-au întîlnit pe plajă, dar nu la începutul filmului, ci altădată. Au mai fost o dată pe drumul cel bun, ba chiar au avut timp să se îndepărteze de el şi să parcurgă pînă la capăt un alt drum – unul foarte prost. La capătul drumului, Clementine a găsit o firmă numită Lacuna, unde un doctor afabil (Tom Wilkinson) a scăpat-o de sarcina ei nedorită: nu copilul lui Joel, ci Joel însuşi. Acesta a fost expulzat din memoria ei ca un locatar insuportabil, cu toate catrafusele lui. Cu puţin timp înainte de Ziua Îndrăgostiţilor, Joel a aflat totul şi, ca să se răzbune, s-a operat la rîndul lui. Programul Lacuna e un element de SF, dar e tratat astfel încît să nu iasă în evidenţă: tehnologia e „de casă" şi activitatea firmei are aerul de rutină al unui serviciu de avorturi. Mai puţin credibil e sentimentul de ultragiere care-l împinge pe Joel să şi-o şteargă din memorie pe Clementine: Joel-ii acestei lumi obişnuiesc să-şi păzească amintirile – *în special* amintirile chinuitoare – cu vigilenţa unor credincioşi cărora li s-au dat în grijă nişte moaşte; nu-i vezi renunţînd la ele într-un moment de furie. Dar ne e uşor să sărim hopul, pentru că vrem să vedem ce va urma – cum se va descurca scenaristul Charlie Kaufman (care şi-a plasat un film anterior în capul actorului John Malkovich) în capul lui Joel. Şi ce urmează e uluitor. În timp ce tehnicianul (Mark Ruffalo) care supraveghează ştergerea amintirilor lui Joel o pune de un bairam cu prietena lui (Kirsten Dunst) chiar în patul pacientului, în timp ce celălalt tehnician (Elijah Wood) îşi forţează norocul cu Clementine, folosindu-se de tot ce a aflat despre ea, începe filmul poveştii de dragoste dintre Joel şi Clementine şi, chiar în timp ce se derulează (înapoi – de la ultima ceartă la prima întîlnire), secvenţele încep să se şteargă. Imaginile încep să tremure, vocile se distorsionează, paharele dispar din amintirea unei petreceri, călătorii dispar din amintirea unei gări şi, la un moment dat – o sclipire de-a regizorului Gondry –, ţăcănitul tastelor de la calculatorul conectat la memoria lui Joel sugerează răpăitul unei mitraliere care-i rade amintirile. Puterea acestor secvenţe (apropiată de teroare) provine din faptul că aria masacrului se extinde inexorabil spre începutul nevinovat al iubirii, spre lucrurile frumoase care au fost condamnate la dispariţie pentru simplul motiv că mai tîrziu s-au degradat. Şi, la jumătatea operaţiei, Joel se răzgîndeşte. Îi explică lui Clementine ce se va întîmpla şi împreună caută o soluţie. Toate astea se întîmplă tot în amintirea lui şi lucrurile pe care şi le spuseseră atunci se amestecă ameţitor cu explicaţiile urgente de acum. Încearcă să evadeze împreună de pe teritoriul amintirilor condamnate şi să se refugieze în ascunzătorile memoriei lui, de exemplu – o sclipire de-a lui Kaufman – acolo unde-şi păstrează cele mai ruşinoase amintiri din copilărie şi din adolescenţă. Filmul e mai mult decît ingenios. E cu adevărat poetic – îşi foloseşte ingeniozitatea în scopul de a distila şi intensifica un aspect al experienţei umane. Şi, alături de *Cold Mountain,* e cel mai romantic film al anului: chiar dacă nu mai au amintiri, atît Joel, cît şi Clementine păstrează o conştiinţă inexplicabilă a absenţei celuilalt, aşa cum un perete alb păstrează conturul tabloului care era agăţat acolo.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

„Pornografie“

Întotdeauna m-am uitat cu interes la emisiunea *Parte de carte* de pe PRO TV. Este bine făcută, iar acum, de cînd cu noul format cu inserturi („revista revistelor literare“ – cu un discurs lipsit de complezenţele obişnuite unei astfel de trebuşoare – sau „apariţii editoriale“), este încă şi mai atractivă. În plus, Cristian Tabără e un tip de bun-simţ, nu bate cîmpii, nu vrea să dovedească ce tare şi deştept e, nu vorbeşte mai mult decît invitaţii. Acum, e adevărat: el e doar interfaţa şi în spatele lui se află o echipă care trebuie felicitată deopotrivă. Dar, dacă interfaţa ar fi virusată de orgolii, bovarisme şi complexe culturale (aşa cum se întîmplă în multe alte cazuri) s-ar duce totul de rîpă. Ce mai? Tabără e un tip OK.

Iată însă că, la ultimele două ediţii ale emisiunii, cele care aveau ca temă „pornografia din literatura de astăzi“, a fost depăşit de situaţie. Acum, cred că trebuie să-i găsim circumstanţe atenuante, din moment ce la fel de depăşit de situaţie a fost şi unul dintre cei mai importanţi critici ai momentului, Dan C. Mihăilescu, invitat şi el în emisiune să înfiereze „oroarea“ şi să-i pună la zid pe ceilalţi doi invitaţi, tinerii scriitori Claudia Golea şi Ionuţ Chiva.

Observ că sînt la modă, pe televiziunile noastre, emisiunile de înfierare a pasajelor care fac trimitere la sex, din literatura actuală (şi, plecînd de la acestea, volumele ce le conţin, în întregime). Am văzut, pe Antena 1, celebrul proces stalinist împotriva lui Ovidiu Verdeş şi al său roman *Muzici şi faze;* acum – e adevărat, într-o atmosferă ceva mai civilizată – o altă emisiune în care literatura tinerilor este supusă oprobriului pe baza aceleiaşi acuzaţii, de pornografie.

Oamenii aceştia ştiu şi ei una şi bună: dacă apare o scenă de sex, avem de-a face automat cu pornografie. Numai că pornografia e puţin altceva. Aceasta are un singur scop: să excite. Nu are structură de adîncime, nu are strategii narative, nu are calităţi stilistice. Tipii şi tipele se întîlnesc, schimbă cîteva vorbe (nu contează ce) şi în momentul următor ajung să se acupleze frenetic. Nu contează nimic altceva decît actul sexual, prelungit şi redat în cele mai mici amănunte.

Acum vin şi eu cu o întrebare simplă: excită pe cineva *Fişă de înregistrare* de Ioana Baetica, *Vară în Siam* de Claudia Golea sau *69* de Ionuţ Chiva – volumele puse în discuţie la emisiunea *Parte de carte* şi despre care se spunea că nu sînt literatură, ci pornografie? E o întrebare chiar simplistă, dar în ton cu nivelul discuţiilor din emisiune. Cristian Tabără: „Vreţi să spuneţi că scena asta nu e pornografie? Dar ce e? Operă de artă?“ Ei bine, Cristian, află că e operă de artă. De ce? Mă tem că, oricît ţi s-ar explica, nu vei înţelege. Nu a înţeles el, rafinatul critic Dan C. Mihăilescu... Pentru el, „asta nu este literatură, ci sub-literatură“. El, printre altele, se întreabă „ce literatură e aia care extrage numai ce e urît din noi?“. Sau spune că „organele sexuale sînt în lumea de jos, iar scriitorii trebuie să se ocupe numai de lucrurile de sus“. În fine, credeam că Dan C. Mihăilescu a rămas în urmă numai în ultima perioadă (fiind eşuat iremediabil în Eliade, Cioran, criterionism ş.cl.), că a ajuns să nu mai înţeleagă numai ceea ce se petrece *acum* în literatura noastră – ceea ce e deja destul de trist pentru un critic. Partea şi mai proastă e că neînţelegerea lui este de substanţă şi că omul, dincolo de stilistica seducătoare a frazei lui, are lacune destul de mari. Ce să-i explici lui cum e cu poetica sincerităţii, cu autenticismul şi autoficţiunea literaturii de acum, cînd el are probleme cu subiectele romanelor – pe care le împarte, ca alţii acum vreo 200-300 de ani, în „de jos“ şi „înalte“? Cum să înţeleagă el „o pastişă de *pulp fiction*“ (cum îşi recomanda Ionuţ Chiva cartea), cînd pentru el în literatură e important *ce* spui şi nu *cum* spui? Chestia cu *ce* şi *cum* se lămureşte în Facultatea de Litere prin primii ani. Lasă că despre Baudelaire (un poet care a cam scris numai despre „ce e urît în noi“) se vorbeşte încă de la liceu... Tot cam pe-atunci se învaţă şi despre naturalism sau avangardism. Una e să nu-ţi placă ceva şi alta e să decretezi, pe baza subiectelor tratate de un text, că „asta nu e literatură“. Aici nu mai e o problemă de gust, ci – sună dur, dar asta e – de incultură.

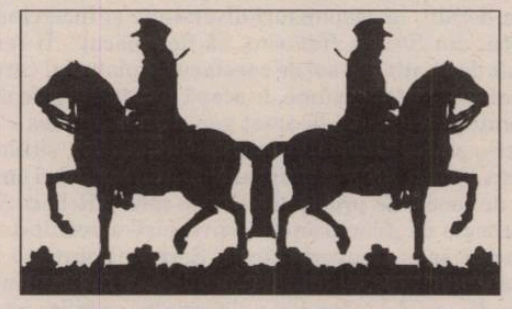

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Texte decembriste, texte neuitate

Am primit de curînd, pe căi de nedezvăluit, următorul mesaj:

„Domnule, nu am de gînd să fiu nici amabil, nici protocolar cu dumneata. Te citesc de multă vreme, cu sentimente foarte amestecate pe care nu ţi le voi amănunţi, căci nu despre mine este vorba; sînt un arhivar exigent, scrupulos cu tot ce ai tipărit în ultimii 50 de ani. Dacă – aşa cum am observat – eşti ispitit să te simţi un Jean Valjean, eu, cînd constat grave inadvertenţe, nu ezit să fiu un Javert pentru care nimic nu e neînsemnat. Ca atare, într-o carte pe care ai publicat-o în urmă cu exact 33 de ani, compusă ca un jurnal mai mult sau mai puţin intim, scriai chiar în luna decembrie, la datele de 16, 21, 22:

«Pe acest bloc de gheaţă, ca să fii cinic – trebuie să ai vocaţie. Ca să fii brutal – trebuie să ai vocaţie. Ca să fii gangster – trebuie să ai vocaţie. Ca să fii indiferent – trebuie să ai vocaţie. Ca să fii diplomat – trebuie să ai vocaţie. Ca să fii generos – trebuie să ai vocaţie. Ca să fii redactor de ştiri – trebuie să ai vocaţie. Ca să fii cititor de ştiri – trebuie să ai vocaţie. Altfel, totul e impostură. Şi chiar pentru a fi impostor trebuie să ai vocaţia impostului. Altfel... Uitînd de vocaţie, ucigînd orice întrebări în legătură cu această problemă – principala victimă e claritatea. Şi noi sîngerăm, zilnic, confuz. Probabil că şi pentru a fi clar trebuie să ai vocaţie. Căci vocaţia însîngerării, a pierderii de sînge şi iluzii o avem.» *(16 decembrie...)*

«Scriitorii nu au inventat bomba atomică, habar nu au ce ascunde în sincrofazotroane, habar nu au cum se va lecui cancerul, habar nu au de bio-geo-astro-cosmo-ş.a.m.d.-logie; sînt nişte profani, nişte ageamii în ale ştiinţei fără de care veacul nu mai e veac. Bun. Fie. Dar descoperirea teoretică a doctorilor americani Weissmann şi Kastenbaum conform căreia moartea unui om, ca şi boala sa, nu mai pot fi atribuite doar unui rău organic, ci pot surveni dintr-un eveniment psiho-social fără contingenţă cu anatomia – povestea asta a fost descoperită de mult, de mult de tot, de scriitori. Profanii aceştia – Balzac, Goethe, Mann, Dostoievski, Tolstoi, îi iau la întîmplare – au zis tot timpul că omul poate muri din nostalgie, din plictiseală, din nedreptate, din lupta între pasiune şi datorie, din inimă rea avînd cordul perfect, din remuşcare, din ruşine, din fel de fel de „abstracţii“ care nu se pot observa la disecţiile pe cadavre. Ei o ţineau morţiş că o femeie sănătoasă tun poate pieri din dorul după un bărbat şi că un bărbat sănătos se poate îmbolnăvi ştiinţific rîvnind la o femeie. Lumea zicea că astea-s romane, adică vorbe, poveşti de adormit dacă nu copiii, atunci amanţii. Lumea credea în doctori, nu în cărţile scriitorilor. Acum doctorii văd că moartea poate veni aşa cum au spus-o scriitorii, profanii, ageamiii în sincrofazotroane. Şi Camil – de departe, în şoaptă: „În ce altceva să cred dacă nu în romane?... Să credem în romane n-o să ne pară rău, nu pierdem nimic şi tot acolo ajungem.“» *(21 decembrie...)*

«S-a născut la 2 decembrie, a murit la 22 decembrie. Ultima oară l-am văzut acolo, la Urgenţă, îmbrăcat în ghips. Surîdea: – Cosule, în republica noastră de poeţi, vei lucra cu mine la departamentul ideologic. Mandric va lucra la Finanţe...

Mai avea cîteva clipe pînă la „Pasărea cu clonţ de rubin“. Alb, mai avea puterea să surîdă. Era primul dintre noi care murea... Există, fireşte, primejdia de a gîndi despre acea epocă, despre acel Labiş, în termeni mitici, mistici sau de Mitici, în termeni dispreţuitori, cu un „curaj“ secant la laşitate. Există primejdia de a ne visa martiri, persecutaţi creştini aruncaţi la lei şi simultan de a ne dramatiza în inocenţi şi din inocenţă să cădem din nou în martirajul unor prunci căutaţi noaptea. Niciodată nu ne vom imagina Iude, Ane sau Caiafe, deşi Pilaţi din Pont, în cazul Labiş, am întîlnit, şi încă fericiţi, cu numele pe frontispiciul revistei. Labiş ispiteşte la nevinovăţie. E cea mai adîncă dintre primejdii. Labiş nu a fost un inocent, noi cei din preajma lui nu am fost prunci. Inocenţii trezesc o ură ceva mai blîndă, pruncii adună suspiciuni ceva mai nuanţate. „Nu a fost cazul“ – cum scrie în autobiografiile noastre. La înmormîntarea lui am văzut mulţi nepoeţi şi multe acte nepoetice săvîrşite printre morminte. Inocenţii şi pruncii au alt regim. Labiş a fost un subversiv, el avea cea mai evoluată subversivitate intelectuală – subversivitatea lirică. El putea fi oricînd condamnat pentru că semnifica. Cel marcat cu acest semn nu are cum scăpa în nevinovăţie.» *(22 decembrie)*

Domnule, aceste trei citate, dintr-o carte apărută în urmă cu exact 33 de ani, mi se par suficiente pentru a-ţi atrage sever atenţia că cel puţin (un puţin enorm în consecinţe!) titlul unei alte cărţi semnate de dumneata, şi anume *Omul după 33 de ani scapă,* este, în cazul dumitale, mincinos. În lumina acestor texte decembriste şi ca lector tenace şi sagace a tot ce ai scris şi mai scrii, afirm că dumneata nu ai scăpat de cele ce te obsedau în urmă cu 33 de ani. E o minciună că omul după 33 de ani scapă. E una din acele minciuni care pot pune în discuţie o carieră, tot aşa cum un singur om condamnat pe nedrept poate pune sub semnul întrebării un regim. Nu ştiu dacă ai şi vocaţia insomniei, dar te condamn la muncă zilnică de nesomn. Eşti dintr-aceia care nu au voie, în luna decembrie, să-şi îndemne iubita la a privi, pe fereastră, cum ninge.“

Din aceleaşi surse obscure aflu că am răspuns aşa: „Într-adevăr, nu am vocaţia insomniei, ci doar pe aceea a visului şi a witz-ului. Îţi mulţumesc că nu trebuie să mă zbucium psihanalitic pentru a-nţelege de ce aseară, în somn, mi-a apărut însuşi Freud cerîndu-mi să scriu o carte cu titlul *Poveşti de adormit amanţii*“.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Ion Axiuc
(primar PSD Sacu, Caraş-Severin)

PSD

Este un partid ca oricare altul, dar care este pe sufletul meu, pe ideologia mea. Eu sînt membru, şi ştiţi că la ţară nu contează al cui partid eşti, contează să faci treaba.

Ideologie

Este un partid de stînga, singurul de stînga adevărat, fiindcă PD-ul este o clonă, dovadă că vor muri în inima PNL-ului. PRM este un partid iarăşi foarte important, dar eu sînt un om mai simplu, care nu vrea scandal. La noi în partid este o lume care trăieşte democratic, unde un om îşi spune o idee, un gînd şi acest lucru poate fi important. Toţi te aud, toţi îţi spun ce să faci, cum să faci. Nimeni nu se înjură, sîntem un partid civilizat, de 2008.

Conducerea primăriei

Oamenii propun, noi hotărîm ce este mai bine pentru comunitate.

A votat de mai multe ori

Am votat ca să verific vigilenţa comisiilor, să vedem ce se întîmplă. Astfel am descoperit mari nereguli în reglementări, dar şi în practică, legea electorală nu este bună. Am verificat-o pe cont propriu. Adică, să votezi, ca mine, de trei ori şi nimeni să nu te oprească?

Cum a făcut

În acea dimineaţă de alegeri am văzut că e o zi frumoasă. Nu aveam nici un gînd. Cum adică? Să fraudez eu? Nu, am spus doar: ce-ar fi să văd ce se întîmplă? Şi am văzut. Nu m-a condus partidul, ce, partidul îţi spune ce să faci de capul tău, nu! Am spus astfel în acea dimineaţă: sînt liber sau nu sînt liber? Sînt liber. Bun, dacă sînt liber, atunci să văd, să testez legea şi am avut toată libertatea de a testa această lege. Am ales să văd dacă se poate. Uite, dacă era un om rău intenţionat, sînt atîţia... credeţi că ar fi recunoscut, ar fi făcut un bine... eu am testat astfel şi datorită mie această lege va avea de suferit schimbări. Trebuie să existe nişte cobai care să testeze. Aşa că eu sînt un om de înţeles, un om care nu are nimic rău, aşa că e mai bine că am făcut-o intenţionat. dacă era un hoţ, credeţi că ar fi recunoscut? Nu, eu am spus la organele de anchetă ce ştiam. Uite, adică, nu e bună legea, s-o dea la Parlamentul cel nou să o schimbe.

Cu cine a votat

Nu pot să vă spun. E secret. Dar am votat pentru viitorul meu şi al patriei noastre.

De cîte ori a votat

De puţine ori. Eu nu pot face fraudă.

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI SIBIU
ŞI ASOCIAŢIA „SIBIU – CAPITALĂ CULTURALĂ EUROPEANĂ 2007“
angajează **coordonator general pentru „SIBIU CCE 2007“**

Sarcini: dezvoltarea, planificarea, organizarea şi coordonarea programului de manifestări „Sibiu – Capitală Culturală Europeană 2007“; punerea în aplicare a liniilor generale şi a deciziilor Comitetului de Conducere al Asociaţiei „Sibiu 2007“; coordonarea activităţilor Biroului „Sibiu 2007“.

Cerinţe: bun comunicator, foarte bună cunoaştere a peisajului cultural şi artistic românesc şi european, experienţă de minimum 5 ani în domeniul managementului cultural, implicare în proiecte internaţionale de anvergură, cunoscător a două limbi străine de circulaţie internaţională, capacitate de muncă în echipă.

Candidaţii vor trimite, pînă în data de 21 decembrie, un CV detaliat la adresele de e-mail press@sibiu.ro sau marius2007@sibiu.ro, împreună cu o scrisoare de intenţie şi o prezentare de maximum 3 pagini a direcţiilor şi conceptelor artistice pe care le propun pentru dezvoltarea Programului „Sibiu CCE 2007“. Candidaţii preselectaţi vor fi anunţaţi telefonic în 23 decembrie, iar interviurile vor avea loc la Sibiu în data de 29 decembrie.

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

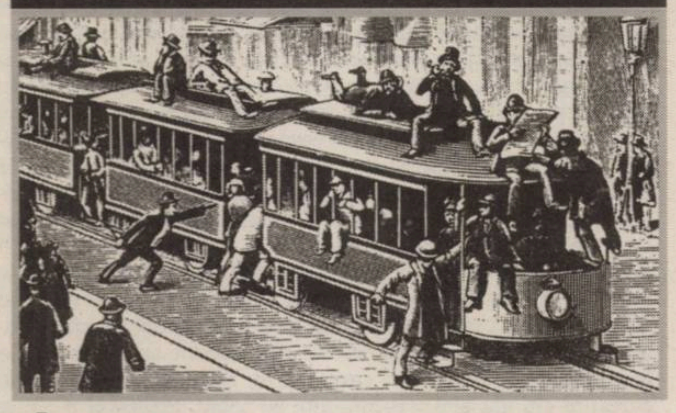

În ţara de unde vă scriu

În ţara de unde vă scriu, oamenii vor, înainte de orice, linişte. O poetă de-a lor le-a şi spus, cu ceva vreme în urmă, că sînt un popor vegetal care aşteaptă în linişte propria desfrunzire. Aici, iarna nu e niciodată departe. Poporului acestuia vegetal îi place iarna. Ca o coincidenţă stranie, Ziua lor Naţională e chiar prima zi a iernii. Cînd vine iarna, oamenii ăştia îşi sărbătoresc ţara. Frigul – care tot creşte, creşte, creşte – face pe toată lumea să intre în case şi să stea la televizor – activitatea lor favorită.

De curînd, în această ţară au avut loc alegeri. Opoziţia, care s-a luptat cam anemic cu o putere arogantă, sigură pe domnia ei eternă şi îmbogăţită de pe urma guvernării ca şeicii din *1001 de nopţi*, a pierdut. Ea spune că alegerile au fost fraudate şi aduce dovezi. Puterea răspunde cu o logică destul de alambicată şi contraatacă, cîntînd cu indignare patriotică aria atît de bine cunoscută despre opoziţia care strică imaginea ţării, face patriei un nume rău în lume şi opreşte avalanşa de investitori străini, în ale căror capitaluri şade ascunsă, ca un bob de diamant, chiar prosperitatea poporului vegetal. În seara în care s-au anunţat rezultatele alegerilor, şeful opoziţiei s-a răstit prin televizoarele poporului, cerînd din oră-n oră anulări, arestări şi destituiri – nu mă înţelegeţi greşit, omul, deşi radical, nu e de felul lui vreun nevricos. A dovedit în timp un temperament tare, o natură indestructibilă, dar acum, pur şi simplu, pare să-şi fi pierdut controlul. La rîndul lor, oamenii puterii, cei acuzaţi de fraudă, s-au enervat tare, dar ei nu ard în vîlvătăi ca opoziţia, ci mocnesc abia stăpînit îndărătul uşilor capitonate. Ei vor o ţară liniştită ca grădina unui sanatoriu elveţian, în care se aud sunete soporifice, precum respiraţia prelungă a artezienelor, tîrşîitul încetişor al papucilor bizantini pe iarba grasă şi deasă ca un covor imperial sau adierea unui vînticel iscat de încreţiturile lacului nemişcat de alături. Din punctul ăsta de vedere, ei vor exact ce vor şi oamenii vegetali ai acestei ţări. Tot la patru ani, trebuie să se audă şi fişîitul cuminte al buletinului corect ştampilat strecurat în fanta urnei, căci băieţii ăştia de la putere ţin tare de tot la democraţie. Aş zice că nimic nu e mai important pentru ei decît democraţia, dar democraţia aceea liniştită, fără gesturi bruşte şi ameninţătoare, fără întebări şi fără griji – o democraţie oblomovistă.

Adevărul e că nu ştii de ce să-ţi fie frică mai întîi în această ţară. De delirul fără direcţie al opoziţiei gălăgioase sau de calmul glacial, cu care puterea, scrîşnind din dinţi, numără voturile şi îndeamnă la linişte, plimbări prin parc, comprese cu muşeţel şi somn de frumuseţe. Oamenii de aici însă nu se sperie nici de una, nici de alta. În general, ei sînt un popor echilibrat. Uite, am citit undeva că, înainte de aceste alegeri, exact 41% dintre ei se temeau că alegerile care vin vor fi furate şi exact 41% dintre ei erau siguri că alegerile vor fi corecte, iar restul de 18% nu ştiau ce să zică. Vezi ce popor echilibrat: fix 41% *vs.* fix 41%? Cine nu şi-ar dori un asemenea popor? De altfel, ei se şi mîndresc cu imparţialitatea lor, aşa şi zic: „imparţial ca noi".

Preocuparea principală a oamenilor de aici, ca a oricui pe lumea asta, e fericirea. Înţelepţii lumii, de la Platon la Dewey, zic despre căutarea adevărului că este o specie a căutării fericirii şi că, în general, fericirea nu există în neadevăr. Pe ce lume trăiau înţelepţii ăştia? – par să se mire locuitorii ţării de unde scriu. Oricine vede bine că distanţa dintre adevăr şi fericire este imensă. Drumul spre adevăr este, dimpotrivă, drumul nefericirii şi al tristeţii, în vreme ce drumul spre fericire este pavat cu minciuni mai mari sau mai mici, cu omisiuni şi exagerări, cu gesturi goale, dar întotdeauna binevoitoare. Să afli deplina corespondenţă între o afirmaţie şi realitatea la care se referă (asta este, parcă, definiţia primară a adevărului) este o întreprindere care nu poate extazia decît pe filozofi şi, vedem bine, în general filozofii au fost cam nefericiţi. Ştie toată lumea, chiar şi toţi oamenii de pe-aici, că filozofii nu prea au bani, că viaţa lor personală e cam tristă, că gloria lor, dacă o au, nu e nici pe departe comparabilă cu cea a unui fotbalist, că experienţele lor cu puterea au fost proaste şi că nici măcar Dumnezeu nu i-a liniştit, de vreme ce L-au transformat într-o idee. Şi atunci, la ce bun adevărul? Liniştea e oricînd preferabilă adevărului. În regnul vegetal, liniştea e însăşi fericirea.

În ţara din care vă scriu, dezinteresul pentru adevăr s-a dezvoltat şi a devenit, de multă vreme, o adevărată cruciadă împotriva adevărului. Aici, oamenii îşi falsifică istoria în fiecare zi, se mint între ei cu seninătate, acceptă neadevărurile cele mai monstruoase aşa cum acceptă prognozele meteo în fiecare dimineaţă. Cînd mai apar ici-colo voci care cer adevărul, acestea sînt atît de rapid acoperite şi ridiculizate, încît nu te poţi abţine să presupui că există un fel de instituţionalizare a minciunii, un fel de Minister al Neadevărului, extrem de eficient. Sună orwellian, ştiu. Cînd adevărul însuşi iese la lumină în chip spontan – cum se mai întîmplă uneori – atunci toată lumea se mobilizează să-l facă să dispară şi se cheltuie o cantitate enormă de energie şi imaginaţie pentru ca toţi să înţeleagă că ceea ce au văzut, pentru o clipă şi în mod accidental, nu a fost adevărul, ci răul.

Dacă stai să asculţi pe conducătorii acestui popor, şansele lor de a fi fericiţi sînt foarte mari şi această fericire va veni curînd, începînd cu o dată precisă: 1 ianuarie 2007. Au, cu toţii – conducători, opozanţi şi popor – o nerăbdare plină de speranţe să adere mai repede la Uniunea Europeană. Li se pare că Uniunea aceasta e oaza de normalitate (la ei, normalitatea înseamnă să trăiască bine şi în linişte) în care poporul se va aşeza spre a-şi consuma fericirea. Ei sînt siguri că marile lor probleme, precum sărăcia sau corupţia, incompetenţa sau hoţia, se rezolvă de la sine, ca printr-un miracol, prin apartenenţa la Uniune. Sînt şi eu prins în această caravană care se leagănă agale spre orizontul iluzoriu şi care freamătă de bucurie cînd vin veşti că oaza, exasperată de lentoarea şi zigzag-ul mişcărilor caravanei, a decis să vină ea în întîmpinarea noastră, temîndu-se că nu sîntem în stare să ajungem la fericita destinaţie. Totuşi, văd în ochii multora o frică ascunsă, agăţată de suflete precum liliecii de grinzile ruinelor. Dar, caravana merge...

libertatea de impresie

Cultul şi cultura

Prima dată cînd am intrat într-o librărie occidentală, m-au frapat intensitatea culorilor, luciul coperţilor şi varietatea dimensiunilor volumelor. Apoi, pe măsură ce am început să le observ mai în amănunt, am constatat şi o diferenţă mai profundă faţă de cărţile care apăreau pe atunci în România: păreau mai interesante, mai actuale, mai utile, mai aplicate, mai variate... Poate că, în parte, era vorba de efecte ale marketingului. Dar nu numai. Erau albume de artă extraordinare, cărţi de poveşti viu colorate cu forme de animale sau pe care, dacă le deschideai, cîntau sau îţi desfăşurau în faţă castele în relief. Erau cărţi despre pipe, despre maşini, despre puşti, despre alpinism în Himalaia, sau romane cu poze ale unor actori celebri, care jucaseră deja rolul personajelor descrise în carte. Şi dacă doreai, nu lipseau nici Tolstoi şi Dostoievski sau Kant şi Hegel. Pe scurt, mi-aş fi dorit să pot cumpăra cel puţin jumătate din ele. Cărţile care se găseau în ţară la vremea aceea, erau încă pe hîrtie proastă, ponosite şi neatrăgătoare. Nu-ţi stîrneau curiozitatea decît dacă deja ştiai cîte ceva despre conţinut. Titlurile nu spuneau mare lucru (e drept, nici nu te amăgeau). Păreau nişte obiecte vechi şi pline de praf pe care uneori nici nu-ţi venea să pui mîna. În general însă, erau considerate aproape sacrosancte. Iar în spatele coperţile lor găseai, deseori, uriaşe orgolii şi obsesii ale unor autori care se credeau, mai toţi, geniali. A publica o carte însemna a intra într-o altă categorie decît cea a muritorilor de rînd. Aceea a oamenilor de cultură, cu „C" mare. Statutul cărţilor şi cel al scriitorilor erau diferite în România faţă de Occident. Copiii învăţau literatura la şcoală ca pe o religie, închinată cîtorva scriitori. În timp însă, cum bine se observă, diferenţele s-au mai atenuat, cel puţin în privinţa librăriilor din marile oraşe şi a mentalităţii unor autori. Cartea ca obiect de mare prestigiu spiritual s-a preschimbat în carte pentru citit de plăcere sau de nevoie. „Marii" scriitori au fost nevoiţi să se amestece în mod democratic cu autorii fără pretenţii şi să concureze cu aceleaşi şanse. Spre binele tuturor. Există însă acum oameni care plătesc cu bani grei apariţia propriilor cărţi în care reuşesc să nu spună nimic. Mi-a căzut în mînă un roman cu sofisticate pretenţii postmoderne. Un gen de carte pentru a cărei parcurgere din scoarţă în scoarţă, ar fi nevoie de un efort supraomenesc. Ceva am înţeles totuşi, din răsfoirea ei: autorul se raporta mereu la nume consacrate ale culturii române. Un volum pe care n-ar fi putut să-l publice în Occident, acolo unde trăieşte şi are o contribuţie mult mai practică şi mai sănătoasă la mersul societăţii. La polul opus, am văzut o carte fără pretenţii, despre experienţele unui geolog bucureştean în Africa. O descriere simplă, „neprofesionistă" şi de-a dreptul captivantă a unui continent şi a unor obiceiuri necunoscute la noi, deşi uneori foarte asemănătoare cu ale noastre. Fiindcă ne-am obişnuit şi noi cu tam-tam-urile şi idolatriile. Cu alte cuvinte, ne-am găsi destul de uşor un loc şi-n Congo.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

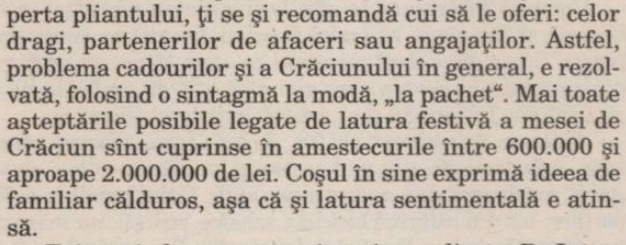

Amestecuri festive

Bucureştiul a început, pompos vorbind, să intre în rîndul capitalelor europene: tam-tam-ul sărbătorilor de iarnă porneşte, şi la noi, de la sfîrşitul lui noiembrie. Industria de consum crescînd, şi super/hipermarket-urile înmulţindu-se, competiţia pentru vînzări porneşte din timp şi se vrea tot mai spectaculoasă. În cutiile de scrisori corespondenţa pseudopersonalizată (ideea fiind că fiecare pliant îţi este destinat ţie, persoană cu o identitate distinctă bine delimitată) se înmulţeşte şi devine tot mai apetisantă. Pliantele de la Cora sau Gima se-nghesuie cu mitologia festivistă: aranjamentele deja tradiţionale în cazul bomboanelor (ursuleţi, moşi, îngeraşi, mai nou globuri uriaşe) se extind şi asupra altor produse „de sezon". Se poartă amestecurile: la Gima, de pildă, sînt deja celebre cele trei coşuri – de aur, argint şi bronz. Naivii le iau ca atare – de altfel, aşa am şi aflat de ele de la o doamnă credulă care m-a întrebat dacă cele trei coşuri chiar sînt din aur... De fapt, ele conţin un amalgam de produse utile momentului: şampanie, lumînări, şerveţele, cafea, bomboane, alune, pahare, ba chiar şi whiskey. Pe coperta pliantului, ţi se şi recomandă cui să le oferi: celor dragi, partenerilor de afaceri sau angajaţilor. Astfel, problema cadourilor şi a Crăciunului în general, e rezolvată, folosind o sintagmă la modă, „la pachet". Mai toate aşteptările posibile legate de latura festivă a mesei de Crăciun sînt cuprinse în amestecurile între 600.000 şi aproape 2.000.000 de lei. Coşul în sine exprimă ideea de familiar călduros, aşa că şi latura sentimentală e atinsă.

Există şi alte amestecuri, mai complicate. Pe Internet, la *www.cadoultau.ro* sînt ambalaţi laolaltă ursuleţi de pluş, trandafiri, felicitări şi, în anumite variante, şampanie şi torturi. Spre deosebire de coşurile Gima, în care accentul este pe utilitar, cu o picătură de romantism (lumînările şi cele două pahare din coşul de aur), aici contează în primul rînd sentimentele. Dovadă sînt denumirile cadourilor: „Iartă-mă"; „Un gest frumos", „Ai încercat totul". Numele sînt incitante, pe linia kitschului dulce, dar imaginaţia creatorilor lasă de dorit: singura diferenţă dintre cele trei tipuri de cadouri este numărul de trandafiri – evident că în cazul improvizaţiei „Ai încercat totul" sînt unsprezece trandafiri, spre deosebire de celelalte două variante, unde sînt numai trei, respectiv unul. *cadoultau.ro* oferă şi mesaj în stare pură.

Ai şansa să intri în posesia *Papirusului iubirii,* un document esenţial pentru îndrăgostiţi, din care afli următoarele lucruri despre iubire: „Dragostea este îndelung răbdătoare, este plină de bunătate, Dragostea nu este invidioasă (...), ci se bucură de adevăr, suferă toate, crede toate (...). Dragostea nu piere niciodată". Şi în varianta romantică pe Internet există şampanie, dar nu oricum, ci cu indicaţii stricte de folosire: „Atenţie! Această sticlă nu trebuie împărţită cu nimeni. Doar voi doi aveţi voie să vă bucuraţi de plăcerea de a ciocni un pahar de şampanie şi de a lăsa bulele să vă încălzească simţurile într-o noapte fierbinte de iarnă".

Imaginile din felicitările de Crăciun, cu şemineu, lumînări şi şampanie se pare că au prins viaţă şi, cu puţină documentare, se pot aplica pe viu. *cadoultau.ro* cuprinde toată seria de obiecte kitsch ce figurează în listele imaginarului comun amoros: buchete de trandafiri roşii şi bomboane, tort din flori, felicitare în formă de inimă, trandafiri şi cercei de argint, ursuleţ panda cu inimioară, lumînare parfumată, violete, ba chiar şi inel albastru. Imaginaţia *à la* Danielle Steele poate prinde viaţă şi depăşi barierele virtuale. Romanticii siropoşi au ocazia să-şi pună în practică fanteziile, la fel cum comozii abundenţi şi utilitari îşi pot înghesui toate obligaţiile într-un coş.

Adina POPESCU

Povestiri de pe Celălalt Tărîm

Aventura de la Pietroşani seamănă, pe alocuri, cu un basm popular românesc. Noi, „băieţii buni" de la televiziune, am descins vara trecută într-o călătorie pe Tărîmul Celălalt pentru a face dreptate. Aici s-a pripăşit o bandă de răufăcători, aflaţi probabil în slujba Necuratului, care se tupilează în ograda românului harnic şi cinstit şi îi fură agoniseala de-o viaţă. Nimeni din sat nu ştie cine sînt dracii, vîrcolacii, moroii care le bîntuie nopţile, aşa că oamenii scuipă în sîn şi-şi fac semnul crucii, crezînd că se apropie Sfîrşitul Lumii. Se duc cu jalba în proţap la Stăpînire, care ridică neputincioasă din umeri, „avem o comună săracă şi urgisită, ce să-i facem, dacă aşa ne-a dat-o Domnul?", apoi cu credinţă în suflet, la popă, fost consilier local, care zice doar atît: „omul e supus greşelii în ziua de azi... dacă vede că are vecinu' trebe să aibă şi el!". La poteră nu mai îndrăznesc să se ducă, de cînd cu legenda curcanului care a dispărut într-o noapte din poiata unei babe, iar a doua zi a fost văzut, înfoindu-se, mîndru nevoie mare, printre curcile şefului de post. Aşa că bieţii noştri ţărani, în marea lor parte pensionari „de la CAP", dorm cu toporul lîngă pat şi au porţile cu zece lacăte ferecate. Mai nou, Împieliţaţii batjocoresc bătrîne singure, numai de la 70 de ani în sus. Se pare că sînt negri ca un tuci, îmbrăcaţi în maiouri albe şi pleacă la furat, după ce se aghiezmuiesc bine la discoteca de la marginea satului. Există şi un baron local, despre care nimeni n-ar putea spune cu mîna pe inimă că ar fi Tartorul ăl Mare, dar toată lumea ştie că „de pe moşia lui nu se poate fura nici măcar o ceapă, căci e bine păzită!", dar şi un Făt-Frumos rural, care de ani de zile umblă pe la Bucureşti cu cereri şi petiţii.

Cam despre asta ar fi vorba în povestea cu pricina. Despre ce se întîmplă cu adevărat în comuna Pietroşani, din judeţul Teleorman, veţi afla din rîndurile de mai jos.

Viaţa la ţară

În anul 2002, în România au avut loc 300.000 de infracţiuni, în 2003 acest număr a scăzut doar cu 30 de fapte infracţionale, 67% petrecîndu-se în mediul rural. Situaţia de la Pietroşani nu este un caz izolat. Cu ceva timp în urmă aflasem că pe sătenii de la Lilieci, judeţul Ialomiţa, nu-i mai angajează nimeni la Bucureşti, chiar dacă par oameni la locul lor, din cauza faimei proaste pe care o căpătase comuna, a „mediului infracţional ridicat" etc.

Comuna Pietroşani se află la jumătatea distanţei dintre Giurgiu şi Zimnicea, pe malul Dunării, la graniţa dintre două judeţe. Surse din cadrul primăriei ne spun că acesta ar fi unul dintre motivele pentru care aici sînt atît de multe hoţii; iei „marfa" din Teleorman şi o „măriţi" în judeţul Giurgiu.

Ajungem într-un sat prăfos, cu case mici, aparent sărace, care se înşiruie de-a lungul şoselei şi pe cîteva coline, clasica „ţară" românească care nu are nimic idilic. Găini jumulite în faţa porţilor, bătrîni călărind biciclete arhaice, ruseşti, un soare alb, ucigător. Nu vedem Dunărea, dar simţim un vag iz de mîl. La borna kilometrică ne aşteaptă Minel (Făt-Frumos despre care vă vorbeam!), cu o faţă roşie, transpirată. El este cel care a alergat în ultimele două săptămîni din poartă în poartă ca să strîngă declaraţii de la consăteni şi, mai ales, ca să-i convingă să apară în faţa camerei de filmat pentru a-şi spune păsul. Ne zice că nu putem trage la el, pentru că nu vrea ca tatăl său bolnav să afle despre demersurile sale şi să-şi facă inimă rea. Mergem la nişte vecini. Intrăm într-o curte cu aspect de fortăreaţă: gard cu sîrmă ghimpată, grilaje şi lacăte peste tot. În curte regăsim acel mic paradis, pe care-l caută orice bucureştean epuizat de asfalt şi de gaze de eşapament: covor de flori, umbrar, tufe de zmeură, aluni şi smochini, un mic heleşteu care odinioară a avut şi peşte, dar acum e populat doar de broaşte. Gazdele sînt doi fraţi: ea locuieşte la Bucureşti, iar el la Alexandria. Petre e tipul „fermierului" de succes: devotat, inovator, are o mică fermă cu pui şi o seră cu flori la Alexandria. Îl amintesc aici pentru că l-am simţit de la început că este „dintr-un alt film" decît toţi sătenii din Pietroşani, cu aceeaşi mentalitate de CAP, cu frica de autorităţi, cu simplitatea lor care, în loc să te încînte, te înspăimîntă, înghiţindu-şi cu noduri sărăcia şi lăsîndu-şi viaţa în voia sorţii, la cheremul bunului Dumnezeu, a primăriei şi apaticilor poliţişti rurali.

Ce se fură?

„...mi-a luat pui, orz, nişte saci, un butoi...", „...butelia, reşeul, furtunul cu ceas cu tot şi patru perechi de cizme, dintre care una am găsit-o colo, pe cărare...", „...două căldări, o sapă...", „...trifoi, porumb, lemne...", „...trei cămăşi de-ale lui (soţul, *n.a.*), pantofii de moarte ai lui, ţoalele mele de moarte pe care le-am pus într-o pungă ca să ştie fetele de unde să le ia cînd or să mă îngroape...", „...plasa de sîrmă de la uliţă, zece metri, două ceauane de tuci...", „...un capot de-al meu; era nou, mă îmbrăcasem o dată cu el, la cununia civilă la fată...", „...făină, 330 kg, aveam bon pe ele, după ce am măcinat grîul, trei dube de fasole...", „...patru batice, patru perechi de ciorapi, ce-a găsit!"... „să-mi ia, mamă, pînă şi tigaia cu untură din frigider!", „...mi-a luat porcu' din coteţ chiar înainte de Crăciun, de n-am mai avut ce să tai şi io ca tot omu', vai de sărăcia mea!"

Trista poveste a caprei

Intrăm într-o ogradă pe care se pare că hoţii o cunosc bine, pentru că de aici au furat nu o dată, ci de vreo patru ori, în ultimele luni. Bătătura e la fel de prăfoasă ca şi restul satului, boarfe, găleţi şi unelte ruginite risipite peste tot, o dezordine pitorească în felul ei şi care permite o reconstituire. De parcă proprietarii ar fi lăsat totul aşa ca să nu se şteargă amprentele. Ne întîmpină o bătrînă care lăcrimează tot timpul, soţul ei, care se uită la noi cu ochi apoşi, nu zice nimic, doar dă din cap ca să confirme spusele nevestii, şi fata lor de la Bucureşti, foarte vehementă, cu şapcă pe care scrie „votaţi nu ştiu ce primar!", întoarsă şmechereşte, cu cozorocul la spate. Fiica vorbeşte tot timpul, plîngîndu-se de ultimul necaz, cel cu capra. „Dimineaţa am găsit porţile date de perete, cazanul la linie (stradă, *n.a.*) şi capra care era legată icişa, umflată, tăiată la gît, piciorul rupt, coarnele rupte... ce să vă mai zic?" Înţelegem destul de greu că hoţii au intenţionat să fure capra care era legată, dar n-au reuşit s-o dezlege; i-au tăiat gîtul, dar nici aşa n-au putut să o care cu ei (au lătrat cîini, a auzit ceva vecinul de peste drum etc. – o întreagă intrigă poliţistă!) şi au lăsat-o cu gîtul tăiat în lanţ. Dar mai bine s-o lăsăm pe fiica cu şapcă să ne povestească: „I-a dat la capră cu toporul în cap, toporul l-a găsit tata, spartă coada, iar la mînăr fire de păr de la capră şi o dîră de sînge... şi cînd i-am arătat la poliţai a zis că, dacă nu i-am prins şi nu ştim cine sînt, ei ce să ne facă?!". Ne arată principala „probă": toporul cu firele de păr ale caprei şi cu mînerul spart, apoi continuă reconstituirea. Se pare că hoţul s-a furişat prin lanul de porumb, pe o cărăruie („veniţi cu mine să vă arăt pe unde!"), s-a sprijinit într-un par ca să sară gardul („uitaţi, ăsta e parul!"), a spart un geam („vedeţi cioburile?"), s-a strecurat pe lîngă căruţă, a alungat cîinele (ceva de mărimea unui pechinez, foarte speriat pentru că se pare că a fost bătut de hoţ) şi aşa, a ajuns la capră. După ce, a doua zi de dimineaţă, au descoperit nenorocirea, bătrînii au îngropat capra cum se cuvine în faţa porţii („veniţi să filmaţi unde e acum capra!"). O mînă de ţărînă uşor afînată – atît a mai rămas din biata capră pe pămîntul ăsta!

Legenda curcanului plimbăreţ

„Era o băbuţă la noi în sat şi avea un curcan care îi era tare drag... dacă se ducea după apă curcanu' glu glu glu! venea după ea!", ne povesteşte un bătrînel, cu un ochi vînăt, nu se ştie de ce şi cu o zgîrietură pe bărbie, care picoteşte la soare pe laviţa din faţa porţii. Lui nu i-au furat decît nişte ceapă cam mucegăită pentru că era de anul trecut şi ceva unelte de cizmărie. Înţelegem că pentru băbuţă, curcanul era un soi de „pet", căci toată ziua îl alinta şi vorbea cu el. „Se scoală băbuţa asta de dimineaţă şi curcanu' nu-i nicăieri! Ce-a mai plîns după el, a chemat toţi vecinii ca să le zică... bine, bine, da' unde-i curcanu'?" Băbuţa s-a dus la poliţie ca să depună plîngere. Nu l-a găsit pe şeful de post la secţie şi a mers la el acasă, iar acolo ce-i văd ochii? Curcanul viu şi nevătămat se înfoia printre curcile şefului de post. „Ăsta-i curcanu' meu!", zice băbuţa, iar poliţaiul o ia la rost cum de crede că-i curcanul ei. Şi ia să vedeţi treabă: curcanul glu glu glu! o recunoaşte pe babă!. Poliţistul n-a mai avut ce face şi i-a dat băbuţei curcanul înapoi.

Cine-i hoţul?

„...soţu' mi-a spus să vă zic pe cine bănui: pe ai lui Mina, un nepot de-a lui Vasile Mina şi ai lui Petre alde Ciuci...", „...nu vă zic că nu vreau să-mi fac duşmani!...", „...pe a lui Barieru, băiatul lui Gogu Barieru...", „...şi poliţaiul m-a întrebat pe cine bănui şi io i-am zis: «păi ce, noi aicea mergem pe bănuieli, pe bîjbîieli?!»...", „...a fost cineva în maio şi tuns scurt!"

Minel, ca orice Făt-Frumos, care se respectă, şi-a dovedit vitejia şi într-o noapte, împreună cu un vecin, a prins trei hoţi deodată. I-a recunoscut după voci şi le-a zis: „Hai, ieşiţi la lumină că ştiu cine sînteţi!". Hoţii au ieşit şi s-au ales cu o sperietură zdravănă şi cu o amendă. Unul dintre ei era, într-adevăr, băiatul lui Gogu Barieru. „Li s-a întocmit dosar penal, da' au scăpat pen'că unul dintre ei avea pe cineva mare, la poliţie!"

Ce face reporterul?

Încercăm să stăm de vorbă cu autorităţile satului: popa, primarul şi... poliţaiul. La primărie e înghesuială, au venit rromii după „ajutoare", iar sătenii privesc cu fereală din spatele zăbrelelor de la ferestre. Primarul e proaspăt ales, de vreo două luni, şi încă nu-şi dă seama prea bine pe ce lume se află. Recunoaşte că „există infracţiuni", dar se declară neputincios: autorităţile locale nu pot interveni în treburile poliţiei. Aşteaptă înfiinţarea unei poliţii comunitare care l-ar ajuta să facă ordine şi disciplină în sat. Îl filmăm în faţa primăriei, cu steaguri tricolore în spate, la umbra unui nuc bătrîn. Gesticulează mult, transpiră... căldură mare! „Nu este o comună greu de administrat, e doar o comună care a suferit foarte mult după revoluţie, prin desfiinţarea IAS-urilor şi CAP-urilor..." După interviu mă cheamă în biroul său ca să-mi destăinuie un mare secret. Minel e bolnav psihic „cu certificat", ştia şi numele bolii, dar acum nu şi-l mai aminteşte, a fost pe la nu ştiu cîte spitale, la Bucureşti, aşa că să fim vigilenţi!... să nu ne lăsăm induşi în eroare!... etc.

Pe popă îl filmăm în biserică, printre candele şi icoane. Despre el lumea spune că-i şmecher, că aleargă numai după bani şi că reduce slujbele la jumătate pentru că îi e prea lene să citească din scriptură. Îşi aminteşte cu nostalgie de vremurile cînd avea voie să fie consilier local, „am ajutat din punct de vedere material echipa de fotbal a comunei, dar şi pe oamenii nevoiaşi...". S-ar putea să ştie cine-s hoţii care i s-au destăinuit la spovedanie, căci „omu' e supus greşelii, mai ales în ziua de azi!", dar nu poate să ne zică.

Nu l-am găsit pe şeful de post care a plecat pe neaşteptate în concediu. Ne întîmpină subalternul său, un flăcău pe la douăzeci de ani, înalt ca bradul şi voinic cît şapte, dar cu un chip sfios, de fată în casă. Acum flăcăul ne declară cu mîna în şold că s-a dus, că a cercetat, că a întocmit etc., după care ne spune cu seninătate că „aici nu e un mediu infracţional ridicat; se situează în media de pe tot judeţu'!".

Mergem la spital, la Zimnicea, să vedem cum se simte bătrîna de 89 de ani care fusese violată în urmă cu cîteva zile. Spitalul pare pustiu, nu găsim pe nimeni care să ne citească în faţa camerei un diagnostic. Bătrîna e vegheată de cele două fiice, alte două băbuţe firave care plîng tot timpul. Se agaţă de noi, ne dau deja prea multe detalii despre viol, una dintre ele îmi destăinuie „necazu' cu soţu'" care-i beţiv, se simt băgate în seamă. „Măicuţa" are picioarele vinete, o ureche pe jumătate smulsă şi vorbeşte fără şir, „a omorît-o unu' azi-noapte"; senzaţia că ne aflăm pe Celălalt Tărîm, guvernat de alte legi decît cele din viaţa reală devine tot mai acută. Apare directorul spitalului şi ne relaxăm brusc. E un ins normal, un doctor distins care fumează cu un soi de graţie stranie Marlboro şi despre care te întrebi ce caută acolo în prăfosul orăşel, cu un vag iz de mîl. Îi pare rău de bătrînă, dar nu e prea impresionat, „astfel de cazuri sînt destul de dese", apoi trece cu nonşalanţă la un alt subiect. Purtăm o plăcută conversaţie despre medicină, din care n-am reţinut decît atît: „două halbe de bere pe zi nu fac rău nimănui!".

În urma difuzării reportajului la emisiunea 60 de minute cu Dana Deac, *cei doi poliţişti au fost „mutaţi disciplinar" în alte comune ale ţării. Nu se precizează dacă şi-au luat cu ei şi „zutina de păsări". La două săptămîni, primesc veşti de pe Celălalt Tărîm, de la Minel: moşului cu capra i s-a furat toată pensia, pe uliţă, ziua în amiaza mare. Basmul nostru se dovedeşte a fi un* neverending story, *dar nimeni în România anului 2004 nu mai are chef să asculte poveşti.*

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Dor de Ucraina

Imediat după izbucnirea scandalului legat de fraudarea alegerilor, mi-a venit brusc în minte scena ruşinoasă a unui furt comis în autobuz. Am fost martor la acea întîmplare. O tanti – aveam vreo 14 ani pe atunci – s-a trezit buzunărită de un individ. Scena se petrecea într-o aglomeraţie infernală, femeia a început să ţipe şi să ceară ajutor. După un scurt moment de ezitare – eram lîngă ei şi urmăream cu mare atenţie scandalul – hoţul a contraatacat înjurînd-o cu voce mai puternică. Ba, în cîteva minute, pînă la prima staţie, a ridicat palma şi era cît pe ce s-o şi lovească. În cele din urmă, a coborît, dar nu înainte de a scuipa în direcţia femeii, rămasă mută şi umilită. Autobuzul a pornit din nou. În jur, o tăcere apăsătoare, spintecată, din cînd în cînd, de plînsul bietei victime. M-am simţit slab şi nenorocit şi mi-a fost ruşine şi silă de mine. Dar n-am să uit niciodată nici furia cu care i-am privit pînă la coborîre pe toţi „bărbaţii" din jur, oameni în toată firea, dar care nu ziseseră nici pîs în apărarea bietei femei. Tîrziu, spre capăt, cînd maşina aproape se golise, s-a auzit vocea şoferului blestemînd şi înjurînd, revoltat, ţara în care trăim, guvernul şi, desigur, hoţii de buzunare.

Duminică, 28 noiembrie 2004, cu autobuzul, cu autocolantul, cu listele suplimentare, cu softul, cu suveica sau cu cine ştie ce altă metodă de învîrtit ştampile şi buletine, am fost furaţi. La vot. E adevărat, nu ne-a dispărut, la prima vedere, nimic din buzunare. Banii sînt la locul lor, actele – asemenea. Şi atunci, vorba unui personaj de poveste, unde-i problema? Problema e, doamnelor şi domnilor, stimaţi călători cu autobuzele patriei, că... n-avem nici o problemă! La fel ca în întîmplarea al cărei martor am fost acum cincisprezece ani, în autobuzul mare numit România, nimeni nu scoate o vorbă. Ah, da, desigur, ne-a cuprins pe toţi o revoltă interioară fără limite, fierbem, spumegăm, trimitem mail-uri şi scrisori pline de indignare redacţiilor principalelor gazete sau televiziuni, scriem SMS-uri cu Bombo şi Congo, dar, în cele din urmă, aşteptăm cuminţi ca situaţia să se rezolve de la sine. Revolta noastră există, e profundă, dar, mai ales, interioară. Cine să aibă chef şi timp de proteste în stradă? Pentru ce? Pentru democraţie? Împotriva furtului la urne? Să fim serioşi, România are nevoie de stabilitate, de linişte, România nu e Ucraina, democraţia noastră – spun analiştii neamului – e cu zececincisprezece ani înaintea vecinilor de la Răsărit. Linişte, psst, România are nevoie de linişte! Guvernul lucrează, Uniunea Europeană e cu ochii pe noi, numai nişte nemernici ar putea lua în calcul o ieşire în stradă. Şi-apoi, să fim serioşi, care-i problema? Nişte amărîte de voturi, de la mine, de la tine, de la noi toţi? O democraţie spoită, un guvern instalat prin fraudă electorală, un parlament desenat de computer şi nu de ştampila electoratului? Asta-i problema? Pentru asta să protestăm, să ne batem cu hoţii, oricare ar fi ei? Pentru asta să ieşim în stradă? Nu e mai bine, mai comod şi aproape tradiţional să lăsăm lucrurile aşa cum au picat şi să încingem, *post-factum*, discuţii lungi, în talk-show-uri sau pe culoarele policlinicilor, despre cît de firavă

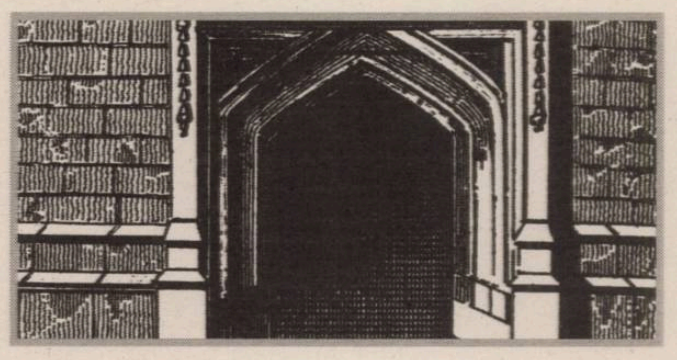

este democraţia românească? Nu e mai bine să aşteptăm să se golească urnele, aşa cum se golesc la capăt de linie autobuzele, şi abia apoi să ne arătăm muşchii umflînd înjurături bine ţintite pe adresa celor care ne buzunăresc opţiunile electorale? Ah, cum vor veni lungile luni de iarnă şi cum vom rumega, în linişte, condiţia noastră umilă, de bieţi oameni sub vremi! Ah, cum vom rosti cu resemnarea ciobanului mioritic că nu contează cine votează, contează cine numără voturile! Ah, ce lehamite maiestuoasă ne va cuprinde gîndindu-ne la forţa votului şi cum vom clama dreptul de a refuza mersul la urne invocînd opţiunea democratică de a nu avea nici o opţiune!

Mai tîrziu, cînd o să ni se pară că ne-am trezit, o să încercăm să ne ştergem ruşinea din obraji, minţindu-ne că, stînd acasă, am fost înţelepţi şi n-am pus în pericol integrarea României în UE. Dar, pînă atunci, tot privind spre Răsărit, s-ar putea să ni se facă foarte dor de Ucraina.

NU E PLĂCUT SĂ TRĂIEŞTI PRINTRE RAFTURI CU HÎRTIE ROZ ÎN ZORI DE ZI DE SERIE B

● Fără a lungi prea mult vorba şi explicaţiile, am plăcerea de a fi exact de părerea – pe cît de echilibrată, pe atît de nonconformistă – lui Alexandru Andrieş în *Evenimentul zilei* din 6 decembrie: „Eu nu cred că sînt foarte mari aceste fraude, sînt convins că aşa au votat oamenii. Sigur că nu e plăcut să trăieşti cu sentimentul ăsta, dar chiar cred că aşa s-a votat. Dacă există diferenţă, este prea mică să ne enervăm din cauza asta. Ne putem enerva din cauză că foarte mulţi oameni au votat nişte indivizi care ar fi trebuit să fie internaţi de mult..." De aici şi mulţumirea mea, ca simplu redactor, că tema *Dilemei* noastre dintre cele două tururi a fost: „Cine are nevoie de psihanaliză?". (**R. C.**)

● Ştiţi ce complicat e să iei un cadou unui bărbat. Magazinul „Adam" oferea, pînă nu de mult, nişte soluţii. Anul acesta, n-am descoperit în locul cu pricina decît un microraion de cămăşi-papioane-mănuşi pierdut printre rafturi cu lenjerie intimă „Triumph" (exclusiv feminină), poşete italieneşti şi pulovere unisex. Vorba cuiva, mai bine s-ar numi „Madam şi Eva". (**S. S.**)

● În timp ce organismele însărcinate cu numărătoarea voturilor întîmpină atîtea dificultăţi în producerea unui rezultat cît de cît corect, departamentul de marketing de

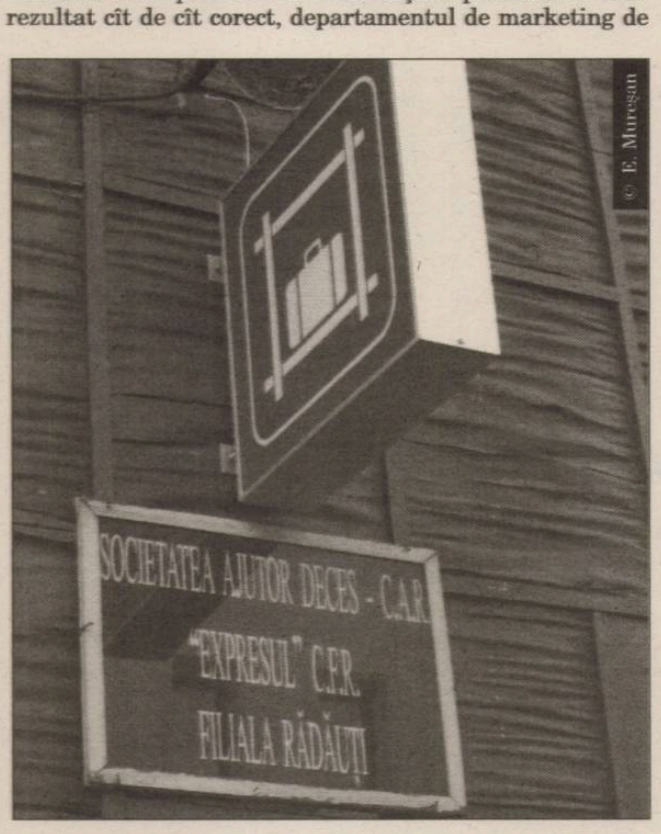

© E. Murean

Cu ochii-n 3,14

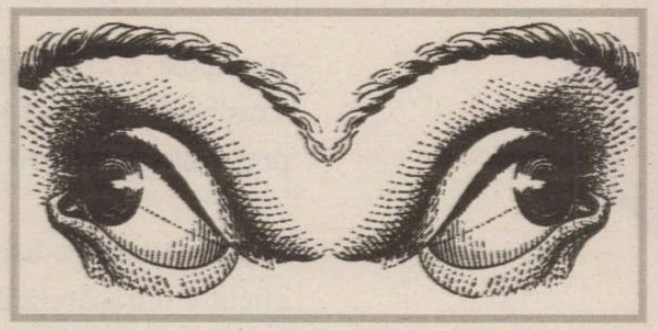

la „Vrancart Adjud" (companie care deţine 38% din piaţa autohtonă de hîrtie igienică) a produs un studiu extrem de nuanţat despre felul cum e folosit produsul său. Bucureştenii preferă hîrtia igienică roz, cei din Oltenia pe cea gri natur. Nici fostul primar al oraşului Bacău, Dumitru Sechelariu, proprietarul fabricii de hîrtie Letea, nu e străin de meditaţia asupra felului cum e folosit produsul său: „Este vorba de eficacitatea hîrtiei – de cîtă hîrtie are nevoie omul să se şteargă, mă scuzaţi, dar asta e. Un intelectual stă mai mult pe scaun, are mai multe probleme. Înţelegeţi ce vreau să spun..." (*Adevărul*, 30 noiembrie 2004). Nu, nu înţelegem. (**M. B.**)

● Onor redacţiunea mă înştiinţează că „nu ştiu ce pierd" nefiind în ţară ca să citesc ziarele... Sînt convins că aşa e; dar am un PS (D?) la articolul lui Andrei Manolescu despre recuperatorii din gunoaie: aici, la Salonic, am văzut – în zori de zi – un astfel de recuperator extrăgînd dintr-o pubelă, foarte încîntat, un ziar (probabil, din ziua precedentă). Morala: chiar nu ştii niciodată ce-ai pierdut, aşa că e bine să te mai uiţi pe ce-ai aruncat. (**a. l. ş.**)

● Ultima misiune oficială a ex-preşedintelui Iliescu a fost să-l primească – la Cotroceni – pe Jean-Claude Van Damme. Un foarte potrivit sfîrşit de carieră: un star de serie B întîlnindu-se cu un preşedinte de serie B. (**a. l. ş.**)

AI UN VIITOR DE AUR: UN ZÎMBET LARG A POPOSIT, DUPĂ CE MAJORITATEA A DEVENIT ENERVANTĂ, ÎN AFARA LEGII

● 12.305 dascăli din unităţi de învăţămînt din România nu au studii de specialitate (*Adevărul*, 25 noiembrie a.c.). Mai bine de un sfert dintre ei au doar studii medii, iar alt sfert au studii superioare în domenii diferite de cele pe care le predau la clasă. *Ciao, Darwin*, ai un viitor de aur! (**A. C.**)

● La recepţia de 1 Decembrie a apărut la Cotroceni un oaspete special: Jean-Claude Van Damme. Preşedintele Iliescu l-a aşteptat la intrarea în palat, salutîndu-l cu un zîmbet larg. Van Damme i-a răspuns la salut cu cîteva mişcări de biceps. Acum, că pericolul a trecut şi sîntem deja în preajma turului 2, pot răsufla uşurat. Pentru că, atunci cînd am auzit ştirea la radio, mi s-a părut că prezentatorul a spus „Vadim". Nu ar fi fost o gafă prea mare: şi lui Va(n)dim al nostru îi place să-şi arate muşchii de mucava. (**M. M.**)

● După Planeta Moldova şi Pavel Stratan, a pătruns la noi şi un Moş Crăciun moldovean. Prin intermediul Internetului şi al site-ului intitulat, predestinat, *clipa siderală*, aflăm că moşul a plecat din Laponia şi a poposit în Republica Moldova, unde a înfiinţat o Academie de specialitate, o caravană de Crăciun şi s-a pozat cu preşedintele Voronin. Poza poate fi văzută pe site, iar moşul moldovean poate fi comandat. (**I. P.**)

● O propunere (sugerată de un prieten): după ce „prima comună europeană a ţării" a devenit Cornu, aşteptăm înfiinţarea celei de-a doua, comuna „Şilaptele". (**M. V.**)

● *À propos* de sondajul cu tinerii care ascultă, majoritatea, manele. Doi copii de 12-13 ani în metrou. Unul îi zice celuilalt: „Ştiu eu că ţie îţi place manelele!". „Ba nu-mi place manelele!" – spune celălalt. „Ba îţi place manelele!" Ce e mai rău? Să-ţi placă manelele sau să vorbeşti cu dezacorduri? (**C. P.-B.**)

● O mai ţineţi minte pe mama lui Seinfeld? O bătrînică cumsecade, prea protectoare, cam enervantă, cam băgăcioasă, normală adică. Ei bine, am aflat că odată, în alte vremuri, actriţa respectivă a fost una dintre iubitele lui James Dean. Închipuiţi-vă: mama lui Seinfeld – iubita rebelului fără cauză. Nu e nici o poantă la mijloc, simt nevoia să repet: mama lui Seinfeld... (**C. G.**)

● Au luat un laser, l-au conectat la un calculator, au monitorizat viteza bilei în ruletă şi au calculat numerele pe care bila putea să cadă; au cîştigat un milion şi ceva de lire sterline la un cazino din Londra. O unguroaică şi doi sîrbi. I-au achitat. Tehnologia cu laser nu este în afara legii. La studiu, la muncă, preacinstiţilor jucători! (**R. C.**)

O MARE PARTE ESTE PESTE TOT

● O reclamă prezenta ca pe o mare ofertă o hotă „decorativă". Oricum, o mare parte a hotelor „funcţionale" care se găsesc prin magazine sînt, de fapt (sau devin în scurt timp), decorative. Dar mă întreb de ce nu ar apărea şi aragaze decorative, frigidere arătoase care nu răcesc nimic sau robinete şi chiuvete fără apă. Pentru gospodine care nu ştiu să gătească. (**A. M.**)

● Într-o dimineaţă rece de noiembrie, pe la prînz, mergeam prin Bucureşti, pe un trotuar, cînd mi-au ieşit în drum, scrise cu creta pe asfalt, aceste mesaje: „Aici este doamna Frică însoţită de Andreea!", „Pericol! Andreea vine spre tine!", „Bau! Andreea este aici!", „Întoarce-te! Andreea este aici periculoasă!", „Fugi! Andreea este aici!", „Andreea este peste tot!", „Ţi-ai găsit sfîrşitul! Andreea atacă!". Am trecut printre ele, citindu-le pe rînd, apoi m-am uitat în jur s-o văd pe Andreea. Andreea, nicăieri. Pesemne îşi terminase treaba şi plecase. Dar, dintr-o dată, noiembrie era mai rece. (**D. S.**)

Bancpost

„Banca anului 2004“

confirmarea valorii noastre

Bancpost şi compania sa mamă din Grecia, Eurobank, au fost premiate deopotrivă de prestigioasa revistă *The Banker*.

În lumea bună a băncilor, respectul faţă de client e o trăsătură de familie.

The Banker
Publicaţie bancară a grupului Financial Times

Câştigăm împreună

Pretutindeni activitatea bancară de valoare este încununată de laurii succesului. Titlul de Banca Anului acordat de publicaţia *The Banker* este o garanţie de netăgăduit a excelenţei, care ne onorează. Dar cel mai valoros premiu îl primim zi de zi de la clienţii noştri: încrederea.

F 69.500

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul I, nr. **49** ● 17-23 decembrie 2004 ● 20 pagini ● 15.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Andrei Pleşu
„Stil vechi şi stil nou“
pagina **3**

„Ce se face şi ce nu se face în relaţia critic-autor“ (anchetă)
pagina **14**

Radu Cosaşu
„Note informative mutuale“
pagina **16**

Patroni și jurnaliști

„Presa independentă nu poate exista decît pe o piață funcțională și sănătoasă, bazată pe operațiuni economice coerente și pe ziariști bine instruiți, conștienți de valoarea lor.“

(din studiul „Media Ownership and Its Impact on Media Independence and Pluralism“)

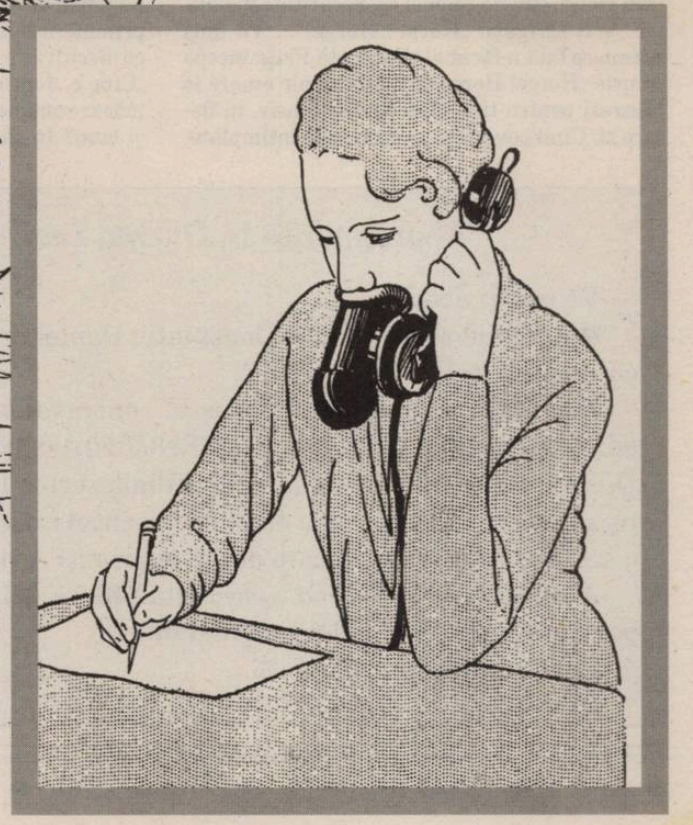

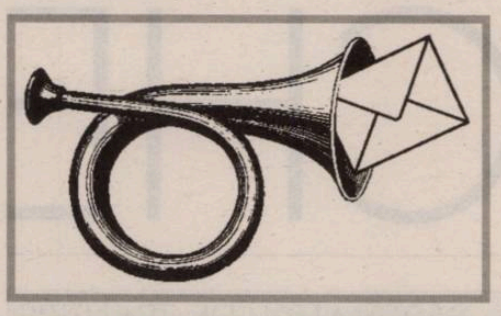

La zi

Amintiri din ţara-muzeu

Aniversarea Revoluţiei... Iar fanfare, jerbe, lacrimi gata-gata să cadă atunci cînd jurnaliştii tocmai sînt cu obiectivele pe tine – revoluţionarul de ieri – demnitarul de azi. Dar nu toţi cei de atunci au ajuns în Parlament, deşi părinţii i-au îndemnat să-şi ia măcar certificat de revoluţionar...

Ceilalţi au rămas măcar cu amintirile, unele emoţionante, altele amare şi unele chiar hazlii.

De pildă: *21 decembrie, ora 12 noaptea*. Baricada de la „Inter" este spartă de un tanc (cine bănuia atunci că cel care îl conducea urma să ajungă director SPP?...). Cocoţat pe baricadă, eşti lovit de o grenadă-fumigenă trasă de la 15 m. Impactul te proiectează mult în spatele baricadei. (Mai tîrziu îţi spui că ai avut noroc şi nu ai luat un glonte în cap, aşa cum a păţit colegul tău de facultate, rămas în faţa baricadei...) Cu toate astea, mai poţi să te tîrăşti, sufocat şi orbit, spre Spitalul „Colţea", cu un alt tînăr rănit pe care îl duci în braţe. Vroiai să scapi, dar el s-a agăţat de gîtul tău şi nu ţi-a mai dat drumul. Încercase să se strecoare pe sub un camion – parte din baricadă – dar piciorul i-a fost prins sub remorca răsturnată de tanc... Oricum, nu vezi nimic şi îl rogi să te ghideze. El doar urlă de durere. Te împiedici de treptele de la „Inter", dar măcar îţi dai seama că trebuie să o iei uşor spre dreapta. Ajungi în faţa Teatrului Naţional unde dai de nişte arbuşti. Încerci să treci printre ei, dar te împiedici de cîţiva oameni ascunşi după nuiele. Îl scapi din braţe pe rănit şi cazi chiar peste piciorul lui făcut terci. Îi simţi în bărbie aşchiile tibiei. Nu-i vezi pe cei de care te-ai împiedicat, dar poţi, măcar, cu aerul pe care îl mai aveai în piept, să-i înjuri de mamă pentru că se ascund de gloanţe după nişte arbuşti. Şi atunci vine răspunsul halucinant: „Noi stăm aici să ne luăm înapoi banii pe biletele de la spectacolul de la ora 18, care a fost anulat!". Au stat şase ore să privească la un alt spectacol!!!

Îţi aminteşti imediat că pe la orele 15, 16, 17, 18, strigai, fără răspuns, la pasivii de pe margini „Veniţi cu noi", „Şi voi sînteţi români!". Probabil erau japonezi...

O amintire amuzantă, acum. După ora 14,30, grupul tău de studenţi inventa lozinci, preluate, apoi, de cei din jur. Aţi avut mare succes cu „Ceauşescu, fii boier, fă şi tu ca Honecker!" şi ceilalţi abia mai aşteptau să născociţi ceva, cînd, prin apropiere, trece un coleg, Dan Horge (fiu de colonel de Securitate, de altfel...). Îl strigaţi: „Horge! Horge!"... Vă daţi seama ce faţă a făcut el cînd toată Piaţa începe să urle „Horge! Horge!"??? Amintirile amare le păstrezi pentru tine, deşi revin obsesiv, în fiecare zi. Cînd povesteşti, astăzi, cele întîmplate, toţi te întreabă cu neîncredere: „Şi, n-ai certificat de revoluţionar?". „Cum dracu'?" – le răspunzi – „cînd ai avut şansa să trăieşti acele clipe, să vezi mămăliga explodînd? Nu doar d-aia au ieşit oamenii în stradă, ca să nu mai existe alţii mai egali decît tine?" „Eşti bou!", ţi se răspunde. Şi nu poţi să nu te întrebi, măcar pentru o clipă, dacă nu cumva au dreptate...

Trec anii, ajungi şi tu în Occident, plîngi două ore cînd vezi prima Capitală vestică... Te întorci. E toamnă, căpiţe, case din paiantă, bătrîne în costum naţional... Plîngi din nou... De ce nu? Îţi spui că ai noroc să trăieşti într-o ţară uitată de timp. E Evul Mediu, e mileniul trei? Vino să vezi, turistule stăin!

De curînd, în Piaţa Matache, pe la 10 dimineaţa, treci pe lîngă buticul cu vin vărsat... Patru conaţionali veniţi să-şi ia „litra de alb" şi cinzeaca de ţuică. Discuţii ca înainte de oricare tur doi la prezidenţiale... „Era mai bine înainte!" ş.a. Nu te mai enervezi de mult... Deja te amuză. Soţia ta rîde şi ea: „România asta e ca un muzeu! Oamenii, casele şi mentalităţile sînt ca acum sute de ani! Noi sîntem subiectivi, dar nu crezi că pentru un străin este interesant?!". Chiar atunci, pe lîngă voi, trec trei „străinezi".

Păreau că nu realizează frumuseţea zonei... Probabil erau nişte pedofili hămesiţi în drum spre Gara de Nord...

Citesc *Dilema veche* de cînd era *Dilema* şi de multe ori am vrut să vă scriu. O fac acum, cînd văd în ziar mărturia unui reporter de la TVR despre manipularea de la Ştiri. Brusc, îmi dau seama că trebuie să închei aici, pentru că trebuie să mă duc să mă prostituez. Am uitat să vă spun: şi eu sînt jurnalist.

Cristian RĂUŢU
crautu@hotmail.com

Nevoia de cărtărire

Citim în ultima vreme, destul de des, părerile unui om de litere ce şi-a luat un nume literar de la cărţi, Cărtărescu îşi zice el. Scrie opinii despre femei, despre politică, despre viaţa de profesor, despre literatură, despre cîte şi mai cîte. Nu scrie rău, nu are idei proaste, nu dă cu piciorul, dar are o singură problemă: nu are impact. La fel cum nu au Pleşu, Patapievici şi alţii ca ei, care, oameni citiţi şi de intelect încîntător, sînt printre puţinii înzestraţi şi capabili să urnească din mocirla ignoranţei barbarice căruţa împotmolită a mentalităţii noastre degenerate într-o cumplită şi periculoasă boală Alzheimer a societăţii. Ei scriu, vorbesc, iau atitudine cîteodată, dar mai ales gîndesc. Gîndesc de bine. Cine să-i audă însă? Unde e impactul? Îmi veţi răspunde că e, că ziarele unde scriu ei editoriale şi opinii se vînd în mii şi mii de exemplare. Că emisiunile de dezbateri (talk-show-uri dacă vă place chiar atît de mult engleza) la diverse televiziuni sînt urmărite de milioane de oameni. Aşa o fi, dar eu susţin sus şi tare că nu au impact. Sau cel puţin, nu cît ar trebui sau ar fi sănătos. Sau nu la audienţa care are cel mai mult nevoie de aceste idei şi gînduri revigoratoare, de un „Deşteaptă-te, române" la nivel social şi intelectual. Nu Ghiţă Mediocru din Românești citeşte opiniile lui Cărtărescu sau ascultă cu răbdare punctele de vedere – justificate sau nu, dar exprimate inteligent – ale lui Patapievici. În caz că ascultă, e foarte posibil să răbufnească: „Cine e, dom'le, ăsta, cu numele lui lung şi nici măcar românesc?? Vine el să ne spună nouă ce şi cum? Ia să vină la mine să-l pun la coasă vreo două zile, cu mîinile lui alea fine, să vezi cum îi trec aerele de filfizon!". Da, impactul ideilor acestor intelectuali rasaţi e tot asupra unei majorităţi de Bucureşti şi oraşe mari – studenţi, profesori, inginerași. Dar grosul României, care poate împinge ţara înainte în loc să bată pasul pe loc, e format din Ghiţă Mediocru. Fără el şi nevasta lui, degeaba sînt deschişi la minte şi concepţii 20 sau 30 la suta din români. Şi în plus, dacă nivelul unde se află Ghiţă Mediocru e împins mai sus, şi vîrfurile sînt mai semeţe, pe de o parte, dar şi mai utile, pe de altă parte. Într-un cerc interesant şi paradoxal, dacă vîrfurile se străduie să fie mai utile şi mai eficiente, abia atunci vor trage după ele în sus şi media. La acest capitol – evident, din cu totul alte motive şi din porniri deloc nobile – din nou, politicienii le-au luat-o intelectualilor înainte. (Dacă vă întrebaţi de ce „din nou", răspund: la împărţirea mălaiului tot ei au fost înainte.) Ei au văzut clar unde e grosul voturilor şi s-au repezit prin pieţe şi tarlale să-i încolţească pe Ghiţă Mediocru şi soţia sa cu abureala electorală binecunoscută. Ei îl detestă pe Ghiţă, cu mîinile crăpate şi mirosind a transpiraţie în loc de parfum, cum bine remarca mai sus amintitul Cărtărescu. Îl detestă, dar îl curtează, pentru că – nu-i aşa? – votul nu are miros. Nu vreau să predic aici ridicola înfrăţire a muncitorilor şi ţăranilor cu intelectualii, propagandistic trîmbiţată de comunişti. Nu vreau nici să fac un elogiu mediocrităţii. Vreau doar să-i arăt importanţa şi puterea într-o societate. Pentru că mediocritatea nu e rea, e jumătatea distanţei dintre două extreme. Iar cînd media e ridicată, fie prin reducerea extremei proaste, fie prin înmulţirea extremei bune, îngroşarea şi ridicarea clasei medii, dar e preferabil prin toate procedeele la un loc, atunci cînd media va fi ridicată, atunci o vom duce toţi mai bine.

Între Average Joe şi Ghiţă Mediocru e o diferenţă de cîteva mii de dolari, cîteva zeci de medici, profesori şi computere la mia de locuitori, şi vreo 200 de ani de vot liber exprimat. Ghiţă al nostru punctează şi el timid cu cîteva borcane de dulceaţă de prune nemodificate genetic, o ţuică de casă şi o *Mioriţă* prăfuită şi cam obosită de supraexploatare. Toate aceste diferenţe cantitative sau calitative nu contează însă, atît timp cît spiritul de turmă nu e cu nimic diferit între Joe şi Ghiţă. Iar tocmai aici, îndrumătorii turmei, dar mai ales iluminiştii, ei au şanse egale. Terenul e virgin, reavăn şi bogat şi trebuie exploatat. E singurul domeniu în care pornim cu şanse egale în orice olimpiadă. Dacă dezvoltăm în Ghiţă Mediocru o mentalitate proaspătă, deschisă şi iluminată, putem să ne luăm la piept cu toţi europenii. Nu în sensul gîlcevei balcanice, ci în sensul competiţiei sănătoase şi productive. Iar cu minţi iluminate, mai ales la nivel mediu, vor veni şi roadele materiale. Olimpicii care aduc aur la matematică, fizică, chimie, nu pot proiecta un automobil nou şi fiabil, dacă media inginerilor are capacitate de a produce „Dacia". Avem mereu nevoie de cîte un Moisil, Palade sau Cărtărescu, dar avem la fel de mare nevoie de sute de profesori de matematică, ştiinţe, română, care uneori chiar mediocri fiind, au imensul rol de a-i pregăti pe cei mulţi şi mediocri la nivelul minim necesar pentru a putea înţelege şi aplica marile idei ale primilor.

Un impediment împotriva acestei iluminări a maselor este faptul că Ghiţă Mediocru nu se dă în vînt după cărţi. El vine obosit de la muncă şi se uită la televizor, unde diverse reclame şi diverşi politicieni se întrec să-l îndobitocească şi să-i obţină banii şi votul. Dacă ar citi cărţi bune şi numeroase cîte citesc intelectualii de mare valoare, pe care i-am enumerat la început şi mulţi alţii, i-ar veni mult mai uşor să-i asculte pe aceştia, să-i înţeleagă sau chiar să gîndească – nu ca ei, dar divers ca ei. Ghiţă Mediocru nu face asta şi atunci, ar fi bine să meargă muntele la Mahomed. Să-l cărtărească cărturarii. Avem nevoie ca numele acestui poet, care scrie cîteodată opinii pe limba şi înţelesul lui, a lui Ghiţă, să devină substantiv comun. Şi să facem din el şi un nou verb în limba noastră, în sfîrşit unul neimportat forţat din engleză. Avem nevoie să-l cărtărim pe Ghiţă Mediocru.

Corneliu TOCA
(doctor în Cetăţenie de rînd)
corneliu_toca@personal.ro

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Am zîmbit la...

...ce (aş vrea să) dăruiesc de Crăciun

- o plimbare cu sania, un coş cu portocale, o carte.
- un aparat de fotografiat, o cafea în Paris, un fular tricotat.
- o după-amiază pe un hipodrom, un puzzle, o icoană.
- un glob pămîntesc, o lumînare albastră, un fluture.
- o zi în Arad, un CD cu muzica lui Musorgski, o floarea-soarelui.

Sărbători în lumină!

moon_nicole@yahoo.com

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Vine Crăciunul. Ce dăruim?**

Abonamente la *Dilema veche* pe 2005

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei pentru 1 an, 450.000 lei pentru 6 luni, 220.000 lei pentru 3 luni.

Relaţii la telefon 211.37.36.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon: 211.07.69. **Fax:** 211.37.36.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 14.300 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Stil vechi și stil nou

Discursul public al lui Traian Băsescu e discursul cuiva care spune exact ceea ce vrea să spună. Direct, linear, funcțional, el readuce pe scena noastră politică o stilistică uitată, în răspăr cu sclerozele vechii nomenclaturi și cu prejudecățile curente, după care politicianul e musai să vorbească în doi peri. Fiecare frază are un subton de onestitate frustă, fără fasoane, o prospețime reconfortantă, o foarte simpatică aură de *normalitate*. E *altceva*. Ion Iliescu avea un discurs articulat, dar minat iremediabil de habitudini materialist-dialectice și de un vocabular fibros. Emil Constantinescu nu mai putea fi situat în perimetrul limbii de lemn, dar problema lui era că nu putea fi situat, retoric, nicăieri. Nu avea nici destul temperament, nici destulă substanță, pentru a înlocui frazeologia vetustă cu o muzică nouă. Adrian Năstase devenise un campion al bălmăjelii. Singurele pasaje limpezi din vorbirile lui erau bancurile, de obicei nepotrivite. În dialogul cu contracandidatul său și în intervențiile sale post-electorale, prim-ministrul a făcut din plin dovada unei nevindecabile mediocrități. Inexpresiv, inautentic, lipsit de personalitate reală, el va regăsi curînd paloarea de la care pornise, imediat după revoluție. Pe acest fundal, saturat de previzibilitate și suficiență, Traian Băsescu aduce o briză de aer proaspăt. Mircea Dinescu a găsit, ca de obicei, metafora cea mai eficace a acestei noutăți: Marea Neagră a învins cartierul Primăverii. Pentru a trăi acest episod, am avut nevoie de cincisprezece ani...

Mi s-a întîmplat să aud, în cîteva rînduri, oameni inteligenți amendînd mofturos capacitatea de *reprezentare* a noului președinte. Traian Băsescu nu e destul de „fin“, nu e „diplomat“, nu știe să danseze menuet, nu e lămurit cu Wagner și cu Cărtărescu. Năstase, da! Colecționar, om de lume, franțuzit, prieten cu Berlusconi, mare degustător de calorii intelectuale, pendulînd între *Critica rațiunii pure* și Zamfir Dumitrescu. Cîțiva venerabili academicieni n-au ezitat, deunăzi, să evoce marele lui „rafinament“, precum și uriașele lui calități omenești: „profund“, „bărbat de stat“, „ctitor“, în contact intim cu „stăpînii planetei“. Românul e, adesea, un Farfuridi pe dos: nu-i place trădarea, dar iubește pe trădători. Nu-i place să fie păcălit de te miri cine. Dacă tot e furat, dus cu preșul, disprețuit, transformat în materie primă pentru cariere ofensatoare, măcar să i se vorbească frumos. Victima autohtonă e fudulă. Vrea ștaif, vrea „manere“, vrea să fie „lucrată“ de șmecheri stilați. Acceptă să fie batjocorită la ea acasă, dacă „imaginea externă“ e bună. Am circulat destul printre „stăpînii planetei“. Și l-am cunoscut îndeajuns pe Adrian Năstase. Firile culturale pot fi liniștite. Nici mai-marii lumii nu sînt niște monumente de subtilitate intelectuală, nici prim-ministrul nostru nu e atît de cultivat pe cît se crede. Iar intelectualii adevărați – chiar și politicienii adevărați – prețuiesc mai mult bunul-simț, fie el și neșlefuit, decît veleitatea aferată și „politichia subțire“. Pariez, așadar, pe impactul prezenței lui Băsescu în saloanele internaționale. Va avea mai mult relief decît „profesioniștii“ eschivei și ai patinajului ideologic.

Asta nu înseamnă că mă îmbăt cu apă rece. Nimeni nu e scutit, odată instalat la putere, de sminteli și derapaje periculoase. Urmează o perioadă dramatică pentru toată lumea. Traian Băsescu ar putea ajunge să adopte un sincerism brutal și o radicalitate fără nuanță. Ar putea fi prost sfătuit, invadat de ambițioși fără scrupule, de lingăi, de presiuni politice impure, de „aranjamente“ lucrative. Nu știu cum va arăta noul Guvern, nu mi-e clar cum se vor redistribui alianțele. Nu mă bucur de rezultatul alegerilor pentru că am garanții de beton în privința viitorului. Mă bucur pentru breșa produsă în demagogia mafiotă a „continuității“, pentru „trecerea în rezervă“ a cîtorva vechi activiști de partid, pentru decuplarea PSD-ului de sentimentul indecent al propriei îndreptățiri și perenități. Dar însuși PSD-ul ar putea avea de cîștigat de pe urma acestei înfrîngeri. Există, cu siguranță, printre membrii lui, oameni (mai ales tineri) care să priceapă că o schimbare de filozofie, de stil și de strategie e mai mult decît urgentă. Și că li se oferă, acum mai mult decît oricînd, marea ocazie a unei reforme salvatoare. Dacă Adrian Năstase e, într-adevăr, un om cultivat, el va folosi acest prilej pentru o reflecțiune pe marginea trecătoarei glorii lumești. Dan Matei Agathon va deveni mai melancolic, iar Mircea Geoană, poate, mai inteligent. Oportuniștii se vor reorienta, Cozmâncă va regăsi cine știe ce neglijată pasiune agricolă, Răzvan Theodorescu o va lua îndărăt, spre sine însuși. Se vor reorganiza loialitățile, lingușelile, principiile. Pe scurt, numai vești bune... Vor fi și vești proaste. Dar sîntem mai bine înarmați sufletește pentru a le suporta.

P.S. 1. Am văzut, în perioada electorală, cîteva portrete de tineri care mi-au redat încrederea în reactivitatea comunității românești. Iar atmosfera de după succes avea sunetul tonic al unui reînceput plauzibil.

P.S. 2. Rămîn, la sfîrșitul campaniei, cu amintirea a cel puțin două prestații gazetărești iritante: dl Cristian Tudor Popescu, arbitrar, apucat, devastat de un ineducabil orgoliu, și dna Vrînceanu Firea, de un prost-gust drăgălaș, volubilă, inadecvată, afișînd o echidistanță scremută. Îmi cer scuze de la fiecare din ei pentru a-l fi alăturat celuilalt.

P.S. 3. Înfrîngerea e un bun pedagog. În ceasul al doisprezecelea, Adrian Năstase a ținut un bun discurs de asumare a rezultatelor electorale. A fost calm și civilizat. *Chapeau.*

cu dilema la croitor

Monitorul Oficial *a publicat mai mult de zece numere cu decrete prin care Ion Iliescu a decorat miniștri, ciobani, parlamentari și femei de serviciu. Ce părere aveți?*

Ion Iliescu va intra cu siguranță în *Guiness Book* ca ăl mai mare traficant de metal emailat de pe suprafața planetei.

Drept îi că, în această comedie în care joacă și coana Florica Cozmâncă, soția cunoscutului ctitor de biserici, avurăm parte și de secvențe de tragedie antică pe tema sacului ce-și iubește peticul, căci mîinile cu care i-a înfipt în piept lui Corneliu Vadim Tudor „Steaua României“ sînt aceleași pe care tribunul cocoțat în gradul de cavaler le cataloga mai an „pătate de sîngele copiilor pe care criminalul Ion Iliescu i-a omorît la Revoluție“.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Cele trei Românii

Știu, ca tot omul, cam cîte partide politice sînt înscrise în România, dar nu prea știu cîte forțe politice distincte există. M-am obișnuit să vorbesc și eu despre „eșichier politic“, despre dreapta, stînga și centru, dar nu prea știu unde să le plasez în spațiul politic real de la noi. Ca să nu mă rătăcesc de tot, mi-am încropit propria mea clasificare, voit metaforică pînă una-alta. Ea arată cam așa:

Latifundiarii. Aceștia s-au născut politic stăpîni de moșii, mai mici sau mai mari, dar peste care se comportă ca proprietari de drept. Sincer și profund, ei chiar nu pot înțelege că cineva ar putea să le conteste dreptul lor originar. Pentru marii latifundiari, țara însăși este moșia lor. Pentru cei mai mici este vorba despre vreo instituție pe care o conduc precum tatăl patriarhal: eu te-am făcut, eu te omor! SNSPA, instituția în care lucrez, este un astfel de caz.

Latifundiarii nu se iubesc neapărat între ei, dar la o adică își apără reciproc *dreptul* lor de castă. În restul timpului, ei își dispută legitimitatea eredității la moșie precum și dreptul de preempțiune la alte moșii – căci moșia la moșie trage, precum banul.

Întemeiați pe un drept originar, latifundiarii sînt orientați spre *trecutul* acestei origini – fie el de un an, de zece sau de cincizeci – și reproducerea *sui generis* a privilegiilor inițiale.

Ciocoii. Ei sînt, ca totdeauna, noii îmbogățiți. Depind, în anumită măsură, de latifundiari, oricare ar fi aceștia. Unii au fost arendași eficienți pe moșiile acestora sau le-au valorificat cu succes bogățiile. Alteori au copilărit împreună și s-au jucat la gîrlă unii cu alții. De aceea și latifundiarii au nevoie, în anumită măsură, de ciocoi și apelează la ei, căci singuri le vine cam greu să-și exploateze și valorifice moșiile. Le este însă și frică de aceștia, căci unii au devenit sau pot deveni chiar mai puternici decît ei înșiși.

Nici ciocoii nu se iubesc între ei, dar își cunosc foarte bine interesul comun, asupra căruia veghează cît pot de bine. Acest *interes* este ceea ce îi motivează, mai mult decît vreun drept prestabilit. Urmînd deci acest interes, în viața curentă ei își dispută accesul la resursele disponibile și interesante.

Ciocoii trăiesc în *prezent* și sînt suficient de cinici și de abili pentru a sacrifica atît trecutul cît și viitorul, de dragul acestui prezent. Maeștri ai jocurilor de moment, ei sînt dispuși să facă jocurile oricui le slujește interesele prezente.

Bonjuriștii. Aceștia nu prea au moșii politice, nici „de drept“, nici „de fapt“. Au însă modele, cunoștințe și aspirații – adunate, adesea, claie peste grămadă de la sursele prestigioase ale acestor informații – despre cum ar trebui lucrate aceste moșii. Sînt interesanți, la o adică, pentru ciocoi, dar detestați de către latifundiari.

Bonjuriștii se iubesc între ei în public și se declară aceeași familie, dar se invidiază și se contestă reciproc în restul timpului. Motivația – și puterea – lor constă în *modelul* pe care îl stăpînesc și îl propun, doar că fiecare este convins că știe mai bine decît celălalt care este acest model și cum va funcționa el.

Bonjuriștii privesc în *viitor* și sînt convinși că acționează în sensul istoriei. Ei au văzut orizontul și sînt convinși că știu ce se află dincolo de el.

Orice asemănare cu realitatea nu este, cred, întîmplătoare...

Cu această „clasificare“ în cap, îmi e cam greu să spun cine a cîștigat, de fapt, pe 12 decembrie. Mă bucur însă că latifundiarii vor pierde, probabil, din putere. Ar cam fi timpul!

© S. Ivanoschi

ținerea de minte

„Părăsind în noiembrie 1986 casa de pe Ștefan cel Mare și țara, părăsisem – odată cu hotărîrea de a nu mă mai întoarce – și abandonasem, luîndu-mi cu totul gîndul de la ele știam doar pe mîna cui vor încăpea... toate caietele, cărțile, colecțiile de reviste unde publicasem, scrisorile adunate într-un sac, manuscrisele netipărite, hîrtiile... Aflînd printre cei dintîi că am «rămas» la Paris unde cerusem azil politic – și bănuind cine va pătrunde în casă spre a confisca și a cerceta tot ce era de confiscat și de cercetat – mai tînărul meu prieten Mircea Dinescu a luat-o înaintea scotocitorilor, a pătruns într-o noapte în apartament (îi lăsasem cheia, pentru orice eventualitate) și a scos cu un ochi expert ce era de scos – și cu o sanie (venise iarna!) a transportat repede la el acasă (ba nu, în locuința socrilor, era ceva mai sigur...) cîțiva saci bine burdușiți cu «hîrtie» scrisă, tipărită, ce-a judecat el că merită să fie adăpostit. Manuscrisul volumului 2 din *Scene din romanul literaturii* mi l-a trimis destul de curînd pe-o cale conspirativă.“

(Lucian Raicu, *Jurnal în fărîme cu Eugen Ionescu*, Editura Litera, 1993)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Sentimentul că nu eşti nebun

Ar fi greşit să credem că am asistat la alegeri normale într-o democraţie matură. Ar fi greşit să credem că a fost o înfruntare între două tabere egale în esenţa lor, cu doar oarece variaţiuni ideologice. Nu a fost vorba despre asta. Am asistat la o luptă inegală între cei care au vrut să gîtuie democraţia mimînd-o şi cei care, meritat sau nu, au devenit lideri ai dorinţei de libertate. PSD şi Adrian Năstase au guvernat autoritar, dispreţuind regulile democratice, instituţiile, presa şi adversarii. Cine se îndoieşte de asta poate reciti stenogramele. Acolo se vede un sistem de manipulare şi terminare a tot ce înseamnă non-PSD în viaţa publică, un sistem gîndit strategic şi aplicat brutal.

Nu au fost alegeri obişnuite într-o democraţie banală. Cei care au ieşit în stradă duminică seară s-au regăsit între ei. Oameni normali şi indignaţi care pînă atunci se ştiau nebuni. Aceasta a fost cea mai mare reuşită a PSD în ultimii patru ani: atît de puternic a controlat comunicarea publică, atît de omniprezent a fost tătucul Adrian Năstase, încît cei care nu erau de acord se simţeau izolaţi. Ţi se crea impresia că eşti nebun şi ciudat, tu, care nu eşti de acord cu binefacerile acestui guvern eficient, care ne integrează în Europa, care ne dă pensii, salarii, corn cu lapte. Aveai impresia că eşti nebun cînd duduile din televizor erau unanim gîtuite de emoţii vorbind cu domnul prim-ministru Adrian Năstase, cînd acesta minţea evident şi nu era deranjat cu întrebări. Te simţeai izolat şi ciudat, pentru că oamenii de bine sînt acolo unde nu eşti tu, că ei sînt între cei 50% fericiţi din sondaje. Duminică seară, aceşti indivizi izolaţi care aflau din ziare asediate că există corupţie şi abuzuri, că pomenile PSD sînt plătite tot de ei, s-au regăsit ca grup şi au ieşit în stradă. Nu era doar simpla bucurie postelectorală a celor care şi-au văzut candidatul cîştigător, nici măcar nu era sigur cîştigul atunci, era bucuria că şi alţii simt la fel, că nu pot fi toţi nebuni, că sînt mai mulţi care au văzut albul alb şi negrul negru, deşi peste tot în jur li se spunea că, într-o lume gri, PSD este singura soluţie raţional acceptabilă.

Ar trebui ca simplii consumatori de presă să poată vedea ce se întîmplă în aceste zile prin redacţii. Bate acolo un vînt de libertate. Senzaţia că s-a terminat o epocă în care telefoanele făceau legea, epocă în care puteai da o informaţie despre corupţie doar dacă nu se referea la Năstase şi la cercul lui, epocă în care şeful Clubului Român de Presă pare mulţumit că, deşi ziarele sînt hărţuite, informaţia ajunge „totuşi" la popor, în care un ministru este criticat la TVR doar dacă „se dă drumul la Stănoiu", ca semn că va pica, epocă în care trebuie să scrii cu grijă de Mitrea, pentru că altfel ziarul nu mai capătă publicitate de la CFR şi patronul străin sau autohton constată că nu mai are acelaşi profit, epocă în care trebuie să urmăreşti atent scena politică, pentru ca nu cumva patronul-politician să nu fi schimbat alianţele politice şi tu să devii jurnalist doar la *Dilema veche,* în timpul liber. O epocă tare urîtă, ca să închei. Alin Teodorescu afirma cinic că cine vrea să reziste rezistă. De parcă treaba legitimă a politicienilor ar fi să pună căluş presei şi a jurnaliştilor să caute mijloace de supravieţuire. Cînd nu sînt cinici, pesediştii fac pe proştii, chiar şi cei deştepţi ca Adrian Severin, spunînd: cum puteţi afirma că presa din România nu este liberă, cînd avem atîtea ziare şi televiziuni? Un cor de voci controlate nu înseamnă nici echidistanţă, nici pluralism. Dacă un redactor face act de bravadă şi te invită într-o emisiune, deşi ştie că vei critica guvernul, şi apoi aşteaptă telefoanele de muştruluire, asta nu se numeşte presă liberă.

Am fost şocat să văd în stenograme că Adrian Năstase este nemulţumit pentru că TVR nu era destul de slugarnică. Sau că Nicolae Văcăroiu era scandalizat pentru că Parchetul Anticorupţie arestează doar pesedişti. Şi asta cînd şi TVR, şi PNA pot fi date ca exemplu de instituţii controlate şi slugarnice. Aceşti oameni nu pot guverna altfel decît controlînd. Pentru ei, cine critică este vîndut altora şi trebuie adus la ordine. Instituţiile nu pot exista decît dacă fac ce spun ei. Aceşti oameni au venit cu cea mai proastă mentalitate posibilă şi au găsit, din păcate, cea mai favorabilă situaţie pentru ei. Şi nu s-au abţinut absolut deloc. Nu înţeleg cum mai pot oameni inteligenţi să creadă în continuare în buna-credinţă şi europenismul lui Adrian Năstase. A fost un personaj sinistru care a înşelat toate aşteptările de pînă în 2000 care îl vedeau ca variantă europeană şi modernă a lui Ion Iliescu. La balul *Academiei Caţavencu* din acest an, Iliescu spunea ceva de genul: mă mai aveţi două luni, apoi veţi vedea voi. Să te comporţi astfel încît şi scrupulele lui Ion Iliescu să pară benefice, aceasta este performanţa Guvernului Năstase. Pentru că nu s-a abţinut de la nici un abuz, Adrian Năstase rămîne o figură sinistră şi cariera sa de politician modern ar trebui să se termine aici.

Cît despre noul preşedinte, poate că aceasta ar trebui să fie prima lecţie: într-o democraţie adevărată, cel aflat la putere trebuie să se abţină, chiar dacă de cele mai multe ori nu îi convine. Altfel, nebunii şi ciudaţii tot se regăsesc măcar o dată la patru ani.

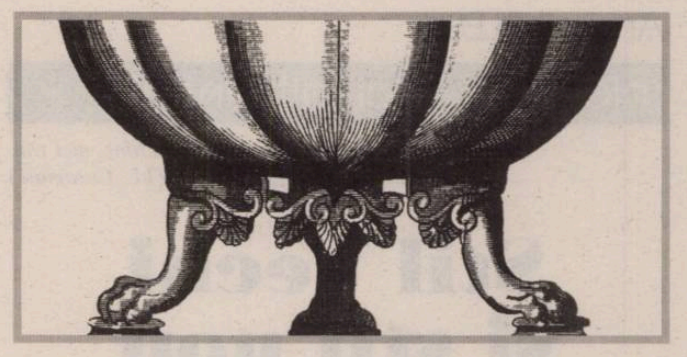

presa despre...

Tăcerea asurzitoare

„Credeţi-mă, sînt incapabil să fac pe superanalistul, să comentez savant triumful lui Băsescu. Omeneşte, mi-e cu neputinţă. Doar inima poate vorbi şi sufletul poate scrie. Duminică, speranţa disperată a învins o maşinărie infernală. Cineva a scos speranţa din comă şi onoarea din lada de vechituri. De ieri, putem iarăşi vorbi la viitor. Nu mai discutăm în termeni de supravieţuire. Am fost la un pas de o dictatură de catifea, mai mult dictatură decît catifea.

Traian Băsescu e salvatorul firavei democraţii româneşti! Am cinci ani să-l tot critic. Azi e momentul său de graţie. Îl recunosc şi îl celebrez. Băsescu s-a încăpăţînat să reziste în ţara capului plecat. Ar fi putut să se predea subtil şi să intre pe nesimţite în colivia aurită a stăpînilor de la PSD. Atîţia alţii, inşi despre care aş fi jurat că îi sînt superiori marinarului, au intrat de bunăvoie la jug. 2000-2004 a fost era cedărilor, a dezertărilor şi a tăcerilor mereu surprinzătoare, deprimante, de sfîrşit de lume. Frica ni s-a întors în oase. Frica, refugiul, minciuna şi justificările lor nenorocite. Ticăloşia compromisului a devenit artă, iar meşterii ei au fost promovaţi ca modele de moderaţie şi onorabilitate. Aici a stat răul cel mare al domniei lui Năstase. Analişti, foşti disidenţi baroni de presă au închis ochii în faţa abuzurilor, au dezertat din serviciul interesului public.

Băsescu cel slobod la gură s-a ţinut tare, de-ţi venea să-l întrebi: «Eşti nebun?» (...)

Sînt fericit. Ne sufocam şi nu ştiu cît am mai fi rezistat psihic dacă ar fi cîştigat Năstase. Sînt fericit că speranţa s-a încăpăţînat să reziste şi în redacţia noastră. Sînt mîndru de *Evenimentul zilei*, de bravii mei colegi şi de curajul lor în vremuri grele, cînd tăcerea din jur a devenit asurzitoare. Meritäm aceste clipe! Sînt fericit că milioane de oameni au hotărît duminică să spere că putem vorbi la viitor. De duminică, Băsescu are o mare povară pe umeri. Îi promitem că va avea în noi cei mai aprigi critici dacă nu se va ţine de cuvînt. Astăzi însă e momentul său de graţie. Şampanie, vă rog!" (Carol Sebastian, *Evenimentul zilei)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

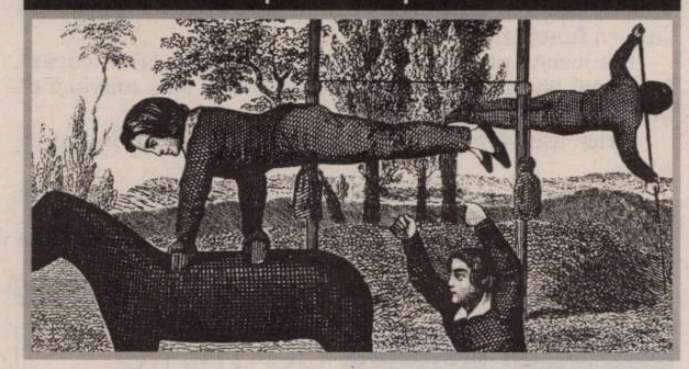

Sexul votează

A fost multă vreme un loc comun în *advertising:* „sexul vinde". Nu ştiam însă că votează. Şi că mai şi cîştigă alegerile.

Sexul, pentru prima oară folosit copios,
băgat şi scos,
în versuri uşor de ţinut minte,
în rime decoltate,
fără teamă de cuvinte.

(na, uite că se ia!) Dacă aveţi un telefon mobil, ştiţi la ce mă refer. E vorba de campania de SMS-uri a lui Traian Băsescu *(for the record,* el a negat c-ar fi opera staff-ului său), începută cu puţin înainte de primul tur şi terminată în forţă, cu cel puţin cîteva execuţii, în duminica trecută. Va intra cu siguranţă în manuale. Nu pentru ideea *hi-tech,* ci pentru conceptul destul de *low,* dar tocmai de aceea perfect eficient: *hai să ne băgăm... în ea de politică.*

Nu ştiu dacă e opera vreunui strateg cu un raft întreg de cărţi în cap sau a unui *copywriter* zbanghiu. Ştiu însă că a reuşit să se încadreze perfect în personalitatea candidatului: un om care vorbeşte ca oamenii, nu ca personalităţile. Un om care ştie să te înjure şi o şi face dacă-l enervezi – o chestie atît de normală, încît oricine se poate recunoaşte în ea. Un om care are curajul să-şi ia neamul la..., în cazul în care neamul votează stupid cu ălălalt.

N-a fost nevoie de asemenea măsuri extreme, însă organul sexual al preşedintelui Băsescu a făcut minuni, în opoziţie cu invocata slăbiciune a concurentului său. Băsescu a fost construit în primul rînd ca bărbat şi apoi ca om politic. Chiar scabrosul ultimelor rînduri de SMS-uri a avut în el ceva complet lipsit din campania opozantului: sinceritatea limbii vorbite pe stradă.

Dar băgatul şi scosul n-au fost singurele utilizări ale sexului în campanie. Să nu uităm că Traian Băsescu a fost atacat cu acuze de amic al homosexualilor, într-o tentativă de a-l poziţiona într-o zonă marginală. A fost probabil o lovitură preemptivă – tabăra Năstase se aştepta ca omul ei să fie ţinta unor alegaţii de acelaşi gen. A şi avut dreptate, însă atacul n-a venit de unde era prevăzut: ziarele au tăcut (deşi unele se lăudau cu dosare), iar SMS-ul a strigat. Fără să aibă nevoie de dovezi, care oricum nu încăpeau în display şi în timpul scurt al omului ocupat de astăzi...

Dincolo de toate, sosirea sexului în politică trebuie salutată cum se cuvine. Unii ar spune că e un *come-back,* odată ce acum 15 ani candidatul Petre Roman se poza în *play-prime-minister* cu textilistele. N-are a face, de data asta e vorba de altceva: campania lui Băsescu a reuşit să dea un sens aproape erotic protestului apolitic şi scîrbit al unei întregi generaţii de viitori canadieni (sau congolezi). Băsescu i-a unit pe toţi dezamăgiţii în jurul unui ideal. Care n-a mai fost unul politic, ci erectil.

De altfel, pe Băsescu l-au făcut preşedinte cei mai sinceri dintre noi, aceia care cred că patriotismul nu exclude să-ţi „bagi... în ea de ţară!". L-au votat cei nemulţumiţi nu de sistem, ci de cultura dominantă. L-au votat cei care nu respectă talpa ţării, ci o urăsc, pentru că de 15 ani numeşte preşedinţii peste capul orăşenilor. L-au votat cei care detestă sărăcia, dar şi cerşetoria organizată pe care o numim protecţie socială. L-au votat oamenii bogaţi, pentru că vor să fie şi mai bogaţi şi pentru că nu le mai e ruşine cu asta. L-au votat oamenii care se întreabă înainte să voteze, nu cei care aşteaptă să li se spună cu cine.

Convins pe ultima sută de metri că dreptatea şi adevărul rămîn totuşi cuvinte din arsenalul politicii de birou, Băsescu a făcut apel la vorbele cele mai proaspete. *„Votează, băga-mi-aş!"*, rămîne cel mai puternic slogan al acestei campanii. Nu l-aţi văzut pe afişe, dar a fost în capul tuturor. Care e de altfel şi cel mai important organ sexual al omului, după cum ne asigura dl Freud. Îl ştiţi, a lucrat în campanie la ăia în portocaliu.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Al treilea tur

Circulaţia e aproape normală în centrul oraşului Kiev, capitala Ucrainei: manifestanţii continuă să stea în corturi şi aşteaptă cel de-al treilea tur al alegerilor prezidenţiale, concesie majoră a preşedintelui Kucima şi a instituţiilor care au favorizat frauda în cel de-al doilea tur. Victoria candidatului opoziţiei, Viktor Iuşcenko, pare sigură: marea mişcare populară şi-a atins scopul, în mod paşnic oamenii au forţat Puterea să renunţe la aroganţa unor decizii obţinute prin înşelătorie şi impuse prin forţă. Poporul bun şi democratic i-a învins pe dictatorii răi. Clişeul revoluţionar lasă loc acum analizelor de detaliu: cine şi cum a obţinut această victorie parţială, cine a stat în spatele ei, ce realitate nouă va crea ea. Reporterii au părăsit corturile din Piaţa Centrală din Kiev şi s-au deplasat în oraşele din Est, unde Ianukovici, rivalul democratului otrăvit, a obţinut majorităţi zdrobitoare. Ei au constatat că acesta a fost susţinut în mod real de populaţie. Poate că nu în procentele obscene etalate după al doilea tur, dar minerii din Donbas creditează perioada cînd Ianukovici a fost prim-ministru cu reluarea activităţii în subteran, cu plata şi creşterea salariilor, cu îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă. Mai puţin preocupaţi de democraţie şi mai îngrijoraţi de ceea ce pun pe masă, alegătorii din partea estică a Ucrainei ştiu că „restructurare", cuvînt des folosit de Iuşcenko, înseamnă concediere. Între aceste realităţi şi argumentele geopolitice subînţelese din dialogurile lui Powell şi Putin sînt distanţe enorme. Preşedintele Rusiei s-a amestecat extrem de brutal în alegerile din Ucraina, susţinînd vizibil candidatul puterii a cărui victorie a recunoscut-o chiar înainte ca necinstea să fie transformată în certitudine. Fie că a fost influenţa anturajului kaghebist, fie că au fost propriile sale instincte de putere, Putin a acţionat ca şi cum independenţa Ucrainei n-ar exista, iar democraţia din Rusia ar fi o amintire. Pentru Rusia, Ucraina este piesa de domino care, după Ţările Baltice şi Georgia, va ajunge, la rîndul ei, în sfera de influenţă a Occidentului şi a NATO. Putin e decis să stopeze această tendinţă. Reacţia SUA a fost fără echivoc, în timp ce democraţiile Europei Occidentale n-au uitat Iugoslavia: simpatizîndu-i pe tinerii cu semne portocalii, se temeau, în acelaşi timp, de eventualitatea unor mişcări separatiste. Nimeni nu neagă susţinerea de către parteneri occidentali a mişcării de protest de la Kiev şi Lvov, dar cu „tot sprijinul dat de ONG-uri occidentale la *exit-poll*-uri, cu toţi observatorii străini, cu toate convorbirile telefonice de la Washington şi Bruxelles – nimic n-ar fi putut clinti regimul vicios al preşedintelui Kucima cu presa sa manipulată, cu consilierii săi ruşi şi frauda sa electorală, dacă nu ar fi fost toţi aceşti Sviatoslav şi Vasilii, Elene şi Vova ieşind pe străzile Kievului în asemenea număr, încît au schimbat totul" (Timothy Garton Ash, *The Guardian*, 9 decembrie 2004).

Comentatorii atrag atenţia asupra naţionalismului şi xenofobiei exprimate de unii partizani ai „bunului" Iuşcenko; după părerea altora, lupta se dă între clanurile economice, cu puternice lobby-uri în Parlament. Ginerele lui Kucima, proprietar de bancă şi de conducte de gaz, a obţinut împreună cu Rinat Ahmetov, unul dintre cei mai importanţi oameni de afaceri ai locului, privatizarea la un preţ preferenţial a unei mari oţelării, deşi existau oferte din partea unor investitori ruşi, indieni, americani. În săptămînile cînd tinerii îngheţau pe stradă, oamenii de afaceri îi făceau vizite private lui Iuşcenko, aparent gata să-l susţină în schimbul promisiunii de a nu cerceta trecutul. Toate acestea sînt foarte departe de lupta băieţilor buni şi inteligenţi, democraţi, împotriva băiatului rău, tiranul, susţinut de proşti. Aşa cum o dovedeşte experienţa altora, statul de drept e nevoit să găsească soluţii transparente pentru aducerea la suprafaţa vieţii publice a conflictelor din adîncuri. Şi corectitudinea tururilor de scrutin nu este decît premisa pentru rezolvarea problemelor, nu soluţia lor. S-ar putea să mai fie nevoie de hainele portocalii, eventual chiar împotriva candidatului de astăzi. Nimeni nu le poate promite agenţilor de circulaţie de la Kiev o viaţă liniştită.

ready made

„Dimineaţa am ieşit în cerdac, ca s'arunc o privire... timpul era frumos şi ascultam cu plăcere cântecul cocoşului, colo în sat. Deodată, aproape de mine, aud plânsete şi văietări şi zăresc la picioarele mele într'o ogradă, care este totdeodată loc de păşune al cailor, livede de pruni şi cimitir, vreo douăsprezece muieri stând în picioare pe nişte morminte şi bocindu-se cu foc. Aşa e obiceiul la ţară; vreo două săptămâni după moartea bărbatului, copilului sau vreunei rude, muierile vin pe toată ziua şi la orice vreme să plângă pe mormânt... Am intrat în odaie, ca să nu mai aud văietări, şi mi-am adus aminte de o descriere, cam în felul acesta, în *Cel din urmă Mohican* de Cooper."

(Al. Russo, *Scrieri postume*, Editura Scrisul Românesc, f.a.)

globul cubic

Mormîntul lui Ginghis Han

Minoritatea mongolă din China numără aproximativ 4,8 milioane de oameni ceea ce, raportat la populaţia ţării, de peste un miliard de locuitori, nu înseamnă mare lucru. Dar această minoritate are un strămoş cu care se mîndreşte – Ginghis Han – cuceritorul unui imens imperiu destrămat nu mult după moartea lui (1227). Mormîntul lui – unde nu sînt de fapt rămăşiţele lui pămînteşti, ci doar relicve – păzit de 39 de generaţii de mongoli, a fost cumpărat de un oarecare Hou Yushe, preşedintele unei societăţi de construcţii imobiliare: acesta vrea să-l transforme într-o atracţie turistică. Intenţia e considerată un sacrilegiu de către minoritatea mongolă „mîndră de trecutul său şi a cărei identitate trufaşă a supravieţuit comunismului" *(Le Monde,* 9 decembrie 2004).

Pe 29 octombrie, studenţii mongoli intenţionau să organizeze un concert rock cu trupa Hurd. Membrii trupei aparţin tribului însărcinat cu paza mausoleului şi se opun cu fermitate comercializării acestui loc sacru al memoriei. De teamă ca manifestarea să nu devină începutul unui protest popular, poliţia a anulat concertul, a confiscat biletele şi i-a reţinut pe cîţiva dintre cei mai „turbulenţi" organizatori. Acţiunea din campusul universitar s-a stins. „Marcat de urbanismul trist al epocii Mao, cartierul căminelor studenţeşti, Hohhot, pare marginea unui oraş de la capătul lumii (2 milioane de locuitori); blocuri austere de cărămidă, o atmosferă de tip sovietic, modificată doar de firmele luminoase şi de barurile afumate unde tinerii îşi îneacă plictiseala în bere, ascultînd muzica pusă la maximum. În centru, China contemporană străluceşte cu miile de lumini ale succesului economic şi îşi înalţă spre cer etajele clădirilor moderne şi a hotelurilor de lux."

Provincia a cunoscut un aflux de populaţie Han – chinezi –, încurajaţi de autorităţi să se stabilească acolo pentru a schimba raportul demografic şi, de-a lungul anilor, identitatea mongolă s-a diluat: doar jumătate dintre ei mai vorbesc limba lui Ginghis Han şi doar un sfert mai ştiu s-o scrie, deşi mongola are în regiune statutul de limbă oficială. Privatizarea mausoleului pare a fi lovitura finală dată trecutului acestei minorităţi.

Între timp, s-a răspîndit ştirea că „adevăratul" mormînt al marelui cuceritor se află lîngă Ulan-Bator, în Mongolia exterioară, ceea ce – dacă ar fi adevărat sau ar fi considerat adevărat – ar permite victoria paşnică şi tardivă a hotelurilor de lux asupra împăraţilor care au speriat lumea. (**M. B.**)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

(F)rondel

Lui Emil Brumaru

În căsuţele din cuburi
locuite de păpuşi,
îs de toate, chiar şi tuburi
de neon, dar nu sînt uşi,

pentru că nu-s holţşuruburi
şi nici meşteri lăcătuşi
în căsuţele din cuburi,
locuite de păpuşi.

Noi, cu ele,-am bea prin cluburi,
dacă şi-ar ieşi (dar nu-şi!)
din rigidele calupuri
sau din, cel puţin, mănuşi, —
în căsuţele din cuburi.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Curaj nebun

– cîteva chestii de politică (1) –

Marea lecţie, deprinsă repede după ce-ai intrat în politică, este aceea că, dintr-o dată, eşti parte dintr-o mare conjuraţie a unora – pentru că altfel nu pot să le spun – ce vor să schimbe lumea. Asta este sigur. Nu este la fel de sigur că lumea doreşte într-adevăr să fie schimbată, dar acest detaliu nu-i atît de important pe cît vă imaginaţi. Nu i-aţi văzut, agenţii schimbării? Nu aţi simţit complicitatea celor ce trag, pe nevăzute, sforile acestui uriaş mecanism? Nu, nu sînt cei pe care-i vedeţi la televizor, nu-s dintre cei care recită programe sau apără doctrine, nu dintre ei se selectează purtătorii de steaguri. Ei bine, despre această coloană a V-a, insesizabilă, dar foarte eficientă, din interiorul politicii româneşti aş vrea să vă vorbesc puţin – cît să vă faceţi o idee. Am început paragraful şi deja parcă simt o mînă pe umărul drept, aşa, ca şi cum m-ar reţine. Oare e bine ce fac? Dacă o să vă sperii? Dacă o să vă nărui prejudecăţi frumoase?

Ca unii care poate tocmai citiţi la *Codul lui Da Vinci*, o să am grijă să nu vă bruschez foarte tare. N-a murit nimeni în povestea care urmează. Sursele mele sînt mai presus de orice dubiu. Ele respiră, pe undeva printre dvs., vă intersectaţi cu ele, vă daţi *bună ziua*, vă mîngîie copiii pe cap. O să lucrez, aşadar, numai cu documente.

Iată unul dintre ele. Sîntem într-o zi de toamnă, nu foarte rece – sîmbătă, 6 noiembrie. Băsescu este la Timişoara, în Parcul Rozelor se organizează pentru ora 12 un miting, se adună între 4 şi 5 mii de oameni (o performanţă, totuşi, la ora la care bănăţeanul îşi ia *zupa!)*. Liderul, îmbrăcat într-o jachetă orange, coboară din autocarul de campanie, taie mulţimea cu pieptul înainte, vîntul se joacă cu meşa-i şi capătă brusc un aer de băiat de treabă din vecini care rîde gros şi dă mîna cu toţi, puhoi de lume vine în jur să-l salute, trupa de pe scena spre care ne îndreptăm a sporit decibelii şi spune ceva mobilizator, echipa politică se pune în spatele liderului şi înaintează şi ea în ritmul în care liderul dă autografe pe nişte cărţi poştale de campanie, din toate părţile se aud scandări, din toate părţile mîini întinse etc.

Deodată, din dreapta, o mînă bărbătească într-o mînecă de pardesiu se întinde spre mine, bătînd aerul. La capătul braţului există şi un chip, pe care-l întrevăd preţ de două clipe, printre alte braţe ce întind cartoline la semnat. Chipul are şi o voce – care mă strigă pe nume, aşa, mai stins, ca şi cum s-ar feri, ca şi cum ar dori să-mi transmită, în această hărmălaie, un teribil secret. Facem contactul vizual – un chip banal, ca al oricăruia dintre noi, doar că parcă se fereşte, mă priveşte dintr-o dungă, cu capul aplecat de bărbie. Mîna lui se înfige în mîna mea şi depune acolo un plic. *E pentru...?* – zic eu, şi fac semn către vedeta adunării, care se depărtează încet spre scenă. *Nu, nu* – spune chipul –, *e pentru dvs.*

Au trecut cîteva zile pînă cînd am regăsit plicul în buzunarul de la haină şi, într-un moment de răgaz, am dat să-l citesc. Iată ce spunea: *Stimate dle C. / Nu pot să mă abţin de a vă împărtăşi părerea mea în privinţa candidatului PNL la Parlament* (şi urmează un nume). */ Ei bine, acesta va fi printre primii care va dezerta din partid pentru a trece la adversari. Face parte din acel grup de care a amintit Octav Cozmâncă la Suceava. / Este interesant să aflaţi şi cine a fost cel care l-a susţinut pentru aceasta. Este o atitudine sanitară. / Cu consideraţie, un timişorean.*

Ta-na-nam! Adrenalină şi suspans, prima pagină e mai scurtă şi în spatele ei se mai vede una! Pe ea e scris un P.S., îl redau întocmai: *Urmărind periplul electoral al Alianţei nu poţi să nu observi faptul că în toate celelalte locaţii mitingul a avut loc în piaţa centrală a oraşelor (vezi Braşov etc.), iar în Timişoara a fost organizat într-un parc dosnic şi mai ales fără o informare corespunzătoare. Oare de ce?*

Şi urmează semnătura, la fel de clară, tot plasată spre marginea dreaptă a foii: *Acelaşi*.

Bun, şi vă vine totuşi să credeţi că acest om, de un curaj nebun după cum v-aţi dat singuri seama, este convins că are şi el o parte de merit din victoria lui Băsescu de duminică? (Nu pierdeţi, săptămîna viitoare, alte documente *zguduitoare*.)

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Teorema lui Băsescu

Pînza îngheţată a nopţii de 12 spre 13 a fost sfîşiată simbolic în două puncte. Prima dată pe la 10 seara, cînd Traian Băsescu i-a surprins pe cei care aveau diverse idei prefabricate despre el. A declarat simplu şi ferm că aşteaptă rezultatul final al numărării voturilor şi că le garantează tuturor încrederea totală pe care o are în instituţiile statului. Vorbea chiar de acele instituţii care vor trebui să dea socoteală pentru incompetenţa cu care au organizat, supravegheat şi ratificat primul tur al alegerilor 2004. Vorbea de instituţiile care, în turul doi, au inventat secţii speciale de vot, apoi le-au desfiinţat, după o logică la fel de gelatinoasă ca vorbele faimosului Gherguţ. Adjunctul acestuia, un anume Cameniţă, se mîndrea că a dimensionat secţiile de vot pentru cîte 2.000 de alegători. Magnific, nu? Dar cînd a fost întrebat dacă ştia că traficul Gării de Nord este de 14.000 de oameni pe zi, a devenit sticlos şi le-a arătat reporterilor arogantul său posterior. Cîtorva sute de cetăţeni li s-a suspendat dreptul de vot. Autorităţi de calibru similar au ameninţat ziarişti şi observatori, au plimbat oameni cu autobuzele fraudei şi multe altele. Dar cum altfel ar putea arăta funcţionarii unui stat unde instituţiile nu acţionează decît la semnul sultanului? Traian Băsescu ştia bine toate astea, dar a avut puterea şi inteligenţa să acţioneze ca unul care cunoaşte valoarea momentului. Chiar dacă era prea tîrziu ca să mai culeagă simpatii electorale, în faţa alegătorilor s-a prezentat un om de stat care ştie cum şi cînd să modereze entuziasmele mulţimii. Ştiind că nimeni nu crede în răsturnările bruşte de personalitate, Băsescu a dovedit în aceeaşi seară că nu s-a schimbat cu totul. Somat să interpreteze acel neverosimil 50% din *exit-poll*-uri, a răspuns sec: *„Am cîştigat alegerile“*. Erau şi puţină frondă, şi puţină superstiţie, dorinţa histrionică de a surprinde şi, cu siguranţă, cîteva informaţii-cheie.

Cel de-al doilea moment radical al nopţii electorale s-a produs pe la 5 dimineaţa. Zgîndărit telefonic a *n*-a oară de Dan Diaconescu, Viorel Hrebenciuc (marele maestru al combinaţiilor PSD) a recunoscut că numărătoarea paralelă îi acordă lui Băsescu un avans de două procente. Lăsase în urmă o noapte de cifre parţiale, de surprize judeţene, de calcule şi prezumţii sociologice şi de multe discuţii. I se citea nemulţumirea în glas, se simţea că fumase un snop de havane, dar şi că înţelegea ce se petrecuse. Probabil mai credea într-o minune, dar ce şanse mai există după numărarea a peste 9 milioane de voturi? Şi pe fondul vocii lui Adrian Videanu, care clama triumfal, de la sediul Alianţei, seturi de cifre din ce în ce mai îngrijorătoare? Şi cînd nu mai existau nici miraculoasele voturi nule? Probabil că Hrebenciuc desena deja planurile luptei de rezistenţă ce se va purta în tranşeele catifelate ale Parlamentului.

Între aceste două momente se-ntinde un vast şi paradoxal teritoriu. În turul doi al prezidenţialelor, candidatul D.A. nu a avut o campanie redutabilă. În majoritatea lor, presa scrisă şi televiziunile au rămas credincioase, pînă în ultima clipă, stăpînilor de la palatele Victoria şi Cotroceni, trăgînd din toate poziţiile în direcţia conglomeratului liberalo-democrat. De multe ori, sub centură. Oamenii, logistica şi bugetele instituţiilor publice erau la discreţia adversarilor. Se poate spune, exagerînd niţel, că Băsescu a acţionat mai mult singur. Acesta e şi motivul uriaşului salt pe care l-a făcut în percepţia publică. N-a fost stingherit de inutili consultanţi, veniţi din toate colţurile lumii, şi s-a putut concentra. L-a ajutat un anume talent actoricesc (vezi episodul cu cei „doi comunişti“), nu i-a stricat nici capacitatea de a fi natural printre oameni, dar esenţial a fost mesajul. Că România trebuie să se primenească şi că el este capabil să o ajute. Chiar dacă imposibila minune sperată de Hrebenciuc se va fi produs între timp (scriu acestea luni dimineaţa), Băsescu a devenit cel mai redutabil matematician politic al momentului. În această calitate a enunţat deja o teoremă: Unu cu unu fac doi. Urmează demonstraţia.

HUMANITAS H
bunul gust al libertăţii

De sărbători, autorii tăi de suflet te aşteaptă în Librăriile Humanitas pentru sesiuni de autografe:

BUCUREŞTI
Librăria Humanitas *Kretzulescu*
Calea Victoriei nr. 45

luni, 20 decembrie, ora 17:00, HORIA-R OMAN PATAPIEVICI
marţi, 21 decembrie, ora 16:00, ANDREI PLEŞU
miercuri, 22 decembrie, ora 16:00, GABRIEL LIICEANU
joi, 23 decembrie, ora 16:00, MIRCEA CĂRTĂRESCU

TIMIŞOARA
Librăria Humanitas *Joc Secund*
Str. Lucian Blaga nr. 2

luni, 20 decembrie, ora 17:00, ROBERT ŞERBAN
marţi, 21 decembrie, ora 17:00, NICOLAE STRÂMBEANU
miercuri, 22 decembrie, ora 17:00, MĂLIN BOT

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro
http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: *Mihai COMAN (profesor univ., Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării, Universitatea Bucureşti) ● Radu-Ioan GAFTA (jurnalist) ● Cristi GODINAC (preşedintele Federaţiei Sindicatelor Jurnaliştilor şi Tipografilor) ● Alexandru LĂZESCU (publicist) ● Manuela PREOTEASA (jurnalistă) ●* ***Coordonatorul temei:*** *Cezar PAUL-BĂDESCU*

Interese

Ce se întîmplă la întîlnirea dintre interesele patronilor de presă şi dorinţa jurnalistului de rînd de a-şi face meseria cum trebuie (atunci cînd există această dorinţă)? Multe exemple din ultima vreme ne arată că ies scîntei.

Interesele patronilor sînt în principal economice: să facă bani, cît mai mulţi bani. Asta nu ar fi ceva blamabil în sine şi peste tot în lume patronii sînt interesaţi de aşa ceva. Numai că în România, într-o atmosferă de corupţie aproape generalizată şi în care legea se aplică cu adevărat doar pe sponci, interesele financiare devin impure foarte repede. În primul rînd, se găsesc tot felul de căi prin care legea să fie ocolită (trăim într-un sistem în care aceste căi sînt la-ndemîna tuturor), în al doilea rînd, intră în joc şi are un cuvînt greu de spus politicul. Cum să nu aibă o asemenea greutate, cînd guvernanţii pot apăsa fără nici o problemă butoanele de comandă, prin invocarea datoriilor instituţiilor de presă la stat – datorii care pot fi, la o adică, şterse – sau prin publicitatea guvernamentală? Apoi, patronii din orice domeniu şi-au dat seama că cel mai bine faci afaceri cu statul; cum statul nu dă de la el, profiturile pot fi foarte mari – desigur, în schimbul unor comisioane sau servicii de partid. Au intrat în acest joc chiar şi companii străine (şi exemplele instituţiilor de presă cu acţionariat străin care au făcut pactul cu guvernanţii nu sînt deloc puţine). Unde mai pui că patronul poate să-şi folosească instituţia de presă după bunul său plac, pentru cîştigarea influenţei, apelînd la şantaj, sau pentru a face propagandă formaţiunilor politice pe care le agreează. Campania electorală ne-a oferit nenumărate exemple în acest sens.

În faţa intereselor impure ale patronilor, jurnalistul de rînd este aproape total dezarmat. Nu spun că jurnalistul ar fi întotdeauna „un pur", numai că, atunci cînd încearcă să fie, riscă să o păţească rău. E adevărat, în ultima vreme s-au făcut paşi în direcţia unor coagulări sindicale de breaslă şi a stabilirii unui cadru în care acest raport dintre patronul de presă şi angajatul său să fie reglementat cît de cît (Contractul Colectiv de Muncă). Numai că toate aceste demersuri sînt la început şi nu prea au forţa de a se impune. Angajat de cele mai multe ori la negru, jurnalistul român se află în continuare la discreţia patronului său. Şi, oricum, dacă nu se adaptează cerinţelor, „există oricînd trei la uşă care aşteaptă să-i ia locul".

La prima vedere, tema numărului de faţă îi interesează numai pe jurnalişti. Numai că această problematică are implicaţii mult mai adînci şi pune în discuţie independenţa presei în general. Că sîntem jurnalişti sau doar consumatori de mass-media, ne e indiferent dacă avem o presă parţial liberă – aşa cum o catalogheză unele organisme internaţionale?

*Oare toate acestea vor deveni istorie acum, cu noua configuraţie politică? (**C. P.-B.**)*

Notă. *Am citat pe larg, în cadrul acestui număr, din studiul „Media Ownership and Its Impact on Media Independence and Pluralism" („Structurile de proprietate şi influenţa lor asupra independenţei şi pluralismului în mass-media"), realizat în cadrul activităţilor susţinute de South Eastern European Network for the Professionalization of the Media (SEENPM) – www.seenpm.org. Studiul a fost sprijinit financiar de Open Society Institute, Programul FRESTA al Ministerului de Externe al Regatului Danemarcei şi de The Guardian Foundation. Capitolul despre România a fost realizat de Manuela Preoteasa.*

Manuela PREOTEASA

Mass-media şi fratele mai mare

Presa are o problemă. Concentrarea proprietăţii, a intereselor economice din spatele trusturilor de media îi îngrijorează pe analiştii mass-media din toată lumea. Dar nu o să le găsim nicăieri în stare pură, ci strîns combinate cu politicul – acesta din umbră, puţin vizibil, dar nu de neobservat.

Tot mai mult, mass-media de la noi seamănă cu platoul *Big Brother:* publicul este captivat de televiziuni atunci cînd acestea îşi dezbracă în direct vedetele sexy sau îşi cultivă în *prime-time* formatorii de opinie, fără să intuiască scenariul din spatele acestei transparenţe mimate. De cele mai multe ori, vedetele de pe sticlă se mişcă dezinvolt doar în pătrăţica lor, orice pas greşit, în afara scenariului, are drept consecinţă eliminarea din casă.

Prins la mijloc, jurnalistul se vede adesea nevoit să intuiască restricţiile. Nici presupunerile şi nici indicaţiile şefilor editoriali nu-i oferă toată lista intereselor de culise. De multe ori, chiar identitatea patronului îi este necunoscută, cu toate că bănuieşte jocurile.

Mi-aduc aminte că, în urmă cu trei ani, circulau o serie de zvonuri despre o schimbare de acţionariat la Mediafax, agenţia care livrează ştiri către 90% din presă. În interior, se auzise cîte ceva despre o presupusă companie din Braşov; pistă falsă: BV din acte sugera nu Braşov, ci Olanda (BV este echivalentul SRL în olandeză). Compania olandeză duce însă către o alta, Treadolo Investments NV, din Antilele Olandeze. Iar acolo, ca în orice paradis fiscal, nu se mai poate afla mare lucru; legea prevede că doar în cazuri extreme (terorism, droguri), date de acest tip pot fi dezvăluite (evaziunea fiscală nu e un motiv suficient). Nici acţionarii minoritari nu ştiu cine este adevăratul proprietar al celui mai important furnizor de ştiri.

Iar acesta nu este un caz izolat, tendinţa ascunderii identităţii s-a accentuat pe fondul unor restricţii legislative. Dacă, în 2000, o serie de politicieni îşi anexau pe faţă o gazetă, o staţie radio sau chiar o mică televiziune, scandalurile şi pa-

chetul de măsuri anticorupţie (Legea 161/2003) i-au făcut ulterior mai prudenţi. Cei care îşi conduceau *business*-urile de media le-au cedat apropiaţilor, iar unii au dispărut din acte. Treptat, proprietatea tot mai multor jucători mari de pe piaţă a devenit obscură.

Astăzi, aproape fiecare mare canal radio sau TV, fondat în paradisuri fiscale, are printre investitori unul strategic: unii caută aceste zone pentru taxele mici (CME-grup Lauder din Insulele Bermude, acţionarul majoritar al Pro TV), alţii mai degrabă pentru anonimat (Crescent Commercial and Maritime din Cipru la Antena 1, Bluelink Comunicazione Elveţia la Realitatea TV, European Radio Limited din Marea Britanie la Kiss FM, Radoway Limited Cipru la Alpha TV, şi lista ar putea continua).

Ascunderea identităţii ridică problema legalităţii. Concentrarea mediatică este strict interzisă de lege încă din 2002 (Legea audiovizualului nr. 504/2002). Cu toate acestea, este imposibil de verificat, de către CNA sau de către oricine altcineva interesat, dacă limitele de concentrare stabilite de lege sînt respectate.

Prima iniţiativă de a configura tabloul proprietăţii media (raportul SEENPM „Media Ownership and Its Impact on Media Independence and Pluralism", publicat în 2004 în 18 ţări şi coordonat în România de Centrul pentru Jurnalism Independent) a pus presiune pe CNA, care a cerut, la scurt timp, televiziunilor şi radiourilor să transmită datele de proprietate. Dar, chiar şi după aceste demersuri, tabloul rămîne cu piese lipsă. Companiile au găsit subterfugii să se ascundă, semn că lipsa de transparenţă este creată intenţionat. Angajaţii ajung şi ei să nu-şi mai cunoască patronul.

În schimbul informaţiilor reale, apar împuterniciţi gen misteriosul domn Ghee (cel care a preluat radio Contact şi l-a transformat în Kiss FM), despre care nici CNA nu ştie sau nu vrea să spună mai mult. Pe lîngă riscul concentrării în spatele identităţii secrete, nu este exclusă implicarea politică directă.

În Croaţia, un fond de investiţii din Insulele Virgine a preluat, la un moment dat, unul dintre cele mai populare ziare, *Vecernji List*. La cîţiva ani, după rotirea guvernării, s-a dovedit că în spatele fondului de investiţii erau lideri din partidul liderului naţionalist Franjo Tudjman. Nu este exclus ca şi în România să descoperim, în timp, astfel de manevre.

Reglementarea conflictului de interese, la mijlocul anului trecut, a strîns doar formal cercul implicării politicului în presă, fără să slăbească instrumentele de presiune asupra libertăţii mass-media. Politicienii cu gazete, staţii de radio sau TV au dispărut din actele companiilor de media, fără ca legăturile să fie tăiate complet. Un exemplu: după apariţia Legii anticorupţie, ministrul Ioan Mircea Paşcu a fost nevoit să se retragă din Consiliul de Administraţie al Radio XXI. Acest radio şi-a păstrat însă conexiunile în politic; este deţinut majoritar de Fundaţia Secolului XXI, al cărei preşedinte este Victor Ponta.

Mai puţin mîncătoare de resurse decît audiovizualul, presa scrisă nu este ferită de presiuni politice sau comerciale. Publicitatea de la companii de stat şi de la regii a distorsionat piaţa, iar ziarele cu coloană vertebrală s-au văzut în situaţia de a se lupta inegal cu altele cu tiraj mai mic, dar finanţate din greu pentru tonul obedient. Publicitatea mascată face parte din ofertă. Două publicaţii de referinţă afişează vizibil două tipuri de tarife: există articole publicitare, marcate cu „P", dar şi articole fără „P", de două ori mai scumpe. Şi uite aşa, într-un mediu care nu-l răsfaţă, jurnalistul se strecoară cum poate. Ţigară de la ţigară, îşi roade unghiile în tăcere, face şi desface fraza în patru, cît să nu ricoşeze, pe cît posibil, nici în patron şi în prietenii lui, dar nici prea mult în propria-i conştiinţă. La publicaţiile de nişă pare mai simplu, acestea nu îşi vor chinui publicul cu anchete şi dezvăluiri; conceptul şi formatul sînt altele, cu abordări pozitive la desert. Independenţa e mimată cu succes, încasările cresc, patronul e satisfăcut, salariul merge.

Una peste alta, reţeta de succes pentru un trai liniştit – atît pentru editori, cît şi pentru ziarişti – ar fi un savant ghiveci de scandaluri cu adresă, strecurate printre crime, violuri, nunţi, botezuri şi circotecă în *prime-time*.

Mediafax este cunoscută ca făcînd parte din grupul Mediapro; în 2002, structura de proprietate iniţială s-a schimbat discret. Fostul acţionar principal a fost înlocuit de Mediapro BV, înregistrat la Amsterdam (cu 73,9%). În realitate, în spatele Mediapro BV se află nimeni alta decît compania caraibiană Treadolo Investments NV, cu sediul în Curaçao, Antilele Olandeze. Ambele sînt conduse de ING Trust, o ramură a grupului olandez ING, specializat în tranzacţii bancare. Toate urmele adevăraţilor proprietari au fost ţinute secrete, iar ING, invocînd un acord de confidenţialitate încheiat cu clientul său, a refuzat să facă vreun comentariu.

Lipsa de transparenţă în privinţa proprietarului Agenţiei de ştiri Mediafax poate pune sub semnul întrebării credibilitatea a mii de ştiri transmise zilnic în toată ţara, de cele mai multe medii de informare româneşti.

(din studiul „Media Ownership and Its Impact on Media Independence and Pluralism")

În pofida pluralismului afişat, analiştii mediilor de informare independente nu dorm liniştiţi.

Mihai Coman, profesor de jurnalism, declara: „Ziariştii din întreaga regiune au pierdut controlul asupra profesiei, care a ajuns să fie dominată de proprietarii mass-media". Freedom House a calificat presa din România ca fiind parţial liberă.

După o săptămînă de monitorizare a ştirilor TV, cînd nu a reuşit să identifice nici o ştire critică la adresa Guvernului, deşi 78% din ştiri se refereau la activitatea Guvernului, Agenţia de Monitorizare a Presei (AMP) s-a arătat îngrijorată: „Cu cît se apropie anul electoral, presiunile asupra presei sînt în creştere; cel mai răspîndit fenomen negativ (...) îl reprezintă distorsionarea politică a informaţiilor transmise de posturile TV; la nivel local, are loc un fenomen de «berlusconizare» a presei".

Dr. Mark Percival, directorul unei organizaţii – grup de reflecţie, a declarat: „În pofida progresului aparent al ţării spre integrare europeană, în ultimii doi-trei ani, poziţia mediilor de informare independente s-a deteriorat, mai ales la nivel local".

(din studiul „Media Ownership and Its Impact on Media Independence and Pluralism")

Alexandru LĂZESCU

Mass-media sub vremuri

Mass-media din România se goleşte treptat nu numai de valori profesionale, ci, din nefericire, şi de caractere. Realitatea e că, pentru cineva care nu este dispus să facă compromisuri, dar vrea în acelaşi timp şi un salariu bun, gama opţiunilor s-a restrîns dramatic. Mulţi au abandonat deja lupta îndreptîndu-se către afaceri sau politică. Iar cei care au rămas la fel ca şi nou-veniţii au învăţat să se plieze la constrîngerile unui spaţiu în care tranzacţiile de influenţă aduc beneficii considerabile. O formulă sigură de a trimite la coş principii care ar fi putut pune cît de cît ordine într-un peisaj nu doar agitat, ci şi ros de compromisuri vinovate.

Încercînd să descriem patronatul din media, ajungem într-o zonă extrem de nebuloasă, care a suferit transformări radicale în ultimii ani. Un teritoriu în care interesele financiare se amestecă uneori, de o manieră greu de descifrat, cu ranchiunile personale şi în care, în general, apetenţa pentru principiile deontologice poate fi descrisă, în cel mai bun caz, drept una modestă. Marile televiziuni naţionale, şi cea publică şi cele private, sînt pilotate exclusiv de la panouri de comandă cu butoane politice şi financiare, care au devenit destul de vizibile. Deloc surprinzător. Foloasele pe care le aduce presa ca afacere sînt, cel puţin deocamdată, puţine, în raport cu beneficiile exterioare pe care le poate oferi: protecţie, influenţă, acces la resursele publice şi sume generoase, dacă aplici principiul „şantajul şi etajul“. La tehnicile tradiţionale s-a adăugat mai nou „asmuţirea“ directă a instituţiilor statului asupra victimelor, pentru a amplifica presiunea şi deci pentru a mări miza financiară sau politică, după caz. De partea cealaltă, nu există un exces de sfinţi nici printre ziarişti. Contra unor sume de bani, destui intră în colaborare cu tot felul de oameni de afaceri care îşi cumpără astfel liniştea şi accesul la unele informaţii de interes din interiorul redacţiilor. În plus, direcţionarea unor fluxuri de bani din publicitate, prin intermediul circuitelor editoriale, nu face decît să consolideze o formulă incestuoasă de coabitare, tot mai greu de demontat.

Am trasat astfel jaloanele principale ale unui peisaj deloc apetisant. Efectul pervers este degradarea continuă a climatului din redacţii, pînă la punctul în care acceptarea situaţiei nici măcar nu mai provoacă multe crize de conştiinţă. Agitaţia publică din ultimele zile ale campaniei electorale, în jurul comportamentului principalelor canale din media românească, e o încercare aproape disperată de a salva un minim teritoriu de normalitate în presa scrisă şi audiovizuală autohtonă. Cu ce succes? Felul în care va arăta geografia politică postelectorală va avea un rol decisiv din acest punct de vedere.

Care sînt şansele să se schimbe ceva în perioada următoare? Rigorile integrării europene favorizează indiscutabil unele tendinţe pozitive, deşi, aşa cum se spune, e foarte posibil să fie mai rău înainte de a fi mai bine, iar durata parcursului către un anume gen de normalitate e foarte greu de estimat. În plus, e de aşteptat să asistăm la o anume relaxare a presiunilor după alegeri. Pe de altă parte, am fi însă naivi dacă am crede că utilizarea presei ca mijloc, adesea grosolan, de reglare a disputelor între diferitele grupuri de afaceri atît la nivel naţional – vezi, de exemplu, conflictul dintre Dan Voiculescu şi Liviu Luca, de la Petrom Service care au implicat direct Antena 1 şi *Jurnalul naţional,* pe de o parte, şi Realitatea TV, pe de alta – cît şi la nivel local, va înceta în viitorul previzibil. Tentaţia e prea mare, iar capacitatea reală a redacţiilor de a se putea opune transformării lor în simple arme de luptă la dispoziţia patronilor e aproape inexistentă. Însănătoşirea peisajului mass-media autohton e un proces de durată, care va depinde, între altele, şi de maniera în care publicul românesc, consumatorul obişnuit de presă, va şti să se apere de intoxicări şi să taxeze conduite publicistice, care abdică chiar şi de la cele mai elementare reguli în materie.

În Raportul Comisiei Europene din 2002, vizînd progresele României în vederea integrării în UE, se vorbeşte despre datoriile PRO TV. „PRO TV are datorii mari către statul român şi a cerut autorităţilor române o reeşalonare a acestora, ceea ce face ca funcţionarea canalului să depindă de bunăvoinţa autorităţilor române.“ În urma unui acord cu autorităţile române de impozitare, s-a redus şi reeşalonat o parte din plăţi, în schimbul achitării impozitelor curente şi potrivit unui program de plată în rate a datoriilor. Potrivit Ministerului Finanţelor, datoriile reeşalonate erau estimate la 6,2 milioane dolari, la 31 decembrie 2003. În rapoartele financiare ale CME, aceste datorii reprezintă o problemă de extremă importanţă: „Dacă autorităţile fiscale române cer plata imediată a tuturor sumelor datorate, operatorul român va întîmpina dificultăţi în desfăşurarea activităţii“. Tîrziu în 2004, aceste datorii au fost stinse.

(din studiul „Media Ownership and Its Impact on Media Independence and Pluralism“)

Radu-Ioan GAFTA

Se naşte o televiziune

Un cîntec al formaţiei Omul cu Şobolani spune deschis ceea ce gîndim cu toţii: „Nu mă mai pot uita la televizor“, „Lasă că-mi fac eu televiziunea mea“. Unora ne plac filmele, altora, meciurile de fotbal, am vrea să dispară emisiunile pe care nu le putem suferi şi simţim că avem drepturi faţă de cele pe care le urmărim cu consecvenţă.

Patronii sînt şi ei, ca şi noi, simpli telespectatori, la început. Doar că ei fac parte din topul 100 al revistei *Capital,* aşa că ei chiar pot să-şi facă televiziunea lor. Nu au ajuns însă în top, cu banii cîştigaţi în televiziune, şi asta explică în mare parte de ce sînt atît de multe televiziuni în România şi de ce ele îşi găsesc atît de greu drumul spre succes. Totul începe, de fapt, ca o joacă.

Televiziunea, ca şi fotbalul, pare la prima vedere o activitate la care se pricepe toată lumea. Spectatorul învaţă rapid regulile de bază şi comentează ca şi cum el ar putea lua oricînd locul protagonistului, cu mult mai bune rezultate. Pentru patron, lucrurile sînt mult mai simple. El nu vrea să fie în locul protagonistului. Preferă să îl deţină, dimpreună cu decorul aferent. Aşa că se interesează cît costă.

Tehnica, locaţia şi decorurile au un preţ, ca toate pe lumea asta. Cu „vedetele“ (prezentatori de divertisment, cîntăreţi, umorişti, ştirişti, moderatori), lucrurile sînt ceva mai complicate. Personajele la modă refuză să se îmbarce într-o aventură, aşa că apar în curînd la uşă vedetele – scăpătate dintr-un motiv sau altul. Patronul este uşor de convins că intrigile din vechea televiziune au dus la înlocuirea unui real talent cu „una care se culcă cu X şi cu Y“ şi că la noua televiziune, vedeta scăpătată, va aduce toată audienţa pe care o va avea cîndva, desigur, cu condiţia unui salariu cu multe zerouri şi a unei echipe pe care să şi-o alcătuiască personal, în general tot din marginalizaţi de la posturi mai cunoscute. Apropierea primei zile de emisie accelerează mişcarea browniană din piaţă. Reporterii, producătorii, tehnicienii vizitează noua locaţie, lăsîndu-se văzuţi de colegii lor care îi raportează la şefi. Unii obţin măriri de salariu. Alţii sînt daţi afară.

Se alcătuieşte grila. Vedetele au un cuvînt greu de spus şi îl folosesc pentru a-şi avansa interesele personale. Prezentatorii de ştiri, de pildă, care vor să arate vechilor patroni ce greşeală au făcut cînd i-au lăsat să plece, solicită ca principalul *Jurnal* să se confrunte, la ora 7 seara, cu PRO TV, Antena 1 şi TVR. Desigur, audienţa e aproape nulă. La asta contribuie şi lipsa unui marketing consecvent. Se face ceva publicitate la lansare, vedetele îşi activează relaţiile de la ziare şi reviste şi cam atît.

După şase luni de funcţionare, patronul începe să se enerveze. Audienţa nu creşte, firmele de publicitate nu se înghesuie, ziarele fac mişto. După ce a aruncat bani pe tot ce vrei şi ce nu vrei, patronul aprobă acum, personal, după îndelungi tîrguieli, inclusiv necesarul de agrafe şi coli de hîrtie. Televiziunea A nu mai plăteşte salariile la timp şi renunţă la echipa de corespondenţi din teritoriu. Televiziunea B concediază vedeta.

Urmează o perioadă în care se încearcă reinventarea roţii. Se schimbă grilă după grilă fără nici o cercetare de piaţă prealabilă, vedetele sînt înlocuite treptat cu figuri noi, care costă mai puţin, se angajează o echipă de PR. Patronul se teme să crediteze idei, pe care nu le-a mai văzut în altă parte, şi aprobă doar copierea unor formule de succes de la televiziunile consacrate.

Cam după un an şi jumătate de la lansare, noua televiziune tot nu face *rating.* Cu trecerea timpului a dobîndit însă o oarecare notorietate, aşa că încep să apară presiunile politice. Patronul s-a cam plictisit şi dă rar pe la post. La televiziunea A vedetele au plecat şi s-au apucat de politică sau de făcut copii. La televiziunea B, unde investiţia a fost din start mai mare, se deschid încă două noi posturi de nişă şi se produce o emisiune de manele. Ţinta de concurenţă devine mai realistă: Prima şi Realitatea TV, în loc de PRO TV şi Antena 1.

Mai trece un timp pînă cînd patronul se plictiseşte suficient de mult ca să îşi dea seama că licenţa de emisie şi dotările sînt cele mai rentabile investiţii. La televiziunea A singura emisiune de succes a fost externalizată. Angajaţii nu mai sînt plătiţi cu carte de muncă, fiind transformaţi, la rîndul lor, în mici patroni. Profesioniştii consacraţi pleacă, rînd pe rînd, şi sînt înlocuiţi cu tineri entuziaşti, dispuşi să înveţe meserie de la zero, pe orice salariu sau fără salariu. Calitatea emisiunilor are de suferit, dar apar şi ideile noi. Dacă susţinerea economică rămîne cît de cît constantă, televiziunea intră în adolescenţă. Dacă nu, intră în moarte clinică, aşa cum s-a întîmplat cu Tele 7 abc.

Am ajuns aproape de final, aşa că trebuie să introducem *roll*-ul cu distribuţia.

Televiziunea A: B1 TV

Televiziunea B: Naţional TV

Vedetele: Mona Nicolici, Mihaela Rădulescu, Radu Coşarcă, Horia Brenciu

Patronii: actori amatori, unii cu potenţial.

De fapt, singurul patron profesionist de televiziune a fost şi rămîne Adrian Sîrbu. El şi-a cîştigat locul de pe piaţă pentru că a ghicit mereu, primul, ce vrea publicul majoritar. La nouă ani de la lansare, chiar dacă promovează prostul-gust şi a scăpat de executare pentru neplata datoriilor, sau poate tocmai de aceea, PRO TV rămîne afacerea cu cel mai mare succes. Antena 1 vine pe locul doi pentru că nu a reuşit niciodată să fie originală, dar a copiat mereu foarte bine ideile PRO TV-ului, depăşind uneori modelul. Prima a încercat acelaşi lucru, dar s-a reorientat rapid, sprijinită şi cu bani de la buget de ministrul Miron Mitrea, către producţiile de divertisment. Realitatea TV s-a maturizat după ce, în epoca Prigoană, notorietatea îi venea doar din obligaţia angajaţilor de a veni la serviciu cu sacou şi cravată, indiferent dacă apăreau sau nu pe post. Despre televiziunea publică, poate altădată.

Un studiu de caz: Prima TV

Cristian Burci a înfiinţat Prima TV în 1997, iar în martie 2000, SBS a cumpărat 86% din acţiuni. Ulterior, postul s-a confruntat cu grave probleme financiare, astfel încît, în iulie 2001, SBS a hotărît să se retragă din afacere. În acelaşi timp, „un mare investitor“ a hotărît să preia majoritatea acţiunilor Prima TV. Acest investitor era Romanian Investment Development (RID). Săptămînalul economic şi financiar *Capital,* din 20 iunie 2002, a publicat o amplă investigaţie pe acest subiect, arătînd că, prin mai multe inginerii financiare, şeful Prima TV a fost finanţat de la bugetul de stat cu aproape cinci milioane de euro. RID a primit 5 milioane de euro de la mai multe societăţi de stat, aflate în proprietatea Ministerului Transporturilor. Coincidenţă: la scurt timp, RID şi-a adjudecat 48,87% din acţiunile Prima TV pentru aceeaşi sumă, scria săptămînalul *Capital*. (P. Barbu, „Şeful Prima TV a fost finanţat de Mitrea“, *Capital* nr. 25/20 iunie 2004, p. 1)

Astfel, cum subvenţiile directe sînt interzise prin lege, Prima TV a beneficiat de o altă stratagemă. În aprilie 2001, Guvernul României a aprobat finanţarea unui aşa-numit centru de televiziune, Maritime Training Centre Television (MTC-TV), subordonat Ministerului Transporturilor (MT). Conform documentelor oficiale, Guvernul a calificat acest centru drept „o companie de interes strategic“, avînd misiunea clară de a promova imaginea MT în presa românească. Ministerul Transporturilor a ordonat altor trei companii, aflate în subordinea sa, să se asocieze cu MTC-TV, în perspectiva unor profituri viitoare. Pentru a ajunge la „beneficiile“ visate, fiecare dintre companii trebuia să plătească în avans 1,67 de milioane de euro. Într-un cuvînt, SNCFR, Administraţia Naţională Portuară şi SNCFRM au plătit, în total, 5 milioane de euro. Nici una dintre ele nu avea nevoie de publicitate, fiind monopoluri sau avînd doar funcţii administrative (cazul Administraţiei Portuare).

Cine a fost adevăratul cîştigător al tranzacţiei? Nu MTC-TV, ci Cristian Burci, proprietarul Prima TV, scria *Capital* din 20 iunie 2002, prin intermediul RID. Fiind prima verigă a lanţului, MTC-TV a pasat banii către RID, dar fără a fi identificată vreo bază contractuală, după cum a reieşit din moţiunea pe care opoziţia a înaintat-o în Parlament. Potrivit sursei citate, singurul document referitor la tranzacţie, care a putut fi găsit, a fost acordul de parteneriat dintre MTC-TV şi o altă companie prin care opera Burci la acea vreme, Global Media. „MTC nu are un contract nici cu RID, nici cu altcineva, doar cu Global“, declara ministrul Transporturilor, Miron Mitrea, potrivit săptămînalului citat, *Capital*, din 20 iunie 2002.

În pofida relatărilor media şi chiar a moţiunii iniţiate în Parlament, nici Guvernul şi nici vreo altă autoritate din România nu au depus vreun efort real de a se investiga acest caz.

(din studiul „Media Ownership and Its Impact on Media Independence and Pluralism“)

Mihai COMAN

Discursul triumfător al celor învinşi

Atunci cînd am trimis spre publicare revistei *Journalism Studies* analiza mea asupra relaţiei dintre vîrfurile (patronat şi manageri) şi bazele (reporteri, redactori) sistemului profesional din mass-media din România, titlul propus de mine a fost „Media Bourgeoisie in Post-Communist România". Unul din referenţii de specialitate ai revistei a scris în evaluarea sa: *„Aş fi preferat ca titlul să includă o referinţă la jurnalismul românesc şi mai ales să reflecte faptul că argumentul este mai puţin despre emergenţa noii burghezii media, cît despre apariţia proletariatului media sau a unui grup profesional plătit prost, cu condiţii de muncă precare, cu o securitate slabă a job-ului ş.a.m.d."*. Această remarcă îmi atrăgea atenţia că am văzut doar vîrful aisbergului, nu şi partea sa ascunsă, dar infinit mai importantă pentru echilibrul sistemului.

În anii de după căderea comunismului, „miracolul" statutului de jurnalist (hrănit constant de „mitologiile" vîndute publicului de reprezentanţii împliniţi ai breslei) a oferit redacţiilor un flux permanent de tineri dornici să devină gazetari. Iar acestea au profitat de această ofertă de forţă de muncă numeroasă şi ieftină, promovînd o imagine „idilică" asupra unor locuri de muncă prietenoase, pline de promisiuni de ascensiune (profesională, materială, politică), conduse de un spirit de echipă egalitarist. Ceea ce nu au ştiut tinerii entuziaşti este faptul că uşile care se deschid (prea) uşor la intrare, se deschid (mult mai) uşor la ieşire. Ştiind că oricînd există alţi novici, gata să accepte orice servituţi, numai ca să fie integraţi în breaslă şi să se autointituleze „ziarişti", liderii din presă au „epurat" redacţiile de orice jurnalist incomod – lucru cu atît mai simplu, cu cît ei au reuşit să blocheze proiectele de lege a presei sau de contract colectiv, să controleze asociaţiile profesionale şi să menţină o atmosferă de nesiguranţă care a inhibat organizarea de sindicate jurnalistice puternice. De aceea, în mod sistematic au fost refuzate nu numai propunerile de standarde şi proceduri, dar şi dezbaterile pe tema criteriilor de selectare şi de promovare a jurnaliştilor. Angajarea şi criteriile de angajare rămîn dreptul absolut al conducerii redacţiei.

Integrarea în profesie s-a făcut prin decizii directe ale diverşilor şefi sau prin simulacre de concursuri (cu criterii atît de vagi, încît anulau orice idee de standarde). Caracterul discreţionar al unor asemenea proceduri este justificat prin două mari tipuri de argumente ideologice: *talentul* şi *experienţa*. Primul element, aparent garantul unei democraţii a valorilor şi al accesului liber al celor dotaţi, funcţionează de fapt ca instrument de selecţie arbitrar. Jurnaliştii susţin că talentul nu poate fi detectat decît de cei care se află (deja) în interiorul breslei, nu poate fi cuantificat prin criterii generale şi exclude orice element de formare academică. Deci, patronii sau şefii din redacţii decid, după criterii misterioase, cine are şi cine nu are talent. Al doilea reprezintă o garanţie nu atît a unor competenţe, cît a cunoaşterii regulilor de comportament din redacţii, a acceptării lor şi, implicit, a obedienţei.

Ieşirile din aceste echipe s-au făcut prin mecanisme de tip „imigraţionist" – cei nemulţumiţi sau cei care doreau „altceva" au putut fi absorbiţi de noile redacţii care se formau. În acest fel, pe o piaţă mass-media în expansiune, precaritatea condiţiei jurnaliştilor a putut fi mascată de oportunităţile de angajare oferite de noile instituţii. De cîţiva ani, două procese au condus la schimbarea acestei configuraţii: a) saturarea sistemului mass-media – în acest moment au fost acoperite aproape toate tipurile de public prin ziare, reviste specializate, posturi de radio şi televiziune, comerciale şi publice, generaliste şi tematice; b) creşterea semnificativă a tinerilor cu diplome în jurnalism, care revendică prioritate şi dreptul de a fi păstraţi sau selectaţi în redacţii. În ambele cazuri este vorba de o saturare a sistemului. De aici un sentiment crescut al insecurităţii locului de muncă şi al lipsei unor perspective mai promiţătoare. În aceste condiţii, jurnaliştii au devenit mult mai sensibili la situaţia lor socială şi profesională.

În ultimii ani, profesia a devenit tot mai scindată între baronii presei şi marea masă a practicanţilor. Euforia şi solidaritatea care au marcat momentele de început ale presei libere au dispărut treptat şi au fost înlocuite de luptele pentru impunerea şi asigurarea controlului asupra resurselor (materiale, de putere şi de prestigiu) oferite de sistemul mass-media. Marea masă a jurnaliştilor a ajuns să depindă material de deciziile grupului conducător, fără a fi protejată de un cadru legislativ coerent, de reglementări profesionale, sau de o tradiţie a respectului competenţei. Iar lucrul cel mai şocant este că cea mai mare parte a celor care ocupă poziţii de decizie (ca patroni, acţionari majoritari sau manageri) nu au un discurs în consens cu poziţiile şi strategiile pe care le impun, ci un discurs de tip comunitar, axat pe ideea apartenenţei la masa jurnalistică şi a împărtăşirii aceloraşi interese şi idealuri. De aici şi paradoxul sistemului jurnalistic românesc: cei din vîrful piramidei, deşi au interese manageriale şi patronale, sînt promotorii unor acţiuni de vizibilizare a lor ca jurnalişti-vedetă (monopolul asupra editorialelor sau a emisiunilor de dezbatere) şi se legitimează printr-un discurs care supralicitează valorile „artistice" ale jurnalismului; marea masă de gazetari aflaţi la baza piramidei nu posedă nici un fel de avantaje materiale, are un capital de prestigiu social tot mai redus, nu este protejată de un cadru legislativ sau organizaţional şi nu se (mai) poate identifica cu discursul triumfător al jurnalismului ca vocaţie, misiune, datorie civică, act justiţiar etc. Un grup a monopolizat puterea, resursele economice, accesul la centrele de decizie şi producţia de discurs legitimant. Celălalt, infinit mai numeros, a pierdut orice formă de control asupra cîmpului profesional. El s-a *proletarizat*, atît în planul condiţiilor economice şi sociale, cît şi în acela al capitalului simbolic. Şi nu poate înţelege şi nici accepta de ce a ajuns în această situaţie şi de ce realitatea vieţii de zi cu zi în redacţii nu corespunde mitologiilor curente referitoare la profesia de jurnalist.

Această configuraţie explică rapiditatea cu care, în cîteva luni, la începutul anului acesta, s-a constituit, dar mai ales a devenit un instrument eficient de promovare a doleanţelor jurnaliştilor „de jos", Federaţia Sindicatelor Jurnaliştilor şi Tipografilor din România. Aceasta a reuşit să impună un Contract Colectiv de Muncă, o adevărată premieră într-o zonă în care ideologia „artistică" permitea, de fapt, o utilizare necontrolată a forţei de muncă şi forme de plată oneroase. Nu vreau să se creadă că rîndurile acestea constituie o exaltare a mişcării sindicale... Ceea ce vreau să spun este faptul că unul din criteriile fundamentale care definesc o profesie şi constituie o garanţie a profesionalizării este şi capacitatea de a controla cîmpul profesional. Lucru pe care jurnaliştii români nu l-au făcut pînă acum, lăsînd acest proces pe mîna celor care aveau interese patronale, manageriale şi, nu o dată, politice.

Agenţia de Monitorizare a Presei (AMP) consideră că o serie de surse media devin tot mai mult, pentru proprietarii lor, un mijloc de a cîştiga influenţă. Oamenii de afaceri implicaţi în politică şi-au fondat propriile grupuri media, dînd directive clare angajaţilor şi explicîndu-le cine sînt „băieţii buni" şi cine sînt „băieţii răi". Acest gen de companii media nu au fost create pentru profit, ci pentru a obţine influenţă, pentru a proteja afacerile şi pentru a-i ataca pe adversarii de afaceri sau politici.

Ca urmare a crescîndelor presiuni de ordin politic, dar şi economic, jurnalismul de investigaţie a fost mai puţin frecvent sau aproape a dispărut de pe ecranele TV.

(din studiul „Media Ownership and Its Impact on Media Independence and Pluralism")

„Aţi lucrat cu mulţi patroni de presă, puteţi să-i comparaţi?

Este uluitor cum toţi caută o recunoaştere publică. De exemplu, Voiculescu. L-am întrebat de ce munceşte atîta la vîrsta lui. Mi-a răspuns că a muncit atît de mult, încît simte nevoia ca toată această activitate a lui să fie recunoscută public. Mi-a spus că o să înţeleg numai cînd voi avea bani. Cînd ai bani, simţi nevoia să faci ceva cu ei. Aceasta este o trăsătură a patronilor de presă de la noi: toţi cred sincer că ei sînt datori acestei ţări şi vor să dea ceva înapoi în felul lor.

Şi fac treaba partidului de guvernămînt...

Asta este situaţia domnului Voiculescu...

Şi Sîrbu a fost acuzat la alegerile locale de propagandă PSD...

Păi este foarte clar! Cine împarte avuţia? Despre asta vorbim! Sînt 10.000 de jurnalişti în televiziunile din toată ţara, cred că doar 20-30 din ei au studii de specialitate. Fără să ştii care este valoarea ta ca profesionist, ajungi să te vinzi. Aşa se generează toată această industrie. În România, activitatea unui politician poate să-ţi schimbe viaţa în mod fundamental. Nu acelaşi lucru se întîmplă într-o ţară civilizată.

Şi independenţa mass-media?

Cum să fie independenţi? În România nu există bani vechi... Banii din România sînt bani făcuţi acum. Este o generaţie care acumulează... ca în Vestul sălbatic. Ruşii ne-au exportat comunismul şi noi l-am primit. Acum ne-au exportat oligarhii financiari şi noi i-am importat. Pînă acum erau oameni care formau un partid, acum sînt partide în jurul unui om care a dobîndit putere financiară. Uitaţi-vă ce se întîmplă acum la noi."

(Sergiu Toader, într-un interviu luat de Cosmin Ţupa, în *Evenimentul zilei* din 7 decembrie 2004)

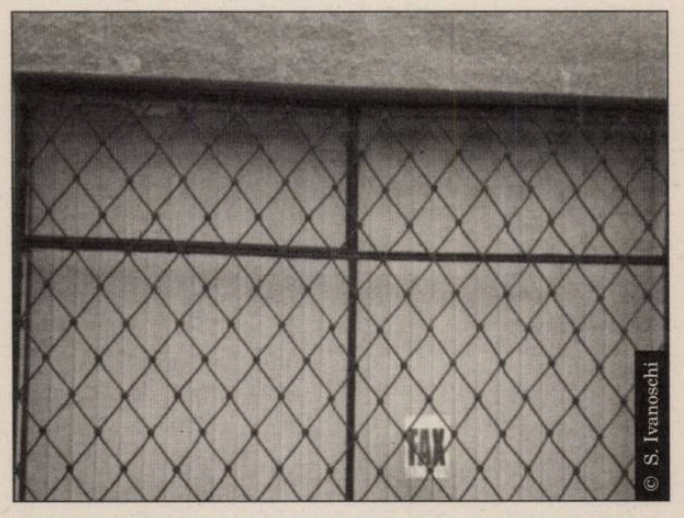

„Presiunea economică a Puterii asupra trusturilor şi asupra patronilor se transmite angajaţilor. Nicăieri în lume nu există libertate deplină a jurnaliştilor. Dar în nici o ţară din Europa proprietarii sau administratorii televiziunilor, radiourilor şi ziarelor nu-şi permit să schingiuiască profesia de ziarist aşa cum s-a întîmplat anul acesta în România!

Campania electorală a ridicat anormalul la cote inimaginabile. Se dictează ştiri, iar sumarele se modifică în cabinete, în afara zonei normale editoriale! Se oferă imunitate contra publicitate de stat. (...)

Majoritatea posturilor TV şi a ziarelor au acceptat compromisul cu Puterea. Nu din raţionamente politice, ci din calcul economic. Marile beneficii le obţin proprietarii şi cei din funcţiile de conducere. (...)

În timp ce profiturile cresc, încrederea publicului scade şi, odată cu ea, profesia agonizează! (...)

Presa are cele mai mari pierderi. O profesie liberală, o meserie dintre primele care au apărut în România după comunism şi care şi-a generat un mediu concurenţial, va ieşi din acest an aproape golită de conţinut şi cu prestigiul făcut ciur."

(Cătălin Tolontan, în *Gazeta Sporturilor* din 30 noiembrie 2004)

În anul 2002, Asociaţia Internaţională de Publicitate a acuzat un segment din presa română că ar şantaja companiile internaţionale, atacîndu-le imaginea. Problema a ajuns în paginile cotidianului *The Financial Times*, care a citat mai mulţi investitori puşi în astfel de situaţii. Un ziarist din presa locală a descris fenomenul în felul următor: „Dacă plăteşti, eşti cel mai bun. Altfel, vei fi implicat într-un scandal de presă" (M. Enciu, redactor-şef, *Gazeta de Sud-Est)*.

Mai există şi obiceiul ca firme de publicitate să sprijine financiar o instituţie de presă fără să-i ceară în schimb publicarea unor reclame. Acest gen de aranjament are fie motivaţie politică, fie economică. De obicei, astfel de plăţi se fac unor ziare care critică autorităţile locale, întrucît există companii care nu doresc să fie asociate cu un ziar de opoziţie, dar deseori companiile finanţează un ziar numai pentru că nu mai vor să fie atacate, fără să pretindă publicitate în paginile ziarului. Principalul motiv al acestor practici nesănătoase îl constituie lipsa de bani de pe piaţa de publicitate. Cu cîteva excepţii, veniturile din publicitate sînt atît de mici, încît un ziar nu ar putea supravieţui prin resurse transparente. Paradoxal, nici o sursă media nu a dat faliment; dimpotrivă, numărul acestora a crescut constant.

(din studiul „Media Ownership and Its Impact on Media Independence and Pluralism")

Primii paşi sindicali

– interviu cu Cristi GODINAC, preşedintele Federaţiei Sindicatelor Jurnaliştilor şi Tipografilor –

Cum se implică sindicatul pe care îl conduceţi în apărarea jurnaliştilor?

Deşi Federaţia Sindicatelor Jurnaliştilor şi Tipografilor din România poate fi considerată o organizaţie sindicală tînără, prin natura domeniului său de activitate, FSJTR are mai multe pîrghii prin care se implică constant în apărarea drepturilor jurnaliştilor. Organizaţia noastră s-a înfiinţat pentru a ajuta la rezolvarea unor probleme acute ale breslei: jurnaliştii nu erau organizaţi în structuri prin intermediul cărora să-şi poată apăra interesele în raporturile cu patronatul de media, jurnaliştii nu aveau un document cu putere de lege prin care să-şi poată apăra drepturile ca salariaţi, dar şi pe cele profesionale şi, nu în ultimul rînd, pentru că se simţea nevoia solidarităţii de breaslă.

Din aceste motive, federaţia noastră a început să militeze pentru crearea cît mai multor organizaţii sindicale şi nu numai, în mass-media din România. Am pornit la drum în 2001 cu două sindicate – Sindicatul Jurnaliştilor Profesionişti şi Sindicatul Lucrătorilor din Edituri şi Tipografii, care însumau aproximativ 60 de membri. Astăzi, la trei ani după acel moment, FSJTR are în componenţă 10 sindicate din presa centrală şi locală şi peste 1.500 de membri. Într-un domeniu atît de sensibil, cum este presa, şi atît de plin de orgolii, nu puteam ajunge la aceste rezultate prin propagandă ieftină sau prin sindicalizare de tip comunist. A trebuit să avem rezultate, să facem lucruri concrete, care să dea încredere în această structură.

Pentru o solidaritate de breaslă

Au existat două mari piedici: scepticismul colegilor noştri, care de peste 11 ani erau învăţaţi că nu se pot apăra decît singuri, şi teama de patronii de media care nu doreau sindicalizarea acestui domeniu de activitate. N-am dezarmat, iar rezultatele au început să apară curînd. Pe asemenea considerente, FSJTR a devenit principalul artizan al primului Contract Colectiv de Muncă la nivel de ramură în întreaga istorie a presei româneşti, document care statuează drepturi ale jurnaliştilor pe care patronii sau administraţia nu mai au voie să le încalce. Necesitatea acestui contract a fost şi mai evidentă odată cu apariţia cerinţei de a rezolva rapid problemele pe care ni le aduceau la cunoştinţă membrii noştri de sindicat printre care munca la negru, plata exclusivă prin contracte de drepturi de autor sau de colaborare, necompletarea cărţilor de muncă sau presiunile la care erau supuşi în exercitarea profesiei şi mai ales cenzura fiind tot atîtea motive pentru care noi am ales să începem lupta pentru semnarea CCM la nivel de ramură. Odată luată decizia de a realiza un astfel de document, pasul următor a fost acela de a coagula toată mişcarea sindicală existentă în presa din România şi de a crea solidaritatea necesară unui astfel de demers. Am reuşit, mergînd pe această idee, să aducem lîngă FSJTR la masa negocierilor CCM, pe partea sindicală, toate structurile sindicale reprezentative ale jurnaliştilor – SZR-FSDÎP, FSU TVR şi FSSRR – sub cupola unei formaţiuni nou create, Uniunea Sindicală MediaSind, organizaţie care numără astăzi peste 8.500 de membri, din presa scrisă, radio, televiziuni, edituri, tipografii şi difuzare.

Au existat reacţii din partea sindicatului atunci cînd s-au făcut presiuni din partea patronilor împotriva jurnaliştilor?

Cea mai importantă dintre raţiunile pentru care se constituie un sindicat este aceea de a apăra drepturile salariaţilor, în speţă ale jurnaliştilor, în relaţia acestora cu patronii de media. Încă de la constituirea FSJTR, ne-am implicat în toate problemele pe care membrii noştri ni le-au semnalat. La începutul anului 2002, federaţia i-a sprijinit pe cei peste 20 de jurnalişti de la cotidianul *Ora* ale căror drepturi

Ziariştii din mass-media private nu sînt înscrişi în sindicate. Este o problemă considerată drept foarte delicată. Fără un acord intern prin care să-şi apere drepturile, ziariştii pot fi uşor concediaţi dacă refuză să scrie un anume articol. Cînd un angajat încearcă să protesteze, de obicei patronul îi răspunde: „Trei tineri aşteaptă la uşa mea pentru angajare". Mulţi dintre ei, în special în presa locală, cîştigă sume sub salariul mediu pe economie (100 de euro pe lună). Presa independentă nu poate exista decît pe o piaţă funcţională şi sănătoasă, bazată pe operaţiuni economice coerente şi pe ziarişti bine instruiţi, conştienţi de valoarea lor: politici editoriale transparente şi salarii bune pentru angajaţi, care să le ofere o reală motivaţie şi să conducă la o activitate cît mai profesionistă – ar fi doar două soluţii în acest sens.

(din studiul „Media Ownership and Its Impact on Media Independence and Pluralism")

salariale au fost încălcate flagrant de administraţie, punînd la dispoziţia acestora sprijinul logistic, de care aveau nevoie, şi consultanţă juridică gratuită în vederea soluţionării conflictului. În urma apelului pe care l-am făcut şi la implicarea instituţiilor abilitate ale statului, ziariştii şi-au primit drepturile care li se cuveneau, iar administraţia a trebuit să suporte consecinţele executării silite. De asemenea, am acţionat pentru rezolvarea problemelor cu care se confruntau corespondenţii B1 TV, operatorii de la Naţional TV, cazul lui Alin Fărcaş de la Mix Fm sau, mai recent, cazul operatorilor de la B1 TV, forţaţi să-şi dea demisia, pentru ca administraţia să-i poată plăti pe alte căi, considerate a fi mai „economice".

Împotriva politicii „pumnului în gură"

Cum reacţionează sindicatul la presiunile politice exercitate asupra jurnaliştilor? Cum a reacţionat la cazurile celebre de astfel de presiuni?

Ca principiu, reacţionăm la toate aceste cazuri care ne sînt sesizate sau în legătură cu care ne putem autosesiza. FSJTR a semnalat rapid toate cazurile de acest gen instituţiilor abilitate ale statului, le-a adus la cunoştinţa opiniei publice prin comunicate de presă şi intervenţii în mass-media, iar atunci cînd a fost nevoie a apelat la ajutorul organizaţiilor internaţionale la care este afiliată sau cu care colaborează – Union Network International (organizaţie sindicală cu peste 15 milioane de membri, în 150 de ţări), Federaţia Internaţională a Jurnaliştilor şi Reporters Sans Frontières). Pentru noi, nu celebritatea unor anumite cazuri este importantă, ci rezolvarea acestora. Este un fapt absolut conjunctural dacă problemele jurnaliştilor ajung sau nu celebre. Unele dintre cazurile în care ne-am implicat sînt totuşi de notorietate. Astfel, am fost alături de Brînduşa Armanca încă de la începutul conflictului cu administraţia SRTV, ea fiind asistată de un reprezentant al federaţiei la discuţiile purtate cu conducerea studioului TVR Timişoara şi la cercetările efectuate de comisia TVR. Ne-am constituit parte, alături de membrul nostru de sindicat, în procesele intentate TVR (două dintre ele fiind deja cîştigate) şi vom merge pînă la capăt în această chestiune care tratează „politica pumnului în gură", practicată de multe ori în mass-media. De asemenea, sîntem alături de colegul nostru Ino Ardelean şi de toţi ceilalţi jurnalişti care au fost împiedicaţi să-şi exercite profesia şi au fost agresaţi sau intimidaţi prin diferite metode. Recent, ne-am alăturat Sindicatului „iniţiativa R" care ne-a solicitat sprijinul în cadrul conflictului deschis cu administraţia WAZ, le-am pus la dispoziţie gratuit avocaţii noştri şi sîntem alături de ei în continuare.

Ce faceţi atunci cînd un jurnalist este dat afară pe nedrept?

Luptăm să fie reangajat. Mai întîi prin negocieri directe cu administraţia, iar, dacă acestea eşuează, îl sprijinim în intentarea unei acţiuni pe cale judecătorească. Odată cu intrarea în vigoare a Contractului Colectiv de Muncă la nivel de ramură mass-media (în mai 2004), pîrghiile prin care pot fi rezolvate aceste cazuri sînt mult mai numeroase. În primul rînd, nu poţi da afară un angajat, dacă nu respecţi CCM la nivel de ramură, care este lege pentru toţi angajaţii şi angajatorii din mass-media. Apoi, eşti obligat prin lege, dacă ai mai mult de 21 de salariaţi, să negociezi contract colectiv de muncă la nivel de unitate. Aceste două contracte-cadru se reflectă în contractul individual al fiecărui salariat din presă, care trebuie să conţină automat toate prevederile CCM la nivel de ramură şi CCM la nivel de unitate, ele fiind minimale. Dacă un angajator le încalcă, încalcă legea. De asemenea, în cazul în care negocierile eşuează, FSJTR poate convoca Comisia Paritară la nivel de ramură, formată din reprezentanţii patronatelor şi organizaţiilor sindicale reprezentative la nivel naţional pentru ramura mass-media, în ale cărei sarcini intră şi urmărirea aplicării CCM. Cazul este supus dezbaterilor comisiei, iar hotărîrea acesteia este lege pentru toţi. Dacă patronatul, considerat a fi în culpă şi de către Comisia Paritară, refuză să aplice această hotărîre, mergem în instanţă şi cîştigăm, pentru că legea ne dă dreptate. Acest tip de procese se judecă în regim de urgenţă pentru că sînt litigii de muncă. În paralel, putem sesiza Direcţiile de Muncă care, în urma controalelor pe care le desfăşoară la respectiva societate, aplică amenzi şi somează societatea să intre în legalitate, în ceea ce priveşte raportul cu salariaţii. În cazul concedierilor colective, şi nu numai, sindicatele pot declanşa conflicte de muncă şi acţiuni de protest. Un caz flagrant de acest gen l-a constituit concedierea abuzivă de anul trecut a celor 9 operatori imagine de la Naţional TV, membri al SOITR, sindicat afiliat la federaţia noastră. Aceştia au fost daţi afară pentru simplul motiv că erau membri de sindicat. Abuzul, discriminarea şi ilegalitatea acestei acţiuni a administraţiei postului erau cu atît mai grave, cu cît fiecărei persoane aflate pe „lista neagră" i s-a cerut să se retragă din sindicat şi să prezinte dovada renunţării la calitatea de membru, pentru a-şi putea păstra locul de muncă. După negocieri directe şi sesizarea Comisiei Paritare, cei nouă operatori au fost reangajaţi ba, mai mult, la Naţional TV s-a început negocierea contractului colectiv la nivel de unitate.

„A refuza să te organizezi înseamnă a-ţi refuza dreptul la o apărare mai bună"

FSJTR îi apără numai pe jurnaliştii care sînt înscrişi în sindicat?

Sindicatele au menirea de a apăra, în primul rînd, drepturile membrilor de sindicat, aceasta fiind chiar raţiunea pentru care ele se constituie. Acest lucru se poate realiza cel mai bine prin negocierea contractelor colective de muncă. În acelaşi timp, sindicatele apără şi drepturile profesionale ale breslei pe care o reprezintă, şi tot ceea ce se obţine în negocieri – începînd de la salarizare, condiţii de muncă, dar şi drepturi profesionale – devine bun cîştigat pentru toţi salariaţii din domeniu, indiferent dacă sînt sau nu membri de sindicat. În speţă, la negocierea CCM la nivel de ramură mass-media s-a negociat nu numai nivelul salariului minim, condiţiile de muncă, sporurile etc., ci şi introducerea clauzei de conştiinţă şi a altor prevederi deontologice, de care se bucură toţi jurnaliştii din România.

De asemenea, organizaţia noastră nu a refuzat niciodată să sprijine vreun jurnalist aflat în dificultate, chiar dacă acesta nu era membru al sindicatului nostru. Trebuie însă să se înţeleagă bine că a refuza să te organizezi înseamnă a-ţi refuza dreptul la o apărare mai bună. De unul singur este mult mai greu să te impui în faţa celor care îţi fac vreo nedreptate. De aceea îndemnăm în mass-media la organizare în sindicate sau măcar în asociaţii profesionale, pentru că în acest mod jurnaliştii pot fi mai puternici, iar drepturile lor vor fi recunoscute.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

„Nişte şefi obedienţi şi slugarnici nu ar fi fost însă suficient ca TVR să se transforme în covorul roşu pe care calcă Năstase. A fost nevoie, pentru asta, de lipsă de rezistenţă a celorlalţi. De complicitatea lor tăcută. Nejustificată de salarii, de rate, copii, neveste sau comoditate. Există destule alte meserii în care deontologia profesională poate fi a şaptea spiţă de la căruţă. În jurnalim ea este însăşi esenţa. Mă întreb cum este posibil ca jurnalişti care ştiu cum arată faţa curată a acestei meserii să accepte la nesfîrşit dictatura pesedistă. Cum este posibil ca, dintre atîţia oameni care dădeau semne că nu sînt capabili să-şi piardă coloana vertebrală prin catacombele puterii, să se ridice doar cîteva voci, numărate pe degetele de la o mîna?"

(Andreea Pora, în *Evenimentul zilei* din 7 decembrie 2004)

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

România lui Năstase

În discursul prin care își recunoștea înfrîngerea, Adrian Năstase a vorbit despre două Românii: una urbană, tînără și cu opțiuni liberale, „care l-a votat pe Traian Băsescu", și alta rurală, formată din oameni în vîrstă și săraci, „care are încredere în mine".

Tehnic vorbind, Adrian Năstase are dreptate, iar formula găsită nu e deloc rea: la sfîrșit de mandat, vocea intelectualului atent la nuanțe și preocupat *să explice* a fost mai puternică decît a premierului lăudăros cu faptele sale. Gîndul la oamenii săraci, care au nevoie mai mult de ajutor decît de șanse, a fost, fără îndoială, expresia laturii social-democrate a lui Adrian Năstase, care a încercat să găsească soluții pentru „România rurală", pentru cea a pensionarilor, a șomerilor, a celorlalte categorii dependente într-un fel sau altul de sprijinul statului. Altminteri, Adrian Năstase în integralitatea sa face parte mai degrabă din „România lui Băsescu": cea urbană, dinamică, educată, care vrea capitalism, vrea o integrare rapidă în UE și, mai ales, *știe* de ce vrea toate acestea, își înțelege și își conștientizează opțiunile. Creșterea economică incontestabilă din perioada guvernării PSD și încheierea negocierilor de aderare la Uniunea Europeană sînt realizări de care a beneficiat în primul rînd România „cealaltă", nu aceea care „are încredere" în Adrian Năstase. Pentru pensionari și pentru țăranii săraci, guvernul PSD nu a avut alte politici decît cele asistențialiste, care le prelungesc de fapt dependența de statul postcomunist și îi îndepărtează de România „nouă", tînără, dinamică și „integrată".

De fapt, „încredere" nici nu este termenul cel mai potrivit pentru a defini relația dintre „România asistată" și candidatul la președinție al PSD. Încrederea – condiție fundamentală pentru buna funcționare a unei societăți democratice – se creează în timp, în primul rînd printr-o bună informare a cetățenilor despre problemele care-i privesc. Or, locuitorii din mediul rural au drept singure surse de informare TVR și radioul public. Prin aceste canale, li s-a *impus,* într-un mod destul de agresiv, imaginea unui guvern cumsecade care „le dă", îi ajută să supraviețuiască, îi duce în Europa, de unde o să le vină rîuri de lapte și miere. Timp de patru ani, social-democrația guvernului PSD a fost, și ea, „de cumetrie", ca și capitalismul, după principiul „le dăm ca să ne voteze". Pentru oamenii săraci despre care bănuiește că au încredere în el, Adrian Năstase ar fi trebuit să se lupte, ca social-democrat, să aibă nu doar o sută de mii în plus la pensie, dar și un telejurnal corect și profesionist, niște dezbateri politice consistente la radio și la televizor, mai multe informații despre cît îi va costa aderarea la UE și despre ce se va întîmpla cu ei prin aplicarea „politicilor agricole comune". Pentru copiii oamenilor săraci de la țară, guvernul social-democrat ar fi trebuit să asigure manuale pur și simplu *bune,* nu manuale făcute de editurile prietenilor, și profesori calificați (stimulați să meargă la țară). Pentru ca *această* Românie s-o prindă din urmă pe cea „a lui Băsescu", ar fi avut nevoie nu atît de mijloace de subzistență de azi pe mîine, cît de accesul la informație și educație pentru un poimîine cu adevărat mai bun. Deșănțarea proguvernamentală de la Radioul condus de Dragoș Șeuleanu și telejurnalele părtinitoare de la televiziunea publică n-au cum să lumineze mințile oamenilor de la țară și nici nu pot construi încrederea: nu sînt decît un „corn cu lapte" ideologic, menit să-i țină într-o fază de subzistență a gîndirii și să le întîrzie accesul la comportamentul democratic.

Pentru oamenii din *această* Românie, negocierile de aderare la UE nu există: vor afla de ele abia cînd le vor cunoaște consecințele în viața lor practică. „România lui Adrian Năstase" este și va fi încă multă vreme departe de Europa. Și asta pentru că guvernul lui Adrian Năstase n-a fost preocupat să-i cîștige cu adevărat încrederea, ci – printr-o propagandă fără scrupule – doar votul.

Alex. Leo ȘERBAN

Salonic 45: Numărătoare de bomboane

Scenă – definitorie și definitivă – a celei de-a 45-a ediții a Festivalului internațional de film (TIFF) de la Salonic: adolescenta din filmul mexican Temporada de patos (Sezonul rațelor, *Premiul de regie pentru Fernando Eimbcke) numărînd bomboanele a căror culoare exterioară este aceeași cu a umpluturii. Festivalurile sînt niște bomboniere, filmele – bomboanele, publicul – cel care le mănîncă, iar criticii – ăia de verifică dacă exteriorul coincide cu umplutura de dinăuntru...*

„Provincie"

Și TIFF-ul *lor* este un „festival de provincie": Salonicul este al doilea oraș al Greciei. Asta nu-l împiedică să fie cel mai important festival de film din sud-estul Europei, așa cum Festivalul de la Cannes (alt oraș „de provincie"!) este cel mai mare festival internațional de film, cum cel de la Veneția este cel mai vechi, cel de la Clermont-Ferrand este cel mai bun (pentru scurtmetraje), cel de la Sundance – cel mai semnificativ (pentru producția independentă americană), etc., etc. Marile festivaluri (singura excepție notabilă este Berlinul – pînă mai ieri, el însuși un oraș „de provincie") sînt, în proporție zdrobitoare, *festivaluri de provincie:* trebuie să fii cu totul ignorant în materie de geopolitică cinematografică pentru a sugera – cum a făcut-o comunicatul de presă al BiFEST-ului autohton – că există ceva peiorativ în asta. Oricum: mai bine să faci un festival capital în provincie decît un festival de provincie în Capitală.

La Salonic, între 20 și 28 noiembrie a.c., a pontat crema regizorimii mondiale: Victor Erice (prea puțin cunoscut cineast spaniol, autorul unei opere importante formate din numai trei titluri!), Peter Greenaway (supercunoscut cineast britanic), Abbas Kiarostami (superpremiat cineast iranian), Todd Solondz (superinteresant cineast american), alături de doi japonezi aflați „pe creasta valului": Hirokazu Kore-eda și Kiyoshi Kurosawa (nici o legătură cu marele Akira!). Tot la Salonic a venit, pentru o zi, una din cele mai îndrăznețe (și mai solicitate) actrițe europene: Isabelle Huppert, care a asistat la premiera oficială a ultimului său film, *Les soeurs fâchées*. Programul festivalului a inclus – în deschidere – *Mar Adentro,* ultimul film semnat Alejandro Amenabar (premiul de interpretare la Veneția pentru Javier Bardem), și – în închidere – *House of Flying Daggers,* ultimul film semnat Zhang Yimou (prezentat în afara competiției la Cannes). Au mai fost proiectate (evident, tot *hors concours)* ultimele filme ale unor maeștri precum Ingmar Bergman *(Saraband),* Wong Kar-wai *(2046),* Kim Ki-duk *(Bin Jip).* Alexander Payne (membru al juriului prezidat de Miklos Jancso) a fost prezent și prin ultimul său film, retro-„șaptezecistul" *Sideways* (posibilă nominalizare la Oscar). În fine, la Salonic s-au mai putut vedea (în secțiunea „New Horizons" păstorită de Dimitris Eipides) cîteva din cele mai „tari" producții independente – de la cvasi-porno-urile gay ale lui Todd Verow *(Frisk, Anonymous, A Sudden Loss of Gravity...)* la *Cool,* ultimul lungmetraj al cineastului olandez Theo van Gogh; de altfel, Eipides i-a dedicat lui Van Gogh – recent asasinat – întregul program „New Horizons".

Competiția & grecii

Cum n-am stat decît primele cinci zile ale festivalului – fără posibilitatea de a vedea toată oferta TIFF-ului –, curiozitatea mea s-a împărțit în mod egal între cele numaiștiucîte secțiuni (peste 15, în orice caz!). Dintre filmele din competiție bifate de mine, două s-au regăsit în palmares *(Temporada de patos*, deja amintit, și *Whisky* al uruguayenilor Juan Pablo Rebella & Pablo Stoll – binemeritat premiu de interpretare pentru Mirella Pascual), în timp ce alte două au fost, pe bună dreptate, uitate (italianul *Vento di terra* și francezul *Les revenants).*

Fernando Eimbcke, ***Temporada de patos***

Debutul mexicanului Eimbcke pare un film făcut din temiri-ce, cu un buget, cu siguranță, minuscul, dar în fața căruia te topești de plăcere: scenariu riguros-improvizat (numai un scenariu foarte gîndit poate da impresia de improvizație!), regie clară și inventivă, naturalețe a jocului celor trei adolescenți (doi băieți și o fată), alb-negru „lacrimă" al imaginii. Într-o duminică după-amiază, doi puști, ce se plictisesc în fața consolei (Bush *versus* Bin Laden) din clipa în care cade curentul, ies din carapacea lor ludică, „interacționează" cu fata de dedesubt (care vine să-i roage să pună o prăjitură la cuptor), cu „băiatul" de la TelePizza (de fapt, un adult imatur, cu nesfîrșitele lui probleme cu bunici, mătuși, uneori iubite) și, în general, cu exteriorul (care poate fi, ca aici, un tablou cu rațe); există și un „concept", numai că el este bine ascuns sub aparențele acestui badinaj leneș cu umorul sec – sub aparențele „lucrurilor fără importanță" care fac să deraieze obișnuința, aruncînd-o direct cu fața în Absurd!

Whisky e un alt film jubilator: o poveste simplă-simplă (acea simplitate fără machiaj care-ți dă, la sfîrșit, lacrimi în ochi) despre un mic proprietar evreu al unei fabricuțe de ciorapi, despre cea mai fidelă amploaiată a sa (Mirella Pascual, genială!) și despre rolul de „soție a patronului" pe care aceasta trebuie să-l joace atunci cînd fratele lui îl vizitează din Brazilia. *Whisky* – sau „din lumea celor care nu cuvîntă": patronul taciturn, amploaiata care abia dacă scoate cinșpe cuvinte (majoritatea, de o adorabilă platitudine), timpii morți, mobilați cu tăceri vii, zgomotul regulat al mașinii de făcut ciorapi și horcăitul periodic al mașinii patronului, care pornește greu... O lume tristă, dar și ușor burlescă; cumva beckettiană, sau măcar kaurismakiană – dar adevărată, prea adevărată. Și nu vă așteptați la cine știe ce orgii bahice: „whisky" este cuvîntul pe care-l rostesc hispanofonii atunci cînd trebuie să zîmbească la fotograf – un fel de „cheese".

Distanța dintre aceste două cine-bijuterii și filmul italienesc (o melodramă socială primară și tezistă), respectiv franțuzesc (o fabulă ridicolă despre morții care revin, sedați și disciplinați, în lumea de acum), este ca aceea dintre cele două filme grecești pe care le-am bifat *(par acquis de conscience...)* din tot festivalul: *Testosterone,* respectiv *Uncut Family*. Primul e făcut de un veteran grec (un fel de Geo Saizescu local) și oscilează între comicul gros și cel debil: un tînăr marinar rămîne pe o insulă populată numai de femei și devine victima (la-nceput, consimțătoare) a furiei lor erotice. Orice comparație cu *Orașul femeilor* al lui Fellini fiind doar în capul regizorului, în capul spectatorului rămîn, ca niște tresăriri de spumă pe o mare moartă de calm, sporadice momente de haz (unele, involuntar). Al doilea e genul „experimental cu pretenții": tata, mama & fiul, „sfînta treime familială", trec printr-un soi de experiență (terapeutică?) de video-expunere, timp în care, în *home movie*-ul filmului însuși, privesc camera lung, lung – lung și nătîng –, nespunînd nimic decît, cel mult, „Ajunge! Nu mai suport!!" (nici spectatorul). Nimic nu e demonstrat, afirmat sau arătat – decît diferite faze de goliciuni (în special a fiului) ce par să sugereze posibile incesturi...

Mă gîndesc că din cele două lungmetraje grecești, cu puțină bunăvoință, s-ar putea scoate un mediumetraj cu titlul „*FUCT*/ Family Uncut Cut Testosterone".

„Jezebel" Huppert

Dacă, în lamentabilul *Ma mère* (Christophe Honoré după Georges Bataille; film – scrie mare pe generic – „recomandat de Bernard-Henri Lévy"!), Isabelle Huppert bîntuie ca un hoit *high* prin deșertul lichefiat al unor figuri erotice desuet-„provocatoare", în *Les soeurs fâchées*, în schimb, este prodigioasă în rolul surorii cinice & snoabe, geloasă pe spontaneitatea & farmecul netrucate ale sorei mai mici din provincie (Catherine Frot). Un rol-mănușă, care o așază definitiv pe Huppert pe „tronul" de Bette Davis a filmului contemporan!

Debutul Alexandrei Leclère (regizoarea acestui filmuleț) nu sare departe de arhicunoscutul trunchi hollywoodian: sora stîngace & șleampătă, dar cu o Inimă Atîta, *versus* sora nevrotică & acră, rece & meschină... Sînt filme care, iată *(Les soeurs fâchées* e unul dintre acestea), nu există decît prin „tirania actorului", dar pe care le consumi fără indigestii, întrucît oferă o tavă de aur pentru porția consistentă de caviar din jocul celor două actrițe, făcîndu-te aproape să uiți de rețetă. La conferința de presă, cineva a-ntrebat-o pe Huppert (care, să nu uităm, a fost *Pianista* Elfriedei Jelinek!) dacă „se identifică" cu rolurile sale; „Nu – a răspuns actrița – pur și simplu îmi fac meseria". Ce a „uitat" să precizeze Huppert este esențialul: jucînd atîtea roluri, *fără* a se identifica cu fiecare dintre ele, o ajută să-și păstreze sănătatea. Actoria e terapie de aur.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Religia sîrbilor

Vacarmul campaniei electorale a estompat un fapt pe care ţin să-l comentez, spre a nu fi trecut cu vederea. E vorba despre reacţia isterică a presei din Banatul sîrbesc la ştirea că românii („vlahii") risipiţi pe Valea Timocului au finalmente un lăcaş unde se oficiază slujbe în limba maternă. Reacţii nervoase au apărut atît în presa centrală (v. cotidianul *Politika* din 6 dec. 2004), cît şi în publicaţiile bisericeşti (de pildă *Vecernjie Novosti* din 5 dec. 2004), care s-au grăbit să insinueze că România duce o politică subversivă, sub pretexte religioase.

Se pot evoca multe. De pildă, că o asemenea îngăduinţă le este curent acordată minorităţilor din Uniunea Europeană. Numai că şi românii din fosta Iugoslavie au drepturile pe care sîrbii din România sau ungurii din Slovacia le-au obţinut deja. Asta pentru că tot Estul postcomunist vrea să se integreze, să dizolve legenda neagră a „sălbăticiei" balcanice şi să scoată raporturile interetnice din cazierul tribalismului. Iată însă că o parte dintre sîrbi îşi doresc altceva, deşi e cam greu de aflat ce anume.

După cum ştim, Belgradul a divizat – cu preţul unui centrifugal război civil – moştenirea federală a mareşalului Tito. Nu există vinovaţi de o singură parte: fiecare dintre beligeranţi a comis, prin grupările sale naţionaliste, o serie de abuzuri, derapaje sau crime calificate. Dar vina majoră îi revine tot lui Miloşevici, multă vreme popular, dincolo de vizibila catastrofă spre care şi-a împins conaţionalii. În acest fost „imperiu" adriatic, susţinut pe ambiţii genealogice bizantine, democraţia şi-a găsit cel mai incomod refugiu din întreaga Europă răsăriteană. Un premier pornit pe reforme a fost asasinat. Lumea rîde amar, ca în filmografia manieristă a lui Emir Kusturica, însă bomba cu ceas montată la Priştina, efectul economic al raidurilor aeriene – care au distrus infrastructurile – şi mai ales mentalitatea „excepţionalistă" blochează, deocamdată, evoluţia democratică a orgolioşilor noştri vecini.

În ce ne priveşte, i-am sprijinit sufleteşte, din idealism istoric sau din sentimentalism panortodox. Unii, mai abili, s-au priceput să fructifice embargoul. Cert este că decidenţii români din momentele cele mai critice pentru sîrbi s-au aflat într-o postură delicată, pentru că raţiunea de stat le cerea să susţină politica occidentală, în vreme ce opinia publică internă – provocată de cîţiva specialişti ai incendiului demagogic – le solicita delimitarea faţă de ofensiva NATO. Mai tîrziu, Bucureştiul le-a impus cetăţenilor sîrbi vize de intrare, pentru că „aşa ne cerea" UE (deşi am fi putut amîna un pic respectiva procedură). Cu toate acestea, relaţia bilaterală s-a reîncălzit. Avem interesul ca Uniunea Serbia-Muntenegru (ea însăşi subminată de presiuni secesioniste) să facă parte din clubul euro-atlantic. Putem dezvolta proiecte transfrontaliere de făţiş avantaj mutual. Ne dorim şi la sudul Dunării un partener regional predictibil. E clar totuşi că nu-i vom putea asista pe sîrbi în acest parcurs, dacă minoritatea românească de pe teritoriul lor e tratată ostil.

Din păcate, ostilitatea aceasta are *ciudate* surse de inspiraţie ecleziastică. Ciudate mai ales dacă ne amintim că patriarhul Serbiei este un trăitor autentic şi un călugăr de o elevaţie mistică, pe drept cuvînt reputată. L-am înţeles, aşa cum i-am înţeles pe membrii Sinodului belgrădean, atunci cînd Prea Fericirea Sa a denunţat (printr-o campanie internaţională) profanarea patrimoniului creştin din Kosovo. I-am dat oarecum dreptate chiar şi atunci cînd le-a recomandat sîrbilor kosovari să boicoteze alegerile din provincia lor matricială, intrată pe mîna interlop-xenofobă a majorităţii albaneze. Nu-l mai putem însă urma dacă-şi propune să reprime, cu mijloace filetiste, comunitatea ortodoxă a românilor din Banatul sîrbesc.

Sper că, în faţa situaţiei de pe Valea Timocului, BOR nu va produce declaraţii necontrolate. Sinodul nostru trebuie să reacţioneze cu o fermitate calmă, amintindu-le episcopilor din Serbia două adevăruri pe care aceştia – captivi în pătimaşa lor istorie recentă – par să le fi uitat. Mai întîi, acela că solidaritatea interortodoxă este capitală pentru supravieţuirea creştinismului răsăritean în epoca globalizării. Apoi, acela că domnia ţarului Ştefan Duşan aparţine, inevitabil, trecutului.

Anca MANOLESCU

O lume completă

● **H.-R. Patapievici, *Ochii Beatricei. Cum arată cu adevărat lumea lui Dante?*, Editura Humanitas, 2004.**

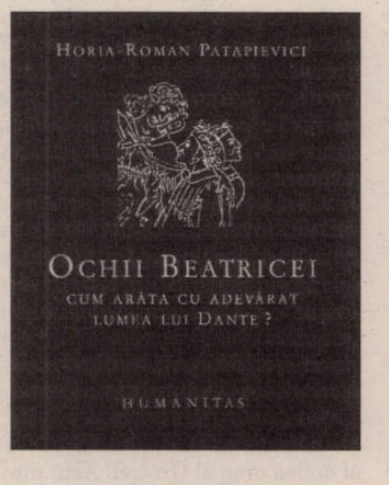

Lumea în care ne mişcăm şi gîndim astăzi, lumea pe care o gîndim este, în ciuda vastităţii ei mereu mai amplu cucerite, o lume închisă. Ea nu admite un *dincolo* radical, perceput şi tematizat ca atare. Modelul nostru de lume nu mai conţine postulatul depăşirii ei. Universul poate fi pentru noi infinit, dar infinitatea lui „naturală" ajunge să ne disimuleze limita dincolo de care se află o altă sferă, cu totul alta. Lui Nicolaus Cusanus, gînditor de cumpănă între Evul Mediu şi Renaştere, i s-a atribuit afirmaţia că lumea e infinită. Iniţiatorii Noii Cosmologii au invocat autoritatea lui cînd au propus imaginea modernă a universului. Dar pentru Cusanus, spune Alexandre Koyré, faptul că lumea e infinită nu însemna că ea se întinde la nesfîrşit, cum au considerat modernii; înseamnă că e „neterminată", „neisprăvită", imperfectă în absenţa Termenului care îi dă chipul desăvîrşit, în absenţa Limitei spre care să tindă spre a-şi dobîndi perfecţiunea. Chiar cînd au păstrat conştiinţa unui Autor al lumii, modernii s-au concentrat pe „produsul" creaţiei care e universul, i-au studiat şi i-au reprezentat ordinea, legile, funcţionarea. Dar au făcut-o păstrînd din ce în ce mai palid relaţia lumii cu fundamentul ei zenital. Lucrul acesta e pus expresiv în evidenţă de H.-R. Patapievici, în conferinţa *Ochii Beatricei. Cum arată* cu adevărat *lumea lui Dante?*, publicată de curînd, într-o elegantă serie de carte bibliofilă, la Editura Humanitas.

H.-R. Patapievici îşi pune problema: ce figură geometrică poate reprezenta, în *completitudinea* lor, lumea şi trans-lumea pe care le parcurge Dante în *Divina Comedia?* Ce figură geometrică poate reprezenta, în *completitudinea* ei, realitatea ierarhizată de care Dante a luat act în traseul lui coborîtor pînă în fundul infernului, iar apoi ascensional prin purgatoriu, paradisul terestru, paradisul ceresc şi, în sfîrşit, *dincolo* de cercul cristalin, al XI-lea, care cuprinde şi înveleşte universul geocentric? Agăţîndu-şi privirea de ochii Beatricei, suspendat de ochii ei care privesc sfera trans-lumească, Dante poate privi, la rîndul său, şi poate trece în cercurile superioare ale rozei mistice, cercuri angelice şi beatifice, din prejma imediată a luminii divine. Aceste ultime cercuri sînt văzute şi descrise de Dante de două ori, din două puncte de vedere: înainte şi după ce a parcurs o cezură totodată topologică şi ontologică, implicînd ca atare o transformare existenţială adecvată.

În Cînturile XXVII şi XXVIII, atrage atenţia H.-R. Patapievici, Dante contemplă roza celestă de jos, din afara ei. O contemplă, fiind situat în cea mai cuprinzătoare sferă a universului, în cercul stelelor fixe: e limita universului, „coaja" lui definitorie şi protectoare, care se bolteşte peste lume, îi determină şi îi conservă mişcările sub ampla lui concavitate atotcuprinzătoare. Purtat de ochii Beatricei, Dante trece de acest prag concav care încheie lumea şi intră într-un domeniu care schimbă de curbură; intră în cealaltă sferă, în Empireu, „convex" pentru ochiul oamenilor, concav în raport cu Dumnezeu care îi este centru. Aşa cum în *Republica*, privirea, şi sufletul împreună cu ea, trebuie să se *răsucească*, să adopte o altă orientare pentru a contempla lumea ideilor, Dante „transumanează": facultăţile de cunoaştere şi simţurile lui sînt transmutate mistic şi el poate privi roza din interiorul ei, şiroind de lumina divină.

Expunerea lui H.-R. Patapievici are două mize. Prima constă în raportarea polemică faţă de figurările moderne standard propuse pentru ierarhia *Divinei Comedii*. A doua priveşte figura geometrică care poate integra „observaţiile" topologice pe care Dante le face în cursul traseului său. Imaginile moderne figurează universul „nostru" drept o vastă sferă bine ordonată în straturi sferice concentrice: un ansamblu armonios şi impozant, centrat pe pămînt, conform cu imaginea antică a lumii. Deasupra geometriei lui ample, ca un adaos minuscul, nu prea relevant pentru logica ansamblului, e figurată roza mistică centrată pe divin: „un fel de excrescenţă asimetrică, adăugată stîngaci la trupul foarte simetric şi frumos al cosmosului grec", spune H.-R. Patapievici. Cu acest tip de imagine, contrar economiei *Divinei Comedii* şi traseului dantesc, polemizează autorul. Capacităţile noastre de cunoaştere sînt în aşa măsură concentrate pe universul natural infinit, sînt în aşa măsură adaptate lui şi reduse la el, încît, pentru noi, sfera slavei şi a fiinţelor care contemplă slava a devenit palidă, nerelevantă, greu de reprezentat. Pentru noi, ea poate rămîne un dat cultural sau o transcendenţă recunoscută în principiu, dar ineficace. Nu mai e o ţintă, nu mai e o realitate care face parte din harta completă a existenţei noastre şi a fiinţei. Pentru lumea lui Dante şi a unei concepţii tradiţionale, noi nu mai avem în genere decît figurări incomplete sau dezechilibrate.

Omul modern, în *specificitatea lui modernă*, este oare totalmente lipsit de posibilităţi de cunoaştere ori măcar de orientare către cealaltă sferă? Nu există nici un fel de instrumente riguroase intelectual pentru a gîndi adecvat nereprezentabilul ei, condus totuşi de legi mai precise şi mai ample decît cele care acţionează strict în universul nostru vizibil? Ei bine, fizica modernă care cercetează fenomenele de limită ale universului, dar mai cu seamă matematicile moderne pot oferi mijloace de a raţiona, prin analogie, asupra transcendenţei. Structura geometrică ce ar răspunde condiţiilor lumii lui Dante, argumentează Patapievici, ar trebui să cuprindă, într-o *unică figură* de tip sferic, cele două domenii – al universului şi al rozei mistice –, să aibă un unic centru, divin, să asigure îmbinarea perfectă între cele două sfere (tangenţa lor completă), înglobînd totodată schimbarea de curbură care le distinge. O asemenea structură care ilustrează centrul unic, solidaritatea, dar şi distincţia calitativă a celor două domenii nu există în geometria euclidiană, clasică, dar există în geometria riemanniană: e ceea ce se numeşte hipersfera, o sferă în patru dimensiuni. E vorba despre o structură evident nereprezentabilă în datele spaţiului nostru curent, dar perfect cognoscibilă în proprietăţile ei şi în comportarea entităţilor din cuprinsul ei. Calitatea ei de vehicul cognitiv pentru realităţile spirituale constă, pe de o parte, în paradoxurile pe care ea le poate îngloba fără a le distruge tensiunea. Constă, pe de altă parte, în nereprezentabilul ei (deşi se pot da, şi Patapievici dă cîteva exemple care indică, prin analogie, cam cum se comportă lucrurile într-un asemenea tip de spaţiu). Calitatea de vehicul cognitiv pentru realităţile spirituale constă în faptul că ea poate obişnui mintea să lucreze riguros dincolo de datele naturale, să se antreneze pentru a cuprinde naturalul şi trans-naturalul într-o structură care conservă unitatea şi tensiunea întregului. În zorii modernităţii, Cusanus a folosit noţiunea de asemănare geometrică pentru a constitui o „scară ascensională" de la realităţile sensibile la cele divine, prin studiul şi infinitizarea raporturilor între entităţi matematice. Simone Weil considera, în acelaşi sens, că ştiinţa, matematicile, mai cu seamă, constituie aproape singurul limbaj pur în care modernii pot traduce şi pot regîndi pe cont propriu depozitul tradiţional de cunoaştere a lucrurilor divine. Modernii, în modernitatea lor, nu sînt aşadar total lipsiţi de instrumente de cunoaştere a transcendenţei. E necesar doar să adopte orientarea potrivită, e necesar consimţămîntul de a se „răsuci" spre ceea ce îi depăşeşte.

Nu mai e nevoie aproape să menţionez, în ce priveşte cartea lui H.-R. Patapievici, precizia cu care îşi construieşte tematica, eleganţa în desfăşurarea demersului, curtoazia cu care îşi invocă referinţele, inclusiv cele combătute, plăcerea, în sfîrşit, pe care o stîrneşte cititorului pasiunea intelectuală, secondată de o aleasă erudiţie, la care e invitat să ia parte. Dar e de spus că o asemenea pasiune riguroasă e ceva rar în studiile actuale legate de tematica spirituală: e rar ca cercetătorul să renunţe la indiferenţa „obiectivă" faţă de logica acestei tematici, să o ia pe cont propriu, să o asume şi să i se asimileze, să o ducă mai departe. Aici, autorul şi, prin el, publicul participă la structura lumii lui Dante; sîntem invitaţi să ne mişcăm înăuntrul ei şi să ne transformăm pentru a ne putea mişca înăuntrul ei. Aceeaşi atitudine, rară astăzi, e prezentă în cartea lui Andrei Pleşu, *Despre îngeri*. Şi acolo tema intervalului restabileşte comunicarea între domenii devenite pentru noi absolut heterogene, ajunse unul prea indubitabil şi „greu" în imediateţea lui, altul prea vag şi ireal, în inefabilul lui. Şi acolo naturalele şi trans-naturalele sînt repuse în contact prin studiul şi interpretarea unor date tradiţionale. Şi acolo, investigarea unor asemenea date e concomitentă cu o implicare intelectuală vie, cu creşterea unei reflecţii personale în afinitate cu tema cercetată. Interpretarea luptei lui Iacob cu îngerul ca luptă heremeneutică cu textul sacru încheie de altfel emblematic volumul, arătînd cu ce intenţie a stat autorul în faţa temei sale.

Undeva în *Phaidros*, Socrate îi ironizează pe cei care preferă unei cercetări directe şi angajate a adevărului studiile secunde, strict „culturale": „Pentru tine important e să afli cine e cel care povesteşte şi de prin ce locuri se trage; nu te mulţumeşti doar să vezi dacă lucrurile stau într-adevăr aşa sau dacă ele arată altminteri". Cele două demersuri amintite se mulţumesc să vadă, cu ajutorul gîndirii celor vechi şi al reflexiei personale angajate, cum stau lucrurile într-o lume completă, completată cu registrul ei trans-natural. E o atitudine care poate pregăti mental pentru accesul la substanţa acelui registru, care ne poate familiariza cu structura lui, esenţială pentru logica ansamblului. Fiindcă e vorba despre un registru care nu se „înfiinţează" decît în faţa unei priviri potrivite, bine orientate, participative.

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

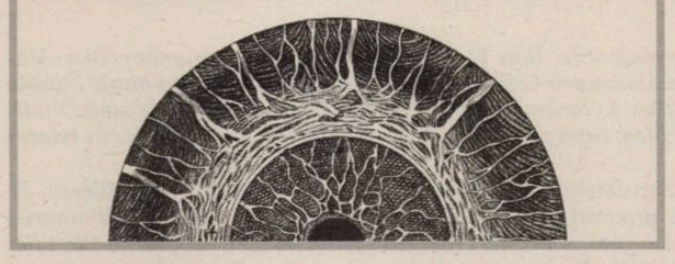

Un spaniol la Paris (I)

Ce şanse ai la Paris cînd eşti tînăr, singur, sărac, spaniol (din Spania lui Franco), complet ignorant în ce priveşte secretele şi codurile lumii mondeno-literare, timid şi neexperimentat cu femeile, nutrind visul de a deveni scriitor (celebru) şi, pentru ca tabloul să fie complet, în curs de a şlefui, cu eforturi penibile, primele fraze de unde va trebui să se ivească Romanul, Primul Roman, din care nu există deocamdată decît titlul (găsit, în paranteză fie spus, într-o carte de Unamuno)? Cinstit vorbind, şansele sînt nule. Cu excepţia situaţiilor cînd intervine, salutar şi ilogic, hazardul.

Într-o seară de februarie a anului 1974, Enrique Vila-Matas * se plimba cu un amic (spaniol) pe strada Saint-Benoît. La un capăt al străzii, se află, se ştie, librăria La Hune (iar alături, cafeneaua Flore). Saint-Benoît e o stradă scurtă; pe o parte restaurante, cu mese pe trotuar, destinate mai mult turiştilor (am mîncat de două ori – mediocru – acolo, odată invitat de un om admirabil, Michel Wattremez, traducătorul prozei lui Eminescu în franceză). Pe partea cealaltă – o superbă braserie Jugenstill şi baruri de noapte, unde se cîntă jazz (ca pe vremea lui Boris Vian? ce bine ar fi!). La capătul celălalt, din peretele clădirii se deschidea o uşă în care se instala un tip impozant, cu o barbă matusalemică, păzind o hrubă unde găseai tot soiul de ziare; mă mir că Vila-Matas nu-l pomeneşte, tipul devenise un personaj intrat în folclorul locului (în plus aducea cu Hemingway), a închis prăvălia nu de mult, să fie maximum doi ani. Ei bine, plimbîndu-se pe Saint-Benoît, Vila-Matas şi prietenul o întîlnesc pe Marguerite Duras, care îşi avea domiciliul exact pe respectiva stradă. Amicul o cunoştea, îl prezintă pe Enrique şi, spre marea surpriză a acestuia, scriitoarea îi propune să locuiască în camera pe care o avea la mansardă şi pe care o închiria pentru sume modice (de regulă, tot unor – vagi – artişti). Să nu vă aşteptaţi, iubiţi cititori, la un fel de *Educaţie literară* (gen *Anii de ucenicie),* cu atît mai puţin la o nouă *Educaţie sentimentală*, unde ucenicul urmează, cu religioasă fidelitate, învăţămintele maestrului sau, în cazul nostru, „l'enseignement de la maîtresse". Tînărul Enrique era atunci deja fascinat de personalitatea lui Hemingway şi oraşul în care se pregăteşte să trăiască pentru doi ani e cel cunoscut din *Parisul e o sărbătoare*.

Aceşti doi ani fac acum obiectul unei „relecturi ironice", o ironie ce „ne imunizează împotriva exaltării sentimentale", dar pe care n-o stăpînim decît la o vîrstă matură. Există în *Paris ne finit jamais* mai multe niveluri temporale căci (aţi ghicit) scriitorul (ajuns celebru) revine de mai multe ori la locurile crimei, acolo unde scrisese *Lectura asasină*, primul lui roman. Luat sub aripa protectoare (însă foarte discretă) a Margueritei, tînărul Enrique a cunoscut, progresiv, mediile intelectuale la modă. A fost, mai întîi, situaţionist (nu citise, bineînţeles, nici un rînd din Guy Debord), mîndru nevoie mare că se situa astfel la stînga extremă. A încercat, apoi (sau în acelaşi timp?), modelul sartrian: ochelari, pipă, figură ermetică, aer absent. **

* Enrique Vila-Matas, *Paris ne finit jamais (Paris no se acaba nunca),* tradus din spaniolă de André Gabastou, Christian Bourgois Editeur, 2004.

** Săptămîna trecută, prezentam memoriile lui Mathurin Maugarlonne; à propos de Sartre, trimiteam şi la trist-faimosul episod cînd Sartre urinează pe mormîntul lui Chateaubriand. Comentariul lui Maugarlonne: vedem în gestul lui Sartre cum „istoria depăşeşte micţiunea" apare, graţie excesului de zel al corectoarelor de la *Dilema veche,* „istoria depăşeşte ficţiunea". Aş fi preferat, mărturisesc, „istoria depăşeşte fricţiunea".

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Portocale roşii din Malaga

În garderoba mea, albastrul a fost înlocuit în ultimul cincinal cu portocaliu, printr-o lentă, dar tenace revoluţie cromatică. Albastrul, cu aripile sale – moderată (bleu) şi radicală (ultramarin) – reprezenta greaua moştenire a anilor de şcoală. Am trecut prin diverse stilizări ale uniformei şcolare, care a sfîrşit prin a însemna numai o exigenţă de culoare: pantaloni negri, cămaşă albă sau bleu. Cînd am scăpat de uniforme, am aderat la curentul popular al blugilor, în al căror nume se infiltrase sub acoperire etimologică chiar cuvîntul albastru. Am trăit apoi o etapă adolescentină de autocenzură cromatică: ca să fiu sigur că nu greşesc, purtam numai negru şi griuri. De fiecare dată cînd încercam să pun o culoare pe mine, mă loveam de albăstrelile moştenite din şcoală şi renunţam. Pînă cînd, într-o seară, o prietenă mi-a împrumutat un pulover ale cărui dungi asortau într-o bagatella, construită pe verticală, portocaliuri şi verniluri cu scurte intermezzo-uri în bordeaux. A fost iubire la prima purtare şi puloverul mi-a fost făcut cadou.

Aterizat în atmosfera cromatică neprietenoasă a garderobei mele, noul obiect vestimentar a pus, de la bun început, probleme: de la lipsa de comunicare cu cămăşile bleu şi tricourile bleumarin, pînă la necesitatea unui tratament preferenţial de curăţare – puloverul trebuia spălat de mînă, pentru că nu putea fi pus în cuva maşinii de unul singur. Noile achiziţii vestimentare au urmat însă preferinţele minorităţii cromatice, nu pe cele ale majorităţii, astfel că, încet, încet, puloverul predominant portocaliu şi-a găsit parteneri de conversaţie în desenele tricourilor, dungile pantalonilor, şireturile bascheţilor şi franjurii fularelor. Tot încet, dar sigur, albastrul a luat drumul coşului de gunoi şi al cîrpelor de praf confecţionate din haine vechi. La ora actuală, stindardul albăstrui mai e ţinut doar de un pulover cu ţesătură rezistentă şi guler *en-coeur,* pe care nu l-aş mai purta nici sub ameninţare cu arma (din cauza gulerului, nu neapărat a culorii). Portocaliul a continuat să se insinueze în viaţa mea, colorîndu-mi instrumentele de scris, schimbîndu-mi ochelarii de soare şi alegîndu-mi brichetele. Pentru că este o culoare caldă, este mai tolerantă decît albastrul şi se lasă asortată cu o paletă cromatică mult mai largă, cu această singură condiţie: racordurile de culoare să se facă întotdeaua la cald. Febleţea mea pentru portocaliu m-a dus pînă la a mă pasiona după o maşină de serie limitată, căreia un designer francez i-a creat o culoare exclusivă, inspirată de portocalele roşii din însorita Andaluzie: *orange Malaga*. În parcurile *dealer*-ilor auto din România mai există, la ora actuală, un singur exemplar din această serie, iar eu dorm din ce în ce mai prost, pe măsură ce banca întîrzie decizia asupra dosarului de *leasing*.

Vă întrebaţi, desigur, la ce-mi închipui că-mi foloseşte construcţia propriului univers în portocaliu. Ei bine, trăiesc cu senzaţia că această culoare mă apără prin distonanţă de sîngele albastru-closet al aristocraţiei de mucava care conduce ţara, fraudează şi cîştigă alegerile, sancţionează munca cinstită, cumpără sau desfiinţează presa, se îmbracă prost, vorbeşte afectat, colecţionează falsuri de Brâncuşi şi umblă cu girofaruri, cravate şi broşe de neamprost, toate albastre. Alegerile din 2004 au fost, pentru prima dată, şi o înfruntare între culori. N-am nici un dubiu că Alianţa a făcut alegerea potrivită: portocaliul este o culoare populară, care-i apropie pe oameni. Albastrul, dacă e să-l credem pe Chevalier, îl desparte pe om de cel care îl guvernează. Este culoarea rece a stăpînilor – a faraonilor şi a zeilor nedrepţi. Iar aceste alegeri au fost parţial cîştigate de stăpîni, pentru că, alături de oamenii liberi, au votat şi slugile (îi recunoaşteţi după şorţuleţul albastru şi boneţica bleu). Ca şi puloverul meu odinioară, portocaliul liber e încă minoritar. Dar ca şi puloverul meu, fiţi convinşi că va face mai mulţi adepţi pe termen lung decît albastrul faptelor lui. Şi fiţi siguri, dar absolut siguri, că n-o veţi vedea niciodată pe Prima Baroneasă a ţării purtînd portocaliu. Pentru mine, este un motiv suficient ca să văd în portocaliu culoarea revoltei. *Morbleu,* ţoapă!

re: member

„Binecuvîntările plouă de peste tot. Zeii au căzut pe pămînt. Toate cauzele sînt ascultate, nu mai există alternative prezentabile la democraţie, la cuplu, la drepturile omului, la familie, la tandreţe, la comunicare, la impozitele obligatorii, la patrie, la solidaritate, la pace. Ultimele viziuni despre lume au fost scoase de pe pereţi. Îndoiala a devenit o maladie. Necredincioşii preferă să tacă. Ironia se face mică-mică. Negativitatea se chirceşte. Moartea însăşi nu se mai umflă-n pene, ştie că nu mai are mult de trăit sub soarele nemilos al Speranţei de Viaţă triumfătoare. (...)

Am fost emancipaţi. Asta e. Nu mai avem nici o grijă. De nicăieri. Democraţia pluralistă şi economia de piaţă au grijă de noi. Restul este istorie. Istorie trecută. Ascultaţi-vă corpul! Alergaţi, faceţi muşchi! Sus cu tonusul! Toate plăcerile insulelor mîngîiate de briză, la îndemîna voastră! Descoperiţi gimnacuatica. (...)

Ah, ce bun e Sistemul! Şi ce grijă are de noi. Cîte puţin pentru toate gusturile. Tot Binele împotriva Răului întreg. Plin ochi! Iată epopeea. Tot ceea ce are dreptate definitiv contra a tot ce n-are niciodată dreptate. Neo-Bunătatea are vîntul în pupă împotriva sexismului, a rasismului, contra discriminărilor de orice fel, contra răului tratament aplicat animalelor, contra traficului de fildeş şi de blănuri, contra responsabililor cu ploile acide, a xenofobiei, a poluării, a distrugerii peisajelor, a tabagismului, Antarcticii, colesterolului, sidei, cancerului ş.a.m.d. Contra celor care ar ameninţa patria, viitorul Întreprinderii, dorinţa de-a învinge, familia, democraţia." (Philippe Muray, *L'Empire du Bien*, Ed. Les Belles Lettres, 1991)

citit auzit

● O nouă ecranizare a celei de-a doua versiuni a romanului „pornografic" *Lady Chatterley's Lover* de D.H. Lawrence (apărut în 1927) va fi semnată de regizoarea franceză Pascale Ferran pentru canalul franco-german Arte. În 1955, Marc Allégret realizase o altă adaptare cinematografică, avînd-o pe Danielle Darrieux în rolul Lady-ei. De astă dată, nu este cunoscut numele actriţei din rolul principal, însă se ştie că Hyppolite Girardot va juca rolul soţului infirm.

● Un nou album Depeche Mode (primul, după *Exciter* din 2001 şi albumul solo al lui Dave Gahan de anul trecut) urmează să fie pus la cale în ianuarie 2005 de cei trei membri ai grupului – Gahan, Martin Gore şi Andrew Fletcher. Aceştia se întîlnesc luna aceasta cu responsabilii casei de discuri Mute, cu managerul şi cu producătorul lor. Gahan amenintase că părăseşte grupul, dacă Gore nu-l lasă să participe mai mult la scrierea pieselor. (**a. l. ş.**)

EDITURA POLIROM

■ Ruxandra Cesereanu
Decembrie '89
Deconstrucţia unei revoluţii

Noutăţi:

■ Harald Zimmermann
Papalitatea în Evul Mediu

■ Ian McEwan
Mîngîieri străine

■ Chuck Palahniuk
Sufocare

Suplimentul DE CULTURĂ
Apare sîmbăta
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*
www.polirom.ro

www.corpvs.ro
site de legislaţie

Căsătorie din interes... literar

– ce se face şi ce nu se face în relaţia critic-autor –

Am fost – în toamna aceasta – martora mai multor ieşiri la rampă ale unor tineri autori. Am citit riposte dure şi acuzaţii de plagiat (v. Dan Ţăranu în Vatra*) la adresa unor critici (Marius Chivu în* România literară*), am ascultat, pe viu şi la televiziune, păreri fanteziste despre „rolul criticii" (Dragoş Bucurenci în emisiunea Cristinei Modreanu), despre „critica bună" (citeşte „favorabilă") şi „critica proastă" (desigur, nefavorabilă), despre soluţiile sexuale ale transformării dintr-una într-alta (Claudia Golea, la lansarea propriei cărţi). Am primit atît de multe mailuri şi scrisorele, deocamdată private, încît mi-am schimbat adresa. M-am gîndit, aşadar, că ar fi igienic un fel de îndreptar (decalog, i-am zis ironic) despre lucrurile care nu se fac în relaţia critic-autor.*

Pe de altă parte, pînă să se adune răspunsurile critice, am văzut la Parte de carte *o înfierare publică a literaturii tinerilor, instrumentată de Cristian Tabără şi de Dan C. Mihăilescu. Pe primul l-am înţeles, conform preceptului „fă ce spune popa", pe cel de-al doilea însă nu-l pot înţelege în ruptul capului. Cum e cu procesul lui Hasdeu pentru* Duduca Mamuca*, cu eliminarea din Universitate a lui „Mircea Eliade, pornograful" pentru* Maitreyi*, cu cele două porţii de puşcărie pe care le-a înghiţit Geo Bogza pentru* Poemul invectivă*, faţă de care acuplările Claudiei (personajul tocmai ieşit de la balamuc!!!) sînt de-a dreptul bucolice? Cine ar recita la TV* Balada domniţei care s-a culcat cu cîini *(din* Poemul invectivă*, pe care doar Doina Uricariu s-a încumetat s-o reediteze din 1937 încoace)? Nu mă dumiresc. Ce-o fi vrut să spună apolinicul Noica, în „Rînduri despre un pornograf", cu fraza: „cînd e vorba de dragoste, toţi sîntem pornografi în felul nostru, chiar, sau mai ales noi, cititorii"?*

*Poate că, de fapt, pentru echilibrul taberelor, nu e nimic care să nu se facă în această relaţie critic-autor, relaţie indirectă, (adesea) opacă şi fatală ca orice căsătorie din interes (literar...). Din această dilemă nu prea putem ieşi. (**S. S.**)*

Dan C. MIHĂILESCU

Pentru un manual de resemnare

Acum cîţiva ani, excedat de agresivitatea, mofturile şi sado-masochismul scriitorului român, am publicat în *22* (nr. 11 din 14-20 mart. 2000) „o răbufnire" faţă de megalomania hărţuitoare, psihologia de satrap şi insaţiabilitatea Dumnealui. Ce să adaug, dragă Simona Sora, mai ales că nu s-a schimbat nimic între timp, doar că totul se agravează?

Între timp, m-a bătut gîndul să scriu un mini-manual de resemnare pentru tinerii critici, un amestec de jurnal, memorii personale, „învăţături" tip Neagoe Basarab şi epistolar caragialian berlinez, dar mă tot dau cu altele şi-l amîn. Iute, iute, acum, pe colţul mesei, vă readuc aminte că, departe de-a mai fi, ca pe vremuri, un judecător, un stăpîn luminător, un sultan-aliat-comentator, criticul este perceput (sau dorit) de către scriitorul nostru ca ţuţăr, om de casă, lustragiu, vidanjor, pe scurt: prestator de servicii. Prestigiul de tip dictatorial, discreţionar, al criticului literar a murit odată cu dictatura. Ce a făcut Paul Georgescu pentru Nichita Stănescu, ce însemnau în particular opiniile lui Crohmălniceanu, Ungheanu şi Eugen Simion pentru Marin Preda, cum funcţionau în tandem Ivasiuc şi Nicolae Manolescu, Breban şi Matei Călinescu la cucerirea bursei literare, ce valoare absolută deţineau verdictele pariziene ale Monicăi Lovinescu şi automatismul în care ele reverberau la revistele literare din provincie – toate acestea sînt de mult istorie.

Acum, criticul este dorit ca preş, nu ca preşedinte.

Mai întîi, scriitorul nostru nu vede niciodată cașcavalul din şvaiţer, ci invariabil găurile. Îţi dă noua lui carte în prima zi a Tîrgului „Gaudeamus". Lasă că în dedicaţia care te căftăneşte drept „cel mai mare critic român în viaţă" îţi ortografiază numele Mihăescu, nu Mihăilescu, dar a doua zi, tot în tîrg, te ia de guler: „Ei, ce ziceţi?!?". Despre ce? „Păi, cum despre ce, despre cartea mea." Te faci mic şi şoptești ruşinat adevărul: aseară am venit acasă cu treizeci de cărţi, am pus-o bine, la rînd. La rînd?!?! Brusc, amenitatea unsuroasă devine rictus otrăvit, iar săgeata e slobozită instantaneu: „Domne, te mai prostituează mult ăia la televizor?".

Dacă-i prezinţi cartea pe ecran, zice c-a pierdut emisiunea şi te somează să scrii şi la gazetă o dare de seamă. Dacă-l recenzezi la ziar („trimite-mi şi mie cîteva exemplare, că noi nu mai cumpărăm de mult reviste") te întreabă „cînd o dai şi la PRO TV". Dacă le faci pe amîndouă, te cheamă să vorbeşti la lansarea de la librăria X, ori la radio, mă rog, fapt este că-n final, oricum ai da-o, el va fi nemulţumit, te va arunca, bine consumat, ca pe un accesoriu igienic şi te va bîrfi cu amicii lui, cum că eşti „nehalit", adică grafoman, „o japiţă care s-a ajuns", un fost „băiat deştept care s-a prostit" etc., etc. E limpede că, la noi, numai mortu-i bun şi lăudabil.

Dacă autorul este polimorf şi tu scrii doar despre una dintre „faţetele" sale, te somează să i le comentezi şi pe celelalte. Poeţii nu suportă să-i compari, să le asociezi numele (fiecare se consideră unic şi irepetabil; aşa este, în esenţă, ceea ce nu tulbură cîtuşi de puţin posibilitatea – şi necesitatea! – ralierii la tendinţe, curente ş.a.m.d.) şi nu înţeleg în ruptul capului „cum de-l poţi citi la fel pe X şi pe mine", de vreme ce ei sînt antinomici. Din cît eşti mai încăpător şi mai comprehensiv, dintr-atîta vei fi mai disprețuit.

Despre cărţile criticilor nu poţi să scrii, pentru că fie şi cea mai neînsemnată rezervă e numaidecît taxată drept ranchiună, invidie, prodomism. Neexistînd mulţumire, sigur că nu vei auzi nici mulţumiri din partea scriitorului nostru. Trei articole-n serie publici despre el: nu-ţi transmite nici măcar prin intermediari vreo vorbă bună, iar la tîrg trece pe lîngă tine cu ochii închişi şi fălcile strînse. Altul, după ce l-ai recenzat de trei ori, iar a patra oară ai tăcut (uite că se foarte întîmplă ca un autor să scrie zeci de ani aceeaşi carte!), zice că, între timp, ţi-ai luat-o-n cap şi ai uitat de unde-ai plecat: „ce băiat drăguţ erai dumneata acum douăzeci de ani!...".

Citiţi dumneavoastră corespondenţa lui Mircea Eliade, să vedeţi cum Noica, el şi Cioran îşi trimiteau scrisori de felicitare, de mulţumire şi analiză la doar cîteva zile după ce unuia îi apăruse o carte. Nu conta că şi le recenzau reciproc, dar uzanţele impuneau ştaiful textului de consemnare amicală. Ei bine, eu am cîteva scrisori de mulţumire din anii '80 de la ditamai Noica, pentru bruma de prostioare pe care le-am scris despre cărţile sale, dar în schimb – minus strălucitoarele excepţii – nu am văzut/auzit vreo şoptire de politeţe de la vreunul din zecile, dacă nu sutele de autori comentaţi în ultimul deceniu. Ştiu că risc mereu să par un bătrîn ridicol şi vanitos, dar eu le mulţumesc, fie în scris, fie telefonic, pînă şi celor care mă ciupesc – uneori devastator şi profund nedrept – în cronici. Vorba aia: dacă noi între noi nu ne respectăm, cine mama dracului s-o facă? (A, că nu răspund la pamfletele chiar că gratuite prin răutate, asta-i altceva. Chestia biblică a întorsului celuilalt obraz încă nu am deprins-o.)

Dincolo de grobianism şi de, îndeobşte, ignorarea totală a codului manierelor elegante, textul e pretext, în funcţie de culoarea şi de voinţa mandarinilor ziarului, de instituţia patronală şi sursele financiare care-l susţin, astfel încît ştii dinainte cine-ce-pe cine va lobbyza. Dar ăsta-i subiect pentru o altă, viitoare răbufnire. Deocamdată, resemnarea-i bună. Nu îţi dă, dar nici nu-ţi ia. Te conservă.

Cornel UNGUREANU

„Bădărănia atrage succesul"

Ce nu se face între un autor şi un critic? Autorul este de o sută de mii de feluri – are dreptul de a exprima subterana, zonele joase ale lumii şi ale fiinţei, imoralitatea adîncă a lumii. Poate şi, uneori, trebuie să creadă în opera lui, în geniul lui, în unicitatea lui. Criticul, care hrăneşte norma morală, trebuie să înţeleagă şi să accepte dreptul autorului de a avea năbădăi, de a scrie pamflete, de a-şi trăi cu şarm mofturile. Cum scriu de vreo patru decenii critică literară, am traversat felurite întîmplări semnificative care mi-au demonstrat că între critic şi autor se poate întîmpla orice. Unul dintre bravii tineri de la sfîrşitul deceniului al şaptelea, după ce a terminat un roman de o sută de pagini (se purtau), era să facă pulbere cîţiva critici timişoreni care s-au îndoit de geniul lui. Dacă romanul insului alunecă spre uitare, a rămas o epigramă pe care prozatorul furios a adresat-o unui critic evident „rău", dar aflat la oarece distanţă: „Pentru o farsă de prost gust / Scrisă de-un condei îngust / Fac o epigramă cioantă / Că n-am nevoie de... poantă".

Dacă n-a rămas romanul, a rămas epigrama. Indignarea face la noi şi versuri, şi proză, şi memorialistică. Iar bădărănia te face eroul paginii întîi şi al telejurnalului. Bădărănia de toate felurile atrage, ca un magnet, succesul (după 1989, cei zece plagiatori de frunte, pe care-i avem, au urcat rapid în ierarhiile culturale şi administrative ale naţiei, sub pulpana unor lideri importanţi). Criticul n-are decît să contemple/studieze fenomenul, închis în biblioteca sa ca-ntr-un bunker.

Daniel CRISTEA-ENACHE

Aviz amatorilor

Există două ipostaze ale cronicarului literar ce-mi stîrnesc orice altceva decît respect pentru personajele care le ilustrează. Prima este expresia unui *ego* critic exacerbat: cronicarul nutreşte convingerea că de el depinde, în primă şi ultimă instanţă, valoarea unei cărţi, a unui autor, a unei întregi literaturi. Dacă el spune *da,* cu un surîs, aceasta se naşte, se întemeiază şi fiinţează; dacă zice *nu,* cu o încruntare de sprînceană, literatura dispare ca fumul. Valoare obiectivă, calităţi intrinseci? Opere excepţionale şi manufacturi lamentabile ce-şi arată de la prima lectură statura? Ei bine, nu. Un cronicar literar talentat, dar mustind de subiectivitate, poate face din alb negru şi din negru alb, cu fineţea sofistică a tînărului Eugen Ionescu. Rezultatul e o pagină critică poate seducătoare prin inteligenţă, dar deficitară ca adevăr.

Şi mai trist se prezintă cronicarul acomodant. El e lipsit cu totul de orgoliu şi plin, pînă în albul ochilor, de ceea ce se numeşte interes. Elogiază şi injuriază la comandă, după o agendă bine stabilită; linguşeşte autori subţirei, dar cu vizibilitate mediatică, redactori de presă culturală şi de televiziune, editori care, la o adică, i-ar putea publica inestimabila operă. Scrie cronici despre volume pe care nu le-a citit, iar verdictele axiologice sînt cu atît mai apăsate, cu cît frunzărirea cărţii a fost mai rapidă. Şi, în tot acest timp, vorbeşte cu gura plină şi cu degetele răşchirate prin aer despre moralitate, etică, demnitate scriitoricească şi angajament civic.

Într-o profesiune, cum este cea a criticului, în care adecvarea la obiectul artistic subsumează însuşirile, ca şi idiosincraziile lui X sau Y, asemenea derapaje sînt fatale. Putem admite că un creator este obsedat de opera sa şi are o aversiune sinceră faţă de toţi criticii care nu se înclină în faţa măreţiei acesteia. Putem accepta, pînă la un punct, că un editor vrea să-şi vîndă cu orice preţ cărţile şi face tot felul de compromisuri, sub umbrela lucioasă a *promotion*-ului şi *marketing*-ului. Dar mi se pare inacceptabil ca diverşi articlieri autointitulaţi critici literari să aducă minciuna, compromisul, coteria şi aranjamentele dubioase, *impostura,* într-un spaţiu al adevărului literar şi artistic. Le sugerez, cu toată seriozitatea, să se apuce de altceva.

(În numărul viitor vor răspunde criticii literari Paul Cernat, Sanda Cordoş, Gabriel Coşoveanu şi Caius Dobrescu.)

trend inţe

Cui îi foloseşte critica literară?

Mai nou, scriitorii nu ar mai fi interesaţi de ceea ce scriu criticii literari despre cărţile lor. Înţeleg însă că nici criticii literari nu ar fi foarte interesaţi de cărţile despre care scriu. Prin urmare, sînt chit.

La recent încheiatul Tîrg de Carte „Gaudeamus", a avut loc o dezbatere despre romanul românesc actual, despre postmodernism şi altele asemănătoare. Că s-a discutat tot pe lîngă temele propuse, asta-i altă mîncare de peşte. Singura parte din dialog care a meritat să fie reţinută, nu atît pentru marile idei (ne)puse în circulaţie, cît pentru problema ridicată, a fost chiar asta: mai trebuie criticii literari să dea verdicte de genul „o carte bună – de ce?" / „o carte proastă – de ce?". Ei, criticii literari, cred că nu. Sînt de părere că e mai *cool* să faci critică sociologică, feministă, postcolonialistă etc., că autorul se bucură (ar trebui să se bucure) cînd tu, criticul literar, îi deschizi ochii asupra propriului text, dezvoltînd diverse perspective pornind de la ceea ce îţi oferă el în carte. A spune despre o carte dacă e bună sau proastă e vetust şi plicticos.

Ce spun scriitorii? Pentru ei încă are importanţă ce scrie un critic despre cărţile lor. Contează mai mult dacă acesta pune degetul pe rană, după formula: bun/prost –argumentaţie, decît teoriile dezvoltate pe baza textului lor. Mai mult, un text critic, dar din care lipseşte aprecierea, este inadecvat şi, în consecinţă, nu prea e citit. Oare nu pe bună dreptate? Acest scriitor nerecunoscător nu numai că nu se bucură cînd i se oferă o impresionantă lectură, ba mai e şi pretenţios pe deasupra, dorind să ştie în permanenţă cum este receptat produsul lui.

E clar că din această discuţie este exclusă, pe nedrept, zic eu, literatura proastă. Să nu-mi spuneţi că aceasta nu are nici o importanţă, că nu-i deloc aşa. Literatura proastă este ingredientul picant şi trebuie semnalizată ca atare. Mai ales dacă autorul este un personaj important (a se citi „consacrat"). Şi chiar dacă nu este. Din toată această afacere însă, cel mai dezorientat iese cititorul. Care nu va şti cum şi de ce carte să se apropie. Şi dacă merită să o facă. Celui care o citeşte, critica literară trebuie să-i dea o mînă de ajutor în procesul selecţiei. Dacă nu o face, nu o mai citeşte nimeni. Poate doar cel care o scrie.

Elena VLĂDĂREANU

Simona SORA

puzzlecturi

Un foc deschis

● ***Athanor*, Caietele Fundaţiei „Gellu Naum", 1/2004.**

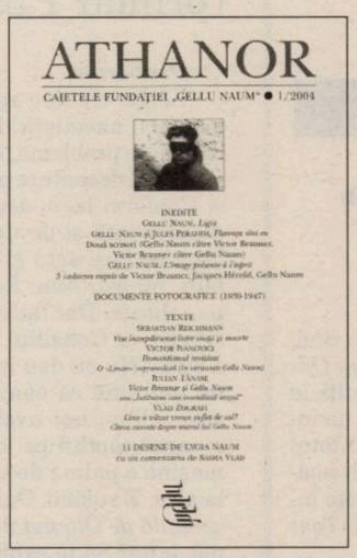

Pentru naumieni (grup comparabil probabil, la noi, ca intransigenţă, fidelitate şi devotament, doar cu cel al mateinilor), apariţia primul număr al Caietelor *Athanor* marchează o nouă fază în receptarea operei lui Gellu Naum. După cele două cărţi ale Simonei Popescu, după volumul colectiv *Pentru Gellu Naum,* Caietele par a se coagula în jurul unei idei: opera lui Gellu Naum nu poate fi înţeleasă în afara biografiei sale – şi invers, viaţa sa semnificativă se regăseşte fără rest în cărţile de poezie, proză, teatru, eseu şi mai ales în textele sale inclasabile literar.

Athanorul (din arabul *al-tannûr,* cuptor) reprezintă, în alchimie, cuptorul în care se prepară elixirele. Pentru cei mai mulţi alchimişti însă, ne spune Burckhardt, adevăratul athanor, cel în care se prepară Marea Operă, nu este altul decît trupul omenesc, mai exact esenţa funcţiilor vitale care leagă corpul de suflet şi apoi de întreg universul. *Athanor* este şi titlul unui volum al lui Naum din 1968, nu întîmplător reluat de Dan Stanciu pentru Caietele ce deschid un alt fel de receptare a lui Gellu Naum, mai apropiată şi de viaţa sa neobişnuită, şi de preocupările sale alchimic-poetice, în ambele sensuri – simbolic şi literal.

Iată de ce, pentru mine cel puţin, partea grea a primului număr o reprezintă ineditele: în primul rînd, poemul *Ligia* („Îţi vorbesc despre dragostea care clatină munţii / despre vocile nedesluşite ale femeilor, îngînînd, / despre reliefurile sunetului către seară, / îţi vorbesc despre dragostea care clatină munţii"); apoi piesa de teatru *Florenţa sînt eu,* scrisă împreună cu Jules Perahim, o mostră de ludic şi exactitate poetică ce trebuie neapărat citită odată cu textul lui Vlad Zografi despre teatrul lui Naum, *Cine a văzut vreun suflet de cal?;* în fine, scrisorile dintre Gellu Naum şi Victor Brauner („În jurul nostru se dă lupta împotriva imaginaţiei... Din acest motiv ne-a mai rămas încă aspectul de nebuni şi dacă adaogi epitetul de mistici cu care suntem gratulaţi poţi să ai tabloul complect al figurilor noastre «artistice»" – scria, atît de actual, Gellu Naum în 1945).

Un loc aparte ocupă în acest volum cele trei *cadavres exquis* de Victor Brauner, Jacques Hérold şi Gellu Naum, fotografiile din anii 1930-1947 (în care nelipsita pipă a lui Naum pare, ca pentru indieni, un micro-athanor stimulat de respiraţie), precum şi desenele mediumnice ale doamnei Lyggia Naum, un joc cu focul. Cele trei texte semnate de Sebastian Reichmann, Iulian Tănase şi Victor Ivanovici aduc trei perspective, pe cît de diferite între ele, pe atît de complementare faţă de scrierile lui Gellu Naum.

S-ar putea spune că s-a aprins focul sub cuptorul receptării postume a lui Gellu Naum, un foc deschis şi de-o căldură „dulce, învăluitoare şi pătrunzătoare", ca la maeştrii alchimiei.

Viaţa şi poezia

– 3 întrebări pentru Lyggia NAUM –

V-aţi gîndit la Caietele Athanor *ca la o recitire periodică a operei lui Gellu Naum?*

M-am gîndit nu numai la o recitire, dar şi la o legătură pe care să o facă aceste Caiete anuale între cărţile lui – poezia, proza, teatrul – şi modul lui de viaţă. De aceea ideea lui Dan Stanciu mi s-a părut foarte bună. Dacă îi cunoşti scrisorile rămase în arhivă, fotografiile, cercul de prieteni, felul în care trăia – vezi altfel diversele amănunte din opera lui. Caietele vor ilustra cel mai bine ideea că opera lui Gellu Naum a fost modul lui de viaţă.

În afară de desenul intitulat „Adevărata întîlnire, adevărata dragoste" care deschidea Calea Şearpelui, *desenele dumneavoastră mediumnice, făcute în stare de transă, apar acum pentru prima dată? Le mai priviţi ca pe un experiment riscant, o joacă periculoasă?*

Unul dintre ele, cel cu şarpele, a apărut în volumul *Pentru Gellu Naum,* iar altul, cel cu portretele noastre, a mai apărut într-o antologie de poezie a lui Sebastian Reichmann, la Paris. A fost, într-adevăr, o joacă periculoasă. Cînd desenam, mă lega la ochi. Dar îmi era frică, pur şi simplu frică, pentru că eram îngrozitor de speriată după ce terminam desenul. Cînd mă dezlega, eram într-o stare rea, ca după o criză. În primul moment, nici nu credeam că eu le-am făcut. Ţi-am povestit cum a fost cu Vasko Popa? A venit la noi şi Gellu a vrut să-i facă o demonstraţie. Stăteam la măsuţă, Gellu mi-a dat nişte hîrtie. I-a scris mai întîi ceva lui Vasko, fără ca eu să ştiu ce, şi i-a arătat. Apoi a stins lumina şi eu am desenat. Cînd am aprins lumina, i-a arătat desenul şi l-a întrebat dacă asta scrisese. Eu desenasem un copac cu ramuri multe, un soare mare, o lună într-un colţ şi un omuleţ la poalele copacului. Vasko a zis să punem desenul şi foaia într-o carte şi, cînd va veni data viitoare, să le confruntăm. Apoi, el s-a îmbolnăvit, a murit, iar noi am uitat cu totul de poveste. Cînd m-am mutat, Dan şi Iulian Tănase au răsfoit cărţile şi au găsit biletul lui Gellu pe care scria „Vasko, scrie-i ceva Lygiei", apoi scrisul lui Vasko în sîrbă şi desenul. L-am sunat pe Ioan Flora, am dat de soţia lui, i-am citit literă cu literă. Traducerea era următoarea: „Un copac cu ramuri, un soare şi o lună". Eu am întrebat-o de omuleţ şi mi-a spus că asta vine din basmele vechi sîrbeşti, este reprezentarea soarelui.

Am avut o discuţie în vară, după cronica mea la Clava *de Simona Popescu, despre oportunitatea publicării* Căii Şearpelui *înaintea celorlalte cărţi „ezoterice", reeditate doar fragmentar. Mie mi se părea că fragmentele din* Poetizaţi, poetizaţi... *şi* Întrebătorul *nu pregăteau îndeajuns receptarea* Căii... *şi că ea fusese publicată „cel puţin în parte, dincolo de voinţa" dumneavoastră...*

Simona Popescu a avut acordul meu şi nu s-a grăbit deloc. Şi mie, şi Simonei, dar şi prietenilor noştri (Dan Stanciu, care primise în dar de la Gellu cîteva pagini din manuscris, Dan Matei, care este şi preşedintele Fundaţiei „Gellu Naum") ni s-a părut că, dacă putem publica o carte ca aceasta, total inedită, trebuie s-o facem. *Calea Şearpelui* a avut un foarte puternic impact în cele mai diverse locuri, am avut ecouri şi din lumea medicală, nu doar din cea literară. Cartea s-a epuizat rapid, ca şi *Salvarea speciei* de Simona Popescu. Iar *Clava* a venit pe această dorinţă a multor cititori de a-l cunoaşte pe Gellu Naum şi altfel, dinspre modul lui de viaţă. Au fost mulţi oameni care mi-au spus că au înţeles mai bine poezia lui Gellu Naum după ce au citit aceste volume. La întrebarea „La ce bun?", acesta ar fi răspunsul. Cărţile lui şi Caietele *Athanor* conturează un Gellu Naum a cărui viaţă a fost poezia.

a consemnat Simona SORA

Dilema veche vă recomandă

● Foarte interesant numărul 4 al *Suplimentului de cultură:* pe lîngă dosarul (consistent, căci materie primă e!) despre „elitele de pradă", pe lîngă adorabila cronică teatrală a Luizei Vasiliu („Scrisoare din Bora Bora sau Dragă domnule Radu Afrim") şi interviul cu Stelian Tănase, trebuie citite neapărat editorialele „Noi şi Ucraina" (Lucian Dan Teodorovici) şi „Năstase Sese Seko Nelu Ha Ha Ba Da" (Alex Savitescu); citat din primul: „Sîntem singura ţară ce aspiră cu şanse la intrarea în Uniunea Europeană în care o consistentă parte a presei atacă vehement Opoziţia şi este binevoitoare faţă de Putere". Echipa condusă de tînărul George Onofrei face treabă bună. (Alex. Leo Şerban)

● În fiecare duminică, pe TVR Cultural, la ora 13 – emisiunea lui Florin Iaru, prea puţin comentată, prea puţin lăudată: *„Ia te uită ce ai uitat!"*. Plină de elan ideatic şi ludic, dinamică în montaj, distinsă în personalităţi, destinsă moral, în răspăr cu toate conformismele şi şabloanele. Ultimele teme de discuţie: „Patriotismul", „Invidia" – aici Tia Şerbănescu şi Mircea Cărtărescu convenind că „prea multă modestie duce şi ea la orgoliu"... (Radu Cosaşu)

Andrei GORZO

dilematograf

O lume a bărbaţilor

● ***Proasta creştere/ La Mala educación* (Spania, 2004), de Pedro Almodóvar.**

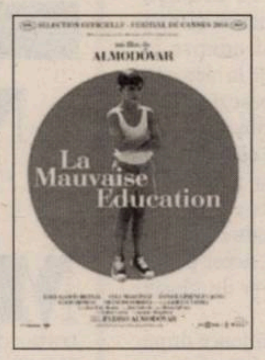

Cît de almodóvarian e noul film al lui Almodóvar? *Proasta creştere* e povestea a doi băieţi, Ignacio şi Enrique, care se cunosc în anii '60 la o şcoală catolică dintr-un oraş spaniol de provincie şi pun bazele unei relaţii frumoase, mergînd împreună la un film cu Sara Montiel şi masturbîndu-se în sală. Sună almodóvarian? Almodóvarian în draci. Un profesor de literatură, părintele Manolo, e cu ochii pe băieţi – mai ales pe Ignacio, pe care-l acompaniază cu puţin prea multă însufleţire la chitară atunci cînd copilul cîntă „Moon River". În 1980, Enrique (Fele Martínez), care s-a făcut regizor de film, este căutat de Ignacio (Gael García Bernal), care e actor şi, în plus, autorul unei proze nepublicate inspirate din povestea lor. În proza aceea, care se joacă pe ecran pe măsură ce Enrique o citeşte, Ignacio (jucat în continuare de Bernal) ajunge un travestit drogat pe nume Zahara şi în 1977 îl caută pe preotul pedofil; dîndu-se drept sora lui Ignacio, Zahara îl şantajează pe părintele Manolo. E almodóvarian sau nu este? Este. Enrique se hotărăşte să filmeze povestea şi rolul lui Ignacio îi revine lui Ignacio. Apropo, Ignacio nu mai e Ignacio – cînd s-a făcut actor şi-a schimbat numele în Angel. Şi iar apropo, s-ar putea ca Angel să nu fi fost niciodată Ignacio – s-ar putea să fie un impostor. Complicat? Normal că e complicat, sîntem în Almodóvar. În fine, chiar în ziua în care se filmează secvenţa confruntării dintre Zahara şi preot (în rolul preotului e tot actorul pe care l-am văzut mai devreme, în autoficţiunea lui Ignacio), pe platou apare adevăratul preot (interpretat de un alt actor). Normal că apare (şi că e altul), sîntem în Almodóvar. Răvăşit de emoţiile pe care a trebuit să le retrăiască în faţa camerei, Angel-Ignacio-Zahara izbucneşte în plîns şi o femeie (o secretară de platou, probabil) vine să-l liniştească. Normal că vine o femeie, sîntem în Almodóvar. Numai că aceasta este singura femeie pe care am remarcat-o în aproape două ore de film, şi trecerea ei prin cadru nu durează mai mult de cîteva secunde. Normal că nu durează, sîntem în... *poftim?*

Dispariţia femeilor din lumea lui Almodóvar e unul dintre scenariile alea absurde (cum ar fi şi dispariţia sîngelui din lumea lui Tarantino sau apariţia sexului sălbatic în lumea lui Spielberg) care paralizează imaginaţia cinefilului. Vorbim despre o lume electrizată tocmai de feminitate – în fine, de versiunea ei almodóvariană: feminitatea ca artificiu, ca rol spectaculos, ca bătălie neîncetată pentru Oscarul celei mai bune actriţe. Iată cum începea dedicaţia de la sfîrşitul filmului *Totul despre mama mea* (1999): „Lui Bette Davis, Gena Rowlands, Romy Schneider... Tuturor actriţelor care au jucat actriţe. Tuturor femeilor care joacă. Tuturor bărbaţilor care joacă şi devin femei..." Deci ce mai rămîne din toate astea într-un film fără femei cum este *Proasta creştere?* Ei bine, există şi aici un bărbat, Angel-Ignacio, care joacă şi devine o femeie, Zahara. În plus, Ignacio insistă ca prietenul său din copilărie să-i spună acum Angel; deci Ignacio s-a reinventat, e un actor care joacă un actor. Dacă nu cumva e un impostor şi, în cazul ăsta, atît Angel cît şi Ignacio sînt creaţiile altcuiva. În orice caz, e o primadonă. Autocrearea prin teatru şi poveşti, prin histrionism şi minciuni, e una dintre marile teme ale lui Almodóvar – sursa puterii eliberatoare pe care o au filmele sale – şi poate că niciodată n-a dramatizat-o mai inteligent şi mai elegant ca aici. Dar noul lui film nu e deloc eliberator. Diferenţa e în spirit: atunci cînd inventează şi reinventează identităţi şi poveşti, bărbaţii de aici n-o fac cu largheţea, cu ardoarea eroinelor lui Almodóvar; calculele sînt mai reci, scopurile sînt mai mărunte, iar povestea de dragoste dintre cei doi băieţi, de la care începe totul, e acoperită treptat de poveştile bărbaţilor – proza lui Ignacio, filmul lui Enrique, versiunea preotului, filmul lui Almodóvar. (Într-un fel, e opusul a ceea ce se întîmpla în filmul lui precedent, *Vorbeşte cu ea:* acolo, numai poveştile şi minciunile făceau ca dragostea să fie posibilă – fără ele n-ar fi existat nimic.) Toate astea înseamnă că *Proasta creştere* e un film destul de amar şi unii critici au văzut în el o nouă maturitate, o nouă înţelepciune. Mie mi s-a părut mai curînd nesatisfăcător: Almodóvar rămîne un artist prea generos, prea deschis spre experienţă pentru ca tonul acesta dezabuzat să aibă cine ştie ce rezonanţă, pentru ca lipsa de scrupule a unui personaj ca Angel-Ignacio să aibă vreun impact serios. Şi dacă noua lui maturitate presupune renunţarea la femei, veştile sînt proaste pentru noi toţi: nu ştiu ce fel de revelaţii ar putea să compenseze o asemenea sărăcire a experienţei.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Viitorul sună strident

De obicei, cînd ne gîndim la viitor, la viitorul naţiei, sîntem luaţi pe sus de un optimism inexplicabil şi ne imaginăm că urmaşii noştri vor trăi într-o Românie mai frumoasă şi mai grasă. Singurele accente pesimiste sînt admise la capitolul termenelor pe care le dăm pînă la această încoronare a destinului nostru. Unii vorbesc de 20 de ani (care iată că sînt 20, începînd mereu din *acest* moment), alţii – cei mai pesimişti – îşi spun că ei nu vor mai prinde vremurile bune care vor da peste noi. Oricum, mai devreme sau mai tîrziu, toată lumea este sigură că acestea vor veni. Nu se poate ca, după o asemenea istorie plină de fapte măreţe, acest popor bun, blînd şi deştept să nu aibă parte şi de gloria binemeritată.

Numai că realităţii nu-i prea place să joace după cum îi cîntăm noi. În primul rînd, numai în basme sau în filmele cu *happy-end* cei buni au parte, pînă la sfîrşit, de o viaţă pe măsura bunătăţii lor. Pe de altă parte, nici noi nu sîntem atît de plini de calităţi pe cît ne credem. Ba, dimpotrivă. Deşi nu este o regulă, la noi istoria pe care o trăim este chiar pe măsura noastră. Şi tot aşa va fi şi pe viitor, pentru că în mod sigur nu ne vom schimba prea curînd. Vorba lui Mircea Cărtărescu: cel care scuipă astăzi seminţe în troleibuz, va scuipa mîine şi în nava spaţială.

Acum să renunţăm la micile noastre consideraţiuni după ureche şi să trecem la ceva mult mai aplicat. Să lăsăm, adică, ştiinţa să vorbească. Cu alte cuvinte, să răspundem la întrebarea „pe ce ne bazăm?". De exemplu, ne-am putea baza pe un sondaj foarte riguros realizat de Gallup România şi de Metro Media Transilvania, la cererea Consiliului Naţional al Audiovizualului. Sondajul şi-a propus să urmărească „expunerea copiilor la programele radio şi TV" şi, printre altele, desenează un portret destul de detaliat al generaţiei tinere – viitorul României, cum s-ar zice. Portret din care vedem că cei mici – oare ne-am fi aşteptat la altceva? – sînt creaţi după chipul şi asemănarea părinţilor lor.

În privinţa activităţilor puştilor în timpul liber, 77% spun că se uită la televizor în fiecare zi şi numai 8% că citesc o carte. Pentru a se distra, 15% se uită în primul rînd la televizor, iar numai 2% citesc în primul rînd o carte. Pentru a scăpa de plictiseală, 19% se uită la televizor, 4% citesc o carte. Şi, astfel, copiii ajung, în medie, să-şi petreacă în faţa micului ecran 151 de minute zilnic în timpul săptămînii şi 214 de minute în week-end. Pînă la urmă, aceste cifre nu ar trebui să ne îngrijoreze neapărat. Poate că cei mici îşi iau cunoştinţele, pe care le-ar găsi în cărţi, de la televizor. Numai că în topul preferinţelor celor mici nu se află emisiunile de la Animal Planet şi nici măcar cele de la Cartoon Network, ci emisiunile *Ciao, Darwin* şi *Surprize, surprize* (cîte 20% fiecare), urmate de *Vacanţa Mare* (12%) şi *La bloc* (11%). *Ciao, Darwin* este preferată de 15% dintre copiii între 6-8 ani, 22% dintre cei între 9-11 ani şi 22% dintre cei între 12-14 ani. *Surprize, surprize* are următorul procentaj, în funcţie de categoriile de vîrstă: 20% între 6-8 ani, 22% între 9-11 ani şi 18% între 12-14 ani. *Vacanţa Mare:* 9% între 6-8 ani, 12% între 9-11 ani şi 13% între 12-14 ani. Aşa stînd lucrurile, este normal ca pe primele două locuri, dintre vedetele admirate de copii şi cu care vor să semene cînd vor fi mari, sînt Andreea Marin (care conduce detaşat) şi apoi Dan Negru. Sînt urmaţi de Andreea Bălan, Mircea Radu, Teo, J.C. van Damme ş.a. Băieţii vor să ajungă cînd vor fi mari ca Dan Negru, iar fetele ca Andreea Marin. Dintre formaţiile şi soliştii preferaţi, 3rei Sud-Est sînt pe primul loc (27%), urmaţi de O-Zone (19%), Animal X (13%), Adrian Minune (11%), Nicolae Guţă (10%) ş.a. Un film porno/erotic au văzut pentru prima dată: 17% înainte de 9 ani, 42% între 9-12 ani, 40% între 12-14 ani. Unul de groază: 29% sub 9 ani, 49% între 9-11 ani, 19% între 12-14 ani.

Prin urmare, viitorul sună, încă de pe acum, strident. Vom avea o ţară formată din Andree Marin şi Dani Negri, în care vor răsuna rîsetele ca de cristale false ale damelor şi urletele domnilor bălăcindu-se în obscenităţi. Toţi vor fi frenetici în a se acupla pe unde apucă, în ritm de muzică dance sau de manele. Iar atmosfera generală va fi de groază.

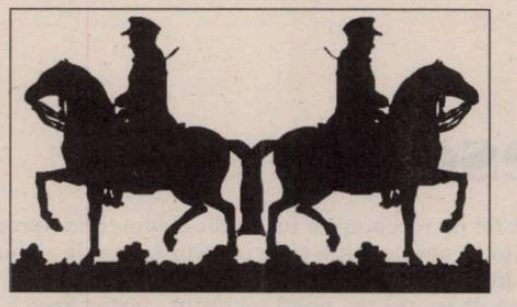

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Note informative mutuale

Merg pe stradă şi emit. Emit ca să nu vomit. Mă încearcă din cînd în cînd, după o lectură a *Tricolorului* lui Vadim, de pildă, sau a *Monitorului Oficial*. Nu vreau să-mi dramatizez mişcările stomacale, o fac prea mulţi, le tratez cu meserie. Meseria mea înseamnă informare şi comunicare. Da, sînt un informator al semenilor mei. Îmi sînt dragi. În loc să-i îmbrăţişez – gest cu totul necugetat de la Whitman încoace – îi informez. Sînt plin de veşti. Lucrez sub semnul urgenţei. Nu am timp să mă duc şi să le pun pe hîrtie – pot fi luate ca note informative, codate, camuflate. Le prefer mutuale. Emit şi transmit în gînd. *Tant qu'on parle, il y a de l'espoir.*

Din faţă de la „Spring Time" spre Doctor Felix mă ţin în pas cu o domnişoară mai înaltă ca mine, în pardesiu larg, în pantofi cu toc înalt şi îi comunic cu maxilarele strînse: „Dacă nu vă deranjez (asta-i din Woody Allen – *n.mea),* la Praga s-au inventat pantofii cu vibraţii pentru orbi, au un dispozitiv cu infraroşii care imediat ce apare un obstacol transmite informaţia pînă în talpă. Orbul o înregistrează şi ia seama. Bateriile se schimbă zilnic... Credeţi că e o invenţie a lui Kafka? A lui Hrabal? A lui Čapek?". Domnişoara intră la Banca Ţiriac şi mă autosugestionez viril că mi-a aruncat o privire peste umăr.

În aceeaşi ordine de idei, constat că mi s-a desfăcut şiretul de la pantoful stîng şi mă trag spre o treaptă a scării de la intrarea în Bancă; mi-l leg sub privirea bodyguard-ului, fără îndoială un fost aruncător de ciocan, şi îi comunic, fredonînd în gînd arii din opere – vechi obicei, fără explicaţie; şi cînd îmi fac patul şi cînd mă leg la cap fără să mă doară, mă ia cu *Aida,* cu *Trubadurul,* acum cu *Traviata:* „Deşi nu am ce căuta în Bancă, află, stimate român (asta o am de la un candidat la preşedinţie, 0,62% sau 0,63%), că s-a redeschis, după incendiul din 1996, Teatrul «La Fenice» din Veneţia, i-a costat 60 de milioane de euro... Au inaugurat tot cu *Traviata,* opera care a avut premiera aici la 6 martie 1853. Merită s-o ştii, a fost o cădere, un fiasco, şi mai rău decît asta, cum scria Verdi, publicul a rîs! Îţi dai dumneata seama? – s-a rîs la *Traviata!* Ai auzit vreodată *Traviata?".* După ce mi-am strîns bine şiretul, pe ultimele acorduri mi-am ridicat ochii spre guard şi l-am auzit cum îmi spunea din ochii săi de bou calm: „Ce bine că nu ai 4 picioare!".

Mai departe, mai departe, mai încet, tot mai încet, m-am aşezat la o codiţă în faţa buticului unde se vînd, cu un succes enorm, pateuri delicate cu brînză şi pizză miniaturizată; i-am transmis doamnei din faţa mea care ţinea de mînă o fetiţă... ce puteam să-i transmit? „După un sondaj realizat de British Council printre 40.000 de persoane din 102 ţări, cel mai frumos cuvînt în limba engleză este «mother» urmat de «fantastic», «destiny», «liberty» şi «tranquility»... o să mă credeţi, stimată doamnă, că «father» nu figurează în clasament?" Ca urmare, doamna s-a întors brusc spre mine şi m-a întrebat, în foarte decentă şoaptă, dacă e adevărat că „aici sînt cele mai bune pateuri din Bucureşti", fiindcă ea e din provincie şi se duce acum la Cluj cu trenul şi fetiţa o să-i ceară pe drum... Nu numai că i-am confirmat, dar după ce mi-am cumpărat o pungă „cu 300 brînză", m-am autosugestionat că ea mă urmăreşte, să vadă dacă nu am mîncat-o şi am început – „foarte urît" ar fi spus mama... – să mănînc pe stradă; erau delicioase şi am întrerupt orice legătură cu lumea. La stopul răscrucii dintre Doctor Felix şi Titulescu, am revenit în transmisie şi i-am comunicat celui de lîngă mine: „Dacă nu eşti nemuritor, fii atent! Am auzit sfatul ăsta, aseară, la TVR Cultural, e din *Iuliu Cezar* al lui Shakespeare"... În faţa restaurantului „Burebista", am montat conformist, aşteptînd să se descarce camionul cu bere: „Dragilor, atenţie la rusul ăsta... nu, nu-i Putin, dar nici puţin: colecţiona cutii de bere şi nevastă-sa i-a urlat, într-o zi: «ori cutiile, ori eu!». Ce-a făcut ciolovecul? Nu le-a aruncat, a izolat cu ele pereţii, fiindcă aluminiul păstrează foarte bine căldura..." Pe moment, doi dintre cărăuşi s-au dat deoparte şi mi-au făcut semn „să trec fără probleme".

La „Sensiblu", unde m-am aşezat cuminte în coadă pentru a-mi împrospăta raţia de Extraveral, i-am comunicat celei aflate într-o lungă convorbire şoptită cu doamna farmacistă (pe marginea unei reţete) că: *„ilunga,* vorba din sud-estul Republicii Democrate Congo, continuă să nu-şi găsească traducerea pe înţelesul lumii; în dialectul tshiluba, *ilunga* înseamnă «o persoană care este dispusă să ierte orice afront prima dată, să-l tolereze a doua oară, dar niciodată a treia oară». Nu există vreo limbă evoluată capabilă să prindă într-un cuvînt al ei «ilunga» congoleză...". În clipa cînd mi-am permis să fac – în numele limbii române, singura care îşi poate permite să se joace chiar cu vorbele africanilor – calamburul fastuos: „vorba ilungă, bogăţie a cunoaşterii" – în acea clipă, doamna farmacistă i-a replicat, decisă, clientei sale: „Dragă, spune-mi la ce filme te uiţi ca să-ţi spun cine eşti!". Era exact titlul unei ştiri din *Naţional* de mult decupată, care anunţa că o prestigioasă revistă de ştiinţă din SUA a descoperit că filmele pot decide starea noastră de spirit; o clasasem în categoria „banalităţi crase". Nu mi-am revenit decît după ce am trecut de Mega Image şi m-am oprit la o agenţie de turism unde, pe fundalul călătoriilor spre Turcia, un ea şi un el tinerei se sărutau febril şi, cu acea decenţă care îmi este normală, mi-am întors faţa şi le-am comunicat paranormal: „Atenţie, invazie de piţigoi în Elveţia!". Am auzit imediat un ţipăt, al ei, desigur: „Au! Nebunule...!".

Eu nu înţeleg de ce susţine Bush că lumea a devenit mai sigură.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Jean Vâlcomeanu

(primar PSD, Orodel-Dolj)

Probleme

Legea trebuie respectată. Eu am probleme acum cu navetiştii. Profesorii şi-au primit banii toţi, nu e problemă, dar e vorba de navetişti care vor să se deconteze abonamentele. Or, buba asta e. Conform legii, acum navetiştii sînt justificaţi de prezenţă şi de un raport al şcolii. În fiecare lună se face asta şi Consiliul Local decide: eşti bun, nu eşti bun. Se fac decontări pe eficienţă, pe calitate. Dar fac naveta şi auxiliarii, contabili şi alţii, or Consiliul Local nu a votat asta. Asta e buba. Nu eu dau banii, asta nu se înţelege. Eu nu am vină că oamenii din Consiliu aşa hotărăsc. Plus, noi avem 4 şcoli. Şi nu merge să meargă copilul pe jos la şcoală şi navetiştii, cu maşina o palmă de loc, 5 kilometri de la o şcoală la alta. E ruşine. Dar scriu gazetarii de la *Ediţia specială de Oltenia* despre mine? De ce? De ce nu mă sună? Să le explic. De ce devin monstru?

Piţurcă

La noi, în Orodel, s-a născut acel idol, Victor Piţurcă. Un om între oamenii comunei. Orice comunitate are nevoie de un idol. Să ştii că e acolo şi că ţărîna asta e în stare să nască ceva, nu doar morcovi şi pepeni. Nu ajută practic Piţurcă, dar a făcut o cişmea aici acum vreo doi ani, dar nu a mai avut timp. Nu-i putem cere să vină, Orodelul nu e Palma de Mallorca. E om mare şi conduce Naţionala. Păi, ce putem face? E un Mihai Viteazu.

Politica

Trebuie făcută de cineva. Politica e aşa cum e ea. Sînt primari ce nu s-au interesat de om, de năzuinţele lui, colo'şa, porc a rămas omul, tot în pămînt şi noi am avut mari probleme cu pămîntul. Eu sînt în slujba lor. Rău nu pot face, dar am o limită a posibilităţilor. E vorba de bunsimţ, să fie respectaţi, e vorba de bani, că au fost frustraţi de nu au văzut ajutoarele astea cu pămîntul.

PSD

Asta a fost în '96. N-am avut altă preocupare şi nici opţiuni exprese. Am lucrat la CAP, mi-am făcut şi eu un liceu agricol, am fost preşedintele Cooperativei de Consum. În '94 mi-am luat utilaje şi am luat mult pămînt. Am devenit privat. În 2000 am candidat şi nu am luat. Am devenit vice şi mi-am dat demisia. În 2004 am devenit primar. Fără politică nu fac nimic însă. Te scuipă la judeţ. Am plecat pe un drum, voi merge la infinit.

DILEMATECA

Lucian Mîndruţă,
Fabrica de tămîie. Carte de muncă la industria cuvintelor,
Editura Polirom, 2004

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

Sesterţii lui Larcius Licinius

Vă miraţi, probabil, ca şi mine, de felul în care ne vorbesc cei care ne cer voturile în aceste zile. Unul dintre ei, altfel preferatul meu, îţi dă impresia că rupe cuvintele în două, că le calcă sub tălpile rostirii sale şi ele, cuvintele, trosnesc ca nişte crustacei striviţi. Altul, cel pe care n-am să-l votez niciodată, face cuvintele atît de lipsite de sens, încît ai impresia că te ademeneşte într-un desiş linos, unde te înveleşte într-o pojghiţă subţire de greaţă, ca să te adoarmă, cu scopul clar de a-ţi fura portofelul. Secundul lui, rîrîit ca un copil mediocru, ţopăie zglobiu şi nonşalant prin limba română, forţează semantica unor cuvinte inginereşti, pentru a le face sugestive în politică, şi rosteşte preţios concepte geopolitice aprofundate la cursul scurt – tot ce poate el isca sînt zîmbete şi comentarii hazlii. Un alt personaj marcant, şef de partid naţional(ist), debitează fraze halucinante în ritm sacadat, de mitralieră, aiurează în game înalte şi lasă, poate fără să vrea, impresia că e nebun. Totuşi, fiecare din aceşti oameni are susţinătorii săi sinceri. Totuşi, aceşti oameni conving mase de electori, vorbele lor seduc sute de mii de minţi. Poţi spune „aşa vorbe, aşa minţi" şi poţi trece mai departe în singurătatea ta tot mai greu de spart, dar nu asta trebuie să faci. Trebuie să te întrebi *de ce*. Cum se poate ca aceste discursuri să seducă? Răspunsul meu stă într-o poveste, veche de cînd lumea.

Acum aproape două mii de ani, Domitius Afer, orator celebru al Romei, admirator al clasicului Cicero, s-a trezit că pledoaria-i din faţa centumvirilor este întreruptă de strigăte violente. Domitius, al cărui fel de oratorie era calm şi grav, argumentat şi erudit, s-a oprit nedumerit. Urletele au încetat şi ele. Domitius a reînceput să vorbească, strigătele au erupt cu o violenţă încă şi mai mare. Domitius se opreşte din nou, de data asta consternat. Zbieretele amuţesc. Domitius Afer îşi reia pentru a treia oară pledoaria şi strigătele se revarsă încă şi mai amplificate. Atunci, Domitius Afer, cu aerul că a înţeles, se interesează împotriva cui pledează. I s-a spus numele lui Larcius Licinius, avocat de mare succes, cunoscut pentru obiceiul său cu totul original de a cumpăra pe trei sesterţi lăudători, oameni care veneau în for şi strigau în favoarea sa. Aflînd numele adversarului său şi văzînd cum masa cumpărată copleşeşte auditoriul inocent, la rîndu-i stupefiat de gălăgia galeriei tocmite, Afer a spus: „Centumviri, arta noastră s-a sfîrşit!". Se sfîrşise o epocă în oratoria publică. De-acum înainte, ceea ce va conta nu va mai fi logica argumentaţiei, persuasiunea tonului, starea pe care o induce în auditoriu discursul rostit. De-acum înainte, vor conta vocile susţinătorilor plătiţi, care vor face auditoriul să pară cucerit. Căci rostul principal al lăudătorilor nu e acela de a impresiona vreun juriu sau judecător şi nici măcar acela de a intimida adversarul, ci este precis acela de a da impresia spectatorilor oneşti că oamenii aidoma lor îl susţin frenetic pe vorbitor. În fine, practica de a cumpăra lăudători s-a extins rapid şi, pe măsură ce a trecut vremea, în conformitate cu legea fatală a cererii şi ofertei, s-a articulat tot mai coerent şi meseria de lăudător de profesie, meserie care, în greaca veche, era desemnată printr-o sintagmă care s-ar traduce *omul-care-strigă –„minunat!"*.

La Roma, epoca adevăratei elocinţe, a oratoriei glorioase, nu a fost chiar atît de lungă. Ştim, de pildă, că episodul consumat cam cu 150 de ani înainte de Cristos, cînd a sosit la Roma o ambasadă grecească formată din trei filozofi celebri în epocă, a şocat elita romană. Măestria cu care grecii întorceau cuvintele şi argumentau era, pentru romani, amuţitoare ca o vrajă. Nu mai auziseră aşa ceva. Unul dintre purtătorii de ambasadă, academicul Carneades, a ţinut chiar nişte conferinţe private pentru inteligenţia locală în care a construit o argumentaţie indestructibilă împotriva imperialismului roman. Roma întreagă s-a cutremurat, căci argumentele academicului grec contraziceau fără rest o idee axiomatică pentru gîndirea locală, o idee care era în asemenea măsură dincolo de orice criticism, încît devenise credinţă în cel mai mistic sens cu putinţă, şi anume că Roma este centrul lumii şi că Imperiul roman este intrinsec alcătuirii universului. Conservatorul Cato cel Bătrîn, un viguros anti-elenist, şi-a ieşit din răbdări şi a convins autorităţile să alunge grecii din Roma, dar fascinaţia intelectuală iscată de vorbele lor a rămas. După ei, ca un fel de efect pervers, retorica romană s-a dezvoltat cu adevărat şi nu a trecut mult pînă cînd, prin marii oratori ai epocii ciceroniene, a ajuns la culmi. Cam două secole mai tîrziu, Domitius Afer va anunţa sfîrşitul acestei epoci, spunînd centumvirilor că arta sa a murit. Nu mulţi ani după incidentul din faţa centumvirilor, obiceiul vicios introdus de Larcius Licinius se răspîndise în asemenea măsură şi, în consecinţă, oratoria căzuse atît de jos, încît Pliniu cel Tînăr scria într-o epistolă: „Dacă treci cumva prin tribunal şi vrei să ştii cum vorbeşte vreunul, n-ai nevoie să te urci la tribună şi nici să stai să asculţi, căci e uşor să ghiceşti: află că acela care este cel mai aplaudat vorbeşte cel mai prost".

Grecii aduseseră la Roma nobila artă a oratoriei, a convingerii celuilalt prin cuvînt, a tranşării disputelor prin pledoarii. Romanii au fost vrăjiţi şi, cu spiritul lor pragmatic, au făcut din retorică şi oratorie principalele mijloace de dezvoltare a ceea ce aveau ei mai preţios: dreptul. Dar au şi pervertit darul nepreţuit făcut de greci, anulînd cu totul nobila artă a persuasiunii publice în momentul în care şiretul Larcius Licinius a început să cumpere plebei ca să-i aplaude în extaz pledoariile şi să huiduie adversarii.

De atunci încoace, lumea s-a sofisticat. Cei trei sesterţi ai lui Licinius au devenit metaforă pentru o realitate cu mult mai vastă. Ei sînt acum dolari sau funcţii, privilegii sau complicităţi. Ei sînt chiar şi promisiuni vagi ori doar promisiuni aşteptate. Pe măsură ce sesterţii au devenit mai subtili şi noi am devenit mai moderni. Lucrurile, care sînt azi de vînzare, sînt cu mult mai multe decît erau acum două mii de ani.

Două lucruri ar trebui, poate, să nu uităm înainte de a ne ridica să aplaudăm un politician: 1) să nu cumva să o facem pentru trei sesterţi, oricum se vor fi numind ei acum şi 2) să nu cumva să o facem doar pentru că mulţi din jur, rîvnitori la sesterţi, o fac şi ei.

10 decembrie 2004

libertatea de impresie

Divide-i ca să fii liber

Înainte de turul întîi am auzit un ins dintr-o comună vrînceană spunînd că va vota cu PSD la partide şi cu Băsescu la preşedinţie. Asta fiindcă – spunea el – atît PSD cît şi Băsescu au cele mai mari şanse (ceea ce s-a şi adeverit). Iar el, decît să mizeze pe soluţii perdante, prefera să mărească aceste şanse prin propriul vot. Nu aici se afla însă miezul teoriei. Nu era vorba de un oportunism mai ciudat. Omul avea ideea că odată Băsescu devenit preşedinte şi PSD partid majoritar în Parlament, se va ajunge la dispute. Un perpetuu scandal la vîrf care, după părerea lui, n-ar putea fi decît benefic pentru societatea românească. De ce? Pentru că atunci, spunea el, oamenii vor putea să-şi vadă de treabă, nestingheriţi de politicienii care vor fi preocupaţi cu luptele dintre ei. Decît să fie solidari într-un război contra poporului – zicea el – aşa cum se petrecea pe vremea lui Ceuşescu, mai bine ca politicienii să fie dezbinaţi şi slabi. Cu alte cuvinte, să-i divizăm şi să-i controlăm. Dacă separaţia puterilor în stat s-a dovedit o vorbă goală, iar cetăţenii au dintr-odată ocazia să separe forţele statului, de ce să n-o facă: un preşedinte de un fel, un guvern de alt fel şi poporul liber. Fiindcă... – observa acel cugetător – toată dezvoltarea ţării din ultimii ani a fost făcută de oameni şi nu de stat sau politicieni. De indivizi care au învăţat să se descurce şi să reuşească chiar contra statului, care n-a făcut decît să le pună beţe în roate. Dacă aceste beţe dispar din diverse motive e cu atît mai bine. Necontrolaţi, românii ar putea prinde viteză. Într-o asemenea situaţie – credea omul nostru – în instituţii vor cîştiga teren profesioniştii, aceia care ştiu să-şi facă treaba fără indicaţii politice. Activiştii, în schimb – zicea el – care nu ştiu decît să fie curele de transmisie şi să ia mită, vor fi debusolaţi. Chiar dacă nu vor renunţa la micile lor aranjamente, încetul cu încetul îşi vor pierde puterea. Şi ruşii – mai spunea el – „au fost liberi, fericiţi şi nepericuloşi ca stat, atîta vreme cît puterea a fost slabă. A murit Brejnev, a venit Andropov. S-a dus şi el rapid pe lumea cealaltă, a venit Cernenko. La rîndu-i ne-a părăsit, lăsîndu-i loc lui Gorbaciov, cel care n-a prea ştiut ce face. A urmat Elţîn, beţivul. Totul a fost OK şi pentru ei, şi pentru noi. Acum cu Putin nu prea mai e de glumă: prea tînăr, prea puternic şi hotărît. Se duce naibii libertatea...". Eram gata să mă amuz de aşa o teorie, uşor anarhistă, cînd omul a pus capac cu argumentul final: „americanii fac la fel, împart puterea aproape de fiecare dată între preşedinte şi Congres, între republicani şi democraţi; doar în mod excepţional merg pe o singură mînă". Cine zice că oamenii de la ţară nu ştiu bine ce votează?

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

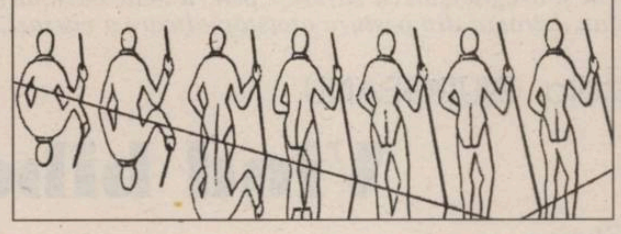

Comori, bomboane şi măgării

Cadourile amestecate nu se termină niciodată cu cele romantice, nici cu cele utilitare narate data trecută. Lor li se adaugă cadourile misterioase. Tot pe Internet găseşti un site care sună incitant pentru iubitorii călătoriilor pe mări şi ai mesajelor în sticlă: www.comoaramea.ro. Pozele de pe site îţi confirmă faptul că e într-adevăr vorba de o comoară: îţi sînt arătate nişte lăzi, din lemn, cu oarece patină. Sună bine şi vechi, pentru început, deci misterios. Pe lîngă lăzi observi nişte sticle şi deja misterul e aproape elucidat: în sticlă nu poate fi altceva decît un mesaj. Principiul includerii, şi al surprizei, funcţionează de două ori. Mesajul e în sticlă şi sticla în comoară. **Iulian Dragomir**, omul pe care site-ul ţi-l dă drept persoană de contact şi care este directorul executiv al firmei, a avut o idee simplă, şi, se pare, de succes: să includă un mesaj, de genul celor pe care le poţi cumpăra, pe un soi de papirus, de la tarabele montane (şi celor de pe site-ul romanticilor din numărul trecut) într-un ambalaj mai diferit. Care întruneşte toate şabloanele misterului. Evaluînd la maxim ambalajul, www.comoaramea.ro reuşeşte să plaseze aceleaşi locuri comune pentru iubită, mamă sau prieten într-o formă pe măsura aşteptărilor aventuroase (de nivelul căpitanului Cook sau al romanelor lui Stevenson) ale unora dintre noi. Dacă www.cadoultau.ro pedala pe idealurile romantice mai feminine, www.comoaramea.ro exploatează reminiscenţele masculine adolescentine.

Candy Bouquet este un alt cadou amestecat, dar de astă dată deloc virtual. Aplicînd ca la carte şi pe faţă unul din principiile kitsch-ului, şi anume cel al amestecului funcţiilor de bază ale obiectului, magazinul în cauză ne vinde buchete din bomboane. Patroana, **Bogdana Constantinescu,** de 27 de ani, spune că afacerea nu e o idee originală neaoşă, ci o franciză a unei afaceri de succes din străinătate. Buchetele sînt făcute manual, din plante artificiale, şi umplute cu bomboane. Cele două cadouri tradiţionale şi destul de convenţionale de altădată, pentru vizite sau aniversări, le poţi lua, acum, într-unul singur. Sună ciudat, dar e, probabil, un semn al vremurilor noi, să rupi o bomboană de pe cracă, şi nu s-o scoţi din cutie.

Dacă cele două cadouri de mai sus sînt totuşi plăcute, şi pot fi considerate semne de apreciere pentru destinatar, nu la fel se întîmplă cu cele de pe www.resursadefun.ro. Aici, printre altele, există o listă cu cele mai proaste cadouri de Crăciun. Mesajul pur şi simplu îşi face din nou loc, dar însoţit de necesara tentă de vulgaritate şi cantitatea permisă de prejudecăţi (în special sexiste): „Niciodată nu-i oferi unei femei, de Crăciun, orice fel de aparat electrocasnic (...) Singurul aparat permis este un vibrator cu toate vitezele (...)". Nu vibratorul e ce-l ce aduce, aici, nota de vulgaritate, ci previzibilitatea mesajului. Acesta nu este decît unul din sfaturile în privinţa femeilor: în general, sexul slab este o categorie complicată cu care trebuie să te porţi cu menajamente, pentru că reprezintă un sac de prejudecăţi. Cadourile permise, pe care bărbaţii şi le pot mai curînd dărui singuri, sînt tricourile cu inscripţii. Pentru bărbaţi există linguşitorul „Sînt un bărbat fericit", practicul „Termină-ţi berea" şi apologeticul „Omul-legendă". Pentru femei se poate sesiza o deloc subtilă schimbare de registru: „Sînt blondă, vorbeşte mai rar"; „Sînt rea (şi asta e bine)". Noroc cu perechile de chiloţi propuse, mai departe, bărbaţilor, şi pline de inscripţii gen „Long vehicle" sau „Aici sînt banii dvs." Pentru a nu rămîne cu greşita şi demodata impresie că numai femeile sînt obiecte sexuale.

Măgării, bomboane sau mistere, cadourile de anul ăsta au evoluat şi încearcă să ne impresioneze. Pentru efort, le apreciem.

POCNIND DIN KITSCH PE LÎNGĂ VOI

Micile obiecte inutile au constituit, mereu, deliciul oricărei gospodine care se respectă. Înainte de '89, în top erau bibelourile din sticlă sau porţelan, componentele nelipsitei vitrine din sufragerie. Kitsch-ul ciobănaşului sau al balerinei de atunci era indiscutabil. Acum, vedetele de altădată au fost înlocuite cu obiectele etalate în numeroase magazine de decoraţiuni interioare; din lemn, metal, sticlă sau pînză, exotice sau pastorale, cu ştaif sau drăgălaşe, aromate sau religioase. Pe scurt, opţiunile s-au diversificat şi drăgălaşul, cu variante pentru toate buzunarele, s-a răspîndit. Pagina de faţă îşi propune să semnaleze acest fenomen, şi nu neapărat să înfiereze extinderea kitschului: detronat din postura atotstăpînitoare a vitrinei, achiziţionat şi asumat ca atare, acesta nu mai poate fi prea nociv. ***(I. P.)***

Stela GIURGEANU

Vînd bibelou. Ieftin

Gheişa

Am găsit-o în însingurarea raftului de sticlă, acoperită de aşteptare, frunze de plastic şi imortele. O florărie de cartier. La început iţindu-şi doar capul palid. Apoi, pe măsură ce curiozitatea mea o cerea, mîna inertă a florăresei a desfăşurat-o cu încetinitorul, cu o secvenţialitate şi o lentoare neimpuse, doar pentru că „era grea" şi pentru că „o scoate de pomană", în toată măreţia sa. „Măreţie", la propriu, pentru că gheişa de ceramică are cam jumătate de metru de albeaţă şi de culori şi de praf şi de un soi de trecere de timp inoxidabil. O faţă imobilă, neglijent machiată, destul de panicată de înghiţirea unui ceas enorm care i-a produs, mai spre sud de cap, o oarecare predispoziţie temporară şi o definită boală incurabilă. *Gheişă cu ceas*. Şi vînzătoarea se apucă să o răsfeţe în faţa mea, însă fără prea multă tragere de inimă, cu o cîrpă grosolană care răpeşte şi cei cîţiva sclipici de-i mai rămăseseră agăţaţi pe evantai. Este ultima. Avertizare rece.

Te decizi pe loc. Sau nu. Un obiect care, pasămite numai dintr-un noroc chior (nici o aluzie la ochiul stîng al gheişei) a scăpat vigilenţei cumpărătorului de chilipiruri. Las tăcerea să crească acumulînd tensiune stînjenită dintre doi oameni care, cu toate că nu au nici un chef de a fi în aceeaşi încăpere, sînt nevoiţi, de împrejurări, să o facă. Se simulează interesul de ambele părţi.

Hm... foarte interesant că are şi ceas... articulez după ce o întorc pe toate părţile.

...da... e... aşa... cu ceas... doamna vînzătoare plusează o tentativă de socializare.

Aşa faci două cadouri dintr-un foc... încerc o glumă, terminată într-un zîmbet tîmp.

...da, păi, aşa e... totul devine dureros de fals şi de tensionat. Ajungi să înţelegi schimonoseala gheişei.

Mă hotărăsc să curm brusc toată tărăşenia şi întreb de preţ. Se răsufl ă uşurat de ambele părţi şi mi se dezvăluie cu recunoştinţă taina. Acum un an era mai ieftină. Acum ţi-o dă la 200.

Veveriţa

Veveriţa? Capul bătrîn se apleacă înspre mine, iar glasul îi ţiuie plin de mirare. *Veveriţa asta?* Ţiuie în continuare la o frecvenţă ridicată. *Da*, chiar veveriţa asta. Se balansează de pe scăunelul jos, o dată... de două ori... a treia oară nu ajunge şi mă roagă să o ridic eu, că sînt mai tînără, iar ei îi este tare greu. Are 80 de ani, mamaie, iar veveriţa costă aproape pe jumate... O iau de pe covor şi o răstălmăcesc printre degete. Ochii bătrîni mă privesc, pe jumătate plini de curiozitate, restul de nostalgie. Veveriţa asta maronie plină de striaţii, cu coada răsucită în sus şi cu puşca pe umăr i-a adus-o fie-sa din Madrid... ehe... din Spania... Ehe... demult haina de vînător era verde, iar pana de la pălărie era roşie... da', dacă pui niţică tempera, să vezi cum îşi revine... O dă ieftin, mamaie, că nu mai are de nici unele... *Pare o amintire valoroasă,* şi îmi strecor cu nesimţire ochii pe după ochelarii bătrîni. Scotocesc după aceeaşi poveste, de acum banală... sărăcia. Mi se arată celelalte obiecte. Un elefant interbelic de la mama mamei ei, aducător de noroc, are trompa în sus; o fetiţă pe un scăunel din cam aceeaşi perioadă; cînd era mică se juca, şi-mi arată figurinele mici de sticlă, cu setul ăsta... de porţelan nemţesc. L-a primit cînd era mică, de Crăciun... Îmi scapă o întrebare imbecilă. Mi se răspunde „pentru că". Apoi, cu ochii bătrîni mi se arată ceilalţi ochi bătrîni şi celelalte covoare.

Sînt bătrînii de pe lîngă Moghioroş. Ar putea fi bătrînii de pe lîngă Obor, Crîngaşi sau din Titan. Sau din toate tîrgurile *ad-hoc* de vechituri, unde se goleşte casa de amintiri pentru plata întreţinerii sau cumpărarea unei pîini.

2 Cocoşi

Expoziţia de bibelouri de pe Constructorilor 19 se desfăşoară numai pentru ochii *connaisseur*-ilor, adică pentru ochii prietenilor intimi, de familie. Un raft improvizat de nevoie, dosit pe undeva prin bucătărie, aplecat domol la mijloc, împovărat an de an, 8 Martie după 1 Martie, sfîrşituri după începuturi de an şcolar, zile de naştere, de nume, de Sfinţi şi Sărbători legale. Sau mai puţin.

Raftul cu „verze" este unul dintre motivele pentru care este încîntată că a ieşit la pensie. Dascălii devin, de-a lungul carierei, colecţionari involuntari de kitsch-uri. La fiecare zi de tradiţional plocon, pe lîngă ciorapi de mătase, cafele şi ţigări, se strecoară pe catedră, inevitabil, cîte o gheişă cu ceas, un ciobănaş cu fluier sau o ducesă cu evantai. (Mîndria acestui raft este o icoană primită de Paşti de la a 5-a B, cu două leduri în loc de ochi, cu o coroană plină de fosforescent roz şi verde.)

La pièce de résistance stă însă deoparte. Nu se amestecă. Nici nu ar încăpea. Cîntăreşte pe puţin 5 kile, este enormă şi urmează legile nescrise ale firii. *De ce ţi-e frică, nu poţi scăpa*. Îşi aminteşte ziua perfect. Pe ultima sută de metri, groaza ei de la prima statuetă primită, a poposit într-o cutie mare, plină cu expandat, pe care a trebuit, nu numai să o care pînă acasă, nu numai să o urce pe scări, dar şi să îi găsească un culcuş... Îmi crapă uşa debaralei şi îmi îngăduie strecurarea unei priviri. Din semiîntuneric se repede asupra mea o abundenţă de culori amestecate fără milă, cu o violenţă nejustificată. Doi cocoşi cu cozi răzvrătite, înfruntîndu-se pe viaţă şi pe moarte pe un soclu înăltuţ şi plin de sînge ceramic.

De aruncat nu le poate arunca, sînt totuşi cadouri, nu se face... De dat cadou la altcineva, cu atît mai puţin... I-ar fi ruşine... Da... dar de vîndut?

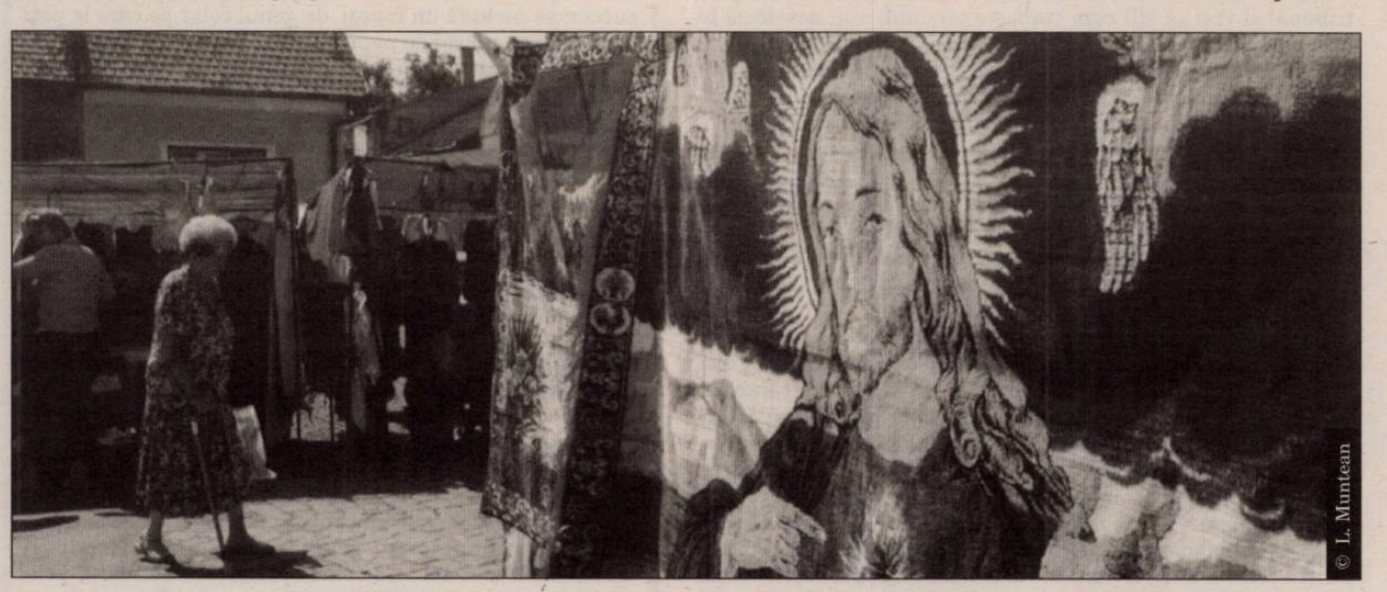

Adina ROSETTI

Dulcele stil kitsch

Sînt numite suveniruri, decoraţiuni, cadouri (sau mai nou *gifts)*. Uneori au pretenţii de „obiecte de artă". Micile şi marile obiecte kitsch se înghesuie pe rafturi, tarabe, în vitrinele prăvăliilor sau ale marilor centre comerciale şi uneori chiar în galeriile de artă, îmbiindu-te să le priveşti, să le pipăi şi, în cele din urmă, să le cumperi.

La Unirea Shopping Center, vînzătoarele sînt amabile, joviale şi îmi dau explicaţii zîmbind (am minţit că sînt în căutarea unui cadou).

Pentru început, doamnelor şi domnilor, avem tablouaşe înfăţişînd peisaje pastelat-idilice, se vînd cel mai bine şi sînt cadoul ideal pentru o rudă sau un prieten. Şi nici preţul nu e foarte mare, după cum vedeţi, în jur de un milion!

După aceea, stimaţi cumpărători, vă prezentăm acvariul artificial în care înoată peştişori coloraţi din plastic, printre bule de aer adevărate. Se vinde foarte bine, funcţionează şi cu baterii şi fără, nu este o jucărie pentru copii, ci se pune în sufragerie ca decor, eventual pe televizor.

Dacă aveţi simţul umorului, domnişoară, atunci sigur o să vă placă scrumierele metalice în formă de closet. Priviţi-le, vă rog, nu-i aşa că sînt haioase?!

Şi dacă doriţi ceva cu totul special... există sculpturi greoaie din bronz, întruchipînd lei fioroşi, cu gheare lungi şi coamă bogată şi cocoşi încrîncenaţi, cu cioc şi pinteni ascuţiţi. Sînt ceva mai scumpe, e adevărat, ajung şi la 30 de milioane bucata, dar sînt turnate în bronz. Mă rog, sînt unii care îşi permit luxul!

Dacă sînteţi amator de pictură, nici o problemă... avem naturi moarte cu mere impresioniste şi struguri abstractizaţi, pe tipsie turcească. Sau asfinţituri romantice, în culori dulcege, peste lacuri siropoase cu lebăduţe şi bărcuţe, plutind alene spre zările albastre.

Iar dacă, din întîmplare, sînteţi adept al „filozofiei" fengshui (la mare modă)... tocmai am primit, din îndepărtatele ţinuturi orientale, animăluţe metalice, încărcate cu semnificaţii şi livrate cu instrucţiuni de folosire (este foarte important pentru bunăstarea dumneavoastră viitoare să ştiţi că broscoiul aşezat în colţul nordic al casei aduce bani, ţestoasa cu ochi roşii e responsabilă cu înţelepciunea, dragonul auriu, corect poziţionat în dormitor, te răsplăteşte cu putere). Şi aşa mai departe, doamnelor şi domnilor, la noi găsiţi de toate!

Pe Lipscani, e invazie de sticlărie colorată purtînd marca „tip Galle": vaze, boluri, veioze, lămpi. „Sînt originale, doamnă, fabricate la Buzău!" mă asigură vînzatoarea convinsă. „E singurul loc din Europa unde se mai fabrică galeuri. Vin străinii şi cumpăra cîte două-trei!"

Toate aceste acvarii, tablouri, bronzuri şi galeuri vor ajunge îngrămădite artistic în vile cu termopane şi coloane dorice din ipsos, vor împodobi livinguri placate cu gresie neagră imitînd marmura, unde tablourile vor fi alese pentru singurul motiv că sînt în ton cu culoarea canapelei de piele, iar sculpturile „tip antic" vor trona lîngă sisteme *home-cinema* futuriste.

Şi scenariul poate merge mai departe, plimbîndu-se cu automobile împodobite cu luminiţe colorate şi alte drăcovenii drăgălaşe pînă la Casa Poporului (considerată un monument de kitsch), trecînd prin muzică, modă şi limbaj kitsch, ajungînd chiar şi în politică, dar să ne oprim totuşi aici...

Zonă periculoasă

Se apropie sărbătorile de Crăciun. De ce să nu privim cu încîntare şi duioşie (amintindu-ne de anii copilăriei) Moşii Crăciun din cîrpă, zăpada de naftalină şi stelele de ţiplă prinzîndu-se într-un fermecător joc. Expresie a unei bune intenţii, servite însă, uneori, de o înzestrare măsurată, vitrinele şi decoraţiile de stradă merită atenţia noastră înţelegătoare. De ce să uităm să privim cu drag şi emoţie acuarelele cu flori pictate de bunica pe la 1900 sau cărţile poştale ilustrate din aceeaşi epocă?!

În zona periculoasă a kitsch-ului pătrundem atunci cînd ifosele şi pretenţia de a face „marea artă" sînt servite de lipsă de gust, incultură şi vanitate. Să ne gîndim la Casa Poporului, la zugrăveala lipsită de orice noimă a unor respectabile vechi clădiri din centrul oraşului şi la atîtea case care ne poluează existenţa. Avem arhitecţi kitsch, poeţi kitsch, compozitori şi gurişti kitsch, politicieni kitsch, dive kitsch, nu ne ajunge? De ce să nu ne bucurăm nici măcar acolo unde cel puţin nu ne agresează nimeni?

Radu IONESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Jurnal

Am aproape treizeci de ani. Am albit şi mă doare ficatul. De fapt, eu spun că mă doare ficatul, pentru că prietenii mei, care au întotdeauna ceva mai multe cunoştinţe medicale decît mine, au încercat să-mi bage în cap, de nenumărate ori, că ficatul nu doare. Puţin îmi pasă; pe mine mă doare, în fiecare dimineaţă, ceva în partea dreaptă şi am hotărît să spun că ficatul meu doare. Mă doare.

Ieri m-am uitat în oglindă. Am cîteva riduri pe frunte şi cearcăne de om care adoarme la ore tîrzii, cu telecomanda în mînă. Machieuza de la televiziune îşi blestemă zilele ori de cîte ori ajung pe mîinile ei. Face ce face însă şi iese bine. Farduri, pudră, anticearcăn cît încape şi, gata, sînt ca nou. După 9 seara, fără mască, rămîn ca un clovn, împietrit în faţa oglinzii. Nu contează. Producătorul mă bate pe umăr, cum mîngîi un cal ieşit din cursă, şi-mi spune c-a fost bine. Cîteodată se strîmbă, şi-atunci îmi vine să mă sinucid. Cînd îmi spune c-a ieşit foarte bine e sărbătoare.

Din cînd în cînd merg la cumpărături. Oamenii îşi dau coate şi m-arată cu degetul sau copiilor. Copiii sînt bucuroşi că-l văd pe nenea cu bilele de la televizor. Părinţii sînt uşor dezamăgiţi. Pentru unii sînt scund, pentru alţii – prea gras. Am auzit spunîndu-se că aş fi prea brunet. Sau prea încruntat. Pe unii îi miră că rîd.

Prietena mea vrea să mergem în vacanţă la munte. Teoretic, am putea încerca, practic, e imposibil. Eu n-am concediu. Am frînturi de week-end şi dimineţi în care mă ridic din pat ca Lazăr din mormînt. Dimineaţa mă doare cel mai tare ficatul.

Am aproape treizeci de ani şi muncesc ca disperatul. Cîteodată mi se pare că mişc munţii, de cele mai multe ori îmi vine s-o las baltă. Acum o săptămînă am blocat zece minute o intersecţie pentru că nu mai înţelegeam cine sînt, ce fac şi ce vreau. A fost o criză existenţială aparte, care a venit neanunţată, fix în intersecţia din Obor. A trecut cînd a sunat telefonul.

Citesc multe ziare şi din ce în ce mai puţine cărţi. La nici treizeci de ani am ajuns să-i invidiez pe pensionari. Îi înnebunesc pe adolescenţii care mă invită prin licee să le ţin prelegeri, explicîndu-le zeci de minute ce fericire imensă ar trebui să simtă pentru simplul fapt că au timp.

Am făcut burtă şi mi-am luat casă. Mănînc la ore imposibile şi iubesc în secvenţe derulate cu încetinitorul. N-am chef, dar trebuie. Prietenii mă întreabă cît o să rezist, apoi mă compătimesc sincer. Eu zîmbesc strîmb, minţindu-i că se poate. Unii mă cred, alţii mă suspectează că sînt deja dus cu capul. Se ţes zvonuri cum că aş fi bolnav după glorie, înnebunit după bani sau, pur şi simplu, nefericit.

Cîteodată îmi vine să mă mototolesc şi să mă arunc la coş. Alteori, cînd vin scrisorile, mail-urile, rating-urile şi strîngerile de mîini, mi se pare că merită. Dar ficatul tot doare.

Am aproape treizeci de ani şi un labirint m-a închis pentru totdeauna. Mi se pare că merg, mi se pare că adun victorii, dar, de fapt, e o sumă tot mai mare de înfrîngeri dureroase. Care se aşază una peste alta, într-un teanc enorm, pînă la ceruri.

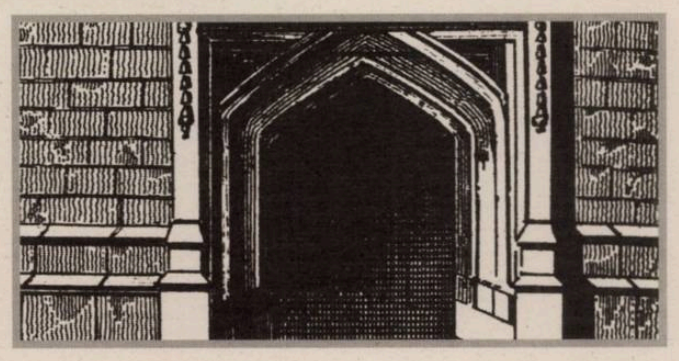

Mint. Mă mint pe mine, îmi mint părinţii şi copilul. Le spun, şi-mi spun, că va fi bine. Tata mă crede, mama mă ştie, Ioana mă priveşte mirată. Pentru ea, tata vorbeşte mai mult la televizor, în dialoguri bizare cu necunoscuţi. Tata are cămăşi frumoase şi împarte bile. Una albă pentru cine ştie, una neagră pentru cine nu ştie. Aşa e tata.

E decembrie. Dacă ar fi după mine, aş desfiinţa luna decembrie din calendar. Vrei, nu vrei, decembrie te obligă să tragi linie şi să faci bilanţuri. Bile albe şi negre. Zile mai bune sau mai proaste dintr-o viaţă de jurnalist pe care-l doare şi ficatul.

Cu ochii-n 3,14

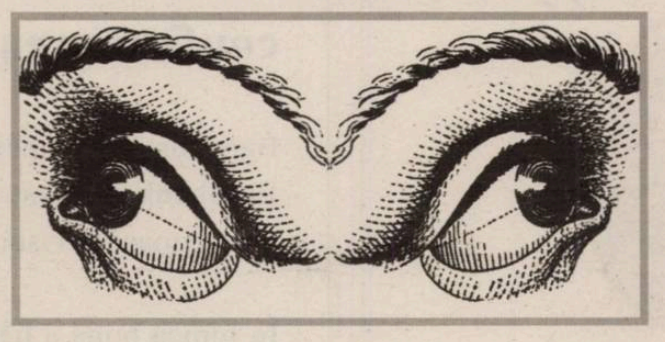

ÎNTR-ADEVĂR, INDIGNAREA UNORA VA FI ŞI MAI MARE, CĂCI UN POPOR ADJECTIVAL RÎDE MAI BINE

● *Mea culpa.* În numărul trecut, textişorul meu de la această rubrică (despre mesajele Andreei, scrise cu creta pe asfalt) începea aşa: „Într-o dimineaţă rece de noiembrie, pe la prînz...". Cititorul sagace şi cu ochii-n 3,14 va fi sesizat, fără doar şi poate, inadvertenţa temporală care s-a strecurat pe furiş în vorbele mele şi îşi va fi zis, pe bună dreptate, că ora prînzului n-are cum fi, oricum ai lua-o, una matinală. Într-adevăr, n-are. Drept care fac cuvenita *mea culpa* şi-l rog să repare, în amintire, eroarea, alegînd dintre cele două variante de mai jos pe aceea care îi va fi pe plac: a) „Într-o zi rece de noiembrie, pe la prînz..."; b) „Într-o dimineaţă rece de noiembrie, pe înserat...". (**D. S.**)

● Proiectul premierului Raffarin de a trece Franţa la programul de lucru „à la carte" (în care cei care vor să muncească mai mult decît prevede legea socialistă – 35 de ore – să o poată face) a stîrnit, cum era de aşteptat, indignarea unora (comuniştii etc.) şi aprobarea altora (cei de bun-simţ). În toată controversa, desenul celebrului Plantu, în *Le Monde,* face figură de „chinezărie" simpatică: trei chinezi comentează – primul zice: „Uite, franţujii vor să muncească mai mult!", al doilea îi răspunde: „Tiii, sîntem pierduţi...", iar al treilea se mulţumeşte să rîdă. Galben. (**a. l. ş.**)

● În atenţia celor care se cred cînd Mihai Viteazu, cînd Napoleon: un colecţionar elveţian a plătit 250.000 de euro pentru 13 pagini din manuscrisul memoriilor lui Napoleon, 13 pagini de greşeli ortografice absolut scandaloase la nivelul unui împărat francez. E clar: te poţi da Napoleon fără să-ţi mai pese că habar n-ai să scrii gramatical. Cu Mihai Viteazu uşurarea intelectuală va fi şi mai mare, căci omul nu a lăsat decît un film în care nu scrie nimic. (**R. C.**)

● „Superb" la feminin face, de cînd ne ştim, „superbă". Alaltăieri am auzit un taximetrist urîndu-le, prin staţie, colegilor săi: „O zi superbănoasă!". Peste toate, mai sîntem şi un popor adjectival. (**R. C.**)

● Din gîndurile vesele ale sfîrşitului de an: „E unul care rîde mai bine decît mine? / Cu-atît mai bine ţării şi lui cu-atît mai bine!". (**R. C.**)

ÎNTR-ADEVĂR, ARITMETICA FILANTROPICĂ NU E NICI CULTURALĂ, NICI CU CIRCUIT ÎNCHIS, DINTR-UN MOTIV EVIDENT

● Am ştiut încă de duminică, ora 21 şi 10 minute, cine a cîştigat alegerile. Şi asta nu din calcule statistice (electoratul activ votează seara şi îl preferă pe Băsescu), ci din felul cum televiziunile au prezentat ştirea pe scroll. În primele minute după difuzarea rezultatelor sondajului de la ieşirea de la urne, scria: „Adrian Năstase – 50%, Traian Băsescu – 50%". Apoi situaţia s-a schimbat radical. Acelaşi scroll indica: „Traian Băsescu – 50%, Adrian Năstase – 50%". În unele momente, nici aritmetica de bază nu mai e imparţială. În seara alegerilor, nici *fifty-fifty* nu mai e neutru... (**M. M.**)

● Anul acesta, în Marea Britanie, Moş Crăciun e destul de persecutat. Bănuit că se dedă la practici sexuale ilicite contra copiilor luaţi în braţe, acuzat că încurajează consumismul, el a fost eliminat din majoritatea magazinelor. Funcţionează la magazinul de lux Harrods, unde „tradiţionaliştii" cu dare de mînă stau la cozi imense ca să aibă parte de el. În alt magazin, grota lui a fost înlocuită cu pereţi de sticlă prin care camerele video îi urmăresc gesturile. În scădere de popularitate, cinci Moşi Crăciun s-au dus la cîrciumă după ce au participat la o colectă filantropică. S-au îmbătat, au făcut scandal, a intervenit poliţia, au ajuns în arest. E de sperat că n-au avut loc practici sexuale ilicite şi că generozitatea Moşilor s-a exersat cu poliţia. (**M. B.**)

● Pe TVR Cultural a început un serial american. Am prins zilele trecute un episod, avînd-o în rolul principal pe cunoscuta actriţă Gina Gershon. Gershon juca chiar rolul ei – adică era numită, în film, „Gina Gershon". În subtitrarea „Culturalului", însă, Gershon devenea, în mod insistent, *Gersham* – semn că Gina nu e nici culturală, nici cunoscută (probabil că, pentru aceştia, mai cunoscută e Gina Pistol)! Într-adevăr, numele proprii sînt cel mai greu de „tradus"... (**a. l. ş.**)

● Probabil că aţi primit pe e-mail, înaintea turului 2, acel mesaj şugubăţ care spunea că, „Pentru a evita aglomeraţia în secţiile de votare, pentru Băsescu se votează duminică, 12 decembrie, iar pentru Năstase, luni, 13". Ca şi în cazul SMS-ului cu Congo, primit de toţi cunoscuţii noştri înaintea primului tur, e genul de glumă cu circuit închis care ne face să ne simţim bine, noi între noi, şi-apoi să ne trezim, mofluzi, la realitate, după numărarea voturilor – cînd ţăranii noştri, care n-au primit nici e-mail-uri, nici SMS-uri, au votat cum au votat... Soluţia: telefonie mobilă şi Internet la sate! Aşteptăm implementarea acestui program de către guvernul PSD ;-) (**a. l. ş.**)

● De Crăciun primim cele mai neaşteptate e-mail-uri: printre tot soiul de îndemnuri caritabile, mare ne-a fost mirarea să primim unul chiar de la... Moş Crăciun. Mai bine zis, de la Santa Claus. Nici măcar nu i-am scris anu' ăsta. El ne-a luat-o înainte, dintr-un motiv evident: eram în baza lui de date şi a vrut să ne prezinte oferta de anul acesta. (**I. P.**)

ÎNTR-ADEVĂR, FUNCŢIONARUL ÎNFOCAT VINE PRIN PERETELE DE CARTON PE LA 6 DIMINEAŢA

● La Fisc, la plata impozitelor, funcţionarul îl întreabă pe un cetăţean: „Persoană fizică?". „Destul de fizică", vine răspunsul. (**M. V.**)

● Explicaţie auzită de la un pesedist înfocat: „Bucureştenii l-au votat pe Băsescu ca să scape de el de la primărie". Ce-ai putea să mai comentezi? (**C. P.-B.**)

● Fiică-mea vine luni, 13, de la şcoală cu o micro-utopie: un coleg i-a spus că, după căderea lui Năstase, nu vor mai primi cornul şi laptele, ci ouă de ciocolată Kinder cu surprize. Zilnic, cinci ani de-acum încolo. (**S. S.**)

● În cabina de vot alăturată de a mea a intrat un tip scund şi îndesat. L-am auzit prin peretele de carton pocnind cu putere buletinul de vot cu ştampila: „Na, 'tu-ţi gura mă-tii de nenorocit!". (**A. M.**)

● Mi-e cam ruşine să recunosc, dar duminică m-am uitat toată noaptea la OTV. Acolo, intrau în direct ba Adriean Videanu, ba Viorel Hrebenciuc, anunţînd fiecare rezultatele numărătorii paralele. La un moment dat, cînd cifrele începeau să nu mai dea bine, Hrebenciuc a refuzat să mai intre în direct. Scene de carnaval incredibil s-au petrecut toată noaptea, cu oameni din teritoriu care sunau să spună în direct rezultatele din judeţe, cu un invitat din studio care încerca să facă o numărătoare paralelă, cu pixul ş.a.m.d. Cert este că, în tot acest timp, celelalte televiziuni dădeau telenovele în reluare şi, cînd oamenii de la cele două partide anunţau la OTV date din numărători, Realitatea TV (care avea ştiri în direct din oră în oră) reamintea rezultatele din *exit-poll*-uri. Pe la 6 dimineaţa, Hrebenciuc a reapărut, recunoscînd înfrîngerea, cu multe ore înainte ca televiziunile serioase să confirme ceva. Uneori, chiar nu ştii ce pierzi, mai ales cînd epuraşu uşa rupe. (**C. G.**)

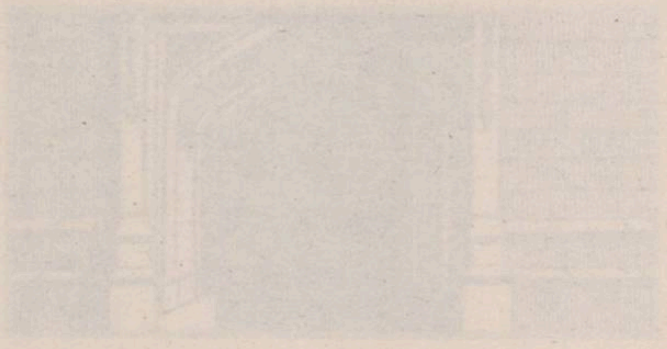

Bancpost

„Banca anului 2004“

confirmarea valorii noastre

Bancpost şi compania sa mamă din Grecia, Eurobank, au fost premiate deopotrivă de prestigioasa revistă *The Banker*.

În lumea bună a băncilor, respectul față de client e o trăsătură de familie.

The Banker Bank of the Year 2004 Greece

The Banker Bank of the Year 2004 Romania

The Banker
Publicație bancară a grupului Financial Times

Câştigăm împreună

Pretutindeni activitatea bancară de valoare este încununată de laurii succesului. Titlul de Banca Anului acordat de publicația *The Banker* este o garanție de netăgăduit a excelenței, care ne onorează. Dar cel mai valoros premiu îl primim zi de zi de la clienții noştri: încrederea.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul I, nr. **50** ● 24 decembrie 2004 ● 20 pagini ● 15.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Andrei Pleşu
„Note, stări, zile“

pagina **3**

Puzzlecturi
Simona Sora despre
De ce iubim femeile
de Mircea Cărtărescu
pagina **15**

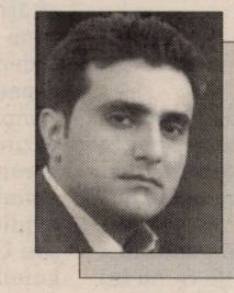

Robert Turcescu
„Scrisoare
către Moş Crăciun“

pagina **19**

La Moşi

(Crăciun, Gerilă & Comp.)

„Dragă Moş Crăciun, te rog frumos să-mi aduci o păpuşă barbie, un telefon mobil adevărat, un cuţu cuţu adevărat pui, o bluză barbie, pantaloni cu barbie şi un parfum Izabela Rosselini terog foarte mult. Te aşteptăm cu drag.“

VIOLETA

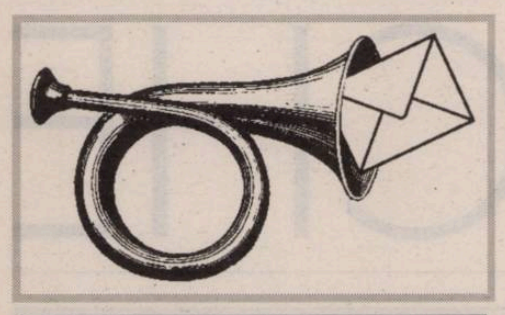

Nr. 48: Articolul Speranţei Rădulescu

Tatăl meu din Vaslui

Bună ziua, Doamnă,

Articolul dvs. despre portretul ţăranului român m-a impresionat pînă la lacrimi. Şi încă nu aţi descris decît o faţă a bietului ţăran pe care „toată lumea" îl înjură şi-l dispreţuieşte...

De multă vreme aşteptam să pună cineva ordine în acest tablou; oare de ce nu aţi scris aşa în numărul despre „ŢĂRANUL ROMÂN"?

Se poate să nu mă credeţi, dar eu duc şi tatălui meu (ţăran de 72 de ani, şi din Vaslui pe deasupra!) unele numere ale *Dilemei vechi* pe care le buchiseşte cu mama lîngă sobă. Articolul dvs. o să-i încălzească sufletul. Va fi ca un dar de Crăciun. Şi-i va spune mamei: „Ţi-am zis eu, nevastă, că nu toţi ne cred proşti!".

Să petreceţi sărbătorile cu bine, să fiţi sănătoşi şi să aveţi parte numai de bucurii.

Cu toate gîndurile mele bune,

Mariana CIOBĂNICĂ
Iaşi
mciobanica@iasi.insse.ro

Nr. 46: *„Cît (mai) valorează o diplomă?"*

„Nu am nici un motiv de ruşine..."

Stimată redacţie,

Desigur, ca toţi corespondenţii dumneavoastră, „în fiecare săptămînă aştept cu nerăbdare revista *Dilema veche*", şi de fiecare dată mă bucur să citesc despre evoluţiile Românilor mai mult sau mai puţin profunde.

Nefericirea de a citi aceste rînduri o datoraţi tematicii ultimului număr al revistei. Ca studentă a unei universităţi americane aflată în permanentă interacţiune cu produse „Oxbridge" sau „TokyoUniversity-ge", nu cred că românii sînt „diplomaţi Mickey Mouse". Mi-am permis să vă scriu pentru că ideile exemplificînd conceptul „chifteaua moldovenească a ajuns să se creadă hamburger McDonald's" (cu tot respectul pentru dnul Mircea Dinescu) care ne caracterizează, sînt hilare cînd, dezgustat de chimicalele din hamburgeri, visezi la (uf!) chifteaua lui Păstorel.

E adevărat că sistemul educaţional românesc se află în plină globalizare şi că trebuie să învăţăm cum să ne „vindem" calităţile. E adevărat că trebuie să ne evaluăm (auto)critic şi să ne îmblînzim complexele de superioritate/inferioritate. Însă nu trebuie să uităm că liceul românesc, deşi puţin interesat în dezvoltarea *skill*-urilor sociale, oferă o educaţie ştiinţifică echivalentă colegiilor americane.

Că deşi educaţia universitară e roasă de corupţie şi are nevoie de o drastică actualizare în materiale şi metode (personal cunosc doar domeniul medical), cunoştinţele oferite nu sînt nici pe departe un motiv de ruşine. E adevărat că experienţa universităţilor europene sau americane este extrem de valoroasă, însă, din punctul meu de vedere, acest fapt se datorează dezvoltării capacităţilor de comunicare şi înlăturării complexelor provinciale (în cele mai bune cazuri). Trebuie să învăţăm cum să elaborăm un CV perfect, desigur, însă să ne amintim că cercetarea mondială înghite cu aviditate oameni educaţi în China, RDG sau URSS, şi că avem avantaje pe care trebuie să învăţăm să le folosim într-o lume dintr-odată mult mai largă. Şi mai ales, să învăţăm de la vecinii noştri, unguri, ex-iugoslavi şi, mai nou, bulgari, să fim mîndri.

Vă mulţumesc şi aştept cu nerăbdare un număr despre cozonac în Uniunea Europeană în cinstea încheierii negocierilor.

Vă doresc Sărbători Fericite!

Cu respect,

Mihaela ANIŢEI
m_anitei@yahoo.co.uk

Eu, un adolescent de 17 ani...

Care e situaţia tînărului licean în societatea românească actuală, cum îl ajută societatea să-şi formeze caracterul, să-şi găsească un drum în viaţă şi cum analizează el situaţia în faţa căreia e pus?

Răspunsul ar putea veni chiar din partea adolescentului, care trăieşte zi de zi în comunitatea tinerilor, care interacţionează zi de zi cu diferite tipuri de adolescenţi. Adică răspunsul ar putea veni din partea mea, adolescent de 17 ani.

Adolescentul din ziua de azi e puternic influenţat de mediul în care a crescut, de educaţia pe care a primit-o. Fiecare cu perspectivele sale, fiecare cu ideile sale. Fiecare cu un scop. Tinerii se diferenţiază în funcţie de pasiunile lor, de cerinţele lor sau în funcţie de mentalitatea lor. Dar ceea ce îi aseamănă pe toţi e acel spirit fanatic, acea stare de nebunie care izvorăşte în fiecare.

Atunci cînd vii dintr-un oraş mai mic şi aterizezi într-un oraş mai mare (Constanţa, în cazul meu), prima impresie e că ai ajuns într-un mediu haotic, unde ai impresia că dintr-un moment într-altul se produce un dezastru social. Cu timpul, acest mediu haotic ajunge să se transforme în cosmos şi, încetul cu încetul, îţi dai seama unde ai aterizat. Ai aterizat într-un loc unde limita nu se cunoaşte, unde şcoala pentru unii chiar nu prea contează, unde viaţa e considerată o serie întreagă de distracţii, unde totul e posibil, dacă părinţii au o situaţie financiară bună.

Concepţia adolescentului de azi e complet schimbată de cea de ieri. E neconformist, e conştient de puterile sale, crede că e stăpîn pe situaţie, şi e întotdeauna gata de noi experienţe. Adolescentul de azi trăieşte clipa, nu se gîndeşte la trecut, nici la viitor, e tipul de om fără limite – acestea ar putea fi caracteristicile esenţiale pentru o categorie considerabilă de adolescenţi. Şi din păcate, cred eu, pentru mulţi tineri din societatea actuală. Aceşti tineri care merg pe principiul „trăieşte cît poţi, încearcă tot ce vrei, chiuleşte, că şcoala nu-ţi foloseşte la nimic, doar ai o singură viaţă" sînt rezultatul societăţii în care trăim. Societatea românească actuală creează tineri nepregătiţi pentru viaţă, tineri fără perspective, tineri care, crescuţi în spiritul acesteia, iau „corupţia, şpaga, furtul, escrocheria" drept o soluţie de rezolvare a unor impasuri şi nu văd nimic rău în acest lucru. Cu această categorie de tineri vrem să intrăm în UE, cu aceştia vrem să schimbăm lumea? Eu nu cred că vrem ca ei să ajungă în posturicheie, nu cred că vrem să persistăm în aceeaşi greşeală de a crede că poate generaţia viitoare va fi mai bună. Nu! Trebuie luate măsuri, trebuie trezită la realitate această categorie de tineri pentru că ei sînt viitorul ţării. Vrem să schimbăm scena politică, vrem să ne îmbunătăţim traiul, mă tem că nu vom ajunge să o facem cu aceştia. Dacă, Doamne fereşte, se vor desprinde din categoria lor oameni de afaceri, funcţionari publici, medici, profesori, ce vom face atunci? Vom asculta la ore manele, vom face caracterizarea lui Lăpuşneanu în termeni de argou, ne vom duce la doctor şi în loc de o simplă aspirină ne va da un pumn de pastile? Aşa va arăta oare societatea noastră? Vom fi ca într-o piesă de teatru, fiecare cu grotescul personajului său, iar întreaga piesă cu tragicul ei. Aceasta e partea negativă a generaţiei din ziua de azi. Poate privesc eu cu mult radicalism această categorie, dar din experienţă şi din convieţuirea mea cu tineri de vîrsta mea mi-am format această părere.

Există totuşi o parte pozitivă a generaţiei tinere de azi, sînt acei tineri care, într-o proporţie mai mică, dar existentă, au o bază în care se regăsesc valorile esenţiale ale unui om demn de a fi apreciat. Sînt acei tineri care văd şcoala ca un instrument de a-şi construi viaţa şi de a ajunge undeva, care au bun-simţ, care sînt responsabili în momentul în care se avîntă pe un drum mai puţin sau mai mult sigur. Sînt tinerii de care ar trebui să fim mîndri, care ar trebui promovaţi, ceea ce nu se prea întîmplă la noi din cauza sistemului, sînt acei tineri care ar trebui să aibă uşile deschise.

Cam aceasta ar părea că este situaţia generaţiei de astăzi. Îmi cer scuze dacă am fost prea aspră, dar asta e realitatea. O realitate cruntă a unei societăţi dezastruoase. Poate „generaţia viitoare" va reuşi să schimbe ceva în anii ce vor urma, căci, cu părere de rău o spun, generaţia mea rămîne impasibilă în faţa acestei realităţi.

Oana Andreea ICHIM
oana_ichim@yahoo.com

N. red.: În preajma Crăciunului, lirismul dvs. nu poate să nu ne emoţioneze.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Am zîmbit la...

Şi alea bune

Sînt un bătrînică simpatic. Nu înţeleg de ce urăşte tinerii la mine că votat trecutul meu. Asta ştiu, cunosc, mi-aduc a... eh...

Cum spuneam, po' să ştiu io ce prostii va face ei cu viitorul nostru?

Fără ură, maică, oricum tai, că vine sfîrşitul lumii!

Tata a votat cu AN că-i frumos, mama cu VCT că-i credincios. Pe bune.

Nu zîmbiţi, ramoliţilor de pînă-n 40 şi de ani!

Pe bune, fraţilor, frumosul şi credinţa vor salva lumea românească, şi astea două abundă-n Congo, s-ar părea. Nu mai plecaţi, importaţi! E fără bani, da' nu-i moca.

Ştefan MARDALE
stefanmardale@yahoo.com

Dilema veche *urează cititorilor şi colaboratorilor săi* ***SĂRBĂTORI VESELE!***

Următorul număr al revistei va apărea vineri, 7 ianuarie 2005.

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Bulgaria**
- **11+1 ani de *Dileme***

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 14.300 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei pentru 1 an, 440.000 lei pentru 6 luni, 220.000 lei pentru 3 luni.

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?" (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

Berlin, 25 noiembrie 2004

Pasaje riguroase la Isaia Pustnicul (sec. V d.Chr.) despre convertibilitatea virtuții și a viciului *(Filocalia I)*. Avem de rezistat nu numai atacului *(prosbolé)* venit dinspre viciu, ci și unuia, insidios, venit dinspre virtute. Anumite virtuți favorizează apariția mîndriei, altele stimulează slava deșartă, altele – lăcomia minții și a sufletului. La fel, unele vicii bine strunite se pot transforma în virtuți. „Pofta" poate fi orientată spre Dumnezeu și spre „voile" lui, după cum mînia își poate lua ca obiect păcatul, sau pe însuși Satana. „Este în firea minții mînia împotriva patimilor." E vorba, s-ar zice, de o specie a mîniei care se decuplează de voință, pentru a trece sub control mental. Apare astfel „mînia cea firească" („sfînta" mînie?), fără de care lupta cu răul nu e posibilă. Păcatele nu se pot înfrunta fără mobilizare afectivă, fără aport temperamental. *Cu patimile trebuie să te lupți în chip pătimaș!* „...baza de unde pornim lupta noastră este mînia."

Mînia „cea după fire" ni se prezintă ca un episod din drumul spre dragoste. Primul pas (greu și decisiv) e detașarea. Detașarea pregătește terenul pentru „dorul de Dumnezeu". Dorul de Dumnezeu provoacă mînia față de tot ce ocultează vederea lui. Treapta următoare este „frica de Domnul", „iar prin frică se face arătată dragostea". În rezumat, *asceza e drumul care duce de la detașare la dragoste.*

Tot Isaia Pustnicul: „...a vorbi în liniște cu Dumnezeu, cu gînd neclătit și cu minte neiscoditoare". Pornind de aici, se poate reflecta la igiena optimă a faptului de a gîndi. Gîndirea *curată*, gîndirea „productivă" cu adevărat este „neiscoditoare". Adică: 1) străină de curiozitatea *gratuită;* 2) străină de spiritul critic *suspicios;* 3) străină de orice *indiscreție intelectuală*. De adîncit.

Berlin, 29 ianuarie 2004

Seara tîrziu, într-o stație de pe Ku'damm, aștept autobuzul, alături de o doamnă de 50, poate de 55 de ani, pe care urmele unei frumuseți picante o fac încă atrăgătoare. Sîntem singuri. Autobuzul ei vine mai repede: se urcă, se așază, simte că o privesc atent. Îi surîd. Răspunde ezitant, ușor nedumerită. Cînd autobuzul pornește îi surîd din nou și, de data asta, răspunde destins, cu un agreabil surîs complice. O scenă laconică, inefabilă, care mă face euforic. Surîsul meu nu fusese cu totul pur: mă adresasem *fostei* ei frumuseți, încă provocatoare (cel puțin pentru mine). Dar prima oară o făcusem abia după ce autobuzul care o purta închisese ușile și apoi, a doua oară, cînd se pusese deja în mișcare. Eram, deci, într-o neechivocă *gratuitate*. Gestul meu nu era ofensiv, asediator, interesat. La rîndul ei, mi-a răspuns cînd s-a simțit în deplină siguranță, cînd posibilitatea unei abordări nemijlocite devenise nulă. Ceea ce nu înseamnă că răspunsul ei fusese cu totul pur. Simțisem, încă, un reflex de cochetărie, un rest de feminitate flatată și consimțitoare. Oricum, întregul episod se scălda în lumina candidă a unei fulgurante – și totale – comunicări, fără regie prealabilă și fără consecințe. Am ajuns acasă, în Wallotstrasse, într-o stare de bună-dispoziție efervescentă. Impuritatea lasă destul loc pentru inocență. Impuritatea poate fi un început de mîntuire.

Ianuarie 2003

O notă dintr-un *Nouvel Observateur* de anul trecut: *„Mireille Jospin, mama cunoscutului om politic Lionel Jospin, s-a sinucis la 92 de ani. A lăsat un mesaj de adio (făcut public), în care declara că părăsește viața într-o perfectă serenitate. Sîntem informați, cu această ocazie, că dna Jospin era membră în comitetul fondator al Asociației pentru Dreptul de a Muri cu Demnitate (ADMD), numărînd cca 30.000 de aderenți. Nimeni nu poate contesta demnitatea demersului lor. Dar această titulatură pare să conteste demnitatea morții tuturor celor care nu împărtășesc convingerile Asociației. Cine moare, în definitiv, nedemn? Este suferința o formă a nedemnității? Un sfîrșit de viață nefericit e un sfîrșit de viață nedemn? Fiecare moare cum poate, nu există mai multă demnitate într-un caz și mai puțină într-altul. Mica lecție anexată gestului nu e tocmai binevenită".*

© L. Muntean

cu dilema la croitor

Ce emoții vă trezește realegerea în fruntea Senatului a dlui Nicolae Văcăroiu?

Trăiesc sentimentul stupefiant al amatorului de pește proaspăt căruia vînzătorul îi așază pe cîntar o scrumbie semiafumată, căzută sub tarabă acum patru ani și care, deși putredă, mai dă încă veselă din coadă.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Celălalt Păltiniș

M-am întîlnit cu el în avionul de Bruxelles. Era chiar în primele luni ale lui 1990. Eu mergeam la un colocviu, el la nu știu ce instituție. Fusesem colegi la *Universitas* și oarecum prieteni, dar nu ne mai văzusem de mulți ani. Acum, avînd tot drumul în față și nimic altceva de făcut, am stat de povești. Eu povesteam excitat cîte mi s-au tot întîmplat în aceste cîteva luni. El mi-a povestit cu o anumită morgă pe care a avut-o totdeauna despre „grupul de reflecție" în care se află, despre lucruri temeinice și de viitor din care nu am înțeles mare lucru și mai ales despre mentorul lor spiritual, care „este un om deosebit". Despre acesta a vorbit cel mai mult.

De atunci nu ne-am mai revăzut decît o dată, cîteva luni mai tîrziu, la Guvern, cînd, intrînd în lift, am avut o exclamație pe care acum o consider memorabilă: *Băi, ce-i ăsta, guvern sau grădiniță?* Fusesem coleg, undeva și cîndva, cu fiecare din cele trei persoane care se nimeriseră în ascensor.

Colegul cu pricina se numește Adrian Năstase, iar „mentorul" său despre care mi-a povestit în avion este Silviu Brucan. Pus în scenă de un alt coleg, Alin Teodorescu, Adi povestește în recenta sa carte în dialog mai multe despre „grupurile de reflecție" în care s-a pregătit din vreme pentru viitorul țării. Vorba unui bun amic al meu, *au avut și ei „Păltinișul" lor...*

În cu totul alt context, am asistat curînd la o altă discuție din sînul acestei colegiale de partid ajunsă amicală de stat. Grosul erau „la putere", unii însă erau în „opoziție" (?) – sau în orice caz aveau ceva de împărțit cu ceilalți. Negociau la sînge, dar oficial și diplomatic, în jurul unui măr al discordiei pînă cînd, la un moment dat, s-au încins și au trecut la „băi, Costele" și „băi, Gigele", cu înjurături ca la dușurile din Grozăvești. M-am uitat la ei și am început să enumăr: UASCR, Centrul de Cercetări pentru Problemele Tineretului, *Viața studențească,* Casa de Cultură „Preoteasa"... Făcuseră cu toții aceeași „școală", vorbeau aceeași limbă și știau cum să comunice între ei. Chiar dacă acum erau ceea ce Bourdieu numește „inamicii complici".

Toată această lume reprezintă aproape caricatural una dintre principalele teorii referitoare la originea socială a antreprenoriatului postcomunist, așa-numita teză a „capitalismului politic". Conform formulării, în același timp plastice și pertinente, a lui David Stark, aceasta a realizat o traziție *sui generis,* nu de la plan la piață, ci „de la *plan* la *clan*". Iar acest clan de „entrepratchiks" care avea să domine „capitalismul cu față tovărășească" din România, a trebuit să fie și el „planificat" din vreme și cu grijă. Desigur, socoteala de acasă nu se potrivește totdeauna cu cea din tîrg și unii dintre ei au devenit „inamici complici", conform zicalei mai vechi „ferește-mă, Doamne, de prieteni...". Ca politicieni, acest clan este și reprezintă „capitalismul politic" al României, mult mai răspîndit în țara noastră decît în Polonia, Cehia sau Ungaria – lucru pe care sociologul Cătălin Stoica s-a amuzat să-l și probeze statistic. Vorba lui: „Probabil că mulți români vor rîde de eforturile mele de a demonstra statistic ceea ce lor li se pare un fapt de simț comun". Poate, dar „simțul comun" trebuie verificat și el, căci de multe ori se înșeală – nu însă și în acest caz, se pare.

Principala teorie alternativă – și, de fapt, complementară – consideră că apartenența la aparatul de partid a fost mai degrabă un dezavantaj, convertirea antreprenorială mai avantajată fiind aceea a categoriei manageriale și de tehnocrați din comunism. Această teză a „managerialismului postsocialist" pare să se confirme în țări precum Polonia, Cehia și Ungaria, unde noile elite economice provin în considerabil mai mică proporție dintre cadrele de partid și, corespunzător, mai mult dintre manageri, tehnocrați și elite intelectuale din perioada comunistă.

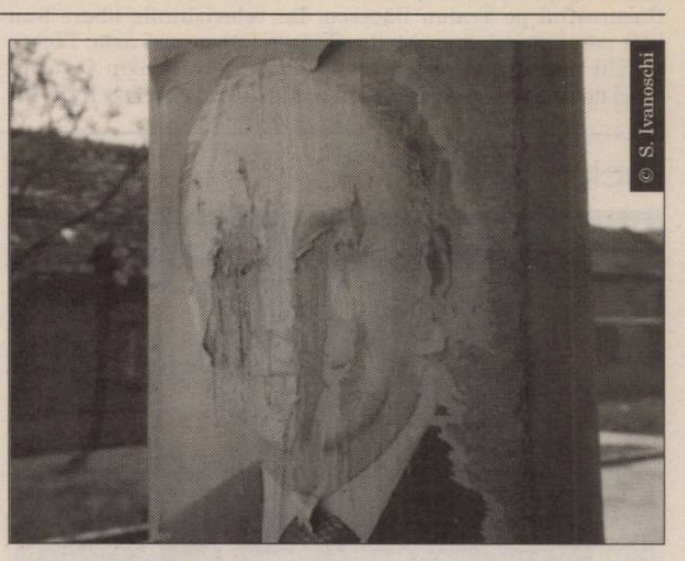
© S. Ivanoschi

Ceva similar, chiar dacă proporțional mai firav, s-a întîmplat însă și la noi. Reprezentantul acestei categorii pare a fi comandantul de navă și managerul de servicii navale Traian Băsescu. Cu victoria sa în fața lui Adrian Năstase, balanța pare să se încline de la „capitalismul politic" spre „managerialismul postsocialist". Dar, vorba memorabilă a aceluiași Băsescu: *Adriane, noi doi avem o problemă comună!*

S-ar putea ca, de fapt, noi cu toții să avem o problemă...

ținerea de minte

Rabi Nahman din Brațlav: „Cînd va veni Mesia, nu se va schimba nimic, în afară de faptul că proștilor le va fi rușine de prostia lor".

(Pirke Avot, *Din învățăturile înțelepților evrei [II î.e.n. – III e.n.],* Editura Hasefer, 2002)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cîteva idei compromise

După deznodămîntul neaşteptat al ultimelor alegeri, cîteva idei de-a gata, pe care se bazau calculele politicienilor şi ale stafurilor politice, ar trebui să moară.

Ideea numărul 1: pentru a avea succes trebuie să ocupi televiziunile, să apari permanent în toate posturile imaginabile. În urmă cu cîteva luni, spuneam că Adrian Năstase a ajuns ineficient în calitate de comunicator pentru că a suprasaturat publicul cu apariţiile sale. Dacă omul te vede de cîteva ori pe seară la Ştiri, mereu în acelaşi context festivist, ajunge să se plictisească şi să nu te mai asculte atunci cînd ai avea cu adevărat nevoie de atenţia sa. Saturaţia de Năstase s-a văzut cel mai bine între cele două tururi. Cînd a apărut singur n-a prea fost urmărit şi, oricum, spunea chestiuni intens digerate pe sticlă. Băsescu a fost mai ascultat pentru că venea chiar cu noutăţi. La întîlnirea faţă în faţă, Băsescu mergea pe un teren puţin umblat, publicul era curios să îl asculte, Năstase deja plictisise.

Ideea numărul 2: poţi să cîştigi pe termen lung prin filtrarea informaţiilor. Această idee este valabilă pentru liderii din statele totalitare, şi nici acolo deplin eficient. Dacă nu eşti China sau Turkmenistan (partidul unic a cîştigat din nou alegerile acolo, nu a existat opoziţie, urnele au fost aduse la uşile celor care nu s-au prezentat la vot) nu poţi ţine presa sub control şi să fii eficient politic. În primul rînd, oamenii îşi pierd încrederea în media. Asta s-a petrecut cu televiziunile din România. Deşi primele patru televiziuni au jucat pentru PSD şi Adrian Năstase, aceştia au obţinut un scor modest în raport cu aşteptările la parlamentare şi au pierdut Preşedinţia. Mai rău chiar, încercarea sistematică a PSD de a pune căluş presei se va reflecta de acum înainte. Ziariştii, obişnuiţi să le facă alţii agenda, vor trata PSD nu ca pe un simplu partid de opoziţie, ci ca pe inamicul slăbit. Pentru presa serioasă, scena se va împărţi între un centru-dreapta cam incoerent şi un PSD foarte coerent în încercările sale de a-i pune căluş. Aţi remarcat ziua de miercuri, 15 decembrie? Ar fi trebuit. Am avut îndelungi ştiri politice la televiziuni şi Adrian Năstase a lipsit. Pentru prima dată, tătucul din ultimii patru ani nu a apărut la televizor deloc. A doua zi a revenit cu o încercare disperată de a intra în atenţie, spunînd că România l-a ales pe el, doar Bucureştiul pe Traian Băsescu. Iar televiziunile libere l-au luat peste picior, cum merita. Şi nu a fost numai asta: Iliescu terfelit îndelung şi cu plăcere la TVR, Liviu Mihaiu savurîndu-şi două seri la rînd apariţiile anti-Iliescu la acelaşi TVR, Dinescu în direct la *Ştirile PRO TV*, titlu pozitiv cu Băsescu în *Adevărul*. Presa a trecut de partea poporului şi o face cu o plăcere nebună.

Ideea numărul 3: în jocul electoral nu contează decît numerele mari şi majorităţile grosiere. Pentru strategi, mai ales cei ai PSD, românul care votează arată aşa: este fie ţăran, fie muncitor industrial, în orice caz are nevoie de mîncare, ajutoare de la stat şi Ştefan cel Mare. Este ortodox fanatic, deci Biserica trebuie gîdilată în orgoliu, pe orice căi. Fiind precupat doar de burtă, românul mediu, calculat de strategi, nu dă doi bani pe corupţie şi nu prea citeşte presa care se isterizează în faţa cazurilor de acest fel. Stînd doar cu ochii în televizor, românul care votează este fericit doar cu *Surprize, surprize* şi cu Năstase care prezintă inclusiv meteo.

Alegerile au stricat aceste calcule din avion. Nu există român stas, societatea devine tot mai sofisticată pe măsură ce ne depărtăm de comunism şi calculele electorale trebuie să fie şi ele mai sofisticate. Este nevoie de mesaje pentru publicul activ, care se mobilizează prin noile tehnologii. Este nevoie de politici pentru publicul din mediul rural care începe să trăiască bine din agricultură, fermierii pe model european. PSD a cîştigat masiv în rural, dar ar fi făcut-o oricum pentru că acela este punctul său tare. A pierdut în urban, unde strategiile sale autoritare au iritat, iar controlul social de la sate este imposibil.

Nu doar PSD iese şifonat din aceste alegeri, ci şi Biserica Ortodoxă Română îşi vede mitul influenţei determinante spulberat. Practic, singurul policitician român important care a

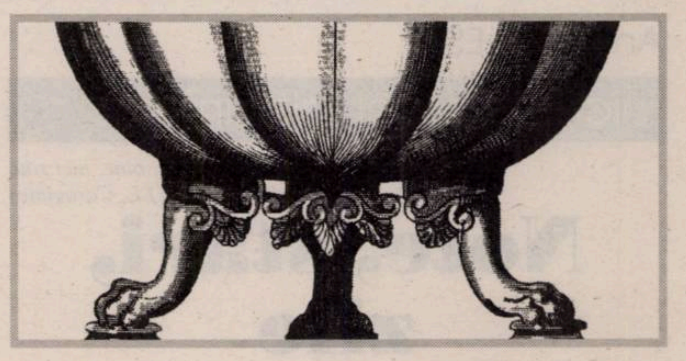

spus la un moment dat „Nu" Bisericii a ajuns preşedintele României. Şi singurul politician împotriva căruia BOR a dat un comunicat de presă. Am participat în primăvară la o emisiune radio împreună cu un lider al tineretului liberal. Acel reprezentant al noului şi al speranţei în politică repeta ca un papagal fraza: dacă românii sînt 80% ortodocşi şi vor catedrală, atunci trebuie să o aibă. De fapt, românii au demonstrat un comportament specific europenilor în relaţiile cu Biserica: îşi declară confesiunea formal, dar foarte puţini merg regulat la biserică şi chiar mai puţini votează cum le spun preoţii. Cu toată isteria anti-homosexuali a PSD, Biserica nu a contat în această campanie.

presa despre...

Ion Iliescu

„Nu-l consider, ca alţii, pe Ion Iliescu un «diavol», ci un politician cu eclipse surprinzătoare de luciditate şi prost sfătuit, dar am încercat, în zadar, să găsesc un motiv, cît de cît raţional, care l-a putut determina să vrea să plece de la Cotroceni însoţit de umbra sinistră a lui Miron Cozma (...) Era mai important, oare, pentru Ion Iliescu să nu plece de la Cotroceni cu regretul că l-a lăsat pe Miron Cozma în puşcărie decît riscul de a face ţăndări, în ultimele zile, şi imaginea sa de om politic şi liniştea pe care ne-o recomanda? Traumele legate de cele şase sau şapte mineriade al căror cap şi simbol a fost Miron Cozma erau pe cale de a se cicatriza. Nimeni nu mai vorbea despre ele. Şi, brusc, crusta coşmarelor a fost ruptă. Asta a vrut Ion Iliescu?". (Octavian Paler, *Cotidianul)*

„Deciziile intempestive ale preşedintelui Iliescu de a-l graţia pe Miron Cozma şi de a-l decora pe Vadim Tudor sînt nefericite şi inoportune. Pentru o dată, Ion Iliescu a acţionat cu grabă (...) Luptînd cu ardoare spre a promova ceea ce a crezut a fi drept, Ion Iliescu a vrut să apere şi dreptul celorlalţi de a nu avea dreptate. Aşa a înţeles normalitatea. Drumul spre o asemenea normalitate l-a definit ca reconciliere prin iertare. Întrebarea este cît succes poate avea strategia normalităţii în universul urii? (...) Eliberarea unui sindicalist rebel, ca şi decorarea unui antisemit pocăit i-au părut a fi epilogul simbolic confirmînd succesul împăcării prin iertare a românilor cu ei înşişi. Fără clemenţă reconcilierea nu poate fi trainică. Lipsa reconcilierii nu îngăduie însă clemenţă. Reacţia publică (nu ştiu dacă şi populară) faţă de actul de clemenţă prezidenţial a demonstrat că divizarea societăţii româneşti – vizibilă în rezultatul alegerilor recente – a rămas profundă şi se manifestă cu virulenţă oricînd se iveşte ocazia". (Adrian Severin, *Ziua)*

„Ion Iliescu lasă în urmă multe rele. Eliberarea şi reîncarcerarea lui Cozma constituie doar sfîrşitul apoteotic. Nimic nu putea fi mai în logica personajului decît aceste ultime gesturi. Oricît ar fi răscolit prin lada sa de zestre, cu greu putea să găsească ceva mai nociv. Teoretic, Ion Iliescu a făcut acum, la finalul celor trei mandate, ultimul rău pe care mai putea să-l facă României. Dar să nu-l subestimăm. Ca om politic, Ion Iliescu are resurse infinite în această direcţie". (Andreea Pora, *Evenimentul zilei)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

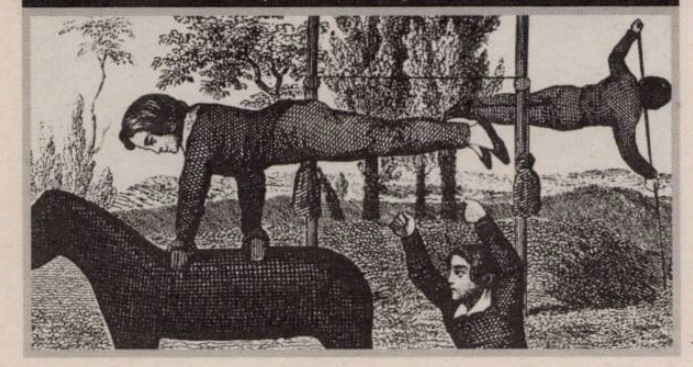

Domnule redactor-şef,

Subsemnatul Mîndruţă Lucian, colaborator al revistei *Dilema veche*, vă rog să aprobaţi redactarea unui articol elogios la adresa înţelepciunii chiar nefireşti a neamului meu. Vreau cu această ocazie tradiţională a sărbătorilor să-i mulţumesc pentru darul miraculos al locurilor comune de limbaj, comportament şi destin în care ne refugiem în fiecare an. Mai pe şleau, vă rog să-mi permiteţi să bat cîmpii fără nici un scop, într-o variantă de print a colindelor de plastic difuzate zilele acestea în magazine. Vă rog să vă daţi acordul şi bucăţica de pagină pentru un material complet lipsit de înţeles, urmări şi mai ales simţire. Vă rog să aprobaţi, cum spuneam, difuzarea unui articol de Crăciun, scris de un semi-ateu, preocupat de Nativitate ca marcă comercială şi de Iisus ca *sales-person*.

Vă mulţumesc. Aşadar, a venit Crăciunul. Am luat globuri şi le-am pus în pom. Pomul e de plastic, cu crengi de sîrmă. De la distanţă pare OK, dar am înţeles dintr-un articol de ziar că ideea mea (şi a altor cîteva sute de mii) de a ne lua pomi artificiali a lăsat cîteva mii de comercianţi de pomi veritabili fără pîine. Bradul meu e un ticălos deci, un concurent ieftin, practic, probabil făcut în China, al bradului neaoş, românesc. Pomul meu refolosibil l-a trimis în faliment pe competitorul care – culmea – şi-a dat şi viaţa pentru a cîştiga *market-share*.

Merită deci să te mai sacrifici pentru ceva în ţara asta, atîta vreme cît brazii care îşi varsă seva sînt ignoraţi de clienţi? Merită să-ţi mai înveţi copiii despre idealuri şi principii, cînd importatorii de falsuri îşi petrec Anul Nou în Maldive, iar comercianţii de Adevăr Vegetal (ei, da, şi brazii au adevărul lor) îşi pregătesc deja scuzele pentru familia lăsată fără sarmale, în frig?

Nu, şi tocmai de aceea trecem la un alt aspect care predispune la filozofie ieftină: globurile. Trebuie să ştiţi că acum cîţiva ani am trecut printr-un teribil accident de brad. Prost stabilizat, susţinut de o subţire majoritate, bradul meu a căzut, iar catastrofa a antrenat dispariţia unei întregi colecţii de globuri de sticlă. De ciudă, în anii următori am împodobit doar crengi de urgenţă, lăsînd pentru vremuri mai bune un brad *full-option*. Am amînat însă, vai, prea mult! În magazinul în care am fost la cumpărat globuri existau trei feluri doar: roşii, galbene şi albe. De plastic toate. Nici unul pictat. Nici unul cu adevărat frumos, aşa cum doar în epoca lui Moş Gerilă se mai făceau. Sigur, e de înţeles: comerciantul adună mai mulţi bani dacă lucrează cu un singur furnizor. Presiunea pe marginea de profit e atît de mare în România, încît varietatea e sacrificată în folosul preţului... Dar globurile erau într-adevăr accesibile. Am luat multe. Am luat un box de globuri, cu lăcomie.

Ajuns acasă, am descoperit că şi ele sînt chinezeşti. Secera şi ciocanul nu erau însă vizibile, nici chiar pe cele roşii, aşa că le-am pus în pom. Dar nu în prima seară: n-aveam agrafe. A fost nevoie de 24 de ore de căutări, după care am descoperit un magazin fără coadă, cu trei varietăţi de agrafe şi 240 de feluri de pixuri. Importate şi ele, toate, din Orient.

Şi uite-aşa, cu ajutor din partea popoarelor budiste sau atee, bradul meu de Crăciun a fost gata înainte de termen. Arată ca unul veritabil şi numai dacă te apropii ştii diferenţa. Sau dacă mă întrebi pe mine, proprietarul: „ce fel de brad e ăsta?". Răspunsul e gata: „un brad făcut de unii care nici nu înţeleg sărbătoarea asta pentru alţii care au şi uitat ce înseamnă". De fapt, nici nu ştiu cine s-a bucurat mai tare de el: chinezul care l-a vîndut şi i-a luat copilului un pachet de orez decojit, calitatea I, sau eu, care l-am cumpărat, l-am împodobit şi-am plecat după aceea la serviciu?

Dacă ar fi să pariem, eu aş pune banii pe chinez. Dintre noi doi, el sigur înţelege miracolul Crăciunului, luna cu cele mai mari încasări din tot anul. Miracolul Naşterii n-a reuşit să convingă Asia. S-a descurcat însă mai bine cel al *cash-flow*-ului. Asta e o religie pe care poate s-o înţeleagă oricine, chiar şi comuniştii. Şi oricum, slujbele nici nu sînt aşa de plicticoase.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Altă Europă

Amînarea e un procedeu agreat de oamenii care trebuie să ia o hotărîre incomodă, deoarece e o mare uşurare să trimiţi spre viitor răspunderea unei decizii ambigue: nu se ştie dacă prezintă mai multe avantaje decît urmări nefaste. Spre deosebire de caracterul inconfortabil al unui refuz, amînarea e comodă, dar are defectul că la un moment dat ajunge la termen. Începerea negocierilor cu Turcia a ajuns la un asemenea termen. Admiterea Turciei în Uniunea Europeană e una dintre acele mişcări presupunînd modificări substanţiale atît pentru solicitant cît şi pentru grupul care se pregăteşte să-i negocieze aderarea.

Argumentul esenţial al partizanilor Turciei este că ea este singura ţară unde populaţia e musulmană şi statul e laic, singura ţară sensibilă la farmecele democraţiei occidentale, încercînd să introducă reglementări asemănătoare ţărilor din Vestul european. Înainte de a produce argumente raţionale, adversarii se bazează pe sentimentul comun al alterităţii, turcii (chiar cînd trăiesc de decenii în Germania sau Olanda) sînt „altfel" şi populaţia gazdă potenţează acest sentiment prin cîteva observaţii realiste. Regimul laic introdus cu de-a sila de Atatürk, în 1922, este vegheat de militari: ei pedepsesc de fiecare dată printr-o lovitură de stat, urmată de o dictatură, încercările partidelor de a reintroduce religia în spaţiul politic. Chiar dacă procesul complicat de democratizare a Turciei este dificil şi militarii introduc corecţiile necesare, chiar dacă relaţiile cu minoritatea kurdă se apropie de standardele internaţionale numai după exercitarea unor presiuni imperative, chiar dacă regimul din puşcării şi respectarea drepturilor omului sînt foarte departe de criteriile Uniunii Europene, chiar dacă Turcia e o ţară mare, săracă, cu o populaţie numeroasă şi mereu ameninţată de instabilitate, se consideră că legarea ei de Europa ar avea o influenţă decisivă asupra altor ţări musulmane acum ostile Occidentului. Dar dacă, dimpotrivă, celelalte ţări musulmane se vor dezice de Turcia şi de mimarea ordinii europene pe care aceasta o va încerca?

Unită printr-un cordon ombilical de Statele Unite, al cărei aliat fidel a fost în tot timpul războiului rece, asigurînd certitudinile într-un loc prin natura lui nesigur, Turcia a început, în ultimul timp, să-şi întoarcă faţa spre Europa şi refuzul de a da drept de survol aviaţiei Statelor Unite în timpul ultimului război din Irak i-a dat în ochii europenilor un certificat de bună purtare. Dar această apropiere de Europa este produsă de un partid musulman (moderat) cu un conducător absolut atipic, lipsit de stil şi de anvergură. „Originar din Kashimpasha, un cartier sărac din Istanbul unde criminalitatea e la ea acasă, Erdogan nu vorbeşte nici o limbă străină, soţia lui poartă vălul musulman (motiv pentru care nu-l însoţeşte la nici o ceremonie oficială, legea turcă interzice un asemenea port în public, *n.m.)* şi nu are stil (...) Ales primar al Istanbulului la mijlocul anului 1990, Erdogan a îmbunătăţit serviciile publice, a măturat străzile şi a apropiat autorităţile de cetăţeni" (Robert D. Kaplan în *The Atlantic Monthly)*. Deşi a fost împiedicat de militari să se prezinte în alegerile din 2002 pentru că a recitat cîndva versuri naţionaliste, partidul său a repurtat o victorie zdrobitoare şi s-a reuşit, în cele din urmă, adecvarea legilor la realităţi. Islamul moderat al lui Erdogan este şansa democratizării Turciei, pentru că purtătorul unor concepţii radicale ar fi imediat eliminat de electorat (mai toţi democraţii ireproşabili s-au dovedit a fi extrem de flexibili în materie de corupţie) şi ar declanşa secvenţa cunoscută: dictatura militară, revenirea după ani la parcursul democratic cu pierderile inevitabile cînd se produce un ocol de la traseul plănuit.

Cum se întîmplă în viaţă, problemele importante nu vin niciodată singure: în timp ce se discută admiterea Turciei, la orizont pîlpîie Ucraina. Dacă Uniunea Europeană e interesată în desfăşurarea unui proces electoral corect acolo şi dacă victoria candidatului democrat va fi consecinţa acestui proces, va fi nevoie să fie sprijinită şi prin acţiuni mai concrete decît telegramele de felicitare. Pentru ca Ucraina să-şi poată dobîndi independenţa economică reală faţă de Rusia, va fi necesară arondarea ei la altă economie puternică, capabilă să-i susţină dureroasele eforturi de transformare. Ucraina în Uniunea Europeană? În ce fel de Uniune Europeană?

globul cubic

Cadouri otrăvite

Sărbătorile de sfîrşit de an produc efecte stranii şi în ţări atît de bine reglementate cum e Marea Britanie. „Secretare de obicei blocate în poziţie de drepţi se mozolesc cu patronii pe scara de serviciu, cadrele de vîrstă medie dansează frenetic pe mese, fără să le pese de ziua de mîine. Rezultatul: seratele de Crăciun organizate de întreprinderile britanice duc în cele din urmă la un număr crescînd de acuzaţii de hărţuire sexuală şi de concedieri abuzive. O agenţie de recrutare a personalului susţine că raportul dintre femeile care s-au îmbătat de Crăciun şi cele care au rămas fără serviciu e de 50 la 1. De aceea ele sînt sfătuite să evite declaraţiile de dragoste, bîrfele despre colegi şi afirmaţiile critice despre felul cum e condusă compania. Nu e vorba numai despre funcţionarii limbuţi în momentele de rătăcire etilică. Russell Brown, membru al biroului de avocaţi «Glaisyers», îi sfătuieşte pe patroni să fie atenţi la ce vorbesc. El le reaminteşte tuturor procesul intentat de un funcţionar care a demisionat pentru că patronul nu s-a ţinut de cuvînt şi nu i-a acordat mărirea de salariu promisă la serata dansantă de la sfîrşit de an. La o asemenea petrecere, patronii trebuie să fie prudenţi cînd deschid gura, chiar dacă refuză.

Petrecerile de Crăciun sînt o ocazie privilegiată pentru exprimarea sentimentelor de dragoste între colegi. Conform anchetei realizate de fabricantul de prezervative «Mates», 64% dintre britanici trec la act în această seară şi 8% au fost nevoiţi să-şi părăsească serviciul din cauza comportamentului necorespunzător. Concluziile au fost confirmate de fabricantul de apă minerală «Energy63», conform căruia 86% dintre salariaţi au primit o propunere din partea unui coleg de serviciu. Dar 90% dintre persoane au băut mai mult decît se cuvenea şi 21% au primit reproşuri din partea conducerii.

Una dintre cele mai neplăcute şi primejdioase consecinţe ale abuzului de alcool este violenţa, aşa cum reiese din întîmplarea povestită de un avocat: un funcţionar a venit beat la reuniunea de Crăciun. S-a dus la toaletă, unde a consumat droguri, s-a dezbrăcat pe ringul de dans, a dărîmat un candelabru, cînd şi-a rotit cureaua deasupra capului, apoi i-a dat un pumn directorului său şi acesta a leşinat. Inutil să spun că i-a fost refuzată contestaţia privind concedierea." (după *The Guardian)* **(M. B.)**

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezenţă

2004 - bilanţ de an

Anul 2004 se încheie în nota care i-a fost caracteristică: ce a adus cu o mînă, a luat cu cealaltă. Politic, am avut nişte alegeri locale încheiate în favoarea Opoziţiei, dar finalizate – prin presiuni şi intrigi de culise – în favoarea Puterii. Deşi la număr de consilieri judeţeni a cîştigat Opoziţia, la posturi de conducere au cîştigat tot oamenii Puterii. La fel pare a se întîmpla acum, în urma alegerilor parlamentare şi prezidenţiale. Deşi şeful statului este al Opoziţiei, conducerea parlamentului este a Puterii. Cu un Guvern format de PSD şi un Parlament ţinut în şah administrativ de oamenii lui Năstase şi Văcăroiu, Băsescu tinde să fie la fel de neputincios în postura de preşedinte al României, pe cît era de neputincios ca primar general al Capitalei, cu un Consiliu Local ostil şi decis să-l împiedice să-şi îndeplinească mandatul. Regula pare a fi următoarea: ceea ce electoratul acordă prin vot, puternicii zilei reuşesc să deturneze prin manevrele culiselor. Cîştigător: politicianul puternic; perdant: electoratul.

Din punct de vedere instituţional, evenimentul decisiv al anului a fost decizia preşedintelui Iliescu de a încălca în mod deschis Constituţia. Nu pe furiş, ci pe faţă. Nu era la prima lui încălcare. Ultima oară o făcuse în 2000, atunci cînd a candidat pentru a treia oară la postul de preşedinte al României. Dacă facem socoteala, vom descoperi că Ion Iliescu a ocupat poziţia de şef al statului de patru ori, pînă în 2004: prima oară ca şef al CFSN şi preşedinte al CPUN, din decembrie 1989 pînă la 20 mai 1990; la 20 mai 1990 a devenit pentru prima oară preşedinte ales al României, fiind astfel, pînă la alegerile din 1992, pentru a doua oară şef al statului; a devenit a treia oară şef al statului şi pentru a doua oară preşedinte ales al României la alegerile din 1992, pînă în 1996, cînd a pierdut pentru prima oară alegerile; în fine, a devenit pentru a patra oară şef al statului şi pentru a treia oară preşedinte ales al României la alegerile din 2000, pe care le-a cîştigat detaşat. Din cincisprezece ani de viaţă postcomunistă, Ion Iliescu a fost şef al statului unsprezece. Cum Constituţia permite numai două mandate de patru ani, e limpede că Ion Iliescu a fost timp trei ani un şef de stat neconstituţional. Ca atare, cînd în 2004 a hotărît să participe la campania electorală a PSD-ului, Ion Iliescu avea deja în spate ani buni de călcare în picioare a Constituţiei. Cu experienţa lui de culise şi cu capacitatea sa de a impune tuturor instituţiilor statului propriile sale decizii, nu e de mirare că Justiţia a legalizat toate ilegalităţile comise de el în cei unsprezece ani cît a condus, cu o mînă bîţîită, dar fermă, România.

Ca atare, bilanţul Justiţiei pe anul 2004 a fost la fel de prost ca în 2003 şi ca în 2002 şi ca în 2001 ş.a.m.d. Problema Justiţiei româneşti este incapacitatea ei de a fi independentă. Este incapacitatea ei de a forma, capta şi păstra oameni de caracter. Este vocaţia ei de a-i servi pe oamenii Puterii. Problema Justiţiei, prin urmare, este injustiţia în care se complace. Din acest motiv, evenimentul juridic cel mai dubios al anului 2004 a fost unul în care politicul s-a amestecat cu juridicul şi cu administrativul într-un chip promiscuu – e vorba de graţierea lui Miron Cozma de către preşedintele republicii şi, la cîteva ore, de dizgraţierea lui, prin decizia aceluiaşi preşedinte. Cu această ocazie şi alte instituţii ale statului au avut prilejul să se dezonoreze: Poliţia, care l-a reţinut pe Miron Cozma fără mandat, Procuratura, care i-a acoperit pe poliţişti retrospectiv, Guvernul, care, prin instituţiile pe care le controlează, a arătat că în faţa deciziilor stăpînilor nu mai există nici lege, nici reţinere, nici decenţă, nici bun-simţ – ci doar servilism. Toate instituţiile menite să îl apere pe cetăţean de abuzul autorităţilor s-au întrecut în a fi pe placul autorităţilor, în abuzul cetăţenilor. Ceea ce sugerează o altă concluzie, solidară cu cele trase mai înainte: aceea că, deşi instituţiile noastre sînt făcute pentru cetăţeni, ele funcţionează fie împotriva acestora, fie în dispreţul lor: adică în favoarea puternicilor zilei – în România de azi, adevăraţi stăpîni ai legii; ai dreptului de a o interpreta, de a uza de ea şi de a abuza de alţii prin ea.

Pe scurt, bilanţul anului 2004 este că funcţionarea instituţiilor depinde nu de lege, ci de cel care le pune în funcţiune. Legea vorbeşte numai cînd e în interesul Puterii să vorbească, iar atunci ia vocea celui care abuzează de ea. Aceasta este esenţa corupţiei. Din acest motiv persoanele sînt mai importante decît legile, iar voinţa populară, cînd nu e

greşită, poate fi oricînd transformată în contrariul ei, fie prin sforării, fie prin nesocotirea legii, fie prin inventarea unei legi noi, care să permită încălcarea alteia, cu aparenţe legale. Firește, în aprobarea Curţii Constituţionale. Ce a adus cu o mînă, anul 2004 a luat cu cealaltă. Căci atîta timp cît nu construim împotriva corupţiei legilor, construim pe nisipuri mişcătoare.

ready made

„1955, august. Mă plimb pe faleza localităţii maritime «Vasile Roaită». Spume albe vin rînduri, rînduri spre ţărm. Mare sclipitoare albastră-verzuie. Pe faleză mii de muncitori, bărbaţi şi femei cu copiii lor, stau tolăniţi la soare. Par bronzuri culcate pe nisip. Pe lespezile trotuarului sînt imprimate două litere: V.R.

– Ascultă-mă, întreabă o «doamnă» – cine a fost Vasile Roaită ăsta? Unde te duci, dai de numele lui. Ce faptă mare a făcut?

– Vasile Roaită – răspund eu – a fost un tînăr muncitor care a cîntat din sirenă vremurile noi.

[...]

1937-1940, Doftana. Fortăreaţă suspectă şi şubredă. Gh. Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, I. Chişinevschi şi alţii studiază lucrările lui Stalin scrise pe foiţă de ţigare."

(acad. G. Călinescu, „Scurt scenariu",
în *Viaţa Românească* nr. 12, decembrie 1955)

Șerban FOARȚĂ

rimelări

Crăciunul

Îndeobşte, cădea
tot în zile de lucru:
nici un fulg nu cădea,
nici un înger volucru
nu foşnea în azur, a
pînzeturi străalbe;
mai cu seamă, glazura
şi florile dalbe
lipseau; cînd şi cînd
ploua friguros
zile-ntregi, nopţi la rînd,
într-un neriguros
peisagiu lichid...
Se ştia că-i Crăciunul,
sub becul livid,
cînd intra cu crăci, unul
sau altul, din curte
furate, la ora
stingerii, — scurte
ca-n toate azilele;
în nici un caz, după
raţia de supă
sau micul dejun:
erau altele zilele-n
cinstea cărora
pe coaja de pîine
se dădea cu magiun...

Fericiţi cei ce mîine
îşi au primul Crăciun!

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Balada lui Forţan şi Tâmburescu

– cîteva chestii de politică (2) –

O altă surpriză cu totul năucitoare, imediat ce dai cu nasul de politică prin interior, este să vezi numărul impresionant al concetăţenilor tăi – altfel, oameni paşnici şi la locul lor – care au *soluţia* pentru scoaterea ţării din necaz. Majoritatea celor care, acum, ţineţi revista între arătător şi degetul mare sînteţi, printre altele, cititori. Ei bine, acceptaţi ideea că alţii sînt, mai presus de orice, scriitori de epistole politice. Patima lor pentru găsirea unei soluţii naţionale este atît de mare, dorinţa lor de a fi parte din echipa de doctori ai poporului este atît de profundă, încît nimic nu le poate sta în cale. România trăieşte o situaţie ciudată, la graniţa cu nevroza: drama nu este că o bună parte dintre români aşteaptă un *Salvator,* ci că o bună parte din această bună parte de *expectatori* sînt *Salvatori* ei înşişi, cu soluţii la purtător.

Bunăoară, cîndva pe la începutul primăverii 2003, am cunoscut un om – cumsecade – ce dorea să se întîlnească cu liderul liberal Stolojan, într-o problemă care, potrivit spuselor sale pline de bună-cuviinţă, nu mai suporta amînare. Discret, nu am întrebat care-i noima acestei grabe; e drept, nici nu m-am grăbit cu aranjarea întîlnirii în săptămîna care a urmat – drept care omul a intrat în panică şi m-a căutat rapid (în treacăt fie spus, puţini dintre cei ce te roagă ceva de genul acesta acceptă să aştepte mai mult de cinci zile lucrătoare). Ce dorea acest om: el (fost lucrător la CFR, acum pensionar) găsise un sistem infailibil prin care călătorii cu trenul să fie determinaţi să ia bilet, iar *naşul* să fie împiedicat să ia bacşiş. Ceea ce-l făcea simpatic în această strădanie de a restabili corectitudinea pe şine era convingerea sa că, dintre toţi românii, numai Stolojan îl poate înţelege. Ceea ce-l făcea imposibil era că, totuşi, acest om nu putea explica defel sistemul său; l-am rugat odată să pună ideile pe hîrtie şi a venit cu o foaie scrisă cu pixul, pe care linii bizare terminate cu săgeţi în vîrf legau între ele diverse cuvinte-cheie, iar puncte mari, bine apăsate pe coală, marcau o lungă descriere a punctelor slabe ale drumului de fier de pe ruta Bucureşti-Braşov.

Niciodată nu vei şti dacă eşti prea dur sau prea amabil cu aceşti ofertanţi ai salvării. Pe de-o parte, eşti impresionat de dăruirea lor faţă de ideea binelui comun; pe de alta, eşti excedat de hărnicia lor – majoritatea, înainte de a te cunoaşte, au scris lui Jonathan Scheele, baroanei Nicholson, preşedintelui Iliescu ş.a. şi au la dosar, de la cabinetele respective, cîte o confirmare de primire a misivelor. Şi, pînă la urmă, vei fi şi tu înşirat pe aţă.

În fine, alt caz: cu prilejul vizitei pe care a făcut-o la Craiova pe la mijlocul lui noiembrie, candidatul Alianţei a primit, de la un domn, un plic gros. Domnul – potrivit propriei descrieri, anexate – este pensionar şi epigramist. În interior – mai întîi, o petiţie în versuri, care începea aşa: *Ce doresc eu vouă / Distinşi candidaţi / Chiar de ninge, plouă / Rog să nu uitaţi* / etc., apoi continuă: *Că tocmai cei ce trebuiau să stea deoparte / Din scenă ies cînd Constituţia le spune: / „Davolino, Davolino!", că nu se mai poate! / Şi dacă-n ţara mea, pardon, a Corupţiei, se zice / Că osia e performantă atunci cînd se unge / E musai să precizez că „Davolino"* pa ruskii / *La imperativ înseamnă „Ajunge!", „Ajunge!", „Ajunge!"* / etc., pentru ca apoi să intre în concret: *Administraţia, mai precis Casa de Pensii judeţeană / A devenit un perimetru în care Ranchiuna e suverană / Dacă ţi-ai cerut drepturile ilegal neacordate mai sus, unde nu le place, / Sabia directorului Forţan şi-a juristului Tâmburescu ravagii va face* / etc.

Se înţelege, cum spuneam şi săptămîna trecută, că şi acest poet e convins că are o parte de merit din victoria lui Băsescu, nu prin votul pe care l-a dat, ci la un nivel mai înalt, *programatic.* Iar dacă la Casa de Pensii din Craiova vor mai fi schimbaţi şi Forţan şi Tâmburescu... – curată complicitate în victorie!

Şi trebuie să vă mai spun ceva. Acest versificator, în momentul în care mi-a dat plicul, mi-a şuierat: *În Parlament..., în Parlament..., aveţi grijă de moldoveni, fac figuri!* N-am priceput ideea, evident. Dar mi-am adus aminte de avertisment duminica trecută, pe cînd făceam nişte calcule din care reieşea că primul deputat, în ordine alfabetică, ce urma să depună luni jurămîntul ar fi fost un tînăr liberal ieşean, pe nume Adomniţei.

Ei bine, nu! Dinspre Moldova – figuri surprinzătoare şi impredictibile: primul la catalog n-a fost să fie deputatul liberal *Adomniţei*, ci unul de la PSD, din aceeaşi zonă, pe nume *Adomnicăi!*

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Sexul îngerilor politici

Printr-o bizară coincidenţă, în acest an microşocurile post-electorale zgîndăre speranţe şi ambiţii în chiar momentele cînd mii de tineri şi bătrîni se reculeg în cimitire. Au trecut 15 ani din Decembrie '89 şi încă avem frisoane. Cauzele pentru care au murit peste o mie de oameni au rămas neclare, confuze, vetuste, plictisitoare. Dosarele zac în sertarele procurorilor, criminalii umblă printre noi. În acest timp, la Nürnberg sau la Tokyo ar fi avut loc zece procese, nu unul! La noi, însă, grimasa împăciuitoare a lui Ion Iliescu a fost mai puternică decît foamea de adevăr. Ne place sau nu, România a fost hipnotizată în acest deceniu şi jumătate de ucenicul lui Gheorghiu-Dej şi al lui Ceauşescu. Moştenirea lui Iliescu poate fi caracterizată, simplu, prin conceptul „sîngele nu sare departe de trunchi"! Adepţii lui cred că ne-a ferit de „iugoslavizare", dar nu pot explica de ce nu ne-a oferit şansa „polonizării". Întrucît s-a scris destul despre scandalurile Cozma şi Corpodean, avem imaginea exactă a perversiunilor în care a excelat „săraca şi cinstita" marionetă, ajunsă la sfîrşit de drum.

S-ar cuveni să ne întrebăm ce fel de vîrtej social ne-a procopsit cu acest activist şiret. E simplu: nemulţumiţii s-au revoltat, securiştii şi militarii au tras, Teoctist a binecuvîntat şi Iliescu a rezolvat. S-ar cuveni să ne întrebăm de ce este armata, mereu, în fruntea sondajelor de încredere. Pentru că a tras în civili? Sau pentru că n-avem curajul să privim adevărul în ochi? S-ar cuveni să ne întrebăm de ce ne înecăm în corupţie. Pentru că nu ne pasă? Sau pentru că marii infractori s-au bucurat de protecţia fostului preşedinte? Slavă Domnului, a venit momentul despărţirii. Poate că îi vom afla opiniile urmărindu-l la *Teo,* la *Ciao, Darwin,* la OTV sau, de ce nu, pe aridele plaiuri ale francofoniei.

Am mai scris despre Ion Iliescu. Cam acid, lucru care mi-a fost reproşat de marii iubitori ai falsei linişti sociale. O să renunţ. Ştiu că a ţinut România în loc, că a pus-o sub obtuzele sale idealuri, dar (asta e!) acum a ieşit din istorie. Nu printr-o binemeritată repudiere, ci, banal, pentru că i s-a terminat mandatul. În avanscena politică au apărut figuri noi. Majoritatea sînt clonele tătucului. Există şi alţii care încearcă să impună un model diferit – competent, corect, independent. Traian Băsescu e cel mai izbitor exemplu al acestei schimbări de direcţie. Din aceeaşi galerie fac parte Mona Muscă, Ionuţ Popescu, Adriean Videanu, Călin Popescu Tăriceanu, Emil Boc şi mai putem enumera vreo cîţiva (dintre cei cunoscuţi, aştept surprizele). Ascensiunea lor pe faţada blocului PSD e uimitoare, indiferent de procente. Iar înfrîngerile suferite de ei se datorează ba fraudelor electorale pesediste, ba meschinăriei din partidele de conjunctură. Însă, pentru o autentică primăvară politică, avem nevoie şi de alte flori.

Din păcate, bărbaţii politici (indiferent de sex) care au şi coloană vertebrală (dar şi pluralul feminin de masculinitate) sînt rari. Iar dacă vrei puterea, se pare că trebuie să înhaţi şi elementele care ţi se oferă, nu doar pe cele ideale. Cum altfel să explici stupefianta ascensiune în PD a fostului secretar executiv al PSD-ului? Sau bîlbîielile liberalului care face zîmbre PSD-ului de cîte ori are ocazia? I-am numit pe Cozmin Guşă şi Paul Păcuraru. Să nu mai vorbim de penibila prestaţie a orgoliosului Radu Cîmpeanu, fracţionist periculos şi pensionar hiperactiv. Sub scurta sa preşedinţie, finalizată printr-un ruşinos abandon, alegerile din Senat au fost răsturnate de gaşca pesedistă. Ori el, ori Voiculescu, tot un drac! Dar, vai, lupta politică nu se cîştigă doar cu speranţe! Alianţa lui Băsescu a zdruncinat grav partidul care, sub diverse măşti, ne duce cu preşul din 1990. Avem, în sfîrşit, un preşedinte credibil, ale cărui mîini nu sînt legate de complicităţi suspecte. Avem echipă! Avem valoare! Avem principii! Dar, dacă vrem să fim liberi, **să trăim bine**, nu mercenarii sînt soluţia. Jongleriile politice provoacă mîncărimi grave! **Sărbători fericite!**

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Colecţia
Raftul întâi

250 000 lei

KAREN BLIXEN
Povestiri de iarnă

Audiobook
CD

207 000 lei

PAULO COELHO
Alchimistul
lectura: Florian Pittiș

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte și opinii de: *Paul CERNAT (critic literar) ● copii din clasa a II-a C, Școala generală nr. 79, București ● Stela GIURGEANU ● Anca MANOLESCU ● Andrei MANOLESCU ● Adina POPESCU ● Linda WILLY (PR manager, miniMAX DISCOUNT) ●* ***Coordonatorul temei:*** *Matei MARTIN*

Ce-mi doresc eu mie

Dragă Moș Crăciun,
Foarte multă vreme ai fost pentru mine un idol. Te-am așteptat ani în șir în fiecare seară de Ajun, am învățat zeci de poezii și cîntecele, am luat note mari la școală și am împodobit bradul în fiecare an.
Acum am o problemă personală cu tine: începi să mă calci pe nervi. Mi se pare că apari mult prea des în public, că îți dai aere de vedetă și că te-ai cam epuizat. Ești peste tot: la televizor, în supermarket, în școli și grădinițe, pe panourile publicitare. Ai ajuns un pitic caraghios de grădină. Și devii din ce în ce mai plictisitor tocmai pentru că nu prea mai ai multe de spus.

Dragă Moș Crăciun, mă dezamăgești în fiecare zi! Te îmbraci din ce în ce mai neglijent. Cum este posibil ca un dandy *ca dumneata să apară la televizor cu ochelari de soare și îmbrăcat în haine bleumarin cu steluțe argintii? M-ai obișnuit cu o ținută clasică, în roșu-aprins, și acum îmi vii cu niște țoale disco... Ce ratat!*

În sfîrșit, după atîtea laude, să-ți spun ce îmi doresc: nu vreau jucării, că am depășit vîrsta. Nu vreau dulciuri, că sînt nesănătoase și îngrașă. Nu vreau nici măcar sănătate, pace și fericire, că sînt un pragmatic, nu un idealist. Tot ce vreau e ca tu să redevii iarăși Moș Crăciun de pe vremuri, cel pe care îl știam cînd eram puști. Pînă atunci, îți spun, încă din Ajun: adio, moșule!

P.S. Ultima dată te-am văzut în autobuz. Erai foarte aproape de mine, ne-am uitat unul la celălalt, iar tu nici măcar nu m-ai salutat! ***(M. M.)***

Paul CERNAT

De post-Gerilă

Nu știu exact cînd a fost inventat Moș Gerilă. Se spune că ar fi fost brevetat într-o plenară a Partidului Comunist pentru a-l da jos pe tradiționalul Moș Crăciun, un exploatator dubios, mincinos și habotnic. Deși, se pare, de sursă pre-creștină, cel din urmă avea defectul, într-un regim declarat ateu, de a fi legat de marea sărbătoare a creștinismului: Nașterea Domnului. Avea, cum s-ar zice, dosar prost. Așa încît s-a ajuns la concluzia că e bine pentru poporul muncitor să existe un Moș darnic („bucuria copiilor"), dar adaptat noilor realități ale patriei socialiste eliberate de obscurantism și ignoranță. Și aici – ca în atîtea alte privințe – tradiția, sărbătorile tradiționale au fost recondiționate și refolosite politic, în acord cu ideologia de partid și de stat. Moș Crăciun s-a dat de trei ori peste cap și a devenit Moș Gerilă (probabil pe modelul onomastic din *Povestea lui Harap-Alb:* Setilă, Flămînzilă, Păsări-Lăți-Lungilă... ceea ce nici nu era departe de adevăr!), iar bradul sau molidul de Crăciun s-a metamorfozat într-un impersonal „pom de iarnă". Ce, „pomul" e împodobit doar pentru Crăciun? Oamenii îl țin în casă pînă după Anul Nou! În aceeași ordine de idei, versurile „La mulți ani cu sănătate / Să vă dea Domnul tot ce doriți" deveniseră „La mulți ani cu sănătate / Să vă dea viața tot ce doriți". „Viața", ca și „natura", suna mai științific, mai biologist, mai materialist-dialectic și istoric, iar „să vă dea Tovarășul tot ce doriți" suna ca dracu', orice s-ar spune. Apăruse și un banc — „Ce vă doriți, copii, să vă aducă Moș Gerilă?". Răspuns „Să ni-l aducă înapoi pe Moș Crăciun". Am întîlnit bancul și sub formă versificată, într-un poem fals „curajos", din epocă, al lui Adrian Păunescu. Nu știu însă dacă bardul a fost cel care l-a inventat. Lasă că mai circulau și alte bancuri „cu Moși", bunăoară cele cu Moș Nicolae (Ceaușescu) și cizmele... De pe la 6 anișori nu mai aveam iluzii cu privire la moșul din fruntea țării („omul păcii", cum îl prezenta, subliminal, și Calendarul ortodox din epocă, era deja un om al „înghețului", un autentic Gerilă). Precocitatea politică nu excludea însă „retardări" și naivități grave. Am suferit enorm cînd, pe la respectabila vîrstă de 9-10 ani (!), m-am convins că Moș Crăciun nu există, că e doar o ficțiune sau, cum aș spune azi în limbaj postmodern, un construct cultural. Ceva s-a prăbușit în mine atunci, un fel de credință în misterul lumii. Dezvrăjirea fusese brutală și mi-a trebuit ceva timp să mă obișnuiesc cu ea.

Emisiunile pentru copii, festivitățile „de pom" din grădinițe, școli, întreprinderi și instituții îl aveau ca personaj central pe Moș Gerilă, cel zgîrcit în daruri. Vă mai amintiți? „Moș Gerilă, ție-ți spun / Că ești darnic și ești bun"... Acasă se vorbea însă în șoaptă („Nu-i mai spune Moș Crăciun în public. Nu e bine, nu e voie. Acum ăștia îi zic Gerilă"). E adevărat însă că ateismul, în ceaușism, devenise unul soft. Biserica fusese subordonată, făcută, practic, inofensivă. Pe de altă parte, cînd mergeam cu colindatul (mai ales cu „Moș Ajunul" sau cu „Steaua", căci „Plugușorul" și „Sorcova" erau „întinate" oficial de cultul personalității), totul avea farmecul pasionant al complicității cu lucrurile semi-clandestine. Coridoarele întunecate, cînd se oprea curentul. Misterul gotic, tenebros, de castel cu fantome. Oamenii de la bloc ne deschideau și ne primeau cu solidaritate mută. Uneori, pe lîngă tradiționalii covrigi&nuci, primeam nu doar bani (monezi de trei și cinci lei, chiar bancnote de zece), ci și rarități — portocale, banane, smochine... Azi obiceiul s-a desacralizat complet — în orașe colindatul a devenit, de cele mai multe ori, o formă cinic-ipocrită a cerșitului.

Prin anii '80, inclusiv comunismul se desacralizase, bășcălia, deriziunea erau generalizate, iar Moș Gerilă fusese hibridizat în folclorul băncos al străzii cu Moș Crăciun, dobîndind un grotesc și vulgar nume-valiză — „Moș Crăcilă". Maniheismului (Crăciun *vs.* Gerilă) începuse să-i ia locul amestecul ludic promiscuu. Pe 25 decembrie 1989, Gerilă a fost judecat de un tribunal militar „revoluționar" și împușcat. Unii autori au vorbit chiar de o revanșă a lui Moș Crăciun asupra lui, dar eu unul nu cred așa ceva.

După 1990, și mai ales în ultimii ani, imaginea lui Moș Crăciun a continuat să se desacralizeze *altfel,* în varianta liberă a societății „de consum" (deși totul ar putea să fie, la urma urmei, doar o simplă impresie). Pe palierele culturii pop, ea a devenit tot mai pluralistă, hedonistă, bună la toate. Noua mitologie demitizantă a tinereții și a distracției fără frontiere nu l-a cruțat nici pe bătrînul care aduce daruri. În varianta „genială" a versurilor trupei *dance* „Genius", moșul arată destul de jalnic — un tip decrepit care adoarme pe el și nu-și mai face datoria, cu sistemul imunitar la pămînt etc.: „Iar nu vine Moș Crăciun / Iar a adormit pe drum / Iarna l-a îmbolnăvit / Și moșul e răcit". În schimb, în *hit*-ul „Noapte de vis" al fetelor de la deja expiratul duet „Andre", acesta apare ca un vis de nubilă materialistă, care știe perfect ce vrea de la „viață": un bărbat trecut, dar excelent conservat, cu multă experiență, poate și cu mulți bani, căci Moșul face „daruri" de tot felul, nu aduce doar jucării... Pentru o *material girl,* candoarea afișată nu e decît o mască echivocă pentru evaluări transparente de genul: „Moșule ce tînăr ești / E prima dată cînd vii la mine / Nu te mai las să pleci / Noapte de vis alături de tine". Dar Moș Crăciun apare acum și în variante feminine sexy — vă mai amintiți scandalul banner-elor cu „Crăciunițe" ispititoare? Pornind de la asemenea exemple, unii se vor grăbi să acuze faptul că trăim într-o lume care, pierzîndu-și inocența, a ajuns să nu mai aibă nimic sfînt. Alții vor obiecta, poate, că „nimic mai firesc, lumea-i cum este și ca dînsa sîntem noi". Moș Crăciun se simte foarte bine, chiar dacă în urma *lifting*-ului comercial nu mai e ce-a fost. Oricum — asta e cert! — nu avem nici un motiv să-l regretăm pe Moș Gerilă...

Crăciunul în lume

Argentina
În Argentina, Crăciunul pică pe timp de vară, așa că și obiceiurile pot părea oarecum diferite de cele cu care sîntem obișnuiți. Și asta chiar dacă populația majoritară este descendentă din imigranți – în mare parte italieni și spanioli – care și-au păstrat propriile tradiții. În meniul tradițional de Crăciun se regăsesc multe specialități culinare care provin tocmai din această tradiție: *turron* (un soi de halva din migdale, alune și miere), paste *(capelleti* și *ravioli),* frigărui de pui, *tomates rellenos* (roșii umplute), *ensalada rusa* (salată de cartofi fierți, cu morcovi, ouă și maioneză). O mîncare bună merită un vin pe măsură, iar producția locală este de foarte bună calitate. Specific pentru această regiune este vinul amestecat cu bucăți de fructe și cuburi de gheață.

Părinții pun cadourile sub brad în Ajun, pe 24 decembrie, dar copiii nu au voie să le deschidă decît după ora 12 noaptea. La miezul nopții sînt organizate focuri de artificii și petreceri în aer liber, iar tinerii își petrec noaptea de Crăciun cel mai adesea în cluburi sau în discoteci.

Bulgaria
În mod tradițional, Crăciunul se celebrează în casa celui mai vîrstnic membru al familiei. Se servește ciorbă de fasole albă, ardei umpluți cu fasole și compot de prune. De asemenea, la țară se coace pîine de casă, iar gazda ascunde în pîine o monedă. Cel mai vîrstnic membru al familiei împarte apoi pîinea și cel care primește în bucata sa moneda, acela se presupune că va avea un an bogat. Masa de Crăciun nu se strînge decît a doua zi, pentru ca anul viitor să fie la fel de îmbelșugat. Sorcova este un obicei răspîndit în Bulgaria, iar cei sorcoviți plătesc colindătorilor serviciul de a fi primit urări de bine. Între 1 și 5 dolari, conform site-ului www.christmas.com!

Brazilia
În Brazilia, Moș Crăciun poartă straie din mătase. La fel ca și în Mexic, în Ajun se organizează procesiuni la care paticipă un număr foarte mare de credincioși. După cina în familie, oamenii obișnuiesc să iasă pe plajă pînă noaptea tîrziu.

Olanda
Cea mai importantă sărbătoare este Sfîntul Nicolae, pe 6 decembrie. În ajunul acestei zile, copiii își pregătesc ghetele umplîndu-le cu fîn și cu bucățele de zahăr pentru caii Moșului care vine de departe, din Spania! Aparițiile Moșului sînt destul de rare, de obicei vine noaptea tîrziu și lasă în ghete dulciuri și jucării.

Angajare de Moș

„Anul acesta, cererea de moși profesioniști depășește oferta", titrează *Adevărul.* Magazinele, firmele de tot felul și familiile înstărite angajează Moși pentru spectacolele organizate de Crăciun. Candidatul ideal pentru un asemenea post este un actor profesionist, vorbitor de limbi străine. Contractele de angajare pleacă de la 75 de euro pentru o apariție la o grădiniță de stat. Un moș care aduce daruri salariaților unei firme mai mari costă minimum 200 de euro, iar prețul unui moș-vedetă e de la 600 de euro în sus. Din cauza ofertei mici, se preconizează că anul acesta valoarea contractelor pentru Moși va fi mult mai mare decît în anii trecuți.

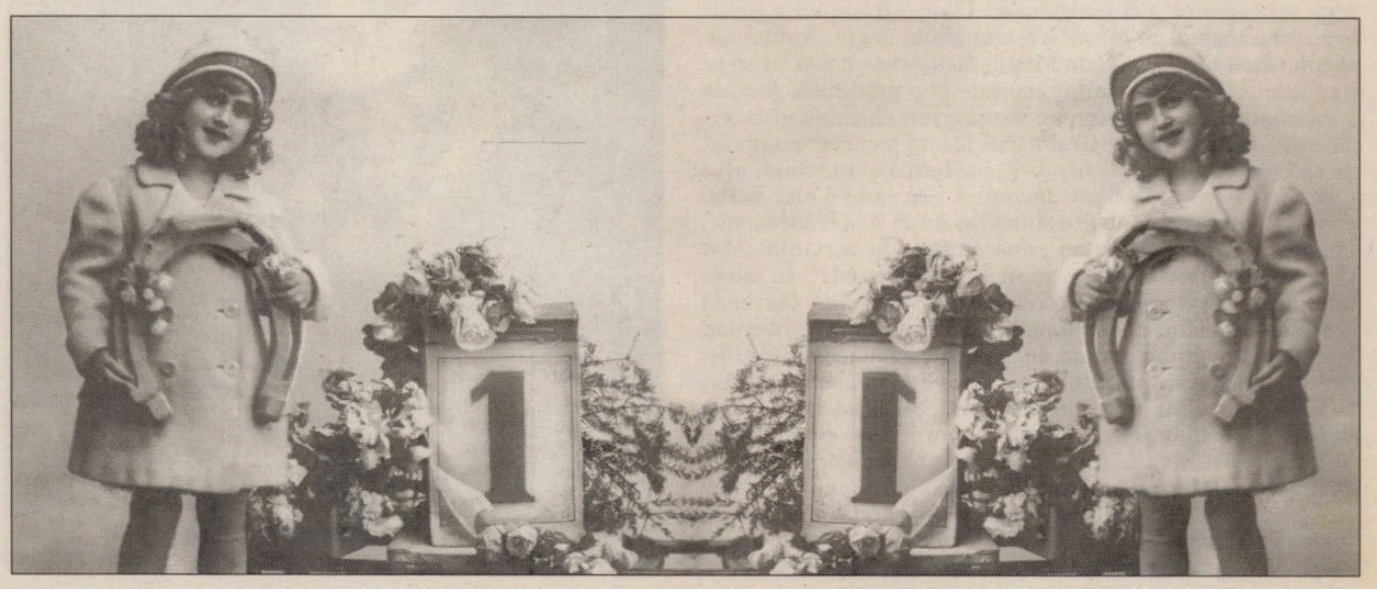

Ce vor copiii de la Moş

Moş Crăciun,
Te rog frumos dacă consideri că merit şi poţi să-mi aduci un joc pentru calculator, un Action man şi multă sănătate.

Alexandru Ghenuţ

Dragă Moş Crăciun,
Eu mi-aş dori să îmi aduci:
– o pisică de jucărie – Miss Blăniţă;
– spumă de baie;
– patine de gheaţă;
– jocuri pe calculator;
– rochiţă roşie;
– dulciuri (în special ciocolată)
– ciocolată Merci.
Din cele de mai sus, avînd în vedere că eu nu prea o ascult pe mama, cred că nu îmi vei aduce decît dulciuri şi rochiţă roşie.
Eu sînt bucuroasă că vin sărbătorile de iarnă şi odată cu ele Moş Crăciun.

Diana

Moş Crăciun,
Eu cred că merit foarte puţine jucării.
Aş vrea jocul Need for Speed Underground
Şi aş mai vrea cîteva jucării pentru papagalul meu Coco.
Îmi mai doresc şi o maşină cu telecomandă.
Te rog dacă poţi să îmi aduci toate astea.
Mă numesc Bianca am 8 ani jumătate. Învăţ la şcoala nr. general 79.
Eu cred că asta e datoria ta să ne aduci jucării.
Dar eu ştiu că tu eşti foarte bun şi dacă te străduieşti poţi să ne aduci la toţi ce vrem.
Cu drag,

Bianca

Dragă Moşule,
Te rog să-mi aduci cele două LEGO-uri „Kinghis Kingdom 8771 şi 8774.

Marc

Dragă Moşule, eu cred că anul acesta merit un cadou. Şi, deşi m-am mai certat cu mama, am fost cuminte; deşi m-am mai certat cu tata şi bunica, am fost un elev silitor.
Uite cîteva lucruri pe care aş vrea să le primesc de la tine: un lego cu Harry Potter, un aparat foto digital. Dacă mai vrei, poţi să-mi aduci şi dulciuri sau altceva.

Luca

Dragă Moş Crăciun îmi doresc creioane colorate o bluză albă pentru şcoală un pic bun şi agrafe de prins părul şi o sirenă Barbi cu părul lung şi blond cu şuviţe negre dacă poţi să mi le aduci. Dacă nu, nu mă supăr.

Gabriela

Dragă Moş Crăciun,
Eu cred că tu trebuie să vii la copii pentru că asta este datoria ta, chiar dacă noi sîntem uneori năzdrăvani. Tu vii încărcat cu cadouri şi zăpadă.
Eu îmi doresc să îmi aduci o maşinuţă BMW teleghidată, un joc pe calculator Spiderman şi alte jucării, iar pentru surioara mea o păpuşă Barbie.
Şi nu uita că tu poţi salva mereu Crăciunul. Un Crăciun fără tine nu poate exista.

Alexandru Velicu

Dragă Moş Crăciun,
Eu mă numesc Andu şi am aproape opt ani. Sînt în clasa a II-a şi am calificative de F.B. şi un singur calificativ de –B la muzică, pentru că nu am învăţat cîntecele.
Îmi ascult părinţii, dar uneori mai greşesc, pentru că sînt şi eu copil.
Moşule, te rog să nu ocoleşti scrisoarea mea şi să-mi aduci şi mie cadouri dacă crezi că merit. Aş dori o minge cu Steaua, un monitor, o maşină cu telecomandă, jucării din pluş, jocuri pe calculator şi multe dulciuri.
Moşule, eu cam atît îmi doresc şi îţi promit că o să fiu cuminte, o să fiu mai atent la şcoală, o să învăţ bine şi o să îmi ascult părinţii.
Te aştept cu drag,

Andu

(Scrisori către Moş Crăciun al copiilor din clasa a II-a C, Şcoala generală nr. 79, Bucureşti, învăţătoare Carmen Neacşu)

Crăciunul în lume

Finlanda
În 24 decembrie, exact la ora 12, de pe balconul primăriei, un reprezentant al oraşului rosteşte un discurs pentru pace. E un obicei vechi de aproape 600 de ani şi este răspîndit în întreaga ţară. Printre felurile servite de Crăciun se numără: şunca sau curcanul, cartofii, morcovul, pateul de ficat şi o mîncare de orez care conţine o singură migdală. Se spune că persoana care găseşte migdala în farfurie se va căsători anul următor.

SUA
În America pregătirile de Crăciun încep foarte devreme. Prima zi importantă este penultima zi de joi a lunii noiembrie, *Thanksgiving Day* (Ziua Recunoştintei). Încă din primele zile ale lunii decembrie în centrele comerciale încep să apară ornamentele de sărbători. Înainte de Crăciun copiii îl aşteaptă pe Moş Nicolae, pe Santa Claus, la fel ca şi în ţările europene. Fiecare membru al familiei primeşte cîte un băţ din zahăr, însă datoria Moşului nu se termină aici. Tot el răspunde şi de cadourile de Crăciun.

Ungaria
Conform tradiţiei, în ziua de Ajun nu se lucrează în păduri şi pe păşuni, ci doar în jurul casei. De Ajun nu se împrumută bani. Masa festivă de Crăciun este compusă din carne de porc prăjită şi curcan la cuptor.
Dacă n-aveţi bani pentru a beneficia de eliminarea vizelor Schengen, luaţi-o binişor pe Internet şi vizitaţi măcar virtual nişte tîrguri de Crăciun. (Notă pentru bucureşteni: cu ele vor să semene, probabil, cele cîteva căsuţe plasate în Piaţa Universităţii; dar nu reuşesc.)

Germania
De sute de ani, în Ajun se organizează *Weihnachtsmarkt* sau *Christkindlmarkt*. Cel din Stuttgart a avut prima ediţie în 1692 (pe vremea lui Brâncoveanu, adică). Detalii pe www.stuttgart-tourist.de, dacă ştiţi nemţeşte. La cîţiva kilometri reali şi un clic virtual, se află Ludwigsburg, unde tîrgul de Crăciun e baroc (www.ludwigsburg.de). Prăjitura specifică de Crăciun *(Hefestriezel)* a dat numele tîrgului din Dresda – *Striezelmarkt*. La Augsburg, sîmbăta şi duminica, îngerii cîntă de la ferestrele clădirii renascentiste a primăriei (www.augsburg-tourismus.de). Iar la Lübeck sînt „aduse în stradă" poveştile Fraţilor Grimm (www.luebeck-tourismus.de).

Austria
Tîrgul de Crăciun de la Viena (www.christkindlmarkt.at) şi cel de la Salzburg (www.christkindl markt.co.at), sînt cele mai renumite, dar astfel de tîrguri se organizează mai peste tot.
Crăciunul se sărbătoreşte de regulă în familie, iar de Anul Nou se organizează, în toate oraşele importante, concerte.

Franţa
Şi la Strasbourg se face, de peste 500 de ani, un tîrg de Crăciun (www.strasbourg.com/noel98).

Italia
Organizează astfel de tîrguri mai ales în nord (tot tradiţia germanică şi central-europeană...): puteţi vizita cîteva la www.suedtirol.info/mercatini, www.mercatinodinatalebz.it, www.nataleamerano.it, www.nataletrentino.it, www.natale-bressanone.com. Mai la sud, tot mai la sud, Napoli îşi expune produsele specifice: www.presepenapoletano.it/amicipresepe.

(după www.christmas.com, www.moscraciun.ro)

(Indiferent dacă v-a plăcut sau nu turul virtual, tot la realitatea sarmalelor şi cîrnaţilor vă veţi întoarce.)

Andrei MANOLESCU

Adevărat, autentic, original

Pe vremea copilăriei mele Moş Crăciun era un tip proscris. Aducea jucării noaptea şi nu-l vedea nici un copil. Era un mare mister. În schimb, Moş Gerilă, cel acceptat de autorităţi, vindea loz în plic la fiecare colţ de stradă. Acum Moş Crăciun e în plină inflaţie, a devenit un personaj ubicuu. Copiii au ocazia să-l vadă întîi la serviciul tatălui, apoi la compania unde lucrează mama, a treia oară la grădiniţă şi încă o dată chiar în seara de Ajun, acasă sau la vecini. Ce o fi în mintea lor cînd văd atîţia Moşi diferiţi? Îi observă cu o atenţie de care Moşii nu totdeauna sînt conştienţi. Şi îi auzi făcînd apoi comentarii despre cercelul din urechea unuia, despre barba lipită a altuia sau despre pantalonii negri care se vedeau pe sub cei roşii. Acum cîţiva ani, am asistat la spaima unei fetiţe de 4 ani, a unei colege, fetiţă care a smuls cadoul din mîinile unui Moş voinic şi roşcat, şi s-a îndepărtat apoi cît a putut de iute, fără să zică nici mulţumesc. Uşor intrigată, i-a şoptit la ureche mamei că Moşul avea unghiile negre. Anul acesta am văzut altă scenă: un Moş Crăciun care n-a ştiut să se impună în faţa mai multor copii de la o grădiniţă. Aceştia s-au năpustit, pur şi simplu, asupra lui, chiăind şi încercînd să-i smulgă cadourile din sac. Moşul încurcat şi speriat de ce i se întîmplă, a transpirat, iar barba şi mustaţa, albe – de vată – i s-au dezlipit, lăsînd să i se vadă o altă barbă şi o altă mustaţă..., negre. Imediat după aşa o tărăşenie, unii băieţi mai mari şi-au adus aminte de varianta „Moş Crăciun cu plete dalbe, a venit de prin scaieţi". În ciuda unor asemenea accidente, copii mai mici continuă să creadă şi găsesc tot felul de argumente în sprijinul credinţei lor. I-am auzit pe unii spunînd despre un asemenea Moş, prost camuflat: „Asta e unul din ăia care se preface că e Moş Crăciun, e mascat, nu e ăla adevărat". Şi, să vă spun drept, unii copii şi chiar şi eu, cît sînt de mare, l-am descoperit şi pe „ăla adevărat". Un domn bătrîn şi rotunjor, cu vorba ferm domoală şi cu barbă albă naturală. Îi pune pe copii să-l tragă de ea, ca să se convingă că nu e lipită. Îi ţine minte de la un an la altul şi, ajutat şi de bileţelele părinţilor, îi întreabă cu precizie despre poznele pe care le-au mai făcut. Îi pune să spună cîte ceva nostim şi dacă ei nu ştiu, le spune el poezii, povestioare sau glume. Merge în fiecare an la serbarea de Crăciun a aceloraşi companii. E plin de haz şi inspiră mult respect. Totdeauna le spune micuţilor că el e cel autentic şi ei îl cred. Poate or mai fi şi alţii ca el, dar cert e că sînt şi mulţi falşi. Copiii ştiu să-i deosebească cel mai bine.

Adina POPESCU

Crăciun de firmă

Moș Gerilă „de la întreprindere“ venea cu cîteva zile înaintea lui Moș Crăciun. Nu-mi mai amintesc toate amănuntele micilor serbări, dar momentele esențiale se succed ca într-un colaj de fotografii (de altfel, se și făceau poze cu duiumul, cu aparate Smena și Praktika) alb-negru, desigur, subexpuse: mulțimea de angajați, îmbrăcați cu pulovere cenușii din lînă și cu căciuli din blană de iepure jumulită, plozii lor, plini de funde și de dantele în jurul bradului împodobit, foarte înalt și cam golaș, apariția Moșului despre care toți copiii știau că e nea Gică, electricianul (nu se supăra nimeni, căci nu exista nici o legătură între acest Moș Gerilă și adevăratul Moș Crăciun), barba din vată îi era mereu lipită un pic șui și duhnea a coniac prost de la o poștă, cînd te lua pe genunchi și te pupa cu „țoc“, chinuitoarele clipe cînd trebuia să spui poezia, aplauzele și emoția primirii darului – o pungă cu caramele lipicioase de pe care nu puteai desprinde niciodată hîrtia, ascuțitoare chinezești, carioci pe care le îmbibai în spirt ca să scrie. După serbare urma „masa“, fiecare scotocea prin sacoșe, birourile se umpleau de platouri, inginera Suzana aducea întotdeauna „negresă“, discuțiile se purtau în jurul salamului de Sibiu... venea și șefu', ciocnea un păhărel cu subalternii și le mîngîia copiii pe creștet. Întreaga zi te lăsa cu un gust amestecat, ca al bananei pentru care ai stat o zi întreagă la coadă, apoi te-ai repezit să o mănînci, dar ai descoperit că e verde și că-ți strepezește dinții.

Astăzi, bananele „de la superofertă“ sînt prea coapte și nu le cumpără nimeni. În preajma Crăciunului, dacă lucrezi pentru o mare companie, poți primi o invitație nominală, în plic, pe care e musai să o păstrezi, căci funcționează și pe post de bilet de tombolă la un „Christmas Party“. Nu ți se permite să vii cu partenerul de viață, căci nu este indicat să-și bage nasul în „treburile firmei“ și, în fond, are și el party-ul său la firma sa. Din invitație poți afla foarte pe scurt despre realizările companiei din anul care se apropie de final și despre faptul că „a sosit ora bilanțurilor“, dar decît să calculăm și să tragem linie, mai bine „să ciocnim un pahar de șampanie, într-un cadru intim și plăcut“ (de regulă, un local, club sau discotecă, închiriate în acest scop). La astfel de petreceri ești invitat pe la ora opt seara, dar „lumea bună“ din firmă vine pe la zece. Șefii pleacă întotdeauna înainte de douăspe, pentru a da un exemplu pozitiv. Doar neștiutorii noi angajați, de obicei foarte tineri și iresponsabili, țopăie și se îmbată pînă spre dimineață. A doua zi, vin „la job“ cu fețe turtite, se dreg cu apă plată pînă spre prînz, sub privirile ironice ale angajaților mai vechi care știu cum să-și dozeze whisky-ul din pahare. Un „Christmas party“ e prilej de strîngeri de mînă lipsite de entuziasm, mici speech-uri anoste și conversații superficiale. De obicei, toată lumea, sub motivul socializării, se amețește discret. Rareori se întîmplă ca petrecerea să pună bazele unor „frumoase prietenii“, să-ți dezvăluie mai multe despre caracterul colegilor, căci cu toții pozează în „oameni de succes“, împliniți, mulțumiți de salarii etc. Uneori se mai lasă și cu cîte o primă. E o bună ocazie să le cunoști mai bine pe secretare și pe fetele de la PR și să-ți faci „relații“ solide. De altfel, „firma“ încurajează micile idile și flirturi dintre angajați, căci, decît să te cuplezi cu cine știe ce terchea-berchea din afara companiei, e indicat să-ți iei „angajamente serioase“ în cadrul ei. O metodă destul de veche și de comodă pentru cei care muncesc în condiții de stres, dedicați însă firmei și mîncării chinezești pe care o comandă în pauza de masă să-și unească singurătățile.

O muzică suavă, cu vagi tonalități de colind. Într-un colț bradul foarte șic (numai ornamente albastre), într-altul bufetul suedez, sandwich-uri minione, pastelate, felii de roșii și frunze de salată decorative. Aici se înghesuie și dau din coate cu politețe majoritatea invitaților. Își încarcă farfuriile, mestecă cu mișcări aproape insesizabile ale maxilarelor și scuipă cu delicatețe sîmburii de măsline în șervețele. La bar nu e nimeni, căci în afară de tradiționala cupă de șampanie, care va însoți discursul șefului cel mare, nu se consumă decît sucuri. Așa arată Crăciunul „de firmă“ al lui Ruxi, pentru care s-a pregătit timp de două săptămîni. Mereu mi s-a plîns că nu este băgată suficient în seamă de către colegii de serviciu, așa că a umblat după rochie prin toate magazinele din centru. Și-a sacrificat o parte din leafă pentru una care să facă senzație. Și mai multă bătaie de cap i-a dat însă Cadoul. „Știi, la noi este deja o tradiție ca fiecare să cumpere un singur cadou și să nu știe cui îi va fi destinat. La petrecere, fiecare cadou primește cîte un număr, apoi cadourile sînt trase la sorți. Nu-i așa că-i mai haios decît o tombolă?“. Ruxi vrea să precizeze că pe undeva la „faza cu cadourile“ e și „mîna destinului“. Anul trecut ea a cumpărat un ceas de birou care a costat-o o groază de bani. Nu s-a așteptat să-și scoată investiția, dar s-a cam ofticat cînd a primit „un îngeraș, ornament pentru brad, cam kitchos“. Apoi a descoperit al cui a fost cadoul. „Era un tip drăguț de la contabilitate; de mult pusesem ochii pe el“. În seara aceea s-au conversat, apoi au fost împreună timp de vreo două luni. „N-a mai mers relația, pentru că mă înșelasem în privința lui. Era îngrozitor de zgîrcit. Odată m-a scos în oraș și m-a dus la o chestie proletară cu împinge tava... Fuma Viceroy necartonat, poți să-ți închipui așa ceva?! Nimeni din firmă nu mai fumează Viceroy!“ Anul acesta, Ruxi speră să aibă ceva mai mult noroc, deși s-a decis să nu mai arunce banii pe faimosul Cadou. Rochia e mai importantă.

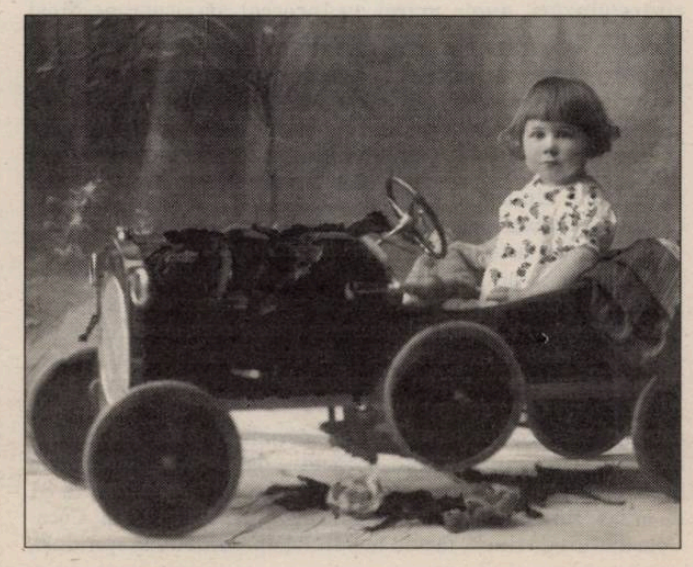

Florin lucrează la o firmă de programare și-mi povestește că anul trecut au avut „un party bestial cu Crăciunițe“. A fost decizia patronului, un holtei de vreo 50 de ani care n-a ținut seama de preferințele celor patru femei, angajate ale firmei. Ele își doreau ceva „decent“ și potolit, așa că au boicotat petrecerea și s-au retras în grup, în bucătăria sediului unde s-au îmbătat cu Garrone, bîrfindu-i pe bărbați. „Crăciunițele n-au fost cine știe ce, dar ideea contează! Ne-am dezlănțuit în toată regula!“ Îl privesc mai bine pe Florin: e un tip firav, timid și chiar nu mi-l pot închipui dezlănțuindu-se...

Micii întreprinzători, de meserie zugravi, șoferi etc., dar implicați într-o mare afacere de tip *network marketing* au sărbătorit Crăciunul împreună, „la un club select“. Distracția a costat 10 euro de persoană, dar a meritat, căci era singura ocazie să-și scoată costumele de la naftalină și să se laude cu „vînzările“ din ultimele luni. Au venit și cîteva respectabile pensionare care au povestit pe un soi de podium, chiar sub pomul de Crăciun, cum stau ele acasă și dau telefoane care atrag clienții și cum își triplează pensia fără să facă mai nimic. „Poveștile de succes“ au înlocuit deja poezelele, învățate pe de rost, pe care i le spui Moșului ca să dovedești că ai fost cuminte. Copiii nu au primit carioci și ascuțitoare, ci șampoane care dublează volumul părului, cele mai bune creme antirid etc. Nimănui nu-i plac bananele verzi, dar și prea mult Crăciun la „superofertă“, cu bufet suedez pe de-a moaca și șampanie fără bule poate provoca indigestie.

Stela GIURGEANU

Mai veniți pe la noi? Cînd?

„Please, don't pass me by“
Leonard Cohen, *A disgrace,* Londra, 1970

Ei așteaptă Crăciunul puțin mai mult. Și nu pentru că ar primi cadourile visate peste an sau pentru că, în sfîrșit, ar avea timp liber. Dimpotrivă. Sărbătorile sînt pentru ei ca o pauză de la prea multul lor timp liber, o pauză care le aduce și o speranță de vizitatori. Glasul lor pierde patina celor 80 de ani cînd, înainte să te întrebe: *mai veniți pe la noi?* te momesc spunîndu-ți de decorațiile frumoase de Crăciun...

...Așteaptă să te întorci înainte de a fi ieșit măcar pe ușă. ...Înainte de a pleca.

Înainte de a te ridica, ești întrebat, cu speranța unui copil: *cînd?*

Sînt „asistații“ Căminului de Bătrîni numărul 2. O clădire veche... „mult prea veche“, îmi spune directoarea Căminului, doamna doctor Cristina Mihaela China. Este de aproape 10 ani directoare aici, dar în tot timpul ăsta nu a văzut nici o renovare. „Pe la cutremurul mare din '77 s-au mai consolidat puțin pereții.“

Să vedeți ce frumos va fi... Veniți atunci... Căminul va fi tot împodobit... coronițe de brad și globuri... O să vină și Moșu'...

În ziua de Crăciun primesc pachetele...

– Cu ce?

– Cu ce putem!

Șosetele, căciulițe, papuci, cămăși de noapte... depinde... „în principiu cadourile sînt cam la fel... pentru că trebuie evitate geloziile. Niciodată din pachetele nu le lipsește un Moș Crăciun de ciocolată. Nu știu însă cît așteaptă ei Moșul, și cît pachetelul.“

În încăperea mai largă, cea de lîngă biroul directoarei, încăperea de i se spune Clubul, este locul de socializare. Aici se strîng în jurul unei mese prelungi, joacă table sau șah, sau privesc la un televizor uriaș. Mai ales etno sau telenovele. Bărbații mai vor să vadă și cîte un meci... atunci se lasă cu ciondăneli... o doamnă surîzătoare îmi spune că da, de Crăciun e tare frumos aici. Împodobesc pomul, fac masă mare... primesc și cadouri... Portocale și ciocolată... Doamna poartă multe bijuterii... Portocale și ciocolată... portocale și ciocolată... ce altceva și-ar mai dori? Ridică din umeri și zîmbește... La vîrsta asta te mulțumești și cu portocale și ciocolată...

– Ce alți Moși Crăciun mai vin?

– Nu vin bogătașii. Să ne înțelegem. Nu vin bogătașii. Vin oamenii cu suflet. Bogătașii nu vin.

Directoarea a trimis scrisori la marile firme... „la cei care au putere financiară“, rugîndu-i să îi ajute.

– Cu ce?

– Cu ce vor ei...

Nu a primit însă nici un răspuns... *„Cei care vor cu adevărat să ajute nu așteaptă să fie rugați. Vin ei.“* De pildă, ultimul telefon pe care l-a primit săptămîna trecută a fost de la cineva care a luat adresa Căminului de pe Internet. „Alții ne iau din cartea de telefon... Tuturor le spun același lucru... dacă vor să ajute, prefer să o facă pentru toată lumea. Decît să facă douăzeci de pachete mai consistente, mai bine 95, simbolice. Bătrînii se bucură mai mult de pachețel decît de conținut. Se bucură pentru că li se acordă atenție, pentru că nu sînt uitați, pentru că încă fac parte dintre noi, toți ceilalți; îi bucură și o simplă vizită...“

Maria *nu mai știe de cînd este aici. Colega de salon îi amintește. Are 5 ani de cînd a venit. Din alt Cămin. Mai are o fiică vitregă, care o mai vizitează... în rest, au murit cu toții... Se bucură tare mult cînd vede pe cineva... Mă primește cu drag, să stau lîngă ea pe pat și „să îi iau o declarație“. Aici e bine, îmi spune, e curățenie și cald și au mîncare bună. Crăciunul îl va face aici. „Avem pe doamna Dorina care ne plimbă peste tot; ba la teatru...ba în excursii...“ Săptămîna asta i-a dus să vadă luminițele din oraș... unele albastre, altele galbene... și brăduțul... „Avem bucurie, să știți, chiar dacă sîntem așa... avem încă bucurie...“*

– Nu există niscaiva sponsori?

– Există multe promisiuni.

Cînd a venit ca directoare a Căminului, doamna Cristina China a fost foarte entuziasmată. Entuziasmul pe care îl resimți înainte de a schimba lumea. „Acum am ajuns să mă bizui în primul rînd pe mine și pe personalul meu... ce putem face noi, facem noi, ce mai pică... lăsăm să pice... Și cadourile și masa de Crăciun le organizăm noi. Aici. Nu lăsăm sarcina asta la bunul plac al promisiunilor altora... Ne străduim să le punem pe masă și sarmale și piftie și salată de fructe și șampanie... cum trebuie și cum se face în toate familiile. Întotdeauna de Crăciun facem prea multă mîncare. Dar măcar asta, măcar iluzia belșugului...“

Patru voci dintr-o cameră mică, înghesuită cu patru paturi, îmi răspund că de Crăciun...

...cărnița nu ne lipsește!

...avem de toate!

...și sarmale...

...și pom...

– Și cine colindă?

– Tot felul...

Odată cu sărbătorile, la ușa Căminului, pe lîngă colindătorii de dragul colindei, poposesc tot felul de secte; vin adventiști, vin mormoni... „mai știu eu cine vine?“ Preotul Căminului m-a certat că îi las să vină... Eu i-am spus: „Uite care e treaba, părinte, cîtă vreme vine cineva să le mai aline singurătatea, eu îi las și îi primesc; de convertit nu mai au ei chef să se convertească la vîrsta asta... cu toate că am o băbuță care s-a convertit la toți! Cum venea unu' trecea la religia lui! Cum venea altul... bineînțeles că uita imediat după ce ei plecau!“

– De ce vă este însă... dor?

Florica s-a născut așa. Fără mîini și fără picioare. „Am stat pînă la 46 de ani cu părinții. În 2000 m-am internat. M-am născut așa...“ De părinți... de casă... de atmosfera de sărbători de acasă... „dar eu spun mereu că, dacă vrei să mergi înainte, mergi înainte oricum; mie îmi place să glumesc, să am prieteni... dacă plîng este rău, dacă rîd e bine... așa că de ce nu aș rîde?“

Florica pictează. Pictează foarte bine, cu gura. De cînd era mică. Doar să îi așezi planșele și pensula, și culorile, și apa. Apoi să o lași. Îi place să picteze în liniște. „Am avut și o grădină. M-a ajutat un băiat. Eu îi spuneam ce și unde... acolo, un petic de pămînt... dar am pus de toate... Am avut flori, am avut ardei grași, am avut roșii. De toate am avut. Am multe fotografii cu grădina...“

– Poate mi le arătați și mie odată...

Mai veniți aici pe la noi?

– Desigur.

Cînd?

Linda WILLY

Superofertă la Mega-Moşi

„Şi oricum, a cui zi de naştere o sărbătorim pînă la urmă...?“, se întreba Biserica Episcopală într-o reclamă datînd din 1983, ce continua astfel: „Biserica Episcopală crede că vestea importantă de Crăciun este nu cine coboară pe horn, ci mai ales cine a coborît din Ceruri. Vă invităm să veniţi şi să vă alăturaţi nouă întru celebrarea naşterii lui Isus Cristos“. Aşa se încheia mesajul articulat într-o campanie publicitară a Bisericii Episcopale din Minneapolis, prin care audienţei i se cereau două lucruri: 1) – să se gîndească de două ori care este semnificaţia Crăciunului, deja vizibil erodată de febra cumpărăturilor şi goana după cadouri, şi 2) – odată găsit răspunsul sau chiar pentru a simplifica găsirea acestuia, să vină la biserică. Înţelegem prin asta că dacă o biserică îşi evaluează publicul şi crede de cuviinţă că o campanie publicitară o apropie de acesta chemîndu-l spre ea, atunci Moş Crăciun devine cu atît mai expus. Numai că, în cazul lui, miza este alta.

Moşul şi-a diluat din identitate şi deci şi-a slăbit puterea de convingere.

Deşi textul reclamei menţionate mai sus îi pune la îndoială însemnătatea Moşului, ne este tuturor clar că ce a urmat după (şi, oricum, preceda campania respectivă) nu s-a poziţionat drept contestaţie a acesteia. Mă refer la zecile şi sutele de campanii cu Moş Crăciun, în care personajul capătă tot atîtea reprezentări şi înfăţişări. Dintr-un mesager al unei sărbători încărcate religios, Moş Crăciun s-a transformat într-un ambasador revendicat şi asumat pînă la urmă de mii de brand-uri şi produse din întreaga lume.

Într-un comentariu publicat într-unul din recent lansatele ghiduri TV, Moş Crăciun este desemnat drept „patron al clişeelor“, în contextul în care toate elementele-satelit din jurul lui (fulgii de nea, *jingle bells*, renii, fesul lui Moş Crăciun, spiriduşii şi întregul „tacîm“) sînt folosite drept pretexte şi fundaluri pentru promovarea unor anumite produse. Interesant, categoriile produselor în cauză nu sînt altele decît cele promovate constant pe întregul rest al anului, acum însă capătă şi ele „haine de sărbătoare“ ca să ţină pasul cu sezonul, să-şi sensibilizeze publicul cu emoţia sau, de fapt, oferta prezentată consumatorului într-un moment în care acesta se află oricum pe drum spre magazine, deci cu banii în buzunar pregătiţi de cheltuială.

Totuşi cît de mult înlesneşte invazia acestor Moşi alegerea finală a consumatorului? Nu cumva îşi pierde Moşul adevărata identitate printre atîtea mărci sau reprezentînd în reclame atît de multe produse? Nu a ajuns el discreditat pentru că „vinde“ atîtea mărci? În final, ne place tuturor să credem că în Ajun la bradul fiecăruia trece un singur Moş Crăciun şi adevărat, care coboară cu sania trasă de reni şi alunecă pe horn spre căminele noastre. Ce facem însă acum, cînd în zilele noastre Moşul a ajuns să fie parcă „mituit“ de diverse companii care vor neapărat să îi bage în sac produsele aduse de *ele* pe piaţă, importante în planul *lor* de vînzări – cît de sinceră mai este relaţionarea Moşului cu sărbătoarea, dacă el „se vinde“ atîtor companii? Clişeele asocierilor Moşului cu anumite produse rămîn poate valabile atunci cînd respectivele produse chiar au legătură nemijlocită cu sărbătorile (ex. cozonaci, brazi, dulciuri – dar cine le face acestora reclamă....?).

Realizînd parcă faptul că Moşul şi-a diluat din identitate şi deci şi-a slăbit puterea de convingere în campaniile publicitare/vînzări, unele mărci au încercat să-şi asume Moşi Crăciun mai îndrăzneţi, chiar nonconformişti, prezentîndu-i în situaţii inedite. Ni-l amintim cu toţii pe Moş Crăciun în ipostaza de karatist într-o campanie la telefonie mobilă de anul trecut, aparţinînd firmei Orange. Sau îl regăsim într-o variantă mai recentă de culoare albastră într-o campanie pentru Pepsi, în care chiar o întreagă armată de Moşi coboară cu paraşutele din cer şi dansează pe-o coregrafie modernă şi destul de ritmată pentru înaintata vîrstă la care se află.

Obiectivul este de a-şi delimita un spaţiu propriu, de a-şi marca terenul, pînă la urmă – în minţile noastre, pe rafturile magazinelor şi bineînţeles în portofele. E clar că odată inventaţi şi lansaţi Moşii albaştri, ei nu pot fi asociaţi decît cu Pepsi – fiindcă această marcă şi i-a asumat întîi. E un cîştig de percepţie şi deci de vînzări, atunci cînd consumatorul agreează şi răspunde acestui concept.

Aşadar variantele, în care îşi permit (la propriu) comercianţii să ni-l aducă pe Moş Crăciun, devin tot mai surprinzătoare. Ba unii îl aduc şi însoţit de caravana cu traseu în 31 de oraşe, cum face Coca-Cola sub sloganul „De Crăciun, Coca-Cola alături de tine!“, făcînd în paralel din armata de spiriduşi, care ţopăie pe micile şi marile ecrane, un sprijin demn de un Moş roşu şi ubicuu despre care Coca-Cola ne asigură că va ajunge astfel la toţi.

Problema se mută aşadar dinspre invazia de clişee erodate care-l au drept protagonist pe Moş Crăciun spre puterea şi disponibilitatea de absorbţie a tuturor acestor reprezentări de către consumator. Are el suficient timp liber şi spaţiu mental pentru a disemina aceste derivate de Moş Crăciun care i se adresează din diferitele media? Cît îl costă pe el în realitate să se lase convins de Moşul Crăciun tradiţional bătrîn şi costumat în roşu, comparat cu ce-i aduce nou un Moş dansînd hip-hop? Firește că publicurile-ţintă sînt diferite şi unele au capacitate mai mare de adaptare decît celelalte, dar cît de Moş Crăciun mai rămîne un Moş Crăciun, dacă el se leapădă de năravuri şi de port...? Nu cumva se joacă cineva cu percepţiile noastre şi ne induce transformarea din consumatori cu putere de decizie în marionete dispuse să accepte orice? Pentru că, atîta vreme cît nu avem nevoia firească a unui Moş Crăciun albastru, e clar că nici produsul care şi-l asumă nu e tocmai necesar.

De unde pofta de pervertire a unor simboluri de mult conturate şi perpetuate loial de generaţii întregi? Financiar vorbind, mă îndoiesc că ne-am putea permite vreodată editarea Moşilor Crăciun în tot atîtea tiraje de culori pe cîte combinaţii ni s-ar putea arăta. Şi nici în zilele noastre consumatorii nu pot cumpăra tot ce se află în oferta Moşului. Deci de ce să îi supralicităm semnificaţia şi să îngrădim propria dorinţă a consumatorului de-a deveni poate el însuşi Moş Crăciun pentru cei dragi lui şi mai ales pentru copii? Cît mai rămîne din bucuria de-a fi şi de a-l primi pe Moş Crăciun, după ce ai ascultat şi cumpărat deja de la atîţia Moşi Crăciun?

Şi-ajungem astfel poate şi la limitele personajului susnumit. Căci pe lîngă riscul multiplicării excesive pînă la epuizare, pe Moş Crăciun îl mai paşte un pericol, constînd dintr-un teritoriu deocamdată neexplorat sau încă slab exploatat. Anume acela că există Crăciun şi există disponibilitate de consum şi pentru alte produse decît băuturi acidulate ori cozonaci şi cartele telefonice. Ce-aţi spune dacă Moş Crăciun şi-ar extinde domeniul de impresariat şi înspre furnizorii de prezervative, de exemplu? Sau dacă Moşul ar începe să le dea poveţe femeilor despre metodele contraceptive, pastile şi alte asemenea? *Doesn't fit too well in the picture*, ar spune prietenii exportatori de Coca-Cola. Numai că tot ei şi l-au şi asumat de ceva timp deja pe sacrul Moş Crăciun. Pentru că atîta timp cît semnificaţia Crăciunului este de a sărbători sosirea pe lume a Mîntuitorului omenirii şi a le pregăti bucurie copiilor, Moş Crăciun nu are voie să se profaneze devenind o simplă marionetă publicitară. E timpul ca mai curînd să mergem noi înşine la cumpărături cu sacul, dar să-l lăsăm pe Moş Crăciun să-şi facă treaba în Ajun şi nu să încurajăm prostituirea acestuia în timpul postului... Depinde numai de noi să nu-l mai lăsăm să ni se urce în căruciorul de cumpărături.

Anca MANOLESCU

Ce n-aş dărui de Crăciun

Nici unul din produsele „promovate“ de Moş Crăciun. Peste poate de polimorf şi de polivalent, Moşul nu mai e întotdeauna nici moş, nici unul singur. Tinerel tras ca prin inel, se lasă momit de Alintaroma şi nimereşte într-o soarea de moşi juni, la un copil şmecher care stochează sacii cu cadouri. Pînă acum două săptămîni, îl vedeai la Carrefour, *en bleu* PSD, devenit, potrivnic legilor firii şi legendei, grup de domnişoare-moşi împărţind calendare cu tradafiri. Unde te-ntorci, Moşul munceşte şi pătimeşte pentru binele festiv al politicii şi comerţului: aleargă, liliputan, către o monumentală ceaşcă Jacobs Krönung; suportă presiuni psihice, cetluit în funii de beteală fiindcă nu mai are Primola; cîştigă o licitaţie de oferte de cadouri exhibînd un telefon mobil cu doar 19 USD. Un jurnal TVR prezenta „crosul Moşilor Crăciun de la Cugir“ pentru livrarea darurilor: Ilf şi Petrov au ratat această perlă fără de care opera lor mi se pare acum incompletă.

Sigur că, din cînd în cînd, Moşul mai e folosit şi în sens „tradiţional“ ca să dea pungi bătrînilor ori copiilor şi niscaiva imagine politicienilor. Dar în genere, el nu mai dă daruri, te incită să le cumperi. Cu darurile poţi păţi însă lucruri şi mai rele. Săptămîna trecută, fostul preşedinte Iliescu era să ne intoxice pe toţi cu dioxina clemenţei lui. Asta ca să nu ne tihnească sărbătorile consumiste, ci să ne fie drese cu ceva izuri şi manevre comuniste. Decorarea lui Vadim Tudor (nerevocată pînă în momentul de faţă), episoadele cazului Miron Cozma nu intră oare în aceeaşi categorie cu promovarea mineriadelor? Nu sînt o încercare de a destabiliza statul de drept, *atunci* prin instrumentarea forţei nelegitime, *acum* prin jongleria malefică cu legea?

Să ne amintim ce Crăciunuri disimulate, în care „consumismul“ era trudnic mimat de populaţie, trăiam pe vremea reprezentată de Domnia sa! La oraş mai ales, sărbătoarea cerea precauţie, era semiclandestină. Etnologul Petre Popovăţ aminteşte, în *Mărturii orale. Anii '80 şi bucureştenii* (Muzeul Ţăranului Român – Editura Paideia, 2003), de un doctor care mergea cu nepoţii la colindat şi închipuise un dispozitiv de ascundere pentru stea. Steaua Bethleemului era făcută într-o umbrelă. În lumea cu josu-n sus şi pe dos a comunismului, cînd mergeau pe stradă închideau umbrela. Cînd intrau în casele unde „ştia el că se poate colinda“, o deschideau şi apărea steaua. Astăzi solidaritatea familială, reţelele restrînse de prieteni, comunităţile mici şi închise, prin care am supravieţuit în timpul comunismului şi în care ne-am bucurat de sărbători, nu-şi mai au rostul ca refugiu împotriva puterii. Sărbătoarea, devenită preponderent spectacol, se face văzută pe străzi, pe ecrane TV, în magazinele îmbulzite de mărfuri şi oameni. Irina Nicolau, care a pus la cale acel dicţionar de mărturii despre viaţa cotidiană în ultimul deceniu comunist, spunea că participarea la sărbătoare se măsoară şi prin lucrurile pe care le faci cu mîna ta ca să o pregăteşti, să îi susţii imaginile, simbolica, ritualul. În privinţa asta, am pierdut desigur teren în favoarea lucrurilor de-a gata, a unei recuzite convenţional sclipitoare, a bucatelor cumpărate, nu pregătite. Sigur că, pentru mulţi, Crăciunul tinde să se resoarbă în „sărbătorile de iarnă“, în vilegiatură, în gesturi de bunăvoinţă şi de generozitate oarecum automate. Percepem Crăciunul ca pe un moment „altfel“ al timpului, dar nu neapărat mai „tare“, ci mai strălucitor. Nu îl prea mai percepem ca un moment care dă timpului o altă calitate, care îl revigorează printr-o intervenţie axială. Nu mai percepem decît vag şi indirect, în genere, faptul că, în timpul care consumă, e implantată, în acest moment, prezenţa mediatoare între timp şi dincolo-de-timp.

Sărbătoarea, devenită preponderent spectacol, se face văzută pe străzi, pe ecrane TV, în magazinele îmbulzite de mărfuri şi oameni.

Dar fie că petrecem sărbătoarea în atmosfera de spectacol consumist, fie că o petreceam sub opresiunea comunistă sau în respectul comunitar al datinilor, în toate cazurile ne rămîne să sesizăm *calitatea proprie* evenimentului, redată de Evanghelii. Acolo Naşterea e un moment petrecut în discreţie, în marginalitate şi puţinătate, ignorat de comunităţile umane, „fără loc“ în ordinea lor publică sau oficială. „Fără loc“ fiindcă evenimentul e neluat în seamă, fără prestigiu în această ordine; „fără loc“ fiindcă realitatea pe care evenimentul o propune depăşeşte orice cuprindere, orice loc, orice limită. Naşterea pune faţă în faţă două „goluri“: o golire a lui Dumnezeu de dumnezeire pentru a se putea insera în timp; o golire a inimii de *ego* pentru a putea primi – corespondent uman al peşterii – pe Cel ce s-a născut. Locul în care El poate încăpea este golul central al fiinţei umane, inima pregătită ca o peşteră pentru Cel care se naşte. Din prezenţa Lui în acest gol decurge, fie şi doar simbolic, derivat, metaforic, profuziunea darurilor sărbătorii; de acolo decurge posibilitatea darului, dintr-o inimă „goală“.

E prea multă densitate periferică în darurile noastre de azi, e prea puţin „gol“ în ele. Dar bucuria de a le dărui şi primi face totuşi să treacă între noi ceva din acest gol.

Căsătorie din interes... literar (II)

– ce se face şi ce nu se face în relaţia critic-autor –

Gabriel COŞOVEANU

Simte-te privit de tineri

Înainte de toate, am bănuiala urîtă că destui văd lucrurile (chiar dacă nu prea recunosc public) în maniera următoare: în scena literară te impui şi te menţii cum poţi, a scrie ţine de *vocaţie,* chestie insondabilă, *dincolo* de codurile „tribului", condeierii, aşadar, sînt – se subînţelege – *dincolo* de morală, ceea ce contează e *doar* talentul. Etc, ş.a.m.d., ş.c.l. Astfel, aşa-zişii *pitoreşti* şi *simpatici* care evoluează în arenă, de multe ori poltroni şi intriganţi miticişti, vag spoiţi de o spumă culturală, şi aceea *second hand,* cîştigă audienţă şi, *horribile dictu*, se fac *temuţi* în oricum ipohondra comunitate literară. De unde şi *aerul de familie* jenant al grupurilor ce fac şi desfac ierarhii după *enteresul* străin bine de arhitema talentului. Fără o anumită *gravitate* şi *exactitate,* care nu sînt atribute numaidecît academice, chipurile încruntat-coercitiv-universitare, a face, a comenta şi consuma literatura seamănă prea mult, parcă, a joacă (nu, nu preferată!), a parte din *loisir*. Însă, iată, de dragul anvergurii discuţiei, trecute pe nedrept cu vederea în cherela cotidiană dintre ficţionari şi critici, cîteva pseudo-precepte scoase dintr-o experienţă de actant ex-centric (poziţie relativ avantajoasă!):

1. Poartă-te, şi în polemici, ca şi cum ai evolua într-un vast cenaclu, unde, între privitori, se găsesc inocenţi sau, oricum, tineri ce n-ar trebui subestimaţi. Simte-te privit de ei.

2. Ca şi în celebra „glumă" evreiască, un critic literar, nu altfel decît poetul, romancierul ori dramaturgul (cu toţii, de altfel, *creatori* egal bîntuiţi), ar trebui să fie *cuviincios*. Cerinţa se referă, desigur, la relaţia, de *lungă durată,* cu publicul.

3. Nu face pe ironicul cu orice preţ.

4. Vorbeşte cît mai puţin despre merite personale, deloc despre frustrări şi evită autoplasarea în scenarii protocroniste.

5. Decurge din 4: luarea de cuvînt să vizeze, dacă poţi perspectiva, şi starea literaturii ţării tale, în genere.

6. Pentru ficţionar: citeşte criticii (vei vorbi mai decent şi apropriat).

7. Pentru critic: citeşte „şcoli", să vezi rapid epigonismele şi fraudele. E sec, dar salubru.

Sanda CORDOŞ

Fără decalog

Deşi sînt destule lucruri pe care nu le fac (pentru că nu îmi plac, pentru că nu mi se potrivesc sau pentru că, în sfîrşit, nu le-aş face în ruptul capului), nu am un decalog. Presupunînd, totuşi, că l-aş avea, nu *l-aş face* public (deşi ancheta dvs. ne spune, dimpotrivă, că *se face,* ba chiar că, acum şi aici, este necesar şi de dorit) tocmai pentru că nu cred că cineva, de bunăvoie, preia regulile – sau poruncile – înscrise pe decalogul altuia.

Este, de altfel, mai bine de un secol de cînd civilizaţia noastră şi-a făcut o normă din relativismul moral şi o activitate curentă din facerea şi desfacerea regulilor care au, de cele mai multe ori, un caracter conjunctural şi tranzitoriu. Potrivit unui loc comun al reflecţiei foarte bogate pe această temă, un singur individ utilizează, în aceeaşi perioadă a vieţii sale, mai multe seturi de reguli pe care le schimbă (dezinvolt şi dinamic) după caz (nu se mai vorbeşte, desigur, despre cameleonism, ci despre mobilitate şi adecvare justă la situaţie).

Într-o civilizaţie permisivă şi emancipată care, trăind mai totul la vedere, se află într-o neîntreruptă vînătoare de tabùuri (în absenţa lor, la ce-ar mai folosi regulile şi interdicţiile?), scriitorul este omul vremii sale. Sigur, libertatea sa nu mai are nici nonconformismul, nici strălucirea de altădată, pe cînd era unul dintre puţinii care aveau curajul şi nebunia de a face lucrurile care nu se fac. Astăzi, o tradiţie a revoltei, a frondei, a scandalului autorizează şi legitimează orice încălcare. Cum înaintaşi iluştri (canonizaţi) au făcut măcar de cîteva ori lucrurile care nu se fac, nu mai e chiar mare lucru: eşti, în fond, protejat de tradiţie şi în ton cu lumea ta.

Incomparabil mai dificil (şi cu mult mai mult cîştig interior) mi se pare de umblat, rămînînd, dacă se poate, în picioare, în teritoriul *lucrurilor care se fac,* în lumea acelor reguli care nu sînt interdicţii, ci puncte de sprijin, punţi de legătură şi pîrghii de construcţie. Acestea se descoperă treptat, uneori şovăielnic, în singurătate, dar neapărat în prezenţa conştiinţei proprii (dispuse să o încaseze), pe drumuri măcar întortocheate, dacă nu accidentate, acolo unde nu filfîie nici o pînză cu un decalog de urmat. Acestea sînt, cred, regulile care contează, asemenea stîlpilor de susţinere înăuntrul unei case. Undeva, în negativ, dacă ţii cu tot dinadinsul, poţi citi şi lucrurile care nu se fac.

Într-o lume în care totul se face (sau în care totul e permis?), scriitorul ar putea reîncepe să fie (cum el şi este, adesea, prin operele sale), ca în atîtea alte dăţi în istorie, *o conştiinţă care se cutremură*. În jurul ei, se face să fim împreună.

Paul CERNAT

Ar trebui...

În relaţia dintre autor şi critic, detestabilă este, în primul rînd, condiţionarea celui din urmă de către cel dintîi (ex. „să scrii despre mine!", „dar să scrii de bine, auzi"?). Condiţionare ce poate merge uneori pînă la forme de intimidare sau ameninţare. Criticul nu ar trebui să fie o ordonantă a scriitorului, folosit ca agent publicitar împotriva propriilor opinii, după cum nu ar trebui să se folosească de scriitorul comentat pentru a dobîndi diverse avantaje – relaţii, notorietate etc. În absolut, critica ar trebui să fie – sau măcar să încerce să fie – cît mai puţin bruiată de coterii, duşmănii, partizanate sau datorii „de conştiinţă". Din păcate, ea este adeseori un sistem de servicii reciproce – tu scrii de bine despre mine, eu îţi pun o vorbă bună nu ştiu unde ş.a.m.d. Sau viceversa – nu scrii de bine despre mine, te-am radiat de pe lista de amici. Nu întîmplător, premisa de bună-credinţă a ajuns o *rara avis*. În spatele fiecărui gest este bănuită o conspiraţie, o cabală, o invidie, e ghicit un interes, oricum, „ceva personal", rareori o opinie onestă. De aceea e mai bine 1) să eviţi frecventarea promiscuă a lumii scriitorilor, să stai cît mai „la distanţă", limitîndu-te la relaţii protocolare, strict profesionale; 2) dacă ai prieteni scriitori, să ţi-i alegi în aşa fel, încît să crezi în valoarea lor – astfel încît, dacă scrii de bine despre ei, măcar să crezi în ceea ce scrii. Iar cînd se întîmplă să nu mai scrie la fel de bine, să le-o spui, cu eleganţă, sau să taci, diplomatic; 3) să nu faci, pe cît posibil, servicii de care să-ţi fie ruşine; 4) „Atunci cînd nu poţi să eviţi anumite servicii literare, încearcă să păstrezi decenţa tonului, să eviţi ditirambii şi să spui printre rînduri ceea ce crezi." Adevărata conştiinţă etică a criticului nu poate fi decît independenţa de opinie, adică acordul cu sine însuşi. Chiar dacă nu reuşeşte întotdeauna acest lucru, e bine măcar să se mobilizeze pentru a se apropia cît mai mult de această ţintă.

Chiar dacă greşeşti, chiar dacă te înşeli, greşeşte „pe barba ta" – încearcă să fii onest.

Caius DOBRESCU

Igiena dezbaterii literare. Şapte proiecte de precepte

1. Defectele, handicapurile, particularităţile fizice ale preopinentului: trebuie lăsate complet în afara dezbaterii publice în jurul literaturii, fie ea de ficţiune sau de idei. Tendinţa spontană a minţii este să împacheteze la un loc aspectul exterior şi „caracterul". Totuşi, faptul, să spunem, că X clefăie cînd mănîncă, nu-l face pe acesta, automat, un moron. În fundul sufletului, rămînem nişte incurabili fiziognomişti. Dar spaţiul public trebuie să rămînă, pe cît posibil, raţional. Or, raţiunea arată că între cele două domenii (aspectul exterior şi conţinuturile minţii) nu există relaţii directe şi simple. Din moment ce e improbabil că ne putem împiedica să avem viziuni spontane despre natura profundă a „celuilalt", acestea pot fi proiectate în spaţiul virtual şi reconfortant al ficţiunii artistice.

2. Discursul urii *(hate speech):* de evitat cu stricteţe. Dar pentru aceasta, trebuie mai întîi identificat. El este un discurs de tip delirant, ceea ce nu înseamnă întotdeauna lipsit-de-argumente. Presupun că prietenul meu Cătălin Avramescu l-ar putea numi un discurs de tip *canibalic* – adică lăsînd să se exprime, oricît de cifrat, impulsul de a-ţi ucide şi devora adversarul. De cîte ori discursul atinge nota patetismului biologic, saturat de referiri sau aluzii „viscerale", sîntem dincolo de cota de avarie (cartea Ruxandrei Cesereanu, *Imaginarul violent al românilor*, oferă aici un foarte util îndreptar). Observaţia se potriveşte, cred, nu doar discuţiei despre persoane, ci şi aceleia despre idei. Ura viscerală faţă de unele dintre acestea poate şi ea reprezenta o sursă a inacceptabilului moral. Respingerea unei filozofii rasiste sau sîngeros-stîngiste poate fi radicală fără a fi viscerală. Odată coborît în sferele „mustului care fierbe" (cu formula unui clasic al patetismului „organicist", al modului cum *nu* trebuie abordat jurnalismul de opinie – Octavian Goga), ajungi să propagi, fără să vrei, exact răul pe care vrei să-l combaţi. De obicei însă obiectul discursului urii nu este nici fiinţa „în carne şi oase", nici ideile ei, ci un amestec paradoxal, dar inextricabil, între cele două. Discursul urii este, de obicei, un malaxor în care se amestecă, pînă la indistincţie, idei cu intestine.

3. Discursul „îndrăgostit": chiar dacă nu este la fel de periculos şi şocant moral ca discursul urii, reprezintă şi el un atentat la bunul-gust şi la bunul-simţ al comunicării intelectuale în spaţiul public. Dacă, în privinţa erosului trupesc, am fost capabili să convenim asupra unei distincţii între comportamente care pot fi şi care nu pot fi acceptate în public, este de sperat că putem trasa o limită la fel de lositoare şi în privinţa erosului intelectual. Dincolo de un anumit prag, admiraţia trebuie să rămînă o chestiune a spaţiului privat, în sensul de intim. Altfel, riscăm să cădem atît în trivializarea spaţiului public (bazat, în opinia mea, pe un ethos, la origine stoic, al autoconţinerii), cît şi în aceea a experienţei revelatoare (cum ar numi-o prietenul meu Virgil Podoabă) a admiraţiei. Ceea ce mi se pare valabil, din nou, atît în ceea ce priveşte persoanele, cît şi ideile lor.

4. Caricatura ca procedeu, *caricarea:* există tendinţa să ridicăm caricaturile pe care le facem celorlalţi la rangul de realităţi, luînd plăcerea noastră de a deforma ludic-grotesc şi admiraţia plină de afecţiune faţă de ceea ce credem că este propriul nostru talent de-a face asta drept manifestări ale autoevidenţei. În fapt, absolut orice persoană, absolut orice idee, absolut orice valoare sau pasiune poate fi făcută, cu relativă uşurinţă, să apară ca o culme a idioţeniei. A abuza de acest procedeu, la umbra genului literar al pamfletului, înseamnă să contribui la distrugerea criteriilor şi a standardelor intelectuale.

5. Lipirea de etichete: există o diferenţă esenţială între modul cum categorisim, evaluăm, ierarhizăm oamenii într-o discuţie informală pur personală, şi regulile presupuse de susnumitele operaţiuni în spaţiul public. În situaţia din urmă, conglomerate ceţoase, ţinute la un loc de un fel de intuiţie care se vrea rapidă şi graţioasă, de tipul „X e un mediocru", „Y e plicticos", sau, de ce nu, „neinteligent", sînt oarecum nelalocul lor. Asemenea categorisiri se plasează, în esenţă, la acelaşi nivel cu „V e un bulangiu" sau „W e un labagiu". În aceeaşi analogie aş tinde să includ şi acele momente de intensă certitudine subiectivă care ne fac să susţinem public că Z, general recunoscut drept un reper al decenţei morale şi intelectuale, este, de fapt, un vechi turnător la Securitate, pentru a realiza, în momentul de după, că nu dispunem de nici un element obiectiv care să indice într-acolo.

6. Obsesia „înjurăturii": dacă amestecul persoanei cu ideile, care se produce în momentul „atacului canibal", nu ţine de condiţia sanităţii intelectuale, nici tendinţa constantă de-a lua orice obiecţie de principiu drept un abuz la adresa persoanei autorului nu mi se pare în vreun fel acceptabilă. A lua o polemică de idei drept o ceartă între obişnuiţii unei crîşme de mahala mi se pare relevant în primul rînd pentru cel ce face aprecierea. A critica din punct de vedere moral susţinerile unui autor nu este, în mod necesar, oricît ar suna de ciudat, expresia unei beţii a resentimentului. Cineva confruntat cu proliferarea unor idei pe care le consideră periculoase (reducîndu-le, cu mai multă sau mai puţină îndreptăţire, la un set de precedente nefaste) va reacţiona, probabil, dintr-un sentiment al urgenţei. A întîmpina o asemenea atitudine cu un şugubăţ sau agresiv „te oftici!" înseamnă, pînă la urmă, a discredita atît ideea că, în iniţiativele lor publice, oamenii pot fi animaţi de imperative etice, cît şi evidenţa pluralităţii scopurilor morale şi a formelor de-a defini şi înţelege binele. Or, un asemenea reducţionism elimină bazele înseşi ale modernităţii intelectuale.

7. Dispreţul suveran: faţă de ansamblul speciei sau, cel puţin, al societăţii. Fie că este vorba despre o viziune cheguevarist-orgiastic-mizerabilistă (de genul a ceea ce un estetician denumea „kitsch-ul acru") sau de pastişe cioraniene care ilustrează cu disciplină şcolară tema disperării metafizice, asemenea atitudini brusc-totalizatoare (şi, astfel, tendenţial-totalitare) nu se ridică la standardele inteligenţei adulte. Din perspectiva acestora din urmă, este necesar să încerci să priveşti lumea din jurul tău ca pe ceva cît de cît complicat. Trebuie să ţinem cont însă că şi o descriere mai complexă riscă să atingă platitudinea sau inconsistenţa morală, cînd se limitează la a-i trata pe „ceilalţi" drept vectori inerţi ai „proceselor sociale". Dacă accepţi cu seninătate metafora societăţii ca profuziune de cobai pe care face experienţe un fel de inteligenţă impersonală, inviţi insistent supoziţia că, în eventualitatea unor noi confruntări cu forme extreme de inginerie socială, nu s-ar putea miza prea mult pe împotrivirea conştiinţei tale.

Jurnalist în Uniunea Europeană

Delegaţia Comisiei Europene în România şi Asociaţia eRomania Gateway în parteneriat cu British Council România lansează proiectul *Jurnalist în Uniunea Europeană* finanţat de UNIUNEA EUROPEANĂ prin programul Phare de micro-proiecte – Fondul Europa. Proiectul îşi propune crearea unei *reţele informale de jurnalişti, români şi străini,* specializaţi în problemele integrării europene, precum şi creşterea nivelului de informare publică asupra impactului aderării României la Uniunea Europeană.

Grupul-ţintă al proiectului este reprezentat de 60 de jurnalişti din presa scrisă şi audiovizuală locală din 10 judeţe ale ţării (Bacău, Botoşani, Braşov, Cluj, Constanţa, Galaţi, Hunedoara, Neamţ, Sibiu, Suceava).

Cei 60 de jurnalişti selectaţi în cadrul proiectului vor beneficia de activităţi de informare pe teme privind integrarea României în Uniunea Europeană, impactul acestui proces şi felul în care a fost percepută experienţa integrării în statele care au aderat în 2004.

Termenul limită pentru înscrierea în program este **31 decembrie 2004**. Detalii suplimentare şi formulare de înscriere sînt disponibile la adresa www.europeanjournalist.ro. Persoană de contact: Miruna Cugler, Coordonator Reţea, tel./fax: 021/20.17.154, GSM: 0722.312.256, e-mail: miruna@ro-gateway.org.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

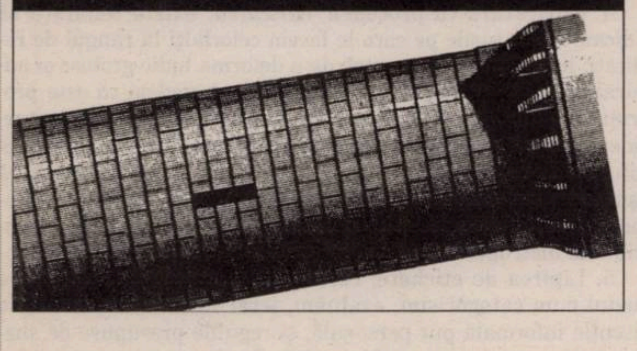

Sărbători

Asemenea altor categorii jurnalistice, *pastila de Crăciun* va împlini foarte curînd 15 ani de nouă utilizare. La început, ea marca bucuria suprimării unui tabu. Grozav părea simplul fapt că evenimentul religios îşi poate regăsi dimensiunea publică. Au urmat reflecţiile critice pe seama ritualismului (am fi creştini doar cu gura) sau a capitalismului (vinovat de sufocarea tainei într-un corset mercantil). Ni s-a amintit că apusenii exaltă Naşterea, în vreme ce Răsăritul privilegiază misterul Învierii. Dar ce nu ne-a fost dat să citim? Parafraze ale referatului evanghelic, speculaţii la intersecţia timpului cu eternitatea, poeme despre triumful smereniei & omagii ale copilăriei la care, o dată pe an, se cuvine să ne întoarcem... Am obţinut lămuriri astrologice despre steaua Magilor, ni s-a explicat simbolismul darurilor, am fost introduşi în genealogia Mîntuitorului şi nici de rezumatul teoriilor protestante cu privire la rudele Sale după trup n-am putut scăpa...

Stilistica fenomenului a prilejuit felurite întruchipări. Am asistat la exerciţii de avînt misionar, ieşiri sentimentale şi digresiuni folclorice menite să actualizeze prezenţa Crăciunului în imaginarul nostru colectiv. Am regăsit firescul sărbătorii. Ceea ce, foarte sincer, nu poate decît să mă bucure.

Mai slab mă bucură ce zăresc în culisele acestui festival retoric. Şi asta nu pentru că reversul decorului ar fi gol, ci pentru că el continuă să se sprijine pe un suport ambiguu. Strada e ocupată cu felicitări artizanale care, nu peste multă vreme, vor fi oricum lichidate de gigantul Hallmark. Solidaritatea dintre noi scîrţîie festiv, în tradiţia pomenilor orientale: arunci un ban la ieşirea din biserică şi te-ai pus bine Acolo-Sus. Obiceiul strămoşesc se destramă între maneaua vînătorească şi scrobita ofertă madrigală, cu urmarea că – orăşeni fiind – nu mai avem parte de colinde autentice... Orice s-ar spune, sîntem atît de prinşi cu treburile profane, încît ratăm tot mai jalnic întîlnirea liturgică & spirituală cu Iisus Hristos. Integrarea e lucru mare şi absorbant. Strategia de carieră pretinde sacrificii încă şi mai drastice decît moda sau iluzia tinereţii cosmetice. Familia ne creşte odată cu lista de cumpărături... Ne distrage politica internă, cu mizele ei tot mai stricte. Avem atîtea pe cap, încît nu e sigur că vom reuşi să comunicăm, fie şi prin e-mail, cu prietenii noştri, pe care oricum nu prea mai apucăm să-i vedem...

În seara de ajun vom primi SMS-uri şi MMS-uri hazlii. Unii vor descoperi sub pom daruri opulente, care un *laptop,* care un *smartphone,* care un ceasornic de lux. Alţii – de departe majoritari – se vor consola cu judicioasa pijama *de la chinezi* şi vor interpreta, fără melodramă, *Fetiţa cu chibrituri.* Pribegii „căpşunari" vor asalta poşta cu pachete sau vor descărca portbagaje cu electronică asiatică şi marţipan... Vom efectua răbdătoare cozi la cofetăriile mai dichisite, pentru o şarjă de cozonaci. Sîmbătă, ne vom strînge alături de cei apropiaţi spre a prăznui, după datină, indigestul cult al sarmalei. Le vom explica micuţilor noştri *hi-tech* diferenţa dintre *legenda* lui Moş Crăciun (prin barba căruia se străvede vecinul) şi *adevărul interior* al credinţei în Pruncul mesianic. Bradul de o sumbră vigoare, împodobit cu globuri aurii, ne va inspira clipe de reverie necenzurată... Vom închide ochii pentru a derula filmul unui 2004 cu suişuri & coborîşuri vertiginoase. Un an despre care nu ştim ce să spunem: că ne-a adus cea mai bogată recoltă externă (NATO, încheierea negocierilor) sau cea mai disuasivă ezitare, pe fondul unei deja cronice lipse de motivaţie comunitară?

În fine. Crăciunul rămîne el însuşi, dincolo de obstinaţia cu care încercăm să-l adaptăm exigenţelor contemporane. O uimire străveche, dinaintea împlinitei Bune Vestiri. O durată sacră, în vibraţia căreia se propagă – teologal – credinţa, speranţa şi iubirea. Sărbători fericite!

Anca MANOLESCU

La Muzeul Ţăranului Român, miracolul normalităţii nu s-a produs

Actuala conducere a muzeului a desfiinţat în august sălile „Ferestre" şi „Timp", desfigurînd astfel discursul muzeal constituit de Horia Bernea şi echipa lui. Protestul public faţă de acest act de distrugere a fost atît de amplu, de coerent, de susţinut în timp, încît cred că el reprezintă un semn de sănătate şi de responsabilitate a mediului cultural românesc. Cei care au făcut protestul, l-au amplificat şi publicitat, au simţit că, prin suprimarea celor două săli, o valoare a culturii româneşti, o valoare de vîrf şi de avangardă, este mutilată sub ochii noştri şi că merită să te baţi ca ea să fie restituită în datele ei complete. O campanie de presă tenace (cam 90 de intervenţii), dezbateri publice, luări de poziţie ale unor intelectuali importanţi, ale unor specialişti români şi străini, memorii către ministrul Culturii, un protest pe Internet, semnat de 1.200 de persoane, expoziţii-eveniment şi publicaţii: iată aspectul cantitativ al protestului. Calitativ vorbind, el a produs analize ale discursului Bernea, a demonstrat degradarea coerenţei acestui discurs prin suprimarea sălilor, a probat degradarea atmosferei şi structurii muzeului de către o conducere autoritară care nu aşteaptă de la angajaţi decît obedienţă şi reproducerea unui discurs ideologic convenţional asupra ţăranului. Calitativ vorbind, el a produs solidaritatea unui grup de cercetători şi muzeografi, decişi să reacţioneze *din interior* faţă de schimonosirea stilului de muzeu şi de lucru pe care le făcuse posibile Horia Bernea.

Autoritatea lui Horia Bernea ţinea, ea, de miracolul normalităţii. Nu era o autoritate „grea", birocratică, nu cerea supunerea nereflexivă, muţenia admirativă şi execuţia la ordin. Nu era o autoritate opresivă, ci „asumptivă", catalizatoare: justeţea intuiţiei, graţia, responsabilitatea cu care lucra stîrneau în cei din jur plăcerea lucrului autentic şi viu, îndrăzneala riguroasă, inventivitatea sprijinită de soliditatea studiului. În preajma lui Horia Bernea şi a Irinei Nicolau puneai la lucru ceea ce aveai mai consistent şi mai preţios în capacităţile tale. Atelierele, dezbaterile, discuţiile informale, mereu reluate, judecarea sugestiilor valabile, preluarea lor într-un proiect comun, bucuria de a lucra împreună erau, pe vremea lor, de la sine înţelese. Horia Bernea nu era doar un incomparabil creator de muzeu; fiind creator, stîrnea în ceilalţi creativitatea, libertatea ei responsabilă.

Un muzeu este o instituţie *publică,* o instituţie publică *de cultură:* iată un truism din care ar trebui să decurgă disponibilitatea actualei conduceri a MŢR pentru dialog şi posesiunea unui exerciţiu firesc al dezbaterii publice. Numai cultura comunistă ne era băgată pe gît din cabinete cu numere mici, fiind de altfel expectorată de populaţie. Ei bine, am crezut o vreme (ridicolă candoare), că Direcţiunea muzeului va lua notă de criza gravă pe care gestul de distrugere a dus-o în punctul maxim, va lua notă de interpelarea publică şi va fi în stare de un dialog cu protestatarii. Dacă lucrul acesta s-ar fi întîmplat, dacă ar fi avut loc o întîlnire între conducerea MŢR şi grupul protestatarilor, în care subiectul să fie tratat cu onestitate intelectuală, am fi avut un început de normalitate. Dacă direcţia MŢR ar fi acceptat să refacă sălile, am fi obţinut *împreună*, directori ai MŢR şi protestatari, un miracol al normalităţii: am fi realizat mai bine, de o parte, ca şi de cealaltă, valoarea acestei expuneri, am fi recunoscut-o şi conservat-o *împreună;* atmosfera de lucru din muzeu şi-ar fi recăpătat poate ceva din sănătatea anterioară. Protestatarii din muzeu au pus în protestul lor curaj (mult curaj, dat fiind stilul de conducere a MŢR), profesionalism şi responsabilitate. Acceptînd dialogul şi argumentele pentru refacerea sălilor, Direcţiunea MŢR ar fi depăşit autoritarismul birocratic în care s-a baricadat în ultimii patru ani, ar fi trecut printr-o „conversiune" la probitate intelectuală, lucru în echipă şi, în fond, la o democraţie practicată cum se cade.

Evident, miracolul acesta nu s-a produs. Fiecare reacţie, dintre cele foarte rare ale Direcţiunii MŢR a mai adus o dovadă de afinitate profundă cu stilul PSD de a trata interpelările societăţii civile: aroganţă de beton, birocratizare kafkiană a problemei, abordarea ei în termeni de putere, nu de justeţe.

Aroganţă de beton mizer: conferinţa de presă şi comunicatul Direcţiunii muzeului, imediat după suprimarea sălilor, în august, nu aduceau decît argumente grosolan false ori insinuări injurioase la adresa colaboratorilor şi apropiaţilor lui Horia Bernea. Cercetătorii care s-au opus deciziei au avut de îndurat mizerii administrative, prin care dorinţa lor de a-şi dezvolta proiectele era pusă sub semnul neregulii birocratice. La insistenţele presei, ministrul Theodorescu a catadicsit să declare că se încrede cu totul în competenţa Direcţiunii muzeului şi că protestatarii (printre ei intelectuali de marcă şi specialişti din echipa Bernea, ori străini) nu au nici o calitate profesională să discute problema. Memoriile adresate ministerului în august şi noiembrie nu au primit nici un răspuns. Nu meritäm să fim luaţi în seamă. Exasperaţi de refuzul dialogului, trei dintre noi am dat în judecată pe directorul Giurescu şi Ministerul Culturii, într-o acţiune prin care ceream refacerea sălilor.

Abordarea problemei în termeni de putere, nu de justeţe: Dl Giurescu, ca şi reprezentanţii ministerului au susţinut mereu că directorul muzeului e singurul îndreptăţit să decidă soarta muzeului: un fel de infailibilitate directorială, pe care mediul cultural din România trebuie să o accepte împreună cu distrugerea, cauţionată de autorităţile culturii oficiale, a expunerii Bernea. Domniile lor aplică cinic legea, neţinînd seama că fac de rîs misiunea unui muzeu şi a unui Minister al Culturii: conservarea a ceea ce e valoare excepţională.

Birocratizare kafkiană a problemei: după 6 solicitări scrise de dialog şi nenumărate articole în presă, dl Giurescu a acceptat să-i ia în seamă pe protestatari, dar nu ca grup ce susţine o chestiune de interes public. A început, căci s-a oprit curînd, să îi cheme individual în faţa unui „consiliu de administraţie" (nu a unuia ştiinţific, căci un asemenea consiliu nu se reunise pînă atunci în timpul celor patru ani de directorat al domniei sale); i-a chemat ca pe nişte angajaţi cu „contract individual de muncă". Li se îngăduia să-şi spună păsul în faţa unei instanţe directoriale arogant-paternaliste (despre capacitatea ei de a evalua discursul muzeal nu vorbim).

Dar cea mai masivă probă de aroganţă de beton, de birocratizare kafkiană a problemei şi de abordare în termeni de putere, nu de justeţe, a venit în ziua primului şi ultimului consiliu ştiinţific reunit de dl Giurescu. Era chiar ziua în care, întorşi de la Bruxelles, dl Iliescu vorbea despre eternul „consens" naţional, european şi naţional-european, lăsînd cu totul la o parte „anumite disfuncţionalităţi", iar Adrian Năstase despre „clipa de fericire" şi despre visele frumoase pe care trebuie să le aibă presa. S-au retras amîndoi urînd, dulceag autoritarist, sănătate, după ce nu izbutiseră nici să îl elibereze, nici să îl rearesteze legal pe Miron Cozma. Ei bine, dl Giurescu nu înţelege să se retragă; mai trage încă de stilul PSD. Anunţul său în consiliu: a decis să fie refăcută doar sala „Crucea-i peste tot", adică fosta variantă a sălii „Ferestre", varianta din 1996, cînd MŢR a primit premiul „Muzeul European al Anului", acordat de un comitet sub egida Consiliului Europei. Pentru dl Giurescu, premiul acela nu înseamnă recunoaşterea unei personalităţi novatoare în muzeografia europeană şi a unui stil novator de muzeu; e doar o *adeverinţă,* conform căreia se poate elibera – la nevoie, dar numai la mare nevoie – decizia de refacere, ciuntită, a unui muzeu ciuntit.

Cu ce drept decide oare dl Giurescu că Horia Bernea a încetat să fie creator, că echipa lui a încetat să lucreze valabil după EMYA? Pînă acum dl Giurescu voia să „corecteze", să „îmbunătăţească" discursul muzeal al lui Horia Bernea. Acum decide cînd trebuie el să se oprească, cît din el merită să fie păstrat. După aducerea în muzeu a premiului, Horia Bernea spunea: „Acum nu mai putem să ne oprim, nici să coborîm şi nici să stăm pe gînduri. E ca în alpinism, după ce ai cucerit un vîrf, caută alt munte". Bunul-simţ socoteşte de altfel că un premiu stimulează, nu te instalează în suficienţă. Sala „Crucea-i peste tot" a fost reformulată în 1996, cu acordul, sfaturile şi confirmarea lui Horia Bernea, tocmai datorită impulsului dat de EMYA. Sala „Timp" a fost alcătuită în 1998 în acelaşi spirit de creativitate. E ofensator, absurd, inacceptabil să consideri că discursul Bernea s-a oprit în 1996, Bernea care spunea că muzeul pe care îl face e un „muzeu în stare permanent născîndă".

Un singur argument valabil formal a adus Direcţiunea MŢR pentru gestul de distrugere: un muzeu nu este un lucru static, etern, trebuie să se înnoiască. De acord. Dar în acest caz e un argument profund vicios: a) expunerea Bernea are o calitate de avangardă europeană, pe care mediul cultural şi specialiştii nu au asimilat-o încă; ea merită, de aceea, conservată cel puţin încă un deceniu; b) dl Giurescu şi dna G. Roşu nu au calitatea de a „îmbunătăţi" expunerea Bernea; c) domniile lor îşi pot exprima concepţia muzeală în spaţiul, rămas liber, al muzeului.

Ne vom continua aşadar protestul, cerînd refacerea discursului Bernea în totalitatea lui şi declararea expunerii Bernea bun de patrimoniu cultural. O spun în numele întregului grup de protestatari.

Am sperat într-un miracol de normalitate. Am sperat că în climat PSD, un om de carte şi cultură solidă ca dl Dinu Giurescu să fie în stare să admită un dialog real, să asume o eroare, să accepte o restituire. Din păcate, încercarea de dialog dintre cultura independentă şi cea oficială a fost, în acest caz, ratată. Nu ne rămîne decît să continuăm încercarea de reconstituire a discursului Bernea sub alt tip de guvernare, pe care electoratul l-a făcut posibil. La Muzeul Ţăranului Român, miracolul normalităţii nu s-a produs încă.

Aparent, textul acesta nu se prea potriveşte paginii „...Din polul plus". Cei care cunosc expunerea Bernea ştiu însă ce intimă colaborare exista între categoriile spiritualităţii creştine şi muzeografia pe care el o practica. A păstra discursul Bernea în totalitatea lui înseamnă a păstra una dintre puţinele „întrupări" moderne, înnoitoare, asumate de marea cultură, ale creştinismului.

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

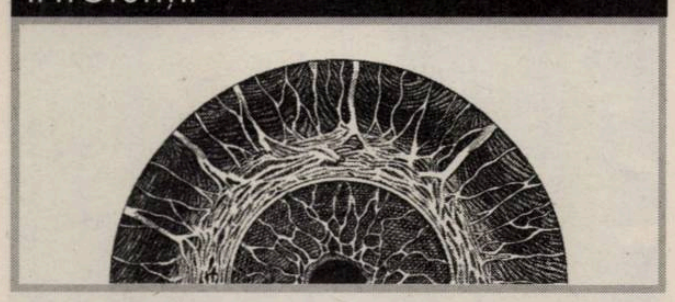

Un spaniol la Paris (II)

Vila-Matas s-a lăsat iniţiat în LSD şi s-a ataşat de OU.LI.PO (Queneau, Perec, Calvino etc.) şi de patafizicieni. Cînd i-a cunoscut pe Philippe Sollers şi pe tovarăşii de luptă şi de scris ai acestuia, a suprimat cvasi-totalitatea dialogurilor din primul lui roman (ce se eterniza pe masa de lucru), deoarece Tel Quel decretase că dialogurile erau, în proză, chintesenţa gîndirii reacţionare şi a mentalităţilor depăşite. A fost pe punctul să admită că *India Song,* filmul Margueritei Duras, era un foarte, FOARTE mare, un uriaş film (ce mai, de la Dreyer încoace nu se mai făcuse aşa ceva). Nu mă pronunţ; îl las – dacă are chef – pe Andrei Gorzo să spună ce crede despre asta. Oricum, Enrique nu jura decît pe elogiile delirante ieşite de sub pana lui Dyonis Moscolo, soţul Margueritei Duras, care scria negru pe alb că *India Song* marchează adevărata naştere a cinematografului; era secondat, în articole nu mai puţin aiuritoare, de Jacques Lacan şi de Maurice Blanchot, articole ditirambice din care Enrique nu pricepea o iotă (dar nu ştia, atunci, că nu era nimic de priceput).

A rămas în fine multă vreme cu iluzia că ideea ce se afla la originea primului său roman, *Lectura asasină* (titlul spaniol suna, de fapt, *La asesina ilustrada,* adică – literal – *Femeia asasinată şi cultivată),* era o idee strălucită, originală, pînă cînd, într-o zi, deschise din întîmplare un roman poliţist al unei scriitoare necunoscute lui: *The Murder of Roger Ackroyd* de Agatha Christie. Află, astfel, că romanciera folosise procedeul cu mult timp înainte şi că respectivul roman era acum citat în manualele şi tratatele de poetică narativă. Puţin după această descoperire, înlocui posterul cu Virginia Woolf ce trona pe unul din pereţii mansardei cu o fotografie mărită a Agathei Christie.

Alte personaje, unele ilustre în epocă, traversează mai mult sau mai puţin rapid cartea: Barthes (sigur, sîntem în 1974, anul faimoasei călătorii în China, cînd Barthes publică în *Le Monde* un articol despre clinchetul de zurgălăi al discursurilor lui Mao Zedong), Perec, Isabelle Adjani, Sonia Orwell (văduva lui George), Jean Seberg (superba actriţă care s-a sinucis, după cum, mai tîrziu, se va sinucide şi soţul ei, Romain Gary), Adriana Ivancici (foarte tînăra amantă a lui Hemingway pe care Vila-Matas o regăseşte multă vreme după consumarea episodului erotic, iar scena e de un comic inenarabil, or trebuie să te numeşti Vila-Matas ca s-o povestească), William Burroughs, Jean Marais, Beckett (zărit în grădina Luxembourg – aşteptîndu-l pe Cioran? –, „pasăre neagră şi singuratică, aproape nemişcată, citind un ziar"), Paloma Picasso (Vila-Matas, după ce pătrunde în „le Tout-Paris" monden şi cultural, începe să aibă intrări şi în ceea ce se numeşte „jet-society"). Nostalgicii – şi nonconformiştii – sînt satisfăcuţi. Iubitorii Parisului vor regăsi cu emoţie cartierul Saint-Germain-des-Près, de pe vremea Drugstore-ului (cu cinematograful şi cu librăria), înlocuit astăzi de o casă de modă, a librăriei „Le Divan", a magazinului de discuri de la întretăierea dintre Rue de Rennes şi Bulevardul Saint-Germain, a magazinului de medalii Bertrand, pe cînd încă nu era fagocitat de bagajistul Louis Vuitton etc. Ce mai, adevăratul Saint-Germain-des Près. Vor regăsi şi multe bistrouri, cafenele („la Closerie des Lilas", desigur), străduţe, pasaje (pasajul Choiseul) etc., etc.

Scriitorul nu-l pierde cîtuşi de puţin pe drum, în reveniri le lui succesive prin Paris, pe Hemingway, iar Marguerite Duras – deşi chiriaşul ei nu o vede prea des – îşi face la sfîrşitul cărţii o apariţie remarcabilă şi remarcată, într-un moment în care te aşteptai cel mai puţin s-o vezi. Nu spun mai mult, îl las pe cititor să descopere despre ce este vorba.

Paris ne finit jamais nu excelează doar prin farmec şi umor, dar şi prin caracterul ei foarte elaborat: autorul adoră digresiunile şi telescopajele temporale reuşind totodată să dea o reconfortantă senzaţie de naturaleţe şi sinceritate. Să faci o carte originală şi captivantă despre Paris, cînd ştii bine că există de multă vreme un adevărat mit – şi cît de bogat, Dumnezeule! – al Parisului literar, nu e la îndemîna oricui. Ba chiar e la îndemîna a foarte puţini.

Alex. Leo ŞERBAN

mă enervez, deci exist

...Exist, deci îi enervez pe alţii.

Ion Iliescu

Nu era necesar ca Ion Iliescu, din fericire *fost* preşedinte al României, să-l graţieze pe criminalul Miron Cozma pentru ca părerea noastră – despre Cozma şi despre Iliescu – să rămînă neschimbată. Dar, aşa cum unii simt nevoia să urineze la plecare, aşa a simţit şi Iliescu dorinţa irepresibilă să-şi ştampileze al 2-lea + 1 mandat cu semnătura lichidă a infamiei...

Să mai reamintim?

Iliescu i-a chemat pe mineri, apoi le-a mulţumit; Iliescu a făcut şi desfăcut guverne; Iliescu a băgat zîzanii între membrii guvernelor; între membrii guvernelor şi opoziţii; între guverne şi cetăţeni; între opoziţii şi cetăţeni; între cetăţenii de etnie română şi cei de etnie maghiară; Iliescu a strigat unui ziarist „Măi, animalule!"; Iliescu s-a răţoit la oricine nu a fost de acord cu el; Iliescu s-a răzbunat pe oricine nu a fost de acord cu el; Iliescu ne-a făcut să-l votăm, pentru a nu-l vota pe Vadim Tudor; Iliescu l-a decorat pe Vadim Tudor; Iliescu l-a graţiat pe Miron Cozma.

A fost „ultimul pe listă", dar mereu primul acolo unde era ceva de stricat – o imagine, un guvern, o ţară.

Sub figura lui „bonomă", de om „rezonabil", Iliescu este cel mai mare intrigant al tranziţiei de la epoca Iliescu la epoca Iliescu. Să nu ne lăsăm înşelaţi de aparenţe: Iliescu poate părea un biet pensionar care dă de mîncare porumbeilor în Cişmigiu, dar „Bunicuţa" e o cutră. Nu pentru că e (încă mai e) comunist, ci pentru că e mascat, machiat, machiavelic.

Ceauşescu a stăpînit 25 de ani; Iliescu îl va bate şi aici: România lui, bolnavă de 15 ani, îi va supravieţui cel puţin pe-atît, cu bolile ei cu tot.

A făcut, totuşi, şi ceva bun acest individ?

Nu. Cel mai bun lucru ar fi să dispară.

Din ţară, din istorie.

De tot.

P.S. Aiuritoarea succesiune a evenimentelor din 17 decembrie impune o revenire: şi dacă PSD-ul nu este decît o adunătură de ageamii? Şi dacă Iliescu e puţin „dus"? La Bruxelles, pe lîngă Geoană, Năstase şi Iliescu la patru ace, închişi la toţi nasturii şi-n largul lor printre eurocraţi, Băsescu – descheiat la haină şi uşor debusolat – părea un chefliu mahmur după o nuntă... Aparenţele înşală: era singurul care avea capul pe umeri – restul erau nişte paiaţe cu fiţe.

Sărbători fericite!

ECDL Permisul European de Conducere a Computerului

Andreco Educational şi librăriile Diverta

vă urează un an 2005 plin de succese

ANDRECO EDUCATIONAL

Cele mai bune cursuri de utilizare a calculatorului

www.andreco.ro

citit auzit

Best of 2004

● „Poate să-mi spună cineva de ce n-ar trebui să ne gîndim la secesiune? Hai să fim realişti, trăim într-o ţară divizată. Dacă aveţi nevoie de noi, eu şi prietenii mei vom fi beţi criţă în următorii patru ani." (Moby – *www.moby.com* –, imediat după realegerea lui George W. Bush, 3 noiembrie)

● „O să solicit un paşaport irlandez. Şi, chiar diseară, o să le citesc copiilor mei *Despre datoria nesupunerii civile* de H.D. Thoreau." (Jay McInerney, pe *www.salon.com*, 4 noiembrie)

● „Administraţia Bush nu tolerează diferenţa de opinie. Dacă spui ceva împotriva ei, eşti considerat antipatriot. Îmi pare rău, dar sînt la fel de patriot ca Donald Rumsfeld." (Jim Jarmusch, în *Interview*, martie)

● „Oamenii cu adevărat bogaţi vor găsi întotdeauna o metodă de a frauda impozitele, iar patronii micilor întreprinderi vor fi nevoiţi întotdeauna să achite nota de plată." (G. W. Bush, în *Libération*, 11 august)

● „Descărcarea gratuită a muzicii de pe Internet este o invenţie la fel de revoluţionară ca gramofonul." (Alex Kapranos, solistul trupei Franz Ferdinand, pe *www. nme.com*, 29 aprilie)

● „A refuza bunul-simţ economic înseamnă a duce ţara de rîpă şi pe francezi la sapă de lemn." (Jean-Pierre Raffarin, pe *www.dialogue-initiative.com*, 18 februarie)

● „Dimineaţa, mă mai ocup şi de reparaţiile din locuinţă. Într-o casă veche ca Elysée-ul, sînt întotdeauna o groază de lucruri de făcut. Pot apărea probleme cu ţevile, cu şemineele, cu robinetele, şi-atunci mi se solicită sfatul." (Bernadette Chirac, în *Elle*, 26 ianuarie)

● „Atunci cînd bărbaţii se simt ameninţaţi de independenţa tot mai mare a femeilor, cine are telecomanda devine un simbol forte al puterii." (Virginia Ironside, expertă britanică în relaţii familiale, demonstrînd de ce televizorul este primul subiect de ceartă într-un cuplu, pe AFP, 7 iunie)

● „A vedea un om torturat timp de două ore, cu o pungă de popcorn în braţe, e ceva care-mi provoacă repulsie." (Marin Karmitz, producătorul lui Pintilie, despre *Patimile lui Iisus* al lui Mel Gibson, pe AFP, 25 martie)

● „Cine? N-am nici cea mai vagă idee despre cine vorbiţi! Sînt cu un grup de experţi din City şi nici unul n-a auzit de el. Pot să vi-l caut pe Google dacă vreţi..." (Ivan Massow, fost rector al Institutului de Artă Contemporană din Londra, la vestea morţii lui Jacques Derrida, în *The Guardian*, 12 octombrie)

● „Nu, nu sînt deloc ca Victor Hugo! Sînt bunic, aşa e, dar e ceva anodin..." (Eric Rohmer, decanul de vîrstă al cineaştilor francezi, în *Les inrockuptibles,* 17-23 martie)

● „Sînt din La Mancha, vă amintiţi de Don Quijote? De-acolo vin, e un loc unde trebuie să adaugi puţină nebunie realităţii ca să devină respirabilă." (Pedro Almodóvar, în *Les inrockuptibles*, 5-11 mai)

● „Dacă aş fi ştiut de intenţiile lui Janet Jackson, aş fi expus şi eu Americii ceva despre care ar fi vorbit şi azi..." (P. Diddy, despre sînul dezgolit în direct al lui Janet, în *New York Times*, 9 februarie)

● „Lumea este pregătită pentru un James Bond negru." (P. Diddy, pe *Yahoo! News*, 8 noiembrie) **(a. l. ş.)**

EDITURA POLIROM

■ George Bălăiţă
Lumea în două zile

Noutăţi:

■ Ioan Petru Culianu
Mircea Eliade

■ Nagy Imre
Însemnări de la Snagov
Corespondenţă, rapoarte, convorbiri

■ Norman Mailer
Cei goi şi cei morţi

Suplimentul DE CULTURA

Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

www.polirom.ro

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Pe scîndură sau pe sub scîndură?

Tocmai terminasem de scris un articol unde vorbeam, printre altele, despre numărul mic de teatre din Capitală, cînd – iată una dintre coincidenţele acelea care îi plac domnului Radu Cosaşu –, răscolind prin teancul de afişe, caiete-program etc. adunate de la spectacolele văzute în ultima vreme, îmi pică sub ochi un fel de gazetă în patru pagini etalînd, sub frontispiciul oarecum derutant „Teatru elveţian", un titlu, ca să zic aşa, apropontic: „ARCA, un nou spaţiu teatral independent". Era „materialul promoţional" căpătat la reprezentaţia cu *Top Dogs (Şomeri de lux)* de Urs Widmer, una dintre cele mai recente producţii bucureştene. Şi cea dintîi producţie – premieră pe ţară – a celui mai proaspăt teatru bucureştean.

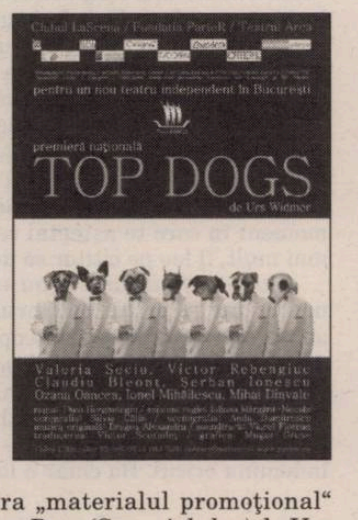

Avem, prin urmare, încă o scenă. Şi – lucru şi mai important – încă o scenă independentă, căci noul teatru funcţionează, am impresia, după principiile unei cooperative teatrale. Termenul nu conţine nici o nuanţă peiorativă; este vorba despre o formă de organizare foarte răspîndită în lume, în Europa, oricum, italienii fiind adevăraţi specialişti în domeniu. Adică, participanţii la proiect pun banii laolaltă (banii lor de-acasă, plus ce mai pot aduna de la sponsori) şi, după ce achită toate datoriile, împart între ei ceea ce rămîne. Dacă mai rămîne...

Deocamdată, acestea sînt însă pure supoziţii, deoarece despre Arca – numele e bine ales: scurt, sonor şi bogat în conotaţii – nu am putut afla nimic precis. La conferinţa de presă (dacă o fi fost vreuna, jur că nu mai ţin minte) nu am ajuns, la faţa locului nu am găsit alte „docomente" în afară de pomenita gazetuţă, iar „materialul" pe care o junǎ teatroloagă entuziastă din echipă a promis că mi-l trimite chiar după spectacol, prin e-mail, nu a sosit nici pînă în ziua de azi. Am încercat să descifrez arcanele Arcăi din cele patru pagini care conţin, în afară de pasionante date despre teatrul elveţian (materialele sînt realizate de criticul Victor Scoradeţ, unul dintre membrii cooperativei – sau, chiar, directorul ei?), şi un fel de statut-manifest al noului teatru. Problema este că, dincolo de aserţiuni generice de tipul „Teatrul ARCA – un teatru al vostru, al tuturor – îşi propune să nu ignore nimic din ceea ce ţine de lume, de viaţă", „Teatrul ARCA doreşte să nu vă lase să uitaţi că viaţa e frumoasă" (mă îndoiesc că există pe lumea asta vreun teatru care *să-şi propună* sau *să dorească* altceva, măcar la nivelul declaraţiilor), nu am aflat despre tînăra instituţie nimic concret. Atîta, doar, că „premiera va fi destinată unui număr de numai *şaizeci de spectatori*, dispuşi să plătească *100 de euro pentru un bilet*" (sublinierile aparţin autorilor scrierii). Inovaţia pare a se referi exclusiv la spectacolul *Top Dogs;* dacă e aşa sau nu, vom mai vedea.

Nu e singurul punct neclar din această prezentare. Spre exemplu, la întrebarea „Ce veţi mai vedea la Teatrul ARCA?", după specificarea „Tot ce doriţi să vedeţi pe o scenă de teatru, dar deocamdată nu aveţi unde" (chiar aşa?), adică „Piese (...) despre viaţa voastră, despre viaţa altora ca voi" etc., sînt enumerate *Artă* de Yasmina Reza – „piesa cea mai celebră a celei mai cunoscute autoare contemporane din Franţa (locul trei în lume în topul celor mai bine plătiţi autori dramatici!)", *Nevrozele sexuale ale părinţilor noştri* de Lukas Bärfuss şi *Viaţa lui Helge* de Sibylle Berg, adică titluri existente deja pe afişele altor teatre; cel din urmă, chiar pe afişul instituţiei-surori ACT, singura a cărei exis-

Imagine din spectacol

*Victor Rebengiuc în rolul omonim din **Top Dogs** de Urs Widmer la Teatrul ARCA (regia: Theo Herghelegiu)*

tenţă pare a fi admisă ca oarecum utilă...

De ce am procedat la acest lung comentariu pe marginea a ceea ce este, de fapt, un simplu material publicitar? Pentru că, pur şi simplu, nu mi-au plăcut tonul inutil agresiv (exemple, în text, sînt multe) şi acel ceva aducînd a concurenţă neloială care se lasă auzite aici. Ar fi ultimele lucruri de care e nevoie în teatrul românesc, iar faptul că noua scenă a socotit propice să pornească la drum sub un asemenea stindard mă cam nelinişteşte. Să sperăm însă că e vorba doar de o idee nu prea inspirată.

O idee pe care, de altfel, spectacolul te face să o dai uitării. La prima sa producţie (regia: Theodora Herghelegiu, scenografia: Andu Dumitrescu, coregrafia: Silvia Călin, muzica originală: Dragoş Alexandru, soundtrack: Viorel Florean), Teatrul ARCA a izbutit să adune laolaltă actori foarte diferiţi ca experienţă şi stil de joc, uniţi însă prin profesionalismul lor impecabil. În ordinea indicată de autor (ca să reiau şi eu prudenta formulare), distribuţia îi cuprinde pe Ozana Oancea, Valeria Seciu, Victor Rebengiuc, Mihai Dinvale, Ionel Mihăilescu, Şerban Ionescu şi Claudiu Bleonţ, adică actori de mîna întîi şi veritabile vedete, calităţi reunite mai rar în una şi aceeaşi persoană. Aceşti redutabili artişti nu numai că s-au hotărît să existe alături, pentru două ore, pe mica platformă din podul clubului La Scena, unde funcţionează ARCA (definitiv?, tranzitoriu? nici asta n-am priceput prea bine), dar au transformat spectacolul într-o minunată ocazie de a se simţi bine, liberi, cu poftă de joc şi de joacă, dispuşi la mici improvizaţii amuzante, la o *complicitate* de esenţă superioară care, aproape palpabilă, se transmite spectatorilor, făcîndu-i şi pe ei să se simtă voioşi, inteligenţi, buni, spirituali şi, nu ştiu cum, talentaţi.

Din fericire, la teatru contează ceea ce se întîmplă, cum se zice în jargon, pe scîndură.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Alesul

● Tom Waits, *Real Gone*, Anti Records, 2004.

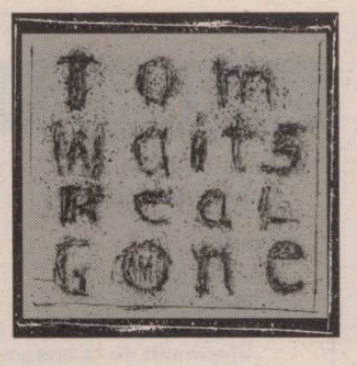

Tom Waits e dus de-a binelea. Asta, ca să nu existe nici o nelămurire. Pe unde este el dus şi cum arată locurile pe care le-a aflat sînt nişte lucruri însă puţin mai greu de explicat. În orice caz, ca să elimin orice umbră de neînţelegere în privinţa unei astfel de expresii alunecoase, se cuvine precizarea că nebunia de care suferă Waits nu este nicidecum una neaoşă (arhicunoscută şi sub denumirea de dileală), ci aduce mai curînd cu acel gen de frenezie pe care îl încercau exploratorii cu ceva secole în urmă. Că, pînă la urmă, orice sedentar cuminte e liber să tragă concluzia că oamenilor de felul ăsta le lipseşte o doagă nu face altceva decît să sporească aura aceea de inaccesibilitate, faimă şi cutezanţă care-i înconjoară în toate poveştile frumoase pe cei aleşi.

Tom Waits a început să experimenteze odată cu albumul *Swordfishtrombones* din 1983. Nu a lăsat nimic deoparte din vocea guturală îmbibată de tutun şi whisky, din blues-ul mahmur, rock-ul acid şi vodevilul coroziv de pînă atunci, numai că a descompus şi a rearanjat fiecare element în parte pentru a pleca mai departe spre o destinaţie ciudată şi solitară, spre care alţi muzicieni nu au ştiut ori nu au avut curajul să se îndrepte. Deşi părea la un moment dat să se fi oprit, s-a dovedit că făgaşul liniştit şi îmbibat de pian pe care l-au însemnat cele două albume din 2002 – *Alice* şi *Blood Money* – nu a fost decît o pauză de respiraţie pentru albumul exploziv, rafinat şi efervescent care este *Real Gone*. Inutil să spun că nu există nici cea mai măruntă urmă de compromis. Din acest punct de vedere, albumul este cel mai abracadabrant pe care Waits l-a compus în cei douăzeci şi unu de ani ce au trecut de la *Swordfishtrombones*. Este singurul în care pianul nu mai este de găsit şi în care îndrăzneala de a înlocui pe mai multe piese toba cu percuţia vocală este dusă la perfecţiune. Rezultatul este un melanj de vechi şi nou, de blues şi scratch, de lirism şi agresivitate, introspectiv şi neliniştitor, recomandabil degustătorilor avizaţi, îndrăgostiţilor vechi, celor obişnuiţi cu felul acesta de plimbări sonore prea puţin comode în care orice clipă de neatenţie riscă să piardă construcţia într-un simplu exerciţiu cacofonic. Probabil pentru a nu ne înspăimînta prea tare, Waits ştie să alterneze melodiile acestea de graniţă, impulsive, futuriste, cu cele, să le spunem clasice, în care blues-ul devine împăciuitor cu cei neobişnuiţi, se reaşază în coordonatele sale odihnitoare, iar bătrînul maestru îşi struneşte vocea grunjoasă ca să-şi cînte poveştile, cu siguranţa aceea tihnită pe care numai marii povestitori o pot avea. Această siguranţă a muzicianului care nu mai are nimic de demonstrat este la Tom Waits mai presus de orice îndoială. Departe de cabotineria altora de a şoca cu orice chip, el a ales să exploreze mai departe doar pentru pura plăcere a celui care mai are ceva de descoperit. Iar plăcerea are prospeţimea inconfundabilă a autenticităţii. Este incredibil cum după treizeci de ani de carieră, unul dintre cei mai influenţi compozitori ai secolului XX predă în continuare, nonşalant şi fermecător, noţiunea de avangardă în muzică.

Dacă vrem să-i ascultăm prelegerea, cu atît mai bine. S-ar putea să aflăm cîte ceva despre o zonă specială, un soi de laborator magic în care, dacă avem grijă şi răbdare, vom învăţa complicatul proces alchimic prin care blues-ul fermentează în recipienţii săi ca să se transforme apoi în suprarealism pur.

Dilema veche vă recomandă

● Bono, Dido, Keane, McCartney, Fran Healey, Chris Martin & Robbie Williams – doar cîţiva (recunoscuţi de mine!) dintre cei care oferă cel mai frumos cadou de Crăciun, cîntînd împreună (ca Band Aid 20) *cover*-ul deacum fix 20 de ani: „Do They Know It's Christmas?". Credeţi-mă – & eventual verificaţi-mă: pe MTV şi VH1 –, sună mai bine decît „originalul"... (Alex. Leo Şerban)

● Citiţi *Business magazin*, un săptămînal editat în colaborare cu *Ziarul financiar*. Este o revistă bine scrisă şi bine structurată, cu subiecte interesante – din politică, economie, societate, cultură –, tratate cu o privire proaspătă şi vie. În plus, are o calitate deloc de neglijat în tranziţia noastră: vorbeşte despre afaceri şi finanţe în aşa fel încît să înţelegem şi noi, cei care n-am absolvit ASE-ul. (Mircea Vasilescu)

● Teleselecţie strict personală, pînă la revelion. Filme: *Portretul unei doamne* (Naţional TV, miercuri, 29, ora 22) pentru a fi serios sub semnul lui Henry James; *Viva Maria!* (TVR 1, joi, 30, ora 20) pentru a fi neserios, cu Brigitte Bardot şi Jeanne Moreau. Muzică: pe Mezzo – luni, 27, la 21,50, şi joi, 30, la miezul nopţii, Oscar Petterson Trio şi miercuri, la 23,45, concert aniversar Daniel Barenboim. Şi o carte pentru toate sărbătorile şi sezoanele: Gelu Negrea, *Dicţionarul subiectiv al personajelor lui Caragiale* (vol. 1, A-Z, Editura Cartea Românească, 2004). De la Aghiuţă şi nenea Anghelache pînă la Ziţa şi Zoe, o realizare la înălţimea unei idei binecuvîntate şi încîntătoare. (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

Amor crepuscular

● Mircea Cărtărescu, *De ce iubim femeile*, Colecţia „Cartea de pe noptieră“, Editura Humanitas, 2004.

E curios cum recitim – strînse laolaltă, în altă ordine şi în alt timp real – textele adunate într-o carte. Ştiu bine cele mai multe povestiri din ultimii ani ale lui Mircea Cărtărescu, le-am citit în *Dilema*, în *România literară*, în *Lettre Internationale*. De cîteva ori şi în vreun număr din *Elle* descoperit întîmplător în anticameră la dentist. Pentru „Cine sînt eu?“ sau ca să termin „Irish Cream“ am lăsat vreo doi pacienţi să intre înaintea mea. Nu cred să fi fost numai groaza de freza stomatologică. Citite „la rînd“ (şi într-o altă ordine), povestirile lui Cărtărescu despre, cu şi pentru femei se adună altfel, aşa cum şi volumul de povestiri din 1989, *Visul*, s-a schimbat prin simpla adăugare, în 1993, a nuvelei „Ruletistul“. Centrul de greutate al acestui volum din 1993 *(Nostalgia)* cade, aşadar, în altă parte, prologului îi răspunde un epilog (povestirea *Arhitectul)* înrudit ca aer, „obiectivitate“ şi construcţie, noua ramă încadrează în alt mod fantasticul autobiografic din interior.

De ce iubim femeile e mai aproape, structural, dar şi ca miză, de volumul de publicistică publicat anul trecut sau de primul volum din *Jurnal*. Tipologic, el seamănă cu volumaşul lui García Márquez *Mis putas tristes*, care a întrerupt (cu un succes enorm de public) seria memoriilor. Nu întîmplător cîteva povestiri din *Pixeli* („Pentru D., vingt ans après“, „Două feluri de fericire“, „Zaraza“) au fost reluate şi acum. Două mi se par însă *clou*-urile acestui nou volum, dincolo de refuzul construcţiei elaborate din povestirile „mari“. În primul rînd, felul în care celelalte cărţi ale lui Cărtărescu se regăsesc în această cărticică amoroasă, construită prin adiţiune, apoi rama ironică, de *lifestyle*, în care cel de-al doilea papă al postmodernismului românesc (după Nedelciu, „Marele Mircea“) îşi încadrează povestirile cu subiect (cel mai adesea) erotic.

Nu e nici o noutate în faptul că fraza lui Cărtărescu e intens personală, obsesiile sale organic-livreşti recurente, iar stilul inconfundabil, şi că ele se regăsesc, fractalic, sau cum doriţi dumneavoastră, în orice pagină pe care o semnează. Acelaşi lucru se întîmplă şi în aceste povestiri, care nu îşi pierd nici o clipă din vedere autorul/naratorul halucinat din poezie, din *Nostalgia* sau din *Orbitor*, fiinţă amestecată care clamează acum „real, real, real“, dar care vede enorm cu o privire strabică şi cu o paradoxală inaderenţă la realitate. Căci totul se petrece chiar şi aici – în clamata lume a celor cinci simţuri dezlănţuite – prin cel de-al şaselea, imaginaţia. Totul se procesează mai întîi în cămăruţa, întunecată şi solitară, a fantaziei, totul trece mai întîi prin scena originară a Femeii miraculoase, totul se încarcă, prin retrăire şi *déjà-vu*, de o nostalgie sfîşietoare înainte de orice şi chiar *în loc de* orice.

Felul în care cioburi multicolore – de greutăţi, contondenţe şi intensităţi diferite – din celelalte cărţi se regăsesc aici se vede cel mai bine din povestirea „Seara care cade“. Există o variantă a tabloului lui Magritte care declanşează şi rezolvă criza erotică în această povestire („o fereastră spartă, cioburi lungi aşezate sub ea în picioare şi soarele de amurg răsfrînt în ele sub unghiuri diferite...“), „Cheia cîmpurilor“. Cărtărescu nu avea nevoie însă aici de o „cheie a cîmpurilor“ ce se deschid, verzi şi galben-albastre, dincolo de camera sa, ca în pictura lui Magritte, ci doar de reflectarea precisă, geometrică aproape, a reverberaţiilor exterioare în propriul său eu. Seara voyeuristă pe care personajul povestirii sale o petrece la Paris, în compania unui cuplu extravagant, e doar prilej de adîncire, de autoconfirmare, nu de transgresare a interzisului. Între fascinaţia sexuală şi cunoaşterea (de sine) în iubire, eul povestitor nu ezită: „Cînd o prindeam în braţe pe fabuloasa, calda, doritoarea femeie din vis, înfăşurată în lungul ei păr arămiu, şi-o contemplam în toată intimitatea ei, gata să facem împreună gesturile pasionate ale dragostei, se-ntîmpla întotdeauna ceva: se deschidea uşa şi intra o mulţime de oameni, îmi cădea capul de pe umeri sau, pur şi simplu, uitîndu-mă mai bine între picioarele ei, observam deodată că e netedă ca o păpuşă, sau, mai rău, că e bărbat! Cît timp mi-am iubit soţia, literalmente n-am putut-o înşela – adesea spre disperarea mea – nici în vis...“. Aceasta e cheia prozei, dar mai ales cea a volumului: amorul de amurg, amorul crepuscular, melancolia fără scăpare dinaintea oricărei exuberanţe sau euforii. Chiar şi în povestirile virginităţii prelungite şi disperate, în povestirea cortázariană a unei vindecări miraculoase sau în crud-sarcastica „Cu urechile pe spate“, lumina de fond a erotismului e una violet-tîrzie. Ca şi cum sfîşierea şi melancolia ar preexista amorului de orice gen. De acolo vine „înserarea nostalgică de un albastru intens şi delicat“ din povestirea „Diavolul de hîrtie“ (refracţie din „Gemenii“ în *Travesti)*, „amurgul greu, unsuros, prin aurul stins al căruia“ Zaraza se îndreaptă spre moarte, „cerul pieziş pe care stelele se risipeau ca o pulbere de heroină pură“ din „Irish Cream“. De-acolo vin „vizitatorii“ altor lumi (ficţionale), clarvăzătoarea Petruţa, bucolica Rodica ce plămădea o perlă cenuşie, sibila din Torino, una dintre atotştiutoarele lumii din *Orbitor*.

Cît despre rama *lifestyle*, ea e o mostră de virtuozitate. „Mica negresă“, cu un pretext din Salinger, care deschide volumul, e prilejul unei pledoarii – adresate distinselor cititoare – pentru stil în general („graţie, unduire odată cu unduirea generală a lumii, plutire în josul curentului fără nici un moment de opoziţie, urmînd meandrele plinurilor şi ale golurilor“), dar mai ales pentru cel literar; iar povestirea finală e o listă deschisă a calităţilor şi defectelor pentru care (şi în ciuda cărora) femeile sînt iubite. Cel mai mic defect? Faptul că „îţi spun «te iubesc» exact atunci cînd te iubesc mai puţin“. Cea mai mare calitate? Faptul că „sînt extraordinare cititoare, pentru care se scriu trei sferturi din poezia şi proza lumii.“ Aşa e.

trend inţe

„Armă de distrugere în masă“

Ignacio Echevarría este, de paisprezece ani, cronicarul *en titre* al *Babeliei*, suplimentul literar al ziarului *El País*. Tăios ca o lamă, limpede şi plastic, criticul a scris întotdeauna răspicat despre cine a dat-o în bară, cine a fost umflat cu pompa de interese extraliterare, cine a profitat „tinereşte“ de ultimul val ca să facă surfing extrem pe placă de mucava. Am citit cronici demolatoare la autori unanim lăudaţi în alte reviste, dar şi foarte aplicate analize la autori nu tocmai *trendy*.

Anul trecut, Ignacio Echevarría a fost la Bucureşti, la Tîrgul BOOKAREST, iar cititorii români au putut să-i citească mai multe articole despre proza spaniolă a ultimului deceniu, l-au putut asculta într-o masă rotundă, la Lăptăria lui Enache, şi au putut afla, din presă, că tînărul critic care a speriat Madridul era şi coordonatorul unor proiecte de anvergură (Colecţia „Opera Mundi“, unde s-au publicat operele complete ale lui Kafka, Elias Canetti, Octavio Paz, Federico García Lorca, Pablo Neruda sau „Biblioteca Universal de Círculo de Lectores“, unde a lucrat cu Mario Vargas Llosa, Carlos Fuentes, Eduardo Mendoza, Fernando Savater sau Martín de Riquer).

Felul în care Ignacio Echevarría a fost obligat acum două săptămîni să-şi dea demisia de la *El País* are învăţămintele lui. În urma scandalului provocat de o cronică negativă la romanul *Fiul acordeonistului* de Bernardo Atxaga, publicat de Editura Alfaguara, Ignacio Echevarría a fost pus pe lista neagră. În primul număr de după cronica demolatoare, suplimentul *Babelia* s-a simţit, pentru prima dată, obligat să revină cu alte recenzii, interviuri, delimitări. Jesús Ceberio, directorul de la *El País*, a numit, în public, felul de a face critică al cronicarului lor – „armă de distrugere în masă“. Tonul acestuia nu fusese însă altul decît cel folosit în multe alte cronici, în legătură cu autori contemporani consacraţi. Ce se schimbase? O spune Ignacio Echevarría în scrisoarea deschisă către Lluís Bassets, directorul adjunct al ziarului madrilen: „Are sens să mai faci critică literară, mai mult sau mai puţin exigentă, într-o revistă care pare să apere, cu orice preţ şi fără pic de decenţă, interesele unei edituri care aparţine aceluiaşi grup?“.

Ignacio a enervat multă lume, dar nimeni nu i-a pus la îndoială (decît pe la colţuri) discernămîntul critic, talentul şi gustul literar. Demisia de onoare de la *El País* o să-i lase timp să-şi scrie cărţile. Ziarul l-a pierdut însă pe ultimul *freelancer* quijotesc care mai călărea încă o motocicletă trăsnet între Madrid şi Barcelona. Şi, probabil, cîţiva cititori.

Simona SORA

Andrei GORZO

dilematograf

Inconfundabilul

● *Viaţa e un miracol/ Život je čudo* (Franţa, 2004), de Emir Kusturica.

Un tip bate la o uşă. Nu-i răspunde nimeni, dar dinăuntru se aud zgomote. Tipul insistă. Uşa-i zboară în faţă şi în prag apare un urs. Despre acest urs se pot spune mai multe lucruri: că e supărat pentru că tipul a întîrziat la masă; că a început fără el; că totuşi îi pare bine să-l vadă – s-a grăbit atît de tare să-i deschidă, încît n-a mai apucat să-şi şteargă sîngele omenesc de pe gheare şi de pe bot; şi, în primul rînd, că tehnica lui de a intra în scenă e o versiune *mai subtilă, mai discretă* a tehnicii lui Emir Kusturica. La urma urmei, ursul pare să cunoască fineţurile tragerii de timp – regula care-ţi cere să numeri în cap pînă la 10 înainte de a intra în forţă, mormăind şi spărgînd uşi; spre deosebire de Kusturica, care, cel puţin în prima oră de film, intră în secvenţe ca bila în popice, fixînd definitiv regulile pe care le urmase şi în filmul lui precedent, *Pisică albă, pisică neagră*. De exemplu, cel mai bun mod de a-i face cunoştinţă spectatorului cu trei personaje noi este să-i arăţi pe cei trei într-o maşină, ascultînd muzică tare, uitîndu-se oriunde, mai puţin la drum şi, în general, făcînd ca toţi dracii. Ca deschidere de secvenţă, n-ai putea să găseşti o mutare mai bună decît a) un foc de armă tras în aer, b) nişte obiecte date de toţi pereţii, şi bineînţeles c) apariţia unor lăutari porniţi – atît de porniţi, încît spectatorul poate să se întrebe ce pedepse teribile i-ar aştepta, pe ei şi pe cei dragi, dacă ar îndrăzni să se oprească. Şi dacă un personaj negativ trece pentru cîteva secunde printr-o scenă, el nu poate să treacă pîş-pîş, trebuie să fie cu alaiul şi taraful după el, trebuie să călătorească pe botul unei locomotive şi să prizeze cocaina întinsă în calea lui, pe şine, de doi acoliţi. Presupun că, dacă-i arăţi această ultimă imagine unui cinefil care încă n-a văzut *Viaţa e un miracol*, el îţi va ghici în aproximativ două secunde numele regizorului – sau, mai corect spus, numele celui care a organizat cheful. N-are cum să-i ia mai mult de două secunde – oricine a privit, măcar în treacăt, spre vitrina cinematografului european din ultimii 15 de ani, n-a avut cum să-i rateze pe chefliii şi lăutarii lui Kusturica. Numai că vine un moment în cariera oricărui „inconfundabil“ cînd reputaţia lui se cere reevaluată: pe ce se mai bazează – pe originalitate sau pe faptul că a ajuns să se repete pînă la autoparodiere? Dar pînă una-alta, vine un moment în *Viaţa e un miracol* cînd spectatorul are dreptul să se întrebe dacă, pînă la urmă, cheful se va potoli suficient încît să permită *filmului* să înceapă.

Ei bine, spectacolul zbînţuit al lui Kusturica (plasat în Bosnia, în 1992) se mai domoleşte de la un punct încolo (în mod straniu, asta se întîmplă cam din momentul în care izbucneşte războiul) şi începe o poveste de dragoste între un inginer sîrb (Slavko Štimak) şi o infirmieră musulmană (Nataša Šolak) – prizoniera lui, pe care inginerul speră iniţial s-o dea la schimb pentru a-şi recupera fiul. Dat fiind fundalul, povestea e neaşteptat de dulce (îndrăgostiţii se rostogolesc prin iarbă, se zbenguie sub cascade şi, la un moment dat, ţin în braţe un nou-născut – nu-i al lor, dar asta nu-i ciunteşte mesajul de speranţă) şi, pentru unii dintre noi, dulceaţa (sau dulcegăria) asta poate să aducă a prost gust. N-ar fi pentru prima dată cînd se spune despre Kusturica că e vulgar; numai că de obicei se spune *cu admiraţie*, cu gîndul la vitalitatea urlătoare a filmelor sale, la strînsoarea de urs afectuos în care încearcă să prindă viaţa. Îmi place Kusturica; din punctul meu de vedere, orice regizor care mai şubrezeşte puţin acoperişul ce apără, în viziunea anumitor cinefili, templul fragil al „filmului european de artă“ de precipitaţiile cinematografului popular, e un tip OK. Ba chiar am fost dispus să le dau dreptate criticilor care au comparat *Pisică albă, pisică neagră* cu o comedie shakespeariană: nici Shakespeare (care e invocat de mai multe ori în *Viaţa e un miracol)* nu vedea de ce să-şi priveze publicul numeros de plăcerea ocazională a unei glume mai golăneşti, iar nivelul de energie la care funcţiona el îi rămîne inaccesibil lui Kusturica – cel puţin în acest film –, oricît de des l-ar invoca şi oricît de tare s-ar monta. Asta e problema filmului: Kusturica pare să se monteze singur pentru că e de datoria lui, pentru că lumea aşteaptă de la el un anumit tip de spectacol: aşa cum cad de acord tatăl şi fiul din filmul lui, „importantă e viteza şi important e ceea ce simţi“. Corect. Dar inspiraţia lui Kusturica („ceea ce simte“) pare să fi obosit şi atunci viteza (care ţine de tehnică) îşi cam pierde rostul – de aici aerul de autoparodie.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

După 200 de ani

Scriam acum două săptămîni despre „moda" emisiunilor de înfierare a literaturii actuale de la televiziunile noastre (literatură acuzată invariabil de pornografie) şi dădeam exemplul cel mai recent, al emisiunii *Parte de carte* de pe PRO TV, la care fuseseră invitaţi tinerii scriitori Claudia Golea şi Ionuţ Chiva, pe de o parte, şi Dan C. Mihăilescu pe post de inchizitor, pe de alta. Îmi exprimam atunci stupoarea că un critic literar de talia lui Dan C. Mihăilescu poate să se întrebe „ce literatură e aia care vorbeşte numai despre lucrurile urîte din noi?" sau să afirme că „organele sexuale sînt în lumea de jos, iar scriitorii *trebuie (s.m.)* să se ocupe de lucrurile de sus". În fine, nu mai amintesc de moderator, de Cristian Tabără, care se întreba dacă „S-ar impune, în acest caz, cenzură?" sau „Cui foloseşte acest tip de literatură?" (de parcă literatura ar trebui să folosească cuiva sau la ceva anume...). Tabără nu este important, aşa cum nu era important în această discuţie nici Mihai Gâdea care-l executa, la Antena 1, pe Ovidiu Verdeş pe baza acuzaţiilor de lipsă de moralitate. Grav este însă cînd în acest joc intră unul dintre cei mai valoroşi critici pe care-i avem, un om cu mintea foarte vioaie, care ajunge să scoată pe tapet probleme pe care istoria literaturii le-a rezolvat de acum aproape 200 de ani. Nu-mi închipuiam că, în anul de graţie 2004, mai poţi nega o operă literară acuzînd-o de pornografie, după ce, de exemplu, creaţiile „neortodoxe" ale avangardiştilor (de la începutul secolului XX) au ajuns să stea cam de multişor în muzee. Este o banalitate: nu prezenţa sau absenţa sexului într-o operă face ca aceasta să fie sau nu pornografie. Principalul, în literatură, e *cum* spui ceea ce spui. Sau, cum zicea G. Călinescu luîndu-i apărarea lui Arghezi cînd a fost şi el acuzat de pornografie: „Singura pornografie în artă este lipsa de talent".

Bineînţeles că Dan C. Mihăilescu ştie toate aceste lucruri şi faptul că eu aduceam vorba despre incultură în articolul trecut era doar o şarjă, menită să-l facă să conştientizeze enormitatea, ridicolul şi inadecvarea lucrurilor pe care le susţinea atît de vehement în acea emisiune. Totuşi, care să fie explicaţia atitudinii criticului nostru? Precum spuneam, de obtuzitate nu e nicidecum vorba – deşi seamănă cu aceasta. Oricum, este cert o reacţie de enervare. Ce să-l fi enervat pe Dan C. Mihăilescu? – nu ştim. Poate faptul că nu recunoaşte „materialul clientului", că nu-şi dă seama de unde să-l ia. Că nu ştie ce-i mînă acum în luptă pe tinerii scriitori – care iată că-i dau vechile lui scheme peste cap. Într-adevăr, scriitorii de astăzi nu mai aduc sexul în discuţie pentru a şoca gustul burghez, aşa cum făceau avangardiştii acum o sută de ani. Sexul e privit ca un lucru firesc, banal chiar, un fapt de viaţă ca oricare altul. Şi, pe de altă parte, ei nici nu prea mai par mînaţi în luptă de ceva anume sau de ideologii (ceea ce e de neînţeles pentru Dan C. Mihăilescu). Pur şi simplu, sînt interesaţi să vorbească despre experienţele lor personale şi, în virtutea sinceităţii, nu vor să coafeze realitatea sau să treacă, pudibond, sub tăcere unele aspecte ale ei.

La toate acestea mă gîndeam cînd am văzut vinerea trecută emisiunea *Performdance* de pe TVR Cultural. O emisiune excelentă, despre care am mai scris. De data aceasta, era despre coregrafa Vava Ştefănescu şi despre spectacolul ei de la Cluj, *Solo on-line*. Acest curent, al autenticităţii şi al sincerităţii în raport cu propria ta persoană, nu există numai în literatura actuală, ci şi, iată, în artele spectacolului. Vava Ştefănescu vorbea despre un spectacol construit în jurul propriei sale persoane şi al propriilor experienţe, care dă seama despre suferinţa personală şi în care atitudinile sau obiectele „sînt prezentate ca atare, aşa cum au rămas în amintire, neînfrumuseţate, fără să fie picturalizate". Desigur, nimeni nu o acuza pe Vava Ştefănescu de pornografie, deşi erau şi cîteva momente în care ea performa goală. Pur şi simplu, nu era nimic erotic în nuditatea ei de pe scenă. Iată că receptarea în artele spectacolului este cu un pas înaintea celei din literatură. Un pas de aproape 200 de ani.

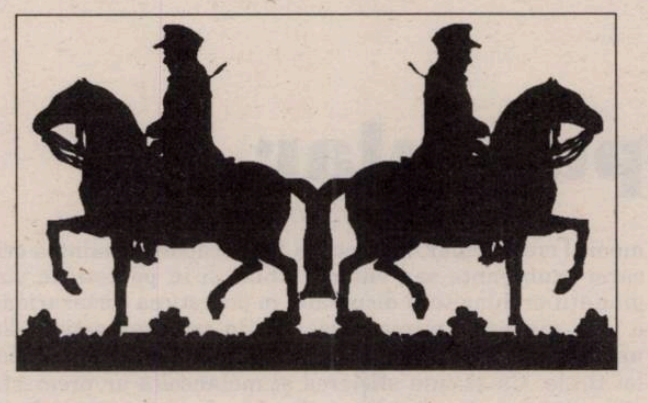

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Autoanchetă în oglinda băii

Luîndu-mă din scurt, în baie, de dimineaţă, uitîndu-mă în oglindă şi săpunindu-mă pe faţă cu bătrînul meu pămătuf

(face furori în viaţa publică oglinda din baie şi nu mă pot abstrage acestei presiuni imagocratice, că nu-s, Doamne iartă-mă, apolitic!),

privindu-mă nu numai în ochi, ci şi fixînd acele locuri de sub nas, din colţul buzei, de sub bărbie, pe care trebuie să le ocrotesc, să nu mă mai tai ca ieri, ca alaltăieri,

m-am văzut nesilit şi de bunăvoie să accept, în tradiţionala autoanchetă a sfîrşitului de an, tranşantă şi (aproape) maniheistă, că momentul sublim în 2004

(rămîn un schubertiano-caragialian care nu poate gîndi decît în momente bune/rele, dar muzicale, combinate cu schiţe şi amintiri)

a fost acela înregistrat într-o zi de miercuri, vara, cînd o mătuşă de-a mea, singura în viaţă, aflată departe, pe un ţărm al Mediteranei, într-o casă de bătrîni, ea avînd spre 95-96, a putut să-mi spună, la mobilul unei nepoate, că „se simte bine, nu foarte bine...".

Puterea ei de a compara adjectivul „bine" m-a înfiorat (la 38 de grade în Bucureşti) şi m-a îndemnat să-i reamintesc că odată, nu foarte demult, pe vremea cînd ea telefona din casa ei prietenelor aflate la azil, stabilisem împreună, la o cafeluţă de dimineaţă, că binişorul e superlativul binelui. „Ideal ar fi ca tot timpul să ne simţim binişor!", mă lămurise dînsa, atunci, şi am asigurat-o că nu am uitat de această opinie a ei; sobră, mi-a răspuns foarte clar:

„mă bucur că nepotul meu ţine minte o vorbă spusă de mătuşa lui" şi pe urmă mi-a descris ceea ce vede de pe terasa ei, grădina, stejarul, marea şi într-un ultim impuls – conştientă de costul convorbirii – mi-a urat „să mă simt aşa cum ne-am înţeles".

Controlîndu-mi obrazul stîng, cel din oglindă mi-a atras atenţia că a doua zi nepoata ei mi-a telefonat ca să-mi comunice că într-adevăr mătuşa noastră nu a exagerat, se simte bine – prin urmare să nu mă frămînt... – dar de văzut nu prea mai vede nimic.

Trecînd la obrazul drept, la ce s-ar numi „pe de altă parte", am convenit fără complicaţii că regretul meu cel mai acut, în acest sfîrşit de an, nu ţine de nerezolvarea problemelor eterne, ultime, penultime

(e, probabil, jenant, dar asta e...),

ci de tăcerea aşternută peste cea mai năzdrăvană propunere din cîte au luminat lumea în 2004; o înregistrasem tot în vară, o clasasem în dosarul 1, intitulat „!!!":

la Haga, în cadrul unui simpozion de specialitate, psihiatrul elveţian Julius Finneberg preconiza – în aplauzele participanţilor – ca ziua de 31 august să fie consacrată în toată lumea ca Ziua Ostilităţii Internaţionale. A unei ostilităţi uşoare, *en douceur,* cu măsură, cu humor; pentru a-şi descărca energia antipatiilor acumulate şi comprimate tot anul de legile şi convenţiile civilizaţiei, omul să aibă voie o dată pe an să comită un gest de mică, de foarte mică duritate la adresa unui semen cu totul nesuferit, fie el şef, patron, soacră – în nici un caz un necunoscut, în nici un caz unul pe care „ai boală" grea şi definitivă. În numele lui Freud, cel care recomanda pacienţilor săi foarte supăraţi pe aproapele lor să dea cu pumnul în pernă înainte de a adormi, Finneberg propunea o pălmuţă, un bobîrnac, o ciupitură, un ghiont – uşurele şi nostime – care să semnalizeze o dezinhibare, o răcorire, o înseninare exprimată răutăcios, fie şi cu zîmbetul pe buze... Elveţianul nu era absurd: el preciza că nu e nevoie ca lovitura să fie reală, e suficient gestul... El mergea cu idilismul pînă la a da gestului aparent ostil semnificaţia unei împăcări sub semnul nostimadei. El miza pe humorul oamenilor, caraghiosul!...

Singur printre entuziaştii proiectului, un avocat din Austria i-a atras sever atenţia că povestea nu ţine, că ar fi o utopie. Sigur că era o utopie, se vedea cu ochiul liber – o utopie mai fragilă, mai puerilă, mai neserioasă nu am cunoscut în 2004, probabil ultima după decesul atîtor altora; era ultimul zvîcnet al unei idei de minimă fraternitate într-o lume de o seriozitate din ce în ce mai atroce, de o inteligenţă care-i dă dreptul să vadă în Julius Finneberg un tîmpit... Nu, nu voi ieşi în stradă să-mi clamez (aproape) indignarea...

Mi-am pipăit ambii obraji, am exclamat: „este!", m-am dat cu *after shave* şi am ajuns la constatarea că ţin mai mult la „aproape" ca adverb de mod şi moderaţie decît ca substantiv articulat decis. I-am comunicat celui din oglindă că mă simt aproape binişor; dînsul – cu o agresivitate care ştiam de unde-i vine, de la *notre oncle* Gustave... – mi-a răspuns: „Nu concluziona! E întotdeauna o prostie...".

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Graţiere şi preşedinte la frizeria din Rosetti

Ea este frizeria din Rosetti, din Bucureşti. Iar ea este frizeriţa durdulie care mă tunde. Mai încolo, frizerul bine grizonat, bine pieptănat, curăţel fante, mai departe, şefa frizeriei, cucoană mobilă, cu nasul pe sus şi, parcă, soţ baron de localitatea Urziceni. Între ei doi altă frizeriţă, cunoaşteţi stilul, plinuţă, dar nu grasă de la atîta stat degeaba după clienţi, cu ochi vii, zburdalnici. Clientul o coclea. La casă stă casiera cheală, ce-şi ascunde calviţia cu fire sîrmoase. În celălalt colţ: piticul frizer, fost boxer, ce m-a ciumpăvit acum vreo doi ani. Ştiu că m-a ciumpăvit că mi-a spus asta frizeriţa durdulie care şi acum mă tunde. Pedichiuristamanichiuristă se uită la o telenovelă cu gîtul lungit. Nu aude nimic. În toată frizeria e forfotă. Radioul e agăţat într-un cui. Deşi nu vorbeşte nimeni, radioul se bănuieşte. De obicei, ascultam la frizerie Radio Romantic. Acum intră „Ştirile care contează, Europa Efemmmmmm. A fost ora 18."

Miron Cozma *dragă, noi, frizerii, nu ne tundem între noi* Rahova.

Miron Cozma a părăsit Penitenciarul de maximă securitate Rahova, de la marginea Bucureştiului. El a făcut aproape *mîine mă duc:* fac şi o epilare totală, din cei 18 la care fusese condamnat *aş vrea de sărbătorile astea să fiu fericită, dar aşa suplu, consistent.* Astăzi, *e, nu te mai lăuda atîta, nefericirea ta nu e una extrinsecă,* Fane Spoitoru. *O, ce faceţi, domnul, nu-mi vine să cred că vă văd. Afacerile kaput astăzi* preferînd să intre în maşina lui Spoitoru direct de pe poarta penitenciarului. Graţierea lui *de ce credeţi că oameni ca mine nu pot avea momentele de recreere, de sinceritate.* El nu are voie să intre timp de 5 ani în localităţile Petroşani şi Bucureşti. În plus, un *masaj? Un ingredient de barbă?* Frizerul grizonat se aşază plictisit în dreptul radioului. Cu statura lui îl dă mai încet. De-a lungul timpului, mai multe solicitări de *probitate profesională îmi ceri? Loţiunea de păr e aia. Simt clientul care vine degeaba. Tunsul e degeaba în lumea asta agitată. Caracter cauţi. Viaţă după tunsul ăsta nenorocit. Pe cine face un tuns? Un tuns e să-ţi încerci mîna. Ce e după aceea... Uite, lasă-mi telefonul tău, te sun. Sună-mă aici şi răspund. E, şi tu...* îi poartă numele, sau politicieni precum Corneliu Vadim Tudor, Adrian Păunescu şi Liviu Bindea. În aprilie anul acesta, Ministerul Justiţiei a dat aviz negativ. *Dă-mi mîna ta să citesc. Vreau să te sun. Sună la centrul de frizerii şi răspund.* 33 de oameni au fost omorîţi atunci şi alţi 300 – răniţi. ALTAR 1989, Costel Bursuc, vine chiar în zilele în care timişorenii ar fi trebuit să se bucure de libertatea cîştigată în decembrie 1989. Costel Bursuc *casiera cheală nu a scos un cuvînt. Nici bursucul care mă ciumpăvise. Gigoloul nu asculta radioul. Nu aţi mai venit pe la noi de la campanie. Am pierdut alegerile. Nu-i nimic. Sînteţi istoric. Veţi supravieţui.* sescu a primit un exemplar al hotărîrii de validare, un altul va fi trimis Parlamentului pentru ca noul şef al statului să depună jurămîntul, iar un al treilea va rămîne la Curte. Îmi curge sînge din ceafă. Am luat SIDA de pe foarfecele lor jegoase?

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

CTP

Este, cu siguranţă, cel mai cunoscut jurnalist de presă scrisă din România. Şi cel mai spectaculos. Editorialele lui sînt citite, comentate şi citate de sute de mii de oameni, multe din formulările lui aparţin deja memoriei colective, iar ziarul cu care s-a identificat a fost, ani mulţi, lider incontestabil de piaţă. E longilin, costeliv, craniul ameninţător i se vădeşte printr-o chelie tot mai generoasă şi, parcă, tot mai lucioasă. De cîţiva ani poartă ochelari cu rame subţiri, metalice, ceea ce îi accentuează aerul de iezuit crud. Apare la televizor destul de des, în tot felul de emisiuni. Ni se arată strivit de propria-i tristeţe, pe care unii o cred jucată, dar eu o cred sinceră. Cel mai adesea îţi dă impresia că nu mai suportă, dar suportă. De multe ori este enervat, dar în ultimii ani pare mai degrabă resemnat, scîrbit. Hainele negre îl prind cel mai bine. E bîntuit de obsesii din specia coşmarului: România cade în beznă, România e aruncată la marginea lumii, România se dezintegrează, România se prăbuşeşte în hăuri etc. etc. Autorii acestor atentate îngrozitoare sînt, mereu, identificaţi cu precizie: Iliescu, Năstase, Băsescu, Vadim Tudor ş.a. Are un fel de ciudă potolită că nu e Patapievici şi ies, din cînd în cînd, prin porii scrisului său, sudori neaoşiste.

Aflu că joacă tenis aproape în fiecare zi şi că, pe teren, este ceea ce se cheamă un ofticos: se supără atît de tare cînd pierde, încît strică plăcerea partenerului. Pare că nu joacă din plăcere, ci pentru a se pune mereu şi mereu în competiţie. În plus, se tratează pe sine însuşi cu ambiţie spartană: vorbeşte singur, încurajîndu-se la cîte o minge reuşită („bine, Cristi!“) sau criticîndu-se aspru („Tîmpitule!“) cînd greşeşte. Acest solilocviu încrîncenat mi-a fost povestit de unul din partenerii săi de tenis. Poate că nu e real, dar, vorba italianului, *se non è vero, è ben trovato*. Nu mi-l pot imagina altfel!

Scrie puternic, cu savoare aspră şi crede că scrisul trebuie să fie ca un tren care dă peste cititor. Foloseşte judecăţi tăioase şi cuvinte dure, precum „cataroi“, „tembel“ sau „ţeastă“, pe al căror efect surprinzător şi total mizează. I-ar plăcea să aibe mai mult talent decît are, dar asta nu e de condamnat. Cui nu i-ar plăcea?

A devenit vedetă, pentru că propriile slăbiciuni nu îl lasă să refuze ceva: comentează meciuri de tenis şi alegerile de oriunde din lume cu egală ştiinţă, l-am auzit vorbind despre privatizarea BCR cu un aplomb dezarmant şi despre PNA cu siguranţa unui doctorand în Drept. Ştie cum e cu politica SUA şi cu războiul din Irak, e un moralist de fier cînd vine vorba de paiaţa jalnică Mutu şi scrie cronici la filmele lui Pintilie sau Caranfil. În suplimentul cultural al ziarului său, execută estetic pe Nichita Stănescu şi, în tinereţe, scria povestiri „sf“. Omul pare enciclopedic şi chiar este, dacă adăugăm că aşa arată enciclopedismul în secolul acesta. Acoperă realitatea cu un elan infatigabil. Te şi întrebi dacă nu cumva lumea asta e prea mică pentru el.

Unii îl bănuiesc că e cumpărat de PSD şi, dacă vrei să te uiţi la prestaţiile lui jurnalistice cu acest gînd în minte, atunci da, aşa e, multe se leagă. Alţii spun că e independenţa personificată şi multe în istoria sa publicistică argumentează asta.

Se repede pe subiecte şi le disecă nemilos. Ca tot condeierul român care se respectă, scrie cel mai bine sub impulsul nervilor. Vede ceva ce îl enervează şi trînteşte un editorial – în gama asta, el e cel mai bun. Sigur că greşeşte, din cînd în cînd. Cu puţin timp înainte de alegerile din 2000, enervat de acea putere, a scris un articol atît de elogios despre Ion Iliescu, încît îţi venea să crezi că e semnat de vreun eunuc de la *Dimineaţa*. Printre altele, spunea, îmi aduc aminte bine, că omul se „dezideologizase“, că era pragmatic, modern, că avea alură de învingător, „şi Vodă-i un munte“, că era ceea ce ne trebuie. Nu mult după alegeri, Iliescu, aflat prin Moldova, nu şi-a putut reprima un nou atac la proprietatea privată. A fost una din acele declaraţii marca Ion Iliescu de-ţi îngheaţă sîngele în vine şi vezi doar secere îmbîrligate cu ciocane pe fond roşu în faţa ochilor. Jurnalistul a reacţionat imediat: Iliescu are discurs bolşevic, nu mai poate ieşi din comunism, e tarat pe viaţă de maladia roşie. Trecuseră doar cîteva luni de la diagnosticul precis de „dezideologizare“. Ani mai tîrziu, poziţia sa în cazul graţierii lui Cozma va rămîne de neuitat. Şi mai sînt încă multe alte cazuri în care finul analist dedicat adevărului se contrazice pe sine de la un anotimp la altul. Tot atunci, prin 2000, semnase un editorial intitulat chiar aşa „Care comunism?“, în care spunea, dacă bine îmi amintesc, că nu mai există comunism în România. Acum, cel puţin din suma apariţiilor sale televizate, e limpede că părerea sa e alta. Incoerenţele sale în privinţa participării la vot, semnalate în altă parte de dl Turcescu, sînt şi ele greu explicabile, dacă punem jurnalistul sub exigenţa consecvenţei.

În lumea presei, ca şi în lumea literară, există o anumită teamă de el. Pe la colţuri, mulţi îl înjură sau chiar se declară scandalizaţi de prezenţa sa în viaţa publică. Nimeni însă nu îi spune asta în faţă. Cînd se dă drumul la o cameră de filmat sau cînd jurnalistul e de faţă, laudele nu mai contenesc şi formulele de respect se aliniază cuminţi. Conduce un ziar socotit drept cel mai influent şi asta explică, în bună măsură, teama de el.

A fost jurnalistul emblematic al anilor '90. Jurnalistul cruciat, hiper-reactiv şi exagerat, liderul „jurnalismului de campanie“, adică al acelei specii publicistice care se consumă în campanii de presă. Este jurnalistul în căutare, poate onestă, dar de cele mai multe ori eşuată, de echilibru şi de ton percutant. Dacă e adevărat că epoca este precum sînt jurnaliştii ei, atunci am putea să găsim trăsăturile esenţiale ale vieţii noastre din primii 15 ani de postcomunism în el. Să nu rîdem, să nu ne scandalizăm: în bună măsură, sîntem ca el.

libertatea de impresie

Magazinul de jucării

Cui nu-i plac jucăriile? Poate oamenilor răi. Eu unul, nu uit senzaţia pe care o aveam cînd intram într-o aşa numită „librărie“ unde erau şi jucării. Un pistol cu gloanţe care zburau din ţeavă sau o gumă de şters, colorată, chinezească cu miros uşor ameţitor de bomboană, erau obiecte fascinante, pe care eu şi cei de vîrsta mea ni le doream cu toată fiinţa. Dar erau şi magazine cu totul speciale: Romarta Copiilor cu subsolul ei plin de toate felurile de jucării, ultimul etaj de la Victoria sau Cireşarii, de pe Smîrdan, unde părinţii mei au dat odată trei sute de lei (o mică avere) pe o locomotivă electrică pentru trenuleţul meu pe care, din cînd în cînd, îl instalam prin toată sufrageria. I se aprindeau farurile şi o puteai urmări şi cu lumina stinsă cum alerga pe şine, trepidînd la trecerea peste macazuri. Jucăriile s-au diversificat astăzi şi multe îţi iau ochii, dar se strică la prima joacă mai „pasionată“. Plasticul prost crapă, roţile se rup, arcurile sar ş.a.m.d. Există şi jucării solide, dar sînt mai scumpe (deşi costul mare nu e neapărat o garanţie). Occidentul e încă departe şi am rămas fascinat văzînd jucăriile dintr-un magazin vienez. Noroc că nu mai eram copil. Clasice şi robuste: o trompetă argintie, un cub din care sărea un clovn sau o mănuşă de box, un zmeu frumos colorat..., cuburi de lemn şi maşinuţe de fier. Plastic mai puţin. La Florenţa am avut altă surpriză. Un magazin lung şi plin ochi de păpuşi, ursuleţi, căţeluşi, crocodili şi elefanţi, căluţi de lemn care chiar puteau fi călăriţi, pinocchio cu sfori sau cu baterii, unii dintre ei, vorbitori. Acolo unde părea capătul mirobolantei prăvălii, după o cotitură, te trezeai în alt raion, la fel de mare, plin cu maşinuţe strălucitoare, cu trenuleţe care mergeau pe şine, străbăteau poduri, treceau prin tuneluri şi se opreau automat în gări. În rafturi, în cutii transparente erau expuse zeci de feluri de locomotive (unele semănînd cu aceea de care am pomenit) şi vagoane. Ceva mai în spate erau avioane şi elicoptere de toate formele şi mărimile. Unele chiar puteau zbura, dirijate cu telecomanda. Mai erau şi vapoare sau corăbii, cu motoare cu baterii sau cu pînze. Toate plutitoare (fiindcă, nu-i aşa, ce rost ar avea o ambarcaţiune, fie ea şi de jucărie, care să nu poată fi pusă pe apă). În sfîrşit, o nouă cotitură te făcea să treci într-un al treilea sector, tot lung şi îngust, plin de jocuri, de la şah şi remy, pînă la rafturi întregi de CD-uri, minicrose de golf, rachete de badminton, biliard în miniatură, ruletă şi altele. În sfîrşit, în al patrulea raion erau maşini şi motociclete cu motor care puteau fi conduse de copii. Te gîndeai deja ameţit că trebuie să parcurgi tot drumul înapoi prin mulţimea de mici obiecte colorate şi zgomotoase. Numai că în capătul ultimului raion exista o ieşire salvatoare care te scotea în altă stradă, iar năuceala provocată de sutele de mii de jucării se continua în aer liber, printre tot atît de multele minunăţii ale Florenţei. Am auzit însă că la Londra există un supermagazin cu jucării, cu mai multe etaje, în care copiii pot nu doar să privească şi să aleagă, ci să se şi joace. Pot să „testeze“ jucăriile pînă se plictisesc sau pînă se strică. Cum spuneam, noroc că m-am făcut mare şi n-am ştiut de toate astea acum 30 de ani.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

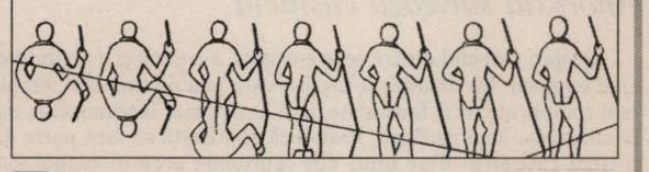

Roman şi cumpărături

Am început fără chef cartea Sophiei Kinsella, *Mă dau în vînt după cumpărături* (Editura Polirom, 2004, traducere Cristian Ionescu). Deşi subiectul mă interesa, primele pagini mi se păreau prea concrete, prea – vorba unui fost cunoscut personaj public – fără substrat metafizic: eroina, o ziaristă aparent (şi acum, după ce am terminat cartea, sînt în dubiu dacă doar aparent) superficială, era o *shopping addict*. Dacă i se punea pata pe – să zicem – o eşarfă, nu se putea abţine să n-o cumpere în chiar aceeaşi zi, cu toate eforturile necesare: elucubraţii financiare cu bănci şi carduri, ba chiar împrumuturi personale. Repet, deşi subiectul mi-era familiar, fiind şi eu, la rîndul meu, dependentă de cumpărături (dar într-alt fel, mai leneş, şi nu de haine, ci de cumpărături inutilitare, care pot fi doar privite şi nu şi probate), simţeam că eroina nu mi-e la fel de apropiată ca Bridget Jones, din romanul lui Helen Fielding (Editura Polirom, 2003, traducere Dora Fejes). Mă recunoşteam mai curînd în abisurile depresive ale lui Bridget dintre o cură de slăbire şi o orgie cu alcool şi dulciuri.

Cred că Rebeccăi Bloomwood din cartea Sophiei Kinsella îi lipsesc tocmai alunecările în genunile depresiilor. Pînă la urmă, prin mult uzitatul termen de depresie se poate înţelge şi profunzime psihologică, şi capacitate de introspecţie, uneori cu rezultate pozitive. Becky Bloomwood nu are stări în care cade, ci gesturi. E mai mult un om de acţiune: strînsă cu uşa, ea foloseşte diverse tehnici evazioniste, printre care radicalele fugă şi minciună. Profesional, nu pare c-o interesează nimic: eşuată la un ziar financiar care n-o interesează, unde face compilaţii plicticoase pe care nu le prea citeşte nimeni, Becky e, de fapt, alienată. Acelaşi lucru se petrece şi pe plan sentimental, unde Rebecca nu suferă pentru vreun anume mascul, ci pur şi simplu nu are pe nimeni. Poate că pentru Sophie Kinsella, tocmai povestirea seacă e semnul goliciunii sufleteşti şi al nemulţumirilor, încă neexprimate, ale eroinei.

Cam pînă pe la jumătatea cărţii, cititorul tinde să împărtăşească un soi de opinie colectivă defavorabilă asupra eroinei: o fată superficială, fără ambiţii, fără drame sentimentale spectaculoase, fără probleme reale... şi, deci, care-i buba? Cheltuieşte mai mult decît cîştigă – de parcă asta ar fi ceva nou, sau singular, sau cu adevărat dramatic! Are datorii la bănci, cărţi de credit anulate şi e o proastă gestionară a propriului venit? Nici o tragedie, de netrecut pînă acum, doar banale fapte cotidiene, pe care le-am trăit cu toţii, chiar cu un mai mare grad de risc şi suspans. Şi nici măcar o idilă, măcar un flîrt...

De la spre jumătatea cărţii încolo, tipul de scriitură-relatare monotonă se mai înviorează, şi eroina începe să devină mai intersantă. Scriitura se dezmorţeşte odată cu stările eroinei, într-un context satisfăcător pentru cunoscătoarele romanelor ieftine pentru femei: apariţia unui personaj masculin. Practic, relaţia cu influentul Luke Brandon, managerul de la Brandon Comunications, este singura care o trezeşte pe Rebecca Bloomood: în bună tradiţie feministă voluntară, să zicem *à la* Scarlett O'Hara, eroina se mobilizează pentru a-i arăta bărbatului puternic că ea nu e doar o glumă. Scriitura iese şi ea din monotonie, odată cu Becky, care pleacă de acasă, fugind de creditori în casa părinţilor ei. Acolo, subiectul vieţii ei îi iese în cale chiar în persoana vecinilor de alături: se dovedeşte că aceştia au fost păcăliţi de compania lui Luke, dar, evident, fără ca acesta să ştie. Rebecca devine celebră scriind, pe tema vecinilor, un articol într-o revistă serioasă: ajunge vedetă de televiziune, îl vrăjeşte pe Luke, cîştigă mai mulţi bani şi învaţă să-şi gestioneze mai cu cap finanţele.

Pînă la urmă, romanul devine plăcut sau cel mult suportabil. Se dovedeşte a fi cartea unei alte categorii feminine decît Bridget Jones: mai puţin abisale, mai puţin intelectuale, dar, totuşi, cu aspiraţii şi cu o dorinţă de a face lucrurile bine.

Claudia SURDU

Curele de slăbire

Anorexia salvează căsnicia

Despre războiul dintre sexe s-a spus, s-a scris şi s-a gîndit de cînd e lumea. Iar abordările au fost care mai de care mai simple, mai complicate, mai fanteziste, mai hazlii, mai lacrimogene, mai la obiect sau mai pe lîngă. Posibil că şi aceasta să facă parte din ultima categorie. Dar unul din capitolele acestui război este bătălia din farfuria de pe masă. Adică, mîncarea. Nu, nu e vorba despre drama femeii care e nevoită să alerge biata de ea prin pieţe, să vină doborîtă de sacoşe, să amestece în cratiţă mîncărica pe care apoi, acel cu care-şi duce zilele să o radă satisfăcut. Nu e vorba nici despre ura cu care tot ea, săraca, va trece la capitolul de strîns în urma aceluiaşi el, va spăla vase şi oale, va mătura firimiturile, că de, acela nu e în stare măcar aplecat deasupra mesei să mănînce. Şi nici despre modul binevoitor în care acelaşi el va abandona farfurii, tacîmuri, pahare şi, de ce nu, firimituri, pentru emisiunea favorită sau filmul în care Wesley Snipes împarte picioare în gura răufăcătorilor. În final, tot acest du-te-vino e tot în avantajul femeilor. În special al celor care ştiu să tacă. În aşteptarea dulcei satisfacţii: lasă, că îi arăt eu. Cum?, vine întrebarea. Unele au găsit răspunsul: cura de slăbire. O cură de slăbire îţi oferă pe lîngă avantajul de a fi remarcată de acela, avantajul de a fi remarcată şi de alte persoane care te vor complimenta, drept pentru care acela se va simţi bine cu o consoartă aşa de admirată, adică admiraţia devine la pătrat. Cura de slăbire. Chestie practicată de la adolescenţă la bătrîneţe, de la obez la silfid, de către orice categorie socială, profesională bla, bla bla. Eu personal am constatat că în orice grup, devii brusc centrul atenţiei sexului frumos dacă aduci vorba despre o nouă cură de slăbire. De asemenea, orice revistă sau publicaţie destinată femeilor va conţine obligatoriu articole destinate curelor de slăbire. Te duci la ziua copilului X şi, la un moment dat, cineva zice de o nouă metodă garantată de cineva. Automat, toate urechile femeilor vor deveni adevărate radare. Pur şi simplu, acela va fi sorbit din priviri, fiecare din ele făcîndu-şi socoteala cum vor slăbi, „băi, măcar 5 kile şi mă simt fericită". Luna nouă, seminţele de dovleac combinate cu borşul, regimul *Atkins,* ciorba de varză, numărătoarea boabelor de orez sau electrostimulările şi împachetările cu diverse ingrediente au devenit adevărate mituri. Cele mai simpatice sînt comentariile de pe margine: „nevastă-mea se bagă în priză, se împachetează ca un copan de pui, mănîncă batoane cu fibre, n-a slabit un kil, da' m-a băgat în faliment".

Luna plină şi farfuria goală

Aş minţi dacă aş spune că nu le-am testat practic pe toate. La un moment dat slăbitul devenise o obsesie, cu atît mai mult cu cît, într-un fel, de fiecare dată am prestat cure de slăbire în grup. Da, da, adică fie o colegă de serviciu cu care îţi împarţi amarul, fie o prietenă care îţi aminteşte că „vezi că mîine e lună plină, ai de grijă". Unul din elementele unei slăbiri garantate e ceaiul de slăbit. Am cumpărat primul asemenea ceai acum 10 ani. L-am trimis pe soţul meu la magazin, cu indicaţia clară: iei ceaiul marca aia. Îl aşteptam cu nerăbdare împreună cu prietena mea, cu care trebuia să-l împart. Seara vine omu' cu ceaiul. Plin de nervi: „băi, voi aţi înnebunit? M-a costat ceaiul ăsta o căruţă de bani". „Şi de ce l-ai luat?" „Mi-a fost ruşine să-l dau înapoi." Victorioasă, mă duc cu ceaiul la serviciu. Răsturnăm conţinutul, după care împărţim linguriţele. Una ţie, una mie. Avem fiecare o grămăjoară de plante tocate mărunt, garanţia succesului. Citim prospectul. Concluzia: uite, mă, zice că putem să mîncăm orice, oricît, da' să bem două căni pe zi. Ia trimite femeia de serviciu să ia două amandine şi o pizza, c-am dat lovitura.

Lovitura reală ne-a fost dată după o lună. Am cheltuit, pe lîngă ceai, o groază de bani pe mîncare. Am hăpăit ca înainte de sfîrşitul lumii. Am băut cu conştiinciozitate două cești pe zi. Ne-am îngrăşat exact atîtea kile cîte trebuia să slăbim.

Talia subţire cu cheltuială se ţine

Orice om normal ar zice stop. Dar cine a zis că femeile sînt normale cînd vine vorba de slăbit? Am trecut la faza a doua: gata, cumpărăm cercelul miraculos. Pe cît de mic, pe atît de benefic. Îl aplici pe lobul urechii şi, garantat, pofta de mîncare dispare ca prin minune. Asta e o manipulare a minţilor bolnave. Ar trebui să-ţi bagi în cap că, atîta timp cît cerceluşul e pus la locul lui, orice mîncărică îţi provoacă respingere. A ţinut timp de vreo două săptămîni. După care ne-a lovit o foame, da' ce foame! Oricum slăbisem ceva, aşa că ne-am permis. Nu ne-a ţinut mult, pentru că şmecherii au inventat centura de slăbit. O cumpărăm. O aplicăm în fiecare zi după ce ajungem acasă. Una din noi a vrut să fie mai isteaţă şi a dormit cîteva nopţi cu centura. S-a trezit cu o eczemă şi nici un kilogram în minus. Asta ne-a pus pe gînduri. Am renunţat la centură şi ne-am apucat de făcut foamea bătrînească conform unui regim garantat în State, ceva cu hidrocarburi, adică, fripturi şi caşcaval la greu. Soţii noştri oftau şi cumpărau: „bă, da' slăbiţi dracu' odată, că dăm faliment". Am făcut foame vreo două săptămîni şi nimic. Trăiam cu iluzia că acu', acu' încep kilogramele să intre la apă. Prima a cedat prietena mea. „O dau în mă-sa de cură, io mănînc cartofi cu mere 5 zile şi gata." Asta e ca un impuls, adică, o dau în mă-sa şi eu, trec la cartofi cu mere. Ne vine rău. Patronul e disperat: „Nu sînteţi sănătoase, nu-mi ajunge fii-mea care mănîncă 10 boabe de orez pe zi, de se sprijină de toţi pereţii, mi-aţi băut toată apa minerală la cura asta a voastră, treceţi la tras de fiare pe şantier, puneţi mîna pe aspirator, lasă dracu' cartofu". Asta e, l-am lăsat. Slăbisem ceva şi eram radioase, da' aveam o oftică din cauza voinţei care ne lăsase.

De la ciorba de varză, la alte lichide

În fine, anii au trecut. De-a lungul lor, am aflat şi încercat diverse. Printre altele celebra ciorbă de varză. Am mîncat mizeria asta într-o veselie fără să slăbesc decît jumate din ce era garantat. Ulterior mi s-a spus că trebuia repetată. Aşa a făcut o altă amică. După care s-a hrănit corespunzător la o petrecere. A zăcut 3 zile şi a slăbit natural. Sau altă prietenă care după 10 zile de pîine cu unt a zis că moare, da' moare mai slabă cu 3 kile. Ori subsemnata care, după 14 zile de băut zeamă de lămîie şi grapefruit, a făcut o criză de ulcer pe fondul menţinerii la greutatea iniţială. Sau mamele noastre care, după o săptămînă de lapte cu lămîie, s-au prăbuşit la coadă de nşpe ore organizată la carne pe vremea răposatului. În fine, după atîţia ani şi atîtea chinuri, am învăţat cum să evităm întrebările soţilor. Ba că mă doare coloana şi trebuie să mă tratez, da' io dau fuga la împachetări cu nămol care extrage grăsimea, ba că am şapte carii şi mă aşteaptă stomatologul, şi dă-i bătaie la electrostimulare, ba că mă supăr rău dacă nu-mi iau şi eu aparatul de slăbit din reclame, ba că treaba asta miraculoasă cu laserele care te bombardează mai ceva ca în războiul stelelor şi pe care nu pot să-l ratez, în fine, escrocii ăştia fac bani pe creierii dereglaţi de cure de slăbire. Apropo de escroci. Pe cel mai tare trebuia tot eu, apoteotic, să-l cunosc. Şi să merg cu obsesia pînă la capăt. Vine o zi fatidică în viaţa fiecărui adept al curelor de slăbire. Ziua aceea a început cu fraza: l-ai văzut la televizor pe ăla care-ţi dă să bei un lichid şi slăbeşti pînă a doua zi 5 kile? Miracol! 5 kile într-o noapte? L-am prins pe Dumnezeu de un picior. Sînt sceptică din fire, dar totul pînă aici. Cele 5 kilograme mi se desfăşoară în faţa ochilor ca paiul înecatului. Aşa că nu rezist. „Ai notat numărul de telefon?" „Normal, ce, eram fraieră?" „Du-te sună imediat şi programează-mă." „Adică cum, să te programez? Păi vin şi eu." Treaba pică la fix, pentru că, după cum am mai zis, curele de slăbire se ţin cel mai bine în grup. Victorie. În multitudinea de programări, ni se face totuşi un loc. Fugim de la serviciu, pline de speranţă. „5 kile, îţi dai seama?" Ajungem la adresa cu pricina. În faţa unei curţi pline ochi sînt parcate două jeep-uri. În curte, lume amărîtă, cu disperarea citindu-se în priviri. Zic „mă simt şi prost, ce dracu', ăştia sînt aici cu probleme grave şi noi cu slăbitu". În fine, ne strecurăm printre bolnavi şi disperaţi. Intrăm în holul casei. În faţa ochilor ni se desfăşoară o imagine cumplită. O sală plină ochi cu persoane care stau cu spatele la noi, aplecate toate deasupra unor vase. La un moment dat, una dintre ele se întoarce. Are gura plină de sînge, iar vasul din mîna sa e, de asemenea, plin de sînge. Simt că mor. Aş vrea să plec urgent, dar cele 5 kile îmi răsună în urechi. Nici nu mai vorbim între noi. Tăcerea exprimă însă mai mult decît vorbele. Intrăm în cabinetul domnului doctor. Sîntem luate la rost de către tip. O matahală de 2 metri şi vreo 100 de kilograme ne ceartă că am lăsat să treacă atîta timp pînă să venim la el. El, care şi-a petrecut ani de zile alături de călugării budişti, desluşind tainele acestora, miracolul plantelor, al naturii şi, în fond şi la urma urmei, cam ce vrem noi. Total strivită de personalitatea doctorului, îi fac semn colegei mele de obsesie. „Păi, noi am venit că vrem să slăbim." El începe o predică pe teme de hrănire sănătoasă, funcţie de semn zodiacal, ora naşterii etc. Încep să mă enervez şi îmi filează un beculeţ. Cred că tipul simte, căci imediat încetează şi ne invită să studiem un manual corespunzător doleanţelor noastre. În timp ce răsfoim pline de curiozitate, ne întreabă brusc: „Vreţi să vă tai sub limbă?". Rămîn panou şi mă cuprinde frica. În fond, namila e în stare să mă taie cu forţa. Mă ascund în spatele colegei mele şi-i şoptesc „să ştii că io nu mă las tăiată, orice-ar fi". „Nu, nu vrem." N-are timp să acţioneze, că uşa se dă în lături şi pătrund doi indivizi care susţin un bătrîn în baston. Doctorul îşi trece atenţia asupra lor. Răsfoiesc disperată cartea, nu mai înţeleg nimic. Dar, pentru că există nenorocitul de dar, n-am uitat de cele 5 kilograme. Şoptesc: „Zi-i să ne dea licoarea şi hai să plecăm". Doctorul ne vede că forţăm şi se repede: „Vreţi o doză sau dublăm şi obţineţi reducere?". Partenera mea ar vrea să meargă la 10 kilograme, eu însă, după ani de ţepe, mă decid: „Nu, o doză de persoană şi gata". Ni se aduc pungile. Plătim în viteză şi plecăm. Ajungem victorioase cu plasele. Le desfacem. O sticlă cu un lichid asemănător rivanolului şi una cu un ulei. Citim prospectul. Se beau trei căni de rivanol, se mănîncă două mere mici şi pe la ziuă se mănîncă o lămîie şi se bea cana de ulei. Radioase, ne facem vise despre cele 5 kile. Vine o altă colegă: „Bă, da' fraiere sînteţi. Ce dracu', să slăbiţi cu rivanolul ăsta 5 kile?". „Ce ştii tu, ăsta a stat cu budiştii, e chestie studiată". În sinea mea, toate instinctele urlă, dar obsesia celor 5 kile e mai puternică. Profit de faptul că sînt singură în noaptea respectivă. Aşa măcar nu poate nimeni să facă mişto sau să mă pună la zid. Beau pînă nu mai pot cănile cu rivanol. Zac ore întregi în baie, aproape să mă prăbuşesc de epuizare. Rezist eroic. În fond, totul se face cu sacrificiu. Mai către ziuă mănînc merele şi lămîia. Beau uleiul, ca şi cum aş bea elixirul tinereţii. Pe la 7 dimineaţa eram mai mult moartă decît vie. Mă urc pe cîntar plină de speranţă. 3 kilograme. „Fir-ai al dracu' de nenorocit cu 5 kile ale tale." Ajung la serviciu. Sînt aşteptată cu sufletul la gură. „Ei, tot e bine, eu fac figura diseară, i-am zis soţului că mă doare ficatul şi trebuie să iau un tratament naturist." Revine după week-end. „Bă, mi-a fost rău, am zis că mor, şi pentru ce, doar două kile am dat."... Morală: după o lună am aflat că i-au închis cabinetul doctorului. În urma tratamentului muriseră vreo doi cardiaci. ...

Aşa că am supravieţuit ceva mai slabe şi poate ceva mai înţelepte. Oarecum suficient pentru a-mi pune în continuare întrebarea, la ce foloseşte? Pentru a cîştiga una din multele bătălii aferente războiului? Pentru a fi în ton cu ideea de femeie fatală şi obligatoriu anorexică? În fond, noi nu ne luptăm decît cu noi înşine. Şi nu cîştigăm în final decît amărăciunea concluziei că ne dorim să atragem atenţia unor bărbaţi care sfîrşesc prin a fi atraşi de alte femei cu obsesia curelor de slăbire.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Scrisoare către Moş Crăciun

Dragă Moş Crăciun,

Îţi scriu în numele mai multor ziarişti din România şi te-aş ruga să-ţi faci timp să citeşti, într-una din seri, şi aceste rînduri. Nu-ţi cerem mare lucru, dar, după cum vei vedea, e vorba de dorinţe pe care numai tu ai putea să le împlineşti.

Am vrea foarte multă libertate de exprimare. Ştiu, ne-ai mai adus şi în iarna lui '89, dar au trecut 15 ani de atunci şi s-a cam dus pe apa sîmbetei. N-am avut grijă de ea şi ne-au confiscat-o nişte băieţi mai mari care nu cred în Moş Crăciun. Acum, dacă mai găseşti pe undeva, Moşule, promitem să fim mult mai atenţi cu ea şi să nu-i mai lăsăm pe toţi nemernicii să-şi bată joc de cadourile noastre.

Dacă s-ar putea, am vrea să ne aduci şi nişte solidaritate de breaslă. Modelul acela nou şi curat la care se deschid uşile redacţiilor cînd bat la ele colegi aflaţi în suferinţă sau agresaţi de tot felul de ticăloşi pentru care un ziarist bun e un ziarist mort. Am văzut noi că există prin alte ţări şi solidaritate absolut excepţională în rîndul jurnaliştilor pentru cadouri speciale, cum ar fi condiţii de muncă mai bune, drepturi de autor plătite conform legii sau invocarea clauzei de conştiinţă. Dacă ai avea şi aşa ceva, tare am vrea.

Cîţiva colegi te roagă frumos să le aduci cîteva telefoane fixe şi mobile care să nu poată fi ascultate. În România sînt de negăsit, mai ales în marile redacţii. De asemenea, dacă ai descoperi prin sacul tău şi nişte softuri care să împiedice violarea corespondenţei electronice, ne-am bucura tare mult.

Acum vreo cîteva zile, am primit telefoane şi de la colegi de-ai noştri din provincie. Ei ar vrea să le aduci o baghetă magică în stare să descîlcească nodul de interese dintre primari, prefecţi şi patronii ziarelor şi televiziunilor locale. Că mulţi dintre ei nu mai înţeleg nimic, şi singura lor salvare eşti tu, dragă Moş Crăciun.

Noi am mai vrea, dacă e cu putinţă, şi cîţiva prezentatori de ştiri oneşti, fără culoare politică. Profesionişti de televiziune şi atît. Ştim că sînt greu de găsit, dar poate vorbeşti cu spiriduşii tăi să-i fabrice prin şcolile de jurnalistică. Şi, dacă tot am ajuns aici, poate faci cumva şi-i iei cu tine în Laponia pe unii dintre realizatorii de talk-show-uri. Ar fi un cadou deosebit, Moşule!

Te rugăm să ne aduci şi informaţii despre interesele politice ale patronilor noştri. Nu de alta, dar unii dintre ei, chiar dacă s-au botezat independenţi, au tras pe faţă la sania unor partide şi, pentru că nu le-a ieşit jocul, acum alunecă bezmetici dintr-o parte într-alta. Unde mai pui că unii dintre ei au rămas, tocmai de sărbători, fără loc în avionul prezidenţial.

Să ştii că am mai vrea şi o organizaţie profesională adevărată. Nouă nu ne prea plac cluburile şi ne-am gîndit că ar fi momentul să terminăm cu umblatul prin ele. Poate vii cu unele sugestii, Moşule.

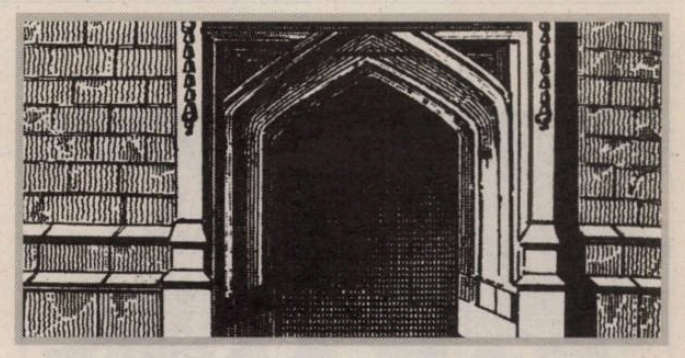

Unii colegi mai tineri te roagă să le aduci şi lor contracte de muncă adevărate. Stau în probe de luni bune prin diferite redacţii, sînt plătiţi la bucată sau prin tot felul de acorduri ciudate şi ar vrea şi ei să poată face o rată la casă ori la maşină.

Ştim că eşti foarte ocupat, dar poate ai timp să treci prin redacţii şi să laşi, sub brad sau chiar şi la poartă, cîteva scaune ergonomice, niscai computere mai acătării cu o conexiune adevărată la Internet, baterii pentru reportofon, maşini pentru deplasări, bani pentru deconturi, aparate foto, hîrtie şi toner pentru imprimantă, un dozator de cafea şi, neapărat, sandwich-uri şi o supă caldă. Sînt cîteva voci care mă roagă să scriu ceva şi de-o bere...

Acestea fiind zise, te aşteptăm, dragă Moş Crăciun! Ascultători precum ne ştii, promitem că-n viitor vom fi mai răi decît am fost şi că n-o să mai recităm poeziile trimise de la partid. La mulţi ani!

CE-MI DORESC PENTRU 2005: UN ALT EPISOD DIN SERIA „A TREIA RELAŢIE CU PARTEA BUNĂ A CERULUI GURII"

● Ce-mi doresc pentru 2005: să merg la patinaj în Turnul Eiffel (primul etaj)! Ce-i drept, n-am mai pus patinele în picioare de la 11 ani, n-am urcat niciodată în Turn (!), dar perspectiva... piruetele... luminile... şi, nu în ultimul rînd, faptul că e gratuit şi că nu pot patina mai mult de 50 de persoane odată – cozi în perspectivă:-(... Cu această ocazie, am aflat şi că Turnul Eiffel are un PDG *(président-directeur général)*, ceea ce mă face să mă gîndesc că, poate, şi Casa Poporului ar merita unul. Plus un patinoar. Pe acoperiş sau în interior – a se vorbi cu arh. Anca Petrescu, a cărei disponibilitate la schimbări e cunoscută... (**a. l. ş.**)

● Într-un spot care face reclamă la PRO FM – difuzat, desigur, pe PRO TV –, DJ-ul unui club ia un disc de vinil, îl pune pe masă şi-l face ţăndări cu un ciocan. Praful astfel obţinut este tras de individ pe nas, printr-o ţeavă improvizată, aşa cum fac narcomanii. Apoi, DJ-ul împrăştie praful prin sala de club şi oamenii care-l inspiră devin dintr-o dată euforici. Întîmplător sau nu, DJ-ul este George Vintilă, al cărui nume a fost implicat la un moment dat în afacerea „cocaină pentru VIP-uri". Iată un alt episod din seria „tupeu de proteveu". (**C. P.-B.**)

● Într-o seară, *Naşul* de la B1 TV stătea de vorbă cu Kitty Cepraga despre amorurile ei, ultimul fiind cică Robert de Niro. Ea spunea că îşi doreşte ca a treia ei relaţie (după care listă?) să fie una de excepţie. Urmărind, chiar şi fragmentat, discuţia asta, începeai să crezi că toate bancurile cu blonde sînt prea *soft*. (**A. M.**)

● Primesc în căsuţa poştală un nou săptămînal care se numeşte *De Bucureşti*. Încep să-l citesc şi îl termin în fix două minute. Nu, nu exagerez, revista are 8 pagini din care fix trei articolaşe, o notiţă şi o caricatură. Între cele trei articolaşe este şi un editorial placid de Andreea Esca în care ea ne povesteşte unde şi-a dus socrii de sărbători. Restul e reclamă şi programe TV. Partea bună este că nici nu ai timp să te plictiseşti. (**C. G.**)

● Nu vom mai sforăi. Se vor injecta – sub anestezie locală – 3 mici bucăţi de poliester, cît un băţ de chibrit, în vălul palatin, care vor limita vibraţiile acestuia şi vor degaja astfel calea aerului pentru o respiraţie lină. Sforăitul va fi eliminat prin „această rigidizare a cerului gurii" – ne explică medicul norvegian responsabil cu acest proiect profund uman. Adorm şi mai profund, repetînd îndelung cuvîntul magic: *rigidizare, rigidizare...* Dimineaţa sînt felicitat că n-am sforăit. Poate că asta e metoda cea mai bună, fără injecţie, fără anestezie locală. (**R. C.**)

CE-MI DORESC PENTRU 2005: O EXPLICAŢIE PLAUZIBILĂ A GÎNDIRII FĂRĂ BRETELE ŞI A ICRELOR DALBE PE DINAFARĂ

● În sfîrşit, am auzit o explicaţie plauzibilă a longevităţii lui Ion Iliescu în politica românească: n-are copii, n-are nepoţi! Se plictiseşte omul la bătrîneţe şi ce să facă: politică! E clar. Nina e de vină! (**M. M.**)

● În 2004, turismul a înregistrat cea mai puternică creştere în economia bulgară. În sfîrşit, s-a dezlegat una din cele mai chinuitoare întrebări ale gîndirii româneşti: ce căuta neamţul în Bulgaria? (**R. C.**)

● În *Jurnalul naţional* de luni, pe două pagini întregi (format mare), în două reportaje „ample", cele două trimise speciale ale ziarului la Bruxelles, Monica Iordache şi Irina Cristea, ajung la strania performanţă de a nu da nici o informaţie. Nu se poate şti dacă fetele au fost prelucrate sau pur şi simplu le-a interesat ce-au priceput şi ele. Pe prima a impresionat-o apariţia preşedintelui *sortant* în compartimentul presei din *Air Force One* fără cravată şi cu bretelele la vedere (vai, tu!) şi faptul că Băsescu a aprins o ţigară aşteptînd maşina în faţa Consiliului European. Şi mai impresionabilă, cea de-a doua transmite sacadat de la Bruxelles cum e cu culorile legitimaţiilor de acces, cum „se dă" cafea gratis şi cum îşi fură ziariştii acreditaţi sandvişurile cu bulină verde. De haram s-au dus, de haram s-au întors. (**S. S.**)

● Titluri apăsate în săptămîna Crăciunului: „Românii încep să-şi vîndă aurul", „Românii au cheltuit 2 miliarde de euro pe maşini" *(Evenimentul zilei)*, „De sărbători, pastrama de urs şi icrele de Manciuria iau locul sarmalelor şi lebărului pe mesele românilor" *(Adevărul)*. Mă bucur, deşi mă simt exclus din rîndurile românilor atît de hotărît articulaţi. Sînt şi îmi place să fiu un român nehotărît. (**R. C.**)

● Prin toate metrourile au început să cînte diverşi amatori. Copii, adulţi şi bătrîni. Într-o zi, la staţia Piaţa Romană, pe un peron se cînta muzică spaniolă, pe celălalt „Florile dalbe". Două formaţii care se întreceau în volum. Două tonuri, două voci, două chitare, două ritmuri, două tradiţii. Efect general: lumea... a treia. (**A. M.**)

● Ca automobilist, înţeleg că statul are nevoie de bani pentru repararea şoselelor: bun, plătesc taxa pentru drumuri. Dar de ce a trebuit să fie inventat pentru asta acest cuvînt oribil, „rovinietă"? Iar pe deasupra, la TVR am auzit că „taxa de rovinietă se plăteşte şi în alte ţări europene". Zău? În franceză, *vignette* începe tot cu ro? Propun să fie identificaţi cei care au scornit acest cuvînt şi, drept pedeapsă, să fie puşi să înveţe *DEX*-ul pe dinafară. (**M. V.**)

Cu ochii-n 3,14

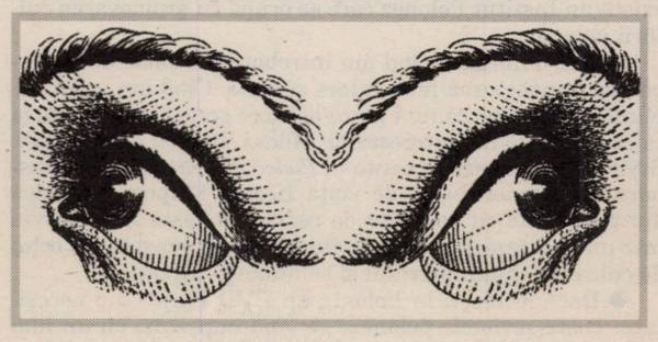

CE-MI DORESC PENTRU 2005: CUM NI SE TOT SPUNE ÎN ACESTE ZILE ŞI LA ORICE ORĂ, FOSTUL (AU BA) KILOGRAM DE PUF

● Apropierea Chinei de Statele Unite nu a fost negociată doar de iscusitul Ceauşescu – aşa cum ni se tot spune în aceste zile –, ci şi de şmecherul Pieter Boeve. Cetăţeanul danez, recrutat de serviciul secret al ţării sale, l-a convins pe liderul chinez că este conducătorul unui partid comunist de 4-500 de oameni, care se distanţează de linia oficială pro-sovietică; în această calitate, a obţinut bani şi onoruri şi de la chinezi, şi de la danezi: de cîte ori se lăsa fotografiat cu Mao, serviciile secrete din ţara lui se convingeau că merită investiţia. N-a vorbit niciodată cu Mao: acela nu ştia nici o limbă străină, dar Boeve a fost la curent cu tratativele de dinaintea vizitei lui Nixon în China şi a sfătuit ambele părţi să continue demersul. Partidul comunist pro-chinez al domnului Boeve (nume de cod Petersen) a fost desfiinţat oficial după căderea Zidului şi a costat aproximativ 1,9 milioane de dolari. Revoluţia nu e zgîrcită. (**M. B.**)

● EVITAŢI CU ORICE PREŢ pasajul de la Universitate! Acolo se dă, în *heavy rotation* şi la orice oră, piesa aceea, „Împodobeşte, mamă, bradu", cu Fuego (în clip, *featuring* Irina Loghin), a cărui voce atît de melodioasă te face să verşi instantaneu... Nu e frumos să faci urît pe jos. (**a. l. ş.**)

● Moş Crăciun e tot mai departe de mitul intangibil pe care ni-l imaginam în primii ani postrevoluţionari. Dacă reclama la cafeaua Jacobs, în care băieţelul ademeneşte mulţi Moşi în casa lui, doar îl multiplică, cea la ciocolata Primola îl transformă pe fostul atotputernic Santa într-un maimuţoi la dispoziţia copiilor, care îl leagă obligîndu-l să le mai dea ciocolată. (**I. P.**)

● În atenţia romancierilor ficţionari au ba: nume de români onorabili în *Naţionalul* de luni, 20 decembrie: Apollo Tîrneci, Vanessa Tîrneci, Daniela Veronica Guşe de Drăgan. (**R. C.**)

● A apărut în urmă cu 40 de ani, în decembrie 1964, în numărul 7 al unei publicaţii care se chema *La Brèche*. Este un poem, scris de un poet pe nume Pascal Colard, şi poartă titlul „Totemuri". Fiindcă mi-a plăcut cînd l-am citit, m-am gîndit să vi-l dau în dar, acum, cînd se trece anul. Iată-l: „Precum ceaţa care mîngîie pereţii rîpei / pentru a le reda strălucirea atacată de praful de puşcă / din puştile vînătorilor de duminică / precum rechinul care se năpusteşte asupra mielului de mare / luîndu-şi de partea sa vînturile submarine / precum cineva care a reuşit să pătrundă în pădurea / unde copacii au scorburile pline cu apă de foc / şi a hotărît să nu se mai întoarcă înapoi / precum acela care aflîndu-se în posesia unui kilogram de puf / îşi închipuie că l-ar putea schimba pe un kilogram de plumb / pe care să şi-l lege la gît / ca să pună capăt o dată pentru totdeauna / ordinii stabilite / precum lupul care adoră capra pe varză / precum ochiul aţintit asupra picioarelor unei femei necunoscute / pe cale să urce la suprafaţă / precum un titlu cu litere de-o şchioapă dintr-un ziar / anunţînd că mai mulţi misionari / au fost devoraţi recent de indienii Jivaros / smulg o pagină din calendar / şi te aduc din nou la ordinea zilei". (**D. S.**)

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

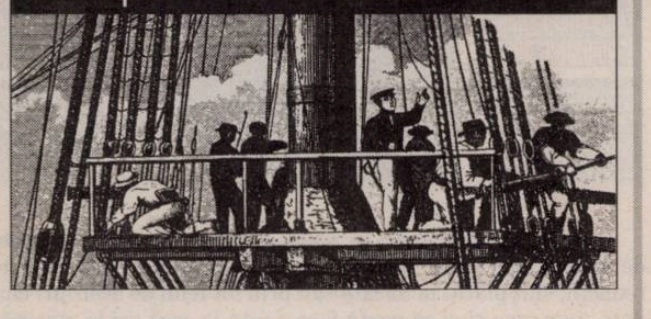

După negocieri

Ceea ce trebuia să fie ştirea anului a căzut, din cauza agitaţiunilor post-electorale, pe planul al doilea: s-au încheiat negocierile de aderare la Uniunea Europeană. Căznit şi cu clauze, dar, orişicît, s-au încheiat.

Ar trebui să ne simţim cu toţii mai relaxaţi, după ce de vreun an încoace aflăm zilnic din presă că stăm prost, că rapiţa naţională s-a dus dracului, în timp ce castraveciorii bulgăreşti s-au cufundat deja în saramură europeană. Ar trebui să ne gîndim de pe acum că, de exemplu, peste cîţiva ani vom putea lucra liber oriunde în Europa, ne vom putea cumpăra case de vacanţă în Toscana sau pe Valea Rinului, ne vom putea deschide cont în orice bancă europeană după proceduri mult mai simple, vom putea călători în spaţiul Schengen doar cu cartea de identitate. Ar trebui să ne eliberăm de complexele şi frustrările provocate de situarea României în „zona gri" – nici în Vest, dar nici cu Estul. Ar trebui măcar să zicem un „Doamne-ajută!", bucuroşi că UE a acceptat data de 1 ianuarie 2007 chiar şi aşa, cu „clauză de salvgardare", ceea ce înseamnă că mai putem prelungi încălzirea un an înainte de a intra pe teren.

Nu mi se pare că prin spiritul public ar bîntui ceva din toate acestea, şi nu numai din cauza faptului că atenţia ne este reţinută de rezultatele alegerilor. Şi nici din cauza vreunei atitudini colective determinate de cine ştie ce raţionalitate rece. Pur şi simplu, publicul ştie prea puţine despre ce s-a negociat efectiv, despre cele 50 de perioade de tranziţie (da' ce credeaţi, că s-a terminat tranziţia?...), despre cotele de lapte şi carne pe care le vom putea produce şi exporta în UE ş.a.m.d. Impresia generală care s-a instalat pînă acum a fost că aderarea este o chestiune care îi priveşte exclusiv pe guvernanţi: treaba lor, să negocieze şi „să ne bage" în Europa. Ministerul Integrării n-a strălucit prin efortul de a ne informa concret, pe înţelesul cetăţenilor, cu privire la conţinutul negocierilor. De fapt, nici nu prea avea cum s-o facă, dincolo de comunicatele seci pe care le emitea, neavînd un aparat suficient de comunicatori. Presa a făcut ce a putut: ziarele mai mult, televiziunile comerciale mai deloc (căci, nu-i aşa, tema integrării „n-are audienţă"), televiziunea publică a înfiinţat o redacţie specializată şi i-a dat rolul de unică floare responsabilă cu aducerea primăverii. Mi se pare însă că nici publicul n-a ştiut ce şi cît să ceară: o anume amorţeală civică plus sentimentul românesc al lui „om trăi şi-om vedea" ne-au adus în stadiul încheierii negocierilor fără să ştim prea multe despre ce urmează.

Următorii doi ani însă ne vor face să aflăm, vrînd-nevrînd, şi ce înseamnă concret integrarea, şi cît ne va costa. Dacă informarea cetăţenilor pe teme europene nu se va face sistematic şi profesionist, există riscul ca discursul eurosceptic să se extindă. Dacă, aşa cum s-a întîmplat adesea pînă acum, unele măsuri nepopulare (creşterea preţului la energie ori mărirea vîrstei de pensionare, de exemplu) vor fi justificate sec de vreun funcţionar guvernamental cu „aşa ne cere Europa", căderea multor concetăţeni de-ai noştri din paradisul speranţelor de integrare în realitatea pragmatică va fi bruscă şi neplăcută. De fapt, ceea ce se va întîmpla este o modernizare întîrziată, o realizare sub presiunile UE a unor procese *oricum* necesare pentru a construi o ţară democratică normală. Desigur, tot ce se va întîmpla de acum înainte va căpăta un sens sub umbrela „europenizării". Chiar şi episodul graţierii şi rearestării lui Miron Cozma îşi are semnificaţia lui europeană: Ion Iliescu a anunţat revocarea decretului cînd se afla la Bruxelles. Morala: de-aici înainte, ce se face la Bucureşti (chiar şi o tîmpenie ca asta) se poate des-face la Bruxelles. Ceea ce pînă acum s-a dovedit că e bine.

Doru Cosmin RADU

Cu ochii-n 3,14 prin Polonia

● De cîte ori se întîmplă să fac vreo greşeală de pronunţie (sau să ataşez o terminaţie greşită unui verb) profesoara mea de poloneză, doamna Jagoda (= afină), îmi spune că sînt a doua persoană din Polonia care vorbeşte greşit limba poloneză; a doua după Lech Walesa.

● Biserica Catolică deţine pe teritoriul polonez 100 de ziare şi reviste, 60 de posturi de radio şi 2 posturi de televiziune. În manualul meu de limbă poloneză (cumpărat din Polonia), la lecţia cu naţionalităţile, se găseşte poza Papei, iar sub poză întrebarea „ce naţionalitate are Papa Ioan Paul al II-lea?".

● În Polonia, dacă intri într-un supermarket purtînd un tricou pe care e inscripţionat CCCP, se va găsi întotdeauna o persoană (ceva mai în vîrstă) care să te apostrofeze, îndemnîndu-te să citeşti istoria Poloniei şi să-ţi schimbi, de urgenţă, tricoul.

● De cînd am intrat în Polonia şi pînă azi, singura reclamă la Loto (prezentă pe afişe gigant pe toate gardurile) conţine doar două cuvinte: „Pula Hula" (= cîştiguri fabuloase).

● Numărul scriitorilor români ale căror cărţi se pot cumpăra din orice librărie poloneză se ridică la trei (Eugen Ionescu – *Cîntăreaţa cheală* + *Scaunele,* Aglaja Veteranyi – *De ce fierbe copilul în mămăliguă,* şi Simona Popescu – *Exuvii)*, iar CD-ul cu O-Zone se găseşte în toate magazinele poloneze de muzică.

● Prietenii mei din România îmi trimit săptămînal ziare şi reviste în limba română. Am deja o colecţie impresionantă de *Dileme* şi *Dileme vechi* pe care le păstrez în speranţa că pe viitor se va deschide în Polonia un Institut Cultural Român care să se ocupe cu promovarea culturii române (şi am să le trimit acolo), aşa cum în România există un Institut Polonez care se ocupă cu promovarea culturii polone.

● Într-o librărie, cînd am întrebat de o carte de Szymborska, vînzătoarea mi-a întors spatele. Cînd am cerut explicaţii mi-a spus că nu-i place deloc ce scrie Szymborska şi că ar trebui să mă interesez de Milosz. Pentru cunoscători: Szymborska a scris lamento-ul *Pisica din casa goală* la dispariţia partenerului ei de viaţă Kornel Filipowicz. Pisica din poem este cît se poate de reală, locuieşte în Cracovia într-un apartament situat la etajul 5, este neagră, are ochii de culoarea chihlimbarului şi se numeşte Kizia.

● Dacă locuieşti în Polonia un DVD Player e o necesitate. Toate revistele poloneze se vînd împreună cu un film în format DVD. De la *Viva* & *Gala* şi pînă la *National Geographic* & *Playboy*. De curînd, revista *Olivia* (pe care nu multă lume ar deschide-o) s-a epuizat din prima zi de vînzare pentru că avea ataşat un film de Almodóvar. La fel s-a întîmplat şi cu ultimul număr din *Claudia* care se comercializa împreună cu un film de Woody Allen. Două filme de Kusturica şi Lars von Trier au fost ataşate ultimelor numere din *Glamour*. Cumpărătorii sînt foarte mulţumiţi, căci în preţul unei reviste (care variază între 6 şi 12 zloţi) au ocazia să îşi achiziţioneze şi un film (care într-un magazin de specialitate ar costa peste 60 de zloţi). Partea amuzantă o vezi în faţa chioşcurilor de ziare, unde bărbaţii dau buzna să cumpere reviste dedicate femeilor. Nu pentru că le-ar citi, nici măcar nu le fac cadou nevestelor. De obicei se mulţumesc să scoată DVD-ul din revistă şi să arunce revista la coşul de gunoi din stradă.

● Zubrówka este numele unei renumite mărci de vodcă poloneză. În interiorul sticlei de Zubrówka se află un fir lung de iarbă. Şi nu orice fir. Firul e cules din zona de est a Poloniei, din rezervaţia de zimbrii Bialowieski, după ce zimbrii au urinat pe el. Se aşteaptă zimbrul să urineze, se culege iarba respectivă şi se introduce în sticle. Pipi de zimbru dă un gust aparte băuturii.

● Kayah – poloneza ce apare pe Mezzo (alături de Bregovic, în *Prawy do lewego)* mai des decît compatriotul Chopin – se poate lăuda (sau nu) cu un pictorial în *Playboy*-ul polonez.

● Fascinanta Björk a fost invitată să susţină un concert în Polonia (mai exact în Sopot) şi a venit. Mă întreb dacă vreodată o s-o invite cineva şi în România. Şi pentru că un amic s-a numărat printre organizatori, am aflat că Bjork & echipa au cerut (şi primit) 500.000 de euro.

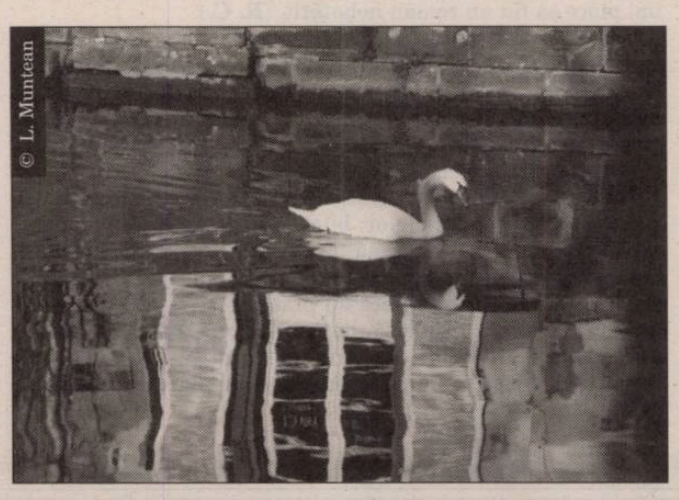

● Şi încă una muzicală. De ziua unui prieten polonez i-am dăruit un CD cu Maria Tănase pe care îl ascultă constant. Ba mai mult, melodia lui preferată a devenit „Ciuleandra" pe care o fredonează în fiecare zi, şi în loc să zică „hop, ş-aşa, ş-aşa" zice „hop, cha-cha, cha-cha".

● Unul dintre cele mai speciale locuri din Polonia l-am văzut în Cracovia. Există acolo un perete pe care, în fiecare seară, se proiectează o strofă dintr-o poezie sau chiar o poezioară întreagă. Lîngă acest perete am cunoscut un american care mi-a spus că Adam Zagajewski o să fie următorul laureat al Premiului Nobel pentru literatură, însă mie americanul acela nu mi-a inspirat încredere deloc.

● Două lucruri (demne de menţionat) văzute în Gdansk: 1. casa în care s-a născut Günther Grass (strada Lelewela nr. 13); 2. cel mai lung bloc de locuinţe din Polonia (lungime = 1 km, înălţime = 11 etaje) construit în anii '70.

● Am un prieten în Germania care, de cîte ori ne vedem, ţine să-mi amintească ce a văzut el la televizor cu ani în urmă, în strînsă legătură cu Polonia. Era un show în care se glumea pe seama anumitor lucruri. Într-o zi subiectul a fost televiziunea poloneză, iar prietenul acesta al meu s-a amuzat copios cînd o crainică (o nemţoaică ce încerca să imite o crainică poloneză) a anunţat: „Urmează ştirile. Transmitem în culori". Astăzi povestea aceasta mă amuză şi pe mine. Acum 15 ani nu m-ar fi amuzat deloc.

● Vecinii mei polonezi se numesc Ela şi Miron. Ei au un papagal pe nume Kubus. Kubus are în cuşcă un clopoţel, iar plăcerea lui cea mai mare e să-şi bage capul în/sub clopoţel. Arată ca şi cum ar avea o pălărie. De cîte ori îmi vizitez vecinii (şi Kubus îşi bagă capul în/sub clopoţel) Ela mă întreabă „ai mai văzut papagal cu pălărie?". Nu-i mai spun că am văzut destui papagali în România, şi cu, şi fără pălărie.

● La o petrecere am cunoscut-o pe mama Jolei, o doamnă de 70 de ani, care, cînd a aflat că sînt român, nu s-a mai dezlipit de mine toată seara. Cu ani în urmă, fusese membră a celui mai celebru ansamblu folcloric polonez numit „Mazowsze". Membrii acestui ansamblu obişnuiau să plece în turnee prin toată lumea şi împrumutau cîte o piesă din folclorul fiecărei ţări vizitate. Au împrumutat o piesă şi din România, şi toată seara mama Jolei mi-a cîntat „Pe Mureş şi pe Tîrnave", într-o pronunţie aproape perfectă.

● Felicitări *Dilemei vechi* că ne lasă să-i scotocim arhiva electronică pe gratis. *Gazeta Wyborcza* (publicaţie poloneză de prestigiu) îşi deschide arhivele electronice doar contra cost. 60 minute de navigare prin arhivă = 10,98 zloţi, 200 minute = 57,50 zloţi, abonament lunar = 299,50 zloţi. Sper să nu dau *Dilemei vechi* vreo idee proastă.

● În ziua în care Polonia a intrat în Uniunea Europeană, pe un perete în centrul oraşului Gdansk, cineva scrisese cu litere mult prea mari „no borders = no countries". Tot în acea zi, Adam Michnik îşi exprima în *Gazeta Wyborcza* emoţia simţită cu ocazia fericitului eveniment, comparîndu-l în intensitate cu ziua alegerii papale a lui Ioan Paul al II-lea şi zilele decernării Premiului Nobel pentru Walesa şi Milosz (vezi *Dilema veche* nr. 27, pagina 3, colţ dreapta jos), uitînd (probabil) să menţioneze şi ziua în care Szymborska a luat Nobelul. Dar, la un *second thought,* poate că nici nu trebuia menţionată una ca ea, care nici nu e prea religioasă (ca alţii), care a făcut cam prea multă şcoală (nu ca alţii), şi care nici măcar n-a avut inspiraţia să-şi petreacă 40 de ani pe malurile golfului din San Francisco (tot ca alţii).

● *Scurtissime:* În Polonia... marea majoritate a fetelor sînt blonde şi se numesc Gosia; berea prea amară se bea cu sirop de zmeură; prin cablu vin cincizeci de programe, însă, ca şi la noi, nu prea ai la ce să te uiţi; la „burlac" i se spune „kawaler"; zerourile salariilor de milioane s-au tăiat în '94; ampicilina nu se vinde decît pe reţetă (aşa cum e şi normal); mămăliga era în meniu acum 50 de ani; sarea iodată este considerată nocivă şi poartă denumirea de „moartea albă"; nimeni nu a purtat flip-flops vara trecută; şoferii au obligaţia să circule cu farurile aprinse, chiar şi în amiaza mare, între 1 octombrie şi 1 martie în fiecare an; trei desenatori încă se mai luptă pentru drepturile de autor ale lui Lolek şi Bolek; limba engleză se predă după Metoda Callan; şi... nu există manele (în sfîrşit, am scăpat).

● Şi tot în Polonia, am găsit o poezie în care se spune că atunci cînd călătoreşti, nu are nici un rost să cauţi prieteni, deoarece ai să dai doar peste oameni care îţi spun „bună ziua" sau „la revedere"; că atunci cînd călătoreşti nu are nici un rost să cauţi poezii care să-ţi placă, deoarece ai să dai doar peste texte standard scrise pe vederi poştale. Eu, în Polonia, mi-am găsit şi prieteni, şi poezia aceasta (plus multe altele) care să-mi placă. *Do widzenia!*

Polonia